30 del

DE REBVS EVCHARISTIÆ CONTROVERSIS, REPETITIONES SEU LIBRI DECEM, quorum indicem sequens pagina dabit.

Es de la Libreria Comun de San Fran.co de Sevilla

Per Fr. Claud. De Sainctes *Episcopum Ebroicensem in Normaniæ Prouincia.*

No tiene que expurgar este libro por el nuevo expurgatorio deste año de 1647.

Fr. Pedro de Lorrea

PARISIIS,
Ex officina P. l'Huillier, via Iacobea sub signo Oliuæ.

1575.

Cum Priuilegio Regis.

SVMMA LIBRORVM.

LIBRI SEX DE INSTITVTIONE EVCHARIstiæ, & existentia corporis ac sanguinis Domini, eorumdémque manducatione reali & spiritali in illa.

LIBRI DVO DE TRANSSVBSTANTIALITATE panis & vini in carnem & sanguinem Domini.

LIBER VNVS DE EVCHARISTIAE Adoratione.

LIBER VNVS DE COMMVNIONE SVB Altera specie.

SEQVETVR SVO TEMPORE TOMVS ALTER de Missæ sacrificio atque eius ritibus.

Extraict du Priuilege du Roy.

PAr lettres patentes du Roy nostre Sire donnees à Paris le quatriesme de May 1575. Il est permis à Pierre l'Huillier, Marchant Libraire Iuré en L'vniuersité de Paris, d'Imprimer ou faire Imprimer par qui bon luy semblera, vn liure intitulé *De Rebus Eucharistiæ Controuersis. Authore F. Claudio de Sainctes Theologo Parisiensi & Episcopo Ebroicensi.* auec deffenses à tous autres d'imprimer ou faire Imprimer ny exposer en vente ledict liure iusques à neuf ans prochainement venans sans le congé dudict l'Huilier. A peine de confiscation & autres peines indictes & portees par lesdictes lettres.

Signé

GVILLAVDET.

FRANCORVM ET POLONORVM CHRISTIANISSIMO REGI HENRICO TERTIO, SALVS ET VICTORIA.

FVIT INGENS GALLORVM gloria, Christianissime Rex, non prius tamen nec potius vnquam in armis, quàm in religione posita: ad cuius accuratiorem obseruationem quandiu conspirarunt, atque eius zelo exarserunt, res præclarè domi ac foris ab ipsis gestas legimus, quibus non solũ altissima pace suos fines bearunt & firmarunt, sed terrorem Gallicũ longè latéque nationibus exteris immiserũt. Quoties verò vel in religione dissensionẽ, vel contemptum, vel sacrilegã direptionẽ irrepere & valere permiserũt, atq; ab illo colendi numinis feruore deferbuerunt, ipsis planè idẽ „quod Iudæis in lege cõminabatur Deus, accidisse testãtur historiæ. Venient (inquit „Moses) super te omnes maledictiones, & persequẽtes apprehẽdent te, donec inter„eas, quia non audisti vocẽ Domini Dei tui, nec seruasti mandata eius, & ceremonias „quas præcepit tibi. Et erunt in te signa & prodigia, & in semine tuo vsque in sempi„ternũ, eò quòd non seruieris Domino Deo tuo in gaudio cordísque lætitia, propter „rerũ abundantiã. Seruies inimico tuo, quẽ emittet tibi Dominus in fame, & siti, & „nuditate, & omni penuria, & ponet iugum ferreum super ceruicẽ tuam, donec te „conterat. Adducet Dominus super te gentem de lõginquo, & de extremis terræ fi„nibus, in similitudinẽ aquilæ volãtis cum impetu, cuius linguã intelligere nõ possis, „gentẽ procacissimã, quæ nõ deferat seni, nec misereatur paruuli. Et cõteret in cũctis „vrbibus tuis, & destruentur muri tui firmi atque sublimes, in quibus habebas fidu„ciam in omni terra. Obsideberis intra portas tuas in omni terra tua, quam dabit „tibi Dominus tuus. Nihil loquor de Gallorũ religione & fortuna, antequã Christo „dedissent nomen. At postquàm populo degenti in tenebris lux vera illuxit, summũ „certamen Tyrannorum in expugnatione fidei Gallicanæ erga Christum erat, tantúmque constantia perfecit ac patientia, vt Constãtinum, legitimum Ducem Christianum tandem nacti, de tyrannis persecutoribus, & populis idolorum cultoribus ferè toto orbe terrarũ victoriã & triumphum reportarint, Christianámque primã Monarchiã constituerint. Hanc cùm iterum diabolus per varias hęreses scindere ac frangere aggrederetur, non tamen statim potuit ipsas inter Gallos serere: ita vt Hie„ronymus prædicet, solam Galliã hæreseon mõstra nec peperisse, nec aluisse: & Hila„rius inter hæreses ad Gallos scribat: O beatos vos in Domino, & gloriosos, qui per„fectã atq; Apostolicã fidẽ conscientia & professione Dei retinentes, cõscriptas fides „hucusque nescitis. Nõ enim eguistis litera, qui spiritu abundatis: neq; officiũ manus „ad scribendũ desiderastis, qui quod corde à vobis credebatur, ore ad salutẽ profite„bamini. Adeò verò detestati sũt hæreses, vt primi ferè capitale suppliciũ in hereticos

Fundamẽtum virtutis & fœlicitatis, ac Monarchiæ Gallorum fuit religio Catholica.

Deut.28.

Euseb.lib.5. cap.2.& 3. Euseb.lib.1. de vita Constãtini,& alii.

Hieron.contra vigilant. Hilar. de synod. contra Arrianos.

ã

Seuer. Sulpit. lib. 2. hist.

decreuiſſe,& de Priſcillianiſtis ſumpſiſſe: nec alia re ad arma & rebellionem contra Conſtantium & iuniorem Valentinum Chriſtianos imperatores, Eccleſiæ Catholicæ deſertores vel hoſtes, concitati legantur, quã fidei Catholicæ ſimulatione & profeſſione,cuius defenſionem Iulianus Apoſtata,& Maximus tyrannus prætexebant,& cuius cauſa nihil non auſi Galli, non priùs à tumultibus quieuerunt, quàm imperiũ ad Theodoſiũ Catholicũ imperatorẽ redactũ audierũt. Ab eius morte Gothi barbari & Arriani à Stilicone atque aliis exciti, in Italiã & Galliã irruperũt. Tum noſtri iam cœperãt à ſua ſinceritate atque integritate plurimũ deficere,& ab illo ardore in religionẽ refrigeſcere:ideóque omnis iniquitas apud ipſos abũdauit, habitáque eſt potius ludibrio quàm venerationi religio. Nam cum Paganiſmi in Chriſtianiſmũ mutatione nihil de reip. forma deceſſiſſet,tribúſque ordinibus, vt antea, cõſtaret,nobilitate,ſacerdotio,& populo,ſicut Druidũ tẽpore conſtabat,à maximo vſque ad minimũ omnis caro corruperat viã ſuam. Nobilitas prædę ac rapinę inhiabat,& prodigioſis libidinibus ſeruiebat: populus potentiorũ æmulabatur vel ſuperabat inſaniã:vtriq; verò ſacrorũ ac ſacerdotũ egregij cõtẽptores atque oppreſſores,nec iſti ab hoc ſæculo incõtaminati, Gothorũ & Arrianorũ captabãt & ambibãt gratiã atq; opẽ,qua viuerẽt à ſuorũ ciuiũ iniuria liberi & tuti. Interea lẽto gradu ad ſui vindictã diuina proceſſit ira, plagíſque & barbarorũ incurſionibus ad emendationẽ & pœnitentiã Gallos prouocabat:ſed cũ efficerẽtur in dies ſuis calamitatibus deteriores Deus tandẽ Gallorũ remp. & regionẽ alienigenis Gothis, Alanis,Hũnis, Vandalis,Saxonibus,& Francis tradidit diripiendã, deuaſtandam & occupandam expleuítque cõminationes illas,quas Iudæis ſuæ legis tranſgreſſoribus denuntiarat, & priùs inflixerat. De huius excidij cauſis & hiſtoria Saluianus Epiſcopus Maſſilienſis,qui illo ſæculo vixit, eleganter ſcripſit libros octo, quos de Dei iudicio & prouidentia nominauit:in híſque licet velut in ſpeculo contemplari,quæ de noſtris moribus,niſi prouideatur huic regno, impẽdeant mala. Ex barbarorũ colluuie, quę in Gallias exũdarat,& incolas omnes adobruerat,Frãci poſteriores irruerũt, nõ tam viribus,quàm Gallorũ continuis cladibus potentes. Sed nec alios barbaros ſedibus pellere,nec vllã ditionẽ ſibi ſtabilire priùs potuerunt, quàm eiurato Paganiſmo ſe mãciparũt Chriſto duce ac rege Clodoueo,qui deſperatis in rebus ad Catholicã religionẽ cófugit,& præſentiſſimũ auxiliũ ab illa ſẽſit, per eámq; publicè inſtauratã, reſtitutã,ac ſanctæ obſeruatã, Deo propitio tantũ apud Frãcos & Gallorũ reliquias, quæ cladibus ſupererãt,profecit,vt recepta veteri fortitudine, barbaros omnes & hæreticos Galliarũ poſſeſſione deiicerent,ac Francorũ in Galliis Monarchiã fundarẽt,vníque Clodoueo parere cogerẽt:cui ſicut ob inſignes victorias,& imperij amplitudinẽ Romanorũ imperatorũ,quorũ in Occidẽte videbatur intercidiſſe nomẽ, inſignia& ornamẽta fuerũt delata &accõmodata:ita propter ſingularẽ religionẽ,in eáque aſſerẽda animi magnitudinẽ & conſtantiã,Chriſtianiſſimi regis cognomentũ ab illis Romanis imperatoribus ad ipſũ creditur tranſlatũ. Scribit enim ad Gratianũ imperatorẽ Ambroſi⁹,nullũ quã Chriſtianiſſimi titulũ,Imperatorẽ magis ornare. Fuit iterũ ingẽs tũ Gallorũ gloria ex religione Catholica inſtaurata. Sicut autem inter populos Galli claruerũt illius religionis profeſſione & defẽſione,cuius quo tenaciores ſe præbuerũt,eo fortiores facti ſunt in bello, ac fœliciùs res geſſerunt: ita inter Gallos ipſi reges nemini ſubditorũ in illa pietate ceſſerunt,vt ipſis iure debeatur Chriſtianiſſimorũ nomẽ,ac quo ſe ſuóſque faſces illi ampli⁹ ſubmiſerũt,eo ſubditos obſequẽtiores habuerunt,& latiùs fines imperij prorogarunt. A Clodoueo ad veſtrã maieſtatẽ numerãtur reges quinquaginta octo, quorũ null⁹ à fidei Catholicę recta ſentẽtia deflexit, ac ne quidẽ ſuſpicionẽ de ſe reliquit. Nõ fecit De⁹ taliter vlli nationi. Fuit apud Iudæos magna regũ & principũ ſacroſãcta propter Chriſtũ inde

Reſp. Gallorũ ſemper triplici ſtatu cõſtabat. Cæſar. lib. 6. Commẽtar. de bello Gall.

Saluianus paſſim in lib. De Dei iudicio.

Mutatio ſtatus in Gallia propter vitia & peccata, et natio tradita Gothis, &c. Saluianus vixit anno 480.

De Francis in Gallia.

Monarchia Gallicana fundatur in religione Catholica.

Gregor. Turonenſ. & alij Annales.

Chriſtianiſſimi titulus cum inſignibus imperij ad Gallos tranſiit ob religionem Catholicam & fortitudinem cõtra hæreticos & infideles. Ambroſius epiſt. 25.

Secũda inſtauratio virtutis Gallicanæ & gloriæ ob fidẽ Catholicam.

Excelluerunt inter Gallos ipſi reges pietate, nullus à fide Catholica defecit.

nasciturũ successio, non tamen in vna & eadem religione continua, sed frequentius interrupta. Fuit apud Iudæos: sicut erit apud Christianos, summorum Pontificum etiam vsque ad cõsummationem sęculi series duratura. Attamen inter ipsos aut aliqui defecerunt palam ab auita religione, aut non caruerũt defectionis suspicione. Hispania, Anglia, Italia, Germania, atque alię nationes, reges seu principes Christianos tulerunt, sicut Gallia: nulla tamen tot regum in vna & eadem religione perseuerantium catalogum recensere, vel edere potest: nec ob id fortassè apud illas vlla dominatio & reip. forma tot annos, sicut apud nos, in eodem statu permansit. Ecclesię Catholicæ fides, Christianissime Rex, vestrę Monarchiæ fundamenta iecit, & quo maiores progressiones in Gallia fecit, ac radices altius fixit, secum vestræ Monarchię magnas accessiones attulit ac stabiliuit, nec vnquam fides illa detrimentum in Gallia cepit, quin vestrę quoque Monarchię immineret periculũ, nec nostro tempore fides illa prius est, aut alia de causa labefactata, quã vt vnà conuelleretur vestra Monarchia. Ac quẽadmodum ex antecedentibus ad nos vsque sęculis coniicere licet, non priùs fidẽ illã & Ecclesiam in Galliis penitùs interituram esse, quin secum vestram Monarchiam in eũdem prorsus interitum pertrahat: ita circumspectis hominibus nulla spes affulget vestrę Monarchiæ in pristinũ splendorem reparãdę, nisi priùs pacata, & in integrum restituta fide & Ecclesia Catholica. Liceat, supplex oro, Christianissime Rex, te affari iisdem verbis, quibus Melito Sardianus Episcopus olim Antoninum Imperatorem pro Christianis affatus est. Diuina, quam nos excolimus religio, antea inter barbaros insigniter viguit: quæ cùm apud gentes tuas præclaro & eximio Augusti (sic ait Melito, nos dicamus Clodouei) regno floreret, ipsi imperio, quo tu potiris, cumprimis fausto ac fœlici pręsidio fuit. Nam ex eo tempore Romani (vt ait Melito: nos adiiciamus eius loco) Gallici imperij fines magna cum amplitudine & splendore dilatati sunt, cui tu nõ modò iam successor fortunatus es, sed etiam cum posteris futurus es, modò diuinam illam religionem tuearis, quę simul (dicamus, cum Clodouei regno) apud vos cùm incœpta, tum vnà cum imperio enutrita, quam planè maiores tui magnoperè coluerunt. In Remigij Archiepiscopi Remensis testamẽto legitur, monitũ Clodoueum, cùm sacro baptismo tingeretur, videret ne vnquã ipse aut successores latum vnguẽ à suscepta Catholica religione discederẽt. Tamdiu enim coronã regum capitibus hæsurã, quãdiu Catholicæ fidei & Ecclesiæ adhęrerẽt. Quod oraculũ Clodouei visceribus ac successorũ sic impressum fuit, vt nullũ præsidium aut tormẽtum bellicũ existimarint valẽtius vel penetrabilius, siue ad tuendos fines, siue ad dilatandos, quam diligentiorem & exactiorem religionis huius curam, atque hæreseõ profligationem. Prima ferè Clodouei post susceptum baptismũ cogitatio & expeditio cõtra Arrianos suscepta est, quasi aliter nullos progressus facere posset ad imperium promouẽdum, nisi à defensione & promotione fidei & Ecclesiæ Catholicæ caperet exordiũ. Eius hęc fuit militaris ad suos oratio: Valde molestè fero, quòd hi Arriani partẽ teneãt Galliarum. Eamus cũ Dei adiutorio, & superatis redigamus terram in ditionẽ nostram. Nec sanè posteri plura vel grauiora bella postea gesserunt, quàm cõtra infideles Sarracenos, Turcas, vel hæreticos, vel Ecclesiæ Romanæ infestos hostes, quę plerunque propriis cõmodis & necessitatibus anteposuerunt. Qua pietate Gallorum nomẽ toto orbe terrarũ celebrius ac formidabilius euasit, gloria verò & ditio amplius quã aliis quibuscunq; armis adaucta est: ita vt Agathias inter Gręcos Christianus & vetus author, Iustiniani, ac ferè Clodouei ętate, ominari non dubitet, Frãcorũ rẽp. & Monarchiã maximã fore, stabilem, atq; adeò diu mansurã: quoniã rectissimę inter omnes Christianos essent opinionis, hoc est, præ aliis omnibus Catholici, quorũ principes pietatẽ ac iustitiã obnixè, atq; per eas pacem & charitatẽ inter se fir-

Nostro tẽpore religio oppugnata, vt Monarchia mutaretur.

Euseb. lib. 4. cap. 27.

Reges Gallorũ regni fundamentum existimarunt in Catholica religione: ideò ab huius mutatione semper cauerunt.

Gregor. Turon. lib. 2. hist. cap. 37. Vixit Gregorius Turon. anno 600.

Agathas lib. 1. De reb. Gott.

marent, sicque seipsos ac proximos quosque peruincerent. Quoniam autem religionis exercitiũ in sacris, sacerdotibus, & ministris versatur potissimùm, inter Francorũ reges pia quoque intercessit quasi contentio de monasteriis, aliísq; Deo sacratis locis cõstruendis atque exornandis: in eámq; curã maximè incubuerunt, vt summa cum pietate, veneratione, quotidianũ Missæ celebraretur & offerretur sacrificiũ, atque alia sacra munia perficerẽtur, in quibus fieret pro ipsis oratio cõtinua ab Ecclesia. Ac sicut ante Christianismũ in Galliis admissum de tribus reip. ordinibus, Druidarũ sacerdotiũ nõ solùm sacris disponẽdis & obeũdis, sed cõsiliis & belli ac pacis negotiis publicis pręerat, atq; ante regũ Monarchiã introductã, cùm ab imperatoribus Romanis, seu eorum præfectis Gallia regeretur, post Paganismũ cum Christianismo commutatũ, sacerdotio inter Christianos Gallos su⁹ status & dignitas mãsit, quẽadmodũ ex Seuero Sulpicio in historia Maximi tyrãni, Saluiano Massiliẽsi, & Gregorio Turonẽsi atque aliis perspicitur: Multo certè magis cõstituta Frãcorum Monarchia de sacerdotũ & Episcoporum authoritate & gradu nihil decessit, sed potius multũ accessit. Nam pręter primas, quas tenuerunt in rep. quo quisque regum fuit bello clarior, fortunatior & gloriosior, eo magis curam gessit, vt pro Dei dignitate & sanctitate, sancti ac digni seligerentur sacrorum ministri, quibus nec ipsi grauarentur sua capita & fasces submittere, & quorum auspiciis, seu potius oraculis, publica omnia gubernarentur. Quantum honoris, obsequij, atque officij reges maximi Deo & Ecclesiæ præstabant, tantum à subditis referebant, omniáque Deus liberalissimis ac piissimis principibus reddebat cũ fœnore. Nulli sanè ad nos vsque inter Gallię Monarchas à Catholica fide & doctrina desciuisse deprehendũtur: sed non defuerũt tamen, qui Catholicã pietatẽ & vitã improbis moribus, ac sacrilegis actionibus contaminarũt, quíque se ac regnum abiecto Dei metu & pietatis cultu miserè afflixerunt. Clodouei successores non diu in paterna deuotione perstiterũt, sed inhiarũt iam tũ opũ Ecclesiasticarũ prædę, nec à spoliis tẽplorum manus cõtinuerunt, nec sacerdotia dignis & sacris hominibus permiserũt: sed arrogato sibi iure seligẽdi, laïcis nobilibus ac quibuscunq; vænalia exposuerũt. Nec diutius inultũ fuit. Nã paucis annis defecerũt ignaui, effœminati, subditis propter libidines & sacrilegia odiosi, quorũ causa imperio pellẽdos pręnuntiabãt pleriq;, & nõnulli ex ipsismet præsentiebant. Narrat Gregorius Turonẽsis Clotarium regẽ indixisse, vt omnes Ecclesię regni sui tertiã partẽ fructuum fisco dissoluerent: quod licet inuiti tum omnes Episcopi cõsensissent, atq; subscripsissent, viriliter hoc beatus Iniuriosus Turonum Episcopus respuẽs, subscribere dedignatus est, dicens: Si volueris res Dei tollere, Dominus regnum tuum velociter auferet: quia iniquum vt pauperes, quos tuo debes alere horreo, ab eorum stipe tua horrea compleantur. Et iratus contra regem, nec vale dicens abscessit. Tunc commotus rex, timens etiam virtutem beati Martini, misit post eum cum muneribus, veniam precans, & hoc quod fecerat, damnans. Ab eodem Gregorio Turonensi commemorantur calamitates publicæ & causę, per quas Clodoueorum progenies contabescebat & deficiebat. Omnium iniuriis, sacrilegiis & maleficiis Gallia patebat, nec vlli vires suppetebant ad resistendum. Gunthramnum regem (inquit) amaritudo cordis obsedit. Ad basilicam Symphoriani Martyris Duces & Episcopos congregauit, atq; hunc sermonem habuit: Qualiter hoc tempore victoriam obtinere possumus, cùm ea quæ patres nostri consecrarunt, non custodimus? Illi verò Ecclesias ędificantes, in Deum spem omnem ponentes, Martyres honorantes, sacerdotes venerantes, victorias obtinuerunt, gentésque aduersas diuino opitulante adiutorio in ense & parma sæpiùs subdiderunt. Nos verò non solùm Deum non metuimus, verùm etiam sacra eius vastamus, ministros interficimus, ipsa quoque sanctorum pi-

Sacerdotium semper primas tenuit in rep. apud Gallos. Cæsar lib. 6. Comm. de bell. Gall. Seuer. li. 2. hist.

Galli reges nũquam declinarunt ad hæresim, sed sæpè ad maxima vitia & peccata, quorum causa accidit mutatio in Monarchia. Vitia regum degeneratium à pietate.

Gregor. Turo. lib. 4. cap. 2.

Gregor. Turo. lib. 8. cap. 30.

gnora

» gnora in ridiculo discerpimus ac vastamus. Non enim potest obtineri victoria, vbi » talia perpetrantur. Ideò manus nostræ sunt inualidæ, ensis tepescit, nec clypeus » nos, vt erat solitus, defendit ac protegit. Ergo si hoc meæ culpæ ascribitur, iam id » Deus capiti meo restituat. Certè si regalia iussa contemnitis, & ea quæ pręcipio, im- » plere differtis, iam debet securis capiti vestro submergi. Erit enim documentum » omni exercitui, cùm vnus de prioribus fuerit interfectus. Verumtamen iam experi- » ri debemus quid agi oporteat. Si quis iustitiam sequi destinat, iam sequatur. Si quis » contemnit, iam vltio publica ceruici eius immineat. Satius est enim vt pauci con- » tumaces pereant, quàm ira Dei super omnem regionem dependat innoxiam. Hęc » rege dicente responderunt duces: Bonitatis tuę magnanimitas, Rex optime, enarra- » ri facile non potest: qui timor tibi in Deum sit, qui amor in Ecclesias, quę reueren- » tia in sacerdotes, quę pietas in pauperes, quęve dispensatio in egenos. Sed quia om- » nia, quę gloria vestra profert, recta veráque esse censentur, quid faciemus, quòd » populus omnis in vitium est dilapsus, omnémque hominem agere quę sunt iniqua » delectat, nullus regem metuit, nullus ducem, nullus Comitem reueretur: & si for- » tassis alicui ista displicent, & ea pro longęuitate vitę vestræ emendare conatur, » statim seditio in populo, statim tumultus exoritur, & in tantum vnusquisque » contra seniorem sęua intentione grassatur, vt vix se credat euadere, si tandem sile- » re nequiuerit? Ad hęc Rex ait: Si quis sequitur iustitiam, viuat: si quis legem, man- » datúmque nostrum respuit, iam pereat, ne nos diutius hoc blasphemium prose- » quatur. Magnus Gregorius Papa, qui illo sęculo viuebat, Gallorum regum & po- pulorum valde commendat religionem Catholicam: sed non obscurè in vtrisque requirit eiusdem religionis actionem, & imprimis perstringit simoniam, atque in laicos beneficiorum collationem, quamuis qui afficerētur Ecclesiastico beneficio, ilicò se manciparent cleri officio ac statui, nec veretur ob id regni mutationem prę- » dicere. Primùm hęc scribit ad Childebertum regem: Quanto cęteros homines re- » gia dignitas antecellit, tanto cęterarum gentium regna regni vestri profectò culmē » excellit. Esse autem regem, quia sunt & alij, non mirum est: sed esse Catholicum, » quod alij non merentur, hoc satis est. Sicut enim magnæ lampadis splēdor in tetræ » noctis obscuritate, luminis sui claritate fulgescit, ita fidei vestræ claritas inter aliarū » gentiū obscuram perfidiā rutilat ac coruscat. Quicquid autē reges se cæteri gloriā- » tur habere, habetis. Vt ergo sicut fide, ita & actione vincantur: benignā se excellētia » vestra suis subiectis semper exhibeat. Deinde Brunichildē reginā hortatur, vt sicut » filium in pura fide Gallorū educarat, ita bene viuere ac bene agere doceret. In quo » proculdubiò accusat morū in veritate fidei corruptionē. Verba sunt: Excellētiæ ve- » stræ prædicandā ac Deo placitā bonitatē, & gubernacula regni testantur, & educa- » tio filij manifestat. Cui nō solùm incolumē rerū temporaliū gloriā prouida sollici- » tudine cōseruastis, verūetiam æternæ vitæ præmia prouidistis, dum mentē ipsius in » radicē veræ fidei materna, vt decuit, & laudabili institutione plantastis. Vnde non » immeritò contigit, vt cuncta gentinm regna pręcelleret: quippè qui earumdem » gentium creatorē & purè colit, & veraciter confitetur. Sed vt laudabilis in eo fides » cū operibus enitescat, adhortationis vestræ eū verba succēdant, quaten⁹ sicut subli- » mē illū inter homines potētia regalis ostēdit, ita ante Deū magnū faciat pietas actio- » nis. De indigna verò Episcoporū electione & promotione, ad eundē Childebertū » epistola sic cōqueritur. Quia aliqua ad nos perlata sūt, quę & omnipotentē Deū ni- » mis offendūt, & quāplurimū sacerdotij honorē reuerentiāq; cōfūdūt, quęsum⁹, vt » potestatis vestrę annuēte cēsura modis omnib⁹ emendētur, ne dū laudādę deuotio- » ni vestrę res temerarię ac peruersę repugnāt, aliorū (quod absit) culpa aut regnum

S. Gregorius Papa fidē Catholicā in gallis regibus & populis cōmendat, sed mores notat.

Greg. lib. 5. Registr. ep. 6.

Greg. lib. 5. Reg. ep. 5.

Commēdatur Brunichildis quòd liberos educarit in vera religione sed notatur, quod in bonis moribus negligentius se gesserit.

Greg. lib. 4. Reg. epist. 53.

Clodouei reges damnantur de mala electione laicorum ad beneficia, & ob id regnum amisisse.

vestrum grauetur, aut anima. Peruenit autem ad nos, obeuntibus Episcopis quosdã ex laicis tõsurari, atque ad Episcopatum præcipiti saltu cõscendere: & qui discipulus nõ fuit, inconsiderata ambitione magister efficitur. Et quoniã quod possit docere, nõ didicit, sacerdotiũ tantum gerit in nomine. Nam laicus in sermone pristino perseuerat & opere. quomodo ergo pro aliorũ peccatis intercessurus est, qui sua primitùs non defleuit? Talis enim pastor nõ munit gregẽ, sed decipit: quia dũ cõtradicẽte verecũdia nõ potest aliis hoc, quod ipse non fecit, persuadere, quid est aliud, nisi vt plebs Dominica prędonibus populãda remaneat, & inde sumat interitũ, vnde salutiferæ protectionis magnũ debuit habere subsidiũ. Quod quã prauũ sit, quàm peruersũ, ex sua quoque ordinatione excellentiæ vestræ celsitudo perpẽdat. Certũ nãque est, nõ vos antè exercitui ducẽ præponere, nisi eũ anteactę vitæ virtus & sollicitudo aptũ esse mõstrauerit. Simul autẽ & illud valde execrandũ nobis est nuntiatũ, quod sacri ordines per simoniacã hæresin, id est, accepto pretio, cõferantur. Et quia pestiferũ nimis est, & sacræ Ecclesiæ vniuersali contrariũ, in sacrũ quempiã ordinẽ nõ meritis, sed pretio collocari, hortamur, vt tã detestabile facinus excellẽtia vestra prohiberi præcipiat. Nam ipse se ad hoc officiũ ostendit prorsus indignũ, qui donũ Dei pecunia mercari nõ metuit, & commodis præsumit appetere, quod habere per gratiã non meretur. Alia tum designabantur multa flagitia, quæ nostri Annales cõmemorant, quibus iratus Dominus, bellis ciuilibus inter reges fratres, atque exteris per Sarracenos & Gothos hæreticos Gallias totas ferè depopulatus est, & à Clodoueorũ sanguine & genere Monarchiã ad Pipinos & Carolinos traduxit, quã studuerunt sibi retinere ac confirmare his artibus, quibus initio eam quæsierat ac fundarat Clodoueus, & quæ essent cõtrariæ vitiis, quibus Clodouei illã amiserãt. Ante omnia religioni & Ecclesiæ Catholicæ tuẽdæ ac sarciendæ studuerũt, ad earúmque defensionem nulla bella contra Sarracenos, Arrianos, & alios quoscunque renuerunt, sed intrepidè aggressi sunt, ac confecerunt, atque inde Deum sibi propitium inuenerũt. Parta verò pace om̃nia studia & consilia ad pietatem ac diuini numinis cultum instaurandum, Christianam disciplinam efformandam, moresque componendos cõtulerunt, séque duces ad id aliis præbuerunt. Non solũ Ecclesiis per aliorũ rapacitatẽ & prodigalitatẽ erepta restituerũt, sed insuper easdẽ multis donis collocupletarũt, multísque ac magnificis structuris amplificarunt: vt pietatis, ita iustitiæ regidissimi exactores sua singulis ordinibus & hominibus redhiberi curarũt. Ex qua causa ab antecessoribus suis libertatem Ecclesiarum oppressam, & Episcoporũ dignitatẽ pessundatam, in pristinum splendorem repararũt. Renuntiatum quoque est ab ipsis iuri nominationũ, & electiones clero attributæ. Experientia siquidẽ docuerat, quã parũ fœliciter principibus & reip. cessisset vsurpata potestas miscẽdi sacra profanis, & præficiendi ad aulicorum gratiã & importunitatem quoslibet cathedris & prælaturis. Ita constituta religione & Ecclesia Gallicana, fuit tertiò ingens Gallorum gloria. Nã armis ex Italia Lõgobardos, atque alios Arrianos: ex Gallia & Hispania Sarracenos: ex Saxonia atq; aliis Germaniæ populis idola exegerũt: atque Occidentale imperium lõgè florentissimũ & potentissimũ reliquerunt: ídque Carolus Magnus cum liberis religioni potius quàm bellicæ virtuti præ se tulit acceptum. Quin etiam in quadam epistola prædicat, plures à se victorias reportatas in monasteriis pernoctando, quàm pugnãdo, tametsi nullus imperatorũ toties manus cum hostibus cõseruerit. Quandiu posteri vestigiis eius institerunt, tandiu pacato regno & imperio Francorũ potiti sunt, quamuis interdũ diuiso, atque inter se partito. At postquã degenerarũt, & retẽta religionis veritate, vltimorũ Clodoueorũ vitia maluerũt, quàm Patrum suorũ pietatem & virtutes ęmulari atque imitari, eũdem exitum cum Clodoueis

Causa hæreseõ ex mala electione.

Simonia in sacris ordinibus & beneficiis.

Pipini & Carolini vt Monarchiam clodoueis ereptã sibi assererent, cœperunt à reparanda religione.

Dist in. 92. can. ego Ludouicus Carolini renuntiarũt nominationibus ad beneficia.

Constituta religione per Carolinos tertiò fuit ingẽs Gallorum gloria.

Carolini quãdo à pietate maiorum defecerunt, Monarchia cœpit ab ipsis desinere.

douεis nacti sunt, & iisdẽ calamitatibus regnũ & Monarchiã afflictã perdiderũt. Horrendis & prodigiosis libidinibus omnia fœdabant: sibi quasi quodã iure arrogabãt, nihil sacri habere, Episcopos conculcare, omni iniuria afficere, res Ecclesiæ diripere, quibus liberet donare, nobilibus laïcis non solùm opes monasteriorũ assignare, sed nomina tribuere, ita vt Abbates salutarẽtur equites armati, & monachis pręficeretur, qui eorũ vices gereret, nõ Abbatis saltẽ relicto titulo, sed decani. Inde iusto Dei iudicio ignaui, fracti, inepti, iuuenes vt fœmina cõpti illi principes, omniũ in se concitarunt odiũ, & à suis bello lacessiti, ac tandẽ circũuenti, meritas pœnas scelerũ & sacrilegiorũ luerunt: atq; ita Carolinorũ posteritas Monarchiæ hæreditate priuata est. Sicut ex principũ corruptela deprauatio serpit in populos, ita & vltio diuina cõtra principes tũ Galliam totã inuoluit. Bella plus quàm ciuilia passim internecionẽ & vastitatẽ inferebant, nec defuerunt externa à Normannis idololatris, nec cessarũt alię publicæ calamitantes. Eudo quidem, seu Odo, cognomento Magnus Abbas ob multitudinem occupatorum Monasteriorum, illo sęculo Monarchiam inuasit, quam testamento hæredi legitimo voluit reddi. Sed eandem iterum Carolinorum familię Hugo Capetus, Parisiensis Comes, vir strenuus ac nobilis præripuit. Nõ tamen ipse, quãuis Normannos atque alios hostes repulerit & debellarit, potuit, aut posteri eius, priùs illam sibi asserere & vendicare, quàm primam curam de religione & Ecclesia Gallicana gererent: quòd à Roberto cœptũ, Philippus Augustus ac sanctus Ludouicus fœliciter perfecerũt. Nam antea nec bella ciuilia quiescebant, nec externa à Normannis deficiebãt, & noua ac periculosiora ab Albigeis ingrauescebant, nec Monarchia in Capetorũ sanguine firma cõsistebat. Robertus ablata Ecclesiis retribuit, Dei cultũ promouit, ac pietati præ omnibus inuigilauit. Philipp⁹ August⁹ Iudæos Christi hostes regno expulit, & quoscunque hæreticos & Ecclesiæ oppressores coërcuit, clerũ quibuscunq; potuit rebus fouit, & auxit: sacrorũ præsulibus & Episcopis primas in rep. nobiliũ factione adẽptas detulit, seu potius reddidit. Pastores creãdi atq; instituẽdi cùm facta fuisset S. Ludouico ob pietatẽ à Romano Pontifice potestas, ad „ idq; retulisset diploma pontificiũ Roma rediẽs Legatus, respõdit ille: Quod mea Ro„ mę negotia strenuè obieris, laudo: quòd mihi à Põtifice munus hoc retuleris, nõ ap„ probo. Intelligo enim quãto cũ periculo animæ meæ & regni susciperẽ. Ac protinus diploma cõiecit in ignẽ. Fuerat quidẽ ab infantia inter Monachos enutritus: ideóque tota vita Monachũ in paludamẽto militari & regia purpura egit: sed nihilomin⁹ fortissimũ & inuictissimũ militẽ se in bello pręstitit, in vnicũ Dei obsequiũ vsus militia. Omnibus ad Dei & religionis Catholicæ præscriptũ cõpositis & administratis, fuit quarto ingẽs Francorũ gloria, ab eadẽ, à qua priùs, religionis & Christianæ disciplinæ instauratione petita & parta. Ex Hispania Albigeorũ colluuiem in Gallias exũdantem parua manu profligarunt, & eorundẽ reliquias tandẽ deleuerunt: postea verò regno hæreticis & rebellibus purgato, bellũ sacrũ religionis ergo, & terrorẽ Gallicum Sarracenis, totóque in Oriente & Meridie, terrestri ac nauali expeditione intulerunt, & Francorum trophæa ad fines vsque orbis terrarum statuerunt, ac de manibus infidelium terram sanctam & ciuitatem Hierusalem receperunt, inque Francorum potentissimum regnum redegerunt. In Capetorum posteris viguit ac flagrauit religio & pietas longè vehementiùs, ac diutiùs, quàm in antecessorum successoribus: ob eámque causam fortasse iam plures annos Monarchia sine vicissitudine ac translatione perseuerat, quàm in aliorum genere mansit. Quoties tamen vel legibus diuinis, vel Ecclesiæ minus fuerunt audientes & declinarunt longiùs à recta pietatis & iustitiæ via, toties per Normannos, Anglos, atque alios exteros, interdum etiam bellis ciuilibus, quibus nihil est miserius, quasi filios

Frouardus Episcopus illo tẽpore scripsit ista. Extat in aliquibus bibliothecis, vt apud S. Dionys.

Capeti successores, vt sibi cõfirmarent Monarchiã, à religione cõstituẽda cœperunt.

S. Ludouicus recusauit ius nominandi ad beneficia et cun. Bremardus S. Ludou. Cãcellarius, in eius vita.

Instaurata religione quartò fuit ingẽs Gallorũ gloria.

Deus castigauit: sed misericordiam suam omninò non subtraxit ab eis: quoniã cùm percuteret eos, clamauerũt ad ipsum, & suos errores vel ipsi, vel eorum liberi agnouerunt, atque emendarunt. Hîc libenter, Christianissime Rex, scribendi finem facerem quoniam ad ætatem nostram veniendum est, quam cum pessimis superiorum temporum collatam cogor ferream nominare, atque omnium quę præcesserunt perditissimam. Vereor tamen, ne si vitia & peccata publica vel saltem attigero, quibus ad Monarchiæ vestræ euersionem potius quàm ad translationem Deum inuitum impellimus, & Galliarum habitatoribus supremum excidium accersimus, ne quos non debeo, offendam, & ne videar in illos scribere qui possunt proscribere. Vtinam verò tam parata haberentur remedia, quàm sunt in promptu causæ. Hęretici quidem fundi Gallici calamitatem fidei Catholicę de Eucharistia, eiúsque adorationi & oblationi quasi idololatriæ pręcipuè imputant. Catholici contra malorum publicorum causas ad hæreticorum blasphemias, sacrilegia, & Eucharistiæ factas iniurias atque contumelias referunt: vtrique interea obliuiscuntur abominãdorum scelerum, quibus quotidie demerentur grauiora supplicia quàm infligantur à Deo. Nõ dubium sanè, quin Eucharistię violatio, vel sola indigna attrectatio & susceptio publicæ calamitatis causam afferat, teste Apostolo, qui propter indignam illius celebrationem vel participationem ait ortam inter Corinthios mortalitatem publicam. Quoties contra fidei, quam de illa tenemus, suscepta est defensio, vel erga ipsam debita valuit ac creuit deuotio, toties ferè Gallorum benè habuit, atque incrementa cepit Monarchia. Id perspicitur ex Clodouei, Caroli Magni, Philippi Augusti, & S. Ludouici tempore atque imperio. Nam tum vel ab Arrianis, vel à Sarracenis, Gręcis hęreticis, vel ab Albigeis impugnabatur de Eucharistia aliqua in parte nostra fides & ipsa conculcabatur, cùm ab illis contrà in summa veneratione, honore ac defensione haberetur, & per eiusdem dignam perceptionem bellica Gallorum virtus exuscitaretur & acueretur, ac Monarchia dilataretur: sicut in eadem maxima fiducia ad res pręclarè gerendas à Constantino Magno reponebatur, à quo milites non emittebãtur de castris in aciem, nisi ante armatos ipsa sacrosancta Eucharistia nostro ritu in Ecclesia portatili consecrata. Nec quidem nostra ætate quamuis omnibus flagitiis sordescat, Deus circa illam sine testimonio reliquit semetipsum. Dimicatum opinor pro Eucharistię causa vicies & amplius iusto exercitu, sine leuioribus præliis propè infinitis, siue apud Heluetios, siue in Germania, siue in Belgio, siue Gallia Celtica siue Aquitanica, & semper illa de hostibus nullo amisso pręlio triũphauit, quamuis eius propugnatores vel impares essent viribus, vel numero, vel animorum concordia atque ardore, & à proditoribus periclitarentur omni hora: hostes verò nullum insidiarum, nullum militarium artificiorum ac molitionum genus prętermiserint. Sed quis huius veritatis, Christianissime Rex, tua maiestate locupletior testis esse potest? Cùm nondum tibi per ętatem, sicut nec Dauidi, arma ferre concederetur, eodem tamen spiritu quo ille incitatus, nequiuisti perferre Goliat Gallicum insultantem, ac bellum inferentem Eucharistię, quin te ducem contrà dares. Per octo ferè annos adolescentia tua sudauit, & alsit, atque expertus es, quantis proditionibus & insidiis ac periculis fueris expositus, ac tantum non interceptus. Aliquoties standum fuit in acie & confligendum, sed non nisi cùm de victoria certissimã spem concepissent hostes, siue de locorum opportunitate, siue de equitum ac peditũ multitudine, furore ac robore. Quo securiores de victoria te sunt aggressi, maiorẽ cladẽ & ignominiã retulerũt. Te vnũ præ omnibus ad necẽ designarũt: sed quo te ferire cupidius & propius conati sunt, eo ceciderunt indignius & turpius: ita vt de te verè canere liceat ex Dauide: Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cœli cõmorabi-"

Hæretici malè Eucharistiæ cultui publicas calamitates imputãt, cùm potius eiusdem violationi sint attribuendæ.

1. Cor. 11.

Defensoribus & cultoribus Eucharistiæ ferè semper benè cessit.

Eusebius in vita Const.

Henricus tertius Gallorum & Pollonorũ Rex Eucharistiæ ab ineunte ætate vindex cum Dauide in multis cõuenit.

Psalm. 90.

„tur. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, ad te autem non appro„ximabunt. Verumtamen oculis tuis conſiderabis, & retributionem peccatorum vi„debis. In priori conflictu princeps ipſe dignus melioribus armis cùm in tuum agmen & ſignum irruiſſet ferociùs, parum glorioſè occubuit: ad cuius mortui ſpectaculum ingemuiſti & illachrymaſti, Deum ac cœlum ſublatis oculis conteſtatus, tantorum malorum te minimè authorem eſſe, in hoc Dauidis quoque bonitatem imitatus. Stuardus, inſignis Barrabas, latro, ſeditioſus & homicida, atque adeò confidens, vt intra medios & confertos hoſtes auderet duces ipſos exercituum ſibi deligere trucidãdos, cùm tantũ facinus moliretur aduerſum te, capitur, nec pecunia redimi vel celari potuit, quin viuus ac ſupplex ante pedes tuos iacuerit, & in poteſtatem Memoranſianorum venerit, quorum patrem Catholici & regij exercitus ducem in campis Dionyſianis nefariè mactauerat. Equitum alæ nobilium, qui Principis ſignũ ſequebantur: totę propemodum cęſę & captę fuerunt: Admiralius fuga euaſit. In altero prælio ad Moguntourcium inito, tam Galli rebelles, quàm Germani rebellium auxiliarij, in ſpem, fiduciam ac ſignum certiſſimę victorię, quo ſeipſos internoſcerent, & nullum noſtrorum ſinerent elabi, omnes armis & thoracibus ſuis albam camiſiam impoſuerant: quod ipſis fraudi fuit. Nam in quo ſigno ſalutem ſibi conſtituebant, & noſtris comminabantur internecionẽ, hanc ſibi inde pepererunt, noſtris verò omnibus ſalutis teſſeram oſtẽderunt. In vtriſque caſtris Galli vna & eadem lingua vtebãtur, & Germani eadem, ob ídque perfacilè victi victoribus ſe permiſcuiſſent: ſed obfuit alba nota, quę hoſtes effecit lupos occiſionis, vt à noſtris inſultabatur. Equitatu & peditatu longè nobis erant ſuperiores, nec ignorabant multorum ignauiam & perfidiam. Equites ſclopetarij magno agmine in tuum agmen ac ſignũ bis impetum fecerunt. Inclinabatur acies tua, nec ſuſtinere impetum poterat: pleriq; etiam periculo ſe ſubducebant à tuis ſignis dilapſi: iámque hoſtes efferebantur animis, quaſi ilicò te viuo vel mortuo eſſent potituri, cùm repentè noſtri, Deo impellente, ac te protegente, illos à lateribus aggreſſi, animos, virtutem, ac ferocitatem eorumdem ita contuderunt, vt pro triumpho, quem ante victoriam canebant, ſtatim in fugam effuſi, peditatum omnem deſeruerint noſtrorum primo furori, non tam vincendum, quàm puniendum pro ſacrilegiis & blaſphemiis, quibus affluebant cõtra ſacroſanctam Euchariſtiam. Nam ex quatuordecim tormentis bellicis, quę trahebant, maximum in Miſſę ludibrium Miſſapultam nominabant: circumferebant verò ſinguli Caluiniſtarum catechiſmum cum cãtionibus in Miſſam & Euchariſtiam contumelioſis. Diuina verò vltio apparuit vel in eo maximè, quòd milites hoſtium nec pedem referre, nec manus conſerere, nec ſclopeta diſplaudere potuerint, ſed eo loco & ordine, quo ſtabant in acie, ceciderint vix ſemihoræ ſpatio: nec tot hominum milia ligatis manibus ac pedibus fuiſſet in noſtrorum poteſtate iugulare tam breui temporis ſpatio, niſi poteſtas alia deſuper acceſſiſſet, quę noſtrorum manus ita agebat, vt nulliꝰ rogatu vel imperio à ſacrilegorũ hæreticorum mactatione mitigarentur, vel perſuaderentur cuiquam candidatorum parcere. Tanta verò ſtrages in momento edita eſt, vt numerus cadauerum ſexdecim milium exceſſerit, ſicut recenſuerunt in humandis cadaueribus præfecti. Si qui de poſtrema acie nitebantur effugere, paſſim ab inſequẽtibus iugulabantur. Cũ ſpoliarẽtur cadauera, inuẽti catechiſmi pudẽdis ſeu podici impoſiti, tormẽtario puluere immiſſo amburebãtur, neq; iuſſu cuiuſquã, ſed occulto quodã diuino impulſu, vt blaſphemię in blaſphemorũ redundarent ignominiam, & turpitudinẽ. Hæreticorum exercituum ductor Admiraliꝰ, niſi Deus illi inuidiſſet glorioſam mortem, ac digno flagitiis ſupplicio ipſum ſeruaſſet, fortaſſe cùm tuum caput toties redintegrato prçlio peteret,

Pugna & victoria Henrici tertij ad Iarnacum.

Pugna & victoria Henrici tertij ad Moguntourcium.

occubuisset. Non tamen audaciam impunè tulit. Nam percussus in maxilla, vix periculo & prælio se eripuit: suis verò trepidationem, ac fugæ causam dedit, cùm repetè vulnere perturbatus disparuisset, & prior fugã cepisset. Ab illo proximi duces exercitus capti sunt. De nostris vix quadraginta tormentorum bellicorum multiplici fulmine ante exercituum congressum obierunt, in conflictu pauciores, paulò plures glandibus vulnerati postea decesserunt, vel conualuerunt. Non tuas cano victorias, Christianissime Rex: politioribus, ac nobilioribus ingeniis ista laus debetur, non mihi. Tantum Eucharistię causam & veritatem commendo, quæ sicut tuis stat victoriis, ita tibi victorias à Deo impetrauit, etiam tua ac totius exercitus contestatione ac professione. Quamuis enim magna pars illius exercitus tui constaret ex perditissimis hominibus, quibus nihil curæ esset religio, & qui Missam tam malè odissent quàm aduersarij: tã repentina tamẽ atque insperata visa victoria omnes passim acclamabãt, Dominus est Deus, Missa Cœnã profligauit. Pridie cõflictus de manu mea pro more te sacrosancta Eucharistia munieras. Interea quos poterã, hortabar benè sperare, ac forti esse animo. Deũ nõ defuturũ causæ suę addebã. Sed pleriq; respõdebant à me verba securè ac facilè fundi, cũ aliis de vita & capite esset decertandũ ac periclitandũ: quibus subiiciebã aliis arma suppetere, quibus pugnarẽt, ac se tuerẽtur, nec deesse equos, quib⁹ fugerẽt: me autẽ inermẽ cũ illis in eadẽ acie stare, nec equo fugaci vehi, ob ídque maiori in discrimine q̃ alios versari. Ab acie cum D. Nicolao Fumeo, nũc Bellouacensi Episcopo, atque aliis non procul digressus, spectator pugnæ factus, de incerto euentu trepidabam: ne tamen nihil agerem, precibus & lachrymis tecum

Psal.73. pugnabam, atq; inclamabam sæpè: Exurge Deus, iudica causam tuam: memor esto " improperiorum tuorum, eorum quæ ab insipiente sunt tota die, Ne obliuiscaris vo- " ces inimicorum tuorum: superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. Dicebam " Christo: Respice in testamentum tuum. Quoniam inter Turonos & Pictauos committebatur prælium, huc & illuc conuersus Gallorum patronos Martinum & Hilarium appellabam, atque orabam suorum bustorum fieri vltores, quorum reliquias hæretici concremassent. Ante lucem pugnę ineundę inter sacra cùm te atque belli exitum Deo commendares, rogaueram, vt piorum & antiquorum principum more, Deo voueres aliquid, si victor redires: cùm quæsisses quid censerem à te vouendum, dixi conscientiæ tuę ac spiritui sancto id à me esse relinquendum. Ego quidem inter alia voui, si saluus euaderes, me reliquum vitę Dei cultui potius & obsequio, quàm aulicæ seruituti, cuius me tum admodum tædebat, impensurũ, & omnia studia collaturũ in Eucharistiæ veritatẽ elucidandam, cuius causa tu Dominus meus à prima adolescentia libenter vitam discrimini obtulisses. Cæsis & fugatis hostibus, cùm inter cadauera sequeremur victorem exercitum illachrymans ad tantæ stragis spectaculum toties repetebam, Domine, quid est homo? Sub vesperam verò cùm iussisses cani receptui, fidei & gratitudinis erga Deum plenus, quamuis puluere ac sudore obsitus ac fessus vix posses in equo consistere, non priùs tamẽ arma tibi exui sustinuisti, quàm flexis genibus diu preces ad Deũ fuderis. Prima luce cùm duces omnes gratulabundi in tuum conspectum ruerent, ad primum occursum statim mihi suggessisti, Tuæ partes sunt ad gratiarum actionem Missam facere, & concionem habere, qua Deo victoriam tribuas, non mihi. Ex quo præscripto cùm ex Dauide

Psal.113. tractassem, Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam, super miseri- " cordia tua & veritate tua, ne quando dicant gentes, vbi est Deus eorum? Deus autẽ " noster in cœlo omnia quęcũque voluit fecit: tota in hoc versabatur oratio, vt coram " Deo testarer cum toto exercitu nos indignos tanta victoria, maximè si spectarentur " acta nostra & merita: sed misericordiam à nobis stetisse, veritatem verò Eucharistiæ

&

& fidei Catholicæ hostibus obstitisse, contra quam tanquam contra stimulum semper durum fuerit calcitrare, nequando dicant gentes, Vbi est Deus eorum. Attamen cùm post Deum tuæ ac multorũ principum & ducum fidei atque virtuti gratias & laudem deberi prædicarem, ex sacris literis perorau, non solas victorias fidei tuæ (præsertim si perseueraret vsque in finem) reponi, sed regna parari à Deo: quòd fœlix augurium obsignaui Abigail probæ mulieris oraculo, quo Dauidi bella sacra ab ineunte adolescentia gerenti, amplissimam & nobilissimam familiam fore prænuntiauit. Facies (inquit) faciet Dominus tibi Domino meo domum fidelem, quia prælia Domini, Domine mi, tu præliaris. Malitia ergo non inueniatur in te omnibus diebus vitę tuæ. Deus autem, qui fidelis est in omnibus sermonibus suis, non diu distulit fidei tuæ præmium cumulare. Paulò pòst enim duobus potentissimis orbis Christiani regnis Frãcorum & Polonorum intra annum adauctus es: atque vt diuinitùs cognosceres ea tibi obuenisse, cùm minimè sperarentur, cõtigerunt: ac ne quidem eodem iure, sed vnum electione, alterum successione, & vtrumque anno interposito, ipso Pentecostes die, qui sacer est spiritui sancto: quo duce nõ solùm regnorum iura, sed possessionem adiisti, præter omnium hominum opinionem & spem, cùm tantis spatiis dissiderent, & iter esset faciendum per multorum hominum, non dicam diuersos mores & vrbes, sed religionis hæreses, & factiones nomini tuo & fidei inimicissimas. Ista omnia cõmemoro, Christianissime Rex, vt ex te comprobem Eucharistiam suis cultoribus & defensoribus non nocumento, sed potius adiumento atque ornamento esse. Quod si quid eius oppugnatoribus contrà venerit in Gallia, placet memoria repetere: de ipsis Deus exempla plusquàm tragica edidit, ac vix de vllo possumus excipere. Non meum est mortuis & surdis maledicere: si tamẽ fas est etiam iustis lætari, cùm viderint vindictam de inimicis Dei & impiis, saltem fas sit diuinæ vltionis modum in Eucharistiæ aduersariis suspicere & pertimescere. Equidem Deus ferè omnes bello & pace tum infimè deiecit, dum summoperè eleuarentur. Singuli verò quò ferocius se habuerunt erga Missam & Eucharistiã, eo iusto Dei iudicio turpiùs & miseriùs mortem oppetierunt, siue morbis, siue suppliciis extraordinariis correpti. Quî fit ergo, rogitant multi, vt post tot victorias Eucharistia à pluribus pessundetur, quàm antea: & altissima pace, imò rerũ omnium fœlicitate abundent eius oppressores: & Rex Christianissimus, qui tantam Eucharistiæ seruandæ nauauit operam, duplici ac potẽtissimo regno munitus, iam non videatur illis par bello gerendo: sed in eas redigatur angustias, vt aut cedere, aut pacem quibuscunque conditionibus mercari cogatur? Equidem nihil hac in re perpetitur Eucharistia, quin ex iisdem causis prius pertulerit apud Israëlitas Arca testamenti, & Christus ipse in Euangelio, atque Ecclesia eius, omnísque scripturæ veritas. Arca toties de hostibus triumpharat: propter scelera & impuritatem sacerdotum venit tandem in hostium potestatem, qui eius captiuitate impiam suam religionem extollebant, ipsíque insolescebant & efferebantur contra Dei veritatem & populum: sed sacra præda cessit illis in ruinam & perniciem, ac falsæ religionis euersionem. Christus antequàm se permitteret Iudæis, suæ virtutis ad resistendum multa documenta dedit. Bis enim armatos inermis prostrauit: sed nihilo mitiores vel obsequentiores facti de perspecta eius fortitudine & victoria, violentiores manus iniecerunt in eum, & cupidiùs captiuum abduxerunt, omníque contumelia, ignominia & tormento affecerunt. Sed (ait scriptura) postquàm fecerunt in ipsum quæcunque voluerunt, & illud Consummatum est, absoluerunt, armatus est totus orbis, omniáque elementa cõtra insensatos, nec remansit lapis super lapidem. Antea Samson Christi typus toties

Fœlicitas Henrici tertij ex defensione Eucharistiæ pronuntiata.

1. Reg. 25.

Duo potentissima regna eodem anno diuinitùs Henrico tertio accesserunt.

Eucharistiæ hostibus tandẽ misere cessit.

Cur Eucharistiæ hostes ad tempus videantur felicius agere.

Reg. lib. 1.

Ioan. 18.

Philiſtæos debellarat: proditione ac ſcelere vxoris illis deditus, cuſtodem domum, in qua aſſeruabatur, vnà cum illudentibus ſibi hoſtibus funditùs euertit. Sic Monarchia Aſſyriorum atque aliæ tum ferè finem acceperunt, cùm ſeruitutis iugum impoſuerunt populo Dei Iudaïco. Ita ferè, qui volet, obſeruauerit veritatem omnem Euangelij per ipſas nationes & prouincias, principes & populos reluctantes deiciſſe: nihilominus ſiue peccatis Chriſtianorum ita merentibus, ſiue vt Deus oſtenderet gloriam ſuam & potentiam, recidiſſe in hoſtium & oppugnantium poteſtatem, quibus poſtremò exitio fuit. De Trinitate fides & doctrina Catholica mundum poſſederat, & de Arrio in Concilio Niceno, ac poſtea ſub multis imperatoribus de Arrij ſectatoribus, ſæpè numero triumphum egerat: attamen malorum proditione & factione Arrianorum iugum toto orbe terrarum à Gothis, Vandalis, atque aliis ſubiit: ſed quo latiùs & ſecurius illi ſibi viſi fuerunt dominari, eo citiùs & miſeriùs contabuerunt & euanuerunt. Verum eſt quod cecinit Dauid de

Pſal. 128. vniuerſis veritatis & Eccleſiæ oppreſſoribus: Confundãtur & conuertantur retrorſum omnes qui oderunt Sion. Fiant ſicut fœnum tectorum, quod priuſquàm euellatur, exaruit, de quo non impleuit manum ſuam qui metet, & ſinum ſuum qui manipulos colliget. Et non dixerunt qui præteribant, Benedictio Domini ſuper vos: benediximus vobis in nomine Domini. Et vidi impium exaltatum ſicut cedros Libani: tranſiui, & ecce non erat. Aliæ quidem hæreſes cum Arrianiſmo in Oriente ſibi etiam videbantur regna & imperia occupaſſe: ſed Alcorani & Turcarum duriſſimam ac pluſquam barbaram ſeruitutem pro pace & tranquillitate nactæ ſunt. Surſum ac deorſum miſceant omnia aduerſarij: arces, oppida, ciuitates, regna etiam atque imperia inuadant, ac firmiſſimo præſidio muniant, atque efficiant vt nulla ſpes reſtet fidei Catholicæ & Miſſæ reſtituendæ, eò ſanè ſibi magis timere, & grauiorem ſibi interitum propiùs imminere, ſiue ex antiquis hæreſeon hiſtoriis, ſiue de his quæ oculi noſtri perſpexerunt, debent iudicare. Si qua verò regna vel ditiones quieſcunt tantiſper à tumultibus bellicis abolita Miſſa & Euchariſtia: tamen nec iis viribus, nec ea potentia & rerum copia, nec ea quiete & fœlicitate perfruuntur, qua pollebant, cùm apud ipſos floreret religio Catholica. Si de futuris licet per præterita coniicere & vaticinari, falluntur opinionis errore Galli noſtri, ſi per defectionem ab Eccleſia Catholica, & Euchariſtiæ violationem ſperant ſibi nomen & principatum quærere. Gallia id beneficij ſortita eſt à Deo, vt diutius nequeat monſtra contra fidem Catholicam alere, nec Iudæos, nec Gothos, nec Sarracenos, nec Berengarianos, nec Albigeos, quibuſcunque niterentur exterorum viribus & auxiliis, ac ſibi crederent ſedem firmaſſe, pluribus ſeculis perferre potuit. Proculdubio ad bonorum probationem, & malorum vltionem, hæreticis, ſicut omnibus populi ſui & Eccleſiæ flagellis, ſolet Deus ad tempus rerum proſperum ſucceſſum elargiri & immittere: vix autem hæreditatem populi ſui ipſis relinquere, ſed illam potius ad alienigenas ac planè impios transferre, quemadmodum in libris Regum de decem tribubus & tota hiſtoria populi Iſraëlitici cernitur. Ad pœnitentiam quoque perditiſſimi quique & hæretici inuitantur per patientiam & longanimitatem diuinam, ſed diuitiis bonitatis eius & proſperitate ad duritiam abutuntur: theſaurizántque ſibi & accumulãt grauitatem ſupplicij in die iræ & iuſti iudicij Dei. Nos magis attonitos reddit, Chriſtianiſſime Rex, quòd te Deus quaſi Saulem à tam præclaris initiis, quibus iuuentutem tuam illuſtrauit, appareat repuliſſe, ac te ſacroſanctæ Euchariſtiæ vindicem omni ope atque auxilio repentè deſtituiſſe, quaſi denique omnium tuorum contumeliis & opprobriis expoſuiſſe. Verùm quoties animum referimus ad eam

Gallia hæreticorum principatũ & iugũ nunquam potuit ferre.

Cur Henrico tertio Euchariſtiæ vindici res

quæ

quæ in te relucet, ac quotidie inflammatur fidei Catholicæ constantiam, pietatis & deuotionis feruorem, cogimur aliunde quàm in te diuinæ iracundię & animaduersionis in nos causas inuestigare. Equidem quantum Galli inter omnes nationes religionis Catholicæ laude & defensione præcelluerunt, & inter Gallos ipsi reges palmã tulerunt: sic inter reges fortasse nemini secundus meritò profiteri soles, nulli antecessorũ fidei & religionis tenacitate velle te cedere: ad cuius vel solam dissimulationẽ, blanditiis, minis, periculis vllis ipsi tui aduersarij fatentur te nũquam potuisse flecti, nec à Missa audiẽda vllo die deterreri vel auocari, cùm per hæreticas nationes in Poloniam iter faceres, vel inde redires. De tuis moribus multas calumnias sparserũt homines maleuoli, quas redarguit quotidianæ vitę tuę innocẽtia & integritas quę cùm ętate magis ac magis in te adolescunt & accrescunt ad multorum stuporem, qui tuas actiones explorant. Quî fit igitur, vt minus ex votis & sententia succedant omnia, & Deus res tuas minus secundet, nec iam exeat in virtutibus tuis, sicut scriptura loquitur? Qui de virtute syderum scribunt, docent, non per vnum solem fieri, vt nunc serenum sit, nunc nubilum, nunc ęstus, sed minorum etiam stellarum vim accedere, quarum aliæ nubes inducunt & pluuias, aliæ serenum faciunt & siccum, aliæ ventos & tempestates excitant, alię eadem sedant atque cõponunt. Ad eundem planè modum in hominibus habet. In his enim totius quidem moderationis, gubernationísque summa est penes regem imperatorem, cum quo veluti sole, stellarum omnium principe, tametsi multi principes & fideles Ecclesiæ præsules, tanquam prospera & auspicata sydera, serenum suum aspectum cõiungere, & pluuias ac tempestates enitantur auertere, maximi tamen interim, grauissimíque motus excitantur ab aliis minoribus syderibus, ab hominibns alioqui obscuris & imbellibus, quibus sedandis & componendis ipsorum etiam regum & imperatorum ac principum potẽtia vix interdum sufficiat. Deinde sępè fit, vt clarissima mũdi lumina eclipsin ac defectionem patiantur, non suo ingenio vel vitio, sed per interpositionem Lunæ vel terrę, vel aliarum quarundam vmbrarum & nubium, quibus intercipiuntur & retũduntur illorum radij, vt mundo huic non possit redire clara serenitas. Nonnunquã verò peccatur ab ipsis luminibus, si vel desinunt quasi quodam rigore & stupore radios suos exerere ad discutiendas tenebras, vel occulta quadam vi seu manifesta, caliginem de terra excitant, ac tenebras magis diligunt quàm lucem. Ex his quid officiat tuis luminibus, tuum atque aliorum sit iudicium. Incidisti in seculum & regnũ corruptissimum. Omnes à minimo vsque ad maximum, nec solum hæretici, sed qui se dicunt Catholicos esse, student veræ pietati & religionis cultui nebulas & tenebras offundere. Nec melioribus verbis, nec paucioribus possem nostros mores describere, (quibus nisi prospiciatur, chaos antiquum, vel saltem maxima labes Francorũ Monarchię impendet) quàm quibus Saluianus pro causis mutati status in Gallia per Gothos & alios barbaros, sui temporis vitia perstringit, nisi quòd longè plura ac deteriora nostra sunt quàm illa. Non hac solùm iniuria (inquit) contemnimus Deum, qua contemni à seruis suis Curiales solent: quia seruorum hic contemptus est maximus, si non faciant quod iubetur. Porrò autem nos omni studio, omni nisu, non solùm iussa non facimus, sed contrà facimus quod iubemur. Iubet enim Deus, vt omnes nobis inuicem chari simus. Omnes autem nos mutua infestatione laceramus. Iubet Deus vt cuncti egentibus sua tribuant: cuncti admodum aliena peruadunt. Iubet Deus, vt omnis qui Christianus est, etiã oculos castos habeat: quotusquísque est qui non se luto fornicationis inuoluat? Et quid plura? Graue & luctuosum est quod dicturꝰ sum. Ipsa Dei Ecclesia, quę in omnibus debet esse placatrix Dei, quid est aliud quàm exacerbatrix Dei: aut pręter paucissimos quosdã qui mala fugiunt,

minus feliciter videantur succedere.

Summa pietas & constantia Henrici tertij in religionem Catholicam

Vnde fiat vt sub bonis principibus malè agatur.

Saluianus Episc. Massit li. 3. de Dei iudicio.

Vitia publica, quibus labora mi[illegible], & [illegible] immi[illegible]t regno exitium.

quid est aliud penè omnis cœtus Christianorum, quàm sentina vitiorum? Quotum " enim quemque inuenies in Ecclesia non aut ebriosum, aut helluonem, aut adulterũ, " aut fornicatorem, aut raptorem, aut Ganeonem, aut latronem, aut homicidam, & " quod his omnibus peius est, propè hæc cuncta sine fine. Interrogo enim Christia- " norum conscientiam. Ex his vel flagitiis, vel sceleribus, quæ nunc diximus, quotus " quisque hominum non aliquid est eorum, aut quotus quisque non totum? Faciliùs " quippè inuenias qui totum sit, quàm qui nihil: & quod diximus nihil, minus forsi- " tan grauis videatur esse censuræ. Plus multo dicam. Faciliùs inuenias reos malorum " omniũ quàm nõ omniũ: faciliùs maiorũ criminũ quàm minorũ: id est, faciliùs qui " & maiora crimina cũ minoribus, quàm qui minora tantùm sine maioribus perpe- " trarint. In hãc probrositatẽ morum propè omnis Ecclesię plebs redacta est, vt in " cuncto populo Christiano gen⁹ quodãmodo sanctitatis sit min⁹ esse vitiosum. Itaq; " vel Ecclesias, vel potius tẽpla atq; altaria Dei minori reuerentiæ quidã habent, quàm " cuiuslibet minimi ac municipalis domum. Si quidem intra ianuas nõ modò illustriũ " potestatũ, sed etiã præsidũ & prępositorum non omnes passim intrare præsumunt, " nisi quos aut iudex vocauerit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprij digni- " tas introire permiserit: ita vt si quispiam ingressus insolenter fuerit, aut cædatur, " aut propellatur, aut aliqua existimationis suæ labe multetur. In templa autem, vel " potius in altaria, atque in sacraria Dei passim omnes sordidi ac flagitiosi sine vlla pe- " nitus reuerẽtia sacri honoris irrumpunt: non quia non omnes ad exorandum Deũ " currere debeant, sed quia qui ingreditur ad placandum, nõ debet egredi ad exacer- " bandum: neque eiusdem officij est indulgentiam poscere, & iracundiam prouocare. " Nouum siquidem monstri genus est, eadem penè omnes iugiter faciunt, quę fecisse " se plangunt: & qui intrant Ecclesiasticam domum, vt mala antiqua defleant, in ipsis " hæc penè orationibus suis ac supplicationibus moliuntur. Aliud quippè ora homi- " num, aliud corda agunt, & dum verbis præterita mala plangunt, sensu futura medi- " tantur: ac sic oratio eorum rixa est magis criminum, quàm exoratrix, vt verè illa in " eis scripturæ maledictio compleatur, vt de oratione ipsa exeant condemnati, & ora- " tio eorum fiat in peccatum. Denique si vult quispiam scire, quid in tẽplo huiusmo- " di homines cogitauerint, videat quid sequatur: si quidem consummatis solennibus " sacris statim ad consuetudinaria omnium studia discurrunt: alij scilicet vt furentur, " alij vt inebrientur, alij vt fornicentur, alij vt latrocinentur: vt euidenter appareat hoc " eos esse meditatos, dũ intra tẽplum sunt, quod postquàm egressi fuerint, exequun- " tur. Sed videlicet hæc cuncta mala, & omnium vitiorum probrositatem, ad seruos " fortassè & abiectissimos quosque homines referendã quidã putant, cæterùm nomẽ " ingenuũ hac flagitiorũ labe nõ pollui. Quid autẽ est aliud cunctorũ negotiantiũ vi- " ta, quàm fraus atq; periuriũ? quid aliud est curialiũ quã iniquitas? quid aliud officia- " liũ quàm calũnia? quid aliud militantiũ quàm rapina? Quãuis quæ hîc narrantur, " sufficiant ad cuiusque gentis florentissimæ excidium, si tamen conferantur cum his, quæ publicè in hoc regno designantur & committuntur, ludũ iocúmque quis appellare poterit potius quàm scelus & flagitium. Quid enim sacri apud nos, siue in religionis veritate, siue in Dei nomine, siue in sacrificio, siue in sacerdotio, siue in templo, siue in Ecclesiæ patrimonio, siue in iudicio: quid deniq; bonitatis & sinceritatis in moribus, quod tantũ impunè, sed quasi quodam iure ac publica authoritate non violetur? Hę atq; aliæ iniquitates, Christianissime Rex, sunt nebulæ, quibus fidei & integritatis tuæ radius ebetatur, & claritas Gallorum obscuratur ac virtus eneruatur. Sciunt boni omnes talia adeò tibi semper displicuisse, vt de Gallia in Poloniam decedens, Christianissimo regi & charissimo fratri Carolo nono, Episcoporum cœtui, &

Iam nihil apud Gallos habetur sacrum & inuiolabile.

iudicũ

iudicum Senatui testatum reliqueris, nō priùs pacem & quietem recuperandam in regno, quàm medicina tantis malis adhiberetur. Non ignorant etiã te vim pati ad hæreses & impietates ac scelera publica quamplurima perferenda. Nihilominus nisi quæ ipse improbaueris, quantum potes correxeris, verētur ne (quod Deus auertat) densitate tenebrarū extinguatur in ipso quoque meridie lumē tuum, & Monarchia ac regnum tanto iustiùs à vobis quàm ab aliis auferatur, quanto plures & grauiores causæ inter nos quàm olim cernūtur. Iam videmus securim ad radicem arboris positam, ipsámque in dies labascere, nisi per emēdationem causarum auertamus manum Domini. Multa sunt, Domine mi Rex, quæ nos iubēt bene de te sperare, & quę tibi obseruamus cum illis viris cōmunia, per quos Deus qui potens est, magna fecit in Israël & populo Christiano, religionē verò collapsam & oppressam in libertatē & pristinam integritatem asseruit. A cunabulis licet multis in corruptissima aula renitentibus, cordi tuo Deus ipse pietatem in dies penitiùs impressit. Adolescentiam tuam, quasi aurum in fornace, per assidua pericula & rerum discrimina exercuit, & probauit, ac de omnibus quasi quodam miraculo liberauit. Tibi præter ætatem & expectationem victorias & amplissima, à séque inuicem remotissima regna, singulari & extraordinaria beneficentia cōtulit. Interea multis difficultatibus & anxietatibus experitur, quid animi erga ipsum habeas, vt agnoscas, & cogaris fateri, nō tua fortitudine aut viribus, quæ tibi fuerunt donata, acquisiuisse, cùm in regni limine impegeris, & vt corde perfecto ac toto seruias, à quo omnes fortunas tuas pendere ipsa te docet experientia. Ad oraculum, quæso, Abigail honestæ matronæ animum applica. Faciens faciet Dominus Domino meo domum fidelem, quia prælia Domini præliaris: Malitia ergo nō inueniatur in te omnibus diebus vitæ tuæ. Conditionē apposuit, cui si defueris, non mireris, si tuis votis non respondeat euentus. Dauid rex à Deo selectus, post antecessoris mortē non potuit ante septimū annum diuinitus dato toto regno gaudere propter paucorum rebellionē. Interea plus orationi & cultui diuino vacabat, quàm bello: rebelles autem mutuis vulneribus conciderunt: & perspecta Dauidis pietate atque integritate vltrò populus eius se subdidit imperio. Augent spem de te orationes, quas noctu & interdiu publicè & priuatim fundis ad Deum: auget eleemosynarū clancularia largitio: auget frequens ac saltē per quemque mensem præcepta Eucharistiæ cōmunio. Fateor, non inueni tantam fidem in vllo Christiano erga illam, quantam in te comperi. Numquam passus es, cùm in castris ageres, armis te indui, nisi priùs illa armareris, per quam crederes, & sensu quodam animaduerteres Deum & Christum habitare tecū, & pugnare. Propterea memini intra dies quindecim, aut pauciores, ter ipsam à me repetiuisse, ac ferè semper ante lucē, ne quis animi attentionē & feruorem interturbaret. Quamuis antea nonnulla de Eucharistiæ controuersiis essem commentatus, ac scripta apud me premerem: tua tamen pietate ac fide adeò sum incitatus ad perficiēda quæ inchoaueram, vt ad id me voto astrinxerim, nec priùs quieuerim, quàm animo meo & voto satisfecissem. His autem non existimabam me satisfacturum, nisi quæ scripta essent, nomini tuo ac fidei dicarem, & in Poloniam vsque vel deferrem ipse, vel transmitterē. Quoniam tamen leuamur hoc labore, quibus Deus reddidit singulari beneficio, quem lugebamus absentem principem Christianissimum & Dominum clementissimum, officio & voto nōdum mihi videor satisfecisse, nisi ad genua maiestatis vestræ prouolutus, ipsam obtester mederi quibus poterit modis, tot contra religionē & Dei honorem impietatibus, blasphemiis, sacrilegiis, profanationibus, atque abusibus, vitiis ac flagitiis, quæ Eucharistiæ, & totius religionis Catholicæ, Monarchię, nationísque Gallicanæ paci, tranquillitati, virtuti & fœlicitati officiunt. Non sinas

Causæ benè sperandi de Henrici tertij regno.

tuo ſplendori caliginem obtendi ab his, qui omnia ſacra ſubſannant, totíque in id incumbunt, vt nihil ſacrum ducas, modò eorum cupiditatem expleas, ſiue in collocandis ſacerdotiis, ſiue in diripiendis Eccleſiis, earúmque bonis dilapidandis & prodigendis, parũ de tua & populi ſalute ac proſperitate ſolliciti, modo rem ſuam augeant. Habes certiora maiorum tuorum in vtramque partem exempla, quę imiteris, & quæ tibi in conſilium adhibeas, ſiue ad res in integrum reſtituendas, ſiue ad ruinam impellendas. Cùm oritur ſol, ſuus cuique rei color redit, & in hoc apparebit lumen tuum, ſi cuique homini ſtationem, ordinem, & modum præſcripſeris, atque aliquando obtinueris, quod tantoperè à te deſiderari memini, cùm in caſtris verſaremur. Nam cùm ſæpè importuniùs tecum expoſtularemus de Eccleſiarũ pollutione, in quibus noſtri equos atque ſordidiora exercitus impedimenta ſolerent nullo religionis delectu collocare: tandem vel rei indignitate motus, vel noſtræ importunitatis pertæſus, altero die poſt victoriam in agro Moguntourciano partam, dignam Chriſtianiſſimo principe vocem hanc emiſiſti: Heu, numquámne perficiã vt Eccleſia ſit Eccleſia, & forum ſit forum? Ad id ſupplex oro neruos omnes intende, & fiet rurſum ingens Gallorum gloria. Fac quæ Dei ſunt Deo reddi, & quæ Cæſaris ſunt, Deus curabit tibi Cæſari reſtitui. Vt Deus opem ſuam tibi ad hoc conferat, te ac fortunas tuas omnibus meis oblationibus frequentabo, vt cum Ambroſio loquar, & Eccleſiarum noſtrarum orationibus aſſiduè commendabo: non ſolùm quia bonum ſit & acceptũ coram Deo & Chriſto ſaluatore noſtro fieri preces, poſtulationes, & gratiarũ actiones pro omnibus hominibus, & maximè pro regibus, & his qui in dignitate conſtituti ſunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & integritate: ſed quoniam (vt quod idem Ambroſius de Theodoſio dixit, fas ſit mihi dicere) dilexi virum, cuius primæ adoleſcẽtiæ periculis & victoriis in his quæ ſunt ad Deum ſeruiui: & ab eo voluit Deus in regni auſpicio me primum Epiſcopum nominari, ac ſedi Apoſtolicæ commendari, ſicut vltimum à Chriſtianiſſimo rege CAROLO nono paucis ante mortem diebus: quaſi meus Epiſcopatus duorum fratrum ac duorum regnorum fieret quidam nexus & lapis angularis, méque præ aliis obligaret ad mortui colendam memoriam, & requiem ac pacem animæ eius à Deo poſtulandam: tibi verò viuenti optanda fauſta omnia & ſalutaria conſilia, necnon ſubditorum obſequia. Lutetiæ Pariſior. Calendis Maij. 1575.

Chriſtianiſſimæ Maieſtatis veſtræ ſaluti & dignitati addictiſſimus
Cl. de Sainctes, Epiſc. Ebroicenſis.

BEATISSIMO PAPAE,

PONTIFICI MAXIMO, GREGORIO DECIMOTERTIO, POST HVMILLIMA PEDVM OSCVLA.

BEATISSIME PATER, cùm multi ſecederent perturbati nouitate verborum, quibus carnis ſuæ eſum, ac ſanguinis potum pollicebatur Chriſtus, ad diſcipulos cōuerſus dixit, Numquid & vos vultis abire? Reſpondit *Ioann. 6.*
„ ei Simon Petrus, Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ
„ æternæ habes. Et nos credimus, & cognouimus, quia tu
„ es Chriſtus filius Dei viui. Nihil moratus aliorum ſcandalum Dominus & magiſter omnium, ſua dicta nō grauatur Apoſtolorum cenſuræ ſubiicere, & Petri Apoſtolorum Principis approbationem & ſuffragium loco omnium ducere & habere. Petrus verò fundamentum Eccleſiæ interrogatus, ea reſpondit, quibus fundari & ſuperſtrui poteſt omnis vera de ſacroſancta Euchariſtia doctrina, & falſa deſtrui atque redargui. Quiſquis enim animo conceperit verba, quibus innitimur, & corpus quod manducamus, eſſe filij Dei, ſtatim in vtriſque omnipotentiam, & alteram ſupra noſtra verba & corpora virtutem facilè apprehenderit, atque inde omnes aduerſariorū nodos ſoluerit. Multi pſeudoprophetę contra ipſius Euchariſtię veritatē exierunt in mundū, multi ſeceſſionē faciunt, ac ſectas diſſectas per orbem Chriſtianum introducunt & propagant, ita vt ſi fieri poſſit, in errorem inducantur electi. Si quis Chriſtum ducem ſequitur, nihil deſertorum multitudine, nihil verborum ſcandalis, quibus diffluunt, mouebitur: ſed habet quò confugiat, Apoſtolorum ſedem Romanam, & Principis Apoſtolorum ſucceſſorem, cuius vocem audiat: ad cuius regulam, fidem ſuam, dicta, ac ſcripta quaſi ad Lydium lapidem expendat: vt eam veram eſſe doctrinam de Euchariſtia credat, quam confitetur ſedes Apoſtolica: falſam verò, quæ ab illa damnatur & reſpuitur. Hieronymus in alia cum Arrianis controuerſia & diſcordia ad Damaſum ſcribebat. Ego nullum primum niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuæ, id eſt, chatedræ Petri communione conſocior: ſuper illam Petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicunque extra hanc domum, agnum comederit, profanus eſt. Præſidiis mundi fulta Arriana rabies fremit, & in tres partes ſciſſa Eccleſia ad ſe rapere me feſtinat. Ego interim clamito: Si quis cathedrę Petri iungitur, meus eſt. Quantò verius Chriſtianos idem vociferari decet in Euchariſtię diſſenſione, & in eo quo nunc videmus orbem terrarum ardere incendio, cum Chri-

A Chriſto ſedes Apoſtolica Romana conſtituitur, quæ iudicet de Euchariſtiæ controuerſiis.

Hiero. in duabus epiſtolis ad Damaſ.

ſtus in ipſo Iudæorum de Euchariſtia diſſidio, Petrum quaſi cauſæ cognitorem & iudicem conſtituerit, eiúſque ſententiam ratam habuerit, etiamſi alij omnes à ſe electi cum Iuda diaboli fierent, atque à verbis ipſius de Euchariſtia deficerent. Quocirca cùm primùm animum ad ſcribendum de ipſa appuli, id mihi negotij à Deo dari putaui, non ſi populo, doctis vel indoctis placerent quæ ſcriberem, ſed ſi beatitudinis veſtræ ac ſanctiſſimi Collegij veſtri fidei conſentanea proferrem. Ante annos tres opportunè accidit, vt in comitatu illuſtriſſimi Domini mei Cardinalis Lotharingi Romam ſecundò proficiſcerer ad comitia noui Pontificatus. Ibi nō Babylonem offendimus, ſed potius alteram ciuitatem nouam Hieruſalem, Cardinalium atque aliorum piorum & doctorum hominum magna frequentia, quaſi monilibus ac lapidibus pretioſis ornatiſſimam. Siue enim venerandæ caniciei: ſiue adhuc integræ ætatis viros quis deſideraret, pietate ſingulari, rara omnium artium ac literarum, ſed præcipuè ſacrarum peritia: ſiue in negotiis reipublic. & legationibus ſtrenuè obeundis inſignes & præſtantes: ſiue qui omnia iſta ad Eccleſiæ ædificationem coniunxerint: in ſacratiſſimo veſtræ ſanctitatis collegio licebat vno aſpectu videre, Moronos, Oſios, Farneſios, Ferrarienſes, Tridentinos, Granuellanos, Borromeos, Placentinos, Auguſtanos, Madruccios, Paleotos, Sirletos, Comenſes, Caraffas, Alciatos, Coloneos, Vrſinos, Sauellios, Aldobrandinos, Iuſtinianos, atque alios pares in rebus agendis exercitatiſſimos, ad miraculum vſque probos & ſanctos, & ad prodigium doctos. Id quod vel maximè in ſanctitatis veſtræ electione apparuit. Sicut enim ferè fit, vt ſimilis ſimilem ſibi quęrat: & eum ſibi pręeſſe quiſque cupiat, qui moribus congruat: ita omnes iſti cōgregati, quales viri eſſent, oſtenderunt, cùm in maxima concordiæ deſperatione, ſumma votorū cōſenſione te vnū pontificē intra paucas horas popoſcerunt, & renūtiauerunt, hominē ætate ac moribus grauē, plurimarū rerū experientia ac memoria præditū, & qui ab infimis per omnes gradus virtutū, ſcientiarū atq; honorū faſtigiū cōſcenderit: dignū denique, qui optimorū, literatiſſimorū, ac prudentiſſimorū chorū duceret. His ſi de noſtris pręcipuos abſentes Borbonios & Guiſianos fidei Catholicę zelo, cōſtantia, ac defenſione, necnō bonitate tam principes quàm genere: ſi quibuſcū paulò poſt veſtrā electionē Romā peruenimus, Lotharenos & Peleueos Gallicanæ Eccleſiæ luminaria adiunxerimus, talē cœtū verè vniuerſalis Eccleſiæ quoddā compendiū, & religionis cardines ac columnas nominauerimus, atque eſſe affirmauerimus. Perluſtret qui volet nationes, & in ipſis de religione factiones, ac deligat quorum iudicio de veritate fidei inter tot diſſidentes acquieſcat: non inueniet quos cum his viris ſine impudentia comparare poſſit, ſiue hominum non vulgarem, ſed eximiam quandam nobilitatem, eruditionem, multarum ac magnarū rerum vſum, prudentiā & ſanctitatem quærat. Scriptum eſt à quibuſdam, doctrinā Lutheri ac mores Romanos perdidiſſe Eccleſiā. Doctrina Lutheri profecit in peius, mores Romani quotidiè efformātur veſtrę ſanctitatis vigilantia in melius: quod vtrumque certiſſimam ſpem affert, futurum vt oues diſperſæ iterum reducantur in vnum. Lutheranorum atque aliorum ſemen & inſipientia ex fructu manifeſta erūt. In omnibus autem Romana Eccleſia ſeipſam præbens exemplum bonorum operū, & in doctrina integritatē, grauitatē, verbum ſanū & irreprehenſibile, obmuteſcere faciet imprudentium hominū ignorantiam, & is qui ex aduerſo eſt verebitur, nihil mali habens dicere contra ipſam. Non ſolùm itaque de Euchariſtia iudicium ad illam referri debet propter facta ac ſermones Chriſti, ſed quia perſpiciunt cordatiores nullis magis idoneis iudicibus vſquam terrarum committi poſſe. Taceo de omni

Ad Tit. 2. & 1. Petri 2.

omni regione quæ sub cœlo est & lingua, Iesuitarum, atque aliorum in omni scientia & religione præcellentium virorum frequentissima ibi collegia & sodalitia, ita vt securiùs & iustiùs fuerit ibi cum tot luminibus cæcutire & errare, quàm cum aliis quibuscunque repugnantibus benè sentire. Ista me cogitatio, beatissime pater, libentius secundò Romam pellexit, vt audirem, legerem, discerem, ac memoriȩ mandarem, si quid de Eucharistia tot viris doctis ac piis Dominus reuelasset, vel lectio suppeditasset. Eò etiam Aduersaria mea & commentaria iam inchoata cõportaui, vt de quibusdam illos cõsulerẽ, ad eorúmque incudẽ multa elimarẽ. Fateor illic à multorum colloquio me semper rediisse meliorem & doctiorũ, sed maximè ab illustrissimi Cardinalis Osij sanctissima & eruditissima familia & cõsuetudine, ad quã me sæpiùs vocabat per summam humanitatem, qua erga omnes sacrorum professores abundat: cuius cùm ex libris tantum fructus tulissem, quantum ex aliis quibuscunque, tamen viua vox eius, & suauissima ac planè Nestoriana oratio magis afficiebat. Interim meum incœptum de Eucharistia ferè naufragium fecit in portu. Remigio Centúcellas appuleramus, atque indè sarcinæ depositæ aduerso Tyberi Romam vectȩ fuerunt. Inter illas scrinium habebam, quod quasi sagena missa in mare & ex omni genere piscium cõgregans, oppletum erat libris tam bonis quàm malis, quibuscum permiscebantur mea collectanea de Eucharistia, ad quorum confectionem solebam circumferre ac legere cum bonis damnatos libros de vestræ sedis expressa licentia, non vt perfuga, sed tanquam hæreticorum explorator. Portitores statim vt audierunt librorum sarcinam in vrbem inferri, ista mercimonia Inquisitoribus exponenda responderunt, nec permiserunt cum aliis exportari. Id mihi cùm nũtiatum fuit, actum putabam de meo studio ac labore circa Eucharistiam, quem non dubitabam igni tradendum promiscuè cum hæreticorum librorum inuenta paucitate: quinetiam si non vitȩ meȩ, saltem illustrissimi Domini Cardinalis Lothareni nomini timebam, quasi apud seuerissimos censores non careret hæreseos nota, vel aliqua suspicione, quòd in comitatu duceret, qui pestilentiȩ libris auderent sanctam ciuitatem inficere. Eiusdẽ illustrissimi Cardinalis indicio cùm vestra sanctitas resciuisset quod acciderat, vetuit scrinium à quoquam resignari & aperiri: sed quoniam illustrissimi Cardinalis satis esset spectata & cõprobata religio, atque etiam mea, iussit saluum & intactum reddi. Qua de causa si quid noster hic labor emolumenti Ecclesiæ contulerit, id totum iure sanctitati vestrȩ debebitur, cuius gratia & fauor ipsum ab incendio vindicarunt. Nec verò solum opus, sed ipsum authorem meritò beatitudo vestra, ac sacrosanctus vester Senatus sibi potest totum asserere & vendicare, cùm post Deum non alia ope quàm vestra ac Cardinalium quicquid est, ac si quid potest in sacris literis & Ecclesia, acquisierit. Per annos ferè sexdecim à comitatu Illustrissimi principis ac maximi Cardinalis Caroli Lotharingi nisi alicuius officij publici causa non recessi, nec ille me studiorum tantùm, sed ad exteros omnium profectionum, colloquiorum, & negotiorum multorum, quæ difficillimis Galliæ temporibus ipsi contra Hæreticos inciderunt, me participem fecit, vt tentationum & passionum, quibus per tot annos quotidie moriebatur, & omni hora de vita periclitabatur: cui quoties nuntiabatur paratas esse insidias, tam parum timidus, quàm nimium esse putabatur, solebat ad me conuersus dicere: Sequeris sacerdotem Leuita: aliquando verò, Eamus, & moriamur cum illo. Cùm desereretur ab intimis, addebat: Socij passionum, erunt & consolationis. Post multa tandem experimenta de me facta, cogitauit de mea promotione ad Episcopatũ eò cupidiùs, quod animaduertebat nõ deesse, qui mihi for-

tunas omnes post assiduos cum illo pro Ecclesia labores inuiderent. Episcopatus nonnulli sese obtulerunt cum prioratu, quo me ad eum vsum donauerat permutãdi: sed quoniam longius à Remorum Archiepiscopatu cui pręerat, aberant, nõ illi placebant. At postquàm Ebroicensis ea conditione qua alij sese offerebant, mihi contigit, tam diligenter cauit ne mihi excideret, quàm negligenter sinebat alios effluere. Ante omnia me vt fugitiuum seruum increpauit, quem non ignoraret captasse remotiores Episcopatus, vt me in libertatem à seruitute aulica atque eius comitatu assererem: sed Deum mihi prouidisse de Episcopatu, quo nullus esset accommodatior ad ipsius senectuti & Ecclesiæ Gallicanę per mea studia seruiẽdum. Quoniam Christianissimi Regis CAROLI mors intercessit, ne qua factione vel gratia mutaretur, quod semel Principi placuerat, quibus potuit precibus apud Reginã matrem, nouũ Regem, Regísque fratrem optimos maximos principes, & sanctitatem vestram, ac fratrum Cardinaliũ classem egit, vt is mihi maneret Episcopatus: nec priùs quieuit, quàm accepit promotionis meæ diploma ad se perferri: quod accidit illis diebus, quibus Auenione non annis, sed curis Ecclesiæ ac Reip. confectus agebat animam, quasi moriens hanc mihi cum Episcopatu traderet & commendaret. Quod sanè de obitu ipsius mihi luctum & mœrorem conduplicauit, adeóque Episcopatum sum detestatus, tanquam me incomparabili Domino orbasset, vt nec sanctitati vestræ, nec Christianissimo Regi, nec Reginæ, nec aliis, quas debeo, gratias agere potuerim. De vestræ sanctitatis gremio alij quoque Cardinales mea studia fouerũt, & me plurimũ sibi deuinxerunt: sed imprimis clarissimus Peleueus Senonẽsis Archiepiscopus, & Saucerius Abbas Clarauallensis, inter optimos, prudentissimos, & recondita quadam, seria, ac solida doctrina mirabiles apud nos, sicut & apud vos, semper habiti. Vterque me illustrissimo Lotharingo tradidit, atque assiduè commendauit. Vterq; dubiis in rebus ac perplexitatibus vbiq; mihi præsidio fuit & refugio. Vterque mihi author, ne omitterem ad studia & scriptionem, quoties vacaret, receptum. Peleueũ verò semper habui paterno animo studiorum ac laborum exactorem vt homo est indefessi laboris, & ex quo ab eo Roma discessi, non destitit per literas vrgere opus quod emitto, nec priùs ad sanctitatis vestræ Senatum de Ebroicensi Episcopatu referre voluit, quàm de librorum editione fidem fecissem, duobus prioribus in arrabonem missis: quorum testimonio cum Christianissimi Regis nostri nominatione de me & commendatione tantum perfecit, vt non solùm consentientibus sacrosancti Collegij suffragiis Epicopus à sanctitate vestra declararer, sed in summa sacri ęrarij contra Turcas necessitate & inopia gratuito id beneficij cõsequerer. Scripsit Aristoteles, in ciuitatum medio consuetum templa τῆς εὐχαριστίας excitari & cõstrui quibus monerentur homines ingratitudinem odisse, & gratitudinis, tanquam cuiusdã numinis quo seruarentur ciuitates, meminisse ac curam gerere. Nec Christus ipse aliam reddit causam institutæ, & quasi ædificatę Eucharistię in medio populi sui, & Ecclesię, quàm vt memoriam gratitudinis Deo & Christo debitæ pro acceptis summis beneficiis cõsecraret, & ad mutam beneficentiam ac gratiarum actionem omnes excitaret & animaret. Qua de causa scripturus de Eucharistia, meritò accusarer, tanquam imperitè atque ineptè scriberem, si post tot accepta beneficia, Eucharistia atque omni gratiarum actione erga sanctitatem vestram atque illustrissimum Cardinalium consortium, quibus possem modis, non defungerer, ac nisi libros de Eucharistia, ac denique Episcopatum & meipsum nominibus vestris & seruitio vouerem & consecrarem, atque ad pedes sanctitatis vestræ prosternerem, quorũ ductu, auspiciis & fauoribus eò prouectus sum in studiis sacrarum literarum, & Ecclesię di-

Aristoteles in Rhetor.

gnitate, quò minimè ſperabam me peruenturum. Quoniam itaque par referenda gratia nullo pacto eſſe poſſum, habebo & agam, quandiu vixero: gratum verò me ac memorem libri, quamdiu extabunt, teſtabuntur, quocumque locorum deferentur: ac ſi quid in his profecerint, obteſtabor pios omnes, vt poſt Deũ id ſanctitati veſtræ atque Apoſtolicæ ſedis Collegio referant acceptũ, omnibúſque in eo ſuperſtitibus, ſicut aliis iam vita functis, & potiſſimùm illuſtriſſimo Principi Cardinali Lotharingo, Domino meo chariſſimo, benè precentur, vt per multos Deo & hominibus gratiæ agantur pro nobis. Dabo inſuper operam, Deo mihi propitio, ne beneficium & Epiſcopatum malè locaſſe veſtra beatitudo videatur. Quòd ſi his in libris occurrerit quod aliquem offendat, ſicut non defuturum facilè credo, per eam quæ per Euchariſtiam tantum nobis commẽdatur, charitatem ſupplex oro, mihi vt homini rudiori ac minimè peruicaci condonari, qui Apoſtolicæ ſedis veſtræ cenſoribus mecum omnia mea ſubmitto, ſicuti debeo, paratus quæ perperàm exciderint emẽdare, vt ſi primas ſcientiæ non potuerim aſſequi, ſaltem in ſecundis modeſtię conſiſtam. Deus Eccleſię ſuæ tuendæ, ſarciẽdę, & augendæ ad multos annos ſanctitatem veſtram incolumem conſeruet. Lutetiæ Pariſior. Idibus Maij. 1575.

Ad humillima beatiſſimorum pedum veſtrorum oſcula. Fr. Claudius De Sainctes, Epiſcop. Ebroicenſis.

CHRISTIANO LECTORI.

DVOBVS hominũ generibus, Christiane lector, audio meũ institutũ nõ omnino probari. Sunt quibus nõ placet quicquã in hereticos scribi, quorũ doctrina sceptro potius quàm stilo sit confutanda, & silentio atque obliuione abolenda quàm ad posteros propaganda vlla memoria. Sunt quibus dolet scribendi de Eucharistia nullum finem inueniri, & ad nauseam ac fastidium iam scriptum fuisse, nec quicquam dici posse, quin dictum fuerit prius. Quin etiam optandum addunt vt parcius, & à paucioribus sacrosancta illa mysteria tractarentur & taciturnitate atque imperita fide adorarentur magis, quàm in vulgus promiscua editione profanarentur. Ego sanè libenter optarem aliquid amplius vt numquam in repub. vllum bellum, in corporibus vllus morbus, in animis hominum vllus error, in eorum societate vlla dissensio & discordia, in religione vlla hæresis & cõtentio enascerentur, quo trãquillam & quietã vitam ageremus in omni pietate & castitate. Ad hoc spectant obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarũ actiones pro omnibus hominibus. Sed quoniã aliter Deo visũ est melius aliquid prouidenti, & aliud merentur peccata nostra, oportet hæreses esse, atque alia omnia vitæ humanæ incommoda, vt saltem qui probati sunt, manifesti fiãt. Nõ igitur solùm spectãdum quid optabilius, sed quid potius necessariũ, & quid magis expediat. *1.Timot.2.* Querit Theodoretus, an cõueniat cũ hæreticis disserere, vel in eos scribere: an ex abruptis deorsũ præcipitantes eos despicere, & valere iubere. *Theod.dial.2. polym.* Respõdet inhumanũ eos qui laborant despicere, cũ sit cõuenientius eorum misereri, & pro viribus mederi. Basilius verò præfatur. Si omnes super quos Dei ac Saluatoris nostri Iesu *Basil.lib.1.in Eunomium.*
» Christi nomẽ inuocatũ est, nihil præter Euangelicã veritatẽ conari vellẽt: sed Apo-
» stolorũ traditione ac fidei simplicitate satis haberẽt, nulla profectò in præsentiarũ
» esset opus oratione sed quã ab adolescentia semper amauimus taciturnitatẽ etiam
» nũc præferremus. Verũ quoniã inimicus veritatis Diabolus, qui additionibus sẽper
» mala multiplicat, instrumenta nũc quoque inueniat, imbecillitatis nostræ obliti, se-
» cundum cognitionis mensurã, quæ nobis à DOMINO præbita est, & veritati adesse &
» falsitatẽ refutare recepimus. Putauimus enim è tribus bonis vnũ omnino cõsecutu-
» ros: aut enim præoccupatis hominibus quasi remediũ morbi refutationẽ hãc dabi-
» mus: aut sanioribus quo se conseruare possint afferemus: aut omnino ipsi quod o-
» ptimè fratribus consuluimus, præmia cõsequemur. Ac profectò sicut apud Esdram
» templum instaurantes, vna manu ædificabant, altera pugnabant: ita in pastore requiritur vt potens sit exhortari in doctrina sana, siue verbo, siue scripto id faciat, & vt possit contradicentes reuincere tam verbo quàm stilo. Idcirco post Christũ Apostoli ipsi, atque eorũ successores qui in Ecclesia excelluerunt nullos libros ferè reliquerunt, nisi contra suo tempore exortos hæreticos, atque in his sicut

ẽ

ſanam doctrinam confirmant, ita falſam refellunt. Euangelium ſuum Ioannes ſcripſit in Ebionē & Cerinthum: Paulus atque alij epiſtolas poſteritati tradiderunt in falſos Apoſtolos qui Chriſti Euangelium inuertebant. Nec ſanè leges alia occaſione primos Chriſtianos adductos ad ſcribendum, quàm vt hæreſibus mederentur: nec vlla ferè extant eorum opera, niſi contra hæreticos aut fidei hoſtes exarata: nec tum ſatis erat Catholicis audire publicas hæreſeon cōfutationes, ſed eas literis mandari poſtulabant. Qua de re apud Euſebium pręclara inuenitur epiſtola Apollinarij Hierapolitani Epiſcopi quæ ſic habet. Quamquam longo iam & valde prolixo temporis ſpatio, Auirci Marcelle chariſſime, à te vt aliquid cōtra Cataphrygum hæreſin ſcriberem incitatus ſum, tamen hactenus me ab illo inſtituto continui, non tam quòd dubitarem falſa eorum commenta me poſſe conuincere, & firmis teſtimoniis veritatem corroborare, quàm quod tum metuerem, tum ſedulò præcauerem, ne Euangelico noui teſtamenti verbo quibuſdam viderer meo quaſi marte aliquid vel addere, vel ſtatuere, quod non in eo comprehenſum ſit. Verùm cùm nuper eſſem Ancyræ Galatiæ vrbe, & Eccleſiam quæ eſt in Ponto contentionum procellis ab iſta noua & inuſitata non prophetia, ſed potius pſeudoprophetia concitatis iactatam offenderem, quantum poteram de his ipſis erroribus, qui iam paſſim vagantur, & de his quæ ab illis proponebantur multis diebus aſſiduè in Eccleſia diſceptabam, adeo vt ea non ſolùm permagna efferretur lętitia, ſed ad veritatem vehementer roboraretur, & qui contrarias partes tuebantur eodem temporis momento à me refutati animos deiicerent, & omnes veritatis aduerſarij ſummo dolore angerentur. Ac cum presbyteri qui in eo loco erant, præſente Zotico Otreno poſtularent, vt de his quæ fuiſſent contra veritatis hoſtes eo ſermone diſputata, commentarium aliquem relinqueremus, quod ibi minimè præſtitimus, ſed conſtanter illis ſumus polliciti nos illum ſcriptis hoc loco mandaturos, & abſque cunctatione miſſuros. Quinetiam cùm hæreſes in dies multitudine creſcerent, ſolebant pij illi Chriſtiani lingua ſua & patrio ſermone tela contra illas ſuggerere, ſicut Euſebius de Bardeſane recitat, qui cùm in omni doctrinæ genere exquiſitiſſimus, tum in lingua Siriaca diſertiſſimus, ſub imperio Antonini non modo contra eos, qui erāt Marcionis æmuli ac imitatores, verumetiam contra alios quoſdam, qui varias errorum ſectas defenſitabant, dialogos compoſuit, quos lingua ſua vernacula diuulgauit. Cur autem non ſufficiat viua voce hæreticos comprimere, ſed ſit ſatius in eos ſtilum ſtringere ex Baſilio Gregorius Nanziázenus affert rationē, quòd viua vox ſolos præſentes atque ad tēpus ædificet: ſcriptura verò omnibus hominibus, omnib⁹ orbis partibus, & omnibus ſeculis pręſidio ſit, atque adiumēto. At quāuis omnis hæreſis ſicut omnis plantatio quā nō plantauerit pater cœleſtis eradicetur nec Eccleſiam vllam, nec ſucceſſionem, nec de multitudine librorum, quibus quaſi foliis infructuoſis luxuriare ſolet, vix vllum queat poſteritati ad aliquot ſecula relinquere, vel vllum ſuæ memoriæ veſtigium altius imprimere, tamē ad veritatis ſuæ & potētiæ teſtimonium ac commendationem voluit Deus in Eccleſia de quaque hæreſi extare monimentum aliquod, ne poſteri ſimilia audeant, & ſi auſi fuerit vt ſit quo redarguantur, & de veritatis victoria, laus, & gratiarū actio ipſi reddatur. Sic gladium Goliat vnà cum manna in templo & arca aſſeruari præcepit: Sic Holofernis atque aliorum hoſtium arma & ſpolia ibidem appendi. Sic thuribula falſi incenſi à ſciſmaticis Dathan & Core contra veram Eccleſiam oblati iuſſit in laminas ductiles conflari, & altari compingi, vt eſſet memoriale, ait ſcriptura, filiis Iſraël, ne accedat quiſquam alienigena, qui non eſt in ſemine Aaron, imponere incenſum ante Dominum, vt non ſit ſicut Core. Propterea ſcriptura & Eccleſiaſtica hiſtoria tam

Euſeb. lib. 5. ca. 15.

Euſeb. lib. 4. cap. vlt.

Gregor. Naz. or. in laudem Baſil.

Num. 16.

tam ſunt diligẽtes in notandis etiam leuioribus hęreſibus, quàm in commemorã-
dis ſummis Dei beneficiis. Quemadmodum autem Chriſtus ipſe non prius miſit *Matth.22.*
compellere cõuiuas ad ingreſſum nuptiarũ, ſed vocare, & antequam rebelles ſuos, *Luc.19.*
qui noluerint ipſum regnare ſuper ſe, imperet interfici, mandauit doceri: ita Apo-
ſtoli ipſi atque eorum ſucceſſores ſemper cenſuerunt prius ſtilo ſeu verbo ſanæ do-
ctrinæ aduerſarios conuincẽdos, quàm ſceptro, ſeu naturali, ſeu ſupernaturali per-
cutiẽdos. Nec viciſſim Deus, nec Apoſtoli, nec Eccleſia prima Chriſtiana ſolo ver-
bo contradicentes reuicerunt & expugnauerunt: ſed plagas adhibuerunt vt vexatio
daret intellectum. De quo duas epiſtolas elegantes & vehementes Auguſtinus ſcri- *Aug. ep. 48. et*
pſit. Quocirca philoſophicum eſt ſeu potius imaginarium leges diuinas & huma- *hom.*
nas tueri ſola ratione & ſtilo ſine vlla coercione & ſceptro. Mahumetanum contra
fuerit ſeu potius tyrannicũ ſolo ſceptro & ſupplicio ad id quod velis cogere. Si quã- *Euthym. in pa-*
do enim Mahumetes rogabatur ſui Apoſtolatus dare ſignum exerto gladio mina- *nop. Tit. vlt. ex*
bundus iactabat. Væ vobis homines Ego ſum Apoſtolus Dei. Diuinum verò, Chri- *Enodio mo-*
ſtianum, naturale, humanum & politicum iudicatur hominibus rationis capacibus *nach.*
primũ perſuadere ratione, ſeu alio iure, atque æquitate quod ipſis ſtatueris ad cre-
dendũ vel agendum proponere, ſed ex inſania ſeu malitia ac proteruia reluctantes
compeſcere, & ad obedientiam pertrahere. Difficilior eſt quæſtio de ratione ſcri-
bendi in hæreticos. A pleriſque non laudatur citari & produci verba & firmamen-
ta quibus innituntur: ne id ſit potius hæreſes inter catholicos ſerere quã auellere, &
propagare quàm amputare. Verum ſicut glorioſior vbique eſt victoria cùm hoſtis
proprio iugulatur gladio: ita ſcriptura quoties figurat & committit Eccleſiã atque
ipſius hoſtẽ, vix aliunde telum quo cõficiatur, peti oſtendit, quã ab ipſo. Moſes à filia
Pharaonis alitur & eruditur: Iſraëlitæ ab Ægyptiis armãtur & ditãtur. Dauid Goliat
proprio gladio obtruncat, vt Iudich Holofernem: & Heſter Aman in malã crucem
ſuſtulit, quem Mardocheo parauerat. Nec Chriſtiani maius compendiũ deprehen-
derunt ad viam obſtruendã hæreſibus ne latiùs ſerperent, quàm ſi propriis authorũ
dictis intricarent, atque ita ſectatores pudefacerent, & Catholicorũ ab eorũ perſua-
„ ſione deterrerẽt ex productorũ abſurditate. Delectatio eorũ hec eſt ait Ireneus ſiue
„ aduerſus eos victoria, ſentẽtiæ eorũ manifeſtatio. Idcirco fuit neceſſariũ manifeſtè *Iren. lib. 1.*
„ arguere, & in mediũ afferre dogmata ipſorum, ſi qui forte ex ipſis pœnitentiã agãt,
„ reliqui verò non iam abſtrahantur à praua quaſi veriſimili ſuaſione eorum putãtes
maius & aliquid altius ab iis ſcituros ſe myſteriũ. Vnde idem Ireneus nõ ſolos Valẽ-
tinianos, ſed Marcionẽ è Marcionis ſcriptis ſe pollicebatur refutaturũ. Sic Miltiades *Euſeb. lib. 5. ca.*
olim in Montanum, Tertullianus in Marcionẽ & alios, Baſilius in Eunomium, Epi- *8. & ca. 16.*
phanius in omnes, Auguſtinus in Manicheos, Pelagianos, & Donatiſtas obſeruatur
egiſſe. Sic agendum Origenes ſuadet, & Gregorius Nanzianzenus maximam diſ- *Orig. ho. 9. in*
putationis & ingenij virtutẽ elucere ait, ſi propriis vocibus conſtringantur aduerſa- *num.* *Gregor. Nãz.*
rij. Sed quod eſt in omni vita apprimè vtile, hic potiſſimum valere debet. Ne quid *or. in laudem*
nimis. Nec paſſim, nec ab omnibus id fieri debet. Sunt enim qui dum bonã cauſam *Baſil.*
malè agunt, veritatem produnt aduerſariis, & riſui ac ludibrio exponũt potius quã
patrocinium præſtẽt: & hæreticorum erroribus ſuffragantur magis quàm refragen-
tur. Nihil mihi pre aliis arrogo, nec vllius conatum reprehendo. Inficias tamen ire
non poſſumus, dum ſcribunt Docti, indoctíque poëmata paſſim, & pleroſque male
vexat ſcripturiendi in hęreticos cacoëthes, minus nocitura Eccleſiæ fuiſſe multorũ
taciturnitatẽ quàm imperitam loquacitatẽ. Fateor numerum ſcriptorũ, & librorũ
de Euchariſtia excreuiſſe propè in infinitũ, atque effectum crebris altercationibus
ne myſteria iam vlli ſint myſteria & arcana: non tamen improbare & damnare

eorum studium docet, qui refellendis & repellendis hęreticis incubuerunt. Cùm de Trinitate olim contenderetur, eadẽ erat piorũ querimonia. Hilarius respõdet. Cõpellimur hæreticorum & blasphemantium vitiis illicita agere, ardua scandere, ineffabilia eloqui, incõcessa presumere. Et cũ sola fide expleri quæ præcepta sunt oporteret, cogimur sermonis nostri humilitatẽ ad ea quę inenarrabilia sũt extẽdere, & in vitiũ vitio coarctamur alieno, vt quæ cõtineri religione mentiũ oportuisset, nũc in periculũ humani eloquij proferãtur. Sed nec vllum omnino vituperare possum qui tantillũ aquæ comportauit, & cõtulit ad Eucharistiæ restinguẽdum incendiũ, quin potius id pietati & officio deputo, quamuis in plerisque defuerit sciẽtia & prudẽtia. Etenim (idẽ Hilarius addit) pij viri infirmitatis trepidatione vitã cuperent silentio transigere: sed nescio quo pacto fit, vt æstu fidei incitati, & hæreticorum furore cõmoti, & periculo ignorantiũ perturbati, qui loqui nõ audebãt, silere nõ possunt, ne destitutæ veritatis rea in ipsis arguatur taciturnitas. Nisi Hebionẽ & Cerintum prima ecclesia tulisset. Ioannes quæ supra hominẽ sunt nõ detonasset. Sicut autẽ homo homini præstat, stulto intelligẽs, ita liber libro: ac sicut vnus omnia nec scire potest nec suppeditare, ita nullus est adeo imperitus, à quo non aliquid florũ queas decerpere. Quãdoque enim etiam holitor est opportuna locutus. Quemadmodũ itaque in quaque disputatione præstantissimos adhibui quos imitarer: ita nullius lectionẽ sum aspernatus. Nec me profiteor quicquam allaturum quod nõ fuerit dictũ prius: sed quoniam non omnibus datur, nec vacat legere prope infinitos qui de Eucharistiæ cõtrouersiis nostro tempore tã inter Lutheranos, Cinglianos, Caluinistas, quã inter Catholicos scripserunt, atque inter se conferre: studui Christianos hoc onere leuare & labore quantum potui assequi, & collegi dictorũ hactenus si nõ omnium saltem plurimorũ fracmenta ne perirent, quæ si mẽsuram panum quos alij fregerũt excesserint, id tribuẽdum diuinæ bonitati & largitioni. In labores aliorum introiui, & post messores spicilegiũ exercui, inque manipulũ congessi quẽ Deo & Ecclesiæ offerrẽ. Ac ne viderer maluisse deprehendi in furto, quã ingenue profiteri, per quos profecerim, ipsa inscriptio Repetitionum ingenuitatis meæ faciet indicium, & authorum catalogus quem huic admonitioni subiiciam. Quod si quem fortasse non legerim, aut à me lectum prætermiserim, cuius aliqua dicta de Eucharistia comperiantur in his libris, sciat prior fateri me nõ omnia legisse, posterior verò credat nomẽ suũ potius mihi excidisse, quã voluerim ipsum sua laude defraudare. Sin extiterint adeo sui ac suorũ amantes, vt mihi inuideant tã multa aliquãdo paucis verbis immutatis ex se desumpta, & me repetundarum accersiuerint, fortasse eiusdẽ criminis reos erga alios peragere potero, atque ostendam nihil etiam ab ipsis dici quod nõ dictũ sit prius. Si non defuerint qui detractis omnium plumis tanquam corniculam me risui exposuerint, nihil moror ludibria, modo annũtietur Christus, & veritas vincat atque obtineat. Attamen si perlegerint & expenderint omnia, fortasse iudicabunt ridendi nullam sibi occasionẽ dari. Nec librorũ magnitudinem quisquã miretur vel detestetur: sed si librorum ab aliis ea de re editorum copiam & controuersiarum multitudinẽ considerarit, attendat quot & quantos aliorum libros plerunque caput vnum de nostris cõplectatur. Cùm aliò me vocet episcopatus, doleo non mihi superesse otiũ perficiendi & emittendi quod nostro instituto deest De Missæ sacrificio atque eius ritibus, id quod est grauissimũ ac difficillimum: sed Deo mihi propitio ac per vestras orationes opitulante & mea studia iuuãte exibit in lucẽ quã citissimè potero, sat cito tamen fuerit si satis bene. Vale lector & animæ meæ ac studiis meis bene precare. Lutetiæ Parisiorum. Octauo Calen. Iunij 1575.

Hilar. lib. 2. de Trinit.

Hilar. lib. 1. de Trinit.

Claudius de Sainctes Episc. Ebroic.

CATALO-

CATALOGVS AVTHORVM CATHOLICORVM DE QVIBVS ALIQVID ALLEGATVR VEL SVMITVR.

APollinarius Hierapolitæ episc.
Ammonij harmonia
Athanasius
Anastasius Antiochenus
Ambrosius
Arnobius
Amphilochius
Agathias
Adonis Martyrologium
AEneas Gazeus
Anselmus
Algerus
Alexander Halesius
Adrianus sextus Papa
Albigeorum historia
Arnoldus Abbas
Aethiopica missa
Alexandrinus Magnus
S.Thomas de Aquino
A Soto
Emondus Augerius Iesuita
Albanus Anglus.
Basilius Cappadociæ episcop.
Basilius Seleuciæ episcop.
Theodorus Balsamo
Beda
Bernardus Abbas Claraualens.
Broïmardus S.Ludouici Cancella.
Brucardus
Bernardus Lutzemburgus
Berno
Billij Prunei annot. in Nanzenum
Baius Louaniensis.
Constitutiones Apostolicæ
Canones Apostolici
Clemens Papa
Clemens Alexandrinus
Cyprianus
Cyrillus Hierosolymitanus
Chrysostomus
Cyrillus Alexandrinus
Cesarius Gregorij Nanz.frater
Cosmas Hierosolymitanus
Chromatius
Cassiodorus
Christodulus Græcus
Carolus Magnus
Ioannes cantacusenus Græcus
Caldęus Paraphrastes
Concilium Nicenum primum & secundum
Coucilium Alexandrinum & Ephesinum
Concilium Calcedonense
Concilium quintum generale & sextum in Trullo
Concilium Lateranense
Concilium Viennense & Lugdunense
Concilium constantiense
Concilium Basiliense
Concilium Florentinum
Concilium Tridentinum
Concilia Prouincialia
Laodicenum
Carthaginense
Affricanum
Toletana plura
Arausicanum

Agathense
Turonicum
Aurelianense
Matisconense
Cesaraugustanum
Braccarense
Vercellense
Remense
Romanum
Treuerense
Vuormiense
Augustanum
Coloniense
Nicolaus de Cusa
Catechismus Romanus
Catechismus Episcopi Maspurgensis
Clitoueus
Cocleus
Canisius Iesuita
Melchior Canus
Alforēsus à Castro
Caietanus
Colloquium Parisiense
Cassander vbi bene
Gaspar Cassalius ep. Lirinens.
Ambrosius Catarinus
Copus Anglus
Dionysius Areopagita
Dionysius Corinthius
Didymus Alexandrinus
Damascenus
Demochares
Damasus
Dionysius Carthusianus
Euaristus Papa
Eusebius Cesariensis
Paulus Emissenus
Eusebius Emissenus
Eutychius vetus author in Græcia
Eustathius Antiochenus
Epiphanius
Ephrem Syrus
Eucherius Lugdunensis
Euagrius
Euodius monachus
Euthymius
Echius
Espenceus
Fulgentius
Frouardus episcopus
Bartholomeus Faius
Missa Euangelica Ioannis Fabri
Mathias Felisius francisca.
Gregorius Nissenus
Gregorius Nanzianzenus
Gregorius Magnus, Papa
Gregorius Turonensis
Gaudentius Brixiensis
Gelasius Cæsariensis
Gelasius Papa
Georgius patriarcha Alexandrinus
Germanus Constantinopolitanus
Gennadius
Gratianus
Glosa ordinaria
Guitmundus
Guilielmus monachus
Guilielmus Bibliothecarius
Petrus Galatinus
Georgius Cedrenus
Guilielmus Abbas S. Theodoriti
Gabriel Biel
Guido Carmelita
Giselbertus
Gaguinus
Petrus Cantor
Gerson
Genebrardus doctor Paris.
Gardinerus episcop. Anglus
Gropperus
Garetius
Hippolytus episcopus
Hilarius Pictauensis
Hegesippus
Hysichius
Hieronymus
Haymo
Hilarius Papa
Humbertus Cardin.
Hugo de S. Victore
Ioannes Hessela Louanio
Hosmister
Iacobi Apostoli Liturgia
Ignatius
Iustinus martyr
Ireneus

Iosephus
Innocentius primus
Innocentius tertius
Iunilius Affricanus
Iuuencus poeta
Ioannes Diaconus
Ioannes Parisiensis
Iuo Carnotensis
Iesuitarum theses Ingolstadij factæ
Leontius Cyprius
Lactantius
Leo Papa primus
Leo nonus
Petrus Lombardus
Lanfrancus
Liranus
Iacobus & Bartholom. Latomi.
Lindanus Episcopus Ruremon.
Ienlenius Episcopus
Melito Sardianus Episcopus
Magnetes vetus in Grecia author
S. Maximus
Miltiades Episcopus
Methodius
Simeon Metaphrastes
Mediolanensis historia
Nilus Chrisostomi discipulus
Nicephorus
Nonnus paraphr. in Ioannem
Nicetas Coniates
Nicolaus Cabasilas
Nicolaus Methonensis Episcopus
Nauclerus
Federicus Nausea
Origenes
Optatus Mileuitanus
Oecumenius
D. Osius Cardinalis
Onuphrius
Paulinus
Philotheus Constantinopolitanus
Procopius Gazeus
Prosper Aquitanicus
Proclus
Palladius
Primasius
Petrus Rauennas dictus Chrisologus
Pachimeras in DIO,
Petrus Venerabilis
Pascasius Corbiensis
Platina
Peresius Aiala
Paulus Natalis
Protasius Franciscanus
Pammelij Liturgiæ & in Cyprian.
Rabbini multi Hebreorum
Remigij Remensis & Altissiodor.
Ruffinus
Rodolfus Abbas S. Trudonis
Tileta Rauestin Louaniensis
Septuaginta interpretes
Socrates
Sozomenus
Saluianus Massiliensis episcopus
Sophronius episcopus Hierosolimitan.
Strabus
Seuerus Sulpitius
Suidas
Simon à Cassia
Sanctes panignus
Augustinus Steuchus Eugub. episcop.
Staphilus
Sereus de Eucharistia
Sonnius Louaniensis
Sanderus Anglus
Smyteus Anglus
Aeneas Syluius
Sedulius poeta
Tertullianus
Theophilus Alexandrinus
Theodorus
Theophylactus
Theodoretus
Trithemius Abbas
Franciscus Turrianus
Ruardus Tapper
Tonstallus Anglus
Marius Victorinus
Victor Vticensis
Vigilius episcopus Tridentinus
Vualafridus
Thomas Vualdensis
Villagagno
Vuicelius
Alfonsus viruesius
Zonaras

CATALOGVS

AVTHORES ÆTHNICI ET HÆRETICI DAMNATI qui citantur in his controuersiis.

Aristoteles
Auerroes
Auicebron
Aratus
Apuleius
Augustana confessio
Apologia Augustanæ confessio.
Anglicana confessio
Antuerpiensium confessio
Anabaptistæ
Ioannes Alasco
Amsdorffius Lutheranus.
Berengarius
Brentius
Bucerus
Bulingerus
Theodorus Beza
Boguinus
Cicero
Carolstadius
Cinglius
Caluinus
Caluinianorum in Gallia confessiones.
Martinus Cemnicius
Antonius Coruinus
Campanus
Ioachimus Camerarius
Castalio
Colloquium Vvirtembergense
Colloquium Mulbrunense.
Eustathius Homeri commentator
Erasmus Rotherodamus
Erasmus Eberus
Valentinus Erythreus.
Andreas Friccius
Galenus medicus
Gallus
Gualterus
Guilielmus Slerbicius
Tielmanus Heshussius
Helueticarum Ecclesiarum confessio.
Heildebergensiũ cõformitas cum Augustana confessione.
Ioannes Hus.
Hussitæ Bohemi
Hermanus Hammelmanus de traditionibus.
Ioannes Hokerius
Iustus Ionas
Matthias Illiricus.
Martinus Lutherus
Lossius
Lauaterus.
Philippus Melantho
Musculi duo
Petrus Martyr
Magdeburgensium historia
Misnensium confessio
Marloratus
Carolus molineus
Ioann. Matthæus Smalcadensis.
Oecolampadius
Osiander
Bernardus Onychinus
Plato
Plinius de naturali historia
Plinius iunior
Philostratus
Phauorinus grammaticus
Pomeranus Lutheran.
Pelicanus
Abdras Prętorius.
Ratisbonense colloquium
Rosaceus minister Ecebolius.
Sleidanus
Sophocles
Stancarus
Saxonica confessio
Suenkfeldius
Silesiorum confessio
Langus Silesius
Skecius
Andreas Smidelinus
Sturmius
Ioannes Spangembergius
Petrus Viretus
Vvestphalus
Vvirtembergensis confessio
Eiusdem defensio seu pericope Brentij
Vvicleph
Valeranus Episcopus
Vrbanus Regius
Vnicordius
Ioachimus Vadianus.
Xenophon.
Hieronimus Zancus.

TABVLA CAPITVM CONTENTORVM IN singulis libris.

REPETITIO PRIMA.

REPETITIO SECVNDA.

REPETITIO TERTIA.

De aduersariorum argumẽtis contra proprietatẽ verborũ Christi, quibus Eucharistiã instituit.

REPETITIO QVARTA.

De existentia corporis & sanguinis Domini in ipsius Eucharistiæ Sacramento.

REPETITIO QVINTA.

De manducatione reali & corporali carnis Dominicæ in sacramento Eucharistiæ.

REPETITIO SEXTA.

REPETITIO SEPTIMA.

REPETITIO OCTAVA.

REPETITIO NONA.

REPETITIO DECIMA.

COMPENDIVM CONTROVERSIARVM ET SECTARVM CIRCA VERITATEM CORPORIS ET SANGVINIS DOMINI IN EVCHARISTIA.

CAPVT PRIMVM.

VT TOTA lis de veritate Euchariſtiæ redigatur in cōpendium, de tribus quæritur. Imprimis controuertitur de verborum ſignificatione, quibus eam Chriſtus inſtituit. Deinde de exiſtentia corporis & ſanguinis Domini ſub ſpecie panis & vini contenditur. Tertiò ambigitur de eiuſdem corporis & ſanguinis eſu atque potu, an ſtatui debeāt ſpiritales duntaxat, vt per fidem ſolam fiant, an reales & ſubſtantiales, ita vt ipſo facto corporis & ſanguinis natura recipiatur à nobis, & immiſſa corpori, nos totos alat ad vitam immortalem. Eccleſia Catholica per vniuerſum orbem diffuſa, hactenus credidit & aſſeruit, ſenſum inſtitutionis de Euchariſtia, quem litera gignit mordicùs retinendum eſſe, & ex eo ſtatuendum panem & vinum tranſire in corpus & ſanguinem Domini, in illorúmque locum iſta ſuccedere, atque inde re vera ſumi. Perpeſſa eſt autem his noſtris calamitoſiſſimis temporibus ſibi aduerſarios, & tanquam capitaliores hoſtes Lutheranos, Cinglianos, Buceranos, Caluiniſtas, & Brentianos, vt ipſorũ propè innumerabiles fœtus & diſſectiones taceam. Conueniunt omnes in opprimendo Chriſti de inſtitutione Euchariſtiæ verbo, quod in aliquam figuram ſinguli detorquent: Diſcrepant verò, quòd Lutherani videantur nobiſcum confiteri corpus & ſanguinem in ſacramento præſentia, & ex eo verè etiam ore corporis percipi: ſed exiſtimant panem & vinum à propria natura nihil immutari, ne tranſſubſtantiationem admittant. Bucerani in eadem ſunt ſententia, ſed præſentiam corporis & ſanguinis non niſi in vſu & ſumptione ſacramenti ineſſe cōcedũt, in eámque opinionem Lutherum & eiuſdem omnes ſectatores pertraxerunt. Cingliani & Caluiniani hoc corpus & ſanguinem cœlo concludunt, vt tam longè remota ſint à ſacramento, quàm cœlum à terra: neque iudicāt aliter percipi quàm pura fide, neque quicquam ex ipſis ad nos peruenire, quàm gratiā, aut neſcio quid aliud ſpiritale. Caluiniani tamē vt ineſcarēt Lutheranos, & Cinglianos, ſpecioſis verbis inter vtróſque claudicāt, & modò ad hos, modò ad illos videntur propendere: ſed omni fuco detracto nouum modũ præſentiæ excogitarũt, vt dicant panē & vinum efficacia ſigna corporis & ſanguinis Domini eſſe, & ita efficacia, vt non ſolùm per fidem, ſed re ipſa, corporis Chriſti ſubſtantia vnà cum pane, & tamen extra panem manducetur, & ſanguis bibatur à ſpiritu noſtro, quoties cum fide panem illum edimus, & vinum bibimus: adeò vt etiam

Tres præcipuæ quæſtiones.

Fides Catholica de veritate Euchariſtiæ.

Inſigniores ſectæ contra veritatem Euchariſtiæ.

Opinio Lutheranorum.

Opinio Buceranorum.

Opinio Cinglianorum.

Opinio Caluiniſtarum.

indignè manducantibus offeratur corpus Christi vnà cum pane, tametsi extra ipsa, licétque ab illis non manducetur. Itaque hæc Domini verba, hoc est corpus meum, interpretantur, hic panis est signum efficax corporis mei: neque interea corpus & sanguinem propius nobis quàm cœlum terræ admouent, sed spiritu, seu potius stultitia, cœlum peti iubent, vbi Christi caro defixa resideat. Brentiani contraria via incedunt: ac tantum abest vt vno cœli loco corpus & humanitatem Christi coërceant, vt eam toto cœlo & terra, ac quocunque loco spargi & diffundi, siue corporali, siue nescio quo substantiali ac spiritali modo audeant affirmare, eíque æqualem diuinitati omnipræsentiam & vbiquitatem tribuere, cùm interim de eius in sacramento susceptione ineptiant. Quoniam prior orbem terrarũ possedit fides Catholica, ante omnia veritas eius proponi debet & explanari, vt ea muniti faciliùs obsistamus hæresibus. Docendum verò est de sermonis dominici intelligentia, quo Eucharistia constituitur, & de existentia corporis & sanguinis Domini in ipso oculis subiecto sacramento, eorúmque perceptione, quid Christus, quid Apostoli, quid Patres & scriptores purioris Ecclesiæ tradiderint. Postea de singulis controuersiis cum aduersariis erit colloquendum.

Opinio Brentianorum.

Breuis propositio horum librorum de veritate Eucharistia.

EX QVIBVS SCRIPTVRIS SIT PETENDA VEritas Sacramentorum, & maximè Eucharistiæ. CAP. 2.

NON dispar sanè nostra cum aduersariis de veritate corporis & sanguinis dominici in Eucharistia cõtentio illi disputationi est, quam cum Pharisæis habuit Dominus noster Iesus Christus de matrimonio: in qua sumus ab illo edocti de sacramentis ex eorum institutione iudicium ferre, minimè verò ex incertis & conquisitis argutiis eludere aut peruertere illorum de quibus quæritur originem. Pharisæi ad eneruandam matrimonij institutionem, malè intellectam ex Mose de repudio scripturam vrgebant. Christus contrà ex matrimonij ortu & principio, de matrimonio simpliciter & fidenter pronunciat. Non legistis, ait, quia qui fecit hominem ab initio, masculum & fœminam fecit eos, & dixit, Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna: itaque iam non sunt duo, sed caro vna. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Deinde ex perspecta veritate de matrimonio, per institutionem eius, causam aperit, cur videatur Moses matrimonij limites excessisse. Ad duritiam, inquit, vestram Moses permisit libellum repudij: sed ab initio non fuit sic. Pharisæos imitati Sacramentarij, postquam extra institutionem Eucharistiæ nescio quas ex scripturis, aut ex hominum sensibus malè consarcinarunt rationes, Catholicis insultant, & ab institutionis verbis quàm longissimè possunt, abducunt. Nos autem si Christum præceptorem & magistrum audimus ac sequimur ad omnes aduersariorum obiectiones infracti & inuicti respondeamus: Non legistis, quia qui Eucharistiam instituit, ille dixit, hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur: hic est sanguis meus, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum. Postea verò, quantum spiritus Domini, aut lectio suggesserit, explicemus & expediamus nodos, quibus nostras conscientias illaqueare tentant hæretici. Illa est sanè aptissima methodus, quam de sacramentis iudicandis accepimus à Christo. Sic Paulus ad institutionem Eucharistiæ prouocat, vt exortas inter Corinthios rixas componat. Ego accepi, inquit, à Domino, quod & tradidi vobis. Sic Cyprianus & alij Patres ad illam confugiunt, quoties incidit de Eucharistia disputatio. Videas aduersarios nostros contrà omni studio id

De sacramentis maximè est ex eorum institutione iudicandum.

Matth. 19.

Quid maximè debeamus obijcere aduersariis circa Eucharistiam.

1. ad Corinth. 2

Cyprian. lib. 2. ep. 3.

dio id conari, vt verba institutionis examini hominum paulatim eripiant, quibus alia substituunt etiam nusquam in scripturis audita. Cur verò edoceamur à Christo de sacramentis veritatem ex institutione elicere, hæ ferè sunt causę. Alia est ratio sacramentorũ quàm reliquorum dogmatum. Nam ista ferè sunt perpetua, tanquam hominum naturæ & rationi insita, & cum aliis articulis fidei coniuncta. Ideò ab omnium temporum sacris scriptoribus aut attinguntur, aut tractantur: possunt etiam ex sese mutuò illustrari. At sacramenta tantùm certo tempore & loco, ac scripturæ certis & conceptis verbis instituuntur. Quare non possunt nec debent perinde ex aliis scripturæ locis explicari, sicut alij articuli & materiæ, sed tantùm ex propriis suis sedibus, in quibus non tantùm describuntur, sed etiam quasi formantur. Ingens etiam discrimen est inter sacramenta & alias res, quòd, hæ, siue dogmata sint, siue præcepta, magna ex parte quiddam prę se ferunt naturale, perpetuum, & per se existens: At sacramenta important tantùm quiddam arbitrarium, non per se existens, aut rationem perpetuã includens, sed solummodò ex liberrima Dei voluntate & institutione pendent. Nam circuncisio antequam institueretur, nihil fuit, & postquàm desiit institutionis præscriptum tempus, nihil est. Sic baptismus, & nostra Eucharistia tempore Abrahę nihil fuerunt. Sunt igitur perinde arbitraria, & subitanea ac temporaria, sicut cùm Deo libuit per virgam Mosis aperire petram, scindere mare, vertere aquas Ægypti in sanguinem. Quare sacramenta, quod ad suam essentiam attinet, nequaquam ex aliis rebus & dogmatibus, locísque scripturæ alienis iudicãda sunt: sicut stultissimum censeretur ex creaturarum efficacia & medicina iudicare de luto aut sputo, quo liniuit Christus oculos cæci, aut de aqua piscinę, in quam qui descenderat, sanus euadebat ab omni infirmitate. Est denique lata differentia inter ipsa verba institutionis, & alia dicta extra eam de ipsis sacramentis. Verba enim institutionis propriè sacramentorum describunt essentiam. At alia dicta de ipsis, vel eò alludunt tantùm, vel aliquam eorum circunstãtiam aut abusum perstringunt. Vt igitur turpissimè erraret, si quis de circuncisione, nõ ex eiusdem institutione statuere vellet, sed ex scriptis Pauli, cùm circuncisionem pro nihilo habet, aut etiam inter signa maledictionis cum præputio deputat: ita hallucinatur quisquis de nostris sacramentis, non ex eorum institutione, sed ex Apostoli capite decimo ad Corinthios decidere studet. Inde enim posset colligere, nos spiritu baptisari debere, non aqua: in Cœna nos potari spiritu, non vino aut sanguine. Eo pacto falluntur, qui de veteri Testamento corradunt, Agnus est phase, & similia, & qui de nouo alia congerunt, quibus aliquam Cœnæ dominicę circunstantiam, aut fructum, aut allegoriam, ad opprimenda institutionis verba proponunt.

Quare veritas sacramentorũ ab institutione peti debeat.

Ioan. 5. & 9.

A QVATVOR, QVAE IN IPSA COENA INstituit Christus, probatur verborum eius proprietas retinenda. CAP. 3.

CONSIDERANDVM igitur est in Cœnę dominicę historia contineri institutionem noui articuli de fide, noui dogmatis & prę cepti Euangelici, noui fœderis, quod postremum percussit Deus cum hominibus liberandis à peccato, & testamenti quod moriturus filius Dei fecit. In his autem labi aut decipi, adeò periculosum esse Apostolus ostendit, vt iudicium & damnationem comminetur omnibus, qui à veritate & digna sumptione Eucharistiæ aberrarint,

Quanti sit momenti articulus de veritate Eucharistiæ.

propter tot rerum in paucis verbis conclusum pondus & momentum. Quamobrem duo sunt, quę statim exigunt in Cœnæ narratione sermonis perspicuitatem & proprietatem, nullo figurarum velamento inuolutam: ipsa tantarum rerum institutio, & earũdem natura ac prærogatiua. Nam cùm de omni re, saltem de sacramentis, iuxta Christi doctrinam ex institutione peti & expendi argumenta debeant, necesse est institutionis orationem certissimam esse, & propriam, ac minimè figuratam. Sunt enim pugnantia, sermonem tropis & figuris transferri, & certam atque indubitatam præ se ferre sententiam & significationem: quandoquidem vnam habeat naturalem & propriam oportet, & alteram, aut etiam plures translatas, & à vocum proprietate alienas: à qua cùm recesseris, cuique licebit, quem volet, sensum figuris & tropis affingere, neque postea datur euidens, certum, ac necessarium argumentum ex huiusmodi verbis, quæ varios intellectus pariunt, ducere. Proinde rectè magnus ille Dionysius symbolicam theologiam negat ad ratiocinandum & reuincendum idoneam: & Augustinus Donatistas monet, ne colligant & commemorant, quæ obscurè, vel ambiguè, vel figuratè dicta sunt: Quæ quisque (inquit) sicut voluerit, interpretatur secundum sensum suum, & talia rectè intelligi exponíque non possunt, nisi prius ea quæ apertissimè dicta sunt, firma fide teneantur. Quis non impudentissimè (ad Vincentium idem scribit) nitatur aliquid in allegoria positum, pro se interpretari, nisi habeat & manifesta testimonia, quorum lumine illustrentur obscura? Ex quo iterum dico Sacramentarios manifestè loqui pugnantia, si Christo assentiuntur de sacramentis veritatem & fidem ex institutionis sermone inuestigandam esse. Repugnat enim, institutionem esse fundamentum veritatis, & ipsam figuratam esse: quia in figurata locutione nulla veritas fundari potest, neque inde vlla ratiocinatio firma, aut etiam vlla certa intelligentia consistere. Hoc nostrorum aduersariorum deprehenditur experientia. Postquàm enim à literali sensu declinarunt tam multi, doctíque eorum scriptores, nec tam longo tempore, nec in tanta diligentia, támque laboriosis scriptionibus suis hactenus valuerunt conuenire, qua in voce paucorum verborum Christi tropus congrueret: nec vllam certam ac immotam figurã constanter inter se statuere, aut nominare, nec vllam denique inuariabilem expositionem testamenti dominici concludere: sed oberrant sursum ac deorsum per illas paucas Christi voces, per varios tropos & interpretationes, diuinando modò hanc, modò illam præferendam esse: Postquàm (inquam) à literæ genuina proprietate defecerunt, eiusdem esse summam obscuritatem vel ea ratione testantur inuiti, quòd nolint ex ea rem Cœnæ indagari, sed ex aliis scripturarum fontibus hauriri, nihil ad eius institutionem pertinentibus. Eò etiam impietatis & vecordiæ adiguntur, vt institutionis verba subsannent, & ea sibi obiici molestè ferant. Ista ex vltimo huius libri capite, & aliundè patebunt. Quòd si rerum natura, quæ in ipsa Eucharistia instituuntur, attendatur, quantam postulet illustrationem & sermonis proprietatem, facillimum fuerit iudicare. Sunt enim ex his ea, quæ ad fidem & salutem, aut ad damnationem spectant, siue Sacramentum inspicias, siue nouum præceptum Euangelicum, quæ decet clarissimè promulgari, ne incerta pro certis, & pro salutaribus ac veris falsa & perniciosa, homo pius accedens ad Deum, in animum inducat, & ne excusabilis reddatur religionis Christianæ desertor, aut malignus oppugnator. Qua de causa præclarè scribitur à Tertulliano & Augustino, illa imprimis in sacris literis apertè esse posita, quæ fidem moresque viuendi continent, à quorum numero nemo iure Eucharistiam reiecerit. Non dubium

Repugnat, verba esse figurata, & tamen ipsis aliquem articulum fidei, aut sacramentum institui aut probari posse.

Dionys. Epist. ad Timo.

Ireneus lib. 2. cap. 46.

August. contra Petilian. cap. 5. & 16.

August. epist. 48.

Ex figurata locutione etiam ipsi aduersarij non possunt quicquam certi statuere.

Repugnat Eucharistiam esse præceptum Domini, & testamentum atque articulum fidei & verbis figuratis instituti.

Tertull. De re-

dubium eſt etiam, quin in Cœna Chriſtus moriturus teſtamentum ediderit, & quin viri boni ſtudeant, quantum poſſunt, familiariter & euidenter teſtamenti ſui tabulas ſcribere, atque hæredibus relinquere. Non dubium, quin in eadem Cœna nouum fœdus inter Deum & homines, à Chriſto ſaltem inchoatum & latum ſit: & quin fœderum & contractuum formulæ debeant, & conſueuerint, eſſe inter bonos propriæ & perſpicuæ, ac nequaquam tales, quæ mille modis huc & illuc torqueri, flecti & reflecti poſſint. Si enim impropriæ, ambiguæ, & inconſtantes fœderum ac contractuum phraſes admitterentur, non coniunctio & conſociatio inde ſumeretur, aut in eis exprimeretur, ſed interminabilis contentio pro pace & concordia naſceretur: vt ex aduerſariis itidem experimur, qui ex ea, quam fingunt, verborum ambiguitate in pacto noui Teſtamenti, quod in Cœna fecit Chriſtus, diuerſiſſimas diuinationes, triſtiſſimáque bella excitant. Præterea verum & naturale eſt Rhetorum præceptum, καινὰ κοινῶς, & κοινὰ καινῶς, id eſt, noua communiter, & communia nouo genere locutionis, efferenda eſſe. Nam aliàs verba rebus, aliàs contrà res verbis lumen intelligentiámque ſubminiſtrare oportet, vt percipiatur oratio. Cùm res ſunt notæ & vſitatæ, ſermo poteſt & ſolet admitti tropicus, vt nouitas & peregrinitas verborum aliquid gratiæ rebus nimiùm vſitatis, & quaſi tædium faſtidiúmque parientibus, addat: nec eſt ibi periculũ, ne animus peregrinitate ſermonis decipiatur, cùm res ipſæ iam alioqui notiſſimæ ſunt. Contrà, quando ſunt res peregrinæ, nouæ & inſolitæ, quales ſunt, cùm inſtituuntur aut proponuntur, quæ ſupra hominum captum ad fidem ac fidei myſteria pertinent: tum planè conuenit proprio manifeſtóque ſermone vti, vt res ignotæ ipſa ſermonis perſpicuitate illuſtrentur. Quòd ſi rebus nouis, ignotis, aut obſcuris, peregrinum, tropicum, atque improprium ſermonem adhibeas, quis tandem Oedipus te intelliget? cùm nec res verbis, nec verba rebus, lucem inferant, nec alterutrum alterius adiumento intelligatur. Quin verò Cœnæ hiſtoria rerum antea incognitarum & inſolitarum cõſtitutionem & euulgationem complectatur, nemo, opinor, dubitarit. Quamobrem neceſſarium fuit Chriſtum effari dilucidè quid vellet, cùm hoc rerum ipſarum natura & nouitas requireret. At (inquit Petrus Martyr) multa Euangelij præcepta metaphoras & allegorias recipiunt. Non igitur, quia de Euchariſtia inſtitutio præceptum gerit, figuræ repelli debent ab ipſa. Sed ex dictis facilè reſpondetur, aut præcepti ſententiam proponi claris & ſimplicibus verbis, quam poſtea figuratis augeri aut imminui, nihil abſurditatis parit: aut eas figuras admiſceri, quæ prima fronte ſenſum ſuum, ipſúmque certiſſimum, ex adiunctis aperiunt: aut præceptum de rebus aliàs notis & perſpectis tradi, quòd parum intereſt quibus verbis deſcribatur. Euchariſtia verò nec ante inſtitutionem erat trita & peruia, nec ea ſibi habet appoſita, quibus ſtatim genus figuratæ locutionis pateſiat, nec alias vſquam magis ingenua & liberali oratione extra ſuæ inſtitutionis ſepta euulgatur. Qua de cauſa Petrus Martyr, non corrector Chriſtianarum ſcripturarum, ſed improbus & impudens corruptor, à re propoſita aliena cumulet, quantum volet, nullum præceptum Euangelicum in ſua integritate & ſimplicitate relinquet, aut quod eſt de Euchariſtia, manebit potiſſimùm illæſum, & figuris literæ proprietatem vitiantibus ſolutum.

ſurrect. carnis. Auguſt. lib. 2. De doctr. Chriſtiana. cap. 9.

A CIRCONSTANTIA EVANGELISTARVM, qui Euchariſtiæ inſtitutionem, & perſpicuitate ſermonis, qua ipſam deſcripſerunt. CAP. 4.

SED quoniam conuenit inter nos, sacrarum literarum proprietatem aut translationem ex circunstantiis inspici & deprehendi maximè, ordine Cœnæ dominicæ circunstantias & verba persequamur. Hîc statim anticipatione gaudent hæretici, & vt annotetur sacramentum confici pro prima circunstantia rogant, vt inde regulam sacramentalium locutionum, quam dilatant plus æquo, habere locum suadeant. Nos negamus istam circunstantiam ex textu Cœnæ erui, in quo de sacramento, aut sacramenti confectione nulla fit mentio: multò verò minus de sacramentali regula, per quam panem appellari corpus Domini, quia sit eius symbolum aut signum, contendunt. Non inficiamur tamen Eucharistiam re vera sacramentum esse: imò ex sacramentorum natura iam exorsi sumus literæ proprietati patrocinari: sed indignum iudicamus ex sacramenti nomine & re ante omnia plano textui præscribere & officere, cùm nullum verbum de sacramento faciat. Nos cõtrà circa institutionem Eucharistiæ duo imprimis obseruemus, morem eorum à quibus descripta est, & descriptionis supra omnes alios articulos fidei proprietatem & simplicitatem, vt aut tenaciùs hæreamus verbis huius institutionis, quàm vllis aliis de fidei articulis scripturis: aut labascere ac ruere omnem scripturarũ auctoritatem intelligamus, si de huius institutionis puritate quicquam imminui aut detrahi permiserimus. *Mos Euangelistarum in scribendo.* Consueuerunt sanè Euangelistæ mutuas operas tradere, vt quod ab aliò obscuriùs aut figuratè est traditũ, id alius magis propriè & pleniùs enarret. Alij ab aliis omissa supplent, aut dicta breuiùs explanant. Ioseph, Christi pater non semel scribitur, ne falleremur dictionis ambiguitate, ac ne obrepe- *Luc. 3.* ret Heluidij error, Lucas (vt putabatur) addidit. Ioannes Baptista, Helias à Matthæo nuncupatur: sed vt, quis sit sensus, distinguatur, In virtute & spiritu He- *Luc. 1.* liæ, à Luca subiungitur. Quod vicissim à Luca dictum est, eiectum dæmonium *Matth. 12.* in digito Dei, à Matthæo, in Dei spiritu, exponitur. Quod vnus figuratè pro- *Luc. 12.* tulit, Cauete à fermento Pharisæorum, alius, Quod est hypocrisis, ad elucida- *Matth. 12.* tionem adiunxit. Quod subobscurè Matthæus ait, Peccatum in Spiritum san- *Marc. 3.* ctum non remitti neque in hoc seculo, neque in futuro, Marcus planè nũquàm remitti asseruit. Ioannes Euangelista alios quasi spicilegius sequitur, vt quod alij omiserint prorsus, vel in quo significatu accipiendum sit, non satis expresserint, narret & expoliat. Matthæus & Marcus accusatum Christum memorant, *Matthei 26.* quia dixisset, Soluite templum hoc, & in triduo reædificabo illud: sed de quo *Ioan. 2.* templo sensisset, relinquunt incertum, quod minimè reticendum D. Ioannes ratus, de templo corporis sui istud dictum nobis palàm fecit. Tres ante D. Paulũ de institutione Eucharistiæ scripserunt, Matthæus, Marcus & Lucas, diuersis temporibus, ne deesset elucidandi tempus & occasio, si qua elucidatione opus haberet ipsa institutio. Euangelistis quidem valde est familiare interserere voculas & breues particulas, ad maiorem & certam, vbi subest aliqua ambiguitas, explicationem. An non illis tam facilè fuisset, quàm nunc est Sacramentariis, voculas elucidatorias admiscere, expositionis causa, promulgationi de Eucharistia, vt inter illos saltem vnus scriberet, hoc significat corpus meum, vel, hoc est corpus meum in mysterio, seu sacramentaliter, seu, hoc est corpus meum fide percipiendum, aut, hoc est sacramentum seu signum corporis mei, aut aliud simile? Quid si contrà addiderunt, Corpus quod pro vobis datur, quod pro vobis frangitur, Poculum quod pro vobis funditur, vt consultò aditum obstruerent Sacramentariorum sutelis & cõmẽtis: &

quo aliquis ex ipsis posteriùs scripsit, eò magis nonnulla addidit, quæ proprietatem verborum confirmarent, & Sacramentariorum nebulas discuterent, quemadmodum inferiùs docebitur? Neque verò vsquam reperias adeò consentientes Euangelistas, aut adeò verbis iisdem addictos, in enarranda de Christo historia, vt sunt in Eucharistiæ describenda institutione. Cùm igitur potissima illa verba, hoc est corpus meum quod pro vobis datur, toties sine vlla mutatione, aut aliarum locutionum interpositione, repetiuerint: cùm ea apposuerint, quæ sensum literalem adiuuant, & à figurato auocant, vt ne vnus quidem præbeat tropi alicuius indicium, sicuti legenti & singula attentiùs consideranti apparebit: cùm D. Ioannes illis perlectis, aut nullum verbum de ipsa Eucharistia fecerit, aut propter Capernaïtarum propositum scandalum facilè potuerit verba aliorum Euangelistarum inuertere & emollire, contrà tamen ad corroborandam institutionis proprietatem addiderit, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita: cùm D. Paulus oblatam haberet occasionem à Corinthiis dissidentibus, institutionis quoque tenorem & sermonem inflectere, & suæ genuïnę veritati restituere, si ab ea verborum sonus abfuisset, tamen non sit ausus, edoctus à Domino, ipsam aliqua dictiuncula violare, aut aliò detorquere: tot Apostolorum certè eadem præcipuorum verborum repetitio, veritatis est, vt affirmat Apostolus, impressio & inculcatio. Eadem, inquit, vobis scribere, mihi non molestum, vobis autem ἄσφαλες, securum scilicet ac necessarium. Nam quia scripturæ prophetia seu intelligentia propria non fit interpretatione: omnium certissima, tutissima, ac firmissima est regula, quòd ideò eadem doctrina & sententia in diuersis scripturæ locis repetitur, vt ipsius Spiritus sancti interpretatio ex illa collatione locorum inquiri & deprehendi possit. Præuidit sine dubio Spiritus, hæc horrẽda dissidia in Ecclesia aliquando suboritura. An nõ consuluisset anxiis conscientiis (vti facere assueuit) dilucida aliqua explicatione, si noluisset verba institutę Eucharistiæ in propria significatione accipi? *Ad Philipp. 3*

Quòd autem veritas & proprietas verborum in institutione Eucharistiæ longè certior ac constantior appareat, quàm in aliis articulis fidei, constat ex hoc, quòd alij ferè omnes articuli aut in scripturis nonnullas videãtur præ se ferre contrarietates, aut non vno ac plano genere dicendi comprehendi, sed aliquando in sensum oppositum verbis, quibus enuntiantur, per alios scripturæ locos distrahi. Legebant Arriani, Ego & pater vnum sumus: &, hic est filius meus dilectus. Non defuerunt tamen illis etiam in Euangelio ad literam ea de re posita testimonia, quę eorum hæresi putabantur admodũ patrocinari, vt, Pater maior me est, aut, Qui cùm in figura Dei esset, aut, Cùm sit figura substãtiæ eius: atque alia, quæ magno numero contra Catholicos allegabant. Valentiniani, Marsionistę, atque alij incarnationis filij Dei hostes, legebant, Verbum caro factum est, &, habitauit in nobis, atque omnia Euangelistarum de natiuitate Christi ex Maria virgine testimonia: occurrebant tamen ipsis ex eisdem scripturis eadem quoque de re in speciem multa repugnantia, sicut, In similitudinem hominum factus, &, habitu inuentus vt homo. De singulis fidei articulis licet cuique per scripturas decurrere, & contra ipsos hæreticorum fundamenta animaduertere, quę ferè cõperiet de ipsis scripturis ad verbum & literam expressa & desumpta. At in eisdem nullus textus de Eucharistia locutus, aduersatur naturali & literali institutionis intelligentiæ: nullo loco traditur non dari corpus Domini in Eucharistia, aut ibi esse formam solam seu figuram corporis, aut ibi inueniri tantùm

Proprietas verborum in Eucharistiæ institutione certior quàm in vllo fidei articulo.

Ioan. 10.
Matth. 3 & 17
Ioan. 14. ad Philip. 2. et ad Hebr. 1.
Ioan. 1.
Ad Philip. 2.

similitudinem corporis, aut habitum, aut sacramentum, aut signum, vt ex illis spiritaliter interpretandam vrgeant Sacramentarij ipsam institutionem: quemadmodū ex similibus Arriani & Marcionistæ contendebāt rectas ac planas de Trinitate ac diuinitate, atque incarnatione filij Dei scripturas, in spiritalē & figurantiuum intellectum deprauare. Passim occlamant aduersarij, Verba quę locutus sum, spiritus & vita sunt. Sed ne quidem ipsi inter se consentiunt ibi agi de Eucharistia: multò verò minus liquet de ipsius institutione dici, quæ nondum facta fuerat. Attamen vt vtrique applicari posse annuamus, ita vtriusque veritatem, & in verbis proprietatem, inde vel maximè confirmari suo loco parebit: neque, si verba spiritalia vocarit Christus, sequi propterea non esse ad literam accipienda, postea docebimus. Porrò si alicubi scriptura efferret, Christum se exhibuisse discipulis comedendum in similitudine corporis, vel habitu, aut in figura corporis, ne quidem tum liceret institutionis sermonem, & alia planè dicta de veritate corporis dominici in Eucharistia, à sua proprietate detorquere: quemadmodum Arrianis & Marcionistis non fuit concessum, absolutis & perspicuis de diuinitate & humanitate filij Dei scripturis, ex illis locutionibus obscuriùs positis, præscribere & officere, tametsi eniterentur has esse proprias & manifestas ostendere, illas autem pro tenebricosis & tropicis haberi. Quamobrem cùm sua institutioni manere debeat authoritas, etiamsi nonnulla quasi repugnantia in scripturis inuenirentur expressa & aperta, quantò magis eam valere & obtinere par est, cùm nihil in vniuersis Euangelicis & Apostolicis literis occurrat, quod de Eucharistia scriptum sit, in quo ad literam institutionis eius proprietas labefactari possit, quod de nullo altero fidei articulo contigit. Qua de causa meritò veteres Christiani ex Eucharistiæ veritate & eius institutione, tanquam ex totius Christianitatis munitissima arce, impetierunt omnes hæreticos, qui fidei articulos in dubium vocarunt, & de singulis fidem nostram ex Eucharistia, tanquam ex certiori ac magis indubitato principio, propugnarunt. Meritò quoque veteres hæretici, quotquot ferè aliquem de fidei articulis oppugnarunt, tandem ipsam Eucharistiam aliqua ex parte aggressi sunt, quasi ipsa stante vix pateret accessus ad fundamenta religionis Christianę conuellenda: meritò etiam Sacramentarij nostri, vna proculcata Eucharistia, quasi de fundamēto deiecti, de omnium ferè articulorum fide & sana doctrina deciderunt: quæ omnia suis locis sumus demonstraturi. Sed quid totos allego articulos, cùm deprauata verborum, quibus Eucharistia instituitur, propria intelligentia, vix cuiquam sacrosanctę in scripturis dictioni, & tota Christiana religione, suam proprietatem reseruēt? nec carnem, nec sanguinem, nec substantiam, nec edere, nec bibere, nec altare, nec sacrificium, nec sacerdotium, nec spiritum in baptismo, quem pro aqua interpretantur, nec patrem, nec filium, quem ab altero capere substātiam negant, nec alia infinita ac præcipua fidei vocabula in naturali significatione vsurpant, sed in ignotas & translatas trahunt?

Ioan. 6.

A CIRCONSTANTIA CHRISTI INSTITVENTIS Eucharistiam. CAP. 5.

ORDO circunstantiarum postulat, vt de instituente & authore sacrosanctę Eucharistiæ dicamus, & attingamus causas, propter quas propriè fuisse elocutum credimus. Quominus certè alicuius verbis fidem adhibeamus, tria possunt nos remorari. Aut enim qui loquitur, aliquid maius de se prędicat, quàm valeat pręstare: aut consueuit verba da-

Propter tria possumus du-

re, fallere, atque aliud habere in lingua promptum, aliud in pectore recondi- *bitare, aliquē propriè loqui.* tum: aut singularis est aliqua ratio, quæ cogat loquentem aliud ipsis verbis e-nunciare, aliud tamen per ea intelligere. Cùm Iesum Christum, filium Dei, & Deum esse, nullatenus dubitemus, de ipso duos articulos oportet nos profiteri, quos omnis barbarus & infidelis de Deo credit & amplectitur, si modò mentem eius etiam mediocris de diuinitatis natura occupauerit opinio. Vnus est, Deum omnipotentia præditum, cui nihil sit impossibile, aut difficile. Alter conuincit Deum veracem esse, qui nec mentiri possit, nec velit, nec soleat. Ideò extra controuersiam esse debet homini Christiano, Chistum posse efficere, quod in Eucharistię institutione suo sermone contestatur, nec solitum hominibus imponere & verbis illudere, sed potius explanare quæ à se vel à Prophetis essent non satis manifestè declarata. Profectò Tertullianus ex eo, quòd Deus & Christus *Tertull. lib. De resurr. Carnis: & lib. 3. in Marcionem.* eius omnia possunt quæ loquuntur, in hoc vno tantùm impotentes, quòd nequeant mentiri: mauult omnia credi, & admitti absurda, quæ cogitationi humanæ occurrunt, quàm à Christiano accipi scripturas de Christi incarnatione & carnis resurrectione prolatas aliter quàm sonent, ne Deus & Christus eius blasphementur de impotentia, aut de mendacio, quasi aliquid tradiderint cre- *Nefas in articulis fidei accusare Christum de impotentia aut de mendacio.* dendum, quod eorum vires superet, aut quod contra verborum proprietatem intellexerint. Agebatur autem tū, sicuti nunc, de corporis, carnis & sanguinis dictionibus & affirmationibus, quas Marcionistæ, vt nunc faciunt Sacramentarij, figuratè efferri & spiritaliter, minimè verò ad literam, contendebant, quos grauissimè redarguit Tertullianus libris de resurrectione carnis, & contra Marcionem tertio.

Restat videndum, an aliqua particularis causa impulerit Christum in pro- *Multas causas Christus habuit instituendi Eucharistiā proprio sermone.* mulganda Eucharistia obscuriùs & incertiùs eloqui, quàm soleret communiter: Tantum abest, vt aliquam fuisse suspicemur, quòd ei adfuisse grauissimas colligamus planiùs, certiùs, ac dilucidiùs, quàm soleret de aliis rebus, de Eucharistia pronunciandi. Quomodo enim non moueretur ad apertiùs ac simpliciùs loquendum de tam graui ac periculoso dogmate, præcepto, & noui fœderis ac testamenti articulo, quod ad sempiternam sui memoriam tantoperè posteris commendauit? Rogamus bona fide produci, si quid vnquam de fœderibus & sacramētis decreuerint aut imperauerint Deus & Christus eius, vt credendum, aut cum salutis periculo agendum, etiam in veteri Testamento tropis & figuris obnoxio, quod aliter sonet quàm ad verbum sit intelligendum, aut è vestigio non sit explicatum, si quid in his obscuriùs interseritur. Clarè enim, propriísque verbis, in Paschalis agni institutione dicitur, tum quid sit sumēdum, nem- *Exod. 12* pè talis agnus, tum quid, & quomodo cum eo agendum: tum etiam quæ causa eius sit: tum denique quis vsus illius institutionis: nec ibi vsquam est sacramentalis phrasis, quam fingunt aduersarij. Sic circuncisio propriis verbis instituitur. Sic antiquum fœdus & sacramentum sine omni troporum obscuritate promulgatur, & à Paulo eius promulgatio repetitur. Baptismi nota est institutio: quæ cùm esset ab hac verborū figura inchoata, Nisi quis renatus fuerit denuò, non potest intrare in regnū Dei, & ad hanc Nicodemus hæreret, omnia ad sensum referens, clarè Christus insonuit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu *Ioan. 3.* sancto, non potest intrare in regnum Dei. An in institutione tanti articuli de Cœna, tanti dogmatis, tanti præcepti & sacramenti, Christū repentè sui moris oblitum suspicabimur, aut patiemur nobis persuaderi, vt si qua essent verborum inuolucra, eodem in textu non explicarit? Instituebat (aiunt Caluinus &

Beza) sacramentum: ideò dicendi genus sacramentis proprium sequebatur. Cur ergo saltem, ne erraremus, non admonuit se sacramentum instituere, aut sacramentali dicendi genere vti, cùm nusquam antea tali genere vsum ostendi possit, tametsi prius baptismi sacramentum instituerit? cùm denique nullum scripturarum locum de simili dicendi modo proferant aduersarij, vbi ilicò non appareat ex adiunctis sacramentalis (vt vocant) figura. Hoc postea latiùs differetur. Non Christo defuit opportuna occasio tradendi & explanandi huiusmodi institutionem apertiùs, si aliorsum esset, quàm formula sua concipitur, interpretanda. An non eadem de re natum scandalum in sexto capite Ioannis, illum satis admonuisset sermonem in institutione temperare, & ad eum sensum accõmodare, qui nec suos falleret, nec offenderet, si aliter res haberet quàm promisit, & in ipsa institutione ac promissi exolutione pronuntiauit? An ad patris dexteram elatus, interroganti Apostolo propter Corinthiorum dissidia, de institutionis veritate tacuisset, si qua laterent in verbis sacramentalia aut metaphorica ænigmata? Confirmationem (tacitè ait Paulus) institutionis de Eucharistia, nullo verbo immutato, ne sensum immutetis, accepi à Domino: idcircò desinite inter vos rixari, sed credite, sicut iuxta verbum Domini tradidi vobis. Deinde nihílne noctis, in qua tradebatur, circunstantia mouebit, vt credamus simpliciter & ingenuè Dominum nostrum verba fecisse de Eucharistia? In ea fatentur Apostoli palàm ipsum effari, ac nullum prouerbium, quod non declararet, ab illo dici: in qua se cum Apostolis, non vt cum turbis & seruis, quos aliquid celaret, sed cum intimis amicis colloqui professus esset: Quia seruus, inquit, nescit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui à patre meo, nota feci vobis. In ea contestatur se desiderasse vltimum Pascha edere, & lucem nocti ac figurarum tenebris inferre: & interea docebimur à Sacramentariis, obscuriori sermone ab illo nobis traditum nouum Pascha & nouum testamentum, quàm vetus Pascha & testamentum sanxierit. Minima quæque non sinebant elabi Apostoli, quæ non interrogarent, si viderentur obscuriora. Edissere nobis (aiunt) Zizaniorum parabolam: Edissere nobis de cibis parabolam: Ad nos dicis parabolam hanc, an ad omnes? Petrus confidenter in ipsa passionis nocte petit causam, quare tum sequi Christum non posset: In eadem Philippus postulauit sibi ostendi patrem: Thomas fassus est ignorantiam suam: Omnes liberè in eadem quoque nocte conqueruntur ad hæc pauca verba, Modicùm, & non videbitis me: & iterum modicùm, & videbitis me. Nescimus (subiiciunt) quid loquatur: & rem apertiùs eloqui compulerunt. In re tanti momenti, in verbis si à literali sensu receditur adeò implicatis, atque alibi inusitatis, mutit nemo, nemo percontatur quicquam. At (inquiũt Caluinus & Beza) tacuerunt Apostoli, quoniam sciebant sacramentalem esse locutionem, quam nisi animaduertissent, obstupuissent proculdubiò ad Christi affirmationem. Sed quærimus vnde potuerint suspicari tam repentè, sacramentalem esse locutionem, cùm priùs non essent admoniti à Christo sacramentum institui, nec vnquam antea Christus sua sacramenta simili formula condidisset, nec tum essent ita subtiles in scripturis Apostoli, & exercitati, vt rectas & simplices orationes possent à sacramentalibus & figuratis secernere. Meliùs respondent Patres, ideò nec obstupuisse Apostolos, nec obmurmurasse ad tantum prodigium, quoniam antea corripi viderant, qui ad eius promissionem obstupuissent, & rem priùs meminerant sibi promissam ac confirmatam, quæ tum exhibebatur: ita vt de exhibitione lætandum sibi magis intelligerent, quàm de veritate dubitandum. Sic post resurrectionem non interrogauerunt

Christum

Æ circunstantia noctis, in qua est Eucharistia instituta.

Ioan.15.

Matth.13.et15.

Ioan.13.et 14

Ioan.16.

Chryso.ho.83. in Matth. & Cyr.lib. 4.in Ioan. cap.14.

Christum quis esset, quia sciebant Dominum esse: ac ne præ horrore iussum Domini de manducanda carne detrectarent, ait Chrysost. priorem Christum ad suos confirmandos corpus suum delibasse, & cepisse quod aliis porrigeret.

Postremò, quam causam reperiemus, cur in testamenti & extremæ voluntatis suæ testimonio, contra omnium gentium morem, minus puro sermone & sincero, quàm solebat in vita anteacta, Apostolis mentem & intentionem Christus prodiderit & exprompserit? An verbis illis caruit, quibus modò abundant, qui aliam, quàm verba sonant, substituunt intelligentiam? An futuras indè contentiones, omnium præscius, non antè prospexit? An illas consultò serere inter nos hæredes per variam testamenti interpretationem studuit? An illis occurrere vna aut altera immutata vocula non potuit, aut noluit? an verò potuit obuiàm ire, quàm fecit, manifestiùs? Nam si de cœlo aduocetur & statuatur arbiter inter litigantes Christianos de isto testamenti articulo, & iterùm vellet, damnatis omnibus sectis, pro nobis Catholicis sententiam ferre, an posset clariori & certiori stilo eam dictare, quàm iste sit, hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hic est sanguis meus, qui effunditur in remissionem peccatorum? Congregentur omnia tribunalia, omnia conferant inter se consilia, quam concipient iudicij & arresti pro Catholicis formulam illa breuiorem, planiorem, & calumniis minus obnoxiam? Preclarè Arrianos Athanasius sic increpat: Quis, cùm Deo suo fidem habeat, loquenti ad eum modum non credat, hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui? At nos longè æquiùs Sacramentarios omnes increpamus: Quis, cùm Christo suo fidem habeat, morienti & testamētum suum conficienti, ac loquenti ad eum modum non credat, hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hic est sanguis meus, qui pro vobis funditur? Hic est filius, ait Tertullianus: sistit, & repræsentat eum, quem Deus antea per Prophetas promisit. Hoc est corpus meum, similiter verba sunt, quæ sistunt & repræsentant carnem, de qua antea dixerat, Et panis quem ego dabo, caro mea est. Cur ergo nos dubitemus credere, ac dicere, quod Christus non dubitauit asserere? An verò qui verbum est, verborum significationes ignorauit? qui veritas est, loqui vera nesciuit? qui sapientia est, in stultiloquio errauit? qui virtus est, in ea fuit infirmitate, ne posset eloqui quæ vellet? Præterea Deus ipse Zelotes, tot modis, tot præceptionibus, tot earum explanationibus, & repetitionibus, in lege veteri cauit, ne populus imprudens idololatriam pro diuino ac legitimo cultu capesseret. An factus caro, vt nos ab idololatria repurgaret, moriturus nobis idololatriæ occasionem maximam præbere voluit, cùm paucis verbis immutatis, nos ab ea potuerit in Eucharistia liberare? Nemo sanè ambigit, quin sermo Christi de præsentia corporis sui in altaris sacramento, tam simpliciter & populariter conscriptus, optimos quosque ad ipsum ibi adorandum prouocet & inuitet: à qua impietate (si verum est quod exprobrant aduersarij) poterat nos retrahere, si orationem ad aliquam figuram tantillùm inflexisset: Tot modis in Christi diuinitatem offendunt, qui sermonem eius de Eucharistia in controuersiam & dubitationem adducunt. Tria peccata insuper contra eundem, vt hominem ac virum bonum, committunt. Hanc ei notam inurunt, vt contra bonorum patrumfamiliàs prudentiam, testamentum non simplicioribus, quàm potuit, verbis condiderit. Bonus ille Patriarcha Iacob, quanuis figuras pro statu prophetiæ testamento admiscuerit, tamen de re, de qua in testamento vaticinabatur, dilucidiùs dixit, & clariorem quàm vnquam antea, sermonem habuit. Peccant in alio quòd verba testatoris pro libito corrūpunt, transferunt, inuertūt, & interpolāt.

A circunstantia testamenti et vltima voluntatis.

Athanas. or. 3. in Arria.

Tertull. lib. 4. in Marcionem.

Si verba non sunt propria, Christus in testamento nos exposuit periculo idololatriæ.

cõtra ius omne etiam à Diuo Paulo comprobatum. Fratres (ait) secũdum hominem loquor: tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat. Inde Apostolus testamentorum vult singulas syllabas numerari: ideóque ait scriptum esse, Semini eius, & non, Seminibus. Quàm audacter verò & impiè etiam ipsa verba testamenti Dominici deprauent, suis locis annotabitur. In ciuili foro quis patienter audiret, testamenta communi & assueto sermone condita & conscripta, in spiritalem sensum, ad fraudandos legatis suis hæredes, à cauillatoribus conuerti? Quis, inquam, litigatorem ferret in iudicio flagitantem, vt hæres, seposito patris testamento, aliunde probet, quid aut quomodo sibi pater legauerit? Testamẽtum enim ad hoc ipsum clarissimè à sanæ mentis testatore disponitur, vt inde tum hæredes, tum alij, ipsius vltimam voluntatem liquidò discere, ac certò cognoscere possint. Nihilominus in Ecclesia, domo Dei, & veritatis asylo, ferunt Christiani Christi sui testamentum, planissimis verbis comprehensum: quibus etiam demonstratur, non tantùm enarratur, quid ab illo nobis legatum sit, in sensum spiritalem figuratum, imò in varios & pugnantes tropicos intellectus rapi & peruerti, atque aliundè comminisci, quid pater cœlestis nobis testamento reliquerit. Tertiò, piaculum non leue puto, sentire, nihil noui Ecclesiæ legatum à Christo, & testamento derelictum, quàm panis aridi frustulum & vini pauxillum in sui memoriam. Etenim quodcunque spiritale, quod per Cœnam nos assequi iactant Sacramentarij, per alia iam donata à Christo, & Deo, nos & patres nostri etiam sub lege assequebamur, & quotidie sine Cœna, per Euangelij auditionem, & mentis ac fidei eleuationem in Deum, assequimur, quemadmodum docent ipsi aduersarij, & inculcant. Natura fert, & ratio imperat, vt charissimis nostris liberis aliquid nouum, & quod habemus pretiosissimum, in nostra potestate situm, gaudeamus testamẽto ad sempiternam nostri recordationem tradere. Ob id Christus postremum istud mysterium euulgauit, quod certissimum faceret indicium, & memoriam obsignaret summæ suæ potentiæ, ac summæ erga nos dilectionis: de quo nos Dauid admonuit, cùm cecinit, Memoriam fecit omnium mirabilium suorum misericors & miserator Dominus: escam dedit timentibus se. Et Chrysostomus sæpè amplificat & commendat incomparabilem Christi charitatem erga nos in hoc sacramento ostensam, quo nos pascit carne ac proprio sanguine, & ita amorem matrum in liberos, & pastorum in gregem antecellit. Vnde sapiẽter Augustinus obseruat, Dominum Iesum, quò vehemẽtiùs commendaret mysterij istius altitudinem, vltimum hoc voluisse infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat. Ab eodem, quanta debeatur testamenti verbis reuerentia, ita scribitur. Quid hoc est (inquit) rogo, cùm verba nouissima hominis morientis audiuntur, ituri ad inferos, nemo dicit eum esse mentitum, & impius iudicatur hæres, qui fortè illa contempserit? Quomodo ergo effugiemus iram Dei, si vel non credentes, vel contemnentes, repulerimus verba nouissima & vnici filij Dei, & Domini ac saluatoris, & ituri in cœlum, & inde prospecturi quis ea negligat, quis obseruet, & inde venturi vt de omnibus iudicet? Habeo manifestissimam vocem pastoris mei commendantis mihi, & sine vllis ambagibus exprimentis Ecclesiam, Mihi imputabo, si ab eius grege, quod est ipsa Ecclesia, per verba hominum seduci atque aberrare voluero, cùm me præsertim admonuerit, dicens, Quæ sunt oues meæ, vocem meam audiunt, & sequuntur me. Ecce vox eius clara, & aperta, & audita. Qui eum non sequitur, quomodo se ouem eius dicere audebit?

Ad Galat. 3.

Psal. 110.

Augu. ep. 118.
Augu. de vnita. ecclesiæ. cap. 10.

A

A CIRCVNSTANTIA FINIS INSTITVTAE *Eucharistiæ.* CAP. 6.

POSTREMÒ Augustinus monet spectandum finem scripturæ de qua dubitatur, an propria, an figurata sit. Nam si fidem ædificat, & Ecclesiam exhilarat, in spem diuinæ dilectionis, & hæreditatis æternæ, eius proprietas retinenda prorsus est & amplectenda. At historia & descriptio Cœnæ, finem institutionis, ne coniecturis agamus, innuit esse commendationem charitatis, qua Christus toto vitæ cursu, & in morte dilexit nos: memoriam mirabilium operum eius, & beneficiorum, quibus affecit genus humanum: remissionem peccatorum, quam in rerum oblatarũ perceptione proponit & promittit: intimam denique cum Christo & Deo nostri coniunctionem. An plura, an potiora excogitari possunt ad confirmandam aliquam in sua proprietate scripturam? Qui semetipsum donat per proprium corpus in mysterio, quomodo non omnia nobis donabit? Quid pretiosius, quid dignius habuit Christus, quod suis daret, quàm seipsum? Totum enim quod de nobis sumpsit, totum nobis contulit, non modò in pretium per crucem, sed in cibum per mysterium, vt vnum efficeremur cum ipso. Quo honore, qua maiore dignitate Christus nos potuit honestare, quàm vt profiteretur nobiscum se semper velle manere? Non negamus multum frugis & solaminis, Christi in cruce passi memoriam nobis afferre, scimúsque quòd consessio eius ad dexteram patris, vbi pro nobis orat & regnat, vniuersam defendit Ecclesiam. At cùm certa fide credimus Christum adsistere sacramento, quod sumimus, mirum in modum flamma diuinæ dilectionis cor nostrum accendit, & Christi passi memoriam dulciùs recolimus, & illic in cœlis apud patrem regnantem adoramus, & istic in terris apud nos manere non ambigimus, gloriamúrque nullam esse tam grandem nationem, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest nobis. Cur negamus quod Christi verba clamant? An nescimus, quod Ioannes in Cœna præfatur, quia pater omnia dedit illi in manus, vt nihil illi sit impossibile? An ita osores eius sumus, vt corpoream eius præsentiam abhorreamus & fugiamus? Hoc quidem ingenium cuilibet animanti à natura traditum est, vt si rem, quam diligit, præsentem habeat, maiori affectu feratur in eam, quàm si absens fuerit: atque cùm ea fruitur præsente eius discessu animus angitur & perturbatur. Sermonis Christi corruptores vel non diligunt Christum, aut in ipsis sic natura deprauatur, vt absentem Christum magis diligant, quàm præsentem. Tantò alacriùs spem remissionis in peccatis concipimus, tantóque fortiùs contra diabolum ac mundum pugnamus, & de auxilio magis confidimus, quantò præsentiorem Christum nobis adesse senserimus, & eius præsentia magis firmamur. Nam sicuti milites huius seculi aduersus hostes, præsente duce, constantiùs pugnant, ita vt non tantùm natura vires præbeat, sed oculus etiam ducis vim conferat: sic præliantur animosiùs Christiani, si præsentem ducem suum Christum habuerint, secúmque esse vsque ad consummationem sæculi crediderint, non solùm spiritali præsentia, qua Deus est, sed etiam corporea, qua homo ipsis in sacramento præstò est. Nihil sublimius, nihil excellentius Ecclesia hoc Sacramento potuit à Deo suscipere, non solùm propter substantiæ mutationem, quæ in eo fit, & alia dona ac bona quæ inde capit, sed quòd in vnum corpus cum suo pastore & Christo redigitur, non tantùm spiritu, quod recta fides & charitas sincera consequitur, sed vt simus membra corporis eius ex carne

August. de doctr. Christ.

& oſſibus eius, quemadmodum vetuſtiſſimi Patres locum Apoſtoli interpretantur, & poſtea ſumus tractaturi. Stupendum ſanè eſt hoc myſterium, & omnem admirationem ſuperat. Sed licet humana mens ad tantæ cognitionis altitudinem attingere nequeat, vt rationem tantæ diuinæ dignationis comprehendat: abſit tamen vt negare præſumat, quod ſcriptura affirmat, & tot modis fidem, ſpem, & charitatem accendit & ædificat. Pudeat verò aduerſarios ſuæ temeritatis, qui ne ſua bona norint, Chriſti gloriam obſcurant, eiúſque verbis vim faciunt, nihilque eius ſacramento relinquunt, quod deceat circunſtantias illas ab Euangeliſtis adeò diligenter deſcriptas, & quod inanes legis figuras excedat. Excipiunt aduerſum nos aduerſarij ex eodem Auguſtino, quaſi dictum Chriſti figuratum ſit, quia flagitium ſapiat. Hoc quidem verum eſt, ſi textus nullo ſpectato fine acciperetur, ait ipſe Auguſtinus: verùm ſi res ipſa inſtituta conſideretur, vt communicetur Chriſti paſſionibus, flagitium non eſt. Sed de hoc, tertiæ repetitionis primo capite, & aliàs copioſiùs de inſtitutionis fine.

EXCVTITVR INSTITVTIONIS TEXTVS: ET primùm à figura veteris Paſchæ, & Agni. CAP. 7.

CVM IN enarrandis geſtis Chriſti polleant Euangeliſtæ mira verborum breuitate, & rerum ac myſteriorum copia, tùm maximè ipſorum hæc diuina planè induſtria in deſcriptione Cœnæ dominicæ elucet: Sunt enim admodum diligentes in dictorum & factorum à Chriſto circunſtantiis deſignandis & exprimendis, quibus veritas & dignitas rei oblatę in Cœna demonſtretur. In ſumma, tria tum inſtituta & inchoata à Chriſto declarant, nouum Paſcha, nouum Teſtamentum, & nouum Euangelij regnum, quorum vnumquodque figurarum nebulas depellit, ne in eorum inſtitutione figuras figuris ſubſtitutas ſomniemus. Exordiuntur à ſtatuenda Chriſti potentia, quæ valeret efficere, quòd effectum verba ſignificarent: finem & intentionem annotant, atque temporis opportunitatem, vt indè aliquid auguſtius ac diuinius ſolito ab illo præſtitum ſtatim coniiciamus. Ante diem feſtum Paſchæ (ait D. Ioannes) ſciens Ieſus, quia venit hora eius, vt tranſeat de hoc mundo ad patrem: cùm dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, in finem dilexit eos: ſciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit, ſurgit à Cœna, ac ponit veſtimenta ſua. Hîc Euangeliſta cauſam inſtitutionis ſubindicat fuiſſe vehementiſſimam Chriſti erga nos charitatem, qua nec vitæ ſuæ pepercit, quin eam pro nobis profunderet, nec carni, quin ipſam ad pedes noſtros, & in noſtrum eſum demitteret: potentiam præterea amplificat, qua coæqualis eſſet patri. Temporis verò cum aliis Euangeliſtis idem Ioannes triplicem circunſtantiam attingit: veteris Cœnæ ac Paſchalis adimpletionem, inſtantem Chriſti mortem, & veſperam quæ inchoaret nouum diem, & ſuarum tenebrarum expoſceret illuſtrationem. Addamus cœnaculi amplioris, ac loci ſuperioris benè compoſiti atque ornati, à Chriſto factam ſelectionem, quo ſurſum corda habere, & animum, corpus, ac locum, ad tanti myſterij doctrinam, celebrationem, & ſuſceptionem apparare ſeu diſponere monemur & iubemur. Tantæ venerationi fuit primis Chriſtianis locus hic, vt ipſum appellarint ſuperiorem Apoſtolorum Eccleſiam: & in ea prædicarint Apoſtolos Liturgiam celebraſſe, ex eáque Virginem matrem mortuam in Gethſemani aſportatam fuiſſe. Non prætereamus pedum lauacrum, quod ante Euchriſtiæ confectionem

Tria inſtituta à Chriſto in Cœna, quæ probant corporis & ſanguinis præſentiam.

Ioan. 13.

Hieron. et Remi. in Matth. Hyſich. lib. 6. in Leuit. ca. 22.

Ioannes atque alij Euangeliſtæ circunſtantias attingunt, quæ nos de veritate moneāt.

Nanziā in or. paſch.

Cyril. Hieroſ. catec. 16. Proclus in Tradit. Liturgiæ. Dio. mag. lib. de diuinis nom. ca. 3.

nem adhibitum à Christo D. Ioannes innuit, & testantur antiquissimi scriptores Tatianus & Ammonius, vt Sedulium & Euthymium atque alios omittam, quo doceremur ad illam illota conscientia non accedere. Postremò Euangelistæ non obscurè tradunt, & cum Caluino, Beza, atque alij ferè omnes aduersarij consentiũt, Christum ordine triplicem Cœnam peregisse: typicam seu figuratiuam ex Agno paschali, quem stando & calceis non detractis festinanter, iuxta legis præscriptum, manducauit cum Apostolis: alteram communem, cùm mensæ accubuisset, quam longiùs & ad multam noctem, interpositis variis sermonibus de proditore & aliis rebus protraxit, & in qua poculum libatorium propinauit, suísque exhibuit: à qua surrexit, & pedes Apostolorum abluit, ad mensámque rediit, vt tertiam Cœnam mysticam, siue sacramentum sacrosanctæ Eucharistiæ instrueret, vtique à duabus antecedentibus differentem & alienam. Qua de causa enim eandem, aut alteri parem iteraret? Antequàm verò progrediamur, cogor duabus pugnantibus opinionibus de Christi facto occurrere. Vni videtur ab ipso Pascha Iudaïcum non fuisse celebratum, quòd seriùs ac tardiùs, quàm posset agnus ab ipso immolari & apparari, de eo fuerit cum Apostolis collocutus, & ciuitatem Hierusalem ingressus. Caluino contrà & Bezæ placet, Christum vno die anteuertisse Iudæos, qui eo anno non decimaquarta luna iuxta legem comederunt Pascha, sed in quintam decimam procrastinarunt, quoniam coincideret Sabbatum magnum, & ex traditione habebant, vt duo festa in vnum diem conferrent, quoties vnum alteri succederet. Scio Nicephorum, Munsterum, Osiandrum, atque alios non indoctos eam sequi sententiam. Veráne sit, an falsa, non pugno: tantùm nego ex Euangelio liquere, quòd vno die Iudæos Christus anteuerterit. Sed antea priorem opinionem excutiamus. Imprimis nihil exactius præcipiebatur Iudæis, quàm legitima Paschalis solemnitas. Qua de causa qui Iudæos affligere, aut eorum Rempublicam diuexare & perturbare nitebantur, Paschales ceremonias corrumpebant: nihil verò prius aut potius curabant, quàm legitimos ritus feriendi Paschatis, qui collapsum Reipub. Iudaicæ statum restituebant in integrum, tanquam ab hoc festo potissima pars religionis Iudaïcæ penderet: quemadmodum legitur in historia Ezechiæ, Iosiæ, Esdræ, & Macabæorum: neque Ezechiel vaticinatus de reparatione status Iudaïci Pascha silentio præteriit. Ex qua cura & diligentia datur nobis documentum, quantum intersit Reipublicæ, vt verum Pascha, & Eucharistia sarta tecta seruetur, ac ritè administretur. An verò credibile est, à Christo legis hoc præcipuum caput fuisse neglectum, cùm leuia quæque obiret ad scandalum euitandum? Deinde ex Euangeliorum lectione planum fit, Apostolos apparasse Pascha, & Christum de ipso epulatum fuisse. Scriptum est enim, Prima die azymorum quando Pascha sacrificabant, dicunt ei discipuli, Quò vis eamus, & paremus tibi manducare Pascha? Et abierunt discipuli, & parauerunt Pascha. Item, Venit dies azymorum, in qua necesse erat immolari Pascha. Et misit Petrum & Ioannem, dicens, Euntes parate nobis Pascha vt manducemus. At non de agno volunt hîc intelligi Pascha, sed de pane azymo, atque aliis ad Paschalem solemnitatem requisitis. Sed textus repugnat: bis enim dicitur, Quando Pascha sacrificabant, &, Venit dies in qua necesse erat immolari Pascha. Quod vtique interpretari de azymis non possumus, sed de agno capi debet. At (inquiunt) quando misit Christus Apostolos, tardius erat, quàm vt apparari agnus posset, & fieret Pascha: nam oportebat ipsum decima luna segregari & asseruari, & decima quarta inter duas vesperas immolari à patrefamiliàs, & de eius sanguine postes illiniri, carnes assari, & lactucas agre-

Tatian. & Ammo. in Harmonia.

De triplici Cœna, quam Christus in eadem nocte fecit.

Duæ falsæ opiniones de Christo circa esum paschalem: vna Villagagnonis, & altera Caluini & Bezæ.

Quantum intersit reip. Eucharistiam verè peragi.
Paralip. lib. 2. cap. 30. & cap. 35. Esdr. lib. 1. cap. 6. Ezech. cap. 45.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

ſtes conquiri, quæ omnia paucis horis Apoſtoli nequiuerunt præſtare. Adiungunt, duodecim Apoſtolorum numerum minorem fuiſſe, quàm ſufficeret ad edendum agnum, ſiue hœdum anniculum in Paleſtina alitum, vbi dupla quantitate noſtros excedere dicuntur. Verùm apparet ex Ioſepho ciues Hieroſolimitanos exteris aduenientibus ad celebrandum Paſcha, & cubicula, & agnos, & omnia neceſſaria ſolitos præparare, & pretio accepto ſubminiſtrare. Qua de cauſa in Euangelio ſcribitur, Ite ad quendam, & ipſe oſtendet vobis cœnaculum magnum ſtratum, & ibi parate. Cœnaculum vtique iam in eum vſum inſtructum, quod pretio vel precariò conduxerunt Apoſtoli de more: atque ita fiebat de agnis: adeò vt quiſque ciuis tot agnos decima die ſepararet, quot opus haberent exterorum familiæ, quarum capaces haberet ædes, & ſub vno ciue plures agni à pluribus iuſtis familiis per cubicula & manſiones earumdem ædium partitis, manducari poſſent. Iuſta autem familia, viceni aut deni homines cenſebantur, ſicut idem Ioſephus author eſt. Si quid verò reliquiarum ſupereſſet de agno, quem hominum numerus non excediſſet, igne conſumebatur. Apoſtoli itaque ſtatim ad manum Paſchalem agnum inuenerunt, quem Chriſto aduenienti immolandum ſeruauerunt, aut ciuis ædium Dominus, aut ipſimet ad ſacerdotem de more ſacrificandum detulerunt, ſicut in vſu fuiſſe Ioſephus oſtendit. Sed de his ampliùs, cùm ad ſacrificium Miſſæ ventum fuerit.

De more Iudaicarum familiarum ad parandum agnum Paſchalem.

Ioſeph de bello Iudaico, lib. 5. cap. 45.

Porrò non eſt quod miremur, Caluinum & Bezam de ſacroſancta Euchariſtia, re difficillima, & paucis verbis comprehenſa, varia, pugnantia, & abſurda multa arroganter & impudenter effutire, cùm de Paſchate Iudaico à Chriſto peracto, multa inepta, imperita & contraria comminiſcantur. Pugnant inter ſe, Chriſtum paſcha Iudaicum cum patrefamiliàs egiſſe, & vno die anticipaſſe Paſchatis apud Iudæos celebritatem. Si enim eo die ex traditione nefas fuit Iudæis Paſchalem agnum delibare, quis credet patremfamiliàs, contra morem gentis traditionibus addictiſſimæ, Chriſto acquieuiſſe? Pugnant, Chriſtum defunctum fuiſſe agni Paſchalis officio, ſtando antequàm cœnaculum conſcenderet: & tamen de eodem agno dici, Deſiderio deſideraui hoc Paſcha edere vobiſcum, antequàm patiar. quod dictum ab illo fuit, poſtquàm diſcubuiſſet in cœnaculo. Mirum eſt Caluinum & Bezam agnoſcere Iudæorum traditiones, contra toties repetitum legis præceptum de luna quartadecima, & nullas Chriſtianorum etiam ſcripturis concordes, aut non aduerſas admittere. Pugnant, à Chriſto Paſcha Iudaicum cum patrefamiliàs fuiſſe perfectum decimaquarta luna, priuſquàm in cœnaculum ad opus ſui miniſterij ſecederet: & eundem Chriſtum iam profunda nocte cum ſolis ſuis duodecim accumbentem, inter duas veſperas Iudæorum Paſcha feciſſe. quod vtrunque Caluinus docet, & perinde eſt, ac ſi diceret, Chriſtum bis agno Paſchali operam dediſſe. Ineptum eſt & imperitum, quod Caluinus duas veſperas decimæquartæ lunæ definiuit, à ſolis occaſu eiuſdem diei vſque ad primam lucem conſequentis: quaſi prior veſpera à ſolis occaſu eiuſdem diei vſque ad obſcuram noctem produceretur, & poſterior cum ſolis ſubſequente ortu coniungeretur, vt inter duas veſperas probet Chriſtum vacaſſe agno immolando, & manducando. Sed quid ſtultius fingi poteſt, quàm veſperas decimiquarti diei, quas occaſus ſolis excludit, nocti decimiquinti diei attribuere? Puduit quidem Bezam huius erroris, & ſpatium temporis, quod occaſum ſolis inſequebatur, decimiquinti diei initio tribuit, quoniam hora duodecima Hebræis diem finiat: ſed non vidit eo pacto ſe in repugnantiam incidere. ſcribit enim Chriſtum decimaquarta peregiſſe Paſcha, & vno die Iudæos præueniſſe: & interim ea nocte, quam aſſignat decimæquintæ lunæ

Pugnantia loquuntur Caluinus & Beza de agno Paſchali.

Calu. in Harmon. & Beza in Annotat. in noui Teſtam.

lunæ, id factum à Christo contendit. Nihil verò tot argutiis opus est, cùm actio Christi cum lege prorsus conueniat. Immolabatur agnus quartadecima luna primi mensis ad vesperam, ita vt tempus immolandi complecteretur totum diē vsque ad vesperā, quæ ingruebat nocti decimæquintæ, qua tota nocte licebat edere agnum, Ita enim scriptura iubebat, Edent carnes nocte illa assas igne, nec remanebit quicquam ex eo vsque manè: ita vt celebritas agni Paschalis diem quartumdecimum, & noctem decimiquinti occuparet, sed illum ad immolationem, hanc verò ad esum. Quòd si tantùm licuisset immolare vesperi, potius ascribi deberet agni Paschalis totus ritus decimæquintæ lunæ, quàm antecedēti: quoniam vespera nocti coniuncta pertinet potiùs ad diem nocti proximum, quàm ad alterū superiorem, iuxta scripturæ phrasin, quæ ait, vesperè & manè diem vnum componi. Non nego tamen, quin immolatio facta in illa vespera, vt fortassè à Christo facta est, referretur ad quartumdecimum diem: quoniam familiare est scripturis, eandem vesperam antecedenti & insequenti diei indifferenter attribuere, eo quòd vtrunque annectit. Ob id permittebatur opus agere in vespera præcedente sabbatum, & in vespera ipsum finiente: quoniam vtraque vt sabbato, ita etiam aliis diebus sabbatum circunstantibus imputabatur. Sic Ioseph ab Arimathia in vespera magnum sabbatum præueniēte vnxit & sepeliuit Iesum, eo quòd, sicut notat scriptura, vespera illa erat de ratione parasceues, quemadmodum & sabbati: Et piæ mulieres in vespera idem sabbatum concludente, emerunt aromata: quia, inquam, eadem vespera vt ad sabbatum, ita ad diē insequentem pertinebat, quo fas erat operari. Non sum nescius, quid docti homines afferant cum Rabinis & Iosepho de duplici vespera festorum, quarum priorem à meridie, aut pomeridiana tertia hora ad sextam producunt, & alteram ad noctem vsque intempestam: sed vix scriptura eas patitur aut agnoscit subtilitates, nec mihi verisimile videtur, tribus horis in templo ad trecenta milia agnorum immolata fuisse, & viscera separatim intra hoc tempus adoleri potuisse, quot ferè in festiuitatibus paschæ solita mactari narrat Iosephus. Non tanti est, vt putemus Christum ante Iudæos comedisse de agno, quòd scribatur hos non intrasse prætorium, ne contaminarentur, sed vt manducarent pascha. Nouimus azymos panes solemniorum vsui destinatos, & dies festos septem, atque inter eos primum, per antonomasiam nomine paschæ contineri. Ita enim Lucas explicat: Appropinquabat dies festus azymorum, qui dicitur pascha. & D. Ioannes ait, parasceue autem paschæ hora quasi sexta. Qua in significatione sanctioris festi accipitur, quando Christus dixit, Scitis quia post biduum Pascha fiet: adeò vt non necesse fuerit Bezæ etiam textum ipsum deprauare, & vertere, Scitis intra duos dies pascha fore, & non solùm Ecclesiæ, sed etiam magistro Caluino repugnare, qui lectionem communem hoc loco sequitur. Quamobrem ne reuocemus in dubium, de quo, vt opinor, nemo antiquorum Patrum dubitauit, An Christus Iudaicum pascha cum suis discipulis, tanquam paterfamiliàs, fecerit tempore & ritu legitimo, cui post expletas de more epulas cōmunium ciborum, sacrosanctæ Eucharistiæ institutionē subiecit, & suffecit. Quàm verò viuam atque expressam Christi agnus hic, atque eius esus, imaginem & figuram gerat, D.D. Ioannes & Paulus aperuerunt, quorum alter ait, Os non comminuetis ex eo: alter verò dixit, pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur in azymis sinceritatis & veritatis. Quin etiam Caluinus contra Magdeburgenses contendit, ex paschali agno esse de sacra Cœna iudicandum ac statuendum. Porrò agnus non merebatur dici Pascha ex eo tantùm, quòd decima quarta luna primi mensis mactaretur. Etenim lex in mactatione non quiescit, sed de ipsius esu longè magis est sollicita, quàm de nece: Ideò

Ioseph lib. 5. cap. 45. de bell. Iud.

Ioan. cap. 18.

Ioan. cap. 19.

1. Cor. 5.

Ex esu reali agni Paschalis et morte, probatur esus realis corporis Christi, vt eius mors.

laborat diligentius in tradendis ritibus de ipsa manducatione, quàm de iugulatione. Et certè si eodem die agnos sexcentos occidisset populus, quos vel omnino non degustasset, vel saltem non instituto ritu manducasset, nemo eos agnos Paschales nuncupasset. Igitur Christum oportuit, non tantùm pati, & occidi ad agni Paschalis exoluendam figuram, sed comedi, cùm lex in agno & verbis & suis ceremoniis exactius commonefaciat de esu Christi, quàm de morte, vt sit Pascha nostrum. Cur enim Christus per solam mortem erit Pascha, cùm agnus per solam necem hoc non reportaret cognomentum, sed ex esu? Quod si ad agni Paschalis implendam figuram, non satis fuit Christo occumbere spiritaliter, sed corporaliter vitam debuit profundere, quomodo satis erit ipsum mandi spiritaliter, vt perficiatur quod in agno Christi figura, tanquam præcipuum, lex commendat? Christus agnus occisus est ab origine mundi, sed fide tenùs & spiritu: nec ea occisio potuit agni Iudaici explere veritatem, nisi re ipsa & verè agnus verus ille conficeretur & necaretur. Itidem manducatus fuit ab origine mundi, sed fide tenùs ac spiritu: & multo minus talis manducatio potuit exhibere veritatem agni Iudaici, & Paschatis adimpletionem, quàm spiritalis occisio: quandoquidem ratio Paschatis, & agni Paschalis, non propriè in mactatione agni constitit, sed in esu quadam ceremonia præscripto. Christus ipse Pascha in esu versari, verbis his pronuntiat, desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei. Apostolus etiam Christum appellari nostrum Pascha ex ipsa manducatione satis innuit, cùm inquit, Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque ἑορτάζωμεν id, est, solemni ritu epulemur in azymis sinceritatis & veritatis. Sed quid esset edendum, significauit, cùm Christum Pascha nostrum immolatum prædixit. Quod si spiritalis, inquam, manducatio sufficeret ad perficiendam Iudaici Paschatis significationem, multo magis spiritalis Christi occisio suffecisset, cùm ratio Paschalis non constituatur propriè, & maximè in occisione, sed in ipsa ceremoniali & externa manducatione ac vera. Facessunt nobis negotium aliqui de tempore institutæ Cœnæ: quasi Christus non potuerit apponere corpus suum loco agni Paschalis, nisi post mactationem & passionem. Respondemus in agno figura, antecessisse mortem, quoniam edi communis caro, nisi mortua, nequiuit ab homine: sed carnem Christi viuam & viuificatricem credimus ex eius singulari potentia & prærogatiua nos edere, cui mors tantùm est dominata, quando & quandiu voluit. Respondemus Christum quasi mortuum habitum fuisse, & sepultum, ideóque à Magdalena perunctum: atque alia nonnulla per anticipationem dicta factáque, cùm dici & fieri ratio postularet, & Christi natura non repugnaret: alioqui si edi nisi mortuus non posset, vel non deberet, neque ederetur post resurrectionem, nisi iterum moreretur. Respondemus agnum oportuisse edi ante transitum Angeli, & egressum de terra Ægypti, eóque pacto decuisse Christum, antequàm transiret de hoc mundo ad patrem, comedi, & qua hora vetus Pascha finē capiebat, eadem nouum inchoari fuisse æquissimum, atque ita rationi consentaneum, vt passioni Christi Cœna anteiret. Tāta verò est conuenientia inter Cœnam dominicam, & esum agni Paschalis, vt Caluinus in Exodum statuat, agni sacramentum esse Cœnæ nostræ analogum, eiusdémque prorsus & rationis & finis. Certè vtraque fuit quædam sacra Cœna & mystica: & ex contextu Euangelistarum cognoscitur Eucharistiam institui, partim per allusionem quandam, partim per oppositionem ad Cœnam agni typici & Paschalis, nec non ad veteris Testamenti promulgationem, vt ex collatione rerum, verborum, ac rituum veritas ipsa magis eliciatur & eruatur. Certè vtraque fuit quædam sacra Cœna, ac

Luc.22.

Paul.1.ad Cor.5.

Vide ex Hesychio & aliis. lib.1. de sacrificio. cap. De figura agni.

Quanta sit conuenientia inter Cœnam agni Paschalis, & Eucharistiam: et ex dissimilitudine

vesperi peracta: vtrobique fœdus inter Deum & homines sancitur: vtrobique significatur redemptio populi ex seruitute: vtrobique agnus, sed illic pecudis, apud nos agnus Dei offertur Deo sacrificium, & hominibus in esum, ad certi fœderis confirmationem. In vtraque Cœna sunt quatuor pignora, externóque modo adhibita, quibus celebratur fœdus & testamentum. Illic fuit panis azymus, corpus agni Paschalis, vini haustus, quo Cœnam Paschalem conclusam à Christo Lucas ostendit. Adfuit quoque sanguis sacramentalis, sed postibus illinitus, quia nefas erat Iudæis sanguinem sumere. Hîc in nostra Cœna similiter, non tantùm panis, sed & corpus Christi agni exhiberi debuit, & cum illo vinum & sanguis. Vtraque Cœna non tantùm vnius cuiusdam memorabilis facti commonitorium habet, sed etiam præsentis beneficij ex ea victima progredientis applicationem continet. Vtraque requirit celebrationem eius facti, in cuius memoriã est instituta, & quasi quandam solemnem recitationem verborum: verba quoque ipsa vtriusque sacramenti sibi inuicem corresponderunt. Mandauerat enim Deus, vt peragendo ac comedendo illã victimam, patresfamiliàs dissererent de ea, docerént que liberos suos, qualis ille panis azymus ac potus esset: cuius victimæ illæ carnes ad comedendum propositæ: cuius ille sanguis, qui postibus illiniretur, quísve finis aut vsus illius sacræ Cœnæ esset. Sic proculdubiò Christus de more exhibens illam Cœnam typicam, dixit Apostolis, hoc est corpus agni Paschalis, & hic est sanguis testamẽti in illo agno. At ea Cœna perfecta, & eo sacramento antiquato, cùm nouum substituit, per antithesim dixit, Iam nõ est corpus illius agni, sed corpus meum, quod pro vobis datur. Iam non est sanguis postibus illiniendus, sed est sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis effunditur. Conformitas rituum in vtroque Paschate & fœdere, ac vicissim differentia & dissonantia rerum, quæ verbis exprimitur, satis arguunt, corpus & sanguinem cum panis & vini speciebus populo tradi, vt nouum Pascha & nouum Testamentum verè ac propriè intelligantur institui, & veteribus longè præstantiora surrogari. Quòd si spiritaliter tantùm, & per fidẽ Christus perciperetur in Eucharistiæ Cœna, quemadmodum placet aduersariis, si ne quidem locutio, qua instituitur Eucharistia, alia est quàm sacramentalis, & eadem qua dicitur agnus esse Pascha, quid aliud Christus egit in Eucharistia instituenda, quàm operam perdidit? Si sic est, nec rerum nec verborum figuræ desierunt, nec noui Testamẽti, nec noui regni Christus in Cœna initiũ fecit. Quid enim Eucharistia affert, aut præ se fert, quo Cœnã typicã & figuratiuã agni excellat, siue quoad rẽ, siue quoad sermonem? Certè Christus atque eius passio significantiùs & expressiùs per agnũ assum, eiúsque sanguinẽ postibus illinitum repræsentabantur, quàm per aridum panem, aut vinum purum: & Christi caro spiritaliter pro mensura fidei tam participabatur in mãducatione agni, quàm pro eadem mẽsura participatur spiritaliter in Eucharistia: & sermo Christi in sua Cœna danda, ab aduersariis non alius esse defenditur, quàm quo agni Iudaici mãducatio & Cœna comprehenditur, quoniam in vtraque aiunt esse parem locutionem sacramentalem. Quorsum ergo spectauit enumeratus antea apparatus? quorsum Paschalis agni quasi perfunctoriè præmansus cibus? An ementiemur Christum imitatum Calcidẽsem hospitem, qui cœnam dubiam & opiparam, multis in speciem ferculis instructam, cùm exhibuisset Alexandro, interrogatus vnde illa deliciarum copia ingenuè confessus est ex suilla carne constare omnia, quæ ingeniosa coquorum ars ita variarat? An nihil aliud interesse putabimus inter Cœnam paschalem & Eucharistiam, quàm veruecinæ carnis & panis varium ac diuersum condimentum? Quorsum ab imo Christi pectore prodiens ista Christi contestatio, desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum antequàm patiar? Numquámne Paschalem Cœnam a-

Veritas corporis Christi in hac elicitur.

gni cum discipulis ceperat, aut quam ob causam hæc postrema maiori desiderio
erat expetenda, si alterius longè augustioris & dignioris non fuit præparatoria?
Quòd si de vero Paschate hanc sententiam interpretamur, istud in figura tantùm
manducare quis tam ardenter desiderarit? Desiderauit (inquit Emissenus) mandu-
care hoc Pascha: id est, nouum mysterium noui Testamenti, quod tradebat disci-
pulis, quódque plures ante eum Prophetæ & iusti cupiuerant edere, quomodo cu-
pierunt videre quæ non viderunt. Erant illis in promptu figuræ carnis dominicæ:
has nec videre, nec mãducare desiderabant, sed ipsum Christi corpus, & Christum
ipsum. Non ad vmbram, sed ad ipsam lucem contendebant. Quomodo ergo
Christus typicum agnum concupisceret, & non ipsius veritatem? Neque verò tanti
fuit veruecina Iudaica (ait Tertullianus) vt delectare, & magno desiderio Christum
afficere potuerit: sed professus est (inquit) se concupiscentia concupiuisse edere
Pascha suum, & acceptum panem, ac distributum discipulis, corpus suum effecit.
Itaque veteris Paschatis complementum, & translatio in nouum, & huius substitu-
tio, eiusdem cum veteri opposita & facta à Christo collatio ac descriptio, ad ip-
súmque præmissa singularis quædam dispositio, satis arguunt, vtrunque Pascha re
& sermone rem declarante differre ac discrepare, & nouo Paschati Christum aliter
inesse, atque sumi, quàm in veteri adesset, & sumeretur. De nouo Testamento pro-
ximum caput disputabit, & de nouo regno dicetur libro secundo de transsubstan-
tialitate, vbi Christi clausulam de genimine vitis excutimus. Hîc etiam sunt ac-
commodanda, quæ de natura sacramentorum veteris legis & nouæ suo loco con-
feremus.

Euseb. Emiss. citante Thoma in Catena. Hieron. in cap. 26. Matth. Tertull. lib. 4. in Marcion. Chrysost. hom. 83. in Matth. Origen. in Matth. 26. Hysich. lib. 2. in Leuit. ca. 22.

EX VERBIS CHRISTI, QVIBVS EVCHARISTIA *institutur: & ex inchoatione ac proprietate noui testamenti.* CAP. 8.

HOc loco repeti debent capita de benedictione, & de significatio-
ne huius orationis, Hoc est corpus meum, quæ libro primo de
transsubstantialitate tractabimus. Historia verò constitutæ sacro-
sanctæ Eucharistiæ sic habet: Cœnãtibus illis accepit Iesus panem,
& benedixit, siue gratias egit, ac fregit, deditque discipulis suis, di-
cens, Accipite, comedite: hoc est corpus meum, quod pro vobis
datur. Hoc facite in meam commemorationem. Et accipiens calicem, gratias e-
git, & dedit illis, dicens, Bibite ex eo omnes. Hic est enim sanguis meus noui Te-
stamenti, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum: siue, Hic calix no-
uum est Testamentum in meo sanguine, qui pro vobis funditur. Ante omnia ausi
sunt aduersarij textum ipsum multis modis corrumpere. Ex verbis transitiuis εὐλο-
γεῖν & εὐχαριστεῖν, reddunt verba absoluta. Impudenter tanquam notum & confes-
sum ponunt, à Christo dici, panis hic est corpum meus, & ita ipsius verba sonare:
& in ea ad scripturam facta additione fundamentum iaciunt omnium fallaciarum,
quibus Cœnam dominicam per sacramentales regulas & locutiones, quas confin-
gunt, violentiùs opprimunt, & Lutheranorum oculos quasi cornicum configunt.
Sed nec textus ita habet, nec patiuntur scripturæ, ex quibus translatus est, vt ita ha-
bere possit, quemadmodum in transsubstantialitatis disputatione probabimus. A-
lij multis modis contorquent pronomen hoc, de quibus videbitur etiam libro de
transsubstãtialitate. Deinde Beza τοῦτο τὸ αἷμά μου latinè reddit, Hoc est sanguis meus
noui testamenti: quasi τοῦτο indicet vinum aut poculum, & non sanguinem ipsum:
atque ad eam versionem, nouam quidem, & hactenus inauditam, se impelli ait Lu-
cæ

Quot modis corrumpant textum aduersarij.

Caluin. in cap. 11. 1. ad Corint. Heildebergenses in Protocol. disput. Mulbrunensis: & plerique Lutherani.

Variis modis pauca Christi verba corrũpit Beza in annot. in nouum testam.

cæ textu, qui fert, τοῦτο τὸ ποτήριον, id est, hoc poculum. Egregia ſanè, & Theodoro Beza digna argutia, ſed quæ in authorem retorqueatur facillimè. Si enim apud Lucam τοῦτο demonſtrat ποτήριον, ſiue poculum, cui affigitur, quare non demonſtrabit αἷμα, ſiue ſanguinem, cui ſimili phraſi annectitur? Deinde cùm eadem locutione dixerit Moyſes, τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, quod Beza latinè ait, Hic eſt ſanguis Teſtamenti, quod mandauit vobis Deus, quare non tranſtulit, Hoc eſt ſanguis Teſtamenti: cùm ſanguis hyſſopo contineretur ſicuti vaſculo? Aut ſi Moyſes hoc genere dicendi nihil aliud voluit oſtendere, quàm ſanguinem ipſum, cur eodem prorſus ſtilo Chriſtus exiſtimabitur vaſculum, aut neſcio quid aliud præter ſanguinem indicaſſe? Tertiò, poculum pro vaſe, aut vini potione, non poteſt eſſe nouum Teſtamentum, neque teſſera noui Teſtamenti, quod exigit ſanguinem filij Dei. Ideò non aliud quàm ipſemet ſanguis deſignatur per poculum, vt paulò pòſt oſtendetur. Beza rurſum audet violentas manus textui Euangelico afferre, & de ſolœciſmo Lucam Euangeliſtam inſimulare, quia ſcripſerit, τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, id eſt, hoc poculum nouum teſtamentum in meo ſanguine, quod pro vobis effunditur. Audet, inquam, Beza Lucam accuſare, quia retulerit, quod pro vobis effunditur, ad poculum, & non ad ſanguinem: cùm vaſculum, inquit Beza, aut vinum contentum, non fuerit pro nobis effuſum, ſed ipſe ſanguis. Atque adeò non veretur textum ipſum contra fidem & conſenſum omnium exemplarium, ſicut fatetur, interuertere, atque articulum relatiuum τὸ cũ participio ἐκχυνόμενον, à nominandi caſu in iſtum datiuum τῷ ἐκχυνομένῳ immutare, ac dicere, In ſanguine meo pro vobis effuſo, ſiue qui pro vobis funditur. Priùs Cinglius in epiſtola quadam deprauarat idem relatiuum, & expoſuerat, Quatenus pro vobis effundetur: quaſi articulus τὸ, qui ſubſtantiam dicit, ſignificaret modum. Quo cõceſſo, non tamen tolli poſſet ſubſtantia, cùm ille modus, ſubſtantiæ eſum requirat, vt hoc capite diſſeretur. Nec ſolùm audet Beza contra fidem omnium exemplarium textum vitiare: ſed cùm ſcribat ſibi cauſam non videri, cur Lucas vſurparet ſolœcophanes, nihilominùs audet Lucam emendare, & eius textum vertere, ac ſi vſus eſſet ſolœciſmo. At rectè Lucam elocutum fuiſſe, conueniunt omnia Euangeliorum exemplaria, quæ ita habere agnoſcit Beza. Euthymius quoque ita legendum profitetur, docétque eadem phraſis ab eodem Euangeliſta adhibita in iſta formula corporis, Hoc eſt corpus meũ, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον, quod pro vobis datur: vbi relatiuum τὸ reflectitur ad demonſtratiuum τοῦτο σῶμα, ſicuti fit in locutione poculi: & id certè Euangeliſta conſultò fecit. Quemadmodum enim Paulus ait, Hoc eſt corpus meum quod pro vobis frangitur, κλώμενον, vbi aliquid de proprietate panis, vtpotè frangi, corpori Domini attribuit: ita contra Lucas aliquid de proprietate ſanguinis potioni aſcribit, nempè pro nobis effundi: vt panẽ & poculum poſt conſecrationem ea facta eſſe oſtendat, quorum proprietates induunt, & quibus ſuas viciſſim impartiunt. Quod verò ſcribit Beza, cõtra æquum audere ſe omnia exemplaria corrigere ex vnius Baſilij loco, fallitur, aut impudentiſſimè fallit. Non enim Baſilius aſſerit ita legi in Euangeliſta, vt placet Bezæ, aut citat eam lectionem tanquam ex Euangelio, ſed explanat ſenſum textus Euangelici, in quo poculum effuſum pro nobis, denotat ſanguinem qui in poculo pro nobis etiam effunditur. Ridiculum eſt τὸ ποτήριον à Caluino & Beza pro vaſculo capi, vt ex verbis Chriſti metonymiæ ſuæ inducendæ rimam aliquam inueniant, eámque efficiant probabiliorem, & tranſſubſtantialitatem magis ineptam: quaſi vaſculum aſſeramus in Chriſti ſanguinem conuerti. Sed quis neſcit, τὸ ποτήριον græcè, & poculum latinè, tam potum complecti, quàm vaſculum? Lucas & Paulus, ne erraremus

Exod. 24. ad Heb. 9.

Beza in anno. ad cap. 22. Luc.

ad potionis,& non ad vaſculi ſignificatum pertinere, ſuo modo per articulum relatiuum elucidant, hoc poculum quod pro vobis effunditur. Lucas in eadem nocte Chriſtum Petro dixiſſe narrat, Calicem quem dedit mihi pater, non vis vt bibam illum? De cratere, τὸ ποτήριον, ne quidem Caluinus aut Beza iſto in textu auderent interpretari. Sed quid aliundè ſubſidia quærimus? Apoſtolus Paulus in ipſo Euchariſtiæ negotio hanc litem dirimit, cùm ait, τὸ ποτήριον ὃ εὐλογοῦμεν Calix cui benedicimus, nónne cõmunicatio ſanguinis Chriſti eſt? An intellexit vaſculum benedici, vt fiat corpus Chriſti, ac non potiùs potum ipſum? Poculum itaque potionem enuntiat, ſiue vini ante benedictionem, ſiue poſt illã, ſanguinis dominici. qua in ſignificatione Lucas & Paulus ſe accepiſſe declarant, cùm illud effundi pro nobis addunt. Poſtremò Beza præter morem ſuum abſtinet ab exprimendis articulis, toties corpori & ſanguini Domini affixis, ne cogatur fateri, quòd ex emphaſi & excellentia denotata verum Chriſti corpus & ſanguis demonſtrẽtur. ſed ſtatim de hoc amplior diſputatio habebitur. Hactenus de corruptelis illatis Euangeliſtarum textui & literæ: nunc de verborum ſignificatione ac de re pergamus cognoſcere. Chriſtus dixit, Accipite, & comedite: quæ verba ſunt aliquid exhibentis & largientis. Quid ergo detur, videndum eſt. Si ſenſus externi rogentur, non poterunt aliud reſpondere, quàm dediſſe Chriſtum ſuis panem & vinum. Et ſi muta quadam actione totam rem peregiſſet, non immeritò diuinationi daretur locus, & materia diſputãdi, quidnam eſſet ſupra panem & vinum. At cùm diſertis verbis mentem ſuam in iſta munificentia & largitione declarauerit, quæſo quis mortalium neglectis Chriſti verbis audiri debet? Accipite, edite, Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur. Audi doni declarationem. Hanc ſi in alienum ſenſum & verbis contrarium detorſeris, vt neges verum Chriſti corpus ab illo donatum, quod ſe donare aſſeruit, ex verborum ſono & textu nihil certò colliges edendum aut accipiendum, quàm à Galeno celebratum prouerbium, Cape nihil, & ſerua benè: ſiue, Accipite quod non eſt, & edite. Deinde ab oratione Chriſti expũgamus primùm verba, quæ Catholicam fidem adiuuant & tuentur, cuiuſmodi deputo, Benedixit, &, quod pro vobis datur, &, Sanguis noui Teſtamenti qui pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum: Relinquantur verò iſta omnia, Accepit Ieſus panem, ac fregit, dedítque diſcipulis ſuis, & ait, Accipite, & comedite, Hoc eſt corpus meum: Bibite, hic eſt ſanguis meus: Diſpunctis aliis, adhuc credibilior longè maneret Catholicorum ſententia, plano & ſimplici verborum ſono comprehenſa, præſertim nullis aliis ſcripturæ locis refutata: imò potiùs communi hominum de verborum ſignificatione iudicio, & ſcripturarum communi loquendi vſu, ac Chriſti apud Ioannem de præbenda carne ſua in eſum facto promiſſo comprobata: ſicque abundè ad profligandos Sacramentarios ſufficeret, à quibus inuſitata ſcripturis omnibus corporis dominici ſignificatio fabricatur. Non placet Caluino, figuram puram corporis tantùm à Chriſto nobis dari in Cœna: quoniam (inquit) non dicitur, Hæc eſt figura corporis mei, ſed, hoc eſt corpus meum. Verùm nec dicitur, hæc eſt efficacia ſola, aut fructus, aut quid aliud corporis mei, vt valeat opinio Caluini, aut alterius, fingentis aliud ex verbis Chriſti præterquam corpus ipſum. At reponantur ſuis locis quæ fuerint ablata, nihilne lucis, nihil explanationis afferent ad demonſtrandam & confirmandam Catholicam religionem? Prima inter nos verſatur controuerſia, Quodnam corpus ſuum Chriſtus à ſe tradi intellexerit, & in qua re nobis ipſum porrexerit. Nos Catholici credimus, in ſpecie panis idem corpus manibus Chriſti exhibitum fuiſſe, quod cruci eſt affixum. Imprimis, vt in ſpecie panis donatum corpus euincamus, benedictionis, ſiue gratiarum actionis verbis, aliiſque firmamentis nitimur, &

1. ad Cor. ca. 10.

Variæ rationes quæ probant textum in ſua proprietate capi.

Galenus de placitis Plat. et Hippocratis.

Calui. lib. 4. inſtit. cap. 17.

per-

persuademur, quæ in libris De transsubstãtialitate à nobis ponuntur, & in isto sparguntur: sed maximè hîc agitur de corporis propria intelligentia, eiusdémque præsenti demonstratione in panis specie, atque exhibitione. Inter nos conuenit, variè in scripturis corpus Christi legi, & inueniri. Primùm enim significat corpus natum de Maria virgine. Deinde, corpus mysticum, & cœtum fidelium renatorum in Christo. Tertiò, veritatem Euangelij figuris & antiquis vmbris respondentem: vt ad Colossenses scribitur, Nemo vos iudicet in cibo & potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorum, at corpus est Christi. Adde quartum, si placet, pro qualitate & proprietate corporis dominici, aut gratia & merito ab eodem corpore effluente: quæ tametsi significatio naturalis corporis acceptione includatur, attamen per me liceat cuiuis distinguere. Eo sensu Apostolus negat iam cognosci Christum secundum carnem: eodem plerisque videtur apud Ioannem commendari cibus & esus carnis dominicæ. Ad resistendum verbo Dei expresso, & funditùs abolendam Eucharistiam, Sacramentarij in duobus peccant. Nam cùm in Cœna aiunt edere corpus Domini, nihil aliud esse quàm vniri Christo per fidem, & fieri per eandem membrum corporis eius: tum corpus capiant oportet pro mystico, & non naturali, quemadmodum vberius dicetur, quando ventum fuerit ad realem & corporalem manducationem carnis dominicæ, & sermo habebitur de esu spiritali per fidem. Rursùm cùm verba Christi de Cœna explicant, nouum significatum nusquam in scripturis repertum imponunt corpori Christi, & suadent pro figura, siue pro sacramento ac signo naturalis corporis accipi: & hunc significatum in institutione Cœnæ omnibus aliis præferendum vi & violentia exigunt. Astutiores Caluinistæ, & Petrus Martyr, simulant aliquando se non ita interpretari Christi corpus, sed nobiscum pro naturali à se intelligi. Verùm omnem fucum detrahit fundamentum, cui superstruunt doctrinam suam. Clamant omnes, & scribunt, ex communi ratione sacramentorum oportere nomen rei signatæ attribui signo, aut contrà: atque ideò panem vocari corpus Christi, id est, corporis signum, & sacramentum, ob eámque causam corpus in oratione Cœnæ dici pro corporis symbolo: atque ad eum significatum pertinent exempla, quæ passim occinunt, Agnus est phase, Circuncisio est fœdus: eóque tendunt omnes authoritates Patrum, quibus abutuntur, & quibus nituntur interpretari, Hoc est corpus meum, pro, Figura corporis mei. Et certè in ista oratione, Panis est corpus meum, quam à Christo prolatam & intellectam Lutherani & omnes Cingliani atque Caluiniani cõtendunt, oportet corpus sumi in naturali significatione, aut symbolica & figurata. Ne concedant panem esse corpus Christi naturale, aut tale inesse pani, abhorrent Cingliani & Caluinistæ à naturalis corporis intelligentia: ideóque symbolicam corporis significationem amplectantur necesse est. sed de his copiosè disseruimus in nostra responsione contra Apologiam Bezæ, in qua profitetur ingenuè Christi sermonem sic enucleandum, hoc est symbolum corporis mei, quod quidem corpus pro vobis traditur, ita vt ipsi corpus à Christo pronuntiatum symbolum corporis indicet: neque profectò salua hæresi Caluiniana aliter exponi potest, siue ad fallendum enuntietur, hoc est symbolicè, aut metonymicè, aut mysticè corpus meum verum, siue aliter quod in idem recidat. Nos autem indignum facinus designari ab illis docemus, quòd nouum, & nusquam in scripturis lectum & expressum sensum corpori Christi affingant, & pro naturali efferri in institutione Eucharistiæ ex certa scripturarum methodo probamus. Iterum dicimus, nusquam in scripturis occurrere, corpus Christi absolutè positum, nisi pro substantiali & naturali. Sæpè quidem in sacris literis panem inuenias pro

Variæ significationes corporis Christi.

Ad Coloss. 2.

2. ad Cor. 5.

Ioan. 6.

Hierem. 11. Christi corpore: vt apud Hieremiam scribitur, Mittamus panem in lignum eius: & sæpiùs in eo sensu apud D. Ioannem, sed nunquam legitur corpus Christi pro pane. Præterea hanc imbiberunt Apostoli à Domini spiritu scribendi facilitatem, vt ferè, quoties vocabulum aliquod multiplex, aut sententia ambigua inciderit, breuè aliqua explanatione ad proprium sensum alligent & accommodent. Aliquot exempla antea produximus potissimùm ex Luca, qui consultò aliis cautior videtur & exactior. In institutione Cœnæ, propter corporis Christi multiplicitatem, ne imprudentes multas significationes permisceremus, aut vnam pro alia arriperemus, apparent Euangelistæ voluisse vnam & certam per adiuncta designare, in qua iuberemur acquiescere: omnes enim exprimunt, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Mirari soleo D. Pauli in secernendis illis corporis Christi diuersis acceptionibus diligentiam. Si sermo habetur de corpore naturali, ita depingit, vt falli nemo possit. Misit Deus (ait) filium suum factum sub lege, natum de muliere: &, Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Si de corpore Christi mystico facienda sit mentio, nominatim ne labamur, indicat. Adimpleo (inquit) ea quæ desunt passionibus Christi in carne mea, pro corpore eius quod est Ecclesia. Hoc ad elucidandum quo in sensu caperet, corpus Christi apposuit, ne quis opinetur dimidiatum fuisse Christi in corpore naturali supplicium, quod expleret in suo Apostolus. In Eucharistiæ tractatione, quoniam corporis nomen facilè trãsferri poterat, & fortassè iam tum de propria sua significatione trãsferebatur à Corinthiis, ea cum Luca adiicit, quæ non sinunt aliud quàm corpus naturale intelligi. Narrat à Christo pronunciatum, Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur: atque alia addit, quæ sequenti capite persequemur. Certè si tantum sacramentum voluisset Christus in Cœna tradere, non erat designanda eius aliqua singularis significatio: quoniam Cœna sacramentum & signum est efficax corporis Christi, non tantùm naturalis, sed mystici, & effectualis, vt sic loquar. Sed vt occurreret aduersariis, & non nudum aut efficax duntaxat sacramentum tradi conuinceret, sed ipsum verum corpus naturale, addidit ea, quibus corpus hoc à tantùm sacramentali corpore secernitur. Hîc obsecro paulisper consistamus. Quis patienter audiret aut ferret, si quis de naturali Christi corpore interpretari vellet locum illum allatum ex epistola ad Colossens. vbi Paulus ascripsit, Quod est Ecclesia, vt significaret se de mystico, & non de naturali corpore loqui? Quis vicissim æquiore animo ferret, ad mysticum corpus & figuratiuum rapi in Cœnæ constitutione, vbi Lucas & Paulus adiunxerunt ea, quibus naturale ac proprium corpus Christi describitur: Insuper ea vis est articulorum, vt insignient dictionis significatum, cui apponũtur, & ab aliis tanquam excellentiorem eximant & distinguant: Túne es ille Æneas: Ioannes non erat illa lux: Ecce ille agnus Dei, qui tollit peccata mundi: Vbi Beza hæc annotat, ὁ ἀμνὸς, id est, ille agnus. cui articulus adiunctus, vt ex Chrysosto. & Theophilacto Erasmus obseruauit, emphasim habet, non modò dignitatis, vt à typico agno & cæteris victimis legalibus secernatur, sed etiam relationis: reuocat enim mentem in Prophetias Esaiæ & aliorum. Ad istam verò locutionem similem Christi sermoni de Eucharistia, Hic est filius meus ille dilectus, ait idem Beza, articulum expressi, cuius hîc videtur esse emphasis maxima, tum ad distinctionem ab aliis filiis, tum ad dignitatis eius commendationem. Rectissimè duplex articuli officium recensuit. At cùm non semel, sed quater apud Euangelistas & Paulum inueniatur, τοῦτο τὸ σῶμα μου, Hoc est illud corpus meum: & bis legatur, τοῦτο τὸ αἷμα μου, Hic est ille sanguis meus: cur temerè articulus aut frustrà toties repeti & inculcari existimabitur? Præteriri non debet vnum iota, aut vnus apex à lege. Beza tamen articulorum

Ad Gal. 4. et ad Rom. 1.

Ad Coloss. 1.

rum obſeruantiſſimus, toties inquam repetitum τὸ articulum ſilentio tegit, quoniā tātilla particula adulterinam eius de corpore interpretationem iugulat. Ab inuito tamen, aut imprudente veritas erupit. Nam apud Lucam & Paulum articulum ita exprimit, Hoc poculum eſt nouum illud teſtamentum in meo ſanguine: quia fortaſſè in teſtamento non adeò officeret hæreſi, atque in corpore & ſanguine. Viretus magis ingenuè faſſus eſt horum articulorum efficaciam. Quò clariùs (inquit) omnia liqueſcant, ad ipſa Chriſti verba redeamus, eorúmque vim ac pondus paulò diligentiùs excutiamus. Clarè enuntiat Chriſtus, non ſolùm, Hoc eſt corpus meum, ſed addit τὸ σῶμα, quod perinde valet ac ſi dicat, hoc eſt illud ipſum corpus meum quod pro vobis traditur. Hanc enim vim habent Græci articuli. Conſequitur igitur, aut verum Chriſti corpus pro nobis traditum, & ſangninem qui effuſus eſt, verè in ſpeciebus panis & vini adeſſe, aut ſi quid aliud demonſtrabat Chriſtus, eſſe illius ipſum corpus verum & ſanguinem, ac pro nobis tradi & effundi in remiſſionem peccatorum. Hoc poſterius quàm ſit abſurdum, vel cogitare nemo non nouit. Quapropter articulus nuſquam omiſſus, quoties demonſtratur corpus & ſanguis in Euchariſtia, de duobus nos admonet: Primùm, vt eorum ſignificata ſeparemus à myſtico & typico, ſiue quocunque aliò corpore & ſanguine, & excludamus ab ipſis quaſcunque figuras & vmbras, quas comminiſcuntur aduerſarij, vt auguſtiſſimum ſacramentum re excellentiſſima priuent. Deinde, vt cogitemus illius corporis & ſanguinis dignitatem & eminentiam, neque cogamus ea in ordinem cum aliis corporibus & ſanguinibus, ex horúmque lege ac proprietate de illis omninò iudicium feramus, ſed aliquid eximium reſeruemus, quod aliis minimè ſit commune. Pro tertio articulorum officio docent linguæ græcæ periti, quòd ſubiuncti pronominibus demonſtratiuis, affigantur rei quam ipſo pronomine oſtendere volumus, & quòd verè ſe præſtent articulos, id eſt, quòd arctius connectent & alligent tum præcedentia, tum ſequentia, cum voce cui attribuuntur. Hoc ſanè cernitur in exemplis à Beza commendatis: Hic eſt ille filius meus dilectus, in quo mihi complacui: &, Ecce ille agnus Dei qui tollit peccata mundi. Inde verò duplex error Bezæ reuincitur: vnus, quo vertit, Hoc eſt ſanguis noui Teſtamenti: quaſi τοῦτο aliud demonſtret quàm ſanguinem, cui articulus quaſi referens demonſtratiuum coniungitur: & alius, quo corpus nominatum in enuntiatione Chriſti, pro ſymbolo corporis vult collocari: cùm ſequēs relatiuus articulus τὸ, ſiue, quod pro vobis traditur, non tantùm antecedens corporis nomē, ſed eius demonſtratiuum & articulum reſpiciat ac referat, & cum ſequentibus ex officio articuli conſtringat. qua de cauſa oportet corporis vocem articulo inſignitam, verum & naturale Chriſti corpus deſignare, & à pronomine demonſtratiuo oſtendi, cùm non aliud quàm ipſius verum & naturale corpus referatur pro nobis fuiſſe traditum. Beza omiſſionem articulorum iure à ſe factam eſſe deffendit, quoniam ſatis ex circunſcriptione ſubiuncta, Quod pro vobis traditur, innoteſceret quodnam eſſet corpus, & quale. Contrà verò Matthias Illyricus obiicit emphaticas illa circumlocutiones non ſolere ſubiici, niſi poſt antecedentes articulos, vt in ipſis quoque exemplis à Beza annotatis perſpicitur: Ecce ille agnus Dei, qui tollit peccata mundi: Hic eſt ille filius meus dilectus, in quo mihi complacui: idcóque ait corpori poſtpoſitam deſcriptionem exigere potius expreſſionem articuli, atque ita ex articulis & ex adiunctis veriſſimum ac naturale corpus à Chriſto fuiſſe demonſtratum & exporrectum: vt mirum ſit inueniri, qui audeant, aut etiam poſſint, eius verba aliò contorquere. Adhæc appoſitio iſta, Quod pro vobis datur, excludit locutiones, quas aduerſarij proferunt tanquam ſimiles cum iſta,

Beza contra Matthiam Illiric.

Hoc eſt corpus meum: in quibus numerant, Hæc eſt victima tranſitus, Petra erat Chriſtus. Nam quemadmodum textui Moſis & Apoſtoli inſerta vocabula, indicium faciunt has locutiones figuratiuas eſſe, ita additamentum, Quod pro vobis datur, innuit orationem iſtam, Hoc eſt corpus meum, propriam eſſe, ac minimè tranſlatitiam: ſiquidem figura, aut ſacramentum, aut ſola efficacia, ſeu fructus corporis dominici non fuit pro nobis traditus. Hoc eſt argumentum, quo Tertullianus Marcionem confutat, qui figuram corporis, ſeu neſcio quod corpus panaceum ex verbis Chriſti, vti faciunt Sacramentarij & Lutherani, quos quaſi nunc videret vetus ille author, ita ferit: Si corpus ſibi finxit panem, ergo panem debuit tradere pro nobis: faciebat ad veritatem Marcionis, vt panis crucifigeretur. Cur panem corpus ſuum appellat, & non magis peponem, quem Marcion cordis loco habuit, non intelligens figuras corporis præteriiſſe? Quinetiam alluſit Chriſtus ad veteres hoſtias, quæ re vera ad edendum tradebantur, ſicuti re vera offerebantur. Quamobrem ſignificatur tam verè exhiberi corpus Chriſti ad eſum, quàm verè pro nobis eſſet oblatum. Quinetiam, Quod pro vobis traditur, confirmat planiſſimè idem corpus præberi tam verè à Chriſto in edulium, quàm eſſet ſacrificatum in cruce: quoniam in menſa ſacrificiorum eadem caro apponebatur re vera in eſum, quæ offerebatur in ſacrificium, vt latius circa finem huius capitis repetemus. Inſuper orationem Chriſti inſtituentis Euchariſtiam, in ſua ſimplici & propria ſignificatione ſermonis retinendam eſſe confirmatur ex eo, quòd mutata vna vocula in tropum, ſiue ea ſit verbum (eſt) ſiue corpus, ſiue tota locutio, neceſſe eſt totum propè textum Cœnæ inuertere. Nam vbi aduerſarij, Hoc eſt corpus meum. Hic eſt ſanguis meus, in tropicum ſenſum de abſente corpore & ſanguine tranſtulerint, neceſſariò coguntur etiam transformare iſta verba, Accipite, comedite, bibite, in Credite, aut ſpiritaliter percipite, & in alias peregrinas atque violentas metaphoras & interpretationes, vt ſunt, Incorporemini, vniamini, fide in cœlum euolate: ſuccum & defluuium, aut neſcio quid abſtractum de ſubſtantia carnis meæ haurite, & apprehendite fide. Sin omnia ferè vocabula contenta in Cœnæ hiſtoria, propriè, & de exteris actionibus etiam ab aduerſariis capiuntur, vt Panis, vinum, accepit, fregit, dixit, accipite, comedite, bibite: cur ergo quæ ſunt potiſſima, vt eſt demonſtratio corporis pro nobis traditi, à ſuo genuino & proprio ſignificatu tráſferetur? præſertim cùm alia illa omnia, verba, & etiam panis nomen, ab aduerſariis in Ioannis ſexto capite æſtimentur pro impropriis & tranſlatis: carnis verò & ſanguinis voces in naturali ſenſu explicentur? Egregiè Beza contra Heshuſſium comminiſcitur, Accipite, comedite, bibite, ſi ad panem referantur, propriè accipi, ſed ſi ad corpus & ſanguinem Chriſti applicentur, figuratè dici, pro communicare, & fide coniungi corpori & ſanguini Domini. Aliquando in ſolutionibus contra Matthiam Illyricum ait, ſe non venire ad ſacram Cœnam manducationis cauſa, ſed vt eam dudum factam obſignet: ita vt illi, Accipere, manducare & bibere, idem ſignificet quod obſignare dudum acceptam incorporationem, & communicationem corporis dominici. Quis verò dedit illi ius ſic eadem verba ſacroſancti Teſtamenti, ſemel & vno modo tantùm in textu poſita, triplici diuerſiſſimáque ſignificatione torquendi? quis non videat indiſtinctè & indifferenter ipſa à Chriſto ad id totum quod oſtendebat & declarabat, eſſe relata? quis non rideat Accipiendi verbum, ſi ad panem referatur, pertinere ad os: ſin autem ad corpus aut ſanguinem applicetur, ſpectare ad aurem: cùm iſta nequeant ſecundum aduerſarios accipi à nobis, niſi per fidem, quæ acquiritur & mouetur ex auditu? Certè accipiendi mandatum refertur ad modũ dantis, vt eo ſcilicet modo capiatur corpus & ſanguis, quo

Tertul. lib. 4. in Marcion.

quo datur. Atqui nihil hîc dari significatur, nisi de manibus Christi. Totum igitur quod accipiebatur, de illius manibus prodibat. Si ergo corpus verum in ipsa Cœna sumebatur, de manibus eius erat accipiendum, & edendum ore & corde. Non enim quia dabatur manibus, ideo non dabatur spiritaliter: imò quia res quæ dabatur, caro erat spiritalis, ideò de manibus Christi erat corporaliter & spiritaliter suscipienda atque edenda. Propterea caro illa erat, atque est, quoties ritè fit Cœna, in panis ac vini forma, & in manibus sacerdotum atque accipientium. Alia multa restant, quibus nuda & absoluta ac propria verborum Domini intelligētia comprobatur: sed ea peti debent ex Apostolo Paulo, de quo hoc libro disseremus, & ex capitibus nostrarum responsionum, quas suo loco subiiciemus ad figurarum figmenta, quæ verbis Domini conantur assuere aduersarij. Quando premuntur & percelluntur nonnulli callidiores ex ipsis, horum verborum Christi fulgore, perbellè simulant minimè à se vocari in controuersiam illorum significationem, aut veri corporis dominici demonstrationem: sed de modo contendere, quo corpus attribuatur pani, & quo accipiatur atque edatur, quem internum spiritalem, & per solā fidem fieri opinātur. Nos autem modos illos ab eisdem verbis Christi pendere credimus. Rem sanè externam, panem nimirum & vinum, Christus manibus prehēdit, & aliquit operatus est sua benedictione, quod rebus prehensis accessit, siue per harum mutationem, siue alio quouis modo. Quid verò esset, quod de re prehensa effecisset, aut ei addidisset, dilucidè elocutus est, Hoc est corpus meū, Hic est sanguis meus. Non dixit, Hoc est cœlum empyreū, vnde petatis corpus meum aut, do vobis corpus meum, vbicunque fuerit: sed ipsum præsentissimum ante donationē designat, & ex eo quod porrigeret accipiendum, tam expressè prædicat, quàm potest omninò exprimi. Præterea iussit accipi & comedi, quod manibus ipse præbebat: sed quid esset, nō reliquit cuique per coniecturas aut somnia definiendū, cùm ipsemet omnem sustulerit dubitationē, & dubitandi occasionem, asseuerando, Hoc est corpus meum. Tam euidenter ergo modus manducandi corpus Christi, externo ritu & actione, in panis susceptione & esu declaratus est, quàm hoc esse corpus verissimū Christi, quod ipse externa administratione exhibebat. Ac ne quid de eo ambigeremus, non fuit contentus profiteri, Hoc est corpus meū, ne aliud verbis ostendi, & aliud Apostolis præberi putaremus: sed addidit, Quod pro vobis datur, siue distribuitur & exhibetur in panis specie. id enim significat διδόμενον, quod Apostolus reddidit per frangitur, siue κλώμενον: qui locus sanè difficilis est, sed proximo capite elucidabitur, & innuere quod hîc attigimus, probabitur. Adhæc Caluinus atque alij concedunt, nobis præcipi in Cœna manducationem corporis dominici: quoniam non tantùm dictum sit, Hoc est corpus meum, sed, Accipite & manducate corpus meum, aut, Do vobis corpus meum. Verùm antea, quidnam sit, & vbi sit, demonstratur, Hoc est corpus meum: vt sicut ex illis verbis præceptum de manducando amplectimur, ita ex istis præsentiam eius in re consecrata & tradita reueramur, neque aliundè quæramus, vt præcepto in Cœna facto pareamus, quod non contrahitur ad internam manducationem per fidem, sed per verba Domini ad externam in panis specie extēnditur. Solam insuper manducationem internam, & per fidem non institui, aut imperari, satis indè liquet, quòd nemo hactenus potuerit id affirmare, quin coactus sit verbis Domini aliquam vim inferre, ipsáque repugnantia à proprio & naturali intellectu per figuras additamenta & glossemata plerunque inepta & absurda abstrahere. Textum verò dum violant & peruertunt, faciunt vt intelligendo nihil intelligant, & sumendo nihil sumant præter aridum panem. Nam cùm nequeant sibi amplius polliceri quàm verbis con-

r Etiam modus edendi realiter, & sub panis specie, verbis Christi continetur.

tineatur, si ipsa tantùm metaphoricum aut metonymicum Christi corpus, siue veri & naturalis sacramentum & signum enuntiant, nihil aliud ex Cœna reportabitur: quandoquidem Cœna ipsa non plus erogat, quàm constituentis verba contestentur. Porrò duo illa, nempè verborum Christi proprietas, & externa ac realis corporis dominici administratio, maximè & clarissimè deprehenditur ex noui Testamenti institutione, quam sermo Cœnæ de sanguine apud Lucam & Apostolum Paulum comprehendit, cùm scribitur, Hoc poculum nouum Testamentum est in meo sanguine, quod pro vobis funditur. Sciamus autem, quid Testamenti dictio enuntiet, quo ministro, quo pignore, & qua verborum formula sanciri soleat: Quid sit nouum Testamentum, & quando latum fuerit, ex veteris cum nouo fœdere collatione elucidemus. Testamenti nomine à Prophetis & Apostolis intelligitur fœdus & pactum contractum à Deo cum hominibus, vt ille promissa faciat, hi verò debitam præstent mandatis eius obedientiam. Omnia (inquiunt Israëlitæ) quæcunque dixerit Dominus, faciemus, & erimus obedientes. Intelligitur etiam supremæ voluntatis ante mortem decretum & placitum. In vtraque significatione editum fuit à Christo in Cœna testamentum. sed de argumentis quæ ad posteriorem sensum spectant, antè egimus. Vt autem de priore ratiocinemur, meminerimus ex scripturis, pignore & tessera veri sanguinis interueniente, fœdera & testamenta fieri atque iniri: vnde (inquit D. Paulus) ne primum quidem sine sanguine dedicatum est: ita vt ex Apostolo inferatur, tanquam absurdissimum, vetus testamentum requisiuisse verum sanguinem, & ad noui confectionem nullum sanguinem intercedere. Quamobrē si in Cœna conditum est aliquod fœdus & testamentum, necesse fuit in Cœna verum sanguinem & præsentem adhibere. Sed quò manifestiùs eniteat veritas, sciri oportet in fœderibus percutiendis, tam in sacris literis, quàm in gētilium profanis, eam fuisse obseruatam formulam, vt interponeretur præsens victima, quasi tessera, de qua contrahentibus fœdus æqualiter offerebatur, vt æqualiter se obligari ad mutuum promissum cōtestarentur. Sic in Genesi, Deus Abrahamo præcipit animalia quædam diuidi ad fœdus cum ipso percutiendum: sic Isaac & Abimelech fœdus ferientes, de eadem victima conuiuantur. Sic Iliados tertio, pilos & carnes agni fœderalis, Græci & Troiani partiuntur. Sic cum antiquum Testamentum sanciretur à Mose, de victima portio veri sanguinis oblata fuit Deo, & altera portio in populū sparsa. Sic agnus Paschalis, typus Cœnæ expressissimus, primò immolabatur & offerebatur: deinde populo pars sanguinis tradebatur ædium postibus applicanda, & agnus totus post oblationem edendus exhibebatur. Sic decuit in nouo Testamento victimam fœderalem, qui Christus est, partim offerri Deo, & partim populo ad pacti vinculum colligandum, vt mutua fiat promissio, obsignatio, & obligatio. Idcirco ad hunc effectum necesse fuit sanguinem Christi verè, realiter ac substantialiter per externum ritum crucis exhiberi Deo: Necesse erit itaque per externū quoque ritum Cœnæ, in qua confici nouum Testamentum à Christo pronuntiatur, eiusdem sanguinem tam verè populo præberi, quàm fuit oblatus Deo. Ob id in Matthæo iubētur Apostoli bibere, & causalis dictio γὰρ inseritur, ac scribitur, τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης: quasi reddat rationem, cur iubeat eos bibere: quia per potum & perceptionem sanguinis ex parte hominum esset complendum nouum fœdus & testamentum: & statim in eadem clausula significatur idem sanguis mox offerendus alteri parti contrahentium, nimirum Deo. Ob id pollicetur apud Ioannem eandem carnem se traditurum in cibum, quam esse daturus pro mundi vita. Ob id Cœnam cum sua passione coniunxit, vt ita vnà, eodémque tempore, fœderalis suæ victimæ sanguinē & carnē

Natura & proprietas noui Testamenti requerit præsentem sanguinem in externa actione.

Exod. 24.

Duplex Testamenti significatio.

Ad Hebr. 9.

Ritus contrahendi fœderis & testamenti.

Genes. 15. et 26.

Exod. 24.

Exod. 12.

Ioann. 6.

vtrique

vtrique parti administraret & exhiberet. Victi hoc argumento aduersariorum plerique negant, nouum Testamentum conflatum in Cœna, sed in ipso crucis patibulo, cùm sine sanguinis effusione non potuerit ex Apostolo coalescere, quæ non facta est in Cœna. Caluinus verò in Harmonia fatetur quidem sanguine Christi vero erga nos confirmari Testamentū, sed spiritaliter, & per fidem hausto. Nos verò non inficiamur, quin ex parte Testamentum Christus in cruce confecerit, vbi sanguinis effusione maduit, & morte Testamentum cōfirmauit, patríque pro tessera fœderis & Testamenti, sanguine & cruento modo litauit: sed nec Euāgelistis refragari possumus, qui magno consensu Testamentum in Cœna fieri & condi meminerunt, & sanguinis effusionem pro tessera Testamenti expresserunt, sed alio modo quàm in cruce. siquidem hîc incruento modo, & in haustū & potum sine mactatione effunditur & datur. Qua de causa scripsit Tertullianus, Testamentum nouum in Cœna Christi sanguine obsignatum fuisse. Ex quo profitemur, nouum Testamētum partim in Cœna, partim in cruce fuisse compactum, confirmatum, ac promulgatū, vti ceremonia fœderum à nobis proposita exigebat. Quòd si litigare placet, respōdemus à Paulo magis Testamentum ascribi cruci quàm Cœnæ, quòd illic planè fuerit confirmatū morte intercedente, hîc verò institutum duntaxat. Etenim ipsemet, nō extra portam, sed in ipsa ciuitate Hierusalem, nouum Testamentum editum palam ostendit, sicut vetus in monte Syna. Adhæc quis eò progredietur audaciæ, vt vetus Testamentū neget hoc in textu legis iniri & publicari, quo Moses dixit, Hic sanguis testamēti quod mandauit ad vos Deus? Cur verò negare non audebit, nisi quia textus ita prędicat & enarrat? Ita cùm Christus eodem omninò cum Mose, aut expressiori dicendi genere vsus, dicat, Hic est sanguis noui testamēti, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum, quis nouum Testamentum hîc sanciri inficiabitur, vt plus fidei Mosis quàm Christi verbis habeat? Quis à Christo, figurarum illustratore, sanguinem positum cogitabit pro sanguinis figura in compositione noui Testamenti, quod figurarum nebulas discutit & depellit, cùm à Mose figurarū parente, in promulgatione veteris Testamēti, sanguis propriè nominatus sit, ídque in eadem loquendi formula, quam Christus est secutus? Mirū est, quòd aduersarij tam longè à præsenti materia locutiones petant ex veteri Testamento, quales sunt, Circuncisio est fœdus, Agnus est phase, vt verbis Christi tenebras offundant, & locutionem Mosis conuenientem cum Christi sermone nolint attēdere. Fallitur autem Caluinus, cùm putat haustum sanguinis internum & spiritalem sufficere ad noui Testamenti pactionem. Nam si fœdera & sacramenta ad confirmandas promissiones oculis subiiciuntur, non internis & spiritalibus beneficiis, quæ illorum sunt effectus, sed externis notis, ritibus, ac rebus ob oculos positis celebrari oportet, & quasi sigillis constabiliri: alioqui si spiritali actione perficerentur, nemo indignus vnquam fuisset circuncisus, nemo baptisatus, & tamen in illis & externis actionibus fœdus inibatur & constituebatur: non autem internis propriè, cùm tales nullæ fuerint in paruulis, nec fuerint vnquam necessariæ nisi in adultis ad fœderis finem & fructum adipiscendum. Itaque in Cœna cùm sanguis sit, qui testetur in terra coram hominibus de fœdere filij Dei, sicut aqua in baptismo, & sanguis sit inquam tessera, qua contrahatur fœdus, oportet ipsum exterius adhiberi, & conferri in terra coram hominibus, vt priùs contingatur, & per ipsum fœdus confirmetur, quàm fructus fœderis spiritaliter percipiatur. Itaque Caluinus, quod postremo loco aduenit post confirmatū fœdus, ineptè primo loco affert ad constituendum fœdus. Neque potest negari verba ista, Accepit, fregit, ac dedit, dicens, Hoc est corpus meum, de externa actione intelligi. Necessario igitur etiam mox sequentia, ac inde dependen-

Tertull. lib. 4. in Marcion.

Ad Gala. 4.

Exod. 24. Hebr. 9.

tia verba, Accipite, comedite, bibite, de externa acceptione ac potatione dati intelligenda ſunt. Sicut enim externè Dominus accepit, & dedit, ita etiam externè accipi, edi ac bibi voluit & præcepit. Sunt enim iſta reciproca, vt quale ſit dare, tale ſit etiam accipere. Præterea cùm eadem forma efferatur à Moſe & à Chriſto, Hic eſt ſanguis teſtamenti, quare de externo vero ſanguine teſſera fœderis antiqui apud Moſem conſtabit & ſignificabit, & eadem non ſimiliter externum verum Chriſti ſanguinem poſtulabit ad eundem noui fœderis incundi finem? Et ſi populo, ſecundum Caluinum, ſufficit ſpiritaliter ſanguinem Chriſti applicari, igitur ſatis fuiſſet quoque ipſum ſpiritaliter offerri Deo, & non externo ritu, etiam in cruce, ad noui Teſtamenti confectionem: oportet enim inter paciſcentes mutuam eſſe pacti teſſeram ac ceremoniam. Iſta quidem dicta ſint ex fœderum ac teſtamentorum generali & communi regula & formula. Nunc noui circunſtantia addatur, & quid argumenti afferat, explicetur. Proculdubiò nouum Teſtamentum in vna promiſſione continetur, quam ex Hieremia D. Paulus allegat: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & conſummabo ſuper domum Iſraël, & ſuper domum Iuda, teſtamentum nouum. Et hoc eſt Teſtamentum quod diſponam domui Iſraël poſt dies iſtos, quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum iam non memorabor. Noua ergo illa promiſſio de peccatorum venia, bonorum operum gratia, & vita æterna, qualia non præſtabat vetus Teſtamentum, noui nomine comprehenditur. At remiſſio peccatorum non fit ſine ſanguinis effuſione, ait Apoſtolus: idcircò nouum fœdus cùm peccatorum condonationem conferat, veri ſanguinis effuſionem ſecum importet neceſſe eſt. Quapropter Euangeliſtæ cum Paulo, quando noui Teſtamenti inſtitutionem recitant, exprimunt in Cœna poculum ſanguinis effundi in remiſſionem peccatorũ: ſed effuſio ad imitationem Moſis pro aſperſione populi, ſeu ſanguinis intinctione & participatione, in Cœna locatur: & ita effuſionem etiam ipſemet Paulus ad Hæbreos interpretatur. Porrò impoſſibile eſt ſanguine hircorum aut taurorum expiari peccata, & eorum pœnas exolui, quas diuina iuſtitia repoſcit: ſed vnius & ſingularis agni immaculati ſanguis tanti pretij fuit. Ideò cùm ad noui Teſtamenti inchoationem ſanguis Chriſti commemoretur in Cœna effundi, ídque ad peccatorum exolutionem, non poteſt capi, niſi de vero, naturali, ac ſubſtantiali Chriſti ſanguine. Non enim teſtamentum ſanciri poteſt, niſi intermedio vero ſanguine: nec nouum peccatorum veniam donabit, niſi proprio Chriſti ſanguine collocupletetur. Nec tacendum eſt, Euangeliſtas in vnica noui Teſtamenti appellatione, figurarum nebulas omnes diſcutere, & emphaſim in ſanguine noui Teſtamenti latere, vt opponatur ſanguini veteris Teſtamenti, qui figuratiuus, verus tamen ſanguis extiterit: qui verò eſt noui, & verus, & ſine figura alterius, & ſolius Chriſti eſſe potuit. Quamobrem ſiue ex pignore fœderum & teſtamentorum, ſiue ex eorum formula externa, qua feriebantur, ſiue ex eorum proprietate, ſiue ex effectu noui Teſtamenti & virtute, textum de ſanguine conſideres, ipſum non licebit exponere, niſi de vero ac proprio Ieſu Chriſti ſanguine, qui ad conſtitutionem noui Teſtamenti præſtò fuerit in Cœna, & exteriori actione, tam Deo quàm hominibus oblatus. Omitto quòd ad figurarum complementum Chriſtus partim ſuũ ſanguinem in calicẽ miſerit, partim in cruce profuderit. Nam ſanguinem hicorum & vitulorum Moſes partim in crateras inſtillabat, partim in altari effluere ſinebat, vt delinearetur duplex in Chriſto futura ſanguinis effuſio.

Ex proprietate noui teſtamẽti. Hierem. 31.

Quid ſit nouũ teſtamentum.

ad Hebr. 10.

De textu Lucæ Hoc poculum eſt nouum teſtamentum.

Hoc loco aduerſarij ex iſta oratione Lucæ & Pauli, Hoc poculum nouum eſt teſtamentum in meo ſanguine, quod pro vobis effunditur, variam ſtruũt & adornant calumniã, & ex ipſis poſterioribus ſcriptoribus, interpretandos cenſent priores illos

Matthæum & Marcum. Iam Bezæ ſatisfecimus corrumpenti textum iſtum, Hic eſt ſanguis, cuius loco ſubſtituit, Hoc eſt ſanguis: quoniam à Luca dicatur, Hoc poculum. Ex eo quod idem Lucas ait, Hoc poculum nouum eſt Teſtamentum in meo ſanguine, volunt apud Matthæum ita expoliri, ſiue potius interpolari dictum Chriſti de corpore, Hic panis nouum eſt Teſtamentum in meo corpore. Tertiò contēdunt, apud eundem Matthæum eo modo panem affirmari eſſe corpus Chriſti, & poculum ſanguinem, quo apud Lucam affirmatur poculum eſſe nouum Teſtamentum, nempè tanquam ſignum & ſymbolum. Ne permiſceamus & confundamus Euangeliſtarum oracula, attendamus tria ab ipſis paucis verbis perſtringi: Quid ſit quod detur nobis à Chriſto in cibum & potum, nempè corpus & ſanguis ipſius: Quid eo corpore & ſanguine agatur, nempè quod ſanciatur nouum Teſtamentum & fœdus inter Deum & genus humanum. Tertiò, quomodo illo corpore & ſanguine nouum iſtud Teſtamentum percutiatur, nempè ipſa diſtribuendo in eſum & potum. Ita fit in promulgatione fœderis antiqui à Moſe, qui ait, Hic eſt ſanguis teſtamenti quod mandauit vobis Dominus: vbi oſtendit ſe proferre ſanguinem victimarum, ſe nomine ac mandato Dei fœdus icere, ídque fieri conſperſione illius ſanguinis in populū. Quid ſit quod exhibeatur in cibum & potum, prima oratione Chriſtus apud omnes Euangeliſtas planiſſimè profitetur, Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur. Matthæus quidem & Marcus etiam in hac poſteriore clauſula, Hic eſt ſanguis noui Teſtamenti qui pro vobis effunditur, clariùs & expreſſiùs docent, quid donetur: ſed in quem vſum, id ſubobſcuriùs indicant. Appellarunt ſanguinem noui teſtamenti, & ipſum coram ſiſti & epotari admonēt: ſed non ſatis declararunt, an eſſet ſignum duntaxat, an cauſa & inſtrumentum, neque etiam quando, & vbi inirctur nouum teſtamentum. Lucas & Paulus vtrunque magis illuſtrant, & aperiunt, ſanguine illo condi nouum fœdus, ipſumque præſenti potione fieri. Hoc poculum (aiunt) eſt nouum teſtamētum in ſanguine meo: quod ex proprietate Hebraicæ linguæ, per ſanguinem, tanquam per cauſam & inſtrumentum fœderis, explicari debet: & potionis ceremonia ac ritu nouum illud teſtamentum toties promiſſum, per ſanguinem Chriſti verum inſtitui pronuntiant. Tradunt itaque mutuas operas Euangeliſtæ. Ex Lucæ recitatione non ſatis liquet, vbi ſit ille ſanguis Chriſti, in quo aut per quem nouum teſtamentum fit, aut quomodo iſtud illo ſanguine percutiatur. quod vtrumque Lucas videtur præteriiſſe, quoniam Matthæus & Marcus manifeſtè tradiderant in Cœnæ ritu coràm adeſſe ſanguinem, cùm ſcripſerunt, Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti: eiúſque vſum in potione conſiſtere ſubiunxerunt, Bibite ex eo omnes: quod cōſultò Lucas quoque omiſit. Viciſſim quæ duo paulo antè commemorata Matthæus & Marcus omiſerant, ea diligentiùs Lucas excutit & ſupplet. Nec mirari quenquam decet hanc Euangeliſtarum diuerſitatem, cùm in hac ipſa ſacræ Cœnæ narratione ab aliis aliæ particulæ aſcribantur, quæ ab aliis prorſus omittuntur: atque ita alius aliam particulam vel annotat, vel clariùs explanat, quemadmodum à Paulo elucidatur pleniùs, Hoc facite in meam commemorationem. Tantum verò abeſt, vt iſta quodammodò diſcors concordia officiat veritati, vt maximum adiumentum afferat: quoniam ſi aliter fuiſſent intelligenda, quæ omnes Euangeliſtæ retinent immutata, Lucas & Paulus in illo ſtudio variandi detexiſſent latentem obſcuritatem aut tropum, atque aliis verbis in rectum ſenſum redegiſſent tam libenter, quàm nonnulla alia ad elucidationem non dubitauerunt adiicere. Quamobrem iniquè faciunt aduerſarij, cùm Matthæum & Marcum ſtudent deprauare ex ſententia Lucæ de ſanguine, cùm ſint diuerſiſſimæ locutiones, eadémque de re diuerſiſſimi ſenſus.

Nam Matthæi & Marci verba commonstrant, quid detur: Lucas verò, non tam quid ibi distribuatur, explicat, quàm quid distribuendo agatur: & proinde nō tam sanguinem ostentare, quàm testamentum vrgere voluit. Deinde si cōferendæ sunt sententiæ, vtra alteri debeat cedere, iniquum est verba Christi, vt ita loquar, formalia aliis posterioribus ipsorum Euangelistarum verbis postponere. In ipsis enim sacrosanctis mysteriis prior ratio haberi debet authoris, & sermonis quo ipsa effatur & instituit, ipsisque virtutem indit: posterior verò esse debet expositionis. At Christum elocutum ea formula verborum, qua vtuntur Matthæus & Marcus, certum est: quia omnes Euangelistæ affirmant de re data in cibum, dixisse, Hoc est corpus meum: vt de illa parte dubitari non possit, eam sic fuisse à Domino prolatam. Eadem autem cùm prorsus sit ratio de corpore & sanguine, valde verisimile est eandem formulam sermonis etiam à Christo vsurpatam fuisse de sanguine, vt sicut ibi dixerat, Hoc est corpus meum, ita diceret, Hic est sanguis meus. Præterea cùm Christus alluserit ad promulgationem veteris testamenti, non dubium quin etiam formulam testamentariam potiùs ex antiquitate repetiuerit, quàm nouam ediderit. Istam antiquam Moses proclamauit, Hic sanguis testamenti quod mandauit vobis Deus. Adhæc est in cōfesso, Lucam & Paulū post alios scripsisse, neque est minus credibile Christum semel tantùm, & non diuersis modis orationem de sanguine prolocutum esse, cùm priorem de corpore tantùm semel enuntiauerit, ita vt planè impossibile putetur, Matthæum & Marcum, Lucam & Paulum in formula sanguinis discrepantes, eadem ipsa verba Domini retinuisse. Ex quo sequitur, priores duos verba ipsa Christi, & alteros posteriores ampliorem, quæ tunc etiam fortasse desiderabatur, verbis Christi explanationem attexuisse. Qua de causa Lucas & Paulus magnam partem verborum pretermittunt, quæ habent Matthæus & Marcus: vt appareat illos non decreuisse ipsamet verba Christi exactissimè numerare, sed explanare quid sibi vellet sanguis noui testamenti, siue relatus ad nouū testamentum. Postremo demus, quod postulant aduersarij, secus Lucam eloqui de sanguine, quàm Matthæus & Marcus, aut etiam obscurius quàm illi sanguinem statuere: concedamus in ipsius sermone etiam figuras delitescere: attamen nihil indè reportabunt aduersarij, quàm hæreticorum malitiam & notam, qui semper sunt adnixi, ex posterioribus, & paucioribus, & obscurioribus scripturis, planis & manifestis & pluribus præscribere, quemadmodum Irenæus & Tertullianus contra hæreticorum morem declamant. Oportet autem (ait Tertullianus) secundum plura intelligi pauciora, & posteriora secundum priora, incerta de certis, obscura de manifestis præiudicari. Non decet igitur, quoad priorem sermonem Christi de suo corpore, quatuor Euangelistas consentientes, per duos posteriores & obscuriores emendare, aut corrigere, sed duos per quatuor ad consentientem intelligentiam reducere. Propter has tres causas iniquè faciunt aduersarij, quando, Hoc est corpus meum, idem valere volunt, ac si diceretur, Hic cibus est testamentum in corpore meo. quæ sanè locutio significat vsum corporis, non ipsius præsentiam quam demonstrat, Hoc est corpus meum. Quòd si quæritur, An non corpore sanciatur nouum testamentū, sicuti & sanguine: vtique sanciri nō negamus, & admittimus, Hic cibus est testamentum in corpore meo, perinde dici posse atque, Hoc poculum est testamentum, in sanguine meo. Cur verò talem illustrationem Lucas & Paulus non ascripserint de corpore, sicut ascripserunt ad locutionem de sanguine, ea est ratio, quòd vsitatius fuit sanguine fœdera contrahi & feriri, & quòd sanguine vetus testamentum initum fuerit. Ideò Apostolus tanquam axioma ponit, Testamentum siue fœdus non fieri sine sanguinis effusione. Propterea Matthæus

quo-

quoque & Marcus aiunt, Hic est sanguis noui testamenti: non autem, Hoc est corpus noui testamenti. Neque iustiùs faciunt aduersarij, quando vrgent poculum seu potionem dici sanguinem ea ratione, qua esse nouum testamentum in sanguine prædicatur. Huius quidem potionis actio, fœdus & testamentum contrahit atque exhibet, & ob id ipsum testamentum meritò nuncupatur, quia (inquam) in ipsa actione testamentum consistit & fit. At in potione non constituunt aduersarij sanguinem Christi, sed tantùm eius significationem, siue symbolum. Non est igitur phrasis eadem dicendi, aut intelligentia: neque certè ob eandem causam dicitur illa potio sanguis, ob quam testamentum. Sunt enim duæ diuersissimæ proprietates illius potionis, quarum vna quid ipsa sit, & altera qualis sit, explicat. Matthæus & Marcus, quid potio sit, enarrant: Lucas verò & Paulus, qualis sit, ostendunt, siue cui seruiat eius vsus. Quapropter sedulò cauendum est, ne eas proprietates confundamus, aut ne priorem euertamus, dum posteriorem amplectimur. Neque verò Lucas aut Paulus per potionem vinum intellexerunt, aut alium liquorem distinctum à sanguine Christi, neque huius præsentiam & exhibitionem minus efficaciter quàm alij expresserunt. Matthæus quidem & Marcus ter inculcant sanguinis externam præsentiam: Primùm, quando clarissimè dicunt, quod daretur in potum, esse Christi sanguinem: Deinde, cùm recitant iussos Apostolos omnes ex eo bibere, quod vt fiat, præsentem adesse necesse est: Tertiò, cùm sanguinem esse noui testamenti testificantur, quod eius præsentiam importat, quia fœdera præsenti sanguine deceat confirmari. Ter quoque à Luca & Paulo eiusdem sanguinis externa existentia indicatur. Primò, quando potionem asserunt esse nouum testamentum: quoniam nulla alia quàm sanguinis aliqua effusione, vti potio est, fœdus potest conciliari: ac magis vsi sunt potionis appellatione, quàm sanguinis, quoniam non huius in se substantia, sed vsus facit ad fœderis pactionem, & in quo versaretur sanguinis vsus ad fœdus percutiendum, voluerunt indicare, nimirum in potádo. Præterea cùm subiungunt esse testamentum in sanguine Christi, siue per eius sanguinem, hunc etiam exigi præsentem satis innuunt: quoniam sanguis requisitus ad fœderum confectionem, exteriùs inter paciscentes offeratur oportet. Tertiò, quando potionem illam effundi pro nobis in remissionem peccatorum concludunt, declarant apertissimè potionem illam externam nihil aliud esse, aut censeri debere, quàm verissimum Christi sanguinem. Postremò vti Matthæus & Marcus suis locutionibus formulam fœderalem Mosis sunt æmulati, Hic est sanguis testamenti: ita Lucas & Paulus aliam sunt imitati de scripturis phrasin fœderalem. Vt enim circuncisionis actio vocatur testamentum, ita potionem appellarunt eodem nomine propter eandem causam: quia nimirum esset causa & tessera testamenti. Tantum verò abest, vt ex Luca & Paulo figuras, Matthæo & Marco liceat assuere, vt potius indè facile sit submouere. Quominus enim in Matthæo & Marco possis sanguinem pro figura capere, Lucas & Paulus obsunt, cùm aiunt, Testamentum in sanguine, vbi sanguinem non permittitur de alio quàm de vero Christi sumere, vt in eo significatu in aliis accipias. Vicissim ne testamentum in Luca & Paulo interpreteris pro figura testamenti, impediunt Matthæus & Marcus, qui aiunt, Sanguinem testamenti: vbi nequeas pro figura testamenti capere. Atque ita cùm in propria significatione cogaris testamentum retinere, cogeris etiam poculum, nec pro vasculo, nec pro vino, sed pro veri sanguinis potione, in Luca & Paulo explicare: vt habeas quomodo potio re vera sit nouum testamentum in Christi sanguine, seu causa & tessera testamenti noui propter Christi sanguinem, quo constat potio.

Hactenus de verbis Christi, quibus sacram Eucharistiam instituit, & de externa

corporis eius ac ſanguinis ſub ſpeciebus panis & vini exhibitione & exiſtentia, a-
De hoc facite in meam commemoratione. ctum diſputatúmque ſit: nunc conſideremus eiuſdem verba, quibus præcedentibus conantur aduerſarij præiudicium facere. Iſta verò ſunt, Hoc facite in meam commemorationem: quaſi in Cœna nihil aliud quàm memoria paſſionis ſit animo recolenda. Verùm non aduertunt, mortis commemorationem, quæ fit per ſacrum epulum, non poſſe legitimè fieri, præterquàm ſi eadem ipſa caro ab his qui comedunt hoſtias, & participes fiunt altaris, ore corporis manducetur. Sacra enim menſa, quæ ad alicuius ſacrificij memoriam refertur, eandem ſubſtantiam quæ in altari fuit oblata, neceſſariò continet: alioqui non eſt eius altaris aut ſacrificij menſa & participatio. Hoc conſtat ex menſa dæmoniorum & Iſraëlitarum, de quibus Apoſtolus diſſerit, & quibuſcum menſam Domini confert. Hoc conſtat ex agno Paſchali, quo oblato eiuſdem ſolius agni caro in memoriam tranſilientis olim Angeli comedebatur. Oportet igitur edere verum Chriſti corpus in Cœna exteriori, non ſolum quia ita mandauit, ſed quia ſacrificium quo carnem illam in cruce exterius obtulit, in menſa Cœnæ annuntiandum & commemorandum eſt eiuſdem carnis quæ oblata fuit, eſu externo. Hîc verò aduerſarij ſurſum ac deorſum miſcent omnia. Manducationem non aliam in Cœna ſtatuunt quàm ſpiritalem, & his poſterioribus verbis Chriſti ſubindicatam, eámque renitentibus literis & ſyllabis adaptare conantur ſermoni Chriſti, Hoc eſt corpus meum, atque inde realem & externam manducationem excludere, huiúſque ſermonis ſenſum deprauare: quaſi Chriſtus præbuerit exteriùs ſymbola tantùm ac ſigna corporis ſui, quæ internam fidem & recordationem bonorum nobis collatorum ab ipſo exuſcitarent, quia concludat, Hoc facite in meam commemorationem, quod ſacramentorum finem & effectum ſignorum indicat. Sed abſit, vt præcedentia per hæc poſtrema, Hoc facite in meam commemorationem, à naturali ſenſu dimoueantur: quin potiùs in eo plurimùm confirmantur. Etenim cùm duo ſint præcepta, quæ ſuum ac peculiarem habent ſenſum, Comedite, Hoc eſt corpus meum, &, Hoc facite in meam commemorationem: etiam ſanè duas res diuerſas enuntiant. Ex duplici effectu oſtendit ſe duo tradere, aut vnum ex duobus conflatum, corpus ſuum verum, & ſanguinem: cuius effectum, qui eſt in remiſſionem peccatorum, apponit: & ſignum exterius ac viſibile, quod eſt ſacramentum & monimentum, exhibens ipſummet corpus cum ſuo effectu, & de vtroque nos commonefaciens. Deinde aliud eſt, accipere beneficium, & aliud, beneficij memorẽ eſſe: Aliud eſt Cœna, nempè ſumptio corporis & ſanguinis, aliud modus ac finis capiendi Cœnam illam, qui fit per apprehenſionem ex fide, & recordationem paſſionis Dominicæ. Propterea non dixit, Hæc eſt commemoratio mea, aut, Hanc facite commemorationem: ſed, Hoc facite in meam commemorationem: vt aliud fieri quàm pura recordatio intelligatur, cui tamen actioni ſit admiſcenda memoria. Eo pacto in lege proponitur naturalis agni manducatio vera: poſtea ſcribitur huiuſmodi manducationem ac ritum colendum ſempiterna memoria liberationis de Ægypto. quæ recordatio non excludebat antecedentem agni Paſchalis manducationem, ſed in quem vſum inſtitueretur, oſtendebat. Ita commemoratio paſſionis dominicæ in Cœna non tollit veritatem præſentis corporis, & eius realem, atque externam mãducationem, cùm præferatur in textu, ſicut agni Paſchalis manducatio: ſed in quem finem præcipiatur Cœna ipſa traditur. Ac ne abuteremur commemorationis nomine, quaſi ſolo interno motu animi contineatur, aut per fidem ſpiritaliter tantum celebranda ſit, Apoſtolus Paulus canit, & in externo ritu etiam conſiſtere recordationem paſſionis dominicæ oſtendit. Quotienſcunque (ait) manducabitis panem hunc, & cali-

Prior. ad Cor. 11.

cem

cem Domini bibetis, mortem Domini καταγγέλλετε, id est annuntiatis, donec veniat. Ex Apostolo annuntiatur mors Domini, & celebratur memoria Christi in Cœna, non verbis nudis, non animo, aut spiritu solo, sed externo ritu & manducatione corporis dati pro nobis, & potu sanguinis effusi. Nam ipsa Cœnæ ceremonia, quasi quædam est repræsentatio passionis Dominicæ, siue carnis immolatæ, ac sanguinis effusi in remissionem peccatorum. At si Christus panem & vinum nudum exteriùs instituisset, & præbuisset, longè inferiùs & obscuriùs antiquis sacrificiis passionem Domini representaremus in Cœna: imò periret ratio sacramentorum, & analogia siue conuenientia inter signum, & signatum. Quæ enim congruitas est inter passionem Domini, & inter panem & vinum, & quomodo ista exteriùs & ad oculum exhibent illius passionis memoriam, nisi vnà cum istis adsit corpus quasi diuulsum à sanguine, qui in passione effusus est, quíque eam representat efficacissimè? Proinde rectè censent, qui Hoc facite in meam commemorationem, interpretantur, ac si dictum fuisset, Hoc facite, vt testificetur de me ac de mea passione, sicut Ioannes Apostolus videtur intellexisse, cùm scripsit, Tria sunt quæ testimonium dant in terra, Spiritus, aqua, & sanguis: in quibus duo comprehendit sacramenta *Ioan. 1. ep. ca. 5.* ex sententia Caluini & Oecolampadij, Baptismum scilicet, & Cœnam: ita vt in baptismo aqua cum spiritu contestetur de filio Dei coram oculis hominum in terra, & sanguis in Cœna ferat testimonium de eodem in terra. Vnde fit, vt sanguinem in Cœna existere prius necesse sit, quàm testimonium edat, & filij Dei præsentaneam memoriam offerat. Exhibetur igitur caro & sanguis Domini externè ori, & animo per fidem internè, & dupliciter pari modo excolitur & exercetur memoria passionis dominicæ, ritu externo Cœnæ, & fidei apprehensione interna, quemadmodum in Cœna Iudaica & Paschali agnus dabatur dupliciter Israëlitis, & dupliciter liberationis ab Ægypto monimentum referebat. Primùm, externo modo tradebatur caro ad edendum, & sanguis ad tingendos postes. Deinde illud totum sacrificium cum suo merito valore & expiatione donabatur eis per fidem, interno spiritalíque modo, ita vt ipsis cederet in bonum, & propter signatũ ab illo agnum Dei fide comprehensum, Deus fieret populo propitius, ac parceret transiliente Angelo percussore. Memoria verò transitus & liberationis colebatur externo ritu illiniendi postes, atque aliis obseruationibus ad edendum agnum illum requisitis: & insuper recordatione interna talis beneficij à Deo accepti fide concipiebatur, & credebatur, atque ad futuram per Christum redemptionem referebatur. Idem accidebat in omnibus sacrificiis. Carnes victimarum modo externo distribuebantur, & tota ipsa victima, eiúsque apud Deum pretium & propitiatio propter delineatum Christum illi populo per fidem conferebatur, & memoria venturi Christi dupliciter in ipsis frequentabatur, in descriptione nimirum, & formulis ceremoniarum externarum, & in animi atque fidei agitatione. Ad illarum figurarum allusionem Christus veritatem expressit, & esum veri agni duplicem constituit, & dupliciter memoria repeti voluit collatum ab illo beneficium. Arbitror ex litera, & ex adiunctis circunstantiis constitutæ Eucharistiæ, comprobari Christum propriè, & simpliciter fuisse prolocutum, corpúsque ac sanguinem ipsius panis & vini speciebus inesse, & indè re vera sumi, & comedi. Tria verò Dypnosophistarum, siue sacram Cœnam cauponantium, opposita & aduersaria axiomata, testimonio scripturæ de institutione Eucharistiæ prorsus carere video: quorum primum affirmat, datum panem à Christo intellectum fuisse pro figura aut symbolo corporis sui: alterum comminiscitur, corpus Christi verum non propiùs accedere ad panem, quàm cœlũ ad terram: & tertium vomit ampullas & sesquipedalia ver-

ba de canalibus, de defluuio, de abstractione substantiæ, siue carnis dominicæ de cœlo: aut ex aduerso de ascensu mentis atque fidei in cœlum blaterat, vt ibi apprehendatur corpus affixum, & sola fide spiritaliter edatur. Horum & similium, quæ vtramque paginam librorum ab aduersariis editorum occupant & complent, nihil est in scripturis expressum, aut apparenter ex ipsarum textu elicitum.

EX APOSTOLI PAVLI CAPITIBVS DECIMO ET *vndecimo prioris ad Corinthios argumenta, pro verborum Christi de Eucharistia proprietate, & in illa carnis & sanguinis dominici existentia.* CAP. 9.

Apostolo sanè aderant iustæ causæ, quæ ipsum etiam nolentem impulissent alio sermone institutionem Eucharistiæ tradere, si verborum sensum quibus illa continetur, alium esse didicisset à Domino: Nam ipsum angebant ea de re hæreses inter Corinthios natæ, & ob id populum Dei vltio vexabat. Satis indicat ad componendas contentiones diu multúmque de Eucharistiæ veritate se animo agitasse, & tandem Dominum consuluisse, sed nihil noui ab illo retulisse. Nonnulli aiunt non reprehendi ab Apostolo Corinthiorum de Cœna Domini hæreses, sed indecentem actionem siue celebrationem eius: quoniam tantùm arguat vnumquemque cœnam suam præsumere ad manducandum. Verùm non tãtùm hoc agit, sed addit, Panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Domini est: & non diiudicans esse corpus Domini. Apparet profectò Corinthios iam tum lapsos in hæresin, ac nõ pluris æstimasse panem Eucharistiæ, quàm alium communem, aut saltem quàm alium cibum Deo aut idolis sacratum. Ideò ipsos Apostolus redarguit, tanquam iam Cœnam Dominicam non ederent, nec se ad eam qua deceret veneratione præpararent, nec iudicarent id quod in ea sumerent, esse corpus Christi. Totus autem incumbit, vt ostendat tantum interesse inter panem Cœnæ, & alium quemlibet cibum, seu profanum, seu idolis aut Deo sacrum, quantum inter corpus Christi traditum pro nobis, & aliam quamcunque rem. Recidit itaque tota Apostoli disputatio, quòd verba Christi ad literam velit capi, & sub panis & vini specie corpus & sanguinem Domini consistere, & ibi sumi doceat, vt Corinthios auocet à sensibus, quibus decepti, nihil augustius iudicabant de pane & vino Eucharistico, quàm de vulgaribus aliis panibus, aut alioqui sanctificatis. Duo verò ad constituendum discrimen ponit: nimirùm vt iudicent semetipsos, & id quod edunt sub specie panis & vini, discernãt esse corpus & sanguinem Domini. Præterea adeò prudenter Apostolus suis in scriptis incedit, vt etiam leuioribus in causis figuras nisi antea enucleatas non soleat in argumentum ducere, ac ne quidem mores ex illis efformare. An verò repentè ex figurata locutione putabitur fundamentum iecisse doctrinæ, quam diuinitùs acceptam profitetur sufficere ad auferendam de fide Eucharistiæ omnem dubitationem? Solet etiam particulas quasdam aptissimè interiicere, vt magnis difficultatibus viam intercludat: veluti, Sacramentum (ait) hoc magnum est, dico in Christo & Ecclesia, quoniam tum scripturam longiùs quàm verba ferrent, extendebat. Cur non simili stilo ad veritatem constituendam, & ad præsentia ac futura placanda dissidia, non interposuit post verba Domini, Sacramentum hoc magnum est, dico in pane & corpore Domini: præsertim cùm ad explicationem sacramẽtalium locutionum, quas conuenire volunt aduersarij cum Eucharistia, postquàm dixisset, Petra erat Christus, addiderit, Omnia in figura contingebant illis? Cur non eodem modo Eucharistiæ sub-

Corinthij sacramentariorũ laborabant hæresi.

Apostolus refellit Cor. Sacramentarios ex proprietate literæ.

Ad Ephes. 5.

Prior. ad Cor. 10.

ſubiunxit, Iſtud in figura corporis ſui Dominus tradidit, ſi, Hoc eſt corpus meum, eſt Sacramentalis locutio, ſimilis huic, Petra erat Chriſtus: præſertim (inquam) cùm laboraret inter Corinthios de intelligentia huius Sacramentalis propoſitionis, Hoc eſt corpus meum? Inſuper non deſtituebatur verbis, quibus diſtingueret abeſſe Chriſtum corporaliter, præſentem tamen ſpiritu, aut neſcio cuius ſubſtantiæ influxu, ſi eam, quam tuentur aduerſarij opinionem verbis ineſſe iudicaſſet. Etenim in minori negocio de ſeipſo talem non veretur adhibere diſtinctionem, preſens ſpiritu, abſens corpore: Etſi corpore abſens ſum, ſed ſpiritu vobiſcum ſum. Non temerè etiam vnam aut alteram dictionem explanationis cauſa permutauit, vt intelligantur ab illo relicta, ne quidem ampliorem explicationem deſiderare. Pro eo quod Lucas ait, Corpus quod pro vobis datur, Paulus ſubiecit, Frangitur. Hoc verò facite in meam commemorationem, iſta paraphraſi ad recordationem dominicæ paſſionis referri oſtendit. Quotieſcunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini καταγγέλλετε, id eſt, annunciatis donec veniat. Scio Latinos magna ex parte legere nõ frangitur, ſed Tradetur: Verùm Græcorum exemplarium, & veterum in Græcia Theologorum conſenſus κλώμενον agnoſcit, & quomodo frangatur exponit, etiamſi varij interpretentur vario modo. Omnes ferè aduerſarij Fractum interpretantur pro nobis corpus Chriſti in paſſione, quia ipſe pro peccatis noſtris attritus ſit: vt ita Pauli cum Luca magis conueniat oratio, præſertim cùm in Cœna non putent Chriſtum pro nobis frangi, ſed ſolum panem. Caluinus etiam, Quod pro vobis frangitur, deprauat, quaſi ex Hebraïcæ linguæ proprietate præſens tempus in futurum commutandum ſit, neque frangitur dicendum, ſed frangetur, quod pro Immolari accipit. Sed niſi aliundè neceſſitas accidat, lingua Hebraïca non compellit temporum ſignificationes permutare: & quàm bellè Caluinus Frangi, pro immolari in cruce, vſurpet, ex his quæ ſtatim ſubiiciemus, iudicet qui volet. Petrus Martyr fractionem ad Chriſti corpus in paſſione pertinere exiſtimat, & ipſum tum fractum fuiſſe ait, cùm animæ diſſolutio accidit. Sed κλώμενον, an conueniat vllo modo, etiam decernant ipſi Grammatici. Nuſquam ſanè in ſcripturis legas Frangi, pro Occidi aut immolari: vt memoriæ mandes nouum ſignificatum & ſcripturis incognitum à Caluino, non tantùm corpori Chriſti, vt præcedenti capite diximus, ſed etiam fractionis verbo confingi. Alij ex fractionis appellatione cenſent, non niſi ſymbolum corporis, & panem à Chriſto demonſtrari ac tradi, quoniam certiſſimum ſit κλᾶσθαι, ſiue frangi, idem verbum eſſe, quo vtuntur Euangeliſtæ, cùm Chriſtum narrant accepiſſe panem, & fregiſſe: quod propriè ſignificat in fragmenta ſecare & diuidere: id quod ſanè omnibus modis à Chriſti corpore in paſſione fuit alienum, cuius etſi dinumerata fuerint omnia oſſa, & caro contuſa, os tamen eius nullum fractum, diſlocatum, aut comminutum fuit ex eo. Hi rurſum diſſident inter ſe. Sunt enim quibus Frangere idem ſignificet quod diſtribuere & exhibere, iuxta Eſaiæ dictum, Frange eſurienti panem tuum. Alij aiunt apud Eſaiam verbum poni commune ad diſtributionem & ad fractionem, ſed hoc loco verbum particulare inſeri, quo ſola partitio & diſſecatio denotetur: ob eámque cauſam exigunt in Cœna non tantùm porrigi & præberi panem, ſed frangi & rumpi, cùm datur: alioqui non exiſtimant ritè obſeruari inſtitutionem Cœnę dominicæ. Iſti quidem omnes rectè iudicant κλώμενον ad panem pertinere, ipſique propriũ eſſe in Cœna: ſed hallucinantur, quando inde non aliud oſtendi & dari credũt, quàm panem, cùm addatur alia proprietas, quę in panẽ non

1. Corinth. 5.

Quid ſit quod pro vobis frãgitur.

Eſai. cap. 58.

poteſt cadere, vt pro nobis detur, ſiue frangatur. Nobis ſanè dari & frangi aptè dicitur, ſed pro nobis, & in remiſſionem peccatorum, minimè. Qua de cauſa Catholicorum præſtat fides & ſententia, qui credunt in Cœna, non tantùm nobis, ſed etiam ὑπὲρ ἡμῶν id eſt, pro nobis ac pro peccatis noſtris, Chriſti corpus frãgi & diſpenſari: ídque conatum Apoſtolum vno verbo ſignificare accuratius, vt Lucæ dictum, Quod pro vobis datur, explicaret, nõ ad ſolum crucis patibulum attinere, ſed etiam ad Cœnæ myſterium: vt inde etiam tum apud Corinthios exortos ſacramentarios pungeret quàm Lucas acriùs, qui percipi ſub pane non credebant, aut non animaduertebant Chriſti corpus, ſed ab Euangeliſtis nominatum corpus à pane ſeiungebant, vt noſtro tempore faciunt aduerſarij, quos vt Apoſtolus vehementiùs reuincat, etiam ſub pane, & mediante fractione panis, corpus ab Euangeliſtis deſcriptum ſuo modo frangi: & realiter ſub pane percipi aſſeuerat. Iam conſtat ex dictis, Frangi, ad corpus in cruce, referri non poſſe. In Cœna verò, quoniam in vno & eodem ſacramento panis ſpecies, & corpus Chriſti, quaſi conflantur, ſiue coagmentantur, vt vna quædam copulatio fiat, & quaſi coadunatio ex ſpecie panis & corporis Chriſti præſentia, ita vt ab Apoſtolo & antiquis Patribus, quod vni, quãdiu eſt in compoſito, congruit, affirmetur ſaltem aliquatenus de altero, ad demonſtrandam vtriuſque coniunctionem: necnon etiam, vt probetur Chriſti corpus re vera exiſtere cum ſpeciebus: Ita dicitur ab Apoſtolo, Panis quem frãgimus, communicatio corporis Chriſti eſt, vt vnum quaſi prædicetur in ſuis proprietatibus de altero. Ita dicitur ab eodem, corpus Chriſti frangi & ſecari in fruſta. Ita à Luca dicitur, poculum pro nobis effundi: ita à Patribus, corpus Chriſti dentibus atteri: cum tamen hæ ſint ſpecierum proprietates, quas ad corpus Chriſti transferimus, ad obſignandam illarum cum corporis Chriſti præſentia in eodem ſacramento conſociationem. Non potuit itaque D. Paulus melius inſculpere corporis Chriſti naturalis exiſtentiam & præſentiam, quàm ipſum afficiendo proprietatibus panis, qualis eſt fractio, & interea ipſi retinendo proprietates ſuas, nempe, quod datur morti & manducationi pro nobis ac pro peccatis noſtris: ne ex ſolius panis proprietatibus quiſquam deneget ſub pane ipſum corpus Chriſti naturale, quod pro nobis datur, conſiſtere. Indè refellitur belliſſima Theodori Bezæ verborum Domini interpretatio, qua, Hoc eſt corpus meũ quod pro vobis datur, vertit, in ſymbolum corporis, quod quidem corpus (inquit) pro vobis datur. Atqui veriſſimum Chriſti corpus, non tantùm datum ſcribit Paulus pro nobis in mortem, ſed frangi: quod ei in morte non accidit, cùm κλᾶσθαι, ſit proprietas panis, & non corporis: & quamuis ſymbolum corporis frangi videatur, non tamen pro nobis, ſiue in remiſſionem peccatorum noſtrorum, frangi poteſt, vt nec vinum, ſiue ſymbolum ſanguinis, effundi, cùm ea ſit prærogatiua corporis & ſanguinis dominici. Quamobrem verba Chriſti ſtare nequeunt pro corporis ſymbolo fracto pro nobis, nec pro ſymbolo corporis fracti pro nobis: quoniam, inquam, fractio corpori in ſe cõpetere nequit, nec iſta particula, Pro nobis, pani, aut ſymbolo corporis conuenire: ſed rectè cõgruunt omnia, ſi hoc eſſe corpus Chriſti dixerimus, quod in Cœna pro nobis ſub ſpeciebus panis frãgitur. Obiter admoneo hîc etiam fundari ſacrificium corporis & ſanguinis Domini in ipſa Euchariſtia, cùm dicatur corpus in ipſa dari, frãgi & exhiberi pro nobis, & poculũ ſanguinis effundi pro nobis. Sed vlteriùs iſta aliâs. Porrò recitata inſtitutione Euchariſtiæ, Diuus Paulus ex ipſa, tanquam ex quodam irrefragabili principio, hanc concluſionem ponit: Itaque quicunque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Certè per, Itaque, aliquid ex præcedentibus inferre molitur

&

& intẽdit. Quomodo verò contra naturę & suum morẽ, si figuris & tropis scatet institutio, ex figurato sermone, quem antea proprio sensui non reddiderit, aliud probabit? Ratio præterea postulat, vt in eodem significatu dictiones perseuerent, ne fallaciam præ se ferat cõsecutio, si aliter in antecedente, nulla præmissa distinctione, aliter in cõsequente, voces sonent. Necesse est igitur corpus in institutione eiusdem significationis deputare, cuius est in hac illatione, Reus erit corporis & sanguinis Do mini. Sed hoc posteriore omnes ferè aduersarij cum antiquis patribus concedunt corpus Christi naturale & substantiale designari, cùm pertinere & referri aiũt contumeliam sacramenti & signi quod indignè editur, in ipsum corpus verum & sanguinem, sicut in Imperatorem ipsum redundat, si purpura conspuitur, siue contaminatur. Eò recidunt Caluinistæ, cùm reos corporis & sanguinis veri peragunt, qui indignè communicãt, eò quòd oblatum sibi corpus & sanguinem verum sua indignitate respuant, & contumelia afficiant. Petrus Martyr, omnium qui vnquam vixerunt, Eucharistiæ teterrimus hostis, in ista illatione corpus in sua proprietate relinquit, & ab indignis sumi assentitur, sed indignorum genus multiplex constituit. Coguntur igitur omnes isti etiam in sermone Christi corpus appellatum, pro naturali & substantiali positum fateri, ne per eos Apostolus sophistam agat, qui intra paucas lineas, & in eodem argumento sine distinctione corpus Christi, sophistarum more, in varios significatus distraxerit. Hoc constituto, considerãdum duo ab Apostolo contra aduersarios concludi. Manducationem nimirum solummodò spiritalem, per fidem in sumptione Cœnæ dominicæ fieri negat, & realem manducationem ac præsentiam corporis & sanguinis Domini sub speciebus panis & vini asserit. Nam si tãtùm spiritaliter in Cœna ederetur per fidẽ, nec probationẽ animi, nec diiudicationẽ, nec indignã manducationem, nec ex ea reatũ, nec damnationẽ, nec tẽporale supplicium Paulus in medium produceret: nam probatio, si ritè fiat, spiritalem illã manducationem importat. siquidẽ nemo se satis probauerit, nisi fide Christũ amplectatur, & animo quantum potest repurgato, in ipsum feratur, quod prorsus est spiritaliter edere. Sed Apostolus in illa probatione non consistit, verùm eam tãquam præparationem & dispositionẽ ad alium esum, quẽ in Cœna Christus instituerit, requirit. Aliam ergo expressiorem & veriorem mãducationem corporis dominici Apostolus tradit in Cœna fieri, quàm spiritalẽ duntaxat. Breuiter realis & externa sumptio carnis Christi, vt prosit, postulat probationẽ fidei & animi antecedentẽ, spiritalis verò minimè: imò est ipsamet probatio fidei & animi, neque pręcedẽtem exigit. Ex Paulo itaque infertur, realem & substantialẽ perceptionẽ carnis Christi in Cœna decretã esse, nõ autem purè spiritalem. Præterea cùm spiritalis mãducatio nõ stet sine fide Christi, qua apprehendatur cũ meritis & donis suis, quid in tali esu opus fuerit diiudicatione, cùm posita tali fide, edi temerè & incõsideratè nõ possit caro Christi? nam fides eã spectat, apprehẽdit, & iudicat qualis sit: alioqui non dicemur eã spiritaliter edere. At Paulus in Cœna ita comedi corpus Christi censet, vt in tali esu ne cogitetur quidem esse corpus Christi. Alius ergo sit esus in Cœna, quàm simpliciter spiritalis, oportet. Quæ insuper inuenietur indigna mãducatio in esu spiritali? & quis reatus corporis & sanguinis Domini? Vbi enim fides Christum amplectitur & reueretur, quæ indignitas, quę culpa interuenire potest? Quòd si fides defuerit, aut non obierit vices suas, iam non spiritaliter Christus editur, & ita non indigna est manducatio, sed nulla. At Apostolus aliquam fieri mãducationem indignam corporis dominici ostendit, cuius causa indignè edentes, reatum incurrunt corporis & sanguinis Domini. Cogimur igitur aliam perceptionem in Cœna agnoscere quàm spiritalem, quæ tantùm dignè fit, aut omninò nulla est. Aduersarij

Apostolus tollit puram manducationẽ spiritalem & corporalem statuit.

destituti iustis latebris & effugiis, sese proripiunt quò possunt. Alij reatum corporis contrahi aiunt ex violatione signi, & indigna susceptione eius, quasi redundet in ipsum corpus Christi: quia peccetur in Deum, aut alium, dupliciter, absolutè & relatiuè, Qui maledicit Principi, aut manus infert, ipsum offendit in se & directè: qui vestem aut imaginem eius conspurcat, relatiuè. Caluinus cum suis sæpè in omissione culpam cōstituit, quæ sibi oblatum verum Christi corpus non excipit fide, sicuti deberet. Alij ac ferè omnes, indignorum multiplex genus faciunt, quorum nonnulli omninò fide careant, & hos nullo modo participes fieri corporis Domini iudicant: nonnulli verò fide quidem præditi sunt, eámque afferunt ad Cœnā, sed non tantam, nec cum tanta pietate & puritate atque reuerentia coniunctam, quantā desiderat dignitas corporis Domini: & istos credunt ex Paulo percipere carnem Domini spiritaliter per fidem, sed indignè, propter non satis iustam præparationem ad tantæ rei perceptionem. Ob id tales in vltionem indignitatis, temporariis pœnis à Deo affligi, non autem sempiternis, cùm sint in fide Christi. Alij opinantur non de indignis hominibus & personis ab Apostolo agi, sed de indigna accessione ad Cœnam, & manducatione, quæ piis & fidelibus atque impiis & infidelibus sit communis: quoniam non scribat Apostolus, Quicunque indignus manducauerit panem hunc, & biberit calicē, sed, Quicūque indignè siue ἀναξίως, manducauerit panē hūc: & quoniam Corinthij non omnes erant indigni, omnes tamen dicuntur indignè mādūcasse, cùm vnusquisque tā bonus quàm malus suā cœnā præsumeret ad manducandū. Ideò putant de mādūcatione sacramentali, siue signi, tātum loqui, nō autem corporis in veritate: & propterea Apostolū nominatim dixisse, Qui manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini, eúmque tēporarias pœnas duntaxat cōminari existimant. Vt ordine quatuor istas opiniones alienas esse à D. Paulo probemus, ipse quinque nobis planissima argumēta suppeditat, quibus primam profligemus, ac minimè interpretemur de manducatione signi, & inflicta signo iniuria, quod ille scripsit de mādūcatione corporis, & illata ei cōtumelia. Ex cōmixtis corporis & signi proprietatibus iam liquet, nusquam ab ipso separari signū à corpore, nec cōtrà, quoties de Eucharistia disseritur. Deinde probatio, & sui exploratio, quā ita diligentē exigit ante esum, id confirmat. Tertiò cōparat reatum ex indigno esu, cum Iudæis qui Christum cruci affixerunt. Quartò in eo tantùm crimen collocat, quòd cibus qui editur, non diiudicetur esse corpus Domini. Postremò iudicium & condemnationē acciri & acquiri ex defectione diiudicationis & indigni esus concludit. Principiò igitur si nihil aliud quàm corporis & sanguinis symbolū proponeret Paulus ad edendum, nō tam anxiè de præparatione animi verba fecisset: & in similibus symbolis scriptura eandem præscriberet probationē & dispositionē. Amplificantur autem ab aduersariis, tanquā æquè efficacia signa corporis & sanguinis Domini, quàm est ipsa iuxta illos Eucharistia, agnus Paschalis, Panes propositionis, Manna, & potus aquæ de petra. Sit ita, vt externa quædam mundities & ceremonia singularis posceretur ad dignam quorundam ex ipsis manducationem, vt ad agni Paschalis, & panis propositionis esum: sed ne ista quidem desiderabatur ad Mannæ capiendam escam, & potum aque de petra, quæ etiam iumentis profluebat. Multo verò minus ad dignam horum sumptionem habebatur necessaria propriæ conscientiæ examinatio, fidei impetus in Christum, & perfecta atque interna mentis sinceritas. Nihil enim de his scriptura præcipit: & quoties bibissent aut comedisset Israelitæ in deserto, tantam oportuisset eos adhibere probationem, meditationem & præparationem, quanta nobis est ad Eucharistiam dignè percipiendā, cùm non vterentur alio cibo quàm Manna, nec alio potu per aliquod tempus quam aqua

Cinglius, Caluinus in Vuestphal. & Heshus. & alibi. Petrus Martyr 3. parte De Eucharist. Heildeberg. in conformit. Cœnæ.

Ioan. Matthæus Schmalcadēsis de Eucharist.

Apostolus refellit omnes falsas interpretationes ad effugiendam veram corporis manducationē.

aqua de petra. Nec paruulis ritè baptismus irrogaretur, sicuti nec Eucharistia, cùm examinatio sui, quam infantes nequeunt præstare, tam ante illum, quàm ante hanc necessaria sit, si nihil hæc præ baptismo de corpore & sanguine Domini plus contineat. Prætereà sit ita, vt aliqua culpa teneretur quisquis prophanus, aut indignus ad sacra illa signa temerè accessisset, tamen nemo vnquam dixit, immeditata Mannæ manducatione, aut panum propositionis, corpus Christi violari, aut interfecti Christi crimen cum Iudæis admitti, & damnationem certissimam inde sequi. Sit ita, vt qui purpuram Regis aut imaginem indignè attigerit, siue attrectarit, reus alicuius culpæ agatur, quæ referatur in Regem, non tamen ei fuerit æquandus, qui in ipsum Regem violentas manus iniecerit, aut alioqui maiestatem ipsammet læserit, nec parem meretur cum isto pœnam. Non enim æqualia & paria sunt peccata, quæ relatiuè committuntur in Deum, aut alium, & quę proximè cõtra ipsos perpetrantur, nec etiam paria ipsis debentur supplicia. An si Iudæi nudam figuram ac signum corporis Domini in crucem sustulissent, tot pœnarum agerentur rei, quot nunc aguntur, ex eo quòd verum ac substantiale Christi corpus indignis modis excruciarunt? An Sacramentarij ipsi tam reos se fatebũtur corporis Domini & Sanctorum, ex eo quòd crucem Christi, & aquam sacro vsui baptismi deputatam, & ob id definitionem sacramenti, siue sacri signi, quæ à Caluinistis traditur, retinentem, & quòd alia sacramenta impiè & turpiter fœdarint: quódque imagines atque sanctorum signa confregerint: quàm si Christi corpus & sanguinem, ac sanctos ipsos manibus suis discerperent, & pedibus conculcarent: quia, vt ipsis placet, illata imagini iniuria, tam reflectitur in Imperatorem & prototypum, quàm si fieret eidẽ? Hoc loco sanè plus deferũt imaginibus aduersarij, quàm nos ipsi, cùm interea illarũ sint improbissimi effractores & hostes. Nos autẽ non dicimus vacare omni culpa, neque extra omne periculum damnationis ponimus eum, qui aliquod Christi sacramentum scelere insigni polluerit, aut non satis decenter susceperit: nõ tamen possumus huius peccatum statim morti æternæ obnoxium pronuntiare, nec illorũ peccato aut damnationi æquare, qui Christum vitæ & sacramentorum authorem nefariè trucidarint, aut contumelia, atque irreuerẽtia affecerint. Ista duo cùm penitùs imputet Apostolus indignè vescẽtibus Eucharistia, eam distinguit apertissimè à puris signis & symbolis corporis & sanguinis Domini. Ac ne litigãdi ansam dedisse videretur, quia nominarit panẽ & calicem, omnẽ dubitationem tollit, quãdo exprimit peccari in eo, si aliud esse putetur aut credatur, quàm ipsum corpus Domini, ne quis intra signũ huius corporis cõsistat: & se intelligere de verissimo Christi corpore postea confirmat ab effectu, cùm subiungit, iudiciũ comedi ex indigna eius manducatione, sicuti vita ex eiusdẽ pio & puro esu: quoniam eadem res, Christus ipse, & corpus eius, aliis cedunt in vitam, aliis in mortem, aliis in ruinam, aliis in resurrectionem, propter imparem manducantium dispositionem. Sicuti ergo non signum carnis & sanguinis, sed caro ipsa & sanguis conferunt vitam, ita nõ signum ipsum indignè sumptum parit mortem, sed caro ipsa & sanguis. Hoc veteres omnes Christiani multis similitudinibus illustrarunt, & eam esse mentem Apostoli fusè latéque disputarunt: sed hæc omnia suo loco narrabuntur. Si Apostolum itaque interroges, quid sit in causa, cur indigni edendo panem, & potando vinum Eucharistiæ, in reatum corporis & sanguinis Domini incidant, ac iudicium sibi asciscant: vnum respondet, & in vno conquiescit: Quia, inquit, quod editur & potatur, non æstimatur tanti, quanti faciendum est corpus Domini, neque ipsum, vt corpus Domini, ab aliis communibus cibis discernitur. Nam διακρίνειν, quo vtitur Apostolus, est ex collatione duarum rerum vnam ab alia secernere, & vnam alteri

Repetition. 5. cap. De manducatione indignorum.

præferre ex perſpecta eius qualitate aut ſubſtantia. Sic Paulus hominem ſupra alios
Prior. ad Cor. 4. inſoleſcentem deprimit, atque in ordinem cogit, τίς σε διακρίνει, id eſt, quis te diſcernit? quis te eximit ex promiſcua multitudine, & quaſi conſpicuum illuſtriori loco
Actor. 15. ponit? Sic Lucas in Actis Apoſtolicis ſcripſit, Nihil diſcreuit inter nos & illos. Panis igitur in Euchariſtia ita diſcerni, diſtingui, & anteferri omni pani debet, vt credatur & iudicetur verum Chriſti corpus eſſe. Antequàm certè diſcernatur panis hic eſſe corpus Domini, oportet vt verè ſit ita: aloqui falſò diſcerneretur. Quamobrem antequàm comedatur, credi debet panis eſſe corpus Domini: neque per fidem redditur præſens hoc corpus, neque ſolummodò fide comeditur: ſed quia panis qui mãducatur, ex verbo Chriſti effectum eſt corpus eius, antequàm ſumatur, ſiue fides accedat, ſiue deſit: ideò ſecernendus eſt tanquam corpus Domini ab omni alio cibo. Potuit verò Apoſtolus tam facilè dicere, Non diiudicans eſſe myſterium ſeu ſacramentum corporis Domini, atque dixit, Corpus Domini, ſi tantùm haberi pro ſacramento & ſymbolo corporis voluiſſet: ſed omne reprehendit iudicium, & omnem damnat opinionem, quæ omninò aliud, aut aliquid minus eſſe exiſtimat, quàm corpus Domini naturale, quod non tantùm ab omni pane cõmuni, ſed ab omni re quæ editur, ſegregandum eſt, etiamſi res illa eſſet eiuſdem corporis ſignum, vt erat Manna. Etenim tantùm duo ſtatuit Apoſtolus, de quibus ſit faciendus delectus, Corpus Chriſti, &, omne aliud à corpore Chriſti. Quicquid crediderimus ineſſe ſacramento, quod edamus, ſi corpus Chriſti excluſerimus, aut indignè ipſum manducauerimus, damnamur, & manet nos æternum ſupplicium. Breuiter quæritur, vnde naſcatur propriè indignitas illa. Certè ait, ex manducatione panis, & vini potu, in quibus non diiudicetur quid edatur & bibatur, ſiue quæ ſit res illa quæ edatur & bibatur. Deinde in eo verſatur indignitas, quòd ad eſum huius panis, & vini potum, non ita reuerenter accedamus, vt accedendum eſt ad rem, quæ verè ibi eſt, ſi quænam ſit illa, benè atque attentè diiudicaretur & animaduerteretur. Ne hæreas anxius de re illa, corpus eſſe Domini pronuntiat. Itaque non alibi, quàm in panis ſpecie, ſumi corpus Domini oſtendit. Non enim ait, interea dum capitur panis, corpus ipſum extra panem capi: ſed exprimit eſſe corpus Domini, cuius eſus ſub ſpecie panis ſit eximendus & diſcernendus ab eſu alterius cuiuſcunque rei quæ extra panem ſit. Victus hac perſpicuitate textus Caluinus, cùm corpus quod diiudicari Apoſtolus iubet, non poſſet transferre probabiliter in ſignum & ſymbolum corporis, coactus fuit nouum commentum excogitare de oblatione huius veri corporis, quod præſentari ait dignis & indignis de cœlo extra panem, interim dum manducatur panis, ſed excipi oblatum à dignis tãtùm per fidem, ab indignis verò reſpui, quos ita iudicium ſibi comparare ſomniat. Verùm Apoſtolus, quicquid committitur & peccatur, ipſo eſu panis indigno admitti clamat, non corporis ſeparati à pane reiectione aut repulſione, ſed indigna inquam panis & vini perceptione. Probet (inquit) ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Ne corpus, aut aliud, ſeorſum à pane diuidamus, quod nos condamnet, exactè peccari demonſtrat: quia panis non exiſtimetur corpus Domini, ſed aliquid aliud ab ipſo corpore cenſeatur. In-
Matth. 8. ſuper non grauiùs peccatur repellendo Chriſtum, quàm intra ſe indignè recipiendo, imò multo minùs. Centurio certè non offendit, renuendo Chriſtum ſeſe offe-
Matthei. 10. rentem, ex eo quod agnoſceret indignitatem ſuam. Contrà verò quiſquis admiſſum hoſpitem Chriſtum indignè exceperit, multatur, & dignus ſenſetur, in quem excutiatur pedum puluis. Qua de cauſa æquius eſt, vt grauitas peccati ſtatuatur in

indigna receptione & actione, quàm in repulſione aut omiſſione. Deinde Caluinus eſt author, ſacramentum fieri ex pane & corpore Domini ſeiunctis, quantum cœlum à terra, per fidem & intentionem ſumentis, non autem verbis Chriſti prolatis. Non igitur infideli vllo modo offeretur corpus Chriſti, aut ſacramẽtum Cœnæ: quia fide qua efficiatur, & corpus offeratur, careat. Prædicant quoque Caluiniſtæ abſentia effici præſentia per fidem, & ob id per eandem nobis reddi præſentiſſimum Chriſti corpus toto cœlo à nobis diſſitum. Infideles igitur, cùm huiuſmodi deſtituantur fide, non habebunt quo offeratur illis corpus Chriſti. Porrò Apoſtolus etiam repellit eos, qui ex duplici genere indignorum conantur euadere, atque inficiari ab infidelibus capi corpus & ſanguinem Chriſti. Nam infideles indignorum nomine maximè comprehendit per id quod ait, Non diiudicans eſſe corpus Domini. Hoc enim ad eos potiſſimùm pertinet, quia fide imbuti agnoſcunt quidem & diſcernunt eſſe corpus Domini, ſed per indiligentiam aut temeritatem, indignè fruuntur ipſo. Atque vtrumque genus indignorum verè ſumentium carnem Domini inter Corinthios extitiſſe Paulus innuit, cùm modò eos tãquam incredulos ita increpet, Panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Chriſti eſt? modò admoneat, tanquam indifferenter atque imparati irruerent in Cœnam Domini, ſine præuia probatione & repurgatione conſcientiæ. Falſum autem eſt ab eodem Apoſtolo tantùm minas pœnæ temporariæ indignis quibuſcunque intentari. Non enim reos corporis & ſanguinis Domini momentaneo ſupplicio ſubiicit: nec cùm ait iudicium manducare & bibere, qui corpus Domini non diiudicant, pro leui damno & calamitate intelligit: ſed ſicuti duo genera indignorum commiſcuit, ita duo genera pœnarum interponit. Laudandi interea ſunt in eo aduerſarij, quòd cum Catholicis hoc loco quædam eſſe peccata fateantur, quæ plectuntur à Deo, non æternis tormentis, ſed tranſituris in iſto ſeculo, ſiue in futuro, vt Apoſtolus ait à Corinthiis in hac vita illa perferri, ne cogerentur in alio ſeculo eadem luere. Denique Apoſtolus ne quidem ſubtilitatem illorum intactam præterit, qui arbitrantur nihil eum de indignis hominibus cogitaſſe, ſed ſolam indignam manducationem, ſiue à bonis fiat, ſiue à malis, redarguere. Vt enim ſacra omnia violantur, ſi aut profanus accedat, aut ſacer homo illotis manibus attrectare audeat: ita duobus modis circa carnem & ſanguinem indignitas admittitur: vno, ſi peccatis pollutus ad ſanctum & immaculatum cibum proruperit: & altero, ſi poſt peccatorum expiationem, nihilominùs infideliter, aut minus prudenter, ſiue minus pie ac religioſè corpus & ſanguinem Domini ſumpſerit & deguſtarit. Propterea Apoſtolus contra infideles aut flagitioſos ait, Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat: & contra indignam perceptionem ſubiungit, Qui manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Quamobrem qui de præparatione ad Euchariſtiam populum commonefacient, de hac duplici meminerint oportet.

Reſtat locus Apoſtoli, ad quem magno ſtudio prouocant Caluiniſtæ, vt nos ab inſtitutione Euchariſtiæ, tanquam ab arce, depellant. Sic autem habet: Vt prudentibus loquor: vos ipſi iudicate quæ dico. Calix benedictionis quem benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt, & panis quem frãgimus, nónne participatio corporis Domini eſt? Quoniam vnus panis, & vnum corpus multi ſumus, omnes qui de vno pane & de vno calice participamus. Iubet Theodorus Beza, vt relicta inſtitutione Euchariſtiæ, attentè audiamus Apoſtolum, verborum Chriſti interpretem, tanquam planè loquentem, corpus Chriſti non cenſeri in pane, ſed panis fractionem ſymbolum eſſe participati corporis Chriſti: ita rem geri in Cœ-

Prior. ad Cor. 10.

Lib. 2. De re ſacr.

na,vt quando pane vescimur,extra ipsum tamen,corpus Christi percipiamus. Nos autem tria initio respondemus: Non esse æquum ex loco, in quo testatur Paulus se obscuriùs loqui,tanquam prudentibus etiam intelligentibus mysterium Christianis,vt tenebræ offundantur institutionis verbis, per quæ locus hic tenebricosior elucidari debet, & non contrà, iuxta doctrinam Christi & Apostoli, quam antea tradidimus. Deinde aduersarios ostendemus, ne quidem dictionum sensum assequi,sed variis modis peruertere:& tertiò,nec in huius textus sententia & intelligentia ipsos conuenire inter se,nec cum veritate. Imprimis ergo audent ipsa verba corrumpere,& citare, ac si Apostolus scriberet, panem esse corporis dominici communicationem, vt euincant signum efferri nomine signati, & panem appellationem corporis sortiri. sed falsitas ilicò apparet. Propterea alij cum Beza concedunt, non panem simpliciter legi, neque omninò conuenire orationem Apostoli cum institutione Christi,sed panem in actione ab Apostolo reponi, id est, in fractione, siue distributione,aut perceptione: ac tum quoque metonymiam redolere Caluinus in Concordiæ formula existimat. Vtrique verò aberrant in eo, quòd panem pro materiali & naturali pronuntiatum à Paulo volunt: quasi nihil immutationis ei accesserit, antequàm dici queat corporis dominici participatio. Atqui tantam intercedere credimus, vt panis esse naturalis desinat, tametsi nomen & aliquam eius proprietatem retineat, ac propriè panis nomine cibum in genere significet, non panis materialis substantiam aut naturam in specie. Ad hoc credendum adducimur ex eodem Apostolo, qui potionem in genere apponit, & ei interuenire benedictionem distinguit, antequàm æstimetur esse communicatio sanguinis Christi, nec eam nomine vini in specie designat. Deinde audimus eūdem Apostolum profiteri,Omnes vnum corpus sumus,qui de vno pane & de vno calice participamus: quod de materiali pane & calice non datur intelligi,cùm omnes Christiani de vno & eodem materiali pane participes nequeant effici: ob ídque de vno Christo ac corpore eius interpretari cogimur, atque agnoscere talem panem siue cibum in genere, sub proprietatibus panis materialis in sacramento esse ipsummet Christi corpus, & eius perceptionem esse veri dominici corporis participationem. Dissident quoque aduersarij in expositione huius locutionis Apostolicæ, cùm alij sentiant panis fractionem esse signum participati corporis, alij instrumentum,alij tesseram,obsignationem,& confirmationem corporis, inquam, participati:alij conuentionis tantùm & fœderis cum corpore.Pergamus textum istum excutere. Principiò, corpus Christi hìc accipi pro naturali fatentur omnes aduersarij, quorum nullus negat nos reddi participes veri corporis Christi:sed in modo discrepant. Itaque consequitur & in ipsa institutione Eucharistiæ corpus Christi ab Apostolo pro naturali scribi & agnosci, cùm hìc habeatur sermo eadem de re, quam declarauit institutio,ad quam Christianos, vt mysteriorum conscios & peritos remittit, cùm ait, Vt prudentibus & intelligentibus loquor. Profectò si corpus & sanguis Domini hìc per figuram pro signo corporis & sanguinis caperentur, insulsissima nasceretur sententia,nempè fractionem panis,qui significat corpus Christi, esse signum eiusdem corporis: quasi nihil aliud diceretur,quàm signum esse signum, & sacramentum corporis esse sacramentum corporis: quæ sanè seipsam confutat absurditas,ac proinde in sua naturali proprietate corpus Domini interpretandum docet. Videndum prætereà, quid ab Apostolo vocetur communicatio corporis & sanguinis Domini.Nam ἡ κοινωνία multiplicem sensum sortitur in scriptura. Aliquādo pro quadam societate, & rei alicuius cum alio cōmuni fruitione legitur. Quod vidimus (inquit D.Ioannes) & audiuimus, annuntiamus vobis, vt & vos societatem

Caluin.in concord. Formul. & alibi. Beza in Heshus. & in annot. in 1. ad Cor. Heildeberg. in Conformit.& in Protocollo disputat. Mulbrun.

1.Ioan.1.
Ad philipp.1.

tem

tem habeatis nobiscum, & κοίνωνια ἡμέτερα, siue societas nostra, sit cum patre & filio eius Iesu Christo. Ad Philippens. quoque scribitur, Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, super communicatione vestra in Euangelio Christi, à prima die vsque nunc. Ab eodem κοινωνία passionum Christi nominatur: qua in significatione Apostolus loquitur, cùm nos participes Christi, & dæmoniorum vocat quasi socios & confœderatos: sed ipse non consistit in eo, sed pergit explicare, quo medio ineamus illam societatem cum Christo, nempè carnis & sanguinis perceptione. Ideò τῆς κοινωνίας alij quærendi sunt magis proprij significatus, quàm solius societatis & fœderis. Nam aliquando pro distributione, & impartitione inuenitur. Sic enim vulgo à Paulo, erogatio in pauperes appellatur, quasi quodam societatis iure ipsis deberetur. Probauerunt, inquit, Macedonia & Achaia aliquam κοινωνίαν id est, collationem in pauperes sanctos, qui sunt in Hierusalem. Placuit enim eis, & debitores sunt eorum. Nam si debitores eorum facti sunt gentiles, debent & in carnalibus ministrare illis. Insuper vt ex parte dantium distributionem propriè κοινωνία denotat, ita ex parte accipientium perceptionem siue participationem declarat. Hoc in textu Apostoli, quem tractamus, κοινωνία τοῦ σώματος, omnibus modis potest per se intelligi, & pro nostra consociatione cum corpore Christi, quam inimus per eiusdem corporis dignam sumptionem, & pro traditione siue exhibitione corporis, quæ fit per panis & calicis distributionem, & pro perceptione siue participatione eiusdem corporis, qua donamur per panis susceptionem. Lutherus in libello visitationis vertit, Panis quem frangimus, est distributum corpus, seu corporis distributio. Melanchtho in Responsione ad articulos Vvormatienses & Ratisbonenses, eodem modo transtulit. Caluinus exponit, quòd fractio aut sumptio panis, sit participatio corporis Christi: ita vt panis non ratione substantiæ, sed quatenus distribuitur, inferat distributionem, & perceptionem corporis dominici. Insuper Caluinus pro participatione ab Apostolo collocari κοινωνίαν fatetur: ad quem proculdubiò significatum videtur Paulus spectasse, à quo concluditur, Vnus panis & vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & de vno calice μετέχομεν id est, participamus. Porrò tantum abest, vt hic textus aduersariis suffragetur, quòd potissima eorum capita contra fidem catholicam de Eucharistia confutat & euertit. Primò asserunt indignos arceri à corporis dominici participatione. Deinde putant nos fide tantùm delibare corpus illud, eidémque vniri. Tertiò, non panis sacramento, tanquam quodam vasculo, opinantur ad nos deferri & deportari tale corpus, sed aliunde per fidem sumi. Postremò sacrificio & oblationi eiusdem quoque corporis, quod fit in Eucharistia, mirè sunt infesti: cui patrocinatur admodum locus iste Apostoli, aliàs in eum finem repetendus. Ante omnia verò Apostolus demonstrat, se ad indignos Corinthios sermonem habere. Multi enim ex ipsis iam Christianam fidem professi, Eucharistia vescebantur, nec interea à sacrificiis idolorum abhorrebant, quia putabant quiddam esse indifferens, & claudicabant in Christi & idolorum cultum, nec pluris æstimabant Eucharistiam quàm idolothytum: quasi nihil esset illa, quàm alimentum panis Deo dicati, & oblati, vt cætera obsoniorum genera, quæ ante esum immolabantur idolis. Ad eripiendam ex eorum animis hanc infidelitatem & impietatem, proponit Apostolus veritatem Eucharistiæ. Calix, inquit, cui benedicimus, nónne participatio sanguinis Christi est? Panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Christi est? Proponit effectum, Quoniam vnus, & vnum corpus multi sumus omnes, qui de vno pane & de vno calice participamus. Videte Israël secundum carnem, nónne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Proponit periculum, An æmulamur Dominum?

Ad Rom. 15.

lib. 4. Institut. cap. 17. nu. 10.

2. lib. de Consensione.

Nunquid fortiores illo ſumus? Ex veritate oſtendit diſcrimen inter Euchariſtiam, & idolothytum: quòd Euchariſtici panis perceptio, etiam à Corinthiis indignis & infidelibus, quos alloquebatur, ſit corporis dominici ſumptio: idolothytum verò nihil ſit, ſicuti nec idolum, nec quicquam ſecum ferat, quàm habitum quendam & relationem ad dæmones, quibus immolatum fuerit. Itaque ex mente Pauli, etiam indigni & infideles, capiendo panem Cœnæ, percipiunt carnem Domini: ſumendo verò idolothytum, nihil ſumunt præter naturalem cibum, & dæmoniorum ſymbolum, ſiue ſacrum ſignum. Hanc enim ſtatuit differentiam inter vtrumque cibum acceptum ab eiſdem indignis & infidelibus. Peccant verò Sacramentarij, qui pani Euchariſtico non plus rei & ſubſtantiæ alienæ tribuunt, quàm idolothyto, quod dicitur à Paulo nihil eſſe: quia non eam ſubſtantiam, cuius ſacrum ſignum eſt, habere in ſe poſſit, cùm nulla ſit, vt in ſe habet Euchariſtia corporis dominici ſubſtantiã, cuius cauſa illam eſſe ait corporis dominici cõmunicationem. Porrò ex effectu docet Apoſtolus, nos nõ ſolo ſpiritali vinculo coadunari cũ Chriſto, ſed reali & corporali, & hoc proficiſci ex eſu panis dominici. Eos enim, inquam, indignos affabatur, qui nihil ſpiritale propter incredulitatẽ ex Euchariſtia reportabant: & tamen vnũ corpus effici cũ Chriſto pronuntiat, ex eo quod de Euchariſtia ſumerent. Cur verò aſſereret eiuſdẽ panis cibo omnes conflari in vnum corpus, profert: quia nimirum panis huius fractio ſit participatio corporis dominici, ex qua omnes digni & indigni in vnum illud corpus perceptum coaleſcerent, ſicut Iſraëlitę, inquit, ſecundum carnem cum altari acquirunt conſortium per externarum hoſtiarum eſum. Alioqui niſi panis eiuſmodi, eſſet corpus Domini, & diceretur, nunquam digni & indigni de vno & eodem ſingulari pane comederẽt, nec vnquam in vnum corpus & in vnum panem euaderent: imò ne quidem digni ipſi inter ſe de vno pane propriè ederent: quandoquidem nec quotquot ſunt digni ſiue indigni, poſſunt vno ſacramentali pane ali, ſed pluribus opus habent, nec indigni aliundè corpus Chriſti apprehenderent, quoniam fide deſtitui intelliguntur. Ideo ex Euchariſtia non magis copularentur in vnum corpus, & in vnum panem, quàm ex quouis alimento promiſcuo. Digni verò omnes Chriſtiani non coagmentarentur in vnam quaſi maſſam ex eodem pane ſacramentali, cum vnus panis & ſingularis ſacramẽti omnibus Chriſtianis dignis, quotquot fuerunt ac futuri ſunt, ſatis eſſe nequeat, niſi ſit ipſummet corpus Chriſti, panis verus, omnibus ſatisfaciens & ſuperabundans. Quòd ſi abeunt in vnum corpus & in vnum panem per fidem ſolam mentitur Apoſtolus, qui fieri id affirmet per eſum vnius panis, nec magis id ex Cœna obtinerent, quàm extra ipſam, quoties fide abundarent. Præclarè igitur ab effectis colligit Apoſtolus, panis diſtributionem eſſe corporis dominici exhibitionẽ. Neque verò mihi quiſquam faceſſat negotium, ſi cum Apoſtolo indignos cum dignis vnum corpus cum Chriſto effici ſcribo. Efficiuntur quidem re vera per naturarum contactum vnum corpus cum Chriſto, ſed non ſpiritaliter neque ſalubriter, ſed ad iudicium & condamnationem, ſicuti pari damno dicuntur corpus Domini excipere. Non efficiuntur perfectum corpus cum Chriſto ſed tantum ex parte vt capite de Indignis dicemus. Eam obrem. D. Paulus Corinthios admonet, cùm tranſierint per menſæ dominicæ vſum in vnum corpus Chriſti cum aliis, iam non eſſe ipſis liberũ aut licitum diuertere ad conſortium & ad menſam dæmoniorum, aut eos prouocaturos eſſe Deum ad vltionem. Poſtremò cum Apoſtolus enuntiet panis fractionem eſſe corporis dominici communicationem, non eſt arduum iudicare ab eo ſtatui, non aliundè quàm ex pane corpus illud exhiberi. Nam ſi participatio illa non ineſſet panis manducationi, ſed ſeiungi poſſet, malè Apo-

ſtolus

ſtolus ex panis ſacri fractione, & manducatione, re vera participari corpus colligeret: ſi quidem mandi & conſumi facilè poſſet panis ſacramentum ſine perceptione corporis Chriſti, ſi abeſſet à ſacramenti pane. Ineptiſſima deinde tota coargueretur Apoſtoli connexio & illatio iſta, quam expreſſis literis & ſyllabis ponit, Omnes de vno pane deguſtamus: ergo omnes de vno corpore participamus, & cum illo copulamur, vt vnum corpus euadamus. Etenim facilè negabitur iſta conſecutio, ac dicentur panis & corpus Chriſti longiſſimè ac toto cœlo diſſita, neque penetrari ad corpus per panis inſtrumentum, ſed per fidem ac ſpiritum: vt fractio panis non ſit re vera communicatio corporis Chriſti, imò nullo modo corpus attingat, aut exhibeat: quæ quidem eſt Sacramentariorum doctrina, & cum Apoſtoli verbis ac concluſionibus omninò pugnat. Inſuper indignos, vt pręfati ſumus, alloquitur hoc in textu, qui nihil ſpiritale referrent ex Euchariſtia: ipſis tamen ait panis fractionem eſſe corporis dominici communicationem ſeu perceptionem, quam vtique oportet externam intelligi, & realem: quia mali, inquam, & indigni ſpiritaliter non ſumunt, neque edunt. Et certè ſi non omnes, quotquot pane Euchariſtico fruuntur, fierent corporis Chriſti participes, non panis ipſius eſus, vt placet Apoſtolo, ſed fides vel ſpiritus eſſet res & inſtrumentum, quo ſocietas contraheretur cum corpore Chriſti naturali: neque fierent omnes vnus panis, ſed vna fides, vnus ſpiritus, & ex fide & ex ſpiritu, non autem ex panis manducatione efficerentur vnum corpus, ſicut affirmat Apoſtolus, & ab exemplo Iſraëlitarum veſcentium de exterioribus hoſtiis probat, quarum eſu, non autem fide, participes fiebant altaris. Quo etiam exemplo manifeſtè confirmat, nos referre communicationem corporis dominici ex panis exteriore fractione, ſicut Iſraëlitę conſociationem cum altari inibant ex hoſtiis externè acceptis & manducatis, neque quicquam mutuabantur ex altari, quod prius non ineſſet hoſtiis illis, & quod non in ipſarum fruitione obtinerent. Quòd ſi tam remotum eſſet corpus, & communicatio eius, à pane & panis diſtributione, quàm cœlum à terra, non probabiliùs enuntiaretur corpus exhiberi per exhibitionem panis, quàm ſi diceretur cœlum in rem præſentem ſiſti, cùm terræ gleba contingitur. Non docent aduerſarij per ſcripturam certam, Deum pepigiſſe cum hominibus, quod ad panis fractionem, fidei noſtræ præſto eſſet corporis dominici communicatio: & licet id alicundè docerent, non euincerent tamen id exprimi per iſtam locutionem, Panis fractio eſt corporis Domini communicatio. Iſta enim vi ſua & genuina ſignificatione commōſtrat harum duarum rerum copulam intimam, & non toto cœlo & terra illarum diſtantiam, quam iactant aduerſarij.

MVLTIPLEX ADVERSARIORVM, ET IN EXponendis verbis Chriſti abſurditas, & diſcordia: atque octoginta & amplius interpretationes ſatis confirmant eorum proprietatem retinendam eſſe. CAP. 10.

SEx ſunt, quæ in aduerſariis contra proprietatem verborum, quibus Euchariſtia inſtituitur, admiramur & inſectamur. Principiò negant, in ſcripturis ſpectandam aut exigendam literæ proprietatem. Alij cenſent non magnoperè curanda verba illa Cœnæ concepta. Alij parùm referre putant, quo quiſque modo illa accipiat aut exponat. Omnes ferè non ſolùm ab aliis in ipſorum interpretatione, ſed à ſemetipſis diſſident & diſcordant. Omnes etiam ſuum ſenſum & explicationem, non aliundè quàm ab ipſo Spiritu ſancto acceptam & afflatam glorian-

Aduerſariorū abſurditates ex omiſſa literæ proprietate.

tur, cùm non sit dissensionis spiritus, sed pacis, & cùm plerique ex ipsis se à malo genio agitari fateantur, aut fuerint deprehensi. Postremo ex ea, quam sibi omnes arrogant, de institutione Eucharistię commentandi licentia, & à verborum naturali significatione recedendi audacia, accidit, vt de Cœna Domini iam nulla inter illos fixa sit sententia, nec vlla omninò consistere possit, cùm numerus opinionum in infinitum propè excreuerit.

Lib. 4. Instit. cap. 17. nu. 23.

De primo Caluinus ita dictat. Vetāt boni magistri, vt literati appareant, vel tantillùm à litera discedere. Ego contrà, vbi scriptura Deum nominat virum bellicosum, quia sine translatione nimis asperam locutionem fore video, non dubito sumptam esse ab hominibus comparationem. Et sanè non alio prætextu molesti olim fuerunt orthodoxis Patribus Anthropomorphytæ, nisi quòd vocibus illis mordicus arreptis, Oculi Dei vident, Ascendit ad eius aures, Manus eius extenta, Terra scabellum pedum eius, clamitabant eripi Deo corpus suum, quod ei scriptura assignat. Hac lege recepta, immanis barbaries totam fidei lucē obruet. Quæ enim absurditatum monstra fanaticis hominibus elicere non licebit, si illis permittitur singulos apices stabiliendis suis placitis obiicere? Petrus Martyr idem sic suadet: Perspicuitas verborum non est tantoperè obiicienda. Omnes enim ferè hæretici collegerunt opiniones ex eo sensu, quem verba perspicuè prę se ferebant. Quare oportet ex aliis scripturarum locis & circunstantiis benè circūspicere, quid in eis agatur. Non valet (adiicit Ioannes Matthæus Smalcadensis) consequentia à non sic dictum esse ad non sic intelligi. Nos cōtrà profitemur religionis Christianę potissimum fundamentum in plana & simplici Prophetarum atque Apostolorum scriptura versari: quæ si hominum ingeniis subiicitur, vt ipsorum iudicio tropis & figuris inflectatur, protinus ipsa cum tota religione Christiana ad hominum desiderium & arbitrium in fabulas & mendacia transformabitur: nec credetur, nec agetur, nec præcipietur etiam à Deo quicquam tam necessarium ad salutem, aut manifestum, quod hominum subtilitate & troporum artificio non eludatur. Sursum ac deorsum ferentur omnia, ac permiscebuntur, si nihil certi ex verbis decernitur. Nihil firmum aut inuiolabile supererit ad vitandas aut refellendas errorum præstigias, ad tuendam Euangelij puritatem, si verbis Spiritus sancti non inhæremus: si ipsis non tantùm verba peregrina, sed nostra somnia & placita addimus: vel si nō verba, aut syllabas, sed sensum verbis ipsis & syllabis detrahimus. Non immoror recēsendis hæresibus, quæ inde ortæ sunt, cùm nullam ferè exoriri potuisse videam nisi aliquam scripturam à proprio significatu in alium subtilitate quadam pertraxerit. Anthropomorphytas ipsos oportuit Christi dictum, Spiritus est Deus, & huius generis alia, à suo sensu in alienum conuertere. Oportuit Hymeneum & Philetum multis figuris affluere, vt pro corporali spiritalem supponerent resurrectionem. Oportuit Cerinthum, Hebionem, Marcionem, Valentinum, Arrium, Origenem, Nestorium, & omnes alias Ecclesiæ pestes, infinitis tropis & figuris sacras literas contaminare & corrumpere. Neque verò tam tenaciter hærendū literę suademus, quin ab ea recedatur aliquando: sed hominū inuentioni nusquam adeò deferri debet, vt suum sensum sacrorum verborū proprietati anteponant. Non satis est humano iudicio concinnam videri explicationem, sed eam diuina niti authoritate decet: quoniam fides & religio nostra non consistit in hominum sapientia, sed ex Dei nostri responsis & traditis oraculis emanat. Scrutemur ergo imprimis institutionem rei de qua quæritur, aut eas scripturas, quæ post institutionem aut promulgationem planius & accuratiùs eadem de re definiant: tum sensum literæ deserere, qui clarioribus aliis locis improbatur, peccatum non habebitur, maximè si Eccle-

Petr. Mart. 3. parte volum. de Eucharist.

Fundamentū Christianæ religionis est in scripturæ proprietate.

Ecclesiæ iudicium expectatur: Sed scripturę proprietatē, sine exactiori alia scriptura, quę de re ipsa ex professo decidat, per figuras & humanas cogitationes opprimere, vel in subsidium imaginationis suæ scripturas alienas à re, de qua disputatur, rapere, breuissimum esse compendium credimus ad perdendum Christi Euāgelium per humanam astutiā: quoniam nihil tam certum aut manifestū in eo fuerit, quod suis argutiis non perstringant homines maleuoli, & quod non eò quò libuerit detorqueant. Ante omnia cum aduersariis expostulamus, quòd à significatione literę, quæ Eucharistiæ institutionem complectitur, lōgiùs euagentur, & ad alias scripturas prouocent, quæ nō expressioribus verbis sensum designant quē cupiunt, quàm institutionis verba illū significant, qui creditus est ab Ecclesia. Profectò nullos textus de Eucharistia enucleatiùs cōscriptos proferent, quàm quos in medium adduximus, in quibus ne syllaba quidem ad literā apertè, ac ne obscurè quidē, suffragatur opinioni, quæ corpus Christi verum à pane Eucharistiæ ablegat. De 6. cap. Ioannis, ad quod confugiunt, seorsum agemus, ad quod recurrere cōtra institutionis verba, est, lumen soli ex tenebris inferre velle: cùm aut illud nō intelligatur de Eucharistia, sicut omnibus ferè neotericis placet, aut de ipsa nobiscum caput illud cōsentiat, quemadmodum veteri Ecclesiæ visum est, & ab ea nobis traditum. Expostulamus præterea cum aduersariis, quòd è scripturis, quæ nihil ad Eucharistiā pertinent, voculas quasdam emendicent ad excusandum potius quàm ad firmandum sensum, quem suo cerebro confingunt. Coaceruent quantū volent huiusmodi locos, Agnus est transitus, Circuncisio est fœdus, Colūba est spiritus, Petra erat Christus, vt quod affirmatur à Christo sub panis specie corpus suum esse, tantum ipsum significare demonstrent: quid quæso ista ad destruendam Eucharistiam amplius, aut fortiùs, quàm ad alios fidei articulos infirmandos conducunt, cùm nihil magis ad Eucharistiam, quàm ad alios fidei articulos pertineant? Valeant quidem tales flosculi ad illustrandum sensum, quem antea indubitatis scripturis euiceris, non ad eum introducendum, quem aliquo animi morbo somniaris. Probent prius expressis literis & syllabis scripturæ, Hoc est corpus meum, tantùm significare corpus Christi, & postea ad eum sensum exemplis elucidandum libros suos illis allegationibus infarciant. Dolemus per aduersarios pridem sepultas hæreses excitari; dolemus ad quæcunque hominum commenta viam publicam muniri. Habet Seruetus Arrianus in Caluinistas, vnde clauum clauo trudat: Deus erat verbum: Hic est filius meus dilectus: Ego & pater vnum sumus. Ista poterit ad significandi vim & figuram redigere. Habet Marcion, habet Manichæus, habent alij pestilentiæ contra incarnationem Christi successores, vnde, Verbum caro factum est, ad suam intelligentiam, similitudinem & significationem inuertant. Nam cur ad applicandū illis scripturis significandi & repræsentandi modū non sufficient ista, Agnus est transitus, Petra erat Christus, cùm eadem sint ex scripturis aduersariorum firmamenta, vt dissoluatur in figuram, Hoc est corpus meum? Non defuerunt Arrio nonnulla de filio Dei ad literam in Euangelio dicta, quæ eius hæresi videbātur admodum patrocinari. Non defuerūt Marcioni & Manichęo, ad deprauandū, Verbum caro factum est, etiā aliqua in scripturis posita, quibus prima facie eorum falsa iuuaretur opinio. Nam de incarnatione Christi scriptū legitur, In similitudinē hominum factus, habitu inuētus vt homo, figurā serui accepit, quibus illi, Verbum caro factū est, interpretabātur, & oppugnabant. Ne dictiuncula quidem in vniuersis Euāgelicis & Apostolicis literis occurrit, quę de Eucharistia sine cōtrouersia scripta sit, & quę ad literā presens Christi corpus naturale inficietur esse in Eucharistia. Si reperiretur scriptum, Christū se exhibuisse discipulis in Cœna in similitudinem

Status controuersiæ inter nos & aduersarios circa scripturam.

corporis, vel habitu corporis, vel in figura corporis, quantis clamoribus ſuam cauſam agerent aduerſarij? quãto claſſico orbem terrarum ad arma vocarent, donec ad internecionem vſque è mũdo & vita nos omnes amandaſſent? Attamẽ ne tum quidem à verborum proprietate, quibus eſt inſtituta Euchariſtia, abduceremur, nec talibus aſſertiunculis inſtitutioni dilucidæ & planæ tenebras offundi pateremur, vt nec paſſi ſunt patres noſtri ex illo dicẽdi genere peruerti, Verbum caro factum eſt.

Vveſtphal. lib. De Verb. Cœnæ et in Apolog.

Aduerſarij plerique ne quidem ſunt veriti verba Christi à ſuis cenis tollere, et fere omnes illa inſectantur. Card. Oſius lib. 1. in Brent.

De ſecundo capite vt agamus, eò amentiæ atque audaciæ nonnulli ſunt progreſſi, vt etiam Chriſti verba in conſecratione Cœnæ dominicæ mutare, próque eo quod ille dixit, Hoc eſt corpus meum, non fuerint veriti dicere, Hic eſt panis meus. Alij verò prorſus omittere verba conſecrationis non dubitarunt. Etenim Eraſmus Alberus & Sleidanus recitant, Anabaptiſtas Monaſterienſes, omiſiſſe in ſua Cœna verba Chriſti, Hoc eſt corpus meum, eorúmque loco dixiſſe, Accipe, ede, memẽto Domini. Alij verò enunciant, Accipite, comedite, hoc facite in meam commemorationem: queadmodum à Ioachimo Vveſphalo, & Euhardo Schneppio legimus annotatum. Superſtite Luthero quendam exortum fuiſſe terræ filiũ ſcribit Iulius Pflug in quadam ad Eraſmum epiſtola, qui negaret neceſſaria eſſe ad Euchariſtiam verba Chriſti, quibus ea conſecretur, ſed nec ſpeciem panis aut vini neceſſariam eſſe: ſed ſufficere, ſi motu interiori cordis Euchariſtia capiatur. Suenckfeldius clarè ſolitus eſt ſcribere, quòd qui vellet veram fidem & ſententiam de Cœna Domini cognoſcere, debeat ſeponere ex oculis verba Chriſti, & alia quædam quę ipſe proponeret expendere, ac ſequi. Oecolampadius exprobrabat Lutheranis tria ſibi verba, tanquam Helenam, obiici, ſéque ex verbis Chriſti ad aſininam ſimplicitatem redigi. Caluinus ipſe per ironiam ac ludibrium pauca verba inſtitutionis appellitat Aiacis clypeum, & vnicum Papiſtarum aſylum: ita ſacrilegi & athei vocem filij Dei ſubſannant, ab eáque auditum auertunt, vt ad fabulas ſuorum figmentorum conuertantur ipſi, & alios conuertant. Heildebergæ excuſſum eſt iudicium Melanchthonis de Cœna Domini, ad illuſtriſſimum Principem Electorem Rheni: vbi ait, ſuam de Cœna Domini fidem in publicè editis lucubrationibus ſuis nunquam antea profiteri voluiſſe, attamen familiaribus, itémque dominis & amiculis ſuis priuatim non reticuiſſe, ſe hac in re Lutherum damnare, & Cinglio aſtipulari: Hac tamen caſtigatione adhibita, quòd vbi Cinglius habet, Hoc ſignificat corpus meum, ipſe ſubſtituat, Hoc eſt communicatio vel participatio corporis mei: ac breuiter fatetur apertiſſimè ſibi ſententiam arridere eorum, qui nouã Academiam in Chriſtianiſmum de Euchariſtia introducunt: conſulítque, ne de verborum Chriſti proprietate, tãquam de fidei articulo, ſimus ſolliciti vel contentioſi, ſed omiſſis illis, aliam verborum formam proponamus populo, in eámque iuremus, ac toti occupemur in declamationibus & amplificationibus de fructu huius ſacramenti: de veritate verò verborum Chriſti relinquamus cuique liberam expoſitionem & diſputationem Academicam, modò ne publica ſit & contentioſa. Eò ventum eſt ergo, vt aduerſariis iam putere verba Domini cœperint: quid de ipſis ſpei ſit reliquum, facilè licet coniicere. Quanti verò facienda ſint illa verba, & quam mordicus fuerit inſiſtendum ipſorum proprietati, primis tractatibus copioſè diſſeruimus.

Vveſtpha. de verbis cœnæ et Apol. in Caluin.

Aduerſarij liberas eſſe quique volunt interpretationes verborum Chriſti de cœna.

Quod ad tertium caput attinet, etiam aduerſarij eò vecordiæ prouehuntur, vt ſibi velint licere vel innumeras diuerſiſſimáſque Teſtamenti filij Dei interpretationes confingere, & non vereantur abſurdiſſimas violentiſſimáſque eius peruerſiones cum ipſo viuentis Dei oraculo pugnantes excuſare. Auditum eſt, qua prudentia Philippus Melanchtho cuique permittat liberè de ipſo nugari. Caluinus poſtquã in

ſecunda

„ ſecunda defenſione contra Vveſtphalum, Ioannis Alaſco & aliorum propugnauit „ falſas & ineptas expoſitiones verborum Domini, pro infinitis aliis quas Vveſtphalus in Farragine congeſſerat, ſubiicit, Breuis & expedita eſt ſolutio, diuerſis loquẽdi „ formis ſine vlla repugnantia deſcribi, in quem finem panis vocetur corpus Christi. „ Etſi enim in hiſce verbis nonnulla eſt diuerſitas, Panis eſt ſignum corporis, vel figu- „ ra, vel ſymbolum: vel, Panis ſignificat corpus: vel metaphorica, vel metonymica, „ vel ſynecdochica eſt appellatio: de ſumma tamen rei optimè cõuenit, vt putidè nu- „ gentur Vveſtphalus & Heshuſſius, nodum in ſcirpo quærẽtes. Bullingerum intollerabilem illam diſſonantiã opinionum edito libello, ne puduit quidem defendere, aut omninò pugnãtes, quaſi conciliari poſſent, mitigare. Caluino reſpondet Mat- „ thias Illiricus: Nõ ita ſeſe res habet, nec putidè nugãtur, aut nodum in ſcirpo quæ- „ runt, cùm vos ea in re accuſant. Non enim de eo præcipuè Eccleſia Dei ſollicita eſt, „ in qua ſumma aut ſcopo aliqui homunciones conueniãt, aut ſi veluti omnes impij „ in eo bellè cõueniunt, quod ſint aduerſarij Christi: ſed de eo quæritur, quænam ve- „ ra ſit voluntas ac mens Dei, quæ ſit genuina ſententia Teſtamenti aut fœderis cum „ Deo per eius dilectum filium nobiſcum ſanciti, cuius verum ſalutarémque ſenſum „ ſequi, & falſum ac pernitioſum deuitare poſſit. Neque verò propius inter eos conuenit de ſumma rei, quàm inter cœlum & terram, aut inter affirmationem, & eiuſdem negationẽ. Conueniunt quidẽ prædones in capiẽda præda, ſed in diuidenda & potiunda ſæpius digladiãtur implacabili diſcordia. Conſentiunt omnes hæretici in opprimendo Dei verbo, ſed in aſſerẽda ſibi victoria & veritate nuſquã congruunt. Porrò quanta varietate interpretationũ pauca Dñi verba diſcerpſerint, earũ catalogus, quẽ huic capiti ſubiecimus, indicabit. At quàm in varias ſententias de re Cœnæ dominicæ diſtrahãtur aduerſarij inter ſe, & ſecum diſſentiãt, alio loco enarrabitur.

In fideli admonit.

Vt autem de poſtremo articulo loquamur, quo quiſque furioſiùs & imperitiùs, aut impudentiùs Teſtamentum filij Dei deprauauit, eò confidentiùs ſibi afflatum Spiritus ſancti arrogauit, ad eúmque ſua deliria retulit. Lutherus huius auſpicator „ fabulę, has efflat glorias. Sim ego qualiſcũque, ſed ego fideliter intẽdo, & veſtrum, „ & totius Germanię bonũ, in quod deſtinauit me Deus, ídque charitati veſtrę liberè „ ac confidẽter dixerim. Quiſquis obedierit mihi, is proculdubiò nõ mihi, ſed Chri- „ ſto obedit: & qui mihi non obedierit, is non me, ſed Christum contẽnit. Ego enim „ ſcio vtique, & certus ſum, quid, & quorſum ego loquor, & doceo. Neque vos impe- „ dire debet, quod aliqui gloriãtur de ſpiritu, & ſcripturas parui faciũt: ſed bone ami- „ ce, ſpiritus huc, ſpiritus illuc: ego quoque fui in ſpiritu, atque etiã vidi ſpiritũ (ſi for- „ tè de propriis gloriandũ eſt) fortè pluſquã illi ipſi adhuc intra annũ videbunt, quã- „ tumcunque etiam glorientur. Et ſpiritus meus etiã in aliquo ſe oſtendit, cùm tamen „ ſpiritus eorũ in angulo ſit tacitus. Carolſtadius non aliundè quàm è cœlo opinionẽ ſuam delapſam iactabat, ac ſibi reuelatam prędicabat à ſpiritu Domini. Bucerus nõ ambigebat ſibi diuinitùs reuelatum, quòd corpus & ſanguis Christi non ſint verè & realiter in ſacra Euchariſtia: & ſe certùm eſſe dicebat, quòd id à Deo didicerat. „ Huic reſpondit in colloquio Vvittebergenſi Lutherus: Quis ſanę mentis dubita- „ re poſſit, reuelationẽ quam iactat Bucerus, à Satana eſſe ſuggeſtam? Nouimus enim, „ docente Apoſtolo, quod ipſe Satanas ſe frequenter transfiguret in Angelum lucis. „ Non eſt ergo mirum, ait idem Apoſtolus, ſi miniſtri eius transfigurentur in mini- „ ſtros iuſtitiæ. Cinglius etiam ſibi nouam à ſpiritu afflatam opinionem iactabat, Didicerat in cuiuſdam Bataui ſcriptis, Eſt, in Significat, commutare: ſed exem- „ plum ex ſacris literis non ſuppetebat, niſi ſpiritus ſubminiſtraſſet. Reſtabat (in- „ quit) adhuc non minimus conatus, quo ſcilicet exempla proderemus, quæ nul-

Singuli aduerſariorum ſibi arrogant inſpirationem particularẽ ad deprauãda Christi verba.

Lutherus pro Scholis erigendis: & lib. cõtra Regẽ Angliæ.

Carolſtal. in Dialog. de Euchariſt.

In Actus colloquij Vvitẽbergenſis.

Lib. De ſubſid. Euchariſtiæ.

la cum parabolla coniuncta forent. Cepimus omnia cogitare, attamen aliud nihil " exemplorum occurrebat. Vera narro, adeóque vera, vt celare volentē conſcientia " cogat effundere, quod Dominus impertiit, nō ignorans quantis me cōtumeliis riſi- " búſque exponam. Cùm tredecima Aprilis lux adpeteret, viſus ſum mihi in ſomno, " multo cū tædio denuò contendere cum aduerſario ſcriba. Ibi tanquā è machina vi- " ſus eſt monitor adeſſe (ater fuerit an albus, nihil memini: ſomniū enim narro) qui " diceret: Quin ignauè reſpōdes ei, quod in Exodo ſcribitur, Eſt enim Phaſe, hoc eſt, " tranſitus Domini. Protinus vt hoc phaſma viſum eſt, ſimul expergeſio, & è lecto e- " xilio. Anabaptiſtæ gloriabantur ſecum congredi & colloqui Gabrielē archangelū, " & gladiū de cœlo detuliſſe, omnéſque ſuas cogitationes à ſpiritu immitti ferebant. Oecolampadius vt ſuum ſomnium etiam Spiritui ſancto tribueret, ſcribit ad Billicanum, ſe ſpiritui in ſe loquenti, ac nouā de Euchariſtia opinionem ſuggerenti, cōtradixiſſe ſæpè. Vuittebergæ cùm Lutherus Marco Anabaptiſtarum miniſtro exprobraret dogmata, quæ ſpargeret, nihil aliud eſſe, quàm fallacis & frauduléti ſpiritus deliras & pernicioſas ſubiectiones, ille reſpondit: Vt ſcias, Luthere, me ſpiritu " Dei præditum eſſe, ego quid in animo tuo conceperis, ſum indicaturus: ídque eſt, " te incipere inclinari ad hæc, vt meam doctrinam veram eſſe credas. Cùm Lutherus, " vt ipſe poſtea dixit, iſtam dedita opera ſententiam cogitando fuiſſet cōplexus, ait, Increpet te Deus, Satana. Caluinus ne aliis haberetur inferior, de ſe ſcribit: Si oſten- " dero me non aliter loqui, quàm Spiritus ſanctus nos docuit, vlterius me vrgeri ini- " quum foret. Caluinum Beza prædicat, tanquam intimum Spiritus ſancti organum, " qui præ aliis poſt vnicum Chriſtum (vt ne quidem Apoſtolos excipiat) ſit aſſecutus genuinam Cœnæ dominicæ intelligentiam. Sed quid mirum tantum tribui Caluino à Beza, cùm Caluiniſtæ omnes, quaſi Deo pleni, profiteātur veritatem ſe in ſcripturis omnibus ex particulari inſpiratione perſpicere & agnoſcere, ſéque de ea ab ſpiritu interius admoneri & imbui? Verū ne credamus omni ſpiritui, prohibemur, iubemúrque experiri, an ex Deo ſit. Certè malus genius, qui aduerſarios noſtros miſerè diuexat, tribus aut quatuor modis, ſe in ipſis prodidit, ac manifeſtū fecit. Ex verſatili opinione ac multiplici ſe declarauit vertiginis eſſe ſpiritū, quem futurum in falſis Prophetis prænuntiant ſcripturæ. Ex fructibus quoque, quos per ſuos miniſtros edidit, indicium de ſe fecit. Ille erat mendax ab initio, & homicida, & vt lupus atque fur ouile Chriſti non ingreditur, niſi vt furetur, mactet, & perdat. Quantas clades, damna & ruinas intulerit, quò noua iſta de Cœna doctrina peruenit, lapides loquuntur, & publica orbis Chriſtiani calamitas conteſtatur. Seipſum quoque exeruit in furiis atque agitationibus animi, quibus diu noctúque inquieti, & tanquam abreptitij torquentur aduerſarij ipſi, nécnon in mortibus violentis ac repentinis, quibus pleroſque ex illis ſuſtulit, vt Cinglium, Lutherum, Carolſtadium, Empſerum, Oecolampadium, atque alios. Per ſpectra etiam & viſa, qualis eſſet, talis ſpiritus aliquando internoſci voluit: atque hoc Dei iuſſu ac nutu contigit, ne diù liceret Angelo Satanæ ſe ementiri pro Dei ſpiritu. Lutherus libro de miſſa angulari, inducit diabolum ſecum colloquentem de Miſſæ ſacrificio, & valentiora proferentem argumenta, quàm ipſi ſatisfacere potuerit. Eius vocem inibi deſcribit tam grauem & robuſtam, támque terribiliter inſonantem, vt vſu quandoque eueniat, quòd poſt collationem nocturnam cum dæmone, homines poſtridiè manè mortui reperiantur, quia ſpiritus ipſis à Satana præcludantur: atque ita ſe credere extinctos Empſerum & Oecolampadium. Addamus & nos credere ita quoque extinctum Lutherum: qui cùm veſperi egregriè potus lecto decubuiſſet, manè nigricans inuentus eſt occubuiſſe, lingua exerta, hominis ſtrangulati inſtar: & ipſe

Ioach. Camerar. in vita. Melanchthon.

Calu.

Beza in vita Caluini.

Quomodo deprehendatur in aduerſariis Satanæ ſpiritus.

Luther de Miſſa angul.

Sleidamus & Cocleus in vita Lutheri. Idem lib. De Miſſa angul.

ipse testatur plerunque se nocturnam intẽperiem à Dæmone pati solitum. Erasmus Alberus recitat Carolstadio concionanti dęmonem viri specie, sed solitò lõgioris, apparuisse, domúmque eius adiisse, déque ipso nominatim filium domi repertum percunctatum fuisse, atque iussisse patri dicere, se post triduum reuersurum: cuius quasi citatione post triduum subitò exanimatus diris terroribus, & malæ conscientiæ suæ aculeis, dãnatus ad nigra tartara abreptus est. Cinglij anxietas nocturna de atro siue albo dæmone, satis arguit & cõfirmat, agnita Lutheri cum Satana nocturna colloquia. Caluinus sibi cõscius, cogitur maledicentiam qua pollet, tribuere genio suo, & non naturæ siue ingenio. Itaque non immeritò Apostolus vocat omnes hæreses, doctrinas dęmoniorum, quarum ipsi sint authores, & ministrorum duces, quos captiuant & obsident ad sua desideria. Sacramẽtariorum hæresiarcha Berengarius, assistẽtem circunferebat Dæmonẽ. Nam cùm in extremis positum Episcopum Carnotensem Fulbertum multi visitarent, & ædium capacitas vix confluentibus sufficeret, ille inter oppositas cateruas oculo longè conspicatus Berẽgarium, nisu quo valuit expellendum censuit, protestatus immanem Dæmonem prope ipsum consistere, multósque ad eum sequendum, blandiente manu, & illice anhelitu corrumpere. Propterea rectè monet Vvestphalus aduersarios his verbis: „Frustrà Sacramentarij simulant se magna religione mysterium sacræ Cœnæ celebrare, quandiu eam infinitis contumeliis afficiunt, atque ex ea eximunt pretiosissimum thesaurũ pręsentis carnis, & sanguinis Domini. Glorientur mẽtes suas rapi in cœlũ. Viderint autem, quo spiritu rapiantur, qui rapiunt præstantissima dona ex Eucharistia. Viderint, inquam, ne rapti sint ab eodem spiritu, quo se rapi Thomas Monetarius, Carolstadius, Rex Anabaptistarum monasteriensis, multíque Enthusiastæ somniabant, ne elusi Satanæ præstigiis, dum putant se rapi in cœlum, ad ima tartara abripiantur.

Lindan. in Ruardum.

Caluin. epi. ad Bucerum.

Ex Guillel. Bibliotheca lib. 3. De gest. Angl.

Vvest. de locis collect. ex August.

Restat vt tanquam in tabella spectandas proponamus sectas dissectas circa paucorũ verborũ Domini explicationẽ. Lutherus ipse enumerat octo diuersas & pugnãtes inter se illorum verborum enarrationes: & in alio libello cõqueritur nouos Vvicleuistas sacramẽtarios, in decem foramina atque effugia scripturam lacerasse. Vvestphalus librum inscripsit De farragine variarum opinionum: & Philippus Melanchtho ipsos Lutheranos in sex aut septem sectiones diuidit. Erasmus verò Alberus recitat duodecim modis ab vno Ioãne Alasco verba Cœnę detorqueri. Ego ex variis scriptoribus, quas interpretationes annotare potui, in istũ catalogũ digessi: neque profiteor me omnes obseruasse, cùm innumerabiles existimẽ, & quotidie aliquid noui monstri hæresis pariat: vt verè dixerit Georgius Saxonum Dux probè se tenere quid illo anno doceret Lutherus, sed prorsus ignorare quid sequenti esset crediturus, cùm frequenter fidem & doctrinam mutaret. Ista verò opinionum diuersitas duo demonstrat & conuincit, earum authores nec diuino spiritu agi, nec veram fidem assequi. Vnus enim Deus, vnus spiritus, vna fides, vnum baptisma, & vna Eucharistia. Plures fides, & tam paucorum verborum plures & dissentientes „expositiones, cõfusiones afferunt potius quã veras cõfessiones. Ibi enim est (scribit Athanasius) veræ disciplinæ & magisterij argumentum, vbi eadem profitẽtur omnes, nec à se inuicem aut à maioribus dissentiunt. Qui autem hoc animo non sunt, improbi potius quam veri Doctores appellari debent. Quamobrem, quos tangit proprię salutis cura, caueant ab ista confusanea turba opinionum, ne circumferantur omni vento doctrinæ per versutiam hominum: cohibeant tantisper saltẽ animum, ne errori assentiãtur, quoad sectæ omnes, quæ desciuerunt ab Ecclesia, proponãt vnam aliquam certam sentẽtiam congruẽtem verborũ Christi proprietati.

Interpretationes plures quã octoginta paucorum verborum Christi.

Quid illa diuersitas opinionum doceat.

Athanas. de Nicena synod.

DISSIDENTES ADVERSARIORVM DE PAVCIS verbis Christi ad octoginta quatuor interpretationes.

Hoc est corpus meum, id est,

1. *Hic est corpus meum.* quia Hebræi careant neutro genere.
Luther. in Capt. & Bremenses notantur à Caluino in vltima admon. contra Vvestph. & in Epito. colloq. Mulbrunens.
2. *Hoc est sanguis meus.*
Beza in Annotat. in nouum Testam.
3. *Hîc, siue in hoc loco, est corpus meum.*
Biblia gallica Geneuæ: & notantur ab Heildebergensibus in Conformit.
4. *In hac actione, non tamen in pane, est & exhibetur corpus meum.*
Bucerus in suis Retractationibus. Heildeberg. in Conform. Caluinus locis citatis in Examine doctrinæ eius de Cœna.
5. *Hæc actio est meum corpus, id est, societas siue communionis sacramentum in corpore meo.*
Ioannes Alasco in Tractatu de sacramentis.
6. *Corpus meum est hoc, nempè panis.*
Suenckfeldius citāte Heshussio, & Petrus Martyr in magno volum.
7. *Corpus meum est hoc, id est, cibus spiritalis: vt Ioan. 6. dicitur, Caro mea verè est cibus.*
Ioannes Langus Silesius in Comment. ad Apolog. 2. Iustini.
8. *Hic panis propriè, ac sine figura, est corpus meum.*
Luther de captiuit. Babylonica. Heshussius & Bremenses, vt notatur in Iudicio Melancht. de Cœna.
9. *Hic meus est panis.*
Anabaptistæ, citante Vuestph. libr. Recta fides de Cœna.
10. *In, cum, sub pane est corpus meum, vt pillula in ouo.*
Brencius cū Sueuicis ministris in Syntagmate contra Oecolampadium.
11. *Cum pane est corpus meum:* vt, cum, non sit præpositio, sed aduerbium temporis, & significet corpus capi, quando capitur panis.
Vvielmus Clebicius lib. De Cœna: & Brandeburgenses, vt habetur in Disputat. Heildebergæ habita, anno 1560.
12. *Est in pane, vel cum pane, corpus meum:* vt non intelligatur locus, aut tempus, sed externum Cœnæ subiectum, remotum à Christi corpore, quod in illo vel cum illo edi dicitur, non tanquam in illo existens, sed tanquā obiectum Cœnę actionibus circa panē exercitis.
Ioannes Matthæus Smalcadensis lib. De Cœna.
13. *Circa panem est corpus meum,* vt aër circunfusus.
Suenkfeldius De duplici statu Christi. Notatur à Luthero in Confessione Eucharistiæ.
14. *Hoc est corpus meum* in panis vsu: seu quandiu sumitur panis, in eo est corpus meum.
Lutherani & Bucerani in Colloquio Vvittebergensi, & in Concordia anni 1536.
15. *Hoc est corpus meum, speciali modo existens in pane ad edendum, cùm aliâs vbique sit.*

Brentiani in diſput. contra Bullingerum & alios de omnipræſentia corporis Chriſti.

16. *Verbis menti demonſtratur corpus, ſicut panis digito ſenſibus*: vt propria & non figurata ſit locutio, & tantum demonſtretur corpus.
Matthias Illiricus ex Bucero lib. De fideli admonitione.

17. *Proferendo panem, dico me proferre corpus meum contentum in eo, ſine vlla figura*: ſicut proferendo burſam, dico hoc eſſe argentum.
Vvirtembergenſes in Colloq. Mulbrunenſi, & Matthias Illiricus in Demonſtrat.

18. *Tantùm demonſtro corpus meum, neque ſignifico panem eſſe corpus, aut factum eſſe corpus meum.*
Vvirtemberg. in colloq. Mulbrun. & Matth. Illyr. in Append.

19. *In Euchariſtia duabus rebus compoſita, ſeorſum vna demonſtratur*: vt in ferro ignito dici poteſt ſeparatim, Hic eſt ignis, & hoc eſt ferrum, ſine figurata locutione.
Matthias Illyric. in fideli admon. & in Demonſt.

20. *Hic cibus pane & corpore conſtans, eſt corpus meum*: vt ſit propoſitio ſacramentalis, & duas res ſimul coniunctas demonſtret.
Matth. Illyric. in Appendice. Valentinus Erythræus in Tabulis Confeſſionis Auguſtanæ.

Hoc eſt corpus meum, id eſt,

21. *Hic panis eſt corpus meum*: vt non ſit propoſitio naturalis, & ſecũdum proprietatem logicam, ſed ſupernaturalis & familiaris ſcripturæ, quando vult ſignificare res diuerſas inter ſe verè coniunctas.
Martinus Cemmicius in Repetitione de Cœna, & in Examin. par. 2. contra Concilium Tridentinum.

22. *Hoc eſt corpus meum*, non abſolutè & in actu primo, ſed in actu ſecũdo, & in operatione & energia.
Scekius in Reſponſ. de duabus naturis in Chriſto.

23. *Hoc eſt corpus meum*, non in proprio ſubiecto, nec in panis ſubiecto & materia, ſed in obiecto Cœnæ, & actionum eius.
Ioannes Matthæus Smalcadenſis lib. de Cœna.
Suenckfeldius citante Heshuſſio.

24. *Corpus hoc meum eſt*, vt dixit, Deſtruite templum hoc: quaſi demonſtraret corpus ſuum in naturali ſtatu & ſubiecto.
Pontanus in Francia Antarctica, citante Villagagnone in lib. De Euchariſtia.

25. *Corpus meum eſt hoc*, quatenus menſæ accumbit.
Carolſtad. in Dialog. de Euchariſtia.

26. *Hoc ſignificat corpus meum.*
Cinglius in Subſidio Euchariſtię, & alibi: & Beza cõtra Vveſtphalũ.

27. *Hæc eſt mea humana natura.*
Cinglius in expoſitione rei Euchariſticæ.

28. *Hæc eſt diuinitas, ſeu ſpiritus qui viuificat.*
Cinglius in eadem Expoſitione.

29. *Hæc eſt mors & paſſio mea.*
Cinglius in lib. 2. De inſtitutione Cœnæ.

30. *Hoc eſt fidei corpus, ſeu fides de me.*
Cinglius lib. 2. De inſtitutione Cœnæ.

Hoc est corpus meum, id est,

31. *Hæc est commemoratio corporis mei.*
Cinglius in Responsione ad Confessionem Lutheri.
Oecolampadius ad Theobaldum Bellicanum.

32. *Hoc est Symbolicum corpus, seu figura veri corporis.*
Cinglius in Præfat. ad Regem Gallorum & ad Principes Germaniæ. Oecolampad. De dignitate Eucharistiæ. Petrus Martyr in Tractatu de Eucharistia. Caluinus in Consensu cum Tigurinis.

33. *Hæc est tessera societatis Christianæ.*
Cinglius citante Bucero in epist. ad Episcop. Erephordiens. & Heildebergens. in Conform. Cœnæ.

34. *Hoc est corpus meum, quatenus pro vobis datur.*
Cinglius in quadam epist. & Oecolampadius ad Theobaldum Billicanum.

35. *Hoc est signum, quod admonet vos, quomodo corpus Christi pro vobis traditum, vos viuificet.*
Oecolampad. De dignitate Eucharistiæ.

36. *Hoc est Symbolum, quod testatur vos ab vno eodêque corpore esse redẽptos.*
Oecolampadius ad Ecclesiastas in Sueuia.

37. *Hæc est protestatio & μνημόσυνον meorum beneficiorum.*
Bucerus in Apolog. de doctrina Cœnæ dominicæ.

38. *Hoc est corpus meum, quod do vobis animo edendum, sicut panem ore.*
Petrus Martyr in Tractatu de Eucharistia. Bucerus in cap. 26. Matt.

39. *Hoc est corpus meum paneum.*
Campanus à Luthero notatus in Confessione de Eucharist. & à Marcione sumpserat.

40. *Hoc est Symbolum sacrum gratiæ, & redemptionis meæ, quod post me vobis relinquitur.*
Bullingerus in cap. 10. prim. ad Corinth.

41. *Hoc est testimonium & obsignatio corporis pro vobis traditi.*
Bullinger. in Tractatu de Eccles. sacramentis.

42. *Hoc est mysticum corpus meum, seu Ecclesia sanctorum, redẽpta meo corpore.*
Bulling. in Tract. de Eccles. sacramẽtis. Caluin. in cap. 5. ad Ephes.

43. *Hoc sacramento significatur passio & mors mea, ac communio cum omnibus sanctis.*
Bullinger. in Tractatu de Eccles. sacram.

44. *Hæc Cœna est tessera & arrabo corporis mei.*
Stancarus in Polonia & Transsyluania, vt notat Staphylus de Lutheranorum concordia.

45. *Hoc est verbum meum, cui credatis.*
Ministri Anturpiens. in libello de ruina Rom. Ecclesiæ.

46. *Hic panis est tessera nuda communitatis, & nudum testimonium participati corporis.*
Suenkfeldius, vt citant Heildebergenses, in Conformit. Cœnæ.

47. *Hic panis est signum efficax corporis mei, & participationis in eo.*
Caluinistæ, & Heildebergenses in Conformit.

48. *Hoc admonet vos de corpore Christi edendo per fidem.*
Silesiorũ Confess. citata à Luthero in magna Cõfess. de Eucharistia.

49. *Hic festus dies, seu ceremonia ista, est commemoratio, seu gratiarum actio, pro cor-*

pro corpore meo passo.

Vrbanus Regius in epist. Cinglij ad ipsum.

50. *Accipite, edite: quod pro vobis datur, est corpus meum:*

Notatur à Luthero in Confess. de Eucharistia.

Caluinus in 2. Defensione contra Vvestphalum.

51. *Hoc est corpus meum in diuinitatem transformatum.*

Suenkfeldius de duplici statu Christi, notante Luthero De confess. Eucharist. & Staphylo de Lutheranorum concord. De eodem notatur Seruetus à Beza.

52. *Hæc est societas vobis gratuitò delata, ius & vsus illius in meo corpore.*

Ioannes Alasco in Tractat. de Eccles. sacrament.

53. *Hæc est communio in meo corpore, non iuxta substantiam suam naturalem, sed iuxta meritũ paßionis meæ & mortis, ac gloriã admirandæ resurrectionis.*

Ioan. Alasco apud Melanchth. in Iudicio de Cœna Domini.

54. *Hæc est qualitas mei corporis vobis delata, à quibus substantiam accepi.*

Idem Ioan. Alasco in Tractat. de Eccles. sacrament.

55. *Hæc est Cœnæ instituta forma, ceremonia, ipsáque externa actio.*

Ibidem.

56. *Hæc est visibilis extremæ meæ voluntatis contestatio.*

Ibidem.

Hoc est corpus meum, id est,

57. *Hæc tota Cœnæ actio, symbolum est non tantùm corporis & sanguinis, sed mortis & effusionis quæ facta est pro vobis.*

Viretus lib. 7. de Sacrament. cap. 9.

58. *Hoc est corpus meum, si fides adsit.*

Hypothetici nominati ab Vnicordio in Iudicium Melanchthonis de Cœna.

59. *Hæc est participatio corporis mei, si fides adsit: sin minus, oblatio, quæ recusatur ab indignis.*

Paßim Caluinus & Caluinistæ.

60. *Hoc est testamentum in corpore meo.*

Heildebergenses in Conformitate: & Calu. sæpè.

61. *Hoc est corpus meum, in cœlo positum, tam dissitum à pane & à vobis, quàm cœlum à terra.*

Caluin. in Heshuss. & Beza in 1. declam. Pissiaci habita. atque alibi.

62. *Hic est canalis Spiritus sancti, per quẽ quicquid est Christus, ad nos descẽdit.*

Caluin. lib. 4. Institut. cap. 17. num. 12.

63. *Hic est canalis corporis mei.*

Bucerus in epist. ad Episcop. Erephordiens.

64. *Hæc caro est canalis vitæ.*

Calu. lib. 4. Instit. cap. 17. num. 9. & in cap. 6. Ioan.

65. *Hic panis est instrumentum, quo Christus nobis suum corpus distribuit.*

Calu. lib. de Cœna.

66. *Hæc est virtus & gratia spiritalis mea.*

Caluin. in cap. 26. Matth. Pauperes semper habebitis vobiscum.

67. *Hoc est abstractum quid à substantia corporis mei.*

Caluinus in ratione ineundæ concordiæ.

68. *Hic panis est corpus meum, sacramentali locutione, & coniunctione per metonymiam signi & signati.*

Caluin. & Beza in Heshussium.

69. *Hic panis est Symbolum defluentis qualitatis alicuius & virtutis à corpore meo, quæ in Cœna per fidem extra panem recipitur.*

Eò recidunt omnes Caluinistę, Catholicorũ argumentis oppressi. Liber anonymus sub persona veri Catholici editus 1572.

70. *Hoc est corpus meum, visibile sacramentum corporis inuisibilis: seu, Hæc est visibilis species panis, sacramentum inuisibilis corporis.*

Tanquã ex Magistro sententiarũ citat falsò libellus ille anonymus.

71 *Hoc est verissimum corpus Christi, vt verba sonant.*

Caluin. lib. 4. Instit. cap. 17. num. 3. & in cap. 11. prioris ad Corinth.

72. *Hoc est corpus meum ibi, vbi est panis.*

Caluin. lib. 4. Institut. cap. 17. num. 10.

73. *Hoc est Symbolum, quo vera corporis mei cõmunicatio exhibetur fidelibus.*

Bucerus ad amicum quendam. Bullinger. in cap. 10. 1. ad Corinth. Caluinus lib. de Cœna: in Consenssione cum Tigurinis.

74. *Hoc Symbolum est & testificatio, quę spirituales gratias figurat.*

Caluin. in Catechismo.

75. *Est obsignatio seu confirmatio gratię iam receptę.*

Caluin. lib. 4. Instit. cap. 14.

Hoc est corpus meum, id est,

76. *In hac Cœna quatenus est cœlestis actio, & nõ quatenus est externa & terrestris, est corpus meum.*

Caluin. in Heshussium. Heilderg. in conformitat. & Beza in Apolog. ad examen doctrinæ Caluinianæ de Cœna.

77. *Hoc est Symbolum promissionis meę de carne mea.*

Caluinus in Ratione ineundæ concordiæ.

78 *Hęc est substantia corporis cum gratia, energia & efficacia inseparabili.*

Vsienergistæ dicti apud Vnicordium in Iudicium Melanchthonis.

79. *Hæc est communicatio, seu participatio corporis:* quasi per Apostolum sermo Christi explicetur.

Beza contra Heshussium.

80. *Hæc vnio cum tota persona Christi:* vt corpus significet quicquid est Christus.

Beza in Solut. 17. contra Illyricum.

81. *Adest corpus meum spiritali præsentia & participatione.*

Calu. lib. 4. instit. cap. 17. num. 18. & in cap. 4. ad Ephes.

82. *Hoc est corpus meum sine diuinitate & sanguine.*

Post Nestorium omnes nostræ ætatis negantes cõcomitantiam naturarum in sacramẽto, ne admittãt communionem sub vna specie, & adorationem in sacramento. Calu. lib. 4. Inst. cap. 17. num. 37.

83. *Hoc est corpus meum sub ratione immolationis, siue, Hæc est communicatio passionis & immolationis meæ.*

Carol. Molineus in Annotat. ad suam harmoniam.

84. *Nihil interest, siue sit corpus, siue non sit.* nam non est articulus fidei, nec de eo est digladiandum.

Citat de quibusdam Lutherus in Confess. Eucharistiæ: eóque inclinat Melanchtho, & via prona ad Alcoranum ait Staphylus De Lutheranorum concordia.

REPETITIO SECVNDA, DE VERITATE EVCHARISTIÆ EX TESTIMONIIS SANCTORVM PATRVM.

PRÆFATIO
DE ADVERSARIORVM FALLACIA CIRCA *testimonia Veterum Patrum.*

TRADVCIMVR à Petro Martyre, tanquam Patrologi simus, & non Theologi, quasi scripturis destituti, aut inimici, solis humanis Patrum opinionibus hæreamus & innitamur, cùm benè subductis rationibus, & inspectis vtriusque partis fundamentis, Aduersarij conuincantur esse Autologi, Antitheologi, atque Antipatrologi, id est, loquentes à semetipsis, Deo & Patribus refractarij: Frustrà speremus ab ipsis fidem & modestiam in legendis & audiẽdis Patribus, cùm eam Domini nostri Iesu Christi sermonibus vim intulerint, quæ omni religione, conscientia, & humano pudore careat. Impudentia est Petro Martyre & Caluino digna, affirmare plusquàm notum toti mundo absentiam corporis Christi ab Eucharistia veteris Ecclesiæ cõsensu probari, & à Carolo magno, siue à sexcẽtis annis per Sorbonicos abstractam de cœlo præsentiam. *Caluin. in Heshuß. et lib. De Cœna.* Petrus Martyr verò, quasi quidam Rex sacrorum, leges & regulas condit, figit, & refigit, quibus ad arbitrium patrum scripta moderetur, & in suum errorem repugnantes pertrahat: atque ex talibus cautelis grandiorem codicem consarcinauit, quàm negotioso Christiano vacet per diuturniorem vitam legere. Sæpè verborum & sententiarum fulgore adeò percellitur, vt suis regulis locum non inueniat. Proinde tum anxius indagatur, si qua dictio deprehendi possit in Patribus, quæ ad amplificationem vergat, vt ad huius amussim etiam omnia plana & simpliciter dicta affirmet esse hyperbolica. Mirum verò est, hos credere sibi solis inesse oculos & mẽtem: alios verò omnes homines, tanquam stupidos, irridere, qui nihil legant, aut nequeant quid Patres de Eucharistia senserint aut docuerint, animaduertere. Sic olim Eunomius dicebat sibi adhibendas regulas & distinctiones de generatione filij Dei, propter eos qui vniuocationibus generationis cespitarent. Postquàm suas distinctiones attulisset, respondet Basilius, *Basil. lib. 2. in Eunom.*
„ Digna profectò iudicibus, quos fictos induxisti, hæc tua sunt dogmata. Nam sicut
„ in somniorum foro, vel ebriorum concione, vbi nullus audiat, aut intelligat quę di-
„ cũtur: ita cùm sufficere putes pro omni probatione quod ipse dixeris, magna cum
„ licentia quasi lege sancis, quodcunque volueris. Non leuior est in Caluino impudentia, indubitatæ fidei libros & authores obscuris & incertis postponere, & de his illos quasi censoria virgula notare. Indè iactat in Commentariis operis imperfecti in Matthæum, quos falsò attribui Chrysostomo non inficiatur, plus doctrinæ ac

pietatis reperiri, quàm in tota Damasceni Theologia, quoniam suo de Cœna errori, sicuti & Arrianis videatur suffragari. Sic de Vigilio Tridenti Episcopo & Martyre, & de nescio quo Bertramo, atque aliis obscuriorum ac minorum gentium & seculorum hominibus Caluinus assueuit gloriari. Sic de quibusdam Augustini, & aliorum paucis, incertis, & tenebricosis locis, manifestissimis ac propè infinitis, & certissimis Patrum sententiis, illum non pudet tenebras obducere: neque tantùm in hoc negotio, sed ex hoc artificio fundat & stabilit Caluinus omnem suam Institutionem, vt planum facit huic ad Francisc. Regem præfixa Epistola. Impudenter etiam Aduersarij libros suis authoribus suffurantur, ne fidem antiquam de Eucharistia ex ipsis cogantur addiscere: nonnullos quoque textus ementiuntur adulteratos, cùm ipsi quos possunt, adulterent, atque à lectione selectorum locorum de Patribus Catholicis deterrent, cùm detruncata de libris eorundem Patrum testimonia quasi per manus tradant, & passim repetant. Ita Ambrosio libros De sacramentis eripiunt, Cypriano Sermonem de Cœna, & aliqua de suis Cõmentariis Theophylacto. Philippus Melantho in epistola ad Miconium dicta Patrum, quæ lege- rat expressiora contra Oecolampadium collegerat. Postquam senex delirauit, improbat id à se factum, ac ne deinceps fiat, hortatur epistola ad Ioannem Heruagiũ, suorum librorum impressorem, in qua sic habet: Extant sententię collectę de Cœna Domini, in quibus sunt additamenta quædam scriptoribus, quorum esse feruntur falso tributa. Nollem produci Cypriani, Ambrosij, aut Theophylacti nomine plurima, quæ illi non scripserunt, & quibus abusus Cœnæ confirmantur. Ita quisque sublatum desiderat, quo maximè offenditur. Breuiter obseruabis quatuor aut quinque technas, quibus Aduersarij omni antiquitati quasi vnam lituram inducũt, & quibus pari audacia licebit in omni materia, & religionis controuersia simulare se omnia deferre antiquitati, & interea omnem antiquitatẽ peruertere & explaudere. Condunt regulas ad rem, de qua quæritur, euertendam aptissimas. Deinde quoties ex lege & regula à se lata de dictis veterum nequeunt respondere, causantur illos modum excedere, & hyperbolicè loqui. Tertiò insidiantur singulis syllabis, ac voculas aucupantur, & si quã possunt captare, ex ea amplissimis & clarissimis paginis præscribũt, & præiudicium afferunt. Præterea authores ipsos, eorum libros & locos pro Eucharistia tantum valere iubent, quantum partibus suis fuerit commodum. Porrò si sic licet agere, & Patrum scriptis abuti, nihil est tam sanctũ, manifestum & certum in omni scriptorum genere, quod ista non violetur falsitate & audacia. Quamuis autem insani esse hominis & temerarij semper iudicarit Christianus orbis Patribus aduersari, magis tamen esset ingenuum semel omnium veterum Christianorum scripta monumenta perdere, aut prorsus repudiare, ac tãquam hominum testimonia eleuare, quemadmodum Caluinus in leuioribus causis non veretur sæpè ita à Patrum fide & reuerentia iugum excutere, & Beza ipsis afflatum & spiritum Satanæ imputare, vt omnem illis fidem & authoritatem detrahat. Ita enim simpliciùs animum & intentionem proderent hæretici, ac meliori fide nobiscum & cum ipsis Patribus agerent, quàm agunt, cùm per tot calumnias, argutias, præstigiatorum regulas, & malè sibi consciorum diuerticula Patribus imputant, à quo fuisse alienissimos etiam lapides ipsi loquuntur, ipsæque ante mille annos conditarũ Ecclesiarum & altarium structuræ, quas ne omnium oculis veritas incurrat & cernatur, nefariè procurant Aduersarij à fundamentis tolli. Nos verò ea qua decet modestia, fide & religione, contendimus Catholicam, quã tuemur, sententiam ab Apostolis ad nos vsque perpetuo cursu defluxisse: Sacramentarios verò veteri Ecclesiæ & Patribus è diametro repugnare, & impiè atque impudenter cornicum oculos

Anno 1542.

Quatuor aut quinque fallaciæ aduersariorum circa patrũ testimonia.

Theod. in fine Dialog. 1. et 2. Polymorph.

Caluin. passim in Institut. Beza in proœmio Noui Testam. Græcè et Latinè.

oculos configere. Nullis figuris nitimur, aut ſubtilitatibus: non regulas ad placitum fabricamus, nullius aſſenſum exigimus: ſed hortamur omnes ad fontes recurrere, liberè atque ingenuè iudicare, neque ſola verba, ſed multò magis authorum animũ & rationes expendere, vt verborum ſenſus planiùs eluceſcat. Ne obrueremus doctorum multitudine, aut librorum magnitudine deterreremus aliquem à lectione, ſcriptores illos præcipuè ſelegimus, qui ab Apoſtolis per proximos quingentos annos Eccleſiam gubernarunt. Nam facilè conſentiunt Aduerſarij hos, qui poſtea ſecuti ſunt, à noſtris partibus ſtare.

DE VERBORVM SIGNIFICATIONE, QVIBVS EVchariſtia inſtituitur ſecundum Patres, & vt eorum proprietas multis modis ab ipſis comprobetur. CAP. I.

QVEMADMODVM de tribus controuerti circa Euchariſtiã initio primæ Repetitionis pręfati ſumus, ita de ſingulis Patrũ fidẽ in hac Repetit. exponemus, & eorũ argumenta certa methodo digeremus. Imprimis de verborũ ſignificatione, quibus Euchariſtia inſtituitur, hæc ſũma ſit.

1. Cùm habuerint iuſtas occaſiones explicãdi verba in alia ſignificatione quã propria, omnes vrgent eorum proprietatem, ac vetant de illa ambigi. In hac Repetitione, & cap. præſenti.

2. Docent à verborum proprietate non recedendum, propter Aduerſariorum oppoſitiones. In eodem.

3. Nec ex ſenſibus, nec ex ratione humana, de verbis ferendum iudicium, ſed ex loquentis potentia & fidelitate. Ibidem.

4. Ad verborum perſuaſionem fidem ſupra captum humanum requiri: quod non eſſet neceſſe, ſi tantùm figuram corporis oſtenderent: quia hoc intelligere, non excedit humanum ingenium, nec id facere, vires humanas. Ibid.

5. Propriè & in veritate proprium Chriſti corpus demonſtrari. In hac Repet. cap. de corporis exiſtentia. & in Repet. De Tranſſubſtantialitate.

6. Damnant eos, qui verba diſſoluunt in figuram corporis. In Repet. 3.

7. Ex verborum proprietate profligant hæreſes, & articulos fidei tuentur. In hac Repetit. & in 5.

8. Habent pro Atheis contra Chriſtum, qui aliter eius verba quàm ſonant, intelligunt. In hoc capite.

9. Si quando figuram & ſignum corporis in Euchariſtia ponunt, non eam ſumunt ex verborum ſignificatione, ſed ex re ſignificata, & re altera apparente, quæ aliam deſignet. In hac Repetit. cap. De exiſtentia corpor. & in Repet. 3.

10. Propterea Nicena Synodus generalis ſecunda rectè pronuntiat, inſaniam eſſe cum impietate coniunctam, verba Chriſti de Euchariſtia in figuram conuertere.

Principio itaque ex tribus ſcribendi generibus, quibus vtuntur Patres, iuſtã rationẽ habuerũt diſertè atque ingenuè eloquendi, quid de verbis Chriſti Euchariſtiã inſtituẽtis ſentirẽt. Aut enim ſcripturas ipſas explicarũt, aut ad populũ ſermonẽ habuerũt, aut cõtra ſanæ doctrinæ, & Eccleſię Catholicę Aduerſarios certamẽ de ſcripturis ac veritate inierunt. In expoſitione ſcripturarum omnem nauant operam, vt bona fide fungantur interpretum officio, & quod figuratum eſt, obſcurum, aut ambiguum, ſuo naturali ſenſui, ſplendori, & puritati per explanationem reſtituant, & quod proprium eſt, retineant & confirment. Ob eam enim ſolam cauſam ſcripturas excutiunt, & commentantur. At veteres omnes etiam ad vnum, qui in verba Domini de inſtitutione Cœnæ aliquam commentationem reliquerunt, rectam eorum intelligentiam & ſimplicem agnoſcunt, & commendant. Quòd ſi *Hoc eſt*

Cùm varias cauſas & occaſiones Patres habuerint interpretãdi verba Chriſti, ſemper cõmendant eorum proprietatem.

corpus meum, figuratum aut impropriè dictũ existimassent, vtique admonuissent de sermonis translatione, & quo in significatu accipi oporteret, distinxissent. Qua de causa verò de scripturis egerunt cum populo, & pro concione tractarũt, nisi vt earum rectum sensum & fidem rudiores ex ipsis addiscerent, omnémque errorem & impietatẽ cauerẽt? Populus sua natura verborũ sonum amplectitur, nec nisi admonitus figuras cogitat, aut capit. Propterea necesse fuit ipsũ edoceri de figura, si qua est in sermone Christi de ipsa Eucharistia, præsertim cùm euidẽs periculũ idololatriæ impẽdeat ex illo sermone, si accipitur in naturali sono, & aliter intelligi debeat. Quis enim de plebe Christiana annuntiatum ac sibi demonstratũ per sacram scripturã corpus Christi nõ adoret, nisi ilicò reuocetur à scripturæ sono ad veram eius cognitionẽ? Sed tantũ abest, vt Patres suis in concionibus, & ad populũ tractatibus, verba de institutione Eucharistiæ pro impropriis & figuratis habeãt, quòd omnibus modis eorũ proprietatẽ probent & amplificent, ac populũ ad eorum fidem & venerationem adhortentur. De aliis audiantur ipsorummet Patrum testimonia.

Iren. lib. 4. ca. 1

IRENEVS alio quidem in negotio, sed ad hanc nostram disputationẽ ita loquitur accommodatissimè: Cui autem non sit manifestum, si Dominus multos Patres " scisset & Deos, quoniã non pręcepisset discipulis suis vnum scire Deum, & hũc eun- " dem solum vocari patrem? Sed potius distinxisset, qui sunt verbo tenus Dij ab eo " qui sit verus, vt non errent secũdum doctrinam eius, neque alterum pro altero au- " diãt. Si autem nobis præcipit vnum quidem vocare Deũ & Patrem, ipse autem in- " terdum alteros cõfitetur Patres & Deos eodem modo: alia quidẽ videbitur præci- " piens discipulis, alia verò ipse faciẽs. Non est autem hoc boni, sed seductoris & in- " uidi. Iesus ergo transgressionis author & magister erit eis, qui præcepit vnum voca- " ri Patrem, imponens eis necessitatem Demiourgum confiteri suum Patrem. "

Christus nõ aliud dixit, et aliud præcepit.

Iustin. Apolo. ad Antonin.

IVSTINVS cibum Cœnę, quem de manu præsidentium acciperent Christiani, ait esse carnem & sanguinẽ Iesu Christi, eius qui homo factus est: & hoc probat ex verborum proprietate. Apostoli enim (inquit) suis in Commentariis, quę dicuntur " Euangelia, ita sibi Iesum præcepisse tradiderunt, cùm dixit, *Hoc est corpus meum, ac-* " *cipite, comedite, Hic est sanguis meus, &c.* "

De Cœna.

CYPRIANVS. Ex quo à Domino dictũ est, Hoc facite in meam commemora- " tionẽ, Hæc est caro mea, & Hic est sanguis meus: quotienscunque his verbis & hac " fide actum est, panis iste substantialis, & calix benedictione solemni sacratus, ad to- " tius hominis vitam salutémque proficit, simul medicamentum & holocaustum ad " sanandas infirmitates & purgandas iniquitates existẽs. Manifestata etiam spiritalis " & corporalis cibi distãtia, aliud fuisse, quod prius est appositum & consumptum, " aliud quod à magistro datum est & distributũ. Inter Dominicæ mẽsæ cõuiuas ani- " malis homo non admittitur: quicquid caro & sanguis dictat, ab hoc cœtu excludi- " tur: nihil sapit, nihil prodest, quicquid humani sẽsus molitur subtilitas: omne quic- " quid à suis rationibus deuium videtur, sapientes huius seculi ad dementiã referunt, " & à veritate reputant alienum. Sed veritas ab erroneis hominibus cõprehendi non " potuit: & cùm in sole vellet figere oculos, vim luminis non ferens, cæcata est, non il- " luminata humana præsumptio, & aspectui eius lippitudo inhæsit. "

Quid accidat hominibus sẽsum et rationẽ humanã in hoc sacramento sequentibus, contra verba Christi.

Catechesf. 4. Mysta.

Non dubitandũ id esse, quod verba enũtiãt.

CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS. Cùm ipse pronuntiauerit, & dixerit " de pane, *Hoc est corpus meum*, quis iam deinceps dubitarit? Idem cùm affirmarit, & " dixerit, *Hic est sanguis meus*, quis vnquam ambiget esse sanguinem? Aliquando " aquam in vinum sanguini propinquum in Cana Galileæ mutauit: & non erit cre- " dibile mutare vinũ in sanguinem? Inuitatus ad nuptias corporales, hoc miraculum " inauditum edidit: & non magis confiteamur dedisse filiis sponsi fruendum corpus " suum

„ ſuum & ſanguinem, ita vt corpus & ſanguinem Chriſti nos ſumere pro cõſtanti, &
„ certiſſimo habeamus? Ibi Cyrillus paulò pòſt negat ſenſibus inſiſtendum, ſed repe-
tetur lib. de Tranſſubſtant.

„ HILARIVS. Non eſt humano, aut ſeculi ſenſu, in Dei rebus loquẽdum neque
„ per violentiam atque impudentẽ prædicationẽ cœleſtium dictorũ ſanitati, alienæ,
„ atque impiæ intelligẽtiæ extorquẽda peruerſitas eſt. Quæ ſcripta ſunt, legamus, &
„ quæ legerimus, intelligamus, & tũc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali e-
„ nim Chriſti in nobis veritate quę diſcimus, niſi ab eo diſcimus, ſtultè atque impiè
„ diſcimus. Ipſe enim ait, Caro mea verè eſt eſca, & ſãguis meus verè eſt potus. Qui e-
„ dit carnẽ meã, & bibit meũ ſanguinẽ, in me manet, & ego in eo. De veritate carnis &
„ ſanguinis nõ eſt relictus ambigendi locus. Nũc enim & ipſius Domini profeſſione
„ & fide noſtra verè caro eſt, & verè ſanguis. Et hæc accepta atque hauſta id efficiũt,
„ vt & nos in Chriſto, & Chriſtus in nobis ſit. An ne hoc veritas non eſt? Contingat
„ planè his verum non eſſe, qui Chriſtum Ieſum verum eſſe Deum negant.

Lib. 8. de Trini.

Fidei officium eſt ſequi verba Chriſti, & nõ ipſis ex ſenſu aut humana ratione aduerſari.

Expreſſè figuram à verbis huius ſacram. excludit.

In Arrianos, qui exponebant ſpiritaliter, Ego & pater vnũ ſumus, idẽ Hilarius ſic
„ excãdeſcit: Quid per voluntatis aſſenſum, animæ & cordis vnitatẽ introducis? Fue-
„ rat namque in verborũ copia & proprietate, vt ſi volũtas vnum eſſe eos faceret, Do-
„ minus ita precaretur: Pater, ſicut nos vnum volumus, ita & illi vnum velint, & vnũ
„ per cõcordiam ſimus omnes. Aut fortè qui Verbũ eſt, ſignificationẽ verbi ignora-
„ uit, & qui veritas eſt, loqui vera neſciuit, & qui ſapientia eſt, in ſtultiloquio errauit,
„ & qui virtus eſt, in ea fuit infirmitate, ne poſſet eloqui, quę vellet intelligi. Locutus
„ eſt planè ille vera, & ſinceræ fidei Euangelicæ ſacramenta, neque ſolùm locutus eſt
„ ad ſignificationem, ſed etiam ad fidem docuit.

Qui non credunt de Eucharistia, vt verba ſonant, pro Atheis habendi.

„ AMBROSIVS. Cùm Dominus Ieſus teſtificatur nobis, quòd corpus ſuũ acci-
„ pimus & ſanguinem, numquid debemus de eius fide & teſtificatione dubitare?

Lib. 4. De Sacram cap. 5.

EPIPHANIVS negotiũ habebat cum Origeniſtis, qui planè cũ noſtris Aduer-
ſariis in eo cõſentiebãt, quòd ſcripturas ſtatim ad ſpiritalẽ aliquem intellectũ tranſ-
ferrẽt, quoties captũ ingenij noſtri excederẽt, aut aliquid cõtinerent, quod hominũ
iudicio videretur abſurdũ. Negat ita agendũ, imò retinendã eſſe fidẽ ſcripturæ do-
cet, quãtumcunque appareat ineptũ, aut ſẽſibus, aut ingenio noſtro repugnãs quod
dicitur, & intuendã Dei omnipotentiã: atque in exẽplum profert quod ſcribitur, &
ſpectatur de ipſa Euchariſtia. Textus poſtea citabitur capite de exiſtentia corporis
in Euchariſtia.

Epiph. in Ancorato.

BASILIVS quærit duo: Nempè quãto cum timore, & animi perſuaſione affe-
„ ctionéve, corpus & ſanguinẽ Domini cõmunicemus. Reſpõdet: De timore habe-
„ mus Apoſtolũ, qui ait, Qui mãducat & bibit indignè, iudiciũ ſibi mãducat & bibit.
„ De animi perſuaſione fidẽ faciũt verba Dñi, qui dixit, Hoc eſt corpus meũ quod
„ pro vobis datur. Malitioſè Petrus Martyr ait iſta reſpõderi de affectione, ſubticẽdo
de animi perſuaſione. Eſt quidẽ verũ, ſubiungi alios locos ſcripturæ à Baſilio ad ex-
citandum noſtrum in Chriſtum ardorem, quoniam poſt animi perſuaſionem quę-
ſierat de affectione.

Baſil. reg. breu. 172.

„ EVSEBIVS EMISSENVS. Verè vnica & perfecta hoſtia fide æſtimanda, nõ
„ ſpecie, nec exterioris cenſenda viſu hominis, ſed interioris affectu. Recedat omne
„ infidelitatis ambiguũ: quandoquidẽ qui author eſt muneris, ipſe etiã teſtis eſt veri-
„ tatis. Nã inuiſibilis ſacerdos viſibiles creaturas in ſubſtantiã corporis ſui & ſãguinis,
„ verbo ſuo, ſecreta poteſtate cõuertit, ita dicẽs, *Accipite, comedite, Hoc eſt corpus meum.*

Hom. 5. De Paſchat.

„ GREGORIVS NANZIANZENVS. Abſque confuſione & dubio comede
„ corpus & ſanguinem bibe, ſi ſaltem vitæ deſiderio teneris: neque de ſermonibus,

Orat. in Sanct. Paſch.

qui de carne habentur, fidem deneges, neque ob passiones offendaris. Constans esto, firmus, stabilis: in nulla re propter Aduersariorum sermonem fluctues.

Hysich. lib. 2. in Leuit. cap. 8. HYSICHIVS Gregorij Nazianzeni discipulus. Quomodo ergo in his non admirāda sit sapientia Spiritus? Nullam quippè dubietatem huiusmodi intellectui dereliquit. Propterea carnes cum panibus comedi præcipiens, vt nos intelligeremus illud ob eo mysterium dici, quod simul panis & caro est, sicut corpus Christi panis viui qui de cœlo descendit. Propter quod Heliæ carnes manè, panes autem vesperi deferebant corui, præfigurare hoc mysterium Domino volēte, quod intus oportet in Ecclesia, in loco sancto, id est, ad altare, coqui, & comedi. Sed hoc quod reliquum est de carnibus & panibus, in igne incēdi præcepit. Quod nunc videmus etiam sensibiliter in Ecclesia fieri, ignique tradi, quæcunque remanere cōtigerit incōsumpta. Ergo & quod agitur sensibiliter, significatio cuiusdam intelligibilis rei, eis qui intendunt prouenit, vt quando à comestione sacrificij deficimus, & comedere illud integrè non possumus, mente forsan lassescente siue deficiente, vtrum ea quæ vidētur, corpus oporteat intelligi Domini, in quod oculis nec Angeli possunt prospicere, non relinqui, sed etiam ea tradi igni oportet spiritus, vt ea comedat, quę nobis sunt ex infirmitate inesibilia. Quomodo autem comedat? quum cogitauerimus virtuti spiritus esse possibilia, ea quæ nobis impossibilia videntur.

Chrys. ho. 83. in Matt. et 60. ad pop. Antioch. CHRYSOSTOMVS. Credamus vbique Deo, nec repugnemus ei, etiamsi sensui nostro & cogitationi absurdum esse videatur quod dicit. In omnibus, & præcipuè in mysteriis ita faciamus, non illa quæ ante nos iacent solummodò aspicientes, sed verba quoque eius teneamus: nam verbis eius defraudari nō possumus. Sensus verò noster deceptu facilis est. Illa falsa esse non possunt: hic sæpiùs fallitur. Quoniā ergo ille dixit, Hoc est corpus meū, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus respiciamus. Idem eisdem propè verbis Nicena prima Synodus & Cyrillus Hierosolymitanus prædicant, postea citandi.

Dialog. 3. Polymorph. THEODORETVS increpat Sacramētariorum incredulitatem, qui ne quidem pluribus scripturis eadem de re iteratis fidem habent. Apud eum Orthodoxus ait: Meministíne dictorum Euangelij, in quibus Mannæ, & veri nutrimenti Deus fecit comparationem? Respondet Eranistes & hæreticus: Memini. ORTH. In eo loco cùm de pane vite prolixè disseruisset, hęc quoque subiunxit: Panis autem quem ego dabo, caro mea, quam ego dabo pro mundi vita. In his autē verbis videre licet beneficentiam ac liberalitatem diuinitatis, & donationem carnis. ERAN. Ad soluendā dubitationem non sufficit vnum testimonium. ORTHO. Æthiops Eunuchus non multas legit scripturas: sed cùm vnum Propheticum inuenisset testimonium, per illud ad salutem deductus est. Ad vobis autem persuadendum non sufficiunt omnes Apostoli & Prophetę, & qui post illos fuerunt veritatis pręcones. Sed tamē tibi quoque alia de corpore Domini testimonia afferam. Scis certè locum illū Euangelicæ historiæ, in quo Pascha cum suis discipulis comedens, ostendit quidem typicæ ouis finem, docuit autem quodnam sit vmbræ corpus. ERAN. Noui historiā. ORTHO. Recordare ergo, quid acceptū quidē fregit Dominus, quid autē acceptum appellauit, & dixit. ERAN. Propter eos qui nō sunt initiati misteriis, dicam aliquātò magis mysticè: Cùm accepisset, & fregisset, & discipulis diuisisset, dixit, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur.* ORTHO. Non meminit ergo diuinitatis, passionis typum ostēdens. ERAN. Nequaquam. ORTHO. Sed corporis & sanguinis. ERA. Verum. ORTHO. Corpus ergo cruci affixum est. ERAN. Videtur.

Cyrill. epist. ad Calosyrium. CYRILLVS ALEXANDRINVS. Non dubites an hoc verum sit, eo manifestè dicente, *Hoc est corpus meum,* sed suscipe potiùs verba Saluatoris in fide. Cùm enim

enim ſit veritas, non mentitur.

» Idem in Ioannem ſcribit: Quærendum ſemper eſt, vt apud eum habitemus, & ad » alienas ſententias nõ deferamur. Sed non ita facit malignus. Nam quæcunque non » intelligit, ſtatim tanquam friuola falſáque per arrogantiam, reiicit, nulli decens, nec » aliquid ſupra ipſum eſſe exiſtimans, quales Iudęos eſſe comperimus: Nam quùm o- » porteret eos, qui diuinam virtutem Saluatoris, ac poteſtatem ſignorum miraculo » perceperint, ſermonem eius libenter ſuſcipere, & ſi qua difficilia videbãtur, eorum » ſolutionem quærere, contrà omninò faciunt. Et quomodo poteſt hic nobis dare » carnem ſuam ad manducandum, de Deo non ſine magna impietate conclamant, » nec in mentem venit nihil eſſe impoſſibile apud Deum. Nam cùm animales eſſent, » ſpiritalia intelligere nõ poterant, ſed fatuitas quędã tam magnũ ſibi videbatur my- » ſteriũ. Sed nos magnũ, quæſo, à peccatis aliorũ faciamus profectum, & firmam fi- » dem myſteriis adhibentes, numquam in tam ſublimibus rebus illud quomodo aut » cogitemus, aut proferamus. Iudaïcum enim hoc verbum eſt, & extremi ſupplicij » cauſa. Aliorum igitur, vt diximus, culpa perdocti, cùm Deus operatur, non quæra- » mus quomodo, ſed operis ſui viam atque ſcientiam illi ſoli concedamus. Propterea paulò pòſt ait ſermonem Chriſti, Qui manducat meam carnem, & bibit meũ ſanguinem, rem eſſe arduam, & fide magis verborum Domini, quàm alio modo excipiendam, fidémque fundamentum ac baſin eſſe confirmat: quod detorquent Aduerſarij ad ſpiritalem manducationem, quaſi fidem eius cauſa ſtatuat, cùm ex collatione locorum apertiſſimè fidem referat ad factum & verba Domini, qua creditur id quod fieri dicitur, licet ſit res ardua, neque anxiè de modo litigatur.

Cyrill. lib. 4. cap. 13. in Ioan.

Cyrill. lib. 4. in Ioan. cap. 17.

AVGVSTINVS Manichæos, qui Chriſti verba vertebant in ſigna & figuras, » vt noſtri Aduerſarij faciunt, ſic increpat: Chriſtum qui dicit, Ego ſum veritas, ſpe- » ciem carnis, mortem crucis, vulnera paſſionis, cicatrices reſurrectionis, mentitum » eſſe ſuadebis? Proinde vos Chriſto veſtro anteponi vultis, ſi illo mentiente vos an- » nũtiatis veritatem. Manichæi, inquam, voces carnis, corporis, paſſionis, reſurrectionis, in ſcripturis repertas, pro ſigno interpretabantur, vt corpus in Cœna nominatũ interpretantur Aduerſarij.

Auguſt. lib. 5. in Fauſtum. cap. 5.

» Alibi ſcribit: Audiuimus veracem magiſtrum, diuinum redemptorem, humanũ » ſaluatorem, commendantem nobis pretium noſtrum ſanguinem ſuum. Cùm ergo » commẽdans talem eſcam & talem potum, diceret, Niſi manducaueritis carnẽ meã, » & biberitis ſanguinẽ meũ, non habebitis vitam in vobis, & hoc diceret de vita quis » alius quã ipſa vita. Erit autẽ illi homini mors, non vita, qui mendacẽ putauerit vitã.

Serm. 2. De verb. Apoſto.

Itidem Auguſtinus nominatim affirmat ſecundum literam capiendum Chriſti dictum, *Hoc eſt corpus meum*, & ſecundum Dei omnipotentiam ſupra creaturarũ vi- » res eſſe metiẽdum. Quis portatur in manibus ſuis? In manibus aliorum poteſt por- » tari homo: in manibus ſuis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipſo Dauid ſe- » cundũ literam, non inuenimus: in Chriſto autem inuenimus. Ferebatur enim Chri- » ſtus in manibus ſuis, quãdo commandans corpus ſuum, ait, *Hoc eſt corpus meum:* Ferebat enim illud corpus in manibus ſuis. At cauillatur PETRUS MARTYR inueniri quidẽ ad literam Chriſtum geſtaſſe ſuum corpus in manibus ſuis, quia corporis ſui figurã geſtaret, & ſacramentum, nõ autem inueniri quomodo Dauid id præſtiterit. Atqui ſi ad literam *Hoc eſt corpus meum*, figuram aut ſacramentum corporis ſignificat, quid obſtat, quominus ad literam idem ſignificet, quod ſcribitur de Dauide, Ferebatur in manibus ſuis, nempè figuraliter, aut ſpiritaliter? Quamuis enim Dauid ſacramentum corporis inſtituere non potuerit, potuit tamen ſacramẽtum ſui corporis ferre. Deinde conueniunt omnes Aduerſarij non ſeruandam eſſe dictionis proprietatem

In Pſal. 33. concion. 2.

in istis verbis Christi: Augustino cōtrà ad literam interpretari placet & Christi verba, & scripturam de Dauide, qui ferebatur in manibus suis, & soli Christo vtrumque competere ad literam asseuerat, cùm aliis figuratè ritè possint accommodari. Aliis in libris quando agemus de loco Augustini, quo videtur in literali verborum Christi intelligentia flagitium & scelus agnoscere, etiam manifestiùs apparebit ab ipso creditum, ob nullam absurditatem à proprietate sermonis Christi de Eucharistia recedendum.

Tract. 2. in Vigil. Pasch. extāt eius opera inter Orthodoxographa impressa, ann. 1569.

GAVDENTIVS Brixiensis Episcopus Ambrosio coætaneus: Quod generaliter exposuimus de edenda carne agni, specialiter seruandum in degustādis mysteriis Dominicæ passionis, vt neque crudam carnem, crudúmque sanguinem, sicut Iudæus, esse putes, & respuas, dicens, Quomodo potest iste dare carnem suam mā-ducare? Neque in olla cordis carnei humoribus per naturam semper obnoxij, ipsum decoquas sacramentum, commune ac terrenum illud esse existimans: sed vt per ignem diuini spiritus id effectum, quod annūtiatum est, credas: quia quod accipis, corpus est illius panis cœlestis, & sanguis est illius sacræ vitis. Nam cum panem consecratum, & vinum discipulis suis porrigeret, sic ait, Hoc est corpus meū, Hic est sanguis meus. Credamus, quæso, cui credidimus. Nescit mendacium veritas. Ideò cùm de corpore suo manducando, & sanguine suo bibēdo turbis loqueretur, stupentibus ac mussitantibus, Durus est hic sermo, & quis potest audire, vt abstergeret per ignem cœlestes eas cogitationes, quas vitandas esse prædixi, sic adiecit, Spiritus est qui viuificat: nam caro nihil prodest. Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Et ideò caput diuinitatis eius cum pedibus incorporationis, & interioribus simul iubemur mā-ducare mysteriis: vt pariter vniuersa, quē-admodum tradita sunt, credamus, non infringentes os ipsius solidissimum, Hoc est corpus meū, Hic est sanguis meus. Si quid autem superfuerit etiam nunc in vniuscuiusque sensu, quod expositione ista non ceperit, ardore fidei concremetur, quoniam Deus noster ignis consumens est, purgans & erudiens, & illuminans corda nostra ad intelligentiam diuinorum: vt & ipsius à Christo instituti sacrificij cœlestis causam rationéque noscamus, inenarrabili dono eius sine fine gratias relaturi. Nam verè istud est hæreditarium munus Testamenti eius noui, quod nobis ea nocte, qua tradebatur crucifigendus, tanquam pignus suæ præsentiæ dereliquit.

PRO EXISTENTIA CORPORIS IN EVCHARISTIA summa capita ex Patribus præter verborum proprietatem. CAP. 2.

1.

A FIGVRIS & sacramentis, tam legis naturalis, quàm Mosaicæ, Eucharistiam distinguunt in eo, quòd in hac insit veritas, & vera substantia corporis & sanguinis Christi, in illis sola figura & nuda præcesserit. In Repet. 4. cap. 1.

2. Eadem ratione differre ostendunt à sacrificiis vtriusque antiquæ legis. In Repet. De sacrific. lib. 1.

3. Eucharistiam collocant, tanquam quid medium inter statum veteris legis, & statum beatorum in cœlo: vt in veteri lege solam vmbram Christi signum & figuram habuerint Patres: in Eucharistia verò possideamus Christum tam verè præsentem, quàm est in cœlo, sed hîc opertum pane, in cœlo verò sine vllo velamine. Ideò concedunt Eucharistiam esse sacramentum, quia Christum secretò & occultè cō-tineat, & agnoscunt eiusdem Christi signum & figuram, sed respectu status qui in cœlo est, & propter relationes atque rationes diuersas, sub quibus consideratur. In

hac Repet. Tertia, quarta, & ſexta.

4. Afferunt alias multas rationes, propter quas decuerit corpus & ſanguinem Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini latêre, atque ita ſacramentum fieri, negántque omninò Euchariſtiam inter ſigna rerum abſentium habendam eſſe. In hac Repet.

5. Ideò definiunt ſacramentum Euchariſtiæ à præſentia & exiſtentia corporis & ſanguinis Chriſti, velata & contecta panis & vini forma. Eam ob cauſam oſtendũt duabus rebus in ſe conſtare, à natura ſacramentorũ nouæ legis, & ex analogia cum baptiſmo & incarnatiòne. In hac Repetit. & in quarta.

6. Propter hoc ad Euchariſtiæ conſtitutionem probant Dei omnipotentiam, & ſingulare miraculum interuenire in cauſa efficiente, quæ eſt conſecratio per verbũ Dei. In Repet. De tranſſubſtantialitate lib. 1.

7. Etiam in conuerſione panis & vini in carnem & ſanguinem. Ibidem.

8. Itidem in exiſtentia corporis & ſanguinis ſub tantilla ſpecie panis & vini ſine iuſta loci menſura. In hac Repetit. & in quarta.

9. Eandem omnipotentiam requiri in exiſtẽtia ipſius corporis & ſanguinis in cœlo, & in ſacramento, ac plurium altarium locis. In Repetit. quarta.

10. Quinetiam in eiuſdem manducatione, vt totum edatur, nec minuatur, vel cõſumatur. In Repet. quinta.

11. Vetāt iudicari ex ſenſibus, vel ratione, de re quæ in Euchariſtia ſit, ſed ex fide. In hac Repet. & in quinta ac ſexta.

12. Varias acceptiones carnis & ſanguinis recenſent, & in Euchariſtiæ pane totum ac plenum Chriſtum adeſſe, Chriſtíque corpus verum, proprium, illud idem quod natum fuit de virgine, in preſepio poſitum, & adoratum à Magis, quod à Cẽturione & Zacheo exceptum, à Thoma & Hæmourrouiſſa contactum, ac tam verè videri & tangi, quàm ab ipſis fuit. In hac Repetit. & aliis.

13. Diſtinguunt modos præſentiæ, & illud corpus verum adeſſe cõcludunt verè, propriè, in veritate, veraciter, reipſa, & in ſubſtantia. In hac Repetit. & in tertia, quarta, quinta, ac ſexta.

14. Idem corpus videri, tangi, dentibus atteri, & manducari in Euchariſtia ſine vlla fallacia vel præſtigiis, realiter, naturaliter, corporaliter, ſubſtantialiter. In Repetit. quinta.

15. Ob id comparant Euchariſtiam multis modis cum incarnatione Chriſti. In hac Repetit. & in lib. 2. De Tranſſubſtantial.

16. Indignè attrectantes Euchariſtiam, reos eſſe corporis & ſanguinis Chriſti. In hac Repetit.

17. In Euchariſtia Chriſtum verè adorari, vt adoratur ab Angelis in cœlo, & ab iiſdem propter ipſum Euchariſtia. In repetit. de adoratione.

18. Chriſti corpus & ſanguinem verè offerri & ſacrificari in Euchariſtia. In Repet. De ſacrificio.

19. Per Euchariſtiam Chriſtum eſſe in altari & diſco, vt fuit in preſepi, & ſanguinem qui fluxit de latere, eſſe in calice, & de altari diſpenſari. In hac Repetit. & lib. 1. De ſacrificio.

20. In delatione, & aſſeruatione Euchariſtiæ, deferri & ſeruari corpus Chriſti. In Repetit. quarta.

21. Ab effectis Euchariſtiæ. In Repet. quinta, & ſexta.

22. Ex præſentia corporis & ſanguinis in Euchariſtia, tanquam re certiſſima, alios fidei articulos tuentur. In hac Repetit. quarta, & quinta.

23. Ex preparatione requiſita ad dignè ſuſcipiendã Euchariſtiã. In Repet. ea de re.

24. Ex miraculis, quæ circa Eucharistiam inciderunt. In hac Repetit.
25. Ex solutionibus, quibus Patres occurrunt passim, & diluunt argumenta aduersariorum, quasi præuisa.
26. Ex damnatione omnium, qui aliter sentire à tempore Apostolorum visi sunt. In hac Repetit.

PER RATIONES, QVAS PATRES AFFERVNT, cur caro Christi sit in sacramento, docent sacramentaliter existere, non esse idem quod in nudo signo & figura, sed quòd oporteat carnem verè adesse. CAP. 3.

PETRVS Martyr, atque alij Aduersarij pro regula ponunt, per sacraméti nomen à Patribus signum & figuram rei absentis intelligi. Idcircò Patrum authoritates, quibus affirmant carnem Christi adesse, vel percipi in sacramento, exponi volunt, tanquam in solo signo, & figura pura atque inani, sed tantùm carnem illam absentem designante. Patres quidem in tractatione de Eucharistia, plerumque sacramentum pro signo & figura accipiunt, siue rei absentis, siue rei præsentis consideratæ sub aliqua ratione absente, vt in aliis Repetitionibus abundè declaratur: attamen falsum est perpetuò ab illis sacramenti vocem in illa significatione collocari, cùm sæpius pro arcano & recondito dictionem illam adhibeant, maximè quoties corpus Christi & sanguinem in sacramento contineri vel sumi docent. Quòd si quandoque pro signo & figura tum explicari potest, ipsimet Patres vetát expressè pro figura corporis Dominici absentis, vel pro inani signo apprehendi. Nam pro prima ratione cur Christus præbeat nobis carnem & sanguinem sub sacramento, proferunt statum nostrum medium iacere inter legem Mosaïcam, & beatorum in cœlo conditionem: In lege, vmbram nudam & figuram purañ de Christo præisse: A nobis Christum in sacramento, seu ænigmate ac velamine verè possideri, in cœlo verò haberi facie ad faciem sine tegumento. Idcircò statum nostrum desiderare sacramentum, seu tegumentum Christi præsentis, vt discrepet à Mosaïco, & à cœlesti. Altera ratio traditur ab ipsis ex nostra constitutione, qua coagmentamur ex corpore & spiritu, ac proinde requirit res spiritales, seu spiritaliter existentes nobis exhiberi in rebus corporeis. Tertia, vt Christus etiam coram oculis nostris suam nobis commendet humilitatem, & erga nos charitatem, cùm se demittit iterum ad hæc terrena elementa, séque ipsis subiicit propter nos. Quarta, vt fides nostra circa sacramentum exerceatur, & de præsentia rei non apparentis credat, atque ita meritum inueniat. Quinta, ne esset horrori carnis manducatio visibilis & conspicua. Sexta, vt ipsa caro Christi spiritali modo existens, corporaliter tamen, seu à nostro corpore, verè ac propriè in corporeo sacramento manducari posset. Septima, vt coram oculis prostaret præsentissimi Christi monimentum, in quo visibiliter adoraretur & coleretur, & Christiana religione dignum externum haberetur sacrificium ad finem seculi. Postrema, vt ex eodem cibo per analogiam & conuenientiam nos alamur corporaliter, per species panis apparentes, & spiritaliter à re contenta. Quæ rationes omnes non tantùm innuunt, sed insculpunt sacramentum à Patribus, non pro signo rei absentis nominari, seu figura, ænigmate, vel imagine inani & vacua, sed pro tegumento & operimento, seu etiam signo, speculo, atque imagine rei latentis intra ipsum. Quocircà rectè monent distingui sacramentum & signum hoc ab aliis à re significata seiunctis. De his omnibus ordine

Patrum

Patrum teſtimonia edamus.

» De priori Cyprianus. Panem Angelorum ſine ſacramento manducamus in ter- *Cypr. de Cœna.*
» ris, eundem ſine ſacramento manifeſtiùs edemus in cœlis, non miniſterio corporis
» ſæpè repetitis actionibus ad eadem reuertentes: ſed conſummato ſacerdotio erit &
» permanebit perpetua & ſtabilis, implens & reficiens nos ſufficientia, qua proferet
» ſe palàm abſque vllis integumentis, omnibus conſpicabilis, ſummi præſentia ſacer-
» dotis. Ne colligat Petrus Martyr, nos igitur tantùm hîc edere fide & ſpiritu, vt Angeli edunt: Cyprianus nos vti corporis officio ad eius eſum in hoc mundo diſtinguit, in aliò verò ſeculo minimè, ſed vnum & eundem hîc teneri, & illic conſpici ſubiicit.

» Ambrosivs. Hîc vmbra, hîc imago, illic veritas. Vmbra in lege, imago in *Ambroſ. lib. 1. Offic. cap. 48.*
» Euangelio, veritas in cœleſtibus. Ante agnus offerebatur, nunc Chriſtus offertur,
» ſed offertur quaſi homo, quaſi recipiens paſſionem, & offert ſeipſum quaſi ſacer-
» dos, vt peccata noſtra dimittat. Hîc in imagine, ibi in veritate, vbi apud Patrem
» quaſi aduocatus interuenit. Hîc ergo in imagine ambulamus, in imagine videmus:
» illic facie ad faciem, vbi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate eſt.

» Eadem alibi. Primùm igitur (inquit) vmbra præceſſit, ſecuta eſt imago, erit *Ambroſ. in Pſal. 38.*
» veritas: Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in cœleſtibus: Vmbra Euange-
» lij & Eccleſiæ congregationis in lege, imago futuræ veritatis in Euangelio, veritas
» in iudicio Dei. Ergo quæ celebrantur in Eccleſia, eorum vmbra erunt in ſermoni-
» bus Prophetarum, vmbra in diluuio, vmbra in rubro mari, quando baptiſati ſunt
» Patres noſtri in nube & in mari: Vmbra in petra, à qua fluxit aqua, & quæ ſequeba-
» tur populum. Nónne illud in vmbra erat ſacroſancti huius myſterij ſacramentum?
» Nónne vmbra erat aqua de petra, quaſi ſanguis ex Chriſto, quæ fugientes ſe popu-
» los ſequebatur, vt biberent, & non ſitirent, redimerentur, & non perirent? Sed iam
» diſceſſit vmbra noctis & caliginis Iudæorum, dies appropinquauit Eccleſiæ. Vi-
» demus nunc per imaginem bona, & tenemus imaginis bona. Vidimus principem
» ſacerdotum ad nos venientem, vidimus & audiuimus offerentem pro nobis ſan-
» guinem ſuum: ſequamur vt poſſumus ſacerdotes, vt offeramus pro populo ſacrifi-
» cium, etſi infirmi merito, tamen honorabiles ſacrificio: quia etſi nunc Chriſtus nõ
» videtur offerre, tamen ipſe offertur in terris, quando Chriſti corpus offertur: imò
» ipſe offerre manifeſtatur in nobis, cuius ſermo ſanctificat ſacrificium quod offer-
» tur. Et ipſe quidem aduocatus apud Patrem aſſiſtit, ſed nunc eum non videmus:
» tunc videbimus, quando imago tranſierit, veritas venerit: tunc iam non per ſpecu-
» lum, ſed facie ad faciem, quæ perfecta ſunt, videbuntur. Ne Petrus Martyr veritatis nomen arripiat, quaſi veritas ſubſtantiæ Chriſti deficiat in ſacramento, Ambroſius primo loco interpretatur veritatem pro actionis complemento, & modi perfectione: interim palàm facit Chriſtum à nobis teneri & offerri, tametſi nõ cernatur: & apparitionem veritatem vocat, vt inapparentiam, imaginem, atque ita non rem rei, ſed modum rei modo opponit. Hoc ita Auguſtinus explanaſſe videtur.

» Avgvstinvs. Quod poſt alios ſeptem dies dimiſſa columba reuerſa nõ eſt,
» ſignificat finem ſeculi, quando erit Sanctorum requies, non adhuc in ſacramento *Auguſt. lib. 12. in Fauſtum. cap. 20.*
» ſpei, quo in hoc tempore conſociatur Eccleſia, quando bibitur, quod de Chriſti
» latere manauit: ſed iam in ipſa perfectione ſalutis æternæ, cùm tradetur regnum
» Deo & Patri, vt in illa perſpicua contemplatione immutabilis veritatis nullis my-
» ſteriis corporalibus egeamus. Ne ex ſacramento ſpei Aduerſarij inferrent rei abſentiam, Auguſtinus præſentiam ſanguinis & proprietatem adiunxit, & ſpem ad perfectionem obtinendæ fruitionis & ſalutis de Chriſto retulit.

Nazianz. ora. 4. in Pasch. GREGORIVS NANZIANZENVS. Cæterùm iam Paschæ fiamus participes, figuraliter tamen adhuc, etsi Pascha hoc veteri sit manifestius. Siquidem Pascha legale, audẽter dico, figuræ figura erat obscurior: at paulò pòst illo perfectiùs & puriùs fruemur, cùm verbum ipsum biberit nobiscum in regno Patris nouum detegens & docens quæ nunc mediocriter ostendit. Nouum enim semper existit, quod semper est cognitum: Petrus Martyr conatur discrimen ex Nanzianzeno tantùm constituere in significandi modo: sed si sic haberet, vetera Christum expressiùs & luculentiùs significassent quàm nostra, quemadmodum in quarta Repetitione comprobatur.

Bernard. Serm. 1. In Cœna Domini. BERNARDVS. Gloriosa & amabilis sponsa, in terra sponsum habes in sacramento, in cœlis habitura es sine velamento. Et hîc & ibi veritas: sed hîc palliata, ibi manifesta.

Chrysost. hom. 83. in Matth. et 60. ad popul. Antioch. DE secunda ratione, post magnum Dionysium ista Chrisostomus. Si incorporeus esses, nude ipsa dona incorporalia tradidisset? Quoniam verò corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus tradũtur tibi intelligenda: vt sic ex sensibilibus in spiritualium cognitionem & amorem ducamur. Christus bibit ex sanguinis sui calice, ne auditis illis verbis dicerent: Quid igitur sanguinem bibimus, & carnem comedimus? ac ideò perturbarentur. Nam & quando prius verba de his fecit, multi solummodò propter verba scandalum passi sunt. Ne igitur id quoque accideret, primus ipse hoc fecit, vt tranquillo animo ad communicationem mysteriorum induceret. Quos radios solares non deberet excedere manus illa, quæ hanc coronam pertractat, lingua quæ cruentatur hoc admirabili sanguine: Veniat in mentem tibi, quo sis honore affectus, qua mensa fruaris. Ea namque re nos alimur, quàm Angeli videntes tremunt, neque absque pauore propter fulgorem, qui indè resilit, aspicere possunt. Aduersarij notant incorporalia tantùm per Chrisostomum subesse signis: ideò abesse corpus Christi. Verùm Chrysostomus rationem hanc, tanquam communem omnibus sacramentis adduxit: ob id subdit exemplum de baptismo. Nihilominus cùm illam applicat Eucharistiæ, incorporale illud multis verbis amplificat esse corpus Christi, quod licet sit verissimum, tamẽ modo incorporali & insensibili corporalibus signis subest, & visibilibus. Eandem rationem circa baptisma persequitur Gregorius Nissenus.

August. in Psal. 33. DE tertia Augustinus. Nisi humilis esset, séque humiliasset Dominus Iesus, eum nec manducare, nec bibere potuissemus. Quando enim in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, cibus erat sempiternus & integer Angelorum, sicut etiamnum est. Sed quis hominum posset ad cibum illum peruenire? Oportebat ergò, vt mensa illa lactesceret, & ad paruulos perueniret, vt nos quoque illius participes esse possimus. Et quia cibus conuertitur pueris per matris corpus & mamillas: mater enim ipsum panem incarnat, sicque per humiditatem mamillæ & lactis succum de ipso pane pascit infantem, qui minus idoneus est, vt pane vescatur. Ipsum verbum, panis Angelorum, caro factum est, & habitauit, vt panem Angelorum manducaret homo, &c. Vide paulò pòst Algerum, & cap. secundum Repetitionis quartæ, & caput De anthropophagia in Repetitione quinta.

DE quarta Cyprianus. Veritas ab erroneis hominibus comprehendi non potuit: & cùm in sole vellet figere oculos, vim luminis non ferens, cæcata est, non illuminata humana præsumptio, & aspectui eius lippitudo inhæsit. Vidẽt hæc sacramenta pauperes spiritu, & hoc vno contenti ferculo, omnes huius mundi delicias aspernantur: & possidentes Christum, aliquam huius mundi supellectilem possidere dedignantur.

AVGV-

" AVGVSTINVS. Quoniam iſta vox infidelium eſſe conſueuit, Quomodo credimus quod non videmus? Ideò credentium iuſtitiam ſic oportuit definiri, Quia ad Patrem vado, & iam non videbitis me. Beati enim qui non viderunt, & credunt. Nam & qui viderunt Chriſtum, non in eis laudata eſt fides eorum, quia credebant quod videbant, id eſt, filium hominis: ſed quia credebant quod non videbant, id eſt, filium Dei. Cùm verò & ipſa forma ſerui ſubtracta eſſet eorum aſpectibus, tùm verò ex omni parte adimpletum eſt. Iuſtus ex fide viuit. Eſt enim fides, ſubſtantia ſperandarum rerum, & conuictio non apparentium. *August. tract. 45. in Ioann.*

" ALGERVS ex Auguſtino citat. Fides, qua eorum, qui Deum viſuri ſunt, corda mundantur, quod non videt, credit. Nam ſi vides, non eſt fides. Credenti colligitur meritum, videnti redditur præmium. Eat ergo Dominus, eat ne videatur, lateat vt credatur, creditus deſideretur, vt deſideratus habeatur. Quia ergo in hac peregrinatione noſtra expedit latêre Chriſtum vt credatur, bene Chriſtus ſub ſacramento dedit nobis ſeipſum, vt per hoc nobis & fidei meritum, & gratiæ ſuæ augeat beneficium, dum in terrena quadam & prorſus ſtolida panis & vini forma, maieſtatem ſapientiæ verbi Dei ſubſtantialiter comprehenſam, incomprehenſibilem credere & venerari non erubeſcimus, quæ quantitate & qualitate ſua ita eius excellentiæ videtur indigna, vt nullatenus etiam æſtimari debeat, niſi quia ipſe eſt Deus, qui omnia quæcunque voluit, fecit in cœlo & in terra: niſi quia etiam caro eius ipſa eſt, cui data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra, vt poteſtate tali ſit in vnitate perſonæ in cœlo & in terra, quandocunque quomodocunque ſibi placuerit. Huc referri debent, quibus Patres ad fidem hortabantur in hoc ſacramento, capite De verborum ſignificatione contra ſenſum & rationem, & quæ citantur in quinta Repetitione, cap. De anthropophagia: & in ſexta, cap. Verba quæ loquor vobis, ſpiritus & vita ſunt. *Alger. lib. 2. cap. 3. August. tract. 68. in Ioann.*

" De quinta Cyprianus. Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod quidam quia non credebant, nec poterant intelligere, abierunt retrò: quia horrendum eis & nefarium videbatur veſci carne humana, exiſtimantes hoc eo modo dici, vt carnem eius vel elixam, vel aſſam, ſectámque membratim edere doceremur. Sed in cogitationibus huiuſmodi caro & ſanguis non prodeſt quicquam, nec carnalis ſenſus ad intellectum tātę profunditatis penetrat, niſi fides accedat. *Cypr. de Cœna.*

" AMBROSIVS. Sicut verus eſt Dei filius Dominus noſter Ieſus Chriſtus, non quemadmodum homines per gratiam, ſed quaſi filius ex ſubſtantia Patris, ita vera caro, ſicut ipſe dixit, quam accipimus, & verus eſt potus. Sed fortè dicas, Quomodò verè? Qui ſimilitudinem ſanguinis video, non video veritatem. Primò omnium dixi, tibi de ſermone Chriſti, qui operatur, vt poſſit mutare & vertere genera & inſtituta naturæ. Audientes diſcipuli, quòd carnem ſuam daret ad manducandum, recedebant. Solus Petrus dixit, Verba vitæ æternæ habes. Ne igitur plures hoc diceret, quaſi quidam eſſet horror cruoris, ſed maneret gratia redemptionis, in ſimilitudinem quidem accipis ſacramentum, ſed veræ naturæ gratiam virtutémque conſequeris. Ego ſum, inquit, panis viuus, qui de cœlo deſcendi: ſed caro non deſcendit de cœlo, ſed carnem in terra aſſumpſit ex virgine. Quomodo ergo deſcendit panis de cœlo, & panis viuus? Quia idem Dominus noſter Ieſus Chriſtus cōſors eſt & diuinitatis, & corporis, & tu quia accipis panem diuinæ eius ſubſtantiæ, in illo participaris alimento. Ambroſius tria præſtat, oſtendit carnem Chriſti verè ſacramento ineſſe: rationem reddit cur non appareat: & per carnem pani præſentem, de diuinitate participari declarat. *Ambros. lib. 6. De sacram. cap. 1.*

Cyrill. epist. ad Calosirium Episcop. contra Anthropo.

CYRILLVS ALEXANDRINVS. Ne horreremus carnem & ſanguinem appoſita ſacris altaribus, cōdeſcendens Deus fragilitatibus noſtris, influit oblatis vim vitæ, conuertens ea in veritatem propriæ carnis, vt corpus vitæ quaſi quoddam ſemen viuificatiuum inueniatur in nobis.

Theophilact. in cap. 14. Marc.

THEOPHYLACTVS. Quomodo, inquis, caro non videtur? O homo, propter infirmitatem noſtram iſtud fit. Quia enim panis quidem & vinum ex his ſunt, quibus aſſueuimus non abhorrere. Sanguinem verò propoſitum & carnem videntes, non ferremus, ſed abhorreremus. Idcircò miſericors Deus noſtræ infirmitati condeſcendens, ſpeciem quidem panis & vini ſeruat, in virtutem autem carnis & ſanguinis tranſelementat.

Gaud. tract. 2. De Paſchate.

GAVDENTIVS. Quòd autem ſacramenta corporis ſui & ſanguinis in ſpecie panis & vini offerenda conſtituit, ratio eſt, vt immaculatus Dei agnus hoſtiã mundam mundato populo traderet celebrandam, ſine vſtione, ſine ſanguine, ſine brodio, & quæ omnibus ad offerendum prompta eſſet & facilis.

Quæ ad illam quintam rationem & ad ſextam pertinent, peti debent ex cap. De anthropophagia in quinta Repetitione, & ex ſexta, cap. Caro nō prodeſt quicquã: atque ex illa quæ de Tranſſubſtantialitate eſt.

Cypr. de Cœna.

DE ſeptima Cyprianus. Panis iſte, quem Dominus diſcipulis porrigebat, non effigie, ſed natura mutatus, omnipotentia verbi factus eſt caro. Et ſicut in perſona Chriſti humanitas videbatur, & latebat diuinitas, ita ſacramento viſibili ineffabiliter ſe infundit eſſentia, vt eſſet religioni circa ſacramenta deuotio, & ad veritatem, cuius corpus ſacramenta ſunt, ſincerior pateret acceſſus, vſque ad participationem ſpiritus.

Euſeb. Emiſſ. hom. 5. de Paſch.

EVSEBIVS EMISSENVS. Ideò quia corpus aſſumptum ablaturus erat ex oculis noſtris, & ſyderibus illaturus, neceſſarium erat, vt nobis in hac die ſacramentum corporis & ſanguinis ſui cōſecraret: vt coleretur iugiter per myſterium, quod ſemel offerebatur in pretium: vt quia quotidiana & indefeſſa currebat pro hominum ſalute redemptio, perpetua eſſet etiam redemptionis oblatio, & perennis illa victima viueret in memoria, & ſemper præſens eſſet in gratia.

Lib. 2. cap. 3.

ALGERVS. Quia igitur nec per ſe ſacramentum, nec per ſe expediebat in ſacrificio ſuo dare corpus ſuum, ſacramētum vnum omnibus legalibus ſacramentis dignius ſuperordinauit, quo & nobis prædictas incommoditates horroris vel ſplendoris, corpus ſuum abſcondendo, auferret & veritate ſui corporis vmbras & figuras ſacrificiorum veterum complendo, vt ſuperfluas repelleret, & eis ipſa ſui ſacramenti figura, quia pluſquàm figura eſt, præcelleret. Egregium igitur, & ſuper omnia excellens ſacramentum nobis prouidit Deus in ſacrificio ſuo, quo corporis & ſanguinis ſui veritatem, panis & vini qualitatibus tectam, abſcōdit digna cauſa: ne ſcilicet infidelibus pateat, & eorum blaſphemiis vileſcat, néve nos iudicent inhumanos & crudeles, vtpotè humani corporis comeſtores, & ſanguinis bibitores. Fidelibus autem, quibus parauit ad ſalutem, in panis & vini ſpecie & ſapore ſumendi fecit aptitudinem, ne ſi carnis & ſanguinis humani colorē videret, ſaporémque ſentiret, humana pietas abhorreret: ſplēdore autem eius, ſi intolerabili perſtringeretur, ſtuporem mentis incurreret: ſi glorioſo demulceretur, bonorum operum torpore habeſceret. Hac fide ipſum ſacramētum, quaſi diuinum quiddam adoramus: quaſi vinum quiddam & rationabile alloquimur, & rogamus: Agnus Dei, qui tollis peccata mūdi, miſerere nobis: quia nō quod videtur, ſed quòd verè Chriſtū ibi eſſe credimus. Sed hæc latius in Repetitionibus de ſacrificio & adoratione Euchariſtiæ.

DE poſtrema Cyprianus. Panis iſte communis in carnem & ſanguinem mutatus,

» tus,procurat vitam & incrementum corporibus:ideóque ex consueto rerum effe-
» ctu,fidei nostræ adiuta infirmitas,sensibili argumẽto edocta est, visibilibus sacra-
» mẽtis inesse vitæ æternæ effectum.Panis itaque hic azymus, cibus verus & sincerus
» per speciem & sacramentũ nos tactu sanctificat, fide illuminat,veritate Christo cõ-
» format.Et sicut panis communis,quem quotidiè edimus, vita est corporis, ita pa-
» nis iste supersubstantialis vita est animæ,& sanitas mentis.Immortalis alimonia da-
» tur,à communibus cibis differens,corporalis substantiæ retinens speciem, sed vir-
» tutis diuinæ inuisibili efficientia probans adesse præsentiam. De hac vide plura in
» Repetitione de Transsubstantialitate.

Quapropter rectè Augustinus Eucharistiã distinguit nominatim à signis nudis, & vacuis sacramentis corporis Christi,quæ non sunt idipsum corpus quod significant,vt est ipsa Eucharistia:ídque facit non vno in loco,quorum prior hîc expẽdatur: Apostolus potuit significando prædicare Dominum Iesum Christũ aliter per linguã suã,aliter per epistolã,aliter per sacramẽtum corporis & sanguinis eius.Nec linguã quippè eius,nec mẽbranas,nec atramentum, nec significantes sonos lingua editos,nec signa literarũ cõscripta pelliculis, corpus Christi & sanguinem dicimus, sed illud tãtùm,quod ex frugibus terræ acceptũ,& prece mystica cõsecratum, ritè sumimus ad salutem spiritalẽ in memoriã pro nobis dominicæ passionis. Quod cũ per manus hominũ ad illã visibilem speciẽ perducitur, non sanctificatur, vt sit tam magnũ sacramẽtum,nisi operãte inuisibiliter spiritu Dei. Non tãtùm ostẽdit varia signa & sacramẽta corporis ab Eucharistia differre,ex eo quòd ipsa dicatur corpus Christi,& nõ alia:sed cur potius ita censeatur quã alia, & declarat ex eo,quòd vim habeat in nobis operandi salutem, & non alia:Dei omnipotẽtia egeat,vt efficiatur sacramentum tale corporis Christi, quod etiam sit ipsummet corpus,& non alia. *August.lib.3. de Trini.cap.4*

Alibi scribit.Non vnius modi est sanctificatio.Nam & catechumenos secundum quendã modũ suũ,per signũ Christi & orationẽ manus impositionis puto sanctificari,& quod accipiũt,quamuis nõ sit corpus Christi,sanctum est tamen,& sanctius quam cibi quibus alimur, quoniã sacramentum est. Si cui opus fuerit, legat productos Patres in Repetitione quarta, cap. De differentia sacramentorum nouæ legis à Mosaïcis:& comperiet, quàm diligenter & apertè discriminent Eucharistiam à sacramentis non continentibus ipsum corpus Christi intra se: & in Repetitione tertia,capite De Patribus. *August.lib.2. De peccatorum meritis. cap.26*

DEFINIVNT EVCHARISTIAM ESSE IPSVMMET *corpus Christi,panis forma opertum:seu duabus rebus constare,panis specie vel figura,& corpore Domini ac sanguine.* CAP. 4.

EX proprietate verborum,& rationibus corporis Christi sub sacramento reconditi, Patres solent definire Eucharistiam, tanquam à sua substantia & accidente, esse corpus Domini forma panis opertum,seu rem duabus rebus constantem panis effigie, & vera carne Christi.

» IGNATIVS. Eucharistias & oblationes non admittunt, quòd non confiteantur Eucharistiam carnem esse Saluatoris nostri Iesu Christi, quæ prò peccatis nostris passa est,quam Pater sua benignitate suscitauit. *Citat Theodoret.dialog.3. Polymorph.ex Epist.ad Smirnens.*

IVSTINVS postquàm docuit modum,quo conficeretur Eucharistia,quid esset, his verbis definit:Alimentũ hoc appellatur Eucharistia. Neque vt cõmunem panẽ, neque vt cõmunem potum ista sumimus, sed quemadmodũ per verbum Dei caro factus Iesus Christus Seruator noster, & carnem & sanguinem salutis nostræ causa *Iustin.Apol. ad Antonin.*

habuit,ad eũdem modum etiam eam alimoniá,in qua per preces ſermonis ab ipſo " profecti gratiæ ſunt actæ,incarnati illius Ieſu carnẽ & ſanguinẽ eſſe ſumus edocti. "

Lib.4. cap.34. IRENEVS. Panis percipiens vocationem Dei,iam non communis panis,ſed Euchariſtia duabus rebus conſtans,terrena & cœleſti. Vulgò duas illas res interpretantur pro pane & corpore Chriſti:ſed penitiùs conſideranti mẽtem Irenei, patebit ab ipſo capi pro Chriſti corpore,prædito duabus naturis,humana, ac diuina ſeu ſpiritali,quemadmodum probamus in ſexta Repetitione, & in ea quę de Trãſſubſtantialitate eſt. Nam alibi pari phraſi ait, panẽ percipiẽtem verbum Dei,fieri Euchariſtiam corporis & ſanguinis Chriſti:quod perinde eſt ac ſi dixiſſet, alimoniam corporis & ſanguinis,ſeu corpus ipſum & ſanguinẽ,quæ duabus rebus conſtãt. quinetiam exprimit panem creaturam à Chriſto confirmari, per interpoſitum ſermonẽ fieri & eſſe corpus ſuũ. Ac quò magis eluceſcat nomine Euchariſtię ab Ireneo nihil aliud intelligi,quàm ipſum corpus Chriſti,duabus rebus cõſtans,collatio textuum indicat,nõ ſolùm in his quos produximus,ſed ex his qui annectũtur. Vt enim textui,panem cõfirmari,eſſe ſuum copus ſubiũgit, ex quo noſtra auget corpora vtique ad immortalitatem,quę virtus ſoli corpori Chriſti competit:ita poſt Euchariſtiam duabus rebus conſtantem,ſubdit,corpora percipientia Euchariſtiam iam non eſſe corruptibilia:adeò vt idem nomine Euchariſtiæ,& nomine corporis Chriſti ſignificet,& vtrobique ſubſtentiã ipſam Euchariſtiæ, definitione comprehẽdat,relicto accidente:quo definiẽdi modo planè cum proprietate verborũ Chriſti conueniẽti priores Chriſtiani vſi ſunt. Vnde ex Ambroſio citatur:Licet figura panis & vini videatur,nihil tamen aliud quàm caro Chriſti & ſanguis poſt conſecrationem credẽdum eſt. Certè conuenienter ad iſta in Ambroſio legitur:In hoc ſacramento Chriſtus eſt,quia corpus eſt Chriſti, & ſpiritalis eſt alimonia, quia corpus Chriſti ſpiritale eſt:& vbi acceſſerit conſecratio,de pane fit corpus Chriſti. Propterea Conciliũ Nicenum,atque alij vetant, mentem & fidem defigi in id quod apparet, & quod ſenſus renuntiat,vt ſciatur quid ſit Euchariſtia, ſed ad eius interiora fide penetrari. Poſteriores in definitione ipſa accidentia & ſpecies panis & vini magis complexi ſunt, ſiue quia magis Euchariſtiam ſub ratione ſacramenti ſpectarunt, ſiue quia ſe exiſtimarunt Ireneum de duabus rebus imitari,ſiue quid aliud attenderunt.

Can. Omnia. de conſecr. 2.

De his qui initiãt. myſter. ca. 9. lib. 4. de ſacram. cap. 4.

Auguſt. lib. 3. de Trini. ca. 10. AVGVSTINVS ſané rogãtibus de Euchariſtia, Quidnam eſt hoc,explicat grauiſſima authoritate Eccleſiæ,cui nefas eſſet obmutire, definitionem anteceſſorum ſuorũ reſponderi ſolitam,cum accidentium connotatione. Textus eſt:Infantes nõ " nouerunt quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione conſumitur, vn- " dè,vel quomodo conficiatur, vnde in vſum religionis aſſumatur. Et ſi nunquã di- " ſcant experimento,vel ſuo,vel aliorum,& nunquam illã ſpeciem rerum videãt, niſi " inter celebrationes ſacramentorum,cur offertur,& datur, dicatúrque illis authori- " tate grauiſſima, cuius corpus & ſanguis ſit,nihil aliud credent, niſi omninò in illa " ſpecie Dominum oculis apparuiſſe mortalium, & de latere tali percuſſo liquorem " illum omninò fluxiſſe. "

Apud Proſperum idem Auguſtinus ad Euchariſtiæ definitionem & ſubſtantiam ſub ratione ſacramenti in rerum natura exiſtentis,panẽ conſociat,vt tegumentũ,&

De cõſecr. diſt. 2. can. Hoc eſt. ſacramenti cauſam,atque inquit: Caro eius eſt,quã forma panis opertã in ſacramẽ- " to accipimus. Et hoc eſt quod dicimus,& modis omnibus approbare contẽdimus, " ſacrificium Eccleſiæ duobus modis confici, duobus conſtare, viſibili elementorũ ſpecie,& inuiſibili Domini noſtri Ieſu Chriſti carne & ſanguine, ſacramento & re ſacramẽti,id eſt,corpore Chriſti,ſicut Chriſti perſona cõſtat & cõficitur ex Deo & homine,quia omnis res illarũ rerum naturam & veritatem in ſe cõtinet,ex quibus confi-

conficitur. Conficitur autem ſacrificium Eccleſiæ duobus, ſacramento, & re ſacramenti, id eſt, corpore Chriſti.

PATRES AD EXPRIMENDAM CORPORIS ET ſanguinis Dominici præſentiam, & exiſtentiam in Euchariſtia, deſcribunt eſſe, & in ipſa adeſſe corpus naturale Chriſti, natum de Virgine. Ob id Euchariſtiam comparant multis modis cum ipſa incarnatione: incarnatúmque corpus, proprium, verum, verè, & in veritate ſubeſſe Euchariſtię. CAP. 5.

QVONIAM corpus Chriſti multiplicis ſignificationis eſt, & ambiguæ, ad corpus naturale & myſticũ, quod eſt Eccleſia, & ad ſpiritalitatẽ, quę habitabat in Chriſti corpore, & quæ fide participatur in hoc ſacramento: ne erraremus, ſicut Chriſtus in verbis inſtitutionis corpus ſuum per adiunctionem quod pro vobis datur, de naturali à ſe intelligi docuit, ita de eodem præſentiam Patres demonſtrãt à ſe aſtrui pluribus modis. Aliquãdo ipſimet diſtinctionẽ adhibent de vario ſenſu corporis Chriſti, & cùm de participatione & ſumptione corporis agitur, de illa diuerſitate tum maximè admonẽt, ne fallamur, quẽadmodum enarramus in ſexta Repetit. cap. de Patribus circa mãducationem per fidem. Sed quoties diſputant de ipſa Euchariſtia, vt eſt in rerum natura, & de corpore, non tam ſignificato, quàm in ipſa contento, quibus poſſunt expreſſionibus, quaſi coloribus, affirmant & depingunt eſſe naturale, ac proprium Chriſto, quod de virgine ſumpſit. Rurſum quoniam plures ſunt præſentię modi, ex quorũ ratione & diuerſitate res eadẽ poteſt aſſeuerari præſens vel abſens fallaciter, Patres tã de præſentia & exiſtẽtia corporis, & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia, quàm de eorundem participatione, modos illos diſtingunt, ſicut etiam latiùs explicamus in quarta Repet. cap. De pluralitate locorum: & in ſexta, eodem cap. de Patribus circa manducationem fidei. Ad aliorum modorum remotionem, & ſtatuendum modũ veræ, naturalis, ac ſubſtantialis præſentiæ & exiſtentiæ, de Chriſti corpore & ſanguine in Euchariſtia, inculcant verũ, veraciſſimũ, proprium Chriſti in ea verſari propriè, verè, in veritate, in ſubſtãtia, ad ipſúmque corpus, atque eius in veritate præſentiã magis ac magis confirmandam, comparant ipſam Euchariſtiam cum incarnatione, & Chriſto homine, in ſtatu naturali, tùm ex ſimilitudine cauſæ vtriuſque, quæ eſt verbũ Dei, & omnipotẽtia Spiritus ſancti, tum ex ſimilitudine cõmutationis ex puriſſimis ſanguinibus virginis in carnẽ Chriſti, & ex pane in eandẽ carnem, ſed hoc ex Tranſſubſtantialitate peti debet, ſicut de cauſa per omnipotentiã Spiritus: tum ex duarũ rerũ quadam adunatione, tum ex duarum rerũ in eodem cõpoſito vna apparente, & altera latente, tum ex cõuenientia corporis vtrobique conſiſtẽtis. De his omnibus recẽſeamus Patrũ teſtimonia, in fine capitis expoſituri, cur præcipuè Patres dicãt in veritate exiſtere, & capita annotabimus, ex quibus ea de re ſint petẽda eorũ teſtimonia. Quoniã tẽpore Ignatij enaſcebatur hæreſis Valentinianorum & Marcionitarũ, negantiũ à Chriſto verũ corpus indutum, vel in Euchariſtia traditũ, ob ídque nihili pendebant ipſam, Ignatius amplificat, vt paulò antè citabamus, Euchariſtiã eſſe carnẽ de virgine procreatã, & rediuiuã factã poſt mortem. Cõtra eoſdem Tertullianus alibi productus, negat corpus panaceũ, aut aliud quàm veritatẽ & ſubſtantiam corporis (ſic enim loquitur) in cruce & in Euchariſtia traditam eſſe.

De multiplici ſignificatione corporis Chriſti.

Tertul. lib. 4. in Marcion.

CYPRIANVS antea contulit ſacramentum hoc cum incarnatione, in eo quòd in ipſo lateat diuinitas & humanitas Chriſti, ſicut in Chriſto latebat diuinitas. Veraciſſimum verò eſſe Chriſti corpus atteſtatur hac clauſula: Vſque hodiè

veracissimum & sanctissimum corpus suum creat, & sanctificat, & benedicit, & piè sumentibus diuidit.

IVSTINVS cum incarnatione componit in causa & in re existente, quod sicut verbo Dei caro in vtero virginis formata coaluit, ita fiat in Eucharistia, & tam vera sit quàm illa erat. Textus in capite præcedenti transcribitur. Irenei, Hilarij, Damasceni dicta ad eam comparationem petinentia remittimus in caput vltimum De Transsubstantialitate.

AMBROSIVS sequitur eãdem comparationem quoad causam & existentiam, quod sicut præter naturæ ordinem caro Christi in vtero virginis per diuinam omnipotentiam prodiit, ita conficiatur in Eucharistia, & sit eadem omninò caro. Liquet (inquit) quòd præter naturæ ordinem virgo generauit, & hoc quod conficimus corpus, ex virgine est. Et panis in Cœna est panis ille de cœlo, verum & perfectum Manna, corpus ex Maria virgine assumptum.

Ambros. cap. 9. De his qui initiantur myster.

Alibi probat tam veram esse carnem in Eucharistia, quàm vera erat in Christo diuinitatis substantia, quæ latebat in homine Christo, sicut vera caro latet in Eucharistia, & vera eius diuinitas. Sicut (inquit) verus est Dei filius Dominus noster Iesus Christus, nõ quemadmodum homines per gratiam, sed quasi filius ex substantia patris: ita vera caro, quam accipimus, sicut ipse dixit, & verus est potus. quomodo descendit panis è cœlo, & panis viuus: Quia idem Dominus noster Iesus Christus consors est & diuinitatis, & corporis: & tu, quia accipis panem diuinæ eius substantiæ, in illo participaris alimento.

Ambros. lib. 5 De sacram. cap. 1.

Orig. in cap. 26. Matth.

ORIGENES. Ostẽdit Christus, quãdo eos hoc pane nutrit, propriũ esse corpus, & panem Deus verbum, corpus suum esse fatetur. Quamuis suo more Origenes allegoricum sensum subiiciat, literalem tamen præmittit. Sed de hoc aliâs.

Tract. 2. de Paschate.

GAVDENTIVS. Dominus qui producit de terra panem, de pane rursus efficit proprium corpus.

IVVENCVS poëta, *Hæc vbi dicta dedit, palmis sibi tangere panem,*
Diuisumque dehinc tradit sanctéque precatus
Discipulos docuit proprium se tradere corpus.

August. in Psal. 98.

AVGVSTINVS. Suscepit de terra terrã, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit, & qui in ipsa carne hîc ambulauit, ipsam carnem nobis mãducandam ad salutem dedit. Nemo autem manducauerit, nisi priùs adorauerit. Hîc Augustinus, quod est in Eucharistia, & adoratur, carnem esse attestatur, quæ nata est de virgine: & superiori capite ipsam Eucharistiã conferebat cum persona Christi: quia sicut hæc, ita illa duabus rebus constabat, quarum vna vera erat caro. Citatur eius collatio cum eadem incarnatione in simili causa efficiẽdi, nempè Spiritus sancti omnipotentia. Verba sunt: Sicut de virgine per Spiritum sanctum vera caro sine coïtu creatur, ita per eundem ex substantia panis & vini mysticè idem corpus Christi consecratur. Corpus Christi & veritas & figura est: Veritas, dum corpus Christi virtute Spiritus sancti ex panis & vini substantia efficitur: Figura verò est id quod exterius sentitur.

De consec. dist. 2. can. Vtrum.

Chrys. in Ioan. hom. 44.

CHRYSOSTOMVS. Caro Christi propter Deum verbum panis est, quemadmodũ hic panis propter aduenientem ei spiritum panis cœlestis efficitur. Innuit diuinitatem inesse Eucharistię per carnem existentem in ea, sicut illa in carne Christi erat.

Chrys. ho. 24. in 1. ad Cor. ho. 60. ad pop. Antioch. ho. 83. in Matth.

Et, Christus ex æquo mensam omnibus distribuit, ille corpus proprium ex æquo tradidit: tu communem panem distribuere non vis. Profectò pro omnibus pariter traditus est, pro omnibus pariter corpus effectũ est. Et quando mysteriũ propositũ

fuerit,

» fuerit, dic tecũ, Hoc corpus sol crucifixũ videns, radios auertit. Propter hoc velum » templi scissum est, & petræ, ac terra vniuersa tremuit. Ipsum hoc corpus in supremum thronum extulit, quod etiam nobis exhibuit, & vt teneremus, & vt manducaremus, quod maximum signum dilectionis est.

» CYRILLVS ALEXANDRINVS cum Concilio Ephesino. Sanctam & viuificatricem, ac sine mactatione immolationem in Ecclesiis celebramus, nõ vnius secundum nos hominis corpus quod offertur credentes, sed suscipientes potiùs, vt proprium corpus factum, necnon & sanguinem omnia viuificantis verbi. *Cyrill. Alexã. anathematis. 2.*

» GREGORIVS NISSENVS. Huius corporis panem non aratio, non satio, non agriculturæ opus effecit, sed terra intacta permansit: & tamen pane plena fuit, quo famescentes mysterium virginis edocti facilè saturantur. Hic author cùm de conuersione panis in carnem agit, totus est in comparatione cum Christi incarnatione, vt in libris de Transsubstantialitate recitamus. *Niß. De vita Mosis.*

» HYSICHIVS. Sancta sanctorum sunt propriè Christi mysteria, quia ipsius est corpus, de quo Gabriel ad Virginem dicebat, Quod ex te nascetur sanctũ. Ab hoc non solùm alienigenas prohibuit, sed nec per ignorantiã percipere præcepit. Per ignorantiã autem percipit, qui virtutẽ & dignitatẽ eius ignorat, qui nescit quia corpus hoc & sanguis est secũdum veritatem, sed mysteria percipit, nescit autẽ mysteriorũ virtutẽ. Tùm Christus in Cœna voluntatis suæ nos certos reddidit, verè corpus suũ daturus militũ manibus crucifigẽdum, quod propriis manibus in mysterio dedit mãducandũ. Carpit voculã in mysterio Petrus Martyr, quasi in signo solo intelligat: sed antecedentia repugnãt, in quibus corpus secundũ veritatẽ esse asseruit, & exponit in mysterio pro sacramẽto duabus rebus cõflato. Nam sacramentũ hoc cõparat cũ homine Christo ex duobus cõposito. Quomodo (inquit) in his non admirãda sit sapientia Spiritus? Nullã quippè dubietatẽ huiusmodi intellectui dereliquit, propterea carnem cum panibus comedi præcipiẽs, vt nos intelligeremus illud ab eo mysterium dici, quod simul panis, & caro est, sicut corpus Christi panis viui, qui de cœlo descendit. *Hysich. lib. 6. in Leuit. et lib. 2.*

» EVSEBIVS EMISSENVS. Hic est sanguis meus, qui fundendus est. Nõ alius iste, & alius ille. Cras igitur fundetur ex meo latere, quem vos bibetis in calice. Sicut enim tũc & viuebat, & loquebatur, & tamen à discipulis comedebatur & bibebatur, ita modò integer & incorruptus manet, & à fidelibus comeditur & bibitur. *Emissen serm. 5. De passione.*

» HIERONYMVS. Descendi de cœlo, assumpsi formam hominis, dedi eis esum corporis mei, ipse cibus & conuiua, comedens & qui comeditur. *Hier. in quest. ad Hedibiam.*

» CÆSARIVS, Gregorij Nanziãzeni frater. Ipse sanctus sermo nostri similis factus est, & vitam inter nos agens, cùm esset quod erat, & cerneretur quod non erat, inquit, ad sacrum Apostolorum cœtum panem distribuens, Accipite, comedite de hoc omnes, *Hoc est corpus meum*, nondum immolatus carne: &, Accipite, bibite, Hic est sanguis meus, nondum vulneratus in cruce per lãceam in latere. Et videmus sanctum illum panem hodiè in ara incruenta, tempore diuini & mystici officij, in impolluta propositum mensa, non tamen similem imagini salutiferi corporis Dei & Sermonis: Neque item immisto ipsius sanguini vnà cum pane propositum poculum vini: Non membrorum articulatæ distinctioni, non carnali & sanguineæ qualitati, non inuisibili & absconditæ vnitæ cum ipso formæ experti diuinitati. Illud enim sanguinem continet animatum rubrum & articulatum est, & variis arteriis atque venis distinctum, quibus & opifex ille sermo variegatus erat vsque ad pilos & vngues. Comam enim Dei voco Christi comam, similiter & pedes & vngues, & sanguinem, & aquam. Propter me enim meis vnitus est sermo. Est- *Cæsar. dial. 3. Extat cũ Nanzianz. in editione Ioann. Leuuenklaij.*

que hoc quidem artubus compositum, incedendi vim habens, & agendi: illud "
autem rotundum, non articulatum, inanimatum, sanguine carens, immobile, & "
neutro simile, non ei qui cernitur & inuisibilis est diuinitate. Credimus nihilominùs secundum sermonem diuinum, etiamsi non sit simile, vel æquale, propriè tamē "
& conuenienter id esse corpus diuinum, quod in diuina mensa sanctè consecratur, "
& vniuerso cœtui sacro absque sectione diuiditur, & absque defectu participatur. "
Neque enim sol desinit indignis lucem præbere, neque mare per salē participatum "
vsque ad fundum exhauritur, neque ignis infinitas succendens faces languescit, aut "
minuitur, non deficiente eo quod subest, & flammam excitat: neque item aër omnium animatorum respiratione minuitur. Hic textus, sicut & ille, quem ex Epiphanio in parte citauimus capite huius Repetitionis de verborum Christi proprietate, obscurior est: attamen ratio & disputatio vtriusque scriptoris magnam emphasim habet. Apud vtrumque quæritur, quomodo Christus vel homo, Dei imago dici queat, cùm Deus carnem & ossa non habeat, sicut Christus & homo habēt, & quî fiat, vt Christi membra corporalia Dei esse affirmentur, cùm credatur incorporeus. Vterque respondet, non oportere vt res sit id quod imago est, vel contrà vt imago fiat similis planè, & per omnia exhibens rem ipsam, sed sufficere, si quod res ipsa nō est per naturam, fiat per accessionem alterius, & ex operatione diuina & gratia, & propter coniunctionem intimam, & realem ac veram rei & imaginis, quod vnius est proprium, vel etiam futurum est, attribuatur alteri. Ex quo quamuis quod in persona Christi cernebatur, nihil gereret simile diuinitati, nec diuinitas id esset, quod sub sensum cadebat, nihilominùs ea membra, quæ conspiciebantur in Christo, ascribuntur Deo, vt imago attribuitur rei propter propriam, veram ac realem Dei & hominis copulationem. In exemplum adducunt Eucharistiam, in qua corpus Christi non est, quod rotundæ figuræ videtur, nec quod tale perspicitur, quicquam simile præ se fert corpori Christi, vt erat in statu naturali, & cuius similitudinem & imaginem refert & gerit: attamen propter veram & realem vtriusque coadunationem propriè fit & vocatur corpus Christi. Hæc clarissima est Cæsarij & Epiphanij sententia, in qua quemadmodum & alij comparant. Eucharistiā cum Christo incarnato, & tam propriè ac verè pani formę & figurę rotundæ (vterque enim ita Eucharistiam nominat) inesse carnem Christi asseuerat, quàm diuinitas inerat eiusdem Christi humanitati. Textus Epiphanij sic habet: Habent omnes "

Epiphan. in Ancorato.

id quod est secundum imaginem, sed non per naturam: Non enim secūdum æqualitatem Dei habent homines id quod est secundum imaginem. Deus enim est in- "
comprehensibilis, & mente apprehēdi non potest, cùm spiritus sit, & super omnem "
spiritum. Quæ verò ipse decreuit, his non caremus. Verus enim est, qui cum gratia "
id quod est secūdum imaginem, homini largitus est. Et quot sunt quæ similia sunt. "
Videmus enim quòd Saluator accepit in manus suas, veluti Euangelium habet, "
quòd surrexit à cœna, & accepit hæc: & vbi gratias egisset, dixit, *Hoc meum est, Hoc "
& hoc.* Et videmus quòd non æquale neque simile, non imagini in carne, non inuisibili deitati, non lineamentis membrorum. Hoc enim est rotundæ formæ, & insensibile quantum ad potentiam. Et voluit per gratiam dicere, *Hoc meum est Hoc "
Hoc*, & nemo non fidem habet sermoni. Qui enim non credit id ipsum verum esse, "
excidit à gratia & salute. Quod autem audiuimus, id credimus quod est ipsius. Dominum verò nostrum nouimus totum sensum, totum sensitiuum, totum Deum, "
totum mouentem, totum operantem, totum lucem, totum incomprehensibilem, "
sed qui cum gratia hoc nobis largitus est. Epiphanius in his non comparat Eucha- "
ristiā cum homine Christo, vera Dei imagine, sed cum quouis homine ad Dei ima-

ginem efficto. Quamuis ex natura, ſeu ex naturalibus proprietatibus non inſit homini illa imago, ſed ex mera Dei gratia & potentia, qui largitur quæ, & quomodo vult cuique, & quamuis in homine nihil planè ſimile Deo appareat: attamen eius oraculis de illa imagine fides eſt habenda, licet (inquam) nihil tale omninò deprehendatur, vel conſpiciatur in homine: ac propter certam impreſſionem factam à Deo in homine, & gratiam collatam ſupernaturaliter, quæ homini aduenit, & ineſt, homo dicendus eſt ſecundum animam & corpus, imò ſecundũ ſe totum imago Dei, quamuis nullam perfectam cum Deo ſimilitudinem, imò potius diſſimilitudinem oſtendat. Exempli cauſa, Euchariſtiam affert, quæ credi debet eſſe corpus Chriſti, non per naturam, ſed per Dei gratiam & potẽtiam, qui operatur quæ placent in ſingulis, & eius affirmationi indubitanter credi conuenit, quamuis id quod rotundæ figuræ eſſe in Euchariſtia ante omnium oculos proſtat, nihil videatur ſimile corpori humano Chriſti: ipſum tamen exiſtere non eſt dubitãdum, quoniam ita prædicetur verbo Dei, & ſciamus Deum omnia poſſe. *Sermon. 67.*

PETRVS CHRYSOLOGVS, Rauẽnas Epiſcopus. Ego ſum panis qui de cœlo deſcendi. Ipſe eſt panis, qui ſatus in virgine, fermentatus in carne, in paſſione cõfectus, in fornace ſepulchri coctus, in Eccleſiis conditus, illatus altaribus, cœleſtem cibum fidelibus quotidiè miniſtrat. *Variæ ſignificationes, veritatis circa Euchariſtiam.*

Quoniam magnæ difficultates enaſcuntur ex locutione Patrum, qua frequenter aſſerunt veritatem corporis in Euchariſtia, ſeu in veritate eſſe vel capi: ſciẽdum veritatis nomen in hac materia circa corpus Chriſti variè ſumi. Aliquando pro ipſa diuinitate in ſe ponitur, ſicut Auguſtinus ſcripſit, veritatem Chriſti vbique eſſe, & corpus eius vno loco eſſe oportere. Aliquando pro participatione non ſolius carnis de corpore Chriſti, ſed ſpiritalitatis & diuinitatis, quæ in carne Chriſti habitat, quã Auguſtinus nonnunquam appellat corpus Chriſti in veritate, quemadmodum copioſè diſſerimus in Repetitione ſexta. Aliquando veritatis voce perfectionem conſummatam & abſolutam appellant, qua in ſe eſt, & vel à nobis poſſidetur corpus Chriſti, vel qua alia deſignat. Ita expoſuerunt Ambroſius & Auguſtinus ſuperiùs, cùm ageretur de modo fruendi Chriſto in ſacramento & in cœlo. Et ad eam ſignificationem alludit Auguſtinus, cùm tradit nõ participari corpus Chriſti in veritate, niſi participetur de eius ſpiritalitate, vel re etiam ab eo ſignificata, vt etiam latè tractamus in Repetitione ſexta. Aliquando, & vſitatiùs, apud Patres veritas corporis Dominici ſignificat naturam, ſubſtantiam, & exiſtentiam corporis Dominici, quam ita nominant, vt opponant rebus figuratis, vel locutionibus figuratis de eodem corpore, vel opinioni eorum, qui pro vero corpore Chriſti phantaſma, ſeu aliquod corpus fictitium de aëre vel pane in ſtatu naturali vel in Euchariſtia Chriſto aſſignabant, vel vt exprimerent rem, in quam deſineret mutatio panis in Euchariſtia. Ex triplici illa contentione ſatis ſupérque perſpicitur, quàm expreſſè & accuratè ſtuduerint Patres naturalis corporis Chriſti veritatem ac ſubſtantiam præſentiamque eius in Euchariſtia inculcare & confirmare. Eorum verò in eum finem authoritates legentur in Repetitione tertia, capite De Patribus: in Repetitione quarta, capite De veteri & nouo Teſtamẽto: in Repetitione prima & ſecunda, De Trãſſubſtantialitate. Quocircà rectè cõcludit. Leo Magnus Papa, nefas dubitari à Chriſtiano de veritate corporis Chriſti. Sic enim loquitur: Dicente Domino, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sic ſacræ menſæ communicare debetis, vt nihil prorſus de veritate corporis & ſanguinis Chriſti ambigatis. Hoc enim ore ſumitur quod corde creditur, & fruſtrà Amen ab illis reſpondetur, à quibus contra id quod accipitur, diſputatur. *Serm. 6. de ieiunio. 7. mẽſis.*

ALIA DE PATRIBVS, QVIBVS PRAESENTIA corporis in pane confirmatur. CAP. 6.

EX Aduersariis callidiores perbellè simulāt nequaquā à Cœna se repellere veritatem carnis & sanguinis Dominici, vel ab eius participatione, sed à solo pane & vino ac sacramēto. Atqui iam allata omnia & annotata eo tendunt, vt in Eucharistiæ sacramento, seu manuis externo pane ac vino, demonstretur existere & contineri veritas illa corporis & sanguinis, de cuius præsentia & participatione vidētur assentiri ex aduersariis nonnulli. Insuper Patres exprimūt In, Cum, Sub pane & vino, corporis illius veritatem adesse, & in calice tam verè sanguinē haberi, quàm olim in pateris Mosaïcis, & quàm fluxit è Christi latere, tam verè in altari iacêre, quàm iacuit in præsepi, tam verè ibi contingi, quàm à Thoma & Magdalena post resurrectionem attactus fuit, ac longè intimiùs attrectari & portari, quàm si quis purpuræ Regis, aut etiam fimbriæ vestimenti Christi, quam Hæmourrouissa prehendit, manus admoueret. Proindè maius crimen incurrere contendunt, si quis sacramentum manibus illotis & impiis seu ore suscipiat, quàm si per ignominiam purpuram Regi impositam contaminet, vel discerpat, nec lenius æstimandum, quā scelus Iudæorum Christum ipsum crucifigentium. Beza aliquando eò adducitur, vt si dictum legeret à Christo corpus exhibitum in pane, & sanguinem in vino, de eo non liceret dubitare. Nihilominus cùm legit toties verba Christi ita à Patribus explicari, perinde ac si in illum modum enuntiasset, ad regulam redit, vt in pane esse corpus sacramentaliter à Patribus significetur, & figuratiuè vt in signo. Sed Patres refutant hoc commentum modis omnibus, quibus pani veritatem, nō figuram inesse probant: & in hoc capite Augustinus expressè damnat Vrbicium, qui non amplius de Christi corpore crederet existere in pane Christianorum, vel in altari, quàm in pane Iudæorum & ara. Deinde eas emphases ad rei expressionem adiiciūt Patres, vt puro figurato pani quadrare nequeant: quas cùm aliter nequeant declinare Aduersarij, hyperbolas esse comminiscuntur: sed cùm ea dicendi genera à Patribus adhibeantur in argumentum & probationem fidei suæ de Eucharistia etiam contra repugnantes, vt postea narrabitur, impedimento est ne putētur hyperbolyca, quæ nullam facerent fidem, cum omnem fidem & veritatem excederent. Nec istud effugium Patres latuit, cùm vnus Chrysostomus clamet, Tāgitur, tenetur, cernitur, manducatur, ídque fit nulla fallacia, nullis præstigiis, sed intuentiū omnium oculis. Cur ergo (inquit Petrus Martyr) sanguis oculis non sentitur vel gustu in calice, quemadmodum sentiebatur in pateris Mosaïcis? Rationes priùs attulerunt Patres, quare in propria specie non decuerit conspici, seu degustari sanguinem, sed sub tegumento, velamine, & sacramēto, in quo existēs sanguis velatus tam propriè tamen, atque etiam magis cernitur, quàm Rex purpura vestitus. Propterea nō verentur Patres affirmare, sanguinem in calice rutilare, nostra ora & linguas de eo rubricari, atque alia similia efferre, quibus quasi suis accidentibus sanguis pręsens describitur, quoniam id agit per aliena accidentia, quæ per sua ageret, si non alienis operiretur & præueniretur. Vt sub alienis illis accidentibus verè consistere in pane, calice, altari, manibus & ore significent Patres, vetant sensus consuli in Eucharistia diiudicanda, sed fide rem & velamentum discerni. Huic disputationi coniungenda sunt, quæ de visione corporis in hoc sacramento in Repetitione quarta tractamus, & de modis præsentiæ ad caput De diuersitate locorū in eadem Repetitione. Plura Patrum testimonia, quibus caro & sanguis Domini in altari esse, immolari & sacrificari,

Chrys. lib. 3. de sacer.

Ambros. lib. 2. offic. cap. 28. Cypr. de Cœna. Chrysost. passim.

ficari, & in pane ac calice existere, remittimus ad vltimam Repe. De Transsubstantiatione, quoniam illis innituntur Lutherani, vt doceant panis naturam cum veritate corporis in Eucharistia manere, & ad Repetitiones de Sacrificio.

" TERTVLLIANVS. Eas manus admouere corpori Christi, quibus foris aduersus Deum adorantur idola. Semel Iudæi Christo manus intulerunt: isti quotidie corpus eius lacessunt. O manus præcidendæ! *Tertull. de Idololatr.*

" ORIGENES. Cùm videris introire Gentes ad fidem Ecclesiæ, extrui altaria, nõ cruore pecudum respergi, sed pretioso Christi sanguine comparari: cùm videris sacerdotes & Leuitas, non sanguinem hircorum & taurorum, sed verbum Dei spiritus gratiam ministrantes: tunc dicito, quia Iesus post Mosen suscepit & obtinuit principatum, non ille Iesus filius Naue, sed Iesus filius Dei. Hîc Origenes verbum personaliter incarnatum suo propemodum more accipit, nõ pro doctrina Dei, & Euangelij sermone, & illud per Spiritus sancti gratiam & potentiam ex altari ministrari ait populo per sacerdotes & Leuitas Christianos. Ita in Matthæum duplex Dei verbum distinguit: vnum incarnatum, quod super mensam in Eucharistia ponitur: alterum, quod in populos per prædicationem spargitur. Nam in verba, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, Panis (inquit) iste, quem Deus verbum corpus suum esse fatetur, verbum est nutritorium animarum, verbum de Deo verbo procedens, & panis de pane cœlesti, qui positus est super mẽsam, de qua scriptum est, Præparasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me: & potus iste, quem Deus verbum sanguinem suum fatetur, verbum est potans & inebriãs præclarè corda bibentium, qui est in poculo, de quo scriptum est, Et poculum tuum quàm præclarum est. *Origen. ho. 2. in Iosue.* *Orig. in cap. 26 Matth.*

" CYPRIANVS. Nec potest videri sanguis eius, quo redempti sumus & viuificati, esse in calice, quando vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur, qui scripturarum omnium testimonio ac sacramento prædicatur. Arripiunt Aduersarij vino sanguinem ostendi, quasi sanguis nõ sit, sed vinum sanguinis figura. Sed Cyprianus palàm asserit sanguinem vino ostensum, & figuratum, quo sumus verè redempti, esse in calice, & eius existentiam ostendi vini specie, quæ si desit, defuturum quoque sanguinem in calice. Eam fuisse mentem Cypriani declarant, quæ postea multis verbis de oblato corpore & sanguine in Cœna à Christo persequitur. *Cypr. epist. ad Cæcil. contra Aquarios.*

" Alibi. Quicunque ederit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Spretis his omnibus atque contemptis, vis infertur corpori eius & sanguini, & plus modò in Dominum manibus atque ore delinquunt, quàm cum Dominum negauerunt. *Serm. de lapsis.*

" CONCILIVM primum Nicenum. Ἐπὶ τῆς θείας τραπέζης μὴ τῷ προκειμένῳ ἄρτῳ καὶ τῷ ποτηρίῳ ταπεινῶς προσέχωμεν, ἀλλὰ ὑψώσαντες ἡμῶν τὴν διάνοιαν, τῇ πίστει νοήσωμεν κεῖσθαι ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης τὸν Ἀμνὸν τοῦ θεοῦ, τὸν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀθύτως ὑπὸ τῶν ἱερέων θυόμενον, καὶ τὸ τίμιον αὐτοῦ σῶμα καὶ αἷμα ἀληθῶς λαμβάνοντας ἡμᾶς πιστεύειν ταῦτα εἶναι τὰ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας καὶ ἀναστάσεως σύμβολα. Græcè exscripsimus de Tonstallo Anglo, pio ac docto Catholico, propter Oecolampadium & Caluinum, à quibus citatur, & deprauatur. Sic Latinè ad verbum transfertur. In diuina mensa ne demissè & abiectè intendamus cõsiderationem in panem & calicem coràm posita. Quin potius cogitatione nostra sursum erecta fide intelligamus positum esse in sacra illa mẽsa Agnum Dei, qui tollit peccata mundi, qui sine mactatione à sacerdotibus immolatur, ac pretiosum eius corpus & sanguinem verè sumẽdo, credamus esse hæc nostræ salutis & resurrectionis symbola seu pignora. Oecolampadius dictionẽ ἀθύτως malè interpretatur, quasi Sine sacrificio significet, cùm tamen textus ferat sacrificari & immolari in altari à *Extant apud nonullos Græcè Διατάξεις, I. Acta Cõcilij Niceni.*

sacerdotibus ἀθύτως quod Sine ſacrificio exponi non poteſt, quia textus repugnat, à quo immolari & ſacrificari Agnus pronũtiatur ἀθύτως. Ideo vt à reliquis Patribus in eadem materia explicatur, non indicat Sine ſacrificio, ſed Sine mactatione: θύειν enim mactare deſignat. Corrumpit etiam vocem Symboli, quaſi pro ſigno corporis locetur, cùm tamen exprimat Synodus verè à nobis ſumi pretioſum corpus in altari immolatum, & eſſe arram ac pignus noſtræ ſalutis, quæ virtus ſigno nudo & figurę corporis nequit attribui. Atque ita Optatus hoc capite allatus, de illa Synodo ſymbolum reſurrectionis, videtur vertere in pignus ſalutis & reſurrectionis, quaſi imitetur dictum Synodi. Cęterùm Synodus illa decretum hoc edidit contra Origeniſtas, opinantes cum Aduerſariis tanquam indignum Deo res diuinas in Sacramentis, & elementis terrenis nobis diſtribui, quemadmodum Theophilus Alexandrinus innuit à Synodo promulgari ſacramenta Euchariſtiæ & baptiſmi (nam de his duobus ordine ſancitur) duabus rebus conſtare, vna terrena, altera cœleſti, vtramque iacere in altari, & verſari coram oculis, non autem ex ſenſu de vtraque iudicandum, nec immorandum in ſpecie exteriori, ſed fide interiùs perſpiciendum quod fit & manet in altari, nempè Agnus, qui in altari immolatur incruentè, & immolatus ſub forma terreſtri panis in eodem iacet. Oecolampadius & Caluinus aiunt nos moneri à Synodo, vt fidem & mentem abducamus à re propoſita, & transferamus ſurſum in cœlum: ſed falſum eſt, cùm iubeamur attẽdere Agnũ, qui arcanè immolatur in altari, & reponitur.

Cyrill. Hieroſolymitan. Catech. 4. myſta. 90.

Hunc eſſe ſenſum Synodi ex intentione directa contra Origeniſtas & Manichæos cognoſcitur, & ex Cyrillo Hieroſolimitano, qui Synodo Nicenæ interfuit, & hunc canonem, ſicut alium de Baptiſmo, quaſi quadam paraphraſi interpretatur, quę ſic habet. Ne conſideres tanquam panem nudum, & vinum nudum. Corpus enim eſt " & ſanguis Chriſti, ſecũdum ipſius Domini verbum. Quamuis enim ſenſus hoc tibi " ſuggerat, tamen fides te confirmet, ne ex guſtu rem iudices: quin potius habeas ex " fide pro certiſſimo, ita vt nulla ſubeat dubitatio eſſe tibi donata corpus & ſangui- " nem. Pro certiſſimo habe, panem qui videtur à nobis, non eſſe panem, etiamſi gu- " ſtus panem eſſe ſentiat, ſed eſſe corpus Chriſti: & vinum quod à nobis conſpicitur, " tametſi ſenſui guſtus vinum eſſe videatur, non tamen vinum, ſed ſanguinem eſſe " Chriſti. In quarta Repetitione, capite ſecundo reperietur canon de baptiſmo, cum " ſimili periphraſi Cyrilli Hieroſolymitani, vt facilè agnoſcas ipſum ad decreta illius Synodi alluſiſſe.

Ambroſ. in cap. 10. ad Hebr.

AMBROSIVS. Chriſtus ſacerdos eſt propter carnem quam aſſumpſit, aut propter victimam quam pro nobis offerebat, à nobis ſuſceptam, de qua ait, niſi man- " ducaueritis carnem filij hominis: ſed in iſta carne & ſanguine nihil cruentum, nihil " corruptibile mens humana concipiat, ſed viuificatricem ſubſtantiam atque ſaluta- " rem in pane & vino, per quæ, ſi dignè ſumantur, nobis eſt peccatorum remiſſio. "

Lib. 4. De ſacr. cap. 5.

Et, Calix eſt vini & aquæ plenus: vbi verba Chriſti operata fuerint, ibi ſanguis ef- " ficitur, qui plebem redemit. "

Lib. 2. Offic. ca. 28.

Cùm pro captiuorum redemptione diſtrahuntur calices ſacri, agnoſco ſanguinẽ " Chriſti infuſum auro, non ſolùm irrutilaſſe, verùm etiam diuinæ operationis im- " preſſiſſe virtutem redemptionis munere. "

Optat. lib. 6. cõtra Parmenianum.

OPTATVS MILEVITANVS. Quid tam nefarium, quàm altaria Dei, in qui- " bus & vos aliquando obtuliſtis frangere, radere, remouere, in quibus vita populi " & membra Chriſti portata ſunt, quo poſtulatus deſcendit Spiritus ſanctus, vnde " multis pignus ſalutis æternæ, & tutela fidei ac ſpes reſurrectionis accepta eſt. Quid " eſt altare, niſi ſedes ſanguinis & corporis Chriſti? Si liuoris iudicio nos vobis ſordi- " di

» di videbamur, quid vobis fecerat Deus, qui illuc inuocari consueuerat? Quid vos
» offenderat Christus, cuius illuc per certa momenta corpus & sanguis habitabat?
» Dum impiè persequitur manus nostras illic vbi corpus Christi habitabat, feristis
» & vestras. Hoc modo Iudæos estis imitati. Illi iniecerunt manus Christo in cruce, à
» vobis percussus est in altari. Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fre-
» gistis etiam calices, Christi sanguinis portatores: quorum species reuocastis in mas-
» sas, mercem nefariis nundinis procurantes, ad quam nec emptores voluistis eligere
» sacrilegi, dum inconsiderate vendidistis.

» ATHANASIVS. Mysticum autem poculum, quod impium eum reddit, qui id vltrò frangit, nusquam nisi apud legitimos Ecclesiæ Præsides inuenias. Hic enim vnus vsus est calicis, & præter eum alius nullus, eóque solo vos legitimo ritu propinatis populo, eúmque vos pro canone Ecclesiastico accepistis, idémque duntaxat penes eos habetur, qui Ecclesiis præsunt. Solum enim vestrum est propinare sanguinem Christi, & præterea nullius. Cæterùm vt impius est, qui hunc mysticum calicem frangit, ita multò magis impius est, qui sanguini Christi contumeliam facit, Contumeliam autem facit, qui præter Ecclesiasticam institutionem calice illo abutitur. *Athanas. Apol. 2.*

» HIERONYMVS. In opere tuo vtilitatem spectauimus Ecclesiarum, vt discant, qui ignorant, eruditi testimoniis scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire, sacrósque calices & sancta velamina, ac cætera quæ ad cultum dominicæ passionis pertinent, non quasi inania & sensu carentia sanctimoniam non habere, sed ex consortio sanguinis & corporis Domini eadem qua corpus eius & sanguis maiestate veneranda. Hic cum Theophilo fert sententiam contra Origenistas, existimantes terrena omnia, nec sanctitatis vllius, nec vllius venerationis capacia. Hieronymus contrà asserit venerationem mereri, & quadam sanctitate imbui, propter præsentiam & existentiam in ipsis corporis & sanguinis Domini. *Hier. epist. ad Theophil. Alexandr. extat ante libros Theop.*

» GREGORIVS NISSENVS. Panis item panis est initio communis: sed vbi eũ mysterium sanctificauerit, corpus Christi & dicitur, & est. Eodem modo vinũ: quum sint res exigui pretij ante benedictionem, post sanctificationem quæ à Spiritu sancto procedit, vtrumque eorum excellenter operatur. *Niss. de Baptis.*

» GREGORIVS NANZIANZENVS. *Gregorius Nãziãz. in carminib.*

» *O sacrificia mittentes incruenta sacerdotes!*

» *O magnum figmentum Dei in manibus portantes!*

IN funebri Oratione de sorore Gorgonia narrat, ipsam Christi corpus & sanguinem in altari posita adorasse & inuocasse, tetigisséque cum muliere hæmourrouissa, & lachrymis cum Magdalena irrigasse, ac tandem oculis, sicut præsentissimum remedium cõtra morbum admouisse. Textus citabitur in Repetit. De adoratione. *Nanziánz. in Orat. fun. De Gorgonia.*

AVGVSTINVS, sicut antea diximus, probat ad literam & verè Christum portasse in manibus ipsum corpus suum: & apud eum Vrbicius quidam dicebat omnia vetera transisse, atque alia pro ipsis successisse, vt ara cederet altari, gladius ieiunio, precibus ignis, pani pecus, poculo sanguis, atque ita in Eucharistia pro carne & » sanguine panem esse & vinum. Ita eum redarguit Augustinus: quid ait cessisse poculo sanguinem, non cogitans etiam nunc se accipere in poculo sanguinem? Quãtò ergo melius & congruentius diceret vetera transisse, & omnia noua in Christo facta esse, vt cederet altare altari, gladius gladio, ignis igni, panis pani, pecus pecori, sanguis sanguini! *August. in Psal. 33. conc. 1. & ep. 80.*

» Et, Hoc accipietis in pane quod pependit in cruce, & hoc accipietis in calice, *Serm. ad Neo-*

phyt. Citatur à Beda in cap. 10. 1. ad Cor. et lib. 3. de Trinit. ca. 10. quod eſt effuſum de Chriſti latere. Et, illum liquorem de Chriſti latere fluxiſſe. "

Auguſt. tract. 47. & 84. in Ioann. Si ſederis cœnare ad menſam potentis, ſapienter intellige quæ apponuntur tibi, & mitte manũ tuam, ſciens quia talia te oportet præparare. Menſa potentis quæ ſit, noſtis, vbi eſt corpus & ſanguis Chriſti: qui accedit ad talem menſam, præparet talia. Et quæ menſa potentis, niſi vndè ſumitur corpus & ſanguis eius, qui animam ſuam poſuit pro nobis. Et quid eſt ad eam ſedere, niſi humiliter accedere? Et quid eſt conſiderare & intelligere, quæ apponuntur tibi, niſi dignè tantam gratiam cogitare?

Aug. lib. 9. Confeſs. cap. 13. Mater tantummodò memoriam ſui ad altare tuum fieri deſiderauit, cui nullius diei prætermiſſione ſeruierat, vnde ſciret diſpenſari victimam ſanctam, qua deletum eſt chirographum, quod erat nobis contrarium.

Chryſoſt hom. 83. in Matth. Eadem. Oecumen. in cap. 11. 1. ad Corinth. Hom. 24. in 1. ad Corinth. CHRISOSTOMVS. In veteri Teſtamento poſt ſacrificium ſanguinem in calice accipiebant, & ita ſacrificabant. Pro ſanguine brutorum ſanguinem ſuum in calicẽ induxit, & meminit noui Teſtamẽti, vt opponeret ſanguini veteris Teſtamẽti.

Et quod eſt in calice, id eſt, quod è latere fluxit, & illius nos fecit participes.

Chryſ. hom. in Encenis. Alibi populum ita increpat: Menſa myſteriis inſtructa eſt, & Agnus pro te immolatur, ſanguis ſpiritalis ex ſacra mẽſa refluit. Sanguis in cratere in tuam purificationem ex immaculato latere hauſtus eſt, & non erubeſcis, neque tibi Deum propitium facis.

Chriſ. ho. 7. in Matth. ho. De S. Philogonio, & hom. 24. in 1. ad Corinth. Hoc corpus in præſepi reueriti ſunt Magi, & viri impij & barbari. Tu non in pręſepi, ſed in altari: non mulierem quæ in faſciis teneat, ſed ſacerdotem præſentem, & ſpiritũ ſuper propoſita ſacrificia diffuſum vide. In cœlis regium corpus, quod nunc tibi in terra videndum proponitur. Hæc menſa vicem explet præſepis, in quo natus eſt Chriſtus. Nam & hic ponitur corpus dominicum, non quidem faſciis tunc inuolutum, ſicuti tunc, ſed vndique Spiritu ſancto conueſtitum.

Collationem cum fimbria attrectata à muliere hæmourrouiſſa, & cum purpura regia, tam ex Chryſoſtomo quàm ex aliis congeruntur in Repetit. De adoratione.

Cyrill. Alex. epiſt. ad Caloſyt. CYRILLVS ALEXANDRINVS, vt communiter citatur. Decebat eum quodammodò noſtris vniri corporibus per ſacram eius carnem & pretioſum ſanguinem, quę accipimus in benedictione viuificatiua in pane & vino, quę ſubiungit cõuerti in veritatem carnis & ſanguinis, & imponi ſacris altaribus.

Cyrill. lib. 12. in Ioann. cap. 58. De Thoma ad diſciplinam noſtram narratur hiſtoria: Animaduerte quia diligẽter addidit, Poſt dies octo. Diem octauum, dominicum diem eſſe neceſſe eſt. Iure igitur die octauo ſanctæ congregationes in Eccleſiis fiunt, & foribus ſublimiore modo clauſis, viſibiliter ſimul atque inuiſibiliter Chriſtus omnibus apparet, inuiſibiliter quidẽ, vt Deus, viſibiliter autem in corpore. Prębet enim nobis carnẽ ſuam tangendam, vt firmiter credamus, quia verè templum ſuum ſuſcitauit.

Theodor. Ser. 10. De Prouidentia. THEODORETVS teſtatur Chriſti corpus in præſepi editum, transferri in ſacram menſam, vt nobis fiat præſepe, atque ita loquitur: Chriſtus materna vbera vt nos ſugit: in præſepi brutorum animantium menſa ponitur, ſimul hominum brutam & ratione carentem naturam accuſans, & ſuum erga homines amorem manifeſtans, quòd cùm ipſe nutritor ſit Deus ſecundum humanitatem, hominum cibus fit, qui magna & brutali ignoratione laborabant. Nunc vero cum brutorum ignorationem humana natura abiecerit, hunc myſtica menſa excipit, illius præſepij typus facta, diuinum illum & ſpiritalem cibum ſuſcipit. Poſtquàm verò in ſeipſam tranſiit natura, & imaginem diuinam circumiacere cognouit manifeſte, tũc poſtea ſuper rationalem menſam cibus ille tranſiuit.

In ca. 11. 1. ad Corinth. Erit reus corporis & ſanguinis Domini. Hoc ſignificat, quòd quemadmodum tradidit

tradidit ipsum Iudas, ipsi autem insultarunt, & eum probris & conuitiis affecerunt Iudæi: Ita eum ignominia & dedecore afficiunt, qui sanctissimum eius corpus immundis manibus accipiunt, & in pollutum atque incestum os immittunt.

Aduersarij tot testimoniis Patrum vnum Chrysostomi adulterinum audent opponere, quod ita habet: Si vasa sanctificata ad priuatos vsus transferre peccatum *Chrys. hom. in Oper. imperf. in Matth.* est, & periculum, sicut docet nos Balthasar, qui bibens in calicibus sacris, de regno depositus est, & de vita. Si hæc ergo vasa sanctificata ad priuatos vsus transferre sic periculosum est, in quibus non est verum Christi corpus, sed mysterium corporis eius continetur: quanto magis vasa corporis Christi, quæ sibi Deus ad habitaculum præparauit! non debemus dare locum diabolo agendi in eis quæ vult. Caluinus in primæ editionis suæ præfatione locarat textum hunc, vt insigniorem, sed in posterioribus omisit: quia propiùs inspectus, de veteribus templi loquitur tum vasis, tum mysteriis. Deinde quamuis non esse Commentarios illos Chrysostomi ex multis *Chrysost. 17. eiusd. oper.* animaduertatur, attamen in ipsis piè docetur de hoc sacramento, cùm de manu sacerdotis scribitur hîc dari, & sumi, non id modò quod videtur, sed & quod intelligitur, non solùm sanctificatum, sed & sanctificationem ipsam, quam non aliam dicere licet, quàm Christum ipsum, qui factus est à Patre nobis sanctificatio. Atque alibi Chrysostomus passim non dubitat vasis inesse corpus & sanguinem Domini: vt quando ait, non aureum fuisse calicem, quo Dominus discipulis suis sanguinem suum præbuit. Et quando comparat vasa capientia corpus Christi & animam no- *Chris. hom. 3. ad Ephes. et 61 ad popul. Antioch.* stram, ponítque eam differentiam, vt vasa non participent de rei contentæ puritate & sanctificatione, sicuti anima. Quin perspicis (inquit) vasorum venerandam supellectilem sic vndique tersam, aquis perfusam, & tanto splendore refulgentem? Atqui his par est nobis animas esse puriores, sanctiores, & virtutum ornamentis splendidiores. Cur id tandem? Illa siquidem nostri causa talia fiunt, alioqui eius qui inest, eiúsque virtutis inhabitantis non capacia, nec sentientia, nos autem certè maximè.

S. NILVS, Chrysostomi discipulus, à magistro nihil discrepat. Post inuocatio- *Citatur à Frãcisc. Turrian. li. 4. cap. vlt. De canonib. Apostolicis.* nem (inquit) illam tremendam, & aduentum Spiritus sancti viuifici, non iam nudũ panem, & commune vinum, sanctæ illi mensæ imposita credimus esse, sed corpus & sanguinem pretiosum Christi, quæ eos purgant, & hæredes vitæ sempiternæ faciunt, qui cum timore & desiderio communicant.

CAPITA DE CORPORALI MANDVCATIONE carnis, & sanguinis Dominici in Eucharistia.

I.

DIVINITATEM edi non posse. In hac Repetit. & aliàs.

2. Oportuisse filium Dei incarnari, vt fieret cibus hominum. In hac Repetitione.
3. Tam verè bibi à Christianis sanguinem, quàm eius potus Iudæis interdicebatur. In hac Repetit.
4. Corpus Christi nõ solo corde vel fide, sed ore excipi. In hac Rep.
5. Dentibus frangi, & atteri. In quinta Repetit.
6. Christi corpus non tamen imminui vel consumi. In quinta & sexta Repet.
7. Dæmones non posse edere Christi corpus, quia corpore careant. In hac Repet.
8. Christi corpus edi in veritate, corporaliter, naturaliter, substantialiter, nec tantũ spiritaliter, seu per fidem. In quinta & sexta Repet.
9. Idque esse necesse propter diuersos effectus, quos manducatum in nobis ope-

ratur. In Repet. quinta.

10. Ab indignis tam verè edi & realiter, quàm à piis, quamuis non ita ſpiritaliter. In quinta Repetit.

11. Varios modos eſſe edendi. In quinta & ſexta Repet.

12. Aliter participari in verbo, aliter in baptiſmo, aliter in Euchariſtia. In ſexta Repetit.

13. Ex criminibus obiectis Chriſtianitati per Iudęos & Gentiles, atque ex deprauata per hęreticos Euchariſtię adminiſtratione, ac Catholicorum reſponſionibus, & obſcurioribus præfationibus & explicationibus. In hac Repet.

14. Ex miraculis quæ circa Euchariſtiam contigerunt. In hac Repetit. & aliis.

DE MANDVCATIONE CORPORALI PASSIVE & actiuè. CAP. 7.

SI ſpiritaliter tantùm per fidem caro Chriſti manducationi ſubiiceretur, malè Neſtorius obiecisset toties Catholicis diuinitatem edi non poſſe, & de carne, non de diuinitate dici, Qui mãducat meam carnem. Quid enim prohibet diuinitatem per fidem ſpiritaliter participari? At quoniam non de ſpiritali eſu ſolo verba fecit Chriſtus in ſacramento, rectè Cyrillus & Epheſini Patres reſponderunt diuinitatem in ſe eſui non proponi, de quo ageretur in Euchariſtia, ſed carnem diuinitati coniunctam. Ideò neceſſarium fuiſſe filium Dei incarnari, vt mandi poſſet. Proinde non per fidem duntaxat Chriſtum, ſeu corde excipi, ſed manibus & ore, atque corporis domo, ſicut à Zacheo & Centurione exceptus fuit, atque ideò dæmones nõ fieri poſſe participes corporis & sãguinis Dominici quia corpore careãt.

Cyrill. epiſt. ad Theodoſ. imper. et in Reſp. ad Anathem. 11.

CYRILLVS. Viuificat nos vt Deus: veruntamen non in ſolo hoc, quod particeps eſt Spiritus ſancti, ſed & manducabilem apponẽs aſſumptam carnem filij hominis. Quamuis verum ſit, quòd non deſcenderit quidem de cœlis caro, ſed fuerit ex virgine ſecundum ſcripturas, non eſt tamẽ eſibile verbum, niſi in vnum carnem & verbum collegiſſet ſecundum diſpenſatiuam vnionem.

Niſſ. in vita Moſis.

GREGORIVS NISSENVS. Panis eſt abſque ſemine, abſque aratione, abſque alio humano opere nobis paratus. Hic deſuper defluens in terris inuenitur. Panis enim, qui de cœlo deſcendit, qui verè cibus eſt, qui ænigmaticè hac hiſtoria de Mãna ſignificatur, non incorporea quædã res eſt. Quo enim pacto res incorporea corpori cibus fiet, res verò quæ incorporea non eſt, corpus omninò eſt: In eũdem ſcopum antea produximus Auguſtinum, capite De cauſis exiſtendi in ſacramento: & Theodoretum, cap. De exiſtentia in pane & altari.

Ambroſ. De obitu Satiri fratris.

AMBROSIVS de vtraque manducatione ſimul: Nam qui tãtum myſterij inuoluti in orario præſidium fuiſſet expertus, quantum arbitrabatur, ſi ore ſumeret, & toto pectore hauriret arcano: quam maius putabat fuſum in viſcera, quod tantum ſibi tectum orario profuiſſet.

Lib. 2. cap. 9. in Aduerſar. Legis & Prophet.

AVGVSTINVS. Sicut mediatorem Dei & hominum hominem Chriſtum Ieſum, carnem ſuam nobis manducandam, bibendúmque ſanguinem dantem fideli corde atque ore ſuſcipimus.

Auguſt. epiſt. 118.

In recipiendo ſacramẽto faciat vnuſquiſque, quod ſecundũ fidem ſuam piè credit eſſe faciendum. Non enim exhonorant corpus & ſanguinem domini, qui ſaluberrimum ſacramentum certatim honorare contendunt. Non enim litigauerunt inter ſe, aut quiſquam eorum ſe alteri præpoſuit Zacheus & ille Centurio, cùm alter

eorum

» eorum gaudens in domum ſuam ſuſceperit Dominum: alter dicit, Non ſum dignus » vt intres ſub tectum meum. Ambo Saluatorem honorificantes diuerſo & quaſi » contrario modo, ambo peccatis miſeri, ambo miſericordiam conſecuti. Valet etiã » ad hanc ſimilitudinem, quòd in primo populo vnicuique Manna ſecundum pro- » priam voluntatem in ore ſapiebat, ſic in ore cuiuſque Christiani ſacramentum il- » lud quomodo ſumatur, æſtimandum. Contemptum ſolum non vult cibus ille, ſi- « cut Manna faſtidium. Indè enim & Apoſtolus indignè dicit ab eis acceptum, qui » hoc non diſcernebãt à cæteris cibis, veneratione ſingulariter debita. Cõtinuò quip- » pè cùm dixiſſet, Iudicium ſibi manducat & bibit, addit, vt diceret, Non diiudicans » corpus Domini.

» CHRYSOSTOMVS. Cogita quid manu capias, nec vnquam vllum verberare » audeas. Cogita quid manu capias, & ipſam ab omni auaritia liberam conſerua. » Reputa quòd non tantùm manu capias, verùm & ori admoueas, & linguam custo- » di à contumeliis mundam, ac turpibus verbis. Rurſum animaduertens, quòd poſt » manum & linguam cor ſuſcipit horrendum illud myſterium, ne vnquam in proxi- » mum ſumas dolum, ſed mentem tuam ab omni malitia mundam conſerua. Hic ait » id quod in os ingreditur, etiam in cor & animum ingredi: vt quæ ſit ſubſtantia in il- » lo myſterio contenta, animaduertas. *Chriſoſt. hom. 12. Ad populũ Antioche. & 27. in 1. ad Cor.*

» Ex Leone Papa priùs allegauimus: Hoc ore ſumitur quod corde creditur: » & fruſtrà ab illis Amen reſponderi, à quibus contra id quod accipitur, diſpu- » tatur. *Leo ſerm. 6. menſ. 7.*

» Ex eodem eſt: Non aliud agit participatio corporis & ſanguinis Chriſti, quàm » vt in id quod ſumimus, tranſeamus, & in quo mortui & cõreſuſcitati ſumus, ipſum » per omnia & ſpiritu & carne geſtemus. *Serm. 14. De paßione.*

Ex Theodoreto, capite ſuperiori, corpus Chriſti in ſceleratum os immitti tranſcripſimus, & eiuſdem generis locutiones plerunque occurrunt in Patribus.

» GREGORIVS Papa. Quid ſit ſanguis Agni, non iam audiendo, ſed bibendo » didiciſtis, qui ſanguis ſuper vtrunque poſtem ponitur, quando non ſolùm ore cor- » poris, ſed etiam ore cordis hauritur. *Greg. hom. 22. Paſch.*

» THEOPHYLACTVS. Cùm Dei nos templum præferimus, os quidem quod » eſt huius templi veſtibulum, deoſculamur: per idipſum præterea Chriſtus ingredi- » tur, cùm ſacroſanctum ſumitur corpus. *Theophylact. in ca. 13. 2. ad Cor.*

De ſimilibus Patrum teſtimoniis, in quinta & ſexta Repetitio.

THEOPHILVS ALEXANDRINVS Origenem confutat, opinantem dæmones ſalutis capaces, ex eo quòd oporteret etiam illos eſſe aptos ad ſuſcipienda ſalutis remedia, in quibus excellit ipſa Euchariſtia corporis & ſanguinis Dominici, » cuius non ſunt illi capaces, corpore deſtituti. Textus habet: Conſequens eſt, vt qui » priora ſuſceperit, ſuſcipiat & quæ ſequuntur: & qui pro dæmonibus dixerit Chri- » ſtum crucifigi, ad ipſos quoque dicendum ſuſcipiat, *Hoc eſt corpus meum: & Accipite,* » *bibite, Hic eſt ſanguis meus.* Si enim & pro dæmonibus crucifigitur, vt nouorum dog- » matum aſſertor affirmat, quod erit priuilegium, aut quæ ratio, vt ſoli homines cor- » pori eius, ſanguiníque communicent, & non dæmones quoque, pro quibus in paſ- » ſione ſanguinem fuderit? *Lib. 2. Paſch.*

TAM VERE BIBI SANGVINEM IN NOVO TEſtamento, quàm interdicebatur in veteri lege: & de criminibus fictis in Chriſtianos, quaſi Antropophagiam exercerent: atque hæreticorum peruerſa imitatione circa Euchariſtiam.

CAP. 8.

PRÆTEREA Patres plerumque affirmant corpus Christi in veritate,ac re vera manducari: quod ex tertia Repetitione, cap. De Patribus,& de quarta, capite De veteris ac noui Testamenti sacramentis,atque ex quinta,capite primo, & ex sexta,cap.De Patribus, cùm opus erit,requiri debet:Sanguinem verò tam verè affirmant bibi in sacramento hoc,quàm vetabat lex Mosaica potari.Propterea cùm à gentibus accusarentur Christiani de Anthropophagia, quasi infantem suis in mysteriis discerperent,& facta visceratione cœnam Thyestæam appararent, Christiani vel ita negant factum,vt de suis mysteriis altum agant silentium : vel ingenuè fatentur à se carnem comedi, sed modum explicant, non ex fide sola, quod passim prædicare & euulgare satisfecisset Gentilibus, sed arcano quodam modo in pane, quod Ethnici calumniabantur, & hæretici quasi verba Christi magis quàm veri Christiani ad rem & veritatem conferrent,sic insana cacozelia emendabant, vt veram carnem & sanguinem variis modis sine velamine & sacramento proponerent. Postremò ne offenderentur ad commemorationem manducatæ carnis, & epoti sanguinis Ethnici,& catechumeni nondum doctrina Christianorum satis imbuti, cauent Patres consultò plenè & apertè,nisi cùm coguntur,explanare quid esset, & quid ederetur in mysteriis Christianorum. Quòd si sola fide & spiritaliter manducationem carnis & potum sanguinis sensissent exerceri,quid fuisset periculi vel scãdali enarrare quibuscunque, & passim,atque vbique ? Ex quo facilè coniicitur, ab ipsis esum talem intellectum fuisse,qui à solis initiatis, & iam mysteriorum cõsciis, sine offensione ferri posset.

Ambros.orat. 1. præparatoria ad Missam.

AMBROSIVS. Vbi caro tua in veritate sumitur,sanguis tuus in veritate bibitur, vbi summa imis iunguntur,vbi adest præsentia sanctorum Angelorũ, quanta cordis cõtritione, lachrymarũ fonte celebrandũ diuinum hoc est cœleste sacrificium.

Orig.ho. 16. in Num.Chrys. ho. 18.in 2. ad Corinth.

ORIGENES. Quis est iste populus,qui in vsu habet sanguinẽ bibere,cùm tã validis pręceptis cibus sanguinis interdicatur à Deo? Sed populus Christianus,populus fidẽs,audit hęc & amplectitur, & sequitur eũ qui dicit,Nisi mãducaueritis carnẽ filij hominis,& biberitis eius sanguinẽ,non habebitis vitã in vobis.Dicimur autem bibere sanguinẽ Christi,non solùm ritu sacramentorum, sed & cùm sermones eius reiicimus.

August.quæst. 58.in Leuitic.

AVGVSTINVS. Cùm Dominus dicit, Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinem,nõ habebitis vitam in vobis:quid sibi vult, quòd à sanguine sacrificiorũ,quę pro peccatis offerebantur,tantoperè populus prohibetur,si illis sacrificiis vnũ hoc sacrificiũ significabatur,in quo vera sit remissio peccatorũ,à cuius tamen sacrificij sanguine in alimentum sumendo, non solùm nemo prohibetur,sed ad bibendum potius omnes exhortamur,qui volunt habere vitam?

Cypr. de Cœna.

CYPRIANVS. Noua est huius sacramẽti doctrina,& scholæ Euãgelicę hoc primũ magisteriũ protulerũt,& doctore Christo primũ hæc innotuit mũdo disciplina,vt biberẽt sanguinẽ Christiani, cuius esũ legis antiquę authoritas districtissimè interdicit.Lex quippè esum sanguinis prohibet:Euangeliũ pręcipit vt bibatur,&c.

Tertull. in Apologet.ca.7. & 9.

TERTVLLIANVS. Dicimur sceleratissimi de sacramẽto Infanticidij, & pabulo indè & post conuiuium incesto.Qui ista credis de homine, potes & facere. Tu homo es,& ipse quod & Christianus. Excipe rudẽ sanguinem, eo panem tuũ,satia, vescere libẽter.Quod si non potes facere,non debes credere.homo est enim Christianus,quod & tu.Sed ignorantibus(aiunt)subiicitur & imponitur : nihil enim tale de Christianis asseuerari sciebant. Obseruandum vtique sibi, & omni inuigilantia inuestigandum. Atqui volentibus initiari moris est, vt opinor, priùs patrem

illum

» illum ſacrorũ adire: quæ præparanda ſint deſcribere: tum ille infans tibi neceſſarius » adhuc teneo, qui neſciat mortem, ſub cultro tuo rideat. Item panis, qui ſanguinis » virulentiam colligat. Hæc quò magis refutauerim, à vobis fieri oſtẽdam, partim in » aperto, partim in occulto, per quod forſitã de nobis credidiſtis. Infantes penes Afri- » cam Saturno immolabantur palàm vſque ad Conſulatum Tiberij, &c.

Falſum illum rumorem de Infanticidio ſparſum à Iudæis exiſtimat primùm O- rigenes, quem ad gentiles propagarint. Initiò verò inquiſitum fuit, an Chriſtiani ta- lia portenta deſignarent: ſed compertum nihil horum ab ipſis admitti, vt eorum in- » nocentiæ Plinius Secundus hac ad Traianum epiſtola atteſtatur: Solenne eſt mihi, » Domine, omnia de quibus dubito, ad te referre. Quis enim poteſt melius vel cun- » ctationem meam regere, vel ignorantiam inſtruere? Cognitionibus de Chriſtianis » interfui nunquam: ideò neſcio, quid & quatenus aut puniri ſoleat, aut quæri. Inte- » rim in his qui ad me deferebantur, hunc ſum ſecutus modum. Interrogaui ipſos an » eſſent Chriſtiani. Confitẽtes iterum ac tertiò interrogaui, ſupplicium minatus. Per- » ſeuerantes duci iuſſi. Neque enim dubitabam qualecunque eſſet quod faterentur, » peruicaciã certè & inflexibilem obſtinationem debere puniri. Affirmabant autem » hanc fuiſſe ſummã vel culpæ, vel erroris, quòd eſſent ſoliti ſtato die ante lucem cõ- » uenire, carménque Chriſto quaſi Deo dicere ſecum inuicem: ſéque ſacramento nõ » in ſcelus aliquod obſtringere, ſed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerẽt, » ne fidem fallerent, ne depoſitum appellati abnegarent: quibus peractis morem ſibi » diſcedendi fuiſſe, rurſúſque coëundi ad capiendum cibum, promiſcuum tamen & » innoxium. Quò magis neceſſarium credidi ex duabus ancillis, quæ miniſtræ dice- » bantur, quid eſſet veri, & per tormẽta quærere. Sed nihil aliud inueni quàm ſuper- » ſtitionem prauam & immodicam: ideóque dilata cognitione ad conſulendũ te de- » curri. Viſa eſt enim mihi res digna cõſultatione, maximè propter periclitãtium nu- » merũ. Plinius quidem de Agaparum cibo loqui videtur, qui poſt Cœnam Domini- cam ad charitatem inter Chriſtianos magis ac magis confirmandam exhibebatur: attamẽ aliquid etiam audierat de cibo religionis cauſa propoſito, quem etiã agno- ſcit innocuum, ſed ſuperſtitioſum præter modum reputat, quoniã non intelligebat vim eius & naturã. Nec ſolùm fama, quæ de eſu carnis in ſacramento Chriſtianorũ percrebuerat, Gentilibus illam pariebat ſuſpicionem, ſed Simonianorum libidines adauxerãt: & quoniã apud prouincias Põti promiſcua libido, & parentum cadaue- ra cum pecudibus cæſa in cõuiuio deuorandi mos etiam tẽpore Chriſtianorũ reti- nebatur, vt Tertullianus libr. 1. in Marcionem narrat, in ipſis perperàm effecti Chri- ſtiani immanitatem illã non exuebant, ſed ſacris de carne Chriſti accommodabãt, quaſi magis veritatẽ verborum Chriſti exprimentẽ, quàm faceret myſtica mandu- catio. Indè prodierunt impuri Gnoſtici & Cataphryges, qui Bacchanalia, quã olim fuerãt, turpiora inſtituerunt, cùm ſe tamen Chriſtianos eſſe profiterẽtur, & infanda illa ſua myſteria Chriſtianæ Cœnæ & Synaxeos nomine ornarẽt, quemadmodũ a- pud Epiphaniũ legitur. Eadem omnibus Chriſtianis aduerſarij mox affinxerũt, ſiue errore quodam, ſiue potius malitia. Nam & Epiſtola vetus Eccleſiæ Lugdunenſis ſcripta temporibus Antoninorum, recitat ab iis ſubornatos eſſe quoſdam Chriſtia- norum ſeruos, atque etiam in tormentis coactos, vt affirmarent in Chriſtianorum cœtibus eſſe Thyeſtæa cõuiuia, & Oedipodis inceſtus. Iuſtinus propter Marcioni- tas, & Simonis Magi aſſeclas, calumniam illam in omnes Chriſtianos emanaſſe o- ſtendit, & per illos, ſicut antea per idololatras, Euchariſtiam à Satana infamari & vi- tiari. Omnes (inquit) qui ab his prodeunt, quemadmodum diximus, Chriſtiani vo- cantur, haud aliter atque Philoſophis, cùm eis non ſint communia dogmata,

Orig. lib. 6. in Celſ.

Euſeb. lib. 5. cap. 1.

Iuſtin. Apol. ad Antonin. & Apolog. ad Senatum.

quod tamen à Philosophia dicitur, commune omnibus est nomen. An verò hi infamia illa, & fabulosis in vulgus sparsa sermonibus, facinora in se admittant, lucernæ euersionem, promiscuos cócubitus, & humanarum carnium viscerationes, nescimus. Persecutione quidem eos non expeti, neque occidi à vobis, ob ipsa etiam dogmata sua scimus. Quæ crimina vt à Christianorum mysteriis depellat, ne quidé ab his exponi infantes & paruulos commemorat: quanto minus necari, & cuius caro fiat Eucharistia, ac quomodo, commemorat, atque affectatam, à Diabolo apud idololatras prauam eius vmbram, sicut apud hæreticos Marcionitas, ita concludit: Hoc etiam in misteriis Mithræ fieri docuerunt per imitationem praui dæmones. Quòd namque panis & poculum aquę ponatur in sacrificiis eius, qui initiatur, verbis quibusdam additis, aut certè scitis, aut cognoscere potestis. Durauit illa de Infanticidio calumnia constra Christianos pluribus seculis, quoad palàm & publicè ac passim eorum celebrarétur mysteria, sicut ex Arnobio perspicitur, qui vixit paulò ante Constantinum Magnum, apud quem Cecilius leguleius in Christianos ita debacchatur: Iam de initiandis tirunculis fabula tam detestanda quàm nota est. Infans farre contectus, vt decipiat incautos, apponitur ei qui sacris imbuitur. Is infans à tirunculo farris superficie, quasi ad innoxios ictus prouocato, cæcis occultísque vulneribus occiditur: huius prô nefas, sitienter sanguinem lambunt, huius certatim membra dispertiunt: hac fœderantur hostia, hac conscientia sceleris ad silentium mutuum pignerantur: hæc sacra sacrilegiis omnibus tetriora. *Arnol. lib. 8.*

Ad horrenda illa sacra Gnosticos impulit, non verborum Christi proprietas, sed ad sensum humanum applicatio, vt sicut corporaliter sentiebatur panis, ita sentiretur pane seu farre obtecta caro infantis, & punctim sanguis eliceretur, sicut apud Epiphanium est: quasi verba Christi de carne & sanguine veritatem suam & proprietatem non haberent, nisi ipsa caro & sanguis ad sensum apparerent, & gustum afficerent. Hos non aliter verbis Christi fidem adhibuisse, nisi res sub sensum ponerent, testatur etiam Ireneus de Marco hæretico, qui per Magiam simulabat se verum Christi calicem sacrare, & exhibere, si veri sanguinis aspectum daret, potiùs quàm naturam & substantiam. Pro calice (inquit) vino mixto fingés se gratias agere, & in multum extendens sermonem inuocationis, purpureum & rubicundum apparere facit, vt putetur ea gratia ab his quæ sunt super omnia, suum sanguinem stillare in illius calicem per inuocationem eius, & valdè concupiscere præsentes ex illo gustare poculo, vt & in eos stillet quæ per Magum hunc vocatur gratia. Ex his apertè colligitur, quæ fuerit fides Christianorum, hæreticorum, & gentilium à principio de veritate Eucharistiæ, vt in ea non spiritaliter tantùm degustaretur caro vera, sed re ipsa: sed discrepabant, quòd Christiani non eo modo existere, aut mandi carnem veram in sacramento crederent, quo alia caro esse & manducari solet: gentiles verò & hæretici non alium cogitarent, quàm sensibilem & cruentum: atque in eo cum illis conueniunt nostri Aduersarij, quòd nec ipsi alium intelligere aut concipere queunt, & volút. Quoniam modus ille mysticus, realis & verus à solis fidelibus apprehendi potest, ipsis solis de Eucharistia doctrinam committebant Christiani: infidelibus autem, vel nódum satis in nostra Religione institutis, reticebant: ac ne detegeretur, etiam fidelibus publicè de illa eloquebantur, vel scribebát tantùm per admonitionem quandam, nisi maxima necessitas aliud suaderet: ísque mos cœpit ab Apostolo Paulo, qui ne cogatur plura de Eucharistia tradere, fideles monet, Vt prudentibus vobis loquor: vos ipsi intelligite quæ dico. Vnde Origenes ait: Nouit qui mysteriis imbutus est, & carnem, & sanguinem verbi Dei. Non ergo immoremur in his, quæ & sciétibus nota sunt, & ignorantibus patêre non possunt.

Iren. lib. 1.

1. ad Cor. ca. 10.

Orig. ho. 9. in Leuit.

» Ex eadem cauſa Theodoretus ſcribit: Quid appellas donum, quod offertur ante *Theod.dial.2.*
» inuocationem ſacerdotis? Reſpondet Orthodoxus: Non oportet apertè dicere. Eſt *Polymorph.*
enim veriſimile adeſſe aliquos myſteriis non initiatos. Propterea paſſim interfantur Auguſtinus, Chryſoſtomus, atque alij: Norunt qui initiati ſunt, Norunt fideles, &c. *Aug. in Pſal. 21. &c. Chryſoſt. ho. 51 & 62. ad pop. Antioch.*

EX MIRACVLIS. CAP. 9.

QVEMADMODVM Chriſtus variis ſignis & portentis veritati de ſingulis Articulis fidei atteſtatus eſt, quando ac quomodo placuit, ita nec ad comprobandam de Euchariſtia doctrinam, & miraculis tanquam ſigillis quibuſdam obſignandam defuit, nec vlla ætate ſine teſtimonio dereliquit ſemetipſum, quin ſe ibi præſentiſſimum eſſe conteſtaretur per opera ſupernaturalia. Non omnia quidem, quæ de antiquitate colligi poſſunt, hîc recenſebimus, ſed multa ſuis locis ſeruabimus, veluti quæ de efficacia ſacrificij fidem fecerunt, ad Sacrificij Repetitionem, & quę de digna præparatione monuerunt, ad diſputationem De probatione neceſſaria remittemus. Nonnulla, quibus aliquid diuini ipſi ſacramento ineſſe oſtenſum eſt, nunc afferemus.

Primum locum habeat, quod ab ipſo Chriſto in duobus diſcipulis euntibus in Emans geſtum fuit, quibus per fractionem Euchariſtiæ oculos aperuit, & ad ipſum internoſcendum illuſtrauit, quemadmodum in libro, De communione ſub altera ſpecie declaramus.

Huic ſuccedat, quod Apoſtolus ſcribit, apud Corinthios repentina morte alios *1. ad Cor. 11.* occubuiſſe, alios variis morbis detentos iacuiſſe, qui non diiudicarent corpus Domini ipſam Euchariſtiam eſſe. Quemadmodũ autem indignè ſuſcepta, parit morbos, & grauiora animi atque corporis damna, ita viciſſim ſi dignè percipitur, cõtra Dæmones eſt antidotum, quemadmodum apud Ignatium eſt, & ad animi ac cor- *Ignat. Epiſt. ad* poris ægritudines ſupernaturale medicamentum, ſicut Cyprianus loquitur, & exẽ- *Epheſ.* pla proferemus cap. De vtilitate huius ſacramenti, in Repetit. ſexta.

Ante Cyprianum nullus, cuius ſcripta extent, aut pauci admodum, admirãda Dei opera: quibus ſuos facto admonere ſolet per interualla temporum de ſinceritate doctrinæ Euangelicæ ſigillatim enarrauit. Ideò quid ante illum circa Euchariſtiam *Cypr. ſerm. de* contigerit, augurari non poſſumus. Ille verò ordine quatuor iſta miracula enarrat. *lapſis.* Primum eſt de puellula, quæ cùm deguſtaſſet de Idolothyto, & poſteà delata eſſet à matre ad Eccleſiam, vt de more Euchariſtiam acciperet, cùm ſolemnibus adimpletis, inquit calicem Diaconus offerre præſentibus cœpiſſet, & accipientibus cæteris locus puellæ aduenîſſet, faciem ſuam inſtinctu diuinæ maieſtatis auertere cœpit, os labiis obturantibus premere, calicem recuſare. Perſtitit tamen Diaconus, & reluctanti licet, de ſacramento calicis infudit. Tunc ſequitur ſingultus, & vomitus. In corpore atque ore violato permanere non potuit. Sanctificatus in Domini ſanguine potus de pollutis viſceribus erupit. De altera ſubiungit, quæ grandior turbæ communicantium furtim ſe admiſcuit, & ſacrificantibus (inquit) latẽter obrepſit, non cibum, ſed gladium ſibi ſumens, & velut quædam venena lethalia intra fauces & pectus admittens, angi, & anima exæſtuante cõcludi poſtmodùm cœpit: Et preſſuram, non iam perſecutionum, ſed delicti ſui paſſa, palpitans & tremens concidit impunitum diù non fuit, nec occultum diſſimulatæ conſcientiæ crimen: quæ fefellerat hominem, Deum ſenſit vltorem. De tertia muliere ſubiicit: Quùm quæ-

dam arcam suam, in qua Domini sanctum fuerat, manibus indignis tentasset aperire, igne indè surgente deterrita est, ne auderet contingere. Quartum addit de homine, qui cùm esset ipse contaminatus idolothyto, & tamen ausus sacrificio à sacerdote celebrato partem cum cæteris latenter accipere, sanctum Dei edere & cõtrectare non potuit: cinerem se ferre manibus inuenit. Ad quid verò ista miracula Deus exeruerit, Cyprianus non alio fine docet, quàm vt animaduertamus nolle Christum in nobis cum idolothyto versari, & manere. Tanta est (ait) maiestas Do- " mini, tanta potestas, vt residere in pollutis visceribus cum idoli cibo non potuerit. " Documento vnius ostensum est, Dominum recedere, cùm negatur, nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, cùm gratia salutaris in cinerem sanctitate fugiente mutetur.

Lib. 2. in Parmenian.

OPTATVS MILEVITANVS. Quod vobis videtur leue, facinus immane cõ- " missum est, vt omnia sacrosancta suprà memorati vestri Episcopi violarent. Iusse- " runt Eucharistiam canibus fundi, non sine signo diuini iudicij. Nam iidem canes " accensi rabie, ipsos Dominos suos, quasi latrones, sancti corporis reos, dente vindi- " ce, tanquàm ignotos & inimicos laniarunt. "

Citat Cyrus Prodromas in suis Epigram.

AMPHILOCHIVS scriptam reliquit vitam S. Basilij, in qua narrat Iudæum voluisse explorare Christianorum mysteria, ac Missæ Basilij interesse, per cuius manus vidit infantem partiri. Ad sacram communionem cùm daretur omnibus, accessit etiam Hebræus ille, datáque est ei hostia vera caro facta: & de ea seruans reliquias, rediit domum, & ad dictorum confirmationem ostendit vxori suæ, ac narrauit quæ suis oculis viderat. Credens ergò verè, quia horribilia & admirabilia sunt Christianorum mysteria, in crastinum venit ad Basilium, postulans sine dilatione accipere, quod in Christo est signaculum.

Greg. Nazianz. in Orat. funeb. de sorore.

Laborabat Nanzianzeni soror incurabili morbo. Peruigilauit ad altare, Christũ diu multúmque deprecata ibi situm ac positum. Cui cùm sua recenseret miracula vetera & noua, tandem mulierem imitata, quæ à fluxu sanguinis per Christi contactum conualuit, super altare iuxta Christum caput reclinat, & opem implorat cum lachrymis, instar illius quæ Christi pedes lauit, nec antea se cessaturam est comminata, quàm adipisceretur sanitatem. Inde hoc ipso pharmaco totum corpus perunxit: & si quid manus de eodẽ corporis & sanguinis Christi sacramento, quod sumpserat, collegerat, lachrymis oculorũ, quibus manum admouebat, permiscuit. Vnde, ô miraculum, ait, sanitati est restituta, &c.

Sozom. lib. 8. cap. 5.

Elegans sanè recitatur à Sozomeno & Nicephoro historia, quæ calamitosis nostris temporibus videbitur aptissima. Vir quidam è Macedoniana hæresi vxorem " eiusdem opinionis habebat. Hic cùm Ioãnem Chrysostomum, quomodo de Deo " sentiendum esset, docentem audisset, dogma illius laudabat, & vxorem quoque, vt " secum sentiret, hortabatur. Cùm verò illa magis nobilium mulierum sermonibus, " quàm illius consuetudini obtemperaret, & post frequentes admonitiones vir illius " nihil effecisset: Nisi, inquit, in diuinis consors fueris, neque in vitæ communione " posthac eris. Mulier hoc audito consensum pollicita, rem eam famulæ cuidam cõ- " municat, quam sibi fidam esse iudicabat, illiúsque opera ad fallẽdum virum vtitur. " Circa tempus autem mysteriorum (sciunt initiati quid sit quod dico) illa quod ac- " cepit, continens, quasi oratura procumbit. Famula illi clãculò dat panem, quem se- " cum in manu attulerat. Hic cùm dentibus admoueretur, in lapidem congelascit. " Mulier perterrefacta, metuẽs ne quid sibi mali propter eam rem, quæ diuinitùs ac- " ciderat, contingeret, ad Episcopum cursu contendit, ac seipsam prodens, lapidem " ostendit, adhuc morsus vestigia habentem, & materiam incognitam, colorémque " admi-

» admirabilem ostendentem, simúlque veniam cum lachrymis petens, viro suo se
» consensuram pollicetur. Habes huic affinia miracula ex Gregorio, & aliis, in Repetitione De communione sub altera specie, quæ de Eucharistiæ veritate fidem astruant, & carnis ac sanguinis expressa præsentia.

Quantum valuerit Eucharistia ad Dæmones expellẽdos, indè liquet, quòd Energumeni statuerentur coram altari, cùm illa sacraretur, quemadmodum suo loco
» repetemus. Eam vim sanè Ignatius valdè his verbis commendat: Festinate frequẽ-
» ter accedere ad Eucharistiam & gloriam Dei. Quando enim assiduè hoc agitur, ex-
» pelluntur potestates Satanæ, qui actus suos vertit in sagittas ignitas ad peccatum. *Ignat. ad Ephes.*

PROSPER Aquitanicus insigne commemorat miraculum ad Dæmonum ex-
» pulsionem per susceptionem Eucharistiæ, quod sic habet: Quædam iuuẽcula Ara-
» ba natione, ancillę Dei habitum gestans, cùm in balneo lauãs, simulachrum quod-
» dam Veneris impudicè respiceret, & seipsam, eíque se consimilans domicilium se
» Diabolo præbuit. Statim ille Leo, qui rugiens circuit, quem quærebat, inuenit.
» Meatus igitur gutturis ipsius occupans, nullum cibum, nullúmque potum traiiciẽs,
» per septuaginta fermè dies, totidémque noctes, ieiunium sibi diabolus ex capto
» possessóque vase exhibuit. Hoc monstrum parentes puellæ per tot dierum spatia
» auferri posse sperantes, dum iuge malum vlteriùs tolerare non possent, simul cum
» filia sese ingesserunt sacerdoti, quæ acta erant, fideliter intimantes. Hoc tantũ puel-
» la fatebatur, auem quãdam noctis medio apparêre, quæ sibi ore nescio quid infun-
» deret. Stupor tunc inerat cunctis videre puellam nullis indiciis diuturni ieiunij
» fœdatam, nullo pallore, seu tabe, vel debilitate, confectam: quin potiùs robustam
» succo viscerum, mole membrorum. Cumque incredibilia viderentur quæ dicebã-
» tur, habito consilio in monasterio puellarum, in quo reliquiæ sancti Stephani sitæ
» sunt, sacerdos puellam simul Præposito commendauit. Illic prima tantùm die ap-
» paruisse illam auem asseruit, sibíque increpasse, quòd neque fame, neque siti com-
» pulsa, illum appeteret locum, quo sibi accedere non liceret. Per duas sanè hebdo-
» madas nihil cibi vel poculi sumens in monasterio mansit. Accidit autem, vt quin-
» tus decimus Dominicus illuscesceret dies, ascendente nobiscum sacerdote, vt ma-
» tutinum illic sacrificium solito offeretur. Puellam Præpositus ad altare perduxit, eo
» incessu & habitu, quo solent rubore perfusæ ex epulis poculísque mulieres adueni-
» re. Sed vt se illa prostrauit altari, clamore flectus sui cunctis astantibus gemitus la-
» chrymásque induxit, quibus tantum malum auferendum præsens plebs Dominũ
» exorabat. Erat enim iam indecens murmur in populo. Peracto itaque sacrificio, cũ
» eadem inter cæteras breuem particulam corporis Dominici tinctam à sacerdote
» perciperet, semi hora mandens traiicere non valuit, nondum illo fugato, de quo
» dicit Apostolus, Quæ consonantia Christi ad Belial, Manu igitur faciem eius sustẽ-
» tante sacerdote, ne sanctum proiiceret, à quodam Diacono suggestum est, vt cali-
» cem salutarem gutturi eius Pontifex applicaret. Quod vt factum est, statim vt locũ
» illum, quem Diabolus obsederat, Saluatoris imperio reliquit: sacramentum, quod
» ore gestabat, cum laude Redemptoris transglutisse puella clamauit. Hinc lætitia,
» hinc voces in gloriam Dei, quod post octoginta & duos dies, diabolo expulso,
» puella de potestate fuerat eruta inimici. Oblatio itaque rursum gratiarum actionis
» pro ea fit, sacrificiíque percipiens certam partem, prisco est reddita vsui. *Prosper lib. 4. Prædict. cap. 6.*

Non dissimile in S. Bernardi vita recitat miraculum contemporaneus eius Arnol-
» dus, Abbas Bonauallensis, hoc ferè contextu: Inter eos qui vexabantur à Dęmonio,
» mulier grandæua ciuis Mediolanensis, & honorata quondam matrona, vsque ad
» Ecclesiam Ambrosij post beatum virum à multis tracta est, in cuius pectore pluri- *Lib. 2. cap. 3. de S. Bernardi vita.*

bus annis Diabolus ſederat, & iam ita ſuffocauerat eam, vt viſu & auditu, & verbo priuata, frendens dentibus, & linguam in modum promuſcidis elephantinæ protẽdens, monſtrum nõ fœmina videretur. Sordida ei facies, vultus terribilis, flatus fœtidus, inhabitatoris Satanæ collunia teſtabantur. Hanc cùm aſpexiſſet vir Dei, nouit inhærentem ei & inuiſcatum Diabolum, nec facilè egreſſurum de domo, quam tanto poſſederat tempore. Conuerſus ad populum, orare iubet attentius, & clericis & monachis ſecum iuxta altare conſiſtentibus, mulierem ibidem iubet conſtitui & teneri. Illa verò reluctans, & vi diabolica, non naturali virtute recalcitrans, non ſine aliorum iniuria ipſum Abbatem pede percuſſit. Quem diaboli auſum mãſuetè ille cõtempſit: ad expulſionem, non indignatione iræ, ſed pacifica & humili ſupplicatione Deum inuocat adiutorem, & ad immolationem hoſtiæ ſalutaris accedit. Quoties tamen eandem hoſtiam ſacram ſignat, toties ad mulierem quoque conuerſus, eodem ſigno crucis edito, ſpiritum nequam athleta fortis impugnat. Nam & ille malignus, quoties aduerſus eum ſignum crucis intenditur, percuſſum ſe indicans, acriùs ſæuit, & recalcitrans contra ſtimulum, quidnam toleret, prodit inuitus. Expleta autem oratione Dominica efficaciùs hoſtem aggreditur vir beatus. Patenæ ſiquidem calicis ſacrum Domini corpus imponens, & mulieris capiti ſurperponens, talia loquebatur: Adeſt, inique ſpiritus, iudex tuus, adeſt ſumma poteſtas: iam reſiſte, ſi potes. Adeſt ille, qui pro noſtra ſalute paſſurus. Nũc (inquit) princeps huius mundi eiicietur foras. Hoc illud corpus quod de corpore virginis ſumptum eſt, quod in ſtipite crucis extenſum, quod in tumulo iacuit, quod de morte ſurrexit, quod videntibus diſcipulis aſcendit in cœlum. In huius ergo maieſtatis terribili poteſtate, tibi ſpiritus maligne pręcipio, vt ab hac ancilla eius egrediens, contingere eam deinceps non præſumas. Cúmque eam inuitus deſerens, & manere vltrà non valens, atrociùs afflictaret, tam magnam iram quàm modicum tempus habens, rediens pater ſanctus ad altare, fractionem hoſtiæ ſalutaris ritè compleuit, diffundendámque in populum pacem miniſtro dedit, & confeſtim pax & ſalus integra reddita eſt mulieri. Sic ille nequam diuina myſteria, quantæ ſint efficientiæ & virtutis, non confeſſione, ſed fuga coactus oſtendit.

Guliel. Abbas S. Theodor. lib. I. ca. 10.

Eiuſdem Bernardi vitam Guilielmus Abbas S. Theodorici ſcripſit, ac refert virũ pauperem non longè à monaſterio habitantem, ab vxore adultera maleficiis cruciatum, vt miſer homo conſumptis carnibus nec poſſet mori, nec viuere ſineretur. Sæpiùs denique & vocis vſum & ſenſum omnem corporis amittebat. Adducitur tandem homo ad virum Dei in monaſterio demorantem, & ei tragædia miſerabilis explicatur. Qui vehementer indignans antiqui hoſtis malitiam tantum ſibi in Chriſtianum hominem vſurpaſſe, vocans duos è fratribus ante ſanctum altare hominem deportari, ibíque ſuperpoſito capiti eius vaſculo Euchariſtiam continente, in ipſius ſacramenti virtute, à læſione Chriſtiani iubet dæmonem prohiberi. Factum eſt vt præcepit, & miſerum hominem, poſt tantos cruciatus, fides perfecta perfectæ reddidit ſanitati.

Eò libentiùs has hiſtorias produxi, quòd noſtra ætate in dioceſi laudunenſi Galliæ Belgicæ, ac prouinciæ Picardiæ, anno 1565. cum illis planè conueniens ſpectata ſit hiſtoria toto trimeſtri, magna hominum frequentia, atque ad hoc ſtupendũ theatrum concurſu. Nicola Petri Alberici filia, annos nata paulò minùs ſedecim, & iam nupta Ludouico Petreio, tertio Nouembris, altero die poſt Mortuorum anniuerſariam commemorationem, parochialem Eccleſiam Vreuini pagi, in quo morabatur, fortè ingrediebatur ad orandum: & ecce ipſius oculis tumulo auito adgeniculatæ ſpectrum hominis linteo obuoluti obuerſari cœpit, & quacunque incederet,

De muliere energumena in dioceſi Laudunenſi.

cederet,ſequi inſtitit:triduóque poſt detecto capite, Ioachimi Vuillotij aui vultũ referente,obnuntiauit ſe illius animam eſſe, purgatoriis ignibus non priùs liberandam,quàm impetraret opem à Nicolæ peregrinationibus, quas multas demandabat,Cõpoſtelam vſque,atque aliis pietatis muneribus, quibus Chriſtiani ſuis mortuis parentant. His ſatis longo tempore perfuncta, cùm tamen in dies peius haberet iuuencula, & grauius torqueretur, conſulti eius loci Curio, atque alij religioſi viri,ſuſpicati ſunt neſcio quid de maligno ſpiritu:qui per exorciſmos tãdem,quiſnam eſſet,coactus edere, ſe Beelzebulem Dæmoniorum principem palàm fatebatur,nec ſe de ſua poſſeſſione deiici vel deturbari poſſe, quàm ab vno aliquo,qui tũ in regio comitatu ageret. Dictum hoc res comprobauit de nobili ac pio Epiſcopo Laudunenſi Ioanne Burſio. Nam cùm aliorum coniurationes parum, aut nihil faceret Dæmon,mulier in vrbem epiſcopalem deportatur menſe Ianuario, & graue certamen ac diuturnum Epiſcopo cum Beelzebule incubuit,per continua ieiunia,quotidianas & publicas ſupplicationes atque oblationes, totiéſque palàm iteratas depulſiones. Media in Eccleſia cathedrali tabulatum fuit extructum, in quo vndeuicies ſpectante populo decertarunt Epiſcopus & Satanas, ne expelleretur, omni conatu obſiſtens,atque omnia dira minitans. Cruciabatur quidem ad ſolennes contra ipſum imprecationes,& crucis ſignaculum atque aquæ benedictę aſperſionem: ſed vix vllis vinculis aut viribus contineri poterat, cùm ad altare ſtaret Epiſcopus, & rem diuinam faceret: tùm verò maximè furebat & agitabatur, cùm propiùs admouebatur ſacroſancta Euchariſtia, cuius virtutẽ & præſentiam nõ ferens,quoties ſentiebat iam ſibi opponendam, ſolebat vexare miſellæ corpus vehementiùs,atque repentè totum contortum,ac quaſi prorſus exanime remiſſo impetu deſtituere, quòd per applicationem ſummis labris Euchariſtiæ ſtatum naturalẽ ac ſenſum recipiebat:ad diémque vnum, aut ſaltem aliquot horarum ſpatium, ab omni intemperie quieſcebat. Rogabatur ſæpè Dæmon,quid ita ad Euchariſtiæ oblationem & præſentiam expaueſceret. Reſpondebat de ea dictum *Hoc eſt corpus meum*,& ſe inuitum credere,ac tremere,tandémque ſe eius virtuti omninò ceſſurũ: quod circa Idus Februarij, poſt nequicquam furias omnes tentatas & conduplicatas,in omnium conſpectu accidit.Hæc pauca ex Energumenico ea de re eleganter ac fideliter ex Actis publicis cõſcripto per integerrimum atque eruditiſſimum D. Bartholomæum faium in Senatu Pariſienſi Inquiſitionum præſidem.

Bernardus ipſe in vita Malachiæ, incredulitatem de Euchariſtia per miraculum morte multatam ferè ita narrat. „ Quidam clericus auſus dicere in Euchariſtia tantũ „ eſſe ſacramentum,id eſt,ſignificationem,& non corporis veritatem,ſæpè conuen„ tus fuit à Malachia Epiſcopo amicè & ſecretò.Quo cùm nihil eſſet profectum,tan„ dem vocatus ille in medium, ſeorſum tamen à laïcis, vt ſi fieri poſſet,ſanaretur, & „ non confunderetur. Itaque in conuentu clericorum data facultas eſt homini pro „ ſua ſententia dicendi.Cúmque totis ingenij viribus, quo nõ mediocriter callebat, „ aſſerere & defendere conaretur errorem ſuum, Malachia contrà diſputãte & con„ uincente,iudicio omnium ſuperatus eſt clericus.At de conuentu confuſus quidem „ abiit,ſed non correctus. Dicebat enim ſe nõ ratione victum,ſed Epiſcopi preſſum „ authoritate.Et tu(inquit)ô Malachia,ſine cauſa hodie me confudiſti. Mœſtus Ma„ lachias pro homine ſic indurato,ſed magis fidei dolens iniuriam,timens periculum „ Eccleſiam conuocat,errantem publicè arguit,publicè monet vt reſipiſcat, ſuaden„ tibus hoc ipſum Epiſcopis,& vniuerſo clero. Cùm non acquieſceret, contumaci „ dicunt anathema,hæreticum proteſtantes.Nec ſic euigilans,Omnes(inquit) faue„ tis homini potiùs quàm veritati.Ego perſonam non accipio,vt deſeram veritatem.

Ad hoc verbum subſtomachâs ſanctus, Dominus (inquit) fateri te veritatem faciat, vel ex neceſſitate. Quo reſpondente Amen, ſoluitur conuentus. Tali iſte inuſtus cauterio, meditatur fugam infamis atque inhonoratus fore non ſuſtinens, & continuò ſua tollens exibat. Tum ecce ſubita correptus infirmitate ſiſtit gradum, viribúſque deficiẽs eodem loco iactat ſe ſuper ſolum anhelus & feſſus. Fortè incidens in id loci vagabundus inſanus offendit hominem. quidnam ibi agat, percunctatur. Reſpondet graui ſe infirmitate teneri, atque procedere neque redire valentem. Et ille: Infirmitas iſta (inquit) haud alia quàm ipſa mors eſt. Hoc autem dixit non à ſemetipſo, ſed pulchrè Dominus per vagabundum corripuit eum, qui ſanus noluit acquieſcere conſiliis ſenſatorum. Et addidit: Reuertere domum, ego te iuuabo. Denique ipſo duce reuertitur in ciuitatem. Redit ad cor, & ad miſericordiam Domini. Eadem hora accerſitur Epiſcopus: agnoſcitur veritas, abiicitur error, & confeſſus reatum abſoluitur. Petit viaticum: datur reconciliatio, & vno penè momento perfidia ore abdicatur, & morte diluitur. Ita admirantibus cunctis ſub omni celeritate completus eſt ſermo Malachiæ, & ſcripturæ pariter dicentis, Quia vexatio dat intellectum auditui.

Gregor. lib. 3. Dialog.

Nec prætermitti debet quod Gregorius de Papa Agapeto in hunc modum citat. Poſt non multum temporis vir beatiſſimus Agapetus, huius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Pontifex, ad Iuſtinianum Principem acceſſit. Cui adhuc pergenti quadam die in Græciarum iam partibus, curandus oblatus eſt mutus & claudus, qui neque vlla verba edere, neque ex terra vnquam ſurgere valebat. Cúmque propinqui illius flentes obtuliſſent, vir Domini ſollicitè requiſiuit, an curationis illius haberent fidem. Cui dum in virtute Dei ex authoritate Petri fixam illius ſalutis ſpem habere ſe dicerent, protinus venerandus vir orationi incubuit, & Miſſarum ſolennia exorſus, ſacrificium in conſpectu Dei Omnipotentis immolauit. Quo peracto ab altari exiens, claudi manum tenuit, atque aſciſcente & aſpiciente populo, eum mox à terra in propriis greſſibus erexit. Cúmque ei Dominicum corpus in os mitteret, illi diù muta ad loquendum lingua ſoluta eſt.

Ex Annalibus Chriſtianarum nationum infinita colligentur miracula, quæ circa hoſtias Euchariſtiæ contigerunt, de quibus punctis, vel ſanguis, non quidem naturalis Chriſti, ſed miraculoſus erupit, vel aliud diuinitùs euenit, & aſſeruatæ etiam poſt mille annos nonnullæ, ſupra naturam ſpecierum durãt incorruptæ. De his ante ſeptingentos annos hæc verba reliquit Paſchaſius Corbienſis: Nemo qui Sanctorũ vitas & exempla legerit, poteſt ignorare, quòd ſępè hęc myſtica corporis & ſanguinis ſacramenta, aut propter dubios, aut certè propter ardẽtiùs amantes Chriſtum, viſibili ſpecie in Agni forma, aut in carnis & ſanguinis colore monſtrata ſint, quatenus de ſe Chriſtus clementer adhuc non credentibus fidem faceret: ita vt dum oblata frangitur, vel offertur hoſtia, videretur Agnus in manibus, & cruor in calice, quaſi ex immolatione profluere, vt quod latebat in myſterio, pateſceret adhuc dubitantibus in miraculo. Fecit enim hoc pietas diuina quibuſdam iam credentibus, & tamen adhuc dubitantibus, vt & ipſi quoque fiduciam de veritate perciperẽt, & alij de miraculo ad fidem ſolidarentur, & de Chriſti gratia eandem fidem vberius participarentur. Sed quia duri corde ſumus, voluit diuina manſuetudo in quibuſdam omnibus ſatisfacere, vt vlteriùs de his iam nemo dubitet.

Paſchaſ. lib. De Chriſti corpore, cap. 40.

EX LITERALI SENSV, ET VERITATE EVCHARIſtiæ antiqui Patres ferè probarunt omnes articulos Symboli Apoſtolici, tanquam ex indubitato principio & fundamento inter Chriſtianos: ita vt ex eodem etiam hæretici ſua niterentur dogmata confirmare. CAP. IO.

Vt

VT autem veritas veritati semper est consona, ita falsitas falsitati perpetuò congruit. Res certè est consideratione & admiratione digna, quòd nostræ tempestatis hæretici scripturas de Eucharistia eodem prorsus modo corrumpant, quo veteres Ecclesiæ inimici illas deprauabant, quæ præcipuos religionis Christianæ Articulos de Trinitate, Incarnatione filij Dei, & mortuorum Resurrectione cõtinent, & quòd eodem planè argumentorum genere sacrosanctam Eucharistiam diuexant, quo veteres illi diuina illa capita opprimebant. Rursum Ecclesiæ Catholicæ summam cum Dei spiritu consensionem licet suspicere & venerari, cùm vno & eodem temperamento scripturas sit interpretata, quæ de Eucharistia, & quæ de tribus illis editę sunt, atque eodem rationum stylo opposita argumenta confixerit, & resecuerit, quo nũc in Eucharistiæ hostes armamur & munimur, quod posterius passim monstrabitur. Adeò sibi similis est in suis Satanas assiduè, & Dei Spiritus nusquam à semetipso discrepat, vel dissentit. De Trinitate textus habebat, Ego & pater vnum sumus. Quidam nimiùm mordicus ad literam ista rapuerunt, & omninò patrem & filium etiam personaliter vnum esse contenderunt, & in his fuerunt Sabelliani.

Aliqui contrà longius à syllabis ad spiritalem sensum verba traduxerunt, vt vnitatem Patris & filij in sola voluntatum coniunctione ponerent, & Arriani dicti sunt. Ecclesia verò mediocritatem inter pugnantes hæreses coluit, & ex circunstantiis textus euicit filium coadunari Patri in natura, sed in persona segregari. De incarnatione filij Dei scriptum legimus, Verbum caro factum est. Non defuerunt, qui literæ hærentes, sentirent verbum in carnem conuersum esse. Alij verò spiritalitatis amãtiores, non nisi specie & similitudine verbum carnem effectum dixerunt, in quibus extiterunt Valentiniani. Ecclesia medium tenuit, & verbum quidem carnem induisse re vera asseruit, sed diuinitatem inconfusam carni permãsisse probauit, neque ad proprietatem literæ prorsus se astrinxit. De resurrectione „ mortuorum scriptura tradit: Scio quòd redemptor meus viuit, & in nouissimo „ die de terra surrecturus sum, & in carne mea videbo Deum saluatorem meum, „ quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt. Sadducæi, quia literaliter omninò capiebant textum hunc, vt eo modo corpus resurgeret, & viueret, quo in statu corruptionis viuit, illum negabant, & irridebant. Marcionitæ verò non nisi spiritaliter clausulam illam, & Resurrectionem intelligendam putabant, vt spirituum, & non corporum vita speranda esset. Ecclesia media via ingressa est, & verè corpora excitanda credidit, sed non carnali & corruptibili modo. Pariter de Eucharistia proferuntur verba Christi, *Hoc est corpus meum*, &, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis. Alij ad sensum literalem & sensibilem verba nimiùm exegerunt, vt Capernaïtæ & Carolstadius, quasi dari caro à Christo non posset, nisi laniorum more in frusta concideretur: nec demonstrari ab eodem suum corpus, nisi visibili modo, sicut mensæ, cùm Cœnam instituit, accumbebat. Cingliani & Caluinistæ sermonem Christi contrà plus æquo ad spiritalem intelligentiam transferunt, vt nec verè caro exhibeatur edenda, nec verum Christi corpus in panis specie demonstretur, sed spiritali esu tantùm corpus siue caro attingatur. Ecclesia vt in superioribus articulis, partes medias tutata est, ac verè porrigi & manducari carnem siue corpus Domini defendit, sed non carnali & sensibili modo. Adeò verò cohærent inter se fidei nostræ Articuli, vt vix vllum possis retinere, si vnum labefactaris, & vt vno concesso satis virium ad alios confirmandos ferè suppetat: ita mutuis auxiliis conniruntur & consistunt.

Eam ob causam cùm primi de Trinitate, Incarnatione filij Dei, & mortuorum Resurrectione vocarentur in dubium, de Eucharistia ab hæreticis credita petebant Patres subsidiũ, vt nunc vicissim ad tuendam Eucharistiam de eadem Trinitate, Incarnatione, & Resurrectione mutuamur argumenta. Sed ex eo de Eucharistia fides nostra est augustior & certior, quòd cùm adhuc puriora & meliora esset Christianorũ tẽpora, & de summis apicibus religionis litem mouerent hæretici, nemo inueniebatur, qui auderet contra cõmunem & receptã de Eucharistia professionem hiscere, vel mutire. Ex eo porrò, quòd primi illi Patres hæreses repellũt ex verborum Christi proprietate de Eucharistia, atque ex vera & reali carnis Dominicæ in sacramento præsentia & mãducatione, atque indè Aduersarios, tanquã ex certo ac confesso ab omnibus dogmate & religionis fundamento impetunt, luce meridiana clarius est, nõ eos de Eucharistia hyperbolicè, aut per amplificationẽ potiùs, quàm ex veritate de Eucharistia locutos. Quod enim rationis & probationis momentũ cõstitui posset in fictis & hyperbolicis dictis, figuratis, & nõ veris? Quo verò in sensu verba fecerint, vis argumenti conuincit, & conclusio de intelligentia sui principij facilè arguit. Verba autem Christi de Eucharistia in sua proprietate habita fuisse ab omnibus pro religionis sacrosancto & indubitato principio, testantur Hilarius, Augustinus, Leo Papa, atque omnes quorũ meminimus libri huius capite primo. De veritate carnis & sanguinis non est relictus ambigendi locus, ait Hilarius. Nunc « enim & ipsius Domini professione, & fide nostra, verè caro est, & verè sanguis. Cõ- « tingat planè his verum non esse, qui Christum Iesum verum Deum esse negant. Et « pueris rogãtibus quid sit quod in altari ponitur, cõsecratur, & cernitur, responderi grauissima authoritate scribit Augustinus, cuius sit corpus & sãguis, qui in tali specie oculis mortaliũ apparere voluit. Leo verò proclamat: In Ecclesia Dei, in omniũ « ore tam consonũ est, vt nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Chri- « sti inter cõmunis fidei sacramenta taceatur. Quin etiã ipsi hæretici ex ea fide Chri- « stianorum studebant sua figmenta stabilire, quoties poterãt. Paulus Samosatenus, quoniã dixerat Christus de poculo sanguinis sui, Diuidite inter vos, inferebat sanguinem Christi in sacramento esse passibilẽ & corruptibilem, vt puri hominis: quasi hîc diuidi sanguinem, esset corrumpi. Quoniam Nestorius legebat, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis, dicebat diuinitatẽ non manducari, seu carnem filij Dei nõ comedi, quoniam textus ferret carnem filij hominis. Eutychiani quoniam videbant Christum accepto pane post cõsecrationem affirmasse, *Hoc est corpus meũ*, rectè cõcludebant panem mutatum in corpus Christi: sed malè id accommodabant ad incarnationem, quasi eodem modo caro transisset in diuinitatem. His atque aliis cùm satisfaciunt Patres, non negant verba illa Christi de sacramento in sua propria significatione accipienda, sed contrà approbant. Nam Dionysius Alexandrinus in Epistola ad Samosatenum, de qua mentionem facit Hieronymus de viris illustribus, non inficiatur verum esse sanguinem, qui iubeatur diuidi, sed nõ corrumpi, quia existat verus sãguis Dei viui, qui nõ magis corrũpitur, quàm Spiritus sanctus, aut diuinitas ipsa. Nestorio vero Ephesini Patres & Cyrillus cõcedunt ad literam edendã carnem filij hominis, & nõ nudam diuinitatẽ: sed nõ sequi annectũt, vt non sit caro filij Dei, si est caro filij hominis, cũ vtriusque existat, de qua dicatur, Caro non prodest quicquam, Spiritus est qui viuificat. Verba quæ loquor vobis, spiritus & vita sunt. Nec Theodoretus respõdet malè, ab Eutychianis intelligi sermonẽ Christi de vero eius corpore & sanguine, sed propter Christi assertionẽ, & corporis ac sanguinis præsentiã non aboleri panẽ, vt plerisque placet, Theodoretum interpretari: de quo in Transsubstantiatione fusiùs. Porrò quoniam

August. lib. 3. De Trinit.
Leo epist. 23.

Apud Cyril. in Anathem. 2

Citat Turrian. lib. 4. De can. Apost. cap. 19.

quoniam Marcionitæ & Arriani in patrocinium suarum hæreseon incipiebant adoriri, & conuellere verborum proprietatem, quibus Eucharistia traditur, admodũ durè à Tertulliano, Hilario, & Cyrillo Alexandrino de hoc increpantur, quemadmodum suis locis declaramus. Verùm ne quid reticere videamur, non semper Patres ratiocinationes suas ex ipsamet existentia reali ac substantiali corporis & sanguinis Christi contexuerunt: Verum vt D. Bernardus admonet spectanda tria in altaris sacramẽto, speciem panis, carnis veritatem, & virtutem gratiæ spiritalis. Ita aliquando ratiocinantur ex specie panis, vel ex alia figura corporis Christi: aliquando ex virtute gratiæ spiritalis, quæ per dignũ esum Eucharistię acquiritur, tanquam ex fructu & efficacia. Sed res ipsa monstrabit longè frequentiùs illos agere ex veritate corporis & sanguinis Dominici, quę sub pane & vino cõsistunt, vt nullus sit tergiuersandi, vel effugiẽdi locus. Hanc autem argumentandi formulam de Eucharistia ad alia cõprobanda didicerunt Patres ex Apostoli logica ac disserendi arte, qui ex Eucharistia pudefacit Corinthios ad idola diuertentes, quemadmodum superiori libro copiosè tractauimus.

PROBANT DEVM OMNIPOTENTEM, ET CREAtorem omnium per Eucharistiam. CAP. II.

DEVM omnipotentem, & creaturarum omnium conditorem, per Eucharistiam in tribus Patres commonstrant: In eo, quòd de pane ac vino carnem & sanguinẽ efficiat ea potentia, qua vniuersa creauit, & quamcunque creaturam versat, atque in alteram trãsformat: qua nisi polleret, ne quidem valeret in Eucharistia operari, quod fieri creditur. Deinde in eo, quòd caro & sanguis incredibili & incomprehensibili modo existent in sacramento. Postremò in eo, quòd carnem & sanguinem sine imminutione ac corruptione nobis in cibũ & potum administret. De priori plura ex Patribus producimus libro primo de Transsubstantialitate, cap. de Patribus. Nunc intelligamus Gnosticos negasse Christum filium Dei creatoris mundi, & omnipotentis: attamẽ obseruasse Eucharistiã. Irenæus illos ita redarguit. *Dei omnipotẽtia tribus modis elucet in Eucharist.*

» Si Christus Dei omnipotentis, & mundi constructoris filius non est, quo pacto cõ-
» stabit panem, in quo gratię actæ sunt, esse corpus eius, & calicem sanguinem? Nam
» nisi omnipotentis Patris filius omnipotens potest verbo suo Eucharistiam consti-
» tuere. Ex quo Irenæus duo concludit: Christo imprimis, vt Dei filio, omnipotentiã deferendam: multò verò magis Patri, à quo ad eum defluxerit talis potentia condẽdi & transmutandi res vniuersas creatas. Declarat insuper, cur requiratur omnipotentia ad Eucharistiam conficiendam, nempè, quoniam oporteat panem & vinum
» in corpus Christi & sanguinem euadere, quod à nulla creatura præstari potest. Ire-
» næi textus est: Quomodo constabit eis eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, cor- *Iren. lib. 4. ca. 34.*
» pus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsius mundi fabricatoris filiũ
» dicant, id est, verbum eius, per quod lignum fructificat, & defluunt fontes: dat pri-
» mùm quidem fœnum, post deinde spicam, deinde plenum triticum in spica. Ergo
» aut sententiam mutent, aut abstineant ab offerendo, quæ prædicta sunt. Nostra au-
» tem consonans est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursus confirmat sentẽtiam
» nostram. Offerimus enim ei quæ sunt eius, congruenter prædicantes communica-
» tionem, & vnitatem carnis & spiritus. Alij autem, qui alterum præter fabricatorem
» dicunt Patrem, quę secundum nos creaturæ sunt offerentes ei, cupidum alieni ostẽ-
» dunt eum, & aliena concupiscentem.

Eodẽ argumento vtitur Augustinus ad probandum Deum ipsum rerũ omniũ authorem habere in potestate quiduis in aliud vertendi, ac vertere quãplurima in as-

ſueta mũdi atque ordinaria adminiſtratione,ſed ſibi quędã reſeruaſſe rariora, quibus illius omnipotentiæ ſuæ & authoritatis ſingulare documentum daret,vt mutationem aquæ in vinũ, pluuiã in ſumma ſiccitate per Heliã, virgæ aridæ florem per Aaronem,virgę in ſerpentẽ mutationem per Moſen. Sic (inquit)corpus Chriſti & ſanguinem dicimus illud tãtùm,quod ex fructibus terrę acceptũ, & prece myſtica conſecratum,ritè ſumimus ad ſalutem ſpiritalem in memoriã pro nobis Dominicę paſſionis. Quod cùm per manus hominũ ad illam viſibilem ſpeciẽ perducitur, non ſanctificatur,vt ſit tam magnum ſacramentũ,niſi operante inuiſibiliter Spiritu Dei, cũ hæc omnia,quæ per corporales motus in illo opere fiũt,Deus operetur,mouens primitùs inuiſibilia miniſtrorum,ſiue animas hominũ,ſiue occultorũ ſpirituum ſibi ſubditas ſeruitutes. quid mirũ,ſi etiã in creatura cœli & terrę, maris & aëris facit Deus quæ vult,ſenſibilia atque viſibilia ad ſeipſum in eis,ſicuti oportere ipſe nouit ſignificãdum & demõſtrandum,non ipſa ſua qua eſt apparẽte ſubſtãtia,quæ omninò incõmutabilis eſt,omnibúſque ſpiritibus quos creauit interius ſecretiúſque ſublimior. Hìc Auguſtinus miniſterio creaturarũ ait extraordinarias quaſdã rerũ mutationes Dei omnipotẽtia fieri ad ipſum ſeu virtutẽ ſeu naturã variis modis ſignificãdam,ſiue cõmonſtrandam: in quibus excellere ait illam quę perficitur in Euchariſtia,quando miniſterio hominũ ex terrę frugibus fit ipſum corpus Chriſti,& ſanguis per operationem inuiſibilem Spiritus ſancti,ſeu diuinam omnipotentiam.

Aug.lib.3.De Trinit.cap.4. & 5.

De ſecundo Epiphanius & Ceſarius paulò antè diſſeruerunt in eos, qui non credunt ad literam eſſe exponenda, quæ abſurditatem quandam & impoſſibilitatem videntur ſonare,& in argumentum afferunt,quod dicitur,*Hoc eſt corpus meum,*cùm ſpecies panis exigua monſtraretur, in qua tamen verum Chriſti corpus ineſſet per diuinitatis in Chriſti operationem immenſam.

Sup.cap.De cõparatione Euchariſtiæ cum Incarn.

Ad eandem in Chriſto deprehendendam & credendam omnipotentiam Ephrẽ Syrus ex Euchariſtia in eos agit,qui nihil de filio Dei ſapere volebant, niſi quãtum ratione conſequerentur. Ita loquitur: Quid ſcrutaris inſcrutabilia? Si iſta curioſè rimaris,non iam fidelis vocaberis,ſed curioſus. Eſto fidelis atque innocens. Participa immaculato corpori Domini tui fide pleniſſima,certus quòd Agnũ ipſum ipſe integrè comedis. Ignis immortalis ſunt myſteria Chriſti. Noli ea temerè ſcrutari,ne in ipſorum participatione cõburàris. Abraham Patriarcha cœleſtibus Angelis terrenos appoſuit cibos, illíque comederunt. Grande profectò miraculum, aſpicere incorporeos ſpiritus in terra carnium cibos edentes. Sed hoc ſanè excedit omnem admirationẽ,omnem mentem,omnẽque ſermonem, quod fecit nobis vnigenitus filius Chriſtus Saluator noſter. Ignem ac ſpiritum manducandum & bibendum præſtitit nobis carne veſtitis,corpus ſcilicet ac ſanguinem ſuum. Et quidem,fratres, cùm Chriſti ſacramẽta non capiam,vlteriùs progredi non audeo,neque arcana illa ſacratiſſimáque myſteria rurſus attingere. Neque ſi voluero de his procaciter loqui, Dei ſacramenta comprehendere poſſum: ſed ero temerarius, imprudens, & cum irritis conatibus luctãs. Aërẽ quippè ob tenuitatẽ ſuam penitùs tenere nõ poſſum. Illa nẽpè ſancta & reuerenda myſteria ingenij mei vires excedũt. Agnoſco humilitatem conditionis meæ,creatorémque meũ ſcrutari nolo. Terribilis enim eſt,naturáque incomprehenſibilis. Benedico & adoro illius excellentiſſimam poteſtatem in ſecula ſeculorum. Amen.

Ephren.lib. De his qui Dei naturam ſcrutari volunt. cap.5.

De tertio acclamat Auguſtinus: Verè magnus Dominus,& magna mirabilia eius verè,qui dedit nobis manducare corpus ſuum,in quo tanta perpeſſus eſt,& ſanguinem bibere, &c. Alia in eum ſcopum pertinentia multa reperies in Repetitione quinta & ſexta.

Aug. in Pſal. 33.conc.2.

Probant

PROBANT IESVM FILIVM ESSE DEI, EIVSDEM cum illo essentiæ, naturæ ac potestatis, natum de virgine Maria, passum, resurrexisse, & ascendisse ad cœlos. CAP. XII.

SICVT in præcedenti articulo ex Irenæo audiuimus, Christum per Eucharistiam docebant primi illi Christiani esse verè filium Dei creatoris, tum ex ostentione virtutis, qua creãtur omnia, & immutantur, tum ex materia panis & vini, quam sumpsit, nõ sumpturus, si aliundè essent quàm à suo patre. Quod argumentum Tertullianus in Marcionem etiam attingit. Hillarius verò atque Cyrillus Alexandinus multis verbis exaggerãt per eandem Eucharistiam cõuinci illum vnum esse cum Patre naturaliter & substantialiter, siue filium Patris esse, cum illo eiusdem naturæ atque substantiæ, ex eo quòd vnum reddamur cum illo per Eucharistiam, nõ tantùm spiritali aliquo nexu, sed substantiali & naturali. Sed hæc de capite pri. quintæ Repetitionis sumi debent.

AVGVSTINVS quoque in disputatione, cuius fragmentum in superiori Articulo protulimus, Christum non tantùm significasse filium Dei, sed re vera talem extitisse contendit ex Eucharistia, quæ non solùm significet Christum, vt scriptura facit, sed re vera sit corpus eius. *August. lib. 3. De Trinit.*

In causa Nestorij quærebatur, an Iesus Christus, natus de muliere virgine, verus & naturalis filius Dei habendus esset, vt ipsa Dei mater diceretur: an verò alia æstimari deberet persona naturæ diuinæ in Christo, alia verò naturæ humanæ in eodẽ ipso. Nestorius opinabatur diuersas personas: Ecclesia vnicã esse respondebat. Inter varia argumẽta dimicabatur ex Eucharistia. Conueniebat sine vlla dubitatione inter Nestorium & Ecclesiam Catholicam, carnem naturalem & substãtialem in Eucharistia tradi. Vnũ manebat controuersum, Cuius personæ & cuius qualitatis eximiæ esset illa caro. Nestorius puri hominis volebat esse: Ecclesia non puri hominis carnem dari oportere defendebat, sed omninò deificatam, & filio Dei naturali connexam: alioqui illa non prodesset quicquam, nec afferret vitam æternam, & corporibus immoralitatẽ. Ratiocinabatur Nestorius: Caro Christi comeditur, & diuinitas comedi non potest: Ergo caro Christi diuinitate vacat. Memoramini, dicebat, quia sermo fit de carne, & quia non à me adiectũ est carnis nomen, ne videar malè » interpretatus. Qui comedit (inquit) carnẽ meam, & bibit meum sanguinem, nõ di» xit, Qui comedit meam diuinitatem, & qui bibit meã diuinitatem. Nestorio satisfacit Cyrillus, & annuit diuinitatem nudam comedi non posse: sed ineptè cõcludi, atque indè inferri, carnem puram manducari. Non enim sequitur, diuinitas mandi nequit: ergo caro, quę in Eucharistia comeditur, est nudi & puri hominis caro, quia re vera est verbi Dei caro, cui est copulata, & à quo vim viuificãdi accipit, atque ex ea vitæ elargiẽdæ facultate deprehendi & conuinci necessariò filij Dei carnẽ esse, nõ autẽ puri hominis, cuius caro non influit vitã, qua in se non est prædita. Non quia (scribit Cyrillus) diuinitatis non comeditur natura, propterea sanctũ corpus Christi cõmune esse quilibet affirmat. Scire autem necessarium est, quoniam, sicuti prædiximus proprium est corpus omnia viuificãtis verbi. Quia enim corpus vitæ, ideò viuificans est. Per ipsum namque mortalibus nostris corporibus vitam largitur, vt etiam destruat mortis imperium.

Non dubium est, quin ab Apostolis omnes hæretici, vt Marcion, Valentinus, Basilides, Cerdo & Manes, qui cõtra Christi humanitatem & incarnationem offenderunt, impegerint etiam in ipsam Eucharistiam. Nam quibus fuit incredibile filium

Dei humanum corpus verè induisse & assumpsisse, quomodo sibi in animum induxissent, verum Christi corpus & naturale, quod nunquam extitisset, Eucharistiæ inesse? Quoniam illi admittebant Christum gestasse phantasma, & similitudinem corporis, & ad eum sensum scripturas omne exponebant, quæ filio Dei veram incarnationem tribuunt, proculdubiò in eundem intellectum redigebant, *Hoc est corpus meum*, vt non vera corporis natura & essentia significaretur, sed figura. Patres ad eorum ingenium stilum aliquando & orationem demiserunt, ac duabus ratiocinandi formulis cum ipsis egerunt. Ex concessis ab ipsis, nempè ex corporis figura premunt, aut ex veritate Catholica constringunt. Eam autem veritatem in Eucharistia sic exprimũt. Describunt adesse corpus naturale, de virgine procreatum, passum, suis partibus & humoribus cõpositum, ne quis per figuras aliud corpus substituat. Ex ea veritate corporis in Eucharistia Ignatius illos insectatur, qui aliam præ se ferrent de incarnatione Christi & Eucharistia fidem, quàm didicissent ab Apostolis & scripturis. In eos enim, authore Theodoreto, disputat, qui Christum corpore humano inuestitum denegarent. Eucharistias (inquit) & oblationes non admittunt, quia non confiteantur Eucharistiam esse carnem saluatoris nostri Iesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quã Pater sua benignitate suscitauit. Eosdem Irenæus ex illa veritate existenti in sacramento refellit. Sic autem (inquit) secundum illam opinionem, nec Dominus sanguine suo redemit nos, nec calix Eucharistiæ communicatio sanguinis eius est, neque panis quem frangimus, communicatio corporis eius est. Sanguis enim non est nisi à venis & carnibus, & à reliqua, quæ est secundum hominem substantia, qua verè factum verbum Dei sanguine suo redemit nos, quemadmodum & Apostolus eius ait, In quo habemus redemptionem in sanguine eius, & remissionem peccatorum. In hoc cõsistit Irenæi ratio. Si verum corpus non assumpsit, falluntur Christiani, qui se redemptos profitentur Christi sanguine, & pasci in Eucharistia eiusdem carne & sanguine, cùm sanguis non dicatur, nisi naturalis, per humani corporis venas diffusus.

Theodoretus Dial.3. polym.

Irenæus. lib.5.

Tertullianus contra eosdem in Eucharistia veritatem corporis & sanguinis persequitur: sed etiam ex concessa figura corporis ab ipsis in sacramento confutat: quod vtrumque sequenti libro aperiemus. Ex illa figuræ concessione eosdem hæreticos aggreditur Chrysostomus. Sicut in veteri lege (ait) eodem hîc modo in beneficio reliquit memoriam mysteriorum colligendo, & huic ora frenando. Nam quando dicunt, Vnde patet immolatum Christum fuisse, & alia multa mysteria. Hæc enim offerentes, ora ipsorum consuimus. Si enim mortuus Iesus nõ est, cuius symbolum ac signum hoc sacrificium est? Vides quãtum ei studium fuerit, vt semper memoria teneamus pro nobis ipsum mortuum fuisse. Nam quoniam Marcion, Valentinus, Manichæus, eorúmque sequaces, negaturi erant hanc dispensationem, memoriam passionis per hoc reducit mysterium, vt nemo non insanus seduci possit. Ita per sacratissimam istam mensam & saluat, & docet. Hoc enim caput bonorum omnium. Chrysostomus ibidem prolixè ex veritate cum aliis disputat.

Chryso. ho.83. in Mattheum.

Longo tempore post Marcionem Eutyches obrepsit. Assentiebatur quidem naturam humanam à Christo susceptam, sed putabat transformatam, & conuersam in diuinitatem, maximè post resurrectionis & ascensionis gloriam: ita vt in persona filij Dei duæ naturæ non manerent integræ & impermixtæ, sed vna superior ac diuina planè humanam absorbuisset & extinxisset: sicut in Marcionem, ita in istum Patres duobus modis disputant, Ex veritate corporis in Eucharistia existentis, atque ex eius figura & repræsentatione, quam etiam solam volebant isti hæretici, sicut Marcionistæ, in sacramento agnoscere. Itaque nostri in Eutychianam hæresin

probant Eucharistiam duabus rebus constare, terrena & cœlesti, elemento & veritate carnis Dominicæ: multo verò magis saluam & incorruptam humanam naturam in ipso Christo excitato, & in cœlum elato. De Athanasio Theodoretus citat: " Corpus est, cui dicit, Sede à dextris meis, cuius etiam inimicus fuit Diabolus cum " malis potestatibus & Iudæis, per quod Pontifex & Apostolus fuit, & dictus est per " id, quod nobis tradidit mysterium, dicens, *Hoc est corpus meum*, quod pro vobis frãgitur, & *Hic est sanguis noui Testamenti*, non veteris, qui pro vobis effunditur. Diuinitas autem neque corpus habet, neque sanguinem, sed homo quẽ ex Maria portauit. Athanasius in Eucharistia nominatim sanguinem, vt alij Patres, opponit veteris Testamenti sanguini, qui verus fuit, & Christus nõ fuit figurati sanguinis oblator, sed veri: ideóque si per mysterium & Eucharistiam est Pontifex, oportet ab ipso in ea offerri verum sanguinem. Ab eodem Theodoreto Amphilochius Iconij " Episcopus ista loquens inducitur: Christus ante passionem nõ intrauit ianuis clausis, ne existimares visionem vel apparentiam esse œconomiam, ne putares esse spiritalem Christi carnem, nec ex cœlis descendisse, nec alius esse substantiæ, quàm sit " caro nostra. Hæc enim omnia nonnulli visione & imaginatione continentes, & per " hoc secundum magnificare putantes, non aduertũt se per ipsam Eucharistiam blasphemare, & falsi veritatem accusare. *Theodor. dial. 2. polym.*

Contra illam hæresim quantum valeret fides de Eucharistia, Leo Pontifex cum " Synodo Romana ad clerum & populum Constantinopolitanum ita scribit: Non sentiunt se in hoc præruptum sua obcæcatione deduci, vt nec in passionis dominicæ, nec in resurrectionis veritate consistant: quia vtrumque in saluatore vacuatur, si in eo nostri generis caro non creditur. In quibus isti ignorãtię tenebris, in quo hactenus desidiæ torpore iacuere, vt nec auditu discerent, nec lectione cognoscerent, " quod in Ecclesia Dei in omnium ore tam consonum est, vt nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter communis fidei sacramenta taceatur. Quia in illa mystica distributione spiritalis alimoniæ hoc impartitur, hoc sumitur, vt accipiẽtes virtutem cœlestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus. *Leo epist. 23.*

Gelasius & Theodoretus profligant hæresin illam, tùm ex imagine corporis, & sanguinis, quod oculis subiicitur in Eucharistia, tùm ex veritate latente in ipsa, & " per ipsam percepta. Sic autem habet Gelasius: Certè sacramenta quę sumimus corporis & sanguinis Christi, diuina res est, propter quod & per eadem diuinæ efficimur consortes naturę, & tamen non desinit esse substantia, vel natura panis & vini. " Et certè imago ac similitudo corporis & sanguinis Christi in actione mysteriorũ celebrantur. Satis ergo nobis euidenter ostenditur, hoc nobis in ipso Christo Domino sentiendum, quod in eius imagine profitemur, celebramus, & sumimus, vt sicut in hanc scilicet diuinam trãseuntes Spiritu sancto perficiente substantiam, permanentes tamen in sua proprietate naturæ, sic illud mysterium principale, cuius nobis efficientiam, virtutémque veraciter repræsentant, ex quibus constat propriè " permanentibus vnum Christum, quia integrũ verúmque permanere demonstrãt. Hîc Gelasius nõ ex nuda significatione, aut vacua repræsentatione Eucharistiæ ratiocinatur, sed ex adiuncta veritate. Apud Theodoretum verò Orthodoxus inter" rogat Eranistem, id est, contentiosum & hæreticum: Dic ergo mystica symbola, " quę Deo à Dei sacerdotibus offeruntur, quorundam dicis esse symbola? ERAN. " Corporis & sanguinis Domini. ORT. Corporis, quod verè est, vel verè nõ est? ERA. " Quod verè est. ORT. Optimè: oportet enim imaginis exemplar esse archetypum. " Etenim pictores imitantur naturam, & eorum quæ videntur, depingũt imagines. *Theodor. dial.*

ERA. Verum. ORT. Si ergo diuina mysteria, corpus quod verè est, repræsentant: ergo corpus etiam nunc Domini quoque corpus est, non in naturam diuinitatis mutatum, sed impletúm diuina gloria. Quoniam Eranistes ex panis cõuersione in Eucharistia, contendebat naturam etiam humanam in Christo conuerti in diuinitatem, Orthodoxus retorquet argumentum, ac vult in Eucharistia duplicem naturam manere panis ac corporis Christi atque ita fieri in ipso Christo. Sic ergo Orthodoxus concludit: Tuis ritibus captus es. Neque enim signa mystica post sanctificationem recedunt à sua natura. Manent enim in priore substantia, & figura, & forma, & videri & tangi possunt, sicut & priùs. Intelliguntur autem ea esse quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur, vtque illa sint quæ creduntur. Cùm ventum fuerit ad Transsubstantiationem, iterum de Theodoreto & Gelasio videbitur.

Theod. dial. 1. polym.

Ex Cyrillo Alexandrino, Ephesina Synodo, Augustino, atque aliis, de quibus in libro DE adoratione Eucharistiç, planum fit probasse Patres, Christi corpus passum & excitatum, atque in cœlos ad gloriam sublatum, ex re quæ in Eucharistia consisteret, & sumeretur, ac modo consistendi glorioso & ineffabili, tum ex ritu celebrandæ Eucharistiæ, & offerendæ Deo. Cyrilli verba sunt: Iure sanctæ congregationes die octauo in Ecclesiis fiunt, & foribus clausis visibiliter simul atque inuisibiliter Christus omnibus apparet: Inuisibiliter quidem, vt Deus: visibiliter autem, in corpore. Præbet enim nobis carnẽ suam tangendam, vt firmiter credamus, quia templum verè suum suscitauit. Quòd autem mysticæ benedictionis communio, resurrectionis Christi quædam sit cõfessio, verbis Christi probatur. Fractum enim panem distribuebat, dicens, *Hoc est corpus meum*, quod pro vobis tradetur in remissionem peccatorum. Hoc facite in meam commemorationem. Participatio igitur mysterij vera quædam confessio, & commemoratio est, quod propter nos, & pro nobis Dominus & mortuus sit, & reuixerit, & diuina nos benedictione propter hoc replet. Alexandrina verò seu Ephesina Synodus in Epistola ad Nestorium, inquit, Annuntiantes enim sicut secũdum carnem, mortem vnigeniti filij Dei, id est, Iesu Christi, & resurrectionem eius, & in cœlos ascensionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Ecclesiis sacrificij seruitutem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur, participes facti corporis & pretiosi sanguinis Christi, omnium nostri redemptoris effecti.

Cyrill. lib. 12. in Ioann. cap. 57.

DE ARTICVLIS CREDO IN SPIRITVM SANCTVM, sanctam Ecclesiam, Sanctorum communionem, peccatorum remissionem, carnis resurrectionem, vitam æternam, per Eucharistiam probatis. CAP. 13.

AVGVSTINVS lib. tertio & quarto De Trinitate quærit, an sicut filius dicitur minor Patre, quia sit missus, & apparuerit in forma humana, ita dici debeat Spiritus sanctus minor Patre, quia etiam missus legatur, & visus in specie columbæ, ac linguis igneis. Negat eandem esse missionis & apparitionis in filio & spiritu sancto conuenientiam, quoniam spiritus non fuerit id in quo apparuerit, quod erat duntaxat eius signum, tametsi vnà se præbuerit Spiritus sanctus: filius verò erat id, in quo videbatur, nempè homo, qui tantùm non erat filij Dei præsentis signum, sed ipsemet filius Dei, ex eo quod vnicum erat subiectum filij Dei & hominis. Ob id filius iure minor Patre secundum hanc missionem & apparitionem censebatur, non autem spiritus secundum suam. Ad probandum distinctionem illam visionis, longiùs disputat de diuersitate signorum, in quibus aliquid significetur:

cetur: & alia tantùm eſſe ſignificatiua rei abſentis ſiue præſentis monſtrat, alia etiã illud ipſum eſſe quod ſignificant. In priori gradu ponit verba & ſcripturas, & apparitiones varias, quibus Deus multifariam, multíſque modis olim locutus eſt Patribus in Prophetis, & ſe conſpiciendum dedit: in poſteriori numerat incarnationẽ Chriſti, & Euchariſtiam: atque ita ex ipſius diſcrepantia cum columba & linguis flammeis concludit aliter miſſum Spiritum ſanctum quàm filium, nec illum minorem Patre, vt filius eſt ſecundum incarnationem, exiſtentem, ſiue in ſtatu naturali, ſiue in Euchariſtia ſub panis ſpecie, in qua oculis mortalium etiam voluit ille apparere.

Ex Euchariſtia & baptiſmo Theophilus Alexãdrinus poſt Nicenam Synodum, cõtra Origeniſtas, oſtendit Spiritum ſanctum operari in res terrenas, & diuina dona in ipſis recondere, atque elargiri. Textus habet: Dicit Origenes Spiritum ſanctum non operari ea quæ inanima ſunt, nec ad irrationabilia peruenire. Quod aſſerens, non recogitat aquas in baptiſmate myſticas aduentu ſancti Spiritus conſecrari, panémque Dominicum, quo Saluatoris corpus oſtenditur, & quem frangimus in ſanctificationem noſtri, & ſacrum calicem, quę in menſa Eccleſię collocantur, & vtique inanima ſunt, per inuocationem & aduentum ſancti Spiritus ſanctificari. *Theoph. lib. 1. Paſch.* *Eadem fere Niſſ. lib. De baptiſm.*

AVGVSTINVS contra Donatiſtas, nihil frequentius vrget, quàm eam ſolam eſſe Catholicam Eccleſiam, in qua dignè ac ſpiritaliter ſuſcipitur Euchariſtia, & corpus Chriſti ad vitam, ſeu in qua ſola reddimur membrum viuẽs corporis Chriſti, quod ſumitur in Euchariſtia: Sed de hoc plura in Repetitione ſexta.

Quantam primi illi Chriſtiani, & quàm intimam ac realem requiri ſanctorum cum Chriſto & Deo communionem ex Euchariſtia contendant, diſcatur ex capite primo Repetitionis quartæ. Quanti etiam momenti iudicarint eſſe Euchariſtiã ad probandam & credendam carnis reſurrectionem, illic inuenietur.

THEOPHILVS ALEXANDRINVS ad Origeniſtas refellendos, qui etiam dæmonibus pollicebantur veniam peccatorum, Euchariſtia vtitur: qua veſci dæmones cùm nequirent, quia corpore carerent, negat quoque ad eos pertinere allatam à Chriſto culparum remiſſionem. Textus tranſcribitur à me ſuperiùs, cap. De corporali manducatione corporis Chriſti.

Quinetiam Auguſtinus, Innocentius primus, & qui tùm vixerunt, confutabant ex Euchariſtia Pelagianos, exiſtimantes ſine baptiſmo perueniri poſſe ad vitam æternam. quod tam falſum eſſe Catholici credebant, vt ne quidem cuiquam vitam pollicerentur ſine Euchariſtia, & vita Chriſti per illam in nobis habitante. Quod quomodo intelligendum ſit, conſulatur Repetitio ſexta.

A CONDEMNATIONE OMNIVM, QVI POST CHRIſtum aliquid innouarunt contra proprietatem verborum, quibus inſtituitur Euchariſtia, & veritas corporis in ea probatur. CAP. 14.

CVM tot modis eluceſcat, quæ fuerit primorum Chriſtianorum fides & doctrina de veritate ſacroſanctæ Euchariſtiæ, nec poſtremò taceri debet, ex illa fide, poſt Eccleſiam fundatam & conſtitutam, damnatos ilicò & reiectos fuiſſe, quotquot aliter ſentire viſi ſunt & cogniti: ita vt duplex ſucceſſio ad nos vſque tradita, veritati illi aſtipuletur, & ſuffragetur: Vna, publicæ ac communis conſeſſionis & profeſſionis per omnes Eccleſias & prouincias, ad quas Chriſti Euangelium peruenit: Altera, condemnationis ſtatim illatæ ſingulis, qui veritatem illam quoquo-

modo ausi fuerunt conuellere, quorum plantatio tanquam à cœlesti Patre nõ profecta, inter vllos Christianos radices altiùs agere nõ potuit, aut diutiùs vigere, cùm interea nostra de Eucharistia confessio magis ac magis inualuerit, quò sæpiùs eam conati sunt homines circa fidem reprobi debilitare.

Capernaitæ primi Christo promittenti obstrepuerunt, atque alij ab eo secessērũt, nec ob id quicquam de expresso suo verbo remisit, sed potius illos increpauit.

Inter eos Iudas censetur, quemadmodum Christus ipsum videtur perstringere, cùm in Sermone de esu carnis suæ interserit, Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt. Sciebat enim ab initio Iesus, qui essent non credentes, & quis traditurus esset eum.

Theoph. in cap. 26. Matth. THEOPAYLACTVS quorundam antecessorum suorum amplectitur in hoc sententiam: quasi ideò dixerit Christus de poculo, Bibite ex eo omnes: quoniam Iudas panem acceperit, & non comederit, sed occultauerit, vt monstraret Iudæis, quòd panem corpus suum vocaret Christus: poculum autem inuitus biberit, quòd non posset occultare.

Cyrill. l. 4. Pētabibli citatur à Turriano, li. 1. De can. Apost. c. 24. Postea non aliud quàm panem sacrum opinabantur esse Corinthij, quos redarguit Apostolus, sicut in priore Repetitione declarauimus, & Cyrillus Alexādrinus annotat: Quia (inquit) mysterij traditionem ac vim initio quidam ex iis qui crediderant, cùm ignorarent, volebant extra metam rationis egredi, lauta conuiuia & cœnas populares in Ecclesiis agitantes. Eos qui hoc agere consueuissent, Paulus reprehendit, clamans, An non habetis domos ad edendum & bibendum? Et panis, quem frangimus, nónne communicatio corporis Christi est, & calix cui benedicimus, nónne participatio sanguinis Christi est? &c.

Iudæi & Gentiles initio nascẽtis Ecclesiæ supponi infantem à Christianis fingebant, ac farre vestiri, atque ita carne humana illos vesci. Quibus ita Christiani respondent, vt suam fidem de Eucharistia aperirent, quantum res posceret, & permitteret Christiana religio, vt antea explicauimus. Postea conspectis Christianorum sacramentis in pane & vino, Gentiles prædicabant coli ab illis Bacchum & Cererē, *Aug. lib. 20. In faustum. ca. 13.* quemadmodum apud Augustinum est.

Hæretici Gnostici à Valentino & Marcione, atque aliis, etiam tùm irrepserunt, qui non credebant Christum humanum corpus induisse, sed solam eius figuram & similitudinem. Proinde sicut vbicunque legebant in scripturis corpus, vel carnem, vel sanguinem Christi, interpretabantur pro figura, & inani imagine: ita exponebāt in Eucharistiæ materia, quorum opinio etiam tempore Ignatij explodebatur, vt de Theodoreto priùs allegauimus. Quoniam verò probabilitate carebat illa expositio, & ab omnibus Christianis exsibilabatur, duo alia comminiscebantur. Alij consentiebant à Christo datum corpus suum, sed panaceum, non carneum, quod carnis tamen esset figura. Sic Marcion insaniebat, quem refutari à Tertulliano suo loco tradimus. Alij carneum corpus intelligendum annuebāt, sed non quod Christus induisset, vel gessisset, sed quod finxisset de carne & pane, vel quod pani aliundè supposuisset. Idcircò barbara & Cyclopica, quasi ad imitationem Christi, de infanticidio, atque aliis nefandis obscœnitatibus conficiebant sacra & mysteria, vti videre est apud Epiphanium, vel per Magiam carnem & sanguinem in ipsis apparere curabant, vt de Marco hæretico Irenæus recitat. Alij serpentem pro humano corpore surrogabant, alij caseum, alij aquam pro vino, alij frugum vel leguminum quædam genera, quorum figmenta à Cypriano, Epiphanio, Canonibus Apostolicis, & Conciliis percelluntur, vt institutioni Christi, & Christianæ fidei contraria.

PAVLVS Samosatenus de corruptione corporis Christi in ipsa Eucharistia quæ-

quæstionem postea mouit, sicut antea ex Dionysio Alexandrino meminimus.

Ex Gnosticorum prosapia Manichæi prodierunt, atque ab his vt hæreseon de incarnatione Christi, ita turpitudinum in mysteriis fuerunt hæredes. Quoniam nihil carnis & sanguinis sibi persuadebant inesse sacro pani & vino, dicebant à Catholicis puras creaturas adorari & se ab ipsis iniquè accusari, quòd adorarent Solem ipsum, qui esset creatura. Quin etiam, vt ex Leone Papa perspicitur, verborum Christi proprietatem de Eucharistia calumniabantur, & in ea disputare non verebantur, sed frustrà. *Aug. lib. 20. in Faustũ cap. 13. 15. 16.* *Leo Serm. 6. de ieiunio. 7. mensis.*

De Gnosticorum & Manichæorum dogmatibus multa Origenistis imputantur, ex quibus fortassè fuit, quod in elementis terrenis indignum iudicabant res cœlestes & diuinas haberi & percipi, sicut in pane & vino corpus & sanguinem Christi. Hoc ex Theophilo Alexandrino & primo Concilio Niceno transcripsimus. Alienum tamen ab hac hæresi Origenem scripta testantur.

Quemadmodum abyssus abyssum inuocat, ita Arriani ex detracta Christo diuina natura eò sunt progressi, vt in præsentiam humanitatis in ipsa Eucharistia irruerent, ac tantùm in ea participari gratiam spiritalem defenderent, ob idque verba Christi de Eucharistia inuerterent. Gregorius Nanzianzenus & Cyrillus Alexandrinus de vtroque videntur ipsos redarguere. Cyrillus enim eos insectatur, quasi per Eucharistiã dicerent nos solo vinculo spiritali Christo coniungi, ac scribit: An » fortassè putat Arrianus ignotam nobis mysticæ benedictionis virtutem esse? Quæ » cùm in nobis fiat, nónne corporaliter quoque facit communicatione carnis Chri- » sti Christum in nobis habitare? &c. *Cyrill. lib. 10. cap. 13. in Ioãn.*

Nanzianzenus verò notat eosdem Arrianos, qui tum vexabant Ecclesiam, quãdo » scribit: Absque confusione & dubio comede corpus, & sanguinem bibe, si saltem » vitæ desiderio teneris, neque de sermonibus, qui de carne habẽtur, fidem deneges, » neque ob passiones offendaris. Constans esto, firmus, stabilis, in nulla re propter » Aduersariorum sermonem fluctues. Propterea Arriani ipsi mysteria non dubitabant pedibus cõculcare, atque aliis indignis modis contaminare, vt aliàs ex eodem Nanzianzeno proferimus. *NanZianZ. in Ser. Pasch.*

Sub Augustino nescio quis Vrbicius dogmatisabat, sic vetera omnia transisse, vt in Christo ara cederet altari, pecus pani, sanguis poculo: adeò vt panem & vinũ » carne & sanguine vacare affirmaret. Respondet Augustinus: Quantò melius & cõ- » gruentius vetera transisse, & noua in Christo facta esse sic doceret, vt cederet altare » altari, panis pani, pecus pecori, sanguis sanguini. Videmus quippè in his omnibus » carnalem vetustatem spiritali cedere nouitati. *Aug. epist. 86.*

Sub Valẽtiniano Imperatore Messaliani hæretici de Gnosticorum & Manichæorum hypocrisi plurimùm, & aliqua de dogmatibus retinuerunt, vt spiritalia dona nullis elementis alligari. Propterea in indifferentibus habebant Eucharistiam, neque prodesse cuiquam, neque obesse profitentes, & eam similiter atque communem cibum de cuiuscunque manu sumebant. Tum ab vniuersis damnationis sententiam tulerunt. *Theod. lib. 4. histor. cap. 10.*

Anselmus, quia fortassè superiora non legerat, existimat ante Nestorium nullam factam quæstionem de Eucharistia: in qua cum Capernaïtis Anthropophagiam videbatur Christianis opprobrare, quoniam diceretur à Christo, Nisi manducaueri- » tis carnẽ filij hominis, &c. Hunc ita Cyrillus repellit: Num tu hominis comestio- » nem, Anthropophagiam, nostrum hoc sacramentum pronuntias, & religiosè ad » crassas cogitationes vrges eorum mentem, qui crediderũt, & attentas humanis cogitationibus tractare, quæ sola pura & inexquisita fide accipiuntur? *Ansel. cap. 18. De sacram.* *Cyrill. anath. 2.*

Act.6.Synod. Nicen. In ſecunda Nicena Synodo accuſantur Iconomachi,atque ſacrarum imaginum hoſtes,quòd Euchariſtiam traderent eſſe viuificæ carnis imaginem,non veritatem, tametſi imaginem illam per acceſſionem Spiritus ſancti ſic ſanctificari dicerent, vt gratiam afferret.

Damaſcenus putatur vixiſſe circa annum ſeptingenteſimum:tum fuiſſe oſtendit, qui *Hoc eſt corpus meum*,in figuram corporis deprauarent.

Imperante Conſtante Conſtantini filio,Heraclij nepote, Manichæorum genus extitit Paulicinianorum vocatum, quaſi ex Paulo & Ioanne ſuis ducibus conflatũ. Aſſerebant Dominum verba ſua Apoſtolis dediſſe, eúmque iuſſiſſe accipere, edere,bibere.Panem verò & vinum adhibenda negabant, ridiculi homines, nedũ impij,qui formam ſine materia fruſtrà applicarent.

Lib.4.cap.14. Euthym.in Panopl.tit.21. Georg.Cedronus in anno. 640. Euthymius in Panoplia refert,Armenios,ex eo quòd arbitrentur carnem Chriſti in diuinitatem tranſiſſe,ſacrificium panis,carnis Chriſti negare eſſe corpus, ſed diuinitatis corpus affirmare. Quinetiam in Paſchatis celebritate ſacramentum non ſuſcipiebant,ſed Agnum quem immolabant, more Iudaïco aſſum igni comedebant,atque ita ſanctificari ſe ſperabant,& peccatorum veniam accipere.

In Imperio Alexij Comneni,Meſſalianorum quædam propago ſurrexit, Bogomili nominati,quaſi Bulgarorum lingua,diuinæ miſericordiæ imploratores. Sacrã corporis & ſanguinis Domini communionem, dæmonum quos in templis habitare mentiebantur,ſacrificium appellabant. O impia labra, ô linguas execrandas, « *Euth. Pan. tit. 23.* exclamat Euthymius. Communionis panem, precem exiſtimabant, qua oramus « panem quotidianum nobis dari.

Tho.opu.6.ca. 1.& 3. Sarraceni,cùm alia multa irriderent, tum etiam illud Chriſtianis improperabãt, quòd in altari deum ſuum comederent, quódque Chriſti corpus,ſi eſſet ita magnũ ſicut mons,iamiam eſſe conſumptum deberet:quod cõuitium Iudæis, Sarracenis, Berengarianis,& Sacramentariis aliis eſt commune.

Poſtell.lib.2. Poſtellus De orbis concordia,citat ex Mahumetanis ſcriptis illos cœnam myſticã ſpiritalem petere,& ſumere à Deo diuinitùs, non à Chriſto, aut ab vllo ſacramento:quod cum noſtris Sacramentariis valdè congruit.

Tritemius narrat Ioannem Scotum, non illum ſubtilem, ſed multò anteriorem, hominem Græcè non mediocriter doctum, auditorem Bedæ, Albini collegam, Monachum Benedictinum,de Britannia in Galliam euocatum,à Carolo Magno in pretio habitum. Crinitus paulò poſteriorẽ facit in imperio Caroli Calui, qui Magni Nepos fuit,cuiúſque mandato Dionyſij Areopagitæ libros latinitate donauit. *Gaguin.lib.5.* Gaguinus,atque alij Galici Annales continent,in Britanniam reuerſum,à diſcipulis quos erudiret,exemplo D. Caſſiani,confoſſum graphiis,& ſæuiſſimè interemptum. *Oecolamp. lib. 3.epiſtol.Vadian.lib.3.Aforiſm.* Ipſum Oecolampadius & Vadianus ſuæ hæreſis ſacramentariæ authorem nominant.Sed nemo,qui de illo ſcripſit,quicquam ea de re meminit. Tantùm Lanfrancus ait,Scotum in Concilio Vercellenſi cum Berengario damnatum,quòd vterque communi de Euchariſtia fidei aduerſa ſentiret,& hic ex illius ſcriptis opinionis ſuę ſeminaria hauſiſſe affirmaret.Sed an ille Scotus Anglus extiterit, an alius,non indicatur. Vt illum eſſe nonnulli aſſeuerent, addunt, cùm impietatem ſuam in auditorio publicè proponeret,ab auditoribus primò excæcatum,& poſtea confixum.

Eodem Tritemio authore,illo ſeculo floruit Bertramus,ſacris in literis & profanis commendatus presbyter, & monachus. Tum editus eſt liber de Euchariſtia, quem noſtri Bertramo aſcribunt.Sed quominùs ei tribuatur,obſunt multa.Imprimis verum illum Bertramum totos annos ſeptingentos nemo hæreſeos reprehendit,quaſi malè ſcripſerit:ſed refertur in Catalogum ſcriptorum Eccleſiaſticorum,

vt

vt vir non minus vita quàm doctrina, ingenio, & eloquio insignis & Catholicus, nec memoratur de Eucharistia quicquam scripsisse. Deinde in controuersia Berengariana Catholici Bertramo proximi, nihil tale quicquam ipsi imputant, vti faciunt Scoto, quem Berengarius extollebat, & se imitari iactabat, non taciturus de Bertramo, magni nominis viro, si quid illi de sua hæresi potuisset acceptum ferre. Insuper cùm Paschasius Corbiensis, qui etiam illo seculo vixit, suum scriptum opponat corruptelis libri, qui Bertramo datur, vt ex collatione notum fiet, proculdubiò Bertrami nomini non pepercisset, ne quis tanti viri authoritate falleretur. Postremò nec liber Bertrami excellentiam & probitatem præ se fert, aut sapit, sed artem callidi & impudentis hæretici, simulantis se à catholica fide non recedere, cuius locutionibus vtitur, cùm tamen desinat in hæresin Berengarianam, cui viam fecit, ac tandem agnoscat sententiam, quam introducit, receptæ doctri- » næ de Eucharistia repugnare. Sic enim concludit: Hæc si probaueritis Catholicè » dicta, fidei vestræ meritis deputate. Sin minus placuerint, id nostræ deputetur in- » sipientiæ, quæ quod optauit, minus efficaciter explicare potuit. Indicat, quisquis fuit, suam doctrinam ab Ecclesia non approbari, & testatur se astutiùs scripsisse, quasi non potuerit simpliciùs & apertiùs. Itaque certum est, ortam tum disputationem de Transsubstantiatione, ac corporis Christi in Eucharistia veritate, & verbis institutionis circa seculum Caroli Magni & Caroli Calui, quemadmodum cernitur ex Rabano Mauro, & Paschasio Corbiensi: & tum exiisse librum, quem nunc Bertramo assignant, cui Paschasius responderit. Sed credibile est tum prodiisse anonymum, cui author non fuerit ausus nomen apponere, ne statim ad Ecclesiæ iudicium traheretur: sicut Berengarius, cùm primùm innotuit, vocatus est. Tandem vel nostra solùm ætate per Oecolampadium qui prior emisit hunc libellum, vel post Berengariana tempora, à quibusdam maleuolis Bertrami nomen fuit impositum, vt adulterino fœtui & hæretico maior conciliaretur authoritas.

Quoniam Berengarius, Andegauensis Archidiaconus, sub Leone nono Papa maiores turbas in Ecclesia de Eucharistia concitauit, ipsum ferè omnes Sacramentariæ tragœdiæ faciunt inchoatorem & auspicatorem. Homo fuit parùm eruditus, vt Guitmundus eius æqualis testatur, dialecticis captiunculis deditus, vanæ mundi gloriæ captator, animo elatus, conuitiator inuictus, toties confessus & relapsus, modò absens, modò præsens damnatus, & conuictus, & ad vomitum reuersus, quem pij viri, Concilia, & Pontifices confutarent magis, quàm corrigerent, quem tamen veritatis tandem vis inuicta, & vniuersalis de hoc sacramento consen- „ sus euicit: ita vt morientis verba hæc fuisse extrema ferantur: Nos sanè credimus *Guillielmus* „ post benedictionem Ecclesiasticam mysteria illa verum esse corpus & sanguinem *Bibliothecarius De gestis Anglorum.* » Saluatoris, adducti verbis, & veteris Ecclesię authoritate: &, Hodie in die appari- » tionis suæ apparebit mihi Dominus meus Iesus, propter pœnitentiam, vti spero, ad » gloriam, vel propter alios, vti timeo, ad pœnam.

Nondum anni centum intercesserant, quando Petrobrussiani & Henriciani, nominati à nescio quo Petro de Bruis & Hérico, veritatem corporis & sanguinis Domini in sacramento cum Berengario negauerunt: sed omninò illud nihil esse, nec Deo offerri debere decreuerũt. Memorię mandat Petrus venerabilis, quod zelus fi- *Pet. Venerabil. epist. 1. lib. 1.* delium apud S. Argidium post flãmas Dominicæ crucis ab ipso succensas, Petrum concremando vltus est, atque ita impius ille de igne ad ignem, de transeunte ad æternum commigrauit.

Paulò pòst de eadem hæresi suspectus fuit Abelardus, quem Bernardus scribit de *Bernar. ep. 187*

sacramentis Ecclesiæ, etiam altaris, non fideliter disputasse. Qui sanè mortis ac passionis Dominicæ meritum & satisfactionem sustulit, non potuit non impia eius esse opinio de sacramento, quod passionis memoriam celebrat, & eius pretium applicat. Ipsum tamen vt pœnitẽtem, & in fide Catholica Cluniaci mortuum, Petrus venerabilis commendauit, & Bernardo reconciliare studuit.

Petr. venerabil. lib. 5. epi. 3. & 20.

Ex Manichæorum & Priscillianistarum, ac Petrobrussianorum reliquiis emerserunt Valdenses, cognominati Pauperes de Lugduno, & Picardi. In Confessione, quam post annum millesimum quingentesimum sextum miserunt ad Vladislaum Hungariæ Regem, docent Christum in naturali suo corpore ante extremum iudicium non versari in terra, ideóque panem dici corpus Christi, sicut Ioannes fuit Helias.

Bernard. Lutzemburgensis in Catalogo hæreseon.

Bernardus quoque Lutzemburgus meminit Almaricum Carnotensem, Bena oriundum, magistrum artium & Theologiæ, anno circiter millesimo ac ducentesimo asseruisse, non aliter Christi corpus in altaris esse pane, quàm in communi, vel alia quauis re profana. Non tamen hanc hæresin Innocẽtius tertius, à quo damnatur, illi imputat, aut vllus alius.

Idem Lutzemburg. anno 130. In Clem. De religios. domi. b.

Ex illa Manichæorum cloaca eruperũt Albigei eodem penè tempore. Petrus Cistertiensis Monachus, de rebus contra eos gestis historiam conscripsit. Narrat publicè professos, hostiam altaris nihil à pane laïco differre. Paulò pòst fratricelli exorti, & Beguardi, siue fratres de paupere vita, cum Beguinis mulieribus, eadem cum superioribus blaterantes, addentes esse imperfectionis & impuritatis, si ab altitudine suæ contemplationis tantum descenderent, vt circa sacramentum Eucharistiæ, vel passionem humanitatis Christi, aliqua cogitarent.

Nicetas Choniates lib. 3. Annal.

Ducentis plus minus post Berengarium annis, Nicetas Choniates recitat in Græcia in quæstionem vocatum, vtrum quod percipitur à nobis, sanctum Christi corpus incorruptibile sit, quale fuit post passionem & resurrectionem: an corruptibilè, quale fuit ante passionem, ac diuisos Christianos in contrarias factiones, & res veneratione ac silentio dignas, adductas in contemptum. Ex beati Eutychij fragmẽto quod allegat, verisimile est ea de re etiam sub Iustiniano magno de hoc quæsitum esse in controuersia Aphtardocitarum, quemadmodum & aduersus Paulum Samosatenum.

Vix excesserunt anni ducenti, cùm sicut Berengarius in Gallia, sic extitit in Anglia Ioannes Vviclef, qui cùm de venerabili sacramento Eucharistiæ non diuersum à Berengario sentiret, quoniam tamen quàm fuisset error illius detestabilis, non ignorabat, minimè fuit ausus id præ se ferre: sed sicut narrat de eo Thomas Valdensis, qui pluribus voluminibus impios eius errores confutauit, se nobiscum esse simulabat, cùm non esset, volens videri Catholicus, & æmulus scripturarum in vultu, plenus Berengarius in fructu. Damnat eum (inquit Valdensis) in verbis, honorat & salutat in sententiis. Ex Articulis eius quadragintaquinque Constantiæ in Concilio damnatis erat tertius: Christus non est in sacramento altaris idemticè, & realiter in propria substantia corporali. Atque inter octodecim Articulos eiusdem à Vilelmo Videfordo impugnatos, secundus ponitur: Sicut Ioannes fuit figuratè Helias, & non personaliter, sic panis figuraliter est corpus Christi, & non naturaliter. Sed hoc (inquit Videfordus) nemo vnquam dixit, nisi super hæresi suspectus, vt priùs Berengarius & Fredenardus, quorum condemnata fuit sententia.

Roffens. lib. 8. cap. 4. in Oecolampad.

Ioannes Hus non perpetuò sibi consensit, in doctrina de Eucharistia. Nam inter triginta Articulos ipsius in eodem Concilio Constantiensi damnatos, vigesimus quin-

quintus improbat ſententiã & cenſuram quadraginta quinque articulorũ Vvicleſi per doctores latam,tãquam irrationabilem.Nihilominus Pragæ doctrina Vvicleſi, præſente & ſubſcribente Ioanne Hus, nõ ſemel damnata fuit,& à Pragẽſibus cauſam & ſectã Hus amplexis,ſæpiùs Euchariſtia ad cultum & adorationẽ circumlata. *Cocleus in hiſt. Huſsitarum.*

Porrò quò puriora fuerunt ſecula Eccleſiæ,pauciores hæreſis iſta fecit progreſſus, nec vllum alioqui pium,& in aliis Catholicum ac Chriſtianum nanciſci potuit defenſorem,cùm omnes Chriſtianorum aures ad eius commemorationem horrerẽt, & omnes docti atque gregi Dominico præpoſiti reclamarent. A quingentis annis, iam corrupto ſtatu Eccleſiæ,Berengarij ſeculo,ſolam Galliam, & eam non totam, lues hæc fuit peruagata,nuſquam extra Galliæ fines progreſſa. Similiter & Vvicleſi doctrina, trecentis plus minus annis poſtea nõ ferè ſpargebatur, niſi in certis quibuſdã Angliçlocis. Quò verò deterior noſtra ętate facta eſt Chriſtianitas,magíſque abundauit iniquitas,& refrixit charitas,& quò propiùs acceditur ad finem, quando veniens filius hominis non inueniet fidem in terra,eò longiùs ac faciliùs hæreſis illa propagatur. Poſtquã infœliciter audacia ſua Luthero ceſſit Andreas Carolſtadius,qui Lutheri fidus Achates initiò fuerat,ſuũ & ipſe nomẽ ad poſteros tranſmittere cupiẽs, Berengarij veterẽ errorẽ renouauit, & noſtro æuo primus ſectæ Sacramentariæ inſtaurator fuit. Cuius ingenium non diſſimile Berengarij fuiſſe narratur. Sicut enim Berengarius ſcribitur ſtupidus & arrogans, ac leuiſſimis moribus " præditus,non aliter à Melanthone depingitur Carolſtadius. Carolſtadius (ait) pri" mus excitauit hunc tumultum,homo ferus, ſine ingenio, ſine doctrina, ſine ſenſu " communi,quem nullum vnquam humanitatis officium aut intelligere, aut facere " animaduertimus: tantùm abeſt vt in eo manifeſtatio aliqua Spirituſſancti animaduerſa ſit. Carolſtadium porrò,quãdoquidem impunè quiduis audendi cuique licẽtia fuit permiſſa,ſecuti ſunt Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus,homines nec mitioris ingenij, nec melioris frugis. Sed nec cum Carolſtadio,nec inter ſe,nec vnus ſecum,nec cum ſuis ſectatoribus,in vna ſententia & interpretatione verborum Chriſti de Euchariſtia conuenire potuit. Quod autem Lanfrancus in Berengarium con" cludit,contra omnes valet: Hanc fidem tenuit à priſcis temporibus, & nunc tenet " Eccleſia,quæ per totum diffuſa orbem, Catholica nominatur. Omnes enim, qui " Chriſtianos ſe & eſſe,& dici lætãtur,veram Chriſti carnem,verum eius ſanguinem, " vtraque ſumpta de virgine,in hoc ſacramento ſe percipere gloriantur. Interroga v" niuerſos,qui Latinæ linguæ noſtrarum literarum notitiam perceperunt. Interroga " Græcos,Armenios, ſeu cuiuſlibet nationis quoſcunque Chriſtianos homines: vno " ore hanc fidem ſe teſtabuntur habere. Porrò ſi vniuerſalis Eccleſię fides falſa exiſtit, " aut numquam fuit Catholica,aut periit. Sed non fuiſſe, aut periiſſe Eccleſiam Ca" tholicus nemo conſenſerit. Alioqui non eſt verum,quod Abrahæ veritas promiſit, " dicens, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Poſtula à me, & dabo tibi gen" tes hæreditatem tuam,& poſſeſſionem tuam terminos terræ. Et, Ite in orbem vni" uerſum,prædicate Euangelium omni creaturæ. Aduerſus tam clara ipſius Domi" ni & ſancti ſpiritus de Eccleſia, & de ſtatu Eccleſiæ teſtimonia obiicis tu, & obii" ciunt,qui à te decepti,alios decipere moliuntur. Itaque dicitis, Prædicatum eſt E" uangelium in omnibus gentibus,credidit mundus,facta eſt Eccleſia,creuit,fructi" ficauit: ſed imperitia malè intelligentium poſtea errauit, & periit. In nobis ſolis,& " in iis qui nos ſequuntur,ſancta in terris Eccleſia remanſit. Hanc ſacrilegam vanita" tem euertit Euangelica veritas, & Prophetarum atque ſanctorum Patrum non vio" landa authoritas. Vnde Eccleſiæ ſuæ ſanctæ in Euangelio ſuo Dominus pollice" tur, dicens, Ecce ego vobiſcum omnibus diebus vſque ad cõſummationem ſecu-

li. Quod minimè diceret, si Ecclesiam suam ante consummationem seculi perituram esse prænosceret. &c. "

Neque verò duntaxat Ecclesia dispersa repudiauit, & anathemate toties repulit " istam hæresim, sed etiam generalibus in Conciliis, ac prioribus, benè ac legitimè congregata, quemadmodum produximus de prima Nicena, de Alexandrina atque Ephesina, de Nicena secunda, & quatuor vel quinque, tum in Italia, tum in Gallia contra Berengarium conuocatis, ac denique de Constantiensi & Tridentina, quæ aliquando Deo propitio suum ius magis obtinebit, quo magis ab hæreticis fuerit improbata, sicut antiquioribus illis vsu venit.

FINIS.

REPETITIO TERTIA. DE ADVERSARIORVM ARGVMENTIS CONTRA PROPRIETATEM VERBORVM CHRISTI, QVIBVS EVCHARISTIAM INSTITVIT.

PRÆFATIO.

Esai.51. ATTENDITE ad Abraham Patrem vestrum, & ad Saram quę peperit vos: quia vnum vocaui eum, & benedixi " ei, & multiplicaui eum. Cōsolabitur ergo Dominus Sion, " & consolabitur omnes ruinas eius. Esaias adhortatur Iu- " dæos, & nos omnes, quibus admirāda Dei opera ad salutem credere necesse est, quantūcunque reluctetur sensus, & rationis nostræ probabilitas, vt cōuertamus oculos ad Abraham patrem omniū credentium, & Saram vxorem eius, atque ex miraculis, quæ ipsis præter hominū expectationem & iudicium euenerunt, ne de diuinis promissis & verbis dubitemus. Profectò si Abrahæ & Sarę historiam penitus excutiamus, primùm licebit inspicere, quàm sit naturæ nostræ ingeniosa & obstinata peruersitas ad resistendum Deo viuenti, & eiusdem sermoni, cui semper illa obmurmurat, & anxia atque sollicita omnia peruestigat, quibus quandiu potest contradicat. Intuebimur deinde, quàm contrà sit illa morigera & simplex diuinarum vocum interpres, postquàm fide dono Dei fuerit adiuta, ac planè illustrata. Postremò ad hāc historiam, quasi ad Lidium lapidem, nostras conscientias ęquum erit expendere, & velut in speculo cernere maculas infidelitatis, quibus contaminatum & infectum animū habēt, qui aduersātur sanę, catholicę, & orthodoxę doctrinæ de Eucharistia.

De hominis incredulitate innata cōtra verbū Dei.

Genes.12. Principiò pollicebatur Deus Abrahæ, Semini tuo dabo terram hanc, modò se- " queretur quò vocaret. Abraham obediuit quidem mandato, & patriæ ac cogna- " tioni renuntiauit: sed de semine sibi pollicito hæsitare cœpit, cùm natura spem illi adimere videretur suscipiendæ prolis ex Sara. Quamobrem cùm nō auderet prorsus

ſus refragari verbo Dei, conatus eſt ad ſenſum figuratũ & ſpiritalẽ pertrahere, atque ſemen per adoptionẽ interpretari. Cùm enim repeteret Deus promiſſum ſuum, reſpondit Abraham: Domine Deus, quid dabis mihi? Ego vadam ſine liberis: mihi non dediſti ſemen, & ecce vernaculus meus hæres meus erit: quaſi obiiceret, de ipſo intelligatur oportet pollicitatio tua, cùm per naturam nulla mihi relinquatur ſpes de alio ſemine. Deus tum ipſum increpauit, qui ſic diuina effata à proprietate literæ ad ſpiritalem intelligentiam propter naturæ impotentiam transferret: & addidit ea, quæ ſpiritalem & figuratum ſenſum illum excluderent, primúmque verbum Dei ad literam accipiendum, & ſemen naturale intelligendum oſtenderent. Scribitur enim, Factus eſt ſermo Domini ad eum, dicens, Non erit hic hæres tuus, ſed qui egredietur de vtero tuo, ipſum habebis hæredẽ. Suſpice cœlum, & numera ſtellas, ſi potes: ſic erit ſemẽ tuum. Abraham ſanè tum credidit & reputatũ eſt ei ad iuſtitiam: non tamẽ deſtitit humana ratio etiam diuino huic oraculo obſtrepere, & in malũ ſenſum propter naturæ difficultates traducere. Nam Sara cùm in Dei verbo videret declarari ſemẽ ex vtero viri progreſſurum, ſed nihil de ſe expreſſum, cui impedimentum afferret natura, ne ſemen iſtud pareret, ſolertiſſima contra ſermonem Domini mulier modum adinuenit, quo ſibi & verbũ Dei adimpleri, & omnis naturæ ac rationis perplexitas videretur ſolui & expediri. Ecce (inquit) cõcluſit me Dominus ne parerem. Ingredere ad ancillam meam, ſi fortè ſaltem ex illa ſuſcipiam filios. Miſericors Dominus & fidelis in omnibus verbis ſuis patienter tulit initio iſtam mulieris ſubtilitatem: ſed qui comprehendit aſtutos in aſtutia ſua, tandem docuit malum aduerſus Dei verbum conſilium fieri conſultori peſſimũ. Etenim grauidam ancillam permiſit ſtatim inſoleſcere in heram, vt prima experimento diſceret ſemen fortunatiſſimum domui Abrahæ, quod promiſiſſet Dominus, non ex ſerua ſperandum quæ heram affligeret, ſed ex libera & vxore legitima. Quod poſtea, vt eximeretur omnis ſcrupulus, pronuntiatum eſt à Deo, cùm dixit expreſsè: Sarai vxorem tuam non vocabis Sarai, ſed Saram: Et benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus ſum, erítque in nationes, & Reges orientur ex eo. Cecidit Abraham in faciem ſuam, & riſit in corde ſuo, dicens, Putáſne centenario naſcetur filius, & Sara nonagenaria pariet? Dixítque ad Deum, Vtinam Iſmaël viuat coram te! Et ait Deus ad Abraham, Sara vxor tua pariet tibi filium, vocabíſque nomẽ eius Iſaac, & conſtituam pactum meum illi in fœdus ſempiternum, & ſemini eius poſt eũ. Sequenti capite, non cõtentus fidem dediſſe Abrahæ, quærit ex eo, Vbi eſt Sara vxor tua? Reſpondit ille, Ecce in tabernaculo eſt. Cui dixit, Reuertens veniam ad te tempore iſto vita comite, & habebit filium Sara vxor tua. Quo audito Sara riſit poſt oſtium tabernaculi. Erant autem ambo ſenes, prouectǽque ætatis, & deſierant Saræ fieri muliebria. Quæ riſit occultè dicens, Poſtquam conſenui, & Dominus meus vetulus eſt, ego voluptati operam dabo? Dixit autem Dominus ad Abraham, Quare riſit Sara dicens, Num verè paritura ſum anus? Numquid Deo quicquam eſt difficile? Iuxta condictum reuertar ad te hoc eodem tempore vita comite, & habebit Sara filium. Negauit Sara, Non riſi, timore perterrita. Dominus autem, Non eſt (inquit) ita, ſed riſiſti. Mirabilis ſanè hiſtoria, quæ noſtros mores & incredulitatem ob oculos ponit, vbi cœperimus à verbis Dei deflectere. Abraham pater ille credentiũ derelictus fuit aliquãtiſper ſuo frui ingenio, & humana induſtria abuti ad inſtructionem eorũ & ædificationẽ qui credituri ſunt Euãgelio in vitam æternam. Facilè paſſus eſt Abraham ſibi eripi opinionẽ de ſemine adoptiuo, vt ineptã & indignam, toties atque ita accuratè inculcata Dei promiſſione: ſed libenter acquieuiſſet in Iſmaële, & ſemine quod ſibi ſolum poſſe donari

Infidelitas primum verbum Dei ſolet à ſua proprietate in figuram transferre.
Geneſ.15.
Infidelitas ſolet modos humanos ad verbum Dei inducere.
Geneſ.16.
Geneſ.17.
Geneſ.18.
Infidelitas cùm iam non habet quo verbo Dei reſiſtat, ſolet eludere iocis et riſu.

per naturam existimabat. Cùm verò cogeretur à Deo semen aliud ex nuptiis legitimis expectare, quasi rem impossibilem & incredibilem derisit, quia modum videbat in natura deficere. Sara insuper ob eiusdem modi defectum corrisit, & ludibrio habuit sponsionem Domini, cui etiam voluit illudere, & risum suum occultare. Non sum nescius commendari Abrahā ab Apostolo, qui contra spem in spem crediderit, nec infirmatus sit in fide, neque cōsiderauerit corpus suum emortuum, cùm iam ferè centum esset annorum, & emortuam vuluam Saræ, qui neque in repromissione Dei hæsitauerit diffidentia, sed confortatus sit fide, dans gloriam Deo, plenissimè sciens, quia quæcunque promisit Deus, potens est & facere. Ideò & reputatum illi istud fuisse ad iustitiam. Verùm si diligentiùs contulerimus textum Pauli cum historia, animaduertetur perfacilè illam absolutissimam & inuictissimā fidem ab Apostolo non tribui Abrahæ, nisi post gradatim explicatam & confirmatam promissionem à Deo de semine ex Sara. Nam antea, quamuis scriptum sit nonnihil illum credidisse de semine, & hoc ei imputatum ad iustitiam, quia quædam fuerit fidei & iustitiæ inchoatio, tamen quoties cogitabat de modo, & naturam vxoris atque ætatem attendebat, pendebat incertus vnde istud semen procrearet, aut in quo significatu acciperet: ac ne quidem à risu temperauit, cùm supra naturæ facultatem de Sara nuntiaretur illi semen propagandum, donec & ipse & vxor eius de scurrilitate & infidelitate duriùs redarguti sunt, ac de modo edocti. Numquid, ibi dicitur, quicquam est Deo difficile? Tum igitur dedit omninò manus Abraham, & nusquam posteà legitur ex humana ratione Dei verbo reclamasse, plenissimè sciens, quia quæcunque promisit Deus, potens sit & præstare. Cùm iubetur immolare filium suum Isaac, non reflectit amplius oculos ad naturam, non cōqueritur se defraudari spe sibi facta de semine, sed omnia commisit Deo, ait Apostolus, λογισάμενος & post omne ratiocinium concludens, quia & à mortuis potens esset Deus suscitare filium. Percontatur Isaac, Pater mi, ecce ignis & ligna, vbi « est victima holocausti? Parens credentium filium erudit omnia referre ad diuinam « prouidentiam, cùm de diuini mandati executione agitur: Deus prouidebit, inquit, « de victima, fili mi. Itaque in hac vniuersa historia obseruemus & admiremur Dei « bonitatem, nostri ingenij malitiam, antequàm fidem imbiberit, & fidelium ad omnes rationum atque dubitationum fluctus immotam mentem vni cœlesti potentię & prouidentiæ innixam. Dei bonitas relucet in eo, quòd sermonem suum paulatim illustrat, quem nostra incredulitate aut subtilitate nunquam sinit opprimi, sed qui de tenebris iussit lucem splendescere, ex nostris contentionibus elicit potius veritatem, & eandem explanandi accipit occasionem, cùm interea videatur vinci, quia clementer nostras ineptias per aliquod tempus audit & patitur. Deprauata nostra mens & ratio primi peccati instinctum secuta, sibi & suis inuentionibus fauet impendiò, omniáque ipsis seruire vult: & quoniam diuina oracula semper aliquid altius intonant humanis viribus & cogitationibus, errat in eo, quòd ista metitur ex sua libidine & corruptione, ex cuius imbecillitate magnitudinem Dei oppugnat, eiúsque verbo, vt aliquem modum suo captui & desiderio conuenientem adaptet, molitur omnia, syllabas numerat, versat, interpolat, vrget si quid omninò diuinis verbis deesse videatur, aut aliis scripturis aduersari, vt aditum suis inuentionibus faciat, & suæ intelligentiæ diuinam maiestatem subiiciat. Quòd si fictionibus humanis via interclusa fuerit, tandem cum Sara effunditur in risum potius nostra deprauatio, quàm assentiatur Deo supra naturæ facultatem aliquid proponenti & dictanti. Breuiter ars vna est, & methodus communis omnibus infidelibus, & in reprobum sensum traditis hominibus, vt ex sui ingenij captu de diuinis mensu-

Ad Rom. 4.

Fides animo impressa nihil admittit cōtra verbum Dei.

Genes. 22.

Ad Heb. 11.

Genes. 22.

Deprauatio mentis nostræ circa diuina.

ram agant, ad illúmque Dei verba accommodent, aut repugnantia derideant, audiántque libentiùs dæmones & mulierculas, quæ sermonem Domini ad modum & facilitatem aliquam naturalem transferant, siue etiam in risum redigant, quàm ipsum Dominum asseuerantem & inculcantem quæ semel supra hominum mentem promiserit. Animus verò credẽtium, in quibus fides radices egerit, hæret mordicus verbo Dei: ingenium atque solertiam omnem despicit, cui vnam diuinam omnipotentiam opponit, nec diutiùs potest sustinere sibi litem intendi de sensibus & naturæ contradictionibus, sed totus in Deum Deíque sermonem incumbit. Nouit enim vtrumque veracem, qui non mentiatur, & omnipotentem, qui quod affirmat, reipsa perficere queat. In vtroque itaque figit pedem, nec sinit se ab hac statione depelli, plenissimè sciens, quia quæcunque promiserit Deus, potens sit & facere, & omnes nodos atque difficultates explicare. Itaque est vnica fidelium anchora, ars & doctrina, qua ipsi aduersus omnes naturæ modos & contrarietates, atque omnia tela etiam ignita diaboli instituuntur & muniuntur à Domino. Fortassè non iniucundum foret credentium & incredulorum ex scripturis acies educere, & spectandas proponere: sed quoniam prolixiore oratione res indigeret, satis erit admonuisse scripturarum lectores vt aduertant propiùs, cum inciderint in aliquod incredulitatis exemplum, an non ex sola consideratione facilitatis humanæ atque iudicij nostri contra assertionem Dei consurgat? An non qui de terra est, de terra semper loquatur? An non Adamus ac vetus noster homo propensior sit ad obsequendum vxori suæ, id est, humanæ ac carnali rationi, potiusquàm Dei voci ac pręcepto? An non incerti ac nutantes circa verbum Domini semper confirmentur, & increpentur ex pronuntiata ab ipso sententia, atque eius omnipotentia? An non omnes, quorum fidem commendat Apostolus, verbo Dei instructi, contra omnẽ rationis ductum, subtilitatem atque apparentiam, vni sese tradiderunt & commiserunt diuino oraculo & omnipotentiæ. Sic fides fit Abrahæ dubitanti propter naturæ defectionẽ, de verbo & promissione Dei. In eam verè fidelis effectus omnes suas cogitationes defixit & reposuit, cùm iuberetur vnigenitum suum tollere cõtra naturæ & diuinarum legum dictamen, quæ liberos à parentibus necari prohibent, & quibus promittebatur ex vnigenito illo propagandas gentes, quæ operirẽt vniuersam terram. Ex eadem bis redarguitur Mosis incredulitas, qui propter naturæ impotentiam cunctabatur fidere voci Dei, & mãdato obsequi. Obsecrò Domine (inquit Moses) non sum eloquens ab heri & nudiustertius, & ex quo locutus es ad seruum tuũ, impeditioris & tardioris linguæ sum. Respondit Dominus ad eum, Quis fecit os homini, aut quis fabricatus est mutum & surdum, videntem & cæcum? Nónne ego? Perge igitur, & ego ero in ore tuo, docebóque te quid loquaris. Pollicebatur Deus carnium affluentiam, vt populus expetierat. Moses rem credidit impossibilem ex naturali deserti penuria & solitudine. Nam dixit, Sexcenta millia peditum huius populi sunt, & tu dicis, Dabo eis escam carnium mense integro. Nũquid ouium & bouum multitudo cędetur, vt possit sufficere ad cibum, vel omnes pisces maris congregabũtur, vt eos satient? Cui respondit Dominus, Nunquid manus Domini inualida est? Iam nunc videbis vtrum meus sermo opere compleatur. Hìc indubitanter pronuntiat fidendum sermoni Domini, atque eius confirmationem petendam ab omnipotentia eius, & non ab humana argutia. Ex eodem prępotenti manu Dei cùm populus in aduersis de diuino auxilio desperaret, propter exiguam apparentiam ex pręsenti suarum rerum statu, erigitur à Prophetis in diuini promissi certissimam spem. Apud Esaiam Deus sic consolatur & excitat populũ: Nunquid abbreuiata, & paruula facta est manus mea, vt non possim redimere, aut

Animi fidelis conditio.

Ad Heb. 11.

Anchora fides est Dei omnipotentia.

Exod. 3.

Num. 2.

Esai. 50.

non est in me virtus ad liberandum? Ecce in increpatione mea desertum faciam " mare, ponam flumina in siccum, computrescent pisces sine aqua, & morientur in " siti. Hieremiæ præcipiebatur, vt emeret agrum in extrema & grauissima obsidione " vrbis Hierusalem in signum restaurandæ ciuitatis, & possidendæ in pace. Propheta enarrat multa, & testatur de factis & prodigiis, quibus Deus anteà virtutem suam exeruerat: trepidat tamen, & de sermone Domini propter imminens excidium ambigit. Ecce munitiones (inquit) extructæ sunt aduersus ciuitatē vt capiatur, & vrbs " data est in manus Chaldæorum, & in manus regis Babylonis, qui præliantur aduer- " sus eam à facie gladij, & famis, & pestilentiæ: & quæcunque locutus es, acciderunt, " & tu ipse cernis: & tu dicis mihi, Domine DEUS, Eme agrum argento, & adhibe te- " stes, cùm vrbs data sit in manus Chaldæorum. Antinomias illas & pugnantia præ- " cepta à se per Prophetam edita, DEUS ipse respondet se facile conciliaturum ex omnipotētia sua, effecturúmque vt vtrumque verbum sortiatur effectum suum, & de euersione vrbis, eiusdémque restitutione in integrum. Factum est (scribitur) verbū " DOMINI ad Hieremiam, dicens, Ecce ego DOMINUS vniuersæ carnis, nunquid mihi " difficile erit omne verbum. Propterea hæc dicit DOMINUS, &c. Ex eadem infinitate " cœlestis potentiæ admonetur virgo Deipara non scrutari modum sui cōceptus ex vulgari naturę ordine. Cùm enim anxia interrogasset, Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco, de modo secundum naturę curriculum sollicita: respō- " dit tandem Angelus, Non erit impossibile apud Deum omne verbum, ne pergeret " curiosiùs indagare modum. Apostolus ad comprimendos eos qui ex proprietati- " bus corporū naturalium glorificationi nostrorum corporum detrahere potuissent, modum ostendit non petendum ex natura, sed ex Christi loquentis & affirmantis excellentia. Reformabit (ait) corpus humilitatis nostræ configuratum corpori cla- " ritatis suæ secundum potentiam virtutis suæ, qua etiam possit sibi subiicere omnia. "

Hier.32. *Luc.1.* *Ad Philipp.3.*

Cæterùm vt ad Eucharistiam, de qua cum aduersariis grauior suscipienda est disputatio, delabamur, nusquam legūtur homines pertinaciùs restitisse verbo Dei ex modica fide, quàm in alimentorum oblatione, quæ non ex naturæ promptuario, sed ex suo singulari penu egentibus Deus elargitus est & donauit. Ad pastum naturalem & modum vulgarem depressi & proni, ex illo modo incredulitatis vitiū incurrerunt, & Dei sermonem quasi ludibrium sunt interpretati. Quo errore ne quidem summi viri Moses, Aaron, Apostoli in historia panum & piscium, quibus turbas pauit Christus, caruērunt. Israëlitas recitat Dauid ferociùs promisso Domini insultasse, quasi cibum istis suppeditare nequiret, quia modus naturalis in deserto sterili deficeret, tametsi iam essent experti diuinam potentiam in eliciēdis aquis de petra. Eduxit (inquit) aquam de petra, & eduxit tanquam flumina aquas. Et ap- " posuerunt adhuc peccare ei, in iram excitauerunt excelsum in inaquoso, & tenta- " uerunt Deum in cordibus suis, vt peterent escas animabus suis. Et malè locuti sunt " de Deo, & dixerunt, Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto? Quoniam " percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundauerunt, nunquid & panem " poterit dare, aut parare mensam populo suo? Ideò audiuit Deus, & distulit, & ignis " accensus est in Iacob, & ira Dei ascendit in Israël: quia non crediderūt in Deo, nec " sperauerunt in salutari eius. Et mandauit nubibus cœli, & ianuas cœli aperuit, & " pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis. Panem Angelorum " manducauit homo, cibaria misit eis in abundantia. Populus infidelitatis morbum " contraxit ex consideratione deserti, ex eiúsque natura diuinam pollicitationem & " virtutem ludificari ausus est: sed patiens Dominus verbo suo efficaciam subministrauit, ac docuit non in suis factis spectandam rationem aut naturam, sed à se dictum

Humana mens semper diffidit verbo Dei de promisso sibi alimento. Ioan.6. *Psal.77.*

ctum sermonem, sibique innatam virtutem. Idcircò ex ea satisfacit populo mur-
» muranti: Afflixi te penuria, & dedi tibi Manna, vt intelligeres quia non in solo pane *Deuter. 8.*
» viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei, vt addisceres scilicet ho-
» minem ali posse non ex solis frugibus terræ quas natura fert, sed ex omni re, quam
ad hominis victum instituerit Deus verbo suo, & decreuerit. Vt in Manna, Eucha-
ristiæ figura, propter modum iuxta naturę ordinem sibi incompertum rebellarunt
Iudæi: sic propter eundem modum deseruerunt Christum, & sermonem eius de
Eucharistia sunt aspernati Capernaïtæ illi, qui nihil nisi naturalia sapiebant & eru-
ctabant, cùm abeuntes obstreperent: Quomodo potest hic nobis dare carnē suam *Ioann. 6.*
» ad manducandum? Durus est hic sermo: & quis potest eum audire? Hanc conue-
nientiam eleganter Sedulius, vetus & Christianus poëta sic expressit,

» *Murmurat impietas Manna veniente refecta:* *Sedul poëta hymn. 1.*
» *Panis adest Christus, murmurat impietas.*

Petrus cum Apostolis iam edoctus, quonam pacto in diuinis operibus versari o-
porteret, cùm interrogatur à Christo, Nunquid & vos vultis abire? respōdet se mi-
nimè offendi Eucharistię miraculo, quia non intueretur naturam & solitos modos
vescendi alicuius carne, sed vitæ atque diuinitatis potentiam, quæ in Christo habi-
taret corporaliter, & in ipsius verba exundaret, vt posset quicquid & quomodo li-
beret. Domine (inquit) ad quem ibimus? verba vitæ æternę habes. Hoc enim respō-
sum dedit, vt omnē dubitationem de modo à Capernaïtis obiectam tolleret. Per-
pendi sæpè apud me fundamenta dissidiorum, quæ de Eucharistia exierunt in mū-
dum, & ab eadem fide defectionum. Vnicum sanè iudico, cui alia omnia tantùm
sunt veluti quædam adminicula, quod toti modis naturalibus & rationibus excæ-
cati, nolimus oculos ad Dei potentiam attollere, & ex eius immensitate metiri ver-
bum ab illo dictum, *Hoc est corpus meum*, sed ex proprietatibus & infirmitatibus,
quibus circundantur corpora nostra. Scio Sacramentarios gloriari à se tribui om-
nia maiestati diuinæ, sed de eius placito ac voluntate cōqueri, & ambigere. Verùm
inficiari non poterunt, cùm ipsis proponitur affirmatio, *Hoc est corpus meum*, quod
pro vobis datur: per quam de Christi animo tam constat, quàm potest homini de
alicuius intimo cordis recessu per sermonis assertionem constare, quin excipiant
contra rectum, simplicem, ac planum sermonis sensum ex humanę rationis modu-
lo ac temperamēto. Itaque velint nolint, fateantur necesse est incredulitatem suam
nasci, & fulciri ex ingenij nostri contra verbum Domini oppositione, qua demēta-
ti renouant prorsus, & repræsentāt infidelitatis historiam, quam de Abraham scri-
ptura proposuit, antequàm esset confirmatus in fide. Vt enim ille primùm studuit
verbum Domini de semine ad figuratum & spiritalem sensum inflectere, quoniam
spem illi natura de substantiali semine non ostenderet: ita Cinglius conabatur, *Hoc
est corpus meum*, ad figuratam intelligentiam conuertere, quia ratio non assequeretur
in tantilla panis specie, tótque in locis altarium, & simul in cœlo corpus naturale
inconspicuum adsistere. Dominus Abrahamum corripuit, & paucas dictiones ad-
iecit, quę ipsum dimouerent à spiritali sensu: Dabo tibi semen, inquit, de vtero tuo.
Ita Caluinus vidit satis correptum à Christo Cinglium per oppositionem harum
vocum, Quod pro vobis datur, Qui pro vobis funditur in remissionem peccato-
rum, ne corpus & sanguis figuratiuè tantùm ac spiritaliter præberi dicatur. Verùm
quemadmodum Sara illam de semine additam expositionem & explanationem
sategit iniussu Domini accommodare per Abrahæ congressum cum ancilla, ita vt
naturalis modus nec offenderetur, nec excederetur in seminis procreatione de v-
tero Abrahæ ex Ancilla quæ per naturam concipere & parere poterat: Sic Caluinus

Petrus ex verbo Dei docet omnem tollendā dubitationem.

Fons errorum, quòd nos & nostra præponamus Dei & eius virtuti ac sermoni.

Tribus infidelitatis generibus laborant Sacramentarij.

modum adinuenisse sibi visus est, quo corpus Christi pro nobis traditũ iuxta verbum ipsius manducaretur etiam realiter, & tamen minimè naturales proprietates corporis violarentur. Ne sit corpus sine loco, negat existere sub panis effigie. Ne plures locos impleat, affirmat concludi aliquo cœli aut supra cœlos spatio: nihilominus percipi in actione Cœnæ extra panem in cœlo positum per fidem quasi digito contingi, atque eiusdem defluxum per Spiritus sancti canalem in animas nostras distillari. Ista est proculdubiò bellissima & valdè popularis sẽtẽtia, quæ verbis speciosis facilè incautorum oculos perstringat: sed cum Sara naturæ ordini, & naturalibus corporis humani proprietatibus patrocinari mauult, vt vim sermoni Domini faciat. Multò enim minus Caluinus probare poterit suum commentum in institutione Eucharistiæ vllo modo comprehendi & fundari, quàm Sara fœtum ex ancilla potuit demonstrare contineri in seminis promissione. Propter naturæ difficultates corpus Christi suscipi contendit Caluinus aliunde, quàm ex pane designato per verbum Domini, sicut propter eiusdem naturæ impotentiam semen legitimum gigni procurabat aliundè quàm ex suo matrimonio, non satis, vt putabat, per promissionis verbũ ad seminis productionem requisito & expresso. Tum certè licuit Saræ culpam suam prætexere, & defendere eodem fuco, quo nunc Sacramẽtarij non excusant modò, sed commendant suam. Potuit illa iactare, nihil interesse de qua nasceretur semen, modò ederetur in lucem aliquando, vt nunc Caluinistæ prædicant non curandum vnde sumatur corpus Christi, modò capiatur aliundè quàm ex pane. Attamen vt partus ex ancilla non exhibuit semen, quamuis ex vtero Abrahæ prodiisset, quoniam aliundè quęrebatur, quàm verbo Domini significaretur, sed pro semine legitimo natus est Ismaël de ancilla, cuius manus contra omnes, & omnium manus cõtra ipsum, quíque verum semen affligeret & opprimeret, sic ex fictionibus adulterinis omnium aduersariorum non percipitur verum corpus Christi, quoniam aliũde petitur, quàm pactum & dictum Domini polliceatur, sed pro vero corpore rabiem quandam & Ismaëlis feritatem animo concipiunt, & ex sua Cœna reportant, qua incitati sursum ac deorsum permiscent omnia, & inquieti omnibus minitantur, ac quotidie oppressis legibus, abiecto omni pudore, exuta omni humanitate, & deposito Dei timore, cœlum terrę permiscent, omniáque perturbant. Ne verò quicquam Ismaëlitis sinerent proprium, quod non sibi arrogarent, vt illi pro Agarenis Sarraceni dici, ac legitimi seminis nomen atque omnia iura vi & armis vsurpare studuerunt, ac se in omnibus pro legitimis promissionis filiis gerere: ita videas aduersarios id conari maximè, ne heretici nominentur, sed præ aliis filij Dei, fideles Abrahę liberi, fratres Christi, puri puti Christiani, & reformati Catholici, quibus debeantur omnia iure Pauli, quę deprædantur & deuastant immaniori crudelitate & Barbarie quàm Sarraceni. Verùm vt ad rem redeam, sicut Deus Saram non permisit diutiùs in errore versari, sed ad elucidationem suæ promissionis adiecit semen gigni oportere ex ipsa, ne vllus postea restaret tergiuersandi locus: sic quoque Iesus Christus, vt omnem litigandi præcideret occasionem, manifesta oratione declarauit, sumendum verum suum & idem corpus quod traderet cruci affigendum, ex eo quòd manibus porrigeret, ne fingeremus sine ipsius verbo nobis corpus illud exhiberi aliundè, quàm ex ipsius panis sacramento. Apostolus mentis & intentionis Domini fidelissimus interpres, subiecit panis sacramẽtalis fractionem, communionem esse corporis Christi: adeóque coniuncta panem & corpus patefecit, vt vnum sine alio distribui nequeat aut percipi. Postremò, ne ab vllo infidelitatis argumento Sacramentarios abhorrere existimes, quemadmodum Abraham & Sara cùm iam non inuenirent post additiones appositas, qua

Ex aduersariorum infidelitate nascitur alter Ismaël.

parte

parte ſermonem Domini arroderent, ad riſum & iocos confugerunt, quibus tanquam rem abſurdam & ineptam, promiſſum Domini viderentur eludere & deſpicere. Ita Cinglianos & Caluinianos leges & audies ex ſenſibus & naturæ actionibus in Euchariſtiam iocari lepidiſſimè, cùm ſolidis deſtituuntur argumentis. Candidatum Deum, impanatum, à piſtore cõfictum facetiſſimè amplificant, comburi, contaminari, comminui, à porcis lacerari & vorari, à muribus arrodi, in ventrem mitti, & egeri, & per iſtas ſuauiſſimas ſibi blaſphemias verbum Domini & admirãda eius acta ſubſannãt & conculcant. Obiicit Caluino in Apologia Vveſtphalus ab ipſo cenſeri impiam ſubſannationem, ſi quis dicat corpus Chriſti vorari, proſtitui, » pani affigi, ſi de Chriſti inſtitutione agitur. Accipimus, inquit, confeſſionem, & ex » ore iudicamus Caluinum, quòd ſit impius irriſor. Aliquoties enim in ſermonibus » de Cœna, ingerit auribus & oculis voces meretricibus conuenientes, quas fortaſſe » didicit à matre ſua pontificij ſacrificuli concubina. Ornaturus ſplendidè ſacramẽ» ti dignitatem, primo ferè loco collocat Proſtituẽdi verbum, & aliàs térque quatér» que proſtitui corpus DOMINI, meretricio ſermone, & impuriſſimo calamo ſcribit. » Non antè abſoluemus eum, quàm euicerit ſe non obloqui Domino Chriſto, & » cauſam à noſtris defendi, quæ in inſtitutionis ſolido fundamento non conſiſtat. » Fruſtrà colunt Deum, qui cultus præſtant, non ſecundum Dei verbum, ſed ſecun» dum placita & traditiones hominum. Fruſtrà quoque Sacramentarij ſimulant, ſe » magna religione myſterium ſanctæ Cœnę celebrare, quandiu eam infinitis contu» meliis & probris afficiunt, atque ex ea eximunt pretioſiſſimum theſaurum præſen» tis carnis & ſanguinis Domini. Iſta de Caluino ad verbum Vveſtphalus. Ac ne libri Caluini Vveſtphalum iuſtè de mendacio coarguant, Beza duos libros conſcripſit de re Sacramentaria contra Heshuſium. Quicquid auditur ſannarum & dicteriorum, ac nugarum, ſordium, & obſcœnitatum in ganeis, proſtibulis, poëtis ſatyricis, cloacis & latrinis: diuinus poëta tanquam è quodam copiæ cornu effundit in illo de anguſtiſſimis Chriſtianorũ myſteriis opere, quod legere nequeas ſine multis cachinnis, horroribus & execrationibus. Fidem faciat lectio ea de re. Hactenus de tribus generibus, quibus verbum Domini peruertitur, & infidelitas comparatur, quibúſque errandi anſam vna rerum naturalium conſideratio præbet, & fundamẽtum iacit. Aut enim, inquam, à proprietate literæ ad vagas & ſpiritales intelligẽtias decurritur: aut finguntur humano ingenio variæ opiniones, quæ falſò attribuuntur verbis Dei, cùm ab eorum ſimplicitate diſcrepent, ſed apparent non omninò aduerſari & contradicere. Poſtremò impius cùm in profundum venerit, contemnit, & Dei ſermonem ludum iocúmque ducit, quãuis interdum pietatem ſimulet, ac præ ſe ferat, atque ex rebus ſenſui obiectis contra ſupernaturalia Dei facta artem exercet ludicram. Ab initio mundi, & tempore Abraham, quoties in manus inciderit alicuius infidelitatis & hæreſis prorſus enarrata & deſcripta hiſtoria, meminerit Lector ad illa tria capita infidelium & hæreticorum rationes omnes & voces reducere & expẽdere: perſpiciet quàm omnes ſibi congruant, & inter ſe conueniant. Nos autem ſi inter tot opinionum & hæreſeon flatus & procellas, quibus hodie agitatur veritas, & fluctuat Eccleſia, ſalui & catholici enauigare ex hoc mundo ſtudemus & cupimus, tanquam ſacram anchoram menti ac memoriæ noſtræ defiga» mus, quod Timotheo cum ſingulari adhortatione commẽdat Apoſtolus: O Ti- 1 ad Timot. 6
» mothee, inquit, depoſitum cuſtodi, deuitans profanas vocum nouitates, & oppo» ſitiones falſi nominis ſcientiæ, quam quidem appetentes circa fidem naufragaue» runt. Ne itaque circumferamur omni vento doctrinæ, ſed depoſitũ cuſtodiamus, ac verbis Dei mordicùs hæreamus, nec nouitatibus vocum & interpretationum

sinamus in alienum sensum detorqueri, aut vllo scientię prætextu aut fuco peruerti: Præsens Repetitio nebulas discutiet, quibus aduersarij tenebras verborum Christi proprietati, quibus Eucharistiam instituit, conantur offundere. Huic proxima depellet falsas oppositiones rationis & Philosophię contra Dei omnipotentiam, & eius sermonem, quibus existentiam carnis Dominicæ ab Eucharistia student proscribere: Alia sequetur Repetitio de aduersariorum scurrilitate contra eiusdem carnis manducationem, vt ita omnibus suis numeris infidelitas in aduersariis absoluta cognoscatur.

QVIA EX AVGVSTINO, EDERE CARNEM HVmanam sapit flagitium, ideò interpretenda verba Domini per figuram omnes docent Sacramentarij. CAP. I.

QVÆRIMVS initio à Sacramentariis, qua ratione impulsi, dilucidis verbis enuntiatam institutionem Eucharistiæ, *Hoc est corpus meum quod pro vobis datur, Hic est sanguis meus qui pro vobis funditur in remissionem peccatorum*, à sua proprietate in figuras dissoluant. Magno supercilio regulas iactant, & profitentur, quibus sibi esse necesse aiunt proprietatem à verbis Christi repudiare, quarum prior vetat literæ insistendum, quæ sensum flagitiosum pariat: qualis est carne humana barbarorum more vesci: eam regulam interpretandi scripturas se ex Augustino didicisse gloriantur. Si præceptiua est (inquit Augustinus) locutio, flagitium " aut facinus vetans, aut vtilitatem aut beneficentiam iubens, non est figurata: Si autē " flagitium aut facinus videtur iubere, aut vtilitatem, aut beneficentiam vetare, figu- " rata est. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & sanguinem biberitis, non ha- " bebitis vitam in vobis, facinus vel flagitium videtur iubere. Figura est ergo præci- " piens passioni Domini esse communicandum, & suauiter atque vtiliter reconden- " dum memoriæ, quòd pro nobis caro eius crucifixa & vulnerata sit. Adiungit Pe- " trus Martyr Origenem, qui Augustino consentiat. Est (inquit) & in Euangeliis li- " tera quæ occidit, non solùm in veteri Testamento. Si enim secūdum literam sequeris illud quod dictum est, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitā in vobis, litera illa occidit. His antequàm acquiescat Christianus, quatuor pensitet, ne non sola sacramentariorum hæresi, sed infinitis propè erroribus per regulam & authoritatem Augustini se inuoluat. Primùm videat an ex scripturis depromatur ista regula, aut illis sit consentanea, vt contra scripturas aliquo iure admitti possit. Deinde conferat alios locos Augustini, vt sensum regulæ & verborum Christi, quibus applicatur, ex ipso inueniat, neque quicquam illi imponat. Tertiò iudicet, an regula ex mente Augustini proprietatem institutionis Eucharistiæ tollat. Postremò miretur Caluinistarum leuitatem & væcordiā. Cum Caluino enim sentiunt verba Christi, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, propriè accipienda esse contra Cinglium, qui carnem nihil prodesse dicebat: nunc contrà iubent pro translatis haberi. Postulandum etiam à Caluinistis, an communicare Christi passionibus sit idem quod edere carnem eius, & an sit idem eius, & eius fructus ac finis, qui est consociari Christi passionibus: quos discrepare contra Cinglium toties Caluinus disputat. Postulandum quoque, an per verba Cœnæ, ne flagitium redoleant, credant tātùm à Christo exhiberi communicationem & fructum passionis, & nō ipsam substantiam corporis & sanguinis: cuius opinionis contrarium passim asseuerant. Cæterùm vt exordiamur à primo, si exactè regula discutitur, nec in scri-

August. 3. De doctr. Christ. ca. 16.

Christi verba esse figurata, quia flagitium sapiant.

Orig. hom. 7 in Leuit.

Calu. in 1. ad Corinth. cap. 2.

pturis traditur, nec illis congruit: imò Patriarchas & Prophetas plurimos contra
„ ſcripturas quibus commendantur, impietatis & imprudentię accuſabit. Imperabat
„ Deus flagitium Abrahæ: Tolle filium tuum quem diligis Iſaac, & ſacrifica in vno
„ montium quem oſtendero tibi. A patre necari filium, omnium feritatem excedit.
„ Peccauit ergo pater, qui Dei præceptum per figuram non mitigauit. In verbo Domini, Occide me vnus alteri dixit, qui propter flagitium veritus obtemperare, Dei iuſſu Leoni præda fuit. Iubetur Eſaias nudus incedere, alius panem ex ſtercore edere, alius de meretrice liberos ſuſcipere: alius prohibetur orare pro populo. Peccarunt omnes illi ex regulæ malè intellecta ſententia, quia ſibi flagitia demandata à Deo ad verborum proprietatem obierunt, cùm excuſationibus & ſuffugiis per figuras relinqueretur locus ad euitãda turpiſſima & execranda illa facinora. Quid ſi regula iſta Leſbia ſemper fuit, & deinceps futura eſt cõmunis omnibus Philoſophis & hæreticis ad extruendam iterum Babylonem? Horrendum facinus exagitabant fore Montaniſtæ, Manichæi, Arriani, Neſtoriani, ſi filius Dei implicatus carne, crederetur ſordibus atque infirmitatibus humanæ naturæ obnoxius. Ideò ad illam regulam confugiebant, & ſcripturas omnes ſibi oppoſitas per figuras diluebant. Tantùm verò abeſt, vt Auguſtinus eorum errori ſubſcripſerit, vt contra Manichæos clariſſimè doceat, tenendum eſſe mordicùs literalem ſenſum ſcripturæ, tametſi multis abſurditatibus homini videatur ſcatere, & in flagitia propendere: in cuius rei exemplum producit de Euchariſtia ſcripturam, de qua nunc agitur, quæ præſcribit Chriſtiano edere carnem, & epotare ſanguinem: quod multò immanius reputatur, quàm hominem iugulare. Neque id obiter ſcribit, quaſi incogitanti excidat, ſed ad confutandos, inquam, Manichęos adhibet, qui inter alia argumenta, quibus ſuadebant non admittendum vetus Teſtamentum, illud erat præcipuum, quòd contineret adulteria Abrahæ, atque alia multa flagitia.
„ Reſpondet Auguſtinus, credendum res illas ita geſtas fuiſſe, nec oportere offendi
„ facto, cùm faciẽdi extiterit ſancta & honeſta ratio. Eat, inquit, aduerſarius iſte legis
„ & Prophetarum retrò cum ſuis ſimilibus ſociis, qui dixerunt, Durus eſt hic ſermo,
„ quis eum poteſt audire? Nos autem audiamus, & intelligamus duo Teſtamenta in
„ duobus filiis Abrahæ, duabúſque mulieribus eius commixtione fœtatis, ſicut
„ duos in carne vna, Chriſtum & Eccleſiam, iſtis nolentibus ſine vlla obſcuritate
„ cognoſcimus, ſicut mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum Ieſum car-
„ nem ſuam nobis manducandam, bibendúmque ſanguinẽ dantem fideli corde at-
„ que ore ſuſcipimus, quãuis horribilius videatur humanã carnem manducare, quàm perimere, & humanum ſanguinem potare quã fundere. Proculdubiò hîc Auguſtinus tuetur propriè capi textum D. Ioannis, & facto impleri, nec tantùm corde, ſed ore carnem & ſanguinem ſumi: quamuis ea res flagitiũ atrocius ſonet, quã fuerint veteris legis adulteria & homicidia. Quid ergo cõtraria loquetur, & ſibi repugnabit Auguſtinus? Sit ita ſanè potius, quàm eius authoritas non tãtum vnam Euchariſtiã, ſed innumerabiles ſcripturas conuellat, quæ ſpeciẽ flagitij videntur pręcipere, aut cõmemorare. Verùm facilè cõciliabitur repugnantia, ſi aduertamus, quid apud Auguſtinum ſignificet figurata locutio. Non enim apud ipſum repugnat, literalem eſſe, & figuratam eandem locutionem, vt cõſtat de omnibus factis & exẽplis prodigioſis veteris Teſtamenti, quorum literalem hiſtoriam defendit, figuratas tamen eſſe ait locutiones propter ſignificationem & finem, quorum cauſa omnis turpitudo & flagitium ab ipſis repurgatur. Nam niſi adulterium Thamar, infanticidium Abrahæ, Prophetæ homicidium, ad myſterium & religionis ſignificationem pertinerent, ſceleratæ eſſent ad literam actiones & locutiones. Sed quia

Falſum eſt omnia verba eſſe figurata, quæ flagitium videntur ſapere.
Geneſ. 22.
3 Reg. 20.
Eſay. 20.
Ezechiel. 4.
Oſee. 1. 2.
Hierem. 14.

Cõtra aduerſ. legis et prophet. lib. 2. cap. 9.

Aug. propriè capienda eſſe verba Chriſti.

Duplex eſt figura rerum et verborum.

in bonum finem à bona cauſa referuntur, in facto & hiſtoria rei geſtæ literales ſunt, figuratæ verò ex rerum ſignificatione & myſterio. Nam in ſcriptura & apud Auguſtinum, vt etiam apud Rhetores, duo ſunt genera figuratarum locutionum: vnum, quod in verbis figuratis verſatur, & appellatur figura dictionis: alterum, quod verbis propriis rem aliquam enarrat, ſed res enarrata & geſta aliud præter ſe protendit & denotat, vocatúrque figura rerum. Ob id nihil obeſt, eandem locutionem in verbis & re geſta propriam eſſe, ſed in relatione rei ad aliud, eſſe figuratam: vt omnia ſunt ferè ſcripta in veteri Teſtamento: quo in genere figurata eſt locutio de edenda carne Chriſti. Aduerſarij quod de figura rerum dixit Auguſtinus, ad perſuadendam figuram dictionis, & peruertendam literæ proprietaté, malè accommodant. Deinde Auguſtinus agnoſcit etiam locutionem de edenda carne Chriſti, literalem eſſe quoad rem, ſed figuratam quoad modum: ita vt in rei veritate edenda ſit caro Chriſti, vt verba ſonant. Sed figura conſiſtit in genere & modo edendi, quem ait intellectum à Capernaïtis, quaſi quædam laniena in carne Chriſti, vti fit in macello, putaretur exercenda. Si ergo à manducatione carnis Chriſti vtraque figura excluderetur, ita vt nullum in ea crederetur myſterium, nec ad charitatem Dei & proximi verteretur: aut ſi ferarum more caro illa diſcerperetur: flagitium vtique ſaperet illa locutio, nec in ſcripturis reperta ad literam capi poſſet. Sed cùm duplex illa figura veritati & proprietati literæ cohæreat: litera illa viuificatur, & comprobatur ab illarum figurarum ſpiritu, nec ipſa à ſua proprietate deperit, nec perimit, ſed per adiunctas figuras illas à flagitio repurgatur, & viuificat. Propterea in libris de doctrina Chriſtiana non ſcripſit Auguſtinus abſolutè locutioné illam flagitiú ſonare: ſed ait videri, ex litera nimirùm in ſe ſola conſiderata, nullo reſpectu habito beneficentiæ & charitatis diuinæ, ſed vt eripiatur talis flagitij ſpecies & opinio, addit finem illum commendandú, & ad illum relatam literá & locutionem eſſe figuratam, quia res ſignificata ſit figurata, & aliò quam ad nudum & ſimplicem carnis humanæ eſum referenda. Alibi verò etiam Auguſtinus modum edendi diſtinguit, cuius ratione etiam res ipſa verbis propriis expreſſa, figurata tamen eſt. Alibi verò apertè probat, viciſſim cum tali figurarum genere retinendam eſſe literæ & facti veritatem ac proprietatem in iſta locutione D. Ioannis de Euchariſtia. Neque ſolum id ait loco allato contra aduerſarium legis & Prophetarum, ſed cùm tam verè ſcribit epotandum à Chriſtianis ſanguinem, quàm verè omnis eius vſus interdicebatur in lege. Cùm Dominus, inquit, dicat, Niſi manducaueritis carnem meam, & biberitis meum ſanguinem, non habebitis vitam in vobis: quid ſibi vult, quòd à ſanguine ſacrificiorum, quæ pro peccatis offerebantur, tantoperè populus prohibetur, ſi illis ſacrificiis vnum hoc ſacrificium ſignificabatur, in quo vera ſit remiſſio peccatorum: à cuius tamen ſacrificij ſanguine in alimentum ſumendo, non ſolùm nemo prohibetur, ſed ad bibendum potius omnes exhortamur, qui volút habere vitam? Itaque dubitari nequit, quin Auguſtinus locutionem iſtam, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, propriè & ad verbum paſſim docuerit exponendam. Cum literali verò intelligentia figuram, qualem expoſuit, admiſcendam ſuadet, túmque declarandá, quoties apud rudiores agitur, qui de verbis Chriſti flagitij & immanitatis ſuſpicionem facilè concipiunt, quíque priuſquàm de myſterio & modo inſtituantur, abhorrẽt à tali locutione, ſicut clarè ſcribit libro de catechiſandis rudibus. Quantú verò ad Origené pertinet, certú eſt literá Ioannis occidere, ſi carnaliter, vt iacet, apprehẽdatur, quoad ré, & quoad modú, vt carnalis modus laniádæ ac vorádæ carnis humanæ intelligatur, quo in veteri Teſtamento accipiebantur ac gerebantur omnia, & quo Capernaïtæ in errorem & ſcanda-

Cum proprietate verborum ſtat figura rerum.

Auguſt. tract. in Ioan. 27. & in Pſal. 98.

In Euchariſtia propriè bibitur ſanguis. Aug. quæſt. 58. in Leuitic.

ſcandalũ prolapſi ſunt. Verùm ſi nihil de litera quo ad rei veritatẽ & facti ſubſtantiam detraxeris, ſed ad modũ & ad finem aſciueris ſpiritum, ſicut faciendũ Chriſtus admonuit, cùm ſubiecit, Verba quæ locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt: iam litera illa non occidet, quia ſpiritus vis & intentio diuina illi admiſcetur: nec tum illam ſimpliciter, & prorſus ad verbum, vti legem omnem capiebãt Iudæi, interpretabimur. Nec ſanè Origenes, aut vllus alius vnquam exiſtimauit ſtatim aboleri omninò literalem ſenſum & proprietatem, ita vt ad puras figuras textus redigatur, ſi quid fortè latens in litera, ſpiritu duce & adiutore, fuerit enucleandum: alioqui tot figuræ erunt, quot ferè textus myſteria fidei noſtræ continentes. Ideò literalis ſenſus duplex eſt: vnus, quo nihil præter ſonum ſyllabarum concipitur: alter, quo veritas quidem literæ & ſonus retinetur, nec in figuram transfertur: ſed ex virtute Dei & ſpiritu veritatem illam & ſonum interpretamur ac metimur. Præterea non tanti eſt vnus Origenes, vt fulciri poſſit eius authoritate fidei & religionis regula, præſertim cùm non ſemel eundem Ioannis locum propriè & ad literam repetiuerit, quemadmodum licet obſeruare per noſtrorum librorum capita, in quibus Origenes citatur.

Duplex literalis ſenſus in ſcriptura.

EX EO QVOD SACRAMENTALEM ESSE LOcutionem putent, Hoc eſt corpus meum, *contendunt Aduerſarij non eſſe propriam, ſed figuratam.* CAP. 2

ALTERAM regulam verbis ornant & amplificant, quantum poſſunt aduerſarij: contendúntque ſacramentalem eſſe locutionem, qua Chriſtus vtitur, cùm Cœnæ ſacramentum inſtitueret. Initio certaminis de Cœna Domini Carolſtadius vocabulum ſacramenti omninò explaudebat à diſputatione de Euchariſtia. Oecolampadio murus aheneus erant verba iſta, Caro non prodeſt quicquã. Poſtquàm munimentum hoc ſubuerſum à Luthero concidit, Sacramentarij quia viderunt ſacramenti nomen ſuis latebris aptum, & effugiis accommodum eſſe, ipſum cupidè inuaſerunt, in eóque proram & puppim conſtituerunt. A Cinglio aſylum iſtud noſtro tempore apertum fuit. Caluinus quidem occinit. Hic murus aheneus eſt, quod ſacramẽtum inſtituerit Chriſtus: ob ídque, quòd oporteat ſacramẽ- » taliter exponi eius verba pro communi ſcripturæ more. Nam ſacramentis omnibus » (inquit) hęc quaſi perpetua regula eſt, vt ſignum nomẽ rei ſignatę accipiat. Et tamẽ tũ religio fuit aſſerere, quòd iſta ſit perpetua regula. Nihilominus tãti fecit hoc figmentũ, vt alicubi ſcribat vnica regula totã litem finiri poſſe, ſi admitteretur à nobis ſacramentalis locutio. Beza ſanè tanquam conceſſum ponit, in oratione Cœnæ tropum eſſe retinendum, quem tanto conſenſu non omnes modò Euangeliſtę, inquit, ſed etiam Prophetæ perpetuò ſeruarunt, cùm de ſacramẽtis agerẽt. In ſumma iſtud eſt primũ, & quod exiſtimãt Sacramẽtarij inuictiſſimũ argumentũ, quòd de ſacramentis iudicãdum ſit ex ſimilitudine & communi ratione, per quam ſolitum volunt in ſcripturis nomen rei ſignificatæ tradi rei ſignificanti, & ſigno per metonymiam quandam. Porrò in eum vſum regulam illam edũt, vt in oratione, qua mẽtiuntur prolatum à Chriſto panem eſſe corpus ſuum, probent non aſſeri à Chriſto corpus ſuũ ineſſe pani, ſed tãtùm ſignificari, & quoties corporis & ſanguinis mẽtio fit in ſcriptura, toties ex regula, qua ſignificati appellatio ſigno datur, pro panis ſacramẽto accipi oportere. Nos autẽ in multis peccare aduerſarios & hallucinari, hoc loco docebimus. Principiò prodũt ſuam imperitiã, oſtendúntque minimè aſſequi,

Caluin. in vltim. admonit. Weſtphal.

Ex eo quòd ſacramentum Chriſtus inſtituerit, eius verba volunt eſſe figurata.

Lib. 2. de reſacrament.

Quid ſit propriè ſacramentalis locutio. quid ſit verè ſacramẽtalis locutio, quæ definiri debet, per quã natura ſacramẽti deſcribitur. Natura verò eſt ſacramẽti, vt aliud ſignificet & donet, quàm exteriùs appareat. Ideò ex proprietate locutionis ſacramentalis verba Chriſti in ſua proprietate manere oportet, quibus ſignificatur aliud, idipſúmque donari, nempè ipſum corpus Domini & ſanguinem, quæ exterius non ſentiantur, ſed locutione ſacramentis propria demonſtrantur. *Varij errores aduerſariorũ.* Deinde ponunt à Chriſto pronuntiatum, panem eſſe corpus ſuum, quod numquam ex ſcripturis demonſtrabunt, vt planum fit ex diſputatis à nobis de Tranſſubtantiatione, vbi etiam excutitur, quo in ſenſu protulerit Apoſtolus, Panem quem frangimus, eſſe communicationem corporis Dominici: ex quo ſtudent aduerſarij vim inferre verbis Chriſti, quaſi *Hoc eſt corpus meum*, idem valeat quod, *Hic panis eſt corpus meum.* Itaque cum ruat hoc illorum fundamentum, fruſtrà conantur regulam illam, & eius vſum Chriſti orationi applicare. Deindè improbè faciunt, cùm ex regula à ſcripturis non tradita, planis & propriis ſacris literis enituntur præiudicium afferre, atque ex paucis exemplis, eiſque detortis regulam conficere. Quæ verò producunt, nihil ferè cum ſermone Chriſti de Euchariſtia affinitatis habent. Falſum eſt etiam ſacramenta, & potiſſimùm Euangelica, figuratis dictionibus promulgari. Imò repugnat eorum naturæ talibus inſtitui & explicari, vt in prima Repetitione probatum fuit. Ac licet Chriſti propoſitio, qualem fingunt, in ſcripturis extaret, non tamen quod ipſi intendunt, corporis Chriſti & ſanguinis præſentiam atque exiſtentiam à ſacramento panis & vini excluderet: id quod impelluntur fateri ex aduerſariis coryphæi, tametſi pugnantia loquantur. Imprimis ergo quæritur, An vlla vox in Prophetarum vel Apoſtolorum ſcriptis reperiatur, quæ certam ac definitam eloquendi rationem de ſacramentis præſcribat: an Apoſtoli vſquam, ſiue Prophetæ, generatim de ſacramentis agant: ita vt eorum declarationem ad aliquam elocutionem & figuram dicendi alligent. *Sacramentalis regula aduerſariorum non eſt in ſcripturis.* Inſuper, an aduerſarij Euchariſtiam in ſacris literis ſacramentum nuncupari apertè legant, vt eam ſacramentorum legi aſtringant: An in eiſdem ſcripturis reperiantur de ſacramentis decidendum ex aliorum ſimilitudine & comparatione, ac non potius ex propria cuiúſque inſtitutione. Fatemur quidem eſſe aliquam inter ſacramenta ſimilitudinem: ſed præterita cuiuſque ſacramenti propria & peculiari inſtitutione ex ſola ſimilitudine iudicare, aut ſimilitudinis rationem eo vſque extendere, vt contra diſerta inſtitutionis verba, abſque clariori Spiritus ſancti declaratione aliquid de ſingulis ſacramentis credendum ſtatuatur, manifeſtè falſum eſt: Vera enim, perpetua & immota eſt hæc regula, De ſacramentis iudicandum eſſe ex propria cuiuſque inſtitutione, & deſcriptione: ita vt non ex loco ſimilium, ſed ex verbo Dei, quod de ſingulis ſacramentis peculiariter extat, tractanda & moderanda ſit illa ſimilitudinis ratio, quæ inter ſacramenta intercedit, quemadmodum iam in prima Repetitione euicimus. De Agno enim Paſchali, non ex inſtitutione circunciſionis & ſimilitudine iudicabatur, ſed ex verbo Dei, quo ritus iſte primùm inſtituebatur: Et quòd Paſcha ſit ſignum ac monumentum facti præteriti, & admonitio futuræ liberationis, non ex loco ſimilium decernitur, ſed afferuntur manifeſta teſtimonia in verbo Dei, vbi eius inſtitutio traditur. Idcirco quantum aduerſarij à verbis inſtitutionis hanc quæſtionem conantur abducere ad ſimilitudines, ex quibus quiduis ſuo arbitrio poſſunt fingere, & ſtatuere: tanta nobis diligentia curandum eſt, vt hanc controuerſiam ſemper ad fontes inſtitutionis, & intra illius alueum omnem diſputationem contineamus. Ita enim multæ præſtigiæ detegentur, ac plana erunt omnia. Rogamus iterum Sacramentarios, quodnam funda-

fundamentum ex ſcripturis afferant ſuæ præclaræ illi de ſacramentis rationi. Cinglius initio laborabat, vel vnum in ſcripturis inuenire exemplum, cùm ipſi ſuppeditauit Diabolus, Agnus eſt phaſe. Ex particularibus quibuſdam exemplis de ſcriptura collectis poſtea Caluinus modeſtiùs concluſit, quaſi perpetuam legem de ſacramentis fieri poſſe. Sed cùm à doctis & indoctis, qui ſaltem primis labris guſtarunt Dialecticorum præceptiunculas, repelleretur, quòd ineptè ex nonnullis particularibus inferret indefinitam & generalem concluſionem: tandem quaſi quidam dictator, qui merum imperium in omnia ſacra poſſideat, qui leges figat » & refigat, interpretetur ad nutum, temperet & ampliet: Simpliciter (inquit) dici- » mus, vbi de ſacramentis agitur, certum ac peculiarem loquendi modum ex per- » petuo ſcripturæ vſu tenendum. Vt laboranti magiſtro in hoc cardine diſputationis Beza opem ferat, impudentiori aſſeueratione tanquam notum & confeſſum ponit, in oratione Cœnæ tropum eſſe, quem tanto conſenſu non omnes modò Euangeliſtæ, ſed etiam Prophetæ perpetuò ſeruarunt, cùm de ſacramentis agerent. Sed cupimus, inquam, per illos demonſtrari hanc regulam ex verbo Dei, quo dicatur hanc eſſe perpetuam formam loquendi de ſacramentis, vt per metonymiam nomen rei ſignatæ imponatur ſigno. Adnota lector, fraudulentam aduerſariorum tergiuerſationem. Si enim inſipidam conſequentiam ex ſingularibus exemplis contextam repudiamus, regulam eſſe generalem defendunt: Ipſam ſi nobis teſtimoniis ſcripturæ probari petimus, veterem recinunt fabulam, & exempla ſingularia proferunt. Egregium ſanè condimentum his ineptiis adhibet Beza, vt » compactam de ſingularibus regulam corroboret. Paulus (ait) ſic ad Romanos diſ- » putat: Abraham credidit Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam: ergo non ex operi- » bus, ſed ex fide eſt iuſtitia. Quid autem (inquit Beza) magis eſt ſingulare, quàm v- » nius hominis exemplum, à quo tamen colligit Apoſtolus vniuerſalem regulam? Reſpondemus Apoſtoli ratiocinationem artificioſam & iuſtam eſſe: quia ipſe tanquam ex ſcripturis confeſſum & extra controuerſiam relinquit, vnam eſſe omnibus propoſitam adeò ordinariam viam iuſtitiæ & ſalutis rationem. Nec præcipuus huius argumenti neruus ſitus eſt in ſingulari exemplo, ſed in generali illa promiſſione, Patrem multarum gentium conſtituam te: quæ cùm de propagatione Eccleſiæ imitaturæ fidem Abrahæ agat, docet non alio modo ſpirituales eius filios apud Deum iuſtitiam conſecuturos, quàm quo ipſe eam eſſet adeptus. Ideo Abrahæ exemplum vigore illius promiſſionis inſtar perpetuæ fuit regulæ, ex qua de iuſtificatione eſſet ſtatuendum. Verùm nequaquam ſimilis eſt ratio in Caluini & Bezæ ſyllogiſmo. Nam nihil ex ſcripturis apparet, quo tanquam certum ponamus, omnia ſacramenta vno genere locutionis tradi oportere: ſi quidem habet vnumquodque ſacramentum, vt Spiritui ſancto placuit, ſuam dignitatem & diſtinctionem: neque ille ſeſe aſtrinxit formis excogitandarũ ad noſtrum arbitrium locutionum. Ex nudis inſuper exemplis, & quidem alienis toto genere à Cœnæ controuerſia, verba Euchariſtiæ Caluinus & Beza contorquent: Apoſtolus verò ſermoni Dei innititur, qui omnes ſaluandos prædixerat ad imitationem Abrahæ. Ob id aptiſſimè ex eo de aliis omnibus colligit. Minimè verò ſcriptum eſt, ſacramenta omnia inſtituenda eſſe in modũ & formam circũciſionis, aut agni, vt ex his præiudicium Euchariſtię fiat. Pręterea tantùm abeſt, vt proficiſcatur argumentum de ſacramentorum analogia à Spiritu Dei qui loquebatur in Prophetis & Apoſtolis, vt Cinglius Diabolo referat acceptum. Nam cùm ipſe ſentiret nihil eſſe ſolidi in horum & ſimilium exemplorum multitudine, Semen eſt verbum Dei, Vinea eſt Eccleſia, Septem vaccæ ſunt ſeptem anni: magna ſolicitudine conquiſiuit exem-

Ex particularibus paucis exemplis volũt ſtatuere generalem regulã. Caluin. in Heſhuſ. Beza in eundem.

Quãdo ex vno ſingulari conſtitui poteſt regula.

Regula, vt eam applicant aduerſarij, diabolica eſt.

plum aliquod commodius: nec tamen ei maximo studio indaganti occurrit quicquam, donec ille, de cuius colore dubitat, atérne an albus fuerit, in somno apparuit, & subiecit hoc ipsum exemplum, quo maximè nituntur Cingliani & Caluinistæ: Est enim phase Domini. Meminerit igitur pius Lector, quæ possit esse authoritas eius argumēti, quod Cinglio per somnium est reuelatum, & quidem ab eo, de quo ipse dubitare mauult, quàm dæmonium ac genium malum fateri liberrimè: attamen hoc vnicum est fundamentum muri ahenei, cui Caluinistarum fides & confessio de Eucharistiæ verbis superstruitur. Adhæc taceri non debet, Valentinianos & Arrianos proprietati scripturarum, quibus vera Christi caro & diuinitas asseritur, ex iisdem locis studuisse tenebras obducere, quibus Cingliani & Caluiniani elaborant *Hoc est corpus meum* obscurare. Valētinus sanè, vt fictitium corpus à Christo indutum & scripturas, quæ ipsum carnem factum de virgine palàm faciunt, figuratè explicaret, Spiritum sanctum columbam eo modo quo Christum carnem dici respondebat. Arriani, vt patris affirmationem, Hic est filius meus dilectus, à proprietate literæ ad metaphoras & alias figuras abducerent, has cum aduersariis locutiones in exemplum citabant: Ego sum vitis, ostium, & similes, de quibus ita scribit Athanasius: Admiror cur isti, cùm vnus sit Deus, plures secundum sua excogitata, figuras, sapientias, & verba introducant, alterúmque adhuc proprium & naturale verbum patris existiment, in quo hunc filium procreauit, quem verum filium per metaphoram ac secundarium intellectum appellari censent, non aliter quàm & Vitis, & Via, & Ianua, & Lignum vitę, Sapientiáque nomine tenus nuncupatur: esse tamen nihilo ob id minus & alteram sapientiam propriam, & veram patris ingenitam illam, & coëxistentem cum ipso, in qua cùm hunc alterum creasset, nominauit eum ex participatu naturæ illius sapientiæ sapientiam. An non, obsecro, istud est Caluinistarum cum Arrianis commune delirium, vt *Hoc est corpus meum* explicetur impropriè propter aliquem respectum ad verum Christi corpus, quod existat in cœlo cum Deo? Sed Arrianis deteriores sunt isti, quòd illi locutiones asciscerent, quæ efferrentur de eodem Christo Dei filio: isti nullam allegant, quæ de eodem Christi corpore capi possit eo sensu, quem infarciunt huic locutioni *Hoc est corpus meum*. Ne verò quis suspicetur nos potius declinare regulam quasi verissimā, quàm excutere velle, ne illa irretiamur: sed contrà vt intelligant omnes quàm sit futile commentum istud, quod meretricia fronte asseuerant Caluinistæ, demonstremus in Apostolicis literis falsissimum esse sacramenta metonymicis locutionibus promulgari, ita vt nomen rei significatæ soleat signo externo attribui. Quoniam conuenit inter nos Baptismum sacramentum esse, quod institui, vel cuius saltem proponi necessitatem ac salutarem efficaciam, vetus omnis assentitur Ecclesia, cùm apud Ioannem scribitur, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei: Deinde promulgatur eiusdem institutio, Euntes baptisate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: nulla hîc metonymia, nulli tropi, sed simplicissima oratio est, quæ tamen disertè de sacramentis concionatur. Scio eò væsaniæ & insaniæ progredi Caluinum, vt dicat hîc aquam vocari Spiritum, cùm ab ea distinguatur expressissimè in eo textu, & vbicunque de baptismo agitur. Etenim in Actis Apostolicis in propria sua significatione aqua & spiritus retinentur, cùm Cornelij familia & Samaritani, atque alij baptismo tincti narrantur. Nouimus quidem aquæ nomine significari Spiritum à Christo, quando dixit: Si quis sitit, veniat & bibat: flumina ventre eius fluent aquæ salientis in vitam æternam. atque ita quidem aqua pro Spiritu affertur per quandam similitudinem, sicuti per metaphoram ipse vocatus est Leo, Lapis, Vitis: sed ibi nulla fit

August. lib. de agon. Christ. cap. 22.

Valentiniani et Arriani eo pacto corrumpebant scripturas, quo Sacramentarij.

Sacramenta nō instituuntur metonymicis locutionibus.

Mathei. vlt.

Acto. 8. & Acto. 10. et. 8.

Ioan. 7.

de ſacramentis mentio, vt inde metonymica ſacramentorum regula corradatur. Aquam baptiſmi,ſymbolum eſſe,quo ſanguinis Chriſti &Spiritus efficacia repræſentetur,extra controuerſiam eſt: tantùm quæritur, An in ſcripturis legatur locutio de baptiſmo,in qua nomen ſanguinis & Spiritus per metonymiam prædicētur de aqua, ſiue pro aqua ſignificante ſanguinem & ſpiritum,ita vt enuntietur,aqua eſt ſpiritus: vt ad eius ſimilitudinem interpretemur, *Hoc eſt corpus meum*, pro pane ſignificante corpus per metonymiam. Nuſquam iſtud in ſcripturis reperient aduerſarij. Etiamſi euincerent aquam in baptiſmo nominari pro ſpiritu,nō inde efficerent tamen quod volunt: quia contrà oporteret oſtendere ſpiritum pro aqua exprimi, ſicut corpus Chriſti pro pane ſacramentali, priuſquàm conuenire locutiones,& in vtroque ſacramēto eandem congruere metonymiam probatū ſit. Conatur quidem iſtud præſtare Caluinus in dicto Pauli:Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti:quaſi per metonyniam primum nomine ſecundi appelletur,& renouatio Spiritus ſancti metonymicè pro ablutione aquæ exprimatur. Quòd ſi fit, ergo ſalutem aſſequeremur ſola ablutione aquæ bis enuntiata,etiam ſine renouatione ſpiritus,cùm affirmet Apoſtolus nos illo lauacro & illa renouatione ſaluos fieri. Hoc quidem doctrinæ Caluinianæ repugnat omninò,quæ lauacrum aquæ tantùm habet pro externa teſſera ſpiritalis renaſcentiæ, & non tanquam medium,quo Deus ſalutem impertiat. Sin ex aduerſo aqua apud Ioannem, & lauacrum regenerationis apud Paulum ſignificant ſpiritum & renouationem ſpiritus ſancti,idem quoque bis efferetur,& dicetur, Niſi quis renatus fuerit ex Spiritu,& ſpiritu:&,Saluos nos fecit per renouationem Spiritus ſancti, & renouationem Spiritus ſancti. Quod ſi ſic agitur, iam omnia de baptiſmo ſcripta, ad Spiritum venient referenda,& ſpiritaliter intelligenda,ac proinde nulla corporalis ablutio adhibenda. Nam quæ reſtabunt teſtimonia Canonicæ ſcripturæ de baptiſmo corporali,& ſacramentali ſiue externo,ſi vbicunque legitur aquæ, ſiue lauacri, atque ablutionis appellatio,non aqua nec lotio viſibilis, ſed Spiritus ſanctus intelligendus ſit: certè quicquid dictum fuerit de aqua baptiſmi, licebit contendere capiendum pro gratia Spiritus ſancti. Quanto ſatius fuerit ſimplicitatem Apoſtolorum ſequi, & ſalutem imputare toti ſacramento baptiſmi compoſito ex aqua & ſpiritu,quemadmodum in alia Repetitione diſſeremus,& non per violentas metonymias atque inuſitatas impietatem adaugere? Apoſtolus lauacrum regenerationis ad aquam pertinere alio loco oſtendit, quo Eccleſiam mundari ſcribit lauacro aquæ,& verbo vitæ:vbi lauacrum aquę pro externo regenerationis lauacro collocat,ſicuti verbum vitę:cui adiungit renouationem Spiritus ſancti, ſicuti Ioannes annectit aquam & Spiritum,vt diſtincta ac diuerſa,quemadmodum pręclarè Auguſtinus monet in eiuſdem Ioann. epiſtolam à quo ſine controuerſia vt duo numerantur aqua & Spiritus, cum ait, Tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, Spiritus,Aqua & Sanguis,& hi tres vnum ſunt. Claudicat itaque & labaſcit ficta ab aduerſariis regula in primo noui Teſtamenti ſacramento. Nec viciſſim quoties in baptiſmi negotio Spiritus memoratur,poſſunt aduerſarij pro aquæ ſigno accipere,vt locum habeat eorum ſacramētalis regula. Dicitur Chriſtus in baptiſmo ſuſcepiſſe ſpiritum,eundémque familia Cornelij ante baptiſmum: promittitur Chriſtus baptiſaturus in Spiritu. Eóne inſanię venient aduerſarij,vt Spiritum hîc interpretentur pro aqua ex ſacramentali regula? Fruſtrà contra illos de aliis quinque nouę legis ſacramentis exciperem, cùm tamen ſatis nequeam mirari eorundem proterniam atque mentis cęcitatem ex malitia profectam. Nuda ſigna ac verba figurata de antiquo Teſtamento excerpta nominant, & inſcribunt ſacramenta, quia tan-

Ad Titum. 3.

Epheſ. 5.

Auguſt. tract. 6. I. Cano. Ioan.

1. Ioan. cap. 5.

Matth. 3. & Acto. 10.

tùm aliquid aliud sua significatione repræsentant: & detrectant concedere, vt habeantur & appellentur sacramenta noui Testamenti, quæ non solùm verbis quibus describuntur, expressè dicuntur & denotantur esse sacramenta, sed ipso opere quo exercentur, non tantùm aliud significant, sed rem sacram ac planè diuinam exhibent ex scripturarum contestatione: cuiusmodi est matrimonium, Episcopalium manuum ad confirmandum siue ad ordinandum impositio: prolata per legitimos ministros pœnitenti peccatorum remissio atque absolutio: de oleo sancto per presbyteros ægrotorum inunctio: quæ iuxta expressas scripturas designant, & designatam afferunt suscipienti aliquam gratiam. Nullum tamen horum omnium in sua institutione aut vsu per locutiones metonymicas ab Apostolis traditur. Vt autem etiam de Eucharistiæ sacramento loquamur, an vbi scribitur, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo: &, Qui manducat & bibit indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini: &, Panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Christi est? an, inquam, audebũt hîc carnem, corpus, & sanguinem ex sacramentali regula pro pane & vino, sacramento corporis & sanguinis exponere? Quòd si ad legem & Prophetas prouocarint, vt suam indè emendicent regulam, nisi fallor, illos oportebit philosophari in hunc modum, vt Suenkfeldius faciebat. Ex veteris Testamenti sacramentis nõ potest probari esse propria Cœnæ locutio, aut præsentia corporis & sanguinis Christi in Eucharistia: ergo nec iuxta expressum verbum noui Testamenti credenda est. Quid si nec illorum regula in omnibus locutionibus sacramentalibus antiquæ legis locum habeat? Quid si magna pars exemplorum quæ allegant, ab ipsis corrumpitur, maláque fide citatur, nec inter vera sacramenta reponitur, nec cum locutione Christi de Cœna, affinitatis quicquam habet, dignósne existimabis aduersarios, cum quorum falsitate, impietate atque impostura fidem & religionem veteris Ecclesiæ commutes? Quod enim producitur ab ipsis, Circuncisio est fœdus, &, Agnus est phase, textus eos mendacij arguit. Legitur quidem in Genesi, Hoc est pactum meum, quod seruabitis inter me & vos. Circumcidetis ex vobis omne masculinum. Non scribitur, Circuncisio est pactum: quia non ipsa circuncisio, sed præceptum de circuncisione, propriè fœdus extitit: sicut apud Hieremiam decalogus ipse dicitur, vetus pactum, quod irritauerunt Iudæi. Idcircò in Genesi subiungitur: Et erit pactum meum in carne vestra: perinde ac si diceretur, Obsignabitur pactum meum, & complebitur in carne per circuncisionem, quæ statim pòst rectè vocatur signum fœderis, sed longè alia significatione quàm volunt aduersarij panem signum dominici corporis censeri. Sed nec legitur, Agnus est phase: sed tota ceremonia & actio Israëlitarum, quæ præscribebatur ad parandam fugam ex Ægypto, & transitum, nominatur Phase. Attamen etiam sacrificium quod tum fiebat de Agno, vocatur etiam à scriptura Phase: quin imò & Agnus ipse appellatur Phase, his verbis: Non confringetis os phase: sed nusquam in scriptura occurrit, Agnus est phase. Demus vtramque locutionem ibi reperiri, atque in vtraque signum pro re significata collocari: non tamen sunt sacramentales locutiones, de quibus regula siue ab Augustino, siue ab alio componitur. De his enim sacramentis fertur & signis quæ similitudinem gerunt & analogiam quandam rei significatæ, ob illámque nomen eius induunt. Atqui circuncisio signum quidem erat fœderis, sicut effectus suæ causæ indicium facit, & ipsam in memoriam reuocat: nullam tamen imaginem fœderis præ se ferebat. Agnus erat monimentum & signum transitus, non tamen vlla similitudine naturæ ipsum referebat. Circuncisio non erat verum sacramentale signum fœderis, sed spiritualis circoncisionis, quemadmodum ab Apostolo explicatur.

Ne quidem locutio metonymica locum habere potest in Eucharistia.

Genes. 17. De locutione, Circuncisio est fœdus.

De locutione, Agnus est phase.

Exod. 12.

Ad Rō. 2. et 4.

plicatur. Nec Agnus erat sacramentale signum transitus, sed ipsius Christi oblati, vt à Ioanne & Paulo docetur. Qua de causa vt ex his sacramentales locutiones fabricent aduersarij, oporteret in scripturis legi, Circuncisio manufacta est circuncisio spiritualis, Agnus Iudaïcus est Christus. Abrepti aduersarij extra rem omnes locutiones metaphoricas in sacramentalibus numerant, & omnia genera signorum in sacramentis reponunt: ita vt secundum ipsos tot extent in scripturis sacramenta, quot sunt rerum aliarum signa. Ideò ad maiorem exemplorum copiam cumulant & coaceruant, Ego sum ostium, vitis, pastor, leo, agnus: Septem spicæ dicuntur esse septem anni: Altare & ciuitas Hierusalem Dei nomine nuncupantur: aliáque huiusmodi propè infinita. Cùm desunt exempla accommodata, Caluinus ista fingit, quasi in scripturis expressa, Sacrificia sunt propitiationes peccatorum, Arca est Dei præsentia: quibus omnibus respondemus, nec sacramentales esse locutiones, nec quicquam sermonem Christi de Eucharistia cum ipsis habere commune. Omnes enim illæ propositiones, etiam ista, Circuncisio est fœdus, Agnus est phase, sunt disparatæ: non autem ista, *Hoc est corpus meum*, quæ etiam apud Dialecticos identica est ex pronomine demonstratiuo substantiæ, non disparata. Nec contenti sunt aduersarij dissimiles & discrepantes propositiones huic comparare, sed audent pauca Christi verba vitiare, ipsisque addere, quasi dixerit, Hic panis est corpus meum: vt ex identica disparatam reddant, & quoquomodo conuenientem cum his quas consarcinant. Sed nullus Euangelista scribit dictum à Christo panem esse corpus suum: nec quod est elocutus, talem potest sustinere interpretationem, sicut probatur in Transsubstantiationis Repetitione. Deinde scriptura perpetuò ferè aliquid apponit, quibus illas locutiones esse figuratas demonstret. Si circuncisionem vocauit fœdus, si Agnum phase, statim expoliuit, & addidit signum fœderis, & trãsitus monimẽtum, aut victimam transitus. Si Christum pastorem appellauit, qualem intelligat, explanat, cùm ait, Cuius sumus oues: si vitem, cuius simus palmites: si ostium, quo nobis ad patrem pateat ingressus: si petram, quæ spiritalis sit: si leonem, qui de tribu Iuda existat: si locum & altare vocat Dominum, causam interserit, quatenus nimirum in ipso videtur & colitur. At in tota disputatione de Cœna nullum verbum inuenitur, quod locutionem in figuram necessariò inflectat, nulla expolitio quæ sensum aliò trahat quam litera sonat: imò quæ adiungitur explanatio, literam in naturali significatu confirmat, *Hoc est corpus* quod pro vobis, inquit, datur. Nec pudet aduersarios cum ista metaphoricas illas cõferre, Ego sum vitis, ostium, leo: quibuscum si quadraret, non debuit Christus efferre, Panis est corpus meum, vti placet aduersariis, sed, Corpus meum est panis: quoniam vt in illis propositionibus prædicatum attribuitur per metaphoram subiecto, ita decebat in oratione Christi panem per metaphoram applicare corpori domini. Nec in illis signum recipit nomen rei signatæ, sed contrà res signata, nimirùm Christus, nomen signi admittit, vt vitis dicatur, aut leo: ob ídque à sacramẽtalibus locutionibus sunt reiiciendæ. Nec verò maiorem fidem aduersariorum speres in exemplis quæ de nouo Testamento seligunt: vt, Columba, & linguæ igneæ erant Spiritus sanctus: Ioannes est Helias, Petra erat Christus: quorum imprimis nullum par est huic, *Hoc est corpus meum*, nisi prius probatum fuerit dictũ à Christo, Panis est corpus meum: sempérque scriptura aliquid interponit, quod declaret vnum non esse alterum in substantia, sed in similitudine aut virtute. Ioannem quidem Heliam esse asseruit, sed in spiritu & virtute: Spiritum quidem visum, sed tãquam columbam. Pari stropha veteres hæretici suadebant Christum hominem appellari, sicuti Columbam & igneas linguas Spiritum. Quibus cùm respondent Patres, diuersum loquendi

Ioan.19. 1.Corinth.5.

Petũt exempla à rebus quæ nõ sunt sacramenta.

Genes.22.33. Ezech.48. Exod.17.

Vt dictũ Christi nõ conueniat cum exemplis aduersariorũ.

Exempla de nouo Testamẽto.

genus de columba & de Christo obseruant, vti nos in istis exemplis, & in locutione de corpore Christi. Non columba descendit (inquit Ambrosius) sed quasi columba. Memento quid dixerim, Christus carnem suscepit, non sicut carnem, sed carnis istius veritatem. Christus verè carnem suscepit: Spiritus enim sanctus in specie columbæ, non in veritate columbæ, sed in specie columbæ descendit de cœlo. Hoc idem responsum aliquoties reddit Augustinus. Sed nec Christus dixit, *Hoc est tanquam corpus meum*, nec ait, *Hoc est corpus meum* in spiritu & virtute. Quinetiam si concesserimus scribi, Columbam esse Spiritum sanctum, non tamen erit locutio sacramentalis similis huic, *Panis est corpus meum:* quia non consistit similitudo inter Columbam & Spiritum sanctum, sed inter Columbam & Christum à Spiritu sancto inunctum. Nam Columba repræsentabat Spiritum sanctum, vt effectus suam causam. Per similitudinem verò indicabat Christum perfusum spiritu mansuetudinis, quo pacem & misericordiam Dei, tanquam Columba exarca emissa, pauperibus & contritis corde nuntiaret. Itaque vt ad rem accommodaretur propositio, sic esset enuntianda, Columba est Christus. Palmarium ducunt exemplum aduersarij, & irrefragabile, quo affirmat. Apostolus, Petram esse Christum, vt potè cuius esset signum & sacramentum. Verùm nec ista locutio respondet Christi orationi, nisi constiterit scriptum, *Panis est corpus meum:* quod meritò constanter negamus. Præterea non dubitatione caret, An locutio illa recta sit & naturalis, an figurata, cùm non appareat manifestè de qua petra Apostolus intelligat. Non enim tantùm ex petra Oreb, aut in Cades ad aquas contradictionis ex rupe subministrata est aqua populo in deserto per Dei potentiam, sed aquæ amaræ dulces euaserunt. Ostensi sunt duodecim fontes, & ex puteo prope Arnon Deus Israëlitas adaquauit. Ideò vt Manna quiduis collatum populo ad victum in solitudine vocatur ab Apostolo cibus spiritualis: ita omnis potus Israëlitis erogatus à Deo in deserto, vocatur spiritualis potus, non solus is qui de saxo fuerat elicitus. Quamobrem expressè scribit Apostolus, potum illum effusum non è petra materiali, & aliquo in loco defixa, sed ex petra spiritali, & quæ sequeretur populum quocunque pergeret. Hanc verò fuisse Christum exponit, cuius spiritalis & diuina virtus potum suppeditabat populo, quotienscunque egeret. Nominat autem petram potius quàm puteum aut fontem, à digniori & excellentiori parte: quoniam beneficium eius, gratia & potētia magis apparuit in administratione aquæ de petra, quàm ex aliis locis. Et quoniam petra materialis percussa, vt efflueret potus, plus similitudinis habuit cum Christi latere effosso, quàm aut putei aut fontes: itaque Christus non solùm tum erat spiritalis petra, sed erit in æternum re vera & sine figura: significabatur tamen ab illa deserti petra materiali. Quòd si Apostolus non apposuisset spiritalitatis dictionem ad petram, & non adiunxisset proprietatem, quæ materiali re vera non potest competere, vt quocũque locorum sectaretur populũ, ac tantùm enuntiasset, Bibebāt de petra, pretra autē erat Christus, proculdubiò metonymiæ daretur occasio. Græci quidem Theologi Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, atque alij, suis in Apostolum Commentariis, locutionem illam sine figura interpretantur, quos adiuuant rationes allatæ. Nissenus etiam in tractatu de petra vitæ sic loquitur: Bibebant de spiritali petra subsequente, petra autem erat Christus. Quando dixit quòd potus esset spiritalis, nihil habebat quod immutaretur, sicuti nec in Manna. Ex modo scaturitionis probat, quòd potus esset spiritalis: neque enim propria petræ natura aquam emittebat, sed alia quædam petra spiritalis, Christus nimirùm, qui quicquid fiebat, efficiebat. Subsequente significat, quòd Christus semper vnà adesset, & omnia ederet miracula. Alia opinio censet ab Apostolo capi petram pro ipso

Ambros. lib. 1. de sacram. ca. 5. Aug. lib. 2. de trinit. ca. 6. & de Agone Christi.

De exemplo, Petra erat Christus.

1. Cor. 10.

ipſo potu in deſerto, & ſpiritalem petram dici, vt antea ſpiritalem cibum & potum, quoniam non naturaliter, ſed diuinitùs exhiberentur. Caluinus in inſtitutione, nomine petræ rupem intellexerat, de qua Moſes aquas excuſſerat: ſed ab Vveſtphalo edoctus, non iam ſaxi duritiem accipit, ſed ex ſaxo profluentem potum. A potu igitur ſpiritali voluit ſignificatum Chriſtum. Per nos ſanè liceat ſic exponere: ſed quærendum reſtat, quomodo Chriſtus ſignificatus ſit. Oportet vtique vt iſtud fiat in ſacramento aliquo noui Teſtamenti, qui potus ſit & Chriſtus ipſe. Vt enim Apoſtolus ſcripſit per maris trãſitum deſignari baptiſmi ſacramentum, ita per cibum & potum Iſraëlitarum intendit denotare aliquod noſtrum ſacramentum in cibo & potu, qui Chriſtus ſit re vera per potum Iſraëlitarum ſignatus, cùm nihil omninò Iſraëlitarum potus ſimilitudinis præberet cum Chriſto, vt ipſum abſolutè & in ſua natura repræſentaret. Itaque cùm nullum ſacramentum noui Teſtamenti in eſu & potu conſiſtat, qui reſpondeat Iſraëlitarum victui ſpiritali, niſi ipſa Euchariſtia, neceſſe eſt vt eius cibus & potus ſit Chriſtus re vera: alioqui, quod volunt aduerſarij, locutio iſta, Petra erat Chriſtus, non erit ſacramentalis, & metonymica, niſi aliquid ſignificet quod per ſimilitudinem & conuenientiam cum Iſraëlitarum potu re vera ſit Chriſtus. Quapropter tantùm abeſt, vt iſta Apoſtoli metonymia deſtruat proprietatem huius enuntiationis, *Hoc eſt corpus meum*, vt illam planiſſimè aſtruat, & confirmet. Nam docet id quod ſeruat ſimilitudinem aliquam cum Iſraëlitarum potu, & bibitur in nouo Teſtamento, re vera Chriſtum exiſtere, ſicut declarat Euchariſtiæ locutio, *Hoc eſt corpus meum*. Ridiculum eſt metonymiam à metonymia ſignificari, figuram à figura, & non figuræ veritatem. Nam falſò ſubieciſſet Apoſtolus, Omnia illis in figura contigiſſe, vnde nos admoneret in nouo Teſtamento veritatem figurarum expiſcari. Quod vt declinaret Caluinus, literam Apoſtoli ſuo more corrumpit, aítque omnia in exemplum noſtrum Iſraëlitis contigiſſe, non in figuram, cùm typi dictionem Apoſtolus eo loco habeat. Fruſtrà in eodem ac proximo capite tantoperè veritatem Euchariſtiæ ſtuduiſſet enucleare, cuius cauſa figuras præmiſiſſet. Si enim eadem figura nobis traditur Chriſtus in Euchariſtia qua Iudæis, cur Apoſtolus inter nos & illos figurarum diſcrimen poſuit, & poſt Euchariſtiam nõ addit, hoc in figura nobis ſicut patribus accidere? Tertia opinio probat, quæ ſatis frequens antiquis Theologis quibuſdam eſt, à quibus fortaſſè ipſa hiſtoria Iſraëlitarum & Apoſtoli litera non penitùs fuit expenſa, vt petra ſimpliciter pro rupe deſerti vſurpetur, & ſpiritalis cognominetur pro alterius ac ſublimioris rei ſignificatu: Et nos vltrò admittamus iſtum ſenſum, cùm ſuis authoribus non careat, nec metonymiam repudiemus: Sed quid indè, obſecro, efficietur & colligetur? An quòd iſta locutio ſufficiat ad proprietatem omnium affirmationum, quæ de omnibus articulis fidei in ſcriptura comperientur, eneruandam? Cur enim non cõtendetur omnes metonymicas eſſe? cur non in probationem allegabitur, Petra erat Chriſtus? Quòd ſi valebit exceptio, tanquam à particulari ad vniuerſale claudicet conſecutio, & hîc quoque valeat eadem reſponſio. Multò verò magis valeat Apoſtoli declaratio, qua expreſſis literis & ſyllabis teſtatur hanc locutionem, Petra erat Chriſtus, & ſimiles de ſacramentis veteris legis, ad Chriſtum & veritatem eius relatas, figuratas eſſe ex eo, quòd omnia in figura tum Patribus contingerent. De noui Teſtamenti ſacramentis non ita ſcripſit, nec ita ſenſit, cùm antiquis figuris illa oppoſuerit, & ex Chriſti traditione, non ex figurarum conſenſione, ſed potius diuerſitate & adimpletione de Euchariſtia ſtatuendum & credendum docuerit. Cùm ſatis Beza aduerteret Caluinum vim inferre ſcripturarum exemplis, quæ citaret, ad fabricandam ſuam metonymiam & ſacramẽtalem regulam impuriſſimus

Caluin. lib. 4. inſt. cap. 17.

Caluin. corrũpit textum Apoſtoli.

Beza ex poëtis citat exempla contra verba Christi.

poëta de poëtis clariora & expreſſiora, vt exiſtimat, emendicat, vt ſcripturas & religionem Chriſtianam in artem poëticam redigat. De Homero iſtud excerpit, Αὐτὰρ κήρυκες ἀγαυοὶ ὅρκια πιστὰ θεῶν σύναγον: id eſt, Sed præcones ſplendidi iuramenta fidelia deorum contulerunt. De Virgilio ſubiungit, ---*Quíque arma ſecuti*
Impia, nec veriti Dominorum fallere dextras.

Apud Homerum contendit iuramenta collocari pro victimis, quibus interpoſitis iurabatur ſanctè: ita vt ſit Bezæ eadẽ metonymia cum iſta, *Hoc eſt corpus meum*, quia iuramenti nomen tanquam rei ſignificatæ exprimatur pro victimis, quæ iuſiurandum & fœdus firmarent, ſicut apud Virgilium dexterarum nomine fidem & iuſiurandum metonymicè vult intelligi, quòd vltrò citróque dextræ præberi ſoleant in ſignum fidei ac fœderis. Sed quid ſimile habent iſta cum verbis noui Teſtamenti? Nam primùm non dicit Homerus, iuſiurandum eſt victima, iuſiurandum eſt fœdus, aut victima eſt fœdus, quemadmodum pronuntiauit Chriſtus, *Hoc eſt corpus meum.* Deinde nec iuramenta nec victimæ ſunt ſigna fœderis, ſed cauſæ potius illius pacificationis, quæ verbis & rebus, hoc eſt, promiſſis & ſacrificio facto fieri ſolebat apud gentes in fœderibus ſanciendis. Alius igitur modus hîc eſt metonimiæ, non is qui ſigni eſt & rei ſignatæ. Præterea hoc ipſum exemplum noſtram cauſam magis adiuuat & confirmat, quàm vt eam refellat atque impugnet. Etenim ὅρκια & iuramẽta non erant indicia abſentium Græcorum vel Troianorum, nec hoſtiæ & ipſa iuramenta erant ſigna abſentis fœderis, ſed illæ erant ſignum & pignus, quo inibatur fœdus, & iuſiurandum fiebat: ita vt præſentis iuriſiurandi, fœderis, atque pacis eſſet confirmatio & obſignatio. Quamobrem ſuo ſe iugulat gladio Beza, dum præſentiam corporis & ſanguinis Domini hoc exemplo conatur tollere, cùm magis ex eo ſtabiliatur & demonſtretur. Nam quo fœdus percutitur, coram ſiſti ſolet & exhiberi, ſicut victimarum ſanguis fundebatur re vera præſens, quo fœdera inibantur. Atqui Chriſti ſanguine nouum Teſtamentum ſancitum eſt & adhuc feritur atque obſignatur iuxta illud, *Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti.* Hoc diſcrimen eſt inter nos & Gentiles, quòd iſti inter ſe, nos cum Deo fœdus icimus. Alij alia de ſcripturis aduocant exempla, quibus etiam oſtendant ſignum rei ſignificatæ appellationem ſortiri, vt, Nos ſumus circunciſio, Paſcha noſtrum eſt Chriſtus, & ſimilia, quæ Petrus Martyr congerit: in quibus negamus vllam ineſſe metonymiam, qualem intendunt aduerſarij. Nos enim non ſignificamus circunciſionem, vt eius nomen nobis attribuatur per metonymiam, tanquam ſigno vocabulum ſignatæ rei: neque noſtrum Paſcha repræſentat Chriſtum abſentem, ſed re vera nos ſumus circunciſio non manufacta, ſiue carnalis, ſed ſpiritalis: & noſtrum Paſcha, ſiue noſter Agnus, ſiue figura, Chriſtus ipſe eſt præſentiſſimus nobis in altaris menſa, vt de ipſo epulemur tam vere, quàm Iudæi de veruecino Paſchate. Alij ad imagines vſque & ſtatuas confugiunt, vt aliquam nanciſcantur metonymiæ formam, & ipſas contendunt nuncupari nominibus rerum ſignificatarum: vt Herculis ſtatua Hercules vocatur, & Chriſti atque Sanctorum imagines, illorum nominibus inſigniuntur. Nos verò negamus vera & propria nomina rerum ſignatarum ad huiuſmodi ſigna transferri, eíſque per metonymiam tribui, ſed ipſa nomina dici homonyma, ſiue æquiuoca atque ambigua, quæ duas res differentes enuntient: cuiuſmodi hominis appellatio ad hominem verum & hominem pictum vulgò cenſetur: non quòd propriè nomen veri hominis traducatur ad pictum, ſed hominis dictio duplex eſt & amphibola ad duas ſignificationes diſcrepantes, hominis ſcilicet naturalis, & picti. Ibi nec metaphora eſt, nec metonymia, ſed amphibologia, nec immutatum rei ſignificatæ nomen ſigno

tali

tali propriè accommodatur, sed aliud quod sit tantùm eiusdem vocis, non tamen significationis. Quòd si quis premat ab huiusmodi imaginibus designari & significari res, quarum similitudinem exhibent: eo quoque pacto ab illis earũdem rerum propter similitudinem nomina vsurpari: nõ inficiamur imagines rerum absentium signa esse, quas repræsentant: sed vt non rerum significatarum præsentiam, sed nudam & magis discrepantem quàm conuenientem similitudinem præbent, ita nomina quibus afficiuntur, non sunt propria & vera rerum signatarum, sed alia, quæ similitudinem aliquam in dictione & voce habeant cum propriis illis, sed non sunt eadem. Ideò nihil pertinent ad sacramentalem locutionem siue metonymiã, quam cudunt aduersarij, in qua requiritur, vt idem nomen in eadem significatione imponatur rei significatę & signo. Hoc enim intendunt, cùm corporis naturalis Christi nomen proprium pro pane poni confingunt. Quòd si tanquam imaginem panem ipsum, Christi corpus vocant, oporteret panem præ se ferre aliquam corporis Dominici similitudinem, neque præter ipsam quicquam amplius de illo exhibere, quod esset inane sacramentum & infructuosum constituere. Qua de causa rectè Caluinus improbat opinionem eorum, qui non pluris panem Cœnæ, siue ipsam Cœnam æstimarent, quàm passionis Dominicæ imaginem & memoriam. Sed nec panis in se gerit vllam similitudinem corporis Dominici, quamuis panis manducatio, viníque potio in Cœna, aliquam præbere dicatur, propter interpositam passionis Dominicæ commemorationem, eiúsque quandam imaginem: tum igitur non panis ipse nominaretur corpus Christi, sed panis esus, & ipsa Cœnæ actio. Quamobrem quoquò se verterint Sacramentarij, non reperient in scripturis locutiones sacramentales, quæ pares sint isti, *Hoc est corpus meum.*

EX ALIQVIBVS FIGVRIS CONCESSIS IN VERbis Christi de Eucharistia, suas metaphoras & metonymias inducere volunt aduersarij.

CAP. 3.

EXTRA Cœnam Domini aliundè quæsita exempla figuratarum locutionum, quàm parum momenti & authoritatis habeant ad proprietatem verborum de Eucharistia tollẽdam, non ignorarunt aduersarij. Friget enim, & vtroque pede claudicat huiusmodi ratiocinatio: in aliquibus scripturis metonymicæ locutiones inueniuntur: igitur & oratio Christi de institutione Eucharistię est metonymica, siue aliter figurata. Eodem enim argumenti genere quiduis sacris literis comprehensum, figuratum esse persuadebitur. Eam ob rem aduersarij cominùs redintegrant pugnam, ac triplici acie nos inuadũt, vt victi cogamur tropum in verbis Christi recipere. Aiunt Catholicos & Lutheranos Christi locutionem in aliam resoluere, cùm perinde sonare dicamus, ac si dictum fuisset, *Panis transsubstantiatur in corpus meum.* Lutheranos subiungunt ita vertere, In, sub, vel cum pane est corpus meum. Negant sine figura explicari posse, *Hoc poculum est nouum Testamentum,* cùm pro vase poculum memoretur, aut pro vino, sicuti mensa pro cibo apud Apostolum. Contendunt etiam neque poculũ, neque quod est in poculo, neque sanguinẽ Domini esse nouum Testamentũ, quod sanguine Domini sancitur. Profitemur quidem non ideò figurã à nobis Christi sermoni infigi, si panẽ transsubstantiari asserimus: imò ne pluribus figuris rimã aperiamus, ideò Transsubstantiationẽ credimus, nec quicquam assui verbis Christi sinimus, sed quo sensu prolata sint, ostendimus. De sua Synecdoche viderint Lutherani, quam illis verbis hærere non posse in

Quæ aduersarij dicant figurata in verbis Christi.

Transſubſtantiationis Repetitione monſtramus. Quantum verò ad vniuerſam hiſtoriam de Cœna Domini, & ad ſingula verba in ipſa contenta, concedimus nonnulla inueniri figurata: ſed negamus iuſtè indè inferri: Ergo omnia, aut, Ergo quæ nobis diſplicuerint in ſua proprietate, efficiemus figurata. Nam ſi propterea quòd in alicuius rei deſcriptione nonnullæ inſeruntur figuræ, tota deſcriptio iudicatur figurata, totum Euangelium erit figuratum & parabolicum: quoniam eius hiſtoria multis figuris & parabolis ſcatet: & in Cœna ſanguis explicabitur in cruce effuſus figuratè, quoniam in eius narratione quædam extant figuræ. Eſto, ſit tropus apud Lucam & Paulum in poculi voce: an ideò oportebit exponere figuratè verba iſta, ſine tropo clariſſima, *Hoc eſt corpus meum*? An non potius conueniet tropicam locutionem per ſimplicem, & non figuratam explanare? Numquid ideò locum ſibi faciet aduerſariorum tropus, ex teſtamento ſignum teſtamenti colligens, & ſanguinem ſalutarem è Cœna remouens? Sed nec quidem ſuffragatur exemplum hoc illi figuræ, quam inueſtigant aduerſarij, per quam res ſignata pro ſigno ſtatuitur, & corpus pro pane, ac ſanguis pro vino. Non enim effertur à Luca & à Paulo, Hoc poculum eſt ſanguis: vt iſti reſpondeat, quam oſtentant aduerſarij, *Hic panis eſt corpus meum*: & quod ab illis enuntiatur, Hoc poculum eſt teſtamẽtum, non id fit, tanquam res ſignificata ſigno attribuatur: cùm nec poculum nec vinum, imò nec ſanguis ipſe, ſignificet teſtamẽtum: ſed attributio effectus ſuæ cauſæ redditur, cùm teſtamentum interueniente ſanguinis poculo ineatur. Imò ex Lucæ & Pauli oratione refellitur aduerſariorum commentum de pane & corpore. Sicut enim poculum aut vinum non affirmatur eſſe ſanguis, ita nec panis ab Euangeliſtis pronuntiatur eſſe corpus. An non verò ſatius eſt elucidare Lucam & Paulum ex aliis Euangeliſtis, qui ſimpliciſſimè Chriſti proloquium recitant, *Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti*? Quid hac oratione planius & lucidius? quid opus habet ſubſidio tropi? quomodo patitur ſanguinẽ exponi pro ſymbolo aut figura ſanguinis? Nullam ergo conſtituendi & admittendi tropum nobis neceſſitatem imponunt hæc verba, Hoc poculum nouum eſt teſtamentũ in meo ſanguine: præſertim cùm ex vſu omnium linguarum poculum intelligi debeat pro ipſa potione generaliter ſumpta, quæ deſignatur in ſpecie, quænam ſit & qualis, per verba adiuncta: nec vſquam eſt neceſſe pro vaſculo accipere, niſi adiuncta compulerint. Quantò minus cogimur orationem, *Hoc eſt corpus meum*, in figuras diſſoluere, cùm nullum habeat verbum ambiguum, cui meritò imprimatur alicuius figuræ veſtigium? Cæterùm ne videamur potiùs pugnam declinare, quàm hoſtem profligare annuamus in ſcriptura de Cœna, ſicut in omnibus ſacris literis quaſdã eſſe locutiones in ipſa lingua Hebraïca proprias, quæ in aliis linguis figuratum dicendi genus redolent: quaſdam verò prorſus eſſe figuratas, de quibuſdam quales ſint ambigi, quaſdã denique proprietatem dictionis retinere, nec transferri probabiliter poſſe. In Cœna, Fractionis vocabulum Hebraïſmum ſapit, pro diſtributione & porrectione: quemadmodum legitur in Eſaia, Frange eſurienti panem tuum: & alibi ſæpè. Eundem Hebraïſmum refert, Hoc poculum nouum eſt teſtamentũ in meo ſanguine, pro, per meum, ſiue propter meum ſanguinem. Ita enim Hebræi loqui ſolent: vt, Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt: id eſt, gladio, & per gladium. Iacob ſeruiebat in Rachel, id eſt, propter Rachel: & alia ferè infinita. Ex hebræorum quoque lingua fluit traductio, & trãſmutatio locutionis de ſanguine, quæ eſt in Matthæo & Marco, diuerſa ab ea quæ eſt apud Lucam & Paulũ. Cõſueuerunt enim Hebræi cõmutare indifferenter phraſes à cauſis ad effecta, & è contrario, ac cauſas efferre pro effectis, & effecta pro cauſis. Quocirca ſine figura ex proprietate ſuæ linguæ Apoſtolus ſcribit, teſtamentum

Etiamſi aliqua ſint in verbis Chriſti figurata, non tamen ea quæ volunt aduerſarij.

De triplici genere locutionũ in verbis Chriſti.

Eſay. 58.

In lingua Græca aliqua figurata putantur, quæ non ſunt in Hebræa.

Pſal. 77.

Geneſ. 29.

mentum in sanguine, & sanguinem testamēti: pro eodem dicendi stylo. Nec dissimilis est habenda oratio eiusdem Apostoli ac Lucæ, qua dicunt, Hoc nouum est testamentum in meo sanguine, cum ea qua Matthæus & Marcus aiunt, *Hic sanguis est noui testamenti*. Tantùm isti exprimunt rerum ordinem secundum naturam causæ ad effectum: illi verò non tantùm causam testamenti præsentem, sed ipsum testamentum tum constitutum & promulgatum luculentiùs voluerunt explicare, & interea idem quod alij dixissent alia apud suos Hebræos familiari loquendi formula, dicere. Tria porrò figurarum genera in Cœna annotantur, Metaphora, Hypallage, & quædam metonymia siue synecdoche. Metaphorica & translata ista locutio probabilissimè putatur, Donec bibam illud nouum in regno patris mei. Regnum enim Dei (inquit Apostolus) non est esca & potus, sed iustitia, pax & gaudium in spiritu sancto: similíque metaphora de eodem regno Christus monebat, Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam. Scio non haberi à plerísque clausulam illam, tanquam metaphoricam, sed intelligi de sacrosancta Eucharistia, quam cum suis discipulis confecerit Christus post suam resurrectionem, sicut etiam latiùs disseretur in Trāssubstantiationis contentione: attamen per me liceat metaphoricam seu allegoricam censeri. Eodem tropo in sermone de Eucharistia vsus est Paulus, cùm colligit, Vnus panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane & de vno calice participamus. Proculdubiò non vnus panis materialis, nec vnum corpus naturale omnes efficimur, sed metaphoricum & mysticum. Scio quoque plerosque antiquorum Patrum & recentiorum de pane ac corpore Christi vero interpretari, cui connectimur, & cum eo quasi coagmentamur, sicuti in capite de corporali manducatione disputabitur: nihilominus demus aduersariis translata esse eiusmodi vocabula. Hyppallages siue transmutationis, qua vna dictio ponitur pro altera, & vnius rei proprietas alteri tribuitur, plura sunt exempla in Cœna. Imprimis traductio est causæ & effectus, Hic calix nouum est testamentum in meo sanguine, & Hic sanguis est noui testamenti. Eadem est traductio, Iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Effectum pro causa nominauit, Iudicium pro Christo iudice, & eius corpore indignè sumpto, vnde iudicij & damnationis causa prodit. Itaque iudicij causam propriè comedit, non iudicium, qui indignè corpus Domini suscipit. Ad eandem figuram pertinet, Panis quem frangimus, nónne communicatio Christi est? calix cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est. In his enim res ponitur pro actione, & materia seu instrumentum pro forma. Nam nec panis nec calix propriè est communicatio, nec proximum medium, quo fit communicatio & dispensatio corporis & sanguinis Domini, sed ipsa panis fractio seu distributio, & calicis benedicti perceptio, est communicatio corporis & sanguinis Domini. Idcircò sapienter Apostolus adiecit pani & calici actiones, cùm apponit, Panis quem frangimus, & calix cui benedicimus. Ex eadem quoque figura vsitatum est in scripturis, quod ad Hebraïsmum est referendum, appellare res ex aliis elicitas & productas nomine materiæ, quæ productioni subiecta fuit: vt homo vocatur cinis, puluis, & terra: & corpus Christi verum in sacramento post cōsecrationem à Paulo panis, & sanguis poculum nuncupatur, vt fusiùs in Transsubstantiatione docebitur. Alterius generis Hypallage, quæ vnius rei proprietatem transfert ad alteram propter aliquam cognationem, in istis apparet: Hoc poculū quod pro vobis effunditur, est nouum testamentū in meo sanguine: &, *Hoc est corpus meum*, quod pro vobis frangitur. Nā in vno proprietas sanguinis, quę est effundi pro nobis, adaptatur siue vascu-

Tria figurarū genera, de quibus certatur in verbis Christi.

Rom. 14.

Luc. 22.

1. Cor. 10

De Hypallage in verbis Christi.

lo, siue potioni generaliter sumptæ: & proprietas panis, quæ est rumpi, defertur vero corpori Christi, quod pro nobis datum fuit: & id quidem per hypallagen, id est, proprietatum commutationem, ad insculpandam tam arctam esse coniunctionem corporis & sanguinis cum speciebus panis & vini, vt commeant hinc & inde propietates, & vna res alteri sua propria communicet. Tertium genus hypallages, synecdochen & metonymiam cōplectitur. A synecdoche Lutheranorum abhorremus, quam affingunt, quasi dictum sit à Christo, *Panis est corpus meum:* quod liceat interpretari, In, cum, vel sub pane est corpus meum. Sed non ferimus scripturis addi, in quibus non habetur, panem esse corpus Christi, vt fiat enuntiatio synecdochica continentis, & contenti. Non auersamur tamen omnem in Cœnæ verbis synecdochen. Nam non dubium, quin ibi, *Hoc poculum est nouum testamentum*, siue, *Hic sanguis est nouum testamentum*, insit vera synecdoche partis ad totum. Non enim potio sanguinis Christi, siue sanguis ipse, propriè & perfectè est nouum testamētum, sed tantùm eius pars, sigilum nempè & arrabo, quo initur & obsignatur: alias suas habet partes, quibus constat & absoluitur testamentum, testator, & fœderis procurator, ac quasi fæcialis, Christus est: hæredes, & fœderis participes, omnes credentes existunt. Legata & ex fœdere pacta promissa sunt remissio peccatorum, atque vita æterna. Contractus & tabulæ testamenti, necnon initi fœderis, continentur contextu Cœnæ. Pignus, quo intercedente sancitum est fœdus, corpus & sanguis Christi censentur cum pane & vino exhibita ad manducandum & bibendum: vt hoc thesauro intra nos sumpto certificemur de gratuita per Christum cum patre cœlesti reconciliatione, gratia atque misericordia, & vt nostra fides confirmetur de remissione peccatorum & vita æterna, cuius propter Christum facti sumus hæredes. Obligatio verò, qua hæredes tenentur, est obseruatio mandatorum, & assidua recordatio ac meditatio passionis & mortis Domini, præsentissimum aduersus ignita diaboli tela, & aduersus omnes tentationes carnis, peccati, mundi atque inferni remedium siue antidotum. His partibus conflatur testamentum ac fœdus nouum. Metonymiam etiam apud Paulum in Eucharistiæ mentione agnoscimus, vbi scribit, Non potestis participes esse mensæ Domini, & mensæ dæmoniorum: &, Nónne qui edunt hostias, participes sunt altaris? in quibus mensa & altare collocantur pro positis in mensa & altari per metonymiam continentis pro contento. Eadem figura dictum placet Sacramentariis ac Lutheranis multis, Hoc poculum est nouum testamentum in meo sanguine: vt poculum vasculum designet, quod per metonymiam continentis pro contento vinum connotet. In probationem afferunt mensam & altare simili figura in eadem materia ab Apostolo tradi. Nobis non ita videtur, nec ratione destituimur. Nam quoties dictio ex sua natura ad multos significatus est ambigua, & vni applicatur per appositas dictiones, iniquum est in vno tantùm significatu illá accipere, & asserere, nō nisi per figuram alteri competere, quem æquè naturaliter indicat, & cui per adiuncta magis congruit. τὸ ποτήριον Græcis, & Poculum Latinis de sua natiua significatione æqualiter & indifferenter vasculum & potionem ipsam complectitur: ita vt prolata poculi voce, suspensus hæreas, vtra in significatione sit discernendum, nisi aliquid videris vel audieris quod ex duabus vnam determinet intelligentiā. Non huius generis est mensa, aut altare, quæ vnam rem tantùm de sua natura declarant, & ideò non nisi per figuram possunt ad alias inflecti. Admonemus insuper vltra vsum linguarum Grecæ & Latinæ, ποτήριον, siue calicem, vt vertitur ab antiquo interprete, collocari in sacris literis pro ipsa potione frequentiùs, quàm pro vasculo, & ob id in eisdem literis habendam rectam & naturalem poculi pro potione significatio-

De synecdoche in verbis Christi.

An poculum significet vasculum, an potionem.

ficationem,& non eam quæ vasculum importet, cùm dictionis significatio deputetur ea naturalis,quę sit magis communis & vsitata:figurata verò dicitur,quę longiùs à communi vsu recedit.Sed his omissis consideremus ad poculum addita, vasculo conuenire non posse, & ex incerto poculi significatu eum seligamus, quem distingunt & secernunt adiúcta. Hoc poculum, quod pro vobis funditur, inquit Lucas:Hoc poculum quod benedicimus, ait Paulus: quæ duo non nisi ridiculè & impiè vasculo accõmodari possunt, potioni verò quam tum administrabat Christus conuenientissimè, nempè proprio sanguini, quem demonstrabat initio generaliter in potionis nomine, sed nominatim & singulariter postea expressit, in sanguine meo,cuius potioni,generaliter inquam & specialiter designatæ proprietates illæ duæ iure & affabrè quadrant. Nam antequàm ipsa potio generalis sit sanguis, benedicatur & benedictione immutetur oportet, vt efficiatur sanguis: & eadem potio funditur pro nobis in sanguine Christi, siue propter sanguinem, in quem benedictione conuersa fuit. Ne videamur hunc intellectum de nostro cerebro depromere,Matthæus & Marcus omnem metonymiam tollunt,& simplici oratione efferunt, *Hic est sanguis meus noui Testamenti*, pro, *Hoc est poculum in sanguine meo.* Idem enim valet, *Hæc est potio in sanguine meo*, &, *Hic est sanguis meus.* Adhæc Christus manifestè ostendit in Cœna non se poculum pro vasculo monstrasse, cùm apud eundem Lucam bis porrexisse poculum narretur. Nam antequam sacramentum institueret, accepto calice gratias egit,& dixit, Accipite & diuidite inter vos.
» Dico enim vobis, quòd non bibam de hac generatione vitis, donec regnum Dei
» veniat. Quod priùs poculum dixerat,postea indicat se interpretari de generatione vitis,non de vasculo, quod quidem illi minimè curæ fuit. Præterea obseruandum Christum eo sermone, *Hoc est corpus meum*, Hoc poculum est nouum Testamentum in meo sanguine, vsum fuisse ad reddendam rationem diligentioris sui mandati, quo suos Apostolos inuitabat ad edendum & bibendum,& ad rem inculcandam,quam edi & bibi iubebat.Nam Coniunctionem rationalem in Matthæo interiecit ad sanguinis poculum,quæ etiam locum habere debet in corporis clausula, τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου, *Hic enim est sanguis meus*: & per eandem rationalem elucidari sic debet oratio de corpore,*Hoc est enim corpus meum.* Ex quo palàm est,Christum studuisse quàm apertissimè effari suis quid exhiberet,ideóque consultò abstinuisse in ista demonstratione rei quam traderet,à tropis & figuris,quæ intentionem & demonstrationem possent remorari,& incertam atque obscuriorem reddere. At si verum est, quod Sacramentarij & Lutherani de poculo affirmant, tantum abest vt rem nudè & simpliciter ostenderit, quòd in eadem dictione metonymias conduplicarit, imò multiplicarit:si quidẽ aduersariorum cõsensu,in poculi prolatione vna est metonymia continentis vasculi pro vino cõtento.Deinde in vino ipso secũdum Lutheranos alia est metonymia,tanquam continentis vini,pro contẽto Christi sanguine.Sic enim,vinum est sanguis,interpretantur,quasi in,cum,vel,sub vino est sanguis.Alia verò metonymia in eodem vino constituitur à Caluinistis,nõ continentis pro contento,sed signi pro signato, cuius nomen gerat:ita vt in vnius poculi dictiunculam tres discrepantes metonymias infarciant, nec obscuriùs loqui Christus potuerit, cuius ad euoluendam vnicam vocem tot metonymiis opus sit. Itaque me cõpellunt ista,vt credam à Christo non demonstratum fuisse vasculum, sed sanguinis potionem,siue potionem in sanguine,nec vllam puto inesse metonymiam.Cur enim figuras recipiã,vbi nulla cogit necessitas, & sermonis obsistit euidẽtia.Neque verò metonymiã in poculo reformidamus,quasi quicquam iuuet Sacramentariorum causam, sed alienum ab omnibus disciplinis & literis iudicamus,

figuras vbi opus nō est fabricare. Gratificemur tamē hoc loco aduersariis, & demus metonymiā inesse poculi vocabulo: an propterea sanguis Christi aberit à poculo, an propterea vinū metonymicè sanguis Christi nominabitur, tanquā illius absentis signum? Vnde istæ tam ingeniosæ illationes & cōclusiones? Sit ita sanè, vt poculū pro vasculo ponatur à Christo per metonymiā: quæritur qualis illa sit, an signi ad signatum, an potius continentis ad contentum. Certè nemo primum cogitarit. Vnde enim vasculum designabit sanguinem Christi? Si verò metonimia conceditur continentis pro contento, igitur vasculo aliquid capiatur oportet. Vinum cum Lutheranis Sacramentarij respondebunt. Liceret quidem ipsis quiduis fingere, nisi Euangelistæ nobis contra eorum figmenta cauissent. Non vinum demonstratum intra vas à Christo docent Matthæus & Marcus Euangelistæ, sed sanguinem verū. Hic est (aiunt) sanguis noui testamenti, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum. Approbemus insuper nouum commentum Bezæ, vt Latinè de Græco textu vertendum sit contra omnium qui hactenus vixerunt translationem, *Hoc est sanguis meus noui testamenti*, vt hoc, sicuti illi placet, poculi vasculum significet, & à Matthæo dicatur, Hoc poculum est sanguis meus noui testamenti. Profectò cùm vasculum non sit sacramentum sanguinis, ideóque metonymia, quam vocant sacramentalem, signi & signati nequeat consistere, metonymiam continentis & contenti in Matthæo & Marco atque aliis Beza agnoscat necesse est, vt continens sit poculi vasculum, & contentum sanguis ipse, cùm aliud non demonstretur, nec declaretur ab Euangelistis. Hac igitur posita metonymia, elegans concinnitas & consonantia etiam in Euangelistis inuenitur. Lucas enim & Paulus id quod continet, nimirum vasculum, commemorarunt: Matthæus verò & Marcus cōtentum, nempè Christi sanguinem verum, ne quid aliud supponamus & ementiamur. Tam abest verò, vt talis figura ab Euangelistis explanata quicquam pro Sacramentariis & Lutheranis faciat, vt vtrosque clarissimè redarguat. Quamobrem etiamsi fateamur verbis Cœnæ, vt omni sermoni, aliquas figuras admisceri, negamus tamen vllas, quales fingunt aduersarij, extare, nempè metaphoricas ac metonymicas signi & signati, vt signum vocetur de nomine rei signatæ, qua priuatur. Deinde illæ, de quibus in Cœna vix ambigi potest quin sint figuræ, magis veritatem & præsentiam corporis & sanguinis Domini confirmant, quàm destruunt, vt perspicitur de Enallage, nec metonymia, si certa potest constitui, quicquam officit. Præterea figuræ in Cœna apparentes, vulgari & trito sermoni sunt familiares, quas deprehendant & agnoscant homines etiam parum in scripturis exercitati primo intuitu verborum & auditu. Non ita fit in locutionibus istis, Accepit Iesus panem, gratias egit, fregit, ac dixit, Accipite & comedite, *Hoc est corpus meum* quod pro vobis datur. Quid enim simplex, & ad proprietatem verborum capiendum erit in tota Cœna, imò in omnibus scripturis, si ista transferuntur, & in peregrinam, aut etiam rarissimam, atque à verborum sono alienissimam figuram explicantur & peruertuntur? Sin tantum placet ista transferri, *Hoc est corpus meum*, cur potius ista quàm priora translationi subiicientur, cùm ad priorum explanationem proferantur à Christo? Protulit enim vt scirent Apostoli quid esset quod porrigeret, & edere iuberet. Nemo sanæ mentis illustrat propria verba per figurata obscurissima, nec ignota & incerta per ignotiora & incertiora patefacit. Quid si postremò excogitatę ab aduersariis figuræ verbis istis nequeunt hærere, etiámne inuita & repugnante quacunque arte & forma dicendi, scripturas suis imaginationibus seruire cogent Sacramentarij? De figuris quidem ineptis, & quæ carent sensu communi, superuacaneum arbitror disputare, vt de Suenkfeldij cathacresi quasi corpus suum nominarit

Christus pro diuinitate, & de heterosibus ac similibus, quas phanatici homines prę animi morbo somniant. Probabiliores & quæ nactæ fuerunt plures ac doctiores defensores, habentur Metaphora & metonymia, à quibus abhorrere potissima verba illa Christi docēdum est. Imprimis nemo Grammatices aut Rhetorices, aut linguarum peritus existimauit esse metaphoram in pronomine demonstratiuo, Hoc, vel in verbo subsistendi, est. Nam tametsi verum esset quod Carolstadius voluit, Hoc exponendum pro demonstratione corporis visibilis, quod mensæ assideret, & quamuis largiremur Cinglianis suam expositionem, vt caperetur est, pro significat: non tamen metaphorica concederemus esse pronomen demonstratiuum, & ipsum verbum substantiuum. Nam licet per alia cognatæ significationis explicari interdum possint, non tamen metaphorica dicuntur, neque tanquam translata exponuntur: quoniam ista simplicem habent demonstrandi & enuntiandi rerum quibus apponuntur, qualemcunque significationem & conditionem, siue naturalem, siue figuratam. Funguntur semper suo naturali & recto officio: si qua verò incidit significationis varietas in adiunctis cōsistit. Imperitè itaque faciunt Cingliani & Bezani, qui metaphoricas & metonymicas locutiones in verbo illo substantiuo reponunt, quod per significat exponunt: Nam nusquam metaphoræ enucleātur per significat: quod accitis his communibus exemplis elucescet, Achilles est leo, Christus est ostium, vitis, pastor, panis. Attributum siue prædicatum gerit trāslationem, non verbum, quod nequit in significat verti. Non enim Achilles significabat leonem, sed re vera leo erat, siue leoni similis, non natura neque essentia, sed qualitate, seu animi robore atque fortitudine: Ideo per similitudinem aliquam leniri debet propositio, non per significationem: vtpotè, Achilles est tanquam leo. Sic Christus non significat ostium, sed est ostium illud, per quod nobis aditus fit in cœlum: Vitem non significat, sed est vitis illa vera scilicet, cui nos sumus insiti per fidem surculi. Est pastor, sed verus, qui animam pro ouibus profudit: nec panem significat, sed re vera panis est is, qui de cœlo descendit, non panis triticeus. Quare vt nulla metaphora per significat declarari debet, sic verbum substantiuum, quo enuntiantur translatitiæ locutiones, numquam illud admittit, neque per significat explicatur. Et quanquam in scholis magistri parabolas & allegorias aperiant per verbum Significat, tamen imperitè faciunt & ineptè. Quanto rectius Christus, dicendi perfectissimus artifex & magister, similitudinem de eo qui sementem faciebat, interpretatur, non per significat, quod facerent homines indocti, sed per verbum substantiuum. Exiit (inquit) qui seminat, seminare semen suum, & dum seminat, aliud cecidit secus viam: & alia quæ ibi sequuntur. vbi loquitur non de aratore, sed de Ecclesiæ doctore, eiusdémque officio, & doctrinæ genere. Itaque verba rustica eo textu comprehensa non vsurpantur propriè, sed translatè. Semen igitur, quod vt Dominus interpretatur, est verbum Dei, non est illud granum tritici, quod spargit in agrum colonus: spinę sunt sollicitudines seculi, bona terra est cor rectum, ager est mundus ipse. In his non commutauit Christus substantiuum verbum in Significat, sed ipsum retinuit in suo naturali sensu, & quæ essent translata vocabula, aperuit. Quamobram mirandum est vllos Sacramentarios, cùm omnes sint egregij rhetores, & dicendi artifices, metaphoram defixisse in pronomine demonstratiuo, & substantiuo verbo, præsertim in his propositionibus, *Hoc est corpus meum* quod pro vobis traditur: *Hic est sanguis meus*, qui pro vobis effunditur. Restat considerandum, an corporis & sanguinis dictiones in ista locutione recipere possint metaphoram, seu metonymiam. Lutheranorum synecdochen damnauit Cinglius. Oecolampadio non placuit Cinglij heterosis, vt est pro significat intelligeret: ob

Non est metaphora nec metonymia propriè in affirmatione Christi.

Math. 13.

Certam vnam figuram non possunt statuere aduersarij.

id corpori & ſanguini vim fecit, atque metaphorica dixit. Ne quidem iſtud probauit Caluinus, ſed eadem motonymica aſſeruit. Nihil horum ratum habuit Beza, ſed metonymiam aliquando ad verbum ſubſtantiuum, aliquando ad totam orationem retulit. Tanta leuitas atque inconſtantia figurarum certiſſima præbet argumenta, non ſolùm vertiginoſi ſpiritus, ſed anxiè reclamantis conſcientiæ. Vt autem in Oecolampadium agamus, corpus in Chriſti verbis in corporis figuram trãsferri nequit, & pro figura corporis de pane affirmari. Nam ſi corpus meum metaphoricè ſumitur pro figura corporis, is erit ſenſus ex Chriſti propoſitione eliciendus ad mentem Oecolampadij, Hic panis eſt figura mea. Nam ſi corpus Chriſti ponitur pro figura in illius locum indifferenter licet figuram ſubſtituere, atque ita enunciare, Hoc ſiue hic panis eſt figura mea: Hoc ſiue vinum hoc eſt mea figura noui teſtamenti quæ pro vobis effunditur in remiſſionem peccatorum. Inde ſequetur non corpus Chriſti, ſed figuram eius pro nobis traditam eſſe, non eius ſubſtantiam, ſed qualitatem, non quòd tangi poteſt, ſed quòd oculis ſolùm cernitur, non rem, ſed ſolùm eius imaginem, ac veluti picturam, & relabemur in vetus teſtamentum. Quòd ſi Oecolampadio placuerit vtendum figura, cum genitiuo corporis, atque eloquendum, Hoc eſt figura corporis mei, primùm violat leges metaphoricarum locutionum, quæ ſolui nequeunt in figuram, ſicuti nec in ſignificationem. Non enim rectè exponetur, Achilles eſt leo, id eſt, leonis figura, ſed eſt tanquam leo, aut leoni ſimilis, non corporis forma & habitu, ſed cordis robore, animíque viribus. Deinde ſi ſic licet metaphoricas clauſulas explanare, licebit igitur interptetari iſtas, Chriſtus eſt paſtor bonus, via, vitis, petra, oſtium, agnus, pro figura paſtoris boni, vitis, viæ, petræ, oſtij, agni. Quæretur poſtea quiſnam verus ſit ille paſtor bonus, via, vitis, petra, oſtium, agnus, quorum omnium Chriſtus ſit ſola figura, & in execrandas abſurditates atque impietates deuoluemur. Poſtremò ſi corpus & ſanguis transferuntur à ſua proprietate in figuram in locutione Chriſti, eodem iure erit transferẽdum in ſcripturis de Euchariſtia, vbi ſe obtulerit. Itaque apud Paulum, Panis eſt communicatio corporis, & calix participatio ſanguinis, vertetur in figuram corporis & ſanguinis, ſicut & in iſtis locis, Reus erit corporis & ſanguinis Domini. Patet igitur metaphoram verbis Cœnæ inconcinnam ac diſſentaneam eſſe.

Hoc eſt corpus non poteſt figuram corporis ſignificant.

Porrò neque hîc Caluini metonymia poteſt conſiſtere: atque hîc Caluinus & Beza obliuiſcuntur naturæ metonymiæ & artis Rhetoricæ, quam tandiu ſunt profeſſi. Nam Cicero ſcriptum reliquit, metonymiam à metaphora diſcrepare, quòd hæc proprium vocabulum cum alieno & figurato, metonymia autem proprium proprio commutet, neque in ea vllum eſt verbum fictum, aut tranſlatum. Itaque mutata verba dicuntur, in quibus pro verbo proprio ſubiicitur aliud quod idem ſignificet. Hæc Cicero. Nos itaque largiamur Caluiniſtis metonymiam latere in Chriſti oratione. Concedamus viciſſim ex rhetorum præceptis oportere, vt oratio illa Chriſti verbis propriis conſtet, ſi metonymica fuerit. Qua de cauſa corpus propriam ſignificationem retinebit, & verbum ſubſtantiuum in ſua proprietate manebit. Tantùm metonymia immutat dictiones, ſed non earum ſignificationes: ob ídque ipſa tranſnominatio, ſeu immutatio nominum vocatur. Deinde natura metonymiæ fert, vt ſignum efferatur pro re ſignata, ſed non ipſa adiungatur & vnà apponatur: vt arma pro bello proferuntur, toga pro pace, laurea pro triumpho, lingua pro eloquentia, faces pro magiſtratu. Illuſtratur quidem oratio harum dictionum permutatione. Dicendum itaque fuit à Chriſto, Edite panem, nihil addendo de corpore: tum enim datur locus metonymiæ, cùm ſignum ſolo verbo enuntiatur, res autem ſignata non expreſſa intelligitur. Tertiò metonymia ſigni & ſignati re-

Metonymia Caluini nõ poteſt eſſe in verbis Chriſti.

De natura metonymiæ.

trò

trò nō cōmeant, neque eſt reciproca, vt ſicut ſignū collocatur pro ſignato, viciſſim ſignatū vicem ſubeat & locū ſigni. Neque enim bellū pro armis, neque pax pro toga, neque victoria pro palma, ritè per metonymiam pronuntiatur aut reperitur. A Chriſto verò iuxta Caluinū non ſignum pro re, ſed res cōtra naturam metonymiæ pro ſigno, corpus nempè pro pane ſignificante corpus ipſum effertur. Nec denique ſi metonymiam eſſe annuerimus, obtinebūt Caluiniſtæ quod deſiderant, rem videlicet ſignatam eſſe ſeiunctam & ſeparatam à ſigno. Non enim metonymia expellit à ſigno indicatæ rei præſentiam: nam bellum ferè cum armis ſemper eſt coniunctum, toga præſentis pacis eſt ſymbolum, eloquentia ſine lingua non habetur: Columbæ, linguis, & flatui Chriſti in Apoſtolis aderat Spiritus ſanctus. Non igitur ritè colligunt illi diſlocatum eſſe corpus Chriſti à pane, quia metonymicè Chriſtus effatus ſit. Quinetiam ſi metonymica eſt affirmatio ſigni pro abſente ſignato, vt illis etiam placet, non euincent ex verbis Chriſti nos quicquam participare de corpore Domini, ne quidem ſpiritaliter, cùm non debeant plus nobis de Cœna Domini polliceri, quàm eius inſtitutione & Chriſti verbis promittatur: quibus aiunt tantùm offerri & commonſtrari ſignum, à quo res ſignata toto cœlo abſit: atque ita neque vigor corporis Dominici, neque virtus, neque efficacia præſtò nobis erit, quæ panis ſigno deſignatur. Quòd ſi rem ſignatam ſeorſum à ſigno dari, quamuis non expreſſam finxerint, ſua quidem fruantur inſania & fictione ſine verbo Dei & Chriſti. Quocirca impudenter Caluinus in Harmonia cōcludit, quoties externum ſignum dicitur id eſſe, quod figurat, omnium conſenſu metonymiæ locus datur: imò ex præceptiunculis rhetorum & doctorum atque indoctorum conſenſu metonymiæ natura violatur. Solet quidem Caluinus, cur panis dicatur corpus, duplicem rationem comminiſci: vnam, quia ſit figura corporis: alteram, quia virtutem eius coniunctam habet, vt ſit efficax ſacramentum. Condat igitur oportet nouas regulas & figuras, & omnibus Theologis incognitas, vt ſæpè nomen rerum tribuatur earum virtuti: ita vt Caluino duplici metonymia opus ſit, aut potius nulla.

AD ARGVMENTA ADVERSARIORVM DE PATRIbus, qui verba Chriſti videntur interpretari pro figura corporis & ſigno. CAP. 4

QVONIAM ſacramentalis aduerſariorum regula ſolido deſtituitur in ſcripturis fundamento & teſtimonio, ipſam commendant tanquam ab Auguſtino acceptam. Nonnulli Cyprianum, alij Cyrillum Alexandrinum eiuſdem authores citant. Sunt etiam qui adiungūt Theodoretum, vt multorum aſſenſione comprobetur, ipſique quaſi rei iudicatæ aſſentiamur. Tribus inſuper modis iactāt, à Patribus opinionem ſuam propugnari ac defendi: quaſi nimirum paſſim ab ipſis, *Hoc eſt corpus meū*, in figurā corporis mei transformetur: quaſi corpus Chriſti ineſſe tantùm quodammodo Euchariſtiæ dicatur, quaſi ſine fide vacuum ſacramentum, & non rem ipſam ſacramenti edi ab eiſdem concedatur. Iſti ſunt tres articuli, quibus continetur omnis Sacramentariorum de Cœna Domini impietas. De priori diſquiretur hoc capite: de duobus poſterioribus ſuo loco particularis habebitur
„ diſputatio. Vbique igitur ex Auguſtino proclamant iſta: Si ſacramenta quandam *Auguſt. ep. 23.*
„ ſimilitudinem earum rerum, quarum ſunt ſacramenta, non haberent, omninò ſa-
„ cramenta non eſſent. Ex hac autem ſimilitudine plerunque etiam nomina accipiūt. *Regula ſacramentalis, vt ſignum nomine rei ſignatæ vocetur.*
„ Sicut ergo ſecundum quendam modum ſacramentum corporis Chriſti, corpus
„ Chriſti eſt, ſacramentum ſanguinis ſanguis Chriſti, ita ſacramentum fidei fides eſt.

Aug. lib. 3. ca. 22. contra Maximinum Arrianum.
Aug. in Leuit. qu. 58.

Addamus etiam quod idem Auguſtinus contra Maximum vehementiùs pro aduerſariis, vt apparet, pronuntiat: Hæc ſacramenta ſunt, (ait) in quibus non quid ſint, ſed quid oſtendant, ſemper attenditur: quoniam ſigna ſunt rerum aliud exiſtentia, & aliud ſignificantia. Ac ne quid reticere vidamur, apertiùs in Leuiticũ ait: Solet res quæ ſignificat, eius rei nomine vocari quam ſignificat, ſicut ſcriptum eſt, Septem ſpicæ ſunt ſeptem anni, &, Petra erat Chriſtus. Cyprianus verò ita habet: Dedit Dominus noſter in menſa, in qua vltimum cum Apoſtolis participauit conuiuium, propriis manibus panem & vinum: in cruce verò propriis manibus corpus tradidit vulnerandum: vt in Apoſtolis ſecretiùs impreſſa ſincera veritas, & vera ſinceritas, exponeret gentibus, quomodo panis & vinum caro eſſet & ſanguis, & quibus rationibus cauſæ effectibus conuenirent, & diuerſa nomina vel ſpecies ad vnam reducerentur eſſentiam, & ſignificantia & ſignificata iiſdem nominibus cenſerentur. Porrò Cyrillus ita loquitur: Quomodo maiores Iudæorum panem Angelorum ſpiritalem comederunt? Conſpicuum eſt, quoniã Chriſti, qui vniuerſa continet atque nutrit, figura quædam erat, Mãna ſenſibile. Idcircò quod vmbra veritatis erat, veritatis nomine in ſpiritu appellauit, & eo quòd Angeli terreſtri cibo participare nequeunt, vel nolentes ad veritatem à figura impellit auditores, & ad Chriſtum, qui etiam ipſorum Angelorum panis eſt, ænigmatica oratione reducit. Theodoretus quoque in hæc verba ſcribit: Manifeſtus eſt ſcopus his, qui ſunt initiati ſacris. Voluit enim eos, qui diuina myſteria participant, ne ad eorum quæ videntur naturam attendant, ſed per nominum mutationem credant quæ ex gratia facta eſt transmutationi. Qui enim naturale ſuum corpus, frumentum & panem appellauit, atque item ſeipſum vitem nominauit, idem ipſe etiam ea quæ videntur ſymbola, corporis & ſanguinis ſui appellatione honorauit, non equidem naturam ipſam tranſmutans, ſed adiiciens gratiam naturæ. Ex his Sacramentarij triumphant, & regulam ſuam omnium Patrum ſuffragiis, tanquam legem ratam & inuiolabilem eſſe iubent. Hanc monet Caluinus ſine vlla exceptione obſeruari, vt quoties Patres ſcribunt in pane edi à nobis corpus Chriſti & ſanguinem, addatur in myſterio, ſeu ſacramentaliter, ſeu metonymicè, ſicque omnis ceſſet contentio. Ita ſe edoceri ab Auguſtino & Theodoreto Beza defendit, & ex Cinglianis repetit Patrum authoritates, quibus *Hoc eſt corpus meum* videntur interpretari pro figura, ſigno, antitypo, exemplari, ſimilitudine, imagine, ſignificatione, memoria, commemoratione, ac repræſentatione corporis Chriſti. his enim dictionibus opinor comprehendi omnia Patrum dicta, quibus Sacramentarij ſolent abuti. Oecolampadius verò generaliter ita concludit: In ſumma, ad quoſcunque ſolidos diuerteris authores, nullum non inuenies corpus Chriſti exponere, & dicere eſſe ſacramentum, vel ſacram figuram corporis Chriſti, vel myſterium quod idem eſt. Et ſimiliter inuenies ſanguinem Chriſti exponi calicem myſticum, vel myſterium, vel ſacramẽtum ſanguinis. Petrus Martyr inter ſuas tanquam duodecim Tabularum leges illam eandem illuſtriori loco ponit. Nos autem ante omnia ſpectemus aduerſariorum in quadam affectata conſonantia etiam à ſemetipſis diſcordiam. Cingliani quidem priores ex Patribus illam corraſerunt tanquam regulam & expoſitionem, quam ſuæ ſpiritali manducationi admodùm fauere putarunt: nihilominus dux eorum Cinglius huic non incumbit. Non enim corpus ait collocari à Chriſto pro figura corporis, ſed ipſum verbum Eſt, in Significat vertit. Quòd ſi cum Oecolampadio, Caluino, atque aliis, dicatur in Chriſti ſermone corpus nominari pro figura corporis, quid ex Cœna per eius inſtitutionem manducari conuincetur præter panem Domini corporis figuram ad paſſionis memoriam? Ex quo verbo inſtitutionis, aut ex qua phraſi præter

Cyprianus De vnctione Chriſmatis.
Cyrill. lib. 4. in Ioann. cap. 10.
Theodoret. dialog. 1. Polymorph.
Quid ex ſacramentali regula concludant aduerſarij.
Oecolamp. in expoſit. de cœna.
Pugnant cum ſua ſacramentali regula aduerſarij

ter nudum signum aptè & euidenter colligetur spiritalis esus eiusdem veri corporis Dominici? Quòd si corpus Christi in eius sermone in figuram transponitur, cur non pari ratione caro Christi apud Ioannem transferetur in figuram carnis, præsertim cùm longè plura hîc concurrant adminicula, quæ carnem ad spiritalem sensum videantur inflectere? Sin Cingliani & Caluiniani contenderint non inania esse signa, nec per regulam vacua reddi: sed nec sanè ex vi regulæ efficacia definiuntur esse à Patribus, aut intelliguntur, quæ aliud præter significationem de re significata afferant vel exhibeant, cùm inter exempla sacramentorum, quibus competit regula, numeret Augustinus annos passionis & resurrectionis Dominicæ dies, nomine passionis & resurrectionis appellatos, à quibus de passione ipsa & resurrectione nihil præter memoriam & significationem suggeritur. Si verò ex aliis locis scripturæ hinc Cinglianus, inde Caluinianus suam voluerint stabilire opinionem de re, quam arbitrantur in Cœna percipi, erit mirandum à Christo eam rem quam donet in Cœna, manifestiùs fuisse declaratam, vel etiam simpliciter expressam alibi ab ipso, præterquàm in Cœnæ institutione, quæ ad hoc instituebatur, vt sciretur quid agẽdum, & quid pretij ex actione reportandum. Quapropter Caluinus acerrimus sacramentalis regulę assertor, quoties ad sanam mentẽ rediit, toties eidem renuntiat, ac negat in Cœna solam figuram corporis sumi, vel in oratione Christi corpus nominatum pro figura corporis à se explicari & intelligi, quoniam nõ scribatur, Hæc est figura corporis mei: eóque rapitur aliquando, vt corpus poni pro figura, tanquam prodigiosam locutionem insectetur, quæ nulli vnquam suorum exciderit, quemadmodum in sua Apologia Vvestphalus annotat. Bezæ itidem plerunque religio est, corpus pro corporis figura interpretari: sed metonymiam in copula propositionis cum Cinglio, aut in tota propositionis phrasi & attributione collocat. Cæterùm quando in alicuius veteris Theologi de corpore Domini sententiam incidit, tum Cinglianus ad regulam refugit, & corpus pro corporis signo apud ipsos accipit. Bucerus affirmat neminem in suis libris inuenturum, Est pro Significat, & corpus pro corporis figura, tametsi eos defenderit, qui talibus vterentur locutionibus, cùm non putaret, inquit, eos sentire de absentis corporis figura. Vides itaque Christiane lector, quàm parum aduersarij sibi constent in regula, nisi quoties aliter non datur ex scripturis & clarissimis Patrum testimoniis elabi. Sed nos vt tandem emergamus ex labyrinthis & absurditatibus, in quas se temerè per imprudentiam dant præcipites aduersarij, ordine meditemur & euoluamus omnia. Quod antea monuimus fideli memoria tenendum solitos aduersarios gloriari, quòd ex solis scripturis religionem hauriant, cùm interim regulam illam cui toti incumbunt, non habeant in sacris libris expressam, sed quorundam Patrum arte & ingenio fabricatam, atque ita ex hominum traditione suam deprehenduntur metiri de Cœna Domini doctrinam: Notemus eosdem hæreticorum more venari obscura quædam dicta Patrum, & pauca, vt plurium ac clariorum luminibus officiant. Notemus insuper aduersarios falli ac decipi potissimùm ex appellatione signi & figuræ, atque ex regulæ falsa intelligentia & applicatione. Fatemur quidem Patres sæpè in Eucharistiæ tractatione, & in dictionibus, non quibus ipsa instituitur, sed quibus explanatur & elucidatur, statuere symbolum, signum, figuram, & sacramentum, non tamen in vna & eadem intelligentia. Nam Nicena prima synodus vocat Eucharistiam dignè perceptam, symbolum nostræ resurrectionis, quod sanè non signum eius, sed arram & pignus significat. Quinetiam figura, species, symbolum, signum, similitudo & imago non raro ponuntur pro apparentia rerum omnium quæ oculis subiiciuntur, & pro eo quod de pane relinquitur in Eucharistia, eius fa-

Calui. lib. 4. instit. cap. 17.

Bucer. in epist. ad Episc. Erephordiens.

Regula sacramentalis illa non habetur in scriptura.

Aduersarij abutuntur vocabulis symboli & figuræ.

cta transſubſtantiatione, vti aliàs declaratur. Adhæc non quoties figuræ fit in iſta materia mentio, protinus de ipſo ſubiecto ſacramenti intelligitur, ſed aliquando de ritu quo celebratur Cœna Domini, & de oblatione quæ in ipſa fit, quæ ſymbolum gerunt & figuram paſſionis Dominicæ ac ſacrificij in ea oblati: nec quoties effertur figura corporis Dominici, ſemper deſignatur corpus Chriſti naturale, ſed aliquando myſticum, quod panis figurat. Demus nihilominus communiter illas voces in ratione ſigni de corpore Chriſti vero poni, negamus ob id excludi veritatem ac præſentiam corporis Dominici ab Euchariſtia: nam falſa eſt in ſcripturis & Patribus iſta ratiocinatio, Eſt figura aut ſignum, igitur re figurata vacat. Quin ipſimet patres ſæpè teſtantur in Euchariſtia non exiſtimandam eſſe nudam figuram, ſed ineſſe veritatem carnis Domini. Idcircò totus Sacramentariorum impetus multis modis ruit de figuræ dictione & ſimilibus: ruit, inquam, in maiore & in minore, vt ad Dialecticorum normam eorum regulam metiamur. Principiò non dubium eſt ab Apoſtolo Chriſtum vocari figuram & imaginem diuinæ eſſentiæ. Si quis tamen vocaret in controuerſiam, an propter illas dictiones Chriſtus verè ac naturaliter eſſet filius Dei, iuberet eum Caluinus cum Serueto viuum vſtulari. Incarnationem, paſſionem, reſurrectionem, atque aſcenſionem idem Apoſtolus magnum pietatis nominat ſacramentum, ipſúmque Chriſtum ſacramentum ac myſterium appellat. Certè Marcionitæ, Manichæi, ac reliqui omnes, qui de vera Chriſti humanitate litem mouerunt, hos textus obtrudebant, Habitu inuentus vt homo, In ſimilitudinem hominum factus: eodem quo vtuntur in nos aduerſarij argumento: quibus cùm reſpondet Tertullianus, idem noſtri ſibi reſponſum habeant. Planè (inquit) de ſubſtantia Chriſti putant & hîc Marcionitæ ſuffragari Apoſtolum ſibi, quòd phantaſma carnis fuerit in Chriſto, cùm dicit, quòd in effigie conſtitutus, nō rapinam exiſtimauit pariari Deo, ſed exhauſit ſemetipſum, accepta effigie ſerui, nō veritate, & in ſimilitudine hominis, non homine, & figura inuentus vt homo, non ſubſtantia, id eſt, non carne, quaſi non & figura, & ſimilitudo, & effigies ſubſtantiæ quoque accedant. Bene autem quòd & alibi Chriſtum imaginem Dei inuiſibilis appellat Apoſtolus. Numquid ergo & hîc, quia in effigie eū Dei collocat, æquè non erit Deus Chriſtus verè, ſi nec homo verè fuit in effigie hominis conſtitutus? Vtrobique enim veritas neceſſe habebit excludi, ſi effigies, & ſimilitudo, & figura phantaſmati vindicabitur. Ambroſius itidem cùm Apollinariſtarum argumentum ex figura ad tollendam veritatem humanitatis in Chriſto retundit, eadem opera in Sacramentarios impetum facit. Nec ſibi (ait) blandiatur virus Apollinare, quia ibi legitur, Et ſpecie inuentus vt homo. Non enim negatus eſt homo Ieſus, cùm alibi ipſe Paulus de eo dicat, Mediator Dei & hominum Chriſtus Ieſus, ſed confirmatus. Id enim vſus & moris eſt ſcripturæ ita ſignificare. Sic & in Euangelio legimus, Et vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre. Sicut ergo quaſi vnigenitus dicitur, & non abnuitur vnigenitus Dei filius, ita vt homo dicitur: & perfectio hominis in eo fuiſſe non negatur. Eodem dicendi genere ſcripſit idem Ambroſius, filium Dei pati, per corporis ſacramentum, à quo tamen diuinitatem nuſquam diſtraxit: eadémque locutione Auguſtinus dixit Chriſtum eſſe ſacramentum filij Dei: atque idem vt demonſtret in ſpecie hominis non apparuiſſe filium Dei, tanquam in nudo ſigno, de ſignis prolixam adhibet diſtinctionem: vt alia tantum ſignificent, ſicuti vellus Gedeonis, alia non ſolùm ſignificent, ſed exhibeant rem quam deſignant, vt Columba Spiritum ſanctum: alia verò non tantùm denotent, aut rem denotatam offerant duntaxat, ſed vt in eandem affirmationem recidant ſignum & res ſignata: cuiuſmodi memoratur

Falſa ratiocinatio aduerſariorum.

Heb. 1.

Figura nō excludit veritatē.

1. Timot. 3.

Philipp. 2.

Tertull. lib. 5. in Marcionem.

Ambroſ. ep. 47.

Ambroſ. lib. 1. de fide. cap. 4. Aug. lib. 83. queſtiō. qu. 42. à lib. 2. de Trinit. ad lib. 5.

moratur ab illo Christus homo, filius Dei: & Eucharistia quæ per Spiritū sanctum & verbum Dei fit, corpus Christi in tali effigie. Quamobrem non effugient aduersarij, quin istud eorum præclarum axioma, Est figura corporis, nō est igitur veritas, multis impietatibus & falsitatibus contra fidei articulos, scripturam & Patres implicetur: cùm eadem res composita, seu ex pluribus conflata, suimetipsius sit figura & veritas, quamuis fuerit simplicissima, modò variis modis spectetur & consideretur. Qua de causa probè monuit Augustinus, in figuris distingui oportere, quid sint in se, & postea quid significent, ne ex signi-ratione & appellatione ipsum omni veritate & omni substantia spoliemus. Quòd si omisso generali axiomate singularis de Eucharistia instituitur disputatio, iterum assentimur illam à Patribus nuncupari figuram, signum & sacramentum, atque aliis vocabulis quæ antea recensuimus: nihilominus credimus nullum Patrum vnquam scripsisse, repellendam, aut non retinendam esse proprietatem sermonis Christi de sua Cœna, aut in Eucharistia puram figuram quærendam. Fidenter istud concludit Nicena illa secunda synodus cōtra Iconomachos habita, cùm ait: Nemo vnquam sanctorū Apostolorum, qui tubæ sunt Spiritus sancti, aut gloriosorum Patrum nostrorum, incruentum nostrum sacrificium in memoriam passionis Christi Domini nostri, & totius suæ dispensationis factum imaginē corporis illius dixerit. Legas quousque voles, numquam inuenies neque Dominū, neque Apostolos, neque Patres, incruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginē dixisse, sed ipsum corpus & ipsum sanguinem. Hoc quidem verum est in eo sensu, quo tum de imaginibus disserebatur, & quo tum proferebatur, quasi in Eucharistia Spiritu sancto perfusa, vt assentiebantur Iconomachi, sola resideret imago corporis, & non re vera corpus ipsum: quod à mēte veterum scriptorum fuit alienissimū, qui non abhorrēt tamen ab imaginis & figuræ vocabulis, cùm de Eucharistia sermo habetur. Imò quoties de ipsa disserere incipiūt Græci & Latini Patres, videas ipsos verborū Christi proprietatem atque efficaciam defendere & extollere. Videas eosdem non alio nomine antiquę legis figuris Eucharistiam anteponere, quàm quòd veritatem & corpus ipsum ac sanguinem Christi cōtineat. Tertiò videas illos rationem reddere, cur decuerit veram Christi carnem & sanguinem sub panis ac vini signo aut velamine præberi: ideóque ipsam Eucharistiam duabus rebus constare, terrena & cœlesti. Non negarunt sanè in Eucharistia figuram esse & nominari: imo ex variis causis id accidere docent, vti hoc capite explicabitur: sed falsum est ab ipsis verba Domini in figuram transferri, aut puram figuram in altaris venerabili sacramento constitui. Ista duo sunt, quæ Patribus iniquius per aduersarios imponuntur. Sanctissimi illi Patres adeò cauerunt errandi causam & occasionem dare, ex signi ac figuræ nomine, vt sæpiùs vbi de signo hîc mentionem fecerunt, ilicò occurrant obiectioni, nec nudam figuram subesse declarent. Quinetiam damnant eos, qui Christi verba conabantur in tropum dissoluere. Hæc duo ordine persequamur. Si à magno Dionysio exordiri placet, imposita vocat sancto altari signa, per quæ (inquit) Christus signatur & sumitur. Profectò sicut extra panem Christus non significatur panis signo, nec extra panem sumitur, tanquam panis instrumēto, ne tergiuersentur aduersarij suo more, quasi sumatur Christus extra panem, & tamen mediante panis otio ac vacuo instrumento. Primi quidem qui ausi fuerunt peruertere *Hoc est corpus meum*, in figuram corporis mei, comperiuntur fuisse Marcionitæ, & quicunque alij à Christo non crediderunt naturale ac verū corpus sumptū, sed imaginarium: multò verò minus adduci poterāt,

Eucharistia nusquam dicitur à Patribus pura figura.

In act. 7. Nicen. 2.

Duo quæ falsò Patribus imputant aduersarij.

Dionys. ca. 3. de Ecclesiast. Hierarch.

Marcionitæ primi fuerunt qui Hoc est

corpus meum pro figura corporis dixerũt.

vt inesse Eucharistiæ substantiale eiusdem Christi corpus sibi persuaderent, eámque ob causam in Christi locutione corpus positum in figuram mutabant. Duobus ferè modis in eos Catholici Patres egerunt, ac scripserunt: fidem suam solent explicare atque inculcare de veritate corporis Dominici in Eucharistia, ab ipsáque summouere corpus phantasticum & figuratiuum. Deinde veritate stabilita, Marcionitas aggrediuntur ex concessione falsæ interpretationis, qua hæretici deprauabant Christi de suo corpore asseuerationem: sicque ratiocinabantur, non tam ex sua mente, inquam, & intelligentia, quàm ex deprauato sensu Marcionitarum: Christus dixit, Hæc est figura corporis mei: igitur verum corpus habuerit necesse est. Tertullianus imprimis ostendit ita Christi corpus & carnem accipi à Marcione, quoties legerentur in scriptura, pro figura ac signo corporis & carnis, atque ita scribit: Si mentitum alicubi dicis creatorem, longè maius mendacium in Christo tuo, cuius corpus non fuit verum. Edas, ô Marcion, consilium Dei tui, quo Christum suum non in veritate carnis exhibuit, si aspernatus est illam vt terrenam, & vt dicitis, stercoribus inspersam, cur non & simulachrum eius proinde despexit. Nullius enim dedignandæ rei imago dignanda est: quale est, vt dedecus existimarit veritatem potius quàm mendacium carnis. Atquin honorauit illam fingendo. Quanta iam caro est, cuius phantasma necessarium fuit Deo superiori? Totas istas præstigias putatiuæ in Christo corpulentiæ Marcion illa intentione suscepit, ne ex testimonio substantiæ humanæ, natiuitas quoque eius defenderetur, atque ita Christus creatoris vindicaretur, vt qui nascibilis, ac per hoc carneus annuntiaretur. Stultissimè & hic Ponticus, quasi non faciliùs crederetur caro in Deo non nata, quàm falsa. Vt Hîc Tertullianus duos errores de Christi incarnatione in Marcione accusat, ita eosdem in illius opinione de Eucharistia libro quarto obseruat. Tantum dicebat in Christo apparuisse imaginem & figuram carnis, & postea subiiciebat carnem illam imaginariam non fuisse veram, sed solùm putatiuam ac fictitiam: ita in Eucharistia idem somniabat, figuram & imaginem corporis pro vero corpore subiacere, & ilicò quoddam corpus putatiuum & imaginarium, quod appellabat panaceum, in eadem Eucharistia componebat. Tertullianus ex admissa figura corporis arguit veritatis corpus aliquando extitisse. Deinde putatiuum illud corpus panaceum subsannat, ac postremò tota illa disputatione interpretationem Marcionitarum de verbis Christi in Cœna, & figuram corporis repellit, ac proprium Christi corpus pro figura ac putatiuo corpore credendum in Eucharistia per scripturas euincit, atque ita locutionem Eucharistiæ propriam esse asserit. Ante omnia libro tertio probat Christum veri Dei filium esse, qui Prophetias & figuras veteris legis impleuerit, in quibus erat ab Hieremia de Eucharistia prolata, Mittamus lignum in panem eius: vbi Propheta panem figuram corporis pro corpore dixerat: quam figuram à Christo completam Tertullianus contendit, quando panem corpus suum fecit, eloquendo, *Hoc est corpus meum*. Non itaque Tertullianus ait, Eucharistiam figuram esse, aut corpus figuratum, aut verba Christi pro figura transponanda: sed ait panem figuram corporis ab Hieremia prædictam, effectum fuisse corpus ipsum verum, & veritatem figuræ. Textus est: Hoc lignum Hieremias tibi insinuat dicturis prædicans Iudæis, Venite, mittamus lignum in panem eius, vtique in corpus. Sic enim Deus in Euangelio quoque vestro reuelauit, panem corpus suum appellans: vt & hinc iam eum intelligas corporis sui figuram dedisse, cuius retro corpus in panem prophetes figurauit ipsi

Lib. 2. & 3. in Marcionem.

Duo errores Marcionis circa Eucharistiã, quos aduersarij imitantur.

Tertullianus propriè accepit verba Christi.

Hierem. 2.

Tertull. lib. 3. in Marcionem.

" ipſi Dominô hoc ſacramentum poſtea interpretaturo. Idem argumentum libro quarto repetit, & copioſiùs tractat, atque ait, potuiſſe Chriſtum omnia quæ geſſit, aliter gerere, ſed noluiſſe, niſi eo modo quo prænuntiarant Prophetæ. Idcirco erat in eo ſitum aliter naſci, aliter pati, aliter ſacramenta ſua inſtituere, ſed noluit. Quapropter Euchariſtiam ſubiicit inſtitutam per alluſionem ad prophetiam Iacob & Hieremiæ, ac panem figuram corporis ab Hieremia propoſitam, verè carneum ſuum corpus effeciſſe, dicendo, *Hoc eſt corpus meum:* id eſt, Hoc, ſiue panis figura corporis mei, iam efficitur corpus meum: ita vt ſpectando mentem atque intentionem Tertulliani, figura corporis quam nominat, neque pertineat ad verba Chriſti, neque ad ipſam Euchariſtiam, ſed ad panem, qui prius figura, efficitur veritas ac verum corpus per Chriſti verba. Quomodo enim diceret panem effici figuram corporis, cùm ante Chriſtum natum iam eſſet figura talis corporis ab Hieremia celebrata, cuius veritas requirebatur à Chriſto complenda? Cur igitur Tertullianus ſermoni Chriſti, *Hoc eſt corpus meum*, tanquam explanationem ſubiungit, id eſt, figura corporis mei? Reſpondemus Tertullianum explanare quid intelligat per Hoc, quod ſit effectum corpus Chriſti, & exprimere per Hoc intelligi panem captum à Chriſto, figuram corporis, tranſiſſe in ipſius corporis veritatem. Nam ſemetipſum poſtea Tertullianus declarat, cùm ſubiicit,
" Cur panem ſuum appellat, & non magis peponem, quem cordis loco Marcion ha-
" buit, non intelligens veterem illam figuram fuiſſe corporis Chriſti, dicentis per
" Hieremiam, Venite, coniiciamus lignum in panem eius, ſcilicet crucem in corpus
" eius? Itaque illuminator antiquitatum, quid tunc voluerit panem ſignificaſſe, ſatis
" declarauit, corpus ſuum vocans panem. Non ait in Euchariſtia panem eſſe corporis figuram, ſed prius fuiſſe corporis figuram, & in Euchariſtia iam effici ac vocari veritatis corpus. Deinde etiam interſeruit, Id eſt, corporis figura, vt locū aliquem daret Marcionis interpretationi, qui ſolebat corpus & carnem Chriſti in figuram corporis & carnis ſoluere, ſicut & huic interſationi & explicationi coniungit corpus panaceum ex altero Marcionis delirio profectum. Vtrumque verò commētum nihil hæreticum iuuare oſtēdit, cùm indè refellatur eius opinio: quinetiam vtrūque poſtea profligat, probátque nec Euchariſtiæ nec ſermoni Chriſti figuram affingi poſſe. Principiò ex figura corporis in lege veteri antecedente, quæ prius fuerit, & poſtea ſit effecta Chriſti corpus, & etiam ex adulterina Marcionis interpretatione de verbis Chriſti infert neceſſariò, verum corpus Chriſtum induiſſe: alioqui fallax ac falſa inueniretur figura corporis, quod nunquam extaret. Poſtea conuincit corpus, de quo ait Chriſtus, *Hoc eſt corpus meum* quod pro vobis datur, nec panem eſſe, nec figuram corporis, nec corpus panaceum, vt volebat Marcion, ſed veriſſimum ac ſubſtantiale corpus Chriſti, quoniam hoc ſolum potuit tradi pro nobis, & non panis, aut corpus panaceum, aut corporis figura. Poſtremò enarrat figuras corporis & ſanguinis anteceſſiſſe in Prophetis, & earum veritatem à Chriſto in Euchariſtia perfectam & exhibitam, nec iam verba Chriſti admittere figuram rei aut dictionis. Tertulliani verba ſatis prolixa, ſed ſi expenduntur, planiſſima &
" apertiſſima, ſic habent. Acceptum panem, & diſtributum diſcipulis, corpus ſuum *Tertull. lib. 4. in Marcion.*
" illum fecit, *Hoc eſt corpus meum* dicendo, id eſt, figura corporis mei. Figura au-
" tem non fuiſſet, niſi veritatis eſſet corpus. Cæterùm vacua res, quód eſt phantaſ-
" ma, figuram capere non poſſet. Aut ſi propterea panem corpus ſibi finxit,
" quia corporis carebat veritate, ergo panem debuit tradere pro nobis. Faciebat
" ad veritatem Marcionis, vt panis crucifigeretur. Cur panem corpus ſuum appellat,
" & non magis peponem, quem Marcion cordis loco habuit, non intelligēs veterem

istam fuisse figuram corporis Christi dicentis per Hieremiam, Venite, conii-" ciamus lignum in panem eius, scilicet crucem in corpus eius? Itaque illumina-" tor antiquitatum quid tunc voluerit significasse panem, satis declarauit, corpus" suum vocans panem. Sic & in calicis mentione, testamentum constituens san-" guine suo obsignatum, substantiam corporis confirmauit. Nullius enim corpo-" ris sanguis esse potest, nisi carnis. Nam etsi qualitas corporis, qualitas non car-" nea opponetur nobis, certè sanguinem nisi carnea non habet. Ita consistit proba-" tio corporis de testimonio carnis, & probatio carnis de testimonio sanguinis." Vt autem & sanguinis veterem figuram in vino recognoscas, aderit Esaias: Quis" est qui aduenit in Edom tinctis vestibus, &c. Multo verò magis manifestius Ge-" nesis in benedictione Iudæ, ex cuius tribu carnis censu Christus processurus iam" tum Christum in Iuda deliniabat. Lauabit, inquit, in vino stolam suam, & in" sanguine vuæ amictum suum: stolam & amictum carnem demonstrans, & vi-" num sanguinem: & nunc sanguinem suum in vino consecrauit, qui tunc vi-" num in sanguine figurauit. At inquies, scribit Tertullianus, à Christo panem vo-" cari corpus suum. Verum quidem est panem effectum corpus, vt loquitur, vo-cari à Christo corpus suum: alioqui si panis purus esset, aut panaceum corpus, talia quoque affirmarentur tradi & crucifigi pro nobis: & figuræ corporis, qua-tenus consistere in Eucharistia debebat, vt erant à Iacob & Hieremia prænuntia-tæ, veritatem corporis existentis in Eucharistia nondum essent consecutæ. Qui-bus rationibus vides hîc Tertullianum clarissimè figuram à verbis Christi & à corpore, quod in Eucharistia esse debet, tollere, ac nominatim requiri hîc eius substantiam & veritatem: Marcionis etiam deliramentum & effugium de figu-ra & panaceo corpore refutare. Animaduertis insuper, à quo didicerint omnia sua figmenta Sacramentarij nostri, nimirum ab ipso Marcione, siue cùm verba Christi interpretantur pro figura, siue cùm sacramentale corpus nescio quod, aut symbolicum de pane, quod idem est ac panaceum confingunt, seu cùm loco corporis qualitatem eius nescio quam minimè carneam ac substantialem introducunt, & eam in Cœna percipi somniant. Chrysostomus eadem pruden-tia, vbi ex proprietate verborum Christi, & descriptione substantialis corpo-ris, quod in Eucharistia sit, fidem Ecclesiæ tradidit, etiam ex Eucharistia, tan-quam ex signo & symbolo crucifixi corporis & sanguinis effusi, contra Mar-cionem & alios astruit, Christum vera morte fuisse defunctum. Sicut in vete-" ri lege, inquit, eodem hîc modo in beneficio reliquit memoriam mysteriorum" colligendo, & hinc hæreticorum ora frenando. Nam quando dicunt, vnde patet" immolatum Christum fuisse, & alia multa mysteria? Hæc enim offerentes, ora" ipsorum consuimus. Si enim mortuus Iesus non est, cuius symbolum ac signum" hoc sacrificium est? Vides quantum ei studium fuerit, vt semper memoria tenea-" mus, pro nobis ipsum mortuum fuisse. Nam quoniam Marcion, Valentinus, Mani-cheus, eorúmque sequaces negaturi erant hanc dispensationem, memoriam passio-nis per hoc semper reducit mysterium, vt nemo nõ insanus seduci possit. Ita per sa-cratissimam istam mensam & saluat, & docet: hoc enim caput bonorum omnium. Chrysostomus quidem nec verba Christi ex suo sensu, nec ex Marcionis errore, per figuram corporis corrumpit, nec ex eiusdem sententia figurã corporis ponit, sed ex cõfirmata verborum Christi proprietate, & veritate corporis in Eucharistia, figurã passionis seu corporis passi inesse cõcedit: ex eáque Marcionẽ atque alios redarguit, & ex veritate rei cõsistentis in Eucharistia Christũ ait nos saluare, & ex figura atque imagine passionis nos docere. Ita ratiocinantur Gelasius, Theodoretus, atque alij qui

Esay. vlt.
Genes. 49.

Hæreses circa veritatem corporis in Eucharistia, à Marcione ortæ sũt.

Chrysost. hom. 83. in Matth. hom. 60. ad popul. Antio.

qui contra illos hæreticos & Eutychianos agunt: de quibus in secunda Repetitione ad articulum symboli Apostolici de Christo nato ex Maria virgine, ac passo, qui omnes cũ imagine & similitudine corporis passi, ipsummet corpus verissimè adesse sacramẽto, ac reipsa sumi probãt & prędicãt. At postquàm hæresis illa de sola figura corporis cæpit latiùs serpere, vt ei reniterentur Patres accurratiùs, ferè negarunt vllam figuram verbis Christi aut Eucharistiæ accommodari posse: non quia sentirent nullam aptè conuenire posse: alioqui rationem omnem sacramenti ab illa remouissent. Si enim sacramentum est, alicuius figura ac signum est. Sed quemadmodum Ioannes Baptista negauit se omninò Prophetam esse, propter falsam quam de ipso Iudæi iactabant opinionem, cùm tamen re vera inter Prophetas maximus surrexisset: ita Patres, licet non dubitarent, non tantùm vnius rei, sed plurium figuras subesse Eucharistiæ, nihilominus propter vim & deprauationem, quam verbis Christi inferebant hæretici, ac falsam figuræ intelligentiam, planè figurarum nomen plerunque ab Eucharistia repulerunt, ne hæresibus vllum facerent aditum. Post Tertullianum sic illa secunda Nicena synodus penitus inficiatur ab vllo Christiano Patre figuram in Eucharistia nominatam. Contra eosdem Iconomachos, imaginem & figuram etiam in Eucharistia agnoscẽtes, eodem tempore quo illa synodus, Carolus Magnus Francorum Imperator ista scripsit: Non corporis & sanguinis Dominici mysterium, imago iam nunc dicendum est, sed veritas, non vmbra, sed corpus, non exẽplar futurorum, sed id quod exemplaribus prę figurabatur. Iam aspirauit dies, amotę sunt vmbræ. Non ait, Hæc est imago corporis mei & sanguinis, sed *Hoc est corpus meum*. Cùm ergo corporis & sanguinis mysteriũ, quod in veritate gestum esse constat, vera Christi non possit dici imago, meritò in hoc Gregorius reprehenditur. Illius synodi tempore vel vixisse Damascenum, vel paulò pòst floruisse, indè constat, quòd multa ad verbum ex illa suis libris inseruit, sicuti ferè id quod de Eucharistia in hæc verba tradit: Non est figura panis & vinum corporis & sanguinis Christi (absit enim hoc) sed est ipsum corpus Domini deificatum, ipso Domino docente, *Hoc est corpus meum*: non figura corporis, sed corpus, & non figura sanguinis, sed sanguis. Theophilactus in ætatem hæresi illa infectam incidit. Proptèrea scriptum reliquit: Dicens *Hoc est corpus meum*, ostendit, quòd ipsum corpus Domini est panis, qui sanè deificatur in altario, & non est respondens figura. Non enim dixit, Hoc est figura, sed, *Hoc est corpus meum*. Ineffabili enim operatione trãsformatur, etiamsi nobis videatur panis. Euthymius in eosdem hęreticos eadem prorsus phrasi vtitur. Circa seculum illius Nicenæ synodi hæresis illa Occidentem quoque peruasit sub Carolo Caluo, & vnum Bertramum, de quo aliàs, defensorem inuenit. Cui vt obsisterẽt Rabanus Maurus, Paschasius, atque alij fidei Catholicæ propugnatores, abhorrent quasi consultò à figura, & in veritate tradi corpus Christi acerrimè, verbáque Domini in sua proprietate tuentur. Exorto Berengario, qui maiores turbas in Occidente exciuit, cuius conatus qui studuerunt reprimere, eadem cautione plerunque duriùs figuræ nomen in hoc toto negotio repudiant. Attamen quoties Catholici Patres se colligunt, & quid veri sit expendunt, non refugiunt figuræ, aut sacramenti, aut signi nomen, sed grauissimè distingunt, non solam figuram aut sacramentum in altari cõsistere, atque indè percipi, sed vnà veritatem ipsius corporis & sanguinis adesse, ac sumi, vt sacramentum suis partibus constet, re visibili atque inuisibili: nullus verò sustinet Christi verba in figuram dissolui. Propterea tanquam ex Augustino ferè omnes illius seculi pronuntiant: Hoc est quod dicimus, quod modis omnibus probare contẽdimus sacrificiũ Ecclesiæ duobus modis confici, duobus constare, visibili elementorũ specie, &

Quare Patres aliquando negent figurã esse in Eucharistia.

Ioan. 1.

Carol. Mag. lib 4. cap. 14.

Damascen. lib. 4. cap. 14.

Theophyl. in cap. 26. Matth.

Can. Hoc est. de consecr. dist. 2.

inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine, sacramento, & re sacramenti. Doctissimi viri censuerunt canonem hunc minimè ex Augustino, sed ex Lanfranco sumptum. Melius verò Maldonatus de societate Iesu in suis admodum piis & eruditis lectionibus Lutetiæ habitis, sensit verba esse Augustini, quæ Algerus Lanfranco contemporaneus, tanquam Augustini citat. Deinde paulò pòst Gratianus scripsit, in cuius manibus Lanfranci liber extabat: nec alteri verba illa tribuisset, si comperisset primùm nata ex Lanfranco. Apparet quidem Gratianum ex libro Lanfranci in suum scriptum transtulisse, ideóque pauca quædam Lanfranci admiscuisse. Antea cùm nondum in Ecclesia adeo trita essent sacramenti & figuræ vocabula, Iustinus, Ireneus, Nicena prima synodus, Cyrillus Hierosolymitanus, atque alij, iubebant apposita sacris altaribus haberi non tanquam communem panem, quem natura formauerat, aut quem sensus renuntiarent, sed verè (ait synodus illa) carnem & sanguinem Domini. Alij, quibus erat negotium cum hæreticis, etiam tum figuram solam repellebant, & eius loco asserebant corporis substantiam ac veritatem,

Tertull. lib. 4. in Marc. Cyprian. de Cœna.

seu veracissimũ Christi corpus in sacramento, vt Tertullianus & Cyprianus. Posteriores, quos perturbarunt vehementius hæretici, & circumspectiores reddiderunt, semper quidem omnem figuram submouent à Christi locutione, sed non ab ipsa Eucharistia, mordicúsque tenent non solam figuram conuenire ipsi, aut sacramenti rationem, sed in veritate corpus Christi & sanguinem inesse, atque in ea sumi:

A tempore hæreseon Patres magis expressẽrunt veritatẽ corporis in Eucharistia.

quod, vt opinor, prior Hilarius Pictauensis legitur scripsisse, ad imitationem affirmationis Christi, qua suam Cœnam pędicat verè esse cibũ contra figurã Mannæ, & sanguinẽ suum verè esse potum. Et ex Augustino citatur, Corpus & sanguis Christi

Aug. De consecr. dist. 2.

est veritas & figura: veritas, dum Spiritus sancti virtute ex panis & vini substantia efficitur: figura, id quod exteriùs sentitur. quod Hilarius Papa ferè totidem verbis enuntiat: Corpus Christi quod sumitur de altari, figura, dum panis & vinum videtur extrà: veritas, dum corpus Christi & sanguis in veritate interiùs creditur. Sic Da-

Damascen. in historia.

mascenus ait: Illibata hæc mysteria in veritate corpus & sanguinem esse Christi Dei nostri. Sic Leo Papa, huius nominis primus, etiam loquitur, In omnium ore tam

Leo epist. 23.

esse consonum, vt nec ab infantium linguis veritas corporis ac sanguinis Dominici inter communis fidei sacramenta taceatur. Ita Remigius Remorum Archiepi-

Remig. in Psal. 21.

scopus, qui nonaginta ferè annis magnum Gregorium antecessit, profitetur Dominicum corpus, nõ solùm commemorationem esse, vt quidam hæretici (inquit) voluerunt, cùm tamen Dominus apertè dixerit, *Hoc est corpus meum* quod pro vobis traditur. Idipsum non semel Theophylactus repetit, his verbis: Hoc quod sumi-

Theophyl. in cap. 14. Matth. & in cap. 6. Ioann.

tis, est corpus meum. Non enim figura tantùm & exemplar quoddam Dominici corporis panis est, sed in illud ipsum corpus Christi conuertitur. Dominus enim ait, Panis quem ego dabo, carò mea est. Non dixit, Figura carnis meę, sed caro mea. Berengarij seculo tam odiosum erat figuræ nomen, vt non auderet ille in publicum emittere. Ambiguam vocem, quæ est sacramenti, sicut aduersarij nostri faciunt, ipse supposuit, quod pro signo interdum ponitur, interdum pro tegumento, interdum pro tota Eucharistia duabus rebus conflata: vt sub illa ambiguitate delitescere posset, sicut nostræ ætatis hæretici omnes Cœnæ vocem prætexere solent, quia est incerta ad terrestrem & cœlestem Cœnam, & ad alia non pauca figmenta. Berengarij technis vt mederentur Patres, compulerunt ipsum profiteri corpus Christi & sanguinem non in solo esse sacramento seu signo, sed in veritate. Sic enim fert Confessio, Panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solùm sacramentum, sed etiam verum corpus Christi & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, & sensualiter non solùm sacramen-

tum, ſed in veritate manibus ſacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri: cuius poſterior pars ex Chryſoſtomo decerpitur, & prior ex Auguſtini ſententiis per Proſperum editis, quæ etiam omnibus Eccleſiaſticis ſcriptoribus etiam ante Berengarium fuit familiariſſima, vti ex productis, atque ex Remigio Altiſſiodorenſi in Miſſæ Canonem, Rabano & Paſchaſio patet: quibus libet adiungere pauca iſta de Anſelmo. Chriſti benedictione panis fit corpus eius, non ſignificatiuum tantùm, ſed etiam ſubſtantiuè. Neque enim ab hoc ſacramento figuram omninò excludimus, neque eam ſolam admittimus. Veritas eſt, quia Chriſti corpus eſt: figura eſt, quia immolatur, quod incorruptibile habetur. Si hoc corpus Chriſti corpus ſignificatiuè tantùm, non etiam ſubſtantiuè fieret, hoc figura tantùm, non veritas corporis Domini exiſteret, &c. Ante exortas hæreſes contrà primi Chriſtiani vix audebant quicquam de veritate Euchariſtiæ effutire, ſed tantùm myſticè ac de ſigno palàm eloquebantur, quoniam viuebant inter Paganos, quibus nefas eſſet Chriſtianorum myſteria prodere ac profanare: quemadmodum fatetur Theodoretus, cùm ait, ſe de Euchariſtia obſcuriùs dicturum, ne vlli non initiati interciperent eius dicta. Propterea Patres, quaſi fideles de veritate admonerēt, quam non liceret efferre in vulgus, interſanrur plerumque, Norunt fideles, norunt qui initiati ſunt. Nec ſolùm ita ſe reprimebant propter Paganos, ſed etiam propter rudiores catechumenos & Chriſtianos, quorum mentes tantorum myſteriorum minimè eſſent capaces, qui necdū ſenſus habebant exercitatos, ſicut ex quibuſdam locis Auguſtini perſpicitur. Duabus his de cauſis primi illi Chriſtiani frequentius ac libentius, non figuræ quidem nomine, quod ab hæreticis Marcionitis in iſtam materiam introductum fuit, ſed myſterij, ſacramenti, ſymboli, ſigni, antitypi, ſimilitudinis, imaginis & effigiei, panis ac vini appellationibus vtuntur, quàm dilucidiori locutione. Venit illis etiam tandem in vſum figuræ & typi vocabulum ex cōſuetudine concertandi cum hæreticis, vt noſtro tempore Cœnæ nominatio ab hæreticis affectata, iam nobis imprudentibus irrepſit, ac redditur communis, quia vtraque vox ab hæretica intelligentia facilè in Catholicam tranſit, eíque accommodatur. Nequaquam tamen vllus Patrum verba Chriſti in figuram conuertit, aut intra figuram, cùm de Euchariſtia fieret quæſtio, ſubſtitit, ſed omnes veritatem ipſam, quoties opus eſt, liberaliſſimè & diſertiſſimè profitentur & explicant, nec aliquando reticent, cur tantæ rei magnitudinem, figuræ vel ſigni, vel ſimilibus appellationibus afficiant. Non enim aliter eſſet ſacramentum & myſterium, niſi aliquid tegeret, quod indicaret ac figuraret, ac niſi alicuius rei ſecretæ ac reconditæ nota eſſet, ſignum, & figura: ſed nec viciſſim eſſet verum & integrum ſacramentum, niſi duabus rebus conſtaret, ac tam verè re ſignificata, quam ſigno & re ſignificante. Quoniam verò res, quæ ſunt in Euchariſtia, alias multas ac diuerſas tegunt & ſignificant, fit vt partes ipſius, & ipſa tota multis ac variis modis ſacramenti ac figuræ rationem & nomen accipiat. Res in ea viſibiles, panis & vinum ante conſecrationem, & ſacramenta, & ſigna, & figuræ, & ſimilitudines corporis ac ſanguinis vocari queunt: atque à Patribus vocantur, aut propter ſimilitudinem quam cum ipſis gerunt, ſicut vinum præ ſe fert formam & ſpeciem ſanguinis: ideò à Tertulliano, Cypriano, & Ambroſio dicuntur ſanguinem & carnem oſtendere, figurare, & eorum ſimilitudinem ferre. Habent inſuper conuenientiam maximam cum effectis corporis Chriſti, non ſolùm naturalis, ſed myſtici. Vt enim pane & vino veſcimur ad vitam temporariam ſuſtentandam, & corpus fouendum, ita corpore & ſanguine Domini paſcimur ad immortalitatem obtinendam, & animas in ſpiritalis vitæ gratia confirmādas: atque vt ex multis granis vnus panis, & ex multis aci-

Can. Vtrum. de diſtinct. 2. de conſecrat.

Anſelm de diuinis. officiis.

Quare primi Chriſtiani non palàm veritatem corporis prædicarent in Euchariſtia.

Vnde figuræ dictio en Euchariſtiæ materia cœpit eſſe Chriſtianis familiaris.

Quot modis in Euchariſtia dicatur figura.

nis confluit vini liquor, ita ex multis singularibus hominibus, per charitatem & corporis Christi dignam sumptionem coadunatis vnũ euadit corpus Christi mysticum. Ob eas tres rationes panis & vinum etiam ante consecrationem, quemadmodum & post eandem, figurant & designant in ipsa Eucharistia corpus Christi naturale & mysticum, atque vtriusque sacramenta sunt, signa, figuræ ac similia. Ex prima causa figuræ non tollitur præsentia corporis Christi ab Eucharistia. Imò Cyprianus ait, ideò sanguinem inesse calici, vt vino ostendatur: alioqui falsa ac vana in calice fieret ostensio. Duas verò posteriores rationes figuræ pani competere ante, atque etiam post consecrationem, idem Cyprianus & Augustinus explicant: atque hæ quidem ex proprietate naturali panis & vini sumuntur, sicuti & quarta, quæ post consecrationem nouum acquirunt figuræ & similitudinis significatum, vt ita nominentur, quia substantiam & naturam exuerint, retinuerintque tantummodò suam exteriorem apparentiam atque effigiem, vt reputentur iam non panis & vinum, sed solùm imago panis & vini. Eo pacto non rarò appellãtur, cùm de Eucharistia disceptatur, quemadmodum in tractatu de Transsubstantialitate dicemus. Præterea panis & vinum etiam post ipsam consecrationem, sacramentum ac figura corporis & sanguinis Dominici nuncupantur: quia sunt id quod in corpore & sanguine Christi exterius apparet & cernitur, vti figura cuiusque rei esse traditur id quod sub aspectum cadit, & quia operiunt atque ab oculis remouent ipsum corpus & sanguinem, efficiuntque ipsa secreta abdita & inconspicua: quam significationem dictio sacramenti importat. Caro est, inquit Augustinus, quam forma panis opertã, & sanguis eius, quem sub vini specie ac sapore potamus: idémque alibi Chistũ ait, in panis specie voluisse apparere oculis mortalium: atque hanc quidem figuræ rationem cùm natura non abhorreat, attamen potius est ex Christi institutione sic disponentis suum sacramentum, quàm ex natura panis & vini. Nam accidentia quæ cernebantur in corpore Christi naturali, figuræ erant latentis ibi diuinę naturæ, ait Cyprianus, non ex sua proprietate, sed Dei ordinatione: ita panis & vinum sunt velamina, ac si quædam essent accidentia præsentis eiusdem naturæ humanæ, quæ in illa specie præsens voluit oculis mortalium conspici, sicut in alia effigie aliquando dicitur apparuisse. Quamuis humanæ naturæ accidentia dicerentur in Christo figura, forma, & sacramentum diuinitatis, non eam tamen excludebant, sed præsentem ostendebant: ita panis & vinum faciunt de præsentia corporis & sanguinis Christi in Eucharistia. Ad hæc nihil repugnat vnam & eandem rem significare semetipsam, & à semetipsa significari, modò diuersas ac varias rationes induat & qualitates, quarum causa existimetur à semetipsa differens ac distincta: quemadmodum post resurrectionem corpus Christi gloriosum cum suis cicatricibus significabat semetipsum, quatenus erat patibile, mortale, & Christus ipse manens idem ob permutatas qualitates, quasi alius à semetipso iudicatur post passionem, ita vt ipsemet videatur negare se eundem esse, cùm ait, Hæc sunt verba quæ loquebar vobis, cùm essem vobiscum: quasi iam non esset cùm loqueretur: & de ipso Apostolus affirmat, Etsi noueramus Christũ secũdum carnem, sed iam nõ nouimus, quasi carnem deposuisset. Sic Manna iubetur conseruari, vt monimentum esset Mannæ cadentis de cœlo, suimétque signum sub diuerso respectu. Ex quo Patres docuerunt, idem corpus Christi, quatenus est in sacramento sub qualitate inuisibilis, & sub ceremonia ac ritu Eucharistiæ, quem ad repræsentandam passionem suam, suámque in cruce oblationem instituit, seipsum significare, vt erat in cruce ac patiebatur, suíque sacramẽtum esse ac figuram & passionis suæ, atque cruẽtæ oblationis. In eum finem allegatur ex Augustino, Caro carnis & sanguis est sacramentum

Cypr. epist. ad Magnũ. Augustin. tract. 26. in Ioann.

Can. Vtrum. De consecr. distinct. 2. lib. 3. De Trinit. cap. 10.

Luc. 24.

2. Cor. 5.

Exod. 16.

„ tum ſanguinis, carne & ſanguine vtroque inuiſibili, ſpiritali, intelligibili ſignatur
„ viſibile Domini noſtri Ieſu Chriſti corpus viſibile & palpabile, plenum gratia, om-
„ nium virtutum, & diuina maieſtate. Item, Sicut ergo cœleſtis panis, qui Chriſti ca-
„ ro eſt, ſuo modo vocatur corpus Chriſti, cùm re vera ſit ſacramentum corporis
„ Chriſti, illius videlicet quod viſibile, quod palpabile, quod mortale in cruce poſi-
„ tum eſt, vocatúrque ipſa immolatio carnis, quæ ſacerdotis manibus fit, Chriſti paſ-
„ ſio, mors, crucifixio, non rei veritate, ſed ſignificante myſterio. Non ait, non eſ-ſe carnem Chriſti in immolatione ſacerdotis rei veritate, ſed non eſſe paſſionem ipſam, & in cruce immolationem, ſed eius ſacramentum, ſeu non eſſe Chriſti carnem ſub tali conditione qua patiebatur, ſed ſub conditione ac ritu ſignificante paſſionem. Sic Chryſoſtomus, ſic Ambroſius, atque alij omnes poſtea proferendi, aiunt eundem Chriſtum plenum adeſſe ſimul pluribus in locis, vbi à ſacerdote offertur, & tamen exemplar eſſe illius, qui cruci fuit affixus, quoniam idem ipſe in Euchariſtia ſub alia conditione agit & offertur, quàm in cruce ageret & offerretur, cuius hîc exemplar & ſimilitudo refertur. Qui etiam obſeruari debet, quòd ſicut in modo exiſtendi, corporis figura eſt & ſacramentum, & in modo celebrandæ Euchariſtiæ ac ritu, ita par ratio conuenit in modo manducandi: ita vt ſacramẽtaliter edere reperiatur, non pro ſigno tenus, ſed pro modo arcano, recondito, & ſupernaturali, vero tamen, quemadmodum apud Hilarium legimus, nos in ſacramento & in veritate, ſeu verè, carnem Chriſti manducare: vt ſacramentalis modus horrori, lanienæ, & errori Capernaïtico medeatur, verus ſit tamen & realis, quemadmodum & modus exiſtendi. In eum ſenſum exponit Hiuo
„ Carnotenſ. quod ſcripſit Auguſtinus, Non hoc corpus quod videtis, manducaturi
„ eſtis, & bibituri illum ſanguinem, quem effuſuri ſunt qui me crucifigent. Sacramẽ-
„ tum vobis aliquod commendaui: ſpiritaliter intellectum viuificabit vos. Etſi ne-
„ ceſſe eſt viſibiliter illud celebrari, oportet tamen inuiſibiliter intelligi. Ipſum, &
„ non ipſum (inquit Hiuo) manducaturi eſtis, manducaturi ipſum quidem materiali
„ eſſentia, ſed non viſibili forma. Corpus inſuper ipſum ſub ſpecie panis figura eſt & ſacramentum ſuimetipſius, iam nos in ſpiritu viuificãtis ac nutrientis, deinde quoque in cœleſti gloria & regno patris ſine inuolucro ac tegumento ac ſacramento nobis exhibendi. Nam vt vitam habere non poſſumus in nobis, niſi manducauerimus carnem filij hominis, ſic neceſſitas huius internæ manducationis nulla re alia perfectè figurari & exprimi poteſt, niſi eadem ipſa Chriſti caro in ſacramento Euchariſtię ore corporis capiatur. Etenim ſi aliud quidpiam comeditur exterius in ſacramento, figurabitur in alio cibo potius, quam in ſola viuifica Chriſti carne, alimentum noſtrum conſiſtere. Sin autem ſolius carnis Chriſti ſubſtantiam comederimus, vti re vera facimus, perfectiſſimè ſignificatur in ſolo Chriſto vitam ſpiritalem nobis eſſe repoſitam. Propterea frequenter Auguſtinus totam Euchariſtiam duabus rebus conſtitutam, ſigno ac carne Domini, eiúſque ſumptionem vocat aliquando tantùm ſignum & ſacramentum, & non rem ſacramenti, quam ponit eſſe gratiam ac vitam ſpiritalem, quemadmodum latiùs explicabitur capite de manducatione indignorum, & de eſu ſpiritali. Adhæc totius & integri ſacramenti participatio, figuræ ac ſigni vicem gerit, reſpectu corporis myſtici, & vnitatis quæ inter nos eſſe debet & cum Chriſto, qui de vno pane & vno corpore Domini pa-
„ ſcimur, vt vnum corpus efficiamur. Nemo fidelis (ait Auguſtinus) alienatur ab il-
„ lius panis, calicíſque conſortio, etiamſi antequàm panem illum comedat, calicém-
„ que bibat, de hoc ſeculo migrauerit, in vnitate corporis Chriſti conſtitutus: ſacra-
„ menti quippe illius participatione ac beneficio non priuabitur, quando in ſe hoc,

De cõſecr. diſt. 2.

Chryſ. hom. 17. ad Heb. vide lib. 3. de ſacrific.

Aug. in pſal. 98.

Aug. cã. Quia paſſus. De conſecr. diſt. 2.

quod illud sacramentum significat, inuenitur. Denique eandem integram Eucharistiam, atque eius in terris celebrationem & participationem vocant Patres imaginem, similitudinem, figuram ac symbolum, respectu corporis gloriosi sedentis ad dexteram patris, & fruitionis qua potiuntur Angeli: non quia apud nos sit aut suscipiatur nuda figura & inanis illo corpore Christi etiam glorioso, vt erat vacua apud Israëlitas sub lege: sed quia non sit nuda & aperta præsentia Christi, quemadmodum in cœlo apparet: ob ídque nos medio statuunt patres inter Israëlitas & Angelos, vt illi solis figuris potirentur, hi verò sola re gaudeant, nos medij nec sola figura, nec nuda re, sed re præsente, per figuram tamen obuoluta. De hoc caput extat in Repetitione secunda. Nec, inquam, sacramentum ipsum in se, & eius perceptio, tantùm mysticè figurat, quod apertè fit in cœlestibus: sed ipsa oblatio, ac denique tota actio ipsa mystica & sacramentalis, figura est totius festiuitatis & gaudij, quod circa Christum exercetur in cœlis: de quo ista Gregorius Nanzianzenus: Ab altaribus arcebunt? At altare aliud scio, cuius figuræ sunt ea quæ nunc oculis cernimus. Huic altari sistar, in hoc victimas Deo gratas & acceptas, immolabo, sacrificium, & oblationem, & holocausta tanto his quæ nunc offeruntur excellentiora, quanto veritas vmbram dignitate excellit. Tot ergo modis cùm in Eucharistia figura, symbolum, sacramentum atque imago locum habeat, ne excludi suspicemur ipsum Christi corpus ad talium vocabulorum tinnitum, cùm nulla species figuræ ipsum tollat, & cùm ab omnibus ferè requiratur vt adsit. Ad Origenis tempora nec Græcus nec Latinus author extat, qui Eucharistiam typum aut figuram nominarit. Quàm enim falsò affingatur Tertulliano, iam liquere arbitror. Magnus Dionysius symbolorum ac signorum quidem delectatur appellatione, sed rem inesse perpetuò innuit. Si Origenis sunt in Euangelistas tractatus, ab ipso typicum corpus Christi, Eucharistia dicitur: quod multis modis apte affirmari, manente corporis veri substantia, nemo dubitauerit: nec obliuisci decet Origenem, ac totam scholam Alexandrinam, quæ catechistarum profitebatur officium, & cui cum Philosophis Gentilium erat negotium, de mysteriis Christianorum solitam loqui sobriè & ænigmaticè, ea tantùm de his enũtiantem, quæ Gentiles & rudiores non offenderent. Ideò plus æquo vt scripturas, sic Christianorum sacramenta, in spiritalem sensum & improprium vertebat: quódque in hoc modum excesserit Origenes, ab Ecclesia damnatus fuit: vt mirum videri non debeat, si tradita à Christo de Eucharistia, frequentiùs in allegoriam & alias figuras transfigurat. Nihilominus quin piè ac propriè etiam plerunque eadem fuerit interpretatus, quæ de eo in secunda Repetitione, ac passim producimus, faciunt fidem. Clemens Alexandrinus in eadem schola, eius antecessor, quando de pane & vino benedictionis loquitur, fatetur se allegoricè loqui, ita vt ex eo nihil certi circa Cœnam Dominicam demonstrari possit, nisi omnia in allegorias transformari velimus, sicut etiam facit in explicatione decalogi. Si liber, quem se scripsisse de Eucharistia testatur, extaret, fortasse non ambigeretur de genuina ac propria verborum Christi interpretatione & intelligentia. Neuter tamen scripsit verba Christi pro figura corporis pronuntiari, aut puram figuram in Eucharistia relinqui: imò Origenes sanguinem re vera à Christianis bibi tradit, cuius potus Iudæis interdicebatur, ac sæpè Eucharistiam à figuris secernit. Sic enim ait ad ista verba Leuitici, Sumet de sanguine vituli, & resperget: Tu qui ad Christum venisti pontificem verum, qui sanguine suo Deum tibi propitium fecit, non hæreas in sanguine carnis: sed disce potius sanguinem verbi, & audi ipsum tibi dicentem, Quia hic sanguis meus est qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum. Nouit qui mysteriis imbutus est, & carnem & sanguinem

Nanzianz. de reb. Maximi.

Origen. in cap. 15. Matt.

Lib. 1. Pædag. cap. 6. lib. 2. ca. 2. et lib. 1. Stromat.

Lib. 6. Stromat.

Origen. ho. 9. in Leuitic.

» guinem verbi Dei. Non ergo immoremur in his, quæ & ſcientibus nota ſunt, & » ignorantibus patêre non poſſunt. Hîc Origenes, cùm ſanguinem ſacramenti à ſanguine vituli diſtinguat, qui erat figura ſanguinis Chriſti, & tamen verus ſanguis, & illum ſanguinem ſacramenti tantùm à fidelibus intelligi, & non ab infidelibus addat, per eum ſtatuitur non eſſe figuram ſanguinis, quam etiam infideles potuiſſent comprehendere, ſed veritatem. Quin etiam Origenes eodem in loco myſticè & » propriè verbum Chriſti exponit. Panis iſte (ait) quem Deus verbum corpus ſuum » eſſe fatetur, verbum eſt nutritorium animorum. ſic myſticè: propriè verò, cùm » ſubiungit, Oſtendit Chriſtus quando eos hoc pane nutrit, proprium eſſe corpus, & » panem Deus verbum corpus ſuum eſſe fatetur. Ambroſius plerunque etiam vocitat figuram corporis ante conſecrationem, & poſt eandem, vt ſimilitudinem, imaginem, typum: quin tamen vnà veritatem ac præſentiam corporis & ſanguinis in ſacramento inter omnes præcipuè aſſeruerit, librorum lectio, vbi tales appellationes occurrunt, arguet, & quo in ſenſu acceperit illas, manente corporis ſubſtantia, docebit. Aduerſarij duas dictiones Patribus familiares eſſe aiunt, quibus corpus ipſum à pane abeſſe declaretur. Vna latina eſt, qua Hieronymus ſcripſit, ſacramento panis Chriſtum veritatem ſui corporis & ſanguinis repræſentaſſe: quaſi repræſentare nihil aliud ſignificet, quàm ſolam ſimilitudinem & imaginem referre. Alterum eſt ἀντίτυπον id eſt, exemplar, quo Petrus Martyr atque alij ex phraſi ſcripturæ à Baſilio Græcíſque omnibus familiari, intelligi volunt pro exemplari corporis abſentis correſpondente. Nos contrà vtroque verbo præſentiam ipſius corporis maximè confirmari probamus. Nam Repræſentare propriè latinis ſonat, rem aliquam præſentem exhibere, ſoluere, & ſiſtere. Horatius dixit,

Ambroſ. lib. 4. ca. 4. et. 5. de ſacram. lib. 6. ca. 1. ibid. In ca. 2. 1. Cor. lib. 1. offic. cap. 45.

» *Virtutem repræſentet, moréſque Catonis,* id eſt, habeat, & oſtendat,

Quid ſignificet Repræſentare corpus.

Cicero ſcribit, non eſſe expectandam temporis medicinam, quam repræſentare ratione poſſimus. Ita Iuriſconſulti repræſentare pretium agri iubent, id eſt, in præſentia ſoluere. Ita Tertullianus accipit, cùm ait, Diſcipulos Chriſti contumelioſo oppido cœleſtes ignes repræſentare voluiſſe, & patrem filium repræſentaſſe, adhibito teſtimonio, Hic eſt filius meus dilectus. Ambroſius monet, vt quæ accipimus à Deo, operibus exequamur, & collatam in nos gratiam officiis repræſentemus. Idcirco Hieronymus aptè ac propriè loquitur, cùm antea promiſſam de Chriſti corpore veritatem, à Melchiſedech atque aliis præfiguratam, docet Chriſtum repræſentaſſe, quaſi ſoluiſſe ac præſentem exhibuiſſe: quam locutionem eſt mutuatus ab ipſo Tertulliano, qui aſſerit Chriſtum pane creatoris ipſum corpus ſuum repræſentaſſe, phraſi ſcilicet valdè latina, vt pridem antea promiſſum per Prophetas tandem præbuiſſe præſentiſſimum. Et certè ſi apud Tertullianum & Hieronymum repræſentare valeret idem quod imagine & figura referre: Chriſtus non magis veritatem præſtitiſſet, aut etiam figuraſſet, quàm Melchiſedech, nec quod fecit, magis eſſet veritas, quàm quòd operabatur Melchiſedech. De ἀντιτύπῳ id eſt, exemplari, magna eſt etiam inter Græcos diſcrepantia. Fuerunt inter eos, qui eo vocabulo inanem figuram ac vacuam ſimilitudinem ſignificari voluerunt, vt eius ſimplex Typus ſignificare ſolet: quorum interpretationi qui acceſſerunt, faſſi ſunt, ita panem Euchariſtiæ à Baſilio & Euſtathio nominari, ſed ante conſecrationem, non autem poſt ipſam: in quibus ſunt Epiphanius ille in Nicena ſecundà ſynodo celebris, cuius paulò antè meminimus, ac Damaſcenus, niſi eius libris & illi ſynodo impoſtura irrepſerit. Alij prorſus negant in tali ſignificatu Græcum vllum ſcriptorem Catholicum talem vocem emiſiſſe in ſacramento Euchariſtiæ, ſaltem conſecratæ, quemadmodum citauimus verba illius Epiphanij in illa ſynodo habita, quibus affirmat nemi-

Cic. lib. 5. epiſt. fam. ep. 15. & lib. 16. epiſt. 12. Orig. in ca. 26. Matth. Tertull. lib. de patiētia et lib. 4. in marc. Ambroſ. lib. 1. de offic. ca. 32. Hier. in ca. 26. Matth. Tertull. lib. 1. in Marcion.

Quid ſit Antitypum, et cur ita vocetur Euchariſtia.

nem Apoſtolorum aut ſanctorum Patrum corpus Domini vocaſſe Antitypum, ſeu typum ac figuram. Eodem ſenſu Anaſtaſius Antiochenus cõtra Goetianos negat vſquam apud Patres dictionem illam comperiri. Negat & Theophylactus non ſemel locutioni Chriſti de Cœna, aut rei Euchariſticæ, eam vocem conuenire, in ea ſcilicet intelligentia, quã tribuebant hæretici, vt innueret typum ac nudam figurã. Propterea doctis quibuſdam videtur quibus aſſentio, expoſitionem quæ Nicenæ ſynodo & Damaſceno aſcribitur, de dicto Baſilij actis illius ſynodi & Damaſceni libris aſſutam fuiſſe à ſciolis aut maleuolis quibuſdam: quod credibilius eſſe putat Beſſario, quàm Baſilij liturgiam poſtea fuiſſe vitiatam, in qua de Antitypo poſt cõſecrationem fit mentio: nec illius liturgiæ ſenſus patitur, vt quæ de Antitypo dicuntur, præiſſe potuerint conſecrationi. Quinetiam ipſemet Damaſcenus eodem in libro ſuo explicat Antitypum corpori Chriſti attribui, nõ quia deſignet inanem figuram, aut quod corpus Chriſti abſit ab Euchariſtia, ſed quia reſpectu eiuſdem corporis in cœlo ſiti ſit hîc nobis antitypum & exemplar correſpondens: ita vt Damaſcenus recuſet audire vocem hanc pro vacua figura, ob ídque non veriſimile credidiſſe ita à Baſilio vſurpatam. Quocirca Græci omnes conueniunt ſic totum ſacramentum, in eóque corpus Chriſti ſic vocari, per comparationem ad corpus in paſſione, aut in cœlo, aut aliàs viſibile ac ſenſibile, nec vlla eſt illis nominatio de corpore in Euchariſtia familiarior. Quid verò ea vox propriè ſignificet, difficultate non caret. Sicut enim in compoſitis præpoſitio Ἀντὶ ambigua eſt, ita & Antitypum ex ea compoſitum. Illa vel Pro, vel Contra denotat: ita Antitypum aut pro reipſa cui attribuitur, aut pro oppoſita & correſpondente ſimilitudine & figura, ſiue vnà cum ſimilitudine res inſit ſub alia conditione, ſiue non, ſed ſit pura figura. Sic Grammatici nominant Antitypa, imagines quę relucent in ſpeculis & reuerberationibus vocum. Deinde cùm de corporibus agitur, Mathematica corpora vocant Antitypa: non quia non ſint, aut quia non exiſtant, ſed quia ſub tactum non cadunt, vt Phyſica & naturalia, quorum reſpectu ita appellantur. Quid eſt, inquiunt, ἀντίτυπον· ὅτι ἐστὶ μὲν, οὐ φανερὸν δέ: id eſt, quod eſt, ſed non cernitur. Itaque Antitypum paſſiuè & actiuè ſumitur: illo modo, pro re figurata, iſto pro re illam ſignificante, ſicut apud nos exemplar tam rem originalem paſſiuè deſignat, quàm rei originalis imaginem correſpondẽtem. *1. Pet. 3. & ad Heb. 9.* D. Petrus baptiſmum appellat Antitypum, ſignificatione paſſiua, quaſi præfiguratum diluuio, & diluuij typo ac figuræ oppoſitam ac correſpondentem veritatem. Contra ad Hebræos actiuè manufactum tabernaculum vocat Antitypum cœleſtis & veri, quia ipſum repræſentaret. Beza ad dictum Petri annotat, typum & antitypum in idem redire: ſed quàm iniquè, textus indicat, & communis vſus ſcripturæ ac Chriſtianorum, qui noui Teſtamenti ſacramenta nuſquam typorum nomine efferunt, ſed veritatis figuris antiquis oppoſitæ. Patres itaque vocant, non panem ipſum & ſignum, Antitypum, ſed ipſummet corpus Chriſti cum ſigno, triplici de cauſa: Paſſiuè, quia ſit figuratum & exemplar, cui correſpondebant omnes antiquæ figuræ de Chriſti corpore, ita vt Euchariſtiæ conueniat Antitypum ea ratione, qua competit baptiſmo apud Petrum: Tum etiam, quia Euchariſtiæ ceremonia viſibilis ac ritus repræſentet veritatem paſſionis, & ei correſpondeat: atque ita corpus & ſanguis cum ſignis actiuè repræſentant & ſunt Antitypa corporis paſſi & ſanguinis effuſi, gerúntque imaginem paſſioni correſpondentem: quomodo etiam ſunt Antitypa corporis veri & viſibilis quod eſt in cœlo: atque ita congruunt cum ſignificatione actiua Antitypi, qua vtitur Apoſtolus ad Hebræos, hoc vno intellecto diſcrimine, quòd manufactum tabernaculum, quatenus nudum ſignum, referebat cœleſtia: in

in Eucharistia autem non nudum signum, nec nudi signi perceptio gerit similitudinem & imaginem corporis visibilis in cœlo, & fruitionis qua potiuntur beati: vti facit eiusdem corporis in signo præsentia & participatio, quæ etiam alio modo Antitypi merentur appellationem ex Grammaticorum legibus: quoniam licet corpus & sanguis insint Eucharistiæ, quemadmodum & in cœlo, non sunt tamen hic conspicua sicut ibi. His tribus modis à Magno Dionysio, Nanzianzeno, Theodoreto, atque aliis Græcis, obseruabis Eucharistiæ Antitypum tribui, nusquam autem, si propius inspicias & attendas, pro puro signo & figura: imò nominatim à Theodoreto dicitur ipsa Eucharistia typorum ac figurarum archetypus. Dubitatur de Macarij Ægyptij loco, qui habet: In Patrum cor non ascendit futurum, vt in Ecclesia offerretur panis & vinum, ἀντίτυπον τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ τοῦ αἵματος: futurum vt qui participarent de visibili pane, πνευματικῶς carnem Domini ederent. Panem hîc aiunt nuncupari Antitypum, pro figura ac signo repræsentante, & non exhibente. Verùm si sic interpretamur, cur in mentem Patrum venire nõ potuit talis oblatio, quæ apud ipsos erat in vsu panum Propositionis, & aliarum rerum, quæ Christi carnem & sanguinem futurum monstrabant, & cum in sua oblatione panis & vini Melchisedech idem ipsum prænuntiarit? Oportet itaque à Macario intelligi oblationem non puri panis & vini, quæ apud Christianos nec fit, nec carnem & sanguinem Christi, si fieret, monstraret, cùm in oblatione illa nulla esset conuenientia panis & carnis, vti esse potest quædam in manducatione panis & carnis, nec oblatio panis carnem propriè repræsentat, sed oblationem carnis, cuius est commemoratio. Verùm si cum panis & vini oblatione statuatur inesse carnis & sanguinis Christi oblatio, talis quidem in cor Patrum non ascendit, nec similem apud se viderunt: & ea verè erit Antitypum carnis passæ, & oblatæ à Christo, ac sanguinis effusi: erit, inquam, Antitypum actiuè passionem repręsentans: eodémque modo sacrificium nostrum in pane & vino dicitur à Chrysostomo Antitypum & exemplar passionis, verum tamen ac plenum Christum continens. Quinetiam in cor Patrum ascendit, vt qui participarent de pane, vt de Manna, de Christi carne spiritaliter ederent, si panem hîc ceperimus pro sola figura. Omnes enim (ait Apostolus) eandem escam spiritalem manducauerunt: sed vt caro Christi inuisibiliter in pane visibili manducaretur, Patribus fuit incognitum. Hîc certè Macarius more veterum Christianorum spiritaliter opponit visibili panis formæ, vt aliàs disputatur in Repetitione sexta & alibi. Quoniam verò maius negotium aduersarij existimant se nobis facessere ex Augustini regula, & aliquot locis ab eo desumptis, quid veri sit, inuestigemus. Fatemur ingenuè scriptum ab Augustino, plerunque fieri, vt sacramenta earum rerum nomina suscipiant, quarum sacramenta sunt, vel propter quandã similitudinem, vel propter quandam efficientiam. Notemus imprimis non generalem ab Augustino regulam sanciri, cum plerunque ita accidere dicat. Id verò tam parum est frequens in scriptura, vt aduersarij vix vnum edere possint indubitatum exemplum, maximè de re Eucharistica. Oppositum verò in eadem scriptura, & in Patribus frequentissimum inuenitur, vt nomine signi res significata enuntietur, quemadmodum nomine panis caro Christi ab Hieremia, & à Chri-
» sto apud Ioannem, & Paulum non semel ponitur, cùm dicitur, Mittamus lignum in
» panem eius: &, Ego sum panis viuus: &, Qui manducat ex hoc pane, viuet in æter-
» num: &, Qui manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus
» erit corporis & sanguinis Domini, non diiudicans esse corpus Domini. Ita Ter-
» tullianus ait, Nesciet virtuus quis sit ille panis, qui ante cibum à nobis sumitur,

Theodor. in ca. 2. 1. ad Cor.

Macar. ho. 27.

Chrys. ho. 17. ad Hebr.

Aug. epist. 23.

Explicatio locorum Augustini, in quibus videtur in Eucharistia solam figurã ponere.

Tertull. ad vxorem & de corona militis.

aut non credet esse qui à nobis dicitur: & ægrè sinimus quicquam de pane nostro « in terram decuti: vbi corpus ipsum nomine panis extulit, vt alias solent Patres, de « quibus in Transsubstantialitatis Repetitione. Quòd si Tertullianus per panem tantùm sacramentum panis intelligeret, facilè id credidissent Gentiles, necquicquam fuisset periculi id illis effari, nec iudicassent Christiani tantum piaculum, si aliquid de ipso in terram excidisset, cùm in ablutione baptismi aquam ipsam sacramentum Spiritus sancti sinerent in terram effluere. Propterea Augustinus corpus Christi dixit, quod Tertullianus panem vocauit, cùm eadem de re sermonem haberet. Propterea Cyprianus & Theodoretus regulam esse reciprocam agnoscunt, vt in sacramentis signum pro signata re, & res signata signi nomen accipiat in veris sacramentis. Si igitur aduersarij generaliter concludunt rei significatæ nomen perpetuò interpretandum pro signo, scripturas omnes refragari respondebimus: adeò vt vix vnum exemplum in scripturis expressum edere possint. Ideò cauit Augustinus generaliter regulam pronuntiare: quàm cùm reciprocam esse negare non valeāt aduersarij, sicut cōtendunt nomen corporis, quoties occurrit, ex regula collocari pro pane, ita ex eadem contendemus panem Eucharistiæ, quoties legitur, toties pro corpore Christi vero interpretandum esse: Idque faciemus maiori iure quàm ipsi, quoniam plura de scripturis & Patribus nobis in eum finem suppetunt exempla, quàm ipsis, atque ita contentiosum funem ducemus. Quanto satius est nec regulas, nec patres repugnantes longiùs abripere, atque omnia ex veritate moderari: vt secernamus ex adiunctis, quando panis nomen seu sacramentum corporis, aut etiam ipsummet Christi corpus significet, quod idem statuendum est de corporis voce: & interea concedamus aliquando vnum pro altero capi, vel propter similitudinem quandam & conuenientiam, vel etiam propter intimam duarum rerum ad vnum efficiendum sacramentum copulationem: non tamen ob id generaliter inferamus cum aduersariis, vnum pro altero poni, quoties interuenerit. Non modò autem non applicatur ab Augustino regula illa vsui, cui eam destinant aduersarij, sed nec omninò applicari potest. Ex ea enim conantur locutionem Christi, *Hoc est corpus meum*, sacramentalem reddere, vt corpus pro pane tantùm à Christo prolatum fuerit propter aliquam similitudinem. Absit ea mens ab Augustino, qui propriè locutum Christum de suo corpore alibi cōfirmauit: imò ratio, quam pro regula stabilienda tradit Augustinus, locum habere nequit in pane, vt pro eo corpus in oratione Christi sumatur. Panis enim existentia & substantia nullam similitudinem gerit cum existentia naturalis corporis Christi: gerit quidem cum mystico, quia sicut panis ex multis granis conflatur, ita corpus Christi mysticum, & panis proprietas ac virtus ad nutriendum quid simile ostendit cum virtute corporis Christi ad nos alendos, sed substantia & existentia vtriusque nihil habet commune & simile. Ob id vnà alterius non potest esse sacramentum, nec corporis existentia constitui pro panis substantia. At in locutione Christi pronuntiatur de rei existentia & substantia *Hoc est corpus meum*: cui nulla similitudine respondet panis, vt illius appellatione veniat intelligendus: multo verò minus corpus pro nobis traditum & immolatum panis loco dicitur, qui in sua natura aut naturali proprietate nihil affine monstrat cum Christi passione. Non inficior quin natura panis si maneret, sicuti & illius accidentia, possint haberi pro signo & figura corporis, quatenus sunt in Eucharistia, sed alia ratione quàm ex similitudine, nempè ex operimento, quo indicant illud corpus abditum & secretum. Sic in baptismo aqua quidem in sua natura sacramentum est gratiæ spiritalis, non quia

August. in Psal. 33.

Panis non potest esse figura corporis.

quia ſimilitudinem teneat cum illa, ſed quia in facto ablutionis eam continet & tegit. Sed ex ſimilitudine non ipſa aqua ſacramentum eſt, ſed ipſius aquæ ablutio, quæ eſt eius proprietas, propter conuenientiam quam refert cum ablutione ſpiritali, eſt ſacramentum, qualiter ab Auguſtino in illa epiſtola ad Bonifacium deſcribitur. Idcircò ibi non dicitur, corpus immolatum pro pane collocari propter ſimilitudinem, ſed paſſionem, reſurrectionem, immolationem affirmari de figuris, ſignis, & ſimilitudinibus illarum, vt de immolatione quæ fit in Euchariſtia, de die anno paſſionis & reſurrectionis, quia ſimilitudinem illarum exhibent & imaginem. Tantum verò abeſt, vt Auguſtinus corpus immolatum pro pane aſſerat, vt exprimat pro immolationis ſimilitudine & repræſentatione, quæ in Euchariſtia fit, conſtitui, quæ verum Chriſti corpus ibidem priùs exiſtere deſiderat. Corpus ergo Chriſti verum ex Auguſtini intentione, & ratione ſacramenti, de qua tum inquirebat, non ponitur pro pane, niſi quatenus aliquam cum illo ſimilitudinem præbere potuerit: vt etiam idem corpus enuntiatur pro omni re, actione, proprietate, quæ aliquam conuenientiam cum ipſo corpore & eius qualitatibus oſtendit, nec excluditur ipſiſſimum corpus, quatenus exiſtit & ſacrificatur in Euchariſtia: quod eo magis erit ſacramentum ſuimetipſius, quatenus fuit immolatum in cruce, próque eo exiſtente & immolato in Euchariſtia tanto verius affirmatur & ponitur immolatio crucis, ſeu corpus immolatum in cruce, quanto maiorem & expreſſiorem imaginem crucis præ ſe fert quàm panis ſub quacunqne proprietate. Nec obeſt quod Auguſtinus contra Maximinum ait, oportere ſigna aliud exiſtere, & aliud ſignificare: quaſi fieri nequeat, vt eadem res, ſeu corpus Chriſti in Euchariſtia, ſuimet ſit ſignum & ſacramentum. Nam eadem ſubſtantia ſuimet eſt figura & ſignum, ſed ſub alio modo & proprietate: vt ſubſtantia diuina ſub proprietate qua eſt in filio, eſt figura eiuſdem ſubſtantiæ ſub proprietate qua eſt in patre, & nihilominus permanet eadem ſubſtantia: ſed alia dicitur exiſtens in filio, & alia in patre, propter diuerſas proptietates exiſtendi, quas Auguſtinus vocat modos, cùm ad Bonifacium ſcribit eſſe ſacramentum quodammodò, id eſt, ſub aliqua conſideratione & proprietate: atque ita rem eandem ſcriptura & Patres vocant aliam atque aliam, quoties ſubit alias proprietates & modos. Fallunt inſuper aduerſarij in applicatione regulæ, quam ab Auguſtino acceptam ferunt. Non enim agit de ſacramentis propriè nuncupatis, quibus aduerſarij illam accommodant, quę ſigna ſunt efficacia rerum ſignatarum, à Deo inſtituta, cuiuſmodi æſtimari non debent dies feſti paſſionis & reſurrectionis, nec ablutio baptiſmi relata ad ſepulturam & mortem Chriſti, & imago ſacrificij in Miſſa relata ad ſacrificium crucis, quæ ſigna ſint tantùm nuda, quæ propter ſimilitudinem nomina rerum ſignatarum recipiunt plerunque. Id verò non aſſerit de ſacramentis propriè ſumptis. Quòd ſi quid attigit de ipſis, aduerſariis maximè incommodat. Auguſtinus item permutationem illam nominum fieri cognoſcit propter efficientiam, comparátque ſacramenta cum ſuo fine & fructu, tanquam cauſam cum ſuo effectu, illáque ſortiri nomen ſui effectus oſtendit. Sic exprimit baptiſmum dici ſacramentum fidei, quia nos fideles facit: túmque ſacramentum non pro ſolo ſigno capit, ſed pro toto compoſito ex ſigno atque re quibus cõſtat. Idcircò ait baptiſmo nos ſine peccato ſepeliri cum Chriſto: vbi baptiſmi nomine externam atque internam ablutionem comprehendat neceſſe eſt, cum vtraque nos fideles efficiat, & cum Chriſto ſepeliat: quibus ſubiicit Auguſtinus ſacramentum corporis eſſe quodammodo corpus Chriſti. Certè vt Auguſtini ſententia iſta conueniat cum ſuperiori de baptiſmo, oportet ſacramentum corporis pro toto ſa-

cramento,ſpecie panis ac vero corpore Chriſti conſtituto, & dici,atque eſſe quodammodo corpus quod efficiat:quod tum certè myſticum interpretari decet non naturale,quia non huius ſed illius Euchariſtia ſit effectrix.Nam ſacramētum dignè ſuſceptum nos inſerit corpori Chriſti myſtico,& illud operatur, non autem naturale quod intra ſe continet. Auguſtinus itaque propter duas rationes ſacramenta quæuis & ſigna docet nomina rerum ſignatarum obtinere poſſe, aut propter ſimilitudinem,aut propter efficientiam, duplicíque illa ratione ſubiicit Euchariſtiam, ſeu corporis ſacramētum, corpus Chriſti eſſe quodammodò. Quatenus enim immolatio fit &ſacrificium in illa,tum propter ſimilitudinē,Euchariſtia corpus Chriſti immolatum cenſetur: quatenus verò nos vnit Chriſto,& ſumpta corpus myſticum coagmentat,propter efficientiam illam quodammodo corpus myſticum dicitur. Hic ſanus eſt ac rectus Auguſtini ſenſus,à quo quàm longè aberrent aduerſarij, ex inſpectione textus iudicet lector. Ad intelligendum Auguſtinum, & regulā, magnam lucem affert Cyprianus: qui poſt quam diſſeruit de effectis Euchariſtiæ, quibus nos Chriſto,& inter nos copulat, quærit cur carnem & ſanguinem propriis manibus ſub pane & vino Chriſtus tradiderit Apoſtolis, & eandem carnem atque eundem ſanguinem propriis manibus in propria ſpecie expoſuerit militibus crucifigendum. Reſpondet ita egiſſe,vt demonſtraretur,gentibus idem eſſe panē & carnem, & vinum ac ſanguinem, atque in vnam reduci ſubſtantiam: Quærit poſtea, cur pani carnis nomen tribuatur. Reſpōdet id fieri duabus de cauſis:Prima, propter intimam rerum coadunationem:quia,inquam,panis & caro, vinum & ſanguis, ſignificantia & ſignificata,in vnam redigerentur eſſentiam: Altera,vt oſtēderetur vnde panis & vini ſignum tantos parerent effectus vitæ & coniunctionis cum Chriſto,& inter nos:quia nempè panis efficitur caro,& vinum ſanguis, ideóque parem vim habent in ſacramento cum carne & ſanguine quibus coadunātur. Hîc Cyprianus negat ſeorſum & ſeparata panem & vinum ſibi vēdicare carnis & ſanguinis voces,quamuis eorum ſint ſigna, ſed non niſi coadunata, ea dignitate honeſtari. Alias autem rationes producit quàm Auguſtinus, cur mereantur ea nomina: vnam, propter intimam coniunctionem, alteram propter effectum. Adeò verò abhorret ab aduerſariorum opinione,quibus placet panem & vinum corporis & ſanguinis appellationes poſſidere, quia earum ſint ſigna, vt nolit prius ita nominari, quàm propriam amiſerint ſubſtantiam, & in eandem cum carne & ſanguine peruenerint. Certum quoque ex lectione textus allati de Theodoreto, ab eodem approbari Cypriani doctrinam, cur ſymbola eodem cenſeantur nomine cum corpore & ſanguine, nimirum propter internam duarum rerum, quibus ſacramentum conſtat, copulam, quæ tam arcta ſit, vt vna alteri ſuam nomenclaturam communicet. Idem perſpicitur ex Theodoreti intentione,tum diſputantis contra Eutychen,à quo defendebatur humanitatem Chriſti tranſiſſe in diuinitatem,ob ídque dominum gloriæ etiam cùm crucifigeretur, ab Apoſtolo credi addebat:cui vt ſatisfaciat Theodoretus,ait nihil mirū, ſi homo Chriſtus Dominus gloriæ honoretur,cùm ea ſit lex rerum coniunctarū inter ſe,vt vna alteri vocabulū ſuū cōmunicet, dátque exemplū in ipſa Euchariſtia. Vnde cernitur à Theodoreto, ſicut à Cypriano,nō propter ſignificationem nudam pani corpus Chriſti attribui, ſed propter coadunationē. Apparet quidem Theodoretū,non cum Cypriano vnitatē eſſentiæ in ſacramento agnoſcere:ſed nihil modò ad rē. Vnus Cyrillus patrocinari aduerſariis videtur,à quo cōceditur, Mānа panē Angelorū ſpiritalē nūcupari, quia hūc ſignificaret. Sed nec nos reluctamur,quin id aptè cōtingat,ſicuti cōtra res ſignificata ſæpiùs nomine ſigni exprimitur:ſed nō indè Cyrillus regulam condit vt

Locus Cypriani explicatur.

Locus Theodoreti explicatur.

Locus Cyrilli explicatur.

quoties

quoties panis Angelorũ legitur, pro Mãna sumatur, quasi ita postulet sacramẽtorũ regula. Nihil horum quicquam à Cyrillo extorquere poterunt: multò verò minus vt orationem Christi, *Hoc est corpus meum*, in figuram transferat, de cuius veritate contra Iudæos & Arrianos tam acriter pugnat. Verùm vt ex adiunctis facilè perspexit Cyrillus, quando panis Angelorum pro Manna vocatur, sic ex iisdem annexis licet coniicere si quando corpus Christi pro pane eius figura constituitur, non autem scriptura aut antiquitas patitur, vt vbicunque apparuerit corporis vox, panis vicem putetur tenere. Colligamus igitur in confesso esse apud Patres, in negotio Eucharistiæ corpus Christi pro pane rarius inueniri: quia hic illius sit figura, non solum autem, sed quia corpus panis substantiam absumpserit, & vtraque in vnitatem substantiæ abierint, sicque vnita vnius & eiusdem causæ efficientiam acquirãt, eandémque significandi rationem & repræsentandi propter aliquam similitudinem, quibus de causis longè vsitatiùs panis pro ipsomet corpore ponitur. Vrgent aduersarij planiores locos ex Augustino, in quibus Christi locutionem volunt expresse in figuram corporis verti. Adimantus aduersarius legis & Prophetarum, pugnare vetus & nouum Testamentum asseuerabat, quia illud potestatem in animam hominis concederet, permittendo ab homine sanguinem effundi, quem animam esse affirmat: nouum verò nullum ius aut potestatem homini in alterius animam relinqueret. Respondet Augustinus non discrepare, quoniam vetus Testamentum sanguinem animam esse diceret ex eo quod ipsam significaret, non quod
» re vera esset, parémque locutionem in nouo reperiri. Nam Dominus (inquit) non *Aug lib. 1. ca. 12. in aduersarium legis & Prophetar.*
» dubitauit dicere, *Hoc est corpus meum*, cùm figuram daret discipulis corporis sui. Comperietur Augustinus non ex sua fide & mente ita interpretari verba Christi: quandoquidem alibi tradit proprietatem in ipsis sequendam esse, vt verum sit Christum manibus suis proprium corpus gestasse. Alibi quoque Augustinus distinguit hoc quod Christus dedit, à figuris & signis nudis, quæ non sunt id quod significant: & eum panem, quem degustarent Cathecumeni, iam esse ait sacramentum & figuram corporis Christi, sed nondum corpus ipsum, quod Christus à se dari pronuntiauit. Restat igitur ad sensum Manichæorum Augustinum loqui, à quibus non credebatur Christum vero ac naturali corpore fuisse præditum, sed figura & imagine corporis: ideóque locutiones omnes Christo carnem tribuentes explicabant pro figura carnis. Augustinus ex eorum interpretatione subinfert, in nouo Testamento, *Hoc est corpus meum*, similem esse locutionem ei, quam de veteri depromebant, eósque iugulat proprio gladio, sicut solebant antiqui Patres Marcionitas & Manichæos. Quòd verò vtramque locutionem ad sensum Manichæorum interpretetur, & non ad suum, indè certum fit, quòd contra eundem, propriè ac sine figura dictionis à nobis manducari carnem Christi, & bibi sanguinem ore corporis in hoc sacramento testetur. Quamuis autem regulam, qua rei signatæ nomen pro signo capitur, in Annotationibus ad librum Leuitici confirmet, citétque ibi, sanguinem dici animam ex illo genere dicendi, videatúrque tum suam sententiam dicere: nihilominus quia vidit id potius alienos errores sapere, quàm satis veritatem aperire, non est contentus sanguinem vocari animam, quia illam significet, sed ad synecdochen recurrit, per quam continens affirmatur esse cõtentum, vt sanguis esse anima, quia illam contineat. Ac ne etiam pari figura quis deprauaret locutionem Christi, *Hoc est corpus meum*, in eodem fere textu ait vetitum fuisse in lege esum ac potum sanguinis: sed in euangelio præcipi per verba, quæ Christus de Eucharistia effatus est: vbi sanguinem non à se capi pro vino, nec vinum pro sanguine per synecdochẽ declarat, sed quamque vocem in sua pro-

Aug. in Psal. 33. et lib. 3. de Trinitat. lib. 3. cap. 4. et lib. 2. de peccator. meritis.

Lib. 2. cõtra aduersar. cap. 9.

August. in annotat. Leuit. quæst. 57.

prietate retineri. Ex quo luce clarius patet, nec figuram nudam, nec ſynecdochen ab Auguſtino in oratione Chriſti reponi. Iterum aduerſarij premunt vehementius ex Auguſtini Commentariis in Pſalmum tertium, in quibus habetur Iudam adhibitum à Chriſto in conuiuium, quod cum ſuis Apoſtolis participauit, in quo corporis ſui figuram commendauit & dedit diſcipulis. Hîc (inquiunt) de Auguſtini ſententia conſtat. Sed quod hîc intendunt aduerſarij, pari momento depellimus, & cõtra eos retorquemus. Si enim, quia dixit Auguſtinus Chriſtum commendaſſe ac dediſſe figurã corporis, aduerſarij benè cõcludunt ſolam & nudam figuram verbis Chriſti promitti, viciſſim colligemus ſentire Auguſtinũ à Chriſto verũ ſuum corpus præberi & demõſtrari, quoniam ſæpiùs exprimit corpus ac ſanguinem ipſum, & non figuram. Neque eo in loco pſalmorum Auguſtinus vertit Chriſti verba in figuram, aut vertenda ſuadet, vt tollatur verborum proprietas, ſed in Cœna ait cõmendatam ac datam figuram corporis. Quomodo verò figura magis potuit commendari, id eſt, panis ipſe, quàm ſi cum illo eſſe & præberi ipſiſſimum corpus promulgetur? Alioqui quæ commendatio ad figuram corporis iam ante verba exiſtentem per ipſa accedere potuit? Quocirca potiùs indicat Auguſtinus verba Chriſti propriè ſonare, & panem corporis figuram quam diſtribuebat, in admirabilẽ dignitatem extuliſſe. Nemo noſtrum negat, panis ſpeciem, corporis figuram eſſe, etiam cùm porrigeretur à Chriſto, & poſt verba manere: ſed negamus nudam aut vacuam eſſe figuram, aut talem Chriſti verbis contineri. Deinde nõ diſtinguit Auguſtinus, quam figuram intelligat, an panis ſpeciem, cuius nullam mentionem facit, an corpus ipſum panis forma obuolutum, ac totum ſacramentum, quod in conuiuio dedit, multóque magis quàm panis ſpeciem commendauit: quódque frequentiùs Auguſtinus vocat ſimilitudinem & ſacramentum, ac etiam figuram eiuſdem corporis, quatenus patiebatur in cruce, aut quatenus in cœlo beatos paſcit, aut quatenus corpus myſticum gratia ſpiritali congregat. Cur ergo potiùs ad panem ipſum, quàm ad totum ſacramentum figuram corporis pertinere confingemus, præſertim cùm aſſueuerit Auguſtinus figuram corporis, quæ totum ſacramentum complectatur, panis ſpecie longè commendatiorem prædicare & amplificare?

Auguſt. in Pſal. 3.

REPETITIO QVARTA, DE EXISTENTIA CORPORIS ET SANGVINIS DOMINI IN IPSIVS EVCHARISTIÆ SACRAMENTO.

PROPOSITIO EORVM QVAE PRO EXISTENTIA valent,& absurditatum quæ nobis,& vicissim quæ Aduersariis obiiciuntur.

CAPVT I.

POST verborum significationem, quibus Christus Eucharistiam instituit, in sua proprietate certissimè confirmatam, de re ipsa, atque de existentia corporis ac sanguinis Domini in ipso sacramento disputatio suscipienda est, quod secundo loco initio totius operis huius proposuimus nobis tractandum. Quoniam verò eorum, quæ de Eucharistia credimus, veritatem à scriptura maximè petendam demonstrauimus, quę eius institutionem fert: ad præsentiam quoque corporis & sanguinis in pane & vino astruendam, scriptura institutionis potissimùm nitimur, eiúsque propria significatione, ac rationibus inde ductis, quas in prima Repetitione, & in aliis, de corporali ac spiritali esu carnis Dominicæ, de panis transsubstantialitate, de Eucharistiæ asseruatione, adoratione, atque sacrificio ex ipsa scriptura elicimus, quibus consentanea quæ produximus Patrum testimonia, patrocinio esse volumus. Quin etiam fidei nostræ suffragari prorsus ostendimus Apostoli Pauli authoritatem, ad quam repudiata institutione Eucharistiæ prouocant aduersarij, quasi ex ipsa verbis institutionis lucem, seu potius tenebras illaturi. Ea autem est: Panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Christi est? Calix cui benedicimus, nónne participatio sanguinis Christi est? Ex qua nec panem esse corpus Christi, nec calicem sanguinem, ab Apostolo asseri contendunt, vt corpus & sanguis ipsis insint, sed tantùm cum panis ac vini festa & sacra susceptione participari de corpore & sanguine Domini per fidem, ídque extra panem & vinum. Quoniam Apostolus non agebat de ipsa Eucharistia in se, vt antea egerat, sed cóferebat conuiuium sacrum Christianorum cum sacro conuiuio Israëlitarum & Gentilium, ideò de Eucharistia in vsu & esu tum loquitur, ita tamen vt panem in vsu sacro subiectum agnoscat participandi corporis, & potionem participandi sanguinis etiam sine fide, sicut hostiarum manducationem pro subiecto habet participationis de altari, quæ ab Israëlitis fiebat, & idolothyti sumptionem pro subiecto communicationis cum dæmonibus, etiamsi alioqui vescens hostiis & idolothyto, fide non adhæreret idolo, aut Israëlitarum altari, ac nihil aliud cogitaret, quàm vesci tali cibo. Ita sane Apostoli sententiam interpretantur Cyrillus Alexandrinus, Theodoretus, Theophylactus cum Oecumenio, post Chrisostomum.

Fundamẽta in genere pro existentia corporis in Eucharistia.

Cor.1.ca.10.

Quare agat de Eucharistia in vsu.ca.10. ad Corinth.

Cyril. Alexãdrin. in Pentabiblo citatur à

Fr.Turriano. lib.1.de can. Ap.cap.24.

Cyrillus habet: Corpus ipsius verbi, quod secũdum veram & inexplicabilem vnionem suum fecit, viuificum est: sic etiam nos, si carnem sanctam & sanguinem eius participemus, omninò viuificamur, manente in nobis verbo diuinè quidem per Spiritum sanctum, humanè verò per carnem sanctam, & pretiosum sanguinem. Apostolus enim ait: Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est: & panis, quem frangimus, nónne communicatio corporis Christi est? quoniam vnus panis, & vnum corpus multi sumus omnes, qui de vno pane participamus. Sancti spiritus participes efficimur cum Christo saluatore omnium, & ipsi nobiscum inter nos & in vnum copulamur. Concorporales verò, sic vnum corpus hoc modo efficimur, quia vnus panis, vnũ corpus multi sumus. Omnes enim ex vno pane participamus. Corpus enim Christi, quod est in nobis, colligat nos in vnum. Theodoreti vero verba sunt. Panis est communicatio, id est, qui " sacra mysteria percipimus, nónne ipsi Domino communicamus, cuius & corpus " & sanguinem esse dicimur, quandoquidem vnius panis sumus participes? Colligit " sanè ex Apostolo, nos omnes qui sacra mysteria delibamus, Domino communicare, quia panis sit corpus eius. Theophylactus verò sic habet: Calix benedictionis, id est, Eucharistiæ. Manibus enim eum tenentes, benedicimus ei, & gratias agimus, " qui sanguinem suum pro nobis effudit, ineffabiliáque bona in nos contulit. Non " dixit autem μετοχὴ, participatio, sed κοινωνία, id est communicatio, vt aliquid excel- " lentius indicet, summam puta vnionem. Quod autem dicit, est huiusmodi: Hoc quod in calice, est illud quod ex latere Christi fluxit: & ex eo accipientes communicamus. Hilarius ad Apostolum alludit, cum ait: Hæc hausta & sumpta faciunt, vt Christus sit in nobis, & nos in eo. Quamuis autem aduersarij à panis subiecto di- " strahant corporis & sanguinis communicationem, attamen coguntur hîc dare ma- " nus, vt saltem simulent fateri quòd negant. Scribit enim Caluinus: Si dicam Pau- " lum clariùs hoc loco exponere, quod subobscurè à Christo dictum erat, quis so- " brius mihi repugnabit? Dominus pronuntiat panem esse suum corpus. Sequitur " discipulus, cui certè propositũ non est luci nebulas obducere, ac panem explicatiùs " corporis esse communicationem docet. Hic si consentiat nobiscum, statim lis di- " rempta erit: quia in panis fractione nos quoque testamur communicari fidelibus " corpus Christi. Audis ex Caluino in panis fractione, sicut subiecto, communicari " corpus Christi. Alibi ita fieri oportere etiam probat hoc textu: Qua ratione dixit " Apostolus, Panem quem frangimus, communionem esse corporis. Nec est quod " obiiciat quispiam figuratam esse locutionem, qua signatæ rei nomen signo defera- " tur. Fateor sanè fractionem panis, symbolum esse, non rem ipsam. Verùm hoc po- " sito, à symboli tamen exhibitione rem ipsam exhiberi ritè colligemus. Nisi enim " quis fallacem vocare Deum volet, inane ab ipsis symbolum proponi nunquam " dicere audeat. Itaque si per fractionem panis verè Christus corporis sui participa- " tionem repræsentat, minimè dubium esse debet, quin verè præstet & exhibeat. At- " que omninò isthæc piis tenenda est regula, vt quoties symbola vident à Domino " instituta, illic rei signatæ veritatem adesse certò cogitent ac sibi persuadeant. Quod si quum dicitur ab Apostolo panis fractionem esse corporis Dominici cõmunicationem, creditur in panis perceptione percipi corpus, vel corporis communicatio, quare cùm non solùm à Christo, sed etiam ab eodem Apostolo effertur secundum Aduersarios, *Panis est corpus meum*, aut veriùs, *Hoc est corpus meum*, in demonstrato subiecto non concedetur contineri & existere corpus, sicut verba enuntiant, cùm admittatur percipi, sicut verba apud Apostolum significant? Certè qua proprietate verborum aut figura panis potest esse corpus, eadem panis vsus seu fractio erit

Hilar.lib.8.

Caluin. in defens. consensionis.

Caluin. lib.4. Institut.ca. 17. num.10.

Existentia probatur ex eo lo-

com-

communicatio corporis Christi, seu contrà. De illo textu Pauli vberiùs disseruimus in prima Repetitione: quem ideò hoc loco libuit iterum expendere, vt omnes intelligant nostram fidem de præsentia corporis in sacramento maximè stabiliri verbis Apostoli, quibus eam peruertere, & institutionem Eucharistiæ deprauare dant operam Aduersarij. Hanc eandem fidem nostram roborant analogia similium locutionum cum ea qua Christus vtitur quæ in scriptura habentur, & differentia quæ inter figuras veteris Testamenti, & veritatem à Christo allatam, ac sacramenta nouæ legis intercedere debet, & proprietas atque analogia nouorum sacramentorum, quorum perfectio exigit, vt res diuinas & cœlestes non tantùm significent, vel operentur, sed contineant: eóque plurimùm conducunt alia, quæ de proprietate huius sacramenti Eucharistici sumus allaturi. Postremò nos in illa fide magnoperè confirmant absurda quę incurrunt aduersarij, & blasphemias in quas incidũt, dum illam oppugnant. Ne temerè autem videantur sanæ doctrinæ hac in parte reluctari, varia crimina nobis impingunt. Imprimis pugnantia multa & contradictoria tueri nos oportere clamant, antequàm euincamus corpus Christi in tantillo panis fragmento, tótque in locis simul versari posse. A nobis enim constitui obiiciunt substantiam sine accidentibus, & corpus sine suis proprietatibus: contrà verò accidentia sine subiecto, vt saporem ac speciem panis sine pane: à nobis panem tolli, & tamen in pane concludi corpus: in loco corpus poni sine loci proprietate: ipsum angusto panis spatio, & tamen infinitis in locis simul statui: diuersos Christos Elcesaïtarum more, seu diuersa corpora Christo affingi, vnum creationis & naturale ac visibile in cœlo, alterum benedictionis seu consecrationis ac sacramentale: Christi incarnationi fieri iniuriam, cui humanitatis & corporis detrahamus proprietates, eámque cum Marcione ad phantasma redigi: eiusdem glorificationi derogari, cùm iterum carnem eius elementis mundi subiiciamus, omniúmque contumeliis & iniuriis exponamus: ac denique manifestis scripturis de discessu Christi, & absentia de mundo, atque ascensione eius in cœlum resisti. Nos ad ista respondemus, primùm cum Tertulliano nostram Philosophiam esse de porticu Solomonis, qui & ipse tradiderit Dominum in simplicitate cordis quærendum. Quid Athenis & Hierosolymis, quid Academiæ & Ecclesiæ, quid hæreticis & Christianis? Viderint qui Stoicum & Platonicum & dialecticum Christianis præferũt: nobis curiositate opus non est post Christum Iesum, nec inquisitione post Euangelium. Etiamsi pleraque naturę & rationis legibus in hac quæstione minimè consonarent, tantum abest, vt propter eas scripturarum veritatem deserere oporteat, quod contrà in earum obsequiũ naturæ & ingenij faces submittere deceat, sed de hoc postea fusiùs, cùm ad oppositiones falsi nominis scientiæ, quas nobis intẽdunt Aduersarij, deuenerimus. Negamus omnia pugnantia, quæ cumulant, à nobis defendi, vel in hac disputatione recipi: ea verò, quæ necesse est à nobis concedi, inficiamur ita opposita, vel naturæ contraria, vt nullo modo esse queant, quod etiam suo loco cognoscetur. Falsum est nos Christos diuersos, aut diuersa Christi corpora ementiri: sed eiusdem rei varios modos existendi natura fert, quos scriptura & Patres rerum appellationibus dignantur: ita tamen, vt facilè declarent in eadem rei appellatione discrimen modi. Quoniam verò in hac materia, natura rei, & modus existendi secundum cõmunem vsum, & sensuum experimẽtum videntur colluctari, latissimum campum rixandi sibi aperiunt aduersarij, cùm ex natura modum depellunt, & ex modo, naturæ defectum aut impotentiam arguunt, aut rem pro modo, aut modum contrà pro re arripiunt. Nec corpus Christi essentia sua, aut essentialibus proprietatibus spoliamus, vt reddamus phantasma, sed ex coadunatione filij Dei & humanę carnis,

eo Pauli, quo Aduersarij eam destruere volunt.

Alia fundamenta pro existentia.

Quæ nobis obiiciunt Aduersarij.

Sũma nostrarũ responsionum ad obiecta.

Tertull. de præscriptionibus.

Aduersarij fallacias struũt à re ad modũ, et à modo ad rem.

multas eius corpori prærogatiuas accessisse credimus, quas in hoc sacramento effundit & detegit. Tantum verò abest, vt maiestatem suam imminuat, cùm se iterum ad nos in elementis mundi huius demittit, vt suum in nos amorem mirificè commendet. Scripturas de ascensione, & à mundo profectione, non obliteramus, vel eneruamus; sed consistere cum corporis in sacramento præsentia per diuinam potentiam, & Christi voluntatem atque institutionem, earundémque scripturarum assertionem docemus. In his omnibus neque quicquam nouamus, sed à Christo & Patribus ita accepta fideliter tenemus, & tradimus. Vt autem huic de sacraměto altaris sententiæ hereamus tenaciùs, nec ab ea dimoueri possimus, iuuat plurimum, quòd refelli nequeat ab Aduersariis sine detestandis in Christum & Deum ipsum blasphemiis, ac totius Religionis Christianæ perturbatione & euersione: Iudaismi & omnium veterum hæreseon restituta colluuie, atheismi introductione, ac multarum denique contradictionum & contradictoriorum affirmatione. Etenim æquare vetus Testamentum nouo, & sacramenta sacramentis, quid aliud est, quàm gratis Christum mortuum esse, cum simus adhuc sub lege: & quàm Iudaïsare, Christóque repudiato Mosi se mancipare: & quàm cum Pharisæis Christiano homini de cæco iam vidente dicere: Tu discipulus illius sis, nos Mosis discipuli sumus. Nihil amplius virtutis & dignitatis Christi corpori concedere, quam vilissimi cuiusque hominis carni, quid aliud est quàm Christum soluere, & verbi incarnationem facto negare? Eò verò redigere Deum, vt nihil possit nisi quod natura potest, nihil sciat nisi quod ingenium hominis capiat, nihil agat nisi quod homines agunt, imò minus possit & minus agat quàm ipsi possunt & agunt, quid est aliud quàm bellare cum Deo, & se præferre altissimo? An non verò id moliuntur Aduersarij, cum Dei omnipotentiæ subtrahunt, non solùm ne pluribus in locis, vel in angustiori sua magnitudine spatio, corpus Christi constituat, sed ne quicquam, quod naturæ proprietates excedat, faciat, cùm ipsi interea fidei suæ non vereantur arrogare, vt re vera corpus illud tot locis quot voluerint, aut ipsi extiterint, præsens efficiat, & re vera etiam percipere faciat. Hilarius scripsit nõ credi Christum esse Deum ab eo, qui verbis eius de Eucharistia & manducatione carnis fidem non habet.

Confirmatur existẽtia carnis in Eucharistia, quod refelli nequeat ab aduersariis sine detestãdis blasphemiis et absurditatibus.

Iam verò cum Aduersarij eò impietatis progrediantur, vt ipsa verba non amplius velint attendi, aut ex ipsis veritatem peti, nec Dei omnipotentiam sectari, sed naturam ducem sequi, ex eáque licere contra omnipotentiam diuinam excipere ac præscribere, quo atheorum gradu ipsos iudicabis reponendos? Ioachimum Vadianum sanè & Petrum Viretum non puduit profiteri, non scripturarum, sed corporum proprietati, nec Dei omnipotentiæ, sed naturæ, in hac controuersia incumbẽdum. Et Anonymi Galli liber de conciliandis discordiis circa Eucharistiam, de quo postea plura dicemus, pro fundamento ponit, non putandum nefas Dei omnipotẽtiæ ex ratione resistere, cõtráque ipsam differere, atque ex rebus naturalibus contra illam & scripturas agere. Quid si nec in eo quiescunt, sed ad primum vsque atheismi lapidẽ recidunt, vt de corporibus recusent amplius credere, quàm sensibus experiantur, ita vt nisi oculis cernatur, per ipsos corpus esse desinat? Scribit Caluinus rogatum Seruetum, cur tam nefarij scismatis author esset, respondisse, Quia nequeunt in intellectum meum venire, quæ sub sensum non cadunt. Si rogemus Aduersarios, cur & ipsi tanti scismatis & dissensionis inter Christianos authores sint, in summa atque in conscientia non veriorem reddere possunt rationẽ, etiamsi quiduis aliud comminiscantur. Porrò quòd sensibus & naturæ imbecillitati affixi, Dei omnipotentiæ, & carnis Christi dignitati bellum inferunt, Capernaïsant apertissimè, aut etiam longiùs euagantur. Cum Marcione de figuris & nouis atque antiquis

Aduersarij nolunt agi ex scripturis, vel ex Dei omnipotẽtia, sed ex natura.

Vadian. lib. 4. Aphoris. de Eucharistia.

Viret. lib. 7. de sacrament. cap. 14.

Cal. lib. contra Seruetum.

Aduersarij in purum atheismum desinunt cum Serueto.

tiquis ſacramentis iudaïſant. Ex eodem ſumpſerunt argumentandi formam contra carnem Chriſti, vt phantaſma putetur, ſi quid in ea ſupra naturam contingat. Cum Praxea diuinitatem in Chriſto non ponunt, niſi ſecundum quãdam habitudinem, & non exiſtentiam, cùm ipſum non putent exiſtere poſſe ſecundum carnem, niſi humano & carnali modo. Ex Valentinianis canales, quibus caro ad nos de cœlo defluat, ne in humani corporis ſordibus, & terræ elementis inficiatur, didicerunt. Cum eiſdem & Manichæis atque Origeniſtis, indignum Deo exiſtimant res cœleſtes in rebus terrenis adminiſtrare. Cum Neſtorio, de Chriſti, tanquam de puri hominis carne decernunt. Denique ne verbum quidem ferè obiiciunt, aut quicquam fingunt, ſiue contra proprietatem verborum, quibus concipitur Euchariſtiæ inſtitutio, ſiue contra carnis exiſtentiam in ſacramento, ſiue circa manducationem, quod non à primis illis hæreticis carnis Chriſti in ſtatu naturali hoſtibus mutuentur, ſicut legendo antiqua Patrum monumenta diligens Chriſtianus poterit obſeruare. Eadem verò, atque etiam abſurdiora, quàm quæ nobis impingunt, figunt & refigunt contradictoria. Audies oportere res coniungi ſignis reipſa, & tamen reipſa tantum abeſſe, quantum cœlum à terra. Audies corpus Chriſti eſſe realiter ac ſubſtantialiter in Cœna: idem rurſus abeſſe realiter toto cœlo. Audies futura reddi per fidem præſentia re vera. Audies quæ realiter manent toto cœlo & terra disiuncta, realiter tamen coniungi per omnipotentiam Spiritus ſancti. Quæ puriputa ſunt contradictoria, & importantia omnia, quæ nobis exprobrantur, atque magis pugnantia. Nam ſi manet diſlocatum corpus toto cœlo, & realiter nobis coniungitur, vel eſt in Cœna, vel in ipſa ſumitur: realiter ſimul pluribus in locis toto cœlo & terra diſſitis adeſſe oportebit, & in noſtris ſiue corporibus ſiue animis viſibiliter & cum ſuis omnibus dimenſionibus ac proprietatibus habitare: quandoquidem ex eorum ſententia per nullam potentiam poteſt his corpus chriſti priuari, & alicubi cõſiſtere. Adhæc tot ferè corpora Chriſto aſcribunt, quot Epicurus atomorum formabat: Corpus quod cœlo affigitur, corpus ſubſtantiæ, corpus efficaciæ, corpus abſtractionis, corpus creationis, corpus conſecrationis, corpus ſymbolicum, ſeu ſacramentale, ſeu figuratiuum, corpus ſiue ſubſtantiam carnis & ſanguinis ſine carne & ſanguine, corpus reale, quod non eſt ſubſtãtiale vel naturale, ſed per canalem ſpiritus defluit, remanente in cœlo natura & ſubſtantia: corpus ſpiritale ſine ſubſtantia, dimenſionibus & quantitate, vt ſe recipere iactant carnem Chriſti: corpus myſticum, cuius cum fiunt membra, non aliud ſe participare corpus in Cœna ſæpè prædicãt: corpus intellectuale, quod participari aiunt etiam re vera, quamuis non eſſet in rerum natura, vt factum à Iudæis dicunt ante Chriſtum incarnatum, & à ſe fieri: quæ omnia atque alia diſcriminant, non quoad modum ſolùm diuerſum exiſtendi idem corpus, ſed pro rebus & eſſentiis diuerſis. Quocirca cognitis omnibus argumentis aduerſariorum tum demum intelligetur: quam verè ſcripſerit Bucerus omnia eorum argumenta inepta eſſe, irreligioſa, inconſequentia, impia, & blaſphema.

Renouant veteres hæreſes de Chriſto.

In eadem etiã incommoda et grauiora incidunt Aduerſarij, quæ nobis obiiciunt.

EX ADIMPLETIONE FIGVRARVM A CHRISTO, differentia inter vetus & nouum Teſtamentum, atque ex excellentia quæ in noſtris ſupra vetera ſacramenta requiritur, probatur exiſtentia carnis in Euchariſtia.

CAP. 2.

QVANQVAM ſatis ſupérque verba Chriſti vallent ad fidem faciẽdam de præſentia & exiſtentia corporis ſui in Euchariſtia, magnoperè tamen conducet ad verborum elucidationem, & rei confirmationem, atque explanationem, veterum figurarum de Euchariſtia cum ipſa compara-

tio: antiquorum insuper à nouis sacramentis differentia, & horum supra illa eminẽtia: ex quibus consequitur non tantùm probabilitas, sed necessitas præsentiæ & exhibitionis de carne Christi in sacramento. De figura pręcipua Agni Paschalis abundè diximus in prima Repetitione: de Mãna dicturi in sexta circa caput D. Ioannis. Nunc in genere de Legis & Euangelij, & sacramentorum vtriusque diuersitate atque differentia sermo haberi debet. Quoniam illam necessitatem, quam proposuimus, aliter declinare non potuerunt Aduersarij, quasi vna facta manu & impetu Oecolampadius, Bucerus, Bullingerus, Caluinus, & Beza in eo sudant multum, vt nouum & vetus Testamentum, non duo diuersa, sed vnum & idem esse edoceãt: vt hoc concesso, paria quoque esse sacramenta minore molestia obtineant, nec intimiùs sacramento altaris carnem Christi contineri, quàm erat in manna, antequàm nasceretur de virgine. Diuersitatem autem inter duo Testamenta, eorúmque sacramenta constituunt, non quoad materiam, seu substantiam, sed solùm quoad formam & mensuram reuelationis. Idem olim ausus fuit effutire Eunomius, ne Spiritus sanctus probaretur Deus ex baptismi longè discrepante efficientia supra transitum maris. Cui Basilius in summa respondit: Hoc est Euangelij vniuersam dispositionem conuellere. Nostri verò Caluinistæ Galli, quasi noui Galatæ, Euangelium conantur in legem, & Christum in Mosen transformare & conuertere, non solùm in eo, quòd tantum tribuunt Legi quantum Euangelio, & Mosis sacramentis quantum Christi, sed in eo quòd Euangelica verba, & Christi locutiones de sacramentis volunt explicari, & in figuras peruerti ex Mosis vmbratili scriptura, & politiam de matrimoniis, atque alias leges, quibus mores Christiani efformãtur, & respublica constituitur, ex Mose magis quàm ex Christi & Apostolorum traditione, vel ex Ecclesiæ Christianæ sanctione peti, ita vt adusque ipsa nomina, quæ hominibus induntur, libentiùs ex Patriarchis & Iudaico populo mutuentur, quæ suis liberis cùm baptisantur, imponant, quàm sinant ipsis de nouo Testamento Apostolica nomina & sanctorum, qui religionem Christianam ad nos propagarũt, applicari: & Beza Caluinum suum Mosis æmulum maluerit describere, ac quasi alterum Mosen commendare, quàm Christi discipulum. Deinde quoniam nõ ignorant doctrinam suam de Lege & Euangelio, atque vtriusque sacramentis, à Christo & Apostolo expressè damnari, mentiuntur tum eos loqui, non ex veritate, sed ex quorundam sinistra opinione. Quo commento nescio an vllum impudentius, & ad vniuersas scripturas quò cuique libuerit detorquendas aptius excogitari possit. de quo statim suo loco: proponendum tamen fuit, vt omnes intelligant, quanta impietate & blasphemia statim initio egeant Aduersarij, priusquam corpus Christi à sacramento possint proscribere. Cæterùm ne laboremus in ambiguo, definire primùm oportet, quid propriè sit vetus aut nouum Testamentum. Vtriusque autem succincta definitio ab Hieremia paucis his verbis traditur: Feriam domui Israël & domui Iuda fœdus nouum. Non secundum pactum, quod pepigi cum patribus vestris in die qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Ægypti, pactum quod irritum fecerunt, & ego proieci eos, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israël post dies illos, dicit Dominus. Dabo legem meam in visceribus, & in corde eorum scribam eam. Ero eis in Deum. Quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum non recordabor amplius. Sic cum Hieremia Apostolus vocat vetus Testamentum, quicquid in monte Sina Deus populo suo imposuit. Est igitur pactum illud, quod fecit Deus in monte cum populo Israël, in quo obtulit Deus semini Abrahæ certam politiam & certam regni sedem, propagationem posteritatis, nutricationem, defensionem, & corporalem fœlicitatem,

De differentia noui et veteris Testamenti.

Caluin. lib. 4. Instit. cap. 14. nu. 23. 24. 25.

Basil. lib. de Spũ. cap. 14.

Caluinistæ Euangelium student conuertere in legem Mosaicã multis modis, vt olim Galatæ.

Caluin. lib. 4. cap. 14. nũ. 25. in 1. Cor. 10. et in ep. ad Heb.

Quid sit vetus Testamentum, et quid nouũ, & in quo discrepent.

Hierem. 31. ad Heb. 8.

Galat. 4.

tem,viciſſimq́ue populum aſtrinxit ad obedientiam,& ad certã legum &ceremoniarum formã, in ſignificationem & proteſtationẽ promiſſionis factæ de Chriſto. Nouum verò eſt gratuita promiſſio Euangelij,in quo pater non de perituris rebus pollicetur,ſed gratis ex immẽſa miſericordia promittit,ſe miſſo filio vnigenito,eóque creato in regem & mediatorem, deleturũ peccatũm & mortem,& conditurũ æternã Eccleſiam,& quòd propter hunc vnigenitum mediatorem gratis ſit remiſſurus peccata, daturus nouam lucem, iuſtitiam,ſpiritum ſanctum,& vitã æternam, » iuxta promiſſionem,In ſemine tuo benedicẽtur omnes gentes:&, Sic Deus dilexit » mundum,vt filium ſuum vnigenitum daret,vt omnis qui credit in eum,nõ pereat, » ſed habeat vitam æternã. Quicquid ergo Moſe adminiſtro præſcripſit aut contulit Deus populo,ad vetus Teſtamentum pertinet. Quicquid per Chriſtũ,aut propter ipſum decreuit atque elargitus eſt,in nouo Teſtamẽto cẽſetur. Qua de cauſa Chriſtus melioris Teſtamenti mediator prædicatur.Hîc ſtatim impingunt Aduerſarij, cum putant veteris Teſtamenti nomine cõprehendi quicquid vnquam ante Chriſtum natum per Prophetas annũtiatũ fuit & ſcriptũ,ac quicquid hominibus à Deo donatum,quicquid-ve in Lege,Pſalmis & Prophetis habetur. Sed rectiùs,authore Auguſtino,totum id vetus Inſtrumentũ appellatur, quod nõ ſolùm recẽſet res veteris pacti & teſtamẽti, ſed res noui,atque omnia Chriſti myſteria,ac dona propter ipſum erogata. Non ergo per differentiam ſcripturarũ propriè diſtinguũtur teſtamẽta prorſus,ſed per diſcrimẽ rerũ,quę omnibus ſcripturis cõmemorãtur.Deinde decipiũtur Aduerſarij, quòd exiſtimẽt omnes fideles ab ortu mũdi vſque ad Chriſtũ & Euangelium promulgatum tantùm ſub veteri Teſtamẽto vixiſſe, ac nihil de nouo audiuiſſe,vel omninò attigiſſe:ideóque inferunt quoad ſubſtantiam vetus & nouũ idem eſſe, quoniã fideles eãdem ſalutem & finem ſint conſecuti quem Chriſtiani.Sed non animaduertũt duplex pactũ pepigiſſe Deum cum Abraham & aliis patribus:vnum temporale,de propagatione ſeminis,de politia,de ſede Eccleſiæ,& inſigni fœlicitate:alterũ ſpiritale, de ſemine benedicturo omnes gentes: Et quòd Abrahæ,& poſteritati eius imitãti fidem Abrahæ,Deus eſſet futurus. Ac non ſolùm Abraham, Iacob, Moſes, ad noui Teſtamenti hæreditatem pertinuerunt, ornati magna luce & iuſtitia,& pleni donis Spiritus ſancti:verumetiam Adam,Seth,Noë, Sem,& quotquot æternæ ſalutis & redemptionis per Chriſtum partæ fructus deguſtarent, noui Teſtamenti hæredes extiterunt. Non enim aliud nomen datum » eſt ſub cœlo,nec eſt in alio ſalus, quã in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Hinc » eleganter Auguſtinus ait:Sancti Dei homines, veteris quidem Teſtamenti diſpen» ſatores & geſtatores, ſed noui demonſtrãtur hæredes. Atque ipſam promiſſionem datam Abrahæ, quam Paulus dicit non infirmari à Lege, quæ tanto tempore poſt lata eſt,non dubitat ad nouum Teſtamentum referre. Non itaque duo teſtamenta propriè ſecernũtur ex hominũ ętate,aut diſtinctione,cùm iidẽ vtriuſque potuerint eſſe aliquatenus receptatores & hæredes,ſed penes rem, & ſanctionũ ſubſtantiam. Quãuis autem fideles antiqui populi finem noui teſtamenti acquirerent,nõ tamen ex adimpletione veteris pacti & obitis ceremoniis,ſed vi pacti quod cũ illis inierat Deus de talibus ceremoniis & rationẽ fidei erga res præcipuas noui Teſtamenti: quas earúmque finem quamuis inquam adipiſcerentur iure & in gratiæ atque iuſtitiæ diſpoſitione,necnon in certiſſima ſpe,non tamen in re & veritate, quia nondum ita extabãt,ſicuti nec noui Teſtamenti proprias ceremonias re vera ſuſcipiebãt,teſſeras & pignora propria,ſed tãtùm in figura per veteris Teſtamenti ceremonias externas & pignora,& in pręparatione ac ſpiritalitate quadã per fidem:moriebãtur tamen nõ adeptis repromiſſionibus in re de ſubſtãtia ac fine noui Teſtamẽti,

Geneſ.15. & Ioann.3.

Aduerſarij circa diſtinction. teſtamentorũ errant in duobus.

De his omnibus Origenes in Præfat. in Ioann.

Acto 10. Aug.contra epiſt.Pelagij. ad Rom.& ad Galat.

P

quod à lõgè in sola præparatione fidei & gratiæ cõtingebant, pendebántque medij inter vtrũque Testamentũ, vtriusque participes, sed differenter, veteris in re & veritate, noui verò in figura, spe, iure, ac præparatione per fidẽ & gratiam. Quòd si quis obiiciat, quomodo nouum Testamentũ dicitur, quod patribus ante legis promulgationẽ, & totius politiæ cõstitutionem est conditum & stabilitũ: huic Augustinus respondet, Vetus testamẽtum dici, quia lex priùs reuelata fuit & promulgata, & ad hominẽ veterem pertinet: Nouum verò posterius fuit reuelatum, & ad nouum hominẽ pertinet. In reuelationis ordine, nõ solùm tẽpus Christi cum Mosis est conferendum, verumetiã prima tam Legis quàm Euãgelij patefactio expendi debet. Cũ Legis sapiẽtia & norma in ipsa creatione hominis fuerit insita, & ad hoc fœdus obstrictus homo, vt creatori obtemperaret: post Adæ verò lapsum promissio de semine cõtrituro caput Serpentis reuelata extiterit, quæ prima noui Testamenti sponsio fuit, cõspicitur nouum vetere esse recentius. Plerunque autem Prophetæ omissis illis vtriusque originibus intuẽtur vtriusque publicas promulgationes, veteris in mõte Sina, & noui à Christo nato: qua etiam ratione posteriori, noui debetur appellatio. Nunc differentias indagemus. Ioannes Euangelista duas generales ponit. Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum. Primùm nouum discriminatur à veteri in gratia, deinde in veritate. Hieremias & Apostolus Paulus ad Corinthios atque ad Galatas, quoad gratiam etiam distingunt, vt vetus solam præuaricationem & reprobationem, mortem, mortísve ministerium ac seruitutem ingeneraret: nouum verò gratiam, in animis hominum remissionem gratuitam, spiritum viuificantem, ac cœlestem libertatem afferret. Vetus quidem flagitabat ab homine perfectam iustitiam & obedientiam, & sub hac conditione pollicebatur quodammodò vitam. Qui fecerit ea, viuet in illis, sed inutiliter, quia perficiẽdi virtutem non conferat: ideò adigebat ex sua imbecillitate ad inobedientiam, præuaricationem, & mortem. Præcipua capita erant, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. &, Non concupisces. &, Maledictus qui non permanserit in his. Id quod erat impossibile per legem (ait Apostolus) ideò reos mortis & damnationis & maledictionis omnes peragebat. Nouum non simili cõditione ictum fuit, sed in quo Deus credenti in Christum offert gratuitam promissionem peccatorum, & vitæ & iustitiæ communicationem sine præuia mandatorũ obseruatione. Peccati eorum (inquit Hieremias) nõ recordabor amplius, & legem meã inscribam cordibus eorũ. Propterea Apostolus ad Hebræos, vocat vetus Testamentum infirmũ, inutile, imperfectũ, quia ad nullam perfectionem poterat adducere, aut quicquam boni diuini cõferre: Contrà per nouũ nos proximare Deo, & perfici, Christúmque melioris Testamenti sortitũ ministerium, quod in melioribus promissionibus sancitum fuit. Quocirca toto genere & substantia promissionũ discrepant Testamenta, nõ in mensura & solo reuelationis modo diuerso. Distãtiam vtriusque Testamenti ita se habere pluribus locis Augustinus disputat. Altera pars discrepantiæ est veritas & figura. Nam nõ sola exhibitio gratiæ per Christum ex nouo fœdere erogatur, sed veritas rerum promissarum cœlestium per eundem allata est & exhibita, earũ verò solam ac nudã figuram & repræsentationem Moses proposuit, & vetus Testamentũ gessit. Ob id scriptum est, Omnia in figura noui Testamenti patribus degentibus sub veteri contigisse, & eos mortuos non acceptis repromissionibus, sed eas à longè aspicientes, atque Legem, non imaginem rerum præbuisse, sed solam vmbram. Ob id etiam infirmũ & imperfectum nominatur vetus Testamentũ, eiúsque ritus, ceremoniæ, ac sacramenta, egena & infirma elementa, quæ rerum veritatem & perfectionem nec continerent, nec traderent. Ob id secundæ domus gloria maior priore

Vnde dicatur vetus & nouum Testam.

Ioan.1.

Differentia veteris & noui Testamenti in veritate & gratia.

Esaye.1.

Roma.8.

Heb.8.9.10.

1.Corinth.10. & Heb. 2.& 10.

Hagee.2.

priore tabernaculo prædicitur:quia in ſecunda pro figuris veritas,& dominator qui expectabatur,inueniretur,& offerretur. Ob id in nouo Teſtamento oportet nos adorare in ſpiritu & veritate,nō in nudis elementis,ſpiritali re & veritate vacuis.Propter duas illas vtriuſque Teſtamenti differentias oportet Eccleſiam & ſynagogam, Eccleſiæ ſacramēta,ſacrificium,miniſterium,& ſacerdotium,à ſynagogæ ſacramētis,ſacrificiis,miniſteriis & ſacerdotio tantum diſtare,quātum inter corpus & vmbram,figuram & veritatem,rem terrenam,infirmam,inutilem & imperfectam, ac cœleſtem,ſpiritalem, efficacem & perfectam : alioqui nihil nouum & vetus Teſtamentum in ſe atque in externis ſuis teſſeris & ſignis,quibus contrahuntur,diſcernerentur quoad efficaciam,perfectionem & veritatem , nec Chriſtus gratiam & veritatem ſupra Moſen importaſſet , nec maior gloria in Eccleſia vigeret , quam in veteri tabernaculo, nec magis adoraremus in ſpiritu & veritate, nec magis ſub veteri Teſtamento omnia contigiſſent in figura , quàm nobis. Nec diſcrimen aut præſtantiam poteſt ſtabilire,ſi dicatur ex fide ſola gratiam & veritatem nobis exhiberi extra ſigna,quoniam differētia non quæritur,nec ſtatuitur ex extraneis,ſed ex intrinſecis vtrique Teſtamēto,& ceremoniis vtriuſque.Si igitur noſtris nihil plus ineſt nec quoad efficientiā,nec quoad veritatē contentā,nec ſecernuntur ab antiquis, nec illis præſtant,nec à Chriſto exhiberetur nobis magis caro in veritate,quā ſi nōdū eſſet procreata:quia non veriùs eam noſtris ſacramētis, nec nobis redderet præſentē,nec propiùs exhiberet.Quinetiā ex fide ceremoniæ veteris Teſtamēti gratiā cōferebant,& ſpiritaliter ad veritatē ducebant:ideò nihil intereſſet quoad efficientiā & virtutē,nō ſolū inter ſacramēta vtriuſque Teſtamēti, ſed nec quoad modū acquirēdæ rei ſignificatę. Quāobrem diſcrimē & excellentiā quoad gratiā & veritatē ſacramentorū noui Teſtamēti ſupra Moſaïca cōſtitui debet in ipſis , & in eorū efficiētia,cùm ſcriptura nō aliter vtriuſque ceremonias & ſacramēta cōferat, quàm ex ſua natura& operatione,vt alia repellat tanquā inutilia,infirma,&imperfecta,atque vmbras,alia verò extollat,tanquā illis quoad efficaciā & veritatē oppoſita. Aduerſarij conātur auertere diſcrimē penes gratiam & veritatē ad ſignificādi modū,vt in ratione ſigni & repręſentādi gratiā & veritatem,noſtra antiquis ſint præferēda.Verùm ſcriptura non cōparat vtrūque Teſtamentū & eorū ſacramēta penes ſignificādi modū,ſed penes vim continēdi,efficiēdi,& exhibendi,cùm ait,nihil ad perfectū Legē adduxiſſe,& nihil profeciſſe vetera ambulantibus in eis, ac Legē quidem vmbrā habuiſſe,ſed nō ipſam imaginē rerū:nec Chriſtus in eo tantū Moſi anteponendus eſt , quòd clariorē cognitionē gratiæ & veritatis inuexerit , ſed quòd figuras & Legē veritate adimpleuit.quòd ſi noſtrorū differentiā & excellentiā ex ſolo ſignificādi modulo metiremur,obſcuriùs antiquis gratiā & veritatē declarabunt, atque Moſaïcis erūt poſthabēda.Pleniùs ſiquidē & luculētiùs Chriſti carnē ac ſanguinem refert caro & ſanguis agni immolati,quàm panis & vinū. Expreſſiùs alimentū ſpiritale de corpore Chriſti ſignificabit Māna diuina virtute è cœlo formatū,quā panis manu hominis & opera confectus.Expreſſiùs,inquā,& planiùs deſignabit aqua diffluēs è percuſſa rupe ſanguinē ex perforato Chriſti latere dimanantē,quàm vinū exhauſtum,eóque magis vetera ſacramenta fidem excitaſſent,quàm noſtra,magíſque obſignaſſent per fidē accepta. Id cùm ad ſenſum cōſtet, nec Petrus Martyr negare poſſet, perſpicuitatē ſignificādi in noſtris ſacramētis ait attendendā,non ex repræſentatione externa,ſed ex natura & claritate verborū quę ibi proferuntur.Nam clariùs noſtra putat annūtiare redemptionē,& maiorē fidē excitare, vnde ſequatur ex eis maior copia ſpiritus. Sed iā obliuiſcitur,quæ ſit natura ſacramentorū.Sunt enim verba viſibilia, & externa ſigna:ideò in viſu, nō in auditu verſatur eorū ſignifi-

Ex differentia teſtamentorū differentia ſacramentorum.

In quo ſacramēta noua debeant differre ab antiquis.

Sacramēta noui Teſtamenti non excedunt antiqua ſignificatione.

catio & perſpicuitas, ſoléntque Aduerſarij, cùm regulam ſacramẽtalem ex antiquæ Legis formulis comprobant, docere noſtra ſacramenta inſtitui eodem genere dicẽdi figurato, quo Moſaïca, ita vt in his & noſtris eadem ſit verborum figurata ſignificatio. Quòd ſi dilucidiùs declarãtur in noſtris res ſignificatæ per verba quæ ad inſtitutionem adiungũtur, non noſtræ legis ſacramenta & ſigna ideò erunt ſignificãtiora, ſed noſtra verba: & fortaſsè poterũt æquè dilucida ex Prophetis à miniſtrãtibus vetera adiũgi, cùm quædã tam aperta ſint in pleriſque locis Prophetarũ & Pſalmis teſtimonia de myſteriis Chriſti, quàm in Euãgelio, quamuis non ita frequẽtia. Propterea nonnunquã Caluiniſtę fateri videntur, noſtra ſacramẽta gratiã conferre, & veritatẽ exhibere, non tamen eam continere, nec ex differentia ſacramentorũ vtriuſque Teſtamenti ritè concludi dicũt præſentiam & exiſtentiã corporis Chriſti in ſacramẽto, cùm ſufficiat ad cõplementum figurarũ, veritatem earũ habere quocunque modo, ſeu per fidẽ, ſeu immediatè ab ipſo Deo. Idcircò Caluinus cùm diſſimulare nequiret diſtantiã vtriuſque Teſtamenti, annuit in veteri omnia typis & figuris fuiſſe picta: in nouo autem corpus ipſum & figurarum veritatẽ eſſe exhibitã: ac toties teſtatur carnẽ Chriſti etiam ſubſtantialiter nobis præberi, ſed vix vnquam adducitur, vt ingenuè ſacramẽto hærere cõcedat. Verùm hoc pacto rectè fortaſsè cõſtaret aliquod diſcrimen inter nos & patres veteris Teſtamenti, ſed non inter vtriuſque fœderis ſacramenta, cùm nihilo magis noſtra haberẽt de veritate, quàm illa, ac tantum repræſentarent, ſicuti & illa. Figuræ verò & antiqua ſacramenta in ſe & in ſua natura veritatis imaginẽ gerebant, & exhibebãt: ex quo par eſt noſtra contrà ipſorũ, veritatem in ſe continere, & exhibere, vt figuris reſpondeant, & eas antecellãt. Quòd ſi per intermediã fidem, & non per ſacramenta, veritas offerretur, ne quidem ſic diſſiderent noſtra ab antiquis ſacramentis, nec nos à Iudæis, quibus nõ per ſacramenta, ſed per fidem Deus miniſtrabat veritatis dona cœleſtia. Sin cauſantur Caluiniſtæ noſtra eſſe ſigna efficacia, & exhibitoria rei quam non continent, ad cuius non exhibitionem, ſed ſuſceptionem deſideretur fides, ne quidẽ ſcripturis & rectæ rationi ſatisfecerint. Repugnat enim, quòd quis exhibeat id quod nõ habet, aut efficiat cuius virtutem nõ poſſidet innatã aut acceptam. Vt enim exhibeat, naturale vt id prius teneat quod exhibet, & antequàm efficiat, vt efficiẽdi virtus in eo antecedat, ſeu innata, ſeu aliũdè impreſſa. Qua de cauſa Chriſtus cùm opponit Mannæ cibũ figuratũ cibo vero, quem erat daturus de carne ſua in Euchariſtia, primùm figuræ detrahit exiſtentiã veritatis in ea, poſtea veritatis efficientiam, cùm non deceret, nec fieri poſſet, vt veritatis propriũ effectum operaretur figura veritate vacua. Non Moyſes (inquit) dedit vobis panem de cœlo verum: vbi veritatis exiſtentiam defuiſſe oſtendit. Et, Patres veſtri manducauerũt Manna in deſerto, & mortui ſunt: vbi figuræ denegat vim conferendi vitã & gratiam, quæ veritatem aſſectarentur. Contrà, pani quem erat daturus, primùm ineſſe veritatem demonſtrat, vt illam exhibeat: deinde energiam vitæ & gratiæ, propter virtutem inſitam veritati exiſtenti in illo pane & cibo. Panis (ait) quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita. Et, Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Idem de baptiſmo declarat, vt poſtea narrabitur. Quamobrem ex ſcripturis veritas & gratia, quas attulit Chriſtus in noſtris ſacramentis, quæ deerant Moſis figuris, non in ſola ipſorum efficacia conſiſtunt, ſed in exiſtentia: ita vt veritas rei quam promittit Chriſtus, inſit, ſicut & virtus ac cauſa conferens gratiam. Adhæc ſi noſtra ſunt ſaltem exhibitoria veritatis, eam faciant præſentem oportet, vel in nobis ipſis, vel alicubi, vt in ſacramento, vel aëre nobis circunfuſo: ex quo eadem, aut etiam plura ſequuntur abſurda, quàm quæ traducunt Aduerſarij de-

Non ſatis eſt exhiberi veritatem, niſi noſtra ſacramenta eacontineãt, vt præſtent antiquis.

Ioan. 6.

de existentia in ipso sacramento. Sin respondetur exhiberi, & præsentem effici veritatem ipsam fidei nostræ: nihil igitur nostra sacramenta exhibebunt sine fide nostra, sicuti nec vetera, nec aliam exhibitionem præstabunt, quàm cuius est capax fides nostra, quę res ipsas non sistit, nec capit pręsentes in existentia vera & substantiali, sed in apprehensione & contemplatione: quod idem antiqua sacramenta cum fide suscipientium poterant perficere: atque ita mãducantes Manna, manducabant per fidem panem verum, & vim vitæ assequebantur: nec Eucharistia præ Manna non solùm quoad existẽtiam, sed etiam quoad exhibitionem, erit panis verus contra verbum Christi. Caluinus his difficultatibus in angustias redactus, comminiscitur Christum non opposuisse Manna sibi, nisi ex auditorum capacitate, qui Manna iudicabant tantùm datum à Mose nutriendo corpori, nec quicquam cogitabant de spiritali alimento per ipsum & fidem participato, cuius causa Apostolus vocat spiritalem escam. Eadem subtilitate conatur eludere dicta Pauli de veteris Testamenti imperfectione: Christianorum autem Doctorum de nostris sacramentis doctrinam totam esse hyperbolicam, ne credatur, mentitur. Sed si recipitur figmentum hoc, quæ firma relinquetur scripturæ & Patribus authoritas, cùm facillimum fuerit prætexere, quotienscunque offenderint, non ex veris, aut ex mente loquentis illas accipiendas, sed ex aliqua conficta opinione vel hyperbole. Quando verò erunt simpliciter intelligendæ scripturæ, si non intelliguntur, cum præfatur, „ Amen, amen dico vobis, & cùm naturas rerum in se comparat, vt hîc facit, vbi se „ panem verum, non ex hominum opinione, vel sumptione etiam dignissima, sed ex sua proprietate, & per oppositionem ad Mãna figuratum panem, & ad naturalem alendo corpori creatum quorum neuter verus est cibus, & panis vitæ veræ ac perfectæ largitor. Quòd si non fieret rerum in se comparatio, sed ex sumentium conditione, pasti Manna ex fide, non mortui sunt spiritaliter, nec corporaliter in æternum: non tamen virtute Mannæ, sed aliunde virtus emanabat: nec qui reficiuntur pane vero Christo, sine fide viuunt in æternum spiritaliter & corporaliter, non ex defectu virtutis in cibo, sed sumentis benè bono cibo vtentis. Ideò naturas ciborũ confert: & quamuis verus cibus nihil prosit accipienti sine fide, sicut nec Manna, differt tamen à Manna, quòd in se veritatem panis viuificantis habeat, non autem Manna, sed si non viuificat, propter sumentis indispositionem accidit. Et si Caluinus nihil omittit vt tergiuersetur, cogitur tandem quasi dare manus hac confessione. Ergo non solùm vberius & luculentiùs Christum nobis proponunt baptis„ mus & Cœna, quàm ritus legales, sed quasi præsentem exhibẽt. Qua ratione docet „ Paulus nunc corpus nos habere pro vmbris, non tantùm quia semel manifestatus „ est Christus, sed quia Cœna & baptismo, quasi certis pignoribus, se nobis præsen„ tem confirmat. Hinc magnum apparet discrimen inter nostra & veteris populi sa„ cramenta, quod tamen illos minimè spoliat earum rerum veritate, quas pleniùs & „ luculentiùs ac perfectiùs hodiè Christus, prout fert eius præsentia, exhibet. In his verbis magnum discrimen agnoscit, ídque huiusmodi, vt fateatur Christum nostris sacramentis præsentem exhiberi, quanquam suum illud quasi debuisset reticere: sed moris eius est etiam, cùm non habeat quod hiscere possit, nunquam veritatem simpliciter confiteri, sed suam falsitatem quasi aquam vino permiscere, atque ita veritatem cauponari. Velit, nolit, necesse est veritatem carnis Christi in sua existentia non fuisse à patribus possessam, sed in sola fidei contemplatione & visione, antequàm ipsa existeret: necesse est in veritate carnis in Eucharistiæ sacramento, non quasi præsentem exhiberi, sed omninò, cùm modus realis præsentiæ non detur inter adesse & abesse in existentia & veritate, &

Lib. 4. ca. 14. in fine.

Quomodo Caluinus scripturas & Patres eludat.

Caluinus propè accedit ad differẽtiam veterum et nostrorum sacramentorum.

exhiberi atque non exhiberi. Quòd si quis modus esset, non requireret Christum necessariò incarnatum esse, & ab ipso veritatem figurarum, per rerum significatarum veram & realem exhibitionem ac præsentiam, illatam esse, nec amplius de veritate frueremur quàm patres, nisi in nostris sacramentis & in nobis constituatur carnis vera & realis præsentia atque existentia, non solùm in rerum natura, in qua si poneretur, & non in nostris sacramẽtis, neque in nobis, quoniá pacto luculẽtiùs & pleniùs diceretur Christus nobis & nostris sacramentis pręsentior in se, quàm si omninò non esset, aut propius ac magis realiter, quàm extitit in antiquis sacramentis & patribus? At (inquiunt) si diuersitas sacramentorum requirit in Eucharistia realem præsentiam corporis Christi, consequetur carnem ipsam non in sola Eucharistia præsentem esse, sed in omnibus nostris sacramentis, cùm omnia ab antiquis per veritatis exhibitionem debeant discrepare. Ad hoc facilis patet respósio, veritatem non vnicam Christi carnem comprehendere, sed omnium donorum collationem, quæ Deus promiserat se daturum, & exhibiturum per Christum, quę in lege & legis figuris, necnon sacramentis repræsentabantur & delineabantur. Itaque cùm vetera sacramenta non vnicam carnem Christi dandam in cibum referrent, sed alia dona spiritalia, non oportet ab omnibus nostris sacramentis contineri & exhiberi carnem Christi: est tamen opus vt contineatur, & offeratur in esum ab aliquo, & vt alia nostra sacramenta aliquam spiritalem rem itidem complectantur, & præbeant in veritate, quæ Deus in antiquis sacramentis per Christum promiserat: veluti in Circuncisione figurabat pollicitationem factam à Deo de purgatione originalis peccati, & in aliis typis baptismi adumbrabat alia beneficia per baptismum conferenda: ea de causa conuenit horum omnium virtutem effectricem inesse baptismo, & per ipsum illa omnia effici atque exhiberi. Per Agnum Paschalé depingebat de veri Agni carne & vero pane cœlesti cibum in nouo Testamento promissum, cuius exolutio poscit veritatem carnis ipsius agni, & ipsum verum panem, in aliquo noui Testamenti sacramento consistere, & exhiberi: quod Christus declarauit esse Eucharistiam, cùm ipsam post Cœnam Paschalem instituit. Quamobrem omnibus circumspectis & expensis, hoc loco existentiam carnis Dominicæ in sacramento credimus, non solùm probabiliter, sed necessariò inferri, ex tribus argumentandi generibus, nimirùm ex differentia legis Mosaïcæ & noui Testaméti, ex figurarum adimpletione requisita, atque ab excellentia nostrorum sacramétorum, qua veteribus præstare debent. His tribus ad præsentiam carnis Dominicæ in Eucharistia asserendam video Christianos scriptores plurimùm institisse.

Existentia carnis in sacramẽto ex tribus hic conuincitur.

AVGVSTINVS sacramentorum vtriusque Testamenti intercapedinem inuestigat ex textu Ioannis, à quo exorsi sumus, Per Mosen Lex, gratia & veritas per Iesum Christum, atque ita scribit: Opportunè istud ex Euágelio lectum est. Si enim discernimus duo Testamenta, vetus & nouum, non sunt eadem sacraméta, nec eadem promissa, eadem tamen pleraque pręcepta. Videamus quare eadem præcepta, quia secũdum hæc Deo seruire debemus. Sacramenta non eadem, quia alia sunt sacramenta dantia salutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta noui Testaméti dant salutem: sacramenta veteris Testamenti promiserunt Saluatorem. Mutata sunt sacramenta: facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, fœliciora. Nunquid quoniam puero dantur quædam puerilia ludicra, quibus puerilis animus auocetur, propterea grandescenti non excutiuntur è manibus, vt aliquid iam vtilius tractet, quod grandem decet? Verumtamen tu ipse dedisti filio tuo, & nuces paruulo, & codicem grandi. Non ergo, quia illa quasi ludicra puerorum Deus per nouum Testamentũ excussit de manibus filiorũ, vt aliquid vtilius daret grandescẽtibus, propterea prio-

August. in Psalm. 73.

„ ra illa non ipſe dediſſe putandus eſt. Ipſe vtrunque dedit. Sed Lex ipſa per Moſen „ data eſt: gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Gratia, quia impletur per „ charitatem, quod per literã iubebatur: veritas, quia redditur quod promittebatur. „ Cõfert ſacramenta in ſe, nulla ratione habita ad fidem ſuſcipientiũ, non quòd pro„ ſint noſtra ſine ea, ſed quia non mutuantur ſuam virtutem & efficaciã ex ea, quæ re„ quiritur quidem, non tanquam vis agens aut efficiens, ſed vt diſpoſitio in ſuſcipiẽ„ te. Quòd ſi virtus non ineſſet noſtris, qua in re ſalutari diſtarent ab antiquis, vel „ ea excederent, vel quonam pacto præ illis darent ſalutem? Particulariùs Patres ex illa comparatione probãt de induſtria, carnem Chriſti Euchariſtiæ ſubiacere. Omnia in figura Iudæis contigiſſe ex Apoſtolo recitant: Legem non attigiſſe rerum, quas promittebat, perfectionem, ſed puram ipſarum vmbram: A Chriſto figurarum veritatem illatam & illuſtratam: Proinde tam latum diſcrimen intercedere inter Agnum Paſchalem, Manna & Euchariſtiam, quantum inter vmbram & corpus, figuram & veritatem, ſomnia & res veras, vmbram & lucem: inter exemplaria futurorum, & ea quæ per exemplaria præfigurabãtur: inter vmbram & imaginem, ab eo quod ſecundum ſubſtantiam ſubſiſtit. Ita diſputant Tertullianus, Origenes, Cyprianus, Ambroſius, Gaudentius, Hieronymus, Auguſtinus, Baſilius, Chryſoſtomus, Theodoretus, Leo magnus, & alij. Quòd ſi in re contenta non diſcreparẽt, multa inferunt abſurda: Nullum in Euangelio ſingularis erga Chriſtianos præ Iudæis diuini amoris extare veſtigium & teſtimonium: gratis Chriſtum mortuum: ipſum nihil nobis profuiſſe: omnia myſteria, & omnem Euangelij diſpenſationem conuelli: Chriſtum mundo illuſiſſe, atque operam perdidiſſe, ſi figuras figuris ſubſtituit. Iſta vrgent Tertullianus, Baſilius, & Auguſtinus: Ambroſius verò oſtendit Manna noſtris ſacramentis fuiſſe longè præſtantius & diuinius, niſi Euchariſtiæ veritas ipſa & caro Chriſti ſubeſſet, ob ídque maximè antiquis præpolleret, alioqui poſtponenda. Colligunt Cyprianus, Baſilius, Chryſoſtomus, præſentiam diuinitatis vnà cum carne in ſacramento altaris magis quàm in Iudaicis adeſſe, ex eius effectu in bonum, ſi dignè ſumatur, & in malũ, ſi participetur in peccato. Origenes denique & Cyrillus Alexãdrinus ſcribunt totũ diſcrimen & effectus docuiſſe Chriſtũ, componendo Manna ſecum, & cum pane quem daturus erat in cibum. Denique non alia ratione Ambroſius, Chryſoſtomus, Theodoretus, Sedulius, Primaſius, & quotquot pij viri olim commentarios in Epiſtolam ad Hebræos emiſerunt, potuerunt Euchariſtiam eximere ab infirmis, egenis, & imperfectis Legis ſacrificiis & oblationibus, niſi propter ipſam Chriſti ſubſtantiam, quæ non tantùm fide contingitur, ſed etiam in ſacramento viſibili continetur, quod in antiquis fieri non poterat, ſed horum poſteriorum textum annotaſſe hîc ſufficiat, quoniam erit repetẽdus in capite De præſentia Chriſti in pluribus locis. Aliorum verba audiamus.

Quibus argumentis Patres noſtra ſacramẽta præferãt antiquis, et in Euchariſtia præſentiã corporis aſtruant, ex differentia veterũ et noſtrorum ſacramentorum.

Ambroſ. & alij in ca. 10. ad Heb.

„ TERTVLLIANVS. E tot feſtis Iudæorum Paſchæ diem elegit. In hoc e„ nim ſacramento pronuntiarat Moſes, Paſcha eſt Domini. Ideò & affectum ſuum „ oſtendit: Concupiſcentia concupiui paſcha edere vobiſcum, antequam patiar. O „ legis deſtructorem, qui concupierat etiam Paſcha ſeruare! Nimirùm veruecina illa „ Iudaïca delectaret? An ipſe erat, qui tanquam ouis ad victimam adduci habens, & „ ouis coram tondente, ſic os non aperturus figuram ſanguinis ſui ſalutaris implere „ concupiſcebat?

Tertull. lib. 4. in Marcionem.

„ ORIGENES. Antea in ænigmate fuit batiſmus in nube & in mari, nunc autem „ in ſpecie regeneratio eſt in aqua & in Spiritu ſancto. Tunc in ænigmate erat Man„ na cibus, nunc autem in ſpecie caro verbi Dei eſt verus cibus, ſicut & ipſe dicit, „ Quia caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Sic ergo iam nunc

Orig. ho. 7. in Num. et 17. in Leuitic.

Moses apud nos positus,& huic Æthiopissę coniunctus, vel ipse ad nos, vel Deus ad ipsum non loquitur in ænigmate,sed in specie.

Cypr. lib. 2. ep. 3. CYPRIANVS. Vt ergo in Genesi per Melchisedech sacerdotem benedictio Abrahæ possit ritè celebrari,præcedit antè imago sacrificij, in pane & vino scilicet constituta. Quam rem perficiens & adimplens Dominus, panem & calicem mixtum vino obtulit,& qui est plenitudo,veritatem pręfiguratæ imaginis adimpleuit.

Cypr. de Cœna. Cœna disposita inter sacramentales epulas obuiauerunt sibi instituta antiqua & noua,& consumpto Agno,quem antiqua traditio proponebat,inconsumptibilem cibum magister apponit discipulis: nec iam ad elaborata impensis &arte conuiuia populi inuitantur, sed immortalitatis alimonia datur, à communibus cibis differens,corporalis substantiæ retinens speciem, sed virtutis diuinæ inuisibili efficientia probans adesse præsentiam. Significata olim à tempore Melchisedech prodeunt sacramenta, & filiis Abrahæ facientibus opera eius summus sacerdos panem offert & vinum. *Hoc est* (inquit) *corpus meum.*

Ambros. lib. de his qui initiantur mysteriis. cap. 8. & 9. & lib. 4. de sacramentis ca. 3. AMBROSIVS quæstionem ponit. Ne quis fortè visibilia videns, quoniam quæ sunt inuisibilia,non videntur,nec possunt oculis humanis comprehendi,fortè dicat,Iudæis Deus Manna pluit,coturnices pluit. Ecclesiæ autem dilectæ hæc sunt quæ præparauit, de quibus dictum, Quod oculus non vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Ergo ne quis hoc dicat,summo studio volumus comprobare,quòd & antiquiora sunt sacramenta Ecclesiæ, quàm Synagogæ, & præstantiora quàm Manna. Probatum est antiquiora esse Ecclesiæ sacramenta:nunc cognosce potiora. Re vera mirabile est, quòd Manna Deus pluerit patribus,& quotidiano cœli pascebantur alimento. Vnde dictum est,Panem Angelorum manducauit homo. Sed tamen panem illum qui manducarunt, omnes in deserto mortui sunt. Ista autem esca quam accipis, iste panis viuus qui de cœlo descendit, vitæ æternæ substantiam subministrat, & quicunque hunc panem manducauerit,non morietur in æternum, & corpus est Christi in veritate. Si illud quod miraris,vmbra est,quantum istud est,cuius & vmbram miraris? Audi quia vmbra est quæ apud patres facta est. Bibebant (inquit) de consequente eos petra:Petra antem erat Christus. Hæc autem in figuram facta sunt nostri. Cognouisti præstantiora. Potior enim lux quàm vmbra, veritas quàm figura, corpus authoris quàm Manna de cœlo.

Gaudēt. tract. 2. GAVDENTIVS Episcopus Brixiensis. In vmbra illius legalis Paschæ non vnus Agnus occidebatur,sed plures. Singuli enim occidebantur per domos. Nam sufficere vnus non poterat vniuersis, quoniam figura erat, non proprietas Dominicæ passionis. Figura etenim non est veritas, sed imitatio veritatis. Ergo in hac veritate, qua sumus, vnus pro omnibus mortuus est. Et idem per singulas Ecclesiarum domos in mysterio panis ac vini reficit immolatus. Hæc Agni caro est, hic sanguis est. Panis enim qui de cœlo descendit, ait, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.

In ca. 2. ad Titū HIERONYMVS. Tantum interest inter propositionis,& corpus Christi, quātum inter vmbram & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum,& ea ipsa quæ per exemplaria præfigurabantur.

Basil. in ca. 14. de Spiritu sancto. BASILIVS. Quid igitur? An quia typicè in Moysen baptisati sūt, propterea exigua erit baptismi gratia? Ita igitur nec aliud quippiam rerum nostrarum magnum erit: si quidem quod in singulis augustum est, figuris adumbramus. Neque amor Dei erga homines, magnum aut naturæ huius modum excellens erit, qui tamen vnigenitum filium dedit pro nostris peccatis: si quidem & Abraham filio proprio

" non pepercit. Neque passio admiratione digna: si quidem Agnus pro Isaac sacrificij impleuit typum. Idem igitur committit & in baptismo, qui vmbræ conferens veritatem, & quæ in veteri populo significata sunt per Mosen, & mare figuris comparans, vniuersam Euangelij dispositionem conuellere nititur. Qualis enim peccatorum remissio, quæ vitæ renouatio in mari? Cuiusmodi donum spiritus per Mosen? Qualis isthic peccati mortificatio? Non Christo commortui sunt isti: quapropter nec simul cum eo conresuscitati sunt. Non gestarunt imaginem cœlestis, nec mortificationem in corpore circuntulerunt: non exuerunt veterem hominem cum suis actionibus. Quid igitur baptismata confers, quæ nihil præter appellationem habent commune? Rerum autem tanta est diuersitas, quanta est somniorum & rerum verarum, quantúmque vmbra & imago distat ab eo quod secundum substantiam subsistit.

" Idem alibi figuras quoad effectum comparat, atque inquit: Dic Aaroni & filiis eius, abstineant à sanctis filiorum Israël, nec polluant nomen meum sanctum, quęcunque illi mihi sanctificant. Si tales minæ aduersum eos positæ sunt, qui temerè ad ea sacra accedunt, quæ ab hominibus sanctificantur, quid dicendum de eo, qui in tantum ac tale mysterium temerarius est? Quanto enim maius aliquid is est templo secundum Domini vocem, tanto grauius & terribilius est in animæ impuritate constitutum corpus Christi temerè contingere, quàm sic accedere ad arietes & tauros, dicente Apostolo: Itaque qui edit panem, & bibit poculum Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini: imò vehementius ac terribilius iudicium per repetitionem exprimente, cum dicit, Probet autem quisque seipsum, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, non diiudicans corpus Domini. Quòd si in immunditia tantùm constrictus tam terribile iudicium habet, quanto magis qui cùm in peccato sit, corpus Domini cõtingere audet, grauius sibi accersit iudicium? *Basil. serm. 2. de baptism.*

" CHRYSOSTOMVS. Postquàm sol iustitiæ radiauit, vmbra soluitur luce. Et ideo in ipsa mensa vtrumque Pascha, & typi, & veritatis celebratum est. Nam sicut pictores pingendam tabulam vestigiis quibusdam adumbrare consueuerunt, & sic colorum varietate perficere, ita & Christus fecit in mensa, & typum Paschæ descripsit, & Pascha veritatis ostendit. Fuit quidem aliquando Pascha Iudaïcum: sed exemplum euacuatum est Paschæ spiritalis aduentu, quod Christus tradidit. *Hom. de proditione Iudæ. ho. 60. in Matth. 44. in Ioã.*

" CYRILLVS Alexandrinus. Ne putet Iudæus ex tarditate mentis sua inaudita nobis excogitata esse mysteria. Videbit enim, si attentius quærit, hoc ipsum à Mosis temporibus per figuram semper factitatum fuisse. Quid enim maiores eorum ab ira Ægyptiorum liberauit, quando mors in primogenita Ægypti sæuiebat? Nõne omnibus palam est, quia diuina institutione perdocti, Agni carnes manducarunt, propterea mortem ab eis diuertisse? Pernicies enim, id est carnis huius mors, aduersus genus humanum propter primi hominis transgressionem furebat. Terra es, & in terram reuerteris, propter peccatum audiuimus. Verùm quoniam per carnem suam Christus atrocem hunc tyrannum euersurus erat, propterea id mysterium apud priscos obumbrabatur, & ouinis carnibus atque sanguine sanctificati perniciem effugiebant. Cur igitur ô Iudæe turbaris, præfiguratam veritatem non videns? Cur, inquam, turbaris, si Christus dicit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitam in vobis? Distinguit Dominus inter benedictionem mysticam, & Manna, inter aquam de petra & calicis sancti communicationem. Patres vestri manducauerunt Manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis qui de cœlo descendit, vt aliquis ex ipso comedat, & non moriatur. Mannæ nanque alimentum non æternam vitam, sed breue famis re- *Cyrill. lib. 4. in Ioann. cap. 14. 16. et 18. lib. 3. cap. 36.*

medium afferebat. Non ergo erat cibus verus, id eſt, panis de cœlo. Sanctum verò « Chriſti corpus ad immortalitatem & vitam æternam cibus eſt. Sed aquam illi ex « petra biberunt. Quid igitur inde lucrati ſunt, qui mortui fuerunt? Non erat igitur « potus ille verus, ſed verus potus eſt ſanguis Chriſti, quo radicitùs mors euertitur « atque deſtruitur. Non enim hominis ſimpliciter ſanguis eſt, ſed eius qui naturali « vitæ coniunctus, vita effectus eſt. «

Theodor. in ca. ij. 1. Cor. & Dialog. 3. Polymorph.

THEODORETVS. Sacram illam, & omni ex parte ſanctam noctem in memo- « riam reuocauit, in qua & typico Paſchati finem impoſuit, & verum typi archety- « pum oſtendit, & ſalutaris ſacramenti portas aperuit. «

Ho. 27. Quinqua. ho. tract. 2. in Ioann. de vtilitate pœnitentiæ. ca. 1.

AVGVSTINVS. Quid ergo, ait aliquis? Hoc erat Manna illud, quod ego nunc « accipio? Ergo nihil modò venit, ſi ante iam fuit? Ergo euacuatum eſt ſcandalum « crucis? Quomodo ergo eundem cibum & potum accipimus, niſi quia addidit ſpi- « ritalem? Sed figuratis temporibus promittebantur & prænuntiabantur æterna. Si- « cut ergo ille Ioſue non verus Ieſus, nec illa terra promiſſionis, vera, ſed figurata, « ita Manna non verus cibus cœleſtis, ſed figuratus: ita petra illa non verè Chriſtus, « ſed figuratus. «

Leo Pap. ſerm. 7. de paßione.

LEO Papa. Oportebat vt manifeſto implerentur effectu, quæ diu fuerant figu- « rato promiſſa myſterio, vt ouem ſignificatiuam ouis vera remoueret, & vt vno ex- « pleretur ſacrificio variarum differentia victimarum. Nam omnia illa quæ de im- « molatione illa diuinitùs per Moſen fuerant præſtituta, Chriſtum prophetarant, & « Chriſti occiſionem propriè nuntiarant. Vt ergo vmbræ cederent corpori, & ceſſa- « rent imagines ſub præſentia veritatis, antiqua obſeruantia nouo tollitur ſacramen- « to, hoſtia in hoſtiam tranſit, ſanguis ſanguinem excludit, & legalis feſtiuitas dum « impletur, mutatur. «

PER ANALOGIAM VERBORVM CHRISTI cum locutionibus ſcripturæ, & cum baptiſmo, probatur exiſtentia corporis in ſacramento, ſine qua nec ipſum eſſet ſignum efficax (vt vult Caluinus) ſiue in efficiendo, ſiue in exhibendo, ſiue in ſignificando, ſiue in obſignando: ac ne quidem earum rerum eſſet ſacramentum, quarum eſſe dicitur in ſcriptura. Et de hæreſi, qua derogari gloriæ Chriſti Caluinus ſcribit, ſi eius caro ſub elementis ſenſibilibus collocetur. CAP. 3.

Quid in ſumma Aduerſarij ſentiant de Sacramentis.

PROPOSVIMVS noſtra ſacramenta præſtare Moſaïcis, tum in re contenta, tum in efficacia. Aduerſarij contrà ablato ipſis nucleo, nuda definiunt eſſe putamina, ac pura ſigna rebus ſignificatis vacua, quia ſit indignum res ſpiritales & Chriſtum ipſum ſub terrenis elementis concludere. Nihil inſuper ipſis relinquunt energiæ, virtutis & efficaciæ ad dona diuina elargienda, ſed vtranque paginam exhibendi, ſpiritalia efficiendi atque percipiendi, fidei ſuæ deferunt. Quoniam autem laboratur in ambiguo, quid nominis, & quid rei ſignificet ſacramentum, operæpretium fuerit ſingula pedetentim elucidare. Vox ſacramenti plura ſua etymologia & vſu apud Latinos denotat, quàm apud Græcos Μυςήελον quod Euſebius putat ab odio, quod μίσος dicitur, nomen ſortiri: quia omnem execrationem mereantur, qui audent myſteria violare, ſeu in vulgus prodere. Sed orthographia Euſebio refragatur, quæ per hypſilon inchoatur, non per iota, vti poſtulat μίσος. Qua de cauſa alij docti viri iudicarunt μυςήελον è duobus componi, ex μύειν verbo, quod Claudo, & ςόμα quod os deſignat, quoniam altum in ſacris præciperetur ſilentium, & digito ad os promoto ſacrificus proclamaret, Hoc age. Melius Ariſtoteles & Clemens Alexan-

Vnde deriuetur Myſteriū & Sacramentum.

Euſeb. lib. 2. de præparat. Euāgel.

Ariſt. in Rhe-

drinus, μυςήριον à secretis & abditis locis tanquam à murium & soricum latibulis deducunt, qui suo se indicio detegunt: & Græcè μύες nominantur, à quibus mysterium, quoniam diuini cultus sacratiora ministeria non nisi in reconditis locis, ac ferè subterraneis antris perficerentur, vel quia omnibus non essent cognita & obuia, nec nisi ab initiatis prodi & efferri in lucem & vulgus poterant. Quapropter cùm in Areopago accusaretur Aristophanes, quòd in Cœna mysteria euulgasset, pœna se eripuit, quòd defenderet ne se quidem his initiatum esse. Scriptura ferè semper sequitur hunc significatum, vt mysterium & sacramentum in ea capiatur pro re secreta & arcana, quæ aliud prima fronte ostendat, aliud in recessu habeat. Sic apud Tobiam scribitur, Sacramentum Regis abscondere bonum est: & quæ turbas celaret, ac tantùm inter suos aperiret Christus vocat mysteria regni cœlorum. Apostolus vim nominis, ac verè sacramentorum naturam vno loco explicat, quo mysterium fidei vocat omnia arcana & incognita humanis ingeniis de rebus Euangelij, quæ nec profanis atque infidelibus hominibus temerè essent per Diaconos, qui magis versabantur cum populo, effutienda: ita vt mysterium siue sacramentum comprehẽdat omne obiectum fidei, quod nec sensibus, nec rationis acumine peruestigari possit & inueniri, sed solo numine fidei cerni. A sua generalitate Græci Christiani applicarunt nomen hoc rebus Religionis, in quibus aliud oculis spectaretur, aliud intelligeretur latere, quemadmodum Magnus Dionysius innuit, cùm causam explicat, cur tales res Deus instituerit. Apud Latinos profanos scriptores vix comperietur Sacramentum à secreto deriuatam, sed à re sacra, cui dicatur, vel quæ adhibetur, cùm fit. Ex eo Varro Sacramentum vocari ait, pecuniam depositam à litigantibus apud Pontificem, vt ea mutaretur qui causa caderet, atque ipsa cederet in vsum sacrificiorum aut ærarij. Vnde iuris formula Sacramento contendere dicebantur. Iusiurandum apud illos passim etiam Sacramentum appellabatur, quia numinis aduocata & interposita religione edebatur. Hinc Sacramentum militare celebratur, & Sacramenta puberum sponte facta inuiolabiliter custodiri Lex imperat: ad cuius imitationem Canon iubet, ne paruuli periuri ampliùs ad sacramentum accedant. Latini scriptores Christiani sacramenta videntur & à re secreta, & à sacra simul nominasse, siue quam tantùm significarent, siue quam continerent, siue quam conferrent, & qua sanctificarent, eámque appellationem ex terminis applicasse, quæ aliud oculis subiicerent, aliud tegerent aliquo illorum modorum quos proposui. Ita Tertullianus figuras omnes veteris Testamenti vocat Sacramenta: & lignum, quod Heliseus in aquam proiecit, sacramenti titulo cohonestat, à significatione sacra. Propterea Augustinus dixit, Signa cùm ad res diuinas pertinent, sacramenta vocantur. Multo verò magis Sacramenta vocarunt, quæ præter significationem nos Deo atque eius seruitio manciparent, ac quasi quodam iuramẽto obligarent, cuiusmodi in Lege erant Circuncisio, & Agni paschalis celebratio. Atque omnis de religione formula & confessio. Sic Plinius iunior ad Traianum scripsit Christianos se sacramento non in scelus obstringere, sed ne furta ne latrocinia ne adulteria committerent. Sic Tertullianus in Praxeam Christianum sacramenta vocat. Ex qua ratione Concilium Florentinum distribuit ea quę Legis erãt, in sacra sacrificia, & sacramenta. Maximè verò hoc nomine nostri donarunt, cum quadam emphasi & excellentiæ nota, exteriora nostra, quæ res sacras in se haberẽt, vel efficerent. Propterea Eucharistiam, tanquam sacramentum sacramentorum ab vtraque causa exornat Dionysius. Neutra sanè nec vetera nec noua expressè in scripturis appellantur mysteria vel sacramenta, nisi fortè de matrimonio dictum à Paulo consenserimus, Sacramentum hoc magnum est: sed habent ibi vocabula in

tor. Clem. Alex. in Orat. ad Gentiles.
Theodor. lib. 3. Græcarum affection.
Tob. 12.
Matth. 13.
1. Timot. 3.
Varro lib. 4. de lingua Latina.
Vegetius. lib. 2
Cod. si aduersus venditionem. l. 2. et 22. 4. 4. can. Paruuli.
Tertull. lib. 5. in Marcion. et cõtra Iudæos.
Aug. ep. 5. ad Marcellin.
Ephes. 5.

eundem sensum redeuntia, vt memoriale, monimentum, fœdus, testamentum, quæ idem significant in sacris adhibita quod quæ aliter nuncupantur sacramenta. Primus Tertullianus videtur inter latinos Eucharistiam sacramenti nomini vocasse quando ait Christianos accusari de sacramento infanticidij & ipsos de manu præsidentium Eucharistiæ sacramentum accipere. Porrò quoniam sacramentum à secreto & sacro ductum, duas res complectatur necesse est, vnam apparentem, alteram latentem & sacram: id eóque duabus rebus constet oportet vna terrena, & altera cœlesti. Si enim nihil secretius & sacratius ferret, quàm quod sensibus offert, non potius diceretur sacramentum, quàm quiduis aliud. Quocirca rectè definierunt ipsum Christiani esse visibilem formam inuisibilis gratiæ. Ea autem definitio tam latè patet, vt etiam omnes veteris Testamenti figuras comprehendat, ad quas sacramenti appellatio extenditur, sed cõuenit quoque aliis, quibus per excellentiam sacramenti nomen competit. Quicquid enim ipsis inest, diuinæ est gratiæ, & gratia est, ob ídque pretiosius, quod est Eucharistia, aliquando Augustinus & Emissenus vertunt per solam gratiam: sed non decet, quicquid gratię singularis in ipsis residet, per communem omnibus definitionem explicari. Neque verò si sacramentum desiderat duas res ad sui integritatem, propterea necessario exigit illas res coniungi, aut contineri in eodem subiecto, cùm satis sit ad sacramenti rationem rem inconspicuam & sacram indicare, præter id quod sensibus ingerit, siue ipsam contineat, siue illam exhibeat aliunde quàm ex se, siue solùm eam significet ab alio & alio tempore oblatam. Fatemur ergo ex proprietate sacramenti, non opus esse, vt sacramenti subiectûm in sua existentia duabus rebus constet, cùm duas res tantùm requirat in ratione & consideratione sacramenti, quæ habitudo quædam est, accidens, & qualitas, non autem existens substantia. Non itaque nobis imponant Aduersarij, quasi ex concessione sacramenti inferamus Eucharistiam in sua existentia cõstare duabus rebus, & in suo subiecto habere carnem Christi. Nemo nostrorum vnquam tam malè ratiocinari didicit. Sed vicissim ne Aduersarij impingãt in eundem lapidem, caueant ex ratione sacramenti ab eodem subiecto duarum rerum prǫsentiam, quibus constat, distrahere, cùm ratio sacramenti nec res in eodem subiecto ex necessitate concludat, nec similiter diuellat. Non enim perit ratio sacramenti, si res sacra & inuisibilis in subiecto quod eam denotat, delitescat, quemadmodum Augustinus disputat quædam esse signa, quæ non sunt quod referũt, quædam contrà, vt erat Christus sacramentum & mysterium filij Dei, de quo in tertia Repetitione, capite De Patribus, copiosè: & in posteriorum ordine Eucharistiam ibi Augustinus annumerat: imò quanto intimiùs signum rem attigit & amplectitur, eo sacratius ac præstantius est sacramentum. Augustinus sanè sacramentum indifferenter accipit pro signo, seu tantum significante aliud, seu efficiente, seu etiam existente id quod significat: attamen quoties vocauerit Eucharistiam sacramentum corporis naturalis Christi, vetat intelligi pro signo non existente corpus ipsum. Quinetiam Aduersarij digladiantur inter se de illo ratiocinandi genere ancipiti & ambiguo. Musculus enim defendit, plurima signa & sacramenta à Deo decreta, quæ ne quidem rerum significatarum fuerunt exhibitiua, multò verò minus capacia. Allegat omnia sub Lege pro sacramentis instituta, ponítque tanquam axioma, non mox donum aliquod sacramentaliter exhiberi, vbicunque tantùm signum eius monstratur. Contrà Bucerus se adductum potissimùm profitetur, vt in Lutheri sententiam descenderet de præsentia corporis & sanguinis Domini in Eucharistia, ex sacramentorum recta consideratione, quæ sicuti loquitur, donorum canales ac vehicula censeri debent, & instrumenta rei significatæ exhibitiua, quem-

Tertull. Apol. ca. 16. et de corona militis.

Ex generalitatione sacramẽti non oportet sacramenta in eodem subiecto duas habere res.

Nõ inferimus ex ratione sacramenti generali præsentiã corporis in Eucharistia, sicut nec per eandem excludimus.

Epist. ad Bonifaciũ. et lib. 3. de Trinitate ca. 4. & 10.

Musc. in locis cõmunib. et in Euangel.

Bucer. epist. ad Episc. Frephordiensem.

quemadmodum manus Christi sanitatum, quas ægrotis conferebat, erat efficax indicium, & flatus ex eiusdem ore prodiens, Spiritum sanctum Apostolis impartiebatur. Temerariæ verò animositati atque imperitiæ imputat, quod esset aliquando cum aliis ratiocinatus à signo ad rei priuatæ significationem & absentiam, cùm inepta sit ratiocinandi formula, & non leue peccatum, sacramenta non pluris quàm inania aut vacua signa æstimare: quæ duo ne quidem Cinglio & Oecolampadio vnquam placuisse demonstrat. Caluinus Cinglio & Musculo regulã contrariam, tanquam legem figit, quæ piis perpetuò sit tenenda, vt quoties symbola vident à Domino instituta, illic signatæ rei veritatem adesse certò cogitent, ac sibi persuadeãt, carnémque proinde ac sanguinem Domini illic sub symbolis exhiberi & administrari, vt signo annexa & coniuncta sit sua veritas, & sacramẽtum duabus rebus constet, ac rei signatæ sit instrumentum, vt ipse loquitur. Nos inter vtrosque regia via ingredimur, vt nec credamus ex perfecta sacramenti à Deo instituti ratione & proprietate veritatem signatam, adesse & exhiberi. Nam Agnus Paschalis, & omnia sacrificia significarunt venturum Agnum, non tamen ipsum coram in essentia præbuerunt, cùm nondum natus esset. Eucharistiæ epulum significat futuræ vitæ conuiuationem, non tamen eam in re præsenti confert. Serpens & passionis Christi sacramentum præ se ferebat, non tamen eam præsentem reddebat, sed futuram quandoque promittebat. Rursum damnamus ex sacramenti consecutione rerum abditarum & significatarum veritatem & existentiam à signo tolli. An arca Dei designabat Deum à suo populo peregrè profectum, quia in signum præsentiæ suæ illam iusserat construi, & adiri? An infans positus in præsepio, pannis & fasciis illigatus, nati Saluatoris signum datum pastoribus à Saluatore diuidebatur? An signum filij hominis venientis in nubibus cœli, ipsum abesse significabit? An osculum proditoris Iudæ fuit absentis Christi indicium? An absentis Spiritus columba & linguę igneæ dabant documentum? Licet enim signum ac res signata inter se differant, non est tamen necesse, vt ob eam differentiam signum sit alterius naturæ, sed tantùm vt in ratione alia existendi vel repræsentandi fundetur, cùm Dei filius, qui est eadem natura cum patre, figura tamen substantiæ patris dicatur, & Manna de cœlo cadens iubeatur in memoriam eiusdem panis de cœlo cadentis, in arca tabernaculi conseruari. Itaque non ex ratione sacramenti constituimus Eucharistiam duabus rebus constare præsentibus, signo, & carne Christi, sed nec ab eadem carnem illam propterea seiungimus. Regula ergo etiam per Bucerum & Caluinum, Petri Martyris ac Bezæ fatiscit, qua cõtendunt sacramentaliter, seu in mysterio, seu sub sacramento, adesse aut capi carnẽ Christi, quoties in Patribus occurrunt, idem valere quod non realiter, sed in solo signo cum rei absentia, cui vt succurrat Anonymus ille dissidentium conciliator, ex Augustino citat, sacramenta habere similitudinem quandam earum rerum quas significant: ideò non posse esse idem cum ipsis, cùm aliud sit idem, aliud simile, & quodammodò esse id quod significant, vt innuat non prorsus in idem recidere. Profectò Augustinus explicat quæ sit relatio & collatio in ratione signi cum re significata, non est, vt sub ratione significantis & significati sint idem, sed vt præ se ferant aliquam conuenientiam & similitudinem, siue discrepent omninò in natura & existentia, siue sint idem. Christus dicitur in similitudinem hominum factus: an ideò homo esse non potuit? Sic Augustinus prædicat Christum in specie panis apparentem oculis mortalium, seu forma panis opertum sacramentum esse suimet ipsius sub specie humana visibili, vbi res eadem in natura existens propter diuersos modos existendi, seu etiam consi-

Caluin. lib. 4. ca. 17. num. 10.

Luc. 2.

Matth. 24. & 26.

Matth. 3. & Acto. 2.

Regula qua Patrũ testimonia eludit Martyr falsa.

Aug. lib. 3. de Trinit. cap. 4.

derandi,ſecum iam non eadem eſſe narratur, ſed diuerſa quodammodo ac ſimilis tantùm: non tamen deſinit eſſe eadem quoad ſubſtantiam & naturam. Sicut ergo Euchariſtiam fatemur non attrahere præſentiam carnis Dominicæ ex ratione ſacramenti in genere dicti, ita non à ſe expellit per illam rationem: & ſicut multarum rerum ſacramentum eſt, quarum nullam in ſe continet, ita viciſſim corporis Chriſti ſacramẽtum eſt,vt oporteat ipſum habere intra ſe, non quidem ex generali ratione ſacramenti, ſed ex peculiari noui Teſtamenti, & maximè ex propria inſtitutione, eiúſque analogia cum locutionibus ſimilibus in ſcriptura repertis, ex pugnantia & abſurditate atque indignitate, qua afficiunt Aduerſarij tantum myſterium à Chriſto inſtitutum, ex eo quod ipſum euacuant carne Chriſti,atque ex officio obſignandi nouum Teſtamentum,& promiſſiones à Deo factas in ipſo, etiam ex ſola ſignificandi efficacia, quam illi tantùm tribuunt Aduerſarij, atque ex proprietate ſacramenti erga pleraſque res,quarum nequit eſſe ſacramentum, niſi conſtet in exiſtentia corpore Chriſti:denique ex efficientia, quæ huic ſacramento particularis ac propria eſſe debet. Euchariſtia ſanè multarum rerum ſacramentum gerit,quas non capit,vt corporis myſtici, ſicut ab Apoſtolo dicitur, omnes nos eſſe vnum corpus, qui de vno pane participamus, vt paſſionis Dominicæ & fruitionis, quam de Chriſto aſſequemur in cœlo, quorum nullum præſens & contentum in ſe habet, ſed aliquorum de his atque aliorum rurſum ſacramentum fieri non poſſet,ſicuti debet, niſi corpus ipſum Chriſti intra ſe obtineret. Quod enim viuum monimentum corporis paſſi & ſanguinis effuſi præ ſe feret, vt propriè annuntiet mortem Domini ſupra vetera ſacrificia, & Moſaïca conuiuia, niſi coram oculis ponat corpus ipſum & ſanguinem cum ſimilitudine oblationis & ritus quo mortem ſubiit? Non dixit, Accipite, comedite, Hic eſt panis, Hoc facite in meam commemorationem: ſed *Hoc eſt corpus meum*: quod niſi, vt aſſerunt verba, ineſſet,ritus minus paſſionem repræſentaret, quàm caro & ſanguis brutorum in ſacrificiis & epulis ſacris ſub Moſe. Quam inſuper ſacramenti rationem præſtabit ſpecies exterior Euchariſtiæ ad rem qua potituri ſumus in cœlo, non ſolùm ſpiritaliter,ſed corporaliter,& in re præſenti, nempè Chriſto homine, niſi res eadem ſpeciebus illis ſubiaceat quę in cœlo reſidet,ſed alio modo,quia in cœlo conſpicua,in Euchariſtia verò velata. Propterea non fruſtrà de re ſub ſpecie latẽte teſtatur Chriſtus:Non bibam de hoc genimine vitis, Donec impleatur in regno Dei.Certè externa ac realis participatio poculi & panis nihil habet affine cũ poſſeſſione Chriſti, qua fruuntur beati,quia non realis eſt,nec rei in præſentia exiſtentis, vt beatis erit. Idcircò Chriſtus rem eandem denotat ſubiacere Euchariſtiæ,quæ in cœlo,ſed exiſtendi modum diuerſum:quoniam hîc velamen eſt panis & vitis,quod in cœlo detrahitur,& aperta facie Chriſto potimur. Sed nec ſanctificationis effectus, quam de carne Chriſti ſumpta referimus,figurabitur ab Euchariſtia, niſi per præſentiam & exiſtẽtiam carnis ipſius in illa.Nam ſi aliud quidpiam in Euchariſtia comeditur, ex eo potius figurabitur in alio cibo, quàm in ſola viuifica Chriſti carne, alimentum noſtrum conſiſtere.Sin autem in Euchariſtia ſolius Chriſti carnis ſubſtantiam manducemus,perfectiſſimè ſignificatur in ſolo Chriſto vitam ſpiritalem nobis repoſitam eſſe. Ideò ſcriptura in verbis inſtitutionis effecta carnis Chriſti Euchariſtiæ tribuit, quod diligenter veteres ſcriptores obſeruarunt, & ab effectis in ea veram Chriſti carnem contineri probarunt, vt ex eorum Commentariis in Euangelia patet, & patebit ex capite primo Repetitionis quintæ, & in ſexta. Atque hæ veræ ſunt rationes, propter quas ipſa Euchariſtia toties inſcribitur ſacramentum, & figura corporis Chriſti. Figurat enim ipſa caro Chriſti ibi præſens & porre-

Euchariſtia nec ſuum effectum proferet, nec erit ſacramentum rerum, quarũ eſſe dicitur, niſi cõtineat carnem Chriſti.

porrecta mortem ipsius præteritam, & viuificationem nostrã pręsentem, & gloriã in futuro, per eiusdem corporis meritum & sumptionem acquirẽdam. Sola talis ac tanta figura Christo authore & tanto sacramento digna est, quæ rem vnà cum significatione sua cõiungit, quamuis sub diuersa consideratione. Vt autem Christus ista tria in institutione attexuit ad insculpẽdam corporis sui necessariã præsentiam & existentiam, ita ab eius spiritu edocti Patres contendunt, non aliter earum rerum Eucharistiam sacramẽtum haberi posse, nisi cõstaret carne Christi. De sacramento passionis legẽtur Patres in nostris De sacrificio libris: ob ídque tantũ Eucharistiam pręstare docent antiquis eandẽ passionem significãtibus, quia rem oblatã deferat, non autẽ vetera solùm ipsam significãtia cũ passione & oblatione. De significatione fruitionis, quam speramus de Christo, in secũda nostra Repetitione actũ est. De sanctificationis energia & designatione agetur in quarta & sexta Repetionib. Cæterũ vt ordine proposita alia capita tractemus, quærimus quid contineret cibus ille & potus, quem Christus Apostolis in Cœna subministrauit, dicens, *Hoc est corpus meum* quod pro vobis datur. *Hic est sanguis noui Testamenti* qui pro vobis funditur. Certè nihil aliud dedit, quã quod affirmauit & demõstrauit: alioqui cuiuis licebit fingere quid dederit. Sensus sine operatione & verbis Christi renũtiabant panẽ esse & vinũ: sed pręter id verba Christi aliud esse annũtiant, & est incredibile nihil noui in ipsis Christum fuisse operatum, cùm solenni ritu & prece ipsa attrectarit. Si quid igitur supra sensum rationi permittitur, & Christo creditur, oportet rem aliam inesse huic cibo & potui præter panem & vinum, quæ erant ante Christi actionem, & post ipsam superesse videntur. Cogũtur fateri Aduersarij aliquid actum à Christo in ipsis, quo prius carebant. Sed quoniam salua verborum Christi proprietate, ne quidem cogitari probabiliter potest aliud pani & vino accessisse, quàm corpus & sanguinem ipsius, omnes in opprimendis illis verbis consentiunt, & à sua proprietate ad aliquem sensum figuratum peruertunt, atque ita omnes inuiti fatentur fidem nostram de existentia carnis in sacramento, & de duarum rerum in eo coalescentia expresso verbo institutionis niti, nec sine eius violatione res illas distrahi posse. Confirmant illam veritatem ex eo, quòd hactenus nõ potuerunt in vna & eadem verborum Christi expositione conuenire, sed tot sensus affinxerunt quot capita, ac ne vnus quidẽ in eadem omninò interpretatione persistit: nec certius licuit illis definire, quid per verba illa efficerentur panis & vinum in Cœna, nec quid per ipsa sumeretur, nec vbi, nec quomodo, nec quid omninò efficeretur, imò nec quid significaretur. In summa, nihil apparenter etiam proprio iudicio loquuntur, nisi cùm ad nostra reuoluuntur, & eadem incurrunt incommoda, quæ nobis obiiciunt: Adeò non habet vbi conquiescat error, vbi à verbo Christi recesserit. In hanc tamẽ plures video descendisse sententiam, vt sicut existimant verba Christi impropria & figurata, ita panem & vinum, quæ cepit Christus & exhibuit, effatus suum corpus esse & sanguinem, opinentur ista fieri impropriè & figuratè, ita vt existant signo tenus corpus & sanguis, seu signa & sacramenta corporis & sanguinis. Postea inter se digladiantur de genere signi & efficacia sacramenti. Initio Cingliani pani & vino attribuerunt officium significandi res absentes, ita vt ex ratione signi nõ solùm exinanirentur rebus significatis, sed ne quidem paterentur secum præsentes offerri, nec quicquam prærogatiuæ acquirerent quàm significãdi energiam. Cùm ita viliora constituerentur signa quàm pleraque natura faciat, & hominum industria atque sanctio multis inter Cinglianos, indignũ visum est abiectiora signa & infirmiora nobis à Christo proponi, quã sint aliqua naturalia, aut artificialia. Idcircò Petrus Martyr atque alij admittunt nostra signa nãcisci aliquam, non virtutem, sed digni-

Iterum expenditur quid per verba Christi colligatur inesse Eucharistiæ.

Aduersariorũ cõtentio de efficacia signorũ.

tatem, ex ſua inſtitutione, per quam Chriſtus ſui corporis ſpiritalem participationē promiſit ſe oblaturum ſuſcipientibus illa cū fide, quemadmodum Serpens non ex vi inſita, ſed ex inſtitutione habebat, vt ipſum intuentes ſanitatem cōſequerentur. Bucero non placuit tam anguſtè ſentire de ſacroſanctis myſteriis noui Teſtamenti, ſed addidit, ſi non in ipſis, ſaltem per ea tanquam per inſtrumenta exhiberi rem ſignificatam. Caluinus iſta omnia videtur reſpuere & refellere, tanquam non ſatis declarantia noſtrorum ſacramentorum efficaciam, nec illi ſufficit panis ac vini vſum in Cœna exhibere quoquomodo quod ſignificat, ſed idipſum oportere coniungi aſſerit cum ipſis ſignis, ne ſint nuda & vacua. Hoc pluribus in locis contendit. Prior ſit: Quærenda eſt huius locutionis ratio, *Hoc eſt corpus meum.* Hîc reſpondeo non ideò tantùm ſigno imponi nomen rei ſignatæ, quoniam ſit figura, ſed magis quia ſymbolum ſit, quo res exhibetur. Similitudines enim quas mutuantur quidam à rebus prophanis & terrenis, quoniam à ſacramentis Domini habēt aliquid diuerſum, nō admitto. Vocatur Hercules ſtatua Herculis: ſed quid illic eſt præter nudā inanémque figuram? Columba autem Spiritus vocatur, quia certa ſit teſſera inuiſibilis, ſpiritus præſentiæ. Ergo panis eſt Chriſti corpus, quia certò teſtetur exhiberi nobis corpus illud quod figurat, vel quia Dominus viſibile illud ſymbolum nobis porrigendo, vnà dat etiam nobis ſuum corpus: neque enim fallax eſt Chriſtus, qui vacuis figuris nos ludat. Proinde illud mihi eſt extra controuerſiam, veritatem hîc cum ſuo ſigno eſſe coniunctam. Alibi ſcribit: Nunc ſi quæratur, an nihilominus panis ſit corpus Chriſti, & vinum ſanguis ipſius: Reſpondebimus panem & vinū eſſe ſigna viſibilia, quæ corpus & ſanguinē Chriſti nobis repræſentant: corporis verò & ſanguinis nomen ipſis attributum, quod ſint veluti inſtrumenta, quibus Dominus noſter Ieſus Chriſtus nobis ea diſtribuit. Forma hæc loquēdi rei valdè conſentanea eſt. Cum enim non modò non oculis, ſed neque ingeniis noſtris comprehendi poſſit communio, quam in corpore Chriſti habemus, ea tamen illic apertè ob oculos mōſtratur. Exemplum in re ſimili valdè proprium habemus. Cùm vellet Dominus ſpiritum ſuum in baptiſmate apparere, eū ſub columbæ figura repræſentauit. Ioannes Baptiſta hiſtoriam illam recitans, Spiritum ſanctum deſcendētem ſe vidiſſe ait. Si propius attendamus, comperiemus ipſum nihil præter columbam vidiſſe. Nam Spiritus ſancti eſſentia inuiſibilis eſt. Cùm tamē ſciret viſionem illam inanem figuram non eſſe, ſed Spiritus ſancti præſentiæ ſignum certiſſimum, affirmare non dubitat ſe illum vidiſſe, quòd eo modo, quo ipſe ferre poterat, fuerit repræſentatus. Ita in cōmunione, quam in Chriſti corpore & ſanguine habemus, dicendum eſt myſterium ſpiritale eſſe, quod nec oculis conſpici, nec ingenio humano comprehendi poteſt. Figuris igitur & ſignis, quæ ſub oculorū ſenſum cadunt, oſtenditur: ita tamē vt nō ſit figura nuda & ſimplex, ſed veritati ſuæ & ſubſtantiæ cōiuncta. Meritò igitur panis appellatur corpus, cùm id non modò repræſentet, verumetiam nobis offerat. Cur ergo appellatio corporis pani tribuitur? Omnes puto concedent eadem ratione, qua Spiritū ſanctum Ioannes primò Columbam vocat. Porrò in Spiritu illa fuit ratio, quòd ſub ſpecie colūbæ apparuerat. Transfertur ergo Spiritus nomen ad ſignum viſibile. Cur hîc negamus ſimilem eſſe locutionē, noménque corporis pani tribui? Idem latè contra Heshuſſium diſputat: Arca (inquit) fœderis clarè vocatur Deus exercituum, & quidem tanta aſſeueratione, vt Propheta emphaticè exclamet, Quis eſt iſte Rex gloriæ? Iehoua ipſe eſt rex exercituum. Hîc non dicimus Prophetam incōſideratè effutire, quod primo intuitu videtur abſurdum, ſicut improbè blaterat hic nebulo: ſed poſtquàm reuerenter amplexi ſumus quod dicit, nō minus piè quā apte interpretamur nomē Dei trāsferri ad ſymbolum, qui indiuidua ſit

Caluin. in lib. De Cœna & in cap. ij. 1. ad Corinth.

Caluinus probat ineſſe corpus Chriſti per analogiam ad ſimiles locutiones ſcripturæ.

" ſit huius cum re & cum veritate connexio. Imò generalem hanc tenere regulam
" in omnibus ſacramentis non humana tantùm ratio cogit, ſed pietatis ſenſus, & per-
" petuus ſcripturæ vſus ita dictat. Nemo tam rudis eſt vel inſipidus, qui neſciat in
" ſacramentis omnibus Spiritum Dei per Prophetas & Apoſtolos peculiari vti
" loquendi formula. Hac de re quiſquis controuerſiam mouebit, ablegandus eſt ad
" prima elementa. Vidit Iacob Deum exercituum ſcalę inſidentem: vidit Moſes tum
" in rubo ardenti, tum in flamma montis Horeb. Si mordicus retinetur litera, quo-
" modo viſus eſt qui eſt inuiſibilis? Diſquiſitionem repudiat Heshuſſius, nec aliud
" affert remedium, quàm vt oculis clauſis fateamur Deum viſibilem eſſe, & inuiſibi-
" lem. Atqui ſolutio ſpõtè occurrit & dilucida, & pietati cõſentanea, denique neceſ-
" ſaria, Deum numquam viſum qualis eſt, verùm pro fidelium captu manifeſta præ-
" ſentiæ ſuæ ſigna dediſſe. Ita autem minimè excluditur diuinæ eſſentiæ præſentia, cũ
" Dei nomen metonymicè ſymbolo aptatur, quo Deus ſe verè, nec figuratiuè tan-
" tùm, ſed ſubſtãtialiter repræſentat. Columba vocatur Spiritus ſanctus. An propriè,
" vt Chriſtus alibi pronũtiat Deum eſſe ſpiritum? Certè manifeſtum diſcrimẽ ſe pro-
" fert: quia etſi verè tunc & eſſentialiter affuit ſpiritus, viſibili tamen ſymbolo præ-
" ſentiam & virtutis & eſſentiæ ſuæ ſpectandam exhibuit. Quàm verò nequit & cri-
" minetur nos fingere corpus ſymbolicum, hinc liquet, quòd nemo verecundè colli-
" gat ſymbolicũ ſpiritum fuiſſe conſpectum in baptiſmo Chriſti, quia verè ſub ſym-
" bolo, aut externa columbæ ſpecie apparuit. Beza ad magiſtri ſententiam hoc ſer-
" mone inclinat: Voluit Chriſtus vti hac phraſi, quæ figurata quidem eſt, ſed tamen
" ad hoc arcanum explicandum longè accommodatiſſima. Nam ſi dixiſſet Domi-
" nus, Hoc ſignificat corpus meum, vel Hic panis eſt ſymbolum corporis mei, nõ ita
" expreſſiſſet vim illã & efficaciam ſacramentalis coniunctionis, & eius participatio-
" nis, quæ inde ad nos promanat. Idque etiam licet ex illo ipſo Theodoreto animad-
" uertere, qui eodem illo loco, cùm quæſiuiſſet hæreticus, aduerſus quem diſputabat,
" quid vtilitatis habeat iſta transnominatio: Voluit (inquit) eos, qui diuina illa myſte-
" ria participant, non attendere ad eorum naturam quæ videntur, id eſt ad panem &
" vinum, ſed per nominum mutationem ei quæ ex gratia facta eſt transmutationi.

Beza contra Heshuſſ.

Duo Caluinus in allegatis exequitur. De ſacramentis fabricat, & firmat regulam, vt cum ſignis, & in ipſis res præſens adſit in ſua ſubſtantia, & exhibeatur, ne ſigna præbeantur inania. Deinde comparat locutionem Chriſti, tanquam protulerit, panem eſſe ſuum corpus, cum ſimilibus de veteri & nouo Teſtamento. Quoad prius, meritò repellitur à Muſculo & ab aliis Cinglianis, quoniam non eſt neceſſe, vt ex ſua generali ratione ſacramenta ſecum offerant, quod figurant, vt notum eſt de Agno Paſchali, ſignante præteritum exitum de Ægypto, & futurum Chriſtum, ac moriturum, quorum neutrum coniungebatur in ſubſtantia cũ Agni Paſchalis eſu. Sed nec omnia, quæ manducatio ſymbolorum in Cœna Domini denotat, poſſunt ipſis re vera coadunari, vt eſt corpus Chriſti myſticum, & fruitio eiuſdẽ Chriſti aperta ac manifeſta, qua potiemur in cœlis, atque alia. Quapropter regula non redderet ſigna efficacia præſentiæ & exhibitionis de carne, ſi tantùm ſermo Chriſti doceret illa eſſe ſigna & ſacramenta ſui corporis & ſanguinis: nec illo ſermone ſic expoſito, ſicut benè obſeruat Beza, nec ex ratione ſacramenti & ſigni cõuinceretur cõiunctio realis corporis & ſanguinis cum pane & vino, nec eorum participatio & exhibitio, ſed nuda ſignificatio. Attamen regula, tanquam lex quædam authentica, litem noſtram cum Caluino poteſt decidere. Si enim ſacramenta ſigna decet eſſe efficacia, vt exhibeant quod per ſuam inſtitutionem ſignificant, neceſſariò poſtulabitur in Cœnæ vſu percipi, non ſolam virtutem, vel efficaciam, vel vitam,

Regula Caluini falſa de efficacia Sacramentorum in genere.

Regula Caluini ſuffragatur præſentiæ carnis in Euchariſtia.

vel quid abstractum de carne Christi, quoniam nihil horum verba institutionis indicát, sed ipsum tantùm naturale Christi corpus totum & integrũ: quandoquidẽ ipsum solũ datum fuit pro nobis in mortẽ. Insuper quoniã non satis est rei significatæ veritatem administrari, sed paria sunt ex Caluino, ipsam illic adesse vbi signa sunt, & in substantia siue essentia cum ipsis coniungi, & sub illis apparere, indiuiduámque cum ipsis habere connexionem, ex necessitate conueniet verum Christi corpus eo pacto pani & vino copulari, & per ipsa tanquam per instrumenta sumi: nec inanitati signi succurret vel participatio efficaciæ, vel alterius cuiuscunque rei, quoniam Eucharistiæ institutio nõ ista significat, sed veracissimum Christi corpus. Quo concesso, eisdem compedibus Caluinus se intricat, quibus nos inuoluit de natura corporis, ne pluribus in locis & in tãtillo spatio concludatur, & de Christi sub elementis terrenis captiuitate. Quoad posterius, de comparatione locutionis Christi cum aliis similibus de scriptura per eam coguntur Caluinus & Beza præsentiam carnis Dominicæ in substantia sub signis fateri, ipsámque locutionem partim propriam, partim figuratam agnoscere, ne si purè tropica existimetur, signa non efficaciora demonstret, quàm oratio cuiuslibet hominis prophani, qui de signis & imaginibus proferat, Hic est Hercules, & ne in suspicionem fallaciæ & mendacij Christus veniat: potissimùm verò trahuntur ad hoc inuiti ex analogia similium propositionũ in scriptura. Certè ex eorum probatione, etiamsi Christus nominatim proclamasset, *Hic panis est corpus meum*, non tamen exclusisset à pane corpus suum: imò significasset ipsi adesse præsentissimum ex analogia aliarum scripturarum, quæ sic loquuntur, quoties nitũtur declarare rei visibili alteram subesse occultam, taliáque proloquia volunt esse propria quoad rem & significatum, quandoquidem verè ac propriè prædicatum est in subiecto, sed quoad modũ significandi & loquendi esse figurata, quãdoquidem non propriè nec ad rigorem affirmationis vnum est alterũ. Quid si scriptura nõ vtitur figuratis illis loquendi generibus, nec in sermone Christi de Cœna, nec in aliis quibuscum confertur per analogiam? Non enim Christus dixit, Hic panis est corpus, nec columba prædicatur esse Spiritus sanctus, nec arca, nec rubus pronuntiantur esse Deus, sed in re sensibus oblata, quid esset Christus extulit, cum ait, *Hoc est corpus meum*, & in aliis describitur visus Deus & Spiritus: in qua loquendi phrasi quod metonymiæ vestigium, aut quæ improprij sermonis figura? Itaque cùm saltem Christus non eo modo sit effatus, qui figuram faciat, reliquum orationis proprium esse Caluinus & Beza cõcedant opus est, & rem demõstrari, quæ in substantia pani visibili subiaceat. Id auctarij autem dant illi, vt nihilominus ex stilo veteris & noui Testamenti intelligatur corpus Christi præsens in signo panis laterè, sicut Spiritus in columba, & Dei præsentia in arca, etiamsi scriptura ita proloqueretur, *Panis est corpus meum*, Arca & rubus est Deus, Colũba est Spiritus. Rectè autẽ confutat Caluinus alios tollentes per verba Christi corpus à pane, tũ ex analogia scripturarum, tum ex blasphemia Christo irrogata, quasi vnũ promeret ore, & aliud premeret corde, cùm nõ legát ab ipso dictum, Hoc est inane signũ corporis mei, sed, *Hoc est corpus meũ*, quod inanitati de ipso corpore repugnat, tũ ex cõditione signorum & sacramentorũ, quę Deus nõ solet inania instituere. Hoc quidem vltimum non admodum vrget, si producatur vniuersaliter. Etsi enim concludatur sacramẽta non esse signa inania, quæ à Deo efformantur, non tamen cõsequitur: ergo suũ significatum in rẽ præsentem adducunt, cùm alios plerosque effectus possint gignere, quorũ causa non sunt inania: sicut Eucharistia, quamuis priuaretur carne Christi, tamẽ quia cum fide gratiam pareret, & alia Dei beneficia impetraret, non esset inanis & vacua. Nec si protinus, cùm sumitur sacramẽtum, rem signatam

Analogia verborum Christi cum aliis scripturis infert necessariò præsentiam & existẽtiam carnis in Eucharistia.

Tria principia Caluini pro existentia corporis in Sacramento, quæ cõtra ipsum retorquentur.

non exhiberet, ob id signum efficax & vanum deberet censeri, sufficeret vt aliquãdo & suo tempore rem illam conferret. Attamen si quod tanti facit Caluinus de sacramentis axioma, particulariter accommodaret ad illa, quæ in nouo Testamento condidit Christus, valeret talis consecutio ex natura talium sacramentorum, ne signa iudicentur esse inania, & re quam indicant, & qua per suam institutionem cum elemento constare ostenduntur, propter differentiam inter vtriusque Testamenti sacramenta. Proculdubio nihil dici potuit expressiùs & manifestiùs pro præsentia carnis & sanguinis in pane & vino, quàm quæ ex Caluino & Beza produximus, nisi suo more telam retexerent, & ad fallendum aliter loquerentur, aliter intelligerent. Tãtum abest, vt propter Christi institutionem signis arrogent rerum præsentiam, quòd nullius efficaciæ aut virtutis esse, nisi per Spiritum Christi, & per fidem suscipientium existiment, sine qua nullam rerum cum signis intercedere coniunctionem rentur, & quæ interuenit, non iam sentiũt esse realis præsentiæ & substantialis, sed habitudinis & analogiæ, id est, vt tam verè nobis exhibeatur corpus Christi, quàm verè ipsum significant signa, & nobis exhibentur, ac tum nobis offeratur, cùm offeruntur signa: sed non propiùs admoueri signis corpus & coniungi, quàm cœlum terræ. Ita definit coniunctionem signorum & rerũ Caluinus his verbis: Sunt qui fatentur panem Cœnæ verè esse substantiam terreni & corruptibilis elementi, nec quicquam in se pacti mutationis, sed sub se habere inclusum Christi corpus. Si ita sensum suum explicarent, dum panis in mysterio porrigitur, annexam esse exhibitionem corporis, quia inseparabilis est à signo suo veritas, non valde pugnarem. Et vt finitum corpus Christi pro perpetua corporis humani ratione minimè ambigimus, cœlóque contineri, quò semel receptum est, donec ad iudicium redeat, ita sub hæc corruptibilia elemẽta retrahere ipsum, aut vbique præsens imaginari, prorsus ducimus nefas esse. Neque id sanè opus est, quò ipsius participatione fruamur, quãdo hoc beneficij per Spiritum suum nobis Deus largitur. Vinculũ ergo istius coniunctionis est spiritus Christi, cuius nexu copulamur, & quidã veluti canalis, per quẽ Christus & est, & habet, quod ad nos deriuatur. Nam si solem conspicimus radiis in terrã emicantem ad generãdos, fouẽdos, vegetendos eius fœtus, suam quodãmodò substantiam ad eam traiicere, cur inferior spiritus Christi esset irradiatio ad cõmunionem carnis eius ad nos traducendam? Beza verò quærit: Sed quænam est illa sacramentalis coniunctio? Ea videlicet, quæ efficit vt sacramentum nõ sit simplex aliquod signum, seu memoriale, seu inanis pictura, sed tale, vt præter symbola quæ in externos sensus incurrunt, verè etiam à Deo detur, & à fidelibus percipiatur res ipsa, quam externa illa symbola nobis vnà cum Dei verbo testificantur. Ex his opinor nihil signis efficaciæ reseruant, præter significandæ vel testificandæ cuiusdam habitudinis inter ipsa & corpus Christi participandum. Sed hæc proprio Caluini gladio facillimè licet iugulare. Primũ ex analogia sermonis Christi, quam ipsemet Caluinus approbat & confirmat cum paribus scripturæ locutionibus. Quamuis Christus effaretur, *Panis est corpus meum*, similem pareret intelligẽtiam, quam similes illi propositiones, vt est, Arca, vel Rubus est Deus: Petra erat Christus: Columba erat spiritus. Istæ verò non coniunctionem tantùm analogicam & habitualem rerum significatarum cum signis enarrant, sed ex phrasi scripturæ & ex rei veritate coniunctionem, quæ præsentiam in substantia sub signis exprimat & exigat. Nam verè Deus & essentialiter insidebat arcæ, & spiritus columbæ, & Christus & filius Dei petræ, etiam authore Caluino, & ad singularem horũ præsentiam explicandam tales locutiones scripturæ Caluinus adhibet, ne tãtùm significatos ab illis signis putemus. Nec certè Deus à rubo aberat, quantum cœlum à

Fallacia Calui- ni et Bezæ de coniunctione rei cum signo.

Cal. lib. 4. instit. num. 16. et 12.

Beza in Heshuß.

Coniunctio efficax cũ signis, quã ponit Caluinus, refellitur eisdẽ fundamentis, quibus contra ponentes pura signa vtitur.

terra, cùm indè Mosi edebat oracula, nec Spiritus tanto ſpatio diſtabat à columba, nec filius Dei à petra, de qua fundebat aquam. Cum igitur talibus reſpōdeat, *Panis eſt corpus meum*, præſentiam corporis in pane importabit, & non ſolùm habitualem quandam efficaciam, nec tantum ſeparabitur à pane, quantum cœlum à terra. Nec de aliis ſignis & ſacramentis, quæ ad Chriſti corpus per inſtitutionem geſſerunt illam analogiam, ſcriptura vtitur ſimili affirmādi genere. Non dixit Agnum Paſchalem eſſe corpus Chriſti, non Manna, non Panes propoſitionis, nō Circuncisionem eſſe purgationem peccatorum, quamuis talium ſignorum ſecundum Caluinum & alios aduerſarios is eſſet reſpectus ad ſua propria ſignificata per inſtitutionem, vt in ſumptione illorum offerrentur à Deo ipſa ſignificata credentibus & fidelibus, vt fieri volunt in Euchariſtia. Cùm igitur expreſſiùs attribuatur corpus Chriſti pani per verbum Dei, quàm ſignis illis, quæ Caluiniſtæ etiam pari modo vocant efficacia, quo noſtra ſacramenta: oportet corpus ipſum pani propinquius effici & coniunctius, quàm aliis illis ſignis: multo verò magis id requiritur, cùm non figurata oratione Chriſtus dixerit, *Panis eſt corpus meum*, ſed ſimplici ac propria, quaſi digito demonſtraret, *Hoc eſt corpus meum.* Quis verò ad nos fallendos potuit eſſe Chriſti ſermo accōmodatior, quàm qui aſſeuerat corpus ſuum adeſſe in re præſenti quam tradebat, cùm tamen ab ipſa maximo interuallo quod excogitari poteſt, id eſt, toto cœlo & terra diſſideat? Sin contrà ſermo per ſe oſtendit panē & vinum in præſentia, ergo & corpus ac rem ſignificatam, quoniam eodem modo & eadem orationis forma vnum & alterum enuntiat. Quòd ſi non alia corporis & ſanguinis Chriſti appropinquatio & copula ad panem & vinum contingeret, non ſolùm noſtra ſacramenta redderentur ſigna vacua, ſed minus efficacia, atque etiam minus ſignificantia, quàm vetera quæcunque à Deo inſtituta. Qua enim re magis opplerētur quàm ſint ex natura, aut quid amplius de corpore & ſanguine continerent, quàm nuda ſigna, aut quonā pacto penitiùs exinanientur rebus ſignificatis, quàm ſi ab ipſis tam longè remoueantur, quàm cœlum à terra? Theodoretus ſanè, cui credere ſimulabat Beza, panem ſcripſit nominari corpus Chriſti, & eius ſymbolum fieri per corporis acceſſionem ad ipſum, & eam mutationem, quæ ſic fit per gratiam. Niſi enim pani accederet, cur panis potius diceretur, quàm quiduis aliud quod poteſt ſignificare? Sin propter virtutem & efficaciam ad percipiendum corpus Chriſti, noſtra ſigna non remanent inania, quæ virtus ipſis à Caluino inditur, ſiue ad exhibendum, ſiue ad ſuſcipiendum carnem & ſanguinem Domini, quæ à ſpiritu exhiberi & traduci ad nos, non per ipſa ſacramenta, ne terrenis elementis inuoluantur, & per fidem ſolam excipi oſtendit. Ita ſanè iure reſpondebitur, fidei carnem ipſam coniungi, & non ſacramento, & illam à fide contineri, non à ſacramento, omniáque quæ ſolent ſacramentis tribui, fidei deberi, vt eſſe exhibitiuum, & canalem corporis Chriſti, ac denique fidem eſſe ſacramentum corporis Chriſti, cuius virtute, officióque fungatur & vices gerat, ipſum verò manere inane ſpectrū. Ac ne vim quandam ſacramentorum & vſum arbitraremur requiri, vt ſpiritus & fides in nos cœlo deducant corpus Chriſti, fidem non vult Caluinus affigi ſacramento, aut ipſum attendere, ſed in cœlum præterito ſacramento attolli, vbi ſedet ad dexteram patris corpus Chriſti, quod antè & ſine ſacramento non dubitat tam perfectè ſumi quàm in Cœna. Quæ virtus ergo vel efficacia reſtabit ſacramento? Nulla prorſus, & minor quàm ſignis olim decretis à Deo. Quamuis enim Deus ipſe ſanitatem conferret, & fidem ad eam applicandam fortaſſè depoſceret, nihilominus vnà aſpectum in Serpentem æneum, ſignum ſanitatis à ſe erectum, volebat, nec niſi per eum morbo medebatur. Sed Caluino ne quidem vſum ſacramenti neceſſarium

Ne quidem per Caluinū ſacramentum eſſet carnis vllo pacto exhibitiuū.

Minus efficax ſignū eſſet Euchariſtia, quā multa Iudaica, & quàm pura ſigna.

cessarium esse placet ad obtinẽdum corpus Christi, nec quicquam eius vsui facultatis vendicat, quàm vt ex sensibus fidem moueat, excitet, & hortetur ad rapiendũ corpus Christi è cœlo, quod pro mensura fidei participari tradit, non pro dignitate, vel vsu sacramenti, per quod nihil amplius nos assequi opinatur, quàm fides mereatur. Atqui eo pacto quicquid efficaciæ defertur sacramento ad fidem augendam, non ad rationem & efficaciam sacramẽti pertinet. Non enim Eucharistia vel Cœna signum est vel sacramentum fidei ex sua institutione, sed corporis Christi, atque etiam pura signa tantum significantia propter hoc censebuntur efficaciora, vt fuit lingua Pauli, eius auditio & lectio, quæ vehementius fidem mouebant & acuebant, & nunc acuere possunt, quàm muta & terrena elementa. Si quid ergo efficaciæ ex sua institutione, & ratione sacramenti retinet, oportet illud valere ad præsentiam & exhibitionem corporis Christi, vt id per se possit, etiamsi vnà fidem desiderat, & sine ipso non fiat quod signat. Quamobrem cùm sacramentum à sua re significata toto cœlo distet, & huius exhibitio ac perceptio ab ipso separari queat, ac sine eius opera & vsu perfici, non solùm inane signum redditur, sed inefficax, egenum, & infirmum, ac magis quàm ex Mosaïcis vllum: quãdoquidem nec cum fide nec sine ipsa quicquam propriæ energiæ vel virtutis exerat, vel rei cœlestis contineat. Quinetiam quod horreo dicere, non efficacius erit sacramentum carnis Dominicæ, quàm damnationis & diaboli. Etenim si censetur duntaxat efficax, quia in eius digno vsu per fidem & Spiritum sanctum ad nos deriuatur corpus Christi, eodem modo per infidelitatem & in illius sacramenti indigno vsu recipitur damnatio, & Satanas in cor nostrum irrepit, vt in Iudam intrauit post buccellam: Ideò sacramentum tam erit efficax ad diabolum, quàm ad corpus Christi, & tam verè licebit pronuntiare, Hic panis est damnatio & diabolus, quàm est corpus Christi.

Nõ esset magis efficax signũ carnis Dominicæ, quàm dãnationis & diaboli.

Vnum superest, vt inuestigemus, an Caluinus & Aduersarij alij saltem statuant sacramentum efficax fideli in significando, vt tam verè exhibeatur in vsu sacramenti & Cœna res significata, quàm sumitur signum. Profectò Eucharistia per suam institutionem non significat vigorem, nec virtutem, nec influentiam, nec quicquam minus quam ipsammet corporis substantiam naturalem totam & perfectam. Non enim verba Christi, *Hoc est corpus meum* quod probis datur, aliud ad sensũ Aduersariorum annuntiant, quàm panem esse signum & sacramentũ corporis, quod pro nobis neci fuit deditum. Idcircò si sacramentum saltem fideli efficax est in significando, non satis fuerit ipsi offerri corpus illud in sua substantia naturali & integra, sed debet ab ipso recipi, quacunque virtute & modo illud fiat, quoniam sacramẽtum per suam institutionem & vsum non tantùm denotat offerri corpus illud, sed in veritate recipi & manducari: alioqui periret analogia signi & signati, nec signi significatio efficax inueniretur, & ad effectum perduci. Aliquando Caluinus idipsum vrget, vt in his:

Ne quidẽ Aduersarij faciũt Eucharistiam signum efficax in significãdo.

» Frustrà iuberet suos Dominus panem edere, corpus suum esse
» affirmans, nisi effectus verè ad figuram accederet. Nec verò inter nos agitatur hæc
» quæstio, verè ne an tantùm significatiuè seipsum Christus in Cœna nobis fruen-
» dum offerat. Etsi enim nihil illic præter panem cernimus, non tamen frustratur nos
» vel ludit, qui animas nostras suscipit carne sua alendas. Vera igitur, non signo tenus
» monstratur, sed reipsa quoque exhibetur carnis Christi manducatio. Et alibi: Au-
» dio quid verba sonent. Neque enim mortis tantùm ac resurrectionis suæ benefi-
» cium nobis offert Christus, sed corpus ipsum, in quo passus est, & resurrexit, cõclu-
» do realiter, hoc est, verè nobis in Cœna dari Christi corpus, vt sit animis nostris in
» cibum salutarem. Beza subscribit hac clausula: Extra controuersiam est, tam verè
» sumi & offerri à Deo, & à fidelibus percipi, non tantùm fructum corporis & san-

Cal. in Harm. in 6. ca. Ioann.

Cal. in ca. ij. 1. Cor.

Beza in Heshus.

guinis, sed etiam ipsissimum corpus & sanguinem Christi, quàm verè offeruntur « externa illarum rerum symbola, id est panis & vinum. Non quærimus modo, quo « vehiculo nobis exhibeatur quod percipimus, an spiritus potentia, an fidei an sacramenti canali, modò decidatur quid rei ad nos defluat, & cognoscatur an congruat institutioni & significationi signi, vt efficax saltem in significando intelligatur. Plerunque Caluinus & alij assentiuntur ad nos traduci & deriuari verum illud corpus significatum, & tam verè à nobis comedi ac capi, quàm eduntur signa: attamen cùm premuntur de contradictionibus quas committerent, si sic haberet, eò tãdem se demittunt, vt pro corporis illius vera substantia solam efficaciam, vitam, virtutem, & vigorẽ ab illo corpore substituant, quam referamus in nobis de Cœna. Alioqui si verum corpus ad nos perueniret, quacunque virtute spiritus vel fidei contingeret, in pluribus locis existeret, vbi nos agimus, manente ipso in cœlo, à quo non permittunt digredi, & manente distantia ipsius reali à nobis, ac separatione tanta, quanta iacet inter cœlum & terram: nihilominus in substantia vera, quæ passa est, nobis realiter oportet coniungi, atque ita realiter separari & coniungi, quod manifestam repugnantiam includit: Cogerentur insuper fateri illam substantiam extare in nobis sine demensionibus corporis, aliísque absurdis, quæ de proprietatibus naturæ humanæ consueuerunt contra existentiam in sacramento blaterare. Itaque ne quidem per aduersarios veritas rei significatæ etiam per solam analogiam sacramento coniungitur, & ab ipso exhibetur, ac ne quidem signum est efficax in significando, quoniam plus significat quàm in veritate ad nos etiã virtute spiritus fateantur traduci. Quòd si saltem expleretur significatio, nihil absurditatis affert carnis præsentia in signo: quod non accideret, vbicunque poneretur rem significatam à nobis in veritate sumi. Qua de causa Aduersarij, siue scripturas sequantur, siue sacramentorum efficaciam & virtutem, etiã in significando, non inuenient vnde spolient meritò Eucharistiam re sua significata. Sed nec sacramentum hoc erit efficax tessera & signaculum aliarum rerũ, quas debet obsignare, & ratam ac certam promissionem nobis reddere. Conuenit inter nos ex Apostolo Testamentum non feriri sine sanguinis effusione, ac ne quidem vetus sine sanguine fuisse percussum & dedicatum, cùm Moses dixit in aspersione populi, *Hic est sanguis Testamenti* quod mandat ad vos Deus. Conuenit itidem nouum Testamẽtum iniri tessera ac pignore sanguinis & corporis Christi in Cœna: de quo dicitur, *Hic est sanguis noui Testamenti*, qui pro vobis funditur in remissione peccatorum. De his ista Caluinus: Summa est, sanguinem fuisse quasi intermedium, vt fœdus firmum esset ac stabile, quia « dimidia parte irrigatum altare, quasi sacra Dei sedes, aspersio deinde residuæ partis « facta fuit super populum. Vnde colligimus, fœdus gratuitæ adoptionis percussum « fuisse cum veteri populo in salutem æternam, quia Christi sanguine sub vmbra & « typo obsignatum fuit. Quòd si hæc doctrina viguit sub Lege, multo magis hodiè « apud nos locũ obtineat, necesse est. Itaque vt Dei promissioni sua cõstet vis ac cer- « titudo, semper hæc obsignatio in medium veniat, ac meminerimus Christi sangui- « nem ideò semel fusum, vt fœdus, quo vocamur in spem regni cœlestis, cordibus « nostris insculperet. Qua ratione Christus in sacra cœna sanguinem suum, tanquam « sigillum noui fœderis commendat. Addit alibi: Hic calix nouum testamẽtum est. » Quod de calice prædicatur, pani etiam competit. Ideò enim nobis est, vt sit testa- « mẽtum in corpore, id est fœdus, quod semel immolatione corporis sancitum fuit, « & nunc sancitur vescendo, dum scilicet de sacrificio illo epulãtur fideles. Fusus san- « guis fuit, vt nos reconciliaret Deo, & nunc bibitur spiritaliter à nobis, vt reconci- « liationis simus participes. Quare in Cœna & fœdus habemus, & pignus fœderis « confirma-

Eucharistia nõ erit efficax signum in obsignando.

Cal. in cap. 24. Exod.

Cal. in cap. 2. 1. ad Cor.

confirmatorium. Controuersia inter nos restat, an sanguis inuisibiliter ac spiritaliter haustus, possit tesseræ noui Testamenti obire vices, an in re sensibili interuenire debeat. Prius Caluinus asserit, nos posterius. Imprimis definitione fœderis nitimur, quod est mutua quædam pactio inter duas vel plures, diuersásque partes, certis verbis & ritibus vel ceremoniis quibusdam, non sine iuramento aut etiam sacrificio facta, qua sese inuicem sanctè obligant ad certa commoda mutua præstanda. Ita se habuisse fœdera, quæ Deus cum hominibus pactus est, in prima Repetitione probatum fuit: nec opinor Aduersarios reluctaturos, quoniam ex eo quòd sacramenta quædam sunt fœdera inter Deum & homines, definiunt esse symbola externa, quibus beneuolentiæ suæ erga nos promissiones Deus obsignat, & Beza vocat signa seu certas notas, ac visibilia testimonia à Deo constituta in perpetuum vsum Ecclesiæ. Cur autem fœdera illa sub sensum cadere debeant, causa est, vt de promissis & de contractu certa fides fiat nobis à sensibus, quibus solemus magis fidere & affici, cùm animales simus, quandiu in corpore degimus, nec possumus aliter quid habeant animi nobiscum contrahentes cognoscere. Ad eam infirmitatem nostram etiam Deus voluit se demittere. Proinde sicut verba sensibilia desideramus ad cõtrahendum, ita & notas ac tesseras sensui obiectas, quibus fides promissionum obsignetur & confirmetur. Nam si totus contractus fœderis, quiddam valde perceptibile, & in corpus incurrens esse debet, vt nobis de promissionibus ac rebus latentibus apertè potentérque testetur, ac quasi sensibiliter obsignet, multò profectò magis id externum esse debet, quod de hoc ipso teste testari debet. Sic omnium fœderum tesseræ sensibus subiacuerunt, siue in circoncisione, siue in Legis promulgatione, siue in Agni Paschalis manducatione, & omnium victimarum manducationes longè palpabiliores extiterunt ipsis fœderibus: imò ne quidem spiritus adoptionis nostræ & fœderis initi cum Deo pignus & arrabo esse potest, ac eam obsignare, & testimonium reddere spiritui nostro, quòd sumus filij Dei, nisi se prodat & exerat in re sensibili, ac faciat nos clamare, Abba pater. Quapropter vt corpus & sanguis Christi in Cœna sint tessera & arra, qua Deus Testamentum nouum in ipsa nobiscum fecit de remissione peccatorum, & obsignet, externas notas ac sensibiles esse eas oportet. Certè solus & nudus panis nec purum vinum noui Testamenti pignus esse potest, quia ex Apostolo sanguine opus sit ad Testamenti etiam veteris signaculum, & Christi proprio sanguine ac corpore ad noui arrationem, nec panis & vinum queunt obsignare, atque certum testimonium ob oculos ponere promissionis in nouo Testamento interpositæ de remissione peccatorum, sed solus sanguis Christi effusus, & caro passa sufficienter & indubitanter valent de hoc testificari, & certitudinem afferre. Ideò ex conditione noui Testamenti, & promissi in eo facti, sanguis & caro Christi tesseras & signacula esse necesse est in Cœna: & ex ratione tesseræ & signaculi de fœdere contracto, & promisso interposito, externas res esse decet, & in re sensibili proponi, sicut omnium aliorum fœderum sigilla coram adhiberi solent, ac debent. Quemadmodum enim sigillum abruptum à literis, facit irritas, atque vt firmæ sint, requiritur sigillum indiuulsum ipsis hærere, ita etiã sacris fœderibus propria signacula. Quoties Aduersarij student huic argumento occurrere, & alteri de duabus rebus, quibus constet sacramentum, tum recedunt à definitione sacramenti, qua signum externum esse iubent, & verba Christi *Hoc est corpus meum*, pro sacramento seu signo externo corporis interpretantur, eóque confugiunt, vt sacramentum iam non significet elementa panis & vini, aut aliquid in rerum natura per se existens, sed actionem totam Cœnæ particularibus actionibus externis coalescentem, vt verbis, elementorum sumptione, atque aliis ritibus. Sic

Oportet corpus & sanguinem Christi existere in re sensibili, vt sint tessera noui Testamẽti, & eius promissiones obsignentur.

Beza in cõfess.

Quare fœdera & eorum pignora debeant esse externa & sensibilia.

Ad Rom. 8.

enim postrema confessio Helueticarum Ecclesiarum & Geneuensium de signo & signato loquitur. Obsignatur item hac sacra Cœna, quòd re vera corpus Domini « pro nobis traditum, & sanguis eius in remissionem peccatorum nostrorum effusus « est, ne quid fides nostra vacillet. Et quidem visibiliter hoc foris sacramento per mi- « nistrum repræsentatur, & veluti oculis contemplandum exponitur, quod intus in « anima inuisibiliter per ipsum Spiritum sanctum præstatur. Foris offertur à mini- « stro panis, & audiuntur voces Domini, Accipite, edite, *Hoc est corpus meum.* Ergo « accipiunt fideles, quod datur à ministro Domini, & edunt panem Domini, ac bi- « bunt de poculo Domini: intus interim opera Christi per Spiritum sanctum perci- « piunt etiam carnem & sanguinem Domini, & his pascuntur in vitam æternam. Et- « enim caro Christi & sanguis, verus cibus & potus ad vitam æternam. Christus ipse, « quatenus pro nobis traditur, & Saluator noster est, illud præcipuum est, nec pati- « mur quicquam in locum eius substitui. Rectè quidem obsignant fœdus nouum, « & eius promissum, signo Cœnæ externo verborũ & ceremoniarum: sed vt externa verba profitentur adesse verum pignus ac certam tesseram noui Testamenti, qua ipsum & promissum eius sine dubitatione obsignantur & confirmantur, ea verò est corpus traditum pro nobis & sanguis effusus, sic ipsa tam in sigillo externo inesse debet, quàm verbis prædicatur. Sin respondetur tantùm prædicari, quòd detur pro pignore signum corporis & sanguinis, & non corpus ipsum & sanguis, ob ídque horum signa etiam sola pro certa tessera noui Testamenti, & promissi ex eo pendentis assignari, responsum ferri nequit: quandoquidem tesseram noui Testamenti conuenit esse externam, de vero sanguine, & non alterius quàm Christi: quæ tria excludunt à sigillo noui Testamenti omnes figuras, & signa corporis Christi, etiamsi de vero sanguine brutorum, vel etiam hominum martyrum constarent. Hoc fassi Caluinus & Beza, concedunt sacramenta, ac maximè Cœnam, esse fœdus nouum, quo paciscitur Deus nobiscum de vita & æternis beneficiis per Christum: sed sacramẽtum hoc & fœdus duabus actionibus constare pro rebus, vna terrestri, qua sumuntur elementa, & altera cœlesti, qua mens & fides rapitur in cœlum ad possidendam ibi carnem Christi & sanguinem. Vtramque actionem vocant Cœnam Domini: vix tamen ab ipsis impetrabis, vt nominetur sacramentum, tametsi nonnunquam ipsis excidat, & tacitè consentiant, cùm faciunt Christum substantiam sacramenti, & elementa panis rem terrenam & signum. Nouum fœdus & Cœnam non refragantur sanciri & obsignari esu & haustu carnis & sanguinis Christi, sed spiritaliter per fidem in cœlo hausto, non in elementis & visibilibus signis. Atqui vt fœdera & sacramenta sunt pacta & testimonia publica & sensibilia, vt esse oportere nunquam non illi scribunt: ita multò magis sanciri debent, & obsignari in re præsenti, sensibili & externa tessera, non solùm propter rationes allatas, quia si Cœna & fœdus fit in terris, & sigillum eius retinetur in cœlis, longissimè distrahitur sigillum à suo diplomate & fœdere, sicque fiet fœdus incertũ. Deinde ea est natura pignorum, vt eorum author & primus Dominus in fœderibus faciendis nõ ea apud se reseruet, sed in manus potestatémque illi tradat, quem debẽt certum facere de fœdere, vt minimè dubitet de contractu & promissione. Quòd si author ea penes se manere voluerit, necessariò tota pactio irrita fit, ac promissio dubia & suspecta, vt quam nolit obsignare promissor. Itaque cogit necessitas, corporis & sanguinis tesseras, arras, sigilla, & testimonia fœderis noui coràm in sacra Cœna præberi, ac veluti penitùs in potestatem nostram ac realem possessionem tradi, sicut & verba Christi sonant de coràm dato corpore & sanguine non procul alicubi extra nostram potestatem monstrato. Quinetiam audiuimus ex Caluino, corpus & sanguinem

Aduersarij sacramentũ capiũt, non pro re externa, sed pro actione externa & interna, vt euadant.

Ad pignus noui Testamenti nõ satis est res externas dari, sed oportet esse Christi sanguinem.

Internæ actiones nõ possunt esse tesseræ noui Testamenti, nec res quæ apud Deum in cœlo detinẽtur.

guinem Domini ideò propriè in sacra Cœna adhiberi, vt nouum fœdus illis sacrosanctis pignoribus sanciatur ac constabiliatur, vt olim vetus à Moyse. Et quidem confitetur Caluinus sanctionem noui fœderis fieri bibendo & comedendo sacrosancta pignora, ne quis eam confirmationem tantùm in cruce factam cauilletur. At in veteri fœdere, tessera fœderis verus sanguis fuit in exteriori ritu & signo consistente, vt pote in hyssopo, quem vt ibi adesse Moses dixit, *Hic est sanguis Testamenti* quod mandauit ad vos Deus. Cùm itaque Christus simili ritu panem & vinum ceperit, vt in ipsis re vera extare tesseras noui Testamenti, sicut natura fœderis noui postulabat, ostenderet, idem quod Moses pronuntiauit, *Hoc est corpus meum*, &, *Hic est sanguis noui Testamenti.* Moses quidem prius dimidium sanguinis obtulit Deo, qui licet propriè ipsi exhiberetur, fide tamen à piis omnibus omni loco & tempore apprehendendus, tanquam signum sanguinis Christi, qui Deo offerendus erat. Attamen præter illam Deo factam externo ritu oblationem vbique fide conceptam, fuit necessaria sanguinis exterior aspersio in populum, ex natura fœderum, quæ eorum tesseram vtrique parti contrahentium externa actione dispensari ad mutuæ obligationis testimonium exigit. Eo pacto in nouo fœdere sanguinem oblatum patri ad complementum eius ex parte diuina fide complecti & haurire debemus omni loco & tempore, ad percipiendos fructus fœderis: nihilominus ad obsignandum & ratificandum fœdus ex nostra parte quęritur iuxta formulam fœderum nobis illum tam verè externo ritu communicari & impartiri, quàm fuit patri. Adhæc haustus & participatio spiritalis de sanguine Christi, efficacia & fructus est fœderis, vt omnia spiritalia beneficia, quæ propter illud fœdus de Christo referimus: sed quæritur de tessera, qua fit & contrahitur. Hoc animaduertit Beza. Quamuis enim cum Caluino affirmet, non semel nouum fœdus percuti Christi sanguine, attamen censet totam illam internam & spiritalem fruitionem Christi, eiusque beneficiorum esse rem obsignandam » sacramento & fœdere, non autem obsignare fœdus. Verba sunt: Illud autem » prorsus ineptè à te dicitur per corpus & sanguinem fidem in nobis obsignari, » cùm potiùs corpus & sanguis sint res ipsa ac materia sacramenti, quàm in nobis » obsignari vnà cum tota ipsorum efficacia oportet. Itaque Beza aut secum dissidet, aut sanguinis externam potionem agnoscere cogetur pro signaculo noui fœderis, & internam pro re quæ obsignetur. Postremò ea cæcitate percelluntur Aduersarij, dum vnam existentiam carnis ab Eucharistia cupiunt eripere, vt iam nesciant vllam efficaciam cuiquam sacramento dignam Christo & nouo Testamento definire, ac ne quidem certam aliquam & efficacem significationem verbis statuere, quibus fertur institutio, nec rei institutæ tradere, nec vbi, nec quando, nec quibus rebus constet & perficiatur inter homines sacramentum statuere, quorum vt consuleretur infirmitati, fuit conditum: sed in chaos antiquum omnia sacra redigunt, ac cœlum terræ miscent, antequàm suis partibus componi queat sacramentum, cuius significata potissima nusquam inueniãtur in terris, vt saltem à piis sacerdotibus administrentur, & à fidelibus recipiãtur. Donatistæ mentiebantur sola elementa ab impuris sacerdotibus conferri, & ab indignis sumi: res verò ipsas nusquam ausi sunt opinari manibus piorum ministrorum fidelibus nõ pręberi: nec de hoc illos vnquam increpauit Ecclesia, sed tantùm de eo quod in potestate ministrantium & sumentiũ indignorum tantum ponerent elementa seu signa, & non res ipsas. Aduersarij longè deteriores, de dantium etiam bonorum manibus & ministerio rem sacramenti tollunt, ac Deo reseruant, cui soli competere aiunt ipsam offerre, non intra Ecclesiam terrenam, ne pluribus in locis habeatur verum

Exod.24.

Beza in ca. 26. in Matt. & in ca. 11. 1. ad Cor.

Beza dialog. 2. in Heshuss.

Aduersarij de omnibus incerti, omnia confundunt, nec iã sacramento in

Ecclesia militanti esse & præberi etiam fidelibus statuunt.

Christi corpus, res Eucharistiæ præcipua, sed intra cœli septa, ne corpus moueatur loco: atque ita iam sacramenta non sunt fori Ecclesiastici maxima sui parte, nec in Ecclesia militante dantur & administrantur: nec tantùm non exhibentur ab indignis, sed ne quidem à diuinissimis ministris: imò nec magis etiam recipiuntur à fidelissimis hominibus, quàm præbeantur à bonis, ne infra cœlum intercipiatur hic adesse alicubi, aut pluribus in locis ipsa caro Christi, si semel hîc deprehendatur verè capi. Denique ne nobiscum sit Dominus, malunt fœdus sacrosanctum Dei propter Christum nobiscum percussum violare, sine sua tessera necessaria irritum facere, & promissa omnia nobis in illo facta in dubitationem & incertitudinem venire: tantæ impietatis est nole Christum in vna Eucharistia fateri & venerari. At (inquit" Caluinus) nolumus cœlesti Christi gloriæ derogari, quod fit cùm sub corruptibilia" huius mundi elementa reducitur, vel alligatur vllis terrenis creaturis. Ac ne quid sa-" cramentis acceptum ferretur, Cingliani initio clamitarunt, ne quidem Dei beneficia esse alliganda ad ista egena elementa, sed tantùm in cœlo quærenda per sursum corda: quos tamen cùm Caluinus redarguit, seipsum condemnat: & hæc de hæresibus vna est, quas Aduersarij à Gnosticis & Valentinianis refricarunt, de quibus Irenæus ista narrat: Alij omnia elementa recusantes, dicunt non oportere inenarrabilis" & inuisibilis virtutis mysterium per visibiles & corruptibiles perfici creaturas, & ea" quæ mente concipi non possunt, & incorruptibilia, & insensibilia, & corporalia." Tertullianus verò contra quam existimat Caluinus, Deo sapientiæ & potentiæ atque gloriæ verti declarat, infirma elementa mundi eligere, vt confundat fortia. Nihil (inquit) adeo est quod obduret mentes hominum, quàm simplicitas diuino-" rum operum, quæ in actu videntur, & magnificentia quæ in effectu repromittitur." Prò misera incredulitas! quæ denegas Deo proprietates suas, simplicitatem & pote-" statem. Eo magis mirandum, si quia mirandum, idcircò non creditur. Qualia enim" decet esse opera diuina, nisi super omnem admirationẽ? Nos quoque ipsi miramur," sed quia credimus. Cæterùm incredulitas miratur, nõ credit. Miratur enim simplicia quasi vana, magnifica quasi impossibilia. Stulta mundi elegit Deus, vt cõfundat" sapientiam eius, & prædifficilia penes homines, facilia penes Deum. Nam si Deus &" sapiens & potens, quod etiam prætereuntes eum non negant, meritò in aduersariis" sapientiæ, potentiæ, id est, in stultitia & impossibilitate materias operationis suæ" instituit: quoniam virtus omnis ex his causam accipit, à quibus prouocatur. Serpsit" hæc hæresis in Manicheos & Origenistas, vt ex Augustino & Theophilo Alexandrino videre est, & eam prima Synodus Nicena de baptismo, sicut in hoc capite legetur, damnauit, & de Eucharistia quoque, vt allegamus in secunda Repetitione: vbi vetat Synodus spectari tantùm humilia elementa, sed Agnum sub ipsis in altari iacentem, qui à sacerdotibus offertur. Nostra ætate Suenkfeldius & spiritales Anabaptistæ veterem illàm hæresin refricarunt, ac sacramenta prorsus conculcarunt: quorum cum ratione conspirant hoc loco Aduersarij, quasi indignum sit Christo & Deo rebus terrenis se immiscere: quæ impietas, vt Theophilus concludit, vergit in atheismum, & eorum qui negabant Dei prouidentiam & præsentiam, ad ista inferiora elementa prorogari & extendi, tanquam Dei dignitati parum conueniret tam sordidis rebus interesse. Hîc non rationes iterum commemorabo, propter quas ita sacramento obuolui Christum decuerit, quoniam ex Patribus eas in secunda Repetitione coaceruamus. Nunc tantùm dicam non esse tam absurdum quàm aduersarij clamant, sicuti nec Deum ipsum se pro suo arbitrio alicui terrenæ rei aut creaturæ suæ vnire: alioqui Deum accusent, qui se nubi, igni, tabernaculo, aliísque rerum formis adiunxerit, & spiritum

Cal. lib. 4. Institut. cap. 17. num. 19.

An deroget carni Christi ipsum existere sub elementis sensibilibus.

Iren. lib. 1. cap. 18.

Tertull. de baptismo.

tum ſanctum, qui hoc idem non abhorruerit, in columba, flamma, halitu, & vento. De quibus apparitionibus ſcribit Caluinus fuiſſe vera corpora, quibus ſe vniuerit Deus. Quanto verò Aduerſarij plus indignitatis fuerint commenti, tanto magis » agnoſcant ſe obligari Chriſti bonitati, & ſibi accommodent iſta verba: Hæc ſi » quis indigna Deo recolet, tanto ſe maioris beneficij obnoxium confitebitur, quã- » to minus hæc Dei cõuenerint maieſtati. Nõ ille eguit homo effici, per quem homo » factus eſt, ſed nos eguimus vt Deus caro fieret, & habitaret in nobis. Humilitas eius » noſtra nobilitas eſt, cõtumelia eius honor noſter eſt. Hinc repulſi Aduerſarij confugiunt ad analogiam, atque conuenientiam ſacramentorum noui Teſtamenti, vt perſuadeant non magis carnem Domini pani ineſſe, quàm aquæ baptiſmi Spiritum ſanctum, & vim regenerandi, quæ baptiſmi res ac pars cœleſtis ſit. Nos certè amplectimur conſonantiam & ſimilitudinem inter baptiſmum, Euchariſtiam, & alia noui Teſtamenti ſacramenta, ſed videndum quatenus illa progredi debeat. Sacramenta proculdubiò ſeptem eſſe credimus, & ideò quicquid ex ſacramenti ratione ac proprietate conuenit, aliis non derogamus. Congruant in eo, quòd ſunt teſſeræ diuinæ liberalitatis in verbo promiſſę. Congruant, quòd externi ſunt ritus, in quibus aliud videtur, aliud intelligitur. Congruant in eo, quòd ſint militares notæ, ſeu ſigna externæ profeſſionis in Eccleſia, & in credentibus exercitium fidei. Congruant vniuerſali fine & effectu, vt noſtris morbis remedia adhibeant, & nos cum Deo concilient ac coniungant. Congruant etiam in ea quam tractamus proprietate, vt rem ſigno inhærentem exhibeant, duabúſque rebus, quandiu verè ſunt & appellantur ſacramẽta, in exiſtentia coaleſcant, vna terrena, & altera cœleſti. Quẽadmodum igitur non refugimus, quin quæ omnibus ſacramentis ex verbo Dei, & ſanctorum Patrum concordia probabuntur cõmunia, deferantur baptiſmo, atque aliis ſingulis, ex ipſiſque rurſus ad Euchariſtiam applicentur: ita iniquum iudicamus ex propriis vnius ſacramenti argumẽtari ad alia, cũ ſatis liqueat ſacramẽta noui Teſtamẽti non in omnibus eſſe conſentanea & conueniẽtia: alioqui iam nõ duo, vel plura, ſed vnicum prorſus euaderet, & eadẽ dicerẽtur, non autẽ multa & diuerſa. Omnibus ergo ſuis proprietatibus ſingula diſcrepant, vt materia, forma, vſu, peculiari fine & proprio. De his enim ſingulis, non ex imaginatione, vel ſubtili ratiocinatione humana, à qua non pendent, ſed ex præſcripto Dei verbo ſtatuendũ eſt, per quod illa inſtituuntur. Nam quid de baptiſmo, quid de Cœna ſciretur, quis has ceremonias inſtituere fuiſſet auſus, niſi Chriſtus præiſſet? Cur igitur à perſpicuis Chriſti verbis de vnoquoque ſacramento recedemus, & ex locis vbi nulla de ipſis ſit mẽtio, nõ dicã expoſitiones, ſed analogias & phãtaſias ad peruertẽda inſtitutionis verba accerſemus? Itaque cùm baptiſmus & Euchariſtia materiã propriã atque alia peculiaria vſque ad cõmunem finem nanciſcãtur in ſcripturis, ex baptiſmi propriis conari cõtra Euchariſtiã, hominis eſt abutẽtis verbis Chriſti, & hominũ patiẽtia. An de baptiſmo dicitur aliquãdo, Aqua eſt corpus meũ, ſiue, *Hoc eſt corpus meũ?* quid ergo ex baptiſmo prorſus diſſimili ſacramento nugamur? Baptiſmo induitur Chriſtus, cum illo initur ſocietas, efficimur caro de carne eius, & alia, quibus referti ſunt Caluini & Aduerſariorum libri, quid Euchariſtiæ præiudicant, cùm varij ſint modi participandi de Chriſto? Quamobrem ne perturbemus omnia, ſed ſuis finibus diuidamus ſingula: tum erit pax & ſecuritas religioni & Eccleſiæ. Neque verò ita loquimur, quaſi putemus rem baptiſmi ſeiungi ab elemento aquæ, vt ſacramentum duabus rebus diuiſis & ſeparatis conſtet: imò aquæ rem cœleſtem accedere credimus, & coadunari, id eſt, ſpiritum ipſum, ſiue eius virtutem aquæ inhærere in exiſtentia talis ſacramenti, quod in ablutionis

Hilar. lib. 2. de trinitat.

In quibus cõueniant omnia ſacram.

Ex analogia baptiſmi & Euchariſtiæ probatur exiſtere caro Chriſti in ſacramẽto.

Baptiſmus in exiſtentia ſua duabus rebus conſtet.

actione cõsistit: vt inde per analogiã & conuenientiã baptismi tãto magis obtineamus carnẽ Christi in pane adesse & præberi, quanto sermo de Eucharistia habitus id cõtestatur manifestiùs & luculẽtius, quàm qui de baptismo in scripturis legitur. De baptismo figuris veteris Testamenti delineatũ fuit & adumbratum, quibus idcircò libẽtius vtimur, quòd sint enucleatæ & explicatæ ab ipsis Apostolis, ac Patribus antiquis. Petrus Apostolus recitat familiam Noé cõsecutam salutem in mediis aquis diluuij, & nos eodem pacto saluos fieri baptismate. Cõfert enim aquas aquis, & effectum effectui, & modum modo, ita vt vtrinque salus non nisi in aquis cõparetur. Textus est: Quando expectabant Dei patientiã in diebus Noé, cùm fabricaretur Arca, in qua pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquã. Quod & nos nunc similis formæ saluos facit baptisma, nõ carnis depositio sordium, sed consciẽtiæ bonę interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi. Paulus traiectionẽ populi per mare rubrum, etiam declarat pertinere ad figuram baptismi. Tum certè per medias aquas euaserunt vniuersi, & hostis qui illos premebat à tergo, in eisdẽ aquis miserè occubuit: vt significaretur liberari nos in ipsis aquis baptismi, & hostẽ nostrum diabolum cum peccatorũ satellitio in eisdẽ aquis demergi. Naamã Syrus vnà cũ nostris Aduersariis, indignũ existimabat Iordani fluuio vim purgãdi à lepra præ aliis aquis tribui: nec certè fluuialis illa aqua habebat illã vim ingenitã, alioqui omnes leprosos curasset: attamẽ propter Dei per os Prophetæ institutionẽ cœlitùs virtutẽ imbibit ad leprã eluendã & sanandã. Nemini dubiũ puto, quin illo miraculo baptismi natura prænuntiata fuerit. In Euãgelio Ioãnis quasi ob oculos ponitur baptismalis aquę dignitas, quæ annexã habeat vim cœlestẽ, in piscina Hierosolymitana. Aqua stupebat ex se, nec nisi mota de cœlo proderat: sed postquàm Angelus aquis se immiscuerat, vim imprimebat omnibus morbis salutarẽ. Nec frustrà Christus cæcũ à natiuitate misit ad natatoriã Siloé, vt visum reciperet. Nõ natura aquæ huius valebat visum restituere, sed virtus à Christo prodibat: sed nõ nisi cũ aquis, & in ipsis ipsam operari voluit. Adeò dementãtur Aduersarij, vt nõ eos pudeat minus viriũ & diuinitatis in baptismo agnoscere, quàm in eiusdẽ figuris cernebatur. Post figuras nõ desunt scripturæ, quæ vim illam sacramẽti lauacro inhærere doceãt, inter quas semper Christiani vt expressiorẽ semper habuerunt in prõptu, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei: vbi quasi cõglutinatur aqua cũ spiritu, vt regnum patefaciat. Caluinus fatetur primitiuæ Ecclesiæ intelligentiam, sed suam omnibus anteferri iubet: de qua in tertia Repetitione. Christi sensum sequitur & declarat Apostolus, & quod appellat ad Ephesios lauacrum aquæ, ad Titum vocat lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti: sicut Ioannes in Canonica, etiam Caluino interprete, duo quæ testificentur de Christo in terra, coadunat aquam & spiritum ita, vt omnibus ferè scripturæ locis, quibus partes sacramenti baptismalis designantur, quarũ vna sit terrena, altera cœlestis, aqua siue lauacrum aquæ iũgatur spiritui, ne quis ea distrahat. Tanta verò fuit perpetuò de hoc Christianorum consensio, vt tam necessarium ad salutem baptismum ex aqua iudicarint, quàm ex spiritu, propter vtriusque connexionem, nisi in casibus à iure diuino exceptis, & vt inter teterrimos hæreticos retulerint, qui aliquando ab hac fide defecissent. Non hîc rationem Dionysij repetã, propter quam Deus voluit in rebus sensibilibus sua dona hominibus conferre. Iustini & aliorum textus atque rationes & scripturæ allatæ expendantur.

1. Pet. 3. · *1. Corin. 10.* · *4. Reg. 5.* · *Ioan. 5.* · *Ioan. 9.* · *Ioan. 3.* · *Ephes. 5. & Tit. 3.* · *1. Ioan. 5.*

IVSTINVS. Qui sibi persuadent & credunt vera esse hæc, quæ à nobis docentur & dicuntur, ducuntur vbi est aqua, eóque vt ita dicam regenerationis renouationísque genere, quo etiam nos ipsi renouati sumus, renascuntur. Patris enim, Domini-

Apol. 2.

Domini̇́que Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi, ac Spiritus sancti nomine aqua abluuntur, & expiantur. Christus enim ait, Nisi renati fueritis ex aqua & Spiritu sancto, non intrabitis in regnum cœlorum. Addit verò paulo post: Verbum hoc in hac re ab Apostolis didicimus, quòd primum ortum nostrum ignorantes necessitate generati sumus, & humido semine parentũ nostrorum inter se copulatione, & in mala consuetudine conuersationéque educati fuimus, vt non necessitatis ignorationísque filij maneamus, sed volũtatis & sciẽtiæ, remissionémque eorũ quæ peccauimus, consequamur in aqua in eo qui renasci voluerit, & quem peccatorum pœnituerit, parentis omnium, Domini̇́que Dei nomen appellatur. Hoc ipsum tantummodò dicẽtes, ad lauacrum ducimus. Hîc Iustinus rei cœlestis cum humida terrestri ait fieri copulam, tanquam coniugalem, vt ex ea renascamur.

IRENÆVS. Sicut enim de arido tritico massa vna fieri non potest sine humore, *Irẽ.lib.3.ca.9.* neque vnus panis, ita nec nos multi vnum fieri in Christo Iesu poteramus sine aqua quæ de cœlo est. Et sicut arida terra, si non percipiat humorem, non fructificat, sic & nos lignum aridum existẽtes primum numquam fructificaremus vitam sine superna voluntaria pluuia. Corpora enim nostra per lauachrum illud, quod est ad incorruptionem, vnitatem acceperunt, animæ autem per spiritum. Vnde & vtraque necessaria vtraque proficiunt in vitam Dei.

TERTVLLIANVS. Igitur omnes aquæ de pristina originis prærogatiua sacra- *Tertull. de baptismo.* mentũ sanctificationis consequuntur inuocato Deo. Superuenit enim statim spiritus de cœlis, & aquis superest, sanctificans eas de semetipso, & ita sanctificatæ vim sanctificandi combibunt, quanquam ad simplicem actum competat similitudo, vt quoniam vice sordiũ delictis inquiuamur, aquis abluamur. Sed delicta sicut non in carne comparent, quia nemo super cutẽ portat maculam idololatriæ, aut stupri, aut fraudis, ita eiusmodi in spiritu sordẽt, qui est author delicti. Spiritus enim dominatur, caro famulatur: tamẽ inter se cõmunicant reatum, spiritus ob imperiũ, caro ob ministerium. Igitur medicatis quodammodò aquis per Angeli interuẽtum, & spiritus in aquis corporaliter diluitur, & caro in eisdem spiritaliter mundatur.

IN Græcis exemplaribus Actorum Nicenæ primæ Synodi, quæ circunferuntur apud multos, & quæ Caluinus & Oecolampadius citant, legitur hic Canon De Baptismo cõtra Origenistas, vt Theophilus Alexãdrinus videtur applicare: Τὸ βάπτισμα ἡμῶν οὐ τοῖς αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς καταvοητέον, ἀλλὰ τοῖς νοεροῖς. ὕδωρ ὁρᾷς, νόησον ἐν τοῖς ὕδασι κρυπτομένην τοῦ θεοῦ δύναμιν. Ἐν γὰρ πίστει τοῦ βαπτίζοντος καὶ τοῦ βαπτιζομένου διὰ τῆς ἱερᾶς ἐπικλήσεως, πλήρη τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ πνεύματος, καὶ τοῦ θείου πυρὸς νοεῖ τὰ ὕδατα. Hîc vertamus Latinè. Non considerãdũ est nostrũ baptisma oculis corporis, sed mẽtis. Vides aquã: sed intellige in aquis vim latêre diuinã. Per fidẽ enim baptisantis & baptisati, ac sacrã inuocationẽ attende aquas ipsas fieri plenas sancto Spiritu ac cœlesti igne. Oecolampadius in suis De Cœna dialogis sicut Canonẽ de Eucharistia variè peruertit, ita & hunc nititur deprauare & detorquere. Aqua enim (inquit) quoniã insensata, ac rationis expers, gratiã Spiritus sancti, cuius sola mens Domiciliũ, in se non habet. Ideò monet spectandam fidem baptisantis & baptisati, & in ea attendi omnem sanctificationem spiritus, quæ ex baptismo aduenit, non quòd quicquam diuinæ gratiæ in elemento aquæ resideat. Hactenus Oecolampadius. Atqui Concilium iubet expressè, præter fidem personarum considerari diuinam vim in aquis latentem, & eas fieri plenas spiritu per sanctam inuocationem asserit.

CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS, qui synodo interfuit, quasi *Cyrill. Hierosol. cathec. 3.* quadam paraphrasi videtur Canonem illum elucidare, & ad ipsum alludere, cùm inquit: Non tanquam aquæ simplici studeas huic lauacro, sed vt spiritali

gratiæ,quæ cũ aqua datur. Nam vt illa quæ in idolorũ delubris offeruntur, quum natura sint pura,inuocatione impura efficiuntur:sic contrà aqua simplex,per sancti Spiritus,Christi,& Patris inuocationem, accepta virtute sanctitatem consequitur. Quum enim duplex sit homo,anima & corpore compositus,duplex quoque purificatio,incorporea quidem incorporeo,corporea verò corpori. Et aqua sanè mundat corpus,spiritus autem signat animam, vt abluti in corpore aqua munda, & repurgati in corde accedamus ad Deum.Qui itaque in aquam descensurus es,non aquæ simplicitati mentem adhibe, sed Spiritus sancti virtute salutem suscipe: Nam sine vtrisque ad perfectionem deduci non poteris.Non ego sum qui dico,sed Dominus Iesus Christus,ille qui eiusdem rei potestatem habet:Nisi quis renatus fuerit desuper,& addit ex aqua & spiritu,non poterit intrare in regnum Dei.

Chrysost.in ca. 5.Ioan.

CHRYSOSTOMVS. Primùm igitur pollutiones corporum,inde varia membrorum genera per aquam sanantur. Si quidem cùm vellet Deus appropinquantis baptismatis fidem nos erudire,non solùm peccata, sed morbos per aquam expulit. Propiores enim veritati imagines,& in baptismate,& in passione, & in aliis certiores fuerunt,quàm vetustiores.Nam sicut regij familiares hastatis honoratiores sunt, ita & propiores figuræ. Et descendens Angelus motæ aquæ sanandi virtutem largiebatur,vt intelligerent Iudæi longè magis Angelorum Dominum omnia animę impedimenta sanare posse. Et quemadmodum huius aquæ natura per se non sanabat,siquidem semper sanasset, sed duntaxat cùm ab Angelo mouebatur, ita & in nobis non simplex aqua operatur,sed cum spiritus gratiam accipit.

ALIBI.Est & aqua Catholica,in qua ostenditur fons æternus, qui reficit,id est, iterum facit,quomodo generatio & regeneratio reficit animas, quia innouat in fide,abluit sordes,tolit maculas. Hæc aqua primatũ tenet in elemẽtis:sed cùm istud elementum acceperit Spiritum sanctum,fit sacramentum,& iam non erit aqua potationis,sed sanctificationis:non erit aqua communis, sed refectionis. Per istam aquam educit purgatos,facit perfectos,ratione claritatis & gratiæ, illuminans & replens eos,vt vbi abundauerat peccatum,faceret diuites in gratia.

Cyril. lib. 2.in Ioan.cap.42.

CYRILLVS ALEXANDRINVS. Nam cùm non simplex, sed compositus ex corpore sensibili & intellectuali anima homo sit, duplici quodam ad generationem indiget modo,qui duplicitate sua ad vtrumque possit accommodari. Spiritu enim sancto spiritus hominis,aqua verò corpus sanctificatur.Quemadmodum enim viribus ignis intensiùs aqua calefacta non aliter quàm ignis vrit, sic Spiritus sancti operatione ad diuinam aquæ reformantur virtutem, qua baptisati corpus abstergunt.

Theoph.lib.1. Paschali.

THEOPHILVS ALEXANDRINVS.Ad aliam Origenis veniamus impietatem, quam velut de profundissimis tenebris eructans loquitur, & blasphemiarum suarum pessimam mundo reliquit memoriam. Dicit enim Spiritum sanctum non operari in ea quæ inanima sunt,nec ad irrationabilia peruenire. Quod asserẽs, non recogitat aquas in baptismate mysticas aduentu Spiritus sancti consecrari, panémque Dominicum,quo Saluatoris corpus ostenditur,& quem frangimus in sanctificationem nostri,& sacrum calicem,quæ in mensa Ecclesiæ collocantur, & vtique inanima sunt, per inuocationem & aduentum Spiritus sanctificari. Si ad irrationabilia,& ad ea quæ absque anima sunt, sancti spiritus fortitudo non peruenit, cur Dauid canit, Quò abibo à spiritu tuo? Quod dicens, ostendit sancto Spiritu omnia contineri,& illius maiestate circundari:si omnia in omnibus, vtique & irrationabilia & inanima sunt. Et alibi legimus:Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Quod numquam scriptura memoraret, nisi irrationabilia quæque & inani-

» ma illius numine complerentur. Postremò concludit Thophilus: Simili errore » decipitur Origenes, nesciens quid loquatur, cum his qui nolũt Dei prouidentiam » vsque ad omnes creaturas & mundi inferiora descendere, sed tantùm in cœlorum » regionibus commorari.

» BASILIVS. Qui nobis vitam dispensat Dominus, baptismatis pactum nobis » statuit, mortis ac vitæ typum habens, mortis quidem imaginem implente aqua, spi» ritu autẽ vitæ arrã præbente. Hinc itaque nobis perspicuũ est factum, quod quære« batur, quamobrem aqua coniuncta sit spiritui. Quum enim duo scopi propositi » sint in baptismo, videlicet vt aboleat corpus baptismi, ne postea fructificet mortẽ, » tum vt viuat spiritus, & fructum habeat in sanctificatione: aqua mortis exhibet i» maginem, spiritus verò vim viuificam immittit. Itaque si qua est gratia in aqua, nõ » est ex ipsius aquæ natura, sed ex spiritus præsentia. *Lib. De Spũ. ca. 15.*

» GREGORIVS Nanzianzenus. Ipsa quidem baptismatis gratia atque vis, non » mundi, vt olim cataclysmum siue inundationem, sed vniuscuiusque criminis habet » purgationem. Si quidem cum duplices simus, ex anima inquam, & corpore confla» ti, & hoc quidem visibilis, illa verò inuisibilis sit naturæ: duplex etiam est purgatio, per aquam dico & spiritum, illa quidem visibiliter atque corporaliter suscepta, hoc verò incorporaliter & inuisibiliter concurrente. *Greg. Nãziãz. Pro S. lauacro.*

Omitto Damascenum, Euthymium, atque alios. *Damasc. lib. 4. ca. 14. Euthim. ca. 64. in Matt.*

DE DEI OMNIPOTENTIA, AN PER ILLAM corpus maximè Christi possit esse sine loci spatio, & de facto sit in Eucharistia, & alibi fuerit.

CAP. 4.

SVPERIORI capite conueniens Dei sapientiæ & gloriæ Aduersarij negarunt, corpus Christi sub elementa mundi huius reducere: nunc ne quidem in eius potestate esse contendunt, vt id perficiat, sicut priori modo in Dei prouidentiam & bonitatem, ita posteriori in Dei omnipotentiam blasphemi. Quemadmodum qui verecundiæ fines semel tansilierit, oportet gnauiter impudentem esse, ita quem non puduerit semel pietatis limites prætergredi, decet horribiliter impium & blasphemum inueniri. Quamobrem Psalmista prospiciens quæ essent meditaturi & molituri cuiuscunque conditionis homines contra Christi religionem, cò progressuros prædicit, vt non solius Christi, sed etiam totius diuinitatis iugum laborarent à se excutere, & Gigantum more in cœlum ponere os suum, ac coaggeratis tanquam montibus humanæ rationis conatibus, cum Deo de regundis finibus imperij ac Dominij bellare. Sed qui habitat in cœlis, irridebit eos, & Dominus subsannabit eos. Docuit sanè experientia vix aliquam hæresim vnquam iudicasse sibi satis virium, vel ex ratione, vel ex scriptura suppetere, nisi turrim fortitudinis à facie inimici priùs labefactare & demoliri niteretur, id est, virtutem Dei deprimeret, vt nihil ab ipso fieri posset aliter quàm putaret, atque ita & mentem suam ad æqualitatem Dei attolleret, & altissimo se similem, si non verbo, saltem facto prædicaret. Propterea parens hæreticorum Simon Magus, se magnum Deum & Helenam suam Dei virtutem inscribebat, Manicheus Spiritum, Menander Christum, & deinceps alij aliud quod Deo præriperet. Gentiles Philosophos disputandi exordium sumpsisse contra Christianos à Dei omnipotentia declarat Iustinus: Tertullianus Marcionitas hæreticos: Valẽtinianos Irenæus: Arrianos Hilarius: Imò Christus ipse in Sadduceis hæreses tanquam duobus è fontibus scaturire patefacit, ex sanctarum scripturarum ignoratione, seu malitiosa interpretatione, atque ex virtu» tis diuinæ abnegatione. Erratis (inquit) nescientes scripturas, neque virtutem Dei.

Duplici blasphemia laborant aduersarij contra Dei bonitatẽ & omnipotentiam.

Psal. 2.

Omnes hæreses aggressæ sunt Dei omnipotẽtiam.

Iustin. ad Antonin. Tirtull. de carne Christi, & carnis resurr. & in Marciõ. Hilar. lib. 3.

Matth.22. *Quando cœptũ dubitari de omnipotentia circa Euchariſtiam.*

Poſt Capernaïtas variis in locis dimicatum fuit de Euchariſtia, nihílque intẽtatum relictum, quo redderetur vero Chriſti corpore vacua, maximè in Marcionitarum cauſa, & Berengarij ſæpiùs redintegrato tumultu: attamen ſiue deterrerentur Capernaïtarum exemplo homines Chriſtiani, ne ducerentur animales ſicut illi, ſiue de Chriſti poteſtate minimè dubij ad peragenda quæ de Euchariſtia credimus, ſicut aliquando viſus eſt Berengarius reſpondiſſe: nulli leguntur cum Capernaïtis dixiſſe, Quomodo poteſt hic nobis dare carnem ſuam ad manducandum, & Dei omnipotentiam circa Euchariſtiam in dubium reuocaſſe. Benè quidem inueniuntur impoſſibilitatem ex rerum natura prætexuiſſe, ſed numquam ad Deum vſque extendiſſe. Hoc ad impietatem & infœlicitatem noſtrorum ſeculorum reſeruabatur. Primus enim, vt opinor, auſus fuit Vvicleff funeſtam illam vocem emittere. Quemadmodum verò impius nõ ſtatim palàm effutit, ſed prius premit in corde ſuo, Non eſt Deus, quod poſtea paulatim & per ambages effluere ſinit, tanquam imprudenti aut ridũti excidat: ita moris eſſe hęreticis Auguſtinus obſeruat, vt non ſtatim aperta vi, ſed quaſi per inſidias Dei virtutem adoriantur impugnare. Sic ſanè auſpicatores præſentis controuerſiæ, quæ noſtra ætate de Cœna Domini orta eſt, non ab initio ſcripſerunt, nec in Chriſto, nec in Deo ſitum corpus in tantillo pane, aut pluribus in locis collocare, quamuis ſatis innuant iam ſe parum piè de hoc ſentire: ſed finxerunt ſe aliud curare & agere. Nam Cinglius teſtatur nõ immenſam Dei potentiam ſiue virtutem in dubium vocari, ſed litem eſſe de voluntate ac facto Domini. Caluinus eodem recidit, ſed verſutè admodum & proditoriè. De iniuria ſibi facta expoſtulat, quaſi quicquam diuinæ omnipotẽtiæ deroget, aut eam ac totam doctrinam de Euchariſtia ſubiiciat naturæ legibus & ſenſuum imbecillitati, ac non plus Deo ipſe quàm nos deferat, cùm interea nihil aliud doceat, quàm carnem Chriſti in Euchariſtia metiendam ex naturæ humanæ proprietatibus, quas Deus ipſe inuertere nequeat. Serpentis linguam audite: Nos rationi humanæ ita addictos eſſe iactant, vt nihilo plus tribuamus Dei omnipotentiæ, quàm naturæ ordo patitur, & dictat communis ſenſus. A tam improbis calumniis ad ipſam doctrinam, quæ ſatis dilucidè oſtendit me hoc myſterium minimè rationis humanæ modo metiri, vel naturæ legibus ſubiicere. Obſecro, an ex Phyſicis didicimus Chriſtum perinde animas noſtras è cœlo paſcere carne ſua, atque corpora pane & vino aluntur? Vnde hæc carni virtus, vt animas viuificet? Naturaliter non fieri omnes dicẽt. Humanæ rationi nihilo magis placebit penetrare ad nos Chriſti carnem, vt nobis ſit alimentum. Denique quiſquis doctrinam noſtram guſtauerit, rapietur in admirationem arcanæ Dei potentiæ. Lectores iterum admonitos cupio, vt quid ferat noſtra doctrina diligenter æſtiment, pendeátne à ſenſu communi, an verò fidei alis ſuperato mundo tranſcendat in cœlos. Dicimus Chriſtum tam externo ſymbolo, quàm ſpiritu ſuo ad nos deſcendere, vt verè ſubſtantia carnis ſuæ & ſanguinis animas noſtras viuificet. In his paucis verbis qui non ſentit multa ſubeſſe miracula, pluſquàm ſtupidus eſt: quando nihil magis præter naturam, quàm vt vitam ſpiritalem & cœleſtem animæ mutuentur à carne, quæ origenem ſuam è terra accepit, & quæ morti fuit ſubiecta: nihil magis incredibile, quàm res toto cœli & terræ ſpatio diſſitas ac remotas in tanta locorum diſtantia, non ſolùm coniungi, ſed vniri, vt alimentum percipiant animæ ex carne Chriſti. Deſinant ergo præpoſteri homines inuidiam putida calumnia nobis facere, ac ſi de immenſa Dei potentia malignè aliquid reſtringeremus. Ipſi enim vel nimis ſtultè errant, vel improbè mentiuntur. Non enim hîc quæritur, quid Deus potuerit, ſed quid voluerit. Affirmamus autem id factum eſſe quod illi placitum erit. Placuit autem Chriſtum fratribus per omnia ſimilem

Aug. de fide et ſymbolo. ca. 2.

Hæretici initio nõ audẽt apertè omnipotentiã oppugnare.

Cal. lib. 4. Inſtit. ca. 17. nũ. 24.

Caluinus vult per Dei omnipotentiã ad nos penetrare carnẽ Chriſti.

» milem fieri, excepto peccato. Qualis est nostra caro? Nónne quæ certa sua dimen-
» sione constat, quæ loco continetur, quæ tangitur, quæ videtur? Et cur, inquiunt,
» non faciat Deus, vt caro eadem plura diuersáque loca occupet, vt nullo loco conti-
» neatur, vt modo & specie careat? Insane, quid à Dei potentia postulas, vt carnem
» faciat simul esse, & non esse carnem? Perinde ac si instes vt lucem faciat simul
» esse lucem & tenebras. Conuertet quidem cùm volet, tenebras in lucem, &
» lucem in tenebras. Sed cùm exigis vt lux & tenebræ non differant, quid aliud
» quàm ordinem sapientiæ Dei peruertis? Carnem igitur carnem esse oportet, & spi-
» ritum, spiritum, vnumquodque qua à Deo lege & conditione creatum est. Ea verò
est carnis conditio, vt vno certóque loco, vt sua dimensione, vt sua forma constet. Libuit hîc Caluinum prolixiùs citare pro quæstionum quæ controuertuntur compendio, & vt hominis calliditatem & malitiam animaduertas, simulantis tantùm quæri de Christi voluntate, & non potentia, quam proditoris arte tum plurimum commendat, cùm eam refragatur excedere leges corporum naturalium: cui ne videatur planè nullum locum dare in Cœnæ mysterio, ab existentia rei ad eius participationem transfert. Inde triplici fallacia instructos Caluinistas doctiores comperies. Si perconteris eos de Dei potentia circa Eucharistiam, non de ipsa ambigi respondebunt, sed de Christi voluntate, & verborum eius sententia. Si contrà verborum proprietati institeris, ferri non posse ab ipsis audies, quia de corpore Christi rem affirmet impossibilem. Quoniam antiquitas omnis Eucharistiam esse opus diuinæ omnipotentiæ prædicat, ipsam totam insumunt in participatione Christi per fidem, vbi nihil noui operis edit diuina virtus vt ita vbi virtutem illam res postulat, nulla eius mentio fiat, vel repellatur. Quoniam nostra mysteria fidei sunt, & non naturæ negotia, annuunt de Eucharistia non esse mensuram agendam ex sensibus vel ex natura, sed rursum fidei eminentiam totam in participatione Eucharistiæ occupant, cuius existentiam tacitè metiuntur ex rerum proprietate & humano iudicio, non ex Dei operãtis immensitate, & fidei supra sensum eleuatione, cùm tamen duo ista magis reluceant & desiderentur in ipsa existentia, quàm in participatione Eucharistiæ. Quoniam deceptionis ac fraudis quædam species potius haberi debet, quàm religionis, ita perplexe loqui, Vviclef, quemadmodum dixi, prior ingenuè atque aperta fronte cœpit blasphemare, ac palàm defendere, non solùm Christum, sed Deum ipsum priuari virtute constituendi corpus pluribus in locis. Deus enim (inquiebat) non potest facere eandem rem esse simul per diuersa instantia, sic non potest eandem substantiam materialem extẽdere per diuersa loca. Petrus Martyr postea ausus est longius progredi, atque impiè multa à Dei potestate eximere, quia scriptura nonnulla eximat, quasi plura eximenda, & licitum eximere subinnuat. Theodorus Beza pari licentia non veretur in Deum blasphemare, vt nihil valeat, non tantùm de essentia rerum immutare, sed nec de proprietatibus & affectionibus essentialibus, aut quas putarit essentiales esse: quo in numero computat corporum dimensiones, & omnia corporibus naturaliter adiũcta. Ideò placet illi Angeli axioma, quo dixit non esse impossibile apud Deum omne verbum, restringi ad certam periodum, quoniam (inquit) exceptiones scriptura tradat, veluti Deum nec mori, nec mentiri, nec falli, nec se ipsum negare posse, in eúmque finem Theodoretum & Hieronymum post Petrum Martyrem allegat. Quasi autem Theodori sui impietate offenderentur Caluinistæ, in Conformitate Heildebergensium Ec-
» clesiarum cum Augustanis fatentur sibi nefas de præsentia corporis in Eucharistia
» litem mouere per Dei impotentiam, atque ita ferè ad verbum testantur. Quòd si
» possent Aduersarij docere ex Dei verbo Christum voluisse carnem & sanguinem

Ars proditoria Caluini circa omnipotentiam.

Fallacia Caluinistarũ in disputatione de Eucharistia.

Progressus aduersariorũ ad blasphemandũ contra omnipotentiam.

Martyr in Brẽtiũ. & in magno volumine.

Beza in Hesbuß.

Luc. 1.

Theodor. dial. 1. polym. Hier. in Luciferia.

collocare in pane & vino, nos alacres sine controuersia adhiberemus fidem, neque « vlla creatura posset id apud nos in dubium reuocare, etiamsi mille modis videretur « sensibus atque omni rationi repugnare. Postea incidit Colloquium, quod Pari- « siense à nostris nominatur, in quo ego atque alter me doctior Theologus, à Dei omnipotentia cum duobus Caluinistarum ministris ferè disputationem exorsi sumus. Postremo emisi quosdam Atheismorum in doctrina Caluini notatorum tractatus, quorum primus de eadem omnipotentia contra Caluinistas fusiùs inquirit. Eò lacessitus alter de duobus Colloquij Parisiensis ministris, ab infœlici arbore Sembuceus, seu Sureonus appellatus, quod nomen vt more Caluinistarum atque omnium hæreticorum in melioris ominis appellationem commutaret, Rosacei sibi cognomentum indidit: In libello inscripto De methodo conciliandi discordes de Cœna Domini, nostros, ac me singulariter insectatur, tanquam iam nullo modo audiri sustineamus impossibilitatis vocẽ, tanquã ipsa in rebus sacris adhiberi sine insigni blasphemia non possit, & quin sua Deus spolietur omnipotẽtia. Deinde quod nihilomagis patiamur de rebus naturalibus, & earũ proprietatibus rationes duci in scripturis explicandis, & rebus fidei examinandis. Ex Plinio tria impossibilitatis genera Deo ascribi profert: Vnũ, quo nõ potest Deus mortem sibi consciscere: alterũ, quo nec mortales æternitate donare, aut reuocare defunctos: tertiũ, vt facta reddãtur infecta, vt qui vixit, non vixerit: nullúmque ius habere Deum in præterita, præterquàm obliuionis, nec efficere posse, vt bis dena nõ sint viginti. Prius & posterius ait in scriptura Deo impossibilia significari, quorum prius in Deo impotentiam arguat, cuius capax non est: posterius verò non ex impotentia Dei, sed per impossibilitatem in natura existentem esse, quemadmodum ex Magistro Sententiarum soluit. De secundo genere mentiri Plinium concedit. Interea contendit ex illa impossibilitate in natura residente licitum contra scripturas citra omnipotentiæ diuinæ iacturam, iniuriam & blasphemiam præscribere & agere, eóque in genere reponit corpus Christi esse in Eucharistia & in cœlo, vt sine dimensionibus illic adsit, cum quibus simul in cœlo sedeat. Secundum genus supra Plinium liberum Deo condonat, ne si hoc quoque spoliaret, cum Plinio videretur nõ pluris Deum quàm naturam facere. Ab hac egregia nauata opera Sambuceus ille, quasi cum lucifero & Angelis eius cœlo deturbatus, quia captum suum omnipotentiæ adæquarit, quasi non plus ista valeret operari, quàm ille sua solertia concipere, amẽtia percussus, cui se religioni vel sectæ postea addiceret, vel vbi acquiesceret, non inuenit, sed nouus Ecebolius religione tanquam foro vtitur. A tempore impiæ illius scriptionis, quæ pomum discordiæ pro concordia in medium proiicit, in miras animi angustias se redactum fatetur, nec quò fugeret, nec quid crederet, apud se decernere potuisse, donec miserente Deo, & suam in ipso ostendente potentiam, cùm nõ quæreretur, ac ne quidem de ipso cogitaretur, & esset liberum fugere, quando de publicis in Regem coniuratis Lutetiæ tumultuaria circa Bartholomei Apostoli festum haberetur quæstio, & sumeretur pœna, vltrò se in manus nostrorum dedidit, eiurauítque non solam illam blasphemiam contra omnipotentiam, sed totum Caluinismum, & liberam ac ne quidem ab illo expectatam vel requisitam Confessionem edidit, in qua carnificinam animi quam patiebatur prodit, cúmque ad modum explicandum, quo corpus Christi in Eucharistia cõsistit, eius delabitur oratio, pro naturæ impossibilitate omnibus subtilitatibus renuntiandum ait, & captiuandum intellectum in obsequium Christi, quoniam lõgè difficiliora, ac magis in natura impossibilia fide amplectamur de Trinitate & incarnatione filij Dei. Rogatus verò de authore scriptionis illius De concordia diffidentium circa Cœnam Domini, falsus est

Anonymus liber Rosacei ministri, impressus Gallicè anno 1571.

Plin. li. 2. ca. 7.

Tres exceptiones ab omnipotẽtia per Plinium.

Potẽtiæ diuinæ ostensio contra Rosaceũ ministrum.

Cõfessio Rosacei & abiuratio impressa Gallicè cum priuilegio per Niuellium, an. 1573. Lutetiæ.

est ex se natum, ac deinceps se impotem animi euasisse: quod vt reipsa palàm faceret, iterum nullo persequente, Ecclesiam, in cuius gremium se pœnitentem recipi multis cum lachrymis supplex orauerat, deseruit, & ad quos transfugerit incertum, nec admodum curandum, cùm Dei ac proprio iudicio condemnatus, pro confessione fidei, nihil præter confusionem moliri possit. His ita propositis, conferamus initio calumnias, quas vtrinque fieri nos & Aduersarij expostulamus. Ipsi nos calumniantur, quasi cum Monarchianis ex vnica Dei potentia iubeamus quiduis verum esse, quod placet, & carnis Christi ac sanguinis in pane & vino inde præsentiã extorqueamus, cùm tamẽ non ritè colligatur esse id omne quod Deus potest: quia lõgè plura efficere queat, quàm velit, aut vnquam efficiet. Idcircò prius docendum aiunt de Dei voluntate & facto, quàm eius potentiam in medium adducere. Profectò nostrorum libri, & antehac à nobis disputata, satis Aduersarios de mendacio & calumnia coarguunt. Quemadmodum enim à Christo contra Sadducæos monemur, prius inquirimus de eius volũtate, quæ per scripturas nobis innotuit. Deinde pro ratione voluntatis & scripturarum, omnipotentiam eius proferimus, erudití à Deo, Christo, Angelis, Prophetis, & Apostolis, eo pacto nos omnibus difficultatibus expedire, quæ in diuinis factis & verbis emergunt, vt nihil aliud respõdeamus, quàm non esse impossibile apud Deum omne verbum, & tota ratio facti sit potentia facientis. Ita solet Deus de suis promissis & oraculis confirmare, vt quærat an breuiata sit manus sua, vel quicquam sit ipsi difficile. Ita Christus desperantibus Apostolis de salute vllius diuitis medetur, quoniam omnia sunt possibilia Deo. Ita Virginem Angelus de modo facti ambigentem eò recurrere docuit. Ita Apostolus in hoc panopliam nostram positam contra omnem altitudinem extollentem se cõtra Deum prædicat: Arma nostra nõ sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Vt autem nobis persuadeamus existentiam carnis & sanguinis in sacramento, prius sciscitamur de voluntate Dei & Christi, quam nec debuit nec potuit clarius per scripturas aperire, quàm fecit per institutionem Eucharistiæ toties repetitam, & in eodem sensu atque in eadem sermonis forma inculcatam, nec aliundè datur, tanquam dilucidiùs explanatam, petere: quibus si apponas modos omnes congruere, quibus Deus hactenus consueuit mentẽ suam ac voluntatem hominibus declarare, siue sacramentorum naturam consideres, quæ proprium ac simplex sermonis genus postulat, siue in specie nouorum dignitatem, siue locutionum quibus respondet sermo Christi analogiam, siue Christianorum sensum & consensum, siue circunstantiarum copiam & energiam, quibus scriptura ad voluntatis expressionem ornatur, siue Aduersariorum incertitudinem, discordiam ac repugnantiam, postquam recesserunt ab illo voluntatis diuinæ testimonio & oraculo: non excogitabis quid amplius à Deo ipso optare possis, & precari ad voluntatis eius de præsentia carnis in sacramento explanationem. Quicquid contra voluntatis huius tot modis spectatam cognitionem de rei natura & impossibilitate opponitur, cœlestis potentiæ nouacula penetrabiliori omni gladio ancipiti resecamus, ad hócque non solùm in genere, sed etiam particulariter in hac re Christũ & Apostolos ipsos duces habemus, & imitamur. Nam cùm murmurarent discipuli de verbis, quibus promittebatur esus carnis in Eucharistia propter rei absurditatem & impossibilitatem, Christus potestatem suam allegat: Hoc vox (inquit) scandalisat? Si ergo videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius? Et Apostoli quominus cum aliis de verbis illis scandalum paterentur, prætexunt eandem potentiam

Calumniẽtur Aduersarij quasi Catholici sola Dei potẽtia nitãtur, pro præsentia carnis in sacram.

Omnipotẽtia clypeus est ad defensionẽ verbi diuini.

Esai.50.et 59.
Hier.cap.18.
Matth.19.

2.Cor.10.

Quomodo de dei voluntate circa Eucharistiam pateat.

A Christo & Apostolis docemur particulariter niti omnipotentia pro Eucharistia.

ſibi perſpectam, per quam Chriſti verba crediderunt ſupra hominem efficacia. Rogati enim, numquid & vos vultis abire, reſpondit Simon Petrus, Domine, ad « quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes, & nos credimus & cognouimus quia tu « es Chriſtus filius Dei viui. Denique monſtramus non ea nos premi rerum impoſſi- « bilitate, quam falſò iudicant Aduerſarij, quemadmodum poſtea dicemus. Quocirca non ratiocinamur, ſicut imponunt Aduerſarij, à Dei potentia ad factum, ſed Dei volũtatem in ſcripturis agnitam de Euchariſtia defendimus per Dei virtutem, qua omnia quæ vult, ac ſe velle pronuntiauit, ac multo plura & difficiliora habet in prõptu perficere. Accuſamus contrà de tribus ante omnia Aduerſarios, quòd Dei omnipotentiæ audeant compedes iniicere, limites ponere, & contra eam exceptiones cumulare, ídque facere ſibi fas ac licitum prædicare, & interea iactare nullũ ſe omnipotentiæ præiudicium facere: Deinde quòd pari impudentia & blaſphemia non dubitent ex naturæ impoſſibilitate, ac rerum naturalium legibus & proprietate omnipotentiam illam metiri, impugnare & coarctare: Poſtremò, quòd ſcripturas planiſſimas & certiſſimas de voluntate Dei, vt ſunt quæ inſtitutionem ipſam, & promulgationem credendorum continent, non vereantur conuellere & opprimere ex rerum naturalium impoſſibilitate, diuináque propter eas impotentia, quod eſt mendacij & impoſturæ blaſphemiam Deo ipſi & Spiritui ſancto dicere: quaſi credi præceperit, quod nec verum ſit, nec effici poſſit ab illo qui præcepit, vt deprehendatur & impotens & inefficax, & impoſtor. Prius ſanè nec concipi, nec affirmari poteſt ſine diuinæ virtutis amplitudinis præciſione, quoniam ad negationem particularis alicuius ſequitur neceſſariò negatio eius quod vniuerſaliter affirmatur. Vt enim qui totum dicit, nihil excipit, ita qui excipere poteſt aliquid, ne totum amplius dici queat, impedit. Sicut igitur qui omnipotentem Deum prædicat, nullam exceptionem admittit, ita contrà quiſquis non vnius generis, ſed propè infinitas exceptiones diuinæ potentiæ opponit, facit ne amplius omnipotentia iuſtè haberi poſſit, & primum articulum fidei de omnipotenti Deo in multipotentem transformat & deprauat. Quinetiam tanquam Sus Mineruam doceat, mendacij arguit, atque efficaciam omnem adimit ratiocinandi formulæ, qua Deus, Chriſtus, Angeli, Prophetæ, & Apoſtoli noſtrã in Deum ipſum fidẽ, ſpem, ac fiduciam fundant de quibuſcunque rebus quantumuis arduis & incredibilibus, quas fuerit elocutus, ſeu promiſerit. Non enim aliud ponitur fundamẽtum, quàm omnia Deo poſſibilia, & ſine exceptione non eſſe impoſſibile apud Deum omne verbum, ac nihil eſſe Deo difficile, quod fruſtrà & falſò canitur, ſi verè & impunè multa à Dei potentia eximũtur & ſubducũtur. Ex ſecundo verò, ſeu de creaturis menſuram diuinæ virtutis agere, quid eſt aliud, quàm Deum ignorare, imò quàm ipſum prorſus Deum eſſe negare? Malè Deum norũt (inquit Tertullianus) qui non putant Deum « poſſe, quod non putant eſſe. Deus enim iam non eſt, nec eius verbum, niſi poſſit « ſuprà quàm poſſumus aut intelligimus: nec amplius dicetur Deus comprehendere ſapientes in ſapientia ſua, & vincere cùm iudicatur, ſed contrà ipſe ſapientium huius ſeculi iudicio irretietur & coërcebitur, ne agere valeat ſupra eorum captum & placitum. De his præclarè Tertullianus ſcribit: Quin potius infirmita- « ti tuæ parcis, nec in periculum extenderis, habens Deum certum & indubitatum, « & hoc ipſo ſatis viſum, cùm id primum conſpexeris eum eſſe, quem nõ ſcias niſi ex « parte qua voluit ipſe. Sed Deum quidem vt ſciens non negas, vt neſciens retractas, « imò & accuſas quaſi ſciens, quem ſi ſcires, non accuſares, imò nec retractares. « Reddens nomen illi, negas ſubſtantiam nominis, id eſt, magnitudinis, quæ Deus « dicitur, non tãtam eam agnoſcens, quantam ſi homo omnifariam noſſe potuiſſet, « magnitudo

Initiò de tribus accuſamus aduerſarios circa methodũ agẽdi de Euchariſtia.

Triplíciter blaſphemiãt Aduerſarij, cùm verba corrũpunt de Euchariſtia per impotentiã Dei.

Non licet dare exceptionẽ cõtra omnipotẽntiã: alioqui primus fidei articulus corrõpitur.

Aduerſarij reprehẽdunt Dei formã & Angelorũ in argumentando.

Tertull. de reſurrect. carnis.

Agere contra omnipotentiã ex rerum proprietate et natura, eſt Deum neſcire & negare.

Tertull. lib. 2. in Marcion.

» magnitudo non esset. Ipse iam Apostolus prospiciés iam hæretica corda, Quis, inquit, cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit, aut quem cõsultauit, aut viam intellectus & scientiæ quis demonstrauit ei? Cui & Apostolus contradicet. O profundum diuitiarum & sophiæ Dei! vt inuestigabilia iudicia eius, vtique Dei iudicis! Et inuestigabiles viæ eius, vtique intellectus & scientiæ, quas ei nemo monstrauit, nisi fortè isti censores diuinitatis, dicentes, Sic non debuit Deus, & sic magis debuit: quasi cognoscat aliquis quæ sint in Deo, nisi spiritus Dei. Mundi autem habentes spiritum, non agnoscentes insipientiam Dei, consultiores sibimet videtur Deo. Quoniam sicut sapientia mũdi stultitia est penes Deum, ita & sapientia Dei stultitia est penes mundum. Sed nos scimus stultum Dei sapientius hominibus, & inualidũ Dei validius hominibus. Et ita Deus tunc maximè magnus, cùm homini pusillus, & tunc maximè optimus, cùm homini non bonus. Quòd si à primordio homo animalis non recipiens quæ sunt spiritus, stultitiam existimauit Dei legem, vt quam obseruare neglexit, ideóque non habendo fidem, etiam quod videbatur habere, ademptũ est illi, paradysi gratia & familiaritas Dei, per quã omnia Dei cognouisset, si obedisset: quid mirum si redhibitus suæ materiæ, & in ergastulum terræ laborandæ relegatus, in ipso opere prono & deuexo ad terram, vsurpatum ex illa spiritum mundi vniuerso generi suo tradidit, duntaxat animali & hæretico non recipienti quæ sunt Dei? Aut quid dubitas ipsum illud Adæ delictum hæresin pronuntiare, quod per electionem suæ potius quàm diuinæ sententiæ admisit, nisi quòd Adam nunquam figulo suo dixit, Non prudenter definxisti me? confessus est seductionem, non occultauit seductricem: rudis admodum hæreticus fuit. Non obaudiit: non tamen blasphemauit creaturam. Adhæc Dei manum ne creaturam verset ad libitum, & de illius proprietatibus ipsi regulam præscribere quam prætergredi sit eidem impossibile, est Dominium in creaturam Deo auferre: est omnis pietatis, fidei, spei, consolationis, inuocationis in aduersis & rebus desperatis fundamentum funditùs euertere. Quid est enim (teste Lactantio) Deum esse alicuius, quàm in ipsum omnia posse? Idcircò in scripturis vt se verum Deum esse probet, non alio frequentiori vtitur argumento, quàm ita ordinatam à se vniuersæ naturæ legem, vt omnia suo arbitrio pareant. Apud Esaïam interrogat eos, qui non satis cogitarent virtutem eius ad immutandum statum regionum & » populorum, Quis appendit molem terræ tribus digitis? Ecce insulæ quasi pul- » uis exiguus. Nunquid abbreuiata & paruula facta est manus mea, vt non possim » redimere, aut non est virtus ad liberandum? Ecce in increpatione mea desertum fa- » ciam mare, ponam flumina in siccum, induã cœlum tenebris. Quòd si ex statu rerũ liceret impossibilitatem Deo imponere, in rebus secundũ præsentem dispositionẽ & conditionem deploratis frustrà speraretur, frustrà consolaremur, frustrà ad Dei opem cõfugeremus, à promissísque eius pẽderemus. De tertio verò, id est, de cõsequentia & proprietate creaturarũ ac Dei impotentia contra scripturas præscribere, & de ipsis decernere, via est compendiaria ad omnium scripturarum & Articulorum fidei authoritatem abolendam. Quo enim iure tibi tantum vendicas contra scripturam de institutione Eucharistiæ, quare non eodẽ iure alius idem sibi arrogabit, cõtra quas volet? Hoc est de sacris sentire & garrire secundum elemẽta mundi huius, & per inanem Philosophiam deprædari fideles. Hoc est Deum & scripturas, non solùm magnorum ingeniorũ censuræ & capacitati subiicere, vt pẽdeat ex eorũ arbitrio, quid Deo & in scripturis sit factu possibile, sed exponere maximè brutorũ hominum & carnaliũ ludibrio. Quotus enim quisque minus fide vel ingenij acumine pollebit, eo plus impossibilitatis rebus inesse arrogantiùs pronuntiabit: &

Est Deũ negare Dominũ creaturarum.

Esai. 50. et 59.

Agere contra scripturas ex naturis rerũ, est omnes scripturas ferè & Articulos fidei tollere.

Est Deum & scripturas subiicere humanæ stultitiæ, &

Spem & cōsolationem in rebus arduis adimere.
Basil.lib.3.in Euno.
Est dupliciter in Deum blasphemare.
Tertul.lib.3.in Mar.
August. lib. 20.De ciuit. cap.19.lib.21. cap.5.
Est abolere meritum omne fidei.
Basil.lib.2.in Euno.

quod vni nō videbitur arduū, ab altero putabitur pro tarditate ingenij incōprehēsibile atque incredibile, eóque nihil certi vnquā de Dei potestate & scripturarū veritate definietur, sed quemadmodum scribit Basilius, qui nō possunt naturā formicę explicare, iidē de potestate Dei, quæ est omni cogitatione & intelligētia maior, audebunt philosophari. Hoc est dupliciter in diuinā maiestatē & omnipotentiā blasphemare, detrahēdo ipsi facti de quo agitur possibilitatē, & imputādo mentiendi, vel aliter loquēdi quā res habeat facultatē, quod est potentē in maxima impotentia facere, & impotentē in vera potētia. De quo Tertullianus Marcionē insectatur: Denique hac vna via totū fidei meritū deperditur, cùm nihil credi de scripturis iubeatur, quod sit rebus naturalibus & humano captui cōsonū. De quo Basilius ista elegāter: Non mihi dicas, Quænā est hæc generatio: qualis & quomodo facta? Non enim quia omninò ineffabilis modus & incomprehensibilis est, idcircò etiā firmiter credere recusabimus. Nā si cuncta intelligētia nostra mēsurare voluerimus, & quod mēte nō capimus, id nihil omninò esse putauerimus, amittetur profectò fidei, amittetur etiā spei remuneratio. Quomodo autē erimus amplius beatitudine digni, quę in rerū inuisibilium fide deposita est, si solis his assentimus, quæ intellectui dilucida putamus? Vnde errauerunt gētes, & obscuratū est insipiēs cor eorū? Nónne quoniā dum ea sequūtur, quæ cogitādo verisimilia putāt, prædicationē spiritus incredibilē dicunt? Esaias autē quos vt perditos deplorat? Væ sapientibus in seipsis, & corā seipsis sciētibus! Nónne hos? At nunquid (inquiunt Aduersarij) scriptura rerū impossibilitates exaggerat, & multa ne quidem in Deo sita esse ostēdit? An non Patres Catholici sæpè certamen ineunt de Dei amplitudine, de rerū natura & proprietate, per eáque falsas opiniones, & scripturas malè intellectas depellunt, salua interea ac sarta tecta Omnipotentia, citráque eius blasphemiam & imminutionem?

Quomodo scriptura vtatur rerum impossibilitate, & det exceptiones potētiæ diuinæ.
Tertul.de baptismo.

Scriptura sanè nunquā ex repugnantia creaturarum exceptionem patitur contra Dei magnitudinem: imò, quemadmodū Tertullianus notat, atque ex Prophetis & passim datur obseruare, rerū impossibilitas materia est propria, vbi diuina virtus se exerat. Ideò scriptura solet tum maximè rerū perplexitatē & impossibilitatem amplificare, cùm Omnipotentiæ opus interuenire cōmemorat. Tātùm excipit quæ suspicionem aut speciē imperfectionis, debilitatis, vel defectionis in Deo vel eius verbo afferrent, vt est mori, peccare, falli & fallere, mutari, mētiri, seipsum negare posse, & quæ in eorū ambitu cōprehenduntur: quæ potius sunt argumēta & testimonia omnibus numeris absolutæ omnipotentiæ, quàm exceptiones. Propter hæc multa plerunque enarrat impossibilia Deo, non simpliciter, sed posita eius voluntate, ac lata sententia seu lege, nō solùm diuersa, sed planè contraria illarū rerū possibilitati & facto. Tantum verò abest, vt ab exēplo illarum exceptionū quicquā de Dei omnipotentia cōtra expressam aliquā scripturā excipi debeat, vt omne ius excipiendi tollatur, ne dicatur Deus mentiri posse in facto suo, vel verbo, si aliter res esset quàm scriptura affirmet.

Quomodo ex scripturis sit definiēda Omnipotentia.

Quinetiā cùm scriptura tantùm admittat exceptiones, quæ impotentiam in Deo arguerent, & omnipotentiā imminuerēt, extráque hęc citra limitationē vllam Deum omnia posse pronuntiet, intercludit omni homini viam quicquā aliud excipiēdi, & ita quid sit Dei omnipotentia explicat, nimirùm quæ citra vllā impotentiā in Deo, omnia alia possit.

Quomodo Catholici Patres & hæretici soleant dare exceptiones ad Omnipotentiā.

Sed nec Catholici Patres comperiuntur à rerum impotentia coarctare manum Domini, vel contra scripturas de fidei articulis editas agere. Gentilium Philosophorum, Valentinianorū, Marcionitarum, Arrianorum, atque aliorum hæreticorū, sicuti nostrorū Aduersariorū, ista fuit peruersitas. Iustini verò, Arnobij, Irenei, Tertulliani, Athanasij, Hilarij, Augustini, atque aliorum modestia omnem intellectū extollentem se contra altitudinē Dei redigere in obsequiū fidei

&

& ſcripturarum, nihílque concedere Deo impoſſibile, niſi quod nollet, tãtúmque conſiderandũ, an id de quo decertaretur voluiſſet, qui omnia queçũque voluit, fecit in cœlo & in terra, qui etiã longè plura poteſt quàm velit. Quoties cõtrà hæretici, vt Monarchiani, ex vna Dei potentia figmenta ſua moliti ſunt introducere, & à poſſibili ad factum ratiocinari contra inſigniores illas ſcripturas, ſemper Patres venerati Dei ſublimitatem, ne tum quidem audent limites aliquos illi præfigere, aut quicquam de eius poteſtate demere, ſed cõtrà annuunt ipſum in infinitũ plura poſſe, quàm velit & fecerit, ideóque fruſtrà de viribus eius inquiri, præterita eiuſdem de ſcripturis voluntate. Si quando quicquam excipiunt, id faciunt ad omnipotentiæ potiùs declarationem & confirmationem, quàm ad deſtructionem. Quocirca à Dei fortitudine ſolùm demunt, quæ impotentiam & defectionem importãt, vt ea ac ſimilia quæ de ſcripturis congeſſimus. Illud Agathonis tragœdi, vt factum infectũ reddat, cõprehendi monet Auguſtinus ſub illo, quod ſeipſum negare nequeat. » Sic enim ſcribit: Quiſquis dicit, Si omnipotens eſt, faciat vt quæ facta ſunt, facta nõ » fuerunt, non videt hoc ſe dicere, Faciat vt ea quæ vera ſunt, eo ipſo quo vera ſunt, » falſa ſint. Ad quod refertur etiam illud Hieronymi ad Euſtochium, & Baſilij » ad Letoium. Audacter loquar: cùm omnia poſſit Deus, ſuſcitare non poteſt virgi» nem poſt ruinam. Quod vtique fit, quia ſeipſum negare non poteſt: vt quod accidit, non acciderit, & quæ fuerit corrupta, non fuerit corrupta, & quod verum fuit, non fuerit. Attamen non inficiantur, quin priſtinam dignitatem reſtituere valeat virgini, quali fulgebat ante corruptelam. Patres verò obſeruantur has de ſcripturis recipere, & producere omnipotẽtiæ explanationes, potius quã limitationes, ad cõprimẽdam veterum Philoſophorum & hæreticorum, ac noſtrorum Aduerſariorũ impietatem & blaſphemiam, qui ſemper illa citarunt excipi, vt ſibi feneſtram aperirent ad alia quæ ſibi videbantur ex proprietate rerum naturalium impoſſibilia excipienda. Ad ſcripturarum inſuper veritatem & ſimplicitatem contra quoſcunque aſſerendam libenter amplexi ſunt, Deum mentiri, ac falli non poſſe. Impotentiam vero omnipotentiæ impingere ex illis particularibus, & ad alia extendere, Philoſophis & hæreticis mos eſt, non Catholicis. Narrat Magnus Dionyſius Elimam magum ſolitum in Chriſtianos ita argumentari, vt ad ſua figmenta viam ape» riret: Si eſt omnipotens Deus, quomodo à veſtro Theologo aliquid non poſſe dicitur? Ita fundamentum ſuarum impoſſibilitatum de reſurrectione & aliis iaciebãt Valentiniani & Marcionitæ, vt audiuimus ex Tertulliano, & Irenæus meminit. Ita ſolitos Philoſophos nugari contra Chriſtianos Auguſtinus locis antea notatis commemorat. Patres pro reſponſione differentiam locant inter exceptiones à ſcripturis poſitas, & eas quas in illarum exemplum Philoſophi & hæretici inducebant: quòd illæ omnipotentiam impotentia repurgarent, nec tam illam decurtarent quam augerent: iſtæ contrà imminuerent, quandoquidem ſi quæ negarent hæretici, Deus poſſet, potentior vtique foret, & latiùs pateret eius virtus, quam tot limitibus illi circumſcriberent, quot res ab illa eximerent. Sed nec locum prioribus exceptionibus fore addunt, ſi quod à ſcriptura eſſe, aut fieri à Deo aſſeueratur, diceretur ne quidem ab illo effici poſſe: quoniam in huiuſmodi oſtenderetur non tantùm mentiri poſſe, ſed re vera mentiri. Diſſerunt quidem plerunque de rerum impoſſibilitate, & ex ea fidei hoſtes aliquando confutant: ſed quando intra fines & proprietates rerum verſantur, & quid ordo creaturarũ & natura poſcat, explicant, vel quid in ipſis Deus per creationem operetur, tum quidem diſſerunt ex naturalibus legibus & affectionibus, ſed in obſequium virtutis diuinæ & ſcripturarũ, vnde dogmata ſumi debent: nuſquã contrà. Hanc rationẽ conſiderãdi res

Tertull. in praxeam.

Dionyſ. de diuinis nominib.

Aug. de Ciuit. Dei.

Diſcrepãt lõgè exceptiones allatæ in ſcripturis, ab his quas hæretici proferunt.

Greg. Nanz. orat. 4. de Theologia.

vocant nostri Theologi secundum potentiam siue Dei siue naturæ ordinariam & conditionatam: sed vt ex ea Patres aliquam Deo imponerent necessitatem, ne quid aliud faceret, vel facere posset extra ac supra naturæ possibilitatē & cursum, mera est calumnia. De hoc Tertullianus ista: Est quidem & de cōmunibus sensibus in Dei " rebus sapere, sed in testimonium veri, non in adiutorium falsi, quod sit secundū di- " uinam, non contra diuinam dispositionem. Quædam enim & natura nota sunt, vt " immortalitas animæ penes plures, vt Deus noster penes omnes. Vtar ergo & sentē- " tia Platonis alicuius pronuntiantis, Omnis anima immortalis. Vtar & conscientia " populi cōtestantis Deum deorum: vtar & reliquis communibus sensibus, qui Deū " iudicem prædicant, Deus videt, &, Deo commendo. At cùm inquiunt mortuum " quod mortuum, & post mortē omnia finiuntur etiam ipsa, tunc meminero & cor " vulgi cinerem à Deo deputatum, & ipsam sapientiam seculi, stultitiam pronuntia- " tam. Tunc si hęreticus ad vulgi vitia, vel seculi ingenia confugerit, discede dicam ab " Ethnico hæretice. Quid cæco duci inniteris, si vides? quid vestiris à nudo, si Christū " induisti? quid alieno vteris clypeo, si ab Apostolo armatus es? Ille potius à te discat " carnis resurrectionem confiteri, quàm tu ab illo diffiteri: quia si & à Christianis eam " negari oportet, sufficeret illis de sua scientia, non de vulgi ignorantia instrui. Adeò " non erit Christianus, quia eam negabit quam confitentur Christiani, & his argu- " mentis negabit quibus vtitur non Christianus. Aufer denique hæreticis quæcūque " Ethnici sapiunt, vt de scripturis solis quæstiones suas sistant, & stare non poterunt. " Communis enim sensus simplicitas ipsa commendat, & compassio sententiarum " & familiaritas opinionum, eóque fideliores existimantur, quia nuda & aperta, & " omnibus nota definiunt. Ratio autem diuina in medulla est, nō in superficie, & ple- " runque æmula manifestis. Itaque hæretici inde statim incipiunt, & inde statim præ- " struunt: deinde interstruunt, vnde sciunt facilè capi mentes, de communione fauo- " rabili sensuum. An aliud prius vel magis audias ab hæretico, quàm ab Ethnico, & " non protinus & non vbique conuitiū carnis, in materiam, in casum, in omnem exi- " tū eius immundæ ab exordio ex fæcibus terræ, immūdioris deinceps ex seminis sui " limo, friuolæ, infirmæ, criminosæ, onerosę, molestæ, & post totū ignobilitatis elogiū " caducæ, in originem terram, & cadaueris nomen. Obsecro te Christiane, an non vi- des suis omnibus coloribus depicta omnia argumentorū genera, quibus nobis insultāt Aduersarij circa Eucharistiā, vt Marcionitæ circa carnis resurrectionē, vtpotè ex sensibus & proprietatibus, ac cōsequentiis naturaliū corporum, vnde simplicioribus facilè illudunt, & Christianismū cum Paganismo & Philosophia cōmiscent. Itaque si Aduersarij differēdi de rebus sacris cupiūt ex scripturis & Patribus discere methodum, non debent per rerum sensibilium qualitates & impossibilitatē certis de fide scripturis & omnipotētiæ Dei bellum indicere, sed cōtrà talibus scripturis, & Dei nutui, rerum quamcunque incredibilem repugnantiam subdere. Quod cùm in omni cōtrouersia de religione fundamentū sit, multo magis in Eucharistiæ cōtentione ita nobis agendū Christus ipsemet admonuit. Nam cùm Capernaïtę & discipuli ex carnis humanæ cōditione resilirent ab eius doctrina & sermone, vti nūc faciūt nostri Aduersarij, causam erroris in eo cōsistere declarat, quòd illi tātùm carnis naturalis proprietates spectarēt, nec specularētur singularis carnis quæ promittebatur dignitatem, nec loquētis potentiā ac diuinitatem. Caro nō prodest, inquit, " quicquā: Spiritus est qui viuificat. Verba quæ loquor vobis, spiritus & vita sunt. Vbi " Patres ferè omnes, vt videre licet in Repet. sexta ad caput in hæc verba cōscriptū, consentiunt erratū à Capernaïtis, & à filiis huius seculi, quod ex natura rerū temerè ruunt ad ferendū iudiciū de verbis Christi, eius carne atque potentia. Ex quo Hilarius

Quatenus licet à sensibilibus & naturalibus circa sacra argumentari.
Tertul. De resur. carnis.

Hæretici solis naturalibus innituntur, & cur.

Quomodo aduersarÿ deberent circa Eucharistiam agere, à Christo etiā admoniti.

Basil. in Ethicis, definitione 8.

rius concludit verba Christi de Eucharistia, seu de manducanda carne non posse aliter intelligi, quàm propria, nisi ab his qui toti ad sensum humanæ rationis abiecti, non credunt Christum Deum esse. » Non est humano (inquit) aut seculi » sensu in dei rebus loquendū, neque per violentā atque impudentē prædicationem » cœlestium dictorū sanitati alienæ atque impiæ intelligētiæ extorquēda peruersitas » est. Quæ scripta sunt, legamus, & quæ legerimus, intelligamus, & tunc perfectæ fi» dei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate quæ dicimus, nisi » ab eo discimus, stultè atque impiè dicimus. Ipse enim ait, Caro mea vere est esca, » & sanguis meus verè est potus. De veritate carnis & sanguinis non relictus est » ambigendi locus: nunc enim & ipsius Domini professione & fide nostra verè ca» ro est, & verè sanguis. An-ne hoc veritas non est? Contingat planè his verum non » esse, qui Christum Deum verum esse negant. Non alio ergo loco Hilarius Aduersarios habet, quàm pro Atheis contra Christum, quoties ex sensibilibus verba eius infirmant.

Præcipuè de Eucharistia verba nō sunt humano iudicio expendēda. Hilar. lib. 8. de Trinit.

Capernaïtas quidē sequuntur in eo, quòd ex incertitudine vel impotētia modi naturalis fidē dictis Christi derogāt: in eo tamē sunt deteriores, quòd Capernaitæ facilè acquieuissent Christi assertioni, si Deum esse agnouissent, cū diuinitatē eius tot modis experti aduersarij, nihilominus grauātur ipsi cōcedere vim & potētiam efficiēdi quod loquitur: in quo dupliciter nō à se Christū Deum esse credi deprehendūtur, tum in eo quòd in sermone mentitū dicant, cùm falsum esse illū prædicāt, vt prolatus est à Christo, tū in eo quod ab eo perfici nō posse cōtendūt quod verbis promisit. Ad illud igitur quomodo, cum Capernaïtis redigūtur Aduersarij: quod (sicut ait Iustinus) in Dei operibus infidelitatis manifestū est argumentū: ac nisi modū in natura possibilē oculis eorum subiecerimus, nec illis verbū Dei: nec diuina potentia quicquam de corporis Christi existentia in pane persuaserit. Caluinus quidē ad hoc suis prælucet, cum se fatetur impediri quominus accedat Catholicæ doctrinæ ex natura carnis, quæ loci spatio certo & dimēsionibus egeat, nec sibi nefas esse ducit sanctæ virginis exēplo in re ardua sciscitari quomodo fieri possit. Nihilominus cū ad mentē redit, negat prorsus modū inuestigandū, aut ipsi instandū, » quominus verbis credatur. Textus est. Et sanè frustrà se homines macerabūt, si car» nis suæ sensu cōprehendere modū & rationē studeāt. Hîc enim Deus immēsam sui » potentiā exerit. Quare præposteri sunt, qui nihilo plus in hac re cōcedunt, quā inge» nij sui modulo cōsecuti fuerint. Cū nobis in sacra Cœna carnē & sanguinē Christi » exhiberi negāt, Modū (inquiunt) definias, aut nō persuadebis. Atqui ego mysterij » altitudine in stuporē abripior. Neque vero me pudet admiratione meā ignorantiā » cū Paulo fateri. Quāto enim est id satius, quā extenuare ad carnis meæ sensū, quod » Paulus altum esse mysterium pronuntiat? Idque docet ipsa ratio. Quicquid enim » supernaturale est, id profectò captum ingenij mei superat. Proinde magis laborā» dum, vt Christū sentiamus in nobis viuentem, quàm vt cōmunicationis nobis ratio » pateat. Eant ergo iam Caluinus ipsemet ac discipuli eius, modúmque & rationē, atque omnes physicas circunstantias tantæ rei ex nobis scrutantes, quas si ante oculos non depinxerimus, mox clamant nos aut incerta vel absurda docere, occinentes illam ipsis à Caluino exprobratam Epicureorum & infidelium cantilenā, quam perpetuò habent in ore: Modum discutias, aut non persuadebis: & illud incredulorum toties à Iustino, Chrysostomo, Cyrillo Alexandrino, Ambrosio atque aliis damnatum, Quomodo fieri potest. Nolunt à nobis ad Dei omnipotentiam prouocari ad constituendam in Eucharistia præsentiam carnis Dominicæ, nisi prius modum oculis subiecerimus, cum ipsi ad eandem omninò confugiant pro eiusdem carnis participatione, nec sinant de modo quæstionem interponi. Propte-

Hilarius pro Atheis habet, qui verba Christi interpretātur aliter quàm sonāt ex sensibilibus.

Aduersarij Capernaitis sunt deteriores & cum ipsis querunt quomodo.

Iustin. in fidei exposit.

Cal. lib. 4. Instit. cap. 17. nu. 24. & 26.

Cal. in ca. 5. ad Ephes.

Caluinus negat quærendum de modo in Eucharistia.

Aduersarij

adhibēt omnipotentiam pro carnis participatione, et nolunt pro existētia, cùm nō percipiatur, nisi existat.

Cal. in concordiæ ratione. Beza in solut. cōtra Illyric. & dialog. 2. in Heshuß.

Caluin. lib. 4. Instit. cap. 17. num. 24.

Quæ nobis obijciunt Aduersarij, contra ipsos retorquentur.

rea Caluinus scribit à se in sacra Cœna miraculū agnosci, quod & naturæ fines, & sensus nostri modū exuperat. Et Beza mãducationem illam pendere ab omnipotētia Spiritus sancti profitetur. Quinetiã prius audiuimus Caluinum tãquam calumniã à se depellere, quasi diuinæ potētiæ nihil loci in hoc mysterio daret. Profectò si realē ac substãtialē carnis mãducationē statuūt, quēadmodū sæpè vidētur statuere, atque etiam carnem ad nos penetrare Caluinus exprimit, ad idque omnipotētiam exigit, eisdem sane premuntur difficultatibus de modo & proprietate naturalis carnis, & de locorum pluralitate, atque aliis quibus nos agitamur: quoniam à quocunque ita recipiatur caro Christi, oportet in eo esse, ipsique vniri realiter ac substantialiter, priusquàm ita manducetur, sicut in sexta Repetitione demõstramus. Quòd si per Spiritus sancti virtutem explētur quæ desunt naturali potestati carnis, & naturales eius proprietates ac modi suspenduntur, vt verè pluribus in locis sine suis dimensionibus atque aliis accidentibus intromittatur animis nostris, & ipsis insit & vniatur, si verè recipitur & editur, cur modos illos nobis opponunt contra existentiam in sacramento, & omnipotentiæ operam repudiant ad illorum accidentium suspensionem, cùm par ratio existendi requiratur, siue in sacramento, siue alicubi prope nos, vt verè manducetur caro, ac re vera, & sicut placet Caluino, nobis vniatur. Si diuina virtus nequit præstare, vt caro specie & modo careat in sacramento, nec ei permittetur, vt id in ea alibi siue in nobis perficiat. Sin non carnem veram ad se defluere responderint, sed solam vitam ab ea per fidem, in eóque Dei omnipotētia opus esse, vt caro mortis vitam inspiret, sicut Caluinus pro altera ratione asciscēdæ omnipotentiæ ad sacramentum loquitur, certè talis communicatio posita fide nec miraculosa est, nec singularem Dei potentiam desiderat plus in Cœna, quàm alibi, ac ne vspiam quidem, cùm sit naturale fidei, vbicunque extiterit, ita participare Christum: quod etiam in sexta Repetitione, capite Contra manducationem per fidem probamus: & quamuis carni communi non sit innatum vitam afflare & conferre, tamen carni Christi est ingenitum à natiuitate propter vnionem cum diuinitate, & cōtrà sentire planè est Nestorisare: nec tali participationi carnis naturaliter existentis obsunt modi naturales, quominus vitã eroget. Quandiu enim caro Christi extabat in hoc mundo naturaliter, sine modorum naturalium vlla iniuria vitam credentibus præbebat, & fide apprehendebatur. Quamobrem sicut in nulla parte doctrinæ sibi constant Aduersarij, ita nec in proposita, cùm frequenter modis etiã contra Dei omnipotentiam hæreant: aliquando vetant modos attendi, sed ipsam omnipotentiam, quam vt eludant, ad ea transferunt, quæ eius singulari opera non indigent: nec sanè quicquam de reali ac substantiali carnis Dominicæ in nostros animos receptione, & vera mãducatione, quibuscunque figmētis poterunt stabilire, quin vnà incidant in eosdem modorū cōpedes, quibus nos præpediunt, vel hoc argumento, quod nusquam propius ad talis manducationis confessionem accedunt, quin simul ad omnipotentiã recurrant, & prohibeant litem moueri de modo, specie, ac dimensione, vnóque in loco carnis circumscriptione. Hactenus dictum sit, cur nefas atque impium in Aduersariis iudicemus ex naturalium rerum impossibilitate contra scripturas de dogmatibus fidei, & contra diuinam omnipotētiam cristas erigere, ac præiudicium afferre: nunc pergamus enarrare, quare minimè in hoc sacramento id conari deceat. Imprimis Deus agens extra ordinem naturæ, non est alligandus ad naturę regulas, seu dialecticas, seu Physicas, seu Mathematicas. Testãtur hoc omnes articuli fidei, & Dei opera quæcunque supra naturam prodita. Horum in numero meritò recensentur opera Dei sacramentalia, & ipsa sacramenta. Deus enim nouo & singulari modo, ac pro suo arbitrio condit & instituit, ac ve-

Spiritalis mãducatio fidei non est miraculosa, nec noua omnipotētiæ actione eget.

Circa sacramēta proprietates rerum naturales non sunt exigendæ.

luti de nouo creat. Nec in his vtitur creaturis ex earum proprietate, vt medicus medicinis, & Deus ipse in ordinaria prouidentia secundis causis, vbi pro ipsarum genuina vi ac natura illis initio indita adhibentur. Verùm hîc neglecta rerum natura, illis pro libito vtitur, & plerunque contrà quàm eorum proprietas ferat. Quid enim Iridi cum serenitate, quid luto cum aspectus reparatione, quid aquæ frigidæ cum paralysis curatione? Res igitur sacramentales & actiones quasi transferuntur in nouam quandam creationem, & nouam proprietatem accipere debēt, vt eas esse, & haberi velle Deus author testatur suo verbo, quoniam eius ordinatio & velle est efficax, ac verum earum esse. Ita Caluino Magdeburgenses obiecerent de propria quadam sacramentalium rerum & actionum Dei conditione, & non ex triuiali ac communi rerum vsu & cursu ista æstimāda: quod quidem semel atque iterum repetens agnoscit, nec refutare potest. Deinde contra carnis naturales proprietates iubemur à Christo expendere, de quo corpore hîc versetur quæstio: Caro non prodest quicquam: Spiritus est qui viuificat. Mater non de carne, sed de spiritu concepit, vt originē suam redoleat. Quid hîc quæris (ait Ambrosius) naturæ ordinem in
" Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex virgine? Duo
" ista, quòd mysteria minimè deceat ex sensibus iudicare, & quòd aliud de Christi carne conueniat affirmare, quàm de vulgarium hominum corpore Patres monent, in his quæ ad verba quæ loquor vobis, spiritus & vita sunt, scribunt, & aliàs à nobis recitantur. Tertiò cogitandum etiam nostra corpora pro vario suo statu exuere & permutare conditiones & accidētia, de quibus inter nos ambigitur, vtpotè locum, situm, tempus, & motum, cum quibus in altero seculo aut nihil, aut vix quicquam certi commercij retinebunt. Sicut verum est, teste Aristotele, omnē corpus naturale ac mobile situm esse in loco, & omnem motum fieri in loco & tempore: ita contrà quis non vel ipso solo intellectu videt istas externas corporum circunstantias, motum, locum, situm, ac tempus, solummodò propter vsus & necessitates huius terrenæ temporariæque vitæ diuinitùs ordinatas ac institutas esse? Scriptura dicit, cœlum cum elementis conflagraturum, & vnà cum terra transiturum: quibus sublatis, vbi tandem remanebunt locus & situs? Dicit apud Deum mille annos tanquam diem vnum, & contrà. Vbi relinquetur in tali nouo seculo temporis commensuratio? Quare iam duæ primariæ voces sublatæ sunt in altero seculo, de quibus maximè litigatur in hoc sacramento, locus scilicet, & tempus, quasi repugnet corpus Christi esse sine loco, & simul tempore pluribus in locis extare. Motus, situs & tempus vitæ corruptibilis commodis destinantur. At in altera vita nec tempore alternabimur, nec locis indigebimus, nec physicos motus habebimus, sed teste Christo, sicut Angeli, quasi incorporei viuemus & agemus. Fortè igitur nō ineptè putabitur, quòd in altera vita amotis physicorū corporum externis circunstantiis, motu inquam, situ, loco, ac tempore, quas etiam Physici iudicant esse corporibus extraneas, omnis mensura motus, quietis, vel durationis, erit vnum tempus, vel potius nullum, omniáque præterita, præsentia, ac futura, erunt illic nobis præsentia. Hìc etiam sublata prorsus physica localitate, omnis locus fiet vnus, vel potius nullus, omniáque propinqua vel longinqua erunt nobis perinde proxima, sicut & nos illis. Cum his pulchrè conuenit Theologicum axioma, quòd in altera vita omnes perinde proximi Christo in illo cœlesti conuiuio assidebimus, eiúsque præsentia & familiaritate suauissimè fruemur, ac beabimur. At si localitas illa in altera vita adeò necessariò valeret, vt Aduersarij volunt, tum profectò in tam infinita multitudine beatorum plurimi per innumera miliaria procul à Christo abesse & procul habitare cogerentur. Nec eò afferimus ista, quòd asseramus beatorum corpora in altera

Cal. in vlt. admonit. ad Vvestphal.

Circa corpus Christi omnes naturæ proprietates non debent exigi.

Ambros. cap. 9. de his qui initiant. mysteriis.

Etiam corpora nostra in alio seculo mutant proprietates suas de loco, motu, & tempore.

vita in multis locis eodem tempore futura,vel non futura: multo minus,quòd certò definiamus,qualiſnam localitas aut temporalitas ſit in illa beatorum vita, & ſpiritali regno Dei multóque minus in illa ineffabili maieſtate dexteræ Dei, in qua nunc homo Chriſtus glorioſiſſimè ineffabilitérque regnat. Nec enim iſta omnia à Deo ſunt reuelata,ſed in his comprehenſa,quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcendit,quæ præparauit Deus diligentibus ſe,ideò nec ſtupiditati noſtræ ſunt perſcrutabilia. Afferuntur autem,vt etiam à ratione redargui ac refutari cognoſcantur Aduerſarij,dum corpori Chriſti etiam regnanti in cœlo, & in Euchariſtia glorioſè,& nō in fragilitatis humanæ ſtatu ſe exhibenti, ex phyſicorum corporum circunſtantiis veluti fatales quaſdam adamantináſque catenas circumponunt atque iniiciunt,tanquam ſi ſine eis eſſe,aut ab eis liberari omninò non poſſit, nec ab ipſa quidem diuina potentia. Scriptura tollens tempus à conſpectu Dei,ſubiicit mille annos inſtar diei vnius,& viciſſim diem vnum mille annorum inſtar. Sic de loco rectè credetur, quòd milia miliarium coram Chriſto in gloria patris ſint vice vnius palmi, & palmus vnus pro mille paraſangis. Sublata igitur à glorioſo Chriſti corpore iſta terrena ſeruitate,ac neceſſitate locorum, temporum, ſitus & motus,facilè apparet illud omnibus locis & temporibus perinde abſens vel præſens, vicinum & remotum pro ſuo arbitrio eſſe poſſe, vtpotè quod extra iſtas mortales corporis & externas circunſtantias conditione ſua prorſus glorioſa aſcéderit & euolarit,ibíque adſit vbi decreuerit. Nec ex his quiduis fingere intēdimus, declaramus nec in cœlo nec in ſacramento exigendam caducam & temporariam carnis Chriſti proprietatem ac localem. Iam ſi poſtulatur à nobis, quàm latè patêre credamus Dei potentiam, & an ſaltem ab ipſa eximamus quæ in creaturis manifeſtam contradictionem ſenſus communis concipit includere: reſpondemus ne quidem iſta nos excipere, quoniam ſcimus Deum plus poſſe, quàm valeamus intelligere,quo ipſum priuamus,ſi tantum illi permittimus, quæ factu poſſibilia apprehendimus: imò tum demum magnitudinem Dei veneramur,quo magis ad ea quæ nobis apparent impoſſibilia, extendimus. Quocirca diuina virtus non ſolùm poteſt ſupra naturam rerum,ſed ſupra omnem intellectum creatum,quoniam in infinitum excedit vtrumque,vt noſtri docent. Deinde toties monet Tertullianus,quæ ſtulta ſunt mundi, elegiſſe Deū,vt confundat fortia,& quæ eſſe ſapientiæ ducimus, vt non propter abſurditatem nobis apparentem temerè ac ſtatim multa ne fieri queant, extorqueamus de manu Dei. Audi Emiſſenum exponentem, quid ſit credere in Deum omnipotentem. Non cogites (inquit) nec intra te dicas, quomodo, aut quo ordine hoc fieri potuit? Diuina opera non diſcutienda ſunt,ſed credenda. Non te confundat,nec trepidum faciat rerum nouitas, ſed ſufficiat tibi omnipotēs authoritas: ſed ſit pro lance rationis omnipotentia conditoris. Non cauſeris,ſi non ſubiaceat ſenſui tuo ordinationum cœleſtium magnitudo: excedit diuini opificij dignitas humanæ mentis anguſtias. Quid ſibi ſpeciale, quid proprium reſeruaret incomprehenſibilis illa maieſtas, ſi ſemper comprehendere poſſit ſapientia hominum altitudinem cœleſtium ſecretorum? Quiſquis ergo ille es, qui obſcurorum profunda non fide,ſed curioſitate rimaris, hoc potius inſinua cordi tuo,vt diuinas diſpenſationes quanto difficilius inueſtigare videris, tantò reuerentiùs admireris. Quid haberent ſuperna pretioſum, ſi noſtræ familiariter ſcientiæ ſubiacerent? Et ideò quantò minus capis operis intellectum,tanto magis mirare diſpenſatoris conſilium. Ne dicas,illud poſſibile eſt,illud fieri non poteſt:quia qui te magna credere iuſſit,omnipotens eſt. Diuinis rebus admiratio adhibenda eſt,non credulitas abneganda. In omnipotentem te credere confirmas: ſed ſi de factis eius dubitas, imbecillitatem

Corpus Chriſti eſt in ſacramento modo ſupernaturali & pluſquàm glorioſo.

Quænam ſint eximēda à Dei potentia, & quàm latè pateant.

Biel. lec. 46. in Can. ex Alexādro Hallēſi.

Emiſſen. ho. 1. de ſymbolo.

" cillitatem omnipotentię accusas. Propterea purioribus illis temporibus ne quidem Christiani Philosophi assentiebantur facta infecta à Deo reddi non posse. Magnetes enim ante tempora Constantini Magni, Græcus author, contra quendam reprehensorem noui Testamenti, libro quarto ad Theosthenem scripsit in hanc sen-" tentiam: Nihil est quod non posset efficere diuina natura, vt idem esse solem & nu-" bem, item quæ præterierint non esse præterita, & facta infecta: quomodo autem & " quando, neque explicari neque comprehendi posse. Cùm itaque Deus possit effi-" cere, non tamen efficit quatenus potest, sed quatenus vult: vult autem quæ conue-" niunt, cōueniunt quæ decent, decent verò ἅπερ ἀκόλουθα id est, quæ apta sunt & cohęrentia, rei scilicet quam vult & instituit, ac se velle declarat. Ita Tertullianus numquam adducitur, vt quicquam Dei potestati subducat, quantumuis incredibile vel absurdum, sed ad voluntatem potestatis efficientiam refert. Rectè igitur aliqua repugnantia & contradictoria à Dei voluntate excipi conuenit, sed non à Dei potestate, à qua scriptura nihil excipit, nisi quod impotentiam in Deo monstrat: numquam verò illi opponit vel subtrahit quicquam rerum proprietati & naturæ minimè cohærens & aduersum: imò quoties contrarietates ex creaturis profert in medium, toties materiam esse significat, circa quam Dei virtus se ostendat & exerat. Postea Augustinus, Hieronymus, & maximè quidam ex nostris Scholasticis non sunt veriti quædam in creaturis pugnantia etiam à Dei potestate præscindere, sed tantùm in his locum habent, quæ impotentiam in Deo coarguerent si fierent, & tātùm quatenus coarguerent: vt non esse præterita, & facta infecta reddere. Non caret Deus potestate obliuionis in præterita, sicut putauit Plinius: Nam potest obliuionem in ipsas creaturas de præteritis inducere: sed nō ea abolere, vt numquam fuerint, nec in suum intellectum de ipsis obliuionem inducere posset sine mutatione in se, & intellectu suo, atque ita seipsum negaret. Eo pacto de omnibus factis, si fierent infecta, accideret. Et virginem potest in pristinam integritatem restituere: sed vt præteritum factum corruptionis non fuerit, delere Deus nescit sine sui mutatione, cui obnoxius non est. Verè itaque Magnetes scripsit Deum posse ista abolere, & præteritorum omnem memoriam atque omne vestigium in creaturis tollere: sed quoad se nec præterita reuocaret, vt nihil monimenti de ipsis in illo remaneat. Nam hoc vno priuatur Deus, quia sine sui mutatione non faceret: ob ídque Augustinus atque alij benè admiserunt esse illa impossibilia, quia sine impotētia in Deo ipso non peragerentur. Quod bis decem non sint viginti, atque alia quæ affirmantur esse, vt sunt in sensu composito, sicut loquimur in scholis, id est, quandiu ita habent, non est situm in Deo negationem affirmationi oppositam veram reddere: quia mentiri posse, & aliter affirmare quàm res ferat, est impotentiæ: sed quemadmodum Deus initio statum & ordinem illum ita fixit, vt aliter figere potuerit, sic quocunque tempore decreuerit, suarum est virium illum immutare, & in quemcunque voluerit transformare. A nobis verò aliter vix potest concipi, quia non assueuimus res aliter quàm norimus & extent, animo assequi: nec si Deus mutauerit, ideò mutabitur in se, quia quin ita extiterint in præteritum, non tollit: cui etiam licet permittęrę, vt ita permaneant quandiu placuerit, sed potestatem à se nō abdicauit aliter constituendi: alioqui abbreuiasset & exinanisset manum suam, qua si vtitur, & diuersa & contraria, & quocunque modo pugnantia circa rem eandem ipsi fas est operari: quæ si manet vt prius erat, verè ita esse dicetur, & nihilominus alia esse affirmabitur, quocunque genere oppositionis alia facta fuerit à Deo, nec indè impotētiam reflectes in Deum, siue mutationis, siue mendacij. Non enim si rem aboleat, abolet ipsam aliquando extitisse, nec si eadem manente aliam præ-

Citat Turrianus in Antapologetico de residentia Pastorum.

Ne quidē primi Christiani audebant excipere à Dei potētia, quæ cōtradictionem implicant.

Tertull. de baptismo.

ſtiterit, negatur eſſe id quod manſit, ſed vna prædicatur alia eſſe, vti facta eſt alia: & quamuis tum videantur de eadem re pronuntiari affirmatio & negatio, non tamen enuntiantur ſub vna & eadem rei conditione & ratione, ſed ſub diuerſa, vel etiam contraria, quæ ſalua priore, vel abolita, ſubeſt poteſtati diuinæ. Illo pacto Deus aſino contrarias proprietates, & eſſentiales differentias in genere animantis manente aſino impreſſit, cùm ipſum hominis voce loqui fecit, & hominis proprietate affecit. Sic eidem aquæ in ſacrificio Heliæ frigiditatem & ardorem, humiditatẽ & ſiccitatem, aqueam & igneam qualitatem indidit, ſicut & igni Babylonico, vt pueros refrigeraret, & carnifices exureret: quorum ſi vnum ex inhærente vi operatus eſt ignis, vtique & alterum, quoniam ſcriptura vtrunque eodem modo igni tribuit. Sic ſolis interno, ac tantum non eſſentiali lumini, tenebras copulauit. De his preclare ſcribit Ceſarius Nanzianzeni frater. In Deo quieſcat illud quomodo. Vox Domini perrumpentis flammam ignis inquit Dauid. Ad hũc enim modum in rubo deſerti in fornace Babylonis, & in Helia vate aſcendente in cœlum aliiſque prodigiis, edacem vim ignis diuinum mandatum reſecat, ſeparans ea que apud nos inſeparabilia ſunt & innuẽs futuri iudicij integritatem, vbi illuminatio quidem ignis æterni iuſtis tribuetur, inflãmatio autem aduerſariis. Sic in eodem ſubiecto Deum & hominem, Deum & creaturam collocauit, rem ſanè in natura ex lege contrariorum omnium maximè impoſſibilem, vt annotauit Clemens in definitionibus, quas Anaſtaſius Antiochenus collegit. Nihil ergo ſana doctrina definit impoſſibile Deo circa creaturas, niſi quod ex per ſe notis aſcendit ad impotentiam internam Deo, & tantum quatenus aſcendit. Quantumcunque ergo vrgeas cõtradictoria, aut alia quæcunque oppoſita in creaturis, niſi ea facere vel pronuntiare repugnauerit expreſſè perfectioni, quæ in Deo eſſe natura duce & per ſcipturas cognoſcitur, non excipiemus à Dei potentia: & vbicunque à piis ſcriptum fuit excipi, quæ contradictionem implicarent, ſi reuocemus ad veritatis incudem, non niſi de tali contradictione intelligi decet. Quantum ad exiſtentiam corporis Dominici in Euchariſtia, pugnantes impoſturas de nobis fabricant Aduerſarij. Deteſtantur aliquando doctrinam noſtram, quaſi corporaliter reponamus illic corpus Chriſti, & localiter includamus in pane, cùm tamen contrà inſectentur nos, quòd panem tollamus ab Euchariſtia, & ipſum corpus pluribus locis ſpargamus. Si panem eliminamus, & tot locis adeſſe corpus illud docemus, certè nec pane, nec vno loco, tanquam aliquo carcere ipſum coërcemus, nec corporali modo Euchariſtiæ alligamus. Quantum nobis falſò tantum verè Aduerſariis imputari debet, quod corporaliter & localiter Chriſti corpus, ſiue in cœlo, ſiue in Cœna, ſiue in ſeipſis, ſiue vbicunque cõſtituerint, includant, quoniam non alium modum quo exiſtat, ne quidem per Dei poteſtatem agnoſcunt. Rurſum vbi noſtram fidem apertiùs perſpexerint, de duobus quaſi contrariis nos accuſant, quòd corpus ipſum ſine loco extare fingamus, & tamen idem tot in locis altarium noſtrorum & Euchariſtiarum defigamus, de eodémque corpore planè contradictoria aſſeueremus, vt quod ſubſiſtat in loco naturaliter, veluti in cœlo, & non ſubſiſtat, quemadmodum in Euchariſtia. Principiò fidem Catholicam paucis explicemus, Aduerſariorum tela contra eandem poſtea depulſuri. Quoniam voluntas Dei de ipſa Euchariſtia ſit nobis comperta potiſſimùm ex inſtitutionis verbis, quæ habent, *Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur, Hic ſanguis noui Teſtamenti qui effunditur pro vobis in remiſſionem peccatorum, Hoc facite in meam commemorationem*, Eccleſia à tempore Apoſtolorũ per Spiritum ſanctum illuſtrata perpendit, quænam eſſent ad hanc voluntatem Chriſti, & ſcripturam voluntatis indicem, τὰ ἀκόλουθα ſiue cohærentia. Ex ſenſu vidit formam panis & vini

Dei potentia etiam in eodem ſubiecto cõtraria poteſt conſeruare.

Dial.1.

Pugnantes impoſturas Aduerſarij de fide Catholica circa Euchariſtiam fingunt.

Doctrina Catholica de modo quo corpus Chriſti in Euchariſtia exiſtit.

vini manere, & tamen quod in ipsis esset & daretur, non significari à Christo panis esse substantiam vel vini, sed corpus suum & sanguinem: ideò eam mutationem factam à Christo credidit, vt vbi antea panis ac vini substantia præcesserat, succederet corporis & sanguinis substantia, & eo modo quo prior substantia existebat ibi. Is autem modus cognoscitur esse nõ localis, nec corporeus: si quidem tales ex quãtitate pendent, non ex ipsa in se substantia, quæ proprio modo continetur sub sua quantitate, eáque existendi ratio dicitur per modum substantię, quo substantia nõ diuiditur nec scinditur ad partitionem & rationem suæ quantitatis, & aliorum accidentium, ita tamen ipsis substat, vt sub ipsis verè contineatur. Ad hanc rerũ cum voluntate diuina cohærentiam conuenienter Ecclesia iudicauit, per transsubstantiationem panis & vini in corpus & sanguinem Christi, seu corporis ac sanguinis substantiam, cum sua quantitate, & aliis insitis accidentibus, adesse sacramento: ac ne præsentiam illam pro assistentia sola ad sacramentum quisquam acciperet, sicut quandoque Aduersarij videntur capere, quasi sufficiat recipi corpus & sanguinem opera Spiritus sancti, quando & vbi recipitur forma panis & vini, nec sit necesse corpus & sanguinem subesse speciebus, sed solùm ipsis assistere, Ecclesia vt huic errori & aliis occurreret, & exprimeret corpus & sanguinem vicem & locum substãtiæ panis & vini subire quoad præsentiam, in Concilio Lateranensi pronuntiauit corpus & sanguinem in sacramento sub speciebus panis & vini contineri, vt præsentiam significaret aliam esse quàm assistentiam, & talem esse, qualis antecesserat in substantia panis & vini, quæ continebatur ac verè suberat speciebus & accidentibus, non localiter nec corporaliter, sed per modum substantiæ, quæ non per se diuiditur nec extenditur, sed impartibiliter suo modo proprio sub suis accidentibus extat & continetur. Quoniam tamen ἀκόλουθον seu rei cohærentia cum voluntate diuina de institutione Eucharistiæ, quæ promulgat, *Hoc facite in meam commemorationem*, non patitur ita corpus & sanguinem sub vna Eucharistia contineri, vt alibi non sit: per illam institutionem volũtas diuina declarat, in aliis Eucharistiis eodem modo esse oportere, vbicunque ritè fuerint cõfectæ, quo inerat sub ea quam Christus confecerat. Ideò credimus in pluribus sacramentis Christi corpus & sanguinem adesse, & contineri, sed non comprehendi: quod verbum abhorret Ecclesia, nisi sanè intelligatur, & ab eo consultò abstinuit Concilium Lateranense, ac mitius quod est contineri, applicauit, ne in vllo sacramento putetur corpus Christi & sanguis concludi. Quemadmodum autem in nullo sacramento corpus Christi & sanguis continentur modo naturalis corporis per suam quantitatem in loco, ita nec in pluribus sacramentis habentur, tanquam in pluribus locis, quoniam non subiacent ipsis per quantitatem quam afficit locus, sed per substantiam, quæ nec loco nec quantitate in se commensuratur. Attamen quoniam sacramentum per formam panis & vini est in loco, & in pluribus locis celebratur, & capitur, non recusamus corpus & sanguinem Christi per præsentiam & assistentiam, non tamen vt ita loquar, per continentiam & comprehensionem, siue in vno, siue in multis locis esse, modò non intelligantur ibi capi per circumscriptionem vel definitionem, vel aliam quamcunque loci limitationem, vel alio quocunque modo physico & naturali, quo corpora vel creaturæ aliæ certis locis deputantur & definiuntur. Sicut ergo voluntas diuina opus singulare peragit in Eucharistia, ita operis existentia per ἀκολουθίαν illam & cohærentiam singularis est, nec inuenit parem in tota vniuersitate: ob ídque à nostris dicitur in sacramento contineri, nec definitiuè, nec circũscriptiuè, nec localiter, nec vllo aliò nominato modo, sed ineffabili, & huic sacramento proprio, ad quem propius accedit existere per modum substantiæ, si nihil de aliis

Quomodo cõcedi possit corpus Christi in sacramento esse in pluribus locis.

Thom. 3. part. qu. 76. art. 5. opusc. ij. art. 33. et opusc. 59. cap. 3. Dom. à Soto in 4. distinct. 10. q. 1. art. 5.

Existentia corporis Christi in sacramẽto singularis est.

modis admiſceas. Nec Pontifices, nec Scholaſtici Doctores commenti ſunt eam præſentiæ conuenientiam cum voluntate Chriſti inſtituentis Euchariſtiam: ſed à primis Chriſtianis didicerunt, qui per omnipotentiam Dei panem mutari in ſubſtantiam carnis Chriſti iuxta verbum ſuum interpretantur, ita vt ad illam omnipotentiam confugiant, non pro participatione ſola carnis, ſed antea pro præſentia carnis illius, quemadmodum recitauimus in ſecunda Repetitione & libro primo de tranſſubſtantialitate: modum inſuper explicant à Chriſto enarratum, vbi dixit, Caro non prodeſt quicquam, ſpiritus eſt qui viuificat: vt modo diuino ac ſpiritali corpus Chriſti inſit, non vbique, ſed vbicunque Euchariſtia conflabitur, quoniam caro illa non ſit communis, nec ad naturales rationes & modos expendenda, ſed pro capacitate diuinitatis carni inſitæ, quæ ipſi ſupra naturam multa impartitur, Idcircò vetant ſenſus aut naturales rationes hîc adhiberi, ſed virtutem Dei, & diuinitatis ſpiritalem modum. Corpus hîc adeſſe prædicant impartibiliter, nec corruptioni, nec diuiſioni, nec extenſioni pro ratione ſpecierum ſubiectum, quod verè eſt per modum ſubſtantiæ ibi ſubſiſtere. Hæc petenda ex quinta & ſexta Repetition. Epiphanius ex omnipotentia proficiſci ſcribit, vt humanum corpus Chriſti ſub rotúda atque exili panis forma degat. Ex eadem Auguſtinus tradit, Chriſtum ſub tantilla panis effigie oculis mortalium apparere voluiſſe, ſicut per omnipotētiam alias figuras olim, quibus appareret, efformauit. Ambroſius, Chryſoſtomus, & alij ad eandem omnipotentiam referunt, quòd vnicum corpus Chriſti, cùm in rerum natura ſtet, attamen tot in locis plenum & integrum verſetur & poſſideatur: id quod remittimus ad propriam ea de re diſputationem. Quid igitur noui vel Papatus vel Schola de exiſtendi modo excogitauit, niſi quòd planius ac fuſius, ac fortaſſè etiam nimis naturaliter ſtuduerunt plerique decidere & propalare, quod Chriſtiana fides & Eccleſia reuerentiùs olim ac parciùs promebat. Liceat modò aures præbere blaſphemiis & nugis, quibus aduerſarij, tanquam canes, ſanctum Domini adlatrant. Ex confeſſione naturalis corporis in Euchariſtia, inferunt requiri omnes talis corporis proprietates, ſaltem eſſentiales, & ſine quibus animo comprehendi nequit corpus eſſe: in quibus amplificant quātitatibus ac dimenſionibus ſibi debitis pręditum eſſe, & occupare locum ſuæ magnitudini æqualem, qui ſi deſit, vnà continuò corpus eſſe deſinere, ac ſpiritum fieri, ſecundum authoritatem Auguſtini, Tolle ſpatia corporibus, & non erunt: imò nec fore creaturam addunt, niſi definiatur aliqua capacitate loci, ita vt ne quidem in Dei ditione ponant, vt corpus condat, vel in rerum natura fulciat ſine iuſto loco, vel in variis locis ſimul conſeruet. Præter allata, quibus carnem intercidere putauit Caluinus, ſi ſua quantitate & loco exueretur, ipſe in ſecunda Defenſione ait: ἄτοπον, id eſt eſſe in non loco, nec locale dicere corpus, quod ſemel induit filius Dei, & quod ſemel crucifixum in gloriam cœleſtem extulit, id verò prorſus eſt ἄτοπον, id eſt abſurdiſſimum. Adeò verò οὐσιώδες & eſſentiale Beza exiſtimat, vt omne corpus comprehendatur certo in loco, & concludat: Audis, Heshuſſi, tantum valere hanc concluſionem, Corpus eſt, ergo eſt in loco, & circumſcriptum, vt ne diuina quidem natura excipienda fuerit, ſi corporea eſſet. In his multa ſunt, quæ meritò reprehendamus. Imprimis forma argumentandi periculoſa eſt, & quæ Saducæorum hæreſin atque alias Marcionis, Manichæorum & Origeniſtarum de carne Chriſti, & corporum reſurrectione, ac totum Chriſtianiſmū funditùs euertit, cùm fidem & Dei omnipotentiam ad naturæ corporeæ leges aſtringat. Nam ex poſita veræ carnis reſurrectione, per accidentia quę carnem humanam conſequuntur naturaliter Saducei deridebant reſurrectionem. Quoniam naturam carnis comitatur ſexuum

Epiphan. in Ancorato.
Aug. lib. 3. de Trinitate. ca. 4.
Quæ cōtra Dei omnipotentiā Aduerſarij obiiciant circa exiſtentiā corporū in Euchariſtia.
Beza dial. 2. in Heshuſſ.
Eſſe in loco adæquato putant eſſentiale corpori.
Argumentum à proprietatibus naturalibus commune omnibus hæreticis.

diuersitas, & maris cum fœmina copulatio, ex absurdo vnius mulieris cum septem fratribus connubio, quasi dirimi & auferri ab excitatis corporibus hoc accidens nequiret, vrgebāt insanam atque impuram fore resurrectionem, ac proinde potius nullā. Ex ea quam putabant ad substantiam corporis, accidentium sequelam, Philosophi, Marcionitæ & Origenistæ, subsannabant vt delirium eiusdem carnis reparationem, & in cœlum futuram translationem, quia cogitatione non valerent assequi sine his quas natura fert constitutionibus & actionibus. Narrat Augustinus nonnullos olim contendisse Christi corpus post ascensionem adhuc manere corruptioni obnoxium ex corporearum qualitatum consequentia. Ibi sanè nostrorum Aduersariorum describit argumentum, & vnde nascatur, & quid ei respondendū, monet. Ex consuetudine (inquit) rerum expertarum inexperta opera diuina infirmitas metitur humana, & argutulè se garrire arbitratur, cū dixit, Si caro est, & sanguis est: si sanguis, & cæteri humores: si cæteri humores, ergo & corruptio. Eodem modo diceret, Si flamma est, & ardet: si ardet, vrit: ergo virorum triū ab impio Rege in fornacem missorum corpora incēdit. Si autem hoc in tribus viris miraculum factū est, non dubitat quisquis de diuinis operibus rectè sapit, cur non creditur, qui fecit illa corpora, non posse igne corrumpi, fecisse illud corpus nec igne, nec fame, nec morbo, nec senio, nec vlla alia vi corruptibile. Valet vtique diuina potentia de ista visibili atque tractabili natura corporum quibusdam manentibus auferre quas voluerit qualitates. Quinetiam Apostoli eodem argumento quo Aduersarij, desiisse corpus Christi, atque in spiritum totum conuersum, ex corporalium proprietatum defectione existimabant, quoniam Christus non more nec modo corporum, sed spirituum, ianuis clausis ad ipsos irrepsisset. Ita cùm Christus incederet super aquas, & nō mergeretur, sciebant discipuli corpus illud per omnia fratribus simile absque peccato: sed quia videbant ipsum super mare ambulare, dicebant esse phantasma, eò quòd non esset idioma corporis humani ingredi super aquas, & non mergi. Aduersarij igitur æmulantur & rationem, & conclusionem omnium errantium circa corpus Christi: quasi spiritus fiat, vel phantasma, si naturales corporis effectiones in eo interciderint: quódque vociferantur sibi fas esse & licitum cum Christo, Angelis & Patribus ex humanorum corporum consecutionibus ratiocinari, idem ab omnibus errantibus dici potuit, sed quatenus valere debeat, postea videbitur. Aduersarij insuper malè nouerunt distinguere essentiales proprietates ab accidentalibus circa corpora naturalia. Illæ substantiam corporum naturalium constituunt, quibus sublatis ipsa interit substantia: cuiusmodi ad humanū corpus pertinere, Philosophia & Christus ipse asserūt, cōstare carne, ossibus & neruis. Ita enim Christus secernit corpus humanum à spiritu, quia spiritus carnē & ossa nō habet. Si quis ista demat, naturam humani corporis vel mutilat, vel penitùs abolet, vti faciunt Aduersarij, cùm se recipere somniāt nescio quam substātiam corporis & sanguinis Christi, atque se ali ex ea, quæ nihil cōtineat de vera carne & sanguine manentibus in cœlo, nec propiùs nobis admotis. Accidētales vocamus, quæ sicut adesse corpori humano queunt, ita & abesse, salua perstante substātia, vt est esurire, sitire, moueri loco sursum vel deorsum. In his locū aliquem occupare seu replere reponimus, ídque docemur à Philosophia & à scripturis. Nam sana Philosophia suppeditat aliud esse corpus physicum ac substantiale, aliud quātitatis & Mathematicum: alioqui vna & eadem res esset substantia & accidens, quia essentia corporis physici substantia est, contrà quātitas omnis de sua essentia accidēs est, nec potest esse de essentia corporis physici, quod substantia est: quoniam accidentia non censentur de essentia substantię, ne dicantur esse idem substātia & accidens,

Matth.22.

Aug. ep.146.

Luc.24.
Matth.7.& 14.

De proprietatibus essentialib. et accidentibus corporum humanorum.

Aduersarij propriè abolēt corporis Christi substātiam.

Dom. à Soto. lib.4. dist.10. q.2. art.2.
Esse in loco nō est de essentialibus corporū naturalium.

quæ toto genere summo discrepant. Sit ita, respondent Aduersarij, vt corpus physicum intelligatur esse substantia sine quantitate, non tamen cogitari potest esse substantia corporea, sine corpore & quantitate. Falsum, quoniam nihil ingreditur essentiam substantiæ, quod non sit substantia: & sicut substantia incorporea constituitur per differentiam & proprietatem substantialem, eodem modo & corporea, quæ non per quãtitatem, aut quantitatis corpus discernitur ac primùm differt à substantia incorporea: sed per materiam substantialem capacem quantitatis, & aptam ad eam recipiendam, atque ita etiam sine quantitate discrepat ab Angelis, & anima nostra atque alia substantia incorporea, quòd corporea materialis sit, nata ad excipiendam quantitatem, incorporea verò minimè. Regerunt Aduersarij saltem nusquam in rerum natura conspici, aut extare posse substantiã corpoream sine quãtitate. Quamuis non desint ex nostris Scholasticis, qui etiam de facto tuentur corpus sine quantitate in altaris sacramento collocari, nec sit contrarium clarè definitũ à scriptura & ab Ecclesia, tamen quoniam asseritur verè corpus Christi esse in sacramento, quod in cruce pependit pro nobis, conuenit, vt hîc adsit quicquid ei naturaliter cohærebat in illo statu, & in eo quo est in cœlo, licet nõ sit necesse vt eo modo insit quo inerat, cùm sufficiat nihil rei deesse. Idcircò demus quod postulãt Aduersarij, nusquam Christi corpus superesse, nisi affectum quantitate, negamus nihilominus ex recta Philosophia sequi, vt propter quantitatem necessariò occupet locum. Scimus nec huic consequentiæ suos ex nostris deesse defensores, sed contentionis quam veritatis amantiores, Verùm si substantia corporea propter quantitatem non suo modo in loco habitat, sed per eam suscipit extensionem, & situm in ordine ad locum, cur vicissim, si quantitas est alicubi, non ratione sui, sed per substantiam, vt est in ipso sacramento per Dei omnipotentiam, non manebit in loco per modum substantiæ, sine loci occupatione, quemadmodum contrà substantia præter suam naturam per quantitatem communiter loco partibiliter commensuratur, & per partes implet locum? Deinde tametsi nonnulli tanquam ex quantitatis definitione per Aristotelem, & per naturalis Philosophiæ principia existiment essentiale corpori quanto & mathematico habere situm in continuo, & commensurari loco, tamen primum cœlum conuincit non id esse intrinsecum corpori quanto, nec quantitati, quoniam consentione omnium Philosophorum non ambitur loco vllo. Hoc etiam ratio demonstrat. Nam nullius rei actio & functio est de eius essentia, præterquàm in Deo, cuius nulla alia causa reddi potest, quàm quòd infinitus sit: ex quo ritè colligitur, nullius rei finitæ essentiam esse eius actionem & functionem. At occupare locum est actio quantitatis, ac peculiaris functio, qua seruit substantiæ, vt omnium accidentium ministerium substantiæ impenditur. Qualitatis est modificare substantiam, quantitatis, partes extendere. Insuper ordo quantitatis ad se ipsam, est proprietas eius essentialis & inseparabilis. Ordo ad locum & situm, est illi accidens etiam separabile, vt paulò pòst de multis corporibus intelligetur. At (inquiunt) de essentia cuiusque quantitatis finitæ est habere certam quandam mensuram & extensionem, per quam differat ab aliis speciebus quantitatis: ergo ad essentiam eius pertinet implere locum pro sua extensione: alioqui contradictio orietur, vt quantitas quinque palmorum, vnius palmi loco contineretur. Respondemus essentiam quantitatis ferre, vt ordinem & partium extensionem requirat ad seipsam, sed non vt locum extrinsecum repleat, qui ipsi accidens est, & alterius categoriæ quàm ipsius quantitatis: si tamen replere locum contigerit, non poterit maior quantitas minorem occupare, quia locum occupat secundum naturam loci, quæ est vt occupetur & repleatur, non autem

Dom. à Soto in quartum Sentent. dist. 10. q. 10. art. 4.

Etiam corpori naturali quanto non est necessaria loci amplitudo.

Dom. à Soto, vti suprà.

A Soto ibid. citat authores.

Quantitati nõ est essentiale occupare locũ.

Quid sit essentiale quãtitati.

autem in eo consistit quantitatis essentia vt locum impleat. Itaque etiamsi maneat quantitas corporis Christi in sacramento, non tamen necessariò locum detinet, nec per ipsam corpus Christi secundum sinceram Philosophiam. Quid ergo (aiunt) sublata quantitate & loco cōcipiemus esse corpus quàm spiritum, imò quàm Deum, cùm omnis creatura in eo differat à Deo, quòd hic nullo loco capiatur, creatura verò aliquo. Hîc ex ambiguitate præstigiantur. Accipitur enim locus pro spatio adæquante & ambiente rem præsentem & in eo existentem, in hócque sensu ponitur à nobis, cùm affirmamus non solùm Deum, sed nec spiritus, nec aliqua corpora circunscribi loco. Aliàs locus sumitur pro rei præsentia & assistentia alicubi, siue res comprehendatur in loco vero, siue angustior, siue amplior & latior sit. Quo in significatu dicimus Deum præsentem omni loco, & nullam creaturam carere suo loco. Si enim extat alicubi extet necesse est. Corpus, vt creatura sit, & substantia corporea, non Deus vel spiritus, non eget quantitate, nec quantitatis functione ad mensuram loci: satis habet ex intrinseca sua substantia corporea definita & limitata, atque ex adiuncta sibi quantitate, vt coarctetur, atque hęc quidem positionem partium facit & ordinem, non autem ad extrinsecum loci spatium necessariam extensionem: nec sine ista corpus Deus erit, quia sine ipsa finitum est substantia materiali, quantitatis finitæ accidente, & præsentia ad certam loci latitudinem: nec spiritus quoque euadet, quia substantia est materialis & corporea, atque apta ad recipiendam quantitatem, qua etiam affici potest sine loco. Christus sanè declarauit contra Apostolos & Aduersarios occupationem loci non esse de corporis naturalis & humani substantia, nec si loco destituatur, propterea redire in spiritum. Cùm enim Apostoli colligerent cum Aduersariis, ex defectione proprietatis localis, quæ spatium loci desideraret ad motum & ad transitum de loco in locum, non esse verum corpus, quod coram ipsis appareret, sed spiritum, increpat illos Christus, nec ad distinctionem spiritus & corporis humani ponit loci mēsuram, sed carnem & ossa. Quinetiam scriptura ipsa discrimē inter corpora naturalia, nō ex quantitate vel ex loco solet præscribere. Quando enim Apostolus satisfacit quęstioni de natura corporum quæ resurgent, respondet, Deum dare seminibus corpus sicut vult, & vnicuique seminum proprium corpus, nec omnem carnem esse eandē carnem, sed aliam hominum, aliam piscium, aliam volucrium, & alia esse corpora cœlestia, alia terrestria. Quamuis ista omnia corpora sint in loco, & dimensiones gerant, non tamen differentia prima & essentialis penes ea hîc describitur ab Apostolo, sed penes substantialia, quæ varias qualitates postea induunt, atque alia accidentia, quomodo etiam Clemens Alexandrinus, Origenes & Augustinus meminerunt corporum naturam expendendam esse: nec si quantitas corporis humani, & locus applicetur alteri naturæ, vt Angelo, vel carni piscium, vt de Tritonibus, & de ea quę desinit in piscem mulier formosa supernè, traditur: propterea vera erunt corpora humana, & vera caro humana, quæ cum hominibus resurget: nec cōtrà, si vera caro humana & substātialis perdiderit propriam quantitatem, quæ ordinē digerit inter partes humani corporis, & loci mensurā atque alia accidentia, ideò statim non erit caro humana, quæ reparata excitabitur cum aliis, vel quicquam peribit de eius substantia, sicut constat de mōstris, quæ in similitudinē quadrupedum & aliarū rerum nascuntur de mulieribus. Non igitur ex quātitate vlla, vel loco, vel accidētibus substātia corporum naturaliū pendet, vel discriminatur, nec in eorū essentia æstimātur. Nihilominus iterū demus quod placet Aduersariis, naturaliter nusquā corpus extare sine quāto & sine iusto loci interstitio: ne quidē, vt arbitror, sana Philosophia naturæ authori adimeret potestatem liberandi corpus ab hac seruitute & captiuitate,

Locus dupliciter accipitur.

Corpus non est spiritus, sine quantitate vel loco.

Luc. 24.

1. Cor. 15.

Aug. lib. 11. de ciuit. ca. 23. Orig. to. 14. in Ioann. Clem. Alex. lib. 5. stromat.

Ex quantitate humani corporis nō infertur substantia eius corporea nec contrà.

multò verò minus fides & scriptura. Plato diuinam voluntatem rerum naturam esse definit, & ratio eò nos ducit, vt nefas sit Deo obmutire, Cur me fecisti sic, aut, Cur me nunc aliter quàm priùs fingis? An non habet potestatem figulus luti efformandi vas aliquod insolitis modis & figuris, salua eius substantia? Cùm ergo ea sit rerum natura, quam Deus esse voluerit, cur si se velle verbo exposuit, vt corpus aliquod non commensuretur loci spatio, Philosophia vera ex rerum assueto ordine obluctabitur? Scit posterius à priori, & accidens quodcunque, si non naturaliter, saltem per superiorem potestatem à substantia diuelli posse, & interea integram & incolumem eadem potestate manere illam substantiam. Scit quæ concipere potest humanus animus sine contradictione saltē Deo non reputanda impossibilia. Itaque cùm ex disputatis liceat nobis apprehendere corpus sine quantitate & loco, & quantitatem sine loco, cur non quoque ratio dictabit ita à Deo fieri posse? Fides verò & scriptura clamant apud Tertullianum: Quid naturam aduersus Dominum suum temerè defendis? legem eius aduersus gratiā impiè asseris: quasi Domino non liceat & mutare, & sine lege seruare. Quomodo ergo legimus, Quæ impossibilia apud homines, possibilia apud Deum: &, Stulta mundi elegit Deus, vt mundi sapientiam confundat? Babylonij ignes, Ionas deuoratus à bestia, Enoch & Helias translati, aliáque de scripturis omnia, figuræ nostræ fuerunt. Apostolo authore, vt Dominum potentiorem omni corporum lege credamus. Atque vt paulò antè citabamus ex Augustino, sicut non fuit impossibile Deo quas voluit instituere naturas, sic ei non est impossibile in quicquid voluerit, quas instituit, mutare, & valet diuina potentia de ista visibili ac tractabili natura corporum aufferre quas voluerit qualitates. Fides insuper experta de scripturis Deum longè grauiora ac difficiliora operatum, quomodo non libenter sibi persuadebit, minora ac difficiliora ab eodem perfici posse? Tam certè est essentiale corpori compingi ex materia, quàm spiritui ex nō materia. Attamen fides credit corpora ex nihilo creata: replere verò locum, non ita essentiale corpori perspicitur, cùm sit accidens. Difficilius est eandem essentiam tribus personis insidere, quàm corpus loco non concludi: quia magis proprium est cuique rei, vt dicatur vna à sua essentia, quàm vt locum impleat per quantitatem. Nam inter essentiam & personam fit vnio & coniunctio, sicut inter partes essentiales, non autem in corpore & loco, sed hîc tanquam inter substantiam & accidens. Idcircò tanto est difficilius vnam essentiam in tribus personis constare, quàm corpus sine loco: quanto asperius est diuellere quod est de essentia, quàm quod est accidens, à substantia? Adhæc longè incredibilius iudicari debet, substantiam non per se extare, sed in alio subiecto hærere, quàm quantitatem non ambiri loco: quandoquidem magis proprium inuenitur substantiæ per se consistere, quàm quantitati circunscribi loco, cùm prius ingrediatur definitionem substantiæ, & quia primus actus eius est per se stare. Locus verò non adhibetur in quantitatis definitione, nec de ipsius primo actu est. Sed in Christo substantia humana non per se extitit, cùm sustentaretur à supposito diuino filij Dei, sicut fides credit, quamuis expressis syllabis & literis scriptura non habeat, sed solùm per ἀκολυθιάν quandam & consecutionem inferatur: ideò fides potius inclinatur ad assentiendum corpus sine loco stare, cùm pluribus ac clarioribus scripturis asseueretur, & rationi propius accedat. Æquè naturæ repugnat spiritum alligari loco, à quo nequeat se expedire, & pati à corpore, quàm corpus solui loco. Nam tam competit spiritui liberum esse à corpore & loco, quàm corpori huic seruire. Attamen in inferno Deus de facto spiritum loco coercet: quod Augustinus Philosophis pro Deo contra naturam obiicit. Quin etiam igni intimiùs ingene-

Etiamsi naturaliter corpus non posset extare sine loco, tamen Deus potest id illi dare secundum veram Philosophiam.

Tertull. De resurr. carnis.

Fides facilè credit corpus sine loco à Deo fieri, quoniam credit difficiliora.

ingeneratur ardor, quàm corpori ſitus loci, ac tanto maioris eſt negotij eripere ardorem igni, quàm locum corpori, quanto facultates agendi ſunt vehementiores, & ægriùs adimuntur, quàm patiendi. Nec mens aſſequitur, quod fit, vt corpus perenni incendio conflagret, nec conſumatur: aliáque ferè omnia articulis fidei comprehenſa comperiuntur magis naturæ & rationi contraria, quàm id de quo circa Euchariſtiam aduerſus Chriſti verbum impugnatur. Quod tam eſt ratum & diſpoſitum (vtar verbis Auguſtini) ab authore naturæ cœli & terræ, quemadmodum curſus ordinatiſſimi ſyderum? Quid tam fixis legibus firmatum? Et tamen quando ille voluit, qui ſummo regit imperio quod condidit, ſtella cæteris magnitudine atque ſplendore notiſſima, calorem, colorem, magnitudinem, figuram, & quod eſt mirabilius, ſui curſus ordinem, legémque mutauit, & retrogredi contra naturam coacta fuit. Turbauit profectò Deus tunc quotquot fuerunt canones Aſtrologiæ. An idem Phyſicorum canones turbare non poterit? An lucere ſoli proprietas non eſt interior, quàm locus corpori? Et qui qualitatum proprietates inuertit & elemẽtorum, vt graue manens tendat ſurſum, ſicut corpus in cœlum & aqua ſolidetur, ne graue corpus ipſi immergatur, quantitatum & corporum affectiones itidem non verſabit? Verùm ſcio fruſtrà Caluiniſtis rationem & Dei omnipotentiam occini, niſi priùs de facto conſtiterit, quaſi nihil amplius Deus poſſit, quàm facto comprobarit. Sequamur tamen eos, quibus fugiunt veſtigiis. Ariſtoteles ſanè axioma, cui incumbunt, protulit, Ἅπαν σῶμα ἐν τόπῳ, Omne corpus eſt in loco: nihilominus quoniam nouerat non omnibus corporibus quadrare, ad inferiora & ſenſibilia reſtrinxit. Quamobrem in ſuo axiomate circumſpectiùs quàm citetur ab Aduerſariis, locutus eſt, & ne videretur extendere ad cœleſtia, axioma temperat, atque ita exprimit, ἅπαν αἰσθητὸν τὸ σῶμα, id eſt, Omne corpus cadens ſub ſenſum: vt ſi aliquod ſit, quod viſum atque alios ſenſus effugiat, non ei imponat circumſcriptionis neceſſitatem: Excipit vtique vniuerſitatis machinam, quam totam negat concludi loco, quoniam extra mundum locus deeſt: ob ídque quicquid extra mundum ſtatuitur, ſiue ſpiritus ſit, ſiue corpus, non dubitat Ariſtoteles ambitu loci & circumſcriptione carere. Deus cùm vniuerſum creauit, neceſſariò ipſum in non locum recepit & fundauit, quoniam locus non antecedebat, ac ne quidem concipi poteſt quid ſit locus, niſi inter gradus & capedinem corporum ſeſe mutuò ambientium: quandoquidem nihil aliud eſt quàm circumferentia corporis aliud continentis. Qui non tantùm potuit, ſed re vera fabricauit, atque tot ſeculis fulciuit tantum vniuerſitatis corpus, omnium Philoſophorum & Chriſtianorum aſſenſu, ſine loci ſpatio, cur quæ voluerit corpora etiam ſenſibilia, non abſoluet à loco, & eo modo in rerum natura conſtituet, quo totum vniuerſum de facto conſtituit? Deinde non ſemel Caluinus cum ſcriptura & Eccleſia affirmat, Chriſti corpus degere ſupra atque extra omnes cœlos, vbi nul-
» lus locus occupatur nec inuenitur. De vtroque facto Caluini textus eſt: Su-
» per omnes cœlos perinde eſt, ac ſi diceret Apoſtolus extra mundum hunc
» creatum. Nam cùm dicitur Chriſtus in cœlo eſſe, non ſic accipere debemus,
« quaſi reſideat inter ſphæras, vt ſtellas numeret: ſed illic cœlum ſignificat lo-
» cum ſphæris omnibus ſuperiorem, qui poſt reſurrectionem filio Dei eſt de-
» ſtinatus, non quòd propriè locus ſit extra mundum, ſed quia de regno Dei
» loqui niſi more noſtro non poſſumus. Qui autem indè colligunt Chriſtum
» locorum interuallo non diſtare à nobis, eò quòd valeant idem eminentia ſu-
» pra omnes cœlos, & aſcenſus in cœlum, non animaduertunt, cùm ſupra cœlos,
» vel in cœlis locatur, excludi quicquid eſt circumferentiæ ſub ſole & ſtellis,

Per Ariſtotelẽ non eſt neceſſariũ omne corpus eſſe in loco, & de facto ſunt aliquid ſine loco.

Mundus nõ eſt in loco.

Cal. in ca. 4. ad Epheſ. lib. de conſenſ. & in Acta Apoſt. cap. 1.

Corpus Chriſti eſt non in loco, ſupra cœlos ex-

tra vniuersũ. adeóque sub tota visibilis mundi machina. Hîc apertè profitetur extra cœlum non haberi locum ambientem, atque ibi versari corpus Christi, quod non replet vel occupat locum, sed sine ipso extat. Obiecit hoc Caluino Vuestphalus, & obiectionis meminit ille in secunda defensione, sed non satisfacit. Obiecit Caluinistis Heshussius, vt agnoscit Beza, sed ostendit sibi adeò nihil suppetere quod respondeat, vt solùm dicat non inquirendum de localitate extra omnes cœlos. Cùm volunt, ingenuè fatentur id quod res est, extra cœlos non dari locum. Cùm inde premuntur, vetant inquiri de localitate illa. Non igitur quoque de illa inquirat quæ in sacramento ponitur, quoniam alterius est generis, sicuti & illa, quàm quæ exercetur in rerum vulgari ac tota natura. Ministri Colloquij Parisiensis, ne hærerent cum Caluino & Beza in eodem luto, maluerunt pertinaciùs opinari corpus Christi esse in loco supra omnes cœlos, quoniam scripturę à nomine loci pro illa regione non abhorrent. Verùm si ratio valeret, diuinitas per illam esset in loco propriè dicto, quoniam passim in scriptura loci nominatio ipsi assignatur: sed communis error Aduersariorum est, scripturam propriè interpretari, quando spiritaliter venit intelligenda, & spiritaliter contrà, vbi propriè accipi debet. Locus profectò in scriptura, vt aliæ multæ voces, propriè quandoque vsurpatur, quãdoque metaphoricè, & per similitudinem quandam: priori modo, cùm de corporibus & inferiori mundo agitur pro spatio corpori circuniecto: posteriori, cùm de Deo, Angelis, & beatorum sedibus fit sermo pro designatione & significatione rei præsentis alicubi, siue in mundo, siue extra mundum, vbi locus propriè statui nequit, quoniam in infinitum statuenda essent corpora, quorum inferiora semper egerent superiorum circũferentia pro loco proprio. Sic Aduersarij non se extricabunt suis figmentis à contradictione, quin necesse sit secundum ipsos corpus Christi inuolui certo loco, & tamen ipsum extare in non loco extra cœlos, & quin etiam secundum ipsos ne quidem diuinarum sit virium corpus Christi soluere necessitate loci, & nihilominus supra cœlos omnis loci captiuitate solutum esse. Nos insuper non spoliamus, quod falsò calumniantur Aduersarij, Christum in sacramento quantitate, sed solo existendi modo, cui quantitatem in isto corruptibili & caduco statu, per eámque physica corpora, Deus subiecit, donec immutentur & liberentur à corruptione & infirmitate. Proculdubiò sicut in alio seculo de corporibus seruitutis & corruptionis quantitates vel expellentur, vel in libertatem atque ineffabilem perfectionem emendabuntur, & in sublimiorem statum promouebuntur: ita & quantitates atque accidentia modum induent nouum, omninóque alienum ab eo qui ante pedes iacet: ac sicut nouum cœlum, noua terra, omnísque creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem filiorum gloriæ Dei, ob ídque motus, tempus, locus, aliáque quibus afficiuntur corpora, eãdem, id est, incredibilem & incomprehensibilem mutationem suscipient, vt potius à contrarietate præsentium de singulis sit ratiocinandum ad illorum quæ sperantur veritatem, quàm ex vlla analogia & conuenientia cum his quæ hîc experimur & intuemur. Sic sane Apostolus ipse argumentatur, cùm ait, "Seminatur corpus in corruptione, surget in incorruptione: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget spiritale." Cur non & ita agendum in his quæ Christus instituit, vt nos præpararet ac disponeret ad futurum seculum, & de eo quendam gustum daret, & assuefaceret mentem à sensibus semouere, & ad supernaturalia attollere, vt sunt Christianorum mysteria & sacramenta, ac maximè Eucharistia, de qua dixit vt de altero seculo nos commonefaceret, "Non manducabo de hoc Pascha, donec impleatur in regno Dei?" Scriptura vt declaret, quanta futura sit corporum nostro-

Inconstantia Aduersariorũ circa locum vbi est corpus Christi in cœlo.

Extra mundũ locus propriè esse non potest.

Nec corpora in alio seculo modis quantitatis alligabuntur, qui nunc sunt.

1. Corint. 15.

rum à suæ quantitatis modo naturali transmutatio, in spiritalem conditionem & » proprietatem traducit. Erunt(inquit) sicut Angeli Dei: vt quemadmodum hîc corporibus ex quantitate deputamus, quæ spiritibus quadrare nullo modo possunt, contrà illic quantitati & corporibus assignemus, quæ nunc spiritibus tantùm propria iudicamus. Ex qua dispari compositione præclarè Tertullianus infert, non habendum pro magis absurdo nostra corpora existere angelico modo atque agere, » quàm ipsos Angelos humana forma conspici atque operari. Verba sunt: Erunt tãquam Angeli. Quia & Angeli aliquando tanquam homines fuerunt, edendo & bibendo, & pedes lauacro porrigendo. Humanam enim induerant, salua intus substantia propria. Igitur si Angeli facti tanquam homines in eadem substantia spiritus carnalem tractationem susceperunt: cur non & homines, facti tanquam Angeli, in eadem substantia carnis spiritalem subeant dispositionem, non magis solemnibus carnis obnoxij sub Angelico indumento, quàm Angeli tunc solemnibus spiritus sub humano? Nec ideò non permansuri in carne, quia nõ & in solemnibus carnis, cùm nec Angeli ideò non & in spiritu permanserint, quia non & in solemnibus spiritus. Denique non dixit, Erunt Angeli, ne homines negaret, sed tanquam Angeli vt homines cõseruaret. Christus itaque & Apostolus eam corporum nostrorum futuram mutationem prædicunt, vt incorpoream & spiritalem perfectionem quoad existendi modum in qualitate & quantitate induant: nec profectò cõminisci poteris, in quibus aliis vertantur in spiritalia & angelica, cùm salua maneat substantia corporea, & sola quantitatis vicissitudo ipsa corpora potissimùm efficiat spiritalia & angelica, sicut per eam maximè prius in hoc seculo habebantur animalia, caduca, grauia, & terrestria. Quamuis ista satis supérque demonstrent etiam de facto corpora sine modo quantitatis, & loci circumscriptione consistere, attamen per simile atque æquè difficile pergamus in scripturis idem docere, in Dei potestate repositum, quod in Christi corpore spectatum fuit. Hoc verò est, vt in proportionatum locum vnius corporis alterum corpus simul ingrediatur, ita vt ibi sine loco proprio versetur, & corpus corpori ac quantitas quantitati sine distinctione loci cohæreat. Certè Philosophia potius agnouit corpus sine loco extare in vniuerso, » quàm duo corpora in vno loco simul habitare, & seipsa penetrare. Christus dixit, » dico vobis, facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare » in regnum cœlorum. Auditis autem his discipuli mirabantur valdè, dicentes, Quis » ergo poterit saluus esse? Aspiciens autem Iesus, ait illis, Apud homines hoc impossibile est, apud Deum omnia possibilia sunt. Parum refert modò an camelum, pro fune nautico interpreteris, vt Theophylacto atque etiam Caluino placet, an cum Origene, Hilario, Hieronymo, Ambrosio, Augustino, & omni ferè antiquitate, pro vasto & ingenti animante. Sufficit ex scripturæ textu non esse in hominibus positum, vt cameli corpus inferatur in foramen acus, cùm id Deo sit factu perfacile. Quo in miraculo non habetur ratio dimensionum corporalium, nec locus eis respondet nec coæquatur, & tamen factum à Dei nutu pendet. Si Aduersarij clamauerint violatis proprietatibus localibus naturam camelli tolli, sicut in Christo corporis substantiam aboleri, si locum corporeæ magnitudini æqualem non occupauerit, scriptura ostendit salua & perdurante natura cameli transitum fieri, alioqui per tantillum spatium non diceretur transire camelus, si ante transitum vel in ipso transitu substantia illius deperiret. Vt se ab hac Dei omnipotentia expediant Aduersarij, alij acum ita dilatant, vt exponant pro porta, quam sua impudentia extruũt in Hierusalem, per quam camelus etiam turritus decurreret. Alij mentiuntur camelum ad eam fili exilitatem attenuari, vt nullo negotio acum permeet. Verùm

Matth. 22. Corpora nostra in alio seculo extabunt spiritus modo, vt Angeli se ostẽderunt contrà in humana forma. Tertull. de carnis resurrect.

Duo corpora esse in eodẽ loco tam est contra naturam, quàm corpus esse sine loco. Camelum intrare per foramen acus. Matth. 19. Cal. in harmõ.

ita non esset hominibus impossibile, camelum etiam armatis regibus onustum, vel etiam equum Troianum, per talem acum introducere: imò cuiuis agazoni licebit, & nihil Deo reseruabitur creaturis impossibile? In attenuando camelo, si prò fune accipitur, nihil Dei potestate eget homo, cùm id per se possit, nec erit tum difficultas in transitu quam scriptura constituit, ad quam requiritur inæqualitas cameli & foraminis, vt supersit impotentia facti per hominem. Si pro animante sumitur, non quidem homo poterit ipsum imminuere ad eam exilitatem, superstite tanti animantis substantia. Demus tamen Deum id præstare, vt aptum faciat ad transitum per foramen acus: tum etiam contra scripturam miraculum à transitu tollitur, & in imminutione ponitur: quo admisso non erit ea difficultas nec impossibilitas in trãsitu, quam scriptura ponit, quæ superet hominum industriam & facultatem. Deinde si constitutio naturalis in camelo ita mutaretur, nec quantitas retineret eundem modum existendi, quem prius in statu naturali tenebat, nec eam loci amplitudinẽ, aut eũdem locum replebit, quem prius suæ magnitudini & latitudini naturali proportionatum ac commensuratum. Idcircò non repugnat per eam opinionem quãtitatem corporum & locum à maxima quantitate & loco, in minutissimam, & locum ita angustum, vt non percipiatur, à Deo redigi. Si sic corpus Christi concederetur esse in loco, nec Aduersarij possent eius præsentiam negare in quauis Eucharistiæ minutula parte. Verùm si tanta quantitas cameli ponatur, ita vt nihil de ipsa pereat, sine tamen sibi ęquali loci capacitate in quamcunque formam transferatur, cur exilis quantitas sine exili interuallo & transire & consistere non poterit? Nec aduertunt, cùm quantitatem cameli sic transformant, se primum officium, ac magis essentiale quantitatis, quàm sit occupare locum, vitiare, id est, ordinem partium in corpore physico cameli distinguere, & seponere à se inuicem. Imminuto enim & extenso camelo ad capilli tenuitatem, vbi naturaliter gibba dorsi, vbi pes, vbi ardua ceruix, atque aliæ partes, si quantitatis positio sine loco non stet? Proculdubiò si ne quidem per Dei potentiam permittunt Aduersarij quantitatem vspiam hærere sine iusto loci spatio, multo minus debent illi permittere, vt quantitatem ab essentiali sua functione, quæ est partes corporis distinguere, absoluat. Aduersarij caussantur ex Hieronymo, transitum cameli comparari cum diuitum ingressu in regnum, qui fit per mutationem diuitum: atque ita requiri in cameli transitu. Certè si nihil aliud significaret Christus, tantùm ageret ibi de facto, seu de Dei potentia ordinaria, nec quicquam singulare ac mirabile præter assuetum morẽ Dei, & Leges ab eo latas innueret, cùm notum sit Deum solere homines attentiores ad rem emẽdare, vt saluentur, nec omninò supra hominem est cupiditati diuitiarum renuntiare posse, cùm plerique natura duce eò peruenerint. Ideò Hieronymus exposuit, quid communiter fieret à Deo, sed ibi non interpretatur quid textus velit, quem melius alibi ait rem impossibilem impossibili conferre, id est, vt diues opibus congerendis defixus intret regnum, & camelus acum penetret: Vtrunque tamen præstare in Dei manu est, qui etiam potest non tantùm auaros diuites, sed dæmones & damnatos omnes de potestate absoluta in regnum introducere. Eo pacto conuenientius antiqui patres omnia Deo possibilia de illa potestate extraordinaria intellexerunt, vt Iustinus & Tertullianus hoc capite citati, & ad eam pertinere agnoscunt Origenes, Augustinus, Gregorius Nanzianzenus, vt camelus tantus quantus est, se in acum insinuet, & diues cum sua cupiditate hæreditatem regni cœlorum adeat. Origenes quidem prius de facto transigit, quanam ratione in vsu sit, vt diues ingrediatur regnum: postea de possibilitate absoluta supra difficultatem in textu agi cognoscit. Sic ergo scribit: Ostendit quoniam ex seipso impossibile, camelum "per

Hieron. in cap. 31. Hieremiæ.

Iustin. ad Antonin.

Tertull. de carne Christi, et de carnis resurr.

Orig. tract. 8. in Matth.

» per foramen acus intrare, possibile autem quantum ad Deum. Sic & diuitem, quā-
» tum ad ipsum pertinet, impossibile est intrare in regnum cœlorum, possibile au-
» tem quantum ad Deum, qui potens est ineffabili sua virtute, aut crassitudinem ma-
» lorum mali hominis subtiliare, aut angustiā introitus facere ei capacem. Quoniam
» autem propter difficultatem introitus, & non propter impossibilitatem, accepit ad
» exemplum foramen & camelum, claret ex eo quod ad discipulos dicentes, Quis
» poterit saluus esse, respondet, Apud homines impossibile est, apud Deum autem
» omnia possibilia. Ergo possibile est & camelum per foramen acus intrare, non ta-
» men apud homines, sed apud Deum. Quomodo autem faciat hæc possibilia Deus,
» ipse scit, & Christus eius, & cui reuelauerit Christus. Augustinus inter exempla po-
» nit eorum quæ possibilia Deo sunt, sine tamen exemplo & facto, vbi concludit:
» Vides, vt existimo, frustrà dici illa tantùm possibilia sine exemplo, quæ Dei opera
» sunt, sicut de cameli transitu per foramen acus commemorauimus, & quæcunque
» alia sunt apud nos impossibilia, apud Deum autem facilia. Gregorius Nanzianze-
» nus quinque genera impossibilium de scripturis obseruat, quorum postremū nu-
» merat, quod naturæ quidem respectu fieri nequit, præstari autem à Deo potest, si is
» velit. Eiusmodi est non eundem iterum nasci posse. Item acus non recipiens came-
» lum. Quid enim impediret, quominus hæc fierent, si Deus vellet? Quoniam verò
» de Christi corpore tota sit controuersia, ex scriptura tria nobis vel plura suppetunt
exempla, in quibus coaluerit in eodem loco cum alio corpore, & sine spatio dimē-
sionibus proportionato constiterit, In exitu de virginis vtero, de sepulchro, & in
ingressu ad discipulos ianuis clausis. Patres sane tria ista solent comparare, & ad vnū
& idem miraculum referre. Rectè Hilarius monet à nemine facta ista negari, nisi
qui diuina metiatur ex humano ingenio, & diuinæ omnipotentiæ non vereatur ad-
» uersari. Dicamus (inquit) factum non fuisse, quia intelligentiam facti non appre-
» hēdimus, & cessante sensu nostro facti ipsius cesset effectus. Sed in ipsam veritatem
» infidelitas nostra procurrit, & violenti in excidium Dei voluntatis irrumpimus.
Quanquam Patribus fuit iusta oblata occasio, si ista facta firmissimè non credidis-
sent, ea negandi, vel in dubium reuocandi, cùm ex illis hæretici Marcionitæ, Ori-
genistæ, & Eutychiani causarentur Christo verum corpus defuisse, vel post resurre-
ctionem desiisse, quibus vno verbo satisfieri poterat, si ista facta negarentur, que
obiiciebant: sed tantum abest, vt eò Patres conuolarint, quòd obstiterunt his qui
factis illis fidem derogarunt, vt de partu virginis Iouiniano. Infœlix nostra ætas ni-
hil non ausa ad cumulum impietatum suarum, hanc adiecit, vt non solùm ista tan-
quam facta repudiet, sed ne quidem à Deo fieri potuisse palam defendat. Sic enim
Sambuceus in Anonymo illo libello de concordia dissidentium scribit: Vno ver-
» bo mihi licet respondere, non ita scripturas interpretandas, vt illis affingamus sen-
» sum impossibilem pro vero, quoniam fieri nequit vt duæ substantiæ eodem in loco
» habitent: ac ne propter impossibilitatis vocem de blasphemia me dilapident, Tho-
» mam Aquinatem pro fideiussore habeo, qui propter impossibilitatem pronuntiat
» eos falli, qui panis substantiam cum corporis Christi substantia in sacramento co-
» pulant. Verùm Thomas loquitur de impossibilitate naturæ, seu secundum leges &
ordinem rebus inditum, qui duo corpora intra idem spatium non admittit, non
autem impotentiam ad Deum extendit, cuius virtutem in naturam, & supra ipsam
omnia posse toties asseruit, per quam corpus Christi cum aliis corporibus eodem
in loco hæsisse maxime circa illa tria commemorata disputauit: sed ex acolouthia
præsentis corporis Christi in sacramento ritè colligit naturalem impossibilitatem
de præsentia substantiæ panis, non tamen id ipsum posse excludit à diuina potētia,

Aug. lib. de spir. & lrā. ca, 1. & 5.

Nanzianz. orat. 4. de Theologia.

Corpus Christi de facto fuit sine loci spatio proprio ter, vel sæpius.

Hilar. lib. 3. de Trinitat.

A quibus negetur Christus transisse per ianuas clausas, et cur.

Thom. in ij. 1. ad Cor. lect. 5

vti Sambuceus & Aduersarij faciunt, qui ponunt inter ea quæ à Dei potestate eximuntur, corpus existere sine iusto loci interuallo: sub qua exceptione comprehendunt transitum Christi ianuis clausis, ac virginis vtero illæso, & sepulchro immoto, ita vt apud ipsos non solùm de facto falsa sint illa tria quæ asserit cum scriptura omnis antiquitas, nec solùm naturæ, sed etiam Deo impossibilia. Pro facto scripturam primùm edimus de ianuis clausis ita loquentem: Cùm serò esset die illo vna sabbatorum, & fores essent clausæ, vbi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum, venit Iesus, & stetit in medio, & dicit eis, Pax vobis. Annectimus ea quæ Lucas interserit, sicut, Conturbati verò & conterriti existimabant se spiritum videre. Et dixit eis, Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte manus & pedes meos, quia ego ipse sum. Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet. Aduersarij plus videntur concedere quàm petamus. Consentiunt enim in illo aditu ad discipulos miraculum omnipotentiæ intercessisse, & per ipsum mutationem euenisse vni ex corporibus, vt alteri cederet, ac locum daret siue corpori Christi, vt ad eam subtilitatem & tenuitatem redigeretur, paterétque ipsi aditus per arctissimam quamque rimulam: siue foribus vel parieti, vt aditum faceret: non autem à scriptura exprimi transisse Christum per ianuas clausas, sed solùm narrari, venisse Christum, & stetisse in medio discipulorum, cùm fores essent clausæ, quæ interim tamen aliquo miraculo aperiri potuerint ad ingressum, aut clausæ perstare, cùm aliũde Christus ingrederetur: Nos quidem de miraculo assentimur, sed de mutatione rerum propter ipsum necessaria, siue in corpore Christi, siue in ostio vel pariete, non ita conuenimus, quoniam scriptura nullius mutationis meminit: imò videtur singulariter commendare ad miraculi magnitudinem tam corporis ipsius integritatem, per Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere, quàm ostij & parietis, cùm accuratè describit Christum venisse, & stetisse in medio discipulorum ianuis clausis, & nihilominus permanentibus rebus sine mutatione penetrasse ad suos, vt miraculum in actione, corporis motu, ac situ consistere proclamet. Hoc est quod Hilarius benè obseruat. Quæro (ait) per quas clausæ domus partes sese corporeus intulerit. Diligenter enim Euangelista expressit, dicens, Venit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio discipulorum suorum. An constructa parietum penetrans, & solidam lignorum naturam impenetrabilem transcurrit? Stetit nanque corporeus, non simulatus, aut fallax. Sequantur ergo oculi mentis tuæ penetrantis ingressum, & cùm assistit medius, cui per virtutem suam vniuersa sunt peruia. Inuisibilibus calumniaris: ego à te visibilium exposco rationem. Nihil cedit ex solido, neque per naturam aliquid lapsu insensibili ligna & lapides amittunt. Corpus Domini à sese nõ deficit, vt sese resumat ex nihilo: & vnde qui assistit, in medio est? Cedit ad hæc & sensus & sermo, & extra rationem humanam est veritas facti. Hilarius sanè minutatim quæstionem decidit, & euasiones omnes intercipit, quibus etiam nũc Aduersarij factum & scripturam nituntur eludere. Tradit scripturam diligenter cauere, ne fingatur vlla mutatio siue apertionis, siue annihilationis, siue cessionis, siue rarefactionis, vel emolitionis siue imminutionis in pariete vel corpore. Ideò subiungit modum ingressus ostendi à scriptura per penetrationem integrorum corporum sine via vlla & spatio, quomodo Deus vniuersa permeat. At (inquiunt) Hilarius modum non explicat, sed fatetur incomprehensibilem. Imò verò pluribus explicat, & designat, & nos hortatur, vt per imaginationem spectemus ipsum Christum per solida penetrantem: sed illum modum ait ex similitudine vel ratione rerum naturalium & sensibilium concipi & declarari non posse. Hilarius quoque ex ipso textu retundit subtilitatem Aduersa-

Ioann. 21.

Quod Christus transiuit per ianuas clausas sine mutatione ianuæ, vel alterius loci, vel corporis.

Hilar. lib. 3. de Trinitat.

Hilarius omnes fictiones Aduersariorum excludit.

uersariorum, qua dicunt non scribi Christum ingressum per ianuas clausas, sed tantùm cùm fores essent clausæ, stetisse in medio discipulorum, quocunque modo intrauerit. Notat enim ab Euangelistâ diligenter non tantùm narrari, quòd steterit inter Apostolos, cùm fores essent clausæ, sed quòd venit ianuis clausis. Ac sanè maius oriretur miraculum circa dimensiones corporis Christi, & situm, si diceretur apparuisse inter Apostolos sine vllo aditu, quàm si per ianuas clausas penetrasse affirmetur. Tam verè Euangelista memorat Christum venisse ianuis clausis, quàm stetisse in medio discipulorum: vt si quod miraculũ in posteriori statueris, in priori, id est, in ingressu, prius statuendum intelligas. Nec profectò alia fuit occasio exprimendi ianuis clausis, quàm vt declaretur, quà aditum fecerit, & modus ingrediendi. Quòd si portæ clausæ interea patuissent quocunque modo ante ingressum, & propter ipsum, falsum esset Christum venisse ianuis clausis, & stetisse in medio discipulorum, cùm contrà ianuis apertis venisset, & stetisset inter eos. Euangelista quoque, si fores fuissent reseratæ miraculosè ad transitum, more scripturæ modum explicasset, vt explicatur in liberatione Apostolorum & Petri de carcere Angelum patefecisse ostium, vel vltrò potuisse, nec ita Euangelista reticuisset in quo miraculum extitisset, si accidisset in alio quàm in transitu corporis per ianuas clausas: Et hoc sanè videtur Euangelista miraculum singulariter voluisse commẽdare in Christi corpore rediuiuo & glorioso, quo priuaretur, si per apertas portas tãtùm intrasse fingatur, cùm sit naturale corporibus sic intrare. Sed nec Apostoli habuissent iustam occasionem existimandi se spiritum videre, cùm viderent formam hominis, nisi propter ingressum, non humano & corporeo modo. Quòd si se in eorum conspectum dedisset per ostij vel parietis apertionem, quid causæ relictum iudicandi esse spiritum, cùm via corporum ingrederetur? Nõ tactus profectò nec visus, quos in argumentum veri sui corporis Christus Apostolis proposuit, tantam facere potuerunt fidem de veritate corporis, quàm necessitas spatij ad transitum: quoniam corpus fantasticum cerni & palpari potest, non ob id tamen verum esse corpus necessariò, sed nec ita probabiliter conuincitur, quàm ex necessitate loci & spatij ad se mouendum. Quamobrem si Christus indiguit loco, & patefactione ostij vel parietis ad intromittendum corpus suum verum ad discipulos, nec aliter potuit intromittere: ad eripiendam opinionem de spiritu, longè erat certius argumentum ostendere fores apertas, vel parietis cessionem siue capedinem, ac dicere, spiritum non egere ea loci & spatij magnitudine ad intrandum, sicut videbant ipsum indiguisse. Scripturam in sua simplicitate confirmant deliramenta Aduersariorum, qui varia somniant, vt aliquam viam reperiant, qua Christum ad discipulos reluctantem impellant. Berẽgario satis fuit factum negare. Vviclef ne quidem per Dei omnipotentiam Christo concessit per obseratas fores transmeare, sed irrepsisse putabat per meatus inconspicuos. Non potest (inquiebat) Deus facere diuersas substantias materiales simul tempore per eundem locum adæquatum, cùm corpora secundum dotem subtilitatis seipsa penetrant, & non sint propriè coextensa. Mauult ille Deo manus colligare, & sectari Leucippum & democritum Philosophos, qui foramina vacuitatis in omni corpore finxerunt, vt fieret per atomos penetratio, quàm audire Euangelium, quo Christus introiisse dicitur, non per poros, sed per occlusam ianuam. Caluinus modò ait ante transitum fuisse reclusas fores à Christo, modò ait factam rimam in pariete, capacem corporis, seu emollitum parietem, & saxum monumenti, sicut aquæ contrà solidatæ, cùm ambularunt in mari Christus & Petrus: modò annihilationem saxi & parietatis ad tempus fingit. Sic enim scribit: Quod quærunt rursus, quomodo intacto sigillo monumentum suum per-

Diuersa figmẽta Aduersariorũ de trãsitu per ianuas clausas.

Cal. lib. 4. Instit. ca. 17. num. 17.

transierit Christus, & foribus clausis ad discipulos intrauerit, noua solutione non « indiget. Quid enim impedient clausuræ omnes hominum artificio factæ, quo minus sibi transitum Deus patefaciat? Nam qui de nihilo creauit omnia, potest ad « tẽpus in nihilum redigere, quæ videntur impedire progressum operum eius, sicut « in nihilum redegit corpora, in quibus ipse aut Angeli eius ad tempus apparuerunt. «

Calu. in vlt. admonit.

Beza putat vltrò patuisse fores, vel peruias per rarefactionem redditas. Bullingerus apertas censet ab Angelo, quemadmodum & Petro. Petrus Martyr per fenestram introducit Christum, vel caminum, aliáque comminiscitur figmenta. Alij per ianuas clausas interpretãtur, tantùm vespertinum tempus describi, quo Christus aduenerit: quasi textus non ferat vtrumque, & cùm serò esset, & cùm fores essent obductæ. Alij ex Augustino volunt, in eam exilitatem imminutum corpus Christi, vt per rimam ostij facilè peruaderet. Hæc quidem ægrorum somnia & deliria, dum vni omnipotentiæ virtutem, & Christo excellentiam, & scripturis suam simplicitatem inuident Aduersarij, qua præterita nihil certi possunt definire. Patres contrà amplexi scripturam, quatuor magno consensu definiunt, miraculum non in mutatione corporis Christi versari, sed in actione & situ, idipsúmque à Dei omnipotentia supra naturam corporis in corpore Christi relucere, atque in transitu per clausa ostia sine apertione & loco consistere, & quòd ob id existimabant Apostoli se spiritum videre. Si quod detur quocunque modo transeundi spatium, vt affingunt Aduersarij, saltem posteriora falsò amplificarunt Patres. Insuper ex communi omnium Christianorum fide hæretici Marcionistæ, Origenistæ & Eutychiani inferebant, Christum vel à natiuitate, vel à resurrectione, non circumtulisse verum corpus, sed vel phantasticum, vel transfiguratum & mutatum in spiritum ac diuinitatem. Patres cùm ipsis respõdent, antecedens approbant de trãsitu corporis per ianuas occlusas, sed reiiciunt consequentiam, ac nihilominus verum corpus Christo superfuisse docent. Vnus Hilarius omnia figmenta Aduersariorum refellit. Denique Patres conferunt transitum illum cum exitu de vtero virginis, & sepulchro, ac duo posteriora cum priore, tanquam eiusdem rationis. Quòd si Christus prodiit per effractionem naturalem vteri materni, quæ mutatio miraculosa dicetur facta, siue quod miraculum in corpore Christi, aut virgine matre, vt ederetur infans in lucem, cùm naturaliter exierit? Cauillantur Aduersarij virginem mansisse in partu, quoniam virginitas corporea non violetur, nisi per congressum viri, quacunque vi fiat aliâs vteri ruptura: Scripturam verò testari aiunt per vuluæ apertionẽ Christũ procreatum, quoniam de eo præ aliis singulariter lex feratur, Omne masculinũ adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur. Quis propriè (ait Tertullianus) vuluam adaperuit, quàm qui clausam patefecit? Itaque magis patefacta est, quia magis clausa. Ad hócque se authores habere Tertullianũ & Origenem gloriãtur. Verùm quis credet Prophetas Esaiam & Ezechielem, atque antiquã Ecclesiam tam mirificè extollere virginitatem matris Dei in partu, vt tamen nihil aliud intelligãt, quàm intactam à viro in partu mansisse? Quæ enim mulier quamuis non concipiat, non parit tamen sine viri opera? ita vt sit potius prodigium mulierem cognosci à viro propter partum, quàm miraculum non attingi: & quòd nouum miraculum requiritur, vt quæ cõceperit sine viro, pariat sine ipso, nisi propter non solã integritatẽ à viro, sed vteri fractionem, qui à scriptura aperiri dicitur, tum in conceptione, tum in partu, quoniã naturaliter in vtroque effringitur pudoris claustrum. In vtroque verò illibatum mansisse in virgine matre à Propheta pro duplici nouo miraculo & inaudito proclamatur: Ecce virgo concipiet, & pariet filium: vt nõ tantùm puritas à viro declaretur, sed virginalis pudoris integritas in cõceptione & partu. Ad cuius

Beza in annot. in nouum Testam.
In explicat. cõtra Brent.
Hieron. in Epitaph. Paulæ.
Aug. de agone Christian.
Theod. dial. 2.
De egressu Christi clauso virginis vtero.
Tertull. de carne Christi.
Quid sit virginitas secũdum aduersarios, et an Maria mãserit virgo in partu.
Esay. 7.

rei confirmationem Ezechiel addit de perpetua clausa porta, per quam vnicus trãsierit, post quem nemo alius illac sit transiturus: quod ex collatione vnius transeuntis, & aliorũ minimè, clarè perspicitur, non significari de trãsitu per copulã carnalẽ, qui non fit per portam clausam, sed de partu nascentiũ, qui soli Christo cõtigit per clausam portã, tam in cõceptione quàm in partu. Ac sanè quando à Concilio damnatus fuit Iouinianus, quòd solutam virginitatem genitricis Dei in partu mentiretur, ne quidem illi veniebat in mentem, à se intelligi per cõgressum viri, nec in eius damnatione de eo fit vlla mentio, sed de sola vteri ruptura. Imò cum Tertulliano id asserebat, vt Marcionitis & Manichæis resisteret, & defendẽtibus Christi corpus esse phantasma, si sic eum clauso vtero mater peperisset. Sic enim Augustinus de eo narrat. De Manichæorũ (inquit) nomine & crimine Iouinianus negabat Mariæ sãctæ virginitatẽ, quæ fuerat dum cõciperet, permansisse dum pareret: tãquam Christũ cum Manichæis phantasma crederemus, si matris incorrupta virginitate diceremus exortum. Ego neminem modernorũ legi, qui aliter exponeret Esaiæ Prophetiã, eiusdémque à Matthæo applicationẽ factã. Cinglio, Oecolampadio, Musculo, Bullingero, Caluino atque aliis, qui in Esaiam cõmentati sunt, fuit religio Prophetiam & virginis dignitatem violare. Cinglius etiam in ipso feruore disputationis de Eucharistia, maluit ingenuè fateri egressum corpus de vtero præter ordinẽ, quàm à Prophetia recedere. Petrus Martyr, qui omnes religionis ac verecũdiæ fines impudẽter trãsiliuit, primus nostra ætate Iouiniani hæresin, & hæresis causam excitauit. Ad eius impietatem Bullingerus desciuit. Beza Mariæ matris virginitatem in partu inter articulos fidei Pissiaci coram Rege pronuntiauit: ibidem postea in disputatione, cùm peteretur ab eo de hoc scriptura expressa, piè à se credi, non tamen pro articulo fidei duci respondit: Postea contra Brentium planè negat virginem perseuerasse: núncque Aduersariorum est communis error, ne scilicet nobiscum Marcionitæ fiant & Manichæi, quemadmodũ solent prætexere, & cum Iouiniano se excusare, ac negant prorsus virginitatem muliebrem eam esse, quæ hactenus & à Medicis & à Theologis definita sit: quibus vt satisfiat, & sacrosanctæ virginis dignitas, filiíque potentia atque honor non imminuatur, cogimur de naturæ mysteriis prolixiùs secũdum hominem loqui, quàm nos deceat. Ergo (inquiunt) si violatur virginitas per dissolutionem vuluæ, violabitur etiam per vteri grauedinem & tumorẽ: quoniam tam repugnat virginitati vterum intumescere ex fœtu, quàm dissolui in partu, nec virginitas propriè consistit in cõceptione, nec in vteri gestatione, nec in eius effractione in partu, sed in non cognitione viri, sicut diua mater ipsamet interpretatur, cũ se virginitatẽ iurasse significaret. Quomodo fiet istud (ait) quoniã virũ non cognosco? Idcircò concludunt virginitatẽ non corrumpi, etiãsi in cõceptione aperiretur matrix, & in partu rũperetur, modò nulla viri intercedat copula. Ad ista Medicis, Iudæis, Canonistis, & antiquis Theologis petẽda est responsio. Verum est virginitatem corporalem per congressum viri semper violari formaliter, id est, in ratione & perfectione floris virginalis, quem nondum vel voluptas carnalis delibarit, siue abstulerit, sed non semper materialiter, id est, vt dissolutio vteri secuta sit: quod ad consummatã virginitatis corruptelã requiri omnes docẽt, ob ídque impotẽtes viri, quãuis cũ mulieribus cõmisceantur, nisi tamen mulieribus corporis integritatẽ dissoluerint, nec matrimoniũ consummasse, nec virginitatẽ prorsus eripuisse vel violasse iudicãtur. Cyprianus quidẽ & Ambrosius virginitatis certum testimoniũ rectè negant haberi ex virginis inspectione per obstetrices, quoniã cõtingat assuetam viro inuiolata virginitatis signacula retinere, quæ tamen virgo non est perfectè scilicet ac præcipua virginitatis parte formali, inter virgines tamen omni

Ezechiel. 44.

Ambr. ep. 82.

Aug. de hæresib.

Quàm variè Beza de virginitate in partu sacrosanctæ matris.

Ambros. epistola.82. iure reputatur materialiter, quoniã natura eius manet illæsa, nec adhuc corpore verè est corrupta. Rursus Ambrosius contra Iouinianum cum aliis decreuit, Mariam Dei genitricem virginem nõ posse prædicari, si peperit aperto vtero, etiamsi virum non cognouerit, ac virgo formaliter permanserit, quia pars virginitatis corporalis, quæ est corporis integritas, deficeret. Itaque virginitas cõplectitur integritatem à viro, & à corporis læsione & corruptione: & sicut mulier experta virũ, desinit quidem esse virgo, sed non omni modo, ita contrà non experta virum, & tamen corpore materialiter dissoluta, licet culpa careat, nulla tamen lege pro virgine simpliciter numeratur: ex eáque causa omnia iura de vẽtre inspiciundo sanciũt, & apud Iudęos licebat ex eo cõtestari apud iudices se nõ duxisse virginẽ, quacũque ex causa mulier potuisset vteri dissolutionem nõ à viro sibi illatam, sed ex quacunque alia causa defendere. Quamobrem vteri gestatio nõ per se arguit virginitatis corruptelam, quoniam in violatione vteri consistit. Nam si grauidæ manerent omnia naturalia illæsa, naturale virginitatis extaret argumentum, non obstãte vteri intumescentia: & cõtrà nõ esset virginitatis indicium aliquod naturale, si mulier aperta vulua concipieret, & pareret, etiamsi constaret non cognitam à viro, quoniã tum virginitas mutilaretur materiali sua parte, in eiusque locũ succederet corruptio virginitati & integritati opposita. Scriptura ergo vt absolutam & cõsummatam virginitatem in sacrosancta matre perstitisse declararet, non solùm affirmat eam concepisse intactam à viro, sed corpore integram, atque ita peperisse, quod Ecclesia promulgauit. Quod de Tertulliano allegant, commonstrat primitiuæ Ecclesiæ fidem fuisse, natũ Christum modo contrario Cæsaribus, id est, non cæso matris vtero, sed clauso: ex quo *Tertull. de carne Christi.* Marcion tanquam ex credito ab omnibus concludebat, Non ergo verum corpus Christi ex vtero prodiisse, sed phantasma, cui nulla apertione opus fuerit. Tertullianus cùm iam in multis defecisset ab Ecclesia, & à fide, de partu Christi deficere maluit, quàm de phantasmate vllam suspicionem permittere, præsertim quòd putaret scripturam sibi fauere, quæ Christo accommodat, Omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur. Sed quamuis scriptura hæc maximè Christo conueniat, vt qui per suam potentiam, non opera viri, nec naturaliter aperuerit vuluam matris, tamen si in partu more aliorum nascentium vuluam reserauit, cur singulariter ipsi in partu competet scriptura potius quàm aliis? Deinde scriptura non semper vtitur illa phrasi pro reali effractione & apertione, sed pro effectu apertionis, siue in conceptione, siue in partu. Dicitur Deus aperuisse vuluam Rachel, quando incepit concipere, tametsi pridem antea cognita fuisset à viro suo, & realiter ac verè corrupta, sed grauida nondum facta fuerat. Dicitur & Deus aperuisse vuluam Lyæ, quãdo peperit primogenitum suum, licet antea quoque virum pertulisset. Certè in similibus scripturis non attribuitur Deo realis apertio, quæ iam acciderat, sed effectualis, cùm dedit virtutem concipiendi & gignendi, quomodo Christo soli inter natos mulierum conuenit vuluam matris aperuisse. Nec in authoritate de omni masculino vuluæ reclusio intelligitur propriè de naturali & corporali, sed potius de legali, qua fœminarum procreatio pro nulla habebatur, sicut nec in populo Dei per se censebantur. Ideò primus masculus iudicabatur aperire vuluam matris, licet ante eum multæ fœminæ de eadem matre exiissent in lucem, quoniam ab eo solo incipiebat censeri & propagari familia. Fallitur itaque Tertullianus, & quisquis eum sequitur, quasi propriè tãtùm illa scriptura de naturali apertione vuluæ ad partum intelligatur, cùm ex intentione legis non propriè de illa sit *Origen. hom. 14. in Lucam.* intelligenda, sed de legali. Origenes natum Christum scribit, sicut cæteri homines nascuntur. Hoc si rapiatur ad rigorem, sicut rapiunt Aduersarij, multis impie-

impietatibus ſcatebit. Idcircò ſatius eſt ad ſimilitudinẽ effectus tẽperare, præſertim cùm Origenes traditioni credat, quæ occiſum Zachariã patrem Ioannis baptiſtæ à Iudæis in templo habet, quia iuberet Mariam matrẽ inter virgines tanquã virginẽ ſedere, etiamſi filium fuiſſet enixa, & de eius virginitate experimentũ capi. Pro tertio miraculo erga locum & ſitum patres coniungunt cum aliis reſurrectionem de ſepulchro per medium ſaxum impoſitum. Aduerſarij comminiſcuntur Angelos id obſequij præſtitiſſe Christo, vt euoluerent lapidem ad exitum inueniendum: quaſi lapis potuerit inuitum Chriſtum retinere, quem mors inuita & infernus cogebantur euomere, aut quaſi Angelorum ope vlla in re neceſſariò indiguerit. Certè non teſtatur ſcriptura lapidem vel vltrò, vel ab Angelo, vel à Chriſto priùs euolutum, ſed contrà declarat non prius lapidem emotum, quàm teſte aſpectu mulierum Angelus reuoluit ad monſtrandum vacuum Chriſto ſepulchrum, & faciendam fidem de eius reſurrectione, quæ paulò antè ceſſiſſet. De reſurrectione verò generali corporum quid opinionis tenent? An arbitrantur neceſſe terram paſſim effodi, & montes qui mortuis multis incubant, euolui, vt pateat excitatis locus ad egreſſum, quaſi aliter non ſint è terræ etiam profundiſſimis viſceribus emerſuri & erupturi, niſi cuique particulariter detur iuſtum loci ſpatium? An potius in momento & in ictu oculi, terra ac mare & omnia elementa redhibebunt Deo apud ſe depoſitos, ſine rima vlla vel fiſſura? Quid de raptu eorundem corporum in cœlum, & tranſitu ſupra omnes cœlos? Chriſtóne primùm oportuit cœlum diffindi ad introitum & penetrationem, quæ à ſcriptura de eo narratur, & omnium mortalium corporibus ſufficiens chaſma & hiatus cœlorum deſiderabitur, qui tamen quouis ferro & adamante ſolidiores in hiſtoria Iob affirmantur, an potius Deo volente ac iubente corpora glorioſa cœlos omnes ſpiritum inſtar permeabunt, & ad beatorum ſedem euolabunt? Non ignoro ſcribi cœlos apertos frequenter, ſed quin figuratè ſcribatur, ipſa litera deſignat, cùm in viſionibus Propheticis & mentalibus itidem ſignificẽtur aperiri, & ad deſcẽſum ſpiritus ſancti, qui vtique ſpiritus eſt, & vbi vult ſpirat, nec opus habet apertione. Poſtremò ſicut in omni quæſtione Aduerſarij pro ſcriptura aliquem partum Auguſtini adulterant, eúmque tanquam quendam κόκυσμον perpetuò occinunt, ita hîc ex eodem paſſim clamitant, Tolle „ ſpatia corporibus, & non erunt. Cui addunt ex Cyrillo Alexandrino iſta: Si verò „ partitionem & ſectionem diuina natura reciperet, intelligeretur & corpus. Si au„ tem hoc & in loco omninò & magnitudine & quantitate, & ſi quanta facta eſſet, „ non effugeret circumſcriptionem. Indè concludunt etiam Deo aſcribendam fore loci circumſcriptionem, ſi admitteretur corpore veſtiri, vel extendi. Magna ſanè vtriuſque doctoris apud omnes pios debet eſſe authoritas, ſed nõ tanta, vt eorũ nudam affirmationẽ nec ſcripturæ, nec traditionis, ac ne quidẽ purioris Philoſophiæ teſtimonio probatã, nõ aliter quàm indubitatũ fidei articulũ liceat vrgere. Ipſi nec ſibi tantum ſumpſerunt, nec ſuis ſcriptis tantũ tribui poſtularũt. Imò Auguſtinus epiſtolã illam, in qua de corporibus diſſerit, aliter obſignat, quàm ſoleat fidei Articulũ proponere. Nam in his quæ ſunt fidei, magna aſſeueratione cõſueuit intonare, „ Hoc eſt quod dicimus, quod modis omnibus probare intendimus: Firmiſſimè cre„ de, ac nullatenus dubites. Epiſtolã verò de qua agitur, ita claudit: Si qua vitia mea „ hîc perſpicis, ignoſces, ne ſcilicet dicta tãquam fidei Articulum amplectamur, qui „ habeat ex verbo Dei immota fundamẽta. Neque hac præmonitione vtimur, quaſi Auguſtinus vel Cyrillus hoc axioma Dei omnipotẽtiæ opponant. De corporũ cõditionibus ſecundum naturæ ordinẽ ac proprietatem diſputant. Dei eſſe agnoſcũt nulla loci amplitudine capi poſſe, corporum verò naturam exiſtentẽ & ordinariam

Orig. ho. 26. in Matth.

De egreſſu Chriſti à ſepulchro.

Iob. 37.

De penetratione cœlorũ per Chriſtum.

Exponitur locus, Tolle ſpatia corporibus, et non erunt.

Cyrill. lib. 2. de Trinitat.

exigere adæquatum ſuæ magnitudini interuallũ, vt maior corporis quantitas latiorem ſitum requirat, & minor minorem. Nihil hîc vterque de eximia Dei virtute, quæ creaturas verſat ad arbitrium, per quam diſertè fatētur cum omni veteri Theologia locales corporum proprietates & intercapedines in egreſſu de vtero virginis atque aliis intercidiſſe, vt non modo tota moles corporis anguſtiorē occuparit, ſed planè nullum. Auguſtinus etiam per Dei potentiam expreſsè probat id accidere in corporibus naturalibus, ſicut in annulo, qui de zona proſiliit, ſine zonæ vel annuli vlla ſolutione factum ſuo tempore miratur. Nec ignorarunt tanti viri mundum vniuerſum nullo ſpatio concludi, ſed Dei manu ac nutu portari. Quod communiter corporibus per naturam euenit, D. Auguſtinus & Cyrillus tractarunt: de rarò contingentibus per Dei imperium, nullum hîc ſermonē habuerunt. Nam vterque acerrimè tuetur corpus Chriſti in tantillo panis fruſtulo contineri, ſine adæquato ſuæ magnitudini ſpatio. Cyrillus quidem, exiſtere ipſum in aſſeruatione Euchariſtiæ ſine vſu & eſu ad Caloſyrium grauiſſimè defendit, & Auguſtinus Chriſtum in tali ſpecie oculis mortalium apparuiſſe, atque vterque in ſacramento cum aliis corpus idem impartibiliter adeſſe & ſumi ſcribit. Quin etiam Cyrillus ſignificat in authoritate allegata à ſe tantùm intelligi de corporibus coëxtenſis, & diuiſibiliter exiſtentibus ex ſuppoſitione à qua orditur, vt ſi Deus ſit partibilis, conſequatur id ipſi contingere ex quantitatis extenſione, per quam fit circumſcriptio. Auguſtinum verò licet interpretari ex alio eius textu, in quo aſſeuerat veritatem Chriſti eſſe vbique, corpus verò Chriſti aliquo loco eſſe oportere, aliquo loco ſaltem, ſcilicet impropriè dicto, non pro circumferentia corporea metiēte magnitudinem corporis: quod ita ab ipſo intelligi patet ex oppoſito vbiquitatis, quam veritati tribuit, quæ non deſignat omnem locum ſpatiis menſuratum, quo non circumſcribitur veritas, ſed præſentiã ad quemcũque locum, ſiue propriè, ſiue impropriè. Ex quo apparet, quid Auguſtinus enuntiet per dictũ, Tolle ſpatia corporibus, & nō erunt: vt ſpatiũ pro loco accipiat impropriè, id eſt, pro præſentia & exiſtentia corporis limitata alicubi, ſiue ſit cum latitudine loci corporea ipſum ambiente & capiēte, ſiue ſine ipſa: nec magis dictio ſpatij expreſſa ab Auguſtino nos mouere debet, quàm loci, cùm vtraque voce vtatur indifferenter pro loco propriè ſeu impropriè vocato. Atque ita exponendum præter collationem duorum textuum, teſtantur citata de annullo, & de exiſtentia corporis Chriſti in ſacramento, & de tranſitu per ianuas clauſas, cuius verba hîc ſuo ordine apponentur.

Auguſtin. De conſecr. diſt. 2. can. Prima hæreſis.

De cõſecr. diſt. 2. can.

Iuſt. quæſt. 117 in Gentes.

Exordiamur à Iuſtino. Quemadmodum nō mutatione corporis in ſpiritum Dominus ſuper mare ambulauit, verum diuina potentia ſua mare, quod pedibus calcari nequiret, ad inambulandum cōmodum & peruiũ reddidit, nō ſuo ipſius tantùm corpori, ſed & Petri, ita & ſuapte potentia è monumento, cui lapis impoſitus fuit, egreſſus eſt, & ad diſcipulos ianua clauſa ingreſſus. Nō enim excitationis eius gratia, ſaxi ipſius de monumento facta eſt deuolutio, ſed eorum cauſa qui id erant conſpecturi, vt ipſis reſurrectio oſtenderetur. Nam quòd ſepulchralia eius veſtimēta in monumento viderunt, ipſum autem non viderũt, euidentiſſimũ reſurrectionis eius fuit indicium. Conſiderare verò nos oportet, quæ pari ſunt potentia, ea & conceſſa, & negata obtinere fidem. Parem autem habet potentiam deambulatio ſuper mare corpore nō mutato, cũ ingreſſu ad diſcipulos foribus clauſis corpore nō mutato. Et fieri non poteſt, vt eorum quę in natura ſupra naturam diuina fiunt potētia, naturali ratione aſtruatur aſſertio. Idcircò eiuſcemodi introitu diſcipulis exterritis permiſit, vt loca corporis, quæ paſſionē pertulerãt, cōtrectarent, & perſentiſcerent ſe nō mutatione corporis in ſpiritũ, ſed corpore craſſarũ partiũ, per diuinam ſuam potentiã

" rerum quæ supra naturam sunt, effectricem, introitum ad eos talem instituisse. Aduersarij cauillãtur, quasi Iustinus senserit intrasse Christum per mutationẽ & emollitionem, seu cessionem partium, sicut ambulauit, in mari ipso consolidato. Sed Iustinus nec de posteriori, nec de priori vllum verbum facit, sed tantùm confert introitum cum ambulatione quoad causam efficientem, vtpotè diuinam omnipotẽtiam: Quoad factum verò comparat aditum ad discipulos, & exitum de sepulchro. In vtroque miraculum constituit in corporis actione & motu præter ac supra naturam, sine corporis vel lapidis, vel forium clausarum mutatione: id quod natura assequi non potest. Ideò à discipulis propter transitum talem existimatum spiritum esse ait: quasi mutatio accidisset in corpore: quibus vt eriperet illam opinionem, solidum corpus obtulisse contrectandum.

" ATHANASIVS. Etiam sensum aliquem sui, vnde cognosci posset verbum, discipulis suis per corpus suum præbuit, eo nimirùm, quo ingrediebatur ianuis clausis: quippè quod rectà penetrabat, præsénsque sui certitudinem afferebat. Dei more ingressum Athanasius declarat, id est, sine apertione. *Athanas. or. 4. in Arrian.*

" AMBROSIVS. Habuit admirandi causam Thomas, cùm videret clausis omnibus per inuia septa corporibus, inoffensa compage, corpus Christi insertum. Et ideò mirum, quomodo se natura corporea per impenetrabile corpus effuderit, inuisibili aditu, visibili conspectu, tangi facilis, difficilis æstimari. Ambrosius singulis ferè dictionibus refragatur cuiuscunque modi apertioni forium, seu parietis, ad rarefactionem vsque, cùm ait naturam corpoream per impenetrabile corpus se effudisse sine mutatione seu inoffensa compage, & in hoc miraculum cõsistere monet. *Ambr. lib. 10. in Luc. ca. 24.*

" HIERONYMVS. Quòd clausis ingressus est ostiis, eiusdem virtutis fuit, cuius & ex oculis euanescere. Lynceus, vt fabulæ ferunt, videbat trans parietem: Dominus clausis ostiis, nisi phantasma fuerit, intrare non poterit? Aquilæ & vultures trãsmarina cadauera sentiunt: Saluator Apostolos suos, nisi ostium aperuerit, non videbit? Dic mihi, acutissime disputator, quid est maius tantam terræ magnitudinem appẽdere super nihilum, & super aquarum incerta librare, an Deum transire per clausam portã, & creaturam cedere creatori? Quod maius est, tribuis: quod minus est, calumniaris. Aduersariis placet ex Hieronymo apertionem factam in pariete, quasi venienti se patefecerit, & spatium ac locum ad intrandum dederit. Atqui Hieronymus ex professo fictionem hanc confutat, ac probat similitudinibus, & à maiori ad minus, & expressis syllabis, non apertum ostium, & in hoc esse miraculum, quòd clausis ostiis seu non aperto ostio, tanquam phantasma intrarit. Quòd si per fissuram parietis se induxisset, verum esset contra Hieronymum Apostolos non visos à Christo, nisi aperto pariete, quod perinde est atque ostio. Cessio ergo creaturæ, nõ est apertio, sed obedientia, nec resistentia contra eius transitum: cùm creatura agenti & eunti creatori nequeat impedimentum ponere. *Hieron. ad Pãmach. cõtra errores Ioann. Hierosolym.*

AVGVSTINVS narrat Petroniam mulierem ex Iudæi consilio cinctam cingulo, cui annulus erat insertus, ad limina protomartyris Stephani perrexisse. Postea (inquit) annulum suum ante pedes suos iacentem vidit, & capillatiam zonam qua fuerat alligatus, mirata tentauit. Quam cùm omninò suis nodis firmissimis, sicut fuerat, comperisset astrictam, crepasse, atque exiliisse annulum suspicata est. Qui etiam cùm integerrimus fuisset inuentus, futuræ salutis quodãmodo pignus de tãto miraculo se accepisse præsumpsit, atque illud vinculum soluens, simul cum eodem annulo proiecit in flumen. Non credunt hoc, qui etiam Dominum Iesum per integra virginalia matris enixum, & ad discipulos ostiis clausis ingressum non credunt. Sed hoc certè quærant, & si verum inuenerint, illa credant. Clarissima fœmina est, *Lib. 22. de ciuit. cap. 8.*

nobiliter nata, nobiliter nupta, Carthagine habitat. Ampla ciuitas, ampla persona, rem quærentes latêre non sinunt.

Aug. de agone Christiano ca. 14. & ep. 3. Nec nos moueat, quòd clausis ostiis subitò eum apparuisse discipulis scriptū est, vt propterea negemus illud corpus fuisse humanum, quia contra naturā huius corporis videmus illud per clausa ostia intrare: Omnia sunt possibilia Deo. Nam & ambulare super aquas, contra naturam huius corporis esse manifestum est: & tamen non solùm Dominus ipse ante passionem ambulauit, sed etiam Petrum ambulare fecit. Ita ergo & post resurrectionem suam de corpore suo fecit quod voluit. Si enim potuit ante passionem clarificare illud, sicut splendorem solis, quare non potuit & post passionem, ad quantam voluerit subtilitatem in temporis momento redigere, vt per clausa ostia posset intrare? Aduersarij obseruant ab Augustino mutationem dari in corpore Christi ad transitum, vt in maximam exilitatem attenuetu r corpus Christi, & id putant ab Augustino subtilitatem vocari. Absit autem vt Augustinus subtilitatem Christo affingat, quæ soliditati corporis opponatur, in qua se transisse Christus testatur, cùm hortatur discipulos, Palpate, & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Dos subtilitatis non ita traditur à scriptura, sed pro actione subtilitatis ac spiritalitatis in corpore solido: & nominatur subtilitas à similitudine effectus, quia per eam sic angusta & clausa peruaduntur, ac si corpus ipsum, solidum tamen & crassum, instar subtilissimi spiritus agitur & mouetur.

Epiph. hæres. 20. lib. 1. EPIPHANIVS eam subtilitatem explicat. Resurrexit, & clausis foribus ingressus est, vt crassarum partium corpus, tenuium partium ostenderet ipsum, quod erat cum carne & ossibus. Nam vbi ingressus est, ostendit manus, & pedes, & latus punctum: ossa item, ac neruos, ac reliqua, vt ne essent imaginatio ea quæ videbantur.

Lib. 2. hæres. 64. Idem est corpus animale & spiritale. Quemadmodū dominus noster Iesus Christus resurrexit ex mortuis, non aliud corpus suscitans, sed ipsum quod erat, & non aliud ab eo quod erat, sed ipsum quod erat, in spiritalem subtilitatem transmutans, & spiritale totum coüniens, ingressus per fores cōclusas: id quod fieri nequit hîc in nostris corporibus propter crassitudinem, & quòd nōdum in spiritalem subtilitatē sint coünita. Quod igitur erat ipsum, quod conclusis foribus ingressum est? Omninò equidem ipsum, quod crucifixum est. Ostēdit enim & ossa, & carnes, & cutem, vbi dixit, Videte quòd spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Quomodo igitur ingressus est foribus conclusis? Vt ostenderet quòd corpus quidem esset quod videbatur, & non spiritus, verum corpus spiritale, & quidem quod cum anima & deitate, & tota incarnatione idem esset, sed spiritale subtilium partiū, quod aliquando crassarum fuerat.

Chrysost. in ca. Ioan. 20. & hom. 2. de sym. CHRYSOSTOMVS. Vis scire quomodo de virgine natus sit, & post natiuitatem mater ipsa sit virgo? Clausa erant ostia, & ingressus est Iesus. Nulli dubiū, quin clausa fuerint ostia. Quia intrauit per ostia clausa, non erat phantasma, non erat spiritus: verè corpus erat. Quid enim dicit, Videte quia spiritus carnem & ossa non habet, quæ me habere videtis. Habebat carnes, habebat ossa, & clausa erāt ostia. Quomodo clausis ostiis intrauerunt ossa & caro? Locus non est, per quem intrat, & tamē intus est qui intrauit, & non apparet quomodo intrauit. Nescis quomodo factum sit, & das hoc potentiæ Dei. Da potentiæ, quia de virgine natus sit

Greg. Nazianz. in Trag. de Christo patiēte.

Stat ecce Dominus has fores intra: nouum hoc.
Dignúmque verè maximo miraculo.
Et quomodo autem foribus occlusis adest?
Quin fortè & idem sic sepulchro condito

» *Virginis ab aluo prodiit matris suæ,*
» *Clausóque surgens exiit, velut antea*
» *Infracta seruans claustra quàm castissimæ.*

» CYRILLVS ALEXANDRINVS. Nónne sufficiebat ad cognoscendum » Christum statura corporis & lineamenta? Ambiguum hoc certè fuisset. Putare ná» que potuerunt quendam imaginem sibi Saluatoris assumpsisse: & ad hoc miraculo» sius per clausas fores ingressus facilè inducebatur: terrestre namque corpus latiorem » secundum suam naturam viam desiderat.

Cyrill. lib. 12. in Ioann. ca. 53. et 59.

» THEODORETVS. Ingressus est clausis ianuis, quemadmodum & egressus est » ex vtero, cùm claustra virginis obsisteret, & sicut in mari ingressus est: nondum au» tem, vt tu dicis, facta erat naturæ mutatio.

Dial. 2 Polym.

DE PVGNANTIBVS HAERESIBVS BRENTIAnorum & Sacramentariorum circa proprietates corporis Christi, & eorum hinc & inde blasphemiis. CAP. 5.

DVM de proprietatibus humanæ naturæ, & mensura donationis in Christo animosiùs & audaciùs in causa Eucharistiæ Brentiani & Sacramentarij decertant, modum excesserunt vtrinque quæstiones de conditione carnis Christi. Nam infensi Eucharistiæ Sacramentarij, denudarunt humanitatem Christi omni supra hominem excellentia & gratia, quasi oporteat per omnia fratribus assimilari, excepto vno peccato, sicut ex Apostolo Caluinus iactat. Contrà Brentiani, vt fit, feruore disputationis abrepti & incitati, veritatis limites transilierunt, cùm in eandem cum diuinitate potentiam, gloriam & vbiquitatem, carnem Christi prouehunt. Propter hanc controuersiam exierunt nostris temporibus aduersaria quamplurima volumina Brentij & Bullingeri, Petri Martyris, Stancari, Caluini, Bezæ, Iacobi Smidelini, Schekij, atque aliorum, De mediatore Christo, De naturarum vnione & proprietate, De cœlo quo Christus ascenderit, De inferno quo descenderit, De dextera Patris, De Christi maiestate, omnipotentia, omnipræsentia, & vbiquitate: De carnis Christi merito, excellentia & efficacia: atque alia parerga, nihílque ad Eucharistiam pertinentia: ita vt Tertullianum magna totius orbis Christiani perturbatione experiamur verè dixisse, quid libet audendi triplicem esse licentiam, pictorum, poëtarum, sed hæreticorum potissimùm. Eò tandem hæresis euasit, vt non de verbis Cœnæ litem curet amplius, sed omnes fidei articulos de Christo intrepidè conuellat: ita vt cum plorante Magdalena liceat meritò lachrymas iungere, ac lamentari cum illa: Tulerunt Dominum meum, & nescio vbi posuerũt. Brentio enim ne quidem placet Christum mortalem fuisse fateri, eóque progreditur Ioannes Langus in Staphylum, vt dicere non dubitet, carnem Christi Deum esse, sicut eandem Suenkfeldius in diuinitatem transisse. Contrà Cinglius asseuerat Christum sapientia profecisse, quia secundum humanam naturam finitus fuerit atque mẽsus. Caluinus humanam personam natam ex virgine scribit, nec quicquam meruisse aut acquisiuisse Christum, cùm in terris vitam mortalem ageret, nec merito fore locum, si quis iudicio Dei illum opponeret, quia non reperiretur in homine dignitas, quæ posset Deum promereri: eóque impietatis recidit, vt exinanitum illum asserat secundum vtramque naturam, ac patri subiici. Bullingerus ait desiturum Christum esse creaturam, si ab illo assumptus homo concedatur attolli supra omnem creaturam. Denique Ioannes Faber scribit, Scafeusæ visum hominem, qui

Pugnantes hæreses de proprietate corporis Christi vnde natæ.

Propter proprietates illas omnes articuli fidei de incarnatione labefactantur.

Tertull. in Hermog.

Brent. de verbo in domo Patris mei.

Suenkfeld. lib. de collat. statuũ Christi.

Cingl. in Confess. ad Car. 5. art. 1.

Calu. lib. 2. Instit. cap. 17.

Cal. vbi suprà. & in epist. ad Ephes.

Bulling. lib. de omnipræsẽtia.

Ioann. faber contra Suenkfeldium.

Christum non resurrexisse prædicaret, quia per omnia assimilari fratribus oporteret. Quas verò vtrinque effutierint ineptias & blasphemias de Natiuitate Christi de virgine, de morte eius, de descensu ad inferos, de ascensione, de vita spiritali habitâte in eo, atque aliis, suo loco à nobis commemoratur: ita vt harum blasphemiarum pertæsus Iacobus Smidelinus, conqueratur non amplius, aut certè parum, de verbis Cœnæ litigari, sed de singulis ferè fidei Articulis, qui Christum attingunt. Nos Catholici via regia ac recta ingredimur, ne declinemus aut ad dexteram, aut ad sinistram, & ante omnia scripturarum ac Patrum fidem de Christi incarnatione retinemus, ac credimus verbum filium Dei ex virgine Maria assumpsisse, & sibi vnione personali vniuisse verum corpus humanũ. Agnoscimus recto Ecclesiæ iudicio anathemate percussos esse Marcionem, Valentinum, Magnetẽ, ac recentiores Anabaptistas, qui humanam naturam in Christo phantasma esse ducunt. Improbamus Apellis deliria, qui finxit Christi corpus post resurrectionem dissolutum in elementa ex quibus constabat. Abhorremus ab erroribus Suẽkfeldij, qui somniat carnem Christi in diuinitatem transformatam esse. Reiicimus blasphemias Nestorij, diuellentis naturas, & duos constituentis filios. Damnamus Eutychetis portenta, qui dum stolidè vtrasque naturas in vnam commiscuit, neutram Christo verè reliquit. De his veteribus erroribus multi refricantur, cùm de prærogatiuis carnis Christi in Eucharistiæ negotio curiosiùs inquiritur, & pertinaciùs quisque suum proprium figmentum tuetur. Qua de re, vt dixi, extant multi libri. Peccatur ergò vtrinque ex immoderata proprietatum consecutione, quam de vtriusque naturæ coniunctione exigunt contentiosi. Nam quia natura humana salua manet, & plurimæ ipsam affectantur proprietates, Sacramentarij eas omnes ad vnam vsque requirunt, aut repugnante scriptura illas saltem quæ ipsorum proposito seruiant & suffragentur. Viciſsim quoniam diuina natura in sua arce residet illæsa, & suæ amplitudinis quosdam quasi radios in humanam naturam diffundit, ex quibusdam perspectis alias omnes diuinitatis præstantias, aut saltem eas quæ suo dogmati patrocinentur, per illationem à pari, & proprietatum consecutione, Brentiani cõtendunt naturæ humanæ tribui oportere, quamuis scriptura de multis taceat, & interdum modum præfigat. Igitur ex eo quod nos confitemur corpus Christi verè adesse, vbicunque Eucharistia administratur, inferunt Sacramentarij negari à nobis humanæ naturæ veritatem in Christo, quoniam proprietatem localem ipsi ingenitam distrahamus, & indè accepta occasione sic omnibus proprietatibus humani corporis addicunt Christum, vt ægrè patiãtur ipsum ab vlla eximi, cùm per omnia dicant Christum fratribus assimilari debuisse: vt etiam vix ferant vllam ei supernaturalem ascribi, quæ à nobis eadem non speranda sit post hanc vitam: & ad tuendam hanc suam sententiam citant Apostolum, qui reparanda asserit corpora humilitatis nostræ ad cõformitatem corporis luminosi & gloriosi Christi. Cur enim (quærit Bullingerus) non liceat à corpore Christi ad nostra, & à nostris iterum ad corpus Christi argumentari, cùm hoc ipsum Paulum fecisse videamus? Multis postea blasphemiis ex isto argumento conspuunt Christi carnem: negant viuificam, & quicquam prodesse, negant adoratione, aut vllo cultu dignam, atque alia quæ diligens lector in eorum libris obseruabit. Placet hîc pauca ex Vvestphali contra Antidotum Polani Apologia describere, huic loco aptissima. Apud Iudæos (inquit) Scribæ & Parisæi excæcati ratiocinatione hærente in proprietatibus humanæ naturæ, in eam amentiam ruebant, vt non agnoscerent Christum hominẽ verum esse Deum, & blasphemè iudicarent quòd blasphemaret, cùm sibi sumeret potestatem remittendi peccata. Videat Polanus cum suis sodalibus, ne se præcipitet in extremæ impietatis

Fides Catholicorũ de Christi incarnatione.

Cal. in Anabaptist.

Pugnantes hæreses de Christo propter diuersas proprietates.

A nostris corporibus ad corpus Christi malè argumentãtur Aduersarij.

Philippen. 3.

" pietatis foueam, ne contendat aliquando, Christi carnem non sedere ad dexteram
" Dei, aut si verbis id concedet, ne malè definiendo sessionem ad dexteram, detrahat
" gloriæ communicatæ filio Dauid, redemptori nostro: ne adimat sanguini & morti
" eius reconciliationis & satisfactionis merita, vim & dignitatem: ne incipiat dispu-
" tare sanguinem & mortem hominis non posse esse infinitæ virtutis: perinde vt cùm
" disputant, carnem Christi nihil conducere, non posse in multis locis præsentem
" manducari: Ne denique contendant natiuitatem, circuncisionem, passionem, mor-
" tem Domini, quia sunt carnalia & corporalia, nihil conferre ad salutem. Subdolus
" illusor, & mirus artifex Satanas scit incredibilibus præstigiis fascinare animos: ne-
" mo confidat de sua prudẽtia, eruditione, facundia, aliisve donis: sobriè sapiat vnius-
" quisque in timore Dei. Hactenus ille. Nos Catholici non solùm naturam huma-
nam integram, ac distinctam à natura diuina testamur in Christo, sed illius proprie-
tates imperturbatas & inconfusas permanere docemus. Verùm æquum postula-
mus, vt in illa natura humana proprietates substantiales secernantur ab accidenti-
bus, de quibus antea egimus. Deinde ostendimus loci circumscriptionem neque à
Philosophis, neque à scripturis, annumerari inter essentiales corporis humani pro-
prietates, quæ si pereant, secum substantiam in interitum necessariò protrahunt.
Restat modò aperire fontem, ex quo emanant admirandæ multæ dotes, quæ acci-
dunt corpori Christi, & quæ suo fulgore illustrant ac perficiunt infirmitates naturę
nostræ, atque eiusdem defectus abolent & absorbent. Harum quidem capaces non
sunt cæteri homines, ac proinde non aliam decet desiderare in Christo nobiscum
necessariam similitudinem, quàm partium & proprietatum essentialium. Alias accidentales pro passionis dispensatione suscepit, easdémque deposuit cùm voluit, vel retinuit. Profitemur itaque filium Dei sibi copulasse naturam humanam arctissimo fœdere, quod vocamus personalem vnionem, quoniam persona filij Dei in Christo sustentat naturam quam ex homine accepit. Ex hac vnione credimus à diuina liberalitate præclaras dotes quamplurimas in naturam assumptam redundasse, per quas caro assumpta nõ exuit aut perdit proprietates suas, sed deponit suas imperfectiones, & nouas acquirit vires, vt quod antea non poterat, tum possit. Similitudine rem elucidemus, qua delectantur antiqui Patres. Ferrum ignitum duplicem facultatem possidet, vnam sibi naturalem & essentialem retinet, accidentia multa deponit, ac nouam vim acquirit, qua præditum priùs non fuit, vt lucere, vrere, quæ sibi præter naturam adueniunt. His positis, si quis ratiocinetur Sacramentariorum more, Non est proprietas ferri lucere, vel vrere: ergo ferrum ignitum non lucet, nec vrit: habes quod respondeas, alia esse idiomata siue proprietates ferri per se, alia vt cum igne coniunctum est. Imò & in nostro corpore hoc potest considerari. Quatenus animatum, longè alia præ se fert idiomata & accidentia, quàm si per se extra vnionem cum anima consideretur. Accommodemus ad Sacramentariorum ratiocinia. Dicimus corpus Christi triplici proprietatũ genere insigniri. Alias habet naturales corpori humano simpliciter & absolutè accepto. Eidem aliæ ex beatitudine communi sanctis omnibus pro cuiusque gradu & ordine accesserunt. Alias ex vnione naturæ humanæ cum diuinitate obtinuit, quæ aliqua accidentia corpori humano agnata sustulit, ac noua contulit, quibus supra naturam, & vim corporis humani corpus Christi attollitur, vt iam non valeant in ipso, sicut nec in ferro ignito, argumenta sumpta ex natura & proprietate corporis simpliciter. Expectatur fortassè, vt edamus illas prærogatiuas, quæ exuberant in humanam Christi naturam, & efficiuntur illi per gratiam & donationem, non per essentiam propriæ: sed suo loco de scripturis & Patribus commemorabuntur. Conuenit inter

Quænam proprietates sint necessariò requirendæ in Christo, vt retineat similitudinem nobiscum.

Aliæ sunt proprietates humanæ naturæ in subiecto filij Dei, quàm extra.

Triplex genus proprietatũ in corpore humano.

nos omnes, excellentias illas ex vnione humanæ naturæ cum diuina in persona filij Dei, tanquam ex fonte procedere. Sed de vnione personali primùm controuertitur, quænam sit, & in quo consistat. Brentiani existimant esse sitam in communicatione maiestatis, authoritatis, potestatis, virtutis, quæ in naturā humanam Christi à diuinitate vbique præsentis specialiter transfunduntur, ita vt personalis duarum naturarum vnio in actione vnius in alteram versetur & definiatur. Ad eam fabricādam nullius Concilij determinationem, nullius Patris sententiam, nullam ex planis scripturis rationem firmatam, authoritatem denique nullam proferunt, sed vno aut altero scripturæ loco fraudulenter exposito hoc suum phantasma adumbrare conantur, & non tam persuadere, quàm fidei articulum sua authoritate efficere, adeò vt ne dignentur quidem ducere pro Christianis, quicunque ab illis dissenserint. Ex eorum ergo sententia personalis vnio est communicatio plenitudinis omnis potestatis: quoniam de Christo scriptum sit, In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, & in quo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Hoc autem totum comminiscuntur, vt humanitatis Christi omnipræsentiam & vbiquitatem incipiant fundare: quasi necesse sit illam naturam humanam esse præditam omnipotentia, à qua fluat omnipræsentia, si cum diuina in vnionem personalem deuenerit. Nos Catholici, à quibus quicquid veritatis habent, didicerunt Aduersarij, respondemus iam damnatam esse à Cōciliis sacrosanctis istam opinionem & definitionem. Nestorius, cùm ab eo quæreretur, quonam pacto naturas diuinam & humanam vniret in Christo, cùm personas filij Dei & hominis diuideret: copulari illas dicebat eiusdem potestatis nexu & communicatione. Minus asserebat ille quàm Brentiani, cùm ex eadem potestate non inferret personalem vnionem, sed sufficientem naturarum connexionem. Eum tamen Synodus Ephesina sic confutat: Non potest vnire naturas sola dignitatis aut potestatis æqualitas. Dicere « Deum & hominem sibi inuicem velut dignitatis & authoritatis vnitate cōiunctos, « nouitas vocis est, & nihil aliud. Eadem Synodus anathemate ferit Nestorium, qui « vniri duas naturas in Christo communi potestatis vinculo doceret, diuidi tamē in « eodem illarum naturarum personas. Si quis (inquit) in vno Christo diuidit subsistē- « tias post vnitionem, sola societate coniungens ea quæ secundum dignitatem est, « vel etiam authoritatem aut potestatem, & non magis conuentu, qui per vnitatem « factus est naturalem, anathema sit. Quinta Synodus idem decernit, & inquit: Si « quis dicit secūdum gratiam, vel secundum opinionem, vel secundum dignitatem, « vel secundum æqualitatem honoris, vel secundum authoritatem, aut relationem, « aut effectum, aut virtutem, vnitionem Dei verbi ad hominem factam esse, anathe- « ma sit. Ephesini Patres exemplo duorum Apostolorum, aut duorum Principum difficultatem illustrant. Nam licet constituerentur in maiestate, dignitate, authoritate, ac potestate æquales illi duo, tamen indè non consequeretur vtrunque Principem siue Apostolum in eādem coalescere personam. Hoc idem solidissimis rationibus, atque ex nostra fide & scriptura sumptis confirmatur. Nam tres diuinæ personæ in potestate, maiestate, & reliquis perfectionibus quàm maximè sunt vnitæ, totámque diuinitatis plenitudinem habent, nihilominus manent inter se verè & personaliter distinctæ. Non igitur eadem potestas eandem personam efficit, nec eiusdem maiestatis communicatio vnionem personalem includit. Quod cùm Brētiani introducere volunt, simul introducent hæresin Sabellianam, quæ ex vnitate naturæ, maiestatis & potestatis, vnam in Patre, Filio & Spiritu personam esse concludebat. Adhæc si ex maiestatis diuinæ in naturam humanam infusione coalescit vnio personalis in Christo, cùm illa maiestas sit communis tribus personis, natura

Quænam proprietas personalis in Christo secundum Brētianos, & refellitur.

Coloss. 2.

Anathem. 3.

humana

humana Christi vnita dicetur Patri & Spiritui tam verè & propriè, quàm ipsi filio, nec solus filius feretur incarnatus, passus, & sepultus, sed Pater & Spiritus: ac proinde Brentianos Patripassianos meritò cum Sabellianis, & Spiritupassianos appellabimus. Tertiò, si hypostatica & personalis vnio conflatur ex eiusdem potestatis cõmunicatione, Deus nõ posset vlla ratione naturam aliquam personaliter sibi vnire, quin ei suam potestatem impartiret. Quod concessum parum defert diuinæ omnipotentiæ, & in triduo sepulturæ corpus Christi anima vacuum negat perstitisse diuinitati coniunctum, cùm cadauer illud maiestatis, gloriæ, & sapientiæ diuinæ capax aut particeps nõ magis quã lapis fortasse esset. Postremò maiestas & cooperatio humanitatis iam personã Christi conflatam ex diuinitate & humanitate arguunt. Operationes enim esse rei & existere supponunt. Itaque non ex eiusdem potestatis participatione coadunatio naturarum in eadem persona fit, sed ex eadem subsistẽtia & existentia, ita vt diuina & humana natura in Christo dicãtur personaliter vniri, quia existant, & sustententur eadem subsistentia, quam Græci nominarũt hypo-
» stasin, Latini personam & suppositum. Sic enim in Ephesina Synodo decernitur:
» Carni secundum subsistentiam vnitum est Dei patris verbum. Et in quinta Syno-
» do accuratiùs definitur: Sãcta Dei Ecclesia, vtriusque scilicet Nestorij & Eutyche-
» tis perfidiæ impietatem eiiciens, vnitionem Dei verbi ad carnem secundum com-
» positionem confitetur, quod est secundum subsistentiam. Si quis non confitetur
» Dei verbum carni substantialiter vniri, & propterea vnam eius subsistentiam, vel
» vnam personam, & ita sanctam Chalcedonensem Synodum vnam subsistentiam
» Domini nostri Iesu Christi confiteri, talis anathema sit. Hinc absque difficultate intelligetur, quanta humanitatis cum diuinitate euadat vnio. Non enim tanta est, quanta trium personarum in vna essentia diuina, neque tam parua etiam, quàm ea est, quæ in solius gratiæ, gloriæ, & virtutis communicatione consistit, aut quæ alio quouis accidentario modo efficitur. Est autem adeò singularis, vt nullo exemplo commodè explicari possit. A Patribus quidem illi comparatur corporis & animæ cõsociatio, quia in vna hominis persona duæ res fulciuntur sine vlla mixtione, confusione, ac conuersione: nihilominus tamen talis coadunatio longissimo distat interuallo ab illa quæ in Christo fit. Animus enim & corpus nequaquam integræ & perfectæ sunt essentiæ, sed vnius essentiæ partes: diuina verò & humana natura in Christo essentiæ sunt adeò integræ & absolutæ, vt nulla ratione vnam tertiam essentiam absoluere possint: attamen vtraque portatur & sustinetur ab vna simplicissima filij Dei subsistentia. Etenim natura humana in Christo priuatur humana persona, siue subsistentia, sed existit in supposito & persona filij Dei, à qua substentatur vt existat. Ex ista fide & doctrina omnibus absurditatibus & incommodis obuiam itur, quibus patet Brentianorum opinio: quæ iterum recurrerent, si coadunatio in essentia diuina, aut in aliqua essentiæ proprietate locaretur. Cùm enim essentia, & essentiæ quæuis proprietas Patri, Filio & Spiritui indifferenter congruant, etiam illi tres indifferenter dicerentur incarnari, pati, &c. At cùm vnio ex persona & particulari subsistentia filij Dei terminatur, tum ad eum etiam solum respicit incarnatio, passio, & alia eiusmodi. Indè etiam expediuntur omnia Brentianorum argumenta, quibus amplificãt sustentari humanam naturam Petri, Pauli, atque aliorum, & portari à Deo, ne in nihilum defluant. Nam falsum est naturam humanam in illis propria destitui subsistentia, falsum est illam naturam superstrui subsistentiæ, siue personæ Patris, aut Filij, aut Spiritus: sed suæ propriæ existẽtię siue personæ incumbit, & innititur fundamento, quod sicut alia omnia sua virtute stabilit & continet, quódque est ipsa diuinæ essentiæ maiestas & potentia, non aliqua persona diuina.

Quæ sit vera personalis vnio, & in quo consistat.

Brentiani vt suæ vbiquitati aliquam rimam inueniant, mouent secundam quæstionem de communicatione idiomatum, id est proprietatum vnius naturæ in Christo ad alteram trāsitu & applicatione, cùm nimirùm diuinitatis, quæ est in Christo, dotes eximiæ affirmātur conferri & inesse humanitati propter intimam illam personalem vnionem. Ex qua Brentiani contendunt omnipotentiam & omnes alias excellentias, quæ singulares & propriæ sunt Deo, in eandem humanitatem Christi transfundi, vt ipsa sit omnipotens, omnium præscia, vbique præsens, ita vt nihil inter diuinitatem Christi & humanitatem intersit, nisi quòd illa ex se suas possidet prærogatiuas, humanitas verò easdem omninò obtineat, quamuis non ex se, sed ex coniunctione cum diuinitate in eadem persona filij Dei. Imò eousque progreditur Andreas Smidelinus, vt duplicem audeat fabricare diuinitatem: vnam propriam, quæ toti Trinitati competat, alteram communicatam, quæ humanitati Christi debeatur. In probationem iterum citant, In quo sunt omnes thesauri sapientię & sciētiæ Dei absconditi: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: Non est illi datus spiritus ad mensuram. Nos verò scimus ab Ecclesia Catholica damnatum Eutychetem, qui naturas permisceret, & proprietates confunderet: damnatos quoque Monothelitas, qui naturarum operationes perturbarent, ac definitum in Domino nostro Iesu Christo duas naturas indiuisè inconuertibiliter vnitas esse, & duas proprietates duásque naturales operationes indiuise inconuertibiliter, inconfusè, inseparabiliter, vt verbis sextæ Synodi vtamur, in eodem Christo agnoscēdas ac venerandas, alteram scilicet humanam, alteram diuinam. Ex quo sequitur, proprietates vnius naturæ minimè ad alteram esse transferēdas, aut cum alterius proprietatibus confundendas, cùm vtraque natura absque vlla confusione, mixtione aut conuersione proprietates suas distinctas omninò incolumésque retinuerit. Scimus deinde non ex alio fonte Arrium, Paulum Samosatenum, Photinum, atque alios eius generis hæreticos, suos errores hausisse, quàm ex præpostera peruersáque scripturarum intelligentia, in quibus nescierunt, aut noluerūt inter ea secernere, quæ ratione diuinitatis, & quæ ratione humanitatis de vno eodémque Christo passim dicta legūtur. Eminuerò necesse est (admonet Cyrillus) reddere Deo quæ sunt Dei, & humanitati quæ ei debentur, ne id quod creatum est, ad diuinam deducentes essentiam, aut id quod est diuinæ naturæ, ad locum qui creaturis congruit, deponentes, in aliquem incidamus errorem. Passim admonemur etiam à Patribus, cauendum ab illa communicatione idiomatum, siue ne attribuamus vni naturæ quod alteri fuerit innatum. Seruemus (inquit Ambrosius) distinctionem diuinitatis & carnis. Vnus in vtraque loquitur Dei filius, quia in eodē vtraque natura est, & si idem loquitur, non vno semper loquitur modo. Intende nunc in eo gloriam Dei, nunc hominis passiones, quia quasi Deus loquitur quæ sunt diuina, quia verbum est: quasi homo dicit quæ sunt humana, quia in mea substantia loquebatur. Nanzianzenus ait: Vno capitulo moneo, vt altiora quidem ascribas diuinitati, humiliora autem naturæ humanæ attribuas, quæ ex parte infirmitatis nostræ assumpta est. Distinguamus (scribit Augustinus) quid in scripturis sonet secundum formam Dei, & quid secūdum formam serui. Quid autem, & propter quid, & secundum quid dicatur, prudens & diligens & pius Lector intelliget. Cùm aliqua in scripturis (alibi addit) dicuntur de filio, quibus demonstratur quòd patre sit minor, ea secundum humanitatem intelligantur. Cùm verò ea dicuntur, quibus filius patri demonstratur æqualis, secundū quod Deus est, accipiantur. Hieronymus verò Brentianos insectatur planissimè. Illorum similiter execramur blasphemiam (inquit) qui nouo sensu asserere conātur, à tempore susceptæ carnis omnia quæ erant Deitatis, in hominem demigrasse, & rursum

Quæ sit cōmunicatio idiomatū & proprietatum in Christo secundū Brentianos.

Matth. vlt. Ioan. 3.

In concilio Chalcedon. in 5. Synodo, et 6.

Aliæ sunt proprietates diuinitatis in Christo, aliæ humanitatis, nec vnius alteri conueniūt, aut attribui debent, ita vt humanitati non possit omnipotentia diuinitatis deferri.

Citatur in sept. Synodo.

Lib. 2. de fide cap. 4.

In sermone de filio.

Lib. 1. de Trinit. ca. 13. & ca. 7.

In Symbol explanat. ad Damas.

» ſum quæ erant humanitatis, in Deum eſſe transfuſa, vt quod nulla vnquam hæreſis
» dicere auſa eſt, videatur hac confuſione vtraque exinanita ſubſtantia, deitatis ſcili-
» cet & humanitatis, & à proprio ſtatu in aliud eſſe commutata. Ac ne temerè exiſtimemus inter hæreſes iſtam opinionem connumerari à Patribus, expẽdamus quàm iuſtè id faciãt, cùm talis proprietatum inter naturas communitas myſterium incarnationis corrumpat, nec fieri poſſit. Imprimis id alteri communicari dicitur, quod commune redditur etiam ex Brentianorum ſententia. Quod autem duobus re vera commune fit, iam vni proprium dici nequit. Qua de cauſa Conciliis & Patribus nihil eſt aliud naturarum proprietates in Chriſto confundere, quàm vel humanas aſcribere diuinæ naturæ, vel è diuerſo diuinas humanæ, vel eaſdẽ vtriſque attribuere. Non ignorarũt Patres ſubtilem Brentianorũ diſtinctionẽ, vt vni dicatur propriũ, quia per ſe conueniat, alteri verò competat, non vt proprium, quia accedat ex alio: Imò in eo omnes neruos intendunt veteres Theologi, vt doceãt id quod vni per ſe proprium cognoſcitur, ne mediãte ipſo poſſit alteri cõmunicari & imputari. Cæterũ perſpicietur veritas faciliùs, & iucũdior erit diſputatio, ſi ſermonẽ ad ipſam omnipotentiã, de qua quæritur, accõmodauerimus. Certiſſimũ eſt axioma, nullius naturæ proprietatẽ in alteram naturã ſeu ſpeciem transferri poſſe. Etenim (vt eruditè Cyrillus ſcripſit, & ratio ipſa dictat) quorum operatio & virtus indifferenter vna eſt, illis vnitatem quoque ſpeciei vendicare oportet. Quis enim diceret aptitudinem ad ridendum, ad ratiocinandum, & ad capiendas diſciplinas, quæ homini ſunt propria, lapidi aut trũco poſſe infundi? Multo verò minus omnipotentia diuina, proprietas infinita naturæ finitæ & creatæ poterit communicari, cùm in cõfeſſo ſit, quòd res finita certíſque terminis cõcluſa, rem infinitã & immenſam intra ſe capere nequeat. Adhæc cùm potentia, ſciẽtia, & quælibet perfectio in Deo ipſiſſima ſit, & ſimpliciſſima eſſentia, euidenti & neceſſaria collectione efficietur, ipſiſſimam quoque & ſimpliciſſimam Dei eſſentiam in Chriſto naturæ humanæ cõmunicari, ſi ei omnipotentia cõmunicatur, cùm eadem ſit (inquam) in Deo eſſentia & omnipotentia. Proinde humanitas in Chriſto habebitur Deus vt omnipotens. Ex quo humanitas Chriſti diuinitati æqualis affirmabitur, non tantùm potentia, maieſtate & gloria, ſed eſſentia & natura, cùm in idem recidãt in ipſa diuinitate eſſentia & potentia. Hinc quoque colligetur, à diuinitatate realiter communicari proprietates humanitati, idem valere ac ſi quis dixerit, diuinitatem ſemetipſam humanitati communicare, ita vt ipſa diuina natura enũtietur de humana, cùm eadem omninò res ſimpliciſſima credatur in Deo proprietas & eſſentia. Hinc etiam omnes aliæ diuinitatis proprietates humanitati probabuntur conuenire, ſi vna illi aſſeritur infundi, cùm omnes vnum ſint, nec vna ab alia poſſit diſiungi. Sic ergo humanitati etiam cõmunicabitur æternitas, vt ſic loquar, increatio, infinitas, ita vt ipſa humana natura re vera credatur æterna, increata, infinita, aut diuinitas ſeu diuina omnipotentia negetur infinita, increata, æterna. Andreas Smidelinus audet Deum finitiſſimum ſcribere, qui probè nouerit finem potentiæ ſuæ. Hoc quidem eſt Brentianorum ſcopum attingere, & Deo ipſi diuinitatem adimere, quæ propriè in ipſa immenſitate & infinitate conſiſtit, ne humanitatem infinitis interuallis anteuertat. Præterea ſi vna eadémque in Chriſti humanitate & diuinitate potentia ponitur, vna etiam ponenda erit operatio, vna voluntas, intellectus vnus, cùm ad naturales diuinæ eſſentiæ proprietates pertineant, & vnum & idem omninò cum omnipotentia exiſtant. Quamobrem Brentiani non effugiant, quin Eutychitarum & Monothelitarum hæreſim incurrant, quorum primi confundebant naturas, & naturarum proprietates, alii naturarũ volũtates & operationes. Nec crimẽ iſtud à ſe depellant

Quare proprietas vnius naturæ alteri in Christo nequeat communicari.

In Prosphonetico ad Theodosium.

Brentiani Deũ finitum dicunt.

Patrũ monumentis,quocũque modo Christo ascribitur,humanitati Christi statim tribuatur,profectò & Catholicè affirmare licebit,humanitatem Christi esse Deum, increatũ,æternum,per quẽ omnia facta sunt,vnum & eundem cũ patre, splendorẽ patris,& figurã substantiæ eius,quoniam hæc omnia verissimè de Christo prędicãtur. Imprudentiùs verò & insultiùs colligitur, Apostolũ asseruisse plenitudinẽ diuinitatis in Christo corporaliter inhabitare, & omnes in eo thesauros sapiẽtiæ & sciẽtię recõditos esse: Ex eoque sequi plenitudinem diuinitatis, id est,æqualem gloriã, maiestatem,sapientiã & potentiã, humanitati Christi esse cõmunicatam, & in eam quasi trãsfusam,ita vt iam humanitas Christi verè sit & dicatur omnipotẽs,sicut ipse Deus,æqualíque gloria & maiestate cum Deo ipso prædita.Falluntur in istis Brẽtiani, quòd personam Christi cum natura manifestè cõfundant, & quòd quę de Christo dicuntur, eadem, in eius humanitate statuant. Fingamus tamen Apostolũ dixisse,quod illi volunt,plenitudinem diuinitatis in humanitate Christi corporaliter inhabitare,omnésque thesauros sapientiæ & scientiæ diuinę in eadẽ humanitate recõditos latêre,quod à D. Paulo dictũ non est,tametsi Catholicè id affirmari posse nouerimus,cùm tota & plena diuinitas humanitati personaliter sit donata, & in ea lateat abscõdita:nihilominus fallò colligitur æqualem maiestatẽ & potentiam humanitati Christi esse cõmunicatã,ita vt humanitas dicatur omnipotens.Eodẽ enim argumentationis genere deduceretur, Deitatem naturę humanę cõmunicatam esse,ita vt humanitas Deus verè dici possit,sicut omnipotẽs, cùm verissimè asseueretur,diuinitatẽ ipsam in humanitate Christi corporaliter inhabitare:præsertim cùm nihil sit aliud Deitatis plenitudo,quàm Deitas plena atque perfecta. Adde quòd cũ anima rationalis in corpore humano corporaliter inhabitet,non solùm hypostatica vnione illi coniuncta,sed etiam essentiali, si Brentianorum explicationẽ sequimur, integrum erit inferre, animã cum omnibus suis facultatibus & affectionibus corpori cõmunicatam esse,vt corpus perinde atque anima intelligens sit &volens,arte mathematica & medica,cęterísque sciẽtiis præditũ.Imò verò cùm domos corporaliter inhabitemus,sequetur etiam nos illis ita cõmunicari,vt eisdẽ proprietatibus & perfectionibus domus affectæ dicantur,quibus nos ipsi affecti sumus. Nec obstat, quòd aliter diuinitas in humanitate habitet, nimirũ hypostaticè cũ illa coniuncta. Nã licet id verũ sit,nõ ideò tamen cõsequitur idẽ esse aliquid in altero corporaliter inhabitare,aut illi cõmunicatũ aut hypostaticè coniunctũ esse. Vnde Cyrillus: Neque idẽ fuerit dicere, Verbum factum fuisse hominẽ,& putare Deũ habitare in homine,etiamsi vera beati Pauli vox est, quòd cõplacuit in ipso habitare omnẽ plenitudinẽ Deitatis corporaliter.Sed vnũ (inquit) esse Deum,Patrẽ & Filiũ Dominũ Iesum Christũ,per quẽ omnia. Et hinc quòd Nestorius, qui hypostaticã diuinitatis cũ humanitate vnionẽ reiiciebat,libẽter eo testimonio vteretur,quòd videret aliud esse,aliquid in altero inhabitare,& illi hypostaticè coniũctũ esse.Postremò,pro causa introducẽdæ opinionis suæ,Brẽtiani exprobrãt cõmunicationem diuinæ naturæ in persona Christi tãtùm fuisse verbalem &grãmaticalem,nisi re vera cõmunicet & impartiat proprietates suas naturæ humanæ.Quibus vicissim retorquetur, verbalẽ tantùm fore cõmunicationem proprietatũ humanæ naturę in persona Christi,nisi infirmitates eius re vera trãseant in diuinã naturã:quod nefas dictu ipsi quoque fatẽtur Brentiani. Quapropter satius fuerit veritatẽ vtrinque ex æquo cõsistere,&cõcedere cõmunicationem & transfusiọnẽ proprietatũ vnius naturæ in alterã non fieri,quoniã inter se nihil habẽt cõmune & affine,sed cõmunicare æqualiter proprietates suas in eo,in quo conueniunt & colligantur æqualiter, id est,in persona filij Dei, siue subsistẽtia, in qua vniuntur & adunantur.Sed Brentianos apparet nescire, quid

In Theodoret.

Quid sit verè communicatio idiomatum.

quid per communicationem idiomatum Patres intellexerint. Nam hi tum cōmunicationem illam esse dicunt in Christo, cùm alteri naturę propriè per se ac reipsa non conuenit, sed per accidens, propter vnionem personalem. Sic demonstrato Christo, licet affirmare, Hic homo cœlos creauit, & omnipotens est per communicationem idiomatū, id est, per accidens: quia contingit vt hic homo habeat diuinitatem copulatam in eadem persona. Qua ratione Aristoteles de eo qui Faber simul ac Medicus sit, Fabrum curare, & Medicum Fabricare, non inuitus fatetur. Atque hinc fit, vt communicatio hæc naturas non in abstractis, sed in cōcretis demonstret: quia ne per accidens quidem proprietates naturarum secum communicant, vt de se inuicem in abstractis enuntiari queant, vt dicatur, Hæc humanitas creauit cœlos, aut diuinitas est. Sed falluntur Brentiani, quòd sine iudicio putarint ἰδίωμα hoc loco ἰδιότητα id est proprietatem naturæ simpliciter designare, atque ab vna natura in alteram transire, ac communicari, cùm tamen Theologi tantùm esse dicendi modum tradiderint, quo mutua fit prædicatio concretorum vtriusque naturæ de seinuicem, & de persona ex his constituta, tanquam sit potius verborum quàm rerum communicatio, non ita tamen vt inanis sit, & verbo tenus compleatur, sed quæ firma duarum naturarum in vnam personam coniunctione fulciatur, atque solidetur. Qua de causa citra vllum omninò discrimen & diuina homini, & humana Deo, tāquam vni & eidem personæ in diuina & humana natura subsistēti, non voce tantùm, sed reipsa rectissimè attribuuntur, cùm vna re vera sit Dei & hominis persona. Sicut ergo Deus dicitur hominis filius, infirmus, crucifixus, mortuus & sepultus, &c. propter naturam humanam, quam sibi personaliter vnitam cum omnibus suis proprietatibus sustentat: ita homo Dei filius appellatur omnipotens, æternus, immortalis, non propter aliquam transfusionem vnius naturę in aliam, sed propter incōfusam vnionem, qua humana natura coniūcta est diuinitati in vnitate personæ. Talium verò proprietatum cōmutatio & cōmunicatio nec voce, nec re, naturis conueniunt, vt vnius proprietates alteri assignentur, quoniam vna alteram non sustentat, & in eadem persona, per quam sustinentur, non confundūtur, nec permiscentur inter se. Itaque locutiones istæ habitæ sunt tanquam hæreticæ, Humanitas Christi est Deus, siue Deitas, omnipotens, immortalis, & impatibilis. Vicissim & istæ, Deitas est homo, siue humanitas, infirma, patibilis, & mortalis. Hactenus de Brentianis, qui videntur limites veritatis ad dexteram prætergredi, ac nimium humanitati Christi arrogare. Cæterùm dum euitamus Charybdim, cauendum ne in Scyllam recidamus, & ad sinistram nimium deflectamus. Sacramentarij nobiscum contra Brentianos propugnant hac in re veritatem. Brentiani contra Sacramenrarios etiam à nostris partibus stant: sed vtrique volunt eam, quæ in medio consistit, veritatem deprædari, & vtrique modum excedunt pari argumento. Brentiani vrgent, Omnia subiecisti sub pedibus eius: vt plus æquo deferant humanitati. Sacramentarij contrà importuniùs clamat, Oportet eum per omnia fratribus assimilari: vt ne quidem humanitati Christi tantillum loci permittant supra communem aliorum hominum capacitatem. Catholici vtrinque oppressi, cauent à defectione & excessu, ac se intra modum & medium continent. Postquam humanitatem Christi à diuinitatis æqualitate segregarunt, ipsi excellentiæ proximum locum tribuunt: de qua explanationis causa duobus modis considerant. Aut enim spectatur vt collocupletata donis & ornata, quæ fluunt ex proxima coniunctione cum Deo, quæ personalis & singularis, ac sibi particularis est associatio, nec aliis creaturis, etiam Angelis communis. Proinde non adæquatur aliis sanctis, nec cum illis tanquam pares cum paribus comparatur, sed exi-

Brentiani & Sacramentarij mutuò se confutant, & ab vtrisque cauēdum.

Sacramentarij eodē argumēto quo Brentiani, humanitatem Christi nimirū euehunt, ipsi eandem depriment plus æquo.

Hebr. 2.

Vnde prærogatiuæ in humanitate Christi flant.

mitur,& extra omnem creaturam aliam illuſtriori loco ponitur. Solus Chriſtus, vt homo, primatum tenet in omnibus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit. Caput omnis Eccleſiæ, primogenitus in multis fratribus, mediator Dei & hominum, in quo inſtaurata ſint omnia: Dominus omnium, iudex viuorum & mortuorum. Solus in ſumma ita plenus gratia & veritate, tantíſque Spiritus ſancti donis repletus, tanta maieſtate, gloria, poteſtate, & authoritate cumulatus, vt nulla ſimilis gratia, & æqualis nulla authoritas in vlla creatura comperiatur. Quæ ſanè dignitas & incomparabilis eminentia quamuis ab immenſa Dei celſitudine quàm longiſſimè diſtet, tamen in alia creatura nulla quæcunque tandem illa ſit, locum vllum obtinet. In cæteris enim etſi gratiæ & Spiritus ſancti dona reperiuntur, non tamen coaceruatim nec cumulatim vt in Chriſto, nec in ea excellẽtia, ſed diuiſim & iuxta mẽſuram donationis Chriſti, de cuius plenitudine nos omnes accepimus. Excellit igitur Chriſtus ſecundum humanitatem maieſtate, poteſtate, gratia, & gloria, cæteríſque donis gratuitis, creaturas omnes, & mirum in modum excellit, ſed manet nihilominus ſecundum eãdem humanitatem creaturæ limitibus circumſcriptus, & minor patre, eidẽque ſubiectus, qui omnia ei dedit atque ſubiecit. Atque hæc eſt omnis illa poteſtas in cœlo & in terra, hic ſpiritus non ad menſuram, hæc ſeſſio ad dexteram Patris, quam Chriſto, quatenus homo eſt, attribui ſentiunt Orthodoxi. Iſta munera & prærogatiuæ ex infuſione ſunt maieſtatis diuinæ naturæ in perſona coadunata, ſed non eſt ſuimetipſius communicatio, ſed creata quædam participatio, quæ à diuinitate emicat, & exundat in humanitatem, cùm nihil contrà diuinitas hauriat nubeculæ aut maculæ ex humanitatis infirmitate. Prærogatiuæ iſtæ non ſunt idiomata & proprietates diuinæ naturæ, ſed humanæ, non naturales, ſed gratuitæ. Secundò conſideratur humanitas Chriſti, vt organum & inſtrumentum operationum, quas diuinitas exequitur in Chriſto: & quoniam iſtæ apparuerunt in humanitate & carne conſiſtere, & ex ea foras prodire, humanitati ex parte ſunt aſſignatæ, quoniam in ipſa habitarent corporaliter poſitę, quamuis non ab ipſa emanarent. Ad iſtud declarandum adhibuerunt Patres ſimilitudinem igniti ferri, & alia ab anima & corpore peti poteſt. Homo enim hominem generat. Quæres, ratione materiæ, vel ratione formæ. Peccabis ſi ſoli materiæ deberi reſponderis, quæ ortus & interitus expers eſt: ſed nec ſoli formæ illam vim vendicabis, cùm ea ſit anima rationalis, quæ à Deo ipſo in hominis ortu creatur, & vna iam materiæ diſpoſitæ infunditur. Relinquitur ergo hominem generari ab homine ſecundum formæ coniunctionem ad materiam. Sic Chriſto homini omnis poteſtas data eſt ſecundum diuinę naturę ad humanam coniunctionem, quamuis poteſtatis origo & radix à diuinitate profluat. Hoc pacto Chriſtus multa etiam per humanitatem poteſt, quę ſine ipſa nequiret pręſtare, quamuis vis agens & efficiens diuinitati imputetur potiſſimùm, ſed ſine humanitate non perageret. Ad eũ ſenſum interpretamur, "Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra." Sic, Chriſtus noſtram adimpleuit redemptionem, quam diuinitas mediante humanitate eſt operata. Ad eum ſenſum ſcriptura & Patres ad humanitatem ſępè referunt, quę ex diuinitate maximè dependent, & ab ipſa communicari humanitati ſcribunt & effundi, cùm per exempla non intelligant communicationem idiomatum, & proprietatum tranſfuſionem, ſed operationem coniunctam & humanitati, & carni inhęrentem. Athanaſium, Paulum Emiſſenum, Baſilium, Cyrillum, Theodoretum & Damaſcenum in fine huius capitis audies commendantes iſta duo pręrogatiuarũ genera in humanitate Chriſti, & carne. Eo pacto ſcribitur nos habere in ſanguine Chriſti redemptionem: Sanguinem eius nos emundare ab omnibus peccatis noſtris: Carnẽ ipſius

Secundus fons prærogatiuarũ in humanitate Chriſti.

Rom. 2. & Epheſ. 1. 1. Ioan. 1.

datam pro mundi vita: Carnem eius viuificare, atque ita viuam, vt impossibile fuerit ipsam videre corruptionem, aut aliter mori, quàm Christus ipse decreuerat: atque alia, quæ non possumus sine idololatria alterius humanitati aut corpori tribuere, nec sine salutis periculo corpori hominis Christi detrahere. Tres itaque fontes ex scripturis profitemur, ex quibus scaturiunt eminentiæ soli humanitati debitæ: Personalem vnionem, ex qua fluũt in humanitatem Christi dona singularia, & admirabiles prærogatiuæ creatæ: Deinde meritum actionum, quas in suo corpore Christus gessit, gloriámque indè partam & exaltationem. Tertiò numquam deseruit carnem diuinitas, sed ei inhabitat, per eámque vires suas exerit: vnde de humanitate Christi hauriuntur diuinitatis opera, gloria, & vita æterna atque corporea.

Ioan. 6. Acto. 2.

Tres radices prærogatiuarũ in humanitate Christi supra omnem creaturam.

Peccant Brentiani, qui non cogitant aliundè proficisci excellentias Christi, quàm ex idiomatum communicatione, & quia supra limites creaturæ quiduis in humanitatem Christi congerunt. Sacramentarij verò attẽdant, quanta se impietate implicent, dum suam humanitatẽ Christi humanitati in gloria adæquant, & tanquam Luciferi iterum se ascensuros gloriantur, vt similes sint altissimo. Scripsit quidem Apostolus nostra corpora excitanda, vt glorioso corpori Christi sint conformia: sed cõformitas nec paritatem nec æqualitatem vllo modo importat, satis est si imitationem, imaginem, & similitudinem. Deinde vt eadem genere gloria in nobis cum Christo reluceat, tamen stella à stella in claritate discrepat. Alia claritas solis, alia claritas Lunæ, stellarũ quoque alia, ac longè imminuta: ita & resurrectio mortuorum sua habebit discrimina, vt ex proprietatibus accidentalibus, quas tum vnus in suo corpore obtinebit, non possis easdem tibi promittere, nec easdem tecum alteri polliceri, ex eo quòd communis humana natura in vtrisque remaneat. Multò verò minus valebit ratio ex communi natura in nobis & Christo ad vsurpandas prærogatiuas, quæ ipsi debẽtur, aut ad auferendas quæ ipsius solius humanitati sunt indultæ & collatæ. Coërceatur itaque à corpore nostro ad corpus Christi, & vicissim ab ipsius corpore ad nostrum argumentandi authoritas, intra certos cancellos, ne incurramus vel idololatriam, si eadem nostris detulerimus, quæ scriptura defert corpori Christi, vel in impietatem, si non amplius eius corpori quàm nostro tribuerimus. Apostolus dixit, quoniam constaremus carne & sanguine, Christum eisdem participasse, sed excepto peccato, quod etiam in sanguine habitat & carne: cuius loco, carni Christi corporaliter se infundit diuinitas, quæ propterea vnxit illũ præ participibus suis, vt conueniret quidem in essentiali integritate naturæ, & proprietatibus eius cum fratribus, sed disgregaretur accidentibus quibusdam, & prærogatiuarum magna excellentia. Nestorij error non aliũdè fluebat, vt viuificandi virtute priuaret carnem Christi, quàm ex conuenientia corporis Christi cum fratribus per omnia, & proprietatibus humanæ naturę. Ephesinum Concilium rectè decidit, carnem per se & sua natura extra vnionem cum filio Dei minimè viuificatricem esse, sed ex ipsa coadunatione & diuinitatis cohabitatione accensam esse lumine verbi humanitatem, vt tota luceret. Eam ob rem Patres in refellendo Nestorio toti incumbunt enarrandis pręrogatiuis corporis Christi supra nostra, & constituenda maxima accidentali dissimilitudine. Eadem iterum disputabuntur in Repetitione De adoratione sacrosanctę Eucharistię, capite de adoranda Christi carne.

Impietates Brẽtianorum & Sacramẽtariorum cõtra humanitatẽ Christi.

Philipp. 3.

1. Cor. 15.

Quatenus valeat ratio à cõmuni natura in Christo et nobis.

Incurrunt idololatriam Sacramentarij, cùm suis corporibus tãtum tribuunt, quãtum corpori Christi.

Heb. 2.

» ATANASIVS, ex Tomo in Arrianos. Propter quod & Deus exaltauit ipsum, &
» dedit ei nomen, quod est super omne nomen, &c. De templo corporis eius dixit,
» non de diuinitate. Non enim exaltatur altissimus, sed caro altissimi, & carni altissi-
» mi dedit nomen, quod est super omne nomen, nec verbum Dei accepit, vt vocare-
» tur Deus, sed caro eius cum ipso deificata est.

Theodor. dial. 2.

PAVLVS EMISSENVS, in Concione habita coram Cyrillo. Non dubitamus hunc in modum loqui. Diuiniora quidem assumptæ carnis naturæ dedit, eorum verò quæ humanitatis sunt, nihil assumpsit. Ambulauit supra mare, sed cum proprio corpore. Increpauit ventos & mare, sed per proprium corpus. Solius Dei est remittere peccata. Dicit autem, vt sciatis filium hominis habere potestatem dimittendi peccata, Paralytico, Surge, & ambula.

BASILIVS. Humana Domini caro ipsa participauit deitate, non propriam debilitatem diuinitati distribuit.

De Fide ad Reginas. CYRILLVS ALEXANDRINVS. Verbum suæ naturæ bona solet proprio corpori communia facere. Ne fallaris ex aliis locis Cyrilli, intellige ex verbi operatione coniuncta cum actione carnis, & natura.

Idem Epistola ad successum. Vnigeniti Dei proprium corpus existens omnia humana transcendit.

Dialog.2. THEODORETVS. Qui personam Orthodoxi agit in dialogo, allegat Apostolum, Suscitabit corpus humanitatis nostræ cõfiguratum corpori claritatis suæ. Eranistes, qui personam agit hæretici, infert Sacramentariorum conclusionem: Erunt ergo (inquit) corpora sanctorum corpori Christi æqualia. Respondet Orthodoxus: Ab interitu quidem & corruptione erunt ea quoque aliena, & immortalitatis participia. Habebunt etiam gloriæ partem & communionem, quemadmodum scribit Apostolus: Si compatimur, & conregnabimus. In quantitate autem magna potest inueniri differentia, & tanta, quantum differt sol à stellis, vel potius quantum Dominus à seruis, & quod illuminatur ab eo quod illuminat. In qualitate ergo, non quantitate, erunt sanctorum corpora corpori Domini conformia.

Lib.2.ca.7.& 17. DAMASCENVS. Dicimus naturas Domini se immeare. Sed tamen ex natura diuina prouenit immeatio. Nam omnia pertransit, per ipsam autem nihil: & ipsa quidem carni proprias glorificationes tradit, ipsa verò manet expers passionum carnis.

ADVERSARII NE QVIDEM CREDVNT IN EVcharistia esse posse corpus Christi, nisi sit visibile: vbi de eorũ atheismo, & quatenus Deus dicatur videri, & corpus Christi in Missa & Eucharistia. CAP. 6.

ADEÒ corporum proprietatibus hærẽt affixi Aduersarij, vt ne minimam quidem elabi sinant, quæ ipsorum instituto seruiat, quam in Christi corpore non exigant. Si præsens est in Eucharistia (scribunt) oculis cernetur, & contractu probetur est necesse. Nam ita fert corporum natura, quam etiam Christus in argumentum protulit, quòd verè suum corpus excitasset à mortuis: Palpate (ait) & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet. Aduersarij omnia in hoc sacramento fidei suæ videntur tribuere, sed hoc loco ostendunt se fide Græca metiri ac mercari, vt fertur veteri prouerbio, id est, nihil credere nisi quod vident. Bucerus ratiocinatur ex miraculorum consuetudine, quæ Christus operabatur circa corpora, quæ omnia sensibus obiecisse, atque ex ipsis fidem fecisse contendit. Caluinus, qui tam sæpè duplex corpus Christi ementitur, sacramentale nimirùm & naturale, nos accusat, quòd duplex corpus Christo affingamus, visibile in cœlo, in Cœna vero speciali dispensationis modo inuisibile, cùm ipsius Christi ore (inquit) carnis veritas probetur, quia palpari potest, ac videri. Si enim tollantur ista, iam caro esse desinet. Beza verò, qui alios omnes semper prætergreditur impietate & impudentia,

Aduersarij qui omnia solent fidei tribuere in sacramenti existentia nihil fidei tribuunt.

Cal. lib. 4. Instit.ca.17.num. 29.

Aduersarij

tia, videri oculis inter essentialia corporum numerat, quæ salua substantia ne quidem à Deo possint à corporibus demi & auferri. Contra Brentium, Origenistarum errorem nobis impingit, qui post resurrectionem corpus Christi incõspicuum aliquando esse credamus: quasi Christi corpus efficiamus ἀσώματον, aut Christum ipsum somniemus hominem quendam μονόγραμμον, lineamentis humanæ formæ carẽtem, nobis impietatis notam inurit, & interim dilatat ratiocinandi rationem, non tantùm ex visu, sed ex omnibus sensibus, ad indagandam veritatem de Christo, ac rebus diuinis, in hæc verba: Tu certè, Brenti, non ignoras Patres aduersus Marcionis phantasmata vtique sensuum argumentis vsos fuisse. Itaque aut tu planè deliras, cùm sic nobis conuitiaris, aut illos nobiscum eodem impietatis crimine inuoluis. Quid verò? Cùm discipulis ipse Christus diceret, vt veritatem suscitati sui corporis probaret, Palpate, videte, spiritus carnem & ossa non habet, an non istud ipsum quod in nobis oppugnas argumentum, nobis suppeditabat? An verò vel Christum ipsum dicere audebis nihil credidisse, vel viam nihil credendi discipulos suos docuisse? Ioannes verò primæ epistolæ suæ initio testimonium aurium, oculorum, atque adeò manuum proferens, an tibi impius dicetur? At vos (inquit) istius mysterij explicationem ex vulgari hominum iudicio peti vultis. Imò Brẽti, quid est calumniari, si hoc non est? An nos verò Thomæ adhuc incredulo, similes sumus, qui nihil nisi quod oculis suis videret, credere sustinebat, ac non potius credimus, quicquid locutus est Dominus? Sed vos (inquis) de hoc mysterio ex ratione humana iudicatis. Imò & hoc falsissimum est. Verbum enim factum carnem, id est, in vnitatem personæ assumpsisse, quicquid est homo, excepto peccato, an dictat humana ratio? Iam verò quum ex eo quod verè homo est, colligimus finita, visibili & circũscripta natura nunc quoque præditum esse, an non ex ipsius Christi ore hãc doctrinam depromimus? Nam si rectè ille ex visibili & palpabili, ac proinde finita & circumscripta natura sua, verum illud suum corpus esse collegit, an non vicissim absque impietate ex hoc illud colligemus? Ex hac præclara differendi arte deprehendes passim Caluinianæ factionis ministros in Gallia suas populares conciones illustrare, & de Christi corpore ex gustu, tactu, odoratu, obscœna, impia, ludicra, & alia auribus Christianis indigna blaterare. Quin etiam iam vulgare est Aduersariis docere, ne quidem Deum posse corpus humanum reddere inconspicuum, vt ex Beza audiuisti esse corpori essentiale videri & tangi. Verùm si Christus docuit nihil de suo corpore credere, nisi ex tactu & visu, quid peccauit Thomas, quum ad illos sensus prouocauit? Cur non solus Thomas, sed omnes tam asperè redarguuntur ab ipso, quòd veritatem corporis eius ad illos, inquam, sensus referrent, si ex istis ducendi argumenta ad comprobãdum corpus author fuerat? Cur beatos prædicat, qui omnia quæ dixisset de illo suo corpore atque aliis rebus, fide amplexarentur à se nusquam visa & attrectata? An tantum fidei reliquit, à se verè assumptum hominem fuisse, vt placet Bezæ, alia verò omnia de suo corpore ex sensibus peti voluit & colligi? An cùm pronuntiauit, Beati qui non viderunt & crediderunt, de verbi incarnatione tantùm verba fecit? An non de omnibus quæ promiserat, & asseruerat, quæ à nobis iubet credi, ac maximè de corpore, de cuius visu tum inter Apostolos agitabatur quæstio, quamuis oculis aut vllo alio sensu nusquam cõspiciantur? Quis verò inficias ibit, inter effata ab ipso & asserta comprehendi, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*? Cur ergo ita esse negabitur, quia sensibus non appareat? Si credit Beza, quicquid locutus est Dominus, ne sermonẽ istum Domini oppugnet ex sensibus. Caluinus quidem impingit in idem offendiculum, quod Serueto errandi causam dedit. Interrogatus enim, vt scribitur à Caluino, cur tam nefarij scismatis

Videri & tãgi ponũt inter essentialia corporibus.

Lib. 2. de re Sacram.

Beza vult ex sensũ de corpore arguendum.

Beza contra Brentium de naturarum vnione in Christo.

A Christo aiũt se edoctos argumentari ex sensibus.

author esset, Quia nequeunt in intellectum meum venire ea quæ sub sensum non cadunt. Ioannes à Lasco ne quidem volebat admitti, corpus Christi adesse in Cœna, nisi splendor gloriæ de ipso nostris sensibus affulgeret, ne vspiam inglorium Christi corpus esse credatur, quod assumptum fuit in gloria. Contra quem sic inuehitur in altera sua defensione Vvestphalus: Nemo posthac statuet, Christum Dominum præsentem se exhibere, cùm administratur baptismus in nomine indiuiduę Trinitatis, si alicuius erit momenti argumentatio sumpta de gloria conspicua & inseparabili, tam à diuinitate, quàm à corpore Christi. In dubium adducetur, an vllus Sacramentarius credat, nécne, Christum præsentem esse, quãdo in nomine eius confertur baptismus, cùm nihil de eius gloria aspectibus hominum ibi sese ingerat, sed occulto modo præsens sit, & operetur. Vbi manebit veritas promissionis Christi dicentis, Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi: Ego & Pater veniemus, & mansionem apud eum faciemus? Adest enim modo occulto, non apparet gloriosus, sed tectus humilibus formis. Tum ne habitabit quidem in sanctis, nec templum Christi & Spiritus sancti efficientur renati. Nam gloriæ splendor non effulget, & sancti incedunt inglorij, & vili specie contemptibiles. Num perstabunt Aduersarij in negãdo, quòd Christus verè apparuerit post resurrectionem in corpore glorioso? An negabunt Apostolos vidisse manus & pedes eius, carnem veram contrectasse, quia non monstrauerit eis claritatem suam, & Apostoli non viderint splẽdorem gloriæ illius? Quòd si dixerint Christum se attemperasse Apostolorum imbecillitati, & ad tempus suam gloriam dissimulasse atque celasse, cur non idem dicunt Christum abscõdito modo præsentem esse nobis, occultare & tegere suam gloriam, attemperare se nostræ infirmitati, cùm non ferat in hac vita coràm cõtemplari fulgorem gloriæ Christi, & Apostoli non potuerint eam sustinere manifestatam in monte. Imbecillitas oculorum corporalium non potest intueri claritatem solis: quomodo ferrent in hac vita claritatem Christi, vt non hebescant & caligent? Cur non distinguunt Sacramentarij inter regnum fidei humile, & regnum manifestæ gloriæ? inter militantis & triumphantis Ecclesiæ statum, inter conditionem vitæ huius & futuræ, sicut scriptura docet distinguere? Videmus nunc per speculum in ænigmate, tum ipsum videbimus sicuti est. Ambulamus nunc per fidem, non per speciem. Veniet Christus in fine mundi, & apparebit manifestè in gloria. Interea tamẽ venit ad nos, sed sub humilibus & vilibus formis: agit nobiscum per verbum, per sacramenta, per ministos coram mundo obiectos. Quapropter in Esaia nomen habet Dei absconditi, & vocatur admirabilis. Dat nobis in Cœna sua verum suum corpus & sanguinem, sed tecta, nondum reuelata gloria. Non requirimus in hac vita illam nobis demonstrari, non obloquimur propter inuisibilem gloriam filio Dei affirmanti, se dare nobis, & iubenti edere corpus & sanguinem suum. Scimus enim nos ambulare nunc non per speciem, sed per fidem, & nunc esse tempus tectæ, in altera verò vita reuelatæ gloriæ. Non ex nobis ipsis comminiscimur hanc distinctionem, sed ex scriptura sumimus, quæ ait, Posthac videbitis filiũ hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli. Tunc videbũt filium hominis venientem in nube, cum potestate & claritate. Expectamus beatam spem, & apparitionem gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi. Significanter ait Apostolus nos expectare adhuc in hac vita apparitionem gloriæ Christi. Fatetur nos iam habere gloriam eius præsentem, sed absconditam, & nondum reuelatam, reuelandam autem, cùm Dominus venerit ad iudicium. Non obstat igitur gloria Christi inseparabilis, quin credamus, prædicemus, & confiteamur Christi verum corpus adesse, & distribui in Cœna. Habemus enim in hoc statu Ecclesiæ pro-

Math. 26. & 25.
Titum. 2.

" promiſſiones de occulta præſentia ſub humili forma, non de viſibili in gloria, quæ " pertinet ad regnum Eccleſiæ triumphantis, quæ cernet de facie ad faciem, quod " nunc videt per ſpeculum tanquam in ænigmate, & ambulabit per ſpeciem, quæ " nunc ambulat per fidem. Cæterùm vt Bezæ atque aliorum detegatur fallacia, & Atheiſmi fundamentum, quod verbis Chriſti, Ioannis Euangeliſtæ, & ſanctorum Patrum teſtimoniis, tanquam veſtimentis ouium, lupus iſte operit, ſciendum eſt valere, atque etiam probari à ſanctis omnibus circa res corporales argumenta de ſenſibus affirmantia, ſed non negantia, id eſt, rectè ac probabiliter demõſtrari rem corpoream ſiue ſenſibilem hoc vel illo modo ſe habere per experiẽtiam ſenſuũ & affirmationem: vt exempli gratia, Probè aſſeuerabat Chriſtus ſuum ſe recepiſſe verum corpus, ex eo quòd tactui & aſpectui ſubiaceret. Non tamẽ vnquam Chriſtus aut Euangeliſtæ ita firmum ac validum iudicarunt hoc argumentum, quin ſecurius ſemper ſit verbo Domini quàm ſenſibus inniti, aut quaſi aliquando liceat ex ſenſibus ſumptas coniecturas ſcripturis anteferre, aut his ex illis præiudicium afferre. Poſtquàm enim oſtendit pedes & manus, ac cibum cepit, vnde ſe excitatum probaret ex ſenſibus, tanquam robuſtius fidei ſubminiſtraret firmamentum, aperuit illis ſenſum ad intelligendas ſcripturas, & ſubiecit, Hæc ſunt verba que locutus ſum vobis. Nec inſuper vnquam Chriſtus aut ſancti viri propter defectum ſenſuum, negationes rerum etiam corporalium intulerunt, aut inferre docuerunt, id eſt, numquam huiuſmodi conſecutiones, quas imitaremur, confecerunt: Non palpatur, non cernitur: ergo corpus non eſt, aut corpus non reſurrexit, aut hîc aut illic non exiſtit. Rectè quidem concluſerunt, Palpatur, videtur, ſiue manibus attrectauimus, & oculis conſpeximus: ergo res exiſtit: ſed non cõtrà, inquam, ex negatione ſenſuum negarunt vnquam res ipſas extare. Hoc enim ratiocinandi genus à defectu ſenſuum ad rerum ipſarum defectum ad porcos & atheos pertinet, qui tantùm id quod ante pedes eſt, & corpore ſentitur, cognoſcunt. Hoc idem hæreſes omnes ferè contra Chriſti humanitatem peperit. Vnde enim Marcion & Manichæus opinabantur Chriſtum non verum corpus induiſſe, ſed imaginarium ac fantaſticum, niſi quia omnes actiones corporis Chriſti non reſponderẽt ſenſibus, & ſenſibilibus proprietatibus corporum? Vnde Origeniſtæ vera corpora non ſperabant vitam receptura, niſi quia corporales qualitates & conditiones ſenſibus obiectas non retinerent, ex quarum negatione putabant aptè & appoſitè colligere ipſa corpora nõ fore? Vtrique cum ipſis Eutychianis, quoniam contra ſenſuum experimentum corpus commeaſſet per portas clauſas, ita vt in ipſo tranſitu nec palpari, nec videri poſſet, ideò ei veram naturam corporis derogabant. Patres verò, de quibus, cùm poteſt, inſoleſcit Beza, in eoſdem alioqui nimiùm contumelioſus, ex affirmatiuis corporum proprietatibus ad ſenſum perſpectis hæreticos illos refutarunt, ac propter ſingularia nonnulla priuilegia in Chriſti corpore, quæ ſenſum perſtringerent ac ſuperarẽt, oſtenderunt non denegandam eſſe naturam corporis, quamuis viſus, tactus, atque alij ſenſus conticeſcerent aliquando, quoniam iſta particularia non à communi corporum natura profluerant, ſed ex Dei admiranda potentia. Hæc ſanè eſt reſpõſio, quam Auguſtinus atque alij de clauſis ianuis reddunt, quemadmodum antea tractabamus. Eandem hac in parte ad præſentiam corporis Chriſti in Euchariſtia accommodamus. Non admittimus imprimis rationem à ſenſuum defectione ad rei negandam exiſtẽtiam & veritatem. Deinde quod ſingulariter accidit in Euchariſtia ex Dei miraculo, nefas exiſtimamus metiri ex corporum natura & proprietate, etiamſi iſta perpetuò viſui & tactui cõcederentur obnoxia. Itaque corpus Chriſti lineamentis ſuis & dimenſionibus non ſpoliamus, non duplex corpus ementi-

Argumẽtum à ſenſibus quatenus valeat.

Luc. 24.

Atheiſtarum more ratiocinãtur Aduerſarij, & Atheiſmũ Chriſto et Apoſtolis imputant.

Tertull. in Marcion.
Epiphan. in Marcion. & Manichæos.
Hieronym. in Ioann. Hieroſolymit.

mur,ſed iuxta naturæ præſcriptum, cœlo ineſſe confitemur: nihilominus ex verbo Dei & potentia edocemur nonnulla circa hoc corpus contigiſſe,& contingere, in quibus oporteat iura naturæ cōniuere, & ex eius proprietatibus ac ſenſibus ductas conſequentias concidere. Extra propoſitum non digrediemur: Iudæi aggreſſi ſunt Chriſtum,vt eum inuitum prehēderent, & lapidarent,per medium illorum obambulauit: Ex Emaus conuiuio diſparuit eueſtigiò,& duobus diſcipulis euaſit inconſpicuus. Bella eſt hîc Caluini argutia. Vt illis (inquit) ſui conſpectum auferret, non factus eſt inuiſibilis,ſed tantùm diſparuit. Caluinus & Beza mihi videntur tanquam

Luc.24. neſcio qui inſtitores, qui nuſquam queſtum faciant, niſi admodum mentiantur: niſi ſcripturæ non ſolùm ſenſum,ſed etiam literam deprauent, nullum nouum dogma poſſunt probabiliter innouare,ac mūdo obtrudere. Exptesſus textus habet: Καὶ αὐτὸς ἄφαντος ἐγένετο ἀπ᾽ αὐτῶν: id eſt,vt habet trāſlatio cōmunis, Et ipſe euanuit ab oculis eorū. Beza vertit, Sed ipſe ablatus eſt ex eorum conſpectu: Eraſmus, Deſiit illis eſſe conſpicuus: quem ſequitur Bullingerus.

Corpus Christi duobus diſcipulis fuit inuiſibile.

Hi cum Caluino nolunt Chriſtum in ſe redditū inconſpicuū,ſed ſubtiliori modo ſe ſubduxiſſe, atque ita diſcipulorū oculis effectum inuiſibilem,nō in ſe. Aliis placet obicem illatum oculis diſcipulorum, ne ipſum vltra etiam præſentem contuerentur,ſicut antea ſcribitur, quòd oculi eorum tenebantur. Sed duo obſunt,ne poſterius probemus. Nam in eadem clauſula dicitur,eorum oculos fuiſſe apertos,vt eum agnoſcerent, & ilicò ipſum factum nō apparentem: quo ſignificatur non impedimētum iniectum diſcipulis,ſed ipſi corpori. Nec prior interpretatio textui magis congruit. Non enim declaratur pro modo diſparentis repentè ſe ſubduxiſſe Chriſtum, ſed ſimpliciter de apparente ipſis effectum non apparentem & viſibilem. Nec ἄφαντον à Suida & aliis Grammaticis putatur ſignificare aliud quàm ἀφανῆ καὶ ἀθεώρητον, id eſt, non apparentem & inconſpicuum: atque ita accipiendum etiam hoc loco Lexica Geneuæ apud Criſpinum impreſſa annotant: quorum poſterius Baſileæ editum elucidat ex Sophoclis teſtimonio ſic habente: Ἀλλ᾽ ἐν πέτροισι πετον ἐκτρίβων μόλις ἔφηνα ἄφαντον φῶς: quod Virgilius ita vertit, Et ſilicis venis abſtruſum excuteret ignem.

Sophocl.in Philotic.

Virgil.lib.1. Georg.

Vbi ἄφαντος inuiſibilem abſolutè & in ſe deſignat,non per ſubductionem vel remotionem à conſpectus loco & ſpatio. Deinde pro miraculo in corpore rediuiuo narratur. Sed ſe ſubducere ſine mutatione corporis, tum miraculum non collocaretur in corpore: nec aliud in eo contigiſſe litera exprimit,quàm quòd euaſerit ἄφαντον & inconſpicuum. Niſi inſuper Chriſtus ſe à reſurrectione inuiſibilem paſſim geſſiſſet, ipſum oportuiſſet, paſſim à ſingulis videri cum de loco ad locum, à domo ad domum vno reſurrectionis die pertranſierit tantum his quibus voluit apparens. Ac ne miraculum trāſferamus in oculos diſcipulorum, cauet textus, qui oſtendit patuiſſe eorum oculos ad eum cognoſcendum. Nec obſtat,quòd dicatur ἄφαντος ἀπ᾽ αὐτῶν, quaſi non in ſua natura fuerit occultus & inapparens,ſed tantùm illis ſubtraxerit ſui aſpectum. Hoc enim potius fecit ad auxeſim & amplificationē miraculi, quòd cùm haberēt apertos & intentiſſimos oculos ad eum intuendum, nihilominus potiſſimùm ab ipſis ſtatim diſparuerit,factus inuiſibilis. Antiqua Eccleſia ex iſto præſentis textus ſenſu

Luc.4.& Ioā.8. interpretabatur textum ex Luca, Ipſe autem trāſiens per medium illorum ibat: & ex Ioanne, Ieſus autem abſcondit ſe,& exiuit de templo: quibus addunt vetera exemplaria Græca, Tranſiens per medium eorum, & ſic præteriit: ſicut Nonnus agnoſcit & Theophylactus. Eraſmus & Beza hoc additamentum expungi volunt, quia Chryſoſtomus nec Auguſtinus eius meminerunt. Quid tum,cùm non ſemel huiuſmodi inciſa membra prætermittant,cùm aliud curarent, nec ſuſciperent textum recitare, ſed per homilias illuſtrare, in quibus non omnia ſigillatim pertractant.

Deinde

Deinde cum Theophylactus Chrisostomi sedulus imitator agnoscat, credibile est & in exemplaribus Chrisostomi non defuisse: nec Nonnus literæ rigidus exactor etiam eius expositioni institisset, nisi à maioribus pro parte textus animaduertendũ didicisset. Quinetiam Origenes ita legisse videtur, cùm in Lucam arbitratur Christum annorum duodecim à parentum comitatu euanuisse, per id quòd cœperit in- *Origen.ho.19. in Luc.*
» ter eos non apparêre miraculosè. Quomodo in Ioannis Euangelio scriptum est (in-
» quit) quoniam insidiabantur ei Iudæi, & elapsus est de medio eorum, & non apparuit. Beza tantùm eam lectionem citari, & pro inuisibili explicari ait, in his quæ Cyrillo Clitoueus supposuit. Atqui quoque in his, quæ nemo dubitat esse Cyrilli, illa
» lectio inuenitur. Verba sunt, Voluerunt Iudæi (alibi hic Euangelista tradit) ipsum *Cyrill.lib.12.in Ioann.cap.22.*
» capere. Ipse autem trãsiens per medium eorum, ibat. Sic autem dixit, id est, nõ formidolosus, nec vt fugientes solent, occultè, sed libero gradu ambulãs, vt solebat. Sic oculos eorum tunc virtute sua effugit, quia nondum venerat hora eius. Athanasius etiam de fuga sua ad hũc locum alludit. Profectò Cyrillus furtiuam subductionem reiicit, & modum interpretatur ex eo, quòd se fecerit ἄφαντον, & eorum oculis incõspicuum. Et quomodo se abscondisset ab eis, per medium eorum præteriens, nisi se reddendo occultum, ac minimè apparentem? Nam repugnat, per subductionem se abscondisse ab eis, & per medium eorum transisse. Tãta verò erat consensio huius interpretationis in veteri Ecclesia, vt ex his locis, & corũ cõmuni inter Christianos intelligentia, hæretici contẽderent à Christo non gestatũ verũ corpus, sed phantasticum, quod in sola specie tantùm appareret, & ad libitũ dispareret. Nõ sunt repulsi, quasi numquam Christus se inuisibilem ostẽdisset, nec in vero corpore se ostendere potuisset, sed concessa scriptura de Christo incõspicuo, negarunt pro-
» pterea non induisse verum corpus, cum & magi plerũque efficiant se nõ apparẽtes,
» præstigiis quidem & oculorũ fascinamẽto, quod Christus in veritate. Sic enim illis
» ad verbum satisfacit Hieronymus: Quod ab oculis repẽtè euanuit, virtutis Dei est, *Hieron.ad Pãmach. de erroribus Ioann. Hierosol.*
» non vmbræ vel phantasmatis. Quod Magis licet, hoc Domino non licet? Apollo-
» nius Tyaneus scribitur, cùm ante Domitianum staret in consistorio, repentè non
» comparuisse. Noli potentiã Domini Magorum præstigiis adæquare, vt videatur
» fuisse quod non fuit. Augustinus denique comparat præsentiam, & modũ eius qua ab oculis horũ discipulorũ ablatus fuit, pręsentię, qua nobis adest in Eucharistia, id est inuisibili, & quæ sola fide cernatur. Sequenti capite textus Augustini examinabitur. Cęterùm corpus ipsius Christi in cœlo ad dexteram Patris assidet, viuit, atque imperat: quæ omnia numeranda sunt inter corporalia miracula, & quæ verã corporis Christi præsentiam requirant, attamen oculorũ aciem fugiunt, & attrectationis sensum. Nihilominus Bucerus cũ suis, qui adeò corporalibus miraculis insistit, nefas habuit illa de corpore Christi negare, quamuis sensus nostros latêrent. Imò si tantũ de corpore credere cõuenit, quantũ intuemur, aut alio sensu percipimus, iam perimitur fides, eiúsque meritũ circa omnes Symboli articulos, qui Christi humanitatẽ cõcernunt. Est enim fides rerũ nõ apparentiũ & inuisibiliũ, & cessat fidei meritũ, vbi humanũ quæritur experimentũ. Beati enim qui nõ viderũt, & crediderũt, etiam de suo corpore Dominus protulit. Ideò Augustinus in textu postea examinando idcircò ait, ab oculis nostris tolli Christum & in cœlo, & in sacramento, vt fides exerceatur, & aliquid demereatur. Quòd si Aduersariis tergiuersari placet quasi corpus Christi visui pateat in cœlo, quamuis nobis occultetur: sed in Eucharistia nullo modo oculis attingi possit, quod naturam corporum destruit. Saltem igitur nõ licet cuiquam de corpore Christi in cœlo sedẽte renũtiare fidei, ex eo quòd nõ palpetur, & cõspiciatur, quãuis in se palpabile & aspectabile sit. In transfiguratione *Quare oporteat Christi corpus esse inuisibile in sacramento.*

ab Apostolis cerni nequibat coràm positū ob claritatis fulgorem, & gloriæ exuberantiā. Tum frustrà ad probationem corporis allegassent, Palpate, & videte, si ex tactu agnoscatur esse corpus. Quid oberit quominus idem dicamus de eodē in Eucharistia sito? Etsi enim aspectui nostro non reuellatur, quin tamen ibi à Christo verè cernatur, & ab oculis glorificatis videatur, aut videri queat, fortassè temerariū fuerit asseuerare. Quod si etiam admitteremus sub illis speciebus panis & vini corpus illud & sanguinem sentiri nullatenus posse, non propterea consequeretur naturam eius periisse. Non enim quod in sua natura est aspectabile, vbicunque locatū fuerit, spectari potest, cùm impedimentum ex loco valeat interuenire. Qua de causa inter omnes conuenit Eucharistiā sacramentū esse, & corpus Christi à nobis prędicatur in ea subsistere, vt in sacramento, de cuius ratione ac definitione ponitur, vt rē secretam, latentem, atque occultā significet. Hoc enim mysterij & sacramēti nomen subindicat, & inuisibilis rei siue gratiæ visibile signum esse sacramentū describitur. Quid mirū igitur, si eatenus corpus Domini inuisibile dicatur, quatenus sub sacramento consistit, quamuis in se & in sua natura sit aspectabile? E duobus enim vnum recipiant Aduersarij: Aut sacramentum non rectè definiri concedant, quum esse inuisibilis rei siue gratiæ signū visibile iactatur: Aut Eucharistiā siue Cœnā negent signum esse & sacramentū corporis inuisibilis Domini, Nihil moror, an etiam secundū Philosophos & Aduersarios verū sit generaliter istud axioma, Omne corpus est palpabile & visibile, ex quo nectūt Sacramentarij illas suas cōtra Eucharistiā præclaras cōsecutiones & illationes. Angelos sanè & dęmones plerique Philosophi, & aliqui veteres Theologi crediderunt corporeos, qui vix fuissent assensi ipsos sub aspectū & sensum cadere. Ipsa substātia corporea cuiuscūque rei inuisibilis est, nec nisi per sua accidentia perspicitur. Beatorū cœlum ac locum corpus esse omnes Aduersarij cōtendunt, Martyr tamen ac Bullingerus inuisibile nominatim cōstituunt. Postremò possumus Christi corpus in Eucharistia visibile fateri, & inuisibile: ita enim legimus ex Patribus alios visibile in Eucharistia ponere, alios inuisibile ex aduerso definire: neutri tamen offendunt: sed diuersas rationes attendunt: imò vnus & idem visibile asserit aliquando, & inuisibile nonnunquam. Vt enim substantiam & naturam corpoream verissimè potes asserere inconspicuam, quia visus ad ipsam in se nudam & consideratam non penetrat, intra eius accidentia reflexus, eādem rursus potes conspicuam defendere, quia verè res illa existat, quæ versetur ob oculos, quamuis suis accidentibus obuoluta: nec tum erit locutio hyperbolica, & veritatis lineas transiliens. Eo pacto sapienter nonnulli Patres corpus Christi à nostro aspectu remouerunt, quoniam ipsum præsens oculis nostris non spectaremus, sed tantùm species panis & vini, quibus tanquam aliquo stragulo aut velamento contegitur: Nonnulli verò rursus ipsum à nobis verè spectari asseuerarunt, quoniam propriè ac verè res illa esset, quæ coram nobis posita cerneretur quasi vestita & operta pane & vino, tanquam quibusdam indumentis & inuolucris: nec istos Patrum sermones esse hyperbolicos Petrus Martyr & Beza probare magis possunt, quàm illos, quibus hominem indutum seu aliquo velamine obnubilatum, nos videre respondemus. Sunt enim sine figura & amplificatione, vtrique verissimi, & à Patribus corpus Christi præsens in Eucharistia non semel Regi sua purpura vestito comparatur, quemadmodum in Tractatu De adoratione latius disseremus. At (inquit Petrus Martyr) cùm tanguntur vel videntur symbola, nullo modo verè defendi potest, ac propriè, tangi & videri ipsum corpus: quoniam nec substantia ipsius corporis, nec eiusdem accidentia tanguntur vel conspiciuntur. Hoc quidem subtiliter, si in scripturis non alia daretur communi-

Bulling. in libel. fundamēti.

Corpus Christi in Eucharistia dici potest visibile & inuisibile.

Beza lib. 2. de re sacram.

municatio idiomatum, quàm inter substantiam & accidens inhærens ipsi. Scimus autem sex modos à scriptura tradi, per quos mutua inter res cõiunctas fiat attributio, & proprietatum communicatio. Fit enim, vel quia diuersa subiecta conueniunt in vna & eadem essentia: vt in Trinitate omnia attributa Patris, Filij, & Spiritus sancti dicuntur de Deo, quia in distinctis personis est vnica diuina essentia: Vel contrà, eo quòd in eodem supposito vniuntur discrepantes naturæ: vt in incarnatione Christi diuinitas & humanitas in filio Dei. Tertiò, quoniam multorum accidentium est vnicum subiectum, de se mutuò enuntiantur: vt album dicitur dulce. Quartò, cùm plures res cohærent in eodem loco, quamuis non in eodem subiecto: vt Arca, Rubus, & aliæ figuræ, quibus apparuit, dicuntur esse Deus, & Columba Spiritus sanctus. Quintò, non propter solam præsentiam in eodem loco, sed ob id, quòd res habent inter se quendam ordinem, vt vna ex altera facta sit, & prioris accidentibus subsit: vt Aër dicitur humidus, vel terrenus, vel igneus: & hic modus conuenit propriè corpori Christi in sacramento, vt accidentium panis & vini afficiatur attributis. Postremò, propter solam coniunctionem significationis: vt exempli gratia, Vicit Leo de tribu Iuda, vbi propria Christo victoria transfertur in Leonem, propter significationem quam præfert de Christo. Ac ne communicationem illam in Eucharistia quis comminisceretur esse hyperbolicam & figuratam, ac non propter rem existentem verè sub accidentibus panis & vini fieri credat, Chrysostomus huic errori & opinioni occurrit. Cernitur (inquit) nulla fallacia, nec vllis præstigiis, sed omnium circumastantium intuentibus oculis, ac tam verè quàm à Magis & aliis in carne conspectus fuit, quamuis non tam aperta facie, neque adeò manifestè. Et Cyrillus tam verè à nobis attrectari ac videri contendit, quàm à Thoma visus & attrectatus fuit, Christianos oro Martyris & Bezæ obseruare malitiam. Si Patres scripserint corpus in Eucharistia esse inuisibile, aduersari naturæ corporeæ, ac ne fieri quidem posse instant, vt sit corpus, & minimè aspectabile: Si Patres contrà corpus in sacramento visibile dixerint, quia non habent quo infirment & resistant, hyperbolas esse aiunt, & suadent ne Patribus fides adhibeatur, ita vt nulla omninò ratio relinquatur cognoscendæ veritatis ex Patribus. Quamobrem aduertant Sacramentarij, an non incidant in Marcionis, Manichæi, Origenis, atque Eutychetis errores, cùm ex defectione aspectus & aliorum sensuum, corporis Dominici veritatem cum illis negant, & inesse Eucharistiæ nudum phantasma blasphemant, ac desinant Catholicis illas hæreses exprobrare, à quibus creditur vera natura humanitatis Christi ibi adesse, vbi fore prædixit, siue in cœlo, siue in terra, nec aduersus Domini sermonem de existendi modo ex sensibus litigant, nec propter naturalis modi mutationem rem abesse concludunt. Quotquot igitur ex Patribus æquum fuisse censent, vt exhiberetur corpus Christi sub sacramento, ne si manducari sentiretur, horrorem incuteret, corpus vtique existere in Eucharistia inuisibile statuerunt. Quotquot insuper tradiderunt nos in imagine pasci corpore Christi abscondito, quo fruuntur Angeli aperto & reuelato, etiam corpus illud inconspicuũ sub sacramento reponunt. Quotquot admonent Christianos hîc fide opus esse ad capiendum mysteriũ, & nõ oculis aut sensibus, sed verbo ac virtuti diuinæ inhærendum, de inuisibili præsentia eandem ferũt sententiã. Nicenam Synodum antea produximus, cuius intelligentiã Cyrillus Hierosolymitanus etiam ibidẽ adiuuit. Quotquot insuper expressè dispután, ibi corpus Christi adesse, quamuis illi corpori nihil simile appareat, sed sola rotunda panis forma, vt ex professo loquuntur Epiphanius & Cæsarius Nanzianzeni frater, à quo propriè corpus diuinum

Lib. 3. De sacerdotio.

Epiphan. in Anchorato.

Cesarius Dialo.3. Christi esse dicitur, quod in sacra mensa consecratur, etiamsi nihil simile vel æquale præ se ferat.

THEODORETVS. Neque (inquit Orthodoxus) post sanctificationem mystica symbola illa propria sua natura egrediuntur. Manent siquidem in priore sua substantia & figura, & specie, adeóque videntur & palpantur, quemadmodum antea. Intelliguntur autem quæ facta sunt, & credūtur, & adorantur, vt potè existentia quæ creduntur. Profectò symbola per sanctificationem effici aliquid quod non videatur, sed intelligatur & adoretur, significat. Nihil autem inesse symbolis aliud decet, nec cogitari potest inesse, quàm verum corpus Christi quod adorationem mereatur. Contrà vnus Chrysostomus aliquando negat spectabilem, aliquando totum perspicuum, ex discrepante ratione, & consideratione corporis in se, & sub propriis accidentibus, vel sub alienis, quibus quoniam subest, tam verè affirmat videri, quam si sub suis ipsum contueremur. In sacramento recondi, ne pateat oculis, sic affirmat: Non solùm præ oculis posita respiciamus, sed ipsius verba contineamus. Ipsius sermo infallibilis est, sensus autem noster seduci facilis. Ille numquam decidit, hic autem vt plurimùm errat. Quoniam igitur Verbum dicit, *Hoc est corpus meum*, & pareamus, & credamus, & oculis intellectualibus ipsum intueamur. Hic quoque subiicit nihil sensibile à Deo proponi & dari, sed, vt fit in sacramentis, omnia esse secreta, occulta, atque intellectui & non aspectui obuia. Contrà sæpissimè contendit spectari corpus ipsum in Eucharistia: & in eisdem homeliis, in quibus dixit, omnia esse sicut in mysteriis inuisibilia, attamen subiungit tam certò oculis mediante sacramento subiici, & tanquam si ipso remoto in se cerneretur. Homil.60. ad populum Antioch. & 83. in Matth. sic enim habet: Quot modo dicunt, vellem ipsius formam aspicere, figuram, vestimenta, calceamenta. Ecce eum vides, ipsum tangis, ipsum manducas. Et tu quidem vestimenta videre cupis. Ipse verò tibi concedit, non tantùm videre, verum & mãducare, & tangere, & intra te suscipere. Itaque diuerso respectu Chrysostomus proculdubiò oculis visibile & inuisibile statuit.

Lib.12. in Ioã. cap.58. CYRILLVS ALEXANDRINVS. Iure sanctæ congregationis die octauo in Ecclesiis fiunt, & foribus clausis visibiliter simul atque inuisibiliter Christus omnibus apparet: inuisibiliter quidẽ vt Deus, visibiliter autem in corpore. Præbet enim nobis carnẽ suam tangendã, vt firmiter credamus, quia verè tẽplum suũ suscitauit.

AVGVSTINVS etiam facilè putaretur loqui pugnantia ea de re, nisi semetipsum explicaret. Passim ait nobis proponi res inuisibiles sub visibilibus signis, ibíque Christum inuisibiliter adesse, vt capite sequenti citabitur, & in sexta Repetitione, ad caput Caro non prodest quicquam, & ad alterum de Patribus, circa spiritalem manducationem. Quando contrà ad imitationem Cypriani & Cyrilli Alexandrini modò allegati comparat inter se carnem Christi, & eius spiritum ac diuinitatem inhabitantem, & vtriusque participationem, visibile tum ponit corpus, & visibiliter participari, inuisibiliter verò spiritum eius, sed ferè tum ait visibile per sacramentum, quemadmodum in sexta illa Repetitione ostẽdimus, Ex quo respectu alibi expressẽ scribit, Christum voluisse sub tali sacramenti specie oculis apparere mortalium: nec in Epistola ad Madaurensem Philosophum rogãtem, quisnam esset ille Deus quem Christiani profiterentur à se videri in mysteriis, inficiatur ita solitos loqui Christianos, aut ita credere, sed tantùm ab ipsis coli vllum mortuum, aut alterum Deum, quàm cõditorem vniuersi: de cuius cultu declarationem in præsentem remittit disputationem, ne canibus Philosophis & Gentilibus risui per Epistolam exponat Christianorum mysteria. August. lib.3. De Trinit. cap.4. epist.43.

HYSICHIVS. Per Israëlem populum fidelem significauit, id est, eum qui per mysti-

„ mysticum hoc sacrificium Deum videt, & propterea propriè Israël appellatur. *Hysich. lib. 6. cap. 22.*

IDEM CORPVS ESSE POSSE IN PLVRIBVS LOcis: & Christi corpus re vera esse per Eucharistiam, quod post ascensionem aliquãdo etiam visum est in mundo. Hîc de diuersis modis existendi. CAP. 7.

PRORA & puppis omnium ratiocinationum, quas Aduersarij tanquam aliquam classem & expeditionem contra Eucharistiam instruunt & adornant, versatur in hoc: An idem corpus possit simul plures locos occupare, seu in pluribus locis stare. Asserunt illi ne quidem istud in Dei potestate esse. Nos cõtrà quamuis regulis Physicis, & naturæ statui atque ordini repugnet, credimus tamen Deo non id factu impossibile, & per scripturas ac Patres aliquãdo ita euenire probamus, ac maximè in Eucharistia. Duplex autem dubitatio nascitur: An corpus idem corporaliter, seu circumscriptiuè, seu localiter simul constitui queat variis in locis, atque an saltem realiter aliquo pacto corpori detur id, seu sacramentaliter & per modum substantiæ, & non quantitatis fiat, seu aliter. De posteriori modo nemo Christianorum vsque ad Berengarium propter Eucharistiam litem mouit. De priori Scholastici nostri doctores in pugnantes abierunt sententias. Sunt qui negant, sunt qui asseuerant. Hos potius sequendos vel hæc ratio persuadebit, quòd in controuersiis religionis probabilior haberi debet opinio, quæ sensum & naturam deprimit, Deumque contrà extollit, modò aliàs non aliquod ex scripturis interueniat impedimentum. Collatio verò illarum opinionum satis indicat, vtra plus Deo quàm iudicio humano & naturæ tribuat, nec posteriori vlla scriptura officit. Quoniam verò negotiũ agitur diuinæ omnipotentiæ, ex priùs disputatis liquet, non satis eam nosse, vel scelerate ipsi resistere, quisquis excipit, quod non ex per se notis includit contradictionem ascendentẽ vsque ad impotentiam in Deo, si fieret, vel quod non excipitur à scriptura, siue à Spiritu sancto, per Ecclesiam. Si enim Deus his contraria ageret, seipsum negaret. Sed nec scriptura tradit, nec Ecclesia definiuit esse extra diuinam omnipotentiam, corpus idem ad plures locos extẽdere, aut numquam id factitatũ iri à Deo. Igitur tantũ repugnãtia superest in natura, quæ quãtacunque cogitetur, non tãta erit, vt omnipotentiã effugiat, vel eius effectũ impediat: quoniam omniũ creaturarũ vim ad resistendum in infinitum Dei omnipotẽtia excedit & superat, nec si fiat, speciẽ vllam impotẽtię affert in Deo. Quamuis enim cuique corpori vnicũ locum præscripserit, nõ tamen vlla necessitatate id fecit, sed voluntate, nec legẽ sibi imposuit, nec virtutem nec libertatem aliter agendi sibi ademit: nec quandiu corpus illud cõcluditur vnico loco, contrariũ affirmatur, vt de codẽ sine mutatione aliqua pronũtientur affirmatio & negatio, vt Deus mẽtiri dicatur. Attamen si in priori loco corpus manẽs, ad alterũ protrahatur, nõ est cõtradictio ex parte corporis, cũ saluũ restet, atque eius prior locus, cui tãtùm per accessionem alterius tollitur respectus quidã & relatio, ne sit vnicus. Itaque quod corpori & loco accidẽs est, nõ mirandũ si est mutationi & separationi obnoxiũ. Quòd autẽ pẽdeat à Dei nutu cõduplicare locos eidẽ corpori, colligitur ex eo, quòd causa coadunationis corporis cũ loco vno non alia putatur, quàm Dei liberrimũ placitũ, qui omnia quæcũque voluit fecit in cœlo & in terra. Quid ergo vetat eadẽ libertate di„ uersos locos assignare corpori, qua vnicus assignatus fuit? Qua de re sapienter no„ ster Hugo à S. Victore scribit: Qui locum fecit, corpus fecit: locum fecit, & „ locum in corpore, & corpus in loco: & qui fecit vt vnum corpus in vno loco esset,

Controuersiæ cardo, an idem corpus possit existere in pluribus locis.

Biel lect. 46. in Canon. Asoto in quart. Sentẽt. dist. quæst. 1. art. 5.

Cur idem corpus possit esse in pluribus locis etiam modo naturali per Dei omnipotẽtiam.

Hugo de S. Victore, lib. 2. De sacra. part. 8. cap. 2.

fecit ſicut voluit:& ſi voluiſſet aliter facere,potuiſſet:Nam &quando vult,aliter facit, & eſt ſicut ipſe vult ſemper. Quia autem ſicut ipſe fecit vt corpus in vno loco eſſet,tu quod factum eſt vidiſti,& neſcis aliud,niſi quod factum eſſe vidiſti.Idcircò miraris,quando aliud vides vel audis, quàm videre & audire conſueuiſti. Idcircò cùm quid mirari ceperis, & dixerit tibi fortè cogitatio tua,quomodo hoc eſſe poſſit,cogita facientem,& deſinet eſſe mirabile,quicquid illud fuerit. Et ſi fortè mirabile non eſſe deſierit, tamen incredibile non erit. Si factor omnipotens cogitatur, non erit impoſſibile quicquid erit. Deinde ſi ex locorũ pluralitate ſupputatur pluralitas corporum,& ad multiplicationem ſitus multiplicatur corpus, vt vnum eſſe deſinat:pari modo ab vnitate loci vnitas corporis colligetur:& ſi locus dat vnitatẽ vel diuerſitatem corporibus,numquam corpus dicetur vnum,niſi prius vnitatẽ loci adipiſcatur.Si ſic haberet,numquam corpus vllum extaret, nec vnum diceretur ſine aliquo vnico loco ſibi proprio & peculiari,quod falſum antea probatum fuit: nec duo vel plura corpora ſimul vnum & eundem locum occupare poſſent,quia iá non eſſent plura corpora,ſi vnitatem corporibus,vel pluralitatem vnitas vel pluralitas loci conferret. Viciſſim ſi vnitas loci non eripit diuerſitatem corporibus, ideò nec diſcrepantia nec multiplicitas loci eripiet corpori vnitatem. Scio reſpui conſecutionem nõnumquam à noſto Thoma,Petro Martyre,& aliis:ſed quàm verè, expendatur.Idem enim eſt impedimentum,& eadem impedimenti ratio in vtroque, vtpotè corporum circumſcriptio,& limitatio quantitatis certæ ac finitæ,quæ ob id ſicut locum certum & definitum deſiderat,ita requirit ſibi adæquatum & proportionatum,vt quemadmodum vnius quãtitas & circumſcriptio nequit eſſe alterius, quia iam non eſſet aliud corpus,ſed idem,ita nec ſuum locum alteri corpori naturaliter impartiri poteſt,quia oporteret illi prius ſuam quantitatem impartiri, quæ locum metat,definit,atque omninò occupat:ita vt Ariſtoteles nõ tantùm demõſtret impoſſibile,corpus vnum cum altero eodem in loco concludi,quòd vnà cũ corpore ne quidem alteri quantitati ſeparatæ intra eundem locum recipi permittatur. Ex eodem rectè ſecundum Philoſophiam & naturã ratiocinantur, vnius corporis quãtitatem non in plures locos diſtribui,quia ſicut totum locum replet,ita tota replet, vt nihil reſtet quod aliò transferat,& ſit repugnantia vno aliquo loco limitari,& ad plures extendi, quod idem eſt ac iam non vno circumſcribi: quæ contradicentia manifeſtè enuntiant. Nihilominus fides Chriſtiana docet, plura corpora ab vno & eodem loco capi per diuinam omnipotentiã,vt antea copioſè tractauimus:ac proinde de falſitate redarguit illa omnia principia Philoſophiæ, quibus ab vnitate loci, corporis vnitas concluditur, vel contrà à multitudine locorum, corporum multitudo:nóſque erudit,nec vnitatem corporum, nec diſtinctionem à loco prouenire, vel metiendam eſſe,cùm ſit poſterior corporibus:quoniam locus ponit prius locatum exiſtere,cui accedat,& ex eo quòd vnicum eſt corpus locatum,vel multa,vnicus locus vel plures affectantur. Itaque manente identitate ſeu diuerſitate corporis, Deus ſuo imperio variare poteſt poſteriora, ſine anterioris præiudicio, & locum ſalua priori corporis ſubſtantia. Sicut ergo facit vt quantitas vnius corporis occupet quidem totum locum ſibi proportionatum,non tamen totaliter,quia intra eundem iubente Deo cogitur alterum corpus admittere, ſarta tecta corporum & quantitatum diſtinctione ac differentia:cur non viciſſim efficiet, vt vnius corporis quantitas tota in loco ſibi adæquato conſiſtat,ſed non totaliter, ſicut loquimur in Schola(quod genus loquendi nec Origenes nec Philoſophi abhorruerunt)cùm iubente Deo alia ſpatia etiam repleat,incolumi & immutata corporis vnitate & ſubſtãtia.Sunt qui vocẽ ipſam in exẽplum proferunt, quæ cùm nihil aliud eſſe quã aër

Non eſt magis impoſſibile vnum corpus eſſe in pluribus locis,quàm plura corpora in vno.

Ariſt. lib. 4. Phyſic.

Orig. tom. 25. in Ioan.

ictus definiatur, od ídque corporea censeatur, nihilominus simul in varios locos discretos & interruptos per interiacentia corpora spargitur & dissipatur. Sunt qui de odore idem iudicant. Nicetas Choniates in suis Annalibus de Alexio Angelo, citat magni Eutychij, peruetusti Græci scriptoris Christiani fragmẽtum, in quo de Eu-
» charistia hęc verba facit: Totum sacrosanctum corpus & pretiosum sanguinem ac-
» cipit homo, si horum aliquam partem acceperit. Distribuitur enim impartibiliter
» inter omnes propter immixtionem, vt vnum sigillum omnes imagines suas omni
« materiæ imprimit, & vnum manet etiam post communicationem non imminutũ,
» non mutatum in ea in quibus expressum est, etsi numero plura fuerint: eodémque
» modo vna vox ab aliquo prolata, & in aëre diffusa, in eo qui eam protulit, tota ma-
» net, & per aërem tota ad aures perfertur, nemine auditorum plus minúsve perci-
» piente, sed tota est indiuisibilis & integra apud omnes, & si decem milium nume-
» rum superent, quamuis ipsa corpus sit. Neque enim aliud est vox, quàm aër ictus.

Antiqui Christiani iudicarũt corpus esse posse in pluribus locis.

Altera pars quæstionis de corporibus non existentibus per modum quãtitatis, sed per modum substantiæ sequitur, in qua circumscriptio quantitatis non spectatur, sed creaturæ sola limitatio, quæ si per naturam vel per solam Dei omnipotentiam ad multitudinem locorum dilatari potest, per eandem nihil prohibebit substãtiam corpoream ad eosdem amplificari. Imprimis Philosophia circumspectior vix rei possibilitatem auderet negare, cùm cernat in natura aliquid huic proximum. Est enim anima tota in singulis partibus corporis, quarum loci, quamuis inter se per connexionem cohæreant, non tamen vnicum locum vni animæ proportionatum efficiũt: cùm in paucioribus partibus, atque etiã in vnica, tota anima degere queat, & ad plures partes protendi, si per incrementum corporis adderentur. Vt ergo tota anima naturaliter est in pluribus locis, quamuis si non continuis omninò, saltem contiguis: ita nihil nouitatis naturæ eius & virtuti accresceret, si partes, in quibus tota habitat, à se inuicem saltem intra aliquot spatium pro animæ capacitate ad animandum, limitatum & definitum seiungerentur, & in singulis anima tota perseueraret. Tum enim ageret in pluribus locis discretis naturaliter: nec limitationi substantiæ eius id repugnat, cùm etiam in composito versetur tota simul in partium locis per interpositas partes separatis, sicut in capite & pede. Nec profectò satis graui ratione priuabitur Deus potestate retinendi animam totam intra partes, etiamsi illas distrahat, in quibus singulis tota priùs naturaliter manebat. Nihil enim eo pacto substantiæ animæ adiiciet, vel detrahet, sed tantùm eam conseruabit vbi prius erat, & eo modo quo erat, nec quicquam fere in hoc suprà quàm natura ipsa facit, præstaret. Videmus enim in reptilibus & insectis animantibus, si discinduntur, in partibus etiam longo interuallo sepositis sensibilem animam aliquandiu perstare. Videmus in confracto speculo, vnius & eiusdem vultus imaginem ad fragmentorum, quasi ad locorum multitudinem coëxtendi, & totam in singulis cerni, nihil immutata vel congeminata vultus natura, sed tantùm inquam coëxtensa ad plura fragmenta & locos eius imagine. Deinde plerique explicant Aristotelem, vt dixerit intelligentias motrices esse simul in Oriente & Occidente. Christiana verò fides tametsi creaturã omnem sciat certis finibus & limitibus terminari, nec ad Dei immensitatem ascendere: nihilominus omnipotentiæ mensuram non agit, ne creaturam disponat in quantacunque libuerit locorum varietate. Nouit scriptum Angelos mitti in ministerum propter eos, qui hæreditatem capient salutis, & tamẽ semper videre faciem Patris qui in cœlis est, illícque perpetuò astare. Neque enim Angeli propter ministerium fraudãtur sua beatitudine & visione Dei, alioqui illis pœna esset & miseria ad nos ablegari: nec similiter vbique fruuntur Deo, sicut in bea-

An creatura spiritalis & corpus per modum substãtiæ in pluribus locis esse possit.

Hebr. 1. Matth. 18.

An Angeli sint aliquando in pluribus locis.

torum & beatitudinis cœlo, alioqui frustrà seponeretur ad beatitudinem regio illa. Itaque par est ab ea non abscedere. Ex quo videtur non ineptè Lutherus coniecisse Angelos, licet finitos, nusquam à beatorum sede digredi, & tamen in terras ad custodiam hominum & ministeria emitti, simúlque in pluribus locis apparere & degere. Quinetiam vetus Ecclesia nō id solùm de Angelis ratum habuit & persuasum, sed de spiritibus sanctorum, qui rebus viuentium diuersis locis intersunt. Ab omnibus sanè & Philosophis & Christianis creditum fuit piorum animas res mortalium curare, séque his immiscere, ac viuentibus variis in locis ac diuersis apparere etiam eodem tempore, quemadmodum tradunt quotquot fere Christiani scriptores de vita & laudibus sanctorum scripserunt. Augustinus non in quæstionem vocat, an fieri possit, sed de facto nō audet decidere, an sancti tot locis ipsimet adsint: an Angeli pro ipsis: an vtrumque verum sit, & sanctos apparere, & Angelos aliquando pro ipsis legatione fungi. Textus est: Ista diuinitùs exhibentur longè aliter " quàm sese habet vsitatus ordo, singulis creaturarum generibus attributus. Alij sunt " humanarum limites rerum, alia diuinarum signa virtutum: alia sunt quæ naturali- " ter, alia quæ mirabiliter fiunt, quamuis Deus assit, vt sit, & miraculis natura non de- " sit. Non igitur putandum est viuorum rebus quoslibet interesse posse defunctos, " quoniam quibusdam sanandis vel adiuuandis martyres sunt: sed ideò potius intel- " ligendum est, quòd per diuinam potentiam martyres viuorum rebus intersunt, " quoniam defuncti per naturam propriam viuorum rebus interesse non possunt. " Quanquam ista quæstio vires intelligentiæ meæ vincat, quemadmodum opitulen- " tur martyres iis, quos per eos certum est adiuuari: vtrum ipsi per seipsos assint vno " tempore tam diuersis, & tãta inter se longinquitate discretis locis, siue vbi sunt eo- " rum memoriæ, siue præter suas memorias, vbicunque adesse sentiuntur: an ipsis in " loco suis meritis congruo ab omni mortalium conuersatione remotis, per Angeli- " ca ministeria vsquequaque diffusa præbeat hominibus ista solatia. Res hæc altior " est, quàm vt à me possit attingi, & abstrusior, quàm vt à me valeat perscrutari: & " ideò quid horum duorum sit, an verò fortassè vtrunque sit, vt aliquando ista fiant " per ipsam præsentiam martyrum, aliquando per Angelos suscipientes personam " martyrum, definire non audeo: mallem à scientibus ista perquirere. Vigilantius in- " uocari sanctos dicebat, perinde ac si surdis caneretur fabula, cùm lōgissimè distarēt à nobis, nec nobiscum versarētur. Obiectioni respondet Hieronymus in hæc verba: Ais vel in sinu Abrahæ, vel in loco refrigerij, vel subter aram Dei animas Apo- " stolorum & Martyrum consedisse, nec posse de suis tumulis, & vbi voluerint, ades- " se præsentes. Senatoriæ videlicet dignitatis, sunt, & non inter homicidas teterrimo " carcere, sed in libera honestáque custodia in fortunatorum insulis, & in campis " Elysiis recluduntur. Tu Deo legem pones? Tu Apostolis vincula iniicies, vt vsque " ad diem iudicij teneantur custodia, nec sint cum Domino suo, de quibus scriptum " est, Sequuntur Agnum quocūque ierit? Si Agnus vbique, ergo & hi qui cum Agno " sunt, vbique esse credendi sunt. Et cùm Diabolus & dæmones toto vagentur in or- " be, & celeritate nimia vbique præsentes sint, Martyres post effusionem sanguinis " sui, arca operientur inclusi, & indè exire non poterunt? Hieronymus quidem for- " tasse ex scriptura argumentum ducit violentius: attamen credendum profitetur Martyres & dæmones, ac multò magis Angelos per Dei virtutem pluribus in locis eodem tempore præsentissimos se ostendere. Idem argumentum imitari videtur Æneas Gazeus, vetus & Christianus in Græcia author, in fine sui Theophrasti, De immortalitate animorū, & resurrectione corporum, vbi de Martyribus post mortē ita loquitur: Quinetiam quasi Deus immortalis euadit, nec mortalis est amplius, " quisquis

Christiani & Philosophi crediderūt animas piorum in pluribus locis versari posse.

Aug. De cura pro mortuis agenda. cap. 16.

Sācti per diuinam omnipotentiam pluribus locis intersunt.

Augustinus de facto nō audet definire.

Hieron. in Vigilantium.

Hieronymus de facto credit Sāctos pluribus locis adesse ex Dei omnipotētia.

Æneas Gazeus in Theophrasto extat impressus cum Philone.

» quiſquis Dei legibus obtemperat. Eſt enim & immortalitatis munus, & vt idem » quod mente præditæ facultates ſolent agat, iam adeptus: nempè vt magnificè regi » maximo aſtet, eúmque ſemper & quocunque ſequatur. Porrò teſtantur Patres corpus Chriſti per Euchariſtiam pluribus in locis adeſſe, non ſolùm poſt aſcenſionem, ſed in ipſa Cœnæ inſtitutione, cùm corpus ſederet in mēſa, & nihilominus ſe Apoſtolis exhiberet, conuiua eſſet, & conuiuium, portaretúrque à ſemetipſo, eundémque Chriſtum eſſe, & cibum quo forma panis operto nos in terra veſcimur, & quo ſine velamine Angeli fruuntur in cœlo. Quin ex profeſſo occurrunt Aduerſariorū quæſtioni, An ad locorum diuerſitatem multiplicetur corpus Chriſti. Eam ſoluūt Ambroſius, Chryſoſtomus, Theodoretus, Remigius Rhemenſis, Primaſius, Theophylactus, Haymo, Oecumenius & Sedulius, eiſdem propemodum verbis omnes. Apoſtolus ſcribit infirmas Moſaïcæ legis fuiſſe hoſtias, quoniam ſæpius iterarētur, & quotidie diuerſæ offerrentur. Quærunt nominati ſcriptores, an non & oblatio quotidiana Eccleſiæ Chriſtianæ eadem infirmitate laboraret, cùm perinde vt Moſaicæ quotidiè repeteretur. Reſpondent à nobis non diuerſas hoſtias immolari & offerri, ſed ſemper eandem, quoniam vbicunque offerretur, ibi plenus & integer Chriſtus præſto eſſet, & non aliud, atque ita hoſtias non multiplicari, ſed benè memoriam oblationis in cruce factæ iterari, id eſt, non rem oblatam conduplicari, ſed » offerendi rem illam modum & actionem innouari. Ambroſij verba ſunt: Si omni» bus eſſent liberati peccatis, nequaquam per ſingulos dies offerret quis ſacrificia. » Proinde commemoratio peccati fuit, non abſolutio, quia quotidie iiſdem purga» bantur hoſtiis. In Chriſto econtrariò ſemel oblata eſt hoſtia, potēs ad ſalutem ſem» piternam. Quid ergo nos? Nónne per ſingulos dies offerimus? Offerimus quidem, » ſed recordationem facientes mortis eius, & vna eſt hæc hoſtia, non multæ. Quo» modo vna eſt, & nō multæ? Quia ſemel oblata eſt in ſancta ſanctorum. Hoc autem » ſacrificium exemplar illius eſt: idipſum ſemper offerimus, nec nunc quidem alium » Agnum, cras alium, ſed ſemper idipſum. Proinde vnum eſt hoc ſacrificium. Alio» quin hac ratione, quoniā multis in locis offertur, multi Chriſti ſunt? Nequaquam, » ſed vnus vbique eſt Chriſtus, & hîc plenus exiſtens, & illic plenus, vnum corpus. Si» cut enim qui vbique offert, vnum corpus, & non multa corpora, ita etiam & vnum » ſacrificium. Pontifex enim noſter ille eſt, qui hoſtiam mundantem nos obtulit. Ip» ſam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem conſumi non poteſt. Hoc autem » quod nos facimus, in commemorationem fit eius quod factum eſt. Non aliud ſa» crificium, ſicut nec Pontifex, ſed ipſum ſemper offerimus: magis autem recor» dationem ſacrificij operamur. Eadem omninò Chryſoſtomus, ita vt appareat ex anteriori aliquo ſcriptore Græco vtrumque hauſiſſe. Nam Ambroſius ſuos commentarios ex Græcis ferè deprehenditur decerpſiſſe, & ſectatores, atque vt ita dicam abbreuiatores Chryſoſtomi Theodoretus, Theophylactus & Oecumenius, prolixiùs hîc ab illo diſputata, in pauciora, ſed eadem verba conferunt, adeò vt nō liceat dubitare, quin allata verè pertineant ad Chryſoſtomum. Eam fidem de corpore Chriſti circa pluralitatem locorum confirmant generalia concilia Nicenum & Epheſinum, quando illud ait Chriſtum agnum iacentem in altari immolari incruento modo, & iſtud ait ex eodem ſacrificio carnem ſumi, non puri hominis, ſed filij Dei. Apoſtolis vicini Pſalmum trigeſimum tertium inſcriptum, Quando Dauid immutauit vultum ſuum coram Abimelech, de Chriſto in hoc ſacramento interpretātur. Huic de ipſo applicat Dionyſius, Guſtate quàm ſuauis eſt Dominus, ac plerique alij. Quoniā in illa hiſtoria narratur ex vulgari tranſlatione, quòd Dauid » inſaniā ſimulans, ferebatur in manibus ſuis: Hoc verò, Fratres (inquit Auguſtinus)

Chriſtiani per Euchariſtiam faſſi ſunt plenū Chriſti corpus, ac totū pluribus in locis eſſe, ac negant eſſe plura corpora propter multos locos.

Omnes in cap. 8. & 10. ad Hebr.

Ambroſ. in ca. 10. ad Hebr.

Chryſ. ho. 17. ad Hebr.

Aug. in Pſal. 33. conc. 1.

quomodo poſſet fieri in homine quis intelligat? Quis enim portatur in manibus ſuis? Manibus aliorũ poteſt portari homo, manibus ſuis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipſo Dauid, ſecundũ literã non inuenimus, in Chriſto autẽ inuenimus. Ferebatur enim Chriſtus in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus ſuum, ait, *Hoc eſt corpus meum.* Ferebat enim illud corpus in manibus ſuis. Ex ſingulari diuina potentia in Chriſto Auguſtinus oſtendit corpus ipſum Chriſti verum à ſemetipſo in manibus portatum ſub Euchariſtiæ forma, ita vt tum Chriſtus extiterit in ſtatu ſuo naturali accũbens menſæ, & totus in ſacramẽto, ac ſimul in locis diſtinctis. Eandem interpretationem & ſententiam Auguſtini Proſper Aquitanicus amplectitur & allegat hoc contextu: Portatus eſt quippè & Ieſus Dominus in manibus ſuis, dum ſuum corpus in ſanctificato pane geſtans manibus ſuis, dixit, *Hoc eſt corpus meum.* De quibus myſteriis qui deſiderat, venerandæ memoriæ Auguſtini dicta inſpiciat, quibus latiùs in his peruagatus penè omnia comprehẽdit. Sed pergamus videre, an non etiam extra ſacramentum corpus Chriſti pluribus in locis de facto ſe oſtenderit, poſtquàm tranſlatum fuit, ac promotum ad dexteram Patris: quæ conditio ac proprietas eſt excedens limites omnis alterius corporis & creaturæ, ob ídque de illo nihil amplius vel minus licet ſtatuere, vel credere, quàm expreſſo ſacrarum literarum & ſanctorum Patrum teſtimonio comprobatur, ne in deplorandas abſurditates incidamus. Non admittimus de ipſo vbiquitatem nec omnipræſentiam, quoniam ſcripturis non aſtruitur, ſed potius refellitur. Non admittimus vno loco, quaſi carcere coërceri, quoniam per ſcripturas contrarium edocemur. Patres obſeruant duo fundamenta intrinſecæ virtutis, per quam ſine loco & in multis ſe exhibere poteſt: inhabitantem in ipſa plenitudinem diuinitatis corporaliter, & aſcẽſionem ad dexteram Patris. Audies paulo pòſt Magnetem inter Græcos antiquiſſimum & acerrimum Chriſtianæ religionis cõtra Philoſophos aſſertorẽ, atque alios, per illa duo non dubitare Chriſto facultatẽ inſitã tribuere ſupra naturam carnis ſe ſiſtendi vbicunque & quomodocunque voluerit. Nam ſi Deus infinitus intra finitum hominem Apoſtolus complectitur per dictum habitãtis diuinitatis in Chriſto corporaliter, nec ob id diuinitati infinitatem vel vbiquitatem adimit, cur viciſſim non poterit Deus & diuinitas inhabitans carnem illam dare vbicunque placuerit, nec tamen eam facere infinitam, vel abolere Chriſti humanitatem? Ad eam diuinitatem Auguſtinus bis refert, quod Chriſtus eſt in ſacramento, & in cœlo, quod comeditur, nec conſumitur. Quis audeat (inquit) manducare Dominum ſuum? & tamen ait, Qui manducat me, viuet propter me. Quando manducatur, reficit, non deficit. Manducatur Chriſtus: viuit manducatus, quia reſurrexit occiſus: nec quando manducatur, partes de illo facimus. Per partes manducatur, & manet integer totus in cœlo, totus in corde tuo. Conſentimus cum Aduerſariis Chriſtum non deſerere cœlum vſque ad tempora reſtitutionis omnium: nihilominus ipſum viſum & habitum, non ſolùm in diuerſis locis ſacramento deputatis ſcriptura declarat, ſed in terra poſt aſcenſionem apparuiſſe nõ ſemel commemorat. Profectò Apoſtoli Pauli argumentum de reſurrectione illius ineptit, aut corpus eius à ſe conſpectum alibi quàm in cœlo oſtendit. Nouiſſimè (inquit) tanquam abortiuo viſus eſt & mihi. Ad probationem excitati Chriſti à mortuis, ocularem aſpectum Apoſtolorum, & pluſquàm quingentorum fratrum teſtem citat, in eodémque genere argumẽti ſeipſum numerat, qui tam certò Chriſtum viderit, quàm alij ante ſe. Fuerit ergo oportet oculis intuitus ipſum verum Chriſtum, non in ſola apparitione phantaſmatis repræſentantis ipſum: quia phantaſma non feciſſet indubitatam fidem de vero corpore Chriſti rediuiuo. Aut in raptu

Corpus Christi simul existit in diuersis locis, et diuersis modis existendi.

Prosper de promiss. & præd. part. 2. cap. 25.

Christus in humanitate se præbuit videndum in terra post assumptionem.

Christiani duo fundamẽta posuerũt præsentiæ Christi in pluribus locis.

Can. Inuitat. et Can. qui manducat. De consecr. dist. 2.

Christus in humanitate visus à Paulo.

1. Cor. 15.

2. Cor. 12.

ptu

» ptu igitur, aut in conuersionis apparitione, oculis perspexit corpus Christi verum » & naturale excitatum. In raptu ait, Scio hominem raptum vsque ad tertium cœlum: siue in corpore, siue extra corpus, nescio. Quomodo ergo fidenter asseruisset ibi à se Christum oculis visum, vt in confirmationem resurrectionis se testem oculatum cum aliis produceret, cùm incertum relinquat, in raptu, an oculos nécne habuerit, cùm eius corpus penè exanimatum hic interea iaceret. Deinde in eodem raptu nihil narrat se vidisse, sed tantùm audiuisse verba, quæ non licet homini loqui. Non igitur affirmare fas est in raptu Christum ab illo spectatum. Credamus potius » Ananiæ, qui reducit in memoriam Paulo locum vbi Christum viderit. Dominus » (inquit) Iesus qui apparuit tibi in via. Credamus ipsi Apostolo enarranti conuersionem suam coram Agrippa rege. Describit sanè corpus Christi gloriosum, cuius fulgorem non tulerint oculi, quemadmodum nec illi tres Apostoli potuerunt ferre eiusdem corporis transfigurationem, sed effecti sunt cum Paulo velut mortui. In eadem cõuersionis historia à comitibus se discernit in eo, quòd ipsi tantùm vocem » audierint, & neminem viderint, ipse verò viderit lucem Christi tonantis, Ego sum » Iesus Nazarenus, quem tu persequeris. Tam certam Apostolus existimauit hác apparitionem, vt per illam audeat se cum aliis Apostolis comparare, non tantùm in resurrectionis negotio, sed in sui Apostolatus vindicãda authoritate. Non sum (ait) » liber? Nõ sum Apostolus? Nónne Christum Iesum Dominum nostrum vidi? Credamus denique Lucæ, qui refert Christum noctu astitisse Paulo captiuo in castris, » & eum confirmasse, vt præsenti esset animo ac forti. Verba sunt perspicua: Extra » cœlũ Apostolo Dominum astitisse in castris, atque in via. Dicent Aduersarij visiones factas noctu per somnia & in spiritu. Verũ quid ad nos quid ipsi proterui homines vel fingãt, vel cõminiscantur, quibus nõ difficile est pertinaciter tueri solem meridie non lucere? Nos flagitamus ab ipsis somniorum suorum, quæ silentur à scripturis, certiora quàm sint nostra testimonia ex ipsis desumpta. Argumenta Pauli de Christi resurrectione, ac de sua conuersione historia, non patiuntur spiritalem vel somniculosam putare visionem. Solet quoque scriptura apparitiones in somniis non solius noctis mentione explicare, sed per noctem in quiete siue in somno addunt accidisse. Et temporis circunstantia satis arguit, non dormisse in castris Apostolum, cùm valde sit credibile recenter vinctum & anxium sine somno pernoctasse. Sicut autem in visione Stephani cœli aperti, & dextera Patris, præter Christi maiestatem, indicant locum vbi conspectus fuerit, ita quod apponitur in historia Pauli, in via, in carcere, in castris, locum visionis commonstrant. Certè Beza visionibus illis vtitur, vt post ascensionem contra Brentium euincat Christum retinuisse proprium ac naturale corpus: quod antequàm certò colligat, nobiscum fateatur oportet non spiritales illas extitisse, sed oculis atque extra cœlum obiectas: ex quo efficitur, verum & genuinum Christi corpus vno & eodem tempore cœlo assidere, & nihilominus idem extra cœlum conspici. Bezæ placet visum à Paulo in cœlo: sed textus refragatur, cùm exprimat in via, & ibi vbi comites vocem sonantem audierunt, & ipse fulgore aciem oculorum amisit: Sed nec Apostolus quicquam meminit se vidisse vel audiuisse in cœlo, nisi in raptu, qui hanc apparitionem subsecutus est. Alias visiones Beza vult extitisse spiritales: sed ipsi textus circunstãtiæ, & eadem phrasis loquendi, cum aliis visionibus, quas esse corporales docuit, & omnis antiquitas ipsi aduersantur. Proculdubiò nostri sic præsentem in Eucharistia Christum defendunt, vt ipsi potestatem adesse probent aliò & quocunque voluerit se transferendi. Quinetiam occurrunt Aduersariorum obiectioni, quî fieri possit, cùm existat vnicum corpus Christi, vt tamen tot in altaribus possideatur, & offeratur eo-

Act. 9. et 22.

1. ad Cor. 9.

Act. 24.

Beza in Brentium de omnipræsentia.

dem temporis momento. Respondent superiùs allegati Doctores nostri, præter naturam à Dei potentia id perfici. Quòd si Aduersarij secundum veram corporis substantiam à se recipi Christi corpus perrexerint confiteri, eodem argumento ipsum in pluribus locis, vbi singuli recipiunt, prius esse quàm possit recipi, concedant necesse est. Sin aliud quicquam de corpore ipso cuiuscunque opera & potestate ad se deriuari magis ingenuè consenserint, si illud ipsum sit vnum & idem numero, quod ab omnibus participatur, sicut corpus Christi est vnum & idem numero, eadem absurditas recurret de eadem creatura numero, quæcunque sit, siue spiritalis, siue corporea, in pluribus locis constituta. Sin dixerint non eandem rem numero omnibus distribui & communicari, sed solùm eandem specie, vt est gratia & vita spiritalis, non quæ in Christo residet vnica, sed creata, & infusa per eius meritum: iam non igitur Aduersarij fiunt participes de vnico pane spiritali, sed de diuersis, nec quicquam reale sumunt de corpore Christi, quod vnicum est, & impartibiliter datur ad manducandum. Porrò de potestate, quæ Christo propter diuinitatem, & humanitatis exaltationem, insit, quocunque in loco se exhibendi, maximè in sacramento, ante annos mille ac trecẽtos ista ad verbum Magnetes libro tertio Euãgelicæ Apologiæ scribit: Passurus paulopòst, & impleturus œconomiam mortis, necessariò aiebat, non semper discipulos habituros esse magistrum, sicut scriptum est, Me autem non semper habebitis: postquàm verò mortem vicit, & immortalis factus est è mortali, & vt semel dicam, humanitas deificata est, τὴν ἀπερίγραφον αὐτοῦ ἐξουσίαν, id est, potestatem suam nullis terminis definitam, ait fore in omni loco discipulis præsentem, & non concludi vel circumscribi tempore, neque loco, neque corpore, neque quãtitate, neque qualitate, neque colore, neque vmbra, neque præterito, neque futuro, neque præsenti. Itaque post resurrectionẽ neque locus, neque tempus, neque magnitudo, neque qualitas, neque latitudo, neque longitudo, neque profunditas circumscripsit, sed vbique siue in Occidente, siue in Oriente, quis Christum inuocauerit, antequam inuocet illum est inuenire Christum. Inseparabile est enim à verbo Dei organum corporis. Sic Latronem in Paradysum ducit, & Apostolis vsque ad consummationem seculi aderit. Ante passionem verò verum fuit illud, Me autem non semper habebitis. Hîc non agit de diuinitatis præsentia, sed humanitatis, quam non docet esse vbique, sed potestatem accepisse, qua prestò sit vbicunque, & quomodocũque decreuerit. Sicut hic grauissimè inter antiquos, ita non minus vehementer inter recentiores Algerus scribit. Si tantæ facilitatis futura sunt sanctorum corpora, vt ad implendam spiritus voluntatem nulla sua tarditate impediantur, quid de corpore Christi capitis nostri credendum est, cui non modò facilitas, qua non tardetur ad faciendum quæ voluerit, sed etiam, vt ipse ait, omnis potestas data est in cœlo & in terra, vt cum Deo in vnitate personæ omnia possit? Si corpora nostra spiritalia futura sunt, quia spiritui corporaliter iuncta, quid corpus Dei, nisi diuinum, quia Deo vnitum? Carnem igitur diuinam substantialiter quidem eandem cum Deo non dicimus: sed cum Apostolus dicat, Omnia subiecta præter eum qui subiecit ei omnia: testetur & ipse Dei filius omnem potestatem sibi datam: profectò sic in vnitate Deo coniunctam credimus, vt quod habet Deus per naturam, hoc habeat ipsa per gratiam. Cùm ergo nos habituri simus, Angeli etiam modò habeant, vt quantacunque locorum interualla nullo ferè temporis interuallo nimia sua celeritate pertranseant, non hoc tamen habent, vt vndè recedant, indè remaneãt. Quo priuilegio sola Christi caro super omnem creaturam à Deo exaltata, super ac præter omnium naturam insignita, vt per omnipotentiã in cœlo & in terra datam, vbicunque, quomodocunque sibi placuerit, non de loco ad

locum

Aduersarij nõ possunt defendere quicquam reale à se sumi de corpore Christi, quin statuãt in pluribus locis.

Citatur à Frãc. Turrian. lib. 3. de characteribus Apostolicis.

Magnetes scribit corpus Christi post exaltationẽ nõ subiici proprietatibus naturalibus, vt eas non possit immutare.

Alger. lib. 1. ca. 14.

Rationes probantes Christo datũ, vt adsit simul quibuscũque locis voluerit.

» locũ transeundo, sed ibi vbi est remanẽdo, & alibi vbicũque voluerit existẽdo, tota
» & integra, & substãtialiter sit in cœlo & in terra. Quam enim omnipotẽtiam ab eo
» qui totus vbique est, reciperet, si ipsa vbicunque vellet, substantialiter tota esse non
» posset: vel in quo differret ab Angelis, quibus est superexaltata, si non aliter de loco
» ad locum quàm recedẽdo posset esse & in terra, & in cœlo? Natura humana in ictu
» oculi tot terrarum, maris, aëris spatia ab Occidente ad Orientẽ videndo, solẽ trans-
» uolans atomi momento æquare videtur. Et cùm Angelorũ celeritas sit velocior, in
» quo his creaturis caro Christi superexaltabitur, si quod est in cœlo & in terra, non
» potestati, sed celeritati ascribitur? Vt ergo & in cœlo, & in terra omnipotentiam se
» habere Christus ostenderet, deificũ corpus suum cœlo illaturus, & mũdo daturus,
» quod quantũ ad humanam formam nobis abstulit, non minus tamen substantiali-
» ter & verè in sacramento corporis & sanguinis sui nobis obtulit, vt hîc & ibi præ-
» sens corporaliter, vtpotè qui homo vnius personæ cum illo, quocũ est qui nusquã
» deest, & ibi reconciliationem cum Patre, & hîc in altari redemptionẽ remissionẽm-
» que peccatorũ nobis operetur, sicut semel fecit in cruce, dum ipsum corpus suum
» in ora fidelium singulis diuiditur, & vnum totum vniuersis indiuiduum & integrũ
» habetur. Quomodo tamen Christi corpus & cœlo & mundo præsens indiuisum
» diuidatur, ratio stupet, fides miratur, sed ex adiunctæ diuinitatis potentia, quæ vbi-
» que tota præsens in corpore suo spiritali, imò per omnipotentiam sibi collatam di-
» uino iam facto id fieri posse non diffidens veneratur. Hîc quidem Algerus dispu-
tat de Christo & Angelis, ex internis & insitis, non ex absoluta diuina omnipoten-
tia, quæ non soli Christo, sed Angelis & beatis potest per gratiam elargiri, vt pluri-
bus locis intersint, sicut Augustinus antea disserebat. Bernardus eam fidem com- *Bernard sermone 2. de Cœna.*
» mendat, atque exclamat: Vnde hoc nobis, piissime Iesu, vt nos vermiculi re-
» ptantes super faciem terræ, nos inquam, qui puluis & cinis sumus, te præsentem
» habere mereamur præ manibus, præ oculis, qui totus & integer sedes ad dexte-
» ram Patris? Qui etiam vnius horæ momento ab ortu solis vsque ad occasum, ab
» Aquilone ad Austrum præstò es omnibus, vnus in multis, idem in diuersis locis?
» Vnde hoc, inquam? Certè non ex debito vel merito nostro, sed ex voluntate tua,
» & dulcedinis tuæ beneplacito. Quòd autem post ascensionẽ verè ac realiter Chri-
stus visus sit, affirmant Origenes, Arnobius, Chrysostomus, Ambrosius, Augusti- *Christiani defendunt Christum visum in terra post ascẽsionem.*
» nus: & alij, in quibus Origenes sic habet: Paulus in calce ad Corinthios prioris epi-
» stolæ, vt eum publicè visum non secus atque antequàm pateretur, affirmans scri-
» bit, Tradidi vobis imprimis quod & accepi, quoniam Christus resurrexit à mor- *Origen. lib. 2. in Celsum.*
» tuis, visus Cephæ, Iacobo, & aliis omnibus. Nouissimè tanquam abortiuo visus *Arnob. lib. 1.*
» est & mihi. Arnobius verò ex professo asseuerat Christum rebus mortalium inter-
» esse, & nonnunquam se præbere conspiciendũ. Vnus fuit (inquit) è nobis Christus,
» qui post mortem & resurrectionem innumeris se prompta in luce detexit: qui iu-
» stissimis viris etiamnum impollutis, ac diligentibus sese, non per varia insomnia,
» sed per puræ simplicitatis speciem apparet. Ambrosius visum ab Apostolo narrat *Ambros. in ca. 9 prim. ad Corinth.*
& in cœlo, & in templo, ita vt in ipso templo tam certò conspectum oporteat,
» quàm ab aliis Apostolis fuerat. Eadem de re Chrysostomus hæc verba facit: Veri- *Chrysost. hom. 38. in prim. ad Corinth.*
» simile est post assumptionem etiam visum, vt Matthiæ, qui non statim post re-
» surrectionem electus est. Apostolus igitur post assumptionem & vocatus est, &
» Dominum vidit. Itaque non quo cuique tempore, sed promiscuè visum narrat
» Paulus, & verisimile est sæpius apparuisse. Augustinus in ea quoque est sen-
tentia, vt Apostolus Christum oculis viderit, sicuti & Stephanus: quod acci-
disse in raptu Pauli nemo probauerit, cùm oculis functus in eo non fuerit.

Hæcne (inquit) est iustitia, numquam Christum videre, & in eum tamen credere? " Secundum hanc iustitiam, nunquid dicturi sumus Paulum Apostolum non fuisse " iustum, confitentem se Christum vidisse post ascensionem eius in cœlum, de quo " homine iam vtique dixerat, Iam non videbitis me? Nunquid secundum hanc iusti- " tiam iustus non erat gloriosissimus Stephanus, qui dum lapidaretur, ait, Ecce video " cœlos apertos, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei? Quid ergo est, Ad Patrem " vado, & iam non videbitis me, nisi quomodo sum, cùm vobiscum sum? Talé Chri- " stum, cùm transisset de hoc mundo ad Patrem, non erant iam visuri. Celebris est hi- " storia de Christi apparitione Petro facta, à ciuitate Romana secedenti in via Appia, vbi ad memoriam etiam modò Oratorium frequētatur, quod inscribitur Domine quò vadis? Bis Romam profectus, delectabar admodum illac ad Catacumbas Martyrum sæpiùs ventitare, ibíque adorare, vbi steterant pedes Christi. Nō possum sanè illi historiæ & apparitioni fidem derogare, quæ tot ac tam magnos authores habet, atque Apostolis proximos, Hegesippum, Origenem, Athanasium, Ambrosiú, " Papam Innocentium tertium, vt reliquos omittam. Eam narrat Hegesippus. Ori- " genes designat hac clausula: Quod si cui placet admittere, quod in Actis Pauli scri- " ptū, tanquam à Seruatore dictum, Denuò debeo crucifigi. Eandem Athanasius innuit, cùm in Apologia de fuga, interserit Petrum Apostolum audisse à Domino, quod oporteret se Romam conferre: itaque profectionem illam non recusasse, sed prompto atque alacri animo ad eam vrbem profectum, libenter ac fortiter pro Christi confessione martyrium pertulisse. Totam recitat Ambrosius, sicut liber De martyrio Apostolorum Græcè scriptus. In hac quæstione de necessitate plurium locorum ad existentiam corporis Christi in sacramento Aduersarij sibi videntur triumphare, quasi nequeat cōsistere salua nostra doctrina de ipsa Eucharistia, salua naturali Philosophia de vnitate carnis & corporis: salua insuper natura & immensitate Dei, ac saluis denique scripturis de discessu & absentia Christi à mundo, & quin plura ac diuersa corpora Christo affingamus, vt creationis seu naturale, seu visibile: & benedictionis seu consecrationis, seu sacramentale, seu inuisibile: ac circumscriptum & incircumscriptum. Suo more ad vnum Augustinum tandem deuoluuntur, à quo scribi dicunt, corpus in quo Christus resurrexit, in vno loco esse oportere, veritatem autem eius vbique diffusam esse. Hæc sanè Argumentorum summa, quibus impossibile Deo contendunt Christi corpus in cœlo retinere, & tot in sacramētis collocare. Ante omnia iactant idcircò à nobis inuentam Transsubstantionem, ne corpus Christi simul diceretur moueri ad diuersos locos, & esse in diuersis in ipso descensu à cœlo ad panem: à nostris etiam excusari præsentiam corporis tot in sacramentis dissipatam, quia corpus hîc naturaliter non existat, sicut est in cœlo, quomodo nostri assentiuntur tantùm vno loco existere posse. Nostri profectò quemadmodum in omni doctrina, ita & in Eucharistia dupliciter loquuntur, vel secundum statum rerum naturalem, & ordinariam Dei potestatem, vel secundum eius absolutam omnipotentiam, quā non adhibent, nisi nodus Deo vindice dignus in scripturis inciderit. Nostri non sunt commenti Transsubstantionē, sed solùm à Christo factā declararunt, nec fieri dixerunt, ne corpus Christi sit in pluribus locis, vel quasi esse non possit, cùm liqueat ab omnibus poni quáuis non locali & corporali modo: sed ne præter id quod in tot sacramentis existat etiá in modo efficiendi illam existentiam oporteat corpus Christi è cœlo delabi, ac moueri ad distinctos locos eodem tempore, ac simul per distinctos venire, atque in his saltē in transitu manere, quod vtrúque statui naturali corporis repugnat, nec per naturam perfici potest, & verbo Christi in institutione Eucharistiæ caret.

August. Tract. in dictum Ioann. modicū videbitis me.

De visione Petri cum dixit, Domine quò vadis.

Hegesippus li. 3. De excidio Hierosolymit. Origen. tomo. 21. in Ioann. Athanas. in Apolog. de Fuga.

Ambros. contra Auxentium De basilicis tradendis inter epistolas.

Summa argumētorum quibus impugnāt Aduersarij corpus Christi in pluribus locis esse posse.

An Transsubstantiatio sit inuenta, ne corpus Christi dicatur esse in pluribus locis.

Non eunt inficias nostri, quin sublata transsubstantiatione per omnipotentiã corpus naturale queat plures locos occupare, & ad plures tendere, antequàm existat in Eucharistia: sed aiunt naturæ possibilitati aduersari, nec id doceri à verbo Christi, vt propter ipsum confugiatur ad omnipotentiam, sed potius ab eodem significari modum constituendi corpus in Eucharistia per Transsubstantiationem esse, ne sine expresso verbo contra naturã corporum multiplicētur circa Eucharistiam omnipotētiæ miracula. Sed quî cogitari potest, addũt Aduersarij, vt corpus hæreat in Eucharistia, sicut in termino, & non prius sit in medio ac via de cœlo ad Eucharistiam? Hoc quidem accidit propter Transsubstãtiationem, per quam terminus mutationis non mouetur, sed in ipsum immotum res trãsmutatur, operãte inuisibiliter (inquit Augustinus) Spiritu sancto, ac diuina omnipotētia: quemadmodũ cùm vapor in ignem vertitur, nõ est necesse ignem afferri, sed vi vapori intima seu externa, sine motu ignis efficitur illa transformatio. Magnus Eutychius paulò antè citatus in exemplum adduxit sigillum, quod semetipsum pluribus ceris ac loco separatis, sibíque per appropinquationem, vel interiacentem sufficientem potentiã admotis imprimit, sine digressione à proprio situ. Vtroque modo concipi debet fieri in Eucharistia per Spiritus sancti omnipotentiam, vt panis in corpus positũ in cœlo absque vlla emotione vertatur, & in species relictas, ac tot locis disiunctas, per intermediam illam omnipotentiam corpus ipsum sine sui mutatione quasi insculpatur.

Propter transsubstãtiationẽ corpus Christi non mouetur à cœlo, nec descẽdit.

Quamuis autem nostri respondeãt corpus Christi eo modo, quo est in cœlo, id est, in statu naturali non esse in sacramēto, nec in pluribus locis esse posse, quod vtique de facto verum est secundum potestatem Dei ordinariã, ac secundum naturæ proprietatem seu possibilitatem: non tamen fuit vnquam definitum ab Ecclesia, istud omnipotentiæ absolutè non concedi, & permitti. Opinati sunt nonnulli secũdum inanem Philosophiam quod libuit: sed benè perspectis veræ Philosophiæ principiis, & mysteriis fidei cõsideratis, meræ sunt argutiæ, ac fortassè blasphemiæ. Nam cùm in sacramentali modo existendi difficiliora concurrant, & plura Dei miracula interueniãt: si tamen corpus Christi hoc modo ad plures locos ab omnibus nostris expanditur, cur non & naturali modo faciliori, quo in cœlo perstat, expãdi poterit? In sacramentali modo contradictio est singularis, in natura manere corpus sine loci spatio quæ augetur, si in pluribus locis esse asseratur sine loci proprietate: qua repugnantia non implicatur corpus in statu naturali quo sedet in cœlo: ac licet in hoc statu propter circumscriptionem quantitatis multitudo locorum impediatur, attamen eadem quoque impeditur in sacramentali modo, propter substantiæ corporeæ ad certum locum limitationem. Ideò plura ac difficiliora hîc subsunt impedimenta, & plura miracula, quàm in existentia naturali corporis. Nihilominus locorum pluralitas in sacramentali modo ab omnibus nostris per omnipotentiam comprobatur, cur ergo eidem omnipotentiæ denegabitur, illam corpori accommodare in naturali statu? Sufficit de facto à nostris nullum corpus in existentia naturali, in qua Christus habitat in cœlo, ad plures locos extendi, & an possit, Dei omnipotentiæ reseruare, cùm sola vertatur controuersia de diuersitate locorum in sacramentali modo.

Difficilius est corpus sacramentali modo esse in pluribus locis, quàm naturali.

Quoniam verò circa ipsum eædem ferè difficultates, vel maiores incidunt, quàm circa naturalem statum, Aduersarij illum impetunt iisdem rationibus, quibus naturalem, & vtrumque laborant à Dei omnipotentia demere. Breuiter ad duo capita reducũtur omnia ex ratione argumēta, quasi non amplius sit futurũ vnũ & idem corpus, vna & eadem quãtitate circũscriptũ, si desit vnus locus, & plures succedãt: quia locus & locatũ proportionãtur inter se, vt locatũ totum cohibeatur intra locum, nec possit esse extra terminos illius, quin sit

Eadẽ ferè sunt argumenta cõtra sacramētalem modũ existendi in pluribus locis, quæ cõtra naturalẽ.

extra terminos propriæ naturæ & essentiæ, alioqui non ei proportionaretur: tum quia sicut res per naturam propriam est in vnica specie, ita per propriam dimensionem est duntaxat in vno loco, eo quòd sicut natura se habet ad speciē, ita dimensio ad locū: tum quia sicut vnum corpus dicitur ab vna quantitate continua, ita plura fiet per discretas, & pluribus in locis dispersas quantitates: tum quia vt Vviclef allegabat, idem momentum temporale nequit coëxistere diuersis tēporibus simul, vt idem esse prius & posterius dicatur: ita nec idem locale reponi datur in diuersis locis. Deinde vrgent circa vnum & idem corpus Christi si in pluribus locis ponatur, affirmari multa contradicentia, & contraria reclamante natura circa idem talia versari: sicut est quantitate extendi & nō extendi: sursum ac deorsum stare: idem distare toto cœlo & terra à semetipso: idem portari à semetipso, & comedi: moueri & quiescere, videri posse & non videri, aliáque similia. Omnia ferè nostri concedunt secundum ordinem rebus naturalibus impositum & impressum: sed addūt per diuinam omnipotentiā aliter res disponi posse, etiam manēte earum substātia, & esse dispositas in sacramēto, atque vbicūque Deo placuit: nec implicāt contradictionē in Dei omnipotentia, ac ne quidem in sano rationis humanæ iudicio aliter dispositæ. Imprimis scimus in Deo situm, distrahere quęcūque sunt realiter distincta & separabilia, nec repugnantiam afferre, si vnū collocetur, vbi non aliud collocabitur: vt si qualitatē à corpore separabilem ab ipso Deus seiungat, & corpus cōtineat, vel ponat, vbi non illam qualitatem, nihil absurdi vel impossibile commiserit. Nouimus corpus, quantitatē, & locū distingui ac diuidi posse, saltē à diuina omnipotentia. Propterea rectè cōcludimus, nec à quātitate, nec à loco impediri posse Deū, quin corpus sine quantitate ac loco propriò, & quin vnà cū corpore quātitatem, vbi & quomodo voluerit, cōstituat, quoniā priora nō pēdent à posterioribus, & corpus à quātitate, & quātitas cū corpore, à necessitate loci absolui potest per Deū. Nec tūc corpus in pluribus locis est extra terminos suæ naturæ & essentię, sed egreditur terminos loci qui illi accidēs est: manet tamen in ipsis, sed nō adæquatur, siue cōcluditur, quia nec locus nec loci termini sunt essentiales corpori, vt vbicūque corpus detur, ipsum necessariò cōsequantur. Quamuis autē naturaliter à cōtinua vna quātitate vnum corpus dicatur, & plura à pluribus & distinctis, ob ídque de facto naturaliter vnum locatū nequeat in plures locos distrahi: nihilominus per omnipotentiā sicut plura locata intra eandē & vnicā quantitatē continuam cohabitāt, vt ex vnitate loci & quantitatis non inferatur vnitas locati: ita vicissim vnū corpus locatū per illam omnipotentiā ad plures locos & quātitates diuisas applicari non erit absurdius: nec ideò propter disiūctas illas quātitates nō magis desinet esse vnū corpus, quàm propter vnicam quantitatē corpora nō cessant esse plura: nec ab extranea quātitate loci corpora locata intrinsecè dicuntur vnum vel plura, sed ex sua existēte singulari substātia, & ab interiori sibi quātitate. Nec sicut natura se habet ad constituendā speciē, ita dimēsio locū afficit, cū ad ipsum merè cōtingēter referatur, & sine ipso & extra ipsū fulciatur quādoque, nō autē natura extra speciē, quā essentialiter cōstituit. Ad Vvicleui sophisma respōdetur idē momētū tēporis in diuersis momētis nō manere, quia tēpus fluida res est & successoria, quæ suis partibus simul nō cōstat in rerū natura: sed natura loci quid fixū & stabile indicat: qua de causa ipsi nō repugnat simul cum alio loco stare, & corpus idem in locis simul superstitibus comprehēdi.

An contraria & contradictoria de eodē [illegible] *corpore affirmantur.*

De posteriori genere argumētorū, quasi aliud foret corpus Christi in cœlo, & aliud in sacramento, propter diuersa accidentia illic & hîc adhærētia, ac propter cōtraria atque contradicētia, quæ circa idem subiectum versari ratio non patitur, facilis est respōsio, si consideretur nō oportere omnia etiā absoluta alicui adiacētia coextēdi subiecto,

ſubiecto, ſi latiùs pateat, & in pluribus locis inueniatur, quàm ſibi adiuncta. Planũ fit id ex incarnatione Chriſti, in qua vnio naturæ humanæ cum filio Dei ſimilis cẽſetur, vel proxima vnioni accidẽtis cum ſubiecto, ſaltem quoad plurima. Verbum tamen alicubi, imò vbique præſtò eſt, quò non attingit humana natura adiacens verbo, quia ſubiectum longè capacius & amplius eſt quàm natura quæ ipſi adhæret. Pari ratione ſi ſubiectum aliud vel naturaliter, vel per Dei omnipotentiam, ad plures locos dilatatur, quàm quod illi apponitur, non conſentaneum fuerit ſtatuere appoſitum, vbicũque ſtatuetur ſubiectum. Nec obeſt, ſi cauſemur verbum ſubiectum eſſe infinitum & illimitatum, quale in rerum natura aliud nõ ponitur: quãdoquidem quoduis aliud ſubiectum eſt illimitatum in potentia obedientiali Deo, vt ipſum contrahat vel diffundat ad placitũ. Adhæc poſito corpore in pluribus locis, pro multitudine locorũ multiplex præſentia ad locos illi aſſignabitur: nõ tamẽ in ſingulis locis illa multiplex relatio verè & iuſtè eidẽ corpori aſcribetur, quoniam tum ſubiectum ſiue corpus ipſum ſit latius, quàm quiuis ſingularis eius locus. Quapropter licet omnia accidentia abſoluta corporis Chriſti, quibus in cœlo afficitur, credantur adeſſe in ſacramento, non tamen neceſſariò adſunt: multò verò minus relata, & quæ actionem vel paſſionem, vel modum important, nec viciſſim quæ in ſacramento ad eam conſiderationem pertinent, ſunt attribuẽda corpori, quatenus ſedet in cœlo. Ex quo ſoluitur argutia garrientium, ſi hoc quod cernitur, ſiue ſacramentum, eſt corpus Chriſti, par eſt adeſſe, vbicunque extiterit corpus Chriſti: & ſi corpus illud ſimul eſt in multis locis, ore capi & comedi totum non poterit, aut etiã quatenus aſſidet dextræ Patris, comedetur. Nõ enim neceſſe fuerit, cùm ponatur variis in locis, vt omnia ſibi aduenientia in his omnibus locis circumferat, vel vbicunque fuerit, vt agat vel patiatur omnia quæ ſibi accidunt, vel eo modo quo alicubi degit, quoniam ipſum ſubiectum & accidentia illa non ſunt adæquata ſeu proportionata, vt vbicunque vnum extiterit, alterum ibi eſſe conſequatur neceſſariò. An verò contraria ſimul eidem ſubiecto immanere queant, non caret maxima difficultate, quoniam definiuntur eſſe contraria, quæ ſe mutuò depellunt ab eodem ſubiecto, quod ſanè verum eſſe natura & experientia docent: nihilominus in eodem conſociari non implicat contradictionem, nec à Dei potẽtia auferri debet, vt antea monuimus. Nec deſunt, qui de facto exiſtimant damnatos ſimul & indeſinenter torqueri ardore ſummo, & extremo frigore, ex quo naſcatur ſtridor dentiũ: atque in febricitantibus quoddam apparet veſtigium, in quibus cùm morbus ſit ardor, ſicut nomen Febris ſignificat, nihilominus horrent frigore. Nec officit, ſi dicatur cõtrariorum actiones nuſquam in eodem ſubiecto ſe vnà perpeti, cùm vnius actio ne quidem ſinat alterum propiùs admoueri, quin cedat, ſi fuerit imbecillior, vel arceat, ſi fortior. Naturaliter quidem iſta fiunt, & ex natura definiuntur: non tamen præſcribitur Dei omnipotentiæ, quin formas contrarias ſine actionibus, & quin etiam ipſas pugnantes actiones in ſuo robore vtrinque cõſeruet. Nec indè ſequitur contradicentia fore ſimul vera, quia ex contrariis formis vel actionibus non coaleſcit contradictio propoſitionum, de qua intelligitur contradicentia euadere ſimul vera. Non enim verbi gratia idem ſubiectum contrariorum affirmatur ſimul eſſe calidum, & nõ calidum, quæ propriè ſunt contradictoria, ſed eſſe ſimul calidũ & frigidum, quæ contradictionem non inferunt. Atque hæc de contrariis circa idem ſubiectum in vno & eodem loco cõcluſum, quod quidẽ ſi in diuerſos diducatur, quid erit abſurdi vnum contrariũ ipſi accedere in vno loco, & alterum in altero: tum enim non ſe contingent contraria, vt pugnam cieant inter ſe, nec ab vno totaliter ſubiectum occupabitur, quoniam eſt capacius ipſo accidente.

In his quæ afferuntur de corpore Christi in cœlo & in sacramento, tanquam priuatiuè, sicut loquimur, opposita, atque indè contradicentia, vt est quantitate extendi, & non extendi, videri & non videri, atque alia, subest maxima fallacia & ignorantia. Nam quãdo priuantia simpliciter & absolutè cum affirmatiuis simpliciter quoque & absolutè comparãtur, omninò sanè circa idem subiectum contradictionem ostendunt: vt si affirmor indistinctè & indefinitè moueri, & simul eodem prorsus modo quiescere. At si affirmatio sit limitata ad certum modum ipsi aduersa negatio non efficiet planè contradictionem: quia quamuis propositiones oppositæ enuntientur de eodem subiecto, non tamen de eodem modo & eadem conditione subiecti, quæ diuersa ac varia esse potest. Sic secundum Hugonem à S. Victore, si in triduo mortis fuisset consecrata hostia, verè licuisset asseuerare sine contradictione Christum viuere, ac mortuum esse, non absolutè & simpliciter, sed secundum modum varium existendi in diuersis locis, vt viueret in sacramento, & exanime iaceret in sepulchro. Proinde quicquid saluis essentialibus corporis Christi potest contraponi de existentia corporis in cœlo & in sacramento, non sunt pugnantia, nec contradictoria, vel vnum & idem corpus destruentia, quia tota diuersitas est de modis & variis accessoriis, quæ adiacere eidem corpori non repugnat variis in locis & diuersis modis, quorum capax est ipsum corpus per diuinam potentiam & voluntatem in institutione Eucharistiæ & aliis scripturis declaratam. Quinetiam nostri maiores non veriti sunt concedere, Christum à semetipso portari in manibus suis, à semetipso manducari, à semetipso distare, & hîc esse & in cœlo, aliáque quæ propter distinctos locos & modos sine oppositione impossibilitatis de facto credi debent & asseri. Si distantia connotat fines & terminos, inter quos quid medium occurrit, nihil corpus Christi in cœlo & in sacramento distat à semetipso: sin innuit media interposita, idem distare à semetipso fatemur, quod nihil aliud est, quàm idem in diuersis locis à seinuicem separatis inueniri. Post ratiocinationes ex Philosophia se recipiunt propiùs ad scripturas Aduersarij. Priùs tamen inferunt à nobis introduci vbiquitatem corporis Christi, quoniam qua ratione in pluribus locis esse possit soluta eius circumscriptione, eadem valeat & vbique præstò esse: quod adeò detestantur scripturæ, & omnis antiquitas Christiana, vt ex eo colligant creaturam Deum fore, si vbique exhiberi queat, sicuti Deum exui diuinitate, si non vbique esse credatur. Patrũ authoritates, quibus confidunt Aduersarij, & quibus affirmatur corpus & humanitas Christi pro Deo æstimanda, si vbique cõstiterit, allegamus sequenti capite cõtra Brẽtianos, neque tamẽ illis implicamur. Assentimur cũ nostris eodẽ argumento, quo non solùm corpus Christi, sed quæuis alia creatura, corporea siue incorporea, ad plures locos dilatatur, ad omnes ampliari posse, & vbique præsentari, sed non eo modo quo Deus, nec ea proprietate qua ipse est vbique, nec ea virtute qua hoc ipsi competit, sed per extraneam ipsi creaturæ ac Deo propriam omnipotentiam, cuius obediẽtiæ creatura subiacet ad vnum locum, siue ad plures, siue ad omnes. Quid enim si Deus vnicam creaturam condidisset, proculdubiò vbique esse oporteret, cur non eidem ipsi præstabit quibuscunque creaturis cumulatis & adiunctis, cũ singulæ intra eundẽ locum & spatiũ, quascũque voluerit Deus, cogantur secũ recipere. Vbique esse cùm de Deo dicitur, non significat in omni loco esse, sed potius in nullo loco esse, quia Deus in loco esse nõ potest, quamuis omnis locus ei adsit ad ipsum capiendũ, vt ait Boëtius. Ideò cũ de Deo dicitur, Hic esse, vel alicubi, non intelligitur locus, sed Dei præsentia replens omnia: qui modus soli essentiæ diuinæ conuenire potest, nec alteri communicari, & omnem locum excludit. Deinde sic est vbique Deus, vt impossibile sit

An ex pluribus locis benè inferatur vbiquitas, & aliqua creatura vbique esse possit.

Biel lect. 46. in Can. dist. 37. in lib. 1. Sent.

aliquo loco contineri vel concludi: & hoc etiam creaturis incommunicabile est. Tertio vtrũque est proprietas essentialis diuinæ naturæ, quæ nec humanitati Christi attribui potest, vt eius fiat proprietas ipsi insita. Nihilominus sicut capite De proprietatibus humanitatis Christi disseruimus, Deus per organum humanitatis operari potest, quæ sibi sunt propria, & per non proprietatem communicatam & insitam, sed per gratiam & donum creatum illi conferre similes effectus, qui Deo competũt per naturam & proprietatem. Potest & tertiò humanitatem Christi versare ad libitum, sicuti omnes creaturas, & locare vbicunque, & quomodocunque visum fuerit, per externam suam omnipotentiam. Neque sic conspiramus cum hæresi Brentianorum de vbiquitate humanitatis Christi. Non enim de facto eam ponimus omni in loco, nec eo modo quo illi, sed quid possit Deus per potentiam absolutam, & quid scripturis consonum in Eucharistia operetur, de facto tantùm explicamus, nec scripturarum limites prætergredimur. Postremò de scripturis & Patribus nos aggrediuntur Aduersarij, tanquam nefas sit & impium corpus Christi vspiam in terra iam quærere, aut pluribus in locis, quàm in suo naturali ac vno solo „ constituere. Increpitát itaque passim in libris suis, Ipsemet Christus dixit, Relinquo „ mũdum, & vado ad patrem. Ideò Christus sicut mundum, ita etiam Cœnam suam, quam in hoc mundo celebrandam instituit, præsentia sui corporis & sanguinis re- „ liquit. Ipse etiam dixit, Pauperes semper habebitis vobiscum, me verò non semper „ habebitis. Hoc sanè de diuina natura non potest intelligi, quæ implet omnia. Ergo (concludunt Aduersarij) de corpore Christi intelligi debet. Quòd si præsens iã non amplius possidetur, igitur nec verè nec substãtialiter exhibetur, & accipitur in Cœna. Ad maiorẽ cumulũ allegationũ corradunt ex scripturis, quęcũque possunt, tametsi alienissima à re, cuiusmodi est, Surrexit, non est hîc: Si dixerint vobis, Hîc est „ Christus, aut illic, nolite exire, nolite credere. Breuiter ex multis negatiuis Aduersarij student obruere affirmatiuam istam, *Hoc est corpus meum*, & ex probata Christi absentia à mundo, tollere eiusdem præsentiam ab Eucharistia. Nostrum est spectare, an sufficienter præstent quod intendunt, & in quo peccent declarare. Imprimis argumentandi forma claudicat, à singulari modo absentiæ negatiuo ad tollendum omnem alium affirmatiuum de præsentia: non enim pugnant inter se. Ipsemet Cal- „ uinus ridet in Cinglianis hanc ratiocinandi formam. Quod nonnulli (ait) colligunt „ abesse Christum à Cœna, quoniam memoria non nisi rei absentis sit, prompta est „ responsio secundum hanc rationem, qua Cœna est recordatio Christum abesse ab „ illa. Neque enim adest Christus visibiliter, neque oculis cernitur sicut symbola. Quinetiam quando Christus iussit, Accipite, comedite, *Hoc est corpus meum*, nõdum reliquerat mundum: & postquàm reliquit, iterum Apostolo inculcauit, *Hoc est corpus meum*. Idcircò negationes illæ cum hac affirmatiua nullam præ se ferunt repugnantiam ex Domini nostri intelligentia. Quamobrem sensus vtrarumque propositionum potiùs inuestigari & conciliari debet quàm in Christum spiritúmque eius contrarietas obiici. Scriptura sanè, eámque secuti veteres Theologi, variis modis de rebus ipsis solent effari. Aliquando ex earum naturis & proprietatibus sensui subiectis verba faciunt, aliquando ex Dei potentia & supernaturali modo: aliquando ex præsenti rerum conditione, siue non ex earum substantia, sed accidentibus naturalibus, aut naturæ fines excedentibus, sophismata, captiones atque argutiæ concinnantur ad decipiendos simplices & imperitos, quando dicta secundum vnum modum, transferuntur ad alium: aut cùm omnes modi permiscentur „ & confunduntur. Exempli gratia, de futuro iudicio D. Ioannes manifestè prodit. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Nisi distinctionem

Ioan.16.

Ioan.12.
Matt.26.

Scripturæ quas allegant aduersarij contra præsentiam Christi in mũdo.

Marc.16.
Matth.24.

Ex negatiuis de alia præsentia aduersarij obruunt affirmationem de presentia in Eucharistia.

Scriptura & Patres variis modis loquuntur de eisdem rebus.

Sophismata fiunt ab vno modo ad aliũ transeundo.

Ioan.5.

adhibuerimus de aliquo modo iudicij, incurremus in impietatē, quæ Patrē à filio dissociat, aut Filiū sine Patre aliquas diuinitatis actiones obire malè suspicatur: quā vt cuitemus, hîc interpretamur agi de forma sensibili ac visibili iudicij. Augustinus

Tract.14. in Ioann.

« istum iudicij modum designari sic ait: Neque ad iudiciū viuorum & mortuorum « pater ipse venturus est, nec tamen recedit à filio pater. Quomodo ergo non ipse « venturus est? Quia nō ipse videbitur in iudicio. Forma serui videbitur, occulta erit « forma Dei. Occultus erit in seruo filius Dei, & apparebit filius hominis. Quemad- « modum igitur iudicium hîc accipitur pro forma iudicij sensibili ex humana loquē- di & iudicandi consuetudine, ita Christi absentia vsque ad iudicium, & præsentia quam tum exhibebit, ad sensum & visum referantur oportet, sicut eius iudicium.

Primus modus absentiæ Christi à mundo est in statu naturali et visibili. Actor.1. 1.Cor.cap.1. 1.Thes.ca3. & 2. cap.1. 2.Timoth.4. Tit 2.

Quod sanè Angelus expressit, cùm admonuit, Sic veniet quemadmodum vidistis " eum euntem in cœlum. Qua de causa talis aduētus propter conspectionem & mo- " dum spectabilem vocatur in scripturis ἐπιφανεία & ἀποκάλυψις apparitio & reuelatio. Quamobrem de præsentia & absentia corporis Christi sensibili & visibili, aut se- cundum communem hominum infirmitatem cogimur interpretari scripturas il- las, quæ Christum mundum relinquere, nobiscum non fore significant, non autem de quocunque modo substantialis præsentiæ corporis Christi. Vt autem tantùm hunc modum absentis corporis per scripturas illas, quibus nituntur Aduersarij po- tissimùm enuntiari putemus, antecedentia illarum scripturarum & consequentia nos admonent, & ne aliis locis & dogmatibus scripturæ aduersemur. Certè eodem «

Ioann.16.

in textu ait Christus, Exiui à Patre, & veni in mundum, & iterùm relinquo mundū, " & vado ad Patrem. Ideò quo in sensu intelligitur venisse in mundum, sic accipia- " tur, quòd reliquit mundum. Non de sola humana natura Christi dicitur, Exiui à Patre: quia missio non debet referri ad alteram naturam: nec localem mutatio- nem significat, quasi Christus illum locum, vbi Pater est, reliquerit: sed loqui- tur de illa legatione, qua missus est à Patre, vt fieret Apostolus & Pōtifex confessio- nis nostræ, id est, victima pro peccatis totius mundi. Inde enim transitus Christi ad Patrem, est nostra iustitia, non propter loci mutationem. Neque dubium quin ali- ter Ioannes loquatur de mūdo, quàm Aristoteles. Etenim non ab illo, sicuti ab ip- so, ponitur pro spatio corporum terrestrium & cœlestium, sed pro humana condi- tione mortalium, ita vt sit venire in mundum, assumere humanam naturam, neque hoc solùm, sed quòd mundus ipsum odio habuit, persecutus est, ac tandem cruci affixit, quódque tentatus est omnibus infirmitatibus absque peccato. Econtrariò Relinquere mundum, est non amplius exponi odiis, persecutionibus, iniuriis mun- di, sed exutis infirmitatibus intrare illam gloriam, quam habuit apud Patrem, prius- quàm mundus fieret. Secundò ab eodem Christo discamus, quo sensu mundum &

Mundus aliter apud Ioānem, aliter apud Aristotelem capitur.

nos reliquerit, vt eum non habeamus nobiscum. Ipsemet post resurrectionem ape- « rit, cùm inquit: hęc sunt verba quę locutus sum vobis, cùm adhuc essem vobiscum. « Dubitamus quo in sensu accipi debeat in locis allatis per Sacramētarios, Christum non esse nobiscum. Illi ad omnem modum præsentiæ corporalis extendunt: nos ex Christi confessione, ad literam solùm intelligi de infirmitatis præsentia, & hominis fragili conditione docemus. Christus affirmat se tunc reliquisse mundum, neque se ampliùs manere cum Apostolis, cùm tamen adhuc se ita corpore præsentem exhi- beret, vt diceret, Palpate, & videte. Rectissimè igitur interpretamur hæc dicta de infirma, patibili, mortali, & familiari consuetudine Christi, sicut antea conuersatus fuerat cum discipulis, quemadmodum textus apud Marcum satis euidēter arguit.

Christus modū secundum, quo mundum reliquerit, explicat, nec realem absentiam significat. Luc.24.

Marc.14.

Pauperes (scribit) semper habebitis vobiscum, & quandocunque volueritis, pote- « stis eis benefacere: me verò nō semper habebitis, cuius corpori scilicet possitis sicut «

paupe-

pauperibus benefacere, vt nunc Maria sua vnctione infirmitati corporis & sepulturæ subuenit. Nunc Sacramentarij suas aranearum telas exordiantur, quibus muscas irretiant. Dominus dixit se non fore semper nobiscum, sed transiturum de hoc mundo ad Patrem: ergo nunc non est vlla præsentia corporis in mundo. Respondemus Dominum ipsum exposuisse, non de omni modo præsentiæ corporalis, sed tantùm de mortali, visibili, & miseriis humanis obnoxio. Respondemus quatuor modos præsentiæ Christi à scriptura constitui: Vnum, secundum ipsam diuinitatem: Alterum, secundum visibilem humanitatem in maiestate & potentia apparentem, vt in futuro iudicio, in transfiguratione, in incessu super mare, & in Stephani visione: Tertium, secundum eandem humanitatem visibilem, sed calamitosam, imbecillam, & abiectissimam, vt versatus est in hoc mũdo ante resurrectionem: Quartum, secundum eiusdem humanitatis substantialem præsentiam, sed modum supernaturalem, quoties & quomodo voluit. Sic per medios Iudæos nonnunquam inconspicuus ambulauit, & à discipulorum oculis factus inuisibilis euanuit. Sic efferri talem præsentiam credimus, eiusdem Domini sermone, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.* Cur enim aliis modis fidem adhibemus, nisi quia scripturis cõtinentur? Cur istum vnicum inficiabimur, cùm æqualiter, ne dicam longè manifestiùs & expressiùs eisdem scripturis contineatur? Non Christum in sepulchro quærimus, sed vbi se futurum dixit nobis. Non est hîc tanquam sepultus, vt quæramus viuentem cum mortuis: sed sicut dixit nobis, ipsum in sacramento præsentem amplectimur & veneramur. Non nostras imaginationes aut fictiones, sed scripturas
» sequimur. Quàm multa sunt (exprobrat Aduersariis Lutherus) quæ imperitis & cõ-
» tentiosis videntur pugnantia, quæ à peritis & placidis facilè conciliantur. Arrianis
» videbantur opposita, Deum esse vnum, & trinum: aliis Mariam esse virginem, & ni-
» hilominus matrem: Mariam gignere, & virum non cognoscere: vt alia propè infi-
» nita taceam, quæ si iudicantur ab hominibus impossibilia & contradicentia, respõ-
» detur à scripturis Deo esse facillima, & ex diuersis ac supernaturalibus modis aptè
» conuenientia. Respondemus igitur Christum nusquam in mũdo isto inferiori delitescere existentia naturali & locali, sed cœlum incolere, donec conspicuus redeat ad iudicium: attamen quoties voluerit præsentem se sistere etiam oculis intuẽdum, illi perfacilè admittimus, & in Eucharistia vero suo corpore, sed modo inuisibili, adesse profitemur: quoniam ista æquè patẽt ex scripturis, atque alia, quæ nobis obiecta secundum scripturas enodamus: nec ista reales existentias propter diuersum modum, & parem Christi de singulis asseuerationem, repugnare docemus. Respõdemus denique potiùs inferendum è contrario, Christi humanitatem existere in ipsa Eucharistia, quoniam exuerit omnem infirmitatis modum, quo vni loco alligetur, & hominum conspectui & infirmitati subiiciatur. Non latuit Patres ista de
» diuersis modis ambiguitas. Hieronymus inquit: Oboritur quæstio, quare Dominus
» post resurrectionem suam dixerit ad discipulos, Ego vobiscum sum vsque ad con-
» summationem seculi, & nunc loquitur, Me non semper habebitis. Mihi videtur in
» hoc loco de præsentia dicere corporali, quòd nequaquam cum eis futurus sit post
» resurrectionem, quomodo nunc in omni conuictu & familiaritate. Chrysostomus sibi eandem difficultatem proponit ex textu, Me non semper habebitis: cui ex aduerso subiicit, Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Vtrumque verò de præsentia & absentia corporali decidit, sed diuersum modum subinnuit. Discrimen statuit inter Heliam & Christum, quòd ille abiens vestem tantùm discipulo possidendam dedit: Christus verò abiens, carnem quam sustulit, eandem porrexit attrectandam, edendam, vt adimpleatur vtraque scriptura de humanitate

Quatuor modi præsentiæ describuntur à scriptura.

Diuersæ præsentiæ Christi non pugnant inter se.

In ca. 28. Matt.

Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi, etiã de reali præsẽtia in Eucharistia intelligitur.

Homil. 60. ad popul. Antiochen.

Christi, & quòd eam è mũdo transtulerit, & in mũdo reliquerit, sed diuerso ac dispari modo. Augustinus pluribus locis contrarietates istas excutit, & ex modorum diuersitate inter se conciliat. Non ignoro textum, Ego vobiscum sum vsque ad cõsummationem seculi, à pluribus ad solam præsentiam spiritalem applicari: sed non possum eos damnare, qui magis Christum decere existimant, si aliquid eximium polliceatur ac singulare pro Euangelij coronide, præter id quod numquam piis viris vlla in lege defuit, hoc est, præter diuinam & spiritalem assistentiam atque præsentiam: attamen contentiones odi, præsertim non necessarias. Tertullianus sanè nõ putat de pura diuinitate exponi debere, sed latenti energia significari, Emanuelem ipsum & nobiscum fore Deum ipsum incarnatum, vsque ad consummationem seculi, tametsi non humana, sed diuina quadam præsentia. Origenes quoque de filij Dei prouidentia circa nos intelligit, nihilominus in quantum ab humana natura non distrahitur. Ita enim scribit: Deus pro sua bonitate, non loco, sed prouidentia, « condescendit ad homines, & Dei filius haudquaquam tunc solùm cùm in huma- « nis ageret, sed continenter cum discipulis manet, illud sedulo exequendo quod di- « xerat, Ecce ego vobiscum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. At- « qui si vitis nequit fructum producere, nisi in vinea mãserit, hoc est in Christo Dei, « qui & nobiscum in terris localiter diuersatur, & his præstò vbique fit, qui sibi ad- « hæserint: alioquin vel se nescientibus vbique terrarum adest. Proculdubiò duo ge- « nera assistentiæ Christi commemorat: vnum planè & pure diuinum, alterum humanitati videtur coniungere, cui nos non tantùm spiritaliter (vt Cyrillus & Augustinus disputarunt) tanquam inuiti debemus cohærere: & ad istud accommodat, Ego vobiscum sum vsque ad cõsummationem seculi: quod locale audet etiam nominare propter particularem præsentiam. Ex quo non dubito Patres sensisse, istam conclusionem Euangelij non ad simplicem diuinitatem referendam, si propiùs inspiciatur, sed ad aliquam præsentiam, quæ aliquid de ipsa humanitate saperet. Magnetes sanè hoc capite à nobis productus, nominatim textum illum ad realem præsentiam in Eucharistia applicat, & aliam quamcunque, qua nobis adest Christus etiam corporaliter in humanitate sua. Augustino quoque non probatur tãdem textum illum coarctari ad solam spiritalem gratiæ vel maiestatis assistentiam, sed ad præsentiam Christi in sacramento Eucharistiæ singularem extendit, ac differentem à spiritali, quam nobis affert fides vel baptismus, & à significata & repræsentata, sicut fit in crucis signo: ita vt per remotionem aliarum, satis innuat se realem pręsentiam in Eucharistia agnoscere, & ab illo textu subinnui, vel saltem comprehẽdi. Verba sunt: Me non semper habebitis. Quid enim non semper, & quid est Semper? « Si bonus es, si ad corpus Christi pertines (quod significat Petrus) habes Christum & « in præsenti, & in futuro: in præsenti, per fidem: in præsenti, per signum Christi: in « præsenti, per baptismatis sacramentum: in pręsenti, per altaris cibum & potum. Ha- « bes Christum in præsenti: sed habebis semper, quia cùm hinc exieris, ad illũ venies, « qui dixit latroni, Hodie mecum eris in paradyso. Si autem malè versaris, videris ha- « bere in præsenti Christum: quia intra Ecclesiam signas te signo Christi, baptizaris baptismo Christi, misces te membris Christi, accedis ad altare Christi, in præsenti habes Christum, sed malè viuendo non semper habebis. Post iacta fundamenta « de scripturis, quibus ab inuitis Aduersariis extorquebitur veritas de diuersis præsentiæ modis, antequam examinemus Patrum dicta, quibus aliquando videntur negare Christum præsentia corporali interesse rebus humanis & Eucharistiæ, aliquando verè fatentur secundum quendam modum adesse, Aduersariorum vertiginosum spiritum paulisper consulamus. Quoties commentantur scripturas illas de

Tract. 50. 94. 64. in Ioann. & aliis.

Tertull. de Trinit.

Lib. 5. contra Celsum.

August. tract. 50. in Ioann.

de quibus egimus, ad illum modum & ſenſum pertinere, quem attulimus, facilè
conſentiunt: ſed omnibus modis præſentiam inuiſibilem poſt aſcenſionem, ex ip-
ſis ſcripturis negant, inepta ſua & aſſueta ratiocinandi formula, à negatione vnius
modi ad aliorum qui diſplicuerint, temerariam negationem. Oecolampadius ta-
men concedit, aliquando Chriſti corpus cœlo aſſidere, & Euchariſtiæ, ac modorũ
diſtinctionem admittit. Bucerus in Retractatione loci De Cœna Domini, in Enar-
rationibus in Matthæum, poſt diligentiorem modorum & ſcripturarum conſide-
» rationem concludit: Proinde nihil iſta præſentia & exhibitio in Domini ſacra Cœ-
» na, vel humanæ in Chriſto naturæ derogat, nec locis illis qui teſtificantur eum reli-
» cto mundo conceſſiſſe in gloriã Patris. His namque locis nihil poteſt inferri, quàm
» Dominum iam non hîc agere patibili ratione, & vita ſenſibus perceptibili. Iſta te-
» ſtificatione de abitione ſua è mundo ad Patrem, certum eſt Dominum nihil doce-
» re amplius voluiſſe, quàm ſe ex ratione viuendi huius ſeculi ærumnoſa, & ſenſibus
» expoſita, in glorioſam & cœleſtem viuendi rationem concedere, quæ propria eſt
» reſurrectioni & futuro ſeculo. Caluinus quidem & Beza inſectantur inuiſibilem
modum acerbiùs, eiúſque odio in abſurditates & contrarietates impingũt. Inuiſi-
bili humanitatis Chriſti recepta præſentia, Caluinus exaggerat, ab Eccleſia proſcri-
bi Spiritum ſanctum. Nam aduentus Spiritus, & aſcenſus Chriſti, antitheta ſunt, in-
» quit. Ideò fieri non poteſt, vt eodem modo ſecũdum carnem habitet Chriſtus no-
» biſcum, quo Spiritum ſuum mittit. Nõ ſatis aſſequor, quid his velit Caluinus, quod
aduerſum nos faciat. Sit ita, vt aſcenſus Chriſti, quo ſenſibili præſentia ſe ſubtrahe-
bat à nobis, cauſam dederit mittendi Spiritum: an propterea Chriſtus omni admi-
niſtratione mundi & prouidentia ſe abdicauit, vt non ſola præſentia corporali in-
conſpicua exulare à mundo debeat, ſed etiam omni cura & de nobis ſollicitudine
carêre, ne Spiritui ſancto delegatum officium videatur inuidere & præripere? Cur
ergò nobiſcum ſe futurum vſque ad cõſummationem ſeculi pollicetur? An Eccle-
ſia Chriſtum & Spiritum ſanctum vnà rectores ferre non poterit? Notetur ſua ra-
tione Caluinus, non tantùm præſentiam corpoream Chriſti è mũdo tollere & amã-
dare, ne res humanas cum ſpiritu gubernet, ſed etiam diuinitati, quæ in Chriſto ha-
bitat, præſentiam, & Eccleſiæ regimen adimere, ne ſi cõcedatur, ſpiritus vana inue-
niatur miſſio, aut ſuperuacanea deprehendatur procuratio. Notetur deinde in Cal-
uino repugnantia. Etenim cum interpretatur, Me non ſemper habebitis, excipit, ni-
ſi virtute & gratia ſpiritali, vt prorſus excludat omnem carnis præſentiam. Cùm ve-
rò diſquirit quonam pacto percipiatur Chriſtus, & participetur in Cœna, Cingliũ
perſtringit, qui ſola virtute & gratia ſpiritali aſſeruerat, cum qua carnis quoque cõ-
munionem & participationem exigit, vt Chriſtus ipſe non ſola gratia verſetur no-
biſcum, & coniungatur, ſed carnis aliqua præſentia & aſſiſtentia: quam ſi rurſus ne-
gat, relinquitur Chriſtum nobiſcum manere ſola virtutis & gratiæ præſentia. Eligat
vtrum volet, & contrarietatem expediat. Porrò in hac materia digladiari ſolent in-
ter ſe ſcriptores de Auguſtini ſententia maximè. Alij ſuos locos habent in procin-
ctu, quibus videtur Auguſtinus humanitatem Chriſti vni loco mancipare. Alij nõ-
nulla dicta illius fortaſſè violentiùs ad Euchariſtiæ vtilitatem accommodant. Nos
ſeruemus omnibus in rebus quantam potuerimus modeſtiam. Principiò obſerue-
mus vſu venire in ſcripturis & Doctoribus, vt pro modo nomen rei collocetur, &
res videatur tota affirmari vel negari, cùm tantùm rei modus aliquis intelligatur, &
particularis aliqua conditio. Sic caro & ſanguis per Apoſtolum regni Dei poſſeſ-
ſione fraudantur, cùm certum ſit nos recepturos carnem noſtram & ſanguinem:
ſed ab Apoſtolo nomine carnis & ſanguinis, calamitoſæ & peccatis obnoxiæ pro-

Aduerſarÿ diuerſos modos præſentiæ concedunt, ac negant ex ſcripturis illis rectè inferri Chriſti veram præſentiam ab Euchariſtia, cũ tantùm modos præſentiæ ſignificent.

Calu. Inſti. lib. 4. cap. 17. num. 16. 29. in vltima Admonit. Beza de re ſacrament.

Caluinus ait præſentiã corporalem Chriſti repugnare aduentui & præſentiæ Spiritus ſancti.

Caluinus etiã tollit à mundo Chriſti prouidentiam, tanquam non cõſiſtat cum ſpiritus præſentia.

Nomen rei ſæpe pro ſolo modo

vel affirmatur vel negatur. *Aug. tract. 95. in Ioann.* prietates notantur, non ipsa substantia significatur. Sic quasi neget idem corpus reparandum & restituendum, quod cecidit morte, ait, Seminatur corpus animale, " surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est & spiritale: cùm tamen non diuer- " sum corpus in resurrectione fore intellexerit, sed qualitatibus & proprietatibus immutatum. Sic ab eodem Paulo Christum iam secundum carnem non nosse di- *2. Cor. 5.* cimur, cùm Christum sine carne ne cogitemus quidem, sed infirma carnis conditio nomine rei & carnis enuntiatur. Fundamenta Hæreseon Manichæi contra carnis Christi veram, & Origenistarum contra nostram resurrectionem, consistebant in errore, quo caro posita pro modo carnis & conditione, capiebatur pro natura carnis & substantia. Dicebat Manichæus inter alia: Ab Apostolo iam ignoratur Christus secundum carnem: ergo carne non est præditus. Dicebant Orige- *Epist. 146.* nistæ, Ab Apostolo scribitur, carnem & sanguiem non admitti ad regni possessionem: ergo carnis non est speranda resurrectio. Augustinus post alios respondet, eos falli, qui nesciant, aut nolint attendere, in scripturis res pro suis affectionibus & accidentibus sæpè nominari, & contrà. Ideò carnem & sanguinem oportere intelligi pro modo carnis, & qualitate misera & fragili. Scripturam secuti Patres, nonnumquam rem ipsam videntur ab Eucharistia secludere, propter aliquem *Aug. Psal. 98.* modum rei, quem sentiunt à sacramento alienum. Sic Augustinus dixit, Non hoc corpus quod videtis, manducaturi estis, neque sanguinem quem effusuri estis, bibetis. De quo prolixiùs agemus hoc capite: cùm tamen non rem à manducatione & potu simpliciter tolleret, sed modum visibilem & carnalem, quali Christus oculis cernebatur, & inter homines versabatur. Sic aliquoties leges Origenem, Hieronymum & Augustinum, indignis negare esum carnis Domini, cùm solùm modum denotent, fructuosum nempè & salutiferum. Ob id Augustinus ipsemet commonefacit Lectores, ad modos recurrere, cùm de indignis certatur. Præterea ex modorum differentia ipsi Patres aliquádo Christo diuersas carnes, & quasi permutatoria corpora affingunt, cùm nihil aliud intendant, quàm eiusdem corporis va- *Propter modos diuersos existẽdi & participandi corpus et sanguinẽ Christi, Patres videntur diuersa corpora Christi statuere.* rios existendi modos declarare, quos cùm reales & veros intelligerent, eos nominibus rei expresserunt, imitati Apostolum, qui alia corpora mortalia, siue carnalia, alia spiritalia vocat, cùm de eisdem sermonem haberet. Sic Theodoretus & Damascenus, Hieronymus & Augustinus, non dubitarunt duplex Christi corpus & sanguinem vocare, tum propter duplicem in eo naturam, diuinam atque huma- *Theodor. dial. 2. Polymorp.* nam, vt priores Theodoretus & Damascenus faciunt, vel propter duplicem corpo- *Damascenus lib. 4. cap. 14.* ris & sanguinis existentiam & participationem distinctam, carnalem, quam etiam *Hiero. in epist. ad Ephes.* sacramentalem vocant, & spiritalem: quibus simul vel vtraque natura, quæ in carne Christi habitat, participatur, vel distinctè altera tantùm. Augustinus & Hieronymus ita de corpore ac sanguine Domini nonnumquam loqui deprehenduntur, vt in sexta Repetitione abundè disseremus. Quinetiam vnus & idem propter diuersos illos modos apparet de corpore Domini proferre pugnantia, & quasi eius præsentiam & participationem nunc negare, nunc affirmare, vt capite De visibili corpore antea attigimus, & in isto De Augustino persequemur. Propter modorum diuersitatem, ad imitationem maiorum recentiores, sicut Petrus Lombardus, & alij, distinxerunt corpus sacramẽtale, seu consecrationis, seu benedictionis, seu inuisibile, à naturali seu creationis, quasi non idem corpus esse, sed duo longè differentia intelligerent, cùm tamen vnum & idem existere tam multis disputent & confirment, sed secerni ex eiusdem substãtiæ corporalis diuersis modis & locis existendi ac sumendi, propter quos res eadem effertur, ac si esset multiplex & varia. Attendamus tertiò diligenter, suadere Augustinum sæpè, vt adhibeamus modorum

rum distinctionem, cùm de præsentia corporis Christi inciderit mentio, ad euitanda multa quæ ex scripturis apparerent contradictoria. Qua de causa apud Augustinum quoties occurrit quodammodo, vel Secundum quendam modum, aut similia loquendi genera, de rei veritate & præsentia nihil per se imminuunt: sed indicant singularem aliquem modum præter communem & naturalem. Fidem faciet vnus Augustini textus, quo affirmat animam secundum quendam modum suum immortalem esse: an inde quisquam illam immortalem esse inficias ibit, quia quendam modum addidit, ad comparationem diuinæ & Angelicæ naturæ, cum quarum immortalitate animã conferebat. Hoc pacto, cùm scribit Eucharistiam esse corpus Christi secundũ quendam modũ, præsentiam realẽ corporis non tollit, sed diuersam ostendit ab ea, quæ in passione fuit, cuius Eucharistia similitudinem gerit, & alio modo corpus Christi habet præsens (realiter tamen) quàm esset affixum cruci: ita vt duas præsentias eiusdem rei comparet, quę modis diuersis tantùm dissideant, & quarum vna alteram reprę́sentat. Nam ait ibi, immolari Christi corpus in Eucharistia, sed modum adiungit, in sacramento, id est, signo repræsentante similitudinem passionis & immolationis in cruce: ita vt per secundum quendam modum corporis præsentiam substantialem non expellat, sed modum in comparatione passionis statuit, nempè qui similitudinem eius in Eucharistiæ sacrificio præ se ferat, sed non eundem præsentiæ modum, & immolationis, qualis fuit in cruce. Sic cùm alibi interposuit, Christum se quodammodo gestasse manibus suis, cùm dixit, *Hoc est corpus meum*, non essentialem corporis existentiam inter manus Christi negauit, quam fuisse contendit ex eo, quod ad literam, & supra omnium creaturarum facultatem, Christus semetipsum, ac propriũ corpus, vt loquitur, gestarit manibus suis: sed in comparatione existentiæ naturalis interiecit secundũ quendam modũ, quoniam existẽtia sub tantillo pane, quamuis vera & substantialis esset quoad rem, non tamen erat naturalis secundũ modum, sed omnium creaturarum & naturarum virtutem excedebat, & existẽdi modũ superabat. Quòd si interiectum quodammodò virtutem realis præsentiæ in dictis Augustini aboleret, iterum, dico, nihil Christus sua gestatione, in qua Augustinus miraculum collocat, præstitisset, quòd in vilissimo quoque homine situm nõ esset, qui manibus potest figuram & sacramentum corporis sui portare, etiamsi sacramẽtum nequiret instituere, tamen posset institutum manibus ferre. Et Augustinus tertiò repetit, miraculum non in institutione sacramenti, sed in delatione proprij corporis constitui. Quamobrem, authore Augustino, ex alicuius singularis modi allegatione, dẽ veritate sermonis & rei nihil detrahitur, sed cõparatio cum aliis modis designatur, nisi aliud addatur quod rem perimat. Non contentus Augustinus admonuisse cogitãdum de modis, cùm de præsentia Christi, aut indignorum manducatione disputatur modos omnes ferè enumerat, quibus Christus præsens nobis legitur: sed notãdũ venit, ab ipso distingui aliter modos pręsentiæ, quãdo de Christo simpliciter loquitur ex naturarũ, quibus præditus est, regulis & proprietatibus. Nam tum ait, Me non semper habebitis secundum præsentiam carnis, sed secundum præsentiã maiestatis: Aliter verò, quando disserit de præsentia humanitatis Christi secundum Dei omnipotentiam, siue in Eucharistia, siue extra Eucharistiam. Tùm enim nouam de modis existendi distinctionem producit, & iam non secundũ naturarum diuersitatẽ, Christi præsentiã distribuit, sed secundũ eiusdem humanitatis & carnis verè pręsentis modos differẽtes, visibiliter, & inuisibiliter, carnaliter, & spiritaliter ponit, quæ audiẽtur postea. Ista quoniã cõfundunt Aduersarij, nec speculantur qua de re, & ex quibus principiis Patres verba faciunt, infinitis erroribus se & sibi credulos

Tract. 50. & 94. in Ioann.
Quando Augustinus ait Quodãmodo, non ob id tollit rei veritatem.
Aug. ep. 28.
Aug. epist. ad Bonifac. 23.
Aug. Psal. 32
Tract. 50.
Aliter Augustinus distinguit modos existendi corpus Christi, quando loquitur ex proprietatibus naturarũ, quæ sunt in Christo, aliter quando secundum Dei omnipotentiã.

inuoluunt, & plusquàm Cimmerias tenebras Augustini scriptis obducunt. Fateamur oportet, multos Patres, imprimis vero Cyrillum, Augustinum, Vigilium, atque alios, vnicum locum corpori Christi destinare cœlum ipsum, donec veniat: sed liquet illos tum sequi naturalem Christi statum & dispositionem per incarnationem inchoatam, illósque loqui extra Eucharistiæ materiam, & diuinæ omnipotentiæ eminentiam, ad quas quoties referunt oculos, tum suarum præcedentium rationum obliuiscuntur. Quod si qui sunt, qui nihil de modo præsentiæ, aut veritate carnis in Eucharistia tractauerunt, ex aliis iudicari debet, quid isti fuissent dicturi, si in eam disputationem incidissent. Itaque ne laboret Beza, vt nos locorum ex Cyrillo & Augustino multitudine opprimat: agnoscimus apud Augustinum exprimi, Christum absentia corporali abesse à mundo: non esse nobiscum secundum id quod de virgine natus est: corpus eius in vno loco esse oportere: corpore discessisse è mundo: eum nos reliquisse absentia corporali: hominem à nobis discessisse, non Deum: Non esse consequens, vt quod in Deo est, vbique sit vt Deus, vbique esse per id quod Deus: in cœlo verò per quòd homo, illius corpus in cœlo nunc esse, & inde loqui in terra. Agnoscimus ex Cyrillo, non potuisse cum Apostolis carne conuersari, qui in cœlos ascenderit: eum nunc carne abesse: nec discipulos potuisse carnis præsentia seruari, sed Deitatis ratione, secundum quam vbique sit: Oportere fideles credere Christum à nobis nũc corpore abesse. Agnoscimus apud Vigilium, Christũ naturam suam humanam è mundo abstulisse, secundum humanitatem recessisse, discessisse humanitate: forma serui, quã in cœlum abstulit, à nobis abesse, qui tamen forma Dei sit præsens: & quia vnus idémque est, præsens & absens sit nobis. Augustinus apud fulgentium disertè scribit, vnum eundémque Christum secundum humanam substantiam abfuisse è cœlo, cùm esset in terra, & dereliquisse terram, cùm ascendisset in cœlum: secundum diuinam verò & immensam substantiam, nec cœlum dimisisse, cùm de cœlo descendit, nec terram deseruisse, quùm ascendit. Sed cum istis conferantur ea quæ idem author De sacrificio corporis Christi in altari tradidit, & iudicetur, an carnem Christi Eucharistia spoliarit, & corporis reali præsentia. Benè habet sanè, quod coryphæi illi vtriusque Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis Doctores, Augustinus & Cyrillus, omnium maximè videntur præsentiam substantialem Christi è mundo tollere, quos omnium maximè eandem in Eucharistia etiam extra vsum non dubium est confirmare: vt tandem Augustini freti consilio, tantam in eorum scriptis repugnantiam ex variis existendi & loquendi modis studeamus conciliare & componere. Constat vtrumque, sicuti & scripturas de Christi corpore vulgò & communiter, ex proprietatibus naturæ, potentia vel impossibilitate, tractare, & iuxta eas loci circumptionem, particularitatem, ascensum atque descensum, quemadmodum alia corporalibus naturalia, carni Christi tribuere. Constat vtrumque singularia quædam corpori Christi deferre, quæ propriis eorum dictis aduersarentur, nisi ipsimet monerent diuersam rationem in gestis corporis Christi spectandam esse, & aliter de ipso decidendum ex natura, aliter ex Dei potentia. Constat vtrumque in omnibus locis per Bezam citatis, testari se agere de modo præsentiæ sensibili, carnali, naturali, assueta, quali inter homines viuebat Christus in hoc mundo, qualem nemo vnquam in Eucharistia somniauit. Constat nihilominus vtrumque sic asseuerare alterius modi veram ac substantialem præsentiam carnis Domini in Eucharistia, vt Cyrillus in ea corpus existere etiam extra vsum de industria defendat, & substantialiter, re vera ac corporaliter, imò visibiliter in ea tangi, tractari, sumi, manducari, & percipi affirmet. Accumulet qui volet ex sin-

Qua ratione Patres dicant Christum vno loco contineri.

Tract. in Ioan. 107. 50. 30. 102. 106. 78. Epist. ad Dardanum. & in Epist. 1. Ioan.

Lib. 2. in Ioan. cap. 3. 21. 22. lib. 9. cap. 21.

Lib. 1. in Eutychen.

ex singulis horum librorum capitibus, Cyrilli locos, & conferat, ne cogar toties eandem rem agere, & initium faciat à capite De proprietate verborum Christi, quibus esum carnis suæ promisit: aut legat ipsemet Cyrilli scripta in Nestorium, in Ioannis sextum, & decimum quintum caput, ac vigesimum, & postea sententiam ferat. Constabit postea in Tractatu de ascensione, vtrumque Cyrillum & Augustinum obiectioni de existentia in cœlo & in sacramento occurere, & vtramque recipere. In summa, secundum conditionem corporis Domini communem, ordinariam, & naturalem, ipsum vno loco contineri oportet: à terra abesse, cùm in cœlo degat, & à commercio hominum separari. Attamē ista non oberunt, quin simul sit extraordinario modo & ratione pluribus in locis, quoties voluerit, aut verbo suo decreuerit: nec Patres vnquam id refutarunt, sed fassi sunt, quoties requisiuit de Eucharistia cōtentio. Nihil itaque ex Augustino, nihil ex Cyrillo, aut aliis affertur, quod inficiemur, aut recusemus. Non enim propter Eucharistiam proprietates humanitatis Christi violamus, aut passim in terris ipsum spargimus, aut diffundimus, imò locamus in cœlo absentem à nobis, donec redeat, qualis ascendit: tantùm contendimus hoc non impedire, quo minus eodē tēpore quo cœlum inhabitat, aliò possit diuertere, & in Eucharistia adesse, quæ non innititur proprietatibus humanitatis, nec illas sequitur, sed prætergreditur ex singulari Dei potentia, de qua nos filius Dei verbo suo certiores fecit. Non iterùm commemorabo locos Augustini, quibus patrocinatur præsentiæ reali Domini in Eucharistia. Qui volet, etiam singula capita decurrat, & annotet, vt ipsemet naturaliter & ex proprietatibus corporis dictarat, Tolle spatia corporibus, & non erunt: à quo postea propter miracula, quæ circa corpus Christi in ianuis clausis, & aliis acciderant, coactus fuit excipere ea, quæ per Dei omnipotentiam eidem Christi corpori superuenerunt. Ita quamuis ex eadem lege corporum & proprietatum naturæ humanæ in Christo, quatenus opponitur diuinæ, rectè prædicet vno loco corpus Domini, ac sursum, quò ascendit, esse oportere: attamen ab illa lege diuinæ potentiæ virtutem & operationem eximit, per quam pluribus in locis Christi corpus & sursum & deorsum potest assistere, & sicut in cœlo & in Eucharistia residere consentit. Etenim quodam apud populum Sermone ita loquitur: Eia, fratres, vbi voluit Dominus agnosci? In fractione panis. Securi sumus, panem frangimus, & Dominum a- » gnoscimus. Noluit agnosci, nisi ibi, propter nos, qui non eum visuri eramus in car- » ne, & tamen manducaturi eius carnem? Quisquis ergo fidelis es, quisquis non inani- » ter Christianus vocaris, quisquis Ecclesiam non sine causa ingrederis, quisquis ver- » bum Dei cum timore & spe audis, consolatur te fractio panis: absentia Domini nō » est absens. Habeto fidem, & tecum est quem non vides. Perdiderant fidem, perdi- » derant spem, ambulabant mortui cum viuente, ambulabant cum ipsa vita. Cum il- » lis ambulabat vita, sed in eorum cordibus nondum erat vita. Tu verò si vis habere » vitam, fac quod fecerunt, vt agnoscas Dominum. Hospitio susceperunt. Tene ho- » spitem, si vis agnoscere Saluatorem. Dominus ergo præsentauit seipsum in fractio- » ne panis. Discite vbi Dominum quæratis, discite vbi habeatis, discite vbi agnosca- » tis, quando manducatis. Norunt fideles aliquid, quod melius intelligunt in ista le- » ctione, quàm illi nouerunt. Dominus his cognitus est, & postquàm cognitus est, » nusquam comparuit ab eis. Affuit corpore, dum tenebatur fide. Ideò enim domi- » nus noster absentauit se corpore ab omni Ecclesia, & ascendit in cœlum, vt fides » ædificetur. Si enim non nosti, nisi quod vides, vbi est fides? Si autem credis & » quod nō vides, cùm videris, gaudebis. Et si textus hic calumniis patêre possit, attamen si comparationem Augustini aptè ex verbis deduxerimus, haud dubiè ab ipso

Tractat. 30. in Ioann.

Serm. 140.

Augustinus Christi corpus agnoscit in cœlo, & in Eucharistia.

concludi animaduertimus, Dominum ipſum, & carnem eius re vera præſentem in Euchariſtia, & in cœlo, ſed ex modo ſtatui abſentiam à nobis, & præſentiā in cœlo, quæ nobis aliquando exhibebitur. Talis autē modus abſentiæ in eo conſiſtit, quod res præſens non cognoſcatur, aut cernatur, nec ſit in forma ſua conſpicua & viſibili, in qua verſatur Chriſtus in cœlo. Itaque Auguſtinus primùm ponit, in fractione panis tam verè Chriſtum ſe nobis præſentare, & præſentiam ſuam exhibere, quàm duobus diſcipulis obtulerat in via, ſed ignotum illis & nobis effici per infidelitatem, cùm fide tantùm exiſtens in aliena ſpecie perſpici & cognoſci poſſit. Ideò, vt fidem noſtram exerceret, propriam ſpeciem ex oculis noſtris ablatam in cœlum tranſtuliſſe, eámque nobis euaſiſſe inuiſibilem, ſicuti duobus illis diſcipulis inuiſibilis, (ἄφαντος, inquit Lucas) cœpit eſſe Chriſtus, quamprimùm eis fides acceſſit. Qua de cauſa opinor corrigendum Auguſtini textum, in quo legitur, Affuit corpore, dum tenebatur fide, & emendandum Abfuit corpore, dum tenebatur fide: vt tùm cœperit abeſſe quod viſibilem formam ſcilicet, non quoad rem, cùm fides diſcipulis illis affulſit. Id enim tantùm ἄφαντος ſignificat: & certè non confeſtim ablatum fuit corpus Chriſti à loco, ex quo diſparuit à diſcipulis, ſed Chriſtus inuiſibilis effectus, ſe inde quando & quomodo voluit, ſubduxit. Quamobrem Auguſtinus intendit, abſentem quidem nobis eſſe præſentem, ſiue rem ipſam, & carnem in fractione panis exiſtere, ſed propter inuiſibilem modum præſentiæ dici abſentem, & ablatam ac deportatam in cœlum, vt ex ipſa inuiſibilitate exerceatur fides circa rem tanquam abſentem, donec è cœlo reddeat propria ſpecies eius oculis perſpicua. Et ſi deeſſet fides, nihilominus res ipſa, & caro inuiſibilis in fractione panis permaneret, vt Chriſtus cum diſcipulis fide priuatis ambulauit, ſed permanere non cognoſceretur, quia nec fide, nec oculis tùm perſpiceretur. Sed ſi fides de præſentia carnis in fractione panis credit verbo Dei, non tantùm caro Chriſti ibi adeſt, ſed adeſſe cognoſcitur: oculis tamen eripitur propria ſpecies carnis in cœlum aſſumpta, vt fides circa rem inuiſibilem excolatur. Iſta eſt Auguſtini plana & dilucida accommodatio, quæ lucem affert maximam aliis apud ipſum repertis locis, vbi præſentia corporali cœlo aſſidere corpus Chriſti definit, à nobis verò fide teneri, ſiue inuiſibiliter Euchariſtiæ ineſſe, viſibiliter verò ſiue oculis perſpicuum illatum cœlo. Interea ſi candidè & ſimpliciter de Auguſtino iudicatur, hîc & in aliis ſuis ſcriptis præſentem carnem Chriſti & in cœlo, & in Euchariſtia ſtatuit, ſed modos, ſalua ſemper rei vera præſentia, viſibiles & inuiſibiles diſcernit. Legenti Auguſtinum diligentius, tres ſeſe offerent præſentiæ & abſentiæ Chriſti in genere modi: Vnus carnalis, corporalis, & viſibilis (his enim vocabulis delectatur:) Alter inuiſibilis & ſpiritalis, & hic duplex, ſiue vt modum etiam corporeæ ſubſtantiæ dicat, vel in exiſtendo, vel in participando de ea, vel vt ſignificet naturam ſpiritalem ac diuinam, quæ in carne Chriſti habitat, & eius participationem, de quibus in ſexta Repetitione. Tertius ex maieſtate, gloria, miſericordia, occulta & ineffabili prouidentia, qui permiſcetur quidem aliis duobus, ſed aliquando ſeparatur omninò, cum corporis Chriſti veritas prorſus abeſt, ſed eius ſubrogatur gratia & efficacia. Ex conceſſione vnius modi non perpetuò alios tollit, ſed intra proprietatem modi, de qua agitur, verba facit. Quia vero ampliatur vnus modus ad alios contra mentem Auguſtini, & ex vno temerè negantur alij, magna perplexitas in illius ſcriptis naſcitur. Notādum quoque præſentiam Chriſti per fidem, apud Auguſtinum & alios Patres, idem valere quod inuiſibilem, ſed duplicem inueniri: vt duobus modis Chriſtus nobiſcum manet, inuiſibiliter nempe per occultam gratiam

Vt fides exerceretur Chriſtus fuit inuiſibilis extra Euchariſt. & in ipſa Euchar.

Auguſtinus tres in genere modos præſentiæ vel abſentiæ Chriſti ponit.

Tract. 50. 92. & 65. in Ioā.

Præſentia per fidē apud Auguſtinū & alios Patres dupliciter.

gratiam tantùm, & per inconſpicuam realem præſentiam, in qua duobus diſcipulis ſe præbuit in via in aliena effigie, & à quibus ex eorum oculis euanuit. Breuiter præſentiam Chriſti per fidem opponit oculari, ſiue illa ſit ſpiritalis duntaxat, & ſolius gratiæ, ſiue realis & inconſpicua. Habuit Eccleſia (inquit) Chriſtum ſecundum præſentiam carnis paucis diebus: modò fide tenet, oculis non videt. Hic, inquam, oculari & carnali præſentiæ, tanquam oppoſitam eam, quæ per fidem fit, commemorat. De his ampliùs in quinta Repetitione, capite De Antropophagia. Quamobrem peccant Aduerſarij in eo, quòd apud Auguſtinum exiſtimant præſentiam Chriſti per fidem in Euchariſtia, impedire realem & ſubſtantialem veri corporis exiſtentiam: cùm fides nihil aliud quàm conſpectum rei, & apparentiam ſiue euidentiam excludat, non ſubſtantiam inuiſibilem, vt idem Doctor in duorum diſcipulorum hiſtoria, cùm de Euchariſtia docet, manifeſtè tradit. Agnoſcit itaque carnem Chriſti in Euchariſtia, quemadmodum & in cœlo ſubſiſtere, ſed modo inuiſibili & intelligibili, qui tantùm perſpiciatur fide ac mente. Ex hoc, vt antea dixi, illuſtrantur varij loci Auguſtini, quos violant Aduerſarij, in quibus Auguſtinus de præſentia Chriſti in pluribus locis propter Euchariſtiam diſſerit, veluti libro De catechiſandis rudibus, vbi textus ſic habet: » De ſacramento ſanè quod accepit, cùm ei benè commendatum fuerit, ſignacula » quidem rerum diuinarum eſſe viſibilia, ſed res ipſas inuiſibiles in ipſis honorari: » nec ſic habendum, eſſe illam ſpeciem benedictione ſanctificatam, quemadmo- » dum habetur in vſu quolibet: dicendum etiam quid ſignificet & ſermo ille quem » audiuit, quid in illo condatur, cuius illa res ſimilitudinem gerit. Literam imprimis deprauat Petrus Martyr, vbi habetur, Quid in illo condatur, ſubſtitui vult, Credatur, contra omnium exemplarium fidem ſed fortaſſè melius legeretur Condat, pro occultè efficiat. Placet Auguſtino neophytos initio edoceri de veritate Euchariſtiæ, & poſteà de ſignificatione. Veritas duas res continet, ſpecies panis & vini, hominum aſpectui obiectas, & res ipſas inuiſibiles, carnem ſanguinem Domini, quæ per verba à Miniſtro porrigente Euchariſtiam exprimebantur, quorum talis erat formula, Corpus & ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat animam & corpus tuum in vitam æternam: ad quæ reſpondebat communicans, Amen: quemadmodum ex eodem Auguſtino licet coniicere. Et talis ſermo de corpore & ſanguine Domini etiam ſpecies illas panis & vini ſanctificabat, in ipſiſque condebat res per ſermonem ſignificatas & inuiſibiles, carnem & ſanguinẽ Domini, ita vt ſpecies à communi vino & pane diſcernendæ eſſent, atque in ipſis res illæ inuiſibiles & reconditæ honorandæ. Deinde vult rudiores inſtrui de Euchariſtiæ ſignificatione, & quarum rerum ſignum ſit & ſacramentum, vt potè corporis myſtici, & communionis ſpiritalis cum Chriſto, quæ corpus Chriſti nominatur, & illa miniſtrandi Euchariſtiam formula etiam comprehenditur. Nemo inficiabitur, ab Auguſtino per res inuiſibiles, realem & ſubſtantialem corporis & ſanguinis Domini exiſtentiam, & præſentiam latentem declarari, quæ ſub ſit ſpeciebus occulta, & in ipſis adoretur, propter quam ipſæ ſanctificatæ ab aliis omnibus rebus ſimilibus eximuntur. Hanc inſtituendi nouitios in fide methodum » ipſemet Auguſtinus obſeruat in Sermone ad infantes, qui ita citatur à Beda: Hoc » quod videtis in altari, etiam tranſacta nocte vidiſtis. Sed quid eſſet, quid ſibi ve- » lit, quàm magnæ rei ſacramentum contineret, nondum audiſtis. Quod ergo vi- » diſtis, panis eſt & calix, quod vobis etiam oculi veſtri renuntiant. Quod autem » fides veſtra poſtulat inſtruenda, panis eſt corpus Chriſti, calix ſanguis. Bre- » uiter quidem hoc dictum eſt, quod fidei fortè ſufficiat, ſed fides inſtructionem

Præſentia per fidẽ in Euchariſtia, non tollit realẽ apud Auguſtinum, & alios Patres.

Beda in cap. 10. pr. ad Corinth.

desiderat. Dicit enim Propheta, Nisi credideritis, nō intelligetis. Potestis ergo modò dicere mihi, Pręcepisti vt credamus, expone vt intelligamus. Potest enim in animo cuiusquam cogitatio talis oboriri. Dominus noster Iesus Christus nouimus vnde acceperit carnem. De virgine Maria infans lactatus est, nutritus est, creuit, ad iuuenilem ætatem perductus est. A Iudæis persecutionem passus est: in ligno interfectus est, sepultus est, tertio die resurrexit. Quo die voluit, in cœlum ascendit. Illuc leuauit corpus suum, vnde est venturus, vt iudicet viuos & mortuos. Ibi est modò, sedens ad dexteram Patris. Quo modo est panis corpus eius? Et calix, vel quod habet calix, quomodo est sanguis eius? Ista, fratres, ideò dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritalem. Corpus ergo Christi si vis intelligere, Apostolum audi dicentem fidelibus, Vos estis corpus Christi, & membra. Si ergo vos estis corpus Christi & membra, mysterium vestrum in mensa Domini positum est, mysterium Domini accipitis. Ad id quod estis, Amen respondetis, & respondendo subscribitis. Audis ergo corpus Christi, & respondes Amen. Esto membrum corporis Christi, vt verum sit Amen tuum. Hìc sanè, quemadmodum & superius, commonefacit Eucharistiam constare duabus rebus: visibili panis & vini specie, & inuisibili carnis & sanguinis Domini præsentia, quæ visibilis in cœlum ascendit, sedétque ad dexteram Patris. Postquàm verò quæ fide tenenda essent de veritate Eucharistiæ, breuiter exposuit, ad eiusdem significationem, quam rudes faciliùs poterant capere & intelligere, transit. Profectò si tantùm istam significationem contineri Eucharistia decreuisset docere, non adeò seuerè fidem exegisset de re ipsa, vt ad eius significationem possent rudiores peruenire, cùm etiam sine fide talis significatio rei facilè potuisset intelligi & comprehendi, sed non veritas rei, à qua dependet significationis efficacia. Præterea Augustinus hoc loco ita se gerit erga Christianos recentiores, vt pluribus locis faciendum suadet. Eorum fidem in his quæ faciliora sunt, exercet, vt in difficilioribus sine disputatione confirmet. De præsentia illa admirabili in cœlo & in Eucharistia silentio præterita, cùm rudioribus explicari nequeat, postquàm de ipsis fidem requisiuit, immoratur illis declarandis, quæ sine fide, vel cum modica, imbecilles poterunt facilè animo & cogitatione assequi. Aliam insignem locum, quo ista inuisibilis ac spiritalis præsentia carnis & sanguinis Domini planè distinguitur, pro se facere passim gloriantur Aduersarij, ac iactant: Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis, neque sanguinem, quem fusuri estis, bibetis, &c. sed ibi duo præstat Augustinus, quæ controuersiam omnem dirimant. Ante omnia asserit, in Eucharistia adesse, & adorari carnem natam de virgine Maria, & comedi. Suscepit (inquit) de terra terram, quia caro de terra est, & carne Mariæ accepit carnem: & quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipse carnem nobis manducandam ad salutem dedit. Nemo autem illam manducauerit, nisi prius adorauerit. Posita præsentiæ substantialis veritate, postea digreditur ad modos manducationis & præsentiæ: & ne eam cum Capernaïtis carnalem per dilaniationem statueremus, subiunxit: Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendaui: spiritaliter intellectum viuificabit vos. Et si necesse sit visibiliter celebrari, oportet tamen inuisibiliter intelligi. Non locutus est manifestè pugnantia Augustinus in eadem pagina. Præmisit nos terrenum de terra virginis sumptum corpus Christi, quod super terram ambulauit, adoraturos in Eucharistia, & manducaturos: cùm statim videatur negare nos illud corpus comesturos. Quamobrem rectè (siue Yuo Car-

De consensu Euãgelist. cap. vlt. Lib. de baptis. ca. 15. Psal. 130.

In Psal. 98.

Propter diuersos modos Augustini videtur loqui pugnantia de corpore Christi in Eucharistia, & affirmare ac negare eius præsentiam.

notensis, siue alius quisquis fuit) ad explanationem Augustini addidit, Ipsum, & non ipsum. Certè in prima parte de re agit, in secunda verò ipsemet expressis verbis & syllabis profitetur, se disquirere de modo existendi, & edendi corpus illud verum, quod præsens adoratur in Eucharistia, antequàm edatur. Ideò vt distinguat de modo, & excludat carnalem, sensibilem, atque visibilem, confirmétque inuisibilem, rectissimè scripsit: Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis. Nam etsi coram oculis hominum mysterium Eucharistiæ peragatur, quod tamen re vera adest, adoratur, & comeditur, inuisibiliter inesse atque spiritaliter, intelligatur oportet. Alioqui si simpliciter & generaliter accipitur, Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis, & non secundum aliquem modum: ergo ne quidem spiritaliter corpus illud & caro perciperetur. quod iniquè ferent saltem Caluinistæ, à quibus tam bellè declamatur, spiritaliter per fidem comedi corpus natum de virgine. Postremò Augustinus in Sententiis Prosperi, ad locum de catechisandis rudibus alludit, cùm inquit: Nos autem in specie panis & vini, quam videmus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem adoramus. Eadem etiam veræ existentię in Eucharistia distinctione vtitur Athanasius sequenti capite producendus: vtũtur Patres cum de figura corporis differunt & de carne spiritu & vita, & quando potiri nos Christi corpore præsenti in Cœna consentiunt, sed velato, & per sacramẽtum operto ac inuisibili, quo fruuntur Angeli conspicuo. Denique Augustinus de ipso corpore in Eucharistia scripsisset omninò pugnantia, si non soluuntur & conciliantur ex modorum diuersitate. Sicut enim in illum Psalmum scripsit, Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis, neque sanguinem bibituri quem effusuri estis: ita contrà infinitis ferè locis affirmauit, Hoc accipite in pane, quod pependit in cruce: Hoc accipite in calice, quod fusum est de Christi latere. Bibite sanguinem quam fudistis. Quovsque biberent sanguinem quem fuderant, desperauerunt. Ipsum sanguinem, quem per insaniam fuderunt, per gratiam biberunt. Fuderunt pretium suum, vt biberent pretium suum. Tanta Dei laudis, & suę accusationis auiditate conuersi, vt qui primò sanguinem Domini fuderunt sæuientes, bibere discerent iam credentes. Donatus est reatus sanguinis Christi. Crede in eum quem occidisti, bibe sanguinem quem fudisti. De textu Augustini, quo vno loco corpus Christi esse oportere iactant Aduersarij ex Gratiano, & veritatem eius vbique. Illis largimur amplius quàm velint. In textu legi corpus vno loco esse posse, vt habent omnia exemplaria, ac maximè vetera Augustini. Scio ex Catholicis Roffensem, & ex Lutheranis Brentium contra Bullingerum, & Vvestphalum contra Caluinum, corpus intellexisse pro statu naturali corporis, & veritatem pro corporis ipsius substantia, nec in eo carere testimoniis Augustini: qui cùm de Eucharistia agit, solet corpus in veritate, seu veritatem corporis, aliquando pro præsenti eius substantia accipere. Verùm remota omni contentione, certum est ab Augustino in hac materia veritatem tripliciter capere in persona Christi: pro eius diuinitate, atque eius existentia, vt hîc: pro carnis veritate, vt quando ait sacramentum constare figura & veritate: & pro participatione spiritalitatis ac diuinitatis, quæ in carne Christi residet: quod idem esse ait, ac participare Christum in veritate. De his in sexta Repetitione. Nũc confitemur naturam corporis in se comparatam cum diuinitate, solùm in vno loco esse posse, & oportere. Sed aliter loquitur Augustinus, cùm tractat ex Dei omnipotentia corpus existens in sacramẽto, vt planum fecimus in hoc capite.

De consec. dist. 2. Can. Nos autem.

Aug. Serm. ad Neophil. Trac. in Ioan. 31. 40. 45. 65. 140. In Psalm. 93. 94. 96. & 134.

De consec. dist. 2. Can. 1.

Roffens. lib. 2. in Oecolamp. cap. 17. 18. 23.

Brẽtius in Bulling.

Vvestph. in Caluin.

DE VBIQVITATE HVMANITATIS CHRISTI, SIVE *omnipræsentia, contra Brentianos.* CAP. 8.

QVEMADMODVM antè monui, peccant Brentiani & Sacramẽtarij, quòd nimiùm ſuis ingeniis arrogent, & cupiditate vincendi ad dexteram & ad ſiniſtram nimiùm inclinent. Peccant, quòd ex particularibus imperitiùs ſine ſcripturis, imò cõtra ſcripturas, vniuerſalia, aut alia ſingularia, non ſatis neceſſariò cohærentia, violentiùs extorqueant. Nam Sacramentarij ex conceſſâ natura humana Chriſti, & quibuſdam proprietatibus eius neceſſariis ac ſubſtantialibus, alias omnes vniuerſaliter exigunt etiam accidentarias, & à Chriſti humanitate imprudenter ablegant conditiones omnes, quibus natura diuina humanam dotauit in Chriſto: ita vt ne tantillum quidem loci concedant ab ipſo occupari poſſe ſupra corporis naturalis capacitatem, ſed ipſum cum aliis creaturis vni & particulari ſpatio alligent. Brentiani contrà ex quibuſdam admiſſis prærogatiuis in eodem Chriſto, ſupra naturam noſtram, alias omnes etiam diuinas proprietates, veriſimili, vt illis videtur, conſequentia, ſed ſacris literis minimè expreſſa, generaliter colligunt, & tantùm non obliuiſcuntur Chriſtum fuiſſe hominem. Vt Sacramentariis ad imminuẽdam Chriſti maieſtatem in omnibus quæ diſplicent, ſubſeruit aſſimilatum ipſum per omnia fratribus, ita iactant Brentiani: Aſcendit ſuper omnes cœlos, vt adimpleret omnia: vt ſicut Iouis, ita humanitatis Chriſti colligant omnia plena. Eccleſia verò Catholica vtriuſque naturæ eſſentiam, atque eſſentiales proprietates, ſartas tectas tuetur, vt Chriſtus tam verè homo perſiſtat, quàm eſt Deus benedictus in ſecula. De accidentalibus verò eiuſdem humanitatis Chriſti conditionibus non plus audet decernere, quàm ex ſcripturis per ſanctas Synodos explicatis appareat. Priuato arbitrio & iudicio ex vnione perſonali nullas temerarias conſequentias aut prærogatiuas Chriſto aſſerit, ſed eas tantùm defendit, quas ſcriptura proponit, aut neceſſariò colligit: alias confictas ab hominibus vel refellit, vel de ipſis per ſcripturas non liquêre oſtendit, & Dei reſeruat potentiæ & conſilio. Experitur quàm ſit acuta, audax, ac fallax hominum induſtria, & quantum in Dei factis cæcutiat. Per ſuas illationes & conſecutiones, nouit hominem mirum in modum delectari, ex Muſca Elephantem, & viciſſim ex Elephante Muſcam reddere: in Chriſto ex humanitate Deitatẽ, ex diuinitate humanitatem fabricare. Sic Manichæi ex eo, quòd diuinitatis plenitudo habitaret in Chriſto corporaliter, accepta ratiocinandi occaſione, Chriſtum non verè mortuum prædicabant: quia mors non caderet in corpus vita immortali pleniſſimum. Alij nullo dolore affectum putabant in paſſione: quia vt rubigo ferrum ignitum non ſolet inuoluere, ſic nec dolore potuiſſe dicebant tale corpus inuadi. Experitur præterea, quàm ſit periculoſa argumentandi formula de poſſibili ad ineſſe, aut à ſimili, niſi de facto antea ſecundum ſcripturas conſtiterit. Ad Sacramentariorum autem & Brentianorum inimicas acies reſpondet, non ita vniuerſaliter ab vtraque parte accipiendam & interpretandam dictionem, Omnia, vt nihil omninò dematur & excipiatur: ſed vocem, Omnia, ſecundum materiam aptam & ſubiectam exponi debere. Nam vt Chriſtus omnia impleuiſſe, ſic omnia traxiſſe poſt exaltationem dicitur. Agebat de donis ſpiritalibus Apoſtolus, cùm ait, Chriſtum impleuiſſe omnia: ſiquidem iſtud quaſi periphraſim Pſalmi inſeruit, quem allegat, Aſcendens Chriſtus in altum, captiuam duxit captiuitatem, Dedit dona hominibus: quæ vt adimpleret omnia à ſe promiſſa, ipſe aſcendit: quoniam ſpiritus nondum erat datus: eò quòd nõdum Ieſus, inquam, eſſet glorificatus. Breuiter vbiquitatem ſiue omnipræſentiam humanitatis Chriſti nuſquam recepit, aut introduci ſuſtinuit Eccleſia Catholica, quoniam ex aſſumptione ad dexteram Patris, non à ſcripturis illata ſit, ſed, vt nonnullis placet ab Albigeis, Stapulenſi Fabro,

Ex quibus principiis errẽt Brentiani & Sacramẽtarij.

Epheſ. 4.

Quomodo Eccleſia Catholica inter vtraſque hæreſes pugnantes ſe gerat.

Errant Brentiani et Sacramẽtarij ex malè intellecta dictione, Omnia.

Eccleſia nunquam credidit vbiquitatẽ corporis Chriſti.

bro, Luthero & Brentio promulgata, neque necessaria ad Eucharistiæ veritatẽ tuendã appareat. Nihil nostra modò interest, an capiatur vbiquitas hnmanitatis Christi, vt magnitudine & extensione corporis omnia locorum spatia occupet & repleat, quemadmodum aër per omnia diffusus in omnia loca sese extendit: an intelligatur vbiquitas per assistentiam atque potentiam sine corporali extensione, vel diffusione substantiæ, aut alia crassa ex nostra carne imaginatione, quomodo dicitur Deus vbique existere, omnia implere, attamen nullo loco contineri aut coextendi. Etenim ad Dardanum scribit Augustinus, in eo ipso, quòd dicitur Deus vbique diffusus, carnali resistendum esse cogitationi, & mentem à sensibus corporis auocandam, ne quasi spatiosa magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, sicut fumus, aut humor, aut aër, aut lux ista diffunditur. Omnis enim huiusmodi magnitudo minor est in sui parte quàm in toto. Attestantur scripturæ, neque corporalem, neque spiritalem vbiquitatem Deo propriam, humanitati Christi competere, siue ante ascẽsionem, siue post. Nam vtrique vbiquitati aduersantur isti aut similes textus, Gaudeo quòd non fuerim ibi, vt vos credatis: Surrexit, non est hîc: Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlum, ita veniet, sicut vidistis eum euntem in cœlum. Imprimis hos textus & articulos de ascensu humanitatis Christi, & reditu ad iudicandum viuos & mortuos, si interpretemur de locatione & situ corporali: igitur & post ascensionem, sicut antea, corpus Christi ponitur alicubi corporaliter, neque ibi modo diuinitatis existit, vbi circumscribitur loco corporeo. Sin exponamus scripturas illas de existentia spiritali humanitatis, sic etiam ipsum distribuere & applicare corpori Christi oportebit, vt illo existendi modo alicubi ipsam adsistere ostendãt, alicubi negent, ac nequaquam simul omnia occupare. Ad quem enim locum spiritaliter, seu modo diuinitatis ascendit, si tunc omnẽ impleuit, aut ad quem eo pacto descendet, quem non etiam nunc repleat, si illo præsentiæ vestigio vbique subsistit? Quòd si ratione effectuum dicitur, sicuti Deus ascendere aut descendere dicitur, non quòd moueatur loco: igitur Christus sua ascensione aliquid operatur visibiliter in cœlo, quò visibiliter ascendit, quod antea non agebat: & istud etiam operabitur vsque ad iudicium, quandiu specialiter ibi esse creditur. Explicetur etiam quid sit in Deo vbiquitas, vt iudicetur an Christi humanitati possit congruere. Sapiens hoc scitè aperit, Attingit (inquit) à fine vsque ad finem, & disponit omnia suauiter. Causam reddit, cur dicatur Deus replere omnia: quia scilicet omnium rerum causa, vniuersa loca suis effectibus impleat, quos fouet & conseruat, extra omnem locum residens, & omnibus locis atque operibus suis incubans. An verò humanitas Christi ipso sit vniuerso capacior, vt etiam extra ipsum immensa imperet, & operetur omnia ac foueat, vt vbiquitatis diuinæ sit particeps, scripturæ & rationi credo repugnare. Attamen si æquatur humanitas dexteræ Dei, & maiestati siue potestati, eò pertingat necesse est, vt vniuersitatis capacitatem longè latéque excedat, & Christus inquantum homo omnia fulciat. Vt autem disputatio magis innotescat, repetendum Brentianos fingere ex vnione personali Christo datam diuinam omnipotentiam & omnipræsentiam, ita vt ab initio incarnationis & conceptionis corpus Christi ex eorum sentẽtia fuerit vbique cum Deo, propter vnionem personalem, & tamen visibiliter inter homines conuersatum fuerit, & mysterium redemptionis obiuerit, ac mortem atque alia pertulerit. Ista sanè ne quidem cohærent inter se. Nam Deus non est aliter præsens vbique, quàm illimitatus & incircumscriptus totus in toto mundo, & totus in qualibet mundi particula. Proinde si ex communicata omnipotentia diuinitatis, eiusdem omnipræsentiam humanitati Christi Brentiani ab instanti incarnationis & vnionis personalis conferunt, semper

Aug. ep. 57.

Ioan. 11. Matth. 16. Actor. 1.

Vbiquitas repugnat, ascensioni corporis Christi.

Sapien. 8.

Vbiquitas non potest dari corpori Christi ex vnione personali.

corpus Christi fuit in toto mundo,& totũ in qualibet mundi portiuncula:& nihilominus cùm in vita ageret,mouebatur motu physico &naturali,& ex vno loco in aliũ trãsibat. Hoc quidẽ est, in vno eodémque loco describere corpus Christi circũscriptum,&incircũscriptum definitũ & indefinitum,visibile &inuisibile,patibile & impatibile. Viderint an ista possint vllo modo simul consistere.Physico corporeóque motu ferri, agitaríque illud tantùm dicitur, quod ex vno loco cõmeat in aliũ, vbi priùs non erat re vera. Quomodo ergo corpus Christi vbique re vera præsens erat,& tamen mutabat re vera locum in suo motu naturali & visibili? Adde quòd si ab eo tempore,quo Deus incarnatus est,eius humanitas vbique existeret,apertè cõsequeretur illum, priusquàm ex matre virgine nasceretur, extra maternum vterum corporaliter fuisse:& postquàm in lucem editus fuit,in vtero nihilominus,sicut antè erat remansisse, atque ita ex vtero materno exiuisse numquam. Adhæc ne animo quidem concipi potest corpus Dominicum ante Christum passum in pari gloria & maiestate cum verbo vbique fuisse, & nihilominus pati & mori potuisse. Quomodo enim id,quod dolori,passioni,morti, cæterísque humanis miseriis obnoxiũ est, eadem cum verbo gloria & maiestate præditum esse aut dici queat? Quòd si pergunt prætexere Brentiani,corpus Christi ante resurrectionem, propter dispensationem redemptionis nostræ, suspendisse aut occultasse maiestatem suam : ita vt habitualis in Christó solùm diuina maiestas,& non actualis resideret, quemadmodum Andreas Smidelinus distinguit, igitur vel non fuit corpus Christi vnitum personaliter cum diuinitate ante resurrectionem,vel vnio non fuit actualis, sed tãtùm habitualis: si quidem iuxta Brentianos vnio personalis consistit in maiestatis & gloriæ communicatione. Ex quo fit, vt qualis habetur communicatio, talis sequatur personalis vnio. Vno tandem verbo vbiquitatem refellimus,quòd diuinitati propria sit, à qua nec omnipotẽtiam,nec alias suas proprietates humanitati Christi fuisse communicatas demonstrauimus.Denique dogma istud Christo, scripturis, & symbolis de descensu Christi ad inferos, & ascensu ad cœlos repugnat: scripturarum & Patrum omni authoritate caret ac testimonio : imò Patres ipsi pedibus manibúsque reluctantur.Alij ex omnipræsentia diuinitatem inferunt, quæ soli Deo competat.Alij humanitatem Christi limitatam docẽt,& ex eo quòd huc & illuc commigraret, & in cœlum ascenderit Eutychetem conuincunt, & naturas diuidunt,ac Christum filium hominis secundum diuinitatem solam in cœlo fuisse, cùm in terra viueret, distingunt. Omnes suo ordine in fine huius capitis collocabimus.Brentiani vni personalis vnionis firmamento innituntur,ac putant in eo potissimùm sitam esse, vt vbicunque sit vna natura, ei altera indiuisa comes assistat, ne alicubi comperiatur diuina sine humana, ne desinat & cesset vnio, ac soluatur Christus. Deinde affirmant vnionem personalem requirere vnam vtriusque naturæ indiuisam actionem,& proinde vnam vbique præsentiam. Similitudines petunt à corporis & animæ connexione,per quam fit, vt vbicunque corpus fuerit, anima non desit, & vicissim vbicunque anima fuerit, corpus quoque adsit: & per quam etiam fit,vt anima per corpus & cum corpore omnia agat. Profectò si quis Smidelini theses,& eiusdem piam assertionem doctrinę de personali vnione,qua respondetur ad primam partem libri, quem scripsit Beza contra Brentium, diligentiùs contulerit, nisi fallor, iudicabit discipulum à Brentio magistro, & à semetipso in pluribus discrepare, & placita Brentij de communicatione proprietatum magna ex parte emendare, cùm profiteatur planissimè non in eo consistere personalem vnionem, quòd ad humanitatem diuinitatis proprietates transferuntur, quas illi soli deceat reseruare,sed quòd diuinitas nihil gerat & administret sine humanitatis

Brentianorum discordia de vbiquitate.

opera

opera & præſentia, ad ſimilitudinem vnionis, quæ inter animam & corpus intercedit, in qua non communicantur animæ proproprietates ipſi corpori, vt eas intra ſe, quatenus diſtinguitur ab anima poſſideat, & ex illis cognomenta reportet, etiamſi concedatur animæ ad agendum inſtrumentum. Itaque communicationem proprietatum à Brentio defenſam expreſſis verbis Smidelinus reſtringit ad cõmunicationem actionum, vt diuina natura in Chriſto nihil agat ſine humana. ſic enim
„ concludit: Manet hæc communicatio ἐνεργειῶν naturis in ſubſtantia diſſimilibus &
„ inconfuſis permanentibus. Video quidem verbis iſtis ſubeſſe fallaciam. Nihilominus ſi tantùm datur communicatio actionum ad eum ſenſum, vt vna natura non agat ſine altera, non autem tráſfuſio proprietatum & potẽtiarum: quid ergo etiam Deitatis plenitudinem, omnipotentiam, infinitatem, vbiquitatem & increationem communicari humanitati non ſolùm fatetur Brentius, ſed contẽdit, vt à Beza productis eius dictis redarguitur? Quid ita à Smidelino & aliis diſputatoribus cõmunicatio idiomatum, & euectio ad dexteram Patris vrgetur & obtenditur, cùm inſtrumenti ad agendum cum cauſa potiſſima effectrice concurſus infundi ſibi, & communicari proprietatem ac virtutem potioris agentis non deſideret, ſed ea vel intra ſe, vel vnà ſecum operante contentus ſit? Quocunque tamen modo vertant ſua dogmata Brentiani, nihil ad nos attinet, neque exprobramus ſaniorem mẽtem, ſed in ipſis, quemadmodum & in aliis, qui à ſemitis Patrum declinarunt, accreſcere per Dominum noſtrũm Ieſum Chriſtum precamur ex animo. Vt rem tamen aſſequamur, ſi perſonalis vnio tam arctam requirit naturarum colligationem, vt quocunque in loco vna fuerit, ibi alteram ſiſti oporteat, certè nunquam Chriſtus inuenietur paſſus, neque animam efflaſſe: ſiquidem anima in triduo ſepulturæ perſtitit vnita diuinitati, quç in ſepulchro etiam corpori ſociata permanebat. Idcircò neceſſe erat, naturam tum vnitam diuinitati, etiam adeſſe, & coadunari corpori: quoniam ex Brentianorum ſententia, rerum in eadem hypoſtaſi copulatarum vbicunque vna præſtò adeſt, ibi quoque altera adſiſtit. Proinde cùm nunquam anima corpus Chriſti, ſicuti nec diuinitas, deſeruerit, nunquam Chriſtus vitam obiit: & ſi obiit, anima ſeparari debuit, atque ita abeſſe à loco & à re, cui perſonaliter hærebat diuinitas. Aſſentitur Smidelinus etiam animam ratione eſſentiæ, quatenus alligatur corpori, eſſe in pede, capite, & aliis membris totam ſine corpore: ſed negat, quandiu præpeditur corpore, ſine ipſo agere. Saltem ergo eſſentia diuina, cùm ſit ſimpliciſſima, & mundo capacior, infinitis in locis poteſt ſine humanitate reſidere, quamuis non valeret ſine ipſa agere. Diuinitas certè, etiamſi nihil creaturas curaret, vbiquitatem non amitteret: nihil enim mundi conditione ipſi acceſſit, aut deceſſit potentiæ: nec omnipræſentia eius infinita per incarnationem eſt imminuta. Ob eam cauſam oportet vbiquitatem tradi humanitati Chriſti, etiamſi nihil cum ipſa ageret diuinitas: aut admittere, ſicuti verum eſt, in infinitum longiùs & latiùs extendi humanitate diuinitatem. Mirum æquè videtur, nihil ſine humanitate poſt incarnationem actum fuiſſe à diuinitate. Etenim cùm maieſtatis radios delituiſſe in Chriſto dicunt Brentiani, quandiu in hoc mundo fuit, agebat tamen diuinitas cum humanitate miracula & opera redemptionis noſtræ. Sed an his alligata, ab aliis ſine humanitate in cœlo & in terra adminiſtrandis vacabat, & ceſſabat otioſa? Inſuper an quia anima non operatur ſine corpore quoad aliquid, ſicuti non intelligit ſine corporis phantaſmate, ideò animæ intelligentia & operatio non peruagatur altius, quò non attingit corpus, an corpus etiam ibi eſſe dici debeat, quò penetrat animæ actio? Exempli cauſa, Anima mente & fide negotiatur in cœlo circa Deum, Chriſtum, ſpiritales creaturas & ſydera, an ideò ibi eſſe defendetur? An diuinitas ita hu-

manitate Christi concluditur, quemadmodum anima corpore? An si aliquam actionem eliciat à persona Christi duabus naturis conflata, ab vtraque cogitur eam semper mēdicare, vt effecta sit imbecillior, quàm ante incarnationem erat? An non suffecerit eas cōmunicari humanitati, quæ ad salutem nostram spectant, cuius causa humanitatem induit? An si omnes propter personalem vnionem communicat, opus fuerit humanitatis præsentia in totius actionis curriculo: an non potius satis fuerit actionem prodiisse à persona, diuinitate & humanitate prædita, quantumcunque postea dilatetur? Quamobrem res ita habet, vt post veteres Theologos scribit Beza, vt quæ coniuncta sunt, siue personali vnione, siue alia, semper quidem simul ita sint, vt vnum compositum pro coniunctionis suę modo constituant, quandiu coniunctio illa perstiterit. Sed numquam simul ita sunt, vt vbicunque vna pars, ibi sit etiam altera, nisi res coniunctæ æqualiter pateant quoad essentiam, siue quoad potentiam. Qua de causa rectè & prudenter Augustinus de Christi humanitate locutus cōcludit: Vnū est cōsequens, quod in Deo est, ita sit vbique vt Deus. *Aug. ep. 57.* Valeat itaque vbiquitas humanitatis in Christo, quam prodigiosam, & vetustati eruditæ ignotam præclarè dixit Melantho. Lutherus in maiori Confessione, in controuersia sacramentaria nolle se cum quoquam contēdere de vbiquitate profitetur, tanquam de re minimè necessaria: cùm non alia quærenda sit ratio corporalis præsentiæ Christi in Eucharistia, quàm ipsius verba. Ex Lutheranis alij sese tam prodigiosæ opinioni opposuerunt, Martinus Cemnicius, Ioachimus Morlinus, P. Eberus, Nicol. Hemmingius, Victor Strigelius, Nicolaus Selnecherus: alij nutarunt, vt Matthias Illyricus, &c. Non tantùm verò inutilis & superuacanea iudicari debet illa ad confirmationem præsentis carnis Christi in Cœna, vt pudendis erroribus tam augustum sacramentum contaminet, & infamet. Nam si ex vnione hypostatica, Christus rebus omnibus secundum humanitatem adest: ergo priusquàm in vltima illa Cœna Eucharistiam confecisset, corpus & sanguis ipsius in pane & vino præsentia continebantur, vt nunc in sacramento Eucharistiæ habentur, cùm panis & vinum ante verba Cœnæ prolata res quædam essent. Quocirca corpus & sanguis Christi non aliter sunt in panis & vini speciebus, quàm fuissent, etiamsi verba Cœnæ Dominicæ nunquam Christus pronuntiasset. Imo ad probandam præsentiam corporis in Cœna, si Brentio vbiquitatem asciscere opus fuit, non alio modo inerit Eucharistiæ caro Domini, quàm in hordeo, fœno, & rebus aliis vilissimis: neque qui panem illum comederit, aut poculum illud biberit, magis percipiet corpus Domini & sanguinem, quàm si asinus fœnum aut tribulos arroderet: nec maior Eucharistiæ debebitur reuerentia, quàm rebus obscœnissimis, quas pudor est effari. Semper enim ex ista opinione, & opinionis introducendæ causa, caro Domini implet omnia: neque iam per verbum illius ipsa specialiter sistitur in Eucharistia, aut in sacramento comeditur, sed per vbiquitatem, si ista causam dat, vt corpus Christi in Eucharistia subsistat. Etenim licebit de singulis rebus tam verè quàm de sacramento proferre, *Hoc est corpus meum*, si non alia singularis causa præsentiam carnis efficit, quàm ipsa vbiquitas, & corporis Christi omnipræsentia. Respondēt Brentiani de Eucharistia illud pronuntiari, nō de aliis rebus, quoniā corpus & humanitas Christi in illa adsint in vsum & esum, in aliis verò minimè. Atqui non de fructu, nec de vsu, nec de fine præsentiæ, sed de ipsa præsentia quæritur. Hæc quidem verba, *Accipite, comedite, bibite*, vsus præsentię, sed ipsam præsentiam absolutam enuntiant ista, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*: quæ si veritatem tantū inueniunt ex vbiquitate, de omnibus aliis rebus affirmari potuerunt, quibus ex eadē sua vbiquitate inerit corpus & humanitas Domini. Certè si staret doctrina

Lutheranorum discordia circa vbiquitatem.

Vbiquitas fœdat præsentiam corporis in sacramento.

doctrina de vbiquitate, & causa, inquam, propter quam à Brentianis inducitur, erit quidem in alium finem, corpus Christi in pane, siue cum pane (vt Lutheranorum verbis vtar) sed non aliter, neque magis verè, quàm apud inferos ipsos nunc est. Ista si Brentiani execrantur, nos quoque abominamur: sed culpa sit penes eos, ex quorum dogmate ista necessariò consequuntur. Postremò si quia cœlum & terram implet diuina Christi maiestas & essentia, id ad carnem extenditur: ergo extra Cœnæ vsum caro Christi in fidelibus habitat, quia potiuntur Deitatis præsentia: Ideò non alia manducatio realis carnis Domini quoad substantiam & fructum in Cœna, quàm quæ fide absque symbolo percipitur. Albertus Sperlingius Defensionem disputationis Ingolstadij à doctissimis Iesuitis habitæ, ex qua plurima, ac ferè omnia ista excerpsi, contra Andræam Smidelinum edidit, & ostendit illum studio vbiquitatis suæ fœdissimè à Lutheri doctrina de Cœna Domini ad Cinglianismum deficere. Theses ab ipso propositas recitat. Prima est, Non ratione absoluta præsentiæ corpus in Cœna adesse, sed tantùm respectu nostri dici præsens, vt nobis ab ipso conferatur aliqua sanctificatio & consolatio, quomodo in baptismo & aliis sacramentis etiam ait corpus Christi nobis administrari. Sic enim ad verbum habet Thesis: Etsi quoad se attinet, omnibus rebus æqualiter adsit Christus, non tamen æqualiter cum omnibus agit, & æqualiter se communicat. Et quia ad sanctificationem & consolationem adest in sacramentis sacrosanctis, ideò alio modo eum in sacramentis respectu nostri adesse dicimus. Addit corpus Christi in cœlo, siue physico loco, omnia in se modo cœlesti præsentia habere. Quicquid denique nobis distribuitur, actionem vocat, quæ in cœlo peragatur. Quæ sane omnia puriputa sunt Cinglij & Caluini dogmata. Sic Lutherani tandem ferè omnes profecerunt in peius, dum cupidiùs suorum errorum idola contra Ecclesiam Catholicam extruunt. Brentium quidem cum Smidelino apud Tabernas Alsatias in comitatu illustrissimi ducis Vuirtembergensis vidi, ipsúmque sum allocutus aliquantum temporis, cùm illuc in comitatu illustrissimorum Principum Guysianorum venissem, Brentius in colloquio vultu ac gestu magnam præ se ferebat modestiam, atque concordiæ cupiditatem inter Christianos. Smidelino nondum videbatur deferbuisse ætas, & quodammodò vereri videbatur, ne quid seni magistro excideret, quod ad pacem Ecclesiæ Catholicæ spectaret. Hactenus de facto ac de naturis in Christo secundum earum proprietatem ac potentiam. Antecedenti capite non reticuimus, quid cum nostris sentiremus ex diuina omnipotentia in humanitatem Christi conferri. Deinde hic de naturis habitus fuit sermo, non de subiecto & supposito, duabus naturis affecto, qui est Christus, Deus & homo, quíque per communicationem idiomatum homo est vbique, sed non quatenus vel secundum suam humanitatem. Iam Patres vbiquitatis censores adhibeamus.

Thes. 60. 57. 62. 80. 102.

Ex vbiquitate ad Caluinismũ deficiunt Brentiani.

Rectè dicitur Christus homo esse vbique.

» TERTVLLIANVS. Si homo tantummodò Christus, quomodo adest vbique » inuocatus, cùm hæc hominis natura non sit, sed Dei, vt adesse omni loco possit?

» AMBROSIVS. Cùm igitur omnis creatura certis naturæ suæ sit circum» scripta limitibus (si quidem & illa inuisibilia opera, quæ non queunt locis & » finibus comprehendi, substantiæ suæ tamen proprietate clauduntur) quomo» do quis audeat creaturam appellare Spiritum sanctum, qui non habeat circum» scriptum determinatúmque virtutis locum, cùm & in omnibus & vbique semper » sit, quod vtique diuinitatis & dominationis est proprium? Domini est terra, & » plenitudo eius. *Lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 7.*

» BASILIVS. Angelus qui astitit Cornelio, non erat etiam in eodem loco *De Spiritu sancto, cap. 22.*

apud Philippum: nec qui ab altari Zachariam alloquebatur, eodem tempore etiam in cœlo propriam ſedem ac ſtationem implebat. At verò Spiritus ſanctus ſimul & in Abacuc, & in Daniele in Babylonia operari creditus eſt: & in cataracta cum Hieremia eſſe dictus eſt, & cum Ezechiele in Chobar. Spiritus enim Domini repleuit orbem terrarum. Qui verò vbique eſt, & Deo adeſt, eum qualis natura putare conuenit. Eiúſne qui omnia complectitur, an eius qui particularibus locis includitur, qualem eſſe Angelorum naturam ſcriptura ipſa oſtendit.

De Spiritu ſancto. DIDYMVS. Ipſe Spiritus ſanctus ſi vnus de creaturis eſſet, ſaltem circumſcriptam haberet ſubſtantiam, ſicut vniuerſa quæ facta ſunt. Nam etſi non circumſcribantur loco & finibus inuiſibiles creaturæ, tamen proprietate ſubſtantiæ finiuntur. Spiritus autem ſanctus cùm in pluribus locis ſit, non habet ſubſtantiam circumſcriptam. Si Apoſtoli in extremis finibus terræ ob teſtimonium Domini conſtituti diſtabant inter ſe longiſſimis ſpatiis, aderat autem eis inhabitator Spiritus ſanctus, circumſcriptam habens ſubſtantiam demonſtratur Angelica virtus ab hoc prorſus aliena. Angelus quippè qui aderat, verbi gratia, Apoſtolo in Aſia oranti, non poterat ſimul eodem tempore aliis in partibus cæteris conſtituis. Spiritus autem ſanctus non ſolùm ſeiunctis à ſe hominibus præſtò eſt, ſed & cæteris quibuſque Angelis, principatibus, thronis, dominationibus inhabitator adſiſtit, & vt homines ſanctificans, alterius quàm ſunt homines, eſt naturæ.

Dial. 3. Polym. THEODORETVS. Igitur corpus Dominicum ſurrexit quidem à corruptione & interitu alienum, & impatibile, & immortale, & diuina gloria glorificatum, & à cœleſtibus adoratur poteſtatibus: corpus tamẽ eſt, & habet quam habuit prius circumſcriptionem.

Cyrill. lib. 6. in Ioan. cap. 14. CYRILLVS ALEXANDRINVS. Hîc animaduertendum eſt, quòd etſi corporis ſui præſentiam hinc ſubduxerit, maieſtate tamen diuinitatis ſemper adeſt.

Lib. 2. ad Thraſimundum Regem. FVLGENTIVS. Hæc eſt Trinitas, vnus Deus, qui ſicut potuit ſola vniuerſa cõdere, ſic poteſt omnia ſolus implere. Lege ibi plura.

Lib. 2. de fide. cap. 4. AMBROSIVS de Chriſti humanitate ſic loquitur: Neque Deus de loco ad locũ tranſit, qui vbique ſemper eſt: vt homo eſt qui vadit, ipſe eſt qui venit.

Tom. 12. in Eunomium. GREGORIVS NISSENVS. Qui dicit, Vado, localem diſceſſum ſignificat. Quòd autem per omnia graditur, & in omnibus exiſtit, & omnia continet, non habet quò diſcedat, eò quòd à diuina plenitudine nihil eſt vacans.

In diſputat. cum Pyrrho. S. MAXIMVS. In ſanctis Euangeliis de Domino ſcriptum eſt, Poſtridiè voluit Ieſus ire in Galilæam. Ire nimirùm voluit, quatenus ibi non erat. Non erat autem humanitate: diuinitate autem vbique eſt.

AVGVSTINVS. Secundum carnis formam non eſt putandus vbique diffuſus. Cauendum eſt enim, ne ita diuinitatem aſtruamus, hominis vt corporis veritatem deſtruamus. Non eſt autem conſequens, vt quod in Deo eſt, ita ſit vbique vt Deus. Nam in DEO ſumus, & tamen vbique non ſumus. Chriſtum autem vbique totum præſentem eſſe non dubites, tanquam DEUM, & in aliquo loco eſſe propter verum corporis modum.

Damaſc. lib. 3. cap. 7. de fide Orthodoxa. DAMASCENVS. Minoratur corporaliter, & contrahitur, diuinéque incircumſcriptum eſt, non coëxtenſa carne eius cum circumſcripta diuinitate.

DE CHRISTI ASCENSIONE: EX QVA ADVERSArij negant eiuſdem præſentiam in Euchariſtia, cùm potius confirmetur.

CAP.

CAP. 9.

Brentiani & Caluiniani duos de Symbolo Apoſtolico articulos manifeſtè per figurarum audaciam corrũpunt.

DEMIROR, iterùm dico demiror, ſic orbis Chriſtiani effaſcinari oculos, vt nec eis iam luceant Chriſti verba, nec palpabiles hæreticorum tenebræ conſpiciantur. Non contenti Brentiani & Caluiniani ſcripturas, tanquam ceram, tropis & figuris à ſua proprietate in varias formas ducere & effingere, paucos Articulos fidei, verbis ſimpliciſſimis & planiſſimis ab Apoſtolis traditos, audent violare, eorúmque ſingula verba à ſuo naturali ſenſu deprauare. Duo ſunt Articuli, qui ſibi correſpondent, Deſcendit ad inferos, & Aſcendit ad cœlos. Primum Caluiniani ad ſpiritalem neſcioquem deſcenſum transferunt: alterum Brentiani ad ſpiritalem aſcenſum inflectunt. Scripturas ſi contrà adduxeris, ab vtriſque audies à verborum proprietate ad figuras & ſenſus myſticos traduci. Ideò Satanas hic Satanam alterum nunquam eiiciet. Qua enim fronte Brentiani accuſabunt Sacramentariorum tropos, qui tropis Apoſtolorum oculos, Angelorum teſtimonium, & ſcripturas de Chriſti aſcenſione eludunt? In quo iudicant alios, ſeipſos condemnant. Aut viciſſim qua fronte Sacramentarij, atque imprimis Caluiniani Brentianos impietatis inſimulant, qui Aſcendit ad cœlos, ſpiritaliter accipiunt, cùm ipſi *Hoc eſt corpus meum*, & Deſcendit ad inferos, ſpiritaliter maiori interpretentur audacia atque impudentia? Eodem genere dicendi coniunguntur, atque de eodem affirmantur, Deſcendit ad inferos, & Aſcendit ad cœlos. Qui vnum à ſua proprietate depulerit, alterum in ſua naturali ſignificatione tueri quomodo poterit? Certè in eo magis ſunt excuſandi Brentiani, quòd cum aſcenſione, ſeſſio ad dexteram Patris videatur annecti, quæ ſpiritalem ſitum, non corporeum ſapit. Non dubium eſt, quin Caluiniani figurarum appetentiſſimi, ex dextera Patris explicaſſent Aſcendit ad cœlos ſpiritaliter, (vt etiam aliquando Caluinus eo recidit, ſicut poſtea citabitur) multò ardentiùs ac probabilius, quàm Deſcendit ad inferos, niſi Chriſti aſcenſionem, arcem ſibi excelſam valdè ac munitiſſimam ad impetendam Euchariſtiam exiſtimaſſent. Idcircò ægrè etiam Patris dexteram patiuntur ſpiritaliter capi, ſed Chriſtum affigunt neſcio cui ſedi, quam ponunt in cœli ſummo vertice, de qua ipſi nec liceat aſſurgere, nec extra eam cuiquam apparere: atque indè ratiocinationem iſtam popularem admodum conficiunt, Corpus Chriſti aſcendit ad cœlos, & ſedet ad dexteram Patris, tam diſſitam à terra, quam cœli cacumen ab illa: ergo non eſt in Cœna, quæ celebratur in terra. Nam ſcriptura quando vult ſignificare maximam diſtantiam, atque impoſſibilem rerum coniunctionem, ita loquitur, Sicut exaltantur cœli à terra: Secundum altitudinem cœli à terra. Vt autem oſtendat omne conſortium corpori Chriſti cum hominibus intercludi, citant Petri dictum de Chriſto, Quem oportet quidem cœlum recipere vſque in tempora reſtitutionis omnium: ſed peruertunt verborum proprietatem, quæ ita concipitur, Oportet Chriſtum τὸν οὐρανὸν δέξασθαι, id eſt cœlum recipere. Interpretantur quaſi cœli carcere concludi, ne vſquam alibi eſſe poſſit. Petrus exponit locum deſtinatum corpori Chriſti, vt naturaliter inhabitet, cœlum eſſe vſque ad tempora reſtitutionis omnium. Caluinus quidem inſectatur Vveſtphalum, quòd nihil reſpondeat ad illum locum: & in Actis Apoſtolicis ait locutionem eſſe ambiguam, qua tam poſſumus intelligere Chriſtum cœlo capi, quàm cœlum capere, nec dictioni inſiſtendum. Non ergo debuit vrgere contra Vveſtphalum verbum dubiæ ſignificationis. Beza verò importuniùs paſſim locum illũ obtrudit, & falſò pro contineri in Annotationibus ſuis interpretandũ cõtendit.

Caluiniani aſcenſionem explicaſſent ſpiritaliter, niſi per eam ſperaſſent ſe Euchariſtiæ incommodare poſſe.

De loco Actorum Oportet cœlũ recipere. Acto. 3.

Verùm ſi coërceri volunt aliquo cœlo Chriſtum, mentiuntur igitur ipſi, quando ſuadent aſcendiſſe ipſum, & habitare ſupra & extra omnes cœlos. Qui enim capitur aliquo loco, aut cœli domo, nequaquam eſt extra ac ſupra omnes cœlos. Quin potius ex ſcopo & intentione Petri intelligentiam textus petere conuenit. Nam id agit Petrus, ſicut in omnibus ſuis præcedentibus & ſequentibus concionibus, vt gloriam Chriſti apud Iudæos amplificet. At quæ tandem eſſet eximia gloria eius, ſi aliquo cœli ſpatio concludi & contineri amplificaret. Quin potius ait oportere occupari cœlum ab ipſo vſque ad tempora reſtitutionis omnium, & manifeſtè alludit ad illum Pſalmi verſum, Dixit Dominus " Domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pe- " dum tuorum. Sedere enim ad dextram Patris, id verè eſt cœlos accipere, & re- " ſtitutio omnium propriè complectitur ſubiectionem hoſtium ſub pedibus Chriſti. Quoad verbum δέξασθ, eo vtuntur Ariſtoteles, Ariſtophanes, atque alij, quod Cicero vertit per liberaliter tractare, accipere, apprehendere, amore complecti: Vix legitur vſpiam pro contineri, commenſurari & concludi. Primi ita tranſtulerunt Caluinus & Beza, nec poſſunt inficiari non neceſſariò id ſonare, licet ineptè ipſi inſiſtant maximè. His autem argumentis reſpondemus, quòd antea decebat Sacramentarios meminiſſe, nihil omnibus hæreticis fuiſſe vſitatius, quàm vnius Articuli, aut ſcripturæ violenta interpretatione & prætextu, alterius ſententiam infringere, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ contra fidem intendere. Sabellius obiiciebat vnitatem eſſentiæ diuinæ Orthodoxis confitentibus tres eſſe diſtinctas perſonas, & vrgebat fidei Articulum, Audi Iſraël, Dominus Deus tuus vnus eſt. Imò verò eodem argumenti genere vtebatur, quo nunc gloriantur Sacramentarij, ac iactabat, Si emittitur filius, ac deſcendit, non remanet cum eo, nec ei cohæret qui ſurſum habitat: & contra Filium Dei ab affirmatione terreni loci in cœleſtis negationem abibat. Ediuerſo Sacramentarij nunc faciunt. Alias hæreſes percurrat qui volet, & obſeruet id eis ſummo ſtudio fuiſſe, vt ſcripturas ſcripturis committerent. Catholici ex aduerſo ſunt conati Articulorum fidei, & ſcripturarum conſenſum oſtendere, atque ita hæreticorum ſophiſmata diluere: ſicut, exempli gratia, demonſtrarunt contra Sabellium Articulum de vnitate eſſentiæ diuinæ, diſtinctioni trium perſonarum nullo modo in ſacris literis aduerſari, quoniam vterque Articulus ſuum ſenſum haberet, qui alteri non præiudicaret. Sic contra Arrium docuerunt vtrumque conſiſtere, nempè filium eſſe æqualem Patri, atque minorem: æqualem quidem ſubſtantia diuina atque maieſtate, ſed minorem quoad naturæ humanæ aſſumptionem: atque ita blaſphemiis hæreticis erat ſatisfactum. Sic nos reſpondemus Articulo & ſcripturæ de aſcenſione ſuum manere ſenſum, & ſuum articulo ac ſcripturis de Euchariſtia, neutrique ex altero præſcribendum. Credimus Chriſti corpus naturale cœlum incolere, quod non deſeret vſque ad iudicium, ibíque exiſtere ſtatu & præſentia naturali, quemadmodum aſcendit: qua in forma etiam deſcenſurum profitemur ad iudicandos viuos & mortuos. Fides hæc non læditur ab Euchariſtia, cui ineſſe idem corpus naturale teſtamur, quod in cœlo reſidet, à quo non dimouetur, vt ſe præſens in Euchariſtia exhibeat: quamuis in ea modus præſentiæ & exiſtentiæ nec naturalis nec corporeus dicatur, ſed ſingularis ex Dei potentia, verus tamen & realis: qui etiam ſi corporalis eſſet & carnalis, non tamen repugnaret aſcenſioni, quæ ſecundum ſcripturas non ita alligat cœlo Chriſtum, vt ſimul alibi nuſquam ſe ſiſtere valeat, cùm per eaſdem ſcripturas poſt aſcenſionem aliquando ſe præbuerit carnaliter & cor-

poraliter

Pſal. 110.

Hæreticorum modus argumentandi.

Aug. de fide et operibus.

Athanaſ. contra Gregales Sabellij.

Quomodo Catholici diluerunt ſphiſmata hæreticorum de ſcripturis.

poraliter conſpiciendum in terra, vt antea tradidimus. Meminiſſe item debuerunt Sacramentarij vitioſa eſſe illa argumenta, quæ ſunt vtrique parti communia, & quæ retorquere poſſit aduerſarius in authorem. Clamant Aduerſarij, Deus autem noſter in cœlo. Regerimus quod ſubiicitur, Omnia quæcunque voluit fecit: vt ſit quoque in Euchariſtia, quemadmodũ in ſcriptura declarauit Ratiocinantur ex ſcripturis Chriſtum penetraſſe cœlos, & ibi quieſcere, donec veniat: ergo interea non eſt in Euchariſtia. Pari libertate & ratiocinandi formula poſſemus impugnare Articulum & ſcripturas de aſcenſione, & in ſpiritalem ſenſum conuertere, ac dicere, Conſtat ex ſcripturis toties repetitis & inculcatis, Chriſti corpus eſſe in Euchariſtia, quæ celebrari debet ad annuntiandam mortem Domini, donec veniat: ergo interea non eſt in cœlo, quoniam duobus locis adeſſe nequit. Quibus conuitiis tum inueherentur in nos Sacramentarij, ob id quòd articulum de aſcenſione adeò manifeſtè expreſſum in ſcripturis negaremus, omnium Chriſtianorum fidem & religionem damnaremus! Eadem omnia nunc ſibi reſponſa habeant, cùm ex aſcenſione non eos pudet omnium Chriſtianorum publicum conſenſum improbare, totque ſcripturas de Euchariſtia æquè, ac fortaſſe etiam magis certas & manifeſtas, quàm illę ſint quæ de aſcenſione proferuntur, de quibus acerbiùs contra Brentianos & Lutheranos, quàm de ipſa Euchariſtia dimicant Bullingerus, Petrus Martyr, Beza, atque alij: ita vt de aſcenſionis controuerſia nec pauciores, nec minutiores libri iam exierint in mundum, quàm de Euchariſtia. Ac certè probabiliùs aſcenſio cum dextera Patris coniuncta ſpiritaliter exponitur, quàm dicta Chriſti de Euchariſtia per vlla ſibi adiuncta. An non piè magis & Chriſtianè nos Catholici gerimus, qui non ſcripturas ſcripturis, non Articulum Articulo committimus, & quaſi teſtam teſtæ collidere faciamus, ſed aſcenſioni acquieſcimus & Euchariſtiæ, quoniam vtraque à Chriſto Ieſu, Apoſtolis, & omnibus Chriſtianis habet teſtimonia, & omnis difficultatis ac repugnantiæ ex eiſdem & ex Dei omnipotentia ſolutionem? Certè vt fidem adhibeamus aſcenſioni, nec Chriſtum videmus in cœlo collocatum, nec qua parte cœli ſedeat poſſumus augurari aut ſpectare, ſicuti nec ipſum cernimus in Euchariſtia: ſed ideò credimus aſcendiſſe, quia ſcriptura nobis fidem facit: ita credimus ineſſe Euchariſtiæ, quia ſcripturæ quoque de hoc ferunt teſtimonium. Hîc Aduerſarij mentiuntur, & nugantur. Aſſerunt ſcripturas ponere Chriſtum in cœlo, nuſquam in terra: imò quæ trãſlatum teſtificentur plures eſſe & planiores, & quæ à ſenſibus fidem fecerũt de illa tranſlatione & aſcenſione: Idcircò ipſis potiùs adhærendum, quàm illis qui de Euchariſtia loquuntur, quoniam planioribus illis aduerſantur. Reſpondemus ſcripturis addi, quaſi Chriſtum nuſquam fore in terra vllo modo poſt aſcenſionem aſſeuerant: & iam monuimus non clariores eſſe de aſcenſione, quàm quæ de Euchariſtia, nec fides eſt certior, quæ à ſenſibus petitur, quàm quæ à verbo Dei: & quamuis oculi fuerint proſecuti Apoſtoli aſcendentem Chriſtum ad nubes vſque, nõ tamen vbi reſederit, vel quò peruenerit, viderũt. Caluinus quidem cõtra Vveſtphalum vrget maximè Stephani viſionẽ, qua Chriſtum ſtantem à dextris virtutis Dei conſpexit: ſed cùm textum ipſum examinat, & commẽtatur, cogitur fateri non ocularẽ fuiſſe aſpectum, nec realem extitiſſe ſtationem Chriſti ad Patris dexteram. Si nos ex Euchariſtia excluderemus aſcenſionem, rectè ſcripturas de ipſa contrà proferrẽt. Verùm tãtùm abeſt, vt in id impingamus, quòd verbis & ritu in Miſſa aſcenſioni atteſtemur, tum in doxologia iſta, Qui ſedes ad dexteram Patris, miſerere nobis: tum in Canone, vbi dicitur, Vnde & nos memores, Domine, eiuſdem Chriſti filij tui tam beatæ paſſionis, necnon & ab in-

Retorquetur formula argumentandi ex aſcenſione in Aduerſarios.

Scripturæ de Euchariſtia nõ ſunt certiores quàm de aſcenſione, inter Aduerſarios.

feris resurrectionis, sed & in cœlos gloriosæ ascensionis: tùm in ritu, cùm attollitur hostia, per quem authoribus Ambrosio & Augustino, atque Ephesina Synodo cum Cyrillo, Domini resurrectio & ascensio annuntiatur. Quo sacri huius tempore (inquit Algerus) frustrà hæc doceremus, si quem adoramus in sacramento, mentiremur esse in cœlo. Nos itaque non cum Eucharistia exclusiuam ascensionis scripturam vel doctrinam tuemur. Illi scripturis de ascensione suo more exclusiuam de Eucharistia assuunt & affingunt, & aliquid magni aduersùm nos se eiaculari putant, si à nobis cantari, Sursum corda, in Missa obseruarint, quasi indè tantùm Christum in cœlo, fide quærendum innuamus, & non in Eucharistia adesse, cùm & in cœlo & in Eucharistia simul consistere tot modis profiteamur. Sed de Sursum corda, latiùs in Repetitione De adoranda Eucharistia, & cum de ritibus Missæ agemus. Meminisse insuper debuerunt Aduersarij, nihil per ascensionem incommodari posse Eucharistiæ. Nam qualis eam instituit, antequàm ascenderet Dominus, talem consecrari iussit ipsemet, Apostolum Paulus postquàm ascendit allocutus. Ideò per ascensionem verborum proprietati nihil voluit Christus decedere. Quid igitur inuito Christo ex ascensione sibi fabricant Aduersarij, quasi arietem valentissimum ad funditùs subruendam proprietatem sermonis, quo instituit Dominus Eucharistiam? Disertè ea de re illos mihi videtur Brentius increpare in sua exegesi in Ioannem, quemadmodum citatur à Ioann. Sturmio, libello quem inscripsit, Scripta eruditorum aliquot virorum de Cœna Domini. Ita ad verbum loquitur: Aliò (inquiunt illi) vocat fides, « quàm vt credamus corpus & sanguinem in Cœna præstò adesse, ac distribui. Si- « quidem Iesus assumptus est in cœlum, & sic veniet, quemadmodum viderunt di- « scipuli eum euntem in cœlum. Itáne, ô viri, licebit vobis impunè fidei nostræ sim- « plicitati imponere? An nos fungos existimatis, qui hos astus non queamus depre- « hendere? Quæso enim, quando aut quo tempore Christus hanc Cœnam cum di- « scipulis habuit? An post ascensionem? At sic fortè vestra ratio probationis speciem « haberet. Nunc in propatulo est eam Cœnam celebratam esse ante passionem, re- « surrectionem, & ascensionem. Quid igitur mihi obuertis Articulum fidei de ascẽ- « sione? Nos vt certò cognoscamus nostrę Cœnæ rationem, ad primam Christi insti- « tutionem appellamus. Itaque inquirimus, quid Christus in ea Cœna Apostolis suis « distribuerit, vt postea colligamus, quid Apostoli & Ministri Euangelij nobis per « verbum Christi in nostra Cœna distribuant. Iam cùm Christus Cœnæ tempore « nondum visibiliter ad cœlos ascendisset, numquam poteris hoc ascensionis Arti- « culo corpus Christi à Cœna tollere. Si enim dixeris, Christus ad cœlos ascen- « dit: non potest igitur corpus eius pane distribui Mox ego quæram, Quid igi- « tur per panem Apostolis suis distribuit, cùm eo tempore nondum ad cœlos « ascendisset? Respondebis fortasse signum dedisse, non corpus ipsum. Sed quis « tunc articulus fidei cogit te à simplicitate verborum Christi discedere, quando « n ondum obuertere potest ascensionem? Aut certè affirmabis Christum dis- « cipulis quidem corpus suum per panem dispensasse, nobis verò non item dis- « pensari, quando iam ad cœlos ascenderit. Quid audio? Nos igitur aliam Cœ- « nam habemus, quam Christus instituit? Quomodo ergo iubet hæc in sui me- « moriam facere, quod præ eius ascensione facere non possumus? Nimirùm iniquè « comparatum esset, si nobis pro tam opiparo conuiuio, pro tam splendida cena, « cibis spiritualibus, hoc est corpore & sanguine Christi exornatissima, præ qua « Agni Paschalis esus sordet, relicta esset tam manca & mutila Cœna, veris & spiri- « tualibus missis priuata? Præterea meminisse debuerunt Caluinistæ, se in eas absur- «

Alger. lib. pen. cap. 14.

Ascensio non obest Eucharistiæ, cùm fuerit instituta ante illam.

ditates, quas nobis obiiciunt, recidere. Cùm enim hîc in terra animo & corpore resideamus, quicquid re vera corpus nostrum siue animus percipit, necesse erit illud ipsum etiam in terra subsistere. Quomodo enim percipient corpus aut animus rem vllam, nisi ipsa vel animo vel corpori, à quo suscipitur, propiùs admoueatur, eíque intimè coniungatur? Si igitur percipi debet à nobis caro Domini re vera, & non sola efficacia siue gratia, oportebit carnem Domini appropinquari animo nostro vel corpori. Non quærimus modò, quo instrumento fiat appropinquatio illa: an virtute diuini spiritus & fidei, an etiam sub pane, siue cum pane. Tantùm insistimus in re, quæ animo nostro vel corpori in terra adhærere debet, vt ab illis sumatur, cùm sumi nequeat res ab animo, nisi ab ipso contingatur, & in ipsum insinuetur. Itaque si caro Christi à nostris animis re vera capitur, qui sunt in terra, re vera eam tùm in terra existere consequitur, vt animis nostris admoueatur, antequàm suscipiatur. Ex quo sequitur, carnem sitam in cœlo, reperiri tamẽ in terra in ipso temporis articulo, quo ab animis nostris sumitur, & tùm pluribus in locis inueniri, neque per ascensionem impediri: aut non verè carnem Domini intra animos nostros recipi, sed tantùm imaginatione fidei & cõtemplatione, quæ nihil nisi meram gratiam intra animos nostros reportet. Cùm hoc argumento premuntur Caluinistæ, fugiunt ad fidem, & operationem spiritus, ac prædicant carnem illam verè percipi per fidem, & virtute spiritus. Sed non quæritur, inquam, quo instrumento & quonam modo fiat approximatio & manducatio, sed an ipsa caro verè animis nostris admoueatur, vt intra sumatur, vel non. Postea de modo & virtute, per quam caro nobis degentibus in terra illabatur, alia nascitur quæstio. Postremò tantùm abest, vt ascensio contra Eucharistiam nobis scrupulum iniiciat, quòd ex illa sumus edocti à Christo, omnes perplexitates & anxietates, quas contra Eucharistiam ratio naturalis, aut corporum proprietas parit, superare atque expedire: Nam ex omnipotentia per ipsam ostensa in Christo ratio præsentiæ in Eucharistia, & sumendi carnem Christi innotuit. Multi cum Capernaïtis offensi discipuli de facta à Domino „ promissione corporis sui in cibum obmurmurabant: Durus est hic sermo, & quis „ potest eum audire? Quibus Dominus respondit, Hoc vos scandalisat. Si ergo vide„ ritis filium hominis ascendentem vbi erat prius? Spiritus est qui viuificat, caro non „ prodest quicquam. Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Admiramini (quasi diceret) & obstrepitis, quia pollicear vobis carnem meam edẽdam, cùm à tali esu natura abhorreat: tùm vobis multò maior suborietur admiratio, cùm videritis corpus integrum ascendere, & tamen in esum tradi. Tùm experiemini rem geri non modo carnali & corporali, nec corpus meum metiendum ex proprietatibus naturalibus aliorum corporum, quæ nihil aliud quàm caro sunt & corruptio, vt vna ex ipsis portiuncula ablata & consumpta, ipsa remanere nequeant integra & inconsumpta. At intelligetis ex mea in cœlum receptione, corpus meum aliis viribus præditum, virtute spiritali & supernaturali ditatum, vt supernaturali & spiritali modo, re vera tamen existere possit in Eucharistia & comedi, nihilominus non consumi, quia spiritus & vita in ipso plenissimè habitat, vt perduret integrum & inconsumptum. Ad eum finem Christum meminisse ascensionis suæ testantur Athanasius, Augustinus, & Cyrillus Alexandrinus. Quomodo verò ex ascensione comprobetur potiùs quàm infirmetur tale miraculum, pensitandum est & considerandum, quid comprehendat Christi ascensio. Aliquando in scriptura tribuitur filio Dei, etiam quoad diuinitatem, sicuti & descensio: non quòd à cœlo recesserit vnquam, vnde descendisse asseritur, sed quia nobis sub naturæ humanæ integumento apparuit. Sic hinc ascendisse dici potest, cùm humanitatem in cœlum sustulit: non

Ascensio tam facit cõtra aduersarios quì contra nos, si quid reale de corpore Christi credunt à se percipi.

Ex ascensione potiùs confirmatur fides de Eucharistia, quàm debilitetur.

quod à nobis ſecundum diuinam quæ vbique eſt, tùm receſſerit, ſed quia eius humanitate, in qua cernebatur, in cœlum ſublata, præſentia illius diuinitatis latet apud nos, nec poteſt conſpici. Quo ſenſu Auguſtinus interpretatur, Vado vobis parare locum. Si benè (inquit) ô Chriſte, te intelligo, nec vnde vadis, nec vnde venis recedis. Vadis latendo, venis apparendo: ſed niſi maneas regendo, & nos proficiamus benè viuendo, quomodo ſeparabitur locus? Ita propter varios effectus Deus ipſe dicitur aſcendere, & deſcendere. Communiter autem aſcenſio Chriſti ſumitur, quatenus humanitati eius competit: quam ne putemus cum Brentianis tantùm ſignificare diſparitionem corporalem ad maieſtatis oſtenſionem, ſicut Chriſtus ipſe in Emaus factus eſt inconſpicuus, Euangeliſtæ aſcenſionem ita deſcribunt: Eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Cúmque intuerétur in cœlum eunte ipſo, ecce duo viri ſteterunt iuxta ipſos, qui & dixerunt, Viri Galilæi, quid ſtatis aſpiciētes in cœlum? Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. Idem Lucas Euangelium ſuum ita finit: Receſſit ab eis, & ferebatur in cœlum. Retinenda ergo verba iſta ſimplici & propria ſignificatione, quòd ſicut Chriſtus viſibili & phyſica circumſcriptione ſui corporis ante aſcenſionem in terra verſatus eſt, hoc modo & hac ratione verſetur extra cœlos, nec ante extremum iudicium ita verſaturus ſit in terra. Scriptura enim dicit, Ita veniet, ſicut vidiſtis eum euntem in cœlum. Rurſus cum Cinglianis & aliis Sacramentariis diſputatur, An aſcenſio Chriſti in cœlum nihil maius aut ſublimius contineat, quàm loci mutationem: ſicut quando auiculæ, relicta ſuperficie terræ, ſumma ſuper arbore ſidunt. Helias per turbinem leuatus eſt in cœlum, & de eius aſcenſione rectè dixit Heliſæus, Non eſt quòd quæratis eum in terra, ſiue in montibus, ſiue in vallibus, quia ſublatus eſt in cœlum. Quòd ſi nulla planè intercedit differentia inter aſcenſionem Chriſti, & aſſumptionem Heliæ, erit omninò eadem ratio, & valebit conſequentia Sacramentariorum. Verùm cùm ſcripturas habeamus in promptu, quæ Chriſti aſcenſionem aliud importare doceant, quàm ſolam corporis tranſlationem, aliud concludendum eſt ex Chriſti aſcenſu, quàm ex Heliæ raptu. Petrus in Actis, Aſcendit ad cœlos, interpretatur per illud Pſalmi, Sede à dextris meis. Inquit enim: Non Dauid aſcendit ad cœlos, ſed ipſemet ait, Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis. Quid verò ſit Sedere ad dexteram Dei, ſtatim explicat, cùm ſubiicit, Dextera Dei exaltatus eſt, Item, Dominum eum & Chriſtum fecit. Paulus diſertè ſibi proponit iſtam queſtionem exponendam. Quid (inquit) eſt quod aſcendit, niſi quod deſcendit priùs in inferiores partes terrę? Qui verò deſcendit, idem eſt qui aſcendit ſuper omnes cœlos, vt impleret omnia, & dedit quoſdam quidem Apoſtolos, &c. Item, Aſcendit in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Complectitur itaque articulus aſcenſionis tria: diſceſſionem carnalem, & viſibilem à terra: penetrationem ſupra ſummum cacumen cœli: & ſupremam gloriæ & maieſtatis acquiſitionem & poſſeſſionem, vt qui ex infirmitate crucifixus eſt, viuat ex virtute Dei: atque ex ea ſingularem de nobis Chriſti prouidentiam & poteſtatem ſingulariter conuerſandi nobiſcum ac manēdi, non obſtante corporis viſibili tranſlatione & eleuatione. Propterea aſcenſurus præfatur, Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra: ſtatímque ſubiicit ex illa poteſtate, Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Manifeſtum eſt igitur incomparabilem eſſe differentiam inter aſcenſionem Chriſti, & Heliæ aſſumptionem, non tantùm quia Chriſtus propria virtute aſcendit, ſed quòd per aſcenſionem ipſum Pater extulit in ſummam ſublimitatem, & collocauit ad dexteram virtutis ſuæ. Nunc proponatur Cinglianorum

Ioann.14. *Acto.1.* *4.Reg.2.* *Aſcenſio non ſolà ſignificat loci mutationem.* *Acto.2.* *Epheſ.4.* *Matth.vlt.*

rum argumentum illis verbis, quibus articulus aſcenſionis in ſcriptura deſcribitur. Chriſtus aſcendit in cœlũ itaquod etiam ſecundum humanam naturam exaltatus eſt in ſummam ſublimitatẽ ſupra omnes creaturas ad dexteram virtutis Dei, atque ita vt dicat, Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra: ergo licet dicat, *Hoc eſt corpus meum*, tamen quia immenſa eſt diſtantia cœli à terra, non poteſt in Cœna adeſſe. Conſiderãdum an hoc rectè conſequatur, an verò iſtud longè rectiùs inferri debeat. Chriſtus dixit, *Hoc eſt corpus meum*, & aſcẽſione ſua conſedit à dextris potentiæ Dei, ita vt ipſi collata ſit omnis poteſtas in cœlo & in terra: ergo quod dixit de Euchariſtia, declaratur ex ſua aſcenſione poſſe præſtare, quia non aſcendit ſicut Helias, per ſolam loci commutationem, ſed per poteſtatis ſiue acquiſitionem, ſiue iam acquiſitæ oſtenſionem. Ita Articulus aſcenſionis nec negat, nec tollit veram & ſubſtantialem præſentiam corporis Chriſti in Euchariſtia: ſed quia Chriſtus manifeſto verbo promiſit corpus ſuum ibi affuturum, articulus aſcenſionis confirmat Chriſtum ſuo corpori hoc poſſe donare, licet nos modum non comprehendamus. Quapropter verè ſcripſit Bucerus, Aduerſariorum argumenta omnia, maximè quę à Chriſti in cœlo præſentia ducerentur, eſſe inepta, irreligioſa, inconſequentia, impia & blaſphema: furioſa etiam addunt quidam Lutherani. Rectè verò Melantho » ad Oecolampadium concludit, Quoniam verborum Chriſti proprietas cum nullo » fidei pugnat Articulo, nulla ſatis magna cauſa eſt, cur eam deſeramus, nec vllam » firmam rationem inuenio, quæ conſcientiæ diſcedenti à verborum proprietate ſa» tisfaciat. Veteres Theologos non latuit Sacramẽtariorum de aſcenſione obiectio. Remedium adhiberi à Chriſto, Athanaſius & Cyrillus admonẽt. Auguſtinus præcedenti capite narrauit ab ipſis Neophytis illam ſolere opponi, cùm nequirẽt animo aſſequi & intelligentia, corpus idem cœlo aſſidere, & tamen in Euchariſtia tot locis diſtribui: ad cuius nodi & difficultatis diſſolutionem fidem exigit, cùm in Dei factis noſtri ingenij obtundatur acumen. Baſilius, Chryſoſtomus, atque alij prouocant in hac re ad Dei omnipotentiam, & factum hoc inter ſumma miracula nu» merant. Primus Athanaſius ſententiam dicat ex inſcripto libro, Quicunque dixerit » verbum contra filium hominis. Verba quæ locutus ſum (inquit) vobis, ſpiritus & » vita ſunt. Hic de vtroque, carne & ſpiritu, apparebat: ſed naturam quoque inuiſibi» lem credentes, diſceremus ea quæ loqueretur, non carnalia eſſe, ſed ſpiritalia. Quot » enim hominibus corpus eius ſuffeciſſet ad cibum, vt vniuerſi mundi alimonia fie» ret? Sed propterea aſcenſionis ſuæ in cœlum mentionem fecit, vt eos à corporali in» tellectu abſtraheret, ac deinde carnem ſuam, de qua locutus erat, cibum è ſuper» nis, cœleſtem & ſpiritalem alimoniam, & ab ipſo donandam intelligerent. Quæ » enim locutus ſum vobis, inquit, ſpiritus & vita ſunt. quod perinde eſt, ac ſi dice» ret, Corpus meum quod videtur, & datur pro mundo, in cibum dabitur, vt ſpirita» liter vniquique tribuatur, & fiat ſingulis tu tamen, præſeruatióque ad reſurrectio» nem vitæ æternæ. Hîc Athanaſius ſecernit carnem Chriſti ab eiuſdem ſpiritu, quòd illa cerneretur oculis, hic autem minimè. Deinde negat carnem in ſe acceptam ſufficere omnibus, vt eam omnes carnali modo per lanienam, & quandam viſcerationem manducarent. Ideò Chriſtum meminiſſe aſcenſionis ſuę, vt ab illo modo edẽdi, mentem auocarent homines, & intelligerent carnem Chriſti propriam habere conditionem, ne edatur corporali conſuetudine, ſed nouum modum acquiſiuiſſe per ſpiritum ſibi coniunctum, ex aſcenſione perſpectum & compertum, cuius virtute ipſa ſpiritalis redditur & cœleſtis, vt iam quaſi noua caro cognoſcatur è cœlo dari, quoniam à diuinitate ſibi vnita hanc accipit facultatem, vt eadem caro, quæ viſibilis tradita eſt in mortem, inuiſibilis ex ſpiritu ſibi inſito effecta, diſtribuatur

Præſentia in Euchariſtia ex aſcenſione potius infertur.

Anno. 1542. Scripta fid. Federic. 2. Saxoniæ Duci.

Patres occurrunt obiectioni aduerſariorũ de aſcenſione.

vnicuique in resurrectionis semen. Planũ est eam esse Athanasij intentionem. Nam initio distinguit carnem & spiritum, ex eo quòd illa per suam naturam oculis cernatur, sicuti ascendit, & mortem subiit, hic verò spiritus sub aspectum non cadat. Deinde ait carnem Christi istam mutuari proprietatem à suo spiritu, siue diuinitate sibi coniuncta, vt contra naturam carnis inconspicua & inconsumpta edatur, & vitam afferat: quas prærogatiuas à spiritu, inquam, sibi copulato impetrat: ita vt iam sentiatur potius spiritalis, cœlestis, ac diuina caro, quàm corporalis & naturalis, cùm tamẽ re vera caro sit, sed modum naturalem & carnalem mutauit. Itaque iuxta Athanasium Christus ex sua ascensione fidem potiùs fecit de potentia existendi in cœlo & in sacramento, quàm derogarit: si quidem modum possibilem ex spiritu & diuinitate carnis Christi per ascensionem commõstrauit. Alius locus Athanasij adiungi debet, quem adduximus in Articulo Symboli, de Christi incarnatione filij Dei ex Maria virgine: vbi affirmat à nobis comedi idem corpus, quod natum est de virgine, & sedet ad dexteram Patris.

Lib. 4. in Ioan. cap. 22.

CYRILLVS. Ex experientia multi, qui Christum sequebantur, verba ipsius nõ capientes, perturbabantur. Nam cùm audissent, Amen, Amen dico vobis, Nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: ad immanes ferarum mores vocari se à Christo arbitrabantur, incitaríque vt vellent crudas hominis carnes manducare, & sanguinem bibere, quæ vel auditu horribilia sunt. Nondum enim mysterij huius formam & dispensationem pulcherrimam cognouerant. Illud etiam adhæc cogitabant, quomodo caro huius hominis æternam nobis vitam largietur? aut quomodo ad immortalitatem adducere poterit? Quæ cùm intelligeret is, cuius oculis nuda sunt omnia atque aperta, eos alia re mirabili ad fidem impellit. Frustrà (inquit) ô vos propter verba mea conturbamini. Quòd si credere non vultis vitam à meo corpore dari, quid facietis, quando me volare in cœlum conspicietis? Non enim ascensurum me solummodò in cœlum profiteor, ne rursus quomodo id fieri possit quæratis, sed oculis vestris etiam ita fieri cernetis. Quid igitur hoc videntes dicetis? An non erit hoc magnum dementiæ vestræ argumentum? Si enim putatis carnem meam vitam vobis afferre nõ posse, quomodo tanquam volucres in cœlum ascendet? quomodo per aëra volabit? Hoc enim similiter generi humano impossibile est. Quòd si præter naturam caro mea in cœlum conscendet, quid prohibet, ne similiter præter naturam viuificet? Nam qui terrestre hoc corpus cœleste confecit, is etiam viuificum reddidit, quamuis natura sua corruptibile fuerit.

ALEXANDRINA ET EPHESINA synodi, vt contra Nestorium declararent non carnem puri hominis, siue communem comedi à nobis, sed quæ esset filij Dei, ac qualitates diuinas adepta, & spiritales, commonstratas per ascensionem, ante omnia præfantur: Annuntiantes sicut secundum carnem mortem vnigeniti filij Dei, & resurrectionem eius, & in cœlos ascensionem, pariter confitentes incruentam celebramus in Ecclesiis seruitutem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur, participes sancti corporis & pretiosi sanguinis Christi, omnium nostrum redemptoris effecti, non vt communem carnem percipientes, quod absit, sed vt viuificatricem, & verbi ipsius propriam factam. Cyrillus sanè huic Synodo præfuit, & cur ab ipso ascensionis fiat mentio, par est ex illius superiori textu addiscere.

In Epist. Alex. & Ephesin. Synod. ad Nest.

Ambros. in Psal. 38.

AMBROSIVS multis disputat, eundem Christum se offerre in cœlis apud Patrem, & in terris per sacerdotem, sed ibi sine velamine & imagine atque vmbra, sed aperta facie: hìc verò sine vmbra, sed non sine imagine & integumento. In ea sententia

tentia connumerari debent omnes, quos in secunda Repetitione produximus, qui Christum in Eucharistia adesse præsentem asseuerant, vti est in cœlo, sed illic tectum quadam imagine, hîc verò aperta facie.

EX AVGVSTINO in quinta Repetitione citabimus Christum totum à nobis manducari ratione sacramenti, quod diuiditur per partes, non tamen in se diuidi & imminui: & interea totum manere in cœlo, & totum per manducationem esse in corde nostro, Alibi tradit à Christo solui ex ascensione quæstionem, Quî fie" ri potest vt edatur, nec consumatur: comedatur, & in cœlo ascenderit. Quid ergo " (inquit) si videritis hominem ascendentem vbi erat prius? Certè qui integer ascen" dere potuit, consumi non potuit. Ergo & de corpore, & de sanguine suo dedit " nobis salubrem refectionem, & tam magnam breuiter soluit de sua integritate " quæstionem. *Aug. Serm. 2. de verb. Apostoli.*

" BASILIVS. Attende, Domine Iesu Christe Deus noster, de sancto habitaculo " tuo, & de throno gloriæ regni tui, & veni ad sanctificandos nos, qui suprà cum Pa" tre sedes, & hîc inuisibiliter versaris, & dignare potenti manu tua impartiri nobis " impollutum corpus tuum & pretiosum sanguinem, & per nos toti populo. *In Liturgia.*

" CHRYSOSTOMVS. O miraculum! ô Dei benignitatem! Qui cum Patre sursum " sedet, in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac ipse tradit " volentibus ipsum excipere atque complecti. Fit autem nullis præstigiis, sed apertis " ac circumspicientibus circumstantium omnium oculis. *Hom. 3. de sacerdot.*

" Cùm mors accepisset corpus Christi, quod continere nõ poterat, rursus euomuit, " & radios ad ipsum supernum thronum emisit. Illuc namque ipsum extulit, quod " nobis etiam exhibuit, & vt teneremus, & vt manducaremus, quod maximum di" lectionis signum est. *Hom. 24. 1. ad Corinth.*

" Recolite, quia illius corpus est & sanguis, qui supra cœlos residet, qui ab Angelis " suppliciter adoratur: Illius, inquam, qui proximè assidet immortali Dei potentiæ. " Huius delibamus sanguinem, & proprium corpus nobis sumendum tradidit. *Hom. 3. ad Ephes.*

" Helias Melotem discipulo reliquit: filius autem Dei ascendens, nobis suam car" nem dimisit. Sed Helias quidem exutus: Christus autem & eam nobis reliquit, & " ipsam habens ascendit. *Hom. 2. ad popul. Antioch.*

" Te mihimet vniui & copulaui Manduca me, dixi, bibe me: & te sursum habeo, " & deorsum tibi connector. Non satis est tibi, quod tui primitias sursum habeo? " Hoc non tuum satiat desiderium. Et deorsum rursus descendi, nec simpliciter ti" bi commisceor, sed connector, manducor, paulatim attenuor, vt magna fiat tem" peries, commixtio & vnio. Nam quæ vniuntur, in propriis manent terminis: ego " verò tecum contexor. Nolo deinceps quicquam esse interualli. Vnum vtraque " esse volo. *Hom. 55. ad pop. Antioch. & 15. in 1. ad Corinth.*

" Quotquot huius corporis participes efficimur, quotquot sanguinem degusta" mus, cogitemus quòd illum sursum sedentẽ, qui ab Angelis adoratur, degustemus. *Hom. 61. ad pop. Antioch.*

" Helias vestem ouillam dimisit discipulo, filius verò hominis ascendens, suam ip" sius carnem nobis reliquit. Certè non ait, vt ementitur Petrus Martyr, virtutem Heliæ in terra relictam esse, sed vestem, qua exutus fuit, non autem virtute: Christum verò eam nobis reliquisse rem, quam exportarit, eámque exprimit esse corpus quod cœlo intulit.

" LEO Pontifex. Aliter in Ecclesia Dei, quæ corpus est Christi, nec rata sunt sa" cerdotia, nec vera sacrificia, nisi in nostræ proprietate naturæ verus nos Pontifex " reconciliet, & verus immaculati Agni sanguis emundet. Qui licet in Patris dextera " sit consistens, in eadem tamen carne, quam sumpsit ex virgine, sacramentum pro- *Epist. 40. ca. 1.*

pitiationis exequitur, dicente Apoſtolo, Chriſtus Ieſus, qui mortuus eſt, imò & qui reſurrexit, qui eſt in dextra Dei, qui interpellat pro nobis.

De Cœna Domini.

BERNARDVS. Sed vnde hoc nobis piiſſime Domine, vt nos vermiculi reptantes ſuper faciem vniuerſæ terræ, te præſentem habere mereamur præ manibus, præ oculis, qui totus & integer ſedes ad dexteram Patris, qui etiam vnius horæ momento, ab ortu ſolis vſque ad occaſum, ab Aquilone vſque ad Auſtrum, præſtò es omnibus, vnus in multis, idem in diuerſis locis? Vnde hoc, inquam? Certè non ex debito, nec ex merito noſtro, ſed ex voluntate tua, & dulcedinis tuæ beueplacito.

DE VERITATE ASCENSIONIS, ET EMPYRAEO cœlo, in quo Chriſtus manet vſque ad iudicium: & de ſeſſione eius ad dexteram Patris.

CAP. 10.

Quæſtiones inter Brentianos & Sacramentarios circa aſcenſionem Chriſti.

RECTE Brentius nodum quæſtionis, quæ inter ipſum, Petrum Martyrem & Bullingerum vertitur, in eo conſtituit, An Chriſtus viſibili forma aſcenderit in cœlum corporaliter, in cuius ſpeciali loco habitet, de quo deſcendat ad iudicium, & an ſedeat corporaliter ad dexteram Patris. Concedit Brentius, ſpectantibus Apoſtolis elatum Chriſtum ad nubes vſque, ſed vltrà motu locali & corporeo non progreſſum ſentit: Verùm depoſita humana figura, induiſſe nouam maieſtatem, qua corpus eius effectum inuiſibile, impleret omnia pari cum diuinitate potentia, maieſtate, & omnipræſentia, ita vt Chriſtus quatenus homo, vbique aſſiſtat, vt inquantum Deus omnia occupat. Quòd verò ſcriptura meminit Aſcenſionis in cœlum, ſymbolicè interpretatur, vt illa ſignificet beatitudinis & excellen-

Opinio Brentianorum.

tiæ fruitionem, qua ab incarnatione præditus erat Chriſtus, ſed non eam in corpore exerebat: quia ſe propter noſtram redemptionem quadam diſpenſatione exinanierat, ac ſe ſuis bonis defraudarat, quæ adiit ſuo iure in Aſcenſione, defunctus redemptoris officio: celum verò, fœlicitatis illius ſtatum, non aliquem deſtinatum & particularem locum deſignet. Vt ſuis figuris & figmentis aliquid prætexere valeat, eadem poteſtate, qua Petrus Martyr atque alij Cingliani de ſacramentis condunt & ferunt leges ad eneruandam Euchariſtiam: ita Brentius ad ſuas de aſcenſione & cœlo figuras introducendas regulam componit, per quam doceat vocabula à rebus corporeis ſumpta ad ſpiritalem ſignificationem transferre, cùm de rebus ſpiritalibus agitur. Ex qua Aſcendere, & Cœlum, atque Dexteram Patris ad ſuam intelligentiam traducit, nec exemplorum quæ ad placitum rapit, deſtituitur copia. Cin-

Beza lib. quo reſpondet Brẽtij argumentis.

Cingliani de tribus Brentianos accuſant.

gliani, in quibus poëta Beza nomen profitetur ſuum, de tribus in genere Brentium accuſant, quòd liberiùs ſcripturas, quoties libet, transformet, excepta vnius Cœnæ inſtitutione, quam ad verbum nulla tranſlata ſyllaba inuiolatam ſeruet & vrgeat. Deinde, quod minimè ferendum videatur, ambigi de aſcenſione Chriſti in cœlum, quùm maximè perſpicuo ſermone declaretur eius hiſtoria, & pauciſſimis verbis Articulus conſtet, ac de eius interpretatione ante hæc tempora nunquam fuerit dubitatum. Tertiò, quòd hæc opinio exinaniat corporis Chriſti veritatem: cœlum, terram atque inferos permiſceat: totam denique Chriſtianam religionem portentoſiſſimis commentis adulteret. Iſta quidem ſunt grauiſſima crimina, atque omni animaduerſione digniſſima: ſed carere debet eo vitio, quod exprobrat, qui paratus eſt in alium dicere. Vtinam Beza poſt magiſtrum Caluinum in coniuncto Aſcenſioni Articulo, de deſcenſu Chriſti ad inferos, non in eandem omninò reprehenſionem incurreret, quam Brentianis impingit! Partium tamen neglecto ſtudio, aut odio,

odioquid sit veri inuestigemus, neque à scripturis, neque à veteri Ecclesia, ne latum quidem vnguem recedamus. De quatuor autem disserendum opinor hoc capite, De ascensione corporis Christi in cœlum: De loco ad quem sua ascensione peruenit: De Patris dextera cui assidere prædicatur: Et de visibili Christi forma permanente in cœlo. Porrò tria in scripturis nos impediunt, ne Christi ascensionem pro sola immutatione corporis in inuisibilem qualitatem diuinitatis ac fœlicitatis accipiamus: Historia ipsius Ascensionis, Reditus Christi ad iudicandos viuos & mortuos, & Sanctorum cum Christo post iudicium reditus. Conferamus in vnum quæ beati Euangelistæ Marcus & Lucas, cùm in Euangelio, tum in Actis Apostolicis de ascensione nobis credenda tradiderunt. Sunt autem ea huiusmodi. Et factum est, dum benediceret eis sublatis manibus ab illis recessit: ac videntibus illis in altum sublatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum, & ferebatur, & susceptus est in cœlum, & sedet à dextris Dei. Cúmque essent defixis in cœlum oculis, eunte illo duo viri astiterunt illis in vestibus albis, qui & dixerunt, Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet sicut vidistis eum euntem in cœlum. Scribitur à suis recessisse, & explicatur quò abierit, nimirum in cœlum. Discessio ergo talis declaratur, quæ non illusione vlla facta sit, aut disparitione potius quapiam, quàm vera abitione, vel quòd inuisibilem se reddiderit. Nam in altum, vt solent vera corpora, oculis suorum cernentibus, sursum ferri cœpit, & à nube suscipi. Ad nubes igitur elatus est Dominus noster vero suo corpore: quod adeò mutatum ac cõuersum in spiritum non est, vt nisi nubes obtexisset ipsum, mansisset adhuc visibile oculis Apostolorum suo intuitu prosequentibus. Nihil ergo hactenus commune habet cum spectris assumptum ac gloriosum Christi corpus, & cœli in quod ascendit, locus esse supra nubes iam conuincitur: quod significantiùs declaratur, cùm adiicitur, Quòd ferebatur, & susceptus sit in cœlum. Quoniam interposita nube deficiebat Apostolis, ac nobis ipsis oculorum testimonium, ne tum Brentiani euanuisse Christi corpus, & in diuinam proprietatem euasisse fingerent, misit Angelos suos Deus, qui testificarentur Christum ascendisse in cœlum vero suo corpore, quo assumptus erat ab Apostolis, & in quo viderunt illum euntem. Ne hoc corpus amplius versari in terra, & vbique putaretur, assumptum asseritur: ne tanquam spectrum haberetur ab illis recessisse, illísque videntibus sublatum & assumptum, ac profectum in cœlum, etiam semel atque iterũ repetitur. Admittit Brentius motum ascẽsionis corporalẽ ad nubes vsque, sed vltrà nõ progredi finit. At Euangelistæ, Apostoli, & Angeli ad cœlum vsque, nõ ad solas nubes eundẽ extitisse contestantur. Cur ergo cùm in eadẽ clausula vna progressio corporis Christi perducitur ad nubes & ad cœlum, Ascẽsionis dictionem in eodem sensu accipi oportere negabunt Brentiani, cùm vna planè & eadem referatur fuisse actio, quæ eisdem verbis (vt eodem modo accidit) describitur, cùm assumptũ ab Apostolis, & assumptum in cœlum, indifferenti modo ab Angelis renũtiatur? Porrò descẽsus ad iudicium ascensioni patrocinatur euidentissime, & ad cœlum Christi & Sãctorum reditus. Vnde enim secundũ scripturas visibilis Saluator Christus expectatur? Vnde descẽsurus promittitur, vt videãt omnes illũ, in quẽ compũxerunt? Vtique de cœlo, ex quo in nubes primùm delabetur, & ex nubibus à nobis cõspicietur. Scriptura nõ obscurè loquitur: Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodũ vidistis eum euntẽ in cœlũ. Quoniã ipse Dominus in iussu & in voce Archãgeli, & in tuba Dei descẽdet de cœlo, & mortui resurgẽt primi. Deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cũ illis in nubibus obuiã Christo in aëra,

Quatuor inquirenda circa ascensionem.

Ascensio in cœlum, non significat propriè immutationẽ corporis in formã inuisibilẽ.

Marc. vlt. Luc. vlt. & Acto. 1.

Christus vero suo corpore visibili, nõ ad solas nubes ascẽdit, sed in ipsum cœlum.

1. Thessal. 4. 2. Thessal. 1.

& sic cum Domino erimus. Si iustum apud Deum retribuere vobis requiem nobiscum in reuelatione Domini Iesu de cœlo cum Angelis virtutis eius. Tunc parebit signum filij hominis in cœlo, & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis veniētem in nubibus cœli, cum virtute multa & maiestate. Ambigitur vnde visibilis prodibit Dominus: respondet scriptura, E cœlo, quod nubibus sit altius. Visibilis igitur eò ascenderat. Quòd si Ascendere in cœlum, pro In maiestatem euehi, atque vsum fructum beatitudinis adipisci collocatur: etiam Descendere de cœlo, pro iterum exinaniri, & ad tempus sua potestate & beatitudine priuari dicetur. Tanquam enim opposita, Angeli ipsi ascendere in cœlum, & descendere statuerunt. Quid si per scripturas descensus ad iudicium visibilis & conspicuus, ac certo loco circumscriptus non officit Christi maiestati, gloriæ & fœlicitati: cur ascensus visibilis, & habitatio localis in cœlo, secum non feret easdem illas dotes & eminētias in corpore Christi naturali videri, ita vt nihil opus sit ad illorum bonorum complemētum, corpus in diuinitatem, vbiquitatem, aut aliud figmentū mutari, cùm illa possidere possit in forma corporis conspicua, siue sit in cœlo, siue in terra? Certè vno loco continebitur Christus, cùm descēderit omniū oculis obiectus ad iudiciū: & tamē insignibus omnibus maiestatis, quæ potest sustinere, exornabitur. Cùm venerit (ait scriptura) filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli eius cum eo, sedebit super sedem maiestatis suæ. Videbitis amodò filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli. Quapropter ad possessionem maiestatis, & sessionem à dextris Dei, quantam Christo tribuunt scripturæ, nihil necesse est ipsum toto modo diffundere, aut inuisibilem reddere, siue in cœlo, siue in terra locetur. Præterea cùm ex hoc mundo corpora Sanctorum euolabunt obuiam Domino, vt cum ipso vitam degāt sempiternam, quò tùm trāsportabuntur, & ascendent? An immutabuntur in eam subtilitatem & tenuitatē, siue etiam in spiritum, vt vbique cum Domino maneāt, quoniam Dominus iuxta Brētianos implet omnia, qui postquā ascēderit, promittit omnes suos attracturū ad se, vt vbi sit, illic sit, & minister eius? Ne quidem istud auersatur Brentius, quamuis detrectet planissimè cōfiteri, sed tergiuersetur, Sanctos fore vbi Pater adfuerit, & vicissim Pater vbi Sancti. De quo ipsum insectatur Beza, quasi nouos Deos quotidiè fabricet, cùm non ex alia ratione Christum Deum agnoscat, quàm ex vbiquitatis omnipotentia, quàm sanctis ipsis iam communem reddat. Adhæc si ascensus & descensus, Christi ac Sanctorum qualitatem denotat, & non motum atque locum: igitur corporis & Sanctorum nullus locus erit post hanc vitam, nulla dextra, nulla sinistra, nulla superior, nulla inferior pars, nec erit solus Deus omnia in omnibus, sed Christus, & quicunque Sanctus. Facit Brentius, quod omnibus hæreticis est vsitatissimum: emendicat extra rem voculas è scriptura, è quibus deprauet & peruertat clarissima dogmata. Deus (inquit) ad Sodomitarum causam cognoscendam, & ad promulgandam legem fertur in Sina descēdisse. De Christo quoque scribitur, Nemo ascendit in cœlum, nisi filius hominis qui descendit de cœlo. Vbi vocabula descensus & ascensus non ad corporales transitiones pertinent, sed ad actiones spiritales accommodātur. Ideò causatur nihil se aduersum scripturas committere, si talē sensum in Christi ascensione exigat. Peccat in eo, quòd verba motū significantia, quæ nemo dubitat spiritaliter explicari oportere, cùm diuinitati attribuūtur, in eodem sensu retineat, cùm de humanitate corporea enuntiantur, cui corporaliter & propriè cōueniunt. Peccat in eo, quòd ascēdere & descēdere putet per translationē de diuinitate affirmari, cū nō de ipsa propriè, sed de figura corporea, in qua apparebat Deus hominibus, dicātur. Peccat etiam in eo, quòd descēsum existimet tribui à

Matth. 24.

Matt. 25. et 26.

Brentius more hæreticorū in hac quæstione segerit.

Genes. 13. & Exod. 19. Ioā. 3.

Ioanne Euangelista naturæ diuinæ filij Dei, cùm minimè ad naturam referatur, sed ad personam, quæ se demisit, & descendit per incarnationem & assumptam carnem, vt habitaret in nobis, corporaliter ad nos descenderet, & per illam etiam corporaliter in cœlum rediret. Qua de re videat, qui volet, longam Petri martyris & Bezæ disputationem. De quatuor capitibus propositis, secundum quæstionis caput de cœlo, quo receptus est Christus, percontatur, quodnam, & quale sit. Brentiani non regionem aliquam, aut sedem, per ipsum intelligunt, sed aliquando Deum ipsum, aliquando eius omnipotentiam, gloriam, & fœlicitatem, ad quam Christus sua ascensione peruenit. Nos scripturis innixi, locum certum & destinatum esse credimus, vbi Christus, Angeli, atque alij Sancti habitent, summo bono collocupletati. Iam demonstrauimus ex ascensionis contextu, cœlum esse locum nubibus ipsis superiorem, ad quem superatis nubibus Christi corpus properabat. Neque sanè defendi aut excusari potest vllo modo significatio, quam Brentius comminiscitur. Quid enim? An cùm intuerentur Apostoli in cœlum, quò tendebat Christus, intuebantur in ipsam beatitudinem, aut Deum, & non ad locum sursum versus? An ex beatitudine descendet Christus, vt ea relicta mundum iudicet? An cùm ipse superior cœlis factus declaratur, tãquam omni fœlicitate etiam sua atque diuina beatior commendatur? Quid est (inquit Apostolus) quod ascendit, nisi quia & descendit in inferiores partes terræ? Vbi antitheta connectit ascensum & descensum, cœlũ & terram: quæ vt metaphoricè exponi nequit, ita nec cœlum, quod Christus conscendit. Cùm precamur, Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra: an metaphoricè de cœlo & terra somniamus? Vidit Stephanus cœlos apertos, & Iesum stantem à dextris Dei: an cœli nomine gloriam Christi commemorari arbitrabimur, & non verè cœlos, in quos solemus oculos conuertere, qui sunt aperti, vt corpore Stephanus in ipsis situm Christum perspiceret? Ex isto Brentij vbiquario & fortunato cœno, quod vbique vult à Deo, Christo, Angelis, atque beatis circumferri, tanquam ex cœlo, putidæ multæ exundant absurditates de inferis, damnatis, atque aliis rebus, quas ita Brentius commiscet, quasi promiscuè omnia sint plena Deo, Christo, Angelis, beatis, cœlo, inferno, damnatis, fœlicitate, miseria, atque omnia breuiter in chaos antiquum redeant ad vnius Brentij nutum & figmentum. Nos sequamur scripturas, in quibus cœli nomen legimus imprimis varium & ambiguum. Nam cœlum non solùm aërem & æthera, sed totam illam machinam, quæ supra nos, complectitur, quod licet appellare cœlum visibile, seu materiatũ, seu aspectabile. Scriptura enim non discernit orbes, more Astrologorũ, sed pulcherrimã illam machinã, quæ supra nos est, vnà cum aëre, in quo impressiones fiũt, cœlũ plerumque nominat. Atque hoc corporeũ cœlum perìturũ, atque immutatum iri patet ex Esaia, Matthæo, Luca, & Petro. Secũdò per metaphoram Ecclesia, cœli nomine vocatur, in quo Christus sol iustitiæ lucet. Ecclesia tanquam luna radiis sapientiæ & iustitiæ per Christum illustratur: in quo fulgentes stellæ piorum splendent. Hinc Ecclesia, regnum cœlorum nuncupatur. Tertiò cœlum spiritale, inuisibile, æternum, atque expers omnis mutationis, est sublimis & arcanus thronus Dei inhabitãtis lucẽ inaccessibilẽ, & beata sedes Angelorum & hominũ, Paradysus spiritalis, & domus æternæ fœlicitatis. Vt autem quò transcenderit Christus, ordine inuestigemus, non collocari debet corpus eius in aëre: quoniam nubes ipsius pedibus subiecta, spectantium oculis eum ascendentẽ eripuit: ex quo perspicuũ est, non in altũ, nec in nubes duntaxat, sed in superiores partes transiisse. In aëre verò, vel sphæris illis cœlestibus, altera videlicet materiali cœli parte, non subsistit. Fuerunt enim olim Manichæi, Seleuciani, & Hermiani

Quid cœlũ significet, quò Christus ascendit.

Ephes. 4.

De veritate cœlorum.

damnati, qui à Christo depositum corpus opinarentur in sole: quoniam inuenirent, In sole posuit tabernaculum suum. Sed authore Apostolo supra omnes cœlos ascendit. Nam postulat natura, & ipsa ratio, omnia corpora suis gradibus ex dignitate disponi, & ob eam causam meritò corpus Christi prætergredi debuit omnia corpora cœlestia, cùm longè ipsa antecellat, & mutationi atque corruptioni seruiant, & sint subiecta, à quibus corpus Christi liberum extra ipsa collocari decuit. De regionibus sanè illis, atque orbibus Dauid cecinit, Opus manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, & anni tui non deficient. Quòd si peribunt, mutabiles certè sunt, & corruptibiles. Ne quis tamen intelligeret de annihilatione, addit quomodo perituri sint, & ait, Ceu vestimentum mutabis eos, & mutabuntur. Vnde alij scripturarum loci, innouationis repurgationísque cœlorum meminerunt. Quapropter scriptura ipsa apparet consultò Christum singularibus ascensionis titulis, quasi quibusdam scalis, ad arcem cœli deducere, donec ipsum constituat ad dexteram Patris, ne qua resideat suspicio, an inter creaturas corporales alicubi delitescat. Initiò primos ascensionis gradus à terra ad nubes enumerat: inde Christum profectum in cœlum addit, atque ingressum, non in manufacta tabernacula, sed in ipsum cœlum. Progressum adiungit, cùm penetrasse cœlos ait: & ne cacumini insidere, aut hærere putetur, ascendisse supra omnes cœlos, imò superiorem cœlis effectum, vsque ad Patris dexteram peruenisse enarrat. Non potuit sane scriptura accuratius ascensionem Christi oculis subiicere, & locum vbi quærendus sit, naturali præsentia delineare. Itaque extra mundum corporeum, & cœlorum ambitum & situm, corpus Christi habitat vsque ad tempora restitutionis omnium. Hîc verò quæritur, quodnam cœlum, & quisnam locus extra mundum cogitari possit, quo capiantur Christi & Sanctorum corpora. Hîc Brentiani & Cingliani congrediuntur asperiùs. Modò Brentius fatetur ingenuè cœlum illud id esse, quod nescire possumus, ac se solùm posse dicere quid non sit: Modò agnoscit in scriptura multam esse cœlorum mentionem, & varia eorum genera: sed negat se reperisse fictitium illud siue Mahumeticum, vt vocat, siue Talmudicum Empyreum, quod ideò existimat se perspicuè confutasse, quia de ipso nullum verbum Moses in mundi structura faciat. Cingliani contrà & corporeum statuunt, & circumscriptum, & quibusdam quasi loculis siue mansionibus corporeis affabrè distinctum, vt in domo Patris multæ mansiones inueniantur. Spiritale quidem, immutabile, inuisibile dicunt, ita tamen vt corporis limites ac fines retineat, ne corpus Christi sine loco corporeo deprehendatur. Antea tamen recitauimus Caluinum non semel eam opinionem damnasse per scripturas. Nos intra eas & primorum Christianorum fidem de rebus istis abstrusissimis contineamur. Est autem de ipso cœlo triplex quæstio: An sit, Quid sit, & Quale sit. Errat Brentius, cùm ex eo quod ignoretur, quale sit, esse omninò non credit: & dùm vetat indagari, an sit, cum interea, de spiritalitate eius & vbiquitate sine scripturarum & Patrum authoritate ad placitum definiat. Errant Cingliani, cùm ex eo quod à scripturis esse innuitur, quicquid ipsorum causæ seruit, de illius qualitate & proprietate sine scripturis & Patribus decernunt. Etsi Moses neque Angelos, neque alia supra cœlos aspectabilia, siue condita, siue existentia attigerit, ista tamen sine summa impietate nemo negauerit. Esse aliquid extra cœlos aspectabiles, quod etiam cœlum nuncupetur à literis sacris, Ascensio Christi conuincit, quæ astruit ipsum ascendisse super omnes cœlos aspectabiles, ad quos attollebatur è terra. Ideò si trásiliit omnes istos cœlos, necesse est vt aliquid extra ipsos existat. Esse itaque, & vbi sit,

Christus ascendit supra omnes cœlos & omnia corpora.

Psal. 101.

Ephes. 4. & ad Hebr.

De cœlo Empyreo.

ſit, indè cognoſcitur. Eò raptus fuit Paulus, vt audiret arcana verba, quæ non licet homini loqui. Ea ſedes ac regio Angelorum eſt, qui non volutantur cum ipſis orbibus: nec corpus etiam Chriſti in ipſis orbibus manere credibile eſt, vt cum ipſis rapiatur & verſetur. Certè Dauid Angelos altiori loco & illuſtriori, quàm ſint cœli, diſponit. Iſtud cœlum cœli Deo deſtinatur, qui mortalibus hominibus terram commiſerit: ibi ſedem ac thronum fixit: ibi ſe videndum proponit, & radios ſui ſplendoris exerit: ibi merces noſtra copioſa reponitur. Quoniam verò cœlum iſtud ab iſtius Vniuerſitatis rerum machina, tum excellentia inenarrabili, tum ſitu inexplicabili ſeiungitur, quoniam neque oculus vidit, neque auris audiuit, quæ ſuis ibi præparauit Deus: quoniam audiuntur illic arcana verba, quæ non licet homini loqui, ſcriptura cùm de ipſo concionatur, ex rebus corporalibus voces & deſcriptiones mutuatur, quemadmodum in Ioannis Apocalypſi legitur: cuius enarratio cum antiquis Philoſophis, qui multa audierunt à primis illis Patriarchis de diuinis rebus myſteria, plurimùm conuenit, ſicuti copioſè Auguſtinus Eugubinus de perenni Philoſophia recitat. Ei locos, manſiones, deambulachra, domos, etiam terram viuentium, atque alia ex hoc mundo deputat. Eſſe quidem, atque vbi ſit, nemo Chriſtianus vnquam dubitauit: ſed quale ſit illud cœlum, omnes ſuam profitentur ignorantiam. Quid verò ſit, ſecundum ſcripturas, & creaturarum ordinem atque contemplationem, probabilius reſpondetur, non ſtatuendum eſſe aliquod corpus, aut aliquem locum corporeum, aut aliquid denique creatum, ſed lucem increatam, à diuinitate emicantem, beatitudinis noſtræ & gloriæ fontem: breuiter id eſſe, quod erat vbique, antequàm mundus corporeus eſſet conditus. Nihil enim ibi cogitari debet mundanum, aut creatum, cùm creatio à mundi cœperit origine: ſed quemadmodum mundus ſua exiſtentia effecit ſibi locum proprium, cùm non ante eſſet corpus aut locus, quo ambiretur: ita nec vltra mundum fuerit neceſſe fingere eſſe aliquod corpus, aut loci planitiem aliquam creatam, in quam recipiantur Angeli & beata corpora. Sed vt de mundo diximus, ita exiſtimari debet Angelos, quamprimùm extiterunt, ex Dei nutu ipſa ſua exiſtentia definiſſe ſibi locum, & corpora, quamprimùm ſupra mundum peruenerunt, ſua præſentia etiam circumſcribere ſibi locum intra Dei lucem & gloriam, ad cuius fruitionem admittuntur: & propter huiuſmodi creaturas, quæ eò proucuntur, ac Dei peculiarem manifeſtationem, cœlum & locus cognominatur, quamuis per ſe & abſolutè res illa conſiderata, neque corpus, neque locus creatus exiſtat, ſed lux diuina puriſſima & ſimpliciſſima, extra mundum illuceſcens. Quoniam itaque Deus à ſcripturis & antiquiſſimis Philoſophis, qui à primis Patriarchis & Prophetis didicerunt, fertur habitare lucem inacceſſibilem, ſiue in igne ac ſplendore degere, quod à vetuſtiſſimis Græcis ἐν πυρὶ ναίειν pronuntiatur: ideò ad Dei habitaculum, quo pij veherentur, exprimendum, nomen effinxerunt Empyreum, id eſt, igneum atque lucidum: quæ appellatio à Beda introducta putatur, & Strabone, cùm tamen ea Auguſtinus vtatur, & citat ex Porphyrio hac clauſula: Diſcernit à dæmonibus Angelos, aëra eſſe loca dæmonum, ætherea vel empyrea differens eſſe Angelorum. Eiuſdem ſignificationis vocarunt antiqui Græci Olympum, quaſi ὁλολαμπῆ, totum lucidũ, & inſigni fulgore colluſtratum. Nouerant quidem, ſicuti etiam declarant, Deum vbique præſentiſſimum: ſed ſupra mundum ſuam præſentiam ſingulariter demonſtrare ſentiunt. Ariſtoteles aliter quàm Chriſtiani, cœlo tres ſignificatus aſſignat: quorum vnum dicatur, ἐν ᾧ τε θεῖον πᾶν ἱδρῦσθαί φαμεν, id eſt vno modo cœlum vocatur, in quo totam dicimus incolere diuinitatem. Alterum cœlum cõ-

2. Cor. 12.

Apocalyp. 22.

Vnde cœlum Empyreũ fuerit nominatũ.

Aug. lib. 10. de ciuitat. cap. 9.

memorat, quicquid extremi & infimi mundi regionibus ſubiacet, in quo relucent ſol, luna, atque alia aſtra. Tertium cœlum appellat vniuerſum ipſum, quod vltimis mũdi finibus & limitibus cingitur & clauditur. Extra cœlũ (inquit) oſtenſum puto « neque eſſe, neque eſſe poſſe corpus. Liquet igitur quòd neque locus, neque vacuũ, « neque tẽpus eſt extra. Ideò neque in loco ſunt quæ ibi exiſtunt, neque tempus ea « facit ſeneſcere: neque eſt vlla imitatio eorum, quæ ſupra extremam vertiginem « conſiſtunt, ſed inuiolabilia perdurant, & optimam agunt ac fortunatiſſimam vitam « in ſempiternum. Deus in ſupremo cœlo habitat, qui & Olympus dicitur, quaſi ὁλολαμπὴς, totus fulgidus, & omnibus tenebris & incompoſito motu ſepoſitus, cuiuſmodi æſtimantur apud nos tempeſtates, venti, & turbines. quod proditur (inquit) « etiam ab Homero. Non iſta aſſerimus, quaſi fidem ac religionem de cœlo, & fœlicitate, ab Ariſtotele aut à Poëtis petamus. Sed cùm ipſe Ariſtoteles, Plato, atque alij omnes Philoſophi, non ex ſuo ſenſu profiteantur expreſſè ſe talia docere, ſed ab antiquiſſimis viris, vt loquuntur, accepta tradere, & cùm eadem valde cum ſcripturis & cum Chriſti aſcenſione congruant: cur nouas commentabimur de vbiquario cœlo fictiones & nugas, ne videamur vllatenus cum Philoſophis conuenire? Lapſus eſt Ariſtoteles, cùm corpora in cœlo non poſſe ſubſiſtere cenſuit, quia diuinas illas ſedes ad rationis calculum contra maiores ſuos reuocare voluit. Non ſum neſcius à Talmudicis & Rabbinis Hebræis, à Chriſtianis quoque nonnullis Græcis & Latinis, de cœlo Empyreo ſermonem haberi, tanquam de vero cœlo creato, & loco ampliſſimo. Nolim ego reſiſtere obſtinatiùs multorum ſcriptorum & Theologorum opinionibus, præſertim cùm nihil veritati commodet vel incommodet, ſi cœlum illud cenſeatur creatum, vel etiam corpus habeatur, vel non. Suo quiſque vtatur arbitrio, non impedio. Sequatur quiſque in vtramque partem quos volet authores, cùm non deſint. Scio Hebræos inter tria cœlorum genera à Deo fabricata, Angelicum primum ponere: alterum, luminarium & orbium: tertium verò aëreum. Scio placere nonnullis Chriſtianis ad primum illud Angelicum cœlum ſiue paradyſum, Apoſtolum raptum, quod aſcendendo rectè tertium vocarit. Scio veteres nonnullos Theologos de iſto cœlo ſolitos eloqui, vt de creato loco. Sed ſi cui arriſerit illa, quæ mihi magis probatur, de iſto cœlo ſententia, facilè permittet bonis illis & piis viris cum ſcriptura, ad excitandos homines & præparãdos de iſtis rebus ſpiritalibus ἀνθρωποπαθῶς loqui, & ad captum hominum pueriliter de myſteriis arduis & reconditis garrire, & tantum non ineptire, dummodo quando ad verum ventum eſt, & diſquiritur de religionis ſynceritate, tropi & figuræ ſcripturarum & Doctorum ab ipſiſmet enucleantur, non tãquam ſimpliciter & propriè dicta vrgeantur & exquirantur. Qui defendunt quid creatum eſſe, toti inſiſtunt in eo, quòd oporteat vel Deum eſſe, vel creatum. Sed facilè reſpondetur, quòd ſicut ante creationem nihil prorſus erat præter Deum increatum, & oportuerit creaturas primas ibi, vbi erat ſolus Deus, & non aliud recipi: ita nihil abſurdius eſſe, ſi dicamus non ſolas ipſas primas creaturas, ſed beatorum corpora, ac denique totam mundi machinam, nulla alia interpoſita creatura, ibi vbi erat ſolus Deus, recipi: alioqui ſi creatura nõ poteſt exiſtere niſi in alia creatura, ibitur in infinitum. Quòd ſi neceſſe eſt aliquam creaturam, ibi vbi ſolus Deus erat, contineri & ſuſtineri, cur non & Chriſti corpus, creatura omnium excellentiſſima, & Angelos, & alios ſpiritus, ac corpora beatorum ibi, vbi ſolus Deus eſt, ſine alia interiacente creatura collocari credemus? Ex quo antiquiores, & minus in ſcripturis & diuinis myſteriis corrupti Hebræi, in ea verſantur opinione, vt Rabbi Eliezer in ſuis Pirke, Rabbi Moſe Maiemonis filius, nono capite partis primæ libri qui inſcribitur More Nebu-

Ariſt. lib. 1. de cœlo, cap. 9

thim, Rabbi Dauid Kimhi in Commentariis ſecretioribus in quadrigam Ezechielis, quamuis hic aliter ſentiat in Eſaiam, cap. 22. Quinetiam inter veteres Christianos, qui maiori pietate, & in ſcripturis exercitio excelluerunt, quoties veritatem cœli iſtius Empyrei examinant accuratiùs, tum mentem à rebus ſenſibilibus omninò & corporibus auocant, & in res ſpiritales incorporeas atque increatas defigunt.

„ Nemo de Baſilio litem mouerit, qui ſic cœlum Empyreum deſcribit: Erat ante „ mundi conſtitutionem quidam antiquior ſtatus, quidam mundi generatione ſu- „ perior, abſtractis illis à concretione materiæ potentiis mundo præſtantioribus pro „ decoro accommodatus, temporis etiam conditione anterior, æternus nimirùm & „ perpes, hoc eſt, nulli vnquam ſubiectus corruptioni, in quo creator & opifex crea- „ turas abſoluit. Baſilius ſanè ſtatum illum increatum ſignificat, vt in quo Deus omnes creaturas operatus ſit, non prius poſita aliqua creatura. *Hom. 1. Hexameran.*

„ HIERONYM. Numquid corporaliter omnes cœlos, & vniuerſas ſublimitates, „ & cœlorum circulos, quos Philoſophi Sphæras vocant, tranſiens atque tranſcen- „ dens, ſtetit in ſummo cœli fornice, & vt ipſo verbo vtar, apſide? An certè omnia „ corporalia contemnens atque deſpiciens, & æterna contemplans ſuper cœlos, id eſt „ ſuper inuiſibilia, ſtetiſſe credendus eſt? quod ego melius puto. Propterea purioribus illis temporibus Eccleſiæ, cùm pingebatur Paradyſus, orbes cœleſtes beatorum pedibus ſubiiciebantur, & ſine vllo cœlo extra mundum in luce & fulgore diſponebantur. Ita Euſebius narrat Conſtantinum magnum poſt mortem depictum ſuper cœleſtes orbes in æthereo cœtu requieſcentem, cùm cœli effigiem in tabella propriis coloribus expreſſiſſent. *Euſeb. lib. 4. de vita Conſtãtini, cap. 69.*

„ NANZIANZENNS ex priore expoſitione ad Cledonium: Si quis dicit car- „ nem nunc eſſe depoſitam, & Deitatem eſſe corpore nudatam, & non cum eo quod „ accepit, & eſſe, & venturam eſſe, præſentiam aduentus non viderit. Vbi enim nunc „ eſt corpus, niſi cum eo quod id aſſumpſit? Neque enim, vt nugantur Manichæi, in „ ſole eſt depoſitum, vt honoretur, propter ignominiam, vel in aërem effuſum eſt & „ diſſolutum, vt vocis natura, & odoris fluxus, & fulgoris minimè cõſiſtentis curſus. Hic author conſtituit corpus Christi cum aliis extra mundum corporum cœleſtium.

„ AVGVSTINVS. Cùm dicit Dominus, Merces veſtra copioſa eſt in cœlo, non „ puto cœlos dici ſuperiores partes viſibilis mũdi. Non enim merces noſtra, quæ in- „ concuſſa & æterna eſſe debet, in rebus volubilibus & temporalibus collocanda eſt, „ ſed in cœlis dictum puto, in ſpiritualibus firmamentis, vbi habitat ſempiterna iuſti- „ tia. In illa regione beatitudinis ſedes eſt, ac fruitionis diuinæ, animæque Sanctorum totæ perfunduntur lumine gloriæ quod ſane non eſt diuina eſſentia nec aliquid increatum ſed in quo diuina illa eſſentia proxime reluceat & cuius inſtrumẽto ſe ad creaturarum captum communicet, quo etiam corpora ſanctorum ibi degentia colluſtrantur, oculuſque corporeus, multo vero magis mens noua ac creata acie & luce perficitur vt quod eſt diuinum & Deum ipſum in eo relucẽtem intueri poſſit quia ſcriptum ſit, In lumine tuo videbimus lumen: atque ita etiam viſum in transfiguratione Christi ab Apoſtolis ſupernaturaliter omnis ferè vetus Eccleſia Christiana conſentit. *Quomodo in cælo empyreo cernatur diuina eſſentia.*

Franciſcus Turrianus in Antapologetico pro reſidentia paſtorum diſputat de lumine quod viderunt Apoſtoli relucere in Christi transfiguratione, an eſſet creatum quid, an increatum. Vt probet increatum fuiſſe, quod de Christi diuinitate in humanitatem redundaret, aut in ea pelluceret, & quod extra mundum oculis corporeis videbitur, cùm aduenerit ſors Sanctorum in lumine, quo Dominus illumi-

nabit eos? quemadmodũ apud Paulum & in Apocalypsi habetur, citat Dionysium Areopagitam, Eustachium Antiochenum, Gregorium Nanzianzenum, Athanasium, Magnum Basilium, Ephrem Syrum, Basilium Seleuciæ, Anastasium Antiochenum, Chrysostomum, Euaristum Pontificem, Hieronymum, Cyrillum, Damascenum, Cosmam Hierosolymitanam, quibus addes Cæsarium Nanzianzeni fratrem: deinde Synodum Constantinopolitanum, Ioanne Palæologo & Ioanne Cãtacuseno Imperatoribus, aduersus Barlaam & Andinum Calabros, pertinaces illius increati luminis negatores habita: Postremò Catholicos authores, qui postea separatim libros eruditissimos eadem de re conscripserũt, inter quos est Ioannes Cantacusenus, Christodulus, Philoteus Constantinopolitanus, & Nicena Coniates, cæteras hæreses libris viginti sex complexus. Nissenus huiusmodi lumine circumuestitum Christum vltra cœlos conspectum à Stephano sic commemorat: Egressus naturam Stephanus, priusquàm ex corpore exiret, cernit oculis puris cœlestes ianuas patentes, & quod intra adyta sibi apparuit, ipsámque diuinam gloriam & gloriæ splendorem, non quidem characterem paternæ gloriæ, qui nullus describi potest, id est, non substantiam siue naturam diuini verbi vidit, sed splendorem eius in ea forma, quæ hominibus apparuit, ídque quantum humana natura capere poterat. Græci denique in hymnis Damasceni & Cosmæ Hierosolymitani vocant φῶς ἄκτιστον, ἀΐδιον, & ὑπερκόσμιον, siue lumen increatum, æternum, & supermundanum. Verum tot patrum testimonia recte sunt intelligenda, non quasi quod proxime & directe viderunt Stephanus & Apostoli fuerit ipsa diuina essentia vel aliquid increatum sed quod representabatur & inerat lumini quod apparebat esset Deus & lux increata quę per lumen creatum tanquam per aliquod subiectum creatum cernebatur quatenus à creatura cerni potest. Non dubito Brentianos, si fortè ista legerint, quin statim in patrocinium suæ causæ arripiant, quasi etiam in monte Thabor fuerit beatorum cœlum, & vbique sit. Profectò inficiatur nemo, quin Deus gloriam suam offerat, & cœlum suum atque tabernaculum familiaritatis suæ cum hominibus figat, vbicunque voluerit, sicut experimento semel in transfiguratione docuit: sed quæritur de facto, & de re ipsa, an Deus vbique detegat lucem illam admirabilem & gloriam, an tantùm ex præscripto legis suæ ordine supra cœlos, quemadmodum ex scripturis persuademur. Sed nec corpus Christi, cùm in monte fulguraret, illo lumine tunc vbique fuit: nunc quoque ne vbique quidem oportuerit effundi corpus illud, si gloria illa totum perfunditur. Cæterùm vt tandem finiam disputationem de cœlo Empyreo, quò Christus penetrauit, scripturis & benè cõsultis Patribus magis consentaneum credo, non esse corpus, neque quicquam conditum. Fortassè ad id alludit Paulus cùm nos habituros domicilium scribit non manufactum, sed æternum in cœlis. Manufactum enim ferè legitur apud Apostolum, pro condito simpliciter. Scio non deesse, qui cœlum initio Geneseos nominatum interpretentur de isto beatorum receptaculo, quod initio condiderit Deus vnà cum indigesta terra: quod adeò verum asseuerant, vt etiam in Symbolum, tanquam articulum fidei, relatum putent, vbi dicitur, *Credo in vnũ Deum, patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium:* quasi interpretãdæ & explanandæ eiusdẽ rei causa, post *Cœli & terræ,* fuerit subiunctũ *visibilium omniũ & inuisibiliũ:* tanquã de eadem re dicatur cœlũ & inuisibilia in ipso Symbolo, & initium Geneseos explicetur. Iunilius Africanus hanc interpretationem, tanquam ab Augustino & Hieronymo acceptam, ita probat: Creauit Deus & terram. Ipsum est cœlum superius, quod ab omni huius mundi volubilis statu secretum, diuinæ gloriæ præsentia manet semper quietum. Nam de nostro cœlo, in quo posita sunt lumi-

Nissen. Orat. d S. Stephano.

2. Cor. 5. & ad Hebr. 9.

Iunil. in Genes.

» luminaria huic ſeculo neceſſaria, in ſequentibus ſcriptura quomodo & quando factum ſit declarat. Non ergo ſuperius cœlum, quod mortalium omnium circumſpectibus eſt inacceſſibile, inane creatum eſt & vacuum, vt terra: quia nimirùm mox creatum, ſuis incolis, id eſt, beatiſſimis Angelorum agminibus eſt impletum. In eius expoſitione ſententiæ S. Hieronymus meminit & ſuperioris cœli, ita ſcribens: Antequam de cœlo corrueret Diabolus, iſta dicebat, & poſtquàm de cœlo corruit ſi adhuc in cœlo poſitus, quomodo nunc dicit, In cœlum aſcendam? Sed quia legimus, Cœlum cœli Domino, cùm eſſet in cœlo, id eſt, firmamento, in cœlum vbi eſt ſolium Domini, cupiebat aſcendere, non humilitate, ſed ſuperbia. Profectò Hieronymus hîc nobiſcum facit, non cum Iunilio. Antequàm enim bearentur Angeli, ait conſtitiſſe in firmamento, & præpoſtera cupiditate & ſuperbia conatos aſcendere ad cœlum beatitudinis, quod vtique ſolium Domini eſt, & non aliquid creatum, vbi tamen beati prouecti ſupra firmamentum, fruuntur gloria Domini. Ego quidem, vt præfatus ſum, reluctari nolim, aut contentiòſus eſſe: attamen ſemper didici nihil in Symbolo, quod breuitatis cauſa componi ſolet, bis dici, aut repeti, & probabilius iudico à Moſe tantùm mundum in ſeruitutem hominis atque vitæ humanæ conſtructum deſcribi. Noſtra ætate duo magni viri de hoc contrarias tuentur ſententias Steuchus Eugubinus, & Ambroſius Catarinus ſuis vterque commentariis in Geneſin horum poſterior priorem conatur refellere ſed potior nobis eſſe debet primorum Chriſtianorum cãdor. Quamobrem ex his & aliis, quæ à Patribus in fine huius capitis apponentur, toto cœlo errant Brentiani, cùm Chriſtum commigraſſe aliò quàm ſupra cœlos conditos & aſpectabiles ſuſpicantur, & cùm cœlum, quò ille aſcendit vbiquarium ſomniãt, ſiue cum omnibus creaturis confundunt. Viciſſim falluntur Cingliani, cùm poſtquam multa eximia de iſto cœlo conceſſerint, corpus tamen multis ſpatiis dimenſum cogitant, in quibus corpora obambulent, aut aliqua fixa ſede antea diſpoſita collocẽtur. Contra Ioannes in Apocalypſi per negationes magis delectatur ipſum definire, cùm quale ſit, nequeat comprehendi, ac multo minus explicari. Quomodo etiam corpora intra ipſum admittantur, & quo ſtatu ac ſitu ibi conſiſtant, neque inueniri, neque reſpõderi poteſt. Proinde prudenter concludit Auguſtinus: Vbi, & quomodo ſit in cœlo corpus Dominicum, curioſiſſimum & ſuperuacaneum eſt quærere: tantummodò in cœlo eſſe credendum eſt. Non enim eſt fragilitatis noſtræ cœlorum ſecreta diſcutere, ſed eſt noſtræ fidei de Dominici corporis dignitate ſublimia & honeſta ſapere.

Apocal. 22.

Aug. de fide et Symbolo. ca. 6.

De dextera Dei non leuior contentio verſatur inter Brentianos, Cinglianos, & Caluinianos. Nam Brentiani eam interpretantur pro diuina maieſtate atque omnipotentia. Ex qua colligunt corpus Chriſti vbique proſtare, quia ex ſeſſione ad dexteram Patris ſit nactus omnipotentiam. Cingliani pro beatorum ſede, & regione corporea accipiunt. Sic enim Cinglius primus ſcripſit: Ad dexteram eſt: iſthic ſeſſurum ſe dixit vſque dum arbiter omniũ futurus redeat. In vno loco eſſe oportet, quoad humanam naturam attinet. Bullingerus & Petrus Martyr nihil verentur dexteram Dei de certo loco fœlicitatis & beatitudinis exponere: vterque enim ſtatuit duplicem dexteræ Dei ſignificationem. Primùm concedunt locutione metaphorica Dexteram Dei notare ſummum apud Patrem honorem, ac in multis ſcripturæ locis pro immenſa virtute & ſuprema maieſtate accipi. Deinde verò contendunt, vbi cœli nomen coniungitur dexteræ Dei, tùm eam loci eſſe denotationem, vbi affluat æterna fœlicitas. Ac argumento huiuſmodi vtitur Bullingerus. Cùm Chriſtus Ieſus, idem ille qui reſidet ad dexteram Patris, non tãtùm ſit Deus, ſed ſi-

De dextera Patris.

mul maneat etiam homo verus, dextera Patris alia quoque significatione nobis denotare poterit locum fœlicitatis, idoneum aut commodum corpori Christi vero residenti ad dexteram Patris. Caluinus verò ita loquitur: Hic locus ostendit, si quis alius, quid significet Dei dextera: non locum scilicet aliquem, sed potestatem, quam Pater Christo contulit, vt cœli & terræ ministerium administret. Nam cùm dextera Dei cœlum & terram impleat, sequitur, regnum Christi vbique diffusum esse, atque etiam virtutem. Vnde perperàm faciũt, qui ex sessione ad dexteram Dei conantur probare Christum non nisi in cœlo esse. Cinglius, Oecolampadius, atque etiam nunc Bullingerus & Martyr, consequentia (vt putant) infallibili colligunt, Quia corpus Christi sedeat ad dexteram, non adesse Cœnæ in terris administratæ. Caluinus glorians de consensu cum Tigurinis, hanc argumentationem redarguit & exsibillat. Qua de causa rogat omitti ratiocinationem istam ex sessione ad dexteram Patris, vt futilem, & suæ causæ potiùs incommodam, quàm consentaneam. Quapropter imprimis à dexteræ Dei significatione omnis corporea proprietas ablegari debet & remoueri. Deus spiritus est: & Anthropomorphitarum hæresis execrandra, qui Deo humani corporis membra affingebant: quia legerant in scripturis eadem illi tribui, nec planissimas & manifestissimas metaphoras animaduertebant. Itaque dextera Dei ne locum quidem corporeum per se significat. Stultum est enim iuxta Basilium, Chrysostomum, Augustinum, & alios, sessionem ad dexteram Dei, de aliquo loco, aut de corporis positu intelligere. Spiritaliter verò dextera Dei, potẽtiam eius & maiestatem denotat: vt, Dextera Domini fecit virtutem, Hæc mutatio dexterę excelsi, & similia. Ducitur autem metaphora ab hominibus, quorum robur maximè in dextera manu consistit. Aliquando dextera Dei sumitur pro gloria eius ac beatitudine, aliquãdo pro gloria & maiestate. Ita enim quod vno loco scriptura vocat dexteram Patris, alibi gloriam appellat. Ita sedere ad dexterã Dei, in tribus significationibus legitur, & Christo filio Dei tribuitur. Aut enim declaratur participatio, & quædam consociatio virtutis diuinæ, aut beatitudinis, aut gloriæ, dignitatis, ac maiestatis, & à regibus huius mundi capitur metaphora, qui quos volunt sui imperij & honoris participes siue consortes reddere, adhibent ad suum latus dextrum, vt pari passu obambulent, atque latus vtrumque cingant, vt Iosephum Pharao à suo latere fecit. Sic Apostoli dexteram Dei nominarunt in Christo, pro statu opposito passioni, infirmitati & ignominiæ: vt, Qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextra Dei sedet: &, Per resurrectionem Iesu Christi, qui est in dextera Dei, deglutiens mortem, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur. Brentiani sessionem hanc explicari asserunt ex aliis scripturæ locis, quibus communicari apparet humanitati Christi omnipotentiam, maiestatem, & omnipræsentiam, atque idem valere, quod humanitatem æqualem esse diuinitati, virtute, gloria, & omnium locorum præsentia, præsertim cùm dextera sit vbique, & vbicunque sit, ei Christi humanitas assideat. Denique vnicum esse Articulum, Ascendit ad cœlos, & Sedet ad dexteram Patris: vt nihil sit aliud ascendisse Christum, quàm æqualitatem potentiæ, præsentiæ, & gloriæ cum diuinitate consecutum. Hos textus iactant, Consedit ad dexteram maiestatis: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: Supra omne nomen quod nominatur in hoc seculo & in futuro: Omnia subiecit sub pedibus eius: Erit filius hominis sedẽs à dextris virtutis Dei: Hunc Iesum resuscitauit Deus, cuius nos testes sumus: Dextera igitur Dei exaltatus: Non enim Dauid ascendit in cœlum: Dicit autem ipse, Dixit Dominus Domino meo, Sede à dextris meis: Qui est in dextera Dei deglutiens mortem, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur: Profectus in cœlum, subiectis sibi Angelis,

Cal. in cap. 1. ad Ephes.

In vlt. Admit. VVestphali.

Dextera Dei non significat locum.

Psal. 117. et 76.

Dextera Dei tres habet significationes.

Hebr. 12. 1. Pet. 3.

Hebr. 1. Matth. vlt Philip. 2. 1. Cor. 15. Matt. 26. Actor.

1. Pet. 3. Ephes. 1.

"lis, & poteſtatibus, & virtutibus: Conſtituens eum ad dexteram ſuam in cœleſtibus "ſuper omnem principatum, poteſtatem, dominationem, & omne nomen, quod no- "minatur, non ſolùm in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro, & omnia ſubiecit ſub pedi- "bus eius. Ex his conantur quatuor efficere Brentiani. Dexteram Dei imprimis pro eius omnipotentia accipiunt. Poſtea nihil aliud eſſe exiſtimant, Chriſtum ſedere ad dexteram Patris, quàm gaudere ac potiri diuina virtute ſuper omnes creaturas: quod confirmant ex aliis locis, quibus in Angelos ipſos & omnia alia defertur Chriſti imperium. Tertiò, aſcẽſionem ipſius in cœlum nihil aliud includere & importare, niſi ſeſſionem illam, atque illius ineffabilis poteſtatis adeptionem. Poſtremò inferunt, Chriſti corpus non inſidere ſupra cœlos, & deputato alicui loco, ſed diffundi cum Dei dextera & omnipotentia vbique. Iſta, niſi fallor, ſua gradatione Brentiani adnituntur corpus Chriſti inuiſibiliter per omnes creaturas, atque vbique ſpargere. Annuimus ad dexteræ enarrationem, modò non intra virtutis ſignificationem contineatur, ſed ad gloriam & beatitudinem extendatur. Annuimus ſeſſionem ad Chriſtum quatenus hominem pertinere, & inferre Chriſtum hominem parem & æqualem Deo, ex dicto, Sede à dextris meis: & ideò ſapienter ratiocinari Apoſtolos Petrum & Paulum, ad probandum Chriſtum Dauide atque Angelis ſuperiorem, illorúmque verè eſſe Dominum, quia nuſquam alicui Angelorum aut Dauidi dictum fuerit, Sede à dextris meis: & propter iſtud priuilegium communicatam Chriſto homini omnipotentiam, vbiquitatem, & alia quæcunque Deo ſunt propria. Sed non conſequitur eadem humanitati attribuenda eſſe, ſi attribuuntur Chriſto, vt homini, quoniam in Chriſto aliud includit homo, aliud humanitas. Etenim homo in Chriſto non ſignificat humanitatem ſolam, ſed humanitatis ſuppoſitum, quòd eſt in Chriſto perſona filij Dei, humanitas vero naturam humanam tantùm indicat. Sedere verò ad dexteram Patris, conuenit quidem homini, non ex proprietate humanitatis, ſed ratione diuinę perſonę, quę homini Chriſto dat eſſe hominem diuinum, & exiſtere eadem exiſtentia qua Deus exiſtit. Non mirum itaque, ſi hominem à dextris Dei conſtituit, quoniam hominem in eſſe Dei attollit, vt ſicut eadem Dei & hominis eſt exiſtentia & perſona, eadem ſit ſeſſio. Ac humanitas diuinam perſonam ſecum nõ trahit, nec in ſua ratione complectitur eſſe diuinum, quamuis ab illo fulciatur inconfuſa & immutata. Ideò nec eſſe Dei, nec aſſidere ad dexteram Dei, humanitati in ſe congruunt, licet humanitatis perſonæ filio Dei incarnato homini probè & verè competãt. Fallaciam ergo cõmittunt Brẽtiani, cùm attributa Chriſto, vt perſonæ hominis, ad humanã naturã deriuant, quorũ in numero recenſetur ſedere ad dexterã Patris, & quæ ipſam ſeſſionẽ aſſectantur, vt eſt omnipotentia, omnipręſentia & maieſtas æqualis Patri. Verum eſt igitur Chriſtũ vbique adeſſe, ſedere ad dexterã Patris, & omnia poſſe: ſed malè eadem ad humanitatem Chriſti transferuntur, cùm aliud ſit Chriſtus homo, aliud eius humanitas, ſiue corpus atque anima. Quamobrem omnes textus allegati malè adaptantur corpori Chriſti & animæ, cùm de toto homine compoſito & perſona diuina & humanitate conſcribantur, qui ad dexteram Patris quidem à primo tempore incarnationis aſcitus fuit, non ratione humanitatis, ſed perſonæ, quæ hominem conſtituit & fulciuit, atque in eam altitudinem extulit. Non tamen hic titulus Chriſto donatur ante aſcenſionem, quoniam nondum erat demonſtratus eſſe filius Dei, ex reſurrectione à mortuis, & aſcenſionis virtute, nec illud compoſitum ſua paſſione expleuerat, quod ab ipſo expleri oportere decreuerat Deus, antequam totum gauderet præmio, & ad dexteram Patris aſcenderet, id eſt, ad exercitium atque vſum fructum poteſtatis & glorię, ac fœlicitatis diuinæ.

Quid ex ceſſione ad dexterã Patris concludant Brẽtiani.

Errant Brentiani ex eo, quòd attributa perſonæ hominis in Chriſto naturæ et humanitati in ſe attribuant.

Hebr. 1.

Ista quidem est germana & syncera cõsessus ad dexteram Patris explicatio. Quòd si anxius sollicitaris nosse, quid accedat humanitati in se ex illa sessione, plurima ac maxima dona respõdemus. Præterquàm enim quod ex vnione personali, & quadã Dei atque hominis compositione, eleuatur ad æqualitatem Dei, & sedem, licet non in se, inquam, nec ratione suæ proprietatis, sed in persona cui insistit, & à qua sustinetur, in ipsam insuper defluunt tanto ampliores prærogatiuæ, quanto propiùs ad ipsam dexteram accedit. Hoc vt faciliùs intelligatur, multi sunt gradus contingendi alicuius dexteram, quocunque modo exponatur, nec vi verborum potest concludi ex sessione ad dexteram alicuius par imperiũ & æquale cum eo cui assidetur: imo ne quidem vnus modus assidendi rectè colligeretur ex assessione ad dexteram alicuius. Fideles sanè promisit Deus se collocaturum cum Christo in cœlestibus, & Christus rogat Patrem, vt vna secum sint illi vbi ipse fuerit: qui tamen non assequẽtur parem cum humanitate Christi maiestatis, gloriæ, ac fœlicitatis gradum. Scriptura enim proximitatem ad Deum eam defert Christo, vt omnia subiecta sint illi præter ipsum qui ei subiecit omnia: ita vt videatur statuere quoddam interstitium inter sedentem in throno, & proximè assidentem ad dexteram. Quapropter aut consessus non de humanitate propriè dici potest, nec ea quæ pendent ex Dei dextera, vt est omnipotẽtia, vbiquitas, & alia: aut si de humanitate cõsessus dicitur, non æqualitatem cum sedente ac regnante arguit, vt ostendit Apostolus, sed prærogatiuam præ aliis post se assidentibus & consequentibus. Vnde ex sessione illa humanitas & corpus Christi in persona & in se tot dotes & tantas suscepit, quantas alia creatura non potest capere: quia nulla alia tam intimè ac finitimè adhæret dexteræ Dei, sicuti illa. Ideò omnia subiecta sunt sub pedibus eius, & collata est omnis potestas in cœlo & in terra: accepit gratiã, spiritum, & gloriam sine mensura, & alia omnia quæ in ipsam possunt congeri: sed inferior Deo semper est collocanda, vt secundum ea quæ accipit, semper sit minor Patre, & habeat omnia subiecta, excepto eo qui ipsi subdidit omnia. Qua de causa iterum repeto: aut sessio ad dexteram non ad humanitatem in se, aut si pertinet, non significat æqualitatem potentiæ, gloriæ & fœlicitatis, sed impartitionem & elargitionem Christo factam, quantam ferre potest creatura, vt abundet in omnibus præ participibus suis, & fruatur potioribus bonis Patris, quemadmodum nostri loquuntur Scholastici. Labascit itaque Brentianorum fundamentum, cui superstruunt vbiquitatem suam. Non enim ex situ ad dexteram Patris conficitur, deberi corpori Christi potentiam, præsentiam, & gloriam æqualem cum Deo. Quæ ne quis violentiùs cum Brentianis eniteretur humanitati Christi per dexteram Patris arrogare, consultò cauit scriptura, quæ dextram illam ne quidem ipsi Christo applicat, nisi post ascensionem, & in cœlo, ne humanitati per eam vendicetur omnipræsentia. Quæ sursum sunt, quærite, ait Apostolus, vbi Christus est ad dexteram Dei sedens. Et, Constituit eum ad dexteram suam in cœlestibus: Et portans omnia verbo virtutis suæ sedet ad dexteram maiestatis in excelsis: &, Qui est in dextera Dei profectus in cœlum. Veteres Christiani aliquando Christo dexteram Patris attribuunt, ratione personæ & diuinitatis ipsius, & per eam, æqualitatem cum Patre sentiunt significari. Sic enim Basilius definit: Dextra est dignitatis, honorísque æqualitas. Et Athanasius scribit, dici Christum sedere ad dextram Patris, non ad sinistram, quia quod dextrum ac magnificum Patri ascribitur, hoc ipsum quoque filius habeat: atque inde est quod dicit, Omnia quæ habet Pater, mea sunt. Sic Damascenus ait, dextram Patris dici, gloriam & honorem diuinitatis. Eo pacto Athanasius non soli filio dexteram Patris defert, sed spiritui sancto. Aliquãdo transferunt ad corpus Christi & ipsam humani-

Quid humanitati accedat ex sessione ad dexterã Patris.

Basil. cap. 6. de Spiritu.

Athanas. Orat. 2. in Arr.

Damas. lib. 4. cap. 2.

Athanas. de cõmuni essẽtia.

manitatem, cui tantum exaltationis & beatitudinis elargita est diuinitas quantum capere potuit creatura, vt apud Theodoretum Athanasius & Chrysostomus disputant de corpore Christi efferri, Sede à dextris meis. Sic Damascenus scribit: In dextera Patris filius Dei ante secula existens, vt Deus, & Patri consubstantialis in nouissimis diebus corporatus, etiam corporaliter sedet, carne ipsius simul gloriæ celebritate affecta. Latini Doctores aliquando ad vtramque naturam in Christo videntur accommodasse, & per dexteram Patris intellexerunt omnem iudicandi potestatem & gloriam. In eum sensum Augustinus interpretatur, Sedere ad dexteram Patris, nihil esse aliud, quàm simul cum Patre gloriam Deitatis, & iudiciariam potestatem habere immutabilem: quod videtur sumptum ex loco Matthæi, quo Christus dixit, Amodò videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis Dei, & venientem è nubibus cœli. Ab Hebræorum lingua phrasis ducitur, apud quos Sedere idem sæpè sonat quod præesse & præsidere: atque ita Apostolus explicat, cùm dictum, Sede à dextris meis, expolit per, Oportet illum regnare, donec ponat inimicos suos sub pedibus suis: & de Antichristo, ita vt in templo Dei sedeat, id est, præsideat. Aliquando soli humanitati in Christo applicant, & accipiunt pro fœlicitatis exuberantia: de qua hæc Augustinus. Numquid Deus Pater (inquit) habet dexteram aut sinistram, sicut corpora? Nec nos hoc de Deo Patre sentimus: nulla enim forma corporis Deus definitur atque concluditur: sed dextera Patris est beatitudo perpetua, quæ Sanctis datur. Scribit idem ad Consensium. Vnde etiamsi corpus Domini, quod de sepulchro excitatum leuauit in cœlum, nõ nisi specie humana, membrísque cogitamus, non tamen ita putandum est sedere ad dexteram Patris, vt ei Pater ad sinistram sedere videatur. In illa quippè beatitudine, quæ omnem superat humanũ intellectum, sola dextera est, & eadem dextera eiusdem beatitudinis nomen est. Cyrillus eadem clariùs tradit: Nihil aliud intelligitur (inquit) quando de Deo sedere, sedes aut solium dicitur, nisi principatus & regia potestas, quam naturaliter habet supra omnes creaturas. Magna enim amẽtia est, sessionẽ & sedem, aut omnimò situm aliquem Deo attribuere. Sed quæ corporaliter de ipso nostro more scribuntur, conuenienter intelligenda sunt. Quare cùm filius ad dexteram virtutis Dei sedere scribitur, nihil aliud significatur, nisi non esse filio minorem quàm Patri cultum & honorem attribuendum. Et id sumptum est à consuetudine nostra. In dextris enim nostris collocamus, quos non minoris dignitatis putamus. In eo significatu non solùm aliqui ex scripturis dixerunt Christum sessurum ad dexteram Patris, sed pro suo modulo & ordine ipsos beatos. Theophylactus tanquam ex Chrysostomo ista loquitur: Propterea Paulus dixit, Conresuscitauit & consedere fecit in cœlestibus in Christo Iesu, quia vt ipse sedet, & nos sedebimus, vt Christus ait, Sedere à dextris vel à sinistris non est meum dare vobis, sed quibus paratum est, &c. Profectò nec ad iudiciariam potestatem, nec ad fœlicitatem perfectam vbiquitate opus habet Christus, quia ad agendum non requiritur vbique agentis substantialis præsentia, sed quemadmodum in Scholis loquimur, sufficit virtualis: ac ne quidem terrenos Principes oportet corporaliter adesse vbicunque suum exercent imperiũ. Ad tertium verò, quod nectebant ex dextera Patris Brẽtiani, negamus idem valere, siue idẽ significare, ascensionẽ Christi in cœlũ. Qua in re obseruamus Brẽtianos & Cinglianos cõflictari cõtrariis & falsis opinionibus. Nam illi, quoniam sessio ad dexteram spiritaliter capi debet, in eundem sensum rapiunt ei adiunctam ascensionem, vt non localem transitum commonstret, sed in melius aliquid & diuinius

cap. Quod spiritus sedeat.
Theodor. lib. 2. Polymorph.
Damasc. lib. 4. cap. 2. & 3.
August. ser. de Symbol.
De agone Christiano cap. 26.
Lib. 12. Thes.
Idem. Aug. de fide & Symb. ca. 7. tom. 3.
Theophyl. in ca. 1. ad Ephes.
Non sunt idem Ascensio & sessio ad dexteram Patris.

mutationem. Cingliani contrà, quoniam aſcenſio ad corporis motũ pertineat, ſeſſionẽ ſimiliter aſcenſioni connexam de corporali & locali ſitu interpretantur. Vnde Bullingerus & Martyr duplicem dexteræ Dei ſignificatum excogitarunt, vt vno immmenſa & indefinita Dei gloria atque virtus enuntietur, altero connotetur locus, vbi fœlicitas plena, & perfecta beatitudo florent & abundat. Certùm non neceſſe habemus quicquam inauditum, quod cauſæ noſtræ proſit, comminiſci. Fatemur dextera Dei nihil corporale aut locale delineari, ſed ſpiritalem planè vim, gloriam, & fœlicitatem comprehendi, & conſeſſum aſcenſioni Chriſti apponi ad duo exprimenda, in aſcenſione Chriſti, nimirùm non corporis ſolam tranſlationem, & loci commutationẽ declarari, ſed conditionis & ſtatus excellentiſſimi acquiſitionẽ: deinde glorię, maieſtatis ac fœlicitatis diuinę participationem cõmonſtrari. Iniquè igitur faciunt Brentiani, cùm aſcenſionem ad ſpiritalẽ ſenſum pertrahunt, quia coniungatur ei cõceſſus ſpiritalis & metaphoricus. Iniquè ſimiliter agũt Cingliani, qui per ſeſſionẽ deſignari certum locũ vrgent, quia aſcenſioni corporali tãquam finis & ſcopus illa præfigatur. Nos nihil inuoluimus, ſed aſcenſionẽ corporaliter ſumimus: cõſeſſum verò ad dexterã ſpiritaliter & metaphoricè, pro immẽſa atque inenarabili virtute, excellẽtia, & beatitudine, qua ornatur Chriſtus, & ditatur ſupra vniuerſas creaturas. Sed quoniam illa dona apparẽt in Chriſti humanitate circumſcripta, neque apparuerũt illi eſſe inſita & inhabitãtia, antequàm ſupra cœlos aſſumeretur, & quoniã ibi deſtinatur locus reuelãdæ gloriæ diuinæ & beatitudini conferendæ, fit per accidẽs, vt illa regio ſupercœleſtis nõ per ſolam metaphoram, ſed per quandam metonimiam continentis pro contento appelletur dextera Dei: quia, inquã, potiſſimùm & regulariter ibi in humanitate Chriſti, & aliis beatis detegitur, relucet, exeritur, & effunditur diuina maieſtas, gloria, & fœlicitas, non quia per ſe locus ſit dextera illa ſiue excellentia. Quòd ergo nõ idem recidat cum aſcenſione, nec ſitum ſupermundanũ, neque vbiquitatẽ ſeſſio ad dexteram Dei ſecum importet, patet ex eo, quod deſcẽſui ad iudiciũ, & Chriſti humanitati etiam in inferioribus partibus terræ exiſtenti aſcribitur, vt antea de ſcripturis probauimus. Porrò ex ſeſſione illa negamus, quod poſtremò inferunt Brentiani, corpus Chriſti fuiſſe diſſipatũ, & in ipſa aſcenſione conuerſum in formã ſpiritalẽ & inuiſibilẽ, quę cũ Deo repleret omnia, & deſineret, certo cœli Empyrei loco circũſcribi, & oculis cerni. Etenim à Stephano conſpectũ eſt corpus ad dexteram Patris, & ſua gloria decoratum: & ad dexteram, ſiúe in eadẽ gloria permanẽs viſibile & ſuis lineamẽtis contentum, deſcendet ad iudiciũ, neque in transfiguratione lumen dexteræ & maieſtatis affulgẽs corpus abſorbuit, aut ſubſtantiã immutauit. Non ignoro cõtra Stephani viſionem multa à Brentio obiici, quaſi minimè ocularis fuerit, ſed in imaginatione animi, cùm in Synagoga, non ſub Dio gereretur hiſtoria, & quaſi oculorũ acies ſupra cœlos nequiuerit Chriſtum perſpicere. Cui Martyr & Beza ſatisfaciũt, & oſtendunt, non intra parietes Synagogæ Stephanum egiſſe ſuam cauſam, ſed ad ciuitatis portas, ſiue ad alium locum publicum, vbi coram populo exercebantur iudicia: quod textus innuit, cùm intendiſſe oculos in cœlũ dicitur, ac vidiſſe cœlos apertos, vt ita penetraret oculis ad eorũ faſtigium & verticẽ, & ibi ſitum intueretur Chriſtũ. Neque mirũ eſt, imbecillitatem oculorum adiutam fuiſſe, quocũque modo id acciderit, cùm illa actio tota fuerit miraculoſa, & naturæ vires exceſſerit. Inſuper iſta corporis Chriſti in ſpiritalẽ ſpeciẽ & inconſpicuã diſſolutio, Eutychetis de corpore Chriſti & Origeniſtarũ damnata dogmata renouat, quorũ poſtremũ de noſtris corporibus poſt reſurrectionẽ à D. Hieronymo ita deſcribitur. Aliud (inquit) nobis ſpiritale & æthereum corpus promittunt Origeniſtæ quod nec tactui ſubiacet

Brentiani & Cingliani contrariis erroribus corrumpũt articulos de Aſcenſione te de ſeſſione ad dexteram Patris.

cur ad Aſcẽſionẽ additur ſeſſio ad dexteram Patris.

An Stephani viſio fuerit corporea & ocularis.

» ſubiacet,nec oculis cernitur, nec pondere prægrauatur, & pro locorum in quibus
» futurum eſt, varietate mutabitur. Bullingerus ex Ioachimi Vadiani ſcriptis contra Schuenkfeldium, huius eam fuiſſe hæreſim oſtendit de corporis Chriſti poſt aſcenſionem immutatione,quam nunc Brentius propugnat.Verba Vadiani iſta re-
» citat:Contendit Gaſpar eò tranſlatum fuiſſe Chriſtum iuxta carnem,vt homo qui-
» dē maneat,ſed tamen homo Deus factus,& in Deum aſſumptus, vt nec ſit amplius
» creatura,nec rectè vocari poſſit.Homo quidem eſt in gloria verus, ſed natura hu-
» mana in Deum tranſlatus: vt omninò homo non ſit, qualis homo eſt creatura, ſed
» Deus ſit,extra omnem creaturæ nomenclaturam poſitus. Hoc ipſum enim, quod
» verbum eſt in gloria,Chriſtus vel iuxta carnem eſt per gloriam.Nec igitur creatura
» eſt iuxta corpus,nec in loco eſt, nec loco circumſcribitur. Porrò vt tanquam in tabella videatur,quantum à Patribus diſſentiant Brentiani de quatuor propoſitis hoc capite articulis,de Aſcenſione nimirùm,Sede Chriſti,& ſupra cœlos poſitu,ac dextera Patris, necnon de humanitatis in ſua viſibili ſpecie perſeuerantia, ordine ſingulos afferemus,qui antiquas hæreſes Eutychetis & ſimilium,quas refricant Brentiani, confutant ex aſcenſione Chriſti corporali ſupra omnes cœlos, ibíque eiuſdem ſitu vſque ad iudicium,vbi aſſidet, & perfruitur dextera Patris, gloria, ac bonorum omnium affluentia. Diſtinguunt ſane aſcenſum à conſeſſu ad dexteram Patris: non tamen hunc interpretantur pro loco, quamuis in loco ſupercœleſti illum attingi & poſſideri doceant.

IRENÆVS omnibus hæreſibus opponit tanquam ſcutū fidei Apoſtolicæ Symbolum,in quo narrat Spiritum ſanctum per Prophetas prędicaſſe paſſionē Chriſti, & reſurrectionem à mortuis, & in carne ad cœlos aſcenſionem, & de cœlis in gloria Patris aduentum eius ad reſuſcitandam omnem carnem.

» Citatur à Theodoreto ex tertio libro: Quicunque credit,quòd Ieſus Chriſtus ex
» Deo genitus eſt,vnum & eundem ſciēs Ieſum Chriſtum,cui ſunt apertæ portæ cœ-
» li propter ſuam in carne aſſumptionē:qui etiam in eadem carne, in qua paſſus quo-
» que eſt,veniet,Patris gloriam reuelans.

TERTVLLIANVS, vt cōtra Praxeam probet humanitatem illibatam in Chri-
» ſto perdurare, & diuinitati impermixtam,ait:Hic ſedet ad dexteram Patris,non Pa-
» ter ad ſuam. Hunc videt Stephanus,cùm lapidaretur, adhuc ſtantem ad dexteram
» Dei,vt exinde ſeſſurum, donec ponet illi Pater omnes inimicos ſub pedibus ſuis.
» Hic & venturus eſt rurſus ſuper nubes cœli talis,qualis & aſcendit.

Repellit alios, qui omnem carnem à regno arcerent,ex eo quòd Chriſti caro no-
» ſtræ ſimilis perſtet in gloria Dei.Cùm illic (inquit)adhuc ſedeat Ieſus ad dexteram
» Patris homo,etſi Deus,caro & ſanguis,etſi noſtris puriora, idem tamen & ſubſtan-
» tia & forma,qua aſcendit,talis etiam deſcenſurus,vt Angeli affirmant,agnoſcendus
» ſcilicet eis,qui illum conuulnerauerunt.

CYPRIANVS. Aſcendit ad cœlos Dominus, non vbi verbum Deus antè non
» fuerat,quippè qui erat ſemper in cœlis, & manebat in Patre, ſed vbi verbū caro fa-
» ctum antè non ſedebat.Sedere quoque ad dexteram Patris,carnis aſſumptæ myſte-
» rium eſt. Neque enim incorporeæ illi naturæ conueniēter iſta abſque aſſumptione
» carnis adduntur, neque ſedis cœleſtis perfectum diuina natura,ſed humana natura
» conquirit.

HIPPOLYTVS Epiſcopus, ex Oratione in Pſal.23. Venit ad portas cœleſtes. *Citat Theodor. Dial.2.*
» Angeli vnà cum eo incedunt. Sunt autem portæ cœlorum clauſæ: nondum enim
» cœlos aſcēdit:nūc primùm videtur à cœleſtibus poteſtatibus caro aſcēdens.Dicitur
» ergo poteſtatibus ab Angelis, qui Seruatorem & Dominum præcurrunt Attollite

portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. "

Citatur ibi. Eustachius Episcopus Antiochenus: Illinc ergo in throno suo sedere scripsit, si- " gnificans quòd cum diuinissimo spiritu concessor effectus est, propter Deum in ip- " so assiduè habitantem. "

Citatur ibi. ATHANASIVS ex Oratione maiore De fide: Quæ autem de eo adiecimus, Se- " de à dextris meis, de corpore Dominico dicta sunt. Si enim cœlum & terram ego " impleo, dicit Dominus, omnia autem continet Deus, à nullo autem continetur, in " quanam sede sedet? Corpus ergo est, cui dicit, Sede à dextris meis. "

Citatur ibi. GREGORIVS NISSENVS ex Oratione catechetica: Dextera Dei exaltatus. " Quis ergo est exaltatus? humilis, an altissimus? Quid autem est humile, nisi humani- " tas? Altissimus autem quid est aliud, nisi diuinitas? Atqui Deus non habet, vt exal- " tetur, cùm sit altissimus. Apostolus autem dicit humanitatē fuisse exaltatam. Exal- " tatam autem esse, eo quòd Dominus & Christus facta sit. Non ergo Domini sub- " stantiam, quæ fuit ante secula, per hoc verbum ostendit Apostolus, sed humilis in " altum euectionem, quæ à dextris Dei facta est. Declaratur autem per hoc verbum " pietatis mysterium. Qui enim dixit, Dextera Dei exaltatus, apertè detegit arcanam " mysterij œconomiam, quòd dextera Dei, quæ est eorum omnium quæ sunt effe- " ctrix, quæ est Dominus per quem omnia facta sunt, ipsa hominem sibi vnitum ad " propriam deduxit altitudinem per vnionem. "

Lib. 2. de fide. cap. 4. AMBROSIVS. Amodò videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtu- " tis. & hoc de assumptione corporis dicit. Nam si de æterna sede diuinitatis quæris, " interrogatus à Pilato, si ipse esset Rex Iudæorum, ait, In hoc sum natus, vt testimo- " nium perhibeam veritati, &c. Propter rationem ergo corporis dicit, Sede ad dexte- " ram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, &c. Ista ergo " sessio ita est hominis, vt Deitati non communicetur, cùm sit infinita. "

In Ancorato EPIPHANIVS in Paraphrasi, qua percurrit Nicenum Symbolum, ista inserit: Idem passus est in carne, & resurrexit, & ascendit in cœlos, in ipso corpore gloriosè " sedens in dextera Patris, venturus in ipso corpore in gloria ad iudicandum viuos " & mortuos. "

In Expos. fidei ad Damasum. HIERONYMVS. Resurrexit tertia die, ascendit in cœlum, sedet ad dexteram " Dei Patris, manente ea natura carnis, in qua natus & passus est, in qua etiam resurre- " xit. Non enim exinanita est humanitatis substantia, sed glorificata, & in æternum " cum Deitate mansura. "

Epistol. 57. AVGVSTINVS ad Dardanum. Noli dubitare ibi nunc esse hominem Chri- " stum Iesum, vnde venturus est, memoritérque recole, & fideliter tene Christianam " cōfessionem, quoniam resurrexit à mortuis, ascendit in cœlum, sedet ad dexteram " Dei Patris, nec aliunde quàm indè venturus iudicare viuos & mortuos. Et sic ven- " turus est, Angelica illa voce testante, quemadmodum ire visus est in cœlum, id est, " in eadem carnis forma atque substantia, cui profectò immortalitatem dedit, natu- " ram non abstulit. Dominum nostrum vnigenitum Dei filium, æqualem Patri, eun- " démque hominis filium, quo maior est Pater, & vbique totum præsentem esse nō " dubites, tanquam Deum, & in eodem templo Dei esse tanquam inhabitantem " Deum, & in loco aliquo cœli, propter veri corporis modum. "

Eutyches negabat planè, vt nunc Brentiani, assumptum corpus Christi verum in sua propria specie supra cœlos, sed putabat transisse in diuinam ac spiritalem naturā. Inter antiquos Theodoretus & Vigilius inuehuntur in ipsum vehementius.

Dial. 2. Theodoretus ita habet. Corpus Dominicū surrexit quidē à corruptione & interitu " alienū, & impatibile, & immortale, & diuina gloria glorificatū, & à cœlestibus ado- " ratur

» ratur potestatibus: corpus tamen est, & habet quam priùs habuit circumscriptionē.
» Non dixerim ego, humanis persuasus rationibus (neque enim adeò audax sum &
» temerarius) quod scriptura silentio præteriit. Sed tamen audiui Paulum clamātem,
» Statuit Deus diem, in quo iudicaturus est terrarum orbem in iustitia, per eum vi-
» rum quem præfiniuit, fidem præbens omnibus, suscitans ipsum à mortuis. Didici
» etiam à sanctis Angelis, quòd veniet eo modo, quo viderunt ipsum discipuli eun-
» tem in cœlum. Viderunt autem naturam circumscriptam, nō eam quæ circumscri-
» bi non potest. Audiui etiam ipsum Dominum dicentem, Videbitis filium hominis
» venientem in nubibus cœli. Scio verò esse circumscriptum, quod videtur ab homi-
» nibus. Videri enim non potest natura, quæ non potest circumscribi. Dominum
» quoque iterum dicentem audiui, Cùm venerit filius hominis in gloria sua, tunc se-
» debit super sedem gloriæ suæ. Porrò autem sedere in throno gloriæ, & statuere qui-
» dem agnos à dextris, hoedos verò à sinistris, id quod circumscriptum est, signifi-
» cat. Audiui quoque præclarum victorem Stephanum dicentem, Ecce video cœlos
» apertos, & filium hominis stantem à dextris Dei. Vidit autem eam quæ videtur na-
» turam, non quæ sub aspectum non cadit.

» VIGILIVS TRIDENTINVS in eosdem Eutychianos. Quis in *Lib. primo.*
» tam abruptum erroris barathrum seipsum iniiciat, vt filium Dei sine propria
» sua carne, quam in sacræ virginis vtero, ineffabili societatis permixtione, ita sibi-
» met adunauit, vt verbum homo, & homo Deus, idémque vnus, non mutatis
» naturarum generibus fieret, neget hodie sedere ad dexteram Patris, venturúmque
» iudicare viuos & mortuos? cùm ipsum Deum dixisse nō nesciat, Cùm venerit filius
» hominis in gloria sua, &c.

DE DESCENSV CHRISTI AD INFEROS.

CAP. II.

ETSI nihil Articulus de descensu Christi ad inferos, ad Eucharistiam pertinet, attamen quoniam ad Ascensionem euertendam, & ad æterni supplicij certum locum negandum ac destruendum Brētianis viam fecit ac muniuit, atque in Polonia à Staphylo commemoratur quidam propter Caluini de hoc articulo doctrinam, eò vsque progredi, vt omninò inferos, & post hanc vitam supplicia tollat, visum est hîc post ascensionem ea de re disserere. Apparet sanè, primis seculis Ecclesiæ, Gnosticos de inferis eam tenuisse opinionem, quam nunc Brentiani renouant, & illam quam Caluinus de Christi descensu ad inferos tuetur. Vtramque verò introducebant Gnostici, ad tollendam vltimam omnium resurrectionem. Qua de re pauca ista de Irenæo proferemus, alia prolaturi in huius capitis
» fine. Si Dominus (inquit) legem mortuorum seruauit, & commoratus est vs-
» que ad tertiam diem in inferioribus terræ, pòst deinde surgens in carne, quomo-
» do non confundentur, qui dicunt inferos quidem esse hunc mundum, qui sit se-
» cundum nos: interiorem autem hominem derelinquentem hîc corpus, in super
» cœlestem ascendere locum? Caluinus itaque Christum per animam re vera descendisse ad inferiores partes terræ inficiatur, vnica ratione incitatus, quamuis alias prætexat, ne cogatur ad Purgatorium stabiliendum, vllum tertium animarum receptaculum admittere, ad quod Christus in mortis triduo penetrarit, vnde Patres educeret: qui quoniā cum pietate ac redēptoris fide obdormissent in Domino, nec cruciabātur in inferno, nec fruebantur Paradyso, quoniam cœlum Christus

Staphylus lib. de Hermano scripturæ intellectu.

Brentiani de Ascensione et Caluiniani de descensu Christi ad inferos à Valentinianis sumūt heresin. Iren. lib. 5.

Caluinus negauit descensum Christi ad inferos, ne cogeretur agnoscere Purgatoriū.

ſuo ſanguine nondum reſeraſſet, ideò tertio quodam loco aſſeruabantur in aduentum primum Domini noſtri Ieſu Chriſti, à quo liberarentur, & ad cœlum traducerentur. Interpretatur verò Articulum Symboli, Deſcendit ad inferos, ſpiritaliter pro cruciatu damnatorum, quem anima Chriſti ſubierit in cruce, cùm dixit, Deus Deus meus, vt quid dereliquiſti me? Quemadmodum autem pleraſque alias blaſphemias, ita hanc quoque mutuatur ex Bucero. Antequàm autem impietas iſta poſſit conſiſtere, ſibi neceſſe vidit Caluinus prodigioſas & inauditas opiniones & blaſphemias coaceruare, quibus errori ſuo aliquod fundamentum poneret. Imprimis nihil relinquit in religione Chriſtiana tam certum, ratum, ac confeſſum, quod

Caluinus ne quidem ſermoni ſimplici Apoſtolici Symboli parcit, vt non eum figuratum dicat.

tropis & figuris nequeat ad hominum arbitrium corrumpi, cùm ne quidem Symboli Apoſtolici articulis ſimpliciſſimo & vulgariſſimo ſermone conceptis parcat. Animas piorum cœlum ingreſſas, & inhabitaſſe ante Chriſtum ponit, quod opinor antiquis Chriſtianis inauditum fuiſſe. Chriſti ſanguinem atque mortem corporalem aſſerit non ſuffeciſſe pro mundi redemptione. Non horret affirmare, animam

Hæreſes Caluini, vt tollat Purgatorium.

Cal. in cap. 27. Matth.

Cal. lib. 2. inſt. cap. 12.

Limbum à ſcripturis traditum, vocat fabulã.

In ca. 27. Matt.

Chriſti cruciatus damnatorum pertuliſſe, eúmque de ſalute tantùm non deſperaſſe, atque inferos ipſos ſecum in cruce geſtaſſe: Ipſos verò inferos, ad quos deſcendit Chriſtus, nihil aliud eſſe quàm damnatorum, vbicunque infligantur, tormenta. Limbum & locum, in quo aſſeruabantur piorum animæ vſque ad Chriſti deſcenſum, fabulam non veretur appellare, quæ magnos authores habeat, ipſos Prophetas nimirùm, Apoſtolos, Apoſtolorúmque proximos ſucceſſores, & Eccleſiæ vniuerſalis per orbem diffuſæ etiam purioribus illis ſeculis conſenſum. Nec Bucerus, Caluini magiſter, dubitauit ſcribere, hominum eſſe inuenta, quę de limbo Patrum, & reali deſcenſu Chriſti ad inferos, atque locis obſcuris docentur. Beza pari impudentia veterem illam Eccleſiam traducit, eámque præ ſe & magiſtro deſpicit, & vt

Qui ſint Inferi Caluino.

fabuloſam ac fabulis addictam conſpuit. Denique Caluinus Inferos in ſcripturis nõ ſignificare ait locum æternis ſuppliciis deputatum, ſed ſuppliciorum ſtatum, vbicunque ſit. Iſti ſunt reformati Euãgelij & Caluiniani floſculi, quibus iactatur quæri ſola Chriſti gloria & amplitudo. Ac ne quis nos accuſet calumniæ & impoſturę, iſta ſunt à Chriſto Apoſtatici viri Caluini verba.

Lib. 2. cap. 12. num. 8. 10.

Nec verò deſcenſum Chriſti ad inferos omittere conuenit, in quo ad redemptionis effectum non parum eſt momẽti, vt eo præterito multum ex mortis Chriſti fructu depereat. Nihil actum erat, ſi corporea tantùm morte defunctus fuiſſet Chriſtus. Operæpretium erat, vt diuinæ vltionis ſeueritatem ſentiret, quò & iræ ipſius intercederet, & ſatisfaceret iuſto iudicio. Vnde etiam eum oportuit cum inferorum copiis, æternæque mortis horrore, quaſi conſertis manibus luctari. Correctionem pacis noſtræ illi impoſitam fuiſſe Propheta docet, Fuiſſe propter ſcelera noſtra à Patre percuſſum: quibus ſignificat in locum ſceleratorum ſponſorem, vadem, adeóque rei inſtar ſubmiſſum, ad dependendas perſoluendáſque omnes, quæ ab illis expetendæ erant pœnas, hoc vno duntaxat excepto, quod doloribus mortis non poterat contineri. Ergo ſi ad inferos deſcendiſſe dicitur, nihil mirum eſt, cùm eam mortem pertulerit, quæ ſceleratis ab irato Deo infligitur. Torqueri oportebat hac conſcientiæ anxietate, ac ſi à Deo derelictus fuiſſet, imò ac ſi Deum haberet infenſum. Sciamus nõ modò corpus Chriſti in redemptionem fuiſſe traditum, ſed aliud maius & excellentius pretium fuiſſe, quod diros in anima cruciatus damnati ac perditi hominis pertulit. Iſti ſunt dolores, de quibus Petrus dicebat, Chriſtum reſurrexiſſe ſolutis mortis doloribus: per dolores intelligens eos, non quos dira mors in illo efficiebat, ſed quos parat maledictio & ira Dei. Vbi illo articulo de morte Chriſti, cruce, & ſepultura expoſita fuerunt, quæ in hominum conſpectu paſſus eſt Chriſtus, opportunè ſubii-

» citur inuiſibile illud & incomprehenſibile iudicium, quod coram Deo ſuſtinuit. Caluinus quidem primus,ni fallor, inter omnes Chriſtianos extitit, qui mortem Chriſti corporalem, & ſanguinis effuſionem,non ſuffeciſſe ad eluenda noſtra peccata impiè docuerit. Caluiniani nos Catholicos ſolent execrari, quaſi ſufficientiam derogemus ſanguini Chriſti,cùm Purgatorium & priuatas ſatisfactiones ſtatuimus & exigimus. Ipſi verò poſt magiſtrum Caluinum,nihil meriti, nihil pretij & valoris,Chriſti ſanguini,&corporali morti ac paſſionibus tribuunt,ſed omnem ſatisfa- » ctionem referũt acceptam ſuppliciis Inferni,quæ luit Chriſtus in anima. Clara ſunt » Caluini verba: Nihil actum erat (ſcribit ille) ſi corporea tantùm morte defunctus » fuiſſet Chriſtus,&c. Antea quidem Melanthon illam anxietatem ac dubitationem Chriſti de ſua ſalute commentus fuerat. Antea Bertholdus Rorbacenſis Beghardus narratur à Nauclero in Chronicis,ante annos ducentos Spiræ vſtulatus fuiſſe, propterea quòd inter multas abominandas blaſphemias auderet etiam docere, Chriſtum in cruce propter dolorum acerbitatem de animæ ſuæ ſalute dubitaſſe. Inueniendi ſpiritalis cœli,& ſpiritalis aſcenſionis deſiderio, Brentiani de deſcenſu Chriſti ad inferos Caluini figmentum amplexantur, & inauditam antea ipſius blaſphemiam, qua conculcat ſanguinem Ieſu Chriſti, ac profanum ducit & communem eã iam publica concione Auguſtæ habita,& Tubingæ excuſa,Smidelinus in vulgus ſparſit,& cõmendauit,vt Satanas Satanæ opẽ ferat, & Caluinus cũ Brentio inferos ſpiritales & portatiles videatur fabricare. Beza tanquã ſingularis ferus,& beſtia, nihil putat ſe ſapere, niſi noua feritate omnium audaciam in corrumpendis ſcripturis » poſt ſe relinquat. Quoniam à Luca ad literam citatur Pſalmus de Chriſto, Non » derelinques animam meam in inferno, Beza nouus Euangeliſtarum corrector,Lucæ tranſlationem improbat: quemadmodum in verbis Cœnæ eundem de ſoloeciſmo notarat,atque ita vertendum pronuntiat,Non derelinques cadauer meum in ſepulchro: mirabili certè metamorphoſi, qua animam in cadauer transformat, vt omnem memoriam de deſcenſu Chriſti ad inferos è ſacris literis aboleat: & non modò ipſis Euangeliſtis,toti antiquitati, omnium Chriſtianorum qui adhuc viuũt conſenſui, ſed etiam magiſtri figmento bellum indicet. Vbi enim textu ita deprauato extabit expreſſa ſcriptura de deſcenſu Chriſti ad inferos nominatim, quomodocunque explicetur? Libet initio ſpiritum vertiginis in iſtis Eccleſiæ Catholicæ Aduerſariis, vt in aliis omnibus,ita in hoc articulo obſeruare. Brentius certè ſuis in » Commentariis in Acta Apoſtolorum ſic ſcribit: Non derelinques animam meam » in inferno. Audis vnum ex articulis fidei noſtræ, qui eſt de deſcenſu Chriſti ad in- » fernum. Deſcendam quidem in infernum,ſentiam dolores inferni,& planè periiſ- » ſe videbor: Non tamen derelinques me in doloribus inferni, nec in perditione me » auxilio tuo deſtitues. Sepulturæ quoque tradar,vt pro aliorum hominum cõditio- » ne eſca vermibus efficiar & putrefiam:ſed tamen nunquam committes, vt ſanctus » tuus,vt filius tuus putrefactioni & corruptioni obnoxius fiat. Saltem hîc poſt emiſſum ſpiritum fatetur animam Chriſti alicubi fuiſſe, qui locus nomine & re Inferi nominantur,ad quos ille deſcenderit. Contrà in cauſa aſcenſionis, inferos, cœlum & terram commiſcet: & alicubi Deſcẽdere ad inferos,nihil aliud eſſe interpretatur, quàm mori. Beza cùm ipſum refellit, ſe & magiſtrum de metaphorico deſcenſu Chriſti, & geſtatili inferno confutat. Audiamus itaque beſtiam ſua verba reſonan- » tem: Quum tibi obiectum eſſet, Brenti, non temerè ſolere ſcripturam vſurpare » verbum deſcendere, quum de inferis agitur, tu rurſus velut ex literali factus tro- » piſta, ſicut nos vocare conſueuiſtis, hoc dicis intelligendum de ſpiritali inferno, » ſiue deiectione, oppreſſione, & conculcatione, in quam ſemper deſcendant impij.

Mortem Chriſti corporalem non ſufficientẽ fuiſſe pro peccato, blaſphemia eſt Caluin.

Act. 2. Beza redarguit Lucam de ſua verſione et intelligentia.

Beza in Annot. in 2. Act. Apoſtol.

Beza abolet articulum de Chriſti deſcẽſu ad inferos.

Caluiniani & Brẽtiani de deſcenſu Chriſti ad inferos, & aſcẽſione, à ſemetipſis diſcordant.

Brent. in Catech. anni 51. In Brentiũ pag. 330. & 328.

Omnia igitur, vt video, plena ſunt hominum aſcendentium & deſcendentium, quæ tamen localiter nec aſcendunt nec deſcendunt. Sed explica nobis, quæſo, quomodo Dauidicum illud ex hac regula explicandum putes: Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi iacuero apud inferos, ades. Quominus enim aliter, quàm de mutatione loci hoc poſſis accipere, prohibent quæ precedunt & ſubiiciuntur? Vis poſtea probare infernum eſſe penes nos in terra, quoniam videlicet Diaboli penes nos ſint in terra, quos dicit Auguſtinus, vbicũque fuerint, infernum circumferre. Mirum profectò argumentum! Animus (inquit ille apud Terentium) iamdudum eſt mihi in patinis: ergo patinæ ſunt etiam ſpirituales, non corporeæ, & ibi ſunt vbicumque ſunt lurcones & famelici. Circumferunt in cordibus ſuis latrones Patibulum: ergo patibula non ſunt certa loca, ex quibus corporaliter pendeant latrones. Imò an non impij ipſi, quocunque venerint, iræ Dei ſenſu perciti, iam ſecum inferos circumferunt? Itaque etiam infernum dicis eſſe, vbicumque eſt ira Dei, ac proinde in vno ac eodem homine cœlum & inferos, id eſt, carnem & ſpiritum collocas. Quaſi verò de metaphoricis iſtis inferis, ac nõ potius de loco illo, vt diues ille epulo loquitur, æterni cruciatus quæramus. Obſecro te igitur, Brẽti, anilia iſta cauilla ſemel omitte, ne quis tua iſta legens inueniatur, qui te & cœlum, & inferos ridere potius quàm ſeriò credere ſuſpicetur. Huius tui textus priorem partem, venerabilis Beza, dictam puta tibi ac tuo magiſtro, qui aſcenſionis vocabulum in metaphoram, & Inferos in ſpiritalem intelligentiam ſoluitis in articulo de deſcenſu Chriſti ad inferos: & cõpara Deſcendit ad inferos, & Aſcendit ad cœlos, vt in qua ſignificatione deſcẽſum acceperis, aſcenſum contra Brẽtium vrgeas, aut concedas. Rectè in poſteriori parte rides tuam ac magiſtri tui conſecutionem iſtam. Chriſtus iram Dei ſenſit in cruce, & apprehendit dolores inferni: ergo non deſcẽdit ad vllum localem infernum, neque alij ſunt inferi ſtatuendi, quos Chriſtus inuiſerit. Rectè inſectaris tuum ac magiſtri impium paradoxum, quo in eodem homine Chriſto cœlos & inferos, gratiam & iram Dei, carnem & ſpiritum, Deum ipſum ac Diabolum collocas. Obſecro te, venerabilis beſtia, hæc infernalia dogmata omitte, ne quis ea legens, & tua ac tuorum acta conſiderans, inueniatur, qui te Chriſtum, cœlum & inferos, ac Euãgelicas ſcripturas, quas pro tua libidine corrumpis & vertis, ridere potius quàm ſeriò credere longè probabilius ſuſpicetur, quàm Brentium. Vt autem hæreſim Caluinianam de deſcenſu ipſo ad inferos expendamus, initio Caluinus aſſentitur, in Articulorum numero ipſum habendum eſſe, & quidem inter præcipuos, & ſine quo nihil actũ pro noſtra ſalute à Chriſto exiſtimet, quamuis à quibuſdã antiquis Chriſtianis inter Articulos Symboli nõ recẽſeri ſciat. Certè Ambroſius author eſt, Arrianos ita aduerſatos huic Articulo, vt eum de Symbolo Apoſtolorum expungerent. Quæritur ex qua ſcriptura eius ſecundum Caluinum tam neceſſarij Articuli doctrina petenda ſit. Nulla certè eius mentio nominatim expreſſa, niſi à D. Petro apud Lucam fit, cuius ita habet litera: Hunc Ieſum definito conſilio & præſcientia Dei traditum per manus iniquorum affligentes interemiſtis. Quem Deus ſuſcitauit, ſolutis doloribus inferni, iuxta quod impoſſibile erat teneri illum ab eo. Dauid enim dicit in eum: Prouidebam Dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi, ne commouear. Propter hoc lætatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea inſuper, & caro mea requieſcet in ſpe. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Prouidens locutus eſt de reſurrectione Chriſti, quia neque derelictus eſt in inferno, nec caro eius vidit corruptionem. Aliæ quidem ſcripturæ atteſtantur articulo de Chriſti ad inferos deſcenſu, quas ſilentio non præteribo: ſed cardo difficultatis potiſſimùm in eo

Rationes Bezæ retorquentur in ipſum.

Caluinus conſentit Articulum fidei eſſe, Deſcenſum Chriſti ad inferos.

Ambroſ. in ca. 5. ad Rom.

Act. 2.

De loco Petri, Non derelinques animam meam in inferno.

ex textu Lucæ vertitur. Animaduertendum imprimis, quo tempore feratur Christus ad inferos descendisse. Articulorum ordo in Symbolo ostendet, post mortem ac separationem animæ à corpore. Disponitur enim post mortem ac sepulturam ante resurrectionem. Dispositionem Symboli conatur effugere Caluinus, ac descensum comminiscitur collocatum post mortem, cùm debuisset antecedere: quia descensus ille, & tormentorum sensus in anima acciderit ante efflatum spiritum, postpositum tamen, quia rem spiritalem indicet, quæ gestis corporalibus, vt passioni ac morti interseri non decuerit, sed subiici. Si alicuius momenti hæc putaretur ratio, ergo etiam Descendit ad inferos, post Ascendit ad cœlos, exprimēdum fuit, quia corporaliter resurrectio & ascensio accidit. Verùm conniueamus tantisper ad Caluini nugas de perturbato ordine Symboli. Certè Petrus in sua concione descensum illum inter mortem Christi, eiusdémque resurrectionem interiecit: non igitur in anima, antequàm decederet de corpore, ille completus fuit. Inspiciatur textus. Enarrat primùm mortem, postea descensum animæ ad inferos, tertiò sepulturam, & deinceps resurrectionem. Nondum disputo, quo modo litera explicanda sit: tantùm premo, aut nusquam mentionem de descensu Christi ad inferos extare in scripturis expressiùs quàm hoc in textu, qui illum euenisse cōmemorat post obitum. Non igitur descensus recitatus à scripturis potest intelligi de cruciatu, quem anima Christi subierit ante mortem in cruce, vti Caluino placet interpretari. Quamobrem articuli aptè & iuxta hunc textum sunt dispositi, inter quos descensui post sepulturam meritò locus debetur, cui etiam præponi potuit: sed passiones corporis vno filo meliùs fuerunt concinnatæ, quibus venustè subiungitur, quid circa animam separatam contigerit. Adhæc Caluinus assentitur, articulos ipsos simplicissimè ab Apostolis tradi, nec permisceri, nec vnum altero comprehēdi. At si descensus ad dolores animi habitantis in corpore pertinet, sub articulo Passus est concluderetur, aut illos animi angores non complectetur, sed tātùm carnis afflictiones. Præterea textus, qui de illo descensu Christi meminerunt, ne verbum quidem faciunt, quasi dolores illos pro inferno perpessus sit: & qui languores illos deplorat præ aliis Esaias in locis per Caluinum allatis, ne quidem de ipso descensu ad inferos ibi cogitat, nec vlla dictione admonet per illos cruciatus talem descensum intelligi. Nec quod dicitur à Petro, Solutis doloribus mortis, etiamsi violentiùs ad animi afflictiones in cruce detorqueat Caluinus, descensui tamen ad inferos cōgruet, de quo Petrus apud Lucam loquitur: quia proculdubiò illum euenisse ait inter mortem crucis, & resurrectionem: ita vt quodcunque tormentum Christi ante emissum spiritum in idem nequeat cum descensu ad inferos recidere. Qua authoritate igitur sua figmenta comminiscitur Caluinus? Iam verò vt opinionem eius de ista animi angustia excutiamus, si per eam, vt illi placet, pro nobis satisfactio & redemptio exoluta est, & non sanguinis effusione, ac corporali morte: ergo quod antea attigi, mors Christi & sanguis nō sufficiebant pro peccatis nostris: Imo, vt expressè ille ait, nihil omninò proderunt, quia nihil egissent. Ergo nec passione, nec morte Christi expiati sumus, sed ad inferos descensu: Ergo non sanguis Christi emūdauit nos ab omnibus inquinamentis nostris: ergo non magis litatum fuit sanguine eius, nec remissio peccatorum acquisita, quàm sanguine hircorum aut taurorum. Non confert Apostolus anxietates mortis in Christo, cum anxietatibus mortis in belluis, sed sanguinem sanguini comparat. Non Deus proposuit nobis propitiatorem per fidem in inferis Christi, siue in eius trepidatione de sua salute, sed in ipsius sanguine. Non pacificauit omnia, quæ in cœlo & quæ in terra sunt, per animi apprehensionem & tristitiam, sed per sanguinem & inimicitias, quas per-

Quando Christus ad inferos descenderit.

Contra interpretationem Caluini de descensu Christi ad inferos.

Redemptio sāguini Christi tribuitur à scriptura non solis doloribus animi.

Hebr. 9.

Ephes. 1. Colos. 1.

Hebr.9. tulit in carne sua, vt in vno corpore nos omnes reconciliaret. Nouum fœdus ac testamentum non est initum infernalibus pœnis Christi, sed sanguinis profluuio, in remissionem peccatorũ nostrorum. Infinita possunt in eam sententiam congeri, & nusquã in scripturis causa salutis nostræ internis animi Christi passionibus nominatim tribuitur, nec vllum locum expressum Caluinus producit, qui propriè ad animum Christi nostram redemptionem referat. Credimus quidem & confitetur totum hominem in Christo passum, qui corpore & animo constat, & vt in corpore eius abundarunt passiones pro nobis, ita & in animo easdem maximas, & acutiores fortassè quàm in corpore, non defuisse arbitramur: sed impium iudicamus, meritum & pretium potissimùm his imputare, & illas nihil omninò, aut parum admodũ æstimare, quod omnibus scripturis videmus aduersari. *Cal. vbi sup. num.12.* Sit ita, quòd oportuerit integrum hominem anima & corpore pati pro integro homine, adeò vt nihil corpus exanime contulisset, nisi passionis particeps, & socia fuisset anima: impium tamẽ est, meritum totum tribuere animæ passionibus, aut asserere nihil ad animarum pretium & redemptionem, corporis supplicium profuisse. Hoc est, iterum dico, sanguinem Christi nõ pluris facere, quàm sanguinem hircorum & taurorum, qui valebat ad emundationem carnis, & non spiritus: hoc est sanguinem Christi à constitutione noui Testamenti reiicere. Qua de re censuram ferat Apostolus, cùm ait: *Hebr.9.* "Si enim sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quantò magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ob operibus mortis? Et ideò noui Testamenti mediator est, vt morte intercedente in redemptionem earum præuaricationum, quæ erant sub priore Testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hæreditatis. Vbi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. *Hebr.9.* Vnde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est, & omnia penè in sanguine secundum legem mundantur, & sine sanguinis effusione non fit remissio." Tantum abest itaque secundum Apostolum, vt infernales pœnæ in Christi anima, animas nostras purgauerint, quòd oportuerit huiusmodi purgationem fieri sanguinis effusione, qui non modò corpora emundauit, sed conscientias atque animas nostras. Attamen vt afflictionũ & passionum societatem animæ Christi cum corpore non denegamus, ita nec meriti nec pretij copulam diuidimus, sed in quo propriè consistat, ex scripturis respõdemus. Quid probabilitatis quoque præ se fert ista Caluini ratiocinatio? Animam Christi oportuit pati: ergo dolores inferni sustinuit, aut nõ aliter ad inferos commigrauit, quàm per animi perplexitatem in cruce perpessam: quasi aliter descensus ipsi non patuerit, aut omnis anxietas in Christo infernalis fuerit. Ita enim nouus iste passionum Christi censor, descensum ad inferos ac pœnas infernales cepisse putat à tempore, quo Christus dixit, "Tristis est anima mea vsque ad mortem, vt omnis in eo animi angor infernalis fuerit. *Caluini blasphemia in Christum.* Intolerabilis verò impietatis notam gerit, quod Caluinus prodit, Christum diros in anima cruciatus damnati ac perditi hominis pertulisse. Eò est sceleratior, quòd neminem antiquorũ Christianorum habet authorem, quem in ista blasphemia imitetur, nullam è scripturis syllabã quam edat, rationem nullam, nisi ipsa opinione periculosiorem. Habet sanè dignum patella operculum, Brẽtium, Lossium, Pomeranum, & alias Germaniæ quisquilias, quarum petulantes in Christum imitetur blasphemias: quasi in cruce desperarit, desperantis vocem ediderit, ad desperationem vsque dolores inferni pertulerit, & illatum à dæmonibus martyrium & infernale supplicium. *Brent. in Luc. par.2. ho.65. cathec. anni.51. Loss. conc. De passiõ. Pomer. in Psal.21.* At necesse fuit (inquit) ipsum luere, "quod merebatur culpa nostra, quæ pœnas infernales erat commerita. Si quid valet "

ista

iſta ratio, ex ea conſequetur, oportuiſſe Chriſtum pœnas infernales & ſempiternas, & cum Diabolo atque Angelis eius, in ipſóque tartaro, corpore & animo pendere. Nam culpa noſtra non fuit tantùm digna infernali momẽtaneo ſupplicio, ſed æterno & maledictione, quæ animas & corpora noſtra ad Diabolos in Abyſſum ablegaret. Ideò Chriſtum ex ratione Caluini oportuerat corpore & animo ad inferos detrudi, ibíque æterna ſupplicia ſubire. Qua de cauſa Caluinus ſua ratione longè profundiùs in ipſis inferis, quàm nos Chriſtum demergit, neque ex dignitate patiẽtis paſſiones eius expendit, per quam eius momentanea afflictio ac leuiſſima ſufficiebat ad expiationem, non noſtrorum tantùm peccatorum, ſed totius mundi. Beza quidem Caluini magiſtri rationem egregiè refellit ſub alterius perſona, qui pari ratione cum Caluino, vt plena eſſet pro nobis ſatisfactio, contendebat oportuiſſe Chriſtum, non ſolùm in anima inferorum plagas excipere, ſed ad loca ipſa nocentibus damnandis deſtinata peruenire. Hoc enim etiam culpa noſtra commeruerat. Atqui reſpondet Beza, ſi ita, miror cur non ipſum etiam Chriſti corpus iiſdem pœnis ſubiecerit: ſi quidem noſtrum corpus non minus eſt obnoxium pœnis æternis, quàm noſter animus. Hoc idem magiſtro ac ſibi obiiciat, aut rationes magiſtri atque opinionem corrigat. Deinde ſi luit veras pœnas inferni Chriſtus in anima, & ideò ad inferos deſcendit, ipſi inferi, & pœnarum infernalium magiſtri ac inflictores Diaboli, intra ipſius animam extiterunt tanto penitiùs atque intimiùs, quàm in ipſis dæmoniacis, quantò pœnæ infernales, vt à Dæmonibus illatæ, grauiores ſunt omni humano ac corporeo ſupplicio, quod poteſt homo in hac vita perferre. Deus ergo, qui numquam Chriſtum deſeruit, & Diabolus vnà Chriſtum poſſidebant, aut (vt interfari videtur Caluinus) non ſolùm diuina vis ſpiritus, ſed diuinitas ipſa ad momentùm non tantùm ſeſe occultauit, vt vim ſuam in Chriſto nõ exerceret pro more ac poteſtate, ſed abſceſſit à Chriſto, ne fieret in ipſo Dei & Belial conuentio. Eſſe in poteſtate dæmonum, ab ipſis diuexari, excidere omni ſpe ſalutis, veræ ſunt infernales pœnæ: quibus ſi Chriſti anima in cruce affecta fuit, Satanæ quoque tradebatur, ab ipſo excruciabatur, & in deſperationem ſalutis coniiciebatur. Hęc enim ſi à doloribus quibuſcunque ſeparas, pœnarum infernalium & damnatorum rationem ſubtrahis, & falſum erit Chriſtum luiſſe ſupplicium infernale, quod demerebatur noſtra culpa: illis enim eramus in æternum propter peccatum noſtrum ob- *Lege Caluinũ*
noxij. Calumniam ſibi fieri Caluinus clamitat, cùm fertur deſperationem aſcribere *in Harmonia.*
filio Dei, quæ fidei ſit contraria. Certè ſi pœnas inferni, & perditorum ac damnatorum ille ſuſtinuit in deſperationem incidit, & ſpei certitudine neceſſariò caruit, cùm in hoc maxima pars ſupplicij infernalis & perditorum ſita ſit. Aut ergo non tantùm in diffidentiam ſalutis, ſed in ipſam deſperationem cecidit, aut perditorum atque inferorum cruciatus veros, & quales nobis debebantur, non ſubiit. Aures Chriſtianæ ab iſtarum blaſphemiarum commemoratione abhorrent: in his tamen adeò gloriatur Caluinus, vt tanquam indoctos & nebulones inſectetur, qui contra ipſius impietatem auſi fuerint hiſcere. Poſt infernalem iſtam Caluini, ſectatorúmque eius impietatem explanatam & confutatam, accedamus ad Bezæ æquè impiam arrogantiam, qua ſacram illam ex Luca ſcripturæ authoritatem de deſcen- *De Bezæ impudẽtia ad corrigendum Lucã Euangeliſtam. Act. 2.*
ſu Chriſti ad inferos non veretur violare & corrumpere, & in ſenſum contrarium articulo fidei conuertere. Itaque quod apud Lucam eſt; ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου ita transfert Latinè, Non derelinques cadauer meum in ſepulchro, nec ſines Sanctum tuum ſentire corruptionem. Imprimis miramur hominis impiam audaciam, qui ſeptuaginta interpretum, & Euangeliſtæ Lucæ verſionem ex Hebræo in Græcam linguam contemnat, & Iudæos imitari malit: quaſi Spiritus

Beza in Annot. cap. 2. Act.

ſanctus Rabbinos, inimicos crucis Chriſti, magis afflauerit, quàm Septuaginta interpretes & Euangeliſtam. Ita homines trium Hebraïcarum literarum, aut Græcarum, oculos Euangeliſtis configunt, ac Spiritum ſanctum ipſis adimunt, quem ſibi non pudet vendicare, ac plus authoritatis hoſtibus Chriſti, quàm Euangelij ſcriptoribus & aſſertoribus deferre. Deinde miramur eò progredi huius beſtiæ ferociam, vt exiſtimet ſe acutius videre, ac magis ſapere, quàm omnes qui hactenus vixerunt Chriſtianos, nec eos quidem excipio, quos duces ad hæreſim habet. Nemo ſanè veterum, nemo recentiorum, qui alicuius nominis ſit, ſicut Beza Latinè reddidit, ne quidem Geneuenſis editio per Caluinum toties recognita, audet à veteri verſione recedere: Imò coactus eſt rei abſurditate Beza ſemetipſum aliquatenus emendare, dum cupidiùs alios ſtudet corrigere. Hanc enim edit de ſe confeſſionẽ. « Fateor cadaueris nomen nec mortuo quidem Chriſti corpori ſatis conuenire, ac « proinde in altera editione mutaui, ſed eandem ſententiam ſemper retinui. Scio « Caluinum ſuis in Commentariis in Pſalmum à D. Petro productum, Bezæ ſuo diſcipulo prælucere, vbi verſiculum de quo agitur, ita Latinum facit: Quia non deſe- « res animam meam in ſepulchro, nec pones Sanctum tuum, vt videat foueam. At- « tamen in Actis Apoſtolicis nefas ſibi ducit tranſlationem Spiritus ſancti per Septuaginta & Euangeliſtam Lucam, ad nos traductam contaminare, quam hoc modo retinet: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec permittes vt « Sanctus tuus videat corruptionem. Fidem & intelligentiam de vero deſcẽſu Chriſti ad inferos, magis hîc ſubſannat, quàm refellat, ac literæ ſenſum ad mentem diſcipuli ſui inflectit, non tamẽ textum peruertit. Caſtalio putat ſe magis Latinè loqui, ſi dixerit, Non deſeres animam meam in orco, & de ſua interpretatione contra Bezam conflictatur. Bucerus verò interpretatur in hunc modum, « Quia non deſeres animam meam in infernum, non dabis bonum tuum ad vidẽdum foueam. Quamuis autem initio exponat ex quorundam Rabbinorum ſententia, inferos pro ſepulchro, tãdem tamen cum D. Petro & Paulo lectionem Eccleſiæ contra Iudæos tuetur, & concludit, Fides noſtra habet, Chriſtum inferos adiiſſe, verè mortuum & « ſepultum, at neque animam apud inferos, neque corpus eius in ſepulchro detineri, « atque ita corrumpi potuiſſe. Verum quidem eſt alibi de deſcenſu Chriſti ad infe- « ros idem ſentire cum Caluino, ſed familiare eſt omnibus hæreticis ſecum pugnare. Muſculus Septuaginta interpretes & Apoſtolos ad verbum ſequitur, & lectionem quoque Eccleſiæ contra Iudæos, & Fidem Chriſtianam de deſcenſu Chriſti ad inferos propugnat. Galterus etiam illis ſuis Tigurinis poſt Petrum Martyrem ſubſcribit. Ex Lutheranis neminem arbitror aliter vertiſſe. Inter Eccleſiaſticos ſolus Sanctes Pagnimus opinor ſepulchrum pro inferis ſubſtituit, quoniam iudaïſare multis in locis Bibliorum maluit, quàm ſimplicitatem Chriſtianã retinere. Verùm ne opprimamus Bezam interpretum multitudine, quibus omnibus facilè ſuam ſolius præferet ſententiam & authoritatem, tantùm rogamus, an æquum faciat, cùm Rabbinos à Deo propter obſtinationem excæcatos amplectitur, & Euangeliſtam Lucam, cuius laus eſt in Euangelio, perfidis Iudæis poſtponit? Rogamus, vtri magis credat Spiritum Dei aſtitiſſe ad interpretandum Pſalmum: an Petro Apoſtolo ſiue Lucæ, an Rabbino David Kimhi & aliis, quorum ſententiam non tantùm probat, ſed reiecta è ſacris literis Apoſtoli ſiue Euangeliſtæ enarratione, illam tanquam ſuam ac ſibi ſimilium, id eſt impiorum, valere vult, & in textu Euangeliorum reponi. Cauſam profert, quare id audeat: Quoniam (inquit) ex articulo de deſcenſu « Chriſti ad inferos ædificatus eſt Lymbus, cui poſtea Purgatoriũ impoſitum eſt, & « inuẽtus eſt qui Chriſti animam ad inferos vſque damnatorum diceret perueniſſe. «

Beza in poſteriori editione Annotat.

In odium limbi negat Beza textum Euangelij, & deſcẽſum Chriſti ad

Quum

» Quum vnius & alterius vocabuli dubia interpretatio tot monstra pepererit, simpli- *inferos.*
» citer malui pro anima cadauer, pro inferno sepulchrum dicere, quàm fœdos illos
» errores fouere. Magna sanè habenda est gratia Caluini successori, qui fateatur inge- *Fatentur Caluinistæ nec*
nuè nec Limbum, nec Purgatorium negari, & tolli posse, saluo Euangeliorum textu *limbum, nec*
& litera. Nam tertio errori, de quo conqueritur, aliter medetur. Magna iterùm ve- *Purgatorium*
nerabili Bezæ habenda est gratia, quòd locos, quibus superstrui Limbum & Purga- *negari posse,*
torium putat, nequeat deprauare, nisi pudẽdos & execrãdos errores parturiat. Duas *quin antea negetur descensus*
de Luca obliterat dictiones, ψυχὴν μου, & εἰς ᾅδου, id est, animam meam, & in inferno: *Christi ad inferos.*
quarum in locum supponit cadauer pro anima, & sepulchrum pro inferno. Vt ali-
quid impudentiæ suæ prætẽdat, ad fontes Hebraïcos recurrit, in quibus legitur pro
anima Nephes, & pro inferno Sehol, vt verterunt Septuaginta, & Lucas Euangeli-
sta: à Beza verò Nephes transfertur in cadauer, Sehol verò in sepulchrum. Si requi-
ritur ratio, quare Nephes in cadauer reddatur, respondet Euangelistarum corre-
» ctor: Mihi ista interpretatio visa est ad hunc locum maximè accommodata, cùm
» disertè accipiatur in Leuitico nomen Nephes, pro cadauere vbi scribitur. Sacerdos *Cap. 21.*
» ad omnes animas mortui non ingredietur.

Verissimè testatur sibi soli placere istam huius loci interpretationem, cùm nullũ *De falsitate*
habeat ducem, & Euangelistæ aduersetur. Castalio & Beza de producto loco Leui- *versionis Bezæ*
tici dimicant. Ille inficiatur animam inueniri pro cadauere, ne quidem in illo textu
Leuitici, vbi poni Nephes pro toto homine existimat, sicut statim postea declaratur.
» Nam habet litera, Super animam non contaminabit se quisquam, sed super pro-
» pinquo suo, & matre sua: vbi quod in genere animas dixerat, subiũgit propinquos
& parentes. ex quo animas fuisse nominatas apparet, pro ipsis hominibus indiffe-
renter viuis vel mortuis. Phrasis est scripturæ, naturas pro toto composito accipere,
& compositum pro altera naturarum, propter intimam connexionem. Ita scribitur:
» Omnis caro videbit salutare Dei: &, Animæ septuaginta descenderunt in Ægy- *Esay. 40.*
» ptum: id est, homines. Contrà verò est, Non mortui laudabunt te, Domine, ne- *Luc. 3.*
» que omnes qui descendunt in sepulchrum: &, Non est in morte, qui memor sit *Exod. 1.* *Psal. 113.*
» tui. vbi totus homo pro hominis cadauere ponitur. Vbi verò dicitur, Descendant *Psal. 6.*
» in infernum viuentes: &, Conuertantur peccatores in infernum, totus homo pro *Psal. 54. &* *Psal. 9.*
anima sumitur. Itaque nec in Leuitico, nec in alia scriptura, anima per se & pro-
priè significat cadauer, oppositam sibi naturam, sed hominem, qui cùm mor-
tuus ibi describatur, tum anima cum additione mortis, pro homine mortuo intelli-
getur, quamuis ex se non significet hominem mortuum, sed tantùm hominẽ. Beza
contrà ex Rabbinis probat, ibi Nephes pro funere accipi, sicut in eodẽ concluditur,
Et ad omnes animas mortis non ingredietur. Attamẽ si spectetur textus attentiùs,
Beza seipsum iugulat. Nam patet animas ibi non innuere per se cadauera, sed ho-
mines, quibus cùm mors acciderit, & addita fuerit ad animarum vocabulum, tum
animæ mortis designabunt mortuos, & cadauera: nõ quòd anima ita significet: nam
nisi adderetur mortis dictio, anima quidem hominem denotaret, sed non mortuũ
propriè, quem per additionẽ mortis significat, non propriè cadauer, nisi quatenus
compositũ ex anima, indicatum per additionem mortis, eam naturã ostẽderet, cui
mors accidit, id est, corpus ipsũ. Cùm igitur in versiculo Psalmi, de quo disseritur,
ad animã nõ addatur mors, aut aliud, quod apertè declaret hominẽ mortuũ, cur in-
terpretabimur animã pro cadauere, cùm nihil ei inquã addatur, quo mortuũ demõ-
stret, vt additur in Leuitico: vbi etiamsi anima absolutè caperetur pro cadauere, ta-
men claudicaret inde ducta ista ratiocinatio. Semel in totis Bibliis reperitur dictio
Nephes, ꝓ funere & cadauere: Ergo & in eodẽ significatu hoc loco capi debet. Ista

eſt hæreticæ artis ratiocinandi formula, ab vno ſingulari vniuerſalia, & quæcunque alia particularia etiam infinita concludere, cùm recta ratio contrà poſtulet, ſingulare intra ſuam ſingularitatem continere, nec de ipſo aliis pluribus & communibus præiudicium afferre. Certum eſt Nephes, ſeu animam hominis, communiter eiuſdem ſpiritum Hebræïs ſignificare, & ideò ſemper ita accipiendum eſſe, niſi reluctetur euidentiſſimè textus: alioqui ſi communis vocum ſenſus ſine iuſta occaſione & ratione permutatur ex aliundè petito ſingulari exemplo, nihil tam fuerit planum & firmum, cuius ſenſus non perturbetur, & cui tenebræ non obducantur. Et quid eſt in verſiculo iſto, de quo diſſeritur, quod cogat Nephes ſumi pro cadauere, tam contrario animæ ſignificationi? Quid ſi correſpondens illi dictio ex mente Septuaginta interpretum & Euangeliſtæ, animam pro cadauere non patitur explicari? Non derelinques (inquiunt) animam meam εἰς ᾅδου: quod verti nullo modo debet aliter quàm In inferno, vt paulò pòſt oſtendemus. Sed falſum eſt & abſurdum, cadauer in morte ad ipſos veros inferos tranſmitti. Igitur Nephes in iſto textu in cadauer nequit tranſponi. Omitto animæ interpretationem pro cadauere ſuffragari Epicureis, qui animam in morte non diſcernunt à corpore, & Arabicis hæreticis, qui animam mentiebantur abire cum corpore in corruptionem. Poterunt enim ſimiliter loco abuti, quo Beza abutitur. Alteram dictionem Sehol vitiat Beza, & pro ſepulchro poſitam contendit, vt ex eius concinnitate videatur animam neceſſariò in cadauer transformare, ne anima concludatur ſepulchro. Nos contrà negamus Sehol pro ſepulchro à Septuaginta & ab Euangeliſta vſurpari. Ante omnia notanda eſt Bezæ & imperitia, & malitia, à quo ita ſcribitur: Mirum eſt in errore " de deſcenſu Chriſti ad inferos, pleroſque veterum fuiſſe verſatos, quum apud " Hebræos appellatione Sehol, pro quo Græci interpretes ᾅδην dicunt, nihil aliud " quàm ſepulchrum declaretur: eiúſque poſtea etymon tradit, quòd noua ſemper " cadauera quodammodò videatur inexplebili voracitate poſtulare. Profectò cùm inferorum locus in ſacris literis Hebraïcis nulla voce propriè ſignificetur, quàm per Sehol, quæ voraginem ſignificat, mirum eſt hominem, qui omnem antiquitatem, & doctos omnes noſtræ ætatis ſcriptores præ ſe deſpicit, dictare confidenter Sehol nihil aliud apud Hebræos quàm ſepulchrum innuere. Mendacem ſaltem oportuit eſſe memorem. Premit Brentium vehementiſſe, ſicut paulò antè recitauimus, vt inferorum certum & definitum locum eſſe cõcedat in terræ penetralibus reconditũ, ex Dauidis ſententia, Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero ad infernum, " ades. vbi Sehol pro inferno collocatur, qui à cœlo maximo diſſideat interuallo, " quemadmodum Abben Ezra inter Rabbinos eruditiſſimus prudenter obſeruat, & Rabbi Dauid Kimhi pro terræ profunditate accipit. Placuit hîc tranſcribere multa ex doctiſſimi noſtri Theologi Genebrardi libro tertio de Trinitate, quæ ſic habent: Quemadmodum in errore verſantur, qui vocem Sehol numquam ſepul- " chrũ deſignare contendunt, ſic fronte ſunt perfricta, qui vſpiam Gehennæ regionẽ " ſignificare negant. Tantum enim abeſt, vt eam nõ ſignificet, vt eam primò propriè " ac per ſe ſignificet, nec niſi per quendam tropum ad ſepulchri acceptionem trans- " feratur. Iſtud primùm apparet è veteribus cunctis interpretibus, ſeorſum è Se- " ptuaginta, qui conſtanter Sehol reddunt voce ᾅδου Deinde Talmudiſtæ & Chaldæi " paraphraſtæ, dum tractãt locos Pſalmorũ, Redimet animã meã de manu Sehol: &, " Conuertãtur omnes peccatores in Sehola, exponũt Ghehinum, id eſt, Gehennam. " Quinetiã addũt in Derab He, literã Sehol adiici, ac Sehola dici, ad declarãdũ, quòd " non ſolũ ad infernũ impij deſcẽdant, ſed etiã ad inferiorẽ inferni gradũ. Conſtituũt " enim

De dictione Sehol, an ſignificet tantũ ſepulchrũ an potius inferos.

Sehol non ſemper ſignificat ſepulchrũ, ſed verũ infernũ.

Imperita Bezæ audacia in omnibus damnãdis.

„ enim varia inferni tabulata, vt in Pſalmum nouum Rabbi Dauid Kimhi narrat, &
„ ſeptẽ à ſuis maioribus Rabbi Salomõ, ſub finem capitis vigeſimi quarti Eſaiæ enu-
merat. Noſtri tamen eius tantum quatuor receptacula agnoſcũt: Limbum patrum,
„ cui Chriſtus Sinum Abrahæ nomen dedit: Limbum puerorum, qui abſque baptiſ-
„ mo vita exceſſerunt: Purgatorium, quod carceris nomine perſpicuè intelligit
„ D. Petrus: & damnatorum tartarum, qui in Pſalmis nuncupatur Infernus infe-
„ rior, in Apocalypſi verò Puteus abyſſi, Abaddõ, Apollyon, quaſi perditio, abyſſus, Apocal.9.
„ ſtagnum ignis & ſulphuris: in Euangelio, Gehenna, ignis æternus, ignis inextingui-
„ bilis. Sehol ſonare Gehennam etiam intelligitur ex adiunctione. Solet enim expli-
„ cationis cauſa, cum vocabulo Abaddon cõiungi, quod ſignificat abyſſum inferni,
„ perditioniſque locũ, Ioannis teſtimonio. Sic apud Iob, Nudus eſt Sehol coram eo, Apoc.9.
& non veſtimentum ipſi Abaddon. Sic in Prouerbiis, Infernus & perditio. In locũ Prou.15. Iob.26.
Iob, Rabbi Leui ex Hebrȩorum ſententia interpretatur Sehol, imam mundi regio-
nem, ſeu mundi centrum, quẽadmodum Rabbi Abrahã in cap. ſecũdum Ionæ: Lo-
cus ſcilicet profundus, cœlo oppoſitus, de quo ſcribitur, Si aſcendero in cœlum, tu
illic es: ſi deſcendero in infernum, ades. &c. Locus Numerorum inter Brẽtianos &
Tigurinos cõtrouertitur de Dathan, Coré & Abiron, quos in infernum viuos abre- Pſal.138.
ptos Hebrȩi in Tractatu de cõſuetudine tradunt, & ad ſuppliciorum loca depreſſos.
Etiam verſiculum Pſalmi noni, Redimet Deus animã meã de manu inferni quo ſo-
lent abuti Caluiniani, quoties edere volunt exemplum, quo Sehol ponatur pro Se-
pulchro, Chaldæus paraphraſtes & Rabbi Solomo Iarhi pro Gehẽna, & pœnarum
receptaculo interpretãtur. Ex quo perſpicitur, quàm temerè & imprudenter de re-
bus plebi incõpertis Beza pronuntiet. Cæterùm ne quid de induſtria ſubticeamus,
concedimus Sehol, foueã, hiatum, & ſepulchrum aliquando denotare: ſed vnà aſſe-
rimus nullo vocabulo tam frequenter ac tam familiariter in Hebraicis Bibliorum
ſcripturis inferos ipſos, quàm per Sehol deſignari. Cùm inficietur Beza nuſquam
reperiri apud Hebræos Sehol pro inferorum loco, vereor ne incipiat inferos ipſos
magis irridere & eludere, quàm credere. Adaugent ſuſpicionem infernalia ipſius
acta, quibus per totam vitam, exuta omni cõſcientia, omni flagitio inſignis euaſit.
Ad inferorum etiam paulatim ex animis hominum adimendum terrorem, & delẽ-
dam memoriam, iam cœperunt Caluiniſtæ potiſſimùm, repugnante litera, ſepul-
chrũ vertere, quoties in Hebraica lectione Sehol occurrit. Ex aduerſo ipſi Septua-
ginta interpretes præ aliis omnibus ampliùs Spiritu ſancto afflati, & religioſi, vix
Sehol per ſuam tranſlationem permiſerunt vnquam intelligi pro ſepulchro: ver-
tunt enim ferè ſemper in ᾅδην quo vix communis lingua Græcorum, & vix etiam
ipſi poëtæ, qui ſibi quantam poſſunt arrogant licentiam, pro ſepulchro vtuntur,
ſed pro animarum poſt mortem ſubterraneo receptaculo, quemadmodum nõ infi-
ciatur Beza. Demus igitur Sehol in Græcam linguã transferri εἰς ταφον, ἢ τάφρον, ἢ ᾅδην
id eſt, in ſepulchrum, ſiue foueam, ſiue ipſos inferos: negamus tamen ab iſis Se-
ptuaginta & ab aliis accipi pro ſepulchro, quoties explicatur per ᾅδην Non diſpu-
tamus, inquam, an vbi ita tranſtulerunt, litera Hebraica ferre poſſit, vt Sehol
transferatur εἰς τάφον, ἢ τάφρον, id eſt, in ſepulchrum, ſiue foueam: ſed conuer-
ſum in ᾅδην, inficiamur iam Græcam illam vocem ex proprietate & vſu linguæ
pati, vt ſepulchrum ſiue fouea tum ſignificetur. Itaque cùm in Bibliorum
aliquibus locis Sehol in bono ſẽnſu indifferenter poſſit verti pro ſepulchro, fo-
uea, & inferno, ſi de illis tribus vnam ſingularem ſignificationem ſelegerint, &
propria dictione expreſſerint aliqui, iniquum videtur etiam illis alias ſignificatio-
nes imputare, quæ minimè conueniant dictioni, qua ſunt vſi ad diſtinguendam

vnam de tribus aut pluribus significationem. Quapropter tam iniquè faciunt,qui ᾅδην pro sepulchro arripiunt, quàm si τάφον, siue sepulchrum ex Sehol conuersum, premerent non aliter quàm pro ipso inferno explicandum, quoniam Sehol vtrumque significet. Qua de causa fatemur aliquibus locis dubitari posse, in quo significatu Sehol vsurpari debeat,cùm variis & diuersis adaptari possit. Sed tertiò dico, secundum mentem Septuaginta interpretum, non aliud quàm ipsos inferos subterraneos, in quibus asseruentur animæ, declarare, quoties in ᾅδην traducitur: quoniam illos inferos ipsa dictio Græca ex proprietate linguæ atque vsu ostendit, & quoniam ea solẽt vti iidem Septuaginta interpretes omnibus in locis, in quibus sine cõtrouersia Sehol pro ipsis inferis collocatur,nequevnquã illa abutũtur,vbi sine dubitatione verba fieri de sepulchro constat. Quamobrẽ cùm in ipso textu, de quo quæritur, Nõ derelinques animam meã in inferno, ex Sehol Hebraïco Gręcè reddatur ᾅδης ab ipsis Septuaginta,propter rationes adductas non dubiũ, quin ipsi inferi demonstrentur,& non sepulchrum. Confirmat hanc fidem nostrã Lucas,qui ad inferos enuntiãdos eadem dictione qua Septuaginta delectatur,cùm in aliis suis scriptis,tum in Diuitis epulonis historia, in qua Beza robur maximũ ad probandũ certum inferni locum contra Brentium constituit. Hîc iterum non est omittenda huius in rebus asserendis temeritas & lenitas. In Acta Apostolica,inquit, Nemo est " qui nesciat ᾅδου vocabulo sepulchrum notari. Græci interpretes Sehol in ᾅδην con- " uerterunt,quasi locum tenebricosum dicas, quũ hoc vocabulo Græci Poëtæ soleãt " significare,quos Latini Inferos vocant. Væsanus Beza persuadere vult communiter ᾅδην pro sepulchro,omnium Græcorum linguis teri,& rarò pro ipsis inferis à Poëtis duntaxat vsurpari. quæ duo quàm falsa sint, nemo profectò est vltra primas literas Græcas progressus,qui nesciat. Nusquam enim, aut quàm rarissimè, ᾅδης pro sepulchro comperietur,& vulgariter pro inferis ab omnibus Græciæ scriptoribus etiam poëticis frequentatur. Sed Bezę poëtæ leuitas & incõstantia spectetur. Tarta- " rũ (scribit) vocarũt Græci infima terræ loca,quæ puniẽdis nocentium animis essent " destinata. Itaque quod ad vocabulũ ipsum attinet, non dubitauit Petrus illud tan- " quã vulgò tritũ vsurpare,quomodo etiam Matthæus & Lucas ᾅδην vocarũt. Igitur, " ô venerabilis Beza, ᾅδης dictio pro inferno,non est ad Poëtas releganda, cùm nulla sit in nouo Testamento pro ipsis inferis familiarior & expressior. Pro ratione interpretationis suæ coniicit Beza post Caluinum,idem efferri per priorem partem versiculi,Non derelinques animam meam in inferno,quod per posteriorẽ istam, Nec dabis Sãctum tuum videre corruptionem: vt vtrumque membrum ad sepulturam pertineat,Dauidis more,qui explanationis causa consueuit in eodẽ versiculo idem bis dicere,ita vt planius sentẽtiam aperiat,quod dictum fuerit posterius. Hoc quidẽ sæpè in Psalmis accidere admittimus: nõ tamẽ quasi ratũ adeò & inuiolatũ retineri debet,quin expẽdi debeãt singuli Dauidis versiculi,& inuestigãda aclibrãda ratio,quæ sensum verborũ diuidat,vel coniũgat. Apparet Dauid in versiculo, de quo litigatur, hominis mortẽ declarare ab enumeratione partiũ quibus cõstat,& quarũ separatione mors obrepit. Homo coalescit anima & corpore. Cùm mortẽ obit,illa ab isto distrahitur,& ad locũ sibi destinatũ vadit: istud verò in sepulchrũ putredini reponitur. Eo pacto describit mortẽ Christi Dauid, vt anima seiũcta à corpore, descẽderit in piorũ quod tum erat habitaculũ: corpus verò fuerit in monumẽto cõditũ: sed singulare Christo confestim obtigisse priuilegiũ subiicit,vt anima rediret ab inferis ad vitã, & corpus è sepulchro exiliret. Ista est naturalis & iusta ratio in duas portiones ꝓ partiũ humanarũ distinctione diuidẽdi versiculi, & ita Petrus videtur partitus ipsũ,cũ posterius mẽbrũ quod resurrectionẽ corporis Christi cõmonstrat,

Luc.16.

Beza in annot. Actor.2.

Beza in annot. in 2.ca.2.Petri.

omisso priore exaggerat. Quod autem ait, Suscitauit eũ à mortuis, ampliùs iam nõ reuersurum in corruptionẽ, sic explicat, Nõ dabis Sãctum tuum videre corruptionẽ. Cõueniẽti modo, ac similibus verbis, cum sacro Poëta Dauide Homerus profa-
» nus vates obitum Principum cecinit. Recita (inquit) ô Musa, Achillis iracundiam, *Hom. Iliad. 1.*
» quæ tot generosas animas procerum in orcum demisit, & eorum cadauera canibus
» atque auibus laniãda exposuit: vbi ψυχὰς siue animas, in propria significatione posuit, & earum receptaculum post mortem, ᾅδην non sepulchrum, sed infernum, cum Dauide statuit, ac per humanarum partium distractionem mortem hominum describit. Postremò Castaliò rectè obseruat versiculi distinctionem innui ex Symbolo, in quo separatim commemorantur, Sepultus est, &, Ad inferos descendit: cui Beza non aliud potest respondere, quàm malè additum Symbolo articulum de descensu ad inferos, cùm nullum esse existimet, quamuis magister Caluinus inter præcipuos numeret, quem tamẽ interpretatur ex sua insania & blasphemia. Itaque Beza singularis ferus ab omnibus dissentit, & scripturas sacras corrumpit, ac Symbolo Apostolico, & communi hominum sermoni vim facit: qui si solùm articulo de descensu Christi ad inferos obsisteret, à numero fidelium Christianorum esset expungendus, quemadmodum apud Augustinum scribitur. Altera scriptura, quæ ad confirmationem huius articuli proferri solet, ita habet: Quid est quod ascẽ-
» dit, nisi quia & descendit primùm in inferiores partes terræ? Qui descendit, ipse est
» qui ascendit supra omnes cœlos, vt impleret omnia. Ambigitur quid per inferiores
» partes terræ significetur. Beza post alios nonnullos tantùm terram arbitratur indicari: Nos penetralia terræ atque ipsos inferos credimus, & iudicamus ab Apostolo demonstrari, cùm antitheta atque opposita, quæ sibi correspondeant, connectat, Descendit in inferiores partes terræ, &, Ascendit supra omnes cœlos. Vt enim non contentus fuit ascensum ad cœlos simpliciter affirmare, sed id quod res est, supra omnes cœlos: ita non illi satis fuit descensum in terram eloqui, sed expressit maximam à summo cœlo distantiam per inferiores partes terræ. Ea deinde est phrasis scripturæ, vt cùm longissimum interuallum ascensus & descensus conatur efferre, per cœlum & inferos, siue inferiora terræ, & non per simplicem terram complectatur, quoniam non terræ superficies simpliciter maximè à cœlo dissideat. Iam citauimus, Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades. Excelsior
» cœlo est (Iob inquit) & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? Quo
» genere dicendi etiam Christus vtitur, cùm increpat ciuitates: Et tu Capharnaum,
» numquid vsque in cœlũ exaltaberis? Vsque ad infernum descẽdes. Tertiò iam antea
» ex Rabbinis Iudæorũ docuimus Sehol, siue infernum, & partes inferiores terræ, nimirùm ipsum centrũ, significare idem quod aliquãdo etiam nominatur infernus inferior, vt Dauid isto versiculo perstringit, Eruisti animam meã ex inferno inferiori.
» Postremò, vt impleret omnia, tametsi variè explicari possit, & cõsueuerit, & superiùs ad dona pertinere sim interpretatus: attamen si accuratiùs mentem Apostoli indagemus, videtur ad locos accõmodare, non quos impleret & occuparet Christi humanitas, sed in quibus aliquando subsisteret, vt sua præsentia omnẽ creaturam diuersis illis in locis degentem sibi subderet, & in possessionẽ acciperet, atque ita omnes mundi partes imperio, sibi subiiceret. Solent autem Apostoli tres mundi regiones enumerare, in quibus creaturas Christo subditas collocant, & quas Christum adiisse commemorant, cœlestem, terrestrem, atque infernalem. Ita hîc Paulus per has mundi plagas Christum innuit circumductum, vt in nomine eius omne genu flectatur terrestrium, cœlestium, & inferorum, & omnis lingua per experientiam confiteatur, quia Dominus Iesus est in gloria Dei patris. Ita Ioannes Euangelista

Meretur Beza haberi in numero infideliũ, & non Christianorum.

Textus Pauli de Christi descensu ad inferos.

Ephes. 4.

Iob ij.

Matth. ij.

Psal. 86.

Ephes. 4. & Philipp. 2.

Apoc.5. audiuit omnem creaturam, quæ in cœlo est, & super terram, & sub terra, & in mari, acclamantẽ sedenti in throno, & Agno, Benedictio, & honor, & gloria, & potestas in secula seculorum. Alius locus in nouo Testamento de isto descensu, ex Apostoli Petri epistola sumitur, vbi scribit: Melius est benefaciẽtes pati, quàm malefacientes: Quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt « nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, viuificatus autem spiritu: In quo & « his qui in carcere erant, spiritu veniens prædicauit: qui increduli fuerant aliquando, « quando expectabant Dei patientiam in diebus Noé, cùm fabricaretur arca. De ip- « sius literæ versione decertant Beza & Castalio. Hic transtulit, Corpore necatus, animo in vitam reuocatus, siue Carne necatus, spiritu in vitam reuocatus, pro, Mortificatus quidem carne, viuificatus autem spiritu: quam veterem translationem Beza retineri vult, quia magis opinioni suæ faueat, & sequentia sic immutat: Per quem « etiam spiritibus, qui sunt in carcere, profectus prædicauit, olim immorigeris, cùm « expectabatur Dei patiẽtia in diebus Noé. Beza ne quidem Caluino magistro par- « cit, à quo φυλακὴ, non in carcerem, sed in speculam transfertur, vt Limbum euitet, & mortuis virtutem Christi prædicatam & patefactam defendat. Beza verò exponit, non de anima Christi, quæ venerit ad inferos, quasi exolutæ redemptionis nuntia, sed de Christi diuinitate, quæ sæpè spiritus appellatur, cùm carni opponitur, quæ tempore Noé descenderit, & per reuelationes multas se manifestarit, ac fuerit rebellibus contestata de futuro æterno supplicio, nisi resipiscerent, quorum animæ iam tum, cùm ista loqueretur Petrus, carcere inferni concludebãtur, quamuis cùm ad eos commonefaciendos descenderet diuinitas Christi, nondum essent nudi spiritus, & animæ, sed homines integri adhuc in mundo superstites. Istam sibi arrogat nouam obscurissimi loci enarrationem gloriorissimus miles & apostaticus Beza, pro qua coràm & per literas iactat, sibi gratias egisse plurimos pios & doctos viros: ita solet honoris causa laudare impiissimos quosque & profligatissimos, qui proni ceciderint in terram, vt bestiam adorent. Antea Caluinus iactabat à se huius loci inuentam expositionem, cui speraret omnes doctos ac pios subscripturos: & hanc illi refert gratiam discipulus, vt primus magistri singularem interpretationem repudiet, ac suam à peritioribus prælatam insolentissimè prædicet. Sed ne glorietur, sciant omnes non ab illo repertam sententiam, quam ostentat, sed ex Augustino compilatam, quam sanctus Doctor citra præiudicium descensus Christi ad inferos, maluit tantùm proponere, quàm vllo pacto commendare. Gratiæ sanè etiam debentur à nobis arrogantissimo Bezæ, quòd nequeat isti textui glosam illam assuere, & à Christi descensu post mortem in anima detorquere, nisi illum per figuras peruertat, & miras tenebras ac vim, non solo sensui, sed simplici Apostolorum sermoni afferat. Negat intelligi, vt verba sonant, in quo & spiritibus, qui in carcere erant, veniens prædicauit: sed imprimis prolepsim siue anticipationem latere putat, per quam rerum ordo & tempus, quo acciderint, inuertitur. Deinde πορευθεὶς, veniens siue profectus nõ propriè interpretatur, cùm sic diuinitati non congruat: sed ait per prosopopeiam illi tribui, quæ ad homines spectant: etiam verbum Prædicauit in eandem figuram dissoluit. Restat videndum, cui potius fides sit habenda, istine expositioni, quæ tot figuras cumulat, quot vocabula reperit, & sensum à dictionibus ipsis tam alienum elicit, vt nullus magis cõtrarius fingi aut excogitari possit: an simplici & recto sermoni, præsertim cùm eum sequãtur proximi Apostolorum successores, Irenæus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, Didymus Alexandrinus, Athanasius, Gregorius Nanzianzenus, Cyrillus Alexandrinus, & Leontius Cyprius contra Nestorium: quorum aliqui etiam ex professo disputant, quòd ad diuinita-

Locus Petri de descensu Christi ad inferos. 1.Petr.3.

In Respons. ad Castal.

Aug. epist. 99

Beza suo more corrumpit textum Petri Apostoli.

tem solam textus referri nequeat. Nimis enim coactum est à Petro dici de Christo, Veniens, impropriè per anthropopathiam, cùm idem participium πορευθεὶς, siue profectus, in eodem contextu de humanitate Christi affirmetur propriè: vbi sic cōcluditur, Per resurrectionem Iesu Christi à mortuis, qui est in dextera Dei, deglutiēs mortem, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur, profectus in cœlum, subiectis sibi Angelis, & potestatibus, & virtutibus. Habet Brentius, quod Bezæ exprobrāti profectionem in cœlum spiritaliter & anthropopáθως ab illo explicari respondeat: nimirùm ipsum eodem crimine teneri, à quo verba de Christo, profectionem & motum significantia, spiritaliter capiātur etiam in eodem contextu, quo in cœlum cōmigratio declaratur. Non dubium expendenti intētionem Petri Apostoli, quin similiter & in Actis Apostolicis duas profectiones Christi innuat: vnam ad ima terræ & penetralia, vt spiritibus victoriam annuntiaret, qua fretus indè erupit, & secunda profectione ad cœli fastigium euasit, vt mortuis ac viuis, atque omni creaturæ dominaretur. Ex collatione locorum, adiuncto Paulo Apostolo ex cap. 1. ad Ephes. facilè coniicitur, ad huius duplicis profectionis scopum collimare Petrum Apostolum, & simplex sermo nullis figuris deprauatus, hunc sensum admittit, & ostendit. Adhæc litera indicat, annūtiatum fuisse spiritibus illis, non qui crimen infidelitatis ex ipsa annuntiatione incurrerent, vt Placet Bezæ, sed qui aliquando, & priusquàm annuntiaretur, fuerant increduli, dum viuerent scilicet, & in mundo agerent. Ita enim sine vlla transpositione habet litera, ἐκήρυξεν ἀπειθήσασι ποτὲ, Prædicauit his qui aliquando, siue quondam, fuerāt increduli: ac ne vllus relinquatur ambiguitati locus, addit, quo tempore fuerint increduli, nempè in diebus Noé, cùm fabricaretur Arca. Propterea sicut Caluinus notandum diligenter monet, tùm ex præsenti textu, tum ex capite quarto eiusdem Epistolæ, Euangelium annuntiatum fuit, & prædicatio habita mortuis hominibus, & eorum spiritibus: ideò stare nequit Bezæ diuinatio, & literæ deprauatio. At (inquit) illic describitur Christus ad mortuos illos peruenisse, non anima, sed spiritu, siue virtute ac sua diuinitate. Addit fieri tantùm mentionem infidelium, quibus nihil profuit Christi descensus. Tertiò prætexit nihil de liberatione animarum à Petro dici, vt hic locus de Christi ad inferos aduētu sumatur. Postremò negat hominibus, quatenus mortuis, fuisse denuntiatum Euangelium, cùm absurdum sit canere surdo, aut mortuo: sed intelligendum tùm prædicatum, cùm possent audire & attendere, id est, cùm viuerent. Nos Athanasiū & alios Patres secuti, Christi animam ad inferos re vera abiisse credimus, & indè remeasse, non quidem virtute ipsius animæ, sed spiritus, siue verbi ac diuinitatis, cui connectebatur anima. Non tamen sola diuinitas illuc accessit, sed Christus in persona diuinitatis & animæ humanæ eò profectus est, per diuinitatem tamē, eiusque potentia, sicut per eandem est in cœlum profectus postea. Idcircò, inquam, non sola diuinitas ad inferos penetrauit, sed Christi anima diuinitatis opera, per quam indè rediit ad recipiendum corpus, & supra cœlos efferēdum. Hoc textus significat, cùm inquit, Christum ipsum profectum in spiritu, siue per spiritus virtutem. Non ignoro quanta sit inter veteres & recentiores discordia circa eos, quibus in inferis apparuerit, propter hanc Petri scripturam, quæ infidelibus apparuisse videtur tradere. Probabiliter quidem loquuntur illi, qui ad aduentum Christi omnes inferos & dæmones etiam commotos fuisse & contremuisse asserunt, omnibúsque damnatis innotuisse virtutem Christi, & resurrectionem, quamuis nullum fructum inde degustarint, sed soli pij. Attamen vt nulla vis afferatur literæ, non continet prædicatum fuisse immorigeris & incredulis, sed his qui fuissent aliquando increduli verbo Dei per Prophetas annuntiato, donec experirentur verum esse & firmum:

Beza impingit in errorem, quē Brentio obiicit.

qua experientia edocti resipuerant, antequàm è vita decederent, vt in diebus Noé, cùm fabricaretur Arca, non fuerant obsecuti prædictioni, qua significabatur illis imminere diluuium, donec eo oppressi, ad se & ad Dei verbum redierunt nonnulli ex ipsis, & obdormierunt in Domino cum piis ad inferos delati vsque ad Christi descensum, quo viuificati sunt, spiritu & anima translati in cœlum, quamuis manserint mortui secundum carnem. Hoc Petrus, etiam interprete Caluino, sentit, cùm inquit postea: Propter hoc & mortui euangelisatum est, vt iudicentur quidem secundum homines in carne, viuant autem secũdum Deum in spiritu. De piis autem qui fuerant increduli aliquando temporibus Noé, potius exemplum quàm de aliis petit, vt sui temporis probos Christianos exhortetur, ne vspiam diffidant sermoni Domini propter afflictiones, aut alias causas, cùm primi, quos scriptura incredulitatis erga verbum Dei redarguit, eius immutabilitatem & firmitatem fuerint experti, & cùm Christus ad se cõuersos ne quidem in ipsis inferis opportuno & promisso auxilio destituerit. Falsum est igitur nihil de liberatione exprimi, cùm istud proferatur exemplum inopinatæ & admirandæ liberationis etiam post mortem, & ab inferis, vt multo minus desperent Christiani in vita superstites de diuino auxilio. Veteres sanè Christiani Didymus Alexandrinus, Gregorius Nanzianzenus, Cyrillus Alexandrinus, Leontius Cyprius, & Damascenus, quos allegat doctissimus Franciscus Turrianus, interpretantur de his qui piè alioqui ac sanctè vixerant in hoc mundo, licet mysterium incarnationis non plenè credidissent, credituri tamen plenè, si aduentus Christi in eorum tempora incidisset. Non repugno, quin etiam intellexerit Petrus: expressiùs tamen significat de oppressis diluuio. Neque verò, etiamsi concesserimus nullius liberationis meminisse Petrum, propterea rectè inficiaretur Beza hic agi de descensu Christi ad inferos. Non enim consequitur ipsum eò non descendisse, si neminem indè exemerit, cùm descensionis fuerit etiam sufficiens causa, vt imperium & virtutem suam etiam in ipsis inferis promulgaret & ostenderet, à quibus deglutiri & teneri non potuit. Quod autem tanquam ineptum ridet Beza, quòd mortuis Euangelium annuntiatum interpretemur, cùm mortuos accipi velit eo sensu, quo scribitur Christus ab eodem Petro, iudicaturus viuos & mortuos, non quasi homines quatenus mortuos iudicaturus sit, sed quatenus rediuiuos & excitatos: ita placet Bezæ, prædicatum fuisse hominibus, non quatenus mortuis, sed cùm essent viui ante mortem. Verùm vt suo ipsius iuguletur gladio, Christus non dicitur iudicaturus mortuos, quasi de ipsis laturus sit sententiam, antequàm moriantur: sed mortui dicuntur, quia decesserint è vita, quamuis in eam sint reuersuri, priusquàm vniuersale Dei iudicium subeant. Alioqui quodnam esset discrimen inter viuos & mortuos, quos iudicabit Dominus? Ita antequàm mortuis asseri queat Euangelium publicatum, oportet illos vitam cum morte commutasse, siue ad illam redierint, siue non. Itaque stare non potest Bezæ sententia, vt mortuis dicatur concio de Christo facta, quia hominibus fuerit habita, cùm viuerent, qui postea obierint. Non enim mortui corporaliter vocantur in scriptura, nisi quorum anima seiungitur à corpore, neque mortuis quicquã accidere dicitur, nisi tales sint, qui iam morte fuerint defuncti. Ergo cùm mortuis feratur Euangelium propositũ, de hominibus iam morte defunctis intelligatur oportet, quorum spiritus viuunt, & capaces sunt diuinarum annuntiationum & inspirationum. Quamobrem ruit Bezæ figmentum, per exemplum ab ipso productum, de iudicio viuorum & mortuorum per Christum, & necesse est hominum post mortem spiritus, sicut Petrus exprimit, prædicatum à Christo fuisse Euangelium. Hoc duo loci Petri inter se collati euidenter declarant. Quod attinet ad quæstionem, An Christus ab inferis emer-

Didym. in ep. Petri.
Gregor. Nãz. orat. 2. de Pasc.
Cyrill. Alex. in ca. 14. Zachar.
Leont. Cypr. cõtra Nestorium.
Damasc. lib. 3. de fide orthod. et lib. De mortuis. Hoc citat Franc. Turriã. lib. 1. de Ecclesiast. ministeriis. cap. 9.

emergens, ſecum abduxerit piorum animas, atque in cœlum ſecum traduxerit: id affirmat fides Catholica ſcripturis innixa, quibus aſſeritur Dominus Ieſus in ſanguine Teſtamenti vinctos eduxiſſe de lacu: domum fortis, atque eius vaſa diripuiſſe: necnon alia geſſiſſe, quæ habentur de iſta liberatione in aliquot Pſalmis, & aliis ſcripturis. Caluiniſtæ, ne Limbo, aut vlli alteri animarum receptaculo, in inferioribus partibus dent locum, negant vllas piorum animas in illis inferorum regionibus habitaſſe, ſed aiunt ab origine mundi, continuò poſt mortem in cœlum euolaſſe, vbi fruerentur ſempiterna beatitudine. Epulonis adhibent hiſtoriam, in qua ſinus Abrahæ adeò remotus ab inferis deſcribitur, vt magnum chaos, & totius mundi vaſtitas & moles videatur interiacere. Nos magis conuenienter cum ſcripturis credimus, & docemus, ianuam cœli nemini patuiſſe ante Chriſtum. Vt enim primus Adam de paradyſo pelli meruit, & debuit, ita ſecundum Adamum decuit paradyſo & cœlo primùm reſtitui. Hic quod erat aduerſum nos chirographum, quo Diaboli carceribus mãcipabamur, ſua morte ſuſtulit, ac cruci affixit, vt expoliaret principatus & poteſtates. Antea igitur adhuc regni poſſeſſio impediebatur. Inimicitias interfecit in carne ſua, ac medium parietem maceriæ ſoluit, vt per ipſum haberemus acceſſum ad Patrem. Si illum primum oportuit reſurgere, & corporaliter in cœlum aſcendere, vt internoſceretur primogenitus inter mortuos, & in omnibus primatũ gerens, cur eius anima primogenitura cœli defraudabitur? Non ſufficiebat ad primatum conſtituendum, merito eius, atque in eum fide, aliorum corpora excitari, & in cœlum attolli: ſed oportuit ipſum primum corpore reſurgere, & cœlũ conſcẽdere. Eodem pacto non ſatis erit ad confirmandũ in omnibus primatũ, ipſius merito aliorum animas cœlũ ingredi, & inhabitare: ſed neceſſe erit illius animã primam introire in cœlum, & aliis viam aperire atque commonſtrare. Alioqui ridiculũ iudicabitur, ſecundum potiorem hominis partem, nimirùm animam, ſupra Chriſtum primatum aliquos obtinuiſſe, ante ipſum in cœlum admiſſos, & ſecundum inferiorem, nempè corpus, illum primogeniturã paradyſi & cœli tantùm retinuiſſe. Deinde Apoſtolus ante aditum Chriſti in cœlum, expreſſè tradit nondum fuiſſe propalatam & manifeſtatam Sanctorum viam, quãdiu tabernaculum Moſis ſtetit ratum coram Deo: ſed obſtructam viam ait à Chriſto initiatam, ac renouatam per velamẽ, id eſt, carnem eius, quam cœlo intulit, atque ita aliis iter muniuit poſt ſe. Præterea ſcribit idem Patres expectaſſe fundamenta habentem ciuitatem, cuius artifex & conditor eſſet Deus: attamen defunctos fuiſſe omnes iuxta fidem, non acceptis repromiſſionibus, ſed à longè eas aſpicientes & ſalutantes, & confitentes, quia peregrini & hoſpites eſſent ſuper terram. Qui enim hoc dicunt (addit Apoſtolus) ſignificant ſe patriam inquirere. Et ſi quidem ipſius meminiſſent, de qua exierunt, habebant vtique tempus reuertendi. Nunc autem meliorem appetunt, id eſt, cœleſtem. Ideò non cõfunditur Deus, vocari Deus eorum: parauit enim illis ciuitatem. Itaque quid appetebant Patres, & ex fide expectabant ſibi promiſſum, quod tamẽ non acceperunt, niſi cœleſtem illam ciuitatem, cuius conditor eſt Deus, quam tamen non ſunt adepti, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, ait Paulus, vt non ſine nobis conſummarentur? Non ignoro quàm difficilis habeatur iſte locus Apoſtoli: nihilominus quocũque ſenſu accipiatur, certum eſt inter promiſſa, quæ Patres ſine noui Teſtamenti populo non impetrarunt, commemorari expreſſè ciuitatem & habitationem cœleſtem. Et certè Paulus ita allegoricè interpretatur promiſſiones de terra Promiſſionis factas ipſis Patribus, ad quam non Moſes, nec alius potuit illos introducere, ſed Ioſué, Domini noſtri Ieſu Chriſti typus & figura. Neque vacat, aut ſine ratione fit, vt in ſcriptura Patres illi ante Chriſtum, quoties de ſua com-

Zachar.9.

Caluiniſtæ tollunt Limbum Patrum.

Caluiniſtæ vt limbum negẽt aſſerunt pios ante Chriſtum ingreſſos cœlũ.

Nemo aſcendit in cœlum ante chriſtum.

Coloſſen.2.

Epheſ.2.

Heb.9.& 10.

Heb.11.

migratione ex hoc ſeculo colloquuntur, ferè ſemper in inferis deſignant ſibi ſedem conſtitutam: contrà verò poſt Chriſtum natum, ex quo cœpit prædicatio, Pœnitétiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum: pij numquam inferorum, ſed cœli ſemper meminerunt. Ex libro Iob aliquot locos citat Caluinus, quos ſuo more in alienam ſententiam contorquet. Vnicus locus de Geneſi ſatisfecerit, in quo Iacob dixit, Deſcendam ad filium meum lugens in inferos. Scio ab Hebræis peruerti, quaſi pro ſepulchro ponatur: ſed adiuncta cogunt pro ipſis inferis ſumi. Deſcendam enim, & Ad filium, de viuentibus intelliguntur, non de cadaueribus: Nec ait, Propter filium: ſed Hebraïca litera exprimit, Ad filium: nec mortui propriè dicuntur deſcendere in ſepulchrum, ſed inferri. Annotarunt quoque antiqui Theologi nonnulli, ſtatim à paſſione, paradyſi mentionem factam à Chriſto, & tùm primum latronem pro latrone Adamo, quaſi poſt liminio reductum in paradyſum, atque in eius poſſeſſionem præmiſſum. Caluinus ſanè poſtquàm multũ ſudauit, vt textum Petri ſubuertat, & φυλακὴν transferat in ſpeculam, & non in carcerem, victus tamen literæ euidentia, aſſentitur pios inuentos in carcere, quamuis non eodem quo impij. Profectò beatas illas ſedes cœli piis pro carcere non deputabit, ne Sanctos perpetuis carceribus addictos à Deo pro præmio cogatur concedere. Non dubium quin noſtra ſententia communi omnium Chriſtianorum conſenſu confirmetur. Non enim omnes ad vnum primitiuæ Eccleſiæ ſcriptores aliam ob cauſam Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, tanquam tritum & confeſſum inter Chriſtianos ponunt, quàm vt ibi vinctos & detentos pios ſolueret, & ſecum in cœlum Tranſueheret. Ex illis quoque, quotquot commentantur Epiſtolam ad Hebręos, locos allatos ferè ſimpliciter, vt fecimus, enarrant, & quoties occurrit occaſio, ingenuè profitentur, interclusum fuiſſe cœlum hominibus ante Chriſtum. Tertullianus ita ſcribit: "Per Chriſtum aditur cœlum, de quo Amos, Qui ædificat in cœlo aſcenſum ſuum, "vtique non ſibi ſoli, ſed & ſuis qui cum illo erunt. Athanaſius quoque ait: In cœlum "nouum iter aperuit, quod ſub his verbis indicatur, Attollite portas principes ve"ſtras, & eleuamini portæ æternales. Nihil certè ille, qui hæc verba vſurpat, opus ha"buit reſeratione portarum, quippè omnium Dominus: ſed nos eramus, quibus ea "reſeratio neceſſaria fuit. Ambroſius etiam ſic loquitur: Eſt alia mors, quæ ſecunda "dicitur in Gehenna, quam non peccato Adæ patimur, ſed eius occaſione propriis "peccatis acquiritur: à qua boni immunes ſunt tantùm quòd in inferno erant, ſed "ſuperiori, quaſi in libera cuſtodia, quia ad cœlos aſcendere non poterant. Sententia "enim tenebantur data in Adam: quod chirographum in decretis morte Chriſti de"letum eſt. Sententia enim decreti fuit, vt vnius hominis corpus ſolueretur ſuper "terram, anima verò vinculis inferni detenta, exitia pateretur. Paterno peccato ex "ſententia Dei erant apud inferos. Gratia Dei abundauit in deſcenſu Saluatoris om"nibus dans indulgẽtiam, cum triumpho ſublatis eis in cœlum. Pleraque ſimilia ſuppeditabit lectio veterum Theologorum. Porrò vt hiſtoriæ Diuitis epulonis ſatisfiat, Ambroſius loco proximè citato, ac ferè omnes alij Patres, rem geſtam notant in inferno, quamuis ibi magno diſtarent interuallo à damnatis Sancti. Deinde non ineptè nonnulli putant, hiſtoriam illam narrari per anticipationem, ac tales homines deſcribi, quales futuri ſunt poſt reſurrectionem, & in inferno, & in cœlo corporibus receptis: ac proindè non recitari nudarum animarum acta, ſed membrorum corporalium, vtpotè linguæ, oculorum, & manuum. Atque iſto pacto aptè Abraham cum Lazaro in cœlo ſitum ac viſum admittetur, ad quod per Chriſtum cum aliis fuerint tranſlati. Cæterùm vt conſpiciatur quantus fuerit conſenſus veteris Eccleſiæ de deſcenſu Chriſti ad inferos, & Patrum captiuitate apud ipſos, libet ordine ab

Geneſ. 37.

In Pſychopannychia, & cõmentar. ad 3. cap. 1. epiſt. Petri.

Tertull. lib. 3. in Marcion.

Athanaſ. de humanitate Verbi.

Ambroſ. in ca. 5. ad Rom.

ab Apoſtolis Patrum teſtimonia recenſere, qui etiam vſi ſunt iſto articulo ad confutandas alias hæreſes, & ei principij, de quo nefas eſſet dubitare, dignitatem & excellentiam tribuerunt. ſi quidem Auguſtinus ſcribit in numero fidelium non habendum, quiſquis in triduo ſepulturæ animam Chriſti non inuiſiſſe inferos dixerit. Quoniam tamen nonnulli ex Patribus in enarrandis factis Chriſti in ipſo deſcenſu, videntur veritatis fines præteriiſſe, retineatur pro fide ac religione Catholica, quod ſecundum ſcripturas communi omnium conſenſu expoſitas, vno ore profitentur: ſingularia quædam ſuorum authorum opinionibus relinquantur. *Conſenſus patrum de deſcēſu Chriſti ad inferos.*

Narrat Euſebius Abgarum regem poſtulaſſe à Thaddæo breuem narrationem de Chriſto: cui ille quidem ſummam hiſtoriæ Chriſti percurrit, & articulos Symboli Apoſtolici de Chriſto perſtrinxit, vt ex lingua Syriaca ait Euſebius ſe tranſtuliſſe hoc contextu: Quomodo mortuus ſit, quanta à Iudæis perpeſſus, ac quomodo crucifixus, atque ad inferos deſcenderit, ſepémque illam antea numquam diruptam ſciderit: reſurrexit etiam, ac mortuos, qui à ſeculis dormierant, vnà excitauerit: & quomodo ſolus quidem deſcenderit, multa verò turba comitatus ad Patrem aſcēderit: quomodo etiam ad dexteram Dei ac Patris cum gloria in cœlis ſedeat: ac poſtremo, quomodo rediturus ſit cum gloria ac potentia, ad iudicandum viuos & mortuos. *Euſeb. lib. 1. ca. vlt.*

IGNATIVS. Verè, non opinione crucifixus ac mortuus, videntibus cœleſtibus, & terreſtribus, & infernis: cœleſtibus quidem, vt incorporeis naturis: terreſtribus verò, vt Iudæis & Romanis, & iis hominibus, qui per id temporis præſtò aderant, quando crucifixus eſt Dominus: infernis autem, vt eorum multitudine, qui cum domino ſurrexerunt. Multa (inquit) ſanctorum corpora dormientium reſurrexerunt monumentis patefactis. Et deſcendit ad inferos ſolus, aſcendit verò cum multitudine: & ſcidit maceriam, quæ à ſeculo erat, & medium parietem eius diſſoluit.

IRENÆVS in eos, qui reſurrectioni corporum detraherent, in argumentum trahit deſcenſum Chriſti ad inferos, qui fuerit commoratus ibi cum mortuis triduo à morte, antequàm rediret in vitam & reſurrectionem. Si ita eſſet (ait) quemadmodum dicunt, ipſe vtique Dominus, in quem dicunt ſe credere, non in tertia die feciſſet reſurrectionem, ſed ſuper crucem expirans, confeſtim vtique abiiſſet, ſurſum relinquens corpus terræ. Nunc autem tribus diebus conuerſatus eſt, vbi erant mortui, quemadmodum Prophetia de ipſo inquit: Commemoratus eſt Dominus ſanctorum mortuorum piorum, eorum qui ante dormierunt in terram ſtipulationis, & deſcēdit ad eos, extrahere eos, & ſaluare eos. Ipſe autem Dominus, Quemadmodum (ait) Ionas in ventre Ceti tres dies & tres noctes manſit, ſic erit filius hominis in corde terræ. Sed & Apoſtolus ait: Aſcēdit autem quid eſt, niſi quia & deſcendit in inferiora terræ? Hoc & Dauid in eum prophetans, dixit, Et eripuiſti animam meam ex inferno inferiori. Si ergo Dominus legem mortuorum ſeruauit, vt fieret primogenitus à mortuis, & commoratus vſque in tertiam diem in inferioribus terræ, pòſt deinde ſurgens in carne aſcendit ad Patrem: quomodo non cōfundentur, qui dicunt inferos quidem eſſe hunc mundum, qui ſit ſecundum nos, interiorem autem hominem ipſorum hîc derelinquentem corpus, in ſupercœleſtem aſcendere locum? Cùm enim Dominus in medio vmbræ mortis abierit, pòſt deinde corporaliter reſurrexit, & poſt reſurrectionem aſſumptus eſt, manifeſtum eſt, quia & diſcipulorum eius, propter quos & hæc operatus eſt Dominus, animæ abibunt in inuiſibilem locùm, definitum eis à Deo. *Lib. 5.*

Alibi locum Petri de Chriſti deſcenſu explicat, & ſcribit: Iratus eſt Dominus in Solomonem. Non enim erat cor eius perfectum in Domino ſecundum cor Dauid *Lib. 4.*

patris eius. Sufficiẽter increpauit eum scriptura, sicut dixit Presbyter, Et propterea Dominum in ea quæ sunt sub terra descendisse, euangelisantem & illis aduentum suum remissæ peccatorum existentem his qui credunt in eum. Crediderunt autem in eum omnes, qui sperabant in eum, id est, qui aduentum eius prænuntiauerunt, & dispositionibus eius seruierunt, quibus similiter vt nobis remisit peccata.

De fuga.

TERTVLLIANVS etiam videtur inter Symboli articulos descensum agnoscere, & ex inferis Patres in cœlum traductos profiteri. Inter iniquos (inquit post multa) deputatus est, & traditus est in mortem: Totum hoc, vt nos à peccatis lucraretur. Sol cessit diem emptionis nostræ. Apud inferos emãcipatio nostra est, & stipulatio nostra in cœlis: subleuatæ sunt portæ sempiternæ, vt introiret rex gloriæ. Dominus virtutum hominem de terris, imò ab inferis mercatus est in cœlos. Idem libro de anima prolixè disputat de hoc Christi descensu, & in eo contra fidem Catholicam peccat, quòd decernat adhuc iustorum animas reseruari in inferis in diem iudicij.

Lib.6. Strom.

CLEMENS ALEXANDRINVS post aliqua præmissa, quibus probet ex textu Petri, & aliis, auditam vocem fuisse, & prædicationem Domini ab his, qui detinebantur in inferis, concludit: Si ergo Dominus nulla alia de causa descendit ad inferos, quàm vt annuntiaret Euangelium, sicut descendit, aut ascendit, vt annuntiaret omnibus, aut solis Hebræis. Atque si omnibus quidem, salui erunt omnes qui crediderunt, etiamsi sint ex gentibus, cùm iam illic confessi fuerint. Sunt enim salutares, & quæ erudiunt, castigationes adducentes ad conuersionem, & potiùs pœnitentiam eligentes quàm mortem: ídque cùm possint animæ puriùs perspicere, quæ sunt liberæ à corporibus, etiamsi obscurentur vitiis & perturbationibus, eo quòd non se eis amplius opponat, & eas impediat caruncula. Sin autem Iudæis solùm annuntiauit Euangelium, quibus defuit ea quę est per Seruatorem agnitio & fides, clarum est vtique, quòd apud Deum nullus sit personarum respectus. Apostoli quoque sicut hîc, ita etiam illic annuntiarunt Euangelium iis, qui ex gentibus erant apti ad conuersionem, & rectè dictum est à Pastore: Descenderunt ergo eorum quidam in aquam, sed hi descenderunt viuentes, & viuentes ascenderunt. Illi autem qui priùs dormierant, mortui descenderunt, viui autem ascenderunt. Iam verò dicit etiam Euangelium surrexisse multa corpora eorum qui dormierant, vt qui viui translati essent ad meliorem locum. Fuit ergo generalis quidam motus & translatio per Saluatoris dispẽsationem. Pluribus aliis verbis persequitur Petri Apostoli scripturã, tametsi à veritate excidat, cùm ait aliquos damnatos conuersos in inferno ad prædicationem Christi, & post Christum ad inferos quoque Apostolos descendisse ad annuntiandum Euangelium.

Lib.2. in Celsũ.

Tertull. lib. de anima cap. de inferis.

CELSVS inter alia, quibus Christianos lacessebat, dicebat, Non estis vos asserturi, quòd vbi nemini potuit Christus vester in terris, quæ vellet, persuadere, ad inferos sit tandem demissus, vt suam opinionem induceret. Respondet Origenes: Atqui vel Celso inuito dicturi sumus, vel cùm in humanis ageret Iesus, & corpore adhuc permaneret, non paucis illũ, sed tam multis persuasisse, vt præ eorum iam multitudine, quos dicto audientes haberet, paratę sibi insidiæ sint: & vbi è vita excessit, deposito corpore in animam nudam redactus, cum animis etiam corpore vacuis, nudatísque versabatur, ex his ad se reuocans, quos vel sequi se vellet, vel pro cognitis sibimet rationibus aptiores videret, vt ad se conciret.

Lib.5. in ep. ad Rom. et ho.15. in Genesin.

Idem alibi clarius de descensu ipso tradit. Si autem (inquit) etiam in eos, qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ, mors ista, quæ in inferno animas detinebat, regnasse dicatur, intelligimus & Sanctos quosque sub ista morte, infernum

etiamsi non peccandi, at certè moriēdi lege decidisse. Christum verò idcircò in infernum descendisse, non solùm vt ipse non teneretur à morte, sed vt eos, qui inibi, non tam præuaricationis, vt diximus, crimine, quàm moriendi cōditione habebātur, absolueret: sicut scriptū est, Quia multa corpora Sanctorū dormientiū surrexerūt cū illo, & ingressi sūt in sanctā ciuitatē. In quo Prophetæ dicta cōplentur, qui ait de Christo, Ascendens in altū, captiuā duxit captiuitatē. Et hoc modo per resurrectionē suam mortis quidem iam regna destruxit, & captiuitatē scribitur liberasse.

Eodem in libro paulò pòst annectit: Per mortem destruxit eum, qui habebat mortis imperium, id est, Diabolum, & liberauit eos qui tenebantur à morte. Hic enim alligato forti, & in cruce sua triumphato, perrexit etiam in domum eius, in domum mortis, in infernum, & inde vasa eius diripuit, id est, animas quas tenebat, abstraxit. Et hoc erat, quod ipse per ænigmata loquebatur in Euangelio, dicens, Quis potest introire in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi priùs alligauerit fortē? Prius ergo alligauit eum in cruce, & sic ingressus est domum: id est, infernum, & inde ascēdit in altum, captiuam duxit captiuitatem, eos scilicet qui cum ipso surrexerunt, & ingressi sunt sanctam ciuitatem Hierusalem cœlestem.

CYPRIANVS. Velut si quis Rex pergat ad gentem, in qua proprios habeat *In Symbolo Apostol.* captiuitatis vinculo alligatos, deuictáque carcerem intret, in qua vincti detinebantur: soluat catenis vincula, & claustra comminuat, & vinctos in remissionem educat, & eos qui sedent in tenebris, & in vmbra mortis, luci ac vitæ restituat. Ergo dicitur Rex quidem fuisse in carcere, non tamen ea conditione, qua cæteri, qui tenebantur inclusi, sed illi quidem vt pœnas soluerent, hic verò vt absolueret pœnas. Cautissimè autem qui Symbolum tradiderunt, etiam tempus, quo hæc sub Pontio Pilato gesta sunt, designauerunt, ne ex aliqua parte velut vaga & incerta gestorum traditio vacillaret. Sciendum sanè est, quòd in Ecclesiæ Romanæ Symbolo nō habetur additum, Descendit ad inferna, sed neque in Orientis Ecclesiis habetur hic sermo: vis tamen verbi eadem videtur esse in eo, quòd sepultus dicitur. *In Symbolo. quamuis aliquando non haberetur de descensu Christi ad inferos, apud quosdam semper tamen credebatur.*

Multis postea interpositis subiicit Cyprianus: Sed & quòd in infernum descendit. euidenter pronuntiatur in Psalmis, vbi dixit, Et in puluerem mortis deduxisti me. Et iterum, Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Et iterum, Descendisti in limum profundi, & non est substantia. Sed & quod Matthæus dicit, Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Vnde & Petrus dixit, Quia Christus mortificatus carne, viuificatus autem spiritu. In ipso ait, & eis qui in carcere inclusi erant in diebus Noé, in quo etiam quid operis in inferno egerit, declaratur. Sed & ipse Dominus per Prophetam dicit, tanquam de futuro, Quia non derelinques animam meā in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. quod rursus prophetice nihilominus ostendit impetū, cùm dicit, Domine, eduxisti ab inferno animam meam: saluasti me à descendentibus in lacum.

Impossibile quippè erat illam sanctam animam tuam teneri ab inferis, de qua ipse *Cypr. Sermone de passione. & Sermone de resurrect.* ad Patrem dicis, Quia non derelinques animā meam in inferno, nec corrumpi carnem meam in sepulchro: quia vbi in præsentia illius effractis inferis est captiuata captiuitas, præsentata victrice anima in conspectu Patris, ad corpus suum sine dilatione reuersa est, & appropinquauerunt saluti, qui longè erant à salute, & inter mortuos liber morti obnoxios perpetua libertate donauit.

CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS. Descendit ad inferos, vt & illinc iustos liberaret. *Catechef. 4.* Cur enim vellet viuentes quidem frui gratia, quamuis plurimi ex his sancti non essent: qui verò cum Adam à lōgo tempore inclusi erāt, deinceps nō potiri libertate? Isaias Propheta tanta de illo prædicauit, & non vis vt Rex descen-

dens liberet ſuum præconem? Dauid illic erat, & Samuel, & omnes Prophetæ, ac ipſe Ioannes, qui ad eum per ſuos nuntios dicebat, Tu es qui venturus es, an alium expectemus? Non vis vt deſcendens liberet tales?

ATHANASIVS Apollinariſtarũ hæreſim ex deſcenſu ad inferos refellit, quoniã ex illo patefactũ ſit, Chriſtum anima humana fuiſſe præditum. Credite (inquit) animam interiorem hominem eſſe: quoniam id & à prima plaſmatione oſtẽditur, & à ſecũda diſſolutione cõmonſtratur, quùm nõ ſolùm in vobis, ſed & in Chriſti morte quoque id ipſũ pateat, corpore nõ vltra ſepulchrũ delato, anima ad inferos penetrante, locis ingẽti interuallo diſcriminatis, ſepulchro quidẽ id quod corporeũ erat, quia ibi corpus aderat, recipiẽte, inferno verò id quod incorporeũ fuit. Qua ratione igitur factũ eſt, vt quum DOMINUS adeſſet incorporaliter, pro homine à morte ſit agnitus? vt earũ animarũ, quas inferus tenebat, vincula, ſua anima, inobnoxia quidẽ vinculis mortis, ſed tamẽ quæ quaſi obnoxia facta eſſet, diſrumperet? explicans illi modum rationémque ſuæ reſurrectionis, vt plaſtes ille & cõditor hominis, hominẽ damnationi ſubiectũ, ipſe præſens ad plenũ liberaret in ſua forma? Non enim mors præualeſcẽs ſubiecit ſibi humanam verbi animã, vt vincula illi innecteret, nec corruptio per tyrannidẽ inuadens, in eius corpus vim ſuã exercebat ad putrefactionẽ, quaſi rebus malè curatis. Id enim de eo cogitare prorſus impiũ eſt. Sed qui de Adæ inobediẽtia quæſtionẽ habuit, iudicióque peracto duplicẽ pœnam in ſententia ſua complexus erat, dum rei terreſtri ita loquitur, Terra es, & in terrã reuerteris: atque ita pro decreto, Domini corpus in terram abſcedit: ainimæ autem dixit, Morte morieris: atque hinc eſt, quòd homo in duas partes diſcerpitur, & vt ad duo loca diſcedat, condemnatur. Ac proinde opus fuit illo ipſo iudice, qui hoc decretũ tulerat, vt ipſe per ſe ſententiam ſolueret ſub ſpecie cõdemnati, incondemnatũ ſe, ſincerúmque à peccatis oſtendẽs, vt hominem Deo recõciliaret, hominémque totũ in libertatẽ vindicaret in nouitate imaginis filij eius Ieſu Chriſti Domini noſtri. Iam ſi mihi alium locũ cõdemnationis præter hos duos oſtendere poteſtis, meritò hominẽ dixeritis tripliciter diuidi, & ex duobus locis reuocationẽ factã eſſe, & in tertio manere colligatũ in vinculis. Quod ſi tertiũ aliquem locũ oſtendere non poteſtis præter ſepulchrũ & infernum, ex quibus planè ereptus eſt homo, Chriſto aſſertore, per ſuã ſpeciẽ cum noſtri ſimilitudine congruentẽ, eãque verã, & neutiquã imaginariã.

Ibidem nõnullis interiectis iterũ eãdem cauſam perorat: Quomodo dicitis quòd pro interiore homine, qui in nobis eſt, ſupercœleſtis in Chriſto fuerit? Nónne diuiſus in duas partes vt homo, & in ſepulchro & apud inferos agebat? Neque potuit aliud ꝓ alio in redemptionẽ pẽſari, ſed corpus pro corpore, anima pro anima reddẽda fuit, & integrũ aliquid pro integro homine, hoc eſt Chriſto, penſandũ permutãdũque fuit. Imò neque infernus ſuſtinuiſſet nudæ DEITATIS acceſſũ: quod & Apoſtoli teſtantur, &c.

Contra eoſdem verbis inuehitur, quibus meritò poſſumus Caluiniſtas & Brentianos inſectari: Vos quaſi qui Apoſtolis ſitis ſapiẽtiores, & in myſteriis Prophetis peritiores, grauiores Euangeliſtis, & quaſi maioris authoritatis quàm vel ipſe Dominus, ementitia illa veſtra in dicenda cautione abnegata veritate, contra diuinitatem gamnitis, cùm res ipſa liquidò pateat, & in cruce declarata ſit, & ſanguinis è carne profluxione confirmata, non vt tandem ſegregatio deitatis, ſed vt corporis mortificatio oſtẽderetur, quo tẽpore diuinitas, neque corpus in monumẽto, neque animã in inferno deſtituit. Hoc enim eſt quod dictum eſt per Prophetas, Nõ relinques animam meam apud inferos, neque dabis Sãctum tuum videre corruptionẽ. Quocirca in animam quidem Chriſti mors deuicta eſt, reſurrectióque ab inferis

De incarnatione Chriſti.

De aduentu Chriſti. & orat. 2. in Arrianos.

» deprompta,& spiritibus annuntiata est: in corpore verò Dei corruptio abolita est,
» & incorruptibilitas è sepulchro emicuit. Quapropter non homo à Deo segregabatur, neque Deus hominem dereliquit, neque mortificatio, spiritúsque abscessio, transitus erat Dei à corpore, sed animæ à corpore segregatio.

» HILARIVS. Vtrumque ex eo, quòd & homo, & Deus erat, dixit, Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades. Humanæ ista lex necessitatis est, vt sepultis corporibus ad inferos animæ descendant: quam descensionem Dominus ad consummationem veritatis non recusauit. *In Psal. 138. et lib. 10. de Trinitate.*

BASILIVS. Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi, cùm acceperit me. Palàm vaticinatur Christi ad infernum descēsionem, qui vnà cum aliis Prophetæ Dauidis animam sit liberaturus, vt ibi nequaquàm permaneat. *In Psal. 44. et 48.*

» AMBROSIVS. Quòd autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit in inferiora terræ? Alij homines descenderunt, vt illic remanerent. Ex sententia enim tenebantur apud inferos, quæ sententia tenere Saluatorem nō poterat, quia vicit peccatum. Triumphato ergo Diabolo, descendit in cor terræ, vt ostensio eius prædicatio esset mortuorum, vt & quotquot cupidi eius essent, liberarentur. Nec poterat non ascēdere, qui ad hoc descenderat, vt vi potestatis suæ calcata morte, cum captiuis, quorum causa pati se permisit, resurgeret. Huc ergo descēdens è cœlis in terram homo natus est: pòst mortuus, descēdit ad inferos: ex quibus tertio die resurgēs, ante omnes mortales ascendit super cunctos cœlos, vt illusam mortem ostēderet creaturæ. *In cap. 4. ad Ephes. & lib. 3. de fide cap. 3.*

» HIERONYMVS. Quòd autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit in inferiores partes terræ? Infernum sub terra esse nemo iam ambigat. Qui descendit cum anima in infernum, ipse cum anima & corpore ascendit in cœlum. *In cap. 4. ad Ephes.*

» Tu autem in sanguine Testamenti eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Quod ita intelligitur: In sanguine passionis tuæ eos, qui vincti tenebātur in carcere inferni, in quo non est vlla misericordia, tua clemētia liberasti. Denique postquam Dominus resurrexit, hi qui peccatis Adam, siue (vt quidam volūt) erroris moliti, ac mortis vinculis tenebantur, resurrexerunt cum eo, & apparuerūt in sancta ciuitate. Munitionem, ad quam cohortatur Dominus vinctos, non aliam debeamus accipere, nisi habitationem paradysi, in quam primus cum Domino latro ingressus est. *In cap. 9. Zachar.*

» EVSEBIVS. Vsque ad mortē, atque vsque ad ipsós mortuos leges charitatis erga homines ipsum vocabant, vt eorum quoque, qui antea mortui erant, animas reuocaret: quandoquidē omniū, quicunque à cōdito æuo fuissent, salutē ipse curabat, necnon vt sua morte deleret eum, qui habebat mortis imperium. Atqui hoc quoque promiscuè rursus dispensationem obiuit: quippè qui tāquam homo, corpus de more sepeliendū reliquerit, ab eodē verò corpore tanquā Deus discesserit. Quum enim altiùs vocem emisisset, & Patri dixisset, Cōmendo spiritum, solutus à corpore abiit, neutiquā aspectans dum mors ad ipsum accederet, sed illam cunctantē, ac veluti cessantem, ac potius fugitantē, ipse à tergo insequēs atque impellēs, æternásque abditiorum tenebrarū portas refringens, & mortuis, qui illic catenis mortis impliciti erant, remeandi ad vitam inter retrorsum aperiēs. Hac sanè ratione ipsius etiam corpus mortuum excitatum est, & multa corpora sanctorum, qui dormierant surrexerunt, vnáque cum ipso in sanctam ac verè cœlestem ciuitatem ingressa sunt, vt meritò ex hoc in sacris literis dictum est, Absorpta est mors, quæ inualuerat: & obiurgans mortem in Prophetis inducitur, & animas soluens, quæ illic vinctæ detinebantur, vbi victoriæ hymnum pronuntiat, ipsa hæc planè dicens, De manu inferni eripiam eos, & à morte liberabo eorum animas. Causa verè prima est, vt tam in mortuis quàm in viuis dominaretur. *Lib. 4. de demonstrat. Euāgel. cap. 12.*

Lib.2.in Symb. CHRYSOSTOMVS. Descēdit ad infernū, vt & ibi miraculo non vacaret. Nam " multa corpora Sanctorum resurrexerunt cum Christo, quæ postea mortua sunt, si- " cut Lazarus, sicut filia Archisynagogi, sicut filius viduæ. Quod fecit in istis tribus, " hoc fecit per propriam resurrectionem in multis sanctis. Nam multa corpora San- " ctorum resurrexerunt cum Christo, de quibus dixit, Apostolus, Ex quibus plures " manent vsque adhuc, quidam autem dormierunt. "

De recta fide ad Theodosiū. CYRILLVS. Nullo genere cogente à seipso animam posuit, vt & viuentibus & " mortuis dominaretur, carnem quidem suam in redemptionis pretium pro carne " omnium impēdens, & animam suam simpliciter pro omnium anima redemptionis " pretium constituens, quamuis iterum reuixerit vita secundum naturam, existens " vtpotè Deus. Vnde & D. Petrus ait, Non derelinques animam meam in inferno, ne- " que caro videbit corruptionem. Non enim fas est dicere, carnem vnitam verbo, " corruptioni aliquando obnoxiam, & diuinam animam detineri intra portas infer- " ni. Nō enim derelictus est in inferno, sicut diuinus dicebat Petrus. Minimè dicemus " naturam, quæ omninò à morte deprehendi & capi nequit, hoc est, deitatem vnige- " niti, à subterraneis specubus remeasse. Neque ea res miraculum haberet, nisi man- " sisset in inferno verbo Dei, diuinitatis quidem efficacia & natura, mirè & supra ca- " ptum rationis omnia implens, & in omnibus agens. Ipsum autem à nullo capitur. " Admirabile etiam est omnibus, quòd corpus quidem resurrexit natura corrupti- " bile: erat enim proprium corruptibilis verbi. Anima autem ad illud copulam & " vnionem sortita, descendit quidem in infernum, diuina autem virtute & potestate " vtens, etiam spiritibus, qui illic erant, apparuit. Tale quiddam etiam D. Petrus dixis- " se videtur de verbo Dei, & anima ipsius secundum dispensatiuam vnionem: Mor- " tificatus est carne, viuificatus est spiritu: in quo abiens, etiam spiritibus, qui in carce- " re erant, prædicauit, qui inobedientes quondam fuerant. Neque enim, opinor, quis- " quam dixerit, quòd nuda & per se deitas vnigeniti descenderit quidē in infernum, " & prædicauerit spiritibus qui illic sunt, quæ omninò est inuisibilis. Sed neque ad- " mittimus, quòd ipsa apparenter & figura in animæ speciem transformata sit. Ca- " uenda enim omninò est illa apparentia. Sed quemadmodum vnigenitus cum his, " qui adhuc in carne, conuersatus est cum carne, ita & animabus in inferno prædica- " uit, animam habens sibi vnitam, in qua fuit. "

Epist.99.57.59. AVGVSTINVS. Dominum quidem carne mortificatum, venisse in infernum " satis constat. Neque enim contradici potest vel Prophetiæ, quæ dixit, Quoniam " non derelinques animam meam in inferno. Quod ne aliter quisquam sapere aude- " ret, in Actis Apostolorum idem Petrus exponit. Quis ergo, nisi infidelis, negauerit " fuisse apud inferos Christum? Secundum creaturam, quam ex quodam tempore su- " scipiendo manens Deus homo factus est, hoc est; secundum animam eum fuisse apud inferos, apertè scriptura declarat, & per Prophetiā præmissa, & per Apostolicum intellectum satis exposita, qua dictum est, Non derelinques animam meam in inferno. Quamobrem teneamus firmissimè, quod fides habet fundatissima authoritate firmata, quia Christus mortuus est secūdum scripturas, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die, & cætera, quæ de illo testante veritate conscripta sunt. In quibus etiam hoc est, quòd apud inferos fuit, solutis eorum doloribus.

DE EXISTENTIA CORPORIS ET SANGVINIS IN Eucharistia, extra vsum eius, & eiusdem asseruatione in ciboriis, & alibi.

CAP. 12.

Quæ

QVæ de exiſtentia corporis & ſanguinis Domini in ſacramento antea diſputata ſunt, quamuis valeant plurimùm etiam contra eos, qui tantùm illam conſtituunt & agnoſcunt in ſolo vſu ſacramenti, extra quem non magis carnem & ſanguinem in pane & vino adeſſe opinantur, quàm in alio cibo: nihilominus ne quid relinquamus indiſcuſſum, demonſtremus manere corpus & ſanguinem Domini in pane & vino, quãdiu aſſeruari poſſunt ſalua & incorrupta: atque ita credidiſſe Chriſtianam Eccleſiam ab Apoſtolis ad nos vſque, & contraria ſentientes damnaſſe. Martinus Fellinus, cognomento Bucerus, vir ingenio acri & eruditione non vulgari præditus, cati ſiue fellis aſtu & arte, Lutheranorum myſteria, quaſi murium latibula, qui panem ſacrum arroderent, penetrauit, & intercepit, ipſóſque Cinglianis & Caluiniſtis, atque aliis omnibus Sacramentariis illudendos, ac tandem conſumendos prodidit. Nam quaſi Cingliani erroris pertæſus, Vvitebergam in Lutheri ædes venit: multis vltro citróque habitis ſermonibus ardere ſe oſtendebat incredibili veritatis atque concordiæ ſtudio ac deſiderio, & cedere ſe illi, tãquam rectiùs de ſacroſancta Euchariſtia ſentienti ſimulabat, modò viciſſim æqui aliquid ab ipſo impetraret: ſed tandem inuentus eſt fictis verbis negotiari de Cœna Domini, ac Lutherum hominem præcipitem, & inconſideratum magis quàm intelligentem aut prudentem, ſpe Cinglianos in ſuam naſſam pertrahendi ineſcaſſe, eundémque contrà in Cinglianorum laqueum induxiſſe. Docebat Lutherus iam tum veritatis partiarius (ſicut loquitur Tertullianus) in pane & vino, manente eorum ſubſtantia, poſt ſolemnem conſecrationem corpus & ſanguinem Domini conſiſtere. Bucerus de ſacramentorum proprietate & analogia garriendo effecit, vt & illam cum Cinglianis iterum Lutherus partiretur veritatem, & non amplius in pane & vino diceret corpus & ſanguinem Domini ſubiacere, ſed in ſolo panis & vini vſu atque ſumptione. Poſtea, ſicut tenaciùs hærent, quæ deteriora ſunt, Lutherus ipſe, eiuſque coniurati ſeu proteſtantes, relicta priore iſtam amplectuntur, & acriùs tuentur ſententiam: ſub eáque denique tanquam ſub cuiuſdam Aiacis clypeo delituerunt, & graſſati ſunt inter Lutheranos Cingliani. Omnes enim liberaliter cum Lutheranis profitentur ſacramenta in ſolo vſu verſari, atque in panis & vini vſucapione corpus & ſanguinem Domini eſſe & percipi: in actione ſiue vſu Cœnæ Dominicæ idem corpus & ſanguinem realiter & ſubſtantialiter adeſſe, atque alia dicẽdi genera Lutheranis familiaria non auerſantur: ſed de intelligentia cum ipſis digladiantur, & Lutherum atque Auguſtanos eo ſenſu protuliſſe contendunt, quem ipſi intelligunt. Cingliani interea tegunt diſtantiam corporis & ſanguinis à pane & vino, quantum diſtat cœlum à terra: & Bucerani ſtatuunt non coniunctionem corporis cum pane etiam in ipſa manducatione, ſed præſentiam & manducationem realem corporis, interea dum editur panis, tametſi non ei copuletur corpus. Id enim videtur Bucerus in ſuis Retractationibus probare, atque ita inter Cinglianos & Lutheranos media via incedere. Quinetiam Cingliani meritò aiunt non aliis rationibus ſtare vſuariam illam Euchariſtiam, quàm quibus fulciunt ſuam ſpiritalem præſentiam corporis & ſanguinis Dominici, eiuſdémque perceptionem: nempè ex ſacramentorum conuenientia & fine, & quorundam verborum de inſtitutione Euchariſtiæ violentiori interpretatione atque applicatione. Imò ex hac perſuaſione momentaneæ Euchariſtiæ Heildebergenſes impetũt Lutheranos, quòd defendãt corpus & ſanguinem Chriſti ad indignos peruenire, in eóſque ita ratiocinantur: Creditis extra vſum legitimum inſtitutionis non fieri ſacramentum, nec extra vſum legitimum ſacramenti capi carnem Chriſti, eámque ob cauſam negatis infideles &

Bucerus author opinionis de veritate in ſolo vſu, anno 1536.

Aſtutia Buceri, qua Lutherum ineſcauit.

Tertull. de carnis reſurr.

Aſtutia Cinglianorum & Caluiniſtarum contra Lutheranos.

atheos, si ad Cœnam accesserint, quicquam præter purum panem, ac merum vi-" num referre. Cur ergo quicquam amplius reportabunt indigni Christiani, qui" aberrant à vera actione institutionis, & ab vsu legitimo sacramenti? Proculdu-" biò confinium istud dissidentium hæreseon non leuem coniecturam & suspicionem ingerit de falsitate vsuariæ Eucharistiæ. Nam veritas non maius habet cum mendacio commercium, quàm lux cum tenebris, vel Christus cum Belial. Pergamus tamen veritatẽ contra vtramque hæresim asserere. Censent omnes extra vsum Eucharistiæ, sacramentum non fieri, nec corpus & sanguinem Domini extra vsum sacramenti adesse pani & vino. Cum vtraque heresi pugnant institutio, & institutionis verba. Nec enim sacramentorum confectio, multò verò minus præsentia ac fruitio corporis & sanguinis pendere potest à re, quæ ab homine prodeat, & sita sit in eius potestate: cùm vtraque sit inter ea, quæ vires hominum superant. At vsus panis & vini in hominis arbitrio consistit. Igitur & sacramenti operatio, & corporis Dominici participatio, si ex vsu panis perficiuntur: atque indè virtus Dei, verbo-rúmque eius veritas, necnon efficacia, non tantùm à fide hominis penderent, sed ab vtendi placito: nec tantùm incredulitas hominis fidem Dei in verbis & actis euacuaret, sed hominis nutus & renutus, quocũque volet, flecteret, ratámque vel irritá, verámve vel falsam redderet. Ne vlla in re feratur ista blasphemia, fidenter Dauid Propheta in genere pronuntiat, Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iu-" dicaris: ita vt sermo Dei eo sit efficacior, quo pertinacius homines obluctantur. Quoniam igitur par est, verbis Domini sacramenta constitui, & corpus ac sanguinem Christi coràm sisti, si vtrumque tantum perageretur in ipsa sumptione panis & vini, oporteret non antè proferri verba Christi, quæ appellamus sacramentalia, quæcunque illa sint, quàm ore manderetur panis & vinum. Est enim in confesso, ad eorum pensum exolutum quodcunque sit, sacramenta conflari. Ob id omnes in baptismo non antè effantur, Ego baptiso te, quàm intinguãt aqua, quoniam sacramentum hoc vsu & actione absoluitur. Contrà, ab omnibus etiam Aduersariis, ante panis & vini distributionem, susceptionem atque manducationem, recitantur verba Christi de Cœna, vel pro concione enarrantur. Christus quoque verba ista efficientia & declarantia, *Hoc est corpus meum*, elocutus est, antequàm quicquam susciperent vel ederent Apostoli: quæ si saltem vera fuerunt, extabat sacramentum & corpus ante vsum panis: sin minus, mentiebatur Christus, asserens esse quod nondum esse poterat. Præterea cogemur triplici corruptela vim verbis & testamento eiusdem Christi afferre, nouùmque sensum supponere. Nam loco, Est, erit, & pro corpore, corporis sacramentum substitui oportebit, & absoluta oratio in istam cõditionalem transibit. Si volueritis vti, *Hoc erit corpus meum*. Sed nec Christus dixit, Cœna est corpus meum, vt actionem & vsum demonstrare putetur. Deinde per adiuncta verba, *Accipite, comedite, Hoc est corpus meũ*, significauit se tradere factum sacramentum ad edendi vsum, non autem vllo pacto innuit tum demùm futurum, si ederetur. Adhæc de eodem poculo existimantur Euangelistæ loqui, cùm efferunt, Accipite, & Bibite ex eo omnes: & Lucas interponit, Diuidite inter vos. Ex quo Di-dendi verbo cum Paulus Samosatenus inferret corruptibilẽ & passibilẽ esse Christi sanguinem in sacramento, vt hominis puri, illi cùm respondet Dionysius Alexandrinus, non negat, Diuidite, dictum de Christi sanguine, sed ait diuidi singulis, integrum & inconsumptum. Porrò Eucharistiæ sacramentum nec ex ministri, nec ex suscipientis actione coalescit: quandoquidem nec actio, nec verba ministri, nec manducatio sunt signa sacramẽtalia, nec asseri possunt esse corpus Christi, sed ipsæ res consecratæ. Sacramentum insuper id esse debet, quod effectum sacramenti sen-

Cõtra veritatem corporis in solo vsu.

Psal. 50.

Citat Francisc. Turria. lib. 4. de cano. Aposto. cap. 19.

ſibus renuntiat: propriùs verò Euchariſtiæ effectus vertitur in eo, vt corpus Chriſti totum hominem alat ad immortalitatem, quod actio miniſtri non innuit, ſed ipſa Euchariſtia, conſtans duabus rebus ad alimoniam hominum idoneis. Nec certè cogitatione aſſequimur, qua ratione dicatur miniſter ſacramentum nondum effornatum exhibere, & alius ſuſcipere àb alio nōdum in rerum natura productum, eóque vti frui. Prius enim ſit, & præbeatur oportet, quàm eo potiamur. Aut ergo miniſter non verè conficit, nec verè exhibet ſacramentum, nec ab eo ſuſcipit communicans, aut ante vſum & ſumptionem ipſum extet neceſſe eſt. Quid ſi eo animo communicaturus accedat, vt ſtatim ſumat? Quoniam verò non temerè dictum eſt illud, Multa cadunt inter calicem, ſupremáque labra, ſi ſubito ac repentino caſu aliquo ne ſumat impediatur, aut animi paſſus deliquium, aut comitiali morbo correptus, aut quicquid tandem eiuſmodi euenerit, quod impedimento ſit, quominus ſumere queat, quid dicent iſti finium regundorum arbitri? Continuò ne Chriſtum à ſacramento diſcedere, an expectare pauliſper, dum ad ſe redeat communicaturus, dum reſpiret, dum vires colligat ad ſumendum? Quòd ſi pro ſua benignitate Chriſtus expectet aliquantiſper, ſcilicet iſti præſcribent morę terminum? Vt vnam horam, mediam, aut quartam, communicaturum impeditum, aut diutiùs expectet? Quæ non modò cum verbo Dei, verùm etiam cum ipſo communi ſenſu pugnare videntur. At (inquiunt Aduerſarij) tota inſtitutio Euchariſtiæ ex actionibus componitur. Accepit panem, gratias egit, fregit, dedit, dixit, Accipite, comedite, bibite, nec niſi poſt omnes actiones, nec niſi de eo quod in actu erat, protulit, *Hoc eſt corpus meum*. Præterea tota inſtitutio prætendit vſum, & ad eum quaſi ad ſcopum collimat. Igitur (inferunt) non eſt Euchariſtia extra vſum. Tertiò volunt ſacramenta extra vſum non habere rationem ſacramenti, quod baptiſmus comprobat, cuius proprietas in actione verſatur. Nos ſanè agnoſcimus inſtitutionem Euchariſtiæ multis actionibus abundare, ſed diuerſis, quarum aliæ Euchariſtiæ confectionem declarant, vt, Fregit, dedit dicēs, *Hoc eſt corpus meum*: poſteriores de vſu præſcribũt, vt, Accipite, edite, bibite. Cùm igitur inſtitutio commemoret benedictionem ipſam per verbum Chriſti, tanquam cauſam ſingularem effectricē Euchariſtiæ, vſúmque à tali cauſa diſtinguat, clarè oſtendit Euchariſtiæ ſubſtantiam & exiſtentiam à tali cauſa, & nō ab vſu dependere. Quòd ſi cauſam effectricē reticuiſſet, probabiliter fortaſſè litigaſſent Aduerſarij. Falſum eſt & ridiculum, Chriſtum non effatum fuiſſe, *Hoc eſt corpus meum*, niſi poſt omnes actiones imperatas & adimpletas: alioqui cogerentur Aduerſarij verba conſecratoria, non niſi adminiſtrata Cœna Dominica & abſoluta, efferre atque actum agere. Conſtat etiam Chriſtum duodecim Apoſtolis panem, nec ſimul, nec vna actione, ſed ordine ſingulis impartiuiſſe. An credemus non niſi poſt diſtributionem ſingulis factam, & ſingulorum actionem peractam dixiſſe, *Hoc eſt corpus meum*, aut ſingulis ſeparatim tot verba enuntiaſſe, Accipite, edite, *Hoc eſt corpus meum*? Si ſingulorum ſuſceptionem expectauit, priores deglutierant panem acceptum, priuſquàm poſterioribus exhibuiſſet, & elocutus eſſet, *Hoc eſt corpus meum*: atque ita panem purum non conſecratum, iam priores illi conſumpſerant, nec ſacramentum, nec corpus Chriſti manducauerant: nec in multorum millium Cœna Dominica panē conſecrare deceret, niſi poſt omniũ communionem. Sin ad ſingulorum manducationem eloquebatur, *Hoc eſt corpus meum*, vt ſignificaret, non niſi vſu ſacramentum perfici, & corpus ſuum dari: igitur & toties iteranda eſſet conſecratio, quoties ſingulis hominibus etiam in eadem Cœna præbetur communio, ac non niſi iam inchoato vſu & eſu, dicendum erit, *Hoc eſt corpus meum*, vt ex vſu ipſo verba vim accipiant. Si iocari licet in ſacris, Lutheranos

Marcialis disticho interpellabo,

Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,

Dicite cur vestras inchoat illa dapes.

Dicite, inquam, cur Cœnarum vestrarum initium à consecratione panis & vini per verba Christi faciatis, cùm affirmetis hac clausula Christū Cœnam illam primam finiuisse. Quanto propius ad veritatem accedit, quod vniuersa ab Apostolis confirmauit suo ritu Ecclesia, Christum panem & vinum sibi oblatum accepisse, & sanctificasse, dicendo, *Hoc est corpus meum*, atque ita sanctificatum tradidisse Apostolis, aut proposuisse sumendum, atque inter eos distribuendum, dicendo, Accipite, edite, seu diuidite inter vos: quod Lucas de poculo ait. Cùm ipsi Euangelistæ non eodem contextu & ordine actiones ipsas disposuerint, admonuerunt nos, non tam seriem verborum attendere, quàm rerum conuenientiam, & consequentiam. Non imus inficias, institutam esse Eucharistiam, vt edatur, sed non assentimur propterea nullā esse, nisi quamdiu editur, aut donec edatur. Omnia Deus creauit propter hominem, ipsique omnia subiecit, atque in cibum instituit, & produxit: an ideò non suam non sortiuntur & retinent naturam, antequàm in vsum vertantur? Aquam in vinum Christus, propter conuiuarum potum transmisit: an tamen vinū non priùs extitit, & apparuit, quàm de eo architriclinus gustasset? Ac ne in eam laberemur opinionem, ante gustum Christus ait, Haurite nunc & subiecit. Ferte architriclino. Imò verò contra quàm faciunt Aduersarij, sic ratiocinari decet. Eucharistiam in vsum nostrum Christus constituit: Igitur prius ipsam esse iussit, & curauit: quia quod non est, in nullius venit vsum. Alibi disseruimus de similitudine & analogia sacramentorum vberiùs, nec natura cuiusque metienda ac petenda est aliunde, quàm ex sua institutione, & non ex alterius comparatione. Quantum verò discrepet Eucharistia à baptismo & aliis, vel indè liquet, quòd aliter egit Christus in illius quàm in aliorum institutione: aliter locutus est, & aliter nominauit. In baptismo non aquam cepit, non benedixit, non dixit de ipsa, Hic est spiritus meus; aut, *Hic est sanguis meus*, quoniam aqua non est sacramentum baptismi, sed lotio siue ablutio, quæ non res est, sed actio: & ob id sacramentum istud in actione ponitur, nec de ipsa quidem ablutione dixit, *Hic est spiritus meus*, aut, *Hic est sanguis meus*, tametsi ablutio ipsa illorum sit sacramentum & signum, sed non illa continens, vt Eucharistia corpus & sanguinem Domini, ad quam constituendam panem cepit, benedixit, & esse corpus suum exposuit. De re quam acceperat, non de actione aliqua, ea verba fecit. Sacramentum quoque Eucharistiæ duabus rebus constare prædicatur, nō actionibus, quarum vna terrena sit, & cœlestis altera: nec de esu & actione in panem & vinum rectè diceretur, *Hoc est corpus meum*, sed cum Apostolo, Huius panis fractio & distributio est participatio corporis mei & sanguinis, vt actio circa rem actioni circa signum respondeat, quemadmodum Paulus vtramque cōtulit, quando ait, Panis quem frangimus, nónne participatio corporis Christi est? At antequàm vlla suscipientium exerceretur circa signum actio, de re absolutè posita in signo, Christus affirmauit, *Hoc est corpus meum*: vt ex collatione sermonis Christi & Apostoli perspiciamus Eucharistiam ante vsum & actionem suscipientium sacramentum esse, ac verè corpus Christi. Porrò aliorum sacramentorum appellationes actionem enuntiant, quia propriè actione constant: vt baptismus ablutionē significat, manuum impositio, vnctio, absolutio, actionem quoque designant. At cibus hic, panis hic, calix Domini, mensa Domini, corpus & sanguis Domini, sacramentum corporis & sanguinis Domini, rem non actionem propriè efferunt: nec quisquam antea audiuit, vel legit vocari sacramentum manducationis. Eo certè loco,

Quamuis Eucharistia fuerit instituta propter vsum, non tamen in solo vsu consistit.

Eucharistiæ sacramentum nō in actione consistit vt baptismus & alia.

loco, quo Apostolus putatur Cœnam nominare, pro actione accipi nequit, sed pro cibo ad actionem præparato. Iam non est (inquit) Cœnam Dominicam manducare. Non enim ritè dicimur manducationem manducare. Verùm (aiunt) Benedictio, & Eucharistia, seu Gratiarum actio nuncupatur, quæ actionem denotant. Hîc detegitur Aduersariorum fallacia. Nesciunt distinguere, aut nolunt, inter cõstitutionem Eucharistiæ, & naturam iam cõstitutæ. Non dubium certè, quin actione opus sit, vt fiat sacramentum, & in rerum natura producatur: Ideò ab actione illa, tanquam à sua causa efficiente, sacramentum hoc appellatur Benedictio & Eucharistia. Sed non hic quæritur de causa efficiente, aut constitutione Eucharistiæ, sed de natura & existentia eius iam productæ, an actione contineatur, & vtentium operatione. Alia sacramenta non tantùm aliqua operatione conflantur, sed eorum tota substantia & existẽtia in actione & vsu versatur. Baptismus aquæ effusione, ac prolatione verborum, Ego baptiso te in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, confertur, quæ actiones sunt. Sed insuper eius propria natura in ablutione baptisandi consistit, quæ est altera actio, in qua sacramentum existit. Non ita res habet in Eucharistia: quoniam licet actione efformetur, efformata tamen non concluditur actione, sed extat in rerum natura duabus rebus constans, terrena & cœlesti. Prætorquàm quòd hæresis ista aperit fenestram omnibus aliis prioribus, vetus Ecclesia ipsam multis modis proscripsit, & damnauit. Cyprianus enim, quasi satisfaciat Aduersariis obiicientibus, ab infidelibus, vel alioqui indignis, sacramenta non suscipi, eámque ob causam tantùm in legitimo vsu haberi, distinguit inter sacramenta, & eorum fructum atque gratiam, qua priuantur indigni, cùm interea sacramẽ- *A patribus damnatur expreſſe heresis de solo vsu Eucharistiæ. Cypr. de cœna.*
» ta re sua non exinaniantur. Sacramenta (inquit) quantum in se est, sine propria vir-
» tute esse non possunt, nec vllo modo diuina se absentat maiestas mysteriis: sed
» quamuis ab indignis se sumi vel contingi sacramenta permittant, non possunt tamẽ
» spiritus esse participes, quorum infidelitas vel indignitas tantæ sanctitudini contra-
» dicit. Recitat D. Thomas de Aquino, notari Nestorium etiam à Cyrillo de hæresi ista tanquam de aliqua insania. Sed quoniam Cyrillus Nestorio maximè se opposuit, D. Thomas putauit, quicquid in scriptis Cyrilli inueniretur contra hæreses, ad Nestorianam pertinere. Quod autem de Cyrillo citat, scriptum fuit cõtra Anthropomorphitas ad Calosyrium Episcopum: quæ priùs epistola non extabat impres- *Cyrill. epist. ad Calosyr. ca. 2.*
» sa, sed hoc anno in lucem exiit opera Bonauenturæ Vulcanij Flandri. Sic autem ha-
» bet: Porrò alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad sanctifica-
» tionem proficere dicant, si quid ex ea fiat reliqui in alium diem. Insaniunt verò qui
» hæc asserunt. Neque enim alteratur Christus, neque sanctum eius corpus immuta-
» tur, sed benedictionis vis ac facultas, & viuificans gratia perpetua in ipso existit.
Oecolampadius suo more mentem Cyrilli detorquet, quasi tantùm velit reliquiarum vsum sanctificationi seruire posse, modò fides adsit, non autem innuat in reliquiis illis remanere Christi corpus. Prius quidem Cyrillus asserit: sed à posteriori dependere ostendit, vt ideò reliquiæ sumptæ ad sanctificationem conducant, quia quod ipsis inest corpus Christi non abscessit, nec in ipsis fuit immutatum. Grego- *Oecolamp. lib. 3. Epistol.*
» rius Nyssenus eandem opinionem his paucis & acutis verbis ferit: Panis hic (vt ait *Nissen. in Cathec.*
» Apostolus) per verbum Dei & orationem sanctificatur, non quia comeditur, eò
» progrediens, vt verbi corpus euadat, sed statim per verbum in corpus mutatur, vt
» dictum est à verbo, *Hoc est corpus meum*. Patres quoque ex professo docent, consecrationem & confectionem sacramenti antecedere vsum: sicut Clemens Alexan-
» drinus, cùm ait: Seruator cùm panem accepisset, primùm locutus est, & egit gra- *Clem. Alex. lib. 1. Strom.*
» tias: deinde cùm panem fregisset, apposuit, vt comedamus ex ratione. Eodem in

libro ait: Eucharistiam cùm quidam diuiserunt, vt mos est, permittunt cuique ex « populo partem eius sumere. Iustinus idem clariùs explicat, hoc textu: Ei qui præ- « positus est fratribus, panis offertur, & poculum aqua & vino temperatū: quæ cùm « accepit, laudem & gloriam omnium parēti, Filij, Spiritúsque sancti nomine tribuit, « gratiásque diu agit, quòd ab eo his dignus sit habitus. Quibus ritè perfectis, preci- « bus & gratiarum actione, populus qui adest, acclamat, dicens, Amen. Postcaquàm « & is, qui præest, gratias egit, & populus omnis comprobauit, ij qui apud nos Diaco- « ni dicuntur, dant vnicuique eorū qui adsunt, percipiēdum panem, vinum & aquam, « quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, & ad eos, qui absunt perferunt. Nec « certè is qui sacramentum conficiebat, etiam præsentibus sacramentum distribue- bat, sed Diaconus, qui potestate conficiendi carebat: iam cōsecratum & absolutum accipiebat, & aliis vtēdum tradebat: imò ad absentes à cœtu & Ecclesia deferebat, quorum vsus à sacerdotis & populi congregati vsu fortassè multis horis distabat: non enim definiebatur statum tempus. Diaconi calicem circumferebant etiam vo- lentibus accipere in ipsa Ecclesia, sicut ex vita D. Laurentij Archidiaconi Ambro- sius recitat, & Cyprianus sermone de lapsis ostendit, & apud Brucardum ex Cōci- lio Carthagin. statuitur, vt Diaconus Eucharistiam corporis Christi iussus eroget. Diaconi tamen non habebant potestatem consecrandi panem vel calicem, vt in ip- so vsu efficerent sacramentum, sed iam effectum distribuebant populo: alioqui populus, & non ministri sacri vel sacerdotes efficiunt sacramenta. Patres insuper ex quatuor capitibus planè refutant & improbant istam opinionem ex sacrificio & oblatione Eucharistiæ, quæ fiebat ante vsum: ex adoratione, quæ sacramento, quá- diu in rerum natura supererat, deferebatur: ex asseruatione, quæ variis ex causis tum in ipsa Ecclesia, tum extra ipsam, sanctè & reuerenter mandabatur: atque ex delatione ad infirmos, vel ad priuatas ædes extra Ecclesiam, pluribus quoque de causis. Obseruetur verò in his quatuor capitibus panem & vinum citra vsum pro consecratis haberi & nominari passim à scriptoribus Christianis corpus & sangui- nem Domini, quæ pro sacramento corporis & sanguinis Cingliani & Bucerani, pro ipsomet verò corpore & sanguine Lutherani solent accipere: ita vt ex ista tam frequenti appellatione apud Patres Aduersarij cogantur fateri sacramentū hoc & corpus Christi re vera antecedere vsum & sumptionē, postcáque perstare, si quid de sacramento relinquitur. Profectò Patres omnes meminerunt sacrificij huius an- te omnem sumptionem, & Nicena Synodus prima cum plerisque aliis exprimit, Agnum Christum in altari stare, ibíque incruentè offerri, atque indè populis dis- pensari: ipséque Apostolus Paulus non nisi priùs oblatum in vsum Christianorum hoc sacramentum cedere scribit, sicut in Repetitione De sacrificio Missæ tractatur. Adorabatur etiam præcipuè in ipso sacrificio, & quocunque locorum circumfere- batur: neminíque (ait Augustinus) corpus illud & sacramentum sumere fas est, nisi quis priùs adorauerit: adeò vt oporteat priùs esse corpus Domini atque eius sacra- mentum, quàm capiatur, ne ex delata ante vsum adoratione admittatur idololatria. Asseruatū ad multos mēses ex Tertulliano, Cypriano, Basilio, Ambrosio, Hierony- mo, atque aliis, cū de communione sub altera specie agetur, probabimus. Apparet certè vtramque speciē in plerisque Ecclesiis reponi solitā ad vsum ęgrotorum, pe- regrinorum, atque aliarum repentinarum necessitatum. Nam Gregorius Nanzian- zenus vtramque speciem ad altare relinqui, & componi, in historia de sorore sua Gorgonia patefacit, quæ alibi excutitur, & in Oratione de se & Arrianis ita confir- mat: Quos psalmorum cantione, tubarum clangore compressi, quorum mysticum « sanguinem cum mortifero sanguine permiscui. Ex Chrysostomo cognoscitur, mi- « lites

Iustin. apolog. ad Antonin.

Ambros. lib. 2. Offic. Brucard. lib. 5.

Argumēta de patribus pro existentia corporis Christi in sacramēto extra vsum.

Nanz. Orat. de se & Arrian. & Orat.

in fun. Basilij. Chryſ. Epiſt. ad Innoc. Papam. Nicephor. lib. 13. cap. 19.

» lites contra ipſum, ipſiúſque defenſores immiſſos, ne quidem ſacro calici peperciſ» ſe, quin omnia diripiendo ipſum effunderet. Ipſi magno (inquit) ſabbatho iam ad » veſperá vergente, in Eccleſias, vbi iã ad baptiſmũ parabãtur homines irrupiſſe, & » multos vulneribus affeciſſe, adeò vt baptiſteria ipſa purpureo ſanguinis colore in» ficerētur. Sed ne quidē (ait) in hoc ærumna iſta conſtitit. Vbi ſanctum repoſitũ eſt, » eò milites ingreſſi ſũt, quorũ nõnulli, ſicut accepimus, Chriſtianis ſacris initiati nõ » erant, penitùs omnia perluſtrarunt, & ſanctiſſimus Chriſti ſanguis in tanto ſcilicet » tumultu, in eorum militũ veſtimenta effuſus eſt. Porrò quoniam quædam videtur diſcrepãtia inter veteres de Reliquiarũ aſſeruatione poſt cõmunionem, quoniã alij ſcribunt edendas eſſe à miniſtris, vel innocētibus paruulis, alij recōdendas, alij igne conſumēdas, arbitror diſtinctione opus eſſe. Nam aut ſacrabãtur ſeorſum reſeruãdæ hoſtiæ, & ſeorſum aliæ populo diſtribuendæ: aut ex indifferenter conſecratis reponebatur, quantum eſſe putabatur caſibus repentinis: & quod de communione vltrà ſupererat, manducabatur à miniſtris vel pueris. Quòd ſi repoſitæ Reliquiæ vel ſitum, vel cariem, vel vermes, vel aliquid aliud impuri contraxiſſent, igni tradebãtur.

De ciborio & capſa in qua aſſeruabatur Euchariſtia.

Reponebantur verò aut in pixide, aut in turricula, ſeu capſa ſeu arcula, quam Græci vocarunt κυβώπιον ſeu κυβάειον, id eſt, arculam, quam vocem Latini & Galli de Græcis retinuimus, ac Ciborium nuncupamus: quo in ſignificatu ipſum interpretatur Germanus Conſtantinopolitanus in rerum Eccleſiaſticarum Theoria, & ipſum vſurpat Zonaras, cùm in hiſtoria Iuſtiniani Imperatoris narrat, ex Conſtantinopolitana maiore Eccleſia partem collapſam, eóque caſu Ciborium ſacræ menſæ comminutum fuiſſe.

Zonar. tom. 3. Hiſtoriæ.

Certè ex hoc loco, & Iuſtiniani Nouellis cõſtat Euchariſtiam tum temporis fuiſſe aſſeruatam, & Liber Pontificalis in Symmacho Papa & aliis, Ciborij non ſemel meminit.

Iuſtin. in Nou. 115.

Ea voce videntur ſcriptores profani, Græci & Latini (vt Dioſcorides, Athenæus, Horatius & Plinius) intellexiſſe folia vaſculorum, vel vaſcula foliorum inſtar. Ex quorum alluſione, & ſimilitudine fortaſſe, Exuperius Tholoſanus narratur ab Hieronymo circumtuliſſe Chriſti corpus in caniſtro, ſeu vaſculo vimineo, & ſanguinem in vitro.

Hier. ad Ruſticum monachũ.

Arcula autem illa vel in quodam thalamo, ac ſecretiori repoſitorio concludebatur, vt factum tempore Apoſtolorum Clemēs » hoc textu demonſtrat: Diaconi reliquias inferant εἰς παστοφόρεια, id eſt, in thalamum ſic enim vocat Sacrarium, in quo collocatur verus ſpōſus animarum noſtrarum, itémque conuiuium nuptiale myſticum, cuius communione diuinæ naturæ participes efficimur.

Clem. lib. 8 cõſtitut. Apoſtolic.

In qua parte altaris recondebatur Euchariſtia.

Eadem arcula aut in altaris ipſius armario includebatur, aut ad baſim crucis medio in altari erectæ collocabatur, aut intra imagines columbarum de auro & argento ſupra altare appendebatur. Is enim fuit ad honorem tanti ſacramenti progreſſus. Noſtra ætate pixis, vel nudum linteamen, quo hoſtiæ inuoluuntur, in turriculæ vel calicis effigie includitur atque appenditur: quod poſt Calixtinorũ hæreſim arbitror inoleuiſſe, ad eam refellēdam, publico illo ritu, quo teſtamur rem calicis, & ſanguinem Chriſti, etiam ſola panis forma intus incluſa contineri.

Brucardus initio librorũ. In admoni. Syneſ. per Epiſc.

» De priori ait Brucardus: Super altare nihil ponatur, niſi capſæ & reliquiæ, aut fortè » quatuor Euangelia, aut pixis cum corpore Domini ad viaticum infirmis. Apud » eundem Turonica Synodus ita ſtatuit: Vt omnis preſbyter habeat pixidem, aut » vas tanto ſacramento dignum, vbi corpus Dominicum diligenter recondatur ad » viaticum recedentibus à ſeculo, ſempérque ſit ſuper altare obſerata, propter mures » & nefarios homines, & de ſeptimo in ſeptimum diem ſemper mutetur: id eſt, illa à » preſbytero ſumatur, & alia quæ eodem die cõſecrata eſt, in locum eius ſurrogetur, » ne fortè diutius reſeruata mucida, quod abſit, fiat. De poſteriori, Lateranenſe Concilium ita habet: Statuimus vt in Eccleſiis chriſma & Euchariſtia ſub fideli cuſtodia

clauibus adhibitis conseruentur, vt non possit ad illa temeraria manus extendi ad aliqua horribilia vel nefanda exercenda. De eodem, ac de tertio, innuit secúda Turonica Synodus, hoc canone: Vt corpus Domini in altari, non in armario, sed sub crucis titulo componatur. De postremo narrat Amphilochius in vita Basilij, ipsum accessisse ad altare, ac celebrasse officium, post finémque orationum exaltasse panem, & eum indè in tres diuisisse partes, quarum vnam communicarit cum timore multo, alteram reseruarit secum sepeliendam, tertiam verò imposuerit columbæ aureæ pendenti super altare. In Actis quintæ Synodi generalis, quæ Constantinopoli habita fuit, accusatur Seuerus hæreticus, quòd neque sanctis altaribus pepercisset: præsumpsisset etiam columbas aureas & argēteas, in formam Spiritus sancti super diuina lauacra & altaria appensas, vnà cum aliis sibi appropriare. Harum columbarum & turrium in libro Pontificali non semel fit mentio: Et libro De gloria martyrum Gregorius Turonensis, vetus scriptor, eiusdem turriculæ his verbis meminit: Lecta passione, cum reliquis lectionibus, quas Canon sacerdotalis inuexit, tempus ad sacrificium offerendum aduenit, acceptáque turre Diaconus, in quà mysterium Dominicum habebatur, ferre cœpit ad ostium, ingressusque est templum, vt eam altari superponeret: quæ elapsa de manu eius, ferebatur in aëra, & sic ad ipsam aram accedentem, numquam eam manus Diaconi potuit assequi. Huius autem sacramēti asseruationem etiam à prima Synodo Nicena approbari memoriæ prodiderunt nonnulli hoc canone: Sed & innotuit, quòd quidam Diaconi etiam ante Episcopos sacramenta sumunt. Hæc igitur omnia amputentur, & accipiant secundum ordinem post presbyteros, ab Episcopo vel presbytero, sacram communionem. Quòd si non fuerit in præsenti vel Episcopus, vel presbyter, tunc ipsi proferant, & edant. Hæc postrema sententia nec Græcè legitur, nec in Decretorum farragine, nec in priore editione Conciliorum: in posterioribus tamen habetur, & apud Ruffinum ita recitatur: Ne Diaconi presbyteris præferantur, néve sedeant in concessu presbyterorum, aut illis præsentibus Eucharistiam diuidant, sed illis agentibus solùm ministrent. Si verò presbyter nullus sit in præsenti, tunc demùm ipsis licere diuidere: aliter verò agentes abiici iubent. Ne verò videamur Nicenis Patribus imponere, Acta illius concilij, & alius eiusdem indubitatus canon De existentia corporis & sanguinis in sacramento extra vsum, planum faciunt, ex eo, quòd Agnum iacentem in altari fide perspici iubent, & quòd præcisis à communione illam reddi mandant in extremo vitæ actu. sic enim decernunt: De his qui excedunt, antiqua & canonica lex nunc quoque seruabitur: vt si quis vita excedat, vltimo & maximè necessario viatico ne priuetur. Si autem deploratus, & communionem assecutus, rursus in viuos relatus sit, cum iis agat, qui orationum sunt tantummodò participes. In summa autem de quolibet excedente, & Eucharistiæ participationem petēte, Episcopus cum examinatione eum oblatione impartiat. Hoc decreto multa digna obseruatione comprehenduntur. Ait enim ægrotis necessariam esse communionem: quod vtique intelligi debet, si adsit facultas. Ait de communicandis ægrotis legem esse canonicam & antiquam, quę vtique vel ipsos Apostolos, vel Apostolis vicina tempora attingeret, ante ipsum Concilium Nicenum. Eius fortassè præcipuè meminit Iustinus, quando deferri Eucharistiam ad absentes dixit. Damnantur autem hîc Aduersarij, qui fraudant de industria infirmos necessario viatico, & qui legem illam Apostolicam non tantùm violant, sed vituperant, propter hæresim suam de sacramento in vsu. Ob alias quidem necessitates retineri & reseruari cœpit Eucharistia: sed ob eam maximè, vt haberetur semper in promptu ægrotis omni hora periclitantibus administranda. Propter huius necessitatis rationem

Turon. 2. can. 5.

Gregor. Turonens. lib. de gloria martyr. ca. 85.

Ex can. 14. Nicenæ Synodi.

Ruffin. lib. 1. histor. cap. 6.

Nicen. can. 13.

Ab Apostolis lex de deferenda Eucharistia ad ægrotos.

Cal. lib. 4. ca. 17.

nem Vuormiensis Synodus statuit, vt presbyter Eucharistiam semper habeat paratam, vt quãdo quis infirmatus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur. Quòd si alia necessitate distinebatur presbyter, cuius etiam puero vel mulierculæ potiùs deferendam ad ægrotum præbebat Eucharistiam, quàm eum sineret emori sine tali viatico, quemadmodum constat ex Serapionis historia. Cùm verò talis libertas cuilibet in necessitate tradendi deferendam Eucharistiam euasisset in abusum, cautum fuit à Concilio Rhemensi, ne presbyter puero vel mulieri committeret tantum sacramentum, sed ipsemet deportaret. Aliarum etiam legum Apostolicarum cum hac necessitate collatio astruit ab Apostolis emanasse constitutionem de conseruanda Eucharistia, & ad infirmos deferenda. Ad honorẽ enim huius sacramenti edixerunt, ne priuatis in ædibus, & ne à pransis sacerdotibus consecraretur: quemadmodum tacita extant harum constitutionum apud Paulum & apud primos Christianos expressa vestigia, quibus posteriora Cõcilia institerunt. Quoties ergo morbi cogebat necessitas, aut ad lectum ægroti, & quacunque hora diei vel noctis sacrare oportuisset Eucharistiam, aut ægrotũ necessario viatico priuare, nisi prius parata ad repentinos hos casus depromeretur. Prius Apostoli, atque eorum successores improbarunt, & posteriori vt occurrerent, de reponenda pro ægrotis Eucharistia prouiderunt: quod longè certius ac decentius est. Reponebatur itidem Eucharistia ad peregrinorũ & repẽtè aduenientium vsum, in corúmque occursũ pro fraternitatis tessera mittebatur, aut in ipsa Ecclesia, quacũque hora accessissent, ministrabatur, sicut ex Ireneo atque aliis docebimus in Repetitione De cõmunione sub altera specie. Aduersarij iactãt à Clemẽte præcipi, nõ plus panis apparari, quàm numero communicãtium sufficiat, & quicquid superfuerit, statim à clericis edi vel ignibus tradi, sicut apud Hysichiũ legitur: quasi nefas putaretur quicquam de sacramento in crastinum relinqui, vel seruari. Profectò Clemẽs innuit, de eodem sanctificato sacramẽto reliquias aliquando recõdi ad incertas necessitates, & aliquando à presbyteris consumi, cùm aliis vsibus iam esset per reconditas prouisum. Eius textus est: Tribus gradibus commissa sunt sacramenta diuinorum secretorum, id est, presbytero, diacono, & ministro, qui cum timore & tremore clericorum reliquias fragmentorum corporis Dominici custodire debent, ne qua putredo in sacrario inueniatur, ne cùm negligenter agitur, portioni corporis Domini grauis inferatur iniuria. Communio enim corporis Domini nostri Iesu Christi si negligenter erogetur, & presbyter minora non curet admonere officia, graui anathemate, & digna humiliationis plaga feriatur. Certè tanta in altario holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant. Quòd si remanserint in crastinum, non reseruentur, sed cum timore & tremore clericorum diligentia consumantur. Qui autem residua corporis Dominici, quæ in sacrario relicta sunt, consumunt, non statim ad communes cibos accipiendos conueniant, ne putent sanctæ communioni commisceri cibum, qui per aqualiculos digestus, in secessum funditur. Quòd si de aliis reliquiis in priori parte textus non ageret, quàm de quibus in posteriore, quid tanta cautione opus fuisset, ne qua earum putredo in sacrario inueniretur, cùm prohibeantur posteriores etiam in crastinum reseruari? Quandiu inter Christianos valuit opinio, pueris piè distribui Eucharistiam, adolescentibus huiusmodi reliquiæ dabantur manducandæ, vt in Occidente factitatum constat ex Concilio Matisconensi, quod citamus libro De communione sub altera specie: & in Oriente patet ex Euagrij historia de Iudaico puero, cuius Gregorius Turonensis & Nicephorus meminerunt, atque sic habet: Vetus consuetudo Constantinopoli est, vt vbi multæ

1. Cor. ij. Clem. epist. 3. ad Iacob.

Basil. in Psal. 115. & Serm. 2. de baptism. Aug. ep. 119. Cõcil. Carthaginens. 3. & Afric.

Hysich. lib. 2. cap. 8.

Cle. epist. 2. ad Iacob.

Quod de reliquiis Eucharistiæ fieret post cõiunctionem.

Euagrius lib. 4. cap. 36. Niceph. lib. 17. cap. 25.

Gregor. Turon. De glor. martyr. cap. 9.

admodum particulæ immaculati corporis Christi superfuerint, pueri impuberes ex " iis qui scholas frequentant, accersantur, illísque absumendæ detur. Hoc cùm factũ " esset, accidit, vt cum huiusmodi pueris cõgregatus fuerit cuiusdã vitriarij Hebræi " filius, qui parẽtibus suis de causa moræ quærẽtibus, quid factũ esset, & quid cũ aliis " pueris comedisset, significauit. Pater illius ira & furore commotus, in furnũ ardentẽ, " in quo vitrum formare solebat, cum inclusit. Cùm autem filium mater quærens in- " uenire non posset, passim in vrbe circuibat, Deum obtestans, & eiulans. Tertiò die " ad ostium officinæ mariti stans lacera, vt cum lamẽtis, puerum ex nomine inclama- " bat. Ille agnita matris voce, è furno respondit. Mater ruptis foribus ingreditur, in- " tróque constituta, videt puerum stãtem in medio carbonum, & ab igne intactum. " Qui interrogatus, quomodo illæsus permansisset: Mulier (inquit) purpura vestita, " crebrò ad me veniens aquam porrexit, illáque vicinos carbones extinxit, cibúm- " que mihi dedit, quoties esuriui. Hoc cùm Iustiniano narratum esset, filium quidem " ac matrem lauacro regenerationis illuminatos seruauit: parentem verò, quoniam " Christianis accenseri non sustinebat, in Sycis, tanquam homicidam filij sui, cruci af- " fixit. Hoc prodigio ac miraculo Deus contestari voluit Eucharistiæ reseruatæ pro- " pter consecrationem remanere diuidi aliquid, quod communi pani desit: vt etiam contestatus est in Gorgonia Gregorij Nanzianzeni sorore, quæ sanitatem recepit ex adorata & oculis applicata Eucharistia, quæ iaceret in altari reposita. Anniales omnium, vt arbitror, nationum Christianarum referti sunt historiis miraculorum, quæ acciderunt propter consecratas historias violatas. Impium verò semper habitum, integras & illæsas ipsas species in ignem coniicere, sicut definit Concilium

Brucard. lib. 5.

Aurelianense his verbis: Illud etiam annectendum videtur, vt oblationes, quæ in " altari offeruntur, de sabbato in sabbatum semper innouentur: quia panes proposi- " tionis, qui super mensam Domini proponebantur à sabbato in sabbatum, semper " mutabantur, ne diu seruati mucidi fiãt, & vt quidam sæuiunt, igne concrementur. " Quòd si aliquis diabolo instigante hoc facere præsumpserit, anathema sit, &c.

Hysich. lib. 2. in Leuit. cap. 8.

Quod autem Hysichius, aut alius narrat, alicubi de more reliquias sacramenti igne consumi, id certè nos interpretari oportet de iam corruptis speciebus, quas nemo vnquam existimauit temerè & quouis abiiciẽdas, sed in honorem corporis Dominici, cuius tanquam velamentum sunt, igne omnium elementorum purissimo cõsumendas, earúmque cineris sacratiori in loco reponẽdas. Ita enim post Clemente ac Pium Papam plura Concilia iusserunt, & Aurelianum potissimùm, quod ita lo-

Brucard. lib. 5.

quitur: Omne sacrificium sordida vetustate perditum, igne comburendum est, & " cinis iuxta altare sepeliendus, &c. Quamuis Hysichius videatur absolutè verba fa- " cere de incendendis reliquiis, & excludere causam solius vetustatis, attamen subindicat, non igni tradi solitas, nisi quia ex aliqua causa incidente edi non possint, & cõsumi ab homine: vt ostẽdat se nõ nisi de corruptis, nec idoneis ad esum loqui. Textus est: Sed hoc, quod reliquũ est de carnibus & panibus, in igne incẽdi præce- " pit. Quod nũc videmus etiam sensibiliter in Ecclesia fieri, igníque tradi, quæcúque " remanere cõtigerit incõsumpta, non omninò ea, quæ vna die vel duabus, aut multis seruata sunt. Sicut enim apparet, nõ hoc legislator præcepit, sed quod reliquum est, incẽdi iubet. Dies autẽ nõ cõmemorauit, vt quæcũque cuiuscunque rei causa emergẽte remãserint incõsumpta, siue tẽpus in causa sit, siue quid aliud fuerit, ignis opus & cõsumptio fiat. Ergo ex hoc quod agitur sensibiliter, significatio cuiusdã intelligibilis rei, eis qui intẽdunt, prouenit: vt quãdo ad comestionẽ sacrificij deficimus, & comedere illud integrè nõ possumus, mẽte forsã lassescẽte, siue deficiẽte: vtrũ ea quæ vidẽtur, corpus oporteat intelligi Domini, in quod oculis nec Angeli possunt

prospicere

proſpicere nõ relinqui,ſed etiam tradi ea igni oportet ſpiritus, vt ea comedat, quæ nobis ſunt ex infirmitate ineſibilia. Quomodo auté comedat, quũ cogitauerimus virtuti ſpiritus eſſe poſſibilia ea quę nobis impoſſibilia vidẽtur. Ex redditione cõparationis inter ſpiritalẽ manducationẽ & corporalẽ,aperit nõ tradendã igni ſenſibiliter,niſi quòd ſenſibiliter fuerit ineſibile quæcunque ex cauſa, & interim ea quæ vidẽtur,affirmat eſſe corpus Domini verũ,etiamſi non edatur. Nec certè Hyſichio Gregorij diſcipulo ignota potuit eſſe Euchariſtiæ per Eccleſias aſſeruatio, cùm eã oculis intueretur proſtare in altari,ad quã noctu Gregorij Nanzianzeni ſoror ſanitatis recuperãdæ cauſa cõfugit. Origenem & Cyrillũ in ſubſidiũ aduocant Aduerſarij, à quibus ſcribitur, Chriſtum non iuſſiſſe Euchariſtiam ſeruari in craſtinum. Mirum eſt Cyrillum adduci,cùm opinionem de veritate corporis in ſolo vſu ſacramenti expreſſè repellat. Non quidem iuſſit Chriſtus aſſeruari,vt manducetur:alioqui nemo ederet,niſi reſeruatam Euchariſtiam:ſed viciſſim non interdixit reſeruari:ob ídque in arbitrio ac prudentia Spiritus ſancti & Eccleſiæ declarauit ſe id relinquere, ex eo quòd nullo modo prohibuerit, ſicut de ſimilibus iudicat Auguſtinus. Imò Chriſtus ipſe videtur prior præcepiſſe de collectione reliquiarum in miraculo quinque panum,quod D. Ioannes pręponit ſermoni Chriſti de Euchariſtia, quaſi eius iſagogẽ quandã & delineationẽ,& in fine ait,Colligite fragmenta,ne pereãt. Deſtituti Aduerſarij omni antiquitate,cauillãtur eam,quæ pro nobis facit, atque vſum ſacramenti apud illam duraſſe ait Martinus Cemmicius, quandiu poſt conſecrationẽ, longo interpoſito ſpatio precationũ & poſtulationũ, ſumeretur ab omnibus cõmunicantibus in Eccleſia, & foras ad abſentes deferretur. Hoc quidẽ fortaſſè omni probabilitate non careret, ſi dixiſſet Chriſtus, Orate, accipite, comedite, ad alios deferte. Et ſi omnia illa de vſu conſiſtunt,nõ niſi ergo omnibus peractis ſacramentũ coaleſceret:nec diceretur per conſecrationem potius perfici ſacramentũ, quàm delatione ad abſentes,& aliis adiacẽtibus:imò minus,quoniã conſecratio antecedit vſum ſacramẽti nec propriè in eius vſu poteſt numerari, cũ inquã, præcedat vſum ſacramẽti,& in eius vſu iam deſierit,nec propriè ſacerdos cõmunicans,& poſt eum proximè ſuſcipiẽtes reputarẽtur frui ſacramento,quoad compleretur totus vſus, quo perficitur ipſum ſacramentũ,& omnes etiã abſentes cõmunicaſſent:quandoquidẽ(vt illis placet)ſingula iſta omnia ad vnam ſacramenti confectionem concurrunt. Nec antiquitas conſiſtit intra delationis tempus, ſtatim poſt Miſſam,vt aſſerat Euchariſtiã manere extra vſum,ſed in multorũ dierum,vel etiam menſiũ atque annorũ ſpatiũ fidem ſuã protendit,quãdiu perſtãt ſaluæ & incolumes ſpecies, quarum nõnullæ per Eccleſias collũtur illæſæ à trecẽtis annis,& quingẽtis: vt Lutetiæ Pariſiorũ,&apud Diuiones,atque aliis in locis quã plurimis,ſicut teſtantur nationum Chriſtianarũ fide digni Annales. Quapropter ex Aduerſariis nõnulli victi veritatis perſpicuitate,cõcedunt ad aliquot dies repoſitã Euchariſtiam pro ſacramento. Nam recitat doctiſſimus Epiſcopus Lindanus D. Ioan. Leiſentriciũ, Eccleſiæ Budiſſinẽſis Decanũ ſcripſiſſe Caſparẽ Creutzingerũ Vuittebergæ Doctorẽ, & Fridericũ Miconiũ publica diſputatione D. Melchiorẽ Rudeliũ, Miſnẽſis Eccleſiæ Vicariũ,anno trigeſimo nono,die vigeſima Iunij,inuadentes tãdem rei veritate ſuperatos, in magna clariſſimorũ virorũ corona cõfiteri coactos Euchariſtiam pro vſu infirmorũ poſſe ad tres vſque dies reſeruari. Sed ſi ad triduum, cur non ad octiduum,& quandiu popoſcerit vſus?

Orig. hom. 5. in Leuit.
Cyrill. lib. 5. in Leuit.
Aug. ep. 118.
Aduerſarij quãdiu manere corpus Chriſti in Euchariſtia concedant.
Doctiſſ. Epiſc. Lindan. tom. 2. Apol.

REPETITIO QVINTA, DE MANDVCATIONE REALI ET CORPORALI CARNIS DOMINICÆ IN SACRAMENTO EVCHARISTIÆ.

EX NECESSITATE CONIVNCTIONIS CARnalis & corporalis inter corpus Christi & nostrum, atque ex Sanctorum communione, ac carnis resurrectione probatur vera, realis ac corporalis carnis & sanguinis Dominici perceptio in Sacramento.

CAPVT I.

HACTENVS DE PRÆSENTIA & existentia corporis & sanguinis Dominici in sacramento diu multúmque concertatum sit: non leuior pugna recrudescit de eiusdem manducatione ac potione, veráne fiat, realis ac corporalis de carne Christi naturali atque de sanguine, an spiritalis tantùm mente tenùs ac fide, sicut placet Sacramentariis: vt non propiùs cõtingamus ore corpus Domini, quàm digito cœlum ipsum. Credimus à nobis tam verè per corpus excipi, quàm sedet ad dexteram patris, atque indè longè ampliores atque vberiores fructus ad nos peruenire, quàm si solo animo ac fide amplecteremur. Quamuis autem dissideamus cum aduersariis in modo & definitione manducationis, quoniam hi per eam nihil aliud significari volunt, quàm diuinam quãdam cum carne Christi per fidem communionem & coniunctionem: nos verò non in eo consistere manducationem dicimus, sed in aliqua actione: cuius sit ille effectus: conuenit tamen inter omnes, quemcunque esum & potum corporis & sanguinis Dominici eò tendere, vt nos efficiat vnam carnem cum Christo, ipsique coadunet. Proinde facilè ex effectu licebit coniicere & concludere veritatem ac conditionem, seu modum mãducationis, an spiritalis tãtùm existat, an etiam corporalis. Edocemur à Patribus per scripturas, nos non solis animis, nec sola fide aut charitate consociari oportere cum carne Christi, sed re vera vnum reddi cum ipso corpus naturale ac substantiale, non tantùm corpus mysticum & spiritale, quod quasi secundarius effectus ex priori, si piè exercetur, exuberat. Ergo, inferunt aduersarij, efficiemini Iesus Christus, & eritis corpus eius naturale, quod fuit traditum pro nobis. Sed ne quidem huic obiectioni defuit Cyprianus: nec aduertunt illi variis modis multa in vnum corpus redigi. Nam Pomponius Iurisconsultus tria statuit corporum genera: vnum,

Differẽtia Catholicorũ & Sacramẽtariorum de carnis manducatione.

Quomodo efficiamur vnum corpus cũ carne Christi.

l. Rerum mixtura. ff. de vsur.

Triplex vnitas rerum.

vnum, quod continetur vno ſpiritu, quódque græcè ἡνωμένον vocatur, vt homo, lignum, lapis, & ſimilia: Alterum, quod ex contingentibus, hoc eſt, pluribus inter ſe cohærentibus conſtat, quod συνημμένον dicitur, vt ædificium, nauis, armarium: Tertium, quod ex diſtantibus componitur, vt corpora plura non ſoluta, ſed vni nomini ſubiecta, veluti populus, legio, grex. Ad eam ſimilitudinem ſcriptura & Cyprianus tradunt, rem vnam, aut vnum corpus cenſeri, per conſubſtantialitatem, ſeu per vnitatem ſubſtantiæ, cuiuſmodi pater, filius ac ſpiritus ſanctus vnus Deus creduntur: alio modo per connexionem & cohærentiam realem, vti nos euadimus vnum corpus cum Chriſti corpore per Euchariſtiæ manducationem, ſine aliqua confuſione noſtræ cum Chriſti ſubſtãtia, ex noſtræ carnis cum Chriſti carne reali contactu ac cohærentia. Tertiò, per naturalem huius ſecundæ vnitatis efficientiam, quodam diuinitatis influxu, abſque vlla ſubſtantiarum commixtione omnes inter ſe pij copulantur, ac diuerſa veluti membra in myſticum corpus Eccleſiæ conuenientia Chriſto capiti ſuo coadunantur. Propterea Cyprianus concludit effectum ſecundæ vnitatis non eſſe tam corporalem tranſitionem quàm ſpiritalem, nec pertingere vſque ad vnitatem ſubſtantiæ cum Chriſto, ſed vſ»que ad participationem ſpiritalis ac diuinæ efficientiæ, per quam coaleſcit tertium »illud corpus myſticum. Cypriani verba ſunt: Fidei noſtræ infirmitas edocetur viſi»bilibus ſacramentis ineſſe vitæ æternæ effectum: non tam corporali quàm ſpiri»tali tranſitione Chriſto nos vniri vſque ad participationem ſpiritus: non quòd »vſque ad conſubſtantialitatem Chriſti, ſed vſque ad ſocietatem eius germaniſ»ſimam hæc vnitas perueniſſet. Solus quippè filius patri conſubſtantialis eſt, nec »diuiſibilis eſt nec partibilis ſubſtantia Trinitatis: noſtra verò & ipſius coniunctio »nec miſcet perſonas, nec vnit ſubſtantias, ſed affectus conſociat, & confœderat voluntates. His Cypriani verbis ſolent aduerſarij abuti, quaſi non aliam cum Chriſto coniunctionem agnoſcat quàm ſpiritalem, quoniam eius meminit nominatim: ſed non attendunt ab eo ſubiici hanc tanquam corporalis coniunctionis effectum, nec omninò tolli etiam tranſitionem corporalem, ſed tantùm affirmare effectum coniunctionis corporalis non tam eſſe tranſitionem corporalem quàm ſpiritalem, cu»ius tanquam neceſſariam cauſam, contactũ corporalẽ per hanc clauſulam præmit»tit. Chriſtus eſt panis, & caro, & ſanguis: idẽ cibus & ſubſtantia, & vita factus eſt Ec»cleſiæ ſuę, quã corpus ſuũ appellat, dans ei participationẽ. Et nos quidem cùm caro »eſſemus, & ſãguis, corrupta & infirma corporis animæque natura, reformari nõ po»teramus, neque ad ſimilitudinem Dei reuerti, niſi morbo inueterato imponeretur »malagma conueniens & in curatione deſperatæ infirmitatis contraria remoueren»tur contrariis, & ſimilia ſimilibus conuenirent. Hîc Cyprianus explicat neceſſitatem corporalis coniunctionis, cuius effectum ſubdit non permixtionem ſubſtantiarum, ſed influentiam ſpiritalem. Cyprianus itaque ſatisfacit obiectioni, negátque nos effici corpus naturale Chriſti vnitate ſeu confuſione, aut partitione ſubſtantiæ, ſed vnitate corporalis & ſubſtantialis cohærentiæ ac copulationis: ſicut Apoſtolus ait vnum corpus effici, qui adhæret meretrici: eámque vnitatem Tertullianus indiuiduitatem à corpore Chriſti videtur vocare, naturalem verò coniunctionem, participationem, conglutinationem & cõmixtionem Hilarius, Chryſoſtomus & Gregorius Niſſenus nominant, vt Cyrillus Alexandrinus naturalem vnionem, corporalem & ſubſtantialem cum carne Chriſti, quam à nobis non aliter acquiri, quàm per corporalem & realem carnis ac ſanguinis Domini in Euchariſtia manducationem & potum. Coniunctionem autem illam veteres Chriſtiani probant multis modis. Per ſcripturas per comparationem

Cypr. de cœna.

Tertull. de oratione.

Vnitate contactus caro noſtra coniungitur, & cõmiſcetur carni Chriſti.

Quot modis probant

Patres nostræ carnis contactum cum carne Christi.

cum paribus coniunctionibus, per similitudines, per distinctionem aliarum coniunctionum, quas hîc solas fieri negant expressè: per huius propriis verbis & exquisitis inculcationem: per confutationem eorum, qui solam spiritalem introducebát: per damnationem eorum, qui carnem nostram capacem huius coniunctionis negabant: per causas, finem, & necessitatem eiusdem. Porrò nos eam assequi per realem & substantialem carnis & sanguinis Dominici in Eucharistia præsentiam & perceptionem, scripturis, rationibus, similitudinibus, aliísque modis astruunt, támque certò id in Ecclesia semper fuisse creditum monstrant, vt ex ea fide, tanquam ex indubitato principio ac fundamento religionis Christianæ articulos de consubstantialitate filij cum patre contra Arrianos, & diuinitate in carne Christi residente contra Nestorianos, déque carnis nostræ immortalitate atque resurrectione contra Valentinianos & Marcionitas asseruerint. Quæ omnia excutiamus ordine, & expediamus. Scripturam igitur imprimis omnes ferè Patres allegant, quæ habet: Viri, " diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro " ea. Viri debent diligere vxores suas, vt corpora sua. Nemo vnquam carnem suam " odio habuit, sed eam fouet & nutrit, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus " corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo " patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum " hoc magnum est: dico in Christo, & Ecclesia. Libenter aduersarij subscribunt " huic sententiæ: sed interpretantur vinculum matrimonij contrahi fide interposita, nec opus esse corporali commixtione, quoniam nuptias consensus faciat, non concubitus, constaréque inter absentes matrimonium propter fidem mutuam. Nos autem cum Patribus ex hac scriptura contendimus exigi copulationem corporis nostri cum carne Christi, tum ex ratione matrimonij, tum quia scribatur nos esse os ex ossibus & carnem de carne eius. Nam Apostolus Christi cum Ecclesia coniugium non simpliciter comparat cum matrimonio, sed cum illo quod inter Euam atque Adamum intercessit, in quo dupliciter Eua fuit vna caro cum carne Adami: prius origine, quia de viro sumpta fuit, ob ídque dixit, Os ex ossibus meis, & caro de carne mea: postea commixtione cum Adamo. Vt Eua ergo ab Adamo carnem suscepit ad suæ carnis formationem, ita ad reformationem & innouationem carnis nostræ decet nos à Christo carnē mutuari, vt prius origine inueniamur os de ossibus, & caro de carne eius. Euáne tantùm spiritali contactu carnis Adami formata est, an ad eam tantùm peruenit spiritalis à carne nescio quis tantùm influxus, an propter fidem, aut per eam aliquam desumptam perfectionem, sine carnis substātia potuit haberi & reputari os & caro de ossibus ac carne Adami? Sic Irenæus, Cyrillus Alexandrinus, atque alij, applicant textum Apostoli, vt oporteat nostra corpora carnem Christi capere, vt ad immortalitatem & incorruptionem vegetemur, efficiamúrque membra de membris, & os de ossibus eius. Ac ne sufficere causentur aduersarij, si animus aut spiritus noster participet cum carne Christi, aut cum eius spiritu & diuinitate, respondet Irenæus, nec in Christo, nec in nobis, spiritum carnem & ossa habere, sed agi de ea quæ secundum hominem est, carnis & ossium substantia. Concedamus insuper de communi hominum matrimonio Apostolum verba facere. Matrimonij statui debet definitio. Intra mutuam fidem, aut fidelitatis promissionem contineri putant aduersarij: nos inficiamur. Filius enim matri fidem, filia patri aut fratri dare potest, & se astringere iuramento, aut alia obligatione, ad contubernij & mutui adiutorij vicissitudinem ac fidelitatem, non tamen ad matrimonij contractum & vinculum. Consistat igitur oportet in alio quàm in simplici & absoluto fidei consensu, nimirùm in consensu mutuo tradendi potestatem cor-

Ephes. 5.

Ex ratione matrimonij Adami cum Eua probatur corporalis coniunctio nostra cū carne Christi.

In fine huius capitis habes omnia Patrum hîc notata.

Quæ sint de ratione veri matrimonij.

poris sui, ita vt natura matrimonij potestatem & consensum carnalis commixtio- »nis importet, quemadmodum Apostolus innuit, cùm ait, Nemo vnquam carnem »suam odio habuit: &, Mulier nõ habet potestatem corporis sui, sed vir. Itaque ante consummatum matrimonium vir & mulier ex fœdere connubij iam sunt vnum corpus & vna caro, sed potestate duntaxat & habitudine, nondum ipso facto & re ipsa. Proindè si quod constat verum matrimonium inter Christum & Ecclesiam, oportet Ecclesiæ suppetere potestatem carne contingendi catnem Christi, quæ reduci possit ad actum: alioqui nec matrimonij ratio inter Christum & Ecclesiam vigeret, & potestas per impotentiam matrimonium irritaret. Potestas enim spiritalis tantùm contingendi carnem alterius, matrimonium non efficit ratum, sed potiùs irritum. Mirum est aduersarios suis legibus tam facilè dirimere matrimonia, etiam propter trimestrem aut minus diuturnam viri ab vxore absentiam, & non aliud ratum & inuiolabile matrimonium inter Christum & Ecclesiam constituere, quàm in perpetua carnis vnius ab altera absentia. Quale coniugium, & qualis amor coniugatorum existimabitur, si perpetuò carnaliter diuertere & abesse velint ac conétur ab inuicem? Probatur quidem continentia etiam inter cõiugatos puritatis causa. Quæ autem impuritatis suspicio in cõgressu corporali carnis Chisti cum nostra, imò quæ non sanctimoniæ maior causa? Deinde ex contracto matrimonio, & fide data ac consensu nondum perficitur & consummatur matrimonium, nec realis est copula & vna caro re vera, sed tantùm habitudine quadam ac potestate. At inter Christum & Ecclesiam, sicut inter Euam & Adamum, perfici conuenit & absolui verum matrimonium. Propterea non satis fuit filio Dei despondisse sibi naturam humanam ab origine mundi, & in eius nuptias consensisse, sed oportuit re vera & de facto eam sibi commiscere: ita ex parte nostra vicissim tam verè carnis Christi cum nostra commixtio desideratur ad complementum matrimonij & realis copulæ, quàm fuit, inquam, necessarium ex parte ipsius nostram carnem cum eiusdem diuinitate commisceri. Hanc vicissitudinem naturalem, substantialem ac corporalem ad veri matrimonij inter nos & Christum consummationem, Ireneus, Cyprianus, Hilarius, Augustinus, Chrysostomus, Cyrillus Alexandrinus inculcant. Verùm nefas aiunt aduersarij commixtioni cõiugali comparare eam quæ nobis cum Christo intercedit coniunctionem. Apostolus quidem comparationem ducit ex matrimoniali copula, quoad effectum illius coniunctionis, nempè quoad vnionem realem & corporalem, sed non quoad modum: quia quamuis talis coadunatio sit par cum ea quæ fit in matrimonio, non tamen facta est in Christo, nec in nobis fit per actum matrimonij, aut venereum concubitum: sed in Christo per incarnationem & assumptionem naturæ humanæ, in nobis verò per mãducationem & assumptionem carnis Christi sacramentalem, quemadmodum scriptura verbis istis exposuit: »Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Quoniam verò tam arctus est, aut etiam arctior mutuus carnis Christi & nostræ contactus quàm in matrimonio, ideò scriptura illum matrimonio confert, & Patres ad similitudinem matrimonij commixtionem appellarunt. Hac enim dictione delectantur priores illi Ireneus, Augustinus, & alij pro qua interdum viuendi verbum vsurpant quod posterioribus Christianis placuit magis. Ab eisdem aliæ quo»que scripturæ in huius corporalis vnionis probationem afferuntur, sicut hæc, Qui »manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo: &, »Omnes vnum corpus sumus, qui de vno pane participamus. Et sicut in Adam om»nes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur: &, Ego sum vitis vera, & vos »palmites. Sed ne sæpius repetantur, suis locis in hoc capite examinabuntur. Porrò

Ephes. 5. & 1. Cor. 7.

Nostra copula cum Christo quatenus differt à matrimoniali.

Iren. lib. 3. cap. 20. & lib. 5. Aug. ep. 3.

Ioann. 6. 1. Cor. 10. et 15. Ioan. 15.

Nostra coniunctio corporalis probatur ex collatione cum realibus & substantialibus vnitatibus.

illam conferunt, non solùm cum matrimoniali nexu & copula, sed non vnitate quam habet filius Dei cum Patre, & cum vnitate quam habet humana natura in Christo cum diuinitate. Catholici enim & Arriani consentiebant eadem vnitate, licet impari, patrem & filium vnum dici, qua nos cum Christo vnum censeremur. At Arriani subiungebant cum Christo solius voluntatis, fidei & charitatis spiritali vinculo nos consociari, ac proinde non aliam vnitatem in patre & filio conquirendam. Catholici Hilarius & Cyrillus Alexãdrinus retorquẽt responsum in authores, grauissiméque disputãt in nobis manere Christũ corporaliter, carnaliter, naturaliter, secũdum veritatẽ naturę & carnis, vti nos in ipso manemus eodẽ pacto per eius incarnationem, quia scribitur, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo: ita vt oporteat, inquam, eius carnem nostræ cõglutinari, sicut nostra caro eius diuinitati conglutinatur, & ex eo sequi non solam spiritalem vnitatem inter eius naturam & patris, sed realem, naturalem, & substantialem. Cyrillus quoque testatur se sequi fidem Patrum & Ecclesiæ, vt Christum secundum carnem vitem esse, & nos palmites secundum eandem intelligat: atque ita carnaliter ab ipso pendeamus, & ipsius carni carne adhæreamus. Horum textus in fine huius capitis recitabimus. Quapropter nec secundum scripturas vera incarnatio Christi & realis, nec vnio patris & filij in substantia defendi inuictè potest, quin prius stabiliatur corporalis nostra cum Christi carne coniunctio, non quòd non arctiorem vnitatem scriptura & Patres agnoscant in Trinitate & incarnatione, sed quòd realis & naturalis euinci nequeat ex scripturis, nisi prius talis in nobis fieri credatur: quoniam ex nostra cum Christo ad earum excellentiorem indiuiduitatem demonstrandam scriptura sumat comparationem, & ex ipsis ad nostram: ita vt vtrinque eiusdem generis vnitas tenenda sit, quamuis impar, vt apta redundet comparatio, sicut Hilarius indicat. Tertiò ex similibus rem etiam elucidant Patres, ne quis verba propria, quibus talis vnio declaratur, in alienum sensum transferat. Cyrillus ait: Quemadmodum si quis igne liquefactam ceram aliæ ceræ similiter liquefactæ ita miscuerit, vt vnum ex vtrisque factum videatur: sic communicatione corporis & sanguinis Christi, ipse in nobis est, & nos in ipso. Aliam cum Gregorio Nisseno & Chrysostomo idem Cyrillus accommodat de fermẽto, quod farinæ priùs commiscetur, quàm ei vim vllam impartiat. Cyprianus malagmati & emplastro confert, & Gregorius Nissenus antidoto, quæ corporalia corporibus, & similia similibus ipso facto sunt applicanda, vt remedium afferant: ita carnem Christi nihil nostræ carni profuturam ex scripturis colligunt, nisi ipsi re vera, vt par pari, applicetur. Quoniam verò distinctæ ac diuersæ reperiuntur coniunctiones cum Christo, Patres effugiis exitum obstruunt, illásque diuidunt in cõiunctionem corporalem & spiritalem. Priorem collocant in corporum & carnium naturalem & substantialem contactum, posteriorem quadrupliciter explicant: aut ex parte coniunctionis & vinculi, si non corporale sit, aut ex parte subiecti, vel obiecti, aut ex parte rei quæ vnionem facit: quæ rursus dupliciter spiritalis vocatur, aut quia qualitas sit purè spiritalis, aut quia natura & substãtia spiritalis. Ex priori tradit Cyrillus nos Deo & Christo vniri spiritaliter per voluntatum consensionem, fidei & charitatis habitudinem: Ex secũdo, nostros animos & spiritus spiritaliter deuinciri cum diuina natura & persona: Ex textio, id fieri per gratiam spiritalem: Ex quarto, per inhabitantem Spiritum sanctum in nobis nos vniri Deo & Christo spiritaliter. Tot modis Cyrillus exprimit nos iungi Deo, & Christi diuinitati spiritaliter, sed eius humanitati & carni spiritali etiam modo, sed non solo, cùm per carnem & corpus insuper naturaliter, substantialiter, carnaliter, corporaliter oporteat nos eius carni adunari.

Ex nostra reali coniunctione cũ Christo probarũt Patres Trinitatis vnitatẽ, & Christi incarnationẽ.

Nostra coniunctio probatur ex similitudinibus.

Ex distinctione corporalis & spiritalis coniunctionis. Quæ sit corporalis et carnalis coniunctio, & quæ spiritalis.

Quot modis dicamur vniri spiritualiter Deo et Christo.

adunari. Non sola fide, ait, atque dilectione, nec sola habitudine per charitatem intelligitur, sed participatione naturali, nec solis animis, sed carne, quod spiritalis cōiunctionis genus tantùm vt excluderet ante Cyrillum Ireneus interfatur, spiritū carnem & ossa non habere, vt carnalem coniunctionem exhibere possit. Hilarius vnitates illas etiam minutatim diuidit & secernit, atque enumerat vnitatem per fidem, per voluntatis concordiam, per eandem baptismi renascentiam & gratiam: per charitatem, & eiusdem muneris functionem: per eiusdem naturæ & substantiæ spiritalis identitatem, quam inter patrem & filium stabilit: per carnalem & corporalem communicationem, quam versari disputat in mutua sumptione & inhabitatione carnis humanæ inter nos & Cristum, vt vnum nobiscum sit, & habitet in nobis tam verè, ac re ipsa, quàm nos sumus & habitamus in ipso, & vnum cum patre, atque habitat in ipso per spiritalem naturam. Vbi copiosè ac vehementer probat tam verè possidendam in carne nostra carnem Christi, quàm nostram in se possidet, & vnà patris naturam ac diuinitatem. Ex Patribus itaque & scripturis alia est purè spiritalis copulatio, quæ intra habitudinem aut colligationem tantùm spiritalem corporalium aut spiritualium naturarum consistit: alia realis & naturalis, quæ non sola habitudine fit, aut rerum quacunque confœderatione, sed per rem veram & naturam aliquam interpositam, siue spiritalem, siue corporalem: alia non solùm realis & naturalis, sed & substantialis, cui non sufficit contrahi per rem & qualitatē aliquam, sed postulat naturam & substantiam, siue spiritalem atque incorpoream, aut corpoream: alia non tantùm realis & substantialis, sed & carnalis, quæ carne aut corpore initur, & corporali contactu inter corpora. Superiores omnes appellantur impunè spiritales: postrema non admittit istam appellationem, nec in natura rei quæ coniunctionem facit, nec in natura rerum quæ coniunguntur, nec in ipsa coniunctione quæ etiam corporalis est & carnea quoad rem. In modo coniungendi aliquid spiritalitatis non renuit, vt modus dicatur inuisibilis, insensibilis & spiritalis. Idcircò Hilarius concedit filium vniri cum patre naturaliter & substantialiter secundum spiritum seu spiritaliter, quia natura vniens Spiritus est, nempè ipsa diuinitas: & nos itidem naturaliter ac substantialiter adhæremus Deo, ac spiritaliter, quando Spiritus habitat in nobis, aut filius Dei: quia natura nos agglutinans tum spiritalis est, vt etiam innuit Cyrillus. Cum eiusdem filij verò humanitate & carne assentiuntur Hilarius & Cyrillus spiritaliter quoque nos vinciri, tum quia spiritus noster & animus, tum quia fides nostra, spes & charitas, in ipsam feruntur, ipsíque inserimur baptismo, & aliis sacramentis, ab ipsáque spiritales gratiæ in animos nostros & corpora effunduntur. Sed negant, inquam, ex scripturis Ireneus, Hilarius, Cyrillus & Chrysostomus, ita tantùm aut spiritaliter duntaxat, quoquo modo interpreteris, nos cum Christi carne vnum corpus euadere: sed contrà affirmant naturaliter, substātialiter, corporaliter, & carnaliter id effici: ita vt non tantùm caro & corpus re vera interueniat, cui quoquomodo coniungamur, sed vt ad eam vnitatem tria exigantur, caro nostra quæ coniungatur, caro Christi cui coniungamur, & coniunctio ac contactus vtriusque corporalis. Admittunt quidem libenter spiritalem connexionem cum carne Christi: sed negant sufficere, atque affirmant insuper necessariam corporalem, quæ puræ spiritali opponatur. Non ergo satisfiet scripturis & Patribus, nisi constituantur non solùm res esse corporales quæ coniungūtur, sed cōiunctionem & contactum esse corporalem. Vt enim Christus factus est caro nostra, non quia habitudinem aliquam spiritalem accepit ad carnem nostram, sed quia insuper carnali & corporali cohærentia substantiam carneam & corpoream assumpsit, sic vt vicissim efficiamur eius caro, non sufficit carnē nostrā

Quæ contineat cōiunctio corporalis.

Quot modis vniamur carni Christi spiritaliter.

quadam ſpiritali habitudine ipſi colligari, ſed oportet vinculum & contactum carnalem eſſe. Quicquid ergo finxerunt aduerſarij, quo transferant talem coniunctionem in aliquam ſpiritalem ſine illa, violant ſcripturas, & incarnationis myſterium, ac Patrum euidentiſſima teſtimonia. Quin ipſe Hilarius & Cyrillus Arrianos maximè ob id damnant & inſectantur, quòd aliam quemadmodum Sacramentarij noſtri, non agnoſcerent noſtri cum Chriſto coaleſcere vnitatem, quàm ſpiritalem, in eóque tanquam fundamento ſuperſtrui totam hæreſim contra ſanctam Trinitatem oſtendunt, indéque certiſſimas ſcripturas atque omnẽ fidem Eccleſiæ peruerti. Antè Ireneus damnauit Valentinianos, qui etiam ſolis animis ac ſpiritu nos hærere Chriſto, & conſortium nanciſci cum illo aſſerebant, nec carnem noſtram talis conſortij, aut carnis Chriſti, aut diuinæ alterius donationis capacem eſſe. Porrò ex cauſis, fine, ac neceſſitate, carnalem illam ſocietatem magno conſenſu per ſcripturas idem Patres comprobant: vtpotè ex peccato carni noſtræ inſito & innato, quod carnis applicatione curari decuit: ex reſurrectione carnis noſtræ, quæ cõmixtione carnis vitalis eget: ex ratione matrimonij inter Chriſti carnem & noſtram, de qua anteà fuit habitus ſermo: & ex perfectione amoris ac charitatis Chriſti erga nos: ex omnium noſtrûm requiſita congregatione, ac ſanctorum omnium communione, quæ ad vnitatem quam Chriſtus habet nobiſcum & cum patre ac Spiritu ſancto nos reducat, vt ſimus omnes vnum, ſicut illi vnum ſunt, & abſoluta ſit omnium in Deum ſynaxis, id eſt collecta & coaceruatio. De priori docemur à ſcriptura, ita omnes in Chriſto viuificari, ſicut in Adamo moriuntur. Exemplum hoc (ait Tertullianus) non componitur ex diuerſitate, ſed ex parilitate. Homines itaque viuificari carne oportet in Chriſto, ſicut in Adam carne moriuntur. Conſiderandum verò reſtat, quomodo carne in Adamo moriamur, vt hoc exemplo diſcamus, quomodo in Chriſto carne viuificemur. Non obimus mortem ex Adamo, quia credamus ab illo noſtri corporis fluxiſſe ſubſtantiam, ſed potius, quod re vera ex eo tranſfundatur & propagetur caro noſtra, vt efficiamus os ex oſſibus eius, & caro de carne. Itaque vt ſimilitudini relinquatur locus, in Chriſto non viuificabimur, niſi re vera, & non credendo duntaxat, eius ſubſtãtia noſtræ carni admiſceatur, vt reddamur os de oſſibus, & caro de carne. Ex hac per Apoſtolum Adami & Chriſti diſſimilitudine Ignatius, Cyprianus, Gregorius Niſſenus, Chryſoſtomus & Cyrillus Alexandrinus admonent, carnis noſtræ corruptionem atque infirmitatem curari aptiſſimè, ſi contraria contrariis remoueantur, & eodem modo depellatur morbus quo ſucceſſerit. Adamum contemplantur fructum vetitum, non ipſius ſolum ſignum ore comediſſe, & ipſa manducatione interitum ſibi peperiſſe, mortémque ſuo corpori ingeneraſſe, & ingeneratam ad poſteros tranſmiſiſſe: ideò cibo à nobis vitam repetendam eſſe, & de fructu vitæ ore in remedium mortalitatis, quæ ineſt corpori, edendum eſſe, ita vt vita in nobis eum locum recuperet, quem mors occupauerit, carnem nimirum & corpus hoc terreſtre pondus. Hanc couenientiam allatis priùs ſimilitudinibus illuſtrãt. Quoad carnis reſurrectionem, Gregorius Niſſenus & Cyrillus exaggerant ex ſcripturis & natura rei impoſſibilem eſſe, niſi priùs caro noſtra carne Chriſti viuifica imbuatur ac perfundatur, atque ita vitam habeat in ſe habitantem, quoniam fieri nequeat, vt hoc corpus noſtrum omni corruptioni obnoxium ex ſua natura, vitam immortalem producat, ob ídque neceſſarium ſit Chriſti carne fermentari, & ad vitam excitari, maximè quoniam dicatur à Chriſto, Amen, Amẽ, dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius " ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. &, Qui manducat meam carnem, & bi- " bit meum ſanguinem, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo " die.

Patres pro hæreticis habuerunt, qui tantũ ſpiritaliter nos vniri Chriſto dixerunt.

Corporalis cõiunctio probatur à cauſis & fine.

» die. Audis (inquit Cyrillus) apertè clamantem non habituros vitam, nisi sanguinem
» eius biberimus, & carnem manducauerimus. In vobis autem ipsis dicit, id est, in
» corpore vestro. Vita autem iure, ipsa vitæ caro intelligi potest. Tanta verò fuit in primitiua Ecclesia de eo consensio, vt ne quidem iudicarent paruulos sine Christi carne recepta in corpus ad vitam peruenturos, quemadmodum videbitur cùm de sexto Ioannis capite suscipietur disputatio. Hîc aduersarij multa obiiciunt. Initio quidem corpus cum Marcione & aliis non abdicant à salute, sed non ei prouenire vitam & resurrectionem putant, nisi ab animæ exuberantia: ob ídque pertinere ad animam carnis Christi participationem, & nõ ad corpus propter resurrectionem. Verùm scriptura & Patres ita animam & corpus inter se deuinciri ostendunt, vt neutrum sine altero vitæ humanæ, quæ totius sit hominis, siue in hoc seculo, siue in futuro, sit capax, licet interdum ab anima proficiscatur vita illa, interdum à corpore incipiat. Firmissimè tenemus animam seorsum à corpore viuere, sed de totius hominis vita disputamus. Certè scriptura viuificationem hominis naturali morti semper opponit, illámque seorsum à corpore aut nunquam, aut rarissimè animæ ascribit. Vitam quidem temporalem anima corpori elargitur, sed immortalem scriptura nec animæ refert acceptam, nec alteri creaturæ, sed spiritui & carni Christi
» viuificatrici. Qua de causa ait Apostolus: Primus homo factus est in animam viuẽtem, secundus in Spiritum viuificantem: ita vocans etiam carnem spiritu & diuini-
» tate præditam: ex quo subiungit, Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chri-
» sto omnes viuificabuntur. Corpora in Adamo mortua, in Christo & ab eodem viuificari, non ab anima, hîc testatur Apostolus, vbi de corporum resurrectione dis-
» serit: quod illis aliis locis manifestiùs explicat. Spiritus qui suscitauit Iesum à mor-
» tuis, suscitabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in
» vobis. Deus pacis sanctificet vos perfectos, vt integer vester spiritus, anima, & cor-
» pus sine querela seruentur in aduentum Domini nostri Iesu Christi. Pari loco ducit animam cum corpore, vt à Deo siue à spiritu viuificationem hauriat. Ac ne quidem in Christo animæ tribuit vitam & resurrectionem corporis, sed diuinitati inhabitanti, & carni diuinitate perfusæ. Quinetiam Ezechielis Prophetia patefacit
» inchoari resurrectionem à corpore per spiritum sanctum, non ab anima. Ecce (in-
» quit) commotio, & accesserunt ossa ad ossa, vnumquodque ad iuncturam suam, &
» vidi, & nerui, & carnes ascenderunt, & extenta est in eis cutis desuper, & spiritum
» non habebant. Vides ante reditum animæ ad corpus futuram membrorum repa-
» rationem. Sequitur verò paulò pòst: Hæc dicit Dominus. A quatuor ventis veni spiritus, & insuffla super mortuos istos, & reuiuiscãt. Ergo vi spiritus Domini mortui reuiuiscent, non animæ prærogatiua & beneficio. Lege ex Ireneo ita persuasum fuisse Christianis statim à nascẽte Ecclesia. Lege ex Tertulliano, Cypriano, Theophilo, Cyrillo Alexandtino, Gregorio Nisseno, atque aliis, à quibus demonstratur prius sacramenta corpori adhiberi, vt in animam à carne vita se insinuet, eáque de causa carnem prius Eucharistia refici, vt anima de Christi corpore saginetur, & corpus immortalitatem à Dei donatione induat, non ab anima, vti Ireneus, Cyrillus atque alij postea citandi profitentur. Propterea aduersarij amplificant grande nefas à nobis committi, qui à resurrectione & vitæ perpetuitate videamur arcere veteris legis fideles, atque omnes, quibus non licuit, antequam è vita decederent, corporaliter, siue in corpore per Eucharistiam, aut alio quouis modo potiri carne Christi: præsertim cùm Apostolus colligat per baptismum nos complantari similitudini mortis Christi, & resurrectionis eiusdem per ipsum consortes fore. Respõdemus breuissimè omnium corpora vitam receptura: omnes enim resurgemus, sed

Aduersarij putãt corpori vitam non dari, nisi per animã.

In resurrectione vita corporenon est ab anima.

Rom. 8.

1. Thessal. 5.

Ezechiel. 37.

Quomodo resurgent nõ baptisati, aut etiã baptisati, qui non gustarunt Eucharistiam.

non omnes immutabimur: Resurrectionis verò nostræ & immutationis triplicem causam reddunt scripturæ. Primum locum obtinet Dei potentia, & vox filij Dei, quæ impios æquè ac pios exuscitabit & segregabit. Secunda causa nobis immanet sed est alterius generis quam caro excitanda. Ipsa est spiritus sancti virtus qui nobis donatur de quo Apostolus. Qui suscitauit Iesum à mortuis, suscitabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem spiritum eius in vobis. Spiritus ille inhabitans intus alit ac fouet membra nostra ad immortalitatem resurrectionis, etiam sine reali perceptione corporis Christi, modò eam excluserit non contemptus, sed necessitas. Inserit etiam nos carni & corpori Christi, sed spiritali participatione dûtaxat. Tertia resurrectionis nostræ & immutationis causa traditur, quæ à Græcis dicitur Homogenea, id est, eiusdem generis & naturæ cum carne nostra. Ipsa est caro Christi suscepta, & carni nostræ per Eucharistiam infusa, quæ ipsamet propter diuinitatem, cum qua in persona filij Dei subsistit, vita & resurrectio corporis est, & corporea vitæ causa, atque ita verbum Christi interpretamur: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis existentem, scilicet in vobis corpoream ad corporis æternitatem. Solet enim D. Ioannes præ aliis Apostolis exactè loqui & propriè, cuius sermo quia extra materiam subiectam sæpè ampliatur, mirabiles difficultates parit. Itaque neque nos, neque veteres Christiani spem gloriosæ resurrectionis his adimimus, qui ex legitima excusatione sine esu corporali carnis Christi mortem oppetierunt in fide Iesu Christi, modò aliis non fuerint destituti necessariis: sed negamus perfectissimam & intimam causam resurrectionis vllos assecutos, nisi quibus accesserit Christi caro, cuius immortalitate mortua caro nostra ad parem immortalitatẽ restauretur, & quasi quodam fermẽto nostra massa corrupta augeatur, vt omnia disponantur suauiter, & in primum innocentiæ atque incorruptionis statum reparetur homo, vt spiritus eius spiritu Christi, eiúsque carne hominis caro suum consequatur finem. Quod verò producitur ex Apostolo, nos excitandos cum Christo, quia baptismo complantemur similitudini mortis eius, non hîc causas resurrectionis nostrę propriè describit Apostolus, sed finem & significationem baptismi: finem, vt quia simus regeniti, in nouitate vitæ ambulemus, per quam resurrectionis Christi viam ingrediamur: id quod significatur in baptismo, cùm immergimur, tãquam sepeliamur cum Christo, & cùm attollimur siue emergimus, tanquam à morte cum ipso excitemur. Non tamẽ inficiamur nos baptismo copulari Christi carni, sed spiritaliter duntaxat, nondum corporaliter. Fatemur quoque resurrectionis causam nos adipisci per baptismum, sed spiritalem, & vt scholasticè loquar, virtualem, nondum verò absolutissimam illam & realem causam vitę, quę vita ipsamet corporea existat, & resurrectio, cuiusmodi caro Christi creditur & defenditur à Patribus nobis in Eucharistia administrari. Deinde ad incorruptionem excitantur omnes fideles à carne Christi, seu extiterint sub lege, seu paruuli in noua, aut alij aliqua necessitate ab Eucharistia exclusi, quoniam fide illi colligantur, & ab ea vim hauriunt, vt de matre sua mortua scribit Augustinus, nec ad vlteriorem participationem eos obligauit Deus: non tamen eandem & æqualem vitæ causam in se residentem habent, atque hi qui pascuntur eadem carne corporaliter, vt iam pluribus exposuimus: sed sicut spiritaliter tantùm capiunt, ita tantùm spiritaliter ipsi connectuntur, & spiritaliter vitam mutuantur, non autem corporaliter manentem in se possederunt vitæ causam, ad cuius necessariam susceptionem obligat omnes suos Christus, quibus suppetit facultas in pœnam nõ obtinendæ immortalitatis ad gloriam. Cur ergo (olim arguebant hæretici) non statim à perceptione illius carnis viuificæ transferuntur & immutantur corpora nostra

Triplex causa nostræ resurrectionis.

Rom. 8.

Rom. 6.

noſtra ad immortalitatem ? Reſpondet Ireneus, vitæ ſeminarium recondi in corporibus noſtris, quæ ſuo tempore ſit emerſura & apparitura, ſicut in ſeminibus vigor quidam, flos ac fructus deliteſcunt, qui ſuo tempore erumpunt. Pro quarta corporalis vnionis cauſa Chryſoſtomus atque alij proferunt abundantiam charitatis Chriſti in nobis, per quam verbum caro fieri, & corporaliter habitare in nobis non tantùm voluit, ſed permanere nobiſcum decreuit, non contentus nobiſcum communicaſſe carni & ſanguini, & per mortem deſtruxiſſe eum qui habebat mortis imperium, id eſt, Diabolum, omniáque noſtri cauſa geſſiſſe, atque omnia nobis, & ſeipſum multis modis ſpiritalibus ac naturalibus dediſſe, omnéſque creaturas in alimentum noſtrum procreaſſe: quod ſolum reliquum erat ad amoris effuſionem, ſuamet carne tota totam carnem noſtram alere inſtituit, adeóque intimè nobiſcum manere & coniungi, vt intra nos penetret, ac ſe inſinuet commiſceátque corporaliter, quę dilectionis vehementia matrum omnium ac parentum charitatem omnem ſuperat. Ex quinta non ipſi ſatis fuit ſe nobiſcum tam familiariter atque arctè in vnum corpus colligere, ſed nos omnes in vnum corpus voluit coaceruare, non tantùm ſpiritaliter: qui effectus eſt carnalis coadunationis omnium noſtrum cum Chriſto, non autem eſt ipſa coadunatio carnalis, quę per corporum noſtrorum in vno ſuo corpore naturali contactum, ex noſtris omnium fidelium corporibus, cum ſuo etiam realiter ac corporaliter vnitis, vnum corpus re vera componit. Hoc Hilarius, Cyrillus Alexandrinus, Cyprianus, atque alij ex Apoſtoli dicto confirmant. Omnes vnum corpus ſumus, qui de vno pane & de vno calice participamus. Quòd ſi tantùm ſpiritaliter participaretur ille panis & caro Chriſti, non naturaliter nec carnaliter vnum corpus conflaremur, ſicut ex illo textu Patres nos fieri probant, ſed tantùm ſpiritaliter. At quoniam, inquit Cyrillus, id aſſequimur per naturalem carnis Chriſti participationem, oportet vt ſinguli noſtrum carnem illam totam participent, quia partibilis non eſt caro Chriſti, & ita omnes per eam carnem participatam in vnum corpus conueniamus, & vnum ex ipſo reddamur. Poſtremò magno conſenſu vetus omnis Eccleſia coniunctionem illam corporalem neceſſariam eſſe aſſeuerat, vt non tantùm cum Chriſto vnum ſimus naturaliter, ſed cum tota Trinitate, non ſpiritaliter duntaxat, aut habitudine, ſed realiter & ſubſtantialiter, ſicut pater & filius vnum ſunt, & vt ad vnitatem redigantur omnia, inueniatúrque vera ac realis Dei atque omnium fidelium ac ſanctorum perfecta ſynaxis, id eſt, collecta & communio inter ſe & cum Deo: vt ſint, inquam, omnes vnum re vera corpus contactu & commixtione, concorporales & conſanguinei Chriſto, ait Cyrillus Hieroſolymitanus, & diuinæ conſortes naturæ, vti hîc fieri ex D. Petro recitat Cyrillus Alexandrinus. Nam ſicuti in Chriſto homo cum Deo re vera vnum eſt, non habitudine quadam ſpiritali, & connexione, vt placebat Neſtorio, ſed naturaliter & ſubſtantialiter, propter naturarum & ſubſtantiarum naturalem copulationem & realem: ita nos reddimur vnum re vera cum Deo, ſi carnem Chriſti re vera ſumimus & participamus, quæ nos ad vnitatem ſubſtãtialem cum Deo reducit, ſicut vna eſt cum ipſo. Tametſi realis vnitatis inter trinitatem ipſam, & inter diuinitatem atque humanitatem Chriſti, atque inter noſtram cum Deo & Chriſto maxima ſit imparitas: nihilominus noſtra realis & ſubſtantialis per contactũ & connexionẽ cum ipſis ſit oportet, vt cum eorum vnitate conferri poſſit: alioqui per ſcripturas inepta proponeretur collatio, ſi toto genere eſſet diuerſitas ac nulla conuenientia, nec re vera omnia recapitularentur in vnitatem diuinam. Poſt magnum Dionyſiũ Chriſtiani magnoperè cõmendarunt ex ſcripturis cauſam hãc neceſſariæ noſtrę cũ

H

Corporalis cõiunctio cũ carne Christi fit tãtum per corporalem manducationem illius carnis.

Christo carnalis & corporalis societatis, vt patebit ex testimoniis, quæ in fine huius capitis digeremus. Quòd autem ea, inquam, coadunatio cum Christo non aliter nobis contingat, quàm per esum corporalem carnis eius & potum sanguinis, testatur Christus ipse: Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: atque aliis locis, quibus innituntur Patres. Testatur & Apostolus, vbi ait, Omnes vnum corpus sumus, qui de vno pane & de vno calice participamus. Ex his atque aliis scripturis liquidò constare scribit Hilarius, per sumptionem Eucharistiæ nos in vnitatem carnalem & corporalem cum Christo coagmentari. Chrysostomus ait per corpus Christum in illo cibo se nobis immiscere. Hilarius repetit non semel verè, naturaliter, corporaliter, & per carnem quam sacramento commiscet, Christum se nobis vnire. Cyrillus inculcat per mysticam benedictionem nos assequi cum Christo corporalem vnionem, naturalem participationem non tantùm spiritaliter, sed & corporaliter, secundum carnem substantialiter, secundum veritatem carnis & re vera, non sola fide, aut alia spiritali vnione, vti facit Chrysostomus, & ipse Hilarius: ita vt postremus hic, quisquis id negauerit, pro atheo ducat & eum qui non credat Christum Deum esse, & in sermonibus suis veracem. Tam certa, vera, atque indubitata fides ea de re valebat in Ecclesia, vt dubitandi locum nemini relinqui Hilarius assereret, & ad scripturas negandas & peruertendas impudentissimi Valentiniani, Arriani & Nestoriani contrà hiscere non auderent, indéque Catholici tanquam ex immoto fundamento probationem peterent ad quatuor fidei articulos præcipuos asserendos, de carnis resurrectione, de filij essentiali vnitate cum patre, de diuinitate habitante in Christi carne, ac naturali sanctorum communione. Sic enim ratiocinabantur: Per Eucharistiam corpora nostra aluntur carne Christi, quæ resurrectio est & vita: quomodo igitur vim vitæ in se non retinerent? Contra Arrianos verò sic: Per Eucharistiam corpora nostra vnitatem substantialem & carnalem acquirũt cum Christi carne, vt vnum simus cum eo, non tantùm spiritaliter, sed naturaliter: quî fieri ergo potest, vt saltem eadem vnitas non inueniatur in patre & filio? Nestorianos iactantes diuinitatem non edi, & rem Christi quæ manducaretur in sacramento, esse carnem filij hominis, non filij Dei, etiam ita redarguebant: Edimus carnem in sacramento, quæ vitam afferat etiam corporibus nostris. Ideò edimus carnem plenam diuinitate, & de diuinitate ipsa participamus: oportétque eam carnem non puri hominis existere, sed filij Dei, vt illam vim viuificandi gerat & possideat. Contra Arrianos non aliam ex scripturis colligentes sanctorum communionem, quàm spiritalem, agebant eo quoque pacto. Si tantùm omnes, qui de vno pane & de vno calice participamus, vnimur cum Christo spiritaliter solum, igitur & ille vicissim nobiscum se vniuit tantùm spiritaliter, nec re vera carnem assumpsit. Si tãtùm Eucharistia esset signum corporis & sanguinis Christi, ac nudum sacramentum sine corpore Christi re vera in se existentis: Si tantùm in ea per fidem spiritaliter ederetur caro Domini: Si tantùm animi nostri perciperent carnem illam, & non nostra corpora, labascerent ac ruerent omnia veterum contra hæreticos argumenta, vtpotè ruinoso fundamento innixa, nec naturaliter, nec carnaliter, nec corporaliter vniremur Christo, nec inter nos. Consentiunt enim omnes manducatione carnis illius talem vnitatem comparari & manducationis modo respõdere. Imprimis ex Sacramentariorum dogmate sic disponamus cõtra Valentinianos & Marcionitas de carnis resurrectione antiquorum Patrum argumentum. In Eucharistia traditur terrena res ac cœlestis, panis, & corpus Christi: sed

Hilarius habet pro atheo, qui negat Christi carnem à nobis corporaliter edi.

Corporalem carnis Christi esum nõ audebant negare hæretici primi.

Ex fide mã ducationis corporalis de carne Christi probabant præcipuos fidei articulos.

Spiritalis mãducatio fauet erroribus veterum hæreticorum.

ſed anima ſola percipit corpus Chriſti, & caro noſtra ſolo pane ſacramentali veſcitur: idcircò non tantùm anima, ſed etiam caro noſtra viuificabitur contra Marcionem. An non verius ipſe Marcion inferret & concluderet: Ergo ſola anima, quæ paſcitur corpore Chriſti, viuificabitur, & ſpiritaliter duntaxat, non corporaliter, continget reſurrectio, imò nullo modo quoniam, corpora, ſicut antea dictum eſt, non ab anima mutuantur reſurrectionis fermentum. An reſpondebunt aduerſarij ſpem vitæ noſtris corporibus conſtitui in panis ſigno, ac ſacramento corporis viuifici? Cur igitur in deſerto Hebræi non acceperunt incorruptionis cibum per tot annos Manna, ſatiati eiuſdem corporis viuifici ſymbolo & ſacramento longè præſtantiore, quàm ſit panis? Cur Dominus Ieſus tali ſigno omnem ademit vitæ facultatem, cùm dixit, Patres veſtri manducauerunt Manna in deſerto, & mortui ſunt? Cur vitæ æternitatem in eſu panis deſcendentis de cœlo, & carnis ſuæ quam daturus erat pro mundi vita, collocatam affirmauit? Scriptum eſt, Spiritus eſt qui viuificat, caro non prodeſt quicquam. Si caro ſine ſpiritu ad viuificationem non prodeſt, quomodo ſigno ſpiritu & diuinitate vacuo audebimus corpora in ſpem reſurrectionis erigere? Non dubitamus omnes, carnem Chriſti à verbo Dei viuificationis facultatem imbibiſſe. Quomodo ergo panis, niſi ſpiritu ſancto impleatur, & fiat caro filij Dei, hanc quam prædicamus vim & naturam aſſequetur? Qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Indè Patres prudenter animaduerterunt ei reſurrectionem promitti, qui carnem, non qui ſignum carnis comederit. Itaque carnis ſalutem à Marcione oppugnatam rectè tuentur hac ratione, quòd non ſolus homo ſpiritalis, vel mens noſtra, verumetiam corpora veſcantur viuifica carne Chriſti & ſanguine in Euchariſtia. Vnde patefit eos veram & ſubſtantialem præſentiam corporis & ſanguinis Domini in Euchariſtia ſtatuiſſe, qua in vitam æternam alerentur corpora noſtra. Spiritalis inſuper aduerſariorum perceptio tam fauit Arrianis, vt ei potiſſimum inſiſterent, & ex ea ſpiritalem vnitatem ſolam inter patrem & filium deriuarent: quam vt naturalem eſſe Patres euincerent, prius toti incumbunt, vt oſtendant à nobis non ſpiritaliter tantùm, ſed naturaliter & corporaliter in Euchariſtia à nobis ſuſcipi carnem Chriſti, & ipſi conglutinari. Nec illa ſpiritalis perceptio offendiſſet Neſtorianos, qui vltrò aſſenſi fuiſſent diuinitatem ſpiritaliter, & per fidem edi poſſe: ſed quoniam de eſu corporali carnis veræ in Euchariſtia agi inter ipſos & Catholicos conueniebat, rectè ſibi videbantur Neſtoriani ab illa ſemouere diuinitatis manducationem, quàm contra includi Catholici demonſtrabant, quia corporaliter caro ederetur, quæ diuinitatis concomitantia egeret ad effectum ſuum, nempè ad vitam corporibus noſtris ingenerandam. Fauit etiam illa ſpiritalis participatio Arrianis, ſolam ſanctorum ſpiritalem communionem de ſcriptura agnoſcentibus, quos confutarunt antiqui ex Apoſtolo, qui non re aliqua ſpiritali, ſed corporalis eſu illam coaleſcere doceat. Omnes, inquit, vnum corpus ſumus, qui de vno pane & de vno calice participamus. Conſiderandum quis ille ſit panis tam ſingularis & admirabilis, vt vnus & idem omnes paſcat, & in vnum eundémque panem & corpus conflet. Certè nec communis panis eam habet vim, vt vnus & idem plures homines alat: quanto minus vt vniuerſos in vnam maſſam, idémque corpus coagmentet? Nec ſanè panis Euchariſtiæ ſi ſola ſacramenti & ſigni ratione ſegregatur à communi pane, tanta ſupra communem panem ſingularitate pollebit, vt vnus & idem omnibus Chriſtianis ſufficiat. Nam alius eſt quoad ſingularitatem panis domi meæ,

& alius domi tuæ, & aliud ſacramentum in vna Eccleſia, & aliud in altera, ſi tantùm ſpectemus panem & vinum, & qua afficiuntur, ſacramenti rationem. ſi quidem iſta & locis & ſingularitate naturæ ſeiuncta non conueniunt nec coadunantur, vt vnum & idem dicantur & efficiant, niſi fortaſſè ſpecie, aut toto genere. Verũ exiſtimarũt Patres aliam ſingularitatem commendari ab Apoſtolo, quam in genere aut in ſpecie, cùm ex vno pane nos mandere affirmat, vt in vnum panem & idem corpus coaleſcamus. Nam ex quali, & ex quanta panis ſingularitate comedimus, in talem ac tantam panis & corporis ſingularitatem redigimur. In hoc enim verſatur ratiocinationis Apoſtolicæ ſubtilitas. Igitur ſi ex pane, qui tantùm vnus eſſe ſpecie deprehenditur, vel genere communicans, etiam in panem & corpus ſolo genere vel ſpecie vnum & idem euadimus. Quod ſi fit, non nos magis Euchariſtia, quàm communis alius panis & idem corpus componit. Nam ex communi cibo in eandem ſpecie & genere maſſam efficimur. Quid ergo tanto verborum apparatu opus fuit Apoſtolo, vt aliquam nobis ſingularitatem per Euchariſtiam accedere demonſtraret? Quamobrem Patres benè ſubductis ſcripturis & rationibus in eam omnes deſcenderunt ſententiam, vt ex vno corpore Chriſti naturali, pane cœleſti nutriri etiam corpora noſtra oporteat, quo in ipſum vnum & idem corpus Chriſti naturale congregemur & aſſociemur, atque ita naturalis necnon corporalis exiſtat ſanctorum communio, non ſpiritalis duntaxat. Caluinus ac Petrus Martyr in hac diſputatione aiunt Patres hyperbolicè locutos, quaſi minus intellexerint quàm enunciarint, ac veritatem exceſſerint. Certè Patres, qua potuerunt verborum emphaſi, ſtuduerunt ſolam ſpiritalem præſentiam & perceptionem corporis ac ſanguinis Dominici ab Euchariſtia ſemouere, & corporalem & carnalem, quatenus rem ipſam denotant, confirmare. Si vocant hyperbolas quicquid cò ſpectat, falluntur: alioqui Patres non ex veris, ſed ex hyperbolis hæreticos confutaſſent, & eorum eſſet vitioſa ratiocinatio, nec hæreſes indè profligaſſent, ſed potius promouiſſent. Sin quaſdam locutiones excerpunt ad rei maiorem expreſſionem, ex ſenſibilibus comparationes ducunt, aut dictiones obſeruant, quarum rigor & proprietas in his myſteriis ſtare nequeat: facilè patiemur ad eam ſignificationem temperari, quæ rei dignitati conueniat: cuiuſmodi eſt commixtio, & commiſceri, quibus Patres vtuntur, vt intimum rerum contactum deſignent, ac tollant prorſus omnem diſtantiam, non ſolùm tantam quanta eſt inter cœlum & terram, quantam ponunt aduerſarij inter nos ac Chriſti carnem, ſed vel minimam intercapedinem noſtræ à Chriſti carne. Si quis illas voces pertrahat vſque ad confuſionis ſignificatum, quaſi Patres inducant quandam noſtræ cum Chriſti carne confuſionem & permixtionem, imponit Patribus, aliorſúmque rapit voculas quàm à Patribus proferantur. Itaque quàm arctiſſimam poſſunt Patres, affirmant corporalem fieri coniunctionem & contactum, non per actum matrimonialem, aut generationis viam: ſed Cyrillus Alexandrinus interfatur, Deum inueniſſe modum ſapientiæ ſuæ conuenientiſſimum per myſticam benedictionem & Euchariſtiam, in qua manducatur ipſa Chriſti caro corporaliter, vt eo pacto noſtræ vniatur: ſed quoniam in vſu ciborum eſca conuertitur in manducantem, ne quis ex eo hallucinaretur, cauent Patres atque admonent, non ita fieri in hoc ſacramẽto: imò contrà manducantem conuerti in cibum manducatum, carnem ſcilicet noſtram in carnẽ Chriſti; ac ne rurſus quis indè labatur & decipiatur, declarant, licet corporalis ac ſubſtantialis ſit copulatio, non tamen intercedere ſubſtantialem tranſitionem, aut corporalem

Fieri nõ poteſt vt Patres fuerint in hac materia hyperbolicè locuti.

ralem conuerſionem, quaſi ſubſtantia corporis noſtri transmutetur in ſubſtantiam carnis Chriſti, ſed potius, vt antea ex Cypriano audiuimus, intra ſpiritalem conſiſtere; vt noſtra caro vim ac virtutem vitæ, atque alia à Chriſti carne per coniunctionem, ſi non ponatur impedimentum ex indignitate & indiſpoſitione, ſugat & imbibat, ſicut ferrum admotum igni calorem contrahit, non ignis fit ſubſtantia, & membra noſtra, niſi fuerint mortua ac putrida, ex coadunatione cum capite vigorem ac ſenſum mutuantur ab eo, ſalua & incolumi eorum ſubſtantia. Quapropter quid elucidationis in hac materia poſſis deſiderare, quod non fuerit à Patribus allatum, & ante hæc noſtra tempora illuſtratum? Verùm attentiùs legantur eorum quæ ſequuntur ordine teſtimonia, & omnia ſuis locis à nobis propoſitis accommodentur.

MAGNVS DIONYSIVS inter cauſas inſtitutæ à Chriſto Euchariſtiæ ita loquitur: Iuſuper prouidens, vt nos qui per negligentiam noſtram atque deſidiam diuinis deſerti atque deſtituti muneribus ſumus, paratis atque ad id inſtitutis bonis in antiquum ſtatum, dignitatémque reuocet, perfectáque noſtrorum aſſumptione exactiſſimam proptiorum munerum participationem tradat, & tandem nobis Dei diuinorúmque communionem largiatur. Propter iſtam verò cum Chriſto ac Deo colligationem concludit Euchariſtiam Synaxin nominari. *Dionyſ. cap. 3. Eccleſiaſt. hierach.*

IRENEVS. Quomodo carnem negant capacem eſſe donationis Dei, quæ ſanguine & corpore Chriſti nutritur, & membrum eſt eius, quemadmodum Apoſtolus ait in ea quæ eſt ad Epheſios epiſtola, Quoniam membra ſumus corporis eius de carne eius, & de oſſibus eius. Non de ſpiritali aliquo & inuiſibili homine dicens hæc: Spiritus neque carnem neque oſſa habet: ſed de ea diſpoſitione, quæ eſt ſecundum hominem, quæ ex carnibus & neruis & oſſibus conſiſtit, quæ de calice qui eſt ſanguis eius nutritur, & de pane qui eſt corpus eius, augetur. *Iren. lib. 5.*

CYPRIANVS præter allata ſubiungit: Dixerat ſanè huius traditionis magiſter, quòd niſi manducaremus eius carnem, & biberimus eius ſanguinē, non haberemus vitam in nobis. ſpiritali nos inſtruens documento, & aperiens ad rem adeò abditam intellectum, vt ſciremus quòd manſio noſtra in ipſo ſit manducatio & potus, quaſi quædam incorporatio ſubiectis obſequiis, voluntatibus iunctis, affectibus vnitis. Eſus igitur carnis huius quędam auiditas eſt & quoddam deſiderium manēdi in ipſo, per quod ſic imprimimus & eliquamus in nobis dulcedinem charitatis, vt hæreat palato noſtro, & viſceribus ſapor dilectionis infuſus penetrans & imbuēs omnes animæ corporíſque receſſus. *Cypr. de cœna.*

CYRILLVS Hieroſolymitanus: Præbetur corpus in ſpecie panis, præbetur ſanguis in ſpecie vini, vt ſumpto corpore & ſanguine euadas σύσωμος & σύναιμος, id eſt, concorporalis & cōſanguineus. Sic enim efficimur Chriſtophori, id eſt, Chriſtum in corporibus noſtris ferentes, cùm corpus eius & ſanguinem in membra noſtra recipimus: ſic ſecundum D. Petrum diuinæ conſortes naturæ reddimur. *Cyrill. catheс. 4.*

HILARIVS, poſtquàm multis verbis de modis vnitatis ſpiritalibus, quos anteà attigimus diſſeruit, Arrianos qui tales ſolos inter patrem ac filium, & inter nos atque Chriſtum ponebant, ita tandem redarguit. Eos nunc, qui inter patrem & filium voluntatis ingerunt vnitatem, interrogo, vtrúmne per naturæ veritatem hodiè Chriſtus in nobis, an per concordiam voluntatis. Si enim verè verbum caro factum eſt, & nos verè verbum carnem cibo Dominico ſumimus, quomodo non naturaliter manere in nobis exiſtimādus eſt, qui & naturam carnis *Hilar. lib. 8. de Trinit.*

noſtræ iam inſeparabilem ſibi homo natus aſſumpſit, & naturam carnis ſuæ ad naturam æternitas ſub ſacramento nobis communicandæ carnis admiſcuit? Ita enim omnes vnum ſumus, quia & in Chriſto pater eſt, & Chriſtus in nobis. Quiſquis ergo naturaliter patrem in Chriſto negabit, neget prius non naturaliter vel ſe in Chriſto, vel Chriſtum ſibi ineſſe: quia in Chriſto pater, & Chriſtus in nobis, vnum in his eſſe nos faciunt. Si verè igitur carnem corporis Chriſti Chriſtus aſſumpſit, & verè homo ille, qui ex Maria natus fuit, Chriſtus eſt, nóſque verè ſub myſterio carnem corporis ſui ſumimus, & per hoc vnum erimus, quia pater in eo eſt, & ille in nobis: quomodo voluntatis vnitas aſſeritur, cùm naturalis per ſacramentum proprietas, perfectæ ſacramentum ſit vnitatis. Non eſt humano aut ſeculi ſenſu in Dei rebus loquendum, neque per violentam atque impudentem prædicationem cœleſtium dictorum ſanitati alienæ atque impiæ intelligentiæ extorquenda peruerſitas eſt. Quæ ſcripta ſunt, legamus, & quæ legerimus, intelligamus, & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Chriſti veritate quæ dicimus, niſi ab eo diſcimus, ſtultè atquæ impiè dicimus. Ipſe enim ait, Caro mea verè eſt eſca, & ſanguis meus verè eſt potus. Qui edit carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De veritate carnis & ſanguinis non eſt relictus ambigendi locus: nunc enim & ipſius Domini profeſſione, & fide noſtra verè caro eſt, & verè ſanguis eſt. Et hæc accepta atque hauſta id efficiunt, vt & nos in Chriſto, & Chriſtus in nobis ſit. An ne hoc veritas non eſt? Contingat planè his verum non eſſe, qui Chriſtum Ieſum verum Deum eſſe negant. Eſt ergo in nobis ipſe per carnem & ſumus in eo, dum ſecum hoc quod nos ſumus, in Deo eſt. Quòd autem in eo per ſacramentum cõmunicatę carnis & ſanguinis ſimus, ipſe teſtatur, dicens, Et hic mundus iam me non videt: vos autem me videbitis, quoniam ego viuo, & vos viuetis: quoniam ego in patre meo, & vos in me, & ego in vobis. Si voluntatis tantùm vnitatem intelligi vellet, cur gradum quendam atque ordinem conſummandæ vnitatis expoſuit, niſi vt cùm ille in patre per naturam diuinitatis eſſet, nos contrà in eo per corporalem eius natiuitatem, & ille rurſum in nobis per ſacramentorum ineſſe myſterium crederetur, ac ſi perfecta per mediatorem vnitas doceretur, cùm nobis in ſe manentibus, ipſe maneret in patre, & in patre manens, ipſe maneret in nobis & ita ad vnitatem patris proficeremus, cùm qui in eo naturaliter ſecundum natiuitatem ineſt, nos quoque in eo naturaliter ineſſemus, ipſo in nobis naturaliter permanente. Quod autem in nobis naturalis hæc vnitas, ipſe ita teſtatus eſt: Qui edit carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Non enim quis in eo erit, niſi in quo ipſe fuerit, eius tantùm in ſe aſſumptam habens carnem, qui ſuam ſumpſerit. Perfectæ autem huius vnitatis ſacramentum ſuperius iam docuerat, dicens Sicut miſit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui mãducat meam carnem, & ipſe viuet per me. Viuit ergo per patrẽ, & quomodo per patrem viuit, eodem modo nos per carnem eius viuemus. Omnis enim comparatio ad intelligentiæ formam præſumitur, vt id de quo agitur, ſecundum propoſitum exẽplum aſſequamur. Hæc verò vitæ noſtræ cauſa eſt, quòd in nobis carnalibus manentem per carnem Chriſtum habemus, victuris nobis per eum ea conditione, qua viuit ille per patrem. Si ergo nos naturaliter ſecundum carnem per eum viuimus, id eſt, naturam carnis ſuæ adepti, quomodo non naturaliter ſecundum ſpiritum in ſe patrem habeat, cùm viuat ipſe per patrem. Hæc autem idcircò à nobis commemorata ſunt, quia voluntatis tantùm inter patrem & filium hæretici mentientes, vnitatis noſtræ ad Deum vtebantur exemplo, tanquam nobis ad filium, & per filium ad patrem, obſequio tantùm ac voluntate religionis vnitis, nulla per ſacramẽtum car-

„nis & ſanguinis naturalis communionis proprietas indulgeretur, cùm & per hono- „rem nobis datum filij Dei, & per manentem in nobis carnaliter filium, & in eo no- „bis corporaliter & inſeparaliter vnitis, myſterium veræ ac rationalis vnitatis ſit prę- „dicandum. Placuit prolixam hanc Hilarij diſputationem ad verbum tranſcribere, tum quia multis modis non probat ſolùm, ſed explanat coniunctionem illam corporalem, quæ fit inter nos & Chriſti carnē per Euchariſtiam, tum quia ſola lectione confutat figmenta Petri Martyris, quibus fruſtrà conatur tantam Hilarij authoritatem eludere, quaſi dixerit carnem illam admiſceri nobis tantùm ſub ſacramento, id eſt, ſigno tenus, aut non penitùs nobis communicari quàm in baptiſmo, cùm lectio oſtendat ſacramentum non pro ſigno & figura capi, ſed pro arcano ac ſupernaturali atque inſenſibili modo. Nam & ſacramenti voce in incarnatione vtitur, & prohibet verba de carnis Chriſti eſu à Chriſto prolata figuratè & pro ſigno capi: & ratiocinatio vana eſſet, ſi ex ſuſceptione ſigni, aut figura carnis accepta, naturalem inferret vnitatem, cùm non ampliorem poſſet colligere quàm quæ fieret, nēpè figuratam & imaginariam, ac multo minus ex ſigni manducatione, aut ex imagine carnis comeſta ritè concluderet ſequi vnitatem eſſentialem inter patrem & filium, & non ſolam ſpiritalem aut figuratam, quæ potius colligeretur ex carnis figura accepta. Nominatim verò Hilarius remouet figuram à verbis Chriſti, atque ab eſu carnis, & coniunctione noſtra cum Chriſto, figuratam aut ſpiritalem vnitatem, quæ fit per baptiſmum per honorem collatum duntaxat, aut alio quouis ſpiritali modo ſolo. Calumniatur etiam Martyr admiſcendi verbum, quo Hilarius vtitur: quaſi aliud ſignificet, quàm copulare & adunare, cùm ipſi ea ſit phraſis familiaris, ſicuti aliis, vt illud verbum frequentet pro arctiſſima coniunctione. Alibi enim ait Chriſtum admixtione carnis atque animæ ſibi facta, hominem & Deum eſſe, & animam corpori permixtam, ipſum viuificare. Aequè ridiculum, quod Martyr allegat ab Hilario dici, nos eſſe in Chriſto, cùm corpora noſtra non ſint in cœlo cum eo: ſed ſi ipſe in nobis manet per Euchariſtiā corporaliter, quid obeſt quin eodem modo viciſſim etiam in nobiſmet ipſis ſimus in eo corporaliter, cùm in nobis ſit præſens, & ei vniamur ibi corporaliter, ſicuti nobis vbi præſens vnitur. Berengariani olim eo artificio quo Petrus Martyr ſtudebant vim & impetum Hilarij declinare: ſed Guitmundus grauiſſimè elabendi exitum ipſis interclusit.

Hilar. lib. De Trinit.

Guitmundus lib. 3.

„ AVGVSTINVS. An & contra Apoſtolum propoſiturus eſt cathedram peſti- „lentiæ, & diſputaturus de qualitate figurarum, atque dicturus, non eum debuiſſe fi- „guras rerum honeſtarum de rebus turpibus ducere? vt quod ſcriptum eſt de maſcu- „lo & fœmina, Erunt duo in carne vna: quibus additur, Sacramentum hoc ma- „gnum eſt, dico in Chriſto & Eccleſia. Itáne verò vbi eſſent cognoſcenda tantæ rei „ſacramenta, id eſt ſacra ſigna, & in re pudenda, atque in eis verbis, quibus verecun- „dia debetur, cognoſci non debuiſſe, nec dici homo iſte ſciebat? & beatus Apoſtolus „neſciebat? Eat planè iſte retrò cum ſuis ſimilibus, qui dixerunt, Durus eſt hic ſermo, „quis eum poteſt audire? Nos autem audiamus, & intelligamus duos in carne vna, „Chriſtum & Eccleſiam, ſicut mediatorem Dei & hominum, hominem Chriſtum „Ieſum carnem ſuam nobis manducandam, bibendúmque ſanguinem dantem, fi- „deli corde atque ore ſuſcipiamus.

Lib. 2. cap. 9. in aduerſarios leg. et Prophet.

„ CYRILLVS ALEXANDRINVS. Nequeo negligere, quæ aliquis ex hoc „Euangelij loco contra veritatem contexuit. Rectè (dicebat ille) vnigenitus deriſit „omnes, qui ſe patri conſubſtantialem opinantur. Ecce enim, ecce vitem ſeipſum „nuncupauit, patrem verò agricolam. Quemadmodum vitis atque agricola vnius „naturæ non ſunt, ſic filius conſubſtantialis patri non eſt, ſed naturaliter & longè ab

Cyrill. lib. 10. in Ioan. cap. 26. & 27.

eo ſeparatus. Nec rationabiliter quidem ad humanitatem Chriſti conferunt: non enim caro eius,ſed deitas,vitis ab eo nũcupata eſt. Patet enim quia corpora noſtra non depẽdent à carne Chriſti,vt palmites à vite, nec ſanctorum fructus corporeus eſt,ſed potius ſpiritalis. Deitas ergo filij vitis eſt,vnde per fidem pendemus. Hæc ille Arrianus aſtutè ſimul atque impiè,aliáque eiuſmodi euomuit. Nos autem Patrũ & Eccleſiæ fidem ſequentes, eius loci rimemur intellectum. Verùm quoniam nos nulla ratione humanitati Chriſti poſſe ita attribui exiſtimat, quaſi fide atque dilectione,non carne illi coniungamur,age pauca de hoc dicamus. Non negamus recta nos fide charitatéque ſincera Chriſto ſupernaturaliter coniungi, ſed nullam nobis coniunctionis rationem ſecundum carnem cum illo eſſe,id profecto pernegamus, ídque à diuinis ſcripturis omninò alienum dicimus. Quis enim dubitauit Chriſtum etiam ſic vitem eſſe,nos verò palmites,qui vitam indè acquirimus? Audi Paulum dicentem, Quia omnes vnum corpus ſumus in Chriſto. Quia etſi multi ſumus,vnum tamẽ in eo ſumus:omnes enim de vno pane participamus. An fortaſſè putat ignotam nobis myſticæ benedictionis virtutem eſſe? Quæ cùm in nobis fiat, nónne corporaliter quoque facit communicatione carnis Chriſti Chriſtum in nobis habitare? Cur enim membra fidelium, membra Chriſti ſunt? Neſcitis quia membra fidelium membra ſunt Chriſti? Saluator ait, Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem,in me manet,& ego in eo. Vnde conſiderandum eſt,non habitudine ſolùm,quæ per charitatem intelligitur,Chriſtum in nobis eſſe, verumetiam & paticipatione naturali. Nam quemadmodum ſi quis igne liquefactã ceram aliæ ceræ ſimiliter liquefactæ ita miſcuerit, vt vnum ex vtriſque factum videatur, ſic communicatione corporis & ſanguinis Chriſti ipſe in nobis eſt,& nos in ipſo. Cur igitur ſecundum carnem nos eſſe palmites pernegat? An non conuenienter dici poteſt,vitem eius humanitatem eſſe,& nos palmites, propter identitatem naturæ. Eiuſdem enim naturæ vitis & palmites ſunt. Ita & ſpiritaliter & corporaliter nos palmites,& Chriſtus vitis.

His adiicit idem Cyrillus. Vt igitur inter nos & Deum ſingulos vniret, quamuis corpore & anima ſimul diſtemus, modum tamen adinuenit, conſilio patris & ſapientiæ ſuæ congruentem. Suo enim corpore credentes per communionem myſticam benedicens,& ſecum, & inter nos vnum corpus nos efficit. Quis enim eos, qui vnius ſancti corporis vnione in vno Chriſto vniti ſunt, ab hac naturali vnione alienos putabit? Nam ſi omnes vnum panem manducamus, omnes vnum corpus efficimur. Diuidi enim atque ſeiungi Chriſtus non patitur. Idcirco etiam Eccleſia corpus Chriſti facta eſt, & nos ſinguli membra Chriſti ſecundum Paulum. Vni enim Chriſto per corpus ſuum coniuncti,quoniam in nobis illum, qui eſt indiuiſibilis,accepimus,ipſi potius quàm nobis membra noſtra accommodantes. Quòd autem Eccleſia corpus ex ſingulis hominibus tanquam membris compoſitum, Saluator verò caput ſit,Apoſtolus oſtendit,dicens. Vt iam non ſimus paruuli, fluctuantes, nec circumferamur omni verbo doctrinæ in nequitia hominum, veritatem autem ſequentes in charitate creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus, ex quo totum corpus compactum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis ſecundum operationem in menſuram vniuſcuiuſque membri,augmentum corporis facit in ædificationem ſui in Charitate. Quòd autem corporalis hæc vnio ad Chriſtum participatione carnis eius acquiratur, ipſe rurſus Paulus de myſterio pietatis diſſerens, teſtatur. Quod aliis generationibus, inquit, non eſt agnitum filiis hominum, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis eius & Prophetis in ſpiritu, gentes eſſe cohæredes,& concorporales,& comparticipes promiſſionis in Chriſto.

Si

„Si omnes inter nos vnum ſumus corpus in Chriſto, nec inter nos ſolùm, verum- „etiam cum eo, qui per carnem ſuam ad nos tranſiuit, quomodo vniuerſi & inter „nos & in Chriſto vnum non erimus? Chriſtus enim eſt huius vnionis vinculũ, qui „Deus ſimul & homo eſt. Sed de vnione corporali ſatis. De ſpiritali autem eandem „viam ſequentes, dicimus, quia Spiritu ſancto recepto, & inter nos quodammodò, „& cum Deo vnimur. Nam quamuis vnicuique noſtrum Chriſtus patris & ſuum „ſpiritum diſtribuit, indiuiſibilis tamen ſpiritus eſt, & diſtributus ſingulis ſpiritus „in ſeipſo vnit, & omnes quibus diſtributio facta eſt, vnum in ſeipſo efficit. Et ſicut „virtus ſanctiſſimæ Chriſti carnis vnum corpus facit participantes, eodem arbitror „pacto, in quibus indiuiſibilis Dei ſpiritus habitauit, eos omnes ad ſpiritalem „vnitatem conducit.

„ Corporaliter filius per myſticam benedictionem nobis vt homo vnitur, ſpirita- „liter autem vt Deus, ſui ſpiritus gratia noſtrum ad nouam vitam, & diuinæ naturæ „participationem ſpiritum reintegrans. Nexus igitur vnionis noſtræ ad Deum pa- „trem Chriſtus eſt, nobis quidem vt homo, Deo autem patri vt Deus naturaliter „vnitus. Non erat poſſibile corruptioni ſubiectam hominis naturam ad immortali- „tatem conſcendere, niſi natura immortalis atque incommutabilis ad eam deſcen- „diſſet, ac communione participationéque ſui à mortalitatis noſtræ terminis ad „ſuum bonum reformatos eleuaret. Conſummati ergo ſumus, reductíque ad vnita- „tem Dei patris, mediatione Saluatoris, id eſt Chriſti. Filium enim Dei natura patri „vnitum corporaliter, ſubſtantialiter, vt dictum eſt, accipientes, clarificamur, glori- „ficamúrque ſupremæ facti naturæ participes. *Lib.2.cap.27.*

„ Dicebat Neſtorius: Memoramini quia ſermo fit de carne, & quia non à me ad- „iectum eſt carnis nomen, ne videar malè interpretatus, Qui comedit, inquit, carnẽ „meam, & bibit meum ſanguinem. Non dixit, Qui comedit meam diuinitatem, & „qui bibit meam diuinitatem. Reſpondet Cyrillus: Non quia diuinitatis non come- „ditur natura, propterea ſanctum corpus Chriſti commune eſſe quilibet affirmat. „Scire autem neceſſarium eſt, quoniam ſicuti prædiximus, proprium eſt corpus om- „nia viuificantis verbi. Quia enim corpus vitæ, ideò viuificans eſt. Per ipſum nam- „que mortalibus noſtris corporibus vitam largitur, vt etiam deſtruat mortis im- „perium. *Cyrill. Anath. 2. & ad Regin. de recta fide.*

Multa garrit Petrus Martyr: ſed omnia ſua ſponte concidunt, cùm repugnanti- bus literis & ſyllabis ſtatuere vult ſolam ſpiritalem carnis Chriſti participationem, quam nominatim confutat Cyrillus: & ea admiſſa, malè Neſtorius fuiſſet ratioci- natus diuinitatem edi non poſſe, quod Cyrillus concedit, cùm tamen non neget ſpiritaliter illam comedi poſſe, imò aſſerat, ita vt ſit neceſſarium ab ipſo aſtrui cor- poralem & realẽ carnis Dominicæ mãducationem, qua diuinitas comedi nequeat.

„ CHRYSOSTOMVS. Neceſſariò dicendum, quàm admiranda myſteria, & cur „data ſint, & quænam eorum vtilitas. Vnum corpus ſumus, & membra ex carne & „oſſibus eius. Vt autem non ſolùm per dilectionem, ſed reipſa in illam carnem con- „uertamur, per cibum id efficitur, quem nobis largitus eſt. Cùm enim ſuum in nos „amorem indicare vellet, per corpus ſuum ſe nobis commiſcuit, & in vnum nobiſ- „cum redegit, vt corpus cum capite vniretur. Hoc enim amantium maximè eſt. „Hoc Iob ſignificabat de ſeruis, à quibus cùm maximè amaretur, dicebatur, Quis „det nobis, vt carnibus eius ſaturemur? Quod Chriſtus fecit, vt maiori charitate nos „aſtringeret, & vt ſuum in nos oſtenderet deſiderium, non ſe videri tantùm permit- „tens deſiderantibus, ſed & tangi & manducari, & carnes carni ſuæ infigi. Veſter e- „go frater eſſe volui, & communicaui propter vos carnem & ſanguinem, & per quæ *Chryſ. ho. 45. in Ioan. & ho. 61. ad popul. Antiochen.*

vobis coniunctus sum, ea rursus vobis exhibui.

Chryſ. ho. 83. in Matth. ho. 60. ad popul. Antioch.

N O N ſufficit ei hominem fieri, flagellis cædi, ſed nos ſecum, vt ita dicam, in vnam maſſam reducit, neque id fide ſolùm, ſed reipſa nos corpus ſuum effecit. Ea namque re nos alimur, quam Angeli videntes tremunt, nec abſque pauore, propter fulgorem qui indè reſilit, aſpicere poſſunt, & nos in vnam cum illo maſſam reducimur. Quis loquetur potentias Domini? Multæ matres poſt patrum aliis nutricibus infantes dederunt alendos, quod ipſæ facere nolunt: ſed ipſe proprio corpore nos alit, & ſibi coniungit atque conglutinat.

Chryſ. ho. 24. 1. ad cor.

Non ſimpliciter corpus ſuum tradidit, ſed cùm prior carnis natura à terra formata, à peccato mortalis facta, à vita deſerta eſſet, aliam, vt ita dicam, maſſam & fermentum induxit, hoc eſt, carnem ſuam, natura quidem eandem, verùm à peccato liberam, & vitæ plenam, quam omnibus tribuit, vt participes fierent: vt ea nutriti, & priore abiecta quæ mortua erat, per hanc menſam viuentem & immortalem commiſceremur.

In cap. 10. 1. ad Corinth.

P H O T I V S citatus ab Oecumenio. Vndè planum eſt, quòd panis quem frangimus, ſit communicatio corporis Chriſti? Indè nimirùm, quòd nos in communionem corporis Chriſti agglutinet. Vndè verò iſtud patet? Quoniam vnum atque idem corpus ſumus, ac dicimur omnes Chriſto coagmentati, inſtar communis corporis capiti. Si igitur corpori eius ac ſanguini in communionem non copulamur, cum quonam altero vnum ſimus corpus, ac vocati ſumus?

In cap. 5. ad Epheſ.

T H E O D O R E T V S. Sicut Chriſtus Eccleſiam ipſam nutriens & fouens, & ei ſuum dans corpus & ſanguinem, quia membra ſumus corporis eius, de carne eius, & de oſſibus eius. Sic enim Eua ex Adam facta eſt, ita nos ex Chriſto Domino. Cum eo enim in baptiſmo conſepelimur, & corpus eius comedimus, & ſanguinem bibimus.

Theodor. in Cantica.

O S C V L E T V R me oſculo oris ſui. Neque verò offendi quis debet verbo oſculi: ſiquidem in ipſo myſterij tempore membra ſponſi prēdimus, oſculamur, & amplectimur, & veluti ſponſali coniunctione cum eo copulamur.

Serm. 14. de paſſion. & ep. 23.

L E O P R I M V S. Non aliud agit participatio corporis & ſanguinis Chriſti, quàm vt in id quod ſumimus, tranſeamus, & in quo mortui & ſepulti & conreſſuſcitati ſumus, ipſum per omnia & ſpiritu & carne geſtemus.

Theophyl. in ca. 6. Ioann.

T H E O P H Y L A C T V S. Quemadmodum viuo propter patrem, hoc eſt, ſicut natus ſum ex patre, qui eſt vita, ita & qui mãducat me, viuit propter me, dum quodammodò miſcetur mihi, & tranſelementatur in me.

TESTIMONIA PATRVM AD CARNIS RESVRRE-ctionem confirmandam ex Euchariſtia.

Ignatius epiſt. ad Epheſ.

I G N A T I V S. Feſtinate frequēter accedere ad Euchariſtiam & gloriam Dei. Frangite panem qui eſt medicamentum immortalitatis, antidotum non moriendi, ſed viuendi per Ieſum Chriſtum in Deo, catharticum expellens malum ſit in vobis.

Lib. 4. cap. 34.

I R E N E V S. Quemadmodum qui à terra panis, percipiens vocationem Dei, iam non communis panis eſt, ſed Euchariſtia, duabus rebus conſtans, terrena & cœleſti, ſic & corpora noſtra percipientia Euchariſtiam, iam non ſunt corruptibilia, ſpem reſurrectionis habentia.

Iren. lib. 5.

Quando ergo mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Euchariſtia ſanguinis & corporis Chriſti, ex quibus augetur & conſiſtit carnis noſtrę ſubſtãtia. Quomodo

» Quomodo carnem negant capacem donationis Dei, qui est vita æterna, quæ cor-
» pore & sanguine Christi nutritur? Et quemadmodum lignum vitis depositum in
» terra, suo fructificat tempore, & granum tritici decidens in terram, & dissolutum,
» multiplex surgit per Dei spiritum, qui continet omnia, quæ deinde per sapien-
» tiam Dei in vsum hominibus veniunt, & fiunt ex vino & pane corpus & sanguis
» Christi: sic & corpora nostra ex eis nutrita, & reposita in terram, & resoluta, resur-
» gent in suo tempore, verbo Dei resurrectionem eis donante in gloriam Dei patris.

» TERTVLLIANVS. Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt anima de
» Deo saginetur. Certè si tantùm caro nostra vesceretur signis exterioribus corporis & sanguinis Christi, tam facilè potuisset Tertullianus ei accommodare signorum vocabula, quàm in aliis sacramentis fecit, in quibus carni non adaptat nomina rerum significatarum, sed tantùm signorum, ita vt regulam sacramentalem in illis
» non agnoscat, cum ait, Caro abluitur, vt anima emaculetur: caro vngitur, vt anima
» confortetur: caro signatur, vt anima muniatur: caro manus impositione adumbra-
» tur, vt anima spiritu illuminetur. Aequè, inquam, potuit dicere, Caro pane & vino vescitur, vt anima de Deo saginetur. Insuper si caro solis signis vesceretur, non ob id certè conuinceretur immortalis, quia signa nihil afferunt virtutis & vigoris ex aduersariorum sententia. *Tertull. lib. De carnis resurr.*

Concilium primum Nicenum in secunda Repetitione productum, Eucharistiam nominat Resurrectionis symbolum, id est, pignus & arrabonem: non quia signum præberet resurrectionis nostræ, sed semen atque radicem, vnde resurrectio pullularet.

» CYPRIANVS. Et nos cùm caro essemus & sanguis, corrupta infirma corporis
» animæque natura reformari non poteramus, neque ad Dei similitudinem reuerti,
» nisi morbo inueterato imponeretur malagma conueniens, & desperatæ infirmita-
» tis curatione contraria remouerentur contrariis, & similia similibus conuenirent. *Cypr. de cœna.*

» GREGORIVS NISSENVS. Quemadmodum qui per insidias venenum
» hauserunt, alio medicamento vim illius exitialem extingunt: Oportet autem vt ad
» veneni similitudinem medicamentum in viscera ingrediatur, vt per illa totum in
» corpus auxilium diffundatur: ita nobis faciendum est, vt cùm venenum, quo natu-
» ra nostra dissoluitur, degustauerimus, medicamentum quo illa contrahitur, susci-
» piamus, vt virus illius & opportuna eius vi repellatur. Quodnam est hoc medica-
» mentum? Nullum aliud, nisi corpus illud, quod morte præstantius declaratum est,
» & nostræ salutis causa. Quemadmodum enim parum fermenti (vt inquit Aposto-
» lus) totam massam sibi similem reddit, sic & corpus illud quod à Deo factum est
» immortale, in nostrum corpus ingrediens, totum in se transfert atque commutat.
» Nam vt pestiferum cum salubri commixtum, illud efficit perniciosum, sic & cor-
» pus immortale reddit totum illud in quo susceptum est, naturæ similis immortale.
» In corpus autem ingredi nõ potest, nisi per cibum & potum visceribus immiscea-
» tur. Itaque necessarium est, vt natura nostra, quoad eius fieri potest, vim salutarem
» intra corpus admittat. Cùm autem nullum aliud corpus, nisi diuinum, eam gratiam
» susceperit, demonstratúmque sit, fieri non posse, vt corpora nostra consequantur
» immortalitatem, nisi cum immortali corpore coniungantur, atque ita incorruptio-
» nem acquirant: Deus qui nobis se patefecit, idcircò naturæ mortali seipsum coniũ-
» xit, vt eam coniunctione sua diuinam redderet: Ideo cunctis credentibus gratiæ
» dispensatione seipsum impertit per carnem, quæ ex vino & pane constituitur, fi-
» delíumque corporibus cõiungitur, vt ea cõiunctione cum immortali, homo etiam
» immortalitatis particeps fiat. *In orat. catech. De Eucharist.*

Lib. 10. in Ioã. cap. 13.

CYRILLVS ALEXANDRINVS. Non poterat aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatem & vitam traduci, nisi naturalis vitæ corpus ei coniungeretur. Non credis mihi hæc dicenti, Christo fidem præbe. Amen, Amen, (inquit) dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, & bibit meũ sanguinem, habet vitam æternam, & ego suscitabo eum in nouissimo die. Audis apertè clamantem non habituros vitam, nisi sanguinem eius biberimus, & carnem manducauerimus. In vobis autem ipsis dicit, id est, in corpore vestro. Vita autem iure ipsa vitæ caro intelligi potest: hæc enim nos in die nouissimo suscitabit. Et quomodo dicere non grauabor. Caro vitæ facta vnigeniti caro ad virtutem vitæ traducta est: non potest igitur morte superari. Propterea in nobis facta, interitum à nobis expellit. Non enim abest ab ea vnigenitus filius Dei. Vnde, quia vnus est cum carne sua: Ego enim (inquit) suscitabo eum in nouissimo die.

Lib. 4. in Ioan. cap. 14.

Recordare, quamuis naturaliter aqua frigidior sit, aduentu tamen ignis, frigiditatis suæ oblita, æstuat. Hoc sanè modo etiam nos, quamuis propter naturam carnis corruptibiles simus, participatione tamen vitæ ab imbecillitate nostra reuocati, ad proprietatem illius ad vitam reformamur. Oportuit enim, vt non solùm anima per spiritum sanctum in beatam vitam ascenderet, verumetiam vt rude atque terrestre hoc corpus, cognato sibi gustu, tactu & cibo ad immortalitatem reduceretur. Quoniam igitur Saluatoris caro, verbo Dei, quod naturaliter vita est, coniuncta, viuifica effecta est, quoniam eam comedimus, tunc vitam habemus in nobis, illi coniuncti, quæ vita effecta est: hac de causa in mortuis exuscitandis, non solùm verbo atque imperio, vt Deus vtebatur, verumetiam carnem suam quasi cooperatricem nonnunquam adhibebat, vt reipsa ostenderet carnem quoque suam, quoniam sibi coniuncta est, viuificã esse, atque fideles doceret suum, non alterius corpus esse.

Cyr. ll. lib. 4. in Ioan. cap. 15.

Quemadmodum si quis scintillam ignis in fœno aut palea occultauerit, totum indè ignitum necessariò fiet: sic verbum Dei tãquam scintilla in naturam nostram immissum, totam indè inflammabit, atque ad vitam, interitu penitùs destructo, reduxit.

CORPORALEM MANDVCATIONEM CARNIS Dominicæ probari per esum infidelium & indignorum, licet indè non efficiantur vnum corpus cum Christo. CAP. 2.

ANTEA præfati sumus ex Caluino atque aliis, duo potissimùm ab aduersariis intendi contra existentiam carnis Dominicæ in sacramento: Naturæ humanæ scilicet proprietatem, ac Christi gloriam, cuius se vindices & assertores ostẽtant. Eadem etiam contra illam quam astruximus corporalem manducationem in summa opponunt: sed vt contra existẽtiam, maximè humanæ naturæ limitibus & angustiis insistunt, ita vicissim ad respuendam manducationem, illam gloriam Christi vehementius vrgent, quam mirum in modum imminui & conculcari lamentantur, si eius caro & sanguis immundis labiis vt visceribus indignorum atque impurorum hominum obiiciatur & immergatur, mortémque dicatur ipsis afferre, quæ resurrectio est, & vita. Proinde melius caueri & consuli Christi honori cõtendunt, si non nisi pura mente ac fide à piis & dignis ipsa caro & sanguis degustari cõcedatur, atque ab ea homines profani, tanquam canes abigantur. De Christi gloria respondebitur sequenti capite: nunc de re ac de indignorum esu exordiamur

quid

quid veri ſit, inquirere. Quoniam effugere nequeunt aduerſarij, quin ab Apoſtolo tradatur aliqua carnis Dominicæ ab indignis manducatio, nec tantæ puritatis eſſe poſſumus, vt nos illius eſu dignos audeamus iactare, rectè omnes diuerſa indignorũ genera diſtinguunt. Lutherani alios conſtituunt planè infideles ac iuratos Chriſti hoſtes, vt Atheos, Turcas, Apoſtatas & Paganos: alios verò qui ſermoni Chriſti de manducanda carne illius fidem habent, alioqui vita ac moribus, aliíſque religionis partibus profligati, ac fide ipſa iuſtificante deſtituti, quales cenſentur hypochritæ, hæretici, aut grauioribus peccatis onerati. Ab illis nolunt de Euchariſtia quicquam capi poſſe, quàm ſignum externum: quoniam non niſi ſuis Chriſtus carnem ſuam & cœnam appararit & appoſuerit, quam ab iſtis ſermoni de Euchariſtia credentibus, & Chriſto mancipatis, quantumlibet alias indignis, annuunt verè comedi. Heildebergenſes atque alij Sacramentarij ne quidem ab iſtis poſterioris modi indignis ferunt carnem illam attingi poſſe: quoniam fide iuſtificante, qua ſola prehenditur, careant: ideóque tertium indignorum genus ſubſtituunt fide illa præditi, non ea tamen attentione, pietatis ſtudio, ac conſcientiæ puræ, qua debent ſollicitudine Chriſti carnem per illam fidem amplectuntur, ob ídque indignitatis culpam & maculam contrahunt circa carnem Domini, & temporarium indè ſibi aſciſcunt ſupplicium. Sed de his egimus in priori Repetitione ad dicta Apoſtoli de Cœna Domini, cum quibus probauimus, nec figmenta iſta, nec alia Caluini de indignis cohærere poſſe. Catholici non refragantur, quin plura recenſeantur indignorum genera. Indignus enim eſt quiſquis ad hoc ſacramentum alia mente atque ratione, quàm ſit traditum à Domino, accedit. Primò, quando deeſt fides, ſiue quæ firmiter credat verbis, quibus proponitur à Domino carnis ſuæ manducatio, ſiue illa quæ cum aliis requiſitis iuſtificat. Deinde, quando non ſeruatur inſtitutio Euchariſtiæ, ſed deprauatur in his quæ ad ſubſtantiam pertinent. Tertiò, ſi non maiori reuerentia venitur ad eam quàm ad menſam communem, quo crimine Apoſtolus Corinthios accuſat. Quartò, ſi ſine recognitione ſordium & infirmitatum noſtrarum, ad quarum purgationem & expiationem ſuſcipitur hoc ſacramentum. Quintò, ſi ſine pœnitentia perſeueratur in peccatis, aut animus perſeuerandi retinetur. Nam ad deletionem peccatorum ex paſſione Chriſti ſpectat Euchariſtiæ ipſius inſtitutio. Poſtremò, ſi negliguntur, aut non adhibentur, quando non excuſat neceſſitas, media à Chriſto relicta pro peccatorum expurgatione, vt poteſtas eſt clauium, & confeſſionis ſacramentum. Horum nullum à vera & corporali perceptione carnis Dominicæ in ſacramento ſecludimus, ſiue ſit atheus, ſiue Turca, aut alioqui infidelis & hypocrita: imò etiamſi eſſet Diabolus incarnatus. Numquid duodecim (inquit Chriſtus) vos elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt, Iudas ille quouis infideli deterior. Nec ſcriptura vllum indignorum genus eximit, ſed ait, Quicunque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Sicut enim Chriſtus cùm apud nos viueret in ſtatu naturali omnium indignorum contumeliis & iniuriis exponi voluit, vt ſuam potentiam atque maieſtatem oſtenderet, quæ nullorum conatibus aut ſordibus violari aut contaminari poſſet, quin indè fieret illuſtrior: ita eidem placuit in ſacramento omnium ludibriis ſubiacere in reſurrectionem ac ruinam multorum, atque in ſignum cui contradiceretur, vt de multorum cordibus reuelarentur cogitationes, & vt iuſtificaretur ipſe, cùm iudicatur & opprimitur. Certè quoniam ex antea diſputatis caro & ſanguis pani & vino cohærent re

Aduerſarij diſſident in deſcriptione indignorum.

Plura genera indignitatum circa ſumptionẽ Euchariſtiæ.

Omnes indigni ſuſcipiunt re vera corpus Chriſti.

Luc. 2.

Pſal. 50.

vera, vt ſacramentum conficiatur, ſicut qui apparent panis & vinum, in omnium indignorum verſantur poteſtate ad ſumendum, ita caro & ſanguis in ipſis contenta: nec (vt ait Cyprianus) ſe abſentat diuina maieſtas, humani furoris aut impietatis metu. Scimus quidem non inſtitutum ſacramentum pro infidelibus: ſed nec inſtitutum fuit pro hypocritis & hæreticis, aut aliis indignis. Chriſtus enim mortem non fecit, nec delectatur in perditione viuentium: ſed ſacramentum hoc conſtituit, vt omnes ſumentes vitam habeant, modò faciant quæ mandauit, vt ad vitam ingrediamur. Non creauit Deus lignum vitæ ad interitum, ſed in medio poſuit ad libertatis humanæ experimentum: non obtruſit inuitis, nec præcepit, ſed non ſubduxit malè volentibus vti & frui. Quamobrem ſublato diſcrimine indignorum, quorum nullis etiam perditiſſimis legimus ſubtrahi à ſacramento corpus Chriſti, conſideremus quid inter nos & aduerſarios relinquatur controuerſum. Illi aſſerunt ab indignis per infidelitatem ſeu hypocriſin & nequitiam, tantùm ſacramenti ſigna exteriora panem & vinum ſumi: nos autem credimus ab illis etiam cum ſignis rem ſacramenti, carnem & ſanguinem Dominicum percipi. Ante omnia ſignis inſunt, vt antea abundè probatum fuit, nec per indignitatem ſuſcipientium expelluntur. Nam fides aut dignitas ſumentis non facit ſacramentum, nec conſtituit vel præſentiam, vel mãducationem carnis & ſanguinis, ſed ipſius Chriſti inſtitutio atque eius verbum. Sicut de integritate ſacramenti nihil decedit propter indignitatem perſonæ adminiſtrantis, ita nec ſumentis indignitas illam imminuit, nec Chriſtus potentiam ſuam alligauit fidei aut puritati ſumentium, quia non dixit, Accipite, edite, ſi digni eſtis, aut aliquid ſimile. Ideo cum Apoſtolo concludamus oportet: Numquid incredulitas eorum fidem Dei & Euangelij aſſertionem euacuabit? Abſit. Eſt enim Deus verax, vti iuſtificetur in ſermonibus ſuis: omnis autem homo mendax, vt etiam in conſcientia falli poſſit. Hoc idem contra Donatiſtas ex ſcripturis euicit Auguſtinus. Vt enim aduerſarij noſtri rem ſacramenti tantùm fide obtineri ſibi perſuadent, ita Donatiſtæ eandem planè tuebantur ſententiam: quibus Auguſtinus reſpondet, fidem deſiderari, & dignitatem ad fruendum ſacramenti effectu, & fructum referendum, ſed non ad cõfectionem, aut rerum quibus conſtat ſuſceptionem. Verba ſunt. Non intereſt, cùm " de ſacramenti integritate & ſanctitate tractatur, quid credat, & quali fide ſit " imbutus ille qui accipit ſacramentum. Intereſt quidem plurimùm ad ſalutis " viam, ſed ad ſacramenti quæſtionem nihil intereſt. Fieri enim poteſt, vt ho- " mo habeat integrũ ſacramentum, & peruerſam fidem, &c. Confundunt aduerſarij " ſubſtantiam & vſum rei. Sæpè interit relatio manente ſubiecto. Fides diſcernit inter perſonas ſumentes, & ſumptionis finem, non conſtruit aut deſtruit rem ipſam. Ad conſtructionem quidem ſacramenti aliqua fides hiſtorica requiritur, qua credunt verba quædam à Chriſto cum materia aliqua fuiſſe inſtituta ad efficiendũ hoc vel illud ſacramentum: ſed iſta reſidet in Eccleſia, & in intentione facientis aut adminiſtrantis ſacramentum, nõ in ſuſcipiente: & cum illa ſtat infidelitas etiam cõtra ipſum ſacramentũ & effectum eius, immò contra totum Chriſtianiſmũ. Iudæus enim & Turca, aut quiuis infidelis, credens materiam hanc, & verba à Chriſto decreta ad abluẽdum in remiſſionem peccatorum, etiamſi actionẽ & opus atque effectum irrideat, nihilominus baptiſmũ operatur & adminiſtrat, ſi ſic abluere aliquẽ nondum ablutũ tentauerit. Quid mirũ ergo, ſi ſemota omni alia fide ſacramentum ita confectum dicatur verè ſuſcipere, ſicut conficere. Sed poſt conſtitutum in rerũ natura ſacramẽtum, nec illa fides hiſtorica amplius in vllo neceſſaria eſt ad veritatẽ ſacra-

Sapien.1. *Geneſ.3.* *Rationes probantes ab indignis mãducari Chriſti carnẽ.* *Rom.3.*

sacramenti, nec in ministrante, nec in accipiente: quia tantùm illa opus erat propter verba & materiam ad sacramenti constitutionem. Itaque Turca & Iudæus, aut alius infidelis, si raperet Eucharistiam consecratam, nulla fide opus esset, ne quidē historica, vt in ea carnem Christi iam existentem, & totum sacramentū habeat, sed in suæ damnationis incremētum propter indignitatem & infidelitatē illi cederet. Propterea in Cœnæ structura, & sacramēti exhibitione, nō alio sermone alloquitur immūdum & nefariū Iudam fide priuatū, quàm Ioannem, vel alios Apostolos. Omnibus ex æquo dicit, Accipite, manducate, *Hoc est corpus meum*. Bibite ex eo omnes, *Hic est sanguis meus noui Testamenti*. Cùm ex ea ordinatione statui necesse sit quid præbuerit Christus discipulis, & quid illi acceperint, sequitur non minus perfidum Iudam excepisse de manibus Domini corpus & sanguinem eius, quàm vel Petrus, vel quisquā alius inter eos. Nam Lucas Iudam inter duodecim discubuisse narrat, & post institutam Eucharistiam cum aliis adhuc ibi resedisse, de quo Christus dixerit, Verumtamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa. Iudæ ergo cum aliis imperauit Christus, Edite, bibite omnes: & cum aliis obediuit, præsertim cùm Marcus subiungat, Biberunt ex eo omnes. Certè quòd iussit Christus omnes bibere, & quòd omnes bibisse scribitur, à Domino affirmatur esse suus sanguis, nō solùm id quod obtulit bibendum, sed quod re vera biberunt omnes. Ioannes etiam Iudam cum aliis permansisse, donec completa esset Cœna declarat, in ipsáque à Christo de Iuda verba habita repetit, ac de offula ipsi oblata mentionem facit, quæ alij Euangelistæ memorant inter cœnandum dicta ac facta: sed non egressum Iudam, nisi completa Cœna, Ioannes etiam annotat, sub cuius finem fuerit instituta Eucharistia. Eam ob rem antiqui Christiani communiter ex Euangelistarum historia tanquam manifestum tradunt, proditorem Iudam corpus Domini manducasse, ac sanguinem bibisse. Tertiò, ab indignis corpus illud manducari Apostolus astipulatur, non solùm per ea quæ in prima Repetitione attulimus, sed cùm expressis verbis etiam ait indignitatis crimen incurri, cùm cibus qui editur, non diiudicatur esse corpus Domini, & ex eo reatum eiusdem corporis irreuerentiùs accepti contrahi: sed cùm Corinthios arguit, qui indifferentiùs vescerentur Eucharistia & idolothyto. Etenim eos indignè facere increpat, quòd mensam Domini & mensam Dæmoniorum commiscerent: & tamen eosdem ostendit ex perceptione panis Eucharistici participare de corpore Domini vero & substantiali. Panis quem frangimus, inquit, nónne cōmunicatio corporis Christi est? Ex esu panis, perceptionem corporis infert etiam indignis & indispositis, quibuscum habebat sermonem. Non ergo ex fide, sed ex sacramento panis per Apostolum fit participatio corporis Dominici. Quartò, Sacramentariis placet Israëlitas omnes inter se ac nobiscum eandem escam spiritalem comedisse: sed in pluribus eorum (ait Apostolus) non fuit beneplacitum Deo: siquidem prostrati sunt in deserto. Cùm ergo inter ipsos indigni fruerentur spiritali esca & potu, non tantùm exteriùs Manna, & aqua de petra, cur inter nos indigni censebuntur arcere à spiritali esca & potu, cùm omnia ex Aduersariorum sententia quoad rem inter nos & ipsos constituantur paria? An elabetur Caluinus, ac dicet oblatam quidem indignis Israëlitis escam spiritalem, sed non susceptam & manducatam? Cur ergo Apostolus omnes eandem escam spiritalem manducasse, ac potum spiritalem bibisse inculcat? Vtríne potius sit habenda fides, Paulo an Caluino, æstimet lector: atque hîc obseruet ferocem Caluini audaciā ad cōtorquenda diuina oracula. Quintò, nemo inficiabitur indignos cum dignis aspersos fuisse sanguine fœderis antiqui à Mose: cur nō & eosdē de sanguine noui testamēti participes fieri posse credemus? Sextò, cùm ab indignis recipi sacra-

Iudas cum aliis Apostolis sūpsit corpus Christi.

Ex Apostolo Paulo indigni capiūt carnem Christi.

A figuris probatur indignos sumere carnem Christi.

mēta & Circumcisionis & baptismi, atque alia nemo ausit negare, duas res sumāt oportet, terrestrem vnam, & alteram cœlestem, quæ in Eucharistia caro est Domini ex communi intelligentia. Nihil interest modò an corpus illud insit pani, an aliunde concurrat, cùm sufficere dicant Aduersarij ad compositionem sacramenti rem aliquam diuinitùs accedere, etiamsi seiungatur à re terrestri. Per me quidem valeat hoc loco falsitas ista, modò ad constitutionem & receptionem sacramenti deceat conuenire carnem Domini cum terrestri pane. Non enim sacramentum vllum suscipitur, nisi confectum, nec sine re diuina qua constet conficitur, multò verò minus suscipitur. Postremò à Patribus exploditur Aduersariorum opinio, & in genere, & in specie, multísque modis verè corpus Christi ab indignis quibuscúque comedi probatur: ab ipsisque obiectiones quæcunque diluuntur. Nam Donatistæ non negabant signa sacramentalia Baptismi dispensari & suscipi ab indignis, sed opinabantur illa duntaxat, & non partem cœlestem ab ipsis attingi, vti nunc de Eucharistia mentiuntur Aduersarij. Cùm illam Donatistarum hæresim confutat Augustinus, integritatem & sanctitatem Baptismi, & aliorum sacramentorum indignis conferri, nec sola signa & elementa ab ipsis capi pronuntiat, iámque certum id in Eucharistia duxit, vt ex ea passim argumentum trahat ad declarandum etiam sanctificationem, in baptismo indignis fide carentibus, aut vitio pollutis impartiri, sed eos ipsa abusi eius fructu fraudari. Ex quo concidit Aduersariorum speciosa obiectio, qua sicut in baptismo & circumcisione tantùm ab indignis iactant exteriora signa possideri, & non internam sanctificationem, ita nec in Eucharistia rem cœlestem, seu Christi carnem. Origenes item exprimit cibum incorruptibilem, qui de signis non dicitur in indignorum ora intrare: Hilarius ait, panem de cœlo ab indignis edi: Hieronymus scribit ab indignis non pollui panem, seu panis signum, sed ipsum corpus Christi, quando accedunt ad altare, & sordidi mundum sanguinem bibunt. Augustinus ait, Iudam inter innocētes discipulos sumpsisse pretium nostrum, & vnicum sacrificium salutis ab impiis percipi. Chrysostomus expressè testatur, peccare quidem qui regis purpuram contaminat, sed non ita vt qui regem ipsum conspurcat: nec qui regem terrenum contumelia aut iniuria afficit, tam grauiter offendit, quàm qui ipsimet Christo & eius carni illudit, sicut faciunt qui ipsum indignè in Eucharistia audent attrectare, & sumere. Hieronymus, Augustinus, atque alij, profitentur de eodem corpore Domini Apostolos & Iudam participasse, tantùm in merito & effectu discrepasse. Origenes & Hieronymus comparant id quod intrat in os & cor indignorum, cum Christo viuente, aut visibili, quem Centurio exceperit intra domum suam, & quem mortuum Ioseph ab Arimathia inuoluit in sindone munda, quem contra indigni ore atque corde immundo capiunt, & polluto in vase recondunt, Quæ omnia certò demonstrant infideles atque indignos participes effici carnis & sanguinis Dominici re vera ac corporaliter, sicuti & signi. Sed nec Aduersarij quicquam contra hoc hiscere aut excogitare possunt, quod non præuiderint, & cui non satisfecerint Patres. Exprobrant Aduersarij à nobis carnem Christi spoliari virtute sua & gloria, cum eam sine vitæ efficacia in indignis residere doceamus. Imò à nobis infici exprobrant diabolico veneno, cùm ab ea mortem indignis gigni & damnationem promanare dicamus. Fieri non potest (clamat Caluinus) vt viuificus Christi spiritus à carne eius separetur. Cùm itaque infideles non accipiant Christi spiritum, concludit nec carnem Christi ab illis in Cœna contingi. Hoc idem argumentum olim Donatistarum fuit, negantium verum baptisma apud hæreticos. Sic enim argumentabantur. Spiritus sanctus non potest seiungi ab integro baptismi sacra-

Indigni suscipiūt integrum sacramentum: ideò & rem contentam.

Aduersariorū opinio damnata à Patribus.

Aug. lib. 3. in Donat. et cōtra Cresconium.

Hæresis Donatistarum & Aduersariorū similis.

Horum omniū textus erunt in fine capitis.

Aug. ep. 162. lib. 1. cap. 15. in Crescon.

Propositiones ex Patribus, quibus probatur indignos edere carnem Christi.

Hiero. in ca. 3. Lament. Hiere. & in ca. 2. 1. ad Cor.

Summum argumentum Aduersar.

ſacramento. At omnes extra Eccleſiam ſunt expertes ſpiritus : ergo nec extra Eccleſiam baptiſma ſtabit. Reſpondet Auguſtinus his verbis. Quapropter ſi baptiſma ſine ſpiritu eſſe non poteſt, habent & ſpiritum hæretici, ſed ad perniciem, non ad ſalutem, ſicut habuit Saul. Totidem verbis reſponſum ſibi audiat Caluinus. Si Chriſti caro ſine ſpiritu non extat, habent & ſpiritum cum Chriſti carne indigni, ſed ad perniciem, non ad ſalutem : ſicut lux Chriſtus ipſe in tenebris lucet, ſed tenebræ eum non comprehenderunt ad ſalutem, habuerunt tamen præſentem & illuceſcentem. Ideò etiam illic Auguſtinus de Eu-» chariſtia hæc adit: Indignè quiſquis ſumens dominicum ſacramentum, non efficit, » vt quia ipſe malus eſt, malum ſit, aut quia non ad ſalutem accipit, nihil acceperit. » quod alibi planius etiam explicat, cum ait, Sancta poſſunt obeſſe. In bonis » enim ſancta ad ſalutem inſunt, in malis ad iudicium. Certè enim, fratres, no- » uimus quid accipiamus, & vtique ſanctum eſt quod accipimus, & nemo dicit » non eſſe ſanctum. Et quid ait Apoſtolus, Qui manducat, & bibit indignè, iu- » dicium ſibi manducat, & bibit? Non ait, quia res illa mala eſt, ſed quia ille ma- » lus malè accipiendo, ad iudicium accipit bonum quod accipit. Non enim ma- » la erat buccella, quæ tradita eſt Iudæ à Domino. Abſit: medicus non daret ve- » nenum. Salutem medicus dedit: ſed indignè accipiendo, ad perniciem accepit, » quia non pacatus accepit. Hîc Auguſtinus carnem Chriſti vocat ſalutem, & ſanctum in quo ſpiritus vitæ inhabitet : atque ita à Iuda & malis excipi per Apoſtolum comprobat: ob ídque non ſeparatur ſpiritus à Chriſti carne, vt ſumatur ab indignis, imò damnantur idcircò, quia dignum non fiunt habitaculum carnis ſpiritu plenæ, alioqui ſic non perituri, ſi carne ſpiritu vacua indignè veſcerentur. Deus ipſe pater, filius, ac Spiritus ſanctus numquam amittunt vim ſuam ad viuificandum, ſed ipſam ſecum vbique circumferunt. Habitare tamen in locis & hominibus dupliciter dicuntur, vbique per diuinitatis præſentiam ac potentiam, ſed non vbique per habitationis gratiam: non quia deperdãt aut deſerant aliquo in loco virtutem conferendi gratiam, ſed eam non exerunt certis ex cauſis, aut ex voluntatis arbitrio. Quamobrem non rectè colligitur de Deo patre, ac Spiritu ſancto, & de Chriſto. Hîc præſtò ſunt. Igitur effundunt hîc omnem vim ſuam, aut hîc ea priuantur. Neutrum enim neceſſe eſt, ſed diuerſæ efficientiæ in hoc atque alio loco cauſæ ſunt indagandæ & perpendendæ. Ita faciendum monent Patres de præſentia Chriſti per Euchariſtiam » in bonis & malis. De duplici illa præſentia ſic loquitur Auguſtinus : Illud » eſt multò mirabilius, quòd cùm Deus vbique ſit totus, non tamen in omni- » bus habitat. Non enim omnibus dici poteſt, Neſcitis quia templum Dei eſtis, & » ſpiritus Dei habitat in vobis. Vndè contrà de quibuſdam ſcribit, Quiſquis » autem ſpiritum Chriſti non habet, non eſt eius. Quis porrò audeat opinari, » niſi quiſquis inſeparabilitatem penitus Trinitatis ignorat, quòd in aliquo habi- » tare poſſit pater aut filius, in quo non habitat ſpiritus ſanctus, aut in aliquo » ſpiritus ſanctus, in quo non & pater & filius? Vnde fatendum eſt, vbique eſſe » Deum per diuinitatis præſentiam, ſed non vbique per habitationis gratiam. Probant ergo Patres nulla re priuari Chriſtum in malis, ſicuti nec in bonis: ſed adhibent diſtinctionem de duplici præſentia, quarum vna ſit ſubſtantiæ & naturæ, altera efficientiæ: vt aliis verbis Gregorius idem quod Auguſtinus protulit. Sed hic cùm de ſolis perſonis diuinis ageret, pro ſubſtantia præſentiam diuinitatis poſuit: ille verò, quoniam etiam de Chriſto incarnato ſermonem habebat, ſubſtantiæ præſentiam, quę cõmunis eſſet ad diuinã & humanam naturam, expreſſit, & efficientiã

Aug. lib. 5. de baptiſ. in Donatiſt.

Aug. tract. 6. in Ioan.

Caro Chriſti etiã in indignis eſt viuifica.

Duplex Dei et Chriſti præſentia.

Aug. epiſt. ad Dardanum.

Greg. can. ſpecies de conſecr. diſt. 2.

subiunxit pro eo quod Augustinus appellauit habitationis gratiam. Pro solutione alterius dubij, quo quæritur, quî fieri possit vt Christi caro vitalis generet mortem, atque effectum sibi contrarium pariat & afferat, Patres omnes causam referunt in dispositionem suscipientium Christi carnem, ipsáque abutentium, atque in Dei & Christi eminentem potentiam, quem nemo potest offendere, & eius manus effugere: qui sicuti vitæ, ita necis inferendæ habeat potestatem cum iustitia & æquitate coniunctam: Nec quicquam absurdi esse ostendunt, si ab eadem re & causa vita & mors, ac contrarij effectus promanant pro diuersa conditione & affectione subiectorum, rémque multis similitudinibus illustrant. Idem ignis in Babylonis fornace (ait Arnobius) pios recreabat, & adurebat impios: Idem sol (ait Theophylactus) ægris oculis grauis & molestus, quos excæcat, & sanos exhilarat, quorum aciem illuminat. Eadem potio (subiicit Arnobius) vt ex Origene & Chrysostomo idem cibus salubris fit benè habentibus, qui ægro stomacho fit perniciosus. Causam allegant, & obiectioni occurrunt. Quid ergo (inquit Chrysostomus) tantorum bonorum causa, & quæ vitam exhibet mensa, fit indicium? Minimè propter eius naturam, sed propter accedentis voluntatem. Ac ne mireris. Sicut enim cibus naturaliter nutritorius existens, si in eum qui prauis cibis corruptus est, incidat, omnia perdit & corrumpit, & efficitur occasio morbi: sic etiam ista, quæ ad hæc terribilia pertinent sacramenta. Sic Hieronymus ad diuersa merita, sic Augustinus ad eiusdem rei bonæ diuersum vsum relegat, ab eadémque Christi carne vitam & mortem eo pacto proficisci per scripturas probat, quarum vna clamat, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: & altera habet, Quicunque mãducauerit panem, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini, & iudicium sibi manducat, & bibit. At (inquiunt Heildebergenses) Apostolus non ait, Quicunque manducauerit carnem, sed panem. Verùm Augustinus, atque omnes ad vnum Patres, qui huic dicto Apostoli innitutur, ex textu non aliud per panem illum, quàm eandem carnem, cui scriptura apud Ioannem vitæ facultatem omnem tribuit, intelligere potuerũt: maximè cùm Apostolus in eo crimen cõstituat, quòd non diiudicaretur esse corpus Domini id quod ederetur: ac nisi eadem planè eiusdem rei & carnis sumptio atque applicatio vitam & mortem, propter repertam in sumentibus diuersam ac pugnantem dispositionem operaretur, omnes similitudines Patrum ineptæ forent, & omnia argumenta, quibus ostẽdunt eadem re quę sancta sit ac salus ipsa & vita, bonos ac malos vti, sed in contrarios effectus. Si enim pij carne ipsa fruerentur, & mali solo signo, non eadem re potirentur, nec eadem res ab inæqualibus capta, contraria produceret, sed à rebus diuersis diuersi erumperent effectus. Propterea Patres distinguunt diuersos modos edẽdi rem eandẽ à dignis & indignis, nec inter eos discriminãt per esum signi, & per esũ rei, aliáque simul soluũt Aduersariorũ obiectionẽ, qua exaggerãt infideles & indignos fore vnũ corpus cũ Christo, si carnẽ eius corporaliter participãt. Augustinus eam sibi proponit difficultatem, quam ita explicat, vt neget indignos manere in Christo, fieri corpus eius, quamuis edant corporaliter carnem eius: sed non edunt eo modo corporaliter, qui præscribitur à Christo, vt maneatur in ipso, & vniamur corpori eius eo modo quem describit apud Ioannem, nempè vt vitam hauriamus ab ipso, & simus viua membra eius. Ille manducandi modus corporalis fidem desiderat, & dignam Christo in nobis mansionem, vt nõ tantùm corporalis sit, sed & spiritalis. Augustini textus est: Illud etiam quod ait, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo: quomodo intellecturi sumus? Numquid etiam illos hîc poterimus accipere, de quibus ait

Quî fieri possit vt caro viuifica generet mortem.

Chrys. ho. 28. 1. ad Cor. & ho. 17. ad Hebr.

Si verum esset indignos solũ vesci signo, & non re, Patrum omnia argumẽta & similitudines essent ineptæ.

Quare indigni nõ fiant corpus Domini.

Aug. serm. 2. de verb. Domini.

» Apostolus, quòd iudicium sibi manducant, & bibunt? Numquid & Iudas magi-
» stri venditor & traditor impius, quamuis primùm manibus suis confectum sacra-
» mentum carnis & sanguinis eius cum cæteris discipulis, sicut apertiùs Lucas Euan-
» gelista declarat, manducaret & biberet, mansit in Christo, aut Christus in eo? Multi
» denique, qui vel corde ficto carnem illam manducant, & sanguinem bibunt, vel
» cùm manducauerint & biberint, apostatæ fiunt, numquid manent in Christo, aut
» Christus in eis? Sed profectò est quidam modus manducandi illam carnem, & bi-
» bendi illum sanguinem, quo modo qui manducauerit & biberit, in Christo manet,
» & Christus in eo: sed certo quodam modo, quem modum vtique ipse videbat,
» quando ista videbat. Scio ab aliquibus non omninò indignos præscindi à corpore
» Christi, quia ipsi vniantur per corporalem eius manducationem, ac concedere fieri membra corporis eius propter contactum corporalem, sed mortua membra, licet vigorem non eliciant à viuo capite, cui in corpore re vera copulantur: sed ab ipso propter stuporem & vitium non vegetantur: & quamuis peccare dicant indignos inuadendo ac percipiendo carnem Domini, re vera tamen propter contactum fieri vnum corpus cum illo existimant, quemadmodum qui alterius vxori commiscetur, quamuis adulterium committat, re vera tamen vnum corpus cum illa efficitur, authore Apostolo, cum ait, Qui adhæret meretrici, vnum corpus cum illa efficitur. Eo modo nonnulli viri docti defendunt, Apostolum velle indignos & infideles vnum corpus dici cum Christo, quotquot participant de carne Domini in Eucharistia sine fide ac iusta dispositione. Nihilominus si propiùs ad mentem & intentionem Christi statuentis, ac declarantis modum manducandi carnem suam, quo euadamus in vnum corpus cum ipso, inspexerimus, & Patrum interpretationem, satius est, & Christianæ pietati conuenientius credere non ex solo corporali contactu & esu nos transire in carnem Christi, & in vnum corpus cum eo, nisi induamus carnis eius qualitates, vitam ac spiritum per fidẽ ac puritatem spiritalem. Nec istud à Paulo secluditur, cùm testatur nos vnum corpus effici cum Christo, quotquot de vno pane manducamus: sed apparet intelligi & cum illo corporalem esum requiri, quoniam spiritalis non sufficit ad corporalem vnionem. Ex vtroque isto modo copulationis videtur ipse Apostolus pronuntiare: Non potestis participes esse mensæ Domini, & mensæ dæmoniorum. Nam non statuit hîc solùm spiritalem esum in vtraque mensa fieri, quia de externo esu idolothyti & Eucharistiæ agit, atque externo esu de vtraque mensa indignus participare potest, etiamsi tantùm panem sacramentalem Eucharistiæ, & non ipsam carnem Christi participaret: quoniam panis talis sacro vsui mensæ Domini deputatus, illius mensæ participationem ęquè efficeret, vt caro dæmoniis immolata & oblata, seu sacro dæmoniorum vsui & mẽsæ destinata, quam vnà cum pane sacramentali indigno cuique licet ac facile est edere, atque ita simul mensæ Domini & Dæmoniorum participem esse promiscuè & indifferenter: nec si ponatur caro Christi loco panis, aut cum panis specie, vt vult Apostolus, in mensa Domini, externo sacro vsui apparata, sicut caro dæmoniis immolata proponebatur in mensa ipsorum, erit absurdius indignum externo vsu vtraque carne vti frui, quàm vesci simul pane sacro, & carne dæmoniis consecrata, nec erit magis impossibile. Itaque cùm Apostolus impossibilitatem fruendi vtraque mensa proferat, aliquam etiam designet cum externa & præter ipsam necesse est, nempè spiritalem ac decentem ex fide ac conscientiæ puritate, quæ stare nequeunt cum infidelitate atque animi pollutione, quibus dæmoniorum cibis consociamur. Quemadmodum igitur ex spiritali esu solo, antecedente capite probatum fuit, pios non effici re vera vnum corpus cum Christo, nisi adhibeatur & corporalis esus car-

Aug. distinguit de modo circa esum indignorum.

Cur Augustinus aliquando neget corpus christi edi ab indignis.

nis Dominicæ: ita vicissim non sufficiet ad idem opus sola corporalis manducatio eiusdem carnis, quoniam ad constitutionem eiusdem corporis veri & naturalis, etiam per contactum spiritu vegetante ossa & neruos ac membra opus est. Deinde quemadmodum Hilarius, Cyrillus Alexandrinus atque alij, propter defectum corporalis modi negabant re vera à nobis sumi corpus Christi, ac re vera nos coadunari Christo, etiamsi Arriani concederent nos fide ac spiritali modo amplecti mysticam benedictionem ac carnem Christi, ipsique copulari: ita Augustinus solet ex aduerso propter defectum spiritalis modi inficiari re vera manducari carnem Domini, etiamsi corporaliter edatur ac prematur dentibus, nec nos re vera vniri Christo, nisi vitali eius spiritui etiam vniatur spiritus noster, quoniam omnis perfectio & affirmatio ex integra causa constet, ex singulis autem defectionibus imperfectio & negatio. Huiusmodi autem locis Augustini abutuntur Aduersarij. Nam quod ait de manducatione carnis Dominicæ, & cum ea copulatione, applicant ad veritatem Eucharistiæ in se existentis & consideratæ, vt si scribat non re vera, sed sacramento tenus edi carnem Christi, nisi animus per fidem ac puritatem ipsi hæreant, interpretatur: quasi in Eucharistia tantùm subesse signum corporis significet, quo gaudeant indigni, & non carnem Domini, qua solos pios potiri volunt per fidem.

Quomodo Augustinus intelligat indignos non accipere rē sacramenti.

Verùm Augustinus non de ipso sacramento in se disputat, sed de carnis Christi manducatione, quæ dupliciter editur, in ipso sacramento, corporaliter, vti existit in re corporea, & à corpore comprehenditur, & spiritaliter, vt à solo spiritu per fidem & sinceritatem attingitur, quæ externè ad sacramentum & sacramenti sumptionē adueniūt, sine quibus caro existēs in ipso sacramēto, sacramēto tenus percipitur, & nō spiritali modo ac re vera, quæ pars est non ipsius sacramenti, in se inquā existentis, sed ipsius veræ manducationis dicatur. Ita ab Augustino intelligi patet, tùm ex eo quòd integrum sacramentum duabus rebus conflatum, pane, ac re sancta, bona, ac sanctificatione ipsa, id est carne Christi non semel affirmauit: tùm ex eo, quòd eadem re, id est carne ac sanguine Domini Apostolos & Iudam pastos non dissimulauit: ita vt apud eum sicut sacramentum altaris duabus rebus constat, pane ac carne ipsa: ita & ipsa manducatio Eucharistiæ duabus itidem rebus perficitur, totius & integri sacramenti manducatione, & spiritali eiusdem carnis participatione ac fructu. Negat autem re vera Christo inseri, & vnum fieri corpus cum illo qui defecerit à spiritalis vnitatis modo: sicut non manducare re vera ait, qui nō eo etiam modo comederit. Antequam Augustini textum edamus, sciendum est, hæreticos quosdam promisisse omnibus Eucharistia vescentibus liberationem ab igne æterno, siue in hæreses, vel in detestanda flagitia, siue etiam ad gentium idola relaberentur, abutentes dicto Christi, Qui mādūcat carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Hanc à Christo institutam manducationem ad solam sacramenti ipsius receptionem referebant. Refellit Augustinus, ac docet, non esse satis ad viuificationem & liberationem ab igne æterno, sumere in Cœna corpus Domini, nisi accedat spiritalis manducatio, quæ per fidem Christum ipsum cum spiritu & vita in nobis manere, & ad salutem operari facit, atque hoc nominat carnem Christi manducare. Porrò textus ita habet: Nec isti ergo dicendi sunt manducare corpus Christi, quoniam nec in membris computandi sunt Christi. Vt enim alia taceam, non possunt simul esse & membra Christi, & membra meretricis. Denique ipse dicens, Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo: ostendit quid sit non sacramento tenus, sed re vera corpus Christi manducare, & sanguinem eius bibere. Hoc est enim in Christo manere, vt in illo maneat & Christus. At rursus obiiciunt, ab eodem dici bonos accipere sacramentum,

Aug. lib. 21. de ciuit. cap. 25.

mentum, & rem ſacramenti, malos verò ſacramentum, & non rem. Reſpondemus ab Auguſtino & aliis variè ſacramentum nominari, aliquando pro ſignis panis & vini apparentibus, aliquandò pro exiſtente compoſito ex duabus rebus, terrena & cœleſti, pane, & carne, ſicut in ſententiis Proſperi de Auguſtino citatur: aliquando pro manducatione integri ſacramenti cum proprio effectu, cuius tanquam rei cœleſtis totum ſacramentum integrum eſt ſignum: quo in ſenſu ita hîc appellatur ab Auguſtino. Propterea ſicut ſacramentum ipſum in ſe exiſtens, duabus rebus coaleſcit, ita & hoc ſacramentum: ſed res, quibus tum conficitur, ſunt diuerſæ ab aliis quibus in ſe componitur. Illic enim ſunt totum & integrum ſacramentum pro terrena re, & ſacramenti efficacia pro cœleſti: hîc ſunt panis ſpecies, & caro Chriſti ſub illa contenta. Sic Auguſtinus rem ſacramenti pro integro ſacramento accepti, pro efficacia eius & virtute explicat, vbi ait, Aliud eſt ſacramentum, aliud virtus ſacramenti. Quam multi de altari accipiunt, & moriuntur, & accipiendo moriuntur: Vnde dicit Apoſtolus, Iudicium ſibi manducat, & bibit. Iſta poſteriore intelligentia Ireneus tradidit Euchariſtiam duabus rebus conſtare, terrena & cœleſti, vt in terrena ſpecies panis & vini cum carne ipſa & ſanguine contineantur, & in cœleſti vitalis ſpiritus Chriſti & efficacia diffluens in pios, vt libro De Tranſſubſtantialitate docuimus: ita vt mira ſit Auguſtini cum Ireneo conſenſio, hócque genus dicẽdi Auguſtinus à Cypriano didicit, & mira ſit atque effectata in Aduerſariis peruertendi Ireneum, Cyprianum & Auguſtinum cupiditas & cæcitas. Ex eodem Auguſtino ſibi videntur itidem Aduerſarij canere triumphum contra indignos, quia ſcripſerit Apoſtolos manducaſſe panem Dominum, Iudam verò panem Domini: quaſi hic ſignum ſine re abliguerit, illi verò ſignum cum re. Verùm ſi Auguſtinus ſacramentum profiteretur non tantùm eſſe ſignum Domini, cùm tale comederit etiam Iudas, ſed eſſe ipſummet Dominum, cauſa caderent, concedendo ex Auguſtino, panem quem acceperint Apoſtoli in Cœna, non tantùm fuiſſe ſignum & ſacramentũ Domini, ac carnis eius, ſed ipſummet Dominum extitiſſe. Cæterùm hîc Auguſtinus cõfert duo genera panis planè diuerſa, quorum Chriſtus in ſexto capite Ioãnis meminit: Vnum minimè materialem, ſed totum diuinum ac ſpiritalem, qui dat vitam mundo, & eſt Chriſtus ipſe filius Dei, ac Dominus, qui ſe profitetur panem de cœlo deſcendiſſe. Alterum materialem & ſacramentalem, qui non fide per ſe, ſed ore manditur, nec propriè eſt panis Dominus, quamuis ſit quoddam ſubiectum carnis Dominicæ, de quo dictum poteſt intelligi, Et panis quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita. Ideò Apoſtoli quia vitam fide, ſiue in ſacramenti ſuſceptione, ſiue extra de Chriſto hauſerunt, manducauerunt panem Dominum, illum ſpiritalem de cœlo: Iudas verò, quia impius manſit intra panem ſacramentalem, pœnam acquiſiuit, & quia panem illum ſacramentalem Domini contra Chriſtum malè accepit, periit: nec Dominum panem ſpiritalem attigit, quia fide & puritate caruit, qua delibatur panis ille. Vt Auguſtinus Chriſtum ſub panis appellatione dupliciter conſiderauit, ita Origenes eundem ſub verbi nomine & ratione tripliciter diſtinxit, vt exiſtens apud patrem, & verbum incarnatum, atque ita ab vllo ſcelerato edi poſſe negat. Deinde vt in ſacramẽto proponitur in altari & menſa ſacra, quod vocat verbum, non ſolùm incarnatum, ſed ſacramẽtale: verbum, inquam, de Deo verbo procedẽs, & panem de pane cœleſti. Tertiò, Chriſtum verbum in verbo prædicationis ponit, quod tanquam ſemen in variam terram, ſic in varios ſpargitur, neque vtroque iſto poſteriori modo indignis ſubtrahitur. Ita Hilarius panem cœli indignis communicari annuit, non in ſe, aut in nuda diuinitate, aut etiam incarnatione, quæ ſola fide participatur, ſed in ſacramento, túmque non

Auguſtinus diuerſo modo ſacramentum duabus rebus conſtare.

Aug. tract. 26. in Ioann.

Cypr. de cœna Domini.

Aug. tract. 59. in Ioann.

Quid ſit manducare panem Dominum.

purè fit panis cœlestis, quamuis talis maneat, sed fit insuper panis sacramentalis, sicut de Verbo Origenes scripsit. Velitant insuper aduersarij contra veritatem hanc, quamuis non sine blasphemia: quasi filius Dei mortem non oppetierit pro impiis & indignis, nec ideò Cœnam suam illis apparatit: quæ sanè blasphemia repellitur à scriptura, quæ testatur apud Esaiam, Deum posuisse in eo peccata omniũ nostrum: & apud Ioannem, ipsum esse propitiationem pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed pro totius mundi. quæ sanè correctio non adderetur, nisi Ioannes contra Caluinum & alios ostendere vellet, Christum mediatorem non pro fidelium peccatis tantùm, verumetiam pro damnatis peccatoribus pœnam exoluisse sufficientem, vt hanc ipsam ob causam tantò grauius sint subituri iudicium, quòd propitiationem per sanguinem Christi partam sint aspernati. Nec dubitandum à Christo Iudam cum aliis fuisse interpellatum, cùm dixit, *Hoc est corpus meum quod pro vobis datur*. Pro omnibus quidem gustauit mortem sufficienter, sed non efficaciter: applicatione opus est, quæ fide fit ac pietate. Ac quamuis res spiritales atque inuisibiles, quasi est caro Christi in Eucharistia, ad fidem & salutem sine fide capi nequeant, sine eadem tamen ad interitum illa percipitur, quemadmodum omnia spiritalia quæ appellamus charismata, siue dona gratis data, in quibus est prophetia, quæ in perditissimis mansit Caypha, Balaam atque aliis. Testimonia veterum prælibata enarremus.

Esai. 53.
1. Ioann. 2.
Blasphemia aduersariorum contra sanguinem christi.

Orig. in Psal. 37.

ORIGENES. Iudicium Dei paruipendis, & commonentem te Ecclesiam despicis: Communicare non times corpus Christi, accedens ad Eucharistiam, quasi mundus & purus, quasi nihil in te sit indignum: & in his omnibus putas, quòd tu effugies iudiciũ Dei. Non recordaris illud quod scriptum est, quia propterea in vobis infirmi & ægroti & dormiunt multi, quoniam non seipsos iudicãt, neque seipsos examinant, neque intelligunt quid sit communicare Ecclesiæ, vel quid sit accedere ad tanta & tam eximia sacramenta. Patiuntur hoc quod febricitantes pati solent, cùm sanorum cibos sumunt, sibimetipsis inferentes exitium.

Orig. in Matt.

Quando sanctum cibum, illúdque incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini: tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergo humilians temetipsum, imitare húc Centurionem, & dicito, Domine, nõ sum dignus vt intres sub tectum meum. Vbi enim indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.

Cypr. de cœna.

CYPRIANVS. Quandiu cibi illi, qui ad diem festum erant parati, à conuescẽtibus Apostolis sumebantur, veteris Paschæ agebatur memoria: necdum Iudas ad veterem vitam pertinens, diabolo inuadente & occupãte, animum eius egredi cogebatur: sed vbi sacrum cibum mens perfida tetigit, & sceleratum os panis sanctificatus intrauit, parricidalis animus vim tanti sacramenti non sustinẽs, quasi palea de area exufflatus est. Sacramenta quidem, quantum in se est, sine propria esse virtute non possunt, nec vllo modo diuina se absentat maiestas mysteriis: sed quamuis ab indignis se sumi vel contingi sacramenta permittant, non possunt tamen spiritus esse participes, quorum infidelitas vel indignitas tantæ sanctitudini contradicit. Ideóque aliis sunt hæc munera odor vitæ in vitã, aliis odor mortis in mortem: quia omninò iustum est, vt tanto priuentur beneficio gratiæ contemptores, nec in indignis tantæ gratiæ puritas sibi faciat mãsionem. Hîc Cyprianus & Iudam, & impios ore atque mente sacrum cibum plenum diuinitate atque gratia Christi & spiritu cõtingere docet, Aduersariorúmque occurrit obiectioni, ac distinguit, ab indignis rem quidem sanctam & spiritalem sumi, sed non eius gratiam & fructum, nec ad vitam ipsis Christum vitalem cedere, sed ad mortem.

Arno-

" ARNOBIVS. Sicut ignis iustis proficit ad splendorem, ad vsturam infer- *Arnob. Psal. 74.*
"tur iniustis: fæx tamen calicis non est exinanita, vt bibant non pauci, sed omnes pec-
"catores terræ: quòd vno eodémque poculo aliis salus, aliis interitus veniat etiam
"hodie, qui indignè gustauerint.

" HILARIVS. Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi: quem qui indignè se- *Hilar. in Psal. 127.*
"cundum mandatum Apostoli ceperit iudicium sibi acquirit.

" BASILIVS. Si qui fratrem per cibum contristat, à charitate excidit, sine qua *Basil. de baptis. cap. vlt.*
"magna quoque charismata & iustificationes operantia nihil prosunt, quid de eo
"dicendum est, qui otiosè & inutiliter edere audet corpus, & bibere sanguinẽ Do-
"mini nostri Iesu Christi, & hac ratione plus aliquãdo contristat Spiritum sanctum,
"dum sine socia charitate vescitur.

" AMBROSIVS. Quomodo quisquam conculcat filium Dei? Quando eo indi- *Ambr. in cap. 10. ad Hebr.*
"gnè participatur per sacramentum, nónne grande peccatum committit? nónne illũ
"conculcat, nónne illum contemnit?

" HIERONYMVS. Apponis mihi gomer Mannæ, vnámque mensuram, & vesti- *Hieron. lib. 2. in Ioui.*
"tum, & capillos, & calceamenta exæquo fuisse Israëlitarum, quasi non & nos Chri-
"sti corpus æqualiter accipiamus. Vna est mysteriis sanctificatio Domini, & serui
"nobilis & ignobilis, quanquam pro accipientium meritis diuersum fiat quod vnũ.
"Qui enim indignè manducauerit & biberit, reus erit violati corporis & sanguinis
"Christi. Numquid quia & Iudas de eodem poculo bibit, de quo & cæteri Apostoli,
"vnius erit cum reliquis meriti?

" Polluimus panem, id est, corpus Christi, quando indigni accedimus ad altare, & *Hier. in ca. primũ Malach.*
"sordidi mundum sanguinem bibimus, & dicimus, Mensa Domini despecta est, nõ
"quòd hoc aliquis audeat dicere, & quod impiè cogitat scelerata voce proferre, sed
"opera peccatorum despiciunt mensam Dei.

" CHRYSOSTOMVS. Tu verò ad oblationem accedens, quam & Angeli exhor- *Chrys. ho. 3. ad Ephes.*
"rent, temporum circuitu rem tãtam metiris. Quomodo comparebis ante tribunal
"Christi, qui labiis & manibus immundis, ipsius ausis corpus attingere? Regem tuũ
"nolles ore fœtido deosculari: Regem verò cœli animo graueolenti oscularis. Con-
"tumelia est ista.

" Nemo sit Iudas in mensa. Hoc sacrificium, spiritalis cibus est. Nam cibus corpo- *Chrys. hom. de proditione Iudæ.*
"ralis, qui ventrem inuenerit aduersis humoribus occupatum, amplius ledit, magis
"nocet, & nullum præstat auxilium: ita & ipse spiritalis cibus si aliquem reperit pol-
"lutum malignitate, magis eum perdet, non sua natura, sed accipientis vitio.

" Quòd si hominis vestem nemo temerè attingeret, quo pacto omnium Domini *Hom. 24. in primã. ad Cor.*
"corpus purum & immaculatum, quod diuinæ illius naturæ particeps est, propter
"quod & sumus & viuimus, propter quod portæ inferi fractæ sunt, & cœlorũ aper-
"tæ, tanta cum ignominia accipiemus.

" AVGVSTINVS præter allata ait. Quid de corpore ipso & sanguine Domini *Aug. lib. 1. cõtra Crescent. cap. 25.*
"vnico sacrificio pro salute nostra, quamuis Dominus ipse dicat, Nisi quis manduca-
"uerit carnem, & biberit meum sanguinem, non habet in se vitam. Nónne & Apo-
"stolus docet etiam hoc perniciosum malè vtentibus fieri? Ait enim, Quicunque
"manducauerit panem, & biberit calicem Domini ingnè, reus erit corporis & san-
"guinis Domini. Ecce quomodo obsunt diuina malè vtentibus. Cur non & hoc mo-
"do baptismus?

" Qui aliquid de Ecclesia furatur, Iudæ proditori comparatur. Talis erat iste Iu-
"das, & cum sanctis discipulis vndecim intrabat & exibat. Ad ipsam Dominicam
"Cœnam pariter accessit, conuersari cum eis potuit. De vno pane Petrus & Iudas

accepit, & tamen quæ pars fideli cum infideli? Petrus enim accepit ad vitam, Iudas autem ad mortem. Quomodo enim odor bonus, sic ille cibus bonus. Sicut ergo odor bonus, ita cibus bonus bonos viuificat, malos mortificat.

Aug. lib. 5. de baptis.

SICVT. Iudas, cui buccellam tradidit Dominus, nō malum accipiendo, sed malè accipiendo locum in se diabolo præbuit: sic indignè quisque sumēs Dominicum sacramentum, non efficit, vt quia ipse malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accepit, nihil acceperit. Corpus enim Domini, & sanguis Domini, nihilominus erat etiam illis, quibus Apostolus dicebat, Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat & bibit.

Cyrill. lib. 9. in Ioan. cap. 19.

CYRILLVS ALEXANDRINVS. Diabolus Iudam cùm post panem omninò separauerit, tum moram, tum benedictionis virtutem timens ne scintillam in animo eius accenderet, ac indè illuminaret, & ad meliora retraheret, magna præcipitem agit celeritate.

In cap. 2. 1. ad Cor.

THEODORETVS. Non solùm vndecim Apostolis, sed etiam Iudæ proditori pretiosum corpus & sanguinem impertiit.

Sed. lib. 5.

SEDVLVS. *Nec Dominum latuere doli, scelerísque futuri*
Prodidit Authorem, panem cui tradidit ipse
Qui panis tradendus erat.

In cap. 2. 1. ad Cor.

THEOPHYLACTVS. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Non sanè ob mysteriorum naturam id dixerim, quippè quæ vitam in se habent, & largiuntur, sed ob adeuntium mysteria indignitatem, quibus haud secus illa officiunt, ac solet oculorum valetudine laborantibus sol ipse obiectus officere.

CORPORALEM MANDVCATIONEM CARNIS Dominicæ confirmari ex eo quòd dicatur corpus Christi dentibus atteri, non consumi tamen, aut diuidi. Hîc de Anthropophagia, aliísque quæ solent subsannare atque insectari cum Paganis Aduersarij, explicatúrque quadruplex esus corporis Dominici.

CAP. 3.

PRINCIPIO tertiæ Repetitionis præfati sumus tribus argumētandi generibus verbum Dei ab infidelibus impeti, quorum tertium in scurrilitatem desinebat, tametsi pietatis speciem prætexeret. Ex eo à nobis Christi gloriam imminui exaggerant Aduersarij, si non solùm eius caro redigatur sub terræ vilissima elementa, sed dentibus atteratur, in stomachum mittatur, atque in secessum egeratur: quæ necessariò consequi clamant ad eiusdem carnis corporalem māducationem. Petrus Martyr nihil discriminis intercessurum inter nos atque Capernaitas affirmat, si dentibus dilaniari Christi corpus etiam inuisibiliter fassi fuerimus. Beza magno studio contendit, comedere ac bibere, si propriè ad ipsum corpus pertinere defendantur, exigere dentium, stomachi ac ventris officium: alioqui si sumatur ore, & non dentibus comminuatur, vorari potius ac deglutiri quàm comedi. Alio loco subiicit, si carere voluerimus metonymiis & hyperbolis, oportere corpus Christi propriè & sine tropo consumi, cadere in terram, videri, tangi, palpari, dentibus atteri, & sanguinem Christi nūc quoque ex latere eius hauriri. Nos denique in Apologia contra Examen doctrinæ Caluinianæ, stolidiores Ægyptiis insectatur, quòd id quo vescimur, Deum nostrum esse dicamus. Ideò ex Cypriano, Origene, Augustino, atque aliis, corradunt Eucharistiam cibum esse mentis, & non ventris,

Quæ cōtra corporalem carnis Dominicæ māducationem soleant Aduersarij obiicere.

ventris, ad cuius ſumptionem non opus ſit dẽtes acuere, ſed fidem præparare. Putidis inſuper inuectiuis proſcindunt Confeſſionẽ Berengarij Romæ in Cõcilio corã » Nicolao Papa editam, in qua maximè ipſis diſplicent verba iſta: Poſt conſecratio- » nem verum corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſenſualiter nõ ſolùm » ſacramentum, ſed in veritate manibus ſacerdotum tractari, & fidelium dentibus atteri. Si nunquam es expertus, quid Chriſtus voluerit ſignificare, cùm cauendum nobis edixit, ne mittamus margaritas ante porcos, aut Sanctum canibus permitteremus, lege Sacramentariorum aduerſus Euchariſtiam & ſacroſanctum Miſſæ ſacrificiũ, ſatyras, anatomias, & quæcunque ſcripta, atque imprimis Bezæ impuriſſimi poëtæ Aſininos libros De re ſacramentaria, vt caninam, porcinam & ſtercorariã facundiã de rebus ſacris ac ſummis myſteriis, quæ venerari magis ſilentio deceret, quã etiã caſto ac ſancto ſermone efferre in vulgus, magno tædio ac faſtidio cognoſcas, & execreris, ſi vllo afficeris pietatis ſenſu. Abhorrent certè aures à cõmemoratione ſpurcitiarum, & inuerecundarũ obſcœnitatum, quibus Sãctum Domini ſues immũdi & canes cõtaminant. Blaſphemias euomunt ſceptro ac gladio magiſtratus potius refutãdas, ait Melãchtho, quàm ſtilo. His quidem obſcœnis hæreticis Alge- » rus ſcribit: Periculoſum eſt ſuper hoc aliquid reſpõdere, magíſque dignum aures » noſtras obturare, niſi periculoſius eſſet eos in ſcãdalum Eccleſiæ talia proponere, & » tantam eorum falſitatẽ nos nullis fidei Catholicæ rationibus reuerberare. Illis enim » blaſphemiis auram popularẽ maximè captãt, ſimpliciores obtũdunt & perturbãt, » aliis riſum mouẽt, aliis bilem ac furorẽ acuunt. Hoc vnum eſt claſſicũ, quo ad aſſerendã Chriſti gloriã, ſi Deo placet, latrones omnes ad ſacra omnia diripiẽda & proculcãda armãt, atque ad omne flagitiũ impellunt. Nos interea in fide verborũ Domini noſtri Ieſu Chriſti de carnis manducatione maneamus immoti, cũ etiã ex his, quæ per blaſphemiã exprobrant Aduerſarij, eorũ hæreſis cõfutetur, & noſtra religio cõfirmetur, ſicut hoc capite cognoſcetur. Quòd ſi cœlũ terræ miſcuerint, ſi fractus bellis & tumultibus illabatur orbis, tranſitura ſcimus omnia, verbũ autẽ Do- » mini perſeueraturũ in æternũ. Si durus eſt ſermo (ait Auguſtinus) durus ſit impio: » tibi verò pietate moliatur, quia quandoque ſoluetur. Cùm credideris, intelliges: ac » niſi credideris, non intelliges. Petrus prius credidit, pòſt cognouit. Credimus (ex- » clamauit) quòd tu es Chriſtus ille filius Dei. Qui propter duritiam in verbis, & manducationem carnis ſcandaliſati à corpore pedem referunt & retrò abeunt, nec ſciſmate facto amplius in Eccleſia verſantur, quíque fratres quondam ſuos huius ſacramẽti occaſione tot conuitiis aſpergũt, habẽt quos hîc imitãtur Iudęos, Capernaïtas, Paganos, Neſtorianos, Auerroas & Berengarios Gręcos & Latinos. Lanienam & quandam carnis ſuę viſcerationem Capernaïtę Chriſto imputabant. A gentibus traducebantur primi Chriſtiani, qui Thyeſteas cœnas & Cyclopicas in- » ſtruerent. A Philoſophis vt amentes ſubſannabantur: de quibus Cyprianus hęc » narrat: Quàm præclarus eſt calix iſte, quàm religioſa huius potus ebrietas, » per quam accedimus Deo, & quę retrò ſunt obliti, ad anteriora extendi- » mur, non habentes ſenſum huius mundi, ſed diuitis pręparati delicias contemnen- » tes cruci hęremus, ſanguinem ſugimus, & intra ipſa Redemptoris noſtri vulnera » figimus linguam, quo interius exteriúſque rubricati à ſapientibus huius ſe- » culi iudicamur amentes, qui religionis huius abhorrentes mandatum, vſqueadeò » retrò abeunt, & à ſecretis diuinis omniũ intra ſe myſteriorum continentibus ſum- » mam diffugiunt & recedunt. Qui manducat ex hoc pane, vltrà non eſurit: qui » bibit, vltrà non ſitit: quoniam myſterij huius ſic ſufficit gratia, ſic reficit intelligen- » tia, vt cuicũque tantę rei innotuerit plenitudo, omnis cõſummationis fine inuẽto,

Aduerſarij canes ſunt & porci cõtra ſãctum Domini.

Melanchtho in præfat. corporis doctrinæ ſuæ.

Alger. lib. 2. de ſacr. Euchar. cap. 1.

Cur oporteat reſpondere Aduerſariorũ blaſphemiis.

Aug. in Pſal. 54.

Aduerſarij imitantur Iudæos, Paganos, et alios impios.

Cypr. de cœna.

Phyloſophi exiſtimabant Chriſtianos amentes, qui dicerent ſe manducare Deum ſuum.

Christi baiulus ipsum ferat in pectore, ipsum gerat in mente, & omni tempore habitatori suo dicta & facta iubilatione consona laudes resonent, & gratiarum actiones decantent. Nec Cyprianus ergo nec alij Christiani desciuerunt à veritatis confessione propter impiorum conuitia ac mẽdacia, sed professi sunt interiùs atque exteriùs se sanguine Christi aspergi, ac carne pasci, vt pectore atque mente intra se Deum possiderent. Auerroës omnium religionũ explorator potius quàm vllius assertor, pro stolidis quoque ducebat Christianos, quos valere iubebat, quoniã Deũ suum, quem adorassent, manducarent. Mũdum (ait) peragraui, multásque, adeóque omnes regiones circuiui, varias sectas inueni, sed Christiana deteriorem, aut etiam tam fatuam non reperi, quia Deum suum quem colunt, dentibus deuorant. Nestorius etiam de Anthropophagia cœlum & terram propter Eucharistiam suggillabat, vt author est Cyrillus Alexandrinus. Græci Berengariani, seu Sacramentarij, duce Niceta, Stercoranistæ ob id cognominati, iactabant participatione corporis & sanguinis Christi solui Ecclesiastica ieiunia, vsque ad crapulam & ebrietatem, ventrísque distensionem, putantes cœlestem escam, velut terrenam indifferenter accipi, & in sordidum ventris secessum emitti: quos Latini Berengariani assectabantur, impietatem suam, vti nostri faciunt, etiam testimonio Christi astruentes: Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Berengarium quoque ferunt Andegauis cum quibusdam agentem dixisse, Si Christi corpus tantæ fuisset magnitudinis, quantæ turris hæc, quæ in conspectu nostro immensa mole surgit, à tot totius orbis populis comestum ante multa tempora defecisset. Nec quicquam noui faciunt Aduersarij, cùm se vindices in his blasphemiis, gloriæ quæ Christo debetur, mentiuntur, aut cùm absurda quæque ac putida in Sanctum Domini eructant. Omnium hæreticorum commune est istud artificium, cùm tandem nulli magis comperientur honoris diuini oppressores, & de suis sordibus Dei ac Christi mensuram agentes. Sadducæi per absurditatem septemuiræ mulieris illudebant resurrectioni, atque Origenistæ eadem de re pueriles nugas in vulgus spargebant. Valentinus, Marcion, Manicheus dicebant Christum carnem non induisse, sed tantùm circumtulisse figuram ac phantasma corporis, ne excrementorum secessui, aliísque similibus videretur obnoxius, vt Epiphanius commemorat. Tertullianus narrat Marcionem eadem methodo oppugnasse incarnationem Christi, qua nunc Sacramentarij labefaciunt Eucharistiam. Exorsus ab impotentia in absurditates, fœditates, atque artem ludicram desinebat. Itaque (inquit) iam neque vt impossibilem, neque vt periculosam, Deo repudias corporationem: superest vt quasi indignam reiicias, & accuses. Ab ipsa quidem exorsus natiuitate perora: age iam spurcitias genitalium in vtero elementorum, humoris & sanguinis fœda coagula carnis ex eodem cœno alendæ per nouem menses describe, vterum de die insolescentem, grauem, anxium, nexum totum incertum libidinibus fastidij & gulæ. Inuehere iam, & in ipsum mulieris enitẽtis pudorem, vel pro periculo honorandũ, vel pro natura religiosum. Horres vbique infantẽ cum suis impedimẽtis profusum & oblitũ: dedignaberis quod pannis dirigatur, quod vnctionibus formatur, quod blanditiis deridetur. Hãc venerationẽ naturę, ô Marciõ, despuis, & quomodo natus es odisti: nascentem hominẽ & quomodo diligis aliquẽ? Te quidẽ planè nõ amasti, cũ ab Ecclesia & fide Christi recessisti. Sed videris, si tibi displices, aut si aliter natus es. Et certè Christus dilexit hominem illum in immunditiis in vtero coagulatũ, illum per pudenda prolatũ, illũ per ludibria nutritũ. Propter eũ descẽdit, propter eum prædicauit, propter eũ omni se humanitate deiecit vsque ad mortẽ, & mortẽ crucis: amauit vtique quem

Auerrois sententia de Christianis, ex comment. in Metaphys.
Cyrill. Anathem. vj.
Alger. lib. 2. cap. 1.
Petr. Vener. lib. epist. 2.
Omnes hæretici blasphemiis articulos fidei solent lacessere, & se iactare in his diuinæ gloriæ assertores.
Matth. 22.
Epiph. hæres. 77.
Tertull. de Christi carne.

» quem magno redemit. Si Christus creator eius est, suum meritò amauit:
» si ab alio Deo est, magis adamauit, quandò alienum redemit. Amauit ergo cum
» homine etiam natiuitatem, etiam carnem eius. Nihil amari potest sine eo per quod
» est id quod est. Aut aufer natiuitatem, & exhibe hominem: adime carnem, & præ-
» sta quem Deus redemit. Si hæc sunt homo quem Deus redemit, tu hæc erubescen-
» da illi facis quæ redemit, & indigna quæ nisi dilexisset, non redemisset. Arriani quoque maiestatis diuinæ se assertores haberi volebant, & generationis atque incarnationis mysterium in Christo conuitiis & iocis conspurcabant. Si pater, dicebant, filium ex essentia genuit, vel intumuit, vel sectionem subiit, vel in gignendo dilatatus aut contractus est. Hos Hilarius ita reprimit: Nec Apostolicis nec Euangelicis prædicationibus eruditi, ad impiæ professionis suæ vsurpationem, magnificentiam Dei patris, non religionis fide, sed arte impietatis extollunt, vt dum incorruptibilia omnia esse naturæ eius edisserunt, degeneris infirmiorísque naturæ vnigenitum Deum per exceptionem comparationis affirment.
» Non tacenda quæ idem scriptor contra Constantium & Arrianos loquitur: Non
» omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit
» voluntatem patris mei. Agnosce diuinæ Prophetiæ in te veritatem, & Dominicæ
» sententiæ fidem, qua non professio nominis in cœleste regnum, sed obedientia pa-
» ternæ voluntatis admittitur. Attende tu si præferas nomen Dei in verbis, volunta-
» tẽ efficias Dei patris in rebus. Clamat ille, Hic est filius meus, in quo mihi cõplacui:
» & tu decernis nõ esse filium, nec esse patrem, sed adoptionis nomina, externam nũ-
» cupationem, & simulãtem omnia Deum, nouus religionis persecutor inducis. An-
» tea patres tui in solum Christum hostes fuerũt. Tu autem ad patrem Deum certas,
» vt mẽdax sit & fefellerit, vt hoc de se professus sit quod non esset, quasi non posset.
» Clamat filius, Ego & pater vnum sumus. Tu patrem arguis professionis. Emendas
» Deum homo, vitámque moderaris corruptio, mox Lucem illuminas, promulgas
» fidem infidelis, pietatem impius mentiris, & profanum orbem simultate commit-
» tis, negans hoc de Deo, quod esse professus est. Nestorius similiter vt negaret hominem natum de virgine nominari Deum, vereri se fingebat, ne sub elementa mũdi Deum redigeret, & diuinitatis maiestatem læderet. Numquam vociferabatur, Bimestrem & trimestrẽ appellabo Deum: Deum ab homine generari impossibile est. Non glorieris Iudæe, non crucifixisti Christum. Quamobrem rectè scribitur à Cyrillo Alexandrino, quòd astutè simulent hæretici se nullo modo gloriæ Christi obluctari, cùm interea illorum verba sicut acuta iacula molestæ & blasphemæ linguæ vulnerent, & ipsam diuinam maiestatem discerpant. Denique si aures Porphyriis, Iulianis, Celsis, aliísque contra Christum apostatis, & Philosophis, mimis ac scurris præbueris, non deerunt scommata ex nostris rebus & actionibus petita, quibus omnes fidei articuli dissoluantur in risum. Nihil enim tam sanctum, tam firmũ, tam diuinum credit Christiana religio, vnde sapiẽtes secundũ carnem non colligãt multa quæ sibi videãtur inepta, vt araneæ ex optimis floribus venena. Placuit enim Deo ferè in omnibus per stultitiã saluos facere credẽtes: sed quod stultum est Dei, sapientius est omnibus hominibus: & quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, vt cõfundat fortia, ne glorietur in conspectu Dei omnis caro. Nos Christum, & totum eius Euangelium prædicamus gentibus, atque huius mundi sapientibus stultitiam, ac Iudæis scandalum: his autem qui salui fiunt, Dei virtutem. Non itaque ex rationibus sensui ridiculis sacra subsannemus, sed quiduis potius commentemur ad discutiendas & purgandas absurditates, quàm verbo Domini simplici & absoluto

Epiphan. in Arr.

Hilar. lib. 2. de Trinit.

Nanzianz. or. 2. de Pace.

Quare hæretici exornant Dei gloriam.

In Actis syn. chalced.

Cyrill. Alex. lib. 2. de Trinit.

1. Cor. 1.

quicquã propter huiusmodi ineptias derogemus. Quoties verò perturbarint animum nostrum quædam indigna Deo, quæ testificatur scriptura, tantum abest vt illa inficiari debeamus, quia parum diuinæ maiestati conuenire appareant, vt in his deceat nos amplecti & reuereri magis Dei bonitatem, & in homines charitatem, quorum causa non dedignetur se demissius abiicere, quam audeamus sperare, aut possimus comprehendere, quemadmodum Tertullianus paulò antè Marcioni respondebat. Deinde tantum abest, vt de ipsis factis offendi, aut scandalum pati nos oporteat, quòd inde potius animari debeamus, & incendi ad diligendum Christũ nostrum & colendum, quem nihil pudeat nostri causa subire ac perferre. Chrysostomus tantum abest, vt illas locutiones, quas execrantur Aduersarij, repudiet, aut tanquam indignas Christo abhorreat, aut tanquam hyperbolicas leniat, vt rei veritate inferiores esse contendat, nec ferat vllis figurarum præstigiis eludi & imminui, sed potius deesse verba conqueratur, quæ rei veritati respondeant, totúmque id cedere in Christi gloriam & commendationem cómmonstrat, & ad nostram erga illum pietatem ac deuotionem excitandam: nec semel ille contentus est dixisse, sed quoties de Eucharistia incidit mentio, totus in eam descriptionem rapitur. Quis loquetur (inquit) potentias Domini? auditas faciet omnes laudes eius? Quis pastor oues pascit proprio sanguine? Et quid dico, pastor? Matres multæ sunt, quæ post partus dolores, filios aliis tradunt nutricibus. Hoc autem ipse non est passus, sed ipse proprio nos pascit cruore, & per omnia nos sibi coagmentat. Ipsum corpus in supremum thronum extulit, quod etiã nobis exhibuit, & vt teneremus & vt mãducaremus, quod maximũ dilectionis signũ est. Quos enim amamus, aliquãdo morsu petimus. Quare Iob, vt seruorum in se amorem ostenderet, dicebat illos sæpè nimio in se amore dixisse, Quis det de carnibus eius, vt saturemur. Quod Christus fecit, vt nos maiori charitate astringeret, & vt suum in nos ostenderet desiderium, non se tantùm videri permittens desiderantibus, sed & tangi & manducari, & dentes carni suæ infigi, & desiderio sui omnes repleri. Et hîc & in cœlo manduca me, dixi, bibe me, & te sursum habeo, & deorsum tibi cõnector. Non satis est tibi, quod tui primitias habeo sursum. Hoc non tuum satiat desiderium, & deorsum rursus descendi, nec simpliciter tibi commisceor, mãducor, paulatim attenuor, vt magna fiat temperies, commixtio, & vnio. Nam quæ vniuntur, in propriis permanent terminis: ego verò tecũ contexor. Nolo deinceps quicquam esse interualli. Ac ne quis hyperbolas hîc excuset, aut alias figuras, alibi sic reiicit: O miraculum! ô Dei benignitatem! Qui cum patre sursum sedet, in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se tradit volentibus ipsum accipere, & complecti: fit autem nullis præstigiis, sed apertis & intuentibus omnium circunstantium oculis. Itaque etiamsi omnia illa, quæ obiiciũt Aduersarij, concederemus esse vera, non tamen magis essent pudenda & horrenda, quàm quæ Christo acciderunt, quando non horruit virginis vterum, & quando traditur Dominus gloriæ crucifixus ac mortuus: nec magis detraherent eius gloriæ, quàm illa, imò ipsam magis amplificarent & commendarét, sicuti & illa. Cæterùm non omnia quæ impudenter Aduersarij cumulant, Patribus aut nobis vnquam venerunt in mentem: quæ verò in scripturis & Patribus leguntur, vera sunt, nec vllis figuris egent quibus mitigentur: sed non debent ex rebus alienis & sensibilibus expendi, contrà verò ex ipsius rei, de qua agitur, proprietate & dignitate considerari ac iudicari. Cogitemus autem tria in summa: rem ipsam quæ editur, quæ & quanta sit, ipsa, inquam, caro Christi. Deinde modum quo existit

Propter absurda quæ putãtur verbo Dei, non est derogãda veritas.

Quæ improbãt hæretici, cedũt in Christi gloriam, & ad excitãdam nostram pietatẽ.

Chrys. ho. 60. & 61. ad pop. Antiochen. 83. in Matt. 24. in 1. ad Cor. 45. in Ioan. & hom. ad Neophyt.

Chrys. ho. 55. ad pop. Antioch. chrys. lib. 3. de sacerdotio.

Tria proponũtur discutiẽda.

existit in sacramento, & speciebus panis ac vini coniungitur. Postremò manducandi modum huic sacramento proprium. Si distinctè singula discutierimus, suis locis quæque reponentes & accommodantes, animaduertemus Patres suo more Aduersariorum tela præuidisse, ac depulisse. Imprimis extra controuersiam est, carnem Christi re vera corporeã esse, ac nostræ similem substantia & natura. Verùm qualitatibus ac proprietatibus à nostra atque ab alia quacunque longè latéque discrepat, quoniam in Christi carne habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter, cuius qualitates sibi permixtas habuit, quarum causa spiritalis planè ac diuina euasit vita prædita, à corruptione & omni violentia, nisi quantum voluit, aliena. Sine diuinitatis immanẽte perfectione & qualitate caro illa mãducata non prodesset quicquam, nec aliud esse quàm cõmunis caro omnibus iniuriis, sectionibus, ac partitionibus quibuscunque obnoxia. Ac accessione diuinitatis, quæ spiritus est, ad ipsam, non desiit quidem esse caro vera, sed vna cœpit esse caro spiritalis: nec pugnãt in ea, imò nec in nobis, esse corporeum, & spiritalẽ, modò diuerso respectu intelligatur, vt in substãtia quidem corporei reperiamur, & in qualitate ac proprietate spiritales. Ita ab Apostolo nostra corpora post resurrectionẽ spiritalia nominãtur, nõ propter immutatam sentẽtiam, sed qualitatem ac proprietatem, qua corpora nostra futura Christus promisit, sicut Angelos Dei ac spirituũ instar. Qua de causa apud Ioannẽ nato scandalo, quî fieri posset, vt caro Christi ab omnibus ederetur, nec moreretur, sed viua vitam offerret, manducaretur, nec consumeretur: respondetur carnem illam esse alterius generis & perfectionis, quàm sit alia quæcunque caro: ídque propter inhabitantem diuinitatem quæ spiritus sit & vita. Caro (inquit) non prodest quicquam. Verba quæ loquor vobis, spiritus & vita sunt. Caro, inquam, manet corporea: propter diuinitatem tamen insitam spiritus ac vitæ induit proprietates, vt reddatur inuisibilis, incorruptibilis, inconsumptibilis, agilis ad cœlum vsque, & viuifica: nec contentus Christus ipse solo verbo id affirmare ab effectis se probaturum, pollicetur diuinam esse suam carnem ac spiritalem, nec communem. Hoc vos (inquit) scandalisat, quia dixi comedendam esse carnem meam ad vitam. Quid si videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius. Quicquid ergo attribuit scriptura Christi carni, credendum quidem de carnis substantia corporea: non metiendum tamen est ex proprietatibus carnis naturalis, sed diuinæ ac spiritalis, omniáque ad modum spiritalem quę de ea dicuntur, sunt referenda, quamuis illi modo semper subsit substantia corporea. Si quæritur ergo de modo existentię & præsentiæ talis carnis in sacramento, quam Christus asseruit, non corporeus est, quãuis res ipsa corpus sit, sed spiritalis, & ad modum spiritus, ac ne quidẽ creati, sed ipsius diuinitatis, quæ huic carni immanet: modus, inquã, est inuisibilis & incõprehensibilis, quem sola fides credit, nec mens intelligit. Si de mãducatione itidem illius carnis quæritur, vtique carnis corporeã substantiã re vera mãducari minimè ambigendũ est: sed modus ad illius diuinitatis & spiritus proprietatẽ refertur, vt sit inuisibilis, spiritalis, & incomprehensibilis: quamuis à dẽtibus nostris verè circa carnis illius substantiã exerceatur actio, sed spiritali inquam modo arcano & incõprehensibili, sicut diuinitatis proprietatẽ, quæ Christi carni inhabitat, nequimus cogitatione assequi. Scimus à perfectione illa carnem effici inconspicuam, incorruptibilẽ, inconsumptibilem, vti diuinitas est: manducabilẽ tamẽ relinqui, quoniam corporea substãtia est. Itaque corporea est & spiritalis alimonia: corporea quidem, quia corporis est substãtia, & caro spiritalis, quia caro sub proprietatibus spiritus & diuinitatis existẽs, à corporibus nostris capitur, & comeditur. Ita ruit Petri Martyris & aliorum sophisma. Spiritalis, inquiunt, esca vulgo à Patribus prædicatur: ergo dentibus

Qualis sit caro Christi, vt corporea permanens, sic tamen spiritalis.

Quia spiritalis caro & viua et incorruptibilis & inuisibilis editur.

non cõtingitur, nec à corpore ſumitur, ſed à ſolo ſpiritu per fidem. Nam vt audies, Patres confirmant corporalem eſſe eſcam, ſicuti verè carnem, ſed ſimul etiam ſpiritalem, propter ſpiritus & diuinitatis annexam proprietatem: nec aiunt ſolo animo per fidem edi, ſed ſola fide intelligi, ſicut Cyprianus ſtatim loquetur. Ita quoque ſatisfactum à Chriſto Patres ſcribunt Capernaïtarum ſcandalo de lanianda ipſius carne, ac tandem conſumenda, nec non de promiſſa vita ex carne manducata, quoniam tali carni proprietas ineſt, quæ illam ab omni laniena & corruptione vēdicet, ac vita refertam oſtendat. Cyprianus ergo ea de re ſic concionatur. Orta aliquando de nouitate huius verbi quæſtione, ad doctrinam myſterij huius obſtupuerunt auditores, cùm diceret Dominus, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis. Quod quidam quia non credebant, nec poterant intelligere, abierunt retrorſum: quia horrendum eis & nefarium videbatur veſci carne humana, exiſtimantes hoc eo modo dici, vt carnem eius elixam vel aſſam, ſectámque membratim edere docerentur, cùm illius perſonæ caro, ſi in fruſta partiretur, non omni humano generi poſſet ſufficere, qua ſemel conſumpta videretur interiiſſe religio, cui nequaquam victima ſupereſſet. Sed in cogitationibus huiuſmodi caro & ſanguis non prodeſt quicquam: quia ſicut magiſter expoſuit verba hæc, Spiritus & vita ſunt, nec carnalis ſenſus ad intellectum tantę profunditatis penetrat, niſi fides accedat. Vniuerſa ad has epulas inuitatur Eccleſia: æqua omnibus portio datur, integer erogatur, diſtributus non demembratur, incorporatur, non iniuriatur, recipitur, non includitur: cum infirmis habitans non infirmatur: fides pura, mens ſincera, hunc habitatorem delectat, nec immenſi & omnipotentis magnitudinem pauper Domus noſtræ anguſtia vel offendit, vel arctat. In capite De aſcenſione ab Athanaſio alimoniam ſpiritalem, carnem illam propter allatam rationem dici narrauimus. Auguſtinus eandem ſequitur ſententiam pluribus in locis. Carnem (ait) Chriſti manducandam carnaliter ſic intellexerunt, ſicut in cadauere venditur, aut in macello dilaniatur. Sic illum putarunt erogaturum corpus ſuum, particulas quaſdam de illo præciſurum, membra ſua conſiſurum, & ſic per partes diſcerptum ſeſe illis daturum. Quibus reſpondit, non eo ſe modo illud eis donaturum, ſacramentum in ſe commendare, quod ſpiritaliter intellectum illos viuificaret. Quod etſi neceſſe eſſet viſibiliter celebrari, oporteret tamen inuiſibiliter intelligi, ſic vt quod in ſacramento viſibiliter ſumeretur, in ipſa veritate ſpiritaliter manducaretur & biberetur. Inuitat Dominus ſeruos ſuos, vt cibum eis ſeipſum præparet. Quis audeat manducare Dominum ſuum? Ait tamen, Qui manducat me, viuit propter me. Quando manducatur, vita manducatur. Ne timeamus manducare panem hunc, ne finiamus eum, & poſtea quod manducemus, non inueniamus. Non occiditur, vt manducetur, ſed mortuos viuificat. Cùm manducatur, reficit, non deficit: viuit manducatus, qui reſurrexit occiſus. Neque quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in ſacramento ſic fit. Norunt fideles, quomodo manducent Chriſti carnem, vnuſquiſque partem ſuam, vnde & ipſa gratia, partes vocantur. Per partes manducatur, ſed manet integer totus in cœlo, totus in corde tuo. Veniebat in carnem, vt homines eum manducarent: manebat integer apud patrem, vt Angelos paſceret: factus homo, vti panem Angelorum manducaret homo. Ergo quia Chriſtum vorari dentibus fas non eſt, nec magis eius gratia morſibus conſumitur, voluit is panem hunc & vinum in myſterio verè carnem ſuam & ſuum ſanguinem conſecratione Spiritus ſancti potentialiter creari: vt quia nos ſimilitudinem mortis eius in baptiſmo accepimus, ſimilitudinem quoque carnis & ſanguinis ſumamus, ita vt & veritas non deſit in ſacramento, & ridiculum nihil fiat Paga-

Quia non cõſideratur caro ſpiritalis, errãdi fit occaſio, et blaſphemãdi, & quia de ea iudicare volumus ex humana ratione, et non ex fide.

Aug. tract. 27. in Ioan. Pſal. 54. & 98. Serm. 2. de verb. Apoſtoli. Ex Beza in ca. 10. 1. ad cor. De cõſecr. diſt. 2. can. Prima quidẽ. can. Inuitat can. Qui manducat. can. Vtrum.

" nis, quaſi cruorem bibamus occiſi hominis. Si enim diſcipuli patiĕter ferre nequi-
" uerunt quod dixit Dominus, Qui manducat carnem meam, & bibit meum ſangui-
" nem, in me manet: ſed dixerunt, Durus eſt hic ſermo: quo ergo hæc modo ferrent increduli? In horum plurium locorum verbis Auguſtinus primùm ait, Chriſtum apud Ioannem Capernaïtarum ſcandalo mederi de Anthropophagia: tùm quia manducatio non eſſet metienda ex ſenſu, ſed ex ſpiritu & fide, tùm quia proponeretur caro manducanda non in ſe, ſed ſub ſacramento, in veritate tamen ſpiritaliter, quod opponit aduerbio viſibiliter: tùm quia morſu vel laniena conſumi non poſſet, tùm quia vitam in ſe contineret. Vnde verò prærogatiuę iſtę illi carni accedant, à diuinitate filij Dei reſpondet, qui præſtò eſt pluribus in locis, & plures ſine diminutione paſcit, & caro factus eſt, vt illam virtutem carni ſuæ conferret ad homines alendos pluribus locis & ſeculis, ſine carnis illius corruptela. Hæc planè eſt Auguſtini ſententia. Ac ne quis tergiuerſetur, quaſi carnem illam ſpiritaliter tantùm ex fide in ſacramento comedi innuat, duo obſunt. Nam ideò ait diuinitatem filij incarnatam fuiſſe, vt edi poſſet ab homine: ſed fide edi ac ſpiritaliter, etiam ſine incarnatione poterat: igitur de corporali eſu intelligit. Deinde ait panem & vinum in myſterio potentialiter conſecratione Spiritus ſancti verè carnem & ſanguinem creari, vt veritas carnis non deeſſet ſacramento, & caro ibi ſpiritaliter, in veritate tamẽ ſumeretur. Quid expreſſius affirmari poteſt? At, inquit ſpiritaliter carnẽ edi: ſed ſeipſum explicat per oppoſitum viſibiliter, & cùm addit in veritate carnis, cùm ſpiritus noſter in veritate nequeat carnem recipere & manducare, quod corporis eſt officium, vt ex Ireneo & aliis antea docebamus. Sicut Cyprianus paulò antè citatus, apud Ioannem ſpiritum capit pro fideli ac ſpiritus intelligentia ſeu cõſideratione: Athanaſius verò pro ſpiritali atque inuiſibili carnis exiſtentia: ita Auguſtinus vtroque modo exponendum ſignificat. Circa tempora Auguſtini Neſtorius diuidebat perſonam Dei à perſona hominis, addebátque ſolùm carnẽ perſonæ humanæ promiſſam à Chriſto ad eſum, non autem diuinitatem. Epheſina ſynodus & Cyrillus illum repellunt duabus rationibus potiſſimùm. Vna eſt, ſi tantùm caro Chriſti humana ſeparata à filio Dei manderetur, nec viua nec viuificatrix cùm manditur perſeueraret: quoniam nihil aliud eſſet quàm caro communis hominis, id eſt, non præſtantioribus dotibus & qualitatibus prædita, quàm alia quæuis caro, quæ per eſum conſumitur. Alia ratio eſt, ſi comeditur pura caro hominis, anthropophagia exercetur: quoniam nihil intererit inter hanc & alterius hominis carnem, quæ ſine anthropophagia & cyclopica viſceratione mandi nequit. Quoad poſteriorem
" rationem Cyrilli, litera ſic habet. Num igitur aſſeris eſſe quendam alium filium &
" Chriſtum præter verbum ex Deo quod apparuit, cui & ſoli attribuitur Apoſtola-
" tus negotium? Num anthropophagiam ſiue hominis comeſtionẽ, noſtrum hoc ſa-
" cramentum pronuntias? & irreligioſè ad craſſas cogitationes vrges eorum mentem
" qui crediderunt, & attentas humanis cogitationibus tractare, quæ ſola pura & inex-
" quiſita fide accipiuntur? Quoniam enim minimè editur, diuini verbi natura, pro-
" pter hoc dixerit quis non ſanctum corpus Domini. Ex verſione Oecolampadij deſcripſit, vt Aduerſariis hac in re gratificarer. Non ignoro de hac verſione ortũ certamen inter Gardinerum Vintonienſem Epiſcopum, atque Petrum Martyrem. Vulgaris editio Latina fert humanam commixtionem, non hominis comeſtionem quaſi legatur in Græco exemplari Ἀνθρωπομυγνία, & non ἀνθρωποφαγία. Vintonienſis priorem dictionẽ retineri vult, Martyr poſteriorem: cui magis aſſentior, ac præter ab ipſo allata argumenta cogit textus de Anthropophagia, ſiue de humanæ carnis manducatione intelligere, quia de ſacramento Euchariſtiæ agitur, in qua diſſe-

Cyrill. Alex. Anathem. xj.

Niſi caro chriſti eſſet ſpiritalis, in eius eſu anthropophagia locum haberet.

Myſterium incarnationis & Euchariſtiæ ſola fide nõ ratione cognoſcendum.

rebatur inter Nestorium & Catholicos, quale corpus comederetur, Deine an hominis puri, & non quale corpus commisceretur: nec vsquam facta est mentio in illa tota controuersia de commixtione hominis in sacramento isto. Deinde responsio de obiectione fidem facit. Cyrillus respondet, non sequi, si diuinitas non manducetur, vt propterea vulgaris sit, & anthropophagiæ obnoxia caro Domini, quoniam non communis sit cum aliorum hominum carne, sed sancta, siue spiritalis, ac filio Dei propria, qui non sinit carnem sibi vnitam more aliarum comminui aut corrũpi, quamuis in esum porrigat. Vt textus Cyrilli aliquãtulùm elucidetur, obiicit Nestorio, Eucharistiam fore Anthropophagiam, si caro Christi diuidatur à persona filij Dei, quoniam nihil altius de ipsa & ipsius esu sapere oportebit, quàm de cuiuslibet hominis carne. Deinde eidem exprobrat, quòd de corporis Christi manducatione ex sensu communi & modo carnali iudicaret, nec ex fide attenderet corpus hoc longè ab aliis corporibus discrepare, modúmque quo manderetur singularem ex persona filij Dei, cui innititur, nactum esse, ne barbaræ, cyclopicæ atque immani voracitati subiiciatur. Qua in re Cyrillus nostros Aduersarios ferit, qui cum Nestorio mentiuntur nos anthropophagiam in Eucharistia committere, & ad morem puræ carnis humanæ atque communis realem manducationem corporis Dominici exigunt. Quinetiam Petri Martyris fallacia cernitur, qui locum Cyrylli ad spiritalem esum per fidem contorquet, atque alios redarguit, qui quoties legerint in Doctoribus Eucharistiam fide percipi, aut similes locutiones confestim ad spiritalem sumptionem ex fide pertrahunt, cùm expressè hîc Cyrillus fidem carnali cogitationi opponat, & asserat, peccare Nestorium, & cum illo Aduersarios nostros, qui de carne Domini atque eius mãducatione ferunt iudicium ex sensibus, & comparatione aliarum carnium, nõ autem ex fide, per quam mysteria & sacræ res comprehenduntur. Sed nec Cyrillus Nestorio concessisset diuinitatem edi posse, si tantùm spiritali esu per fidem carnem Christi comedi credidisset: simili enim esui diuinitas subiacet. Negamus itaque Petro Martyri hoc tantum discriminis inter nos & Capernaïtas inueniri, quòd nos videamur inuisibilem statuere lanienam, & anthropophagiam cyclopicam carnis Dominicæ, illi verò tanquam in macello spectabilem. Nam nos nullam, ne quidem occultam, suspicamur fieri dilaniationem siue confractionem corporis Dominici in se, seu immediatè, vt eius sumptio cum anthropophagia & Capernaïtarum opinione conueniat: sed illæsam, saluam, & integram atque inconsumptam illam profitemur à nobis percipi, quoniam caro est filij Dei, à quo prærogatiuas spiritales & vitales suscepit, ne dum editur examinetur, cõminuatur, vel consumatur. Video quid Petrum Martyrem fefellerit. In Repetitione secunda recensuimus veteres, qui inter causas inuenti sacramenti allegãt, ne horrori esset cruor & manducatio carnis: atque inde colligit Martyr, nihil ergo differre nostram lanienam à Cyclopica, nisi quòd hæc manifesta sit, nostra velata & operta. Verùm, vt paulò antè ex Augustino protulimus, sacramenti velamen Christus carni suæ prætendit etiam vt Paganis & simplicioribus consuleret, qui nequeunt corporalem carnis mãducationem concipere sine cruore ac horrore: quibus vt hanc eriperet opinionem, carnis per se esum non proposuit, sed sub tegumẽto, vt ita non horrerent carnem edere, cuius cruor non appareret, non quòd sine cruore caro Christi per se edi non valeat: sed hoc persuaderi Capernaitis & hominibus carnalibus non potest, ac ne quidem commemorari quin horreant. Hac de re Ambrosius ista clarissimè. Vbi non tulerunt sermonem eius: sed audientes quòd carnem suam manducandam, & sanguinem suum bibendum daret, recedebant. Ne igitur plures hoc dicerent, veluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia

Aduersarij abutũtur sæpè Patribus, qui dicunt Christi carnem fide percipi.

Ne quidem occultam exercemus anthropophagiam et lanienam.

Quare Christus proposuit carnem suam sub sacramẽto, & sub velamẽto.

„tia redemptionis, ideò in similitudinem quidem accipis sacramentum, sed veræ „naturæ gratiam virtutémque consequeris. Et quia idem Dominus consors est diui- „nitatis & corporis, tu quia panem accipis, diuinæ eius substantiæ in illo alimento „participas. Vt enim verus est filius Dominus noster Iesus Christus ex substantia „patris, non vti homines per gratiam, ita vero quam accipimus caro. Fortè dicas, „Quomodo vera? Carnis & sanguinis similitudinem video, non speciem aut verita- „tem. Sicut mortis similitudinem sumpsisti, ita pretiosi etiam sanguinis similitudi- „nem bibis: vt nullus horror cruoris sit, & pretium tamen operetur redemptionis. „Didicisti ergo, quia quod accipis, corpus est Christi. Hîc vides ab Ambrosio horrorem ex manducatione carnis Christi duplici de causa tolli, tùm propter solam similitudinem, & sacramentum quo tegitur caro ipsa: quæ si sola esset causa, locum haberet ratio Petri Martyris: nec minus anthropophagiæ crimine teneremur, quàm si cruor vndiquaque intuentibus omnium oculis ex manducata carne difflueret. Ob id Ambrosius, Augustinus, atque alij alteram causam annectunt, qua caro illa consors diuinitatis credatur, & sub sacramento, & absque illo inuiolabilis & inconsumptibilis. Propter hanc causam ne quidem sub sacramento à nobis laniena agitur, vt malè Petrus Martyr ratiocinatur. Verùm non solùm ad pusillorum euitandum scandalum caro sub sacramento traditur, sed vt piè ac verè corporaliter comedatur Nam caro in proprietate & apparentia corporali sine horrore piè manducari non poterat: ideò corporalis qualitas in spiritalem à diuinitate vertitur, vt maneat vera caro, & tamen spiritalis & inuisibilis in se existat, nec oculis nec sensibus aliis subiaceat. Iam verò in eum statum reducta, capi quidem poterat à spiritibus & animis nostris, & intra corpus nostrum tanquam spiritum residere: attamen nec dentium nec aliis ad manducandum corporis actionibus non magis quàm spiritus erat obuia. Sicut ergo vt manderetur ab homine, spiritalis diuinitas caro effici debuit, ita inquit paulò antè Augustinus, carnem illam spiritalem quoque effectam, rursum panem fieri decuit, & sacramentum, vt ita non solùm spiritibus atque animis nostris suppeditaret cibum, sed etiam corporibus. Nam corporaliter (ait Gregorius Nissenus) in corpus caro illa ingredi non poterat, nisi per cibum & potum visceribus immisceretur. Quamobrem continetur sub sacramento, non solùm vt piè ac sine immanitate degustetur à nobis, sed vt verè ac reipsa manducetur à corporibus nostris, quæ alioqui circa ipsam manducationis officio defungi non poterant, quia spiritalis est, atque instar spiritus. Hæc igitur alia causa sacramenti constituti. Nunc restat inuestigandum, quonam modo verè ac realiter, necnon corporaliter, caro illa manducetur, & dentibus atteratur. Hoc pendet ex intima coniunctione carnis & specierum sacramentalium, quæ sanè tanta est, vt proximè accedat ad vnionem personalem & hypostaticam, eíque à Patribus frequentissimè comparetur. Panis ac vini substantia conuertitur in substantiam corporis & sanguinis, atque in sacramento destituta proprio subiecto, accidentia relinquit, quæ non tantùm circumstant intimè corpus & sanguinem Christi, sed ab horum præsentia ac virtute diuina fulciuntur & sustentantur: & quamuis non inhæreant diuino subiecto, nec ipsum afficiant per se, quoniam tamen nullum aliud habent, ipsíque proximè assident, atque ab ipsius præsentia in rerum natura sustinentur, quandiu manet saluum sacramentum, quicquid circa illas species geritur, circa subiectum illud geri, & ipsi euenire dicitur. Quoniam vice proprij subiecti sua præsentia erga species illas fungitur, nõ mirum si illæ instar accidentium illius subiecti vicissim censeantur, totúmque ex carne Christi, & panis forma, quasi vnum aliquod suppositum non naturale nec personale computetur, tale tamen quod maximam conueniẽtiam cum huiusmodi

Ambr. lib. 4. de sacram. cap. 4. & lib. 6. ca. 1.

Quatenus dicatur caro Christi dẽtibus atteri, ratione accidẽtium panis & vini.

Quomodo caro Christi gerat

...itatem supposi- ti erga species & accidentia panis & vini.

habeat. Vnde Chrysostomus vnitatem istam longè arctiorem statuit, quàm Regis, & purpuræ Regi impositæ: & Augustinus sacramentum Eucharistiæ definit, corpus Christi, quod in tali specie & effigie oculis mortalium apparere voluit. Itaque quoniam in sacramento facta transsubstantiatione panis, corporis Christi vnicum subiectum & suppositum manet præsens quod non in se propriè, sed in sua præsentia quodammodò afficitur speciebus relictis panis & vini: ideò quicquid ipsis accidit, redundat in præsens subiectum, & verè de ipso affirmatur, vt natura postulat subiectorum & accidentium. Quòd si panis & vini superessent à consecratione supposita, non sic quicquid pani & vino contingeret, referri posset in carnem Christi & sanguinem, quoniam tum distincta ac diuersa extarent in sacramento supposita, nec accidētia panis & vini insiderent corporis & sanguinis præsentiæ, sed propriis subiectis, quibus communicarent omnia sua & non illorum præsentiæ. Insuper subiecta dicuntur esse sensibilia, quorum accidentia sensibus patent: vt homo videri propriè iudicatur, cùm eius lineamenta ac colores oculis cernuntur, & propriè omnia pati sensualiter ac visibiliter, quæ circa eius accidentia sensibiliter perpetrantur. Scriptura igitur & Patres vt innuant corpus & sanguinem Christi in sacramento præsentissima, ac panis & vini substantiam in illorum naturam trāsire, quorum præsenti subiecto, tanquam vnico totius sacramenti supposito innitantur relicta panis ac vini accidentia, communicationem proprietatum fieri significant inter carnem & sanguinem Christi, ac panis & vini reliquias, & indifferenter vni attribui, quod alteri propriè competit. Sic Lucas scripsit pro nobis potionem effundi, quod sanguini Christi est proprium: Sic Paulus corpus frangi, quod pani conuenit: sic Chrysostomus carnem Christi omnibus in hoc sacramento ait proponi, vt cernatur, tangatur, gustetur, manu diuidatur, dentibus frangatur, atteratur, ídque nullis præstigiis aut fictione, sed ad sensum. Sic Augustinus ait, corpus Christi in terram decidere. Quæ omnia propriè pronuntiantur, & non figuratè neque hyperbolicè, quoniam ista omnia sensibiliter fiunt circa ipsas species panis & vini, quæ propter sustinētiam, quam accipiunt à præsentia carnis Dominicæ, eius quodammodò habentur accidentia, illíque tanquam suo subiecto suas affectiones & qualitates propriè, vt facerent suo naturali subiecto, & non figuratè communicant.

Quatenus propriè dicatur corpus Cristi in sacramento videri, tangi, comedi etiam sensualiter.

Ad eam propriam huic sacramento vnius suppositi cum quibusdam à se suffultis accidentibus vnitatem designandam & exprimendam, contra duplicem Berengarij hæresin, quarum vna transsubstantiationi, altera præsentiæ carnis & sanguinis aduersabatur, synodus Romana sub Gregorio septimo rectè decreuit, corpus Christi & sanguinem sensualiter manibus sacerdotum tractari, frangi, dentibus atteri. Nam sensualiter, vt diximus, suppositis cōueniunt, quæ fiunt etiam sensualiter circa accidentia illis inhærentia, aut ab illis tanquam hærerent suffulta. Quoniam verò illius Berengarianæ confessionis variant exemplaria, libet hîc illam varietatem ascribere. Sic à Gratiano producitur: Ego Berengarius indignus Ecclesiæ sancti « Mauritij Andegauensis Diaconus, cognoscens veram, Catholicam & Apostolicam « fidem, anathematiso omnem hæresin, pręcipuè eam de qua hactenus infamatus « sum, quę astruere conatur panem & vinum, quę in altari ponuntur, post consecra- « tionem solummodò sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini « nostri Iesu Christi esse, & non posse sensualiter, nisi in solo sacramento manibus sa- « cerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem sanctę « Romanę Ecclesię, & Apostolicę sedi, & ore & corde profiteor de sacramentis Do- « minicę mensę eandem fidem me tenere, quàm Dominus & venerabilis Papa Nico- « laus, & hęc sancta Synodus authoritate Euangelica tenendam tradidit, mihíque « firmauit,

De proprietate Berengarianæ confessionis, in qua dicitur corpus christi sensualiter dentibus atteri.

Apud Gratia. dist. 2. de cōsecr.

firmauit, ſcilicet panem & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem nõ ſolùm ſacramentum, ſed etiam verum corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe, & ſenſualiter non ſolùm ſacramentum, ſed in veritate manibus ſacerdotum tractari, frangi, & fidelium dẽtibus atteri, &c. Guilielmus verò Monachus, & Bibliothecarius Malineſberienſis De geſtis Anglorum, poſteriora illius Confeſſionis verba ita paulò aliter narrat: Panem ſcilicet & vinum quæ in altari ponuntur, per myſterium ſacræ orationis, & verba noſtri Redemptoris ſubſtantialiter conuerti in veram ac propriam & viuificantem carnem & ſanguinem Domini & poſt conſecrationem verum eſſe Chriſti corpus natum de virgine, & verum ſanguinem fuſum de latere, non tantùm per ſignum & virtutem ſacramenti, ſed etiam in proprietate naturæ, & veritate ſubſtantiæ. Quæ poſteriora verba vt omnes hæreſes noſtri temporis de ſacramento à Berengario poſt Marcionem cœpiſſe, ita vnà cum illo damnatas fuiſſe declarant. Contra Lutherum Tranſſubſtantiationem aſtruunt, contra Cinglium reprobant ſolum ineſſe ſignum, & contra Caluinum virtutem efficacem ſolam eſſe ſacramenti, affirmántque carnem Chriſti per panis in ipſam conuerſionem adeſſe in proprietate naturæ & veritate ſubſtãtiæ. Quatenus ad præſentem quęſtionem attinet, Lutherus de illa Confeſſione fert hanc cẽſuram: Quod pani fit, idipſum verè & propriè corpori Chriſti tribui propter ſacramentalem cõiunctionem. Errant ergo Schuermeri (ſic Sacramentiperdas vocat) ac Gloſa in iure Canonico, cùm Nicolaum Papam reprehendunt, cùm Berengarium coëgit ad cõfeſſionem, qua dicit ſe atterere dentibus verum Chriſti corpus. Atque vtinam Papæ omnes tam Chriſtianè egiſſent, ac Pontifex ille cum Berengario in Confeſſione iſta egit. Eſt enim vera hæc ſententia, quòd quiſquis panem comedit, is comedit id quod eſt verum Chriſti corpus, non tantummodò vt Vvicleuus docet: &c. Certè Lutherus proprio ſe iudicio condemnat. Si enim in ſacramento duplex eſſet ſubiectum & ſuppoſitum panis & corporis, vt illi placuit, falſum eſſet propriè & verè corpus Chriſti frãgi & comedi, cùm frãgitur aut comeditur panis. Sic enim Epheſini Patres aduerſus Neſtorium, ponentem in Chriſto duo diuerſa ſubiecta inferebant, ex eo non fuiſſe dicendum, propriè Dominum glorię fuiſſe crucifixum, atque alia, quæ propter vnitatem ſuppoſiti ſcriptura Deo & homini facit communia. Patres quidem tangi, videri, frangi, & corporaliter comedi corpori Chriſti attribuunt, non in eius nuda ſubſtantia per ſe, & naturalibus accidentibus conſiderato, ſed vt eſt præſens huic ſacramento, & ratione ſpecierum panis, quas ſua pręſentia ac virtute ac ſi eſſent propria accidentia ſuſtentat, & vnicum exiſtens in ſacramento ſuppoſitum, nihilominus obit vices alterius in ſe conuerſi ſuppoſiti erga panem & vinum: ideóque propriè quicquid circa illas ſpecies fit, in corpus Chriſti pręſens, tãquam eſſet proprium earum ſubiectum, recidit. Sic Chryſoſtomus diſcutit cur ab Apoſtolo corpus Chriſti dicatur frangi. In Euchariſtia (inquit) videre licet, in cruce autem minimè: ſed omninò contra. Os enim eius nõ comminuetis ex eo. Sed quòd in cruce paſſus non eſt, hoc iam in oblatione patitur, ac ſuſtinet, cùm propter nos frangitur, vt omnes ſanet: fractus, vt nos ſibi coniungat. Atque vt ipſas ſpecies panis intimiùs ad ipſum pertinere in ſacramento, quàm veſtis aut operimentum homini quadret, cui imponitur, exclamat: O quot modò dicunt, Vellem formam eius, figuram, ſpeciem, veſtes, calceamenta videre! En ipſum vides, tangis, manducas. Tu quidem illius veſtimenta videre cupis: is verò ſeipſum ita tibi tradit, vt non tantùm eum videas, ſed vt tangas & comedas, & intra teipſum habeas. Tangamus ergo nos non iam fimbriam veſtimenti eius, imò verò ipſum totum. Ipſum enim ſi volumus, corpus eius, non iam veſtimentum propoſitum eſt, non vt tangamus ſo-

Luther. in confeſſ. maiore.

Chryſ. ca. 10. 1. ad Cor.

Chryſt. ho. 24. in 1. ad Cor. ho. 60. & 61. ad pop. Antioch.

lùm, ſed vt comedamus atque ſaturemur. Sícque Cyrillus Alexandrinus vocat panis fragmenta, Clemens Papa nominat corporis Dominici fragmenta. Sic Auguſtinus aiebat ſuperiùs, quoniam diuinitas, nec caro ipſa Chriſti morſibus patere poterat, aut dentibus vorari, panem factum Chriſti carnem, vt in ſacramento id accidat carni, quod ſeiuncta & in ſe conſiderata non admittit. Propter hãc diuerſam conſiderationem corporis Chriſti ſecundum ſe, etiam quandiu eſt in ſacramẽto, & ſecundum rationem, qua ſubeſt ſpeciebus panis, vidẽtur plerunque loqui pugnantia Patres, non ſolùm inter ſe, ſed vnus à ſemetipſo diſcrepare. Ex Chryſoſtomo auditum eſt, nullo medio carnem omnibus ſenſibus percipi, videri, tangi, guſtari, frangi, manducari: alibi contrà non ſemel ait nihil hic Dominum ſenſibile nobis tradidiſſe, ſed in rebus ſenſibilibus omnia inſenſibilia. Et ſi quidem incorporeus eſſes, nuda tibi ea & incorporea tradidiſſet: quia verò anima tua corpori coniuncta eſt, in ſenſibilibus intelligibilia hæc tibi præbet. An non iſta ſibi aduerſantur, niſi attẽdas eum loqui hîc de corpore ſecundum ſe conſiderato, quod eſt in ipſo ſacramẽto intelligibile atque inuiſibile, prorſúſque inſenſibile per ſe: illic verò de eodem, quatenus induitur & operitur panis accidentibus, quæ ſua præſentia fulcit, eorúmque proprietatibus denominatur, & quodammodo afficitur. Interea reddit prius allatam rationem de inſtituto ſacramento, vt per illud caro Chriſti corporali manducationi obiiceretur. Auguſtinus item prima facie iudicaretur contraria effutire in his. Non hoc corpus quod videtis, manducaturi eſtis, & bibituri illũ ſanguinem, quem fuſuri ſunt qui me crucifigent. Contrà, ſermone ad Neophytos ait, Hoc accipite in pane, quod pependit in cruce: Hoc accipite in calice, quod fuſum eſt de Chriſti latere. An non contrarietas eſt manifeſta, Hoc, & Non hoc: Ipſum, & Non ipſum? Verùm ipſemet Auguſtinus cõtradictionem adimit, vt idem ipſum ſit ſubſtantia, non qualitate, identitate naturæ, non diuerſitate formæ: non ipſum in nuditate naturæ, ſeu in ſe acceptum, ſed ipſum in pane & calice. Quamuis ergo corporalia illa opera, quæ in manducatione peraguntur, nequeant carni Chriſti adaptari, ſi à ſacramento ſeparetur, aut ſeparata concipiatur: nihilominus cùm ei in ſacramento accommodantur, non eſt Caluiniana metonymia, vt vult Beza, qua rei etiam abſenti attribuuntur quæ eius ſigno conueniunt. Fortaſſè quædam ſynecdoche non erit aliena, qua quod parti congruit, toti aſcribitur. Sed ne hæc quidem Patribus ſatisfecerit, qui ſubiecto & ſuppoſito carnis Chriſti & ſanguinis, quatenus ſubſunt accidentibus panis & vini, illa opera deputant ſine vllis præſtigiis & figuris, quemadmodum propriè ac ſine figura aſſignarentur proprio illorum accidentium ſubiecto ſi maneret, cuius vices gerit præſentia carnis Chriſti. Neque verò magis horrere debemus, ſi ab indignis carnem Chriſti edi, frangi, deglutiri fateamur, quam quòd Deus in alia carnis effigie & à Iuda oſculari, & à Iudæis atque gentibus capi ac crucifigi non eſt dedignatus. Quid etiam magis impium, ſi dicatur caro Chriſti dentibus atteri, non quidem in ſe, ſed in panis proprietate, quàm ſi dicatur Deus vulnerari, flagellari, mori, quod non in propria diuinitate paſſus eſt, ſed in carnis peccatricis velamine. Porrò vt de tribus propoſitis vltimum expediamus, quadruplex obſeruatur carnis dominicæ manducatio. Phyſica, ſeu naturalis, quæ fit officio dentium. Sacramentalis, quæ ore fit ſine ſenſu, ſine conſequentibus phyſicis actionibus, motibus, aut tranſmutationibus, quas Aduerſarij malitioſè ex carnali quotidianorum ciborum vſu retiocinantur, nobíſque obiectant. Quæ manducatio quoniam plenè ac clarè qualiſnam omninò ratione totius ſuæ formę ſit, explicata à Spiritu ſancto non eſt, nec à nobis quidem inueſtigari debet, aut explicari poteſt. Cõcedunt ſanè & ipſi Aduerſarij rationem modúmve manducationis corporis Dominici

Chryſ. ho. 60. ad popul. Antioch. & ho. 83. in Matth.

Aug. in Pſal. 98. ſerm. ad Neophyt. Tractat. 31. 40. 45. 65. in Ioan.

Vt nõ ſit horrendum carnẽ Chriſti dẽtibus atteri.

De quadruplici manducatione etiam carnis dominicæ.

minici peruestigari non posse. Hanc nos tantùm in Cœna Domini institutam esse & fieri asserimus, & extra Cœnæ vsum haberi negamus. Tertia spiritalis, quæ etiam Mystica nominatur: quòd Paulus talem nostri totiúsque Ecclesiæ coniunctionem cum Christo appellet magnum mysterium: & ea est, qua fimus spiritaliter caro de carne, & os de ossibus eius, ipsíque Christo inserimur in baptismo, aut etiã extra Cœnam per fidem. Quarta spiritalis per fidem, quæ propriè est participatio meriti Christi, & aliorum spiritualium beneficiorum, ex eius passione ac merito nobis prouenientium. Hanc solam Cingliani admittere voluerunt: cui Caluiniani prætulerunt antecedentem, & vtrique suam pro Sacramentali & vera supponere adnixi sunt. Ex primo modo species panis franguntur, digeruntur, & egeruntur. Caro verò Christi de illo modo ea tantùm sustinet sibi tribui, quæ fiunt, quandiu saluæ & in statu naturali supersunt species panis & vini: ac ne modum illum caro secundum se recipit, sed mediante sacramento cui subest. Secundo modo caro ipsa in se corporaliter editur, non physico aut capernaïtico more, sed sacramentali: id est, caro Christi corporea in substantia existens, & simul quoad existendi modum spiritalis vehiculo panis suscipitur à corpore nostro per organa esus, & secundum se manducatur verè, non tamen corporali modo, seu dentium officio, sed mystico, arcano, inuisibili, spiritali atque insensibili modo, vero interea & reali. Priori modo caro Christi non solùm quoad rem, sed quoad modum carnaliter & corporaliter, etiam sensualiter manducari dicitur, frangíque atque atteri, non in se, sed in sacramento, seu per accidentia panis & vini quibus subest, & quorum proprietates excipit, propter vnionem, non personalem aut hypostaticam, sed huic proximam, & quæ cum hac multa similia habeat, quoniam licet species panis & vini non inhæreant Christi supposito, & eius carni, ab eius tamen præsentia & virtute continentur in rerum natura ac si ipsi hærerent. Eam verò vnionem appellamus sacramentalem, ac propriam huic sacramento, per quam duobus modis, inquam, caro ipsa edi prædicatur: naturali modo, non in se, sed ratione accidentium, quibus inquam subiacet: altero modo in se, sed non nisi quatenus obuoluitur materiali ac visibili sacramẽto: Ideò sacramentalis mãducatio vocatur, quoniã per se fit de carne operta tamen sacramẽto. Cæterùm illa specierum & carnis vnio, ac proprietatum communicatio, certis finibus coërcetur, nec latiùs extenditur quàm species in sua proprietate & natura manent. Postquàm enim effigiem & formam panis & vini amiserint consumptæ, iam cessat ratio sacramenti, atque cum illis vnio sacramentalis corporis & sanguinis Dominici, quæ ab illis etiam desinunt accipere denominationem, vt antea faciebant. Naturaliter autem mutant formam, & panis ac vini effigiem species illæ in stomacho per concoctionem, & in aliam naturam transeunt: ob ídque hucusque à Patribus pro corpore & sanguine Domini iudicantur, sicut his verbis testatur Clemens: Qui residua corporis, quæ in sacrario relicta sunt, consumunt, non statim ad communes accipiendos cibos conueniant, nec sanctę portioni commiscere cibum, qui per aqualiculos digestus in secessum funditur. Hoc itidem testantur concilia, quæ de ægrotis atque aliis prouident, à quibus per vomitum Eucharistia emittitur. Immutato sacramento desinit præsentia carnis Dominicæ ab eo, ac propterea non amplius per cõmunicationem idiomatum ea possunt carni illi applicari, quę fiunt in speciebus corruptis, vt est cõuerti in carnem & sanguinem nostrum, in secessum effluere, & egeri, aliáque quorum amplificatione deliciantur Aduersarij stercoranistæ. Si dignè quidem homo perceperit sacramentũ, illo consũpto non diuellitur animo aut corpore à societate & cõmunione carnis Dominicę, quandiu in gratia & puritate perstat. Per cõtactum

Quæ sit propriè manducatio sacramentalis.

Quatenus sunt attribuenda carni Christi, quæ speciebus conueniunt.

Clem. epist. 2. ad Iacob.

enim dignum carnis Dominicæ transiuit etiam caro eius in carnem illam Dominicam, non tam quidem substantiali transitione (ait Cyprianus) quàm spiritali, & cohærentia, per quam manet in Christo etiam corporaliter, & adhæret carni Christi, quæ desiit esse præsens sacramento, manétque in eo Christus per impressionem & cõmunicationem corporalium suarum perfectionum & qualitatum, vt est vita & incorruptio: atque ita vnum corpus cum eo efficitur, alitúrque ab ipso ad immortalitatem, nisi seipsum homo per peccatum subtrahat. Secundo manducationis modo & sacramentali caro illa in se quoad rem corporaliter, id est, corpus à corpore, non tamen corporali modo, sed mystico & insensibili modo ac spiritali comeditur: id est, non dentibus commollitur, nec alias passiones corporis sustinet, quibus afficitur alius cibus, qui dentium acie comminuitur. Caro vehiculo panis organa manducationis subit, & per ea in hominis corpus ingreditur, non tamen in se immediatè ab illis organis & instrumentis subigitur aut attingitur, quia licet sit vera caro, spiritalis est tamen in qualitate, proprietate, atque existendi modo, nec corporalibus actionibus & impressionibus subiecta. Ergo (inquit Beza) voratur potius ac deglutitur quàm comeditur: ac ne comeditur quidẽ, si dentium, stomachi, ac ventris recusat officium. Verùm si nec communes cibi egent accuratiori illo organorũ ministerio, vt propriè edi à corpore etiam corporali modo existimentur, cur his indigebit illa caro vera, spiritalis tamen, à corporis passionibus exempta & libera? Modus corporalis manducandi communior & vulgarior est, vt cibus dentibus comminuatur, per minutas particulas deglutiatur, digeratur, & in nostrã substantiã inuertatur, & quicquid subsidet excremẽti egeratur. Si quis modus horum defuerit, an ideò negabitur aliquid propriè edi? alioqui edentuli infantes & senes non propriè dicerentur manducare & bibere, nec caro liquida comedi & nutrire: nec Christus post resurrectionem crederetur cum Apostolis verè cibum sumpsisse in excitati sui corporis testimonium: quoniam in aliquibus horũ nulla est functio dentium, in aliquibus non atteritur cibus, nec in minutias frangitur: In Christo verò post resurrectionem non fuit concoctio, in substantiam conuersio, nec excretio. Videbuntur fortasse ista nõnullis indigna sacrosanctis mysteriis: sed inuitos nos ad pueriles nugas impellit Bezæ puerilis solertia, qui antequàm possit adduci, vt verè corpus Christi edi à corpore nostro etiam mysticè, arcano & imperceptibili modo cõcedat, omnes modos corporalis & communis esus morosiùs exigit, cùm tamẽ in cibis vulgaribus cogatur interdum plurimùm de rigore remittere. Tolle itaque omnes illos modos corporales à comestione sacramentali carnis Christi, & tamẽ re vera sumatur per organa esus corporalis, atque etiã in media esus corporalis actione, dentiũ videlicet & stomachi circa species panis & vini, ita vt eam non perpetiatur caro ipsa, nihilominus per eam sumptionem nostræ carni re vera copuletur, eámque nutriat, conseruet, & augeat spiritali & supernaturali modo & effectu, id est, non vt addatur nostræ carni per transmutationem, non vt ipsam vegetet ad fluxam hanc & mortalem vitam, sed vt vim corpoream de suo corpore supernaturalem illi imprimat, qua ad immortalitatem & incorruptionem atque gloriam augeatur & perueniat. Hoc est re vera, & perfectè ac salubriter carnem Christi manducare corporaliter & sacramẽtaliter. Sin per indignitatem fiat illa sumptio, editur quidẽ caro sacramẽtaliter, sed sine efficacia sua & efficientia, imò in perniciem cedit. De quatuor quidem illis edendi carnem Christi generibus Patres distinctè mentionem fecerunt: sed de duobus posterioribus sequenti Repetitione vberiùs suscipietur disputatio. De duobus prioribus Origenes, Cyprianus, Augustinus atque alij occurrunt Aduersariorum obiectioni, per quam in secessum

De sacramẽtali manducatione.

secessum ire clamant quicquid in os intrat, & de quarto spiritali manducandi
" genere interea non tacent. Origenis textus est: Dixerit autem quispiam in hunc
" incidens locum, quòd sicut quod ingreditur in os, non polluit hominem, etiamsi
" putetur à Iudęis pollutum, ita quod ingreditur in os, nõ sanctificat hominem, etiãsi
" à simplicioribus credatur sanctificare, nimirum is qui vocatur panis Domini. Et
" est, ni fallor, oratio non contemnenda, eáque desiderans dilucidans expositionem,
" quæ mihi quidem talis esse videtur. Quemadmodum non cibus, sed conscientia
" cum hæsitatione vescentis polluit edentem, eo quòd qui hæsitat, si vescatur, iudi-
" catus est, quia non ex fide. Et quemadmodum nihil est impurum per se polluto &
" incredulo, sed propter ipsius immũditiem & incredulitatem, ita quod sanctificatur
" per verbum Dei & per obsecrationem, non suapte natura sanctificat vtẽtem. Nam
" si id esset, sanctificaret etiam illum qui comedit indignè Domino, neque quisquam
" ob hunc vsum infirmus aut ægrotus fuisset, aut obdormisset. Nam tale quiddã Pau-
" lus demonstrat, cũ ait: Propter hoc multi infirmi inter vos, & dormiũt multi. Proin-
" de etiã in pane Domini tum vtilitas est vescẽti, cùm impolluta mente puráque cõ-
" scientia particeps est panis illius. Sic quoad esum per se attinet, nec ex hoc quia non
" edimus de pane verbo Dei, & per obsecrationẽ sãctificato fraudamur aliquo bo-
" no, nec ex edẽdo abũdamus aliquo bono. Si quidẽ causa defectus est malitia pecca-
" táque, & abundantiæ causa est iustitia ac rectè facta, vt tale sit quod dicitur apud
" Paulũ his verbis: Neque si comederimus, abũdabimus, neque si nõ comederimus,
" minus habebimus. Quod si quicquid ingreditur in os, in ventrẽ abit, & in secessum
" eiicitur, & ille cibus qui sanctificatur per verbũ Dei, pérque obsecrationẽ, iuxta id
" quod habet materiale in vẽtrem abit, & in secesſũ eiicitur: cęterũ iuxta precationẽ
" quæ illi accessit pro portione fidei fit vtilis, efficiẽs vt perspicax sit animus, spectans
" ad id quod vtile est. Nec materia panis, sed super illũ dictus sermo est, qui prodest
" non indignè Domino comedenti illũ. Et hæc quidẽ de typico, symbolicóque cor-
" pore. Multa porrò & de ipso verbo dici possent, quod factũ est caro, verúsque ci-
" bus, quem qui comederit omninò viuet in ęternũ, quem nullus malus potest edere.
" Etenim si fieri posset, vt qui malus adhuc perseuerat, edat verbũ carnem factũ, quũ
" sit verbũ & panis viuus, nequaquam scriptum fuisset, Quisquis ederit panẽ hunc, vi-
uet in æternum. Hic Origenes in summa proponit Christum edi dupliciter, in sa-
cramento, & extra sacramentum. Posteriori modo non nisi fide manducari posse
docet: In sacramẽto verò triplicem manducationem statuit: physicam & naturalẽ,
quæ consistat per se in panis materia, seu in eo quod materiale de pane relinquitur:
Sacramentalẽ, qua vnà cum pane editur id quod fit per verbũ Dei & orationẽ, quod
vocat symbolicum corpus Christi, quoniã existat in symbolo panis & typo, atque
ita insẽsibili modo comedi corpus Christi etiã sine fide ab indignis significat. Ter-
tiã manducationẽ spiritalẽ fieri ostendit, cùm ad physicã & sacramentalem adhibe-
tur fides, qua perspicitur animo & comprehẽditur quod in panis materia per cõse-
crationẽ effectũ fuit corpus, & quod prodest, si fide amplectimur. Deinde mandu-
cationẽ physicã & sacramẽtalem in duobus distinguit, quòd illa quidẽ nec prosit,
nec obsit: sacramẽtalis verò cũ physica seu naturali salutaris sit, si fides adsit, noxia si
desit, & quòd cibus naturaliter præmẽsus abeat in secesſũ: qui verò sacramentaliter
inest per verbũ Dei & orationẽ, & inuisibiliter editur, quãuis in os ingrediatur, nõ ta-
mẽ in secesſũ excernatur, quoniã secundũ se nec naturaliter existit, nec comeditur,
sed supernaturali modo & arcano. Apertiùs Cyprianus triplicẽ illum esum diuidit.
Ex priori ait, panẽ non effigie, sed natura mutatum, omnipotentia verbi fieri carnẽ,
per eúmque nos defigere linguam inter Christi vulnera, atque eius sanguine etiam

An caro Christi ex Patrum sententia in secessum vadat. Orig. in 15. Matth.

Christus in sacramento tripliciter editur ex Origene.

Cypr. de cœna.

exteriùs rubefieri. Ex secúdo declarat panem Angelorum consistentem sub sacramento, carnem ac sangninem ipsum Domini integrum erogari, æquam portioné omnibus dari, nõ deme͂brari, atque alia quæ antea recitauimus. Pro tertiò, postquá multa narrasset, quæ pia mens circa hoc sacramentum meditari debet, ita quodam epilogo finit. Hæc in Christi cõmemoratione retractantur à fidelibus, & defæcatis animis carnis eius eduliũ non est horrori, sed honori, potúque sancti ac sanctificátis sanguinis spiritus delectatur. Hæc quoties agimus, non dentes ad mordédum acuimus, sed fide sincera panem sanctum frangimus & partimur, dum qnod diuinum, est & humanũ, distinguimus & separamus: iteq́ue simul separata iungétes, vnũ Deũ hominem fatemur. Augustinus verò etiam manifestè eande͂ distinctionem in locis paulo antè ex ipso notatis sequitur. Partiri carnem concedit in sacramento & panis mãducatione, sed nõ in se: edi visibiliter in sacrame͂to, sed in se ac veritate spiritaliter, in ipso tame͂ sacrame͂to: nec consumi, quia morsibus in se non pateat. Etiá quarto modo spiritaliter edi exprimit ad vitã, si quod in sacrame͂to visibiliter sumitur, in veritate & ex fide spiritaliter edatur: quia quod prodest in carne Christi, est spiritus & vita, vt ipse testatus est: ob ídque nec externa manducatio visibilis, nec sacrame͂talis quicquam iuuat nisi fides adsit, & spiritalis per fidem participatio. De quarto illo modo spiritali etiam extra sacramentũ alibi quoque Augustinus proclamat: Vt quid paras denté? Crede, & mãducasti: nõ quòd illos alios modos excluderet, sed maximè necessariũ, ac sine quo alij sunt inutiles, nec afferunt vitã, sed potius morte͂ cõme͂dauit. Quòd si Patres nõ sensissent corpus Christi in se re vera, sacrame͂taliter tame͂ comedi, cùm sumitur sacramentũ & editur, cur timebãt vbi nõ erat timor, ne populus crederet tande͂ corpus illud consumptũ iri. Certè si solũ per fide͂ ederetur, aut tantùm in signo, & nõ in se, nulla nasci posset suspicio de cõsumptione corporis Dominici. At cùm omnes retrò Christiani laborẽt in amolie͂da ea suspicione, reddendáque ratione cur cõsumi nequeat: certissimũ est argumentum de vera, reali ac corporali mãducatione carnis illius, sacrame͂tali tame͂ atque inuisibili, sine vlla corruptione & laniena fuisse persuasos. Ioãnes Apostolus ad eam fide͂ confirmandá, antequã de tali esu verba faceret, præmittit miraculũ de quinque panũ mãducatione, qui à tot millibus exesi, nõ fuerũt tame͂ consũpti, sed affatim multiplicati: Interserit multo minus id mirandũ de Christi carne, quæ suam prerogatiuã esset demõstratura per ascensioné in cœlũ, causásque prærogatiuarũ explicat. Caro nõ prodest quicquã. Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Mente͂ atque intentionem verborũ Christi Apostoli nobis per manus tradiderũt: Veteres Christiani Cyprianus, Athanasius, Gregorius Nyssenus, Augustinus, Cyrillus Alexãdrinus, aliíque explicarunt, quos partim capite De ascensione produximus, partim isto, partim alio de illo Ioannis Apostoli dicto, quod postea habebitur. Coram Aegea Tyranno Andreas Apostolus olim dixit, Quotidiè sacrifico agnũ, cuius carnes posteaquàm omnis populus credentium manducauerit, & eius sanguinem biberit, agnus qui sacrificatus est integer, perseuerat & viuus. Insuper Patres totum & æqualiter impartiri omnibus ac singulis profitentur, quod nec de signi distributione, nec de spiritali esu propriè demõstrari potest. Neque enim æquã sacramenti portione͂ singulis distribuere fuerit facile, nec præcipitur, nec æqualiter per fidem Christum participamus, sed pro mensura fidei distributiones gratiarum sunt: nec fuisset difficile concipere animo ipsum à pluribus participari, & nõ diuidi re vera: sed vt re vera ab omnibus edatur, nec diuidatur & æqualiter sumatur, hoc opus, hic labor est, quod fit in sacramentali sumptione: id quod Cyprianus & Emissenus ex Manna comprobant, quorum posterior sic habet: De Manna vetus narrat historia, nec qui plus colle-

Quando patres prædicant corpus Christi cũ editur nec diuidi, nec consumi argumentũ est de reali esu corporis.

Ioann. 6.

Corpus Christi non consumi.

In epist. diacõ. Achaiæ.

Emiss. ho. 5. de Paschate.

» collegerat, amplius, nec qui minus parauerat, minus, eò quòd Eucharistiæ sacra per-
» ceptio non in quantitate, sed in virtute consistat. Quod corpus sacerdote dispen-
» sante tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto: quod cùm Ecclesia fide-
» lium sumit, sicut plenū in vniuersis, ita integrum esse probatur in singulis. De quo
sensu Apostolica sententia deriuata est, dicens, Qui multum non abundauit, & qui
modicum non minorabit. Si fortè panes esuriētibus apponeremus, non totum per-
ueniret ad singulos, quia particulatim & minutatim pro portione sua vnusquisque
præsumeret. De hoc verò pane cùm assumitur, nihilominus habent singuli quàm
vniuersi totum, vnus totum, duo totum, plures sine diminutione percipiunt, quia
» benedictio huius sacramenti scit distribui, nescit distributione consumi. Gabriel
» Biel ex Hieronymo citat: Singuli accipiunt Christum Dominum, & singulis por-
» tionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed se in singulis præbet. Cyrillus Ale-
» xandrinus in Ioannem scribit: In quatuor partes diuisa sunt vestimenta, & tunica
» solùm indiuisa remansit, quod mysticæ cuiusdam rei signum fuisse dixerim. Nam
» quatuor orbis partes ad salutem reducti, indumentum eius impartibiliter inter se
» partiti sunt. In singulos enim partibiliter trāsiens vnigenitus, & animam atque cor-
» pus eorum per carnem suam sanctificans, impartibiliter atque integrè in omnibus
» est, cùm vnus vtique sit nullo modo diuisus. In eandem sententiam Repetitione
» secunda produximus Cesarium, Gregorij Nanzianzeni fratrem. Narrat Nicetes
Choniates in vita imperatoris Alexij Angeli motam quæstionem à nequam mo-
nacho Sindite, Vtrum Christi corpus post sumptionem incorruptibile maneat,
quale post passionem & resurrectionem fuit, an corruptibile, vt ante passionem tē-
» pore Cœnæ vixit. Alij (inquit) dicebāt incorruptibile esse, quòd mysteriorum per-
» ceptio cōfessio sit & recordatio quædam Domini propter nos mortui & rediuiui,
» vt magnus in Theologia Cyrillus tradit: & quàm partem quisque acceperit ab eo,
» integrum Christum percipi, quem Thomas palparit, eúmque comedit post resur-
» rectionem, vt Ioannes Chrysostomus affirmat his verbis: O rem mirandam! qui ad
» dexteram patris sedet, in nostrum peccatorum manibus inuenitur. Item, Quan-
» cunque partem accipis, eum totum accipis qui à Thoma palpatus est. Et alio loco,
» Floruit in lege, adoleuit in Prophetis, maturuit in cruce, comeditur post resurre-
» ctionem. Neque enim aliud id est quod percipitur, quàm illud corpus quod mor-
» te superata vitam nostram auspicatum est. Vt enim parum fermenti totam massam
» fermētat, & sibi similem ac parem reddit, sic immortale factum Dei corpus, cū in
» nostro corpore fuerit, totum id in se commutat, & transfert. Ait & magnus Euty-
» chius: Totum igitur sacrosanctum corpus & pretiosum sanguinem Domini homo
» accipit, & si horum aliquam partem acceperit. Distribuitur enim impartibiliter in-
» ter omnes propter immixtionem, vt vnum sigillum omnes imagines suas impri-
» mit, & vnum manet etiam post communicationem, non imminutum, non mu-
» tatum in ea, in quibus impressum est, etsi numero, plura fuerint. Eodémque modo
» vna vox ab aliquo prolata, & in aëre diffusa, in eo qui eam protulit, tota manet, &
» per aërem tota ad aures perfertur, nemine auditorum plus minúsue percipiente: sed
» tota est indiuisibilis, & integra apud omnes, etsi decem millium numerū superent,
» quāuis ipsa corpus sit. Neque enim aliud est vox, quàm aër ictus. Nemo igitur am-
» bigat, quin incorruptibile post mysticum sacrificium, & sanctam atque immorta-
» lem resurrectionem, sanctum & viuificum corpus & sanguis Domini per sacrificia
» in res solidas impositus, minus quàm commemorata exempla suas vires minuens
» exprimatur, & totus in totis inueniatur. In primitiua Ecclesia Paulus Samosa-
tenus Christi corpus in Eucharistia corruptibile asserebat quia diceretur diuidite

corpus Christi in qualibet parte hostiæ totū omnibus distribuitur.
2. ad Cor.
Biel. lect. 39. in can.
Cyrill. in ca. 21. Ioan.
Nicetas lib. 3.

inter vos, cui respondit Dionysius Alexand. vt in secũda Repet. annotamus. In summa, quare nec cõsumatur corpus Christi, nec diuidatur, tres rationes Patres afferũt, quia spiritale corpus ac diuinum existat, quia non conuertatur in nostram substantiam per esum, sed contrà nostra corpora in se attrahat, & trãsmutet, spiritali magis transitione quàm corporali, quia nobis exhibeatur in sacramento per conuersionẽ panis in ipsum, ita vt nõ alteretur corpus Christi, nec mutetur, sed panis transiens in ipsum, sicut corpora nostra nõ consumũtur nec imminuũtur, cùm panis naturaliter in ipsa conuertitur, sed contrà panis ipse consumitur. Quam postremam rationem Gregorius Nissenus pluribus verbis amplificat, quæ propter prolixitatem omittimus, & ea conuenit cum sigillo, quod se imprimit omnibus ceris sibi applicatis, immutatum & incorruptum permanens. Aduersarij nos premunt ex Augustino, apud quem hæc leguntur: Infantes non norunt, quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione consumitur, vnde vel quomodo conficiatur, vnde in vsum religionis assumatur: & si numquam discant experimento vel suo, vel aliorum, & nũquam speciem illam rerum videant, nisi inter celebrationem sacramentorum, cùm offertur & datur, dicatúrque illis authoritate grauissima, cuius corpus & sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omninò in illa specie Dominum oculis apparuisse mortalium, & de tali latere percusso liquorem illum omninò fluxisse. Ibidem quoque additur: Aliquando ad significandum fit eadem species, vel aliquantulum mansura, sicut potuit serpens ille æneus exaltatus in eremo, sicut possunt & literæ, vel peracto ministerio transitura, sicut panis ad hoc factus in accipiendo sacramento consumitur. Ex his inferunt aut corpus Christi vnà cum pane consumi, aut non ibi esse, nisi metonymicè & significatiuè: quia totum quod in altari ponitur, peracta pietatis celebratione consumitur. Verùm de vtroque magna fit Augustino impostura. Nam si per metonymiã illa rerũ species tantùm esset corpus & sanguis Christi, non adiecisset Augustinus, grauissima authoritate infantes doceri corpus esse Christi, & sanguinem. Nisi enim ita esset, authoritas falsum asserentis grauis esse nequiret. Sed ad tropicè loquendum, non grauissima authoritate, sed tantùm hominum etiã leuissimorum consuetudine & vsu opus est: nec ex locutione tropica fuisset seriò credendum infantibus Dominum in specie panis oculis apparuisse mortalium, & ex latere percusso effusum talem sanguinem. Certum itidem est ab Augustino non creditum tale corpus & sanguinem consumi, aut in secessum egeri. Duobus enim locis contrarium apertissimè tuetur. Cùm enumerasset triplex genus panis benedicti, vnum qui ad mensam communem à Christianis benedicitur: alterum, qui in Ecclesia pro catechumenis sanctificabatur, quem vocat Sacramentum corporis Christi, sed nondum corpus ipsum: tertium, qui in altari benedictione solenni consecraretur, fierétque corpus Christi: ex tribus alios corrumpi assentitur, & in secessum ire, non autem corpus Christi, ad cuius escam ait, vt ad eam quæ non corrumpitur, nos Dominus apud Ioannem inuitat. Cibos (inquit) istos, quibus ad necessitatẽ sustentandæ vitæ huius alimur, sanctificari idem Apostolus dixit, per verbum Dei, & orationem qua oramus, vtique corpuscula nostra refecturi. Sicut autem ista ciborum sanctificatio non efficit, vt quod in os intrauerit, non in ventrem vadat, & in secessum emittatur, per corruptionem qua omnia terrena soluuntur, vnde ad aliam escam, quæ non corrumpitur, nos Dominus exhortatur: ita sanctificatio catechumeni, si non fuerit baptisatus, non ei valet ad intrandum regnum cœlorum. Excipit etiam nominatim, ipsum corpus Christi ab egestione in secessum, vti faciunt omnes alij Patres, quos recitauimus capite primo libri secundi De Transsubstantialitate: & in dicto nunc allato Augustinus rationem reddit, quare excipiat ipsum

Tres rationes, quare non diuidatur aut cõsumatur corpus christi.

Gregor. Nissẽ. in Catechesi. de Eucharist.

Aug. lib. 3. de Trinit. cap. 10.

Aug. lib. 2. De peccat. milit. cap. 26.

Quare corpus Christi non in ventrẽ vadat, ex August.

Aug. serm. 28.

corpus Domini, quia videlicet fuerit exceptum ab ipſomet apud Ioãnem, vt quod non ſubiaceat corruptioni, quoniam non inter terrena ſit ponendum, quæ omnia (inquit) corruptione ſoluuntur. Ex eadem verò ratione ſpectandum eſt, quatenus Auguſtinus intelligat conſumi quod in altari ponitur, vtique quatenus terrenum eſt & terrenum relinquitur, quod ex terræ frugibus accipi dixit, & aliud fieri, nempè, corpus Chriſti ſpecie ac ſigno panis conueſtitum, quam ſpeciem ac ſignum ait peracta pietatis celebratione cõſumi, quia terrena manet illa ſpecies, quamuis terrena eius ſubſtantia in carnem Domini, operante Spiritu ſancto per miniſterium hominum tranſierit, quæ quidem caro eſca incorruptibilis in illa ſpecie panis eſt, ad quam Chriſtus nos hortabatur. Ea eſt recta ac plena Auguſtini ſententia, aliis Patribus & ſanæ doctrinæ apprimè conſentiens.

de verb. Domini.

Quatenus corpus Chriſti dicatur conſumi.

Aug. lib.3. De Trinit. cap.4.

AD ARGVMENTVM DE MVRIBVS ATQVE ALIIS animantibus, quæ aliquando exedunt Euchariſtiam, & de eius conculcatione.

CAP. 4.

REFERT D. Auguſtinus contra reſurrectionem carnis fœditates atque infinita propemodum abſurda cum horrore atque irriſione Philoſophos blateraſſe. Sed inter hæc omnia (inquit) quæſtio difficillima ab illis proponitur, quomodo reditura ſit caro, quæ à belluis, ſiue ab alio homine conſumitur, cùm in carnem conuerſa ſit eorum, quibus in alimentum ceſſit. Vtrum ergo reuiuiſcet ea caro in eo qui exedit, an in eo qui exeſus perierat. Vtrum etiam, apud Tertullianum dicebant, reſuſcitabuntur piſces & cæteræ beſtiæ atquæ alites carniuoræ, vt reuomant quos comederunt, quia & apud Moſem legitis exquiri ſanguinem de omnibus beſtiis. Ad hoc autem iſta percõtantur (ſubiicit Auguſtinus) vt fidẽ reſurrectionis illudant. Sacramentarij profectò non diſſimili ingenio philoſophantur & nugantur in Euchariſtia. Tanti ſiquidem faciunt vnum argumentum de arroſa à muribus, aut vorata ab aliis animantibus, aut aduſta Euchariſtia, vt alio ariete expugnari Lutherus non potuerit ad reponendam in ſolo vſu carnis Dominicæ præſentiam, vt non alio Melantho magis inclinauerit ad reſecandam omnem etiam vſuariam eiuſdem carnis in pane exiſtentiam. Haberi volunt piiſſimi erga Chriſtum, cui contumelioſum fore exiſtimant, ſi beſtiam inhabitet, quã immortalitatẽ & carnis reſurrectione donãdam affirmant, ſi veſcatur Chriſti carne. Iſta ſanè ratio, quoniam ſpeciem pietatis præ ſe fert, & oculis ſpectatur, non ſolùm incautos plurimos, qui non conſeruant omnia Chriſti myſteria, vt ea conferant in corde ſuo, à fide Euchariſtiæ alienauit, ſed nonnullos ſanè doctos homines & Catholicos perturbauit, vt opinarentur corpus Chriſti auolare à pane, quoties incideret res, quæ panem Euchariſticum à legitimo vſu, cui deſtinatur à Chriſto, impediret, vel in profanum conuerteret, quamuis crederent etiam extra actionem vſus legitimi, & perceptionem ſacramenti, corpus Chriſti in pane perdurare. Eam ob rem ipſum negant infidelis os, ſiue non baptiſati, aut gulam belluæ ingredi, aut ignem, aut permanere in ſpecie panis, quæ vermibus ſcateat, ſiue ita mucida fiat, vt nequeat exedi. Id ſibi perſuaderi aiunt multis miraculis à Deo oſtenſis, & Cypriani authoritate, qui recitato miraculo alicuius, qui Euchariſtiam in manibus acceptam cùm edere conaretur, cinerem ferre ſe apertis manibus inuenit: vbi ſtatim acclamat Cyprianus, documẽto vnius oſtenſum Dominum recedere, cùm negatur, nec immerentibus ad ſalutẽ prodeſſe, quod ſumitur, cùm gratia ſalutaris in cinerem, ſanctitate fugiente, mute-

Lib.22. cap.12. De ciuitat.

Cur Lutherani dixerũt corpus Chriſti verſari in ſolo Euchariſtiæ vſu.

Cypr. de lapſis.

tur. Sed tutior eſt atque conſtantior fides Eccleſiæ ab antiquis Patribus excepta, quæ corpus Chriſti, per verbum & potentiam Domini pani præſens factum, tandiu perſtare aſſeuerat, quandiu ſpecies panis in ſua integritate perſeuerat, vbicunque locetur & reponatur, ſiue in pyxide, ſiue in homine, ſiue in bellua, ſiue in cœno, ſiue in igne, aut quocunque loco. Nihil itaque offenditur gloria Domini, & veritas, ſi quandiu reperiuntur in aliquo animante ſpecies panis ſaluæ, confitemur in eodem corpus Chriſti exiſtere: ſed negamus ab eodem ſacramentaliter percipi, aut manducari, ſiue cum ſpeciebus dilaniari, cùm arroditur panis forma, aut deglutitur, quoniam ſpiritalis exiſtēdi ſub pane modus obeſt, ne à corpore patiatur, nec capax fidei vt ſacramentaliter edere poſſit & intelligere. Imprimis an dicemus verſatilem Domini virtutem, atque infirmam ſecundum locorum varietatem, decorem aut indignitatem? Incredulitas hominum fidem Dei euacuare nequit, vt irritum reddat ipſius verbum, & locorum parùm conueniens honeſtas, quoties acceſſerit, toties hominem Chriſtum abigat, & Dei potentiam impediat? Qui non horruit virginis vterum, cuius pudore offenſi Marcionitæ & Manichæi filium Dei incarnatum non credebant, ſi ventrem & belluæ gulam non horruerit, an cum Sacramentariis negabimus Dominum & Deum noſtrum, tanquam facinus indignum commiſerit, quòd propter nos ad os vſque beſtiæ ſe abiiciat? Cui non fuit locus cum hominibus in diuerſorio, quando naſcebatur, quia natum expaueſcimus in ſtabulo, ſiue ſpecu, in medio duorum animalium, neque opera eius conſideramus, an ideò negabimus cum Iuliano atque aliis Apoſtatis Chriſtum & Regem noſtrum, quaſi decuiſſet eius maieſtatem non niſi in aula naſci, & non in caula faſtu Principum excipi, ſumptibus Imperatorum nutriri, & ornamentis honorari? Tertullianus profectò retundit Marcionem exaggerantem, vt rem indignam Deo, humanæ ſortis initia & incrementa, quæ Chriſtus ſubiit, ac reſpondet ne quidem noſtrum eſſe obmurmurare Chriſto noſtro, ſi ſe belluæ immiſcuiſſet, aut viliſſimam atque infimam omnium creaturam aſſumpſiſſet. Si re vera (ſcribit) de lupa, aut ſue, aut vacca prodire voluiſſet, & feræ aut pecoris corpore indutus regnum cœlorum prædicaret, tua, opinor, illi cenſura præſcriberet? Turpe hoc Deo, & indignum Dei filio, & ſtultum propterea, qui ita credat. Sit planè ſtultum, ſi de noſtro ſenſu iudicemus Deum. Sed circunſpice, Marcion, ſi tamen non deleſti, ſtulta mundi elegit Deus, vt cōfundat ſapientes, &c. Adhæc Ionas in ventre Cæti incolumis vixit, & ad Dei gloriam viuus indè emerſit. Chriſtus pluſquàm Ionas hic viliùs tamen quàm Ionas per animam in inferno, & in corde terræ ſiue ſepulchro, per corpus habitauit. Quid fœdius, obſecro, bellua, an infernus quem tribus diebus anima Chriſti incoluit? Videmur planè ex illis eſſe iuuenibus, qui dediti carni & carnalibus epulis, metimur omnia ex ſenſu, nec ſapimus, priuſquàm edoceamur à Samſonis Dalila, id eſt, Chriſti Eccleſia, problema & inauditum paradoxon fieri poſſe, vt etiam ad literam de comedente exeat cibus, & de amaro dulcedo, hoc eſt, vt in Leonis ore deprehendatur hominum eſca, Domini caro, & in feræ voracitate dulcedo noſtra Chriſtus. Quis purior inſuper? Iudáſne, in quem poſt corpus Chriſti (vt ſcriptura innuit) intrauit Diabolus, an mus, an Leo, quos nō poſſideat Satan, aut peccatū, ſed Deus, qui eſt omnia in omnibus? Certè Brentius cum aſſeclis, ad ſtatuendā præſentiam Chriſti in Euchariſtia, humanitatem eius tam latè diffundit, quàm diuinitatem, vt vtraque vbique ſit. Cùm diuinitas itaque omnia peruadat locorum ſpatia, & beſtiarum ac ferarum omnia latibula impleat, & indè potiùs augeatur eius maieſtas quàm lædatur, quid eſt quòd repente mutata ſententia inter os & offam, atque in ſolo vſu, carnis exiſtentiam in Euchariſtia Brentius defigat, ne ſi præſens in pane eſſe perrexerit,

Cur in eſu ſacramēti à muribus ſumatur corpus Chriſti. *Dominic. à ſoto in 4. ſentent. diſt. 12. queſt. 1. Ar. 4.*

Cyrill. lib. 3. in Iulian.

Tertull. de carne Chriſti.

Iud. 14.

xerit, aliquando etiam in muris ore esse possit. Quid piaculi secum affert, id confiteri, quod de diuinitate confessum, nihil de eius maiestate ac dignitate imminuit? Solis radij cœnum ingrediuntur, nec inquinantur, respondebant Christiani Manichæis, quòd pudebat fateri filium Dei de mulierculę sanguinibus incarnatum. Hoc idem sibi habeant responsum Sacramentarij, nec putent Christum, iustitiæ ac mūdi solem, vllis locis contaminari, præsertim cùm iam non moriatur, nec mors illi vltrà non dominetur, sed corpus habeat in sacramento gloriosum, quod nec lædi, nec vllis sordibus aspergi possit. Neque verò ita loquimur, quasi assentiamur Christi corpus verè manducari à brutis, aut eorum carni admisceri: sed quemadmodum Tertullianus inquit à scriptura nominari bestias & pisces in redhibitionem carnis & sanguinis, quo magis exprimatur resurrectio etiam deuoratorū corporum, cùm de ipsis deuoratoribus exactio edicitur: ita magis exprimitur corporis Christi in specie panis præsentia, si etiam cum esu panis Eucharistici ab ipsis brutis caro Domini edi quodammodò concedatur, quia panem affectatur & concomitatur, ne Eucharistiam adhuc saluam, corpore Christi vacuam fateamur. Certè antiquitas ita locuta est in Synodo Arelatensi in hæc verba: Qui benè non custodierit sacrificiū, & mus, vel aliquod aliud animal illud comederit, quadraginta diebus pœniteat. Nequaquam tamen suspicati sunt boni illi Patres sacrificium Ecclesiæ comedi à muribus, vt Christi caro, quæ sacrificium dicitur, verè ab ipsis discerpi, confringi atque atteri putauerint, quod ne quidem ab homine fieri fassi sunt. Nequaquam etiā cum suo fructu & effectu vesci animalia corpore Domini somniarunt, vt immortalitatem & incorruptionem, siue mortem & iudicium ipsis afferret. Ne quidem sacramentalem esum rationis expertibus animantibus concesserunt, quibus Dominus nec sacramentum instituit: nec nascuntur, vt habeant partem cum Christo, nec eorum fert natura, vt huius sacramenti vim & vsum intelligant: ideò nihilo plus percipiūt, aut exedunt de corpore Domini, quā alius locus, in quo sine detrimento carnis Dominicæ, panis ac vini species aliquo casu siue aliqua violentia corrumpātur. Sed quoniam actiones, quæ circa species exercentur, propter indiuiduam corporis Christi cum ipsis coniunctionem, quandiu saluæ & integræ supersunt, attribuuntur etiam carni Domini subsistenti in ipsis: ideò si arroduntur à muribus, arrodi caro Domini dicitur: si dentibus arripiuntur à bestiis, & ipsum arripi: si exeduntur, etiam illud exedi: sed vltrà progredi non licet, quoniam tum definit specierum integritas, & succedit earum corruptio. Nihilominus si propria & vera desideratur locutio, à brutis nullo pacto manducatur in se corpus Christi: quoniam, inquam, nec quicquam ab illis patitur, nec quicquam in ipsis operatur, sed circa solas species feritas occupatur. Corpus tamen Domini in belluarum gula subsistere, quandiu, inquam à sua natura immutatæ permanent species, nos compellit credere ratio scripturis consentanea, ac Patrum authoritas. Nam ex quo accesserit verbū Domini ad panis elementum, fieri oportet sacramentum, duabus rebus constans, terrena specie significante, & cœlesti corpore Christi significato. Effectum verò sacramentum dissolui non liquet ex scripturis, nisi per panis manducationem, aut aliam consumptionem. Quandiu itaque panis natura siue species fuerit superstes, tandiu superesse sacramentum, & corpus Christi adesse oportet. Itaque & vbicunque saluus panis Eucharisticus ostendi potest, siue in cœlo, siue in cœna, siue in homine, siue in pecude, ibi sacramentum esse, ac corpus Christi præsens iudicari & recognosci debet. Nam nulla est in scripturis ad constituendam vel soluendam veritatem Eucharistiæ, locorum, personarum, aut comedentium panem hunc expressa distinctio, per quam internoscamus pro illorum diuersitate abire ac redire, adesse

Basil. de natiuit. Christi.

De cōsecr. dist. 2.

Cur mures sacramentaliter edere nequeant Eucharist.

& abesse ab Eucharistia verbo Domini consecrata corpus Christi. Patres profectò sententiam istam confirmant, qui vbicunque saluas species animaduerterunt, religiosè pro corpore Domini duxerunt. Cyprianus sanguinem Domini non dubitat existimare, qui ex puellæ stomacho per vomitum exilisset, quoniam adhuc appareret vini species. Sanctificatus (inquit) in Domini sanguine potus de pollutis visceribus erupit. Optatus miraculo comprobat Eucharistiam absumptam à canibus, carnem Domini retinuisse, quæ ipsos in vltionem contumeliæ contra hæreticos exagitarit. D. Bernardus non existimat propter morsum muris carnem illam euanescere, sed piè atque eruditè respondet, non vltra species animantium impetus progredi. Tria debes (inquit) in sacramento altaris attendere, speciem panis, veritatem carnis, virtutem gratiæ spiritualis. Vsque ad speciẽ panis sensus pertingit exterior, ad veritatem carnis fides interior, ad virtutem gratiæ spiritualis, charitas superior. Speciem panis rodit aliquãdo sorex paruissimus, veritatem carnis Christianus recipit etiam pessimus, virtutem gratiæ spiritualis non nisi prædestinatus recipit. Quod itaque videmus, species est panis & vini: quod autem sub specie illa credimus, verum corpus est, & verus sanguis Christi, quod pependit in cruce, & qui fluxit de latere. Patres insuper nefas expiandum existimarunt, si quid de Eucharistia in terram sineretur elabi, & si quid elaberetur, iusserunt honorificè colligi, siue radi, atque inter reliquias reponi, aut comburi. Iusserunt studiosè sacramentum recludi, aut post communionem reliquias à puris clericis aut infantibus exedi, ne per aliquod infortunium fieret contumelia corpori Domini. Ne idem sæpius repetatur, requirantur alia, quæ ex antiquitate citari hîc conueniret: sed ad Tractatum de asseruatione Eucharistiæ remittimus.

Melãth. de vsu integri sacram. Scio Aduersarios post Melanthonem ista omnia vt ridicula ac superstitiosa despicere, & habere ludibrio: sed nos Ecclesiæ Catholicæ per vniuersum mundum diffusæ fidem & religionem, scripturis ac miraculis fundatam amplectimur, & ex ea hæreticorum impietatem detestamur, ac risus despuimus. Interea tamen non alligamus Christum sacramento, quin cùm libuerit, seipsum ac gratiam suam ab illo subtrahat: sed de lege ab ipso lata, ac voluntate, quam scripturis & sanctorum Patrum responsis prodidit, agimus. Sed de ipsius singulari potentia, & ferè quoties legimus ipsum se subduxisse, ne ab indignis sumeretur, toties comperiemus species immutasse, sicuti cernitur in Cypriano illas in cinerem conuersas fuisse: quo in loco Cyprianus scribit, Dominũ recedere à sacramento, quoties negatur: quod sanè non intellexit quoad præsentiam corporalem, sed quoad gratiãm spiritalem, quoniam in textu alios lapsos commemorat manibus atque ore cepisse corpus Domini, atque etiam comedisse, quorum aliqui ad alios admonendos non impunè tulerint.

Postremò, quòd pedibus conculcant Eucharistiam impij, conspuunt, & indignis modis proterunt, sibi videntur ratiocinari ex patientia iniuriarum Christum ibi non adesse, non tantùm facto, sed sermonibus Iudæis similes, qui Iesum per tormenta explorare voluerunt an esset filius Dei. *Sap. 2.* Gloriatur (inquiunt) patrem se habere Deum. Videamus ergo, si sermones illius veri sint, & tentemus quæ ventura sunt illi, & sciemus quæ erunt nouissima illius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum de manibus contrariorum. Contumelia & tormento interrogemus eum. Eadem sanè verba sunt, quibus vlulant efferati canes, & grunniunt Sacramẽtarij, ac tanquam apri despumant in Eucharistiam, quam tanquam margaritum Domini discerpunt, in Ecclesias ingressi. Beatus ille est, qui non fuerit scandalisatus in humilitate Christi: *Psal. 33.* quam etiam in hoc sacramento abundare Augustinus ait, & iterum post gloriam & exultationem, quasi cum Dauide, iam rege creato simulet insaniam,

insaniam, sinat se premi, impelli, opprimi, percuti, lacerari, & omnibus sordibus cõspurcari, vt videamus eum quasi leprosum non habentem faciem, ac ne speciem, quidem panis, quasi vestem sua maiestate dignam, sed cœno, sputo, vermibus, putredine, atque omni immũditia deturpatam ac deformatam. Desinant tamen (præclarè scribit Guimundus) homines mente corrupti ac putridi corruptelam & putredinem opponere sacramentis Dei: quia sicut assumpta peregrini, & hortulani, vel leprosi species, fidelium negligentiam vel increpuit, vel corripuit, vel fidem dilectionémque probauit, veritatem tamen essentiæ Christi non euacuauit: ita si quãdo putredo, vel aliud simile indecens, in Ecclesiæ sacramentis appareat, ad negligẽtiam ministrorum puniendam vel corrigendam, vel certè ad fidem dilectionémque probandam, vt diximus, valet, veritatem tamen essentiæ Dominicæ carnis & sanguinis euacuare nequit. Proinde ergo nec istas hæreticorum versutias Ecclesia Dei metuat, quæ ipsam etiã totam carnalem in terris dispensationem Domini sui, sibi quidem salutem, scandalum autem semper fuisse reprobis non ignorat. Quoties sanè hæc sacrilegia admissa fuerunt, constantissimè Patres conqueruntur corpori Christi præsenti iniuriam inferri, & scelus Iudæorum sceleri par incurri. Tertullianus de his, qui manibus violant corpus Christi, & indignè attrectant, scribit: Lib. de idololatr.
„Semel Iudæi Christo manus intulerunt, isti quotidie corpus hoc lacessunt. O ma„nus præcidendæ! Optatus verò in Donatistas ita inuehitur: Iudæi manus iniece„runt Christo in cruce, à vobis percussus est in altari. Hîc nõ repetam ex Athanasio, Nanzianzeno, Chrysostomo, Victore Vticensi, Leone Papa, atque aliis, variorum hæreticorum historias, qui similia flagitia perpetrarunt, & ab omnibus rei corporis & sanguinis filij Dei conculcati peraguntur: ac ferè sanè populi, apud quos ista acciderunt, simili cum Iudæis exitio, aut alia insolita graui vltione, non longo tempore post huiusmodi impietatem, animaduertuntur tanti sacrificij luisse pœnas. Habentur illorum descripta testimonia in Liturgiarum Proëmio, & in libello etiam à me edito Gallicè, De Ecclesiarum per hæreticos excidio. Postremò sæpè miraculis Christus comprobauit istas ad se pertinere contumelias, quamuis suum corpus nihil læderent. Ideò ex compuncta Eucharistia sanguis miraculosus, quasi ex naturalis corporis vulnere, non semel ad sceleris indicium fluxisse visus est, quemadmodum fide digni narrant Historiographi, & Theologi disputant. De hac tota contumeliosa in Christum controuersia præclarè contra Berengarianos ita perorat
„Algerus: Quia (vt ait Augustinus) ideò sacramenta dicuntur, quia in eis aliud vide- Alger. lib. 2. cap.
„tur, aliud intelligitur. Sicut enim in quolibet corpore sine detrimento substantiæ
„albedo nigredine, vel quælibet qualitas superueniente contraria qualitate dispelli„tur: sic in sacramento Christi, quicquid mutationis, specie tenus, vel formæ, vel cæ„terarum qualitatum, seu soricum corrosione, seu vetustatis mucore, vel quibuscũ„que modis fieri videtur, ad sacramenti substantiam, Christum scilicet, non attinet:
„quem certissimè scimus incorruptum manere in cœlis, quicquid in eius sacramẽto
„contingere videatur in terris. Sicut enim in proprio corpore modò hortulanus,
„modò peregrinus, modò phantasma, prout fides erat intuentium, apparuit: extrin„secus autem alapas, sputa, flagella sustinuit: sic etiam ad probationem fidelium, &
„scandala infidelium, vsque in finem seculi talia fieri permittet in suo sacramento,
„vnde electi exerceantur, reprobi indurentur. Dum enim Christus in sacramento
„occultatus, tantáque sua indignitate dissimulatus, non minus tamen ibi creditur
„esse, nec minore reuerentia à fidelibus colitur: fides hoc modo probata, dum con„tra hoc quod videt, de Deo sentit, maiora meretur: infidelitas maiori suo scãdalo in-

durata, damnatur, quæ ibi contemnit Christi reuereri substantiam, vbi in repellenda sui sacramenti indignitate, nullam viderit eius potentiam. Sed si ibi Christus vel sine præsentiæ euidentia innotesceret, vel suæ potentiæ miraculis claresceret, quod fidei esset meritum, cui suæ cognitionis tam manifestum daret experimentũ?

REPETITIO SEXTA DE FALSA ET FALLACI DOCTRINA ADVERSARIORVM CIRCA COENAM DOMINI, ET CARNIS EIVS SPIRITALEM MANDVCATIONEM PER FIDEM.

PRÆFATIO,

QVA PROPONVNTVR EA QVAE SVNT SPECTANDA in doctrina Aduersariorum de Cœna Domini.

Quid agendũ Christiano in statu cõtrouersiæ de Cœna Domini.

QVONIAM NOBIS VIDEMVR propulsasse omnes Sacramentariorum, aut saltem validissimos impetus, quos fecerunt in Ecclesiam Catholicam, cui conantur veram fidem de sacrosancta Eucharistia eripere, consentaneum est, vt eorum nouam opinionem expendamus. Non satis est aures præbere argumentis contra veritatem Christianam, quam vocant Papisticam: sed multò magis explorare oportet, & diu multúmque cogitare, an sanctioribus ac firmioribus nixam radicibus & fundamẽtis doctrinam substituant, antequàm deserta Patrum religione fidem tuam illis addicas & mancipes, ne aurea ac pretiosa Christi verba & dona æneis commutes, & te leuitatis ac credulitatis aliquando pœniteat. Vnde excidas certum habes: quò delabaris attende, ne te præcipitem agas, vnde Dei iusto iudicio nequeas emergere. Memineris Satanam etiam Christo dicere ausum, Mitte te deorsum, vt ad deserendam imprudentiùs stationem sanctam hortaretur, cùm interea securiorem non ostenderet, sed Angelos custodes ementiretur ille, qui sanctæ Ecclesiæ desertoribus nescit subministrare nisi spiritalia nequitiæ. Memineris te à Tertulliano præmonitum, omnes hæreticos egregios esse sanæ doctrinæ euersores, sed nullius, aut eius, quam sibi opinionis errore confinxerint, imperitissimos esse constructores, ita vt inter omnes hæreses bonorum omnium vnum sit votum, & cum Augustino tale suspirium: Vtinam hæc quæstio tot haberet inuento-« res, quot habet contradictores! Hoc quidem in Sacramentariorum libris & collo-« quiis semper eram expertus, sed non mihi persuadebam eò impudentiæ progressu-« ros

Quid maximè conẽtur hæretici cõtra sanã doctrinam.

Tertull. de prescript.

Aug. in Proœ. lib. 3. de Trinit.

ros illos,vt iuberent non tam examinari sua,quàm quomodo nostra proscinderāt, attendi, donec mihi consideranti & indaganti inter multas pugnantias & ambiguitates, quibus huc & illuc aberrat Caluinus, quid tandem decerneret per verbum Dei expressum in cœna Dominica nobis conferri, eò summarum rediit, vt postquam plurima nescio quæ extra rem profudit, quasi raperetur ad tertiū cœlum,& audiret verba de ipsa cœna,quæ non licet homini loqui,exclamet,Experior magis quàm intelligam: vt Bezas suos & bestias propius montem accedere religione deterreat,iubeátque oraculis quæ ediderit acquiescere, atque attonitos vociferari,Non loquatur nobis Dominus,sed Caluinus.Audiemus omnia quæcūque dixerit nobis:tantū non loquatur nobis Christus verbis illis,quibus Eucharistiā instituit. Quid enim est aliud quod factitāt Caluinistæ,dum omissa Christi voce,*Hoc est corpus meū*: *Accipite,comedite*,occinunt magistri cantilenas de abstractione substātiæ à carne Christi,de efficacia & vigore ac virtute carnis,de defluuio carnis, & carnali Spiritus ac carnis illius,de inspiratione vitæ & haustu ab eadem carne,aliáque portenta verborum & inuolucra,quæ qui effutiuit,ne quidem intellexit.Postea Bezam video passim fidē & religionē in puriputo scripto Dei verbo fundare:attamē in suo de re sacramētaria Asino,postquā quæ potuit refutauit,cū ventū est ad constituendam nouā doctrinā seu confirmandā,sine expresso Dei verbo,ac ne quidem verisimili aut apparenti,sua & magistri deliria nudè & audacter dictare miraberis, atque ex depulsione sanæ doctrinæ suam fidēter asseuerare, Dei opem & fidē contestari, atque implorare,ad Dei potentiā eiusdémque tribunal post hoc seculū prouocare, imaginationis Caluinianę altitudinē & profunditatē excusare & cōmendare,atque ita sine planæ & simplicis sacræ scripturæ probatione effugere & elabi. Demus falsam esse nostram sententiā,ac ritè ab illis cōfutari:non tamē consequitur,quam voluerint obtrudere loco nostræ veram esse, nisi pluribus ac clarioribus scripturis cōprobarint,quàm ostenderimus nostrā.In hoc causæ versatur cardo, in quo torpent Aduersarij:sed quia nec patienter,nec consideratè eorū scripta & dicta pensitamus, vbi multa garrierint aduersū nos,& effascinauerint verbositate,maledicētia, argutia,oculos lectorū, quiduis sumūt proponūt,& contendūt per impudentiā verū esse.Inter Palatinos & Vvirtēbergenses nouos Theologos & ministros fuerūt theses positæ,atque habitæ disputationes,quod Mulbrunense colloquiū inscripserūt. Pro Caluinistis assertiones de cōtrouersia sacræ synaxeos emisit Heildebergę Vvielmus Klebitius:in quibus cùm ad apices Caluini nec scripturis nec rationi consentaneos peruenit,tanquā axioma cōcludit:Etiāsi pręcisè definiri nō potest quid sit cœna,aliqua tamē ex parte dici potest quid non sit. Ita loquitur homo in Caluini schola edoctus,vt audiatur in suis refutationibus,& interim Caluinismi figmēta hominum iudicio subducat,fucūque pro arbitrio faciat. Gloriātur quidē audacissimè de verbo Domini,sed cū expressū ab ipsis quæritur, digrediūtur aliò.Caluinus modò ait suā de cœna opinionē scripturis esse cōsētaneā, modò scripturas pollicitus ad refellendū decurrit:modò,quasi dictator aliquis,leges fert sine vlla scripturę sacræ syllaba:modò in Vvestphalū affirmat,se de cœna Domini nihil aliud quā puriputū verbū scriptū proferre. Cū verò flagitaretur huiusmodi,sic magistri dictū mitigat Beza,vt nō apertè,neque his verbis, quibus asseritur cōtineri in Bibliis doctrinā Caluini,defendat,sed illic haberi eius sententiam sensúmve: ita vt sit Caluino puriputū Dei verbum,quæcunque falsitas,quam sacris literis potuerit affingere. Experientia semper docuit,hæreticos magno artificio idola sua fabricare, elegantíque tectorio verborū etiam sacrorū illinire,vt lupus & diabolus sub ouina pelle lateat:sed fuerūt perpetuò deprehēsi pauca quędā & obscuriora de scripturis,nihílque aut parū ad rē

Cal.lib.4.Instit.cap.17.nu.32.

Beza in Dial. cōtra Heshuß.

Mos hæreticorum

M

in asserẽdis suis dogmatibus.

pertinentia corradere, atque ex his veritati apertissimæ proscribere velle, violentiúsque scripturas planas peruertere & opprimere, non aliter agentes quàm excrescens flumen, cupiénsque liberè per prata & sata, pecoráque & villas vagari ac grassari: si ripis coërceatur, vbique vel minimas rimulas aut foramina vestigat, vbique aggerem pertentat, & quia imbecillissimus est, perrumpere conatur. Quòd si ei contingat, vt primùm vel minimam rupturam reperiat, faciátve, mox ingentem hiatum violenter aperit, & omnia vertit atque deuastat. Sic prorsus isti aut in verbis cœnæ, alicuius tropi occasionem alicunde quærunt, aut in reipsa alicuius spiritalitatis speciem ex incerta & tenebricosa aliqua scriptura indagantur, & postea pro libito de figuris & spiritalitate in omni parte Cœnæ ludunt, ac recta Christi verba & toties repetita variè inflectunt, suísque inuentis seruire cogunt. Veteratoriam illam hæreticorum artem Irenæus ita describit: Aptare conantur his quæ dicta sunt, vel parabolas Dominicas, vel dictiones Propheticas, aut sermones Apostolicos, vt figmentum illorum non sine teste esse videatur. Ordinem quidem & textum scripturarum supergradientes, & quantum in ipsis est soluẽtes, membra veritatis transferunt & transfingunt, & alterum ex altero facientes, seducunt multos ex his quæ aptãt ex dominicis eloquiis malè composito phantasmati. Quomodo si quis imaginem Regis, imaginem bonã fabricatam diligenter ex gemmis pretiosis à sapiẽte artifice, soluens subiacentem hominis figurã, transferat gemmas illas, & reformans faciat ex his formam canis, vel vulpeculæ, & hanc malè dispositam dehinc conformet, & dicat hanc esse Regis illam imaginem bonam, quam sapiens artifex fabricauit, ostendens gemmas quæ benè quidem à primo artifice in Regis imagine compositæ erãt, malè verò à posteriore in canis figuram translatæ sunt, & per gemmarum phantasiam decipiat idiotas, qui comprehensionem regalis formæ non habeant, & suadeat quoniam hæc turpis vulpecula figura illa est bona Regis imago. Eodem modo & hi anicularum fabulas assumẽtes, post deinde sermones & dictiones & parabolas hinc inde afferentes, aptare volunt fabulis suis eloquia Dei. Deinde profiteri solent hæretici lucem se tenebris inferre, sinéque inuidia arcana Dei detegere, cùm interea nihil aliud studeant, quàm tenebras offundere Christianorum animis & iudiciis, & ambigua quæque cõcinnuare, ait Hieronymus, vt aliter audiat Catholicus, aliter hæreticus: ita vt plus laboris sit insumendum in eruendo dogmate, quàm in refellendo, & ipsum detexisse fuerit magna ex parte conuincere. Irenæus, Tertullianus, atque alij, ob id hæreticos vulpeculas nominãt, qui sibi latibula per anfractus & diuersos exitus effodiunt, aut Sepias, quæ ne intercipiantur, atramento quodam infuscant aquam. Irenæus ita habet: Delectatio autem eorum hæc est, siue aduersus eos victoria, est sententiæ eorum manifestatio. Quapropter conati sumus vniuersum malè compositum vulpeculæ eius corpusculum in medium producere, & apertum facere manifestum. Iam enim nõ multis opus erit sermonibus ad euertendum doctrinam eorũ manifestã omnibus factã. Quemadmodum bestiæ alicuius in sylua abscõditæ, & inde impetum facientis, & multos vastantis qui segregat & denudat syluam, & ad visionem adduxit ipsam feram, iam non elaborabit ad capiendam, vidẽtes quoniam ea fera, fera est: ipsis enim adest videre, & cauere impetus eius, & iaculari vndique, & vulnerare, & interficere vastatricem illam bestiam: Sic & nobis, cùm in manifestum redegerimus eorum abscõdita, & apud se tacita mysteria, iam non erit necessarium multis destruere eorũ sententiam. Tertulliani verò textus est: Sepiæ isti, quorũ figura illud quoque pisculentũ de cibis Lex recusauit, vt traductionem sui sentiunt, tenebras huic blasphemiæ interuomũt, atque ita intẽtionem vniuscuiusque iam proximã dispergunt, iactãdo & asse-

Iren. lib. 1. ca. 1. (margin, beside "toriam illam hæreticorum artem")

Hæreticorum fallacias nosse, ferè est conuicisse. *Iren. lib. 1. cap. vlt.* (margin, beside "uincere. Irenæus, Tertullianus")

Tertull. lib. 2. in Martionem. (margin, beside "tiam. Tertulliani verò textus est")

» aſſeuerando ea quæ relucentem bonitatem creatoris infuſcent. Sed & per iſtas cali-
» gines ſequemur nequitiam, & in lucem extrahemus ingenia tenebrarum. Caluinus quidem ea de cœna blaterat, quæ fatetur ne quidem à ſe intelligi. Eò tamen impudentiæ progreditur, vt audaciùs iactet ſe non videre, cur tam iniquis iudiciis ſua recipiatur de cœna ſententia, quæ nihil in ſe habet quod offendit, niſi quòd ſeculis aliquot, cùm in Eccleſia (inquit) regnaret Sophiſtarum inſcitia & barbaries, op-
» preſſa fuerit. Certè, inquit, ſcripturis per omnia optimè cõuenit, nihil habet vel ob-
» ſcuri, vel abſurdi, vel ambigui, à vera pietate & ſolida ædificatione minimè abhor-
» ret. Nouam eſſe cauſantur, ſed falſò: habet enim multa & firma veterum teſtimonia,
» &c. Sed, vt apud Horatium eſt, Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?

Quæ fundamẽta ſuæ doctrinæ iactat Caluinus, quæ vera ſunt in contrarium. Lib. 4. Inſt. cap. 17. nu. 19.

Horat. de arte poëtic.

Offendit certè meritò pios quoſque hæreſis iſta omnibus Eccleſiæ ſeculis exploſa & damnata, vt ne quidem habere locum potuerit etiam cùm regnaret in Eccleſia hæreſis & barbaries Arriana, quæ ſolam ſpiritalem per fidem conſtituere cupiebat neſcio quam cum carne Chriſti participationem, cùm tamen nihil omninò audiretur de canalibus, defluuiis, aut contrariis hauſtibus, & abſtractionibus carnis Dominicæ. Reliqua quæ ille iactat, ſi vertas in contrarium, veriſſima comperies. Pridem enim quæritur vel vnicum de ſcripturis illorum figmentorum teſtimonium. Adeò verò omnia perplexa & inuoluta tradit, vt ne quidem ipſe intelligat, aut vſquam ſecùm conſentiat. Porrò ſi attenderis fundamenta, quibus ſuperſtruit ſua deliramenta, pauca de ſcripturis torquet, eáque incertiora, quàm valeant ad faciendã vllam fidem. Quid verò pietatis, aut ſolidæ ædificationis doctrina habere poteſt, quæ Chriſtum non magis in cœna quàm in cœno ſtatuit, quæ Dei potentiæ omnia derogat, & fidei hominum arrogat: quæ ad inania ſpectra, nulla re ſubiecta, redigit ſacroſancta Chriſtianorum myſteria, & ſanguinem noui Teſtamenti multis modis polluit, atque inutilem ducit, Chriſtúmque ipſum irridet, quaſi ea nocte qua tradebatur, artem ludicram de cruſtulo panis exercuerit, ſuíſque per verba ſeſquipedalia impoſuerit. His deſcribendis eundem ordinem ſequemur, quem in prima Repetitione propoſuimus. De verborum Chriſti ſignificatione, quàm variè & ambiguè Aduerſarij colludant, in Repetitione illa, atque in tertia tractauimus. Nunc de cœnæ appellatione, & in ea Dominicę carnis pręſentia, quam innouant illi, diſſeremus: tandem de re, quam in cœna contẽdunt recipi, ac de recipiendi modo, déque ſcripturis & rationibus, quibus inſiſtunt, bona fide acturi.

Huius libri propoſitio.

CVR NOMEN COENAE PRAEFERANT ADVERſarij, & vt ſub eo aſſerant corpus Chriſti adeſſe, & abeſſe: aliáque multa pugnantia.

CAP. I.

RECTE monuit Apoſtolus, hæreticos fictis verbis negotiari de nobis, & oſtentare ſpeciem pietatis, cuius virtutem abnegarẽt. Quod maximè in ea, quam Aduerſarij iactant, cœnæ Dominicæ inſtauratione perſpicitur. Profitẽtur plerũque præſentiã veram carnis Dominicæ in cœna: ſed recidit tandẽ in maximã abſentiã, cõiunctionẽ cùm illa nobis realem docent intercedere, ſed quę ſeparationẽ potiùs ſignificet, vt exhibitionẽ: quæ elongationẽ & ſubtractionẽ re vera importet, ac denique perceptionẽ, quæ nihil aliud relinquat, quã ſũmã deceptionẽ. Quominus appareat eorũ fallacia, verbis antiquis & in Eccleſia vſitatis de Euchariſtia reiectis ac repudiatis quędam ſpecioſa ac minus aſſueta ſibi faciunt familiariſſima, ſed quæ omnia ſunt ambigua & incerta, vt ſub perplexitate dolus & venenũ lateat. Præclarè

Contraria inueniuntur omnia quæ Aduerſarij pollicẽtur in cœna: et cur omnia vocabula & genera dicẽdi ſeligãt ambigua.

ſcripſit Ariſtoteles, Synonyma ſiue eiuſdem ſenſus vocabula Poëtis, Homonyma verò ſeu diuerſæ ſignificationis voces Sophiſtis & impoſtoribus vtiliſſimas eſſe. Cũ itaque meras præſtigias & impoſturas exerceant Aduerſarij in Cœna explicanda, meritò ac propriè à quibuſdam vocantur Dipnoſophiſtæ, quaſi cœnæ Dominicæ interpolatores, ad quod diligunt & adhibent ambiguas quaſque dictiones & phraſes, ne ſtatim eorum fraus & deceptio internoſcatur. In illis primas tenet ipſa cœnæ appellatio, quam ſemper habẽt in ore, abhorrentes à ſacrroſanctæ Euchariſtiæ nomine. Verùm nec illa vox inſtitutioni tanti ſacramẽti propriè competit, nec ex ſcripturis prodit, nec purioribus Eccleſiæ ſeculis frequẽs fuit, nec rei de qua agitur benè poteſt quadrare, ſed ad pręſtigiandũ & illudendũ hominibus aptiſſima eſt, atque ad multiplices errores & fallacias inſtruendas ac nectẽdas ſubtiliſſima. Certè quod tradidit Chriſtus accepto pane & calice, non inſtituit neque diſtribuit in cœna. Nam cœna facta ſurrexit à menſa, poſuit veſtimenta ſua, & cœpit lauare Apoſtolorum pedes, atque ita ad menſam rediit, & ſacramẽtum initiauit. Hoc poſt D. Ioannem Lucas & Paulus his verbis inſinuant: Similiter & calicem, poſtquam cœnauit, dicens, *Hic calix nouum eſt Teſtamentum in meo ſanguine.* Non confecit ſanè panis ſpeciem in cœna, & calicis poſt cœnam. Quod verò Matthæus & Marcus ſcribunt, cœnantibus illis ſiue edentibus accepit Ieſus panem, gratias egit, &c. habet rationem veritatis ex eo, quia ſub finem cœnę geſta ſunt omnia, & menſa nondum remota erat, ſed manebat inſtructa mappa pane azymo, vino, & luminaribus, ſicut altaria noſtra manent adornata, quãdo exhibetur ipſa cõmunio: & quia quod parũ diſtabat à cœna, nihil diſtare videtur. Nõ igitur ſi ad inſtitutionis tẽpus attenditur, propriè cœna dicetur. Sin quia ſub cœnã cœpit, nõ iam ea rarione veniet ita nominanda à nobis, ſed potius ientaculũ, aut prandium, quoniam ferè ab omnibus ante omnẽ cibum cõſecratur & ſumitur, & non amplius ſub cœnã. Neque rectè iudicãt Aduerſarij dici cœnã Dominicã ab Apoſtolo Paulo, pro corporis & ſãguinis Dominici cibo: quia cœnã talẽ vocat, in qua vnus ebrius erat, alius eſuriebat, quod nõ cõtingebat de ipſo ſacramẽto. Numquã enim cuiquã permiſſum fuit in Eccleſia de eo tantũ epotare, vt inebriari poſſet: ſed cœnã Dominicã interpretatur, quę publica erat, & promiſcua pauperibus & diuitibus, & de cõmunibus cibis apparata, quãque priuatę opponit, quã quiſque pręſumebat ad manducandũ ſingulariter in Eccleſia, nõ expectatis aliis. Solebãt enim Chriſtiani ſtatis diebus conuiuia publica intra Eccleſias ſuas exhibere, tãquã charitatis ac mutuę fraternitatis teſtimonia ac pignora, eáque vocabant cœnas Dominicas, ſiue quia fierent intra ędes ſacras, quę primi illi Chriſtiani nũcupabant Dominica, ſiue quia celebrarẽtur in memoriam Dominicę erga nos dilectionis & humilitatis, ſiue quia guſtarẽtur ſtatim à perceptione corporis & ſãguinis Dominici, ob ídque tota cœna nominaretur Dominica: ſiue quia cõmunis omnibus bonis & malis, egenis & potẽtioribus ſterneretur mẽſa ad imitationẽ Domini, qui omnes ad menſã ſuã adhibuit, & cũ omnibus cibũ ſũpſit: quę ratio Chryſoſtomo placet. Proculdubiò Apoſtolus apertè dãnat huiuſmodi cœnas agitari in Eccleſia: & quãdo ſubiũgit inſtitutionẽ ſacramẽti, tacitè innuit, aut Corinthios cœnas illas habuiſſe pro ſacramẽto, aut ſacramẽtũ illis cœnis cõmiſcuiſſe: quod etiã vtrũque Apoſtolus improbat, neque illi placuit quacũque ratione cœnas illas vocitari Dominicas: eáque de cauſa poſtea à Chriſtianis nomen Agapes, ſiue Charitatis, acceperunt, & in porticibus Eccleſiæ annexis, aut viciníoribus locis ſternebãtur, ſicut ex Tertulliano, Clemente Alexandrino, Paulino, & priſcis Chriſtianis apparet. Chryſoſtomus atque alij probè viderunt per cœnam Dominicam illas epulas intelligi à Paulo, atque ab Eccleſia expelli. Nuſquam verò Apoſtolus, quod poſt cœnam

Aduerſarij ſunt veri ſophiſtæ circa Cœnam Domini.

Vt Cœnæ nomen minus cõueniat altari ſacramento, et cur.

Quæ Cœna Dominica vocetur ab Apoſtolo.

Chryſ. ho. Oportet hæreſes eſſe, poſt 1. ad Cor.

Tertull. in Apolog.

Clem. Alex. in Pedagio.

Paulinus in natali felicis Martyris.

cœnam dedit Christus Apostolis, Cœnæ nomine designat, sed corporis Dominici re & nomine insigniẽdum prædicat: vocat Eucharistiam, vocat benedictionem, seu Benedictionis poculum: vocat mensam Domini, vocat fractionem panis, nusquam Cœnam. Primi Christiani has ex Apostolo didicerunt, & frequenter vsurparunt nomenclaturas, atque ex his vnam esse popularem, & quasi propriam voluerunt, vtpote Eucharistiam. Porrò alimentum hoc (inquit Iustinus) apud nos appellatur Eucharistia. Irenæus idem testatur, & ait: Quando mixtus calix, & fractus panis percepit verbum Dei, fit Eucharistia corporis & sanguinis Christi. Et quemadmodum qui est à terra panis percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, duabus rebus constans, terrena & cœlesti. Alia quidem vocabula huius sacramenti occurrunt apud primos scriptores, sed rarò Cœnæ Dominicæ voce delectantur. Ignatius semel, vt opinor, voce illa vtitur. Sermo quidem, siue tractatus Cypriani De Cœna Domini inscribitur: sed dubito an talis inscriptio à Cypriano data fuerit, an potius Sermo in Cœna Domini titulum habuerit, quemadmodum Sermo Bernardi eiusdem argumenti inscribitur, quoniam habitus fuit in die Iouis sancta, in qua Christus sacramentum hoc instituit. Certè Cyprianus nec in toto sermone, nec alibi, Cœnæ Dominicæ mensionem facit: aliquando Dominicum simpliciter nominat, nusquam Cœnam, communiter verò Eucharistiam. Augustinus aliquando à Cœnæ dictione non abhorret: attamen inter Christianos vsque ad nostra infœlicia tempora vox illa numquam potuit inualescere, aut vsum obtinere, tãquam profanum quid potius quàm sacrum sonans. Ambrosius sanè appellationem repudiat, quia non pro Cœna Eucharistiam Christus constituerit, tametsi constitutio eius fuerit in Cœna promulgata. Neque si rei Eucharisticæ natura & dignitas spectatur, satis nominatione Cœnæ Dominicæ declarabitur. Cœna enim etiam Domini generaliter comprehendit typicas & vulgares, spiritales & cœlestes epulas, quibus Christus Apostolos aut populum pauit, aut se refecturum beatos metaphoricè in scripturis pollicetur: & ambigua vox est ad enuntiãdum cibum ipsum, apparatum, aut eius vsum & esum: quemadmodum in Euãgelio scribitur, hominem fecisse cœnam magnã, de qua ex vocatis nullus gustauerit: aut etiam conuocatorum numerum & cætũ connotat ex etimologia nominis, quæ aliquid commune pluribus subindicat. Alij etiam extendunt ad temporis cibo capiendo deputati spatium, & inde venire, aut abire, aut aliud agere sub cœnam vel à cœna vulgò fertur. Nullus autem horum significatuum satis exprimit quid Christus propriè & præcipuè in hoc sacramento gessit & dedit. Nam potissimùm quæritur de re & natura cibi, quem Christus in ista Cœna appofuerit, quæ Cœnæ etiam Dominicæ appellatione parùm explicatur & commendatur. Deinde præter illas huius vocabuli amphibologias & flexibilitates, nostræ tempestatis hæreticos omnes videmus illo impendiò delectari, sicut admonemur à Patribus, moris esse Satanæ ministris ambigua quæque sectari, & obscuriora lucidioribus anteferre, vt sagittent in obscuro rectos corde: neque alia de causa experimur omnes nostros Aduersarios vocem illam aliis anteponere, quàm quòd existiment hæresibus suis inde aliquas suppetias ferri, & fortassè ob id ab Apostolo & priscis Christianis, atque his qui post exortas de veritate corporis & sanguinis Domini in sacramẽto dissensiones vixerũt, de sermone Christianorum talis appellatio explosa est. Proculdubiò ex Cœnæ Dominicæ nota pugnãt ferè omnes, qui aliquã hæresim cõtra Catholicã huius sacramẽti administrationẽ inuexerũt. Sunt qui censent ex cõnotatione temporis in Cœna, nõ nisi vesperi ipsam esse celebrandã. Ioãni à Lasco videtur, non nisi multorum accubitu in eadẽ mensa ipsam ritè fieri, quia nõ

Quibus nominibus primi Christiani vocarunt, quam Aduersarij vocant cœnam Dominicam.

Iustin. Apol. 2. ad Anton.

Iren. lib. 4. cap. 34. & lib. 5.

Cypr. de lapsis. & de eleemosina.

Ambr. in cap. 2. 1. ad Cor.

Quare cœna dominica non propriè significet Eucharistiã.

Quàm varia cœna significet.

Quare hæretici appellatione cœnæ gaudeãt.

aliter Cœnæ speciem habeat. Lutherus atque eius asseclæ, Missas angulares & priuatas, atque alij ad decumbentes ægrotos Eucharistiæ delationem putant ab Apostolo damnari, quasi iam non sit Dominicam Cœnã edere, cùm vnusquisque suam Missam aut Cœnam facit, & quia Cœnæ nomine multitudo hominum venit intelligenda. Alij non nisi in panis & vini vtraque specie communionem rectè præberi volunt: quia non verè cœnetur, nisi bibatur sicuti editur, & ne Cœna canina de Dominica reddatur. Omnes Lutherani, Bucerani & Cingliani, qui opinantur corpus & sanguinem non nisi in vsu & esu sacramenti cõsistere, & percipi, indè confirmát, quòd Cœna actionem & manducationem significet. Iam verò quis non ad Caluinistarum obstupescat præstigias, ex vna Cœnæ Dominicæ appellatione, quasi delusoria virgula conflatas? Cœnam Caluinistæ sacramentum esse credũt: sed quid tum per Cœnam intelligát, dubitatur: an panem & vinum, quæ tam sæpè docent esse sacramenta & symbola corporis & sanguinis Domini? Certum est non ipsas naturas panis & vini etiam cum Christi ad significandum institutione à Caluinistis Cœnam dici, sed fortassè esum & vsum panis ac vini secundum ritum à Christo præceptum. Verùm eo pacto Cœna non erit ipsis sacramentum, quia eorum regula sacramentalis & metonymica cogit, vt sacramentum & signum recipiat nomen signati, & signatum non auersetur nomen signi. Proindè cùm protulerit Christus, vt interpretantur illi, de sacramẽto & signo, *Hoc est corpus meum*: si Cœna, siue actio aut manducatio panis & vini est sacramentum, & symbolum corporis & sanguinis Domini, rectè pronuntiabitur, Cœna est corpus Christi, & corpus Christi est cœna: quemadmodum apud illos dicitur, Panis est corpus Christi, & Corpus Christi est panis. Deinde numquam ab ipsis extorquebis, vt concedant, corpus & sanguinem in sacramento seu in symblo panis & vini realiter & substantialiter adesse: imò ne audies quidem ex ipsis in esu & vsu panis & vini illa adesse re vera. Liberè verò profitentur, & iactant illa verè, realiter, & substantialiter in Cœna, & Cœnæ vsu interesse & sumi. Non igitur apud illos eadem sunt Cœna Dominica, & Sacramentum corporis ac sanguinis Domini. Propterea, sacramenta esse signa & actiones visibiles atque externas, inter omnes est in confesso: at Caluinistæ Cœnam aiunt esse actionem cœlestem, & homini internam per fidem mentem euehentem in cœlum. Ideò nec sacramentum Cœna dici potest, nec vicissim Cœna sacramentum corporis & sanguinis Domini, siue ipsum constituas in signorum ac rerum existentia, siue in actione & exercitio. Quamobrem perperàm omnes Aduersarij pro sacramento nomen Cœnæ ostentant & vsurpant. Nam aliquando sacramentum hoc, & Cœnam Domini, idem sonare agnoscunt: aliquando verò Cœnæ sacramentum nominant: plerumque Cœnam cœlestem à terrena separant, & ista corpoream hominis actionem in sumendis pane & vino complectuntur, illa verò mentis raptum in cœlum, vbi corpus Christi situm, fide contingunt. Ex qua Cœnæ ambiguitate, quasi quibusdam præstigiis oculos & animos imprudentium hominum effascinant, corpúsque ac sanguinem Domini modò adesse, modò non adesse verè, reipsa, ac substantialiter præsentissimum in Cœna testantur: quia quando affirmant adesse, nescio quam cœnam cœlestem somniant: quando non adesse prædicant, de terrena intelligunt. Aliquando distinguunt Cœnam à Cœnæ vsu, & in hoc substantialiter esse & percipi corpus Christi faciliùs admittunt, quàm in Cœna. Aliquando fidenter asseuerant corpus & sanguinem reipsa & substantialiter sumi in Cœna, non assentiuntur tamen adesse ibi eodem modo. Aliquando veritate oppressi & conuicti, annuunt verissimum Christi corpus in Cœna adesse & percipi, sed duplicem modum præsentiæ & manducationis tum subiiciunt, spiritalem vnum, & alterum

Caluinistarum ambiguitates sub nomine Cœnæ.

Malè Aduersarij Cœnam pro sacramento dicunt.

Ex ficta amphibologia de duplici Cœna, Aduersarij asserũt adesse & abesse corpus Christi in cœna.

Argutiæ Caluinistarum in varijs generibus loquẽdi de

essentialem. Ista verò omnia plena sunt amphibologiis, argutiis, & fallaciis ac contradictionibus: nec minus ineptè aliquando Cœnæ sacramentum vocat, quia quid tum sacramenti vocabulo & Cœnæ significent, nemo facilè diuinarit. Si panem & vinum vox sacramenti designat, an illa sacramenta sunt & symbola actionis, quæ in ipsorum esu exercetur, & quam Cœna enuntiat? Si verò non panis & vini natura, sed esus eorum & vsus dictione sacramenti effertur: esus ergo exterior erit signum suimet & sacramentum, cùm per cœnam illemet intelligatur: aut Cœnæ prolatio nihil corporeum & externum putabitur, sed nescio quod animi figmentum, ac planè internum negotium. Hîc autem Caluinistæ verè se præ aliis gerunt Dipnosophistas, siue Cœnæ Dominicæ caupones & interuersores. Caluinus itaque profitetur nobis offerri, exhiberi, percipi in Cœna carnem Domini verè, reipsa, realiter, & substantialiter, siue in ipsa substantia. His enim dictionibus vtitur, sicut allegamus ex ipso in Examine doctrinæ eius de Cœna Domini. Nec in suis scriptis Beza ab illis formulis abhorret. Cùm ex ipsis audirentur huiusmodi locutiones, Catholici & Lutherani colligebant ita: Si offertur, exhibetur & percipitur corpus Domini in Cœna, ergo in ipsa præsens adest: quia valet ratiocinatio à propositione de tertio adiacente ad propositionem de secũdo adiacente affirmando. Et eo modo quo offertur & percipitur in Cœna, eo modo sit in ea oportet ex eadem ratiocinandi regula. Nec certè fieri potest, imò nec fingi, vt alicubi res exhibeatur certo modo, quin ibi prius eodem adsit. Nam si non adest verè tum cùm exhibetur, & eo modo quo exhibetur, ne quidem cogitatione assequi possumus nihilominus verè & reipsa exhiberi. Sunt igitur antitheta & pugnantia, corpus & sanguinem Domini reipsa præberi in Cœna, & in eadem non esse præsentissima reipsa: & perinde est, ac si res eadem cum Heraclito esse & non esse, & cum Epicuro vnius & eiusdem modi ac rationis enuntiatio vera esse ac falsa defendatur. Cùm sentiret Caluinus ex concessa tali participatione cum aliis Philosophis inter se contraria loquentibus suo se iugulari gladio, nonnumquam videtur assentiri, carnis Dominicæ significatæ veritatem illic adesse certò, vbi sunt signa & symbola à Domino instituta, & aliis dicẽdi generibus ad præsentiam realem corporis Dominici in Cœna accedere, sed tantùm deprecari & auersari ipsius corporis impanationem. Beza quoque scribit, non longiùs à se carnem & sanguinem à Cœna submoueri, quàm ipsa symbola: & in Colloquio Pissiaceno edita confessionis formula testificatur se credere in vsu Cœnæ Dominicæ verè, reipsa, substantialiter, seu in ipsa substãtia verum corpus & sanguinem Christi esse ac sumi à fidelibus spiritali & ineffabili modo. Propter illam præsentiæ & perceptionis necessariam consecutionem, non dubitarunt eius sectatores præsentiam carnis Dominicæ in Cœna collocare, & collocatam à Caluino asserere. Ioãnes à Lasco ex Polonia nobilis Baro ita loquitur: Hác quam modo agnosco Christi in Cœna præsentiam etiam corporalem, libri nostri testificantur à nobis expressè semper agnitam fuisse, maximè epistola illa ad Regem meum missa, in qua iuxta Confessionem Augustanam confiteor, vnà cum elementis Cœnæ re vera exhiberi, & verè à nobis percipi verum Christi corpus & sanguinem. Quo enim pacto verè exhiberetur, aut verè perciperetur cum pane Cœnæ corpus Christi, si Christus Dominus corpore etiam Cœnæ suæ non adesset? Neque Caluinus dissentit à Luthero, Vvestphalo, & eorum Ecclesiis, quoniam affirmant Christum in sacramento communionis etiam corpore suo substantialiter adesse, & omnes nos cum Caluino idem sentimus, modò absit calumnia: sed discrepamus in eo, quòd illi in pane Cœnæ includunt, siue connectunt, siue vt immensum expandunt. Numquam negauimus Dominum Christum in communione Cœnæ, vbicunque cele-

Cœna.

Caluin. Instit. lib. 4. cap. 17. num. 19. Cõtra Vvestph. & Heshuß. & in cap. 2. prim. ad Corinth.

Si verè percipitur in Cœna corpus Christi, ergo in ipsa adest. Arist. lib. 2. de interpret. cap. 1.

Quomodo res quæque recipitur, eo modo ibi est.

Cic. de fato. Arist. lib. 4. Metaph.

Cal. lib. 4. Instit. cap. 17. num. 10.

Coguntur Caluinistæ aut cõtradictoria ponere, simul vera, aut realẽ præsentiam corporis Christi in sacramẽto concedere.

Alasco contra Vvestph. ann. 1560.

bretur, offerre suis corpus suum & sanguinem, & adesse corpore suo re vera Cœ-« næ: Neque dicimus à vobis fieri corpus Christi infinitũ, ex eo quòd asseratis Chri-« stum corpore suo præsentem esse Cœnæ suæ, & eodem corpore pascere Ecclesiam,« sed propter immensam delitescentiam eius in pane & corporali porrectione. Hic Alasco ex Anglia quasi classem aut coloniam Caluinistarum in Germaniam deduxit, tum cùm Regina Maria Catholica Philippo Hispaniarum Regi nupta, regnum Anglicum hæreticis repurgabat. Hi post varios casus & errores tandem nacti sunt Francofurti sedem & Ecclesiam, vbi de sua Religione inquisiti, professi sunt, Christi corpus & sanguinem verè, realiter, & essentialiter adesse in Cœna: sed recusarunt affirmare substantialiter, seu in substantia, quia modum præsentiæ denotabant. Petrus Viretus colloquia edidit De summa doctrinæ Christianæ. Cùm ventum est ad Cœnam Domini, interrogat, Nihílne percipimus in ea prǽter panem &« vinum? Respondet, Imò aliud. D. Quidnam cum illis? R. Verum corpus Christi &« sanguinem vnà cum ipsis. D. Quonam pacto possumus ista percipere in ipsa cœna,« si non adsunt? R. Non dico non adesse verè in ipsa Cœna: alioqui vera cœna Iesu« Christi non esset. D. Quomodo ergo intelligis? R. Quamuis negem corpus Christi« & sanguinem adesse materialiter & carnaliter, non nego tamen exhiberi & percipi« verè spiritaliter, sicut hoc sacramentum testatur. D. Non negas ergo prǽsentiam ve-« ri corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi in cœna. R. Absit. D. Quid er-« go vis dicere in summa? R. Volo dicere tantùm, modum huius præsentiǽ non esse« carnalem aut materialem, sed spiritualem & diuinum. Ex his, constat, adigi Caluini-« stas ad confessionem repugnantiǽ & contradictionis, nisi statuerint prǽsentiam corporis & sanguinis Domini in cœna eodem planè modo, quo ipsorum manducationem & participationem in illa fieri dixerint. Nunc indagemus, quibus cuniculis conentur elabi, & prǽstigiis illudere. Quando in Examine doctrinæ Caluinianæ de cœna premebam Bezam, ex formula confessionis quam dederat Pissiaci, quasi fateretur realiter & substantialiter corpus & sanguinẽ Christi in cœna, in Apologia non repudiat formulam suam, sed loquor (inquit) de vsu cœnæ, non de symbolis: vt aliud intelligamus apud ipsum significare cœnã, & aliud cœnæ vsum, cùm plerunque Caluinus & asseclæ indifferenter dicant in cœna adesse & percipi corpus & sanguinem Domini. Attamen cùm emendatiùs & astutiùs volunt effari, tum non in cœna dicunt, ne videantur etiam actionem terrestrem, & symbolorum vsum complecti, sed mentis versantis in cœlo cogitationem suis mystis & hominibus per cœnæ vsum designant. Hǽc eadem astutia in Ioanne Alasco deprehenditur, cùm ait, sǽpè in vsu cœnæ & cõmunione, vt explicet quid Cœnæ nomine subinnuat, quoties ea vtitur & carnis Dominicæ in ea præsentiam constituit. Addidi in Examine me nescio quid suspicari ex illa Bezanæ Confessionis formula de cœna cœlesti, quam ab ipsis confingi astutè videbam. In Apologia me insectatur, quasi dixerim ab illo negari, id cœnam esse, quod inter homines ex Christi præscripto geritur. Impudens (inquit) mendacium. Sed si præcipua sui parte illam actionem« cœlestem esse dixi, quoniam videlicet corda sursum per fidem sunt attollenda ad« rem ipsam, id est, ad Christum in cœlestibus, non autem in terra, quoad carnem at-« tinet positum, an propterea externam actionem vel sustuli, vel cœnæ Domini no-« mine spoliaui? Quorsum illud sursum corda boâtis, si hanc actionem, quamuis in« terris celebretur, penitùs aut potissimùm terrestrem esse vultis? An temerè scripsit« Irenæus, duabus rebus sacramentum hoc constare, vna cœlesti, altera terrena? Vis« etiam aliquid magis perspicuum? Audi saltem Chrysostomum declarantem, cur« hæc mensa non sit Graculorum, sed Aquilarum. Idem libro tertio De sacerdotio:

Scriptum def. ediderunt ann. 1562.

Viretus edidit ann. 1559.

cœnam pro actione & cogitatione mentis versante in cœlo capiunt.

» Etiámne (ait) inter mortales versari, atque in terra consistere censes? an non potius » in cœlum euestigiò transferris? an nõ carnis cogitationem omnem abiiciens, nudo » animo, mente pura circumspicis quæ in cœlo sunt? Certè tum nihil minus cogitabam, quàm à Beza negari, cœnam esse actionem illam externam: sed præter eam, alteram ab illo statui putabam, quam cœlestem appellaret: ita vt duas cœnas à me iudicaretur eodem temporis momento facere & edere. Sed postea inspectis eius tanquam sibyllinis libris accuratiùs, perspexi, quoties adesse, vel percipi, vel manducari corpus & sanguinem in cœna apud suos legeret, non aliter cœnam interpretari, quàm pro animi in cœlum abreptione, ita vt apertissimè inficias iret, cœnam esse » quod inter homines geritur. Dicimus (ait) corpus & sanguinem non abesse à cœna, » cuius omnia mysteria nos subuehunt in cœlos vsque, vt ibi amplectamur fide rem, » id est, verũ Christi corpus: Non dicimus tamen corpus Christi adesse in pane, quia » modo est in cœlis, quò nos sacramentum reuocat. Non negamus ipsum corpus » Christi & sanguinem offerri & exhiberi in cœna, sed dicimus exhiberi in cœlis, & » fide apprehendi, sicut & sacramenta ipsi coniuncta testificantur in terra. Caluino » obiiciebat Heshussius: Si in cœlo est corpus Christi, non est igitur in cœna, sed » symbola duntaxat. Respondet, Quasi verò cœna veris Dei cultoribus non cœlestis » sit actio, vel quasi vehiculum, quo mundum transcendant. Hæc si pro veris habentur, duas cœnas diuid[illegible] oportet, & in sola cœlesti reponere Christi carnem & percipere re vera. Sunt enim diuersissimæ actiones, quæ obiectis & organis toto genere discrepant, neque vna ex talibus dici aut fieri potest, sed actio mentis & fidei circa carnem Domini positam in cœlo, & actio corporis nostri circa panem & vinum in terra varia spectant obiecta, & à variis exercentur subiectis: non igitur vna actio ex his rectè & propriè coalescere potest. Deinde actio illa interna nec cœna, ac ne quidem actio sacramentalis ritè censeri potest: ideò vna & eadem cum externa reputari non debet. Nam vt sacramentum, ita sacramentalem actionem, verbum visibile, seu quid conspicuum externum, & quod sub sensum cadat, existimari ex definitione necesse est. Idcircò Cœna illa cœlestis & interna alia est à sacramentali, nec eadem haberi potest cum sacramentali, aut cœna, quæ sacramenti vices obeat. Præterea diuelli à se inuicem numquam possent, si vnicam actionem & cœnam constituerent. At seiungi frequenter Caluinistæ docent, quádo vno tempore symbola sumi contingit sine motu fidei, qui præcessit, aut postea succedit, & Christum complectitur. Quòd si esus externus symbolorum, & internus impetus mentis ac fidei in Christum, efficerent vnicam cœnam & actionem sacramentalem, non dicam impij & infideles, sed etiam alioqui indispositi, aut non satis attenti vel feruentes, vel de cœlestibus regionibus, vbi Christi corpus iacet, parùm cogitantes, non solùm priuarentur Christi corpore, sed nec in eorum cœna adesse, nec cœnam Domini fecisse putarentur, nec Caluinistæ distinguere possent inter communicantes, vt aliqui tantùm sumant sacramentum & cœnam sacramentalem, qui fide non petunt corpus Christi in cœlo: alij verò fide alacres capiant ipsum corpus, si ad integritatem & rationem cœnæ sacramentalis & Dominicæ requiratur illa actio cœlestis. Adhæc quæ inscitia, seu potius impudentia Bezæ est, Irenæi dictum de Eucharistia constante duabus rebus, interpretari pro cœna, seu actione quæ fit in cœna, cùm Irenæus expressè de symbolis scribat, panem percipientem verbum & vocationem Dei, fieri Eucharistiam constantem duabus rebus, terrena & cœlesti. Neque absimilis est imperitia, rem cœlestem non putare, nisi actonem quæ fit in cœlo, aut rem quæ fit in cœlo defixa. Pergamus Caluinistarũ technas de cœnæ nomine aperire. Sic vocant non solùm cœlestem illam actionem, sed sæpè id quod inter

Duplicem cœnam simul Caluinistæ statuunt: vt in vna esse, et in altera non esse, intelligant corpus Christi. Beza in Hesh.

Cal. in Heshuss.

Cœna cœlestis nõ est actio sacramẽtalis nec verè Cœna.

homines ex Christi instituto agitur, atque hoc factitant, vt suis præstigiis viam muniant, atque affirment vel negent impunè corpus Domini re vera esse & sumi in cœna. Nam cùm deprehenduntur in negatione, de terrestri Cœna se excusant: si affirmatio exciderit, aut ad inescandos homines vltrò oblata fuerit, de cœna cœlesti gloriantur. Sed cùm cœna cœlestis nulla sit, aut saltem sacramentaria haberi nequeat, nec corpus Christi iuxta Aduersarios vllo pacto adsit in eo quod inter homines geritur, concludamus oportet nusquam Christi corpus ex Caluinistarum responsis in cœna sacramentali versari, & tantùm nomine tenus apud ipsos Dominicam cœnam celebrari. Nam qua ratione quod inter homines fit, merebitur cœna Domini dici, cùm neque in rebus quas ibi edunt homines, neque in ipsa actione inter homines obita, caro Domini sit, & percipiatur re vera, ac ne quidem spiritaliter per fidem? Proculdubiò sicuti re vera non est secundum illos nisi in solo cœlo, ita nec re vera capi potest nisi in solo cœlo: Igitur nec in rebus terrenis, nec in omnibus quæ geruntur inter homines, re vera adest, nec sumitur. Scio Caluinistas illudere ex cœnæ terrestris vsu, quasi in ipso sistant realem carnis præsentiam, & sumptionem admittant: sed ex amphibologia fallunt, quia vsum intelligunt, non esum terrenarum rerum, sed temporis spatium, quod in actione & esu panis ac vini consumitur, intra quod mentem sursum attolli iubent, & ibi Christi carnem fide prehendere. Quòd si in ipso esu, & actione quæ cernitur in terra, concederent carnem Domini re vera assistere & percipi, tum certè necessariò sequeretur, carnem Domini alibi re vera inueniri & sumi quàm in cœlo. At ne quidem in ista terrestri cœna spiritaliter per fidẽ corpus Christi attingitur: quia sicuti Caluinistis placet, actio fidei & mentis non exeritur inter homines in terra, nec ibi reperit aut pertingit suũ obiectum, sed in ipso cœlo exercetur circa præsentissimum ibi corpus Domini. Frustrà ergò cœnæ Dominicæ titulo honoraris externam manducationem, cùm non propiùs Dominum & Christum assequatur, quàm alia quæuis ciborum cõmunium manducatio, quæ in terris perficitur. Hîc etiam Caluinistę insigni contradictione inuoluuntur. Scribit Caluinus istam piis tenendam regulam, vt quoties symbola vident à Domino instituta, illic rei signatæ veritatem adesse certò cogitent. Idem toties clamitat, signa non à se statui vacua, sed cum ipsis veritatem copulari. Eadem Beza, neque lõgius remoueri à cœna rem significatam, carnem ipsam scilicet, quàm ipsa symbola tradit. Nos autem pugnare arbitramur, rem ipsam carnem Domini non propius accedere ad signa, aut ad eorum vsum in cœna, quàm antea erant (quandoquidem manet in eodem loco cœli vbi prius erat) & tamen veritatem ipsam per cœnam symbolis connecti. Aut enim duplicem cœnam distinguunt quarum vna cœlestis sit, & re potiatur sine symbolis quæ subsident in terra, ideóque cœna non est: & altera terrestris, quæ symbolis abundet sine re quæ cœlo continetur: aut vnicam cœnam componunt ex duabus rebus quàm longissimè toto cœlo & terra disiunctis, & duabus actionibus æquè distractis & dislocatis. Quænam verò per has actiones fit symbolorum & rerum vera copulatio, aut quæ arctior & maior, quàm quæ ante cœnam erat, & sine cœna manet? Quòd si connexio costituitur in eo, quòd per illas duas actiones duæ res vno tempore & momẽto arripiantur, licet quidem actiones tempore sint coniunctæ, non tamen re coadunantur, neque res quæ arripiuntur, ob id magis inter se, aut vna alteri propius annectitur, aut minus abest ab altera. Contrarietas igitur & repugnantia in eo cernitur, quòd in cœna verbo concedant cohærere res & symbola, neque longius abesse à cœna rem ipsam, quàm absint symbola: ita vt benè subductis, rationibus, nec res cœnæ, nec rationes propiùs coniungantur, quàm cœlum & terra. Caluinistæ ne irretiantur

Ex Caluinistarum cõfessione Christi corpus nullo modo est in Cœna sacramentali.

Fallacia Caluinistarum de vsu Cœnæ.

Ne quidem spiritaliter Christus est in Cœna Caluinistarũ.

Alia contradictio Caluinistarum.

retiantur hoc laqueo, duo prætexunt. Distinguunt de variis generibus coniunctionum, de quibus aliàs. Distinguunt etiam de variis modis præsentiæ. Sic enim habet Caluinus: Nos indignè grauant, ac si doceremus panem esse signum absentis corporis: quasi non articulatè pridem commonefecerimus lectores de absentia dupliciꝫ, vt scirent corpus Christi abesse quidem loco, sed spiritali participatione nos frui, quia omnem distãtiam superat eius virtus. Quum audimus ascensum Christi, protinus nobis in mentem venit eum procul à nobis remotum esse, & est etiam quoad corpus & humanam præsentiam. Paulus autem admonet ita subductum fuisse corporali præsentia, vt omnia tamen impleat, nempè spiritus sui virtute. Ego quamuis substantia carnis animas nostras verè pasci fatear, substantialem præsentiam, quam imaginatur VVestphalus, non minus hodie quàm tum repudio. Beza verò ait: Hoc affirmo, neque istos (Germanos intelligit) qui vestris quoque in nos flabellis excitãtur, neque vos ipsos transsubstantiatores quicquam amplius in cœna Domini cõstituere posse, quàm statuerit ex Dei verbo Caluinus, quamuis alium præsentiæ & perceptionis modum & vos & illi ponatis. Quum autem hanc alimonię rationem, de qua nunc agimus, spiritualem esse constet, & quidem spirituali æternæ vitæ destinatam, quî fit, vt spiritualis modo præsentię non contenti, essentialem, præterea ipsius realem nescio quam pręsentiam ac manducationem, fidei analogiæ ex diametro repugnantem, adeóque prorsus altera posita superuacaneam somnietis? In Heshussiũ inquit: Quatenus dicamus Christi sanguinem & corpus Christi abesse, iã antea sum testatus: Hactenus videlicet, vt sciamus nũc illa in cœlis, & non alibi, nos autem in terris & non alibi, & tamen virtute spiritus fieri, vt corpore & sanguine Christi pascamur, quia fidei est præsentissimum, quod tanto locorum interuallo est disiunctissimum. Alibi scribit: Abesse igitur corpus Christi & sanguinem tanto interuallo dicimus, quanto abest terra ab altissimis cœlis. Ex his perspicitur, tolli ab ipsis realem carnis Dominicę præsentiam: hícque conuincuntur, iam non ab ipsis Cœnam accipi pro actione cœlesti, quoniam in ista caro illa residet in substãtia, in qua sedet in cœlo. Propterea sicut non dubitant fateri in Cœna tali realiter interesse corpus Christi, ita nihil ipsis imminet periculi, si etiam admiserint in illa naturaliter corporaliter adesse, quia etiam hoc modo cœlo concluditur. At in terrestri Cœna, ne quidem spiritali illo, ac sine re subsistente modo, qui à Caluinistis ponitur, aderit, quoniam vbicunque est tali modo, aut sumitur, id totum efficientiæ & actioni fidei debetur. Atqui per ipsos actio fidei, quamuis ab homine prodeat, tamẽ versatur in cœlo, nec inter homines perficitur: idcircò nec fides præsentem Christum inter homines sistit, aut capit. Nec suis distinctionibus Caluinistæ declinant obiectam repugnantiam, quoniam non re vera, ac ne quidem spiritali modo, ex ipsorũ sententia, caro Christi symbolis copulatur: quoniam fides carnem illam loco non dimouet, nec actio fidei symbolis hæret aut insistit, sed ab ipsis tam longè recedit, quàm est cœlum à terra, & caro sita in cœlo à pane & vino in terra. Quamobrem frustrà de calumnia nos illi accusant, quasi improbè à nobis iudicẽtur, nihil in Cœna ponere præter panem & vinum, cùm ex scriptis & cõfessis non magis Cœnæ admoueant carnem Domini, quàm cœlum ipsum. Frustrà causantur à se signa vacua rebus significatis non reponi in Cœna, cùm tam sint ipsis vacua quàm cœlo ipso: cùm ex ipsorum sententia priùs oporteat cœlum nobis & signis applicari quàm possit caro Christi ibi affixa, re vera contingi, aut etiam spiritali modo per fidem.

Alia fallacia Caluinistarum de duplici præsentia.

Cal. in Heshuß.

Cal. in epist. ad Ephes.

Cal. in 2. defẽs. in VVestphal.

Beza in Apologia contra Examen.

Caluinistæ tãtum abesse à sacramẽto corpus Christi aiunt, quantũ cœlum à terra: ac iam Cœnam non vocant actionẽ cœlestẽ. In summa de sacramento.

In Cœna cœlesti corpus Christi omni modo carnali est: ideò nihil opus distinctione de modo. In terrestri cœna ne quidem est spiritali modo.

Distinctiones caluinistarum nihil eos iuuãt.

Cœna Caluinistarum est purus panis.

AMBIGVITATES ADVERSARIORVM DE RE QVAM dicant in Cœna sumi, & de modo spiritali per fidem. CAP. 2.

QVEMADMODVM ex cœnæ dictione præstigias agunt Aduersarij, ita alia omnia apud illos ferè sunt incerta atque ambigua, vt ludificentur potius simpliciores, quàm quicquam certi credant, aut definiant. Vulgò magnam sibi fieri iniuriam & calumniam conqueruntur, quasi negent verum Christi corpus à fidelibus in cœna sumi. De re sibi nobiscum optimè conuenire etiam atque etiam testantur, sed de modo solo contentionem & controuersiam restare, nec tanti esse modi diuersitatem, vt propter eum scindi debeat Ecclesia, charitas & pax abrumpi, atque ipsi à communione ac fraternitate Christianorum repelli. Audies quidem confitentes, corpus Christi natum de virgine, passum sub Pontio Pilato, atque alia in symbolo Apostolico contenta, à se in cœna suscipi & comedi. Verùm perspectis & euolutis eorum labyrinthis atque ambagibus, tandem deprehẽduntur non magis in cœna corpus natum de virgine, ac passum, quod ascendit in cœlum, sedétque ad dexteram patris, statuere, quàm si nusquam cœna fuisset instituta, nec vsquam fieret, & quàm si, ipsum corpus Christi numquã in lucẽ prodiisset natũ de virgine, aut nusquam extitisset. De quo fidem faciet quod ex Apostolo falsò citant, Patres in lege veteri eandem nobiscum escam spiritalem manducasse, atque eundem potum spiritalem bibisse, nósque in cœna præ illis nihil amplius de carne Christi participare, nec alio modo. Ex quo luce meridiana clarius cõsequitur, nihilo magis carnem illam à nobis delibari in cœna, quàm si omninò non fieret, vti nec tempore Patrum fiebat, & quàm si Christus nusquam in rerum natura extaret, nec vnquam extitisset. Propterea ne quidem secum consentiunt de re quam in cœna velint adesse, & prehendi. Sæpè prædicant & inculcant, non aliud se cõfingere corpus Christi, quàm carneum ac natum de virgine, nec aliud se edere: sed cùm premuntur, quòd tale corpus ex eorum sententia exigat, vbicunque sit, omnes suas proprietates corporis naturalis, quæ nec in cœna terrestri, nec in nobis esse possunt, cùm dicitur manducari, nec in pluribus locis esse queat, vt pluribus in locis & in nobis existat, vbi cœnam agimus: quod requiritur, antequàm capi & manere ibi verè affirmetur. Et cùm Aduersariorum aliæ multæ contradictiones è tenebris in lucem extrahuntur, quibus ipsi præpediuntur, tum quatuor aut plures significationes alienas à corpore Christi naturali, aut ex his aliquam proferunt, atque ita se à contradictione expediunt. Vnus Caluinus nescius quò se vertat, aliquãdo inculcat, verissimum Christi corpus à nobis capi. Scribit enim: His absurditatibus sublatis, quicquid ad exprimendam veram substantialémque corporis ac sanguinis communicationem, quæ sub sacris cœnæ symbolis fidelibus exhibetur, facere potest, libenter recipio: atque ita, vt non imaginatione duntaxat, aut mentis intelligentia percipere, sed vt reipsa frui in alimentum vitæ æternæ intelligantur. Aliquando tam clarè id negat, quàm affirmarat. Nam (inquit) efficaciter dixi exhiberi corpus Christi in cœna, non naturaliter: secundum virtutem, non secundum substantiam. Cùm argueretur leuitatis ac repugnantiæ, se manere in eadem sententia iactat. Clamant (ait) me esse corruptorem Augustanæ Confessionis, quia negem nos in sacra cœna participes fieri substantiæ carnis & sanguinis Christi. Atqui plus centies occurrit in scriptis meis, adeò me non reiicere nomen substantiæ, vt ingenuè ac liberè profitear. Vbique etiam admitto substantialiter nos pasci Christi carne & sanguine. Tripliciter verò dicta sua contraria conciliat. Fatetur imprimis se aliorum communi more loqui, sed aliter intelligere. Loquor (ait) vulgari more, sed intelligo substantia corporis pasci animas nostras, vt verè vnum efficiamur cum eo: ita vt ipsi substantia carnis Christi pasci, nihil aliud sit, quàm habere consortium etiam spiritale cum eius substantia.

Aduersarij iactant se conuenire nobiscum de re, sed de solo modo contẽdi.

Ex aduersariorum dogmatibus nec verum Christi corpus potest in cœna sumi, nec magis sumitur, quam si nũquam natum esset.

Cal. lib. 4. Instit. cap. 17.

Cal. cantrarietas.

In 2. defens. cõtra Vvestphal.

Cal. in ca. 2. 1. ad Cor.

Quid sit Caluino edere substantiam carnis Christi.

ſubſtantia. Deinde participationem ſubſtantialem interpretatur per quandam analogiam, quòd ſicut ex panis ſubſtantia alimur, ita quædam vis à carne Chriſti in nos effluat, ad nos enutriendos in vitam æternam, non quòd ipſa ſubſtantia ad » nos perueniat. Textus eſt: Sentio carnaliter nos fieri carnis Chriſti participes, » non quòd fiat carnalis quædam mixtura, vel quòd caro Chriſti è cœlis elicita in » nos penetret, vel quòd ore deglutiatur: ſed quia non ſecus animas noſtras viuifi- » cet Chriſti caro, quoad vim & efficaciam, ac panis viníque ſubſtantia corpora » aluntur. Tertiò contendit, virtutem illam, ſubſtantiam meritò cenſeri, quia ſit quid abſtractum à ſubſtantia. Proinde ait, Vt è cœlo ad nos penetret vita ex carne Chriſti: quæ vis & facultas viuificandi non incommodè abſtractum aliquid à ſubſtantia dici poſſet. In eo Pharmacopolas, Medicos & Coquos imitatur, qui ſuccum eliquatum à carnibus aut herbis nuncupant earum ſubſtantiam. Quæſitum verò eſt, quid illa vis, & quid illud abſtractum eſſet à ſubſtãtia. An putaretur verum corpus ſubſtantiale & integrum, quod quodam defluuio ſugeretur in cœna, alterum ab illo corpore quod maneret in cœlo, atque ita duo Chriſto affingerẽtur corpora: An eſſet pars ſubſtantiæ corporis ſiti in cœlo, ita vt eius vna pars ibi hæreret quaſi fex, & altera magis ſucculenta ad nos percolaretur per canalem Spiritus ſancti, quem Caluinus excogitauit. Si poſterius, inferendum eſſet ſubſtantiam corporis Chriſti diuidi, cuius portio cœlo teneretur, & altera ad nos deflueret, corpúſque Chriſti fore conſumptibile, ac tandem conſumendum. Si enim per partes & guttatim diſtillatur, tandem diminuetur, ac prorſus conſumetur. Eóque magis hæ rationes preſſerunt Caluinũ, quod de corpore Chriſti & eius accidentibus non aliter quàm de aliis corporibus, ex naturæ legibus voluit iudicari. Quæ abſurda vt vitaret, corporis Chriſti ſubſtantiam iterum magis percolauit & eliquauit, atque à corporali ſucco inſpiritalem gratiam, vigorem & virtutem à carne illa defluentem illa immutauit, nihílque ſe alienũ ab hoc ſenſu protuliſſe defendit, quoties corpus Chriſti & ſanguinem in ſubſtãtia ſeu natura nobis præberi ſcripſit, quoniã (inquit) etiã Hieronymus duplicem carnem Chriſti & ſanguinẽ ex ſcripturis colligit, vnã quæ fuerit affixa cruci pro nobis, alteram de qua dictũ ſit, Niſi mãducaueritis carnẽ filij hominis, nõ habebitis vitã in vobis: quaſi caro crucifixa corpoream ſubſtantiã exiſtentem ſignificet: quæ verò præcipitur edi, deſignet ſolã viuificãdi vim. In eum finem alij citãt ex Clemente Alexãdrino duplicem eſſe ſanguinem Chriſti: alterum carnalẽ, quo redẽpti ſumus ab interitu, & alterũ ſpiritalẽ, quo (inquit Clemens) vn- » cti ſumus: hócque eſt bibere Ieſu ſanguinẽ, eſſe participẽ incorruptionis Domini. Ex » ea intelligentia Caluinus hæc habet: Abeſt Chriſtus à nobis ſecundũ corpus: ſpiri- » tu autem ſuo in nobis habitãs, in cœlũ ad ſe ita nos attollit, vt viuificũ carnis ſuæ vi- » gorem in nos trãsfundat, nõ ſecus ac vitali ſolis colore per radios vegetamur. Beza nominatim vtrumque improbat, neque fert virtutem ſubſtãtiam dici, aut aſſeri tãtùm efficaciã corporis nobis communicari: attamen ipſemet benè perſpectis rationibus nihil amplius ponit, eóque recidit omniũ Caluiniſtarũ & Cinglianorum cõſenſio. Sed rurſus controuertitur, quid Caluino ſit illa virtus, & efficacia carnis Chriſti. Nam in illa contradictione ab Heshuſſio deprehenſus, quòd modò ipſam ſubſtantiam corporis, modò viciſſim eius tantùm efficaciam à nobis manducari aſſerat, non vult concedere idem eſſe efficaciam corporis Chriſti ac meri- » tum paſſionis. Ita enim ſe purgat: Cuius ambiguitatis me Heshuſſius conuin- » cet? Fatetur me aſſerere verum & ſubſtantialem eſum carnis Chriſti, & ſangui- » nis potum. Sed ſi quis mentem meam perſpiciat, me loqui de perceptione » meriti, fructus, efficaciæ, virtutis, & potentiæ de cœlo defluentis. Hîc verò,

Lib. de ration. concord.

Ex ſubſtantia carnis Chriſti nos ali tripliciter exponit Caluinus.

Caluinus pro Chriſti corpore ſupponit ſpiritalẽ gratiam.

Clemens Alexãd. lib. 2. Pædag. cap. 2.

Caluinus in Conſenſu.

Beza contra Heshuß.

Iterum ambiguitas eſt, quæ ſit illa gratia ſpiritalis quam pro carne Chriſti volunt percipi Aduerſarij.

Caluinus in Heſhuß.

non in ſpeculo, ſed coràm, perſpicitur maligna eius inſulſitas, dum virtutẽ & potẽtiam cum merito & fructu cõmiſcet. Contrà ipſe Caluinus non ſolùm idem eſſe fatetur, ſed probat: nec ſanè poſſet aliquod oſtendere diſcrimẽ. Eius verba ſunt: Diligenter obſeruandum eſt, potiſſimam ac penè totam ſacramenti energiam in hiſce verbis ſitã eſſe, Quod pro vobis traditur, Quod pro vobis funditur. Neque enim Chriſto ritè veſcimur, niſi crucifixo, dum efficaciam mortis eius viuo ſenſu apprehendimus. Non facit ſacramentum, vt Chriſtus panis vitæ eſſe primùm incipiat: ſed in memoriam reuocat panem vitæ eſſe factum, quo aſſiduè veſcamur, eiúſque panis guſtũ & ſaporẽ nobis præbet, & vt vim illius panis ſentiamus facit: pollicetur enim nobis, quicquid fecit aut paſſus eſt Chriſtus, id ad nos viuificandos factũ eſſe: deinde hanc viuificationẽ æternã eſſe, qua ſine fine alamur. Si quidẽ vt panis vitæ nobis non fuiſſet Chriſtus, niſi nobis natus & mortuus fuiſſet, niſi nobis reſurrexiſſet, ita nunc minimè eſſet, niſi eius natiuitatis, mortis, reſurrectionis efficacia & fructus res æterna foret ac immortalis. Quod totũ elegãter his verbis expreſſit Chriſtus: Panis, quem ego dabo, caro mea eſt quã ego dabo pro mundi vita. Quibus haud dubiè innuit, ſuum nobis corpus ideò pro pane futurum ad ſpiritualem animę vitam, quia in morte pro ſalute noſtra exponẽdum erat. Vnde manifeſtum eſt, iuxta Caluinum, efficaciam corporis Chriſti, quam pro eius ſubſtantia ſubſtituit, nihil aliud eſſe quã efficaciam & meritum paſſionis. Interdum Caluinus per efficaciam illam, vitam intelligit, quæ primùm in eſſentia diuina reſideat, quæ priùs in carnem Chriſti, péque illam, velut per canalem, poſtea in noſtras animas effluat. Dubitatur, an vita illa in nobis ſit eadem quæ eſt in Deo & Chriſto, an alia. Noſtra conditio non fert, vt eadem ſit, ne fiamus Dij per eſſentiam & diuinitatis vitã in nobis eſſentialem, in nobis manẽtem, vt factus eſt Chriſtus. Aliam ergo eſſe oportet, & creaturam, ſicut ipſa etiam caro Chriſti, cuius vices in nobis gerit. Si creatura, quomodo tot in locis & perſonis, quæ eius fiunt participes, habitare poteſt, & idem poſſe, ipſi carni Chriſti, à qua dimanat, non indulgetur? Sin non eadem omnibus vita diſtribuitur, ſed ſingulis diuiditur, vt non eadem vita numero omnibus donatur, nec eadem numero caro Chriſti ex illa vita conferetur, aut dicetur. Aliquando Caluinus & Beza, ſicut & ipſe Cinglius, efficaciam illã interpretãtur pro diuinitatis ac Spiritus ſancti potentia ac gratia, nos viuificantis ac renouantis. Nã licet Caluinus interpretationẽ hanc nonnũquam in Cinglio reprehẽdat, quemadmodũ capite De manducatione ſpirituali recitabitur, nihilominus eodẽ ferè relabitur, & peius errat, cùm ait, Ideò caro Chriſti viuificat, quia Spiritus ſanctus vitã, quæ in ea reſidet, in nos diffundit. Blaſphemat Caluinus in Spiritũ ſanctũ: quaſi nobis paſſione Chriſti impetratus nõ ſit per ſe viuificus, qui mox initio totã rerũ creaturã fouit, & vnà cũ patre ac filio omnia creauit & ſuſtẽtat. Paſſione quidẽ & merito Chriſti impetratur Spiritus, ſed interim aliunde vitã non ſumit, ſed ex ſe regenerat nos, & vi ſua viuificat. Propterea Beza piè magis ea de re ſẽſit ac ſcripſit, in hęc verba: Hîc ergo ſequitur altera donorũ ſpecies, eorum videlicet, quæ à Chriſto nobis donata conferuntur. Primũ vita ipſa ſpiritalis ex Chriſti Dei & hominis carne in nos ipſius mẽbra promanãs, cuius vi regeneramur, & ſuſtẽtamur in vitã ęternam. Hîc per vim ex carne Chriſti profluẽtẽ, nõ aliud intelligere poteſt, quàm Spiritũ ſanctũ, cuius eſt propriũ homines regenerare. Poſtremò, ſi Aduerſariorũ opinio ſibi cõſtare velit de imputatiua iuſtitia, ſãctificatione, ac renouatione, ne quid videãtur de Oſiãdri dogmate ſapere, de immanẽte intra hominẽ iuſtitia Dei & vita, quod valdè execrãtur, ob ídque nõ ſolũ de ipſa carne, ſed de efficacia aut vita aut gratia in eorũ animis nihil quicquã recipietur, aut hærebit, ſed omnia perficiẽtur per imputationẽ. Et hoc eſt fortaſſè,

Caluin. lib. 4. Inſtit. cap. 17. num. 3. 4. 5.

Calui. lib. 4. Inſtitut. ca. 17. num. 8. & 9. In cap. 6. Ioan. In cap. 10. & 11. 1. ad Corinth.

Cal. in 6. cap. Ioann.

Blaſphemia Caluini in ſpiritum ſanctũ.

Beza in ſumma doctrinæ.

fortaſſe, quod Caluinus & Beza innuunt,cùm docent manducari Chriſtum,cùm noſter ſit,ac noſtri iuris.Cui accedit quod ingenuè fatetur Beza,nõ ad Cœnã ſe venire vt ex ea quicquã reportet,ſed vt iam parta & acquiſita obſignet, quẽadmodũ capite de manducatione ſpiritali repetetur. Caluinus itẽ & Beza,cùm edere corpus Chriſti non aliud eſſe certius definiant, quàm in ipſum ſpiritaliter incorporari, & fieri mẽbrum eius,tum rẽ quæ datur, & corpus quod editur,pro myſtico accipere cogũtur.Nã corpus, cuius pij ſunt ſolùm ſpiritaliter mẽbra,Chriſtus autẽ caput, eſt propriè Eccleſia,de quo ad Romanos & adCorinthios agitur. Ex his planũ fit,nõ de modomanducãdi carnẽ tantùm quæri,& dubitari,ſed de re quæ in cœna accipitur neque quicquã certi de ea ab ipſis ſtatui. Verũ ne quidẽ in tanta incertitudine eorũ doctrina cũ verbis Chriſti poteſt conſiſtere. Nã docent verba Chriſti de cœna rẽ ſignificare,quæ in ipſa percipiatur,ob ídque ſacramentũ eſſe ſignum ſignificatiuũ & efficax illius rei percipiẽdæ. Chriſti verò verba non aliam rẽ demõſtrant & ſignificant,quàm ipſum corpus Chriſti natum de virgine,ac paſſum. At cùm tale corpus in nobis non recipi,ſed manere in cœlo affirment,ipſa verba Chriſti nõ deſignabũt efficaciter id quod à nobis verè ac reipſa in Cœna ſumitur. Deinde quicquid illius corporis loco ſuffecerint,ſeu ſit ſubſtãtia ab illo abſtracta, ſeu quidã vigor & qualitas, vel efficacia,ſeu corpus quodcunque præterquàm Chriſti naturale, & in rerũ natura exiſtens, id non erit,quod Chriſti verba enuntiant, & cuius ſignum debet eſſe ſacramentũ. Nam cùm verba ipſa demonſtrent etiam,vt placet aduerſariis,tãtùm corpus Chriſti paſſũ:ſiue ſacramentaliter,ſiue metonymicè, ſiue alias figuratè demonſtratio fiat,non ſignificabunt ſubſtãtiam abſtractam, nec aliam quãcunque qualitatem aut effectum, nec corpus myſticũ:nec hoc ſacramentũ erit illorũ ſignũ efficax,quia nullum illorũ fuit paſſum pro nobis.Nam pro corpore myſtico corpus Chriſti naturale paſſum fuit,& ipſi fideles patiũtur: quemadmodum ait Apoſtolus ſe adimplere ea quæ deſunt paſſionibus Chriſti pro corpore eius quod eſt Eccleſia: nec in efficacia ſola,vel qualitate,vel effectu,corpus Chriſti naturale paſſionem luit pro nobis,ſed in ſubſtãtia & exiſtẽtia naturali:atque ita oportet nobis cõmunicari, ne falſa ſit verborum Chriſti ſignificatio,& ne ſacramentum mendax ſit ſignum & fallax. Quotquot voluerint igitur Aduerſarij,affingãt Chriſto corporũ & ſanguinũ genera,tãtùm naturale in ſubſtãtiali exiſtentia, qua pertulit mortẽ pro mũdi vita, promittitur, & demonſtratur in cœna nobis donari.Scimus quidẽ Hieronymũ atque alios ex ſcripturæ phraſi propter varios modos exiſtendi,idẽ corpus & ſanguinẽ,quaſi diuerſum,diſtinguere,vt aliàs diſſeruimus: ſed retinẽt ſemper vnicã veram & ſubſtantialẽ exiſtentiam,attamen per alluſionem ad ipſam alios & differẽtes modos exiſtendi declarãt. Demus qualitates & effectus nonnumquã ſubſtantiarũ appellationibus efferri: Demus ſubſtantiarũ ſigna & figuras,illarũ nominibus exornari:Nihilominus quoties apponuntur ea, quibus vera & eſſentialis exiſtẽtia illarũ explicatur,ſiue eſſe,ſiue ſolùm ſignificari dicantur, tum oportet in iſto,& non in alio exiſtentiæ modo,illas accipi.Itaque etiamſi verbis Chriſti de cœna tantùm ſignificaretur eius caro,tamen quia additur, Quam ego dabo pro mundi vita,ſeu, Quod pro vobis datur, quæ denotant carnis & corporis verã, atque eſſentialẽ exiſtentiã, in qua mortẽ ſubiit, non in alia exiſtentia aut exiſtẽdi modo capi debet,aut poteſt. Cùm itaque aſſentiãtur Aduerſarij, oportere corpus & ſanguinem Chriſti percipi, quatenus verbis Chriſti ſignificãtur, neceſſe fuerit ſumi in vera atque eſſentiali exiſtentia in qua ſignificantur. Aut ergo vana ac falſa eſt Aduerſariorũ de ſacramentis regula,qua volunt exhiberi & recipi,id quod ab ipſis ſignificatur & figuratur, aut nõ aliã rem in cœna præberi,& à nobis excipi debẽt ſcribere, quã quæ ſignificatur,

Rom.12.1.Cor 12.

Aduerſariorũ opiniones de re quæ ſumitur in cœna, nõ cõuenire poteſt cum verbis Chriſti de ipſa.

Coloſſ.1.

& aliæ omnes quas temerè substituunt corpori Christi naturali, aut sunt alienæ à re propria cœnæ Dominicæ, aut ad eā cōsequentes & accessoriæ, vt suo more Aduersarij in omni parte doctrinæ, principali depulso & deiecto, accessoriis toti immorátur & incumbūt. Cæterùm vt retinerent aliquam veritatis speciem, & de sacramentorum significatione atque efficacia aliquam constantiam, cautiores Caluinistæ perstiterunt in asserendo, verum corpus Christi à se percipi in cœna, sed de modo litigari, quem nos corporalem esse prædicemus, illi spiritalem, quo nihilominus simulant re vera & in substantia corpus Christi à fidelibus suscipi, quasi eorum spiritalitas nihil de corporis existentia, præsentia ac perceptione detraheret. Olim quidē omnium, qui scripturas ac præcipuos fidei articulos violarunt & oppugnarunt, spiritalitas illa fuit tanquam commune asylum. Alexander & Hymeneus, pro reali & corporali asserebant solam spiritalem resurrectionem per fidem à Christianis iam acceptam: Sabelliani tres in Trinitate nominatos, non reali existentia distingui putabant, sed quadam spiritali & intellectuali sola differentia. Ebion, Cerinthus & Arriani, Christum puram esse creaturam opinati, cùm legebant filium Dei vocari, id quidem spiritaliter & per adoptionem explicabant. Arriani Patrem & filium itidem vnum esse spiritali quadam vnitate prædicabant, vt substantialem tollerent. Valentiniani, Marcionitæ, vt de Christi carne ac corpore scripturas effugerent, ipsi carnem quandam spiritalem & imaginariam relinquebant. Nostro hoc infœlici tempore, spiritalitas illa tantum promouit, vt beatorum sedes, atque his contrarios inferos occuparit. Cùm enim Brentiani non aliam Christi ascensionem definiant fuisse quàm spiritalem, nullas beatis sedes certas & cœlos quàm spiritales possunt statuere. Cùm verò Caluinistæ non aliter Christum ad inferos descēdisse tradunt, quàm spiritaliter in cruce, vbi animam eius terroribus & doloribus inferni per apprehensionem excruciatam imaginantur planè desperasse, nec alios inferos, nec alias pœnas inferorum indè decernunt, quàm spiritales & imaginarias. Nec solùm videas illos omnia Religionis Christianæ sacramenta, ac ferè dogmata, cultúmque omnem in illam spiritalitatem dissoluere, sed se totos spiritales, quasi carnem exuerint iactare, & de particulari inspiratione gloriari. Verùm Christo spiritaliter vti volunt pasti, an carnales atque animales esse desinant, facilè licuerit ex fructibus carnis ac spiritus ab Apostolo propositis iudicare. "Manifesta sunt (inquit) opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, immunditiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes. Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Aduersus huiusmodi non est lex. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. Si viuimus spiritu, spiritu & ambulemus. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes." Vtinam qui se præ aliis spiritaliter Christo viuere gloriantur, spiritu Christi ambularent. Spiritaliter quidem per hypocrisin & fictionem aut phantasiam se alienissimos ostentant à fructibus carnis, sed realiter magno orbis Christiani malo nullum prætereunt. Spiritaliter ac verbo ab omni immūditia & idololatria abhorrent, sed re vera nulli tam seruiunt suæ libidini, nec hominū figmētis ac propriæ opinioni se addicūt, quàm spiritales illi, vt de aliis fructibus taceā, qui ab omnibus in illis cōperiuntur. Spiritaliter fructus spiritus proferunt, sed re vera fructus carnis pariūt, spiritaliter reformati, re vera deformatissimi: spiritaliter Deo & Principibus fideles, sed re vera peruicacissimi rebelles: spiritaliter prædestinati, sed re vera reprobi, in veris inferis reipsa, nō tā- rùm

Spiritalitas omnium hæreticorum asylū.

Aduersarij etiā paradysum et inferos sua spiritalitate abolent.

Aduersarij toti spiritales in operibus carnis maximè deprehēdūtur. Galat. 5.

tùm ſpiritaliter cruciādi: ſpiritaliter diuinæ gloriæ ac pacis publicæ amātiſſimi, ſed re vera à quibus & propter quos nomen Dei blaſphematur inter gētes, & trāquillitas publica perturbatur: ſpiritaliter habentes ſpeciem pietatis, ſed re vera virtutē eius abnegantes, cauteriatam ex ſua ſpiritalitate habētes conſcientiā, ſed re vera omni flagitio proſtitutā & profligatā. Valētiniani olim eadē planè impietate, qua nostri ſpiritales ſe nominabant, quia ſola fide & cognitione expiari ſe & perfici credebāt ac redimi. Propterea nec baptiſmū neceſſariū ducebāt, nec diuina myſteria per res quæ videntur, peragi volebant, interim volutabantur in cœno carnis & flagitio, aliiſque peccatis impudentiſſimè. Meſſaliani ab omni opere feriati, ſe itidem ſpiritales prædicabant, ac ſe ſenſu Spiritus ſancti in ſe aduentum percipere, ſicut noſtri iactant de omnibus in ſe ſentire particulares inſpirationes. Sec nec Aduerſarij in vno ſpiritalitatis ſignificatu conueniunt: imò tanquam vulpeculæ ad hanc velut ad latibulum ſe recipiunt, quòd plures elabendi ex itus præbeat, cùm eorū peruerſum dogma intercipitur: nos interim tanquam ſycophantas accuſant, & traducunt, quaſi imponamus eorū ſpiritalitati alium ſignificatum, de quo ne cogitarint quidē. Spiritalitas autem vel rem incorporeā denotat: vel qualitatē, vel modū rei etiā corporeæ ſpiritalem ac inſenſibilem: vel ſpiritus ſiue increati ſiue creati potentiam & actionē cū corporis excluſione: vel finem atque effectū incorporeū & ſpiritalē. Caro Chriſti, & eius māducatio, numquam à Catholicis Patribus dicitur ſpiritalis, ex priori ſignificatu, ſed contrà carnalis & corporalis, quemadmodum in præcedenti Repetitione declaratū fuit. Cæterùm nonnumquam Auguſtinus & alij attendūt in Chriſti carne rem ſpiritalem, qualitatem, & proprietatē diuinitatis, cuius participationem vocant manducationē ſpiritalem ex primo ſignificatu, & tum carnē Chriſti ſpiritaliter edere, quando non participatur in ſacramēto ſola eius caro, ſed vna eius ſpiritalitas, ſiue cùm editur vſque ad participationē ſpiritus. Ex ſecundo ſenſu contrà ſpiritalis ab illis affirmatur, & carnalis negatur, dicitúrque ab Auguſtino & Paſchaſio atque aliis caro illa non carnaliter ſeu corporaliter edi, ſed ſpiritaliter, quoniam in ſacramento nec eſt, nec editur modo carnali & corporeo, ſed inuiſibili, inſenſibili ac ſpiritali: ita tamen vt maneat & manducetur vera ſubſtantia corporis. Ex Athanaſio, Cyrillo, Auguſtino iam citauimus, eo pacto carnem Chriſti exi-„ſtere, ac cibum fieri ſpiritalem: quibus adiunges hæc pauca Ambroſij: In illo „ſacramento Chriſtus eſt, quia corpus eſt Chriſti. Non ergo corporalis eſca, „ſed ſpiritalis. Corpus enim Dei, corpus eſt ſpiritale. Ex tertia intelligentia etiam ſpiritalem eſcam appellant Patres, eo quòd Spiritus ſancti opera ac virtute fiat & comparetur. Spiritalem quoque manducationem carnis Dominicæ cōſtituunt illi, quæ à ſpiritu & animo exerceatur, de qua iam egimus, & poſteà fuſiùs agemus: ſed non excludunt ab ea corporalem, ſiue ſubſtantiam corporis deſignet, ſiue etiam actionem corporis, quæ cum animi operatione poteſt interuenire. Ex quarta ſignificatione ſpiritalitatis, Euchariſtiam totam, & ipſam in ſe carnem Chriſti, vocant alimoniam ſpiritalem, & non corporalem: quia quamuis etiam corpus reficiat, non tamen effectu corporali, ſed ſpiritali ac ſuper-„naturali. In eum ſenſum ſcribit Cyprianus: Manifeſta eſt ſpiritalis cibi & cor-„poralis diſtantia, aliud fuiſſe quod prius eſt appoſitum & conſumptum, a-„liud quod à magiſtro datum eſt & diſtributum. Ex effectus & finis diſcrepantia, Auguſtinus tradit, Chriſtianorum ſacramenta eſſe omnia ſpiritalia, Iudæorum verò carnalia, & illa ſpiritaliter ſuſcipi, cùm vnuſquiſque, percipit quò referuntur, vt ea non carnali ſeruitute, ſed ſpiritali potiùs libertate venerentur: ob ídque ſacramentum altaris à Patribus Sacrificium ſpiritale nuncupatur,

Iren. lib. 1.

Theod. lib. 4. hæret. fabul. cap. de Meſſalianis.

Significationes Spiritalitatis.

Quot modis caro Chriſti dicatur ſpiritalis, et eius māducatio.

Ambr. de his qui initiantur myſteriis. ca. 9.

Cypr. de cœna.

Aug. lib. 3. de doctr. Chriſtiana. cap. 9.

ſicut in Repetitione De ſacrificio enarramus. Aduerſarij ſpiritalitatem accommodant aliquando pro opera & efficacia Spiritus ſancti: vt cùm manducationem ſpiritalem dicunt, quæ Spiritus ſancti omnipotentia vnientis toto cœlo ſeparata contingat: Aliquando pro re & actione ſpiritali, oppoſita corpori & rebus corporeis, ita vt & res ipſa, & modus, & actio, & finis, in ſpiritalitate conſiſtant. Atque in tali ſignificatu tota continetur Aduerſariorum hæreſis, quæ tuetur Chriſti corpus non eſſe in cœna terreſtri, nec in ea ſumi niſi ſpiritaliter, id eſt, vt non verum Chriſti corpus ſumatur, ſed quædam res ſpiritalis ab eo defluens, nec à noſtro corpore illa ſuſcipiatur, ſed à ſolis animis, ita vt ſpiritalitas illa tollat ab actione cœnæ & verum Chriſti corpus, & noſtrum, ſitque incorporeum totum negotium quoad rem & quoad modum. Aliquando non pro re ſpiritali, paſſiuè, vt in proxima ſignificatione capiunt, ſed actiuè, pro animi apprehenſione & operatione, quemadmodum intelligitur, cùm prædicant à ſe ſpiritaliter per fidem edi corpus Chriſti. Aliquando non pro re aut qualitate ſpiritali & incorporea, ſed pro re intellectuali, & quæ in ſola apprehenſione conſiſtat, illa phraſi vtuntur: vt cùm affirmant corpus Chriſti tantùm ſpiritaliter eſſe in cœna, & ſuſcipi. Profectò quid ipſi tum ſignificent, ſi diligenter conſideretur, nulla nec natura corporis exiſtens ab ipſis indicari cognoſcetur, nec qualitas re vera etiam exiſtens, ſed purus mentis conceptus & apprehenſio, & aliquid purè intellectuale. Non enim ſentiunt amplius quicquam de Chriſto exiſtere aut percipi, quàm exiſtebat & capiebatur, cùm Patres ante natum Chriſtum de ipſo fide communicabant: cuius ſola intellectuali præſentia & ſumptione fruebantur. Ex tot ſpiritalitatis ambiguitatibus eadem ſententia & propoſitio vera ac catholica eſſe poteſt, & eadem falſa atque hæretica, propter diuerſam interpretationem & intelligentiam, quæ ſpiritalitati attribuitur. Naturale Chriſti corpus in cœna exiſtere, & ſumi ſpiritaliter, veriſſimè aſſeritur, ſi dictio illa dicit modum exiſtẽdi corporis Chriſti, & modum ſumendi. Corpus enim illud in cœna modo ſpiritali conſiſtit, ac ſpiritali modo percipitur: ſed ſi ſpiritaliter rem corpoream & præſentiam atque exiſtentiam rei corporeæ ſubmoueat, & rem ſolùm intellectualem apponat, aut non aliam rei corporeæ quàm ſpiritalem præſentiam & participationẽ relinquat, excludátque corporalem manducationem à corpore noſtro, quia ſpiritaliter exponatur paſſiuè & actiuè, vt oppoſitum rebus corporeis, tum dupliciter etiã hæretica eſt ac ſacramentaria locutio: paſſiuè, quia rem omnem corpoream adimit: actiuè & paſſiuè, quia actionem corporis, & corpus ipſum à participatione corporis Dominici repellit. Ex illa ambiguitate plerũque ludunt Aduerſarij, atque ingenuè videntur profiteri, præſentiam & manducationem naturalis, ac veri corporis Chriſti in cœna, ſpiritalem tamen, quaſi tantùm modum carnalem exiſtendi & manducandi repudient. Cùm increpantur, per ſpiritalitatem non ſolùm modum negare carnalem, ſed rem omnem corpoream abigere, ſubſtitueréque veri corporis intellectualem tantùm aut ſpiritalem quandam qualitatem atque incorpoream, quæ ſolùm à ſpiritibus noſtris & animis capiatur: tùm quidem vltrò annuunt, carnem illam ſolius animi cibum eſſe & alimoniã, ſed recriminantur nos de calumnia, quòd falſò ipſis impingamus, per ſpiritalitatem realitatem omnẽ corporis auferri, quaſi ſpiritalitas rem & ſubſtantiam ſecum perpeti nequeat. Propterea aliquando Aduerſarij audent etiam in ſuis De cœna formulis, adiicere verè, reipſa, realiter, & ſubſtantialiter, ſiue in ſubſtantia, corpus Chriſti nobis dari, & recipi, ſpiritaliter tamen & per fidem. Et in Confeſſione Piſſiaci oblata ſpiritalitatem afferunt, non tollere veritatem, aut ſolam imaginationem ponere. Propterea Beza me hominem imperitiſſimum clamat, qui ſpiritaliter repertum in libris Caluini, interpreter intelle-

Quatenus intelligatur ſecũdum Aduerſarios præſentia ſpiritalis, et manducatio carnis Chriſti.

Quatenus ſit verũ, & quatenus falſum corpus Chriſti eſſe in cœna, et capi ſpiritaliter

Aſtutia Aduerſariorũ ex ſpiritali modo.

Vt repugnet re vera ſumi corpus Chriſti, et ſpiritaliter, vt exponunt Aduerſarij.

ctualiter & per imaginationem, nulla rei veritate subiecta, cùm spiritalitas rerum naturas non excludat. Profectò si intra lineas illarum formularum consisterent, in eáque significatione retinerent, quam à Patribus didicerunt, vt spiritalitas secum ferret carnis Christi substantialem existentiam in cœna terrestri, & susceptionem, ac modum tantùm incorporeum adderet, sentirent vtique cum Ecclesia Catholica, sed tum cogerentur telam retexere, & axioma reuocare, quo nusquam vllum corpus etiam Christi in rerum natura manere posse contẽdunt, sine omnibus suis corporalibus accidentibus, quæ mutari in spiritalia oporteret, vt in substantia corporali spiritaliter existere & sumi corpus posset. Sin voluerint nihil naturalium accidentium immutari, saltem passiuè spiritaliter in modo corpus Christi non percipietur, quoniam inquam per ipsos, ne modus quidem existendi de corpore potest variari etiam per Dei potentiam. Proinde quandiu tenuerint corpus re vera seu in substantia participari, pro modo corporis ipsius spiritaliter, vsurpare non poterũt, ob ídque verum erit spiritaliter, ab ipsis passiuè intellectum, rem corporis ac substantiam excludere. Quòd si spiritaliter actiuè capiunt pro suscipiente spiritu nostro, cum exclusiua corporis nostri, quod carnis Christi inficiantur esse capax, necessariò conuincuntur per suam spiritalitatem, rem ipsam, substantiam, atque existentiam veram, & sumptionem carnis Dominicæ etiam de cœna abolere, ac nihil aliud quàm quid prorsus incorporeum, pro Christi corpore in cœna ac spiritibus suis ponere. Imprimis est in confesso, nihil existens in cœna ab Aduersariis statui aut sumi, nisi quod intra animum recipi queat. At ex ipsorum dogmatibus corpus Christi nec admitti in animum nostrum potest, nec in eo contineri. Nam ne quidem situm in Dei potestate volunt, vt à vero corpore Christi quantitatum dimensiones ac proprietates naturales subtrahat, vt sine his verè extet corpus illud. Itaque si re vera ac substantialiter ab animo sumitur, oportet vt in ipsum introeat cum dimẽsionibus & proprietatibus re vera, cum ipsísque in eo maneat, atque ita, vt non corpus animam contineat, sed anima corpus, & res spiritalis rem corporeã, quod nemo cogitatione assequetur: imò oporteret videri in anima, palpari, aliáque documẽta corporalia dare. Quod si non reipsa, quale ac quantum est in sua natura, corpus Christi in anima residet, non re vera & substantialiter ab ipsa excipitur. In eo enim suorum argumentorum proram & puppim reponunt Aduersarij, quòd nec corpus Christi manere possit corpus, quin omnes proprietates corporis gerat & exhibeat. Sin per fidem spiritui nostro insinuari & comprehendi responderint, nihilo plus agunt, quoniam fides naturam & proprietates corporis non immutat, vt re vera aliud sit quàm patiatur eius proprietas. Non igitur fides efficiet, vt re vera corpus existens, immittatur animæ. Deinde si re vera percipitur etiam à solis animis nostris, necessariò requiritur percipientes ipsum esse illi præsentes re vera, & ipsis etiam illud esse in præsentia: quia tum mutua intercedit realis præsentiæ ratio & necessitas: quandoquidem nihil dici aut cogitari potest re vera præsens alicui, re vera interim absenti, nec fieri etiam potest, vt aliquid re vera recipiatur ab aliquo, cui re vera non coniungatur. Si enim re vera etiam sine locorum vllo interuallo nõ coniungitur, nec re vera recipi potest, quia priùs adsit oportet quàm recipiatur, & eo modo quo recipitur. Quare fuerit necesse, aut ibi esse re vera animos nostros, vbi re vera extat corpus Christi, aut contra. Si non nisi in cœlo corpus illud in substantia ac reali existentia inuenitur, pari existẽntia cõuenit animos nostros eò trãsferri, aut eodem modo corpus illud illabi animis nostris, & ipsis inesse: quod nusquam, sat scio, concesserint Aduersarij, ne pluribus in locis, quibus separantur animi nostri, naturali & substantiali existentia, cogantur eadem præsentia corpus illud

Aduersarij negant omnino corpus Christi posse spiritaliter existere.

Ex opinione Aduersariorũ ne quidem spiritale Christi corpus potest recipi ab anima nostra.

Fides non immutat naturas rerum.

Re vera nõ potest percipi, quod re vera non est presẽs.

Non potest re vera animus percipere corpus Christi, quin ipsum re vera sit in pluribus locis.

ſiſtere. Reſtat ergo tranſportare animos noſtros re vera eò, vbi ſedet corpus Chriſti, antequàm ab animis noſtris re vera capi dicatur. Non ſatisfacit, quod ad effugiũ comminiſcuntur Aduerſarij de Cœna cœleſti, quaſi ſufficiat animos fide & cogitatione in cœlum rapi & euehi, vt ibi amplectantur corpus Chriſti re vera ibi præſens. Nam etſi vis ac virtus actionis illius cœlos penetret, non tamen propriè ac re vera in cœlo, ſed in animis noſtris peragitur, qui multo minus re vera & reali exiſtentia degunt in cœlo, quàm illa actio: ſed nec ſeiungũtur propter illam actionem à ſuis corporibus re vera, quibus tenentur incluſi: ideò nihilomagis copulantur corpori Chriſti, aut ipſum recipiũt re vera, ſeu reali ac ſubſtantiali præſentia. Propterea anima quoties de cœlo, aut de Chriſti corpore ibi poſito philoſophatur & contemplatur, non ibi eſt ſubſtantiali præſentia, ſed tantùm per operationem & effectum, qui nec loco dimouet corpus Chriſti, nec animas ipſas, vt vnum ſit in altero, aut fiat pręſens alteri reali exiſtentia. Quòd ſi per actiones fidei & contemplationis anima re vera efficeretur præſens rebus quas apprehendit, eodem temporis momento re vera pluribus locis adeſſet, in quibus verſantur res quas concipit: quod tam aduerſariis videtur abſurdum, quàm idem corpus re vera ſimul pluribus in locis contineri. Quis Apoſtoli textum, Abſens corpore, ſpiritu præſens vobiſcum, explicabit de reali ſpiritus præſentia? Si ſpiritus eius realiter cum Corinthiis erat, & realiter in corpore eius Epheſi abſente, aut reali exiſtẽtia ſpiritus eius duobus in locis agebat, aut illa exiſtentia ſimul erat abſens & præſens, aut aberat illo modo realis exiſtentiæ à corpore Pauli, atque ita moriebatur Paulus, cùm viueret: quãdoquidem mors nihil aliud eſt, quàm realis ac ſubſtantialis animæ ſeparatio à corpore. Solent hîc Aduerſarij ſpecioſis vocabulis veritati tenebras offundere. Annuũt corpus Chriſti, & animas noſtras, toto cœlo ac terra diſtare: attamẽ fingunt realem interuenire eorum coniunctionem, ſed ſpiritalem, quam duobus modis interpretantur, per omnipotentiam Spiritus ſancti, qui diſſita nouit intimè coniungere, & per fidem, quæ res abſentes præſentiſſimas facit: de qua ſequenti capite. Sed iſta verba ſunt ac nugæ. Talem enim ſpeculantur fieri etiam à Spiritu ſancto realem præſentiam & coniunctionem, quæ tamen res ipſas nihilomagis realiter coniungat, quàm erant antea, nec propiùs approximet, quàm ſit maxima diſtantia cœli & terræ. Non enim ſecũdum Aduerſarios etiam per omnipotentiam Spirirus ſancti nobis admoueri propius dicitur corpus Chriſti, quàm cœlum terræ, nec nos illi, quàm terra cœlo. Mirabilis profectò, aut potiùs phanatica realis coniunctio rerum prorſus ac longiſſimè ſeparatarum, & in longiſſima reali ſeparatione omninò manentium, interim dum realiter dicuntur coniũgi. Ex ea quoque conſequitur realis & ſpiritalis, prorſúſque phanatica carnis Dominicæ perceptio, quoniam pugnant inter ſe realiter coniungi & percipi, ac minimè realiter coniungi & ſumi. Quòd ſi diſtantia locorum non impedit, quominus res diſſitas omnipotenti virtute Spiritus realiter coniungãtur, igitur nec eadem diſtantia impediet, quominus eadem virtute efficiantur realiter præſentes, vt illo pacto coniungantur: quoniam rerum coniunctio, earum priorem exigit præſentiam. Non enim, ſi vniuntur in ſpiritu, tanquam in tertio, propterea coniunguntur inter ſe, niſi earum debita fiat approximatio. Ad realem autem præſentiam, coniunctionem, & perceptionem, duo potiſſimùm requiruntur: Vnum, vt rei ſit actualis exiſtentia, atque ob id res futuræ realiter præſentes nequeunt affirmari. Sic Abrahæ Chriſti incarnatio ſpiritaliter tantùm, & non realiter pręſens erat, quoniam nondum actu extabat Chriſtus. Deſideratur inſuper pręter actualem exiſtentiam, vt res ſecundum propriam naturam & ſubſtantiam ibi exiſtat, vbi dicitur præſens, antequàm realis præſentia defendatur & aſſeratur. Qua de cauſa res diſtantes

Ne quidem per fidem re vera poteſt ſumi corpus Chriſti in cœlo.

Ne quidẽ Spiritus ſancti omnipotentia poteſt realiter coniũgere, quæ realiter manẽt ſeparata.

Vt ſit realis præſentia & perceptio, duo requiruntur.

tes & dissitæ, tametsi suos effectus longiùs exerant & emittant, non tamen locis, quos solis effectis attingunt, possunt asseuerari præsentes re vera, & secundum substantiam, sed tantùm secundum efficaciam, virtutem & operationem, sicuti sol inferioribus corporibus præsens dicitur, non substantia, nec re vera, sed operatione atque effectu, quoniam licet actu existat, non tamen substantiam suam habet existentem in inferioribus istis. Pari modo si corpus Christi affigitur cœlo, nec indè dislocatur secundum propriam naturam & substantiam, vt placet Aduersariis, qua ratione sine contradictione tueri poterunt, ipsum secundum substãtiam nobis donari, & in nobis recipi? Aut quî fieri potest, vt tantũ spiritaliter suscipiatur, & inueniatur in nobis secundũ suos solos effectus, & tamen prædicetur realiter, atque in veritate à nobis sumi? Hoc est rem sine re collocare, & realiter sine re, potiri tamen re ipsa, quæ sunt plusquam ægrorum somnia. Propterea Patres Chrysostomus, Cyrillus, Hilarius, atque alij, tanquam opposita constituunt prudenter, reipsa frui corpore Christi, ipsíque vniri, ac spiritaliter vesci, si aduerbium hoc excludat corporalem existentiam, & præsentiam in sacramẽto atque in nobis. Cingliani itidem pro oppositis existimant, realiter, vel substantialiter, & spiritaliter, abhorrẽtes ab omni præsentia & perceptione reali corporis illius, contenti sola spiritali per fidem. Ideò Caluinus iussus ac coactus fuit ab illa quacunque realitate abstinere, alijsque aduerbiis idem sonantibus, antequàm ad consensionem cum Tigurinis admitteretur: in qua oportuit eum profiteri, corpus Christi tam remotum esse à nobis & à nostra reali manducatione, quàm cœlum à terra, Ideò veriùs, ac magis ingenuè, Petrus Martyr ferre non potuit Bezam in Colloquio Pissiaceno, præstigiantem ex realitate & spiritalitate, sed fassus est pro sua parte, corpus Christi nõ esse reipsa alibi quàm in cœlo, non inficiari tamen spiritaliter in Cœna à fidelibus mãducari. Ac certè, quantumcunque tergiuersentur astutiores Caluinistæ, eò redit summa doctrinæ eorum de Cœna, vt non magis in ea sit, & sumatur reipsa corpus Christi, quàm si nusquam in rerum natura constaret. Consentiunt enim omnes in Cœna, nec nobis præsentiùs, nec propiùs à nobis attingi, aut ampliùs percipi, quàm soleret à Patribus per fidem, antequàm incarnaretur ex virgine Maria, & procrearetur in lucem. Sin placet penitiùs eorum mysteria scrutari, cõperies in summa, cùm pluribus verbis amplificarint, à se credi præsentissimum in cœna corpus Christi & sanguinem, atque re vera & in substantia capi non aliter intelligere, quàm obiectiuè, id est, vt ipsissimum Christi corpus in substantia sit obiectum, & materia circa quam versatur eorum mens & fides, quod attendunt, spectant & contemplantur fide, etiamsi nusquam esset in rerum natura, & apprehendunt atque amplectuntur etiam fide & cogitatione, ita vt in eorum cœna cœlesti vel terrestri solùm requiratur carnis Dominicæ imaginaria existentia & præsentia, tantum abest vt in eorum animis ponatur in substantia subiectiuè & realiter, id est, vt sit in cœnæ terrestris subiecto, siue sit sacramentũ ipsum, siue animus cœnam facientium, cùm illud corpus Christi subiectiuè alicubi existere, vt verè recipiatur in cœna, more Patrum nõ putẽt necessarium: in sacramento verò collocent figuratiuè solùm, & in suis animis imaginariè, etiamsi nusquam esset, aut effectiuè seu per effectum quendam spiritalem, & qualitatem incorpoream, quæ sola exhibeatur in cœna, & recipiatur ab animis cœnantium per fidem.

Cõtradictio est corpus Christi manere in cœlo, & realiter sumi.

Realis et spiritalis perceptio & præsentia, vt exponunt Aduersarij, repugnant inter se.

Cal. tandẽ negare coactus fuit, corpus Christi realiter sumi.

Ex Aduersariorum opinione non magis reipsa sumitur corpus Christi, quã si nusquã extaret.

Quomodo aduersarij intelligant corpus re vera sumi.

AMBIGVITATES ET ERRORES ADVERSARIORVM de fidei efficacia ad nos coniungendos Deo & Christo, & statuendam præsentiam carnis eius in Cœna.

CAP. 3.

EX speciosis vocabulis, quibus incantant mentes hominum imperitorum Aduersarij, fides est, quam omnibus in rebus prætexũt & prætendunt Deo & hominibus perfidissimi, quę quoniam multiplici significatione abundat ad struendam fallaciam, cum aliis concinnè quadrat, & ex ea ludunt in manducatione carnis Dominicę. Aliquando fidem capiunt pro contemplatione mentis, quæ fertur in cœlum, ibíque amplectitur carnem Christi, & ipsi apprehensione adhæret. Ita Cinglius fatetur à se intelligi, atque inquit: Credo quòd in sacra Eucharistia, " id est, gratiarum actionis cœna, verum Christi corpus adsit, fidei contemplatione, " hoc est, quòd hi qui gratias agunt Domino pro beneficio nobis in filio suo collato, " agnoscunt illum veram carnem assumpsisse, in illa passum esse, verè peccata nostra " sanguine suo abluisse, & sic omnem rem per Christum gestam illius fidei contem- " platione, velut præsentem fieri. Petrus Martyr eundem sensum sequitur, cùm ait: " Si quis præsentiam, fidei nostræ perceptionẽ intelligit, qua ipsi ascendimus in cœ- " lum, & Christum in sua maiestate gloriáque mente & spiritu amplectimur, cum il- " lo facilè consentiam. Caluinus & Beza in eandem fidei interpretationem recidũt, " cùm de Cœna cœlesti nugantur, tametsi aliquando videantur imaginariam illam apprehensionem detestari. Aliquando fidei nomine eam, quæ iustificet, & hominem coram Deo perficiat, ad manducandam carnem Christi, exigunt non solam mentis conceptionem, veluti cùm negant ab infidelibus, impiis & hypocritis carnem illam attingi, quia fide careant, non quidem mentis in cœlum eleuatione, sed fidei iustitia & iustificatione. Aliquando cum Apostolo interpretantur pro certa persuasione & fiducia in Dei promissione, verbo, eiúsque effectu: ideò fidẽ profitentur innixam verbo & promissioni, res præsentes & carnem Christi in cœna coram sistere. Aliquando pro inuiolabili promissione & pacto capiunt: sicut quando coniunctionem nostri cum carne Christi comparant cum illa quæ fit per matrimonium inter virum & vxorem, quam vtramque sola fide iniri & contrahi dicunt. Tum fidem pro promissione inuiolabili explicent oportet, quia non nisi talis vinculum matrimoniale conciliat. Ex illa amphibologia quoduis figmentum & idolum per fidem compingunt: Deinde pręposteri sunt rerum æstimatores & iudices. Nam cùm passim fidem in bucca habeant, quouis infideli sunt deteriores. Nihil enim cum Thoma de corpore Christi credere volunt in sacramento, imò nec in rerum natura, vt manducetur, nisi quantum oculis conspexerint, ac manu contractauerint, vel lingua gustarint: Dei verò ac Christi sermonibus non plus habent fidei, quàm ratio aut sensus conuicerit, nec fidem adhibent vbi fide opus est, & res proponuntur ex verbo Dei, quæ pertinent ad fidem, ac naturam superant. Nusquam verò tam necessariam prædicant, quàm vbi res sine fide transigi aut omninò, aut aliquo pacto potest: contrà vbi requiritur, plus illi quàm deceat tribuunt. Quoniá sine fide impossibile est placere Deo, omnia fidei deferunt, quibus Deus nobis propitiatur: modo sanè ac rectè accommodarent, vtique ferri possent. Nam quoniam prima in adultis dispositio ad excipienda omnia dona Dei fides est, omnia verè ascribi possunt fidei: sed in eo peccatur, si per exclusionem aliorum omnium, quibus Deus in nobis operatur, sola fides omnia pręstare & perficere dicatur. Fides iustificat, nos coniungit Deo, Christum amplectitur, & eius carnem, aliáque obit salutis nostræ officia, sed non sola, cùm alia Deus instituerit in suo ordine atque gradu æquè necessaria ad ista munia atque fides est. Erratur itaque, si fidei datur quod non ei debetur, aut si aliter quàm debetur: si soli, quod sine illa fit: si soli, quod etiam per alia fit, aut si maiori gradu atque ordine collocatur quàm meretur aut operatur.

Variæ significationes fidei, quibus ludunt Aduersarij.

Cingl. in Confess. ad Carol. 5.

Petr. Martyr in epist. nuncupat. Operis de Eucharistia.

Aduersarij fidẽ iactantes, sunt quouis infideli deteriores.

Errores Aduersariorũ de efficacia fidei.

tur. Tot modis in manducatione carnis Dominicæ circa fidem hallucinantur Aduersarij. Assignant fidei vim omnem sacramentorum,& præsentiæ carnis Dominicæ,atque eiusdem realis perceptionis : quæ omnia à potentia Dei per verbũ diuinũ etiã sine fide cõmunicantiũ aduenıũt:aut saltem nec ei soli nec præcipuè competũt, & si quid in his valet, non tantum habet momenti,vt potiores ferat, nec eo ordine præcellit, nec eos effectus affert qui iactantur. Quò melius verò Aduersarij suam adornent fabulam,hoc tanquam fundamentum iaciunt : Esu carnis Dominicæ id agi,vt iungamur Deo & Christo etiam corporaliter,& dicamur verè os de ossibus, & caro de carne : Id autem sola fide acquiri posse, eáque de causa fide sola talem esum fieri. Conuenit inter nos de effectu illius esus, sed de modo non ita. Falsum enim ducimus sola fide nobis intercedere cũ Deo & Christo consortium & coniũctionem:Falsum insuper corporalem consociationem cum Christo per fidem cõtrahi. Neutrum habet scriptura, sed Aduersarij suo more ex quibusdam affirmatiuis quascunque inferunt, & exclusiuas eruunt : sicut ex eo quod Apostolus scribit, Christum habitare per fidem in cordibus nostris,addũt id sola, ac nõ nisi fide accidere.Nos contra ex scripturis tuemur, nec sola fide, nec primò semper Christũ per fidẽ habitare in nobis,& nos ipsi copulari. Nõ enim Euãgelia id soli fidei tribuunt, sed dilectioni, mandatorum obseruationi, & sacramẽtis. Sic enim Christus apud » Ioannẽ loquitur:Si quis diligit me,sermonẽ meũ seruabit, & pater meus diliget eũ, » & ad eum veniemus, & mansionẽ apud eum faciemus. Qui manet in charitate, in » Deo manet,& Deus in eo. Qui seruat mandata eius,in illo manet,& ipse in eo. Per » realem esũ carnis Dominicæ idem nos assequi testatur,cùm ait:Qui mãducat meã » carnem,& bibit meũ sanguinem,in me manet,& ego in eo.Hunc verò esum,atque inde cum Christo copulam,per sumptionẽ Eucharistiæ præstari in superiori Repetitione copiosè probauimus. Ac ne quidem primæ partes iustificationis nostræ,& coadunationis cum Christo,fidei possunt ascribi in paruulis baptisatis quos regenerat,& Christo inserit,nõ fidei actio,sed sacramẽtum baptismi,vt latiùs declarabitur capite,quo cõtra spiritalẽ Aduersariorum manducationẽ disseremus. Sed nec quidẽ adulti sola fide ineũt societatẽ cum Deo,cùm baptismus necessariò requiratur ex » lege lata ac posita.Dictum est enim, Qui crediderit,& baptisatus fuerit, saluus erit. Sicut enim adultum solus baptismus nõ cõfederat Deo ad salutem, nisi comitetur fides,ita nec ipsa sola nisi baptismo sociata maximè si nõ excusat necessitas, quẽadmodum ex illa scriptura Augustinus,Chrisostomus,atque alij testificantur.Quinetiam apparebit falsum,nos Deo cõiungi per ipsam fidẽ, si recipitur quã tradit Caluinus fidei definitio:vt sit certa cognitio bonæ voluntatis diuinæ erga nos propter Christum.Antequàm enim cognoscatur aliquid,prius sit oportet,nec ex cognitione res nascitur,sed contrà ex rei veritate atque existentia eius certa habetur cognitio.Idcircò priùs decet nos esse in Dei gratia,& per eam cum illo vniri,quàm id scire & cognoscere possimus. Ex quo sequitur,nos priùs vniri Deo,quàm fidem assequamur,quæ iuxta Aduersarios est cognitio talis coniunctionis:nec fides huius erit causa, sed inuenietur posterior,ac tantùm de illa testificari, ac nos certos reddere, aut fides non est cognitio gratiæ initæ apud Deum. Nec solùm controuertitur de societate cum Deo per solam fidem, sed de genere cõiunctionis, quam fides potest efficere,cum carne Christi. Aduersarij realem & substãtialem fieri respõdent, vt simus re vera os ex ossibus,& caro de carne eius. Verũ spiritalis præsentia nõ profert » nisi spiritalem coadunationem, quemadmodũ Apostolus ait,Qui adhæret Deo,v» tique fide ac spiritu,vnus spiritus est cum eo, nõ caro,quoniã spiritus carnem & os» sa non habet. Ideò ad cõstituendam realem & carnalem copulationem corporum

Fundamentum Aduersariorũ de perceptione carnis per fidẽ.

Non sola fide coniungimur Deo & Christo.

Ioann.14.

1.Ioan.3.

Ioan.6.

Marc.16.

August.tract. 13.in In Ioan. lib.4.de Baptismo cap. 22. Chrisost. hom. 24.in Ioan.

1.ad Corint.6.

exigitur præsentia, non spirituum, quorum ne quidem realis copula & præsentia stabiliri potest, si eorundem concederetur maxima realis distantia, quoniam pugnat è diametro, realiter coniungi, & realiter separari. Cùm itaque Aduersarij immutabilem asseuerent vsque ad consummationem seculi, realem & corporalem carnis Dominicæ à nobis separationem tantam, quanta iacet inter cœlum & terram, quî cogitari potest nihilominus realem coniunctionem interuenire, siue dicatur id per fidem fieri, siue alia virtute? Aduersarij vt faciant fucum, tria comminiscuntur. Rerum absentium reale vinculum conglutinari aiunt per fidem, vocántque in eius rei probationem, matrimonij ligamen, quod realiter vinciri inter virum & mulierem per fidem solam commemorant, vt mulier re vera efficiatur caro viri, & os de ossibus eius, etiam absens à viro longissimè. Deinde fundunt verba inania de potentia Spiritus sancti, quæ dissita nouit re vera concatenare. Tertiò victi veritate, annuunt rerum tam procul absentium tam propinquam coniunctionem non inueniri, sed fidem res absentes præsentes reddere, atque ita præsentiam carnis Dominicæ priùs nobis exhibere, quàm nos ipsi vniat, & re vera commisceat. Quanquam fides multa impetrare potest, quæ aliàs non erant, & omnia ad nutum Spiritus sancti versantur & aguntur, cui nihil est impossibile, attamen fides, imò nec Deus ipse & Spiritus eius tantum valent, vt contradictoria, quæ appellantur in scholis & quæ ascendunt ad impotentiam Dei, efficiant simul vera, & aliquid quod re vera maneat absens, re vera sistant in præsentia, & re vera coniungant alteri, quod re vera interea magno interuallo disiungitur, nec ipsum re vera contingit, quoniam inesset apertum mendacium. Nec si fides & Spiritus potentia veniunt inter duo toto cœli & terræ interuallo seiuncta, propterea verè ac realiter putabuntur coniuncta, nisi vnius ad alterũ fiat maxima & realis approximatio, qua posita, non amplius manent realiter toto cœlo & terra distracta. Nec si fides aut Spiritus vtrunque in sua separatione attingit, ideò dicuntur se mutuò contingere, aut inter se vniri re vera, quia contingũtur ab vno tertio. Non enim quæ vniuntur etiam re vera vni tertio, inter se vniũtur verè, sed habitudine tantùm, & ratione tertij, ita vt in ipsis nulla fiat realis mutatio, vel approximatio, vel contactus, vt est videre in cœlo & terra, quæ copulantur per interposita elementa vtrinque sibi contigua: non tamen ob id magis re vera inter se coadunantur, quàm si remouerentur interiecta elementa. Qua de causa cùm per Aduersarios in cœlo maneat immota caro Domini, nec illius vlla ad nos habeatur realis vicinior appropinquatio per fidem aut Spiritum sanctum, per ista nõ illi magis cõiungi re vera comperiemur, quàm si nulla fides aut operatio Spiritus accedat. Nec sanè sola fides aut mutua promissio nuptias facit, nisi præcedat potestas realis copulæ & coniunctionis, quæ non priùs habetur actualis ac realis, quàm vir & mulier in præsentia corporali ac reali congrediantur & commisceantur, quemadmodum primo capite superioris Repetitionis docuimus. Quibus rationibus in angustias redacti Aduersarij, coguntur fidei nescio quam latentem vim affingere, quæ res absentes coràm statuat, ac præsentes exhibeat, antequàm nobis realiter coniungat, vt effugiant manifestam illam repugnantiã. Verùm initio contentionis de Eucharistia, contrà ex fide probabant abesse carnem dominicam ab ipsa, quoniam dicebant fidem esse rerum absentium, siue non haberi, nisi de rebus absentibus, & nõ apparẽtibus. Hoc modo solitos ratiocinari narrat Zacharias Prætorius in confessione Ecclesiarum de comitatu Mansfeldensi, ipsísque ita respondet, partim fidem esse rerum absentium & sperandarum, partim autem etiam esse rerum præsentium, sed non apparentium, vt in isto sacramẽto, cui per verbum Christi, *Hoc est corpus meum*, vera caro eius subest, sed nõ cernitur, ideóque creditur. Distinguit etiam rem eandẽ rationi

Aduersarij vt cõtradictoria efficiant simul vera, & absentia realiter dicant realiter coniungi, comminiscuntur Spiritus potentiam & fidei efficaciam.

An fides res absentes faciat præsentes.

Initiò Aduersarij probabant carnem abesse ab Eucharistia, quia fide sumeretur: nunc cõtrà.

In Confeß. Islebij impreßa, anno.1560 tit. de sacram. cōfutatione 34.

rationi humanæ absentē iudicari, quoniā eam non potest comprehendere, quæ in veritate & fidei cognoscitur præsentissima, vt est caro Domini in hoc sacramento. Idcirco fides rectè prędicatur esse rerū absentiū, siue non apparentiū, non ipsi fidei, quæ illas intuetur, sed sensui & hominis captui. Nunc cōtrà Aduersarij ex fide præsentiā carnis Christi studēt in cœna extorquere, ídque generali axiomate, quasi cōmune sit fidei officiū res à Deo promissas prę͂sentes facere. Hîc non erubescūt fidei suæ virtutē Dei potentiæ & eius verbo anteponere, cùm in ipsis sitū negent corpus Christi in cœnā præsens adducere, quod sua fide, quoties libet, euocant præsentissimum. Sed iterū præstigiantur de præsentia, quæ ambigua vox est & multiplex. Nā veram, realem, ac substātialem præsentiā rerum à Deo promissarum fides nō affert. Ab origine mundi fides nō defuit Patribus de incarnatione Christi promissi. Si per fidem re vera fiebat præsens, igitur re vera & in naturali existentia ac præsentia degebat, antequàm cōciperetur: imò ante matris, auorū, ac proauorum vitam atque ortū, infánsque prior matre, omnibúsque progenitoribus edebatur in lucē. Et qui credunt futurā resurrectionē corporis, ea potirentur præsenti per fidē suā, dicerentúrque corpore rediuiui, antequā mortui, eodēque temporis momēto verè affirmabuntur viui, mortui, & resuscitati. Deinde si promissa omnia per fidē veniūt in rem præsentē, igitur fideli nihil erit futurum de his, quæ diligentibus promisit Deus, sed omnia erunt corā, & ante pedes posita. Cur ergo scriptura fidelibus in futurū pollicetur forè vniuersa? vt, Beati misericordes, quoniā ipsi misericordiam consequentur: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbūt, &c. Cur quorum fides tantū cōmendatur ab Apostolo, scribuntur decessisse non acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes? Quinetiam hæresis ista spem omnē perimit in fideli, quasi cū fide nullo pacto stare queat. Si enim fides omnia futura & absentia efficit præsentia, desinit spes quæ de præsentibus nulla est. Nam (ait Apostolus) spes quæ videtur, nō est spes, & quod videt quis, quid sperat? Nec solùm spei virtutem eneruat, sed cōtradictionem de præteritis & futuris implicat. Si fides præterita & futura in re præsenti constituit, iam cessant esse præterita & futura: quia nihil ita pugnat cum præsenti, quàm præteritum aut futurum, ex eo, quod si est, non præterit, & si futurum est, adhuc non habetur in præsentia. Sin responderint Aduersarij tantùm à se intelligi fide res existentes, quæ absint, coram sisti, ne sic quidem aberunt à manifesta absurditate & pugnantia. Credimus carnem Christi in cœlo sedere ad dexteram patris, credimus in domo patris beatorum multas esse mansiones, credimus Inferos & Inferorum ignē alicubi reponi: an ideò caro illa sit animis nostris intima, & alia possidentur præsentissima? Si sic est, igitur caro illa, & omnia quæ fide apprehēdimus, simul pluribus in locis versabūtur & extabunt: aut repugnabit manere absentia, ac re vera nō adesse, & tamen reipsa per fidē reddi præsentia. Quòd si cauillentur, carnē illā atque alia loco moueri, nec ibi manere, vbi antea erāt, cùm ad nos fide eliciuntur & pertrahuntur, igitur caro illa cœlū derelinquet, & Inferi à propria sede ad nos transferētur, & omnia quæ fide cōcipimus, nō alibi quàm in nobis consistent, ac nihilominus pluribus in locis eodē tēpore continebūtur: quandoquidē in singulis fidelibus per fidem statui præsentia asseruntur. Tantū verò abest, vt fides inuehat in rerū naturā & existentiā præsentē ea quæ absunt, vt ne quidem in apprehēsione sua præsentia iudicet & credat. Nam fidei nec decet, nec potest subesse falsum: alioqui iam nō fides est, sed opinio, & hallucinatio. Quòd si apprehēderet præterita aut futura, aut absentia pro præsentibus, quæ tamē nō ita se habēt re vera, falleretur & erraret. Itaque res amplectatur oportet, vt eas in natura & existētia cōperit, nec actione sua & apprehēsione, qua sola fertur in res sibi obiectas & propositas, quicquā in

Fides nō efficit res præsentes in existētia naturali & reali præsentia & vera.

Matth. 5.

Rom. 8.

Ne quidem fides facit res præsentes in apprehensione.

illis immutat, si non vult labi & decipi: multo minus valebit illarum existentiã variare, & in ipsa contradictoria simul vera ostẽdere. Abrahã credidit filij Dei incarnationẽ, & fide ipsam apprehendit, non præsentẽ, quia nondũ acciderat, sed futurã, & pro tẽpore quo foret in rerũ natura: nec eam præsentẽ sine errore cogitare potuit, per fidẽ, aut sibi persuadere: quanto minus per eandem potuit incarnationẽ ipsam in rerũ natura præsentẽ offerre & exhibere? At, inquiũt Aduersarij, Apostolus definit fidẽ esse ὑποστασιν ἐλπιζομένων, id est, substantiã rerũ sperandarum, & argumẽtum nõ apparentium: quam substantã interpretantur pro existẽtia rerũ quam fides operetur: sic enim vertit Beza: Est autẽ fides, illud quod facit vt extent quæ sperantur. atque ex Græco paraphraste citat, fidẽ esse quandã substantiã & essentiã rerum quæ nondum extant. Sed certè nec Beza dictionis allatæ ab Apostolo vim assequitur, nec ea existentia rerũ sperandarũ, quam Græcus paraphrastes attingit, causam Aduersariorũ adiuuat. Nec Erasmus, nec Philippus Melantho, acutiùs perspexerũt mentẽ Apostoli, cùm illã hypostasin, per fiduciã expectantem verterũt. Apostolus ait, accedentẽ ad Deũ oportere credere: ait fide credi aptata secula verbo Dei: quid hîc loci habet fiducia, cùm tamen fide opus sit? Non ergo fides fiducia est, sed benè ex fide ac certa persuasione & assensu, qui adhibetur Deo & eius verbo, nascitur fiducia. Propiùs ad veritatẽ Caluinus, cùm fidẽ hypostasin esse definit, ac fulcrũ cui pia mens innitatur & incumbat: sed errat in eo, quòd fidẽ putet certã quandã ac securã possessionem eorũ quæ nobis à Deo promissa sunt. Nã in promissorum possessione fides cessat, sed non in promissorũ certitudine, siue firma persuasione & assensu. Apostolus autẽ per hypostasin expressit significatũ fidei apud Hebræos, quibus scribebat. Apud illos *Aemuna*, id est, fides, à firmitate & soliditate deriuatur, ac significatũ accipit. Vnde in Exodo, sicut annotat Aben Esra, scribitur, quòd cùm brachia attolleret ad orationẽ Moses, manus eius essent fideles, id est, firmæ atque eadẽ etymologia Ioãnes in Apocalypsi hortatur singulos: Esto fidelis vsque ad mortem, id est, stabilis ac constans. Sic Paulus ad Colossenses vocat στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, id est, soliditatem fidei in Christum, quemadmodum Beza rectè transtulit, seu, vt vulgaris interpres, firmamẽtum fidei, id quod in epistola ad Hebręos hypostasis appellatur, id est, basis, fundamentum, ac firmamentũ rerũ sperandarum, siue assẽsus, cui omnis nostra spes de diuinis promissis, tanquã solido & immoto fundamento, inhęret & insistit. Ex qua phrasi scripsit Iacobus, Postulet in fide nihil hæsitans: & Augustinus solet dicere, Firmissimè crede, ac nullatenus dubites. Hypostasis quidem plura significat, & pręcipuè cuiusque rei existentiã: sed quo minus in eo significatu capiatur, impedit materia cui applicatur. Fides enim etiamsi efficeret rerũ sperandarũ existentiã, nõ tamen est earum existẽtia, nec fides eas in lucem producit, sed Deus ipse qui promisit, & repugnat res sperandas iam habere aliquã existentiam propriè. Quanto enim magis quicquam de earũ existentia statueris, tanto plus de proprietate rerũ sperandarũ detraxeris, quarũ propria existentia à futuro pendet, non à pręsenti. ἔλεγχος insuper, id est, redargutio, conuictio, probatio & demonstratio, atque assensio, cum hypostasi fidei attributus, etiã declarat nihil hîc agi de existentia rerũ, quę subsunt fidei, sed de earũ certitudine, certitudinísque fundamento & argumẽto, quod solidissimũ fides est. Nec fides potius sperandarũ rerum existẽtia, aut eius causa existimari debet, quàm pręteritarum, aut adhuc existentium, quę omnes ęqualiter subiacent fidei, & fides parẽ vim erga omnes habet sine temporis discrimine. Si futurarum ergo pręberet aliquam existentiam, eodem pacto daret & pręteritarum atque absentium, quę adhuc existunt, & sola fide cognoscuntur. Cęterùm demus fidẽ dici & haberi existentiã rerũ omniũ, ad quas se extendit, quoniã &

Hebr. 2. Explicatur textus Apostoli, de fidei definitione. Theoph. in ep. ad Hebr. Philipp. in locis communib. ca. de fide.

Cal. in Instit.

Exod. 17. Apoc. 3. & 2. Coloss. 2. ibi Chrysost.

Iac. 1.

Græcus paraphraſtes ita putauit quid fides apud Hebræos ſonaret, non animaduer-
tens, & hypoſtaſin communiter apud Græcos exiſtentiam & eſſentiam denotare
intelligens, quod quia in aliquo ſenſu defendi poteſt, videamus in quo veritati con-
ſentaneum erit. Præter actualem & ſubſtantialem rerum exiſtentiam ac præſentiam,
quædam ſunt ſpiritales, analogicæ, vel metaphoricæ, quæ non conſiſtunt in re- *Varia eſt rerũ præſentia.*
rum natura, ſed in agitatione animi & fidei. Primam ponamus certitudinis, quæ tã-
tam faciat fidem de rei exiſtentia, quam ſi coram cerneretur oculis: imò quæ nos
de re certiores efficiat, quàm ſi manibus teneremus, & contueremur. Talem rei
exiſtentiam parit, ac ſibi proponit fides, quæ res quas credit, certiùs confirmat
veras eſſe, ac verè extare pro tempore ſuo, quàm ſi ſenſibus obiicerentur. Pro-
pterea ſcriptura res futuras, quæ ſub fidem cadunt, deſcribit, vel tanquam præ-
teritas, vel tanquam iam præſentes & exiſtentes, non quia ita ſe habeant in rerum
» natura, ſed in certitudine & fide. Ex eo dicendi genere ita loquitur Apoſtolus: *Epheſ.2.*
» Deus autem qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam qua
» dilexit nos, & cùm eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto, & con-
» reſuſcitauit, & conſedere fecit in cœleſtibus in Chriſto Ieſu: quæ omnia nondum
» ſumus adepti, ſed tum certò fore fide perſuademur, ac ſi iam potiremur. Auguſti-
nus propter huiuſmodi ſcripturas diſtinguit duplicem exiſtentiam & præſentiam, *Auguſt. lib. 2. cap. 7. in Fauſt. et in Pſal. 129.*
in re, & in ſpe, & illam quam fides affert, vocat in ſpe, non in re, ex Apoſtolo, qui ait,
» Spe ſalui facti ſumus. Ea de cauſa fides rectè hypoſtaſis rerum futurarum ſeu exiſtẽ- *De varia præſentia in re & in ſpe.*
tia exponi poteſt, non in re, ſed in ſpe certa ac ſolida: & hoc eſt quod fides addit ſpei
rerum futurarum, nempè certitudinem & ſoliditatem tantam, ac ſi aduenissent &
eſſent. Hoc eſt quod Apoſtolus alibi iubet nos tenere firmiſſimam ſpem tanquam
anchoram, ita vt eodem redeãt, fidem eſſe exiſtentiam in ſpe, & non in re, rerũ ven-
turarum, & eſſe ſoliditatẽ, firmitatem, ac certitudinem ſpei: quæ vtraque vera expo-
ſitio nihil ſuffragatur hæreſi Aduerſariorũ, qui ſtudent imperitis imponere, quaſi fi-
des abſentes in rẽ præſentem adducat, aut corã ſtatuat: cùm fides nihilo plus de re in
lucẽ producat, quàm erat, antequã haberetur ipſa fides, ſed plus gignit certitudinis
ac ſpei de rebus futuris & abſentibus. Deinde quædam eſt præſentia & exiſtentia re-
præſentationis, per quam imagines & lineamenta rerum abſentium aut oculis aut a- *De exiſtentia repræſentationis.*
nimis noſtris imprimũtur, aut proponũtur, tãquam in ſuo naturali ſtatu eſſent. Ita a-
micitia à Cicerone traditur tantam animorum conſociationẽ deuincire, vt abſentes *Cic. de amicitia*
ſemper adſint, & mortui viui appareant. Sic Bernardus ait, animũ intimiùs habitare,
» & præſentẽ eſſe, vbi amat, quàm vbi animat. Sic Apoſtolus ſcribit: Etſi corpore ab- *Bernard. lib. de præcept. & diſpenſat.*
» ſens, tamen ſpiritu vobiſcum ſum. Fides itaque, quæ per dilectionẽ operatur, abſen-
tes res tanto magis & expreſſiùs iubebit adeſſe præſentes, quanto vehemẽtiori dile- *Philipp. 3.*
ctioni & charitati cõiungetur: ſed in repræſentatione tãtùm, memoria, affectione & *1. Corinth. 5.*
deſiderio erit illa exiſtẽtia & præſentia, non in re ſeu ſubſtãtiali exiſtẽtia. Tertiò fides
eſt oculus, non corporis, ſed animi, non rerum naturalium, quæ ſenſibus ſiue iudi-
cio humano videri & capi poſſunt, ſed ſupernaturalium, & earũ quas oculus non vi-
dit, nec auris audiuit, & quæ nec in cor hominis aſcenderunt. Excedit illa mundũ, &
intra Dei lumen, quo cernũtur omnia, recipitur, atque ad ipſum attollitur. Ideò mu-
tat quodammodò exiſtere humanũ, & in quoddam exiſtere diuinũ prouehitur: ob
idque non ineptè fides iudicatur hypoſtaſis, ſeu exiſtentia, quænos conſtituit in eſſe
& exiſtere rerum ſperandarum ſupra mũdum. Sicut ergo Deus omnia videt, omnia
luſtrat, & cuncta habet aperta corã oculis ſuis atque præſentia: ita fides cuncta ſibi à
Deo reuelata, ſuo intuitu ſupernaturali & lumine, cuncta hominibus non apparẽtia,
ſiue futura, ſiue præterita, ſiue præſentia, ſpeculatur, ſibíque efficit præſentia, non

in re ſeu naturali exiſtentia, ſed in ſpe, vel ſolius ſpeculationis, viſionis ac contemplationis exiſtentia & præſentia, atque ita nominatur potius quàm in re. Ac ne quidem fides res illas in ſua natuta & naturali exiſtentia attingere poteſt: quanto minus noſtris animis præſentes importare? Deus enim ac beati ſoli res fidei ſubiectas intuentur facie ad faciem, ſeu in aperta rerum exiſtentia & natura, pro tempore quo conſiſtunt: Fides verò in ſpeculo & in ænigmate, quadámque figura & vmbra tantùm proſpicit: imò oblata rerum naturali præſentia ac viſione, fides deſinit ac perit, authore Apoſtolo. Demus igitur fidei & tertiam hanc facultatem præſentandi res in viſione ænigmatica ac figurata: ſed ea nec realis eſt, nec ſubſtãtialis, ſed tantùm ſpeculatiua, ſpiritalis, ac figurata exiſtentia. Quaſi verò fides ſua ſpeculatione res ſubiiceret oculis, Petrus Martyr atque alij audent pro præſentia reali per fidem citare, Abraham exultauit vt videret diem meum: vidit, & gauiſus eſt. De viſione & aſpectu ſolius fidei licet certè interpretari, ſed non ſatis excellenter pro dignitate tãti Patriarchæ. Erat enim non ſolùm pater omnium credentium, ſed & Propheta, ſicut regi Abimelech Deus indicauit. Quamobrem non ſola fide perſpexit diem Chriſti, ſed lumine Prophetiæ clarius & amplius vidit, quàm fide. Prophetæ per excellentiam vocantur à ſcriptura videntes potius quàm credentes: quia quamuis infra comprehenſionem & apparentiam, qua fruuntur cum Deo, Angeli & beati cognoſcerẽt, atque intuerentur arcana Dei, & ita adhuc inter viatores & fideles numerarentur, tamen adeò ſupra alios fideles eorum mens, & nonnunquam oculus corporis, illuſtrabãtur rerum notitia, vt eas videre, ac præſentes habere, meritò cenſerentur. Nam eorum animos & oculos ſpiritus diuina luce perfundebat, cuius vi rerum intelligẽtiam & viſionẽ aſſequebantur, próque tempore quo erant præſentes perficiebant. Nam eadẽ ſpiritus virtute, eorũ inquam animis atque oculis, nõ propria exiſtẽtia, ſed vmbræ & imagines obiiciebantur, quæ res venturas delinearent. Ita Lactãtius ſatisfacit quærẽti, cur Prophetæ de rebus futuris vaticinarentur, & loquerẽtur tanquã de præteritis: Quoniam, inquit, eorum oculis rerum viſiones obuerſabantur, ſicut iam præſentiũ. Addit Athanaſius, ita Prophetas res futuras contemplatos vt præſentes, nec potuiſſe non videre quæ fiebant, quemadmodum oculis non aliter cernimus, & aliter res fit, ſed ſicut geritur, ita contuemur, & contrà. Quocirca Abraham vidit diem Chriſti fide, vt nonnulli Doctorum ſcripſerunt, in quibus eſt Auguſtinus, ſed non ſola fide, imò manifeſtiùs Prophetiæ dono, & ſpiritus fulgore, quo mens & oculus corporis ſupra naturã illuſtrabantur, vt idem Auguſtinus atque alij teſtificantur. Veruntamẽ quantumuis à longè verè fuerint intuiti Prophetæ res futuras, vt præſentes & exiſtẽtes pro tempore quo erant futuræ, non tamen eorum fides aut viſio prophetica res viſas producebat in exiſtentiam, aut præſentiam actualem, ſed præſentes tãtùm erãt in viſione & ſpeculatione, quoad rem verò ipſam & ſubſtantialem exiſtentiã, tantũ in certiſſima ſpe. Nec ſolùm aſpectu ipſo non adducebant in mediũ, ſed ne quidẽ in veritate & exiſtentia eorũ oculis proponebãtur, ſed in vmbra & figura, vt poſteà ſumus latiùs explicaturi. Quapropter quodcũque viderit Abraham, & quantacunque maxima vmbra, per illã viſionem tamẽ nec Chriſtum, nec eius vllũ myſteriũ in præſentia & veritate exhibuit, vt re vera extaret. Nec igitur fides, nec Prophetia abſentes res promiſſas in præſentia præbet, niſi in ſola contemplatione, cognitione, & vmbra ac figura, & non in veritate. Quid ergo? nihílne fides prodeſt, niſi ad cognitionem, aut nihil offert & affert, quod præſens re vera poſſideatur à nobis? Certè fides præter notitiam res notas apprehẽdit, & facit ſuas, ſed iure ac merito, certáque ſpe, nondum in re: contrà in re, non in ſola ſpe rerum futurarum & non apparentiũ effectus arripit, híſque præſentibus nos potiri procurat & impetrat. De priori ſcribitur: Certa

Præſentia viſionis.

Ioan.8.

An Abrahã ſola fide vidit diem Chriſti.

Bernard. ſerm. 6. in vigi. Natiuit. Domini.

1. Reg. 9. & Orig. lib. 1. in Celſum.

Prophetarum viſio excedebat fidem.

Euſeb. lib. 5. de demonſtr. Euãgelica.

Lact. libro 7. cap. 24.

Athanaſ. de paſſione & cruce.

Auguſt. tract. 43. in Ioann.

Auguſt. lib. 3. cap. 26. contra Maximinum.

Ambroſ. lib. 1. ca. 3. de Abra.

Hieronym. li. 1. in Ioann.

Hila. li. 4. de Trinit.

Quid fides præter cognitionẽ nobis afferat in præſentia.

Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam: merito ſcilicet ac iure, & certa ſpe, nondũ in re. Ex poſteriori modo dicimur per fidem in Chriſtum accipere remiſſionem peccatorum, gratiam, aliáque quæ fidelibus conferuntur à DEO. Ex his fallacias conſuunt Aduerſarij. Nam quoniam iure, merito ac ſpe, per fidem Chriſtus totus fit noſter etiam actu, malè colligunt, re vera carnem eius haberi præſentẽ, cùm inde non magis habeatur, quàm ſi nondũ fuiſſet incarnatus. Sed quoniam rei vox ambigua eſt ad naturã & naturalẽ exiſtentiã rerũ, ad earum effectus, & ad actualem habitudinem, ſiue ius acquiſitum ad rem, ſiue in re, ludũt Aduerſarij ex illa ambiguitate, & realem præſentiam, ſeu coniunctionem, ſeu poſſeſſionem, ſeu participationem nuncupant, cui ſubſit aliqua relatio actualis, non purè imaginaria, ad rem vel præteritã vel futuram, vel aliàs abſentem, aut cuius in promptu & actu obtineatur aliquis effectus. Ne fallamur itaque ex realitatis perplexitate, attẽdere decet, quo in ſenſu quadrare poſſit. Concludendum autem eſt, fidem res ſubſtantiales non efficere præſentes, nec nos illis coniungere reali exiſtentia, ſed ſolùm in certa ſpe, vel actuali habitudine: Ideò à veteribus Chriſtianis & modernis ſemper negari per fidẽ realem præſentiam aut copulationem cum carne Chriſti, id eſt, in naturali exiſtẽtia, ſed ſolùm concedi in præparatione, ſpe, vel alia habitudine effectus ad cauſam, vel repræſentatione, vel contemplatione, vel alioqui quouis ſpiritali modo, ſeu actuali, ſeu tantùm intellectuali, quibus realem, ſubſtantialem & corporalem oppoſuerunt. Irenæus, Hilarius, Cyrillus, Chriſoſtomus, atque alij ad expreſſam diſtinctionem.

Ad Timoth. 1. cap. 6.

Quoniam Rei dictio ambigua eſt, ex ea fallunt Aduerſarij.

DE AMBIGVA ET INCERTA PER ADVERSARIOS definitione manducationis ſpiritalis per fidem: quænam ſit, & eam ſolam non in Cœna fieri, multis modis probatur. CAP. 4.

DISCVSSIS vocabulorum nebulis, quibus veræ manducationi carnis Dominicæ tenebras offundunt Aduerſarij, videndum tandem eſt, quid ſit ex eorum ſententia manducare carnem Chriſti ſpiritaliter per fidem in cœna: atque an ea ſola manducatio fiat, nec præter eã aliam Chriſtus inſtituerit, cùm Euchariſtiam tradidit. Ea verò mentis vertigine percelluntur illi, vt nec inter ſe, ac vix vnus ſecum conſentiat in definiendo manducationem illam. Modò nihil aliud eſſe decernunt, quàm credere in Chriſtum, modò quàm communicare eius paſſionibus, vt ex Auguſtino allegãt: modò, quàm ſpiritui eius & diuinitati communicare, quaſi caro non proſit quicquam: modò, quàm incorporari Chriſto, & eius carni per fidẽ: modò, quàm huiuſmodi incorporationẽ iam factã obſignare: modò, aliud atque aliud comminiſcũtur. Priora tria opinati ſunt Cingliani, poſteriora ac multa alia Caluinus & Beza, prioráque improbant, tanquã non ſatis inſtitutioni Cœnæ conuenientia. Sic igitur Caluinus ſcribit: Sunt qui manducare Chriſti carnem, & ſanguinẽ eius bibere, vno verbo definiũt, nihil aliud eſſe, quàm in Chriſtũ ipſum credere: ſed mihi expreſſius ac ſublimius quid videtur voluiſſe docere Chriſtus præclara illa cõcione, vbi carnis ſuæ mãducationẽ nobis cõmẽdat, nẽpè vera ſui participatione nos viuificari. Verũ hoc inter mea & ipſorũ verba intereſt, quòd illis mãducare eſt duntaxat credere, ego credẽdo mãducari Chriſti carnẽ aio, qui fide noſter efficitur, eámque mãducationẽ, fructúmque & effectũ fidei eſſe dico: aut ſi clarius velis, illis mãducatio eſt fides, mihi ex fide potius cõſequi videtur. In verbis paruum, ſed in re eſt nõ mediocre diſcrimen. Beza fidem fungi officio dentium in eſu ſpiritali fingit, vt magna dexteritate diſtinguat inter fidẽ & ſpiritalẽ actionẽ, ſicut inter dẽtes & eſum.

Aduerſarij nõ poſſunt definire, nec certò ſtatuere. Quid ſit edere carnem Chriſti ſpiritaliter.

Cingl. epiſt. ad Noribergium.

Caluin. lib. 4. Inſtit. cap. 17.

At Cinglij definitio ſcripturæ magis cõſonat, & piis omnibus, qui ſpiritalem mãdu-
cationem non eſſe effectũ, ſed fidei actũ norunt: Ipſam verò nutritionem, & per ſpi-
ritum viuificationem, vt fidei, ita ſpiritalis eſus effectum eſſe. Nam Chriſtus edere,
credere, & bibere, vt indifferentia permiſcet, & Patres nihil aliud iubent, quàm piè
credere, vt ſpiritaliter quis manducet, ſicut ex Cypriano & Auguſtino audiemus
poſtea. Contra ſecundã opinionẽ idẽ Caluinus hæc loquitur: Videamus quomodo «
Caluin. in 6. cap. Ioan. nobis detur corpus Chriſti. Quidam nobis dari exponũt, dum participes efficimur «
omnium bonorũ, quæ nobis Chriſtus in corpore ſuo acquiſiuit: dum fide, inquã, «
amplectimur Chriſtum pro nobis crucifixum, à mortuis excitatum, eóque modo «
efficaciter omnibus eius bonis communicamus. Qui ſic ſentiunt, fruantur ſanè illo «
ſenſu. Ego autem tunc nos demum participare Chriſti bonis agnoſco, poſtquam «
Chriſtum ipſum obtinemus. Obtineri autem dico, non tantùm cum pro nobis fa- «
ctam victimam eſſe credimus, ſed dum in nobis habitat, dum eſt vnum nobiſcũ, «
dum eius ſumus membra ex carne ipſius, dum in vnam denique & vitam & ſubſtã- «
tiam, vt ita loquar, cum ipſo coaleſcimus. Præterea audio quid verba ſonent. Neque «
enim mortis eius tantùm & reſurrectionis ſuæ nobis Chriſtus beneficia communi- «
cat, ſed corpus ipſum, in quo paſſus eſt, & reſurrexit. Hoc eſt verè nobis dari in cœ- «
Calui. in 1. ad Corinth. cap. 2. na corpus Chriſti. Contra tertiam ab eodem dicitur: Neque illi mihi ſatisfaciunt, «
qui nonnullam nobis eſſe communionem agnoſcẽtes, eam dum oſtendere volunt, «
nos ſpiritus modò participes faciunt, præterita carnis & ſanguinis mentione quaſi «
verò illa omnia de nihilo dicta forent, carnem eius verè eſſe cibum, ſanguinem e- «
ius verè eſſe potum: Non habere vitam, niſi qui carnem illam manducarit, & ſan- «
guinem biberit, & quæ eodem pertinent. Quare ſi vltra eorum deſcriptionem ſoli- «
dam Chriſti communionem progredi conſtat, quouſque pateat, & ſeſe proferat, «
paucis perſtringamus. Dico igitur in cœnæ myſterio, per ſymbola panis & vini, «
Chriſtum nobis verè exhiberi, adeóque corpus & ſanguinem eius, in quibus om- «
nem obedientiam pro comparanda nobis iuſtitia adimpleuit, quo ſcilicet primùm «
in corpus vnum cum ipſo coaleſcamus. Deinde participes eius ſubſtantiæ facti, in «
bonorum omnium communicatione virtutem quoque ſentiàmus. Caluino itaque «
manducari carnem Chriſti in cœna, eſt per fidem carni eius incorporari, & ex ea ſu-
gere vitam, ac beneficia accipere, tanquam fructum & effectum manducationis ſiue
Variæ opiniones Caluini in definiẽdo quid ſit edere carnẽ Chriſti ſpiritaliter. cœnæ: Verùm non in eadem ſemper manet ſentẽtia. Nam plerumque aſſeuerat mã-
ducationem in cœna ſpiritalem, & ſacramentorum ſubſtantiam in eo conſiſtere, vt
nos ad Chriſtum adducant, ad quod ſequatur incorporatio illa. Verba ſunt ipſius:
Hìc demum verus ac rectus ſacramenti vſus eſt, rectà nos ad Chriſtum manu duce- «
Calui in cap. 5. ad Epheſ. re. Et in Catechiſmo docet ſacramentorum efficaciam eſſe communicationem «
Calui. in cap. 6. Ioann. Chriſti mi, vt per ea vniamur Chriſto. In Harmonia verò aſſerit potione ſanguinis
ſanciri hoc fœdus ſeu ſacramentum, vt ſit efficax. quod idem eſt ac ſi diceret, potio-
nem ſanguinis ſpiritalem omninò efficaciam huius ſacramẽti antecedere. Proinde
ex Caluino tantùm abeſt, vt manducatio carnis & potio ſanguinis ſit incorporatio
in Chriſto, quod nõ eſt proximus eius effectus, ſed antequàm ad eum veniatur, plu-
rimi interponuntur, vt eſt per ipſam manducationem carnis ſeu ſacramentum ip-
ſum excitatio fidei, acceſſio ad Chriſtum, & per eum ad patrem & gratiæ thronum,
à quo beneficia remiſſionis peccatorum atque alia impetramus propter Chriſtum,
tum demùm illi inſerimur, & manet in nobis, & nos in eo. Hæc ſeries recta eorum
quæ fiunt in cœna per fidem ſpiritaliter, quæ nec Caluinus potuit inficiari. Beza qui-
dem mordicùs incorporationi illi, tanquam veræ mãducationi carnis, quæ decreta
Beza in 1. c. ſo- ſit in cœna, inſiſtit. Textus eſt: Chriſtum manducare nihil aliud declarat, quàm fide «

» Christum in sacramento oblatum apprehendere, siue Christo incorporatum esse, » ad vitam æternam ex eo hauriendam, cuius rei gratia tota hæc mystica actio est à » Christo instituta. Istam Christi manducationem meritò illud esse dicimus, quo externa illa omnia respiciunt. Attamen in summa de sacramentis idem Beza testatur, & asserit, verbum & sacramenta esse media aut instrumenta ad fidem, & fidem esse medium aut instrumentum ad Christũ apprehendendum cum suis meritis. Quinetiam in Confessione scribit, sacramenta esse instrumenta in eum finem decreta, vt vniamur cum Christo. Propterea cum Caluino priorẽ retractat de incorporatione sententiam, illámque manducationis finem & effectum potiùs esse agnoscit, quàm ipsam carnis manducationem, quemadmodum fateri omnes etiam inuitos veritas compellit. Intereà quid propriè sit esus spiritalis, certò definire nequeunt, sed huc & illuc vagantur. Quot certè opiniones prodiderunt antea de re quæ in cœna sumatur, tot diuersitates sunt de manducatione illa. De spiritus participatione, & passionum Christi communicatione, nonnumquàm in Cinglianorum descendunt sententiam, vt antea quoque recitauimus. Bezæ insuper aliquando, Edere Christi carnem idem sonat, quod Christum in nobis habitare: aliquando, quod nos fieri carnẽ de carne, & os de ossibus eius: aliquando, quod ius consequi in corpore Christi, sicut ait Patres ante natum Christum ipsum comedisse: aliquando, idem quod Christum fieri nostrum, ac donatum vt noster sit, sicut si quis mihi agros in Saxonia aut Sicilia donaret. Quæ ratio manducationis non requirit immensam Spiritussancti potentiam, quam faciunt causam efficientem suæ manducationis, nisi quatenus fides nobis donatur. Nam quiuis homuncio posset mihi sua aliqua bona vel remotissimè sita donare. Qua etiam ratione Patrem cœlestem comederemus. nam & ille fit noster, & vicissim nos eius filij. Quinetiam cœlum ipsum, ac totum mũdum: siquidem illa fiunt nostra. Pertæsus incertitudinis suæ Beza, tandem cogitur profiteri, in » cœna nihil noui manducari aut acquiri, sed acquisita iam per solam fidem tantùm » obsignari. Neque enim (inquit) ad cœnam accedimus, vt tum primùm Christo in- » corporati percipiamus ipsius bona, quũ iam antea in baptismo ipsum induerimus, » vt in ipso ablueremur ab omnibus peccatorum sordibus, & peccato mortui in no- » uã vitã resurgeremus, & postea verbo vitæ per fidem apprehẽso, rursus propiùs cũ » eo coaluerimus, sed vt Christi magis ac magis participes facti, in ipso adolescamus, » siue vt quod obtinuimus, in nobis magis ac magis obsignetur. Antequàm autem Aduersariorum præcipuas fictiones & falsitates repellamus, primùm doceamus in institutione Eucharistiæ à Christo duplicem, aut etiam triplicem esum carnis dominicæ contineri & commendari: Physicum & naturalem, per communicationem proprietatũ panis & vini, quæ ibi comeduntur: Sacramentalẽ, quo caro ipsa sub sacramento visibili panis & vini inuisibiliter sumitur. Nam ex verbis Cœnæ constat à Christo dari panis ac vini formam, & corpus & sanguinem suum in cibum & potum, cùm illa nominatim iubeat accipere, edere, & bibere. Præcipitur etiam ibidem externa percipiendi actio. Nã verba, Accipite, Comedite, necesse omninò est de externa acceptione intelligi, vt ex textu ipso euidẽtissimè patet. Sicut enim dominus externo modo dedit, ita etiam accipi voluit. Quod si sic illa verba intelligenda non sunt, sed tantùm de interna quadam cogitationis & fidei acceptione, tum planè tota sacra cœna aboletur. Quis enim audebit cœnam talem peragere, si non instituitur ac iubetur à domino? Alio modo ac tertio verba cœnæ ostendunt, Christum sese fidei nostræ offerre, cùm ibi dicitur, Quod pro vobis datur, Qui pro vobis funditur, & Hoc facite in meam commemorationem. Non enim ibi otiosa aut inutilis memoria præscribitur, qualem absentium hominum frustrà peragimus, sed planè operosa

lut. contra Matth. Illiric.

Beza in solutionibus contra Illiricum.

Beza in 23. solut. contra Illiric.

Ex verbis cœnæ rationes multæ contra solam spiritalẽ manducationẽ per fidem.

Triplex esus carnis Dominicæ in verbis cœnæ continetur.

Si verba Cœnæ nõ intelligũtur de externo esu frustrà fit Cœna.

Quibus verbis cœnæ præcipiatur spiritalis esus.

Christi apprehensiua, nobísque salutaris, qua videlicet credimus, ac certò statuimus eum nobis à Patre donatum, pro nobis nostráque salute passum esse, nósque ingentibus bonis sua morte partis ditare, quaque eum verè apprehendimus, & non sola fide, sed per debitam omnem obedientiam, præparationem, & dispositionem applicamus, propriúmque reddimus. Modus etiam atque instrumentum verbis cœnæ monstratur, quo ipsum in hac posteriori exhibitione capere debeamus, nempè per fidei memoriam, non otiosam quidem, sed talem, qua certò credimus eum olim nobis à Patre suo donatum venisse in mundum, nostri boni causa incarnatum, passúmque esse, & resurrexisse, ac in cœlum ascendisse, sempérque se atque omnia bona à se acquisita nobis per hanc fidei memoriam distribuere & applicare. Hæc est interna ac spiritalis carnis Dominicæ sumptio, ac manducatio per fidem, quæ fit & requiritur in Cœna, vt dignè celebretur.

Errant aduersarij, cùm per posteriora verba cœnæ volūt abolere priora.

Hic primus Aduersariorum error, quòd per posteriora verba facta in Cœna, priora studeant abolere, & in nihilum redigere, in eorúmque locum posteriora intrudere, necnon per assertionem spiritalis manducationis sacramentalem & realem excludere. Nos contrà & singulis verbis Christi suam proprietatem retinere volumus, & vtramque manducationem verbis illis distinctam agnoscere atque distinguere. Præter allatas rationes in capite octauo Repetitionis primæ circa finem, ista nos mouent. Imprimis sacramenta omnia duas inter se diuersissimas partes habēt, duásque multum à se inuicem diuersas res proponunt & tractant. Primùm enim ipsam essentiam corpúsve sacramenti describunt, postea eius vsum, finem atque effectum.

Sacramentorū descriptio. substantiam eorū distingunt à fructu & fine.

Ideò in eorum descriptione diligenter ac perspicuè ipsa essentia, & quasi corpus sacramenti explicatur, postea eius finis ac scopus indicatur. Sic fit in descriptione Iridis, Circuncisionis, sacræ cœnæ de agno paschali, & nostri baptismi. Cœnam sacramentorum præcipuum esse nemo Aduersariorū dubitauit. Duas igitur partes & membra inconfusa contineri oportet, & in eius descriptione distinctè tradi. At si verba, Accipite, comedite, *Hoc est corpus meum*, propriè, vt placet Aduersariis, ad spiritalem manducationem pertinent, quæ ad finem & fructum sacramentorum necessariò referenda est, relinquetur planè nihil textus in Cœnæ narratione descriptioni essentiæ sacramenti, & deficiet potissima pars huic sacramento, quæ est eius essentia, si nihil in eo percipitur aut significatur quàm finis & fructus. Sin in eo, sicut in aliis, diuidi essentiā à fine par est, & separatim enarrari, prior pars Cœnæ, quæ habet Accipite, comedite, *Hoc est corpus meum*, essentiam sacramenti significabit, & mādutionem sacramentalē carnis Dominicæ: & alia verba, quæ ad fructū & finem talis manducationis pertinent, vt est, dari, & accipere in remissionem peccatorum, & Cœnam sumere ad Christi memoriam, de posteriori parte sacramenti, & spiritali esu dicentur, nec poterunt ad antecedentia verba applicari, & manducationem realem carnis illius à Cœna submouere. Caluinus & Beza aliquando concedunt talem textus distinctionem & expositionem, aliquando cauillantur. Comprobat Caluinus, cùm ait: Quod pro vobis datur, est secundum membrum promissionis: quod leuiter prætereundum non est. Neque enim simpliciter & sine adiectione Christus corpus suum nobis offert, sed quatenus pro nobis immolatum est. Prius ergo membrum significat nobis corpus exhiberi, hoc secundum exprimit quis indè fructus ad nos perueniat. Aliquando Beza narrat, testari Caluinum à priori parte sacramenti ipsam eius essentiam describi, & ipsemet ita esse sic scribit:

Beza in 15. solut. contra Illiricum.

Prioribus verbis illis, Accipite, comedite, *Hoc est corpus meum*, dicimus & signum, & rem significatam, panem videlicet, & corpus per panem significatum sacramentaliter, ac præterea etiam quod nobis ex parte nostra sit agendum, declarari: posterioribus verò illis, Quod pro vobis traditur, vsum ipsum & fructum istarum

explicari. Aliquando contrà non aliam esse tradit sacramenti essentiam, quàm fru-
» ctum, vt cùm inquit: Internam, siue rem ipsam sacramenti iam diximus à nobis sta-
» tui, non tantùm quicquid à Christo in nos deriuatur, sed ipsum imprimis Christũ.
» Quod enim tandẽ discrimen est inter ista duo, Materia, seu res, seu substantia sacra-
» menti est ipse Christus, cum omnibus suis bonis in nos deriuatis: &, Sacramẽta sunt
» ipsa spiritalia bona à Christo accepta, seu spiritalis eius manducatio? Aliquando Cal-
uinus & Beza cauillantur de substantia sacramenti, eámque duplicẽ faciunt, externã
& internã, Christúmque ponunt pro interna & spiritali materia, vt spiritals eius mã-
ducatio constituat in parte substantiam sacramẽti. Verùm cum substantia hoc loco
intelligi debeat ipsa existentia sacramenti, seu corpus eius, & res existens in ipso,
falsum est duplicem substantiam eius requiri, externam & internam. Oportet enim
vnicam eius existantiam & substantiã ponere, quia etiam authoribus Caluino & Beza
sunt sacramenta externa symbola seu signa, ac visibilia testimonia de diuinis promis-
sis. Idcircò vnica est eorum externa & visibilis existentia ac substantia, quamuis in se
res inuisibiles continere possit, ac re vera contineat, & mirum videretur internam
habere substantiam, quæ definitione ne quidem significaretur, cùm definitionis sit
officiũ rerũ esse & existere designare. At non pronuntiatur à Christo, Hoc ego sum,
accipite, & comedite: sed, *Hoc est corpus meum*. Nõ igitur Christus esse, seu essentiã ex-
ternam, vel internam huius sacramenti possidet, sed eius corpus in accidente & si-
gno visibili. Antea quoque ex Caluino & Beza citauimus, sacramenta nos duce-
re ad Christum, & efficaciam eò spectare, vt per ipsa vniamur Christo. Qua de causa
Christus est finis & scopus huius sacramẽti, nõ essẽtia. Postremò, toties ingeminãt sa-
cramenta esse signa, quæ non sint commiscenda cum rebus significatis, ob ídque
tam longè corpus Christi à sacramento segregant, quàm cœlum à terra. Cùm verò
in rebus significatis à sacramento etiam Christum ipsum numerent, itidẽ non opor-
tebit ipsum sacramẽto commisceri. Quod si rursus Christus ipse pro materia interna
substantia, essentia, ac re sacramenti haberi debet, necessariò commiscebitur cum
illo. Cum quo enim magis necessariò cogitur commisceri quidpiam, quàm
cum propria, internáque materia & substantia? Quomodo enim res vlla po-
test à sua existentia & essentia separari? Siue ergo Christus ipse, siue caro eius, ad
essentiam huius sacramenti pertineat, vt institutionis verba ostendunt, sacramen-
to inerunt, & externo esu percipientur, atque alio quàm spiritali & interno ani-
mi per fidem. Porrò multipliciter otiosa tautologia in sacræ cœnæ contextu inci-
deret, si Aduersariorum valeret opinio. Nam cum velint in verbis, *Hoc est corpus
meum*, spiritalem manducationem contineri, cogentur etiam eandem in mox se-
quentibus admittere, Quod pro vobis traditur: &, In memoriam mei facietis.
Quare idem sæpiùs inculcatur. Cùm insuper velint tantùm agi de spiritali sum-
ptione corporis & sanguinis, & illa perinde in alterutra parte aut specie habea-
tur, necesse est idem dici, ac esse reipsa, cùm profertur de pane, Edite, *Hoc est
corpus meum*: ac cùm profertur, Bibite, Hic est sãguis meus. Quare illa térque quatér-
que iterata repetitio, planè otiosa, deformis, & ad impósturã idonea esset tautologia.
Nec magis, *Hoc est corpus meum*, Hic est sanguis meus, monstrabunt corpus & san-
guinem Christi existere, non dico in sacramento, sed nec in rerum natura, quàm
si nusquam extarent, si sola per ea monstratur spiritali communio: quoniam hæc
fit, etiamsi illa non extarent. Hîc repetenda sunt omnia, quæ de fœderibus san-
ciendis in prima Repetitione disputata sunt, in quibus res exterior, & frequen-
tiùs sanguis adhiberi consueuit, & vtrique parti contrahentium externo vsu offer-
ri: vt per tesseram externam obligatio mutua fiat, & omnibus innotescat ad

Beza in 5. solu. contra Illyric.

Calu. in 2. defensio. contra VVesteph. Beza in summa De sacrament. & in solut. 5. & ij cõtra Illyric.

Quid sit substantia sacramenti.

Christus non est substantia Eucharistiæ, sed eius corpus

Si in verbis cœnæ sola spiritalis manducatio intelligeretur, esset tautologia.

fructum aliquem & finem. Præterea in ipsa Cœnæ locutione manducatio dicitur fieri in, seu ad memoriam passionis eius. Non autem spiritalis esus carnis aut passionis Christi fit in, vel ad, vel propter notitiam memoriamve, sed contrà notitia mandatur propter illam spiritalem fruitionem. Omnis enim cognitio boni, est veluti aditus quidam aut via ad consequendum agnitum bonum. Ita & hîc memoria est via ac medium quoddam ad spiritalem manducationem Christi. Falsò igitur Aduersarij ante memoriam ponunt spiritalem fruitionem, vel manducationem.

Quid per memoriam Christus intellexit, cũ ait, Hoc facite in meam cõmemorationem.

Hîc quæritur, quid per memoriam significarit Christus, cùm iubet sacramentum agitari in sui memoriam. Ista sanè vox duplicem habet intelligentiam. Aut enim designat reminiscentiam, seu rei iam antea scitæ recordationem, aut personæ alicuius siue rerum gestarum cognitionem ad posteros propagatam. Non in priori, sed in posteriori significatu Christus eam adhibuit. Nam ideò sacramentum hoc & alia etiam instituit ac reliquit, vt omnis posteritas veram piamque memoriam, id est cognitionem ipsius, ac rerum ab ipso gestarum, & maximè quas pro nobis perpessus est, habeat, colat, & celebret. Sic Apostolus declarauit, cùm ait, Mortem Domini annuntiatis donec veniat. Eò enim spectat publicus ritus sacrosanctæ Missæ & Eucharistiæ, vt nos commonefaciat de Christo & passione eius, déque his in nobis cognitionem fidei, seu fidem gignat & excitet. Memoria igitur in sermone Christi fidem, seu fidei scientiam & confessionem indicat: quod inter Aduersarios præcipui non inficiantur.

Calu. in capit. 2. pri. ad Cori.

Sic enim Caluinus habet: Cœna est quoddam, vt ita loquar, memoriale, « quod perpetuò durare in Ecclesia debet vsque ad vltimum Christi aduentum, « in hunc finem institutum, vt nos Christus de beneficio mortis suæ admoneat, « & nos coram hominibus id recognoscamus. Vnde & nomen Eucharistiæ ha- « bet. Itaque vt ritè Cœnam celebret, memineris abs te requiri fidei tuæ pro- « fessionem.

Pet. Martyr. in 2. solut.

Petrus Martyr verò ita loquitur: Christus, ne beneficium mortis « suæ nobis intercideret, hoc sacramento voluit memoriam nostram refricari, vt « per fidem in animo volueremus corpus suum fuisse pro nobis traditum in mor- « tem, atque ita credendo corpus illud manducaremus. Annuntiare mortem «

Beza in Scolio ad 1. Corinth. cap. 2.

Domini (inquit Beza) est vera fide ipsius verbo & institutioni assentiri. Sub- « scribit & Ioannes Alasco.

Alasco lib. de sacr.

Quapropter cùm manducatio corporis Dominici in Cœnæ institutione sit causa huius memoriæ & fidei, quæ Christum atque eius beneficia apprehendit, etiam ex eadem institutione alia est manducatio corporis illius, quam spiritalis per fidem. Sic in Cœna mystica Agni Paschalis verus esus præcedebat memoriam & fidem, qua Israëlitæ beneficia sibi per talem Agnum in Ægypto collata, & per Christum verum Agnum conferenda celebrabant. Certè in vtraque Cœna prior & verus esus rei, per quam parta

Cœna non esset sacramentũ esus spiritalis si non in ea verè ederetur prius caro christi.

sunt illa beneficia, est signum, testimonium, monimentum, arrabo, & quædam causa posterioris eius esus, & spiritalis fruitionis. Quòd si res ipsa, causa illius boni spiritalis, priori manducationi deesset, testimonium posterioris & signum non esset consentaneum, nec viuum, nec efficax, sed potius alienum sine vlla conuenientia cum spiritali tali esu & bono. Sic empturus & possessurus agrum, & ius in ipsum acquisiturus, tum demum se securum iudicat, si glebam illius agri in arrabonem ac certum testimonium traditæ possessionis à domino agri aut iudice acceperit: nec prius in realem possessionem reputabit se missum, quàm per rei gustum aut contactum in veræ possessionis ac iuris acquisiti fidem & memoriam. Quamobrem in verbis Cœnæ prior describitur vera & realis corporis manducatio, vt testimonium, signum ac memoria certa & efficax, ac causa & arrabo

arrabo ſpiritalis manducationis, quæ fit, ſi fide ac digna cognitione res cum ſuis beneficiis in priore manducatione propoſita apprehenditur, & iſta in poſteriori parte Cœnæ explicatur. Poſtea Aduerſarij impingunt in alium errorem. Commiſcent myſticam manducationem, per quam incorporamur Chriſto, cum ſpiritali, quando aiunt nihil aliud eſſe carnem Chriſti edere, quàm ipſi ſpiritaliter vniri, & cùm aſſerunt ex antiquis Patribus non aliter edi in cœna carnem illam, quàm in baptiſmo, & verbo diuino. Contrà ſæpè contendunt carnem illam non percipi, niſi per motum & actionem fidei, qua mentes noſtræ attolluntur ad Chriſtum in cœlo poſitum vbi exigunt ad eſum ſpiritalem, operationem fidei. Nos autem longè differre probamus myſticam perceptionem, & ſpiritalem per fidem: quandoquidem illa non poſtulat fidei actionem, ſed ſolius ſacramenti ſuſceptionem. Imprimis hoc in paruulis cernitur, qui ſine fide propria participant & inſeruntur Chriſto per baptiſmum. Quotquot enim baptiſati eſtis (inquit Apoſtolus) Chriſtum induiſtis. Deinde qui poſt baptiſmum torpent in peccatis ſuis ſine fidei motu, remanent in Eccleſia, nec deſinunt eſſe membra Chriſti, os de oſſibus, & caro de carne eius, ſed præcluduntur peccato ab influxu, quandiu ſtupent in peccatis ſine fide. Huiuſmodi etiam participant Chriſti carnem, & ipſi incorporantur, non ſpiritali modo per fidem, & influxu ad vitam, ſed myſtica ratione & renaſcentia per baptiſmum, quem exceperunt, & cuius virtute vera ſunt membra corporis Chriſti, quamuis non viua, corpori tamen adhærentia & annexa. Tertiò ſi eadem eſſet participatio myſtica & ſpiritalis, quotquot myſticè participarent Chriſtum, ex illa participatione haurirẽt vitam & ſalutem, vt fit ex participatione ſpiritali per fidem. Sed Aduerſarij ne paruulis quidem ſanctificationem tribuunt ex ſuſceptione baptiſmi, ſed ex origine fidelium parentum etiam ſine baptiſmo, per quem tamen vniuntur Chriſto, etiam ſine fide propria, ac myſticè ipſum participant, & adulti qui ſine fide baptiſmo perfunduntur, etiam Chriſto coadunantur myſticè, non tamen ſalutem & vitam conſequuntur. Ideò plurimùm diſcrepãt myſtica, & ſpiritalis Chriſti participatio. Porrò circa ſpiritalem manducationem per fidem, peccant & hallucinantur multis modis Aduerſarij. Ante omnia ſuo more ex affirmatione illius ſecũdum ſcripturas, excluſiuam alterius manducationis præpoſterè concludunt, perindè ac ſi nos contrà ita ratiocinaremur: Ex ſcripturis realis & corporalis alimonia carnis Dominicæ habetur: igitur nulla ſpiritalis per fidem inueſtigari debet, aut credi. Similis eſt ipſorum hæc ratiocinatio. Spiritalis eſus carnis illius ex fide docetur à ſcriptura: ergo nulla relinquitur carnis illius realis & corporalis ſumptio in cœna. Benè futuris ſeculis conſuluit ſpiritus ſanctus, qui in cœnæ mentione, nulla in ſcriptura, fidei aut ſpiritalis manducationis expreſſè meminit, ſed tantùm illam circumlocutione quadam ad externæ fructum & vtilitatem ſubindicat, ne ſi nominatim etiam ſola fidei vox in cœnæ deſcriptione fuiſſet inſerta, ex illa conarentur Aduerſarij aliis verbis pluribus & planioribus præſcribere. Præterea iam credentibus, ac ſpiritaliter ipſum edentibus, iterum Chriſtus panem & cibum de carne illa quam eſſet daturus pro mundi vita, pollicetur. Poſtquàm enim dixit, Ego ſum panis vitæ: Qui venit ad me, non eſuriet, & qui credit in me, non ſitiet, atque alia: ſubiecit tamen vltra, Et panis quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita. In illa pollicitatione Apoſtoli iam credebant in ipſum: & nihilominus inſuper credere, ac ſperare ab illo in eſcam carnẽ verã oſtenderũt: de cuius promiſſo cũ murmurarẽt infideles Iudæi, Apoſtoli reſponderunt, Domine, ad quẽ ibimus? verba vitæ æternę habes, & nos credimus, &

Aduerſarij malè cõfundũt myſticã mãducationem cum ſpiritali.

Alia rationes contra ſpiritalẽ manducationẽ.

cognouimus, quia tu es Christus filius Dei viui. Idcircò alia est carnis Christi manducatio quàm spiritalis per fidem, quæ in Apostolis, & omnibus fidelibus etiam antecedit sacramentalem & veram. Adhæc dispositio & præparatio requisita ad rem aliquam & actionem, alia est à re & actione: spiritalis verò comestio internam operatur dignitatem & apparatum, quem Apostolus desiderat in percepturo corpus Christi: eam ob causam præter spiritalem alia realis ac corporalis perceptio decernitur. Sunt qui existimant non eam fidem in præparatione exigi ab Apostolo, quæ in sumptione spiritali, & fruitione Christi postulatur: sed qua scriptura, quáve ratione moueantur, ipsi viderint. Certè quantauis fide Christum homo amplectatur & charitate, vix dignam Christi corpore tamen in se habitationē adornabit. Tertiò si sola fide corpus illud manderetur, numquam sine diiudicatione mandi posset, cùm tota fidei actio in eo versetur, vt diiudicet, attēdat, & amplectatur corpus illud. At Apostolus peccari scribit à quibusdam cœnam Domini facientibus, quòd sine diiudicatione talis corporis, quod ipsis præbetur, edant. Idcircò alio modo edatur corpus illud oportet quàm spiritali modo, & illo edi posse necesse est sine attentione & delectu, non autem isto. Ille verò est exterior & corporalis, qui per se iudicio rationis & fidei, atque omni discretione, præterquàm gustus caret. Nec caro Christi insuper, nec ipse Christus cœnæ suæ magis interesset, aut sumeretur, quàm Diabolus, & damnationis iudicium, nec verius enuntiaretur, *Hoc est corpus meum*, quàm, Hic est Diabolus, aut, Hoc est iudicium. Si enim sola fide præstò est Christi corpus cœnæ, per illámque tantùm participatur, eodem modo per infidelitatem, atque aliā indignitatē Diabolus se cœnæ immiscet, & ab infidelibus atque indignis recipitur, vnà cum dānationis iudicio, sicut de Iuda scribitur, quòd post buccellam introiuit in eum Satanas: & multis aliis idem accidisse testantur historiæ, vt recitamus in Tractatu de præparatione ad Eucharistiam. Hæc etiam hæresis omni priuilegio & particulari dono cœnam Domini spoliat, ipsíque nudum putamen ablato nucleo, & verba propria sine proprio effectu relinquit. Nullum enim retinebit, non dicam singulare donum aliquod, sed nec vllum proprium effectum. Nam nec in cœna incipit perceptio aliqua singularis carnis Dominicæ, nec cum illa desinit, si in cœna per solam fidem illa potimur: quandoquidem per eandem in baptismo, & in auditione Euangelij, aliísque rebus, quibus fides excitatur in Christum, etiam ex Aduersariorum concessione, caro Christi spiritaliter comeditur & participatur, & quod cœnæ tribuunt obsignandi ac confirmandi participationem illam, non ipsi singulariter competit, sed commune est cum baptismo, atque aliis signis & sacramentis institutis à Christo. Quinetiam bene perspecta re, spiritalis ista manducatio sacramentalem omnem tollit, nec cœnæ vllam de carne Christi tribuit, ne spiritalem quidem. Si enim accedens ad cœnam, nihil de carne Christi comedit, nisi per fidem, hanc præcedere necesse est, & domo eam ad cœnā afferre, quæ cùm adest, spiritalem esum etiam ante cœnæ sumptionem implet, qui pro mensura fidei peragitur, non pro cœnæ diuersa quātitate: nec cœna fidem, nec carnem Christi præbet, nec eius esum spiritalem: sed ne quidem fides cœnæ inhæret, aut insistit, vt carnem illam percipiat, nec per cœnā de ea plus acquiritur, quàm ad eam affertur, & quàm sine ipsa & extra ipsam per fidem perficitur. Idcircò nulla omninò sacramentalis manducatio carnis Dominicæ ab Aduersariis agnoscitur, non tantùm nulla, quæ huic sacramento sit peculiaris & propria, sed quæ in ipso, aut per ipsum fiat. Quod si quicquam ad spiritalem esum conferre cœna prædicatur, quia de Domino nos commonefaciat, & fidem excitet ac confirmet: nec cœnæ institutæ à Christo id erit peculiare: sed ne quidem aliis cœnis communibus, & Euan-

gelij auditioni in eo fuerit excellentior. Baptismus sanè atque alia sacramenta idem negotij ex sua institutione habent, & præcipimur, siue edamus, siue bibamus, omnia in gloriam Dei facere: quod quid est aliud, quàm Domini in cibo & potu piè ac sanctè meminisse, animũque nostrũ & fidẽ in eius cultũ atque obsequiũ exsuscitare? Lectio verò assidua Euangelij, vel eius frequens ac studiosa auditio, an non per se magis memoriam Christi ac passionis eius refricat, nostrámque fidem erga ipsum prouocat, quàm cœna illa, quæ nesciretur in eum vsum instituta, nisi per verbum Euangelij edoceremur? Si nihil ergo amplius cœna illa prodesset, satius foret attentiùs & frequentiùs Euangelio audiendo quàm cœnæ illius sumptioni operam dare, quæ nihil magis nobis carnem Christi exhibeat, aut fidem afficiat, quàm alia pia & communis Christianorum cœna, quæ in gloriam Christi capi iubetur, & cui sacra lectio aliqua de Christo, aut sermo permiscetur, qui fidem ædificet. Nihil itaque spiritalis sola manducatio per fidem magis pertinet ad cœnam dominicam, quàm si nusquam fuisset cœna illa instituta, aut nunquam fieret, ac nusquam omninò extaret caro Christi, sicut ante incarnationem non extabat, cùm tamen spiritaliter per fidem ab origine mundi sine vlla peculiari cœna à Patriarchis edebatur. Postremò ipsa ratio & analogia panis sacramentalis cum corpore Christi periret, quia panis non alit corpora per ipsius apprehensionem solam, sed verè ac reipsa. Vt maneat igitur aliqua conuenientia carni Christi, decet nos ipsa ali, non per solum fidei conceptum, sed in veritate atque substantiali existentia, eámque ita nobis admoueri. Adeò verò antiquis Christianis fuit odiosa hæc hæresis, vt ex eius contrarietate obuias quasque hæreses profligarent, quemadmodum capite De manducatione corporali monstrauimus. Quòd si verisimilitudinem vllam præ se ferret, diuinitas in se æquè ac caro Christi edi posset in Eucharistia: quod fieri non posse consentiebant Catholici & Nestoriani. Animus noster per fidem tam facilè rapi potest in Christi diuinitatem, quàm in ipsius carnem. Nec si tantùm spiritali esui per fidem pateret illa caro, fuisset locus obiectioni de diuidenda Christi carne & consumenda, nec de horrore & laniena in eius manducatione: quam ita diluunt Patres, vt ad solum esum per fidem non confugiant, sed verum & corporalem profitentur, cui euenirent illa omnia, si non alterius priuilegij & dignitatis esset caro Christi, quàm caro communis. Nec inter singularia Dei miracula manducatio in cœna numeraretur, nec iure incomprehensibilis duceretur, si committeretur tantùm spiritaliter per fidem. Fides quidem supernaturalis est, & quodam miraculo supra naturam nobis donatur à Deo: sed fide comparata, non est mirum si complectatur, & fruatur Deo & Christo. Hoc enim est ipsi ingenitum, quemadmodum per miraculum Christus cæco visum restituit: Sed vt recuperato visu cerneret, & aspectus fungeretur officio, non fuit opus nouo miraculo, ita nec fideli, vt per fidem iam habitam carne Christi spiritaliter potiatur. At Patres inter summa Dei miracula plerunque recensent & præsentiam carnis illius in sacramento, & mãducationem. Impiè etiam Patres olim tradidissent paruulis Eucharistiam, si in ea tantùm per fidei actionem edi carnem illam credidissent, cuius infantes minimè capaces videbant. Imprudenter atque ineptè studuissent ab eadem Eucharistia arcere pænitentes & catechumenos, quos fide præditos, & spiritaliter per fidem ardentiùs sæpè quàm alios ferri in Christũ & eius carnem cognoscebant. Qua enim rei singularitate & præstantia eos priuabant aut fraudabant, si in Eucharistia nihil de carne Christi exhibetur, nisi quantum fides impetrarit, quæ aliundè aduenit? Alia propè infinita ex dictis Patrum & sententiis colligi possunt, illi soli spiritali per fidem manducationi contraria. Quinetiam ipsemet Christus fide caruit,

Attamen dicitur à Chryſoſtomo, Cypriano atque aliis, priùs in cœna ſeipſum ediſſe, quàm Apoſtolis traderet. Quapropter, ſicut in antecedente capite diſſeruimus, nec pura fide editur corpus Chriſti, nec ſola ſpiritalis manducatio per fidem ſancitur in inſtitutione Euchariſtiæ, nec ſola fit in eius ſumptione. Imò, ſi credere dignum eſt Aduerſariis, nullo modo in cœna ederetur corpus Chriſti, nec re vera, nec ſpiritaliter, ſed tãtùm coleretur ritu quodam externo propriè eius memoria. Porrò vt intelligatur plenius ac certius, quid ſit edere ſolùm ſpiritaliter, quid falſi habeat communis Caluiniſtarum opinio de incorporatione cum Chriſto, indagari debet. Præter allata initio huius capitis, & confeſſa à Caluino & Beza, incorporari carni Chriſti, ſiue realiter, ſiue Spiritaliter, non poteſt idem eſſe quod ipſum manducare: quia vniri & coniungi paſſiones ſunt potiùs, & fines ac fructus actionum, quàm actiones. At manducare etiam ſpiritaliter actio eſt tendens ad incorporationis finem. Deinde manducatio præcipitur: ideò non in fine conſiſtit, ſed in modo & via conſequendi finem, qui eſt incorporatio, quoniam finis non cadit in præceptum, ſed via & ratio ad finem. Nam gratia & vita æterna non pręcipiũtur, quoniã fines ſunt: ſed credere & operari iubemur, quia modi ſunt adipiſcendæ gratiæ & vitæ æternæ. Nec ſi ſcribitur, Qui manducat meam carnem, & bibit meũ ſan" guinem, in me manet, & ego in eo: idcircò rectè concluditur, manducare eſſe idem" quod manere, & incorporari Chriſto: alioqui ſimiliter diceretur, idẽ eſſe manducationem ſpiritalẽ, & vitam æternã, eo quòd ſcribatur, Qui mandcat meam carnẽ, & bibit meũ ſanguinẽ, habet vitã æternam. Deinde ratio, qua Caluiniſtæ conſtituunt incorporationem, Oſiandrina eſt & impia, atque paſſioni Chriſti omninò derogat. Nam Caluinus cum Oſiandro fingit vitam reſidere in eſſentia diuina, à qua defluat in carnẽ Chriſti, & ab ea in nos percoletur, atque ita regeneremur, iuſtificemur, & incorporemur Chriſto, non per vitam aut qualitatem creatam, ſed per diuinam & Deo eſſentialem, in nobis habitantem. Sic enim Caluinus blaſphemat: Obiicitur" contrà, Chriſti carnem non poſſe vitam dare, quæ & morti fuit obnoxia, & nunc" per ſe immortalis non eſt. Deinde hoc minimè competit in carnis naturam, vt ani-" mas viuificet. Reſpondeo, quamuis hæc virtus aliundè quàm ex carne proueniat," nihil tamen obſtare, quin aptè competat in eam hic titulus. Nam ſicuti æternus" Dei ſermo, fons vitæ eſt, ità caro eius, veluti canalis, vitam, quæ intrinſeca," vt loquuntur, in diuinitate reſidet, ad nos diffundit. Atque hoc ſenſu dicitur" viuifica, quòd vitam, quam aliundè mutuatur, nobis communicat. Id minimè" obſcurum erit, ſi reputemus quænam ſit vitæ cauſa, nempè iuſtitia. Atqui quamuis" à ſolo Deo iuſtitia fluat, non alibi tamen plena eius exhibitio nobis cõſtabit, quàm" in carne Chriſti. Alibi concludit: Ingenuè confiteor mixturam carnis Chriſti" cum anima noſtra, vel transfuſionem, qualis ab ipſis docetur, me repudiare," quia nobis ſufficit Chriſtum è carnis ſuæ ſubſtantia vitam in animas noſtras ſpira-" re, imò propriam in nos vitam diffundere, quamuis in nos non ingrediatur ipſa" Chriſti caro. En clarè audis iuſtitiam, & vitam Chriſti, qua viuificamur, & iuſtifi-" camur, eſſe illi propriam, quæ ex diuinitate in humanitatem eius, & per eam porrò," vt canalem quendam, in nos defluat, in nobíſque reſideat. Illa alia eſſe non poteſt quàm eſſentialis Deo, quam cum Oſiandro in nobis ſtatuit, vt iuſtificemur, iam nó per imputatã aliquã iuſtitiam, vt aliàs ſolet prædicare, vel per qualitatẽ aliquã creatã in nobis hærentẽ. Inſuper hæc hæreſis totum paſſionis Chriſti meritũ peſſundat & abolet. Nam ſi viuifica, aut etiam ſaluifica virtus, non venit ex merito & paſſione Chriſti, quemadmodum expreſſè teſtatur cõtra Heshuſſiũ Caluinus, vt antea citabamus, ſed tantũ rectà atque immediatè ex ipſa carne Chriſti, tanquam ex canali diuinitatis

Spiritaliter edere, nõ eſt incorporari, aut vniri Chriſto.

Blaſphemia Caluini de vita quæ ſit Deo eſſentialis, habitãte in nobis.

Caluin. in 6. capite Ioann.

Calu. lib. 4. Inſtit. cap. 17. num. 32.

Blaſphemia Caluini contra meritum paſſionis Chriſti.

diuinitatis in nos promanat, tum ſanè fruſtrà Chriſtus mortuus eſt: quandoquidem poteramus per iſtam viuificam virtutem carnis Chriſti etiam ſine merito paſſionis eius viuificari, & ſaluari. Sed nec ſola paſſio Chriſti omni merito & virtute fraudabitur, ſed tota eius humanitas, vita, & ſacerdotium eius in cœlis. Si enim diuinitatis iuſtitia ſaluamur, quæ nec per humanitatem Chriſti, nec per vitam vel per ſacerdotium eius noua acquiritur, ſed tantùm per carnẽ ipſius, veluti per canalem eius in nos trãsfluit, quis tandem vſus aut vtilitas nobis erit, non ſolius paſſionis Chriſti, ſed totius obedientiæ ab ipſo præſtitæ, & ſacerdotij quo defungitur in cœlo & in terra? Vt autem tandem definiamus quid ſit propriè ſpiritalis manducatio, illa eſt, quæ gratiam nobis paſſionibus Chriſti partam, ac vitæ æternæ ſemen priùs nobis inſitum fouet & nutrit, non verò quæ primùm accipit cœleſtis vitæ originem & cauſam, & quæ nos Chriſto primùm ſpiritaliter incorporat: quam myſticam antea vocabamus manducationẽ, cùm tamẽ propriè mãducatio nõ ſit, ſed potius regeneratio. Etenim Auguſtino teſte, aliud eſt naſci de ſpiritu, aliud paſci de ſpiritu: ſicut aliud eſt naſci de carne, quod fit cũ parit mater, aliud paſci de carne, quod fit cũ lactat infantẽ, ad hoc cõuerſum, vt cũ voluptate biberet, vnde natus eſt vt viueret: vt inde acciperet viuẽdi alimentũ, vnde accepit naſcẽdi initiũ. Profectò non propriè manducat, niſi qui viuit, nec manducat ſpiritaliter, niſi qui prius in ſe habuit vitam ſpiritalem, qua manducandi officium exerceret. Quæ cùm ita ſint, illa propriè erit tantùm ſpiritalis manducatio, qua gratiam prius acquiſitam, & Chriſtum ipſum iam habitantem in nobis, interiore charitatis actu, abſque vllius ſacramenti, non quidem voto, ſed reali perceptione, fouemus, atque inde magis ac magis etiam nutrimur. Nam ſpiritalis actio manducandi ſemper in ſe complectitur deſiderium, aut expreſſum, aut tacitum, ſumendi Chriſti ſacramenta, nec vllos modos negligit, quos Chriſtus inſtituit. Sin autem cœleſtè illud donum, quo paſcimur, per ſignum externum & inſtrumentum corporeum, præbeatur Baptiſmo, Euchariſtia, atque aliis ſacramentis, fit, vt à nobis nõ ſolo corpore, ſed etiã ſpiritu participetur, eritque mãducatio ſacramentalis, propter ſignum externum, & ſpiritalis propter internum effectum. At illa manducatio, qua ſacramentũ ſolo corporis miniſterio abſque ſpiritus operatione indignè atque inutiliter ſuſcipitur, quamuis etiã multis modis antea cõmemoratis ſpiritalis vocari poſsit, attamen diſtinctionis gratia non malè ſacramentalis manducatio appellatur. Itaque vel ſolo ſacramento, abſque ſpiritus fructu, vel ſolo ſpiritu, numquam tamẽ ſine fructu, vel tam ſpiritu quàm ſacramento, ídque ſummo cum fructu, panem vitæ & carnẽ Chriſti manducamus. Cùm verò homines natura ex animo & corpore coaleſcãt, id opus hominis fuerit longè perfectiſſimum, in quo tam corpus quàm anima in cultum Dei conſentiunt & conſpirant. Spiritalis porrò eſus materia ſeu obiectum eſt Chriſtus paſſus, & caro quæ data eſt pro mundi vita ac ſanguis qui pro nobis effuſus eſt. Ideò effectus eius eſt paſsionibus Chriſti communicare, meritóque carum ipſi magis ac magis incorporari, atque aliis ipſius beneficiis perfrui. Hos effectus etiam Auguſtinus & Gregorius Nanzianzenus, necnon alij, ſacramentali manducationi tribuunt, ſed quatenus ſpiritalem habet annexam, cum qua tamen nõ ſpiritales ſolos effectus affert, ſed etiam corporales, vt corporalis eſt. Nanzianzenus de Iuliano ſcribit: Mox incruenti ſacrificij oblatione manus commaculat, per quod nos Chriſto vnimur, necnon paſsionis eius ac diuinitatis participes reddimur.

Quid ſit propriè ſpiritalis manducatio, et in quo cõſiſtat.

Auguſtin. ſer. 2. de verbis Domini.

Diſtinctio mãducationis ſacramentalis & ſpiritalis.

Auguſt. lib. 3. De doctr. Chr. cap. 16. Gregor. Nanzianz. orat. 1. in Iulianum

DE SEXTO CAPITE IOANNIS, QVO PLERIQVE *abutuntur: quaſi de ſolo eſu carnis ſpiritalis ſcribatur, & non de reali, ac de ipſa Euchariſtia.*

CAP. V.

Aduersarij nullam scripturam habēt pro spiritali manducatione.

DVDVM flagitantur ab Aduersariis scripturæ, in quibus legatur aliqua expressio de sola manducatione spiritali carnis dominicæ per fidem in Cœna, cùm in huius institutione, illarum vocum nulla fiat mentio, & res per illas significata, nec sola, nec nisi sicut accessoria contineatur. Ipsi ne videantur omnino obmutescere, quod ex scriptura nequeunt planè & perspicuè demonstrare, conantur argumentis violentiùs de scriptura corrasis probabile facere. Proferunt ex Ioannis sexto capite, clarè à Christo reiectam, damnatámque esse corporalem aut externam manducationem corporis Christi, cùm Capernaïtæ quærunt, Quomodo hic potest nobis dare carnem suam ad manducandum? Ac contrà contendunt ibidem asseri solam spiritalem manducationem fidei, cùm Christus respōdet, Caro non prodest quicquam: spiritus est qui viuificat. Verba quæ loquor vobis, spiritus & vita sunt. Sic colligunt, repudiata nostra, & comprobata ipsorum sententia, controuersiam præsentem iam olim dilucidissimè à Christo decisam. Quamuis passim huic capiti, tanquam firmissimæ munitioni fidant, attamen non id illis perpetuò placere potuit. Nam eorum plerique suis in Ioannem Commentariis, vel aliis scriptis, fatentur nihil ad Cœnam pertinere totam disputationem Christi de esu carnis ibi contentam: & Petrus Martyr caput hoc habendum esse ait, non pro fonte veritatis, sed pro cardine erroris. Ita porcus & canis immundus omnia, quæ pro margarito & sancto domini faciunt, audet proscindere & blasphemare. Interea verissimum est à secretariis caput ilud vrgeri pro cardine erroris. Lutherani assentiuntur in eo tantùm sermonem haberi de spiritali esu Christi. Nam Lutherus ipse suo more debacchatur in Ecclesiam Romanam, quæ sanctissimum Christi corpus anniuersaria celebritate colat, in eóque Ioannis caput sextum sacrosanctæ Eucharistiæ accommodet, & diuinæ iracundiæ atque implacabilis odij iudicium esse arbitratur, quòd patiatur Papistas in scripturæ sensu tam turpiter errare diuináque verba inexpiabili scelere peruertere. Eius iuratissimi asseclæ nec de sacramento Eucharistiæ intelligi posse, nec de manducatione carnis dominicæ reali, quæ in eo fit, multis rationibus nituntur probare. Nihilominus aut veritatis fulgore perculsi, aut potius vt communioni vtriusque speciei ferant suppetias, tandem Magdeburgensis historiæ authores, quibus præfuit Matthias Illyricus, recognoscunt de reali ac substantiali manducatione carnis suæ Christum apud Ioannem loqui ab illa clausula, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sic enim scribunt: Hìc demùm videtur Christus ob crassitiem Capernaïtarum, orationem suam ad Cœnam deflexisse, & quasi de ea quam esset instituturus prophetasse, qua partes Cœnæ distinctè & apertè exprimuntur: & priùs non sic fuerat locutus, quasi diceret, Docui vos quod ex me habituri sitis vitam æternam fide: nunc insuper hoc affirmo, vos omnes oportere etiam Cœna mea vti, qua amplius testabor me vobis meum meritum applicare ac donare. Confirmant autem verba Christi sic intellecta egregiè doctrinam de causa materiali & formali, vt vocant, Cœnæ Dominicæ, nempè quòd sit caro & sanguis filij hominis. Veteres omnes Christiani à Ioanne, de sacramento altaris agi, & de manducatione substantiali carnis Christi comprobant: sed vna etiam de spiritali, partim separatim ante clausulam, Et panis quem ego dabo, caro mea est: partim in reliquo capite cum sacramentali. Ex quo accidit, vt veteres illi ad Ioannis imitationem aliquando seorsum textum omnem de spiritali alimonia explicent, quo comprehenditur, sed non sola:

Pugnantia aduersariorum circa cap. Ioan.

Cinglius in Ioan. Caluin. lib. 4. Instit. cap. 17 num. 33. Petr. Martyr 3. parte.

Luther. Sermone De corpore Christi.

Pugnant inter se etiam Lutherani circa cap. Ioann.

Matth. Illyric. Demonst. 26. in Bezam. Hist Magdeburg. Cent. 1. cap. De Cœna.

Veteres Christiani Ioan. caput intelligunt de reali esu, et de ipsa Eucharistia.

sola: ob ídque nusquam realem esum carnis illius & sacramentalem à Ioãnis litera excludunt, imò præcipuè de illo intelligunt & exponunt. Quæ Lutheranorum cõmuni enarrationi prorsus opposita ac cõtraria est sententia: Caluinistis verò & Sacramẽtariis in eo aduersa, quòd hi de esu, qui in cœna fit, scribi à Ioãne facilè cõcedũt, sed esum solum spiritalẽ ab eodem tradi falsò existimãt. Recentiorũ, qui in Ecclesia Catholica decesserunt, communis consensio subscribit veterũ antiquitati, & Ecclesiæ proponentis hoc caput Ioannis, tanquã pro Eucharistia scriptũ, authoritati accedit. Non desunt tamen magni viri, qui trepidarũt timore, vbi non erat timor, & via Lutheranis contraria ingressi sunt. Hi enim pedibus ac manibus enituntur docere à Ioanne dicta omnia ad spiritalem manducationem spectare, nisi quoties ferè incidit disputatio de communione sub vtraque specie. Tum enim obnixè solent contendere, vtramque speciẽ apud Ioannem exigi, & de reali esu carnis tractari. Contrà ex Catholicis valde eruditi frequentiùs suis in libris antiquam & communem de Ioannis capite Ecclesiæ sequuntur fidem & intelligentiam: nihilominus cũ de cõmunione vtriúsque speciei subeundum est certamen, quasi Ioannis » clausula, Nisi mãducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ, nõ ha- » bebitis vitam in vobis, quicquã pro illa faciat, malũt totũ Ioannis textum ad spiritalem sensum & esum torquere, quàm vllam apparentẽ speciẽ illi cõmunioni relinquere. In his habentur Nicolaus de Cusa Cardinalis, Thomas Vualdensis, Ioannes Gerson. Longiùs prouehitur Cardinalis Caietanus, vt vix etiam spiritali manducationi locum suum saluum faciat, & reali vehementius bellum inferat. Ruardus Tapper, Louaniensis Decanus, de Ecclesia optimè meritus, putatur sibi parum con- » stare, ac tandem liberiùs ita pronuntiare: Caput sextum Ioannis principaliter & » propriè de sacramento Eucharistiæ non disserit. Ioannes Hessel à Louanio eruditus admodum doctor, in libro De veritate Eucharistiæ, Ruardi magistri dogma non tantùm collaudat, sed studet stabilire. Piè magis ac verè Roffensis Episcopus martyr, non dubitat hominem desertum, reiectum, ac reprobatum à Deo, qui diutiùs aut pertinaciùs defenderet, aut nõ esse Christi veram carnem & sanguinem in Eucharistia, aut verba Ioannis minimè ad ipsam pertinere. Duo libris singularibus editis, de hoc Ioannis Euangelistæ testimonio fidem Catholicam propugnarunt: Gallicè Gabriel Saconeus, & Latinè Sanderus Anglus: ex quo multa, ac ferè omnia, vt ex illo nonnulla, hoc loco repetemus, eóque referemus, vt euincamus à Ioanne, de sacramento Eucharistiæ, & de reali carnis Christi perceptione, quæ in illo fit, & non de sola spiritali per fidem, dictum ac scriptum esse: postea soluturi quæ contrà producũtur. Vt autẽ breuiter proponamus disputata à Christo de mãducatione apud Ioannẽ, quædã pertinẽt ad cõmunem esũ hominũ, quædã ad participationẽ diuinitatis quæ in Christo habitabat, quædã ad cõmunionem spiritalẽ cum humanitate eius & passione, quædam ad realem & substantialẽ cum spiritali perceptionẽ & manducationẽ carnis illius, quã tum promisit, & in cœna præstitit, atque in Eucharistia exhibuit. Verba ad hanc postremam pertinentia imprimis ista » sunt: Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitã æternã, quem filius » hominis dabit vobis: & ista, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita: aliáque omnia ad finẽ illius capitis. Principiò naturale est apud homines, res magni momenti prius spondere ac pacisci, quàm tradere: atque ita etiam Deus & Christus erga homines agere consueuerũt. Nihil enim ferè vnquam diuinitùs alicuius pretij gestum est, aut mundo collatũ, quod non prænũtiarint Prophetæ: & Christus mortem suam, resurrectionem, ascensionem & aduentum Spiritus sancti, omninóque ista, atque alia eò libentiùs prædixit, quò magis inusitata discipulis videri poterãt.

Veteres Christiani & Lutherani sunt contrarij in expos. Ioan. Caluinistæ in parte.

Quidam recentiorum Catholicorum consentiunt cum Lutheranis, sed modo contrario.

Communio sub vtraque specie, prima causa dissidij circa cap. Ioan.

Qualis habendus, qui pertinacius defenderit cap. Ioan. non esse de reali esu.

Roffens. in fine Proœmij lib. 5.

Diuersi esus in cap. Ioan.

Quæ pertinẽt ad esum realẽ.

Rationes pro reali esu.

Cùm ergo valdè insolitum esset, vt carnem filij hominis, æternæ vitæ causa, in sacramento reipsa manducarent homines, consentaneum erat prædici à Christo, ne re noua & insueta horrerent & obstupescerent in vltima cœna Apostoli, quemadmodum Chrysostomus & Cyrillus admonent. Nusquam autem aliàs, aut saltem expressiùs, quàm hoc loco promisisse Christum constat, vt opinor. Quocirca par est accipere hoc promissum, de eadem carnis manducatione, quæ exercetur in cœna, vt potè de reali, essentiali, ac corporali. Alia omnia, quæ in textu habentur, & ex eo colliguntur, huic intelligentiæ & propriæ verborum significationi maximoperè patrocinantur. Ante omnia in naturali sensu accepta à Capernaïtis & aliis discipulis, verborum interpretatio non reprehensa à Christo, cùm eam inuertendi ac mitigandi propter scandalum haberet iustam occasionem. Variè insuper cómendatus verus ac realis carnis suæ cibus, & ratio cur manducari posset sine scádalo, & deberet, reddita: Deindè diuersitas ac distinctio ciborũ, quos Moses, Pater & Christus dederũt præter eũ, quem ipse postea pollicebatur se donaturum: Incómoda quoque & absurditates, quę affectantur de solo spiritali esu & sensu expositioné: Postremò, egregia concinnitas & cõuenientia dictorum & factorum hîc à Christo cum dictis & factis in cœna, facilè quod credimus persuaserit, præsertim cùm nusquàm aliàs inueniri possit pollicitationis hîc à Christo factæ singularis ac genuina adimpletio. Vt autem quod primum propositum est expediamus, regula ac certa moderatio hîc valere debet, quam in verbis examinandis obseruandá in prima Repetitione monuimus, vt primus locus meritò detur magis propriæ, magis receptæ, magísque eximiæ cuiusque vocis significationi. Etsi autem in rebus diuinis, quæ tũ intelligentiá, tum orationé humaná superãt, vix vlla oratio penitùs, & omninò propria esse queat, tamé aliter quàm humano modo apud homines dici aut agi non potuit: ideò in rebus sacris illa oratio ex præiudicio propria céſenda est, quæ ad communem loquendi consuetudinem proximè accedit. Christus apud Ioannem dixit, « Et panis qué ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mũdi vita. Qui manducat « meam carnem, & bibit meũ sanguinem, habet vitam æterná. Caro enim mea verè « est cibus, & sanguis meus verè est potus. Ex naturali verborũ proprietate danda in « cibũ caro Christi promittitur, & mãducari tum posse, tum oportere iudicatur. Donatio rei corporeæ, vt est caro, apud homines de manu in manũ fieri solet, & mãducatio carnis, aut alicuius cibi, propriè ac naturaliter oris officio exercetur. Omnes verò auditores Christi eo in significatu verba acceperũt, tã Capernaïtæ detractores eius & inuidi, quàm rudiores atque dubij discipuli, quàm Apostoli cóstantes in fide. Priores murmurãt: Quomodo potest hic nobis dare carné suam ad manducan- « dũ? Medij retrò abeunt, de scandalo conquesti: Durus est hic sermo, & quis potest « eum audire? Apostoli cur sermoni acquiescant, tametsi durus appareret, rationem « reddunt Christo roganti, Numquid & vos vultis abire? Respondit Petrus pro om- « nibus, Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ ęternę habes: & nos credimus, & co- « gnouimus, quia tu es Christus filius Dei, qui possis sine duritia & immanitate exple- « re sermoné tuum vt sonat. Si non iudicassent aliter quàm per solam fidem ex Christi verbis carnem eius dandã esse & accipiendam, sine controuersia non adeò durus illis visus fuisset sermo Christi. Neque enim litigabant, cùm prius in se credi postularet, etiamsi non obedirent voci eius: nec minimè credendi, nec murmurandi apparenté arripuissent occasionem, nec Christus Apostolos interrogandi, an & ipsi vellent abire. Nulli enim, cùm Christus intulit, Patris opus esse, vt in eum crederent, exhorruerũt: imò audientes à Patre dari panem de cœlo verum, mox dixerũt, Domine, semper da nobis pané hunc: post carnis verò promissionem statim litigarũt.

Chrys. ho. 83. in Ioan. Cyrill. lib. 3. in Ioan. cap. 37.

Omnes auditores ceperũt pro esu reali, nec sunt reprehẽsi.

Ex quo planum fit, ipsos nõ in eo fuisse deceptos, quòd putarint Christum carnem suam reipsa daturum vt manducaretur, sed in eo, quòd nolebant credere rectè dari posse, aut expectare quomodo eã daturus esset. Nec redarguuntur in suo murmure, quasi non assequerẽtur verba illius, sed quia non eis crediderunt. Sunt (ait) quidã ex » vobis qui non credunt. Bis quidem murmurarunt: primùm, quia dixisset, Ego sum » panis viuus qui de cœlo descẽdi: Deinde quia adiecisset, Panis quem ego dabo, ca» ro mea est, quã ego dabo pro mũdi vita. Eorum querimoniis Christus diuerso modo satisfecit. Cùm obstreperent de filio hominis, prout is à patre datur, Christus nihil aliud respondit, quàm se panem vitæ esse, atque ad se venire neminem posse, nisi Pater traxerit eũ. Attractio verò Patris tota spiritalis intelligitur: Non enim corpora Pater, sed corda ad filiũ trahit. Quapropter ex eo, quòd filius in sola spiritali attractione orationem concludit, de sola spiritali manducatione ibi egit. Longè autem aliter se res habet, vbi Christus ad eos, qui de suo proprio dono futuro murmurabãt, respondit. Iam enim nõ tantùm aliquid spiritale intulit, qualis est attractio Patris, sed omnia subiecit, quæ verborum suorũ proprietatem, & verã ac realem manducationem carnis suæ confirmarent, & modum ac potestatem declararẽt, de quo litigauerant. Nam qui post simplicem enũtiationem, postea id in mediũ affert, quo sermo pręcedens ad certam & indubitatã significationem restringitur: quíque idipsum quod profert, iuratus asseuerat, & qui sæpius idem repetit, causámque prioris dicti affert, ac per similitudinem quandam animi sui sensa elucidat: id vtique fecisse animaduertitur, vt quod priùs sua verba significabant, magis magísque confirma» tum esse existimetur. Cùm igitur Christus proposuisset, Et panis quem ego dabo, » caro mea est, quã ego dabo pro mundi vita: viderétque Iudæos intellexisse de carne » sua in cibũ capienda, adeò de priore dicto nihil immutauit, vt iuratus diceret, Amẽ, » Amen dico vobis, nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sangui» nem, non habebitis vitã in vobis. Non iuramento contentus, nomen carnis & mãducationis sæpiùs iterat, genere dicẽdi septem aut octo vicibus paululũ immutato: vt meritò liceat accõmodare, quod Augustinus cõtendit, laborẽ & operationẽ manuũ non aliter quàm litera ferebat, intelligi debere, ob id quod toties Apostolus illã » repeteret. Neque enim (inquit) aut vno in loco, aut breuiter dictũ est, vt possit cu» iusuis astutissimi tergiuersatione in aliam traduci, peruertíve sententiam. Tertiò » Christus causalem Coniunctionẽ non frustrà interseruit: Caro enm mea verè est ci» bus, & sanguis meus verè est potus: quasi dicat, Ne miremini quòd manducandam esse asseram carnem meam, & potandum sanguinem, cùm caro mea verè sit cibus, & sanguis meus verè sit potus. Quo ex loco ita licet cũ antiquis Christianis ratiocinari: Quod verè cibus est, verè, seu in veritate, sicut veteres paraphrasticè interpretantur, comeditur. Sed caro Christi verè est cibus. Igitur caro Christi verè, seu in veritate manducatur. Verè autem manducare, apud homines qui ex corpore & spiritu consistunt, est & corpore & spiritu manducare, vt ita totus homo impleat mã» ducationis officium. Postremò similitudinem hanc Christus attulit: Sicut misit me » viuens Pater, & ego viuo propter Patrem: & qui manducat me, & ipse viuet propter » me. Hîc manducatio Christi describitur, qua qui manducat ipsum, sic debet viuere propter ipsum, quemadmodum ille missus à Patre, viuit propter Patrem. Christus autem in carne missus, viuit propter Patrem, non veluti particeps vitæ per fidei, spei, aut per cætera Spiritus sancti dona, sed vitã habet ex ipsa Patris substantia naturaliter præsente, & corporaliter in carne sua habitãte. Ergò etiam expressè docetur, nos manducantes Christum, viuere propter ipsum: non iam quia per fidem viuam participamus de illius carne extra nos agẽte, sed de carne corporaliter in nobis ma-

Christus cõfirmat verborũ proprietatẽ & realem vsum.

Aug. de opere monach. ca. 13.

A similitudine Christus probabat realẽ esum.

nente. Tolle hãc corporalẽ Christi in nobis præsentiam, eius similitudo planè claudicabit. Nam si nos Christũ sola fide ac spiritu percipimus, propter illũ tantùm ita viuemus: statímque indè Arrianus ritè colliget, etiam filiũ à Patre missum non aliter quàm fide ac spiritu propter Patrem viuere. Sin illud certum fuerit, filium in carne missum, propter Patrem, non fide, sed substantia præsentem viuere, vtique & illud constat, nos, dum Christum manducamus, non fide iam sola, sed etiam per naturalem filij substantiam nutriri ad vitam æternã. Ex illa quippè substantia Christi, tam ore quàm spiritu percepta, fit, vt Christus alat nos, tanquam verè cibus, quia cibi natura est per corporalem præsentiam eum alere, qui ipsum reipsa capit. Ab effectis quoque Christus illam manducationem in textu probat, & commendat: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Sed de his abundè tractauimus capite primo Repetitionis quintæ, de aliis quibusdam effectis posteà tractaturi, quæ à reali manducatione prouenire possunt, & non à sola spiritali. Quoniam modus ac potestas dandi illius esus angebat valdè auditorum animos, explicantur his verbis: Sciens Iesus apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli eius, dixit eis, Hoc vos scandalisat? Si ergo videritis filium hominis ascendentem vbi erat priùs? Spiritus est qui viuificat: caro non prodest quicquam. Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Hîc sanè de corporali ascensione loquitur & reali, vt vel ipso rei corporeæ exemplo demonstraret se etiam de corporali quadam manducatione loqui, quasi innuat non mirandum carnem illam dari in cibum, quæ non cõmunis caro sit, sed adeò diuina ac spiritalis, vt virtute inhabitantis diuinitatis ac spiritus ascensura sit in cœlum, & indè cognoscenda alterius virtutis ac proprietatis, quàm alia caro. Quemadmodum igitur ascensus in cœlum superabat quidem vires naturæ grauis & corporeæ, nõ tamen excedebat facultatem illius carnis diuinæ & spiritalis: ita caro cõmunis nec potest re vera sine horrore comedi, nec prodest quicquã: caro nihilominus vnita diuinitati alia virtute pollet, vt edatur sine cruore, & omninò prosit. Nam spiritus, id est diuinitas insita tali carni, viuificat, sine qua caro non prodest quicquam. Idcircò verba quæ locutus sum vobis, ait, spiritus ac vita sunt, id est, spiritalia ac vitalia: de quibus sequenti capite fusiùs. Si tantùm manducationem de illa quæ fide fit, intelligeret, quid pertinuisset ad rem ascensionis exemplũ? Quid enim commune corporali ascensioni cum sola spiritali manducatione? Sin de reali capitur, nihil aptius commemorari potuit pro potestate, modo incruento & fine, quàm eius generis esse carnem, quę diuina potestate & qualitate sit perfusa: quod in ascensione patuit. Tertiò loco proposuimus, ex discrimine panũ & donorum, quæ à Mose, Patre, & Christo erogata Euangelista narrat, deprehendi necessariò veræ illius & corporalis manducationis de carne Dominica promissionẽ. Moses dedit panem de cœlo, sed non verum, nec qui veram vitam suppeditaret. Cùm Manna tantũ esset figura veri panis corporalis, tamen erat esca spiritalis. Priori modo, propter externam eius manducationẽ: posteriori verò, propter mirabilẽ eius affectionem, vel propter internam significationem, qua prouocabat Iudæos, vt de Messia futuro per fidẽ spiritaliter manducarent. Ideò duobus illis modis figura impleri debuit: Spiritali modo, cùm re vera in Christũ credimus, de quo dicitur in hoc capite: Nõ Moyses dedit vobis panẽ de cœlo, sed pater meus dat vobis panẽ de cœlo verum. Panis enim Dei est, qui de cœlo descendit, & dat vitã mũdo. Nec sic planè Mannæ figura perficitur, quia tam corporalis quàm spiritalis esca, vt erat Manna, solo spiritu, non

Ab effectis idẽ probat.

Modus realis esus explicatur à Christo.

Realis esus ab exemplo.

A differentia donorum per Mosen, per Patrem, & per Christum.

non omninò adimpletur. Exigitur ergo veritas corporalis cibi respondens Mannæ, quatenus cibus erat corporalis, nec alia inueniri poterit, quàm corporalis esus carnis filij Dei: qui cibus refert vtramque Mannæ qualitatem perfectissimè, si animo per fidem & corpore comeditur, quemadmodum vt ita fiat datur, & ita sumptus animã & corpus ad vitam reficit atque alit, quod Mannæ non licebat. Post Mosis panem Ioannes commemorat duplex Patris donum & panem: demissionem Filij in carnem, & fidem cordibus infusam, qua participetur spiritaliter, vt prolixè cõtinetur in textu. A filio verò quinque genera panum & donorum erogari hominibus recitantur: Duo, quatenus Deus, & operatur cum patre, cum quo & Spiritu sancto incarnationis suæ & fidei est author, qua credimus in ipsum incarnatum. Tria, quatenus Deus & homo, quorum primũ locum tenet miraculum, quo de quinque panibus tot populos pauit: in altero dedit carnẽ suam pro mũdi vita, vt quisquis fide passionibus eius communicarit, non pereat, sed habeat vitam æternam. In tertio dicitur eã carnem, quam tradiderat in mortem, iterùm collaturum in cibum, corporaliter vtique, vt in mortẽ præbuerat. Ex hac distinctione panum & donorum inter Patrem & Filium, & inter dona Filij, necessariò sequitur vltimum, quod promisit Christus, & quod nondum contulerat, veram esse ipsius carnem, quæ verè, seu in veritate comedi deberet. Nam huius postremi doni polliciti talis interpretatio quærenda est, qualis penitùs non cadat in vllum Patris aut Filij aliud donum: quia si illud eodem acciperetur modo, quo aliquod aliorum, numquam adeò distinctè & accuratè proponeretur, nec negaretur cum aliis datum priùs. Dandum verò bis inculcatur, & à » datis secernitur. Operamini (inquit) cibum, non qui perit, sed qui permanet in vi- » tam æternam, quem Filius hominis dabit vobis. Eum vt separet ab aliis, tum à Mose, tum à Patre, tum à se, vt Deo iam distributis, quos panes Moses, Pater, & ipse quatenus Deus, iam impartierint, enumerat: postea redit ad explicandum illum panem, quem Filius erat daturus, ac subiicit, Et panis quem ego dabo, caro mea est, » quam ego dabo pro mundi vita. Et, qui manducat meam carnem, & bibit meum » sanguinem, in me manet, & ego in eo. Et, qui manducat meam carnem, habet vi- » tam æternam. Quæ verba idem planè enuntiant, quod clausula superior. Illic enim dicitur cibus, quem Filius hominis dabit vobis: hîc, quis ille sit cibus, exponitur Panis quem ego dabo, caro mea est. Illic operari cibum iubemur, hîc manducare, quod circa cibum est opus & officium. Illic cibus permanere significatur in vitam æternam: hîc carnem manere in manducante, & vitam æternam ingenerare declaratur. Omnes sanè appositæ ab Euangelistis circumstantiæ in talium ciborum differentia describenda plurimùm conducunt ad postremi dicti declarationem. Quoniam Pater, Filius, ac Spiritus sanctus, vnus Spiritus sunt, competit eis nos tantùm spiritaliter pascere, ob ídque ipsis spiritales tantùm cibi meritò apud Ioannem attribuuntur. Filius verò quoniam spiritus est, & carnem insuper assumpsit, decet ipsum spiritaliter quidem nos alere, sed non tantùm, imò etiam carnaliter, quia caro est. Ideò cùm de proprio cibo, quem singulariter daturus erat, agit, se Filium hominis nominat, vt indicaret se panem porrecturum, vt homines hominibus solent porrigere: id est, non solo spiritu, sed corpore & carne, modo tamen diuino ac spiritali, quia non pura caro erat, sed spiritus & Deus. Deinde quem ministrat Pater, verus cibus est, quemadmodum & quem Filius cum Patre etiam vt homo donat. Totum Christum, tam Deũ quàm hominem, verum panem, Pater & Filius, quatenus Deus & homo, nobis distribuunt: sed quamuis vbique sit verus cibus, non tamen vbique est verè cibus, sed duntaxat cùm carnaliter & corporaliter à Christo Deo & homine præbetur. Nam sicut vera vidua dicitur, etiam ditissima fœmina, quæ viro orba-

Vt decuerit Christum dare cibum corporalem & spiritalem.

Quis sit verè cibus.

ta eſt, non autem verè vidua, niſi quæ viro ac cæteris adiumentis careat prorſus deſerta: ita Chriſtus ipſe quoad diuinitatem & humanitatem totus, quantus eſt, verus eſt cibus, ſed non verè cibus, niſi cùm modum & proprietatem naturalem aliquatenus cibi naturalis retinuerit: quandoquidem quæque res eo veriùs ac perfectiùs cibus eſt, quo magis ad proprium eſum naturalem acceſſerit, quamuis verius ac perfectius non ſit alimentum. Sic Manna negatur verus cibus: non tamen negari potuit verè cibus, quia in veritate & vero modo naturalis cibi ſumebatur. Quam promittebat Chriſtus in eſcam carnem ſuam, verè cibum eſſe affirmat: non quia verior eſſet alimonia & dignior, quàm quæ offerebatur à Patre, cùm eſſet planè eadem: ſed vt ſupra modum, quo à Patre dabatur, verè cibus eſſe prædicetur, oportet vt ad modum & proprietatem cibi naturalis propiùs accedat: modus autem ille eſt, vt corporis ore excipiatur. Hanc phraſin præclarè Chryſoſtomus examinat, cùm ait, Quid autem ſignat, Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus? aut quòd is eſt verus cibus, qui ſaluat animam, aut vt eos in prædictis confirmet, ne obſcurè locutum in parabolis arbitrarentur, ſed ſcirent omninò neceſſarium eſſe, vt corpus comederent. Sic igitur, authore Chryſoſtomo, Chriſti caro verè cibus appellatur, vt cibus abſque parabolis eſſe intelligatur. Quòd autem non parabolicè eſt cibus, omninò comedendus eſt reipſa, & modo aliquo corporali. Deus verò ac diuinitas non eſt cibus abſque parabola. Ideò Epheſini Patres concedebant Neſtorio, diuinitatem edi non poſſe, quia verè non ederetur, niſi quod editur propriè, & non parabolicè, ſeu per quandam ſimilitudinem, quo poſteriori modo diuinitas edi facilè admitteretur. Quamuis ergo res eadem ſit, quam Pater & Filius elargiuntur, diſcrepantia tamen eſt maxima in modo, quia Pater dat Chriſtum Deum & hominem in cibum tantùm parabolicè, vt paſcat animam noſtram ad eam ſimilitudinem, qua cibus paſcit corpus noſtrum: Filius verò, vt homo & Deus, dat carnem ſuam verè ac propriè in cibum, modo naturali ore corporis capiendum. Quam ſignificationem huius loci ſequuntur Hilarius, Cyrillus, Chryſoſtomus, atque alij, qui in veritate & reipſa, naturaliter, corporaliter, ac ſubſtantialiter, & non ſolùm ſpiritaliter ac per fidem, carnem Chriſti à nobis comedi, ex iſta phraſi Ioannis indubitanter aſſeuerant. Præterea, filius, vt homo duo dona connectit: Panis quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita. Bis ſe daturum carnem ſuam pollicetur, ſemel nobis, atque iterum pro nobis, & prioris donationis intelligentiam peti vult à poſteriore, cùm vtramque dedita opera coniungat. Itaque qui abſque errore cupit ſcire, quo pacto prior donatio compleri debeat, animaduertat quo pacto poſterior completa ſit. Chriſtus autem non ſpiritu ſolo, ſed per interpoſitam ipſius rei ſubſtantiam, impleuit poſteriorem. Dedit enim atque obtulit Deo carnem ſuam reipſa ad mortem vſque pro mundi vita. Promiſit igitur eandem carnem, non ſpiritu ſolo, ſed per interpoſitam ipſius rei ſubſtantiam à nobis manducandam. Nam quæ ratio patitur, vt priorem donationẽ à poſteriore ſeparemus, cùm poſterior ideò ſit adiecta, vt priorẽ interpretaretur & exprimeret? Panis (ait) quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita. Iſta quoque connexio habet alluſionem ad antiqua ſacrificia: ex qua etiam conuincitur neceſſariò, eandem carnem in ſubſtantia corporaliter à nobis comedendam, quæ oblata fuit in ſacrificio. Hoſtia pro peccato partim Deo offerebatur in altari, partim non ſolo ſpiritu, ſed corpore à ſacerdote & offerentibus edebatur. Chriſtus ergo ſicut non ſpiritaliter duntaxat ſe litauit Deo, ſed in ſubſtantia, ita pollicetur carnis ſuæ manducationem, non ſpiritalem ſolùm, ſed ſubſtantialẽ, qualis de re ſacrificata fieri ſolebat. qua de cauſa in eodem ſenſu vtramque oblationẽ promiſit, & differentiæ omnes à Ioanne diſpoſitæ inter Moſem, Patrem, & Chriſtũ, atque

Chryſ. in cap. 6 Ioann.

Cyrill. anath. 2.

atque inter eorum panes & dona, eò spectant, vt demonstretur à Christo caro promissa in esum verum, naturalem & corporalem, ac non tantummodò spiritalem. Quartũ autem de propositis vt persequamur, cohærere non potest interpretatio, quam Aduersarij student promisso Christi assuere, quasi de carne per solam fidem, seu spiritaliter tantùm, sumenda feratur. Nam ab initio mũdi caro illa in cibum spiritalem per fidem percipiẽdum omnibus iustis exposita fuit, etiam antequàm procrearetur, quia non in aliquo alio salus cõstituebatur, præterquã in Christo Deo & homine, ita vt ipsi Patriarchæ cum gaudio viderint diem Christi. Nec verbũ Dabo „pati potest, vt pro Dedi, aut Do, capiatur, cùm adiũxerit Christus, Panis quem ego „dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita: vbi ex eadem figura orationis, Dabo in priore parte qua in posteriore collocatur. Sed nondum dederat, aut dabat carnem suam in mortem pro mũdi vita eo modo quo loquebatur. Spiritaliter quidem iam dederat, quia sic Agnus occisus fuit ab origine mundi, nondum „tamen realiter, quomodo se daturum spondebat. Quemadmodum igitur verba, „Dabo carnem meam pro mundi vita, necessariò pertinent ad futurum tempus: sic & illa, Panis quem ego dabo, caro mea est. Scio quidem Latinos codices tãtùm semel legere Dabo, nec talis lectio damnari omninò debet: non tamen habet Ecclesia Dei talem consuetudinem, vt per Latinos codices fidem abroget Græcis, maximè quando vtrique simul constare possunt. Etiamsi verò non bis exprimeretur Dabo, tamẽ bis intelligi oporteret, quia lex sacrificiorum postulabat, ad quam alludit, vt prius non daretur de ipsis in esum populo, quàm Deo oblatum fuisset. Adhæc nihil interesset non solùm inter dona Patris & filij, sed nec inter dona filij, quoniam vterque in textu prædicatur dedisse ac dare Christum incarnatum in cibum spiritalem per fidem. Frustrà ergo ac de nihilo noua pollicitatio succederet, cùm re noua ac nouo fructu careret. Cardinalis Caietanus sperat se euasurum, si concedatur Christum datum fuisse in spiritalem cibum ratione suæ diuinitatis, sed non humanitatis, nisi per verba, Et panis quem ego dabo, caro mea est. Verùm Christus non sola ratione suæ diuinitatis, sed etiam humanitatis, ante istam clausu„lam se panem verum & viuum antea pronuntiauerat, cùm ait, Ego sum panis vitæ, „Qui venit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet vnquam. Sed dixi „vobis, quia & vidistis me, & non credidistis. Patres vestri manducauerunt Man„na in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cœlo descendens, vt si quis ex „ipso manducauerit, non moriatur in æternum. Quid est aliud, panem viuum de cœlo descendere, quàm verbum carnem induere de virgine? Qui descendit, ipse est qui ascendit supra omnes cœlos. Quid est aliud, manducare ex pane qui de cœlo descendit, quàm credere in filium incarnatum, & ita per fidem de humana eius natura vesci? Quomodo cum pane de cœlo misso comparatur Christus, nisi ratione humanitatis, cuius causa descẽdit de cœlo, & in terra visus? & quis est alius, quem Iudæi viderunt, nec in eum crediderunt, nisi Christi caro, quam nõ agnoscebant verbo vnitã esse? Idem Caietanus atque alij assentiuntur, innui priùs donationẽ carnis Christi in escam spiritalẽ: sed in illa posteriore clausula declari, eandẽ carnem nouo modo tradẽdam in cibum spiritaliter per fidẽ, nempè sub ratione passionis ac mortis, vt non tantùm fide complectamur Christũ incarnatũ, sed passum. Hęc sanè argutia in eadẽ absurda cum superioribus reuoluitur. Explicatio sanè quærẽda est in hoc singulari filij Dei dono, qualis penitus non cadat in patris, aut alterũ eiusdem filij Donum: quia si eodem modo plura accipiẽda essent, nũquam adeò distinctè ac variè proponerentur: At si panem filij hominis, quem ipse nobis dedit in cruce, intelligimus spiritaliter per fidem, nihil singulare in filij dono inuenietur, de

De spiritali esu expositio contextu non potest consistere.

quo tamen significanter bis dicat se nobis quendam peculiarem cibum daturum. Quamuis enim ratio, qua filius patri per mortem suam dat se in cruce pro mundi vita, sit valdè peculiaris & propria, tamen ratio, qua per fidem viuam velut crucifixus & mortuus, vel dum crucifigitur & moritur, nobis dat panem mortis suæ, non est illius personæ aut naturæ assumptæ propria, sed vnà cum patre prorsus cōmunis est. Quocunque enim modo filius dat seipsum nobis, dum in cruce moritur, eodem & Pater dat filium nobis, quia vterque dat eum cibum nobis per fidem & charitatem. Cæterùm si nolumus dona Patris & filij, quæ in Euangelio clarissimè distinguuntur, commiscere inter se & confundere, sic interpretandum est donum filij Dei, vt aliqua saltem ratione differat à dono Patris: quod vtique perspicuè in sola donatione corporali carnis suæ cernitur, in qua filius secundum assumptam naturam Patre minor exhibet nobis carnem suam verè in cibum, quomodo Pater non dat. Sed nec nouus esset modus & inusitatus, etiamsi sub consideratione passionis spiritaliter vesceremur carne illa, cùm omnes Patriarchæ & Prophetæ iam inde ab origine mundi carnem Christi etiam illo modo manducauerint. Licet insuper Patri nouo modo in cruce caro illa fuisset oblata, tamen si nobis nō nisi per fidem etiam sub ratione passionis daretur, modus manducandi Christum crucifixum per fidem nouus nō esset, aut in futurū à filio Dei promittendus, cùm omnes Patriarchæ & Prophetæ iam inde ab origine mundi illo modo carnē Christi manducauerint. Denique cùm eodem stilo & orationis filo dicatur, Et panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita: si prior donatio pro spiritali duntaxat enarratur, quid ex textu coget nihilominus posteriorē de donatione reali in mortem enarrare? An non contrà necessarium fuerit, ex duplici carnis illius oblatione in textu commemorata, priorem reipsa alibi quàm in cruce & in cibo realiter compleri, sicut posterior in cruce completa fuit, & diuersum modum realem statuere, quo in cruce danda erat caro, ab eo quò in cibum promittebatur? Nunc restat videre, qua in re Ioannes innuat exoluendū promissum illud de esu carnis. Nullibi certè comperietur, non dicā cōmodiùs, sed omninò, quàm in ipsa Eucharistia. Apparet ab Euangelista introduci caput sextū contra hæreticos, qui iam in ipsius senectute irrepebāt in Ecclesiā Gnosticos dico ab Ebione & Cerintho prognatos, qui per arrogantiam aspernabantur mysteria Christianorum: tanquā Deo indignū esset sub elemēta sua dona redigere, atque ita hominibus impartiri, cùm magis deceret id per solam fidem & spiritum præstari. Etiam negabant Christum verè carnē induisse: ob id Eucharistiam, & eius oblationem nihili pendebant, quia non crederent esse carnem veram Christi, quemadmodum ex Ignatio Ioannis Euangelistæ auditore Theodoretus recitat. Propter priorem rationem non solùm ipsam Eucharistiam negligebant, sed baptismum, sicut Irenæus annotat. Vt in baptismi aquam vim cœlestem infundi ad purganda peccata Ioannes monstraret, videtur quintum suum caput scripsisse, & Euangelij scriptis ab illis editis addidisse narrationem miraculi de piscina Iudæorum, & aqua quæ diuinam virtutem imbibebat ad curandum hominem à quacunque detineretur infirmitate: ne miraremur, si virtute supernaturali baptismi aqua perfunderetur ad sanandum omnem peccati paralysin & languorem. Vt mederetur duplici errori de Eucharistia, etiam videtur statim subiunxisse sextum caput, in quo omnia ferè diluit, quæ contra carnis Dominicæ in Eucharistia veritatem, præsentiam, & manducationem obiici possunt. Miraculum de quinque panibus & duobus piscibus statim initio proponit, vt sicut ad probandam vim inditam baptismo miraculum de piscina illi affine & simile protulerat, ita illud producit, in quo fiat per gratiarū actionē & verbū Christi panis

Promissum de esu carnis, Ioānes innuit exoluendum in Eucharistia.

Iren. lib. 1.

Quo concilio Ioannes videtur cap. 5. & 6. scripsisse.

panis immutatio supernaturalis ad alenda tot hominum milia sine diminutione, vt ex tali operatione visibili & incomprehensibili fidem faceret de immutatione admirabili quæ fit in pane Eucharistiæ per gratiarum actionem ac verbum eiusdem Christi, vt mutatus in carnem ipsius tot seculorum homines nutriat, sine carnis illius noui panis consumptione. In eum finem editum hoc miraculum etiam Christus ipse ait: Quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis. Operamini cibum, non qui perit, sed qui permanet in vitam æternã, quem filius hominis daturus est vobis. Idémque testificantur Iræneus, Chrysostomus, atque alij, quos libro primo de transsubstantiatione producimus. Nec certè opus hoc vllam habet analogiam cum esu spiritali carnis Christi per fidem, cùm nulla fiat cibi immutatio, nec de eius consumptione vlla subesse possit suspicio, vt est de esu carnis reali per Eucharistici panis mutationem. Vnde autem hęc ipsi accidat, & tanta virtus accedat, Euangelista subindicat: nimirùm ex Christi, & sermonis eius omnipotentia, atque ex proprietate carnis eiusdem, quæ spiritalis planè est ac diuina, nec corruptioni subiacet. Nam Petrus pro omnibus videtur omnem difficultatem expedire: Domine, ad quem ibimus? Verba vitę æternę habes: & nos credimus & cognoscimus quia tu es filius Dei. De carnis verò conditione Christus ait: Caro non prodest quicquam: Spiritus est qui viuificat. Verba quæ loquor vobis, spiritus & vita sunt. Sed cur expresè Euangelista sacramenti Eucharistię, vel Cœnę futurę, non meminit? Eadem prorsus ratione id factum fuit, qua nec baptismi in quinto capite expressam mentionem facit: eius tamen naturam ac virtutem totam aperit, quod idem de Eucharistia in hoc capite pręstitit, vt apud populum mysticè ac subobscurè de mysteriis loquatur, quasi soli fideles essent intellecturi: quomodo de iisdem se loqui Apostolus testatur. Ac quamuis Christus nominando panem carnem suam, de pane materiali Eucharistiæ propriè non acceperit, tamen nomen panis non frustrà interpositum fuit à sapientia Dei. Mira autem est inter hîc dicta & facta à Christo, & inter Eucharistię institutę circunstantias, correspondentia, & conuenientia. Principiò tempus anni vtrobique persimile fuit. Sicut Eucharistiam instituit vesperi in Cœna ante diem festum Paschę, ita erat proximum Paschà, dies festus Iudęorum, quando Christus ea fecit & dixit, quę apud Ioannem recensentur: nec longius spatium quàm vnius anni inter duplex Pascha ex collatione scripturę inuenietur, vt anno vertente cùm pręberetur Eucharistia, faciliùs promissi recordarentur Apostoli. Deinde panum apud Ioannem acceptio, benedictio, & discumbentibus facta distributio, imago quędam putari debet eorum, quæ postea in Cœna gerebantur, maximè si verba vtrobique secuta cum factis pręcedentibus comparentur. Nam vt ex miraculo, quod circa panes egisset, cepit occasionem promittendi carnem suam in cibum, dicens, Operamini cibum, &c. sic in Cœna occasionem nactus ex azymo pane conficiendi corpus suum, & ipsum sub forma panis distribuendi, vtrobíque transiens à pane ad carnem. In Ioanne scribitur, Panis, non quem accipiam, sed quem dabo, caro mea est. In Cœna dicitur accepisse quidem triticeum panem & azymum, sed nullum alium dedisse quàm carnem suam, inquiens, *Hoc est corpus meum*. Ibi promittebatur in cibum illa caro, quam daturus erat pro mundi vita: hîc porrigitur in cibum corpus, quod pro nobis datur. Ibi proclamatur, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: hîc, Manducate, *Hoc est corpus meum*. Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus. Illic, sicut turbis & aliis discipulis recedentibus soli duodecim à Christo non recesserunt: hîc in Cœna, turbis

Quare Ioãnes expreßè non meminit Eucharistiæ.

Camparateo dictorum apud Ioannem, cum Eucharistiæ institutione.

exclusis, soli duodecim cum Iesu discubuerunt. Illic vnus diabolus appellatur: post
Cœnam verò in cor Iudæ Sathanas intrasse narratur. Illic Petrus se non abiturum,
hîc se nunquam deserturum Dominum pollicetur. Hæc omnia cùm tam mirifi-
cè conspirent, vt nihil aliud propè intersit, quàm quod in Cœna id fiat & præ-
stetur, quod in sexto capite Ioannis verbo promissum erat, & miraculo præfi-
guratum: ipsa profectò mutua vtriusque loci collatio manifestè probat ea quæ
apud Ioannem commemorantur, coniuncta esse cum Cœnæ dominicæ celebra-
tione. Quamuis tot tantísque probationibus destitueremur, & ex proprieta-
te literæ desumptis argumentis, sineremúsque capitis huius multiplicem fingi in-
terpretationem, tamen meritò ea cæteris esset præferenda, in qua & plures, & maio-
res ingenij, doctrinæ, grauitatísque Patres consentirent. Ad quam etiam interpre-
tationem si vsus & consuetudo insignium populorum & gentium accesserit, iam
adeò certa & explorata meritò videtur esse illa explicatio, vt omnino ab ea recede-
re non liceat. Etenim cùm vel sola doctissimorum Patrum sententia, vel solus illu-
strium Ecclesiarum vsus, magni per se ponderis & momenti esse debeat, quin hæc
duo coniuncta multò pluris facienda sint, nemo sanæ mentis dubitauerit. Non solùm
verò complures, sed omnes ferè Patres, tam Græci quàm Latini, sextum caput Ioan-
nis sunt interpretati de Eucharistia, non tantùm in Homiliis, accommodando ad
Cœnam Domini, sed in illis Commentariis, quos ita elaborarunt, vt summo stu-
dio, & multis precibus vigiliísque, & maiorum traditione, sensum literalem inue-
stigarent. Nec tantùm verbo simplici hæc de sexto capite affirmarunt, sed necessita-
tem sumendi Eucharistiam indè collegerunt tam Cyprianus, quàm Cyrillus, at-
que inde toto orbe dispersa ac primitiua Ecclesia, vt capite de Nisi manducaue-
ritis, paulò pòst declarabitur. Imò Irenæus, Hilarius, Basilius, Augustinus, Cyril-
lus, atque alij, & Generales synodi, Ephesina, & quæ Generalium authoritatem ob-
tinuerunt Alexandrina, & secunda Nicena, ex eo sensu, qui in caput illud Ioan-
nis per vniuersam Ecclesiam erat receptus, contra hæreticos Valentinianos, Ne-
storianos, Arrianos, Pelagianos & Iconomachos disputarunt adeò, vt illam de Eu-
charistia intelligentiam tantùm nuper quidam cœperint impugnare, cum olim
ne quidem hæretici auderent contrà hiscere, aut à quoquam fuerit cogitatum ad
spiritalitatem solam transferre: adeò vt Hilarius ipse propter verba Ioannis ne-
get cuiquam ambigendi locum relictum de naturali & corporali carnis Domi-
nicæ esu, & tanquam atheum damnet, c[illegible] qui non credat Iesum Christum
Deum esse, quisquis aliorsum eius verba detorserit. Augustinus ipse rationem
explicat, cur Ioannes historiam Cœnæ Domin[illegible] cum aliis Euangelistis non de-
scripserit: quoniam (inquit) de corp[illegible] [illegible]nguine Ioannes planè alibi multò
vberius Dominum locutum esse t[illegible] Chrysostomus & Cyrillus hanc ideò
priùs habitam ea de re fuisse conc[illegible] iudicant, ne in Cœna horrerent Apo-
stoli ad tantum inusitati doni miraculum. Athanasius affirmat hîc à Christo de
mysteriis disputationem institui. Chrysostomus etiam Ioannis contextum di-
stinguit, vt priora ad spiritalem alimoniam referantur, ab eo vero loco, Et pa-
nis quem ego dabo, caro mea est, reliqua ad carnem & sanguinem in sacra-
mento Eucharistiæ. Alij ex Patribus conferunt verba Ioannis cum his quæ E-
uangelistæ de Eucharistiæ institutione narrant, tanquam de re eadem conscripta.
De sola spiritali participatione intelligentiam confutant, inquam, Hilarius, Ba-
silius, Cyrillus, Chrisostomus. Realem ac veram carnis dominicæ à Nestorio
confessam approbant & confirmant Ephesini Patres. Nam cùm ille diuinitatem
esui non subiici clamitaret, ideóque non de filio Dei scribi, sed de carne filij
hominis,

A communi consensu totius Ecclesiæ, & doctiorum Patrum.

August. lib. 3. De consens. Euangelist. cap. 1

Chrysost. hom. 83. in Matt. Cyril. lib. 3. in Ioann. cap. 37.

Athanas. lib. 4. De synopsi.

hominis, Caro mea verè est cibus, Ephesini quod de diuinitate loquebatur, laudarunt, & quod etiam coniungebat de veræ carnis esu, amplexi sunt, nec reclamarunt non ita à Ioanne intelligi, nec de spiritali manducatione ab eo tradi doctrinam responderunt: qua responsione nisi aliter sensissent & credidissent, facilè elusissent Nestorij argumentum, & diuinitatem, sicuti carnem spiritaliter edi posse fuissent causati: sed recepta expositione de esu veræ carnis, negant illam esse communem, aut puri hominis, sed effectam filij Dei asserunt, per quam ipsa diuinitas incarnata verè comeditur, quæ in se sola esui non subest. Quamobrem saltem ex quatuor primis Generalibus conciliis, Ephesinum definiuit caput Ioannis de promissa, carnis Dominicæ manducatione, ad literã accipi oportere, & in cœna perfici. Eius definitio non semel in his Repetitionibus citatur, & proximo capite citabitur. Ruardus Tapper atque alij student Patrum intentionem & mentem detorquere, tanquam non ita sentirent Ioannem de Eucharistia verba fecisse, sed tantùm ipsi accommodasse ad auditorum ædificationem, propter eundẽ Eucharistiæ & Christi apud Ioannem finem & scopum, qui est Christo vniri & incorporari. Verùm si consideretur, quanta cura & diligentia detur ab ipsis opera, vt suis in Ioannem Commentariis literam & sensum germanum elucident & eliciant, quanto acumine, solertia & industria conentur defendere fidem Christi & scripturæ contra hæreticos, quanta sinceritate ac simplicitate agant cum populo, ne in fraudem & errorem abducatur, cùm in his tribus scribendi generibus magna consensione Ioannis verba à nobis disputata, veræ illi manducationi quę in Eucharistia fit, ascribant, potius Patres vbique contenderunt genuinum, purum, ac naturalem sensum literæ accõmodare, quàm literam à naturali sensu ad alium transferre. Quòd si quando spiritali significatui aut perceptioni videntur insistere, meritò quidem id faciunt, quoniam & aliquota pars capitis ipsi soli congruit, & eidem apud Ioannem semper consociatur realis manducatio, vt prosit. Nusquam verò expressè profitentur Patres, aut tuentur, vti nunc faciunt temerè plerique, Ioannis caput nihil ad veram & corporalem carnis Dominicæ sumptionem spectare: imò pro atheo contra Christum duxerunt, authore Hilario, quisquis id auderet, nõ dicam proloqui, sed suspicari. Ista autẽ in summa de Patribus proposita, ex omnibus nostris Repetitionibus sunt coaceruanda, maximè ex capite De mãducatione reali & corporali carnis in Repetitione quinta, atque ex proximis capitibus, cum eo quod de Patrum sententia circa esum spiritalem postea consequetur. Pauca quædã clariora testimonia hîc apponemus, maximè quæ consonantiam Ioãnis & aliorum Euangelistarũ de Eucharistia com[illegible]nt & annotant. Si verò ratio valere debet, quæ ad discernendas scripturas & inte[illegible]etandas semper plurimùm valuit, vt Ecclesiarum quamplurium & quamgra[illegible]ssimarum authoritatem sequamur, & eligamus ad caput Ioannis intelligẽdum [illegible]d omnis vel penè omnis frequentat Ecclesia: proculdubiò in Patrum sententia confirmabimur. Cùm enim Ecclesia festum corporis Christi iamdiù celebrarit, in eóque legat pro Euangelio conuenienti diei festiuitati ea quæ habentur apud Ioannem, ex eo protestatur ipsa Ecclesia à se credi talia ad sacramentum corporis Christi esse referenda. Alioqui absurdum videretur festum Eucharistiæ secundum Euangelium celebrari, pro Euangelio tamen illud legi, quod nihilomagis ad Eucharistiam quàm ad baptismum, aut ad viuam fidem spectaret. Sed iam attendamus ex Patribus collationem Euangelistarum de Eucharistia cum Ioannis Testimonio. Panis (ait Hieronymus) qui de cœlo descendit, corpus est Domini, & vinum quod discipulis dedit, sanguis illius est. Basilius monet ad confirmationẽ eorum quæ inferret, & certitudinem audientiũ, à

Ecclesia definiuit in concilio Ephesino Ioãnis verba de Euchar. intelligi.

Aug. de doctr. Christ. cap. 8. lib. 2. et ep. 59.

Hier. in quest. ad Hedibiam.

Basil. lib. 1.

De baptis. ca. 3. Christo dici repetita voce, Amen, Amen dico vobis, Nisi manducaueritis carnem filij hominis: & ad finem Euangeliorum scribi, Accepit Iesus panem, gratias agens fregit, & dixit, *Hoc est corpus meum.* Gaudentius Brixiensis ita Ioannem cum verbis institutæ Eucharistiæ conciliat, vti proximo capite recitabitur. Quando (addit Augustinus) loquebatur Dominus noster Iesus Christus de corpore suo, ait, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit meum sanguinem, non habebit in se vitam æternam. Caro enim mea verè est esca, & sanguis meus verè est potus. Et ferebatur Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait, *Hoc est corpus meum.* Sic Theodoretus vtrunque connectit: Dominus cùm accepisset symbolum, non dixit, *Hoc est deitas mea,* sed, *Hoc est corpus meum,* &, *Hic est sanguis meus:* &, Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. Hysichius verò coniungit ista, Panis quem ego dabo, caro mea est: &, Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat. Augustinus tanquam pugnantia discutit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam æternam: & ex Apostolo, Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat: diluítque speciem contradictionis ex diuerso modo edendi, vtroque tamen reali, sed altero etiam spiritali. Nicena secunda synodus ex aliorum imitatione concludit: Nemo vnquam sanctorum Apostolorum, qui tubæ sunt Spiritus sancti, aut gloriosorum Patrum nostrorum, incruentum nostrum sacrificium in memoriam passionis Christi Domini nostri, & totius suæ dispensationis factum, imaginem corporis illius dixerit. Nam is qui accepit à Domino, sic non dicit aut confitetur, sed audiunt eum sic dicentem Euangelicè, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis. &, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. &, Cùm accepisset panem, & gratias egisset, fregit & dedit discipulis suis, & ait, Accipite, edite, *Hoc est corpus meum.* Huiusmodi plurima licet apud antiquos obseruare.

August. in Psal. 33. conc. 1.

Theodoret. Dialog. 1. & 3

Hysich. in Leuit. 6. cap. 22.

Action. 7.

DE DICTIS CHRISTI, CARO NON PRODEST *quicquam, spiritus est qui viuificat: & argumentis Aduersariorum indè sumptis, atque blasphemia contra carnem Christi.*

CAP. 6.

Quantum fidant Sacramentarij Christi dicto, Verba quæ loquor vobis. Sacramentarij abutuntur dupliciter loco Ioannis.

NVLLI magis domus nota est sua, quàm Sacramentariis ista oratio, Caro nõ prodest quicquam, spiritus est qui viuificat. Verba quæ loquor vobis, spiritus & vita sunt. Hanc Oecolampadius murũ suũ ferreum & aheneum, atque à Deo Angelum contra nos igneo clypeo armatũ vocare solebat. Et in postrema Cõfessione Helueticarũ Ecclesiarum, illã super omnia in sua doctrina de sacra cœna se sequi profitentur. Duobus autem modis abutuntur: Cùm enim stabilire & commendare spiritalem manducationem gestiunt, & substantialẽ ac realem execrari, omne negotium hoc breui sermone transigunt: Caro non prodest quicquam: spiritus est qui viuificat. Rursum cùm lucẽ istius locutionis, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus,* qua Christus Eucharistiam instituit, ad depellendas ipsorum tenebras intuleris, clausis oculis opponunt, Verba quæ loquor vobis, spiritus & vita sunt: quasi cœnę vocabula spiritaliter exponi deceat, aut quod in cœna editur, tantùm spiritaliter percipi. Atqui, vt à posteriore exordiar, verba cœnæ nondum erat effatus Christus, quia anno post concionnem à Ioanne recitatam Eucharistiam condidit. Sicut ergo de esu carnis

carnis in Cœna futuro dixit, Panis quem ego dabo, caro mea eſt: ita dicere debuit de futuris verbis Cœnæ, Verba quæ loquar vobis, ſpiritus & vita ſunt. Quòd ſi tota Cœna ſpiritalis eſt, & verba quibus illa concipitur, ſpiritaliter veniunt transferenda, nec erit exedendus panis in Cœna, nec vinum epotandum, nec omninò externo ritu Cœna celebranda: quandoquidem placet Aduerſariis Cœnæ vocabula, panis, vinum, edere, bibere, ſpiritaliter ac figuratè capi. Conſtat ſanè Apoſtolos non ſpiritali illo modo intellexiſſe, quoniam biberunt omnes & comederunt realiter ſpecies panis & vini, non ſola animi agitatione. Sin ſolæ duæ dictiunculæ corporis & ſanguinis detorquentur, vnde tale diſcrimen in Cœnæ locutione deſignabitur, vt tantùm caro & ſanguis verba eſſe dicantur, quæ Chriſtus ſpiritum & vitam nuncuparit, cùm ſola illa duo non protulerit? At ſit ita (inquiunt) vt verba quæ loquebatur Chriſtus, non ad Cœnæ verba ſpectent, de quibus nõdum quicquam enunciarat: ſpectant tamen ad clauſulas antecedentes Ioannis, in quibus diſſeritur de carnis manducatione, quæ fit in Cœna, & verba, quibus continentur, affirmantur à Chriſto eſſe ſpiritalia & figurata: quo in ſignificatu etiam verba Cœnæ moderari oportet, cùm eadem de re habeantur. Reſpondemus clauſulas apud Ioannem præcedentes non ſic eſſe verba ſpiritalia, quaſi non ſint realia, ſeu rerum ſubſtantiam & naturam ſignificantia. Nam in illis prænuntiatur caro Chriſti danda pro mundi vita. An tantùm ſpiritaliter tradita intelligetur, aut ibi carnis nomen, ſolam carnis figurã indicabit? An caro in illis clauſulis modo propriè & realiter, modò ſpiritaliter exponetur, & realiter data pro mundi vita, ſed ſpiritaliter manducari diſtinguetur? Ne admittatur talis diſtinctio, prohibet, quòd promiſcuè de omnibus clauſulis antecedentibus concludatur: Verba quæ loquor vobis, ſpiritus & vita ſunt: Aut ſi non de omnibus iſta proferuntur, ſaltem non dubitabitur proferri de clauſula, quæ auditores ſcandaliſauerat, Panis quem ego dabo, caro mea eſt. In qua ſi caro non prodeſt quicquam, & ſi verba in ea contenta, ſpiritus & vita ſunt, iuxta Aduerſariorum intelligentiam, Chriſtus neque veram ſuam carnem in mortem obtulit verè ac realiter: & ſic fruſtrà eam obtuliſſet, cùm non profuiſſet quicquam. Non enim ratio, aut vlla textus diſtinctio cogit, vt ſpiritalitatem referamus ad panem, & ad carnis manducationem ſolam, cùm eodem genere dicendi vtatur Chriſtus in carnis ad mortem oblatione, & carnis manducatione: imò cùm quater repetat carnem ſuam comedi oportere, ita vt ad verborum expreſſionem & inculcationem exhorruerint diſcipuli. Inſuper ſi verborum proprietate illi exterriti recedebant, certè ſi per verba, quæ Chriſtus vocauit Spiritus & vita, innueret non propriè accipiendum fuiſſe ſuum ſermonem, ſed ſpiritaliter & figuratè interpretandum, ex reſponſo omne ſcandalum ſuſtuliſſet, nec diſcipuli poſtea perrexiſſent ſecedere. Verùm quoniam probè animaduerterunt proprietatem verborum dicto Chriſti non perimi, in ſcandalo perſtiterunt. Poſtremò, à quo didicerunt Aduerſarij ſpiritum pro figura, & verba ſpiritalia pro figuratis explicare, cùm ſpiritus figurarum nebulas diſcutiat, & pro ipſis veritatem ac rem ipſam ſoleat inducere? Cur coniungitur Spiritus & vita, niſi ad diſtinctionem figurarũ & figuratarum locutionum, quæ occidunt potius quàm viuificẽt? Et quis dicet verba figurata præ aliis eſſe ſpiritalia, cùm ſic ænigmata & poëtarum figmenta magis eſſent ſpiritalia, quàm Chriſti verba? quæ tamen emphaſin, efficientiam, proprietatem & virtutem habere præ aliis omnibus declararentur, quæ Spiritu ſancto pleni locuti ſunt Dei homines. Perſona dicentis exprimitur, Verba quæ loquor vobis. In altera huius clauſulæ parte Aduerſarij non minus ineptè ratiocinantur, & in Chriſtũ valdè ſunt blaſphemi, cùm eius carnem volunt nihil prodeſſe. Quàm bella

sanè consecutio, Caro Christi non prodest quicquam: igitur non est in Eucharistia realiter & præsentaliter. Ad eandem formam licebit argumētari: Lapis nihil hîc prodest: omninò ergo ibi non adest. Christus in cruce nihil profuit Iudæis & aliis blasphemis: in cruce igitur non pependit. Ac tametsi malis & perditis nihil vtilitatis & salutis afferret, non tamen rectè sequeretur abesse, aut nihil in se prodesse: alioqui & scientia, & opes, & Christi passio, & Deus ipse nihil prodesse censerentur, quoniam profligatis hominibus nihil prosunt. Nec minus insipidè colligunt, carnem Christi deesse sacramento, nec in eo capi, quoniam spiritus & vita ibi promittantur à Christo, & caro nihi prodesse scribatur, sed spiritum esse qui viuificet, quasi spiritus atque eius efficacia carni opposita carnis substantiam excludant. An valeret in homine similis collectio: Anima seu spiritus viuificat hominem, neque quicquam ad hoc confert caro: homo igitur carne & ossibus destituitur? Quanto minus valebit in Christo, cuius caro de Spiritu sancto procreata est, ac tota spiritalis effecta & viuifica? Postquam verbum caro factum est, non desiit esse spiritus & vita, sicuti nec Deus, non tamen ob id desiit esse caro, & carnis vera substantia, nec vtroque priuatur in sacramento. Eodem planè modo Valentiniani & Marcionitæ carnis resurrectionem impugnabant, quo Aduersarij carnis Dominicæ in Eucharistia præsentiam. Isti clamant, Caro non prodest quicquam: illi suggerebant, Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt: eosdemque addidisse carnem non prodesse quicquam, author est Tertullianus. Isti, quæ dantur à Christo, spiritus & vita sunt: illi, Non resurget corpus animale, sed spiritale. Nos eadem methodo istos, qua illos primi Christiani, refellere debemus. Irenæus ferè totum quintum librum in eo argumento occupat, ac distinguit varios significatus carnis & spiritus, ac spiritalis rei, ita tamen vt ostendat per spiritum, aut per spiritalem nominationem, carnis substantiam non negari, sed potiùs aliqua dignitate ornari, potiúsque poni quàm tolli, quoniā spiritalis qualitas non nisi in aliqua substantia, & in aliquo subiecto consistere possit. Inter alia Irenæus profert: Vos non estis in carne, sed in spiritu: si quidem spiritus Dei habitat in vobis. Hoc autem non secundum iacturam carnis, sed secundum communionem spiritus fit. Non enim erant sine carne, quibus scribebat, sed qui assumpserant Spiritum Dei, in quo clamamus Abba pater. Qui ergo pignus spiritus habent, & non concupiscentiis carnis seruiunt, sed subiiciunt semetipsos spiritui, iustè Apostolus spiritales vocat, quoniam spiritus Dei habitat in ipsis. Incorporales autem spiritus, non erant homines spiritales, sed substantia nostra, id est animæ & carnis adunitio, assumens spiritum Dei, spiritalem hominem perfecit. Cæterùm antequàm progrediamur vltrà, videamus Aduersariorū blasphemias & nugas in expositione, Caro non prodest quicquam. Cinglius de carne Christi interpretatur, cuius passiones confitetur hominibus ad salutem adiumentum attulisse, sed eius manducationem planè nullum. Hunc Caluinus ita confutat: Nec rectè illi, qui Christi carnem prodesse dicunt, quatenus crucifixa est, comesam verò nihil nobis afferre: quin potius comedere eam necesse est, vt crucifixa prosit. Bullingerus pro carne Christi carnaliter manducata intelligit. Caluinus de eadem sola sine diuinitate, de ipsáque pugnantia loquitur, & horribiliter plerunque in Christum blasphemat. Aliquando enim, sicut antea citauimus, vitam carni Christi insitam, in eáque residere prædicat, vt inde tanquam ex fonte in nos emanet, ac propterea viuificam in se videtur agnoscere, quamuis non ex ipsius carnis natura, sed ex diuinitate sibi coniuncta vita scaturiat. Hoc in Institutione latè persequitur, & in eum sensum se cum Cyrillo explicare testatur, quod scribitur, Sicut Pater habet vitam

Quomodo Christi caro nō prosit.

Tertull. De resur.

Caluin. in cap. 6. Ioan.

Caluin. lib. 4. Instit. cap. 17. num. 7. 8. 9.

Repugnantia Caluin. et im-

in ſemetipſo, ſic filio dedit habere vitam in ſemetipſo. Contrà ſuis in Ioannẽ Commentariis, & aliis in locis, vbi de adoratione carnis Chriſti diſputat, negat diuinitatẽ ipſam & vitam concomitari carnem Chriſti, ſed niſi ſpiritu extrinſecùs viuificetur, manere mortuum Adami ſemen: ita vt ſi ſine fide ſumeretur, iam deſineret eſſe viua, & viuifica. Quoniam fides non euocaret ſpiritum, quo redditur illa caro viua, & viuifica. Qua de cauſa definit, carnem illam tantum prodeſſe, in quantum fide aſciſcimus ſpiritum, qui per carnem vitam percolet, & ad nos diſtillet. Sic ergo carnẽ illam vocat vitæ canalem, vt ſpiritum poſtea nominat eiuſdem carnis canalem: non quòd in canali rem adeſſe, & hærere conſtituat, ſed quòd illo mediante, & eius quaſi interuentu, ita contingat. Spiritum enim canalem carnis vocat non quia ſpiritus ad nos carnem vehat, ſed quia eius opera per fidem attingamus carnem in cœlo poſitam. Sic caro apud Caluinum canalis eſt vitæ, non quia caro vitam in ſe poſſideat, ſed quia illi ſpiritus aut diuinitas vitam quando vult infundat, & illa mediante per fidem excitatus ſpiritus nobis vitam influat. Si peniciùs examinetur in Ioannem Caluinus, iſta quamuis obſcuriùs blaterat, atque ita carnem ſi ſine ſpiritu per fidem aduocato comprehendatur eſſe Adami ſemen, & nihil prodeſſe, blaſphemat. Beza in Heshuſſium exprobrat nos non aſſequi Caluini mentem: quod facilè cõceſſerimus, cùm dedita opera blasphemias ſuas multis verborum tectoriis ſtudeat illinire. Poſteà Beza docet per ſimilitudinem tãtùm per reſpectum ad ſpiritum carnem prodeſſe, vt olim vetera ſacrificia non ſanctificabant ſanctitate ſibi inhærente, ſed relatiua, & reſpiciente Chriſtum à quo ſanctificabantur: ita putat carnem Chriſti viuificare, ac vitam habere, non intrinſecè, ſiue virtute ſibi impreſſa, ſed per reſpectum ad Spiritum ſanctum, à quo caro viuificatur, & ipſa mediante viuificamur. Eam ob rem Caluinus & Beza adeò ſunt dementati cõcomitantiæ hoſtes, vt nec diuinitatem, nec ſpiritum, nec vitam, nec animam, nec ſanguinem velint fateri ſic vniri cũ carnis ſubſtantia, vt quoties iſta ſumitur, aut præſens offertur, toties ſit neceſſe illa omnia ſecum ferre, tanquam aliquod habeat ita ſibi annexum, vt ab eo ſeparari nec ſoleat, nec debeat. Ingenuè Beza ſuam & magiſtri ſententiam contra Brentium prodit, vbi negat in triduo ſepulturæ carnem fuiſſe viuificam, quia eſſet mortua, ac ſine anima, quaſi nullam vitæ vim retineat alienam ab anima, ſed ne repugnet inquit eſſe viuificam & mortuam. Ac ne tum quidem addit Caro cum verbo coniuncta, viuifica eſt, quaſi vim illam in ipſius natura recipiat: ſicut exempli cauſa, Magnes vim habet ferrum attrahendi ad ſe: ſed viuifica eſt, quia viuificantis Dei caro, & non „alterius. Cònfitemur etiam (ait) alia ratione poſſe ac debere viuificam dici, nempè „quoniam λόγος in ea pro nobis tradita vitam omnibus credentibus verè donauit, „& nos quoque non niſi media carne per fidem ſpiritaliter potiti, poſſumus ad „Deum & vitam æternam vſque pertingere: Non eſt caro Chriſti viuificatrix, vel „in ſeſe, vel ex ſeſe, ſed in ea natura, à qua in vnitatem perſonæ aſſumpta eſt. Con„trà verò cum de indignorum manducatione diſſeritur, plenis buccis vociferantur „piaculum magnum committi, cùm vita ſeparatur à carne Chriſti, & viuificandi facultas. Aſininum vocat iſtud figmentum Beza. Nos autem edocti à ſcripturis & Patribus, credimus carnem Chriſti non ex ſe ſeu ex ſua natura & proprietate facultatem vitæ obtinuiſſe, ſed ex diuinitate ſibi coniuncta, in ſe tamen & intra ſe circumtuliſſe hoc priuilegium. Scriptura delectatur admodũ antitheſi Chriſti & Adami, quoad mortis & vitæ conſiderationẽ. Adami carni & ſi mors aliundè ex peccato ingruiſſet, tamen penitus ipſi inſidebat, & viciſſim quamuis vita in humanitatẽ Chriſti profluat ex Deo, nihilominus oportet ipſi humanitati imprimi, ne plus roboris peccatũ in Adamo habuerit ad ingenerandum carni mortem, & hanc per carnem traducen-

pietas de carne Chriſti.

Beza. li. 2. de re ſacramen.

Quomodo caro Chriſti ſit viuifica.

dam, quàm gratia & diuiuinitas in Christo ad reparandam carni vitam, & hanc per illam propagandam. Caro Adami mortem circumgestauit, & eam inflixit ex sua traductione etiam his qui non peccauerunt, in similitudinem præuaricationis Adæ. Caro Christi vitam quoque suo contactu, quibus voluit contulit: mori non potuit, nisi quando & quomodo illi placuit: vltrò mortem, quam pertulit, subiit: spiritum cum clamore valido emisit: nec diutius morte teneri potuit, aut videre corruptionẽ: ita vt mortua viuere, & viuens cognosceretur mori. Non repeto scripturam, quæ Christum hominem sic habere vitam in semetipso confirmat, sicut habet Pater vitã in semetipso. Contra Nestorium quærebatur, an caro Christi viuificaret vi extranea tantùm, & non sibi interna, vt solus Deus in eo habitans, & non caro hominis, vitam in se haberet. Omitto tot locos Cyrilli: eum tantùm producam, quo illam controuersiam breuiter perorat. Viuificat (ait) nos Christus, vt Deus: verumtamen non in « solo hoc, quòd particeps est Spiritus sancti, sed & mãducabilem apponens assumptã « carnem hominis. Dicebat enim, Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, non ha- « bebitis vitam in vobis. Taceo quæ disseruimus de corporali mãducatione illius carnis ad futuram resurrectionem, & quæ de adoratione sumus etiam suo loco disputaturi. Non exaggero toties ab Aduersariis commendatam in hoc sacramento analogiam panis & carnis Dominicæ, vt quemadmodum pani vim nutriendi corpus nostrum non aliundè aduenientem, sed in pane contentam tribuunt, sic nutriendi ac viuificandi virtutem carni Christi in se adesse oportere, vt eo modo det vitam æternam, quo panis temporalem. Tandem autem vt indagemus verum sensum illius clausulæ, triplicem in summa ex Patribus colligimus interpretationem, ita tamen, vt simul coniunctæ vnicam atque integram perficiant & astruant veram ac realem carnis dominicæ manducationem. Sciendum verò est, carnis vocem in scriptura plures significationes tenere. Aliquãdo de ipsa carnis substãtia ponitur, sicut, Nũc os « ex ossibus meis, & caro de carne mea: &, Verbum caro factum est. Aliquando pro « infirmitate & ꝓprietate carnis passibili & corruptibili: vt, Nõ manebit spiritus meus « in homine, quia caro est: Et si noueramus Christũ secundũ carnẽ, sed iã nõ nouimus: « Caro & sanguis regnũ Dei nõ possidebũt. Aliquãdo pro omnibus quæ ex carne prodeũt, & pro homine ipso sensibus addicto, ac carnis affectibus: vt, Qui in carne sunt, Deo placere nõ possũt, Caro & sanguis non reuelauit tibi. Quæritur quo in significa- « tu dicatur apud Ioãnem, non prodesse. Plerique iudicãt non de iustitia carnis sermo- « nem haberi, sed de carnali iudicio, affectu & cogitatione: quoniam imprimis regulam de scriptura obseruat Origenes, qua quoties leguntur caro & spiritus opposita, per illam intelligantur omnia, quæ à carnis infirmitate & sensibus, per hunc verò omnia, quæ excedunt carnis captũ & desideriũ, vt patet ex antea allatis exemplis: Non permanebit in homine spiritus meus, quia caro est: Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus: Quod natum est ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Christus itaque per illam clausulam reprehendit humanum ingenium, quod in rebus diuinis cæcutit, arguítque auditorum imbecillitatem: quemadmodũ dixit Petro, Spiritus promptus est, caro autem infirma: ac reddit rationem, quare nõ « crederent, nec possent credere quibus dixerat: Omne quod dat mihi pater, ad me « venit, & nemo venit, nisi pater traxerit: quia nimirùm virtus carnis & humanæ ra- « tionis iudicium in diuinis non prodest quicquam, spiritus est qui viuificat: &, Verba quæ loquor, & vobis propono, non subiacent humanæ menti aut virtuti, sed spiritalia sunt & vitalia, quæ cœlitùs persuadentur hominibus. Quocirca subiunxit, Sunt « autem quidam qui non credunt, quia nimirùm carnales essent, & non à spiritu edo- « cti. Propterea addit, Dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi ei datum fuerit à patre

Caro diuersa significat.

Orig. lib. 1. de principiis.

Quatuor Patrum expositiones de Caro non prodest quicquam.

à Patre meo. Hanc intelligentiam amplectuntur, aliis non damnatis, Tertullianus, Cyprianus, Origenes, Chrysostomus, vterque Cyrillus, quorum aliqui ad omnem Christi doctrinam in genere accommodant, quæ non nisi fide diuinitùs collata cõprehendi possit: Alij singulariter ad materiam subiectam, & manducationem realem carnis Dominicæ, de qua disputatio fiebat, applicãt, eámque credi, admitti, & cognosci non nisi fide contendunt, quæ verba Christi de ipsa non metiatur ex carnis sensu & ratione, sed ex Christi spiritali diuinitate & potestate, vt prosint. Ita Cyrillus Alexandrinus, Cyprianus, Chrysostomus, Augustinus, Gaudentius Brixiensis Episcopus, atque alij, propiùs clausulam illam ad mentem Christi temperant. Caluinus conatur intellectum illum reiicere, quonia dicatur spiritus viuificare, ac vitã dare, quæ cognitionem superat: Sed non animaduertit in scriptura viuum & viuificum pro efficaci poni, & pro cognititione vitæ & veritatis. Scribit enim Apostolus, Vos estis epistola scripta, non atramento, sed spiritu Dei viui: &, Viuus est sermo Dei & efficax, penetrabilior omni gladio ancipiti: &, Litera occidit, spiritus est qui viuificat: id est, vitæ & veritatis lucem ac notitiam de scripturis promit. Interea verum est cognitionem fidei & spiritalem non tantùm vtilem esse, sed viuificam ac salutarem, ac Spiritum sanctum, cùm afflat fidem, viuificare, modò non cætera desint. Illi verò locutionis huius interpretationi toti hærent Germani Brentius, Matthias Illyricus, Bucerus, atque alij, vt negent totam disputationem Christi quicquam pertinere ad esum carnis, qui peragitur in Cœna. Altera expositio ad veritatem magis accedit, vt non de qualitate carnalis sensus duntaxat, sed de substantia scribatur, carnem non prodesse quicquam, accipiatúrque etiam de carne Christi, vt de quacunque alterius carnis natura. Parum enim Christi & Euangelistarum candori congrueret, in eadem sententia ex amphibologia carnis auditoribus illudere, nec in antecedentibus significatio carnalitatis aut carnalis sensus potest conuenire: quia caro in isto sensu nec data fuit pro mundi vita, nec datur ad esum seu realem seu spiritalem: nec ita intellecta locutio satisfaceret Capernaïtarum murmuri de veræ carnis esu, sed potiùs concederet ipsis ne quidem à Christo dari posse carnem suam ad manducandum, falsóque ac frustrà ab ipso promissam, cùm essent intelligenda verba aliter quàm sonarent. Quæ omnia declinantur probè, si de carnis substantia in genere, siue Christi fuerit, siue alterius, dicatur non prodesse quicquã, nisi ipsi aliquid excellentius fuerit adiũctum. Nec obest, quod antea caro Christi tantum prodesse asseueretur, vt eius mors sufficiat pro mũdi vita, & manducatio vitam æternam & incorruptionem afferat. Prodest quidem, sed non ex sua natura & substantia, sed ex eo, quòd annexa est filio Dei, qui spiritus & vita est, sicuti Deus, & ab ipso mutuatur caro, atque in se habet, vt nata, & crucifixa, & manducata omninò prosit. Hoc est quod Christus simpliciter pronuntiat, carnem ex se & ex sua substantia non prodesse, sed diuinitatem & spiritum carni insitum viuificare, & prærogatiuas plurimas, quibus prosit, ingenerare: ac se antea, cùm de carne loqueretur, verba fecisse, non de carne simpliciter, sed de carne sua, quæ spiritus ac vita esset, quia spiritum ac vitam in se haberet manẽtem. Cur igitur Christus non extulit, carnem etiam suam non prodesse? quoniam falsum dixisset. Ex quo enim caro efficitur filij Dei caro, non potest non prodesse, & viuificare, sed separata aut intellecta sine tali coniunctione, quemadmodum eam concipiebant Capernaïtæ atque alij discipuli increduli, qui tantùm attendebant in carne Christi quod oculis cerneretur, non quod spiritale erat & inuisibile. Vnde eorum errori & murmuri Christus medetur, assentiendo carnem ex se non prodesse, vt manducari possit, & viuere, ac vitam elargiri, sed carnem spiritui viuificanti vnitã, ea vi & facul-

2.Cor.3.
Heb.4.

tate præditā esse, vt spiritus & vitæ proprietates in se, quamuis non ex se, possideat, per quas inuisibiliter & impartibiliter modo spiritus verè comeditur, & nihilominus manet incorrupta, incōsumpta, viua, ac vitæ in omnes propagatrix. Respondet itaque Christus murmurantibus, se antea sermonē habuisse, nō de cōmuni & simplici, sed de singulari sua carne, quæ spiritus sit & vita, siue spiritalis & vitalis, propter spiritū & vitā inhabitātem in ea. Scriptura enim vt totum hominē à parte plerunque vocat carnē, ita simili phrasi vocat spiritū. Sic Apostolus scribit, effici vnum spiritum cum Deo, qui ipsi adhæret: multò verò magis caro Christi, spiritus & vita, & Deus, propriè ac verè nominatur, sicut contrà verbum dicitur factum caro, quia personali & arctissima concatenatione colligantur inter se. Ita Ephesini Patres cum Cyrillo de hoc textu definierunt contra Nestorium: ita priùs Tertullianus, Cyprianus, Athanasius, Chrysostomus, Augustinus, atque alij deinceps. Tertia interpretatio carnem Christi, siue coadunatam spiritui & filio Dei, non prodesse tradit sumenti & manducanti, nisi vnà de eius spiritu per fidem & pietatem participetur: quia quamuis in se prosit, & sit viuifica, non tamen prodest quicquam alteri sumēti, imò nocet maximè, nisi cum perceptione reali & corporali spiritaliter etiam, vt spiritus est, percipiatur, & viuificet. Hanc explicationem frequenter Augustinus repetit, Origenes, Gaudentius, atque alij attingunt, & ex ea Sacramentarij, atque imprimis Caluinus, suas impietates & blasphemias deriuant. Quartam intelligentiam Athanasius atque Augustinus adiiciunt, vt per spiritum spiritalem modum existendi carnem Christi in sacramento concipiamus, id est, inuisibilem, & sensibili modo carnis minimè obnoxium. Quoniam vitam nō dat, nisi credenti & digno, Aduersarij blasphemant, quasi in se non sit caro viuifica, aut vitam non retineat, vt paulò antè audiuimus. Quoniam sumenti nō prodest, nisi fide & spiritali præparatione suscipiatur, solam inferunt spiritalem manducationē hîc à Christo doceri. Verùm ex antecedentibus satis supérque probatum fuit, nō posse verba Christi ad spiritalē solam manducationem restringi: nec si reipsa in se caro nō prodesset, prodesse posset cum fide, quia fides naturas rerum non immutat, sed applicat. Quod si dicitur saltem non prodesse alteri efficaciter, nisi fide'i, concedimus sanè, ita tamen, vt lōgè plus prosit realiter, & cum fide sumpta, quàm si sola fide sumeretur: quemadmodū amplius profuit reipsa ac spiritaliter crucifixa, quàm si sola fide ac spiritaliter fuisset crucifixa: reipsa verò sine fide morti tradita in se profuit, sed non efficaciter alteri applicatur, vt prosit sine fide, qua de spiritu viuificante participatur. Ita est de eius existentia in sacramento & manducatione. Sicut alij corrumpunt carnis significationem, ita Caluinus corrumpit spiritus intelligentiam. Nam in priori loco pro Spiritu sancto ponit, qui carni Christi per fidem accedat, vt illa viuificet: in posteriore pro spiritalitate explicat verba Christi, vt omnis eius sermo ac doctrina spiritalis sit, quæ nos sursum inuitet ad consequendam vitam. Sic illi pro ludo habent verba Christi huc & illuc transuertere. Porrò quadruplex illa interpretatio, quam de Patribus produximus, secum consonat, neque textui repugnat, modò vna non separetur ab alia, & reali, veræ ac salutari manducationi carnis Dominicæ planè suffragatur, ad eámque necessariò requiritur. Nisi enim verba de illa facta, & ipsamet manducatio realis ex fide, atque ex Dei virtute iudicetur, & non ex sensibus carnis atque humana ratione, & nisi caro Christi alia esse credatur, quàm vulgaris & cōmunis, alióque modo existere, ac nisi nō solùm reipsa, aut solo corporis ore, sed fide ac spiritu percipiatur, nec credi, nec in sacramēto fieri, nec ad vtilitatē accipi caro Christi re vera poterit. Quæ ergò separatim de præsēti clausula scripserunt Patres, non sunt opponenda tanquam contraria, sed ad cognoscendam

Christi

Christi intentionem, & perfectam carnis Dominicæ manducationem coniũgenda, quemadmodum vnus Gaudentius eodem orationis filo apparet contexuisse.

» TERTVLLIANVS. Ex materia dicti dirigendus est sensus. Nam quia durum » & intolerabilem existimauerunt sermonem eius, quasi verè carnem suam illis edendam » determinasset, vt in spiritum disponeret statum salutis, præmisit, Spiritus est qui » viuificat: atque ita subiunxit, Caro nihil prodest, sed ad viuificãdum scilicet. Exequi» tur etiam quid velit intelligi spiritum: Verba quæ locutus sum vobis, spiritus sunt, vi» ta sunt: sicut & suprà, Qui audit sermones meos, & credit in eum qui me misit, habet » vitam æternam, & in iudicium nõ veniet, sed transiet de morte ad vitam. Itaque ser» monem constituens viuificatorem, quia spiritus & vita sermo eundem etiam carnẽ » suam dixit, quia & sermo caro erat factus: proinde in causam vitæ appetendus, & de» uorandus auditu, & ruminandus intellectu, & fide digerendus. Nã & paulò antè car» nem suam panem quoque cœlestẽ pronuntiarat, vrgens vsquequaque per allegoriã » necessariorum pabulorum memoriam Patrum, qui panes & carnes Ægyptiorum » præuerterent diuinæ vocationi. Igitur conuersus ad cogitatus illorum, quia senserat » dispergendos, Caro (ait) nihil prodest. Quid hoc ad destruendam carnis resurrectio» nem? quasi non liceat esse aliquid, quod & si nihil prosit, aliud tamen ei prodesse pos» sit. Spiritus prodest, viuificat enim: Caro nihil prodest, mortificatur enim. Itaque se» cundum nos magis collocauit vtriusque propositionem. Ostendẽs enim quid pro» sit, & quid nõ prosit, pariter illuminauit, quid cui prosit, spiritum scilicet carni mor» tificatæ viuificatorem. Veniet (inquit) hora, cùm mortui audient vocem filij Dei, & » qui audierint, viuent. Quid mortuum, nisi caro? & quid vox Dei, nisi sermo? & » quid sermo, nisi spiritus? Hîc Tertullianus initio tradit voluisse Christum auditores auertere à carnali sensu, & modo edendæ carnis in veritate quem solum illi cogitabant, & traducere ad excipienda sua verba, non iudicio carnali, sed spiritali & fidei. Postea addit etiam Christum indicare, quonam pacto caro ex se mortua & fragilis, viuifica reddi possit. Quæ duo non aduersantur veræ manducationi carnis quæ à Christo docebatur, sed ad eam sunt necessaria. Eodem in libro Tertullianus carnis Christi esum valde prodesse ostendit, & vtique ad Ioannis textum alludit, in quo Christus ex carnis suæ manducatione vitam spiritalem & corporalem æternam » dependere significat. Ait ergo, Caro corpore & sanguine vescitur, vt anima Deo » saginetur. *Tertul. De resurr. carnis.*

ORIGENES generaliter aliquando verba illa ad omnem doctrinam Christi extendit. Nihilominus vno loco profitetur per ea expressè præcipi Christianis san» guinis & carnis verum vsũm, sed sacramentorum ritu. Sic enim loquitur: Quis » est iste populus, qui in vsu habet sanguinem bibere? Populus Christianus, po» pulus fidelis audit hæc, & amplectitur, & sequitur eum qui dicit, Nisi mandu» caueritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vo» bis: quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Et vtique qui » hæc dicebat, vulneratus est pro omnibus peccatis nostris. Bibere autem dicimur san» guinem Christi, non solùm sacramentorũm ritu, sed & cùm sermones eius recipi» mus, in quibus vita consistit, sicut & ipse dicit: Verba quæ locutus sum vobis spiri» tus & vita sunt. *Origen. Hom. 7. in Leuit. ho. 16. in Num. hom. 7. ibid.*

CYPRIANVS primam & secundam interpretationem coniungit, ac tertiam » videtur attingere. Verba sunt: Orta fuerat aliquando, sicut in Euangelio Ioannis legi» tur, de nouitate verbi huius quæstio, & ad doctrinam mysterij huius obstupuerant » auditores, cùm diceret Dominus, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & bi» beritis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod quidam quia non cre- *Cyprian. De Cœna.*

debant, nec poterant intelligere, abierunt retrò: quia horrendum eis & nefarium vi-"
debatur vesci carne humana, existimentes hoc eo modo dici, vt carnē eius vel elixam"
vel assam, sectámque membratim edere docerentur: cùm illius personæ caro, si in"
frusta partiretur, non omni humano generi posset sufficere: Sed in cogitationibus"
huiusmodi caro & sanguis nō prodest quicquam: quia sicut ipse magister exposuit,"
verba hæc spiritus & vita sunt: nec carnalis sensus ad intellectum tantæ profunditatis"
penetrat, nisi fides accedat.

Cyrill. Hierosolym. catech. 16.

CYRILLVS Hierosolymitanus de priori sensu scribit: De bona doctrina ipse"
Dominus dixit, Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Spiritus san-"
ctus qui loquitur linguis, & viuens est, eloquentiam præbens, & ipse disserit, &c."

Athanas. De verbis Euangelij, Qui dixerit verbū in Spiritū sanctū.

ATHANASIVS. Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Verba"
quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Hîc enim de vtroque, carne & spiritu lo-"
cutus est, & spiritum à carne distinxit, vt non solùm in eo quod oculis apparebat, sed"
naturam quoque inuisibilem credentes, disceremus ea quę loqueretur, non carnalia"
esse, sed spiritalia. Quot enim hominibus corpus eius suffecisset ad cibum, vt vniuer-"
si mundi alimonia fieret? Sed propterea ascensionis suę in cœlum mentionem fecit,"
vt eos à corporali intellectu abstraheret, ac deinde carnem suam, de qua locutus erat,"
cibum è supernis cœlestem & spiritalem alimoniam, & ab ipso donandam intellige-"
rent. Quę enim locutus sum vobis (inquit) spiritus & vita sunt. Quod perinde est ac"
si diceret, Corpus meum quod ostēditur, & datur pro mundo, in cibum dabitur, vt"
spiritaliter vnicuique tribuatur, & fiat singulis tutamen pręseruatióque ad resurre-"
ctionem vitę ęternę. Ita quoque Samaritanam abstrahens Dominus à rebus sensibi-"
libus, Deum esse spiritum pronuntiauit, vt deinceps illa non corporalia, sed spiritalia"
de Deo cogitaret. Hîc Athanasius initio distinguit carnem & spiritum, ex eo quòd"
illa per suam naturam oculis cernatur, sicuti ascendit, & mortem subiit: spiritus verò
sub aspectum nō cadat. Subiicit carnem Christi mutuari gratiam & proprietatem à
suo spiritu, & diuinitate sibi coniuncta, vt contra naturam carnis inconspicua & in-
consumpta reddatur, & edatur, & vitam afferat, quas pręrogatiuas à spirtu sibi copu-
lato impetrat, ita vt iam habeatur potiùs spiritalis, cœlestis ac diuina caro, quàm cor-
poralis & naturalis, cùm tamen re vera caro sit, sed modum naturalem & carnalem
mutauit.

GAVDENTIVS. Pascha est enim Domini, id est, transitus Domini. Ne terrenū"
putes, quod cœleste effectum est per eum qui transiit in illud, & fecit illud suum cor-"
pus & sanguinem. Nam quod suprà generaliter exposuimus de edenda carne Agni,"
spiritaliter in degustandis seruandum est iisdē mysteriis Dominicę passionis, vt nō"
crudam carnem, crudúmque sanguinem, sicut Iudęus, edi putes, & respuas, dicens,"
Quomodo potest hic nobis dare carnem suam manducare? Nec in olla cordis carnei"
humoribus semper obnoxij, ipsum decoquas sacramentum, commune illud & ter-"
renum esse existimans: sed vt per ignem diuini spiritus, id effectum quod annuntiatū"
est, credas, quia quod accipis, corpus est illius panis cœlestis, & sanguis est illius sacrę"
vitis. Nam cùm panem consecratum, & vinum discipulis suis porrigeret, sic ait, *Hoc*"
est corpus meum, Hic est sanguis meus. Credamus, quęso, cui credidimus. Nescit menda-"
cium veritas: ideò cùm de corpore suo manducando, & sanguine suo bibendo, tur-"
bis loqueretur stupentibus, ac mussitantibus, Durus est hic sermo, & quis potest eū"
audire? vt abstergeret per ignem cœlestē eas cogitationes, quas vitandas esse prędi-"
xi, sic adiecit. Spiritus est qui viuificat: nam caro nihil prodest. Verba quę ego locutus"
sum vobis, spiritus & vita sunt. Et idcircò caput diuinitatis eius cum pedibus incor-"
porationis, & interioribus simul iubemur manducare mysteriis, vt pariter vniuersa"
quemad-

» quemadmodum tradita sunt, credamus, nō infringētes os ipsius solidissimum: *Hoc* » *est corpus meum, Hic est sanguis meus.* Si quid autem superauerit, etiam nunc in vniuscuiusque sensu, quod expositione ista non cœperit, ardore fidei cōcremetur. Quoniam Deus noster ignis comburens est, purgans, erudiens, & illuminans corda nostra ad intelligentiam diuinorum, vt & ipsius à Christo instituti sacrificij cœlestis causam, rationémque inenarrabili dono eius sine fine gratias relaturi. Nā verè istud est hæreditarium munus Testamenti eius noui, quod nobis ea nocte, qua tradebatur, crucifigēdus, tanquam pignus suæ præsentiæ dereliquit. Hoc illud est viaticum nostri itineris, quo in hac via vitæ alimur ac nutrimur, donec ad ipsum pergamus, de hoc seculo recedentes. Vnde dicebat idem Dominus, Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis.

» CHRYSOSTOMVS. Spiritus est qui viuificat: caro nō prodest quicquam. Hoc est, Secundum spiritum verba mea audienda sunt. Qui secundum carnem audit, nihil lucratur, nihil vtilitatis accipit. Carnale est dubitare, quomodo de cœlo descendit, & Ioseph filium arbitrari, & quomodo possit nobis carnem suam dare ad manducandū. Hæc, inquam, omnia carnalia, quæ mysticè & spiritaliter intelligēda sunt. Et quomodo potuerunt intelligere, quid esset carnem manducare? Expectare igitur oportuit eos, non discedere, interrogare, non desperare. Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Spiritus, hoc est spiritalia, nihil carnale, nullā naturalem consequentiam habentia, sed omni hac terrena necessitate, & huius vitę legibus libera. Est & aliꝰ sensus. Sicut in hoc loco spiritus pro spiritalibus posuit, ita cùm carnem dixit, non pro carnalibus, sed carnaliter audire eos significans, qui semper carnalia desiderabant, cùm spiritalia desiderari oporteat. Nam si carnaliter ea quis acciperet, nihil sanè lucraretur. Quid igitur, Caro non prodest quicquam? Nō de ipsa carne dixit? Absit: sed de his qui carnaliter accipiunt quæ dicūtur. Quid autem est carnaliter intelligere? Simpliciter, vt res dicuntur, neque aliud quippiam excogitare. Non ita iudicanda sunt, quæ videntur, sed mysteria omnia interioribus oculis consideranda, hoc est spiritaliter. Qui non manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, non habet vitam in semetipso. Quomodo nihil prodest caro, sine qua nemo potest viuere? Vide quòd ea particula, Caro non prodest quicquam, non de ipsa carne, sed de carnali auditione dictum est. *Chrysost. hom. 46. in Ioann.*

» ALEXANDRINVM & Ephesinum Concilium. Sanctum ac viuificum, incruētúmque in Ecclesiis celebramus sacrificium, non hominis alicuius nobis similis, & cōmunis corpus, consimiliter & pretiosum sanguinē esse, quod proponitur, credētes, sed magis tanquā propriū viuificantis verbi corpus & sanguinē accipimus. Cōmunis enim caro viuificare nō potest. Et hoc ipse saluator testatur, dicēs. Caro non prodest quicquā, spiritus est qui viuificat. Quoniā enim verbi facta est propria, ob cā causā intelligitur, & est, viuifica, sicut saluator dixit: Sicut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem, & qui manducat me, etiam viuet propter me. *Recitat Cyril. Anathem. ij.*

» CYRILLVS ALEXANDRINVS. Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Non imperitè omninò viuificam carnem esse negatis. Nam si sola intelligitur, nihil prorsus viuificare potest, quippè quę viuificāte indigeat. quū verò incarnationis mysterium laudabili cura scrutati fueritis, & habitantē in carne cognoueritis, quamuis nihil penitùs caro per seipsam possit, viuificā tamē esse factam credetis, nisi etiam Spiritū sanctū non posse viuificare contendatis. Nam quoniam cum viuificante verbo caro coniuncta est, tota est effecta viuifica. Non enim ad corruptibilem suam naturam iunctum Dei verbum detraxit, sed ipsa ad melioris virtutem eleuata est. Quamuis ergo natura carnis, vt caro est, viuificare *Cyril. lib. 4. in Ioan. cap. 23.*

nequeat, facit tamẽ hoc, quia totam verbi operationẽ suscepit. Corpus enim est, nõ cuiusuis hominis, cuius caro prodesse quicquã potest, sed ipsius vitæ & Saluatoris nostri Iesu Christi corpus, in quo deitatis plenitudo corporaliter habitat, facere hoc potest. Nam si mel, cùm natura dulce sit, ea dulcia facit quibus immiscetur, nónne stultum erit viuificã verbi naturã putare nõ dedisse homini, in quo habitat, viuificandi virtutẽ? Quas ob res caro quidem cæterorũ omniũ quicquam verè non prodest. Caro autẽ Christi, quia in ipsa vnigenitus Dei filius habitat, sola viuificare potest. Spiritum verò seipsum appellat, quoniam Deus spiritus est, &, vt ait Paulus, Dominus spiritus est. Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Totũ corpus suum viuifica spiritus virtute plenum ostendit. Spiritum enim hîc ipsam carnẽ nuncupauit, non quia naturam carnis amiserit, & in spiritũ mutata sit, sed quia summè cum eo coniuncta totam viuificãdi vim hausit. Nec turbari propter hoc decet. Nam qui Domino conglutinatur, vnus cum eo spiritus est. Quomodo igitur caro sua vnà cũ eo non appellabitur spiritus? Huiusmodi ergo est quod dicitur, Putatis me dixisse viuificum natura sui terrestre hoc esse corpus? Ego verò de spiritu & de vita ęterna locutus sum. Non enim natura carnis viuificum reddit spiritum, sed spiritus virtus viuificam carnem efficit. Verba ergo quę vobis locutus sum, spiritus, id est, spiritalia & de spiritu, & vita, id est de viuifica & naturali vita sunt.

Tract. 27. in Ioann. & lib. 10. de Ciuit. cap. 24.

AVGVSTINVS. Quid est quod adiungit, Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquã? O Domine, magister bone, quomodo caro nõ prodest quicquã, cùm tu dixeris, Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis meũ sanguinem, nõ habebitis vitã in vobis? An vita non prodest quicquam? Quid est ergo, Nõ prodest quicquã? Quomodo scilicet illi intellexerũt? Carnem quippè hîc intellexerũt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello vẽditur, nõ quomodo spiritu vegetatur. Proinde sic dictũ est, Caro nõ prodest quicquam, quomodo dictũ est, Scientia inflat. Iam ergo debemus odisse scientiã? Absit. Et quid est, Scientia inflat? Sola sine charitate. Ideò adiunxit, Charitas verò ædificat. Adde ergo, scientiæ charitatem, & vtilis erit scientia, non per se, sed per charitatem. Sic etiam nunc. Caro non prodest quicquam, sed sola caro. Accedat spiritus ad carnem: quomodo accedit charitas ad scientiã, & prodest plurimùm? Nam si caro nihil prodesset, Verbũ caro non fieret, vt habitaret in nobis. Si per carnẽ nobis multũ profuit Christus quomodo caro nihil prodest? Sed per carnẽ spiritus aliquid pro nostra salute egit. Caro vas fuit. Quod habebat, attẽde, nõ quod erat. Spiritus est ergo qui viuificat, caro nõ prodest quicquam. Sicut illi intellexerunt carnem, Non sic ego do ad manducandum carnem meã. Proinde verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Diximus, fratres, hoc cõmendasse in mãducatione carnis suæ, & potione sanguinis sui, vt in illo maneamus, & ipse in nobis. Manemus autẽ in illo, cũ sumus mẽbra eius: manet autẽ ipse in nobis, cùm sumus templũ eius. Vt autẽ sumus membra eius, vnitas nos compaginat: vt compaginet vnitas, quid fecit, nisi charitas? & charitas Dei, Vnde? Apostolum interroga. Charitas (inquit) Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritũ sanctũ, qui datus est nobis. Ergo spiritus est qui viuificat. Spiritus enim facit viua membra. Nec viua mẽbra spiritus facit, nisi quæ in corpore quod vegetat, spiritus inuenerit. Hæc dicuntur, vt amemus vnitatem, & timeamus separationem. Nihil enim sic debet formidare Christianus, quã separari à corpore Christi. Si enim separatur à Christi corpore, non est membrũ eius: si nõ est membrũ eius, non vegetatur spiritu eius. Spiritus ergo est qui viuificat, caro non prodest quicquã. Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Quid est, Spiritus & vita sunt? Spiritaliter intelligenda sunt. Intellexisti spiritaliter? Spiritus & vita sunt. Intellexisti carnaliter? Etiam

Etiam sic spiritus & vita sunt, sed tibi non sunt.

Durum illis visum est, quod ait, Nisi manducaueritis carnem meam, &c. Acceperunt illud stultè, carnaliter illud cogitauerunt, & putauerunt quòd præcisurus esset Dominus particulas quasdam de corpore suo, & daturus illis, & dixerunt, Durus est hic sermo. Ipsi erant duri, nõ sermo. Si non duri essent, discerent ab illo, quod illis discedentibus qui remanserunt, didicerunt. Nã cùm remansissent cum illo discipuli duodecim, suggesserũt illi tanquam dolentes illorum mortem, qui scandalisati sunt in verbo eius. Ille autem instruxit eos, & ait, Spiritus est qui viuificat, caro nihil prodest. Verba quæ loquor vobis, spiritus & vita sunt. Spiritaliter intelligite quod locutus sum. Non hoc corpus quod videtis, manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem effusuri sunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendaui. Spiritaliter intellectum viuificabit vos. Et si necesse est illud visibiliter celebrari, oportet tamen inuisibiliter intelligi. *August. in Psal. 98.*

Tunc vnicuique erit vita, corpus & sanguis Christi, si quod in sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate spiritaliter mãducetur, spiritaliter bibatur. Audiuimus enim ipsum dominum dicentem, Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam, Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Planum est Augustinum spiritaliter intelligere modo diuerso in istis locis. Nam in priori sonat pro carnis dominicæ spiritali dote ac proprietate, quæ sit cum carne participanda à spiritu nostro, vt caro à nostro corpore in altero loco in duplici significatu capitur, pro tali participatione, & pro modo existendi insensibili. *Serm. 2. de verbis Apostoli.*

DE CLAVSVLA, NISI MANDVCAVERITIS, AN sit præcepti etiam infantibus, & cogat de spiritali esu verba Christi accipere.

CAP. VII.

SVPERIORI capite in Sacramentarios dictum sit, quibus placet apud Ioannem de esu carnis Dominicæ, quem in Cœna Christus instituit, scribi, ipsúmque non nisi spiritalem doceri. Nunc agendũ de Lutheranis & Catholicis, qui vt se multis difficultatibus expedirent, maluerunt manducationem in Ioanne promissam spiritalem tantùm agnoscere, & inficiari quicquam ad Eucharistiam pertinere. Ad posterius se impelli aiunt, quia non sit verissimile à Christo doctrinam de aliquo sacramento tradi, & interea nullam vocem proferri, qua propria eius signa monstrẽtur: cuiusmodi in Eucharistia numerantur panis, calix, benedictio, fractio. Addunt apud Ioannem homines ab externo pane & cibo, quem illi quærebant tantùm, ad spiritalem inuitari. Edere etiam atque bibere in sacra Cœna necessariò de externo esu oris intelligi, & panem ac potum in propria significatione capi: apud Ioannem verò in figurata, & non nisi de interna manducatione vsurpari, quæ salutaris sit, & quam qui sumpserint, viuent in æternum, cùm tamen sacræ Cœnæ sumptio, Apostolo teste, sit multis exitio. Respondemus in prædictionibus & promissionibus de re aliqua factis non esse necesse vt modus & species vlla ex parte declaretur, sed satis est vt ipsa rei substantia verbis idoneis exprimatur. Quando Christus promisit Spiritus sancti aduentum, non prædixit quòd repentè fieret de cœlo sonus, quòd apparerent dispertitæ linguæ tanquam ignis. An quia signa prænuntiata non fuerunt, ideò non egit Christus de Spiritus aduentu, qui per hæc signa ostensus est? Christus etiam in hoc capite de resurrectione promittit: Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. An quia speciem *Rationes, quibus plerique mouentur, vt dicta Ioannis negent quicquã ad Eucharistiã pertinere.*

& modum excitationis per vocem Angeli, & tubæ sonum non expressit, idcirco de vera corporum resurrectione non loquitur? Sin ipsam resurrectionem credimus hîc promissam, quamuis resurgentium conditio ab Apostolo descripta non insinuetur, cur non etiã persuadebimur manducationem carnis, quæ in Cœna fit, hîc promitti, quamuis sacramenti species non designẽtur? Insuper quamuis nulla cogat necessitas, vt in prędictione futuri doni species sacramẽtales, aut alia eiusmodi signa nominentur, tamen si verba & facta de Ioannis capite cum historia Cœnæ conferamus, vt antea contulimus, fatebimur neq; de signis planè actũ silentiũ. Absurdũ verò est, cùm Cœna constet rebus & signis, cúmque res ipsæ pluris æstimari debeant quàm signa, vt negetur de Eucharistia mentionem fieri, quia de signis taceatur, & interim non attendatur, quod de rebus ipsis, esu & potu carnis ac sanguinis reali tam significanter disseratur. Falsum est sic homines auocari ab externo cibo ad spiritalẽ, vt spiritalis ille, aut eius manducatio, nullo modo esse queat exterior, cùm præter internam exterior res & eius vsus, tam ad mortem quàm ad cibum tantoperè commendetur. Qua de causa falsum quoque est, edere, bibere, atque alia tantùm hîc de internis actionibus præcipere, aut monere. Nec panis dictio etiã omnibus in locis apud Ioannem figuratè ponitur, sed propriè pro cibo quocunque, siue interno, siue externo, non pro figura panis. Annuimus tamen nõ pro materiali apertè commemorari, sed tacitè subindicari, panem proponendum in Cœna, non purũ fore, sed carnem prius faciendum, seu in carnem vertendum. Concedimus solum esum salutarem carnis à Christo promitti, vsque ad participationem spiritus, & cum eo fructu, ob quem Christus Eucharistiam instituit. Non enim dedit, aut ipsam instituit, vt indignè comederetur sua caro: quia sicut apud Hysichium est, sanctificationis causa, non contaminationis, proposuit suum mysterium. Non ergo mirum, si Christus eum finem spectans, vitam æternam edenti carnem suam pollicetur: nec mirum, si homines ea abutuntur in contrarium finem & vsum, sua culpa & vitio, quos de hoc Apostolus commonefacit. Post verisimiles illas coniecturas doctissimi quíque clausulam seligunt, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Eam nec Eucharistiæ, nec manducationi carnis, quæ in ipsa perficitur, accommodari posse contendunt, quin errores intolerabiles coaceruet & confirmet. Iam certè magnas turbas in Bohemia, atque vniuersa Ecclesia, peperit de communione sub vtraque specie, cùm vtramque appareat sine exceptione præcipere. Eadem Patres videtur in abusum de Eucharistia paruulis distribuenda coniecisse, cùm omnes illa constringat, ac neminem eximat. Eadem quoq; interminatas ac periculosas quęstiones subministrat de necessitate sumendę Eucharistię, etiam antequàm fuisset instituta, indispensabilíq; pręcepto ad eius sumptionẽ, si desideratur vita, de baptismi inutilitate, quem eneruat, quasi ad vitam & salutem sine Eucharistię perceptione non sufficiat. Quòd si quid de verborum rigore relaxatum fuerit, insidiãtur alij, vt eodem iure de regula, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non introibit in regnum Dei, quodcunque placuerit, relaxandum suadeant & extorqueant. Proinde longè satius esse pleríq; docti admonent, vt Ioannis caput intra spiritalem escam contineamus, quàm tot difficultatibus prępediamur. Nos verò arbitramur longè conuenientius sensum literę cum Ecclesia, in quo consentiunt Patres, retinere, ac postea videre, an fortè vspiam in applicatione huius sensus & clausulę etiam à quibusdam Patribus, & à recentiotibus peccatum fuerit. Peccarunt autem in applicatione maximè, quicunque existimarunt disertè à Christo hîc imperari vtramque speciem Eucharistię, cùm tamen ipse tantùm pręscribat de vero esu & potu carnis ac sanguinis sui, nec modum attingat. Ideò non pro-

Hysich. li. 6. in Leuiti. cap. 21.

Errores nati ex clausula Nisi mandcaueritis.

promulgauit, nisi in pane mãducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis in vino sãguinem eius, nõ habebitis vitã in vobis: sed nudè ac simpliciter rem ipsam proposuit. Oratio sanè quælibet secundum subiectã materiam accipiẽda est, potissimùm apud Ioannẽ, qui verba ac syllabas librat, ita vt nihil desit, aut superfluat pro re quã tractat. quãdo itaque de rebus cõtentis sub forma sacramentorũ narratur, vt in cœna, manducare corpus, & bibere sanguinem, significat distinctam illarũ rerũ sub diuersis formis perceptionẽ: Quando autem de solis rebus, & non etiam de modo & forma doctrina datur, vt fit apud Ioannem, tum satis est, vt res ipsæ per corporis ministeriũ ab anima percipiãtur, siue id perficiatur sub vtraque, siue sub altera specie. Deinde sic ad res in sacramento sumendas obligamur, vt cùm illæ tam sub duplici specie vi consecrationis, quàm sub vna sola vi concomitantiæ adsint, obligationi satisfieri queat, vtrouis modo carnem & sanguinẽ Domini sumamus. Etenim manducare & bibere in vna siue panis siue vini specie, non minus fieri potest, quàm Apostolus scribit se & lac in potum Corinthiis dedisse, & eum de lacte gregis mãducare, qui gregem pascit. Nam vt sub eadẽ lactis specie, modò quod in lacte solidum est manducari, modò quod liquidũ est bibi & potari affirmatur: sic sub eadem panis specie tum Christi solida caro manducari, tum eiusdem liquidus sanguis bibi rectè cẽsebitur realiter & spiritaliter, præsertim quoties qui cõmunicat, fidẽ & cogitationẽ suam in sanguinẽ Domini, etiam sub specie panis præsentẽ dirigit. Vnde Irenæus, Cyprianus & Augustinus indifferẽter prædicãt, edi & bibi sanguinẽ, cuius „esum lex prohibebat. Et hoc totũ quod in Ioanne docetur, ad hoc valeat, dilectissi„mi (inquit Augustinus) vt carnẽ Christi & sanguinẽ nõ edamus tantùm in sacramẽ„to, sed vsque ad spiritus participationẽ mãducemus & bibamus. Vbi quod prius ait edere sanguinẽ in sacramẽto, statim pòst vocat mãducare & bibere eundẽ, quoniã sub eadẽ specie ederetur & biberetur. Propterea fortassè Christus esũ carnis & potũ sanguinis confert cũ Mannæ vnica specie, quæ omnis saporis præberet suauitatẽ: & idem esse ait, carnẽ comedere ac sanguinẽ sugere, quod ipsũmet Christũ edere: id „quod sub alterutra specie cõsequimur. Qui enim dixit, Qui mãducat meam carnẽ, „& bibit meũ sanguinẽ, habet vitã æternã: idem alio dicendi genere extulit, Qui mã„ducat me, ipse viuet propter me, & qui mãducat hunc panẽ, viuet in æternum: vt si edere & bibere ad distinctas species volumus referre, pari ratione intelligamus totũ Christũ in carne & sanguine sub vna mãducationis specie sumi, cum eodẽ fructu & effectu. quapropter Ioannis litera nullã de speciebꝰ mentionẽ facit, sed de rebus, quæ vel sub vtraq; vel sub alterutra specie recipiũtur: aut tacitè sic alludit ad mãducationis modũ & species, vt satis insinuet totũ Christũ, & carnẽ eius ac sanguinẽ sub alterutra percipi. Nec si ferretur præceptũ de vtriusque speciei sumptione, sequeretur tamẽ omnes eo teneri, quemadmodũ statim & in Repetitione De cõmunione sub altera specie disputabitur. quod si nõnulli Patrũ ad vtrãque speciẽ esum carnis & potũ sanguinis cupidius adaptarũt, sinamus eos in hoc aliquid humani passos esse in applicatione mãdati diuini. Præterea generalitas præcepti, quo decernitur vita non habenda sine manducatione carnis Christi, alios induxit, vt ad solũ spiritalem esũ torquerẽt prçceptũ, cũ is solꝰ appareat esse necessarius ad vitã, nec ad sacramẽtalẽ omnes possint obligari, quãdoquidẽ plerosq; ętas aut necessitas excuset: alios impulit, vt omnibꝰ crederẽt necessariã Eucharistię perceptionẽ, nec vllam exceptionẽ admitterent ne quidem infantium & lactantiũ. Priores à sensu textus & applicatione aberrarũt, posteriores in applicatione excesserunt modũ. Licet enim de spiritali esu mãdetur, nõ tamẽ solo, & licet omnes inuoluat, ac neminẽ excipiat, nõ tamẽ omnes indifferẽter ad vtrũque esum alligat, sed pro cuiusq; cõditione ac necessitate.

Malè applicatur clausula, Nisi manducaueritis, ad communionem sub vtraque specie.

Irenæus lib. 5.
Cyprianus de Cœna.
Augustinus tract. 27. in Ioann.

Nisi manducaueritis, præceptum est: & quos obliget.
Cypr. de orat. dominica.
Chryſ. ho. 47. in Ioann.
Cyrill. lib. 3. ca. 37. in Ioan.

Certè cùm adulti vix in vita ſpiritali & cum Chriſto diù permanere queāt, niſi Euchariſtiam dignè frequentent: ſicut obligantur ad vitam in ſe continendam, ita obligantur ad modum perſeuerandi in vita, & amiſſam recuperādi. Ideò Cyprianus ait: Timendum eſt & orandum, ne dum quis abſtentus ſeparatur à Chriſti corpore, procul remaneat à ſalute, comminante ipſo & dicente, Niſi mãducaueritis carnem filij hominis, &c. Chryſoſtomus refert Chriſtum frequenter in myſteriis verſari, & demonſtrare, omninò neceſſarium eſſe vt corpus comederent. Cyrillus verò proclamat: Sciant baptiſati homines, & diuinę gratiæ participes facti, ſi rarius in Eccleſiam proficiſcantur, & longo temporum ſpatio per ſimulatam religionem myſticè communicare Chriſto recuſent, ab æterna ſe vita procul depellere. Qua de cauſa in primitiua Eccleſia, ilicò poſt baptiſmum ad Euchariſtiam deducebantur, ſicut ex Iuſtino, Cypriano, Ambroſio, Cyrillo Hieroſolymitano, atque aliis patet, vt vita in baptiſmo parta conſeruaretur. Quinetiam quotidiè perſeuerabant cōmunicatione & fractione panis, ex iſto præcepto ac pręcepti fine incitati, quemadmodum faciendum monent ferè antiqui omnes qui commentantur, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, quos alibi recenſuimus: de quo Ambroſius, quem ad verbum imitatur Auguſtinus, Accipe quotidie quod quotidiè tibi proſit. Sic viue, vt quotidiè merearis accipere. Tu audis, quod quotienſcunque offertur ſacrificium, mórs domini, reſurrectio Domini, eleuatio Domini ſignificetur, & remiſſio peccatorũ, & panem iſtum vitæ non quotidianum aſſumis. Qui vulnus habet, medicinā requirit. Vulnus eſt, quia ſub peccato ſumus. Medicina eſt, cœleſte & venerabile ſacramentum. Propter iſtud, Niſi manducaueritis, primi quoque Chriſtiani periculoſum credebant ſine Euchariſtiæ viatico de hac vita decedere, & pœnitentibus atque præciſis de Eccleſia indulgebatur frui Euchariſtia in mortis articulo, ne ipſis via vitæ intercluderetur. Ac ne quidem infantes ab hac generalitate præcepti ſecludebant, quibus ſtatim à baptiſmo collatam Euchariſtiam legimus apud Dionyſium magnum, Cyprianum, atque alios, etiam in Eccleſiis Occidētalibus vſque ad tempora Gregorij Magni. Nam Romæ vetus eius Miſſale oſtenditur, vbi in publici baptiſmi ritu, pridie Reſurrectionis Dominicæ, de paruulis inſeritur, vt ſtatim poſt baptiſmum, ſi opus ſit, lac de nutrice ſugāt, antequàm apportentur ad Euchariſtiam. In Eccleſiis Græcorum modò paruulis pendentibus à collo matrum Euchariſtiam comminutam & permixtam ſub vtraque ſpecie impartiuntur, ſicut hiſce oculis vidi, & Thomas ſuo tempore factitatum narrat. Tantam diligentiam ſumendæ, atque omnibus dandæ Euchariſtiæ, non in alio locò fundabant, quàm in quo Chriſtus promulgauit, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis: quo teneri etiam paruulos atque omnes Auguſtinus ita contendit, vt miretur Pelagianos auſos pueros excipere. Sic enim diſputat: Auferatur dubitatio: Dominum audiamus, non ſuſpiciones, coniecturáſque mortalium. Dominum audiamus, inquam, non quidem hoc de ſacramento lauacri dicentem, ſed de ſacramento ſanctæ menſæ ſuæ, quò nemo ritè niſi baptiſatus accedit, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quid vltrà quærimus? Quid ad hoc reſpondere poterunt, niſi pertinacia pugnaces neruos aduerſus conſtantiam perſpicuæ veritatis intendant? An verò quiſquam etiam hoc dicere audebit, quòd ad paruulos hæc ſententia non pertineat, poſſíntne ſine participatione corporis huius & ſanguinis in ſe habere vitam, quia non ait, Qui non manducauerit, ſicut de baptiſmo, Qui non renatus fuerit, ſed ait, Si non manducaueritis, velut eos alloquens qui audire & intelligere poterant, quod vtique non valent paruuli? Sed qui hoc dicit, nō attendit: quia niſi omnes iſta

Iuſtin. ad Antonin.
Ambr. cap. 8. de his qui initiantur myſteriis.
Cypr. lib. 2. ep. 3
Quæ fecerunt Chriſtiani propter præceptũ, Niſi mãducaueritis.
Ambr. lib. 5. de ſacram. cap. 4.
Dionyſ. cap. 2. & 7. Eccleſ. Hierarch.
Cypr. ſerm. 5. de lapſis.
Olim pueris dabatur Euchariſtia.
Thom. 3. q. 80. art. 9.
Aug. lib. 1. de peccatorum meritis. ca. 20. Ep. 106. et 107.

» ſententia teneat, vt ſine corpore & ſanguine filij hominis vitam habere non poſ-
» ſint, fruſtrà etiam ætas maior id curat. Poteſt enim, ſi non voluntatem, ſed verba lo-
» quentis attendas, eis ſolis videri dictum, quibus tunc Dominus loquebatur, quia
» non ait, Qui non manducauerit, ſed, Niſi manducaueritis. Pelagiani ſine baptiſmo paruulos non ingreſſuros regnum dicebant, quia ſcriberetur, Niſi quis renatus fuerit: attamen ſine baptiſmo vitam aſſequi poſſe. Auguſtinus reſpondet, duplex Niſi in ſcriptura haberi de duobus ſacramentis: atque vt ſine priori, quod eſt de baptiſmo, aſſentiebantur non obtineri regnum, ita aſſentiendum ſine poſteriori, quod eſt de menſa & corpore Domini, non poſſe perueniri ad vitam: Proinde paruulos ſine ſacramento corporis Dominici non habituros vitam ex puris naturalibus, vt opinabantur Pelagiani. Hîc oritur controuerſia de Auguſtini & aliorum Patrum ſententia, an ita exiſtimarint præceptum, Niſi manducaueritis, vniuerſos etiam paruulos inuoluere, vt ad obtinendam vitam oporteret ore proprio paſci Euchariſtia. Videntur ſuperiora verba eò inclinare. Verum quidem, Auguſtinum, Innocentiũ, Euſebium Emiſſenum, atque alios, qui contra Pelagianos decertarunt, tanquam indubitatum ponere, neminem poſſe ad vitam peruenire ſine participatione ſacramẽti Euchariſtiæ, & reali ſumptione carnis Dominicæ, neminémque capacem huius rei, niſi iam baptiſatum & incorporatũ Chriſto. Pelagiani verò & ſine baptiſmo, & ſine Euchariſtia, ex puris naturalibus aſſerebant paruulos vitæ æternæ participes fore. Patres hoc fieri poſſe negabant, quia nulli promitteretur vita, niſi ſuſcipiẽti Euchariſtiam, & Euchariſtia nulli permitteretur niſi baptiſato. Ex quo ſequebatur, nulli vitam patêre ſine baptiſmo, & niſi iam baptiſato, atque Euchariſtiam ſumẽti. Qæritur, an perſonalem ſumptionem Euchariſtiæ cuique etiam infanti neceſſariam tum Eccleſia pronuntiarit. Certè pronuntiaſſe contra Pelagianos ſub Innocẽtio primo apparet, ita vt contrà Pelagiani mutire nõ auderent, quemadmodũ ex multis locis Auguſtini euincit ex noſtris doctiſſimus Eſpencæus, & Auguſtino longè poſterior Rodulphus Ardens, Guilielmi quarti Aquitaniæ ducis concionator, neceſſitatem illam etiam ſuo tempore creditam cõfirmat, in verba, Itaque epu-
» lemur, vbi ſic loquitur: Monemus & vos, chariſſimi, vt omnes pariter epulemur e-
» pulum animabus noſtris neceſſarium. Scriptum eſt enim, Niſi manducaueritis. Vn-
» de ſtatutum eſt, vt pueris mox baptiſatis ſaltem in ſpecie vini tradatur, ne ſine ne-
» ceſſario diſcedant ſacramento. Et quid ſi diſcedant, numquid damnabuntur? Non,
» fratres mei, quoniã in fide, etſi non ſua, tamen patrinorum ſaluabũtur. Duo quippè
» ſunt modi manducandi corpus Chriſti: vnus ſacramentalis, alius ſpiritalis, &c. Credibile eſt etiam tempore Auguſtini inter Catholicos diſcuſſam illam de facto neceſſitatem ſumendæ Euchariſtiæ, propter paruulos & adultos legitimè excuſatos: vbi video ſanè Auguſtinum in hac quæſtione in vtramque partem exceſſiſſe modum. Nam quoniam præceptum, Niſi manducaueritis, duplicem manducationem carnis Dominicę amplectitur, realem, atque eius fructum, quo ſpiritalis eſus cõſtat: Auguſtinus contra Pelagianos adeò ſeuerè realem manducationem exigit, vt ſine ea nullum alteri locum relinquat, vt præcepto ſatisfiat. Contrà, in Donatiſtas ita ſpiritalem vrget, vt ſolam videatur agnoſcere ad expletionem huius præcepti, & re vera comedendum corpus Chriſti, ac realem prorſus contemnat, quemadmodum poſtea capite De Patribus legetur. Veriſimile eſt tum temporis Auguſtinum admonitum, moderationem adhibuiſſe, ac media via ingreſſum eſſe, vt præceptum quidem intelligeretur de vtraque manducatione, & ad finem ſaltem vtriuſque omnes indiſpenſabiliter obligaret, qui eſt vniri & Chriſto incorporari: quo adepto excuſari à præcepto, quibus deeſt poteſtas & contemptus, quoniã per-

Vſque ad tempora Pelagianorũ putarunt Euchariſtiam paruulis præceptã et neceſſariã: ſed ſtatim illo tẽpore moderatio fuit adhibita huic ſententiæ.

Eſpenc. lib. 2. de adorat. Euchariſtiæ, ca. 12

uenirēt eò quò tenderet præceptum, à quo eximi æquum esset per incapacitatem & impotentiam, quam suppleret communitatis corpus, cuius membra efficerentur per baptismum. De omnibus itaque alioqui à reali perceptione Eucharistiæ impeditis Augustinus, cùm agitaretur quæstio de infantibus, ita loquitur :

Beda citat in cap. 10. 1. Cor. ex Serm. ad infant.

Nulli est aliquatenus ambigendum tunc vnumquemque fidelium corporis sanguinísque Dominici participem fieri, quando in baptismate membrum Christi efficitur, nec alienari ab illius panis calicísque consortio, etiamsi antequam panem illum comedat, & calicem bibat, de hoc seculo in vnitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramenti quippè illius participatione ac beneficio non priuatur, quando ipse quod illud sacramentum significat, inuenit. De paruulis verò ista docet : Testimonio diuinorum eloquiorum dilucidissimè apparet, nec præter Christi societatem, ad vitam, salutémque æternam posse quenquam hominem peruenire. Numquid enim illud ambiguum est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei? Numquid etiam illud, Quia nisi manducauerint homines carnem, hoc est participes fuerint corporis eius, non habebunt vitam?

August. lib. 3. De peccator. merit. cap. 4.

His atque huiusmodi aliis, quæ nunc prætereo, testimoniis, diuina luce clarissimis, diuina authoritate certissimis, nónne veritas sine vlla ambiguitate proclamat, non solùm in regnum Dei non baptisatos intrare non posse, sed nec vitam æternam posse habere præter Christi corpus, cui vt incorporentur, sacramento baptismatis imbuuntur? Sicuti etiam paruulos, quandiu sunt in corpore credere aliorum corde & ore, ita oportere comedere corpus Christi, & sanguinem bibere realiter ac spiritaliter, videtur Augustinus docere.

August. epist. 107. li. De peccat. meritis, ca. 20. lib. 1. De nuptiis cap. 20.

Quamobrem non arctat præceptum ad spiritalem esum extra Eucharistiam : sed non nisi de reali in ipsa, ipse atque alij contra Pelagianos exposuerunt (alioqui concideret tota ipsorum ratiocinatio) nec baptismum probassent necessarium infantibus & adultis ad sumendam Eucharistiã, quia ad spiritalem non baptismus, sed fides desideratur, quæ sine baptismo adultis adest, & patribus adfuit, cósque Christo incorporauit, ac spiritalem carnis eius esum ministrauit sine baptismo.

August. quæst. 2. ad Simpl. et in lib. expositionis inchoatæ

Quinetiam in plerisque sentit Augustinus, res sacramentorum, vt est vniri Christo & Ecclesiæ, præcedere interdum ipsa signacula & sacramenta, quanquam necesse sit postea eadem signacula subsequi, vt in Cornelio Cēturione, & aliis. Ideò non de spiritali mãducatione textum, Nisi manducaueritis, allegarunt Patres contra Pelagianos, sed de ipsa Eucharistia, & reali perceptione, quæ sola necessariò baptismum antecessisse postulat, vt ex Augustino audiuimus, quo exteriùs incorporemur, & nascamur in Christo, antequàm exteriùs alamur de ipso. Pluribus in locis Augustinus eandē textus illius

Aug. tract. 2. in Ioann.

vrget intelligentiam, & baptismi necessitatem, vt eo quo comparat iam credentes cathecumenos & baptisatos Christianos, vt illis Christũ verũ Manna, nõ se edendũ committere dicat, sicut istis: quia illi quamuis fide abundent, non tamen mare transierunt, baptismo functi sunt vt isti: quod de spiritali falsum foret, ob ídque de vero ac reali in Eucharistia capi debet.

August. lib. 1. De peccat. merit. cap. 24. lib. 1. contra Crescent. cap. 24.

Quinetiam propter illum textum memorat Eucharistiam vulgò in Africa ex Apostolica traditione vocitatam vitam, & baptismum salutem, qua perueniretur ad Eucharistiam, vt ad vitã. Idem in Pelagianos argumentũ tractat Eusebius Emissenus, atque ait: Quid adhuc de illa duplici specie inquirere debeas, ipso Domino attestante cognosce, Nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitam in vobis. Quod testimonium contra Pelagij blasphemias euidentissimũ ac validissimum est, qui asserere arrepta impietate præsumit, non propter vitam, sed propter regnum cœlorũ, baptismum paruulis conferendum. Sub his enim verbis, quibus Euangeliũ pronũtiat,

tiat, Non habebitis vitam in vobis, apertè intelligendũ eſt, quòd omnis anima munere baptiſmi vacua, nõ ſolùm gloria careat, ſed & vita. Porrò Auguſtinus poſt Cyprianum & Origenem, ex pręcepto Niſi manducaueritis, probat imperari Chriſtianis potum ſanguinis, qui Iudęis intercidebatur, non vtique ſpiritalis potus, qui etiã Iudęis permittebatur, ſed realis & verus. Ex quo liquet, quo in ſignificatu pręceptũ cum aliis Patribus acceperit. Cęterum quoniã apud Ioannẽ Chriſtus diſſerit de vera manducatione carnis ſuę, & de ſpiritali eiuſdẽ cum effectu & fructu dignę manducationis annectit, propterea Auguſtinus aliquando duplicẽ carnẽ Chriſti conſiderat, ſubſtantialẽ, cuius eſus in ſubſtantię ſumptione conſiſtit, & ſpiritalem, propter ſpiritum hęrentẽ carni Chriſti, qui participatus reddit participes vnam carnẽ & vnũ corpus cum Chriſto, non reale & ſuſtãtiale, ſed ſpiritale ac myſticũ: Ideò aliquando vocat vnitatẽ illam, corpus Chriſti, & in vnitate eſſe, idem ac participare de Chriſti corpore, myſtico ſcilicet, vel de vero, ſpiritaliter, ſeu quoad participationẽ ſpiritus. Aliquando loco duplicis carnis & corporis ſubſtituit duplicem modũ ſumendę verę carnis Dominicę, realem, & ſpiritalẽ: qui poſterior ſi deficit, negat in veritate percipi carnem illam, non quia non realitas eius & natura ſumatur, ſed quia non percipitur, nec cedit ſumenti in veritate, qualis eſt in ſe, ſcilicet ſpiritalis. Propter hoc multę difficultates incidunt in Auguſtini libris, quaſi pręſentem clauſulam ad modũ & eſum ſpiritalẽ flectat, de quibus capite de Patribus circa ſpiritalẽ eſum in hac Repetitione. Ne autem longiùs digrediamur, rectè cum aliis Patribus vidit Auguſtinus præceptum Niſi manducaueritis, ad omnes etiam infantes de vera ac reali participatione carnis Dominicæ in Euchariſtia ferri & extẽdi, ſed re matúriùs deliberata, melius tãdem quàm pleríque alij applicauit, cùm à perſonali perceptione excuſari ſenſit, quibus dignè percipiẽdi deerat requiſita capacitas, aut quibus nõ aderat opportunitas, quorum vices ſupplere, & pro ipſis edere, etiam realiter iudicat alia membra corporis myſtici & Eccleſiæ, quæ reipſa Euchariſtia fruitur, & cui per baptiſmum inſeruntur. Nam quemadmodũ cætera neceſſaria, vt eſt fidei cõfeſſio, inuocatio nòminis Domini, & dilectio Dei ac proximi, per alios explentur pro infantibus, & aliis incorporatis Chriſto, qui ſunt eiuſdem corporis mẽbra, participéſque illos faciunt omniũ timentiũ Deum, & cuſtodientiũ mãdata eius, quia cõmunio ſanctorũ eſt in Eccleſia. Scriptum quidẽ eſt, Qui nõ crediderit, condemnabitur. Attamen infantes non credũt, & ſalui fiunt, quia illis prodeſt fides aliena, quibus per ſacramentum baptimi incorporatis omnia illa cõmunicantur, quę ſunt Eccleſiæ Dei. Quẽadmodũ igitur infantibus aliena fides, ita & aliena perceptio Euchariſtię prodeſt. Ac quemadmodũ pręceptum de habenda fide generale eſt, licet infantes per ętatem nequeãt credere, ita pręceptum de edenda Euchariſtia in genere profertur, licet infantes actu aliquo ſpiritali non ſint capaces edendę Euchariſtię. Qui ergo volunt præceptum Niſi manducaueritis, nullam actionẽ edendæ Euchariſtiæ, ſiue in re, ſiue in voto, præſcribere, ne infantes à vita æterna excludat, pari modo dicendum erit verba, Qui non crediderit, cõdemnabitur, nullam actionẽ fidei mandare, ne infantes condemnẽtur. Vt igitur adulti tenentur credere actu proprio, licet infantibus ſufficiat habitu proprio per ſacramentum baptiſmi acquiſito, & actu alieno credere, ſic etiam præceptum Niſi manducauerits, adultos iubet, ſi ſuppetit poteſtas, vt actu proprio ſumant Euchariſtiam, licet infantibus ſufficiat effectu per baptiſmum acquiſito, & actu alieno Euchariſtiam percipere. Nam in ſacramento baptiſmi, & in habitu fidei tunc infuſo, comprehẽduntur & ſpes, & charitas, & perceptio Euchariſtiæ, & inuocatio nominis Domini, & obſeruatio mandatorum, & quæcunq; vel facere vel pati fidelis debuiſſet, ſi ad eam ætatem & gradum perueniſſet, in quo talia præcepta

Quare Auguſtinus aliquando de ſpiritali, Ioannis dicta interpretẽtur.

Qui excuſẽtur à præcepto Niſi manducaueritis.

complenda erant. Omnia enim fecisse iudicatur, cui ius ciuitatis Dei concessum est, & per quem non stetit, quo minus omnia ciuitatis munia obiret. Quamobrem ex phrasi scripturæ pari moderatione præceptum illud infantes & alios fideles impotentes obligat, quo alia generalia præcepta omnibus ad salutem necessaria, & eam moderationem prudenter obseruauit Augustinus. Alij in ea sunt opinione, vt nihil ad infantes pertineat illa præceptio: quorum etiam vera esse inuenitur sententia, nec Augustino contraria, quoniam arbitrantur non infantes personaliter conueniri, aut per se ad percipiēdam Eucharistiam cogi, cùm ad adultos Christus sermonem dirigat, & actum adultorum iubeat, qui est comedere & bibere, & de illa manducatione sanciat, per quam vera caro sacramentaliter & spiritaliter suscipitur, per quam in Christo manemus, cuius potētes non sunt paruuli. Neque enim ipsi possunt discernere & diiudicare, animóque ac fide apprehendere, quis ille sit cibus & potus, vt sacramentaliter & spiritaliter comedant, & in Christo maneant: nec se probare & præparare, ne indignè edant, nec memoria passionem Domini repetere, & de ipsa cogitare. Imò quamuis non imperaretur Eucharistiæ sumptio, nec manducatio realis extra Eucharistiā, sed tantùm spiritalis, & actio fidei, qua credatur in mortem Christi, & inuocetur, non tamen datur paruulis ea defungi posse, vt actu credant & inuocent. Postremò dum infans baptisatur, non propriè manducat, sed renascitur: & aliud est renasci, aliud manducare, etiam spiritaliter, sicut antea ex Augustino monstrauimus. Cùm igitur Christus apud Ioannem præcipiat carnis suæ esum, siue spiritalem tantùm, seu insuper sacramentalem, in neutro sensu infantes potest implicare, vt ipsi teneantur per se manducare etiam spiritaliter, sed vt sufficiat per eos id facere, cum quibus in baptismo membra Christi redduntur. Ex quo manifestum fit præceptum Nisi manducaueritis, adultis primùm ac præcipuè, paruulis verò non nisi ex quadam consecutione conuenire & applicari oportere. Tertij verò, qui putarunt necessariò paruulos statim à baptismo pascendos Eucharistia, omninò in applicatione præcepti lapsi sunt, sicut ex disputatis liquet. Hîc Germani veterum Patrum & nostram de toto Ioannis capite interpretationem, quasi vna litura conantur abolere. Si enim (aiunt) errauit vetus Ecclesia in applicatione præcepti, cùm ex eo crederet dandam, ac daret de facto paruulis Eucharistiam, cur non eadem opera errauerit in totius capitis expositione & intelligentia? Respondemus errari, si putetur necessariò Eucharistia paruulis ministranda: sed neminem Patrum legimus ita credidisse, aut scripsisse. Imò Augustinus contrarium, quasi ab omnibus confessum, antea ponebat: nec semper, nec vbique ita factitatum fuit: alioqui vsque in hodiernum diem daretur: quod vtique nec iam fit in Occidentalibus Ecclesiis, tametsi retineatur mos paruulos à lauachro ad altare deportandi, quasi ibi Eucharistiam sicut olim suscepturos: nec patrum nostrorum memoria id fortasè vbique frequentatum, vel pro necessario habitum semper fuit. Vbi verò inualuit ea cōsuetudo, ex humana dubitatione, cautela ac prudentia prodiit, quæ vitio & peccato temerè verti non debet, priusquam de certitudine veritatis appareat. Multa enim fiunt consultò, vitandi periculi causa, quæ necessariò facienda non creduntur: sed piarum mentium semper fuit culpam timere, vbi culpa non est. Neque verò ex eo quod cautè fit, imitandi necessitas aliis imponitur. Verùm longè ex alia causa non aliqui, sed vniuersi Patres ac tota Ecclesia in sensum Ioannis de Eucharistia consensit, nempè ex Spiritus sancti assistentia, quæ inducit in omnem veritatem, atque ex verborum proprietate ab omnibus agnita & approbata. Quod autem Caietanus atque alij conquerūtur baptismum eneruari, quasi non sufficiat ad vitam, si eam non sit possessurus, qui non manducauerit realiter carnem

carnem filij hominis: sufficere iam respõdit Augustinus in pueris & adultis, quãdo ad ampliora progressum impedit, & intercludit capacitas & impotẽtia, quibus aliena perceptio Eucharistiæ, & votum percipiẽdę suffragãtur. Quòd si detrahi de sufficientia baptismi benè colligunt ex generalitate præcepti de manducanda carne, declament eodẽ argumento contra fidei atque animi motus necessarios in Deum, vt salus obtineatur: in adultorum necessariã post baptismum pœnitentiã, quasi derogent baptismo, cùm in omnibus pronuntietur, Qui non crediderit, sicut qui nõ baptisatus fuerit, qui non inuocauerit nomen Domini, &, Nisi pœnitentiã egeritis, omnes similiter peribitis. Declament in omnia quæ obeunda sunt, quoties datur & licet, si volumus ad vitam ingredi. Pueris personaliter sufficit baptismus, quia ad alia non adest facultas, quæ quamprimùm illis accessit, iam illis baptismus non sufficit. At (inquiũt) pari ratione baptismi necessitas indicta per Nisi quis renatus fuerit, patietur exceptionem pro paruulis & aliis, quibus non datur baptismi copia, sicut exceptionem admittit Nisi manducaueritis, & non baptisati censeri poterunt baptisari per alios, sicut & manducare. Verùm secus hîc, secus ibi. Nam mẽbrorũ operationes non valent aliis opitulari, nisi fuerint corpori adhærentia. Ante baptismũ verò paruuli nec interiùs nec exteriùs hærent corpori Christi: ideò ipsis nec alienus baptismus, nec aliena manducatio prodesse potest. Adulti non baptisati, fide prędi-ti, iam quidem interiùs affines sunt corpori, & eius candidati, sed nondum affixi & conglutinati exteriùs, saltem vt externas actiones membrorum ipsis oporteat imputare, sicut paulò antè locos ex Augustino annotauimus. Deinde alio dicendi genere fertur, Nisi quis renatus fuerit, quo passio potiùs significatur, cuius capaces sunt omnes ex quo nascuntur, quàm actio. Nisi manducaueritis verò actionem indicat, & pro materia subiecta tantùm alloquitur potentes intelligere, edere, diiudicare cibum illum esse carnem Domini, aliásque appositas & requisitas conditiones ac circũstantias ad talis rei dignum, sicut imperatur, esum. Ex quo non soli paruuli soluuntur hoc præcepto, sed adulti baptisati, qui degũt inter Turcas, infideles & hęreticos, quos inopina mors intercipit, antequàm reali perceptione Eucharistię ritè queant perfrui, aut alia occasio retardat. Tertiò aliæ scripturæ non limitant Nisi quis renatus fuerit, ex rei significatæ proprietate, sicut scripturæ exceptiones suggerunt ad Nisi manducaueritis. Nam præter præcipiendi formam ab alia distinctam & diuersam, aliæ scripturæ dictant præceptum hoc benignè explicari ac mitigari oportere. Rei enim sumendæ dignitas non tantùm violenti impedimenti causam accipit, sed probationis tempus & spatium poscit. Probet seipsum (inquit) homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Vnde tantum abest vt hominem in angustias redigat, necessitatémque sumendæ Eucharistiæ imponat, cuius non sit capax, aut cuius copiam habere nequeat, quòd adepta potestate & opportunitate, ac remotis omnibus impedimentis, ei aliquod tempus indulgeat, ac præcipiat se probandi & disponendi, ne indignè edat. Quisquis itaque oblatis omnibus necessariis & requisitis ad salutarem susceptionem Eucharistiæ, non manducauerit in ea carnem filij hominis, & biberit eius sanguinem, non habebit vitam, sed punietur de repudiato corpore & sanguine Domini. Postremò, non reticebo quod mihi probabilius apparet ex aliorum Patrum sententia, Ioannem non sic angustè locutum, vt nullo modo vita participetur absque reali manducatione carnis Dominicæ, cùm ex sola fide absque carnis esu eam obtineri posse idem Christus apud Ioannem priùs moneat, qui credit in me, habet vitam æternam: sed certum modũ possidendi vitam in pręcepto Nisi manducaueritis, innuit, quo nempè habitet realiter in sumente: ita vt caro Christi habitans in nobis, vitam suam secum affe-

Differentia inter Nisi quis renatus fuerit, & Nisi manducaueritis.

Vera expositio præcepti Nisi manducaueritis.

rat, ac manere in nobis faciat, vitámque insitam nobis impartiat. Ita video Hilariũ, Cyrillum, Chrysostomum, Basilium, atque alios aptissimè Ioannis mentem assecutos. Nam Hilarius expressè disputat vitam acquiri ex fide, charitate ac baptismo, sed vitam ipsammet realem carni Christi inhærentem sine Eucharistia non haberi, vt in nobis resideat, & habitet realiter: de quo modo omnes conueniunt apud Ioánnem à Christo sermonẽ fieri. Hic sensus omnes prorsus Aduersariorũ obiectiones diluit, ac nihil ad rem pertinere ostendit, fidémque veteris Ecclesiæ de Ioannis textu, & vera manducatione carnis Dominicæ in Eucharistia planissimè astruit & cõfirmat. Cæterùm non obligauit hoc præceptum ante Eucharistiam institutam ad ipsam recipiendam, tametsi ex quo prolatum fuit, obligarit ad fidem ipsi adhibendam de futura aliquando necessaria manducatione carnis illius: quemadmodum cùm Nicodemo pronuntiaretur Nisi quis renatus fuerit, non ilicò omnes ad baptismum astrinxit, qui salutis & regni tenerẽtur desiderio, donec baptismi institutio accessit. Quamuis autem in præsenti subiungatur, Qui mãducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, non efficit vt in præsenti imperaretur ea mãducatio per Nisi manducaueritis, quia manducari non poterat quod nondum dabatur, sed tantùm promittebatur, licet afferret vitam, quandocunque mãducaretur: nec quicquã facit ad præsentem obligationem, quòd in quibusdam exemplaribus legatur, Nisi manducaueritis carnem, nõ habebitis vitam in vobis. Verum enim est, nisi qui mãducauerint, non habere vitam in semetipsis quocunque tempore, antequàm manducarint. Frustrà vero, siue Aduersarij, siue homines Catholici, laborarint, vt doceát pleraque de capite Ioannis ad spiritalem etiam solam manducationem referri, cùm id vltrò concedamus: sed probare an omnia, & potissimùm ea, quæ de esu proprio Eucharistiæ scribi affirmauimus, de sola spiritali per fidem participatione scribantur, hoc opus, hîc labor est. Frustrà Patres nonnullos produxerint, qui quæ ad realem manducationem pertinere diximus, de spiritali interpretantur, cùm id liceat, quandoquidem reali per textum connectitur, ob ídque nõ offenditur, si separatim de vna accipitur, quod etiam de altera intelligitur: & scimus plerosque Patrum delectari Euangeliorum dicta à literali sensu, quem tamen non repudiant, ad spiritalem populi ædificationem, aut piam aliquam meditationem solitos vertere: quod Clementi Alexãdrino & Origeni atque aliis nonnullis fuit perquàm familiare. De quibus maior concertatio oriri potest, ad caput De Patribus pro sola spiritali manducatione remittemus. Cyprianus vt pro baptismo intelligit, Nisi quis renatus fuerit, ita & pro Eucharistia, Nisi manducaueritis. Ambrosius postquàm posterius hoc citauit, Carnem audis, (inquit) & sanguinem, mortis Dominicæ sacramẽta cognoscis. Nos autem quotiescunque sacramenta sumimus, quæ per sacræ orationis mysterium in carnem transfigurantur & sanguinem, mortem Domini annuntiamus. Leo verò Pontifex omnibus aliis ita subscribit: Dicente Domino, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, sic sacræ mensæ communicare debetis, vt nihil prorsus de veritate corporis & sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur.

Cyp. lib. 3. in Iud. cap. 25. & 26.

Ambros. lib. 4. De fide, ca. 5

Leo Serm. 6. mensis 7.

AD ARGVM. ADVERSARIORVM EX APOSTOLO, à nobis edi tantùm spiritaliter carnem Christi per fidem, vt Iudæi comederunt vbi de diuersa manducatione etiam spiritali Patrum, & nostra.

CAP. 8.

QVO

QVo magis agnoſcas, quàm ſint Aduerſarij violenti, & malæ fidei ſcripturarum interpretes ac corruptores, qui hoc vnum reſpiciunt, vt quoquo modo malę ſuę cauſæ colores reperiant, poſt Ioannis caput, textum alterum Pauli Apoſtoli excutiamus, cui maximè affiguntur capti ſpiritalitatis vocula ancipiti & incerta, quam quia nullibi in tota ſcriptura magis expreſſam inueniunt, quo iure, quaque iniuria huic hærent mordicùs, & quiduis ſuperſtruunt atque affingunt. Textus verò ſic habet: « Nolo vos ignorare, fratres, quoniam Patres no- *1. Cor. 10.*
« ſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt. Et omnes in Moyſe
« baptiſati ſunt in nube & in mari. Et omnes eandem eſcam ſpiritalem manduca-
« uerunt. Bibebant autem de ſpiritali conſequente eos Petra: Petra autem erat
« Chriſtus. Sed non in pluribus eorum beneplacitum eſt Deo. Nam proſtrati ſunt
« in deſerto. Hæc autem in figura facta ſunt noſtri, vt non ſimus concupiſcentes
« malorum, ſicut & illi concupierunt. Ex hoc contendunt eadem ante Chriſtum fuiſſe ſacramenta cum noſtris, & Patriarchas ante Legem, & ſub Lege Iudæos ita manducaſſe Chriſtum in ſuis ſacramentis, quemadmodum cedit nobis in cibum in noſtris, atque ab Apoſtolo modum deſignari vtriſque communem, ſpiritalem ſcilicet, & per fidem in ſignis & ſacramentis. Verùm ſola collatio Ioannis cùm Apoſtolo, eorum commenta planiſſimè redarguit, ita vt videatur Ioannes dedita opera contra impoſturam factam Apoſtolo, Moſis panem, cibum & potum, ac nominatim Manna, generalitérque quodcunque alimentum quo veſcerentur Patres, ab æqualitate & comparatione cum cibo quem nobis daturus erat Chriſtus, ſecludere: Sed nec ipſius Apoſtoli litera figmenta illa admittere nec perferre poteſt, vel hoc argumento, quod Aduerſarij nequeunt inde illa extorquere & eruere ſatis probabiliter, niſi literam ſuo more corruperint, ipſique addiderint. Nam *Aduerſarij corrumpunt textum Apoſtoli.* quia concluſio Apoſtoli, Hæc autem in figura facta ſunt noſtri, &, Hæc omnia in figura contingebant illis, apertum diſcrimen ſtatuit inter Patrum ſacramenta & noſtra, eorum geſta atque actiones, etiam eſus & potus de Chriſto, quorum mentionẽ fecerat Apoſtolus, ſtuduit Caluinus locum deprauare, & aliter interpretari quàm patiatur veritas. Sic autem legitur: Ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν ἐγενήθησαν. Transfert ille, Hęc autem typi noſtri fuerunt: & explicat pro exemplis quę nobis proponat ſcriptura, non pro figuris & vmbris noſtrarum rerum. Verum quidem eſt, τύπον plerunque ſignificare exemplar, quod datur ad imitandum ſeu fugiendũ: nihilominus quando conferuntur vetera nouis, & Iudaïca Euãgelicis, non rectè illa horum exempla nominantur, ſiue reputantur, ſed potius figuræ & vmbrę, quibus veritatis expreſſio deerat, atque eius aderat ſolum quoddam lineamentum, & imperfecta ſimilitudo. Sic ab apoſtolo dicitur vetus Adam typus futuri, non exemplum à nouo Adamo imitandum, ſed figura quandam gerens imaginem, & correſpondentiam cum nouo. Sed nec Mãnæ eſus, nec potio de rupe, nec tranſitus maris rubri, quę in typis noſtris numerat Apoſtolus, traduntur nobis in exemplum, vt ipſa ęmulemur, vel ſequamur, vel vitemus. Nec populi peccata & ſupplicia illata tantùm ſunt exempla cauenda vel amplectenda, ſed omnia ſunt eiuſdem generis typi noſtri, ſiue pictę imagines, & vmbrę rerum futurarum, tam ſacramentorum verorum, quàm ſempiternarum pœnarũ, quę nobis à peccatis noſtris imminẽt. Quod fateri cùm cogeretur Beza, Caluini explicationem deſerit, & ad antiquam de figura recurrit, aliáque via differẽtiam illam inter res *Beza in Annotat. in ca. 10. 1. ad Corinth.* Patrum & noſtras deſtruit, negátque vetera ſacramenta fuiſſe ipſis Iudæis figuras & vmbras, ſed vera ſacramenta, relata verò ad nos & noſtra, annuit nobis eſſe figuras. Mirum eſt noſtra ſacramenta ſecundum Aduerſarios pro figuris à nobis eſſe

æstimanda: quæ autem Iudæorum erant, nefas fuisse pro figuris ab ipsis haberi. Cęterùm vertat se quò volet Beza, in idem recidit. Nam si nostris collata figuræ extiterunt, & sunt etiam nobis: igitur non fuerunt, nec sunt ducenda à nobis eadem cum nostris sacramentis: sed tantum est discriminis interponendum, quantum inter vmbram & corpus, inter figuram & veritatem. Quoniam verò nulla in textu Apostoli admiscetur comparatio nostræ manducationis & potionis cum illis, quibus Iudæi in Manna & rupe defungebantur: addimenta quædam Aduersarij, cùm citant locum, interserunt, aut subintelligi volunt, quibus illa comparatio expleatur: quemadmodum in eo quod scribitur, Omnes eandem escam spiritalem edisse, addunt eàdem nobiscum, seu atque nos, vti placet Bezæ. Sed nulla exemplaria ita legunt, & scopus quò fertur Apostolus, non eam lectionem recipit. Agebatur de vitando gulæ vitio ex appetitione idolothyti, & generaliter de cupiditatibus corporis, quibus frenandis suadet operam & studium adhibendum, nec fidendum donis quibus collocupletantur à Deo Christiani. Multa ad eum finem nono capite congerit. In decimo idem probare aggreditur ex Iudæorum populo, Christiani populi typo & figura & recẽset singularia dona, quibus à Deo afficiebatur populus ille, cùm omnes liberauerit in transitu maris rubri, & omnes cœlesti nube operuerit, omnésque Manna cœlesti cibo, & potione supernaturali de rupe refecerit ac recrearit: nihilominus donis illis affecti, nec desierunt per cupiditates corporis, quibus indulgebant, perire. Quis hìc locus affirmandi eundem cibum & Iudæis & nobis fuisse collatum? quin potius Apostolus totus incumbit, vt enarret quæ seorsum Iudæis erogarit Deus, quibus illi fuerint abusi, vt ex eorum figura discamus nos maiora, veriora ac diuiniora beneficia accepisse à Deo, quibus si abutamur, etiã grauiora merebimur supplicia & veriora. quod si legeretur, aut intelligeretur Iudæos eandem nobiscum escam spiritalem manducasse, non igitur illis omnia contigissent in figura nostri, nec quæcunque biberunt aut comederunt, spiritalia typi nostri & figuræ fuerunt. Si de signis externis escam spiritalem interpreteris, falsò scripsisset Apostolus eadem esca nobiscum illos enutritos: quandoquidem nec Manna, nec aqua de petra, eadem erant cum pane & poculo Eucharistiæ. quapropter altera pars comparationis, quæ nos respicit, non attingitur ab Apostolo, nisi cùm subiicit, Hæc autem facta sunt in figura nostri. Præterea falsò iactant Aduersarij hìc conferri nostra & Iudæorum sacramenta, cùm nullum verbum habeatur de Iudæorum sacramẽtis, multò verò minus de nostris. De baptismo, nisi nomine tenus, vel de Eucharistia, nulla recordatio. Quæ verò de transitu maris, de Manna, & rupis scaturigine commemorantur, non fuerunt Iudæis sacramenta, sed necessitatis corporalis gratiæ diuinitùs collata beneficia, non religionis partes, vt erant Circuncisio, & Paschalis agni manducatio. Certè Moses non illa recitat aut commendat, tanquam religionis sacramenta, vel tesseras, sed tãquam Dei dona ac diuina opera, in salutem temporalẽ populi sui mirabiliter edita, quemadmodum & Dauid eorũdem meminit. Nec certè transitus potuit esse sacramẽtum religionis Iudaicæ, cùm semel tantùm acciderit, nec satis temporibus & ceremoniis posset frequentari: nec sub nube quicquam agebatur à populo in Dei cultum, nec Manna, nec potio de petra ad religionis ritum instituebantur, sed communes erant tam Iudæis quàm exteris, cum ipsis in deserto errantibus: imò & iumentis destinabatur Dei mandato potio illa, quibus tamẽ sacramẽtum non obiiciebatur. Ac cùm nullus alius cibus & potus suppetteret Israëlitis in solitudine, in omni cibo & potu indifferenter sacramẽta celebrassent, ac sumpsissent, sacrísq; fuissent operati æquè atq; in circumcisione & agno Paschali in quibus propriè cõsistebant Iudæorum sacramẽta, id est, sacri & externi ritus, in diuinũ cultum

Quæ de Iudæis narrat Apostolus, discrimẽ faciunt potius inter nos & Patres.

Quæ narrat Apostolus Iudæis contigisse, non fuerũt vera sacramenta.

cultum & religionis pactum decreti. Quæ recenset Apostolus, fuerunt quidẽ signa & figuræ nostrorum sacramentorum: non ob id tamen sacramenta extiterunt propriè, nec omnia Dei beneficia, nec omnia signa, nec omnes figuræ in sacramẽtis reponi debent, nisi fuerint sacræ quædã ceremoniæ, præter suã significationẽ in testimoniũ fœderis initi cũ Deo, in ipsiúsque cultũ relatæ & celebratæ: quo in numero scriptura nec populus Iudęorũ habuit ea quæ Apostolus perstringit. Insuper nõ de spiritali perceptione beneficiorũ Christi, aut spiritali manducatione carnis eius hîc loquitur Apostolus. Hoc Aduersarij violenti interpretes ipsi affingunt suo more in duarũ vocũ ambiguo sensu. Nam quod Apostolus ait, Omnes eandẽ spiritalẽ escã manducasse, hoc ita accipiunt, ac si Apostolus de spiritali mãducatione carnis Do-»minicæ ageret, & suæ intelligentiæ patrocinari volunt quod subnectitur: Bibebant »omnes de spiritali cõsequente eos petra. Petra autem erat Christus. quasi inde eliciant, omnes Israëlitas in deserto peregrinantes, participes fuisse spiritalium beneficiorũ Christi, & per fidẽ saturatos fuisse carne & sanguine Christi. Quamuis violẽtam hanc expositionem concederemus, nostræ tamen sententiæ de vera ac substãtiali pręsentia corporis Christi in Eucharistia nihil prorsus obesset, nec bene cõcluderet, nos non aliter quàm spiritaliter de carne illa participare, etiamsi, inquã, assentiremur Patres eandẽ escã spiritalẽ nobiscũ comedisse. Non enim bona cõsequentia colligitur: Patres & nos spiritaliter per fidẽ mãducamus carnẽ Christi: Ergo caro illa nõ est præsens in cœna: aut, Ergo nos in nouo Testamẽto nõ fruimur aliter quam Patres carne illa. Spiritalis enim modi affirmatio ex se realem nec de existentia nec de perceptione excludit. Attamen Aduersarios non pudet in Ecclesia Dei, in controuersia tam graui tam insulsè argumentari. Nos contrà longe probabilius argumentum ex textu Apostoli ad mentem Aduersariorum in illos regerimus, hoc pacto. Paulus asserit Patres spiritaliter edisse Christum in figura nostri: Igitur nõ illi realiter comederunt, & nos realiter atque in veritate oportet edere, quia amplius & verius necesse est nos participare Christum, quàm spiritaliter, & quàm Patres, qui tãtùm spiritaliter participarũt, & in figura atque vmbra nostri. Deinde si in Manna omnes spiritalem escam Christi manducarunt, siue Christũ spiritaliter, indigni ederent Christũ etiam spiritaliter secũdum Aduersarios, ac multo magis realiter: quod vtrũque solẽt Aduersarij pernegare. Certè cõstat indignos plerosque extitisse, qui vescerẽtur illa spiritali esca, tũ ex eo quod Apostolus bis pronũtiat omnes eandem spiritalẽ degustasse, & omnes eandẽ potionẽ spiritalẽ exhausisse. Inter omnes verò quin plerique mali bonis permiscerentur, dubitatione opinor carere. Illud idẽ patet ex eo, quod Paulus ex Mose allegat, maximam partem eorũ displicuisse Deo, & ira Dei obrutam esse. Caluinus sensit hunc nodum suæ interpretationi aduersari. Ideò »sine omni verecundia. Pauli vocem inuertere, ac prorsus elidere audet. Manna (in-»quit) etiam infidelibus esca erat spiritalis: sed quia infidelium os erat tantùm car-»nale, non edebant quod dabatur. Si creditur Caluino, quomodo Paulus effu-»giet mendacij crimen? Ipsius verba sunt: Omnes eandem escam spiritalem ede-»bant: Omnes eundem potùm spiritalem bibebant. Negat hoc Caluinus. Non edebant (inquit) quod dabatur. Vtri potius sit habenda fides, Paulóne an Caluino, æstimet Lector. Aut ergo omnes indigni etiam spiritaliter edebant in Manna, & edunt in Eucharistia Christum ipsum, quod omninò falsum est, aut esca spiritalis apud Apostolum non intelligitur de esu spiritali Christi: nec ex eius litera Patres per fidem spiritaliter comedisse Christum dicuntur, sed agitur de alia esca spiritali, quàm de cibo carnis Dominicæ, cuius participes potuerunt esse spiritaliter impij omnes & facinorosi. Quærendum itaque

Apostolus nõ propriè ait Iudæos bibisse spiritaliter sanguinem Christi: nec si bibissent, nobiscum ritè concluderet nos non aliter bibere.

quis cibus ille fuerit, quem omnes æquè excedebant, & cur ſpiritalis nominetur. Cibus ille profectò Manna erat, & potio aqua profluens è petra, res vtique corporales & communes bonis & improbis. Spiritales autem nuncupantur, non quia corpore vacarent, nec quia per eas alia res ſpiritalis caperetur, ne fiat communis malis & infidelibus: ſed ita vocauit Apoſtolus, quia contra naturæ ordinem nouo & cœleſti modo crearentur, quemadmodum Apoſtolus Iſaac nominat filium ſpiritalem Abrahæ, Iſmaëlem verò carnalem: non quòd Iſaac fuerit ſpiritus, & non caro, ſed quia ex miraculo contra naturæ vim ab emortuo Abraham & ſterili Sara iuxta promiſſionem Dei conceptus & in lucem editus erat. Quarum ſanè rerum quia cauſa efficiens ſpiritalis extiterit, ipſas Apoſtolus nominare ſolet ſpiritales. Hæc ſpiritalis appellationis ratio valdè intentioni eius congruit. Statuit enim producere beneficia diuinitùs Iudæis collata de Manna & aqua, quibus ipſi ingrati & abuſi accerſiuerunt ſibi interitum. Spiritaliter quoque hîc recipere poteſt ſignificatum, quem illi tribuunt Aduerſarij, vt opponatur vero & reali: ideóque aiunt ex hoc loco Apoſtoli nos non verè & realiter, ſed tantùm ſpiritaliter, vt antiqui Patres, Chriſtum ſumere. Quorum ſenſui fauet textus, tum ex eo quod ſcribitur, omnes bibiſſe de ſpiritali petra, quæ erat Chriſtus, ſpiritaliter vtique, & non verè ac realiter: tum ex eo quod adiicitur, In figuram noſtri, quibus veritas ac realitas Chriſti & myſteriorum eius illuxit, omnia illis obueniſſe: ita vt ſpiritalis & figuratus pro eodem habeantur, & vero opponantur. Ita Manna erat ſpiritalis eſca, vt petra erat ſpiritalis, quia non cibum & potum verum & realem de Chriſto præbebant, ſed figuratum & ſpiritalem. Nec quiſquam miretur, ſi nunc ſpiritalem cum figurato coincidere dicam, cùm priùs viſus ſim refutare, ſpiritum pro figura accipi. Niſi certè circunſtantiæ ſpiritalitati talem ſignficationem imponerent, iniquum putarem ſimpliciter & abſolutè eam ipſi affingere. Sic in Apocalypſi litera impellit, vt ſpiritaliter pro figuratè, & non verè interpretemur, vbi legitur: Corpora eorum iacebunt in medio ciuitatis magnæ, quæ vocatur ſpiritaliter Sodoma & Ægyptus. Ex vtraque ratione ipſemet Ioannes Euangeliſta Manna eſcam ſpiritalem videtur notare, cùm ait: Non Moyſes dedit vobis panem verum de cœlo: vt ſpiritalis nominetur, quia de cœlo & cœleſti miraculo, & quia non realiter verus panis fuit, qui Chriſtus eſt. Scio me, cùm tractarem de ſpiritali petra in tertia Repetitione, alia de ſpiritalitate locutum, ſed quæ non repugnant his rationibus, quas ex ipſo textu eruimus. Nec ſanè quicquam regulam de ſacramentali locutione, quam iactant Aduerſarij, iuuabit, ſi petram ſpiritalem fateamur eſſe Chriſtum, ſpiritaliter ſeu figuratè, vt ipſemet Apoſtolus indicat explicari oportere: cùm nuſquã in ſacris literis panis Euchariſtiæ vocetur ſpiritalis, aut eſſe corpus Chriſti ſpiritaliter, ſeu in figura, vt vtraque locutio comparari queat. Ambroſius, Theophylactus & Oecumenius, ex priori ratione ſpiritalem eſcam metiuntur, & ad poſteriorem etiam alludunt Ambroſius & Chryſoſtomus, cùm ſpiritalem appellant, quia ſignificaret Euchariſtiam, aut etiam Chriſti carnem verè ſpiritalem. Manna & aqua (inquit) vocantur ſpiritalia, quia non mundi lege parata ſunt, ſed Dei virtute, ſine elementorum commixtione ad tempus creata, habentia in ſe figuram futuri myſterij, quod nunc nos ſumimus in commemorationẽ Chriſti Domini. Ideò & panis Angelorum dictus eſt, quia virtute, quã Angeli ſubſiſtunt, creatus eſt: hoc ſignificans, quia de cœlis venturus erat, qui ſpiritaliter paſceret. Sequẽs autem petra dicta eſt, quæ intelligitur eſſe Chriſtus. Vbi enim deficiebat humanum ſuffragium, aderat Chriſtus. Ideò ſequebatur, vt vbi defeciſſet, ille ſubueniret.

Spiritalis eſca pro figurata.

Apoc. 2.

Ambroſ. lib. De Sacram. alÿ in hunc textũ Apoſtoli.

„ subueniret: nec enim aquam petra dedit, sed Christus. Ex posteriori ratione Hieronymus, Basilius, atque alij citati capite De sacramentis vtriusque Testamenti, spiritalis nomen illi cibo inditum iudicant: Augustinus verò, ex eo quòd Christus spiritaliter participaretur à Patribus: sed fundatur in falsa textus expositione & additione. Quamobrem tantum abest, vt ex Apostolo probetur Patres carnem Christi nobiscum, seu ęqualiter atque nos percepisse, vt clarum sit, ne quidem ibi affirmari ab ipsis spiritaliter per fidem fuisse perceptam, sed tantùm in figura & vmbra: quod vltrò fatentur Aduersarij, cùm petram spiritalem fuisse Christum explicant figuratiuè duntaxat. Olim quidem Eunomiani eadem fallacia, qua nostri Aduersarij, rapiebant pręsentem locum Apostoli, vt mentirentur Spiritui sancto non plus diuinitatis quàm Mosi competere. Nam cùm Catholici obiicerent Spiritum sanctum pro Deo colendum, quoniam baptisaremur in ipsius nomine, respondebant Eunomiani, Patres nobiscum simili tinctos baptismo in Mose, non tamen Mosen venerandum pro Deo. Hos confutat Basilius, atque ostendit, tinctos Patres in Mose, non vero baptismo, sed sola figura: aliáque ostendit quę nostrę responsioni conueniant, & relegenda in illo capite De sacramentis vtriusque Testamenti. Nunc omisso textu Apostoli expendamus, an Patres in Manna & rupis fonte, atque aliis figuris & sacramentis potuerint nobiscum ęqualiter etiam per fidem de carne Christi communicare, an potius ex differentia, quæ inter nos & illos intercedere debet, cōuincatur ipsos à nobis excelli, non per solam realem manducationem, sed per spiritalem. Cùm nondum caro Christi extaret nata, eam non potuerunt antecedentia sacramenta realiter continere & exhibere, nec Patres ante Christum carnem illam realiter & verè corporis ore accipere. Quemadmodum enim antea probauimus, quod nusquam est, & nusquam existit, nequit alicubi contineri, vel ab vllo sumi & comedi verè & in veritate. Repugnat autem, carnem Christi habuisse vitam ac substantialem existentiam ante incarnationem: aliàs fuisset filius editus in lucem ante matrem & proauos. Repugnat etiam, potuisse sumi & comedi realiter & corporaliter ante incarnationem à Patribus. Talis repugnantia à nobis sublata fuit post incarnationem. Qua de causa illius carnis nostra sacramenta sunt realiter capacia, & nos quoque illius realiter capaces sumus, non autem Iudęi, vel eorum maiores & sacramenta. Ex Aduersariis nonnulli prætexunt, temporum distantiam non impedire, sicuti nec locorum, quominus quę loco & tempore sunt dissita, realiter per potentiam Spiritus sancti coniungantur. Præter priùs disputata de locorum interuallo, non licet concipere per aliquam potentiam realiter conglutinari, quę tempore separantur: quia quod non est re vera, nulli re vera vniri potest. At quæ tempore distant, oportet vnum eorum re vera non extare eo tempore quo alterum existit: alioqui tempore in veritate non differrent, sed in eodem tempore simul consisterent in veritate. An potest fieri re vera vna caro mulier cum viro, quem nondum mater conceperit, nec breui conceptura sit, & paritura? An mulier manet vna caro cum viro, qui pridem decesserit, & tempore ab illa re vera separatus sit? Ex quo non potuerunt Patres pari vinculo reali Christo vniri, quo nos oportet colligari: nec exterius quicquam valuerunt de Christo videre, tangere, audire, & sumere pręter figuras, cùm nihil aliud de ipso in rerum natura & mundo constaret. Quæstio restat de spiritali participatione per fidem, an parem nobis Patres illi adipiscerentur. Scriptura inficiatur. Quod enim nondum in veritate & re prodierat, sed in sola promissione, non poterat in re communicari & participari, sed in sola spe, vt capite De fidei efficacia explicatum fuit. Idcirco quoad ipsam carnis Christi veritatem & existentiam non potuerunt

Basil. in cap. 4. De spiritu.

An Patres potuerint æqualiter nobiscum communicare de carne Christi.

Non potuerūt Patres similiter sumere carnem Christi vt nos.

Quæ tempore separantur, nō possunt re vera coniungi.

Patres illi in re per fidem contingere, sed in sola spe, nos contrà non in spe, sed in re. Sed nec quoad efficaciam promanantem ab ipsa pares esse nobis omninò potuerũt. Quomodo enim à carne, quæ nusquam subsistebat, distillasset aliqua substantia, aut substantialis quædam efficacia? Mihi certè etiam hac in parte videntur Caluinistæ loqui pugnantia. Aiunt à carnis Christi substantia nobis distillari vitam, & tamen nobis adæquãt Patres, quibus vita ex illa substantia defluere non fuit possibile, cùm nondum esset concepta. Ita Christus apud Ioannem Patres à nobis discriminat etiam circa participationem per fidem de Christo incarnato, cùm ait, Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed pater meus dat vobis panem de cœlo verum. Ecce differẽtia quoad rem, quæ non dabatur per Mosen, cùm nondum esset incarnata. Ego sum panis vitæ: Patres vestri manducauerunt Manna in deserto, & mortui sunt: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Ecce quoad efficaciam discrepantia. Cùm insuper Christus pergit promittere realem manducationem carnis suæ, addit singulares efficacias, quas fide & spiritali perceptione consequimur, quibus Iudęi sub Mose non donabãtur, vt habere Christum, & eius vitã in se manentem, & æternæ vitę semen corporale simul ac spiritale sibi insitũ. Quin etiam veritas ista ab inuitis Aduersariis solet erumpere. Tametsi enim Caluinus & Beza in locum Pauli ad Corinthios, quem excussimus, omnes neruos intendant, vt monstrent non solùm in eiusdem rei perceptione Iudæos nobiscũ conferri, sed etiam ipsorum sacramenta cum nostris componi, nec quicquam discriminis subesse, præterquàm plus & minus: attamen cùm de hoc premeretur Caluin', Hodie (inquit) substantialis est manducatio, quæ tunc nondum esse potuit, hoc est, carne sua pro nobis immolata, & in cibum nobis destinata, nos Christus pascit, & indè vitam haurimus: quam indè Patribus inspirari nõ potuisse paulò pòst asserit, quia nondum esset caro. Beza verò ingenuè se profiteri scribit, quoad ipsam carnis essentiam attinet, propriam eius communicationem non obuenisse Patribus, cuiusmodi nũc à nobis percipiatur, neq; ab ipsis propriè & ipso actu apprehensam carnẽ Christi, quæ nondum erat. Postea somniat nescio quam participationem, non solùm efficaciæ, sed rei non existentis, conceptæ tamen per fidem, quasi existat. Hîc Caluinus & Beza apparent duplicem manducationem concedere, vnam peculiarem nobis substantialem & actualem, id est, quæ substantiam ipsam carnis per fidem attingat, atque inde vitam effluentem: ídque actu faciat, non solo iure & potentia: quo altero modo edebant Patres ante incarnationem, vti Beza in sua cõtra me Apologia explicat: in cuius responsione quid regeram, videat qui volet. Quid ergo quod vulgò fertur, nihil discriminis interesse inter Patrum fidem & nostram, nisi ex circumstantia temporis futuri, præteriti, vel præsentis? Hoc quidem verum, quoad fidei obiectũ, & res fidei subiectas: sed quoad rerum participationem & perceptionem, seu corporalem, seu spiritalem, de re ipsa existente, tantum distat inter nos & illos, quantum inter spem & rem, promissionem & exhibitionem, præsentiã & representationem, realem possessionem atque actualem, & ius ac solam potentiam. Patres igitur per fidem tantùm edebant & sumebant Christum spiritaliter, quoad ius & potentiam sumendi, quam acquirebant sua fide pro tempore quo extaret, & ex illa potentia etiã sibi comparabant ius & potentiam ad efficaciã & beneficia quæ consequuntur corporalem & spiritalem actu participationẽ de carne Christi. Ideò scribitur decessisse illos non acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes. Interea propter carnem illã, & ius ad ipsam, ex fide acceperunt omnia sibi necessaria pro suo statu Christi corpori naturali, iure tantùm & potentia per fidem cõglutinati, sed corpori mystico reipsa & actu per fidem insiti, cuius facti membra, in quibus non potuerũt per

Caluin. in defens. contra Vvestphal.

Beza Dialog. 1. in Heshuss.

se consummari, per alia membra eiusdẽ corporis tempore debito expleuerunt. Nec corporaliter itaque nec spiritaliter Patres nobiscum eandem aut parem carnis Dominicæ fruitionem & manducationem potuerunt assequi, atq; ex differentia sacramentorum nostrorum ab antiquis, & nostri status à veteri, patefit clarissimè à nobis longè aliter in sacramento sumi carnem & sanguinem Domini, quàm Patribus suppetebat facultas, & diuersitatem inde colligi, non solius spiritalis communicationis, sed realis manducationis, vti nobis datus fuit Christus, & natus, non tantùm spiritaliter, sed vt realiter videretur, tangeretur, audiretur, & nobiscum iungeretur. Vnus Augustinus litigandi præbet occasionem. Pluribus enim

Augusti. trac. 26. in Ioann.

Fundamenta Aduersariorũ sunt ex Augustino.

locis, contra omnia Græca exemplaria, & Græcorum interpretationem, Patres eandem escam spiritalem nobiscum comedisse asseuerat, quorum primus sic habet: Hic est panis qui de cœlo descendit. Hunc panem significauit Manna: hunc panem significauit altare Dei. Sacramẽta illa fuerunt. In signis diuersa sunt, sed in rebus significatis paria sunt. Apostolum audi: Nolo enim vos ignorare, fratres, quia Patres nostri omnes sub nube fuerũt, & omnes mare transierũt, & omnes per Moysen baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eãdem escam spiritalem mãducauerũt. Spiritalem vtique eandem. Nam corporalem alteram, quia illi Manna, nos aliud: spiritalem verò eandem quam nos: sed Patres nostri, non Patres illorum, quibus nos similes sumus, non quibus illi similes fuerunt. Et omnes eundem potum spiritalem biberunt. Aliud illi, aliud nos, sed specie visibili quidem, tamen hoc idem significante virtute spiritali. Alter verò continet: In signis diuersis eadem fides. Sic in signis diuersis, non

August. tract. 45. in Ioann.

modò in verbis diuersis, quia verba sonos mutant per tempora, & vtique nihil aliud sunt verba quàm signa: significãdo enim verba sunt: tolle significationem verbo, strepitus inanis est. Significata sunt ergo omnia. Numquid nõ eadem credebãt, per quos hæc signa ministrabantur, per quos eadem quę credimus, prophetata pręnuntiantur? Vtique credebant, sed illi ventura esse, nos autem venisse. Ideò & sic ait: Eundem potum spiritalem biberunt. si spiritalem, eundem: nam corporalem non eundem. Quid enim illi bibebant? Bibebant de spiritali sequente petra: petra autem erat Christus. Videte ergo fide manẽte signa variata. Ibi petra Christus, nobis Christus, quod in altari Dei ponitur: & illi pro magno sacramento eiusdem Christi biberunt aquam profluentem de petra: nos quid bibamus, norunt fideles. Si speciem visibilem intendas, aliud est: si intelligibilem significationem, eundem potum spiritalem biberunt. Libro de vtilitate pœnitentiæ quęrit: Quid est eũdem, nisi quia eum

August. lib. De vtilitate pœnitent. ca. 1.

quem etiam nos? Eundem cibum non inuenio quomodo intelligam, nisi eum quẽ mãducamus & nos: eundem potum quem nos, sed spiritalem, id est, qui fide capiebatur, non qui corpore hauriebatur. In his Augustinus fatetur ingenuè non legi Patres eandem escam spiritalem nobiscum comedisse: sed opinatur ita intelligendum, & de bonis tãtùm significari ac fidelibus. Sed in vtroque falli perspicitur ex eo quod sequitur in textu: Sed in plerisque non beneplacitum fuit Deo: vbi Apostolus etiam malos degustasse cibum illum spiritalem ostendit. Deinde eãdem escam exponit re significata, seu significatione, quia Manna & nostra Eucharistia conueniãt in significando & figurãdo Christum, quatenus fide spiritalis est cibus, tam antiquis Patribus quàm nobis. Eucharistia enim signum, sacramentum, ac figura respectu esus spiritalis de Christo, sicut & Mãna: sed quoad speciem visibilem, & rem corpoream, vt appellat Augustinus, longè discrepant, non solùm propter naturam diuersam apparẽtem Mannę & panis, sed propter signorum seu significandi differentiam: quia Mãna tantùm signum Christi est, panis verò noster non tantùm signat, sed est ipsemet Christus, qui in altari ponitur (sicut hîc loquitur ipse Augustinus) & ipsamet spirita-

August.lib.3. De Trini.ca.4 Hom.27.quinquaginta Homil.tract.59. et 27.in Ioann.

lis esca, seu panis qui de cœlo descendit: id quod non fuit Manna. Hanc mentem esse Augustini, colligitur ex loco, in quo distinguit nostrum sacramentum ab aliis signis Christi: quòd illud sit etiam corpus Christi quod significat, alia verò non: Et ex alio, in quo expressè ait, Manna non fuisse verè cibum cœlestem, & verum Christú, vti est Eucharistia: tum quia solet ipsam Eucharistiam vocare panem cœlestem, & nonnunquam addere, Qui verè Christi caro est, quod inficiatur de Manna. Deinde tota contrà ex Augustino ratiocinatio progreditur à particulari & singulari modo ad omnem, eáque de causa sophisma est in hãc formam: Quodammodo & in re aliqua significata paria sunt antiqua sacramenta & nostra: Ergo per omnia paria iudicanda. Quodam spiritali modo spiritalem cibum Christum Patres edebant: Ergo Christiani tantùm eodem modo, & non alio. Eundem cibum ederunt illi, & nos, sed non eodem modo, reali, vel spiritali. Exempli causa, Abraham vidit diem Christi: vidit quoque Iacob. Dixit etiam Esaias, Vidimus eum quasi leprosum. Apostoli testificantur se eundem vidisse, ob eámque visionem eorum beati oculi prædicantur. Non dubium, quin eundem Christum Patriarchæ, Prophetæ & Apostoli conspexisse intelligãtur, sed non eodem modo. Alij enim in figura, & fidei speculatione: Apostoli verò in veritate & existentia actuali. Profectò vt insanus meritò iudicaretur, qui affirmaret nihil discriminis esse inter visionem Prophetarum & Apostolorum, aut æqualem vtrinque extitisse apparitionem Christi: eodem pacto capti mente videntur, qui parem esum corporis Christi largiuntur Prophetis nobiscum.

AD AVTHORITATES PATRVM, QVIbus *Aduersarij doceri aiunt solam spiritalem manducationem per fidem fieri in Cœna Domini* CAP. IX.

Vni Augustino incumbunt Aduersarij.

QVEMADMODVM anteà monuimus, obseruare licet Aduersarios, siue nostra destruendo, siue sua asserendo, solidis & certis scripturis carere, atque in omni controuersia ad vnum Augustinum, tanquã ad sacram anchoram refugere, nõ quòd ab eorum partibus stet, sed quoniam tam multa ac tam variè scripsit pro re nata, vt facilè fuerit omnibus post illum hæreticis aliquid de ipso contorquere, atque aliorsum quàm ipse dixerit vertere. Ex eodem potissimùm (ita tamen vt quasi subsidio alios adhibeant) quinque summa argumentorum genera consarcinant pro sola spiritali manducatione carnis Dominicæ in Cœna. Hîc omitto locum de doctrina Christiana, in quo videtur Augustinus ad spiritalẽ esum verba Christi de carne sua transferre, quasi alioqui flagitium & barbariem sapiant, quoniam abundè illi satisfactum est in tertia Repetitione. Imprimis verò ab Augustino scriptum iactant. Vt quid paras dentem & ventrẽ? crede, & manducasti: ob ídq; carnem Christi vocari ab Hieronymo cibum credentium. Deinde ex eodem Augustino citant Sacramentum duabus rebus componi, signo, & re sacramenti siue veritate, soláque manducatione per fidem rem sacramenti & veritatem sumi: sine fide verò & puritatẽ solũ sacramentum re sua vacuum. Tertiò ab eodem poni addunt tanquam opposita in ipso sacramento, visibile & spiritale, ac visibilis nomine contineri tantùm, quicquid carnaliter ac visibiliter dentibus premitur, ídque solum ab indignis sine spiritali re delibari. Quartò probant ex eodem, conuerti atque in idem commeare, edere corpus Christi, atque in ipso manere, seu habitãtem in se manere: Proinde cùm in nullo Christus habitet sine fide & spiritali participatione, nec sine illa corpus ipsius comedi. Quintò, ex Origene, Hieronymo, Chrysostomo, Augustino, atque aliis, contendunt

Argumẽta ex Augustino pro sola spiritali manducatione. Ca'ui.lib.4. Instit.cap.17. num.34.

tendunt non aliter in sacramento Eucharistiæ carnem Christi capi, quàm in baptismo & Auditione Euangelij, cui tantum honoris & venerationis sit deferendum atque sacramēto altaris. Postremò, quosdā textus singulares de Basilio, Hieronymo, & aliis habent in promptu, quibus sola spiritalis māducatio putari posset à Christo instituta & cōmendata. Hîc libenter contrà recenseremus breuiter locos saltē præcipuos, quibus Patres negarunt à se credi solam spiritalē manducationē, & pro reali ac corporali neruos intenderunt: sed quoniam in secunda Repetitione in aceruum congessimus, indè deligendos consulo, cùm opus erit. Nunc expēdamus proposita, & textum suo quemque loco de Patribus producamus. Augustinus pro priori argumento sic habet: Respondit Iesus, Hoc est opus Dei, vt credatis in eum. Hoc est ergo manducare cibum, non qui perit, sed qui permanet in vitam ęternam. Vt quid paras dentem & ventrem? crede & manducasti. Attendebant promissa per Mosen, attendebant promissa per Christum. Ille plenum ventrem promittebat in terra, sed cibo qui periit: Iste promittebat cibū, non qui perit, sed qui permanet in vitā æternā. Vel prima literæ auditio & inspectio imposturā detegit, quam Aduersarij Augustino faciunt. Explicat textum, Hoc est opus Dei vt credatis in eum: vbi nondum quicquam loquitur de esu carnis Dominicæ etiā spiritali, nisi in genere, sed de fide qua creditur in Deum & in Christum. Hoc est (inquit Augustinus) videlicet credere in Deum, & in eum quem misit ille: est manducare cibum qui non perit, & ad cuius esum nihil necesse est dentes acuere: aut vētrem parare, aut vllo corporis officio, sed solius animi fide defungi. Iudæi ad cibi quancunque appellationem concipiebant corporalē, qualem Moses dederat, de spiritali nihil solliciti: contrà Christus à corporali ad solùm spiritalem ipsos reuocat, vt inducat & disponat ad temperamētum & cibum, qui animo & corpore suscipitur, quem ille se daturū pollicebatur. Non itaque Crede, & manducasti, tollit realē esum carnis Dominicæ, cùm id non protulerit Augustinus, vbi ageretur de tali māducatione, sed vbi de sola fidei actione erga Christum. Non contenti Augustino imponere, etiam audent eius sententiā adulterare, per additionem, cùm vulgò tanquā ab illo scriptū citēt, Crede, & ipsum scilicet corpus māducasti. Quod quàm alienū sit à mēte & verbis Augustini, lectio indicat, & alius locus, in quo dictum illud Christi apud Ioannem exponit de cibo spiritali, distincto prorsus ab eo qui sumitur in Eucharistia. Aut enim (ait) per panē quotidianum intelligimus res ad vitā necessarias, aut sacramentū corporis Christi, aut alimētum spiritale, de quo Christus dixit, Operamini cibū, nō qui perit, sed qui permanet in vitā æternam. quod postea interpretatur de doctrina cœlesti, & mandatis Dei. Demus tamen quod postulant Aduersarij, etiam id efferri ab Augustino de manducatione carnis Dominicæ, quę fit in Cœna: saltem ante omnia Caluinistę damnantur hîc expressè, quibus placet aliud esse credere, aliud manducare spiritaliter. Deinde si, quia fide opus est ad esum carnis illius, dētes & omnem corporis actionē remoueri oporteret, sequeretur quoque ipsum sacramentū remouendū, ac prædicandū, vt quid paras sacramentum, sicut vt quid paras dentem & vētrem: crede, & manducasti. Quòd si per fidē requisitam, nō tamen necessariò, excluditur sacramentum, nec propter eandem excludetur realis manducatio carnis illius, nec dentium nec corporis omnis operatio. Cur igitur (subiicies) præfatur Augustinus, vt quid paras dentē & ventrem? Phrasis est scripturæ, & sanctorum Patrum, vt quoties in collatione duarum rerum vnam alteri præferri significant, prælatam tāquam solitariam amplificent, & postpositam omninò videantur submouere. Sic Christus ait, Misericordiam volo, & non sacrificium: non quia recusaret ipsum, sed illam pluris faceret. Sic ab eodem præcipitur, Operamini cibum, non qui perit, sed

Aug. tract. 25 in Ioan.

Explicatio loci & argumēti, Crede, & manducasti.

Aug. lib. 2. ca. 12. de serm. in monte.

qui permanet in vitam æternam: non quia improbet ſollicitudinem & laborem de victu quotidiano, vt olim ad ſuæ pigritiæ excuſationem nonnulli textum allegabant, ſicut Chryſoſtomus recitat, ſed quia maiorem curam haberi voluerit de ſpiritali alimento, quàm de corporeo & carnali.

Chryſ. hom. 45. in Ioan.

Solet autem ſcriptura ea phraſi vti, quoties homines videt addictos plus æquo minori & inferiori bono, prætérito digniore. Itaque cùm Auguſtinus illius ſtili ſcripturam enarraret, quid mirum, ſi pari dicendi genere ſenſum expreſſit? Adhæc familiare eſt omnibus, cùm vnam rem ſeorſum tractant, quæ tamen alteri ſit annexa, proprietates illius per remotionem aliarum, quæ alteri conueniunt, deſcribere ac diſtinguere. Cùm igitur in ſumptione vnius Euchariſtiæ varia ac diuerſa mãducatio exerceatur, rectè ad ipſã ſpiritalẽ ſecernendam & declarandam, realis & corporalis eſus proprietates ablegátur ab Auguſtino: non propterea tamen illæ aliæ mãducationes negantur, quin vnà cócurrant. Denique quoties plurium actionũ vnus eſt ſcopus & finis præcipuus, quo neglecto ſectamur inferiores, ipſíſque immoramur, doctori incumbit à leuioribus illis nos auellere, & ad ſummũ atque præſtantiſſimũ nos reducere, vt nihil præclarè actũ putetur ab eo, qui in minoribus illis ſubſtiterit. Ita Chriſtus ſe geſſit in capite Ioannis cum Iudæis, & propter has cauſas non ſolus Auguſtinus, ſed Origenes, Cyprianus, atque alij aliquãdo ſic conſueuerũt ſpiritalẽ manducationẽ extollere, vt eam ſolam videantur agnoſcere: imò & aliquando alias reiicere: nihilominus benè perſpectis & collatis eorum ſcriptis, cuique manducationi ſuum locũ relinquũt & tuentur. Profectò ex Cypriani ſermone De cœna Auguſtinus apparet multa genera dicendi circa Euchariſtiam decerpere, quibus abutuntur Aduerſarij: veluti eſt, de quo controuertitur, qui apud Cyprianum ſic iacet: Defæcatis animis carnis eius edulium non eſt horrori, ſed honori, potúque ſancti ac ſanctificantis ſanguinis ſpiritus delectatur. Hæc quoties agimus, non dentes ad mordendum acuimus, ſed fide ſincera panem ſanctum frãgimus & partimur, dum quod diuinum & humanũ eſt, diſtinguimus & ſeparamus, itémque ſimul ſeparata iungentes, vnum Deum & hominem fatemur.

Auguſt. multa ſumpſit ex Sermone Cypriani de Cœna.

Cyprian. Serm. De Cœna.

Hîc Cyprianus, quemadmodum & Auguſtinus, ſpiritalem contemplationem fidei circa Chriſtum in ſacramento ſeorſum deſcribit, à qua corporalem & realem manducationem diſtrahit, vt illam explanet, ſicut corporalem cótrà in ſacramento non ſemel etiam ſeparatim perſtringit: veluti cùm ait Dominum vſque hodie hoc veraciſſimũ & ſanctiſſimũ corpus ſuum creare, & ſanctificare, & benedicere, & piè ſumentibus diuidere: Et legẽ eſum ſanguinis prohibere, Euangeliũ præcipere vt bibatur, ac nos linguam intra eius vulnera figere. De vtraque verò mãducatione mixtim ſcribit nos Chriſti ſanguine interiùs & exteriùs rubricari, atque alia plura. Vrget autem maximè ſpiritalem pluribus verbis, quibus finẽ & fructum ſacramenti exaggerat. Eadem planè methodo de ſacramento docet Auguſtinus, ita vt Cyprianũ ſequatur, non ſolùm in omnibus generibus dicendi, de quibus litigant Aduerſarij, ſed in forma docendi: atque indè certo detur cõiicere, Sermonẽ Cypriani de cœna ante Auguſtinũ fuiſſe editum nomine Cypriani, cuius Auguſtinus admodũ ſtudioſus fuit. Hîc cũ Cypriano in cõmendãda ſpiritali ſumptione frequentiùs verſatur, propter allatas cauſas: aliquãdo quoque ſolam realẽ & corporalẽ pertãgit, vt cùm prohiberi in lege ſanguinis eſum meminit, & cõtrà in Euangelio permitti & mandari ex eodem Cypriano ſumit: ac iudicat eum qui nõ audet quotidie cõmunicare, ſic honorare corpus & ſanguinẽ Chriſti, quemadmodũ Cẽturio Dominum honorauit, dicens, Domine, nõ ſum dignus: Eum verò qui quotidiè cõmunicat, ita honorare, quemadmodũ Zacheus, qui cũ gaudio ipſum excepit in domũ ſuam: Atque vniuerſæ placuiſſe Eccleſiæ, vt in honorẽ tanti ſacramenti prius in os Chri-

Per Auguſtinum apparet Sermonem De Cœna eſſe Cypriani.

Auguſt. in Leuitic. qu. 57.

Auguſt. epiſt. 118.

Chriſtiani dominicum corpus intraret, quàm exteri cibi. quæ omnia vtique, velint nolint Aduerſarij, de corporali ſola ſumptione ad verbum dicũtur, ac de oris & dẽtium ac totius corporis præparatione. De vtraque verò perceptione coniũctim loquitur, cùm exprimit, mediatorem Dei & hominum Chriſtum Ieſum carnem ſuã nobis mãducandam, bibendúmque ſanguinẽ dare, eáque nos fideli ore atque corde ſuſcipere: quamuis horribilius videatur humanam carnem manducare, quàm perimere hominem, & humanum ſanguinem potare, quàm fundere: & cùm diſtinguit edendi modos, quos poſtea repetemus: necnon cùm nominatim de ſpiritali cum » corporali ita monet: Videte, fratres, Panem cœleſtem ſpiritaliter mãducate, innocẽ» tiam ad altare apportate. Peccata etſi ſunt quotidiana, nõ ſunt mortifera: antequàm » ad altare accedatis, attendite quòd dicatis, Dimitte nobis debita noſtra. Si dimittis, » dimittetur tibi. Securus accede. Panis non venenũ eſt. Aliquando in cohortando ad ſpiritalem ſeorſum multus eſt: quaſi ad ſolam: quia ſine ipſa alia nihil prodeſt, & ſine alia, ipſa ſola maximum fructum affert. Quemadmodũ ergo Chriſtus ſæpè pronũtiat, fides tua te ſaluum fecit, non quia ſola ad ſalutem ſit inſtituta, ſed quia ſine ipſa alia nihil conferunt, & ſine aliis ipſa ſola interdum plurimùm cõducit: eodem pacto, quoniam ſe habet ſpiritalis manducatio ad realem, non mirandum, ſi totus effectus ipſi tribuitur ab Auguſtino, & aliis Patribus plerunque, cùm tamen non intendant ſolam ſtatuere, vel aliam excludere. Ad probationem aliorum trium conſequẽtium » argumentorum Aduerſarij allegant ex Auguſtino iſta: Nec hæretici nec indigni di» cendi ſunt manducare corpus Chriſti, quoniam nec in membris computandi ſunt » Chriſti. Vt enim alia taceam, non poſſunt ſimul eſſe & membra Chriſti, & membra » meretricis. Denique ipſe dicens, Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſan» guinem, in me manet, & ego in eo, oſtendit quid ſit, non ſacramento tenus, ſed re » vera corpus Chriſti mãducare, & eius ſanguinem bibere. Hoc enim in Chriſto ma» nere, vt in illo maneat & Chriſtus. Sic enim hic dixit, tanquam diceret, Qui non in » me manet, & in quo ego non maneo, non ſe dicat aut exiſtimet manducare corpus » meum, aut bibere ſanguinem meũ. Et tũc erit vita vnicuiq; corpus & ſanguis Chri» ſti, ſi quod in ſacramento viſibiliter ſumitur, in ipſa veritate ſpiritaliter manducetur, » ſpiritaliter bibatur. Et huius rei ſacramentum, id eſt vnitatis corporis & ſanguinis » Chriſti alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in Dominica menſa prępa» ratur, & de Dominica menſa ſumitur, quibuſdam ad vitam, quibuſdam ad exitum. » Res verò ipſa, cuius & ſacramentum eſt, omni homini ad vitam, nulli ad exitiũ, qui» cunque eius particeps fuerit. Qui non manet in Chriſto, & in quo non manet Chri» ſtus, proculdubio nec ſpiritaliter manducat carnem eius, nec bibit eius ſanguinem, » licet carnaliter & viſibiliter premat dẽtibus ſacramentũ corporis & ſanguinis Chri» ſti, ſed magis tantæ rei ſacramentum ad iudicium ſibi mãducat & bibit, quia immũ» dus pręſumpſit ad Chriſti accedere ſacramẽtum. Hæc diluamus eo ordine quo propoſuimus. Sciendum eſt ſacramenta in triplici ſtatu cõſiderari, nimirum in ſtatu cõfectionis, exiſtentiæ, & efficiẽtiæ, & vbique duabus rebus conſtare. In priori, forma verborum, & materia ſeu elemẽto: In exiſtentia, re externa & interna, terrena & cœleſti: In efficientia, cauſa & effectu, ſigno & ſignato. Auguſtinus triplicem illum ſtatum ex Cypriano etiam didicit, & deprompſit, & ſacramentum ac res ſacramẽti, ſeu veritas, voces ſunt ambiguæ & ancipitis ſignificationis apud Cyprianum & Auguſtinum. Admonuimus antea corpus Chriſti & rei dictionẽ, in ſcriptura & Patribus eſſe pariter amphibola ac dubij ſenſus. Ex qua ambiguitate imponunt Patribus, & incautos fallunt. Sacramẽtum accipiunt pro ſolo ſigno & elemento externo, & rem pro illa, qua in exiſtentia conſtituitur integrũ ſacramentũ, & corpus pro ſolo corpus

Auguſt. lib. 2. ca. 9. cõtra aduerſar. legis & Prophet. & tractat. 26. in Ioann.

Auguſtinus in diuerſis locis non eodem modo docet de manducatione carnis Chriſti.

Quare plura ſcribantur de ſpiritali manducatione.

Auguſt. li. 21. de ciuit. ca. 25.

Auguſt. Sermo. 2. De verbis Apoſtoli. & tract. 26. in Ioann.

Aduerſarij falunt ex ambiguitate dictionũ apud Auguſtinum.

Christi naturali: atq; in eo significatu authoritates productas cõtẽdunt intelligi, cùm apertè contrà Augustinus illa tria ibi sic nolit, nec patiatur intelligi. Sacramentum enim vsurpat pro integro sacramẽto in sua existentia duabus rebus conflato, terreno elemento, & corpore ac sanguine Domini, quod ita existens fit signum & sacramentum, non iam rerum contẽtarum, sed alterius rei, quam significat tantùm, vel etiam efficit, nẽpè corporis veri Christi, quatenus visibile est in statu naturali, quod significat ipsum existens sacramentum, aut etiam corporis mystici sacramẽtum est, cum re verò vtriúsque corporis efficitur rursus integrum sacramentum, non in existentia, sed in efficientia & significatione perfecta: ita vt pro re tum habeat corpus Christi naturale, quatenus est visibile in statu naturali, & mysticum atq; omnes effectus spiritales carnis Dominicæ. Quòd ita ponatur sacramẽtum, & res, & corpus Christi, in Augustini prolatis testimoniis, ex collatione aliorum manifestè constat. Imprimis existentiam sacramenti duabus rebus conflatam ab illo ita describi, Prosper in Sententiis tradidit: Hoc est quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus, sacrificium Ecclesiæ duobus constare, visibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine, sacramento, & re sacramenti, id est corpore Christi. Sacramentum vt existens & integrum sentit quoque Augustinus ab indignis sine fide suscipi. Egregium sanè comminiscitur effugium Theodorus Beza. Cùm enim legeret Augustinum affirmare ab indignis corp⁹ Christi capi, Manibus (inquit) sacramẽtaliter & signo tenus. Sed testatur Augustinus ab ipsis integrũ sacramentum sumi. Si manibus solis sumi interpretatur Beza, ergo etiam non sola pars sacramenti, id est, signum, manibus infidelium gestabitur, verumetiam altera pars quę sacramentũ integrat, & res ei⁹ est, ac vera caro Christi. Proinde non aberit à signo manibus apprehenso caro ipsa, & res sacramenti. Quid si Augustinus nominatim inculcat, indignos cum dignis de eadem re sacramẽti, & de ipsa carne, quæ salus est mũdi, participare? Textus est: Etiamsi iustus & iniquus, sicut Iudas & Petrus, pariter sacramenta communicent, nulla est participatio iustitiæ cum iniquitate. Ex vna quippè re Iudas sibi sumebat iudicium, Petrus salutem. Num mala erat buccella quæ tradita est Iudæ à Domino? Absit. Medicus non daret venenum: salutem medicus dedit, sed indignè accipiendo ad perniciem accepit, quia non pacatus accepit. Si quoties, vt volunt Aduersarij, de sacramentis agitur, nomen rei pro significatare & integrante sacramentum in sua existentia collocatur, habes ex eadem re Iudãm & Petrum pastos fuisse. Ergo pariter carnem Christi comederũt, si ipsam res sacramẽti perpetuò designat. Ac ne repentè mutata sententia rem pro signo substitui fingant Aduersarij, nota apud Augustinum ex eadem re haustam salutem à Petro, & à Iuda damnationem: nota non tantùm dici oblatam salutem Iudæ, sed ab ipso acceptam, quamuis ad perniciem: salus verò non ex solorum signorum acceptione sumitur, vt nec in solis signis secundum illos offertur. Quòd si Augustinus per rem sacramenti, seu bonum corpus Christi, quod asseuerat etiam ab indignis excipi, intellexisset solum signum, sacramenti integri partem, vicissent Donatistæ, à quibus obiiciebatur à malis non ministrari aut capi res cœlestes, sed pura ac nuda elementa, tum in baptismo, tum in Eucharistia. Alia de Augustino à nobis citata capite De manducatione indignorum hìc adiungi debent. Nunc quæritur, quomodo igitur Augustinus tam clarè testetur in allatis authoritatibus, non re vera, sed solùm sacramento tenus, corpus Christi ab indignis & hæreticis comedi. Respondemus iam sacramentum ab Augustino, & rei vocem, aliter capi, quàm capiatur in ipsius sacramẽti existentia. Confitetur enim expressè Augustinus, sacramentum integrum & carnem Christi, aliarum rerum quas significat aut efficit, esse sacramentum, id est signum & partem integri

De consec. dist. 2. can. Hoc est.

August. lib. 5. in Donat. ca. 8.

Beza Dial. 2. in Heshuss.

August. lib. 2. in Petilia. cap. 37. Tract. 6. in Ioann. & contra Fulgenti.

„integri sacramenti, quod integratur ex rebus illis quas significat, vel operatur. Sic „enim loquitur: corpus Christi, res sacramenti, & sacramentum. Caro eius est, quam „forma panis opertã in sacramento accipimus, & sanguis eius, quem sub vini specie „& sapore potamus: caro videlicet carnis, & sanguis est sacramentũ sanguinis, carne „& sanguine vtroque inuisibili, spiritali, intelligibili, signatur visibile Domini nostri „Iesu Christi corpus, & palpabile, plenũ gratia omnium virtutũ & diuina maiestate. Hîc integrum sacramentũ in existentia agnoscit esse partẽ sacramẽti, quatenus in significatione versatur, ipsúmque integrari, tanquã ex re, ex corpore eodem Christi, quaten⁹ in statu naturali existit, & est visibile. Alibi eandẽ Christi carnẽ quatenus existit sub sacramẽto & signo panis, ex multis granis aggregato fieri ait: rursus signũ & partem sacramenti, quod tanquã ex re integratur, ex vnitate fidelium, & corpore „Christi mystico. De ista sacramenti acceptione dixit: Huius rei sacramentum, id est „vnitatis corporis & sãguinis Christi, alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierũ, „in Dominica mẽsa præparatur. Rem eius vocat ipsam vnitatẽ, vt paulò antè allega„bamus. De eadẽ cõcludit alibi: Sacramenti participatione ac beneficio nõ priuatur, „quãdo ipse, quod illud sacramentũ significat, inuenit. vbi loquitur de participatione mystica per baptismũ, qua quis Christo incorporatur, & fit membrum corporis mystici, quod statim repetemus. Tertiò apud Augustinũ, caro Christi sub elemento, & perceptio totius sacramẽti fit signũ & pars alterius totius sacramẽti, quod integratur tanquã re ex fructu & digna cõmunione, seu ex participatione, non solius carnis sub elemẽto panis, sed virtutis eius spiritalis, gratiæ & vitæ, qua caro est prædita, & quam Augustinus vocat rem sacramenti in ea ratione considerati. Sic dixit, sacramẽto tenus, & nõ re vera comedi corpus Christi ab eo, qui nõ manet in Christo: & in quo Christus nõ manet, & in veritate spiritaliter nõ manducare, qui vitam Christi nõ mãducat. Nõ ait simpliciter in veritate nõ mãducare, sed in veritate spiritaliter: & in his omnibus locutionib⁹ interpretatur, ac citat expressè, Caro nõ prodest quicquã: spiritus est qui viuificat. Vbi ex mẽte Augustini Christus docet carnẽ suã duobus cõstare, carnis substãtia, & diuino spiritu. Vt ergo Christus sine participatione spiritus negat rẽ & veritatẽ suę carnis, quę esset spiritalis, cui tum deesset sua proprietas, licet substantia cõmunis carnis poneretur: eo pacto Augustinus negat eiusdẽ carnis sumptionẽ in sacramento, alludẽs ad Christi dictũ. Sicut autẽ Christus non it inficias veram esse carnem, ac verè sumi etiam sine cõmunicatione spiritus, sed negat verã esse suam carnem, de qua loquebatur: ita Augustinus non inficiatur veram Christi carnem etiam in se spiritalem in sacramento percipi, sed manducanti ait non fieri re vera corpus Christi, & carnem eius, nisi de spiritalitate eius participetur. Eam esse Augustini intentionem patet ex fine expositionis de ipso superiùs allatæ ad illam clausulam, Verba quæ loquor vobis, spiritus & vita sunt: vbi concludit verba de esu carnis intelligenda spiritaliter, id est, vt non solùm de ipsa carne, sed de spiritu eius pascamur, & vegetemur. Quod nisi fiat, & solius carnis sumptione fuerimus contenti, sine communicatione spiritus, tum quidem ait carnaliter verba Christi à nobis intelligi: & quamuis in se & in natura ipsius carnis verba sint spiritus & vita, non tamen ita sunt sumenti carnem sine spiritus participatione, nec illi est re vera caro Christi, & in veritate, qualis est in se & per suam naturam in ipso sacramento, sed non ei talis re vera succedit. Au„gustini conclusio illa sic habet: Si separatur à Christi corpore, non est mem„brum eius. Si non est membrum eius, non vegetatur spiritu eius. Spiritus er„go est, qui viuificat: Caro non prodest quicquam. Verba quæ locutus sum vobis „spiritus & vita sunt. Quid est, spiritus & vita sunt? Spiritaliter intelligenda

De consecr. dist. 2.

August. tract. 26. in Ioan.

Ex Beda in ca. 10. 1. ad Corin.

August. tract. 27. in Ioan.

ſunt. Intellexiſti ſpiritaliter? ſpiritus & vita ſunt. Quod autem Auguſtinus vocat
in his authoritatibus rem aut veritatem ſacramenti, etiam nominat & veritaté carnis Chriſti, quoniam carnem ipſam ſub elemento & mãducatione appellat ſacramentum fidelium & ſignum, reſpectu finis quò tẽdit, & vitæ ſpiritalis, quam dignè ſumpta affert. Locutus eſt (inquit) nobis Dominus de corpore & ſãguine ſuo, quod "

Auguſt. lib. 5. De baptiſm. cap. 24. Tract. 26. & 27. in Ioan.

corpus dixit eſcã, & ſanguinẽ potum, ſacramentũ fidelium, quod agnoſcũt fideles. "
Alibi eandem rem vocat effectum ſacramenti, alibi vitæ ſanctificationẽ, alibi virtutem & ſpiritus participationem: atque ibi mentẽ ſuã planiſſimè aperit, perfectãque manducationem corporis Chriſti abſolui exprimit, ſi nõ tantùm ipſam carnem in ipſo ſacramẽto exiſtentem delibemus, ſed vſque ad ſpiritus eius participationem penetremus, & eò ſpectare omnem Chriſti diſputationẽ de carne & ſpiritu rurſus ita cõcludit: Totum ad hoc valeat nobis, dilectiſſimi, vt carnem Chriſti & ſanguinẽ "
non edamus tantùm in ſacramento, quod & multi mali, ſed vſque ad ſpiritus parti- "
cipationem manducemus & bibamus, vt eius ſpiritu vegetemur, & non ſcandaliſe- "
mur. Caluinus & Beza eludunt, quia in ſacramento edi ſcribatur, quaſi ſigno tenus, "
& non realiter. Atqui Auguſtinus in tota illa diſputatione agit, non de participatione ſigni & ſpiritus Chriſti, ſed de participatione veræ carnis eius, & ſpiritus qui in ea reſidet: & toties iam citauimus ſecundum Auguſtinum, non tantùm pios, ſed & malos, non ſolo ſigno, ſed toto & integro ſacramento frui, & re ipſa ſacramenti, qua conſtat in exiſtentia. Deinde cùm Auguſtinus diſtinguit inter bonos & malos, non tantùm vtriſque communia facit ſigna & elementa, ſed ipſam carnem & ſanguinẽ: diſcernit verò, non quoad modũ diuerſum accipiendi ſacramenta ſeu elementa, ſed ipſam carnem & ſanguinem, vt paulò pòſt iterũ proferemus. Interea nõ renuimus à piis carnem & ſanguinem in ſacramẽto & ſigno, ſed nõ vacua carne illa, quod reſpectu ſui effectus & ſignificationis fit iterum ſolum ſignũ & pars alterius ſacramenti, quod conflatur ex integro ſacramento exiſtente, tanquam ex vna parte, & ſuo fine atque effectu vt altera. Porrò Auguſtinus diſtinctionem inter ſacramentum & rem ſacramenti mutuatur à Cypriano, qui ſacramenti finem e-

Auguſt. Tract. 27. in Ioan.

tiam rem ſacramenti non dubitauit inſcribere. A quo & genera dicendi, & propè omnem ſuam doctrinam de ſacramento altaris Auguſtinus videtur ad verbum tráſtuliſſe, atque id ingenuè profiteri, cùm de pane ex multis granis compacto analogiam ex ſuis anteceſſoribus allegat. Cyprianus itaque author eſt manducationis in veritate pro effectu, quem etiam ita nuncupat, quam protendit vſque ad participationem ſpiritus: & inter dignos & indignos diſcrimen ponit, non quoad præſentiam & abſentiam, aut participationem veram carnis in ſacramento, ſed quod digni de ſpiritu carnis Chriſti hauriant, non autem indigni: atque ita in ſacramento carnem relinquit in exiſtentia, cum qua ipſum ſacramentum rurſus ſignum

Cypr. De Cœna.

facit corporis, cuius rem eſſe vnitatem omnium conſtituit: quæ omnia Auguſtini dicta obſcuriora magnoperè elucidãt. Cypriani verba ſunt: Panis iſte, quem Domi- "
nus diſcipulis porrigebat, non effigie, ſed natura mutatus, omnipotentia verbi fa- "
ctus eſt caro: & ſicut in perſona Chriſti humanitas videbatur, & latebat diuinitas, "
ita ſacramento viſibili ineffabiliter diuina ſe infudit eſſentia, vt eſſet religioni "
circa ſacramenta deuotio, & ad veritatem cuius corpus ſacramenta ſunt, ſince- "
rior pateret acceſſus vſque ad participationem ſpiritus, non quòd vſque ad con- "
ſubſtantialitatem Chriſti, ſed vſque ad ſocietatem eius germaniſſimam hæc vni- "
tas perueniſſet. Sacramenta quidem, quantum in ſe eſt, ſine propria eſſe virtute non "
poſſunt, nec vllo modo diuina ſe abſentat maieſtas myſteriis: ſed quamuis ab indi- "
gnis ſe ſumi vel contingi ſacramenta permittant, non poſſunt tamen ſpiritus eſ- "
ſe participes, quorum infidelitas vel indignitas tantæ ſanctitudini contradicit.

» In fine verò adiicit: Sed & nos ipsi corpus eius effecti, sacramento & re sacramenti
» capiti nostro connectimur, & vnimur singuli, alter alterius membra dilectionis mi-
» nisterium pro inuicem exhibentes, communicamus charitate, participamus sollici-
» tudine, eundem cibum manducantes, & eundem potum bibentes, qui de petra spi-
» ritali profluit & emanat, qui cibus & potus est Dominus noster Iesus Christus. Ecce
» Cyprianus primùm ait panem carnem fieri, & cum carne sacramento infundi diuinitatem seu spiritum, atque ita sacramento duplicem Christi naturam subesse, sicut est in Christi persona, vt adorari possit sacramentum, & per eius vsum legitimum perueniatur ad participationem Christi in veritate, tam quoad carnem, quàm quoad spiritum seu diuinitatem. Quamuis indigni audeant irruere ad sacramentum sumendum, non ob id tamen monet Cyprianus vel carnem, vel spiritum à sacramento se subducere, sed non ipsos potiri spiritu, quamuis integro sacramento fruantur, quod veritatis & Christi est corpus, quia panis factus est caro. Digni verò sacramento & re sacramenti, id est, spiritu & effectu pasti, capiti Christo annectuntur, & fiunt vnum corpus cum ipso reale per contactum intimum carnis in sacramento, & spiritale ac mysticum per participationem spiritus. Sursum ac deorsum misceant omnia dicta Augustini de sacramento Aduersarij, nihil aliud ex ipso reportabunt, quàm prolixiùs disputata, quæ erant à Cypriano breuius proposita. Quoniam verò tempore Augustini Donatistæ seipsos separabant ab Ecclesia, & interea accedebant ad Eucharistiam, huic detestandæ separationi insistit frequentius, & vrget verbosius, non posse in veritate & re quoad carnem & spiritum, in illa separatione Christi corpus recipi. Deinde quoniam mysticum corpus, quod est Ecclesia, vocatur corpus Christi, & significatur ab integri sacramenti mãducatione, nec re vera participatur nisi in vnitate spiritus, quoniã nihil aliud est quã ipsa vnitas, sæpius sermonem facit de hoc corpore Christi, cùm ait, sacramẽto tenus, & non re, corpus Christi sine compage membrorum in Ecclesia, & mansione in Christo, non possideri aut sumi. Quin etiam verba Christi apud Ioannem ad huius corporis significationem extendit, quoniam continetur in effectu, quem de naturalis suæ carnis esu Christus pollicetur, qui est manere & vniri Christo: Ideò sæpè tradit non manducare re vera corpus Christi, nisi qui præter sacramentum ipsum de eius effectu particeps fuerit, ac tum declarat ipsemet, non à se significari de cor-
» poris naturalis esu, sed mystici. Textus ita fert: Hunc itaque cibum & potum, *August. tract. 27. in Ioann.*
» societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est sancta Ecclesia
» in prædestinatis, vocatis, iustificatis, & glorificatis sanctis & fidelibus. Si quis
» manducauerit ex ipso, non morietur, sed qui pertinet ad virtutem sacramenti,
» non qui pertinet ad visibile sacramentum. Norunt fideles corpus Christi, si
» corpus Christi non negligant esse: fient corpus Christi, si volunt viuere de spi-
» ritu Christi. Exponens Apostolus hunc panem, ait, Vnus panis, vnum cor-
» pus multi sumus. O sacramentum pietatis! ô signum vnitatis! ô vinculum cha-
» ritatis! Qui vult viuere, habet vbi viuat, habet vnde viuat: accedat, credat, in-
» corporetur vt viuificetur: non abhorreat à compage membrorum, quod re-
» secari mereatur: non sit distortum, de quo erubescatur: sit pulchrum, sit ap-
» tum, sit sanum, hæreat corpori, viuat Deo de Deo, nunc laboret in terra, vt post-
» ea regnet in cœlo. Ex ista duplicis corporis Christi, naturalis & mystici amphibologia, struunt ferè Aduersarij omnes suas fallacias de Augustino, qui ferè semper de mystico scribit, cùm tradit non re vera, sed sacramento tenus, sine vnitate corpus Christi non comedi: quod Aduersarij improbè ad veræ & naturalis carnis Christi in sacramento existentiam referunt. Corpus illud dignæ manducationis,

de vero & naturali corpore est effectus, & ideò manducatio sacramenti ipsum figurat & significat, & est eius signum seu sacramētum, quemadmodum ab Augustino hîc vocatur, & quemadmodū apud Ioannē nō nuda mãducatio carnis veræ describitur & mandatur, sed etiam eius effectus, ob id meritò ab Augustino dicitur Christus præscribere, non solius suæ veræ carnis participationem, sed mysticæ. His ita discussis, luce meridiana clariora sunt testimonia, quæ contra nos de Augustino Aduersarij obiiciunt. In libro De ciuitate Dei ait, hæreticos & indignos non re vera, sed sacramento tenus, edere corpus Christi. Verum est de corpore mystico, de quo Augustinus ibi ostendit à se sermonem haberi, cùm infert, edere carnem Christi nihil aliud esse, quàm manere in Christo, & membrum eius fieri. De eodem etiam nominatim se agere declarat, cùm in alia authoritate Eucharistiam vnitatis esse sacramentum & signum, cuius res sit ipsa vnitas corporis Christi. Sed nec resp. uimus de naturali corpore omnia allegata de Augustino, etiam renitente textu, accipi, & fatemur non ipsum corpus re vera nec in veritate percipi, nisi cum fructu & spiritalitate sua recipiatur, quia non recipitur vti in se est & in ipso sacramento, quēadmodū explicant Cyprianus & Augustinus, túmq; participatur sacramento tenus, & nō spiritaliter in veritate: sed negamus has, quas Aduersarij inferūt cōsequentias. Ergo non est re vera in sacramēto, nec re vera simpliciter in sacramento sumitur. Nã Augustinus à Cypriano edoct⁹, postquã panis factus est caro, & existit sacramētum confectum, perpetuò tuetur manere in sacramento carnē illam etiam spiritaliter, id est, cū spiritus diuinitate & efficacia viuificandi sumentē: sed nisi per fidē & charitatē apprehendatur spiritalitas animo, sicut caro corpore, tū sumenti non existere spiritaliter carnē illam in sacramento defendit, tametsi in se taliter existat, nec manducari re vera spiritaliter, sed solùm ipsi sumenti indignè carnem inesse sacramento, & ab illo sumi carnaliter, id est, sine fructu diuinitatis, & sine participatione spiritus. Hoc est quod in postrema allegatione Aduersariorum Augustinus concludit: Qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubiò nec spiritaliter manducat carnem eius, nec bibit sanguinem, licet carnaliter & visibiliter premat dentibus sacramentum. Vbi spiritaliter & carnaliter non solùm actiuè opponit pro actionibus spiritus & corporis nostri, sed passiuè pro carne Christi, & spiritu residente in ipsa. quod in sequenti Tractatu apertissimè indicat, in quo explanat, Verba quę loquor vobis, spiritus & vita sunt: ac docet spiritaliter intelligi, quando caro concipitur, & sumitur vsque ad spiritus qui in Christi carne latebat participationem: carnaliter verò, cùm caro Christi sine spiritus participatione degustatur. Et si enim (inquit) in se tum spiritaliter intelligatur, & spiritalis existat, non tamen tibi non sumenti vsque ad spiritus participationem, sed carnaliter recipitur & intelligitur. Idcircò Aduersarij omnia rapiunt ex amphibologia dictionum in alium sensum, quàm à Cypriano & Augustino sunt prolata, vt dictiones rei, veritatis, carnis, & corporis, sacramenti, spiritaliter, & carnaliter. Rē enim & veritatē sacramenti amphibologicè in materia Eucharistiæ Augustinus vsurpauit tū pro carne naturali ac vera Christi, qua cū elemēto cōstat ipsa Eucharistia, vt etiã hoc capite citauimus: aliàs ponit pro spiritalitate in carne manēte, aliàs pro carnis illius vel spiritalitatis effectu, qui est vita & vnitas ac mansio in Christo, quod expressis syllabis profitetur in Ioannē. Ex negatione alicui⁹ significat⁹ in scriptis Augustini cōperta, omnes ab eodē negari & tolli malitiosè colligūt Aduersarij. Eandē cōtra eundē cōmittunt falláciam in dictione sacramenti, quasi semper pro nudo signo & opposito carni Christi statuat, cùm paulo antè produxerimus ex ipso, etiã sacramentum integrū ex pane & carne Christi conflatū, signum etiã nuncupari, & rei alterius sacramentū. Spiritaliter quoque

Solutio argumentorum de Augustino.

August. tract. 26. & 27. in Ioann.

Ex amphibologia dictionū fallūt Aduersarij.

quoque & carnaliter calumniantur, quasi tantùm actiuè pro operationibus animi & corporis his vtatur Augustinus, cùm præter hanc intelligentiam passiuè duas alias illis aduerbiis soleat attribuere, vt spiritaliter rem significet spiritalem & incorpoream in carne Christi habitantem, siue ex ea fluentem, aut modum spiritalem, insensibilẽ, atque inuisibilem. De priori modo dicta eius allegauimus paulo » antè: de posteriori verò scripsit, Non hoc corpus quod videtis, manducaturi estis, » nec bibituri sanguinẽ, quem effusuri sunt qui me crucifigent. Sacramentũ aliquod » vobis cõmendaui. Spiritaliter intellectum viuificabit vos. Et si necesse est illud visi- » biliter celebrari, oportet tamen inuisibiliter intelligi. Hîc & in Ioannem eadẽ verba » Christi explicat. Quod ibi dixit spiritaliter, hîc ait spiritaliter & inuisibiliter: & quod illic carnaliter, hîc repetit per visibiliter: ita vt ibi ostendat per aduerbia illa rem se significare, cùm scribat verba Christi carnaliter intellecta, seu de carne Christi, spiritum tamen & vitam manere in se, sed non intelligenti, aut indignè sumenti. Vbi si carnaliter exponeres pro visibiliter, ne caro quidem tum intelligi posset esse spiritus & vita in se, cùm ista non sint conspicua. De re ergo apud Ioannem, & de modo in Psalmo, Augustinus spiritaliter in diuerso sensu locauit, atque innuit, carnem Christi spiritaliter duobus modis manducari, cùm non sola caro illa participatur, sed eius spiritalitas, & caro illa inuisibili modo & insensibili per se & in se editur: carnaliter contrà edi, cùm ipsa caro editur, & cùm sensibili modo, non in se, sed in sacramento editur. Quocirca in Psalmũ illum ratiocinatur optimè non edẽdam carnem, quatenus conspicuam, vt cruci fuit affixa, sed quatenus spiritalẽ & inuisibilem in se, propter verba quæ loquor vobis, spiritus & vita sunt. Rectè autem addit, quicquid dictum fuerit à Christo de manducatione sensibili, id pertinere ad sacramentũ quod Christus cõmendabat, quódque visibiliter erat & carnaliter celebrãdum ac manducandũ. Regerunt Aduersarij, per Augustinum ab indignis tantùm visibile sacramentũ recipi, & visibiliter ac carnaliter dẽtibus sacramentũ ipsum corporis & sanguinis Domini premi, certóque inde perspici non nisi signũ & elementũ, quod oculis cernitur, sacramenti nomine ab Augustino vocari. Nos contrà animaduertimus Augustinũ cũ Cypriano in huiusmodi disputationibus nõ opponere elemẽta panis & vini, seu signa corpori & carni Domini, sed carnẽ ipsã & sanguinẽ in signo visibili, & spiritalẽ carnis diuinitatẽ, & gratiã inde promanantẽ, carnémq; opponere spiritui & spiritali rei, non elementũ carni. Solet etiam aliquando Augustinus Christum visibilem in sacramento statuere, quia sub visibilis sacramenti specie oculis mortalium appareat. Certè Cyprianus panem carnem fictum vocat visibile sacramentũ, cui diuina se infundat essentia, & in quo spiritalis atque inuisibilis diuinitas carni se admisceat, ipsũque ita ex carne & elemento compactũ sacramẽtũ cõparat cũ Christi humanitate, quę suis accidẽtibus vestita, sub aspectũ hominum cadebat, & spiritalitatẽ quæ carni existẽti in sacramẽto inest, cũ ipsa diuinitate quæ in Christo latebat. Augustinus nusquam ferè à verbis Cypriani recedit. Cõparationem de Christi incarnatione æmulatur, & in sacramento ait Christum sub panis ac vini accidẽte & specie oculis apparere mortalium, vti sub accidẽtibus carnis peccatricis alibi tradit apparuisse in statu naturali. Propterea quoties de sacramento confecto disputat, quicquid agitur circa sacramentũ, in carnẽ ipsam redũdare fatetur, in ipsóque opponit carnem Christi, eiusdẽ spiritui & diuinitati. Idcircò inquit Christũ in sacramẽto carnaliter, quaten⁹ rẽ & modũ significat, ac visibiliter dentib⁹ premi, & comedi, nec quicquã relinquit quod possit percipi per fidẽ & charitatem, quã spiritus participationẽ qui in carne Christi est. Pro eodẽ ponit corpus Christi in sacramento, & sacramentum corporis Christi, quoniam vna phrasi vtitur in vno

August. in Psal. 98.

Ex Augustino caro Christi editur spiritaliter duobus modis.

Apud Cyprianum & Augustinum visibile sacramentum, & caro Christi nõ opponuntur: nec Augustinus sacrament. capit pro nudo elemento.

Augustinus cũ Cypriano opponit varios modos sumendi carnem eandem.

loco, & altera in alio: neutram verò opponit realitati carnis, sed tantùm carnis spiritalitati, quæ sine fide & dignitate non pertingitur. Non distinguit verò vtramque phrasin per diuersitatem rerum quæ recipiantur, sed per diuersitatem proprietatũ & modorum, atque ait, quod in sacramento visibiliter sumitur, vtpotè ipsa caro Christi per fidem & vnitatem, in veritate ac verè spiritaliter in eodem sacramento sumi, seu sacramentum corporis & sanguinis carnaliter & visibiliter dentibus premi extra vnitatem, sed non spiritaliter carnem illam in sacramento, seu sacramentũ carnis sumi. Ista duo ab Augustino non opponi, videlicet sacramentum & carnem Christi, & inter opposita non constitui naturarum & substantiarum in se existentium diuersitatem, sed vnius carnis Christi diuersam proprietatem & differentes modos illam percipiendi, quos res non dubitat nominare, quia rei appellatio ad modos & proprietates extenditur, facilè ex aliis ipsius locis conuincetur, in quibus eandem quæstionem de manducatione indignorum exagitat. In eisdem enim Cõmentariis in Ioannem scribit: Carnem Christi & sanguinem non edamus tantùm in sacramento, quod faciunt multi mali, sed vsque ad spiritus participationem. vbi clarè distinguit sacramentum non à Christi corpore, sed à vitæ sanctificatione, & spiritus participatione. Non repeto toties iam inculcatum sacramentum integrum ab indignis recipi, & solum effectum in ipsis desiderari. Alibi modos minutatim secernit, vbi ait: Multi vel corde ficto carnem illam manducant, & sanguinem bibunt, vel cùm mãducauerint & biberint, apostatæ fiunt. Numquid manét in Christo, aut Christus in eis? Sed profectò est quidam modus manducandi carnem illam, & bibendi illum sanguinẽ, quomodo qui manducauerit & biberit, in Christo manet, & Christus in eo. Non ergo quocunque modo quisque manducauerit carnem Christi, & biberit eius sanguinem, manet in eo, sed certo quodã modo: quem modum vtique videbat, quando ista dicebat. Profectò Augustinus hîc signorum non meminit, nec carnẽ ab illis seiungit vel distinguit etiam in manducatione indignorum, sed eiusdem carnis variam sumptionem discriminat: modos verò illos alibi declarat, vt vnus ratione rei quæ manducatur, & signi sub quo manducatur, sit carnalis & visibilis: alius ratione proprietatis quæ in carne est, & ratione modi, quo in se considerata caro editur, sit spiritalis, non desinat tamen esse carnalis & visibilis, tum ratione rei quæ caro est, tum etiam modi quo editur per elementum & signũ: sed insuper est manducatio spiritalis ratione iam dicta, quæ locũ non habet in mãducatione indignorum, à quibus etsi caro spiritalis in se & in se inuisibilis sumatur, non tamẽ spiritaliter, vt dicit rem & proprietatem à diuinitate carni Christi insitã, vel actionẽ animi & spiritus nostri. Vt autem denotat modũ, quo caro per se existit in sacramento, & in eo est inuisibilis, etiam secundũ Augustinũ potest concedi, ab indignis capi spiritaliter & inuisibiliter: quibus non repugnat ab eisdem recipi carnaliter & visibiliter pro modo carnali & visibili, sed non ratione ipsius carnis, sed ratione sacramenti, per quod modo carnali & visibili comeditur. Postremò memoriæ mandari debet, Cyprianum, atque eius æmulum, necnon alios, vt Hieronymũ, more scripturæ tam commendare spiritalia, ac spiritales modos, vt præ his & sine his reales alios videantur nullo pacto agnoscere, quamuis interea verè intercedere fateãtur. Sic Christus solum tactum Hęmorrouissæ spiritalem per fidem approbauit, ac se sensisse contestatus est, quasi alij ipsum non attigissent, cùm tamen realiter à turbis cõprimeretur. Ita Cyprianus scribit: Dixerat sanè hui⁹ traditionis magister, quod nisi mãducaremus eius carnẽ, & biberemus eius sanguinem, non haberemus vitam in nobis: spiritali nos instruens documento, & aperiens ad rem adeò abditam intellectum, vt sciremus, quòd mansio nostra in ipso, sit manducatio & po-

August. tract. 27 in Ioan.

Quare Patres tantùm videãtur commendare spiritalẽ modum.

»tus, quasi quædam incorporatio subiectis obsequiis, voluntatibus iunctis, affecti-
»bus vnitis. Esus igitur carnis huius, quædam auiditas & quoddam desiderium manē-
»di in ipso, per quod sic imprimimus, & eliquamus dulcedinem charitatis, vt hæreat
»palato nostro & visceribus sapor dilectionis infusus, penetrans & imbuens omnes
»animæ corporísque recessus. His verbis facilè putaretur Cyprianus non aliam manducationē quàm spiritalem credidisse, nisi ad præcedētia recurratur, post quæ subiicit perfici, & omnibus suis numeris absolui realem manducationē, vt est instituta à Christo, per mansionē in ipso, eóque ex sua institutione realē tēdere & perfici, ita vt mansio sit perfecta, & consummata mãducatio, & finis ac scopus esus realis. Nec propriè in mansione manducationem ipsam veram constituit, sed huius finem, & hanc esse quandam auiditatem & conatum ad mansionem: atque ita ex Cypriano exponēdū est, quod dicitur ab Augustino, comedere carnē Christi, esse in ipso manere: præsertim cùm adiungat, non simpliciter esse idem quod comedere carnē, sed quod spiritaliter carnem comedere: quia videlicet, quemadmodū Cyprianus illustrat, spiritaliter edere sit via & modus manēdi in ipso, eóque tanquã ad vltimū scopum collimet & spectet tota disputatio & institutio de manducanda Christi carne: ob ídque est consummata manducatio, & tanquam sola commendatur. Ad eum sensum Hieronymus hæc loquitur: Omnes voluptatis magis amatores quàm Dei
»sanctificari ait in hortis & liminibus, quia in mysteria veritatis nō valent introire, &
»comedere cibos impietatis, dum non sancti corpore & spiritu nec comedunt carnē
»Iesu, nec bibunt sanguinem eius, de quo inquit, Qui comedit carnem, & bibit san-
»guinem meum, habet vitam æternam. Etenim Pascha nostrum immolatus est Chri-
»stus, qui non foris, sed in domo vnà & intus comeditur. Et hæretici multas immo-
»lant hostias & comedunt carnes earum, vnã Christi hostiam deserentes, nec come-
»dentes eius carnem, cuius caro cibus credētium est. Hieronymus quamuis de more scripturæ pronuntiet indefinitè, nō negat absolutè percipi carnē ab indignis, sed eo modo & fine, quo manducatio à Christo decernitur, quo cibus est dūtaxat credentium, & eorū qui vitę æternę compotes fieri possunt. Nam alibi eodē genere dicendi, quo in præsentia, asseuerat à nobis pollui corpus Christi, dū indignè ad altare accedimus, & sordidi mundū sanguinem bibimus. Quocirca nō ita ad viuum dicta Patrū resecanda sunt, sed ex animo dicentis ponderãda. Restat videre, an aliqui Patrum existimarint non aliter nos per Eucharistiam refici carne & sanguine Domini, quàm per baptismū & Euãgelij prædicationem. Hi ferè sunt textus, quibus abutū-
»tur. Ex Origene: Bibere dicimur sanguinem Christi, non solùm sacramētorum ritu,
»sed etiam cùm sermones eius recipimus, in quibus vita consistit, sicut & ipse dicit,
»Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Et, Nostis qui diuinis mysteriis
»interesse consueuistis, quomodo cùm suscipitis corpus Domini, cū omni cautela &
»veneratione seruatis, ne ex eo parū quid decidat, ne aliquid consecrati muneris di-
»labatur. Reos enim vos creditis, si quid inde per negligentiam decidat. quòd si cir-
»ca corpus eius conseruandū tanta vtimini cautela, & meritò vtimini, quomodo pu-
»tatis minoris esse piaculi verbū Dei negligere, quàm corpus eius? Ex Hilario citant:
»Non in circuitu conuiuij futuros ait esse, sed mēsæ. Mensa enim Domini, ex qua ci-
»bum sumimus, panis scilicet viui, cuius hæc est virtus, vt ipse viuens eos quoque
»qui se accipiunt, viuificet. Est & mēsa lectionum Dominicarum, in qua spiritali do-
»ctrinæ cibo alimur. Ex Hieronymo: Porrò quia caro Domini verus est cibus, &
»sanguis eius verus est potus, iuxta anagogen hoc solum habemus in præsenti seculo
»bonū, si vescamur carne eius, cruoréque potemur, non solū in mysterio, sed in scripturarū lectione. Verus enim cibus & potus, qui ex verbo Dei sumitur, sacra scri-

Hieronym. in cap. 66. Esaiæ.

Hieron. in cap. 9. Osee, & in cap. 1. Malach.

Origen. hom. 16. in Num.

Gregor. Hom. 13. in Exod.

Hilar. in psal. 127.

Hieron. in cap. 3. Ecclesiastis.

Chrysost.hom. 45.in Ioan.

ptura est. Ex Chrysostomo: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æter-«
num. Panem verò hoc in loco siue doctrinam & salutem & fidem in se,siue cor-«
pus suum dicit: vtrunque enim animam fortiorem reddit. Ex Augustino: Inter-«

August.pr.qu. can. Interrogo vos.

rogo vos fratres vel sorores dicite mihi, Quid plus videtur vobis, corpus Chri-«
sti, an verbum Christi? Si vultis verè respondere, hoc dicere debetis, quòd non«
sit minus Dei verbum, quàm Christi corpus. Et ideò quanta sollicitudine ob-«
seruamus, cùm nobis corpus Christi ministratur, vt nihil ex ipso de manibus no-«
stris in terram cadat,tanta sollicitudine obseruemus,ne verbum Domini,quod no-«
bis erogatur,dum aliud aut cogitamus, aut loquimur, de corde puro pereat. Quia«
non minus erit reus,qui verbum Dei negligēter audierit,quàm ille qui corpus Do-«
mini sua negligentia in terram cadere permiserit. Pro baptismo afferunt ex eodem«

Ex Beda in cap.10.1. ad Corinth.

Augustino:Nulli est aliquatenus ambigendū, tunc vnumquemque fideliū cor-«
poris sanguinísque Dominici participē fieri, quādo in baptismate membrū Christi«
efficitur,nec alienari ab illius panis calicísque consortio, etiamsi antequàm panem«
illum comedat,& calicē bibat,de hoc seculo in vnitate corporis Christi constitutus«
abscedat,quoniam quod illud sacramentum significat, inueni. Ad ista remediū ab«

An eodem modo sumatur caro Christi in verbo audito, & in baptismo,& in Eucharistia.

eisdē scorpionibus,vt ita loquar,petitur. Patres enim exprimūt se cōferre diuersos
cibos & mensas,vt Hilarius & Chrisostomus, tātámque differentiā ponunt,quantā
inter verū Christi corpus,& eius sermonem,quo alimur quidē ad vitam,sed non ita
vt de carne Domini.Eandē distinctionem cum variorum ciborū enumeratione se-
quitur Ambrosius,cùm ait:Habes Apostolicū cibum,māduca illū,& non deficies.«

Ambros.Serm. 5. in Psal. 118.

Illum autē māduca,vt pòst peruenias ad cibū Christi, ad cibū corporis Dominici,«
ad epulas sacramenti,ad illud poculū,quo fidelium inebriatur affectus, vt lætitiam«
induat de remissione peccati, curas seculi huius, metum mortis,sollicitudinésque«
deponat.Alij cōparant eiusdē carnis Dominicæ distinctas māducationes,realem in«

Chrysost.hom. 3.De Dei natura.

sacramēto seu ritu sacramēti,in quo & spiritalis esse debet: sed non tantùm ibi esse
possibilem affirmāt,quam etiam in scripturarū lectione & auditione statuūt,atque
à se solū spiritalē illā manducationē comparari declarāt, non autem omnimodam,
quasi alia non fiat in sacramento,quàm quæ alibi perficitur.Chrisostomus cum re-
darguit suos auditores quod statim post concionem recederēt nec sacrificio inter-
essent vel cōmunicarent ostendit participationem omnem spiritalem ex auditione
verbi tantū esse quādam dispositionē ad solam etiā spiritalē de sacramēto & sacrifi-
cio,ita vt non sit eadem.Quoad existentiam verò,quasi aliter non sit in Eucharistia
corpus Christi quā in eius doctrina,refellitur ex professo ab Augustino, vbi inquit:

August.lib.3. De Trinit.ca.4

Apostolus Paulus potuit significando prædicare Dominum Iesum Christum ali-«
ter per linguam suam,aliter per epistolam, aliter per sacramentum corporis & san-«
guinis. Nec linguam quippè eius,nec membranas,nec atramētum,nec significātes«
sonos linguæ, nec signa literarum conscripta pelliculis,corpus Christi & sanguinē«
dicimus,sed illud tantùm, quod ex terræ frugibus acceptū, & prece mystica conse-«
cratū,ritè sumimus ad salutē spiritalē & memoria pro nobis Dominicæ passionis.«

Augustinus solet multis modis communem modum tribuere,ita tamen vt singulis proprium et particularem assignet.

Quod cùm per manus hominum ad illā visibilem speciem perducitur,nō sanctifi-«
catur,vt sit tam magnum sacramentū,nisi operāte inuisibiliter spiritu Dei. Solent«
autem veteres,ac maximè Augustinus, baptismum & Eucharistiam, atque alia si-
gnātia Christū,& ipsum nobis vel eius carnem quocunque modo nobis offerētia,
dupliciter comparare, siue quoad significationem Christi,vel corporis eius, siue
quoad eius præsentiā,siue quoad participationem:primùm quoad generalē,& illis
omnibus cōmunem significandi,præsentandi, & per ipsa sumendi: Deinde quoad
particularem ac cuique propriū modū,significādi inquā præsentandi,& in quoque
parti-

participãdi Christi, & corporis eius. In authoritate statim allata Augustinus illa contulit in modo significandi indistincto, & omnibus indifferenter competenti: in fine verò modum illum significandi promiscuum in singulares diuidit, & peculiarẽ Eucharistiæ attribuit, vt non solùm vulgariter corpus Christi significet, sed alia ipsum significantia excellat, quia sit & dicatur ipsummet corpus, non tantùm eius signum, vt cætera. Alio in loco eorũdem comparationem persequitur, secundum modum quendam omnibus promiscuum continendi præsentiam Christi, ita tamẽ vt facilè innuat sub vniuersali peculiares modos pręsentiæ, quos alibi expressius distinguit. Si ad corpus (inquit) Christi pertines, quod significat Petrus, habes Christũ & in præsenti & in futuro: in præsenti per fidem, in præsenti per signum Christi, in præsenti per baptismatis sacramentum, in præsenti per altaris cibum & potum. An quia in signo crucis indifferẽter dicit haberi Christum, sicut per fidem, & in Eucharistia: eodem prorsus modo, & æquè perfectò sensit haberi in signo illo, atque in fide, baptismo & Eucharistia? Ne quidem (opinor) assentientur Aduersarij, & Augustini scopus & intentio reclamat, qui modos præsentiæ Christi sub vna vniuersali ratione varios studet assignare. Proinde sicut alia est pręsentia in gratia & effectu per fidem, alia in signo & virtute per signum crucis, alia in operatione regenerationis per baptismũ: ita propria aliqua cibo altaris ascribi debet, quę sub communi nec baptismo, nec fidei, sicuti Eucharistię cõueniat. Quę verò ista secerni poterit, nisi substantialis & realis præsentia, spiritalis tamen & inuisibilis, quæ per remotionem aliarum sola relinquetur præter alias Eucharistiæ applicãda? Eodem pacto Augustinus participationem Chtisti nonnunquam considerat sub aliquo modo multis communi, & sub aliquo generaliori effectu: quem quia vel per multa sacramenta, vel alia à Deo instituta instrumenta acquiri & obtineri vidit, suo more non dubitauit affirmare, per illa omnia participari Christum, carnem eius, & sanguinem. Talis communis effectus est incorporari Christo, ipsique inseri, quocunque modo fiat, siue mysticè vi sacramenti, siue per actum fidei, siue insuper per naturalis carnis Christi sumptionem. Qua ex causa rectè docuit Augustinus, siue per baptismum, siue per fidem, siue per Eucharistiam manducari & participari corpus Christi & sanguinem, quoniam aliqua quędam cõmunis ratio participandi in ipsis reperitur: non tamen ob id voluit nõ esse participandi rationem aliquam cuique peculiarem præter illam communem. Est enim per Eucharistiam insertio, non in solum corpus Christi mysticum, vt in baptismo, sed in naturale per contactum, quod non solum participatur spiritaliter, vt in baptismo, sed realiter & corporaliter: Idque probat Augustinus ex eo, quòd nemo nisi baptisatus auderet ad Eucharistiam accedere, & quod ex traditione Apostolica hæc vocaretur vita, baptismus verò salus: quoniam licet quis consequeretur salutem per baptismum, non tamen vitam, quam exhiberet Eucharistia, haberet sine ipsa manentem in se, & eo modo quo illa exhibet: ac quamuis per baptismum incorporemur Christo, non tamen perfecta incorporatione spiritali, reali, ac corporali, quę per Eucharistiam paratur, sed sola spiritali ac mystica. Totus in eo versatur contra Pelagianos Augustinus. Ideò catechumenos iam baptismo perfusos, & fide plenos, negat præsentem adhuc possidere Christum, donec ad ipsam mensam peruenerint. Tale discrimen Cyrillus Alexãdrinus quoque enarrat, vt in baptismo spiritalis quædam communicatio carnis Christi fiat, in Eucharistia verò realis & corporea: ideóque non nisi præparatos spiritaliter per baptismum catechumenos ad Eucharistiam, sicut ad Domini contactum, fuisse admissos. Regulam (inquit) accepit Ecclesia. Prohibemus enim à sacra mensa catechumenos, quamuis veritatem iam cognouerint, & fidem magna voce

August. tract. 50. in Ioan.

August. lib. 1. De peccat. meritis. cap. 20. & 24.

August. tract. y in Ioann.

Cyrill. lib. 12. in Ioan. ca. 50.

confiteantur, quia nondum collocupletati ſpiritu ſancto ſunt, qui non habitat niſi "
in eis, qui baptiſmate cōſummati ſunt. Vnde cùm baptiſmum receperint, quia Spi- "
ritus ſanctus in illis habitare creditur, à tactu & communione ſalutaris Chriſti "
corporis non prohibentur. Idcircò & accedentibus ad myſticam benedictionem "
miniſtri magna voce clamant, Sancta ſanctis: ſolis ſanctificatis ſpiritu tactum & ſan- "
ctificationem corporis Chriſti congruere ſignificantes. Mirum eſt non pudere Be- "
zam teſtem vocare Hilarium eiuſdem participationis de Chriſti carne in baptiſmo,
& in Euchariſtia: cùm ibi modorum diuerſitatem accuratiùs cōtra Arrianos idem
quod Aduerſarij ponētes, diſtinguat & explicet. Vnitatis noſtræ cum Chriſto ibi in-
dagatur modos diſcrepantes ex diſcrepantibus ipſum participandi modis. Adiun-
git à nobis aliquando participari ſola fide, aliquando ſola dilectione & voluntate, a-
liquando ſolo ſacramento regenerationis, & eadem regeneratione ſpiritali: aliquádo
non ſolis illis modis, ſed vnà etiam verè corporaliter & carnaliter: quod tantùm acci-
dere in Euchariſtia pluribus diſputat. De baptiſmi verò modo ſcribit: Si regenerati "
in vnius vitæ atque æternitatis naturam ſunt, quòd anima eorum & cor vnum eſt, "
ceſſat in his aſſenſus vnitas, qui vnum ſunt in eiuſdem regeneratione naturæ. Docet "
enim Apoſtolus ex natura ſacramentorum eſſe hanc fidelium Dei vnitatem, ad Ga- "
latas ſcribens: Quotquot enim in Chriſto baptiſati eſtis, Chriſtum induiſtis. Non "
ineſt Iudæus neque Græcus, non ineſt ſeruus neque liber, non ineſt maſculus neque "
fœmina. Omnes enim vnum vos eſtis in Chriſto Ieſu. Quòd vnū ſunt in tanta gen- "
tium, conditionum, ſexuum diuerſitate, nunquid ex aſſenſu voluntatis eſt, aut ex ſa- "
cramenti vnitate, quia his & baptiſma ſit vnum, & vnum Chriſtum induti omnes "
ſunt? Quid ergo hîc animorum concordia faciet, cùm per id vnum ſint, quod vno "
Chriſto per naturam vnius baptiſmi induantur? Aut cùm qui plantat & qui rigat, v- "
num ſint, numquid non per hoc vnum ſunt, quia ipſis in vno baptiſmo renatis vna "
vnius regenerationis baptiſmi diſpenſatio ſit? Nunquid nō & idem agunt, nunquid "
non in vno vnum ſunt? Itaque qui per rem eandem vnum ſunt, natura etiam vnum "
ſunt, non tantùm voluntate: quia & ipſi res eadem effecti ſunt, & eiuſdem rei atque "
efficientiæ ſunt miniſtri. Hîc Hilarius monſtrat, non per ſolam voluntatem in ba- "
ptiſmo participari Chriſtum à nobis, & vnum fieri cum illo, ſed per rei alicui' natu-
rā, quæ eſt æternitatis regeneratio, quæ nobis cōfertur in baptiſmo. Sed poſtea lon-
gè alium modum ſubiicit, quo participemus Chriſtum in Euchariſtia, & vnum ali-
ter euadamus cum ipſo, nempè corporis & carnis eius in ſacramēto veram ſumptio-
nem, per quæ efficiamur vnum cum illo, non tantùm naturaliter ſiue realiter, id eſt,
per communicationem alicuius rei & naturæ, ſiue res illa ſubſtantia ſit, ſiue qualitas
ſola, virtus & gratia, ſed etiam corporaliter & carnaliter, quia natura participata in
Euchariſtia caro ſit & corpus, & modus ſit realis ac verus à carne noſtra & corpore.
Quamobrem conſentiunt omnes Patres in diſcrimine baptiſmi & Euchariſtiæ, &
in illo ſpiritaliter duntaxat teſtantur Chriſtum indui & capi, in iſta verò corporaliter
& verè ac re ipſa: & Irenæus, Cyprianus, Hilarius, Cyrillus Alexādrinus, Chryſoſto-
mus, Auguſtinus, Baſilius, Gregorius, Leo magnus, atque alij dedita opera contra
Marcionitas, Arrianos, Neſtorianos, Donatiſtas & Pelagianos, refellunt & damnant,
tanquam deteſtandam hæreſin, Chriſtum per fidem tantùm ſpiritaliter in Euchari-
ſtia ſumi.

Hilar. lib. 8. de Trinit.

DE UTILITATE EVCHARISTIAE, ET ſumptionis eius, ſupra ſolam ſpiritalem manducationem.

CAP. 10.

Poſtquàm

POSTQVAM Aduerſarij dinumerarunt omnia oſſa Chriſti in
ipſa Euchariſtia, ſeu nihil reliquerunt intẽtatum, quod non mul-
tis cauillis proſciderint, tandem eò recidunt, vt perorent præſen-
tiam realem carnis Dominicæ in Euchariſtia, & manducationem
non ſolùm omninò abſurdam eſſe, ſed ſuperfluam. Nihil enim
neceſſitatis vel vtilitatis ſupra ſpiritalem habere vel afferre: quo-
niam ſine fide illa potius obſit, quàm proſit, & cum fide non plus commodi pariat,
quàm fides meruerit. Proinde ſpiritalem manducationem ſufficere, & corporalem
ſuperfluere, ac prorſus inutilem eſſe concludunt. Nos autem vt de vtilitate huius ſa-
cramenti aptè diſſeramus, de fine ac fructu inſtitutæ in ipſo præſentis carnis Domi-
nicæ & manducationis per ſe & abſolutè prius dicendum eſt: poſtea de eo, qui ſu-
menti poteſt aduenire. Interea memoriæ mandandum, Aduerſarios Meſſaliano- *Theod.lib.4.*
rum hæreſi affines eſſe, qui diuinam eſcam, de qua dicitur à Chriſto, Qui mandu- *cap.10.*
cat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, viuet in æternum, neque prodeſſe
cuiquam, neque obeſſe affirmarunt. Præter allata in præfatione omnium Repetitio- *Vtilitates Eu-*
num ex tranſſubſtantialitatis libro primo in memoria habendum, potentiæ, boni- *chariſtiæ in ſe*
tatis, ac miſericordiæ diuinæ ſummum in Euchariſtię opere relucere miraculum: ad *conſideratæ.*
cuius conſiderandam magnitudinem & excellentiam Dauid prouocat, cùm accla- *Pſal.110.*
„mat, Memoriam fecit mirabilium ſuorũ miſericors & miſerator Dominus, eſcam
„dedit timentibus ſe. Memor erit in ſæculum teſtamenti ſui. Virtutem operum ſuo-
„rum annuntiabit populo ſuo, vt de illis hæreditatem gentium. Mirabilis Chriſtus
ſupra omnia opera diuina in Euchariſtiæ de pane efficientia, in corporis ſui præſen-
tia & exiſtentia, atque in eiuſdem incomprehenſibili, reali, & corporali participa-
tione. Bonitas eius & prouidentia in eo declaratur, quòd non eſt alia natio tam grà-
dis, quæ habeat Deos appropinquantes ſibi, ſicut Deus nôſter adeſt nobis per Eu- *Deuter.4.*
chariſtiam. In ſpiritu, fide, figuris & vmbris potiti ſunt & gauiſi Patriarchę eius aſpe-
ctu ſpiritali & præſentia: nequaquam tamen, quæ cum reali eſſet comparanda, vel
æquanda: quam promiſſam non attigerunt in re per fidem Patres, ſed duntaxat in
ſpe ipſam à longè aſpexerunt, atque in nuda & pura ſimilitudine & imagine. Ideò *Matth.13.*
Apoſtolorum oculi & aures præ illis beantur, quia præſentem tenerent, viderent, *Luc.10.*
& audirent in re & veritate, quem Patres ſua fide cupierant videre, poſſidere,
atque audire, ſed non poterant. Quocirca realis præſentia longè eſt perfectior
ſpiritali, ac quacunque alia per fidem ſolam. Cur tantoperè ſpiritali Chriſti præſen-
tia circumfuſi antiqui, optabant diffindi cœlos, ac Chriſtum deſcẽdere, ſi inutilis *Eſai.64.*
eſt & ſuperflua ſupra ſpiritalem realis præſentia? Cur in terris viſus eſt, & cum ho- *Baruc.vlt.*
minibus conuerſatus, cur paſſus in carne Chriſtus, ſi realis præſentia nihil iuuat, &
ad ſpiritalem nihil accumulat, imò ſi vacat & ſuperfluit? Agnus quidem ſpiritaliter
occiſus fuit, incarnatus, atque apprehenſus fide ab origine mundi: non tantam
tamen exeruit efficaciam, nec in tanto pretio deputabatur, vt realis ac vera in-
carnatio, conuerſatio, ac paſſio. Cur lex dicitur ſolam vmbram rerum aſſecuta,
& non perfectionem, ſicut Euangelium, niſi propter differentiam præſentiæ ſpi-
ritalis & realis de Chriſto? Cur ipſe Chriſtus poſt promiſſam ſpiritalem ſuam aſ- *Hebr.10.*
ſiſtentiam, vſque ad conſummationem ſæculi, rediturum ſe iterum, & cum ho-
minibus verſaturum pollicetur, vt eorum gaudium expleatur? Cur beatitudo
Angelorum & hominum conſtituitur in fruitione Chriſti præſentis & conſpecti, *Ioann.16.*
ſi corporalis præſentia ſpiritali, & viſibilis modus corporalis præſentiæ, inuiſibili
nihil præſtat? Vnde verò Chriſtus abundantiùs potuit commendare charitatem
ſuam erga nos, quàm cùm ſemetipſum exinanięs, nõ ſolam formã ſerui accepit, ſed

panis figuram quodammodò induit, & se ad vilissima elementa abiecit & humilia-
uit, vt nobiscum maneat, ac benefaciat: nec tantùm pro nobis factus est obediens
vsque ad mortem, mortem autem crucis: sed insuper à nobis totus exedi, atque in-
timè nobiscum, & cũ nostra infirmitate permisceri re vera voluit, sicuti pro nobis
nasci & crucifigi. Præter allata in secunda Repetitione de his Chrisostomus decla-
mat: Non sufficit illi hominem fieri, flagellis interim cædi, sed nos secum in vnam,
vt ita dicam, massam reducit: neque id fide solùm, sed reipsa nos corpus suum
efficit. Ea re nos alimur, quam Angeli tremunt, nec absque pauore propter ful-
gorem, qui indè resilit, aspicere possunt: nos in vnam cum illo massam reduci-
mur Christi corpus, & caro vna. Quis potentias Domini auditas faciet, & om-
nes laudes eius? Quis pastor vnquam membris suis oues suas nutriuit? Multæ
matres post partum aliis nutricibus suos infantes dederunt: quod ipse facere no-
luit, sed proprio corpore nos alit, sibi coniungit atque conglutinat. Hac etiam
re tibi persuadens carnem illam tuam assumpsisse. Tanta igitur charitate atque
honore affecti non torpeamus. Basilius interrogat, quo animi affectu sit adeun-
da Eucharistia. Illum ardentissimum in nobis excitari respondet, ex fide ver-
borum Domini dicentis, *Hoc est corpus meum*, quod pro vobis traditur. Hoc
facite in meam commemorationem: atque etiam ex testimonio Ioannis, primùm
de gloria verbi testificante: deinde de modo incarnationis subiungente, cùm
dicit, Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius,
gloriam quasi vnigeniti à Patre, plenum gratia & veritate: & Apostoli, qui ad
hunc modum scripsit, Qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est
æqualem esse Deo, sed semetipsum exinaniuit, accepta forma serui. In similitu-
dine hominum factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit semetipsum, factus
obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Anima igitur si fidem habeat
his verbis, & ex talibus agnoscat magnificentiam gloriæ, admiretúrque excel-
lentiam humilitatis & obedientiæ, quòd cùm talis esset ac tantus, obedierit pa-
tri vsque ad mortem pro nostra salute: arbitror illum affectum acquirere ad dili-
gendum, cùm Deum patrem, qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis
omnibus illum tradidit: tùm vnigenitum ipsius filium, qui ipsi ad mortem vsque
pro nostra redemptione ac salute obediuit: atque ita obtemperare posse Apostolo,
qui velut finem quendam fide sanis bonam ex istis conscientiam ponit, cùm dicit:
Nam charitas Christi continet nos, iudicátes hoc, quòd si vnus pro omnibus mor-
tuus est, omnes igitur mortuos fuisse: vt qui viuunt, non iam sibi ipsis viuant, sed ei
qui pro ipsis mortuus est, ac resurrexit. Talem effectum, atque animi aptitudinem
habere debet, qui de pane ac de calice Domini participat. Præterea quoniam in
hoc sacramento fœdus sanciebat cum hominibus de peccatorum remissione,
quam pollicebatur, an non fœderis dignitas excellet, ac longè certior fiet eius pro-
missio & obsignatio, si pro tessera eius & pignore interponatur vera Christi ca-
ro tradita pro peccatorum remissione, & verus sanguis ad eum finem effusus.
Deus in veteri Testamento sæpè accusat Israëlitas, quòd tantum impura vita
profanauerunt fœdus suum. At si quis blasphemo ore contempsisset, & exa-
gitasset illum victimarum cruorem, vt inutilem & superfluum, quo eos Moses
fœdus sanciens aspergebat, aut illum Paschalem, quo postes liniebantur, aut
corpus Agni Paschalis, quod in confirmationem illius Testamenti comedeba-
tur: quantò magis furor Domini contra eum accensus fuisset? Sic Paulus tri- Ad Heb. 12.
stissima minatur iis, qui sanguinem noui Testamenti profanum duxerint: quod
nemo potest atrociùs facere, quàm si realem præsentiam corporis & sanguinis
Domini,

Domini, eorundémque sacramentalem manducationem, verum sigillum ac pignus noui Testamenti, vt res inutiles contempserit. Adhæc instituebatur Eucharistia, tanquam quoddam corporale ac reale monimentum totius dispensationis obitæ à Christo, sed maximè passionis eius. An non multò accuratius & viuidius istarum rerum monimentum iudicabitur, si ipsemet Christus, tantarum rerum author & actor, in pręsentia tenetur, sui ac suarum rerum gestarum memoriam refricans, quàm si absente ipso nihil monimento insit, quod de ipso cõmonefaciat, nisi verba exteriùs adhibita, quæ de rebus ab eo actis testificentur? Quòd si res, quæ in Eucharistia existit, spectetur, ipsa nempè caro Christi, quanta impietas dicere, vel cogitare, illam non prodesse, vel frustrà donari & proponi, cùm verè sit omne bonum, in quo plenitudo diuinitatis inhabitat corporaliter? Sicut enim, quando Deus tradidit Christum in mortem, non solùm spiritaliter, sed corporaliter, nobis omnia donauit, quæ Christus est, & quæ meruit, atque operatus est: ita quando nobis manducandum Christum non spiritaliter tantùm, sed corporaliter apparauit, omnia quæ Christus, & quæ potest, & quæ egit ac promeretur, realiter & corporaliter profert. Sin quid vtilitatis ad nos redeat ex pręsentia corporis, quamuis non suscepti, quæritur, plurimum sanè quod ad fidem & spem ac charitatẽ, atque alias virtutes in nobis altiùs imprimendas conducat. Quid enim tam difficile ad credendum proponetur, quod non facilè sibi persuadeat animus, fide de illa præsentia imbutus? Ad spem, consolationem, fiduciam, & opitulationẽ certiorẽ rogabat Moses, non Angelũ sibi ducẽ dari audiret: Sed nisi (inquit) tu ipse præcedas, ne educas nos de loco isto. Quò ergo præsentior Deus in medio populi cognoscitur, crescit fiducia, & prouidentię ac curæ eius de nobis persuasio & certitudo. Propterea Arca, cui Deus insidebat, cuiuscunque præsidij loco Israëlitis erat, & sufficiebat dici à Deo his, quos forti animo esse iubebat, Ego vobiscum sum. Propterea Dauid Psalmum cecinit de Christianorum spe ac fortitudine contra omnia aduersa, ex Christi Dei nostri in sacramento nobiscum præsentia & communione. Parasti mensam (inquit) aduersus eos qui tribulant me. Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es, Domine. De quo posteà. De peccatorum verò remissione, aut vllius boni consecutione, quis desperabit, qui cogitat ideò institutã Eucharistiam, ad ipsámque Christum se demittere, vt testimonium ferat, & sit in pignus atque arram, ad confirmandam promissionem diuinam de peccatorum remissione, & cuiusuis boni adeptione. qui enim proprium filium sibi non reseruauit, nec ipsi pepercit, quin in mortem & in escã nobis daret, quomodo nõ cũ illo nobis omnia donabit? Charitatẽ verò & dilectionem in Deũ ac Christum nihil ita potest accendere atque inflammare, quàm si recolamus memoria Christi propter nos acta, atque omnia in nos collata beneficia, præsentiæ denique in Eucharistia abiectionem & humilitatem atque finem. Ipsum corpus (inquit Chrysostomus) in supremũ thronum extulit, quod etiã nobis exhibuit, & vt teneremus, & vt manducaremus: quod maximum dilectionis signum est. quod enim amamus, aliquando morsu petimus. Quare Iob, vt seruorum in se amorem ostenderet, dicebat illos sæpè nimio in se amore dixisse, Quis det de carnibus eius, vt saturemur? quod Christus fecit, vt nos maiori charitate astringeret, & vt suum in nos ostenderet desiderium, non se tantũ videri permittens desiderantibus, sed & tangi & manducari, & dentes carni suæ infigi, & desiderio sui omnes impleri. Parentes sępè liberos aliis alendos dederunt: ego autem mea carne meos alo, me his exhibeo. Quid verò adeò debet fastum omnem deprimere, & nos ad omnem humilitatem frangere, quàm si considere-

Exod. 33.

Psal. 22.

Chrysost. hom. 24. 1. Corint. hom. 61. ad pop. Anthioch. & 45. in Ioã.

mus, quò se Christus propter nos in Eucharistia abiecerit, & magis ac magis se abiiciat, quoties illa sumitur? Nec ab infimis elementis, nec à nostrorum corporũ atque animorum sordibus abhorret, vt se ipsis permisceat. Attonitus Petrus de pedum la-
Ioann.13. uachro, magistri officium prę humilitate recusabat. Iam Christus gloria & honore coronatus, se offert, non tantùm vt pedes lauet, vel manus, vel caput, sed vt interna omnia mentis & corporis inquinamenta repurget, & corruptibile hoc per ipsum induat incorruptionem. Quæ tanta animi elatio, quæ non obstupescat, & quę quátumuis se depresserit, non se agnoscat nullam humilitatis Christi partem consequi posse? Quò frequentiùs ergo & diligentiùs homo animo agitarit pręsentię Christi in sacramento mysterium, fidem suam, spem, & charitatem erga Deum & Christũ acuet, animabit, etiam atque etiam corroborabit, ad omnémque pietatem & humilitatem vltrò se adhortabitur & efformabit: nec teneri poterit, quin quoties oculis & animo eius obuersabitur mysterium, totus quasi extra se positus, in admirationẽ, stuporem, laudem, & gratiarum actionem abripiatur & procidat. Quis autẽ acrior aculeus iniici potest Christianorum cordibus ad charitatem in proximum generandam & augendam, siue ad conciliandos sibi homines siue ad iuuandos, quàm si perpendatur, Christum se in mortem & in escam apparasse, vt filios Dei dispersos congregaret in vnum, in vnúmque corpus coagmentaret, ac propria carne & sanguine aleret? Nec de hoc Chrysostomus siluit. Christus (inquit) ex ęquo mensam
Chrysost. hom. 24. 1. ad Cor. omnibus distribuit. Ille corpus proprium ex ęquo tradidit: tu communem panem" distribuere non vis. Profectò pro omnibus pariter traditus est, & pro omnibus pari-" ter corpus effectũ est. Deniq; quoties Eucharistię gestatio sine sumptione profuit," quoties contra dęmonia atque omnia aduersa, eius pręsentia valuit, quoties preces" ad Christum in ea existentem fusę, quod postulabant, impetrarunt: quoties non qua decet dignitate habita, pœnas grauissimas inflixit? Quæ omnia Repetitio De Eucharistiæ adoratione, cap. De gestatione eius, & Repetitio De sacrificio, suppeditabunt. Quocirca Augustinus tribus verbis rectè videtur Eucharistiæ finem &
August. tract. 26. in Ioann. vtilitatem comprehendisse, vt valeat ad pietatem in Deum augendam, charitatem erga Deum & proximum comparandam, & vnitatem ac pacem conseruan-
De vtilitate sumptionis realis Eucharistiæ supra spiritalem. dam. O sacramentum pietatis! (inquit) ô signum vnitatis! ô vinculum charita-" tis. Nos enim admonet potissimum mutuæ dilectionis, quia simus omnes v-" no redempti sanguine, quod eadem omnes pascantur mensa quódque ad eandem omnes vocati sunt fœlicitatem. Verùm ne videamur plus excellentiæ & vtilitatis in Eucharistia seruata, quàm in sumpta agnoscere, omnia quæ ei per se attribuimus, multò magis secum dignè percipienti afferre credimus, atque alia longè plura & potiora. Esto, sine fide, digna præparatione, ac spiritali manducatione plus noceat quàm iuuet sacramenti susceptio: an propterea cum fide nihil fructus & commodi ex se cumulabit? Hæmorrouissa ac plerique alij cum fide accesserunt ad Christum: an ideò præter tactum fidei, tactus realis & corporeus fimbriæ vestimenti nihil ad sanitatem contulit, ac non potius sanitatis virtus à re tacta pro-
Matth.9. cessit? Sensi (ait Christus) virtutem ex me exiisse. Quis cum fide & spiritali motu Christum, quamdiu degebat in mundo visibiliter, & ipso facto, vel excepit in domum suam, vel attigit, vel frequentiùs cum illo versatus est, vel cui fidei Christus suam carnem, siue corpus suum admouit, & non illum nouis donis atque insolitis collocupletauit? Magdalena pedes eius & caput sæpiùs, atque ardentiùs eius prehendit, ac venerata est, & singularem charitatem, ac peccatorum
Ioan.13. remissionem retulit. Ioannes in cœna supra pectus familiariùs recubuit: & inde de plenitudi-

plenitudine diuinitatis corporaliter inhabitantis arcana ineffabilia supra alios Apostolos hausit & intonuit. Sed quorsum (inquiunt) necesse fuerit bis nobis Christum in sacra cœna exhiberi? An non satis est semel eum nobis prorsus donari? Respondemus, vtrámque exhibitionem spiritalem & realem suas habere causas & vtilitates peculiares. Spiritalis sola à fide & hominis bonitate cum gratia suos effectus nanciscitur: quæ verò insuper realis est, habet virtutem priuilegiatam (ait Gerson) quam dicimus vim operis operati, addens plurimum ad propriæ voluntatis meritum. Spiritalis sola, etsi similes alioqui effectus spiritales videtur parere cum sumptione Eucharistiæ, non tamen omnes, nec quos similes gignit, eiusdem sunt ponderis, efficaciæ & dignitatis: imò qui à sola spiritali participatione fluunt, ad fructus realis manducationis spiritali coniunctæ comparati, instar sunt dispositionis requisitæ, & præparationis necessariæ. Sic enim paulò pòst ex Augustino audies, Panem de altari spiritaliter manducare, est innocentiam ad altare portare. Porrò causa effectuum emanantium ex ipsius Eucharistiæ communione, prima est res contenta, Christus ipse, omne bonum, & donum perfectum, descendens à patre luminum. Deinde passio Christi, cuius organum & instrumentum est hoc sacramentum, institutum maximè ad efficaciam passionis applicandam, seu cum sua efficacia enuntiandam mortem Domini. Tertia causa, finis est, cui destinatur Eucharistiæ vsus, qui est nos alere, & idem præstare animabus nostris, quod panis & vinum, ac cibus quiuis, corporibus nostris. Ex prima, quicquid est ipse Christus, & quicquid potest, ad finem illum datur nobis reipsa in Eucharistia, vt vita ipsa vera & æterna, sanctificatio, peccatorum & dæmonum depulsio, resurrectio, fortitudo, & gloriæ cœlestis arrabo. Ex secunda confertur, quicquid ad vitam ęternam nobis acquirendam meruit Christus. Ex tertia, quicquid requiritur ad nos fouendos & vegetandos in vitam illam. Itaque quemadmodum ad vitam tuendã corporalem primùm ea sunt remouenda, quæ nocitura putantur, & postea adhibenda, quibus vita conseruatur & augetur: ita ad comparãdam vitam æternam primùm per Eucharistiam curantur, quæ illi aduersantur & obsunt, vt peccata, atque vnà inuehuntur omnia, quibus promouemur ad gloriam & vitam immortalem. Causæ quidem & effectus breuiter perscribuntur à scriptura in Eucharistię institutione, ac promissione, atque à Patribus obseruantur. In illa causæ contra peccata explicantur, in ista eædẽ apponuntur ad vitam nobis intromittendam. Illic enim dicitur: *Hic est sanguis noui Testamenti, qui pro vobis funditur in remissionem peccatorum.* In promissione verò apud Ioannem scribitur, Ego sum panis vitæ. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternũ. Et, Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. Et, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternã, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meũ sanguinem, in me manet, & ego in eo. Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter Patrem: & qui manducat me, & ipse viuet propter me. Causas sanè arcendæ mortis à nobis, & vitæ introducendæ, se ac suam carnem esse asserit, & eiusdem carnis in mortem atque in cibum traditionem. Ita ex hoc textu Ephesina Synodus & Cyrillus contra Nestorium definiunt: vitam non priùs nobis affluere, quàm si carnem Christi viuificam degustemus, & mortem eius ac resurrectionem in sumptione annuntiemus: vt ita tres illas causas coniungat ad vitam, ad quam alios effectus oportet antecedere, priusquàm nobis immaneat. At numquid causæ eædem

Gerson Serm. 9. sup. Magnificat.

Contra quæ valeat realis sumptio Eucharistiæ.

& effectus ex ſpiritali manducatione percipiuntur, ſicut ex Euchariſtiæ ſumptione? Nequaquam. Sicut enim in illa non recipitur caro Chriſti intra nos realiter, & de facto, nec datur in cibum reipſa, ſed tantùm aliquid ab eius merito profectum: ita nec paſſionis ſubiectum, & meritorum plena ac ſolida efficacia nobis communicatur, vt in Euchariſtia. Ideò etſi in ſpiritali conferantur nonnulli ſimiles effectus, & aliqua vita, non tamen eſt eadem cum ea quæ ineſt, & nobis datur cum carne Chriſti: quia hîc eſt ipſamet eſſentia vitæ & ſubſtantia, ipſamet eſſentia gratiæ & diuinitatis in carne Chriſti inhabitantis, ipſamet reſurrectio, ſanctificatio, iuſtitia, ipſamet lux & virtus, ac denique omne bonum in eſſentia. In ſpiritali eſu iſta non habentur, ſed ſolæ quædam pro menſura fidei, non eſſentiales, nec reales, ſed illarum rerum quædam irradiationes & effectus, qui nec tanti eſſe poſſunt, nec in tanta copia ac vehementia, ex quantacunque fide noſtra ac virtute, quanti exuberant in nobis cum pari fide, & Euchariſtiæ perceptione. Tum enim horum fons & ſcaturigo in nobis reſidet, exundat, & intimiùs ac longè vehementiùs & ampliùs in nobis operatur. Quocirca conuenienter cum ſcriptura ab inſita vi contra peccata, Ignatius atque alij inuitant ad Euchariſtiæ frequentationem. Frangite panem (ille ait) qui eſt medicamentum immortalitatis, antidotum non moriendi, ſed viuendi per Ieſum Chriſtum in Deo: catharticum expellens malum ſit in vobis. Cyprianus quoque ab eadem virtute Euchariſtiam commendat. Panis (inquit) ſubſtantialis, & calix benedictione ſolemni ſacratus, ad totius hominis vitam, ſalutémque proficit, ſimul medicamentum & haulocauſtum ad ſanandas infirmitates, & purgandas iniquitates exiſtens. Ambroſius atque Auguſtinus propter eundem effectum adhortantur ad quotidianam communionem. Si quoties (ille ait) effunditur ſanguis, in remiſſionem peccatorum funditur, debeo illum ſemper accipere, vt ſemper mihi peccata dimittantur. Qui ſemper pecco, ſemper debeo habere medicinam. Accipe quotidie, quod quotidie tibi proſit. Sic viue, vt quotidie merearis accipere. Tu audis quòd quotienſcunque offertur ſacrificium, mors Domini, reſurrectio Domini, eleuatio Domini ſignificetur, & remiſſio peccatorum, & panem iſtum vitę non quotidianum aſſumimus. Qui vulnus habet, medicinã requirit. Vulnus eſt, quia ſub peccato ſumus. Medicina eſt cœleſte & venerabile ſacramentum. A Chriſoſtomo eadem virtus paucis his verbis docetur: Poculum bibamus, quod vermes ac ſerpentes exitio tradere poſſit. Dicat aliquis, Quodnam illud poculum, quod huiuſmodi virtutem habeat? Pretioſus eſt ſanguis Chriſti, ſi cum fiducia ſumatur. Hic enim omnem poterit extinguere ægritudinem. Hîc oritur quæſtio grauiſſima. Nam ſi primarius effectus tanti ſacramenti cenſetur eſſe condonatio peccatorum, & deletio, cur oportet eum, qui pro dignitate debet hæc ſacroſancta myſteria contingere, quoad eius fieri poteſt, eniti, vt ſcelerum omnium veniam à Deo priùs impetret. Apoſtolus enim pronuntiat, Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Et, Qui manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Et, Iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Verùm facilè reſpondetur, vim ad omnia peccata eluenda, non noſtra ſolùm, ſed totius mundi, inſitam eſſe ſacramẽto in ſe atque abſolutè conſiderato, tum propter rem contentã, tum propter paſſionis in eo poſitã energiam & efficaciã: ſed in ſumente requiritur legitima diſpoſitio, per quam illius virtutis fiat capax, & queat ipſam ſuſcipere. Hoc Cyprianus ferè totidem verbis enuntiat. Sacramenta (inquit) quãtum in ſe eſt, ſine propria eſſe virtute non poſſunt, nec vllo modo diuina ſe abſentat maieſtas myſteriis: ſed quamuis ab

Ignat. Epiſt. ad Epheſ.

Ambr. lib. 4. De ſacr. cap. 6. lib. 5. cap. 4. Aug. ſerm. 28. de Verb. Apoſtol.

Chryſ. hom. 21. ad pop. Antioch. et ho. 4. in Matth.

Si Euchariſtia delet peccata, cur oportet ante ipſam purgari à peccato.

„ab indignis se sumi vel contingi sacramenta permittant, non possunt tamen spiritus „esse participes, quorum infidelitas vel indignitas tantæ sanctitudini contradicit. „Ideóque aliis sunt hęc munera odor vitæ in vitam, aliis mortis in mortem: quia „omninò iustum est, vt tanto priuentur beneficio gratię contemptores, nec in indi„gnis tantę gratię puritas sibi faciat mansionem. Quamuis autem Deus omnia possit, non tamen solet operari, siue in naturalibus, siue in spiritalibus, nisi leges & conditiones apponantur, quas in ordine naturę statuit, & in supernaturalibus præscripsit: quæ si defuerint, non solùm quę Deus potest agere, non fiunt, sed contraria ferè semper in rebus naturalibus eueniunt, vt non miremur, si idem in supernaturalibus contingat. Desideratur autem probatio & conatus ad purganda criminalia peccata ante susceptionem Eucharistiæ, non quia nequeant per ipsam purgari, sed quoniam est indignum & impium illauta conscientia, & in sordida veste, Christo velle se adiungere, & eius sanctitati irreuerentiam atque contumeliam facere: & quoniā Christus non nisi laborantibus, & agentibus quod in se est, promisit suā gratiam, ne vertatur in contemptum & ingratitudinem, potiúsque ita obsit, „quā prosit. Propter has causas rectè scribitur ab Augustino: Si mēs in affectu peccā„di est, grauatur magis Eucharistię perceptione, quàm purificetur. Quamuis enim „Christus in potestate habeat ac virtute etiā talem expiare, non decet tamen, quoniā „impedimentū obiicit, nec parat viam Christo, sed quantū in se est, obstruit. Quòd si „operam, quā potest, peccator nauarit, vt domum suam Christo recipiendo decorā „& cōgruentem reddat, quamuis non qua decet, fulgeat dignitate & munditia, quā„uis etiam aliqua mortifera peccata relinquantur in homine, tamen si eorū non tāgi„tur cōscientia, nec appetitione, vel quia oblitus est sine lata culpa ac supina socordia, „vel putat de ipsis satis se dolere, licet non ad sufficientiam doleat, & interea à Christo „præsente precatur veniā, suámque indignitatē, quibus potest modis, cōtestatur: tūc „sacramentū hoc creditur illa expiare vi sua: quandoquidē homo fecit quod potuit, „neq; plus ab ipso Deus exigit, quàm sine fictione valeat præstare. Quinetiam tantæ virtutis esse Eucharistiam Cyrillus Alexandrinus asserit, vt etiam à peccatore ali„quando sumpta, ipsum ad pœnitentiam adducat. Diabolus (ait) Iudam post panem „omninò separauit, tum moram, tum benedictionis virtutem timēs, ne scintillam in „animo eius accenderet, ac indè illuminaret, & ad meliora retraheret. Ideò magna „præcipitē egit celeritate. Deinde alia sunt peccata, quæ appellamus venialia, sine quibus nūquam, aut vix, degit infirmitas humana: ideóq; ab hominū contubernio Dei gratiā non repellunt: quandoquidem nouit figmentū nostrum, quod caro est. Ipse autē ignis consumens est, vt illa leuia, tanquā fœnū vel stipulā, suę pręsentię flamma corripiat & absorbeat, nósque ad charitatē accendat, quę operit multitudinē peccatorū. Huiusmodi sanè ad Eucharistię cōmunionem, tanquā ad carbonis cuiusdā applicationē, colliquescūt ac diffluūt, maximè si nō nos & nostra à calore eius abscōderimus, & in illis peccatis animū nō obfirmauerimus. Nā Eucharistia opus est singulare charitatis diuinæ in nos, & nostrū in Deū prouocās & acuēs amorē: Ideò vtrinque communio de se ac per se fert, vt illa peccata diluat. Præclarè Damascenus ita de „hoc loquitur: Crucifixi corpus suscipiamus, vt ignis in nobis desiderij ex eo carbo„ne assumens inflammationem, cōburat peccata nostra, & illuminet corda nostra, & „participatione diuini ignis accēdamur, ac deificemur. Carbonē vidit Propheta. Car„bo autem simplex non est, sed igni vnitus. Sic panis communionis, non panis sim„plex est, sed diuinitati coadunatus. Augustinus verò profert ista: Panem de altari spi„ritaliter manducare, est innocentiam ad altare portare. Peccata, etsi sint quo„tidiana, vel non sint mortifera. Et quamuis quis peccato mordeatur, pec-

August. De eccles. dogmat. cap. 53.

Cyril. lib. 9. in Ioan. cap. 19.

Damasc. lib. 4. cap. 14.

August. tract. 26. in Ioan.

candi tamen de cætero non habeat voluntatem, & communicaturus satisfaciat lachrymis & orationibus, & confidens de Domini miseratione, accedat ad Eucharistiam intrepidus ac securus. Sed hoc de illo dico, quem mortalia peccata non grauant. Cui annectitur de Hilario Papa: Si non sunt tanta peccata, vt excommunicetur quis, non se debet à medicina corporis & sanguinis separare. Quapropter rectè pronuntiat Innocentius tertius, hoc sacramentum venialia delere, & cauere mortalia. Ad hæc, quoniam Christus, atque eius passio, non tantùm propitiatio est pro culpis & peccatorum reatu, sed satisfactio pro pœnis, quisquis dignè, & cum ea qua decet pietate ac feruore Christum ac passionis efficaciam per sacramentum hoc reipsa sibi applicat, sicut propitiationem, ita satisfactionem eiusdem quodammodò vnà sibi accommodat. Propterea Chrysostomus benè ac breuiter perorat. Adimus (inquit) vt nos à tormentis gehennæ vendicemus, vt peccatorum indulgentiā impetremus, & intolerabiles pœnæ dissoluantur, vt cœlos & quæ ibi sunt bona, cōsequamur. Postremò sicut consultiùs cauetur malum, & venienti occurritur, quàm præsenti vel inueterato medicina paratur: ita Eucharistia virtutem maximam subministrat ad arcēda peccata & euitāda: quod Christ⁹ his verbis declarat, Hic est panis de cœlo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, nō moriatur in æternum. Duobus autem modis id operatur, peccatorum flabella & incitamenta repellendo, restinguendo, ac debilitando, vt sunt dæmones, eorúmque administri, & innatus nobis cōcupiscentiæ stimulus, quem retundit: deinde robur & adiumentum carnis præsentis virtute nostræ imbecillitati & fragilitati accumulat, vt peccatis & eorum authori valeat resistere. De hoc Dauid pro Christianis plurimùm gloriatur in Psalmo, Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocauit. Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es, Domine. Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Parasti in conspectu meo mēsam aduersus eos qui tribulant me. Quod hîc dicit (ait Cyrillus Hierosolymitanus) tale quiddam est. Ante tuum, Domine, aduentum dæmones hominibus mensam pollutam & diabolicam contaminata facultate parabant: sed postquàm tu aduenisti, parasti in cōspectu meo mēsam. Quid aliud significat, nisi mysticam illam & spiritalem mēsam, quam Deus nobis proposuit, illi aduersariam, quæ nobis antea parabatur à dæmonibus, & cum illis communionē habebat, hæc verò cum Deo? Adeò in hoc Psalmo scripta cōsentire cum Eucharistiæ participatione iudicarunt Patres, vt nullus ferè reticeat, & in primitiua Ecclesia caneretur Psalmus ille, quando catechumeni à baptismo ad altare deducebantur, quemadmodum apud Ambrosium est. Quanta verò sit armatura Eucharistia contra dæmones & peccatum, ab Ignatio monemur. Festinate (ait) frequenter accedere ad Eucharistiam & gloriam Dei. Quando enim assiduè hoc ipsum agitur, expelluntur potestates Satanæ, qui actus suos conuertit in sagittas ignitas ad peccatum. Chrysostomus verò ita probat. Hic mysticus sanguis dæmones expellit, & procul esse facit: ad nos autem Angelos vocat, atque Angelorum dominum. Vbi námque sanguinem Dominicum viderint, dæmones quidem fugiunt, concurrunt autem Angeli. Hic sanguis effusus omnem terrarum orbem alluit. Si figura ipsius tātam habuit virtutē, & in Hebræorum tēplo, & in media Ægypto super liminaribus inunctis, quomodo veritatē ipsam diabolus quæso non timuerit. Ambrosius idem clariùs affirmat, ac scribit: Cùm hospitiū tuū aduersarius viderit occupatū cœlestis fulgore præsentiæ, intelligit locū tētamētis suis per Christū esse interclusum: fugiet, recedet, & tu noctem sine vlla offensione transibis. Qua de causa apud Palladium Macarius Ægyptius mulieri à Dæmone obsessæ post curationem declarauit, id illi accidisse, quòd diutius abstinuisset à communione, quódque quinque hebdoma-

De consec. dist. 2. can. Quotidie can. Si nō sunt.

Eucharistia valet contra pœnas peccatorū.

Chryso. hom. 82. in Matth.

Eucharistia valet ad canenda peccata & tētationes.

Psal. 22.

Cyrill. Hierosol. Catech. myst. 4. Orig. hom. 35. in Matth. Euseb. Cæsar. lib. 1 De demonstra. Euāgel. cap. 10. Ambros. De his qui initiātur. myste. ca. 8.

Ignat. Epist. ad Ephes.

Chrys. hom. 61. ad popul. Antioch.

Ambr. psalm. 118. Serm. 8.

Pallad. in vita Macar.

dis non accessisset ad intemerata nostri seruatoris sacramēta. Nec solùm Eucharistia à nobis recepta dæmones fugat, sed illata locis, quos dæmones infestāt, etiam abigit: sicut capite De circumlatione Eucharistiæ annotamus. De viribus Eucharistiæ in „concupiscentiæ aculeum Cyprianus tradit: Hæc ebrietas non accendit, sed extinguit „peccatum: in hoc vino non est luxuria, nec mouetur ad ludum post hunc potum la„sciuia. Cùm sopiuit obliuio cuncta carnis ludibria, mira sunt quæ sentit, magna quæ „videt, inaudita quæ loquitur: quem Agnus iste Paschalis inhabitat, cuius animam „meri huius fortitudo hilaritate inexplicabili lætificat & delectat. Denique quantū illa valeat contra omnem tentationem internam, atque externam à Diabolo, vitiis, & persecutionibus, idem author confirmat, cùm in eius finem factam Eucharistiam, eámque necessariò cuicunque etiam peccatori pœnitenti administrandam tempore „persecutionis, & in discrimine mortis suadet: sicut in Concilio Niceno faciendum „posteà decretū fuit. Quos (inquit) excitamus & hortamur ad prælium, non inermes „& nudos relinquamus, sed protectione corporis & sanguinis Domini muniam9: & „cùm ad hoc fiat Eucharistia, vt possit accipientibus esse tutela, quos tutos esse cōtra „aduersarium volumus, munimento Dominicæ saturitatis armemus. Nam quomo„do docemus, aut prouocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinē denegamus? Porrò vt ad id veniamus, quod secundo loco proposuimus necessarium ad vitam tuendam, sicut panis communis (ait Cyprianus) quem quotidiè edimus, vita est corporis: ita panis iste supersubstantialis vita est animæ, & sanitas mentis, Christi vitam cum carne eius in nobis habitare & vegetare faciens, ad gloriosam & beatam immortalitatem nobis conferendam, nósque Deo reipsa consocians; atque alia in nobis operans, quæ in Repetitione quinta, capite De manducatione corporali, disseruimus, ad quæ non attingit spiritalis manducatio. Nec solùm in animā vitam & vim suam ad dona supernaturalia exerit, sed etiam in corpus & carnem nostram, quam nutrit ac fouet ad incorruptionē: interea miras actiones in ipsa anima ac corpore nostro exercens, ita vt crebrò ac purè vescentes Eucharistia, iam nec sibi nec mundo viuant, sed Christo, toti extra se positi, & in alios viros mutati, nihil appetentes eorum quæ supra terram sunt, sed in cœlum anhelant, & vitam alterius sæculi degere incipiunt, cuius gustum & arrabonem intra se sentiunt spiritu illuminati, voluntate & charitate in Deum ac proximum feruentes, nonnumquam & oculis corporis supra hominem cernentes, atque ita corde ardentes in cœlestia, vt ad eorum desiderium illachrymentur, sicut in historia duorum discipulorum, quos in die resurrectionis suæ pauit Christus Eucharistia sensibiliter, perspicitur. quod annotant Augustinus, atque alij, citati in repetitione Sub altera specie. De his verò eleganter ista Cyprian. Vident hæc sacramenta pauperes „Christi, & hoc vno contenti ferculo, omnes mundi huius delitias aspernantur, & „possidentes Christum, aliquam huius mundi supellectilem possidere dedignantur. „Esurientes & sitientes iustitiam, cùm saturati fuerint, vide quid agant, intellige quæ „loquātur: quàm sancti odoris sit, quicquid illa eructat plenitudo. Verbum bonum, „mores compositos, affectus pudicos, sensus pacificos illa interior sinceritas vbique „diffundit: ita vt post odoramenta ista, gratiæ huius comparticipes discurrant, & mu„tuis ad inuicem affectibus complectantur, & quibus vnus est panis, vnum est cor„pus, & omnium vnum cor, & anima vna, vni Christo adhærens, cętera omnia qua„si fermentata respuens, in vnius azymi sinceritate lętatur. Panis iste Angelorum, om„ne delectamentum habens, virtute mirifica omnibus, qui dignè & deuotè sumunt, „secundum suum desiderium sapit, & ampliùs quàm Manna illud eremi implet & sa„tiat edentium appetitus, & omnium carnalium saporum irritamenta, & omnium

Cyp. de Cœna.

Cypr. libr. 1. epist. 2.

Bona quæ cōfert Eucharistia.

Cyp. de Cœna.

exuperat dulcedinum voluptates. Vide quomodo his, qui Christi commemorāt " passionem, intra sacra officia, quasi per quosdam canales, de interioribus fontibus " egrediantur torrētes, & super omnes delitias lachrymis nectareis anima delectetur: " quantam suauitatem animæ inquirenti, vbi sit Deus suus, suspiria contemplationis " eliciunt. Non illos imbres procellosæ tempestatis deponunt: ros matutinus est, de " cœlestibus stillans, & quasi vnctio spiritus mentem deliniens. Gemitus illos pietas " excitat: & inter diem & noctem retrò & antè se affectio intuens, inter data condem- " nata se diuidens, gratias agit tam vberis beneficij largitori: & se sanatam & sanctifica- " tam agnoscēs, fletibus se abluit, & lachrymis baptisat. De iisdem Chrysostomus ista "

Chrysost. hom. 61. ad popu. Antioch.

verba facit: Hæc est salus animarum nostrarum, hoc abluitur anima, hoc adornatur, " hoc inflammatur. Hic sanguis effusus est, & cœlum fecit accessibile: & sicut auro li- " quescēte, siue quis manum, siue linguam immittat, eam statim auream reddit, ita & " hæc proposita pretiosam reddūt animam. Quando corpus Christi tibi propositum "

Chrysost. hom. 24. in 1. ad Corinth.

fuerit, dic tecum, Propter hoc corpus non amplius cinis & terra ego sum. Propter " hoc cœlum, & quę in eo sunt, bona, me accepturum spero, immortalem vitam, An- " gelorum sedem, Christi consuetudinem. Ipsa mensa animæ nostræ vis est, fiduciæ " vinculum, fundamētum, spes, salus, vita nostra. Si hinc hoc sacrificio muniti migra- " uerimus, maxima cum fiducia sanctum ascendemus vestibulum, tanquam aureis " quibusdam vestibus vndiq; contecti. Et quid futura commemoro? Dum in hac vita "

Chrysost. hom. 4. in Ioann.

sumus, vt nobis terra cœlum sit, facit hoc mysteriū. Et vos mea carne alo, & me vo- " bis exhibeo, omnibus de futuris spem optimam præbeo. Qui in hac vita ita se no- " bis exhibet, multo magis in futura. Nec verò sola illa spiritalis ac supernaturalis vitæ de Eucharistia experimenta interdum produntur in corporibus nostris, sed insuper alia contra dæmones, & contra vitæ huius caducæ corruptionē. Nam per Euchari-

Ex Eucharistiæ sumptione vigor quidam apparet aliquando in corporibus.

stiæ applicationem de corporibus solent dæmones eiici, sicut in secunda Repetitio- ne, & alibi, producimus exempla, & post illius manducationem homines diutiùs si- ne alio cibo vitam duxerunt, & in grauissimis morbis ac desperatis sanitatem recu- perarunt. De Erone recitat Palladius, quòd sæpè non nisi post tres menses cibum ca- peret, contentus communione sacramentorum. Idémque in vita Ioannis Anacho- retæ repetit, per tres annos hunc nihil comedisse, sumentem dominico die solùm

Theodor. in vitis sanctorum.

Eucharistiam, quam ei Presbyter afferebat. Theodoretus verò narrat, Simeonem ie- iunio quadragendiali confectum, vix à Basso Presbytero spirantem inuentum, nec loqui nec moueri potentem: nihilominus ab eodem illi, cùm os humectasset, obla- tam fuisse Eucharistiam, per quam confirmatus statim cōualuerit, & surrexerit. Nec

Nazianzenus De funere patris.

dissimilem euentum Gregorius Nanzianzenus de Patre videtur commemorare: nec mirum quidem. Etenim si propter indignam sacramēti participationem Apo- stolus prædicat, Corinthiis morbos ac mortalitatem ingruisse: cur non per dignam susceptionem bona valetudo ab Eucharistia restituetur, si ita expedire iudicarit Do- minus? At (obiiciunt Aduersarij) si Eucharistiæ ea vis est insita contra dęmones, vi- tia & peccata, necnon ad eximia illa dona obtinenda, cur non suppetunt ista omnia his, à quibuscunque deglutitur, & cur deteriores, ac moribus impurioribus expe-

Cur deteriores fiunt plerique ex frequenti vsu Eucharistiæ.

rimur sacerdotes, atque alios plerosque, quo sæpiùs communicant? Cur diabolus multos occupat, atque in vitia & peccata grauiora inclinat & impellit vehementiùs statim à communione, & alios morbus corporis, vel etiam mors repentina corripit? Iam priùs causas attigimus. Aut enim antecedunt communionem, aut concomitan- tur, aut sequuntur. Sol vitæ author, necat multos, quos malis humoribus affectos inuenerit: vt non mirandum, si caro Christi viuifica, vitæ contrarium effectum infli- gat his, qui malè dispositi & præparati, ausi fuerint ad eam indignè accedere. Sed de his

his copiosè in Repetit. quinta, capite De indignorum vsu. Deinde vt quis probationi & præparationi antecedenti satisfecerit, interdum in ipsa cōmunione deficit, vel interiùs vel exteriùs non ita se gerit, vt appropinquantem Deo decet. Hæc duo genera indignorum, qui malè multantur à Christo propter irreuerentiam, & cum Iuda traduntur Satanæ, Apostolus perstringit ad Corinthios. Tertium genus est eorum, qui à communione redeunt ad peccatorum vomitum, vel non cogitant, nec curāt de vita in melius commutanda, propter acceptum de corpore Christi beneficium, vel sollicitudo diuitiarum, & curæ huius seculi eos transuersos agunt, in ipsisque suffocant verbum & impulsum Christi habitantis in nobis, vt in his meditemur, vel degustemus de suauitate cibi dati. Nec sibi deest Diabolus, qui circuit, quærens quem deuoret, diligentiúsque excubat, quo negligentiores viderit, & violentiorem impetum facit, vt reditum sibi in nos aperiat: túmque habet locum » Christi admonitio: Cùm immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca a- » rida, quærens requiem, & non inuenit. Tunc dicit, Reuertar in domum meam, vnde » exiui. Et veniens inuenit eam vacantem, scopis mundatam, & ornatam. Tunc va- » dit & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi, » & fiūt nouissima hominis illius peiora prioribus. De his omnibus præclarè Cypria- » nus inquit: Qui verbo tenus corde sicci, & mente aridi, sacris se interserunt, vel etiā » participant donis, lambunt quidem petram, sed indè nec mel sugunt, nec oleum, » nec aliqua charitatis dulcedine, nec spiritus sancti pinguedine vegetantur: nec se » iudicant, nec sacramenta diiudicant: sed sicut cibis communibus irreuerentes sa- » cris vtuntur muneribus, & dominicæ mensæ in veste lutulenta se ingerunt impu- » denter, quibus melius erat mola asinaria collo alligata mergi in pelagus, quàm illo- » ta conscientia de manu Domini buccellam accipere. Tu si templum spiritus san- » cti intra te sacrarium Dei deturbas & fœdas, si cum calice Christi de calice » Dæmoniorum communicas, contumelia est, non religio, iniuria, non deuotio. Ido- » lorum seruitus, & horrenda abominatio, velle simul Baal famulari, & Christo. » Abi retrò cum saccellis tuis, qui lucris inhias, & mercedes sectaris: qui opu- » lentus in Sion quotidiè crapularis: qui in lectis eburneis recubas, & in stratis » segmentatis lasciuis: qui vestiris mollibus, & in terra suauiter viuentium versaris: » cuius manus plenæ sunt sanguine, cuius lumbi discincti sunt, & sine baltei discur- » tis ligamine. Non est tibi pars in sermone isto: quia quod Dei est, aufers Deo, & » imaginem Dei consecras idolo. Pauperes quidem spiritu ad hoc mysterium eli- » git, & diligit spiritus sanctus, & eorum qui pompaticè & gloriosè sacris se alta- » ribus ingerunt, obsequia detestatur. Quocirca Eucharistia non tantùm medetur vitiis & peccatis ex vi interna, seu opere operato, vt loquimur, sed ab ipsis animum atque omnia corporis membra cohibet & deterret, ex consideratione dignitatis eius & excellentiæ, atque vltionis diuinæ, quæ nobis imminet, nisi animum & corpus digna Christo habitacula apparauerimus, aut si post Christum hospitem illa vitiis & flagitiis prostituerimus. Plerumque versatur in illa » admonitione Chrysostomus. Hei mihi (inquit) quot ad salutem nobis viæ! » Nos corpus suum effecit, nobis suum communicauit, & horum nos nihil à ma- » lis auertit. O tenebras & profunditatem magnam! ô indolentiam! Quæ sursum sunt » (inquit) sapite, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Et post hæc omnia quidam » pecuniarum curam gerunt, quidam gloria ambiunt: ab aliis alij capiuntur cupi- » ditatibus. Attendamus nobismetipsis dilectissimi, & cùm aliquid turpe dicere vo- » luerimus, aut nos ab ira abripi viderimus, vel aliquopiam eiusmodi vitio, cogite- » mus quibus facti digni, & sit irrationabilium motuum correctio talis cogitatio.

Matth. 12.

Cypr. de cœna.

Chrys. ho. 61. ad pop. Antioc.

Eucharistiæ sumptio deterret omnia mēbra à peccatis.

Et lupi sumus agnum comedentes. Tanquam oues pasti, more leonum diripimus.
Chrys. hom. 60 ad pop. Antioch. Hoc mysterium non rapina tantùm, verùm & ab omni vel tenui inimicitia atque
auaritia purum esse iubet. Est enim pacis mysteriũ: hoc pecunias acquirere nõ per-
mittit. Si enim ipse sibi propter nos non pepercit, quid meremur pecuniis parcen-
tes, & animam negligendo, pro qua ipse sibi non pepercit? Nullus itaque Iudas ac-
cedat. Nullus Simon hanc mensam petat. Consideres, cùm mensam tibi sensibilem
appones, Cœnam Dominicam. Animum dirige ad discipulorum vigilias in illa san-
Chrys. hom. 24 1. ad Corinth. cta nocte. Audisti sacros hymnos, vidisti nuptias spiritales, regia in mensa discubui-
sti, impletus es spiritu sancto, simul cum Cherubim in choreis fuisti, socius factus es
supernis potestatibus. Noli tãtam lætitiam abiicere, noli thesaurum effundere, noli
te ebrietati dedere, &c. Cogita quid manu capias, nec vnquam vllum verberare au-
Chrys. hom. 2. & 12. ad pop. Antioch. deas. Cogita quid manu capias, & ipsam ab omni auaritia & rapina liberam conser-
ua. Reputa quòd non tantùm manu capias, verùm & ori admoueas, & linguam cu-
stodi à cõtumeliis, mundam à turpibus verbis, blasphemia, periurio, atque aliis om-
nibus huiusmodi. Rursum animaduertens, quòd post manum & linguam cor susci-
pit horrendum illud mysterium, ne vnquam in proximum sumas dolũ, sed mẽtem
Chrys. De non contemnenda Ecclesia, & Ecclesiæ mysteriis. tuam ab omni malitia mundam conserua: sic oculos, sic aures munire poteris. Quo-
modo enim non est absurdum, post mysticam illam vocem è cœlis delatam, à Che-
rubim dico, meretriciis cantibus, & fractis melodiis aures inquinare? quomodo nõ
extrema pœna dignũ est, oculis, quibus arcana vides, & horrenda mysteria, his me-
retrices spectare, ea mente adulterium exercere? Mensa spiritali frueris, mẽsa regia,
& rursus luto te inquinas? Corpus vnguento vngis, & rursus fœtore reples. De-
nique sicut Eucharistiæ perceptio corporalis sine spiritali perdit potiusquàm com-
modat, ita spiritalis participatio sine corporali, aliquando ad salutem non sufficit,
quod in hac Repetitione disseruimus: quin etiam Eucharistiæ omissio aliquando
mortem parit. Ad id probandum iam ex Palladio de muliere energumena historiã
protulimus: & ex eodem alia confirmat de Ammona presbytero, qui offerens Deo
sacrificium, vidit Angelum stantem à dextris altaris, & signantem fratres accedentes
ad gratiã, & scribentem in libro eorum nomina. Cùm autem non affuissent aliqui
in synaxi, vidit deleri eorum nomina, qui post tres dies sunt mortui. Inter vtramque
Bernard. epist. 90. verò manducationem quanta sit distantia, Bernardus ipse claris & paucis verbis
ostendit. Cupio (ait) eum qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me, quibuscũ-
que brachiis vicariæ dilectionis amplecti: sed oportet me & Agnum manducare
Paschalem. Nisi enim manducauero carnem eius, & bibero eius sanguinem, non
habebo vitã in memetipso. Aliud est sequi Iesum, aliud tenere, aliud & manducare.
Sequi salubre consilium, tenere & amplecti solemne gaudium, manducare vita
beata. Caro enim eius verè est cibus, & sanguis eius verè est potus. Panis est Dei,
qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo. Quis status gaudio siue consi-
lio absque vita? Nempè haud aliud quàm picturæ absque solido. Ergo nec humi-
litatis exempla, nec charitatis insignia, præter redẽptionis sacramentũ sunt aliquid.
Sciendum vero est solam spiritalem manducationem carnis Christi duplicem in-
ueniri. Vnam seorsum à sacramento, quando in se ac per se considerata caro Chri-
sti fide apprehenditur, & Christo inserimur, de quo modo Christus agit apud Ioã-
nem, ab eoque inchoari disputationem de esu carnis suæ. Alteram quando in can-
dem carnem fide ac feruore ferimur non per se & absolutè sed vt subiacet sacramẽ-
to, atque ita Augustinus accipit, quando scribit spiritaliter edere Christum qui in-
Con. nocentiam ad altare apportarit: & patres nonnulli ac Tridentinum concilium defi-
niunt id esse spiritaliter non solam Christi carnem edere, sed sacramentum, seu car-
nem

nem in ſacramento. Poſterior ſpiritalis manducatio priori perfectior eſt quia ex maiori conſideratione & apprehenſione bonitatis ac charitatis diuinæ erga nos procedit quæ mouet animum ad ardentius amandum Chriſtum, ipſique præſenti in ſacramento, fide atque omni affectu inhęrendum. Supra vtráſque verò perceptio realis ſacramenti cum ſpiritali perfectionem nanciſcitur tum ex opere operato propter rem contentam & inſtitutionem: tum quia ex nobiliori & præſtantiori animi actione proficiſcitur vtpotè ex maiori dilectione in Chriſtum quem præſentem purè conatur amplecti, eidémque reipſa vniri, tum ex vehementiori deuotione in ipſum ſacramentum. Idcirco primi Chriſtiani quotidiè erant perſeuerantes in oratione & fractione panis ac ſicuti refrixit charitas & abundauit iniquitas, paulatim in deſuetudinem abiit quotidiana ſacramenti participatio.

REPETITIO SEPTIMA DE TRANSSVBSTANTIALITATE PANIS IN CORPVS ET VINI IN SANGVINEM.

DE TRANSSVBSTANTIATIONIS APPELLATIONE, & quo tempore credi cœpit à Chriſtianis, ac doceri.

CAPVT I.

QVOS RES IPSA offendit, languent & nauſeant circa pugnas verborum, & vt veritati tenebras offundant, de appellationibus litigant, & importunius rixãtur. Hoc iam expertus Apoſtolus, futurum familiare hæreticis admonet, & Eccleſia per experientiam quoque verum eſſe per omnes ætates comperit. De Tranſſubſtantiationis voce omnes aduerſarij quiritantur, eámque deteſtantur, tanquam exoticam, barbaram & prodigioſam atque imperitorum hominum arbitrio confictam, quę nouum ac nuperum dogma de panis tranſitione in carnem Domini, à quadringentis annis poſt D. Bernardum, vt Caluinus putat, inuexerit. Nos autem tuemur nihil innouatum ab Eccleſia hac in re, quod primis Chriſtianorum ſeculis non fuerit ſecundum ſcripturas creditum, neque actum, quod antea iure, ac ductu Spiritus ſancti non aſſueuerit agi, quoties gliſcerent aut obſtreperent pericu- »loſę contentiones. Quin verò benè ac ſapiẽter actum ſit, ne quidem Caluinus poteſt »inficiari, qui ſe ait expertum, & quidem ſępiùs, quòd quicunque de verbis pertina- »ciùs contra Eccleſiam litigant, foueant occultum virus, vt magis expediat eos vltrò »prouocare, quàm in eorum gratiam obſcuriùs loqui, Ex quo iudicet ipſe atque alij

1. ad Timot. 6.
Qua de cauſa oderunt Trãſſubt. vocem.
Calu. lib. 4. inſtit. cap. 17.
Lib. 1. Inſtit. cap. 13. num. 5.

Transſubſtantiationis hoſtes, quid opinionis & exiſtimationis de ipſis concipere debeamus, & an ſit ęquum ad eorum clamores, Transſubſtantiationis nomen abolere. Sed vt ex antiquitate repetantur, & oculis ſubiiciantur quæcunque poſſunt contra concilium Lateranenſe, & Transſubſtantiationis nomenclaturam ab ipſo proditam, ac noua vocabula per Eccleſiam introducta, dici, & quicquid viciſſim à nobis reſponderi, breue inter Athanaſium & Arrium audiatur colloquium coram Probo iudice ethnico habitum. Lecto Nicenæ ſynodi ſymbolo Arrius ſubiecit,

Rationes hæreticorum contra noua vocabula Eccleſiæ. Athanaſ. in diſputat. cũ Ario. Eadẽ ferè Nanzian. lib. De fide.

Peruides, virorum optime Probe, iſtius decreta concilij in ſuggillationem Apoſtolicæ fidei, auſu temerariæ aſſumptionis fuiſſe conſcripta. Quid enim opus erat nouum hoc Homouſion vocabulum antiquis dogmatum regulis inſeri? An non enim Apoſtoli, vel eorum diſcipuli, atque omnes per ordinem ſucceſſores, qui vſque ad illud tempus viuentes in Chriſti confeſſione, Homouſion vocabulum ignorabant? Vt quid hoc Apoſtolicæ fidei ſuperadiicitur verbum, cuius nec Prophetæ quidem, nec Apoſtoli vſpiam faciunt mentionem? Quod illud, quæſo, nomen eſt, ſine quo fides integra eſſe non poſſit? Vnum enim è duobus in hac cauſa ſequi neceſſe eſt. Si vera eſt Homouſij aſſertio, falſa erit Apoſtolorum prędicatio, quæ ſine hoc nomine longa per tempora floruerat. Si verò Apoſtolica fides huius nominis expers, vera eſt, ſicuti & eſt, hæc ſine dubio falſa erit, quæ antiquæ fidei nominis nouitatem adiecit. Reuolue cuncta noui Teſtamenti volumina, vtrum alicubi Homouſion inditũ paginis poteris reperire. His Athanaſius primùm ita ſatisfacit: An nominis tantùm offenderis nouitate, an etiam ipſius rei virtutem, quæ hoc eſt ſortita vocabulum, refugis? Quoniam res antiqua nouum nomen accepit, non vocabulo nouo nouę rei virtus acceſſit: Hoc vtique requiro, vtrum res, quę antiqua eſt, ſimul à te cũ nominis nouitate dãnetur? Probus verò iudex interfatus eſt ita: Quæ ratio flagitabat, vt res antiqua nomen acciperet nouũ? Nũquid enim, priuſquam huius nominis vocabulũ ſortiretur, ſine nominis proprietate manebat? Athanaſius reſpondit: Eccleſiaſticæ ſemper moris eſt diſciplinę, ſi quando hęreticorum noua doctrina exurgit, contra inſolentes quæſtionum nouitates, rebus immutabiliter permanentibus, nominum vocabula immutare, & ſignificantiùs rerum naturas exprimere, quę tamen exiſtentium cauſarum virtutibus congruant, & quę magis eaſdem antiquitùs fuiſſe demõſtrent, non ortus nouitatem menſurent. Et vt quod dico, planius fiat, vtor exemplo

Quibus rationibus moti ſint Chriſtiani ad noua vocabula introducenda.

in ipſo Chriſtianæ prędicationis initio. Omnes qui credebant Domino noſtro Ieſu Chriſto, non Chriſtiani, ſed diſcipuli tantummodò nominabantur. Et quia multi nouorum dogmatum authores extiterant, doctrinę obuiantes Apoſtolicæ, omnes ſectatores ſuos diſcipulos nominabant: nec erat vlla nominis diſcretio inter veros falſóſque diſcipulos, ſiue qui Chriſti, ſiue qui Doſitę, ſiue Theodę, ſiue Iudę cuiuſdam, ſiue etiam Ioannis ſectatores, ſed omnes vno diſcipulorum nomine cenſebantur. Tunc Apoſtoli conuenientes Antiochiam, ſicut eorum teſtantur Acta,

Act. 2.

omnes diſcipulos nouo nomine, id eſt, Chriſtianos appellarunt, diſcernentes à communi falſorum diſcipulorum vocabulo. Hanc ergo ab Apoſtolis traditam nouis vtendi nominibus formam Eccleſia tenens, contra diuerſos hęreticos, vt ſanę fidei ratio poſtulabat, diuerſas edidit nominum nouitates. Denique nouum Innaſcibilitatis nomẽ patri Eccleſia impoſuit. Cùm enim Sabelliana hęreſis genitum ex virgine patrem voluiſſet aſſerere, ingenitum contra hanc confitendo Eccleſia tradidit patrem. Vtique in diuinis ſcripturis ingenitum nuſquã legimus patrem. Poteſt ergo Sabellius ſuam audaciam in huius calumnię obuertere quęſtionem, & ſimili, vt tu, propoſitionis genere vti, quo dicat, Cur diuinis ſcripturis ſine vllo proſpectu pudoris violentiam facitis, profitendo innaſcibilem patrem, quod ſcriptum oſtendere valetis?

» valetis? Rursus vos ipsi, qui Sirmio conuenistis, hanc religiosæ confessionis fidem » de filio statuistis, Deum eum dicentes ex Deo, lumen de lumine. Ostendite mihi » vtrum in authentico symbolo, quod Apostoli tradiderunt, hoc scriptum legeritis. » Sed contentus sum, cùm ibi scriptum non fuerit, saltem mihi de Prophetis legatur, » de Apostolorum literis ostendatur, quis has vocum tulerit nouitates. Item, similem » patri filium, multis & creberrimis conciliorum vestrorum decretis statuistis. Exur- » gat nunc Eunomius, qui dissimilem confitetur, & dicat, Vbi hoc legistis, vbi hoc » reperistis? Vtrúmne pater aut filius hac de se vsus est voce? Ergo tu Arri, qui me » hodie tali constringis articulo, vt Homousion propriè positum in scripturis o- » stendam, aut facere contra insolentes & furtiuas hæreticæ intelligentiæ prauita- » tes quædam confessionis nomina non temerè præsumpta, sed ex consequenti ra- » tione collecta, fidei authoritatibus fuisse inserta, ita vt tot nouorum verborum re- » ligioso intellectui extiterint absolutiones, quot fuerint quæsitæ vel subministratæ » perfidiæ occasiones, &c.

An aliæ nobis intenduntur lites & querimoniæ de re ac nomine Transsubstantialitatis, quàm quæ hîc leguntur ab omnibus hæreticis, aduersus Ecclesiam Catholicam intendi? Accusantur Lateranenses Patres, quasi fidei articulum fabricarint, aut vocem effinxerint, neque in Propheticis neque in Apostolicis literis, neque in symbolis expressam aut traditam. Ab ipsis nihil commissum ante omnia dicimus, quod non commiserint, & facilè sibi permiserint aduersarij. Quæ enim extat sectarum confessio, in qua non inserantur nonnulla dogmata, nusquam ad verbum in scripturis collocata, & vocabula nusquam in ipsis comperta? Principiò Lutherani articulum de Eucharistia in Augustana confessione ita conceperunt: Quòd corpus & sanguis Domini verè adsint, & distribuantur vescentibus: & improbant secus docentes. Animaduersis Cinglianorum subtilitatibus & cautelis, qui se simularent non admodum refragari huic articulo, tanquam suæ opinioni minimè contrario, in Apologia, ad horum technas & effugia præcludenda, articulum in hæc verba conscripse- » runt: Decimus articulus approbatus est, in quo confitemur, quòd in Cœna » Domini verè & substantialiter adsint corpus & sanguis Christi, & verè exhi- » beantur, cum illis rebus quæ videntur, pane & vino, his qui sacramentum » accipiunt. Quemadmodum igitur ad detegendas & cauendas Cinglianorum astutias, aduerbium Substantialiter, neque de re Eucharistica à scripturis prolatum, neque in ipsis vllo loco positum, excogitarunt, & tanquam sacrum ac veræ fidei symbolum, valere atque in authoritate esse voluerunt: quid peccauit Ecclesia, si Transsubstantiationis dictionem, ad declarationem veritatis, & hæreticorum expressiorem condamnationem atque confutationem, in vsum Christianorum deduxit? Post Berengarium erant, qui clàm eius opinionem fouebant. Erant alij, qui sibi videbantur acutiores ac meliores, cùm Berengarij auersarentur hæresim, nihilominus rixas serebant de modo, quo caro Domini consisteret in Eucharistia: & iam liberiùs ac longiùs extra limites à Patribus fixos efferebantur: ita vt nonnulli defenderent panem in nihilum redigi, alij cum carne commisceri, alij cum eadem copulari & coniungi: alij etiam audebant panis conuersionem in carnem Domini improbare & refellere. Qui fidei Catholicæ partes tenebant, ferre non poterant has nouitates, neque solùm in Berengarium sed etiam in alios acriùs & asperiùs inuehebantur. Visum est Ecclesiæ quæstiones has compescere, quibus paulatim fides antiqua conuelleretur, & Berenga-

Iustæ rationes innouandi vocabulum Trássubst.

rianis obloquendi anſa & occaſio præberetur. Ita rem habere facilè colligitur ex Innocentio tertio Lateranenſis ſynodi capite ac præſule, & ex libris eorum qui contra Berengarium ſcripſerunt. Nihil itaque noui deſignauit, aut aggreſſa eſt ſynodus illa, ſed veterum conciliorum exemplum, ac veteris Eccleſiæ morem eſt ſecuta. Tranſſubſtantiationis verò dictionem non temerè vſurpauit, ſed imitata eſt Nicenos Patres, quos non puduit conſubſtantialitatem filij cum patre, & conſubſtantialem ipſum cum patre pronuntiare: quæ certè voces tam parum inueniuntur in ſcripturis, quàm ipſa Tranſſubſtantiatio. Quemadmodum à nobis ita à Nicenis exigebatur, vt huiuſmodi vocabula promerent ex ſcripturis. Quatuor in ſumma ab illis reſponſa video, quæ Athanaſius libro De ſynodis Arimini & Seleuciæ latè perſequitur: Licere Eccleſiæ per emergentes occaſiones noua nomina cudere, nec quicquam hac in re ſibi Eccleſiam permittere, quod non liberiùs audeant eius aduerſarij: ſimilia conſubſtantialitati in ſcripturis legi, ex quorum imitatione fas ſit iſtud producere, tanquam in ſcripturis contentum, tum quia fuerit à ſuis anteceſſoribus vſurpatum, vt ab Origene, & aliis quos allegat. Pro tertia ratione, poſt Athanaſium Marius Victorinus Afer, Arrianos in hunc modum repellit. Nomen Subſtantiæ fortè non eſt poſitum in ſacris ſcripturis, ſed ſunt denominata à ſubſtantia. Vnde enim deductum ἐπιούσιον, quàm à ſubſtantia? Da nobis panem ἐπιούσιον, ſicut Quoniam Ieſus vita eſt, & corpus ipſius vita eſt: corpus autem panis, ſicut dictum eſt, Dabo vobis panem de cœlo. Significat ergo ἐπιούσιον, ex ipſa, aut in ipſa ſubſtantia, hoc eſt, vitæ panem. Sic rurſus Paulus ad Titum epiſtola, populum περιούσιον, circa ſubſtantiam, hoc eſt, circa vitam conſiſtentem populum, vocat. Non hîc diſputo, quàm benè Victorinus hos ſcripturæ locos interpretetur: tantùm inſiſto ab eo Homouſion defendi, quia quamuis non extet in ſcripturis, in ipſis tamen ſimilia contineantur. Quid vetat pari ratione, quominus tranſſubſtantialem panem, ſiue μετούσιον, dicamus non eſſe alienum à ſcripturis, quoniam illa alia eiuſdem compoſitionis & declinationis in ipſis legantur? Nam Latini conſubſtantialem purioribus Eccleſiæ ſeculis dixerunt: & quotquot magni viri prima illa ætate in orationem Dominicam conſcriſperunt, panem ἐπιούσιον verterunt in ſuperſubſtantialem, quorum nomina edentur libro ſecundo, capite primo. Quapropter Lateranenſis ſynodus tot iuſtas cauſas habuit inducendi Tranſſubſtantiationis vocem, quam ad imitationem ſcripturæ tam venuſtè conflauit, quàm alij conſubſtantialitatem. Etſi authores non habeamus in promptu, qui ante Lateranenſes ea fuerint vſi, non defuerunt tamen fortaſsè ipſis, quorum æmularentur diligentiam: vt non deeſt Cyprianus, qui à conſubſtantialitate non abhorret, cui Tranſſubſtantialitas congruit. Neque deſunt Tertullianus, Euſtachius Antiochenus, Ambroſius, Emiſsenus, atque alij, qui ſubſtantiam transfigurari, tranſmutari, transformari in argumento Euchariſtiæ, aut incarnationis filij Dei, ſine difficultate pronuntiant: quod vno Tranſſubſtantiationis nomine pleniùs & luculentiùs exprimere Lateranenſes ſtuduerunt. Græci Latinis præluxerunt, ac viam præmonſtrarunt ad innouanda vocabula, quibus naturam ac ſubſtantiam panis conuerti in carnem Domini manifeſtiùs declarant. Theophilactus μεταστοιχειοῦσθαι, id eſt, tranſelementari, non dubitauit de pane dicere, cui tranſſubſtantiari proximè accedit. Porrò quid eſſet ipſa Tranſſubſtantiatio, ante Lateranenſes iam Chriſtiani definierant. Apud Theodoretum agitatur quæſtio, an in Chriſto

Lib. De Dionyſ. Corinthio, & de ſynodis Arimini & Seleuciæ.
Lib. 1. in Arrium.
Matth. 6.
Ioan. 6.
Ad Tit. 2.

Cyprian. De Cœna.
Tertul. De carne Chriſti, & de reſurrect. carnis. Alij apud Theodoretum dialog. 1. Euſtachius.

Quid ſit Trāſ-

sto diuina natura transierit in humanam, an contrà. De generibus mutationum tractatur, & orthodoxus hæreticum rogat, quodnam genus mutationis suspicetur » accidisse in duarum naturarum coadunatione in Christo: an quòd vna ex ambabus » facta sit, an quòd vna deleta, altera remanserit: an quòd vna alteri cohæserit, an » quòd vtraque qualitates proprias vicissim permutarit? Hæreticus respondet: Non » dicimus esse deletam naturam, quæ assumpta est, sed tantùm mutatam in sub» stantiam diuinitatis: dicimus mansisse diuinitatem, humanitatem ab ipsa ab» sorptam esse ac deuoratam. Postea similitudinem & probationem talis conuer» sionis ex Eucharistia sumit, tanquam ex re Christianis nota & vulgari. Theodoretus quidem præfatus initio Dialogi, pro ratione cuiúsque hæresis temperandum esse stilum, & adhibendum medicamentum, quod vnicuíque aptum & conducibile videatur, deridet meritò humanitatis à diuinitate quasi cyclopicam deuorationem: non tamen audet negare communem atque popularem fuisse fidem, & doctrinam de panis conuersione in carnem Domini, aut vt nouam & falsam siue hæreticam accusare & reiicere: sed vt argumentum similitudinis, cui hæreticus fidebat, perimeret, subtiliùs conatur aliud genus mutationis substituere, quod fiat per accessionem carnis ad panem, salua huius substantia: & de hac interpretatione, tanquam noua ac paucis cognita gloriatur: ita vt indè facilè deprehendatur, illam aliam ab hæretico allatam panis mutationem, fuisse communiter ab Ecclesia creditam. Transsubstantiari igitur panis, aut aliud dicitur, non cùm ab alia re assumitur, sed cùm absumitur, non cùm perit, sed cùm in aliud transit, vt cùm vapores in radios solis aut ardorem, & cibus in nostram carnem. Interest tamen, quòd in sole virtus est in mutatione vaporum absumens: sed in conuersione ciborum virtus est varians & immutans potius quàm absorbens. Ideò Transsubstantialitas panis similior est vaporum, quàm ciborum transitui & immutationi. Ac sicut generatio naturalis, propterea quòd illic forma permutetur, transformatio rectè dicitur: ita quando tota substantia transit in aliam, significanter Transsubstantiatio nominatur. Ex illa verò apud Theodoretum concertatione satis perspicitur, non nouum dogma Lateranenses confinxisse, & in Ecclesiam recentiùs intrusisse, cùm fateatur ex aduerso nouum dogma ac nouam esse intelligentiam mutationis quæ fit in pane, eam quam ipse affert de accessione carnis ad panem, & additione. Ex his etiam, quæ de Ireneo & aliis primis scriptoribus proferemus, tantum inualuisse de Transsubstantialitate fidem in Ecclesia planum fiet, vt ex ipsa, tanquam ex inuicto principio, Patres hæreses confutarint, & præcipuos fidei articulos confirmarint: sicut Christum esse filium Dei omnipotentis, & omnium conditoris, qui creaturas ad nutum verset, & quò velit agat: vt ipsam quoque in argumentum diuinæ omnipotentiæ & verborùm cœlestium ostentarint: vt eandem cum prima rerum creatione, & admirandis operibus, quæ Deus per substantiarum alternationem fecit, contulerint: vt ipsam denique tam fide sint amplexi, quàm alia quæcunque eximia religionis Christianæ capita. Illam verò se omnes didicisse, & accepisse profitentur ex his verbis Christi, *Hoc est corpus meum*, *Hic est sanguis meus*. Qua de causa quotquot ante Lateranensem synodum libros de Eucharistia ediderunt contra hæreticos, Transsubstantialitatem, vt rem ab omnibus atque omnibus seculis creditam & receptam commendant. Inter hos Lanfrancus author non pœnitendus, cotelo tanquam acutissimo Berengarium ferit. Reliquum est, ait, vt fidem sanctæ Ecclesiæ, atque opinionem tuæ sectæ compendiosè exponamus. Credimus igitur

Substant. & quam olim definitum sit de ipsa.
Theodoret. dia. 2. Polym.
August. epist. 44. quæst. 1.
semper fuit credita Transsub. in tota Ecclesia.

terrenas ſubſtantias,quę in menſa Dominica per ſacerdotale miniſterium diuinitùs ſanctificantur, ineffabiliter, incomprehenſibiliter, mirabiliter operante ſuperna potentia, conuerti in eſſentiam dominici corporis,reſeruatis ipſarum rerum ſpeciebus,& quibuſdam aliis qualitatibus,ne percipientes cruda & cruenta horrerent, & vt credentes fidei præmia ampliora perciperent. Hanc fidem tenuit à priſcis temporibus,& nunc tenet Eccleſia,quæ per totum diffuſa orbem, Catholica nominatur. Poſt ſeculum Berengarij, reuocarunt eius hæreſim Valeranus, Petrus de Bruis, & Henricus, in quos calamum ſtrinxit Petrus Venerabilis, Abbas Cluniacenſis, D. Bernardo viuo,ac de Tranſſubſtantialitate cum illis dimicat, ipſamque controuerſiam ſic proponit. Sed fortè impoſſibile putatur, vt vel panis in carnem,vel vinum commutetur in ſanguinem. Quinetiam Petrus Lombardus agnoſcit Patrum ea de re concordiam, & enatam poſtea occaſione Berengarianorum inter quoſdam diſcordiam. Alij, inquit, putauerunt ibi ſubſtantiam panis & vini remanere, & ibidem corpus Chriſti eſſe & ſanguinem,& hac ratione dici illam ſubſtátiam fieri iſtam, quia vbi eſt hæc,ibi eſt & illa.Sed quòd non ſit ibi ſubſtantia niſi corpus Chriſti & ſanguis,ex prædictis ſcilicet Patrum dictis apertè oſtenditur. Hîc conſpicitur Lombardus ex Patrum ſententia damnare Lutheranos, & conſubſtantiationem panis & corporis, quaſi copulationem duarum ſubſtantiarum componentes. Ex quo falſi crimen incurrit Martinus Cemnicius, cùm ne quidem à Lombardo creditam, aut tanquam certam traditam Tranſſubſtantiationem non veretur docere. Quòd ſi copioſiùs Lombardi mentem deſiderarit pernoſcere, legat ipſius Commentarios ad caput vndecimum primæ ad Corinthios. Eodem crimine tenetur Caluinus, qui Bernardi ætate ne quidem Tranſſubſtantiationem agnitam audet affirmare, cùm totus in eo ſit Bernardus, ſermone in Cœna Domini, quem Baſileæ prelo commiſerunt aduerſarij, vt admiretur Chriſti potentiam & bonitatem ex immutatione creaturarum in carnem ſuam & ſanguinem, ad enutriendos nos: & inter alia ſic loquitur. Aliud latet, aliud patet. Quemadmodum illic ſpecies videntur, quorum res vel ſubſtantiæ ibi eſſe non creduntur, ſic res veraciter & ſubſtantialiter creditur, cuius ſpecies non cernitur. Videtur enim ſpecies panis & vini, & ſubſtantia panis & vini non creditur. Creditur autem ſubſtantia corporis & ſanguinis Chriſti, & tamen ſpecies non cernitur. Quamobrem extitit ante Lateranenſes, imò ab initio, conſtans doctrina in Eccleſia, de ſubſtantiali conuerſione panis in corpus Chriſti: ſed nondum fortaſſe extiterat definita & lata ſententia plenarij concilij,qualis poſtea edita eſt in celeberrima illa mille ducentorum & quindecim Patrum,in æde ſacra Lateranenſi D. Ioannis,Romæ habita ſynodo.Ex aduerſariis ſunt,qui laudant huius ſynodi modeſtiam,quaſi fuerit contenta ſuam fidem exprimere, ac minimè auſa anathema aliorum contrariis opinionibus dicere. Alij expoſtulant cum illa,quia ſibi arrogarit definire, quod antecedentes tot ſynodi indeciſum, tanquam indifferens, reliquiſſent. Falluntur proculdubiò, qui negant à Lateranenſibus procelli anathemate Tranſſubſtantiationis hoſtes, aut incredulos: nam ſynodus exorditur à tali procemio, firmiter credimus, & ſimpliciter confitemur, &c. Inter ea verò, quę firmiter credi oporteat, & ſimpliciter confiteri, ſubiicit ſecundo loco hoc decretum: Vna eſt fidelium vniuerſalis Eccleſia, extra quam nullus omninò ſaluatur. In qua idem ipſe ſacerdos, & ſacrificium, Ieſus Chriſtus, cuius corpus & ſanguis in ſacramento altaris,ſub ſpeciebus panis & vini veraciter continentur, Tranſſubſtantiatis pane in corpus & vino in ſanguinem, poteſtate diuina, vt ad perficiendum myſterium vnitatis

Lib.4. Senten. diſtinct.2.

In Exam. Tridentin. ſynodi part.2.

Lib.4. Inſtit. cap.17.

Lateranenſe concilium anathemate ferit, & pro hæreticis habet omnes non credẽtes Tranſſubſt.

» tis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Tertio postea decreto con-
» cluditur: Excommunicamus & anathematizamus omnem hæresim extollentem
» se aduersus hāc sanctam orthodoxā Catholicam fidem, quam suprà exposuimus.
Porrò falsum est, ante Lateranenses non fuisse pronuntiatum ab Ecclesia, & definitū quicquam de Transsubstantiatione. De ea enim Berengarius primam mouerat quæstionem, vt assentiuntur Magdeburgenses, & constat ex posita à Berengario de centur.10.
» Eucharistia assertione, quæ apud Lanfrancum sic habet. Sacrificium Ecclesiæ duo-
» bus constat, duobus confit, visibili scilicet & inuisibili, sacramento, & re sacramē-
» ti: quæ tamen res, id est, corpus Christi, si esset præ oculis, visibilis esset: sed eleuata
» in cœlum, sedēs ad dextram patris, vsque ad tempora restitutionis omnium, quod
» scribit Apostolus Petrus, cœlo deuocari non poterit, si quidem Christi persona cō-
» stat Deo & homine: sacramentum verò Dominicæ mensæ, pane & vino constat:
» quæ consecrata non mutantur, sed in suis substantiis permanent, similitudinem ha-
» bentia cum rebus, quarum sacramentum existunt. Dubitandum non est, quin hæc doctrina, quinque synodis contra Berengarium conuocatis, discussa & damnata fuerit. Romanam primam coëgit Leo nonus. Vercellēsis sub eodem Leone duos Berengarij legatos audiuit, & de hæresi authorem conuicit. Tertia Turonensis in Gallia conuenit sub Victore secundo, & in ea Berengarius hæresim eiurauit. Quarta Romæ à Nicolao secundo habita fuit, & ex formula sibi tradita, quæ nunc extat, Berengarius iterum hæresi renuntiauit. Cùm tamen, quoties sperabat fore clàm, ad ingenium rediret, & contrà palinodiam inter erroris conscios & participes mussitaret, postremò Romam vocatus à Gregorio septimo, perstitisse putatur in renuntiatione & resipiscentia, quam in mortis articulo, cùm animam ageret in fe-
» sto Epiphaniorum, ita testatum ferunt: Hodie in die apparitionis suę apparebit mi-
» hi Dominus meus Iesus Christus, propter pœnitentiam, vt spero, ad gloriam, vel
» propter alios quos corrupi, vt timeo, ad pœnam.

Habitæ synodi pro Transsubst. cōtra Berēgar.

Anno 1052.

Guliel. Monach. lib. 3. De gestis Anglorum.

Positæ à Berengario assertioni, Lanfrancus, sicut à Vadiano putatur (sed veriùs à Berengario apud Lanfrancum prædicatur Humbertus à Lotharingia, Cardinalis,
» vir apprimè doctus) contrariam in hæc verba redegit: Ego Berengarius indignus
» diaconus Ecclesiæ Andegauensis, cognoscens veram & Apostolicam fidem, ana-
» thematizo omnem hæresim, præcipuè eam, de qua hactenus infamatus sum, quæ
» astruere conatur, panem & vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem so-
» lummodò sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu
» Christi esse, nec posse sensualiter, nisi in solo sacramento, manibus sacerdotum tra-
» ctari, vel frangi, vel fidelium dentibus atteri. Consentio autem Romanæ & A-
» postolicæ sedi, & ore & corde profiteor, de sacramentis dominicæ passionis
» eam fidem tenere, quam Dominus & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc sancta
» synodus, authoritate Euangelica & Apostolica tenendam tradidit, mihíque fir-
» mauit: scilicet panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecratio-
» nem, non solùm sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Domi-
» ni nostri Iesu Christi esse, & sensualiter non solùm in sacramento, sed in veri-
» tate manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. Concepta est vtique ista confessio, quæ data opera pugnaret cum toto Berengarij dogmate ex diametro, quò certiùs recantasse videri posset. At Berengarius duo negabat. Vnum erat, in re & veritate fieri corporalem & substantialem præsentiam ac manducationem corporis & sanguinis Domini: Alterum erat, panem & vinum mutari. Hæc retractatio vtrumque vna nouacula resecat, & in re ac veritate nullam substantiam, etiam sensibus obiectam, censet ibi contineri, quàm

Vadian. lib. 1. Aphorism.

corporis & sanguinis Domini, quamuis sacramento ac panis signo siue tegmento opertam. Propter huiusmodi formulam, Ioachimus Vadianus insectatur Gallos, quasi ab ipsis Transsubstantiatio emanarit, sed Italis præeuntibus & impulsoribus. Propter eandem Ioachimus Vvestphalus in altera defensione cōtra Ioannem Alasco, probat Vercellensem & Turonicam synodos, quatenus Sacramentariis aduersantur, non autem quatenus Lutheranis: quoniam, inquit, illos damnarunt ex verbo Dei, nostros verò minimè. Neque certè Magdeburgenses historiographi inficias eunt ab his synodis Transsubstantiationis fundamenta iaci. Quoniam tamen non nominatim formula panis substantiam tolleret, Berengarius obstrepebat, & sibi gratulabatur, panem esse superstitem, ac dictitabat: Profiteor panem & vinum, « quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solùm sacramentum, sed etiam « verum Christi corpus & sanguinem esse. Sicut autem qui dicit Christum esse sum- « mum lapidem angularem, non aufert Christum, sed omninò constituit, ita qui di- « cit panem altaris esse verum corpus Christi, panem in altari esse non negat, sed con- « firmat. Cuius sententiam confutat Lanfrancus ita, vt facilè appareat, quæ omnium « illarum synodorum fuerit de Transsubstantiatione mens & intentio. Quin etiam in quinta Repetitione capite de Antropophagia citauimus expressè cautum de transsubstantiatione in confessione Berengarij. Attamen cùm Berengarij suffragatores clàm fouerent, aut etiam paulatim propagarent istud effugium, & Valeranus ei successisset, qui panem assereret cum corpore cohærere, iusta ratione Lateranenses, ne tergiuersationi vllus relinqueretur locus, coacti fuerūt rem dilucidiùs & expressiùs definire, non tanquam nouam, sed de qua amplius nefas esset dubitare: idéque posteriores synodi plenariæ, Viennensis, Lugdunensis, Constantiensis, ac Tridentina decreuerunt. Apparet autem & hanc causam in primis illis generalibus cōciliis agitatam fuisse, vt Melanchtho rectè coniicit. Nam ex Niceno & Ephesino fragmenta non pœnitenda libro secundo citabuntur, & ex Patribus cognoscitur, siue ex virtute requisita ad Eucharistiam de pane cōficiendam, siue ex panis & corporis duabus naturis integris, aut ex vnius in alteram translatione, siue ex nostra in Christum per Eucharistiæ susceptionem mutatione & coniunctione, vehementes habitas fuisse disputationes inter Catholicos & hæreticos, vt in illis, sic in Chalcedonensi synodo damnatos. Horum si extarent acta, ac monimenta omnia, omni labore fortassè leuaremur: sed quoniam ita Deo visum est, vt in sudore vultus vescamur pane nostro, commendemus illi animas nostras, studia & operas, ne sinat nos tentari supra id quod possumus, sed efficiat cum tentatione prouentum. Porrò sicut occludunt oculos, ne illucescat veritas, ita caligant in sole aduersarij, vt negent vnquam à Græcis creditam aut receptam fuisse Transsubstantiationem, ac ne quidem passos illos fuisse, vt in concilio Florentino bullæ Eugenij insereretur, quæ sanxit articulos, de quibus inter Orientalem & Occidentalem Ecclesiam conueniret. Contrà verò tam aperta iudicatur à doctissimis quibusque Germanis, Græcorum de Transsubstantiatione confessio, vt verba de ipsorum canone, quibus panis consecratur, in Apologia Augustana perferre non potuerint, ne vnà cogerentur panis conuersionem admittere: vt etiam Ioachimus Vvestphalus de ipsa excipiat, ne fidem Græcorum penitùs amplectatur circa cœnam Domini. Proculdubiò, vt ferè innumerabiles præteream quorum libri extant Bessario, eiúsque æmulus Marcus Ephesinus, inter Græcos coryphæi, qui ad synodum Florentinam conuenerunt, tàquam certissimum & confessum ponunt, panis in corpus Domini transformationem: nec Bessario abhorret à Transsubstantialitatis non semel repetita appellatione: sed dissenserunt à Latinis, & etiam inter se, de verborum formula, qua fieret illa

Lib. 1. Aphorism.

Centur. 10.

Berengarij cauillatio extat apud Lanfrancum.

Anno 1100. Thomas Valdens. tom. 2. ca. 65. & 66.

Cap. cū Marthæ de celebrat. Miss. & Clement. Vnic. De reliquiis & ven. sanctor. Epist. ad Miconium.

A quatuor primis conciliis disputatū fuit de Trāssubstāt. & definitum.

Græci credunt Transsub. nobiscum.

Andreas Fricius & Martinus Cemnic.

Contra Ioannē Alasco.

conuersio: neque de hoc voluerunt decidi à synodo, cùm rogarentur colloqui de diuina panis transmutatione, quoniam se non venisse illius ergò prætexebant, nec ad eam quæstionem sine Orientalis Ecclesiæ authoritate sibi esse integrum respondere. Eam ob causam nec bulla quæstionem illam comprehẽdit. Non igitur in Florentino cœtu ambigebant Græci de panis immutatione, sed quibus verbis ea coalesceret: & id tantùm ab ipsis quærebatur.

In Session.25.

QVINQVE CAVSAE GENERALES, PROPTER QVAS *fides & doctrina de Transsubstantialitate retinenda sit.*

CAP. 2.

LATE patet modicum fermentum totam massam corrumpere, & eum qui minima negligit, paulatim decidere. Quamuis enim leue videatur vnum iota, vel etiam vnum apicem, de sacra scriptura & veritate deprauare: tamen nescio quo pacto fit, vt vbi à recto aberraris, imprudens te inuoluas labyrinthis, & minimo admisso mendacio, scripturarum authoritatem & integritatem postea tueri non possis, neque aliis errandi, & quiduis comminiscendi viam obstruere. Lutherus quidem cùm odio Papæ flagraret, vt incommodaret ipsi, cupiebat sibi persuaderi in sacramento altaris nihil esse præter panem & vinum: Verùm cùm videret textum Euangelistarum nullo modo conuelli aut subuerti posse, neque haberet quod reprehenderet magnoperè in doctrina de conuersione, seu transsubstantialitate panis & vini, de qua permitteret vtramque valere opinionem: attamen in despectum Papæ, ipsam tandem reiecit & damnauit, ne videretur sententiam in Papatu receptam amplecti, à cuius conciliis & doctoribus scholasticis (inquit) sine scriptura esset introducta. Fatetur quidem ipse, quòd vltrò se facturum obtulerit, vt de Indulgentiis taceret, & doctrinam atque ordinem, ac iurisdictionem Ecclesiasticam, nõ modò non oppugnaret, verumetiam pro virili sua tueretur ac defenderet: sed cùm non audiretur ab Episcopis, nec alia conditione reciperetur, quàm si recantasset, prouocatum se fuisse ait, vt progrederetur vlteriùs, comminatúsque sit se dicturum, scripturum, ac facturum contra Papatum omnia, atque asserturum totam illius doctrinam esse corruptam. Itaque Lutherus à Transsubstantialitate, tanquam à re, quam nullius momenti putabat, ex odio & impotenti iracundia contra Papam velitare cœpit, & paulatim tantum dissensionum, sectarum, bellorum, atque calamitatum incendium excitauit. Sed iustus Dominus iustitias dilexit, & effecit, vt pessimum Lutheri consilium in consultoris caput recideret pessimum. Quemadmodum enim in inuidiam & contemptum Papæ omnia se dixisse, scripsisse, ac fecisse, non vno loco gloriatur: sic de Carolstadio quoque narrat Philippus Melãchtho, quòd odio Lutheri, non aliqua pietatis opinione, controuersiam de existentia corporis Dominici in sacramento mouerit. Accidit igitur Luthero, quod Christus aliquando dixit: Qua mensura mensi fueritis, eadem remetietur vobis. Duo Lutherus recepit, quæ Ecclesiæ Catholicæ, & Papatui prior intulerat, odium, & à se defectionem. De Donato scribit Augustinus, quòd sicut ille Christum diuidere conatus est, sic ipse quotidiana concisione diuideretur. Hîc totidem verbis de Luthero dici possunt. Neque illi hoc beneficij repensum fuit à solo Carolstadio, sed à Cinglio, Bucero, Osiandro, Caluino, Ioanne Alasco, Anabaptistis, Trinitariis, ac propriis eiusdem discipulis. Cùm ab illo duriùs increparetur Bucerus, nec eius imperium ferre posset, in hæc verba

1.Cor.5.
Ecclesiast.19.
Prima causa est, quòd quibus rationibus euerti cœpit Transsubstantiatio, eisdem sit progressum ad alia legis Euang. euertẽda.
Luther. lib. De captiuit. Babylon.
Lutherus odio Papatus omnia fecit ac scripsit, & Trassubstãtiationem oppugnauit.
Melanchth. in Carolstad.
Pœna Lutheri oppugnãtis ex odio Papatum & Transsubst.
Matth.7.
De Agone Christ. cap 29.
Hîc multa de censura catholica doctiß. Cardin. Osij in Trinit.

prorupit: Si exigit Lutherus, ne quis vlla in re à se dissentiat, probet se esse Deum. De eodem verò queruntur Caluinus & Ioannes Alasco, quòd non sustulerit, sed potiùs ad se pertraxerit Papæ tyrannidem, quódque pro ligneo Papæ iugo excusso, ferreum ab illo sit impositum. Tantum odij denique, tantum contradictionis, tantum conuiciorum vnus Lutherus sustinuit, vt prodierit libellus, cuius est inscriptio, Victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici. Ioannes Spangenbergius pro Luthero libellum quærimoniarum edere coactus fuit, cui titulum dedit, Verax narratio beneficiorum per Doctorem Martinum Lutherum piæ memoriæ, præsertim Germaniæ diuinitùs præstitorum, & detestandæ ingratitudinis erga eiusmodi ingentia beneficia & munera. In eo libro accusat Vvittembergenses, Saxonicos, Lipsenses, & qui sunt sub Duce Vvittembergensi, quòd audeant in decem, aut vndecim doctrinæ capitibus, à Lutheri doctrina dissentire, quódque eum proscindant tanquam Philautum, hoc est, eiusmodi hominem, qui non nisi de se vno præclarè senserit, cuíque nihil arriserit, præterquàm quod ipse dixisset & fecisset. Appellarunt idem Philonicum, & Eristicum, id est, hominem vsque adeò rixosum, vt semper suam tueatur sententiam, & suam duntaxat aucupetur gloriam, nec quemquam præter se ferre sustineat. Doctorem quoque nuncuparunt hyperbolicum, qui ex culice camelum efficeret, qui duplo plus afferat, quàm ipsa veritas habeat. Nominarunt illum etiam Polypragmonicum, qui se procaciter & petulanter omnibus negotiis immisceret: qui plura sibi expedienda sumeret, quàm ipsius posceret prouincia, rebúsque omnibus, quæ tamen nihil ad eum pertinerent, sese ingereret. Tum quoque quasi ingenij ostentatorem traduxerunt, quòd præter necessitatem non nisi ingenij acumen ostentare voluerit. Sed & tanquam Stoicum durum subsannarũt, qui non nisi suo vixerit cerebro, atque alios tyrannica continuerit & compresserit seruitute. Denique Somniatorem eum vocarunt, & miserandum in modum diuexarunt. Lutherus horum dolorum quidem initia vidit, & pertulit, atque adeò commotus fuit, vt telam retexuerit, ac Transsubstantialitatem plurimùm commendarit, præ Carolstadij aut Cinglij negatione de præsente & existente corpore Domini in Eucharistia: vt Papæ, ac Papatus doctrinam ac disciplinam prædicarit, ac nouis ex se progenitis Euangelistis longè prætulerit: satísque declararit se nusquam ab Ecclesia & Papatu digressurum fuisse, imò quiduis potiùs subiturum, quàm inchoaret istam tragœdiam, cuius adeò impia, turbulenta, & prostituta coram ipso extarent iam primordia. Quid si nunc viueret, & funestos progressus atque actus tam infœliciter ac temerè cœptæ à se tragœdiæ oculis cerneret? Quid si Lutheranismum tota ferè Germania à Caluinismo, aut æquè pestilentibus sectis pulsum, cogeretur intueri? vt vix Vvittebergæ, & in tota Saxonia, quicquam sit reliquum de genuino spiritu Lutheri præter Lutheri sedem. Si tot sectas dissectas, tot indigna facinora & flagitia toto orbe Christiano per earum ministros designata & commissa spectaret, quæ tonitrua verborum eiacularetur, & quantum querimoniarum, ac fortassè etiam lachrymarum effunderet, de deserta à se quondam Ecclesia Catholica, de tot dissidiis per vnius Transsubstantiationis litem seminatis, & de Papatu indignissimè conculcato? Libet enim mihi etiam benè coniicere de homine furioso ac profligato, quid esset acturus, vbi deferbuisset iracundia cum tempore, & ad se rediisset, ex his quæ in medio furiarum ardore dixit. Quamprimùm enim Carolstadij hæresim natam conspexit, ab oppugnanda Transsubstantiatione his verbis se temperauit: Litem mihi non pariet, siue maneat ibi vinum, siue non: mihi satis est adesse

Contra Vuestphal.

Gvilielm Clebitius anno 1561.

Descriptio Lutheri, & scriptorũ ab ipso.

Lutherus expertus progressum sui furoris, mitiùs egit contra Transsubstant.

Luther. in Carolstad.

» adesse sanguinē Christi: de vino fiat sicut vult Deus. Et antequàm vellem cum Suer-
» meris (hoc nomine Sacramentarios insectatur) merum habere vinum, mallem po-
» tius cum Papa merum sanguinem tenere. Postquàm verò Anabaptistas animad-
» uertit eodem secum Papatus odio vlteriùs quàm vellet progredi, se atque illos ad
» modestiorem & saniorem de Papatu cogitationem & sermonem sic reuocat. Au-
» dio, & video rebaptisationem à quibusdam vsurpari ex eo fundamento, vt in despe-
» ctum Papæ faciant, tanquam qui nihil ab Antichristo habere velint: quemadmo-
» dum & Sacramentarij merum panem & vinum habere volunt in despectum Papæ,
» arbitrantes se hoc pacto rectè subuertere posse Papatum. Profectò friuolum est hoc
» argumentum, supra quod nihil boni ædificaturi sunt. Hoc enim pacto negare eos
» oporteret totam quoque scripturam sacram, & prædicandi officium: hoc enim to-
» tum nimirum à Papa habemus. Stultitia est hoc totum. Nam & Christus in gente
» Iudaica inuenit Pharisæorū & Scribarum abusus: non tamen propterea reiecit, quod
» illi habuerunt & docuerunt. Nos autem fatemur sub Papatu plurimum esse boni
» Christiani: imò omne bonum Christianum, atque etiam illinc ad nos deuenisse.
» Quippè fatemur in Papatu veram esse scripturam sacram, verum baptismum, ve-
» rum sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum prædi-
» candi officium, verum catechismum, vt sunt Oratio Dominica, Articuli fidei, decē
» præcepta. Dico insuper in Papatu veram Christianitatem esse, imò verum nucleum
» Christianitatis esse. Vix quidem posses à quouis iuratissimo & addictissimo Papista, plura significantem & comprehendentem exigere de fide Catholica & sede Romana confessionem. Attamen hac mitigatione, & quasi retractatione non fuit in potestate Lutheri suos posteros reprimere, aut retinere, quin via per illum sibi facta proficerent in peius, & ad deteriora fierēt audaciores. Omnes profitentur se habere ducem, & viæ commonstratorem Lutherum, eisdémque se principiis ac fundamentis niti, quibus cōuersionem panis, & alia quæ appellant Papistica dogmata debilitarit. Omnes gloriantur se Papatum profligare, & in eius odium noua moliri: solius scripturæ authoritatem iactant, conciliorum & Patrum antiquitatem repudiant, ac dānant quicquid ab ipsis est traditum, Iam quid Anaptistæ ac primi Sacramentarij Luthero obiicerent, ex ipso auditum est, & à Sleidano copiosiùs recitatum. Caluinus scribit à Luthero rudimenta doctrinæ suæ fuisse posita, viámque sibi ab illo munitā: sed se hominem fore præpostero ingenio dicit, si rectam ingressus viam, vltrà progredi recuset, quia viæ demonstrator iter suum reflexit. Proinde negat sibi gloriosum fore, si eodem in luto doctrinæ cum Luthero hæserit, & pedem fixerit, vt eum vltrà non efferat. Addit nihil morari quemquā debere, quid tanto consensu loquantur vetusti scriptores, quòd antiquitas minimè debet impedire, quomin⁹ liberè veritas à mendacio discernatur. Ioannes Alasco VVestphalo exprobrat, nihil sibi à Germanis obiici, quod Papa non maiori iure possit ipsis obiicere, siue Ecclesiarum consensum, siue verbum Dei. Proinde vocat Germanos Lutheropapistas. Palatini ministri sumpta à Luthero argumenta contra panis transformationem, etiam pro
» sua hæresi in ipsum hac oratione retorquent: Quilibet pius propriam conscientiam
» consulat, cùm D. Lutherus, vt par est, tot pontifices, concilia, & scholasticos cum ip-
» sorum sanctæ scripturę repugnante sententia negligere, & reiicere non sit veritus:
» cur ei soli de occultatione corporis Christi in pane, plusquàm illis omnibus de com-
» mutatione panis in corpus, credendum sit, & quidem sentētiam suam minore cum
» colore & obtentu scripturę, quàm illi suam defendente? Sanè si ante annos quadra-
» ginta humana valuisset authoritas, ne nunc quidem ex densis istis Papatus tenebris
» emersissemus. Sic igitur ad sacra violanda aditu facto per Lutherum, ipsiúsmet disci-

Luther. ad duos pleba. de anabaptismo.

Suum fundamentum cōtra Transsubst. improbat Luther.

Sub Papatu veram esse Christianitatē, & verū eius esse nucleum agnoscit Luth.

Fundamentis Lutheri cōtra Transsub. pessimæ quæque hæreses nituntur.

Calu. in VVestphal.

Calu. in epist. ad Heb. & in 1. Ioan. cap. 4.

In Protocollo disputat Mulbrunensis, anno 1566.

puli, & Cingliani, & Caluiniani euecti sunt longiùs. Longiùs etiam proruperunt Anabaptistæ & Suenkfeldiani, donec ventum est ad Campanum & Seruetum, & ad sanctissimæ Trinitatis blasphematores Polonos, pro quibus Bernardinus Ochinus Italus sic inter alia loquitur: Non negabis expediuisse tempore suo disquiri, sit, nécne, corpus Christi in pane, & sanguis in vino, quamuis & esse, & adorari debere, cōcilia per errorem decreuissent. Et quoniam in Trinitate idem vsu venire possit, expedit negotium explorare. Ex ipsis alius Lutheranos & Caluinistas interpellat, hoc pacto: Hortor & obtestor vos per nomen Dei, & eius filij Domini nostri Iesu Christi, dispicite diligentiùs ea quæ Dominus vobis nondum aperuit. Non dederat omnia Luthero: plura dedit postea Cinglio, & post eum aliis: dat & nunc cui vult. Cauete vobis à Gabaonitis, qui imponebant populo Dei laceris vestibus, & pane mucido. Sub nomine Dei nostri se venire dicebant, & impositum esse ab illis populo Dei scriptura dicit, quod non consuleret os Iehouæ. Non imponant vobis Patres, vetustas, concilia: vetusti enim sunt isti panni, quos vos primi lacerastis in aliis articulis fidei. Vnus sit magister noster Christus. Os Iehouę consulendum, non hominum. Sunt etiam hîc plerique Gabaonitæ, qui vobis imponunt, amicos se profitentur, & nihil interea optant, quàm vt populum ad Ægyptum reducant variis modis, & confessione Augustana: quod vobis postea Dominus patefaciet. Hoc ergo primùm moueat, ne parui esse momenti de Transsubstantiatione fidem putemus, quòd ea nequeat abrogari, quin amplissima fenestra aperiatur ad totius religionis Christianæ perturbationem, & quin sua abrogatione & ruina ad interitum secum trahat eas bases & fundamenta veritatis, quibus conuulsis, nihil restat de fide tenendum: nihil tam sanctum, nihil tam fixum & ratum inter Christianos, quod non violet hominū audacia & argutia, quemadmodum iam ipsa experientia docuit. Nisi profectò Germania ipsa, atque alię Christianorum nationes eò pedem ac mentem retulerint, vnde cœpit deflectere Lutherus, omnibus accidet, quod viatoribus solet euenire, qui offensi publici itineris cœno, aut asperitate aliqua, semitam ineunt primo aditu facilem & amœnam, sed errandi non priùs finem faciunt, quàm in viam regiam, & publicam, à qua declinauerant, redierint: quemadmodum & orta tempestate nautę oram soluentes, quo magis eue huntur in altum, difficilioribus iactantur & agitantur fluctibus, nec quiete perfruuntur, nisi statim regrediantur in portum, à quo fuerant digressi. Hoc certè contigisse omnibus seculis, quibus exortæ sunt hæreses, annotát scriptores Christiani. Soleo demirari sectarum vęcordiam. Lutherus, & qui cum eo existentiam carnis dominicæ in Eucharistia propugnarunt, Transsubstantialitatem altiùs fundari in scriptura censent, quàm Sacramentariorum hæresim: eos nihilominùs videas dextras iungere libentiùs cum Sacramentariis, ipsísque Ecclesias apud se tradere, atq; omnem opem ferre, quàm Papę, aut Ecclesię Catholicę. Rursum Cingliani & Caluiniani, non contenti semel scribere Transsubstantiationis doctrinam magis cōsentaneam esse scripturis, quàm Lutheri impanationem, nec sine illa, verba Cœnæ ad literam aptè intelligi posse: attamē Lutheranorum, & quamlibet perditorum hominum societatem & communionem ambire & recipere cernimus potius, quàm cum Papa, aut cum Catholicis redeant in gratiam & concordiam, aut ad eorū partes inclinent: imò vtrosque implacabiliores hostes Papatus & Ecclesia Catholica patiuntur, quàm vnquam se gesserint ethnici vlli aut barbari. Veritas quidem ab vtrisque inuitis & pugnantibus erumpit: sed à Deo huius seculi excęcantur, & Satanæ inseruiunt ad explendā eius desideria, à quo captiui huc & illuc aguntur. Ista quidem communis & generalis ad omnes pertineat pro Transsubstantiatione commonefactio, à qua controuersia orta de tota Cœna Domini, vereor cum Philippo Melanchthone

Dialog. lib. 2.

Epiphan.

Hilarius De synodis.

Aduersariorum imprudētia, qui consentiunt Transsubst. magis fundari in script. quàm dogmata alia sibi contraria.

Melanchth. contra Oecolāpad.

thone, ne vniuersæ Ecclesię, ac toti imperio Christiano minetur horribilem ruinam. Alia mihi succurrit particularis admonitio, quæ Lutheranis Transsubstantialitati plus æquo infestis aures vellicet. Doctas sanè & varias horum contra panis conuersionem disputationes legi: ad quarum lectionem ingemui plerunque, vel hoc nomine, quòd omnia producta argumenta tam Sacramentariis pro sua opinione contra Lutheranos, quàm Lutheranis aduersum nos animaduerterem esse communia, ac proinde iudicarem vitiosa, tanquam quæ ædificassent destruentia. Lutherani de Transsubstantialitate, & Cingliani de existentia carnis Dominicæ in pane, dogma traducunt, tanquam scripturis ac Patribus primæ Ecclesiæ incognitum, sed à Papa, posterioribus conciliis, & scholasticis inuentum. Hanc enim à sexcentis annis Caluinus inductam, illam Lutherus à paucioribus seculis fabricatam impudenter asseuerat. Lutherus ex Petro de alliaco, & Lutheri sectatores ex Ioanne Scoto, tanquam ex nostris se didicisse glorientur, quòd superflua sit & otiosa in sacramento commutatio panis, cùm etiam sine ea tam salua consisteret corporis Dominici in pane præsentia, quàm est illa concessa & posita. Ita passim vrgent & inculcant Sacramentarij frustrà carnem in pane constitui, & manducationem eius realem posci, cùm nihilominus vtilitatis & fructus ex nudo & spiritali esu ad nos prouenire dicant, quàm si credantur & adiungantur illa omnia. Lutherani abhorrent à Transsubstantialitate, ne detur locus nouo & inutili miraculo. Clamant acceptum panem verum à Christo, & eundem Apostolis traditum, post benedictionem adhuc panem nominari: eius mutationem sensibus non apparere, sed manere aspectum, gustum, & effectum. Petunt subsidium ex natura ac proprietate rerum, & sacramentorum, quæ docent ex Patribus duabus rebus constare, terrena & cœlesti. Veteres Theologos, sibi planè & apertè aduersarios, vt Theophilactum & Damascenum, non verentur tanquam hyperbolicos insectari: alios verò variis modis interuertere. Quinetiam in vltimo suo Iudicio de Cœna Domini Melanchtho ausus est fingere, in emendatioribus codicibus non haberi testimonium Theophilacti de panis transelementatione, quoniam quomodo se indè extricaret, non inueniebat, sicut vtrique & Lutherani & Cingliani libros Ambrosij atque aliorum quorundam reuocant in dubium, à quibus maximè premuntur. An non Sacramentarij hos argumentorum locos in numerato habent, & dilatant? Plura, ac magis scripturis & naturæ ignota miracula requiri iudicant, vt cum pane maneat caro, quàm ad panis in carnem transitionem. Toties repetunt eum porrigi à Christo, quem priùs acceperat panem, eúmque appellari corpus sacramentali figura. Ex sensibus etiam, rerum naturis & effectis, ex sacramentorum proprietate & Patrum multorum authoritate, sibi videntur victoriam reportare, & quorum dicta nequeunt in suum commodum peruertere, appellant hyperbolica, vt Chrisostomi atque Hilarij nonnulla. Quamobrem quicquid Lutherani responsi dederint ad cauillationes & nugamenta Sacramentariorum, idem sibi à nobis responsum habeant, atque existiment non plus valere rationes suas, vt nos de fide & possessione Transsubstantiationis depellant, quàm ad exinaniendam & spoliandam Eucharistiam carne & sanguine Domini. Vicissim quibus præsidiis carnem & sanguinem in sacramento muniunt, ac defendunt ab iniuriis & impressionibus Cinglianorum, eisdem Transsubstantiationem circumuallari firmiùs ostendemus, siue de scripturis, siue de Patribus, siue de Ecclesiæ definitionibus certamen ineundum sit. Ita enim quodam vinculo colligantur existentia carnis & sanguinis in pane, & panis commutatio, vt vna posita, locum alteri, recta scripturarum interpretatione,

Secũda propugnandæ Transsubst. causa.

Lib. 4. Instit. cap. 17. & lib. De Cœna. Luther. de capt. Babyl.

Eadem argumenta Lutheranorum cõtra Transsubst. & Cinglianorum contra præsentiam carnis.

Mart. Cemnicius in Examine concilij Tridentini, part. 2.

Præsentia carnis in pane non

articulum, ad quem credendum periculo salutis obligentur Christiani, qui priùs liberè poterant hanc vel illam opinionem sequi de genere mutationis, quæ fieret in hoc sacramento, parùm refert contendere. Constabit certè nihil noui à Lateranensibus præterquàm fortassè ipsum vocabulum fuisse introductum. Quòd si fateremur rem antea pro indifferēti & incerta habitam, ex quo tamen de ea decidit plenaria synodus, iam non licet de ipsa pro arbitrio sentire, aut à synodo dissentire. Hæreticus enim est, authore Origene, qui se Christo credere profitetur, & aliud de veritate fidei credit, quàm habet definitio Ecclesiasticæ traditionis. Licuit Cypriano impunè (scribit Augustinus) de baptisandis hæreticis opinari quod liberet, cùm nondum quæstio esset vlla plenarij concilij decisione eliquata. Sed nos ipsi (inquit) asserere non " auderemus, quòd non sint rebaptisandi, nisi vniuersæ Ecclesiæ authoritate firmare- " mur: cui & ipse Cyprianus sine dubio cessisset, si iam illo tempore quæstionis huius " veritas eliquata & declarata per plenarium concilium solidaretur, cuius certè con- " cilij saluberrima est in Ecclesia authoritas. Nam, sicut alibi scribit, qui manife- " stata sibi Catholicæ fidei doctrina, resistere maluerit, & illud quod tenebat, elege- " rit, hæreticus est.

Origen. in Cōment. episto. ad Titum. citante Pamphilo in eius Apolog.

August. libr. 2. contra Donat. cap. 4. et lib. 4. cap. 16.

A FIGVRIS ET FINE TRANSSVBSTANTIALITAS panis probatur. CAPVT 3.

Hic multa ex Ioan. Sandero Anglo.

TRIA sunt, quæ magnoperè Transsubstantialitati viam aperiunt, & muniunt: Figuræ huius sacramenti, antiquis Patribus propositę: memoria mirabilium suorum, & monimentum, quod Deus per Christum nobis in hoc sacramento, quasi in columna fixit & erexit: atq; veterum sacrificiorum scopus, & recapitulatio facta per ipsum. Apostolus duas figuras, tanquam insigniores commendat, Manna, & aquam de petra. Omnes (inquit) eandē escam spiritalē manducauerunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt, consequente eos petra: petra autem erat Christus. Manna erat gustu mel, nix verò figura, visu, tactu, ac pondere. Admirandas vicissitudines subibat, præter naturæ ordinem. Nix erat, & ros, & solidus panis, atque alimentum fiebat populo per quadraginta annos. Contra proprietatem panis solidi, qui ad solem obdurescit, ad exiguum solis radium diffluebat. Contra præceptū Domini seruata, in vermes ebulliebat & transibat, quæ secundum præceptum custodita, erat à corruptione libera. Eam quoque scriptura attestatur fuisse in varias ciborum naturas transsubstantiatam. Panem de cœlo (ait) præstitisti eis " sine sapore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem. " Dulcedinem tuam illis ostendebas: nam in id, quod quisque cupiebat, substantia " tua conuertebatur. Substantiam dixit, non qualitatem, aut proprietatem. Qua- " propter addit, Omnia transformata omnium nutrici gratiæ tuæ deseruiebant ad " voluntatem eorum, qui à te desiderati sunt, vt scirent filij tui, quos dilexisti, " quoniam non natiuitatis fructus, sed sermo tuus pascit eos qui in te confidunt. " Quod enim ab igne non poterat exterminari, statim ab exiguo solis radio cale- " factum tabescebat. Audiamus ex scriptura, natiuitatis fructibus Iudæos non fuisse enutritos, sed Domini sermone. Non ergo niuis natura, sed per verbum Dei ac virtutem facto pane, niuis sub accidentibus alebantur. Hoc autem accidisse, vt esset Eucharistiæ symbolum, fatetur Beza. Cur ergo Omnipotentis verbo denegabimus in panis Transsubstantiatione, quod hominum cupiditati per verbum Dei in eorum cibo audimus esse tributum? De Petræ verò in aquarum

1. ad Corint. 10.

Sapient. 16.

Aug. lib. 3. De Trinit. cap. 1.

» rum fluenta emolitione, scriptum est: Eduxit Dominus aquas de petra, & edu-
» xit tanquam flumina aquas. Constat quid sit factum, sed modum faciendi quæro. *Psal.77.*
Vtrum enim de nihilo creatæ sunt aquæ illæ, an verò è latere montis in apertũ pro-
ruperunt, an alius fuit modus aquas illas educendi? Credimus omnes ad virgæ ictũ
» fluxisse aquas: sed audiamus Dauidem modum rei explicantem. Deus cõuertit pe-
» tram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum. Cõuersio igitur vnius naturę *Psal.113.*
in aliam, fuit modus educẽdi aquas de petra. Habemus igitur & rem factam, & mo-
dum ac rationem eliciẽdi aquas de petra. Accommodemus ad Eucharistiam. Chri-
stus petra est, non illa dura & saxea, sed ista mollis & aquea. Potest enim petra in-
telligi, vel dum adhuc lapis est, & tum dici non debet Christus: vel intelligitur aqua
illa, in cuius naturam petra conuersa est, & tum petra Christus esse dicitur. Ait
» enim apostolus, Omnes eundem potum spiritalem biberunt. Bibebant autem de
» spiritali consequente eos petra: petra autem erat Christus. Illa, inquam, spiritalis
& aquea petra, illa quæ facta est potus, non illa naturalis, & quæ erat rupes aut la-
pis. Illa, quæ sequebatur populum, non illa quæ mansit in monte Horeb. Ita &
Dominus Iesus panis est, non ille panis qui nascitur, & coquitur à pistoribus, qui
à Diaconis affertur ad altare, quem sacerdos verbo Domini, quasi Mosis virga
percutit: sed ille qui ex eo educitur, & in quem naturalis transmutatur, corpus
nimirùm & sanguis Domini. Christus ergo panis noster est, non ille vnde fit
corpus ipsius, sed in quem conuertitur triticeus panis. Panis vitæ, panis de cœ-
lo verus, non affixus monti ad dexteram patris, sed nos consequens in hac solitu-
dine viaticum nobis efficitur, donec perueniamus ad terram promissionis cœle-
stem, vbi iam non sub inuolucro panis triticei panem vitæ comedemus, sed sine
sacramento facie ad faciem videbimus eum, sicuti est. Cogitemus interea, quàm
indignum sit & Christi honore, & adimpletione legis veteris, & statu Euange-
lij, vt factum ac dictum Christi de sacrosancta Eucharistia redigatur ad vmbras
plusquàm Mosaïcas. Credimus aquas Ægypti in alienas naturas transisse: credi-
mus rupem verè in aquam transformatam fuisse. At cùm ventum est ad tempus
illud, quod per illas figuras prænuntiabatur, tum non putamus esse veram, quæ
dicitur fieri conuersio. Illa propter hoc facta sunt, an fiunt illa verius quàm hoc?
Deus illic operabatur per Moysem: Deus hîc per semetipsum operatur. An su-
perabunt vmbræ veritatem, & seruus præstabit Domino suo? Porrò de secundo
capite vt disseramus, Ecclesia, & antiqui Patres amplectuntur tanquam planissima
» de futura Eucharistia hæc Dei per Dauidem oracula: Memoriam fecit mirabilium
» suorum misericors & miserator Dominus, escam dedit timentibus se. Memor erit *Ae fine Eucharistiæ.*
» in seculum testamenti sui: virtutem operum suorum annuntiabit populo suo. Ideò *Psal.110.*
Iudæi in cœna Paschali pro concione recensent omnia Dei beneficia, & nos exor-
dimur consecrationem à gratiarum actione, de omnibus acceptis beneficiis à Deo,
& admirandis eius actis. Quamuis autem in eo psalmo ad literam de Manna va-
ticinetur Dauid, attamen quin longiùs ad veritatem Mannæ prospiceret, nemo *Iustin. Apolog. ad Anton.*
vt opinor, repugnabit. Deus profectò nusquam magis potentiam suam exeruit, ac *Arnob. ibi, & alij.*
suæ diuinitatis & dominationis maius documentum dedit, quàm per rerum trans-
mutationẽ, per quam omnia à suo nutu pẽdere, & in ditione sua posita esse patefe-
cit. Inter summa Dei opificia numeratur homo, & per terræ in carnem transfigura- *Deus & Christus suam gloriam manifestarunt maximè in rerum mutatione.*
tionem fingitur. Misit Moysem, vt coram Pharaone se probaret Deum esse, &
manifestam redderet potentiam suam, ac prouidentiam de populo suo. Moyses
negabat populum sibi narranti fidem habiturum, quòd apparuisset illi Deus. Cùm

virgam Moysis Deus conuertisset in serpentem, & eandem in pristinum statum de serpente restituisset, causam hanc eius miraculi reddit, Vt credant (inquit) quòd apparuerit Dominus Deus patrum tuorum. Neque illud solum prodigium coram Pharaone, sed alia pleraque ibi edita, per naturarum transformationem contigerunt, ad Dei maiestatem, & præsentem opem ac virtutem commonstrandam. Deinde, an non Helias petens victimæ suæ mutationem, per flammam quæ de cœlo descenderet, causam eius rei istam addidit, Vt discat populus iste, quia tu es Dominus Deus, & tu conuertisti cor eorum iterum? Quando ad aquas contradictionis voluit incredulitatem Mosis & populi redarguere, & se potentiorem ac præstantiorem esse Deum, quàm animo homines comprehenderent, monstrare, an non rupem in aquam liquefecit? An non ob eandem causam in omnium rerum desperatione & penuria, de Manna per transsubstantiationem populum pauit? In nouo Testamento Christus fecit aquam vinum. An ob eam præcipuè causam, vt conuiuiis gratificaretur, & Architriclino? an potiùs, vt omnes assidentes excitarentur in gloriam Dei, & Christi eius cognitionem & commendationem? Ait enim Euangelista, Manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius. Sed quo tempore designauit Iesus hoc miraculum? Hoc fecit initium signorum (ait scriptura) vt innuat cœpisse miracula, quibus ostenditur gloria Christi à creaturarum conuersione. Carnem de virgine assumens, expleuit dictum à Propheta, Ecce virgo concipiet, & pariet filium. Quod prodigium an non attonitos homines reddidit, quòd sanguis mulieris ilicò coaluit, & transiuit in carnem filij Dei, & hominis, qui de nihilo, aut de vera carne nasci potuit, sed ad gloriam eius non decuit? Natus, in quo efficaciùs gloriam suam, quàm in transfiguratione exeruit? Ob quam verò causam oportuit in rerum transmutatione summam gloriam Dei & Christi comprobari? Primùm, quia sunt illa miracula maxima, quæ maximam operantis potentiam ostendunt. Hoc autem Dei opus in creaturis maximum intelligitur, quod totam rei penetrat substantiam, & non solùm qualitatem afficit. Deinde, cùm Deus requieuerit die septimo ab omni opere quod patrarat, ipsi & filio eius Christo placuit, nullam rem in totum postea condere, sed potius conditis vti, ad gloriæ suæ ostensionem. Proinde restabat, vt Christus totam aliquam creaturam in aliam traduceret, atque ita se æqualem Deo probaret. Nihilo enim ferè minoris potentiæ censendum est, repentè rem totam in aliud vertere, quàm rem de nihilo producere. Præterea finis manifestatæ Dei potentiæ, & aduentus Christi in carnem est reductio, & conuersio ad Deum, vt commigremus à tenebris ad lucem, & de potestate Pharaonis & Satanæ ad Deum. Deus quando cuncta creauit ex nihilo, quando Angelos & homines effecit capaces visionis suæ, dans illis iamtunc dona gratiæ, daturus præmium gloriæ, si perseuerarent in officio & obedientia erga ipsum, tunc opus fecit exterius & interius proprium Deo dum totam rei substantiam inchoauit & effecit. Cùm autem homo lapsus in peccatum, dereliquisset fontem aquæ viuentis, restabat aliud opus faciendum tanto maius illo primo, quantum interest vtrum quis operetur nemine sibi repugnante, sicut Deus mundum fabricauit, an verò in actione qui renitatur interueniat. Porrò Christus missus in mundum, hominem reperit planè refractarium, diligentem magis tenebras quàm lucem. Cùm igitur homo esset per Christum ad Deum conuertendus, sapientia Dei voluit illo genere miraculi ad homines conuertendos vti, quod erat

3.Reg.18.

August.lib. 83. Quæstion. quæst.73.

instituto aptissimum & accommodatissimum. Propterea ab hoc genere curriculum gloriæ suæ exorsus est in nuptiis, & in nouissima Cœna in eodem genere desiit. Interea præmisit Ioannem Baptistam anteambulonem suum, vt conuerteret corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum. Ex lapidibus suscitauit filios Abrahę, per admirabilem ipsorum immutationem. In propria natura morte defunctus, maximam mutationem subiit, resurrectione restitutus in vitam: vnde & nos consepulti cum Christo per baptismum in morte ipsius, postea noua creatura reddimur in ipso. Neque vilis aut exigua mutatio haberi debet, quando de tenebris in lucem, de mundo in cœlum, de morte in vitam æternam transferimur. Rursus de gratia baptismi si excidimus, nónne per pœnitentiam conuerti, & redire ad Deum oportet? Itaque si memoriam mirabilium suorum in Eucharistici sacramenti opere consecrauit Christus, in naturali rerum mutatione consistat necesse est, quoniam illustriora Dei & Christi mirabilia, tam interna quàm externa, in rerum & naturarum conuersione extiterunt. Porrò vt de sacrificiorum recapitulatione, quod erat ex propositis tertium, agamus, D. Paulus ex Dauide corpus Christi substitutum affirmat pro omnibus sacrificiis antiquis. Oblationes & holocausta noluisti, corpus autem adaptasti mihi. A Iustino martyre omnes scriptores Christiani clamant, Eucharistiam omnibus etiam veteris Testamenti sacrificiis, vt quid verius & longè perfectius, successisse: neque id admodum video controuersum inter nos & aduersarios. Nam omnes, vt opinor, facilè concesserint inesse Cœnæ quoddam sacrificium: sed de genere sacrificij decertant, quod nunc prætermittemus, aliàs si Deus dederit, copiosissimè disputaturi. Sit in confesso tantùm, Eucharistiam esse aliquod genus sacrificij, quod venerit in locum omnium veterum, quæ erant instituta in recordationem passionis Dominicæ, sicut etiam creditur esse ipsa Eucharistia. At in omnibus sacrificiis semper intercedebat aliqua mutatio rei, siue materiæ, quæ oblationi destinabatur, & in singulis eò maior, quò sanctius esset sacrificiũ: eáq; de causa in holocaustis maxima mutatio fieri solebat, dũ tota hostia igne cõsumebatur. Deputabantur quidem res ipsę ad vsum sacrum, & ob id reddebantur sanctæ: non tamen sufficiebat ista mutatio, per quam Caluinistæ volunt panem & vinum ritè & sufficienter consecrari, sed præter hanc requirebatur realis quædam immutatio. Animantia occidebantur, diuidebantur, comburebantur. Alia igne absumebantur, aut in sartagine hoc vel illo modo de natura deiiciebantur. Adhæc in extraordinariis victimis & hostiis diuinior quædam expectabatur conuersio. Flamma diuinitùs emittebatur, quę oblata corriperet & absumeret. Sic Dominus respexisse creditur ad Abelem, & ad munera eius: sic ascendit ignis de petra, & carnes atque azymos panes Gedeonis adussit: sic ad Salomonis preces ignis descendit de cœlo, & deuorauit holocausta & victimas. Elias erexit altare in nomine Domini, dissecuit per membra bouem, & disposuit super ligna, ac fudit aquam tribus vicibus: cúmque iam tempus esset, vt offerretur holocaustum, vt ignem de cœlo eliceret, orauit. Domine Deus Abraham, & Isaac, & Israël, ostende hodie, quia tu es Dominus Deus. Cecidit ignis Domini, & vorauit holocaustum, & ligna, & lapides, puluerem quoque & aquam, quæ erat in aquæductu, lambens. Quod cùm vidisset omnis populus, cecidit in faciem, & ait, Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus. Itaque cùm Eucharistia pręcellere debeat his omnibus sacrificiis, & tantum eminere supra illa, quantum Christus supra Mosem, & Euangelium supra legem, rectè ratiocinantur, qui credunt in ea corpus Christi offerri, vt vetera quoad rem oblatam præcellat, & præterea

August. lib. 10. De ciuit. cap. 24. 29.

Ab antiquorum sacrificiorum adimpletione Transsubst. probatur Psal. 39. & ad Hebr. 10. Iustinus in Tryphonem.

cœlesti potentia atque actione, naturas ipsas panis & vini, quasi cœlesti igne absorberi, & in rem sublimiorem transferri tradunt, ne vlla in re aut dignitate priscis illis sacrificiis cedat, & verè sit illa holocausti victima, de qua nulla rei oblatę pars relinquebatur ab igne diuino inconsumpta, præter solam pellem, id est, præter panis & vini speciem: quę tamen pellis vt igne consumebatur extra castra, sic ipsa panis & vini species post peractum sacrificium ab his consumitur, qui sacræ mensę communicãt. Eò allusit Ambrosius, quando inquit, Si tantum valuit sermo Heliæ, vt ignem " de cœlo deponeret, non valebit Christi sermo, vt species mutet elemẽtorum? Chry- " sostomus verò argumẽtum ex Helia, à minori ad maius ita tractat: Leuia meritò no- " minauit prę his, quę gratię tempus nobis aduexit, dum cõspicimus Dominum im- " molatum, sacerdotem sacrificio incumbentem, ac preces fundentem: tum verò tur- " bam circumfusam pretioso illo sanguine tingi, ac rubefieri. O miraculum! ô Dei be- " nignitatem! qui cum patre sursum sedet, in illo ipso articulo omnium manibus per- " tractatur, fitque id circumspicientibus circumstantium oculis. Adest sacerdos, " non ignem gestans, sed Spiritum sanctum. Is preces diuturnas fundit, non quòd flã- " ma cœlitùs dilapsa sacra apposita absumat, sed vt gratia in sacrificium influens, per il- " lud ipsum omnium animos inflammet. Ambrosius & Chrysostomus videntur eadem de re pugnantia dicere. Ille ait, species elementorum inuerti igne, verbo, ac virtute cœlesti: huic non placet sacra apposita absumi per eundem ignem. Sed vtriusq; benè perspectis locis integris nihil est repugnantię. Ille de natura elementorum ostendit se intelligere, quam appellat speciem satis impropriè, & pręter aliorum morem: Hic loquitur de rebus extrà apparentibus, quę, vt accidit in sacrificio Heliæ, nõ disparent nec depereunt: quin tamẽ interiùs mutentur, non negat: imò testatur plenissimè sacrificium influxu Spiritus immutari, & iam non per solam fidem & charitatem, sed per illud sacrificium, quod est corpus Christi, nostros animos inflammari & purgari. Et alio loco clarè testatur, apposita igne diuino absumi: vbi de natura & substantia intelligat, necesse est. Num vides (inquit) panem? num vinum? num sicut " reliqui cibi in secessum vadunt? Absit, ne id cogites. Quemadmodum enim, si cera " igni adhibita illi assimilatur, nihil substantię remanet, nihil superfluit: sic & hîc puta " mysteria consumi corporis substantia.

Ambros. De his qui initiãtur mysteriis. cap. 9.

Chrysost. lib. 3. De sacerdot.

Chrysost. De Encepiis.

CHRISTVS BENEDICTIONE ET VERBIS IN PAnem & vinum prolatis, eorum naturas mutauit. Hîc de vi benedictionis.

CAPVT 4.

TRIA circa panem & vinum gessit Christus, quibus pro suo more mirabilem aliquam mutationem in ipsis perfecit. Accepit panem, eundem benedixit, & effatus ait, *Hoc est corpus meum.* Quoties attigit rem aliquam, obseruatur in ea peregisse aliquid pręter ipsius conditionem, & proprietatem. Leproso manum admouit, & lepram eluit. Filiam Archisynagogi, & feretrum adolescentis attrectauit, qui vnicus efferebatur matri suæ, & illicò in vitam restituit. Digitos misit in aures surdi, & oculos cæci nati, & statim visum atque auditum instaurauit. Panes & pisces prehendit, & prodigioso miraculo conduplicauit. Cùm ergo panem & vinum similiter acceperit, vt aliquid antea intentatum exhiberet, mirum erit, si præter morem suum nulla re noua insignierit, aut si nihil de ipsorũ pristina natura inuerterit. Alterum est, quòd solemnem gratiarum actionem ac benedictionem adhibuit: vbi tria rursum considerare ex scripturis admonemur. Imprimis, eadẽ plerũque in scripturis censeri,

Matt. 8. & 9.

Luc. 7.

Mar. et Ioã. 9.

Benedicere, Gratias agere, & Sanctificare seu consecrare, quæ Grecè dicuntur εὐχαριστεῖν, εὐλογεῖν, ἁγιάζειν: quo postremo Apostolus, cùm de cibis sanctificandis per verbum & orationem agit, vtitur, quibus Græci Patres addiderunt ἐπικαλεῖν, quo Basilius & Theodoretus vtuntur, & Ireneus, quod vetus eius interpres transtulit, vocare, & Inuocare, sicut & Cyprianus. Præterea verba illa dici & affirmari de rebus subiectis, easdemque afficere. Vix vnquam denique Christum legas vllum ex his vsurpasse, quin res immutarit, & præcellenti aliqua noua conditione exornarit. In scripturis ergo εὐχαριστεῖν, & εὐλογεῖν, siue benedicere & gratias agere, verba sunt promiscua & indifferentia, transitiua, & accusatiuum regunt: absoluta verò cùm inueniuntur, aliud significant. Quamobrem Matthæus & Marcus sine discrimine aiunt, quod Christus acceptum panem εὐλογήσας, id est, cùm benedixisset, fregit. Lucas & Paulus, εὐχαριστήσας scripserunt, id est, cũ per gratiarũ actionem operatus esset in pane, siue cùm gratia & virtute affecisset panem, fregit. Quod vicissim Matthæus & Marcus dixerunt in poculo, εὐχαριστεῖν, D. Paulus inquit εὐλογεῖν. Poculum benedictionis, ὃ εὐλογοῦμεν, id est, quod benedicimus: vt sic mihi permittatur accusandi casum verbo benedicendi attribuere. quod Lucas in Cœna εὐχαριστεῖν de pane enuntiarat, de eodem in Emaus historia εὐλογεῖν protulit. Imò D. Paulus eodem in loco benedictionem & gratiarum actionem pro eodem indifferenter posuit. Ἐπεὶ ἐὰν εὐλογήσῃς τῷ πνεύματι, hoc est, Si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo respondebit Amen, ἐπὶ τῇ σῇ εὐχαριστίᾳ, id est, super tua gratiarum actione siue benedictione. qui textus proculdubiò de consecratione corporis Dominici in Missa intelligitur. Nam post pronuntiata verba, *Hoc est corpus meum*, populus respondebat Amen, aut qui vice populi astabat, sicut ex Patribus obseruare licet. Quòd autem vtrumque verbum in Eucharistiæ institutione ad panem pertineat, eíque aliquam & insitam conditionem imprimat, ex his fidem faciemus. Lucas in Emaus conuiuio εὐλογεῖν ad panem refert, quando ait, factum est cùm recumberet, λαβὼν τὸν ἄρτον εὐλόγησε, acceptum panem benedixit. Sic ipsemet indubitanter ad pisciculos applicat: Λαβὼν τοὺς δύο ἰχθύας, εὐλόγησεν αὐτούς, acceptos duos pisces benedixit. Sic Matthæus in ista locutione, Εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, id est, benedicite execrantes vos, pro transitiuo locauit. Sic D. Paulus, vt iterum repetam, poculo apposuit, cùm inquit, Poculum benedictionis, ὃ εὐλογοῦμεν, quod benedicimus: vt indè facilè deprehẽdatur, quo in sensu & structura ponatur ab Euangelistis in Eucharistiæ institutione. Quo magis est detestanda Caluini, Besæ, atque asseclarum audacia, qui non contenti intellectum verborum corrumpere, ipsa verba ac textum violant, aut pro Benedicendi particula, Gratias agere substituunt: & Heildebergenses non verentur sic Apostolum non semel citare, Calix gratiarum actionis, cuius causa gratias agimus: aut Benedictionis verbũ nolunt, piscibus, poculo, aut hominibus deuouentibus tribui contra expressas scripturæ syllabas: sed absolutè, & vt ita loquar, intransitiuè construunt, ne cogantur, vt prætexunt, magiam sacramentalem agnoscere, & benedictionem, siue gratiarum actionem, seiungunt à pane, quo accepto, fingunt Christum apud se benedixisse, siue gratias egisse ad deputandum panem ad sacrum vsum, & commendandum tantum mysterium siue sacramentum: nihil autem operatũ in pane, quamuis per allata Matthæi, Lucæ, & Pauli exempla, Benedicendi verbum etiam in materia Eucharistiæ rẽ subiectam respiciat & afficiat. Quod cùm Iustinus, vt linguæ Græcæ gnarus & peritus aduertisset, panem Dominicum vocat εὐχαριστηθεῖσαν τροφήν, cibum grationisatum, siue gratia, aut per gratiarum actionem productum Ireneus vtique Græcus author, sic eum panem, vt apparet, expressit: quod interpres Latinus assequi non potuit, sed imitatus est, ac dixit, Panis in quo gratiæ actæ sunt. Iuuencus vetus & Christianus

Cypr. epist. 75. in edit.

Benedicere, & gratias agere, sunt transitiua verba, & panem afficiunt.

Matth. 26.
Luc. 22.
Paul. 1. ad Corinth. 2.

Luc. 24.

1. Corinth. 14.

Luc. 24.

Luc. 9.
Matt. 5.

1. ad Corin. 10.

Caluinistæ omnes corrumpunt verbum benedictionis.

Heildeberg. in Protocollo, cũ Epitome colloquij Mulbrnn.

Iustin. Apolo. ad Anton.

Ireneus libr. 3. cap. 33.

poëta, eleganter εὐχαριστεῖν ita pro transitiuo transtulit, quando ita cecinit,

Hinc calicem sumit Dominus, vinóque repletum
Gratis sanctificat verbis, potúmque ministrat,
Edocúitque suum se diuisisse cruorem.

Chrysost. hom. 17. operis imperf. in Matth. Theophilac. in cap. 24. Luc. Hieronym. in vita Hilarion.

Ob id Cyprianus vocat panem solemni benedictione sacratum: Chrysostomus, Hieronymus & Theophylactus, panem benedictum. Non desunt tamē viri pij, docti & Catholici, qui verba illa iudicent absoluta, ac pro diuersis ab Euangelistis posita: quod etiam Canon Missæ Latinus videtur innuere, in quo dicitur, Gratias agens benedixit: & magis Apostolus Paulus, cùm ait, percipi cum gratiarū actione & sanctificari per verbum Dei & orationem, vbi sanctificationē putatur ab actione gratiarum dirimere. Sed certè à scriptura & à Patribus non fuisse pro absolutis habita, allata conuincunt, & non esse diuersa etiam Canō Missæ Gręcorum apud Chrysost. & Basilium indicat, in quo tria illa, ἁγιάζειν, εὐχαριστεῖν & εὐλογεῖν, promiscuè leguntur, & pro indifferentibus. Et cùm Apostolus tradit cibum reddi innocuum, qui cum gratiarum actione percipitur, declarat gratiarum actionem idem valere & sonare, quod ipsa sanctificatio. Cur enim fiat salutaris per gratiarum actionem, subinnuit sanctificatione id accidere, quæ expletur per verbum Dei, & orationem, quæ suo ambitu complectitur gratiarum actionem & inuocationem, quæ verbo Dei adiunguntur ad perficiēdam sanctificationem. Propterea quatuor illa, benedicere, Gratias agere, Sanctificare, Vocare seu Inuocare, in materia consecrationis, pro vna & eadem actione à scriptura & Patribus vsurpantur: quamuis si omnia in consecratione adhibita secernas, singula aliquid singulare denotent. Quæritur modò, cum Benedicendi, seu Gratias agendi, verba sic attribuantur rei de qua affirmantur, an sint otiosa, vana, atque inania, vt nullam ipsi excellentiam ingenerēt, aut demutent, cùm maximè à Deo & Christo proferuntur. Benedicere sanè in Deo & Christo, non solùm denotat gratias agere, bona precari, laudare, & verbis bona dicere, sed etiā bona promittere, efficere & præstare. Etenim Dei sermo coniunctam habet efficaciam, & efficiētiam annexam, vt dicere sit idem quod facere, & benedicere quod benefacere: quēadmodum ex aduerso maledicere, non solùm mala imprecari, denuntiare & minari, sed etiam ipso effectu mala quæ denūtiantur, infligere. Sic aruit ficus, cùm ei Dominus maledixit: sic terra spinas & tribulos ex maledictione tulit. Proculdubiò quàm longè possumus ex scripturis memoria repetere, nusquam immissa à Deo & Christo benedictio est reuersa vacua, sed rem, cui est collata, noua excellentia collocupletauit, quæ ferè ex verbis adiectis cognoscitur, quibus fit & declaratur ipsa benedictio.

Quid sit Benedicere, quando Deo tribuitur.

Matth. 21.

Effectus benedictionis diuinæ solet à scripturis statim explicari. Genes. 2.

Incipiamus à Genesi. Postquam hominem masculum & fœminam fecit, eis benedixit, & ait, Crescite & multiplicamini, & replete terram, ac dominamini omnibus piscibus maris, & reptilibus terræ. Ista benedictio in hominem fertur, Deíque verbo irrogatur, & qualis sit, ipso sermone comprehenditur: quandoquidem secundum Dei verbum homini contigit, quòd creuerit imperio, & generandi facultate, cuius alioqui fuisset impotens. Eadem benedictio piscibus & auibus irrogatur, vtique illius intelligendæ tam parum capacibus, quàm est panis, & quàm fuit maledictionis audiendæ impotens ficus arbor: attamen ipsos alloquitur Deus, & ait, Crescite & multiplicamini, & replete aquas maris, auésque multiplicentur super terram: & benedictionem opere compleuit. Eadē ratione in scripturis alias benedictiones metiri licet, vt per verbū Dei benedictio largiatur aliquid, quod subiecto desit, cui ipsa applicatur. Percurrat qui volet, benedictiones collatas Abrahæ, Iacob, atque aliis: numquam cassæ & futiles comperiantur, sed perpetuò euentus verbis & promissis respondet, & insignem aliquam mutationem affert. Virgo Deipara per internūtium Angelum,

Benedictio profertur & operatur etiam in res inanimatas.

Luc. 1.

Angelum, benedictione affecta, ex Spiritu sancto cõcepit, sed antea ipsi benedictio
" significatur: Aue gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus: & ilicò
" verbo collustratur & perfunditur, & ipsius benedictionis effectus exponitur, Ecce
" concipies, & paries filium. In Euangelio, donata per Christum benedictione, excreuit paucorum piscium substantia, & quinque panes gratia, seu gratiarum actione, à Domino imbuti, hominum quinque milia expleuerunt. D. Paulus communẽ cibum sanctificari per verbum & orationem tradit, ac ne quidem carere suo fructu & effectu vult, sed præstare vt bonus ac purus sit, ac minimè reiiciendus. Inficiari verò iam non possumus, quin benedictio & gratiarum actio à Christo in panem Eucharistiæ collata sit. Aliquam ergo vim impresserit pani necesse est, & aliquem sortita sit oportet effectum dignum Christi potentia & consuetudine, qua semper aliquid supra hominum existimationem, & naturam rerum, per benedictionem, siue gratiarum actionem est operatus. De ipso porrò effectu quid statui debeat, non est relinquendum hominum coniecturis, sed ex Dei verbo concludi cõuenit. Nam Apostolus decernit sanctificari, seu benedici res per verbum Dei, & orationem. Et certè verbo Dei consistat forma benedictionis requiritur: quia si cogitando tantùm, vel signando, fieret benedictio, benè cogitauit, vel benè signauit, dici debuit, non autem benedixit. Cùm igitur in sacramento altaris pro Christi more & virtute in pane benedictio effectus postuletur mirabilis, nec alius ex historia colligi queat propriè aut verisimiliter, quàm qui describitur istis verbis, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, nõ est quòd aliam benedictionis formulam comminiscamur. Nam ista nec dissentanea iudicabitur aliis benedicendi formulis in scriptura contentis, si quis eas patienter & consideratè inspiciat & conferat: & ex ista tantum certò definiri potest, quis fuerit benedictionis effectus, qui pani accesserit. Consistamus itaque hîc, vt ex benedictione eam mutationem patiatur panis, vt sit corpus Domini, postea eadem prolixiùs demonstraturi. De tribus propositis restat tertium explicandum: An hic sermo Christi, *Hoc est corpus meum*, benedictionis formula comprehensus, dirigatur ad panem, & in ipsum tantam vim habeat, vt naturam immutet. Non dubium sanè, quin sicuti benedictio pertinet ad panem, & ad eum conuertitur, ita eidem benedictionis sermo applicetur, & parem vim cum illa obtineat. Sermo Christi mare increpat, atque illi tranquillitatem imperat: cadauera mortuorum interpellat in Adolescente & Lazaro, vt fiant rediuiua. Arbori diras imprecatur, &
" loquitur, Numquam ex te fructus nascatur in sempiternum. Imò etiam nostris ser-
" monibus tantumdem virium præstat, Pollicetur, si dixerimus ex fide monti, Tran-
" si, & iacta te in mare, ita futurum. Sic Moses verbo coram Pharaone creaturas ad nutum, tanquam Deus, in varias substãtias alternauit. Sic dedit Iosue, vt ad eius vocem staret sol contra Gabaon, & luna contra vallem Aiabon. Helias similis nobis passibilis, ignem & pluuias excussit per verbum suum de cœlo, vt ex horum comparatione longè superiorem potentiam reseruemus verbo Dei, & Christi. Quamobrem sermo à Christo, cùm benediceret, prolatus, non solùm significat id quod fit, sed operatur id quod designat nimirum mutationem panis, vt transeat in corpus Domini. Hîc verò totius disputationis cardo panditur. Coacti omnes tum à scriptura, tum à Patribus, admittunt quidem benedictione panem immutari: sed Cingliani & Caluinistæ non tantam fieri aiunt immutationem, vt substantia aliqua pani adueniat, aut quicquam de eius propria decedat, sed satis esse putant, si rationem nouam sacramenti & sacri signi induat, & ad nouum sacræ Cœnæ vsum deputetur: ita vt in pane duplicem mutationem statuant significationis, & vsus. At Lutherani profitentur realem insuper in pane fieri immutationem, vt naturam car-

Ioan. 6.

1. Ad Timot. 4

Quid benedictio prolata à Christo, in panẽ, contulerit.

Benedictionis forma consistit in verbo.

An benedictio immutarit panis substantiam.

Verba Dei operantur in res inanimatas.

Caluinistæ ponunt duplicem mutationem in pane.

Tertiam mutationem in

pane ponunt Lutherani, Catholici quadruplicem constituunt, aut vnicam quæ alias omnes superet.

Quid Caluinistis consecrare significet.

Lib. 1. De re sacram.

nis Dominicę excipiat, sed non vt de sua quicquam amittat. Vtrumque verò nos asserimus, & propterea quadruplicem ex benedictione & verbo Dei credimus pani accidere mutationem, significationis, vsus, aduenientis nouæ substantiæ, & pristinæ in aduenientem transeuntis. Cingliani & Caluinistæ in rhetorum & gentilium scholis magis versati, quàm in Christianis, cum Cicerone & ethnicis Iurisconsultis, Consecrare definiunt, rem ad sacrum vsum transferre, ex regula, Quod semel Deo dicatum est, amplius ad vsus humanos transferri non debet: & insuper aliquid sacrum & diuinum significare: quod quidem (inquit Beza) insigne mutationis genus est. Ac nullum aliud stabiliri à Patribus censet: sed quicquid vltra apud illos legitur de efficacia spiritus & sermonis Dominici circa hoc sacramentum, totum ad participationem corporis & sanguinis Domini per fidem refert, atque ita dupliciter Patribus imponit. Nos autem Consecrare, à Patribus edocti, cùm de sacramentis agitur, interpretamur, ex terrena & profana rem non tantùm sacro vsui deputare, sed aliquam diuinam virtutem & gratiam acquirere, & habere, per Christi & sermonis omnipotentiam atque institutionem, & actionem siue efficientiam. Patres nusquam vllum verbum faciunt de insigni illa Bezæ & commentitia mutatione ad sacrum vsum & significationem, quando de ea, quæ in hoc sacramento fit, loquuntur. Nam de illa expressè disserunt, cui sit opus Dei omnipotentia, Spiritussancti operatione inenarrabili, diuinæ essentiæ infusione: neque cùm ista requirunt, mentionem vllam faciunt de perceptione carnis, quam impartiatur diuinitùs Christus: quæ cùm extra Cœnam, & Cœnæ panem, à Caluinistis tam verè putetur dari, quàm datur in ipso pane, nulla panis mutatio ad hoc induci debet, nec singularis Dei circa panem operatio. Patres porrò nominatim disputant de naturarum & substantiarum mutatione, non de nouorum modorũ acquisitione in Eucharistiæ materia. Conferunt enim hanc, quæ in isto sacramento fit conuersionem, cum mutationibus quæ in rerum naturis contigerunt. At panis cùm censetur symbolum seu signum, siue cùm destinatur sacro ministerio, nihilo magis in natura, aut intra se, quàm in suo nomine recipit innouationem, nec ad hoc desideratur omnipotentia, aut vlla sermonis siue virtutis supra hominem excellentia. Panis enim sua natura, non mutatione, corporis Dominici participationem quadam analogia atque conuenientia refert. Est enim ipsi ingenitum, vt ex multis granis coadunetur in vnum, ac nos reficiat: & quilibet per fidem suam & pietatem, sermone proprio & oratione, atque etiam suo silentio potest panem seponere, ac vsibus sacris destinare, neque præcellentiori institutione, aut potentia, aut oratione opus habet. Potest eundem ex sua fide cum Christi corpore comparare, & multam inter ipsa conformitatem considerare, quemadmodum secundum scripturas sine noua diuinitùs accepta virtute & institutione cuique licet ex sole, luna, luce, leone, vitulo, agno, lapide, ostio, arbore, vite, flore, & omnibus ferè rebus, aliquam cum Christo analogiam sibi efformare, & ex horum tanquam symbolorum vsu seu cõtemplatione per fidem Christum, & eius carnem amplecti, eáque frui. Quid obest igitur, quominus quisque æquè possit de pane, corporis Dominici symbolum fingere, & illo in panis sumptione per fidem potiri? Nihil ergo nec quoad panem, vt fiat symbolum, aut vt sacro vsui reseruetur, nec quoad corporis Dominici perceptionem ex fide, omnia quæ Patres commendant ad consecrandum, erunt Caluinistis necessaria, nec quicquam accedit aut decedit pani, vt affirmetur mutari. Cùm verò consecratio eò pertineat, vt fiat sacramentum, si ex ea inferunt deputationem ad vsum & rationem significandi, iam apud ipsos sacramentum non solo officio significandi cõtinebitur, sed vt sit sacramen-

De qua mutatione panis scriptores antiqui agant.

Contra mutationem panis, quam statuunt Caluinistæ.

cramentum, oportebit insuper aliqua consecratione vsui sacro assignari: & indè cõsequetur sacramentum non fieri, seu consistere in solo vsu, sed in deputatione ad vsum, quæ ipsum vsum antecedat, necesse est. Spectemus obsecrò, Caluinistarum & Cinglianorum amentiam & vertiginem. Saniores ex illis aiunt quidem requiri formam verborum ad consecrandum, seu efficiendum sacramentum Cœnæ dominicæ. Verba nolunt ad ipsa elementa applicari, sed annuntiari & exponi pro cõcione, atque credi, antequàm reddant sacramentum. Contrà quãdo vrgentur de mutatione quæ fit per consecrationis formã, assentiuntur fieri in elementis, quoniam induũt nouam rationem vsus, & significationis. Ergo, inquam, forma cõsecrationis, & verba accommodantur elementis, & in ea operantur: si quidem duplex ille effectus à benedictione proficiscitur, quæ afficit, & consecrat elementa, atque in ipsis duo illa innouat. Quòd si vel ordinationi, atque institutioni Dei, aut fidei, tanquam necessariæ asserunt consecrationem sacramenti, certè nomen Dei in vanũ assumunt: de maiestate & authoritate ordinationis eius plurimùm imminuunt, de fidei dignitate ac pondere non parum detrahunt, cùm per ea nihilo plus agi concludunt, quàm panis sua natura, & quilibet homo sine ipsis agant: & interea ne quidem sacramẽtum, aut etiam nudum signum, sacro vsui inauguratum, infideles sument, quia fide qua consecretur, priuantur. Patres denique inter summa miracula Dei deputant mutationẽ, quæ fit per consecrationem in Eucharistiæ pane. Si tantùm eam collocant Caluinistæ in noua significandi ratione, & noui vsus deputatione, pari modo omnes sacri ritus & ceremoniæ, omnia vasa sacra, omnia dicata Deo, tam in nouo quàm in veteri Testamento, vocabuntur summa Dei miracula, & paria cum Cœna Domini sacramenta. Verùm omissis his Caluinistarum nugis, mandemus memoriæ tria aut quatuor capita, quibus vnus Augustinus eos hac in parte falsitatis redarguit. Imprimis interesse ostendit inter altaris sacramentum, & alia, quæ iuxta Caluinistas Christi & „corporis eius signa sunt & sacramenta, ac sacro exercitio etiam consecrata. Paulus (in„quit) potuit significando prędicare Dominum Iesum Christum, aliter per linguam „suam, aliter per epistolam, aliter per sacramẽtum corporis & sanguinis eius. Nec lin„guam quippè eius, nec membranas, nec atramentum, nec significantes sonos lingua „editos, nec signa literarum conscripta pellicullis, corpus Christi & sanguinem dici„mus, sed illud tantùm, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica cõsecra„tum, ritè sumimus ad salutem spiritalem, in memoriam pro nobis Dominicæ passio„nis. Quod cùm per manus hominum ad illam visibilem speciem perducitur, nõ san„ctificatur, vt sit tam magnũ sacramentũ, nisi operante inuisibiliter Spiritu Dei. Hîc „Augustinus secernit hoc sacramentum ab aliis signis idem significantibus, & sacro officio addictis, quia singularem causam suæ constitutionis habeat, vtpotè potentiam spiritus, ac verbum Christi, ob ídque efficiatur in ipso aliud quod aliis non cõpetat: & istud est corpus Christi, cuius causa dicitur tam magnum sacramentũ, quia non tantùm illud significat, vt alia faciunt, sed in se habet & exhibet, sicut eodem in libro sacramentum hoc distinguit ab aliis signis, quę aliquid demonstrant, sed non continent. Quamobrem effectum consecrationis præter qualitates à Caluinistis cõcessas Augustinus tradit, vt sistat in panis signo corpus Christi. Pręterea notandum venit apud antiquos Patres quatuor panis genera, communẽ, alterum catechumenorum, & quod mittebatur ac tradebatur loco sanctę Eucharistię, ideóque appellatur ἀντίδωρον seu εὐλογία id est, promunus & benedictio, siue panis in sacrosancti domini vicem benedictus. Nam qui non communicabant de Eucharistia in tesseram cõmunionis Catholicæ, sumebant illum panem, & pro communione & amicitiæ tessera Christiani missitabant eulogias ac benedictum panem inter se, vt ex epistolis Pij

Lib. 3. De Trinit. cap. 4.

Cap. 10.

De quatuor generibus panis benedicti.

Papæ Augustini, Hieronymi, Paulini, atque aliorum cōstat. Alius panis benedictione cōsecratus, communis est, qui per verbum & orationem expiatus capitur. De his omnibus ista Augustinus scribit: Nō vnius modi est sanctificatio. Nam & catechumenos secūdum quendam modum suum per signum Christi & orationem, manus impositionis puto sanctificari: & quod accipiunt, quamuis non sit corpus Christi, sanctum est tamen, & sanctius, quàm cibi quibus alimur, quoniam sacramentum est. Verùm & ipsos cibos, quibus ad necessitatem sustētandæ huius vitæ alimur, sanctificari idem Apostolus dixit per verbum Dei, & orationē, qua oramus, vtique nostra corpuscula refecturi. Sicut autem ista ciborum sanctificatio non efficit, vt quod in os intrauerit, non in ventrem vadat, & secessum emittatur per corruptionem, qua omnia terrena soluuntur, vnde ad aliam escam, quę non corrumpitur, nos Dominus exhortatur. Eorundem benedictorum panum differentiam Chrysostomus, siue eius nomine alius, hoc textu commemorat. Generaliter canibus omne quod sanctū est, vetuit dare. Sanctum est baptisma: propterea nō est dandum, nisi iam fidem habētibus. Sancta est gratia corporis Christi: propterea illis solis danda est, qui iam per baptismum facti sunt filij Dei, & per impositionem man⁹. Benedictus panis, sancta sunt sanctis porrigenda, qui capaces fiunt benedictionum per fidem. Sed quia de sanctis cœpimus dicere, non est tacēdum, quoniam aliud est sanctificatio, aliud sanctificatum. Sanctificatio enim est, quod alterum sanctificat: sanctificatum autem, alterum sanctificare non potest, quamuis ipsum sit sanctum. Vt puta, signas panem tuum quem manducas, sicut ait Apostolus. Sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem: sanctificasti eum, non fecisti sanctificationem. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum est, nec infidelibus porrigendum, quia non solùm sanctificatum, sed etiam sanctificatio est, & sanctificat accipientē. Ante hos omnes concilium Laodicenum, cano. 14. eandem differentiam ponit. Non oportet (inquit) τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν, id est, sacra ipsa siue oblationes sanctificatas pro eulogiis feriis Paschalibus mittere. Africanum quoq; concilium, aliarum rerum benedictiones, quæ fiebant in altari, ab Eucharistiæ benedictione sic secernit. Primitiæ (inquit) seu mel & lac, quod vno die solemnissimo in infantium mysterio solet offerri, quámuis in altari offerantur, suam tamen habeant propriam benedictionem, vt à sacramēto corporis & sanguinis Dominici distinguantur. Ex his patefit sacramentum, quale fingunt consecrari Cingliani & Caluinistę, non habitum fuisse à veteri Ecclesia pro corpore Domini, seu sacramento Eucharistię, sed pro catechumenorum pane, qui nomine sacramenti cohonestabatur, quia symbolum esset carnis Dominicæ, atque inter res sacras computaretur, non tamen eò dignitatis euehebatur, vt existimaretur esse corpus Domini. Imò ne quidem Caluinistarum panis genus illud excellit, quod Christiani pro charitatis tessera & vnionis missitabant sanctificatum aliqua sacerdotali benedictione: erat enim symbolū, & sacro vsui seruiebat. Quòd si acta Caluinistarum permittitur cum eorum doctrina comparare, ne quidem pluris faciunt panē Cœnę, quàm communem. Solent enim quicquid superest de Cœna miscere cum communi, aut canibus proiicere, aut equis & asinis suis pro pabulo apponere, quámuis Caluinus inter suos fortasse minus profanus id improbet. Sed quid ni ita facerēt, cùm non abstineant ab hostia ritè consecrata, quin canibus aut immūdioribus animantibus obiiciant, tanquam consecratio nihil eam à vulgari pane eximat & secernat? Ad æstimandum insuper precium Eucharistiæ, & contestandam fidem suam, summoperè cauebant primi Christiani, ne quid de pane illo decideret in terram, & ne ab impuris & infidelibus hominibus gustaretur, aut contingeretur: neque adeò erant religiosi in aqua baptismi, cùm ex quaque obuia guttam aspergerent, & quod hac

Aug. lib. 2. De peccato. mer. cap. 26.

Hom. 17. Operis imperfect. in Matth.

Heildeberg. in Conform.

Calui. lib. cōtra Holandū.

hac & illac interea effluebat, aut etiam quod baptiſando effundebatur, num-
quam eſt appellatum pari cum pane Euchariſtiæ elogio, vt aqua diceretur ſpiri-
tus, ſeu corpus Domini, quamuis eſſet ſymbolum ſpiritalis participationis, & ad
ſacrum munus obeundum deputaretur benedictionis formula, qua baptiſmus ſan-
ctificatur & confertur. Vnde noſcitur aliquid amplius & ſanctius Euchariſtiæ pa-
ni, quàm rationem ſacramenti accedere, & benedictionem diuerſam eſſe, qua
panis fit corpus Domini, & non ſolùm eius ſacramentum. Beza veritate oppreſ-
ſus, & fulgore verborum Domini perſtrictus, videtur dare manus, & in Heſ-
» huſſium concedere, panem mutari in corpus Chriſti, & ait: Debuiſti potius
» noſſe ipſos Papiſtas non ſatis intelligere quid illud ſit, panem fieri corpus Chri- *Beza fatetur*
» ſti, aut in Chriſti corpus mutari: quas phraſes vetuſtis patribus, tum Græcis, *his verbis Chri-*
» tum Latinis vſitatas, non mirum eſt temerè à te reprehendi, qui numquam *ſti, Hoc eſt corpus meũ, mutationem panis*
» cognoueris, cuiuſmodi ſit iſtud mutationis genus. Nituntur hæ phraſes au- *ſignificari.*
» thoritate filij Dei. Nam cùm is dixerit, panem illum eſſe corpus ſuum, cer-
» tè non diſcedunt à Chriſti verbis, qui dicunt panem fieri Chriſti corpus, niſi
» vis panem ſemper fuiſſe corpus, aut id eſſe quod fiat. Poſtea ſecunda editio-
» ne in nouum Teſtamentum, genus mutationis definit, & inquit: Hoc cer-
» tum eſt, ratam eſſe in cœlo ceremoniam, quæ ex Dei mandato in ſacramen-
» torum vſu peragitur, ac proinde panem & vinum in ſacra illa actione qualita-
» te mutari. Atqui, ô Theodore, ſi panis, vt tibi placet, mutatur in corpus
Chriſti, aut ipſum fit, cur non veriſſimè panis dicetur idipſum quod fit, aut
in quod mutatur, præſertim cùm aſſentiaris illas phraſes Patrum niti authori-
tate ac verbis Chriſti? Itaque ſi panis ex verbo Chriſti verè fit corpus, igitur
panis verè eſt corpus, & non metonymicè. Præterea quos allegat Patres, vt
Cyprianus & Ambroſius, non ſcribunt qualitate panem immutari, ſed natu-
ra & ſubſtantia, non effigie: cur ergo non idem agnoſcit? Neſtoriſat profe-
ctò. Vt enim Neſtorius Chriſtum dicebat in baptiſmo euaſiſſe in filium Dei *Caluiniſtæ ne-*
habitudine quadam, & noua qualitate parta, ita panem fieri iudicat in ipſa *ſtoriſant.*
Cœnæ actione corpus Chriſti. Longè auguſtiùs Lutherani de benedictione
per ſermonem Domini ſentiunt & decernunt. Amplificant diuinorum verbo- *Lutherani ver-*
rum efficaciam, ac tantum valere in ſacramentis credunt, vt res ſignificatas *borum Chri-*
» cum ipſis elementis coniungant, & nobis exhibeant. Eorum anteſignanus Mar- *ſti efficaciam amplificant.*
» tinus Lutherus hæc ſcribit: In Cœna non audimus tantùm ad noſtram conſola-
» tionem corpus Chriſti dari nobis, & ſanguinem effundi, ſed etiam hoc corpus *Orat. 1. Funebri*
» & ſanguinem vi verbi in pane & vino ad cibum & potum in ora mitti, vt corpo- *Hæc multa ex*
» ra noſtra alantur cibo incorruptibili ad vitam æternam. Niſi verbum & manda- *Apol. D. Eſpencæi.*
» tum Ieſu Chriſti adueniret, nemo indè acciperet niſi panem & vinum, verũ accedit
» Chriſti verbum, quòd qui aliò transferunt, homines ſunt pernicioſi & impoſtores:
» quoniam Ieſus accepit panem, gratias egit, fregit, id eſt, diſtribuit, dicens, Accipite,
» manducate, *Hoc eſt corpus meum.* Verba iſta conuincunt omnes Chriſtianos, vt con-
» fiteantur edi à ſe, non imaginariè, vt fanatici illi, ſed verè ac ſubſtantialiter, quo-
» ties comedunt de pane, & bibunt de calice. Horum verborum author eſt Ieſus
» Chriſtus, quem nefas eſt de mendacio arguere. Brentius, quando apud ſe eſt,
& non vbique vagatur, à præceptore Luthero non recedit, ſed probat cum *Brent. in Catechiſm.*
Chriſoſtomo, ſemel dictum verbum à Chriſto, non euolaſſe vacuum, ſed
quotidie in propoſitis ad Cœnam Dominicam pane & vino retinere & exercere
virtutem ac potentiam ſuam, ſicut ſermo Domini, Creſcite & multiplicamini, non

Brent. in singranum contra Oecolampad.

semel effudit vim suam, sed quotidiè propagat. Hoc idem confirmat alibi, & ait, Serpens in deserto, non tantùm erat serpens æneus, aut signum, sed serpens, & signum sanans, non ea virtute præditum, quia serpens, aut quia æneus, sed quia annexum habebat istud verbum, Qui percussus aspexerit eum, viuet: atque ita exponitur à spiritu per Dauidem, Clamauerunt ad Dominum, & de necessitatibus eorum liberauit eos: misit verbum suum, & sanauit eos. Non dixit, misit serpentem, sed verbum. Quodnam verò? Hoc scilicet, Qui percussus aspexerit eum, viuet. Hoc verbo serpenti adueniente, euasit ille in eandem cum verbo potentiam, vt sanitatem daret. Itaque si verbum virtutem sanitatis serpenti contulit, cur verbum cœnæ Dominicæ non inuehet corpus ad elementum? quandoquidem sicut verbum de serpente prolatum afferebat sanandi facultatem, ita verbum de cœna secum defert corpus Christi: adeò vt hîc, quemadmodum ibi, totum miraculum debeatur verbo, quo administratur corpus & sanguis per elementa panis & vini, non quatenus elementa sunt, sed quatenus habent verbum, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*: quo verbo accedente ad elementum, distribuitur corpus Christi, vt alibi pax & remissio peccatorum per verbum erogantur. Vvestphalus

Vvestphal. lib. Recta fides de verb. Cœnæ.

eandem doctrinam asserit, & propugnat hoc contextu: Benedicere in sacris literis non solùm est gratias agere, laudare, bona precari, & verbis bona dicere, sed etiam est bona promittere, efficere, & præstare, vbi scriptura loquitur de benedictione Dei, item piorum qui nomine Dei benedicunt. Econtrà maledicere, non est tantùm mala imprecari, denuntiare & minari, sed etiam ipso effectu maledicere, & mala quæ denuntiantur super aliquem, adducere: quod fit cùm Deus maledicit, vel cùm sancti eius iussu & nomine maledicunt impiis, Heliseo maledicente pueris, vrsi egressi de sylua dilacerabant eos. Ficus arefiebat, cùm ei Christus malediceret. Syrach scribit maledictionem matris euertere domos filiorum, & benedictionem patris eas ædificare. Dei verbum coniunctam habet suam virtutem & efficaciam. Dei dicere, est facere: benedicere, illi est benefacere, maledicere benedictione & bonis priuare, & cumulare malis. Christus cum Cœnam suā verbo suo instituit, benedixit, & consecrauit, cùm dixit, Accipite, edite, *Hoc est corpus meum*. In verbo Dixit, comprehensa est benedictio & consecratio: verbo eius panis & calix in Cœna consecrantur. Rectè dicitur, dummodò rectè intelligatur. Virtute verborum Christi consecrantur panis & vinum, virtute verborum Christi

Virtute verborum panis fit corpus Christi.

panis fit corpus, calix sanguis Christi. Hæc enim dicuntur verè, & intelligenda sunt de veritate & virtute verborū Domini, qui præsens operatur & efficit vt sint, quòd panem & calicem, quem dat, affirmat esse. Virtus benedictionis non est sita in verbis hominis ea proferentis, sed consistit in præsenti operatione & effectione Christi. Ipsemet benedicit, & consecrat: minister benedicendo & consecrando nihil efficeret. Non virtute solemnia verba pronuntiātis adessent Christi corpus & sanguis, nisi ipse instituendo consecrasset, & dixisset, *Hoc est corpus meum*: Hoc facite in mei commemorationem: & nisi idem præsens consecraret, ac diceret, Accipite, comedite, &c. Consecrat minister virtute institutionis, & iussu eius, quia ea peragit, quæ Dominus instituit facere, & præcepit. Paulus coniungit Christi & Ecclesiæ benedictionem: vocat calicem benedictum, & scribit ministros ei benedicere. Nam ministrorum benedictio prouenit ex Christi benedictione, verbo, institutione, & virtute. Benedicunt pani & calici, quia Christus benedixit, & benedicit. In

Cemnicius in examin. synodi Trident.

eandem sententiam multa loquuntur Mart. Cemnicius, & Erythræus, atque alij. Controuertitur autem inter nos & Lutheranos de duobus, quoad benedictionis,

nedictionis, & sermonis à Christo editi in Cœnæ consecratione efficaciam & effectum. Asserunt ex benedictione naturam elementorum non inuerti, neque pati in se mutationem, sed aliquid externè acquirere per accessionem corporis Dominici. Non enim quando Deus initio piscibus benedixit, dicens, Crescite & multiplicamini, & quando benedixit quinque panibus, desiisse naturam piscium aut panum, sed vtrobique aduenisse quod prius non erat, nihil autem eius quod fuerat, detractum fuisse. Addunt non aliam agnosci ab antiquis Patribus panis & vini conuersionem, sed quicquid apud eos legitur, ea de re in eum sensum capiendum esse. Nos vtrumque negamus, & rogamus attendi figuras huius sacramenti, Manna, & aquam de petra, in quibus fiebat mutatio, non rei alterius aduentu, sed ipsarum naturarum in aliud conuersione. Deinde quęrimus, cur omnes Patres dixerint, neque diuinam naturam in Christo, neque humanam fuisse demutatam, cùm tamen hæc accesserit, & vnita fuerit personę & naturę filij Dei longè arctiùs, quàm panis corpori Dominico: quia illa assumpta est in personam & subiectum filij, non autem panis substantia in corpus Christi assumitur, tanquam in idem subiectum & suppositum. Oportet vt scriptores Christiani de alio mutationis genere intellexerint, quàm de sola coniunctione, quando tam disertè consentiunt, panem in Eucharistia mutari, & transire in substantiam carnis Dominicæ. Certè Theodoretus tanquam axioma notum & ratũ „inter Christianos ponit, ex Apollinarij libello compendiario: Quod assumit quis, in id non vertitur: & ex eo probatum ostendit, filium Dei minimè in carnem versum, quia eam assumpserat. Quòd si à pane per diuinam potẽtiam assumeretur, aut etiam reciperetur in idem subiectum, siue naturale, siue sacramentale, caro Christi, vt Germanis placet, nusquam Patres contra naturale ac diuinum illud axioma consultò scripsissent, panem mutari, & verti in carnem Christi. Conueniat igitur inter nos & illos, Benedictionem à dicendo nominari, eámque in Cœna panem & vinum ex textu Euangelistarum afficere, ac dicere in Deo nihil aliud esse quàm facere: quoniam ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Propterea cùm Deus creaturis benedixisse legitur, beneficium in illas collocasse intelligitur: quod quia creaturæ sine aliqua sua mutatione recipere non possunt, quoties illis Deus benedicendo benefacit, toties illas in melius mutari fatendum est. Hęc autem mutatio vtrum in ipsa rei natura fiat, an etiam in his, quæ rei extrinsecùs adueniunt, ex eo quod actum dictúmve commemoratur, sciri potest. Benedicuntur pisces vt crescant, & panes vt multiplicentur. Omnis autem accessio, rem quæ augetur in veteri natura, cum noua hac virtute potius manere, quàm ab illa mutari, declarat. Omnis igitur diuina benedictio mutationem creaturæ significat, sed non semper substantiæ mutationem, nisi id ex eo quod agitur & dicitur, probari queat. Christus enim si tantùm benedixisse panem diceretur, vtique in melius mutatum fuisse panem ex eo ipso colligere liceret, non tamen in tota substantia fuisse mutatum. Nunc verò cùm non tantùm in toto genere benedixerit, sed suæ illius benedictionis certam quandam virtutem simul verbo declarans, simul opere perficiens, post acceptum panem palàm pronuntiarit, *Hoc est corpus meum*, tanta per hanc benedictionem facta mutatio cognoscitur, quantum discriminis est inter panem triticeum, qui prius est acceptus, & corpus Christi, quod postea per benedictionem conficiebatur. Tantum valuit ergo benedictio Christi, vt panis propositus, non minus beneficij, dum in melius mutaretur, acciperet, quàm ipsa verba, quæ operandi & significandi animo proferebat, exprimebant, quæ affirmant hoc quod manibus tradebatur ab ipso, esse corpus suum. Fatemur igitur non ex quauis benedictione inferri naturarum immutationẽ:

Valent. Erythr. in Tabul. confess. August.

In duobus Lutherani discrepant à Catholicis circa benedictionis efficaciam.

Contra panis mutationem quam statuunt Lutherani.

Dialog. 1. Polymor.

Non quauis benedictione mutatio substantiæ inferri debet.

Quomodo sit

ratiocinandum ex quauis benedictione. imò non plus inferendum, quàm facto constet, aut dicto. At cùm ex benedictione Dei rem affici aliqua mutatione, nemo in scripturis mediocriter versatus neget: & si post benedictionem ex pane caro, & ex vino sanguis appareret, de genere mutationis nemo ambigeret propter conspectum factũ: sicut Adam pronuntiauit ex facto, Hoc nunc os ex ossibus meis: & Architriclinus cùm gustasset, dixit, Omnis homo primum vinum bonum apponit, tu autem seruasti vsque huc. Dictum verò Christi cùm nos certiores reddere debeat de genere mutationis, quàm vllus sensus aut aspectus, quia hic falli potest, Deus autem verax est in omnibus operib⁹ suis, & fidelis in omnibus sermonibus: quare ex eius dicto benedictionis, & per eam illatæ mutationis enarratorio & operatorio, ita panem fuisse affectum, vt in carnem veram transierit, nõ multò certiùs credemus, quàm si oculis factum contueremur? Est enim affirmatio similis illis affirmationibus, quæ ad sensum conuersionem naturarum ostenderunt: cuiusmodi est, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, & aqua vinum facta. Patres enim ex verbo Christi, *Hoc est corpus meum*, pares cũ istis propositiones inferunt, & admonent esse certiores, quàm si sensibus paterent: neque certè si panis conuersio oculis cerneretur, aliter luculẽtiùs enuntiari posset, quàm ista planissima asseueratione, *Hoc est corpus meum*. Atque id vt amplius elucescat, quẽadmodum valde cognata sunt inter se, Vocare & dicere, ita ferè eandem virtutem habent benedictio Dei, & vocatio. Nam vt dicẽdo fecit quæcunque voluit, sicut etiam vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Dicam, inquit, non populo meo, Populus meus es tu, & ipse dicet, Deus meus es tu. Vocabo non plebem meam, plebem meam, & non dilectam, dilectam: & non misericordiam consecutam, misericordiã consecutam: & erit in loco, vbi dictum est eis, Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filij Dei. Quicquid igitur Deus creaturã vocauerit, hoc est nomẽ eius: sine pœnitẽtia enim sunt dona Dei, & vocatio. Itaq; vt sciamus quid Deus donauerit, per vocationem animaduertere oportet, quo nomine creaturam vocet. Si populum infidelẽ vocat populum, per illam vocationem de infideli populo fidelem populum facit, non substantiam populi mutans, sed voluntatem conuertens. Attendamus verba Dei, Populo non suo dicit, Populus meus es tu. Populus est, etiamsi à Deo alienus sit & populus est, cùm ad Deum conuertitur: vt meritò hæc vocatio Dei non mutet naturam populi, sed tantùm de alieno & peregrino suum ac domesticum faciat. Contrà verò, si per nomen substantiæ alterius, rem quampiam Deus vocauerit: si dicit lapidi, Panis es tu: si aquæ dicit, Vinum es tu: sine omni controuersia talis vocatio Dei non modò qualitatem, sed & naturam eius rei mutat, cui nomen alterius naturę imposuerit. Cùm igitur in Cœna panem vocauerit corpus suum, pœnitere illum de vocatione sua non potest, sed per ipsam de pane corpus suum facit. Eodem spectant illa Irenei verba, Qui est à terra panis, percipiẽs vocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, duabus rebus constans, terrena & cœlesti. Nam si panis substantia post consecrationem remaneret, frustrà diceret Ireneus, Panis percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est. Etenim cùm vocatio Dei fecerit, ne amplius sit communis panis, & ille vocauerit nomine corporis sui, quod non tãtùm sacram qualitatem, sed aliam sacratissimam substantiam significat, cùm non dixerit, hic panis est figura corporis mei, sed post acceptum palàm dixerit, *Hoc est corpus meum*, nomen alterius substantiæ pani creaturæ attribuens: talis Dei vocatio aut nihil operata est dicendo vocandóque, aut idipsum est quod dixit aut vocauit. Ideò de pane communi, non modò sacrum panem, sed illum verum panem Dei efficit, qui de cœlo descendit: non tamen ita, vt nihil terrenum supersit, sed vt manente specie panis, ipsa eius natura sit mutata. Quod cùm fit, nec panis percipiens

Quomodo per verbũ Christi ex eius benedictione agnoscatur panis benedici.

Lib. 4. cap. 34.

piens

piens illam vocationem Dei, qua corpus Christi dicitur, est amplius communis panis, sed id ipsum corpus quod nominatur, & Eucharistia duabus rebus constans, specie panis absque eiusdẽ naturali veritate, contráque veritate corporis absque illius naturali specie. Talis igitur benedictio, & talis vocatio, qua nouũ nomen veteri creaturæ datur, dum diuinitùs aliquid fit, conuersionem substantiæ prioris & facit, & probat: ídque multis sacrarum literarum exemplis confirmatur. Quoties enim res quæpiam priùs nobis nota & familiaris, postea vel sensibus nostris, vel intelligentiæ, alia esse natura apparet, Spiritus sanctus in scripturis diuinis docet modum, quo ab vna re ad aliam transitur, conuersionem esse nominandam. Vxor Lot viro suo probè cognita, subitò dum post se respiceret, desiit à sua forma, in salis statuam visa. Quid hac in re dicit scriptura? Respiciens vxor eius post se, versa est in statuam salis. Dixit Dominus ad Moysem, Quid est quod tenes in manu tua? Respondit, Virga. Dixítque Dominus, Proiice eam in terram. Proiecit, & visus est illi coluber, ita vt fugeret Moyses. quid ergo dicit sermo diuinus in hoc genere? Et versa est virga in colubrum: & extẽdente manum Moyse, caudámque eius apprehendente, versus est in virgam. Itidem percusso flumine erat cruor statim & sanguis in tota terra Ægypti. De hac historia sic loquitur scriptura. Aqua fluminis versa est in sanguinem, & fuit sanguis in tota terra Ægypti. Ecce quod fuerat antè aqua, factus est sanguis, modúsque faciendi appellatur in sacris literis conuersio. Ministri nuptiarum in Cana Galileæ impleuerunt hydrias aqua vsque ad summum: & dicente Iesu (qui dicendo facit quæ vult) tulerunt Architriclino: qui cùm gustasset, sponso dixit, Seruasti bonum vinum vsque adhuc. Aqua igitur post Christi iussum, vinum appellatur. Quid in ista causa dicit Euangelium? Gustauit Architriclinus aquam vinum factam, Nihil autem est aliud, aquam vinum fieri, quàm aquam in vinum conuerti. In his igitur omnibus cùm vna res alteri subitò succedit, prior in posteriorem conuersa perhibetur. Panẽ Christus accepit palàm, benedixit, ac de illo incunctanter dixit, *Hoc est corpus meum.* Quod verbũ apud fideles, qui Christo per omnia credũt, plus habet momẽti, quàm si oculis corporis viderent in locũ panis & vini substitutum esse corpus & sanguinem. Cùm enim hoc sacramentum ministretur non Pharaoni, aut Ægyptiis, non Iudæis aut paganis, sed solis in Christum credentibus, atque etiam, vt Iustinus Martyr testatur, baptisatis, meritò illis idem est post panẽ acceptum audire, *Hoc est corpus meum*, ac videre in locum panis corpus Christi suffectum. Cæterùm si vel infideles corpus Christi repentè contuerentur adesse, vbi panis antea prostabat, cogerentur sanè panis mutationẽ in corpus Christi agnoscere, maximè vbi nulla subesset de incãtatione suspicio: nisi fortè non obligatũ dicam⁹ fuisse Pharaonem ad fidem habẽdam miraculis per Moysem editis, aut nisi iniustiùs pœnas luit, quòd supra omnes Magorũ vires inaudita quædam fieri perspiciens, tamen diuinę voluntati parere recusauerit. Licet ergo post consecrationem videatur panis & vinum, tamen propter authoritatem dicẽtis non minus indubitanter credi tur adesse corpus Christi, quàm si oculis corporis cerneretur. Nam quod beatus Chrysostomus in Capharnaïtas dixit, Christum propterea prius fecisse miraculum de quinque panibus, vt per illud non essent amplius increduli iis quæ postmodùm diceret, hoc idem potest ad nostrum propositum accommodari, præsertim cùm omnia miracula Christus in eum finem potissimùm operatus fuerit, vt tandem soli ipsius verbo absque vlla visibili operatione crederetur. Quo etiam in genere Apostolus dixit, linguas in signum esse infidelibus, non fidelibus. Ex eóque sequitur, vt panis qui priùs aderat, in corpus quod nunc adesse pronuntiatur, per omnipotentiã verbi commutatus intelligi debeat, quamuis nihil tale videatur. At cur igitur in ver-

Vnde probetur fieri Transsub. ex verbis Christi.

Quare Christus non dixit, Panis hic vertitur in corpus meum.

bis Christi nulla mutationis facta est mentio? Quia Christus finem operis, non autem operandi viam & rationem in Cœna demõstrare voluit. Ad necessitatem quippè sacramenti spectabat, vt corpus Christi, quod operatorio ipsius sermone conficiendum erat, apertis verbis pronuntiaretur. At modus conficiendi operandíque vt exprimeretur, non tam ad institutionem mysterij, quàm ad docendi rationem pertinebat. Quapropter, vt facto ipsius panis mutetur in corpus Christi, hoc proprium Cœnæ Dominicæ opus est: vt autem verbo mutatus dicatur, alterius est temporis atque instituti. Illud enim valdè notandum est, aliud esse rem quæ fit, aliud modum quo fit. Res potest describi & significari, absque eo quòd modus rei declaretur. Percussit Moyses fluuium, & fuit sanguis. Ecce rem, Versa est aqua in sanguinem. Ecce modum rei, Poterat autem fieri, vt aquæ fluuij sanguis successisse commemoraretur, sine conuersionis facta mentione: quod ipsum in cœna fieri videmus. Non enim dixit Christus, Panem verto in corpus meum, aut vinum in sanguinem: sed de pane reipsa faciens corpus suum, dixit, *Hoc est corpus meum*: rem & verbo faciens, & simul factum ostendens: at modum faciendi Apostolos per Spiritum sanctum docens, eúmque nobis ab Apostolis & Ecclesia tradendum relinquẽs. Quod idem ferè in legis typo ad nostram eruditionem contigisse animaduerti potest. Ait enim Dominus ad Moysem, Tolle virgam in manu tua, percutiésque petram, & exibit ex ea aqua vt bibat populus. Fecítque Moyses ita. Percussit petram, & fluxerunt aquæ. Sed quo tandem modo acciderit, vt è petra pecussa fluerent aquæ ait alius Propheta: Conuertit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum. Cõstat igitur quid sit factum: sed modum faciendi quæro. Vtrum enim de nihilo creatæ sunt aquæ illæ, an verò aperta petra emanarũt, an alius quispiã fuit modus aquas illas eliciendi? Credimus omnes ad virgæ tactum erupisse aquas per rupis in eas cõuersionem: Eodémque modo audimus Christum dicentem Apostolis, *Hoc facite in meam commemorationem*. Videmus Apostolorum successores virgam sumere verbũ Dei penetrabilius omni gladio ancipiti, eóque panem percutere: statim vt attigerit verbum elementa, corpus & sanguinem effici. Itaque quoties post rem nobis naturæ lumine cognitam, alia quæ specie differt, per verbum Dei & benedictionem, & præter solitum ordinem naturæ, perspicuè affirmatur succedere, non dubium, quin illa prior in hanc posteriorem conuersa & commutata dici debeat. Hic nodus controuersiæ, quæ inter nos & Lutheranos vertitur. Frustrà negauerint ex quauis benedictione naturas rerum tolli: nõ enim id asserimus. Frustrà produxerint exempla plurima rerum quæ maneant saluæ & illæsæ post receptam ex verbo Dei aliquã benedictionem, aut ex accessione qualitatis, aut substantię mutationem iustam statui. Nihil horum est controuersum. Sed hoc positum est in quæstione, An si feratur benedictio, siue sermo in creaturam præiacentem, & diuersam substantiam induere, ac nouum nomen substantiæ alterius accipere ex verbo Dei asseratur, nihilominùs prior substantia eius sarta tecta seruetur, nec à suo statu dimoueatur. In eum finem edant hi quæ possunt de scripturis exempla, & diligenter inspiciant, quàm sint propositis & allatis similia. Scripturis productis, earum phrasi & ratione nitimur, vt adueniente noua substantia, & substantię nomine, priorem conuerti aut perire post benedictionem & prolatum Dei verbum credamus. Neque profectò scripturæ, quando meminerunt Deum ipsum, aut Angelum, aut aliquod donum cœleste apparuisse, & coniunctum fuisse cum aliquo corporeo elemẽto, solent benedictionem aliquam commemorare, tanquam causam huiusce coniunctionis. Quapropter si tantum aduenit corpus Christi ad panem, vt ei copuletur sine mutatione panis, nihilo plus effecit adhibita benedictio, quàm si non esset omninò: cùm

Vana sunt argumenta Luther. cõtra catholicos.

Cur credamus fieri Transsubst. & quibus rationibus.

Si maneret panis cum carne,

sine ipsa in aliis apparitionibus Dei, per subiectas creaturas, ipsis Deus sine singulari benedictione præmissa adesset coniunctus, eo modo quo adesse pani Christum ipsum scribunt Lutherani. Hoc argumento vtitur Augustinus ad vim explicandam benedictionis, & differentiam præsentiæ, qua Deus homini Christo & Eucharistiæ adest, & qua aderat antiquarum apparitionum signis & symbolis, & in eo discrimen collocat, quòd vetera signa non essent id quod significabant, homo verò Christus erat Deus ipse quem demonstrabat, & panis virtute spiritus & benedictione consecratus fiat id quod designat.

non esset necessaria benedictio.

August. lib. 3. de Trinit. ca. 4.

DE VERBORVM DOMINI EFFICACIA AD SAcramenta efficienda: & quibus verbis fiat consecratio, ac conuersio panis & vini in carnem, & sanguinem.

CAP. 5.

DE formula verborum, quibus panis & vinum consecrantur in corpus & sanguinẽ Domini, grauior est inter sectas & Ecclesiam Catholicam concertatio. Comperiuntur enim, qui Papatus (vt loquũtur) odio, nullis verbis adhibitis res ipsas ex institutione & vsu fieri sacramentum existimant, in quibus nomina sua profitentur Bucerus, Heildebergenses, & plerique alij Caluiniani. Bucerus ita scribit: Hæc nostra est Eucharistia, & cœna Dominica, vt conuenientes inter nos, panẽ frangamus, & poculũ bibamus Domini, hoc est, quibus memores simus eius quod ipse in nouissima illa cœna cũ discipulis suis gessit, & locutus est, prædicantes mortem eius, corpúsque Domini, & sanguinem pro nobis quoque traditum. Sic verè denique facimus hoc, id est, edimus panem, & bibimus calicem, in cõmemorationem Domini, vt ipse iussit. Vt autem nusquam iussit verba ista sua repetere, neque promisit vspiam, si id faceremus, aliquam in pane & vino nostro fore mutationẽ, ita illorum philosophiam, qui aiunt verbis istis Domini, *Hoc est corpus meum*, cùm illa veniant ad panem, afferre illa pani, vt iam in pane existant realiter, nulla sanè scriptura habet, neque pani & vino, sed mentibus electorum debent verba afferri. Porrò Heildebergenses hanc dicunt sententiam: Nusquam Christus promisit panem fore sacramentum, aut signum corporis sui oblati pro nobis, modò verba ista aut alia proferrentur in ipsum: sed tantùm instituit panem fieri sacramentum, quando frangitur, distribuitur, & editur in ipsius commemorationem. Propterea panis non fit sacramẽtum, verborum prolatione, sed vsu instituto à Christo, id est, tota actione & ceremonia cœnæ. Imitantur dæmoniacum illum Cypriani, qui se sacrificium Domino sine sacramento solitæ precationis offerre iactabat. His post Catholicos resistunt Lutherani, & demonstrant Christum effatum, cùm panem & vinum in vsum & esum appararet & distribueret, benedixisse insuper pani & vino, ac iussisse, vt idem ageremus quod egisset. An verò censent illi Christum mutis signis benedixisse, & impingunt in id quod falsò nobis imputant, quasi signaculo crucis omnem vim benedictionis concludamus? Cur panem in cœna sumere & comedere soleãt, nisi quia Christus dixit, Accipite & comedite? At cùm id nõ tantùm dixerit, sed addiderit, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*, quare mandatum hoc, facite, ad factum nudum, aut ad duo sola antecedentia Christi verba contrahemus, & non omnia, sicuti & illa comprehẽdet? Non satis est Apostolo calicem benedictionis appellare, sed vocat ποτήριον ὃ εὐλογοῦμεν, id est, potionem à nobis benedictam, vt aliqua dictionis siue sermonis formula per homines benedici ostendat. Nam sicut in baptismo quid est aqua, nisi aqua, antequam accedat verbum ad elementum, vt fiat sacramẽtum: sic in cœna quid est panis, nisi panis antequã accedat verbum ad panis elemẽtum, vt fiat corporis Dominici sacramentũ? Eò impietatis progrediuntur Heil-

Sunt qui dixerũt sacramenta fieri sine verbis.

Bucerus 26. Matth.

Libr. De conformit. Cœnæ.

Cypr. epist. 75. in edit. Panũ.

Vt verbis sit opus ad conficiendam Eucharistiam.

debergenses, vt vsu aquæ non adhibita ex Christi præscripto clausula, Ego baptiso te in nomine patris, & filij, & spiritussancti, baptismi sacramentum confici & adimpleri mētiantur.

Ephes.4.

Apostolus contrà duabus quasi partibus necessariis baptismum cōflat, lauacro aquæ, & verbo vitæ. Et hæc quidem inter inauditas hæreses numeranda. Nemo veterum de ea quicquam etiam per somniū cogitauit.

August. tract. 80. in Ioan. li. 6. De baptism. cap.25. In Faustū libr. 20. cap.16.

Augustinus verò ex veteris Ecclesiæ fide eam tanquam omninò incredibilem & absurdam damnat, nō solùm cùm ait, Quid est aqua, nisi aqua? accedat verbum ad elementū, & fiet sacramentum: & cùm alibi decernit verbis Euangelicis consecrari baptismum, sine quibus nō consecratur, ac ne consecrari quidem potest: sed etiam cùm in Faustum Manichæum de ipsamet Eucharistia inquit, Noster panis & calix certa consecratione fit Christianis non nascitur. Proinde quod non ita fit, quamuis sit panis & calix, alimentum est refectionis, non sacramentum religionis. Ex qua plana admodum definitione omnes illi hæretici vescūtur quidem in cœna pane refectionis communi & naturali, sed non sacramento religionis.

Quare verba adhibeantur ad conficienda sacramenta.

Licet autem verba ipsa nihil in rebus subiectis efficerent, non tamen indè repelli debent, vt inania & superuacanea. Res enim ipsæ sensibus oblatæ, multa ac diuersa possunt significare: vt aqua promiscuè & refrigerium, & ablutionem demōstrat: sed quo in significatu quoad baptismum intelligenda sit, verbis opus est. Aspersio siquidem aquæ, seu immersio, tam spectat suapte natura ad emundationem designandam, quàm ad æstus temperiem. Adhæc quid tam naturale, quàm vt homines mentis sensum eloquantur per verba, & his si quid sit in animo latens energiæ, declarent? Sermo enim index animi certissimus. Quapropter cùm Christus porrigere, & edere panem ac vinum iusserit, ne attoniti ambigeremus, qua de causa, & in quem vsum id præcepisset, verba indicatiua subiunxit, & subiungi iusta ratione mandauit.

Brent. De maiest. diuin. naturæ.

Hoc est quod Brentius, cùm sapit, ait: Res definiuntur verbo Christi, vt in ipsis, aut per ipsas corpus & sanguis eius distribuantur. Hoc est, quod alius dixit, significata rerum sensibilium per verba determinari.

Beza Dialog.1. in Heshuss.

Caluiniani volunt verba sacramentalia declarari, & prædicari, vt vim habeant.

Lib.4. Inst. ca. 17. num.39.

Itaque tam pudendi erroris pertæsi Caluinus, Beza, & ex Lutheranis Pomeranus, verborum quidem necessitatem ad inaugurationem & sanctificationem panis & vini recipiunt, sed ea prædicari & enarrari atque credi volunt, antequàm quicquam valeant ad constituendum sacramentum, ita vt apud ipsos verbum efficaciam inueniat, non quia dicatur, sed quia credatur, quemadmodum ex Augustino citant. Caluini textus est: Non hîc magicam aliquam incantationem imaginari nos decet, vt satis sit verba demurmurasse, quasi ab elementis exaudiantur, sed verba illa viuam esse prædicationem intelligamus, quæ auditores ædificet, quæ intus penetret in eorum animos, quæ cordibus imprimatur atque insideat, quę efficaciam in complemento eius quod promittit, exerat. His rationibus clarè patet repositionem sacramenti, quam nonnulli vrgent, vt ægrotis extra ordinem distribuatur, inutilem esse: Aut enim sine recitatione institutionis Christi accipient, aut minister vnà cum signo verā mysterij explicationē cōiunget. In silētio est abusus, ac vitium. Si referūtur promissiones, & mysteriū enarratur, vt cum fructu recipiāt qui recepturi sunt, non est quod dubitemus hanc esse verā consecrationē. Quorsū igitur euadet altera, cuius vis ad ęgrotos vsque nō peruenit? Hanc quoque inter nouas hęreses reponimus, cū teste ex omni antiquitate careat, & scripturæ testimonio.

Exod.12.

Verba sacramētalia semper fuerunt distincta à concione, & sunt quædam certa & selecta.

In Paschali cœna pręcipiebatur fieri lectio, & haberi sacra cōcio, quod etiam nūc Iudæi sanctè obseruāt, & ferè tota insumitur cōmemorandis Dei beneficiis, tū propter liberationē de Ægypto, tū aliàs acceptis, vt testatur apud eos Codex precū soleniū. Ac rectè quidē istud, quoniā nuda celebrabatur rei antecedētis cōmemoratio, & nulla noua conficiebatur, vt in Eucharistia efficitur. Christ⁹ ipse longū sermonem in ipsa

Cœnæ actione habuit, de quo cùm multa D. Ioannes enarret, non frustrà fortasse tã pauca de Cœnæ institutione, de eius fructu, & aliis ad eã pertinentibus interserit, ne ansam daret futuris Caluinistis illi cõcioni vim ad cõstituendũ sacramentũ tribuere. Præter sermonem habitum Christus cùm ad ipsam Cœnam instruendam venit, & eam Apostolis proposuit, conceptis verbis, ad eámque declarandam appositis effari cœpit. Apostolus Paulus die Dominico, cùm Christianorum cœtum conuocasset ad frangẽdum panem, priusquàm ab eis recederet, ad mediam noctem de religione disseruit ante Cœnæ celebrationem, qua peracta exhortationem & concionẽ ad lucem vsque protraxit: ne potius sanctificationem panis antecedenti sermoni & prædicationi ascribamus, quàm consequẽti: neque est credibile, quin ad conficiendam Eucharistiam Christi oratione sit vsus, præter illam interruptam concionem: quandoquidem illam Corinthiis præscripsit ad ritè Cœnam Dominicam administrandam. Iustinus Martyr recitat solitos Christianos die solis, quem nos Dominicum vocamus, conuenire. Initio commẽtaria Apostolorum, aut scripta Prophetarum legebantur. Deinde lectore quiescente, Præsidens orationem, qua populum instrueret, & ad imitationem tam pulchrarum rerum cohortaretur, habebat. Posteà consurgebant communiter omnes, & preces faciebant: quibus exolutis, panis inferebatur & vinum, quę verbis Christi ex institutione Cœnę repetitis sacrabantur. Tertullianus quoque concionum, quæ fierent ante Cœnam Dominicam, meminit, & ait, Coimus ad diuinarum literarum commemorationem, si quid præsentium temporum qualitas aut præmonere cogit, aut recognoscere. Certè fidem sanctis vocibus pascimus, spem erigimus, fiduciam figimus, disciplinã pręceptorum nihilominus inculcamus. Ex his liquet, cõcionari fuisse in vsu Christianis quoties publicam & communem Eucharistiæ Cœnam adornabãt. Neque nos morem illum repudiamus, imò modis omnibus amplectimur, & restitui ex Tridentinę synodi sanctionibus flagitamus. Desideramus etiam omnes abundè doceri de toto Cœnæ Dominicæ negotio: sed admonemus Caluinistas in eodem semper hærere luto, & in eo peccare maximè, quòd externa & adiuncta, quæ vocamus accessoria, pro internis & præcipuis obiiciant. Porrò tria sunt quæ negamus priscos illos & primos Christianos credidisse necessaria. Primum est, quòd pro cõcione explicetur institutio Cœnæ Dominicæ, cùm videamus ex Christo, Apostolo, Iustino, & Tertulliano, de aliis fidei capitibus & scripturis in huiusmodi conuẽtibus tractatũ fuisse pro rerum opportunitate & necessitate. Et certè cùm quotidie per domos aggregarentur ad frangendum panem illum, tædium attulisset eadem & toties repetita concio. Sin alia de re habebatur, quid ad efficiendum sacramentum Cœnæ potius pertinebat, quàm ad baptismum, aut aliud quiduis Christianũ? Deinde non admittimus, prædicationem publicam traditam fuisse à Christo, pro formula seponendi panem & vinum in vsum sacramenti, cùm ad hoc aliam, & propriam, & effectui conueniẽtem accommodarit orationem, quam postea ad eiusdem Christi imitationem ex professo omnes Christiani seiunxerunt à concione: & cùm Christus, atque eius discipuli, tam facta Cœna quàm ante eam, indifferenter de aliis scripturis, aut de Cœna disputarint, ne quis plus efficaciæ deferret priori parti concionis, quàm posteriori. Tertiò cõcedimus vtilem quidem & salutarem esse de scripturis, seu de ipsa Eucharistia aliquam exhortationem fieri: sed inficiamur esse necessariam, aut pro consecrationis forma æstimandam, cùm præter eam aliã Christus reliquerit, & omnes Christiani sint professi. Præterea cùm cibus cõmunis sanctificatur per verbum & orationem, an interpretabimur de aliqua scripturæ enarratione, ita vt nemo possit, aut ritè debeat victum capere, nisi ministrum præsto habeat, qui luculenta concione cibũ

D. Ioã. à cap. 13.

Act. 20.

Apolog. ad Anton.

Tertul. in Apologet. cap. 39.

sess. 24.

sanctificet? Inescát egregiè Caluiniani Ministri suos sectatores iuratos, quos non nisi pleno ventre sub finem conuiuiorum solent aliqua de scripturis exhortatione demulcere, aut sanctificare. Debuit Apostolus ex Caluinistarum placito, non calicem benedictionis, sed annuntiationis aut prædicationis nuncupare. Debuerunt primi Christiani, sicut Caluinus ipsis vitio vertit, ad ægrotos Eucharistiam non mittere, quia institutionis enarrationem prę morbo, siue absentia, non valuerunt audire, aut attendere. Debuerunt cathecumenis altaris sacramētum non denegare, cùm audissimè concionibus de Cœna Domini aurem & fidem præberent, ex quibus potissimùm confici sacramentum Caluinistę somniant. Vt autē rem propius inspiciamus, pro concione expositio verborum Domini de Cœna effertur in genere, neque applicatur magis huic pani quàm alteri, præsenti potius quàm absenti: neque definit aut determinat, vt aliorum vocabulis vtar, hunc oblatum panem & calicem destinari sacro vsui & sacramēto: ob id non magis immutat, aut afficit propositum panem, quàm alium longissimè remotum, ideóque non magis ex ipso, quàm ex quouis alio reddit & efficit sa cramētum. Deinde etiam nunc omnes Caluinistæ, vt administrēt baptismum, non sunt contenti publica declamatione de ipsius institutione, sed cùm accinguntur ad opus, induunt personam Christi, & ex formula ab eo decreta tingūt, ac dicunt, Ego te baptiso in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: quæ cùm pronūtiant Gallicè, ne quidem abhorrent à dictione Græca, Baptiso te, quæ à mulierculis non faciliùs intelligitur, quàm alia ab illis, qui quæ ignorant, iactant esse Græca, nec posse legi. Itidē ipsi atque alij Cingliani, postquàm ad apparatū & ornatū suę Cœnæ multa pro cōcione effutierint, multa cātillarint, multa fuerint precati, attamē cùm eò peruenerint, vt panis sit impartiēdus, obliti se ad rauim vsque cōcionatos esse, institutionis verba proferūt, & præsentē panē eorū prolatione insigniūt, & sanctificát. Nam & Oecolampadius è suggestu legebat omnia vsque ad verba Cœnæ: quæ ante mensam recitabat: & Tiguri minister, spectante cœtu, panē accipit in manus, & alta voce verba Cœnæ pronuntiat. Abstineant igitur deinceps post concionē à formula breui & circumscripta baptismi, & à repetenda pręscriptione Cœnæ, aut fateantur necesse est nos aliis verbis egere ad sacramentorum cōfectionem, quàm quibus publicè de diuinis oraculis declamatur. Porrò in baptismi administratione, post omnē siue concionem, siue exhortationem, cùm subiiciant, Ego baptiso te in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, satis innuunt neque per cōcionem, neque per aliam locutionem, sed per eam clausulam baptismi sacramentum consistere. Nam si prius constaret, & falsò & frustrà ea pronuntiaretur locutio, qua baptismus in ipsa præsenti ablutione constitui & donari demonstratur. Neque certè hi, quibus Petrus annuntiauit Euangelium, & exposuit, ideò pro baptisatis habiti fuerūt, sed dimissa cōcione ad lauacrum deducti sunt, & vt aqua, ita verbum coniunctum perfecit sacramentum. Addo quòd si ante baptismi & sacri panis exhibitionem sacramentum sanciretur per editam concionem, iam non sacramenta constarent in ipso & solo vsu, vt Caluinistis placet, sed priusquàm assumerentur, perorata concione perficerentur. Adhæc si non ex auditione & intelligentia fit & suscipitur sacramentum, cur baptismo perfundunt infantulos, quibus tanquam surdis frustrà canitur veritas, quemadmodum & fabula. Imò Caluinistę concedant oportet ingenuè, se nusquam potitos vero baptismo, cùm in Ecclesia Catholica sine prædicatione institutionis recenter nati ipsum exceperint. Proinde nec aliis baptismum conferunt, nec Cœnam Dominicam administrant: quorum collatio non nisi verè tinctis & legitimè creatis ministris ex ipsorum doctrina & disciplina competit. Sed nec Caluinistis sufficit exigere accuratam aliquam commentationem de instituta Cœna, vt sacramētum condatur, imò

Caluin. in formula de Cœna administr. Lauaterus in Histo. de Cœna Domini.

Act. 3.

Caluinistæ nō tantùm intelligentiam ver-

imò ne quidem tanti faciunt suas sermocinationes, vt efficiāt sacramentum, nisi fides auditorum accesserit, quæ prædicationem comprobet, & quæ suo assensu panem sanctificet. Ita quocunque te vertas, fides apud ipsos omnem paginam facit, & quodcunque operatur, vt sibi omnia arrogent, & nihil soli Deo relinquant. Non percipitur ex eorum placitis & decretis corpus Domini in cœna, nisi per fidem. Hîc addunt ne quidē signum corporis Dominici efformari, nisi illa accesserit. Ita compedes iniiciunt Deo, & eius verbo, vt vterque ab illorum fide pendeat. Si enim voluerint fidem Deo præstare, tum poterit corpus suum ipsis elargiri: tum sermo eius, *Hoc est corpus meum*, verum erit, & explicata cœnæ institutio ad sacrandum panem valebit. Sin noluerint credere, Dei ac sermonis eius potentia & veritas fluxa erit & nulla. Telam insuper retexunt, cùm ministrorum sermonibus panis benedictionem retulerint acceptam: tum auditorum fidei imputant, vt horum opera, non autem ministrorum, sacramentum euadat. Donatistarum profligatus error à ministris hæreticis non putabat fieri & distribui vllum sacramentum: Caluinistarum contrà peruersitas, ipsum ne fiat, infidelitate recipientium impediri ponit. Toties isti docent corpus Domini non percipi ab infidelibus, sed tantùm signum & sacramentum: nunc defendunt tantum abesse, vt sacrum etiam signum isti capiant, vt officiant sua incredulitate ne omninò sit. Proindè restat, vt tales nudum panem in cœna sumant & reportent. Vt autem omnia sua mendacia non scripturis, sed vnius ferè Augustini deprauata aliqua sententia fulciunt, ita vtrunque commentum & de concione ministrorum requisita, & de fide auditorum necessaria, eiusdem Augustini authoritate muniunt. Ex eo producunt: Hoc est verbum quod prædicamus, non quia dicitur, sed quia creditur. Verùm operæpretium fuerit textum Augustini audire. Quare non scriptum est (inquit) „Mundi estis propter baptismum quo loti estis, sed propter verbum quod locutus sum vobis, nisi quia & in aqua verbum mundat? Detrahe verbum, & quid est „aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Vnde ista „tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo, non quia „dicitur, sed quia creditur? Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens. Hoc est verbum fidei quod prædicamus, ait Apostolus: quia si confessus fueris in ore tuo, quia Dominus est Iesus, saluus eris. Hoc est verbum fidei quod „prædicamus, quo sine dubio vt mundare possit, consecratur & baptismus. Mundatio nequaquam fluxo & alibi tribueretur elemēto, nisi adderetur in verbo. Hoc „verbum fidei tantum valet in Ecclesia Dei, vt per ipsum credētem, offerentem, benedicentem, tingentem, etiam tantillum mundet infantem, quamuis nondum valentem corde credere ad iustitiam, & ore cōfiteri ad salutē. Totum hoc fit per verbum, de quo Dominus ait, Iam vos mundi estis propter verbum quod locutus sum „vobis. Hinc eliciunt Caluinistæ, oportere vt verbum institutionis ad formandum sacramētum prædicetur. Sed Augustinus verbum prædicationis non intelligit propriè, quod sit de institutione sacramenti: sed quodnam ita vocet, exprimit, Quia si confessus fueris quòd Iesus est Dominus, & quòd Deus suscitauit illum à mortuis, saluus eris. Qua certè clausula nullum instituitur sacramentum, sed fundamentum est, cui verba sacramentorum sunt innixa, & à quo virtutem suam mutuātur. Nam ex quo prędicantur & creduntur ab eo inuenta & posita, vim accipiunt propter dignitatem eius, qui talem sermonem, seu qui talia verba locutus est. Augustinus itaque verbo prædicationis comprehendit incarnationis dispēsationem, & totū Christi mysterium, quod prædicatum & creditū est in mundo, ait Apostolus: sed cuius prædicatio virtutem obtinet, non quia profertur, sed quia creditur ab illo emanare

borum sacramentalium aiiit esse necessariam, sed & fidem.

Tract. 80. in Ioan.

qui Dominus eſt.Sub eo verò prædicationis generali verbo ſacramẽtorum formu-
læ continentur,quæ habent efficaciam,non ex pronuntiatione, ſeu ſono tranſeunte
verborum , ſed ex virtute indita à Chriſto illorum authore.Ideò tales formulæ pro-
pter virtutem inditam baptiſmum conſecrant, & infantulũ mundant,quamuis nõ-
dum valentem,Corde credere ad iuſtitiam,& ore confiteri ad ſalutem,vt Auguſti-
ni dictiones repetam.Vnde conſtat,nec prędicationi,nec ſono tranſeũnti verborũ,
nec fidei recipientium aut miniſtrantium,vim conſecrandi ſacramentum ab Augu-
ſtino tribui, ſed fidei publicę de Chriſto illorum verborum authore ac potẽte vim
illis conferre.Hoc eſt enim quod intendit Auguſtinus, ad explicandum Chriſti di-
ctum , Iam vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis. Tantum
verò diſcrepat Auguſtinus ab opinione,quam illi affingunt Caluiniſtæ,vt contrariũ
omninò de prædicatione & expoſitione miniſtrantium & fide ſuſcipientium ſacra-
mentum ex ipſius litera eluceat.Nam ne affigeremus virtutem prolationi verborũ,
aut concioni,ait,Non quia dicitur:& ne eandem fidei ſuſcipientis daremus, tradit
peruenire illã ad paruulos omninò fidei incapaces, ſed operari verbũ,quia creditur
à proferẽte,quòd ipſũ locutus ſit Dominus,& ipſum inſtituerit, à quo ſuã vim hau-
rit & excipit. Quod vt magis iterum pateat,ſciendum eſt alibi Auguſtinum diſtin-
guere inter ſacramentum & eius fructum, & affirmare ad illius integritatem nec fi-
dem nec puritatem conferentium ſacramenta,nec accipiẽtium,deſiderari,nec ver-
borum expoſitionẽ, ſed ſufficere eorum qualemcũque pronuntiationem cum fide
Lib.3.De baptiſ.cap.14.
de eorum inſtitutione & authore,ſicut paulò antè dicebamus: nihilominus ad ca-
piendam vtilitatem & fructum ſacramentorũ requiri ab his qui poſſunt præſtare,&
fidem & præparationem,ne in vacuum gratiam Dei & indignè ſuſcipiant,aut eidẽ
reſiſtãt,ſeu,quemadmodũ in ſcolis loquimur,obicẽ ponãt.Textus ita habet:Nõ in- "
tereſt,cùm de ſacramẽti integritate & ſanctitate tractatur, quid credat,aut quali fi- "
de imbutus ſit ille qui accipit ſacramentũ.Intereſt quidem plurimũ ad ſalutis viam, "
ſed ad ſacramenti quæſtionẽ nihil intereſt.Fieri enim poteſt,vt homo integrum ha- "
beat ſacramentũ,& peruerſam fidem,ſicut fieri poteſt,vt integra teneat verba ſym- "
boli,& tamen non rectè credat, ſiue de ipſa Trinitate, ſiue de reſurrectione,vel ali- "
quid aliud. Auguſtinus poſtea ſubdit : Quamobrem ſi Euangelicis verbis in nomi- "
Eod. lib.ca.15.
ne patris,& filij,& ſpiritus ſancti Marcion baptiſmum conſecrabat, integrum erat "
ſacramentum,quamuis eius fides ſub eiſdem verbis aliud opinãtis, quàm Catholica "
vnitas docet, non eſſet integra,ſed fabuloſis falſitatibus inquinata.Nam ſub eiſdem "
verbis,id eſt,in nomine patris,& filij,& ſpirituſſancti,non ſolùm Marciõ , aut Valẽ- "
tinus,aut Arriꝰ aut Eunomiꝰ,ſed ipſi carnales paruuli Eccleſię,quibus dicebat Apo- "
ſtolus,Nõ potui loqui vobis quaſi ſpiritualibus,ſed quaſi carnalibus, ſi poſſent ſin- "
guli diligẽter interrogari,tot diuerſitates opinionũ fortaſſis,quot homines, nume- "
Lib.6.De bapt. cap.25.
rarentur. Eodem in opere Auguſtinus adiicit:Si non ſanctificatur aqua, cùm aliqua "
erroris verba per imperitiã precator effundit, multi nõ ſolùm mali , ſed etiam boni "
fratres,in ipſa Eccleſia non ſanctificant aquam. Multorũ enim preces emendantur "
quotidiè,ſi doctioribus fuerint recitatæ, & multa in eis reperiuntur cõtra Catholi- "
cã fidẽ.Nũquid ſi manifeſtetur aliquos eſſe baptiſatos,cùm illæ preces dictæ ſuper "
Sacramentalia verba dicuntur circa materiam, & aliæ preces: & illa valent ex pronuntiatione cum inſtitutio-
aquam fuiſſent,videbũtur denuò baptiſari ? Quid ita?Quia plerunque precis vitiũ "
ſuperat precantis affectus: & quia certa illa Euangelica verba, ſine quibus nõ poteſt "
baptiſmus conſecrari,tantũ valent, vt per illa ſic euacuentur quæcũque in prece vi- "
tioſa contra regulã fidei dicũtur,quemadmodũ dæmoniũ Chriſti nomine excludi- "
tur.Nam vtique hæreticus afferat precẽ vitioſã, nec habeat bonũ charitatis affectũ, "
quo poſſit illa imperitia ſuperari:afferat etiã,vt fieri ſolet, aliquã precem,in qua lo- "
quatur

» quatur contra regulam fidei. Multi quippè irruunt in preces, non solùm ab imperitis loquacibus, sed etiam ab hæreticis compositas, & per ignorantiæ simplicitatē, non ea valentes discernere, vtūtur eis, arbitrātes quòd bonę sint: nec tamen quod in eis peruersum est, euacuat illa quæ ibi recta sunt, sed ab eis potius euacuatur. Si autem ipse malus atque peruersus precem integram, & nulla ex parte fidei Catholicæ aduersam fecerit, non ideò ipse rectus est, quia illa recta est: & si in aliquibus peruersam precem afferat, Deus adest verbis Euangelicis suis, sine quibus baptismus Christi consecrari non potest, & ipse sanctificat sacramentum suum, vt homini siue antequàm baptisetur, siue cùm baptisatur, siue postea quandoque ad se veraciter cōuerso, idipsum valeat ad salutē, quod ad perniciem, nisi cōuerteretur, valeret. Cæterùm quis nesciat non esse baptismum Christi, si verba Euangelica, quibus symbolū constat, illic defuerint? Sed faciliùs inueniūtur hæretici, qui omninò nō baptisent, quàm qui nō illis verbis baptisent. Ideóque dicimus, non omnē baptismum (nam in multis idolorum sacrilegi s sacris baptisari homines perhibētur) sed baptismum Christi, id est, verbis Euangelicis consecratum, vbique eundem esse, nec hominum quorūlibet, & qualibet peruersitate violari. Libuit prolixiùs allegare Augustinum, tāquam in omnibus Caluinistarum hęresi aduersarium. Nusquam meminit in administratione sacramentorum cōsecrationem cuiusquam fidei tribui, sed certis, sicut ait, verbis Euangelicis, quæ emendant quicquid vel in prece, vel in quacunque præuia cōcione per imperitiam aut errorem peccatum fuerit, & quæ sacramentum ita operantur, vt sine illis nullum sit. Deinde tradit verba illa, quibus sacramētum coalescit, nec à fide, nec ab integritate ministrantium aut recipientium pendere, quoniam opus sacramenti per illa verba peractum, in Deum illorum authorem refertur, cuius virtus & potentia nec circunstantiarum, nec hominum proprio vitio frangi aut debilitari potest. Postremò fidem postulat ad salutis viam & fructum sacramenti cōsequendum, in his qui possunt ac debēt seipsos probare & disponere: alioqui in paruulis ne quidem generalem de Christo instituente ponit ad sacramenti perfectionē, aut etiam ad eius fructum & salutem reportandam, vt ex prędictis apparet, cùm interim in aqua baptismali, vt in aliis sacramentis, vim & efficaciam maximā sitam esse agnoscat: quæ omnia Caluinistarum doctrinę sunt opposita.

nis fide & intentione.

Quoniā ergo euicimus, vt opinor, certis verbis opus esse ad formā constituendam Eucharistiæ, quę neque cōcione, neq; expositione, neque fide aut intelligētia suscipientiū egeant: restat excutiendū, quænā sint illa verba, quę nobis ad hūc effectum prǽscripsit Dn̄s noster Iesus Christus. Hîc autem inter nos & Lutheranos cōtrouersiarū seminarium nascitur. Accusantur à nobis, & vicissim accusant nos. Redarguuntur, quòd in suis Cœnis iam non recitent institutionē Domini ex Euāgelistis, à quibus est edita, sed contra omnium Christianorum morem, & omnium liturgiarum ritū, Apostoli Pauli de Cœna enarrationē seligāt, & per eam panē & vinū consecrāt. Deinde quòd toti institutionis enarrationi cōsecrationē deberi opinētur, quasi verba ista Christi solēnia, *Hoc est corpus meum*, nō sufficiāt. Nobis verò impingūt, quòd addam⁹ multa institutioni, quòd de ea etiā detraham⁹ nōnulla: quòd sanctificationē quatuor his dictiūculis alligem⁹, *Hoc est corpus meū*, & ab ipsa excludam⁹, Accipite, comedite, ne cogamur assētiri cōmunionem ipsā esse de natura & integritate sacramēti, & quòd plerīq; ex nostris audeāt aliis formulis quā proprio Christi sermone sāctificationē cōcipere. Vvestphal⁹ aliquā rationē affert, cur poti⁹ institutionē ex Apostolo Paulo, quā ex aliis Euāgelistis repetāt: vt admoneatur Ecclesia de modo, quē tenuerint Apostoli in celebratione Cœnę receptū à Domino. De tota verò institutione ita pergit docere: Peculiariter his verbis, *Hoc est corpus meū*, consecratio tribuitur,

Quænam sint certa verba cōsecrandi panē.

Errores Lutheranorum circa verba cōsecrationis.

Lib. recta fides de Cœna Domini.

Quare Luthe-

rani legant pro verbis cōsecrationis, cap.11.1.ad Corinth.
In 2.parte examinis Trident.

eo quòd Dominus pronuntiet panem quem dat, corpus suum, & calicem sanguinē suum esse: & quòd verum & efficax est quod dicit, ideò adsunt corpꝰ & sanguis eius in hoc sacramento. Non tamen ascribitur consecratio his solis verbis, sed toti institutioni, veritati, & virtuti dicentis & operantis Christi. Postea Martinus Cemnicius id exactiùs disputat, ac contra Tridentinos Patres hoc modo concludit: Obseruet lector, quòd inter Pontifices plerique, cùm non possent in vniuersum verba institutionis ex consecratione Eucharistiæ proscribere, magnam tamen eius partem resecarunt, ita vt exceptis illis quatuor verbis, *Hoc est corpus meum*, reliqua in institutione nihil ad consecrationem pertineant, vel faciant. Et hoc ideò ita disputant, vt ex consecratione exterminatis verbis illis (Dedit illis dicens, Accipite, comedite) possent extra vsum habere sacramentum. Sed Paulus traditurus Corinthiis, quomodo possent non vulgarem, sed Dominicam Cœnam celebrare, totam & integram institutionem recitat & præscribit. Iustinus mentionem faciens verbi à Christo traditi, quo Eucharistia consecretur, refert se ad descriptionem institutionis, quæ apud Euangelistas extat. Emissenus dicit sacerdotem in sanctificatione ita dicere, Accipite, *Hoc est corpus meum*, &, Bibite, *Hic est sanguis meus*. Et breuiter in omnibus vetustis Liturgis non quatuor tantùm verba, sed tota & integra institutio in sanctificandis mysteriis recitatur. Hactenus inter Lutheranos vir non indoctus. Imprimis obseruandum desertores Ecclesiæ tam impotenti odio in illam exarsisse, vt omnes ausi fuerint ab Euangelistis descriptam institutionem repudiare, & ei supponere quiduis aliud. Egimus de his quibus placet sacramentum sine vllis verbis confici, & Cœnam ritè peragi. Narrant Erasmus Eberus & Ioannes Sleidanus, Anabaptistas à suis Cœnis repulisse sermonē Domini, *Hoc est corpus meum*, ac solitos loco eius dicere, Accipe, ede, memento Domini. Ioannes Matthæus Schmalchadensis apud Heildebergam minister, vult fideles liberos esse quoad benedictionis seu cōsecrationis modum, qua velint vti formula, quæ faciat ad ædificationem Ecclesiæ. Nonnulli caput sextum Ioannis, suis Cœnis institutionis loco adhibent, & inter eos aliqui tantùm legunt & proferūt caput istud vsque ad clausulam, quæ habet, Verba quæ loquor vobis, spiritus & vita sunt. Valdenses à nonnullis scribuntur tantùm vti oratione Dominica, sed in eorum historia nihil annotat Æneas Syluius. Omnes isti aguntur ab illo dæmone qui apud Cyprianum in obsessa puella, mutata formula vera cōsecrationis, alia inquit inuocatione nō cōtemptibili, sanctificare se panem, & facere Eucharistiā simulabat. Lutherani & Caluinistæ Euangelistas omittunt, & ex Paulo historiam institutionis Cœnæ iubēt recitari. Certè ex quarta catechesi Cyrilli Hierosolymitani apparet, quòd cùm catechumeni, seu recenter baptisati instituebantur de Eucharistia, textus Apostoli de Cœna proponeretur, quasi de lectione publica exponendus, & quasi esset religio ipsamet Euangelistarum verba in vulgus edere, ac nō potius pro mysteriis colere, & ad ipsa reseruare. Constat etiam à Iustino Martyre ad nos vsque verba adhibita ad consecrationem Eucharistiæ, nominatim à scriptoribus repeti ex ipsis Euangelistis, & non ex Apostolo Paulo. Ambrosius id apertè indicat. Nam recitans Missæ canonem, ait, Omnia illa verba Euangelistæ sunt vsque ad, Accipite siue corpus siue sanguinem. Indè verba sunt Christi, Accipite, bibite ex eo omnes. Qua verò authoritate Lutheranis aut Caluinistis licuit istud immutare? An ab ipsis Cœna Domini processit, aut ad illos solos peruenit, vt ab ipsis solis legitimos ritus addiscamus? Mirum est à nemine antea tentatum istos ausos quasi suo iure hoc sibi arrogare. Quid tam naturale, quàm rerum institutiones ad sua primordia, & primos authores ac scriptores reuocare? Sed nec ratio, qua fingunt se motos, vera, iusta & idonea est,

Variæ formulæ consecrandi apud hæreticos.

Ioan.Matth. lib.edito 1566.
Cinglian. in Confess.ad Regem Franc. in ritibus Tigurinis, & in Liturgia peregrinorum.
Guido Carmelita lib.9. De hæresib.
Æneas Syluius De Origine Bohemorū. cap.35.
Cyprian.epist. 75.in edit. Pannuel.

Lib.4.De sacramen. cap.5.

Malè à Lutheranis pro consecr. Apostolum sumi.

est, siue sit vt conspiciat Ecclesia modum celebrãdæ cœnæ Dominicæ, quem Apostoli tenerent, sicut Vvestphallus ait, siue vt Apostoli docerent totius institutionis relationem esse necessariam, quemadmodum Cemnicius attingit. Verùm Apostolus nec cœnæ rem gestam proponit, tanquam pro legitima consecrationis formula, nec totam historiam institutionis probat, aut affirmat esse sanctificandi panis verã & perfectam rationem: neque de eo inter Corinthios lis erat, sed de rei natura, & Eucharistiæ veritate atque substantia, quam vt definiat ex Dei mente, ad institutionem prouocat. Neque Apostolus insistit vllo pacto in institutionis prolatione, aut omissione, neque in consecratione panis, aut consecrationis sermone, quia id non erat positum in controuersia: sed vrget de panis consecrati esu & diiudicatione, vt intelligatur quid ex institutione intenderet decidere & componere. Præterea in sacramentorum confectione non ipsa institutionis narratio, forma est cõsecrationis, sed hæc ex verbis in ipsa institutione traditis, & ad hoc præscriptis, peti debet. Etenim aliud est verbum institutionis baptismi, aliud verbũ, quo accedente ad aquam, celebratur baptismus. Ad baptismum ministrandum, non ritè depromuntur institutionis ista verba, Euntes in mundum vniuersum docete omnes gentes, &c. aut, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnũ Dei: sed apta forma iuxta regulam huius institutionis exhiberi debet. Eodem pacto statuere oportet de legitima Eucharistiæ consecratione, vt ipsa verbis ab institutione traditis perficiatur, sed non ipsamet institutione. Sit ita, vt ex Apostoli enarratione oculis etiã cernatur legitimus cœnæ vsus, qui sub Apostolis viguerit: an propterea licebit scriptum eius Euangelistarum monumentis anteponere? An satis est cœnam ad Apostolos, an non potius ad ipsum Christum eius authorem referre? Sufficiat sanè ad efformandam religionẽ, videre qualiter cœnam Domini, Apostoli agitarint: si tamen licet & ipsum Christum sua verba resonantem, & cœnam ipsam instruentem, quasi in præsentia spectare, & oculatos testes eius Euangelistas audire, an non ad credendum pleniùs afficit, & ad persuadendum aliquem aculeum relinquit? Cur ergo hoc omisso ad aliud recurretur? Suspicor profectò id quod res est, Caluinistas & Lutheranos potiùs ex D. Paulo quàm ex aliis institutionem petere & proferre, quoniam non tantùm ritum cœnæ ex ipso potiùs, inquam, quàm ex Euangelistis emendicant, sed suæ falsitatis & erroris de cœna doctrinam ex eodem student magis, quã ex illis corradere. Valere iussis Euãgelistis, Caluinistæ participationẽ corporis & sanguinis Dominici separatam à panis specie, conantur in hoc dicto Pauli fundare, Panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Christi est? Lutherani vero manere substantiam panis, & panem esse corpus Domini obnixè contendunt: quia expleta consecratione panis nomen cum corpore Domini quinquies apud Paulum reiteretur, quod etiam Caluinistis arridet. Non mirandũ itaque, si quo abutuntur ad proprias hæreses, codẽ velint defendi patrono ad cõmunes. Cæterùm quòd toti institutioni, vti est ab Apostolo cõscripta, velint consecrationis efficaciã tribuere, mihi videntur obliuisci sui, ac turpissimè labi. Cemnicij verba apponam: Non est partienda illa siue benedictio, siue consecratio, inter Dei verbum, & inter verba ab hominibus tradita. Non enim quoduis verbũ, sed Dei verbum requiritur ad sacramentum. Et verbo Dei, vt sit igne probatum, nihil est addẽdum. Hoc adeò verè scriptum à Cemnicio credimus, vt nolimus æquari Christi verbis Apostolorũ dicta, & negemus vllius Apostoli vocem satis efficacem ad reddendum sacramentum, cùm sit opus diuinum. At subiũgamus in cœnæ institutione non omnia verba haberi tanquã à Christo Deo nostro prolata, sed plura ex sua persona Euangelistas

Formula consecrandi nõ est institutio, sed verba certa de institutione.

Matth. 28. & Ioan. 3.

Vera ratio quæ moueat Lutheranos Apostolo potiùs quàm Euangelistis vti.

Quare non tota institutionis narratio sit de consecrat.

ipsos proloqui, cuiusmodi est tota ista periodus Apostoli, Ego accepi à Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, gratias egit, & dixit, &c. Ista etiam quam subiicit, Itaque quicunque " manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corpo- " ris & sanguinis Domini. & quicquid ibidem consequitur. Apud Euangelistas e- " tiam hoc idem accidit. Non ergo tribuenda est illa siue benedictio, siue consecratio, toti narrationi de institutione Cœnæ, ne illam diuidamus in Dei verbum, & verba hominum, & ne sermone hominum sanctificari sacramenta concedamus, quod Christi propriis vocibus fuit reseruandum. Rursum si quæcunque Christus est elocutus in Cœnæ institutione, ad eius consecrationem pertinent, & ad sacramenti confectionem, Lutherani non debent ista præ aliis exigere, Accipite, come- " dite, *Hoc est corpus meum*: hoc facite in meam commemorationem: ea interim " tot alia tum à Christo dicta omittere, vt, Amen dico vobis, non bibam à modò de " hoc genimine vitis vsque in diem illum, cùm illud bibam vobiscum nouum in re- " gno patris mei. &, Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum, ante- " quàm patiar: atque alia multis capitibus à D. Ioanne comprehensa. Quòd si eligenda quædam sunt verba Domini ex tota institutione, non igitur ipsius integra repetitio requiritur ad benedictionem Eucharistiæ, vt Lutheranis placet: tum quòd ad eam nihil conducant, cùm sint ab Euangelistis hominibus profecta, tum quod omnes assentiantur, non omnia etiam de cibo & potu in Cœna à Christo pronuntiata esse necessaria. Quocirca magna attentione opus est, vt illa verba seligamus, ne ignotis pro cognitis, & alienis pro propriis abutamur. Certè verbo Domini vniuersaliter id est ingenitum, vt hoc enuntiet quod efficit, & quod operatur, vicissim significet. Propterea à scriptura & Patribus vocatur sermo Dei viuus, efficax, & operatorius, quia ab omnipotente exit, qui dixit, & facta sunt, qui mandauit, & creata sunt omnia. Ea de re copiosè disseruimus, capite De benedictione. Itaque cùm res per benedictionem pani & vino acquisita, caro sit & sanguis Domini, ídque efferatur per hunc sermonem Domini annexum benedictioni, *Hoc est corpus meum*, *Hic est sanguis meus*, cui dubium erit, quin ex ipso constet illa benedictio, siue consecratio? Atqui non idem affirmari potest de ipsis locutionibus, Accipite, edite, hoc facite: quia benedictio panem & subiectam rem respicit & afficit, vt illic docebamus: ista verò posteriora verba non ad subiectum diriguntur vel pertinent, sed ad homines paratos vesci, aut ad ministrandum deputatos, neque benedictionis in pane & vino proposito effectũ ostendunt, eam ob causam intra benedictionis limites concludi nequeunt, neque de ipsius formula sunt. Rectè quidem rei per benedictionẽ constitutæ vsum assignant, sed ipsam non agũt, imò potius actam iam ponunt, & agendi quod actũ fuit, & eo fruẽdi potestatẽ conferunt & innuunt. Absurdum est autem posteriora pro priorũ causa efficiente statuere. Temerè igitur Lutherani permiscẽt vsum rei benedictæ, ac substantiá benedictam, cum verbis quibus fit benedictio: neque aduertunt, si per imperiũ sumptionis & manducationis, tanquã sua forma efficeretur sacramentũ, iam falsum fore ipsum effici verbo & elemento: quandoquidẽ efficeretur manducatione & elemẽto. Quamobrem sapienter edocti ab Apostolis Patres omnes ad vnum censent, & asserunt, vt in fine huius capitis annotabuntur, consecrari panem & vinum, corpúsque ac sanguinem Domini fieri hac vnica affirmatione, *Hoc est corpus meum*, quod pro vobis traditur, *Hic est sanguis meus*, qui pro vobis funditur. Lutherani etiam propemodum omnes tandem veritate adacti, eò redeunt, vt illa clausula

Quæ verba propriè sint de consecratione.

Lutherani tãdem coguntur

sula fateantur rem sacramenti diuinitùs geri. Totus in eo est Lutherus contra Bucerum, vt probet illa asseueratione Christi panem in Christi corpus & vinum in sanguinem transponi. Alibi non semel ait Christum accepisse panem, & verbo, quo dicit *Hoc est corpus meum*, mutasse in corpus suum. Brentius eidem verbo insistit, ac scribit, Verbum hoc, *Hoc est corpus meum*, *Hic est sanguis meus*, non solùm spiritus verbi, sed & litera (absit verbo maligna interpretatio) affert, offert, apportat, aduehit, præsentia facit, & exhibet ac demonstrat quæ in se continet, conseruat, includit, quódque illi commissum est atque commendatum, Christi nempè corpus & sanguinem. Iam antea Vuestphallum audiuimus colligentem ex eo quod dictum sit à Domino, *Hoc est corpus meum*, *Hic est sanguis meus*, corpus & sanguinem re vera ibi sisti. Martinus Cemnicius etsi cum Vuestphallo consecrationem toti institutioni ascribit, tamen veritate abreptus, inter verba institutionis discrimen agnoscit, & consecratoria tantùm illa pauca Christi solemnia concedit, atque cum Ambrosio ita distinguit. Quædam sunt Euangelistarum verba, quæ tamen non vt historia tantùm recitantur, sed sunt tanquam priuilegium, quod nos in actione Cœnæ Dominicæ facere debeamus: vt, Accepit panem, benedixit, fregit, dedit discipulis, &c. Alia verò sunt Christi verba, quorum virtute panis est corpus Christi, & vinum sanguis eius: vt, Accipite, comedite, bibite, *Hoc est corpus meum*, *Hic est sanguis meus.* Iterum Cemnicius propiùs veritati accedit, & præteritis illis verbis, Accipite, comedite, bibite, inquit. Natura panis non est corpus Christi, nec vinum sanguis eius, nec vlla creatura, sed solus Dei filius virtute & omnipotentia sua efficere potest, vt panis sit ipsius corpus, & vinum sanguis eius. Illud autem in prima Cœna effecit per verbum, dicens, *Hoc est corpus meum.* Valentinus Erythræus antecessoribus suis subscribit, & profitetur formam huius sacramenti, & causam efficientem præsentiæ corporis, in Cœna esse Christi pronuntiatum, *Hoc est corpus meum*, quod pro vobis traditur: quia dictum Christi idem sit quod factum, iuxta scripturam, Dixit, & facta sunt. Ex quo manifestum fit, quàm ad placitum, & sine vlla credibili probatione, imò cum qua repugnantia totam institutionem pro verbo Christi ad consecrandum destinato Lutherani obtrudant. Nam tandem veritate oppressi, totam institutionem ad tria verba, Accipite, edite, hoc facite, cum his quatuor *Hoc est corpus meum*, contrahunt, & ab ea contractione, eadem veritate coacti, rursus decedunt, eóque recidunt, vt nobiscum sentiant formam consecrationis his paucis contineri, *Hoc est corpus meum*, *Hic est sanguis meus.* At, inquiunt, Iustinus institutionem producit pro consecrandi norma. Emissenus dicit sacerdotem in consecratione ita loqui, Accipite, *Hoc est corpus meum*: &, Bibite, *Hic est sanguis meus*. Ambrosium adducunt ita sentire. A Iustino respondemus non totam institutionem requiri, ac ne quidem illa verba, Accipite, edite, quibus tam mordicùs hęrent Lutherani. Nam postquàm proposuit eam alimoniam esse carnem & sanguinem, statim rationem reddit, quòd Apostoli in commẽtariis à se scriptis, quæ Euangelia vocantur, ita tradiderint præcepisse sibi Iesum. Eum enim pane accepto, cùm gratias egisset, dixisse, *Hoc facite in meam commemorationem. Hoc est corpus meum*: & poculum similiter acceptum, cùm gratiarum actione affecisset, dixisse, *Hic est sanguis meus*: ac solis ipsis ea tradidisse. Vtinam verò Emisseni & Ambrosij integras paginas de Transsubstantiatione refertas tam libenter audirent, quàm vnum verbulum imprudenter arripiunt. Esto: scripserint consecrari panem virtute horum verborum, Accipite, comedite, *Hoc est corpus meum*: an propterea crediderunt coniũctionem horum omnium verborum esse necessariam, aut singulis vim esse

fateri nobiscũ, pauca esse verba necessaria ad consecrat.

Luther. Apolog. in Buc. & De abrogat. Missæ priuatæ.

Brentius in Syntagmate contra Oecolãpad.

Erythræus in Tabul. de Confeßione Augustana.

ascribendam? Iustinus, Cyprianus, atque alij, quando consecratoria verba citant, nõnumquam inserunt, *Hoc facite in meam commemorationem*, & illa prętereunt quę desiderant aduersarij. Iustinus idem, atque alij paulò post à me producendi sanctificationem Eucharistiæ precibus imputant, quibus admiscentur verba illa Christi solemnia. An propterea ea breui clausula, *Hoc facite*, & precationum toto cõtextu, benedictionis regulam amplectuntur? an non potius, quid singulis debeatur, perpendere satius est? Quid si iidem Ambrosius & Emissenus alibi verba illa, quæ importuniùs flagitant Lutherani, reticent? an non satis est argumenti, iudicasse tanquam minimè ad consecrationem necessaria, vt communiter veteres omnes fecerunt? Ambrosij textus est: Ipse clamat Dominus Iesus, *Hoc est corpus meum*. Ante benedictionẽ verborum cœlestium alia species nominatur, post cõsecrationem corpus Christi significatur, &c. Emisseni verò sermo sic habet: Tum per se, nunc per ministros, ait, *Hoc est corpus meum*. Tãta verò est efficacia ac virtus sermonis huius, vt ilicò fiat quod dictum est. Cur verò interdũ scriptores illi, Accipite, edite, hoc facite, verbis aliis cõsecrantibus annexuerint, noster Thomas rationẽ explicat, & non esse quidẽ de forma sacramẽti scribit: attamen quoniã vsus & potestas ipsum conficiendi ad eius perfectionem spectarent, & à Christo emanarent, ideò aliquando Patres omnia verba Christi recitasse, vt per totam illam perfectionem ab illo ortam docerẽt, tametsi primaria sacramenti constitutio & existentia non ab illis verbis, sed ab ipsis, *Hoc est corpus meum*, existentiam sacramẽti indicantibus proflueret, sicut omnes Patres innuũt, cùm distinctè de singulis illis perfectionibus disputant.

Ambros. De his qui initiantur mysteriis ca. 9. Emissen. Dominic. de palmis.

Postremò, vt de nostris hominibus satisfaciamus Lutheranis obiicientibus additionem factam verbis Christi, ac detractionem, atque ad humana commenta trãslatam esse Eucharistiæ benedictionem, necnon cõsecrationis formã ex hominum inuentis, & ex verbis Christi, tanquam ex integro & corrupto consarcinari: sciendum est magnum dissidium ortum, & adhuc feruere inter Græcos & Latinos de cõsecrationis modulo: Græcis per certas precationes, & Spiritus sancti inuocationem eam fieri contendentibus, Latinis verò eandẽ sermoni Christi attribuentibus. De hac lite disceptãt Marcus Ephesinus pro Græcis, & pro Latinis Cardinalis Bessario. Inter Latinos, postquàm magis philosophari, quàm veterum Christianorũ scripta scrutari, & nostris argutiis quæq; perstringere audaciùs quàm primis antecessoribus nostris credere cępimus, alij vocarunt in dubium, quibus verbis Christus benedixerit, & quam formam nobis præscripserit, & quot verba de contentis in institutione ad cõsecrationem essent necessaria, quoniã nihil de his expressè & nominatim scripsissent aut tradidissent Apostoli, sed tantùm rem à Christo gestam narrassent: propterea exclamat Erasmus, Vtinam Paulus traderet nobis illa verba, quibus consecratus est panis ille à Christo. Nam illa (inquit) *Hoc est corpus meum*, potiùs sunt porrigentis quàm consecrantis. Antea Petrus Comestor existimauit ignotum, quibus verbis Christus consecrauerit. Papa Innocentius tertius opinatur, Christum virtute diuina & potestate excellentiæ confecisse suum corpus sine oris prolatione, sed postea formam cõstituisse, qua posteri vterentur. Et eius opinionem nostris temporibus tueri voluit Ambrosius Catarinus, libello de ea re edito. Recitantur alij à nostro Thoma putasse, verba relicta à Christo, bis ab eodem fuisse prolata, cùm sanctificauit acceptum panem, & cùm suos admonuit quid porrigeret. Alij hærẽt in collocatione verborũ ab Euãgelistis posita, per quam videtur Christus prius benedixisse apud Lucam, quàm panem fregerit, aut elocutus sit, *Hoc est corpus meum*. Quinetiam apud Marcum aiũt, priùs Apostolos epotasse calicem, quàm Christus dixerit, *Hic est sanguis meus*: ita vt oportuerit alia forma consecrasse. Magnus Gregorius refert, Apostolos ad domini-

Canonis Ecclesiastici in Missa redditur ratio.

In Annotat. in cap. 11. 1. ad Cor.

cam solummodò orationem, Hostiam cõsecrasse. Proclus suspicatur Apostolos intra diem ascensionis & Pentecostes composuisse Canonẽ, vt esset consecrationis cõpendiũ. Scotus, vt à Thoma dissentiat, contendit vehementius omnia contenta in Canone Missæ ab eo principio, Qui pridiè quàm pateretur, accipiens panem, ad necessitatem consecrationis pertinere. Accusantur etiam Coloniẽses Theologi, & doctiss. Episcopus Lindanus à Cemnicio, quasi insanire eos censuerint, qui solius institutionis recitatione cõsecrationem perfici, & non precibus adiunctis de veteri more & canone, quas tanquã necessarias ex Basilio Doctiss. Lindanus exigere videtur. Ambrosius verò Catarinus eò deuoluitur, vt Christi pacto & decreto corpus Christi ex pane reddi postulet, eiúsque inuocatione, nihil conferente verborum pondere & prolatione. adeò multiplex, incertum ac varium est hominum ingeniũ, quoties suæ prudentiæ & cogitationi innititur. Vt autem ordine, quo proposuimus, has opiniones expendamus, sit in confesso, tam apud Græcos quàm apud Latinos, Missarũ Canonem conflari precationibus quibusdam, institutionis Cœnæ enarratione, & potioribus verbis ac certis illis, quibus fit consecratio, & absoluitur sacramentum. Nec solùm in Eucharistiæ celebratione & sanctificatione tria hæc adhiberi solita, sed in omni sacramẽtorũ con fectione & administratione perspicitur ex locis Augustini in hoc capite productis, quando distinguebat inter verba sacramentum efficientia, & concomitãtes precationes. Hoc quoq; vsu fuisse in Eucharistia ostẽdit Magnꝰ Dionysius, qui sacerdotem astãtem altari multa antè precari ait, & tum ad sacra mysteria celebrãda progredi ex diuina traditione, quã à recitatione institutionis inchoat. Sic Iustinus dicit sacerdotem diu multúmque precari, ac gratias agere, tum verò sacrari cibum per verbum à Christo traditum, quod Euãgelistæ literis mandarũt, vbi institutionem breuiter complectitur: interim tamen in istis potioribus verbis totus defigitur, *Hoc est corpus meum.* Illa tria apertiùs annotat & distinguit Ambrosius. Nodus cõtrouersiæ est, quòd plerique Græcorum, & nõnulli Latinorum precationibus & Spiritus sancti inuocationi tribuãt tam frequẽter cõsecrationem ipsam, quàm Christi sermoni. Iacobi, Chrysostomi, Basilij, atque aliorum veteres Liturgiæ testãtur sacerdotem orare diutiùs etiam post adhibitum Christi verbum, *Hoc est corpus meum*, vt corpus & sanguis eius fiant operatione Spiritus sancti: quod periniquè diceretur, si iam essent cõfecta. Cyrillus quoq; Hierosolymitanus ait panem Eucharistiæ post inuocationem sancti Spiritus, non amplius nudum panẽ esse, & simplicẽ, sed corpus Christi. Basilij verò textus est: Inuocationis verba, quũ ostẽditur panis Eucharistiæ, & poculũ benedictionis, quis sanctorũ in scripto nobis reliquit? Nec enim his cõtẽti sumus, quę commemorat Apostolus, aut Euãgelium, verùm alia quoque & antè & pòst dicimus, tãquam multum habẽtia momẽti ad mysterij perfectionem. Nõ quia dixit Basilius, cùm ostẽditur panis, propterea intelligi debet nõ loqui de cõsecratione, sed de cõsecrati ostensione. Tum enim, cùm inchoabatur consecratio, panis & vinũ depromebãtur, & in altare inferebãtur, atque in ipsa cõsecrationis actione manibus sursum attollebãtur. Certè Basilius hoc suo textu plurimùm cõuenit cũ Græcorum liturgiis, in quibus preces faciunt antè & post institutionis verba, vt ipsum corpus fiat: & ait preces illas habere plurimum ponderis ad sacramẽti perfectionem. Augustinus quoque Græcis apparet suffragari: quia inquit nec significantes sonos lingua editos, nec signa literarum conscripta pelliculis, corpus Christi & sanguinem dicimus, sed illud tantùm, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica cõsecratum ritè sumimus ad salutem spiritalem. Porrò controuersia hæc facilè componi potest. Nã Græci & Latini etiam ipsa verba Christi, precationis appellatione cõprehẽderunt, & totum Canonem. Ob id Iustinus præfatus alimoniam fieri per pre-

Dionys. De Ecclesiast. Hierar. cap. 3.

De Sacram. li. 4. ca. 4. & 5.

Catech. 3.

Lib. de spiritu cap. 12.

ces, statim meminit verbi à Christo traditi, & illud esse ait, quod Apostoli suis in Cōmentariis prodiderunt, *Hoc est corpus meum.* Ireneus etiam, cùm vno in loco panem percipere vocationem Dei dixisset, vt fiat Eucharistia, in alio pro vocatione suffecit verbum Dei, ac dixit, Panis percipiens verbum Dei. Nec aliter ferè Cyprianus totum Canonem appellat, quàm precem. Nihil ergo mirum, si tali prece mystica confici carnem in sacramento, apud Augustinum & alios legitur. Sed sciri æquum est, cur Christi verba in precationem fuerint ab Apostolis redacta, & cum ipsis cur alias preces coniunxerint, quibus & Spiritus sancti inuocationi vim impartierint ad efficiendum corpus Christi, sicut eiusdem proprio sermoni. Respondemus institutionem Cœnæ, ac verba Christi duobus modis efferri, aut tanquam lectionem, reive gestæ & conscriptæ recitationem, vt quæuis alia historia solet. Sic prolata nō sunt operatoria, aut efficacia. Aliter enuntiantur ex mente & intentione proloquentis, vt in rem subiectā exerant eam vim, & imprimant effectum, cui destinata sunt à Christo Deo nostro. Deinde ædificationis est testari publicè verborum illorum efficientiam, virtutem & effectum, neque illis esse insitum & innatum, neque à proloquente proficisci & emanare, sed ab eorum authore Christo, & ipsi ingenita diuinitate. Hoc est quod toties ex Augustino inculcamus, valere verbum, non quia dicitur, sed quia creditur, nec prodesse sonum eius transeuntem, sed virtutem manentem. Propterea ad ista duo coràm & publicè profitenda verba Christi consecratoria, à Græcis & Latinis inter preces & inuocationem diuini Spiritus depromūtur, vt ostendamus à nobis reuerenter applicari & pronūtiari ad mirabilem illum effectum, neque nostris viribus aut verborum sono id conari, sed Christi institutione, ope, ac diuina omnipotentia. Talis verò ritus in consecrando obseruandi non alios authores esse credimus, quàm ipsos Apostolos, cùm Apostolici viri Iustinus & Dionysius huius meminerint, & Basilius, Proclus atque Innocentius tertius eūdem ad Apostolos retulerint, qui verba Christi in formam & canonem ministris conuenientem redegerunt. Quando igitur precibus fieri consecrationem inuenitur, aut Spiritus sancti opera, aut preces magnum pondus habere ad sacramenti perfectionem, aut alia dicendi genera occurrunt, interpretari oportet ex illo veteri ritu, quo inter preces & inuocationem effamur verba consecratoria, quæ ob id etiam nomine precationis & inuocationis à veteribus capi probauimus. Deinde cùm verba ipsa non quouis modo effusa, nec suapte natura operentur rem sacramenti, sed cùm ex animo rei subiectæ applicantur, & virtutem mutuantur à Christo, ac sine his conditionibus non fiat per verba sacramentum, non mirum si precibus & inuocationi perfectio sacramēti imputetur, quoniam illas conditiones palàm faciunt, quæ necessariò quidem requirūtur, sed non necessariò, sicuti illa verba præcipua, pronuntiantur, cùm satis sit ad op⁹ sacramenti illas conditiones penes ministrum esse: sed ad publicam notitiam & certitudinem ritu publico valdè conducit illas manifestas reddere, vt sacramentum fiat irreprehensibile, nec vllis calumniis subiaceat. Possunt etiam plurimùm piæ preces ad impetrandum fructum sacramentorum, & effectum eorum suscipiētibus applicandum, sicut Augustinus hoc capite citatus disputat: sed non tanti sunt, vt si adsint, sacramentum reddant: si desint, ipsum eneruent, sicuti faciunt (inquit Augustinus) certa illa verba Euangelica, sine quibus non potest sacramentum consecrari. Qua de causa Ambrosius ex contentis in Canone Missæ, preces à Christi sermone ita secer-„nit & diuidit: Consecratio quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. Nā „per reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur, oratione petitur pro populo, „pro regibus, pro cæteris. Vbi venitur, vt conficiatur venerabile sacramentum, iam „non suis sermonibus sacerdos vtitur, sed vtitur sermonibus Christi. Ergo (cōcludit) „sermo

Innocēt. in cap. Cum Mathæ. De celebr. Miss. & lib. 4. cap. 5. de mysteriis Missæ.

Lib. 4. de sacrament. cap. 4. & 5.

"sermo Christi hoc conficit sacramentum. Augustinus interea dum benedicitur & sanctificatur hoc sacramentum, orationes adhiberi ait, vt fiat votum nostrum Deo gratum & acceptum, & omnes vnum corpus euadamus in Christo: vbi profectò preces distinguit à benedictione & sanctificatione. Sed nec vllæ preces à verbis Christi seiunctæ ad sacramenti confectionem possunt peruenire. Non enim, sicuti iam toties repetimus, inuenta quorumcunque hominum, etiam Apostolorum, æquare debemus verbo Dei, ac sacramentorum, quæ hominum vires superant, compositionem horum sermonibus & statutis subiicere. Bessario in eum finem alias multas rationes affert, quæ ex veterum disputationibus petuntur, & maximè ex Augustino contra hæresin Donatistarum, asserentium integritatem & perfectionem sacramentorum ratam haberi ex sacerdotum ac ministrantium dignitate ac probitate, non autem ex formæ & materiæ à Domino facta institutione. Fiducia imprimis collocaretur in homine & in eius fide ac precibus, pro diuinitatis opere quod est sacramentum. Eiusdem etiam sacramenti impar & inæqualis accideret constitutio, sicut preces pro meritis & præparatione orantium sunt impares, atque ob id interdum laïcorum plus virium haberent, quia sępè viri meliores existāt, & feruentiùs orant. Ne in eam perplexitatē rueremus, ait Chrysostomus prouisum à Domino in Eucharistia, quæ eadem sit omninò cum illa, quam ipsemet Christus in illa cœna fecit, quoniam eodem ipsius sermone nostra cōflaretur, sicuti & illa, & non nostro, vt aliqua differētia ex variorum hominum sermonibus statuatur. Deinde vnicam normam vni sacramento conuenire ratio postulat: sed in Liturgiis Græcorum & Latinorum preces admodum discrepant & variant. Nam aliæ imperant fieri corpus Domini, aliæ optant, ac breuiter tot sunt orandi genera, quot liturgiarum scriptores. Vnus verò est sacramenti cōditor, qui vnicum corporis sui sacramētum vnico dicendi genere fabricauit: quod tot Euangelistis religio fuit inuertere. Insuper preces in Liturgiis antecedentes verbum Christi, *Hoc est corpus meum*, sunt quàm simillimæ his quæ ipsum sequuntur, & tamen antecedentibus non alligatur consecrandi potentia. Non enim creditur panem in corpus consecrari, antequàm audiatur illud Christi verbū. Cur igitur quicquam amplius posterioribus precibus concedetur? Propterea quocunque loco positæ precatiūculæ numquam sibi arrogant huius sacramenti operationem, sed inuocant Trinitatem, omnium rerū opificem, vt corpus & sanguis in sacramento, aut nobis, & ad nostram salutem fiant. At inquiunt, prolato Christi sermone, *Hoc est corpus meum*, adhuc Græcorum Liturgiæ precibus deposcunt effici corpus illud & sanguinem, ne iam factum esse per verba Domini causemur, & ne nihil istis attribuamus. Dicimus cum Bessarione, precationum naturam hoc ferre, vt omnia contexant vno filo, & vno spiritu effundāt, quibus id quod intendunt impetrent, ac solitos cōcludere de fine quem spectant, etiāsi iam ipso potiantur, antequàm desinant. Ita enim feruor accēditur, vt impetu rapiatur, nec remittatur, donec omnia animo concepta coram Deo expectorarit, quamuis fortassè ad primam vocem ipsum propitium & annuentem habeat: sed ex zelo "vel timore, ne non assequatur quod desiderat, sæpiùs idē postulat. Ita cùm dixisset, "Cum inuocarem, exaudiuit me Deus iustitiæ meæ: nihilominus subiungit, Misere"re mei, & exaudi orationem meam: atque his exemplis refertæ sunt scripturæ. Præterea latè patet Augustini regula de prima rerum creatione, vbi quod semel factum est, semel dici non potuit. Nam cùm altissimus ex scripturę testimonio omnia simul creauerit, id tamen vno verbo efferri & declarari non potuit, Moses per dies, quasi per partes, eius narrationem diuisit: quasi quodam temporis curiculo res successissent, quæ vno tamen temporis momento fuerunt conditæ. Hoc idem Euangelistis

Epist. 59. ad Paulinum.

in cœnæ descriptione cernitur cõtigisse. Cũ enim Christus simul benedixerit,ac dixerit, *Hoc est corpus meum*, ac fregerit acceptum panẽ,simul vno verbo id dici nequiuit, licet inquam simul factum fuerit:sed quadam dictionum serie opus fuit. Quid mirum itaque,si idem à Patribus factitetur? Norunt vno puncto temporis, Trinitatis personas simul corpus Domini in sacramento operari, interueniente quasi quodam ministerio & instrumento verborũ Christi, *Hoc est corpus meum*. Sed quoniam quod vnà fit, & semel,exprimi nequit,per partes conantur assequi,& temporis successione. Inuocant itaque patrem & filium,huiúsque sermonem in medio collocãt, quasi commune trium personarum instrumentum:& postea de Spiritu sancto subiungunt ad idem opus efficiendum,quod inquam non faciunt, quasi fiat temporis partitione, & successione, sed sciunt fieri à tota Trinitate simul in momento sacramentalis verbi prolati. Attamen non potuerunt id declarare vno spiritu,aut vna dictione, cum ea qua decet veneratione: ideò particulatim ad quamcunque personam suo funguntur officio. Deinde quamuis post Christi verba rogent fieri corpus Christi,si penitiùs inspiciãtur, non intelligunt,nec petunt vt fiat in sacramento,sed nobis,vti etiam Canon Latinus habet:Vt fiat nobis,inquit,corpus & sanguis Christi Domini nostri: vt,inquam,nobis cedat ad salutem, & pro voto nostro:fiat, inquam,corpus mysticum per naturale, ad quod valere preces Augustinus paulò antè dixit. Eam esse vtramque intelligentiam Liturgiarum patet, ex responso Græcorum in concilio Florentino. Nam quærentibus Latinis, cur Græci post hæc Dominica verba, *Accipite, edite, Hoc est corpus meum*, quibus sacramentum confici creditur, hac etiam vterentur oratione, Fac panem quidem hunc honorabi-« le corpus Christi tui, quod autem in calice est, honorabilem sanguinem filij tui,&« sancto spiritu tuo transmutante:responderunt Græci se firmiter credere, verbis il-« lis Dominicis sacramentum fieri:sed quemadmodum Latini confecto sacramento, hac solent vti oratione,Iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum: ita Græcos ista verba proferre, vt sacratissimum Christi corpus & sanguis peccatorum nostrorum remissioni, ac nostris animabus saluti fiat. Hoc in Liturgiis ipsis Iacobi,Clemẽtis,Basilij,& Chrysostomi apertè designatur,sicut etiam preces valere significant ad mysterij opificem Trinitatem promerendam, cuius opera fit corpus Domini.Nihilominus cùm definiunt,quorum verborum instrumẽto ad hoc opus perficiendum vtatur sacrosancta illa Trinitas, non alia agnoscunt quã illa Christi solemnia,*Hoc est corpus meum*,vt in fine huius capitis ex Basilio,Chrysostomo,& aliis Græcis recitabitur. Quamobrem rectè censent illi,qui inuocationi Spiritus ascribunt consecrationem, modò maximè necessaria apponant,nempè illum sermonem Christi,quo virtus Spiritus panem immutat:nec quando precibus mysterium perfici volunt,ineptè faciunt,modò suum cuique ius attribuãt, Spiritui virtutem,verbis instrumẽtalem actionem,& precibus vtriusque applicationẽ:quæ tria cùm ad idem opus cõspirent & coadunentur,ipsum singulis iure potest deferri, sed vnicuique suo in genere & gradu.Sed nec fuerunt à Cenicio tam acerbè redarguendi Colonienses Theologi,& doctiss.Episcopus Lindanus, quòd institutionis commemorationem sufficere ad consecrandum negarint,& Basilium sint secuti,qui preces ad perficiendum sacramentum ex traditione Apostolica exegerit. Etsi enim institutio de contentis in Canone concedatur,non tamen nuda eius recitatio quicquam efficiet,nisi verba illa efficacia adhibeantur & applicẽtur ad opus Eucharistiæ perficiendum, quod Ecclesiæ non nisi ex adiunctis precibus potest comprobari & innotescere. Quamuis autem consentiant omnes Græci & Latini de prece Canoni inserta, & inuocatione,eíque multum tribuant ad ritè ac perfectè celebrandum &

In vlt. Session. conc. Florent.

& peragendum sacramentum, nemo tamen est, qui non omne momentum actionis & operis sermoni Christi reseruandum confirmet: & rationes allatæ capite De benedictione, & in præsenti, conuincunt. A quocunque didicerit Magnus Gregorius, Apostolos sanctificasse Eucharistiam per orationem Dominicam, ab eodem deceptus fuit, cùm ex Apostolico viro Iustino Martyre, & ex Basilio contrà clarius sole elucescat. Sed fortasse est, quod ipsum fefellerit, seu alios à quibus accepit, quòd cùm ex præsanctificatis, siue ex hostiis asseruatis, fieret Missa, & oblatio, aliquando propter prementes persecutionum necessitates vtique sola oratio Dominica, Canonis ac precis loco recitabatur: quemadmodum etiam retinetur vsus in die Passionis Dominicæ, & hoc à Græcis sumpserunt Latini. Aut Gregorius intellexit, præter verba Domini nõ preces in Canone positas habuisse Apostolos, sed earum vice vti solitos oratione Dominica: quod opinari etsi tolerabile videatur, nihilominus ex Basilio & aliis iudicatur tanquam falsum. Sed vt tandem disputatio hęc cõcludatur, si institutio, si preces, si inuocatio, aut quid aliud esse de forma consecrationis ab vllo asseratur, distinctione opus est, cùm esse de consecratione, aut de eius forma dupliciter legatur & intelligatur. Nam aliquando quàm latè patet Canon, & omnia quæ à publica gratiarum actione inchoantur, nomine consecrationis, & appellatione formæ eius continentur: aliquando, ac propriè quidem, forma benedictionis censetur, quæ opus & effectum in rem subiectam inducit: & pauca illa verba Domini talem nomenclaturam merentur. Nam cùm sola ista effectum significent, eundem sola producunt. Alia dispositiones & antecedentia quæ requiruntur ad effectum, important & denuntiant, aut consequentia, ideóque extra formam propriam reputantur, nec eius complexu tenentur. Deinde dupliciter labitur Scotus, tum quòd totum Canonem propriæ formæ adiudicat contra æquum & iustum, atque omnem antiquitatem, tum quòd dubitandum suadet, an singularis illa Christi locutio, *Hoc est corpus meum*, sit sufficiẽs & idonea forma, tum quod nihil periculi esse existimat, si ignoretur certa huius sacramẽti forma. Si enim ignoraretur, quodnam esset, & quando fieret sacramẽtum? Neque sunt audiendi qui scribunt nesciri quonam pacto Christus consecrationem expleuerit, quasi de hoc Euangelistæ nihil egerint. Certè ridiculum foret Apostolos minuta illa, Accepit panem, benedixit, fregit, dedit, ac dixit, *Hoc est corpus meum*, eáque tam accuratè expressisse, & interea reticuisse quod erat præcipuũ, quibus nimirum verbis Christus benedixerit, seu quonam pacto ibi effecerit corpus suum. Quicquid præterea de lege ac more benedictionum attigimus, impellit vt credamus appositum fuisse benedictionis sermonem. Denique Patres non ob aliam rationem contendunt, ex illa Christi locutione sanciri consecrationis legem, quàm quod eadem ipse panem acceptum sacrarit. Quapropter Innocentius tertius argutior est hac in re, quàm par sit, cùm à diuina virtute, qua etiam fatemur panem corpus effectum à Christo, eiusdem verba, quæ virtutis sunt instrumenta & enarratoria, secludit, & inuoluitur earumdem confutationum laqueo, quo opinantes incertum, qua verborum conceptione Christus ad benedicendum effatus sit. Nec verum priùs Apostolos hausisse calicem, quàm Christus dixerit, *Hic sanguis meus*: sed per præoccupationem dixit Marcus, Biberunt ex eo omnes: vti constat ex Matthæo, qui ait Christum effatum, Bibite ex eo omnes, *Hic est enim sanguis meus*, vt annecti ostendat. Nec mirum simul Christum benedixisse, fregisse, ac dixisse, apud Lucam, *Hoc est corpus meum*: sed quod simul factum fuit, simul dici non potuit. Pactum verò Ambrosij Catarini illorum hæresin sapit, qui nullis verbis opus esse aiunt ad Cœnam celebrandam, aut verba nihil proficere ad sacramentorum constitutionem. Relinquitur vt discutiamus nebulas, quas nostræ fidei Marcus Ephesinus atque alij obtẽ-

Greg. epist. 65.

dunt. Aut significatio, inquiunt, huius clausulæ *Hoc est corpus meum* attenditur, aut tantùm sonus & prolatio. Si posterius non plus valent istæ dictiones quàm aliæ quęcunque ad corporis Dominici in pane exhibitioné, & à quocunque pronuntiarentur, tantumdem possent, si omne robur nanciscantur ex recitatione. Sin in propria significatione capiuntur, pertinere aiunt ad panem à Christo acceptum, & nihil afficere panem prehensum à sacerdote. Quòd si dici ex persona sacerdotis voluerimus, indicarent ergo verba huius proprium corpus, & non Christi exhiberi. Negant etiam formam hanc esse conuenientem in sacramento, quoniam non in actione versetur, sicut ea qua baptismus irrogatur. Respondemus verba non intelligi neque vsurpari à nobis pro sono trãseunte, sed in propria significatione, eáque valere ex institutione Domini & virtute: ideóque ex eius persona efferri circa panem propositum, vt ipsemet per ea nostro ministerio illum immutet. Hîc nos legatione fungimur, & pro legatis nos gerimus, à quibus regum ipsissima dicta & mandata deferuntur, & ex eorum ore ac persona recitantur, atque ita pacem interea vel bellum indicunt ac faciunt, ac si reges ipsi in præsentia eloquerẽtur. Ita Moses coram Pharaone ad edenda prodigia, ita Prophetæ plerúmque personam Dei induunt, & præfati, Hæc dicit Dominus, iam non suum, sed eius sermonem proponunt, qui sic pleniùs afficit, & multò certiùs operatur, quàm si iidem ipsimet denuntiarent: eodémque modo interpretari verba Christi, quæ in panem proferimus, nos edocuerunt Patres infrà citandi. Porrò non debuit actionis genere & stilo sacramentum hoc efformari, quoniam non in actione circa hominem suscipientem & communicantem primò cõsistit, sed in panis & vini sanctificatione, eorumdémque in corpus & sanguinem cõuersione. Oportet verò discrepantium sacramentorum discrepantes esse formas & naturas. Calumniantur nos Germani, quasi de verbis institutionis multa prudentes omittamus: sed legatur diligentiùs noster Canon, & regula qua consecramus, & inuenietur de institutione plura à nobis adhiberi, quàm consecrationis necessitas exigat, ac ne verbum quidem ferè de institutione præteriri. Rursum ab eisdem traducimur, quasi multa exotica & profana verbis Domini assuamus. Sed quoniam ista ad ritus, quibus in Missa vtimur, pertinent, prolixior disputatio de Canone Missę eò est remittenda.

Apolo. ad Anton. IVSTINVS cùm dixisset sacratam alimoniam per preces sermonis Christi esse eiusdem corpus & sanguinem, subiicit: Apostoli enim in Commentariis suis, quæ Euangelia dicũtur, ita sibi Christum præcepisse tradiderunt. Eũ accepto pane, cùm gratias egisset, dixisse, *Hoc facite in meam commemorationem, Hoc est corpus meum.* Dixisse etiam accepto poculo, cùm egisset gratias, *Hic est sanguis meus*, sibíq; solis dedisse.

Lib. 4. cap. 32. ca. 57. & li. 5. IRENEVS frequenter quidẽ scribit per ea verba sępe Christum confessum esse, panem esse suum corpus, & vno in loco exprimit, atque ait, Christum eum accepisse, qui ex creatura panis est, & gratias egisse, dicendo, *Hoc est corpus meum:* & panem & vinum percipiendo hoc verbum Dei, fieri Eucharistiam corporis & sanguinis sui.

Lib. 4. in Marcion. & lib. de oration. TERTVLLIANVS: Panem corpus suum fecit dicendo, *Hoc est corpus meum,* & corpus Christi in pane censetur. Si quidem Dominus ait, *Hoc est corpus meum.*

ORIGENES. Celsus, vt Dei ignarus, gratias dæmonibus reddit, nos verò conditori rerum morem gerentes, pro eius in nos collatis beneficiis, vbi & gratias diximus, oblatis panibus vescimur: qui vtique ex oratione & precibus in sanctius quoddam corpus conflantur, quod sanè sanctiores hos reddit, qui mente integriore
Homil. 9. in Leuit. hoc ipso vtantur. Explicat alibi quæ sint illæ preces, & ait, Disce sanguinem verbi, & audi ipsum tibi dicentem, Quia hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissio-

remissionem peccatorum.

CYPRIANVS. Significata olim à tempore Melchisedech prodeunt sacraměta, & filiis Abrahæ facientibus opera eius summus sacerdos panem profert & vinum: *Hoc est*, inquit, *corpus meum*. Manducauerant & biberant de eodem pane, secundum formam visibilem: sed ante verba illa cibus ille commodus tantummodò nutriědo corpori erat, & vitæ corporalis subsidium ministrabat. Sed ex quo à Domino dictũ est, *Hoc facite in meam commemorationem, Hæc est caro mea, & Hic est sanguis meus*: quotiescunque his verbis & hac fide actum est, panis ille substantialis, & calix benedictione solemni sacratus, ad totius hominis vitam salutémque proficit. *Cypr. De Cœna. & epist. ad Cæcilium.*

CYRILLVS Hierosolymitanus. Deum benignissimum oramus, vt super illa proposita sanctum Spiritum emittat, vt panem quidem faciat corpus Christi, vinũ verò sanguinem Christi. Omninò enim quod attigerit Spiritus sanctus, hoc sanctificatur & transmutatur. In alia Catechesi, quod superiori dicto sit coniungendum, ait, Accepit panem, & gratias agens fregit, & dedit discipulis suis, dicens, Accipite, manducate, *Hoc est corpus meum*: & accipiens calicem, agénsque gratias, dixit, Accipite, bibite, *Hic est sanguis meus*. Cùm igitur Christus sic affirmet, atque dicat de pane, quis deinceps audeat dubitare? *Cateche. 5. et 4*

EVSEBIVS Emissenus. Inuisibilis sacerdos inuisibiles creaturas in substantiam corporis sui & sanguinis, verbo suo, secreta potestate conuertit, ita dicens, Accipite & edite, *Hoc est corpus meum*: & sanctificatione repetita, Accipite & bibite, *Hic est sanguis meus*. Alio in loco scribit, Qui dixit tunc per se, modò dicit per suos ministros, *Hoc est corpus meum*: & tanta est eius verbi virtus & efficacia, vt statim fiat quod dicitur. *Hom. 5. De Pasch. & Hom. in ramis Pal.*

GREGORIVS Nissenus. Corpus Christi naturale panis erat potentia, sanctificatum est autem habitatione verbi, quod in carne habitauit. Itaque qua ex causa panis in eo corpore naturali mutatus, in diuinam virtutem transiit, eadem de causa nunc etiam idem fit. Vt enim illic, verbi gratia sanctum efficit illud corpus, cuius firmamentum ex pane cǒstabat, & ipsum etiam quodammodò panis erat: sic etiam hic panis, ait Apostolus, per verbum Dei & orationem sanctificatur: non quia comeditur, eò progrediěs vt corpus Christi euadat, sed statim per verbum in corpus mutatur, vt dictum est à verbo, *Hoc est corpus meum*.

THEOPHILVS Alexandrinus. Non recogitat panem Dominicum, quo Saluatoris corpus ostěditur, & quem frangimus in sanctificationem nostri, aut sacrum calicem, quæ in mensa vtique Ecclesiæ collocantur, & inanima sunt, per inuocationem & aduentum sancti spiritus sanctificari. Et libro secundo ostendit, id fieri per verbum Christi, *Hoc est corpus meum*, cuius auditores non possint esse dæmones, quia corporis edendi non sint capaces. *Lib. 1. Pasch.*

DE Ambrosio iam nonnulla produximus, plura producturi postea, quorum epilogus iste sit. Si tantum valuit humana benedictio, vt naturam converteret, quid dicemus de ista consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini saluatoris operantur? Nam sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur.

CHRYSOSTOMVS totus incumbit in asserendo præsenti argumento. Sacra ipsa oblatio, ait, siue illam Petrus, siue Paulus, siue cuiussuis meriti sacerdos offerat, eadem est quam dedit Christus ipse discipulis, & quam sacerdotes modò conficiunt. Nihil habet ista quàm illa minus. Cur ita? quia non hanc sanctificant homines, sed ipse Christus, qui illam antè sacrauerat. Quemadmodum enim verba, quæ locutus est, eadem sunt quæ nunc sacerdotes pronuntiant, ita & oblatio eadem est. Non sunt humanæ virtutis hæc opera: quæ tunc in illa *Hom. 2. 2. ad Timoth.* *Hom. 83. in Matth. & 60.*

ad pop. Antioch. Cœna fecit ipse, nunc operatur, ac perficit. Ministrorum nos ordinem tenemus: qui verò ipsa sanctificat, & transmutat, ipse est.

Hom. De proditione Iudæ, ex Bessar. versione. ADEST nunc quoque Christus, qui illam mensam fecit, ille ipse nunc etiam ornat. Non enim est homo, qui hæc munera facit, corpus & sanguinem Christi, sed qui crucifixus est pro nobis Christus. Figuram quidem adimplens, astat sacerdos, verba illa pronuntians: potestas verò & gratia tota Christi est. *Hoc est corpus meum*, ait. Hoc verbum res propositas transmutat. Nam quemadmodum vox illa, qua dictum est, Crescite, & multiplicamini, & replete terram, semel quidem dicta est, semper autem fit, naturæ nostræ vim præbens ad generandum: ita hæc quoque vox semel dicta, in singulis aris ex eo tempore vsque præsentem diem, & vsque ad Christi aduentum hoc sacramentum integrè perficit.

Lib. 2. cap. 8. ISYCHIUS. Nisi Christus rogatus ore sacerdotum ipse venerit, & Cœnam sanctificauerit, & initiauerit ea quæ aguntur, nullatenus sacrificium Dominicum fiunt.

Lib. 6. cap. 22. QUINTA quæ additur, sermo est qui prolatus est ab ipso Christo super Dominicum mysterium. Ipse enim liberat nos ab ignorãtia, remouétque nos additus carnale quippiam & terrenum de sanctis arbitrari, sed diuinè ea & spiritaliter accipi sancit, quod Quinta propriè nominatur: quia qui in nobis diuinus spiritus & sermo quem tradidit, qui in nobis sunt, componit sensus: & non solùm nostrum gustum producit ad mysterium, sed & auditum & visum, & tactum & odoratum: ita vt nihil in eis minori rationi & infirmæ menti proximum, de his videlicet quæ valdè superna sunt, suspicemur. Sanctificationem enim mystici sacrificij, & à sensibilibus ad intelligibilia translationem siue commutationem, ei qui verus est sacerdos, videlicet Christo, oportet dari, id est, ipsi de eis miraculum cedere & imputare, quia per eius virtutem, & prolatum ab eo verbum, quæ vidẽtur, tam sanctificata sunt, quàm cunctum carnis excedunt sensum.

Epist. ad Euagrium & in cap. 14. Marci, citante Campano. HIERONYMUS ait ad preces sacerdotum, corpus à Christo confici, & panem, dicendo, *Hoc est corpus meum*, inque corpus transfigurari.

Sermon. 28. De verb. Domini. Ista citat Bessar. lib. De sacram. Eucharist. AUGUSTINUS. Memini sermonis mei, cùm de sacramentis tractarem. Dixi vobis, quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur.

Diuini corporis consecratio à Catholica Ecclesia creditur, non magis à bono, non minus à malo sacerdote confici: non enim merito consecrantis, sed creatoris efficitur verbo.

Credendum, Christi verbis sacramentum confici. Cuius enim potentia creata sunt ea quæ sunt, huius certè verbo ad melius mutantur.

Vocatur & caro Christi, quod caro continere non potest. Conficiunt autem illud carnis verba, quæ ipsius carnis Christi verba fuerunt. Ait enim, *Hoc est corpus meum*.

Alibi tamen scribit, prece mystica & operante inuisibiliter Spiritu sancto, corpus Christi ad eam visibilem speciem panis perduci: vt intelligamus non loqui pugnantia aut diuersa scriptores nostros, quando precibus aut inuocationi attribuunt quod Christi verbo fit: siquidem inter preces & inuocationem verbum illud operatorium adhibetur, ob ídque propter ipsum precibus inquam aliquando opus imputatur.

AN VERBA CONSECRATIONIS, SPECIEM MAgiæ præbeant: & de quibusdam generibus dicendi, quæ calumniantur aduersarij.

cap.

CAP. 6.

ANTEQVAM progrediamur vltrà, eluamus maculam oportet, qua Sacramentarij & Lutherani conantur Ecclesiam Catholicam contaminare, quasi magiam quandam per verbum Domini, & crucis signacula in consecratione exerceat, & Christum quasi Iouem quendam Elicium colat, cœlóque eliciat, aut deducat in panem: ex quo nostri scriptores creari, cõfici, in eúmq; delabi, & descẽdere ad preces sacerdotum non vereantur asserere. Nihil certè morabamur Petri Vireti scurrilitatem, qua consecrationem, tãquam veterum comœdiarum magodiam, id est, magicam cantionem impudens canis discerpit. Nihil mouebamur de Caluini & Bezæ maledicentia, cùm ab ipsis potiùs quàm à nobis magorum effascinamentum cudi & obiici in Cœna videremus. Nam cùm profitentur se sistere, & offerre corpus Christi in ipsa Cœna, & eodem momento tantum abesse à cœnantibus, quantum cœlum à terra, quid aliud est quàm nuptiarum epulum exhibere, quam Lamia Menippo amasio olim per magiam instruxisse fertur, quódque ad primum aspectum euanuit, & hiantes atque famelicos delusit? Ægrè est à Germanis nos tãquam magos traduci, cùm eadem nobiscum implicentur damnatione. Euocant enim è cœlo Christum, si euocamus, cùm de ipsius præsentia idem nos & illi sentiamus, & eodem Domini sermone vtamur, ac de eiusdem efficacia, quoad existentiam carnis Dominicæ in sacramento conueniamus. Tantùm interest, quòd illa alta pronuntient, quæ nos submissa voce recitamus verba: quod non tanti opinor, vt magos à legitimis Dei ministris secernat. Quicquid sanè ad tollendam opinionem de magia pro se attulerint, id pro nobis facit. Brentius posteaquàm ex vbiquitate priorem suam fidem irritam fecit, qua per verba adesse corpus Christi in sacramento, quod antea non erat, asseuerabat, consecrationem tanquam magiam etiam contra Germanos insectatur: quod illi Bullingerus exprobrat. Euocent sanè Christum è cœlo Lutherani oportet in panem, cùm nolint ibi adesse per panis conuersionem in ipsum, sicuti nos credimus. Non dubium quin Christus ipse, Apostoli, atque primi Christiani fuerint suspecti de magia propter verborum formulas, quibus sacramenta administrarent, miracula perficerent, & sanitates donarent. Has voluerunt imitari, & mutuari veri magi, quasi ex verborum præscripto effecta consecuturi. Sic illi Iudæi tentarunt dæmones depellere. Sic insignis magus ille Simon, quia ex baptismo & manus impositione cernebat Spiritum sanctum, eiúsque admirabilia dona per Apostolos effundi, quasi nescio quid artificij & latentis magiæ, sermoni & gestuum actioni inesset, studuit id rescire, & addiscere pecunia. Sic Marcus eius discipulus, quasi non aliter Christiani sanguinem in calice, quàm per verborum illusionem efficerent: vt haberetur illis excellentior, per magicas imprecationes, sanguinis speciem & formam præbebat, tanquam Domini in Eucharistia sanguinem. Sic, inquit Origenes, populus Dei putabatur per inuocationes maleficas victoriam de inimicis reportare: quia precibus potiùs dimicabat quàm viribus. Ideò rex Balach conduxit pretio Balaam, vt esset quasi amuletum contra Israëlitarum fascinamentum. Ibi Origenes rationem reddit, cur populi precationes pro incantamentis non potuerint æstimari, & ait: Nullus sanctorum spirituum obtemperat ma„go. Non potest inuocare magus Michaëlem, aut Raphaëlem, aut Gabrielem: „multo minùs potest inuocare omnipotentem Deum, aut Filium eius Dominum „nostrum Iesum Christum, aut Spiritum sanctum. Nos soli accepimus potestatem „inuocandi Deum patrem, & vnigenitum eius filium. Quamobrem non inconsultò

Lib.5. De adulterata Cœna. cap.37.

Philostr. lib.4.

Brent. lib. De Dei maiest.

Bullinger. in Repetit.

Matt.12. Actor.19. et 7

Iren. lib.1. cap. 20.

Orig. hom.13. in Num.

Ex quibus discernatur Dei virtus à magia

Quare consecratio incipiat ab inuocatione Trinitatis.

Christiani, vt opinor, decreuerũt, vt consecrationẽ exordirẽtur à precibus & inuocatione sanctissimæ Trinitatis, ne de magia nasceretur vlla suspicio, si nuda verba & circumscripta efferrent: nec potuerunt illam suspicionem meliùs remouere, quàm cùm totum se expectare à patre & filio & spiritu sancto, magorum potiùs vltoribus quàm opitulatoribus, ostenderunt. Deinde creditum est semper cum Augustino, effectũ, aut efficiendi vim, non prodire à verborũ sono aut natura, sed à Dei omnipotentis ordinatione atque institutione proficisci, qui cõmittit, cõmunicat, ac delegat virtutem suam, quibus placet vocibus & hominibus, nec illi quisquam potest iure dicere, Cur hoc facis. Tertiò Chrysostomus, atque alij producti, expendunt benedictionem fieri verbis ex pectore & ore Christi depromptis, quæ etiam nunc ex persona ipsius proferũtur: ne si aliena essent, tanquam à Dæmonibus inuẽta quisquã insectetur, & ne ipsis magiam imputet, quin eadem opera Christum Iesum eorum authorem & præceptorem de magia condamnet. Ac ne cuiquam mirum videatur, verba illa tantam præ se ferre efficaciam, cogitet ex pleno fonte diuinitatis & potestatis, quæ in Christo residebat, effluere, vnde vim sibi insitam retineant. Quartò, ne quilibet temerè in ipsa verba irrueret, hísque tanquam magicis à quocunque arripiantur, putaret opus, cui sunt consecrata, peragi, Dionysius atque alij agnoscunt, vt certis verbis, ita certis hominibus, Christum ministerium potestatis suæ, institutionis, & sermonis credidisse, ne illotis manibus sacra attingant, quos ad hoc officium seligit & destinat, ex iuncta & impressa Apostolis, & ab ipsis ad nos per manuum impositionem & alios ritus traducta spiritali quadam facultate, quam Sacerdotium nominarunt: de quo disserendi erit locus, cùm ad sacrificium ventum fuerit. Postremò, ne his quidem licet aut datur, verbis illis ad libitum abuti, vt quoties submurmurarint, aut effutierint, per ea præstent quæ significant (tum enim specimen magię aliquod darent) sed non operantur, nisi ritè creatus sacerdos adhibeat omnes proprias functiones hominis, animum videlicet, linguam & manum, sicut quodam loco Cyrillus Alexandrinus notat, vt animo intendat facere quod Christus iussit & instituit, & hac fide secundum Cyprianum & Augustinum manum extendat, ad agẽda quæ Christus egit & linguam moueat ad dicẽdum quæ Christus dixit. Ita catena quadam è cœlo propendẽte, omne donum optimum, & hoc singulare sacrificium, desursum est descendens à patre luminum, à quo deriuantur potentia & institutio materiæ, formæ, ministri, actionis, & operis, ob eámque causam omnibus vim impartit. Si quam ergo magiam hîc exercemus, diuina sit oportet, à Deo instituta, & agendi atque efficiendi potestate cœlitùs prædita. Sed Deo laudem & gloriam debitam retineamus, magiæ nomen propter infamiam respuamus. Quò magis autem confirmetur, omnia quæ ex Deo sunt, hîc esse efficacia, nihil verò eorũ quę particulariter exeunt ab homine, necessariò requiri, duo homo ex se ad sacramenti administrationem potest afferre, fidem particularẽ, quam habet apud se de toto, seu de aliqua parte sacramenti, & intelligentiam eorum quæ gerit. quamuis neutrum horum in homine sanum esset & rectum, imò quamuis homo nihil omninò particulariter crederet, aut intelligeret, modò animo intendat exequi quod Christus præcepit & decreuit, & ea dicat atque agat quæ sunt mandata, nihilominus sacramenta conficit & administrat. In eo consistit tota Augustini cum Donatistis contentio de perfectione ministrorum, cuius textum superiùs audiuimus, cùm de prædicatione verbi contra Caluinistas ageremus. Ex his nata est contra Ecclesiam de magia calumnia. Nam ad incantamentum accedit, qui quodam verborum præscripto, quæ nec credit, nec intelligit, res supra naturam positas operatur. Quod certè verum est, si pactũ & facultas à Dæmone procedat: secus autem, si vtrumque à Deo emanet. Nam tum res

Vide cap. 5. præcedens.

Quare fiat consecratio ex persona Christi.

Quid sacerdos ex se afferat ad consecrationẽ.

Cyrill. Alex. in cap. 21. Ioann. Ibid. Chrysost. Vide cap. 5. præcedens.

Qualis intẽtio sacerdotis requiratur, & quale ministerium.

res tota diuina est, licet hominis ignorãtis ministerio geratur. Huiusmodi verò fuerunt prodigia edita à Mose coram Pharaone, quibus aliqua similia ediderũt magi: quæ non diuina miracula, sed diabolica & magica ludibria debuerunt nominari, tametsi operum quæ fiebant, saltem primorum, fortassè maior esset in Mose, quàm in magis ignoratio. Quamobrem prudenter Origenes admonet, vt Christiani assuescant de scripturis diuinis multa proferre: quia quamuis non intelligant, probè tamen intelligantur ipsi ab Angelis, sicut à Dæmonibus magorum carmina benè sentiuntur etiam ab ipsis non intellecta. sed satius fuerit textum Origenis ascribere. Si creditum est (ait) à gentibus, quòd quædam carmina, quas precationes appellant, quibus istud est artis, vt nominibus quibusdam compellatis, quæ ne illi quidem, qui inuocant, norunt, ex solo vocis sono vel sopiantur serpentes, vel etiam de cauernis protrahantur abstrusi, sæpè autem & in corporibus humanis tumores, aut alia huiusmodi, voce sola reprimere dicũtur, interdum etiam animæ quendam sensus stuporem infligere, vbi tamen Christi non restiterit fides: quantò magis præcantationibus & carminibus validiorem & potentiorem ducendam credimus quamcumque illam scripturæ sanctæ, vel sermonum, vel nominum appellationem? Sicut enim apud infideles contrariæ virtutes audientes illa vel nomina in carminibus vel præcantationibus adsunt, & exhibent famulatum, & dant operam in hoc, ad quod inuocari se ex illo vel ex illo nomine senserunt, eò magis vtique cœlestes virtutes & Angeli Dei qui nobiscum sunt, sicut & Dominus de paruulis Ecclesiæ dicit, quia Angeli eorum semper vident faciem patris, libenter & gratè accipiunt, si semper verba scripturæ, & horum nominum appellationes, velut carmina quædam & præcantationes ex nostro ore promamus. Quia etsi nos non intelligimus quæ de ore proferimus, illæ tamen virtutes, quæ nobis adsunt, intelligunt, & velut carmine quodam inuitatæ, adesse nobis, & ferre auxilium delectantur. Fatemur ergo virtutem, verba, institutionem dictorum & factorum in Cœna, ac ministerij potestatem à Deo prouenire, & per ipsum omnia illa efficacia & operatoria, quæ si dæmonibus attribuerentur aut ab illis peterentur, aut ad ipsos referrentur, proculdubiò non carerent incantationis nota. Nobis insuper nihil vendicamus in sacramentorum confectione, præter vocis, manus, & intentionis externum ministerium. Si propterea de magia infamamur, gloriamur, quia propter Deum & obsequium eius maledicimur, ac libenter sinimus Caluinistas & Lutheranos, ne magi sibi videantur, Gigantum more bellare cum Christo, ac plus virium sibi arrogare in eius mysteriis, quàm ipsi relinquere, cùm sine sua singulari fide, aut intelligentia, aut attentione, aut concione, aut clara atque articulata totius institutionis recitatione nihil ab ipso fieri iactent. De eo verò, quòd nos grauant inuidia, quoniam ex Cypriano, Ambrosio, & Augustino, aut alio, creari de pane corpus Christi, ex Ambrosio formari, & ex eodem atque Hieronymo, confici ore sacerdotis efferimus, quasi creatura creatorem condat, aut saltem actum agat, quandoquidem corpus Christi, tanquam nouum quid fabricare videamur. Respondemus verba illa in scripturis & Patribus non sonare rerum nouam efformationem, sed nouum modum existendi: sicut apud Esaiam dicitur, Ecce ego creo nouos cœlos, & nouam terram: & apud Dauidem canitur, Cor mundum crea in me Deus: vbi sola noui status acquisitio designatur. Hæretici pari subtilitate Catholicis facessebant negotium, ex eo quod scriberetur, Verbum caro factum est: &, Misit filium suum factum ex muliere: quasi ex carne virginis cœpisset effingi filius Dei, aut in ipsum versa esset: sicut ex verbo Creandi Arriani contẽdebant eundem initium & ortum duxisse ex tempore, quasi

Origen. in Numer.

Caluinistæ & Lutheran. propiùs accedunt ad magiã quã Catholici.

Cyprian. De Cœna.

Ambros. De sacramen.

August. can. Vtrum. distin. 2. De consecr.

Ambros. lib. 4. De sacram. cap. 4.

Hieronym. ad Euagr.

Quomodo dicatur corpus Christi de pane creari et cõfici.

Theodoret. lib. 1. Polym. Athanas. in orat. cõtra Arrian.

id prædicaret iſta ſcriptura, Dominus creauit me initio viarum ſuarum. Patres Catholici negant huiuſmodi locutionibus naturalem filij Dei aut eſſentiam, aut generationem indicari, ſed acceſſoriam & aduentitiam, non qua ſimpliciter extitit, ſed qua talis, nimirùm caro & homo eſſe cœpit. Adhæc ſi penitùs Patres conſiderentur, facilè iudicabitur non ab illis temerè ſcribi, creare, cõficere, & formare corpus, nec ſolùm per iſta nouum conſiſtendi modum oſtendi, ſed rationem denotari, qua talis modus contingat, vt potè per ſubiecti panis tranſeuntem ſubſtantiam in carnis Dominicæ naturam, perinde ac ſi recenter editam, quemadmodum res nouę ſolent produci à Deo ex aliarũ corruptione, aut conuerſione. Proinde Creandi verbum, & alia vſurpantur à patribus in myſterio incarnationis & Euchariſtiæ frequẽtiùs ad noſtram de conuerſione naturarum confirmandam fidem, quæ facta eſt in incarnatione ex puriſſimis ſanguinibus immaculatæ virginis in veram carnem, & in Euchariſtia fit ex pane in eandem Chriſti carnem. Nec mirandum, ſi verba iſta miniſtris & ſacerdotibus etiam attribuantur. Satis eſt enim Patres non tantùm ſemel fuiſſe profeſſos hîc Dei potentia, verbis, & ex perſona eius omnia tranſigi, homines verò tantùm miniſtrorum locum tenere, vt omnium quæ aguntur, authoritas & proprietas referatur in Deum: ídque vt declaretur amplius verbis propriè ipſi competentibus, res tota explicatur. Ludit Petrus Martyr, quaſi confici corpus Chriſti à ſacerdotibus ſignificet ipſum interfici, cùm verbum illud ex Donato in Eunuchum Terentij iudicet eſſe gladiatorium. Qua in ſignificatione certè apprimè conuenit Petro Martyri & Caluiniſtarum miniſtris, qui gladiatorum more per noſtras Eccleſias graſſati ſunt, & corpus Chriſti verum, quantum in ipſis fuit, & myſticum, quod eſt Eccleſia Catholica, immaniter confecerunt, & tot pios ſacerdotes trucidarunt, non aliud ob crimen, quàm quòd ex Chriſti mandato corpus eius quotidiè pro pace Eccleſiarum conſecrarent, conficerent, aut effectum offerrent atque adminiſtrarent. Poſtremò ſubſannant nos aduerſarij, tanquam verbis noſtris Chriſtum quaſi lunam cœlo euocemus & deducamus, ipſúmque iubeamus ad nos illabi & deſcendere. Non negamus Græcos in ſuis Liturgiis precari aduentum & deſcenſum corporis Chriſti & Spiritus ſancti, & in Optato, Athanaſio, Chryſoſtomo & Gregorio Magno ſimilia loquendi genera reperiri, ſed ita temperata & expolita, vt facilè appareat ab ipſis iſta adhiberi ad exprimẽdam veriſſimam corporis Chriſti in ipſo ſacramento præſentiam ſingularem, aut efficaciam ac virtutem potius, quàm loci, in quo reſideat corpus Chriſti, mutationem. Propterea nec ab huiuſmodi verbis abhorruit Caluinus, quando ait carnem Chriſti ad nos penetrare, Chriſtum ad nos vſque deſcendere, & ſpiritu ſuo illabi in corda noſtra, ſicuti & iſta attolli & transferri in cœlum optamus, & in noſtra Liturgia oramus oblata ſacrificia in ſublime altare perferri. Tantum verò abeſt, vt detrahamus cœlo corpus Chriſti, vt Chryſoſtomus & Baſilius Liturgiarum authores, atque alij in aliis Repetitionibus citati, pro miraculo proponant corpus Chriſti in eodem temporis articulo, & cœlo inſidere, & manibus hominum cõtrectari: Tantum, inquam, abeſt, vt eliciamus è cœlo, tanquam Iouem, Chriſtum, vt noſtri Theologi cauſam neceſſariá conſtituendæ Tranſſubſtãtiationis hanc eſſe explicent, ne dimoueamus cœlo Chriſtum, qui adeſſe in ſacramento nequeat, niſi per deſcenſum, & per motum & appropinquationem loci ad panem, aut per conuerſionem panis in ipſum, vt antea probatum fuit. Qua de cauſa Lutherani veniunt grauiùs & iuſtiùs quàm nos accuſandi, cùm præſentem Chriſtum faciunt in ſacramẽto per motum corporis de cœlo, & non per creaturæ in ipſum conuerſionem.

In Defenſ. de Euchar. obiect. 110.

Quare dicatur corpus Chriſti ad nos deſcendere.

Optat. lib. 6. Athan. apol. 2. Chryſoſt. hom. De S. Philogomio. hom. 61. ad pop. Antiochen. hom. 3 ad Epheſ. & lib. 6. De ſacerdot. Gregorius lib. 4. Dialog. & hom. 22. in Euang. Vide in examine doctrinæ Caluinianæ de Cœna Domini.

DE SENSV VERBORVM CHRISTI, HOC EST CORpus meum. CAP. 7.

CALVINVS nos exagitat magnis clamoribus, quasi orationem Christi, *Hoc est corpus meum*, interpretemur, Hoc trāſſubſtantiatur in corpus meum. Sed nemo noſtrum edoctus eſt in Eccleſia Catholica tam ſtolidè ſcripturas peruertere: & licet id conaremur, fortaſſè Cinglius, Caluinus & Beza nobis ſuffragarentur cupidiùs quàm vellemus, à quibus Lutherani obtundūtur, quaſi effugere nequeāt, aut declinare tranſſubſtantialitatem, ſi Chriſti ſermonem ad literam exponant: & paulò antè ex Beza citabamus, Panem fieri corpus, aut, In corpus mutari, phraſes eſſe veterum Patrū, quæ niterentur hac authoritate filij Dei, *Hoc eſt corpus meum.* Nihilominus (EST) in ſua genuina ſignificatione relinquimus cū tota locutione, & interim probamus his verbis conuerti panē in corpus Chriſti, & conuerſum declarari, tametſi conuerſionis modus expreſſis literis & ſyllabis non explicetur, ſed factum enūtietur. De efficacia horum verborum copioſè diſſeruimus: nunc de ipſorum ſignificatione & demonſtratione agamus. Ante omnia ne recedamus à methodo quam tradūt ſcripturæ de Euchariſtiæ ſacramēto, credimus hac oratione Chriſti non plus monſtrari & exhiberi, quàm eſſet pollicitus. At nuſquam panem naturalem promiſiſſe cum corpore legimus: propterea nec per (Hoc) demonſtrari panē credimus. Quod quæſo, Euangelium proferetur, vbi panis & vinum, aut à Chriſto aliquando promiſſum, aut in cœna datum, aut ab Apoſtolis manducatum ac nobis traditum recenſeatur. Si enim vt aqua in veteri ſubſtantia poſt conſecrationem baptiſmi manet, ſic panis & vinum in priore natura poſt benedictionem verborum cœleſtium conſiſtunt, debuit & promiſſio non minus de pane & vino fieri, quàm de aqua baptiſmi facta eſt: & comminationem eandem non recipienti panem & vinū, oportuit apponi, quæ non loto aqua baptiſmatis appoſita eſſe cognoſcitur. Ac, vt dictum eſt, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non intrabit in regnū cœlorum: ita dici oportuit, Niſi quis comederit panem, & biberit vinum in meam commemorationem, non habebit vitam in ſemetipſo. Vt dictum eſt, Qui crediderit, & baptiſatus fuerit, ſaluus erit: ſic dici debuit, Qui crediderit, & panem ac vinum cum corpore meo biberit, ſaluus erit. Vt in ipſa baptiſmi collatione dicitur, Ego te baptiſo, quod vtique ſignificat, Ego te lauo: ſic debuit in cœna Domini dici, Ego te pane & vino cum meo corpore paſco in vitam æternam. Vt in baptiſmi exhibitione, aqua nec nomen accipit nouū, nec tanta cautione cuſtoditur, vt guttam aliquam illius in terram cadere nefariū putetur: ita oportuit nec panis viníque nomina mutari, nec ſollicitè adeò caueri, ne mica fortè in terram caderet. Sin hæc omnia longè aliter ſe habent: ſi & promiſſio, & comminatio, non de pane aut vino, ſed de corpore & ſanguine Chriſti ſolo facta eſt. Si dictum eſt, Operamini cibum, qui eſt opus Dei, vt credamus in eum quem ille miſit, quem cibum tota Trinitas & ante aduentum Chriſti fidelibus dederat, & iam tunc dabat, quando Chriſtus adhuc turbis loquebatur. Sed ſi præterea dictum eſt, Operamini cibum permanentem in vitam æternam, quem filius hominis dabit, non tantùm pro vobis in cruce, ſed ad eſum. Si explanandi gratia adiectum eſt, Et panis quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita. Si comminatum eſt, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Si promiſſio facta eſt, Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam. Si confirmationis cauſa additur, ne Chriſtum para-

Lib. 4. Inſtit. cap. 17.

Chriſtus nūquam eſt pollicitus panē materialem.

bolicè locutum putaremus, vt D. Chrysostomus annotauit, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Si effectus manducationis huius patefactus est, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Si panis hic qui Christus non minus verè manducandus significatur, quàm Iudæorum patres, Manna in deserto manducauerunt, id est, non solo corde, sed etiam ore. Si qui hunc panem manducat, viuet in æternum, ac propterea dici nō possit, panem triticeum æternæ salutis causa simul manducādum esse. Si in his omnibus nihil prorsus de pane & vino commemoratum est. Si cùm ad ipsam cœnam ventum est, panis quidem & vinum sumebantur, sed neque à Christo data, neque ab Apostolis accepta leguntur, sed totū hoc quod tradidit Dominus, esse corpus suū & sanguinem clamat: quæ hæc impudentia vel Dominum in promittendo sui oblitum, vel in præstando minus veracem profiteri? Nónne cum promissio præcessit, ac præstatio postea subsequitur, sic vnam cum altera conferre & comparare debemus, vt vtramque alteri lucem afferre statuamus? In panibus miraculum factum est, & in cœna mirabile opus de pane Dominus fecit: ibi aspectabile propter incredulos, hîc incōspicuum propter fideles. Ibi de panibus ad sermonē de carne & sanguine itur: hîc post acceptum panem operatorio sermone pronuntiatur, *Hoc est corpus meum.* Ibi dicitur, Dabo: hîc, Accipite. Ibi, Caro mea: hîc, Corpus meum. Ibi, Nisi manducaueritis & biberitis, hîc, Manducate & bibite. Ibi, duodecim soli cum Christo remanserunt: hîc, Soli duodecim cum Christo discumbunt. Ibi, vnus ex duodecim Diabolus appellatur: hîc, Satanas intrauit in vnum ex duodecim. Volumúsne panem & vinum mādu cari, quæ neque ibi promissa, neque hîc data dici possunt? Vox autem (*Hic est*) aut (*Hoc est*) quando promissionem antecedentem consequitur, exhibet & repræsentat idipsum quod promissum erat. Qui Petrum in iudicium sisti promittit, tum demum à vinculo quo tenebatur, liber & solutus est, cùm præsentē in iudicio Petrum exhibens, verè dixerit, Hic est Petrus. Hoc idem factum fuisse videmus à Deo in filio suo vnigenito, quem cùm Prophetis & Patriarchis sępè promisisset, tandem exhibens eum, ait, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite: quasi dixisset, Hic est ille quem iam inde ab Adam promisi venturum. Nónne impudentissimus haberetur, si quis alium hominem præter filium Dei, per vocem patris ostendi affirmaret, cùm ille dixerit, filium hunc suum, ac nullam præterea nominauerit personam. Eodem planè modo, cùm Christus pluribus verbis carnem suam in cibum, ac sanguinem in potum promisisset, tandem liberans fidem, ait, Accipite, comedite, *Hoc est corpus meum*, *Hic est sanguis meus.* Panis verò & vinum, vt neque sunt promissa, neque dum in sua natura manent, pars aliqua veri corporis & sanguinis Christi sunt, sic neque post eiusmodi promissionem exhibita esse putemus. Illa enim ad hoc erant necessaria, vt de his fieret corpus & sanguis, nō autem vt cum his, aut in his fieret. Quemadmodum enim inter promissionem de aduentu Christi factam, & exhibitionem ipsius, id interiectum est, vt de Maria templum sibi ac domum sapientia ædificaret, neque tamen cùm Christus ad Iordanem exhiberetur, simul cum virgine Maria exhibitus est: ita omninò inter promissionem carnis comedendæ, ac præstationem, interuenerunt panis & vinum, non vt simul cum carne exhiberentur, sed vt de illis caro fieret. Ait enim Dominus, Hoc facite in meā cōmemorationem. Facere autem significat, nō modò agere, aut contēplari, sed etiam ex Basilio opus aliquod, postquàm operari quis desierit, post se relinquere. Postquàm autē Deus, perfectis cœlo & terra, quieuit ab omni opere quod patrarat, non ferè totū aliquid prorsus de nihilo creās, sed omnia quę fecerat valdè bona, prudētissimè gubernās ac perficiēs: iā indè ab illo tempore,

Pronomina Hoc & Hic, respondēt promissionibus factis.

Quare inter promissionem carnis, & exhibitionem accessit panem et vinum.

Basil. orat. I. in Hexaem.

Quid significat, Hoc facere.

pore, ſiue naturalis ſiue miraculoſa Dei operatio inciderit, numquã id vnde quippiam fit in priore natura manet. Cùm autẽ Chriſtus poſt acceptum panem & vinũ, dicẽs, *Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus*, ſubiecerit, Hoc facite in meam cõmemorationem: quid aliud facere, quàm ipſum corpus & ſanguinem iubet? Idcirco Dionyſius, atque alij, propter hanc Dei iuſſionem dicunt ſacerdotem diuiniſſima conſecrare. Quòd ſi clarum eſt Chriſtum iuſſiſſe, vt corpus & ſanguis ſuus fierent, nõ vtique iuſſit illa de nihilo fieri. Cur alioqui illa facturus, panem & vinum velut operationis materiem ſumpſit? Cur ait Ambroſius, De pane fit caro Chriſti? Si ergo ex pane & vino corpus & ſanguis fiunt, iam illa manere panis & vinum minimè poſſunt. Iſto enim pacto corpus & ſanguis Chriſti de illis non fierẽt omninò, ſi id vnde fierent, non mutaretur: fieri autem iubentur, atque vt fiant, nihil aliud præter panem & vinum accipitur. Ex illis igitur cùm fiant, manere illa vnde fiunt, in priore ſubſtãtia non poſſunt: quia nec terra manſit, quæ facta eſt Adam, nec os quod factum eſt Eua, nec ſanguis Mariæ qui factus eſt Chriſtus, nec alia quæ in ſcriptura eam habent inter ſe analogiam & conuenientiam. Sed hactenus ea de re ſatis. Iam propoſitionem Chriſti excutiamus, *Hoc eſt corpus meum* quod pro vobis datur, an ſignificet panem eſſe corpus Chriſti, an non niſi corpus Chriſti ſine panis ſubſtantia propria demonſtret. Scholaſtici, Sacramentarij, & Lutherani, infinitis propè modis digladiantur de intelligentia pronominis (HOC.) Sed omnium opinionibus ſepoſitis ex analogia ſimilium, quæ iacent in ſcripturis, pergamus quid verum ſit, inquirere. Expreſſæ ſunt in ſcripturis iſtæ: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: Iſte eſt panis, quẽ vobis dedit Dominus ad veſcendum: Hic eſt ſanguis teſtamenti, quod mandat ad vos Deus: Hic eſt filius meus dilectus. Certè in iſtis pronomina demonſtratiua ſaltem non indicant rem, cui adueniat id quod exiſtere affirmatur. (HOC) in primo nõ innuit coſtam Adæ. (HIC) in ſecundo non deſignat Hyſſopum: neque in tertio (*Iſte*) aliud ſubindicat, quàm panem expreſſum, de quo quærebatur MãHu, quid eſt hoc? Reſpondet Moſes plana phraſi, Iſte eſt panis. Nec in quarto exemplo (HIC) deſignat immaculatum ſanguinem virginis. Cùm ergo etiam iſtis tanquam prorſus ſimilem locutionem Chriſti, *Hoc eſt corpus meum*, comparent doctiores Germani, cur (HOC) enuntiabit panem aut aliud ſubiectum præter aliorum morem? Deinde ſcriptura explanat huiuſmodi aſſertiones per aduerbia demonſtrandi, vt nullum aliud ſubiectũ in iſtis comminiſcamur. Quod enim à patre dicitur, HIC *eſt filius meus dilectus*, à filio matri repetitur, Ecce filius tuus: & quod à Moſe ſcribitur, Ecce ſanguis teſtamenti quod mandat ad vos Deus, D. Paulus vertit, HIC *eſt ſanguis teſtamenti*: neque dubium eſt, quin phraſis linguæ Hebraicæ pronominibus demonſtratiuis demonſtrandi aduerbia permutet, vt הנה, id eſt, Ecce, pro illis frequentiſſimum habeat vt diſcamus non rem diuerſam declarari, ſed omninò eandem. Ac credibile eſt Chriſtum, cùm loqueretur lingua Hebraica, effatum eſſe, Ecce eſt corpus meum; quod tranſlatum fuit Græcorum more, HOC *eſt corpus meum*: ita vt idem vtræq; locutiones prorſus oſtendant. Præterea regulam Philoſophorum hîc valere volunt doctiſſimi Lutherani, neque etiam Beza poteſt reluctari, qua docetur talia eſſe ſubiecta, qualia relinquuntur aut deſcribuntur à ſuis prædicatis. Ex ea pronomen demonſtratiuum (HOC) in verbis Chriſti, non poteſt denotare, niſi id quod pro nobis datur. Sed nec panis nec corpus Chriſti cum pane data ſunt pro nobis: non igitur pronomine (HOC) ſignificãtur talia ſubiecta. Huc pertinebunt quę de articulorum officio in prima repetitione attulimus. Inſuper ſi (*Hoc*) adiectiuè, vt in ſimilibus locutionibus, accipitur, nec panem nec vinum demonſtrabit, ſed ipſum corpus: quoniam Gręca lingua panis & vinum maſculinè pronuntiantur, ὁ ἄρτος ϗ ὁ οἶνος quibus non reſpondet

Quia ex pane fit corpus, panis manere non debet.

Quid ſignificet Hoc.

Exod. 16.

Martis. Cẽnic. in Repet. De Cœna. *Matth. Illiric. in Appendic. & Virtembergẽſ. in diſput. Mulbrunæ habita.*

Exod. 24.

Ad Hebr. 9.

Mathe. Illyric. contra 28. & 29. ſolutionẽ Bezæ.

τοῦτο siue (Hoc) neutro genere positũ: neque certè cõmuniter in scripturis reperias res aliter demonstrari, quàm existant in suo genere. Substantiuè verò quominus (Hoc) capiatur, impedit oratio de sanguine, quæ habet, *Hic est sanguis meus*, &, Hoc poculũ nouum est testamentum, vt in prima disputatione egimus contra Bezam. Apostolus quoque cogit adiectiuè sumere, & ad corpus referre, cùm ait, τοῦτό μου ἐστι τὸ σῶμα, Hoc meum est corpus: vbi (*Hoc meum*) ita coniunguntur, vt facilè appareat vtraque debere ab eodem nomine regi. Vnde si pronomen (Hoc) ad substantiam panis pertineret, etiam pronomen (*Meum*) ad eandem panis substantiam referri deberet. Dicit enim τοῦτό μου id est, *Hoc meum*: vtique illud suum esse dicens, quod per pronomẽ (Hoc) demonstrat: quasi dicat, Hoc non aliud est quàm meum corpus. Pronomina demonstratiua, ait Hilarius, cùm agit de, Hic est filius meus dilectus, nominum habẽt in se virtutem: ideò proprietatis significatio est, vbi Hic est, dictum esse auditur, & Meus est. Hunc ego, inquit, tanquam indice digito ac verbi significatione contingo, qua dico & Meus est, & Hic est, & filius est. Itidem & proprietatis significatio, vbi &, hoc est, dictum esse auditur, & Meum est: proprietatísq; significatio est, perinde ac si diceretur Hilarij iudicio proprium est corpus quod demonstro. Tertullianus quoque pronomen ad corpus retulit, sicut Hic est, ad filium, vt in priori quoque repetitione recitauimus. Nonnulli citant, tanquam à Cypriano in quibusdã exemplaribus scriptum fuerit, *Hoc est sanguis meus*: sed vetustiora, & plura, & castigatiora exẽplaria eius reclamãt, & locus in quo pro *Hoc est corpus meum*, ait, hæc est caro mea. Augustinus etiam tradit Christum commendasse ipsum corpus suum, quando dixit, *Hoc est corpus meum*: ita vt Augustinus ibi ponat pro eodem, *Hoc corpus*, Illud corpus, & Ipsum corpus. Præterea si (Hoc) panem connotat, res non tantùm absurda effertur à Christo, sed impossibilis omninò, ac ne quidem in Dei omnipotentia sita: quandoquidem manifestam repugnantiam includit res diuersas & disparatas esse easdem, aut de se mutuo affirmari, vt sunt panis & corpus Christi: nec panis magis re vera dici potest corpus Christi si simplici, recto ac proprio genere dicẽdi loquimur, quàm potest esse aut dici aqua, vinum, lapis, aut quidlibet aliud à se planè diuersum. Et certè longè euidentiùs constat, corpus Christi non esse panem, quàm cõstet non esse meum vel tuum corpus, cùm ad illius corporis naturam multò vicinius accedamus, quàm panis ipse. Quòd si relicto proprio & naturali sono verborũ & sensu confugitur ad metonymicum siue sinechdochicum, vt panis hic sit corpus Christi, quia contineatur in hoc pane, iam proprietas verborum vera & genuina nõ retinetur, quam Lutherani crepant & iactant, & via Sacramentariorum figuris sternitur, ac quorumlibet hominum commentis Christi sermoni assuendis, vbi semel eius proprietatem violaris. Apertè enim ad tropicum & figuratum sermonem pertinet, quando res continens accipit nomen rei contẽtæ: sicut ad tropũ pertinet, quando signum accipit nomen rei signatæ. Tametsi discrepent in eo, quòd cõtinens rem contentam præsentem habeat, signum verò etiam rei absentis signum esse possit, nihilominus conueniunt, quòd deserta verborum naturali ac propria significatione, vtrique in metonymicũ sensum & figurã deflectũt. Proinde tam longè absunt Germani à simplici sono verborum Christi, quàm Cingliani & Caluinistæ, quamuis in contrarios errores diuaricentur. Postremò sicut Sacramentariorum glossemata propè iam infinita in tam pauca verba Domini, *Hoc est corpus meum*, quod pro vobis datur, fidem amiserunt, ita Germanornm varietas in explicãda particula (Hoc) nostram de Transsubstantialitate corroborat fidem. Initio quidem Lutherus rectè sensit oratione Christi panis substantialem mutationem comprehendi, sicut vltimo capite huius libri dicemus. Postea multis locis, quos Heildebergenses coaceruant, contendit

Hilar. lib. 6. de Trinit.

Cypria. epist. ad Ceciliũ & ser. de Cena.

Augustin. com. Psalm. 33.

Ne quidem est in Dei potentia vt affirmetur panis esse corpus Christi.

Si retinetur sermonis Christi proprietas, (Hoc) non potest panem mõstrare.

Vide plures interpretationes pronom. (Hoc) cap. 1. sequentis libri.

In epitome Colloquij Mulbrunensis.

dit per (Hoc) panem significari, & propriè affirmari vult panē esse corpus, ac ne quidem dici, In pane est corpus. Sic enim scribit libro de captiuitate Babylonica: Crede firmiter nō modò corpus Christi esse in pane, sed panem esse corpus Christi. Sic enim me seruabunt verba, vbi dicit, Accepit panem, gratias agens fregit, & dixit, Accipite, manducate: Hoc, id est, hic panis quem acceperat, *est corpus meum*. Et Paulus, Nonne panis quem frangimus, participatio corporis Christi est. Non dicit, In pane est, sed Ipse panis est participatio corporis Christi. Quod autem in Græco & Latino pronomen ad corpus refertur, facit similitudo generis: sed in Hebræo, vbi neutrum genus non est, refertur ad panem: vt sic liceat dicere, *Hic est corpus meum*: quod & ipse vsus loquendi & sensus cōmunis probat, subiectum scilicet monstratiuū panis, & non corporis, dum dicit, *Hoc est corpus meum*. Inscripsit etiam librum De defensione τῶ ῥητῶ verborum cœnæ, & ait: Hæc eò scribo, vt nostri habeant quid respondeāt Sacramentariis irrisoriè interrogantibus, vbi sit scriptum in sacris literis, quòd panis sit corpus Christi. Simulant hanc simplicitatem, ac si id nusquam legissent. In libro verò contra cœlestes Prophetas ita concludit: Cùm nullus fidei articulus nos hanc particulam excipere & eximere cogat, aut quominus panis sit Christi corpus impediat, verba simpliciter accipienda sunt, vt sonant, & nequaquam immutanda, statuendúmque panem esse Christi corpus. Annotat etiam Confessio Tigurina, à Luthero nominatū panem ἀρτοσάρκα, carneum scilicet, vt qui corpus impanaret, & panem incarnaret, ac panem substātialiter esse corpus Christi defenderet. Heildebergenses addunt, Paulum Eberum, Selmeccerū, Brentium, atque illos quatuordecim Sueuicos parochos, authores Syngrammatis cōtra Oecolampadium cum Magistro Luthero, (Hoc) pro pane interpretari, & accipere. Verùm ne Lutherus ipse, nec illi Sueuici, in eadem semper perstiterunt sententia: sed, vt omnes ferè monent & asserunt Germani, sanior factus Lutherus, non putauit panem propriè, aut substantialiter, sicut verba sonare ipsi videbātur, esse corpus Christi, sed per synecdochen, cuius nominatim meminit: & illi Sueuici aiunt, In, vel, Sub pane commanducari corpus, quemadmodum pillulæ ouis commixtæ absorbentur. Non sibi itaque cōstitit Lutherus, neque ipsi Sueuici, cùm ex illo audiuerimus, nō idem sonare, aut efferre, Panis est corpus, &, In pane est, corpus: neque certè pro eodē haberi debet, aut potest, panem esse aliquid, vtpotè carnē, & carne refertum esse, aut suffarcinatum. Propterea rectè Palatini contra Vvirtembergenses contendunt non esse literalem sensum sermonis Christi, quòd in pane suum corpus adsit, cùm id non dicatur, sed panem esse corpus. Ex Lutheranis alij assentiuntur Palatinis, quòd panis propriè dici corpus non possit, & quòd siue hoc modo, siue in pane corpus esse eloquamur, recedatur à proprietate verborum: ob eámque causam negāt per (Hoc) panē demonstrari: imò nobiscum sentiunt solū corpus ostendi, vt propria & naturalis fiat oratio. In his fuit Bucerus, Matthias Illyricus, atque alij, qui digito quidem ad sensum, à manuū protensione à Christo designari opinantur, sed quod interius latebat, tantùm verbis fuisse declaratū. Illyricus post alios aliter rursū interpretatur, vt *Hoc est corpus meum*, partem vnam dūtaxat rei ex pluribus compactæ separatim definiat: quemadmodū in rebus compositis licet asserere rem vnā ex ipsis, altera prætermissa: vt proposito candenti ferro, liberè possumus efferre, Hoc est ferrum, vel seorsum, Hoc est ignis: vt demonstrandi nota rem aliā non significet, quàm quę subsequentibus verbis explanatur, tametsi res alia cohæreat. Vvirtembergenses mirè sibi plaudunt contra Palatinos de alia tanquā noua explicatione & argutia: Nam cùm isti ponerent tanquā cōfessum à Lutheranis, Christū dixisse, *Hic panis est corpus meum*, & ex eo tanquā fundamento concluderent, Christi sermonem aliter quàm litera haberet, intelligendū,

In Protocoll. et Epitom. colloq. Mulbrun.

Matth. Illyric. in fideli admonit. & in Appendice.

quia propriè & ad literam comprobari nequiret, sed apertissimè absurdũ & falsum esset: Vuirtembergenses vt ruinoso fundamento totã Palatinorũ & Sacramentariorum structuram inniti planum facerent, inficiati sunt Christum dixisse, aut Euangelistas scripsisse, *Panis est corpus meum.* qua inficiatione sic attonitos reddiderunt Palatinos, vt clamarint contra tollẽtes principia non esse arguendum, aut disputationẽ vlteriorem progressum habere non posse. Vuirtembergenses contrà, ne viderentur ineptam aliquã sermonis Dominici expositionẽ comminisci, etiã è triuio & medio foro petebant similia dicẽdi genera & exẽpla. Populariter enim prolatis vasculis sermocinamur, Hoc est vinum, quia in ipsis contineatur: traditis loculis proloquimur, Hoc est argentũ: productis cunis & saccis enũtiamus, Hic est infans, Hęc est auena, quia rebus illis externis istæ latitantes præbeantur præsentissimæ. Eisdem postea Vuirtẽbergensibus, Matthiæ Illyrico, & Valentino Erythræo non satis visa est scripturis fundari ista subtilitas, nec sacramentorum analogiæ & naturæ cõgruere, quæ non vnicam rem deferunt, aut exhibent, sed duas coadunant & cõmonstrant, cùm in Eucharistiæ materia non appelletur à scriptura panis nudè & absolutè, sed panis hic, vt totũ sacrum cibum, & partes sacramenti comprehendat. Qua de causa retractarunt priorẽ suam sententiam, & per (HOC) neque corpus neque panem innui putauerunt, sed totũ cibum pane & corpore constantem: & sacramentalẽ nuncupant locutionẽ ac demonstrationẽ. Confessio Vuirtẽbergensis lõgiùs aberrat, vt audeat, *Hoc est corpus meum,* cõferre cum locutione Ezechielis de ciuitate descripta in latere, Ista est Hierusalem: cùm tantùm laterem ostenderet similitudine vrbis depictum: quasi Christus solũ panẽ intellexerit præ se ferentẽ aliquam corporis sui similitudinem. At si ex simili formula verborũ sequitur similis intelligẽtia, *Hoc est corpus meũ,* per Confessionẽ Vuirtembergicam nõ probabit corpus Christi verum inesse pani, sed corporis in pane nudũ extare simulachrũ, sicut vrbis Hierusalem in latere: atque ita dum student officere Transsubstantiationi ex Ezechielis loco, Cinglianis patrocinãtur potiusquàm Transsubstantialitati incõmodent, cuius causam hoc loco cõtra Lutheranos & Cinglianos agũt. Si enim demonstratiuũ (HOC) ponitur, sicut (*Ista*) apud Ezechielẽ: vtique (*Hoc*) nihil aliud suggeret & subindicabit, quàm corpus ipsum, sicut (*Ista*) apud Ezechielẽ nihil connotat quàm Hierusalẽ. Quòd autẽ corpus in præsenti pro similitudine corporis capi nequeat, in aliis Repetitionibus à nobis copiosè disseritur, & ex probata Transsubstãtialitate panis omniũ consensu obtinetur. Alij addictiores Luthero, & Catholicorũ Transsubstantialitati iniquiores, profitentur, Panis est corpus, non figuratã esse, sed propriam & genuinã propositionẽ, nec propositionũ quæ occurrunt in scripturis metiendã aut examinãdam esse proprietatẽ ex regulis & scolis Dialecticorũ, sed ex altiori Philosophia, quam Christus in operibus suæ omnipotentiæ de cœlo ad nos detulit, cuius plurima in scripturis exempla dedit. Post Heshussiũ Martinus Cemnicius ista scribit: Quando duæ res siue « substantiæ diuina ordinatione peculiari modo vniuntur, & præsertim quando res « cœlestis & inuisibilis cũ re terrena & visibili adest, vsu venit in scriptura, quòd tunc « altera prędicatur de altera. Ita scriptura explicatura vnionẽ humanę & diuinę natu- « ræ in Christi persona, nõ dicit, In hoc homine est Deus, sed, Deus est homo, &, filius « hominis est filius Dei viui. Nec necesse est alterã naturã, vel humanã, vel diuinam, « quia disparatæ sunt, annihilari, vel transsubstantiari, vt propositioni quæ ad regulas « prædicabiliũ nõ congruit, sua constet veritas: sed tantùm significatur vnio duarum « naturarũ, quia prædicatio non est vulgaris, sed inusitata & singularis: quia ipsa vnio « nõ fit ratione aliqua naturali huius seculi, sed est supernaturalis, cœlestis & diuina. « Denique mirari non desino aduersariorũ vertiginosum spiritũ. Initio Sacramẽtarij impor-

In eodem Colloq. Mulbrun.

Matth. Illiric. in Appendic. In Epitome colloquij Mulbrun. Erythræ. in Tabulis Confeßionis August.

In examine synod. Trident. part. 2.

importuniùs exigebant à Lutheranis, vt producerent ſcripturam aliquam, quę panẽ nominatim affirmaret eſſe, aut vocaret corpus Chriſti. Poſtea quaſi armis commutatis, Lutherani moroſiùs inſtant, vt Palatini expreſſis literis & ſyllabis euincant per (*Hoc*) panem ſubintelligi, aut diſertè alicubi in ſcriptura tradi panem eſſe corpus Chriſti, quoniam in eo conſiſteret omnium Sacramentariorum aſylum. In ea digladiatione ſolutum fuit & dimiſſum colloquium Mulbrunenſe inter Comitis Palatini & Ducis Vuitembergenſis miniſtros. Quamobrem colligamus à nullis panem ſtatui, quin planam, ſimplicem & rectam ſermonis Dominici proprietatem peruertant. Deinde animaduertamus à nullo panem ſeruari, nec purè atque perfectè ſeruari poſſe, ſine panis in corpus ipſum conuerſione, quin aut carnem Domini prorſus à ſacramento ableget, aut ita præſentem faciat, vt cogatur ſcripturis vim afferre, aut præter ipſas cõminiſci multa, pluréſque abſurditates incurrere. Audis alios orationẽ Chriſti cum triuialium rerum & forenſium proprietate comparare: alios nedum à forenſi genere dicendi ſeiungere, ſed ab omnibus naturæ legibus ſoluere atque eximere, & nihilominus neſcio quam ſermonis diuini proprietatem illi tribuere: alios in varias figuras contorquere: ab aliis cenſeri, Panis eſt corpus meũ, prædicationem eſſe naturalem, ab aliis metaphyſicam & ſupernaturalem, ab aliis ſynecdochicam, ab aliis metonymicam ſigni & ſignati: ab Illyrico vocari myſticam & ſacramentalem, per quam de ſacramento duabus rebus conſtituto aſſeritur pars vna eſſe altera, quatenus eſt in compoſito, & ipſum connotat: ab eodem Illyrico & Erythręo partim appellari, & partim negari eſſe identicam, quoniam idẽ de eodem, corpus inquam vnitum pani, de pane vnito corpori dicatur: ſed quia affirmatio fit per diſparatas rerum formas, panem & corpus, quæ abſolutè & extra myſticam ac ſacramentalem vnionem de ſe mutuò nequeant enuntiari, propterea iudicant non prorſus eſſe identicam. Iſta verò omnia ſine expreſſa ſcriptura cuduntur, nec ſunt in oratione Chriſti ſimpliciter intellecta, *Hoc eſt corpus meum*, nec in ſimilibus contentis in ſcriptura habent apparentiã, aut veriſimilitudinem, ſicut ex allatis antea perſpicitur: ſed nec aptè poſſunt rei de qua agitur accommodari. Phyſica enim illa & vera commixtio panis & corporis iam ab omnibus damnatur, ne corpus Chriſti impanetur: per eam etiam ſimilitudo de ferro candenti excluditur, quia ignem & ferrum, panem & corpus cõmiſcet in eodem ſubiecto. Facetè Palatini inſectantur Vuirtembergenſes in colloquio Mulbrunenſi, quaſi verbo Dei deſtituti, Chriſtum cauponem, aromatarium, aut pharmacopolam faciant, ex eo quòd putent ab ipſo dictum cum panem monſtraret & porrigeret dixiſſe *Hoc eſt corpus meum*: tanquam ſi caupo dicat, Hoc eſt vinum, demonſtrando dolium: aut ſi pharmacopola iactet, Hoc eſt crocus, quando ſaculos aut pixides promit. Licet quidem hæ phraſes ſint vſitatæ, & omnibus ex vſu notæ, non tamen ſunt propriæ, ſed metonymicæ, neque ſunt in ſcripturarũ myſteriis aſſuetæ: neque panis & ſaccus, aut doliũ, aut pixis corporis Chriſti, neque in ſcriptura de pane quicquam quod ad id accedat, reperitur, neque illæ locutiones effectiuæ ſunt rerum quas enarrant, vti eſt iſta Chriſti aſſeueratio, *Hoc eſt corpus meum*. Falſum inſuper eſt, doliũ aut ſacculos interim dum eiuſmodi enuntiationes proferuntur, indicari. Quis enim admonitus hoc eſſe vinũ exiſtimabit ſibi venditioni exponi dolij ſubſtantiã, aut eandẽ ſe mercari, aut ipſam ſibi etiam ad ſenſum per hanc declarationẽ innui? Se magis ridiculos præbent, qui his ſimilitudinibus abutũtur, vt doceant totum compoſitum ex pane & corpore, per (*Hoc*) ſignificari. Nam de cunis & infante verè nequit & propriè dici, Hic eſt infans, neque cunæ vllo pacto propriæ ſunt infantulis, neque doliũ eſt vinũ, niſi per meram ſynecdochen, aut integrã me-

Inconſtantia aduerſariorum in exprimendo pronomine (Hoc.)

Abſurda ex interpretatione pronominis (Hoc) pro pane

tonymiã partis pro toto, aut continentis pro contento. Multò minùs verò per (*Hoc*) compositum illud ex pane & corpore intelligi probabunt, quàm panem purum. Benè quidem constat, quòd aliquid nominarit suum corpus: & ex eo quod nonnũquam vocetur ab Apostolo Paulo, panis hic, aut ille, non sine aliqua probabilitatis specie multi colligunt, Panem à Christo vocitatum & demonstratum esse suum corpus: sed nusquam de compositis fit expressa aut tacita mentio. Adhæc si compositum de pane & carne est propriè corpus illud, quod à Christo esse prædicatur, igitur compositum ex pane & carne fuit traditum pro nobis, & sanguis cum vino fuit effusus pro nobis, siue corpus, quatenus est in pane, fuit traditum, & sanguis, quatenus est in vino, fuit profusus. Speciem porrò pietatis potiùs præ se fert, quàm veritatem, allata distinctio sacrarum, sacramentalium, & diuinarum propositionum, à regulis naturalibus & dialecticis: quasi hæ non fuerint à Deo in natura institutæ, tametsi à Philosophis adnimaduersæ, aut quasi illæ veritatem aut falsitatem non habeant, sicut istæ, ab eo quòd res ita est, vel non. Ideò scriptura regulas etiam Philosophorum in affirmationibus & negationibus obseruat. Extant quidem in scripturis, Verbum caro factum est, Deus est homo: in quibus naturæ disparatæ commeant inter se, & de se mutuò ac propriè affirmantur: sed id non fit contra Philosophorũ axiomata, quæ patiuntur, imò iubent naturas ipsas de suis suppositis verissimè prædicari. Quemadmodum ritè dicitur, Petrus est homo, siue habet naturã humanam, & Petrus est niger aut doctus, siue nigrore aut doctrina præditus est: Eo pacto quoniam in Christo vnicum suppositum, siue persona, siue subiectum filij Dei, duas naturas sustinuit, diuinam & humanam, ideò rectè, propriè ac naturaliter proloqui debuit scriptura, Verbum caro factum est, Homo est Deus, Deus crucifixus est, Homo est Dominus gloriæ: quia non tantùm naturæ ipsæ, sed earũ proprietates in eodem, & ab eodem subiecto suffultæ sunt. Propterea Ephesini concilij Patres carnem filij Dei edi in Eucharistia ponebant, quod negabat Nestorius, quoniam Deum hominem factum, aut esse non credebat, neque quæ hominis essent, pertinere ad Deum, ex eo quòd putabat distincta ac diuersa supposita hominis & Dei, & sacramentaliter siue habitudine quadam, ac connexionis vinculo tantùm, Deum factum, & esse hominem. Conueniebant quidem Ephesini Patres & Nestorius in eo, quòd coadunatio sacramentalis, seu habitudo & connexio suppositorum inter se non sufficeret ad naturarum diuersarum & disparatarum reciprocam & mutuam affirmationem & proprietates communicandas: sed quoniam inueniebant in scripturis, de se inuicem dici Deum & hominem, eorúmque proprietates, rectè concludebant Ephesini id fieri nullo modo, nisi per existentiam duarum naturarum in eodem supposito. Idcirco propter vnitatem suppositi asserebant alternam illam hominis & Dei fieri affirmationem, vt quicquid vni competeret, alteri posset attribui, assensuri alioqui Nestorio, nisi sensissent maiorem requiri coadunationem inter naturas disparatas, vt vna dicatur esse altera, quàm præsentiæ. At iam omnium aduersariorum confessio decernit non fieri personalem vnionem panis & corporis Dominici, ne corpus & Deus impanentur, & suscipiant omnia attributa, quæ in panem cadere possunt, à quorum commemoratione etiam aures Christianæ abhorrent. Attamen vt Lutherus errorem contra Transsubstantiationem à Berengario cepit, cum illo debuit & impanationem retinere, ad sermonis Christi tuendam rectitudinem, qui impanationi benè quadrat, sed non substantiarum diuersitati. Ideò Berengarij error sibi magis consentiebat, quàm Lutheri. Quicquid verò Germani conantur compingere de Spiritu sancto & columba, de flatu Christi ac spiritu, de arca fœderis & Deo quasi

Augu. De doctrina Christiana.

Propositio. panis est corpus non similis huic, Homo est Deus.

quasi scriptum sit columbam, & flatum, esse spiritum, & arcam Deum, propter assistentiæ arctissimum vinculum: nequaquam nobis videntur paria cum Christi sermone, *Hoc est corpus meum.* Doceant Christum columbam, & linguas igneas, & flatum, per benedictionem, & aliorum verborum efficaciam disposuisse, & mutasse, ac statim asseruisse, Hic est spiritus sanctus. Doceant expressè in scriptura columbam, aut linguas, aut flatum, vocari Spiritum sanctum. Imò scriptura cauit, ne ex ea fucum facerent, & diuersitatem inter hæc & spiritum declarauit, cùm inquit, In specie columbæ, & Sicut columbam: atque alia interseruit, quibus ista ab aliis, quæ recta sunt & absoluta, discernat. Nec dubitatione caret, an columba, flatus & ignis, veræ extiterint substantiæ, an tantùm accidentia ac species visibiles. Ac profectò miror Germanos Augustini obliuisci, à quo scribitur ex professo locutiones illas discrepare à verbis Christi de Eucharistia, & res ita differre, vt in illis signum non sit omninò id quod significatur, at in Eucharistia signum sit idipsum quod signatur, propter benedictionem pani aduenientem: ob ídque de illis non legi, vti de Eucharistia, *Hoc est corpus meum.* Non aduersamur vnum cum alio ritè coniungi, & multa inter se pluribus modis componi, & vnum in alio seu per aliud commonstrari. Non repugnamus, quin multa de se mutuò affirmentur aptè etiam, sine hypostatica naturarum substantialium vnione, sed quia aut proprietates accidentarias in vno aliquo subiecto habeant colligatas, quibus varia nomina sortitur subiectum: negamus autem eò progressum fieri, vt vnum demonstretur esse aliud in natura & substantia, nulla interiecta naturæ vnius mutatione. Hoc ipsum est quod controuertitur, & quod ex Philosophorum atque Ephesinorum Patrum placitis euicimus fieri non posse. Itaque vt quodam quasi compendio disputationem subiiciamus oculis, negamus in scripturis inueniri, panem esse corpus Christi: negamus id verè & propriè dici posse, cùm vna natura nequeat esse altera prorsus diuersa, & cùm panis & corpus Christi affirmari non debeant in eodem supposito residere, nec manentia in duobus distinctis possint de se inuicem dici, nisi per tropum & figuram, quoniam naturæ, rationi, & scripturis aduersatur quàm maximè. Quapropter panis propriè esse, aut fieri corpus Christi non potuit nisi per conuersionem in corporis substantiam, neque propria esse potuit Christi oratio, si dixisset, Hic panis est corpus meum, sed esset figurata. Alij pronomen (Hoc) etiam in alias demonstrationes pertrahere studuerunt: Carolstadius, vt ostenderet corpus, quod mensæ accumberet: Alij, in quibus sunt Biblia Geneuæ impressa, (*Hoc*) pro aduerbio loci capiunt, ac si diceretur, In hac actione Cœnæ est corpus meum: Ioannes Alasco (*Hoc*) pro hac actione tota Cœnæ intellexerit. Sed omnes isti refelluntur à Luca & Paulo, & à Matthæo de sanguine. Nam declarant rem monstrari à Christo, quæ versetur in cibo & potu, ac substantiam quæ in eo consistat, vt non aliò trahatur demonstratiuum. Lucas enim & Paulus dictum à Christo aiunt, Hoc poculum, seu hæc potio: & Matthæus, *Hic est enim sanguis meus*: vt corpus & sanguinem monstrari significent, quæ in esu & potu dantur, non autem quicquam aliud enunciari. Refelluntur etiam ex allatis de illo pronomine demonstratiuo. Postremò Ioannes Langus in Apologiam Iustini Martyris ad Antoninum Pium annotationes conscribens, non modò narrat, sed etiam approbat Valentini Cratoaldi præceptoris sui nouam & hactenus inauditam opinionem de demonstratiuo illo pronomine: quod ita iudicabat ordinandum, Corpus meum est hoc, id est, panis & cibus cœlestis qui de cœlo descendit: sicut apud Ioannem dicitur, Caro mea verè est cibus. Ibidem Langus hanc rationem opinionis reddit: quia in Greca lingua arti-

Aug. lib. 3. de Trinit.

Non potest dici secundũ Ephes. cõcilium, Panis est corpus.

culus efficit, vt ea vox cui adiicitur, ſubiecti, & altera prædicati locum obtineat: articulum verò τὸ, adiici corporis nomini: qua de cauſa oporteat ipſum ſubire locum ſubiecti. Verùm cùm in omni propoſitione ſubiectum ſit, cui nonnihil attribuere, & de quo aliquid affirmare volumus, liquidò apparet Chriſtum in Cœna ſua de pane potius, quàm de corpore ſuo aliquid affirmare voluiſſe. Accepit enim ab initio, non quidem corpus ſuum, ſed panem, velut materiam & elementum, ad quod verbum ſuum mox acceſſurum erat, vt fieret ſacramentum. Panis igitur elementum eſt, & primum initium Cœnæ Dominicæ: Corpus autem non initium eiuſdem eſt, ſed perfectio. Ac cùm verba factis Chriſti reſpondere debeant, debemus ea interpretari, vt ei potius aliquid attribuant, quod priùs ſubiectum fuit, nempè pani, qui prior ſumptus eſt, & cui corpus acceſſit, quàm corpori, cuius adhuc nulla erat intentio, & de quo non panis effectus eſt, ſed de pane corpus. Deinde non poteſt indicare, niſi aliquid externum, quod Chriſtus manibus geſtabat, & quod iubet accipere & edere etiam exteriùs, vti demonſtrabat. Quid tum ſignificabit, *Corpus Chriſti eſt hoc?* An corpus Chriſti eſt panis materialis, quem prehenſum à Chriſto, manſiſſe in eius manibus, & demonſtratum omnes volunt aduerſarij, ne pateat acceſſus Tranſſubſtantiationi? Non dicitur Chriſtus ſolum cibum aliquem manibus cepiſſe, ſed panis materialis exprimitur: quem ideò demonſtrari placet omnibus aduerſariis: nemo verò conceſſerit panem materialem attribui & affirmari de corpore Chriſti. Quæ verò connexio aut conuenientia eſt, vt accepto pane materiali, & oſtenſo ac porrecto, Chriſtus teſtetur corpus ſuum eſſe verè (HOC) id eſt, cibum ſpiritalem? Ex quo antecedente in textu dependebit talis cibi demonſtratio, cuius antea in textu nulla fit mentio, ac ne quidem ſuſpicio? Quòd verò garrit de articulorum vi ad inuertendam propoſitionem, nugæ ſunt. In his enim, Hic eſt filius meus, Hic eſt hæres, Non erat ille lux, articulus in Græca lingua, filio, hæredi & luci præponitur: nec tamen propterea inuertuntur, filius meus eſt hic, Hæres eſt hic, Lux non erat ille. Quòd autem iſta, Deus erat verbum, immutetur in hanc, Verbum erat Deus, ex materia ſubiecta accidit, & D. Ioannis narratione, quæ attributa verbo diuino enumerat. Sed contrà in locutione de Cœna, res ſubiecta, & ordo rei geſtæ declarat, non corpus Chriſti, ſed panem ſubiici, cui adueniat & attribuatur corpus Chriſti. Aduerſarij vt par pari referant quod nos remordeat, in noſtris redarguunt quoque incertam expoſitionem huius particulæ (HOC) cùm plerique ex Patribus videantur pro pane accipere, de quibus ſuo loco reſpondebimus. Alij vocant indiuiduum vagum ſubſtantiæ, alij propoſitionem identicam eſſe iudicant, alij ad panis ſpeciem redigunt. Proculdubiò tali pronomine demonſtratiuo ſubſtantiam ſignificari adiuncta probant, ſed quęnam ſit, ex ipſo non diſtinguitur neque definitur. Ideò per ſe oſtendit ſubſtantiam, neque reſtrictam ad panem, neque ad corpus Domini, ſed adhuc indiſtinctam, ac nondum cuiquam propriam. Ob id appellatur à noſtris indiuiduũ vagum, & incertę cuiuſdam ſingularis ſubſtãtiæ: ſed quænam ſit illa ſic confuſè oſtenſa, quod additur prædicatũ explanat. Qua de cauſa (HOC) non deſignat niſi corporis ſubſtantiã, & reddit propoſitionẽ identicã, cuius ſubiectũ idem importat quod prædicatũ, ſed non adeò diſtinctè & expreſſè. Neque (HOC) refert propriè ſpecies aut accidentia, quoniam ſubſtantiam indicat, ſed illã connotat ex re ſubiecta, quoniã declarat hanc ſubſtantiam contentam ſub propoſitis accidentibus quæ cernũtur, eſſe talem, nempè corpus Domini. Idcircò omnes noſtri in Tranſſubſtantialitatis ſententiam deſcendunt, eámque per (HOC) particulã confirmant: ſed in ea explicanda, Grãmaticorum ſimplicitate nõ fuerunt contenti

tenti. Percontantur inſuper aduerſarij, quo in momento temporis per verba Chriſti fieri aut oſtendi panis transformationem credamus: An cùm pronuntiatur (HOC) an demùm tota Chriſti oratione prolata: vt ſi prius fatearis, inferāt Chriſti ſermone cōuerſionem nō fieri, cùm iam facta ſit: ſi poſterius admiſeris, concludant pronomine (HOC) panem adhuc exiſtentem demonſtrari. Egregium ſanè & vetuſtiſſimū Sophiſtarum contra omnes naturarum tranſmutationes ratiocinium. Cum Chryſoſtomo reſpondemus, Chriſtum rem ſimul cum verbo conficere, & in articulo temporis opus omne peragi, atque in inſtanti conuerſionem accidere. Ideò ſicut omnia, quę in momento temporis geruntur, ſolent efferri tanquam facta, ne ſi actio exprimatur, temporis ſucceſſio ſimul notetur: ita corpus eſſe dicitur, non fieri, vt momentaneū opus eſſe ex illis verbis ſignificetur. Hoc operantur verba Chriſti, vt contentum ſub accidētibus, quod prius erat panis, euadat corpus Chriſti. Propterea (*Hoc*) neque panem propriè, neque diſtinctè corpus Chriſti deſignat, ſed cōtentum ſub his ſpeciebus, quod fit corpus Chriſti, & redditur. Deinde quoniam Chriſti locutio rem factam potiùs, quàm fieri enuntiat, (HOC) ſignificat quod prius erat panis, & manet ſecundum ſolas ſpecies, eſſe corpus Chriſti. Iſtam expoſitionem de Ambroſio mutuatur noſter Thomas. *Thom. in 3. parte. quæſt. 78.*

EX PATRIBVS PRIMAE ECCLESIAE CONFIRMAtur Tranſſubſtantiatio. CAP. 8.

QVONIAM Patrum planiſſimas de Tranſſubſtantialitate ſententias peruertunt & deprauant aduerſarij, viſum eſt rationes Patrum potiùs indagare & proponere, quàm nuda verba tantùm cōſarcinare, vt quę fuerit eorū mens & intelligentia, ex eorum intentione quàm ex verborum ſono planiùs cognoſcatur. Principiò ad confectionē huius ſacramenti amplificant Ireneus, Ambroſius, Niſſenus, Chriſoſtomus, Damaſcenus, & Auguſtinus vim diuinæ omnipotentiæ, & benedictionis ſiue ſermonis diuini, quo condita ſunt vniuerſa, & effecta transformantur, & de priſtina ſua natura mouentur, in aliámque trāſponūtur. Quis autem illos tā rudes atque imperitos duxerit, quin probè tenerēt fruſtrà de omnipotentia & efficacia diuini ſermonis ac benedictionis agi, niſi iam ſibi liquere crederent ex ſcripturis de transformatione naturę facta in Euchariſtia, quam oporteret propter facti difficultatē & admirationē referre ad omnipotentiā & cœleſtē benedictionem, ſiue ſermonē, qui effecta præſtat omnia quę Deus mandarit & dixerit? Propterea Ireneus ex Euchariſtia Chriſtū probat Dei creatoris verū Filiū, ipſúmq; rerum cōditorem eſſe cū patre, qui vt granū in ſpicā, & eādem in frugem conuertit, ita aquam in vinū, & panem in carnem ſuam traduxit. Ex eadem Niſſenus, Ambroſius, & Chriſoſtomus ſuadēt, Chriſti ſermonem operatorium eſſe, & ſubſtantiarum commutatorium. Adhæc præter Ireneum Cyrilli duo, Hieroſolymitanus & Alexandrinus, Gaudentius Brixienſis Epiſcopus, Niſſenus, Ambroſius, Chriſoſtomus, Damaſcenus & Theophylactus, conferunt opus commutati panis in carnem Domini, & vini in ſanguinē, cum ſubſtātiis quę ex nihilo, aut per aliarum in ipſas tranſitionē extiterunt, quemadmodum accidit in prodigiis Ægypti à Moſe editis, & rupe in aquarum riuos diffluente, igne ſacrificium ab Helia oblatum abſumente, aqua in vinum mediis in nuptiis tranſeunte, & panum multiplicatione, tanquam minori miraculo ad faciendam fidem & præparandos auditores ad iſtā maiorē & excellentiorē ſuſcipiendā & amplectendā rerū factā tranſmutationem. Quonā verò pacto cohæreret iſta cōparatio, ſi pani nō

Certis rationibus probant Patres Tranſſubſt.

In hoc capite poſtea pro ſingulis rationibus producitur textus Patrū.

aduenirет realis & ſubſtantialis mutatio, ſicuti cõceditur in his eueniſſe, quibuſcum confertur & æquiparatur? Præterea Iuſtinus Martyr, Niſſenus, Emſſenus, Damaſcenus, Theophylactus, atque alij, tam verè panem in carnem Domini verti aſſerunt, quàm verè à Chriſto comedente conuertebatur in proprij corporis ſubſtantiam, & à nobis quotidie per eſum in noſtrã tranſmittitur. Deinde Iuſtinus, Ireneus, atque alij citandi capite ad argumentum aduerſariorum de duabus naturis in Chriſto, ita per Spiritus ſancti & diuini verbi operationem ex pane fieri carnem Chriſti contendunt, vt per eandem ex illibatis ſanguinibus virginis matris filius Dei efformatus eſt caro. Atqui hîc interceſſit realis ac ſubſtantialis ſanguinũ in carnem viuificatricem traductio: & proinde eandem exigi neceſſe eſt in Euchariſtię myſterio, aut non tantùm claudicabit, ſed inepta erit comparatio. Adde Ireneum, Ambroſium, Emiſſenum, Gelaſium, atque alios nonnullos cẽſere ſic corruptibilem panis creaturam in immortalem euadere ſubſtantiam, quemadmodum vetus homo noſter abit in nouum hominem & transfiguratur: vbi quidem non manet priſtina prioris hominis, quatenus vetus eſt conditio, cum acquiſitione noui, ſed ille quicquid habet, internè, deponit, & in nouum commutat: quod idem fieri in pane ipſa analogia & conformitas poſtulat. Inſuper Patres, quaſi omnes rimulas, quibus elabuntur aduerſarij, ſtudeant obſtruere, affirmãt panis naturam non manere, eámque in corporis Dominici naturam & ſubſtantiam transformari, ne qualitate tenus aut panis vſu fingamus mutationem, illam coërceri. Eiſdem quoque locutionibus concipiunt iſtam mutationem, quibus ſcripturæ ſolent rerum ac ſubſtantiarum alternationes efferre. Declarant etiam nequaquam tanti eſſe acceſſionem corporis Dominici ad panem, vt propter ipſam panis tam commendatæ mutationis nomine dignus ſit. In baptiſmo quidem & in aliis ſacramentis accedere dona Spiritus ſancti ad terrena elementa non dubitant ſępè affirmare: ſed propter illam acceſſionem nuſquam fatentur aquam fieri Spiritum ſanctum, aut in illum conuerti, aut ex aqua ipſum confici, atque alia quæ ex profeſſo de pane inculcant. Proinde ſtatuerũt aliam in eo fieri mutationẽ, quàm per adiunctam nouam gratiam, aut ſubſtantiam. Deinde licet arctior copula interceſſerit inter hominem & verbum in incarnatione Chriſti, quàm inter carnem & panem manentem eſſe poſſit, Patres tamen negarunt admittendam verbi in hominem, aut hominis in verbum tranſmutationem, propter cœleſtem illam vnius cum altero copulationem. Quãdo verò ipſis obiiciebatur, Verbum caro factũ eſt, quæ locutio ex phraſi ſcripturæ mutationem vnius ad alterum redolet, eam ſunt interpretati per additionem & aſſumptionem vnius ad alterũ, & non per conuerſionem: quoniam ſcripturæ nonnumquam ita loquerentur in huiuſmodi acceſſione vnius ad alterum: quemadmodum ſcribitur Chriſtum factum eſſe peccatum & maledictum, quoniam ipſi fuit imputatum & impoſitum. Nuſquam tamen propter huiuſmodi aſſumptionem conceſſerunt Patres vllo pacto hominem trãſiſſe in Deũ, aut peccatum in Chriſtum mutatum fuiſſe: imò pedibus ac manibus hæc genera dicendi auerſantur in talibus myſteriis, cùm eadem tamen libenter & conſultò adhibeant & confirment de pane in Euchariſtia. Ex quo certum colligitur ab ipſis, non nudam aut puram annexionem panis cum corpore creditã fuiſſe, ſed veram ac ſubſtantialem ipſius in carnem Domini demutationem. Non omittam ex ſententia Auguſtini iſtam panis & carnis Dominicæ conſubſtantialitatẽ, ſiue ſubſtantiarum coëxiſtentiam, ſapere Manichæorũ hæreſin, qui Deum ſarmentis, & ſingulis alimentis deuinctum & alligatum ſomniarent, quem à ſe per rerum eſum vinculis ſolui dicebant, & Catholicis obiiciebant idem ab ipſis ſtatui de carne Domini, cùm illam in pane aut cum pane à ſe comedi prædicarent: ita vt Deum impanatum nobis expro-

Theodore. dialog. 1. Polym.

Conſubſtantiatio panis et corporis ad Manichæorum hæreſin accedit

brarent, quemadmodum ipsis Deum insarmentatum nostri obtrectabant. Ad eam recriminationem purgandam Augustinus inficiatur panem naturalem à nobis edi in sacramento, cum quo sit caro Christi, sed panẽ qui fit consecratione mystica, non qui nascitur. Vnde Transsubstantialitatem stabilit, vt tollat consubstantialitatem panis naturalis & corporis Dominici, quàm Manichæi mentiebantur à Catholicis poni. Augustini verba sunt: Cur autem arbitretur Faustus parem nobis esse religionem circa panem & calicem, nescio. Noster autem panis & calix non quilibet quasi propter Christũ in spicis & sacramentis ligatũ, sicut illi desipiunt, sed certa cõsecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde quod non ita sit, quamuis sit panis & calix, alimentum est refectionis, non sacramentum religionis. Vobis autem per Fabulam vestram in escis omnibus Christus ligatus apponitur, adhuc ligandus vestris visceribus, & soluendus ructatibus. Quomodo ergo comparas panem & calicem nostrũ, & parem religionem dicis errorem longè à veritate discretum? Ne verò Caluinistæ sacramentum ab Augustino dici pro pane signo corporis accipiant, contra eundem faustum defendit ritè adorari, nec inter creaturas haberi, aut pro Cerere & Baccho coli, sed pro pane, qui fiat Christus verè & Deus. Postremò sic fulgurant Patres, & tonant in asserenda Transsubstantialitate, vt eorum fulgorem nec ferre, nec vllis figmentis & contortis explicationibus obnubilare possint, coactíque fuerint Lutherani ex Apologia Confessionis Augustanæ authoritates Patrum tollere omninò, quibus saluis agnouerunt sibi non fore integrum Transsubstantialitati reluctari, quẽadmodum proximo capite enarrabitur. Nunc conclusionum positarum ex Patribus confirmationi incumbamus. *August. li. 20. cap. 13. in Faustum Manich.*

De prima Irenei textus est: Bonum est & illud, quod per conditionem à Deo in vinea factum est, & primò bibitum est vinum. Nemo enim illud vituperauit ex his qui biberunt, sed & Dominus accepit de eo: melius verò, quòd per verbum cõpendialiter ac simpliciter ex aqua ad vsum eorum qui conuocati erant, factum est vinũ. Quamuis enim possit Dominus ex nullo subiacente eorum, quæ sunt conditionis præbere epulantibus vinum, & esca implere esurientes, hoc quidem non fecit. Accipiens autem eos, qui à terra essent, panes, & gratias agens, & iterum aquam faciens vinum, ostendens quoniam Deus, qui fecit terram, & iussit eam fructus facere, & constituit aquas, & dedit fontes, hic & benedictionẽ escæ: & gratiam potius in nouissimis temporibus per filiũ suum donat humano generi, incomprehensibilis per comprehensibilem, & inuisibilis per visibilem, cùm extra eum nõ sit, sed inuisibilis existat. Postea subiungit Ireneus contra eosdem hæreticos: Quomodo constabit eis eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, verbum eius, per quod lignum fructificat, defluunt fontes, dat primum quidẽ fœnum, pòst deinde spicam, deinde plenum triticum in spica? Præter allata in capite de verborum formula, Ambrosius ad eandem conclusionem demonstrandam scribit: Probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit, maiorémque vim esse benedictionis quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Virgam tenebat Moyses: proiecit, & facta est serpens. Rursum apprehendit caudam serpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatã esse naturã & serpentis & virgæ. Currebant Ægypti flumina puro aquarum meatu: subitò de fontium venis sanguis cœpit erumpere. Non erat potus in fluuiis: rursus ad Prophetę preces cruor cessauit fluminum, aquarum natura remeauit. Sitiebat populus Patrũ, & tetigit Moyses petram, & aqua de petra fluxit. Numquid non præter naturam operata est gratia, vt aquam vomeret petra, quam non habebat natura? Quòd

Lib. 3. ca. 2. *Lib. 4. cap. 34.* *Lib. 4. de sacram. ca. 4. & cap. 9. De his qui initiant. myster.*

ſi tantum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipſa « conſecratione diuina, vbi ipſa verba Domini ſaluatoris operantur? Nam ſacramen- « tum iſtud quod accipis, Chriſti ſermone conficitur. Quòd ſi tantum valuit ſermo « Heliæ, vt ignem de cœlo deponeret, non valebit Chriſti ſermo, vt ſpecies mutet e- « lementorum? De totius mundi operibus legiſti, quia ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe má- « dauit, & creata ſunt. Sermo ergo Chriſti, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, « non poteſt ea quæ ſunt, in id mutare quod non erant? Non enim minus eſt nouas re- « bus dare, quàm mutare naturas. Hæc tam longa recitatio exemplorum oſtendit au- « *Melan. in epiſ. ad Myconium.* thorem Ambroſium (ait Melanchtho) ſenſiſſe panem non eſſe tantùm ſignum, ſed naturam panis mutari. Non ſum ignarus ab aduerſariis rapi ex libro quarto de ſacra- mentis verba iſta Ambroſij: Si tanta vis eſt in ſermone Domini, vt inciperent eſſe « quæ non erant, quanto magis operatorius eſt, vt ſint quæ erant, & in aliud commu- « tentur? Ex quibus colligunt, manere panem qualis erat, & mutari in aliud quod in ſe « ſuſcipiat. Sed Ambroſius ſemetipſum interpretatur illo libro de his qui initiantur myſteriis, quando ait, Sermo ergo Chriſti, qui potuit ex nihilo facere quod nō erat, « non poteſt ea quæ ſunt, in id mutare quod non erant? Nō enim minus eſt nouas re- « bus dare, quàm mutare naturas. Vbi innuit ſe comparare mutationem quæ fit in re- rum creatione, & in Euchariſtiæ conſtitutione, in eóque diſcrimen collocare: quod in illa mutatio ex nihilo prodeat, in iſta verò ex re exiſtente quę non aboleatur, vt ita ex nihilo fiat corpus Chriſti: ſed natura panis exiſtens mutatur in ipſum, vt iam non maneat quæ erat, ſed mutetur in aliud quod non erat. Ideò quando conficitur Eu- chariſtia, ſunt quæ erant: verùm ea confecta, iam non ſunt quæ erant, ſed in aliud cō- mutantur: ſicut quando fit creatio, nihilum ſubeſt: attamen ipſa expleta, noua natu- ra exiſtens in illius locum ſuccedit & nihilum cum ipſa non perdurat. Eam fuiſſe mentem Ambroſij docent adiuncta, quibus panem deſinere non ſemel repetit, quem natura formauit, & panis tranſformationem confert, non ſolùm cum muta- tionibus in aliqua natura factis, ſed cū rerum naturis inuerſis, & in alias tranſpoſitis. Lanfrancus ait, in pleriſque codicibus Ambroſij ita legi, Quanto magis operato- rius eſt, vt quæ erant, in aliud commutentur.

Lib. 5. De Paſchate. EMISSENVS cum Ambroſio eandem ferè ſententiam dicit, & magnam lu- cem affert eiuſdem interpretationi. Ita ſcribit: Ergo ſicut ad nutum Domini præci- « pientis repentè ex nihilo ſubſtiterunt excelſa cœlorum, profunda fluctuum, vaſta « terrarum, ita parem potentiam in ſpiritalibus ſacramentis verbi præbet virtus, & « ei ſeruit effectus. Quid mirum autem eſt, ſi ea quæ verbo creauit, poſſit creata « conuertere? Imò iam minoris eſſe videtur miraculi, ſi id quod ex nihilo agnoſcitur « condidiſſe, iam conditum valeat in melius commutare. Require quid ei poſſit eſſe « difficile, cui facile fuit viſibilia & inuiſibilia voluntatis imperio ſuſtentare. «

Efficaciam ſermonis Dominici ad tranſmutandas creaturas panis & vini, Chryſo- ſtomus & Damaſcenus etiam æquant verbis, quibus condita ſunt vniuerſa, & vim acceperunt commigrandi in aliud, quemadmodum illo capite de forma verborum citabamus. Ibidem recitauimus quantū Gregorius Niſſenus tribuat ſermoni Chri- ſti ad panem & vinum in carnem & ſanguinem transferendam.

AVGVSTINVS ſanè panis in carnē Domini cōmutationem, ſiue quod ex fru- *Lib. 3. De Trinit. à cap. 2. ad 10.* gibus terræ accipitur, & prece myſtica conſecratur, recenſet inter opera Dei & Spiri- tus ſancti, quibus verſant ad nutum creaturas, & in varias formas ducunt ſiue mini- ſterio hominum, aut ſpirituum, ſiue per ſe, nullo interueniente inſtrumento: atque vt id probet, ait: Nec linguam Pauli, nec membranas, nec atramentum, nec ſignifi- cantes ſonos lingua editos, nec ſigna literarum conſcripta pelliculis, corpus Chriſti

» & sanguinem dicimus, sed illud tãtùm quod ex frugibus acceptum, & prece mystica consecratum, ritè sumimus ad salutem spiritalem, in memoriam pro nobis Dominicæ passionis. Quod cum per manus hominum ad illam visibilem speciem perducitur, non sanctificatur, vt sit tam magnum sacramẽtum, nisi operante inuisibiliter spiritu Dei: cùm hæc omnia, quæ per corporales motus in illo opere fiunt, Deus operetur, mouens primitùs inuisibilia ministrorũ, siue animas hominũ, siue occultorũ spirituũ sibi subditas seruitutes: quid mirum, si etiam in creatura cœli & terræ, maris & aëris, facit Deus quæ vult sensibilia atque visibilia, ad seipsum in eis, sicut oportere ipse nouit, significandũ & demonstrandum, non ipsa sua, qua est, apparente substãtia, quæ omninò incõmutabilis est, omnibúsque spiritibus, quos creauit interius secretiúsque sublimior. Legat locũ qui volet, & examinet, atque Eucharistiam inueniet conferri cum summis miraculis Dei per se, aut per creaturas editis, per rerum conuersiones, & alternationes in alias naturas, neque numerandam esse inter pura signa, quoniam spiritus virtute & verborum aliter immutatur, quã alia signa.

Ne quid reticeamus, Petrus Martyr & alij Cingliani atque Caluinistæ, assentiuntur Patres admirari Dei omnipotentiam in Eucharistia, sed renuunt illam versari in naturarũ translatione & immutatione, sed in instituendo sacramento efficaci signo rerum cœlestiũ, & earum collatione: Lutherani verò in diuinarum rerũ cum terrenis elementis applicatione, & coniũctione. Deinde idem Pseudomartyr cum suis negat ab Ireneo requiri in filio Dei omnipotentiã ad Eucharistiã constituendã, ex textu à nobis producto: sed tantùm doceri, inde agnitũ fuisse filiũ Dei creaturarũ authoris, quia ab ipsius creaturis non abhorruerit, sed ad sua sacramenta adhibuerit. Contra Ambrosij testimonium, vtrique & Cingliani & Lutherani aiunt libros, ex quibus sumitur, non fuisse ab illo scriptos: In ipsis dici, pani gratiã addi, tantùm vocari corpus, & significari panem manere id quod erat, etiãsi mutetur in aliud: partem adductorũ miraculorũ ab Ambrosio, retinere substantiam pristinam, & si qua sint de natura couuersa, non conuenire Eucharistiæ, quoniam in illis vt in ista, non manerent accidentia: Et ideò censent Cingliani illa exempla induci ad panis sacramentalẽ mutationẽ docendã, & esse argumẽta à maiori ad minus. Nos paucis respõdemus, nõ tantùm à Patribus, omnipotẽtiæ mentionẽ fieri, vt cuique liceat in eum vsum, quẽ velit, pertrahere, sed exprimi quòd adhibeatur diuina virtus, quæ valeat rerum naturas creare, & in alias transferre, quæ in vicissitudine diuersarũ formarũ, quas terræ fruges subeũt, & quæ apparuerit in miraculis à Deo & Christo editis per substantiarũ transmutationẽ: & additur expressè hoc idem fieri in pane & vino. Frigeret autẽ nimiùm Irenei argumentũ, si ex solo vsu rerũ conditarũ à mundi opifice inferretur Christus filius opificis. Sed Ireneus tria docet, Creaturas bonas esse, & à bono Deo prodiisse, ac minimè cõtrario Christo nostro, imò ipsius patre: & probat ex eo, quòd Christus nõ sit auersatus huiusmodi creaturas, & quod se filiũ cõditoris, pari & æquali cũ patre ad creaturas immutãdas potentia præditũ ostenderit in multiplicatione panũ, & aquæ conuersione in vinũ, & panis trãslatione in suũ corpus. Certè vt vno in textu miraculũ conuersæ aquæ in vinũ æquiparat conuersioni tritici in spicã, & aliis naturalibus rerũ alternationibus, ita alio in textu ad eundem finem illis equat opus Eucharistiæ, & in transformatione panis consistere arguit ab exemplis illis naturalibus, & à miraculo mutatæ aquæ, cuius loco Eucharistiam, vt opus simile, substituit, & à virtute creationis & Dominij ad inuertendas creaturas, quam filius in Eucharistia, & in aqua vinum facta exeruit, & per quam se verum filium Dei conditoris omnium ostenderit. An quicquam clarius pro Transsubstãtiatione ab vllo scriptore dici potuit? Libros Ambrosij quos vocant in dubium,

Martyr. in magna defensione Eucharistiæ.

Aug. ferm. 28. de verb. Domini.
Hoc eſſe Ambroſ. prolixè probat. Ioan. Heſſel. à Liouanio lib. de Euchariſtia.
Lib. contra Oecolampad.

agnouit Auguſtinus, & ad verbum locum hunc de efficacia verbi diuini ad panis transformationem declarandam tranſcripſit ad literam, ſicut annotabitur, cum ſatisfit aduerſariis obiicientibus panem nominari in ſcriptura, etiam poſt conſecrationem. Proximam verò de eiſdem cenſuram fert Melanchtho, tametſi conetur ipſis abuti, quando ait: Ego hos libellos video non admodum diſſimiles eſſe aliorum Ambroſij ſcriptorum. Et in poſteriore citatur Græca figura, τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν, more Ambroſij, ſed vt non ſint eius, quia ſic ſatis confuſè ſcripti ſunt: Apparet tamen circiter illa tempora natos eſſe. Recenſetur enim vetus mos, qui ſolitus eſt obſeruari in baptiſandis his, qui grandes natu recipiebant Euangelium: & tantùm duorum ſacramentorum ibi mentio fit, Baptiſmi, & Cœnæ Domini, &c. Lectio ſanè ipſius Ambroſij tam eſt dilucida, vt cæciores talpis faſſuri ſint, non apud illum tantummodò corpus Chriſti vocari, aut ſignificari, ſed inſuper eſſe: & ita pani gratiam addi, vt iam non ſit panis quem natura formauit, ſicut expreſſè loquitur, & iam expoſuimus, quomodo ea quæ erant, mutentur in aliud. Sit ita ſanè, vt inter exempla, quædam afferat, in quibus priſtina ſubſtantia perſtet ſalua, non tamen in ipſis conſiſtit, ſed quibuſdam gradibus progreditur ad excellentiam & efficientiam diuinæ benedictionis & verborum Dei explicandam, neque priùs deſinit quàm plura congerat, in quibus natura & ſubſtantia variauit, & cum ipſis panis Euchariſtici mutationem confert & componit, atque amplificat. Sint igitur argumenta Ambroſij à maiori ad minus, quando creationi æquiparat panis & eorum quæ ſunt, in ea quæ non erant mutationem: affert tamen alia, eáque plura, quæ ducuntur à pari cauſa ad parem effectum, & à minori ad maius, quoniam non quieſcit in rebus quæ ſubeant mutationem ſalua ſubſtantia: ſed potiſſimùm in illis inſiſtit, quæ amiſſa propria natura, in aliam conuertuntur. Reddetur poſtea ratio, propter quam in hoc ſacramento ſuperſint accidentia, quæ in aliis miraculis cum natura tolluntur. Ioachimus Vadianus vt textum ex Auguſtino allatum eleuet, & miraculum mutati panis interuenire in Euchariſtia neget, ait illic iſta ſubiungi: Aliquando ad ſignificationem aſſumpta ſpecies, aliquantulùm manſura eſt, ſicut potuit ille ſerpens æneus exaltatus in eremo, ſicut poſſunt & literæ: vel peracto miniſterio tranſitura eſt, ſicut panis ad hoc factus in accipiendo ſacramento conſumitur. Sed quia hæc hominibus nota ſunt, quia per homines fiunt, honorem tanquam religioſo poſſunt habere, ſtuporem tanquam mira non poſſunt. Duo colligunt inde aduerſarij, & panem manentem peracta pietatis celebratione conſumi, & miraculo ſacramentum carere. At ſi penitiùs conſideretur Auguſtinus, duo tradit in ſacramento ſecernenda: id quod oculis ſubiicitur, & ad ſignificandum adhibetur & retinetur, appellat communiter ſpeciem, & rem quam etiam vocat ſubſtantiam vel naturam ſub illa ſpecie latitãtem & exiſtentem. Nam toto illo libro diſtinguit ſigna, vt alia ſint idipſum quod ſenſibus offerunt, alia verò nequaquam: illorum in numero humanitatem Chriſti ponit, columbã, linguas & ignem, & ipſum Euchariſtiæ panem. Proinde rectè quidẽ ſcribit ipſum quoad viſibilẽ ſpeciẽ conſumi, ſed minimè quoad id quod fit benedictione operante inuiſibiliter ſpiritu Dei, ſicut loquitur. Satis id etiã eodẽ in textu declarat, cùm inquit, Infantes non nouerunt quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione cõſumitur, vnde vel quomodo cõficiatur, vnde in vſũ religionis aſſumatur. Et ſi numquã diſcant experimento vel ſuo, vel aliorũ, & nũquã ſpeciẽ illam rerũ videãt, niſi inter celebrationes ſacramentorũ, quando offertur & datur, dicatúrque illis authoritate grauiſſima, cuius corp⁹ & ſanguis ſit, nihil aliud credent, niſi omninò in illa ſpecie Dominũ apparuiſſe oculis mortaliũ, & de latere

Lib. 3. de Trinit. cap. 10.

» tali percusso liquorem illum, omninò fluxisse. Hîc Augustinus clarè diuidit in sacramento speciem, & rem: illam vocat hoc quod oculis hominũ apparet, cuius res nihil aliud esse credi debeat quàm Dominus ipse, corpus eius & sanguis, qui in panis exteriori forma & specie cernantur oculis mortalium: quod sciri & addisci sola fidei & diuini sermonis authoritate potest: & illam speciẽ, in qua appareat Dominus, ipse rectè dixit consumi, sed non rẽ speciei, id est, Dominum ipsum, siue corpus eius & sanguinem. Tantum verò abest, vt Augustinus miraculum à sacramento depellat, quòd cum maximis, quæ Deus & Angeli in creaturarum mutatione operantur, cõparet: sed rationẽ explicat, quare hoc iam non videamur pro miraculo habere, quia nimirùm ipsa consuetudine vilescat, & admirationem atque æstimationem amittat, quia vulgò à sacratis hominibus fiat. Non enim quia ab hominibus aliquid perficitur, propterea miraculum non cẽsetur: sed quoties in vsum abit, miraculi stuporem perdit: sicut Angelis quæ per ipsos obeuntur munera, opera & obsequia, non putãtur esse miracula, quæ cùm nobis occurrũt, prædicamus tanquam supra naturã prodigia, quoniam illis sunt assueta & vulgaria, sed nobis rariora. Econtrario verò sacramentum altaris re vera quidem miraculum est supra naturã, propter creaturæ panis insignem mutationem, etiam ipsis Angelis stupendũ magis & prodigiosum quàm nobis, quoniam opus hoc ipsis inusitatũ, quod hominibus efficitur quotidianum.
» Hoc est quod ipse Augustinus suo textui subiecit in hæc verba: Itaque illa quæ per
» Angelos fiunt, quo difficiliora & ignotiora, eò mirabiliora sunt nobis, illis autem
» tanquam suæ actiones notæ atque faciles.

PORRÒ ad probationem secundæ conclusionis, Ireneum & Ambrosium iam legimus paria statuere miracula, conuersionem aquæ in vinũ, rupis in aquam, virgæ Aaronicæ in serpentem, fluuialium aquarum in sanguinem, & panis ac vini in corpus & sanguinem Dominicum translationem: ne de genere mutationis, quæ fiat in pane, vllus locus ambigendi relinquatur: de eóque scriptorum Christianorum mirus consensus est.

» CYRILLVS Hierosolymitanus scribit: Aquam aliquando mutauit in vinum, *Catech. 4.*
» quod sanguini est propinquum, in Cana Galilææ, sola voluntate: & non erit dignus
» cui credamus, quòd vinum in sanguinẽ transmutarit? Si enim ad nuptias corporeas
» inuitatus, stupendum miraculum operatus est, cur non multo magis corpus & san-
» guinem suũ filiis sponsi dedisse confitebimur? Quare omni cum certitudine corpus
» & sanguinem Christi sumamus.

» CHRYSOSTOMVS: Cur non in quinque panum miraculo quæsierunt, quo- *Homil. 45. in Ioann.*
» modo eos in tantũ auxit? Quia res ipsa tunc docuit, inquies. Ergo ex eo & hæc cre-
» dere oportuit ei facilia factu esse. Propterea id prius fecit miraculũ, vt per illud non
» amplius essent increduli his quæ postmodùm diceret. Ecce Chrysostomus mutationem in quinque panum substantia antecessisse tradit, vt fides adhiberetur maiori mutationi futuræ in panis & vini natura atque essentia. Alibi cum Ambrosio expressè docet ipsam absumi à corpore Domini, sicut holocaustũ Heliæ ab igne cœlesti, quemadmodum antea exposuimus.

» GREGORIVS Nissenus, cùm ageret de hoc negotio, ait, Miraculi non obliui- *In vita Mosis.*
» scar illius, quo dura & solida lapidis natura in aquarum conuersa mollitiem, potus si-
» tientibus facta est.

» GAVDENTIVS Brixiensis Episcopus: Ipse igitur naturarum creator & Do- *Tract. 2. de Paschate. Extat inter Orthodoxograph.*
» minus, qui producit de terra panem, de pane rursus (quia & potest, & promisit) effi-
» cit proprium corpus. Et qui de aqua vinum fecit, & de vino sanguinem suum.

CYRILLVS Alexandrinus: Quomodo summis cruciatibus digni non erũt, qui *Lib. 4. cap. 13. in Ioann.*

rerum omnium opificem Deum ita contẽnunt, vt in operibus eius (Quomodo) dicere audeant, quem totius ſapientiæ largitorẽ eſſe non ignorant, quem omnia poſſe ſcriptura nos docuit? Si verò tu, ô Iudæe, quomodo, etiã nunc clamas, hanc tuã imperitiã ego quoque ſecutus, libenter quomodo de Ægypto exiuiſti, rogabo, quomodo in ſerpentem virga Moſaïca fuit conuerſa, quomodo lepra manus affecta, vno momento temporis in priſtinum ſtatum reſtituta iterum fuit: quomodo in naturam ſanguinis aquę tranſierunt: quomodo è lapide fontes aquarum fluebant. Quare credidiſſe Chriſto potius vos oportuit: & ſi quid arduũ videbatur, ab eo humiliter petere, quàm veluti temulentos exclamare, quomodo poteſt hic nobis dare carnem ſuam ad manducandum?

Serm. 1. in Epiphan. MAXIMVS Taurinenſis: quòd aquæ nouo ſunt ordine in vina mutatæ, noui populi prælibati, eſt ſacramentum. Mater de defectu poculi ſuggerebat ei, qui venerat totius orbis gentibus nouũ ſalutis æternæ calicem propinare: quod ait, Nondum venit hora mea, illam nimirùm glorioſiſſimam paſſionis ſuæ horam, atque illud redemptionis noſtræ vinum, quod vitæ omnium proficeret, promittebat.

In Catechesi. PRO tertia concluſione facit Gregorius Niſſenus per iſta dicta: Dei verbum ita naturæ humanæ coniunctum eſt, & corpus noſtrum aſſumpſit, vt eius naturæ non aliam nouam conſtitutionem adhiberet, ſed ſolitis eum rebus aleret, & ſuſtentaret, nempè cibo & potu. Cibus verò erat panis, quemadmodum & noſter, vt iam dictum eſt. Sicut autem qui panem videt, quodammodò carnem videt humanam, quoniam panis in corpore exiſtens, corpus euadit: ita diuinum illud corpus, panis nutrimentũ accipiens, idẽ quodammodò erat cum illo cibo, vt diximus, in eius corporis naturam immutato. quod enim carnis cuiúſque proprium eſt, id etiam illi conueniſſe confitemur. Nam & corpus illud pane ſuſtentatur. quamobrem rectè nunc etiam Dei verbo ſignificatum panem in Dei verbi corpus credimus immutari.

Lib. 4. cap. 14. De Sacramẽt. DAMASCENVS: Illud diſcere non eſt alienum, quòd quemadmodum naturaliter panis per cibum, & vinum & aqua per potum in corpus & ſanguinẽ comedentis bibentíſque mutatur, nec fiunt aliud corpus præter id quod erat prius, ſic propoſitionis panem & vinum per inuocationem & aduentum Spiritus ſancti, ratione naturam ſuperante, in corpus & ſanguinem Chriſti tranſmutari, nec eſſe duo, ſed vnum atque idem fieri.

In cap. 6. Ioan. THEOPHYLACTVS: Nec dixit, Panis quem ego dabo, figura eſt carnis, ſed, Caro mea eſt. Transformatur enim panis arcanis verbis per myſticam benedictionẽ & acceſſionem Spiritus ſancti in carnem Domini: & ne quem conturbet, quòd credendus ſit panis caro. Etenim in carne ambulante Domino, & ex pane alimoniam admittente, panis ille qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & ſimilis fiebat ſanctæ eius carni, & in augmentum & ſuſtentationem conferebat iuxta humanum morem. Igitur & nunc panis in carnem Domini mutatur.

INTERMISSA quarta concluſione, quod ad quintam attinet, Patres mutationem panis & veteris hominis in nouũ atque incorruptibilẽ etiam corpore dupliciter conferunt. Primò, vt oſtendant non magis Deo impoſſibile panẽ transformare, quàm hominẽ creare & reparare. Vtraque hæc ſimul in eũ finẽ allegant Ambroſius & Emiſſenus, & vterque exprimit, quorſum adducat duo illa ad probandam panis conuerſionem. Deinde collationem talem applicant ad effectum qui conſequitur, quòd ſicut panis communis in veram carnem naturaliter per cibi concoctionẽ traiectus, nutrit, fouet, auget, & in ſuas proprietates trahit corporis ſubſtantiam, ita panis communis in veram Chriſti carnem benedictione tranſlatus, ſuis proprietatibus imbuit

imbuit corporis nostri corruptibilem substantiam. In quem vsum disputat Cyprianus, Iustinus, Emissenus, Gregorius Nissenus, Gelasius & Ireneus: sed duorum posteriorum textum diligentiùs suo loco expendemus. Omnes interea ponunt, substantialiter panem immutari per eam res immutandi omnipotentiam, qua creantur omnia, impius iustificatur, & corpora nostra ad incorruptionẽ instaurãtur, & tam verè quàm panis vulgaris in aliam substãtiam decoquitur, antequàm possit corporis substãtiam mouere, & suis qualitatibus afficere. Petrus Martyr atque alij aduersarij tergiuersantur, nobis quidem per Eucharistiam mutationem aduenire, sed non in ipsa panis substantia. Atqui Patres nullam agnoscunt in nobis mutationem fieri ex pane sumpto, siue naturali, siue sacramentali, nisi priùs mutationem substantialẽ panis ipse subierit. Non enim panis naturalis vim habet immutandi corpora nostra ad vitam temporariã, nisi à propria natura & substantia decesserit: neque sacramẽtalis promouebit eadem corpora ad incorruptionem, secundum analogiam traditam à Patribus, nisi naturam & substantiam aliam à propria induerit.

Ex pane naturali & sacramentali Patres censent nullam in nobis fore mutationem, nisi prius vterque mutaretur

» CYPRIANVS: Panis iste communis in carnem & sanguinem mutatus, procu-
» rat vitam & incrementum corporibus: ideóque ex consueto rerum effectu fidei
» nostræ adiuta infirmitas, sensibili argumento edocta est, visibilibus sacramentis in-
» esse vitæ æternæ effectum, & non tam corporali quàm spiritali trãsitione nos Chri-
» sto vniri. Et nos quidem cùm caro essemus & sanguis, corrupta & infirma corpo-
» ris animæque natura reformari non poteramus, neque ad similitudinem Dei reuer-
» ti, nisi morbo inueterato imponeretur malagma conueniens, & in curatione de-
» speratæ infirmitatis contraria remouerentur contrariis, & similia similibus conue-
» nirent. Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mu-
» tatus, omnipotentia verbi factus est caro, & in persona Christi humanitas videba-
» tur, & latebat diuinitas. Ita sacramento visibili ineffabiliter diuina se effudit essen-
» tia, vt esset religioni circa sacramenta deuotio, & ad veritatem cuius corpus sacra-
» menta sunt, pateret accessus, vsque ad participationem spiritus, non quòd vsque
» ad consubstantialitatem Christi, sed vsque ad societatem germanissimam eius hæc
» vnitas peruenisset. Hîc Cyprianus tria præstat eleganter. Exigit in pane naturali & sacramentali naturæ in carnem mutationem, antequàm operentur. Distinguit inter vtrumque, quòd sacramentalis mutatus in carnem, effigiem pristinam retineat, non autem naturalis: & quòd hîc corpus quidem nostrum manducatus & cõuersus immutet, sed corporaliter tantùm, & carnali incremento: sacramentalis verò animas & corpora nostra spiritaliter reficiat, augeat, & instauret, atque Christo coadunet. Tertiò, cur Christi caro in panis effigie præbeatur, explicat, nempè vt esset hominibus malagma & emplastrum conueniens: at propter effectum spiritalem & supernaturalem, nostris animis & corporibus impartiendum opus fuisse ait, diuinę essentiæ infusione etiam in ipsum sacramentum cõflatum ex panis effigie & natura carnis Christi, vt fieret diuina operatio, sed modo corporeo, sensibili, ac nostræ infirmitati conuenienti.

De Cœna Domini.

Cum Cypriano ad eundem scopum collimat Gregorius Nissenus, quãdo scribit: *In Catechesi.*
» Deus seipsum impertit per carnem quæ ex pane & vino constituitur, fideliúmque
» corporibus coniungitur, vt ea coniunctione cum immortali, homo etiam immor-
» talitatis particeps fiat. Hæc autem tribuit virtute benedictionis in illud corpus, rerum quæ videntur, naturam mutans. Cum Cypriano sanè negat sacramentum profuturum corporibus nostris, nisi panis priùs efficeretur caro: & modũ indicat, quo fiat, nempè per naturarum commutationem, ex verbo Dei & benedictione.

Hoc quod isti subobscuriùs tradunt, Emissenus paucis verbis dilucidè pronuntiat

fieri non poſſe, vt corporaliter, ſiue à noſtro corpore, & modo corporeo edatur à nobis Chriſtus, niſi antea panis tranſiret in carnem: atque ita loquitur: Niſi panis & vinum in eius carnem verterentur & ſanguinem, numquam ipſe corporaliter manducaretur & biberetur. Immutantur enim illa in iſta, comeduntur & bibuntur iſta in illis: quod qualiter fiat, ipſe ſolus nouit, qui omnia poteſt, & omnia nouit. Proinde damnant expreſſè, tanquam etiam impoſſibilem Lutheranorum opinionem, exiſtimantium carnem Domini verè edi vnà cum pane remanente à corporibus noſtris, & ipſis vitam & incorruptionem ſine præuia panis in ipſam carnem immutatione afferre: Adeò Patribus primis ignota fuit, & incredibilis viſa eſt ipſa panis & carnis conſubſtantiatio.

Serm. De paſſione.

PER hos authores plurimùm illuſtratur Iuſtini Martyris locus intricatior, qui ſic habet: Non enim vt communem panem, & vt communem potionem hæc ſumimus, ſed quemadmodum per verbum Dei caro factus Ieſus Chriſtus ſaluator noſter carnem & ſanguinem pro ſalute noſtra habuit, ſic etiam per verbum precationis grationiſatam ſiue conſecratam ab ipſo alimoniam (ἐξ ἧς αἷμα, καὶ σάρκες κατ' μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, id eſt, ex qua immutata, ſiue ex qua per immutationem, ſanguis & carnes noſtræ aluntur) illius incarnati Ieſu carnem & ſanguinem eſſe dicimus. Iuſtinus ait, cibo conſecrato ali corpora noſtra. Dubitatur ad quid referri debeat κατὰ μεταβολὴν, id eſt, per tranſmutationem: an ad ſanguinem & carnes noſtras, qui illo eſu tranſmutantur qualitatibus ſuis, an ad cibum qui prius tranſmutetur oportet, quàm alat carnes noſtras. Ex ſuperioribus ſcriptoribus vtique ad cibum & panem pertinet, qui antequàm poſſit ad immortalitatem nutrire corpus noſtrum, neceſſe eſt carnem Chriſti fieri. Propterea rectè cum aliis Iuſtinus præfatur panem ſacratum habendum pro communi: ſed antequàm alat, reddi carnem & ſanguinem Chriſti per preces & verbum Dei, quo etiam incarnatus eſt filius Dei: ac ſubiicit, ita cibum vitæ factũ ex immutatione ſua in carnem Chriſti, carnes & ſanguinem noſtrum ad incorruptionem vegetare. Sic intellectus Iuſtinus, ad verbum cum aliis conuenit. Quapropter Sigiſmundus Gelenius inter interpretes Iuſtini, textum rectiùs ita tranſtulit, Alimoniam, quæ mutata nutrit noſtras carnes & ſanguinem. Alij interpretes ſudant ſatis, vt à pane mutationem illam ſeiungant, & carnibus noſtris applicẽt, aut neſcio quam communionem pro mutatione, aut aliquid aliud ſubſtituant. An non ex ea diuerſitate ſatis apparet eos à recto ſenſu aberrare? Non negamus noſtrum corpus eo cibo immutari: ſed adiũcta apud Iuſtinum nihil de tali immutatione loquuntur, cùm eam explanent quæ fiat in pane: & calocutio κατὰ μεταβολὴν familiaris eſt Græcis doctoribus, quando aiunt panem fieri carnẽ Domini per commutationem, aut conuerſionem, ſicut apud Hyſichium, Theodoretum, Damaſcenum, & alios legitur. Vix autem vnquam reperias corpus noſtrum ali per immutationẽ, cùm potius talis nutritionis finis ſit & effectus ipſa immutatio.

Lib. 4. De ſacram. cap. 4.

Argumentum verò à pari omnipotentia requiſita ad hominis internã mutationẽ, & panis conuerſionẽ, ita deſcribitur ab Ambroſio: Tu ipſe eras, ſed eras vetus creatura: poſteaquàm cõſecratus es, noua creatura eſſe cœpiſti. Vis ſcire quã noua creatura? Omnis, ait, in Chriſto noua creatura. Accipe ergo quemadmodũ ſermo Chriſti creaturam omnem mutare conſueuerit, & mutat quando vult inſtituta naturæ. Neque tãtùm comparat cauſam cum cauſa, ſed effectum cum effectu: & vt id quod mutatur in nobis, deſinit eſſe, ita & quod mutatur in natura panis.

Serm. 5. De Paſchate.

EMISSENVS: Sicut quicunque ad fidem Chriſti veniens, ante verba baptiſmi, adhuc eſt in vinculo peccati veteris: iis verò commemoratis mox exuitur omni fæce peccati: ita quando benedicendæ verbis cœleſtibus creaturæ, ſacris altaribus impo-

" imponuntur, antequàm inuocatione summi nominis consecrentur, substantia illic " est panis & vini: post verba autem Christi, corpus & sanguis eius est. Nec dubitet " quispiam creaturas, nutu potentiæ, præsentia maiestatis, in Domini corporis transire " posse naturam, cùm ipsum hominem videat artificio cœlestis misericordiæ Christi " corpus effectum.

Quinque aliæ rationes ex Patribus pro Transsub.

QVINQVE restant in Patribus obseruanda, quæ Transsubstantialitati panis fauent impendio: Genera dicendi, quibus scriptura solet substãtiarum conuersionem eloqui. Deinde locutiones expressæ, quæ ipsam in Eucharistia fieri nominatim testantur & enuntiant. Tertiò Patres affirmant constanter panem communem non remanere, & quis sit qui relinquatur explicant. Præterea quoties res contentas in Eucharistia distingunt accuratiùs, cauent ferè à nominando pane absolutè & simpliciter, sed eius loco speciem panis, aut formam, aut effigiem, aut figuram, aut quid aliud surrogant. Postremò, omnibus propemodum argumentis, quę contrà afferuntur, vltrò occurrunt, ipsáque diluunt. Tria posteriora ad sequentem librum differre præstat: de duobus prioribus videamus. Ex creatura panis, ex terræ frugibus, ex siue de pane & vino fieri, confici, conflari, constitui, creari, & esse corpus Christi scripserunt, Ireneus, Augustinus, Cyprianus, Origenes, Gregorius Nissenus, Ambrosius, Gaudentius, atque alij, Christum panem fecisse suum corpus: atque ita confessum esse, & confirmasse, panem appellasse suum corpus & vocasse, & panem percipiendo vocationem Dei fieri corpus, Ireneus, Tertullianus, Ambrosius, Cyrillus Hierosolymitanus, atque omnes ferè promiscuè tradunt. Hæ autem sunt phrases, quibus scripturæ & omnes scriptores vtuntur, quando significant mutationem etiam in rerum substãtia interuenire, sicut capite de benedictione probauimus. At quoniam scripturæ non sunt contentæ illis solis locutionibus, sed nonnunquam in huiusmodi rebus conuersionis admiscent vocabulũ, Patres plura in eũ sensum vsurparunt. Nam Gręci aiũt panem μεταποιεῖσθαι, μεταβάλλεσθαι, quod Latini dixerũt, panem in corpus Christi mutari, immutari, transponi, transformari, transfigurari, conuerti, verti, transferri, & alia pleraque similia. Ac ne huiusmodi verba in aliud mutationis genus quàm substantialis raperentur, vti nunc fit ab aduersariis, ascripserunt, de natura in naturam, & de substantia in substantiam mutationem intelligi. Græci μεταστοιχειοῦσθαι panem dixerunt, id est, transelementari. Cyprianus ait, panem non effigie, sed natura mutari: Cyrillus Alexandrinus, oblata in veritatem propriæ carnis à Christo conuerti: Nissenus, rerum quæ videntur naturam in Christi corpus mutari, & sanctificatum panem in Dei verbi carnem immutari: Ambrosius, benedictione naturam panis mutari, vt non hoc sit quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit: Hysichius, res sensibiles in intelligendas transferri: Emissenus, terrenas creaturas in Dominici corporis transire substantiam, & inuisibilem sacerdotem visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, secreta potestate conuertere. Chrysostomus ait panem corporis præsentia consumi: Remigius Archiepiscopus Remensis, panem transire in corpus Christi, nec esse duo corpora, sed vnum corpus. Damascenum, Theophylactum, Euthymiũ, atque alios, qui à mille annis vixerunt, omitto tanquam minimè in re tam lucida necessarios. Ex his sanè audeo affirmare, quòd à Patribus accuratiùs & expressiùs demonstretur panis veram substantiam mutari, quàm vlla substantialis cõuersio à scriptura doceatur, aut vlla de contentis in scriptura eius generis mutationibus à Patribus explicetur. Tædet nugarum, quas hîc de varia significatione naturæ Petrus Martyr post alios Lutheranos effutit, vt aliquas tenebras clarissimis Patrum dictis & assertionibus offundat, quæ discutientur à nobis, cùm ad Theodoreti

Iren. lib. 4. cap. 32. 57. & li. 5. August. lib. 3. De Trinit. ca. 4. Cypr. De Cœna. Gregor. Nisse. in Catechesi. Origen. lib. 8. in Celsum. Ambros. lib. 4. De sacr. cap. 4. Gaudẽt. tract. 2. De Paschate. Tertull. lib. 4. in Marcionem. & in Iudæos. Cyrill. Hierosolym. cate. 4. Nissen. cyrill. Hiero. Chrysostom. Theophylact. Damasce. Cypr. de Cœna Cyrill. Alex. ad Calosyrium. Nissen. in Catechesi. Ambros. lib. 4. De sacr. cap. 4. Hysichius lib. 2. in Leuitic. Emiss. in serm. De passion. & Paschate. Chryso. Hom. In Enceniis. Remig. in cap. 10. 1. ad Corin.

testimonium, quo se tuentur aduersarij, ventum fuerit.

DE MVTATIONE AVGVSTANAE CONFESSIONIS circa Transsubstant. & de Lutheranorum inconstantia.

CAP. 9.

Hîc multa ex Apologia D. Episcop. Lindani.

QVEMADMODVM veritatis oppugnatoribus, & Ecclesiam scindentibus id supplicij irrogatur à Deo, vt ipsi quoque diuidantur inter se, nec sibi constare, nec si quid veri apud istos restat, satis tueri possint: ita Germanis video accidisse, ex quo defecerũt ab Ecclesia, & de Transsubstantialitate religionem Catholicam vocare in dubium cœperunt. Nam vt alia religionis capita omittam, de ipsa Transsubstantialitate variè scripserunt, & in contrarias sententias abierũt: & illa violata, atque de Confessione Augustana expuncta, corporis Dominici præsentiam & existentiam in Eucharistia ægrè admodùm ac difficulter contra Cinglianos retinuerunt. Post Vvicleuum authorem eorum qui in Germania Transsubstantialitati bellũ intulerunt, Ioannes Hus, & Hieronymus de Praga ex mala semente prodierunt: & quamuis à Caluinistis atque aliis, tanquam protomartyres, inter vstulatos & variis suppliciis iure cæsos, & sublatos hæreticos primo ordine celebrentur, attamen & veritatem carnis Dominicæ in Eucharistia, & panis in ipsam conuersionem euidenter asseruerunt. Hus enim docuit, Christum verbi sui ineffabili virtute panem & vinum transsubstantiare in propriam carnem & sanguinem. De Cœna Domini ita quoque cecinit:

Hus Trãssubst. credidit.

Ioann. Pezibramus. lib. de remanentia panis.

Ioann. Hokerius lib. de sacramẽt. altaris.

Aue Deitatis forma,
Dei vnionis norma,
In te quisque delectatur,
Qui de fide speculatur.
Non est panis, sed est Deus,
Homo liberator meus,
Qui in cruce pependisti,
Et in carne defecisti.

Rogatus verò Hieronymus de Praga, teste Poghio florentino epistola ad Leonem Aretinum, de pane an maneat post consecrationem, respondit manere, sed apud pistorem. Lutherus quandiu sani animi ac modesti, & iudicij specimen præbuit, panis mutationẽ tanquam scripturis consentaneã prędicauit. Nam expressè ait, Christum accepisse panem, & verbo quo dicit, *Hoc est corpus meum*, mutasse in corpus suum, & dedisse manducandum discipulis. Addit ordeaceos quidem panes benedixisse Christum, sed non dixisse, *Hoc est corpus meum*, id est, non mutasse panem verbo virtutis suæ in corpus suum. At posteaquam elatus iracundia in sedem Romanam, omnem mouit lapidẽ, vt ipsi incommodaret, primùm Transsubstantiationẽ tanquam indifferentẽ posuit, ac cuique liberũ fecit, quid de ea sentire vellet. Hactenus docui, inquit, & etiam nunc doceo, hoc certamen non esse necessariũ, neque multũ referre, siue panis remaneat, siue non. Deinde subiicit Petrum de Alliaco & Ioannem Scotum sibi dedisse ansam, vt à sentẽtia commutati panis ad corporis Dominici sub pane occultationem se conferret, quoniam videret eo pacto minus superuacaneorum miraculorũ fingi, & se Pontifici maximè aduersaturũ esse, à quo & eius cõciliis atque scholasticis, absq; vllis scripturæ testimoniis Transsubstãtialitas ipsa introduceretur.

Lib. De abrog. Miß. priuata. Lutherus aliquando Transsubstant. fauit.

Lib. de capt. Babylon. & in Cõfeß. maiore.

Postremò

Postremò cùm diuexaretur à Carolstadio, Anabaptistis, atque aliis Sacramentariis, non semel optare & conari visus est referre pedem ad fidem & veritatem Catholicam: modò profitetur se longè anteferre sententiam de panis transitione contrariæ, quæ nudum panem in Eucharistia statueret: modò ad neutralitatem & indifferentiam mutationis reuoluitur, modò in Papatu sanam esse doctrinã de Cœna Domini iactat, quemadmodum capite primo huius libri recitauimus. Philippus Melanchtho hac in parte, sicut in aliis, meritò versatilis cothurni cognomentũ retulit. Anno trigesimo supra quingentesimum, quo ab ipso Augustana confessio cõflata fuit, edidit librum contra Oecolampadiũ. In eo profert testimonia Cypriani, Chrysostomi, Ambrosij, & Theophylacti, quæ protulimus: & ex Ambrosio ita concludit: Hæc tam longa recitatio exemplorum ostendit authorem sensisse panem non esse tantùm signum, sed naturam panis mutari.

Melanchtho Transsubst. fauit. in Ep. ad Miconium.

Antonius Coruinus, Lutheri discipulus, clarè etiam tradit quæ fuerit prima scholæ Lutheranæ de ipsa Transsubstantiatione doctrina, quando scribit: Quid debemus comedere, aut bibere? Corpus & sanguinem eius. At vnde scire possum, quòd sit corpus & sanguis? Ex verbis quæ Christus locutus est. Audiam igitur, & credam etiam oportet, quòd omnia quæ in Cœna peraguntur, in ipso verbo consistant, & quòd per illud verbum necesse sit ea omnia administrari. Certè hîc omnia in verbo consistunt. Aufer verbum, & relinquitur panis vt panis, vinum vt vinum: at si addas verbum, non iam amplius panis & vinum erit, sed corpus & sanguis Christi aderit.

Anton. Coruinus Transsubst. fauit. In Tractatu Passionis.

Ex illa prima schola Lutheri, tanquam ex equo Troiano principes & ministri Confessionis Augustanæ eruperunt, sed profecerunt in peius. Imprimis illius author præfatur se ex verbo Dei doctrinam tradere, & decimum articulum initiò his verbis contexuit. De Cœna Domini docent verum Christi corpus & sanguinem verè sub specie panis & vini in Cœna esse præsens, in eadémque distribui. Ita repetit illum articulum ex lingua Germanica Valentinus Erythræus, & ita se legisse in authographo Carolo quinto Imperatori oblato testantur Arnoldus Vvesalius & Ioannes Cocleus libello, cui titulum fecerunt communi opera, Breuis ad singula puncta Confessionis Augustanæ responsio. Autographum manu Philippi Melanchthonis descriptum & asseruatum Bruxellæ in Archiuis Cæsareis ita habet, & à se atque ab aliis visum doctissimus Episcopus Lindanus testificatur.

Prima editio August. Confess. Transsubst. fauit.

Erythræus in Tabulis Confess. August.

Propter articulum talibus verbis conceptum noui Euangelici non pauci in ipsis Augustæ comitiis præsentes, in quibus eminebant legati Argentinenses, Constantienses, Memingenses, & Lindauienses rogati recusarunt subscribere Confessioni, quia de Dominici corporis præsentia, panísque transsubstantiatione, doctrinam Euangelicæ professioni suæ contrariam haberet, quemadmodum Ioannes quoque Sleidanus annotauit. Gaspar Suenckfeldius libello inscripto Bericht rationem reddit, quare non approbarit Confessionem illam, & insectatur decimum illum articulum tanquam Papisticum, sicut Argentinæ postea propter eundem Hieronymus Zancus Italus nedum iurare in illam Confessionem repudiauit, sed ne quidem vllo pacto assentiri.

Zancus in Miscellaneis.

Vt autem Philippus legatos illos & ciuitates à veritate prorsus alienas faciliùs induceret in fraudem & communem coniurationem, articulum illum statim deprauauit, & in istam formulam transtulit, atque in lucem emisit. De Cœna Domini docent, quòd corpus & sanguis Christi verè adsint, & distribuantur vescentibus in Cœna Domini. Iterum ab eodem exiit expressior articuli huius editio, quæ appellatur Vvirtembergensis, & Francofordiensis, quæ ita habet. De Cœna Domini docent, quòd cum pane & vino verè exhibeantur corpus & sanguis Christi vescentibus in Cœna Domini. Anno post exhibitã Confessionẽ Philippus

Erythræus in Tabul. Confess. August.

Apolog. confess. Aug. Trãs-subst. fauit.

eiusdem Apologiam consarcinauit, quia articulo deprauato iam in suum commodum abutebantur Sacramentarij. Ideò conatus est ipsum propius ad veritatem sua commentatione & explanatione reuocare, eáque verba facit. Decimus articulus « approbatus, in quo profitentur nos sentire, quòd in Cœna Domini verè & sub- « stantialiter adsint corpus & sanguis Christi, quæ verè exhibentur cum illis rebus « quæ videntur, pane, vino, his qui sacramentum accipiunt. Ac certum est veteris Ec- « clesiæ sententiam esse quòd verè adsint corpus Christi & sanguis in Cœna Domi- « ni. Et hæc sententia scripturæ testimonia habet. Cùm enim dicat panem esse parti- « cipationem corporis Domini, sequeretur panem non esse participationem corpo- « ris, sed tantùm spiritus Christi, si non adesset verè corpus Domini. Extant etiam te- « stimonia quorundam scriptorum, &c. id quod etiam inter cætera testatur Canon « Missæ apud Græcos, in quo apertè orat sacerdos, vt pane mutato, ipsum Christi « corpus fiat. Et Bulgarius scriptor, vt nobis videtur, non stultus, disertè inquit, pa- « nem non tantùm figuram esse, sed verè in carnem mutari. Hæc recitauimus, non vt « hîc disputationem de hac re institueremus (non enim improbat hunc articulum « Cæsarea Maiestas) sed vt clariùs etiam perspicerent, quicunque ista legent, nos de- « fendere receptam in tota Ecclesia sententiam. Hactenus in Apologia Philippus ex « Tabulis Erythræi transcriptus. Ante omnia spectemus eius fallaciam. Duas formulas illius corrupti Augustani articuli in vnam redigit. Deinde impudentiùs asserit articulum ita vitiatum, approbatum fuisse à Cæsare & Catholicis, cùm contineat damnatam doctrinam à tot synodis generalibus de corpore Domini cum pane: sed genuinus ille articulus receptus fuit, quo sub specie panis & vini præsens corpus & sanguis Domini dicebatur: ita tamen, vt Catholici addiderint docendum esse, quémadmodum panis viníque substantia esse desinat, & in verum corpus & sanguinem Domini Christi mutetur atque conuertatur, vt esset quædam speciei panis & vini explanatio & declaratio: sicut legitur tomo quinto operum Lutheri in Epitome refutationis Catholicorum, quam contra Confessionem Augustanam Cæsari Carolo quinto exhibuerũt. Quòd si in eam formulam deprauatam propositus fuisset, nihil præ se tulisset papisticũ, neque hoc nomine potuissent alij probabiliter ab eo abhorrere, qui ambabus manibus eundem interpolatum sunt amplexi. Postea contemplemur & suspiciamus Dei nostri prouidentiam, qui solet ab inuitis veritatem extorquere, & infatuare aduersariorum animos & consilia. Conuenerant principes & ministri coniurati aduersum vniuersam Ecclesiam Catholicam & sedem Romanam, sed potissimùm contra Missam, vt appellant, papisticam, cuius tanquam basin & fundamentum rectè ab omnibus censetur ipsa creaturarum in carnem Domini cõuersio. Illis impudẽtibus aut reluctãtibus excidit sana Confessio de Transsubstantiatione, & de re quam maximè odissent, & funditùs tolli cupiebant. Quasi Balaam iterum accinguntur ad maledicendum orthodoxæ de ea doctrinæ, & conantur diu multúmque, meditata Apologia, articulum decimum ab omni Transsubstantialitatis opinione repurgare, cùm ea de causa malè audisset. Contrà verò excæcati, quò studiosius illam voluerunt profligare, magis ac magis confirmarunt, & eam sententiam in tota Ecclesia tam Græca quàm Romana receptam esse fateri coacti sunt. Sic verò apertè ac necessariò de ea scripserunt, vt à se scripta non potuerint apparenter in alium sensum detorquere, aut Confessionem ipsam Augustanam, aut eius Apologiam ipsimet approbare, aut excusare de intolerabili, vt aiunt, errore, nisi omninò interuerteretur articulus ille decimus, & ex Apologia deleretur textus Apostoli, ac Theophylacti, atque aliorum Patrum dicta & testimonia, quorum fulgorem non potuerunt perferre, & se ita declararent receptæ in tota Ecclesia

Fraus Melãchthonis in Apolog. confess. August.

Opera Lutheri impressa Ienæ. 1557.

Ab inuitis Protestãtibus Deus extorsit veritatem de Trãssubst.

Vltio Dei, vt per authores damnetur tota authoritas cõfess. August.

ſententiæ & fidei renuntiare. Ac ne quidem factum hoc omnibus Proteſtantibus placuit, nec inter ſe adhuc poſſunt de eo conuenire. Nam Heshuſſius ſicut ait errorem in publica Confeſſione Auguſtana admiſſum, reuocandum fuiſſe, ſed publico ſcripto: ita minoris probri eſſe iudicat, ſi retineretur, quàm tam illuſtria veterum Patrum teſtimonia ſupprimere, quæ hanc controuerſiam de Cœna mirificè illuſtrant. Propterea clamat non bono conſilio euidentiſſimum argumentum Apoſtoli de præſentia corporis Chriſti ſublatum eſſe. Contrà Valentinus Erythræus ſcribit iſta omnia ex Apologia bono conſilio expungi oportuiſſe ad calumnias ſtolidorum & maleuolorum dipnoſophiſtarum declinandas, ne ſcilicet Germani venirent in ſuſpicionem creditæ Tranſubſtãtiationis, quæ ab illis dictis ſanctorum Patrum elui nõ poteſt, niſi ridiculè, quemadmodũ cùm id conatur efficere Erythræus, etiam mulierculis riſum mouet. Adhæc addita fuerũt (inquit) non quòd per ea approbetur commentitia Papiſtarum Tranſſubſtantiatio, ſed vt omnes viderent nos nequaquam nouum aliquod dogma defendere, ſed receptam à veteri purioréque Eccleſia ſententiam de myſtica præſentia corporis & ſanguinis Chriſti conſtanter tueri. Adiicit hanc mutationem non habendam pro naturæ tranſmutatione, & tolerari poſſe, vt pane mutato corpus fieri dicatur, modò excludatur naturæ panis mutatio, & de eius ſingulari vſu ſermo fiat, & nobis exprobrat quaſi ex qualibet mutatione inferamus Tranſſubſtantiationem, & tam inſulſè ratiocinemur, ac ſi diceremus, Animal eſt, ergo homo, & ex genere conceſſo quamlibet exigeremus ſpeciem. Verùm ſi talia erant teſtimonia de puriore Eccleſia, cur ſublata? ſi nõ euincebant Tranſſubſtantiationem, cur deleta, ac non potius aliqua interpretatione fuerunt temperata? Cur non, niſi talibus ablatis, tot viri principes, literati, & cõmunitates noluerunt aut confeſſioni, aut eius Apologiæ aſſentiri? Aut quibus verbis, aut dicendi genere quaſi ſculpta Tranſſubſtantiatio à Papiſtis eſt, quàm his quibus abundant illi veteres ſcriptores de Apologia diſpuncti? Neque illi alia ratione myſticam præſentiam aſſerunt, quàm ex mutatione ſubſtantiali præſentis panis in præſentem ſubſtantiam carnis. Nam cùm ex panis mutatione ſtatuãt præſentiam carnis, ſi tantùm illa mutatio pertineret ad vſum panis, quoad ſacra adhibetur aut quo fit ſacer, non indè certò colligeretur carnis præſentia, quia etiam à Cinglianis panis mutari & ſacer fieri prædicatur, attamen tam procul ab eo caro Domini diſtrahitur, quàm cœlum à terra dimouetur. Neque tam ineptè ratiocinari didicimus, vt ex ſimplici mutationis nomine quamlibet, & maximè ſubſtantialem fingamus à Patribus tradi: ſed præcedenti capite enarrauimus, quot modis hanc Patres, & nõ aliam inculcant. Quapropter liquere arbitror & Auguſtanam confeſſionem, & eius Apologiam Tranſſubſtantialitati apertiſſimum ſuffragium tuliſſe, nec niſi vtraque adulterata & detruncata illam indè ſubtrahi & aboleri. Hac verò violatione facta, iuſto Dei iudicio, Confeſſio illa ſenſim collabi cœpit, authoritatémque ac fidem in dies amiſit, & ex confeſſione in confuſionem abiit, & doctrinæ ac rerum omnium perturbationem. Nam & alia doctrinæ capita ſacrilegè ſuppilata ſunt & interpolata, & ad arbitrium quorumcunque varia ac diſcrepantia prodierũt exemplaria, ſicut inter Lutheranos conqueruntur Matthias Illyricus, Amſdorffius, Gallus, & alij plerique. Adeò verò eneruata eſt & elumbis reddita doctrina de Cœna Domini, quæ in Confeſſione ſupereſt, & etiam in Apologia, vt ingenuè Heshuſſius fateatur parum vtrique reſtare virium, ablatis illis iuluſtribus teſtimoniis, ad propugnandam realẽ & ſubſtantialem in S. Euchariſtia carnis Dominicæ exiſtentiam. Imò verò ita illam emaſcularunt decurtatores illi, vt vile proſtibulum omni tranſeunti facta ſit. Nemo enim ferè quicquam de Cœna Domini poſt ipſam innoua-

Rixantur inter ſe Lutherani de corrupta confeſſ. Aug. Heshuſſ. in Cal. & Bezam.

Sublata Trãſſ. de Cõfeſſ. Auguſt. Lutherani poſtea præſentiam carnis per cõfeſſ. tueri non potuerũt.

uit,qui non pertinaciter & probabiliter illam pro se facere, & à se stare contenderet, vt Heildebergenses in sua Conformitate multis argumentis & paginis conantur ostendere. Non defuerunt etiam illius Confessionis primarij viri, qui aut Caluinismum palàm professi, aut ad ipsum propensi, nihil se alienum ab Augustana Cófessione amplecti, & libris euulgatis, & in publicis comitiis gloriati sunt. Postquàm verò Germani iurarunt se publicos Transsubstantiationis hostes, mirum quantos animos Cinglianis addiderint & excitarint. Pari enim iure se niti Heildebergenses docent contra existentiam carnis in sacramento, quo Lutherani contra substantialitatem, cùm vtriusque reperiantur eadem fundamenta: quæ dum Lutherus non est veritus labefactare, sibi fas esse aiunt eadem via contra existentiam carnis grassari. Textum illorum capite primo recitauimus. Quòd si prouocatio ad scripturarum proprietatem à Lutheranis contra Sacramentarios fiat, eorum duces Cinglius, Caluinus & Beza affirmant, & ostendunt verborum Christi proprietatem sine transsubstantiatione non posse consistere, & catholicum de ipsa dogma longè propius ad veritatem accedere, quàm ipsa Lutheranorum consubstantiatio. Vvirtembergenses verò, siue Brentiani, in Epitome Colloquij Mulbrun. pro colophone omniú disputationum ponunt, aut mutari panem in corpus Domini, aut ipsum corpus vbique esse: ita vt potius Transsubstantialitati subscribant, quàm sine vbiquitate Lutheranorum opinioni de præsentia carnis cum pane: adeò fides nostra de Transsubstantialitate veritati & scripturis magis consentanea etiam iuratissimis Ecclesiæ hostibus visa est. At nos ex scripturarum inter se analogia, ex earum, & rerum in ipsis contentarum collatione facta à primis Christianis cum ipsa Eucharistia, ex verborum Christi per eadem media tam efficacia probata proprietate, atque ex Patrum non solùm consensu, sed expresè de panis substantiali conuersione habitis disputationibus, & ex generalium conciliorum non semel latis definitionibus & sententiis, credimus satis supérque demonstrari Transsubstantiationem panis in carnem Domini fieri, ídque verborum Christi proprietatem sonare. An ita sit, iterum atque iterum expendant lectores à nobis hîc disputata, & animum ab odio, atque partiú studio tantisper semoueant, quoad fideliter omnia contulerint & iudicarint. Mihi verò reliquum est effundere cor meum coram Domino, ac votis omnibus deprecari, vt animis aduersariorum illucescat, & inde velamen contentionis & contradictionis auferat ad intuendam veritatem & viam, quæ eos reducat in Ecclesiam & religionem Catholicam, à qua digressi errantes, & in errorem mittentes, imminentem toti orbi Christiano Dei prouocant iracundiam, & vltionem de ingratitudine in opus Christi, quo suam gloriam & dilectionem maximè contestatam in mundo reliquit.

Cingl. in Luther.
Cal. de Cœna, & in Vvestphal.
Beza in Heshuß.

REPETITIO OCTAVA DE TRANSSVBSTANTIALITATE PANIS IN CORPVS CHRISTI.

ARGVMENTA ADVERSARIORVM SVMpta de scripturis, soluuntur.

CAPVT I.

EX PRODVCTIS ET disputatis planum est deprehendi aduersarios in mendacio, quo tam fidenter omnes, ne dicam impudenter asseuerant, Transsubstantialitatem recentiùs ab Innocentio tertio inuentam esse, neque vllum prorsus in scripturis fundamentum, neque vllum veteris Ecclesiæ testimonium habere, atque adeò cum verbis Domini stare aut defendi nullo modo posse. Hęc enim quàm falsò dicantur, legenti nimium patebit. Nunc depellamus nō ab ipsis elaborata tela & argumenta, sed à Iudæis & paganis, aut obsoletis hæreticis pridem contra Christianos obiecta, quæ tantò minùs feriunt, quanto lõgius à Patribus fuerunt præuisa, & irrita reddita. Nam tãtum abest, vt Transsubstantialitas nullum veteris Ecclesię testimonium habeat, quòd nullum postea excogitare potuerit argumentum noua synagoga Satanę, cui non occurrerit, & quod non diluerit vetus Ecclesia Catholica. Quoniam aduersarij suo more è sola scripturarum pharetra se eiaculari in nos gloriantur, videamus quàm acutè pungant. Ausi sunt imprimis in hac disputatione Euangeliorum textum corrumpere, ipsi addere, & dictiones dictionibus permutare, atque expressas aliter, quàm ferre possint, interpretari. Lutherus, Caluinus, Heildebergenses, atque alij, quasi suo iure sibi sumũt dictum à Christo, & in Euangelio legi, *Panis est corpus meum.* Ita enim iactant habere verbum Dei expressum. Biblia Gallica Geneuæ impressa, & scholia, Lutherus & Beza vertunt, *Hoc est sanguis meus*, vt aliud demonstret (*Hoc*) quàm corpus ipsum & sanguinem. Quàm verò variè pronomen Hoc plerique fuerint interpretati, superiori libro abundè enarrauimus. Porrò quamuis Paulus scribat, Panem quem frangimus, esse participationem corporis Domini, nusquam tamen innuit prolatum fuisse à Christo, *Panis est corpus meum*: aut ipsummet panem esse corpus Domini: sed potius in actione fractionis quę pani aduenint, accedere participationem corporis Dominici. Eget explicatione, quid Fractionis nomine Apostolus intellexit. Equidem arbitror totam Cœnę celebrationem ea voce comprehendi, sicut frequenter in Actis Apostolorum narratur Christianos conuenisse ad frangendum panem, & quotidiè perseuerasse in communicatione & fractione panis: adeò vt ipsa quoque cõsecratio tali

Patres soluerũt omnia argumenta quæ fiunt contra Transsubst.

Aduersarij corruperunt verba Christi tribus modis.

Luthe. de capt. Caluin. *in cap.* 21. 1. *ad* Corin. *Heildeberg. in* Conformit. *et in* Collo. *Mulbrunen.*

Luther.

Beza in Annot. noui Test. Ad Cor. ep. 1. ca. 2. Act. 3.

appellatione contineatur, quod Apostolus satis indicat, cùm eodem in textu æquat fractioni panis, poculi benedictionẽ. Propterea Paulus rectè ac sapienter paucis verbis tria enuntiat, terminum à quo, terminum ad quem, & modum efficiẽdi, vt cum Theologis scholasticis loquar. Panem nominat, à quo Cœna incipiat: corporis Dominici participationem apponit, in quam ipsa desinat: modum interserit, quo ex pane fiat talis participatio, nimirùm per fractionem illam solemnem, quæ consecrationem siue benedictionem, atque distributionem non iam panis, sed corporis effecti continet. Proinde quando eo loco Paulus panem & calicem vocat, si propiùs attendamus, non sic appellat Eucharistiam confectam, sed rem ex qua conficitur: quandoquidem in calicis descriptione, benedictionem tanquam modum, quo fiat inter materiam illam panis & poculi pręiacentem, atque inter Eucharistiam iam conflatã interponit. De aliis corruptelis textui illatis, & poculi amphibologia, in prima Repetitione sermonem fecimus. Restat discutiendum, quid panis appellatione Apostolus significet, quando toties post consecrationem sacramentum corporis Dominici panem vocat. Ne quidem inter aduersarios conuenit de huius panis significatu. Anabaptistæ mordicùs hærent panis dictiunculæ, ac nihil præter merum panem & vinum ex Cœna reportari iudicant, quę edantur in Christi memoriam. Cingliani, Caluiniani, & Lutherani plurimi nomine panis & poculi apud Apostolum naturalem panem & vinum simpliciter capiunt, sed sacro vsui destinatum, vt volunt illi, aut corpori Christi coniunctum, vt loquuntur Lutherani. Ac mirum est Cinglianos & Caluinianos toties corpus ab Euangelistis repetitum, & ex adiunctis esse Christi propriũ ostensum, non vereri in alium sensum, & in symbolum & figuram corporis transferre: & contrà ad nudam panis nomenclaturam, solius panis naturalis substantiam atque omnem proprietatem exigere. Matthias Illyricus cum aliis Lutheranis, quos citat, ait, post consecrationem panis vocabulum fieri nouatum, & ad altiorem sensum prouehi, eóque non solius naturalis panis substantiam comprehendi, sed vnà consistentem corporis Dominici naturam. Iam igitur recedet à suo naturali significatu panis. Sin ex sono vocis, statim infertur prima & genuina significatio dictionis, Christus erit peccatum, erit maledictio, erit petra, erit vermis, erit panis materialis, erit denique omnia, quorum appellationibus quomodocunque afficitur. Quòd si ex appellatione substantia stabilitur, eiusdémque mutatio tollitur, omnes ferè contentæ in scripturis rerum conuersiones negabuntur, tam probabiliter, quàm per istam rationem ea quæ fit in pane negatur: quia sicut hic, ita res illæ pristina nomina retinuerunt transeunte natura. Ita homo iam effictus in animam viuentem nũcupatur terra, cinis, lutum. Ita mulier iam efformata, os vocatur. Ex virgis Mosis & Magorum enati serpentes virgæ appellantur, & vinum iam haustum aqua nũcupatur. Ea enim scripturæ phrasis est, vt rebus immutatis maneant nomina præcedentia, quibus non eas prorsus periisse, aut abolitas esse declaretur, sed in alium statũ translatas. Eo pacto Matthæus post Apostolatum adhuc publicanus prædicatur: meretrices & peccatores iustis pręire in regno Dei narrantur, cęci videre, claudi ambulare, surdi audire: ac ferè non alius in scripturis de rebus mutatis reperitur stilus. Propterea tam parum offendimur panis reseruata dictione, vt iam perspecta rei mutatione ex analogia & conuenientia scripturarum aptè retineri credamus. Sunt & aliæ causæ, quę ex eadem scripturarum analogia panis nomen huic sacramento vendicent. Res enim vel ab effectis, vel à proprietatibus, vel à similitudine & conformitate sortiuntur aliena nomina, vel priùs sibi imposita conseruant. Manna, & quicquid aut corporaliter aut spiritaliter ad alẽdum hominem prodest, panis voce in scriptura enuntiatur. Sic figurę verarum rerum existentium similitudinem

De significatione panis post consecrationem.

Aduersarij non conueniunt in significatione panis.

In fideli Admonit. & in Appendic.

Prauum est argumentũ à nomine ad rem. Et cur Eucharistia vocetur panis post consecrationem.

Ioann. 6.

nem præ ſe ferentes, nominibus earum exprimuntur, vt ille Angelus vir Macedo, teſte Beza, ob eam cauſam dicitur, & alij Angeli viri, & columba, & lingua, & ignis nominantur, quia ſpeciem earum rerum geſſerunt. Tot modis itaque ſi corpori Domini in ſacramento panis nomen congruere defenderimus, nihil abſurdi, nihil alieni à ſcripturis trademus, & interim ſequemur genus dicendi, quo ſolet ſcriptura res mutatas ſignificare, ac meritò quidem. Nam quid eſt tam naturale, quàm vt res ſuſcipiat alterius nomen, cuius excepit ſubſtantiam? Neque ita loquimur, quaſi Apoſtolus non alia nobis ſuggerat, quibus minimè communem & naturalem panis ſubſtantiam ab ipſo intelligi oſtendamus. Imprimis, cur tam cautè nullam vini tot in locis mentionem facit, cùm indifferenter panis nomen vſurpet, & omiſſa vini expreſſione, nomen generis, id eſt poculi ſiue potionis, ſubſtituat? Quæ alia ratio reddi poteſt, quàm quod cauere voluerit conſultò à propria panis & vini natura poſt conſecrationem commemoranda, ne remanere per ipſum contēderent Aduerſarij? & quòd panis vocabulum generaliter ceperit pro omni re, quæ nutriendis hominibus deſtinata ſit: vt tam latè pateat ad omne genus alimēti, quàm calix & poculū ad quamcunque potionē. Deinde cur toties meminit panis poſt ipſam conſecrationē, cùm non relinquit in ſua naturali ſignificatione, ſed aſtringit ad corporis Dominici ſenſum & intellectum, & ſemper cum articulo connotatiuo pronuntiat panem hunc, ac de huius panis indigna ſumptione incurri damnationis crimen, ſi nō diiudicatur aut diſcernitur eſſe corpus Domini? An verò potuit accuratius panis nomē à propria ad ſublimiorem & ſingularem Dominici corporis intelligētiam & ſignificationem transferre? Tertiò, ne cauſemur per corporis Dominici in illo pane exiſtentiam non excludi panis ſubſtātiam, Apoſtolus quaſi præoccupat, & iſtud effugium obſtruit, cùm ait, Nos omnes vnus panis, & vnum corpus ſumus, qui de vno pane & de vno calice participamus. Quo in loco, quæſo, panem hîc propriè etiam coniunctū corpori Chriſti interpretabimur? An vbi dixit, Vnus panis multi ſumus? cùm omninò abſurdum ſit dicere, nos omnes vnum eſſe panē propriè dictum, aut vnam eſſe panis naturalis ſubſtantiam: an vbi ſcripſit, Omnes qui de vno pane participamus? Verùm ſi in Euchariſtia manet veritas naturalis panis, falſum iam erit omnes nos de vno pane participare: aut Apoſtolum comediſſe de eodē pane cum Corinthiis, à quibus aberat, cùm hæc ſcriberet. Piſtus ſiquidem panis in Achaia alius erat, alius qui in Aſia, alius qui in Macedonia: rurſum alius qui in vna parochia, alius qui in altera ſumitur, ſi ita manet naturalis panis veritas. Sed neque in vna parochia olim eodem pane Euchariſtico & ſacramentali reficiebantur omnes, cùm opus interdum fuerit iterare ſacrificium, noua plebe adueniente, vt ſcribit Leo Papa. At ex ſententia Catholicorum nos omnes vnum panem participamus: quia nos omnes vnum & idem corpus Chriſti accipimus, & efficimur, multo magis quàm efficiantur vnus panis, qui de vno pane naturali participant. Nam naturalis panis conſumitur ab edentibus, vt indè vnus panis dici nequeant: & ſtultum eſt dicere eos, qui eundem panem vel prandentes vel cœnantes pariter exedunt, vnum effici panem. At participantes de vno corpore Domini, quod conſumi nequit, ita vniuntur, vt vnus panis indè reddantur, non naturalis, ſed, vt exprimit Apoſtolus, vnus panis, qui eſt ipſum Chriſti corpus. Quapropter Aduerſariorum impetus concidit, ex perſpicua Pauli ſententia, per quam panis in propria & naturali eſſentia non poteſt conſiſtere. Quòd ſi quæritur, cur ergo Chriſti corpus panis nominetur in hoc ſacramento: reſpondemus fieri propter omnes illas rationes, quas ſuperius attigimus: ſed potiſſimùm, quia ex panis cōuerſione in ipſum ibi exiſtat, & ob id vnà cum illo ibidem quoque reſidua ſit panis quædā generalis natura,

Cur Apoſtolus retinuerit nomen panis, & non vini.

Quomodo Apoſtolus Euchariſtiam vocat panem, non poteſt intelligi de naturali.

Leo epiſt. 81.

Aliquid manet in Eucharistia de generali panis natura, sed nō propria & singulari. Ex Ioann. Hesselà Louanio. lib. de Eucharist.

cùm aliis eiuſdem proprietatibus, quarum miniſterio corpus Chriſti affirmatur, edi, frangi, tangi, & nos alere. Generalem illam naturam panis dicimus, qua eſt fundamentum ſolidi cibi ad nutriendum hominem, cuiuſcunque tandem generis fiat ex pane aut alia natura ille ſolidus cibus, aut in quacunque materia, aut quomodocunque ſtet in rerum natura, ſiue in Manna, ſiue in radicibus, ſiue extet per ſe, aut etiã ſolo verbo Dei fulciatur & ſubſtantetur: eámque non veremur cum Patribus aliquando nuncupare naturam, aut proprietatem, aut etiam ſubſtãtiam, de qua copioſiùs paulò pòſt tractabitur. Atque huiuſmodi generalis natura deprehenditur in rebus aliis mutationi obnoxiis, tametſi in materia remanẽte reſideat, quæ de pane non manet in hoc ſacramento. Exempli cauſa: In Adamo perſtitit quædam generalis terræ ſubſtantia, quæ grauis eſt & ſicca, ac corpus Adami reddidit graue & terrenum, atque inde in liberos traducitur neſcio quid etiã generale de paterna natura, licet ſemen ipſum patris tranſmutetur. Ita in butyro reconditur herbarũ quædam generalis ſubſtantia, quamuis præceſſerit multiplex conuerſio. Hanc generalem, quam toties repeto ſubſtantiam, multæ inferiores ipſarum rerum proprietates & accidentia aſſectantur, nec deſerunt, etiamſi res ipſæ quoad ſubſtantiam, in aliud abierint, vt videre eſt in allatis exẽplis. Quamobrẽ quoniam ſingularis natura panis tranſiuit in corpus Chriſti factum præſens in Euchariſtia, & illa generalis eius ſubſtantia cum aſſeclis proprietatibus & accidentibus, non in ipſo quidem corpore Chriſti, ſed in eodem loco cum ipſo & ſacramento per ſe hæret ex Dei potẽtia, quæ illa ſubſtentat, ac corporis Dominici præſentia, quæ ad hoc vices gerit: Apoſtolus meritò corpus Domini panẽ vocat, propter duplicẽ illam rationẽ, ipſique attribuit tam multas panis proprietates, tanquam inniterentur ipſi ſicut ſubiecto: quoniam intimè circumſiſtunt ipſum, ac ſi eſſent infixæ, & quia harũ miniſterio diſpenſatur, ac ſi verè panis eſſet. Eam ob rem ait corpus frangi pro nobis, & panẽ quem frangimus, eſſe corporis Dominici communicationem: vbi denotat, nec panis nomen ad naturalem referri, nec fractionem eiuſdem proprietatem, ſed ad ipſum veriſſimum corpus Domini: quia naturalis panis ſubſtantia pro nobis & in remiſſionem peccatorũ frangi non poteſt, aut diſtribui, ſed bene corpus Chriſti, quod miniſterio proprietatũ panis pro nobis datur & frangitur: ideò etiã ipſa actio fractionis & aliarũ proprietatum ſæpè corpori Chriſti aſcribuntur, non proprietatibus ipſis, quoniam earum ſolo miniſterio corpus vtitur. Adhæc fractio non limitatur ſubſtantia panis, ſed quantitate eiuſdem: ob id ex fractione non ritè infertur panis natura ſubſtantialis, & Apoſtolus circumſpectè ſubiecit eſſe communicationem corporis Dominici, vt ſub illa quantitate innueret, quænam eſſet ſubſtantia, ne quis eam putaret eſſe panaceam. Iſta quidem ſubtiliora fortaſſè videbuntur, ſed intelligenti ab Apoſtolico ſpiritu & mente profecta apparebunt. Porrò de genimine vitis violentiorem impetum faciunt Aduerſarij contra Tranſſubſtantiationem, quaſi poſt cõſecrationem à Matthæo & Marco poculum ſcribatur vinum eſſe naturale, quale de vite naſcitur. Principiò proponemus trium Euangeliſtarum ea de re verba. Matthæus ita habet: *Hic eſt enim ſanguis noui Teſtamenti*, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Dico autem vobis, Nõ bibam à modò de hoc genimine vitis vſque in diem illum, cùm bibam illud nouum vobiſcum in regno patris mei. Marcus verò inquit: Et accepto calice gratias agens dedit eis, & biberunt ex illo omnes. Et ait illis, *Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti*, qui pro multis effundetur. Amen dico vobis, quia iam non bibam de genimine vitis vſque in diem illum, quum illud bibam nouum in regno Dei. Lucas ait: Et accepto calice gratias egit & dixit, Accipite, diuidite inter vos. Dico enim vobis, quòd non bibam de generatione vitis, donec

De genimine vitis.

donec regnum Dei veniat. Locus hic ſanè plurimũ difficultatis & obſcuritatis ſemper in Eccleſia peperit, atque ob id ab Eucherio Lugdunenſi inter abſtruſas ſcripturæ quæſtiones numeratur. Et Hieronymus ab Hedibia de ipſo diligentiùs conſulitur, & rogatur, atque illum veteres Eccleſiaſtici ſcriptores quadrupliciter interpretantur, nec recentiores Catholicæ fidei hoſtes de ipſo magis inter ſe conſentiunt. Ex quo ſtatim apparet Aduerſarios exercere artem hæreticorum & fallaciam, quibus ſemper mos fuit planiorum ſcripturarum luminibus per obſcuriora quædam officere. Inde etiam perſpicitur à veteri Eccleſia non fuiſſe creditum, quòd vinum expleta conſecratione remaneret: alioqui cur ſublata omni perplexitate de eo non explicabatur iſta ſcriptura quam excutimus? Maluerunt ſanè Patres quiduis ſuſpicari, quàm à tradita fide deficere. Quinetiam Petrus Martyr, rigidiſſimus panis & vini in Cœna exactor, & Tranſſubſtantialitatis immodicus oppugnator, nouum illud genimen vitis de ſpiritali hauſtu accipit, & in eo mutationem ponit, quòd potus naturalis tranſeat in ſpiritalem: ſed quaſi iure ſibi ſumit quiduis ex quouis fingere: attamen rectè vidit non idem vinum permanens ante & poſt conſecrationem, nouum dici poſſe. Veriſimile quoque eſt, tempore Apoſtolorum nonnullos iam ſcripta à Matthæo & Marco peruertiſſe, & ex iſta clauſula contentiones obrepſiſſe de poculo Domini, an eſſet genimen vitis ac vinum naturale, vti cernebatur. Propterea Paulus cùm ortas inter Corinthios hæreſes de veritate corporis & ſanguinis Domini ſtuderet tollere, clauſulam illam ſilentio præteriit, tanquam minimè à Chriſto inter ſacroſancta verba prolatam, ac tanquam minimè ad Cœnam Domini pertinentem, & interea contentionis maximam cauſam. Lucas verò, qui poſt alios ſcripſit, & ad veritatem rei datæ à Chriſto elucidandam, mentionem expreſſiorem facit de duplici Paſchate, & teſtamento: & de duplici etiam potione ſumpta à Chriſto, ac tradita, accuratiùs aliis meminit, dictúmque illud de genimine vitis ſuo loco repoſuit, atque ita elocutum Chriſtum fuiſſe oſtendit ante Cœnam & vini conſecrationem, ne quis poculum iam conſecratum, genimen vitis ſimpliciter à Chriſto dici apud alios Euangeliſtas putet. Nam poſt naturalem & communem potionem ſubiicit prolocutum Chriſtum: „Dico vobis „quòd nõ bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat. Poſt ſecundam nihil tale addit, neque generationis vitis articulum diſtinguentem affigit, neque noui epithetum annectit, ſicut faciunt ſuperiores Euangeliſtæ, vt ſignificet Chriſtum interpoſuiſſe illam orationem ante conſecrationem Euchariſtiæ, non autẽ poſtea, quẽadmodũ Matthæus & Marcus videntur eam recitare. Neque Lucas contentus eſt ex ordine narrationis ſuæ id probare, ſed indicat Chriſtum ea vſum, cùm iam inſtantem & præſentem ſignificaret veteris Paſchatis in nouũ tranſlationem & adimpletionem, „ac per eã noui Teſtamenti, noui Paſchatis, & noui regni inchoationem. Ideò de mã„ducatione typica priùs ait: deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcũ, ante„quã patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc nõ mãducabo illud donec impleatur in re„gno Dei. At mãducationem illam typicam agni peractam fuiſſe ante Cœnã Domini nemo, vt opinor, negauerit: ergo & potionẽ typicam de genimine vitis cõcedamus oportet ante eãdem cœnã fuiſſe abſolutam, quoniã æqua eſt de vtraque conteſtatio Chriſti. In Domini cœna etiã veniſſe regnũ Dei, ac cœpiſſe, fateamur neceſſe eſt, quoniã in ipſa veri ac noui Paſchatis manducatio ſubiit. At ſi in ipſa Cœna per ipſam cõſecrationem genimen vitis non efficeretur nouum, ſed priorem naturam retineret, Chriſtus contra ſuam aſſertionem bibiſſet de eodem fructu vitis, nec nouum factum hauſiſſet iam regno Dei inchoato. Quòd ſi per Cœnam cœpiſſe regnum illud negauerimus, & bibiſſe nihilominus in ea de naturalis vitis liquore Chriſtum

Hieronym. ad Hedibiã quæſt. 2. Eucher. li. de quæſt. diffic. vtriuſque Teſtam.

Genimen vitis non accipitur pro vino naturali apud Matthæũ & Marcum, & dictũ poſt Cœnam Domini.

Petr. Martyr lib. de defenſ. Euchariſt.

dixerimus, mentietur ipse, cùm se non epotaturum amplius de genimine vitis affirmarit ante regni illius auspicium. Itaque siue in Cœna regnum illud acceperit initium, siue non, oportuit Christum in ea bibere de alio quàm de naturalis vini poculo. Quamobrem sapienter Matthæus & Marcus pollicitationem Christi post traditum calicem repetunt, vt iam adimpletam, ostēdúntque de qua potione Christus ante Cœnam prædixerit, & ea addūt, quibus cognoscatur adimpleta: nimirùm ex eo, quòd genimen vitis ex veteri nouum, & ex communi ac naturali quoddam singulare & supra naturam eximium fit, ob ídque Matthæus articulis distinguentibus & secernentibus exornat, & ex veteri nouum inquam factū declarat, quando ait. Dico autē vobis, non bibam à modò de hoc genimine vitis vsque in diē illū, cùm bibo illud nouum in regno patris mei. Vocat autem adhuc genimen vitis ex regula prius annotata, qua res effectæ conseruant earum nomina, ex quibus efficiuntur: sed aliis honorariis titulis insigniuntur, quibus esse ipsas mutatas facilè intelligatur. At, inquies, non solùm adhuc vocant isti Euangelistæ genimen vitis, sed epotandum promittunt alio die in regno patris, quasi iam non epotatum, neque nouum factum in Cœna. Respondeo Matthæum & Marcum in repetitione promissionis Christi duo exprimere, id est, ipsam promissionem breuiter attingere: quæ erat, Non bibam de generatione vitis vsque in diem illum: & promissi executionem, quando subiiciunt, Quo illud bibo vobiscum nouum in regno patris mei. Sic enim Græcè apud Matthæum legitur, Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πίω ἀπάρτι ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου. In primo clausulæ membro, Bibam, in futuro collocatur: in secundo verò de præsenti effertur: neque est, vt comminiscitur Beza, pręsens pro futuro: sed cùm posset Matthęus tam facilè futurum iterare, consultò præsens substituit, vt adesse tempus denotaret, & quoniam in pręsenti fieri exigebat Cœnæ ipsius proprietas: cui non cōueniebat vetus genimen vitis, vt nec vetus Pascha, sed vtrumque nouum oportebat adhiberi. Ideò non de genimine veteri in Cœna bibit, sed de nouo: qua de causa aptè scriptum fuit, Bibo nouum in regno patris mei. Quòd si ad aliud tempus noui potio remitteretur, cœnæ poculū inter vetera censeretur, neq; ad nouum Testamentū pertineret. Non te moueat, quòd in aliū diem videantur Matthæus & Marcus procrastinare noui calicis potum. Nam scriptura phrasi communi diem pro quocunque tempore & hora ponit: neque fortasse temerè diei meminerūt, vt præteritis tenebris & figurarum vmbris spectare ad lucem noui Testamenti tale nouum poculum designent. Ista quidem inquisitionis gratia dicta sint, nō quasi necessaria ad satisfaciendum Aduersariorum obiectioni: ad quam diluēdam satis est concedere, potionem Eucharistię etiam post cōsecrationem genimen vitis vocari ex phrasi scripturæ quæ nomina naturalia rebus iam mutatis solet retinere, non propterea tamen rei substantiam præcedentem & naturalem remanere. Non negamus interea, quin Euangelistę alludāt etiā ad aliud seculū, & ad omne tempus, quo durabit regnū Dei, in quo fruimur corpore & sanguine Domini, sed diuerso modo: per velamen scilicet, & sacramētum in Cœna: in cœlo verò per apertam possessionem & fruitionem: ac fortassè ita suum stilum temperarunt, vt vtrique perceptioni conuenire & adaptari posset. Non tamen sunt audiendi, qui Euangelistarum verba, vel ad potum quem Christus post resurrectionem sumpsit, vel ad spiritalem fruitionem & beatitudinem in altero sęculo accommodant, si à Cœna secludūt. Nam quod dictū fuit à Christo de potu, Lucas itidem dictum narrat de esu Paschatis, quod certè propriè ac primariò completum fuit in Cœna: transferri tamen potest ad esum Christi spiritalem, quo pręsente & conspicuo fruemur in cœlis: neque propter istum potest ritè

ritè tolli à Cœna adimpletio, & veri agni Paschatis Christi vera manducatio: nec eodem modo propter trãslatas potiones potest noui calicis haustus de Cœna submoueri, cui propriè ac verè competit. Quapropter tantũ abest, vt clausula de genimine vitis Transsubstãtialitati noceat, vt eam potissimùm ex allatis confirmet. Non enim genimen vitis in Cœna, siue naturale vinũ exhaustum & propinatũ fuit à Christo, sed nouũ factum & immutatũ. Ita quidem Euangelistas cõciliarunt & interpretati sunt doctissimi viri, neque certè ineptè, aut impiè: attamen quoniã vis quædã afferri Matthæo & Marco videtur, cùm de futura aliàs potione loquãtur, & nõ de præsenti, quã traderet Christus in cœna, facilè aliis acquiescerẽ, qui triplicẽ ordine ab Euangelistis describi iudicarunt. A Luca naturalem & typicam proponi cum prædictione mysticæ, & nouæ statim porrigẽdæ, quæ cõstaret vero Christi sanguine, vt nouũ Pascha vera Christi carne. Matthęus verò & Marcus, nihil de naturali & typico potu enarrant, sed tantùm explicant mysticum & sacramentalem, quem Christus Apostolis post benedictionem exhibuit: atque ita factam à Christo de nouo Paschate & poculo promissionẽ exolutã esse mõstrarunt, & vnà eiusdẽ aliam de tertio nouo poculo & Paschate promissionem eiusdẽ Christi subiunxerũt, nempè de spiritali & esu carnis & sanguinis illius in regno patris, & altero seculo, quãdo potiemur & inebriabimur fruitione & aspectu Christi: de quo tertio esu & potu nec Lucas reticuit, sed ista dixit: Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis super thronos duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Eo modo per gradus quosdã docuerunt Euangelistæ modos varios, quibus se Christus hominibus exhibuit, in vmbra & figura: in veritate, sed operta, & specie sacramẽti velata: in veritate eadem & re, sed cõspicua, & oculis mentis ac corporis tãdem obiecta. At cur triplex potio, siue perceptio, genimen vitis nũcupatur, & cur in cœlo de hoc genimine vitis, quod in cœna Christus porrexerat, nos bibituros scribatur, cùm eò non pertingat vinũ naturale, nec eiusdem species? Et si litera Euangelistarum de triplici potione geniminis vitis cõmemoret, tamẽ ex adiunctis satis innuit, nequaquam se eãdem dictionem in vno significatu capere. Nam apud Lucam simpliciter generatio & fructus vitis appellatur, vt erat reipsa in cœna naturali & typica: at futuram nouam & aliam prænuntiat noui regni & noui Paschatis, quam statim institutam & instructam à Christo Lucas ipsemet descripsit. Propterea Matthæus in ista posteriore Cœna non ait de generatione vitis simpliciter, sed de hoc genimine vitis nouo facto, quod iterum innouandũ nihilominus in altero seculo prędicit: quia vt in sacramento deponit substãtiam, quam in Christi naturam demutat, ita in illa cœlesti potione perdit, & exuit quod sibi erat reliquum in sacramento, nempè speciem & accidentia, quibus cõtegebat rem illã, qua aperta fruemur in cœlo: & retinetur semper nomẽ pristinũ geniminis & vitis, quia ordo & progressus istarum potionũ nobis euenit, & propositus fuit à mutatione geniminis vitis, quæ maior fit per singula potionũ genera. In hac textus Euangelici intelligentia, nihil est contortum, aut violentũ, sed fluit ipsa rerũ & verborum series, & ad vnum scopum omnes collimant Euãgelistæ, nec quicquã est quod nõ Transsubstantialitati opituletur. Nam genimen vitis post consecrationem nominatum, aut immutatum, ac nouum effectum significatur, vt Pascha, aut pro eadem re capitur, quæ in sacramenti specie tegitur, sed in altero seculo dicitur innouãda in eo, quòd in aperto & cõspicuo futura sit. Vtro modo sumatur, Transsubstantialitati suffragatur, cùm in vtroque modo nulla substantia ponatur nisi carnis & sanguinis Dominici: quandoquidem priori vetus Pascha & agnus in nouum, qui Christus est, transmittitur, vt vetus genimen in nouum conuertitur, qui

Scriptura de genimine vitis Transsubstantialitatem cõfirmat.

Eques Villagagno, et alij.

Luc. 22.

dixerimus, mentietur ipſe, cùm ſe non epotaturum amplius de genimine vitis affirmarit ante regni illius auſpicium. Itaque ſiue in Cœna regnum illud acceperit initium, ſiue non, oportuit Chriſtum in ea bibere de alio quàm de naturalis vini poculo. Quamobrem ſapienter Matthæus & Marcus pollicitationem Chriſti poſt traditum calicem repetunt, vt iam adimpletam, oſtēdúntque de qua potione Chriſtus ante Cœnam prædixerit, & ea addūt, quibus cognoſcatur adimpleta: nimirùm ex eo, quòd genimen vitis ex veteri nouum, & ex communi ac naturali quoddam ſingulare & ſupra naturam eximium fit, ob ídque Matthæus articulis diſtinguentibus & ſecernentibus exornat, & ex veteri nouum inquam factū declarat, quando ait. Dico autē vobis, non bibam à modò de hoc genimine vitis vſque in diē illū, cùm bibo illud nouum in regno patris mei. Vocat autem adhuc genimen vitis ex regula priùs annotata, qua res effectæ conſeruant earum nomina, ex quibus efficiuntur: ſed aliis honorariis titulis inſigniuntur, quibus eſſe ipſas mutatas facilè intelligatur. At, inquies, non ſolùm adhuc vocant iſti Euangeliſtæ genimen vitis, ſed epotandum promittunt alio die in regno patris, quaſi iam non epotatum, neque nouum factum in Cœna. Reſpondeo Matthæum & Marcum in repetitione promiſſionis Chriſti duo exprimere, id eſt, ipſam promiſſionem breuiter attingere: quæ erat, Non bibam de generatione vitis vſque in diem illum: & promiſſi executionem, quando ſubiiciunt, Quo illud bibo vobiſcum nouum in regno patris mei. Sic enim Græcè apud Matthæum legitur, Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πίω ἀπάρτι ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου. In primo clauſulæ membro, Bibam, in futuro collocatur: in ſecundo verò de præſenti effertur: neque eſt, vt comminiſcitur Beza, pręſens pro futuro: ſed cùm poſſet Matthęus tam facilè futurum iterare, conſultò præſens ſubſtituit, vt adeſſe tempus denotaret, & quoniam in pręſenti fieri exigebat Cœnæ ipſius proprietas: cui non cōueniebat vetus genimen vitis, vt nec vetus Paſcha, ſed vtrumque nouum oportebat adhiberi. Ideò non de genimine veteri in Cœna bibit, ſed de nouo: qua de cauſa aptè ſcriptum fuit, Bibo nouum in regno patris mei. Quòd ſi ad aliud tempus noui potio remitteretur, cœnæ poculū inter vetera cenſeretur, neq; ad nouum Teſtamentū pertineret. Non te moueat, quòd in aliū diem videantur Matthæus & Marcus procraſtinare noui calicis potum. Nam ſcriptura phraſi communi diem pro quocunque tempore & hora ponit: neque fortaſſe temerè diei meminerūt, vt præteritis tenebris & figurarum vmbris ſpectare ad lucem noui Teſtamenti tale nouum poculum deſignent. Iſta quidem inquiſitionis gratia dicta ſint, nō quaſi neceſſaria ad ſatisfaciendum Aduerſariorum obiectioni: ad quam diluēdam ſatis eſt concedere, potionem Euchariſtię etiam poſt cōſecrationem genimen vitis vocari ex phraſi ſcripturæ quæ nomina naturalia rebus iam mutatis ſolet retinere, non propterea tamen rei ſubſtantiam præcedentem & naturalem remanere. Non negamus interea, quin Euangeliſtę alludāt etiā ad aliud ſeculū, & ad omne tempus, quo durabit regnū Dei, in quo fruimur corpore & ſanguine Domini, ſed diuerſo modo: per velamen ſcilicet, & ſacramētum in Cœna: in cœlo verò per apertam poſſeſſionem & fruitionem: ac fortaſſè ita ſuum ſtilum temperarunt, vt vtrique perceptioni conuenire & adaptari poſſet. Non tamen ſunt audiendi, qui Euangeliſtarum verba, vel ad potum quem Chriſtus poſt reſurrectionem ſumpſit, vel ad ſpiritalem fruitionem & beatitudinem in altero ſeculo accommodant, ſi à Cœna ſecludūt. Nam quod dictū fuit à Chriſto de potu, Lucas itidem dictum narrat de eſu Paſchatis, quod certè propriè ac primariò completum fuit in Cœna: transferri tamen poteſt ad eſum Chriſti ſpiritalem, quo pręſente & conſpicuo fruemur in cœlis: neque propter iſtum poteſt ritè

ritè tolli à Cœna adimpletio, & veri agni Paſchatis Chriſti vera manducatio: nec eodem modo propter tráſlatas potiones poteſt noui calicis hauſtus de Cœna ſubmoueri, cui propriè ac verè competit. Quapropter tantũ abeſt, vt clauſula de genimine vitis Tranſſubſtátialitati noceat, vt eam potiſſimùm ex allatis confirmet. Non enim genimen vitis in Cœna, ſiue naturale vinũ exhauſtum & propinatũ fuit à Chriſto, ſed nouũ factum & immutatũ. Ita quidem Euangeliſtas cóciliarunt & interpretati ſunt doctiſſimi viri, neque certè ineptè, aut impiè: attamen quoniá vis quædá afferri Matthæo & Marco videtur, cùm de futura aliàs potione loquãtur, & nõ de præſenti, quã traderet Chriſtus in cœna, facilè aliis acquieſcerẽ, qui triplicẽ ordine ab Euangeliſtis deſcribi iudicarunt. A Luca naturalem & typicam proponi cum prædictione myſticæ, & nouæ ſtatim porrigẽdæ, quæ cõſtaret vero Chriſti ſanguine, vt nouũ Paſcha vera Chriſti carne. Matthęus verò & Marcus, nihil de naturali & typico potu enarrant, ſed tantùm explicant myſticum & ſacramentalem, quem Chriſtus Apoſtolis poſt benedictionem exhibuit: atque ita factam à Chriſto de nouo Paſchate & poculo promiſſionẽ exolutã eſſe mõſtrarunt, & vnà eiuſdẽ aliam de tertio nouo poculo & Paſchate promiſſionem eiuſdẽ Chriſti ſubiunxerũt, nempè de ſpiritali & eſu carnis & ſanguinis illius in regno patris, & altero ſeculo, quádo potiemur & inebriabimur fruitione & aſpectu Chriſti: de quo tertio eſu & potu nec Lucas reticuit, ſed iſta dixit: Et ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo, & ſedeatis ſuper thronos duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſraël. Eo modo per gradus quoſdá docuerunt Euangeliſtæ modos varios, quibus ſe Chriſtus hominibus exhibuit, in vmbra & figura: in veritate, ſed operta, & ſpecie ſacramẽti velata: in veritate eadem & re, ſed cõſpicua, & oculis mentis ac corporis tádem obiecta. At cur triplex potio, ſiue perceptio, genimen vitis nũcupatur, & cur in cœlo de hoc genimine vitis, quod in cœna Chriſtus porrexerat, nos bibituros ſcribatur, cùm eò non pertingat vinũ naturale, nec eiuſdem ſpecies? Et ſi litera Euangeliſtarum de triplici potione geniminis vitis cõmemoret, tamẽ ex adiunctis ſatis innuit, nequaquam ſe eádem dictionem in vno ſignificatu capere. Nam apud Lucam ſimpliciter generatio & fructus vitis appellatur, vt erat reipſa in cœna naturali & typica: at futuram nouam & aliam prænuntiat noui regni & noui Paſchatis, quam ſtatim inſtitutam & inſtructam à Chriſto Lucas ipſemet deſcripſit. Propterea Matthæus in iſta poſteriore Cœna non ait de generatione vitis ſimpliciter, ſed de hoc genimine vitis nouo facto, quod iterum innouandũ nihilominus in altero ſeculo prędicit: quia vt in ſacramento deponit ſubſtátiam, quam in Chriſti naturam demutat, ita in illa cœleſti potione perdit, & exuit quod ſibi erat reliquum in ſacramento, nempè ſpeciem & accidentia, quibus cõtegebat rem illã, qua aperta fruemur in cœlo: & retinetur ſemper nomẽ priſtinũ geniminis & vitis, quia ordo & progreſſus iſtarum potionũ nobis euenit, & propoſitus fuit à mutatione geniminis vitis, quæ maior fit per ſingula potionũ genera. In hac textus Euangelici intelligentia, nihil eſt contortum, aut violentũ, ſed fluit ipſa rerũ & verborum ſeries, & ad vnum ſcopum omnes collimant Euágeliſtæ, nec quicquã eſt quod nõ Tranſſubſtantialitati opituletur. Nam genimen vitis poſt conſecrationem nominatum, aut immutatum, ac nouum effectum ſignificatur, vt Paſcha, aut pro eadem re capitur, quæ in ſacramenti ſpecie tegitur, ſed in altero ſeculo dicitur innouáda in eo, quòd in aperto & cõſpicuo futura ſit. Vtro modo ſumatur, Tranſſubſtantialitati ſuffragatur, cùm in vtroque modo nulla ſubſtantia ponatur niſi carnis & ſanguinis Dominici: quandoquidem priori vetus Paſcha & agnus in nouum, qui Chriſtus eſt, tranſmittitur, vt vetus genimen in nouum conuertitur, qui

Scriptura de genimine vitis Tranſſubſtantialitatem cõfirmat.

Eques Villagagno, et alij.

Luc. 22.

ſanguis Chriſti eſt: poſteriori, nouum Paſcha & agnus Chriſtus in ſe, & conſpicuus cernitur & perſpicitur, qui in Cœna obuoluitur panis aut vini ſpecie. Quoniam verò geniminis vitis dictio apud Lucam & Matthæum eſt ambigua, ad naturale vinum, quod ſumpſit prius Chriſtus, & quo ſuum poculum in Cœna confecit, & ad id quod effectum fuit de eo: hinc accidit, vt varias ſententias & interpretationes de clauſula illius geniminis Patres reliquerint. Nam qui contra hydroparaſtas ſcripſerunt, ſiue contra eos qui aquam pro vino offerri & conſecrari volebant, confugiunt ad illa Chriſti verba, Non bibam de genimine vitis, vt illos confutent, & probent vino naturali in myſteriis opus eſſe: in quibus eſt Cyprianus, Epiphanius, Chryſoſtomus atque alij: numquam tamen iidem aſſerunt manere vinum poſt benedictionem, imò ipſimet vehementius contendunt mutari, vt de Cypriano & Chryſoſtomo anteà docuimus. Alij regnum patris, non niſi poſt reſurrectionem Chriſti viguiſſe, & locum habuiſſe putauerunt, ac tum cum diſcipulis ipſum iterum bibiſſe de genimine vitis naturalis ac vino, ſicuti de cibis communibus manducaſſe prædicant, & dictum de genimine vitis epotando in regno Dei fuiſſe completum iudicant. In his eſt Chryſoſtomus, Hieronymus, Theophylactus & Beda. Iſti quoque genimen vitis extra conſecrationem commemorari à Chriſto cenſent, & ad Lucæ textum alludunt. Quotquot verò expenderunt etiam ab Euangeliſtis nomen illud poni poſt celebratam Cœnam Dominicam, genimen vitis tranſlatitiè capiunt pro ſanguine Chriſti, qui eſt vitis vera, cuius ideò ſanguis & poculum aptè genimen vitis appelletur: ac tradunt de eo bibi in Eccleſia regno patris, à Chriſto iterum in membris ſuis ac fidelibus. In eum ſenſum Origenes, Hilarius, Hieronymus, Theodoretus, & Eucherius Lugdunenſis exponunt. Alij protendunt regnum patris ad futurum ſeculum, in quo participes reddemur carnis & ſanguinis Domini, ſed ſine ſacramento, aut velamento. Quam interpretationem amplectuntur de Paſchate nouo edendo, & genimine nouo epotando, Cyprianus, Ambroſius, Gregorius Nanzianzenus, atque hij quos ſuo loco in aliis Repetitionibus produximus. Fuerunt etiam in prima Eccleſia Chiliaſtæ, qui authore Hieronymo genimen vitis pro materiali vino intelligerent, & in altero ſeculo ac regno patris, quod in terris futurum ſperabant, dicerent largius ad fœlicitatem à fidelibus epotandum: ſeb errabant toto cœlo, & ſcriptura abutebantur, quorum error in Iudæos & Turcas irrepſit. Quamuis autem illorum Patrum videantur diſſentire ſententiæ, attamen ſi referantur & accommodentur ad diuerſos textus de genimine vitis, & ad varias ſignificationes regni Dei, eodem recident, & Tranſſubſtantialitati ſuffragabuntur. Quotquot enim genimen pro vino acceperunt, nuſquam aiunt in cœna ſacramentali noui Teſtamenti hauſtum à Chriſto, ſed tãtùm in Cœna agni Paſchalis Iudaïci, & poſtea inter communes epulas poſt reſurrectionem: qui cùm interea aſſentiantur bibiſſe Chriſtum in Cœna illa noui Teſtamenti, ſatis profitentur poculum huius Cœnæ non reputari de genimine vitis, ſed de Chriſti veriſſimo ſanguine. Alij exprimunt genimen vitis à Matthæo & Marco repetitum, non niſi de ſanguine Chriſti dici poſſe. Alij, cùm in eodem ſignificatu genimen illud apud iſtos Euangeliſtas explicent, quo totus Chriſtus ſine nube & velamine nobis fruendus præſentabitur in cœlis, ſatis quoque aperiunt de illo vero ſanguine dici. Neque pugnant interpretationes illæ diuerſæ de regno Dei, ſed ſunt conſequentes inter ſe. Nam regnum Chriſti & Patris cœpit à nouitate myſteriorum ſiue ſacramentorum, ac totius diſpenſationis Chriſti, propagatur cum Eccleſia vſque ad conſummationem ſeculi: & poſtea ſtabit in æternum, nullum finem habiturum, cùm tradiderit Chri-

Cypr. lib. 2. epiſt. 3. Chryſ. ho. 83. in Matth.

Chryſ. ho. 83. in Matth. Theophyl. & Beda in ca. Luc. 22. Hieronymus.

Orig. tract. 35. in Matth. Hilar. can. 30. in Matth. Hieronymus ad Hedibiam. quæſt. 2. Theodoretus dial. 1. Eucherius. Cypr. de Cœna. Ambroſ. de ſacram. Nanzianz. orat. de paſchate. Hieron. quæſt. 2. ad Hedib.

Regnũ. Chriſti tripliciter conſideratur, & corpus Chriſti tripliciter editur.

»Christus regnum Deo patri. Propterea clamabat Ioannes, atque etiam Christus ipse: *1. ad Cor. 15.*
»Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum: cùm inuitarent homi-
nes ac præpararent ad Euangelij baptismum, sine quo intercludi aditum ad regnum
Christus etiam docuit. Propterea scribitur, Regnum Dei intra vos est: & toties simi-
le prædicatur regnum cœlorum sagenæ missæ in mari, patrifamiliàs bonum semen
seminanti in agro, mercatori quærenti bonas margaritas, decem virginibus, atque
aliis rebus, quæ confusaneam & miscellaneam bonorum & malorum turbam in Ec-
clesia designant. Propterea regnum Dei venturum sine obseruatione monemur,
quod de futuro seculo cogimur explicare. Quamobrem ne promissis deesse videa-
mur, iam constat ex Hieronymo, Eucherio, atque aliis, Patres occurrisse obiectioni
de genimine vitis, quæ tum illis fiebat importuniùs, eíque satisfecisse ex varia di-
ctionis intelligentia, nec aliam in Cœna Domini admisisse, quàm quæ ad solum
Christi sanguinem sine naturalis vini substantia pertineret. Occurrerunt Aduer- *Patres respondent argumẽto de Panis appellatione.*
sariorum ex panis appellatione & fractionis proprietate argumentationi: ac respon-
derunt, panem Christi carni maximè conuenire, pro ipsáque cùm de Cœna agi-
tur, capi, in qua per consecrationem panis oblatus communis esse desinit, aut na-
turalis, qui in secessum vadat, sed fit ipsa caro Domini. Tertullianus, Cypria- *Tertull. Cypr.*
nus, Ambrosius, Augustinus, Gregorius Nissenus, Cyrillus Hierosolymitanus, *Niss. lib. de orat. dominic.*
Cromatius, Theodoretus, Marius Victorinus, atq; alij propè innumerabiles, qui de
Eucharistia disseruerunt, aut in orationem Dominicam scripserunt, in qua cùm *Ambro. lib. 5. De sacram. cap. 3.*
ventum est ad Panem nostrum quotidianum, siue supersubstantialem explanandũ, *Augu. serm. 28. De verb.*
ex professo disputant, quare corpus Christi etiam in sacramento post consecrationẽ *Domini. & lib. 2. de serm.*
vocetur à scriptura panis. Cùm ferè sit omnium eadem quæstio & responsio, *Domini in mõte.*
vnus Ambrosius ab Augustino ad verbum transcriptus loco omnium audiatur. *Cyrill. Hierosolym. catec. 5.*
»Dixi vobis, quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi ver- *Cromat. in cap. 5. Matth.*
»ba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare er- *Theodo. dial. 2.*
»go in oratione Dominica ait, Panem nostrum? Panem quidem dixit, sed ἐπιού- *Mar. Victorin. in Arrium.*
»σιον, hoc est, supersubstantialem. Non iste panis est, qui vadit in corpus, sed il-
»le panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideò Græcè ἐπιούσιος
»dicitur: Latinus autem hunc panem quotidianum vocat. Ergo quod Latinus &
»Græcus dixerunt, vtrumque vtile videtur. Si quotidianus est panis, cur post annum
»illum sumis, quemadmodum Greci in Oriente facere consueuerunt? Accipe quo-
»tidie quod tibi quotidie prosit: sic viue, vt quotidie merearis accipere. Qui non me-
»retur quotidie accipere, nõ meretur post annum accipere. Qui vulnus habet, medi-
»cinam requirit. Vulnus habemus, quia sub peccato sumus. Medicina est cœleste &
»venerabile sacramentum. Fractionem etiam non pani materiali attribuunt, sed cor-
»pori Domini, tametsi latẽti sub speciebus panis, quarum ministerio & medio fractio
»deferretur corpori. Ignatius ait: Non comedam escam corruptionis, neque volupta- *Ignat. epist. ad Roma. & epi. ad Philadelph.*
»tes huius mundi desidero. Panem Dei volo, panem cœlestem, panem vitæ, qui est
»caro Iesu Christi filij Dei viui: & potum volo sanguinem eius, qui est dile-
»ctio incorruptibilis, & vita æterna. Rogo vos vt instetis vni fidei, vna gratiarum a-
»ctione vtẽtes. Vna est caro Domini Iesu, & vnus est eius sanguis, qui pro nobis effu-
»sus est: vnus etiam panis pro omnibus confractus, & vnus calix totius Ecclesiæ. Ma- *Dionys. cap. 3. de Eccles. Hierarch.*
»gnus Dionysius panem vocat, sed sanctum, cuius dum frangitur vnitas, multipli- *Cypr. de Cœna.*
»cari ait, & non imminui. Cyprianus quidem alio torquet fractionem, attamen his
»verbis ad corpus pertinere docet: Hęc quoties agimus, non dentes ad mordendum
acuimus, sed fide sincera panem istum frãgimus & partimur, dũ quod diuinũ & hu-

manum eſt, diſtinguimus & ſeparamus, itémque ſeparata iungentes, vnum Deum & hominem fatemur. Chryſoſtomus ex Apoſtoli textu, Panis quem frangimus, interrogat quid eſt panis. Reſpōdet eſſe corpus Chriſti. Rurſum rogat, quid fiunt qui accipiunt. Corpus, inquit, Chriſti: non multa, ſed vnum corpus. Sed cur additur, ait, quem frangimus? Hoc in Euchariſtia, ſubiicit, videre licet: in cruce autem minimè, ſed omninò contrà. Os enim eius non confringetis. Sed quòd in cruce paſſus non eſt, id in oblatione patitur propter te. Propterea Iuſtinus ait, ideò iam non eſſe, aut ſumi pro communi pane, quia ſit effectus caro Domini. Irenæus itidem ſcribit, panem percipientem vocationem Dei, iam non communem panem eſſe, aut carnem noſtram ali aut augeri ex pane, qui eſt corpus eius, & ex calice qui eſt ſanguis eius. At ne cauillentur Germani, iam non communem panem dici, quia aliud, nempè carnem Domini, ſecum habeat, Patres non reddunt eam rationem: ſed ideò iam non eſſe panem aiunt, quia ſit ipſa caro Domini, & eam fuiſſe mentem horum Patrum alij perſpicuè declarant, vt Ambroſius & Auguſtinus, cùm non eſſe panem tradunt quem natura formauit: vt Cyprianus, quando ait panem iſtum communem in carnem mutari, & mutatum natura, non effigie, fieri carnem Domini, atque hanc immortalitatis alimoniam à communibus cibis differre, quia corporalis ſubſtantiæ retineat ſpeciem, ſed diuinæ virtutis inuiſibili efficientia probet adeſſe præſentiam. An potuerunt Patres certiùs & dilucidiùs Aduerſariorum noſtrorum de appellatione panis & calicis depellere argumentum? Reticere nequeo Gregorij Niſſeni egregia verba. Panis, inquit, qui de cœlo deſcendit, verus cibus eſt, neque incorporea quædam res eſt. Quo enim pacto res incorporea corpori cibus fiet? Res verò, quæ incorporea non eſt, corpus omninò eſt. Huius corporis panem non aratio, non ſatio, non agriculturarum opus effecit, ſed terra intacta permanſit, & tamen pane plena fuit, quo fameſcentes myſterium virginis edocti facilè ſaturantur. Poſtremò Auguſtinus ait, res nominari ex ſimilitudine, quam cum veris naturis habent, etiamſi naturas non poſſideant: & id vſu fieri in ſacramentis, vt vocentur rerum nomine, quarum gerant ſimilitudinem. Ita panis & calix ſacramentum hoc nominatur. Auguſtinum ſequitur expreſsè Gregorius Magnus, & ab Euchariſtia exemplum petit.

Chryſo. hom. 24. 1. ad Cor. — *Iuſtin. ad Antoninum. & Cyrill. Hiero. cat. 3. Myſtago.* — *Iren. lib. 4. cap. 34. & lib. 5.* — *Ambroſ. libr. de ſacram. & Auguſt. cano. Nos autem. De conſecr. diſt. 2.* — *Cypr. de cœna.* — *Niſſen. de vita Moſis.* — *Aug. epiſt. 23.* — *Gregor. hom. Paſchali.*

ADVERSARIORVM ARGVMENTA A ſenſibus, & à panis proprietatibus atque actionibus.

CAP. 2.

A SENSIBVS ducunt argumenta aduerſarij, & ab effectis, actionibus, proprietatibus, atque accidentibus ſubſtantiæ contendunt coargui, & euinci ſubſtantiæ exiſtentiam & perſeuerantiam. Nam cùm in Euchariſtia maneat eadem operatio, quæ ante conſecrationem erat in pane & vino, eadem quoque effigies & figura, aliæque perſtent naturales functiones, iure inferri & concludi videtur eiuſdem ſubſtantiæ quaſi pertinacia. Addũt inſolitum in ſcripturis, vt res aliqua per miraculum in aliam commigret, & tamen eadem quæ fuit appareat, quoniam Deus nõ homines deludat, ſed ipſis res exhibeat quales reddiderit. Ac ne repellantur quaſi per inanem philoſophiam & ſenſuum fallacem experientiam decepti, aiunt ſe ratiocinari cum Chriſto, cum Apoſtolis, cum omnibus antiquis Chriſtianis, qui per affirmationem & experientiam naturalium actionum, proprietatum & accidentium de humanitate Chriſti, filium Dei probauerunt induiſſe & circuntuliſſe veram ſub-

stantiam ac naturam humanam. Ita enim Christus redarguit Apostolos, & suam re-
" surrectionem comprobauit: Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa nõ habet,
" sicut me videtis habere. Ita Apostoli, cùm de Christo fidẽ faciũt, loquuntur, Quod
" vidimus, quod manus nostræ contrectauerunt, de filio Dei annuntiamus vobis. Sic tota Patrum disputatio contra Marcionem, Manichæum, Eutychen atque alios, in eo versatur: adeò vt sexta synodus generalis concludat ex sententia Basilij, Ambrosij & Cyrilli, horum esse vnam naturam & substantiam, quorum inueniatur vna & eadem operatio. Repugnantiam incurri aiunt, cùm dicitur accidens iam nõ in alio hærere, sed per se consistere: quod eius definitioni prorsus aduersatur, & propterea ne quidem in Dei manu & potestate situm esse istud agere. Nos contrà elicimus Trãssubstantialitatis confirmationem de Patribus, quòd prohibeant iudicium ferri de pane & vino ex sensibus & naturalibus affectionibus, & quòd positis obiectionibus satisfaciant, vt de more in fine huius capitis ostendetur. Valet quidem ratio sumpta à sensibus & proprietatibus, quamdiu res in suo statu naturali relinquuntur, & ab eo non dimouentur per superiorem aut diuinam potentiam. Tum enim licet de ipsis iudicare ex naturali constitutione & vsu. Probabilius verò lõgè agitur, si quod sensus aut operatio renuntiat, sit proprium & peculiare rei quam inquirimus, aut nullo modo conueniens alteri, cum qua ipsam conferimus. Tum enim fidentes, & quasi necessariò infertur ipsa res, & ab altera distinguitur: quoniam vbicunque inuenitur operatio alicui naturæ propria, necesse est ibi inueniri eandem naturam. Eo pacto Christus, vt se statum corporis sensibus naturalem per resurrectionem recepisse, & differentem à spiritu demonstraret, rectè præcepit, Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet. Prudenter quidem remouet opinionem de spiritu, & veritatem corporis sensibilis intra limites naturæ astruit: quoniam ea est natura spiritus, quæ numquam constet ossibus & neruis, corpus verò sensibile his necessariò compingitur. Eo pacto rectè colligunt Basilius, Ambrosius, & Cyrillus, ex eo quòd Christus, quos vult, viuificat, Christum habere diuinam naturam, quia illa sit operatio, quæ tam parum potest conferri creaturis, quàm ipsa natura. Eodem pacto rectè Apostoli, ac sancti Doctores probant Christum verum fuisse hominem ex naturæ actionibus & affectionibus intrinsecis ac propriis: quæ probatio valida est, nisi doceatur vis naturæ, omnipotentis virtute superari, quod Manichæus & alij non potuerũt per scripturas excipere: At si aliqua sit qualitas pluribus rerum generibus cõmunis, numquam poteris ex tali vnius generis naturam certò colligere: quãdoquidem non ista potius esse definietur quàm alia, ex communi pluribus proprietate. Exempli gratia. Candor in lacte sensibus obiicitur, rubor in sanguine. Sed quoniam qualitates istæ non illis sunt singulares & propriæ, sed pluribus conuenientes, sensus in his fallitur, nec idoneus iudex est. Nam minium poterit haberi ex colore pro sanguine, atque alia pleraque, & gypsum pro lacte, & lac non æstimabitur pro sanguine. Si ex sensu decreueris de illis affectionibus rerum communibus, salem reputabis pro saccaro, & contrà: aurichalcum pro auro, & pro gemmis ac lapillis pretiosissimis adulterinos mercaberis, & imposturam patiêris. Itidem si per actiones & effecta communia rerum substantias affirmaris, non minus hallucinaberis. Vrina fallax, inquit Medicus: herbarum verò & aliorum medicamentorum quàm dissimilis est in pari actione substantia & natura. Neque conuinces Apollinarem docentem, Christum non habuisse ratiocinalem animam, ex eo quod legitur, defessus ambulando dormiuisse, edisse, bibisse, sitisse, quia hæc non soli homini, sed etiam brutis competant. Propterea præclarè Basilius contra Eunomium scribit, non ex diuersitate proprietatum, & conuenientia, naturarum aut substantiarum colligi diuersitatem, aut

Quatenus sit ratiocinandum ex proprietatibus & actionibus ad rei naturam & substantiam.

Basil. lib. 2. in Eunom.

vnitatem, aut æqualitatem. Vidẽdum igitur restat, an aliqua panis & vini proprietas & operatio à nobis in Eucharistia percipiatur, quæ aliis generibus saltem secundum naturam congruere nequeat. Certè nutritio non est operatio pani aut vino propria, cùm & radicibus & Ceruisiæ, piscibus & carnibus atq; herbis & fructibus aliis conueniat, imò & humana caro feros homines nutriat. Sed neque aliquis certus odor, vel sapor, vel color, vel aliqua figura panis designari potest, quin aliis rebus naturalibus, aut artificio mixtis & compositis accommodetur, cùm odor, sapor, color & figura, modico addito aut subtracto, infinitis modis varientur, durante panis viníque eadem substantia, vt per experiẽtiam pistoribus, coquis, cauponibus, & pharmacopolis compertum est, qui sapores, odores & colores tam norunt variare, quàm Geometer figuras, & Arithmeticus numeros. Quare nondum est inuenta certa panis & vini proprietas, quam liceat definire aliis rerum generibus non quadrare. Proinde non est, quod ex sensibus aut ex accidentibus, quæ in pane aut vino deprehenduntur, & in Eucharistia remanere cernuntur, concludamus, inuicta consecutione panis & vini substantiam simul permanere. Hactenus quidem naturam ducem & rationẽ secuti sumus, & quid ex earum visceribus probari possit, ostendimus. Nunc altius attollendi sunt animi, & vbi interuenerit diuina potẽtia ac supernaturalis actio, quærendum est, an ęquum sit ex apparentibus rerum accidentibus, aut ex earum naturalibus conditionibus de ipsis iudicare, vt iam non sit Christianus homo in diuinis operibus animal fidele aut spiritale, sed ad summũ rationale, aut potius brutum ad ea quæ sensibus offeruntur abiectum & addictum: neque iam sint dicendi beati, qui crediderunt quod non viderunt. Diuina virtus mirabiliter plerunque id quod iuxta vim naturæ proprium & particulare est alicui speciei, in aliam traducit. Quid magis proprium est cuilibet creaturæ, quàm vt vbicunque extat vna natura, consistat & eiusdẽ hypostasis vna: & contrà, vbi pręstò est vna hypostasis, insit ipsi natura vna? At diuinitatis tanta est amplitudo, vt sicut in tribus hypostasibus siue personis naturaliter & necessariò vnica subsistit, ita eius omnipotentia factum sit in mysterio Dominicę incarnationis, quod in vna persona duę naturæ coaluerint. Quòd si ad corporalia libet animi captum demittere, Angelus potest operationem & proprietatem vnius corporis in alterum transferre. Nam quid magis peculiare est homini, quoad corporalis naturæ conditionem, quàm colloqui, & sensa mentis effari: quàm habere staturam, vultum & effigiem, per quam ab aliis animantibus secernimur? Attamen verissima scriptura prodit serpẽtem opera Angeli mali, & Asinam Angeli sancti potestate elocutum esse, atque angelicos spiritus corporum humanorum formam gestasse. Deus substantias reseruatis earum proprietatibus, & accidentibus sub sensum cadentibus, in alias vertit, quemadmodum in Adamo terram in carnem transformauit, magna superstite proprietatum quæ de terra sunt copia: poma & fructus suauissimos Sodomæ & Gomorrhæ transtulit in cinerem, fauillam & amaritudinem, saluo eorum cortice, colore, & pulchritudine. Per fulmina & fulgura, substantias & naturas absumit, aut in nihilum redigit, aut in alias traiicit, omninò illæsa rerum ipsarum figura & forma, & accidentibus quæ supersunt, artificio, quod non assequitur mens nostra. Deus item substantias sine propriis affectionibus, quando vult continet, vt interdum accidentia & proprietates sine propria substantia fulcit & firmat: proprietates ad placitum huc & illuc commeare facit: actiones & agendi facultatem creaturis cõfert, eisdémque pro arbitrio adimit, aut sine ipsis idem quod per ipsas obit. Est enim sacrum & inuiolabile axioma, quòd Deus ipse prima causa potest præstare per se id quod per secundas præstat, & in ipso positum esse reiectis secundis parem vim tribuere tertiis, aut alioqui remotissimis. Principió Deus multorum corporum naturas

An remaneat aliqua proprietas in pane peculiaris ipsi.

In Dei operibus non licet argumentari ex rerum apparentia & proprietate.

Tertull. de carne Christi.

Ioseph. in Antiquitat.

turas efformauit, quibus postea propria attributa per ordinem creationis adiecit: sicut solem sine luce produxit, qua ipsum tandem illustrauit, si ex scripturę narratione creaturarum productionem metimur. Lucem primariam ante solē procreauit, & sine proprio subiecto & substantia verbo virtutis suæ sustinuit, quemadmodum ex scriptura Iustinus Martyr, Basilius, Ambrosius, Damascenus & Procopius Gazæus testantur. *Iust. lib. de fidei exposit. Basil. ho. 2. in Exam. Ambros. in eund. Damasc. Procop. in cap. 1. Genes.* Ignem in rubo & in fornace Danielis præbuit, sine adurendi & consumendi vigore: imò cum refrigerandi virtute, proprietate sibi contraria. Quinetiā pugnantes proprietates & operationes simul & semel ex eadem ignis substantia emicarunt, quandoquidem ab eodem igne refrigerium capiebant adolescentes Hebræi, & miserè vrebantur Babylonici carnifices. Columbæ, ignis, & linguarum accidentia, ac proprietates, sine particularibus substantiis in aduentu Spiritus sancti insederunt Apostolis: & passim in apparitionibus veteris Testamenti rerum similitudines & species oblatæ sunt sine earum solida ac vera substantia, tametsi eiusdē ederent actiones & operationes, sicut de Angelo Raphaële constat. Quid si per incarnationis mysterium humana natura, quod erat sibi proprium per se subsistere, amisit, & in alio subiecto hærere, cum meliori statu permutauit. *Thom. lib. 4. contra gentes. cap. 65.* Quinetiam Platonici non verentur ipsas quantitates sine vlla substantia in rerum natura statuere, tanquam per se existentes, neque alieno fulcimento tanquam necessario indigentes: vt pudendum sit Christianis ne id quidem diuinæ omnipotentiæ concedere. Contra Anaxagoram substantias atque accidentia permiscentem Aristoteles disputat, accidentia à subiectis distrahi posse: & recitat quosdam Philosophos defendisse inanitatem & vacuitatem, spatium esse dimensionibus sine vlla substantia refertum. *Lib. 1. & lib. 4. Physicor.* Auicebron etiam affirmat palàm ipsa accidentia posse sine substantia consistere. *Lib. fontis vitæ, tract. 2.* Nec repugnantiam includit accidens esse, & alteri non inniti: nec esse per se aut in alio de ratione & essentia ac definitione intrinseca substantiæ aut accidentis censetur: quia esse ad nullius essentiam pertinet, præterquàm solius Dei, qui aliundè non emendicat esse, sed ex se solus possidet res omnes: aliæ verò per creationem gratis ab eo istud receperunt, quod quotidiè ipsis in sua origine impartitur ipse, tāquam quid externum à propria cuiusque essentia. Per se quidem esse, est modus decretus à Deo substantiis secundum statutum & positum naturæ ordinem ab ipso: esse verò in alio, iuxta eundem ordinem accidentibus est innatū: sed in sacramento non habetur ratio ordinis & legis naturalis, sed miraculi & cœlestis omnipotentiæ, quæ à substantia in incarnatione Christi sustulit esse per se: & in sacramento aufert ab accidentibus esse in alio: quia Deus leges naturæ figit & refigit ad arbitriū, nec quisquam illi potest obmurmurare, Quare me fecisti sic? Neque verò Deus hominibus illudit, si panis esse appareat qui non sit, & accidentia faciāt indicium substantiæ quæ absit, quoniam Deus sensus nostros hîc nec fallit, nec perstringit, modò non excedant limites suæ naturæ ac virtutis, & iudicent de sibi obiectis & cognatis accidentibus, vt gustus de sapore, tactus de quantitate, visus de colore: tum nullam patientur fallaciam. Sin de interiori substantia voluerint pronuntiare, prætergrediuntur suos fines, & mens nostra fide ac verbo Dei admonetur de corpore Domini, ne accidentibus & sensibus abripiatur in fraudem, ad quam spectat de substantia diiudicare. Quantitas ergo panis consecrati priuatur suo subiecto, ac Dei omnipotentia per se existit, & erga alia accidentia vice substantiæ fungitur, vt ipsa sustentet & fulciat. De actionibus panis cogitationem nostram angit maior difficultas. Quî fit enim, vt accidentia nutrire possint, corporis nostri substātiam fouere & augere, in ipsámque cōuerti, & parem procreare, corrumpi, & in varias substantias transire, eásque ex se producere? Quî fit, vt species vini infusam

aquam in vinum conuertat? Incredibile videtur, vt effectus sit potior sua causa, & accidens gignat substantiam. At nos breuiter respõdemus: non aduersari rationi, res agere supra suam naturam & ordinem, quando non propria & insita sibi virtute operantur, sed aliena, siue substantiæ etiam absentis à qua prodierunt, siue superioris & excellentioris naturæ, cœlestis scilicet ac diuinæ. Sic animante sublato semen ex eo profusum simile procreat, & virtute solis multa multarum rerum accidentia in alias transfusa exuscitantur & corroborantur ad pares substantias, aut etiam præstantiores edendas, quàm essent illæ à quibus emanarunt. Ita credimus in sacramento pristinas panis actiones exerceri ab accidentibus duplici virtute, vna naturali & per Dei operam remanente, de panis substantia abeunte: vt sicuti accidentia sine substantia conseruantur, ita eiusdem substantiæ vis & actio, quæ inter accidentia iure censetur, residua sit salua & incolumis transeunte substantia: altera virtute Christus per suum corpus in sacramento exerit operationes, alias ministerio accidentium remanentium similes naturalibus actionibus, alias sine illorum opera supra naturam admirabiles, siue ad alimentum aut nocumentum corporis, siue ad condemnationem & interitum nostrum, quando indignè accedimus, siue ad vitam & incorruptionem tum animi tum corporis, si purgati & digni ad sacrosanctas epulas venerimus. Priori modo veneno imbutus calix antè, aut etiam post consecrationem peremit Papam.

De posteriori modo prolixiùs est agendum. Imprimis Deus cœlitùs effudit Manna, vt probaret, non ex sola panis substantia hominem etiam corporaliter ali, sed ex quacunque re, quæ procederet de ore eius & institutione, & vt per eam infatuaret prudentiam Aduersariorum nostrorum, qui sacramentum altaris panem esse indè coniiciunt, quòd alat, & quod præ se ferat panis operationes & proprietates. Atqui Manna istas argutias confutat. Data fuit, vt discamus non oportere esse panem, aut naturalem substantiam, quicquid nutrit. Vt scirent (inquit scriptura) filij Dei, quos dilexisti, Domine, quoniam non natiuitatis fructus pascunt homines, sed sermo tuus hos qui in te crediderũt, conseruat. Data est insuper, ne à sensibus & effectis de natura ciborum & sacramentorum temerè iudicemus. Habebat niuis speciem: an propterea niuem fuisse concludemus? Omnium obsoniorum, quorum desiderio tenebantur Israëlitæ, referebat gustum & saporem, ac denique virtutem & operationem: an ideò semel omniũ rerum in se comprimebat & cõplectebatur naturam ac substantiam? Itaque memoria repetant Aduersarij, nihil ponderis habere suas ratiocinationes, etiamsi nihil diuinæ mutationis accideret in pane. Nam nullam singularem inueniunt panis proprietatẽ, per quam necessariò arguere possint & conuincere, adesse panis substantiam: multò verò minus easdem valere sciant contra Dei omnipotentiã, cuius opus est hoc sacramẽtum, quod temperauit pro sapiẽtia sua & arcano consilio, vt de pane transformaret, & in eodem relinqueret, quod esset huic sacramento aptissimum. Ali vult corpora nostra ad fragilem & caducam vitam hanc, & ad illam cœlestem ac sempiternam. Modum adinuenit conuenientissimum, & cibum vtrique effectui commodissimum ex duobus miscuit, corpori suo cœlesti, & incorruptibili dans locum substãtiæ, & panis corruptibilis assuetam retinens & sustentans virtutem atque actionem. Qua de causa sanctè ac piè Patres Iustinus, Irenæus, Cyprianus, atque alij, corpora nostra nutriri & augeri etiam carne & sanguine Domini scripserunt. Alij verò pani visi sunt alimenti vim, ac solitas ad nutriendum actiones tribuere. Vtrumque autem rectè fit, modò rectè intelligatur. Nam panis ablata substantia, reliquiæ naturale præbent alimentum, ac si præsens esset substantia. Corporis verò Dominici

natura

natura suis etiam proprietatibus operatur, sed suo ac cœlesti modo, sicut diuinæ sunt & cœlestes, & ad vitam beatam & incorruptam corroborant ac vegetant corpora nostra, peragúntque æternaliter, vt Cyprianus loquitur, quod agunt alimenta carnalia temporaliter. Propterea huius actionis suæ supernaturalis dat etiam nonnunquam in corporibus nostris visibilia documenta. Nam vt propter indignam sumptionem corporibus ingenerat morbos, & aliquando repentinum interitum ex Apostolo Paulo infligit, ita dignè percipientibus sępè gustum quendam & semẽ immortalitatis confert, cùm morbos depellit ex perceptione Eucharistię, tędia leuat, vires instaurat, & nos vegetiores ad quiduis perferendum pro Christo reddit. Hoc Gregorius Nanzianzenus in patre & sorore prædicat: Hoc Cyprianus in martyribus commendat: hoc Theodoretus de Simeone Stylicide enarrat: cuius cum quadragẽdiali toto ieiunio defecisset, & contabuisset corpus, ex sumptione sacrosanctę Eucharistię pristinum robur & habitudinem recuperauit. Tot in eandem sententiam per Annales Christianorum leguntur historię, vt superuacaneum sit vllas annotare. Si Christus non grauatur sic ad sensum reficere corpora nostra, quid miramur, si panis accidentibus reseruat naturalem ad ea alenda proprietatem? Ac ne quidem hanc pręsentissimam suam actionem & virtutem reliquit in ipso sacramento sine testimonio. Aliquando enim ipsas panis species multis seculis à putredine vindicauit: aliquando guttis cruentis madere, aut vermibus scatere fecit: aliquando in cinerem, teste Cypriano, aut in lapidem, aut in carnem, aut in aliud repentè vertit, ad hominum vlciscendam irreligiosam conscientiam, aut aliud facinus detegendum. Porrò quoniam pręfati sumus hac quoque in parte Aduersariorum argumenta à Patribus solui, id probemus. Auocant nos prorsus à sensibus & proprietatum speculationibus in Eucharistię mysterio. Reddunt rationem triplicem, quare mutatio ista oculis non cernatur, sicuti alię contentę in scripturis ferè semper cernebantur. Ne horrorem incuteret talis aspectus aut esus: Vt sacramentorum ratio consisteret, maiórque circa ea esset deuotio, & ad veritatem considerandam & expendendam sincerior pateret accessus. Siue, vt magis exerceretur, & maioris meriti fides redderetur. Ex quibus satisfit Aduersariis obstrepentibus, quare non dicamus commutari panis species vnà cum ipsa substantia: Hîc pauca afferemus, quibus adiungantur quæ in Repetitionibus de veritate carnis in sacramento iam attulimus. *Cypr. de cœna.*

" CYPRIANVS. Inter Dominicę mensę conuiuas, animalis homo non admitti- *Cypr. de cœna.*
" tur: quicquid caro & sanguis dictat, ab hoc cœtu excludetur, nihil sapit, nihil pro-
" dest, quicquid humani sensus molitur subtilitas: omne quicquid à suis rationibus
" deuium videtur, sapientes huius seculi ad dementiã referunt, & à veritate reputant
" alienum. Sed veritas ab erroneis hominibus comprehendi non potuit, & cùm in so-
" le vellet figere oculos, vim luminis non ferens, cæcata, non illuminata humana prę-
" sumptio, & aspectui eius lippitudo inhęsit.

" CHRYSOSTOMVS: Credamus vbique Deo, nec repugnemus ei, tametsi sen-
" sui nostro & cogitationi absurdũ esse videatur quod dicit. In omnibus, & pręcipuè *Hom. 83. in Matth. & 60. ad pop. Antioch.*
" in mysteriis ita faciamus, non illa quę ante nos iacent, solummodò aspicientes, sed
" verba quoque eius teneamus. Nam verbis eius defraudari non possumus: sensus ve-
" rò noster deceptu facilis est. Illa falsa esse non possunt: hic sæpiùs fallitur. Quoniam
" ergo ille dixit, *Hoc est corpus meum*, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, &
" oculis intellectus aspiciamus.

" ALIBI scribit: Num vides panem? num vinum? num sicut reliqui cibi in seces-
" sum vadunt? Absit ne sic cogites. Quemadmodum enim si cera igni adhibita, illi as- *Hom. de Encęniis.*
" similatur, nihil substantię remanet, nihil superfluit: sic & hîc puta mysteria consumi

corporis substantia. Propter quod accedentes ne putetis quod accipiatis, diuinum corpus ex homine, sed ex ipsis Seraphim forcipe ignem, quem scilicet Esaias vidit: vos accipere reputate salutarem sanguinē, quasi è diuino & impolluto latere effluere: & ita approximantes labiis puris accipite. Petrus Martyr cùm tantæ luci multarū nebularum & argutiarum caliginem non posset obducere, hyperbolicè locutum Chrysostomum comminiscitur, quia pauca verba ex Seraphim sint translata, & ad amplificationem huius sacramenti posita. Atqui Chrysostomus non contentus fuit sensuum testimonium repellere de pane & vino, imò & cogitationem: sed & similitudine probat panis substantiam desinere, & aliam in eius locum succedere, cuius causa non tantùm mens attollenda & purganda sit, sed & labia corporea: substantiā, inquam, quæ verè, non hyperbolicè deferatur ad nos è cœlo per conuersionem panis in ipsam, quasi Seraphim aduolaret huc ad nos cum tali natura: adeò vt non loquatur trāslatitiè de Seraphim, aut hyperbolicè, sed comparatiuè & ad similitudinē. Ergo, ait Martyr, oporteret & ipsa accidentia consumi (si quidem mysteriorum nomine continentur) & sacerdotem transsubstantiari, cùm non ex homine, sed ex forcipe Seraphim sumi corpus Christi dicat: quasi mysteria à digniori parte non debeant denominari, aut nisi prorsus aboleatur panis, non censeatur consumi, & ipse Chrysostomus non expresserit substantia tenùs consumi, vt nihil de ea remaneat: quod consultò expressit, vt superesse accidentia, quæ sensus aduertit, concederet: neque de sacerdote verba fecit, vt de mysteriorum cōsumptione, imò de illorum manu mysteria capi fatetur, & corpus ipsum, sed ita, vt non ex pane, sed aliundè adsit, perinde ac si manu Seraphim ad nos deportaretur.

Catechef. Mystag. 4.

CYRILLVS Hierosolymitanus. In nouo Testamento panis est cœlestis, & calix salutaris, quæ animam & corpus sanctificant. Quamobrem non sic hæc attendas velim, tanquam simplex & nudus panis, nudum & simplex vinū. Corpus enim sunt, & sanguis Christi. Nam etiamsi sensus aliud tibi renuntiat, fides tamen te confirmet, ne iudices rem ex gustu. Pro certissimo habe, panem hunc, qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat, sed esse corpus Christi: & vinum quod à nobis perspicitur, tametsi sensui gustus vinum esse videatur, non tamen vinum, sed sanguinem esse Christi.

Citant Oecolampad. dial. De Eucharist. & Cal. li. 4. Inst. cap. 4.

Ex isto Cyrillo, qui primæ Nicenæ synodo interfuit, licet canonem siue decretum eiusdem interpretari & intelligere, quod sic habet: In diuina mensa ne demisse & abiectè intendamus considerationem in panem & calicem coràm posita: quin potius cogitatione nostra sursum erecta intelligamus fide positum esse in sacra illa mensa agnum Dei, qui tollit peccata mundi, qui sine mactatione à sacerdotibus immolatur.

Serm. ad infantes, citante Beda in cap. 2. ad Corinth.

Ex eodem atque ex aliis licet etiam elucidare Augustini hanc obscuram & ambiguam sententiam, qua abutūtur Aduersarij. Hoc quod videtis in altari Dei, etiam transacta nocte vidistis: sed quid esset, quid sibi vellet, quàm magnæ rei sacramentum contineret, nondum audistis. Quod ergo vidistis, panis & calix, quod vobis etiam oculi vestri renuntiant. Quod autem fides postulat instruenda, panis est corpus Christi, calix sanguis. Aduersarij clamant, authore Augustino, testimonium sensuum valere in hoc sacramento, & panē poni pro corpore, & panē à Nicena synodo, dici positum in altari. At qui cum Cyrillo panem vocarūt, qui talis ad sensum appareret, talem tamen credi vetant, sed esse corpus Christi asserunt, quem panem esse sensus renuntiarent, quibus ideò fides non esset habenda, quia nimiùm abiectè & demissè de re iacente in altari iudicarent. Perspicitur inde, quid prima illa generalis synodus crediderit de Transsubstantiatione, & Episcopi qui primas in ipsa tenue-

tenuerunt, vt ille Cyrillus.

» AMBROSIVS. Didicisti quod ex pane fiat corpus Christi, & quòd vinum & *Lib.4.De sacram.cap.4.*
»aqua in calicem mittitur, sed fit sanguis consecratione verbi cœlestis. Sed fortè di-
»cis, Speciem sanguinis non video, sed habet similitudinem. Sicut enim mortis simi-
»litudinem sumpsisti, ita etiam similitudinem pretiosi sanguinis bibis, vt nullus hor-
»ror cruoris sit, & pretium tamen operetur redemptionis. Didicisti ergo, quia quod
»accipis, corpus est Christi.

» EMISSENVS. Verè vnica & perfecta hostia fide æstimanda, non specie, non ex- *Hom.5.De Paschate.*
»terioris censenda visu hominis, sed interioris affectu.

» REMIGIVS Rhemensis Archiepiscop. Dominicum corpus non solùm est com- *In Psalm. 21.*
»memoratio, vt quidam hæretici voluerūt: cùm tamen Dominus apertè dixerit, *Hoc*
»*est corpus meum*. Et sic sententiæ quæ sequitur, nulla relinquitur dubitatio. Panis au-
»tem & vinum à Christiana veritate dicuntur, non quòd naturam panis & vini post
»consecrationem in se retineant, nisi quantum ad speciem, & saporem, & odorem.

AD ARGVMENTA EX SACRAMENTORVM ANAlogia & proprietate, quæ duabus rebus constet, terrena & cœlesti, atque ex Patrum testimoniis.

CAP. 3.

VT Cingliani & Caluinistæ per naturam & analogiam sacramentorū irruūt in præsentiam corporis Dominici, eadem via grassantur Lutherani ad Transsubstantialitatem abolendam. Perire quiritantur sacramentorum significationem & repræsentationē, nisi substantia panis resideat, quæ ex multis granis coadunetur, & quæ alat atque ita designet nos omnes coadunari, intúsque refici ac nutriri carne & sanguine Domini, vt eo pacto inter signum & rem significatam aliqua reperiatur conformitas. Duplicem enim effectum, quem de isto sacramento assequimur, panis præ se ferat oportet: Ecclesiæ coniunctionem, & vnitatem cum Christo, necnō alimentū, quo animæ nostræ atque corpora per carnē eius vegetētur ad immortalitatē. Flagitāt insuper in sacramēto duas distinctas res atque substātias, terrenā & cœlestē, quibus constet, quasi hoc ab Irenæo & aliis Patribus tradatur. Analogiam & conuenientiam inter baptismum & Eucharistiam requirunt: vt sicut in illo aquæ substantia immutata persistit, ita in Eucharistia panis illibatus perduret. Postremò clamāt, sicut à Cinglianis corpus Domini in figurā corporis transferri, & sacramentum re sua cœlesti defraudari, & exinaniri, ita panem in panis effigiem à nobis peruerti, & sacramentum ex altera parte corrumpi, nósque pari cum Cinglianis errore ac vitio laborare. Quinetiā Petrus Martyr ait nos labefactare vtramque rem sacramenti, panem ipsum, & corpus quod exuimus natura sua, quando pluribus in locis statuimus. Has quoque à Patribus præuisas fuisse obiectiones respondemus, neque vllo pacto nostræ doctrinæ nocituras. Principiò substantia non potest esse res terrena sacramenti, siue signum, quoniam interna sit & incōspicua, & oporteat sacramentum seu sacrum signum esse verbum visibile ex Augustino, quod sensibus obiectum, aliud inuisibile menti & fidei denuntiet. Ita enim fert sacramenti definitio ac natura. Propterea si substantia fungeretur signi sacramentalis officio, necesse esset per se oculis perspici & videri, ac minimè intus latere. Propterea omnia ferè signa, quæ vt aliquid diuinæ rei reconditum indicarent, Deus proposuit, fuerunt ferè vacua interna ac propria substantia, tanquam ad significandum inutili & superuacanea, sicut omnes visiones Prophetarum, omnes apparitiones

oblatæ Ioanni in Apocalypsi, animalia Petro oblata in disco, columba, linguæ, flatus, ignis illatus Apostolis, & in rubo Mosis. Quamobrem vt quod est spiritale in sacramentis significetur, non opus est terrena substantia, cùm ipsa significandi munus obire non possit, & sine ipsa probè consentiat analogia, siue sacrorum signorum cum rebus ipsis conuenientia. Omnia enim illa symbola, quæ ex scripturis coaceruauimus, tam affabrè res diuinas delineabant, quàm si substantiæ veræ extitissent in rerum natura. Vndè falsum est, siue proprietatem & compositionem sacramentorum spectes, quæ duabus rebus constant, terrena & cœlesti: siue analogiam attendas, & congruitatẽ signi cum re intellecta & signata, exigi alicuius rei terrestris substantiam. Præterea Aduersarij falluntur in eo, quod substantialiter extare, & ex substantia agere siue nutrire panem constituunt, antequàm duo, quæ fiunt per dignam sumptionem Eucharistiæ, commonstrare possit, nempè consociationem omnium fidelium in vnũ corpus cum Christo, & nostrarũ animarũ de carne Christi alimoniam. Non enim verum est, res non aliter solitas significare, quã sint substantialiter, aut ipso facto agant: quandoquidem sufficit eas habere quandã substantiæ similitudinem, aut actionis potentiam, sicut in allatis exemplis patet, & in serpente æneo cernitur. Designabat Christum in cruce pendentem & morientem, quasi serpentis antiqui veneno afflatum, cùm tamen nec venenum haberet: nec veram mortem subiret, tanquam vitæ minimè particeps, & fabricatus ex ære. Baptismus etiamsi neminem abluat, nihilominus ex Apostolo Petro ablutionem sordium cordis annuntiat: eandémque lotionẽ maris rubri aqua protendebat, quãuis nullum Israëlitam in transitu abluerit. Quòd si penitiùs panis & vini officium in Eucharistia placuerit scrutari, Transsubstantialitati patrocinabitur potius quàm repugnabit. Non enim panis potest ostendere vnũ corpus Christi mysticum ex infinitis hominibus, quasi ex tot granis conflatũ, antequàm patiatur aliquã conuersionẽ granorũ in vnã massam & substantiã: neq; panis propriè & expressè nutriri animas nostras & corpora carne & sanguine Dñi denotabit ex integra & salua substantia, sed ex eius immutatione: siquidem nutritio consistit in mutatione cibi, aut eius quod alitur. Qua de causa Patres, quoniam analogiam panis cum corpore Domini & alimonia, quam nobis affert, comparant, ferè semper alicuius mutationis meminerunt. Iustinus certè cum cibo illo Dominico foueri carnes nostras scribit, de mutatione verba facit, & incertum atque obscurum relinquit, an de ea quæ in pane, an de illa quæ in nobis accidit, intelligat, an de vtraque dictũ velit. Certè idem author cum Cypriano, quando nostram quoque coniunctionẽ cum Christo declarari per aquam vinum factam narrat, eò pertinuisse coniunctionem aquæ, quæ interuenit, docet. Neque ista dicimus, quasi corpora nostra panis proprietatibus verè refici nequeant, cùm nutritio non sit substantia panis, sed accidẽs, & Deus ipse contestetur, non in solius panis substantia aut proprietate naturali hominem ali, sed de omni re, quã ad alimentum instituerit. Itaque neque quoad naturã, neque quoad officiũ sacramentorũ, neque quoad singularẽ significationẽ, in Eucharistia necessaria est panis substantia: imò vana est, & potius impediẽs quàm adiuuans repræsentationẽ beneficiorũ, quam percipimus de carne & sanguine Domini. Mirificè sibi applaudũt Cingliani & Lutherani de Eucharistiæ cum Baptismo analogia & collatione. Illi sicut in Baptismo caro Domini tantùm spiritaliter participatur: ita solũ eo modo in Eucharistia percipi contendũt, quo seruetur inter sacraméta ęqualis quædã proportio. Hi panẽ in Eucharistia reseruari immutatũ, sicut in baptismo aquã impermixtã seruare volunt. Nos autem veritatis via media incedimus, & accusamus nostros Cingliocaluinistas, qui nõ verentur in baptismo transsubstantiare aquã in spiritũ, &

Cypr. lib. 2. ep. 6. Chrys. ho. 4. in 1. ad Cor. Aug. tract. 26. in Ioan. Iustin. ad Antonin. Cypr. ep. ad Cecilium lib. 2. ep. 3.

& ipsum aquæ nomine in ſcripturis, quæ de baptiſmo agunt, violentiùs cogunt intelligi: & contrà in ipſa Euchariſtia non panem pro ipſo corpore Domini, ſed corpus pro pane ſuadent capi, cùm tamen non dicatur de baptiſmo, *Hic eſt ſpiritus meus*, vt de Euchariſtia effertur, *Hoc eſt corpus meum*. Accuſamus Lutheranos, quod cùm ſæpè & præclarè diſcrimen inter baptiſmum & Euchariſtiam ſtatuerint ex particulari vtriuſque inſtitutione, nihilominus vtrumque cùm ad Tranſſubſtantialitatem venitur, componant & commiſceant, & ad eundem cum Caluiniſtis analogiæ lapidem impingant & offendant, cauſámque veritatis Sacramentariis prodant. Vt enim Lutherani ex baptiſmi aqua panis ſubſtantiam depoſcunt in Euchariſtia, ita Sacramentarij ex re purè ſpiritali baptiſmi, tantùm de carne Domini rem ſpiritalem in Euchariſtia ad nos delabi inferunt. Poſtea ſua cuique ſacramento iura reddimus ex Tabulis legiſlatoris noſtri Ieſu Chriſti, vt de regendis eorum finibus decidamus. Non pari formula ſanxit Chriſtus de baptiſmo & de Euchariſtia, neque his paria irrogauit priuilegia. Aquam nulla verborum benedictione affecit, neque per benedictionem fieri, aut eſſe ſpiritum pronuntiauit, vt prætereeam ea quæ ſuperiùs aliis locis dicta ſunt. Fatemur quidem Chryſoſtomum atque alios conferre Euchariſtiam cum baptiſmo, in eo quòd in vtroque ſacramento res diuinę per ſenſibilia offerantur: cauent tamen ab exigenda panis ſubſtantia ad hoc, vt res dicatur eſſe ſenſibus obuia. Imò ne illa collatione quis abuteretur, Chryſoſtomus vt innuat in illa conuenientia ſacramentorum quãdam differentiam, ait, in Euchariſtia quod traditur, totum eſſe inſenſibile, ſicut & in baptiſmo per aquam ſenſibilem donum cœleſte conferri. Cyrillus Hieroſolymitanus contrà probat in ſacramento, chriſmatis vnguentum non eſſe nudum aut commune, quia in Euchariſtia panis non ſit cõmunis & nudus: an propterea manere putat panis ſubſtantiam, quam tot modis trãſiſſe in carnem Domini inculcat & aſſeuerat? Satis eſt comparationes quadamtenus prodire: non autem ſunt vltra propoſitum & inſtitutum prorogandæ. Acutè ſibi videntur Lutherani nos premere, cùm à nobis panem in figuram panis ſolui exprobrant, ſicut à Cinglianis corpus in corporis figuram deprauatur: atque ita æquè à nobis, vt à Cinglianis ſacroſanctam Euchariſtiam perdi: ſed negamus errorem errore pellendum, aut panis ſubſtantiam retinendam, ne corporis ſubſtantia aboleatur: imò vel ideò panis natura transferenda eſt, vt corporis natura reſeruetur in Euchariſtia, quoniam nulla alia ſacramenta duobus corporibus, & ſubſtantiis corporalibus potuerunt coagmentari. Verùm nos nihil moramur hominum argutias & coniecturas: verbo Domini ſacramenta metimmr, à quo non reperimus pronuntiatum poſt benedictionem, *Hic eſt panis*, de terræ frugibus, vt fuit dictum *Hoc eſt corpus meum* quod pro vobis datur. Neque eſt ſcriptum, Niſi quis paſtus fuerit ex pane & carne Domini, intrabit in regnum cœlorum, aut non habebit vitam: ſicut ſcribitur, Niſi qui renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, &c. vt panis ſubſtantiam, ſicuti aquæ & corporis, adeſſe profiteamur. Orthodoxos Patres, ſcripturarum optimos interpretes ſequimur, qui nobis in fide de corporis Dominici præſentia ac panis tranſlatione præluxerunt. Vnus Irenęus nobis opponitur, qui ſcripſerit: Quemadmodum qui eſt à terra panis, percipiẽs vocationem Dei, iam non communis panis eſt, ſed Euchariſtia, duabus rebus conſtans, terrena & cœleſti, ſic & corpora noſtra percipientia Euchariſtiam iam non ſunt corruptibilia, ſpem reſurrectionis habentia. Principiò ſi lex fertur de omnibus ſacramentis, vt duabus rebus conſtent, rogamus an exiſtiment duas illas res oportere eſſe ſubſtantias corporeas, aut etiam ſpiritales. Non audebunt ſat ſcio id aſſerere: quoniam nec baptiſmus ſacramentum eſſet, nec alia: quæ tametſi duabus rebus cõponentur,

Hom. 83. in Matth.

Catech. 3. Myſtag.

non tamen duas substantias per se existentes postulant, imò vnicam duntaxat cum qualitate ac dono spiritali terrenæ substantiæ annexo. Ergo euicimus ab Ireneo non intelligi nomine rerum aliquas substantias per se existentes, aut non tradi pro communi sacramentorum regula, vt duabus rebus consistant. Quòd si Irenæi dictum ad Eucharistiam restringitur, violentum est, rem terrenam pro panis substantia interpretari: quandoquidem ipsa non potest tenere locum in vllo sacramēto rei terrenæ, seu visibilis signi, cùm ipsa aspectum nostrum & sensum lateat ac fugiat: ideo res alia terrena extra eam requiritur, quę partem subeat, & rationem signi in sacramēto. Quòd si præter illam rem terrenam, quæ sacramenti propriè efficit partem, etiam ad Eucharistiæ constitutionem desideratur substantia panis, profectò vt Eucharistia dicatur integra & perfecta, tribus rebus corporeis opus habebit, re externa & sensibili, interna etiam panis substantia, atque corpore Domini. Non inficiamur in aliis sacramētis tres res inueniri posse, sed non ex lege & necessitate sacramentorum, quēadmodum ex ipsa à nobis & ab Ireneo in Eucharistia exigunt Aduersarij, cùm maiorem tamē mutationem in ipsa fieri quàm in aliis sacramentis per scripturas manifestum sit. At si textus Irenæi excutiatur diligentiùs, nostram de Transsubstantialitate confirmat sententiam. Comparat gratiam quæ fit in pane per verbum Dei, & quæ in nobis per ipsam Eucharistiam perceptam. Orditur ratiocinationem: Quo- « modo rursus dicunt carnem in corruptionem deuenire, & nō percipere vitam, quæ « à corpore Domini & sanguine alitur? Nostra autem consonans est sententia Eucha- « ristiæ, & Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Offerimus enim ei quæ « sunt eius, congruēter communicationem & vnitatem prędicantes carnis & spiritus. « Hìc ostendit Irenæus, quomodo caro nostra ad incorruptionem & immortalitatem immutetur, & ait fieri ex sumptione carnis, quæ re vera caro sit, spiritus & vita. Probat verò percipi talem carnem, quæ vnitate illarum rerum duarum constet, ex manducatione Eucharistiæ, quæ sit talis caro constans duabus rebus, terrena carnis substantia, & cœlesti vita & immortali. Eucharistiam porrò talem esse carnem docet, quoniam panis percipiens vocationem Dei, desinat esse panis communis, & fiat atque sit Eucharistia corporis & sanguinis Domini, siue duabus rebus constans, re terrena & cœlesti, quæ nostris corporibus communicantur, & per eas immutantur, vt iam non sint corruptibilia. Hic rectus est sensus Irenæi & intentio. Nam postquam dixit panem percipientem vocationem Dei, fieri Eucharistiam corporis & sanguinis Domini, duabus rebus constitutam, cùm ex ea subiungit ali corpora nostra, nusquam rei terrenæ alterius, qua alamur cum carne & sanguine Domini meminit, sed toties repetit Eucharistiæ loco carnem & sanguinem Domini: ita vt pro eodem Eucharistiam constantem duabus rebus, & Eucharistiam corporis & sanguinis, & corpus ipsum Christi & sanguinem capiat. Porrò in pane & in corporibus nostris significat aliquam mutationem fieri, non quidem solius rationis, respectus & habitus, vt panis desinat dici purus & communis tantùm ex coniunctione cum alia re, sine vlla sui interna mutatione. Nam & in corporibus nostris ex esu carnis Dominicæ realem mōstrat fieri mutationem, & internam per ipsam resurrectionem, vt tollatur ab ipsis re vera corruptio. Oportet igitur realem atque internam aliquam in panis natura poni conuersionem, & eam esse explicat, vt iam non sit communis panis. Deinde ait corpora nostra acquirere incorruptionem ex carne Domini, quæ vim viuificandi nostram habeat, quoniam non sit purè terrena, sicut nostra, sed vnitatem & communicationem carnis & spiritus præ se ferat, quemadmodum in Eucharistia prædicatur. Ita ait per verbum Dei panem immutari, & fieri carnem illam, quæ à nobis capitur, & quæ duabus rebus constat, carne vera, re cœlesti, ac diuinitate.

Lib. 4. cap. 34. & lib. 5.

uinitate. Quapropter arbitror non satis attentè Irenæum expendisse illos: qui duas res illas, terrenam & cœlestem, ad rationem communem sacramentorum, aut ad panis substantiam siue effigiem, atque ad corpus Domini transposuerunt, cùm ex mente & verbis Irenæi, ad vnitatem carnis & spiritus, quæ existit in carne Domini, sit referendũ. Cum ista Irenæi interpretatione cõsentiunt omnes Patres, qui de dignitate carnis Dominicæ ad impertiendã nobis vitam, & resurrectionẽ disseruerũt: & Ephesina synodus atque omnes, qui cõtra Nestoriũ carnẽ nõ esse puri hominis, aut purè humanam, sed diuinitate præditam esse definierunt, & ob id esse viuificatricem. Neque solus Irenæus carnem illam ausus est vocare terrenã: sed apud Augustinum legitur, terram de terra, & carnem de carne Mariæ suscepisse, & appellasse corpus suum terrenũ. Cyprianus quoque cõuenienter cum Irenæo, ait, panẽ istum sincera fide à nobis frangi & partiri, dum quod diuinũ & humanum est, distinguimus & separamus, & vicissim separata iungentes, vnum Deum & hominem fatemur. Neque Hieronymus duplicẽ Christi sanguinẽ, & pro eodem carnalem & spiritalem, neque Theodoretus, neque Damascenus, duplex Christi corpus vocare dubitarunt, propter duplicẽ ipsius naturã, id est, diuinam & humanam. Ac ne quis dicat saltẽ ex Irenæo tantùm concludi, panis qualitates mutari, sicuti solæ variãtur in corporibus nostris ex sumpta Eucharistia, remanente tota ipsorum substantia, » eius verba diligẽter consideremus, quæ sic habẽt: Quomodo carnẽ negant capacẽ » esse donationis Dei, qui est vita æterna, quæ sanguine & carne Christi nutritur, & » membrũ est eius, quemadmodũ Apostolus ait in ea quæ est ad Ephesios epistola? » Et quemadmodũ lignũ vitis depositum in terra, suo fructificat tempore, & granũ » tritici decidens in terrã, & dissolutũ, multiplex surgit per spiritũ Dei, qui continet » omnia: sic & nostra corpora ex Eucharistia nutrita, & reposita in terrã, & resoluta in » eam resurgent in suo tempore, verbo Dei resurrectionẽ eis donante in gloriam Dei » patris. Sumpsit Deus limũ de terra, & formauit hominẽ. Et quidẽ multo difficilius » & incredibilius est, ex non existentibus ossibus, & neruis, & venis, & reliqua di» spositione, quæ est secundum hominem, facere vt sit homo, & quidẽ animalis, & » rationalis, quàm quod factum est, & deinde solutũ est in terrã propter causas quas » prædiximus rursum redintegrare, licet in illa cesserit. Vnde & initio eum, qui non » erat, fecit, vt esset quando voluit: multo magis eos, qui iam fuerunt, rursus restituet » volens in eam quæ ab eo datur vitam. Hîc Irenæus ex comparatione cum rebus quæ progignuntur per immutationem substantialẽ, & quæ creãtur, apertè declarat corpora nostra non solũ in qualitate immutari, sed in ipsa natura restitui in integrũ per resurrectionẽ, vi insita per susceptionẽ Eucharistiæ. Vt autem redeat vnde digressa est oratio, quantũ Irenæus abhorruerit à componenda Eucharistia ex pane & corpore Domini, inde perspicitur, quòd nusquam eam constare dixit pane, aut panis specie ac corpore Domini: nusquam panis aut calicis meminit, quin interloquatur desinere esse communẽ, & fieri per verbum Dei, aut esse carnẽ & sanguinẽ Domini, antequàm esse Eucharistiam agnoscat, aut ex his ali ad incorruptionẽ corpora nostra. Quoniam à plerísque aliis posterioribus Christianis sacramenta duabus rebus coagmentari traditum fuit, ita vt harum altera comperiretur esse substãtia in omnibus aliis sacramentis, dictum Irenæi de duabus rebus circa Eucharistiam plerique arripuerunt violentiùs, & eam quæ terrena vocaretur, oportere esse panis substantiam, ex aliorum sacramentorum analogia malè ratiocinati sunt. Quòd si saltem Aduersariis aliorum Patrum, qui partes sacramenti Eucharistici ex professo enuclearunt, placuisset scripta euoluere, resciuissent non ab ipsis credi panis substantiam manere, sed effigiem, speciem, formam ac similitudi-

Tract. 12. in Ioann. Cypria. de Cœna.

Theodoretus dialog. 2. Polymor. Hieronym. in epist. ad Ephes. cap. 1. Damascen. li. 4. ca. 4.

Iren. lib. 5.

nem, quam ſacramenti nomine ac ſigni appellant, quaſi obiectioni de duabus re-
Cypr. de Cœna bus occurrerent, quibus coaleſceret ſacramentum. A Cypriano quidem res huius ſacramēti diſtinguntur. Panis azymus, inquit, cibus verus & ſincerus per ſpeciem & ſacramentum nos tactu ſanctificat, fide illuminat, veritate Chriſti conformat. Panem Angelorum ſub ſacramento manducamus in terris: eundem ſine ſacramento manifeſtiùs edemus in cœlis. Hîc apertiſſimè totam Euchariſtiam vocat panem verum, & poſtea rem terrenam vocat ſpeciem materialis panis, & ſacramentum ſiue velamentum corporis Domini, vt anteà dixerat panem non natura, ſed effigie mutatum omnipotentia verbi carnem factum eſſe, & corporalis ſubſtantiæ retinere ſpeciem: quaſi exprimeret talis ſubſtantiæ veritatem abeſſe, in cuius locum caro
De cõſecr. diſt. 2. can. Hoc eſt quod dicimus. ſuccederet. Auguſtinus in ſententiis Proſperi proclamat, tanquam ratum ac fixum inter Chriſtianos: Hoc eſt quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus, ſacrificium Eccleſiæ duobus modis confici, duobus conſtare, viſibili elementorum ſpecie, & inuiſibili Domini noſtri Ieſu Chriſti carne & ſanguine, ſacramento, & re ſacramenti, id eſt, corpore Chriſti. Eundem dixiſſe ferunt: Caro eius eſt, quam forma panis opertam in ſacramento accipimus: & ſanguis eius, quem ſub vini ſpecie & ſapore potamus: caro videlicet carnis, & ſanguis eſt ſacramentum ſanguinis: carne & ſanguine vtroque inuiſibili, ſpiritali, intelligibili, ſignatur viſibile Domini noſtri Ieſu Chriſti corpus, & palpabile, plenum gratia omnium virtutum, & diuina maieſtate. Iſta eſſe Auguſtini argumento eſt, quòd ex Cypriano ſumpta
Vide cap. 1. huius lib. 2. in fine. ſint ferè ad verbum, cuius adeò Auguſtinus diligens imitator extitit, in eadémque intelligentia ſpeciem panis & formam vſurpauit, non pro ipſa exiſtente ſubſtantia & natura, ſed pro ſimilitudine & proprietate atque apparentia, & rem terrenam quæ in Euchariſtia cernitur, cum aliis quoque non exiſtimat eſſe panis ſubſtantiā, ſed ſpeciem & effigiem. Aduerſarij duo genera dicendi congerūt ex Patribus, quibus obtineant panis ipſam ſubſtantiam inuiolatam ſtare. Ex illis enim non paucos affirmare, panem eſſe corpus Chriſti, & alios in pane, aut cum, vel ſub pane, Chriſti
Iren. lib. 4. cap. 32. & 34. corpus agnoſcere. Apud Irenæum legunt, Chriſtum confiteri panem, qui creatura ſit, eſſe corpus ſuum, & annotant panem creaturam importare ipſam ſubſtantiam, cùm ſine ea panis non procreetur à Deo: quinetiam poſt ipſam conſecrationem ab eodem Irenęo tradi panem eſſe corpus Chriſti, cùm ſcribat, In quo gratię actę ſunt,
Tertul. in Iudæos. Cypr. lib. 1. ep. 6. & lib. 2. ep. 3. Chryſ. hom. 24 in 1. ad Corinth. Epiph. in Encorato. eſſe corpus Chriſti. Apud Tertullianum & Cyprianum etiam legunt à Chriſto panem vocari corpus ſuum, & à Cypriano dici corpus Chriſti eſſe farinam & aquam vnius panis compage ſolidatam, vt de materiali ac ſubſtantiali pane ſignificet. A Chryſoſtomo aiunt ad interrogationem, Quid eſt panis, reſponderi, Corpus Chriſti: & ab Epiphanio ſcribi, τοῦτό μού ἐστι τόδε, id eſt, Hoc meum eſt hoc: &, Videmus, ait, quòd neque par, neque ſimile id ſit, vel incarnatæ imagini, vel inuiſibili Deitati, vel etiam membrorum lineamentis: nam iſtud rotūdæ formæ eſt, & ſenſu carens. Vbi videtur dilucidè Epiphanius interpretari ſermonem Chriſti in iſtum
Aug. De Trin. lib. 3. cap. 4. Hyſichius lib. 2 in Leuit. ſenſum, *Hoc meum corpus eſt* ipſe panis. Neque omittunt Auguſtinum, quaſi docentem corpus Chriſti eſſe id quod ex terræ frugibus accipitur. Hyſichij verò dictum amplificant, quod ſic habet: Propterea carnes cum panibus comedi præcepit, vt nos intelligeremus illud ab eo myſterium dici, quod ſimul panis & caro eſt, ſicut
Orig. hom. 9. in Leuitic. corpus Chriſti panis viui, qui de cœlo deſcendit. Origenem extollunt, qui ſic loquatur: *Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus.* Panis iſte quem Deus verbum corpus ſuum eſſe fatetur, verbum eſt mutatorium animarum, verbum de Deo verbo procedens, & panis de pane cœleſti, qui poſitus eſt ſuper menſam, de qua ſcriptum eſt, Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me.

"Ex eodem subiiciunt: Si quicquid ingreditur in os, in ventrem abit, & in secessum "eiicitur, & ille cibus qui sanctificatur per verbum Dei & orationem, iuxta id quod "habet materiale, in ventrem abit, & in secessum eiicitur. Non materia panis, sed "super illum dictus sermo est, qui prodest non indignè comedenti illum. De altero "genere dicendi post Hysichium citatum proferunt Tertullianum, qui corpus "Christi in pane censeri ait: proferunt Ambrosium & Theophylactum, atque alios "qui dicant, Mens humana concipiat viuificatricem substantiam atque salutarem "in pane & vino, per quæ, si dignè sumantur, nobis est peccatorum remissio. "Proferunt hunc ab Augustino ad infantes habitum sermonem: Hoc accipietis in "pane, quod pependit in cruce, & hoc accipietis in calice quod est effusum de Chri-"sti latere. Cyrillus Alexandrinus quoque ait: Decebat vniri corporibus nostris "per sacram eius carnem & sanguinem, quæ accipimus in benedictione viuificatiua "in pane & vino. Epiphanius eodem stilo scribit: In Christo virtute panis & for-"titudine aquæ roboratis, non panis nobis est virtus, sed panis quidem est cibus, "virtus autem in eo est ad viuificationem. Ex Hilario citant, Naturam carnis suæ ad "naturam æternitatis, sub sacramento nobis communicandæ carnis admiscuit. Si ve-"rè carnem corporis nostri Christus assumpsit, nósque verè sub mysterio carnem "corporis sui sumimus, & per hoc vnum erimus. Ex Cypriano ista etiam in suam "vtilitatem producunt: Panem Angelorum sub sacramento manducamus in terris, "eundem sine sacramento edemus in cœlis. Libuit tot testimonia, quæ contra nos facere videntur cumulare, ne accusemur quicquam silentio præteriisse, aut declinasse. Porrò satis supérque liquere arbitror, nihil ista omnia obesse fidei Catholicæ de Transsubstantialitate, quoniam aut omnes ad vnum scriptores ipsi, aut saltem plures ex ipsis, qui à tali genere dicendi, cui innituntur Aduersarij, non abhoruerunt, illam tamen variis modis profitentur & tuentur, sicut planum fecimus: ex quo constat phrases illas loquendi ab ipsis non vsurpari ad retinendam panis substantiam. Deinde admonent ipsi panis dictionem amphibolam esse atque ambiguam, & in alio significatu à se capi ante consecrationem, & post eandem in alio. Hoc quoque ex ipsis probauimus. Propterea Cyrillus Hierosolymitanus atque alij propositionem hanc, Panis est corpus, interpretātur, Panis qui videtur aut apparet, & iam non est, corpus est Christi. Alij verò, vt Origenes, pro pane ac cibo spiritali, panis vocabulum in sacrata Eucharistia exponūt. Alij pro pane qui fuit, & per mutationem fit, & est corpus Christi. Propterea Irenæus panem non vocat creaturam, nisi quando acceptus est à Christo, antequàm perciperet verbum siue inuocationē Dei. Ita enim ipsemet explicat, quando ait, Eum qui ex creatura panis est, accepit, "& gratias egit, dicens, *Hoc est corpus meum*. Imò declarat eum, qui est à terra, panem percipientem vocationem Dei, iam non communem panem esse, sed Eucharistiam duabus rebus constantem, siue Eucharistiam corporis & sanguinis Christi, siue corpus ipsum & sanguinem, quo ad incorruptionem alantur corpora nostra. Propterea post confectam Eucharistiam ait nos enutriri pane, qui sit corpus Domini, & communis esse desierit: vt ostendat se in alio sensu nominare panem ante benedictionem, & in alio post eandem. At (inquiunt) Irenæus asserit panem, in quo gratiæ actæ sunt, esse corpus Domini, & nos offerre sacrificium mundum Deo de primitiis creaturarum eius de pane & vino, ídque mandto eius, qui per Apostolos sic iusserit, postquam panem, qui est creatura, suum corpus esse confessus est, eam ob causam etiam peracta consecratione restare panis creaturam. Profectò aliter exprimere non potuit Irenæus panis immutationem in corpus Christi, quàm dicēdo panem gratiarum actione affectum, desinere esse panem

In cap. 15. Matth. — *Tertul. De orat.* — *Ambrosius atque alij, cap. 5. ad Hebr.* — *Serm. ad Neophitos.* — *Cyrill. epist. ad Calosirium.* — *Epiph. in Epitome.* — *Hilar. lib. 8. de Trinit.* — *Cypr. de Cœna.* — *Lege præcedētē cap. & primo huius lib. 2.* — *Iren. lib. 4. ca. 32. & 57.* — *Iren. lib. 4. cap. 34. & lib. 5.*

communem, & esse corpus Christi: nec aliter panis intelligi potest esse corpus Christi, vt toties probatum ac repetitum fuit. De oblatione panis & vini dupliciter loqui licet. Fiebat enim oblatio à Christianis panis & vini ad altare, de quibus portiuncula carpebatur, atque sacrabatur à sacerdote in corpus & sanguinem Domini. Istam quidem duplicem oblationem populi, & sacerdotis pro populo, de duabus rebus diuersis, oblationem creaturarum nominari nihil vetat, sed non eodem sensu. Prima enim in statu & natura creaturarum manet, nec efficere potest sacrificium nouum & mundum, Deóque acceptissimum. Altera de creatura panis & vini sumitur, & fit, sed euehitur supra creaturam. Ideò Irenæus ad vtranque alludit, & à Christianis offerri creaturas ait Deo authori & conditori earum, gratitudinis ergô: & ex eisdem narrat etiam adornari sacrificium illud mundum corporis & sanguinis Domini: sed toties repetiuit illas immutari, & probat ex collatione cum frugibus quæ immutantur à Deo, sicut panis percipiens vocationem Dei & verbum, qui ob id iam non censetur creatura, nisi quia ex illa desumitur, & fit corpus Christi. Qua de causa rectè scripsit Augustinus, corpus Christi esse id, quod ex terræ frugibus capitur & sanctificatur. Re vera enim de frugibus decerpitur, sed sanctificatione aliud fit, vt ibidem commonstrat Augustinus, & antea probatum fuit. Cyprianus quoque contra Aquarios describit, qualis cibus deligendus sit, vt ex eo fiat corpus Domini, non farina solùm aut aqua, sed vnius panis compage solidatus: & vt farinam & aquam conuerti oportet & immutari, antequàm panem efficiant, ita panem transferri necesse est, antequàm panem corpus Christi esse aut dici mereatur: & sicut panis non est farina & aqua propriè, nisi quatenus ex ipsis conflatur, ita multò minùs farina & aqua: imò nec panis ipse est corpus Christi, nisi quatenus ex ipsis transformatis redditur, & eatenus ex scripturarum phrasi admittimus corpus Christi esse panem, aut farinam & aquam cõmixtam: quo sensu multò magis annuimus Christum ex Cypriano & Tertulliano panem vocasse carnem, aut corpus suum. Sed neque post consecrationem negamus ab Apostolis & Patribus panem vocari corpus Christi, aut esse, sed non in eadem panis intelligentia & natura, qua ante illam erat, tametsi eadem nomina naturæ & proprietatum eidem attribuantur, neque nos distinctionem illam finximus, sed ex Cypriano & aliis iam non semel deprompsimus. Etsi non probetur nobis inuersio sermonis Christi ab Epiphanio inuenta, attamen nihil Transsubstantialitatem offendit. Concedamus dixisse Christum, *Meum corpus est hoc*, quod est rotundæ figuræ, sicut loquitur Epiphanius, non propterea sequitur esse panis substantiam, sed tantùm hoc quod apparebat tali figura circumscriptum, quod accepit Christus, & post gratiarum actionem siue benedictionem affirmauit & demonstrauit esse suum corpus, ita vt Hæc, siue Hoc, non definiant esse panis substantiam, aut alterius rei certam & determinatam, sed aliquam significant sub tali rotunda forma, aliis accidentibus contentam: quæ autem sit, ex adiunctis dignoscitur. Idipsum est, quod docent Scholastici scriptores (Hoc) demonstrare contentum sub talibus accidentibus. Atque ita se intelligere Epiphanius satis declarat, quãdo pro interpretatione talis pronominis demõstratiui primũ exteriora & apparentia proponit, quæ negat quicquã præ se ferre de Deo, & Christo ibi præsente & existẽte, vt sunt incarnata imago, inuisibilis Deitas, & membrorũ lineamenta, sed tantũ exhibere orbiculare formã sensu carentẽ. Nam si ibi totũ Christũ existere non sensisset, cur illa quæ propria sunt Christo non apparere diceret, aut si panis substantiam residere ibi iudicasset, cur non panem verum, aut eius veram naturam, nostris sensibus obiici, aut etiam latere, ac non videri affirmaret? Deinde postquã de apparentibus accidentibus egit, de cõtenta substan-

Epiph. in Ancorato. & in Epitome.

tia verba facit, cùm subiungit, Deum omnipotentem authorem & effectorem huius sacramenti, nobis hoc illud dedisse, ipsúmque adeò diuinum corpus & sanguinem Christi in hoc, inquam, illo exteriori obiecto præstitisse, siue in pane, sicut in alio loco, inquit, id est in panis rotunda forma & accidentibus, quemadmodum hic loquitur, ita vt panis appellatio pro forma & figura per collationem locorum ad mentem Epiphanij exponatur. Quamuis autem comparet aquam baptismi, & panem Eucharistiæ, in eo quòd virtus & donum cœleste, quod in vtroque confertur, aliundè proueniat, non tamen eodem genere dicendi vsum Christum in aqua & pane scribit: imò Dei omnipotentiam, & sermonis Christi efficaciam circa panem commendat, & eum in eo effectum agnoscit, vt propter ipsum vereatur amplius tamen vocare, sed tantùm quæ de pane restant annotare, vt figura atque alia accidentia.

Litigatur vehementius de Origene & Hysichio, quasi ille materiam panis manere, & in secessum emitti expresserit, hic carnes cum panibus in sacramento manducari. Post Durandum argutiorem Theologum ausus est Lutherus opinari pertinaciter, panis saltem materiam in Eucharistia relinqui. At tum non esset quæ dicitur esse Transsubstantiatio, siue totius substantiæ panis translatio, sed potius naturalis generatio, per quam vna & eadem materia varias formas induit & subit: nec idem corpus Christo numero, quemadmodum in scholis loquimur, esset in cœlo & in sacramento, imò nec idem omninò esset in variis & separatis sacramentis: quandoquidem materia panis corpore Christi pro sua forma collocupletata, pro sua distinctione & diuisione varia ac diuisa redderet corpora Christi, vt in aliis rebus solet subiecta eiusdem naturæ à se inuicem distrahere & separare, & omnia quæ caderent in materiam panis & agerentur, eadem ratione caderent, vt in formam & partem compositi in ipsummet corpus Christi, quorum in numero est, In secessum egeri, atque alia, à quorum commemoratione aures Christianæ abhorrent. Sed vt accidẽtia nomine panis nuncupari tam sæpè diximus, quid miramur, si materialia accidentia panis, nomine materiæ vocitentur, quæ eiusdem proprietates conseruant? Quid verò peccauit Hysichius, si postquàm suffragatus Transsubstantialitati, & conspicuum panem siue sensibilem testatus est trásferri in inuisibilem rem & corpus Domini, in istóque opere suspiciendam & deferendam Christo omnipotentiam: nihilominus cum scripturis & aliis Patribus, panis nomine relicta panis accidẽtia & proprietates insignierit, & quia cum his caro Domini edatur, eádem cum pane edi scripserit? Non contenti Patres Transsubstantialitatis probatione & defensione, ne quis captaret voculam panis, admouerunt de varia eius intelligentia: & ne quis ex ea seducatur aut abutatur, docẽt circumspectiùs loqui, ac pro panis voce speciem eius substituunt, figuram, effigiem, formam, sacramentum siue velamentum, vt ex Cypriano ostẽdimus, ne naturam panis vnà cum carne Christi cõsistere aut latitare quisquam amplius ex vna, inquam, panis dictiúcula mordicùs tueretur. Germani probè animaduerterũt speciem panis tollere eius naturam, ob ídque nulla ratione persuaderi potuerunt, vt eam in publicam Confessionem Augustanam admitterẽt, ne vna cogerentur Tráſsubstantialitati subscribere. Ea ergò phrasis cùm adeò familiaris sit patribus, & odiosa omnibus aduersariis Transsubstantiationis, magno est argumẽto adhibuisse Patres ad enuntiandam substantiæ priuationem in pane cum accidentium remanentia. Ex scriptura phrasim illam mutuati sunt, vt cùm dicitur, Spiritus visus est in columbæ specie & simulachro, cùm eius vera natura deesset. Non inficiamur tamen, quin aliquando apud Patres species inueniatur etiam in negotio Eucharistiæ pro genere & natura rerum, maximè apud Ambrosium, quando ait, Quã-

Lib. 4. Sentent. dist. 2. quæst. 3.

Vide ca. vlti. prioris li. Heildebergen. in Conformita.

Luc. 3.

tò magis valebit sermo Dei, vt species mutet elementorum, nihilominus frequentior vsus veteris illius Ecclesiæ inualuit, vt ea dictione similitudo, imò & apparentia rerum significetur, & non veritas ac natura, quando de Eucharistia tractatur.

CYRILLVS Hierosolymitanus sic habet ἐν τύπῳ τοῦ ἄρτου, id est, sub specie panis, datur tibi corpus Christi: & sub specie, vini datur sanguis, vt sumpto corpore & sanguine, Christi efficiaris comparticeps.

AVGVSTINVS circumspectè admodùm hac in re loquitur, & quoties res ipsas Eucharistię propriè declarare instituit, non aliter ferè nominat, quàm panis speciem, figuram aut formam, id quod de re terrena spectatur. Delectatur enim toto tertio libro de Trinitate, nomine speciei ad significandam aliquam formam rei quæ re vera talis est, sæpius tamen ad exprimendam apparentiam rei quæ non sit id quod oculis repræsentat: vt cùm dixit species inusitatas syderum pro syderibus quæ per impressiones varias aëris finguntur, & non sunt. De flamma rubi, linguis igneis, & igne mõte Sinai, ait ad hoc corporalem extitisse speciem rerum illarum, vt aliquid significaret & repræsentaret. Ita ter aut quater eodem in libro vocat speciem in Eucharistia id quod cernitur & apparet, quod tamen aliud esse profitetur, nempè corpus Christi. Verba sunt: Infantes non norunt quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione cõsumitur, vnde vel quomodo conficiatur, vnde in vsum religionis assumatur: etsi numquam discant experimento vel suo, vel aliorum, & numquá illam speciem rerum videant, nisi inter celebrationem sacramentorum, cùm offertur & datur, dicatúrq; illis authoritate grauissima, cuius corpus & sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omninò in illa specie Dominum oculis apparuisse mortalium, & de tali latere percusso liquorem illum fluxisse. Certè si hîc speciem pro natura panis & substantia acciperet, viderent illam speciem etiam extra celebrationem sacramẽtorum, & extra ipsum sacramentũ: & Augustinus abhorret cõtra Faustũ Manichæũ ab impanato Christo, ne hîc dicamus Christũ oculis mortaliũ apparere posse in panis substantia. Proculdubiò igitur Augustinus hoc loco speciẽ accipit pro sola panis apparentia, nec obest quòd consumatur pietatis peracta celebratione, cùm ipsæ species tã possint consumi sine substantia, quàm sine ipsa existunt. Eodẽ in libro inquit, quod de terræ frugibus assumitur, perduci ad hãc visibilem speciẽ per manus hominum, sed non sanctificari, vt sit tam magnum sacramentum, nisi operante inuisibiliter Spiritu sancto: vbi visibilem speciem non capit pro forma naturali & substantia, cùm ad hanc per homines non perducatur, sed ad panis cum substantia carnis apparentiam, quæ ministerio hominum in sacramẽto redditur, sed virtute atque actione Spiritus sancti. Eodẽ in sensu de catechisandis rudibus scripsit: De sacramento quod accepit, commendetur ei signacula quidem rerum diuinarum esse visibilia, sed res ipsas inuisibiles in eis honorari, nec sic habendam esse illam speciem benedictione sanctificatam, quemadmodum habetur in vsu quolibet. Ex his ac similibus Augustini locis Prosper hanc inter Augustini sententias præclarè recensuit. Nos autem in specie panis & vini, quam videmus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem, honoramus: nec similiter comprehendimus has duas species, quemadmodum ante consecrationem comprehendebamus, cùm fideliter fateamur ante consecrationem panem esse & vinum quod natura formauit, post consecrationem verò carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Ex eodem Gratianus allegat, Corpus Christi, & veritas, & figura est: Veritas, dum corp⁹ Christi & sanguis virtute Spiritus sancti ex panis & vini substantia efficitur: figura verò est id quod exteriùs sentitur. Ex Ambrosio citatur, Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit in cœlo & in terra: & quia voluit, sic factum est ita. Licet figura panis & vini videatur, nihil tamen aliud quàm

Cap.9.lib.3. de Trinit.

Cap.10.

Lib.3.cap.4.

Lib. De catech. cap.26.

De consec. dist. 2. can. Nos autem & cano. Hoc est quod dicimus.

De cõsecr. dist. 2. cano. Omnia.

quàm caro Christi & sanguis post consecrationem credendum est.

Ex Emisseno sunt ista. Verè vnica & perfecta hostia fide estimanda, non specie nec exterioris censenda visu hominis, sed interioris affectu. *Emiss. ho. 5. de Paschate.*

ARGVMENTA EX PATRIBVS EVCHARISTIAM conferentibus cum Christo incarnato, & duabus rebus constante.

CAP. 4.

EXclamant Germani nos perfricuisse frontem in deprauandis & cōtorquendis Patribus, ita tamen, vt à quibusdam ne quidem nos extricare possimus, vt à Gelasio, Theodoreto & Chrysostomo, seu alio Ioanne Constantinopolitano, qui nominatim panis substātiam manere probant, sicut alij omnes, qui Eucharistiā constantē duabus rebus, cum persona Christi duabus naturis prædita comparant. Exprobrat nobis Ioachimus Vadianus non paruam causam dogmatis firmandi fuisse testimonia de libris citata, qui falso gerunt authorū nomina quibus sunt inscripti. *Aphor. lib. 6.* Nos contrà expostulamus cum ipsis, nō ex alia causa dogma de Transsubstantialitate cōuelli, quàm ex incertæ authoritatis & fidei scriptoribus & libris, sicut ex nominatis Gelasio, Theodoreto, & Ioanne Constantinopolitano. Scimus quidem nihil frequentiùs reperiri apud Patres, quàm collationem Eucharistiæ cum incarnatione Domini nostri Iesu Christi, tum ad demonstrandam gratiam, potentiam, & charitatem Dei erga nos, & verissimi corporis Dominici in ea existentiā: tum ad reuincendos hæreticos vtriusque naturæ in Christo oppressores & hostes: neque in aliis Repetitionibus reticemus ea, quæ ex Patribus ad eam rem didicimus. Præterea quoad ortum & productionem, Patres contulerunt Eucharistiam & incarnationē filij Dei, & vtramque ex Dei omnipotētia, Spiritus sancti actione, ac diuini sermonis annūtiatione profluere & effici dixerūt, ex re quæ præiaceret, & trēsiret in aliud. Vt enim non naturali ordine, aut virtute seminis virilis, sed efficacia Spiritus sancti, denūtiante Angelo, sermonem Dei ex purissimi sanguinis in virgine demutatione, formata est caro Christi, & assumpta in personam filij Dei: ita ex panis & vini cōuersione, substantia panis & vini transit in carnem & sanguinem Domini, per mirabilem Dei potentiam, Spiritus sancti efficientiam, & verborum Christi prolationem. Proinde Patres quoties componunt vtrumque mysterium, mutationē panis & vini ita ferè solent exprimere, vt substantiam illam fieri colligamus ex speculatione eius conuersionis, quæ in purissimo sanguine Dei matris accidit. In eum finem iterū Iustinus audiri debet. Non vt cōmunem panem & cōmunem potū ista sumimus, sed „quemadmodū per Dei verbum caro factus Iesus Christus seruator noster, & carnē „& sanguinē salutis nostræ causa habuit: ad eundē modū etiam eam (quæ per preces „verbi ab eo accepti gratia affecta est) alimoniā incarnati illius Iesu carnē & sanguinē „esse edocti sumus. Irenæus his verbis eò alludit: Quando mixtus calix & fractus pa„nis percipit verbum Dei, fit Eucharistia corporis & sanguinis Christi. Sanguis non „est nisi à venis & carnibus, & à reliqua quæ est secundum hominem substantia, „qua verè factum verbum Dei, sanguine suo redemit nos. Hilarius tametsi aliò spectet, tamen tanquam simile ponit, carnem in virgine conceptam, & in Eucharistia *Hilar. lib. 2. de Trinit.* „existentem. Si verè verbum caro factum est, & nos verè verbum carnem cibo Do„minico sumimus. Si verè carnem corporis nostri Christus assumpsit, & verè homo „ille qui ex Maria natus fuit, Christus est, nósque verè sub mysterio carnem corporis „sui sumimus, & per hoc vnum erimus, &c. Emissenus id confirmat hoc textu:

Emiß. li. 5. De Paschate. Nec dubitet quispiã creaturas nutu potẽtiæ, præsentia maiestatis, in Dominici corporis trãsire posse naturã, cùm ipsum hominẽ videat artificio cœlestis misericordiæ Christi corpus effectum. Ex Ambrosio textus est: *Ambros. lib. 4. De sacr. ca. 4* Accipe quemadmodum sermo Christi creaturam omnẽ mutare consueuerit, & mutat quãdo vult instituta naturę. Primò omniũ de generatione eius sumamus exemplũ. Consuetudo est, vt nõ generetur homo, nisi ex viro & muliere, & consuetudine coniugali. Sed quia voluit Dominus, qui ex hoc elegit sacramentum, & de Spiritu sancto, & de virgine natus est Christus. *Lib. 6. in Leuit. cap. 22.* Hysichius anterioribus subscribit, atque ait: Sancta sanctorum sunt propriè Christi mysteria, quia ipsius est corpus, de quo Gabriel ad virginem dicebat, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: ideò quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Sanctificationem mystici sacrificij, & à sensibilibus ad intelligibilia translationẽ siue cõmutationẽ, ei qui ver⁹ est sacerdos, videlicet Christo, oportet dari, & ipsi de eis miraculũ cedere & imputare: quia per eius virtutem, & prolatum ab eo verbum, quæ vidẽtur, tam sanctificata sunt, quàm cunctum carnis excedũt sensum. Remigius Rhemorum Archiepiscopus ita habet: *Remig. in Psal. 21. & in cap. 2 1. ad Corinth.* Qui carnem in vtero virginis assumptam verbo suo personaliter vnire potuit, panis & vini materiã in sui corporis & sanguinis naturã ipsi transferre possibile est. Damascenus & Theophylactus apertis & simplicibus verbis rem ipsã exponunt atque inquiunt. Si vltrò ac volens ipse Deus verbũ homo factus est, & ex sanctæ virginis puris & intaminatis sanguinibus sibi absque semine virili carnem fabricauit, an nõ potest panem in suum ipsius corpus conuertere, & vinum & aquam in sanguinẽ? Quomodo erit mihi hoc, ait sancta virgo, quoniam virũ non cognosco? Respondet Gabriel: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Et nunc quæris, quomodo panis fiat corpus Christi, & vinũ & aqua sanguis? Tibi ego item respondeo, Spiritus sanctus accedit, & hæc facit, quæ rationẽ cogitationémque superant, diuina mysteria & corpus Christi. Patres insuper ipsam Christi incarnationem & Eucharistiam conuenire tradiderunt, vtraque iam perfecta & existente: quòd sicut in Christo latebat diuinitas, humanitate tanquam aliquo velamento operta, ita caro Domini, panis sacramento quasi velo contegatur: & quòd sicut in persona Christi duplex natura residebat, ita in Eucharistia naturæ panis & corporis Dominici cohæreant. Cyprianus ita loquitur: Sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas, ita sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia, vt esset religioni circa sacramenta deuotio. *De consecr. dist. 2.* Tanquam ab Augustino scriptum producitur sacrificium Ecclesiæ duobus modis confici, duobus constare, visibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine. Sicut enim persona Christi cõstat & cõficitur ex Deo & homine, cùm ipse Christus verus sit Deus: & verus homo: quia omnis res illarum rerum naturam & virtutem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium Ecclesiæ sacramento, & re sacramẽti, id est corpore Christi. Ex Gelasio ista depromũtur: Certè sacramenta quæ sumimus, diuina res est, propter quod & per eadem diuinæ efficimur consortes naturæ, & tamen esse non desinit substantia vel natura panis & vini. Et certè imago & similitudo corporis & sanguinis Christi in actione mysteriorũ celebrantur. Satis ergo nobis euidenter ostenditur, hoc in ipso Christo sentiẽdum, quod in eius imagine profitemur, celebramus & sumimus: vt sicut in hanc scilicet diuinam transeant sancto spiritu perficiente substantiam, permanente tamen suæ proprietate naturæ, sic illud ipsum mysteriũ principale, cuius nobis efficientiã virtutémque veraciter repræsentãt: ex quibus cõstat propriè permanẽtibus vnũ Christũ, quia integrũ verúmque permanere demõstrant. Ex Ioannis Constãtinopolitani

epistola

" epiſtola ad Cæſariũ Monachũ afferũtur hæc verba: Deus & homo eſt Chriſtus, Deus
" propter impaſſibilitatẽ, homo propter paſſionẽ, vnus filius, vnus Dominus, idẽ ipſe
" proculdubiò vnitarum naturarũ vnam dominationẽ, vnam poteſtatẽ poſſidens (e-
" tiamſi nõ conſubſtantialiter exiſtãt) & vnaquæque incõmixta proprietatis cõſeruat
" agnitionem, propter hoc quòd incõfuſa ſunt duo. Sicut enim antequàm ſanctifice-
" tur panis, panem nominamus, diuina autem illud ſanctificante gratia, mediãte ſacer-
" dote, liberatus eſt quidẽ ab appellatione panis, dignus autem habitus eſt Dominici
" corporis appellatione, etiãſi natura panis in ipſo permanſit, & nõ duo corpora, ſed v-
" num filij corpus prædicatur: ſic & hac diuina firmãte naturã corporis, vnum filiũ, v-
nam perſonã, vtræque hæ fecerũt. Theodoretus verò rẽ per ſe obſcuram, longè ob-
" ſcuriorem reddit, vt ſuæ cauſæ ſeruiat, duobúſque in locis de illa diſputat. Dialogo
" primo. Orthodoxus ita proponit: In myſteriorum traditione corpus panem Chri-
" ſtus appellauit, & ſanguinem id quod in calice infuſum & commixtũ eſt. Eraniſtes
" ſiue hæreticus reſpondet: Ita Chriſtus nominauit. Orth. Atqui & quod eſt ſecun-
" dum naturam corpus, corpus iure vocabitur, & itidem ſanguis. Eran. In confeſſo eſt.
" Orthod. Seruator noſter nomina permutauit, & corpus quidem id quod erat ſym-
" boli ac ſigni, nomen impoſuit: ſymbolo autem id quod erat corporis. Ita cùm ſe vitẽ
" nominaſſet, ſanguinem id quod erat ſymbolum appellauit. Eran. Hoc quidem verè
" dixiſti. Vellẽ autẽ ſcire cauſam mutationis nominũ. Orth. Manifeſtũ eſt inſtitutum
" iis qui ſunt diuinis myſteriis initiati. Volebat enĩ eos, qui ſunt diuinorũ myſteriorũ
" participes, non attendere naturam eorum quæ videntur, ſed per nominum permu-
" tationem, mutationi quæ fit ex gratia credere. Qui enim quod natura corpus eſt,
" triticum & panem appellauit, & vitem rurſus ſeipſum nominauit, is ſymbola & ſi-
" gna quę videntur, appellatione corporis & ſanguinis honorauit, non naturam qui-
" dem mutans, ſed naturæ gratiam adiiciens. Eran. Et myſticè myſtica dicta ſunt, &
" apertè declarata ſunt, quę non ſunt nota omnibus. Dialogo ſecundo iterùm diſpu-
" tationem de Euchariſtia ſuſcipit, & Orthodoxus ait: Myſtica ſymbola, quę Deo à
" Dei ſacerdotibus offeruntur, quorumnam dicis eſſe ſymbola? Eraniſtes ſubiicit,
" Corporis & ſanguinis Domini. Orthod. Corporis quod verè eſt, vel verè non
" eſt? Eran. Quod verè eſt. Sed oportunè accidit, vt verba faceres de diuinis my-
" ſteriis. Nam vel ex eo ipſo tibi oſtendam corpus Domini in aliam mutari naturam.
" Reſponde ergo ad mea interrogata. Orth. Reſpondebo. Eran. Quid appellas donũ
" quod offertur ante inuocationem ſacerdotis? Orth. Non oportet apertè dicere. Eſt
" enim veriſimile adeſſe aliquos myſteriis non initiatos. Eran. Reſpondeatur ęnigma-
" ticè. Orthod. Id quod fit ex huiuſmodi ſeminibus nutrimentum. Eran. Aliud autem
" ſignum quomodo nominamus? Orth. Commune etiam hoc nomen quod potus
" ſpeciem ſignificat. Eran. Poſt ſanctificationem autem quomodo ea appellas? Orth.
" Corpus Chriſti & ſanguinem. Eran. Et credis te fieri participem Chriſti corporis &
" ſanguinis? Orthod. Credo. Eran. Sicut ergo ſymbola Dominici corporis & ſangui-
" nis, alia quidem ſunt ante inuocationem ſacerdotis, ſed poſt inuocationem mu-
" tantur, & alia fiunt, ita etiam corpus Domini poſt aſſumptionem mutatur in di-
" uinam ſubſtantiam. Orthod. Quę ipſe texuiſti, retibus captus es. Neque enim ſigna
" myſtica poſt ſanctificationem recedunt à ſua natura. Manent enim in priore
" ſubſtantia, & figura, & forma, & videri & tangi poſſunt, ſicut & prius: in-
" telliguntur autem ea eſſe quę facta ſunt, & creduntur, & adorantur, vt quę
" illa ſint quę creduntur. Confer ergo imaginem cum exemplari, & videbis ſi-
" militudinem. Oportet enim figuram eſſe veritati ſimilem. Illud enim corpus habet
" priorem quidem formam, & figuram, & circumſcriptionem, & vt ſemel dicam,

substantiā. Eran. Atqui symbloum mysticū priorem mutat appellationem: neque e-
nim amplius nominatur quod prius vocabatur, sed corpus appellatur. Oportet ergo
veritatē Deū, & non corpus vocari. Orthod. Ignarus mihi videris: non enim corpus
solū, sed etiā panis vitæ nominatur. Porrò autē ipsum corpus, diuinū corp9 nomina-
mus, & viuificū & dominicū docentes nō esse alicuius hominis, sed Dñi nostri Iesu
Christi, qui est Deus & homo. Ista libuit prolixiùs recitare, ne tergiuersari aut aliquid
reticere videamur. Principiò contra Germanos atq; alios his authoritatibus insole-
scētes pręscribimus quod ipsemet Theodoretus in religionis negotio nos docuit ex-
Theod. dial. 1.
cipere. Nemo, inquit, nobis viros obscuros aut ambiguos adduxerit: Eiusmodi enim
hominū interpretationē non admittimus. Atqui hæc omnia testimonia ab obscuris
& incertis hominibus sunt profecta. Nō emanasse à Gelasio Papa tractatū de duabus
naturis, de quo fragmentū trāscripsi, certum est ex eo, quod noster hic Gelasius Eu-
sebiū Cæsariensem mirificè prædicet, contrà verò Gelasius Papa omnes libros Euse-
bij Cæsariēsis damnauit, vnica excepta historia Ecclesiastica: quodq; in Calcedonen-
si cōcilio cùm ex Gelasij libris sumantur nonnulla contra Nestorium & Eutychen,
nullum fit verbum de præsenti contra huiusmodi hæreses commentario. Propterea
In exam. Synodi Trident. part. 2. Anno 1541.
insulsè & imperitè exprobrat Martinus Cemnicius Contareno meritissimo Cardina-
li, quòd in colloquio Ratisbonensi obstupuerit, quasi vidisset tanquam conspicuo
testimonio Pontificiam Transsubstantiationem ex Romani Pontificis sententia re-
futari. Pudendum potiùs fuit fidelissimis olim Germanis de impostura tam supina,
& affectata malitia. Arbitror tale opusculum ascribendum Gelasio, nō Romano, sed
Palæstino & Cæsariensi, cuius Hieronymus meminit, & quem honoris causa Theo-
Theodo. Dialog. 1. Polym.
doretus nominat, hísque verbis celebrat: Si autem etiam veteres Palæstinos vis audi-
re, præbe aures imprimis admirabili Gelasio, qui Cæsariensem agrum diligenter co-
luit. Certè Theodoretus dialogorum suorum argumenta propemodum omnia, &
rationes ac scripturas, Patrúmque authoritates ex isto libello, cui Gelasij titulus da-
tur, mutuatus est, vt legenti vtrumque & conferenti apparebit. Ex quo puto certissi-
mè libellum illum, de quo agitur, non Romano, sed Græco Palestino Gelasio tribui
oportere, in quo Eusebius Cęsariensis præ aliis commendatur, quia hic Gelasius eá-
dem inhabitaret regionem Cæsaream Palæstinæ, aut regeret. Porrò epistola ad Cæ-
sarium monachū nec inter opera Chrysostomi annumeratur, nec eiusdem stilum sa-
pit, nec alia quæ toties de Eucharistia disputat. Theodoretus verò nec tanti est, vt
dogma cōtra definitionem & Christianorum communem fidem & doctrinam sta-
bilire possit, cùm in plerisque lapsus sit, & à legitima synodo Ephesyna, non autē ab
ea quę tum appellabatur prædatoria, damnatus: resipuit tamen, & eum Chalcedo-
nensis synodus pœnitentem recepit & restituit. Deinde obseruādum maiorem par-
tem authorum, qui obtruduntur, planissimè aliis in locis Transsubstantialitati pa-
trocinari, quemadmodum antea de Cypriano, Augustino, Chrysostomo disserui-
mus: ita vt ex eorū apertis & certis sententiis deceat ambigua eorū dicta illustrare,
& sacramentū siue species, siue naturam aut substantiā panis, si alicubi reperitur, ad
generalem illam naturæ proprietatem, quam primo capite huius posterioris libri fa-
cilè concedimus remanere sublata substantia, & ad id quod exteriùs apparet, & exi-
stit, restringere, non autem ad internam substantiam per se existentem protendere.
Nam ipsimet interpretantur, vt ostendimus: nec epistola ad Cæsarium, nec scriptum
Gelasij, nec Theodoreti verba huic interpretationi magnoperè reluctantur: quādo-
quidem epistola habet, panem peracta consecratione nomen suum amittere, nec
postea in sacramento duo corpora, sed vnum filij corpus prædicari: ex quo sequitur
panis corpus desiisse, & firmari eius generalem naturam, siue substantiam, siue pro-
prietatem

prietatem aliundè, ficut à natura diuina ait firmari humanitatis corpus in Chrifto. Gelafius verò exprimit facramentum ipfum, feu panem & vinum in diuinam fubftantiam tranfire, fancto fpiritu perficiente, permanente tamen proprietate naturæ. Ridiculum eft quod Cemnicius comminifcitur, quafi fecundum Gelafium non ipfa elementa tranfeant in diuinam fubftantiam, fed nos ipfi per facramenti fumptionem, qua efficimur diuinæ confortes naturæ: fed oftendit Gelafius, antequàm elementa id efficiant in nobis, oportere ipfa rem diuinam fieri: quod accidit quando in confecratione, perficiente Spiritu fancto, tranfeunt illa in diuinam fubftantiã, vt tamen ipforum permaneat naturæ proprietas: & in hac fignificatione acceptam affentimur non defínere fubftantiam panis & vini: atque ita Gelafius in tam paucis verbis quæ produximus ex ipfo, fibimet non repugnabit. Sin diuinam illam fubftãtiã pro aliqua proprietate, diuináve virtute placet Aduerfariis interpretari, cur nobis eodem iure non licebit fubftantiæ aut naturæ nomen pro proprietate explicare, quoties in eifdem authoribus occurrerit? Verùm fatius eft, ac fimplicius, vt in Gelafio diuinam fubftantiam pro carne Domini cœlefti planè ac diuina accipiamus, in quã elementa tranfeant, manente proprietate naturæ, non ipfa natura. At inquiunt, nec Gelafium, nec Theodoretum ita licet torquere, vt eneruetur eorum argumentum contra Eutychitas. Opinabantur hi naturam humanam in Chrifto in diuinam tranfiffe, humanáfque proprietates ac paffiones defiiffe: ideò à fcriptura tradi Deum crucifixum, aliáque humana attributa Chrifto, quatenus Deo, imputari. Gelafius quidem ac Theodoretus refpondent nõ valere ab ipfis allatam rationẽ, quoniam cõmunicatio idiomatũ etiam inueniatur inter fymbola & corpus Chrifti, non tamen ob id proprietates vtriúfque naturæ tolli: & quamuis hîc vna fubftantia mutetur in aliam, non tamen prorfus aboleri, quin ipfa generalis fubftantia panis, de qua antea diximus, maneat cum proprietate fua, licet inquam, propria & peculiaris fubftantia in aliam tranfeat. Ifta enim tria Gelafius diftinctè videtur ponere, & fine tali diftinctione vix fimpliciter eius textus poteft à repugnantia liberari. Theodoretus etiam licet hac in re nimiùm Neftorifet, attamen fubindicat fe agnofcere aliquam fubftantiam panis peculiarem mutari in corpus Chrifti, cuius caufa fymbola fiant quæ creduntur, corpus nempè & fanguis, propter quæ adorantur, alioqui fine tali mutatione non adoranda, etiamfi his accederet corpus Chrifti, vt etiam Aduerfarij confentiunt. Innuit interea manere quandam generalem panis fubftantiam cum proprietatibus propriæ & peculiaris naturæ mutatæ, quod fignificat, quando adiũgit, cum mutatione in corpus & fanguinem Chrifti manere fymbola in priore fubftantia & figura & forma, tangi ac videri poffe, quæ funt proprietates naturæ ac prioris fubftantiæ reliquiæ. Itaque inferunt, multo minus propter cõmunicationem idiomatum in Chrifto cõfundi naturas & proprietates, in quibus nulla in aliam commigrat & mutatur, vti fit in Euchariftia. Certè vterque Gelafius & Theodoretus nominatim exprimunt in Euchariftia illam fieri mutationem, quę non fit in naturis Chrifti, & tamen illic reftare aliquid de natura & proprietate illæfa naturæ: Ergo multò magis integras naturas & proprietates manere in Chrifto, quæ nullam talem mutationem recipiunt. Hic fcopus ac recta eft vtriufque fententia, clariffimis verbis & ratiocinationibus comprehenfa. Non reticendum tamen Theodoretum in hac difputatione & collatione duarum naturarum in Chrifto cum Euchariftia adhuc Neftorifare, ad Neftoriíque figmentum accommodare mutationem panis & vini, quam ait fieri per acceffionẽ corporis & fanguinis ad ipfa: nec diffimulat eam accommodationem à fe inuentam & excogitatam cõtra communem fidem & perfuafionem communem Chriftianorũ, quæ tenebat

panem & vinum transire & transsubstantiari in carnem & sanguinem Domini. De nouitate suæ interpretationis in persona orthodoxi sic erga hęreticum gloriatur: Et « mysticè mystica dicta sunt, & apertè declarata sunt, quæ non sunt omnibus nota. « Nūc quomodo Nestoriset, videamus. Nestorius dicebat Deum homini accessisse, & duas personas ac duo subiecta mansisse, quorum inferius, vtpotè homo, fieret Deus per accessionem Dei, non per hominis assumptionem in personam diuinā. Ita fieri in Eucharistia statuit Theodoretus: cuius si noua opinio de accessione corporis ad panem valeret, & huic comparāda esset incarnatio, restitueretur pura Nestorij hæresis de duobus suppositis, eorum cōiunctione, ac distincta adoratione, sicut placet hîc Theodoreto symbola adorari, quia facta sint id quod credūtur, nēpè corpus & sanguis sed per accessionem gratiæ, seu corporis ad panem, sicut loquitur, nō autem mutatione aut assumptione panis in corpus. In his tribus capitibus consistebat potissimum Nestorij impietas circa incarnationem. Propterea satius est, relicta innouatione Theodoreti de qua gloriatur, priorem Christianorum sequi simplicitatē & fidem, quam aduersariorum more deridet, vt præteritæ suæ impietati relinquat locum. Hîc Petrus Martyr vrget naturā affirmari manere & substantiam: nos verò sophistas agere ac sycophantas, qui naturam hîc & substātiam explicemus pro naturæ proprietate, cùm alias, quoties mutari substātiam & naturam legitur, pro re existente capi contendamus. Sed licet in authorē argutiam retorquere. Placet enim illi substantiam & naturam hîc intelligere pro existente re, quia dicatur manere, vt ita tollat Transsubstantiationem: contrà verò, quoties naturam aut substātiam cōuerti inuenerit, ne quidem pro naturæ proprietate recipit, sed pro rei vsu & applicatione ad sacrum vsum. Nos autem & communi loquendi cōsuetudini innitimur, per quam rerum proprietates naturæ vocātur, ex quo Theophrastus librum inscripsit de natura plantarum, & Plinius suo operi, Naturalis historiæ nomen dedit: & Galenus atque alij ita libros insignierunt, in quibus de rerum proprietatibus disserunt: quin etiam & ratio cogit ita nos in Eucharistia interpretari. Cùm enim videamus manere proprietates panis & vini, ac nihilominus toties vetustissimi Christiani naturam & substantiam panis transire in corpus & sanguinem Domini testentur, quem significatum aptiorem tum possumus diuinare, præterquàm rei existētis seu existentiæ, quæ cuique rei extanti per se innascitur? Augustini porrò vera est sententia, Sicut Christi incarnatio duabus rebus coaluit, ita & Eucharistia duabus conflatur: sed vt in illa non fuerunt duo supposita & subiecta, ita nec oportet in ista duas substātias componere: alioqui Nestorio esset patrocinari: sed sufficit rem vnā latētem per se existere, & alteram nō per se existentem apparere, quæ alterā operiat & tegat. Ita comparationem vtriusque facit Cyprianus, & vt in Eucharistia conueniat, exigit panem natura, non effigie mutari: & cum eo Augustinus congruit, qui quod vocauit panem, statim postea explanationis gratia nominat panis speciem: solétque Augustinus res, quibus constant hæc sacramenta, non pro substantiis accipere, sed quarum vna sit substantia, & altera qualitas seu proprietas substantiæ. Sic enim ait, frequenter indignos frui sacramento, sed non re sacramenti, quemadmodum capite De indignis declarauimus: vbi rem sacramenti non pro substantia significat, sed pro qualitate spiritali. Quid mirum igitur, si contrà sæpè conficiat sacramentū ex forma ac proprietate panis, ac substātia carnis, quæ specie panis obnubiletur?

Theodor. dial. 2. Polym.

Dial. 2. Polym.

REPETITIO NONA DE ADORATIONE CORPORIS ET SANGVINIS DOMINI IN EVCHARISTIA.

DE VERA AC FALSA DEI ET creaturarum adoratione.

CAPVT I.

TRIA VERBA SVNT, quibus ſcriptura frequentiùs diuinum cultũ explicat, προσκυνεῖν, λατρεύειν & δουλεύειν: quorũ prius in Adorare vertitur, propriéque apud Hebręos & Græcos ſignificat Procumbere, & ſe pronum in terram demittere, ac volutare canis more, qui à Græcis κύων nominatur, à quo προσκυνεῖν deducitur. Alterum à vehementia timoris (inquit Phauorinus) accipit nomen, quaſi, λα, intenſiua ſit particula, & τρεῖν reformidare indicet: ideóque per Reuereri & Venerari nõ ineptè transfertur. Tertium Seruire ſimpliciter enũtiat. Nullum autem horum propriè & ex ſe cultum, qui ſoli Deo debetur, declarat, cùm prius geſtũ exteriorem monſtret, quo non ſolus Deus, ſed creaturæ honorantur, quemadmodum teſtantur ſcripturæ, in quibus geſtus ſæpè cum verbo illo ad eius explanandam ſignificationem apponitur: ſicut toties in Geneſi & paſſim alibi, proni & inclinantes ſe in terrã adoraſſe dicuntur: & in Euangelio à Magis procidentibus adoratus Chriſtus prædicatur, atque à populo adoratus Deus, deinde Rex ſcribitur, eodem planè geſtu corporis atque habitu. λατρεύειν verò & δουλεύειν, etiam in eundem ſignificatum recidere, communéque Diis atque hominibus famulitium & obſequium deſignare tradunt Grammatici, Euſtachius, Phauorinus ac Suidas. Cur autem nullum verbum proprium occurrat, quod Dei ſolius adorationi conueniat, opinor hanc eſſe cauſam quòd ſicut Deus ſpiritus eſt, quem vno ac ſimplici mentis intuitu nequimus concipere, multò verò minus vno verbo eloqui, ita non datur debitam illi adorationem prorſus ſemel animo comprehendere, multò certè minus foras prodere, atque vno aut paucis verbis effari. Verùm vt ad Deum cognoſcendum, intelligẽdum, & declarãdum, cogitationes & verba ex ipſis creaturis mutuamur, ab omníque fęce & labe depuramus, quas in creaturis contrahunt, ſicque Deo adaptamus: ita mentis conceptus & dictiones cogimur ex cõmuni vſu mẽdicare, quibus repurgatis, Deo cõgruã adorationem aſſequamur, & coram hominibus promamus. Προσκυνεῖν quidem, ſiue Adorare, aut ſe proſternere coram creatura aliqua, indicium eſt & argumentum eminentis & præcellentis alicuius in ea dignitatis, authoritatis atque potentiæ: ob íd-

De dictionibus, quibus ſcriptura adorationem exprimit.

Geneſ.19. 24. 48.
Exod.4.12.
Matth.21.
Paralip.lib.1. cap.19.

Euſtach.Il.φ. od.ξ.Phauor. in Lexico.

Quid propriè ſignificet Adorare.

que non fuerunt ea submissione vsi, nisi qui se inferiores aliis agnoscere ac profiteri voluerunt: eam verò sibi exhiberi recusarunt, qui se aliis pares, aut minimè superiores haberi studuerunt. Sic Petrus Cornelium ad pedes suos prouolutum erexit, dicens, Surge, & ego ipse homo sum. Sic Angelus Ioannem increpauit, Vide ne feceris. Conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum Prophetarum. Absit vt Apostolus Christo dilectus honorem Angelo, tanquam Deo, deferre cuperet: sed Apostolatus sui fasces ipsi tanquam præstantiori submittebat: quod Angelus à coæquali sibi Apostolo Christi non admisit, sed ad Deum solum, vtriusque superiorem ac dominum, ablegauit. Itaque quoniam Deus in immensum & infinitum excedit magnitudinem & excellentiam creaturarum omnium, eminétque extra omnem comparationis gradum, adoratio à communi suo significatu & attributione secernitur, & singulariter ipsi tanquam propria accommodatur, solúsque adorandus prędicatur: quoniam, inquam, nefas est ipsi rem vllam aliam adæquari, vel cum ipso conferri. Considerandum insuper honorem præstari duabus de causis, aut propter ipsius rei in se existentis naturam, aut propter perfectionem, dignitatémque rei inhærentem, vel accedentem, quæ causam honoris afferat. Ita Angelos, ita homines veneramur supra alias creaturas, tum ob naturam superiorem, tum ob dona & officia ipsis à Deo collata. Eo pacto Deus venit colendus singulari & peculiari adoratione, imprimis ob naturæ eximietatem, & incomparabilem sublimitatem, nécnon ob naturæ ipsius annexas virtutes, perfectiones, & operationes. Propterea obseruare licet in scriptura, Deo soli adorationem reseruari, quoties de natura eius agitur, aut de eius propriis dotibus & actionibus. Ideò damnantur Philosophi, quibus cùm innotuissent visibilia Dei per ea quæ facta sunt, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas, cùm inquam ipsi cognouissent Deum in natura & in virtute, non sicut Deum glorificauerunt, sed seruierunt creaturæ potius, quá creatori: Et mutauerunt gloriam incorruptibilis in similitudinem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpētium: breuiter Deo soli debitam adorationem propter naturam ipsius, virtutem, & operationem singularem in creatione mundi, traduxerunt ad infimas & vilissimas creaturas. Ideò scriptura quoties meminit singularis illius adorationis, quæ Deo tribuenda est, naturam eius ferè attingit, & summam ac peculiarem actionem erga nos, nimirùm creationem. Venite (ait Dauid) procidamus ante Deum, quoniam ipse fecit nos. Et Ioannes in Apocalypsi, timete Deum, date illi honorem: & adorate eum, qui fecit cœlum & terram, & mare, & fontes aquarum. Et, Dignus es, Domine Deus noster, accipere gloriam & honorem, & virtutem: quia tu creasti omnia & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt. Legantur Esaias, Hieremias, atque alij Prophetæ: quoties causam Dei agunt, ipsíque suam adorationem contra falsos Deos asserunt, totam disputationem in eo versari licebit animaduertere. Quinetiam quoties sancti auersantur adorationem, perspicietur tum de ea sermonem haberi, quæ Deo ob creationem, vel ob aliud ab ipso solo profectum irrogatur. Paulus & Barnabas non permiserunt sibi sacrificari, quoniam id honoris deberetur soli Deo creatori, vt ibi proclamat Apostolus: Viri, cur ista facitis? Nos mortales sumus, similes vobis homines, annuntiantes vobis ab humanis conuerti ad Deum viuum qui fecit cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt. Sic Petrus Cornelium coram se procidentem, quasi esset liberator, ac Deus ipse, à quo expectare salutem iussus erat ab Angelo, cohibuit, atque contrà intulit: Nam & ipse ego homo sum. Sic Angelus noluit se adorari à Ioanne, cùm futura annuntiaret, quæ à solo Deo præsciuntur, & ministris Angelis vel Prophetis prædi-

Acto.10. *Apoc.21.* *Cur deferatur alicui honor.* *Thom.3.part. qu.25.art.1. & 2.* *Ad Rom.12.* *Quando Deus solus dicatur adorandus, & cur.* *Apoc.14.et 4.* *Act.14.* *Quare Angeli & Apostoli noluēt adorari.*

cuntur. Ob id dixit, Deum adora. Ita videas passim adorationem ad solum Deum referri, quoties offertur propter aliquid, cuius potestatem vel excellentiam sibi soli Deus retinuit. Quoniam verò Deus infra se ordinem creaturarum constituit, gradus perfectionum ipsis elargitus, & diuisiones gratiarum, vt etiam quibusdam potestatem concesserit filios Dei fieri, imò quasi Deos quosdam, & filios excelsos: singulis pro donationis mensura, honoris quoque atque adorationis portiunculas infra se „demensus est. Ecce, dabo (inquit) de synagoga Satanæ, qui dicunt se Iudæos esse, & „non sunt, sed mentiuntur. Ecce, faciam illos, vt veniant, & adorent ante pedes tuos: „& scient, quia ego dilexi te. Impenditur etiam creaturis veneratio duplici de causa „prius allata, ob naturæ statum, & gratiæ modum: ita vt quibusdam propter vtrumque simul, sicut Angelis, ac probis, sanctísque hominibus: quibusdam propter sola innata dona, sicut Iehu præcepit impiam fœminam Iesabel honorificæ tradi sepulturæ, quia de regum sanguine esset procreata: quibusdam contrà, propter sola accessoria ampliorem honorem præbemus, quamuis in infimis & vilissimis stent creaturis, sicut Iacob fecit lapidi, quem erexit atque vnxit, vocauítque Bethel, id est, domum Dei, vbi adoraret, quia singulari Dei conspectu eo in loco potitus fuerat. Sic coram arca lignea, & in templo, maiorem adorationem præstabant Iudæi, quàm Angelis ipsis, ob Dei singularem in illis præsentiã, tametsi nihil aliud sua natura existerent, quàm lignum, lapides & cæmentum. Porrò, non solius naturalis vel acquisitæ excellentiæ & perfectionis gratia exhibetur cultus, aut honor, aut obsequium, seu seruitium: sed accedit tertia causa, quæ est dominium aliquorum in alios, ita vt plus sit λατρεύειν quàm προσκυνεῖν & seruire quàm adorare vel colere. Adoramus enim & colimus etiam alienos, quibus non subiicimur ad seruiendum: sicut regina Saba adorauit Solomonem, & Dauid Ionathan: tamen nec illa Solomonis, nec iste subiectus erat seruituti Ionathæ. Seruit autem nemo nisi domino suo. Sunt enim reciproca & correllatiua Seruus & Dominus, seruire & dominari. Seruire autem est se exhibere alicui subditum ac subiectũ ad obediendũ: & seruus dicitur, qui sic subiicitur alienæ voluntati, vt eum dicto obsequentem esse oporteat. Huius descriptionis author est Apostolus, vbi sic, habet: „Nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obe-„ditis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiam. Vnde Seruire, non solùm est obsequium præstare in hac vel illa re, sed est se exhibere seruum, hoc est subditum, & propterea subiectum ad obediendum. Alioqui non rectè conclude-„ret Christus, Nemo potest duobus dominis seruire. Non potestis Deo seruire & „Mammonæ. Ex Apostolo quoque nemo seruit simul peccato & iustitiæ, sed factus liber à peccato, seruus fit iustitię: & seruitus in iure dicitur, qua quis subiicitur alienę voluntati, vt non sit suus. Quoniam verò sumus nos & omnia nostra Dei, iure creationis, iure naturę, iure adoptionis, titulo meri dominij, „titulo possessionis antiquę, & titulo emptionis, siue redemptionis. Non enim „(ait Petrus) corruptibilibus auro vel argento redempti estis, sed pretioso san-„guine, quasi Agni immaculati Christi. Titulo insuper plusquàm iustę commutationis. Commutauit enim mortem sui vnigeniti pro vita nostra. Vnum dũtaxat donationis titulum scriptura excipit. Quis enim prior dedit illi, & retribuetur ei? Sed nec ipsum nos Christiani excipere possumus. Nos enim sponte propria donamus illi nomina in baptismo, symbolo solenni nos asserentes in seruitutẽ Dei Patris & Christi, renuntiantes mundo & diabolo. Quã latè verò pateat eius imperiũ in nos, scriptura explicat per Dauidem, vbi exclamat: Tua est, Domine, magnificentia, & potentia, & gloria, atque victoria, & tibi laus. Cuncta enim, quæ in cœlo sunt,

Apoc. 3.

Quare creaturæ dicuntur aliquando adorari.

Plus est seruire quàm adorare.

Cur debeamus seruire Deo.

& in terra, tua sunt. Tuum, Domine, regnũ, & tu es super omnes Principes. Tuæ diuitię, tua gloria est: tu dominaris omnium: in manu tua virtus & potentia, in manu tua magnitudo, & imperium omnium: Adhæc dominium & imperium tam amplum, potens, atque oculatum possidet, testante Euangelio, vt nec folium defluat de arbore, nec vllus passer cadat super terram, nec tu capillum album facere possis, aut nigrum, sine voluntate eius: nec solum imperium habet vitæ & necis in omnia viuẽtia, sed omnia quæcunque vult, facit in cœlo & in terra, & in omnibus abyssis, omnia potẽs in mortem & ipsum infernum, atque omnem denique diabolicæ fraudis machinationem: ob ídque monemur timere eum, qui potest mittere corpus & animã in Gehennam, qui viuificat & mortificat, deducit ad inferos & reducit. Quoniam igitur omni iure omnia sibi vendicat, omnia potest, & omnis potestas ab ipso dimanat, meritò Dominus omnipotens est nomen eius, meritò solus Dominus habetur, Rex regum, & Dominus dominãtium. Quoniam insuper agnitio talis Dominij diuini necessariò ponit existere maiestatem diuinitatis, perfectionémque & operationẽ, quæ sibi tale imperiũ verè arrogant, ideo aptè genuina ac propria Deo soli debita adoratio Latria vocatur, id est, seruitus & cultus in recognitionem dominij diuini, tré̃sque causas adorationis soli Deo debitæ includit, non autem προσκυνήσις, siue adorationis appellatio, quæ nullo suo etiam eximio significatu omnes illas causas amplectitur. Quòd autem Latria, & non προσκυνήσις, adorationem Deo particularẽ, & maximè ob Dominium vniuersale, commonstret, docet Christ⁹, cùm inuitaretur à Satana, vt ipsum adoraret, spe potiundi imperij in omnia regna. Nam ipsum acriter repulit, ac respondit, adorationem quidem seu προσκύνησιν, eminenter & excellẽter Deo deberi, quamuis non soli: ob ídque non ait, Dominum Deum tuum solum adorabis: sed Latriam, & seruitutem, dominij vniuersalis causa, de quo erat quæstio, non Satanæ, aut vlli creaturæ, sed soli Deo retinendam esse. Nec verò latria nudam seruitutem importat, sed timorem cum venerabunda subiectione. Sic enim præter verbi λατρεύειν etymologiam Christus visus est interpretari, cùm dixit, Timete eum qui habet potestatem mittendi corpus & animam in gehennam ignis. Et Salomon Latriam totã probè repudiando creaturarũ abusum expressit, Deũ time, mandata eius obserua. Hoc est, Omnis homo, seu perfecta hominis in hac vita fœlicitas. Qua de causa nõ satis explicatur λατρεύειν per Seruire, nisi addatur cũ timore, ac tremore & simplicitate cordis, sicut Apostolus videtur quadam paraphrasi explanasse, tametsi de seruitute hominum herili dissereret. Suo more Beza ridet nostrorum Theologorum tanquam ineptam distinctionem, per quam scribunt latriã, adorationem Deo propriam sonare, douliam verò ad creaturas pertinere: cùm tamen (inquit) vtroque verbo λατρεύειν & δουλεύειν indifferẽter pro cultu Dei vtatur Apostolus in eadem epistola. Profectò nouerunt nostri Duliam Deo conuenire, quemadmodum & Latriam: sed fortasse peccant in eo, quòd Latriam Deo ratione solius diuinitatis attribui iudicent, & Duliam ratione dominij: cùm Christus exposuerit Latriam proximè ex dominio oriri, sicut & duliam. Sed non aduertit Beza in eo consistere discrimen, quòd Dulia generalior sit, quæ cultum atque seruitium propter quodcũque dominium, & eminentiam siue summam, siue mediocrem, siue exilem significet: ob ídque in scripturis Deo rariùs, sed sæpius creaturis traditur. Latria verò quamuis apud profanos authores, & apud Septuaginta interpretes in veteri Testamento pro creaturis reddita seruitute inueniatur, tamen frequentiùs in lege & Prophetis, in nouo verò Testamento semper legitur pro cultu & seruitute Deo propria. Idcircò ratio postulauit, vt quoniam Dulia Deo & creaturis communis esse poterat, inuenitur autem rarius, nec satis propriè, Deo, contráque frequentiùs creaturis assignari, creaturis ipsis tan-

Matt. 4.

Quid sit propriè λατρεύειν.

Ecclesiast. vlti.

Ephes. 6.

Beza in Annotat. ad cap. 4. Matth.

Paul ad Colos. 1. & 6.

An Latria propria sit Deo & Dulia creaturis.

Xenoph. lib. 3. Cyropæd. Septuagin. in lib. Leuitic.

tanquam propria à veteribus Christianis attribuitur, & Latria ex nouo Testamento Deo tanquam soli propria reseruatur. Hanc differentiam aliis verbis idem ferè "significantibus videtur innuisse D. Petrus, cùm ait, Deum timete, regem honorifi- "cate. prius enim in Latria continetur, posterius in Dulia, & in timore Dei honor, sicut in Latria, Dulia includitur. Sed timor Dei & Latría aliquid sublimius honore & Dulia monstrant, & duo priora singulariter Deo scriptura applicat, posteriora verò creaturis semper, vel vsitatiùs. Non igitur finxerunt nostri Theologi distinctionem Latrias & Dulias, sed repertam in Euangelio vetustissimi Patres obseruarunt, de qua plerunque Augustinus sermonem habet, & eâdem Nicena synodus secunda amplectitur. Propterea quoniam vnicum religionis opus externum soli Deo debetur, nec creaturis potest commune reddi, nempè sacrificium ipsum, quod Deo soli offerēdum est in gratitudinem & recognitionem, tam creationis quàm dominij vniuersalis, quia de manu eius suscepimus nos & nostra, ac rependimus illi sua de suis, ideò etiam in literis Euangelicis & Apostolicis Latrias nomine sacrificium sæpè vocatur, quasi tessera, & externa protestatio illius adorationis, quæ soli Deo est propria. Sic Hebraïca litera Matthæi, quæ circunfertur, pro Soli Deo seruies, verbum adhibet quod Sacrificare significat: & Apostolus ad Hebræos pro sacrificio Latriam non semel adhibet, sicut Cyrillus Hierosolymitanus ad Conciliū Ephesinū incruentam Latriam de missæ sacrificio proferunt. Nunc inuestigādum, in quo, & quibus actionibus consistat vera Latria, & diuina adoratio. Nam ex huius difficultatis perspectione & intelligētia facilè vera adoratio ab idololatria secernitur. Ante omnia sciamus, non omnem defectum à vera latria esse idololatriam: alioqui Iudæi in Mosaicis ritibus illius fuissent rei, quæ plana fit, cùm alius fingitur Deus quā sit, vel ei subiici & seruire destinata malitia detrectamus. Hoc enim Samuel pro idololatria duxit, aut cùm loco Dei creaturam supponimus, & colimus. Latria verò manca vel falsa est, cùm aberratur quoquomodo ab integro Dei cultu: ita vt omnis idololatria sit defectio à vera latria, sed non cōtrà. Edocti verò sumus à Christo iacere fundamenta prima veræ adorationis ex natura Dei & nostra. Deus spiritus est, Deus veritas est: itaque adoratores quærit in spiritu & veritate. Christus quidem hoc axioma protulit contra Iudæos & Samaritanos. Iudæi veram adorationem reponebant in externis, vt in templo seu certo sacrificiorum corporalium loco, & in vmbris ac figuris. Samaritani etiam in externis, vt in monte Garisin desigebantur, & præter figuras cum vero Deo idola commiscebant & colebant. Cōtra Iudæorum externa, spiritum & interiora pronūtiat esse priora & potiora, quia propiùs Deum attingunt: contra figuras & vmbras veritatē earum allegat, quæ de Deo magis est consentanea. Eadem contra Samaritanos intendit: sed contra eorum idola vehementiùs veritatem opponit. Itaque cum mente proximè ad Deum accedamus, quia mens etiam ipse est, cùm eam tanquam sibi compar habitaculum priùs inhabitet, in eámque prius impluat sua dona, meritò prima ferri debet in Deum, ipsique serua fieri, ac subdita. Adhæc sola ipsa potest apprehendere de Deo, quis sit, & quantus, & quas ob causas seruiendum sit ei, & quomodo: eam ob causam ab ipsa pendet adorationis veritas vel falsitas, nec potest adorari Deus in veritate, nisi mens prior illi seruiat. Proindè vt iudicetur, an latriæ veróque Dei cultui vacet homo, videndum ante omnia, quam animo impressam habeat de Deo opinionem, verámne an falsam. Idololatria enim nomen sortitur à falsa imaginatione animi de Deo, à qua prodeunt omnia exteriora falsa. Non igitur Deus adorari verè vllo pacto potest, nisi mēs adorationi præeat. Si detrahitur quicquam erroris opinione de Dei natura, aut veritate ab ipso prolata, si quid contrà falsi ipsi affingitur, si quid ipsi peculiare ac

1. Pet. 2.

Latria propria Deo per attributionem noui Testamenti.

August. lib. 10. cap. 1. & 3. De ciuitat. lib. 20. Contra Faustū cap. 21. lib. 1. De Trinit. cap. 6. ep. 49. & 66. in Psal. 67. Nicen. synod. act. 17.

Heb. 9.

In quo consistat vera Dei adoratio.

Quid sit adorare in spiritu & veritate.

Quid sit idololatria, & vnde prodeat.

proprium ad vllas res alias transfertur & assuitur, etiamsi nihil coram hominibus exerceatur, idololatria est, aut falsa latria, quia non adoratur Deus in veritate. Sin à falsitate & idolo animi fit progressus in actiones externas, tantũ detegitur & prorogatur, idololatria. Cõtrà verò si os, corpus denique totũ sacrificiis & ritibus veris nauet operam, mens autem vagetur à Deo vel prorsus aliena sit, tum idololatria committitur, aut saltem non exhibetur vera Latria, quia non adoratur in spiritu. Vbi enim simulatio est & hypocrisis, vbi vox sine mente, operatio sine affectu, ibi non potest nõ subesse falsitas. Igitur quicunque adorando, aut per hypocrisin, quod non est ostentat, vel tantùm voce, non autem mente orat, is non adorat in veritate, sed in falsitate. Sola enim labia adorant, mens verò errat à Deo, iuxta illud ex Esaia: Populus hic labiis me honorat, cor autem longè est à me. Igitur lucerna totius adorationis in veritate est oculus mentis. Si fuerit simplex tota adoratio, lucida prodibit: si nequam, illa tota adoratio caligabit, & in tenebris versabitur. Verùm non sufficit mentem rectam habere cognitionem & cõceptionem, cùm adorare non sit tantùm cognoscere, sed seruire, ac subditum esse. Ideò vt adoretur in spiritu & veritate, oportet animum ipsum addictum esse Deo, & se præbere obsequentem in omnibus, quæ Dei naturæ congruunt, vt iis se submittat. Deus verò, vt spiritus est & veritas, ita charitas, ita summa puritas, bonitas, perfectio. Requiritur ergo bonitati, puritati, & perfectioni summæ, vt seruiat animus in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris. Hoc est quod toties in scripturis clamat, Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Vt verè adorare nihil sit aliud, quàm se Deo simillimum efficere in spiritu & veritate, & omni iustitia. Deus enim ista est. Sin ad contraria diuerterit, se dedat auaritiæ, libidini, ventri, & aliis vitiis, nemo potest duobus dominis & contrariis seruire atque obedire. Nemo potest seruire Deo & Mammonæ. Sicut ergo, vt adoretur in veritate, necesse est animum nostrum nulli falsitati vel errori subdi: & vt adoretur Deus in eo quod ipse est, decet mãcipari omnibus virtutibus. Propterea Apostolus vocauit auaritiã, idololatriam, sicut & ingluuiem: quia homo iam non seruit, nec obtemperat Deo, sed illis creaturis. Deinde mentis est, non tantùm Deum in se considerare, sed quantus sit cum aliis collatus, attendere, ipsique suum ius & locum retinere, vt in veritate adoretur. Operæpretium itaque fuerit in omnibus primas Deo dare fidei, spei, charitatis, honoris, inuocationis, venerationis atque adorationis: neque in his ipsi vllam creaturam præferre, æquare, aut associare, ne cum gentibus vel Samaritanis de idololatria redarguamur. Non enim illi placet gloriam suam alteri conferre. Fidem, spem, charitatem, ex toto corde, ex tota virtute nostra niti decet in ipsum, sicut nos toti ab ipso solo sumus, ab eiúsque solius motu toti pendemus, totíque subiicimur: aliis verò nihil quicquam relinquendum, nisi propter ipsum, & quatenus præscripserit. Quapropter vt adoratio naturæ diuinæ respondeat, & in omni veritate fiat, à spiritu inchoanda est, sed non intra limites spiritus coërcenda & concludenda. Nam non solis animis ab ipso creati sumus, sed corpore: nec nosmetipsos tãtùm de manu eius accepimus, sed omnia creauit, ac subiecit sub pedibus nostris: nec tantũ dominatur spiritui nostro & corpori, sed omnibus quæ cõdidit. Qua de causa ei seruire atque subdi cogimur propter illas duas rationes, non solo animo & corpore, sed omnia ad eius nutũ sunt conuertẽda. Verũ vt in veritate fiat, non ad libitum nostrum, sed ad eius præscriptum, aut saltem ad pręscripti conuenientiam, & non repugnantiam, omnia sunt moderanda: tum enim de Dei natura & veritate nihil imminuitur, aut additur. Quisquis itaque senserit sola mente adorandum Deũ, infidelis, atque ingrati animi morbo, contra Dei liberalitatẽ, dominũ, &

Ephes. 5.
Philip. 3.

Esa. 42. 48.

Non solo animo adorandus Deus.

& veritatem laborat. Nam externum opus sacrificij, quod soli Deo offertur in creationis & dominij recognitionem & gratitudinẽ, ab Apostolo Latria vocatur: Quin & omnis cultus ac ritus exterior Iudæorum, eodem nomine ab ipso nuncupatur, tametsi totus etiam in sacrificiis à perfectione genuinę latriæ in eo deficeret, quòd magis fundaretur in rebus externis quàm in spiritu, & quòd nõ ad veritatem, quam Deus intendebat, perueniret, sed ad solam eius figuram & vmbram. Huic idem Apostolus opponit totam Euãgelicæ legis dispensationem & obseruationem, tam in mandatis quàm in sacramentis: spiritalémque Latriam appellat, vt à spiritu, tanquam à fundamento, progredi ad dexteriora ostendat, & non in carne fundari. Nos sumus (inquit) circumcisio, qui spiritu seruimus Deo, & non in carne fiduciam habentes. Sic alibi: Testis (inquit) mihi est Deus, cui seruio in spiritu meo in Euãgelio filij eius. Ab eodem Apostolo Latria collocatur in corporis oblatione, & singulorum membrorum in gloriam Dei officio & functione. Sic Anna Prophetissa λατρεύουσα id est, colebat Deum ieiuniis & orationibus, non recedens à templo. Omnia denique opera bona etiam in cibo & potu, quæ cedunt in gloriam Dei, in Latria continentur. Tantum autem abest, vt in solo spiritu consistat, quòd pars sit infidelitatis, nisi in actionem prodeat, quoties ratio postulat. Qui erubuerit me (ait Christus) coram hominibus, & ego erubescam eum coram patre meo. Qui non me confessus fuerit coram hominibus, & ego non confitebor eum coram patre meo. Causeris, quantum voles, mentem inculpatam te seruare Deo, nisi profitearis fidem tuam exteriùs tempore & loco: aut si aliud habeas in pectore, & aliud in ore & opere, non solùm nihil tibi prodest, sed lædit, atque accusat miserrimè. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem atque exteriori cultu confessio fit ad salutem. In eo sequenda est diuinæ naturæ veritas, sicut in interiori, vt nihil ei detrahatur, aut repugnans admittatur. Sequenda itidem est diuinarum iussionum veritas, vt ea perficiantur quæ præcepit, eo modo & tempore quo præcepit, & ea caueantur quæ prohibuit. Si ab vlla circunstantia deflectitur, aut idololatria est, aut saltem falsa Latria. Iudæis vmbras & figuras veritatis in Christo delinearat ad certum tempus, quamuis ad perfectam latriam non adducerent. Tamen quia Deus ita sibi seruiri iusserat, in his vera latria, licet imperfecta, Iudęi Deum adorabant, vt postquàm tempus illarum statutum pręteriit, iam ad falsam latriam redigantur, & diuinorum mandatorum, atque etiam rei, quam fore repræsentabant, veritati aduersentur: Ideóque iam non vocantur ab Apostolo mandata Dei, sed hominum, ac fabulæ Iudæorum, & vergunt ad idololatriam, qua fabricatur Deus aliter quàm sit. Ad eandem declinant Euangelij tempore, qui sacramenta & sacrificia nostra pro nudis figuris ducunt, veritate significata vacuis. Pugnant enim cum rei veritate, quasi adhuc vigeant vmbrę, & non ipsæ imagines rerum: pugnant cum Dei voluntate & verbo, quasi adhuc talis adoratio ipsi sit grata & accepta. Deus in templo Hierosololymitano sine vlla diuinitatis forma & pictura volebat adorari. Quandiu stetit templum, quicunque eò ad adorandum perrexerunt, extiterunt veri Dei adoratores. Quotquot verò in mõtibus & lucis, sicut in monte Garizim, & in Bethel, & alibi, aut in effigie vituli aurei, aut aliarum rerum, etiam Deo vero cultum adornarunt, in idololatriam prolapsi sunt, tum quia contra diuinæ naturę veritatem mentiti sunt, & creaturę, tanquam Deo, ceruices submiserunt, tum quia mandatorum eius veritati reluctati sunt. Non licet quidem infringere mandatum, ex quo latũ est, & quandiu durat: non peccatur tamen, si ante eius cõstitutionem, aut post eius abrogationem contrà fiat: imò peccatum est plerunque, si obseruetur post abolitionem: nec peccatur, si quãdiu durat, aliã etiam non pręcepta adiungantur, modò ipsi mandato sint consentanea, & non

Ad Rom. 12. Ad Roma. 3. Ad Hebr. 8. & 12.

Ad Roma. 1. Latria etiã in externis consistit. Luc. 2. Ad Philipp. 3.

Matth. 10.

Ad Roma. 10.

Quãdo Latria, vel idololatria in exterioribus.

contraria. Ante decretam adorationem Hierosolymis licuit Patriarchis & Israëlitis vbique adorare & sacrificare, quemadmodum modò licet post huius mandati reuocationem, quia nihil iam geritur contra Dei veritatem. Post Christum natum, sublata circuncisione & Iudaïcisque ceremoniis, qui studuerunt obstinatiùs circuncidi, & ex lege Mosayca religionem componere, offenderunt in Christi veritatem. Populus verò, quando erigebatur tabernaculum, plura quàm petebatur, obtulit: quando efferebatur Arca cum Dauide, plura pietatis officia adhibuit, quàm Deus minutatim iusserat. Talia passim in scripturis leguntur ascita fuisse à sanctis viris adorationis exercitamenta, quæ ideò non habentur peccata, quia Dei veritati nō fuerunt contradicentia, sed congrua, tametsi non expressè requisita. Adhæc sicut mens rea fit idololatriæ, si se morigeram & seruam præbeat alicui creaturæ, aut contra Deum, aut non propter ipsum: ita quoque corpus & actio nostra pari crimine tenebitur, si tali creaturæ se deuouerit & alligarit. Postremò, quemadmodum in mēte, ita in externis labimur & decipimur, si ordinem cultus & adorationis peruertimus, si seruimus potiùs alicui creaturæ quàm creatori, si alicui tanquam Deo inhæremus, si Dei instar æstimamus & honoramus: si quæ Deo soli debentur, etiam exterius creaturæ damus: si creaturarum quamque non suo loco, ordine & gradu naturæ vel gratię cōstituta est à Deo, etiam exteriùs veneramur: aut propter aliam caussam, quàm propter Deum, aut in alium finem, quàm vt glorificetur Deus in omnibus, exteriora omnia peragimus, aut idololatriam committimus, aut in vera latria claudicamus. Nam sacrificans cuiquam, prȩterquàm Deo soli, morte plectendus est. Quis enim vnquam sacrificandum censuit, nisi ei quem Deum esse aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Sed nec templa, nec altaria, nisi soli Deo extrui possunt, & consecrari. Rectè quidem in memoriam alicuius creaturę, vel beneficij accepti à Deo dicari queunt: sed ita Deum, vt authorem sancti & beneficij respiciunt. Reliqua omnia exteriora Deo ferè & creaturis communiter impartiri licet. Si enim Christus claritatem, quam dedit illi Pater, non grauatur creaturis communicare, vt sint vnum quodammodò, sicut Pater & Filius vnum sunt: si dat secum sedere in throno ei qui vicerit, sicut & ille vicit, & sedet in throno Patris, vt quodammodò diuinæ efficiantur consortes naturæ, conformes filij Dei, & dicantur dij, ac filij excelsi omnes: Si thronus, regnum, & ipse denique Deus, sanctis Angelis & hominibus sunt communia: quare non templa Dei, altaria Dei, & cultus Dei exterior, erunt communia in terris, vno excepto sacrificio, quod offertur in agnitionem diuinitatis & Dominij incommunicabilis puræ creaturæ? Excipienda etiam est in interiori & exteriori diuersitas & proportio, sicuti est in rebus distantia, vt Deū colamus propter se, & super omnia: creaturas verò sub Deo, & propter munera Dei. Nam etsi sunt (ait Apostolus) qui dicantur dij, siue in cœlo, siue in terra: si quidem sunt dij multi, & domini multi: nobis tamen vnus Deus pater, ex quo omnia & nos in illo, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Sedent quidem sancti in throno, & ante thronum, nihilominus seruiunt Deo die ac nocte: & qui sedet in throno, habitat super illos: vt in omnibus agnoscamus Deū & Christum summas sedes tenere, & à Patre per filium mediatorem omnia in alios fluere, ipsisque in omnibus alios subdi, & inferiores esse, eiusdémque inæqualitatis & imparitatis professio etiam in eodem genere cultus exigitur. Ad hoc pertinet sententia à Deo contra Cain prolata, secundum Septuaginta versionem, non tantùm Deo soli offerendum esse sacrificiū, sed de opimis vt recta fiat partitio. Ita & in omni cultu & seruitio communi Deo & creaturis, necesse est primas partes semper Deo tribuere, & sub illo cuique pro mensura donationis diuinæ. Propterea sapienter nostri Theolo-

Quando non peccetur, agēdo quod non præcipitur.

Exod.22.

Aug. li.10. De ciuit. cap.4.

Quæ Deo & creaturis possunt communicari.

Apoc.3.
2.Pet.1.

1. ad Cor.8.

Genes.4.

Theologi commonefaciendi causa distinxerunt, non tantùm cultũ interiorem sed exteriorem, in Latriam, Duliam & Hyperduliam: vt Latriam præterea, quæ soli Deo exoluẽda sunt, sacrorum aliorum rituum, & omnium obsequiorum, quæ Deo & creaturis exhibentur, eminẽtiam inde pendentem Deo debitam significet, causámque ac finem, propter quem aliis administrantur: Hyperduliam verò, præstantiam quandã cultus & seruitij infra diuinũ, quæ creaturæ proximè ad Deum accedenti, aliísque post Deum prælatæ, congruat: & Dulia promiscuam omnibus creaturis, tametsi imparem adorationem & seruitutem subindicet. Quapropter Latria non tantùm comprehendit actiones cultus, quæ Deo sunt peculiares, sed aliarum, quibus defungimur erga creaturas, inæqualitatem, ordinem, & causæ ac finis in Deum relationem. Nam si perturbato ordine, & sine iusta cultus partitione obsequimur, & honoramus creaturas, aut in ipsis quiescimus, vel inhæremus, non referentes causam & finem in Deum, tum idololatria quædam exercetur. Sin autem quicquid honoris creaturis tribuimus, causam Deo acceptam agnoscimus, & ipsum in creaturis suis & donis venerari proponimus, in ipsúmque reflectimus, quod agimus, tum Latria in causa & relatione redditur Deo, & in actione Hyperdulia, vel dulia creaturæ. Vnde scriptura statuit quidem honorandas esse creaturas atque adorandas, ac ipsis seruiendum: sed ne fallamur, ferè semper de Deo simul monet. Adorandas quidem ait, quia Deus dilexit eas: tanquam beatas in omni generatione venerãdas, quia fecit illis magna qui potens est, & sanctum nomen eius laudandum Deum addit in virtutibus eius, & in sanctis eius. Quid verò est in virtutibus laudare, nisi egregia eius facinora commẽdare, ornare, & venerari, quibus magnitudinem suam ostẽdit: quid laudare in sanctis, quàm ipsos extollere, & honore prosequi, vt ex ipsis glorificetur Deus, qui dedit tantã potestatem hominibus? Parentes præcipimur honorare, sed in Domino, & quia iustum sit ac placitum coram Deo. Hortatur Petrus, vt subiiciamur omni humanæ creaturæ: sed interfatur propter Deum, siue regi, tanquam præcellenti, siue ducibus, tanquam ab eo missis: quia sic est voluntas Dei, & quia omnis potestas à Domino Deo est. Iubentur serui cũ timore & tremore obedire Dominis carnalibus in simplicitate cordis, sicut Christo, omníque honore dignos existimare, atque ita facere voluntatem Dei ex animo, & cum bona volũtate seruire, sicut Domino, & nõ hominibus. Quisquis ita se gerit erga creaturas, vna eadémque opera Latria vtitur, & hyperdulia, seu dulia. Latria est, quatenus propter Deum & eius voluntatem ac veritatem ex animo id fit, sicque adoratur Deus etiam in ipsis creaturis in spiritu & veritate. Hyperdulia est, si circa eximiam aliquam creaturam versamur: dulia verò, si circa quamlibet, cui hoc honoris & seruitij impenditur. Interea verè solus Deus adoratur, ipsique soli seruitur: quia omnis noster cultus aut circa Deum solum occupatur, aut circa ipsum in virtutibus sanctis ac ministris eius, tanquam circa authorem & finem omnium. Sic enim scriptura tribus modis interpretatur aliquid ad Deum solum pertinere, aut cùm duntaxat ipsi soli verè res competit, vt quod Deo soli sacrificandum ait: aut cùm ipsi soli per se inest, & ab ipso pendet, diffunditúrque in alia, vt quod scribitur, Solus bonus, solus Dominus, solus sanctus, solus habere immortalitatem, & lucem habitare inaccessibilem: aut cùm ipsi soli per se, & in summo conuenit, aliis verò non nisi inferiori modo, ac per & propter ipsum, vt quod dicitur, Regi seculorum immortali, inuisibili, soli Deo honor & gloria. Tot modis soli ipsi seruiendum, solúsque adorandus à Christianis prædicatur, tum quia sunt, quæ ipsi soli possunt iustè attribui & offerri, tum quia alia ad ipsum spectant per se, & aliis per ipsum, tum quia omnia in summo sunt illi exhibenda, aliis verò non nisi ab ipso & propter ipsum, & minori mensura

Quid propriè latria importet, quid Hyperdulia, quid Dulia.

Apoc.3.

Psal.150.

1.Pet.2.

Ad Colos.3. Ephes.6.

Quomodo Deus solus adoretur.

ac gradu. Videndum igitur, ne quis temerè abutatur particula Solius, tanquam passim in scriptura in adorationis vel cultus diuini materia sit exclusiua, quemadmodũ eadem abutebatur Iulianus Apostata, & Arriani, vt à consortio diuinitatis cum Patre Filium eliminarẽt. Ista fortassè fusiùs, sed quorum vsus fuerit in religione diiudicanda & moderanda necessarius.

Cyril. Alex. in Iulian. Athanas. in Arrian. Hilar. De Trinit.

DE ADORATIONE DEI IN CERTO LOCO.

CAP. 2.

Guido Carmeli. error. 8. Incidit in anno 1260.

Pugnantes hæreses de adorationis loco.

Vald. in Confess. quæ extat in fascicul. rerũ expetendar.

Act. 17.

Psal. 102.

Adoratio iam non est alligãda vni loco singulari.

Basil. in Exhortat. ad baptis. & pœnit.

DE adorationis loco extiterunt pugnantes inter se hæreses, quas nostra ætas renouat. Nam Pseudoapostoli à Segarello Parmensi & Dulcino Nauarriensi orti, clamitabant consecratam Ecclesiam nõ plus valere ad orãdum, quàm stabulum porcorum, nec discernendas aras ab haris, nec melius adorari Christum in templis quàm in syluis. Hos Hussitæ æmulati, templum Dei latè patentis asserebant ipsum mundum esse: coartare verò diuinam maiestatem, qui Ecclesias, monasteria & oratoria construunt, tanquam propior Deus in eis inueniatur. Contrà Valdẽses, vt quàm longissimè adorationem ab Eucharistia remouerent, cõcludebant Deum cœlo, eóque adorationis locum circumscribebãt, quoniam scriberetur, "Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra: Non adorabis ea neque coles: & quoniam in Euãgelio moneretur, inuocare patrem qui est in cœlis, & cœlum cœli Domino destinaretur, vt terra filiis hominũ. Aduersus hos posteriores Arati dictũ valet ab Apostolo celebratum, Iouis omnia plena, nec procul agit ab vnoquoque nostrum. Ipsius enim genus sumus, & in ipso mouemur, viuimus, & sumus. Atque vt infinita scripturarum oracula omittam, Dauid præclarè cecinit, "Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Etenim manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Et dixi, Forsitan tenebræ conculcabunt me, & nox mea in deliciis meis, quia tenebræ non obscurabuntur à te. Aristotelis est, ac veterum Philosophorum hæresis, contra diuinam prouidentiam, quam insectatur Iob, quasi Deus super solos cœli cardines obambularet. Sed quoniam cœlum & terram implet, Dominique est terra & plenitudo eius, rectè Dauid inquit, "In omni loco dominationis eius benedic, anima mea, Domino. Christus verò adorationem Dei absolutam cum ipsius natura componẽs, futurã post Malachiam Prophetã prædicit in omni loco mundã fore in spiritu & veritate: quandoquidem Deus spiritus, veritas, & munditia perfecta, in omni loco resideret, nõ tantùm in templo Hierosolymitano, aut monte Garisin. Quamobrẽ quisquis alicui loco affigit Deum, & Dei adorationem iudaïsat: ob idque Apostolus iubet viros Christianos orare in omni loco, leuantes puras manus. "Non locus (inquit Basilius) sed affectus seu intentio requiritur. Deum medio in mari Moyses exorauit, Iob in sterquilinio, Ezechias in lectulo, ad misericordiam prouocauit: Hieremias in luto, Ionas in Ceto, Daniel in lacu placauit, pueri in camino promeruere, latro in cruce, Petrus atque Paulus in carcere. Igitur & tu, vbicunque fueris, ora. Iudæorum, Valdensium, atque aliorum, qui cœlo aut templo aliquo continent Deum, scriptura duabus de causis damnat heresin: tum quia magnitudinem Dei in angustias redigant, tum quia ipsi, tanquam

quã indigenti aliquo, vt sit vel operetur, certum habitaculum definiant & extruant
" quasi sine loco consistere nequeat, vel bene agere. De priori Esaias sic loquitur: Quã *Esa.66.*
" domum ędificabitis mihi? cœlum mihi sedes est, & terra scabellum pedum meorũ.
" Posterius idololatris exprobrat Apostolus: Deus qui fecit mũdum, & omnia quę in
" eo sunt, hic cœli & terrę cùm sit Dominus, non in manufactis templis habitat, nec
" manibus humanis colitur, tanquam indigens aliquo. Quamuis autem Dei essentia & natura omnem locum impleat, támque latè pateat eius prouidentia vt adsit, audiat & opituletur: non tamen eodem modo atque æquè intimè eius essentia, potestas & prouidentia omnibus rebus & locis se commiscet, ac præstò est: ideò nec vbique, nec ęqualiter par ipsi debetur adoratio & cultus. Longè differt asserere Deum vbique præsentem esse & colendum, atque ęqualiter rebus omnibus assistere. *Non æqualiter in omni loco Deus est adorandus, & cur potius in aliquo loco.* Certè Christo homini diuina essentia hærebat intimiùs & penitiùs quàm aliis creaturis, quoniam ipsum solum sustentat in persona filij, & in vnam cum illo personam conglutinat, vt homo existat in Deo, & per ipsum subsistat. Ita sanè, quo quęque creatura propiùs ad eam connexionem accedit, Deum magis contingit, arctiúsque sibi præsentem habet. Deinde sicut superiori capite disseruimus, non tantùm spectatur quid adoretur, sed quorsum, & quæ ratio adorandi. Atqui Deus non vbique diuinitatis suæ & dominij ac potestatis paria edit acta, dátque documenta, vel confert dona sua. Propterea vbicunque diuinæ præsentiæ, aut virtutis, vel potentiæ sensibus mortalium apparuit, testimonium aliquod singulare confestim homines diuino spiritu afflati, singularem adorationem ibi potiùs, quàm alibi obierunt, & decreuerunt. Ex quo Deus Abrahę præbuit se conspiciendum, ibi *Gen.12.13.17.* scribitur ædificasse altare Domino, qui apparuerat ei, & inuocauit nomen eius, vocauítq; Bethel, id est, domum Dei, redibátque eò ad adorationem, quoties licebat. Quin quoties dicitur visus ab eo Dominus, toties leges ibidem ipsum, aut litasse, aut altare statuisse, aut pronum in faciem corruisse, quod adorationis fuit symbolum. Eodem instinctu patris exemplum æmulabatur Isaac. Iacob verò cùm visionem in somnio sibi oblatam considerasset, in hęc verba prorupit: Verè Domi- *Genes.28.35.*
" nus est in loco isto, & ego nesciebam. Non est hîc aliud nisi domus Dei, & por-
" ta cœli: ipsíque postquàm ibi adorasset, nomen Bethel indidit, & à peregrinatione rediens, eò ad inuocandum Deum se recepit. Moyses, cùm Dei particulari *Exod.33.34.* aspectu vel colloquio fruebatur, sua sponte procumbebat. Petiuit idem non Angelum sibi ducem dari, sed Deum ipsum, qui quoties in columna nubis se ostendebat, tabernaculo fœderis insidens, toties populus, licet non iussus, per fores papilionum suorum versus tabernaculũ adorabat. Quin etiam Deus ipse locos sua peculiari pręsentia & gratia consecratos vetuit illotis pedibus, ac sine veneratione calcari.
" Moysi denuntiauit, cùm ad rubum ardentem festinaret, Ne appropies huc: solue cal- *Exod.3.*
" ceamentum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est. Hoc idẽ Iosue *Iosu.5.*
" repetiuit audenti fidentiùs cum Deo congredi & colloqui. Interminatus est populo diram necem, si propiùs montem contingeret, aut si sine sanctificatione ac præparatione oculos in mõtem attolleret, vbi editurus erat inconsuetũ pręsentię ac potẽtiæ spectaculum: cuius causa Moses montem instar templi posito altari sacrauit, ibíque *Exo. 19.et 33.* statuit à populo adorationis sacrificium fieri. Deus insuper, quemadmodum in me- *Deuter.12.* dio populi sui selegit locum, vt specialiter poneret ibi nomen suum, & habitaret, ita specialem ibi adorationem & cultum exegit, vicissimque ibi clementius quàm alibi cum populo egit, ibíque vota & sacrificia oblata gratiora habuit. Ac ne quidem *3. Reg.8.* toto in tabernaculo illo & templo pariter se præsentem monstrauit, sed quasi adyta & penetralia diuinitatis suę intimiùs in parte templi habitantis secreuit, san-

ctáque sanctorum reputari voluit, paucis sacratis, hominibus aperta, à quib' videri Deus, & sciri manifestius, ac coli religiosius, quàm ab aliis voluit, pro mensura suę pręsentię. Sed nec eo, quasi suarum ędium conclaui, contentus fuit: verùm insuper quasi quoddam diuinitatis suę scriniũ, arcam fabricari iussit, quę ipsum nescio quo pacto intimiùs caperet, & de qua familiariùs oracula emitteret, ac vota populi exciperet: Ob eámque interiorem, & quasi pręsentiorem pręsentiam, honoratiori & illustriori in sede templi ipsam recondi mandauit, adorationémque maiorem coram ipsa exhiberi: nec siuit impunè profanis manibus attrectari, aut in locis pollutis, aut non, quanta fieri potuit religione, à communibus distinctis reponi. Qua de causa Ozam percussit, quia manum collabenti arcę admouisset: & Philistęos affecit vlcere pessimo, quia arcam cum idolis collocassent. Nec Moses, nec Patriarchę, nec populus ignorarunt, Deum nullo loco capi, ipsíque adorationem passim deberi, & gratam esse. Hoc enim suis factis & verbis testati sunt. Sed nec ipse Deus docuit, nec senserunt, nec crediderunt sancti Dei homines, Deum essentia, vel potentia, vel gratia ęqualiter in omnibus rebus habitare, aut æqualiter vbique colendum esse: sed contrà adorandum aliter in Christo homine quàm in alio, quoniam in illo habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter: vt aliter in cœlo quàm in cœno, quoniam illic diuinitatis lumen plenius & illustrius effunditur, & Angelis ac beatis pro loci decentia & conuenientia communicatur: aliter in templo quàm in stabulo, quoniam illud potius quàm istud Deus profitetur à se segregari, in quo singulari pręsentia & gratia commoretur, singulariáque dispenset beneficia, quibus hominibus opem ferat, eadémque ratione aliter in ara quàm in hara. Insuper sicut Deus sanctus, mundus ac purus est, ita in sanctitate, atque omni munditia, & in locis ab omni sorde repurgatis, gaudet adorari. Idcircò habitaculum eius decet sanctitudo, excanduítque ipse ac Christus eius, cùm verteretur in speluncam latronum, vel negotiationis atque aliarum sordium domum. Quin etiam ferè atrociorem vltionem cepit de omnibus, qui violassent illam, vel fœdassent: ita vt Apostolus tanquam commune prouerbium extulerit. Si quis templum Dei violauerit, disperdet illum Dominus. Nequaquã verò omnẽ locum, domum suam, in qua specialiter habitet, vocat: nequaquam eam munditiem, religionem ac sanctitatem in omni loco requirit, quã deposcit in suo tẽplo: nequaquam pollicitus est eam donorum suorũ supellectilem se expositurum in omni loco, quam suo templo reseruauit. Quamobrẽ singulariter etiam à Christo Deus prędicatur habitare in manufactis templis, non tantùm cùm ea vocat domum Patris, sed cùm asserit, Quicunque iurauerit in tẽplo iurat in illo, & in eo qui habitat in ipso. Propè quidẽ est Dominus omnibus inuocãtibus eũ in veritate: atque vbicunq; fiat, valet oratio & adoratio, maximè si qua nos vrget, aut digniorẽ apparatum impedit necessitas: nihilominus quædam sunt adorationis acta, quæ deputantur à Deo locis, quos sua peculiari assistẽtia sanctificauerit, vel sibi dicatos vendicarit: cuiusmodi est sacrificium publicum & externum, quod non nisi talibus in locis oblatum Deo solet esse gratum, nec vnquam aliter offerri fuit præceptum: ídque omnium gentium animis ratio impressit, sicut ex Esaia citat Christus. Domus mea domus orationis vocabitur cunctis gentibus, cùm de sacrificiorum genere & sinceritate ageret. Sic enim iuxta Septuaginta habet textus: Holocausta & victimæ eorum placebunt mihi super altari meo, quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis gentibus. Verum quidem est orationi domum Dei deputari, & propensiorẽ ipsum in preces & supplicationes populi sui ibi reperiri: vt oratione sua petiuisse, & exorasse videtur Salomon, maximè quod oratio publica, & quæ à multis funditur,

2.Reg.6.
1.Reg.5.
1.ad Cor.6.
Scriptura affirmat Deum habitare in templo.
Matth.23.
Etsi sit vbique adorandus, adorationis tamen quædam opera certis locis deputantur.
Esa.56.
Templũ locus & domus est sacrificij.

tur, quasi vim facit ipsi, saltem vehementiorem cæteris paribus, quàm priuata: quia suorum Deus delectatur conspiratione, & quadam coniuratione, qua regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Attamen nec priuatis, nec publicis precibus ita propriè & specialiter destinatur templum, aut locus à Deo selectus, sicut sacrificio, quod vnicum ex se Latriæ & adorationis diuinæ opus est externum. Quemadmodum autem decet, ac par est, vt homines in domum Dei inferant sacrificium, quod ipsi debent, in gratitudinem rerum acceptarum: ita vicissim æquum fuerit, ex eadem domo, quasi è quodam patrisfamiliàs penuario, depromi dona & munera, quæ hominibus partitur Deus, & applicat, ac seipsum populo suo præsentissimum declarat. Talia sunt potissimùm sacramenta, quæ quasi pixides & armariola gratiæ diuinæ in nos defluentis censentur. Quoniam igitur & sacras res continent, & per ea Deus actiones diuinas in nobis operatur, per eáque Latria, vt Deus illarum rerum solus author & Dominus ac saluator colitur, ritè pro ipsis templum, & Domus Dei, quasi diuina officina designatur, in qua Deus specialiter adest cunctis necessitatibus nostris. Itaque non ritè illa in omni loco conficiuntur, seruantur, vel suscipiuntur, vel in illis Deus vulgariter ac sine delectu adoratur, quoniam, inquam, singulari modo in ipsis residet. Quapropter Apostolus, sicut communes epulas vetat in Ecclesia agitari, ita iubet Cœnam Domini ibi, & non intra priuatos parietes vel profanos celebrari, ne fiat indignè. De his ita Basilius: Videamus (ait) primùm de eo, quando quid loco non suo geritur. Ex his quæ ad Dei cultum olim tradita sunt, alia sic Hierosolymis erant deputata, vt in aliis extra Hierusalem locis facere nemo auderet: nec quæ alibi fiebant, etiam in templo fieri protinus permittebantur. Nobis quoque periculum est, mandati malè obiti loci rationem negligentibus, præsertim si sacerdotij mysterium in locis profanis celebrauerimus, quòd ea res & celebrantis contemptum indicaret, & multos, qua sunt in rebus diuinis inscitia, multiformiter offenderet. Quòd si quis obiiciat Apostolum, vbiuis orandi, Dominũ etiam adorandi potestatem fecisse, dicendum est vocula in omni loco, locos humanis vsibus, rebúsque profanis destinatos non cõprehendi, sed Dei adorationem ab arcto Hierosolymæ ambitu in omnem terrarũ orbem diduci atque dilatari. Si nos ad vnum Deo placendi scopum alij aliis cooperantes, & tanta inter nos in Christo dilectionis communione coniuncti, non permittimur suum cuique diuinitùs acceptum locum & ordinem transcendere, sed iuxta donum proprium Deo & proximo ministrare: quomodo non multo magis locos, rebus à diuino cultu alienis definitos & seruientes, à sacris secernere debemus? Ex talibus ergo tum scripturis, tum exemplis, erudiri nos oportet, quicquid loco non suo fit, in contrarium scopo proposito finem cedere. Ne verò putetur à semetipso dissidere Basilius, qui antea probabat in omni loco ritè orari, sciendum hîc loqui de publico cultu & ministerio, illic verò de priuato. Porrò cùm Deus particulariter habitet in locis multis, multò magis habitat in plerisque hominibus. Nam Deum ipsum, ac Spiritum eius, habitare in nobis affirmat Apostolus. Ab eodem membra nostra dicuntur templa Spiritus sancti, qui in nobis est. Quid ergo? Deúmne in hominibus licet singulariter adorare? Quidni, sicut laudare Dominum in sanctis eius. Gedeon & Manne, Deo in Angelis repræsentato & habitante, sacrificauerunt, & Nabuchodonosor in Daniele: Deúmque in homine adorari fatetur Apostolus, cùm scribit: Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus. Occulta enim cordis eius manifesta fiunt, & ita cadẽs

Sacramenta cur de templo sumi debeant.

Basil. serm. 2. De papt. cap. 8. & in fin. reg. breuior.

Deus peculiariter habitat in quibusdam hominibus.

in faciem, adorat Deum, pronuntians quòd verè Deus in vobis sit. Quoties quidem Angeli, aut viri sancti animaduerterunt adorationem sibi tanquam Deo deferri, exhorruerunt, nec passi sunt: At quoties viderunt ad Deum ipsum habitantem intra ipsos, & authorem gratiarum ad orationem referri, renuerunt coram se exhiberi, ac ne quidem sacrificari sustinuerunt: quod tamen si quando permiserunt, exprimitur notanter non ipsis, sed Deo fieri. Sic Angelus monet Gedeonem, & alterum: sic Nabuchodonosor, cùm Danieli iubet sacrificium offerri, assignat Deo reuelanti mysteria in ipso: sic adorari Prophetas scribit Apostolus, quia Deus verè sit in ipsis. Non igitur adorabãtur propter se Angeli illi & homines, sed propter Deum in ipsis singulariter manentem, nec adorabantur in ipsis etiam dona Dei. Id enim esset creaturæ seruire: sed in Deum ipsum singulariter præsentem ferebatur adoratio. Ergo (inquies) fas erit pios homines passim adorare, imò & ipsis sacrificare, quoniã Deus in ipsis sedem fixit. Si constaret absque dubio de Deo habitante, non dubitaretur de adoratione: sed quoniam in multis sunt dona Dei, & plerique habentes speciem pietatis, virtutem eius abnegant, éstque omnis homo mendax, ne temerè nec facilè ad Deum adorandum in hominibus prouoluamur, nec sacrificium præbeamus, ne idololatriæ ansam & occasionem incautis & incogitãtibus de Deo demus, qui fortassè in creaturis quiescerent. Postremò, cùm tot habitationis diuinæ in rebus variis modi comperientur, supremus ac perfectissimus extitit in Christo homine, in quo diuinitatis plenitudo insedit corporaliter, nec in cœlo, nec in quacunque creatura, aut loco, sic Deus habitat, vt in illo, quantò differentiùs præ illis nomẽ hæreditauit. Ideò amplius & abundantius in ipso adorari debet Deus, quàm vspiam. Dico enim vobis (ait scriptura) quia templo quocunque maior est hic. Cùm verò Christi Dei & hominis in terris habitatio sit ipsa Eucharistia, sequitur in ea Deum adorandum magis, ac certius & dignius quàm in cœlo, si ab eo Christũ semoueris, aut templo, aut alio quocunque loco, nostrásque Ecclesias propter Eucharistiam sacratiores & venerabiliores esse ipso cœlo: proptérque ipsam maior atque excellentior est gloria domus secundæ, & templi Christiani præ Iudaïco: neque est alia natio, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest nobis in omnibus obsecrationibus nostris. Nec ita loquimur, quasi Deus & Christus Eucharistia, vt in loco, habitet: sed quia Eucharistia sit in loco aliquo, & ipsa sit præsẽtiæ diuinæ & corporis Christi certa capacitas, quamuis supernaturalis. A qua nihilominus Aduersarij, vt quàm longissimè adorationem repellant, alij humanitatem Christi ab ea diuellunt: alij etiam diuinitatis singularem præsentiam, alij ab humanitate Christi, vbicunque fuerit, subtrahunt adorationem, vbicunque fuerit: alij quoque ab ipsa diuinitate quantumuis præsenti, ne vllo pacto in Eucharistiam redundet: ita vt potius Deum & Christum suo cultu fraudari malint, atque etiam potius de mundo tolli & proscribi, quàm propter ipsos Eucharistiam venerari.

Cur in homine non facilè adoretur Deus

In Christo adoratur Deus maximè.

In Eucharistia potißimum Deus adorandus.

AN CARO CHRISTI SEV HVMANITAS SIT ADORANDA.

CAP. 3.

ADVERSARII itaque, dum nos multiplici idololatria circa Eucharistiam teneri contendunt, multiplici impietate se inuoluunt. Clamant nos non tantùm artolatras, seu panis adoratores videri, sed sarcolatras & anthropolatras, id est, carnis aut hominis, atque ita creaturæ cultores potiùs, quàm creatoris inueniri. Ac ne excipiamus nos non nudam carnem Christi, aut purum hominem venerari, sed filium Dei incarnatum & hominem factum, audent iterum Christum in

sua Cœna crucifigere, & Apollinaristarum ac Nestorianorum hæreses asserere. Præter id enim, quod Lutherus Cinglium sibi fassum tradit, diuinitatem Christi non posse pati, multò apertiùs idem Nestorisat, cùm ab Eucharistia adorationem sublatam vult. Cùm Deus solus (inquit) adorandus sit, & creatura prorsus nulla, ita vt etiã Theologistæ negent puram Christi humanitatem citra discrimen idololatriæ adorari posse, quomodo non est summa impietas panem adorauisse? Quid verò est, quòd dicant se panem non adorare, sed corpus Christi? An iam non creaturã adorant? Vbi ergo sunt illorum decreta, quibus, vt diximus, humanitatem vetant adorari? Sed iterum dicant: Nos adoramus, atque etiam edimus spiritale Christi corpus. Et quid est spiritale Christi corpus? An vspiam in scripturis repertum est aliud spiritale Christi corpus, quam aut Ecclesia, aut fides nostra? Cur eiusmodi vocibus, quas nullus capit intellectus, pias mentes euertamus? Spiritale corpus sic ab homine capitur, vt si dicas corporea mens, aut carnea ratio. Quid adhuc voces inconciliabiles copulamus? Hîc Cinglium vides Christi corpus à diuinitate seiungere, nec aliud quàm puram creaturam cum Nestorio agnoscere. Alij quidem videntur augustiùs de carne Christi in cœlo posita credere: sed ne cogantur eam concessam in Eucharistia adorare, spoliant diuinitate, anima humana, omníque alia Dei & hominis concomitantia, quam subsannant: atque ita, tanquam cadauer, non solùm ab anima, sed à diuinitate derelictum in sacramento collocãt, iactántque corpus Christi non esse Christum, vt pari cum illo adoratione honoretur. Hoc verò quid est aliud, quàm Nestorium & Apollinarium, carnem Christi anima vacuam statuẽtem, ab inferis excitare, & non solùm iterum mortuum Christum affirmare, sed necare. De his Caluinus sic loquitur: Hæc cognitio Christi, carnem à sua virtute non separati, nos facilè à carnali etiam adoratione abstrahet, quam peruersa temeritate quidam in sacramento erexerunt, quod secum subducerent. Si corpus est, & anima igitur, & diuinitas sunt vnà cum corpore, quæ iam diuelli nõ possunt. Igitur illic adorãdus Christus. Primũ si sua illa, quã obtendunt, concomitãtia, ipsis negetur, quid facient? Nam vt maximè absurditatẽ vrgeant, si corpus ab anima & diuinitate separetur, quis tamẽ sanus & sobrius Christi corpus, Christũ esse sibi persuadeat? Videntur quidem sibi suis syllogismis id conficere. Verùm cùm de corpore & sanguine suo distincto loquatur Christus, modum autem præsentiæ non describat, quomodo ex re ambigua certò conficient quod volunt? At nos vt adorationem dignam Christo elucidemus, contra ista progrediamur quodam ordine. Imprimis ex priore capite repetendum est, aliquid adorari dupliciter, aut tanquam res existens, & subiectum quod recipit adorationem, aut tanquam causa, propter quam tribuitur adoratio. Propriè honor confertur rei existenti, in quam tẽdit qui honorat, & à qua finitur & terminatur honor. Causa honoris, est adhærens, aut adiectitia, aut extranea. In sacrosancta Trinitate tres sunt personæ existentes, quæ adorantur, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, & vnica causa insita, propter quam adorantur, quæ est diuina natura. Contrà in Christo vnica persona cõsistit, sed variæ ac diuersæ causæ adorationis insunt, natura diuina, sapientia, & potentia increata: postea natura humana, cum sapientia, & potentia creata, atque indè emanentes proprietates & actiones. Personæ existenti in Christo debetur latria propter naturam, & suppositum diuinum, atque vtriusque proprietates: sed propter naturam humanam, eiúsque proprietates & operationes, Dulia cõuenit, seu hyperdulia. Cõtrà fit in creaturis. Nam quatenus honoratur res existens creata, Dulia est: quatenus verò refertur honor in Deum, & propter ipsum impenditur, quædam Latria est. Nec mirum in Christo reperiri Latriam & Duliam, cùm etiam in sacra Trinitate vtraque quodammodò

Luther. lib. De conciliis.
Aduersarij Nestorisant.
Cingl. in Confess. ad Car. 5. & de vera ac fals. relig.
Aduersarij negant in Eucharistia naturarũ concomitantiã.
Calu. lib. 4. ca. 17. num. 35.
Duplex ratio adorandi aliquid.

locum habeat: latria quidem per se, & insuper ratione vniuersalis Dominij, & actionum diuinarum erga creaturas, quatenus oriuntur à personis existentibus, & natura diuina. Dulia verò ratione eiusdem Dominij & actionum, quatenus quendam temporarium ortum capiunt, atque etiam finem capere possunt. Ad ista conuenienter primùm scriptura docet, totáque Ecclesia indubitanter credidit Christo, vt existenti, eandem adorationem exhiberi, quæ Patri & Spiritu sancto: quia res in illo existens est persona filij Dei, quæ cum aliis de sancta Trinitate parem & eandem meretur adorationem. Propterea Patres negant ipsum esse hominem Theophorum, seu Deiferum, sed asseuerant Deum hominiferum: nec in Christo Deum habitare, vt in perfectissimis aliis hominibus, vel creaturis, sed ipsummet Deum existere: quod probant ex scriptura, ex eius actionibus, atque ex inuocatione & honore, quem Deus iussit ipsi deferri, & quem ipse sibi oblatum admisit, quémque ipsi vltrò præstiterunt Angeli, atque homines pleni spiritu sancto, alioqui non facturi: atque insectantur hæreticos, qui ipsum pro creatura ducerent, & nihilominus adorarent. De differentia igitur inter ipsum, & alias diuinas creaturas, ex scripturis ista Origenes: Si Celsus (inquit) teneret illud Christi, Ego & Pater vnum sumus: & illud eiusdem Patrem orãtis, Sicut ego & tu vnum sumus: non putaret nos alium præter vniuersorum dominum colere. Nam & dicit, Ego in Patre, & Pater in me est. Vnum enim Deum Patrem & Filium colimus: de cæteris nulla apud nos ratio: nec recens ortum, quasi prius non fuerit, honoramus. Credimus enim dicenti, Antequàm Abraham esset, ego sum. Nec nostrum quisquam adeò ineptit, vt opinetur veritatis essentiam, substantiámve ante aduentus Christi tempora non fuisse. Religiosè ergo colimus Patrem veritatis, & veritatem filium. Sic duos, vt quicunque viderit filium, cùm is sit splendor gloriæ Dei, & figura substantiæ eius, in ipso Deum, vt in imagine Dei, viderit. Eat nũc Celsus, & ex eo quod vnà cum Deo filium eius colimus, colligat nos, non solùm Deum, sed eius quoque ministros adorare. Nos vnum Deum, & vnum eius filium verbum, imaginem votis & precibus, quantum possumus, honoramus, offerentes ea Deo vniuersorum Domino per suum vnigenitũ eidẽ primùm oblata supplices, vt qui est propitiator pro peccatis nostris, dignetur, tanquam Pontifex, nostras preces & sacrificia offerre Deo opt. maximo. In Deo itaque nostra fides consistit, per confirmantẽ eam in nobis eius filium, propter quem non est quòd Celsus nobis seditiones obiiciat. Veneramur enim Patrem, eò quòd admiramur eius filium Verbum, sapientiam, veritatem, iustitiam, & quicquid didicimus esse Dei filium è tali patre progenitum. Ex Anathanasio quoque verba sunt: Si qui cauillantur Deum habitantis more in carne fuisse, repudientur, Deum licet in nobis habitare, quod dicunt, recipiatur. Id enim scriptura testatur: Habitabo in illis, & obambulabo. Alioqui nihil inter nos & Christum discriminis esset. Quem si hominem adoras, eò quòd ibi inhabitet Dei verbum, vna quoque opera sanctos adoras, ob Deum in eis domicilium habentem. Sed respondebitis, Nos rem creatitiam non adoramus. Ostulti, cur non cogitatis creatum Domini corpus, non auferre adorationem eius, qui increatus est? Et quia increati corpus factum est, ac ei proinde sacra offertis, vestram adhibetis adorationem, eáque de causa legitimè adoratur, & diuina colitur adoratione. Deus enim verbum est, cuius proprium est corpus. Quòd si contentiosiùs agant hæretici, alium esse Patris dominatum, alium filij, mirum cur sustineãt duobus inseruire, cùm vox Domini sit, id neminem posse. Si alius est Patris, alius Filij, & potestatem diuidis, quomodo regnum coles? Non

Christo incarnato latria debetur.

Rationes Patrum de latria Christo deferenda.

Origen. lib. 8. in Celsum.

Athanas. De incarn. Verbi, de incarnat. Christi, De communi essentia Patris & Filij.

» possunt simul coli duæ, nisi ordinis eiusdem potestates. Nemo adorat regem, & » eius præfectum. Vbi enim par dignitas, ibi par adoratio. Non permisit tibi Chri- » stus honorem diuidere: Hæc, inquiens, est voluntas Patris, vt omnes honorent fi- » lium, quomodo & Patrem. Honora Patrem, vt honores filium: vel potius Hono- » ra filium, vt patrem honores, & contumeliam in filium Deus suam putet. Qui enim » odit me, odit & Patrem, dicit Dominus, Non recipit pater honorem erga se, cùm fi- » lius eius contumelia afficitur. Epiphanij in eandem sententiam textus habet: Si filius » solùm vocatur, vt reliqui filij, ergò nec ab aliis differt. Et quomodo sicut Deus ado- » ratur? Oportebat igitur etiam alios omnes, de quibus nomẽ adoptionis dicitur, ve- » lut eum adorari, quoniam Dei etiam filij appellantur. At veritas non sic habet, sed » nouit semper vnũ Dei vnigenitum filiũ, cui omnia diuinũ cultũ præstant. quẽ ado- » rant, cui omne genu flectitur. Et si nõ est verus Deus, nec adorandus est. Et si creatus » est, nõ est Deꝰ. Et si nõ est adorãdus, quomodo igitur Deꝰ prædicatur. Et quomodo » creauit Deus Deũ in adorationẽ proponens, quomodo creauit sibi filiũ, & adorari » pręcepit, cùm toties dicat, Creaturã ne adores. Stultũ enim est, stultũ, inquã, creaturã » deificare, hoc est, primum Dei præceptum reprobare: Deum tuum adorabis, eíque » soli cultum pręstabis, soli seruies. Sancta ergo Dei Ecclesia non creaturam adorat, sed » filium genitum, Patrem in filio, filium in Patre cum Spiritu. Et horrendus ac terribi- » lis Angelis filius Patris citra ambiguitatem, ab his qui vitam cupiunt, creditur & a- » doratur. Et si nondum regnat, quomodo semper reperitur adorari ab Angelis & » Archangelis, & ante aduentum in carne, & in aduentu in carne, vt de ipso scriptura » dicit? Cùm induceret in orbem terrarum primogenitũ, adorent ipsum omnes An- » geli eius. Ex eo porrò, quòd Christus se permiserit adorari, & vltrò ipsum Angeli ac » sancti adorarint, Deum esse in sua existentia ostendunt Athanasius, Ambrosius & Cyrillus, in eáque venerandum Latria. Primus ita loquitur: Adoratur ab Angelis, » non tantùm vt gloria maior, sed vt alius, discretus, seiunctúsque à conditione crea- » turarum omnium, patri tanmmodò æqualis secundum rationem substantiæ. Si idẽ » ideò, quia gloria sublimior adoraretur, par erat, vt omnia inferiora superioribus se a- dorando inclinarent: sed id ita non est. Creatura siquidem creaturã non adorat. Vn- de Petrus Corneliũ, Angelus Ioannẽ, se adorare volentes inhibuerunt. Deum (dixit hic) adora: & ille, homo sum, solius hoc est numinis. Quod ab Angelis nõ ignoratur, qui cæteros licet gloria transcendant, creaturas tamen se, nec in adorandorum, sed in adorantiũ classe agnoscunt & cõputant. Conseruus (aiebat ille) tuus ego sum: & alius: Non mihi offer sed DEO. Ab omnibus contrà tũ Angelis, tũ gentibus, DOMINUS ado- ratur. Tibi (ait Propheta) serui erunt, supplicabunt, adorabunt. Non est DEUS præ- ter te. Et discipulos se adorare permittit, instruens eos, quisnam sit. Magister (inquit) sum, & DOMINUS. Thomam eum vocantem DOMINUM, DEÚmque suum, non im- pedit. Nunc autem quia creatura non est, sed propriumex DEI adorandi substantia germen, & naturalis filius, ideò adoratur, & DEUS creditur, & DOMINUS, & author, & omnipotens, eadem qua eius pater ratione. Catholici denique Christum verè fi- lium DEI esse ex adoratione declarãt, duriúsque increpant eos, qui opinarentur illum » esse creaturã, & tamen adorarẽt, quasi adoratio diuina creaturæ cõpeteret. Hierony- » mus sic habet: Omnes nostri temporis hæretici, qui DEI filium prædicant creaturã, » & tamen adorant eum relicto diuinitatis templo, & post tergum habito, sua ipsi cõ- » fessione creaturã se adorare dicunt. Nos autẽ sic adoramus solẽ iustitiæ, vt DEUM a- doremus. Itaque res existens iuxta Patres adoranda in Christo, est persona filij DEI. Atque id quidem gratis concesserint Aduersarij: sed controuersia est, an Christus, quatenus homo, seu quatenus visus fuit, & cum hominibus conuersatus, sit pro DEO

Epiph. hæres. 69.

Athanas. Orat. 3. in Arria.
Cyrill. lib. 5. in Ioann. cap. 1.
Ambros. in ca. 9. ad Rom.

Act. 10.
Apocal. 21.

Iudic.

Esa. 45.

Ioã 13. & 21.

Hieron in pro- phet.
Epiphan. hæ- res. 76.
Athanas. Orat. 5. in Arrian.

An Christus quatenus homo sit, latria adorandus.

colendus, seu Latria afficiendus. Sanæ doctrinæ aduersantur hac in parte quatuor opiniones. Fuerunt qui iudicarēt Christum hominem esse, & dici creaturam, nec nos ipsum Latria prosequi posse, quin diceremur adorare creaturam. Fuerunt Nestoriani, qui duas personas Dei & hominis in Christo constituerent, quarum diuina per se adoraretur, humana verò coadoraretur, tanquam assumpta propter assumentē. Fuerunt qui sicut duas naturas in vna Christi persona distinguere oportet, ita putarent duas adorationes Christo competere, eásque separandas esse. Fuerunt alij, qui ex vna adoratione opinabantur rectè concludi vnam naturam. Fuerunt denique qui sicut naturæ in Christo consideratione diuiduntur, ita sibi persuaderent re- ipsa diuidi posse naturas, & à se inuicem distrahi, vt non vna vtrique accommodari semper deberet adoratio. Hos omnes damnauit prima Ecclesia, sed Nestorium maximè & posteriores in Alexandrina atque in Ephesina, & in quinta generali Constantinopolitana synodis, quæ semper creditum testantur vnica adoratione totum Christum afficiendum, quoniam adoratio in existentem rem & suppositum vergeret, & ex eo foret metienda. Ne quidem Patres detrectant Christum ipsum, humanitatem, carnem eius, animam & sanguinem creaturas nominare. Sic enim Hieronymus in dictum Pauli, ipsius factura sumus, ait: Multi timore, ne Christum creaturam « dicere compellantur, totum Christi mysterium negant. Nos liberè proclamamus, « non esse periculum eum dicere verum esse Deum & hominem, & crucifixum, & « maledictionem tota spei nostræ fiducia profitemur. Ecquid hîc trepidaremus, aut « non clamaremus, qua talem, hoc est, qua hominem, esse creaturam, cùm Paulus a- « pertè scribat hunc Dei filium factum esse ex semine Dauid secundum carnem, fa- « ctum ex muliere, factum sub lege: Nihilominus latriam atque vnicam adorationem Deo & homini, ac distinctis naturis in Christo conuenire ex scripturis iidem patres definierunt. Cur ita? Quia nec Christum, nec partes humanæ naturæ, quæ in ipso sunt, in puris creaturis habuerunt, propter vnionem cum filio Dei, & naturæ diuinæ cum humana inseparabili copula, & eatenus negant alia adoratione quàm filiū Dei ornandum. Innituntur autem vnico illi fundamento, quòd oratio diiudicanda sit, ac mensuranda ex supposito & persona, quę adorationem excipit: nec priùs quiescitur, quàm adoratio ab ea terminetur. Itaque cùm vnica inueniatur in Christo existentia & persona filij Dei, decernunt Patres, nec Christum hominem esse creaturá, quia non habet existentiam creatam, nec officere corpus & creaturam assumptam adorationi personæ filij Dei assumentis, nec ferendum iudicium de carnis humanæ in Christo, & honoris modulo, ex proprietatibus naturæ illius, cùm homo tot⁹, partésque humanæ naturæ subsistant in longè sublimiori, quàm in proprio supposito, nępè in filij Dei persona, cuius causa longè altiorem perfectionem & honorem acquirant, quam si in propria sua persona consisterent: quemadmodum purpura regi imposita ampliorem meretur & suscipit venerationem, quàm faceret, si iaceret deposita: cùm insuper naturam humanam ex illa diuina existentia, diuinitatis natura complectatur arctissimè, per eámque totam diffundatur & inhabitet, ipsáque pro organo vtatur: vt intelligatur, quanta sit humanæ naturę in Christo perfectio & veneratio, non manendum intra conditionem proprij subiecti, & naturæ humanæ nudæ ac puræ, sed videndum ipsam in fastigium diuinæ existētiæ & societatis cum natura diuina eleuari, vt sit, & dicatur humana natura filij Dei: quemadmodum aliter iudicatur de ferro intra limites naturæ suę, & aliter de ferro ignito, quod nouas vires consequitur. Patres ergo quadruplici de causa Christum hominem, & omnia quæ in ipso sunt, vnica adoratione latriæ pronuntiant veneranda: tum quia vnicum in Christo suppositum filij Dei manet saluum, cui latria debetur, quæ propter res as- sum-

Quare Christus homo sit latria adorandus.

Ad Ephes. 2.

ſumptas nullo modo imminui poteſt, vel vitiari: tum quia illius ſuppoſiti exiſtentia communicatur omnibus, quæ fit, & quæ intra ſe ſuſcipit. Fit homo, fit caro, fit anima humana: ideò etiam meritò ipſi in his redditur eadem latria, quoniam iſta nihil aliud exiſtunt, quàm filius Dei animatus & incarnatus: tum quia viciſſim iſta ſuum exiſtere creatum perdunt, cuius cauſa intra puras creaturas continebantur, & in proprij locum diuinum exiſtere conſequuntur, vt caro filij Dei verè nominetur: tum quia maximam cum diuinitate ineunt ſocietatem. Propter priores cauſas Chriſto homini, animæ & carni eius, vnica cum filio Dei diſpenſatur latria, propter vnicum filij Dei ſuppoſitum latriæ fundamentum, quod omnibus aſſumptis fit commune. Propter vltimam verò allatam cauſam, ſi non latria, ſaltem hyperdulia poſtulatur: quoniam quamuis natura humana in diuina exiſtentia & perſona hæreat, non tranſit tamen in eſſe diuinum, & naturam diuinam, vt Deus dicatur & colatur, ſed accipit intimam, & maximam diuinitatis participationem: interea tamen propter alias cauſas ſemper meretur latriam, & nõ aliam adorationem. Ab illo verò diuino ſuppoſito nũquam excidit, vel ſeparatur caro Chriſti, quia non habet aliud exiſtere, quo ſe ſuſtentet in rerum natura: ideò nec latria poteſt priuari. Iam audiamus ipſorum Patrum contra illas hæreſes ex ſcripturis teſtimonia. Obiicientibus Chriſtianos in Chriſto adorare creaturam, primò reſpondent Patres, nos adorare Deum in creatura, ſeu Deum creaturam factum, atque » ita vtriuſque vnam euadere adorationem. De quo Athanaſius iſta: Nos creatu- *Athanaſ. in Arrian. orat. 5.* » ram adoramus? Abſit. In Ethnicos & Arrianos id delirium competit: ſed Do- » minum rerum creatarum, incarnatum Dei verbum adoramus. Nam etſi caro » per ſe pars ſit rerum creatarum, Dei tamen corpus effecta eſt: quod ſeorſum di- » ſcriminatum à verbo adoratione non proſequimur, nec verbum adoraturi, id à car- » ne ſeponimus, ſed illud in carne ſitum Deum agnoſcimus. Quis ergo tam væcors, » vt ei ita loquatur? Abſiſte à corpore, vt te adorem, tam impius, vt cum Iudæis pro- » pter corpus ei dicat: Cur tu, cùm homo ſis, Deum te facis? Atqui non iſtiuſmo- » di leproſus erat. Adorabat enim Dominum in corpore, Deúmque eſſe præſentie- » bat: nec ob carnem arbitratus creaturam eſſe Dei verbum, neque quia verbum » erat opifex rerum, carnem, qua id indutum erat, pro nihilo habens, ſed vt in re » creata creatorem ſubſiſtentem adorabat, ideóque mundatus eſt. Cùm ſol obte- » nebratus eſt, ſciſſæ petræ, terra tremuit, velum ruptum, reſuſcitata corpora, rerum » natura rem creatam nõ adorabat, nec ob eius carnem eum recuſauit adorationibus » proſequi, ſed ideò adorauit, quia vidit ſuum opificem architectúmque in carne cõ- » ſiſtere. Et in nomine Ieſu omne genu flectebatur, & in poſterum flectetur, & om- » nis lingua cõfitebitur eum eſſe in gloria Patris. Non enim caro ignominiam attulit » verbo Dei: Abſit: ſed potius caro per verbum Dei glorificata eſt. Quapropter dile- » cte, qui Dominum diligunt, ſic admone, vt agnoſcant nos, qui Dominum in car- » ne adoramus, non creaturam adorare, ſed creatorem creato corpore indutum: » Alibi Athanaſius breui periodo quæſtioni ſatisfacit. Reſpondebitis (inquit) Nos *Athanaſ. de incarnat. Chriſti.* » rem creatitiam non adoramus. O ſtulti, cur non cogitatis creatum Domini corpus? » Non auferre adorationem eius vultis, qui increatus eſt? Et quia increati corpus fa- » ctum eſt, ideò eius corpus dicitur, cuius factum eſt: ac ei proinde ſacra offer- » tis, veſtram adhibentes adorationem: eáque de cauſa legitimè adoratur, & di- » uina colitur adoratione. Deus enim verbum eſt, cuius proprium eſt corpus. I- » deò cùm acceſſiſſent ad eum mulieres, pedes eius tenuerunt, & Deum adoraue- » runt. Eodem ſpectant Hieronymi verba hæc: Nos hominem ſeorſum nec coli- » mus, quod nefas eſt, nec adoramus, ſed Deum magis incarnatum, qui proprium

ſibi corpus animatum vniuit, ita vt Deus verbum caro fieret, & nō in alium quemlibet, ſed in ſemetipſum caderet vnitas, qui vnus & verus Dei filius ſemper erat. Idcircò non alium quàm eundem, ipſúmque Dei filium & colimus, & adoramus.

Epiph. in Ancorato. Spectat eodem & Epiphanius. Contentioſus (inquit) aliquis, & ambitioſus dicet, Quid corpus ex Maria? nimirùm aſſumptum. Maria verò quid? Creata, an increata? Creatam etiam dicimus, genitam ex viro & muliere. Corpus igitur ex Maria quid? Adoras Saluatorem incorporatum, an non adoras? Quomodo verò non adorabo? Si enim non adorauero, non habeo vitam. Creaturam igitur adoras, corpus vtique. Næ ingens eorum væſania, qui talia dicunt. Et rex enim purpuram indutus, ab omnibus adoratur. Num ergo purpura, an rex adoratur? Clarum eſt, quòd rex: coadoratur autẽ cum eo etiā purpura, quam geſtat, quam vbi exuit, & in locum repoſuit, non amplius ea veſtis adoratur. Sedet item in templo ſæpè rex in proprio throno, & in eo regem adorantes adorant: vbi verò ſurrexit, nemo neque templum, neque thronum adorat. Nemo autem adeò inſanit, vt regem in alterutro adorare volens, ei dicat, Egredere de templo tuo, vt te adorem. Sic ſanè nemo dixerit vnigenito, Dimitte corpus vt te adorem: ſed adorat cum corpore vnigenitum, increatum cum ſancto, quod veniens accepit, templo. Nemo item dicit, Surge ex throno tuo, vt te adorẽ citra thronum: ſed adorat regem cum throno. Itaque & Chriſtus adoratur cum corpore ſepulto, quod reſurrexit. Crucifixus ergo eſt Dominus, & adoramus crucifixum, ſepultum, ſuſcitatū, aſſumptum ad cœlum. O altitudo diuitiarum & ſapientiæ Dei! Vides, lector, Patres adorationem in Chriſto aſſignare perſonæ filij Dei exiſtenti in creatura, quę viciſſim in ipſo adoratur, & coadoratur cum ipſo. Sed quoniam non ſatis expreſſè videntur adorationem tribuere humanitati, & corpori Chriſti, quam potius ſtudent reſeruare ſuppoſito filij Dei, audies ſtatim illos propter idem exiſtere, & idem ſuppoſitum in Chriſto diuinitatis & humanitatis tam fidenter humanitati adorationem vendicare, quàm diuinitati, & affirmare hominem cœleſtem, vt Deum terrenum, adorandum, propter vnionẽ vtriuſque naturæ in eadẽ perſona, filio Dei propria quidem, ſed homini mirabiliter cōmunicata. Vt autem probent humanitatem & carnem vna & eadem adoratione proſequendā, qua filius Dei, has ferè ſcripturas aſciſcunt. Dignus eſt agnus, qui occi-

Apoc. 5. ſus eſt, accipere virtutem, & diuinitatem, & ſapientiam, & fortitudinem, & honorẽ, & gloriam, & benedictionem. Et omnem creaturā, quæ ſub cœlo eſt, & ſuper terrā, & ſub terra, & in mari, & quæ in iis ſunt, omnes audiui dicentes. Sedenti in throno & Agno benedictio & poteſtas, & gloria, in ſæcula ſæculorum. vbi ſedẽs in throno, diuinitatem declarat, & Agnus humanitatem. Propter quod & Deus exaltauit il-

Humanitas et caro Chriſti vna adoratione colenda cum filio Dei.

Ad Philip. 2. lum, & dedit illi nomen ſuper omne nomẽ, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur terreſtriū, cœleſtiū & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus

Ad Heb. 1. eſt in gloria Dei Patris. Cùm introduceret primogenitū in orbẽ terræ, dicit, Et adorent eum omnes Angeli eius. Adorate ſcabellū pedū eius, quoniam ſanctū eſt. atque

Orig. hom. 5. in Eſa. ita amplificāt adorari ab Angelis & beatis. Primus veniat in mediū Origenes. Vocauit (inquit) Pater filiū: imò, vt verè dicamus, Deus hominem vocauit iuſtitiam ad pedes ſuos, id eſt, incarnationem filij ſui. Ideò & adoramus ſcabellum pedum illius, quia ſcriptum eſt, Adorate ſcabellum pedum eius. Auguſtinus conſonat, & ſcribit:

Auguſtin. in Pſal. 98. Ad terram cùm te inclinas & proſternis, non quaſi terram intuearis, ſed illum ſanctum, cuius pedum ſcabellum eſt quod adoras: propter ipſum enim adoras, quia (inquit) ſanctum eſt. Quis ſanctus eſt? In cuius amore adoras ſcabellū pedum eius. Quem cum adoras, ne cogitatione remaneas in carne (vt illam ſcilicet ſepares à filio Dei) & à ſpiritu non viuificeris. Occurrit etiam obiectioni, quaſi cum diuinitate

adoraret

"adoraret carnem, quam esse creaturam fateretur. Ego dominicam (ait) carnem, "imò perfectam in Christo humanitatem propterea adoro, quòd à diuinitate suscepta, & Deitati vnita est, vt non alium atque alium, sed vnum eundémque Deum, & hominem Dei filium confitear. Denique si hominem separaueris à Deo, illi nunquam credo nec seruio: vt si quis nostrum purpuram, aut diadema regale iacens inueniat, nunquid ea conabitur adorare? Cùm verò ea rex indutus fuerit, periculũ mortis incurrit, si ea cũ rege simul adorare contẽpserit. Ita in Christo Domino humanitatem nõ solam, aut nudam, sed diuinitati suę vnitam, vnum Dei filiũ, Deũ verũ, & hominem verũ, qui adorare contẽpserit, ęternę mortis pœnã patietur. *August. serm. 58. De verbis Domini.*

Noster Hilarius notat, à Magis Christum in cunis adoratum, & per eos cunarũ sordes adoratas: aliud oculis, aliud animo conspectũ: potestatis nõ amissam dignitatem, "dũ carnis humilitas ab illis adoratur. Nanzianzenus verò ita suos alloquitur: Popule "meus, Christo latriam offerre censeas. Hoc de nobis omnibus affirma, nos Dei filium "ex patre primùm, deinde ex sancta virgine Maria genitũ coniungere, nec filios duos "nominare, sed vnũ & eundẽ in diuinitate indiuisibili adorare. Et si quis crucifixum "non adoret, anathema sit, & in eorum numerũ ascribatur, qui Deum interemerunt. *Hilar. lib. 2. De Trinit.* *Nanzianzen. Orat. ad appulsum Episc. de Aegypto, et ep. ad Cledonium.*

Chrysostomus exprobrãti à nobis adorari creaturã, aut negari corpus Christi creatum respondet: Insipiens nemo dicit regi, Exue purpuram, quam indutus es, vel à throno tuo surge, vt nudũ te adorem: sed regem adorat purpura vestitũ, & throno "insidentem. Complacitum enim Deo Verbo fuit, vt creatam carnem nostrã sibi absque macula adunaret, & ea, quatenus Deo Verbo adest, cũ Deo Verbo adoraretur. "Quod significans Dauid, Adorate (ait) scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. "Terram ergo nos iubes adorare Dauid, quam Moses adorari vetat. Videte sacramẽtum, quoniam adunaturus erat sibi carnem nostram: caro autem nostra ex Adam de terra est, iuxta quod dicit, Adorate. Nos terram non adoramus, sed Deum Verbum, "qui sibi carnem ex Adę terra formatam absque peccato vniuit. *Chrysost. De Trinit.*

Leo Papa ad Christi hominis adorationem sic populum hortatur: Quem Magi infantem venerati sunt in "cunabulis, nos omnipotentem adoremus in cœlis. Et licet tota redemptionis humilitas in gloriam paternæ maiestatis euecta sit, vt in nomine Iesu omne genu flectatur "indesinenter, tamen illum salutiferæ virginis partum adoramus, & illam verbi & carnis indissolubilem copulam non minus suscipimus in præsepi iacentem, quàm in throno paternæ altitudinis considentem. *Leo serm. 2. De Epiph. et serm. 9. De natiuit.*

Damascenus paucis difficultatem expedit, "& illustrat. Adoratur Christus cum sua carne ab omni creatura. Et filium Dei cum "Patre & Spiritu sancto adoramus, incorporeũ quidem ante humanitatis assumptionem, & nunc eundem incarnatũ, ac factum hominẽ, & cum hoc Deum existentem. "Caro igitur secundũ ipsius naturam inadorabilis est, vt creatura: vnita autẽ Deo Verbo, propter ipsum, & in ipso adoratur. Eo nãque modo quo rex adoratur, & nudus, "& indutus, & purpura vt nuda purpura proiicitur atq; cõculcatur: facta autẽ regius "amictus, honoratur, vt si quis proterere pręsumpserit, non rarò morte multetur. *Damasc. lib. 4. cap. 2. et 3.*

"Theophilactus quadam paraphrasi explanat: Data est mihi potestas in cœlo & in terra. Meritò, inquit: quasi diceret, Ego prius cõdemnata natura, Deus autem secundũ "vnionem ad Dei Filium existens, accepi potestatem super omnia, vt & ab Angelis "in cœlo adorer, & super terram ab omnibus finibus glorificer. Humana enim natura priùs seruiẽs, nunc in Christo omnibus imperat, nunc vnita Dei verbo personaliter in cœlo sedet, & ab Angelis adoratur. *Theopyl. in ca. 28. Matth.*

Præterea Patres non ex sola diuina existentia, cui insita est humanitas Christi, adorandam hanc profitentur, sed quoniã in humanitate quodãmodo permiscetur natura diuina. Nã tametsi sint inconfusę naturę, attamẽ ita commeant inter se, vt in Christo nullo loco sint diuisę: ob ídque propter *Adoratio la-*

triæ Christo homini debetur propter diuinitatis in humanitate intimã connexinẽ. *Athana. Ora. 5. in Arrian.*

inhabitantem & immanentem diuinitatem, & in ipsa ac per ipsam operantem, humanitas & caro Christi adorantur. Hanc adorationis causam persequitur Athanasius his verbis: Quî fieri potest, vt corpus Domini vndiquaque sanctissimum ab Archãgelo euãgelisatum, à Spiritu sancto formatũ, amiculúmque Verbi Dei nõ sit adorabile, cùm verbum manu sua corporea febricitãtes sanauerit, humana voce mortuos excitauerit, manibus in cruce protẽsis, principes aëris prostrauerit, & viam nobis ad cœlum strauerit? Ergóne qui templum vilipẽdit, vilipẽdit & dominum qui in tẽplo est, qui disgregat verbum à corpore suo, gratiam nobis in eo datam non reprobat? Quapropter ne ideò, quia corpus res creatitia est, verbum quoque rem esse creatitiã censeatis, neu quia verbum res creatitia non est, corpori eius obtrectetis. Idem demonstrat Eusebius ex Prophetia Iacob de Iuda, quòd laudandus esset à fratribus, manus in tergum inimicorum iniecturus, adorandus à filiis matris suæ. Quæ suum (inquit) in Christo finem consecuta sunt, quo tempore, dum miras virtutes & prodigiosa miracula ederet, admirationi erat, & laudabatur à suis discipulis & Apostolis, quos etiam fratres vocare non grauabatur. Hunc, inquam, fratres illi miraculorum gratia, tanquam virum mirabilem duntaxat, ab initio laudabant, vnum aliquem de Prophetis, vt est verisimile, suspicati. At eius actiones, omnem fidem superantes, intuiti antè & post, & in ipsa cruce, de morte huius sęculi Domina, tum verò illum esse Deum credentes adorauerunt, & completum est illud, Adorabunt te filij Patris: omnes videlicet qui in cœlo sunt Angeli spiritus inseruientes, ac diuinæ potestatis, necnon in terra degentes Apostoli, & post eos, quicunque per ipsum vni & solo vero Patri Deo se addixerunt, qui vbi Deum verbum Christum esse didicerunt, tum se illum, vt Deum, adorare confessi sunt. Nec Ambrosius de causa ista reticet, sed vrget. Si negant incarnationis dominicæ adoranda mysteria, in quibus quędam velut vestigia diuinitatis expressa, & vias quasdam verbis cœlestis aduertimus, legant, quia & Apostoli adorabant eum in carnis gloria resurgentem. Trinitatis claritatem viderunt Apostoli, cùm Dominus Iesus diuinitatis suę luce in monte fulgeret: viderunt, & in faciem prociderunt. Putásne illos, vel cùm prociderent, non adorasse, cùm fulgorem diuini luminis oculis corporalibus sustinere non possent, & splendor lucis ęternę aciem visus mortalis obduceret? Aut quid aliud tunc temporis dixerunt, videntes eius gloriam, nisi, Venite, adoremus, & procidamus ante eum? Damascenus suo more eandem causam similitudine illustrat. Vt gladius igne micans, vbi ignem & flammam recepit, vnus etiam est: sic Christus vnus & vna persona post incarnationem. Vtique gladium flammarum attingere non audeo, non propter ferri naturam, sed ignis cum ferro coniunctionem: sic filium Dei Verbum carni coniunctum veneror & adoro, vnáque carnem, non propter carnis naturam, sed propter Dei verbum carni coniunctum. Regem, vnà cum purpura adoro, purpurámque propter regem veneror. Atqui regis & vestis non est hypostatica coniunctio, nec interminata, nec sempiterna, qualis contrà in Christo Deo nostro. Creaturam itaque adorari, colíque non oportere cum Patribus concedimus, sed quæ creatura tantùm sit, & quatenus creatura. Credimus autem hominem Christum adorandum, quia nec diuinę naturę, nec diuini suppositi expers sit, cuius gratia totus adoratur Christus, Deus, & homo. Lignum quidem vrit, non quatenus lignum, sed qua carbo. Mortale imaginem Dei suscipit, non qua mortale, seu ratione mortalitatis, sed quatenus intelligentię & rationis capax. Ita Christus existens quidem homo, seu in sua humanitate, adorationem non tantùm admittit, sed in tantum requirit, vt quisquis ipsi non reddiderit, reatum incurrat ęternæ damnatio-

Euseb. lib. 8. demonstr. Euãgel. cp. 41.

Genes. 49.

Ambr. lib. de Spiritu. cap. 12.

Matt. 17.

Damasc. lib. 3. cap. 8. lib. 4. cap. 3.

nationis, vt ex Augustino audiuimus. Non tamen ei redditur ratione humanitatis, seu quatenus homo, aut creatura, sed quatenus diuinitate in ipsa sua humanitate præditus est, ac plenus. Idem de carne dicendum, eam existentem carnem & creaturam, adorationem quidem excipere, sed non quatenus carnem, seu ratione carnis, sed qua diuinitati vnitam, & ab ea inhabitatam, totámque completam, occupatã, & assumptã viuificam esse & adorabilem. Idem de anima sentiendum & sanguine, rebus quidẽ peræquè creatitiis, sed peræquè etiam creaturis non puris, vtpotè ab increato verbo in vnitatem personę susceptis, & diuinitati indiuulsè copulatis. Si verò rogetur, quid Christus, quatenus homo, seu de ratione humanę naturę debeatur, quid carni, quid animæ, quid sanguini ex propria natura: vtique dulia respondebitur ex proprietatibus naturæ, & hyperdulia, ex sibi parta humana ac creata summa perfectione, quam habet, quatenus talis creatura ascendit in fastigium, quod assequi potest vlla creatura: non tamen consistendum intra hunc honorem, quia tametsi natura humana salua sit & inconfusa, nihilominus existere diuinum & increatum in Christo obtinet, atque ipsi immanentem naturam diuinam, quibus de causis vna & eadem latria, qua filius & diuinitas ipsa coli & adorari necesse est. Cæterùm positis his & concessis, Caluinus saltem ambigit, an vllo loco corpus Christi diuelli queat à diuinitate & anima, ac seorsum ab illis consistere: atque an tale corpus extet, & percipiatur in Cœna, cùm seclusa diuinitate subtrahatur meritò adoratio, & dicatur à Christo, *Hoc est corpus meum*, non autem diuinitas mea. Nos asserimus citiùs & faciliùs humanitatis partes in Christo separari, quàm humanitatem, aut corpus à diuinitate, quoniam in passione anima à corpore recessit, nusquam verò diuinitas ab anima vel à corpore. Asserimus illam ab his ne quidem posse seiungi, vt corpus & anima Christi maneant in rerum natura, aut vt vllo pacto sermo de Eucharistia à Christo habitus, verborum significationem retineat. Nam animæ Christi & corpori vnicum existere personæ diuinæ datur, & non proprium. Ideò ab illo auulsa, non habent quo se substentent vllo loco: nec simile est de veste, cuius fimbriam attigit mulier: si quidem erat aduentitia, & adhærens Christo, suum interea proprium existere conseruans, in quo conseruabatur à Christo deposita: non ita Christi caro, quæ nullam propriam existentiam præter communem diuinitati & humanitati in Christo nanciscitur, per quam si separaretur hæreret in rerum natura. Quòd si corpus in Cœna Domini à diuinitate relinqueretur, falsa esset oratio Christi, affirmantis suum esse corpus. Quamuis enim remaneret corpus, non tamen remaneret corpus Christi, & filij Dei, cuius suppositum & existere perdidisset, & in eius vicem aliud inuenisset, exuerétque ita non solam adorationem, sed viuificandi facultatem, omnémque excellentiam: ita vt caro talis verè non prodesset quicquam, sicut Christus admonuit, nec quicquam aliud esset quàm commune corpus, & communis caro, vt toties Ephesina synodus & Cyrillus Alexandrinus Nestorianis obiectant. Nec iuuat, si vestis Christi & crux Christi appellentur, & honorentur, etiam semotæ ab eius persona, quoniam suum existere, quod tenebãt in Christo, non mutarunt, quamuis propinquitatem suæ existentiæ ad Christum amiserint: nec quandiu Christum contigerunt, pari & eadem ratione dicebantur esse Christi, qua corpus ipsi attribuebatur. Nam illa propter solum contactum & operationem eius esse censebantur: hoc autem nõ ob id solùm, sed multo magis ob vnam & eandẽ existentiam, quam & nõ aliam habebat corpus cum filio Dei. Sin disiunctum, iudicatur nihilominus pertinere ad Christũ, longè alia ratione id illi arrogaretur, quàm cùm adunatur filio Dei: nec idẽ

Quatenus aliqua Creatura, & caro Christi sit adorãda.

De concomitãtia naturarum in Eucharistia.

Caro Christi nusquam diuelli potest à diuinitate, multò verò minus in Eucharistia.

iure putaretur corpus, quod non idem existere retineret: nec par honor & veneratio, nec virtus illi tribueretur. De animæ & aliorum concomitantia cum corpore Christi, alibi disputatum est, nec ad præsentem quæstionem quicquam facit. Quamobrem rectè Diuus Ioannes Nestorium, Caluinum, atque alios soluentes filium Dei à sua carne, inter Antichristos numerat, ac totius Christianismi capitaliores hostes. Omnis spiritus (inquit) qui confitetur Iesum Christum in" carne venisse, ex Deo est. Et omnis spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est," & hic est Antichristus: de quo audistis, quoniam venit, & nunc iam in mundo" est. Rectè Nanzianzenus ex sententia totius Ecclesiæ pronuntiat: Si quis san-" ctam carnem, nunc exutam & abiectam, diuinitatémque corpore spoliatam" esse, non autem cum parte assumpta, & esse, & venturum esse dixerit, præsen-" tiæ illius gloriam non cernat. Vbi enim nunc corpus fuerit, nisi cum ea natu-" ra, à qua assumptum est? Sicut Caluinus, ita olim argutabatur Nestorius. Chri-" stus dixit, *Hoc est*, non diuinitas mea, sed *corpus meum*. Caro Christi comeditur, & diuinitas comedi non potest. Ergo caro Christi diuinitatem non habet. Respondemus cum Alexandrina & Ephesina synodis, & cum Cyrillo, non dictum à Christo, Hæc est diuinitas mea, sed *Hoc est corpus meum*, siue diuinitatis meæ, cùm aliud corpus viuificandi virtute non polleat, nec à diuinitate submoueatur in Eucharistia, tanquam ibi subiaceat communis, & non filij Dei caro, nec verbum esibile esse queat per se, sicut nec patibile, sed per carnem, nec viuificare nisi per eandem. Quemadmodum ergo diuinitas non est esibilis, nisi per carnem, ita nec humanitas est adorabilis, vel viuificatrix, nisi per diuinitatem. Ideò vbique illas connecti oportet, & maximè in Eucharistia, vt mutuas dent operas, & suas vires exerant. Contra argutias Nestorij & Caluini, Alexandrinorum & Ephesinorum recta sic fertur definitio. Necessariò (in-" quiunt) & hoc adiicimus. Annuntiantes enim sicut secundum carnem mortem" vnigeniti filij Dei, id est, Iesu Christi, & resurrectionem eius, & in cœlo ascen-" sionem pariter confitentes incruentam celebramus in Ecclesiis sacrificij seruitu-" tem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur, parti-" cipes sancti corporis & pretiosi sanguinis Christi, omnium nostrum redempto-" ris effecti, non vt communem carnem percipientes, quod absit, nec vt viri sanctifi-" cati, & verbo coniuncti, secundum dignitatis vnitatem, aut sicut diuinam possiden-" tis habitationem, sed vt verè viuificatricem, & ipsius verbi propriam factam. Vita e-" nim naturaliter, vt Deus existens, quia propriæ carni vnitus est, viuificatricem eam" esse profitetur. Et ideò quamuis dicat ad nos, Amen, amen dico vobis, nisi mandu-" caueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non tamen eam, vt ho-" minis vnius ex nobis, existimare debemus (Quomodo enim iuxta naturam suam" viuificatrix esse caro poterit?) sed vt verè propriam eius factam, qui propter nos" filius hominis est factus & vocatus. Alibi non semel hanc definitionem produxi, sed & hîc cogor iterum afferre, quoniam apertè Nestorium & Caluinum redarguit, diuidentes in sacramento diuinitatem & carnem: negátque carnem fore filij Dei, aut aliam, quàm communem, si talis admitteretur diuisio, aut virtutem carnis Christi, quod est viuificare, habituram. Eadem Ephesina synodus vnicam conformat Christi & hominis adorationem, ne (inquit) diuisionis vlla species inducatur. Eiusdem Ephesinæ synodi Cyrillus propugnator Theodoreto Nestorisanti opponit. Quamuis Christi corpus nostris sit consubstantiale (na-" tum enim est ex muliere) proprium tamen filij Dei. Quia autem vita secun-" dum naturam verbum est, quod est ex patre, viuificatricem declarauit carnē suam:"

In Repetit. de communione sub altera specie.

Cal. cum Nestorio Antichristus.

1. Ioann. 4.

Nanz. ep. 1. ad Cledonium.

Ex ep. Alex. ad Nestorium.

Et hac ratione facta nobis est benedictio viuificatrix. Et corpus assumptum ex muliere vbique suum vocat, Caro (inquiens) mea propter vnitatem: & hanc mysterij habeat rationem, quòd dictionem hanc propriam posuimus, dicentes, Si quis non fatetur Domini carnem viuificatricem, & propriam ipsius, quod est ex Deo verbi, imò non magis viuificatricem, quia facta est verbi, anathema sit. Postea Hispalense concilium rectè conclusit: Si diuinitati Christi humanitatem quis demat, siue humanitati diuinitatem detrahit, Christum sacrilega infidelitate, & blasphema prædicatione dissoluit. Ne quidem separabilem in sacramento ante Ephesinum Concilium Hilarius ita disputat: Si verè verbum caro factum est, & nos verè verbum carnem cibo Dominico sumimus, quomodo non naturaliter, hoc est, per naturæ veritatem, nedum per voluntatis concordiam, manere in nobis existimandus est, qui & naturam carnis nostræ iam inseparabilem sibi homo natus assumpsit, & naturam carnis suæ ad naturam æternitatis sub sacramento tribuit. Paulò antè citabamus ex Leone Papa, Verbi & carnis indissolubilem copulam. Nicolaus, Episcopus Methonensis, sua ætate narrat, & refutat Nestorianorum de illa diuisione repetitam fuisse hæresin, ne adoraretur Eucharistia, & eam toti Catholicæ Ecclesiæ aduersari proclamat. Pane & vino (ait) rebus assuetis, arrabonem vitæ æternæ fieri volens, iis suam diuinitatem coniunxit, dicens, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*. Propterea ei credentes, ita offerimus panem perfectum, vinum, siue corpus Christi, quod perfectum etiam post passionem permansit & integrum, & à diuina vita inseparabile, planè quale primus ipse noster ac magnus Pontifex & sacrificiis, & victima suis discipulis tradidit: qui ab initio suis oculis verbum intuiti sunt, eíque ministrarunt, & Catholicæ Ecclesiæ ab extremis ad extremos vsque terrarum limites tradiderunt. Libera, Domine, per hanc misericordiam tuam ab hac impostura & dementia eos, qui non rectè confitentur, quem consecramus panem & vinum, corpus perfectum & sanguinem pretiosum esse Christi tui. Eam vniuersalis Ecclesię coaluisse consensionem contra introductam à Nestorianis in Christo, & eius sacrificio diuisionem, circa tempora Synodi quintę, sexta illa in Trullo in suo proœmio declarat, hoc textu: Vbique diuini verbi cultus & adoratio lege sancitur, totus perfectúsque offertur, Deúsque cui sacrificatur, & qui participatur, ad corporum simul & animarum acquisitionem, eos qui sunt eius participes, deificat. Quin etiam Rabini panem propositionis ideò facierum nominari à scriptura tradiderunt, quia in sacrificio à Messia relicto duę superessent substantię, diuinitas ipsa, atque humanitas. In Missa Æthiopum, pro causa adorandi corporis Dominici in Eucharistia, exprimitur, Credo, credo, credo, quòd diuinitas non sit separata ab humanitate, ne hora quidem, neque per ictũ oculi. Hęc eius sunt, qui dignus est honore & reuerẽtia. Separatio quidem diuinitatis ab humanitate fieri potest, non in rerum natura, quasi caro illa ita existere possit, sed in animi abstractione & contemplatione: quemadmodum & Christus ipse ad Capernaïtas erudiẽdos ea subtilitate separat, cùm ait, Caro non podest quicquam, spiritus est qui viuificat, attribuens per abstractionem animi carni suam proprietatẽ, & spiritui suam, non quia vtrumque seorsum extare vel operari doceret, imò vtrunque coadunari ostendit breui hac clausula: Verba quę loquor vobis, spiritus & vita sunt, non nuda caro scilicet, qualiter in se considerari potest, sed spiritu & æterna vita tota imbuta. Hanc separationem vocat Damascenus, διαίρεσιν κατὰ τὴν ἐπίνοιαν id est, diuisionem secundum cogitationem. Postremò Caluinus contra cõcomitantiam & adorationem quærit, an corpus Christi existat totus Christus, & haberi debeat in pari pretio & cultu. Certè quoniam plenitudo diuinitatis habitauit in Christo corporaliter, siue

Hilar. lib. 8. de Trinitat.

Vixit 1250. extat liber cũ Liturg. Græc. Hæresis, quæ olim vt nunc Nestorianam hæresin renouabat, ne adoraretur Eucharistia.

Galat. lib. 4. cap. 6.

in eius carne, vnúmque cum ea existere diuinum possidet, per eámque operatur omnia, fit vt per sinecdochen Christus totus eius caro vocetur, & quodammodò sit: quoniam nihil Christus est, aut habet, quod nō carni communicarit, vt immaneat ipsi, & per ipsum agatur. Idcircò ipsemet, quod sibi toti conuenit, indifferenter suę carni ascribit, & se & carnem pro eodem ponit, veluti hoc in textu, Ego sum panis viuus, & panis quem ego dabo, caro mea est. Qui manducat hunc panem, habet vitā æternam. Et, qui mādùcat me, ipse viuet propter me, Ibi Cyrillus sic habet: Qui carnem Christi manducat, vitam habet æternam. Habet enim hæc caro Dei verbum, quod naturaliter vita est. Propterea dicit, Quia ego resuscitabo eum in nouissimo die. Non enim ipse alius est quàm caro sua. Non id dico, quia natura non sit alius, sed quia post incarnationem in duos se diuidi filios minimè patitur. Ego (inquit) qui homo factus sum, per meam carnem in nouissimo die comedētes resuscitabo. Propterea Hilarius scripsit, carnem & sanguinem accepta & hausta id efficere, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit: in eámque sententiam licet phrases Patrum colligere, ex allatis in disputatione de sanctorum communione, & carnis resurrectione. Sic Ambrosius ait in illo sacramento, Christus est, quia corpus est Christi. Et cùm celebranda est oblatio, tunc vtique paratus assiste, vt edas corpus Domini, esu in quo remissio peccatorum est. Suscipe autem Dominum Iesum tuæ mētis hospitio: vbi corpus eius, ibi Christus est. Sic Chrysostomus concionatur, non semel à nobis hic totum Christum capi. Quoniam igitur adunata est caro filio Dei, & propter breuiter allatas rationes, quicquid est Christi, in carnem eius redundat, nihil Christo debetur, quod non carni applicetur, ita vt propter eandem existentiam, vnam & eandem rem esse iudicentur, & affirmentur. Postremò non adoratur corpus, quasi Christus sit, sed quia eius est, ita vt quicquid corpori fiat, Christo fieri non dubitetur. Et ridicula est argutia, si quis brachium regis, vel pedem percusserit, dicat se regem non percussisse, vel læsisse, quoniam neutrum horum rex esse dicatur.

Cyrill. li. 4. in Ioan. cap. 15.

Hilar. lib. 8. de Trinit.

Ambros. lib. de mysteriis cap. 9. in Psal. 118. ser. 8.

AN CARO CHRISTI ET CORPVS SIT ADOrandum in Eucharistia. CAP. 4.

ANTIQVAM Ecclesiam Catholicam nemo Christianus ausus fuit de idololatria insimulare, propter Eucharistiæ adorationem. Soli Pagani crimen hoc intentarunt, à quibus ferebantur nostri in pane & vino Cererem & Bacchum colere, Manichæi non improperabāt Catholicis venerationem Eucharistiæ pro idololatria: sed sicut illi Deum singulis creaturis immixtum & irretitum profitebantur se adorare, ita à nobis Christum pani & vino, ac sarmentis alligatum honorari obtrectabant. Interim constat iam tum summæ venerationi habitam Eucharistiam, nec adeò profligatum hominem inter tot hęreses prodigiosas vixisse, qui venerationem illam pro idololatria duceret. Nestoriani, opinor, primi extiterunt, qui sicut anthropophagiam in Eucharistia asserebant, ita de anthropolatria, id est, de hominis adoratione, cœlum & terram suggillabant, quemadmodum Cyrillus ait. Quinetiam vsque ad posteriora secula plures dubitarunt de manducatione carnis Dominicæ in Eucharistia, quàm de eius in eadem adoratione, quemadmodum testantur verba ista Petri Venerabilis. Si ad honorandum, si ad adorandum tantummodò daretur, quęstio non esset. Sed quia etiam ad manducandum datur, non potest nos vt illos quondam non mouere. Quòd enim honorari, quòd adorari de-

Qui accusarint Ecclesiam de idololatria in Eucharist. August. li. 20. in Faust. ca. 15. & 16.

Cyrill. in expo. sit. syn. Nicenæ. Petr. Venerab. lib. 1. cap. 1.

olim magis dubitabant de

"beat, fidelibus omnibus certum est: quòd autem comedi, quia comestionis ratio nõ "videtur, admirabile, & super omnia stupendum est. De idolo panis recentiores Berengarianos suspicor priores Ecclesiam accusasse, quibus Valdenses atque alij proficientes in peius successerunt. Narrat enim de Iudęis nescio quid tale Nicolaus de Lyra, & Auerrois iactatur dictum ex Commentariis in Metaphysica Aristotelis, quoniam Christiani Deum suum, quem adorant, manducant, sit anima mea cum Philosophis. Deuentum est ad nostra tempora, in quibus tria hominum genera idololatriæ crimen nobis impingunt: quorum Lutherani plerique concedunt corpus & sanguinem Domini in altaris sacramento adesse, non tamen ibi adoranda, quia nullo verbo Dei præcipitur, sine quo cultus omnis idololatrię & hominum figmento imputatur: tum quia panis illud corpus assectetur, nec creatori ibi seruiatur, quin vna cum illo seruiatur creaturæ panis. Sacramentarij, quoniam falsò existimant panem & vinum inania esse sacramenta, vacua carne Christi & sanguine, sibi videntur iure nobis idololatriæ notam inurere, & idolum panis abominari. Tertij mediastini, qui claudicant vtroque pede, carnem Christi in sacramento aiunt se omni honore & veneratione prosequi, nõ tamen ipsum sacramentum, seu quod oculis apparet, vna & eadem veneratione amplecti. Nos autem nec pudet, nec pœnitet, totum adorare sacramentum, quoniam ibi Deus singulariter adest in Christo, Filio Dei, & homine: quoniam ibi singulariter caro & sanguis Christi, ac totus ipse, præsentem se atque existentem præbet: quoniam panis hic & vinum diiudicari debent esse corpus & sanguis Christi, nec quædam separatim ab illis creaturę, sicut postea fusiùs declarabitur. Ex Dei, Christi eius, & carnis ac sanguinis Dominici præsentia singulari, inferimus necessariam singularem adorationem conra Lutheranos: vicissim ex præcepta, & perpetuò ab omnibus Christianis singulari adoratione sacramento exhibita, concludimus Dei, Christi, & carnis ac sanguinis Dominici peculiarẽ præsentiam in Eucharistia contra Sacramentarios: atque ex conuersione panis & vini in corpus & sanguinem Domini: sacramenti, seu rei exterioris vnicam cum interiore adorationem, vt vicissim ex panis & vini admirabili adoratione, illorum in carnem & sanguinem Domini conuersionem. Interea deprehendemus Aduersarios idololatriæ affiniores, quàm nos. Vtrique sanè, cùm relicta verborum Christi simplicitate, & proprietate, suę falsæ interpretationis idolum & figmentum adorant, omniúmque Christianorum, qui hactenus fuerunt, religioni prẹferunt. Deinde sicut olim Manichæi, ita vtrique illi aduersarij gloriantur nullam à se externam adorationem adhiberi, & aras ac sacrificia gentilium esse atque idololatrarum, non Christianorum. Nos autem libenter Augustini responsum reddimus, quod Manichęis dedit. Paganis (inquit) vos vul"tis esse meliores, quòd illi aris, delubris, simulachris, victimis, incenso Deum colen"dum putant. Vos autem nihil horum facitis: quasi verò non satius sit vel lapidi, qui "quoquomodo est, aram constituere, & victimam offerre, quàm id quod omninò "non est, in deliramento phantasmatis adorare. Ad hęc Lutherani quidem, si sub signis Christum adorant, periculum adeunt idololatrię, qua seruitur creaturę pari cultura cum creatore, cùm in signis, in quibus Christum adorant, vnà cum ipso constituant panis & vini substantiam, in quam sub signis existentem fertur saltem externa adoratio, sicut in Christum ibi prẹsentem: & quamuis animo substantiæ illæ interna adoratione discerni queant, tamen fortasè non ab omnibus talis discretio in facto adhibetur, & saltem opus exterius de se aliquam suspicionẽ de idololatria relinquit, propiúsque ad illam accedunt quàm nos, qui remouemus panis & vini substãtiam, ne cùm adoramus quod subest signis, illam ibi existentem cum substantia corporis Dominici adoremus, aut adorandi demus occasionem. Sin se alienos ab adoratione

præsentia carnis in Eucharistia, quàm de adoratione.

A tribus hominum generibus accusamur de idololatria in Eucharistia.

Quare sit adoranda Eucharistia.

Conuincimus ex præsentia carnis adorationem, & ex adoratione præsentiã carnis, & panis transsubstantiationem.

Aduersarij propiùs ad idololatriam accedũt quàm Catholici.

Aug. loc. citato in Faustum.

De idololatria Lutheri.

responderint, tametsi corpus sacramento assentiantur inesse, tum speciem pessimam idololatriæ committũt, quam Apostolus in Philosophis insectatur: qui cùm Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, furtúmque faciunt honoris diuini, & sacrilegium, reíque sunt corporis ac sanguinis Domini, non diiudicantes, nec honorantes corpus Domini Hoc genus idololatriæ incurri ab his, qui carnem Christi ibi adesse persuasum habent, & non adorant, inter Lutheranos doctiores Vvestphalus & Martinus Cemnicius docent, quorum prior sic loquitur: Non idolum aliquod colimus, non panem « adoramus, dum peragimus sacram Cœnam, & sanctissima carne & sanguine Christi « redemptoris nos pasci credimus, sed adoramus Christum Iesum Dominum & Deũ « nostrum, secũdum verbum & promissionem præsentem. Idololatria Deo fraudem « facit, honores illi suos denegat, & confert aliis: fraudi etiam contumeliam iungit. Al- « terius testimonium ad caput de ritu adorationis externæ differimus. Porrò Sacramẽtarios tantò grauius hoc idololatriæ crimine laborare adiungimus, quanto pluribus contumeliis & iniuriis sacramentum à nobis consecratum, & in nostris Ecclesiis repositum, insectantur, calcant, & pessundant. Quin etiam comperiũtur longè pronius quàm nos ad idololatriam inclinare, vt capite De sacramenti adoratione ex Vvestphalo recitabitur. Nullo loco acerbius inuehuntur in Lutheranos, quàm cũ ab ipsis audiunt Christum præsentem in sacramento, non adorari: quasi nihil aliud id sit, quàm Christum ignominia afficere, & margaritum Domini proculcare. Contrà quoties de adoratione Eucharistiæ nobiscum expostulant, cum Lutheranis perorãt, ne quidẽ ibi pręsentissimũ coli oportere, quia nec iubeamur, nec ibi statuatur vt adoretur. tanta est Aduersariorum inconstantia & peruersitas, quam spectandam paulò post proponemus: in qua videas illos percelli spiritu vertiginis, & amentia illa, quam infligi scribit Apostolus his, qui cùm cognouissent Deũ, nõ sicut Deum glorificauerunt, vt euanescant in cogitationibus suis. Ne verò omnia permisceamus, contra Lutheranos hoc capite agemus, alio contra Sacramentarios & Mediastinos acturi. Nunc ostendemus verissimè sanxisse Tridentinos Patres, vt si quis dixerit in sancto Eucharistiæ sacramento vnigenitum Dei filium non esse cultu Latriæ etiam externo adorandum, sit anathema. Ex disputatis liquere arbitror, Deũ Patrem ac Spiritum sanctum vbique adorandum in spiritu & veritate, sed potissimùm vbi illustriora ac certiora singularis suę pręsentię ediderit testimonia. Est etiam planum, nusquam pręsentiorem esse Deum, quàm in carne Christi, nec alibi abundantiùs omnia sua effudisse, ob ídque mereri eandem cum diuinitate adorationem, vbicunque inueniatur. Cur enim æqualiter existenti vno in loco atque in alio non æqualis in hoc atque in illo impendetur adoratio? Propterea statim primo momento incarnationis dicitur, Et adorent eum omnes Angeli eius. Ioannes ex vtero matris in eius necdum nati adorationem gestit erumpere. Infanti, atq; etiam in stabulo iacenti, Magi emensi longum iter festinant adorationem, ac diuina munera offerre. In via à leproso & Cananęa: in templo à cæco nato: in naui à vectoribus: in Galilæa ab Apostoli: sin Iudæa ab omnibus, quibus innotuit quis esset: in cruce à centurione, latrone, ac creaturis omnibus adoratur. A tentatione etiam dæmonibus eius adoratio indicitur: Vade retrò satana: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. ac postea cogũtur isti, vbicũque occurreret, tremere, atque ad ipsos inferos ipsi descendenti cedere, ac genu flectere. In cœlum verò ascendens, festiua veneratione ab Angelis excipitur, ibíque residens à Stephano visus, ab Angelis ac beatis omnibus pręsens indesinenter colitur. Cur in sola Eucharistia habitans non adorabitur? Si respondetur, non illic sedem delegisse, vt ibi adoretur, nec eo fine institutam Euchari-stiam,

Vvestphal. in altera Defens. contra Ioannẽ à Lasco.

Vltio diuina in Aduersarios.

Sessione de sac. Eucha. can. 6.

Ad Hebr. 1.

Adorandus Christus vbicunque inuenitur.

stiam, vt in ea honoretur, sed edatur, nec certè incarnatus est, nec crucifixus, vt gloria ornaretur, nec miracula operabatur, vt venaretur laudem & adorationem: sed contrà incarnatio & crucifixio ad omnem abiectionem, ignominiã & maledictionem, & operationes ad salutem hominum pertinebant. Sed tam potẽs est Deus, vt infamiæ finem in gloriam verterit, & adorationẽ de maledicto excusserit. Sed nec inglorij status tẽpore, Christo exhiberi adorationem scriptura vsquam prohibuit, aut improbauit, aut eos qui dedita opera non exhiberent, excusauit: quoniam interim dum Christus aliis defungeretur officiis, ratione suæ personæ semper ipsi debebatur adoratio. Sic Eucharistia quidem fuit relicta, vt in ea præsens manducaretur corpus & sanguis Christi: sed interim diiudicare oportet, cuius corpus sit & sanguis, ac reddere iustam æstimationem & reuerentiam. Nec tantùm est illa proposita, vt edatur corpus Christi, sed vt annuntietur mors Domini, & pretium eius, & in compensationem saltem curuetur omne genu. Ideò etiam institutio Eucharistiæ maiorem exigit de præsentia Christi adorationem, quàm vllus locus, aut res, in qua vnquam se præsentem præbuit. Quinetiam causæ omnes præcipuæ adorandi alicubi Christum confluunt vberiùs in Eucharistia, quàm in vlla re, vel sede. Quò familiariùs & propiùs versari cum hominibus sẽtiebatur, quò se humiliùs erga ipsos demittere, quò plura & diuiniora ipsis conferre, eo sua sponte homines diuinitatis Christi gnari & conscij, in eius adorationem feruentiùs proruebant. Hæ causæ potissimùm quoque excitarunt omnes ad singularem Christo exoluendam adorationem. Sic Helisabet, eiúsque filius Baptista, quo propiùs ad se venire Christum in matris vtero senserunt, toti sunt effusi in eius venerationem. Sic idem Baptista proclamat: Ego à te debeo baptisari, & tu venis ad me. Sic Petrus, Exi à me, Domine, quia homo peccator sum. Atque iterũ, Domine, tu lauas mihi pedes. Et, Non lauabis mihi pedes in æternum. Sic Centurio, quò magis aduentantem videt Christum, suam pro eius honore excusat ac testatur indignitatem. Sic qui erant in naui se proiiciunt ad pedes eius, perspecta operum magnitudine, quia venti & mare obediũt ei. Sic mulieres & Apostoli de eius resurrectione facti certiores, atq; omnes aliquo insigni beneficio affecti, feruntur in ipsius adorationem. Sic Thomas in vocem prorumpit, Dominus meus & Deus meus. At concessa Christi in Eucharistia præsentia, quid præsentius illo potest haberi, quid humilius, quid potentius, quid diuinius, quid nobis coniunctius, quid intimius, quid amantius, quid ad iuuandos homines efficacius? Toti sunt in his causis declarandis, & amplificandis, conferendísque Patres nostri, vt in nobis pietatem, ardorem, atque adorationem, erga sacrosanctam Eucharistiam inflammẽt. Inter quos Chrysostomus nos ad Magorum exemplum non semel prouocat: Origenes, Eusebius Emissenus, & Epiphanius ex Centurione excitant: Cyrillus Alexandrinus cum Thoma comparat: Augustinus & Gregorius Nanzianzenus Petri Zachei & Centurionis imitationem commendant. Si se oculis Christus ingereret, nullus fidelis Christianus cunctaretur adorare. Se fide conspiciendum in Eucharistia sistit, manu, ore, corde amplectendum & capiendum. Quinetiam rogat vltrò sibi in nos aperiri aditum. Accipite (inquit) edite, *Hoc est corpus meum.* An ipsi Zacheo, publicanísque aliis ac meretricibus ingratiores & deteriores, nullam honoris vicem rependemus? At omnis cultus (aiunt) nullo Dei verbo expresso constitutus ad idololatriam refertur, nec iubemur Christum in Eucharistia venerari. Sed nec iussi sunt Christo proni seruire omnes illi, quos recensuimus ipsi adorabundos procidisse: sed nec cuiquam homini singulari factum mandatum legitur de Christo adorando, vel interdictum, nec quisquam de delata ipsi adoratione sine præcepto redarguitur. Sin generalis iussio

Luc.1.4. Matt.3.9.7. Ioann.13.21.

Chrys.ho.7. in Matt.& 24.1. ad Cor. Orig.ho.5. in diuersos. Emiss.ho.3. in Exod. Epiph. Aug.ep.118. Nanz.in apol.

An adoratio sine præcepto exhiberi debeat.

de Dei & Christi cultu omnes illos immunes ab idololatria fecit, cur non eadem circa Eucharistiam valebit? Verissima ex scripturis colligitur, tanquam regula, vt quoties aliquid per se pium ac licitum in genere præscribitur, nusquam ferè de eodem condi præceptum in particulari, cùm passim generalis mandati ratio locum & vim habeat. Deus præcepit honorare parentes: sufficit nosse me ex isto parente natum, vt obliger ad ipsius honorem, vbicunque fuerit, nec expectare debeo nouum præceptum, vt patri meo hîc aut alibi inseruiam. De iuuandis proximis in necessitate lex lata est: nihil opus fuerit noua lege pro meo consanguineo, aut pro occurrente particulari necessitate. Sic obedire magistratui iubemur: temporis vel loci singularitas non exigit singularem sanctionem. « Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies: in genere imperatur. « Quoties Deus obuersatur mentibus nostris, aut se alicubi manifestum facit, non egemus nouo imperio ad ipsum adorandum. Hoc cùm probè animaduerterent doctiores illi Lutherani, Vvestphalus & Martinus Cemnicius, imò & Caluinus, illam tanquam vanam de necessitate præcepti particularis respuunt exceptionem. Prioris textus est: « Quid præsentem Christum in Eucharistia adorare prohibet? « Aut vbi Ecclesia mandatum habet Christum non alibi, nisi definito cœli loco, « adorandi? Cemnitius verò ista habet: « Constat Dei adorationem nec loco, nec « tempori alligatam: semper ergo & vbique adorandum Christum. « Quem si in « Cœna suis peculiari modo præsentiæ & gratiæ adesse, sic vt ibi verè & substan- « tialiter exhibeat vescentibus corpus & sanguinem suum, verè & ex animo credi- « mus quod fieri non potest, nec debet, quin eum fides in ea actione præsen- « tem veneretur & adoret. Sic Iacob, Moses, & Helias absque peculiari quidem « mandato vt iis Deum locis adorarent: sed generali vt vbique, certiores facti sub externis eum & visibilibus symbolis verè adesse, & peculiari eis gratiæ modo ibi se patefacere, quem ibidem præsentem esse credebant, adorabant. Cæterùm non ita vrgemus generale mandatum de Deo colendo, & quæ de Christi carne adoranda superiori capite vniuersaliter disseruimus: quasi scriptura nihil particulariter loquatur de venerando Christi corpore in Eucharistia. Scio quòd « Dauid cecinit, Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pe- « dum eius, quoniam sanctum est. Propitiatorio templi Mosaïci à Iudæis applicari scimus, antea quoque Patres aliquot nominaui, qui de Christi humanitate interpretarentur: neque ignoro ab Hieronymo, Cassiodoro atque Euthymio, de cruce, in qua Christus pependit, intelligi. Demus cohærere omnes illas expositiones, nec esse à sensu Spiritus sancti alienas. Nulla tamen aptior seligi potest, quàm quæ accipit scabellum pro terra & humanitate Christi, quæ colitur in Eucharistia sacerdotum ministerio. Nam Dauid adorationem scabelli describit, quæ per sacerdo- « tes fiat, cùm illi versiculo hunc statim subiiciat: Moyses & Aaron in sacerdo- « tibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius. Fateor quidem ad literam de arca & propitiatorio capi, cui Deus præsentior quasi insidebat, & in eo adorabatur per sacerdotum officium. Nihilominus si quidnam significaret indicaris, nulli rei accommodatior fiet significatus, quàm humanitatis Christi ab arca & propitiatorio repræsentatæ venerationi, quæ per manus sacerdotum perficitur in Christianorum Ecclesia. Eò conducit, quòd arca ipsa, in qua erat Manna, figuram propriam gerebat Eucharistiæ. Nõmirũ igitur, si Ambrosius & Augustinus, atque alij paulò pòst citandi, præceptum illud de adorando scabello pedum Domini, ad Eucharistiã potissimùm referunt, nec inueniunt, in quo alio terra adorari propriè inter Christianos cognoscatur. Adoratione internam atq; externã carnis

Vvestphalus contra Valer. Polon.
Cemnic. par. 2. Examin. cõtra Concil. Tridẽt. in sess. De Eucharist.

De mãdatis in scriptura non adorandã Eucharistiam.
Hiero. in Psal. 99.
Cassiod. in Psal. 131.
Euthym. in Panop. tit. 20.
Adorate scabellum scribi propriè à Dauide de Eucharistia.

Apostolus adorationem Eucharistiæ precepit.

carnis Dominicæ in Eucharistia etiam Apostolus seuerissimè commendat, nec ob aliam causam disputationem de Eucharistię veritate suscepit, quàm quòd indignius celebraretur Cœna Domini, nec satis attenderetur, quid contineret, & quid honoris mereretur. Duo proponit, ex quibus adhibendam adorationem necessariò sequitur. Diiudicari vult animo & exteriori professione esse corpus Domini, atque eiusdem mortem annuntiari. Exigit itaque internam præparationem, dispositionem, ac venerationem, dignam corpore & sanguine Domini, quę sanè verissima est adoratio in spiritu & veritate: ob id imperat, Probet seipsum homo. Exigit & externam, quę internæ respondeat, & sic ait, De illo pane edat, & de calice bibat. Ac ne quis internā
» sufficere putaret sine externa, subiungit: Qui manducauerit, vel biberit indignè, reus
» erit corporis & sanguinis Domini. Et, Iudicium sibi manducat, & bibit, non diiudi-
» cans esse corpus Domini. Causam indignitatis & culpæ ex natura obiecti & rei metitur, nempè ex dignitate corporis Domini, cui omnis honor, puritas, ac reuerentia, sicut Deo, conuenit. Quandiu verò res illa perstat in Eucharistia, siue edatur, siue non, tandiu suus honor & cultus debetur, nec in esu peccatur, nisi propter existentiam, & præsentiam talis rei, quæ non pro sua dignitate contingitur, & honoratur. Deinde non satisfit Apostolo, si dignè attrectetur, & sumatur corpus Domini: sed petit Domini mortem annuntiari & commemorari, vt ostendamus in actione Dominum gloriæ crucifixum esse, passionem eius extollamus, & adoremus, non tanquam puri hominis, sed Dei, ne si corpus eius præsens, & passionis mōnimentum, aliqua spurcitia contaminauerimus, vel ignominia affecerimus, rei teneamur cum Iudæis corporis & sanguinis Domini, seu mortis illatę Deo. Fuit enim duplex Iudęorū peccatum, quod corpus Domini indignè Deo cum omni irreuerentia tractauerint, & quòd mortem eius, non tanquam Deo inflictam æstimauerint, & honorarint. Duplicem illam causam adorationis postea ex Hieronymo audies. quod dixit Apostolus, Probet seipsum homo, Cyprianus quadam paraphrasi elucidat, vt cum timo-
» re & tremore sumamus Eucharistiam, quod est verè adorare. Ob id Augustinus *August. in Psal. 79.*
» scripsit, Nemo manducauerit, nisi priùs adorauerit: non quòd probatio aliquid am-
» plius non requirat, sed adorationem complectitur ex discretione corporis Domini-
» ci, atque alia, quæ ad decorum huius corporis, & dignam manducationem pertinēt. Apostolum eò spectare etiam Basilius admonet. Quęrit enim, quanto cum timore *Basil. in reg. breui, reg. 172.*
» sit sumendum corpus Christi. De timore respondet ab Apostolo scribi: Qui man-
» ducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Falsum est itaque, quod Valdenses ac Petrus Martyr exaggerant, nec in Prophetis, nec in Euangeliis, nec in Epistolis, nec in Actis Apostolicis ostendi & præscribi ex verbo Dei Eucharistię adorationem. Omnes enim scripturæ pręcipiunt adorari carnem Christi, vbicunque sit, & Dauid mandat, atque Apostolus expresse de diuino honore carni Christi in Eucharistia conferendo agit. At Apostoli (inquiunt) vel primi Christiani non legūtur de adoratione fuisse solliciti, cùm illi mensę accumbētes de manibus Christi Eucharistiam gustarint, & isti perseuerarent per domos in fractione panis, nulla adorationis interposita mentione. Omnis istorum argutia meris innititur negatiuis. Mensę quidem accubuerunt Apostoli, quasi & in lecto nequeat perfici vera adoratio, & vnicus eius habeatur ritus. Quin potius cogitamus solum Iudam de indigna perceptione à scriptura notari, nec ex natura rei, nec ex doctrina Pauli, sine veneratione diuina Eucharistiam ritè celebrari, nec ad eam accedi, vt certò coniiciamus, quomodo dignè in illa Cœna se gesserint Apostoli. Quin recordamur omnes esse reos corporis & sanguinis Domini ac mortis æternæ, qui ad Cœnam hanc, quasi ad communes epulas, sine delectu corporis Dominici, & alterius cibi irruerunt, neminém-

An Apostoli adorarint Christum in Eucharistia.

que prius ad salutem edere posse, quàm adorauerit, nec peccare qui adorarit, sed qui recusarit adorare, quemadmodum apud Augustinum est: cum quo Apostolos mãducasse carnem Christi, & prius adorasse potius decet nos cõcludere, quàm omnes illos cum Iuda intrepidè & irreuerenter buccellam illam deglutisse, atque ita diabolo in cordibus suis aditum, sicut Iudas, fecisse. Quin etiam potius contemplamur reuerentiam, timorem, ac tremorem, quàm præ se tulerunt Apostoli in tota illa nocte qua tradebatur Christus, sicut & in lotione pedum, ad Christi dignitatem & magnitudinem expauescunt, & se infra omnem creaturam coram illo demittunt. Tum eius dicta præter morem animis infigunt, cúmque omni obseruantia attentionem præbent: postea iniecto scrupulo de traditore futuro, omnes videas suam conscientiam explorare, certatim suam fidem atque animum erga Dominum testari, venerarique abundantius, quo longius conabantur proditionis suspicionem à se remouere. Quanto cum terrore & pauore, atque admiratione & summissione audiuisse à Christo credas, *Hoc est corpus meum*, quod pro vobis datur. Accipite, comedite: cùm eos ad lotionem pedum à tanto Domino conspicias trepidare, & ad scelus proditionis incertum stupere? Excellentia Domini & dignitas, quam habebãt sibi persuasam, ad tantam humilitatem & venerationem illos adigebat. Eadem dignitas an non inuitaret ad maiorem in sumenda Eucharistia adorationem: quanto plus est pasci carne Christi, quàm ab ea pedes lauari, & ipsam intra se, atque apud se prodere & conspurcare, quàm extra? Arbitror Euangelistas imitatos pictorem illum, qui cùm Græcos proceres lamentantes oculis subiecisset in mactatione Iphigeniæ, & ad patrem venisset, obuoluit eius caput, vt in stuporem præ magnitudine doloris versum potius significaret, quàm luctum eius exprimere posset. Sic Euangelistæ in enarratione noctis illius describũt Christum & Apostolos quodammodò certasse inter se de dilectione, humilitate, ac veneratione: sed cùm ad summum dilectionis & humilitatis, atque honoris caput venitur, totum silẽtiò cõtegunt, vt ad vocẽ, *Hoc est corpus meũ*, nihil Apostolos præ stupore potuisse proloqui intelligas. Porrò primi Christiani an non reuerenter doctrinam Apostolicam audiuerunt, & in precibus se gesserunt? An ergo dubitandum, quin hoc sacramentum ab Apostolis distributum magno cum horrore & honore susceperint? Quod cùm ab eo more desciuissent Corinthij, iracũdè Apostolus ipsos increpat, & ad pristinam verorum Christianorum in his mysteriis religionem reuocat. Iam nõ est (inquit) Cœnam dominicam manducare propter irreuerentiam, qua ipsam polluebãt. Quòd si ea religio in Actis Apostolicis non declaratur, quid mirũ, cùm nulli ritus nec celebrandæ nec sumendæ Eucharistiæ distinctè recitentur? Rursum aduersarij de impietate præceptum hoc & adorationem exagitant. Nefas clamant præcipi vel leuissimam idololatriæ occasionem, quam maximam ex adorationis in Eucharistia mandato dari & induci conqueruntur: quandoquidem si quis impurus sacerdos verba cõsecrationis omittat, vel loco vini aquã suffundat & consacret, vel non intẽdat per verba Christi efficere quod ipse instituit, & nihilominus pro corpore & sanguine Domini populo proponat sua mysteria adorãda, adorabitur pura creatura. Certum autem videtur Deum noluisse, ac multominus præcepisse, vel leuissimæ idololatriæ periculum. Aliis placet tacitam semper subesse conditionem, vtpotè si ritè ac debito modo administrata fuerit consecratio: ita vt nulli, aut pauci, hac in adoratione peccent, omnibus hanc vtique cõditionem tacitam, vel saltem habitualiter (vt loquuntur Scholastici) habentibus. Quod indè manifestum fit. Nam si adorãs rogaretur, quid faceres, si scires nõ benè obitam cõsecrationem, non dubium quin ingenuè fidelis responderet, Nequaquam adorarem. Verùm cordatiores alij absolutam adorationem hîc requirunt. Alioqui si sub conditione

Ioann. 13.

Primi Christiani cum adoratione sacramẽtum capiebant.

An absolutè sit adoranda Eucharistia, an sub cõditione.

Biel Lect. 50. in Can.

Caietan. in 2. 2. quæst. art. 3.

ditione adoraretur Christi caro in Eucharistia, nihil non sub conditione à Christiano in religione agi oporteret. Adeundi, venerandíque sub conditione essent Episcopi, presbyteri, atque alij omnes ministri, si nimirùm legitimè baptisati, ordinati ritè ac legitimè baptisarent, consecrarent, absoluerent. Hæc enim ac similia pendēt ex intentione, tum ministri, tum suscipientis. Is error, eáque fictio sacerdoti verteretur grandi flagitio & sacrilegio: fideli tamen simpliciter credenti, solitóque modo veneranti, cultus fieret innoxius. Hominibus enim humana sufficit certitudo. Sic Iacob nihil obfuit, quòd ignoranti pro pacta Rachele Liam alteram filiam Laban pater substituit, nec in suppositæ concubitu Iacob adulterium vel incestum commisit, quia bona fide credidit se commisceri cum pacta vxore Rachele. Ita nec artolatra iudicandus est, qui adorat Christum in pane non consecrato, quem putat bona fide consecratum. Ita nec periculosè errat, qui falsum fratrem & simulatorem fidei habet pro fideli, atque hac ratione honorat: quia non impietatem hypocritę, sed "fidem, quam in eo esse putat, honorat. Pulcherrimè Augustinus. Opus est (inquit) "diiudicare atque dignoscere, cùm se Satanas transfigurat velut Angelum lucis, ne "fallendo ad aliqua perniciosa seducat. Nam quando sensus corporis fallit, men"tem verò non mouet à vera rectáque sententia, qua quisque vitam fidelem gerit, "nullum est in religione periculum, vel cùm se bonum fingens, ea facit, siue dicit, "quæ bonis Angelis congruunt: etiamsi credatur bonus, non est error fidei Chri"stianæ periculosus, aut morbidus. Cùm verò per hæc ad aliena incipit ducere, "tunc eum dignoscere, nec ire post eum, magna est necessaria vigilantia. Hactenus ille. Argumentum autem aduersariorum si quid momenti haberet, æquè valeret contra adorationem Christi cum hominibus conuersantis. Si enim aliquis derisor Christi, his qui vel Christum de facie non nouerant, vel cæci erant, dixisset, Petro transeunte, Ecce Christus transit: & illi adorassent vociferati, Miserere mei, fili Dauid: numquid hi Petrum adorassent? Non, sed Christum, quem præsentem esse existimassent, & in quem cor & mentem conuertissent. Postremò ne nullum non moueant lapidem Aduersarij, ex eo quod sine exceptione exigamus carnis Dominicæ adorationem, vbicunque fuerit, & maximè in ipsa Eucharistia: Ergo (colligunt) erit etiam adoranda in sacerdote & fideli, imò & in bruto animante, qui Eucharistiam absorbuerit. Quin potius ex præcepto fidei nos obligari volunt potiùs in homine fideli, quàm in ipsa Eucharistia adorare: quia digniore modo (vt dicebant Valdenses) consistit Christus in homine, quàm in sacramento, cùm in hoc sit, vt eum sumant fideles cum reuerentia. Nec ita nos delirare oportet (addit Oecolampadius) vt fœlicius pani coniunctum corpus Christi putemus, quàm Prophetis Spiritum sanctum, quem tamen in ipsis non adoramus. Posteriori obiectionis parti respondimus capite pri"mo, & eidem Roffensis his verbis satisfacit: Nemo nouit quæ sunt hominis, ni"si spiritus, qui in ipso est. Quamobrem nec certò scire de quoquam alio possu"mus, an Christum gerat in suo pectore, nisi fortè per reuelationem id cuipiam "innotuerit. Cæterũ per verba Christi ritè prolata, quisque certus esse potest, Christũ in sacramento præsentem esse. Quare tutò licebit, cum sub sacramẽto adorare. Et si de quoquam certi fuerimus, quòd Christũ haberet in pectore, quid prohiberet, nõ hominẽ dico, sed Christũ in eo adorare. Priorẽ verò obiectionis partẽ Gabriel Biel "ita soluit: Ante sumptionẽ à sumẽte adorandũ corpus, pòst, gratiarũ actionibus pro "accepto beneficio vacandũ. Vbicunque autẽ creditur esse, ibi venerandũ & intus in "anima, licet nõ exteriùs in opere adorandũ, maximè dũ nõ cõstat, quãdiu sit in ho"mine. Hoc vult ille, quòd quãdiu exteriùs cõspicitur saluũ & incorruptũ sacramẽtũ,

Hessel de Eucharist.

Quatenus requiratur in homine certitudo

August. in Enchirid. cap. 60.

Quare nec in homine, nec in bruto adoratur Eucharistia.

Roffens. lib. 3. cap. 5. in Oecolamp.

Biel lect. 8. in Canon.

tandiu adoretur. Intra hominem verò & beſtiã, quia incertũ eſt quandiu durat illæſum, propterea regulariter & ex fidei præcepto non adorandũ. Si conſtaret tamen aliquantũ temporis integrũ ſacramentũ etiam in bruto, aut conſumpto ſacramento, Chriſtũ in homine perſtare & habitare, tãdiu iuſtũ foret in adoratione perſeuerare, niſi fortè timeretur de bruti vel hominis propter rudes & imperitos adoratione. Sic Magi non propter ſordes ſtabuli, aut ibi iacentia animantia deſtiterunt à præſentis

Chryſ. lib. 6. de ſacerdotio.

Chriſti adoratione: & Chryſoſtomus narrat fideliũ corpora propter ſumptã Euchariſtiã ſæpè ab Angelis ſatellitũ more ſtipari, eorúmque ſpiritũ rectà in cœlũ abduci. Itaque quoniã per verbũ Dei maior & conſtantior eſt certitudo de præſentia carnis Dominicæ & Chriſti in ſacramento viſo, quàm poſt ſuſceptionẽ in fideli vel bellua, de illius in ſacramento adoratione nulla relinquitur, vt in illis, dubitatio. Quòd autẽ ea fuerit perpetua fides Eccleſiæ Catholicæ & obſeruatio, Patrũ ſucceſſione & teſti-

Teſtimonia Patrum de adoratione Euchar.

moniis comprobatur. Vt enim ex Iacobi liturgia, & Clemẽte ac Magno Dionyſio, Apoſtolorũ ætatem ac morẽ differamus ad caput De adorationis ritu, ſicut Baſiliũ ipſum, qui modũ adorãdi Euchariſtiã Apoſtolorũ traditioni refert acceptũ, ſextus à Petro Alexander Papa de illa adoratione ſic prædicat. Nihil in ſacrificiis maius eſſe poteſt, quàm corpus & ſãguis Chriſti, nec vlla oblatio hac potior eſt, & pura mẽte ſumenda, atque ab omnibus venerãda: & ſicut eſt potior cæteris, ita potius excoli

Orig. ho. 13. in Exod.

& venerari debet. Proximus illis ſæculis Origenes recitat circumſpectã in venerãdo ſacramento Chriſtianorũ obſeruantiã. Volo vos (ait) religionis veſtræ exemplis admonere. Noſtis qui diuinis myſteriis intereſſe conſueuiſtis, quomodo cùm corpus Domini ſuſcipitis, cum omni cautela & veneratione ſeruatis, ne ex eo parũ quid dilabatur. Reos enim vos creditis, & rectè creditis, ne conſecrati muneris quicquam decidat. De eſu atque adoratione illius carnis in Euchariſtia Arnobius, Hieronymus, Baſilius, Theodoretus & Auguſtinus interpretantur hos verſiculos Dauidis:

In Pſal. 21.

Edent pauperes, & ſaturabuntur, & laudabunt Dominũ, qui requirũt eũ. Mãducauerũt & adorauerũt omnes pingues terræ: ex iiſque aſſerũt ab Apoſtolis in Euchariſtia Chriſtum adoratum. Quoniam inter eos Auguſtinus, quid alij velint, expli-

Aug. ep. 120. cap. 24.

cat, apponam eius interpretationẽ. Vota ſua (Dominus inquit) vult ſacrificium corporis ſui intelligi, quod eſt fideliũ ſacramentũ. Ideò cõtinuò ſubiunxit, Edent pauperes & ſaturabũtur. Hi enim ſaturabũtur eo qui de cœlo deſcẽdit, qui & cohærentes, & eius pacẽ dilectionémque ſeruãtes, imitantur eius humilitatẽ. Mãducauerũt, & adorauerũt omnes diuites terræ. Superbos hoc loco diuites intelligere debemus, ſi rectè ſuperiùs pauperes humiles intelligebamus. Nec fruſtrà hic ita diſtincti ſunt, vt pauperes quidẽ edãt & ſaturẽtur, diuites manducent & adorent. Et hi quippè adducti ſunt ad mẽſam Chriſti, & accipiũt de corpore & ſanguine eius, ſed adorãt tãtùm non etiã ſaturantur, quia non imitantur. Manducãtes enim pauperes eſſe dedignantur, aſpernantur Chriſtũ ſequi, & ſimilia perpeti reſpuũt. Sed fama celſitudinis eius excitati à mortuis, & gloria nominis eius in Eccleſia vſquequaque diffuſa permoti, & ipſi ad menſã veniũt, mãducãt & adorãt, nõ tamẽ ſaturãtur, quia nõ eſuriũt & ſitiũt iuſtitiã. Aliũ Dauidis locũ, Adorate ſcabellũ pedum eius, quoniã ſanctum eſt, Ambroſius, Auguſtinus & Caſſiodorus, quaſi vulgò creditũ de eadẽ adoratio-

Ambr. lib. 3. de ſpiritu cap. 12.

ne repetũt. Sic enim Ambroſius: Cõſiderate qua ratione ad incarnationis dominicæ ſacramentũ ſpectare videatur propoſitũ Prophetæ exemplũ. Nõ enim ex hominũ vſu æſtimandũ hìc ſcabellũ: nõ eſt corporalis Deus, aut nõ immenſus, vt tanquã fulcrũ pedibus eius ſcabellũ ſubiectũ putemus. Nec adorandũ quicquã præter Deũ legimus, quia ſcriptũ eſt, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſerues. Quo ergo modo aduerſus legem Propheta præciperet, ſub lege nutritus, & eruditus

in

"in lege? Non mediocris igitur quæstio, & ideò diligentiùs consideremus quid sit "scabellum. Legimus enim alibi: Cœlum mihi thronus est, terra scabellum pedum "meorum. Sed nec terra nobis adoranda, quia Dei creatura. Videamus tamen ne ter"ram illam Dauid adorandam dicat, quam Dominus Iesus in carnis assumptione su"scepit. Itaque per scabellum terra intelligatur, per terram autem caro Christi, quam "hodie quoque in mysteriis adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu adoraue"runt. Edoctus ab Ambrosio Augustinus, eadem ferè habet. Videte (inquit) fratres, "quid nos iubeat adorare. Alibi scriptura dicit, Cœlum mihi sedes est, terra autem "scabellum pedum meorum. Ergo terram nos hîc iubet adorare? Et quo eam mo"do nos adorabimus, cùm alibi dicat apertè, Dominum Deum tuum adorabis? "Anceps factus sum. Timeo terram adorare, ne damnet me qui fecit cœlum & ter"ram. Rursum timeo non adorare scabellum Domini mei, quia Psalmus dicit mi"hi, Adorate scabellum pedum eius. Quęro quid sit hoc scabellum. Ad Christum "cõuerto, quia ipsum quęro hîc, & inuenio quomodo sine impietate adoretur ter"ra scabellum pedum eius. Suscepit de terra terram, quia caro terra est: de carne Ma"rię carnem accepit: in qua quia hic ambulauit, eámque nobis manducandam ad sa"lutem dedit, nemo autem illam manducat, nisi priùs adorauerit, inuentum est quẽ"admodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solùm non peccemus a"dorãdo, sed peccemus nõ adorãdo. Certè nec Ambrosius, nec Augustinus, hãc quasi nouam à se inuentam obtrudunt expositionem, sed tanquã indubitatã, & omnibus Christianis tritã sequũtur, ac de corporis Dominici adoratione in Eucharistia verba faciũt, tãquam de re, quæ sine scelere & piaculo negligi vel omitti à quoquã nõ pos"sit. Ante hos Cyrillus Hierosolymitanus ad eãdem communicaturos hortatur. Post "cõmunionẽ corporis Christi, accede & ad calicẽ sanguinis illius nõ extendẽs manus, "sed pronus, adorationis in modum & venerationis, dicens, Amẽ. Nihil moror quod cõtra hæc testimonia garrit Petrus Martyr, quasi Christus absens adoretur in mysteriis: sufficit nobis modò, quòd credentes Lutherani Christum præsentem sine peccato nequeãt ipsi adorationẽ denegare: nec certè Ambrosius & Augustinus aliã causam adorãdi Christũ in Eucharistia inquirũt, vel reddũt, quã verã carnis & terræ viuificę in illa præsentiã. Ideò ait Ambrosius, Sic in mysteriis carnẽ adorari, quam hîc "ambulantem Apostoli adorauerũt: & Augustinus exprimit, Quæro ipsum Christũ "hîc, & hîc inuenio terrã eius, quę sine impietate adorari possit, quę caro eius est, in "qua hîc ambulauit, & quã hîc nobis manducandã dedit, eiúsque manducãdæ gratia "& adorãdę oportet nos ad mẽsam & ad altare accedere, vt idem Augustinus ad textum, Manducauerunt & adorauerunt pingues terræ, antea monuit: quandoquidem Christũ sedentẽ in cœlo vbiq; datur adorare, sicut leuare puras manus in omni loco: nec ita peccas, si extra Eucharistiam non adoraueris, vt peccas, si in ipsa non adoraueris. Ex quo definit Augustinus, certum locũ præsentiæ carnis Christi, & eius adorãdæ in Eucharistia, ob ídque alibi tradit nos carnem Domini opertam panis forma hîc adorare, ibidémque res inuisibiles carnem & sanguinem Domini honorare. Plura ex Augustino audies, capite Contra Sacramentarios. Ad eiusdem verò Augustini sententiam Alexandrina & Ephesina Synodi videntur alludere, cùm profitentur incruẽtam se latriam in Ecclesiis peragere, atque ita ad perceptionem carnis viuificę accedere. Scio pro sacrificio incruento decenter hîc latriam transferri: sed nihil impedit, quin pro tota adoratione & cultu, cuius pars sit sacrificium, sumatur. Eodem etiam spectauit Nicena prima Synodus, cùm iubet nos non demissè attendere tantùm, quod in altari sub sensum cadit, sed fide intueri Agnum tollẽtem peccata mundi, in mensa positum, & pretiosum seu honorandum eius sanguinem,

August. in Psal. 98.

Cyrill. Hierosolymit. catech. 5. Mystag.

Can. Nos autẽ. De consecrat. dist. ca2.. Accesserunt. Et De Catechisand. rudi. cap. 26.

Emißen. hom. 5. Paschal.

Chrysost. hom. 41. 1. ad Cor. hom. 61. ad popul. Antioche. et hom. 3. ad Ephes.

Chrysost. hom. 7. in Matth. hom. 24. 1. ad Cor. & hom. de sancto. Philogon.

ac verè sumere: quod vtique monet, vt pluris fiat & honoretur Eucharistia, quàm esse appareat. Tum enim agebatur contra eos, qui nihili sacramenta pẽdebant, & indignum Deo iudicabant, ipsum aut dona spiritalia sub elementa mũdi huius redigi, ideóque ibi de re contenta in baptismo & Eucharistia disseritur. Eusebius sanè Emissenus totidem ferè verbis mentem Concilij declarat, atque ait: Sicut hoc, quod in te Deus læsa curauit, infecta diluit, maculata detersit, in baptismo vtique non oculis, sed sensibus animi credis: ita & tu, cùm ad reuerendum altare salutari cibo potúque reficiendus accedis, sacrũm Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & haustu maximè interiori assume. Martyr arrodit honorandi vocabulum, quasi minus quàm adorandi: deinde annuit absentem in mysteriis honorandum. Sed cùm hîc non dicat honorari signum, sed quod illi subiacet, ac mente præsens perspicitur: vtique adorandi loco, honorare tanquam generalius substituit, & de præsente corporis ac sanguinis Dominici substantia intellexit, in quam ibi tradit, visibilésque terrenas creaturas conuerti. Eadem cum Nicena Synodo phrasi Chrysostomus scripsit, inter sacra mysteria Agnum ibi iacentem, & tollentem peccata mundi inuocari, qui cum aliis vetat manducare, priusquàm adoraueris. Considera (inquit) quæso, mensa regalis est apposita: ipse rex adest, tu astas oscitans. Si pura sunt vestimenta, pura animæ stola, mensę igitur accumbe, adora, & communica. Quinetiam Christianos pudefacit, qui segniùs aut rariùs ad sacra ventitant, & ad Christum adorandũ. Hoc corpus (exclamat) in præsepi reueriti sunt Magi, & viri barbari longo itinere confecto, cum timore ac tremore plurimo adorauerunt. Imitemur ergo barbaros nos cœlorũ ciues. Illi cùm præsepe tantùm & tugurium, nec eorum quicquam, quæ tu nunc intueris, viderẽt, summa cum reuerẽtia & honore accesserunt. Tu verò id nõ in pręsepi, sed in altari non mulierẽ quæ in vlnis teneat, sed sacerdotem pręsentem, & spiritum perabundè super proposita diffusum sacrificio vides. Nec simplex, vel simpliciter, vt illi, corpus intueris, sed eius potentiam, & omnem cognoscis administrationẽ, & nihil eorum, quæ per ipsum facta sunt, ignoras, & diligenter initiatus es in omnibus. Excitemur igitur, horrescamus, & maiorẽ quàm barbari illi præ nobis feramus pietatem, & nõ simpliciter nec frigidè accedẽtes, igni vehementiori accedamus. De more adorandi Christũ in Eucharistia super altare, egregiam narrat Gregorius Nazianzenus in sororis Gorgoniæ funere. hanc historiam. Desperatis (inquit) aliorum omnium auxiliis, ad mortalium omnium medicum soror in morbo confugit, noctísque intempesta caligine obseruata, cùm leuiùs aliquantò morbus vrgeret ad altare, cum fide procumbit, eúmque qui super illud colitur, cum magno clamore obtestans, omnibúsque nominibus appellans, atque omnium rerum, quas omnes mirificè gesserat, commonefaciens (nam vtriusque Testamẽti historias callebat) tandẽ pia & præclara impudentia effertur, &c. Petrus Martyr mulieris imperitiam excusat: sed rerum Christianarum gnaram frater prædicat. Martyr non Super altare vult vertere dictionem ἐπὶ, sed In altari: vt adoratio quidem Christi corporis absentis fiat in altari, non autem super illud iacens colatur. Sed eodem prorsus stilo Gregorius subiicit, sororem caput inclinasse super altare, & cur potius procubuisset ad altare venerabunda, quàm in alia parte templi. Et an non id venerabatur, quod oculis admouit, & tetigit super altare, ad imitationem fœminæ sanguinifluæ, quæ Christi fimbriam adorabunda quoque attrectauit, cui sororis factum Gregorius comparat? Oportet igitur eundem Christum cum fimbria, seu Eucharistiæ operimẽto, super altare stetisse, cultúmque ibi fuisse, cui Gorgonia oculos applicauit. Quin etiam Patres ipsi asserunt, non à solis hominibus Christum in altaris sacramento coli, sed ab ipsis Angelis,

gelis, qui frequentes & venerabundi sacris nostris intersunt. Ex Chrisostomo lo-
"ci sunt ferè innumerabiles, sed vnus hic insignior. Cùm sacerdos (inquit) Spiritum *Chrysost. lib. 6. de sacerdotio. ho. 61. ad pop. Antioch. hom. 3. & 14. ad Ephes. hom. 27. & 36. 1. ad Corint. hom. de Eucharist. in Encæniis.*
"sanctum inuocauerit, & sacrificium illud horrore ac reuerentia plenissimum per-
"fecerit, communi omnium Domino manibus pertractato, per id tempus & Ange-
"li sacerdoti assident, & cœlestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, &
"locus altari vicinus in eius qui immolatur honorem, angelorum choris plenus est:
"id quod abundè licet credere vel ex tanto illo quod tum peragitur sacrificio. Equi-
"dem quẽdam commemorantem olim audiui, cùm diceret, senem quendam, virum
"mirabilem, cui multa fuissent mysteria diuinitùs reuelata, sibi narrasse tali quon-
"dam sese visione dignum à Deo habitum: per illud tempus repentè Angelorum
"multitudinem conspexisse, quatenus humanus aspectus ferre poterat, fulgentibus
"vestibus indutorum altare circundantium, sic denique capite inclinatorum, vt si
"quis milites præsente rege stantes videat. Ambrosij verò textus est: vbi caro tua in *Ambros. Orat. 1. in Missam.*
"veritate sumitur, sanguis tuus in veritate bibitur, vbi summa imis iunguntur, vbi
"adest præsentia sanctorum Angelorum, quanta cordis contritione, lachrymarum
"fonte, reuerentia, tremore, corporis castitate, animi puritate celebrandum diuinum
"hoc & cœleste sacrificium? Quis (inquit Gregorius) fidelium dubium habere possit, *Gregor. Mag. dialog. 4. cap. 56.*
"in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri, in illo Iesu Christi
"mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus iun-
"gi, vnum quoque ex visibilibus atque inuisibilibus fieri? Alias multas authorita-
tes Patrum sequentia capita suppeditabunt, in quibus animaduertas omnes de a-
doratione carnis Dominicæ in sacramento numquam loqui, vel disserere, tan-
quam de re dubia & controuersa, sed ab omnibus credita & confessa, quam nefas
esset spernere, vel negligentiùs obire. Quinetiam plerasque difficultates in religio-
ne & scripturis expedire ac soluere ex illa, tanquam ex quodam religionis funda-
mento, quemadmodum ex Ambrosio, Augustino, atque aliis, hîc protulimus. Po-
stea proferemus de Theodoreto, ex adoratione Eucharistiæ probante carnem
Christi verè adorandam. Ex his verò triplex Lutheranorum error circa præsentem *Triplex error Lutheranorũ ex adoratione refellitur.*
articulum concidit. Priori nedum ex præcepto nolunt coli Eucharistiam, sed cul-
tum pro idololatria insectantur. Altero, ex ipsis mitiores piam quidem assentiun-
tur Christi in illa venerationem esse, sed inficiantur necessariam, vel imperatam.
Tertio, cordatiores & oculatiores fatentur, sine reatu & scelere non prætermitti,
sed in solo vsu & sumptione requiri. Nam ex Dauide, Apostolo, atque Augustino
constat, neminem piè manducare, nisi priùs adorauerit, & non peccare, qui adora-
uerit: sed contrà, qui ab adoratione defecerit, reatum incurrere. Ideò adorare nec
idololatria est, nec liberum est & indifferens colere, vel à cultu abstinere, nec in so-
lo vsu cultus versatur, cùm nemo vti debeat, nisi priùs adorauerit, & extra vsum
Gorgonia coluerit, & coli solitum Christum super altare Gregorius Nanzianze-
nus affirmauerit, atque ad eum ibi adorandum Chrysostomus atque alij inuitent,
sicut à Magis sine sumptione adorabatur, & in sacramento ab Angelis adorari an-
tiquitas testatur.

EX ADORATIONE OSTENDI PRAESENTIAM ET *existentiam corporis & sanguinis Domini in Eucharistia, contra Sacramentarios.*

CAP. 5.

EX præsentia corporis Dominici quàm necessariò eius adoratio cõsequatur, caput superius contra Lutheranos peruicaciores demonstrauit. Nunc vicissim ex adoratione, quæ fit in sacramento corporis Dominici, in eo præsentiam contra Sacramentarios astruamus, & quid ipsi sacramento venerationis sit impartiendum, postea contra Mediastinos excutiemus. Cinglius rectè iudicauit, verba Christi de institutione Eucharistiæ, in naturali sono & proprietate retineri nõ posse, quin ex ipsis corpus adesse, & adoratione afficiendum affirmaretur: quam ne cogeretur fateri & admittere, maluit Christum de sacramento tollere, & perdere, ac scripturam peruertere. Huius enim suæ audaciæ nullam grauiorem causam affert, quàm adorationis metum. Sic enim habet: Si verba Eucharistiæ non fuerunt hactenus rectè intellecta, peccatum est hic magis quàm vlla in re: vt nescio an maior fuerit abominatio, adorauisse aureum vitulum in Dan, quàm adorauisse panem istum benedictum, si modò panis solummodò est. Aptè sanè Cinglium, Caluinum, atque alios contuleris cum Herode, Herodianósque cognominaris, qui se admodum anxios ac studiosos simulant de vero Dei cultu, cùm interea ea simulatione & prætextu nihil aliud curent, quàm Christum de medio perimere: de quibus ista Chrysostomus loquitur: Si Magus fortè sis, nihil te ad hunc regem introire prohibebit, adoraturus modò & honoraturus Dei filium venias, & honorem cum gaudio & tremore hunc offeras: sed caue ne Herodi efficiaris similis, & dicas, Vt & ego veniẽs adorem eum: cúmque veneris, interimere coneris. Huius enim similes sunt, qui indignè abutuntur communione mysterij. Reus, inquam, hic est corporis & sanguinis Domini. Tales habent in se tyrannum Herode peiorem, nempè Mammonam, qui cultores suos mittit ad Christum, vt specie quidem adorare videantur: eum verò, quãtum in ipsis est, interimant, quem adorare ipsi simulant. Timeamus ergo, ne quantum in ipsis est, interimunt, quem adorare ipsi simulant. Timeamus ergo, ne quando supplicum speciem geramus, & adorantium: opere vero existimemur inimici. Caluinus ac Petrus Martyr, quia se adobrui testium antiquorum multitudine de adorato Christo in Eucharistia sentiunt, partim eleuant Patrum testimonia, quæ nequeunt deprauare (quasi non quibusuis Patribus sit credendum, vt præfatur in hac materia Martyr) partim à se stare contendunt, & adorationem ab illis commemoratam non ferri in rem sub signis latitantem, sed ad Christum sedentem in cœlis referri, de quo nos commonefaciat sacramentum. Caluinus consensionem cum Tigurinis hoc pacto concludit: Quòd si imaginatione nostra Christum pani & vino affigere non est, multò minus licet eum in pane adorare. Quanquã enim panis in symbolũ, & pignus eius, quã habemus cum Christo cõmunionis, nobis porrigitur, quia tamen signum est, non res ipsa, neque rem in se inclusam habet, aut affixam, idolum ex eo faciunt, qui mentẽ suam in eum conuertunt, Christum adoraturi. Ex veteris Ecclesiæ obseruatione, populus præmonebatur sursum corda erigere, vt intelligeret non esse signo visibili inhærendum ad Christum ritè adorandũ, sed animum erigẽdum in cœlum, vt ibi Christum recipiant & adorent. Martyr verò ita cauillatur: De adoratione quomodò adhiberi debeat in percipiendis sacramentis, in præsentia parum dicam, nempè in re aperta, quoniã si mens non ad symbola, sed ad significata referatur, potest adoratio licitè interponi. Sic cũ auditur in Symbolo, Et homo factus est, aut oratio aliqua consimilis, permulti Christum adorant, cùm tamẽ corpus eius præsens non habeant. Quare cùm percipiuntur sacramenta, audiuntúrque promissiones ad ea spectanctes, si Dominum adoramus, non propterea illius realẽ corporalémque testamur præsentiã. Quid ergo aiunt Papistæ carnẽ Christi in mysteriis

Cing. episto. ad Alberum.

Sacramentarij de cultu Christi sunt solliciti vt Herodes, ad eũ perimẽdum.

Chrysost. hom. 9. in Matt.

Caluin. lib. de Cœna, & lib. 4. institut. cap. 17. numer. 36.

Martyr. ad obiect. 1. & ad obiect. 38.

adorari? Hoc fieri oportere non negamus. Christum enim vbique & in verbo suo, & in sacramentis ab ipso institutis adoramus, & statim ad nomen Iesu caput aperimus. Et in Italia cùm in Euangelio legitur, Et verbum caro factum est, cúmque in Symbolo, & homo factus est, omnes astantes procumbunt. An cùm in his verbis pura sinceráque fide adoretur, in eis Christum realiter & corporaliter esse credemus? Heildebergenses verò assentiūtur adorari Christum in Cœna, cùm tamen negent in sacramento venerandum, quia Cœnam pro actione cœlesti, quæ mente Christum in cœlo intuetur vsurpant, non pro externa sumptione sacramenti. Ideò superstitiosum iudicant, si quis anxiè caueat, ne quicquam decutiatur in terram de pane Eucharistiæ, aut si quisquam se coram eo prostrauerit. Consideremus itaque horum discordem concordiam, ac mutuam de idololatria condemnationem. Caluinus quidem aliquando adoratione digna in genere existimat omnia sacramenta. Scribit enim: Sācto Dei verbo, & adorandis mysteriis, ne temerè, præposteréque abutamur, vel ad ambitionem, vel ad auaritiam, vel ad ludicra nostra, sed prout impressam gerunt nominis diuini dignitatem, suum inter nos honorem ac pretium semper habeant. In libello, quem Gallicè edidit, De formula administrandi sacramenta, sic loquebatur: Quoniam percipimus verè Christum hoc sacramento, propterea meritò adoramus in spiritu & veritate in sancta Cœna, & sumimus Eucharistiam cum grandi reuerentia. Postea in aliis huius libelli editionibus & formulis Geneuensibus dispuncta fuit tota illa clausula, vtpotè prorsus profanata Eucharistia. Nihilominus teneri non potuit Caluinus, quin contra Hollandum pro impietate habeat, panem Eucharisticum canibus proiicere, ita vt eius vsum aliquo dignaretur honore. Cæterùm in aliis libris pro idololatria putat, assurgere, vel genu flectere coram pane Eucharistico, sicut illi exprobrat Vvestphalus: & certè totam venerationem sacramenti vocat carnalem, quæ dona pro datore colat. Propterea narrat D. Espen. sibi testatum ab opulento mercatore Lutetiæ, non placuisse ministris adgeniculari sumentes Eucharistiam. Quod si sic nefas est panem illum venerari, quid distabit à profano? quid impediet canibus & asinis apponi? quid erit causæ, quominus putetur idololatria venerari quocunque pacto verbū Dei, omniáque alia mysteria, quæ adorāda nominat Caluinus, & quæ in honore & pretio esse iubet? Panis enim hic, sicut alia, est mysterium & sacramentum, & tam præsto ex sua institutione habet Deum & Christum, quàm verbi diuini Euangelium. Idcircò rectè contra Caluinistas ratiocinatur Lutherus. Nos (ait) non tantùm orātes, sed & baptisantes, absoluentes, & absoluti, & accedentes ad sacram synaxim, quin etiam ad recitationem promissionis, vel textus Euangelici, genua flectere, vel saltem stare debemus, in signum adorationis, seu reuerentiæ, seu gratitudinis. Et si in Cœna Dominica nihil aliud porrigeretur, præter panem & vinum, sicut Sacramētarij blasphemāt, tamen est ibi promissio, & vox diuina, & Spiritus sanctus per verbū in Cœna. Ideóque nos decebat cum reuerentia accedere. Quanto verò magis id fieri par est, quādo credimus adesse verum corpus & verum sanguinem cum verbo? In odium Eucharistiæ maluerunt Cingliani & Caluinistæ semel omnia diuina mysteria polluere, omnémque religionem erga ipsa exuere, ac contra naturæ præceptum in ipsis nomen Dei in vanum accipere, quàm quicquam venerationis ex eadem ratione altaris sacramento relinquere. Quocirca nec in nomine Iesu genua flectunt, tametsi præcipi Caluinus alicubi contendat, nec caput ad vllius nominis, aut verbi diuini prolationem & auditum aperiūt, nec nisi ientaculo, aut cœna facta cœnam Dominicam capessunt, nec in baptismo aliter quàm in ludicra aspersione se gerunt. Nonnūquā cōtrà Caluinus inuitus fatetur, pani cœnæ eum deferendum honorem, vt nō

Calu. lib. 2. Instit. cap. 8. nume. 22.

In edit. anni 1540.

In edit. nume. 1545.

Vvestphal. Apol. in Calu.
Caluin. lib. 4. institut. ca. 17. num. 36.
Espeuc. li. 5. ca. 9. de adorat.

Luth. in Genes.

In odium Eucharistiæ omnē pietatem exuerunt Sacramētarij.

Calu. in Consens.

canibus iactetur, & eo se esse animo negat, vt velit omnes ceremonias improbare quæ honestati & ordini publico inseruiunt, quibus maior reuerētia sacramento exhibetur, modò aptè conueniant, & sobriæ sint. Sic Caluinistas & Cinglianos plerosque videas etiam non cogitantes vltrò religiosiùs se componere in illius panis susceptione, quàm in Euāgelij auditione, & cōcione, aut diuini nominis mentione, & quàm Catholici faciant in Catechumenorum pane, qui sacramentum dicitur, sed non corpus Christi. Ex qua, nō solius doctrinæ, sed factorum cum doctrina, &

Maiori idololatria Sacramentarij quàm alij tenentur.

inter se pugnantia, coarguuntur Sacrametarij maiori idololatria quàm nos infici, si corā panis vacuo sacramento eo cultu defungūtur, quo nō defungeremur, si Eucharistiam inanem panem putaremus, nec corā Catechumenorū pane defungimur aut magna impietate laborare, si nihil inter profanum & sacrum discriminát, & Dei

Non satis est adorare christum in Cœna.

ac Christi res & nomina contemptim suscipiunt. Nos autem imprimis statuamus, non sufficere, si adoretur Christus in Cœna, seu sacramenti celebratione, quod volunt Sacramentarij. Nam singularis ac peculiaris hîc requiritur adoratio præter communem, quæ Christo in omni loco debetur. Nam hoc singulare Dei beneficium desiderat suam peculiarem venerationem, sicut suam peculiarem habet fidem. Vt enim filius Dei incarnatus singulariter adoratur à Baptista in vtero, à pastoribus & Magis in stabulo, ab Angelis in deserto, sic adorari debet à fidelibus in sacramento, cùm ibi sit aliqua peculiari præsentia, seu reali, seu spiritali. Non igitur sufficit ei, qui Cœnæ interest, vt Christum adoret: quod vtique esset necessarium, etiamsi nullo speciali modo in sacramento esset: imò si nec hoc vnquam sacramentum institutum fuisset. Nec adoratur sola deitas, vel Hypostasis, quæ vbique, sed Christus, vt in hoc sacramento realiter præsens, & corporaliter. Sit licet fides in Christum necessaria, & ponenda ante solam spiritalem sumptionem, vel etiam sacramentalem, non tamen sufficit, sed postulatur propria & peculiaris, qua creditur verbo eius dicentis, *Hoc est corpus meum*: &, Qui manducat me, viuet propter me. Errant ergo primùm Aduersarij, qui non aliter adorandum Christum in hoc sacramento docent, quàm omni in loco, & quàm si nullo aliquo speciali modo hîc adesset. Nam cùm nullam singularis honoris rationem habeant circa hoc sacramentum, fit vt nullam fidem protestentur singularis alicuius præsentiæ de Christo. Quis autem ille sit modus præsentiæ, ex diuersitate adorationis & venerationis facilè tandem concludetur. Sacramentalis modus, seu signi ratio considerata in pane, nec respondet, nec exigit debitum, & hactenus

Ratio sacramenti non est sufficiēs causa adorandi Eucharistiam.

post Apostolos delatum huic sacramento honorem. Catechumenis licuit semper Euangelij auditioni interesse, omnibúsque orationibus, ac lectionibus, in quibus Christus adorabatur, eo modo quo Aduersariis placet adorari in sacramento. In his enim cum fidelibus aut assurgebant, aut genua & capita demittebant: numquam tamen illis fas fuit Christum in Eucharistia intueri, aut venerari. Alio igitur modo oportet ibi Christum esse & coli, quàm in puro signo sacro. Deinde de pane benedicto, quòd esset signum & sacramentum corporis Christi,

Chrys. hom. 17. Oper. imp. in Matth.

licuit Catechumenis & canibus etiam edere, vt ait Chrysostomus: at panem Eucharistiæ nec canibus iactare, nec Catechumenis vnquam concessum fuit degustare, propterea quòd non solùm sacramētum corporis esset, sed corpus ipsum, nec solùm panis sanctificatus crederetur, sed ipsa sanctificatio, quemadmodum a-

Disparitas venerationis debitæ arguit rei disparitatem.

pud Augustinum & Chrysostomum legitur. Disparitas ergo venerationis & pretij ex rei disparitate nascebatur atque arguebatur, & à singulari æstimatione Eucharistiæ, singularis ac realis Christi in ea præsentia authoribus illis conuincebatur. Nec vnquam ea præparatio & probatio ad auditum Euangelij, &

diuini

diuini nominis vel ſermonis ab Apoſtolo, quæ in ſumptione Euchariſtiæ quæritur, nec ab eodem alia ratio tantę diſpoſitionis & ſingularis venerationis redditur, quàm "quòd hîc diſcerni oporteat eſſe corpus Domini. Propterea ait Auguſtinus: Aliter A-"poſtolus per linguam ſuam, aliter per epiſtolam, aliter per ſacramentum corporis & "ſanguinis eius ſignificauit Chriſtum. Nec linguam quippè eius, nec membranas, "nec atramentum, nec ſignificantes ſonos lingua editos, nec ſigna literarum, corpus "Chriſti & ſanguinem dicimus, ſed illud tantùm, quod ex terræ frugibus acceptum, "& prece myſtica conſecratum, ritè ſumimus ad ſalutem ſpiritalem. Et infantes non "nouerunt quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione conſumitur, vnde, "vel quomodo conficiatur, vnde in vſum religionis aſſumatur. Quod cùm per ma-"nus hominum ad illam viſibilem ſpeciem perducitur, non ſanctificatur, vt ſit tam "magnum ſacramentum, niſi operante inuiſibiliter ſpiritu Dei. Etſi nunquam diſcant "experimento, vel ſuo, vel aliorum, & numquam illam ſpeciem rerum videant, niſi "inter celebrationes ſacramentorum, cùm offertur & datur, dicatúrque illis authori-"tate grauiſſima, cuius corpus & ſanguis nihil aliud credent, niſi omninò in illa ſpecie "Dominum oculis apparuiſſe mortalium, & de latere tali percuſſo liquorē illum om-"ninò effluxiſſe. Hîc Auguſtinus declarat Chriſtianorum religionem verſatam maximè in adoratione huius ſacramēti, quę in eius oblatione & ſumptione præſtabatur. Ob id ait ſacramentum hoc aſſumi in vſum religionis, & pietatis celebrationem: ac Contra Fauſtum vocat ſacramentum religionis, vbi de adoratione agebatur, quam à Chriſtianis Baccho & Cereri Gentiles, pani verò & vino Manichæi mentiebantur fieri. Ad illam verò ſtatim ab infantia inſtituebantur Chriſtiani pueri, qui ideò grauiſſima authoritate docebantur eſſe corpus Chriſti, qui in tali ſpecie voluiſſet apparêre oculis mortalium, atque ab aliis ſignis Chriſtum ſignificantibus diſcrepare, quòd hoc ſacramentum eſſet ſignum, & nihilominus ipſummet corpus Chriſti ex terræ frugibus ad illam viſibilem ſpeciem perductum hominum miniſterio, ſed omnipotentia Spiritus ſancti. Itaque Euchariſtia ſacramentum quidem eſt, & ſignum ſicut alia, ſed nō nudum vt alia: imò etiam corpus ac ſanguis Chriſti eſt: ideóque præ aliis colitur & adoratur, quantum intereſt inter nudum ſignum, & rem ipſam in ſigno. Cauſam verò adorationis etiam pueris rerum ignaris rogantibus reſpondetur, quia ſit ipſum corpus Chriſti, & ſanguis in ſpecie panis & vini. Quamuis baptiſmus nouæ legis proprium cenſeatur ſacramentum, Spiritúmque in aquę lotione afferat, non tamen adoratur ipſa lotio, nec aqua, ſicut Euchariſtia: quia non in eſſentia adeſt ſpiritus in aqua, ſed tantum ſpiritus donum: in Euchariſtia verò inſidet caro Chriſti adoranda. Quòd ſi tantùm efficacia carnis inſideret, non ipſa Euchariſtia vera adoratione eſſet afficienda, ſicut nec aqua baptiſmi, quia tum donū pro datore coleretur: quod accuſat meritò Caluinus. Quanto minus illa perferret adorationem veram, ſi tātùm nudum eſſet ſignum, vt Euāgelij prędicatio & ſcriptura ſacra, ac quęcunque verba diuina. Non negamus plurimum honoris tribui oportere ſacris ſignis & ſacramentis. Non negamus amplius deberi diuinis donis, & Deū per ipſa adorari: ſed impium fuerit tantum venerationis effundere ſignis & donis præſentibus, quantum impenditur Deo ipſi, & Chriſto eius præſenti. At cùm in Euchariſtia ea fieri à Patribus prædicetur adoratio, quam Chriſto in terris Apoſtoli atque alij præbuerunt, & quam Angeli in cœlis illi exhibent, vt de Ambroſio atque aliis ſuperiori capite audiuimus: irreuerentia verò illata ſacramento æquatur ab Apoſtolo in ſcelere & pœna impietati Iudaïcæ, qua Chriſtum conſpicuum miſerè diuexarunt, efficitur profectò, vt longè alia veneratio reputetur, quàm quę conueniat ſignis, aut donis diuinis, ſed quæ coarguat Chriſti tam veram hîc, quam haberet in

Auguſt. lib. 3. De Trinit. cap. 4. & 10.

Quare Baptiſmus non adoretur vt Euchariſtia.

terris præsentiam. Propterea nec primi Christiani, neque nos ita anxiè cauemus, ne quid de aqua baptismi effluat in terram, aut aliò, sicut curamus ne quid de pane vel vino Eucharistiæ in terram decidat: nec si fiat ibi sicut hîc, reos nos arbitramur corporis & sanguinis Domini propter irreuerētiam. Scio quidem Origenem & Augustinum monere, vt eadem adhibeatur cautio in audiendis diuinis sermonibus, ne quid per nostram negligentiam depereat: sed suo more allusionibus gaudent à cibo reali Eucharistiæ ad spiritalem, debitámque in vtroque conuenientiam, non quòd eandem Christi in vtroque statuant præsentiam, aut eandem venerationem sed correspondentem per quandam similitudinē, pro modo diuersæ in vtroque præsentię. Propterea Augustinus meliorem non potest inire rationem metiendi honorem & cultū, quo ad altaris sacramentum veniendum sit, quàm ex eo, qui corpori Christi præsenti debetur, & in terris à piis, dū viueret, impēderetur, séque in hoc habere authorē Apostolū gloriatur. Quærebatur ab illo, an quotidie capiēda esset Eucharistia, & non potiùs dies eligendi, quibus puriùs homo & cōtinentiùs viuit. Faciat (inquit) „ vnusquisque, quod secundum fidē suā piè credet esse faciendum. Neuter enim eo- „ rum exhonorat corpus & sanguinem Domini, si saluberrimum sacramentum cer- „ tatim honorare contenderit. Nam & ille honorando non audet quotidie sumere, & „ Centurionis exemplo indignum se putat Dominum sub tectum recipere: & ille ho- „ norando non audet vllo die prætermittere, sed quasi Zacheus, Dominum gaudens „ in domū suam suscipit. Contemptum solum non vult cibus hic. Indè enim Apo- „ stolus indignè dicit acceptum ab eis, qui non discernebant à cęteris cibis, veneratione singulariter debita. Continuò quippè cùm dixisset, Iudicium sibi māducat & bibit, addidit vt diceret, Non diiudicans corpus Domini. Vides venerationem singulariter deberi huic sacramento præ aliis, & ideò deberi, quia sit corpus Christi, vt inferas ex veneratione singulari veram & realem præsentiam, cùm spiritalis quæcunq; in aliis sacramentis comperiatur, per quam sibi deposcerent venerationem cum Eucharistia, nisi ex singulari veneratione ista sibi vēdicaret singularem Christi præsentiam. Præterea in Missa perpetuò Christiani aliter adorarunt Christum ante cōsecratam Eucharistiam, & aliter in consecrata. Nam priùs in diuinitate cum Patre præsentem, sed in humanitate absentem, postea tanquam proximè in ipsa Eucharistia futurum præsentem adorabant. Verùm in hostia consecrata Deum & hominem præsentissimum maiori religione colebant, vtque proximiorem factum inuocabant: & se ibi habere plenum Christum, qualis existeret in cœlo, iactabant, séque adhortabātur ad aliud perspiciendum & honorandum in signis, quàm antea: ad seruiendum agno iacenti in altari, sursum mentē & corda attollenda, quasi mutatis sedibus in cœlo versarentur, & non in terra, totíque extra se raperētur. Quæ certè omnia ex diuersa, atque ex singulari adoratione, probant Christum in Eucharistia tam præsentem, quàm sedet ad dexteram Patris. Quòd adoraretur in omnibus quæ cōsecrationē antecedebant, seu consequerentur, quæ finiuntur in Ecclesia per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, Origenes ita narrat: Sicut offerimus Deo Patri primo „ omnium orationes, postulationes, gratiarum actiones, ita Christo ea offerimus. „ Vnum enim vtrique honorem deferendum sermo docet diuinus, vt omnes ho- „ norificent filium, sicut honorificant Patrem. Nos vnum Deum, & vnum eius fi- „ lium Verbum, imaginem votis & precibus, quantum possumus, honoramus, offe- „ rentes ea Deo vniuersorum Domino, per suum vnigenitum eidem primùm oblata „ supplices, vt qui est propitiator pro peccatis nostris, dignetur, tanquam pōtifex, no- „ stras preces & sacrificia offerre Deo optimo maximo. Quando instabat consecratio, „ cum catechumenis pœnitentes abigebantur: Quia (inquit Chrysost.) sicut ad men- „ sam

Origen. hom. 13. in Exod. *Aug. Serm. 26.*

August. epist. 118. ad Ianuar.

Ex diuersa adoratione Christiani ostenderūt aliter Christum esse in sacrata Eucharistia, quàm extra ipsam.

Orig. hom. 6. in Iosue. & lib. 8. in Celsum.

Chryso. hom. 61. ad pop. An-

"ſam veniente Domino, ſeruos, qui Dominum offenderunt, adeſſe non oportet, "ſed procul arceantur: ita ſcilicet & hîc, dum profertur ſacrificium, & Chriſtus im-"molatur, & ouis Dominica, cùm audieris Oremus omnes communiter, cùm "vela videris retrahi, tunc ſupernè cœlum aperiri cogita, & Angelos deſcende-"re. Indigni ſunt & oculi peccatorum hiſce ſpectaculis, indignæ ſunt & aures. Si be-"ſtia (inquit) tetigerit montem, lapidabitur: Ita nec aſcenſu digni fuerunt, li-"cet poſtea & acceſſerint, & viderint vbi Deus conſtiterat: licet poſtea accedere & "videre. Cùm adeſt quidem, abi: non tibi magis aſtare licet, quàm catechu-meno. Eiectis pœnitentibus & catechumenis, introducebantur energumeni, & abreptitij à Dæmone, iubebantur adorare proximè venturum Chriſtum in Euchariſtiam paratam: ante eius conſecrationem tamen emittebantur. Rationem "explicat Chryſoſtomus. Docere vos volo (ait) cur homines dæmone agitatos my-"ſteriorum primo tempore capita inclinare iubeat Diaconus. Vt itaque tempore in-"ſtante, quo iudex prodire, & pro tribunali ſedere ſolitus eſt, cuſtodes carceris ho-"mines, quos in vinculis tenent omnes carcere educunt, & pro cancellis ſeptíſque fo-"ri collocant ſquallentes, ſordētes, coma expletos nimia, pānis miſerrimè obductos: "ſic Patres ſtatuerunt, vt cùm breui Chriſtum velut pro tribunali ſedere, in ipſíſque "ſacramentis apparêre futurum eſſet, homines dæmone agitati illi, tāquam vinculis "quibuſdam detenti adducerentur, non vt rerum quas commiſiſſent, examē ſubirēt, "nec vt luerent pœnas, ſed vt populo vniuerſáque ciuitate præſente, communes pro "his fierent ſupplicationes, vt omnes iugi concordia Dominum communē orarent "pro his. Poſtquàm indignos omnes abegiſſent, apparabāt altare, lauandó ſpongia, ornando, vela contrahēdo: inferebatur oblatio: tum ad excitandā feruentiorē adorationem, & dignā Chriſto præſente internam & externam à Diacono proclamabatur, Stephanus honeſtè: & à Sacerdote, Surſum corda. Cùm perageretur cōſecratio, altum agebatur in Eccleſia ſilentium, & quaſi quidā ſtupor omnes occupabat, atque eleuata hoſtia popul⁹ procumbebat, & tacitus adorabat. Huius ſingularis venerationis nulla alia recitatur, vel excogitari probabiliter ratio poteſt, quàm eſſentialis Chriſti in Euchariſtia præſentia, quæ etiam eſt in cœlo. Id pergamus ex Chry-"ſoſtomo diſcere. Non tonſtrina, aut vnguentaria taberna eſt Eccleſia, aut officina "forenſis, ſed locus Angelorum, locus Archangelorum, regia cœli, cœlum ipſum. "Quemadmodum igitur ſi cœlum quiſpiam in anguſtum redactum iudicet, etiamſi "patrem, etiamſi fratrem videas, tamen præ ſtupore nō alloquare, ſic neque hîc aliud "quicquam quàm ſancta ſonare decet. Hîc cœlum eſſe dubitas: menſam iſtam vide, "cuius gratia conſtituta ſit, & quapropter: cogita quis hic ſit progreſſurus: ante pro-"greſſum certè horrebis. Nam & thronum regis modo videns, non conſurgit quiſ-"quis egreſſum regis expectat. Et tu igitur ante illud horrendum tempus animo tre-"miſce, animo commoueare: priuſquàm vela reducta, & chorum Angelorum "progreſſum vides, in ipſum vltrò cœlum aſcende. Sed iſta profanus ignorat. Idem "Chryſoſtomus alibi addit: Non cogitas hîc adeſſe Dominum inuiſibiliter, qui "motum cuiuſque metitur, & conſcientiæ rationem habet. Non cogitas, quòd "Angeli huic ſtupendæ menſæ aſſiſtunt, & cum reuerentia hanc circumual-"lant. Non cogitas, vt coram regibus omnis coërceatur tumultus, & maxi-"mum vndique ſilentium commendetur. At tu ipſe regalem ingreſſus es aulam, "non illam quæ in terra eſt, ſed illam quæ multo eſt terribilior, videlicet in "cœlo. Plurimum reuerentiæ & admirationis oſtende. Benè conſtare iubemur, "quod nihil eſt aliud, niſi ita conſtare, vt hominem conuenit, qui coram Deo im-"mortali ſtat cum horrore tremoréque, cum ſobrio pacatóque animo. Si non

[Margin notes:] *...tioch. & ho. 3. ad Epheſ.* — *Chryſ. ho. 4. de Dei natur.* — *Chryſ. ho. 36. 1. ad Cor.* — *Chryſ. ho. In laudē eorū qui comparuerunt in Eccleſia.* — *Chryſ. ho. 19. in Matth.*

alia Christi præsentia quàm spiritalis in Eucharistia datur, nulla erit noua: quando-« quidem in cœtu fidelium in nomine eius cōgregatorum, etiam coram catechume-« nis & pœnitētibus spiritaliter adsit, & adoretur: cur nouus ergo ac tantus apparatus,« cur noua & alibi inusitata adoratio, si nulla noua præsentia? At (inquiunt) monemur« adorationem in cœlum conuertere publica sacerdotis proclamatione, Sursum cor-« da, & ibi Christum quærere. Nullus omninò inuenitur, qui ea voce quærēdum, vel adorandum Christum in cœlo significari dicat: sed Cyprianus, Augustinus, & Chrysostomus inuitari nos scribunt, vt auocemus mētem & cogitationem à terrenis rebus & sensibus, totámque in Deum & diuina mysteria ac beneficia considerāda transferamus: quod responsum indicat, quo accinitur, Habemus ad Dominū: nō in cœli loco, sed vbicūque Dominus se animis nostris obtulerit. Deinde quoties illi ea adhortatione nos acciri in cœlum annuunt, subiungūt aut nos, aut corda nostra cœlum fieri, aut Ecclesiam, aut mensam Dominicam, vbi Christum Angelis septū intueri mentis acie præcipimur. Ipsa Nicena Synodus, quā placet Caluino ad eam proclamationem alludere, cùm decernit, ne demissè & abiectè ad proposita panem & vinum attendamus, sed cogitationem nostram sursum erigamus, erectionem illam non ferri in cœlum ait, sed in agnum iacentem in altari, qui mente ac fide sit cognoscēdus ibi: ita vt per Sursum corda doceamur nō metiri sacramentū, siue ante, siue post consecrationē ex sensibus & rebus cōspectis, verùm ex rebus cœlestibus accedentibus ad ipsa terrena elementa, & fide spectare ibi corpus Christi, ac toto corde adorare in altari iacentem agnum. Eusebius Emissenus cum illa Synodo in ea intelligentia quoque accipit, sicut præcedenti capite citauimus. Origenistæ, vt nunc faciunt Sacramentarij, grauiter ferebant tantum honoris exhiberi panis & vini speciebus in altari, quasi seruiremus elementis. Illos increpant Niceni Patres, quòd iudicent ex sensibus de sacramentis, & ad eorum penetranda interiora animum non attollant, ad quod agendum facile ipsos incitaret venerationis magnitudo, cum elementorum vilitate comparata: quòd Eucharistia tantum honoris non admitteret, nisi aliud sublimius contineret, quod illum honorem meritò susciperet. Venustè Algerus cum Nicena Synodo docet, in elementorum humilitate eam adorationis vehementiam præstari, vt moueatur mens & fides sursum supra elementa, ad coniiciendum aliquid longè ipsis elementis diuiniùs ibi latēre. Algeri verba sunt: in nouo sacramento ablata fide gratiæ interioris exterior« species in panis mica, vel vini gutta, nullius est æstimationis, quia & in eo ideò« nullius æstimationis exteriora facta sunt, vt ei quæ interiùs creditur gratiæ,« omnis impenderetur summa deuotionis. Cassa enim videretur tot hominum« assistentium, & huic sacramento ministrantium, vel adorantium veneranda se-« dulitas, nisi ipsius sacramenti longè magis crederetur quàm videretur veritas« & vtilitas. Cùm exteriùs quasi nulla sint, quibus tanta impenduntur venerationis« obsequia, aut insensati sumus, aut ad intima mittimur magnæ salutis mysteria. Hoc« est, quod paulò ante citabamus ex Augustino, cùm elementa ad vsum religionis assumūtur, mirantibus pueris tantam venerationem, rogantibúsque causam, respōderi grauissima authoritate, esse corpus Christi, quod sub tali ac tā vili specie oculis hominū apparere voluit. Nec certè Chrysostomus altius per Sursum corda, quàm ad apprehendenda ac veneranda altaris mysteria, & Agnum ipsum Christū ibi immolatū vocat: & cū Nicenis Patribus, nō immanendū intra oculis obuia elmemēta. Quid facis (inquit) homo? Num promisisti sacerdoti dicenti Sursum corda, & re-« spondisti, Habemus ad Dominum? Num erubescis ea hora mendax inueniri? Papæ« mensa mysteriis instructa est. Agnus Dei pro te immolatur, sacerdos pro te« angitur,

De Sursum corda.

Algerus lib. 2. cap. 3.

Chryso. hom. in Encænis.

„angitur, ignis ſpiritalis ex ſacra menſa refluit. Seraphin aſtant, incorporeæ virtutes „pro te cum ſacerdote intercedunt, ignis ſpiritalis è cœlo deſcendit. Sanguis in cra-„tere in tuam purificationem ex immaculato latere hauſtus eſt. Non confunde-„ris. Num vides panem, num vinum? num ſicut reliqui cibi in ſeceſſum vadunt? „Abſit, ne ſic cogites. Vt enim ſi cera igni adhibita illi aſſimilatur, nihil ſubſtantię „remanet, nihil ſuperfluit: ſic & hic puta myſteria corporis conſumi ſubſtantia. Quo-„circa, fratres, oro vos, ne abſimus ab Eccleſiis, neque in aliis colloquiis occupe-„mur. Stemus trementes, & ſic Deo, cœleſti vtique regi, quaſi qui terreno aſſi-„ſtunt, aſtemus. Ad Petri martyris hyperbolas in his Chryſoſtomi verbis repertas alibi reſpondimus. Itaque ſole clarius ex eadem adoratione, quę ab Angelis in cœlo Chriſto offertur, & ab eiſdem in hoc ſacramento redditur, & cum ipſis à nobis debetur & exhibetur, colligunt omnes Chriſtiani, hîc corpus Chriſti & ſanguinem tam reſidere in ſacramento, quàm in cœlo, ob ídque ſacramentum cœlum fieri, ad cuius interna fide ſurſum ſupra ſenſum & elementa panis & vini ſit euolandum, vbi Chriſtum Agnum verum iacentem habemus, cui cum beatis & Angelis quaſi in cœlo ſeruiamus. Hoc Chryſoſtomus in Liturgia, poſt Surſum corda, & alia „ſic breuiter concludit: Attende, Domine Ieſu, Deus noſter, de ſancto habitaculo „tuo, & de throno gloriæ regni tui, & veni ad ſanctificandum nos, qui in excelſis „vna cum Patre ſedes, & hîc nobiſcum inuiſibiliter ades. Euoluant Aduerſarij libros quoſcunque, & explorent, an his ſermonibus ſint vſi Patres in aliis ſacramentis & ſignis, quibus tantùm ſpiritaliter præſtò eſt Chriſtus. Nec contenti eo pacto ipſum venerari in Euchariſtia, indè vt præſentiſſimum inuocabant: quæ „pars eſt adorationis, ſicut Gorgonia Nanzianzeni ſoror in morbo fecit, & Chry-„ſoſtomus ſolitum fieri tradit: Inter ſacra myſteria pro defunctis Agnum illum „iacentem, & peccata mundi tollentem deprecamur. Sed de hoc agetur capite De adorationis ritu. Nec item contenti fuerunt Patres veneratione Euchariſtię, propter intimam pręſentiam corporis & ſanguinis Domini, ſed teſtantur altaria ipſa adoranda, & veneranda vaſa myſtica pręcipuè, propter carnis illius & ſanguinis in ipſis manſionem & habitationem: ita vt potiſſimam cauſam honoris in illorum pręſentiam referant. Chryſoſtomus confert altaria tria, externum Iudaïcum, Chriſtianum, externum quoque & internum, quod honorabilius aſſerit: quia externum Chriſtianum tantùm recipiat corpus Chriſti naturale, internum „verò & myſticum ſit ipſummet corpus Chriſti, non quidem naturale, ſed my-„ſticum ex Chriſtianis conflatum. Textus eſt. Hoc altare nouo quod nunc eſt, „nedum illo veteri, quod olim ſolùm, magis horribile eſt. Sed ne turbemini. Nam „hoc quidem nouum admirabile eſt, propter ſacrificium quod ſuper illud poni-„tur. Illud autem hominis miſericordis, non propter hoc ſolùm, ſed quod ex illo ſa-„crificio, quod hoc facit, cōpoſitum eſt. Nam hoc mirabile. Lapis enim in natura qui-„dem eſt: ſanctus autem, ſeu ſanctum fit, quoniā Chriſti corpus accipit. Illud verò al-„tare ſanctius, quoniam Chriſti corpus eſt: ita hoc illo lapideo ſit horribilius, cui tu „laice aſſiſtis. Ergo tu hoc quidem altare honoras, quod Chriſti corpus accipit: „cum autem, qui Chriſti corpus eſt, contumelia afficis, & pereuntem deſpicis? „Quid eſt (inquit Optatus) tam ſacrilegum, quàm altare Dei frangere, radere, re-„mouere? Quid eſt altare, niſi ſedes corporis & ſanguinis Chriſti? Quid vos of-„fenderat Chriſtus, cuius illic per certa momenta corpus & ſanguis habitabat? „Dum impiè perſequimini manus noſtras illic, vbi corpus Chriſti habitabat, „feriſtis & veſtras. Hoc modo Iudæos eſtis imitati. Illi iniecerunt manus Chri-„ſto in cruce: à vobis percuſſus eſt in altari. Hoc immane facinus geminatum

Chryſ. hom. 41. in 1. ad Corinth.

Ex veneratione altaris præſentia corporis oſtenditur.

Chriſoſt. hom. 20. in 2. ad Corinth.

Optat. lib 6. in Parmen.

est, dum fregistis etiam calices, sanguinis Christi portatores. Hieronymus vasa sacra in honore habenda probat propter consortium cum Christi corpore, quod accipiunt & continent. Sic enim scribit ad Theophilum de ipsius contra Origenistas libris, qui rebus inanimis nullum cultum sinebant impendi. In opere tuo vtilitatem spectauimus Ecclesiarum, vt discant qui ignorant, eruditi testimoniis scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire, sacrósque calices & sancta velamina, & cætera quæ ad cultum pertinent Dominicæ passionis, non quasi inania, & sensu carentia, sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini, eadem qua corpus eius & sanguis maiestate veneranda. En duplex honorandorum vasorum causa, ex Domini scilicet passione repræsentata, & eiusdem Domini corpore & sanguine quæ in vasis habentur. Ante Hieronymum pro magno sacrilegio putabatur, vas aliquod sacrum frangere, aut in aliquem vsum profanum transferre, quasi recideret in contumeliam Christi, cuius caro & sanguis continerentur in ipso. Quocirca Athanasius in ius vocatus de hoc crimine, factum à se inficiatur, & criminis magnitudinem agnoscit, ac causam magnitudinis esse carnis & sanguinis Dominici in ipsis vasis administrationem. Mysticum poculum (ait) quod impium eum reddit, qui id vltrò frangit, nusquam nisi apud legitimos Ecclesię præsides inuenias. Hic enim vnus vsus est calicis, & pręter eum alius nullus, eóque solo vos legitimo ritu populo propinatis, eúmque vos pro canone Ecclesiastico accepistis: idémque duntaxat penes eos habetur, qui Ecclesiis præsunt. Solum enim vestrum est propinare sanguinem Christi, & præterea nullius. Cæterùm vt impius est, qui hunc mysticum calicem frangit, ita multo magis impius, qui sanguini Christi contumeliam facit: facit autem, qui præter Ecclesiasticam institutionem calice illo abutitur. Nec Chrysostomi sententia ab aliis discrepat, his verbis concepta: Quin perspicis vasorum venerandam illam suppellectilem sic vndique tersam, aquis perfusam, & tanto splédore refulgentem. Atqui his par est, nobis animas esse puriores, sanctiores, & virtutum ornamentis splendidiores. Cur id tandem? Illa si quidem nostri causa talia fiunt, alioqui eius qui inest, eiúsque virtutis inhabitantis non capacia, nec sententia. Ait quidem illa mundari, non sui causa, quasi egeant munditia, ad dignè participandum corpus & sanguinem, sicut nos egemus, sed ad nos commonefaciendos, atque ad mundiciē excitandos ita repurgari, veneranda tamen esse propter eum qui ipsis inest, eiúsque virtutem in eisdem habitantem. Postremò si reuerenter Eucharistia esset tractanda & suscipienda, vt placet Petro Martyri, ob id duntaxat, quòd signum, figura, & sacramentum esset, cuius instrumento & medio Christus absens adoraretur: igitur adhuc vigeret inter Christianos figurata & Iudaïca adoratio. Iudęi enim adorabant in figuris, signis & sacramentis, Deum & Filium eius in cœlo: à quorum ista adoratione Basilius nostram, quam in Eucharistia exercemus, tam remouet, quàm veritatem ab vmbra & figura: quod non obtineret, nisi veritas in nostro signo existeret, quæ à signo Iudęorum erat separata. Nefas pronuntiat Basilius, sacerdotem sine ieiunio sacra attingere, non solùm in mystica nunc, & vera Dei adoratione, sed in figurata ex lege introducta. Quin etiam Iconamachi tametsi Eucharistiam inter imagines reponerent, nec corpore & sanguine Christi pręditam existimarent, nihilominus adorandam confitebantur: quoniam vim aliquam spiritalem ad alendas animas nostras hauriret, qualem carnis Dominicæ efficaciam somniat Caluinus de cœlo hauriri, & cuius merito imago hæc prę aliis adoranda ab illis dicebatur: alioqui omni honore & reuerentia iuxta ipsos cum aliis imaginibus fraudanda. Epiphanius quidam

Hieron. epist. ante libros Theophili.

Duplex causa venerãdi vasa sacra.

Athanas. apol. 2.

Chrysost. hom. 3. ad Ephes. & 61. ad pop. Antioch.

A differenti adoratione Iudæorum & christianorũ.

Basil. Orat. 1. de ieiunio.

dam pro Catholicis negat Eucharistiam, imaginem corporis & sanguinis, eisdem vacuam nominandam, aut reputandam, sed esse ipsum corpus & sanguinem Christi, quæ verè colantur. Idem Carolus Magnus aduersus eosdem concludit, atque ait: Cùm corporis & sanguinis Christi mysterium, quod in veritate gestum esse constat, non in figura, vera Christi dici non possit imago, meritò in hoc Gregorius reprehenditur. Idcircò tùm & ab Iconomachis, & à Catholicis, tum nostrorum Sacramentariorum damnata fuit impietas, qua recusant Eucharistiæ adorationem vllam tribuere, aut non excellentiorem, quàm nudæ imagini & signo, in quo res absentes colãtur: túmque hæretici, tametsi creaturarum adorationi infestissimi, non fuerunt tamen ausi eam ab Eucharistia proscribere.

Act.6. Nic.2.

Carol. Magn. lib.4.cap.14. Francofurd. Concilij.

VNICA ADORATIONE LATRIAE ADORARI SAcramentum, id est, panis & vini species cum Christi carne & sanguine.

CAP. 6.

VENTVM tandem est ad disputationis ac difficultatis in hoc adorationis negotio cardinem. An in ipsa Eucharistia duabus partibus constante, terrena & cœlesti, sola pars cœlestis, quam vulgari more intelligamus pro carne & sanguine Domini, sit latria, & diuino honore prosequenda, an etiam terrena, panis & vinum, vt sicut vnum est sacramentum, ita vnica adoratione feramur in ipsum totum, nec panem & vinum à Christi honore secludamus. Lutherani & Cingliani mutuò hîc se de idololatria accusant, & vtrique de eadem contra nos conuitiantur. Cingliani etenim, quoniam Lutheranos sciunt panem & vinum cum carne & sanguine in sacramento retinere, ac plerosque docere, in ipsius Sacramenti susceptione adorationis munus obeundum, insectantur ab illis panem vnà cum Christo adorare. Lutherani quidẽ depellunt à se idololatriæ suspicionẽ, quòd vnam solùm partem Sacramenti, carnẽ nempè & sanguinem à se honorari distinguãt, & in Cinglianos obiectum crimen conuertunt, quòd ipsi contrà puro pani & nudæ creaturæ sacra faciant. De his Vvestphalus sic habet: Veritas sermonis Christi, & fides in eius verbum, facilè nos liberant à crimine idololatriæ, qua nos accusant Sacramentarij, quasi panem adoremus. Nos verò panem non adoramus, dum in sacra Cœna sanctissima Christi carne & sanguine nos pasci reficíque credimus: sed Iesum Dominum Deum nostrum secundum promissionem & verbum suum præsentem, qui cum tribus Euangelistis & Paulo, ex ore filij Dei, dicimus panem Eucharisticum esse corpus Christi, & calicem sanguinem. Veriùs Sacramentarij, vt qui à verbo Dei discedentes, ei quod ipsis placet, præferunt, & præter panem & vinum in communione nihil adesse ac sumi contendunt, idololatriæ culpa se astringunt, veri artolatræ esse conuincuntur, qui sibi Cœnam vero Christi corpore vacuam fingunt, & in solo pane ac vino sacra peragunt. Obseruant igitur & peragunt cultum sine verbo, adeóque contra verbum Dei. Porrò vtrique & Lutherani & Cingliani omnes, quoniam audiunt in Ecclesiis Catholicis cantari, Tantum ergo sacramentum veneremur cernui, & Eucharistiam vident publicè adorari, de publica idololatria panis & vini vociferantur nos redargui. Respondemus nobis falsum crimen impingi, quod panem adoremus, cùm panẽ manere prorsus negemus, ne panẽ adorãdi relinquatur vlla occasio. Nã quo pacto sibi cõstant vtrique Aduersarij, vel nõ mentiũtur dũ simul nos dicũt & hîc panẽ colere, & hinc panẽ tollere, vel quod in idem redit, nos hinc panis substantiã absentare, & panem hîc tamẽ adorare? Deinde

Lutherani & Cingliani de idololatria magis accusãdi quam nos.

Vvestphal. cõtra Ioann. Alasco anno. 1557.

Quàm falsò accusentur Catholici de adoratione panis.

multo minor in nobis, quàm in Lutheranis, vllius artolatriæ vel idololatriæ hæret actio aut suspicio. Nam vtri, quæso, panis hîc adorandi crimini aut suspicioni affiniores, nósne qui panem hinc abesse, an Lutherani, qui adesse sentiunt & contendunt? Adhæc cultum exoluunt potius sine verbo Dei quàm nos. Vbi enim verbum habet panem esse Christi corpus, & vinum eius sanguinem? Deinde Lutherus atque alij, quando comparant verbum Cœnæ, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, cum isto, Verbum caro factum est, vix se liberabunt à suspicione, quin cum Berengario Christum faciant impanatum, inuinatum, & vt loquitur Algerus, impersonatũ, quasi parum sit semel fuisse incarnatum: nec effugere poterunt, quin vt humanitatem in Christo, ita panem in sacramento cogantur adorare. Nos nedum panem aut vinum, sed ne quidem ipsas species coadunamus personæ filij Dei, & eius corpori hypostatica vnione, vt ob id ipsas nos oporteat venerari. Rectè enim Ioãnes quidam Parisiensis scripsit, non solùm verum esse, sed vere credendum verum. Qui credit carnem Christi in sacramento existere substantialiter, veritatem credit, sed qui eam credit vel impanatam, vel per modum impanationis ibi esse, quia falsò modo verum credit, nihil credit, & sanctæ communionis articulum violat: ita vt ante hunc Guitmundus Impanatores vmbraticis, eorum fratribus nequissimis & Sacramentariis nequiores putauerit. Post vtrumque Simon à Cassia. In hoc (ait) mysterio neque descensio, neque assumptio, neque vnio facta est, sed conuersio. Verùm siue hoc, siue illo modo maneat panis, aut tollatur, tandiu idololatriam committi volunt Sacramentarij: quoniam (inquiunt Valdenses) vna seruitur creaturæ & creatori, eodem cultu & vna opera, & fit Deus materialis ac panaceus, cùm vetet lex fabricari Deos argenteos, aut vllam similitudinem formari eorum quæ sursum sunt in cœlo, aut in terra deorsum, vt colamus vel adoremus ea: in eóque peccasse populum, quòd in vitulo aureo Deum studuerit colere. Etiam infringi à nobis mandatum ait Oecolampadius de adorando patre in spiritu & veritate, cuius honorem ad Christi carnem & panem transmittimus. Eadem olim obiiciebantur contra cultum humanitatis Christi, quasi solueretur prima lex Decalogi, & Deus carneus fingeretur: quæ non deterruerunt Patres, quominus veram Christo homini adorationem assererent. Lex prohibet res creatas & materiales pro Dei natura, substantia & existentia haberi & coli, aut pro diuinæ naturæ & existentiæ similitudine atque imagine: quo in errore lapsus est populus ex Ægyptiorum contagione, cùm idolum vituli tanquam Deum suum putauit, nominauit, & coluit. Non autem lex interdicit, ne credatur Deus habitare, aut se præsentem præbere in rebus materialibus & creaturis, quas vt vario modo sibi asciuit & applicauit, ita in his multifariàm, multísque modis adorari voluit, eásque secum honorari. Propterea etiamsi cum Lutheranis manere substantiam panis in Sacramento putaremus, non tamen ideò periclitaremur de idololatria, si profiteremur nos Christum Deum & hominem in pane habitantê, seu præsentem adorare. Neque enim Magi offenderunt, qui Christum pannis inuolutum adorauerunt: nec Moses peccauit, qui Deum in rubo, nec populus, qui eundem in nube, in arca, in templo adorauit. Qua de re hanc sententiam profert Athanasius: Velim ab eis exquirere, cùm Israëlitis edicebatur, vt Hierosolymam ascenderent, Dominnm in templo adoraturi, vbi erat arca, & super eam Cherubin Propitiatorium inumbrantes, recténe fecerint, an contra? Si malè fecerunt, eò quòd legi obtemperauerint, cur qui legẽ contemnunt, pœnis subiiciuntur? Scriptũ est enim, Quòd qui contẽpserit, & non ascenderit, exterminabitur de populo. Sin verò rectè fecerunt, eáque re Domino placuerunt, qui quæso, non digni sunt

sæpius

Alger. lib. 1. ca. 6. & 8.

Ioann. Paris. in Valeranũ Episcop.

Simon à Cassia, de mysteriis verbi incarnati.

Rationes quibus de idololatria nos accusant.

Vvestph. in Caluin. ca. 24.

Quãdo in creaturarum cultu cõmittatur idololatria, vel non.

Athanas. orat. 5. in Arrian.

"sæpius perire, qui prisci erga templum populi reuerentiam laudant, Dominũ in carne, vt in templo suo, adorare recusant? Atqui templũ prius lapidibus & auro cõstructum fuit, vt pote figura, quod superueniente veritate exolescit. Nec tamen, qui id videbant, lapidem esse arbitrati sunt, Dominum in eo oracula edentem, lapideum, aut creaturam esse, nec templum vili pendebant, procul indè adoratum abeuntes: sed illud ingressi, ritè ac legitimè Deum è templo suo oracula edentem coluerunt. Idcircò quamuis relinqueremus panis substantiam in Sacramento, ex adoratione nõ magis essemus de idololatria accusandi, quàm qui Deum in templo colebant, & quàm Lutherani, qui in sacramento se Christum venerari profitentur: nec magis Deum panaceum efficeremus, quàm Israëlitæ Deum lapideum: multò verò minus talem effingimus, cùm panem à sacramento tollimus. Sed quęstio est, an tantùm deceat adorare Christum in sacramento, an etiam liceat ipsum sacramentum vnica cum illo adoratione afficere. Negant posterius Lutherani, & eis assentiuntur nonnulli, qui alioqui inter Catholicos censentur, & nobiscum panis substantiam à sacramento amandant. Aiunt idem periculum idololatriæ imminere à speciebus remanentibus, si sinantur adorari, atque à panis substantia quoniam illę, sicut ipsa panis substantia, in creaturis numerantur. Proinde Petrus Martyr quasi de manu "in veteres censoriam virgulam arripit, atque ita fulminat: Si qui Patrum quan"tumuis priscorum & piorum senserit, dixerítque adoranda sacramenta, & symbolis, rebus vtique creatis, honorem diuinum exhibendum, anathema sine exceptione sunto, tantúmque esse in controuersia ponit, adoranda nécne sint sacramenta, quod nusquam illos scripsisse testatur. Certè Martyri non solum id est controuersum, sed an etiam in sacramento existat Christus, & an ibi existens sit adorandus, an alibi in cœlo: sed isti perpetuò præstigiantur. Alij Lutherani, atque aliqui Catholici, mitiùs loquuntur: quibus placet, si quando legatur in Patribus sacramentum adorari, per synecdochen interpretari rem continentem pro contenta. "Sic enim Vvestphalus: Quando sacramentum seu Eucharistia denominatur, à præ"stantiore parte, nempè cœlesti, sentio piè dici adorationem sacramenti vel Eucha"stiæ, pro adoratione Christi præsentis in Eucharistia. Quamuis libenter abstineam "ab ambiguis & periculosis loquendi formulis, quas vitare satius est, quàm periculo, "contentioni & calumniis occasionem ac materiam dare: vt dicere malim hono"rare, reuerenter tractare, cum reuerentia dispensare Eucharistiam, quàm ado"rare sacramentum, etiamsi eodem quo illa sensu accipiatur. Qua de re multa passim occurrunt in veterum scriptis, in quibus de Cœna Domini loquentes, vti solent nominibus honoris, reuerentiæ, ac venerationis, & similibus. Verùm si Lutheranis rimam in adoratione aperimus, eadem opera eisdem in contorquendis scripturis, & aliis dictis Patrum aditum facimus, quem vt obstrueret Tridentina Synodus, non solùm definiuit Christum in sacramento adorandum, sed expressè tradit, non dubitandum Latriæ cultum, qui verò Deo debetur, huic sanctissimo sacramento in veneratione adhibere, neque minus esse adorandum, quòd fuerit à Christo Domino, vt sumatur, institutum & anathemate ferit, qui dixerit non publicè, vt adoretur, populo proponendum. Præterea cur propter adorationem dicitur à nostris scholasticis auferri panis & vini substantia, & substantiæ atque accidentium existentia propria & naturales? an non quia crediderunt, & docuerunt adorationem ferri, & terminari in totius rei, cui exhibetur, substantiam atque existentiam? Si tantùm in partem sacramenti, aut in rem in sacramento contentam, iudicassent in Eucharistia adorationem referri, vt fiebat

Etiamsi maneret panis substantia, rectè tamen adoratur in Eucharistia Christus.

Quæstio est, An liceat adorare sacramentum, an tãtùm in sacramento.

Petr. Martyr, obiect. 38.

Vvestphal. Apol. in Calu. cap. 24.

Trident. Syno. in dec. 5. & Anathemat. 6. de sac. Euchar.

Tollitur substantia panis, vt adoretur sacramentum.

in arca testamenti, & templo, quid fuisset necesse alterius partis sacramentalis naturam & existentiam excludere, ad euitandam idololatriam, cùm citra eius periculum liceat Deum colere in rebus omnibus, sine substantiæ & existentiæ propriæ abolitione, aut remotione? quia non in totum obiectum tum vertitur, & dirigitur adoratio, sed in aliquid in eo existens. At (inquiunt) supersunt panis & vini species, tam creaturæ, quàm est ipsorum substantia: quæ si tollitur ne adoretur creatura, igitur nec accidentia debent adorationem suscipere, ne rursum adoretur creatura. Ad hoc dicimus abrogatam substãtiam, quoniam officeret vnitati adorationis, quæ toti huius sacramenti existentiæ defertur. Nam si duplex mansisset existentia, vna increata Christi, & altera creata panis ac vini, vnica adoratio circa hanc fuisset idololatria: ideò duplicem oportuisset adhibere cultum, vnum Latriæ, quo coleretur persona Christi, alterum Duliç, quo veneraremur substantiam panis Christo coniũctam. Verùm quia semper in cõfesso fuit & propatulo inter omnes Christianos, toti sacramento vnam impendi adorationem, meritò Ecclesia collegit, transsubstantiationẽ panis & vini, & eorum substantiam atque existentiam remoueri. Non autem idem periculum impendet ex eadem & vnica adoratione specierum cum corpore Christi & sanguine: quoniam non habent in sacramento diuersum existere ab existentia carnis & sanguinis Dominici, quæ succedit in sacramento in locum creatæ existentiæ, quæ desiit. Quãuis enim accidentia panis & vini non sustententur à Christo in sacramento, personali vnione & inhærentia, neque his afficiatur corpus, aut eius suppositum, sustentantur tamen à personæ Christi, & corporis eius reali præsentia, ac virtute eius diuina, ita vt in sacramento persona Christi sustentet humanitatem suam, eiúsque accidentia, & insuper sua & corporis præsentia aliena à se panis & vini accidentia. Diuersus itaque est sustentandi modus. Nam humanitatem suam, atque eius accidentia fulcit vnione & inhærentia in persona ipsa: panis autem & vini accidentia non sic, sed sua præsentia sustinet ac virtute. Proinde vnica adoratio personæ propter existentiam redundat etiam, & amplectitur ipsa panis & vini accidentia, quoniam non sunt in rerum natura sibi particulari, & separata à Christo existẽtia, & corporis & supposito: quamuis, inquam, non inhæreant Christi supposito, sed suppositi & corporis sustineantur præsentia & virtute. Propterea fit ipsorum coniunctio cum Christo filio Dei, non Hypostatica, seu personalis, vt ipsi vnitur humana natura, sed alia quædam singularis, quam præsentialem & sacramentalem possumus appellare, & quæ arctissima sit post hypostaticam, ita vt arctior sit, quàm purpuræ aut vestis cũ rege: quæ tametsi imponatur regi, & ipsum ambiat, eiúsque personæ hæreat, nihilominus non prorsus sustentatur ab eius existentia, nec istam solam habet, cùm propriam etiam retineat, ab illa verò diuelli ac separari queat, ac perstare separata, non autem species panis & vini à corpore & sanguine Domini, quæ nec aliò trãsferri, nec diuidi, nec vspiam possunt consistere sine corpore & sanguine Domini post sacramentum confectum. Ideò meritò ex vnica corporis & sanguinis Dominici, & panis atque vini in sacramento existentia, vnica probatur & euincitur adoratio, licet distinctus sit ac varius modus in persona Christi sustentandi humanitatem suam, & species ipsas. Propterea Patres in multis compararunt vtramque copulationem, quẽadmodum aliàs disputauimus, sed ne quidem omiserunt in eo quod ad vnicam venerationem attinet, ne causam Transsubstantiationis propter adorationem nostros Scholasticos somniasse dicant Aduersarij. Certè Augustinus cõfert cum incarnatione Christi hoc sacramentum, in eo quòd signum apparens sit, id quod significat: vt homo in Christo erat Deus in hominis specie: & panis & vinum in sacramento, corpus & sanguis Christi in panis & vini specie: quia in vtroque, quod apparebat, non a-

Ex adoratione sacramenti infertur trãssubstantiatio.

Accidentia in Eucharistia sustentantur à præsentia corporis Christi, & diuina virtute.

Vnio accidentium panis & vini cum corpore Christi nõ est hypostatica, sed sacramentalis.

August. lib. 3. de Trinitate.

liam obtinebat existentiam, quàm res significata, ideóque non aliud erat. Cyprianus verò exprimit ideò mutari elementorũ naturam, & eius vices diuinitatẽ subire, vt » in re visibili adoretur Deus, sicut in Christi humanitate. Verba sunt: Panis iste, quem » Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipoten- » tia verbi factus est caro: & sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latêbat » diuinitas, ita sacramẽto visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia, vt esset religio- » ni circa sacramenta deuotio, & ad veritatem, cuius corpus sacramenta sunt, sincerior pateret accessus vsque ad participationem spiritus. Vides subtrahi elemẽtorum naturam, vt circa sacramentum visibile religionis adoratio & deuotio insumatur: quia loco naturæ diuina se subiicit essentia atque existentia, ideóque coli vnica adoratione, quòd videtur, & non videtur, sicut in Christo homine. Propterea Damascenus adorandarum specierum parem rationem affert, quam humanitatis in Christo, indi- » uisam scilicet cum persona filij Dei connexionem, licet diuersam. Cum omni (ait) ti- » more ac conscientia pura, & fide indubitata accedamus, & omninò fiet nobis quo- » modo credimus, non dubitantes, & veneremur ipsum omni tum corporis, tum ani- » mi puritate. Accedamus autem in desiderio ardẽti: manus in crucis modum formã- » tes, crucifixi corpus suscipiamus: vt ignis in nobis desiderij assumens ex eo carbone » ignitionem, comburat peccata nostra, & illuminet corda nostra, & participatione » diuini ignis igniamur, ac deificemur. Carbonem vidit Propheta. Carbo autem sim- » plex non est, sed igni vnitus. Sic panis communionis, non panis simplex est, sed vnitus diuinitati. Eusebius quoque Emissenus innuit panis substantiam verti in corpus Christi, vt idem corpus per mysterium seu tegumentum coleretur, quod semel offerebatur in pretium, & quod illatũ syderibus, auferebatur ex oculis » nostris. Ita enim habet: Ideò quia corpus assumptum ablaturus erat ex oculis nostris » & syderibus illaturus, necessarium erat, vt nobis in hac die sacramentum corporis » & sanguinis sui consecraret, vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offe- » rebatur in pretium, & perennis victima semper viueret in memoria, & semper » esset in gratia. Recedat omne infidelitatis lubricum: quandoquidem qui au- » thor est muneris, ipse etiam testis est veritatis. Nam inuisibilis sacerdos inuisibi- » les creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo secreta potestate conuertit. Sic Gregorius Magnus ait in hoc sacramento vnum ex visibilibus atque inuisibilibus fieri. Sic Chrysostomus sacramentũ, vt antea faciebat, non purpuræ regis comparat tantummodò, sed præfert, quia non sola fit vestis, verùm aliquid in- » timius Christi corpori, atque ita à minori ad maius ratiocinatur: Qui huius (inquit) » sunt sanguinis participes, ipsam regiam Christi stolam induunt, imò regem ipsum. » Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Nam si qui regiã » purpuram coinquinant, haud secus quàm qui scindunt, puniuntur, quid mirum, si » qui immunda conscientia Christi corpus accipiunt, idem supplicium subeant, quòd » qui eum clauis cruci affixerunt? Sic eodem argumento, quo Patres probabant adorandam Christi humanitatem, quia in ea diuinitas habitatet, & per eam operaretur, iidem ipsi vtuntur ad exornandum & honorandum Hoc sacramentum, conferúntque cum fimbria vestimenti, quod mulier summis digitis attigit, & sanitatẽ reportauit. Sed ne putetur sacramentum externum non magis fulciri & sustineri à corpore Christi, aut non propiùs ipsum contingere, quàm fimbria vel vestimentum, suo » more Chrysostomus perpetuò anteponit, vt differentiam innuat. Scribit enim: Ro- » gabant Dominum Genesareni, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent: & quicũ- » que tetigerunt, salui facti sunt. Tangamus ergo etiam nos fimbriam hanc, imò verò » totum. Ipsum enim si volumus, non vestis solùm, sed corpus ipsius nobis propositum

Cypr. de Cœna

Cyprianus statuit Transsubstantiationem propter adorationem.

Damasc. lib. 4. cap. 14.

Euseb. Emiss. ho. 5. Paschal.

Gregor. hom. 22. in Euange.
Chry. hom. 45. in Ioann. & 24. in 1. ad Cor.

Patres aiunt species propiùs hærere corpori Christi, quàm fimbriam vel vestimentum.

Chrys. hom. 5. in Matth.

tum,non vt tangamus solummodò,sed vt comedamus,& saturemur. Adeamus ergo Christum singuli ægrotantes cum magna fide.Nam si qui fimbriam eius tetigerunt,tunc omnes conualuerunt,quanto magis corroborabimur,si totum in nobis habebimus?Cum fide autem accedere, non est, vt tantummodò propositum corpus recipias,sed & quidem multo magis,vt mundo corde tangas,& sic adeas, quẽadmodum ad ipsum Christum. Gregorius Nanzianzenus de sua sorore verba ista facit:Pia quadam impudentia impudens eam,quæ ad tactum fimbriæ Domini,fluorẽ sanguinis compresserat,imitata, capite super altare reclinato & admoto, simili cum peccatrice,quę Christi olim pedes irrigarat, lachrimarũ profluuio,paríque clamore non se priùs cessaturam comminata, quàm sanitatem adepta, illo pharmaco totum corpus suum vngens,& sicubi manus eius aliquid signorum, aut ex pretiosi corporis ac sanguinis Dominici sub exemplari recõdiderat,& lachrymis admiscens(ô miraculũ)protinus liberatam se morbo sensit,& tam animo quàm corpore leuata recessit,vtriusque sanitatem, spei suæ mercedem adepta. Qui à nobis vocatur Petrus Chrysologus,eandem vrget comparationem. Tetigit(ait)mulier vestimentum, & ab antiquo est curata lãguore. Miseri nos,qui quotidie corpus Domini tractamus, & sumimus,& à nostris vulneribus non curamur.O quid hæc mulier vidit habitare in Iesu interioribus,quæ vel in eius fimbria diuinitatis totã vidit inhabitare virtutẽ? O quàm docuit mulier, quantũ sit eius corpus,in cuius fimbria tãtùm hæc esse mõstrauit?Audiant Christiani,qui quotidie corpus attingunt,quantam de ipso corpore sumere possint medicinam,quãdo mulier totam rapuit de sola Christi fimbria sanitatem.Sed quod nobis flendum est,mulier de vulnere medicinam tulit,nobis medicina in vulnus retorquetur.Hinc Apostolus tangentes corpus indignè sic admonet : Qui tangit indignè,iudicium sibi sumit: Et quòd indè temeritas infirmitatem capiat,vnde fides accipere debebat sanitatem. Patres sanè vnicam rem propriè existere in sacramento omnes consentiunt,nempè corpus& sanguinem filij,non panẽ, aut aliud,sed panis & vini species,tanquam accessoria illius corporis & sanguinis, ac quasi tegumenta illi corpori & sanguini apposita cognoscunt. Qua de causa noluerunt sacramentum vocari corpus Christi,aut Deum,per synecdochen,quasi vna res existat,quæ aliam existentem contineat,sed propriè ac sensualiter sacramentum esse corpus Christi,& Deum,quemadmodum definitum fuit contra Berengarium:sensualiter item corpus Christi,& Deum videri,tangi, & tractari, sicut in statu naturali videbatur corpus idem & Deus in Christo sub aliis accidentibus operientibus naturam humanam,& personam filij Dei in Christo:quia vt in illo statu naturali propter vnicam existentiam Dei & hominis,atque accidentium,etiam sensualiter dicebatur videri,adorari,crucifigi id quod existebat Deus & homo cum suis accidentibus apparentibus:ita in statu sacramentali propter vnicam existentiam,quæ omnia sustentat quamuis diuerso modo,itidem verè asseritur,non per solam synecdochẽ, totum quod existit,cum accidentibus adiacentibus in ipso sacramento, etiã sensualiter esse Deus,Christus,& corpus eius ac sanguis,in accidentibus panis & vini apparentibus, & videri ac tractari manibus sacerdotum, atque adorari. Licet enim extrinseca illa accidentia panis & vini non afficiant Christi diuinam naturam vel humanam,nec existentiam filij Dei,afficiunt tamen quodammodò eorum pręsentiam,à qua sustentantur:ita vt quemadmodum Deus varias species olim assumpsit, in quibus apparebat,quas ipse operabatur,& fulciebat sua præsentia ad tempus pro arbitrio suo,& ab ipsis propterea cognomenta capiebat, veluti ignis consumens, atque alia : eodem pacto ait Augustinus operatione Spiritus sancti,ministerio hominum, ad speciem panis & vini corpus Christi & sanguinem perduci, à quorum præsentia fulcitur illa species,

Nanzianz. in funere sororis Gorgon.

Petr. Rauẽnas, Ser. 33. & 34.

Quare Patres sacramentum non vocarint corpus Christi per synecdochen, sed sensualiter.

August. lib. 3. de Trinitat. cap. 10.

ſpecies, vt à Dei præſentia fulciebantur aliæ ad diuerſas apparitiones formatæ, vt in tali ſpecie panis & vini (ſicut ait Auguſtinus) oculis mortalium appareat: ſubiungítque, mirantibus ac rogātibus pueris, quidnam eſſet quod in altari appareret ex terræ frugibus acceptum, & in vſum religionis atque adorationis ac pietatis celebritatē aſſumeretur, nihil aliud reſpónderi, quàm grauiſſima authoritate eſſe corpus Chriſti, quod in tali ſpecie ſeu accidente appareret, ſiue forma panis & vini opertū Chriſti corpus eſſe, ſicut ex eodem & Proſpero à Gratiano citatur. Quamobrem ſicut Magdalena & Apoſtoli non dubitarunt propriè loqui, & affirmare à ſe viſum Dominum, & adorare, cùm illis appareret, non ſolùm in naturalibus accidentibus, ſed etiam in alia effigie, quam vnica adoratione, cum illo adorarunt: ita non debemus dubitare, propriè, & non ſynecdochicè, à nobis videri Dominum, & tangi & adorari, cùm apparet in panis & vini effigie, quam vnica etiam adoratione colere oportet cum Domini præſentia, à qua ſuſtētatur. Idcircò non ſunt locutiones ſynecdochicæ, quoties profitentur Patres adorandum eſſe ſacramentum altaris, aut panem Euchariſtiæ, aut ſymbola corporis & ſanguinis Domini. Non enim crediderunt ea per ſe exiſtere, aut diuerſam exiſtētiam à diuina filij Dei ibi nanciſci: ſed vt ab vnius exiſtentiæ diuinæ, & humanæ naturæ in Chriſto præſentia, ſibi perſuaſerunt contineri & fulciri, ita eadem & propria, atque vnica adoratione cum filio Dei & carne Chriſti ſymbola tanquam quædam, ſi non Chriſti ſimpliciter in ſe, ſaltem præſentis Chriſti accidentia ſtatuerunt honorari. Pagani & Manichæi exprobrabant Chriſtianis, quòd panem & vinum adorarent, & officium religionis circa illa exercerent. Auguſtinus non negat adorari: ſed diſtinguit, non adorari panem qui naſci-„tur, ſed qui fit certa conſecratione nobis myſticus. Proinde quod non ita (inquit) fit, „quāuis ſit panis & calix, alimentū eſt refectionis, nō ſacramentū religionis. Explicat igitur nō quemlibet panem coli, quaſi Chriſtū in omni pane & ſpicis ligatum, vt fingebant Manichæi, ſed ſingularem panem, tanquam Chriſtum ſingulariter præſentem, religione affici: eúmque panem vocat ſacramentum religionis, quia in vſum religionis & cultus diuini aſſumeretur, ſicut ipſemet in libris De Trinitate interpretatur, vbi panem ex terræ frugibus acceptum fieri ait tam magnum religionis ſacramentum operatione Spiritus ſancti, per quā corpus Chriſti in panis effigie oculis mortalium apparuiſſe ſubiicit. Eidem pani venerationem ſingulariter deberi, eámque præcipi ab Apoſtolo ſcribit, quia ſit corpus Chriſti. Theodoretus ex adoratione ſacramenti probat Chriſtum ipſum propriè adorandum, & cauſam explicat, cur adorare oporteret ſacramentum, non vtique quia Chriſtum ſignificaret tantùm, aut ipſum contineret, ſed quia poſt ſanctificationem & cōſecrationem pa-„nis & vinum intelliguntur eſſe facta, quæ creduntur eſſe, nempè corpus & ſanguis „Chriſti. Apud eum Orthodoxus ita ratiocinatur: Non ſolius hominis corpus, ſed „Domini noſtri Ieſu Chriſti, vnigeniti filij Dei corpus, ſalutem nobis procurauit. Sin „autem id tibi paruum & vile putatur, quomodo eius typum & figuram venera-„bilem ac ſalutarem exiſtimas? Cuius enim typus eſt προσκυνητὸς καὶ σεβάσμιος id eſt, „adorandus ac venerandus, quemadmodum eſt ipſum exemplar archetypum vile at-„que aſpernandum? Ne autem ſacramentum, tanquam ſignum vacuum re ſignifica-„ta, propter relationem ad ipſam, tantùm mereri adorationem ex illo textu quiſquā „colligeret, alio in loco ſe explanat, & ait: Myſtica ſigna poſt ſanctificationem intel-„liguntur ea eſſe, quę facta creduntur, & προσκυνεῖται, id eſt, adorantur, vtque illa ſint, „quæ creduntur, neque amplius nominantur quod priùs vocabantur, ſed corpus ap-„pellantur. Hîc inſtant Aduerſarij, quaſi Theodoretus manere panis ſubſtātiam de-„cernat, & tamen adorari. ſed de hoc in libris de Tranſſubſtantialitate dictum eſt.

Can. Hoc eſt. diſt. 2. de cōſec.

Cùm dicitur adorandū ſacramentum nō eſt ſynecdochica locutio propriè.

Aug. lib. 20. in Manich. ca. 13.

Aug. ep. 118. ad Ianuan.

Theod. dial 3.

Dia. 2.

Satis est in præsentia à Theodoreto doceri, symbola vera ac propria adoratione coli, qua ipse Christus erat colendus in statu naturali: alioqui non probè ratiocinaretur ab adoratione symbolorum ad adorationem corporis separati à symbolis, nec adorationis iustam rationem affert, quia credantur non sola esse symbola corporis ipsius, sed ipsummet esse corpus, & ideò verè ac propriè adorari, sicut corpus Christi in existentia visibili adorari debet. Iconomachi post Manichæos & Origenistas nolebant res materiales, quantumuis sacras, honorari, quia sensu carerent. Damascenus in eorum refutationem ait: An non materia mensa vitalis, quæ nobis subministrat panem vitæ? An non materia aurum & argentum, quibus conficiuntur cruces, lances, & calices? Quin etiam præ his omnibus an non materia Domini nostri corpus & sanguis? Tria materialia propter corpus Christi & sanguinem veneranda commemorat, altare, vasa, & sacramentum ipsum: sed discrimen inter eorum veneratonem allegat, quod duo priora aut significent, & subministrent ipsum corpus & sanguinem: tertium verò non tantùm idem præstat, sed est ipsummet corpus & sanguis, re materiali conuestita & adornata, ob ídque res illa materialis præ aliis honoratur. Si tantùm synecdochica honoratio sacramento deberetur, non pluris esset faciendum, nec magis venerandum, quàm aut calix, aut altare, in quibus corpus Christi & sanguis per momenta habitant, & quibus adoratio tribuitur, propter consortium & coniunctionem cum corpore Christi & sanguine: sed alia est ratio in sacramento, qua verè pronuntiatur sacramentum corpus & sanguis Christi esse, non autem alia. Propterea ex mente Augustini & aliorum, constat sacramentum venerabile & adorandum, non à Patribus per synecdochen vocari, sed propriè. Sic Ambrosius ait: Qui vulnus habet, medicinam requirit. Vulnus, quia sub peccato sumus, medicina est cœleste & venerabile sacramentum. Quæ verba Augustinus sua fecit. Nec obest, quòd cœleste appellat sacramentum, & non terrenum, non quia non sit terrena materia, sed quia existentia non sit terrena, sed vt homo cœlestis in Christo nominatur, non qui humanitatem exuerit, sed qui cœlestem existentiam nactus fuerit. Verè etiam in Concilio Viennensi acclamatum fuit: O excellentissimum sacramentum! O adorandum, venerandum, colendum, glorificandum, præcipuis magnificandum laudibus, dignis præconiis exaltandum, cunctis honorandum studiis, deuotis prosequendum obsequiis, & sinceris mentibus retinendum. Verè denique canit & concludit Ecclesia: Tantum ergo sacramentum veneremur cernui, & antiquum documentum nouo cedat ritui: præstet fides supplementum sensuum defectui. Si non colitur quod videtur, quid opus fide, quæ suppleat sensuum defectionē, vt aliud esse credatur, quàm sensus renuntient, & quàm accidentia sensibus obiecta? Non sum nescius, quot & quanta cōtrà obiici queant præter generalē de adorādis creaturis interdictionē: cui satisfecimus in capite de adoranda Christi carne, ac diximus, nullam omninò creaturam adoratione latriæ insigniri, nisi deposita creata existentia sua, intra diuinam existentiam, aut eius virtute vel præsentia consistat. Tum enim licet adorationē in talem creaturā sic consistentē effundere: quoniā tum adoratio, quæ propriè finitur, & recipitur ab existētia, nō recidit in creaturā, sed in Deum gerentē, vel sustentantē creaturam alia sustinentia creata priuatam. At Nicena Synodus (aiunt) vetat nos demitti ad panem & vinum, sed introspicere fide agnum latentem, vt is & non panis colatur. Hoc idem dixerunt Patres de humana natura in Christo, non in ea defigendam adorationem, aut remanendū fide & animo, in eadem. Sic enim expresse monet Augustinus. Ad terram (inquit) cùm te inclinas, & prosternis, non quasi

Damasc. de imaginib.

Ambros. lib. 4. cap. 4. De sacrament.
August. serm. 28. De verb. Domini.

In Clement. De reliquiis & venerat. sanctorum.

Quæ cōtra sacramenti adorationem obiiciant Aduersarij.

Quando licet adorare creaturam.

August. in Psalm. 98.

"quasi terram intuearis, sed sanctum, cuius pedum scabellum est. Cùm adoras illum, "ne cogitatione remaneas in carne, & à spiritu nō viuificeris. Spiritus est qui viuificat. Totidem ferè verbis dixerunt de panis ac vini specie Nicena synodus, & Emissenus. "De Christo homine scripsit Hilarius: Aliud intelligitur, aliud videtur: aliud oculis, a-"liud animo conspicitur: panni sordent, Deus adoratur. Nihilominus subiicit, etiam quæ videbantur, cunarum sordes per Magos adorari, & potestatis dignitatem non "amitti, dum carnis humilitas adorabatur. Eodem pacto Augustinus ait: Nos in spe-"cie panis & vini, quas videmus res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem, honora-"mus. Et signacula quidem rerum diuinarum sunt visibilia, sed res ipsæ inuisibiles in eis honorantur: non ideò tamen signacula & species seclusit, sicut nec humanitatem Christi, cùm ait ipse, atque alij, in ea Deum adorari. Imò ne putaretur Augustinus in his locis synecdochen inducere, quid sint signa & species illæ, commonefacit, atque ex hac causa, quā hîc annotat, alibi asseruit veneratione singulariter debita exornanda esse, & adorari vt corpus, sub illa effigie oculis mortalium apparentis. In horum ergo duorum locorum priori apponit, non similiter comprehendi panis & vini species, quemadmodum ante consecrationem, cùm fideliter fateamur ante hanc panē & vinum, quem natura formauit, post verò carnē & sanguinem, quem benedictio consecrauit: vbi elucidat verba sua contra Faustum, quibus concessit panem adorari à Christianis, non qui nascitur, sed qui fit mysticus certa cōsecratione. In posteriore quoque monet, non sic habendam illam speciem panis & vini benedictione sanctificatam, quemadmodum habetur in vsu quolibet. Itaque in incarnatione Christi, & in hoc sacramento, pueros & rudiores instituebant, ne consisterent aut hærerent rebus externis, sed vt penetrarent ad interiora, vbi adorationis radicem inuenirent: & id quod propter se, & cuius causa adhiberetur adoratio, docebant vicissim non pro puris & communibus creaturis reputanda, quæ in incarnatione & in sacramento oculis spectabantur, sed pro creaturis, quæ à sua propria & naturali existentia in diuinam essent euectæ, à qua sustentabantur, quamuis vario ac diuerso modo. In eadem incarnatione & sacramento docuerunt duo inesse, vnum propter se adorandum, alterum non propter se, aut propter suam propriam naturam, sed propter coniunctionem ad alterum non propter se, aut propter suam propriam naturam, sed propter coniunctionem ad alterum: vtrumque tamen vnica adoratione complectendum, quoniam per vnicam existentiam diuinam consisteret. Tertiò distinxerunt ita inter illa duo, vt tantùm cogitatione separari ac diuidi possent, non reipsa: & ob id quamuis in facto per vnicam vtriusque adorationem non peccaretur, peccari tamen facilè, si quis conciperet vnum ab altero diuelli, & in ea separatione creaturam adoraret. Si ergo ab inuicem considerentur separatæ, vna duntaxat adorabilis res est & inuisibilis, quæ est corpus ipsum filij Dei: altera inuisibilis & inadorabilis nēpè panis & vini effigies: ac quisquis huic hæret, nec vltra fide ad corpus ipsum progreditur, idololatriam committet. Sin apprehenduntur duæ res illæ simul, quatenus existunt coniunctæ, visibilis vna res dicitur corpus & sanguis Christi præsens sub talibus speciebus & accidentibus, & non duplex: sed vnica legitimè exoluitur adoratio, quoniam vnicum est suppositum, & vnica existētia. Sin rationes, propter quas adoratio datur, expenduntur per se, ac propter se, illa ad filium Dei, & eius corpus refertur: ad species verò per accidens, & propter aliud, nempè propter præsentiam filij cū "corpore suo, à qua quidem præsentia sustentātur. Ideò Magnus Dionysius ante Ni-"cenam Synodum non damnat qui signa adorant cum corpore Christi, sed qui intra "signa remanent, nec vltrà fide intuentur. Scribit enim: Pōtifex diuina munera laude "prosecutus, sacrosancta & augustissima mysteria conficit, & quæ antè laudauerat,

Hilar. lib. 2. de Trinitat.

Can. Nos autē. De consf. dist. 2.

August. de catechisand. rudib. cap. 26.

Dionys. de Ecclesi. Hierar. cap. 3.

venerandis, operta & abdita signis in conspectum agit, diuináque munera reuerenter ostendit. Ac multi quidem solum in signa diuina prospiciunt: ipse autem diuino semper spiritu, ad excelsa & sublimia signorum sensibilium initia, mysteria & spiritualia exemplaria, spiritualibus seu intellectualibus mentis oculis intuẽda, Pontificali dignitate, merito ac officio, munditiáque singulari animi diuini & sensu capacioris cæteris, ad hæc arcana percipiẽda attollitur. Verùm aiunt, cùm inuocatio sit adorationis index, numquam in Eucharistia species inuocantur, sed solum corpus & sanguis Christi: imò nec ipsum sacramentum: ideò nec ipsum colitur. Dicimus nec in ipso Christo humanitatem solam inuocari. Numquam enim pateretur Ecclesia dici, fili Dauid, ora pro nobis, sed miserêre mei, aut Audi nos, quoniam inuocatio vt adoratio dirigitur in suppositum: quia quod existit, inuocatur, & cùm in Christo solum diuinum suppositum subsit, solum ab eo finiri & excipi potest adoratio & inuocatio: sed vtraque natura potest indifferenter connotari, vt inuocetur fili Dauid, seu fili Dei, miserere mei. Quid mirum ergo, si species ipsæ panis & vini, res sensus & auditionis expertes, nec per se consistentes, separatim non rogentur in sacramento, cùm oporteat inuocationem verti in suppositum existens in sacramento, quod est aliud ab ipsis, & est filius Dei cum carne & sanguine suo, à quorum præsentia & virtute species illæ portantur? Idcircò Agnus Dei, qui tollis peccata mũdi, acclamatur: sed & nonnumquam ipsæ species, tanquam præsenti Agno adiacentes, in inuocatione connotantur, & ipsum totum sacramentum inuocatur. Exordiamur à Magno Dionysio, de aliis proximo capite dicturi. O diuinum (inquit) penitùs, sanctúmque mysterium seu sacramentum, obducta tibi significantium operimenta signorum dignanter aperiens, nobis palàm atque apertè lucesce, nostrósque spiritales oculos singulari & aperto lucis tuæ fulgore imple. Postremò ex nostris, qui contrariam & Lutheranam hîc sequuntur sententiam, quasi tantùm per synecdochen adoretur sacramentum, quia in eo res contenta colatur, ad Scholasticos Doctores prouocant, à quorum posteriore tradatur Christo in Eucharistia Latriam exhiberi, nec eo adorationis genere colendum sensibile continens, prout neque adoratur. Sed contentus Iesus, ne committatur in Missa idololatria: quia cultus vnus debitus creatori, creaturis, & quidem brutis, sine sensu, ac stolidis exhiberetur. Neque tamen simpliciores protinus idololatras esse, si qui adeò non possunt panem, panísve speciem, à Christi corpore distinguere, cùm in omnibus huiusmodi vna sit responsio, Quod in Ecclesiæ fide adorant: quod quidem sufficit eis ad salutem. Maiores verò, siue peritiores, distinctè adorant contentum Dominum non verè signum continens, siue sit tantùm accidens, siue panis cum accidente substantia. Et cùm sacramentum viderimus, dicimur sacrum Christi corpus videre eo sensu, quo contentum videre dicimur, quando cõtinens videmus: vt hominem, cuius vestes aut arma, quibus vestitus aut armatus fuit, videmus: vt vinum in vase gestatum fertur à nobis videri, dum vas continens duntaxat cernitur. Non sum is, qui cornicum oculos studeam confodere, aut maioribus meis, & de re Christiana benè meritis, & per quos profeci, coner detrahere, vel maledicere. Sed si veritas amica magis Christianis esse debet, quàm Socrates, aut Plato, aut Gabriel Biel, ista omnia ad Berengarianos & Lutheranos relegabimus, aut in eam partem accipiemus & interpretabimur, ne officiant multis Ecclesiæ Catholicæ, & sanctorum Patrum authoritatibus, ac definitionibus. Certũ est, & ingenuè fatetur Biel, synecdochen illam in sacramento receptam Transsubstantiationem non confirmare, sed tanquam minimè necessariam tollere, siue de verborum Christi significatione, *Hoc est corpus meum*, quæstio habeatur, siue de omnibus locutionibus & modis, quibus sacramentum

An ipsum sacramentũ possit inuocari.

Dionys. de Eccles. Hierarch. cap. 3.

Grabriel Biel lec. 40. 41. 45. 48. 61. 67. in Canon.

tum esse Christi corpus verè, seu in veritate affirmatur. Licebit enim omnia per synecdochen temperare, & eludere. Neque sic Berengarius, sed Ecclesiæ contra Berengarium sententia damnatur. Ille asserebat in sacramento videri, tangi, & percipi corpus Christi, non in proprio supposito. Ecclesia contrà decidit, non modò in sacramento, sed in veritate & sensualiter corpus ipsum & sangninem videri, tangi, dentibus atteri, vt duos Berengarij errores percelleret: vnum, quo intelligebat in sacramento idem esse quod in nudo signo: alterum, quo exponebat in sacramento non idem quod in vacuo signo, sed quod in continente rem ipsam. *Duo Berengarij errores circa Sacramentum.*

Deinde causam maximam Transsubstantialitatis aufert, cùm sine periculo manente pane adorari posse sacramentum, etiam à plebeiis non secernentibus corpus à pane, testatur. Si enim nullum est periculum, cur ad tollendum ipsum inducitur Transsubstantiatio? Falsum est à doctioribus seorsum coli corpus à pane, cùm tot Patrum authoritates produxerimus, qui panem factum corpus Christi se adorare & venerari profitentur etiam contra Gentiles, nec de synecdoche vllam faciunt mentionem, cùm eius in aliis materiis sæpè meminerint, & nullis præstigiis ac figuris Christum videri & tangi aliàs asseuerarint: in panísque effigie, sicut in carnis specie, oculis mortalium Christum in Eucharistia apparere declarauerint: quæ locutiones synecdochen non patiuntur, sed impediunt. Sin placet ad rectum sensum Biëlis dicta reuocare, intelligamus ipsum & alios, quos se authores habere ait, loqui de panis & vini specie, secundum propriam naturam in se consideratam: vt nonnulli etiam in Christo considerabant humanitatem, túmque assentiebantur nõ adorandam tanquam creaturam: multò verò minus panis & vini speciem, vtpotè sine sensu creaturam. Verùm si, vt existit in sacramento, attendatur, Bielis similitudines falsæ sunt, & nihilominus, si panis tanquam vestis, aut operimentum corpori Christi & vinum sanguini impositum cogitetur, idem tum de specie panis & vini, quod de regis purpura, feretur iudicium, nec erit peccatum in sacramento illam adorare, vt nec purpuram in rege. Et quamuis falsam aut duriorem fabricarent synecdochen, si purpuram in rege negarent verè, sed per synecdochẽ figuram tãtùm honorari, nihilominus non possent species panis & vini in sacramento tantùm pari figura coli ostendere, quoniam purpura propriam retinet existẽtiam, præter eam quam habet in rege, non autem species illa, quæ præsentiæ corporis & sanguinis Christi longè arctiùs adiacet, atque ab ea fulcitur, quàm purpura in rege: nec aliam admittit synecdochen cùm adoratur, nisi si accidens substantiam, à qua sustentatur continere, & dicantur ei attribui illa per synecdochen, quæ substantiæ competunt: quod quàm sit alienum à sana Philosophia & doctrina, aliorum esto iudicium, quibus ac maximè Ecclesiæ, omnia ista subiecta sunto. Non deerunt fortassè viciſsim, qui à nobis impanari Christum clamitabunt, propter species quas illi affigimus. Iam dictum est sæpiùs accidentibus illis non affici suppositum Christi in se, nec vnione hypostatica illi inhærere, sed à Christi præsentia in rerũ natura contineri, cuius causa ipsa præsentia afficitur illis accidentibus, vt dicatur Christus præsens in tali effigie, atque alia cognomenta reportet ex his, quæ circa ipsa accidentia & species benè vel malè geruntur, & committuntur, vt frangi, dignè vel indignè manducari, atque aliis, quæ saluis speciebus contingunt. *An impanetur Christus, si dicatur sacramentõ adorari*

DE PRAECEPTA EXTERNA ADORATIONE EVcharistiæ, & adorandi ritu in Missa. CAP. 7.

De triplici adoratione Eucharistiæ. Dionys. Carthus. Ser. 2. de Eucharist.

Ex antiquis obseruatum scimus triplex adorationis genus circa hoc sacramentum: Spiritalis & internæ, qua mens à sensibus seposita, sursum in contemplationem rapitur charitatis ac bonitatis diuinæ erga nos, vt nec Pater pepercerit filio suo, sed cum illo nobis omnia donauerit, in passionis eius, omniúmque mirabilium ac beneficiorũ à Deo & Christo eius acceptorũ memoriã, fidem & agnitionem, vt ea prædicentur, pro ipsisque gratiæ agantur: eáque fiebat in silentio, de quo posteriùs. Altera medio modo se habuit, quę cum speculatione preconia redẽptori obtulit, animíque veneratione corporis aliquo gestu prodidit. Tertia ab exterioribus orditur, per eáque ad interiorẽ sese animat & prouocat, omnéque ornatũ sacramẽto in suæ fidei testimoniũ parat. Lutherus, Vvestphalus, atque alij, spiritalem & internã sub præceptum cadere fatẽtur ingenuè, sed exteriorem minimè, quã liberã & indifferentem volunt cuiusque arbitrio relinqui, modò fiant omnia decenter, & contemptus absit. In orando enim pios nullo pręcepto astringi dicunt, vt genua flectant, manus eleuent, in faciem procidãt: neque prohiberi, quominus adhibeãt externos gestus: nihílque esse externã adorationẽ nisi hypocrysin absque interna, quę illã intra suas metas in legitimo vsu continere debet. De spiritali itaque præcipuè, ac sedulò populũ erudiendũ, ne externa in hypocrisin abeat, quæ vltrò sequitur, cũ illa negligitur. Rectè quidẽ, quod posteriore loco monet, maximè si quis spiritalẽ dedita malitia ab exteriori excluderet: secus, si repẽtè viso sacramẽto, nihil cogitãs animo nisi Christũ adesse, adorabundus procũbat, aut testari conetur fidẽ suã exteriori apparatu, nihil alioqui de Christi passione & meritis animo versans, sed aliis curis distrahitur. Nemo, opinor, huic hypocrisin impegerit, quoniã quãuis nõ actu spiritaliter adoret, habitu tamẽ, vt loquimur, in spiritalẽ refertur corporalis eius adoratio: nisi fortè de hypocrisi ausi fuerint accusare pueros, & populũ Hebræorũ clamantiũ Osanna filio Dauid, & vestimenta sua atque ramos proiicientium, quà iter facturus erat Christi vector asinus, cùm tamẽ nec quid loquerẽtur, nec passionẽ Christi, nec alia eius beneficia intelligerent, nec spiritu comprehenderent & reuoluerent, sed tantùm audirent publica fama transire Messiam. Peccant verò in eo, quòd exteriorem adorationem iudicant indifferentẽ esse, ac minimè præceptam. Apostolus sanè de omissione istius verba facit, cùm Corinthios increpat, quòd in esu & potu non diiudicarent esse corpus Domini, nec veneratione singulariter debita illum cibum & potum honorarent, quemadmodũ probè Augustinus explicat, qui de eadẽ pronũtiat, neminẽ legitimè carnẽ Christi in mysterio sumere, nisi priùs adorauerit, nec peccare qui adorauerit, sed cõtrà qui adorationẽ prætermiserit. Nam etiam ibi Augustinus meminit exterioris inclinationis. Quòd si ore creditur ad iustitiã, corde verò cõfessio fit ad salutem, quo loco vel tempore cultus internus externo profitendus magis est atque exerendus, quàm inter sacra Missarũ solemnia. Præcepti rationem elegantem ac verissimam profert Martinus Cemnicius, inter Lutheranos non infimus. Ad veram (ait) confessionem pertinet, vt fidem, deuotionem, celebrationẽ publicè quoque testemur, & voce, & aliis externis significationibus, quibus ostendamus quid de huius Cœnæ substantia & fructu sentiamus, qua animi reuerẽtia & deuotione accedamus, qualẽ ibi cibum nos credamus accipere. Tali externa confessione seiungimus nos à Sacramentariis & Epicureis, horum mysteriorum contemptoribus: excitamus alios ad veram reuerentiam, ne qua detur occasio vel simplicibus ad profanas cogitationes, vel porcis ad conculcanda hæc mysteria. Externa enim irreuerẽtia signũ est profanæ mentis, & non diiudicãtis corpus Domini, quod dicebat Paul[9] de quibusdã, quia id in cœna Dominica nõ maiori reuerẽtia tractabant,

Vvestph. Apol. in Calu. ca. 34.

Quãdo externa adoratio sine interna est hypocrisis.

Adoratio externa præcepta.

Augu. in Psal. 98.

Cẽnicius part. 2. Examin. in Cõcil. Trident.

Quare sit præcepta externa adoratio.

ctabāt, quàm vulgares concœnationes. In his verò externis regula vt ſimpliciſſima, ita tutiſſima, vt ſint teſtimonia fidei interioris de Euchariſtia iuxta verbum, eíque fidei reſpondeant. Video quid Vveſtphalum ac pleroſque decipiat. Primùm aliud eſt aliquid liberum eſſe & indifferens, aliud incidere cauſas, quæ nos ſoluant aliquando lege & præcepto. Si certè ex publica mea adoratione maius naſceretur ſcandalum & detrimētum, quàm ex eiuſdē omiſſione, tum fortaſsè licet cōniuere: aut ſi aliqua neceſſitate impedior à colenda Euchariſtia, ſum proculdubiò extra noxiam. Ladiſlaus Bohemorū rex numquā adduci potuit, vt Huſſitarū Eccleſias, quamuis ſępè rogatus, intraret, aut ſacris intereſſet. Rochezanā illorū Archiminiſtrū in celebritate corporis Chriſti vicatim Sacramentum deferentem conſpicatus, nullum reuerentię ſignum prębuit. Percunctantibus amicis, vt quid Sacramentū inhoneſtaſſet. Non me latet (ait) diuiniſſimum Chriſti corpus dignius eſſe, quàm vt per me ſatis honorari poſſit, nec mea reuerentia gloriā eius auget, nec dehoneſtatio decus imminuit: ſed cauendum mihi fuit, ne dum Chriſtum honoro, ſacrilegum Preſbyterum popularibus approbaſſe videar, quorum plerūque mores ex Principe pēdent. Nec ij me Deū contēpſiſſe putabūt, cuius corpus ſacratiſſimū in Catholici preſbyteri manu ſummis me ſemper honoribus viderunt proſecutū. Deinde non aduertūt aliud eſſe exteriorem adorationē, aliud eius ritus. Illa eſt geſtus corporis in reuerētię ſignū, & ita præcipitur: ſed geſtus ille, ſi nō liber omninò, tamē indifferēs ex ſe eſt. Et cùm multiplex ſit pro varietate locorū, temporum & perſonarū, atque aliarum circunſtantiarū, nullus certus ex ſe pręſcribitur pro exteriori adoratione, quæ aliquē geſtum requirit: nihilominus quis ſit, nō definitur, nec ſingularis eſſe dicitur. Communior eſt geniculatio aut proſtratio, quam ſignificat adoratio vocata à Græcis προσκυνησις, & cōmunis in ſcriptura adorationū vſus: attamen etiam in ſcripturis adoratio exercetur ſedēdo, aut ſtādo, aut in lecto decumbendo. Helias ſedens adorauit: & in adoratione Dauid ſtetiſſe corā Domino ſcribitur, vt Auguſtinus annotat: atque in lecto videns filiū Solomonē ſibi ſucceſſurū in regno, pectore ac capite ſe inclinat, inuocat Deum, & gratias agit. Sic Iacob in lecto adorauit faſtigium virgæ Ioſeph ait Apoſtolus, ſeu adorauit ad lectuli caput: id eſt, inclinauit caput ad partem anteriorē, non retrorſum, ac manus cōplicauit, eo geſtu teſtificatus ſe in Chriſtum venturum credere, & reſpicere. Chriſtiani à Paſcha ad Pentecoſten, necnon Dominicis diebus, ſtantes orabāt, atque in Miſſa, modò ſtantes, modò procumbentes, ſolebāt adorationem obire: apud alios verò aſſurgere in adoratione, etiam cùm eleuaretur hoſtia: apud alios contrà ſe proſternere, ſicut hoc capite narrabitur. Propterea quando Lutherus atque alij adorationis obſeruationem liberam faciunt, videntur de geſtu intellexiſſe, quemadmodum ipſius diuerſitatem in exēplum producit Vveſtphalus. Lutherus alio loco exponit, exigítque aliquod adorationis ſignaculum ad omne verbum diuinum & ſacramentum, ſed potiſſimùm ad Euchariſtiam. Nunc de re agamus. Attigimus antea alluſiſſe Apoſtolum ad eleuationem Euchariſtię in cultum per templa Chriſtianorum, cuius loco ſe oſtentabit in ipſis Antichriſtus, & ſe proponet adorandum, tanquam ſit Deus. Certè eleuatio iſta ab Apoſtolis profecta eſt, térque fiebat in Miſſa: quod antequàm oſtendamus, inueſtigemus vnde, & ex qua cauſa cœpit ipſa eleuatio. Conſentiunt omnes eleuationis ritum à Iudæis profectum, in quorum lege oblata dicuntur paſſim à ſacerdotibus eleuari: vt, Tulit pectuſculum eleuans coram Domino: &, Armum, pectus & adipes, qui cremantur in altari, eleuauerunt coram Domino: &, Tollet ſacerdos de manu mulieris ſacrificium Zelotypiæ, & eleuabit illud coram Domino: aliíſque locis propè infinitis

Præceptum de adoranda Euchariſtia externo cultu non perpetuo obligat.

Cocleus lib. 4 de Huſſitarum hiſtoria.

Non adoratio externa eſt indifferentia, ſed eius ritus.

Adoratio communiter fit proſtratione, attamen aliquando etiam ſtando.

3. Reg. 17. 2. Reg. 7. Auguſt. lib. 2. ad Simplicianum. quæſt. 4. 3. reg. 1. & Geneſ. 47. ad Hebr. 1. Tertull. De corona milit.

Luther. in libr. Theſauri edito, anno 1566.

2. ad Theſſal. 2.

De triplici eleuatione Euchariſtiæ in Miſſa.

Leuit. 23. Num. 5. 6. & 8. Exod. 29.

Vnde cœpit eleuatio Euchariſtiæ.

pro sacerdotum initiatione scribitur. Pones omnia super manus Aaron, & filiorum eius, sanctificabísque eos, eleuans coràm Domino. Vbi pro Sanctificabis, litera Hebraïca habet Ventilabis: ibíque Rabbi Selomo ait, Ventilatio fiebat eo pacto, vt Moses supponeret manus suas manibus Aaronis, & filiorum eius tenentium oblata, eleuans primò sursum, pòst deorsum demittens, ac deinde agens ad Orientem & Occidentem, ad Aquilonem & Meridiem, ad designandum ea Domino offerri, qui cœlo, terræ, ac quatuor mundi partibus dominatur: quem etiam morē Liranus recitat. Apud Hebræos igitur eleuatio symbolum sacrificij præ se ferebat, quod præsentabatur. Lutherani quidem inficias ire nequeunt, illam pro more in sacrificiis ab ipsis Iudæis & Christianis adhibitā fuisse: sed Lutherus ipse aliorsum quàm ad sacrificiū corporis & sanguinis Domini pertinuisse fingit. Nam ait collectas eleesymosinarum factas in cœtu Christianorū solitas sursum attolli ad sanctificationē de more Iudaïco, atque irrepsisse ob id oblationis nomen, ablato vsu colligendi, & conferēdi pauperibus ea quæ offerrentur & leuarētur: (Qua phrasi scribitur à Dauide, Extollite manus vestras in sancta: & ab Apostolo, Leuantes puras manus in omni loco:) vel ex eleuatione moneri fideles ad referendas gratias Deo largitori pro acceptis donis & beneficiis, vel demonstrari ista ceremonia, quod verba Christi enuntiant, *Hoc est corpus meum*: quasi fidem in nobis excitet sacerdos ipso leuandi ritu. Verùm constat non nisi sacrificia, ídque in signum oblationis & gratiarum actionis, sursum à Iudæis fuisse elata, ita vt significatio sacrificij antecederet, cuius interuentu gratię agerentur Deo creatori. Christiani vt ritum illum à Iudæis didicerūt, ita & ritus rationem sunt æmulati: ínque testimonium oblationis sursum hostiam attolli decreuerūt. Verùm non ea sola ratione, imò sic monimentum crucis ac passionis, resurrectionis atque ascensionis Dominicæ oculis subiecerunt, vt earum in sacrificio memoriam signis externis excitarent. Hoc Augustinus disertè tradit. Ergo (inquit) tu audis, quòd quotienscunque offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, eleuatio Domini significetur, & remissio peccatorum, & panem illum non assumis. Hoc etiam Græci in Alexandrina & Ephesina Synodis videntur innuere, cùm pręfantur in sacrificij incruenti oblatione, se annuntiare mortem vnigeniti filij Dei secundum carnem, & resurrectionem eius, atque in cœlos ascensionem. Hoc etiam eleuationis symbolo nos illa testificari apertè declarat Missę Canon, qui statim ab hostię eleuatione, quasi eius causam reddēs, infert: Vnde & memores, Domine, nos serui tui, sed & plebs tua sancta eiusdem Christi tam beatæ passionis, necnon & ab inferis resurrectionis, sed & in cœlos gloriosæ ascensionis, offerimus præclarę maiestati tuæ de tuis donis ac datis. Tertia huius eleuationis causa quædam fuit ad hostię adorationem, inuocationem, & gratiarum actionem monitio & adhortatio, quemadmodum post Magnum Dionysium Liturgiæ & Scriptores docent. Nam Pachimeres & Maximus in Scholiis Dionysij explicant monstrari, vt cogitentur quæ sint facta, & ex ea fide adorentur, sequamúrque trahentem omnia ad seipsum, postquàm exaltatus fuit. Futuram verò Eucharistiæ eleuationem, qualem modò cernimus, eámque à Dauide prænuntiatam, Rabbini Hebræorum etiam fatentur inuiti. Nam vbi versio communis Psalmorum habet, Erit firmamentum in terra in summis mōtium, fert Hebraïca veritas, Erit placenta tritici in terrā in capite montium: quam Chaldaïca paraphrasis ita enucleat, Erit oblatio frumenti in terra in capitibus sacerdotum. Nec Hieronymi dissonat translatio, Erit memoriale nomen, triticum in terra in capite montium: ita vt Lirano videatur corrupta nostra litera per scribas imperitos, ponentes firmamentum pro frumento, ex similitudine dictionum. Quin verò

Liranus in cap. 7. Leuit.

Quorsum fieret eleuatio hostia.

Luther. de captiuit. Babylo.

Augus. Serm. 28. de verbis Domini.

Eucharistiæ eleuatio pronūtiata à Dauide & rabbinis. Psalm. 71.

verò intelligatur Pſalmus de Meſſia, nemo Hebræorum dubitauit: & ante Chriſtum
verſio Chaldaica Meſſiæ ſacrificium in capitibus ſacerdotum in placenta panis ap-
pariturum præuidit, cui ſubſcribētes Rabbinos Petrus Galatinus hos allegat. Rab- *Galat.lib. 10.*
bi Berachias in nomine Rabbi Iſſac dixit: Sicut fuit redemptor primus Moſes, ita *cap.4.*
erit & vltimus Meſſias. Nam vt ille fecit deſcendere Manna, ita hic erit placenta
frumenti in terra: atque vt clariùs explanauit Rabbi Akitas, ſiue R. Ioſeph cæ-
cus Chaldæus interpres, quem Hebræi nunc habent in manibus, Erit ſubſtan-
tificus panis in terra in capite montium. Ita clariſſimè, & ad rem noſtram appoſi-
tiſſimè R. Ionathan Ben Vziel: Et erit panis ſacrificium in terra in capite mon-
tiū Eccleſiæ. Hortatúrque vt videat qui habet oculos. quod cùm ait hoc de Meſ-
ſia, de quo totus hic Pſalmus loquitur, vult dicere, quòd placenta panis fiet ſacri-
ficium in capitibus ſacerdotum, qui ſunt in Eccleſia. Roffenſis addit R. Iohai, qui *Roffenſ.de ſa-*
Chriſtum anteceſſit, cuius tempore dixit panis ſacrificium numquam defuturum: *cer.defenſione.*
quem ſequuntur RR. Cimhi & Selomo. Sub Apoſtolis cōſuetum, Euchariſtiam in
adorationē oſtentare verba Apoſtoli de Antichriſto arguūt, quibus affirmat ipſum
ſeſſurum in templo Dei, ἀποδεικνύντα ἑαυτὸν ὅτι ἐστὶ θεὸς: id eſt, oſtentabit ſe, & appa- *Tempore Apo-*
rêre faciet, ac ſi eſſet Deus: vt ſcilicet & hoc modo ſe opponat ac ſubſtituat Chriſto, *ſtolorum ele-*
& adoretur ab his, qui adorabāt Chriſtū monſtratū in eleuatione ſacrificij. Eā enim *uatam Eucha-*
vim habet dictio, qua Apoſtolus vtitur, vt aliquid externū appareat, quod mōſtretur *riſtiam indicat*
& adoretur vt Deus. Ireneus ſanè, ſicut ex alluſione templi Hieroſolymitani templū *Paulus 2.ad*
Chriſtianorum interpretatur, in quo ſit ſeſſurus Antichriſtus, ita ex eadē alluſione *Theß.2.*
ad ſacrificiū Iudæorum, quod fiebat in templo Hieroſolymitano, ſacrificium Chri- *Iren.lib.5.*
ſtianorum & eleuationem eius exponit, quod ille peſſundabit, & ſe loco Chriſti,
» qui in illo colitur, ſufficiet, oſtentans ſe tanquam ſit Chriſtus & Deus. Tentabit
» (inquit) ſemetipſum Chriſtum oſtendere, ſicut & Dominus ait: Cùm videritis abo-
» minationem deſolationis, quæ dicta eſt per Danielem Prophetam, ſtantem in
loco ſancto, qui legit, intelligat. Daniel autem tempus tyrannidis eius ſignificat,
in quo tempore fugabantur ſancti, qui purum ſacrificium offerunt Deo. Et
in dimidio hebdomadis tolletur ſacrificiū, & leuatio, & in templo abominatio de-
ſolationis. Eodē genere dicendi cum Apoſtolo Baſilius eleuationē Euchariſtiæ de- *Baſil.lib.de ſpi*
» clarat, cámque refert ſine ſcripto ad Apoſtolos. Ait enim: Inuocationis verba, quū *ritu ſancto*
» oſtenditur panis Euchariſtiæ, & poculum benedictionis, quis ſanctorum nobis in *cap.27.*
» ſcripto reliquit? Quoniam verò non pauci dubitant poſt Eraſmum, an ille liber,
vel ſaltem caput illud ſit Baſilij, ſciendum à Damaſceno, & Euthymio agnoſci v- *Damaſce.de I-*
trunque à Magno Baſilio ſcriptum citra vllam controuerſiam inter Græcos. Ita *maginibus Eu*
factitatum à Magno Dionyſio omnes ſcriptores conſentiunt, atque omnes Litur- *thym.in Pano-*
giæ tam Græcæ quàm Latinæ teſtantur. Nam Dionyſius dictione Paulina oſtenſio- *plia,part.2.tit.*
» nem illā enuntiat, atque ita habet: Pontifex diuina munera laude proſecutus, ſacro- *12.*
» ſancta & auguſtiſſima myſteria cōficit, & quæ antè laudauerat, venerādis operta &
» abdita ſignis, in conſpectū agit, diuináque munera ὑποδείξας, id eſt, oſtēdit. Cęterùm
ſciendum ter in Miſſa ſolitū ſurſum efferre Euchariſtiam. Nam ſub tempus inchoā- *Ter in Miſſa e-*
dæ conſecrationis, ab altari dona conſecranda in altum vehuntur, vt ſignificetur il- *leuabatur Eu-*
» la iam eximia pane per populū oblato & ſanctificato. Sic enim canit Heildebertus *chariſtia.*
» Cænoman. Epiſcopus. Preſbyter idcircò, cùm verba venitur ad illa, In quibus alta-
» ri gratia tanta datur: tollit vtrumque, notans quòd ſit communibus eſcis altius,
» & quiddam maius vtrumque gerat. Sic in Miſſa Armeniorum Sacerdos præ- *Dionyſ.cap.3.*
parationem ſacrificij ad conſpectum populi attollit, & precatur. Sic apud Græ- *Eccl.Hierarch.*
cos, cùm infertur altari, priùs circumgeſtatur quàm ſacretur, & populus excitatur

ad cor ſurſum, atque ad futurum myſterium diſponendum. De poſteriore duplici hoſtiæ elatione Dionyſius & eius Scholiaſtæ innuũt. Ille enim expleta conſecratione, ſacroſancta myſteria operta tunc & velata, in aſpectum attolli narrat: poſtea orare Pontificem, vt remoto velamine dignetur Chriſtus apparere populo ſuo: atque ita circa communionem detegebat ſacra ſigna, ipſáque iterum in aſpectum populi agens, acclamabat, Sancta ſanctis. Populus verò tum ſe ad adorationem & dignam communionem componebat, ſicut in Scholiis declarat Maximus. Tametſi Græcorum Liturgiæ non meminerint eleuationis in ipſa oblatione ſtatim poſt conſecrationem, ſed alterius quæ fit ante communionem., quæ ritum habeat eundem cum priori, & quæ gerat ſacrificij indicium, quemadmodum apud Nicolaum Cabaſilã eſt: tamen etiam nunc Græcorum Eccleſiæ duplicem illam obſeruant. Nam ſacerdos à conſecratione circuit templi gremium, vna manu ſanctum calicem, altera eius velamentum tenens. Deinde ad ſanctuarium reuerſus ante communionem, iterum ſanctam Euchariſtiam populo adorationis cauſa eleuat. Ac priorem illam in vſu antiquis illis Græcis fuiſſe Epheſina & Alexandrina Synodi, cum Cyrillo, ſatis monẽt, cùm diſtingunt latriam incruentam, ſeu ſacrificium vel cultum à communione, & in illo profiteantur ſe annuntiare paſſionem, reſurrectionem, atque aſcenſionem Domini: quæ annuntiatio per ritus externos Euchariſtiæ intelligenda eſt, ſicut Ambroſius & Auguſtinus, qui paulò ante illa concilia vixerunt, exprimunt. De eleuatione & veneratione ante communionem, Liturgiæ Iacobi Apoſtoli, Chryſoſtomi, Baſilij, Dionyſius, Maximus, Germanus Conſtantinopolitanus, Cabaſilas, atque alij mentionem faciunt, cùm ſurſum elata hoſtia proclamaret ſacerdos vel Diaconus, Sancta ſanctis. In Miſſa quoque Æthiopum pluribus verbis tum populum exhortabantur intentum eſſe in cultum & venerationem propoſitæ hoſtiæ, & ſe ad eius dignam perceptionem præparare. Ex lingua Chaldaïca ſeu Æthiopica, non ita dudum conuerſa, ſacerdotem inducit eleuata hoſtia ter precari, Domine Ieſu Chriſte, miſerere noſtri. Qui eſtis pœnitentes, humiliate capita veſtra, ſurgite ad adorãdum. Hoc eſt corpus ſanctum honoratum & vitale Domini, & ſeruatoris Ieſu Chriſti, quod datum eſt in remiſſionem peccatorum, & ad vitam æternam conſequendam verè ſumentibus ipſum: Verè hoc eſt: & Hic eſt ſanguis Emanuel Dei noſtri. Amen. Populus reſpondet, Credo, credo, credo ex nunc & vſque in ſeculum. Amẽ. Hoc eſt corpus, & Hic eſt ſanguis Domini, & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, quod & quem aſſumpſit ex Domina noſtra, ſancta, & immaculata virgine Maria. Populus. Credo, credo, credo, quòd diuinitas nõ ſit ſeparata ab humanitate, ne hora quidem, nec per ictum oculi. Hæc eius ſunt qui dignus eſt honore, gloria & reuerentia. Hic ſacerdos ſumit corpus & ſanguinem: & poſtea communicat ex eadem hoſtia miniſtris ſacrificij: & dum miniſtratur populo ſacramentum, pſallunt docti aliqua carmina in honorem ſacramẽti. Sicut in Græcis Eccleſiis hoſtia poſt orationem Dominicã efferebatur ſurſum ad cultũ & præparationẽ pro cõmunione, ita in Latinis poſt eandẽ orationẽ fiebat iſta ſecũda eleuatio, quæ nũc ab aliis orationis initio ab aliis in clauſula, Sicut in cœlo & in terra. neque id profectò ineptè, vt ritus verbo ſpõdeat, ac teſtetur Chriſtum, quem præ manibus tenet, atque attollit ſacerdos, verſari in cœlo & in terra. Ita in Miſſa Chryſoſtomi in illa eleuatione ſacerdos pronuntiat: Super cœlos Deus, & ſuper omnem terram gloria eius. A pluribus verò, ac rectè quidem, elata retinetur hoſtia, interim dum adoratur & inuocatur per Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miſerêre nobis. Ex his tamen nequaquam iudicari debet, quaſi eleuatio ad oblationem vel adorationem neceſſaria credatur, aut ſine illa poſteriores non inueniant locum. De diligẽter à priſcis Chriſtianis ſeruata conueniẽ-

Eleuatio nõ eſt neceſſaria neque ad oblationem, neque

tia & cõgruitate rituum, cum his quæ animo & fidei obuersari oportet, differimus, non de Christi iussione, vel institutione. Propterea annotat Cassander in Missa sub imperio Presteiannis, siue Æthiopico, calicem non subleuari. Propterea falluntur Lutherus & Melantho, atque alij Germani, qui abolita eleuatione, sacrificium & adorationem pessundari putant, cùm offeratur & adoretur Eucharistia in altari, quomodocũque iaceat & attrectetur. Eleuationem verò probarunt Saxonici Protestantes. Nam in cõuentu Cellæ Misorum anno 49. Georgius Princeps ab Anhalt, Georgius maior, Pomeranus, Camerarius, cum aliis respondisse feruntur hunc in modum ad postulata Consiliariorum illustrissimi Principis Mauritij: In Missa recitet sacerdos cum administro, Confiteor, flexis genibus: postea introitus, Cyrie eleyson: tum præfatio latinè, Sanctus, Pater noster: verba Testamenti Germanicè cum eleuatione. In Communione canẽt, Agnus Dei. Quod in publica Ecclesiarum Daniæ, Nortuuegiæ ordinatione comprobatur, edita anno 37. Mox à verbis (inquiũt) consecrationis decenti eleuatione minister, si videbitur, eleuet. Iam qui fuerit adorãdi gestus, explanari decet. Communior apud plures populos habebatur procumbere, seu adgeniculari: nihilominus apud nullos tam ratus fuit & certus, vt numquam contrarius rectus status ad religionem asciseretur, sicut paulò antè docebamus. Apud Ethnicos dexteram ad osculum referentes, capite submisso, totum corpus circumagebant, authore Plinio. Vnde Apuleius dixit, Si fanum prætereat, nefas habet adorandi causa manum labris admouere. Atque ex hac ceremonia Cæcilius apud Arnobium redarguitur ab Octauio Christiano, quòd idolum in via conspectum adorauerit. Et D. Hieronymus ad Ruffinum, in Expositione versiculi, Apprehendite disciplinam: Nescio (inquit) vt verbum de verbo interpreter, καταφιλήσατε, id est, deosculamini: quod ego nolens transferre putidè, sensum magis secutus sum, vt dicerem Adorate: quia qui adorant, deosculari manum, & capita submittere solent. Quod se beatus Iob elementis & idolis fecisse negat. Si vidi (ait) solem cùm fulgeret, & lunam incedentem clarè, & lætatum in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo, quæ iniquitas maxima est, & negatio cõtra Deum altissimum. Nec ab hoc ritu abhorruerunt Christiani. Nam & sacerdos corpus circumagit, cùm rogat, Orate pro me, Fratres, & ego pro vobis. Et Græci, quoties nũc suas Ecclesias ingrediuntur, stantes ter adorant, paulò incuruato toto corpore, ac cum signo crucis manum ori admouent, vel pectori: & Itali pollicem deosculantur, necnon Heluetici, postquam passis manibus adorauerunt, easdem toti vultui superducunt. Apud Æthiopes non nisi stantes adorant: atque antea citabamus iussos surgere ad adorandum sacramentum: quæ ceremonia videtur etiam olim in Germania obtinuisse. Nam post annum 1300. Ioannes vigesimus secundus Papa, inter articulos Fratricellorum Catholicæ fidei, & Ecclesiasticis sacracramentis contrarios, quos in Allemaniam induxerant, octauum ordine ponit: Quòd in eleuatione corporis non debent assurgere, nec ei reuerentiam exhibere, asserentes, quòd esset imperfectionis, si à puritate & altitudine suæ contemplationis descenderent, quòd circa ministerium seu sacramentum Eucharistiæ, aut circa passionem humanitatis Christi, aliqua cogitarent. Quamuis autem in ipsa Missa functi sint Christiani adorationis vario ac diuerso ritu: quandoquidem ad Christi nomen & pronuntiationem Euangelij assurgebant, & cùm monerẽtur habere sursum corda, etiam corpus & manus attollebant, vt sacerdos solet præire verbo & facto, cùm id effatur: attamen ex omni antiquitate, atque apud omnes veteres Christianos adorationis gestus consistebat in prostratione, siue in corporis incuruatione siue adgeniculatione, cum manuum extẽsione, siue capitũ inclinatione. Etenim si ad vocẽ, &

ad adorationẽ.

Melantho ep. ad prædicantes in Frãc. De eleuat. Eucharist.

Lindan. tom. 2. Apolog.

De vario adorandi ritu.

Plin. lib. 28. ca. 2.

Arnob. lib. 8.

Iob 31.

In Clement. De religios. domibus.

Decentior gestus adorationis est prostratio, seu adgeniculatio.

Chrysost. hom. 24. 1. ad Cor. ho. 7. in Matt. & 52. ibi.

virtutem nominis Christi omne genu flectitur cœlestium, terrestrium, & infernorum: Si Magi (Chrysostomus ait) cum timore ac tremore procidentes, hoc corpus pannis inuolutum, in præsepi positum adorauerunt: quantò magis ad ipsum in gloria adorandum tam corpore quàm mente procumbere decet? Inculcat alibi idē Chrysostomus, quòd cōcidere ac prosterni decet, & cùm leuatur atque attollitur, in signum maiestatis & gloriæ deprimi & humiliari. Quocirca sub momentum cōsecrationis & adorationis Diaconus clamabat: Stemus honestè, vt scilicet, quem- « admodum explicat Chrysostomus, omnes super terram iacerent, surrecturi cùm iu- « berentur, & tum manus cum sacerdote in precibus coram sacrificio expansuri, ac capita inclinaturi: cùm etiam procumbere in illa hora circum altare, vel capita inclinare à quibusdam visos Angelos idem author commemoret. Sic Gregorius Nanzianzenus sororem ad adorandam Eucharistiam etiam extra Missarum solemnia procubuisse tradit. De illo adorationis ritu Diaconus voce olim populum commonefaciebat, vt legere est in Liturgiis, & in annotatis de Chrisostomo: nunc campanula idem officium facit: de qua sequenti capite. In Ecclesia Latina etiam viguisse prostrationem in adoranda Eucharistia, vel vnicus locus Augustini fidem facit: Adorate scabellum pedum eius. Ad terram (inquit) adorandam cùm te in- « clinas & prosternis, non quasi terram intuearis, sed illum sanctum, cuius pe- « dum scabellum est. Quamobrem rectè Honorius tertius statuit, vt sacerdos fre- « quenter doceat plebem suam, vt cùm in celebratione Missarum eleuatur hostia salutaris: se reuerenter inclinet, idem faciens, cùm eam defert presbyter ad infirmum. Porrò tametsi in adoratione quædam foras promeretur actio, nulla tamen vox audiebatur. sed orabat diu sacerdos, & populus cum eo in silentio. de quo Chrysostomus: Cum tanto horrore omnes astāt Angeli, clamantes « omnibus silentibus: & putas simpliciter fieri. Non consideras (addit alibi) vt « coram regibus omnis coerceatur tumultus, & maximum vndique silentium com- « mendetur: Et tu regalem ingressus aulam, non eam quæ in terra est, sed quæ est « multò terribilior, videlicet in cœlo, plurimum reuerentiæ atque ordinationis ostē- « de. An non eos vides, qui mortali, temporali, ac terreno regi assistunt, quàm sint im- « mobiles, nec loquentes, non oculos huc & illuc mittentes? Idcircò in fragmento Caroli Magni ad Albinum, de veteris Ecclesiæ ritibus scribitur: Post has laudes & gratiarum actiones, pro tanta gratia redemptionis nostræ, quę in illo diuino misterio agitur, & commendatur, facto totius Ecclesiæ silētio, in quo cessante omni strepitu verborū, sola ad Deum dirigatur intentio, & deuotio cordium, sociatis sibi omniū votis & desideriis, incipit sacerdos orationem fundere, qua ipsum mysteriū Dominici corporis & sanguinis consecratur. Ex quo Vualafridus de ritibus Ecclesiasticis, fatetur minus apertè legi, quis Antiphonam, quæ ad cōmunionem dicitur, specialiter addiderit officiis nostris, cum verè (ait) credamus priscis temporibus Patres sanctos silentio obtulisse, vel communicasse. Quod etiam hactenus in Sabbatho sancto Paschæ obseruatur. Nihilominus apparet inuocationē illam, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis, antiquiorem esse, tum ex Concilio primo Niceno, atque ex Chrysostomo, & adhiberi solitam in tertia hostiæ eleuatione ante communionem. Vetat enim Synodus illa attendi, quæ oculis spectantur in mensa, cùm perficitur sacrificium, sed mente sursum erecta, & fide apprehendi Agnum iacentem in altari, qui à sacerdotibus tum incruento modo immolatur. vbi proculdubiò videtur alludere ad solemnem illam inuocationē, qua Agnū præsentē & immolatū compellamus. Certe ex Basilio patet, ab Apostolis hanc vel similem precationem in eleuatione traditam. Vel fortassè à tempore Nicenæ synodi illa

Chryso. lib. 6. de Sacerdotio.

August. in Psal. 98.

Extr. de celebrat. Missarū. cap. Sanè.

Chryso. hom. 21. in Act. Apo. & hom. 19. in Matth. hom. in Funerib.

Adorabant Christiani Eucharistiam in silentio primū.

Vualafridus cap. 22.

Quando cœperit inuocatio, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi.

illa inuocatio fuit concepta cõtra Origenistas ab illo Canone damnatos in eo, quòd docerent terrenis elementis non subesse cœlestia, à quibus etiam negabatur Christũ esse inuocandum: vel etiam contra Arrianos ratiocinantes Christum non recipiendum pro Deo, cui non litaretur in sacrificio, nec inuocaretur. Tempore Chrysostomi cognoscitur illa precationis formula iam solemnior. Quasi enim ex illa synodo sæpè repetit, Agnum Christum immolari, & iacentem in altari rogari. Non est (ait) temerè excogitatum, nec frustrà memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, & accedimus pro ipsis Agnum illum iacentem, & peccata mundi tollẽtem deprecantes. Certè non tantùm totius inuocationis mentionem facit cum allusione ad Synodum, sed quo tẽpore fieret, innuit, statim nimirùm à memoria mortuorum. Idem Chrysostomus nõ semel meminit precationis ante communionem, ad implorandam misericordiam, & vulgares Liturgiæ Græcorum in adoratione secunda, pacem ac misericordiam Dei peti declarant, sed de Agno reticent: attamen de Chrysostomi testimonio non potest ambigi. Orabatur quoque peccatorum remissio per Orationem Dominicam, sed ante eleuationem illam tertiam, atque ipsi annexam adorationem, necnon post priorem. Proinde adorabatur quidem in silentio ad priorem eleuationem, verùm cum vocali prece ad postremam, ne vlla contradictio reputetur inter dicta Patrum: quod ita faciendum ad Missæ reformationem Synodi nostro tempore per Prouincias habitæ decernunt. Sic enim statuit Treuerensis: In eleuatione corporis & sanguinis Christi, & post, vsque dum cantatur Agnus Dei, sileant organa, nulla cantetur Antiphona, neque pro pace, neque aduersus pestem aut mortalitatem, sed silentio pro se quisque, aut flexis genibus, aut prostratis humi corporibus, passionis ac mortis Christi commemorationem faciat, ac redemptori gratias agat pro beneficiis per mortem eius largissimè acquisitis. Augustensis verò ita sanxit. Sub eleuatione sacræ hostiæ, Antiphonæ ad hoc sacrificium tantùm pertinẽtes cantentur, quanquam melius, & veteri Ecclesiæ conuenientius esset præsentiam Dominici corporis in altissimo silentio prostratos contemplari. Si quæ autem aliæ Antiphonæ ex consuetudine, vel fundatione cantari solitæ fuerint, ea peracto sacro cantentur. Cæterùm quoniam creditur esse efficacior oratio, cùm immolatur & offertur Agnus ille, idcircò in silentio sacerdos & populus vehementiùs preces fundebat pro singulorum necessitatibus. Sic Ambrosius in ep. de tradendis Basilicis ait Missam facere cepi. In ipsa oblatione amarissime flere & orare Deum vt subueniret. Quæ causa compulit, vt etiam exigente temporum malitia tum ausi fuerint etiam vocales preces intermiscere, vt essent Deo acceptiores, & ab Ecclesia intentiùs tum emitterentur. Sic sub Ludouico duodecimo, cùm vndiquaque in florentissimum Galliæ regnum coniurati hostes consurgerent, armis infestis opprimere molientes, institutũ fuit, vt in ipsius hostiæ eleuatione & oblatione, per omnia loca, quæ regni huius ambitu continentur, à fidelium choro decantaretur, O salutaris hostia, quæ cœli pandis ostium, bella premũt hostilia, da robur, fer auxilium. Quod fortasè nõ tunc fuit inuentum, cùm per omnes ferè orbis Ecclesias frequentetur, sed in nostras introductum: atque id multum contulisse senserunt nostri ad pacem & tranquillitatem paulò post in omnibus regni finibus impetrandam. A Damasceno scribitur, in eleuatione proclamari nõ trisagium, sed vnum sanctum, & vnum Dominum Iesum Christum: quod de secunda eleuatione intelligendum Liturgiæ Iacobi & aliorum docent. Ad priorem eleuationem pij viri habuerunt selectas preces sibi familiares, quas taciti ac meditabundi ex intimo cordis facerent. Alexandri Halensis hæc fuit: Adoro te, Iesu Christe saluator, qui per mortem tuam redemisti mundum, &c. Anselmi verò ista: adoro te, Christe, rex Israël, lux gentium, princeps regum terræ, Do-

Chryso. hom. 41. 1. ad Cor. hom. 21. ad Roman. & hom. de laude eorũ qui comparuerũt in Ecclesia.

Treuerens. ann. 1544.

An sit aliquid canendum, cũ eleuatur hostia & adoratur.

August. ann. 1548.

Cur in adoratione preces extraordinariæ adhibeantur.

Lib. 5. epist. 33.

Clitoueus li. 1. Hymnorum.

Damasc. epist. de Trisagio.

Gabriel Biel. lect. 50. et 61.

mine sabaoth, virtus omnipotẽs Dei fortissima. Thomas de Aquino proloqui tũ solebat, Tu rex glorię Christe, Tu patris sempiternus es filius: ad finẽ vsq; cantici. Tẽpore Bernardi iam versabatur in ore populi, Aue salus mundi, &c. Nam ad Eucharistiæ cultum ita omnes hortatur: quid facis indigne atque ingrate. Adora deuotus, & recole frequentiùs, in sacramento altaris mundi salutem pro te passam, vitam pro te mortuam, fortitudinem infirmatam. Simon Comes Montfortius contra Albigeos Catholicorum dux fortissimus, ante pręlium, quod ei postremum contigit, cùm sacris interesset, de cõflictu iam inito monitus à quodam: Sine me (inquit) audire diuina mysteria, & nostræ potius redemptionis intueri sacramentum. De suorum rursus periculo factus certior, respondit, Non egrediar quin prius videro redemptorem meum. Et mox sanctæ consecrationis hostia pro more subleuata, genibus ille flexis, Nunc (ait) dimitte seruum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Atque addidit, Eamus, & si opus atque vsus est, moriamur pro eo, qui pro nobis mori dignatus est. Beatus autem Franciscus ita orabat: Protector noster, aspice Deus, & respice in faciem filij tui charissimi, in quo beneplacitum est tibi.

Antonin. in eius vita.

In historia Albigeorũ ca. 165

DE CIRCVNLATIONE EVCHARISTIAE in processionibus cum pompa, ac de festo corporis Christi, & adoratione intra, siue extra ciborium CAP. 8.

DVRVM est contra stimulum calcitrare, & contra Deum Gigantum more bellare. Deus & Diabolus, veritas & falsitas, ab effectis vel maximè internoscuntur, ex eo quòd quo magis resistitur Diabolo, eò magis fatiscit & debilitatur. Deus autem tum fortiùs vincit, cùm iudicatur imbecillior, & honorem ac gloriam suam longius propagat, quo magis offenditur & oppugnatur. Quo Iudæi studuerunt indignius Christum ignominia afficere, & quo passionibus turpiùs ipsum deformarunt, eò fuerunt alij à Deo vehementiùs impulsi, ad eundem laude atque omni veneratione prosequendum. Cùm iam hora crucem subeundi immineret, Hierosolymam in asino ingressus, quauis festa acclamatione, ornatu atque cõcursu populi excipitur. Quod cùm Pharisæi conarentur, quasi quid augustius & maius hominis dignitate compescere & redarguere, respondit ille: Amen dico vobis, si tacuerint homines, lapides loquentur: sicut accidit, quando post omnem contumeliam & tormenta existimarunt homines actum esse de illo, & scissi lapides, & terra concussa Iudæorũ feritati obstrepuerunt. Propter quod Deus exaltauit illum, vt in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus est in gloria Dei Patris. Quin etiam Magdalena excitatur ad corpus vnguento pretioso magis ac magis perfundendũ, quo fiebat passioni propinquius: & Iudas in eo damnatur, quòd mentiretur perditionem esse, quod Christi honori impendebatur. Ipsa verò de pia prodigalitate & impensa commendatur, vt Ioseph ab Arimathia, Nicodemus, ac mulieres, quòd eò feruentiùs curarent aromatibus cõdiri eiusdem corpus, quo miserius fuerat à Iudæis excarnificatum. Denique in fine seculorum redibit ipse tantò in ampliori maiestate, pompa, & splendore, quantò fides erga ipsum amplius defecerit. Ab eodem spiritu Ecclesia mota, atque pij omnes & Catholici, ex quo hæretici veritatem aliquam & articulum fidei vocarunt in dubiũ, atq; ita probro verterũt: contrà inde maiori studio, cura & diligentia, quàm antea, fuerunt à spiritu moti ad ipsius prædicationem, confirmationem, commen-

Deus & veritas quò magis oppugnantur, plus confirmãtur.

mendationẽ atque honoratiorẽ aliquã etiã externã confeſſionẽ & proteſtationẽ. Poſt Ebionitas Iudaiſantes Chriſti diuinitatẽ pleniùs & explicatiùs celebrarunt ac coluerunt Chriſtiani, quàm antea, vt humanitatẽ eiuſdem, atque in humanitate redẽptionis noſtræ obita myſteria verbis & feſtis, aliiſque ritibus & factis poſt Marcionitas, Manichæos, Neſtorianos, atque alios ſe credere atque adorare luculentiùs & amplius conteſtati ſunt: necnon & virginem matrem, de qua natus eſt Ieſus, verus Deus & verus homo, cupidiùs venerari cœperũt hymnis, feſtis, atque aliis modis, quò ab hæreticis illis indigniùs contemnebatur. Sic poſt Arrianos trinitas in vſu ſacramentorum, cantionibus Eccleſiaſticis, atque omnibus ceremoniis, attentiùs celebrata eſt, atque ob id ipſi quoque feſtum dicatum & inſtitutum. Hoc idem in adorando Euchariſtię ſacramento vſu venit. Semper quidem venerationi fuit habitũ, ſed creuit veneratio, ac circa ipſum populorũ deuotio religioſiùs, quò iniquiùs ipſum peſſundare ac profanare hęretici moliti ſunt. Illos malè habet, quod geſtetur, põpa honeſtetur quod vbicũq; apparuerit, corã ipſo procidatur & inuocetur: quòd ex eius pręſentia opitulatio ac præſidiũ ſperetur. Horũ certè nihil poſterioribus ſeculis fuit inuentũ, ſed à maioribus acceptũ adauxerunt poſteri, & amplificarunt, in odiũ circumſtrepentium hæreticorum, ac fidei teſtimonium. Negari non poteſt, quin in primitiua Eccleſia portaretur extra Eccleſiam ad ægrotos per Diaconum, cùm in Iuſtino legatur expreſſum: quin quoque ad peregrinos aduenientes, quaſi communis fidei, pacis & concordiæ ſacroſancta teſſera: quod etiã ex Irenæi atque Victoris hiſtoria patet: & quin traderetur Chriſtianis laicis domum efferendum ad incertos caſus, tutelam, & munimentum. De hoc conſtat ex Tertulliano, Cypriano, atque aliis, quos producimus in capite De aſſeruatione Euchariſtiæ, & in Repetitione De communione ſub altera ſpecie. In media perſecutorum turba non licebat quidem publica pompa ipſum deportare, cùm vix clam liceret apud ſe retinere. Non dubiũ tamen, quin in delatione ſeſe componerent cum aliqua pietate Chriſtiani, & religionis ſpeciem præ ſe ferrent: quoniam externa irreuerentia ſignum eſt profanæ mentis. Idcircò Paulus Corinthios increpat non diiudicare corpus Domini: quia illud in Cœna Dominica non maiori reuerentia tractabant, quàm vulgares concœnationes: Et Cyprianus narrat de viro, qui manibus immundis & pollutis de ſacrificio gentilium, auſus Euchariſtiam portandam ſuſcipere, comperit ſtatim verſam in cinerem: & de muliere, quæ manibus indignis tentaret aperire arcam, in qua Domini ſanctum eſſet, igne indè ſurgente exterrita eſt, ne auderet attingere. Qua de re fidem quoque faciet hiſtoria Tarſicij acolythi, qui ſub Stephano primo Papa vixit, non longè à Chriſto, & ſcripta à fide dignis in Martyrologio legitur. Ipſum milites idolorum cultores interceperunt puriſſimum Chriſti corpus ferentem, comprehenſúmque curioſiùs inquirebant, quidnam ferret. At ipſe indignum iudicans ante porcos margaritas proiicere, nullo modo adduci potuit, vt ſanctiſſimum & puriſſimum Chriſti corpus impuris manibus reuelaret. Virgis igitur & lapidibus eò vſque contuderunt, quoad ſpiritum efflauit. Cùm verò eius corpus exanime per terram volutaretur, curioſi ſacrilegi milites illi neque ſub vlnis, neque intra manicas, neque ſub veſtibus aliquid inuenire potuerunt: quare relicto ſic, vt erat, venerando Tarſicij corpore, multo cum ſtupore aufugerunt. Vnde, quæſo, milites illi adducebantur ad excutiendum, quidnam ferret, niſi ex ornatu, vel habitu, vel inceſſu corporis præter ſolitum ad religionem compoſito? Cur etiam peruetuſta nõnulla Cõcilia vetant pueris & mulierculis, vel aliis laicis, committi Euchariſtiam ægrotis deferendam, niſi vt in delatione honoris & reuerẽtię haberetur maior ratio, nec quod

Quo Euchariſtia fuit indignius ab hæreticis oppugnata, ardentius celebrata eſt et culta.

Iuſtin. Apolo. ad Antonin.

Euchariſtia extra Eccleſiã offerebatur cũ aliqua religione.

Cypr. de lapſis.

Beba et Ado in Martyrologio. Alger. lib. 2. ca. 1. et Guitmũd. lib. 2. citant.

aliquando excusarat necessitas, cederet in sacrilegium, ac tanti sacramenti profanationem? Cur Honorius tertius ea de re sic loquitur? Ne propter incuriam sacerdotum diuina indignatio grauiùs exardescat, districtè mandamus, quatenus sacerdos Eucharistiam in decenti habitu, superposito mundo velamine ferat & referat, manifestè atque honorificè ante pectus, cum omni reuerentia & timore, semper lumine præcedente, cùm sit candor lucis æternæ, vt ex hoc apud omnes fides & deuotio augeatur. Certè Innocentius tertius, & Honorius ille, atque deinceps Pontifices & Concilia, de asseruanda, deferenda, veneranda atque adoranda Eucharistia cauerunt diligentiùs & seueriùs, quo ab eorum temporibus Barengariana hæresis longiùs progressa est ad tanti sacramenti ruinam & contumeliam. Cùm verò excipiendis peregrinis mittebatur, non sine aliquo apparatu talis fiebat missio: alioqui nulla externa diiudicatio corporis Dominici ab aliis munusculis, quæ hospitibus solent offerri, interuenisset. Propterea quamuis Irenæus apud Eusebium solo πέμπειν verbo vtatur, quod communiter mittere significat, tamē ex re subiecta Ruffinus apud Eusebium rectè non vulgarem aliquam missionem trāstulit, sed cum aliqua pompa solemnem: quia talem significationem res ipsa videretur exigere, & quia verbum Græcorum πέμπειν aliquādo sonaret Pompaticè deducere, sicut apud Platonem & alios obseruatur. Vnde & Latini à tali verbi illius sensu pompam putantur deriuasse. Vt autem fieret diiudicatio illa, & delectus corporis Dominici haberetur in missione & delatione supra etiam alia sacrata dona, Laodicenum Cōcilium prohibet, ne feriis Paschalibus τὰ ἅγια id est, sancta ipsa pro eulogiis seu pane benedicto missitarentur inter Christianos familiariùs in mutuæ & fraternæ charitatis symbolum. Ac ne quidem tantùm ad cibum licebat extra Ecclesiam Eucharistiam circunferre, sed ad munimentum & tutelam contra occurrentia pericula maris & terræ, etiam absque vsu. Celebris est ab Ambrosio scripta historia de Satyro Fratre. In ea sic habet: Quid fratris obseruantiam erga Dei cultum prædicem, qui nondum perfectioribus initiatus mysteriis in naufragio constitutus, cum ea qua vehebatur nauis scopuloso illisa vado, vrgentibus hinc indè fluctibus solueretur, non mortem metuens, sed ne vacuus mysterij è vita exiret, ab initiatis diuinum illud fidelium poposcit sacramentum, nec vt curiosos oculos arcanis insereret, sed vt fidei suæ consequeretur auxilium. Etenim ligari fecit in orario, & orarium inuoluit in collo, atque ita se deiecit in mare, non requirens de nauis compage resolutam tabulam, cui supernatans se tueretur, quia fidei solius arma quæsierat. Quibus se tectum munitúmque satis credens, alia non desiderauit auxilia. Cæterùm pro solemni ac venerabili sacramenti circungestatione in processionibus cum pompa & festiuitate multa, quatuor capita maximè faciunt: Figuræ ipsæ: Exempla quædam de veteri Christianorum Ecclesia repetita: Rationes scripturis consentientes, & omnium Ecclesiarum iam ab aliquot seculis concordia. Arca sanè, in qua erat Manna reconditum, siue sacramenti ipsius, siue ciborij, in quo reconditur verum Manna, figuram habuit expressissimam. Ea pro necessitatibus populi solebat foras extra tabernaculum, ac locum sacrum educi, & quasi processione ad depellenda pericula contra hostes, quoties opus erat, circumferri. Septies obambierunt ciuitatē Hierico Leuitæ, arcā humeris sufferentes, nulláque alia machina muri illius corruerūt. Eandem in summo belli discrimine de Silo in castra transportarunt sacerdotes, tanquam tormentū bellicū hostibus summoperè reformidandū, ad liberationē populi de manu inimicorū, neque id semel factū, sed apparet ex historia Vriæ, & postea Dauidis à facie filij Absalonis fugiētis fuisse apud Iudęos receptū, quoties ingrueret incerti exit⁹ ac difficilius bellū.

Extr. de celebrat. Missarū. cap. Sanè.

Euseb. lib. 5. cap. 24.

Plato lib. 1. de rep.

Laodicen. can. 14.

Ambros. in funeb. orat. de fratre.

Quatuor rationes in summa pro gestatione Eucharistiæ cum pōpa in processi.

Iosue. 2. Reg. 2. et 16.

Sed

Sed nec solùm ad mala auertenda, sed ad bona impetranda proderat arcæ delatio & præsentia. Idcircò Dauid volebat ipsam inferre in domũ suam, sed plaga Ozę deterrebatur. Rursum cùm apud Obededon seposita plurimũ eius familiæ cõmodasset, Dauid curauit ipsam ad se traducere. In antiqua Ecclesia Gręca per quadragesimam non cõsecrabant, nisi Sabbatho & Dominico: sed aliis diebus Missam celebrabãt ex » præsanctificatis. Sic enim Laodicenũ Conciliũ decernit: Non oportet in quadragesi- » ma panem offerre, nisi Sabbato, & Dominica tantùm. Quod decretũ Synodus ge- » neralis in Trullo explicat, vt aliis diebus de pręsanctificatis fieret sacrũ. Nam pronũ- » tiat: In omnibus sanctæ quadragesimæ ieiunij diebus, præterquàm sabbatho & Do- » minica, & Annuntiationis die fiat sacrũ pręsanctificatorũ sacrificiũ. Illa pręsanctificata asseruabantur: & cùm hora adesset, vt ex sacro armario ad altare deportaretur, magna procedebatur cũ veneratione, procũbente populo in adorationem, luminariáque ac suffitus antecedebant. Quoniam aliis diebus, quibus perficiebatur consecratio, ante consecrationem panis honorificè ad altare gestabatur, quadam instructa põpa, cum luminibus & suffitibus populus quoque ex imperitia apud Gręcos procumbebat, tanquam iam corpus Christi esset, & adorabat: quę ceremonia debebatur tantùm illationi præsanctificatorum: sed populus ignorabat differentiam panis pręsanctificati, & nondum sanctificati. Ideò pani nondum sanctificato exhibebat honorẽ, qui soli præsanctificato decernebatur. Interea constat apud Græcos ex omni antiquitate gestatum saltem in templo, ea processionis pompa, quæ fit apud nos. Sacerdos enim panem nondum consecratum, sed duntaxat sacrificio deputatum, in caput valde honestè ac reuerẽter efferebat, & procedebat in templo pedetentim, propter populum circumstantem, qui genua cum omni reuerentia & religione inflectebat, ac prostratus inuocabat. Ista ex Nicolao Cabasila. Nec tantũ apud Gręcos de pręsanctificatis fiebat Missa, sed & apud Latinos, saltem in die Parasceues, & Passionis Christi: quod ab Apostolis profectum iudicat Paschasius, citatus à Glosa ordinaria in Hieremiam, cuius verba sunt: Dixit Hieremias, Repulit Dominus altare » suum. Est vnum altare in Ecclesia Dei, Christus, idem hostia, sacrificium, Ponti- » fex, sacerdos. In eo sacrificia omnia offerimus. Id altare Pater repulit in passione » pro Iudæis orantem, Pater, trãsfer calicem hunc à me. A quibus repulsus pater- » no iudicio transfertur ad gentes. Pro illis autem Ecclesia, quasi Apostolis compatiens, plangit: non quòd translatum ad se doleat: sed cum Apostolis pro eius morte tristata est, vt pòst cum eisdem de resurrectione gaudeat. Vnde mos inoleuit in Ecclesia ab Apostolis traditus, vt quo die passus est Christus, eo die hostia non offeratur, tribus scilicet de causis: vel quia tum in veritate immolatus est, cui hęc cęteris diebus sacramenta sunt mystica: vel quia Christus Pontifex, qui ea rectè offert, eo die per seipsum descendit ad inferos: vel quia templo soluto, & altari depulso, non est in quo corporis & sanguinis Domini victima offeratur. Melior ratio Balsamonis, quia dies ille luctus sit & compunctionis, & sacrificium offerre contrà sit festum agere, & lætari. Certè Innocentius primus tempore Augustini agnoscit traditionem Ecclesię habere, vt sacramenta penitùs non celebrarentur die Parasceues, & Sabbatho Paschæ. Præsanctificata verò eadem, qua Græci, celebritate Latinos à sacrario in altare, atque inde ad sacrarium vexisse testantur ritus nostri in illo die Parasceues, & antecedente Cœnæ, cùm Eucharistia in sacrarium dispositum cum lumine & suffitu ac processione deducitur, & postea ad altare reducitur: cuius descriptionem & ordinem non prætermisit Sacerdotale Romanum inter processiones. Ac ne quidem illo solo tempore pręsanctificata ita reponebantur & honorabantur, sed quoties asseruabantur

2.Reg.6.

Laodicen.can. 49.

Synod.in Trullo, can.52.

Cabasil.ca.24

Glos.in cap.2. lamentat.

Quare non fiat consecratio in die Passionis.

Balsam.in Cã. 52. Concilij in Trullo.

Innoc. primus epist.1.

& depromebantur. Nam ferè ante mille annos sub Gregorio primo, Pelagij successore, Gregorius Turonensis narrat in Ricomagensi vico ciuitatis Aruernæ die festo S. Polycarpi Martyris, lecta eius passione, cum reliquis ex Canone sacerdotali lectionibus, adueniente tempore ad sacrificium offerendum, diaconum accepta turre, in qua mysterium corporis Dominici habebatur, ferre cœpisse ad ostium, ingressúmque templum, vt eam altari superponeret, elapsam de manu in aëre latam, & sic ad aram accedentem, manu non potuisse assequi, quòd in consciētia, credo, inquit, pollutus esset. Hinc coniicitur etiam extra templum consueuisse Eucharistiæ armarium constitui in Episcopio, atque indè in feretro ad templi fores reuehi, per mediúmq; populum venerabundum de more vtique altari restitui: id quod processionis modum satis arguit. Sed vt magis elucescat, sciendum tum temporis non in sola Gallia, sed in Hispania fuisse vsus recepti, vt in festiuitatibus sanctorum celebrior haberetur populi conuētus, qui cœtum priùs non dimittebat, quàm perfectis sacris Episcopū domum suam cū sacramento altaris reduceret, quod in eius oratorio reponebatur: Vnde rursus succedente alia Sanctorū solemnitate, & populi congregatione, altari inferendū in cuiusdam arculæ vehiculo humeris diaconorum imponeretur, magna cum populi frequentia & veneratione, quæ erat celebrior processio. In Hispania nónulli Episcopi eam pietatem verterent in fastum & tyrannidem, atque vt adorationem delatæ Eucharistiæ in se transferrent, ipsam in processione gestandam pectori applicabant, & ita semetipsos à Diaconis succolari iubebant. Synodus Braccarensis tertia circa Vitaliani Papę tempora, eadem ętate qua vixit Gregorius Turonensis, abusum illum hoc canone condemnat: Bona (inquit) res est diuina sacerdotibus « contrectare mysteria. Sed cauendum, ne hoc ad suę quisque prauitatis vsum detor- « queat, vnde soli Deo de bona conscientia placere debuerat, Vt enim detestanda « quorumdam Episcoporum præsumptio nostro se cœtui intulit dirimenda, quos- « dam ex iis agnouimus in solennitatibus Martyrum ad Ecclesiam progressuros, reli- « quias collo suo imponere, vt maioris apud homines fastus gloria intumescant, & « quasi ipsi sint reliquiarum arca, leuitæ albas induti in sellulis eos deportant. Quæ de- « testanda præsumptio abrogari per omnia debet, ne sub sanctitatis specie simulata « vanitas sola præualeat, si modum cuiusque ordinis suum reuerentia non agnoscat. « Et ideò antiqua hac in parte solemnísque consuetudo seruabitur, vt in festis quibus- « que diebus arcam Domini cum reliquiis, non Episcopi, sed Leuitę in humeris ge- « stent, quibus & in veteri lege onus idem impositum nouimus esse præceptum. « Quòd si Episcopus reliquias per se deportare elegerit, non à Diaconis ipse vehatur « in sella, sed eo potius vnà cum populo pedestri progressione ad conuenticula san- « ctarum Ecclesiarum procedente, sanctę Dei reliquię per eundem Episcopum » portabuntur. Iam verò qui hæc instituta sciendo adimplere distulerit, quandiu in « officio fuerit, à sacrificio cessabit. Hîc agi de Eucharistia planum fit, tum quia « præfatur de diuinis mysteriis, quo nomine antiquitas Eucharistiæ sacramentum solet intelligere, neque vnquam illo reliquię Sanctorum appellantur: tum quia arcam Domini, & Dei reliquias vocat, non Sanctorum. Scitur autem asseruatam Eucharistiam, sacrificij reliquias seu residuum dici: tum quia de eadem celebritate Sanctorum tractat, de qua eodem tempore Gregorius Turonensis in Gallia, qui de illa gestatione Eucharistię per Diaconos meminit, & de illatione ad altare. Obseruandum est autem, ab illo Canone Eucharistiam cum arca fœderis comparari, sicut ab antiquioribus fit ad versum Psalmi, Adorate scabellum pedum eius: atque ex arca illa argumentum duci ad adorationem & deportationem Eucharistię in processione, pręsidij ac religionis gratia, ne quis nostrū cōmentum esse dicat ita ratioci-

Gregor. Turon. lib. De glor. martyr. cap. 86.

Delatio Eucharistiæ in processione.

Braccar. Synod. 3. can. 5. circa annum à Christo. 654.

ratiocinari. Obſeruandum inſuper antiquam, ſolénémque conſuetudinẽ ab illa Synodo allegari, & inſtaurari, non nouam introduci. Ex quo cõſtat ante mille ferè annos iam fuiſſe antiquam conſuetudinẽ Euchariſtiam in proceſſionibus circumferẽdi, & modum pręſcriptum geſtandi, vt vel humeris quodã in feretro imponeretur, vel gerulus pedeſtri itinere piè obambularet: eámque geſtationẽ adeò frequentem extitiſſe, vt in feſtis quibuſque diebus, & ſanctorũ Martyrũ feſtiuitatibus fieret. Sed quò magis antiqua deuotio innoteſcat, primi Chriſtiani, quoniam certis in locis & diebus indicebant conuentus ſuos ad adorationem, taléſque vocabant ſtationes, & ſtationum dies, metaphora ſumpta à militibus, qui dum præſidium certo loco collocant, ſtationem facere dicuntur. Dies erant Dominicus, ſeu Martyrum anniuerſarium feſtũ: locus verò Martyrium, ſeu Martyrum cœmeteriũ & ſepulchrũ. Omnes Chriſtiani, tã viri quàm fœminę, turmatim modeſtiùs & religioſiùs eò confluebant & progrediebãtur, quemadmodũ Tertullianus narrat: ídque Procedere vocat, vnde Proceſſio deducitur. In illis cõuentibus totũ quod nominamus diuinũ officium, matutinarũ & aliarũ horarũ peragebatur, ſuóque loco Miſſa celebrabatur, & offerebatur ſacrificium corporis Chriſti, de quo quiſque participabat, atque etiã partẽ domum referebat ad quotidianos & incertos vſus, vt apud Tertullianũ & Cyprianũ legitur. Sacerdos verò alias ſacrificij reliquias aſportabat domum ſuam: nonnũquam & ſecũ circumferebat, vt Chriſtianorũ neceſſitati ſubueniret, quibus ſacramentum deerat: quod ex hiſtoria Serapionis & Exuperij Toloſani facilè cõiicitur. Si quid verò ſacerdoti de priſtino ſacrificio reſtabat, quando nouus vocabatur cõuentus, ad cœtum reportabat, ad fidem ſuam, pietatem, & diligentiam populo cõprobandam: ídque fortaſſè ad primũ ingreſſum in cœtũ ſurſum manu elatũ populo oſtentabat (vt Apoſtoli ad hoc fortaſſè etiam alludentis verbo vtar) recognoſcendum, & venerandum ſicut Deum, ac tanquam iuge, nec vnquam inter Chriſtianos deſinens ſacrificiũ, quòd nõ priùs cõſumebatur, quàm nouũ ſacraretur. Certè morẽ illum Diaconus à Gregorio Turonẽſi memoratus imitari videbatur. Quãdiu Chriſtiani inter Paganos viuebant, nõ erat ipſis liberum publicè & in pompa efferre, vel referre Euchariſtiam: nihilominus incedebãt aliis hominibus ſanctiùs, & religionis ſpeciem quandam retinebant, ita vt qui obliuiſcerẽtur quid geſtarẽt, plerunque nõ impunè ſinerẽtur elabi. Poſtquàm liberiùs viuendi, & ſua ſacra colendi Chriſtianis facta eſt poteſtas, ſtationũ illarũ manſit vſus: ſed erupit in publicum deuotio, & veneratio debita ſacramẽto. Itaque iam non permiſſum fuit cuique partem de ſacrificio domi ſeruare, & quod relinquebatur, clanculũ à ſacerdote ſeruari, ſiue geſtari, ſed in honorẽ tanti ſacramẽti, corã toto cœtu Chriſtianorum, quod reſtabat de ſacrificio, cum veneratione intra Eccleſiam recondebatur, vel apud Epiſcopum, ſeu Sacerdotẽ pia totius populi proceſſione deponebatur, vnde, ſiue ab Eccleſia, in qua reſeruabatur, ad aliã, in qua ſtatio publica habẽda erat, cum ſolemni proceſſione & cultu traducebatur. Hoc eſt quod Braccarenſis illa Synodus, & hiſtoria Gregorij Turonenſis ex antiqua conſuetudine factitatũ in Gallia & Luſitania per Martyrũ feſtiuitates recitant, & cõmendant: quod libuit paulò altiùs & copioſiùs repetere, vt quibuſdã ſatisfiat, quibus dolet in publico luctu & calamitate ſtationes per Eccleſias decerni, publicáſque ſupplicationes indici, in quibus altaris ſacramentum ab vna Eccleſia in aliam transferatur & ſtatuatur, corámque ipſo continua noctu & interdiu fundatur oratio. Quid enim noui introducitur, aut quod nõ prima Eccleſia ante mille annos, quoties potuit, frequentarit? An eſt, vt loquuntur, cauponari ſacramentum, ab ipſo remedium vulneribus noſtris petere, præſentiſſimũque in eo Chriſtum implorare? An non ad ipſum in altari depoſitum, extra Miſſarũ ſolemnia,

De cœtibus & proceſſionibus primorũ Chriſtianorum.

Tertull. in Apolog. cap. 39.

etiã noctu Gorgonia, Nanziázeni soror, in proprio morbo cõfugit, & ad medendũ oculis, ipsum contingere verita non fuit? An non Bernardus corpore Christi patenæ calicis imposito, non supplex, sed minitabundus, processit obuiam Aquitaniæ Principi, Ecclesiæ hosti & rebelli, ipsúmque his verbis aggressus est: Rogauimus " te, & nos spreuisti. Supplicauit tibi in altero conuentu seruorum Dei ante te adu- " nata multitudo, & contempsisti. Ecce, ad te processit filius virginis, qui est caput & " Dominus Ecclesiæ, quem tu persequeris. Adest iudex tuus, in cuius manus illa tua " anima deueniet. Numquid & ipsum spernes? Numquid & ipsum, sicut seruos eius " contemnes? Videns (ait historia) Comes Abbatem in spiritu vehementi proce- " dentem, & sacratissimum Domini corpus in manibus ferentem, expauit, & diriguit, membrísque tremebundis metu, & dissolutis, quasi amens solo prouoluitur. Eleuatus à militibus, rursus in faciem ruit, nec quippiam alicui loquens, aut intendens in aliquem, saliuis per barbam defluentibus, cum profundis efflans gemitibus epilepticus videbatur. Tum vir Dei ad eum propiùs accedit, & pede pulsans, accliuem surgere iubet, ac stare supra pedes, & audire sententiam Dei. Præsens est " (inquit) Pictauensis Episcopus, quem ab Ecclesia sua expulisti: vade, & recon- " ciliare ei, & satisfaciens Deo redde pro contumelia gloriam, & in vniuerso " Principatu tuo diuisos & discordes ad charitatis reuoca vnitatem. Subdere In- " nocentio Papæ, & sicut ei vniuersa obedit Ecclesia, tu quoque obedi electo " à Deo Pontifici. Audiens hæc Comes, authoritate Spiritus sancti, & sanctorum sacramentorum præsentia victus, nec audebat respondere, nec poterat, sed statim occurrit, & in pacis osculo recepit Episcopum, & ad propriam sedem eum reduxit. Narratur præterea de Clara virgine, quòd tempore Frederici Imperatoris, cùm Sarraceni, qui Italiam inuaserant, Assisium obsiderent, & ipsum virginum Monasterium, cui præerat, oppugnarent, licet ægrotans iusserit se ad portam deportari in hostium conspectum, cum capsula, qua sacramentum Eucharistiæ continebatur, vbi hanc cum lachrymis orationem effudit: Ne tra- " das, Domine, bestiis animas confitentes tibi, & custodi famulas, quas pretio- " so sanguine redemisti. Cui vox de cœlo reddita est: Ego vos semper custo- " diam. Itaque Sarraceni subito terrore perculsi, obsidionem soluerunt, & qui muros ascenderant, cæcitate affecti deciderunt. Quòd si ratione de scripturis collecta certare placet, quamuis Deus Israëlis populo & obsecrationibus eius adesset quocunque in loco, attamen in arca præsentior benigniùs exaudiebat, nec sufficiebat in necessitatibus ad arcam confugere, sed ipsam sæpè oportebat in rem præsentem adducere: atque ad eius motũ, delationem & applicationem Deus propinquior sentiebatur, & ea operabatur, quę manẽte arca intra tabernaculum nõ fuisset, siue ad bonum, siue ad malũ operatus. Non enim muri Hierico sua sponte concidissent sine arcæ processione & circuitu. Non Deus Philisthinorum idolum Dachon deiecisset arcæ absentia: non tam benè fortunasset domum Obededon in Hebron ipsa relicta, nec Ozam mortis plaga affecisset non attrectata. Quocirca quoties mouebatur arca, Israëlitæ Deum progredi experiebantur, & præsentissimum eius præsidium loco fieri, cui applicaretur. Vnde ad eius motum, tanquam Deus moueretur, accinebant, Exurge, Domine, adiuua nos, & libera nos: & ad arcæ aduentum, Deum in castra venisse iactabant. Deinde Christus ipse incarnatus, non sola fide contingi, vel adiri volebat, vt opem ferret, sed suam præsentiam requiri, & humanitatis suæ tactum actiuum vel passiuum ostendebat. Quamuis plerique testarentur à se credi, quòd solo verbo vel imperio absens eadem posset præstare quæ præsens: nihilominus frequentiùs tangens, vel tactus, opitu-

Abbas Bonauallensis in vita Bernardi, cap. 6.

Præsentia Eucharistiæ efficax est.

opitulabatur, quàm absens. Commendat quidem sæpè fidem: sed ferè non nisi in præsentia & tactu corporali curauit. Tertiò disputarunt Patres, sacramentum ipsum longè fructuosius esse, si non solùm spiritaliter & per fidem percipiatur, sed cum fide corporaliter tangatur & sumatur, & realiter corporibus nostris iuncta fide applicetur: sed & rebus aliis & locis, à quibus per eius præsentiam dæmones "fugari experimento didicerunt, & docuerunt. Hic mysticus sanguis (ait Chryso-"stomus) dæmones expellit, & procul esse facit. Vbi namque eum in nobis viderint, "in fugam vertuntur, & fugiunt. Ambrosius verò scribit: Cùm hospitium tuum ad-"uersarius viderit occupatum cœlestis fulgore præsentiæ, intelligit locum tentamen-"tis suis per Christum esse interclusum: fugiet, recedet, & tu noctem sine vlla of-"fensione transibis. Nec solùm in nobis receptum sacramentum pharmacum est alexicacum, sed locis ipsis, quibus inducitur. Hesperius (authore Augustino) comperit domum in fundo suo afflictione animalium & seruorum suorum noxiam malignorum spirituum vim perpeti. Rogauit presbyteros, vt aliquis eorum eò pergeret, cuius illi orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans, quantum potuit, vt illa vexatio cessaret: Deóque protinus miserante cessauit. Sub Anastasio Imperatore Cabades Persarum Rex, inter Persiam & Indiam in oppido magnam gemmarum & pecuniæ vim esse audierat. Tentans dæmones thesauri custodes depellere, cùm magia neque Persica neque Iudaïca quicquam profecisset, per Christianos, quos etiam potestatem à Deo habere acceperat, sic confecit. Loci Episcopus ab eo vocatus, conuentu ea de causa coacto, peractis, perceptis, & populo præsenti dispensatis diuinis mysteriis, signo crucis dæmonia profligauit, & castrum Regi nullo labore tradidit. Audio quid sint hîc Aduersarij obiecturi, non processione, sed perceptione corporis Dominici dæmones abactos. Verùm si perceptio, & non pręsentia corporis illos exegit, quid fuit necesse in possessione dæmonum consecrare seu communicare potius quàm in Ecclesia sacra, cùm in ea (teste Apostolo) communio sit decentior, ac Deo gratior & efficacior? Pręsentia ergo sacramenti, siue per consecrationem recentem, siue per dignam importationem, vim illam contra dæmones exerit, nec ab hominibus tantùm, sed à locis, quibus infertur, eiicit. An non & Nanzianzeni soror Gorgonia sine communione per admotam manum oculis, quæ Eucharistiam in altari attigerat, oculorum ægritudinem sanauit? An non & Bernardus per impositam capiti Eucharistiam, energumenum sine communione dęmone liberauit? An non collo Satyri appensa sine communione ad enatandum profuit? Quid ergo alienum à fide & pietate facinus, si ciuitatem, si regnum, cuius saluti consultum volumus, Eucharistiæ præsentia & circumlatione lustramus? Scribit Augustinus, Sanctorum reliquias sua in processione pręsentia magnis morbis mederi: quomodo parem virtutem Eucharistia Sanctorum Domino detraheret? Memorati martyris (inquit) memoriam eiusdem loci Lucillus Episcopus, populo præcedente ac sequente in manu portabat. Fistula, cuius molestia tandiu laborauerat, illius piæ sarcinę vectatione, vbi sanctas attigit reliquias, repentè sanata est. Porrò quoniam de institutione Aduersarij potissimùm excipiunt, quasi gestationi reclamet, agnoscamus in institutione Eucharistiæ duo præcipi, vsum & esum, ac commemorationem seu annuntiationem mortis Dominicę: quod posterius licet perficiatur in ipsa celebratione Eucharistiæ, tamen etiam ex gestatione sacramenti, in publica pompa & procesione plurimùm mors illa annuntiatur & glorificatur. Gloriamur enim per monimentum illud, & quasi tropheum passionis, hominum oculis obiectum de Christi morte, nósque excita-

Præsentia Eucharistiæ dæmones fugat. Chrys. hom. 6. ad pop. Antioc. & hom. 45. in Ioan.

Ambro. Psal. 118. Serm. 8.

August. De ciuit. li. 22. cap. 8.

Niceph. lib. 16 cap. 36.

Aug. lib. 22. De ciuit. cap. 8.

Gestatio Eucharistiæ continetur in præcepto de annuntianda Christi morte.

mus ad recordationem, venerationem, gratiarum actionem & imitationem, nos animantes ad sequenda eius vestigia, & omnia mundi prospera & aduersa postponenda. Propter hæc, si piè Damascenus defendit Sanctorum reliquias processionibus admisceri, cur non maiori ratione tuebimur ipsam Eucharistiam institutam, vt annunciemus mortem Domini? Damasceni verba sunt in historia duorum militum: Tyrănus Indię rogabat, cur ossa mortuorum circumferrent Christiani. Respōdet Abbas quidam, Ossa ista munda & sancta circumferimus, ô Rex, repræsentantes mortem, quorum sunt, mirabilium virorum, & exercitij eorum, & à Deo dilectę conuersationis, in memoriam nosmetipsos reducentes, & ad similem zelum excitantes, requiem quoque speculantes, & delitias in quibus conuersantur. Hos quia beatificamus, & inuicem nosmetipsos exhortamur, & eorū sequi vestigia satagimus: insuper & mortis nobismetipsis memoriam præsentamus valde vtilem existentem, & ad sanctę conuersationis agones deuotiùs erigentem, & sanctificationem nobis horum tactu haurimus. Annon sicut eleuatio & ostensio in sacrificio ab Apostolis tradita est ad excitandam populi deuotionem, adorationem, & inuocationem: ita & per vias religiosa deportatio & commonstratio ad id magnoperè conducit? Audiētes cæci, quia Iesus transiret, clamauerunt, Miserere mei, fili Dauid. Prætereunte Christo, rogantibus quis esset, populus fidem testabatur: Hic est Iesus Propheta à Nazazeth Galileę: atque alia fidei & deuotionis dabat documenta, de quibus posteà. Eundem transeūtem hæmorrouissa festinat vt tangat: & accedens, vel fimbriam vestimenti tetigisse satis habet vt sanetur: & Zacheus pręcurrit, vt videat, ac sycomorum ascendit, vt ipsum contempletur. Denique quorsum decernuntur supplicationes & processiones publicæ? An non vt preces nostras Deo gratiores & acceptiores efficiamus, ac magis ipsum propitiemus? Quę verò res exterior nostra interiora acutiùs pungere & exstimulare potest, quàm Dei nostri & Christi conspectus, ac passionis monimentum? Quid potest intimiùs commendare orationes Deo, quàm summi præsentia sacerdotis propitiatióque eius & intercessio, cœtui Ecclesiæ & postulationi adiuncta? Qua de re Cyprianus piè admodum ista verba facit: In huius pręsentia non supervacuæ mendicant veniam lachrymę, nec vnquam patitur contriti cordis holocaustum repulsam. Quoties te video in conspectu Domini suspirantem, spiritum sanctum non dubito aspirantem: cùm intueor flentem, sentio ignoscentem. Chrysostomus pluribus locis orationem factam in Missa, & coram hostia salutari, non semel amplificat. Vt homines (inquit) ramos olearum gerentes mouere Reges consueuerūt, eóque arboris genere misericordiam commemorant, & humanitatem: sic Angeli tunc pro ramis oleaginis, corpus Domini ipsum protendētes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his rogamus, Domine, quos tu adeò dilexisti, vt pro eorum salute mortem obires, animā cruce efflares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus hoc immolasti. Alibi monet plus posse preces fusas pro mortuis in MISSA, quàm extra illā, quoniam adhibentur in illa vnà cum Agno pręsente, Angelorū & omnium Sanctorum, ac denique totius Ecclesiæ suffragia. Ita vicissim consequitur, preces extra Missam factas etiam à tota Ecclesia, cum Sanctorum litania & rogatione, vt in processionibus agitur, longè amplius valere, si salutaris hostia interponatur, quàm illa absente. Quocirca sapienter maiores nostri ante mille annos, nullam celebriorem processionem, vel stationem singularem indicebant, sine solenni corporis Christi vectatione: imò sine ipsa, ad nullius martyris sanctius festum peragendum conueniebant, quemadmodum ex Braccharēsi synodo audiuimus. Et quî fieri potest, vt fides, quæ illic Christum suum Dominum re vera videt præsentem, & quæ

Cur circumferātur reliquiæ Sanctorum in processionibus.

Defertur in processione Eucharistia, vt de eius præsentia preces sint Deo gratiores. Cypr. De Cœna.

Chrys. hom. 4. De Dei natura hom. De S. Philogonio. hom. 41. in 1. ad Corinth. hom. 21. in Act. Apost.

Alia ratio, quare deferatur Eucharistia in processionibus.

illum patri credit quidem assidétem, sed præ nimio nostri amore hîc indubiè agnoscit corporaliter in sacramento existentem, non maiori capiatur, accendatur, inflammetur, exorandi patrem fiducia? Quid verò refert, an Christum adoremus ex altari monstratū, an ad ægrotos solenni more delatum? an publica processione gestatum? An tāti, obsecro, interest, iaceátne Dominus tuus, an sedeat? stet potius, an gestetur? Hæc enim corporalia Christianæ pietatis obsequia Christi Domini dignitati non derogāt, sed mysticis aptantur seruitura fideliū vsibus: quibus & se olim dedit natū, nunc & dare in S. Eucharistia dignatur glorificatum. Vnde haud leuiter ex indubitatissima ad nostri auxilium ipsius præsentia piis augescit, exardescit, ac veluti adolescit fiducia faciliùs impetrādi à Deo Patre, quod supplici ambimus prece filij, cum Dauide orantes, vt respiciat in faciem Christi filij sui mediatoris nostri & aduocati, qui præter orandi fiduciam nobis inspiratam, etiam nos ad Patrem exorandū introducit. Hæc porrò solemnis Christi in Ecclesiastica processione gestatio non ad inanem fit pompam, sed ad religiosam pietatem, non ad vanum oculorum spectaculum, sed ad piam animorum deuotionem, & ad ardentiorem orandi fiduciam excitandam in frigidioribus, aut minus æquo religiosis pectoribus. Dum enim Christum vnà nobiscum Patrem nostrum postulare cogitamus, ardentiùs etiā nos oramus, confidentiùs postulamus, vehementiùs Denique Patrē suis promissis vrgemus: quia in Christi nomine congregati oramus, quos diuino oraculo sese auditurum, imò exauditurum est pollicitus. Vnde igitur in desuetudinem abiit talis pietas & religio circumferendi Eucharistiā in omni ferè celebriori processione? Arbitror ex populi Christiani primùm tepore, sed postea stupore ac rigore, in quē refrixit charitas, postquàm abundauit iniquitas: próque pietate subiit irreligio & irreuerētia, adiuncta quoque in ipsum sacramentum contumelia ac blasphemia. Propter hæc desierunt imprimis, atque etiam prohibiti fuerunt nocturni illi, vel etiam diurni, ad festa Martyrū agenda totius populi concursus & conuentus: ideóque vnà cessarunt processiones illæ, & cuique relictū est in arbitrio, procedere ad Martyres, quando ac quomodo placeret. Propter hæc desiit cum illis processionibus ferè quotidiana de Eucharistia communio: sublata fuit & participatio sub vtraque specie atque alia: frequentia quoque talium processionum fortasse pariebat contemptum, & irreuerentiam in sacrosanctā Eucharistiam: ob ídque siue propter alias causas interciderūt, seu potius non ita publicæ ac frequentes fuerunt. Nam quin omni sæculo interdū Eucharistiam ad normam illam antiquam in processionibus ad opem Dei postulandam circumagerent, mihi non fit verisimile: nec vnde gestationis modus in feretro, siue à sacerdote reuerenter incedente cum luminibus, & honorifica pompa in processione circa festum corporis Christi ortum habuerit, inueniemus, nisi à retenta in Ecclesia veteri illa delationis figura. Ex Aduersariis nonnulli ad Honorium illum tertium referūt, de quo paulò antè. Sed ipse videtur potius populi & sacerdotum incuriam, & deficiētem ac refrigescentem à veteri ardore deuotionem accusare, disciplinámque Christianam collapsam instaurare, quàm noui quicquam statuere. Propterea ait, se districtè mandare, quod iam negligentius fiebat, & finem apponit, vt augeatur fides & deuotio: causámque præmittit, ne Dei indignatio prouocetur ex remissa sedulitate, & obrepente irreuerētia. Quæ omnia faciunt indicium, nihil noui ab ipso sanciri, sed sancita, ne prorsus deperirent, renouari. A quo verò, vel qua de causa, vel quo tempore solēnis illa processio in festo corporis Christi initium acceperit, scriptoribus nostris non liquet. Vrbanum quartum constat, festum illud introduxisse ante trecentos annos, cuius decretum postea fuit confirmatum & promulgatum in Concilio Viennensi sub Clemente quinto. In eo cùm obseruanda plurima in festo narrentur, mi-

Cur frequentia deferendi Eucharistiā in processione desierit.

Ex antiqua forma ferendi Eucharistiam in processionibus mansit aliquid in festo corporis Christi.

De celebr. Missarū, cap. Hanc.

Quo tempore cœpit processio in festo corporis Christi.
Anno 1261.
Vrbanus quartus author festi de Christi corpore.
In Clem. Si dominum. De reliq. & venerat. sanct.
An processio vna cum festo cœperit.

rum agitur silentium de processione: nec Thomas, qui Vrbani iussu diuinum festi officium composuit, processionis meminit: nec qui post scripsit Rationale diuinorum officiorum Guilielmus Durandus, inter tot processiones generales, quicquam de illa attigit. Catalogi sanctorum author, illi seculo vicinus, tradit quidem festum ab Vrbano sancitum, sed de processione nihil. Attamen apparet de mente Vrbani, & de ratione cõstituti festi fuisse, vt processio illa celebraretur. Omnia enim alia, quæ primis Ecclesiæ seculis exercebant Christiani, cùm sacros illos festorum conuentus agerent, & ad loca martyrum solemniùs procederent, præcipit, sicut largiores eleemosynas, attentiores precationes, peccatorum confessionem, & de sacramento communionem, atque alia pietatis opera, in quibus olim maximè adhibebatur Eucharistiæ vectatio. Deinde cùm iubeat Vrbanus, & eò festum spectet, vt sacramenti memoria solemnior & celebrior habeatur, ad confundendam specialiter hęreticorum perfidiam & insaniam, quid est quod hæreticorum mentem & oculos magis percellit, quàm publica fidei nostræ de Eucharistia in processione contestatio: vt nec Pharisæos quicquam grauius offendit de Christo, quàm in asino eius vectatio, & populorũ præcedentium ac sequentium acclamatio, Osanna filio Dauid. Benedictus qui venit in nomine Domini. Tertiò, quò pertinebunt Vrbani verba, atque in quo, sicut alia, explebuntur, si solennis non instruatur processio? O adorandum (inquit) venerandum, colendum, glorificandum, præcipuis magnificandum laudibus, dignis præconiis exaltandum, cunctis honorandum studiis, deuotis honorandum obsequiis, & sinceris mentibus retinẽdum. Propter hoc in ipsa quinta feria, post octauam Pentecostes, deuotæ turbæ fidelium propter hoc ad Ecclesias affectuosè concurrant, & tã clerici quàm populi gaudentes in cantica laudum surgãt. Tunc enim omnium corda & vota, ora & labia hymnos persoluant lætitiæ salutaris: tunc psallat fides, spes tripudiet, exultet charitas, deuotio plaudat, iubilet chorus, puritas iucundetur: tunc singuli alacri animo pronáque volũtate conueniant, sua studia laudabiliter exequendo tanti festi solemnia celebrantes. Qua de causa arbitror non ineptè Iacobum Philippum Bergomensem in Supplemento Chronicorum, & Hartimanum in Registro Chronicorum Norembergæ impresso, necnon Onuphrium Patauinum in Vrbano quarto, ac denique Magdeburgenses, scribere ab Vrbano Dominici corporis solemnitatem cum processionibus & octauis iussam à cunctis Christianis celebrari. Quòd si non statim in publicam, nec in eam quam decet solemnitatem, processio proruperit, quid mirum, cùm nec Vrbani decretum statim venerit in vsum, sed paulatim post ipsius mortem inoleuerit per Viénense Concilium, nec semel ab omnibus fuerit receptum, vel executioni per omnia demandatum, sed tempore eguerit, nec scriptum sit, quo anno apud singulos, vel apud vniuersos obtinuerit? Sit ita, vt Mediolanensis historia recitet, anno 1404, mense Maio, die Iouis, Corpus Christi solemniter, vt postea factitatum est, per Papiam vrbem circumferri cœptum fuisse, an ideò apud aliquos antea non fiebat? Sit ita, vt in Constantiensi Synodo Martinus creatus Pontifex, indulgentias ab Vrbano pro festo datas duplicans, alias etiam addiderit, eius festi Vigiliam ieiunantibus, & in festo communicantibus, & sequentibus eodem die sacramentum, & quando ad infirmum defertur: an ideò antea nullus in festi processione sacramentum, sequebatur, aut nulla fiebat processio? Pari sanè ineptia colligeres, priùs neminem sequi solitum sacramentum, cùm deferretur ad infirmos. Quin potius indè coniecturam certam facis, iam tum delationem Eucharistiæ in festo illo, & ad infirmos assuetã Christianis, quos ad obeundum diligentiùs illud pietatis officium Martinus quintus per adauctas indulgentias studuit incitare. Demus non nisi postremis istis sæculis ad cõfunden-

Historia Mediolani, authore Bossio.

Naucler. in Gener. 45.

fundendos Berengarianos & fidei nostræ de sacramento testimonium, morem & ritum deferendi Eucharistiã, ac processionis illius inualuisse, & ab antiquitate ignoratum: quid tum? An quia nuperum, ideò vituperabimus & repudiabimus? Quot, & quanta etiam contra antiquitatem in honorem tanti sacramenti fuerunt aliter, quàm solerent disposita? Non enim semper melius, quod vetustius, cùm ferè vetustiora sint rudiora, quæ per experientiam poliuntur. Vnde & circa Eucharistiam cãtio ac reuerentia tempore aucta est, & castigata. Olim dabatur in manus sumentiũ: infantibus ministrabatur: tradebatur peregrinantibus & nauigantibus circumferẽda, & cuique priuatim domi sumenda. Hæc & similia tempore correcta sunt. Quid si nostra ætas duntaxat, aut præ aliis superioribus causam dedit amplificandi testificationem fidei de Eucharistia, & venerationem contra tot hæreses & blasphemias, quæ virulentiùs in ipsam impii contorquent, quid peccatur, si ampliori cultu credita à nobis de ipsa veritas commendatur, & in processionibus propalatur, præsertim cùm nusquã sit habitũ impiũ eã honorificentiùs efferre? An non & ipse Apostolus propter Corinthiorum hæreses venerationem conduplicari curauit? At cùm celebratio festi de corpore Christi in Romana Ecclesia, annis amplius trecẽtis vsitata & obseruata non dubitetur, atque Eucharistiæ delatio in processionibus longè comperiatur antiquior, necnon cum illius festi celebratione per omnes Christianas Ecclesias fuerit recepta & comprobata, fieri non potest, nisi mendax sit Christus, vt quæ concordi sensu circa diuinum cultum ab omnibus studiosè fuerunt vsurpata, custodita & prædicata, ea impietatem & blasphemiam contra Deum sapiant, & contineant. Disertè promisit Christus, Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Promisit Spiritum mãsurum nobiscum in æternum, vt inducat in omnẽ veritatem: & rogauit, ne deficeret fides Petri, sed confirmaret fratres suos. Si de festo litigatur, Vrbanus iustas causas affert, cur ipsum instituerit. Imprimis, ne tantum Christi beneficium vnquam excidat memoria, quod per festum meritò poni debet ob oculos, sicut alia Dei beneficia in scripturis & in Ecclesia per festorum cõuenientem dispositionem ab obliuione vindicãtur, præsertim cum beneficiũ collatum in Eucharistia, monimentum sit, & compẽdium omniũ beneficiorũ acceptorũ à Deo & Christo, ac propterea magis in memoria habendum: nec obesse, quòd quotididiana fiat in Missa illius ac passionis Dominicæ recordatio, cùm quotidiana perdant attentionẽ & admirationem, nisi noua aliqua adhortatione ad ea cogitanda animus excitetur. Qua de causa sicut nõ satis fuit Ecclesię per omnes septimanas, dies passioni & resurrectioni Christi consecrare, ad insculpendam Christianorum mentibus de illis fidem & cogitationẽ, sed insuper quotannis illustriori festo quasi vellicat omnium aures, vt illarũ rerum sint memores: atque erga Deum gratitudo postulat, vt ita in Eucharistiæ mysterio obseruetur. Præterea si propter sanctorum possessas reliquias, aut merita, festa solẽniora præscripserũt veteres Christiani, quid non celebritatis deferẽdum Domini ac seruatoris nostri gloriosæ præsentiæ? Adhæc quemadmodum ad indicenda ieiunia, festa, atque alia pietatis munera, ex reuelationibus bonorũ mouebantur primi Christiani, sicut apud Cyprianum atque alios frequẽter legitur: sic Vrbanus recitat, Catholicis piis viris quibusdam per reuelationẽ mandatũ, vt festũ huiusmodi generaliter in Ecclesia celebraretur. Postremò ad cõfundendos hæreticos, festi institutio ab eo dẽ comprobatur. Aduersus autem has rationes quid grunnire possunt in Sanctum Domini sues, quod nõ in omnia Christianorum quantumuis sacrosancta festa valeat, & recidat? Nihilominus expendamus, quid ponderis habeat, quod contrà audent scribere, Nefas clamant, cultum iniussum, ac nullo Dei mandato definitum exhibere. Proinde festum corporis Christi,

Quæ ab omnibus Ecclesiis obseruãtur nõ possunt esse impia.

Causa festi instituti de corpore Christi.

cur præter quotidianam in Missa recordationem per festum noua instituatur.

Rationes Aduersariorum contra festum Sacramenti & processionem.

delationem eiusdem, processionem ac pompam illicita esse, Deo ingrata, & abominabilia. Nos festorum institutionem negamus egere verbo Dei, & pręcepto expresso, sed sufficere credimus, generalem rationem in scripturis contentam ad festa statuenda. Illa autem est, vt in signum, monimentum, & gratitudinẽ alicuius insignioris beneficij à Deo recepti sanciantur. Quocirca Iudæi, quibus tum omnia erant ad syllabam in lege præscripta, non dubitarunt noua festa introducere, sine iussu Dei particulari, quoties nouo aliquo beneficio diuinitùs afficiebãtur: vt de parta victoria cõtra Holofernẽ, de liberatione Iudæorũ per Hester & Mardochæũ, & pro repurgato templo à Gentilium sordibus facta sunt Encænia, quæ Christus obseruauit. Nec de Christianorum festis vllum præceptum fertur in Euangelio, nec de Paschate, nec de Dominico, nec de Pentecoste, nec de vllo alio: quin tamen ab Apostolis & eorum successoribus ista atque alia fuerint iusta de causa piè ac sanctè decreta, facilè assentiuntur Aduersarij. Cùm insuper per Eucharistiam mandet Christus, potissimùm sui ac suorum beneficiorum colere memoriam, proculdubiò mandato illo satis continetur tanquam præceptum, vel saltem admonitio de festo, ad memoriam illam quasi digito coram rudioribus commonstrandam & consecrandam. Propterea saniores aduersarij festum hoc libenter tolerarẽt, nisi quæ in eo fiũt, ipsos offenderet. Saxones enim suas in Ecclesias se facillimè recepturos illud ostendunt, sicut liquet in designatione rituum per Consiliarios Mauritij Ducis conscripta, ex Actis Torgæ atque Cellæ Mysorum, quando de admittendo Interim tractabatur. Nam inter alia rituum seruandorum capita catalogum festorum inserunt, in quibus annumerant Festum corporis Christi. Martinus verò Cemnicius festum ipsum, atque eius aliquas causas probat. Eius textus est: « Sicut ordinis gratia totus annus distributus est in certa quædam festa, quæ vtili- « ter ad ædificationem apud nos seruantur, vt scilicet præcipui articuli fidei ordine « aliquo populo per annum proponi, repeti, & contra quasuis corruptelas retineri « possint, vtq́ue fideles moneãtur & excitẽtur ad considerenda beneficia Dei, de qui- « bus articuli illi fidei concionantur, & Deo pro illis beneficiis in Ecclesia magna gra- « tiæ agãtur: ita nulli piorũ improbaretur, si præterquàm quòd semper omnibus die- « bus illud fieri debet, ordinis gratia, certo anni tempore Ecclesia frequentiùs cõue- « niret, & in illo conuentu doctrina de cœna Domini iusta tractatione simpliciter & « clarè proponeretur: omnes corruptelæ puritatem illius doctrinæ cõtaminantes re- « futarentur: admonerẽtur homines, quantũ thesaurũ Christus Ecclesiæ in testamẽto « suo legarit: pro beneficiis illis, quæ cœna Dominica exhibet, & cõfert Christo salua- « tori, gratiæ in Ecclesia magna agerentur taxata negligentia incitarentur homines « ad crebriorem Eucharistiæ vsum per totũ annum. Hoc modo Ecclesia verè, tanquã « victrix, de mendacio & hęresi publicum quasi triumphum ageret. Et si hęc esset ra- « tio huius festi, petulantia quędam esset, celebrationem eius odiosè exagitare. Ha- « ctenus ille. Ex quo in ipso & aliis Lutheranis petulantiam esse asseueramus, quòd tantoperè festũ hoc insectentur, cùm non alias causas Vrbanus ipse, aut vllus ex nobis proponat, quàm quas ipse allegat. Tantùm discrepamus, quòd in festo ea fiunt, quibus illorum hęreses percelluntur: sed ideò à nobis adhibentur, vt percellantur, cùm eo festum pertineat, vt publico triumpho hęreses profligentur: vt sunt quę Christum à sacramento abesse putat, quę præsentem in solo vsu cõminiscitur, quę duplicem speciem necessariam iudicat, vel Eucharistiam minimè adorandam. Itaque controuersia pręcipua relinquitur de his quę in festo agitantur. Ea sine verbo Dei nouari aiunt, & à suo fine in alienum, imò in idolum & paganismum Eucharistiam trãsferre: quandoquidem Christus illam instituerit ad cibũ & esum:

Festa sine præcepto Dei instituta.

Lutherani non tam improbant festum corporis Christi quàm processionem.

Anno 1549. die 29. Nouẽb.

Martinus Cẽnicius par. 2. Exam. in Cõc. Trid.

Gestatio & processio ad confutandas hæreses.

esum: Conuertitur verò in spectaculum, & Paganorum circumforaneam hostiam, vt apud Apuleium est de pompa, quæ Dianæ quotannis in processionis nostræ modum sterneretur. Nos quamuis ingenuè fateamur minutatim siue expresse non imperari ea, quæ circa Eucharistiam in hoc festo agimus, non tamen idcircò damnanda, vel reiicienda dicimus, cùm rem commendatam Dei verbo deceant, & ad finem conducant. Res sanè corpus est Christi, Dei scilicet & hominis, quod manibus gestatur, & ostēditur, antequàm esui tradatur, quódque genus omne obsequij & cultus meretur. Deinde non solo interiori animi motu iubemur discernere ac diiudicare esse corpus Dei & Christi, sed exteriori præparatione ac dispositione. Ex quo sequitur, siue in delatione, siue in ostēsione, siue in exhibitione, omnem cultum, adorationē, & honorē Deo præsenti impendi oportere. Præterea in institutione non ad solum esum prouocamur, sed ad celebrandam Christi memoriam, & honestādam, præsertim contra ignominiam passionis, & maiestatis eius, ac dignitatis imminutionē ab inuidis, osoribus, blasphemis, hæreticis atque aliis aduersariis procuratā, vt ipsum testificemur & ostendamus regē & Dominū esse gloriæ, à cuius ditione ac nutu nos & nostra pendeant: nec sanè ad dignum esum accedere possumus, nisi pro virili, cùm se offert occasio, illa omnia, quæ institutionis verbo designantur, præstemus. Quantum verò pompæ & magnificentiæ Dei adorationi & cultui sit insumendum, nullo verbo Dei, nisi in genere, describitur: vtpotè ex toto corde, atque ex tota virtute tua. Dauid ipse, quantum debeat, ex duobus metitur. Ex comparatione cum apparatu regio, quòd Dei dignitas longè omnes reges post se derelinquat: & ex magnitudine beneficiorum acceptorum à Deo supra alios, atque ad retundendam malorum impietatem, seu diuini cultus contemptum. Cùm Nathan Propheta de æquitate disputat: Vidésne (inquit) quòd ego habitem in domo cedrina, & arca Dei posita sit in medio pellium? De gratitudine & ardentiori deuotione propter irrisores & contemptores, cum Michlol vxore sua verba facit. Hæc enim filia Saul prospiciens per fenestram, vidit regem Dauid subsilientem, atque saltantem coram Domino, & despexit eum in corde suo: & egressa in occursum viri dixit: Quàm gloriosus fuit hodie rex Israël, discooperiens se ante ancillas seruorum suorum, & nudatus est, quasi si nudetur vnus de scurris. Respondit Dauid: Viuit Dominus, quia ludam ante Dominum, qui elegit me potius quàm patrem tuum, & quàm omnem domum eius, & præcepit mihi, vt essem dux super populum Domini in Israël & Iudam. Et vilior fiam plusquàm factus sum, & ero humilis in oculis meis, & cum ancillis de quibus locutus es. Proculdubiò sine Dei præcepto Dauid & populus cum triumpho, iubilo, citharis, atque aliis instrumentis Musicis deducebant Arcam Domini, opem ex eius præsentia expetentes & sperantes. In Euangelio sine mandato diuino Magdalena bis effudit vnguentum in honorem Christi: & turbæ cùm audissent, quia veniret Iesus Hierosolymam, processerunt obuiam ei, & cædebant ramos de arboribus, & iactabant in via, atque alij sternebant vestimenta sua: pręcedebant verò ac sequebātur vectum asino, acclamantes, Osanna filio Dauid: Benedictus qui venit in nomine Domini. Quin & ipsi Apostoli maluerunt nudi incedere, ac risui esse, quàm suis indumentis asinum, quo veheretur Christus, non ornare. Tantę pompę iustam causam esse, sine alio pręcepto, quod de Propheta allegatur, ostendit: Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinum. Exulta filia Sion. Sola ergo apprehensio de Christo, quòd sit noster Rex, & Deus noster, qui se offerat, siue in asino, siue in Eucharistia, ad opitulandum nobis, vim habet pręcepti nostris cordibus insculpti, vt procidamus ante ipsum, nósque & omnia nostra ad eius obsequium, cultum & venerationem abiiciamus. Ac quo magis inuidi & illusores restiterint, & homines

An Eucharistia in delatione vertatur in alium vsum quàm instituta sit.

Viret. lib. 1. de sacr. Miss. myster. cap. 15. & 16.

Quantū pompæ & ornamenti debeatur cultui diuino, ex duobus à Dauide colligitur.

2. Reg. 7.

2. Reg. 6.

Sine Dei præcepto Dauid Arcæ processionē cum pōpa decreuit, et Christo populus Hebr.

Luc. 7. & Ioā. 12.

Matth. 21.

ab hoc debito officio retardarint, eo magis Deus ipse ac spiritus exuscitat imperitiores, vt ex ore infantium & lactantium perficiat laudem, & vt lapides loquantur, si homines tacuerint. Quod etiam nobis vsu venit. Quò enim plures obganniunt populorum deuotioni erga Eucharistiam, eò cernimus in dies longiùs serpere, ac progressiones facere nullo cohortante, cùm tot sint, qui variis artificiis conentur prohibere. Huic apprehensioni si alias de parta victoria pro nobis, & de beneficiis ab illo perceptis adiunxeris in gratitudinem & gratiarum actionem, quod adorationis genus, quis triumphi apparatus illis respondere poterit, vel ęquari? Et quidem magnoperè mirandum est, posse in Christianorum pectora hasce perrepere cogitationes, vanásque disputationes, quibusnam modis diuinus honor sit Christo Deo exhibédus. D. Ambrosius Helenam à pietatis studio mirificè laudat, immortalibúsque encomiis prædicat, quæ sanctam crucē, & clauos crucis legitimis coluerit honoribus. Nam filio Constātino Augusto misit diadema gemmis insignitum, quas pretiosiori ferro innexas crucis redemptionis diuinæ gemma connecteret: misit & frenum. Vtroque vsus est Constantinus, & fidem transmisit ad posteros reges. Principium itaque credentium Imperatorum sanctum est, quod super frenum ex illo fides vt persecutio cessaret, deuotio succederet. Sapiens Helena, quæ crucem in capite regum leuauit, vt crux Christi in regibus adoretur. Non insolentia ista, sed pietas est, cùm defertur sacræ redemptioni, &c. Si non fuit superstitio, nedum impietas, clauum crucis Dominicæ regio intexere diademati: cur, obsecro, dicemur impij, vel superstitiosi, quòd corpus Domini nostri auro insertum populis ostenditur adorandum? Si pium fuit reges illos verè Christianos à Constantino magno ad Honorium, clauum crucis diademati suo præferre, ac veluti in pompam victo per Christum orbi circumferre: an impietas censenda, si ad excitandam piis Dei cultoribus deuotioné, religionísque ardorem, Christus Dominus diuinis afficiatur honoribus? Non insolentia ista, sed pietas, cùm defertur sacræ redemptioni, aiebat Ambros. Ab eodem præterea subiungitur, crucem & clauos loco illustriori diadematis fuisse positos, ad Iudæos & alios hæreticos contra Christum pudore suffundendos. Inducit Iudæos deplorantes, cùm Imperatores cernerent crucem ad triumphum in diademate ostétare. Nos crucifiximus (inquiunt) quem reges adorant. Ecce & clauus in honore est, " & quem ad mortem impressimus, remedium salutis est, atque inuisibili quadá po- " testate dæmones torquet. Ferro pedum eius reges inclinantur, reges adorant, & " Photiniani diuinitaté eius negant: clauum crucis eius diademati suo pręferunt Im- " peratores, & Arriani potestatem eius imminuunt. Hęc eadé pro magnificentia dela- " tę Eucharistię & processionis contra Sacramentarios dicta putato. Esto processionis in hoc festo ritus, vt speciem quandam referat Festiuitatum, quę à paganis Cereri, Isidi, Dianę, atque igni Persico sacrabantur: an continuò repellendus, vel propterea de impietate notandus? Si sic est, remoueatur aqua à baptismo, & panis ac vinum à Domini Cœna, tanquam impia: quoniam non solùm suis in sacris vtebantur istis Pagani, sed formam baptismi & Cœnę Dominicę ęmulabantur, quemadmodum apud Iustinum & Tertullianum non tacetur. Imò ne animo & labiis, vel corpore colamus Deum verum, quoniam idolis ea mancipabant Ethnici: nec quę Dei sunt, Deo attribuamus, quoniam eadem Diabolus ausus est sibi vendicare. Quin etiam magnam partem mysteriorum Christi & dogmatum repudiemus, quoniam similia dęmoniis seruientes, tanquam ab his accepta docuerunt Philosophi. Quin potius recordemur, serpentem antiquum, Dei simiam, studuisse imitari quę Dei essent, ac sibi arrogare, quę soli Deo vero piè conuenirent, ac possent deferri, quibus multa scelerata & flagitiosa admiscuit, vt sub diuinitatis

Vnde creuit deuotio in sacramentum.

Ambr. de obitu Theodos.

Ferre Eucharistiam in aures Ciborio ad triumphum nō insolentia est sed pietas.

Quamuis ritus processionis conueniant cū processionibus Gentilium, nō tamen sunt damnandi.

uinitatis nomine & cultu, quæ sibi propria sunt, hominibus persuaderet & imprimeret. Nos quæ diaboli sunt, secernamus, & diabolo relinquamus. Alia omnia à Deo hominibus data, quibus Ethnici pietatem erga diuinitatem coluerunt, quàm falsò dæmonibus ascripserũt, ad veri Dei & Christi cultum iustè & piè debemus ac possumus ab idolorum seruitute cõuertere. An quia Ethnici ambarualia atque amburbalia sacra quotannis peragebant, in quibus piacularem & lustralem hostiã circum vrbes, compita, & agros annuatim circumducebant, vt nos Eucharistiam, ac simili ferè apparatu, ad opem Deorum implorandam: idcircò tam impia, quàm illorũ fuit, censebitur nostra processio? An quia pro frugibus ac salute ciuitatis idolis supplicabant, pro iisdem nefas erit ad Deum verum, & Christum eius, supplices manus tendere? An quia figmentum hominum & idolum gestabant, ob id, quod à nobis portatur, pro idolò habebitur, cùm non sit nostrum inuentum, sed Christi donum, ac Christus ipse, idolorum & omnium calamitatum depulsor? An quia quæ Deo vero à Dauide & populo Israëlitico, ac piis aliis, ad adorandam & prædicandam diuinam maiestatem, in ipsam gratitudinem, demissámque supplicationem declarandam, necnon ad demerendum diuinum auxilium fuerunt oblata & impensa, Gentiles idolis & dæmonibus exhibuerunt, ob id crimen idololatriæ incurremus, si eadem Christo in Eucharistia præsentauerimus? Nec in ritu, nisi scelus aliquod inciderit, nec in causa, nec in fine peccarunt Ethnici, sed in obiecto, quod erat idolum, seu dæmon. In Eucharistia nihil fingimus, sed ex diuino verbo Christum ipsum, & corpus eius in illa veneramur, omníque cultu, quem Deus numquam est auersatus, prosequimur. Apparatus autem luminũ & peristromatum à parietibus dependentium, seu stratorum, frondium & florum per vias iactatio, cum musicorum instrumẽtorum sonitu, & tintinnabulorum crepitu, triumphi gerit imaginem, quo numen & homines post victoriam, aut egregium aliquod facinus, Ethnici, Iudæi, & Christiani honorarunt. Gregorius quidem Nanzianzenus vetat à Christianis festa Gentilium more celebrare corporis splẽdore, vestium permutationibus & magnificentiis, vt vel floribus plateas coronent, vel vnguentorum turpitudine mensas imbuant, vel visibili lumine splendescant domus, vel tibicinum concentu plausibúsque personent: sed ita demum vetat, si præ his negligantur spiritalia & interiora, cum quibus nequaquam improbat exteriora ornamẽta interiorum inditia. Nam ante ipsum, atque eius ętate, Christiani diem Epiphaniorum Domini, & Paschalem solemnitatem, multis luminibus collustrabant, ita vt vtrumque festum Luminarium vocitarẽt. Idem cùm Athanasij ab exilio reditum, & in eius receptione triumphum commemorat, ita scribit: Pullus ipsum vehebat, non secus ferè » ac Iesum meum pullus ille. Cæterùm hoc vnum inter vtramque pompam interfuit, » quod Christum rami susceperunt, & varia indumẽta, multiplicíque florum genere » constrata ante ipsum proiecta & subiecta sunt: excelso autem & magnifico Athana- » sio nihil tale factum est: in eóque vno impares honoris partes habuit. Hìc quoque » aduentus Christi expressam imaginem videre licet, quòd erant etiam qui ante ip- » sum clamarent, pompámque agerent, nisi quòd non duntaxat puerilis turba faustis » illum acclamationibus excipiebat, verumetiam omnis lingua cõcors & aduersatrix » hominum sese mutuò superare contendẽtium. Nam quid publicos plausus cõme- » morẽ, & vnguentorũ profusiones, & totam vrbẽ lumine corruscantẽ: publica item » & priuata cõuiuia, cæteráque, quibus argumẽta lætitiæ ciuitates edunt, quæ tũ illi a- » bũde suprà quã par erat, cõferebantur? Sic vir eximius cũ tali põpa & celebritate ci- » uitatem suam ingreditur. Non ergo Nanzianzenus prorsus detestatur, Deo ac » dignis hominibus in lætitiæ & gratitudinis argumentum offerri, quibus Gentiles

Apparatus peristromatum, florum & organorum musicorum, atque aliarum rerũ, an sit alicuius à processione & triumpho Christiano.

Nanzian. ora. 2. in Iulianum.

Nanzian. ora. in sancta luminaria in sanctũ Pascha. Et de funere Patris Euseb. de vita Constant.

Nanzianze. in funere Athanas.

sua festa & numina exornarent. Eadem pompa Chrysostomum ab exilio reuertentem à Catholicis exceptum narrat Sozomenus. Populus enim cantilenis pro re nata compositis ei obuiam processit, cùm & ardentes tædas plurimi ferrent: ita renitentem duxerunt ad Ecclesiam. Eiusdem Chrysostomi mortui cùm in naui Constantinopolim veherentur reliquiæ, populus (ait Theodoretus) per pelagus, quasi per terram currens, vndas Bosphori lampadibus & cereis contegens obuiauit. Neque hunc morem in solo Oriente seruabant Christiani, sed in Occidente. Nam ad visendos Catholicos martyres à Vandalis de Africa expulsos populi occurrebant, cereos manibus gestantes, suósque infantulos vestigiis eorum proiicientes. Nec tantummodò viuos sanctos illis prosequebantur honoribus, sed mortuos multò magis. Hymnis enim ac luminibus, quasi triumpho, semper Christiani obitũ piorum, tanquam de mundo certam victoriam, cohonestandum cẽsuerunt, vt Nanziáxeni verbis vtar, & infinita exempla prætercam. Sanctorum verò memoriam sibi ostendebant sacrosanctam, cùm eorum monumenta & festa tapetibus, copia luminum, atque alio vario ornatu insigniebant. De quo cecinit præclarè Paulinus:

Sozomenus li. 8. cap. 18.

Theodor. lib. 5. cap. 36. histor.

Victor Vticensis lib. 2. de per. Vandal.

Nanzianz. ora. 2. in Iulian.

De luminibus et cereis, tapetibus, ramis, atque alio ornatu.

Paul. Natal. 3. felicis.

Aurea nunc niueis ornantur limina velis,
Clara coronantur densis altaria lychnis, (∵)
Limina ceratis adolentur adora papiris,
Nocte, diéque micant: sic nox, splendórque diei
Fulget, & ipsa dies cęleste illustris honore
Plus micat, innumeris lucem geminata lucernis. (∴)
Ast alij pictis accendant lumina ceris,
Multiforésque cauis lychnos laquearibus aptent,
Vt vibrent tremulas funalia pendula flammas. (∵)

Paul. Natal. 6.

Sophr. in Nicen. 2. Synod. act. 4.

Sophronius Episcopus Hierosolymitanus in Oratione, quam habuit de SS. Cyro & Ioanne, omnem impensam ad honorem sanctorum factam paucis his verbis extollit: Venerentur (inquit) alij sanctos hos, diuersimodè eorum dona magnificantes. Siquidem excelsorum templorum erectionibus, illi verò variis ornatibus, alij gemmarum & auri contextibus, alij præclaro pictorum artificio, alij aureis argenteísque donariis, alij sericis bombicísque texturis: &, vt vno dicam verbo, omnes in martyrum honorem, pro cuiuslibet opibus & voluptate inuicem vincere contendunt, quo affectionem erga sanctos his clarè ostendant, referántque pro corruptibilibus immarcescentia, pro temporariis ea quæ finem non habent præmia. Talibus donis admirandi isti suos amatores afficere solent. Si quando verò eorum efferentur reliquiæ in processionibus, neque id factitatum sine luminum multitudine, apparet ex tempore Gregorij Turonensis, in cuius vita clerici Turonenses hæc loquuntur: Oratorium ex promptuario prædecessoris sui apud Turonum consecraturus reliquias sancti Saturini martyris, ac Domini Martini à Basilicis susceptas, conuenienti veneratione deferebat. Erat enim sacerdotum ac Leuitarum in albis vestibus non minimus chorus, & ciuium honoratorum ordo præclarus, sed & populi secundi ordinis magnus conuentus, radiantibus solemniter cereis, crucibúsque in altum sublatis. Quòd si piè ac salubriter omnia illa effunduntur in honorem & cultum sanctorum viuorum & mortuorum per carnis reliquias præsentium, quanto magis in gloriosi, viui, & viuificantis corporis Christi mirabiliter in Eucharistia præsentis & opitulantis veneratione? An quod hominibus fit legitimè, si Deo regi regũ, & sacto sanctorum

rum fiat, illegitimum putabitur? Omnia etiam pretiosissima de manu eius suscipimus: an non par est, vt in gratitudinem eadem illa refundamus, atque in eius cultũ prodigamus? An non pro ornandi templi ratione id solum à Dauide profertur: Tua sunt omnia & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi: qui licet æternus sis, temporalia tamen & terrena non aspernaris beneficia. Quid quod ne quidem Angeli sine iubilo & triumpho, & adorationis gestu, possunt ferre eius præsentiam, siue in præsepi iaceat, siue gloriosus ascendat, siue in cœlo sedeat, quemadmodum de scripturis licet animaduertere. Sed nec altaribus ipsi Angeli, cùm offertur sacrificium, & adest corpus Christi, sine prostratione atque venerationis spiritali pompa assistunt. Per id tempus (inquit Chrysostomus) & Angeli sacerdoti assident, & cœlestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem qui immolatur, Angelorum choris plenus est. Id quod credere abundè licet vel ex tanto illo sacrificio quod tum peragitur. Ego verò & commemorantem olim quendam audiui, cùm diceret, senem quendam virum admirabilem, ac cui reuelationum mysteria multa diuinitùs fuissent detecta, sibi narrasse, se tali olim visione dignum habitum à Deo esse, ac per illud quidem tempus derepentè Angelorum multitudinem conspexisse, fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circumdantium: denique sic capite inclinatorum, vt si quis milites præsente rege stantes videat: id quod facilè mihi persuadeo. Item & alius quidam mihi narrauit, non ille quidem ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id vidisset ipse & audiisset, quod qui de vita hac emigraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum pura ac munda conscientia fuerint participes, spiritum efflaturi, ab Angelis illorum corpora, satellitum more stipantibus, propter assumptum illud sacrum, hinc rectà in cœlum abducuntur. Deinde in templis Christianorum an non altare præ aliis partibus semper fuit pretiosiùs decoratum, an alia verò causa reddi potest, quàm quòd in ipsis per certa momenta habitaret corpus Christi, sicut Optatus Mileuitanus loquitur? An non propter hoc olim in Concilio quodam Rhemensi hoc decretum legitur? Obseruandum est, vt mensa Christi, id est, altare, vbi corpus Dominicum consecratur, vbi sanguis eius hauritur, vbi sanctorum reliquiæ reconduntur, vbi preces & vota populi in conspectu Dei à sacerdote offeruntur, cum omni veneratione honoretur, & mundissimis linteis ac palliis diligentissimè cooperiatur. Ante illud tempus, Magni Constantini tempore, diuina ara in templo Hierosolimitano regiis tapetibus, donísque aureis & gemmatis conspiciebatur ornata, ciúsque velamina solita auro nitêre, Optatus, Hieronymus, & Chrysostomus testantur, nec improbant. Gregorius Turonensis vbi de Clodouei baptismo loquitur, narrat templum tapetibus fuisse exornatum sicut Paulinus antea fieri assuetum recitabat in sanctorum festiuitatibus. Altaria luminibus collucebant præcipuè, vt ex eodem Paulino audiuimus. Templis Christianorum, altaribus, ac delatis reliquiis sanctorum in processionibus flores inspargi, & ramos affigi laudant, & qui id curassent, commendant Hieronymus atque Augustinus. Prior enim de Nepotiano scripsit: Basilicas Ecclesias, & Martyrum conciliabula, diuersis floribus, & arborum comis, vitiúmque pampinis adumbrabat, vt quicquid placeret in Ecclesia, tam dispositione, quàm visu Presbyteri, laborem & studium esse testaretur. Posterior verò recitat, cæcam mulierem orasse, vt duceretur ad Episcopum portãtem sacra pignora Stephani martyris, & flores, quos ferebat, dedisse, ac de ipsis, quos receperat, oculis admouisse, & protinùs vidisse. Florum illa conspersio in processione, cùm deferrẽtur sanctorũ reliquiæ, etiam sub Apostolis erat in vsu, teste Nicephoro. In descriptione enim funeris, quo elata fuit virgo mater Dei, ait: Cereis

1. Paral. 29.

Etiam Angeli corpori Christi præsenti pompam adornant.

Chrys. lib. 6. De sacerd.

Non alia de causa maximè ornantur altaria, nisi propter corpus Christi.

Opt. lib. 6. in Par. Brucard. lib. 3. cap. 97.

Theodor. lib. 1. hist. cap. 30.

Hieron. ad Demetriad. Chrysost. hom. 60. ad pop. Antioch. et hom. 51. in Matth.

De ornatu florum & ramorum.

Hieron. in Epitaph. Nepot. et August. lib. 22. De ciuit. cap. 8.

Niceph. lib. [illegible] cap. 22.

ardentibus prælatis,& vnguentis floribúsque sparsis, atque Angelis cœlitùs feretrũ « vel præeuntibus,vel stipentibus, vel etiam consequentibus, diuinis patribus & A- « postolis mirifica quędam carmina concinentibus, intellectualis illa ac spiritalis arca « ex Sion in Gethsemani,Apostolicis eam gestantibus manibus fertur. Sit ita sanè, vt « in funere virginis Mariæ non curarit vnguenta, vel flores tum simplicitas Christiana:nihilominus scriptores, qui ante Nicephorum descripserunt illud funus, à quibus Nicephorus accepit,quid fieri soleret in delationibus reliquiarum,tradiderunt. Quid igitur impietatis admittitur, si quod officium sanctorum cineribus, cruci & clauis, quibus perforatus est Christus, antiquitas non dubitabat exoluere, eodem erga sanctorum Dominum, viuénsque eius ac gloriosum corpus defungimur? Et in altari si legitimè ipsi tantum honoris defertur, cur non & in processione, atque vbicunque apparuerit,idem impendetur?An non Dominus gloriæ perinde est in vicis & plateis,quoties in his Eucharistia circumfertur, atque in altari? Quocirca Lutherani vbi adesse corpus Christi confitentur,ibidem non renuunt adorare, necnon omni genere ornamentorum, ac luminum veneratione confessionem testificari. Si extra vsum,& in delatione Eucharistię, præsentiam corporis, quam nos credimus,agnoscerent,proculdubiò nullum exteriorem cultum respuerent, quem libenter recipiunt,vbicunque de præsentia fidem habent. Nam Lutherus contra Articulos Louanienses,venerabile sacramentum altaris omni cum honore adorandum affirmat. Deinde in ordinatione Ecclesiarum Brandeburgensium, Daniæ, Norimbergæ, & Nortuuegię comprobatur,vt mox à verbis consecrationis decenti eleuatione Minister,si videbitur,eleuet Eucharistiam, sonantibus interim cimbalis iuxta consuetum,eandémque accensis cereis,cantu hymnorum,Pange lingua,Discubuit Iesus,Agnus Dei,cohonestent, musica & organis ac sericis exornent. Ac passim in celebratione synaxeos accendunt candelas,tapetum sericum sternunt, & genua flectunt. Idcircò Abdias Prætorius Vvittembergensis Theologus Lutheranos docere affirmat, totam Cœnæ administrationem debere fieri piè & religiosè, ac requirere à sumentibus disciplinam quandam externam, & reuerentiam erga sacramentum. Causam ex Martino Cemnicio antecedente capite attulimus. Hussitarum tempestate iam eadem obiiciebantur, quæ nunc contra processionem, & Eucharistiæ gestationem adorabilem, quasi tantum esset sacramentum institutum ad manducandum, non ad portandum, vel adorandum.Magister Ioannes Rokeisana, inter Bohemos Hussitas non infimi nominis,inter alia respondit, iustum, sanctum, æ- « quum & salutare, quòd Christiani habeant ipsum Christi corpus in sacramento « conspectum in summa reuerentia,timore,desiderio, amore super terram. Sic quòd « omnes primùm sacerdotes & clerici cæteri debent suas orationes & psalmodias ibi « frequentare in præsentia,vbi est corpus Christi,rex,& Dominus omnis creaturæ,v- « bi Angelorum frequentia. Vnde grauiter peccant, & durè arguentur, qui ad hoc « Deificum corpus in hoc sacramẽto leuiter se habent,&Domini Dei sui ibi verè exi- « stentis obliuiscũtur.Ex quibus etiam patet(inquit) quòd sacerdotes cum populo fi- « deli debent exteriùs per genuũ flexiones,capitis inclinationem,prostrationem quá- « doque faciei in terram, reuereri & colere Christum,eiúsque corpus in sacramento. « Sic pastores verbo & exemplo populum docere debent, vt contremiscant adoran- « do & colendo,summúmque ac viuacem respectum circa hæc diuinissima & ineffa- « bilia mysteria. Vnde noscitur error impiè dicentium,corpus Christi, vel sacramen- « tum solùm nobis datum esse ad manducandum,&sanguinem in calice solùm ad bi- « bendum,non ad colendum siue adorandum: inaniter item & fatuè irridentiũ accẽ- « sionẽ luminum coram Domini corpore in sacramento,ac dicentium Deũ lucẽ esse, « nec

Lutherani volunt honorari Eucharistiam.

Lindan. tom.2 Apol.

Abdias Prætor.lib. De discrimine sectarum, circa Cœnam.

Quid Hussitæ respondebant murmurantibus cõtra processiones Eucharistiæ.

Cocleus in historia Hussitarum.

" nec egere lumine. Nam & in veteri lege, Domini quoque mãdato, lumina, lucernæ, " candelabra corã panibus Propositionis, qui figura tantùm erant corporis Dominici " in sacramento disposita, exardebant: multò decentiùs idem in tanti sacramẽti præ- " sentia fieri. Decens & honestum eadem ardere coram sanctorũ corporibus. Quin " etiam sanctorum omnibus in funeribus demortuorum Christi fidelium lampades " accendebantur: multò decentius, honestius ac sanctius eadem accendi coram tam " diuino ac Deifico Christi corpore. Sed rudes & grossi contemptores reuerentiæ de- " centis corpus Christi, & ipsius sacramenti, sciant causam, cur lumina coram sacra- " mento accendant, vel ex Isidoro, qui Acolytos Latinis dici ceroferarios ait, à portã- " dis cereis, cùm aut legendum Euangelium, aut offerendum sacrificium. Tunc enim " ab eis accenduntur, deportantúrque, non ad tenebras sole iam rutilante fugandas, " sed ad lætitiæ signum, & lucem illam veram sub typo luminis corporei demon- " strandam, &c. De tubis, instrumentísque Musicis, atque tintinnabulis, quibus vtimur in delatione, & eleuatione in Missa, multa fabulantur Aduersarij. Sed meminerint olim Leuitas sacrificij tempore tubis argenteis clangere solitos, quarum sonitu populus præmonitus, foret ad adorandum Dominum paratior. Quarum multus, frequẽsque vsus fuit inter sacra coram arca fœderis. Sic Ezechias iussit, vt offerrentur holocausta, & tum cœperunt tubis clangere, ac diuersis organis concrepare. Omni autem turba adorante, cantores & tibicines erant in officio, donec holocaustũ compleretur: cúmque finiretur oblatio, inclinatus est rex, & omnes qui erant cum eo & adorauerunt. Si tantum pomparũ coram figura, nihilne quicquã illarũ coram veritate decebit? Ad Michol & Iudæ imitationem nouatores moderni, potiusquàm reformatores, faces radiantes, nolas tinnientes, sacerdotũ cultum, templorum ornatum, genu flexiones, adorationes, aliásque ceremonias ac celebres apparatus, vt immodicũ fastum, luxúmque superfluum calumniantur. Nos non absolutè simpliciterve esse necessaria defẽdimus, sed laudamus per Ecclesiam ordinata, quæ ad testimonium de sacramẽto, Christíque præsentis veneratione, & ad infirmæ plebeculæ animos torpentes, ac rudẽ tarditatẽ, ad ampliorẽ deuotionis alacritatem excitent & accendant: Atque vt non excusamus, si quid celebritatis occasione perperã agitur, vel quod vtilius prætermitteretur, ita nõ dubitamus Christi in Eucharistia pręsentiã plus multò deuotionis ac solẽnitatum exigere, quàm ei possit vniuersũ hominũ genus erigere, illásque omnes tãtæ Domini maiestati & beneficẽtiæ impares esse. Quamobrẽ moderni isti Micholitæ, Ecclesiæ matris suæ, vt illa Michol quondã viri sui, irrisores & subsannatores, quasi sterilitate percussi, vltrà non proficient. Insipientia enim illorum manifesta erit omnibus, sicut & Micholis fuit insania. Isti Iscariotæ non minus vtique, quàm ille, fures, proditores ac sacrilegi, aliquando tandem rumpantur & crepent inuidia necesse est, non tantùm alienis, quæ diripuerunt, quasi erogaturi in pauperes, sed & propriis in vltionem amissis. Ecclesia verò cum Dauide fiet in dies coram Eucharistia & Christo præsente vilis atque humilis plusquàm facta est, & gloriosior magis ac magis apparebit. Non est perditio nec superfluitas, quod in Christum confertur: pietas est, pro pietate facere sumptum, scribit Tertullianus, Et de triumpho, quem clauis ac cruci Christi Helena Constantini mater magnificentiùs adornabat, respondet Ambrosius, Non insolentia ista, sed pietas est, cùm defertur redemptioni. Nec Christus ignorabat suo tempore complures fuisse pauperes ac mendicos: Mariæ tamen affectum tãtùm abest vt inhibuerit, quòd Iudæ, atque aliorum Apostolorum vnius exemplo murmurantium mordacitatem, indignationémque increparit, nos in Maria instituens, nullo non honore ipsum prosequi: in Apostolis verò

De tubis & instrumentis musicis in procession.

Leui.23. Num. 29. 1. Par.13.15.16. 2. Par.5.7.15. 20.23.

Quatenus cultus exterior sit necessarius.

Quid contemptoribus sacramenti solens euenire.

Tertull. in Apol. cap.39.

Non est perditio expendere ad Dei honorẽ.

Chrysost. hom. 17. in Genes. *Theoph. in cap. 26. Matth.* pauperes in angustia non relinquere. Audiant (exclamat Theophylactus) audiant, inquam, cuius partis sint, & confundantur, qui pauperum curam Christi cultui præ-« ferunt, quíque eorum prætextu ex sacrilegiis eleemosynam faciunt, sacrum Christi« corpus, & sanguinem pretiosum, discis & poculis pretiosioribus ablatis, in viliori-« bus reponentes. Audiui enim ego dicētes aurifabros, Si quidem ego vas dissectum« dem pauperibus, ego viuam, neque condemnabor. Non est idem pauperum mise-« reri, & Christum ipsum honorare. Christi autem corpus propriè quod in disco, &« sanguis qui in poculo. Consilio quidem si quis indiguerit, consulo pauperibus dari: « at Domino ipsi offerentem indignum est auersari, alacritatem eius frangere, deuo-« tionem abducere, ne dicam cauillari, vel calumniari. Hæc ille ante annos octingen-« tos. Alia sunt, quibus circa gestationem, processionem, & festum sacramēti, pij quidam viri offenduntur. Sicut enim dicitur ab Apostolo, iam non est Dominicam cœnam manducare propter abusus, qui vsui sacro permiscebantur: ita licet dicere, Iam *Qui sint abusus circa festū sacramenti.* non est festum corporis Christi, nec processionem eius, nec gestationem celebrare, sed rem ludicram & periculosam propter defectum dignæ præparationis, & finis, cuius causa illa fuerunt instituta. Nam vt indigna manducatio mortem & iudicium infligit, ita indigna gestatio & attrectatio, imò & aspectio, si nō tantum detrimenti affert, saltem non est extra noxiam, & periculum vltionis diuinæ. Arca per impuros *2. Reg. 6.* *1. Reg. 6.* sacerdotes in castra delata non fuit præsidio, sed exitio. Oza extendit manum ad Arcam Dei, & fulciuit, quoniam calcitrabant boues. Iratus tamen est Dominus, & eum percussit (ait Scriptura) super temeritate sua, ac mortuus est iuxta Arcam Dei. Percussit de Bethsamitis primoribus quinquaginta, & quinquaginta milia de ple- *An sit melius Eucharistiam populo proponere contectā, quam apertā.* be, eò quòd vidissent Arcam Domini. Ergo (inquiunt nōnulli homines cōtentiosi) nefas erit populi aspectui Eucharistiam apertam & detectam exponere, vel coram vulgo ostentare, ne simili plaga cum Bethsamitis percellatur. Verùm non attendūt differentiam. Arcam voluit Deus expressè remouere à populi conspectu: idcircò iussit eam multis velamentis operiri, & intra adyta interiora reponi: Eucharistiam contra cùm instituit, statim oculis subiecit sine vllo tegumento. *Hoc est* (inquit) *corpus meum.* Hoc facite in meam commemorationem. Bethsamitæ quoque sine sacerdote, ac iusta secundum legem sanctificatione, profanis manibus & oculis ausi fuerunt Arcam curiosiùs contueri & contingere. Idcircò miserè perierunt ad nostram doctrinam, ne Eucharistiam audeamus sumere, vel etiam cernere, & tāgere sine debita veneratione, pro nostri ordinis statu & gradu. Peccatum quidem ac piaculū publicū canibus & porcis ac blasphemis Eucharistiam ostētare. Idcircò primi Christiani, quandiu vixerunt inter infideles, non solùm abstinebāt à circunferenda Eucharistia, sed cauebant, ne profani homines pagani irreperēt intra Ecclesiam ad eius visum, ne darent Sanctum canibus, & margaritam proiicerent ante porcos. Postea extincto Paganismo, Christianis passim regnantibus, non solùm in Ecclesia fidelibus proponebatur conspicienda Eucharistia in aperto, sed foràs palàm efferri cœpit, tamen ferè semper velata, siue cōclusa, sicut cōtrà in Ecclesia detecta frequētiùs ad adorandum oblata fuit, & eleuata. Nihilominus pro indifferēti haberi debet, ipsam opertam siue apertam adorare. Nam in Hispania ad ægrotos vtroque modo gestari audio, & apud Græcos in Ecclesia vtroque etiam illo modo populo ad adorandum ostenditur, quemadmodum apud nos quoque fieri solet: siquidem in Missa eleuatur, & colitur conspicua: in delatione verò ad ægrotos, intra turriculam conclusa adoratur. De hoc itaque nollem quemquam contentiosum esse. Si de modis illis, vter esset decentior, quæreretur, mihi magis probaretur, nisi aliud suaderet peculiaris aliqua causa, ad adorandum exhiberi perspicuam & ap-

parentem, tum quia minor idololatriæ relinquitur ſuſpicio, cùm videtur, & minus dubitari poteſt, an ibi ſit Euchariſtia, ac corpus Chriſti, quàm cùm neſcitur certò, an ibi lateat incluſa Euchariſtia: tum quia quando Chriſtus inſtitutam monſtrauit, in propatulo fuit, nullo velo cooperta. Quominus verò deportetur foras ita manifeſta, cautio adhibetur contra aëris atque hominum iniurias. Olim quidem nondum initiati catechumeni & peccatores, ad pœnitentiam redacti, arcebantur à ſacrorum intuitu atque perceptione, non quia peccatum nouum contraherent, ſi aſpexiſſent, vel percepiſſent, (quandoquidem fide plerunque & pietate multis fidelibus baptiſatis præſtarent) ſed propter diſciplinam & ordinem, partim à Chriſto, partim ab Eccleſia poſitum & inſtitutum hominibus inuitandis ad baptiſmum, & à peccato deterrendis. Peccatores autem non noua culpa degrauantur, ſi oculos in Euchariſtiam intenderint, atque præſentem ex animo coluerint, omníque honore cumularint atque inuocarint, non magis ſanè quàm publicani & peccatores offendebant, cùm appropinquarent Chriſto ſalutis cauſa. Peccatur quidem, ſi inuerecúdè & irreligioſè oculi defiguntur in Euchariſtiam, ſi ridiculè aut ſine pietatis motu in eius præſentiam venitur, vel ſi tantùm exteriori apparatu & labiis honoratur, cor autem longè peregrinatur. Hoc enim eſt indignè Euchariſtiam adorare. Propterea ſi non deuotioni populi, ſed pompæ magis & oſtentationi illa circumgeſtatio, proceſſio, ac feſtiuitas ſeruierit, abuſus eſt. Nam ad excitãdam populi in Deum pietatem atque deuotionẽ eſt inſtituta, & hoc fine peragitur. Propterea Vrbanus, cùm feſti celebritatem indixit, priùs de interna conſcientię præparatione ſollicitus fuit. Exhortandos monet à parochis populos ad eius legitimam diſpoſitionem, vt veræ & puræ peccatorum confeſſioni incumbant, eleemoſynarum largitioni, orationi, atque aliis pietatis & deuotionis operibus, in quibus ieiunium in vigilia feſti à Clemente quinto numeratur: ita vt pretioſiſſimi ſacramenti mereantur fieri participes illa die, poſſíntque ipſum ſuſcipere reuerenter, ac eius virtute augmentũ gratiæ conſequi. Ab his quoniam ferè omnibus receditur, & ſola exteriora à pleriſque cogitantur, iam patet in quo erretur, & quò ſit redeundum perſpicitur. Ad illa præcipua & interna, ſi exteriora quæcunque ornamenta acceſſerint, adoratio vera perficitur. Itaque ſi ad communionem, & alia pietatis officia, langueſcens in dies poteſt populi deuotio in feſto corporis, & aliis accendi, magnum fuerit veræ pietatis operæpretium, ad quam omnes quidem paſtores & confeſſarios pro virili hortari & extimulare optandum eſt. Verùm ſi populi Chriſtiani tepor & languor aut depelli, aut vinci non poteſt, an propterea Chriſtum ſuo honore fraudandum dicemus, qui tam publico Eccleſiarum & nationum Chriſtianarum conſenſu iampridem eſt introductus, & annua in hunc vſque diem Chriſtianorum omnium pietate & veneratione obſeruatus? Aliis delationis & proceſſionis frequentia moleſta, ac libenter ſuſurrant. Parciùs iſta viris tamen hæc obiicienda memento, quoniam familiaritas & conſuetudo parit contemptum & faſtidium. Qua de cauſa Gropperus non dubitauit inter abuſus reponere, quòd hoc venerandum ſacramentum in proceſſionibus nimis crebrò profanaretur, populóque præter quotidianam in Miſſæ officio eleuationem nimio plus, & plerumque palàm ſpectandum exhiberetur, nulla nec cõfeſſione, nec pœnitẽtia præcedente: tantũ abeſt, vt Euchariſtię plerunque ſequatur perceptio, ne quidem ſolemni illo feſto, quod excitandam inſtituitur, vt eo die non ſpectaretur modò, ſed dignè perciperetur Euchariſtia. Citat idem contra oſtentandi tantùm, & non ſumendi rediuiuam conſtitutionem Nicolai Cuſani, percelebris Cardinalis, dum Nicolai quinti Legatum ageret, editam, quæ ſic habet: Ad maiorẽ honorem ſacramenti ſtatuimus, quòd deinceps viſibiliter in quibuſque monſtran-

Biel. lec. 50. in Can.

An ſit nouũ peccatũ, ſi peccator intueatur Euchariſtiam, & adoret.

Quæ diſpoſitio requiritur ad celebrandũ feſtũ ſacramenti.

An expediat ſæpiùs Euchariſtiam in proceſſione ferre.

Statuta Colo. edita an. 1554.

tiis non ponatur, aut deferatur, nisi in sanctissimo festo corporis Christi, cum suis " Octauis, & extra huiusmodi festa cum suis Octauis, semel in anno in qualibet ci- " uitate, aut oppido, seu parochia, vel ex singulari indulto ordinarij, aut alias pro pa- " ce, vel alia necessitate imminente, ex indispositione rempub. prægnante, & tunc " cum summa reuerentia ac deuotione. Extat hæc constitutio in statutis Ecclesiæ " Coloniensis: alioqui in operibus Nicolai de Cusa non occurrit, sicut rectè mo- net doctissimus noster Espencæus, de quo ista ferè transcripsi. Raritatem il- lam comprobant, & frequentiam damnant cum illis Taperus Louaniensis de- canus, ac Lindanus Episcopus Ruremontanus, viri sanè percelebres. Alij, dum istorum laudant opinionem, modum excedunt, ac ne quidem in publicis ca- lamitatibus & necessitatibus proponi volunt palàm & apertam Euchariſtiam, multò verò minus circumferri: quod prætexunt, ne tandem vilescat. Ita dum vi- tant stulti vitia, in contraria currunt. Eorum ego magis sequor & amplector sententiam, qui potiùs statum & conditionem populorum, ac causam propa- landi Eucharistiam considerandam iudicant, quàm temporum momenta, vel interualla. Quamdiu premit necessitas, aut suadet iusta causa: quandiu populi feruor vel magis accenditur, vel conseruatur ex producta vel spectata Euchari- stia, vtiliter in publicum educitur. Sin contra docuerit experientia, vtilius for- tassè remouetur, ne per indeuotionem erga ipsam peccetur, & Dei vltio pro- uocetur. Deinde sicut Centurio ex apprehensa indignitate sua piè Christum ab ædium suarum ingressu prohibere studuit, cùm Zachæus contrà ex cogitatione facilitatis, bonitatis, ac misericordiæ Christi erga peccatores, non minus piè ex arbore descenderit, ac domum festinarit, vt ibi Christum præsentem exciperet, videret, & familiariùs versaretur cum ipso: Ita quisquis ex perspecta populi per- uersitate vel irreuerentia noluerit illi Christum coràm exhibere, piè potest in suo sensu abundare, vt contrà itidem quisquis ex meditatione bonitatis ac misericor- diæ Christi, qui venit peccatores quærere, & saluos facere, etiam sæpiùs ad impetrandam clementiam & indulgentiam Christum in Eucharistia populo, quamuis negligentiori, offert & præsentat. Quapropter causæ & circunstantiæ fuerunt potiùs expendendæ, quàm ipsum factum, quod in indifferentibus nu- mero. Si enim quotidiè, vel rariùs communicare, & sumere corpus Christi Augustinus in indifferentibus collocat pro personarum dispositione atque in- tentione: cur non & quotidiè in Eucharistia Christum videre, seu gestare, aut rariùs id agere, pro indifferentibus censebitur ex populorum statu atque de- uotione. Denique sunt, qui mediatorum, siue pacificatorum personam etiam in hac re sumentes, vt funesta ista dissidia religionis componantur, nihil absur- di fore putant, si hæc solemnis sanctæ Eucharistiæ circumgestatio aboleatur: imo citra Ecclesiæ damnum, atque adeò cum eius lucro, si modò id prudenter fiat, eam existimant omitti posse: quorum rationes allegat, & confutat doctissimus Epi- scopus Lindanus hoc ferè contextu. Sacramenti honor (inquiunt) diu sine circum- " gestatione constitit, & hodiè constare potest. Potest quidem, vt videmus per Tur- " ciam apud Christianos: sed an citra pietatis damnum ex more publico tollatur res, " cùm licita, tùm honesta, communi etiam nunc prouinciarum omnium Christiano- " rum vsu, pióque consensu celeberrima, viderint isti pacificatores, qui vt Pharisai- " co quorumdam scandalo eant obuiam, malunt insanorum medicorum more, toti " Ecclesiastico corpori vulnus graue infligere, quàm vni aut alteri mẽbro semilangui- " do veram atque solidam medicinam adhibere. Quid enim si honor sacramenti diu " sine circumgestatione constitit, hodiéque cõstare possit, an igitur suadeas abolen- " dam?

Espenc. lib. 2. ca. 8. de adora.

Contra mediatores, qui ad pacificationem suadent omitti processionẽ vel alia pietatis officia.

„dam? Atqui & sine templis diu constitit religio Christiana: non igitur & hæc abolē-
„da? Sed Ecclesiæ lucro (addunt) ista omitti possunt. Equidem pietatis aut religionis
„lucrum non video, nisi quale sublatis piis ceremoniis reportatur, vt res illarum occa-
„sione gerenda non infrequēter tollatur. Quis autē inficias iuerit occasione solemnis
„processionis, quę S. Eucharistię præsentia decoratur, nō modò plures ad preces pu-
„blicas confluere, sed ardentiùs, adeóque confidentiùs orare atque comprecari. Sed
„tollatur, si placet, edicto publico illa circumgestatio. An non pacificatione ista incō-
„sulta nouum feceris dissidium de pia in mysteriis eiusdem Eucharistiæ eleuatione?
„Clamitabunt enim pacificatores, Aduersarios non minus offendi, quàm solemni cir-
„cumgestatione: quod vtriusque rei eadem est causa, idem vtriusque scopus. Alij
„pari argumento quiduis aliud quod ad Christi adorationem spectet, suadebunt
„hoc exemplo abolendum, ac denique omnia, quæ vel insano capiti videbuntur di-
„uini honoris speciem complexa.

REPETITIO DECIMA DE COMMVNIONE SVB ALTERA SPECIE.

AN COMMVNIO SVB VTRAQVE specie fuerit à Christo pręcepta.

CAPVT I.

SICVT OMNIVM prope antecedentium hæreticorum, ita Calixtinorū in Bohemia nostro infelici tempore plaga recruduit. quò verò maiori pietatis pretextu, populari fallacia & apparenti impostura causa calicis, siue de communione sub vtraque specie, ab Aduersariis agitatur, & implicatur: eò sinceriùs, simpliciùs, atque apertiùs à nobis enucleari & elucidari debet. Tota verò controuersia quatuor aut quinque capitibus cōtinetur. Primum est, An instituta sit à Christo vtraque species, an vnica. Alterum, Quænā sit ab eodem præscripta & imperata, Tertium, Quænam fuerit Apostolorum & primę Ecclesię fides, sentētia, & vsus: & quando, ac quomodo fuerit immutatus. Quartum, An vllo pacto vtraque species panis & vini ad salutē siue ad debitam Eucharistiæ perceptionem sit necessaria. Quintum, quęnam sit potestas Ecclesiæ circa dispensationem Eucharistiæ & sacramētorum, & an debeat aut expediat vtramque speciem populo remitti & restitui. Priora duo coniungemus. Principiò concedamus Aduersariis, quod postulant, de mysteriis & sacramentis ex

Quomodo materia de vtraque specie consideranda.

corũ institutione optimè decerni ac definiri. Iam controuertitur, quid instituerit Christus in Cœna. Vsum vtriusque speciei volunt Aduersarij. Dicimus aliud esse vtramque speciem, aliud earum vsum. Res omnes initio creantur à Deo suo ordine, postea de earum vsu disseritur. Baptismus primùm cõstituitur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: & deinceps de eius vsu agitur. Præterea si in rerum institutione declaratur vsus, aut vna præscribitur: non tamen indè colligitur, cuilibet, aut etiam cuiquam vsum illarum certò mandari. Vinum condidit Deus in potum hominum: non tamen omnibus, aut etiam cuiquam edixit, vt vinum epotet. Sanxit in lege, vt offerretur cum victima certa vini mensura: non tamen sanxit, vt omnis qui de sacrificio ederet, etiam de vino gustaret. Deus matrimonium ad procreationem hominum disposuit: sed non omnibus matrimonij iugum, nec omnes coniugatos ad dandam operam liberis obligauit. Est enim licitum de communi consensu continere in perpetuum. Ideò multa à Deo, siue ex primæua naturæ conditione, siue ex lege addita instituuntur, non vt à singulis præstentur: sufficit si saltem aliqui tali defungantur munere. Propterea negamus ex ipsa institutione Cœnæ, & vtriusque speciei, earũ vsum institui: & si instituatur, negamus tamen inde ad omnes extendi. Aduersarij pedem ab ipsa nuda institutione ad ista verba imperantia referunt, Accipite, edite, bibite ex eo omnes: quibus vtriusque speciei vsum institui & omnibus iniungi contendunt, etiamsi ex institutionis vi & natura non inferretur. Hîc aries est Aduersariorum, sed Ecclesiam fundatam supra firmam petram non conuellit. Primùm enim ista iussio, Bibite omnes, tantùm ad Apostolos præsentes pertinuit, & non ad alios Christianos tùm viuentes, qui ab illa Cœna aberant, nec ad eorum posteros. Nã Lucas loco Bibite, ait, Diuidite inter vos, ne ad absentes pertinuisse dicamus: & Marcus idem explicat, cùm subiungit, Biberunt ex eo omnes: illi inquam, quos iusserat bibere. Quòd si Christus tantùm fuisset elocutus, Accipite, comedite, *Hoc est corpus meum*: Bibite ex eo omnes, *Hic est sanguis meus*: non addidisset autem, Hoc facite in meam commemorationem: non fuisset vllius rei à nobis obseruãdæ facta institutio, sed tantùm enarratum priuatum Christi cum Apostolis factum & colloquiũ, qualia multa cum ipsis familiaria & domestica habuit antecedentia & consequentia ipsius resurrectionem, neque nos ad quicquam posterius agendum deuinxisset. Quonam pacto igitur ex verbo, Bibite omnes, speciem calicis omnibus victuris Christianis præcepisse putabitur, cùm nondum Cœnam pro posteris instituisset, neque esset effatus, Hoc facite, cuius verbi efficacia Cœnæ potestatem & vsum institui assentiuntur Aduersarij. Melius itaque consulti inter Aduersarios, vrgẽt, Hoc facite in meam commemorationem, annecti calici, sicuti & pani apud Apostolum, per ipsúmque Cœnam institui pro posteris, ac mandari, Et edite, & bibite ex eo omnes, ad victuros vsque dum veniat Dominus promulgari. Fatemur, *Hoc facite*, vtrique speciei apponendum ex Apostolo Paulo: non tamen statim inde pręceptum generale de vtraque specie ab omnibus capienda rectè concludi. Non enim in scripturis verba imperantia plerunque iussionem aut mandatum significant, sed potestatis aut permissionis, alicuius doni collationẽ, aut etiam merã exhortationem, aut cuiusmodi sunt, Vade, vende omnia quę habes: Accipite Spiritum sanctum: Crescite & multiplicamini: atque alia in sacris literis propè infinita. Certè Patres, Irenęus, Ambrosi⁹, Chrysostomus, Damascenus, atque alij à me producti libro de Transsubstantialitate comparant, *Hoc facite*, cum ista Dei sanctione, Crescite & multiplicamini: vt demonstrent per illud verbum factam & donatam esse potestatem Apostolis & eorum successoribus de pane efficiendi & administrandi corpus Christi, sicuti per istud in prima rerum creatione ingenerata fuit hæc omnibus animantibus procreandi facultas, non

An Christus instituerit vtrãque speciẽ, & vtriusque vsum.
Genes.1. & 2. Ioã.3. Mat. vlt.
An sit præcepta à Christo vtraque species.
Luc.22. Matth. 14.
Quibus verbis instituatur vtraque species. 1. ad Cor. 2.
Matth. 18. Ioann. 21. Genes. 1. & 2.

non tamen singulis aut passim imperatus est vsus. Igitur ex genere dicendi, *Hoc facite*, non euincetur iuberi vsum vtriusque speciei vniuersis Christianis. Attamen ne summo iure agere videamur, excutiamus quid, *Hoc facite*, innuat, & quàm latè pateat. Hoc quidem duo commonstrat: Id quod Christus egerat, & quod ipsi Apostoli egerant. Quatenus importat factum Christi, qui propositum panem conuerterat in corpus suum, & vinum in sanguinem, Deóque patri obtulerat, sumpserat, & Apostolis impartierat: solis, & eorum successoribus dicitur, *Hoc facite*: Quatenus verò refert Apostolorum in prima cœna actionem, qui sumpserant & ederant Dominicum corpus & sanguinem, eatenus non ad solos Apostolos dicitur, *Hoc facite*, sed omnibus Christianis: & hæc loquẽdi figura de duplici sensu ex veteri ritu Agni Paschalis in nouum Testamentum à Christo transfertur. Ibi enim faciendi vocabulo, offerre & edere Agnũ & Pascha scriptura complectitur, & Apostolus Paulus vsum Cœnæ & vsum hac locutione sanciri monet, quando ait, *Hoc facite*, quotienscunque bibetis, in meam commemorationem: &, Quotienscunque manducabitis panem hunc, & calicem Domini bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat. Ita enim Patres de potestate consecrandi & percipiendi Cœnam Domini sapienter interpretantur. In priori significatu capiunt Dionysius Magnus, Cyprianus, Ambrosius, Chrysostomus, Damascenus, atque alij. Ad posteriorem alludunt Basilius, Cyrillus Alexandrinus, atque etiam alij. Nunc videamus quid de vtroque præcipiat, *Hoc facite*: an imperat omnibus & singulis ministris passim & indifferẽter consecrare & distribuere, vti Christus fecerat: an potius solam potestatem eis tribuit, ita vt de vsu potestatis nihil definiat, qui multis modis inhiberi potest & suspendi, nihil potestate læsa aut imminuta. Cur non idem de secundo significatu sentire licebit, vt nihil de vsu & exercitio sumptionis statuat, sed potestatẽ tradat, quam nemo cuiuis Christiano factam negat, sed ex causa legitima potestatis huius vsum & exercitium Ecclesiæ prudentia temperandum ac moderandum relinquat? Sicuti Apostolus commonefacit, *Hoc facite*, pertinere ad sumptionem, quemadmodum & ad consecrationem: ita satis indicat, non continere præceptum de vsu, sed tantùm copiam & facultatem dare. Subdit enim, *Hoc facite*, quotienscunque bibetis, in meam commemorationem: vbi non imperari potum manifestè ostendit, sed modum potui instituto & concesso præfigi. Decidit ergo Apostolus præsentem controuersiam de vtraque specie, & per, *Hoc facite*, agnoscit vtriusque sumptionem & modum institui, sed vsum nequaquam sub præceptum ex illo genere dicendi cadere exprimit, cùm interserit, Quotienscunque bibetis: vbi in vsu prudentiam & iustam aliquam regulam atque æquitatem desiderat, de qua erit posterior disserẽdi locus. Non sum nescius ab aliis annotari, absolutè panis speciem omnibus præcipi, cùm sine additione efferatur apud omnes Euangelistas de ipsa, *Hoc facite*, neque restrictionem ab Apostolo suscipiat, qualem adhibuit in calice. Subtilitatem istam non improbo: attamen neque eos possum reiicere, qui similem moderationem in panis specie censent repetendam, ex ea quam Apostolus in calice collocauit, vt dicatur, *Hoc facite*, quotienscunque manducabitis panem hunc, sicuti dicitur, *Hoc facite* quotienscunque bibetis. Non enim puto ita panis speciem absolutè præcipi, vt sine ea non ritè sumatur Eucharistia in solo calice, si quando ita cogeret necessitas, aut alia causa legitima, quemadmodum in aliquibus ægrotis & pueris olim factitatum non ambigimus. Quinetiam aliquando Apostolus ipsas species æqualiter diuidit, & sicut ait nos omnes vnũ corpus fieri, qui de vno pane participamus, omittens calicem, ita vicissim scripsit alibi nos omnes potari in eodem spiritu, tacita panis specie. Propterea imponũt Apostolo Aduersarij, quẽ volũt semper copu-

Quid significet Hoc facite.

Diony. cap. 3. Eccl. Hierarch.
Cypr. li. 2. ep. 3.
Ambro. lib. 4. de sacr.
Chrys. de prodit. Iudæ.
Damasc. lib. 4. cap. 14.
Basil. in Mor. reg. 21. cap. 3.
Cyrill. lib. 12. in Ioan. cap. 58.

Non præcipitur vsus vtriusque speciei, per Hoc facite.

1. ad Cor. 10. & 12.

latiuè loqui, ac mandare de vtraque specie, quia dixit, Quotienscunque manducabitis panem hunc, & calicem Domini bibetis, mortem Domini annuntiabitis. &, Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Nam ipsemet declarat copulatiuam pro disiunctiua à se collocari, cùm per disiunctionem subiicit, vt in omnibus exemplaribus Græcis habetur. Qui enim manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Neque Labeoni, aut Paulo Iurisconsulto ignotum fuit, coniunctionem pro disiũctione accipi: nõnumquam & coniuncta pro disiunctis reperiri: maximè verò tum aiunt Iurisconsulti id fieri, quando cõiuncta reipsa vnum sunt, aut si ex reipsa & argumento, de quo agitur, aliud iudicari æquum est. Ita in Apocalypsi scribitur, Beatus est qui legit, & audit verba libri huius, & seruat ea. Quoniam idem est legere, siue audire non lecta, copulatio pro disiunctione venit intelligenda, vt beatus sit qui legit, vel audit verba (cùm vtrumque non sit necessarium) & seruat ea. quoniam etiam eandem rem continent & afferunt Edere panem hunc, & Calicem Domini bibere, meritò Paulus copulationem à se præmissam pro disiunctione explicauit. Itaque Apostolus per moderationem istam, quotienscunque bibetis calicem, hoc facite: & per disiunctionem adhibitam, qui manducauerit vel biberit: & per expressionem vnius speciei sine altera, copulatiuam se posuisse ostendit pro disiunctiua: neque tanquam necessario præcepto, per *Hoc facite*, vtriusque speciei vsum iuberi, satis supérque pronuntiat. Nec verba illa, Probet seipsum, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, præcipiunt vtramque speciem, sed modum definiunt, quo edere vel bibere liceat. quid ergo instabunt Aduersarij? Nusquàm ne præcipitur vsus Cœnæ, & vtriusque speciei? Licebítne abstinere, aut vti Cœna, ac speciebus, pro cuiusque arbitrio? Minimè verò: ex eo quòd Cœna instituitur à Christo, & proponitur per *Hoc facite*, populo Christiano: vsus aliquando ab eodem exigitur, ne frustrà tantum mysterium apparasse & commendasse putetur. Non tamen ob id cuique licet eò temerè irruere, & indifferenter quicquid est apparatum arripere. Omnia cùm ordine fiant, & pia ac circumspecta ratione, quam Spiritus per diuinos viros, & maximè per Ecclesiam dictauerit. Imò verò etiamsi admitteremus per *Hoc facite*, tradi expressissimum mandatum de vsu vtriusque speciei, non tamen optimè consequeretur cuilibet homini præcipi. Nam præclarè Augustinus hoc in obseruationibus scripturarum ponit, vt sciamus alia omnibus communiter præcipi, alia singulis quibusque generibus personarum. quæ Augustini verba quo planiora fiant, animaduertamus in vniuersum tam primis parentibus, quàm postea Noé dictum fuisse, Crescite & multiplicamini: quod tamen præceptum non ita accipi oportet, vt singuli obligentur matrimonio, liberísque procreandis operam dare. Sufficit vt homines communiter id præceptum impleát ad quod faciẽdum nunc plures, nunc pauciores, iudicio eorum qui præsunt Ecclesiæ, tenebuntur, secundum temporis, aliarúmque rerum rationes. Eodem modo si de vtraque specie percipienda promulgaretur, *Hoc facite*, satis esset ab aliquibus Christianis id præstari: ab his nimirum, qui Apostolico gradui succedentes, corpus & sanguinem Christi sacro ore conficiunt, & Deo offerunt. Nam quod soli sacerdotes Ecclesiæ faciunt, non quidem sic omittitur, vt non fiat omninò, licet à singulis fidelibus non fiat. Cur autem potius illis quàm istis incumbat, postea explicabitur. Hac responsione satisfit obiicientibus Christum promisisse genimen vitis in regno Patris & Ecclesia se bibiturum cum fidelibus: ita vt sit necesse fideles ipsos genimen vitis consecratum bibere, vt per ipsos Christus ebibere intelligatur. Satis enim est aliquos in cœtu Christianorum istud obire munus, vt

Apocalyp. 22.

Quomodo Cœna percipiatur à Christo, & vtraque species.

August. lib. 3. de doct. Christ. cap. 17.

vt verum ſit Chriſtum ſui ſanguinis vinaceo poculo in Eccleſia perfrui. Quòd ſi quoniam, Hoc facite, admittitur præceptum complecti de vtraque ſpecie, ideò ad omnes Chriſtianos amplificatur: eadem ratione concedendum erit mulierculis etiam præcipi, vt Cœnam Domini inſtruant, & in Eccleſia aliis adminiſtrent: quoniam per Hoc facite, Cœnæ confectio & diſtributio priùs imperatur, quàm eius ſumptio, & indefinitè illa, ſicuti & iſta. Quid ſi Chriſtus de vſu vtriuſque ſpeciei expreſsè, aut etiam de quacunque Cœnæ ſumptione ita legem tuliſſet, Hoc facite omnes: quid amplius requirerent Aduerſarij, quàm neminem excipi, & ab vtraque ſpecie, aut etiam à Cœna quadamtenus ſumenda excuſari? Quid ſi generalitas illa miras difficultates pareret, quibus ſe extricare Eccleſia nequiret, niſi adhibita æqua iuris interpretatione & limitatione: quanto magis boni conſulere decet & probare, ſi quos ab vtraque ſpecie Eccleſia arceat aut excipiat, cùm nullo præcepto Domini ſaltem vniuerſali teneatur? Si Hoc facite omnes, de vtraque ſpecie præceptum haberet, & generalitate premerent Aduerſarij, non deeſſent, qui ex eadem catechumenos, fide Chriſti præditos, & ipſos infantes, & quoſcunque abſtemios, aut quacunque neceſſitate & iuſta excuſatione atque anguſtia oppreſſos prædicarent ad eandem communionem aſtringi, cùm generalitas nulli de obligatione videatur quicquam remittere: imò fortaſsè nemini ſoli, aut cum pluribus licitum aſſererent communicare, niſi omnes ad vnum Chriſtiani de eadem Eccleſia ſimul communicarent: quoniam qui dixiſſet, Hoc facite omnes, neminem excipiat, aut excludi permittat. Ita olim magni viri in Eccleſia ex tali generalitatis phraſi hallucinati ſunt, vt etiam infantibus iudicarent vtramque ſpeciem, aut ſaltem aliquam eſſe neceſſariam, quoniam voce Chriſti proferretur ſine exceptione: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. At Eccleſia non ſola verba Chriſti, ſed mentem circumſpexit potius, alióſque ſcripturæ locos contulit, & ex cauſis dicendi, ac vera verborum Domini intelligentia, à generalitate modum & æquitatem atque exceptionem admitti recognouit. Ita etiam olim, dum Cœnæ Dominicæ quaſcunq; circumſtantias & ſyllabas quidam numerabant potius quàm expẽderent, variis modis Cœnam Domini corruperunt, & noſtra ætate corrumpunt. Lutherus ne quidem à miniſtro vult accipi Euchariſtiam, niſi ab alio ipſi detur: & ita fieri per Cœnationes Germanorum ſolet: quoniam dictum ſit à Chriſto, Accipite, quaſi ab alio: nec attendit ipſummet Chriſtum ſummum ſacerdotem, & cuius vices in Cœna obit miniſter, priorem deguſtaſſe Cœnam ſuam, non ab alio ſibi oblatam, ſicut aſſentiuntur omnes antiqui ſcriptores Chriſtiani. Rurſum, quoniam Lucas ſcripſit, diuidite inter vos, olim Paulus Samoſatenus laniari Chriſti carnem putabat: & Cingliani doliolũ, aut ligneum vas vini in ſuis Cœnis circumferunt, & ex eo deguſtant omnes. Propterea Caluinus, quamuis dicatur à Chriſto præceptionis formula, Accipite, diuidite inter vos, habet tamen multa pro adiaphoris & indifferentibus: in quibus numerat, ſeipſum communicare, aut ab alio cœnam capere. Bibite, & Hoc facite, ait eſſe præcepti, & Accipite, libertatis. Ioannes à Laſco & Anabaptiſtę, non niſi à cœtu aſſidente menſæ Cœnam permittebant celebrari, quoniam æmularentur Chriſti factum potius quàm mentem & rationem. Erant olim, qui ex eadem cacozelia Cœnę Dominicę, nolebant niſi pranſi & benè cœnati ad ipſam accedere. Quapropter Aduerſarij de verbis Chriſti præceptum de vtraque ſpecie nequeũt introducere, quin in multas repugnantias & abſurditates ſe præcipites ruant. Ideò inter eos circumſpectiores tandem dederunt manus, & ingenuè faſſi ſunt, aut omninò per Bibite, aut Hoc facite, communionem vtriuſque ſpeciei non iniungi,

Vt non ſinguli vtraque ſpecies præcipiatur à Chriſto.

Ioann. 6.

Caluin. lib. 4. Inſtit. cap. 17. num. 43.

Auguſt. epiſt. 118.

aut saltē nō adeò districtè, quin multas exceptiones patiatur, sicut capite vltimo huius libri proferetur. Initio Hussitæ gloriabātur à se inuentū præceptum de communione vtriusque speciei, ex Ioannis textu, Nisi mādu caueritis carnē filij hominis, aut biberitis eius sanguinē, non habebitis vitam in vobis: nihilominus aut planè alienū esse à sacramento Cœnæ, aut saltē nihil de speciebus meminisse iam omnes consentiunt: sed de rebus, quæ tantundē sub vna specie delibantur, quātum sub vtraque & alibi de isto capite Ioānis longam habemus disputationem, quæ huic loco cōgruit. Itaq; vt in compendiū redigamus disputata, Christus suis verbis vtramque speciem instituisse credimus, vsūmq; de se licitū proposuisse cuilibet Christiano fatemur: sed pręcepisse, aut iniunxisse vllo Cœnæ expresso mandato, aut vlla generalitate negamus: & si fecisset, non tamen generalitatis expressio tātùm valeret, vt de aliarum scripturarum factis aut exemplis, aut ex aliis rationibus Christi intentioni consentaneis excipiendi potestatem Ecclesię adimeret, & ex æquo & bono ius à Christo pronūtiatum interpretandi. sed de hoc posteriùs. Porrò tria ad indagandam Christi mentem in verbis suis magnum adiumentum afferunt: Figurę huius sacramenti: & ab eodem Christo communionis sub vna specie exempla edita: necnon Augustini regula, qua expendit, si quid à Christo in Cœna imperatum fuerit. Vt enim, inquit, si Christus monuisset sacramentum non nisi post alios cibos capi, credo quòd eū morem nemo variasset: ita dicendum est, quòd si Christus iussisset communionem vtriusque speciei sumi, nos credere quòd nemo eum morem variasset. Cum Agno Paschali, libamina vini solebant apponi, quemadmodum ex Luca perspicitur: non omnes tamen cogebantur de calice epotare, sicuti de agno comedere: alioqui nec Rechabitæ à vino abhorrentes, nec abstemij natura, nec Nazarę i vnquam legitimum Pascha peregissent: nec de potione vini in illa celebritate necessitas cuiquam imponebatur, tametsi proponeretur & exhiberetur cum ista exhortatione, Bibite ex eo omnes, quemadmodum ex eodem Luca cernitur. Manna etiam cessit in esum populo, antequàm eliceretur aqua de petra. sed de istis posteriùs. Lucas resurrectionis die Christum visum duobus discipulis euntibus in Emaus recitat, & ait, Coëgerunt illum dicētes, Mane nobiscum Domine, quoniam aduesperascit, & inclinata est iam dies. Et intrauit cum illis, ac factum est, cùm recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit: & porrigebat eis, & aperti sunt oculi eorum, & cognouerūt eum, & ipse euanuit ab oculis eorum, & redeuntes ipsi narrauerunt, quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Negant Aduersarij satis liquêre per fractionem panis sacrosanctę Eucharistię cōmunionem intelligi. Deinde vt probetur, tacitā tamen subesse synecdochen fingunt, qua tanquam à parte totum, & fracti panis appellatione species vtraq; cōprehendatur. At quatuor nobiscū faciunt, vt fractionē illam de ipsa Eucharistia interpretemur. Consensus totius antiquitatis, aut saltem talium scriptorum, quibus iustè credatur eam communem & frequentiorem fuisse inter Christianos intelligētiam. Hieronymus, Hysichius, Augustinus, Chrysostomus, Theophylactus, Euthymius, Strabus & Beda, atque alij in eam sententiam confluunt. Insuper multa sunt in textu, quæ nos eò impellunt: Benedictio ipsa: Fractio panis illi adiūcta: & effectus duplex apertionis oculorum, & agnitionis Christi prius ignoti, cùm loqueretur in via. Vix reperias Christum in toto Euangelio aliquid attigisse, ac benedixisse, potissimum verò panem, nisi quando peculiarem mutationem circa eum operatus est. Occurrit in historiis, quando bis panes multiplicauit & pisces, & quando corpus suum ex pane confecit. Legitur quidem sæpè aliis conuiuiis interfuisse: sed nusquam dicitur accepisse panem, benedixisse, ac fregisse, suáque manu dedisse, ne quidem quando familiariùs cibum cepit inter domesticos, etiamsi nonnunquam in

Rationes quæ commonstrant non fuisse præceptum à Christo vsum vtriusque speciei singulis Christianis.

August. epist. 118.

Luc. 22.

Luc. 24.

Christus duos discipulos sub vna specie cōmunicauit.

in ipsis res stupendas perfecerit, vt ex aqua vinum optimum. Deinde benedictioni adiũcta fractio imprimis excludit Aduersariorum vanas & ridiculas expositiones, quæ nec inter se possunt conuenire. Melantho fracti panis nomine, cõuiuium significari ait, Cassander tenuem victum, Martinus Cemnicius vulgarem concœnationem, seu refectionem: Beza modum, quo Christus consueuerat panem frangere & rumpere inter discipulos, quasi singularẽ aliquem habuerit, quo vteretur nemo. Sed ne quidẽ figmenti huius auctor est Beza. Nam Guillelmus Vvedefordus, qui aduersus Ioannem Vviclef scripsit, cùm nollet cum antiquis Patribus ad conficiendam Eucharistiã ritũ Christi in Euangelista agnoscere, coactus est ægri somniũ proferre. Verùm doceant ex scriptura in aliquo horũ significatuũ Christũ aliquãdo accepisse panem, benedixisse, ac fregisse, suáque manu distribuisse, quemadmodum nos probamus eũdem sic operatum, quoties immutauit panem, & quoties Eucharistiã sacrauit. Recitent, inquam, vel conuiuium, vel tenuem victum, vel refectionem, vel aliquam Cœnam aut prãdium, vbi Christus singulari modo panem cõmunem fregisse legatur, aut benedixisse, exceptis miraculis multiplicationis panum, & consecratione Eucharistiæ, quorum iam rationem reddidimus. Præterea Lucas in ludo & schola D. Pauli edoctus fuit: ideò Eucharistiã pari cum illo stilo describit, & appellat. Atqui Paulus ipsam vocat panis fractionẽ, & benedictionẽ, siue panẽ quẽ frãgimus, & calicem quem benedicimus: & in eius institutione à Christo panem acceptũ narrat, benedictũ & fractũ: ita vt ea phrasi, quam à magistro didicerat, hîc à Luca constitui atque appellari ipsam Eucharistiam facilè possis agnoscere. Deinde sicut Augustinus tradit, per scripturas multò tutius ambulatur, quas verbis trãslatis occupatas cùm scrutari volumus, aut hoc indè exeat, quod non habeat controuersiã, aut si habet, ex eadẽ scriptura, vbicunque inuẽtis atque adhibitis eius testibus terminetur. Nos autem suprà ostendimus scripturã testari, quòd Dominus saluator sumptũ panẽ benedixerit, & fregerit, aliísque porrexerit, quoties panẽ peculiariter mutauit, & nusquàm alibi. Tutior ergo est sensus, quẽ damus verbis Lucæ, scripturis aliis munitus, quàm sensus aliorũ, qui de cõmunis panis fractione Lucã exponũt. Postremò Euangelista panẽ illũ supersubstantialẽ, ac minimè naturalẽ extitisse declarat (quod Augustinus atque alij annotant) ex eo, quòd remouerit effascinamentum, quo obstruebantur discipulorum oculi, ne Christum animaduerterẽt: & ex eo, quòd repẽtina perspicacitate eorum animos illustrauit ad illum internoscendum: qui duplex effectus aduersatur ei, quem interdictus cibus primis parẽtibus inflixit. Nam sicut Christi panis, ita esca serpentis oculos aperuit, sed hæc ad mortẽ contuendã & perferendã, vt ille Christi panis ad vitę restitutionẽ perspiciendã & obtinendam. At tãtùm narratur historia (inquit Cemnicius) de apertis discipulorũ oculis, neque esui miraculũ hoc imputatur. Imò verò scribitur expressè cognouisse Christũ in fractione panis, quod Hebraïca phrasi causã innuit, tanquã per fractionẽ diceretur. Cauillãtur Brentius & Cemnicius Christũ nõ solenni illa cœnæ Dominicæ benedictione in hac fractione vsum, quoniam non ascribatur benedictionis illius formula, *Hoc est corpus meum*. Quid tũ, si tanquã Christianis nota prætermittitur, vt propter illiã notitiam à se omitti Paulus fatetur, cúmque Lucas sequitur, vt prudentibus (ille inquit) vobis loquor. Panis quem frangimus, nónne cõmunicatio corporis Christi est? Calix quem benedicimus, nónne participatio sanguinis Christi est? Hic ait panẽ frangi, & calicẽ benedici, nec quã formula exprimit, quia Christianis esset perspecta. Postremò videtur Christus indicasse modũ, quo nobiscum corporaliter permansurus esset, vti rogabatur à duobus illis discipulis manere, nẽpè in sacrosancta Eucharistia, inuisibilis tamen & inconspicuus, ob idque statim ab illa fractione disparuisse

Philip. Melantho.
Cassander. lib. de vtraque specie.
Cemnic. in synod. Trident.
Beza in Anno. in Nouum testam. ad ca. 24. Luc.
Citatur à Cassandro, & à Ioanne Hessel.
August. lib. 3. de doctr. Christia. cap. 28.

narratur, quamuis adhuc præsens adesset. quod Augustinus Sermone de hac historia habito, etiamsi subobscurè, satis innuit. Ex huius etiam historiæ imitatione fortassè fluxit, vt aduenientes peregrini non priùs exciperentur hospitio à primis illis Christianis, quàm Eucharistiam, fraternitatis tesseram acciperent: sed de hoc posteriùs sermo habebitur. Expugnati plerique Aduersarij textus perspicuitate, & incertitudine commentitiarum opinionum, admittunt de ipsa Eucharistia Lucam intelligi: sed nugantur de synecdoche, tanquam à parte vtraque species commonstretur, quam Christus his duobus discipulis porrexerit, licet vnica tantùm nominetur. Faciunt Aduersarij suo more, quando non habent quo se ex claris & certis scripturis expediant, ad figuras confugiunt. Verùm proferant scripturam, aut Patres, qui meminerint huius synecdoche: & si se opinantur rectè ratiocinari ex posita in scripturis & Patribus vtraque specie ad vtramque constituẽdam, pari ratione ex vnica nominata ex scriptura & Patribus ad vnius sufficientiam confirmandam nitimur: si cõminiscuntur hîc aliquam figuram, & nos illic aliam possemus excogitare, & clauum clauo trudere. Quominus verò demus locum synecdoche, ex ipso textu persuademur. Scribitur enim pane discipulis porrecto apertos eorum oculos fuisse, ac statim euanuisse Christum, & redditum inconspicuum, ita vt nulla mora intercesserit, in qua calicem ipsis propinaret. Ergo, inquiunt, solam panis speciem consecrauit, cùm tamen nefas iudicetur vnam sine alia sanctificare. Quatenus quidem alijs liceat, differetur alibi. Christo authori nihil debemus præscribere, nec alligatur factis suis, & sacramẽtorum legibus: ac fortassè vtramque speciem sacrauit, & sumpsit, antequàm vnicam exhiberet. Quid autem verũ sit, non audemus asserere, cùm scriptura reticeat, contenta enarrare speciem panis benedictam fuisse ab ipso quam discipulis porrexerit. Adhæc scriptura figuras non recipit, nisi naturalis litera sensum gignat sanæ fidei, aut bonis moribus malè consentaneum. At erogare communionem sub vnica specie, nec institutioni Cœnæ, nec moribus Apostolorum, & primæ Ecclesiæ repugnat: quid igitur figuris opus est ad scripturam emoliendam? Quoties autem quod enarrat scriptura, repugnat fidei, aut bonis moribus, aut Apostolicæ traditioni, tum locum damus synecdoche, aut aliis figuris, sicut Augustinus synecdochen agnoscendam suadet in baptismo Eunuchi per Philippum, qui tãtùm rogarit, an crederet Christum esse filium Dei, cùm nõ sit dubitandum, quin de aliis articulis symboli pro more Apostolico baptisandi interrogarit. Sed ne traditioni quidem Apostolicæ communionẽ vnius speciei aduersari probabit sequens caput. In fine huius audiamus scriptores Christianos, qui sententiam Ecclesiæ de communione à Christo distributa duobus illis discipulis euntibus in Emaus explicant, quibus suis in Commentariis addes Euthymium, & Strabum, & Bedam.

August. de fide et operi. ca. 9.

Hieron. epist. de peregrinatione Paulæ.

HIERONYMVS. Paula venit Nicopolim, vbi Christus Cleopæ domum dedicauit in Ecclesiam. Cur ita singulariter loqueretur Hieronymus de Cleopæ domo præ aliis, ad quas sæpè diuertit Christus, nisi propter consecrationem corporis sui, quam in ista perfecit, & non in aliis.

Hysich. lib. 2. cap. 9.

HYSICHIVS. Inuenimus autem & Christum similiter post resurrectionem à mortuis per mysticæ Cœnæ & panis fractionem manifestatum: quod apertè quidẽ Lucas, planius tamen etiam Ioannes Euangelista tradit.

August. lib. 3. de consens. Euãge. cap. 15. & epis. 59. & Beda in 24. Luc. Tract. 2 in Canon. Ioann.

AVGVSTINVS. Non incongruenter accepimus hoc impedimentum in oculis eorum à Satana factum fuisse, ne agnosceretur Iesus: sed tamen à Christo facta est permissio vsque ad sacramẽtum panis, vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.

Idem. Discipuli eum non cognouerunt nisi in fractione panis. Et verè qui non sibi

» bi iudicium manducat & bibit, in fractione panis Chriſtum agnoſcit. Hîc Martinus Cemnicius admonet notari ab Auguſtino ſynecdochen in illa hiſtoria Chriſti, quoniam ſubiungit, Qui non ſibi iudicium manducat & bibit, in fractione panis Chriſtum agnoſcit: quaſi fractionis nomine cibum & potum comprehendat. Auguſtinus ſanè verba Pauli citat integra, quę de cibo & potu meminerunt, quorũ effectus par eſt effectui fractionis panis, qui duobus diſcipulis contigit: quod tantùm innuit, nec diſquirit quid fractio panis complectatur, ſed tantùm quid proſit.

Audiui pios viros, qui obiicerent à Chriſto non oblatũ fuiſſe tantùm ſacramentũ duobus illis, cùm maxima infidelitate laborarent: ſed huic obiectioni Auguſtinus » ita occurrit: Perdiderant fidem, perdiderant ſpem, ambulabant mortui cum viuen- » te, ambulabant cum ipſa vita. Cum illis ambulabat vita, ſed in eorum cordibus non- » dum erat vita. Tu verò, ſi vis habere vitam, fac quod fecerunt, vt agnoſcas Dominũ. » Hoſpitio ſuſceperunt. Tene hoſpitem, ſi vis agnoſcere Saluatorem. Dominus ergo » pręſentauit ſeipſum in fractione panis. Diſcite vbi Dominum quęratis, diſcite vbi » habeatis, diſcite vbi agnoſcatis, quando manducatis. Norunt fideles aliquid, quod » melius intelligunt in iſta lectione, quàm illi nouerunt, &c.

Serm. 140.

AVGVSTINVS ex effectis ſacramentum corporis Dominici fuiſſe probat: Chryſoſtomus verò idem confirmat ex actionibus Chriſti, nempè ex ſingulari be- » nedictione & porrectione. Verba ſunt: Quod ſacerdos de manu ſua dat, non ſolùm » ſanctificatum eſt, ſed etiam ipſa ſanctificatio: quoniam hoc non ſolùm datur quod » videtur, ſed etiam illud quod intelligitur. De ſanctificato ergo pane licet & animalibus iactare, & infidelibus dare, quia non ſanctificat accipientem. Si autem tale eſſet, quod de manu ſacerdotis accipitur, quale eſt quod in menſa manducatur, omnes de menſa manducarent, & nemo de manu ſacerdotis acciperet. Vnde & Dominus in via, non ſolùm benedixit panem, ſed de manu ſua dedit Cleopæ & ſocio eius. Et Paulus nauigans non ſolùm benedixit panem, ſed de manu ſua porrexit Lucæ, & cęteris diſcipulis ſuis. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum eſt, nec infidelibus prrigendum: quia non ſolùm ſanctificatum, ſed ipſa eſt ſanctificatio, & accipientem ſanctificat. Chryſoſtomus & Euchariſtiã fuiſſe contendit, & ſynecdochẽ excludit, quando panem datum confert cùm eo, quod canibus iactatur, quibus vinum nemo dixerit iactari, ſed aridum panem.

Chryſoſt. hom. 17. Operis imperfect. in Matth.

» THEOPHYLACTVS. Inſinuatur autem & aliud quiddam, nempè quòd oculi » eorum, qui benedictum panem aſſumunt, aperiuntur, vt agnoſcant illum. Magnam » enim & indicibilem vim habet caro Domini.

Theophyl. in cap. 24. Luc. et Euthym. ibid.

DE MORE APOSTOLICAE AC SEQVENTIS Ecclesię in communione vnius aut duplicis ſpeciei.

CAP. 2.

ECKIVS à Cemnicio atque aliis Germanis duriùs traducitur, quaſi imperitè atque impiè ſcripſerit, Eccleſiam ex traditione Apoſtolorum accepiſſe communionem ſub vnica ſpecie licitam & vſitatã. Hermannus Hammelmannus, in Saxonia Leingouienſis miniſter, fatetur quidem Tertullianum, atque alios primos Patres habuiſſe ex traditione, vt priuatim in domibus olim ederẽt Euchariſtiã: ſed hoc putat inualuiſſe cõtra Apoſtolorũ doctrinam, quę in Epiſtola ad Corinthios de duplici ſpecie, & publica in Eccleſia Cœna extat: & ob id talẽ traditionẽ repudiat. Nos autẽ cũ piis & doctis hominibus ex Apoſtolorũ, eorúmq; ſucceſſorũ actis & ſcriptis

Hammelmãnus lib. De tradit.

Cõmunio ſub vtraque, vel ſub vna ſpecie, fuit indifferẽs tempore Apoſtolorum.

credimus fuisse in vsu etiã publicam sub vtraq; specie in celebri totius Ecclesiæ cœtu & theatro fuisse communionem: nihilominus iustis ex causis semper licuisse per eadem principia, & fundaméta separatim, & sub vna specie etiã in publica Ecclesię celebritate Eucharistiã capere. Neq; huic nostræ assertioni officit doctrina Apostoli, cú enarret quid legitimè fieret apud Corinthios, nec inter abusus, quos dãnat, enumerat domesticam & sub vna specie communionem. Iure quidem accusat ebrietates & populares comessationes, quæ exercebantur in Ecclesia, tanquam magis decerent domos priuatas: sed contrà non improbat, si qua bona ex causa domi inter priuatos parietes dignè & sub vna specie sumeretur Eucharistia. Quomodo enim improbaret, quod post Christum ipsemet, alij Apostoli, atque Christiani factitarent, quandiu per inimicos nominis Christiani non erat tutum & liberum publicè in sacratum deo templum ad peragenda Christi mysteria cõuenire? Actorum secundo legitur: « Qui ergo receperunt sermonem Petri, baptisati sunt, & appositæ sunt in die illa ani- « mæ circiter tria milia. Erãt autem communicantes in doctrina & communicatione « fractionis panis, & orationibus. De Paulo verò eadem Acta cap. 20. sic loquuntur: « Vnà autem sabbathi cùm conuenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat « cum eis, profecturus in crastinum, protraxítque sermonem vsque in mediam no- « ctem, &c. Ascendens autem, frangénsque panem, & gustãs, satísque allocutus vsque « in lucem, sic profectus est. Actor. 27. de eodem Paulo scribitur: Et cùm lux inciperet « fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum, dicens, Quartadecima die hodiè expe- « ctantes ieiuni permanetis, nihil accipientes. Propter quod rogo vos accipere cibú « pro salute vestra: nullius vestrum capillus de capite peribit. Et cùm hæc dixisset, su- « mens panem gratias egit Deo in conspectu omnium, & cùm fregisset, cœpit man- « ducare. Animæquiores autem facti omnes, & ipsi sumpserunt cibum. His tribus lo- « cis vniuerso quodam compendio continentur, quæ fusius de primorum Christia- « norum sacris cœtibus à Iustino, Tertulliano, atque aliis commemorantur. Præter « allata superiori capite de fractione panis, textus Actorum secundo planum facit, non « de communi cibo intelligi oportere. Subiũgit enim in fine: Quotidie quoque per- « durantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibú « cum exultatione & simplicitate cordis: vbi distinguit fractionem panis à cõmuni cibo, qui tamen eadem in congregatione edebatur. Nam ex Epistola ad Corinthios, & ex Tertulliano atque aliis constat, quoties ad sacra sua perficienda aggregabantur Christiani, solitos præter Cœnam Dominicam, commune conuiuium apparare & instruere, quod etiam Cœna Dominica à Paulo vocatur: sed propter promiscuum vsum fracti panis, & illius comunis cibi, hic posterior Agapes seu charitatis nomen accepit, quo Iudas etiam in sua Canonica ipsum nuncupauit, & vera Cœna Dominica fractionis, seu benedictionis, seu gratiarum actionis vocabulum retinuit. Propterea ex eo more primi Christiani, metu persecutionis suis quique in ædibus conclusi, ante omnem vulgarem cibum panem illum fractionis seu benedictionis degustabant, vt quod in publicis conuentionibus fiebat, etiam domi obseruarét. Hoc est quod in tribus locis Actorum productis difficultatem parit, quia in ipsis semper fractioni panis cibus ille communis subnectitur, nec animaduertitur differentia inter vtrumque cibum, & ordo percipiendi vtrumque, sed ex significatu posterioris priori fraudẽ faciunt: nec mirú, cùm ex posterioris vsu Apostolus redarguat prioris abusum, quem committebant Corinthij: quia indifferenter vtroque vescebantur, non diiudicantes priorem esse corpus Domini. Beza non it inficias, quin Cœna Domini celebraretur ante commune istud epulum: recusat tamen de illa fractionem panis interpretari, ne vllo pacto communioni sub vna specie suffragari videatur. Sed

Scriptura ex quibus apparet Apostolos cõmunicasse sub vna specie.

Iust. Apolog. ad Antonin. Tertull. cap. 39. Apolog.

Tertullian. ad vxorem.

Beza in Annotat. ad Acta Apostol.

ſi ſemper Cœna illa Domini antecedebat, quæ familiari Paulo & Lucæ genere dicendi fractio panis dicitur, cùm ita textus hîc loquatur, quid obeſt quominus ipſum de illa interpretemur? Præterea nos ad eam expoſitionem inuitant & impellunt adiunctæ omnes circunſtantiæ, quibus antiqua Cœna Chriſtianorum omnibus ferè ſuis coloribus depingitur. Quotidie quidem ſi vacabat, aut licebat, conueniebant ad illam fractionem Chriſtiani, ſed maximè vna Sabbathorum, id eſt, die ſolis, ſiue Dominico, ſolenniorem agebant conuentum, ídque noctu, cùm premeret perſecutio, & ſecretius diuerſorium deligebant, quod populorum non patêret iniuriæ: furori, & aſpectui, quemadmodum ex Tertulliano, Iuſtino, Plinio iuniore, & Minutio, atque aliis conſtat. Legebantur multa pro concione, ex Apoſtolis: eleemoſynæ conferebantur, quarum oblationum contributio offertorium poſtea nuncupari cœpit: ſolemni gratiarum actione panis ipſe ſacrabatur: interponebantur multæ preces & orationes: poſtremò quiſque quaſi pro munimento & tutela ſua de ſacrato pane & diſtributo percipiebat, ac domum confirmatus redibat. Vnde quęſo tales ritus didicerant Chriſtiani, niſi ex productis Actorum ſcripturis, quæ tales ad viuum exprimunt & referunt? Primùm non publicè in templo, ſed per varias ædes priuatas ſua ſacra obiiſſe narrantur Chriſtiani. Cur enim orationis cauſa adiiſſe vulgò templum dicerentur, ſed domos priuatas ad frangendum panem frequentaſſe, niſi fractio illa ad ſacrum miniſterium pertineret, quod tamen non audebant publicè in templo exercêre? Quòd ſi fractio illa de vulgari cibo intelligeretur, quid magni recitaret Lucas, eo ſolitos veſci Chriſtianos Domi? Acta annotant Die Dominico, ſiue vna Sabbathorum, Apoſtolum Paulum cœnaculum magnum quæſiuiſſe, eóque noctu vocaſſe multitudinē Chriſtianorū ad frangēdum panem. Si ad communes epulas, cur dies Dominicus ſacris faciendis deſtinatus deligitur? cur differtur veſpertina cœnatio vſque ad primam lucem? cur ſermones famelico ventri, & cœnam morāti ad mediā noctem, imò ad primam lucem protrahuntur? Quin potius cętuum Chriſtianorum ceremonias hîc obſeruamus, qui die Dominico honeſtiori in loco, ſed ſecretiori fiebant: noctémque totam tranſigebant audiendis ſacris literis, & canendis hymnis, ac precibus fundendis, & ſub ipſum diei crepuſculum Cœnam Dominicam celebrabant ante omnem cibum communem, qui poſtea ſequebatur, tanquam menſa fraternitatis & amicitiæ eſſet teſſera. Aduertamus quoque literam Actorum ſecundo aliter Græcè habere, quàm Latinè ferat. Sic enim Græcè eſt, ἦσαν δὲ προσκαρτεροῦντες τῇ διδαχῇ τῶν ἀποστόλων καὶ τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, καὶ ταῖς προσευχαῖς :id eſt, Erant perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, in communicatione & fractione panis ac precibus: Proculdubiò præcipuas actiones congregationis Chriſtianæ perſtringit. Non ſatis liquet, quid κοινωνίας dictione ſignificet: vel participationem vel communionem ipſam quæ per panis fractionem fit de corpore Chriſti, vel nō male quadrabit, ſi pro oblatione & communicatione facultatum, quam de ſuis rebus ad præſidētium & inopum conferebant alimoniam in ſuis cœtibus Chriſtiani: vt hîc enumeret audientiā verbi Domini, oblationes & collectas, Cœnæ Dominicæ celebrationē, & precationes quæ ad eius conſecrationē, gratiarum actionē, & omniū hominū commendationem fiebant, ſicut Iuſtinus, Tertullianus, & Auguſtinus admonent. Nam orationum genus, & vocabulum, quod eſt προσευχη, hoc in textu ponitur, quod ſolenne & aſſuetum memorat Auguſtinus fuiſſe Chriſtianorum antiſtiti, dum ipſam Euchariſtiam conficeret & offerret. Certè hoc loco fractio panis, ſicuti & oratio, & doctrinæ Apoſtolicæ auditio, & eleemoſyna, ad cultum diuinum & Chriſtianorum ſacra pertinet, ita vt ad profanum cibum aptè transferri nequeat. Attamen verum eſt primos illos Chriſtianos à ſacris ad menſam illam communem conſueuiſſe corro-

Act. 20.

Vide lib. 1. de ſacrific. cap. de vſu Apoſtol.

hortandæ fraternitatis gratia digredi: quod vltima clausula huius secundi capitis innuit. Quomodo verò illa fractio panis consecraretur, & in quem finem perciperetur Paulus Actorum capite vigesimo septimo tradit, & eo ritu atque fine olim in suis quoque congressibus Christianos sacrasse Eucharistiam Iustinus memoriæ mandauit. Dicitur igitur prima luce, quam Christiani destinabant faciendæ Eucharistiæ, Apostolus inuitasse homines in eadem secum naui vectos, ad capiendū cibum pro salute sua. In textu Græco est: Hoc enim ad salutem vestram spectat. Nullius enim vestrum capillus ex capite vestro cadet. Apostolus verba faciebat infidelibus, & ad cibum communem videbatur exhortari ieiunos: nihilominus quia Christianus, & in discrimine maris cum sociis versabatur, interponit sermonem de alio cibo, quo ipse vsurus esset ad impetrandam omnium salutem, ita vt ne capillus quidem vllius periret: quæ certè virtus cibo vulgari non potest tribui, aut competere, & est finis & tutela, quæ expectatur de ipsa Eucharistia, cuius causa eam secum deferebant Christiani, quando se mari committebant, eáque se ex Pauli doctrina & exemplo, si periclitabantur, muniebant, quemadmodum testatur de Ambrosij fratre historia. Ita exorsus Paulus accepit panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: quæ consecrandi Eucharistiam formula per publicam gratiarum actionem mansit ex hoc textu penes primos Christianos, teste Iustino, & adhuc in Ecclesia Catholica durat. Peracta gratiarum actione Paulus fregit panem, & cœpit edere, primùm quidem de cibo sacrato, & deinde de profano, sed non priùs quàm ipse esset pro omnibus benè precatus, & cibum, qui valebat ad salutem omnium obtinēdam, ante omnem profanum cibum prælibasset. Hos textus ita intelligi oportere cogunt rationes ex litera ductæ: cogit vsus veterum Christianorum in conficienda Eucharistia ex his locis affabrè efformatus & compositus, qui certè instar omnium testium & authoritatum esse debet. sed nec Chrysostomus nec Augustinus abstinent à tali interpretatione. Nec obest si quicquam alij de tenui victu & frugi, aut de quouis vulgari cibo afferunt, cùm textus vtrumque coniungat, & sacra fractio panis de sobrio atque humili genere vitæ Christianos commonefaceret. Itaque ex allatis scripturis quid ferret vsus & origo traditionis Apostolicæ de vnica specie panis, iam patêre arbitror. Quòd si Aduersarij per synecdochen etiam in Actis Apostolicis appellatione vnius speciei vtramque voluerint complecti, quicquid præcedenti capite contra eam disseruimus, hîc repetatur: & insuper obseruetur subesse maximā causam, cur Apostoli in Actis suis dicantur non exhibuisse sub vtraque specie communionem, tametsi Paulus Corinthiis non dubitarit eandem præbêre. Ratio diuersitatis est, quòd Apostoli ceremonias legis & præcepta non statim sustulerunt, sed quātum licuit, ritibus Iudæorum iura Christianorum accommodarunt, & ad eorum normam attemperarunt. Id apparet in circumcisione Timothei, in delectu ciborum, in suffocato & sanguine, in rasura capillorum. At populus Iudæorum abstinebat à libamentis sacrificiorum: & in Deuteronomio, ipsi vertitur vitio & probro, quòd biberit vinum libaminum more Gentilium. Contrà verò Gentiles perinde vino sacrificiorum fruebantur atque carne: quod Paulus ipse ostendit, quando inquit, Non potestis bibere calicem Domini, & calicem Dæmoniorum, nec potestis participes esse mensæ Domini, & mensæ Dæmoniorum. In re ergo libera & indifferenti, de vna aut de vtraq; specie id secuti sunt Apostoli, quod moribus vtentium & religioni conueniebat, vt Iudæis vnam de sacrificio speciem concederent, & Gentilibus vtramque, quoniam inquam ita receptum erat apud vtrosque de publico sacrificio participare. Post apertam originem traditionis Apostolicæ de licita & apud antiquos assueta vnica specie, confirmemus eandem emanasse ab Apostolis, per Augustini regulam, qua detegit

Ambros. de obitu Satiri fratris.

Chrys. hom. 17. oper. imperfecti Augusti. epist. 86.

Quare Apostoli non communicabāt Iudæos sub vtraque specie, & Paulus corinthios Gentiles communicarit.

Deuter. 32.

1. ad Corin. 10.

git ab ipsis effluxisse aliquid. Nam si nihil de illa vlli homines aut Concilia introduxerunt, aut statuerunt, quin reperiatur prius iam in vsu & authoritate fuisse, donec ad ipsos Apostolos, & ad ipsis finitima secula progrediamur, censeri debent Apostoli vnicam illam speciem tradidisse. Atqui quàm longè ab Apostolis memoria repetere possumus, nihil de vnica specie inueniemus nouatum, quod factum non fuerit prius, etiam Apostolorum ætate aut proximo tempore. Ex illa sub Apostolis consuetudine conueniendi per domos quotidie, & frangendi panem, atque communicandi extra templum, cùm persecutiones impedirent quotidianas in vnis ædibus cõuocationes Christianorum, prouisum fuit, vt de cœtu publico, quoties haberi poterat, quisque Eucharistiam domum asportaret, & quotidie ante omnem cibum priuatum cõmunicaret, atque ad omnes repentinos casus haberet sacrum illũ panem quasi necessarium viaticum, sine quo piaculum putabant de vita decedere, quemadmodũ de illo Nicena prima Synodus loquitur. Eum morem Tertullianus commendat his verbis: Eucharistiæ sacramentum & in tempore victus, & omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quàm præsidentium sumimus. Planiùs libro De oratione ita loquitur: Similiter de stationum diebus nõ putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quòd statio soluẽda sit accepto corpore Domini. Nónne solemnior erit statio tua, si & ad aram Dei steteris? Accepto corpore Domini & reseruato, vtrumque saluum est, & participatio sacrificij, & executio officij. De domestica & priuata communione id ad vxorem ait: Non sciet maritus quid secretò ante omnem cibum gustes: & si sciuerit, panem non illum credit esse qui dicitur. Cyprianus eundem morem agnoscit: Cum quædam (inquit) arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne indè surgente deterrita est, ne auderet attingere. Et alius, qui & ipse maculatus de sacrificio à sacerdote celebrato, partem cum cæteris ausus est latenter accipere, sanctum Domini edere & contrectare non potuit, cinerem ferre se apertis manibus inuenit: documento vnius ostensum est Dominum recedere, cùm negatur. Extat Græcè Epistola Basilij ad Cæsariam Patritiam, quæ rem ipsam copiosè explicat, & ea sic habet: Illud autẽ in persecutionis temporibus necessitate cogi quempiam, non præsente sacerdote aut ministro, id est, diacono, communionẽ propria manu sumere, nequaquam esse graue superuacaneum est demõstrare, propterea quòd longa consuetudine hoc ipso rerũ vsu confirmatũ est. Omnes enim in eremis solitariam vitam agentes, vbi non est sacerdos, communionem domi seruãtes, à seipsis communicant. In Alexandria verò & in Ægypto vnusquisque eorum, qui sunt de populo, vt plurimùm habet communionem in domo sua. Semel enim sacrificium sacerdote consecrante & distribuente, meritò participare & suscipere credere oportet. Etenim in Ecclesia sacerdos dat partem, & accipit eam is qui suscipit cum omni libertate, & ipsam admouet ori propria manu. Idẽ igitur est virtute, siue vnam partem accipiat quisquam à sacerdote, siue plures partes simul. Licentia ista euasit tandem in abusum. Nam alij post rem vxoriam irreligiosum dicebãt adire Ecclesiam, nec interea putabant sibi illicitũ corpus Domini impurè, ac sine probatione, domi abligurire: quos redarguit Hieronymus, & concludit, Quod in Ecclesia non licet, nec domi licet. Nihil Deo clausum est, & tenebræ quoque lucent apud Deum. Alij ad maleficia Eucharistiam reseruabant. Propterea Concilia Cæsaraugustanum & Toletanum primum anathema interminantur ei qui Eucharistiam susceptam non consumpserit in ipsa Ecclesia. Hîc Aduersarij contẽdunt Christianos priùs in Ecclesia sub vtraque specie communicasse, quàm de reliquiis sacrificij exportarent domũ. Negant etiam vnicã panis speciem solùm expor-

Probatur vsus vnius speciei in Ecclesia primitiua post Apostolos.

Tertull. de Corona militis.

Lib. 2 ad vxorem.

Ser. 5. de lapsis.

In Apologia ad Pammachiũ, pro libris contra Iouinia.

tatam fuisse, sed vtramque: quoniam Eucharistia, teste Irenæo, vtramque comprehendat, & quoniam nonnulla exempla delatæ extra Ecclesiam Eucharistiæ fidem faciāt de vtraque, in quibus est de Exuperio Tholosano Episcopo, qui corpus Domini canistro vimineo, sanguinem verò portabat in vitro. Quinetiam Cyprianum citant exhortantem, vt tempore persecutionis species sanguinis ad inflammandos animos præberetur Christianis. Ad ea respōdemus, parum referre, quo quisque modo Eucharistiā in Ecclesia reciperet: sufficit esse in confesso, extra ipsam Domi plerosque sub vna specie communicasse. Parum refert etiam, si admittimus nonnullos vtramque speciē asseruasse, aut quia ex sacerdotio id illis incumbebat, quemadmodū Exuperio Tholosæ Episcopo, qui fortassè publicū viaticū ad populorū necessitatem circumferebat, quia Ecclesiarū cōmoditas deerat, in quarū nonnullis scimus vtramque speciem asseruatam, quemadmodū ex Gregorio Nanziāzeno & Chrysostomo alibi recitamus: aut quia prȩter morē ita casus aliquis ferebat, aut etiam clàm vtramque speciem complectebantur alij, sicut Gregorius Nanzianzenus sororē ex pietate excusat, quæ noctu ad altare accesserit, vbi mysteria corporis & sanguinis Dominici iacebant, & ausa est oculis ad sanitatem recipiendam applicare.

Hoc in quæstione ponitur, An quod dabatur fidelibus, domum deferendū de sacrificio & Eucharistia, esset vtraque species, an dūtaxat vnica? Posterius affirmamus. Nam imprimis tradebatur in manus fidelium: & intra manum, siue cum velamine & linteolo, vti meminit Augustinus, siue etiam sine vllo inuolucro exportabatur, vti constat ex Cypriano, de illo qui cinerem se ferre apertis manibus inuenit, vti etiam constat ex Satyro Ambrosij fratre, cui quod secum gestabant in naui Christiani de Eucharistia cōtulerunt, quod alligauit in orario, & orarium inuoluit in collo, atque ita se deiecit in mare, non requirens de nauis compage resolutam tabulam, cui supernatans iuuaretur, quoniam fidei solius arma quæsierat. At si speciem sanguinis efferendam concessissent Ecclesiæ præsidentes aut Christiani, non eam præbuissent in volam manus, nec in linteo, nec in orario, sed in aliquo vasculo, nec vasculum eguisset ad speciei conseruationem orarij inuolucro. Neque etiam in huiusmodi historiis fit vlla mentio sanguinis, sed corpus toties & expressè designatur. Ac certè laborassent temulentiæ suspicione Christianæ mulieres, si seorsum à viris vinum epotare fuissent deprehensæ. Nec verisimile est tandiu vinum incorruptum esse potuisse, quandiu in solitudine, aut furente persecutione panis species poterat illæsa perdurare, vt omittam alia infinita incommoda, quibus vini species erat obnoxia. Quinetiam Clemens Alexandrinus & Basilius ex modo præbendi huiusmodi viaticum satis declarant, vnicam fuisse speciem panis. Sacerdos enim diuidebat vnam vel plures partes, ac sinebat cuique sumere & efferre, quod sanè nemo de calice intellexerit. Nec nos mouet Eucharistiæ nomen, quasi vtramque speciē requirat, cùm vna species nomen istud apud primos Christianos habeat. « Eucharistiam (ait Clemens Alexādrinus) cùm quidem vt mos est, diuiserint, permittūt « vnicuique de populo eius partē sumere, & de Serapione historia Eucharistiam vocat speciem panis, cuius partem madefieri iussit presbyter: neque alio nomine altera vtra species apud Christianos scriptores vocatur, vt apparebit ex canonibus Carthaginensis & Toletanæ synodorum paulò pòst citandis, & ex ipso Cypriano. Quod autem vrgent ex Cypriano, dandum fuisse persecutionis tempore, pro nobis facit. Cur enim Cyprianus tantoperè flagitaret erogari calicem in persecutionis periculo, si promiscuè omnibus & necessariò proponebatur in Ecclesia? Scio Cyprianum causam lapsorū pœnitentiū agere, quibus omnis cōmunio interdicebatur, ac petere ipsis restitui imminente martyrio: sed cur poculum sanguinis præ panis edulio illis adpo-

Hiero. ad Rustic. monachū.

Cyprian. lib. 1. epist. 2. & 3.

Vnica species tantùm dabatur domum efferenda.

August. Serm. 252. de tēpore.

Ambros. in orat. funeb. De excessu fratris.

Clem. Alexād. lib. 1. Strom.

Basil. Epist. ad Patrit. Cæsar.

Lib. 1. Stromat.

Cyp. de lapsis. & epist. 2. & 3. lib. 1.

adpostulet, ipsemet declarat. Tum quidem decreuerant Episcopi lapsis remittendam esse seueritatem disciplinæ in mortis articulo, & pacem ac sacramentorũ communionem reddendam. At illam communionem sub vitæ exitum, cùm de eorum valetudine desperaretur, tantum extitisse de panis specie, Dionysius Alexandrinus apud Eusebium ex Serapionis historia, & diœcesana sua sanctione confirmat: quod etiam Nicena Synodus subindicat. Panis enim sacer asseruabatur ad ægrotorum incertos casus & vsus, sed raró admodum calix ipse. Propterea Cyprianus decretum illud Episcoporum petit à Cornelio Romano Pontifice latiùs prorogari & extendi, vt lapsis indulgeatur communio instãte persecutione, etiam citra mortis articulum, & vt in ea communione ad incitamentum effundendi proprij sanguinis exhibeatur sanguinis poculum, quod vtique pœnitentibus non dabatur: quoniam non offerebatur illis communio, nisi in extremo vitæ spiritu, ex reseruata Eucharistia ad ægrotorum necessitatem repẽtinam. Ex Iustino cernitur, ad ægrotos, qui cœtui Christianorum interesse non poterant, per Diaconos fuisse de more Eucharistiam deferre: & ex Cypriano apparet, nihil adeò cauisse antistites Ecclesię, quàm ne quis morbo oppressus, etiamsi excisus esset ex societate Christiana, sine communione Eucharistiæ emigraret, ita vt Nicena prima synodus vocet eorũ necessariũ viaticum. Quòd autem tempore Cypriani vnica panis species ad lapsorum decedentium vsum asseruaretur, testificatur Serapionis historia. Quãuis enim in quibusdam Ecclesiis, & antea & postea vtraque species religiosè conderetur in ægrotorum & repentè aduenientiũ vsum, nihilominus plerumque separatim species illæ dabantur infirmis, & animã agentibus, quoniã morbo debilitati sæpè nõ poterãt siccã Eucharistiã deglutire, sed cogebantur respuere, ac solum sanguinem percolare, quemadmodum ex vndecimo canone Toletano patet. Quinetiam in pluribus Ecclesiis sola panis species in eũ finem reperietur custodita, & ad ægrotos delata est: sed quia morbi grauitate & virium imbecillitate erant sæpiùs impotentes res aridas absumere, aut transmittere, ne susceptæ Eucharistiæ fieret reiectio, à primis illis Episcopis cautum fuit, vt tincta priùs seu macerata & liquefacta Eucharistia panacea, ori ægrotorum infunderetur.

Euseb. lib. 6. cap. 36.

" Ita factum in Serapionis historia sic scribit ad Fabiam Dionysius. Rem gestam exẽ-
" pli gratia, quæ apud nos euenit, tibi exponam. Erat quidam Serapion apud nos fide-
" lis senex, qui licet magnam vitæ partem integrè & incorruptè transegisset, tempore
" tamen persecutionis prę imbecillitate animi lapsus est. Hic sępenumerò in Ecclesia
" denuò recipi supplex postulabat: sed nemo, quia idolis sacrificasset, eius postulationi
" aliquando auscultauit. Quin in grauem morbum delabens, triduo deinceps mutus,
" & absque sensu vixit. Quarto autem die paululum releuatus, nepotem ad se accersit,
" sicque alloquitur: Quousque fili me detinetis: properate obsecro, & me ocyus di-
" mittite. Aliquem ex presbyteris aduoca ad me. Quæ cùm dixisset, iterùm fuit mu-
" tus. Percurrit ad Presbyterum puer: nox iam erat. Ille fortè morbo vexatus, accedere
" ad eum non poterat. Sed quoniam à me mandatum dabatur, vt qui iam essent vita
" emigraturi, sanctorum mysteriorum (dummodò peterent, & vel maximè si antea,
" dum integra valetudine erant, supplices petiuissẽt) participes fierent, sicque cum pa-
" ce dimissi, & bona spe confirmati ex hac luce decederent: puero exiguam quandam
" Eucharistiæ partem dedit, præcipiens vt eam madefactam in os senis infunderet: quã
" puer secum afferens rediit. Cui iam appropinquanti, priusquàm cum eo quod ge-
" stabat, intraret ædes, Serapion denuò voce recuperata dixit, Venisti fili? Tametsi
" presbyter non potest venire, tu tamen pręsta quod tibi in mandatis dedit, & dimitte
" me abire. Particulam igitur puer, quam apportarat, madefactam in os senis infudit:
" Atque ille simul atque eam pedetentim per fauces dimiserat, illicò extremũ spiritum

Euseb. libro 6. cap. 36.
De Serapionis historia.

edidit. Sequor versioné Ioannis Christophorsoni Angli, & non Musculi deprauationem, quæ eruditos viros in errorem induxit, quasi de vini specie communio ista deberet intelligi. Animaduertamus tamen statutum diœcesanum Dionysij cõsentaneum generali Episcoporum consulto de communicandis lapsis in extremo vitæ discrimine. Animaduertamus etiam Presbyteros, siue Curatos, solitos ægrotis Eucharistiam portare. Quòd si quo iusto impedimento distinerentur, tradebant diaconis, aut etiam laicis, ac pueris & mulierculis, sicut se offerebat occasio, ad illos deferendam, potiusquam sinerent sine sacro viatico animam efflare: sed cùm hoc vergeret in contẽptum sacramenti, & presbyterorũ socordiam, meritò ita censuit Rhemensis Synodus: Peruenit ad notitiam nostram, quòd quidam Presbyteri in tantum parui pendebant diuina mysteria, vt laïco vel fœminæ sacrum Domini corpus tradant deferendum infirmis, & quibus prohibetur, ne sacrarium ingrediantur, nec ad altare appropinquent, illis sancta sanctorum committantur. Quod quàm sit horribile, quámque detestabile, omnium religiosorum cogitet prudentia. Igitur interdicit per omnia Synodus, ne talis temeraria præsumptio vlterius fiat, sed omnimodò Presbyter per semetipsum infirmum communicet. Animaduertamus tertiò Cypriani tempore & Dionysij Alexandrini asseruatam fuisse vnicam speciem panis, de qua portiunculam ægrotis præberent. Perspicitur sanè ex textu huius historiæ, siccam & solidam fuisse Eucharistiam, de qua noctu Presbyter etiam morbo detentus decerpserit, ac miserit Serapioni ægroto per puerum. Sic enim Græcè legitur βραχὺ τῷ παιδαρίῳ τῆς εὐχαριστίας ἐπέδωκεν ἀποβρέξαι κελεύσας, καὶ τῷ πρεσβύτῃ κατὰ τοῦ στόματος ἐπιστάξαι id est, Puero breuiculum seu pauxillũ Eucharistiæ dedit (vt de aliquo toto & solido scias desumptam) ac iussit ἀποβρέξαι, id est, irrigare, quod Latini Christiani in materia Eucharistię verterunt Intingere: nisi quòd hoc fit propriè, quando panis immittitur liquori, illud verò, quando liquor aspergitur pani & infunditur, sed vtrumque eodem recidit. Iussit insuper Presbyter Eucharistiam ita irrigatam & maceratam imponi ori senis: quod totum innuit aliquid siccum puero datum fuisse, & quicquid madidi accessit, opera pueri, & nõ Presbyteri accidisse: quod etiam sequẽs litera docet, cùm subiungit, ἀπέβρεξεν ὁ παῖς καὶ ἅμα τι ἐνέχεε τῷ στόματι id est, Irrigauit puer, siue madefecit, & infudit ori eius: vbi duas actiones pueri distinguit, quibus de sicco liquidum effecit, & effectum ori infudit. Musculus verò duo illa videtur cõfundere, & pro eodem accipere, quæ bis quasi consultò secernuntur. Nec omittendum, quod si quid liquidi accepisset puer à Presbytero, impropriè diceretur βραχὺ τῆς εὐχαριστίας id est, breuis Eucharistia siue exigua. Ex aliis historiis licet hanc illustrare, maximè ex ea quæ apud Prosperum est: Puella (inquit) multis mensibus obsidebatur à dæmone. Tandem coram altari prostrata est. Peracto sacrificio cùm eadẽ inter cæteras puellas breuem particulam corporis Domini tinctam à sacerdote perciperet, semihora mandens traiicere non valuit. Manu igitur faciem eius sustentante sacerdote, ne sanctum proiiceret, à quodam Diacono suggestum est, vt calicem salutarem gutturi eius Pontifex applicaret. Quod vt factum est, statim locum illum, quem Diabolus obsederat, saluatoris imperio reliquit: sacramẽtum quod ore gestabat, cum laude redemptoris transglutisse puella clamauit. Hæc Prosper: qui propriè vertit βραχὺ τῆς εὐχαριστίας, in breuem particulam corporis Domini, & tum solitá tingi ac madefieri, non in poculo sanguinis, quod postea adhibitum fuit extra morem & consuetudinem, sed in vino, aut alio liquore, qui puellis magis conueniret. Theodoretus Cyri Episcopus in Philotheo, siue in historia sanctorum Patrum, rem aliam gestam narrat de Simeone Stilicide. Nam cùm is quadraginta dierum sibi indixisset ieiunium, ac rogasset Bassum, qui ea tempestate oppidorum Presbyteris præfectus multa

De consec. dist. 2. ca. Peruenit.

Dabatur pueris & fœminis etiã deferenda ad ægrotos, et improbatur.

Prosper quarta parte Prædictionũ, ca. 6.

Alia exempla vnius speciei datæ.

multa circuibat, vt fores domunculæ suæ cæmentis obstrueret. Cùm obtemperasset Bassus, & post quadraginta dies rediisset, dirutis foribus Simeonem exanimem atque mutum & immobilem inuenit. Quare accepta spongia, labra illius primùm madefecit, & mox diuinorum mysteriorum symbola imposuit: quibus ille refectus surrexit, ac cibi aliquantulum sumpsit. Ilicò Aduersarij arripiēt symbola mysteriorũ in plurali numero dici, & vtramque speciē intelligi: quasi nō sæpè legatur apud magnum Dionysium atque alios hoc genus dicendi, etiam cùm de alterutra specie tractetur. Certum est in solitudinibus vnā tantùm speciem haberi solitam. Quòd si sacra communio Simeoni deplorato fuisset impartiēda sub vini specie, aut sub vtraque commixta, vt nomen symbolorũ, & vna infusionis actio videtur innuere: quid erat necesse ad eā percolandā prius labra & fauces madefacere? Notandũ etiā, quòd hîc eadem verba habentur, quæ in historia Serapionis extant, de madefactione, & impositione siue in fusione in os: hoc tātùm interest, quòd in Serapione madefactio narratur, antequàm de ore fiat mētio, vt ad ipsam Eucharistiā referatur: In Simeone verò labris & faucibus applicatur. Ac certè parum refert, an ipsa Eucharistia maceretur, & colliquescat, antequam instilletur, an in ipso ore per infusam aquam aut vinum madefiat. Hanc intingendi sacrum panem consuetudinem, non tantùm pro ægrotis obtinuisse, sed etiam fuisse popularem & vsitatam in Ecclesiis declarat vetustum sub Guntrano Rege Matisconense concilium, quod sic statuit: Sacramenta "altaris non nisi à ieiunis hominibus celebrentur. Quæcunque reliquiæ sacrificiorũ "post peractā Missam in sacrario supersederint, quarta vel sexta feria innocentes ab "illo, cuius interest, ad Ecclesiam adducātur, & indicto eis ieiunio, easdem reliquias "conspersas vino percipiant. Ex illis porrò historiis illustratur maximè Canon quartę Synodi Carthaginensis de infusione Eucharistiæ, de qua scilicet specie intelligi debeat, & de duplici modo quo solebat infundi, aut madefaciendo ante infusionem, aut liquorem aliquē vnà cum ipsius panis specie ori immittendo. Canon cōtinet decretũ Episcoporum de lapsis, cuius Cyprianus & Dionysius meminerũt: & sicut factum fuit in Serapione, recitat sancitũ, vt fieret in omnibus pœnitentibus animam „agentibus. Textus est: Is qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu dum ad eum „sacerdos inuitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim ver„sus fuerit, dent testimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam: & si „continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infun„datur ori eius Eucharistia. De macerata panis specie capi debet, non de calice sanguinis, aut de vtriusque commixtione, cùm neutrum ex istis indigeret madefactione ante infusionem. At indiguisse superiores historiæ demonstrant, nec liquefactionē poculo sanguinis tribuũt, sed aquæ aut alteri liquori, qui domi apud ęgrotum inueniebatur. Ex his igitur, atque ex aliis historiis apparet in primitiua illa Ecclesia assuetam fuisse vnicam ægrotis speciem panis, cui deglutiendæ, si conspicerētur impares, subueniebatur ipsis ex ascito aliquo profano liquore. Non ignoro aliquos ista omnia de panis & sacri calicis mixtura, aut de solius sanguinis poculo interpretari: quod postremũ nostram causam adiuuat: & tamen propter allatas rationes locum habere non potest in illis factis & decretis, sicuti nec primum, quod apud nonnullos in vsu fuisse non negamus. Nam Concilium Turonicum citante Iuone „Carnotensi ita statuit: Sacra oblatio, quæ ad viaticum recedentibus de seculo reser„uatur, intincta esse debet in sanguine Christi, vt veraciter Presbyter infirmo di„cere possit, Corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi proficiat tibi in remis„sionem peccatorum, & in vitam æternam. Ergo (subiungunt Aduersarij) hîc intinctio pręcipitur, tanquā vtraque species etiam ęgrotis sit necessaria. Minimè verò.

Nomine plurali etiam vnica species intelligitur.

Ægrotis aliquando dabatur intincta Eucharistia.

Sed quia moris erat intincta Eucharistia populum communicare, ideò forma conueniens tali administrationi adhibebatur, qua si vterentur apud infirmum, rem verbis conuenientem geri exigebat illa synodus, quemadmodum sacerdos in die Parasceues, quia sub vna specie panis cõmunicat, etiam formam verborum imitatur, ac solius corporis meminit. Sed neutrum est necessarium, aut vbique semper obseruatum. Quin ostẽdemus in porrectione vnius speciei, corporis & sanguinis mentionẽ factam in Ecclesia, sicut sub vnica specie verè corpus & sanguis continẽtur. Ex Aduersariis æquiores facilè assentiuntur, priuatas communiones & domesticas magna ex parte contentas fuisse vna specie: sed eas censent & appellant extraordinarias: at publicas & in Ecclesia solemnes asseuerant vtraque specie perpetuò constitisse. Respondemus cũ Hieronymo: An alius in publico, alius in domo Christus est? Quod in Ecclesia non licet, nec domi licet. Præcepta Christi, quæ de sacramentis dedit, æquè ligant hominem, siue priuatim, siue publicè, siue ordinariè, siue extraordinariè sacramentis vtatur: quod ipsum etiã veteres intellexerunt. Vnde si approbarunt priuatam cõmunionem in vna specie, etiam publicã probasse intelligendi sunt, & vnde ostendamus, tempora Cypriani abundè suggerunt. Imprimis ex ipso perspicitur, infantes in publica cõmunione solam imbibisse vini speciẽ, vt hic textus docet: Parẽtes fortè fugientes dum trepidi minus consulunt, sub nutricis alimento paruulam filiam reliquerunt, relictam nutrix detulit ad magistratus. Illi ei apud idolum, quò populus confluebat, quòd carnem necdum posset edere per ætatem, panem mero mixtum, quod tamen & ipsum de immolatione pereuntium supererat, tradiderũt. Recepit filiam postmodùm mater: sed facilè puella cõmissum tam loqui & indicare non potuit, quàm nec intelligere prius potuit, nec arcere. Ignoratione igitur obreptum est, vt sacrificantibus nobis eam secum mater inferret. Vbi solemnibus adimpletis calicẽ Diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus eius aduenit, faciem suam paruula instinctu diuinæ maiestatis auertere, os labiis obturãtibus premere, calicẽ recusare. Perstitit tamen Diaconus, & reluctãti licet, de sacramẽto calicis infudit. Tunc sequitur singultus & vomitus. In corpore atque ore violato permanere non potuit Eucharistia. Certè puella ista Eucharistiæ panem deglutire non potuit: ideò ipsi idololatræ pauxillum panis mero imbuti ingesserãt in os. Et cũ miraculo tribuat Cyprianus, quòd sanguinem Domini continere nõ potuerit, non est putandũ, quod corpus Domini priùs oblatum cõtinere valuerit. Obseruari debet, ab eodem tradi hoc actum, cùm solemnibus adimpletis calicẽ Diaconus offerret præsentibus, vt cõmunionem sub vna specie aliquibus etiã in publica Eucharistiæ administratione collatã videas, & eius morẽ fuisse intelligas, vt sub finẽ Missæ siue sacrificij, quæ hîc Cyprianus appellat solẽnia, populus adiret altare, & de manu præsidentis siue sacerdotis acciperet speciẽ panis, & dimissione proclamata, quam adimpleta solemnia nominat Cyprianus, cõmittebatur calix Diacono distribuẽdus volentibus accipere, ita vt calicis siue sanguinis perceptio nõ esset de adimpletione solemnium, siue de necessitate celebratæ ac participatæ Eucharistiæ seu cœnæ Dominicæ: nec obstat, quòd infantulæ reluctanti de calice infusum fuit. Id enim de matris voluntate agebatur, quæ puellæ nondum arbitrij sui capacis curam gerebat, nec vllum vnquam Catholica Ecclesia inuitum & reluctantem illata vi adegit ad panem sacrum, aut ad calicem. Quod attigi minimè calicem fuisse requisitum ad expletionem mysteriorum, probat Nouati historia, quæ temporibus Cypriani accidit. Cùm enim Nouatus oblata dispẽsaret, & cuique partem distribueret, illud adiiciebat, & miseros homines & infœlices loco benedictionis & gratiarum, quas agere debuisset, iurare cogebat. Nam suis vtrisque manibus manus accipientis prehendens,

An in publica communione Ecclesiæ fuerit licita & visitata vnica species.

Cypri. Serm. 5. de lapsis. Vnica species vini etiam in publica communione.

Euse. lib. 6. cap. 35. Historiæ.

hendens, non prius dimittebat, quàm iureiurando eũ obstrinxisset, atque his verbis *Vnica species panis etiam in publica communione.*
» vsus esset: Iura mihi per corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, te nunquã
» me deserturum, nec ad Cornelium reuersurum. Atque miser homo non antè degu-
» stauit, quàm ita illi se deuouisset. Et qui illum acceperat panem, pro Amen quod di-
» cere debuerat, hoc dixit, Non deinceps ad Cornelium reuertar. Historia sumendę
» Eucharistiæ ritum perstringit. Adibant in altari Episcopum, & in manum accipiebãt
» portiunculam de panis specie, atque ori admouebant. Nouatus simia Ecclesiæ Catholicæ ac verorum Antistitum, talẽ ritum imitabatur, sed antequàm manu ori imponerent panẽ Eucharistiæ, adigebat singulos ad iuramentũ per corpus & sanguinẽ Christi, cũ tãtùm vnicã speciẽ distribueret, cui subesse cũ Catholicis credebat ipsum corp⁹ & sanguinẽ. De calice nulla mẽtio: quia iã nec in Romana Ecclesiã, nec in aliis, existimaretur necessarius ad participandũ de corpore & sanguine Domini: tametsi in plerísque Ecclesiis apponeretur desiderantibus eius participes esse: in aliis autẽ tantũ proponebatur merũ vinũ, aut aqua tingẽdæ Eucharistiæ, aut deglutiendę cõmoda. Fortasse sicuti fit, vt stulti dũ vitãt vitia, in cõtraria currãt: ex hac indifferẽtia ac libertate alij eò progressi fuerunt, vt ne quidẽ putarent necessariũ vini poculũ cõsecrare in sanguinem Domini, & offerre in sacrificiũ, sed aquam limpidam in eius vicẽ subrogarent, quam videbant se populo licenter loco poculi prębere. Contrà alij quidẽ auersabantur impietatem illam sacrandi & offerendi aquam pro sanguine Christi, vt in eius odium etiam iudicarent non nisi consecratum poculum populo distribui oportere. Hanc multorum contentionem describit Cyprianus, ac videtur contendere, non tantùm à sacrificio & oblatione aquam esse repellendam, sed etiam à populi cõmunione, & vinũ vtrobique substituendũ. Sed aut in eo lapsus est Cyprianus, vt in baptismo ab hęreticis irrogato, dum sectatur sonum verborum, potius quàm eorum scopũ, contra morẽ & consuetudinem Ecclesię Catholicę, quæ cognouit sensum Domini: aut potius non vlterius progredi voluit, quàm Aquariorum hæresis tenderet, quę aquam solam conficiendo sacrificio adhiberet. Rectè quidem quid instituerit Dominus, dilatat & amplificat: sed non satis attendit & distinguit, quid fieri iusserit ab vnoquoque, aut quid cuique liberum fecerit. Propterea Ecclesia, dictorũ Christi & Cypriani iusta & ęqua interpres, rectè cum Cypriano damnauit Aquarios, siue aquam pro vini specie sanctificantes in sanguinem Christi, eámque pro hoc in sacrificium offerentes: & Cyprianum non probauit, in eo, quòd ex præcepto & verbo Domini populum ad vini & sanguinis speciem videretur obligare, maximè cùm ipsemet non dubitarit contra sonum verborum Domini, vnam ab altera specie diuidere, & vinaceam solam etiã puellis proponere. Eam ob causam ne serperet Cypriani seuerior illa de poculo vini opinio, in ipsius Ecclesia Carthaginẽsi præ aliis decretus fuit & viguit vsus sine poculo sanguinis, dandæ populo Eucharistiæ tinctæ in aqua vt apparet, quæ puellis & ęgrotis esset aptior: ita tamen vt calix quibusdam permitteretur, aut ex aliqua necessitate daretur. Id ita factum esse confirmat Prosperi historia, de puella quę Carthagine viuebat, à Dęmone tandiu diuexata. Nam collocata in monasterio puellarum, dicitur inter eas tinctam corporis Dominici portiunculam suscepisse, quam tum nequiret percolare, interclusis faucibus à Dęmone: ideò pręter morem infusum fuit de calice. Subiicit Prosper, post eius liberationem iterum gratiarum actionem celebratam pro ea, eámque ad sacrificij percipiendi certam partem prisco esse redditam vsui, sumendę scilicet & deglutiendę tinctę Eucharistię, quam antea solebat & poterat facilè absumere, sed ei Dęmon impedimentum attulerat. Certè non tantùm Prosper, sed Cyprianus ipse agnoscit priscum fuisse vsum, pro vino aquę

Cypr. lib. 2. ep. 3. ad Cæciliũ.

Cyprianus rigidior calicis exactor, quem Ecclesia Afric. non probauit.

Cyp. li. 2. epi. 3.

liquorem apud multas Ecclesias dari, non ad consecrandam Eucharistiam, sed deglutiendam: quod cùm videatur & conetur improbare, non tamen potuit abolere, quin in Ecclesia Carthaginensi multis seculis post eum permanserit, quod ex Prospero certum redditur. Nec fortassè immeritò aqua pro vino populo esset modò proponenda post communionem, ne falsò existimet se vinum pro vini specie altera epotare. Nihil tamen sine Ecclesiæ decreto innouetur, sed populus edoceatur, ne fallatur. Ab Africanis ad Orientales Ecclesias transeamus. Libenter audimus, quòd Aduersarij de Chrysostomo passim iactant: Est vbi nihil differt sacerdos à subdito, vt quando fruendum est mysteriis. Similiter enim omnes vt illa participemus, digni habemur. Non sicut tempore veteris Testamenti quædam sacerdos, quędam verò populus comedebat: nec fas erat populum participare illis, quorum sacerdos particeps erat, sed nunc omnibus vnum corpus proponitur, & vnum poculum. Non asserit Chrysostomus necessarium esse, aut prę̨ceptum, vt quilibet calicem sumat, sed tantummodò non esse à Christo prohibitum, siue non esse ex iure diuino illicitum populo delibare de Christi sanguine cum sacerdotibus, sicut in veteri lege illicitum erat ex Dei mandato laïcos, & à tribu sacerdotali alienos, edere partem sacerdotibus deputatam. Cæterum Chrysostomus ipse plerunque hác agnoscit differentiam inter sacerdotes & alios Christianos, quòd illi consecrant, siue conficiunt hoc sacramentum, non autem isti. Ex qua differentia suboritur alia, qua sacerdos tenetur sumere quod sacrificauit, non autem populus ex præcepto obligatur, quamuis id ipsi tanquam licitum permittatur in Euangelio. Propterea, licet in Orientalibus Ecclesiis proponeretur vtraque species populo, attamen abstinebant plerique in publica cōmunione à sanguinis calice: quod facilè coniicitur ex duabus historiis quę sub Chrysostomo contigerunt. Vna est celebris de muliere, quę inficiebatur hęresi Macedoniana. Vir eius eadem hęresi imbutus, audierat sępè Chrysostomum pro concione disserentem, quid sentiendum esset de Deo: tandem ipsa veritate victus, hortabatur vxorem vt ab hæresi secum descisceret. Cùm verò illa magis nobilium mulierum sermonibus, quàm illius consuetudini obtemperasset, & post frequentes admonitiones vir illius nihil effecisset, Nisi (inquit) in diuinis mihi consors fueris, neque in vitæ communione posthac eris. Mulier hoc audito, & consensum pollicita, rem eam famulę cuidam communicat, quam sibi fidam esse iudicabat, illiúsque opera ad fallendum virum vtitur. Circa tempus autem mysteriorum, illa quod accepit continens, quasi oratura procumbit: famula astans clanculùm illi dat quod secum in manu attulerat. Hoc cùm dentibus admoueretur, in lapidem congelascit. Mulier perterrefacta, metuens ne quid sibi mali propter eam rem, quæ diuinitus acciderat, ad Chrysostomum Episcopum cursu contendit, ac seipsam prodens, lapidem ostendit, adhuc morsus vestigia habentem, & materiam incognitam, colorémque admirabilem ostendentem, simul atque veniam cum lachrymis petés, viro suo consensuram se pollicetur. Quòd si hoc (inquit Sozomenus) cuipiam incredibile videtur, lapis ille testis est, qui etiamnum in thesauro Ecclesiæ Constantinopolitanę asseruatur. Si hæc mulier, abominans catholicam communionem, debuisset de præcepto, aut etiam de consuetudine vinum cōsecratum sumere, simulare se Catholicam non potuisset, vt se posse per panis profani esum sperabat. Nam fuisset coacta de manu diaconi vel sacerdotis ex calice sanguinem sugere, nec habuisset simulandi ansam de profano calice. Quapropter ex conatu & spe fallacię huius mulieris satis patet, nec Catholicos omnes oportuisse Eucharistiam capere sub liquida specie etiam in ipsa Ecclesia. Apparet Chrysostomum voluisse his fraudibus prouidere, nō quidem

Chrysost. hom. 18. in 2. ad Corinth.

An ex Chrys. vtraque species sit necessaria.

Lib. 2. & 6. de dignitate sacerdotij.

Sozom. lib. 8. cap. 5.

Vna species panis publica in Ecclesiis Orientalib.

In vita Chrysostom. per

quidem imperando ſingulis calicem (quod fortaſſè libenter feciſſet, ſi expedi- *Georgium Patriarcham Alexand. & per Metaphraſt.*
re putaſſet) ſed ſingulis quibuſque dando conſilium, vt à communione mox nonnihil aquę aut vini, aut etiam paſtilli delibarent, ne vnà cum ſaliua aut pituita vel tãtillum expuerent ex præſumpta communione. Ita reuerentiam docens, ac pium timorem non inuitos: Quia ſolus, non aſcitis aliis Epiſcopis, auderet priuatim id conſulere, accuſarunt ipſum duo Diaconi, quaſi non ieiunis Euchariſtiam ita porrigeret, vt ipſemet inter capita accuſationis ſuæ epiſtola ad Cyriacum recenſet. Prætexebat quidem reuerentiam Chryſoſtomus, ſed fortaſſè cauebat, ne quis ore ſuſceptam ſpeciem panis ſtuderet aliò efferre, vti conabatur illa de Macedoniana hæreſi mulier. Huic malo facilè occurriſſet ſine alio additamento, ſi calix ſtatim poſt ſpeciem panis fuiſſet de neceſſitate propinandus. Poſt Chryſoſtomum ſequuntur ſecula Neſtorij, cuius inter errores à pleriſque numeratur, quod putarit carnem ſine ſanguine ſubeſſe pani, & ſanguinem ſine carne calici: ac proinde ab Epheſina ſynodo decretam fuiſſe communionem publicam ſub vna ſpecie, & ſub vtraque intermiſſam ſcripſerunt magni viri Caietanus, D. Oſius, Bartholomeus Latomus, Ioannes Heſſel, & inter Eccleſiæ hoſtes ſuis in locis commu-
» nibus ita rem habere Vrbanus regius confitetur. Ante hos verò Gabriel Biel *Biel lect. 84. in Can. Miſsæ.*
» non adeò recens author iſta ſcribit: Alia cauſa ceſſationis ab huiuſmodi ritu
» communicandi ſub vtraque ſpecie fuit, vt tollerentur errores, qui ex commu-
» nione ſub vtraque ſpecie orti fuerunt, & oriri poterant. Credere enim poterat *Error Neſtorij damnatus ab Epheſina ſynodo.*
» communis populus ex tali communione Chriſtum non eſſe totum, verum & perfectum hominem ſub vna ſpecie, nec tantùm eſſe ſub vna ſpecie, quantum ſub duabus, vt hoc multi hæreticorum de facto aſtruxerunt. Neſtorius enim ſub ſpecie panis tantùm corpus Chriſti eſſe dogmatiſabat ſine ſanguine, & ſub ſpeciebus vini ſanguinem tãtùm ſine corpore, pro eo quod in Paraſceue corpus fuit ſeparatum à ſanguine. Ambigitur à quo iſta de Neſtorio magni illi viri didicerint, cùm nec Acta Epheſini concilij, nec Cyrillus ipſum de iſtis inſimulẽt. Attamen fortaſſè antiqui ſcriptores pleniora Acta Concilij illius habuerunt, & tam extant lõge ampliora quàm antea: aut authores habuerunt vetuſtiores, qui id Neſtorio imputarẽt. Proculdubiò quæ de Euchariſtia contra Neſtorium ab Epheſina ſynodo confeſſio apertè docet à Neſtorio negatã fuiſse naturarũ concomitantiã ſub alterutra ſpecie Euchariſtiæ, & Cyrillus contra eum aliquando defendit totum & integrum Chriſtum minima parte Euchariſtiæ contineri: quod vt contra eundem oſtenderetur, non eſt incredibile communionem vnius ſpeciei fuiſſe decretam. Quicquid ſit, ſemper licita & *Vnica ſpecies decreta videtur ab Epheſina ſynodo. vide caput ſequẽs*
vſitata fuit inter Græcos communio ſub vna ſpecie, quamuis frequentior occurrat fortaſse ſub vtraque. Nã cùm adeò infeſti fuerint Latinis, vt altaria abluerẽt, in quibus illi celebraſsent, & minuta quæque inſectarentur, ſic quicquam peccare Latinos putaſsent in communione vnius ſpeciei, nec in ſuis redargutionibus, quibus Latinos proſcindunt acerbiùs, neque in Lateranenſi ſynodo, ac ne quidem in Conſtantienſi aut Florentina, ſilẽtio pręteriiſsent, cùm de cõmunione vtriuſque ſpeciei, & de rebus pertinentibus ad hoc ſacramentũ maximè diſputatũ fuerit. Contrà verò Latini eos reos peragunt defectionis à ritu & antiquitate Orientalis Eccleſię de reuerenter cuſtodienda vna ſpecie, & ſub illa communicandi populum etiam publicè. Ita enim contra eorum errores, Leo nonus ad Michaëlem imperatorẽ ſcribit: Hieroſolymitani, ſi quid ex ſancta & venerabili Euchariſtia in Hieroſolymitanis Eccle- *Vnica ſpecies panis ſeruabatur in Eccleſia Hieroſolymitana.*
ſiis ſuperfuerit, nec incendunt, nec in foueam mittunt, ſed in pixidem mundam recõdunt, & ſequenti die cõmunicant ex ea populũ: quia quotidiè cõmunicatur ibi, eò quòd conueniunt illuc ex diuerſis prouinciis Chriſtiani, qui propter fidem &

maximum amorem filij Dei communicari ibidem desiderant. An verò sanguis in pixide recondebatur, & non sola Eucharistia panis?

An dissideant in communione Eucharistiæ Ecclesi. Orientalis & Occidentalis.

Desinant igitur Aduersarij Græcam & Orientalem Ecclesiam Latinis opponere, ac quasi de illorum doctrina & consuetudine Constantiensem synodum, & vniuersam Ecclesiam Occidentalem arguere & emendare velle, cùm vnus Deus, vna fides, vnum baptisma, siue vna religio, eadem doctrina, & eadem sacramentorum administratio in vtraque Ecclesia viguerit, quandiu Græca ab antecessoribus suis nō desciuit. Quòd si Greca Ecclesia aliter quàm nos de communione definiuisset, aut obseruasset: an propterea satis iustè de ipsa contra Latinam & sedem Apostolicam præscriberetur? Ita olim Pelagiani à Latinis damnati ad Orientales prouocabant, quos Augustinus his verbis interpellat, Iulianum alloquēs: Iterum te admoneo, iterū rogo, aspice tot ac tales Ecclesiæ Catholicæ defensores atque actores: vide quibus tam grauem támque nefariam irrogaris iniuriam. An ideò contemnendos putas, quia Occidentalis Ecclesiæ sunt, nec vllus est in eis commemoratus à nobis Orientis Episcopus? Quid ergo faciemus, cùm illi Græci sint, nos Latini? Puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primum Apostolorum voluit Dominus gloriosissimo martyrio coronare? Cui Ecclesiæ præsidentem beatum Innocentium si audire voluisses, iam tunc periculosam iuuentutem tuam Pelagianis laqueis exuisses. Quid enim potuit vir ille sanctus Africanis respondere conciliis, nisi quod antiquitùs Apostolica sedes & Romana cum cæteris tenet perseueranter Ecclesia? Non est cur prouoces ad Orientis Antistites, quia & ipsi vtique Christiani sunt, & vtriusque partis terrarum fides ista vna est, quia & fides ista Christiana est, & te terra Occidentalis generauit, Occidētalis regenerauit Ecclesia. quid ei quæris inferre, quod in ea non inuenisti, quando in eius membra venisti? Imò quid ei quæris auferre, quod in ea tu quoque accepisti? Eadem sibi dicta putēt Aduersarij, & interim quis fuerit vsus communionis sub vna specie in Ecclesia Occidentali inuestigemus.

Lib. 1. cap. 4. In Iulian.

De peregrina communione.

Quoniam Hierosolymam quotidiè adueniebant religionis & orationis causa, parata semper custodiebatur Eucharistia, vt ex Leone nono audiuimus. Nec verò ad limina Apostolorum etiam precationis & negotiorum Ecclesiasticorum gratia minor vnquam frequentia Christianorum quotidiè confluxit, quàm Hierosolymam. Quin igitur ibi quoque haberetur semper in promptu Eucharistia, verisimile non est. Imò ea erat pietas primorum Pontificum, vt non prius vllum Antistitem, aut alicuius nominis Christianum sinerent ingredi ciuitatem, aut in suum conspectum & colloquium admitterent, quàm missa obuiam Eucharistia ex eius communione de fide & religione aduenientis certiores redderentur. Irenæus epistola ad Victorem ita fieri solere testatur his verbis: Presbyteri ipsi, qui te præcesserunt, Eucharistiam fratribus aduenientibus, qui suo more ieiunium & Pascha obseruabant, Eucharistiam miserunt: Ipsam verò, quæ ad vsum peregrinorum conderetur in Hierosolymitana Ecclesia didicimus vna specie fuisse contentam. Ob id fortassè antiqui canones appellant peregrinam communionem, quæ clericis in pœnam tradebatur, quam Hieronymus ad Euagrium videtur omniū clarissimè declarare, cùm inquit: Si fortè vsus exegerit, vt venientes ad Ecclesiam sacerdotes eisdem horis, quibus aut oblatio parata non sit, aut non possit offerri, non debere Episcopum repudiare Eucharistiam Presbyterorum, si ponatur in altari. vbi Hieronymus duplicem modum communicandi peregrinos perstringit, aut ex asseruata Eucharistia, & allata extra tempus Missæ & congregatæ Ecclesiæ, quacunque hora peregrini accederent, aut ex recenter consecrata, si commoda hora venissent de qua Ambrosius loquitur, cùm ait: Omni hebdomada offerendum est, etiamsi non quotidie pere-

Euseb. lib. 5. cap. 24.

Hieron. de septē ordinibus.

grinis: incolis tamen vel bis in hebdomada. Et ea certè est peregrina communio, qua clerici mulctabantur, quæ etiam distinguitur à laïca. Hæc enim erat, quando clerici mouebãtur suo gradu, aut sui ministerij functione, & redigebantur in ordinem populi, vt promiscuè cum laïcis venirent ad communionem, siue vnius, siue vtriusque speciei, quæ ministraretur recens consecrata in ipsa oblatione, & publica Ecclesiæ congregatione. Peregrina verò communio grauior erat multa, cùm nedũ suspenderentur à sacro ministerio, sed arcerentur à publicis Ecclesiæ sacris, extra quæ reposita pro peregrinis Eucharistia donabantur. Sic enim Agathensis synodus "paulò post Ephesinum Concilium sub Celestino primo Papa statuit: Contumaces "verò clerici, prout dignitatis ordo permiserit, ab Episcopis corrigantur: & si qui "prioris gradus elati superbia communionem fortassè contempserint, aut etiam fre-"quentare Ecclesiam, vel officium suum implere neglexerint, peregrina eis commu-"nio tribuatur, ita vt cùm eos pœnitentia correxerit, rescripti in matricula gradum "suum dignitatémque suscipiant. Item, Si quis clericus furtum Ecclesiæ fecerit, pe-"regrina ei communio tribuatur. Proculdubiò quia iam communionem publicam "& congregationem contempserant, furtóque totam Ecclesiam offenderant, iurè re-"pellebantur ab Ecclesiæ cœtu, & Eucharistiæ publica communione, atque ad extraneam & peregrinam, quæ ex asseruata Eucharistia conferebatur sub vnica specie etiam Episcopis, & quibuscunque extra celebrationem Missarum (ait Hieronymus) aduenientibus, nec quicquam intererat, daretúrne intra ipsam Ecclesiam, an extra. Ac vix certè leges vnquam in Occidentalibus Ecclesiis speciem sanguinis reconditam fuisse, aut reseruatam: nescio quid de intincto pane pro ægrotis priùs ex Turonica synodo citauimus, sed quod neque ante illam synodũ in Ecclesia, neq; postea obtinuit. In Oriente verò plerunque de sanguinis conseruatione habes, vbi tamen Eucharistia pro peregrinis tantùm erat panacea: vt magis intelligas de qua specie accipi debeat apud Latinos peregrina illa cõmunio, quam vides ab ipsis temporibus Apostolorum ante Irenæum in Ecclesia Romana ratam ac celebrem fuisse. Præterea Innocentius primus, qui ætate Augustini Pontificatui Romano præfuit, traditionẽ Ecclesiæ habere ait, vt die Parasceues & Passionis, ac sabbato consequente sacramẽta penitùs non celebrentur, siue consecratio fiat, cùm interea eadem traditio semper tulerit, vt illis diebus à Christianis peragatur ex præsanctificatis atque ex reposita Eucharistia, vti etiam nunc obseruatur. At nemo de Latinis, opinor, scripsit communionem illam de duplici specie coaluisse. Græci quidẽ suam ἐκ τῶν προηγιασμένων id est, ex præconsecratis Missam abundasse duplici specie fortassè cõtẽdent, quam tota septimana per Quadragesimam facerent, præterquàm sabbato & Dominico quibus consecrabant: quamuis sanè non parum difficile videatur vinum ad octauũ diem sine acore intra sacrarium non adeò in magna quantitate conseruare, id condonemus tamen Græcorum leuitati, certum est Latinos ab eo semper abhorruisse, & in die Passionis cõmunionem sub vna panis specie etiam sacerdotes ipsos sumpsisse, adeò vt ex Theologis Berno & Petrus Cantor putauerint vinum consecrari eo die admixtionis tertiæ partis Eucharistiæ, ne cogantur agnoscere sacerdotes publicum officium peragentes vti aliquandò communione vnius speciei. Sed traditio Ecclesiæ habet (inquit Innocentius) eo die sacramenta non celebrari, siue consecrari: neque fit consecratio contactu rei sacræ, sed verbis Domini. Sabbatho Paschæ itidem agebatur, & sub noctem Resurrectionis Dominicæ inchoabatur Missa, quam hoc tempore anticipamus. Non dubium itaque, quin in Ecclesia Latina ab ipsis Apostolis longa traditione sub vna specie publicè communicatum fuerit etiã à toto clero, saltem anniuersario die Passionis Dominicæ. Pergamus vltra. Lon-

Euseb. lib. 6. cap. 43. Cypr. episto. ad Antonianum, epist. ad Hispanos, & epi. ad Steph. Papam. Toletan. 1. can. 4. et Sardicens. can. 1.

Quæ sit laica communio, & quæ peregrina.

Agathens. can. 7. & 5.

Can. 5.

Innocent. epist. Ad decenniũ Eugubinum Episcopum.

In die Passionis communicatũ, semper fuit in Ecclesia sub vnica specie.

gè latéque floruit Ecclesia Augustini atque Ambrosij temporibus. Negari non potest, quin crebra habeatur mentio communionis sub vtraque specie ab illius ætatis scriptoribus: sed neque quisquam iustè inficiabitur, quin etiam vnius speciei commemoratione & expressione sæpè sint contenti. Deinde quid etiam Romæ agitaretur aut perferretur, docuit Nouati historia. Quid in Africana Ecclesia antea quoque temporibus Cypriani publicè administraretur, quid in ea postea ætate Prosperi & Leonis Papæ non procul ab Augustino fieret, ex productis perspici arbitror. An istas Prouincias ritus illos seorsum à Romana Ecclesia coluisse credemus, ac non potius tanquam à matre suxisse? Cyprianus sanè videtur de aqua in calice populis porrecta insimulare insigniores Ecclesias, quarum nomine Romanam Magdeburgenses antiquitatis Ecclesiasticæ falsarij & calumniatores volunt à Cypriano designari.

Magdeburg. cent.3.

Ista omnia collata inter se, euincunt temporibus Leonis primi, paulo post Augustinum, communionem vtriusque, aut vnius speciei extitisse per Ecclesias Occidentales liberam & indifferentem: ita vt iidem homines publicè nonnunquam vtraque reficerentur, nonnunquam tantùm ad vnam accederent.

Circa tempora Augustini cõmunio sub altera specie, vel vtraque indifferens in Ecclesia.

Hoc posterius cùm semper & de industria agerent, Manichæi deprehensi sunt & redarguti de hæresi, quæ Christi carnem exanguem mẽtiebatur & phantasticam, ac tantùm sub specie panis carnem capi, & non sanguinem.

Anno.449.

August. de hæresib.

Huius posterioris hæresis Valẽtinianos, Marcionistas & Manichæos pro authoribus computo, à quibus eam fortassè hauserunt Nestoriani. Manichæi quoque detestabantur vinum: ob id ab eius specie abstinebant, Leonis textus est:

Sermo.4.de Quadragesima

« Cùm Manichæi ad tegẽdam infidelitatem suam nostris audeant interesse mysteriis, ita in sacramentorum communione se temperant, vt interdum tutiùs lateant. Ore indigno Christi corpus accipiunt, sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omninò declinant. Quod ideò vestram volumus scire sanctitatem, vt nobis huiusmodi homines & his manifestentur indiciis, & quorum deprehensa fuerit sacrilega simulatio, notati & proditi à sanctorum societate, sacerdotali authoritate pellantur.

De hæresi Manichæorũ propter quam abstinerent ab vtraque specie.

Si fuisset tempore Leonis in vsu, vt omnes fideles, veluti ex Christi præcepto, de calice oporteret communicare, quomodo Manichæi potuissent tutiùs latere in communione corporis Christi sub specie panis, cùm omnium oculos in se vertissẽt ob neglectum calicem? Sed quia moris erat, vt Catholici nunc sumerent calicem, nunc non sumerent, etiam sumpto corpore: ideò potuerunt se catholicos simulare Manichæi, sumpto solo sacro pane. Non autem per hoc vult eos Leo notari & prodi, si quandoque sanguinem Domini sumpto corpore non hauriant: sed sicut ipse dicit, si sanguinem redemptionis nostræ omninò haurire declinent. Aliud est quandoque prætermittere in communione speciem vini, aut omninò sumptionem eius declinare & abhorrere. Falsum est itaque Leonem illo contextu aut improbare, aut prohibere communionem sub vna specie, aut iubere eam quæ sub vtraque fit. Falsum est pronuntiari ab illo esse sacrilegium, ore corpus Domini accipere, & calicem redemptionis nostræ omittere: sed benè pro sacrilegio deputari debet, eum auersari, declinare, & detestari, quod faciebant Manichæi. Falsum etiam est adeò vsitatam tunc fuisse communionem sub vtraque specie, vt eius omissione Leo deprehenderit Manichæos. Nam sic non fuisset difficile deprehendere, sed ex affectata non sola omissione, sed fuga eos intercepit.

De Gelasij ætate & canone.

Gelasius videtur quidem apertiùs damnare vnam speciem, & vtramque sciscere hoc Canone: « Comperimus quòd quidam sumpta tantummodò corporis sacri portione, à calice sacrati cruoris abstineãt: qui proculdubio quoniã nescio qua superstitione docẽtur astringi, aut integra sacramenta percipiãt, aut ab integris arceãtur: quia diuisio vnius eiusdémque myste-

mysterij sine grandi sacrilegio non potest prouenire. Si extaret scriptio integra Gelasij, facilius esset quid vellet, explicare. Sed quoniam Leoni proximè successit non repurgata Ecclesia à Manichæis, sequitur de iisdem loqui, de quibus Leo sermonem habuit. Propterea non haberi debet tanquam generale decretum, quod ad omnes pertineat, sed ad eos tantùm, qui ex ea causa, cuius meminit, peccabant in communione. Obseruandum igitur quod ait, Quoniam nescio qua superstitione docentur astringi, aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantut. quasi diceret, Si isti abstinerent à calice, quia eis bibere non libet, aut quia se astrictos non putant, non mandarem eos à sacramentis integris arceri, aut integra percipere: sed quia ex superstitione Manichæa hoc faciunt, ideo oportet, vt eam superstitionem deponant, atque se eam abominari ipso opere, vtramque speciem aliquando sumendo ostendant, aut tanquam infideliter de hoc sacramento sentientes, omninò à toto hoc sacramento arceantur: Quia diuisio vnius eiusdémque mysterij sine grandi sacrilegio non potest prouenire. Grande enim sacrilegium est, hoc vnū & idem mysterium, quod commendatur, & continetur vtralibet specie, nempè Christum pro nobis mortuum diuidere: hoc est ipsum mysterium, inquantum sub specie panis commendatur, recipere: inquantum verò sub specie vini commendatur, reiicere, & fastidire: atque abominari. Non sentit autem Gelasius, quòd sacrilegium sit vnam sumere sine altera: alioqui & abstemios, & infirmos, & alios ex rationabili causa à calice abstinentes, & tot Ecclesiarum atque seculorum vsum sacrilegij condemnaret: quod fuit à mente tanti Pōtificis alienissimum. Eo pacto sæpè decreta Patrum & Pontificum interpretanda docet Hilarius de Synodis, nimirùm ex causis dicendi & personis quibuscum agitur: neque tam verba Patrum plerunque inspiciēda sunt, quàm ipsæ circunstantiæ. Hunc Canonem condiderant in Sirmiensi synodo Patres: Si quis filium non dicat Abrahæ visum, sed Deum innascibilem, vel Patrem eius, anathema sit. Nullus est antiquorum scriptorum, qui non asserat Patrem Abrahæ apparuisse: non tamen percellitur illo Canone, quoniam editus est (inquit Hilarius) in Photinum, qui docebat Christum filium Dei non fuisse ante Mariam, & ex hac causa interpretabatur nusquam filium, sed solum Patrem Abrahæ apparuisse: quod in eo damnarunt Syrmij congregati Patres. Porrò Gelasius ipsemet exprimit se ad solam superstitionem Manichæam confutandā hoc decretum tulisse. Cęterùm valde probabile est à Leone & Gelasio in odiū Manichæorū vtramq; speciē per Ecclesias fuisse tū tēporis præceptā, atq; vt prouideretur periculis irreuerentię, & profanationis circa calicē, fuisse statutum, vt vtraque species simul consecraretur, & intincta Eucharistia populo prębcretur, vt eo modo cogerētur Manichęi cōmunicare sub vtraque, & periculū effusionis in sanguine vitaretur. Nā circa ætatē Leonis primi Arausicana Synodus ita decreuit: Admixtionem Eucharistiæ simul consecrandam censuimus. Aliàs: Cum capsa & calix inferendus est, & admixtione Eucharistiæ consecrandus. Insuper Iuo Carnotensis rationem allatam videtur agnoscere his verbis: Nō autem iuxta Concilij Toletani definitionem intincto pane, sed seorsum corpore, & seorsum sanguine cōmunicet, excepto populo, quē intincto pane, non authoritate, sed summa necessitate timoris sanguinis Christi effusionis permittitur cōmunicare. Ex Manichæis prodierunt Priscillianistæ, qui potissimùm radices egerunt in Hispania. Præcipuè execrabantur vinum, vt Manichęi, qui, teste Augustino, ipsum dicebant fel esse principis tenebrarum: vescebantur tamen vuis: vnde superstitioni eorum non repugnabat intinctam, vel vino madidam Eucharistiam, aut vuæ granum sumere: atque ita se decreto Gelasij de vtraque specie non improbanda, nec aspernanda, sed sumenda, satisfacere se simulabant, & interim rursum hæresim suam

Regula ad explicanda Concilia & decreta Patrum.

Quomodo sub Leone Papa fuerit præcepta vtraque species

Cur intinctio Euchariſtiæ fuerit prohibita. celabant & tegebant. Horũ Priſcillianiſtarũ reliquiæ remãſerant circa regionẽ Braccarenſis diœceſis, vt duo priora concilia ibi habita memoriꝫ mandant. Propterea Braccarenſe tertium intinctionem Euchariſtiæ conſtitutam reuocauit, & contra nouam iſtam fallaciam ita ſtatuit: Cùm omne crimen atque peccatum oblatis Deo ſacrificiis deleatur quod de cætero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quãdo in ipſa ſacrificij oblatione erratur? Audiuimus enim quoſdam ſciſmatica ambitione detentos, contra diuinos ordines & Apoſtolicas inſtitutiones, lac pro vino in diuinis ſacrificiis dedicare: alios quoque intinctam Euchariſtiam populis pro cõplemento communionis porrigere: quoſdam etiam expreſſum vinum in ſacramento Dominici calicis offerre. Quod quàm ſit Euangelicæ atque Apoſtolicæ doctrinꝫ contrarium, & conſuetudini Eccleſiaſticæ aduerſum, non difficilè ab ipſo fonte veritatis probatur, à quo ordinata ipſa ſacramentorum myſteria proceſſerunt. Citant plerique Aduerſariorum poſt Gratianum iſta ſub nomine Iulij Põtificis, antiquioris quàm ſit iſta. Synodus: ſed quoniam in eius decretis non inueniuntur, facile fuit Iulij nomen vice Iuliani ponere, qui Hiſpalenſis Epiſcopus huic ſynodo ſecundus ſubſcripſit, vt annotatur à doctiſſimo Ioanne Heſſel, Doctore Louanienſi, à quo multa huc tranſtuli. Quamuis tale Concilium prima facie videatur prohibere vtramque ſpeciem ſimul ſumere, ſicut antiquo ritu ſumit ſacerdos ſanguinem cum tertia parte hoſtiæ, non tamen ita eſt. Hæc enim ratio percipiendæ Euchariſtiæ à ſacerdote per
Alger. lib. 1. & Gratian. Sergium Papam laudatur, & Turonica Synodus præcepit aliquando ægrotis intinctam in Chriſti ſanguine dari Euchariſtiam, ſicut Arauſicana commiſceri & vna cõſecrari cenſuerat. Sed Braccharenſes improbant Priſcillianiſtas, qui nec offerrent Dominicum ſanguinem, nec ſorbere vel bibere vllo pacto acquieſcerent ſub ſpecie vini, & interea fucum verbis Chriſti & veritati oblationis atque communionis facerent. Conſtat ergo ante Leonem vnam ſpeciem fuiſſe liberam, nec vtramque ſimpliciter potuiſſe introduci, niſi moderatio intinctionis fuiſſet adhibita: ſed nec potuiſſe iſtam moderationem ſtabilire iam ex Braccarenſi conſtat, à quo improbatur per Priſcillianorum occaſionem: ac ne quidem tum per vniuerſas Eccleſias comperitur obſeruata. Non enim in Africa ſimul conſecrabant panem & vinum admixtum, nec in ſanguine Domini panem ſacrum intingebant, ſed in aqua aut vino puro, vt antea diſſerui, in hiſtoria Puellꝫ ſcripta à Proſpero, qui cũ Leone primo vixit: ita vt inde etiam conſtet, non longo interuallo temporis poſt illos Pontifices communionem vnius, vel vtriuſque ſpeciei inueniri per Eccleſias adhuc liberam. Imprimis circa annum quingenteſimum & vigeſimum Cæſarauguſtana Synodus ita definit: Euchariſtiꝫ gratiam ſi quis probatur acceptam non conſumpſiſſe, in Eccleſia, anathema ſit.
Vnica ſpecies poſt Leonẽ primum vſitata in Eccleſia. Ex quo facilè cernitur, etiam tum conſueuiſſe Chriſtianos vnam ſpeciem accipere in Eccleſia, & domum efferre, quod poſtea fieri prohibetur, ſed conſumere: quo verbo per Eccleſiaſticam phraſim panis ipſius ſpecies intelligitur: nec quicquam ibi de calice præcipitur, & tres hiſtoriæ ad eandem probationem mutuas ſibi tradunt operas. Prima narratur à Ioanne Diacono in vita Gregorij Magni de muliere, quꝫ cum ille porrigẽdo Euchariſtiam, diceret, Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti conſeruet animam tuam, ſubriſit, ac protinus dextram ab eius ore Gregorius retulit, partémque Dominici corporis ſub altare depoſuit. Rogauit mulierem, quamobrem corpus Dominicum ſumptura ridere præſumpſiſſet. At illa diù muſſitans, tandem prorupit: Quia panem (inquit) quem propriis manibus me feciſſe cognouerã, tu corpus Dominicum perhibebas. Proſtrauit ſe in orationem cum populo Gregorius: à qua ſurgens, panem illum carnem factum in altari offendit: vndè territa mulier fidem adhibuit. Reſpondebunt Aduerſarij mulierem non expectaſſe poculum, ſed ſtatim effuſam

ſam in riſum. At ſi de more tantumdem expectaſſet de poculo, procax mulier addidiſſet, Quia vinum etiam, quod domo attuli, tu ſanguinem eſſe perhibere ſoles. Nam dicitur in hiſtoria, ſolitas oblationes panis & vini illam myſterij Miſſæ intuliſſe. Nihilominus fateor Gregorium vulgò adminiſtraſſe vtramque ſpéciem: ſed an promiſcuè omnibus, atque etiam mulierculis, hiſtoria hæc me incertum & dubium reddit. Hiſtoria altera commõſtrat, in Anglia vnam ſpeciem ſolemnem fuiſſe "etiam principibus viris. Illam Beda ſic recitat: Auxit procellam perturbationis in "Eccleſia mors Saberethi regis Orietalium Saxonum, qui vbi regna perennia petẽs, "tres filios ſuos, qui Pagani perdurauerant, regni temporalis hęredes reliquit, Cœpe"runt illi mox idololatriæ, quam viuente eo aliquantulum intermiſiſſe videbantur, "palàm ſeruire, ſubiectíſque populis idola colendi liberam dare licentiam. Cúmque "viderent Pontificem celebratis in Eccleſia Miſſarum ſolemniis, Euchariſtiam po"pulo dare, dicebant, vt vulgò fertur, ad eum barbara inflati ſtultitia, Quare non & "nobis porrigis panem nitidum, quem & patri noſtro Saba (ſic namque eum ap"pellare conſueuerant) dabas, & populo adhuc in Eccleſia dare non deſiſtis? Quibus "ille reſpondebat: Si vultis ablui fonte illo ſalutari, quo pater veſter ablutus eſt, po"teſtis etiam panis ſancti, cui ille participabat, eſſe participes: ſin autem lauachrum "vitæ contemnitis, nullatenus valetis panem vitæ percipere. At illi, Nolumus (in"quiunt) fontem illum intrare, quia nec illo opus nos habere nouimus, ſed tamen "pane illo refici volumus. Cúmque diligenter ac ſæpè ab illo eſſent admoniti, ne"quaquam fieri poſſe, vt abſque purgatione ſacroſancta quis oblationis ſacroſanctæ "communicet, ad vltimum commoti furore aiebant, Si non vis aſſentiri nobis in "tam facili cauſa quam petimus, non poteris iam in noſtra Prouincia demora"ri. Hîc perſpicitur ſolo pane populum communicaſſe: alioqui & ſacrum vinum exegiſſent tyranni. Bernardus ipſe etiam ſub vnica fratribus ſuis præbebat. Sic "enim Guillelmus Abbas in eius vita ſcribit: Agebatur ſolemnitas quædam "præcipua, & frater aliquis, quem pro ſecreta culpa ab altaris ſacri communione ſuſpenderat, notari timens, & ruborem non ſuſtinens, ad manum eius cum cæteris nimium præſumptuoſus acceſſit. Intuitus autem eum, quoniam cauſa latens erat, repellere hominem noluit: ſed intimo corde orabat Deum, vt de tanta præſumptione melius aliquid ordinaret. Itaque ſumens homo Euchariſtiam, non poterat ad interiora traiicere, & diu multúmque conatus, cùm nullo modo non præualeret, anxius & tremebundus clauſam ore ſeruabat. Expleta denique hora orationis ſexta, patrem ſanctum traxit in partem, cuius pedibus aduolutus, cum multis ei lachrymis quod patiebatur, aperuit, & aperto ore ipſam quoque Euchariſtiam oſtendebat. Increpans autem eum confitentem abſoluit, & ſine difficultate Dominica ſacramenta recepit. Anxietas iſta non acciderat à liquida ſpecie vini, quæ aperto ore non potuit retineri, & alteri oſtendi. Porrò adeò per Eccleſias Occidentales inualuerat illis ſeculis poſt Leonem & Gelaſium communio ſub vna ſpecie, vt circa eorum ætatem comprobata, & multis diſputationibus habitis confirmata, ac tandem legis habuiſſe vigorem comperiatur. Giſelbertus enim vixiſſe creditur ante annos plus minus ſexcẽtos. Docuit is tranſire ſubſtantiam panis in ſubſtãtiam corporis & ſanguinis Chriſti, & ſufficere vnam tantùm ſpeciem exhiberi multitudini: quod Rodolphus Abbas S. Trudonis, quaſi ſua ætate ratum habitum tradit. Hunc Abbas Trithemius prædicat virum in diuinis ſcripturis iugi exercitatione peritum, & in ſecularibus literis haud infimè doctũ, carmine valentẽ & proſa, nec opere minus quàm ſcientia clarum. Is igitur ante annos quadringẽtos & triginta ſub Imperatore Hẽrico quarto ita cecinit:

Beda lib. 2. Hiſtor. Anglor. cap. 5.

Anno 613. à Chriſto nato.

Guillelmus Abbas S. Theodorici lib. 1. cap. 12.

Giſelbertus in lib. Altercat. Citatur à D. Hoſio, in poſteriori cõfeßione

Hîc & ibi cautela fiat, ne presbiter ægris,
Aut sanis tribuat laicis de sanguine Christi.
Nam fundi posset leuiter, simpléxque putaret
Quod non sub specie sit totus Iesus vtraque.

Inclinat in eam constitutionem & consuetudinem Lateranensis synodus generalis, quæ Eucharistiam ipsam in pixide iubet in armario reponi. Tum temporis enatas ea de re controuersias fuisse Alexander Halesius prodit, qui non ita dudum pòst vixit, & summam Theologicam, Innocentij quarti iussu consarcinauit: in cuius quarto libro commemorat aliquos Religiosos petiuisse sibi dari sub vtraque specie sacramẽtum, quasi ambigerent de sanguinis existentia sub pane. Tum verò pio quodam sacerdote cantante Missam, cùm faceret fractionem, repentè totum concauum patenæ oppletum fuisse sanguine. Ad cuius intuitum cùm obstupuissent omnes, rediisse partes hostiæ in integrum, ita vt petitioni illorum & tentationi satisfieret, ne amplius vtramque speciem anxiùs flagitarent. Ad eandem contentionem compescendam idem Innocentius quartus definiuit, non decêre tantùm sanguinis conficere in Monasterio Cisterciensium, vt quilibet Monachus aliquid meri sanguinis biberet. Ac tum fortassè constitutum fuit, vt in Monasteriis solus sacerdos, atque ei ministrantes vterentur vtraque specie, & non alij: quod etiam nunc in plerisque obseruatur, sicut in Cluniacensi, & Dionysiano Gallicorum regum ad Lutetiam Parisiorum sepulchro. Ob eas atque alias causas serpebat latiùs per Ecclesias communio sub vna specie, & ea quæ sub vtraque est, quotidie refrigescebat & imminuebatur: nihilominus durabat in nonnullis Ecclesiis, sicut testatur Sanctus Thomas de Aquinate. Tandem post Hussitarum sectam in Bohemia propagatam obrepsit Petrus quidam Dresensis, quod est oppidum Misniç, & aggressus Iacobellum Misnésem, literarum doctrina & morum præstantia clarum, qui apud Ecclesiam sancti Michaëlis in Praga per id temporis populum prædicando instruebat, mirari se dixit, doctum & sanctum virum, qui diuina eloquia plebibus exponeret, errorem illum non animaduertisse communionis Eucharistiæ, qui iampridem Ecclesiam pessundasset, in qua sub vna tantùm specie Dominicum corpus ministraretur, cùm apud Ioannem de vtraque iubeat Saluator, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Commotus his Iacobellus, cùm perquisitis vetustis sanctorum doctorũ codicibus, Dionysij præsertim & Cypriani, communionem calicis laudatam inuenisset, publicè cõmonere populũ cœpit, ne deinceps communionem calicis, sine qua nemo saluari posset, quoquo pacto negligeret. Huic omnes hæretici consenserũt, haud modica gestientes lætitia, quòd articulum reperiisent in Euangelica lege fundatum, per quem vel Romanæ sedis ignorantia vel nequitià argui posset. Res est relata ad synodum Constantiensem, ac postea ad Basiliensem, quæ damnarunt eos qui detestarentur & improbarent communionem sub vna specie, & tanquam iam inueteratam consuetudinem eo modo communicandi laudant, & iustis de causis commendant. Illos contrà damnant, qui vtramque speciem quasi necessariam, aut à Christo præceptam postularent. Non tamen vtriusque vsum prohibuit aut sustulit, cùm constet Martinum quintum Pontificem postea vtramque speciem Romæ populo suppeditasse. Testatur enim reuerend. P. Henricus Ralty, seu Archiepiscopus Nidrosiensis, Martinum Romam reuersum laïcis sub vtraque specie communicasse. Talem etiam vsum Basiliensis synodus Bohemis concedere voluit, modò rectum de Eucharistia profiterentur fidem. In horum Conciliorum doctrinam & sententiam omnes tandem Ecclesiæ Occidentales Catholicæ tacito consensu iuerunt, & vnam

Quando cœpit hæresis de necessitate vtriusque speciei in Bohemia.

Nec Constant. nec Basil. syno. prohibuerunt communionem sub vtraque specie.

vnam ſpeciem ſunt amplexæ, ſéque ab vtraque tanquam minimè neceſſaria, aut per Chriſtum imperata, pia reuerentia, ac metu violandi ſacroſanctum ſacramentū continuerunt. In hac hiſtoriarum ſucceſſione, tāquam in ſpeculo, intueri licet vnam ſpeciem verſatam in vſu, ſicut vtramq;, ac poſtremò illam prælatam propter cauſas, de quibus copioſiùs dicemus. Nō deſunt quoque multę cōiecturæ, quibus facilè poſſumus colligere vnicam illam ſpeciem ab ipſis Apoſtolis in Eccleſia fuiſſe celebriorem & frequentiorem. Certum eſt tempore Apoſtolorum, & eorum ſucceſſorum, eam hominum multitudinem ſæpè conueniſſe ad frangendum panem, & communicandum, quę multa milia excederet. Etiamſi quiſque pauxillum vini ebibiſſet, nihilominus multis cantharis & amphoris, aut etiā plenis cuppis conſecratis fuiſſet opus. Lutetię certè in quibuſdam parochiis communicant ad quindecim, aut viginti milia hominum, tametſi plerique nec vinum deguſtent, & alij tantùm pitiſſent: attamen ad duo aut tria vini non ſacrati dolia nonnumquam exhauriuntur. Non effugiſſent profectò primi Chriſtiani ebrietatis & Bacchanalium in ſuis Cœnis & cœtibus ſuſpicionem, & Gentilium obtrectationem, qui ad vocem humanę carnis Chriſti, quam Chriſtiani ſe edere profitebantur, Thyeſtęas epulas & Cyclopicas improperabant. Præterea quamuis Tertullianus ſcribat Chriſtianos anxiè paſſos quicquam de ſuo calice aut pane in terram decuti, vbi vſum vtriuſque ſpeciei complectitur, ſæpius tamen alij tantùm panis meminerunt, vt Origenes & Auguſtinus. Quinetiam Pius Papa, à Petro decimus, cauit vt ſi ſanguis ſuper terram ſtilaret, ſacerdos quadraginta diebus pœniteret: & ſi ſuper altare, quatuor diebus: quaſi ſanguis non contingeretur iam tum à laïcis, nec vllum ab ipſis impenderet irreuerentiæ periculum. Deinde frequenter occurrit mentio reliquiarum panis, quę de communione ſupererant, & conſumebantur igne, vt Hyſichius tradit, aut ab innocentibus paruulis & ieiunis edebantur, vt Clemens ad Iacobum faciēdum iubet, & Concilia decernunt, ac factum Euagrius recitat: aut in ſacrario reponebantur: de reliquiis autem vini Dominici mirum agitur ſilentium. Quòd ſi promiſcuè ſinguli delibaſſent vinum, ſicuti carpebant panem, ex incerta vtique delibatione aut ſuperfuiſſet vinum ſacrum, aut defuiſſet, præſertim cùm non potuerit ſingulis æqualiter admetiri, ſicuti poterat panis, & cùm illud ſugerent pro libito per fiſtulas & canales, aut ſummis labris de calice epotarent, non accepta certa aliqua menſura. Sin à Preſbyteris dixerint Aduerſarij exhauſtas vini reliquias, verendum erat, ne temulenti prę copia reliquiarum redderentur, aut etiam cogerentur effici ſacerdotes, quemadmodum Græcis accidere Vmbertus contra Nicetam obiicit. Inſuper in primitiua quoque Eccleſia ſub Syluestro Damaſus narrat patinas, ſeu patenas, ad triginta libras ponderaſſe, ſcyphos ad decem duntaxat: ſingulos calices ex auro ad vnam: atque ita legas ſæpius panis vaſa longè capaciora vini poculis: vt inęqualitatem coniicias communicantium ſub vna ſpecie, & ſub vtraque, in eadem Eccleſia. Gregorius tertius ad Bonifacium ſtatuit, ne in Miſſarum ſolenniis duo vel tres calices in altari ponerentur, quoniam id parum Chriſti inſtitutioni congrueret, qui de vno & eodem calice ſuos omnes communicaſſet. Ex quo datur intelligi, tametſi eſſent in Eccleſia multi calices, quos Damaſus vocat miniſteriales, quibus Diaconi ſanguinem miniſtrabant populo, ex vno tamen & eodem transfundebatur ille ſanguis. Neque certè vnus tantus decenter in altari poni potuit ad ſacrandum, qui pluribus hominum milibus ſufficeret: alioqui cadi aut cuppę inſtar fuiſſet: neque in eadem Eccleſię conuocatione publica & ſolenni iterabatur panis & vini cōſecratio ſed vna & cōmunis fiebat oblatio atque conſecratio.

Vnica ſpecies ab Apoſtolis apparet fuiſſe frequentior in Eccleſia.

Diſtinct. 2. De conſecr. can. Si per negligētiā.

Tertull. De coron. milit.

Origen. hom. 13 in Exod.

Auguſt ho. 126 lib. 50. Homiliar.

Matiſconenſ. ſynod. can. 6.

Euagrius lib. 4 cap. 35.

Niceph. lib. 17. cap. 25.

Damaſus in li. Pontificum.

Tom. 2. Cōcil.

De calicibus miniſterialibus, & aliis vaſis.

Vasa quidem longè nostris calicibus ampliora per Ecclesias extitisse, & adhuc ostendi concedo, & Pontificales libros cantharorum atque aliorum insignium vasorum meminisse, sed non amplitudinis tantę & capacitatis, vt tot milibus communicandis satis essent.

Ex aduersariis posteriores cùm sentirent se causa cadere, si de vsu veteris aut recentioris Ecclesię concertaretur, omitti desiderant facta & historias Patrum, sed eorum scripta & monumenta ac rationes attendi, quibus nedum communionem sub vtraque specie de facto fuisse assuetam, sed etiam de iure præceptam à Christo confirmant. In his numerant Cyprianum, Origenem, Ignatium, Hieronymum, Chrysostomum, Augustinum, Theophylactum, qui per antithesim & oppositionem legis & Euangelij, in illa prohiberi docent esum sanguinis: in hoc verò concedi, aut etiam mandari: In illa de sacrificiis vini potionem sacerdotibus permitti, non idem populo, in hoc verò communem carnem & poculum omnibus proponi, & communem singulis Cœnam & potionem sub conditione à Christo institui & tradi. Deinde quando in negotio Eucharistię aliquid aliud quàm verba institutionis habent, tentatur, aiunt Cyprianum atque alios grauissimas opponere rationes ab exemplo magisterio, traditione, præcepto, ac mandato Domini. Adhęc ex Ambrosio, Chrysostomo, Augustino, Gregorio, atque aliis contendunt impleri figuras veteris Testamenti de Manna & Aqua de petra: de Agno Paschali, ac sanguine eius, in eo quòd communiter vniuerso Christi populo mysticus panis edendus, & poculum Domini ebibendum præbetur. Denique ad fructum & integritatem sacramenti à Patribus requiri aiunt sumptionem vtriusque partis: qua de re proximo capite videbitur. Contrà in tota antiquitate non extare Patrum sententiam addunt, quæ institutionem calicis non pertinere ad laïcos doceat. Omnia argumenta nostra pro assertione vnius speciei prorsus ignorari ab antiquitate annectunt, neque antiquitùs dogma vnquam fuisse defensum de dispensanda sola vna specie populo: imò puriorem antiquitatem acriter restitisse, & ex verbo Dei vsum calicis in legitimo Ecclesię cœtu asseruisse, quemadmodum ex Cypriano cognoscitur. Nos autem respondemus: Si patres per illa sua dicta iudicassent vtramque speciem à Christo iuberi, nemo eum morem variasset, nec vllus Patrum aliter fieri suis temporibus siuisset. Hoc est generale Augustini argumentum, quo dignosci vult quid sit in sacramentis à Christo pręscriptum. Non præcepit Saluator (inquit) quo deinceps « ordine sumeretur sacramentum, vt Apostolis, per quos dispositurus erat Eccle- « sias, seruaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, vt post cibos alios semper « acciperetur, credo quòd eum morem nemo variasset. At proculdubiò citati Patres, sua ætate non tantùm permiserunt Eucharistiam sub vna specie dari, sed ipsimet in suis Ecclesiis administrarunt, vt de Cypriano & Chrysostomo atque aliis produximus. Igitur quicquid eorum verba videantur de pręcepto sonare, interpretatione eget, & debita accommodatione. Præterea Aduersarij omnes assentiuntur maximam partem Patrum modum excessisse verbis & factis in exponenda Cœna, & distribuenda ipsa sacrosancta Eucharistia, dum eam non nisi in manus accipientium dederunt, & dum ad eam pueros etiam generalitate præcepti obligari crediderunt, ipsisque impartierunt. Quid mirum si quid etiam humani passi sunt in amplificatione vtriusque speciei, quasi sit præcepti quod omnes implicet. Singulis de rebus Religionis nostrę comperimus ante natas hæreses scripsisse nostros homines liberiùs, simpliciùs, & incogitantiùs, qui si ad scribendum post hęreses animum appulissent, aliter de iisdem & cautiùs & circumspectiùs fuissent locuti. Propterea ferè omnes hæretici antecessorum suorum studuerunt abuti patrocinio

An Eucharistia sit præcepti ex sententia Patrum.
Cypr. De Cœna.
Orig. 16. in Num.
Chrysost. hom. 18. 2. ad Cor.
Augu. quæst. 57. in Leuit.
Hieron. in 1. ad Corinth. cap. 2.
Theophylact. ibid.
Paschas. De sacramento.
Ambros. De his qui initiātur myster.
Chrysost. hom. 23. in 1. ad Corinth.
August. tractat. 26. in Ioā.
Gregor. hom. Sabbathi post Pascha.
August. epist. 118. ad Ianuar.

cinio & præsidio. Arriani nitebantur Dionysio Corinthio atque aliis, Pelagiani, Nestoriani, Eutychiani, Patrum emendicatis sententiis non carebant. Notũ est quo modo ante clarã obscuræ tunc quæstionis de baptismo decisionẽ errauerit Cyprianus. Notum quo modo ante ortum Pelagium Augustinus transilierit limites in extollendo cõtra Manichæos libero arbitrio, quod postea Pelagiani compulerunt deprimere. Ideò (inquit) didicimus singulas hæreses intulisse Ecclesiæ proprias quæstiones, contra quas diligẽtiùs defenderetur scriptura diuina, quàm si nulla talis necessitas cogeret. *August. lib. 2. De bono perseuerãtiæ ca. 20.* Itaque non debet veritati aut nobis præiudicare vllus scriptor, qui de infantum, aut vtriusque speciei, aut alterius modi communione docuerit, antequam istæ quæstiones exactius discuterentur, & antequam clarè expenderetur dictum Christi, Hoc facite in meam commemorationem, non simpliciter cadere sub præceptum de vsu, nisi adhibita conditione, Quoties manducabitis: &, Hoc facite quotiescunque: &, Quoties bibetis, hoc facite in meam commemorationem. Nec verò ita loquimur, quasi legamus vllum veterũ asseuerare apertè vtramque speciẽ de necessitate præcepti singulis iniungi. Nos vnius Cypriani rationibus premunt, quibus generaliter concludit, propter nullam humanam & nouellam institutionem à præceptis & mandatis Christi esse decedẽdum, neque aliter esse celebranda sacramenta, quàm Christus in ipsorum institutione fecerit & præceperit. Cyprianus contra Aquarios agit, qui aquam sacrabant & ministrabant, secus quàm Christus facto & verbo iussisset. Vtrumque perpetuò coniungit Cyprianus, Factum, & præceptum Christi: quandoquidem factum solum Christi legem non constituit: alioqui ne latum quidem vnguem ab ipso in administratione sacramentorum, & obseruatione omnium circumstantiarum liceret recedere: sed spectandũ est, quid de facto suo præcipiat. Præcepit autem in Eucharistiæ celebratione consecrare panem & vinũ aqua mixtũ, offerre Deo, ea sumere, atque aliis eadẽ distribuere, & non aquam puram, aut alia: Præceptum verò istud non esse absolutũ per Paulum Christus declarauit, sed hypotheticum & conditionatum, vt intelligatur, Quando hoc facietis, hoc ita facitè, id est, quando consecrabitis, hoc consecrate: quãdo offeretis, hoc offerte: quando hoc manducabitis, hoc manducate: quando, siue quotiescunque bibetis, hoc bibetis in meam cõmemorationem vinũ aqua mixtũ, & in sanguinẽ consecratum, & nõ aquam consecratã: quasi partẽ Cœnæ institutæ. Quisquis aliter agit, Christi verbũ præuaricatur, non tantùm factum: non iniungit interea sumi vtramque speciem, absolutè inquam & simpliciter, sed modũ præfigit, iubet, atque imperat vtriusque sumendæ, quotienscunque sumetur. Nam vsus nõ est de substantia sacramẽtorum, quam Christus tradebat, & præcipiebat obseruari, sicut esus veterum sacrificiorum non erat propriè de natura sacrificij, sed erat accessorium, & modus ei designabatur, quoties fieret. Sic in sacramento matrimonij nefas est aliter versari quàm Christus instituit & præcepit: non propterea tamen matrimonij vsus singulis demandatur, sed quoties matrimonium erit contrahendum, modus & ratio definitur à Christo. Multò verò minus alij Patres sub necessitatem præcepti redigunt vsum vtriusque partis. Rectè sentiunt à Christo communem mensam instrui, & apponi sacerdotibus & laicis, neque vllos ipsius præcepto ab ipsa arceri, quod totum admittimus: sed negamus vllo præcepto eiusdem ad communes illas epulas vtriusque speciei singulos compelli, aut non posse arceri, seu prohiberi per eos, quibus committitur Ecclesia, & sacramentorum dispensatio. Sic in Genesi dicitur Deus instituisse, & hominibus contulisse pisces maris, omnia pecora, & bestias in cibum & alimentum, quasi olera virentia: ea tamen donatione non prohibentur superiores disciplinæ causa subditis quorũdam ciborum

Geneſ.9. eſum interdicere, ſicut Deus ipſe in lege cibos quoſdam vetuit, & ieiunia in lege conſtituit, & idem decernendi Apoſtolis poteſtatem fecit. Porrò quotquot opponunt legi Euangelium, in eo quòd ſanguine veſci concedat, aut iubeat, ſpectant expreſſè non verba Cœnæ, neque ipſas ſpecies, ſed ſpiritalem manducationem, aut realem, ſine diſtinctione ſpecierum, cùm re vera ſanguis ſub alterutra ſumatur, ad eúmque finem allegant Chriſti verbum, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Non inficiamur loco Mannæ & aquæ de petra ſurrogari à Chriſto panem & vinum ſacrum: Sed negamus conſequi obligationem ad vtrumque: quia nec ad vtramque figuram obligabantur, ſed volentibus permittebantur illæ: nec ſi fuiſſent aliquo præcepto præter inſtitutionem & donationem iuſſæ, ideò etiam ſpecies panis & vini cenſerentur neceſſariæ, niſi præter inſtitutionem accederet etiam ſingulare mandatum. Sed nec Apoſtolus abſolutè dicit, omnes Iudæos, qui Manna eſcam ſpiritalem manducauerunt, *Exod.16. & in Num.20.21.* potum ſpiritalem bibiſſe, quandocunque edebant Manna. Quinimò inuenimus eos, & antequàm aquam de petra biberunt, & poſtquàm ea vti deſierunt, Manna ediſſe. Manna enim prius demiſſum cœlo fuit, quàm aqua elicita, & Manna paſti ſunt, donec tranſirent Iordanem, non autem aqua illa: ſi quidem poſt iſtam oblatam biberant aliam de puteis in deſerto. Aequè ergò in figuris colligemus, non eſſe præceptum vtramque ſpeciem ſimul capere, ſicut ipſi colligunt nos ad vtramque teneri. Auguſtinus, Ambroſius, & alij, vbi comparant figuras illas cum carne & ſanguine, ipſimet admonent expreſſis verbis, à nobis figuras illas adimpleri, non tantùm in ſacramento, ſed in ſpiritali manducatione, vt ita nos omnes cum illis eandem eſcam ſpiritalem ſumamus. De ſanguine Agni, quod citant ex Gregorio, aduerſatur ipſis: ſi quidem ſanguis Agni non potabatur, nec in Cœna Agni quicquam de potu à Moſe præcipitur, nec Gregorius potu ſpeciei illiniri poſtes animæ, ſed hauſtu cordis ſcribit: ita vt de ſpiritali potione expreſſè tractet cum aliis.

AN SIT NECESSARIA COMMVNIO SVB VTRAque ſpecie: & de cauſis neceſſitatis, quas Aduerſarij proponunt.

CAP. 3.

Brentius in Apolog. Confeſ. Vvirtemberg. De neceſſitate triplici. NECESSITAS ambigua vox eſt, & inter nos & Aduerſarios controuerſa. Nam hi neceſſitatem triplicem conſtituunt, Abſolutam & ſimplicicem: quo in ſenſu cõcedunt vtramque ſpeciem minimè neceſſariam eſſe ad ſalutem: quandoquidem infantes in Chriſtum baptiſati, conſequuntur ſalutem, etiamſi morte non modò ſine vtriuſque, ſed etiam vllius ſpeciei vſu extinguantur. Adultis etiam non eſt fraudi, ſi decedunt de vita, priuſquàm hoc ſacramento veſci detur. Deinde neceſſitatis pódus tribuunt grauibus cauſis, quibus non ſit in homine ſitum remedium afferre: vt ſi abſtemius vini guſtum, aut ægrotus panis eſum non perferat, ſi in regione deſit omnis vini copia, aut comparari non poſſit. In his etiam numerãt eos, qui inter Catholicos coguntur Euchariſtiam ſumere, cùm aliundè petere tutò non liceat. Tales excuſant à neceſſitate vtriuſque ſpeciei, ſicut à circũciſione in deſerto excuſauit Iſraëlitas loci incommoditas, & Dauidi penuria panẽ illicitũ indulſit. Nos vltra progredimur. *Etiam ſine vlle neceſſitate licet vna ſpeciem capere.* Nam etiam extra rationes, quæ pondus neceſſitatis habẽt, legimus. Romæ continẽtes propter datam operam liberis ab ingreſſu Eccleſiarũ domi, aut nauigaturos, aut in ſolitudine degentes, accepiſſe alteram partem tantùm ſacramenti ſine cauſa, quæ pondus

pondus iustæ necessitatis meritò sibi vendicet. Extra illas causas, quas eximunt Aduersarij, necessitatem iuris diuini & pręcepti statuunt, quo vtramque speciem adeò necessariò exigunt, vt magis ex eorum opinione Christianus saluti suę consulat, si nullam quàm si alteram tantùm partem sumpserit. Cùm eò necessitatis non nos adigat ipsa institutio, & Christi in scripturis expressa præceptio, sicut probauimus, percontamur vnde oriatur tanta necessitas. Aut enim fit ex natura rei, quæ capi debet, quasi non vna parte aut specie contineatur, aut ex Eucharistię fine & fructu, aut ex perfectione & ratione sacramenti, quę partem vtramque ad sui complementum requirat. Tria ista simul vrgent Aduersarij: sed seorsum contemplemur. Nostri asserunt totum Christum Deum & hominem sub qualibet particula & Eucharistię specie haberi & percipi, ídque fieri per concomitantiam naturarum in Christo, neque sanguinem à carne ita distrahi, vt hæc in pane capiatur sola, ille verò solus in poculo. Manichæi, aut etiam longè antea Valentiniani, in ea fuerunt hęresi, vt caro exanguis proponeretur sub pane, & sanguis à venis, & à reliqua, quæ secundum hominem est substantia, seiunctus teneretur in poculo. Nestorius quoque eadem opinione laborauit. Alios quoque notat Petrus Comestor in Ecclesiastica sua historia, vbi ait intinctam iam non dari Eucharistiam pro hęresi tollenda, quę dogmatisabat totum Christum esse sub vtraque specie simul, & sub neutra tantùm forma. Ex Aduersariis plures hæresim illam tuentur, & concomitantiam subsannant, vt vtramque partem sacramenti quoquomodo persuadeant esse necessariam. At Catholici Patres primùm illam concomitantiam probauerunt ex figura Eucharistię in Manna, & Aqua de petra. Eadem ratio est in corpore Domini, ait Hilarius Papa, quę in Manna, quod in eius figura præcessit, de quo dicitur, Qui plus collegerat, non habuit amplius, neque qui minus parauerat, habuit minus. Non enim est quantitas visibilis in hoc ęstimanda mysterio, sed virtus sacramenti spiritalis. Manna omnis cibi delectamentum afferebat, ne quid defuisse negemus. Et petra spiritalis, de qua bibebant, erat Christus, non sanguinis eius „portiuncula. Propterea scribit Philo, Ipsum Manna Dauid quandoque petram „vocat, vt in eodem cibum & potum accipiamus. Deinde Christus homo iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur: sanguis verò vehiculum vitę atque animæ exhauriri à venis, & à reliqua corporis substantia separari nequit, quin mors consequatur. Adhæc multa sunt in ipsa Eucharistiæ institutione, quæ nos de concomitantia admoneant, *Hoc est corpus meum*, Hoc facite in meam commemorationem, Mortem Domini annuntiabitis, Hoc est corpus quod pro vobis datur, Hic est sanguis qui pro vobis funditur. Ex eo enim quod meum dixit, diiudicari debet esse corpus Domini, & vnio indiuisa agnosci & credi. Aliud etiam signatur, cùm dicitur, Hoc corpus pro vobis traditur, Hic sanguis pro vobis funditur: & aliud, si profertur, Hoc corpus est iam mortuum, & sanguis effluxit. In priori enim significatur corpus adhuc viuum, sed moriturum, & sanguis adhuc intra venas inclusus: In posteriori autem monstratur corpus exangue, & cruor à viuente abstractus. Deinde in sumptione panis non tantùm nos oportet esse memores corporis Domini, sed mortis Domini. Est autem propriè præteritorum commemoratio, vt mortem quidem olim extitisse profiteamur, sed iam non mori corpus ex infirmitate, sed regnare ex gloria contestemur. Hoc est enim Annuntiare mortem Domini, donec veniat, & commemorare propriè. Ideò corpus, quod sumimus in pane, non significat corpus, quod modò sit mortuum, sed quod olim fuit, & quod reuixit in gloria: propterea nec exãgue est, nec morti obnoxium, quia filij resurrectionis vltrà mori non poterunt. Poculum item non significat

Brentius ibid.

Non esse necessitatem præcepti diuini de vtraque specie, nec ex natura rei.

Caro & sanguis Christi per concomitantiã sub qualibet specie et parte.

De his qui negarunt concomitantiam.

Petr. comestor in Histor. cap. 151.

Dist. 2. De consecrat. can. Vbi pars.

Paschas. ca. 17.

Concomitãtia ex verbis institutionis.

ſanguinem Chriſti modò mortui, ſed iam viuentis, cuius mortem præteritam annuntiamus. Igitur nec ſanguis ille extra venas, nec ſeorſum à corpore & anima conſiſtet. Sed nec hæc ſola ratio eſt credendi concomitantiam, ſed ſine illa mutaretur omninò effectus, & ſignificatio ſacramenti. Nam cùm ibi concomitanter ſit diuinitas, an non eſt alia ſignificatio ſacramenti, quod ſibi finxit Neſtorius, dum putat Chriſtum, qui ſuum corpus dedit cruci & manducationi, non Deum eſſe, ſed merum hominem? & alia ſignificatio ſacramenti, quod agnoſcunt Catholici, dum Chriſtum verum Deum & hominem confitentur? Sanè aliud ſignat meum corpus, dum Deus loquitur, aliud, dum merus homo: ſacramentum verò idem ſignat, quod ipſa verba ſacramentalia. Igitur diuinitas, quæ concomitanter eſt ſub ſpecie panis, mutat ſacramenti ſignificationem. Eadem ratio eſt de effectu. Caro enim non prodeſt quicquam, diuinitas eſt quæ viuificat. Vnde corpus Chriſti, quod Neſtorius imaginatur, & quod ſine concomitantia imaginantur Aduerſarij, non viuificat. Par ratio de ſanguine & anima locum habet: Nam & aliud corpus exangue, & aliud viuum indicat: eodémque pacto ſanguis in venis exiſtens, & alius effuſus extra ipſas. Qua de cauſa ſi ſacramentum corpus deſignaret ſine concomitantia corporis & animæ, aliud corpus deſignaret & offerret, quàm corpus Chriſti quod nunc viuit. Effectus quoque ſacramenti variaretur ſine illa animę & ſanguinis concomitantia. Nam etſi diuinitas etiam per mortuum corpus & exangue operata ſit ſuos effectus, & nunc operari poſſit. Attamen quando Chriſti corpus per mortem ſeparatum erat ab anima & ſanguine, non eodem modo concurrebat corporis Chriſti operatio ad obtinendum diuinitatis effectum, ſicuti dum Chriſtus vixit, ſiue ante paſſionem ſiue poſt reſurrectionem. Nam eſt quidem & mortuum, & viuum Chriſti corpus, diuinitatis inſtrumentum, nec in hoc eſt differentia: ſed tamen vltra rationem inſtrumenti, quam ſolam mortuum corpus habet, viuo corpori aliqua alia ratio cum diuinitate cooperandi eſt. Nam Chriſtus viuus etiam cooperatur diuinitati, interpellando pro his, qui corporis eius participes fiunt: & in hoc conſummat, ſiue ad effectum perducit ſacrificium crucis, dum ſcilicet ſua interpellatione impetrat, vt fructus ſuæ paſſionis per diuinitatem communicetur, atque applicetur iis, qui corpus eius aliáve ſacramenta percipiunt. Vnde Apoſtolus cùm doceat decimo capite ad Hebræos, Chriſtum ſacerdotio functum offerendo ſe in cruce, eiúſque oblationis virtute conſummari omnes electos, nihilominus etiam hoc docet eum ſempiternum habere ſacerdotium, eiúſque ratione in perpetuum ſaluare poſſe ſemper viuentem ad interpellandum pro nobis. Quia igitur diuinitatis operatio, (quam vtique tam per mortuum Chriſti corpus, quàm per viuum operatur diuinitas) quæ eſt animę noſtræ refectio ſpiritualis, ab hominibus quæritur, ex Chriſti paſſione, tanquam merito, & per Chriſti ad patrem orationem & interpellationem, qua nunc pro nobis interpellat: interpellatio autem non eſt propriè, niſi viuentis anima rationali: ideò in acquirendo effectum Chriſti multum ad rem facit, an Chriſti tantùm pars ſumatur, nempè corpus ſine ſanguine, aut corpus & ſanguis ſine anima. Si enim noſtra oratio per Chriſtum oblata ad ſalutem noſtram multum momenti habet ad impetrandam Dei gratiam & miſericordiam, quanto magis ipſa oratio mediatoris. Vnde Paulus ad Romanos octauo, vt erigat ſpem noſtram in Deum, quòd per Chriſtum omnia obtinebimus, præter Chriſti mortem, allegat & Chriſti reſurrectionem, & ſeſſionem ad dexteram patris, & interpellationem pro nobis. Si igitur fideles non acciperent Chriſti corpus viuum, & totum Chriſtum, prout reſurrexit, ſedétque ad dexteram Dei interpellans

pro nobis, non acciperent Christum prout consummauit officium mediatoris: sed tantùm prout morte sua illud inchoauit. Hæc igitur causa est, cur oporteat populum docere, quòd plenum effectum Eucharistiæ sub vna specie accipiunt: quia totum Christũ accipiunt, prout quondam crucifixus est, & nunc sedet ad dexteram Dei, & interpellat pro nobis. Imò nisi hoc ipsum doceant, qui vtramque speciem sumi exigunt, non docent populum participem fieri Christi, prout inchoauit & consummat salutem nostram. Nam prætermittunt Christum regnantem, & in cœlo pro nobis sacerdotio fungẽtem. Propter has causas eam concomitantiam diuinitatis & totius humanitatis Christi sub alterutra specie Patres nobis secundum scripturas tradiderunt. Petrus Galatinus citat Rabbi Cahana, qui vixit ante Christum natum, & scripsit in istam Prophetiam Iacob, Ligans ad vitem pullum suum, & ad palmitem asinum suum: Lauabit in vino vestem suam, & in sanguine vuæ pallium » suum: Rubriores sunt oculi eius vino, & dentes eius lacte cãdidiores. Ad horum ex» plicationem subiicit: In sacrificio quod fiet ex pane, non obstante quod album sit » veluti lac, conuertetur substantia in substantiam corporis Messiæ eritque in ipso sa» crificio substantia sanguinis Messiæ rubra & vinum. Erũt item in sacrificio vini san» guis & caro Messiæ, & eadem erunt in pane: quoniam corpus Messiæ non potest diuidi. Idque ratio postulat. Nam si caro & sanguis diuisa essent, distinguerentur ab inuicem. Corpus autem Messiæ non potest diuidi, sicut scriptum est Exod. 12. Et substãtiam non confringetis in eo. Præterea caro sine sanguine, & è conuerso sunt res mortuæ. Corpus verò Messiæ post resurrectionem, quia glorificatum erit, semper viuet. Et hinc est dictum illud Dauid, Rex Israël in seculum viuit. Proculdubiò inter Christianos Irenæus Valentinum mentientem ex sacramenti distinctis speciebus corpus Christi exangue, & sanguinem excorporeum per illam connexionem debitam carnis & sanguinis in viuente ita refellit. Sin autem secundum hæc, nec Dominus sanguine suo redemit nos, nec calix Eucharistiæ, communicatio sanguinis eius est, neque panis quem frãgimus, communicatio corporis eius. Sanguis enim nõ est, nisi ex venis & carnibus, & à reliqua quæ est secundum hominem substãtia, qua verè factum verbum Dei sanguine suo redemit nos. Vides qualem sanguinem interpretetur in Eucharistia, qui carnibus & venis, & totius corporis substantiæ inhęreat, & toti quod factum verbum Dei redemit nos. Propterea statim pòst non dubitat calicem corpus Christi, sicut & sanguinem vocare, cùm subiicit: Creaturã nobis præstat, solem suum oriri faciens, & pluens, quemadmodum vult, eúmque calicem suum esse corpus confirmauit, ex quo nostra auget corpora. Ac ne hallucinatos putes librarios, quasi corpus vice sanguinis ascripserint, idem argumentum atq; » idem dicendi genus alij Patres contra eosdem hæreticos imitati sunt. Nam Tertullia» nus contra Marcionem Valentini sodalem hęc loquitur: Illuminator antiquitatum » in calicis mentione testamentum constituens sanguine suo obsignatum, substantiã » corporis confirmauit. Nullius enim corporis sanguis potest esse, nisi carnis. Nam & » si qua corporis qualitas opponetur nobis, certè sanguinem nisi carnea non habebit. » Ita consistit probatio corporis de testimonio sanguinis. Eodem sensu Cyprianus dixit panem communem in carnem & sanguinem mutatum procurare vitam. Eodem tempore Nouatus, cùm traderet tantum vinum speciem panis Christianis, ita iusiu» randum poscebat: Iura mihi per corpus, & sanguinem Christi te ad Cornelium non » rediturum. Ex Ephesini Concilij decreto licet animaduertere, Patres habuisse animũ damnandi Nestorium, tollentem concomitantiam in sacramento, & connexionem duarum naturarum in Christo, atque asserendi concomitantiam illam in eodem sa» cramento, quoad diuinitatem, & quoad rediuiuam humanitatem. Sic habet: Neces-

Quare multũ intersit sub qualibet specie totum Christũ viuentem accipere.

Lib. 10. cap. 6. de arcanis Catholicæ veritatis.

Patres qui docuerunt de cõcomitantia.

Iren. lib. 5.

Tertull. lib. 4. in Marcion.

Cypr. de Cœna.

Euseb. lib. 5. cap. 34.

ſariò & hoc adiicimus. Annuntiantes enim ſicut ſecundum carnem mortem vnigeniti filij Dei, id eſt, Ieſu Chriſti, & reſurrectionem eius, & in cœlis aſcenſionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Eccleſiis ſacrificij ſeruitutem: ſic etiam ad myſticas benedictiones accedimus, & ſanctificamur, participes ſancti corporis, & pretioſi ſanguinis Chriſti omnium noſtrum redemptoris effecti, nō vt communem carnem percipientes (quod abſit) nec vt viri ſanctificati, & verbo coniuncti ſecundum dignitatis vnitatem, aut ſicut diuinam poſſidentis habitationem, ſed verè viuificatricē, & ipſius verbi propriam factam. Et ideò quamuis dicat ad nos, Amen, Amen dico vobis: Niſi mãducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem: non tamen eam, vt hominis vnius ex nobis exiſtimare debemus (quomodo enim iuxta naturam ſuam viuificatrix eſſe poterit caro hominis?) ſed vt verè propriã eius factam, qui propter nos filius hominis eſt factus & vocatus. Cum hic canō editus fuerit contra Neſtorium, proculdubiò duos eius errores inter ſe cōnexos profligat. Ex eo enim, quòd ſeparatim dixiſſet Chriſtus carnem ſuam, Neſtorius colligebat accipiendam, tanquam purè humanam, ac diuinitate vacuã. Itidem ex eo, quòd extuliſſet carnem ſuam, & ſeparatim ſanguinem ſuum, pergendo in negatione concomitantiæ, dicebat ſeorſum carnem puram ſumi, & ſeorſum ſanguinem. Synodus à poſteriori errore, tanquam à notiori, damnationem orditur, negátque Chriſtum in ſacrificio altaris necari, aut eius mortem iterari, quod fieret ſeparando carnem à ſanguine, ſed myſteriũ celebrari olim mortui, ſed nunc viuentis ac regnãtis, ac propterea ad carnem & ſanguinem viuentis nos accedere: contrà verò ſecundum errorē ait carnem illam & ſanguinem coniuncta non diſtrahi à diuinitate, alioqui non viuificarent: atque ita Synodus Epheſina ſub alterutra partium ſacramenti cum carne & ſanguine definit duplicem concomitantiam diuinitatis, ac totius viuentis humanitatis Chriſti. Ideò à Neſtorio carnem Chriſti exanguem poſitam in ſacramento panis, & ſanguinem ſine carne ſub vino apparet, ac proinde eum neceſſariò vtramque ſpeciem exegiſſe, vt de toto homine Chriſto participes efficeremur. Propter iſtam Neſtorij opinionem Cyrillus eius oppugnator acerrimus, videtur adhortari populum ad vnam panis particulã & ſpeciem, cum iſta promulgat. Sicut parum (ait Paulus) fermenti totam maſſam fermentat, ſic paruula benedictio totum hominem in ſeipſum attrahit, & ſua gratia replet: & hoc modo Chriſtus in nobis manet, & nos in Chriſto. Verè enim totum ſacramentum in totam maſſam pertranſit. De eadem cōcomitantia Auguſtinus hæc prædicat: Vnuſquiſque accipit partem ſuam, & manet integer totus, & ſinguli accipiunt Chriſtum Dominum, & in ſingulis portionibus eſt totus, nec per ſingulos minuitur, ſed integrum ſe in ſingulis præbet. Eidem Paſchaſius & Algerus tribuunt iſta: Nec caro ſine ſanguine, nec ſanguis ſine carne iure communicatur. Quæ malè Aduerſarij detorquent in vſum neceſſarium vtriuſque ſpeciei, cùm nihil de ſpeciebus eloquantur, ſed de re. Itaque Conſtantienſis & Baſilienſis ſynodi meritò poſt Epheſinam deciderunt, totum Chriſtum ſub qualibet parte Euchariſtiæ contineri. Aſtutiores aut acutiores Aduerſarij dant manus, & fatentur quidem ſub alterutra ſpecie totum Chriſtum verſari, ſed in poculo carnem, diuinitatem, & animum ſecundariò & ex conſequēti, atque per accidens, vt ſanguinem ſub pane: ſed falluntur. Et ſi diuinitas cenſetur eſſe in panis ſpecie per concomitantiam, quia panis vi verborum ſacramentalium non vertitur in diuinitatem, ſed in Chriſti corpus: Attamen nunquid ob id eſt ibi ſecundariò & per accidens? Abſit. Perſona enim increata filij Dei corpus ſibi vniuit, non ſicut accidens, nec quaſi diuinitas vniatur corpori ſecundariò, ſed tam inſeparabiliter, vt ipſe increatus ſit eſſentialiter corporeus. Subſiſtentia enim, quæ naturam aliquam ſuſtentat, non habet eam accidentaliter,

Neſtorius videtur vtramque ſpeciem neceſſariam ſtatuiſſe: cōtrà ab Epheſina ſynodo decreta fuit.

Cyrillus lib. 4. ca. 17. in Ioan.

Diſt. 2. de Conſecrat. can. Qui manducat.

An per concomitantiam ſit idem quod per accidens.

accidentaliter, nec natura aſſumpta ſubſiſtentiæ hæret accidentaliter, cùm ipſa perſona ſiue ſubſiſtentia eſſentialiter nominetur ab omni natura quam ſuſtentat. Eſſentialiter enim filius Dei eſt homo, eſt corporeus, eſt repletus ſanguine, eſt animatus. Sed nec corpus humanum accidentaliter habet annexum ſanguinem vel animã, ſed capit ea, tanquam quæ ſecum concurrunt ad conſtituendam vnã ſubſtantiam. Anima enim rationis capax, coadunata ſanguini & corpori, cõflat naturam humanam. Corpus verò & ſanguis non permiſcentur vt accidentia, ſed tanquam conficientes vnum integrum, quomodo etiam pedes & tibiæ, non copulãtur accidentaliter, ſed tanquam partes integrantes totum. Nec vnum alteri ſecundario adhibetur, ſed quodlibet in ſuo genere eſt primarium. Ex diſputatis etiam noſcitur, ea quæ adſunt ſacramenti partibus per concomitantiam, variare ſacramenti ſignificationẽ & effectum: ideóque non adueniunt ſecundariò, aut per accidens. At nõ fuiſset (inquiũt) ſanguis ſub ſpecie panis, ſi in triduo mortis Chriſti ipſum aliquis cõſecraſset. Quid tum poſtea? An omnia, quæ ſeparari poſsunt, ſunt accidentaliter coniuncta? Pes poteſt homini viuo ſalua vita præcindi: non tamen eſt accidentaliter in homine. Anima & corpus morte dirimuntur, & tamen non coniunguntur accidentaliter. Iam certè per gloriam reſurrectionis corpus Chriſti, anima eius, & ſanguis nequeunt ab inuicem diuelli. Propterea probabilitate caret, ſanguinem Chriſti per accidens nunc corpori eius, vbicunque ſit, conſociari. Quo ſpiritu agantur, produnt Aduerſarij. Omnis ſpiritus, qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt. Fortaſsè & hanc ſententiam libenter è ſcripturis tollerent & eraderent, vt olim feciſse conuicti ſunt, qui diuinitatem à diſpenſatione hominis Chriſti ſublatam deſiderabant & defendebant. Illuſores concomitantiæ videant, quodnam Chriſti corpus in ipſo ſacramento effingant, & quodnam ſacramentum, cuiúſve effectus introducãt. Minus miramur Cinglianos & Caluiniſtas huic infeſtos eſse, cùm ex ea poſita facilè diluerentur eorum ſophiſmata de natura corporum & locorum, cùm corpus filij Dei iam glorificatum aliis infinitis modis præcellat: ſed illa ſublata non aduertunt Lutherani ſe corpus Chriſti in ordinem & regulam aliorum purè carnalium rediger, eomnémque illi præſtantiam adimere, ac ſacramentariis veritatem prodere. Libenter Cinglianos & Caluiniſtas rogarem, quodnam corpus in cœlo ſitum & ſanguinem affirment ſe capere ſpiritaliter per fidem. An aliud conſtituant, quàm cuius fit mentio in oratione Chriſti de Cœna? An ipſum exangue, ac ſine concomitantia diuinitatis, & animæ atque ſanguinis defigunt in cœlo? Sin ornatum ſuis omnibus perfectionibus agnoſunt, ſinant nos pari iure corpus memoratum à Chriſto interpretari, eóque perfecto in ſacramento panis perfrui: atque ipſum multis legibus adhuc terreſtriũ aliorum corporum ſoluere & eximere.

Socrates lib. 7. cap. 32.

Ex Aduerſariis Ioannes Hus, Ioannes de Rochezana, & Huſſitæ Bohemi illorum ſequaces, atque etiam Vvirtembergenſis Confeſſio, & ex Lutheranis alij nonnulli admittunt totum Chriſtum ſub qualibet ſpecie: negant tamen inde obſiſtendum verbo Dei, quod nõ fruſtrà duplicẽ ſpeciẽ præſcripſit, quàm ſit nefas violare. Tres autem præſcriptionis cauſas in genere non tantùm iſti, ſed etiam alij afferunt: Quòd mutiletur ſacramentum Euchariſtiæ vna parte, ſi prætermittitur poculum: Quòd fructus & effectus ſacramenti imminuatur: Quòd defraudetur finis & ratio inſtituti ſacramenti ad repræſentationem paſſionis Dominicæ, & celebrationem. Principiò reſpondemus integritatem huius ſacramenti non in vſu materiæ totius conſiſtere, ſed in eius conſecratione. Nihil autem intereſt ſumentis, an totam materiam accipiat, modò nihil de re contenta depereat: neque ſi plus de materia retulerit, propterea plus de re reportabit: alioqui maiorem panis portionem

Aliæ rationes, quas afferunt Aduerſarij pro neceſsitate vtriuſque ſpeciei.

In quo cõſiſtat integritas ſacramenti Euchariſtiæ.

capiens, amplius de re & de corpore Christi caperet. Deinde integritas sacramentorum dupliciter spectatur, aut quoad rem & efficaciam, aut quoad materiæ & signorum significationem, Priùs non exigit vtramque speciem, vt statim probabitur. Posterius verò requirit, sed non necessariò & absolutè, sed tātùm ad emphasim & ampliorem significationem. Quamobrem disputarunt Christiani patres, an vna species cōsecrari posset à sacerdote omissa altera, pluresque & antiquiores ac doctores in eam sententiam descendunt, vt possit, quia in vna parte materię res tota, eiusdémque efficacia cōtinetur, & significatio nō prorsus omittitur: neque cōsecratio vnius partis pendet ab alterius sanctificatione, quandoquidem forma verborum absolutè enuntiat, *Hoc esse corpus*, sine dependentia à futuro. Potest etiam incidere tanta necessitas & raritas vini, vt in tota regione non inueniatur, quemadmodum narrāt de nouo orbe, vbi satius videtur potiri corporis & sanguinis oblatione & sacrificio, atque eius perceptione sub vna specie, quàm omninò priuari, ob alterius speciei defectionem. Ita censuit Albertus cognomento Magnus, qui ante annos trecentos suo de Missæ tractatu ait, quòd in terris, vbi nō habetur vinū, expediret dispensari, quòd corpus Christi sine calice conficere possent, cùm ipsum non sit sine sanguine, anima & Deitate. Propter has causas Innocentius tertius reiicit eos, qui irritam iudicant esse talem consecrationem, grauiter tamen peccare, quisquis illam temerè vsurpauerit. Raphaël Volaterranus scribit Innocētium quartum, Noruegis hoc petētibus, quia ob immensa frigora vinum nec apud se natum habēt, nec foris allatum ab acedine custodire possunt, concessisse, vt memoriam Dominicæ mortis, solius panis cōsecratione, & Dominici corporis oblatione, absque vino sacrato agerēt. Bernardus quæstionem ponit, atque ita decidit. Cùm prius de pane corpus, quàm de vino sanguis, more Ecclesiastico conficiatur, si per obliuionē tardius, quod posterius sacrandum est, apponatur, non video quid sacris præcedentibus tarditas possit prærripere consequentium. Puto enim, quod si Domino post factum de pane suū corpus, vini consecrationem placuisset aliquandiu intermittere, aut certè penitùs omittere: nihilominus corpus mansisset quod fecerat, nec factis facienda præscriberent. Nec nego panem & vinum aqua quidē mixtum simul debere apponi: quin potius assero haud aliter fieri debere: sed aliud est culpare negligentiam, aliud negare efficaciam. Aliud, inquā, est quod causamur, non bene quippiā fieri, & aliud quod mentimur, nec fieri. Neque id esse absurdum Adrianus sextus Papa & Alexander Halesius cōfirmant. Sic enim Adrianus docet: Dico quòd vbicunque verum scandalum imminet pusillorum, vtique licet in casu dicto nō procedere ad sanguinis consecrationē, quia maius longè est præceptum euitandi scandalū proximi, quàm integrè celebrādi, vel sumendi corpus & sanguinē Domini, quod est merè positiui iuris humani. Imò voluit Alexander de Hales, quòd si aquam sumpserit sacerdos, priusquàm aduertat non esse vinū consecratū, debet pœnitere de negligentia cōmissa, sed non vinū de nouo ponere, aut cōsecrare, quia ieiunus non est: vt scilicet præceptū Ecclesię intelligatur cum superadditione ieiunij, & ita non ieiunus excusetur propter impotentiam, quam ignoranter incurrit. Maximè ergo in casu scandali licet vinum non consecrare. Hactenus Adrianus. Huic subscribunt recentiores doctissimi Tapper, & Ioannes Hessel, atque alij. Sunt qui refragentur, in quibus Caietanus sacrilegium vocat, consecrare panem, & non vinum. Sed fortasse Caietanus id quoque ex Lutheranis, sicut alia multa, imbiberat: nec si sacrilegium sit, proinde diuino mandato repugnat. Multa enim sacrilegia fiunt, quæ solùm sunt contra humana præcepta, non diuina: sicut sacrilegium est violare festa natiuitatis & resurrectionis Domini & Apostolorum, agrum illis diebus colendo: & tamen

Banauen. lib. 4. Senten. dist. 2. quæst. 2. An vna species possit consecrari sine altera.

Innocent. 3. lib. 4. de Officio Missæ. cap. 23.

Bernar. epi. 69. ad Guidonem Abbatem, De tribus fōtibus.

Adrian. in 4. Sentent. quæst. An cibus præbeat impedimentum communioni.

Alexand Halesius li. 6. Cōpendij Theologiæ.

Tapper in Art. Louan. Hessel. lib. de vtraque specie.

tamen ius diuinum non præcepit, vt illis festis ab opere seruili abstineamus, sed Ecclesia. Verùm nec aduersarij meritò possent istud improbare, etiamsi vtriusque speciei consecrationem iuris esse diuini affirment. Nam si ex eorum opinione integritas sacramenti constituitur à Christo ex vtraque specie consecrata: igitur nec in extraordinaria, quam vocant communione ægroti, nec abstemij, nec persecutione, aut alia necessitate oppressi, cùm pascuntur vna specie, caperent à Christo constitutum sacramentum, nec potirentur re contenta, atque eius efficacia, imò sacrilegium incurrerēt. quòd si per ipsos, vt antea produxim⁹, necessitate excusantur, aut ex alia legitima causa ab vtraque specie sumenda, nec præuaricantur diuinum præceptum, nec fraudantur re & fructu veri & integri sacramenti: cur non in pari causa & necessitate sacerdos excusabitur ab vtraque specie consecranda, etiamsi diuino decreto aliàs ad vtramque teneretur? Cùm ergo integritas sacramenti Eucharistiæ de sua natura non exigat consecrationem vtriusque speciei, quanto minus flagitabit vtramq; ad sumptionis perfectionem. Quominus verò audeamus asserere necessariam consecrationem illam offerentibus, & sumptionem vtriusque singulis communicantibus, de iure diuino & præcepto impedimur moderatione Pauli, qua distinctè dixit, Quotiescunque bibetis, siue, Quotiescunque manducabitis, hoc facite, atque exēplis Christi & Apostolorum, quos consecrasse sub vna specie, sicuti communionem sub eadem tradidisse nihil vetat: impedimur etiam tot purioris Ecclesiæ exemplis, atque ipso publico vsu dandi atque suscipiendi communionem in vna specie. Nam si Christus ista tam districtè, quàm volūt Aduersarij, iussisset, nemo (ait Augustinus) eum morem variasset, nec Ecclesia eam variationem patienter tulisset. Atqui (aiunt Aduersarij) sumptio vtriusque speciei vocatur à Braccharensi synodo Completa cōmunio, & à Gelasio, Integrorum sacramentorum perceptio: & sanguinis dispēsatio appellatur à Iulio, siue potius Iuliano, Complementum communionis, & à D. Ambrosio, Sacramentorum consummatio. Ex quo concludunt integrum sacramētum non excipi sine calice. Sed ista nos nihil mouēt. Verum est completè sacramentum suscipi per calicem, sed materialiter tantùm: quia materia tota consummatur, & consumitur: attamē nihil plus rei aut vtilitatis affert, licet plus significationis habeat. Reperies apud Patres attendi aliquando integritatem sacramentorum, & complementorum penes materiam, aliquando penes rem & fructum, aliquando penes significationem. Sicut in baptismo trina mersio, completio erat olim baptismi, sed materialiter & ad complementum significationis de triduo mortis Christi: nihilominus baptismus intra vnam mersionem, aut aspersione tenus, integrum, perfectum, & cōsummatum est sacramentum quoad efficaciam, quæ curanda est potissimùm, non autem quantitas materiæ, aut plenitudo significationis, quæ sunt accessoria, & non de genuina substantia sacramenti. Ita in Eucharistia panis & calix integritatem & completionem afferunt sacramento, sed materialiter, & quoad plenitudinem significationis. Attamen panis sacer, aut poculum, imò eorū quotalibet minima pars reputatur integrum & perfectum ac completum sacramentum, quoad rem, & eius efficaciam: nimirùm quoad Christum totum, & nobis ab ipso collatam refectionem sub signo sensibili, quæ maximè de sacramento expeti debent: non autem copia, aut duplicitas materiæ, aut amplitudo significationis, quæ sunt accessoria & accidentia sacramentis, quia licet materia & significatio pertineant ad rationem & essentiam sacramentorum, non tamen materiæ quantitas, & significationis magnitudo. Quapropter sicut Ambrosius atque alij calicem dixerunt esse consummationem sacramenti, siue completionem communionis, ita cōtrà Cyrillus minimam portiunculam panis vocat totum sacramentum, quod paulò ante citabamus post Synodum

Distin.2.De consecr.

Ambros. lib.1. Offic. cap.41. Cyrill. lib.4. in Ioan. cap.17.

Ephesinam: sed Ambrosius ad materiam spectauit, Cyrillus autem ad rem & efficaciam. Animaduertendum est etiam à Gelasio & Braccharẽsi synodo percelli hæreticos, quasi mutila fide sua mutilarent ipsa sacramenta: quoniam non completè credebant quod de ipsis credẽdum erat, ideóque ex infidelitate sua ab eorum parte abstinebant. Proinde, nihil proderat, quod de ipsis sumebant, nec complementum sacramentorum assequebantur quoad rem siue efficaciam, nec quoad materiam. Nã cui multa connexa ad credendum proponuntur, si ab vno aberrat, nihil credere iudicatur: si autem in nullo deficit, complementum obtinere censetur. Sic Ambrosius « scripsit: In Trinitate si vnum neges, totum subrues: si nec vnum abeneges, plenum « est fidei sacramentum: si autem vnius minuas potestatem, vacuum est omne mysterium: « Sic Gelasius & Braccharenses, negant completè capi Eucharistiam à Manichęis « & Priscillianistis, quoniam fide deficerent erga eius aliquam partem, & vna eius parte vtentes, erga alteram malè afficiebantur. Ideóque debere addunt de integris sacramentis, & vtraque parte eorum rectè sentire, & ad vtramlibet cum sana fide accedere, aut ab vtraque propter infidelitatem erga vnam arceri. Et ista est emphasis verborum, quam vrget Gelasius, & Braccharensis synodus. Ad vtriusque speciei necessitatem extorquendam Aduersarij ex vtilitate & fructu ratiocinantur, quàm nequaquam parem atque æqualem sub vna atque sub vtraque his ferè rationibus conãtur ostendere. Aliud efficit cibus, aliud potus, hic sitim, ille verò famem sedat. Deinde Eucharistia sub alterutra specie verè sacramentum est, nec minus efficax est Christus in sanguine suo sub vini forma, quàm in corpore suo sub panis effigie. Adhæc sacramenta omnia iuxta communem regulam ex opere operato gratiam conferunt. Cùm igitur Calix, sacramenti nomẽ mereatur, obtinebit effectum spiritalem, & augebit aut confirmabit gratiam acceptam in communione corporis. Ac quamuis sub vtraque specie totus sit Christus, operatur tamen secundum earum significationem, & vtitur sub vna corpore, tanquam instrumento, atq; sub altera sanguine. Præterea cùm sacramenta conferant gratiam, quam significant, quando completior & perfectior est significatio, pleniorem esse oportet effectum. Insuper teritur in Theologorum scholis axioma, Sacramenta nouę legis nullius causam existere, nisi cuius imaginem gerant. Cùm igitur manducatio corporis in panis specie nullam imaginem & similitudinem prę se ferat potus spiritalis de sanguine Christi, neque sanè gratiam hanc spiritalis potionis ex vi quidem sacra conferet. Plus igitur gratiæ spiritalis erogabit digna manducatio, & potio sacramentalis, quia plus ex similitudine repræsentat atque significat. Postremò concludũt nec frustrà nec inutiliter sanguinis potum sacramentalẽ à Christo institutum, si dignè & legitimè sumatur. Istud est maximarum rationum compendiũ, quibus nos aggrediuntur Aduersarij: sed veritate & scripturis munimur. Patres imprimis ex Manna non solùm tãtum rei & cibi sub minima elementorum particula percipi docuerunt, sed etiam tãtum refectionis & vtilitatis referri, quoniam scribatur, Qui multum non abũdauit, & qui modicum non minorauit. Et panem dedisti eis omne delectamentum in se habentem. Cypriano proponebatur quæstio, an tantumdem gratiæ reciperent, qui perfundebantur duntaxat aqua, an qui toti abluebantur, aut ter immergebãtur. Respondet, « Æstimamus in nullo mutilari & debilitari posse beneficia diuina: nec minus « aliquid illic posse contingere, vbi plena & tota fide dantis & sumentis accipitur, « quod de diuinis beneficiis sumitur. Cuius æqualitatis sacramẽtum vidimus in Exo- « do esse celebratum, cùm de cœlo Manna deflueret, & futurorum pręfiguratione ali- « mentum panis cœlestis, & cibum Christi venientis ostenderet. Emissenus quoque « ex Manna probat, quòd Eucharistiæ sacra perceptio, non in quantitate, sed in virtute con-

Argumenta Aduersariorũ de necessitate vtriusque speciei ex fructu.

Hessel fol. 170. 180. De communione sub altera specie.

Tãtùm fructus esse sub vna specie, atque sub altera.

Exod 16. Sapient. 16. Cypr. lib. 4. epist. 7.

Emissenus. ho. 5. De Paschate.

te consistat: quia tantum sit rei & virtutis in exiguo, quantum constat esse in toto. Deinde scriptura tantum rei & vtilitatis tribuit vni parti, quantum vtrique. De re superiùs disseruimus. Si fructum ex Ioannis capite sexto colligimus, sicut dici-
» tur, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non
» habebitis vitam in vobis: ita subiungitur, Qui manducat hunc panem: &, Qui
» manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: &, Qui manducat me, & ipse vi-
» uet propter me, vt ne plus duabus partibus quàm vni, aut ipsimet Christo sub vna existenti ascribas. Remissio peccatorum æqualiter panis formæ, sicut calici aut sanguini imputatur. Eundem enim finem significat, *Hoc est corpus meum quod pro vobis datur*, quem designat, *Hic est sanguis noui Testamenti*, qui pro vobis in remissionem peccatorum funditur. Quinetiam memoria & repræsentatio passionis ac mortis Dominicæ vtrique speciei ex æquo per eundem repetitum sermonem attribuitur. Pani siquidem subditur, Hoc facite in meam commemorationem: quemadmodum vtilitas postrema parit coadunationem omnium nostrum cum Christo: atque hanc Apostolus pani soli defert, tãquam sufficienti, cùm
» ait, Quoniam vnus panis & vnum corpus multi sumus omnes qui de vno pane
» participamus, ita Græcè legitur omnium exemplarium consensu, vt Erasmus annotat, & innuit Beza. Contrà vicissim vni potioni consociationem illam refert
» acceptam, quando inquit: Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus ba- 1.Cor.12.
» ptisati sumus, siue Iudæi, siue Græci, & omnes nos vnum spiritum potauimus: vbi vtitur eleganti anallage & commutatione, vt baptismo non coadunationem spiritus, quæ ipsi debetur, sed corporis, quæ propriè ex Eucharistia proficiscitur, reddat: & contrà ad potionem Eucharistiæ spiritalẽ nexum referat, cùm realis ac corporalis propriè ex ipsa acquiratur. Ac certè si in priori membro scripsisset Apostolus, vt habent codices Latini, qui de vno pane & de vno calice participamus, itidem fecisset in secundo loco, & meminisset manducationis, sicuti & potionis in eodem spiritu. At non voluisse addere, qui de vno calice inde constat, quòd, sicut dixit, Omnes vnum corpus & vnus panis sumus, qui de vno pane participamus: ita debuisset dicere, Omnes vnus sanguis & vnum poculum sumus, qui de vno calice participamus. Igitur finem omnem & effectum, qui ex communione speratur & quæritur, tam assequimur ex vna quàm ex vtraque specie, siue consideres memoriam & apprehensionem passionis & mortis Dominicæ, cuius merito omnis alius finis & fructus nobis obuenit, vt peccatorum remissio, vita æterna, coadunatio cum Deo & Christo, siue omnium membrorum inter se. Sed quò veritas perspicaciùs cernatur, pensitemus tria ordine: Rem, vnde spiritalis fructus prouenit: Rem, cuius merito fructus efficitur: & Rem quæ cum suo fructu commemoratur & repræsentatur in communione. Prima est totus Christus, Deus & homo, qui æquè inest cuique speciei, atque ambabus simul: & æquè ex vnaquaque sumitur, atque ex ambabus, sicut paulò antè euicimus. Et quod sub specie panis vi sacramenti, ac verborum sacramentalium, solum corpus esse dicitur, & non sanguis nec anima, ac diuinitas Christi, nisi tantùm concomitanter, vt nec sub specie vini corpus & anima, eadémque diuinitas, diuersitatem quidem ostendit inter transsubstantiationem panis, & transsubstantiationem vini, quæ conuertũtur vi verborum in id quod ipsis exprimitur: sed non ostendit diuersitatem in re, quæ per communionem sumitur, siue sub vtraque specie, siue sub vna: De modo quo insit, nihil refert, si verè ac realiter adsit: nec interest, si medicamentum idem sumas edendo & bibendo simul, siue edendo duntaxat, modò hic atque illic æquè insit, atque æquè percipias. Res autem illa contenta tam sub vna, quàm sub vtraque sacramẽti parte, operatur

omnem ſpiritalem fructum ſacramenti. diuinitas enim eſt potiſſimùm agens. Eius inſtrumentum eſt Chriſti corpus diuinitati vnitum, etiam mortuum, ſed multo magis viuum, ſicut antea quoque docuimus. Non enim Chriſtus (ait Cyrillus) ſolo verbo mortuos excitauit, & mortuos curauit, ſed carnis ſuæ viuificæ contactu. Sunt etiam remotiora inſtrumenta, vt ſpecies ipſæ Euchariſtiæ, atque ſacramẽta, aliáque quæ appellamus actionum media & organa: non tamen ad pluralitatem inſtrumẽtorum ſequitur effectuũ multitudo, aut diuerſitas, quoniam non ab inſtrumentorũ naturali virtute, ſed à potiſſimo agente ac mouente prodeunt. Res, cuius merito effectus nobis procurantur, eſt corpus Chriſti mortuum, & ſanguis eius effuſus, ſiue mors corporis, & effuſio ſanguinis. Ea de cauſa omnia, quæ de ſanguine Chriſti nobis emanarunt, imò omnia quæ de corpore & ſanguine prouenerunt, eadẽ ſoli corpori mortuo Chriſti, ſiue morti corporis aſſignantur. Chriſtus peccata noſtra tulit ſuper lignum in corpore ſuo, liuore corporis eius ſanati ſumus. Corpus Chriſti à terra ſublatũ omnia ad ſe traxit, & aſpectu in ipſũ omnibus credẽtibus vitã cõtulit, vt æneus ſerpẽs omnibus ipſũ intuẽtibus ſanitatẽ. In corpore vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, & attritus propter ſcelera noſtra. In corpore traditus eſt propter noſtra delicta, reſurrexit propter iuſtificationẽ noſtrã. Innumerę ſunt aliæ ſcripturę, quæ totũ effectũ ſpiritalẽ attributum ſanguini fuſo, & corpori ſimul, etiam corpori Chriſti, vel Chriſto ſecundũ carnẽ attribuũt. Nec intereſt, quoad hoc, mortuumné corpus Chriſti, an viuũ conſideres, quoniã ſicut nec ſanguini, ita nec ipſi vnquã diuinitas defuit. Propterea ſcripſit Ambroſius, ex illo defuncto corpore vitã manaſſe, eúmq; vitã produxiſſe è lateris vulnere. Res verò, cuius cũ ſuis effectibus fit cõmemoratio in cõmunione, eſt Chriſtus Deus & homo, mortuus & rediuiuus ad remiſſionẽ peccatorũ, vitæ æternæ collationẽ, vnionem omniũ noſtrũ cum Deo & Chriſto, atque inter nos mutuam. Conſtat autem ex allatis ſcripturis, vtramuis ſpeciem tam perfectè nobis iſta omnia afferre & exhibere, quàm vtramque. Proinde non eſt, quòd ex fructu importuniùs rixemur de communione vtriuſque ſpeciei. Quòd ſi inſiſtimus in modo ſumendi diuerſo, & modo ſignificandi, qui variat ex duplici forma, panis, & vini, eſus, atque potus, eſt quidem aliqua diuerſitas inter eſum ſolum, & eſum atque potum ſimul: ſed non tanta, vt ponat differentiam in re ſumpta, eo quòd per eſum ſimul & potum non adducitur plus ſpiritalis alimenti, quàm per alterum. Similiter in ſignificatione & repræſentatione ſpecierum eſt aliqua diuerſitas, ſed nec tanta, vt rei ſignificatæ diſcrimen vllum appareat. Tria quidem ſpecies ipſæ repræſentant. Nam ſpecies panis ſignat corpus Chriſti pro nobis mortuum eſſe, ſpecies verò vini ſanguinem Chriſti pro nobis effuſum. Sed ſiue dicatur homo ſe tradidiſſe in mortem ab aliis illatam, ſiue ſanguinem aliorum violentia fudiſſe, ſiue vtrumque coniungas, eodem redit ſignificatio. Deinde ſpecies panis denotat Chriſti carnem eſſe ſpiritalem alimoniam, & ſpecies vini, Chriſti ſanguinem fieri ſpiritalem potionem. Sed in ſpiritalibus non differunt cibus & potus, odoratus, viſus, tactus, ſed vnum & idem iſta omnia ſignificant, & diuerſitas iſta nominum & ſignificationum ex analogia rerum corporalium diuerſarũ ducta, nõ facit in re ſpiritali diuerſitatẽ. Ita Chriſtus deſcribit multis parabolis incremẽtum Eccleſiæ, & per granum ſynapis, & per fermentum mulieris, & tamen non eſt res diuerſa. Apoſtolus Paulus ſuam prædicationem nunc cibum, nũc potum, nunc odorẽ, nunc fulgorẽ vocat, eandẽ vtique rẽ indicãs. Et ſapiens ſapientiã nũc aquæ comparat, nunc pani. Cibauit (inquit) illum pane intellectus, & aquæ ſapientiæ ſalutaris potabit eum. Apud Matthæum & Ioannem Chriſtus iuſtitiam nominat cibum & potum. Tertiò ſpecies ipſa panis deſignat myſticũ Chriſti corpus

Marginal notes: *Cyrill. lib. 4. in Ioan. ca. 14.* — *1. Petr. 2.* — *Eſa. 53.* — *Ioan. 3. & 12.* — *1. Corint. 15.* — *in Pſal. 40.* — *Species tria repræſentant.* — *Auguſt. tract. 99. in Ioann.* — *Eccleſ. 15.* — *Matt. 5.* — *Ioann. 6.*

corpus ex multis conflari vnum, ſicut ex multis granis conficitur vnus panis, & ſpecies vini myſticum Chriſti corpus vnum euadere, ſicut ex multis racemis vinũ cõfluit. Sed ſiue dicas Eccleſiam congregari in vnum, inſtar granorum & racemorum, ſiue alteram tantùm ſimilitudinem addas, eandem vtique rem enuntias. Itaque non ſolùm maior vtilitas fructus aut effectus non donatur ex duplici ſpecie potius quàm ex vnica, ſed ne quidem ſignificatur & repræſentatur. Nihilominus, quamuis idem ſit & repręſentetur effectus vtriuſque ſpeciei, & vnius, pleniùs tamen & luculentiùs exprimitur & figuratur ſub duplici ſpecie, quàm ſub vna: quoniam ſub vnaquaque duarum ſpecierum iteratur & conduplicatur à diuerſis rebus corporalibus ſumpta repręſentatio eiuſdem effectus, & ſub vna ſpecie tantum ſemel fit illius eiuſdem effectus delineatio. Nihil ergo diſcriminis inter communionem vnius & vtriuſque ſpeciei in Euchariſtia cõſtitui poteſt, quàm plenior & perfectior repræſentatio eiuſdem rei & effectus, tametſi non ſit maior & amplior illius donatio aut perceptio. At (inquiunt plerique) expreſſiora ſigna longè magis exuſcitant animum atque fidem: ideò ſacramenta viuidiùs, ampliùs, atque clariùs ſignificantia, fructus plus afferunt. Propterea Cyprianus muniendos martyres ait calice ſanguinis Domini, quo animẽtur ad intrepidam ſanguinis ſui effuſionem. Nihil ſanè incommodi fuerit, concedere vini ſpeciem efficaciorem eſſe & vtiliorem in ſignando & repræſentando Chriſti ſanguinem, & ad excitandam ac mouendam fidem, ad prodigendum ſanguinem pro Chriſto. Hoc enim non eſt proprium opus, aut effectus ſacramenti, ſiue non pertinet ad opus operatum ſacramenti, ſicut loquimur, ſed ad opus operantis: quod etiam ſine ſpecie vini, in ſpecie panis adimpleri poteſt, vel etiam ſine vlla ſpecie ſacramenti, per alia verborum ſigna, ſiue per preces, ſiue per alias pias meditationes. Quamuis igitur ad ſignificandum ſit luculentior vini ſpecies, non tamen eſt perfectior, quantum ad rem ſumptam, & operantem ſpiritalem effectum: nec expreſſiori ſignificationi maior fructus promittitur, quemadmodum non plus fructus habet, qui ter baptiſatur, ſeu in flumine mergitur, quàm qui aqua ſemel aſpergitur. Ex his Aduerſariorum propoſita argumenta facilè diluuntur. Nam ex ratione cibi & potus nulla oritur diuerſitas rei, quoniam in ſpiritualibus idem eſt cibus & potus, ſitis & fames, ſed in ſignis manet quædam ſignificandi eandem rem differentia, à variis ſimilitudinibus tracta. De vnitate & integritate ſacramenti Euchariſtiæ Aduerſarij pugnantia loquuntur. Nam quando exprobrant nobis, quòd mutilamus vna ex parte Euchariſtiam, quando abſtinemus à calice, de vtraque ſpecie vnum ſacramentum conflant: modò vrgent vtramlibet ſpeciem eſſe ſignum efficax, & ex opere operato peculiarem conferre gratiam, atque ita duo ſacramenta ex duplici elemento componunt. Fatemur quidem à veteribus ſæpè nuncupari ſacramenta & myſteria pluraliter, propter diuerſa ſigna exteriora, ſed re vera vnicum tantùm ab ipſis & à nobis traditur eſſe ſacramentum, quia ſub illis varijs ſignis vnicam tantùm & eandẽ refectionem ſpiritalem ſignat & facit, ſicuti ipſa Euchariſtia vnum eſt ſacrificium: quia vtraque ſpecie vnum Chriſtum in cruce oblatum refert, & Chriſtus tanquam vnum contentum ſub ambabus ſpeciebus offertur: nihilominus ſub illis in ratione ſacramenti & ſacrificij longè vberioris & perfectioris eſt ſignificationis, quàm ſub vna parte, ſed non plus rei aut fructus aut gratiæ efficit, quemadmodum iterum repeto in baptiſmi trina merſione conſtituitur vnicum ſacramentum, quod idem vnica quoque cõpletur, ſed non adeò ſignificanter, quamuis quoad rem & effectũ ęqualiter. Sed notandum venit, quòd Chriſtus Lazarum excitauit ſuo verbo, & duodecim annorum puellã verbo & tactu: & quamuis non plus vitę puellę per plura ſigna & inſtrumenta intulerit, quàm per vnicum Lazaro: attamen eundem effectũ

Auguſt. tract. 25. in Ioann.

Cypr. lib. 1. epiſt. 2.

Reſponſio ad argumenta Aduerſariorũ.

non est priùs operatus in puella, quàm illa varia signa adhibuerit, quoniam ita decreuerat. Ita in baptismo non plus rei & effectus agit, qui trina mersione vtitur, quàm qui vnica: nihilominus nō prius eundē effectū imprimit, quā trinā mersionē absoluerit: quoniā pluribus signis ad eundē finē vti placuit. Quòd si prima mersione perficeret baptismū & effectū, in secūda rebaptisaret. Sic pari modo, in Eucharistię sumptione aut administratione, per vtrāque speciē nihil amplius rei & fructus quis peragit, vel acquirit, quàm per vnicam, nimirùm totū Christū, & eandē refectionē spiritalem: non tamen prius illud conuiuiū spiritale, & refectionē illā assequitur, quàm vtramque speciem acceperit, quoniam tot signis & instrumētis ad eundem finē vti voluit. Ex quo soluitur ratio, qua premunt bis sumi Christum sub vtraque specie: igitur plus fructus ex vtraque quàm ex vnica promanare. Nam vtrobique sumitur Christus: tanquam vnica refectio spiritualis, quæ non nisi duplici specie consummatur, quoties pluribus signis & instrumentis celebratur. Inde etiam satisfit argumento, quo tanto pleniorem effectum sequi aiunt ex sacramentis, quanto illustrior fuerit significatio, quoniam illa dicantur tantum gratiæ elargiri, quantum significant. Hanc enim rationem non valere monstratur ex æquali effectu baptismi per vnicam aspersionem, cum eo qui trina mersione administratur. Nam gratia Dei non pendet propriè à significatione sacramenti, sed à Christi institutione & promissione: alioqui omnia signa eandem conferrent gratiam, quàm sacramenta. Quia igitur sacramenta instituens, & gratiam sumenti promittens, non plus promisit ei qui sacramentum significantiùs sumit, quàm qui minus significans capit: ideò non est maior fructus, vbi est expressior significatio. Quemadmodum si Princeps promulgauerit, vt quisquis nummum insignitum sua effigie exhibuerit, accipiat eleemosynam, non minus recipit, qui nummum minus ad viuum signatum attulerit, quàm qui expressissimum. Porrò admittimus Theologorum axioma de similitudine & imagine rei, quæ per sacramenta nobis donatur. Nam etsi res illa in Eucharistia duobus modis signetur, eadem tamen est ad sensum, & eius imaginem vnica species gerit, sicut & altera: & proinde nihil obest, quominus illam ex vi sacramenti conferat. Non desunt docti homines, qui cumulari fructum ex duplici specie, atque id à scholasticis, tanquam problema indecisum relinqui asserant: nec absurdum esse, si idem Christus diuerso modo exhibeatur in diuersis speciebus, cùm in diuersis sacramentis baptismi & Eucharistiæ eodem Christo perfectè, quamuis vario modo, potiamur. De his quæ ante Conciliorum generalium definitionem opinati sunt, aut disputarunt plerique, iudicet qui volet pro suo arbitrio: sed post decreta duarum aut trium generalium synodorum iterum dubitare iam non est integrum. Atque vt in baptismo atque Eucharistia non eodem fructu & mensura habetur Christus, sic si probaretur non possideri eodem modo sub vtraque specie, quæstio poneretur consideratione digna. In baptismo vnimur Christo, & toto eo fruimur, sed non ad propriam eius personam, sed ad certum effectum obtinendum, nempè regenerationem. Ideò postea vtiliter adimus Eucharistiā, vt ei corporaliter in propria persona iungamur, & vnionē cū eo in baptismo inchoatā perficiamus, & acceptā vitā sustentemus. At singularis effectus vllus spiritualis ex vtraq; specie designari & probari nō potest, quin totus ex vnica reportetur. quid ergo? inutilitérne ac frustrà Christus vtrāque speciē instituit? Nequaquam. Nā nō est inutile perfectius oculis subiicere, & designare fructū Eucharistię, sicut non est inutile nec superuacaneum, si aliquis trina mersione baptiset, quamuis vnica aspersione eundem effectum regenerationis acquirat. Dicimus autem iudicari perfectius, comparando inter se ipsa signa indicantia, in quibus fortius &

An Christus frustra instituerit vtrāque speciem.

& expressius significant duo cæteris paribus, quàm vnum: nec inutile significantius eandem rem demonstrare, aut per plura etiam non necessaria: alioqui Deus inutiliter & inaniter tot sacrificia, tot signa in lege & Prophetis instituisset, quæ vnum Christum aut aliquod eius mysterium multifariam, multísque modis prænuntiarent, cùm tamen per fidem vnum & eundem effectum eius & fructum præstarent, nec ad consequendum talem effectum homo singulis sacrificiis & omnibus signis indigebat, modò aliquo defungeretur pro sui status, legis, & temporis opportunitate. Plura verò instituit, vt redderetur populus inexcusabilis, si tot modis edoctus & admonitus, rem non apprehenderet: & si vnum deficeret, ad aliud confugeret. Præterea vtraque species ponit ob oculos passionis Dominicæ historiam & memoriam longè explicatius quàm vnica, eáque de causa nō superfluè duplicem speciem Christus instituit. Quandiu enim versatur ob oculos symbolū corporis à sanguinis forma separatum, quasi res ipsa geratur, mors Domini spectatur & annuntiatur. Propterea tertio loco expostulant nobiscum Aduersarii, quasi sublato calice rem institutæ Eucharistiæ obliteremus. Nam Apostolus ad Dominicæ mortis annuntiationem requirit edere corpus, & bibere sanguinē, quando inquit, Quotienscunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis. Nos contrà tria in Aduersariis reprehendimus: Quòd doceant in communione vnius speciei, gratiam quidem & sanctificationem impetrari per Christum, omnium bonorum fontem, sed non celebrari passionis Dominicæ memoriam: Quòd potiorem eiusdem mortis annuntiationem in communione collocent, & non in oblatione ac sacrificio: Quòd non existiment repræsentari mortem illam, nisi in sumptione vtriusque speciei. Nos autem credimus memoriam illam coli propriè & maximè per oblationem, nec nisi ex oblationis participatione sumptioni competere, in istáque fructum passionis potius quàm ipsam passionē cōmemorari, nec tali commemoratione carere perceptionem vnius speciei, quamuis non adeò sit celebris & dilucida. Exponamus ista. Christus sanè Eucharistiam, tanquam aliquod monimentum suorum beneficiorum fixit, & erexit coram Deo primùm, deinde coram hominibus. Nam si solos homines de suis beneficiis voluisset commonefacere, commodiùs per verba eorum mentem excitasset ad recensenda & cōsideranda sua dona: quia fides est ex auditu, & auditus per verbum Dei, sed allusit ad veteris legis ceremonias, in quibus bonorum à Deo collatorum commemoratio, & gratitudo, siue gratiarum actio, duobus modis instituitur. Ritu quodā & sacrificio oblato Deo, quo profiteamur nos aliquid accepisse ab ipso, & postea aliis actionibus & verbis, quibus nos memores & gratos testemur. Prior modus vocatur monimentum, seu memoria, & in sacrificio atque oblatione consistebat. Sic Pascha cum omnibus suis ceremoniis præcipitur fieri in monimētum seu memoriam liberationis de Ægypto. Sic primitiarum oblatione & esu, atque verbis in gratiarum actionē conceptis iubentur Israëlitæ eandē liberationē memoria repetere & celebrare. Sic igitur & nunc instituit Christus grata memoria Deo recolere, pro nobis vnigenitū ipsius in mortem traditū esse, nec solū recordari verbis, sed & munerū oblatione, monimentū ac cōmemorationem eius celebrare. Primitias igitur omniū frugū nos offerre iussit, id est, semetipsum vnigenitū Dei filiū, qui nobis datus est, & à nobis habetur sub specie panis & vini: Et per eū oblatū annūtiamus Deo Patri, siue commemoramus ipso opere oblationis mortē eius, & quasi mortis eius tropheum quoddā ac monimentū, coram Deo locamus, ac statuimus in gratiarū actionē. Sed quia verè pro inchoato beneficio gratias non agit, qui eius perfectione egestatē suā suppleri nō satagit: ideò in ipsa oblatione sacerdotes Israëlitæ pro se & pro populo

Quomodo celebretur in Eucharistia passionis memoria.

iubebãtur precari, nec ſufficiebat precatio, niſi de oblatis epularentur. Quoniam ergo ſcimus nec dum nos plenè participes & cõſortes mortis Chriſti eſſe, in oblatione orat ſacerdos patrem per filium, vt paſſionis conſortium inueniant omnes Chriſtiani: quod vt fiat, & ipſos oportet nõ tantùm participium paſſionis orare, ſed etiã ſumere, & epulari de ſacrificio in illius monimentum oblato. Propriè ergo memoria recolitur, & monimẽtum excitatur, facto, & non verbis: ipſa inquam oblatione, & ſacrificio paſſionis Dominicæ: quod fieri debet Deo patri in gratiarum actionẽ. Deinde per eandẽ memoriã facto celebratã, ac per ſacrificiũ petitur participatio paſſionis. Tertiò editur de illo memoriali ſacrificio. Itaque memoria & repræſentatio paſſionis non primariò, nec propriè, in manducatione exercetur, ſed tantùm ex conſequenti, ſicut per effectũ oſtenditur cauſa. Nã quoad memoriã illã oblatio & oblati manducatio, contrario modo ſe habent: quandoquidem oblatio eſt ipſamet realis memoria, & repræſentatio mortis, quæ ſiſtitur coram Deo in gratiarum actionem: deinde quærit applicari fructum illius paſſionis fidelibus: contrà digna manducatio ipſo opere non ſtatim recordationem paſſionis curat, ſed fructum ſibi applicat: & quia id aſſequitur mediante perceptione oblationis, ſiue memoriæ realis, tum ab effectu, & tanquàm ſecũdariò infertur & celebratur realis memoria paſſionis, tanquam illius fructus, & applicationis cauſa, túmque cogitatio & fides amplectitur, & ad gratiarum actionem, paſſioníſque æmulationem accenditur: atque ita recordatio fit in communione, vt in oblatione dupliciter, ipſo facto atque eſu ipſo, ſed non propriè, nec niſi ex conſequenti, deinde verbis, ſeu cogitatione fidei. Præclarè hoc animaduerterunt primi Chriſtiani, qui memoriam ipſius paſſionis, quæ fit per Euchariſtiam, prius peragi in ſacrificio docent, quàm in ipſa communione: quos habes citatos libro primo De ſacrificio, capite *Hoc facite*. Auguſtini plana eſt ſententia, Chriſtianos peracti ſacrificij, quod in cruce obtulit Chriſtus, memoriam celebrare ſacroſancta oblatione, & participatione corporis & ſanguinis Chriſti. Porrò Epheſina ſynodus videtur ipſamet quæſtionem decidere, cùm initiò ait. Annuntiantes mortem vnigeniti filij Dei, incruentam celebramus in Eccleſiis ſacrificij ſeruitutem, & ſic ad myſticas benedictiones accedimus, & ſanctificamur, participes effecti pretioſi corporis & ſanguinis Chriſti. Videas autem omiſſa oblatione Patres, quoties commendant in communione memoriam prius fructum & effectum ſacramenti laudare, qui ad ſalutarem paſſionis illius recordationem ſit referendus, vt Auguſtinum, Gregorium, atque alios. Hinc duo errores Aduerſariorũ refelluntur, quibus non niſi adminiſtratione vtriuſque ſpeciei, viuam Paſſionis Dominicæ memoriam peragi arbitrantur, & in communione ſub vnica tantùm gratiã & ſanctificationem reportari, quaſi in ſola vtriuſque ſpeciei ſumptione annuntietur mors Domini, & non multo magis per oblationem figuretur eius viua imago, quæ non tantùm mortem repræſentet, ſed oblationem ipſam crucis in morte conſummatam, & oblationis modum per ſanguinis à carne effuſionẽ, aut quaſi aliqua perceptio Euchariſtię detur, quæ gratiam afferat, quin mortem Domini annuntiet, aut de ſacrificio ac reali memoria mortis illius prius oblata non pendeat. Hinc etiam elicimus non opus eſſe vtraque ſpecie ad refricandam talem memoriam in ſumptione. Nam cùm annũtietur mors Domini ex eo, quod edatur memoriale ſacrificium Domini, iſtud edere dicitur, qui de ipſo aliquam particulam aut bibit, & totius ſacrificij particeps eſſe, ſiue de carnibus edatur, ſiue de libamentis bibatur. Sic Apoſtolus ſcripſit: Videte Iſraël ſecundum carnem. Nónne qui edunt hoſtias, participes ſunt altaris? Nemo autem erat, qui totas hoſtias in veteri lege ederet: ſed ob portiũculam eſam cenſebantur hoſtias comedere, vel quia plures vnà cõgregati edebant

August. li. 20. in Fauſt. cap. 18.

Auguſt. li. 3. de doctri. cap. 16. Greg. lib. 4. Dialog.

Totius ſacrificij eſt particeps qui partẽ de eo capit.

hostias, eo pacto Apostolus loquitur. Sicut igitur in veteri lege, totius altaris siue sacrificij participes erant edentes hostiarum partem, ita in noua lege, totius sacrificij, quod de corpore Domini & sanguine offertur, socij & participes sunt, qui vnam speciem capiunt. Si totius sacrificij participes sunt, igitur rectè Christi commemorationem faciūt. Hoc idem ex sacrificiis idolorum aperit Apostolus: Nolo (inquit) vos socios fieri dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum. An non sentit Apostolus, quòd solo vsu idolothyti in honorem idoli, quis fiat totius sacrificij idoli particeps, & perfectus idoli cultor, & similiter solo calice sumpto. Certè hoc ipsi Gentiles benè intellexerunt. Nā ex Cypriano atque ex aliis noscitur, quòd quando Tyranni vi adigebāt Christianos ad idolorum cultum, non cogebant eos totum idolothytum absumere, & vinum libaminum exhaurire. Satis erat eis, si vel offulam aliquam, aut particulam paruam de sacrificiis idolorum gustarent, aut modicum quid idolo offerrent, scientes eandam esse vim in exigua particula ad honorē idoli sumpta, quæ & in integro sacrificio vorato. Ita quoque se res habet in isto sacrificio. Aequè particeps fit totius, qui vnā speciem, atque qui vtrāque sumit. Aequè ergo Christi memoria celebratur vnius speciei sumptione, atque vtriusque. Propterea tam pani quàm poculo subiecit, *Hoc facite* in meam commemorationem. Quinetiam per Dominicum corpus videntur melius reuocari in memoriam, quæ omnibus cognitu sunt necessaria, quàm per calicem: ob ídque melius & perfectius per speciem panis recolitur mors Domini, quàm per calicem. Antea disseruimus Annuntiare mortem Domini, non contineri sola memoria historiæ de passione, sed profiteri oportet, & contestari Deum & hominem pro nobis morte functū esse, neque solū istud, sed tanquā Dominū deuicisse mortē, rediisse in vitā, ascēdisse, atque in dextera patris regnare, vt pro nobis interpellet. Hoc enim est meditari & annuntiare, non cuiuslibet, sed Domini, ac Dei mortē. Hæc omnia ad salutem omnibus cognitu necessaria Apostolus Corinthiis pronūtiat. Hæc eadem omnia, proposito Christi corpore in sacramento, facilè menti nostræ & fidei occurrūt, cū vix meminisse corporis Domini possimus, quin illa omnia ipsi euenisse ex Symbolo Apostolico, & ex Catechismo meminerimus. At non ilicò talia ad sanguinis effusi & à corpore separati nomen sese cogitationi & memoriæ offerunt, nec nisi ex consequenti apprehenduntur. Ad sanguinis effusi vocem duplici imaginatione & cogitatione affici possumus. Aut enim propria locutione effusum concipimus, vt in his, quib⁹ caput amputatur: aut figuratè pro quocunq; modo extingui & necari. Si in sacramento enuntiatur in prima significatione, & designatur propriè sanguis è toto corpore Christi profusus, sed maximè è latere cum aqua, ideóque calix miscetur aqua, tum recordari totius profusionis de corpore Christi, aut eius quæ de latere manauit, non simpliciter est de cognitu necessariis ad salutem, vt nec singula quæ Christus pertulit, inter illa reponi debent, nec illa alia summa redemptionis nostræ mysteria, ex illa profusione veniūt prima facie cogitanda. Quòd si secundo modo effusum sanguinem interpretamur pro violenta morte, vt scriptura intelligit, quoties nos sanguine Christi redemptos prædicat: tunc ad sanguinis effusi mentionem mors Domini omnibus creditu necessaria obuersabitur memoriæ, sed vnà non statim aut ascensio ex sanguinis effusione venit in mentem. Cùm igitur nihil per sanguinem ex necessariis ad salutem memoriæ suggeratur, quin idem & per corpus suppeditetur, multa verò necessaria ex corpore Domini cogitato vnà cogitentur, & animo concipiantur, quæ non ex sanguine: colligitur vnam speciem satis supérque esse ad annuntiandam mortem Domini, ac præstandā eius memoriā,

Quid sit annūtiare mortem Domini.

Quæ sunt cognoscenda ad salutē de Passione Christi.

ad cúmque finem commodiorem esse panis quàm calicis speciem. Quòd si Apostolus dixit, Quotienscunque manducabitis panem hunc, & calicem Domini bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat:non ideò sic loquitur, quasi vtriusque speciei sumptionem ad expressionem mortis Dominicæ necessariam esse doceat:sed breuitatis causa copulat propositiones, quibus per repetitionem accommodari debet annuntiatio Domini, atque ita efferri: Quotienscunque manducabitis, mortem Domini annuntiabitis: & Quotienscunque bibetis, mortem Domini itidem annuntiabitis. Hunc enim sensum requirunt verba Domini ab Apostolo præmissa, quibus distinctè ait post panem, Hoc facite in meam commemorationem: & post calicem idem mandatum repetit. Nec si Apostolus vtrique speciei coniunctæ tribueret cõmemorationem, refragaremur, cùm fateamur vtraque specie perfectius & significantius passionis Dominicæ memoriam peragi: sed negamus illam vtramque necessariò requiri ad excitandam, quatenus oportet, in communione passionis recordationem. Ex ritibus communionis multas allusiones ad Christi passionem pii Patres meditati sunt, quas non improbamus: sed negamus institutas à Christo, aut esse necessarias: sicut aiunt ex panis fractione figurari carnis Dominicæ per clauos & flagella concisionem, ex calicis immissione in os facta sanguinis defluuium, atque alia pietatis exercitamenta. Postremò etiamsi vnica species sufficiat ad recolendam in communione mortis Dominicæ memoriam, non tamen fortassè suffecerit ad memoriale sacrificium illud passionis explédum, quoniam consistat in repræsentatione & oblatione, non tantùm corporis, & sanguinis Domini, sed mortis eius, quæ accidit in separatione sanguinis à corpore, atque ita sit figuranda: & quoniam in sacrificiis gratiarum actionis libamenta cum alia substantia carnis aut frugum adhibebantur, de quibus ex officio oportebat sacerdotes degustare, quoniam participatio de toto sacrificio erat de perfectione & complemento sacrificij, ac proinde illis iniuncta, non autem populo, cui satis erat aliquid edere de sacrificio, & arcebatur à toto. Quamuis autem in Euangelio permittatur à Christo calix & libamentum populo, nequaquam tamen præcipitur, nec vlla ratio conuincere potest necessarium, ac ne quidem vberius emolumentum ex eo consequi. Propterea libenter concedemus vtramque speciem necessariam esse ad perfectionem sacrificij, sed non ad perfectam communionem. Sunt etiam, & nonnullos antea produximus, qui probabiliter opinantur, Christum non præcepisse, vt etiam ipsum sacrificium semper sub vtraque specie offeratur. Si quidem cogitant hanc oblationem imitari sacrificium crucis, in quo Christus copiosam redemptionem exhibuit, etiam suprà quàm erat necesse. Vnde & aliqua passus est iam mortuus redemptione peracta, sicut vulnus lateris. Quid igitur si eodem modo instituit aliqua in sacrificio memoriali ad plenæ redemptionis ostensionem, quæ tamen non præcepit? Certe, Hoc facite in meam commemorationem, de sacrificio priusquàm de communione intelligi debet: & cùm vtrique speciei diuisim annectatur, proculdubiò ex vnaquaque specie memoriale illud sacrificiũ coalescere posse innuitur, tametsi quoad significationẽ & repræsentationẽ ac rationẽ absoluti atque cõsummati sacrificij esset imperfectius. Qua de causa sic necessitati vtriusque speciei ad cõplendum sacrificiũ subscribimus, vt sufficientiam vnius & permissionem damnare omninò non audeamus, maximè si ex necessaria causa detur, sicut antea factum ab Innocentio quarto recitauimus. In summa fatemur, perfectiùs significari Christi passionem, vtriusque speciei oblatione, quàm alterius tantùm, Fatemur denique spiritalem refectionem, quam præstat Christus, perfectius significari vtriusque speciei sumptione, quàm

vnius

vnius. Sicut enim eadem res pluribus verbis expressa solet perfectiùs signari, quàm si vno tantùm verbo efferatur, ita in sacramentis vsu venit. Perfectiùs enim signat trina immersio baptismi, quàm vna tinctio. Sed hæc omnia nobis non aduersantur, qui studentes plus rei quàm signo percipiendo, dicimus Christum neque præcepisse in sacramentis obseruare ea quæ expressiùs signant, nec maiorem efficaciam expressiori significationi promisisse.

AN FVERIT ECCLESIAE IVSTA ET SVFFICIENS ratio, & potestas prohibendi calicis communionem populo.

CAPVT 4.

EVICIMVS, vt opinor, vtriusque speciei vsum, nec à Christo, nec ab Apostolis præcipi, ac proinde in libertate ac potestate Ecclesiæ relinqui, vt de vtriusque aut vnius sumptione statuat, quod sibi ac Spiritui sancto visum fuerit commodius. Nunc demus quod postulant Aduersarij, vtramque partem non solùm à Christo institutam fuisse, sed præscriptam atque imperatam. Nihilominus hoc concesso, authoritatem habet Ecclesia ex iustis & legitimis causis, præceptum Domini interpretari, atque ita moderari, vt maneat salua instituentis intentio, & factum etiamsi sit sacramentum, in externis ritibus quadamtenus immutetur. Id nobiscum fatetur Bucerus, & scribit, Ecclesiam in quibuslibet rebus & speciebus externis, etiam ab ipso Deo ordinatis & præceptis, pro occurrente necessitate & cōditione, dispensandi habere potestatem & authoritatem. Cùm enim eiusmodi in hominum salutē & vtilitatem institutæ sint, Ecclesiam quoque Bucerus agnoscit in illis posse moderari, ac dispensare, prout incidens necessitas vel conditio poscere videbitur. Inter mandata legis ad externam obseruātiam pertinentia, nullum seueriùs sanciebatur, quàm sabbathum: ita vt ne quidem liceret in ipso Manna ad vitæ necessitatem colligere: neque colebatur solùm tanquam præceptum, sed vt mysterium & significans sacramentum, sicut ex lege patet. Attamen docuit nos Christus, ne nimis superstitiosè literam & externum sabbathi cultum & ferias, sed ipsum potius scopum & finem, propter quem diuinitùs institutum est Sabbathum, accuratè inspiciamus, nimirùm salutem hominis in sabbatho quæsitam: quoniam (inquit) Sabbathum, propter hominem factum est, & nō homo propter sabbathum, &, Misericordiam volo potius quàm sacrificium. Hic igitur finis cùm attingitur & obtinetur, etiamsi videatur nōnihil contra literam fieri, præceptū tamen custodiendi sabbathi coram Deo impletur. Itaque licet discipuli Domini contra legis literam cernerētur agere, cùm sabbatho transirent per sata, & esurientes vellerent spicas, ac manducarent: tamen Christus eos innocentes, & præuaricationis minimè reos fuisse affirmauit. Itidem licet Paralyticus ille apud Ioannē sabbatho iussus tollere grabatū suū, atque id iubens Christus videretur infringere legem, secundum externā legis apparentiam, quoniam nefas esset sabbathis ferre onera: nihilominus factum defendit Christus grauissimè, nec se, nec Paralyticum contra legem peccasse ostendit: quoniam ipse sabbatho miserrimi hominis salutem procurasset, quem finem intēdebat sabbathum, & quoniam Paralyticus & Apostoli necessitati inseruirent, nec quicquā propria libidine, vel per contemptū agerent. Cæterùm non propterea omnimodam, sicut loquimur, præcipitē, ac temerariam potestatem sibi arrogauit Ecclesia ad inuertenda Domini præcepta & sacramenta, sed duo in summa semper spectauit, antequàm auderet quicquā mutare. Circumspexit quatenus de re proposita sibi potestatē fecisset Deus, & quàm iu-

Quando Ecclesia possit aliquid quod videtur esse cōtra præceptum Domini.

Buccer. in Cōfu. Antididag. Coloni.

Bernard. lib. de dispens. & præcept.

Exod. 16.31. Leuit. 19.23.26. Hier. 26. Ezech. 20. Deut. 5.

Quid spectarit Ecclesia, antequam ageret contra Domini præceptum.

stam causam haberet potestatem illam exercendi. De priore videamus. Quoties Ecclesia animaduertit finem præcepti & sacramenti saluum manere, immutatione facta, de qua cõsulebatur: quoties comperit idem, quod ab ipsa petebatur, à Christo, vel Apostolis, vel Apostolicis viris scriptum aut gestum, vel experiri potuit miraculo, vel diuina reuelatione fide digna nõ displicere Deo id de quo ambigebatur, proculdubiò intrepidè pronuntiauit, sibi fas & in potestate situm id agere, vel præcipere, quamuis institutioni & scripturis de illo à Christo conspiceretur repugnare. An talem haberet potestatem Ecclesia, tempore Cypriani fuit in quæstione & controuersia positum. Tum aliqui decumbentes in lecto, baptismum acceperant, non immersione corporis in aquam, sed aquæ sola aspersione, vel infusione. Dubitabatur an talis ritus pro Christi baptismo reputari posset. Negabant ferè omnes, quòd Baptisare non significaret aspergere, sed immergere, vel intingere, & quòd hoc sacramentum totius immergendi corporis, atque ex aqua rursus emergendi modum necessariò flagitaret: quia Christus certa cum conditione dixerit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei: & quia eius ritus mysticã explicationem afferret Apostolus, quam esset nefas violare, cùm inquit, Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: & si complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Imò Apostoli ipsi, ac primæ Ecclesiæ Patres, tam præceptam in baptismo trinam mersionem, ac tam necessariam videntur iudicasse, quàm trium personarum prolationem distinctam. Sic enim Apostoli in quodam Canone decernunt: Si quis Episcopus aut Presbyter in vna initiatione non tres immersiones, sed vnam duntaxat, quæ in mortem Domini detur, peregerit, deponitor. Non enim dixit Dominus, in mortem meam baptisate: sed profecti docete omnes gentes, baptisantes eos in nomine patris & filij, & spiritus sancti. Ad huius Canonis allusionem Tertullianus scribit: Christus nouissimè mandauit discipulis, vt tingerent in Patrem, & filium, & Spiritum sanctum, non in vnum. Nam nec semel, sed ter, ad singula nomina in personas singulas tingimur. Præceptũ quoque esse Euãgelicum Pelagius Papa affirmat his verbis: Multi sunt, qui in nomine solummodò Christi, vna etiam mersione se asserunt baptisare. Euangelicum verò præceptum, ipso Deo & Domino saluatore nostro Iesu Christo dicente & tradente, nos admonet, in nomine Trinitatis, trina etiam mersione sanctum baptisma vnicuique tribuere, dicente Domino: Ite, baptisate omnes gẽtes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. His nõ obstantibus, Cyprianus baptismum aspersione collatũ, tam Christianum, sufficientem, & efficacem esse contendit, quàm illum, qui totius corporis immersione fit, quamuis ille videatur quoad vsum & administrationem externam elemẽtorum mancus esse & mutilus: atque in potestate Ecclesiæ commonstrat tali vti, ex tribúsq; regulis quas perstrinximus, probationem suã adornat. Docet igitur multis scripturis purificationem & expiationem integrã non minus aspersioni, vel perfusioni, quàm immersioni competere, atque hunc vtrumque baptisandi modum, quoad vim & efficaciam, in idem recidere. Docet Apostolos in Actis vtroque modo perfunctos, & baptismum administrasse. Docet Deo miraculis & diuinis effectis baptismum aspersionis ratum esse apud Deum & gratum, ac parem gratiam cõsequi, cum eo quem Christus per immersionem constituit: ídque certa experientia comprobari, quòd aspersione tincti æqualiter, impugnatione, vexatione, & incursu dęmonis liberarentur, atque alij immersi. Nec tãtùm Ecclesię potestas circa materię varium vsum in sacramentis, sed etiam vsque ad formæ & verborum mutationem protenditur, quibus sacramenta consecrantur, modo diuersa forma verborum in candem fidem & sententiam conspiret. Iussit Christus baptisare in nomine Patris, & Filij,

An Baptismus sola aspersione conferri posit, & non trina mersione.

Canon. 50. Apost.

Tertull. in Praxeam & De corona milit.

De consecra. distin. 4.

Cypr. lib. 4. epist. 7.

Quatenus Ecclesia posit mutare formã sacramentorũ.

Filij, & Spiritus sancti sed quoniam Apostoli fortassè rudioribus hominibus ex Iudæis, ac gẽtibus venientibus ad baptismum, mysterium Trinitatis expressum statim initio veriti proponere, ne in suspicionem plurium Deorum incurrerẽt, & vt ipsũ Christum altiùs animis imprimerent, ac celebriorẽ redderent, ministrabant baptismum in nomine Iesu Christi, sine personarum enumeratione: quoniam rectè intelligenti vnius Christi nomen tantum valeret, quantum personarum distinctio: quãdoquidem Christi vocabulum, filium vnctum, Patrem vngentem, & Spiritus vnctionem comprehendit. Scio Melanthonem atque alios inficiari, collatum fuisse baptisma ab Apostolis sub forma, in nomine Christi, sed hac locutione intelligi fidem ac religionem Christi. Verùm pari ratione negari posset, à Christo baptismum institutum sub formula, In nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti, & exponi, In nomine, pro virtute & fide, quibuscunque verbis enuntiaretur. At si cum in baptismo legitur, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, pro formula baptismi accipitur, cùm in Actis Apostolicis nõ semel inueniatur baptismus irrogari in nomine Christi, cur nõ pro formula baptismi istud quoque capietur? Sed nec ad extremum Melantho diffitetur Apostolos in Christi nomine quãdoque baptisasse. Plures quoque ex antiquioribus ac Doctioribus Patribus sentiunt, & asseuerant ea formula Apostolos baptisasse, vt Cyprianus, Athanasius, Hilarius, Ambrosius, quod Nicolaus Papa non improbat, nec negari oportere Hilarius ait, propter quorundam peruersam intelligentiam. Si verum est (inquit) quod hæretici asserunt, Homoousion idcircò improbari oportere, quia vitiosè intelligi soleat, pereãt quoque omnia diuina illa & sancta Euangelia salutis humanæ, ne postremò Apostoli reperiãtur in crimine, qui baptisare in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti iussi, tãtùm in Iesu nomine baptisauerũt. Tot Patres igitur cõtestantur licere ab externis ritibus & verbis sacramẽtorũ à Christo ipso traditis & pręceptis recedere, modò de re ac fide nihil decedat, maximè si tribus rationibus, quas attigi, adiuuetur, & confirmetur mutandi authoritas. Nunc de posteriore inquiramus, & de causis, quæ iustæ ac legitimæ cẽseri debent, vt varietur quod Deus & Christus statuerunt & imperarunt. In his, sicuti omnibus in rebus, habet magnã vim necessitas, cui cedunt diuina omnia atque humana iura. Propter hanc Christus sabbathum non dubitat violandum: Panes propositionis à Dauide iure manducatos ait, alioqui extra necessitatem interdictos. Propter eãdem aspersionis & infusionis baptismum introductum fatetur Cyprianus, vt necessitate vrgente (inquit) in ægritudine baptisati, gratiam cõsecuti, carerent immũdo spiritu, quo antea mouebantur. Alia sunt ferè innumerabilia, quibus aditum fecit in Ecclesiam, cõtra Christi & Apostolorum morem ac statuta necessitas. Nec reticeri debet hoc loco, quòd quamuis naturale sit ad ius pristinũ redire, sublata necessitatis causa, propter quam ab ipso discessum fuerat, attamen reperiuntur aliqua, quæ necessitas inuexit contra Christi verbum & factum expressum, & quæ illa remota remanserunt in vsu, quem prætergredi non liceat, & ad morem ac institutum Christi reuerti sine offensione & reprehensione. Talis est modus baptisandi, quo nũc omnes vtimur per infusionem, vel aspersionem, & iam nemo per immersionẽ, quam sola necessitas sustulit, & alium modum induxit, qui contra Christi præscriptũ de immersione obtinuit. Altera sufficiens immutationis causa est hæresis. Nam quia ob externa quædam etiam diuinitùs iussa, hæreses & scismata oriuntur, ita vt hæretici externa illa in suæ hæresis confirmationẽ & propagationẽ contra Ecclesiã exaggerent: propterea immutantur multa, deseruntur alia, & quædã innouantur, ne vlla sit cõuentio Christi ad Belial, aut vlla societas lucis cũ tenebris: & quoniã duritia hæreticorum (ait Irenæus) frangenda est non suadenda. Frangas enim citiùs quã

An fuerit Apostolis baptisare in nomine solius Christi.

Domin. à Soto in 4. Sent. dist. 3. art. 6.
Cyprian epist. ad Quirinum.
Athan. de Tri. & Spiritus.
Hilar. de syno.
Ambro. lib. 1. De Spiritu. cap. 3.
De consec. dist. 4. can. Quodã.

Necessitas, iusta causa recedẽdi à formula præcepti diuini.

Etiam cessante necessitate, retinenda ea quæ propter ipsam sunt introducta.

Propter hæresin à præceptorũ formula receditur, & rebus licitis atque assuetis.

corrigas, quæ in prauum indurueruntt. Ob id Ecclesia, quãtum potuit, salua veritate & fine institutionis, potius à Christi mandatis & constitutionibus abstinuit, quàm cum hæreticis aut scismaticis in ceremoniis externis conuenire voluit, quoniam fides & religio docetur, defenditur, & asseritur, tam facto quàm verbis: nec sufficit Ecclesiæ, vel Christiano, segregari ab hæreticis fide interna, verbo aut loco, sed opus est facto. Ita nos gerere edocemur à Christo, qui neglexit manuum ante prandium lotionem, nec contrà aspernabatur peccatorum congressum & colloquium, vt haberet occasionem verbis explicandi veritatem, & facto ipso refutaret duplicem Pharisæorum errorem, qui se sordidari putabant peccatorum consortio, & sanctificari atque expiari frequenti lotione. Paulus redarguit Petrum, quòd se segregaret à sodalitio & cibo Gentilium eo tempore, quo Pseudoapostoli vrgebant legem Mosis, & circuncisionem adhuc esse necessariam: nec voluit Titum Gentilem circumcidere, propter astantes falsos fratres & hæreticos, qui insidiabantur libertati Christianæ, ac studebant in seruitutem circumcisionis redigere, cùm alioqui Timotheo circumcisionem suasisset. Propter eos qui pertinaciùs baptismum insectabantur, Ecclesia penitùs repudiauit illum, qui per immersionem fiebat. Quandiu Praxeani aut Sabelliani grassati sunt, tandiu baptismum trinæ immersionis Ecclesia retinuit, atque ex Christi verbis præscripsit. At postquam Arriani irrepserunt, & contraria hæresi diuinitatem, sicuti personas diuiserunt, Ecclesia trinam immersionem dissuasit & aboleuit, quam antea tam seuerè indixerat. Sic Toletani Patres decernunt: Propter vitandum scismatis scandalum, " vel hæretici dogmatis vsum, simplam teneamus baptismatis mersionem. Eandem causam Gregorius declarat apertiùs his verbis: Dum in tribus personis vna " substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate vel ter, " vel semel immergere, quãdo & in tribus mersionibus personarum trinitas, & in vna " potest diuinitatis singularitas designari. Sed quia nũc hucusque ab hæreticis infans " in baptismate tertiò mergebatur, fiendum apud nos esse non censeo, ne dum mer- " siones numerant, diuinitatem diuidant, dúmque quod faciebant, faciunt, se morem " nostrũ vicisse glorientur. Quoniam Tatiani, Manichæi, Priscilliani, atque alij ad cõ- " mendationem sui erroris, omninò à carnibus abstinebant, ieiunio vacabant diebus dominicis, & in festo Natiuitatis Domini: ideo cautum fuit ab Ecclesia, ne quis quacunque ex causa in totum à carnibus degustandis abhorreret, aut illis diebus ieiunaret, aut carnium esum declinaret, etiamsi in diem Veneris, seu passionis, natiuitatis Dominicæ festum incideret: cùm prius plerique Christiani continerent tota vita à carnibus, & quocunque die liberè ieiunarent, ac die veneris ex præcepto ieiuniis & carnium abstinentiæ darent operam. Nunc (inquit Augustinus) postquàm hæ- " retici, maximè impiissimi Manichæi, ieiunia diei Dominici non aliqua necessitate " occurrentia peragere, sed quasi sacra solemnitate statuta dogmatisare cœperunt, & " innotuerunt populis Christianis, profectò nec tali necessitate, qualem Apostolus " habuit, existimo faciendum esse, quod fecit (ieiunandum scilicet die Dominico ob " prædicationem verbi) ne maius malũ incurratur in scandalo, quàm bonũ percipia- " tur ex verbo. Tertia causa intermittendi, aut etiam inhibẽdi res licitas, pericula sunt " & scandala, quæ de illis emergunt. Propter hanc à Christo iubemur, ne demus sanctum canibus, & mittamus margaritas ante porcos. Propter eandem Apostoli baptismum in nomine Trinitatis expressæ ad tempus suspenderunt, & in nomine Christi tinxerũt, necnon à sanguine & suffocato, atque ab idolothyto interdixerũt. Moyses libellum repudij contra naturam, & institutionem sacramenti matrimonij dari permisit: Ezechias serpentem æneum iussu Dei conflatum comminuit. Paulus iuniores

August. serm. 39. De verbis Domini.

Ad Gal. 2.

Qua de causa trina mersio sublata, vel vnica prohibita. Tolet. 4. can. 5.

Gregor. lib. 1. epist. 41. ad Leandrum.

August. epist. 86. Ad Casulanum.

Quare non ieiunetur in die Natiuitatis Domini, & die Dominico. Propter scandala & pericula res licitæ mutantur.

iuniores viduas nubere vult: & quamuis sciat satius esse mulierem non tangere, propter infirmitatem tamen cuique adhuc libero nuptias indulget. atque alia infinita reperies, quę pacis ac trāquillitatis gratia, & vt peccādi pręcinderentur occasiones, Ecclesia piè disposuit. His delibatis ad rem propius accedamus. Ecclesia nō temerè nec inconsideratè potestatem suam in tollendo calice exeruit: sed ex scripturis prius didicit, tantundem rei & commodi ex vna specie reportari, quàm ex duplici. Ideo, finem sacramenti sartum tectum cōseruauit. Quæ sibi pręlucerent, habuit facta Christi, Apostolorum, atque Apostolicorum virorum, qui vtroque modo sub vno, aut sub duplici elemento Eucharistiā prębuerunt. Experimento miraculorum certior facta est, tam acceptam Deo cōmunionem sub vna specie, quàm sub vtraque: quoniam Deus illam plerunque cœlesti ac supernaturali aliquo effectu comprobauit in Serapione, Satyro Ambrosij fratre, puella, atque aliis ex Cypriano productis, &c. Quamobrem de potestate statuendi vnam speciem, & relinquendi, vel etiam vetādi vtramque dubitare non potuit: sed causarum momenta expēdi debent, an iusta sint & æqua. Melantho & Bucerus assentiuntur facilè Ecclesiam posse moderari cōmunionem, vt vtraque species habeatur libera, & nō necessaria: sed admirantur, quomodo prohibitio vtriusque speciei defendi queat, aut integrum sacramētum de medio tolli, quod tamen neque Angelos, neque hominē facere æquum sit, cùm verbo Dei præcipiatur, & institutioni aduersetur. Quibus respondemus, nec præceptū Domini aboleri, nec violari, nec vtramque speciem ab Ecclesia tolli, nec omnibus interdici, cùm sacrificantibus non tantùm permittatur, sed imperetur, & alibi relinquatur, vbi sine iustis causis impedientibus retineri potuit: nec integritatem sacramenti esse metiendam ex vtraque specie quoad rem & fructū, quem inuiolatum semper in sacramentis seruat & spectat Ecclesia, sed externa signa pro ratione temporum, locorū & personarum temperat. Idcircò authoritate sua potuit, saluo fine sacramenti, in communione subtrahere ac prohibere vnam speciem de duplici ex rationabili causa. Ita enim aliquam partem signorum in baptismo prohibuerunt Patres, & formā verborum mutauerunt, aliáque multa circa instituta diuina ac libertatem Christianam per Christum acquisitam innouarunt vel damnauerunt, quorum sententiam Deus ipse signis & portentis confirmauit, vt etiam declarauit se ratum habere interdictum, vel denegationem vtriusque speciei, sicut antea ex Halesio citabamus, si quando ex mala causa petitur. Quapropter non adeò æquum est attendi, quid de signis externis sacramētorum statuat aut vetet Ecclesia, modò, inquam, nihil de re sacramenti depereat, quàm sunt rationes ad incudem iustitiæ & ęquitatis reuocandæ, quibus ipsa ducitur & mouetur. Primùm igitur necessitati paruit Ecclesia, vt Eucharistiam confici & administrari sub vna specie iuberet, vel permitteret, sicut in solitudinibus & regionibus, in quibus vini copia haberi nequit, & sicut in persecutionibus, ægrotis, & pueris factum & decretum antea disseruimus. Atqui hanc causam ab Aduersariis admitti prius monuimus. Melantho it inficias, materiam vel formam sacramentorum mutationi subiacere per Ecclesiam: postea tamen ait, sibi non displicere, Ruthenos, apud quos non vinum quia ibi non nascitur, sed Hydromeli, quod Medonem vocant, consecratur, eámque propter casum necessitatis dispensationem recipit. Sed præstaret vnam speciem etiam consecrationi adimere, quàm poculum non à Christo institutum, nec cum re significata conueniens supponere: quod Ecclesia de aqua sub Cypriano ab initio condemnauit, sed sub vna specie consecrari indulsit, quandocunque premeret necessitas. Deinde propter hæreses multa quoque circa species & ritus externos Eucharistię Ecclesia constituit vel abrogauit. Ad imitationem Christi inter communes epulas primi Christiani

Cur licuerit Ecclesiæ calicis communionem tollere populo.

Melantho De vsu integri sacramenti.

Circa Eucharistiam Ecclesia plura

mutauit contra Christi factum.

sumebāt Eucharistiam. Propter enatam inde hæresim, quasi nihil talis cibus ab alio discreparet, iubet Paulus extra, atque ante omnes alias epulas Eucharistię cibum percipi cum probatione & exploratione fidei, siue de tali cibo atque pręparatione animi. Oportet (inquit) hęreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant: vt ostendat ex qua causa aliquid de more sumendę Eucharistię immutet, salua semper rei substātia. Inter Cœnę Dominicæ celebrandæ signa externa, non expressiùs per, Hoc facite, aut Bibite omnes, vtraq; species iniungitur, quàm lotio pedū tanquam pręparatio Christianis commendatur, & iubetur per ista: Si ego laui pedes vestros Domin⁹ & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, & vos faciatis. Non est seruus maior Domino suo. Beati eritis, si feceritis ea. Imò salutem denegat, nisi fecerimus ea quę ipse tum egit, sine quibus ait Petro, Nisi lauero te, non habebis partem mecum. Quamuis igitur serium sit & graue Domini mandatum de proluendis pedibus ante Eucharistię communionem, attamen propter suspicionem anabaptismi, aut quasi cuiusdam baptismi, quem ex hac Christi ceremonia nonnulli stabiliebant ante Eucharistiam requiri, ad abolendam talem opinionem, initio ritum hunc amouerunt à toto Paschatis tempore, quo baptismus publicè ministrabatur in Ecclesia: posteà penitus deletus fuit: & hanc rationem affert Augustinus: Ne ad ipsum (inquit) sacramentum baptismi pertinere videretur, multi hoc in consuetudinem recipere noluerunt: nonnulli etiam de consuetudine auferre non dubitarunt. Ecclesia igitur, quod externum erat, pro legitima causa remisit, sed finem & rem huius signi non neglexit, quæ sine ipso obtineri poterat, nimirum probatio ipsa, & præparatio interna, de qua sine signo verbis his admonemur: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat. Ac ne quis extenuet ritum illum, tanquam purum signum, non ea dignitate pręditum, qua sunt sacramenta, certè Cyprianus, Bernardus, Optatus atque Ambrosius ipsum numerant inter non solius humilitatis, sed etiam sanctificationis signa & sacramenta. Audi (ait Ambrosius) quia mysterium sanctificatio est, Nisi lauero tibi pedes, non habebis partem mecum. Eo loco habuerunt Patres, quasi ad sacramentum pœnitentiæ, confessionis atque absolutionis aliquid pertineret, & inter alia valeret, quibus quotidiana nobis condonantur delicta. Attamen salua re significata signum exterius propter abusum & hæresim obliterauit Ecclesia. Ebionitarum hæresis pertinaciter ad normam legis Mosaïcæ Euangelij obseruationem postulabat, & Eucharistiam non nisi ex azymo conficiendam dicebat: quia omnem oblationem Domino offerendam fermēto carere oporteret. Ad eam hæresim extirpandam Leo Papa, teste Richardo Victorino decreuit deinceps, ne ex azymo, sed ex pane fermentato corpus Domini consecrari. Contrà Græci Latinam Ecclesiam conuitiis lacessiuerunt, quasi fermentato pane prorsus Eucharistia indigeret, & per contumeliam Azymitas Latinos vocabant. Peruincendæ ac proterendæ huius peruicaciæ causa decisum fuit ex solo azymo consecrare. Quoniam Valentiniani & Manichęi nescio quem minimè verū sanguinem in calice fingebant, ab eodémque abstinebant malitiosè, ad eos detegendos & reuincendos, vbi degerent, vtraque species districtius solito indicta fuit, & pręcepta. Contrà quia Nestoriani ad dictionis rigorem in calice purum sanguinem, & non carnem contineri mentiebantur, & omnem concomitantiam atque connexionem naturarum à Christo & sacramentis excludebant, ideò pręter modum curiosiùs vtramque speciem, quasi ad integrum Christū hominem suscipiendum, flagitabant. Ad eam hæresim facto refellendam, quemadmodū verbo fecerunt, credibile est Ephesinos Patres sibi non defuisse, atque vnicam panis speciem, quasi totius Christi capacem, solito vehementiùs commendasse & proposuisse,

Quare lotio pedum sublata ante Eucharistiam.

August. epist. 119.

Cypr. De lotione pedum.
Ambros. lib. 3. De sacram. cap. 1.
Bernard. serm. De Cœna.

Cur Azymus, aut panis fermentatus in Eucharistia.

Cur aliquādo præcepta vtraque species aliquando vnica.

ſuiſſe,ac fortaſſè præcepiſſe. Porrò cùm in omnibus ſacramentis, tùm potiſſimùm in Euchariſtia, cautionem reuerentiæ & ſcandali,necnon periculi, haberi Chriſtus » hoc textu iuſſit, Nolite dare ſanctum canibus, nec proiiciatis margaritas veſtras » ante porcos. Quapropter Apoſtolus totus incumbit, ne indignè attrectetur vel ſuſcipiatur Euchariſtiæ ſacramentum,tréſque rationes profert,quia ſit corpus & ſanguis Domini, ad cuius præſentiam obſtupeſcit omnis creatura, & curuatur omne genu,& cui pro dignitate impar eſt cuiuſcunque honoris, vel laudis, vel reuerentiæ ſollicitudo & exhibitio:grauitatem criminis interſerit,quod committitur in indigna cõtrectatione,vel ſumptione corporis & ſanguinis Domini, ipſúmque comparat cum grauiſſimo Iudæorum parricidio & ſacrilegio. Tertiò, ex magnitudine ſupplicij,crimen pollutionis & irreuerentiæ metitur quod in hoc ſeculo accerſit omnia genera calamitatum, nec inultum patienter ſuſtineri & perferri poteſt à Deo, & quod in futuro certam damnationem & iudicium meretur. Qua de cauſa Apoſtolus ipſe atque Eccleſia omnem curam & diligentiam adhibuerunt, vt quanta fieri poſſet religione ac pietate, veniretur ad Euchariſtiam, & omnis profanationis occaſio vitaretur: quin ſatius eſſe ſemper duxerunt omninò non accedere, quàm indignis modis ſacramentum hoc contingere. Auguſtinus agnoſcit eò Apoſtolum & Eccleſiam retuliſſe omnes ſuas conſtitutiones de Euchariſtiæ » digna celebratione & perceptione,atque inquit:Liquidò apparet,quando primùm » acceperũt diſcipuli corpus & ſanguinem Domini,non eos accepiſſe ieiunos.Num- » quid propterea calumniandũ eſt vniuerſę Eccleſiæ,quod à ieiunis ſemper accipitur? » Ex hoc enim placuit Spiritui ſancto, vt in honorem tanti ſacramenti,in os Chriſtia- » ni priùs Dominicum corpus intraret, quàm exteri cibi. Nam ideò per vniuerſum » orbem mos iſte ſeruatur. Neque enim quia poſt cibos dedit Dominus, propterea » pranſi aut cœnati fratres ad illud ſacramẽtum conuenire debent, aut ſicut faciebãt, » quos Apoſtolus arguit & emendat,menſis ſuis miſcere.Saluator non præcepit, quo deinceps ordine ſumeretur,vt Apoſtolis,per quos Eccleſias diſpoſiturus erat,hunc locum ſeruaret. Ex eadem reuerentiæ cauſa ſtatuerunt, non niſi probatos & confeſſos ad communionem venire:cauerunt ne quid de ſacramento in terram decideret:cui periculo & ſimilibus cùm aliter planè prouideri non poſſet, ceſſatum ab exportanda,domi retinenda, vel tradenda in manum communicantium Euchariſtia, quod fecerat Chriſtus: & fuit tempus,quo Chriſtiani ad terrendas conſcientias, Euchariſtiam ipſam nemini porrigebant,ſed exponebant cuique volẽti propria manu accipere. Ceſſatum eſt quoque à cõmunione infantium, propter indiſpoſitionem naturalem, & periculum irreuerentiæ,quæ circa ſacramentum accidebat. Deſierũt etiam à communicãdis ægrotis omninò, aut ſub vtraque ſpecie, in maxima virium imbecillitate. Ex eadem cauſa à menſa Domini publicos peccatores & pœnitentes excluſerunt. De quibus omnibus Cyprianus rogatus de Hiſtrione, reſpondet: Pu- » to ego nec maieſtati diuinæ,nec Euangelicæ doctrinæ congruere, vt pudor & ho- » nor Eccleſiæ tam turpi & infami contagione fœdetur. Poſtremò non tam lege aut » interdicto,quàm ſua ſponte & profanationis ac ſacrilegij horrore, quod frequen- » tius in hauſtu calicis conſpiciebatur, deſierunt populi vtramque ſpeciem ambire & accipere. Libentiùs verò in eo cõſenſerunt, quo importuniùs Berengariani & Vvicleuiſtæ eos exagitarunt de ſuis hæreſibus:quibus vt obſiſteret Concilium Conſtãtienſe,definiuit conſuetudinẽ cõmunicandi ſub vnica ſpecie panis à populo retinẽdam eſſe,tum propter illas hæreſes, quæ aſſererẽt vtramque ſpeciẽ neceſſariam eſſe ex Chriſti præcepto, & ex natura rei, quaſi nec totus Chriſtus, nec totus ſacramenti fructus ſub vnica conſiſteret vel perciperetur, tum propter ſcandala &

In Euchariſtia maximè ſcandala & pericula vitanda.

Aug. epi. 118.

Propter pericula irreuerẽtiæ multa immutata circa Euchariſtiam.

Clem. Alexãd. lib. 1. Strom.

Cypria. lib. 1. epiſt. 10.

Cõcil. cõſtant. Seſſion. 13.

ſacrilegia, quę in dies magis ac magis augerentur ex calicis populari ſumptione, & quòd iſta cõſuetudo cõmunicandi populũ ſub vnica panis forma, ſit rationabiliter introducta, & pro lege habẽda, à qua nemini liceat propria authoritate recedere: atque ita concludit Synodus: Quapropter dicere, quod hanc conſuetudinem aut « legem obſeruare ſit ſacrilegium & illicitum, cẽſeri debet erroneum: & pertinaciter « aſſerentes oppoſitum præmiſſorum, tanquam hæretici arcendi ſunt, & grauiter pu- « niendi. Aduerſarij calumniantur hanc Synodũ, & proſcinduntmiris conuitiis, quaſi minime generalem, & quaſi per imperitiam lapſa ſit à præcepto Domini, ipſúmque irritum fecerit propter cõſuetudinem per obreptionem introductam: & quaſi per temeritatem & arrogantiam, ac propter traditionem ſuam à veteri & anteriori Eccleſia defecerit, in qua viguit ſub vtraque ſpecie Euchariſtiæ adminiſtratio, tametſi eadẽ ſcandala & pericula imminerent: quaſi denique per imprudentiã, ſine rationabili cauſa remedium iniquum obortis ſcãdalis adhibuerit, cùm alia adeſſent æquiora, & iam per Eccleſiam comprobata, nimirùm vt cõſeruato calice prouideretur de vaſis idoneis, fiſtulis, atque aliis modis, quibus populus ſine effuſione & irreuerentia communicare poſſit, cùm etiam noſtro tempore Græci omnes & Aethiopes Chriſtiani viam illam nobis cõmonſtrent. Hæreticis innatum, nullam Synodum amplecti, niſi per eam quo iure quáve iniuria obtineant quod cupiunt. Ab Arrianis numquam Nicena, nec à Neſtorianis Epheſina, nec ab Eutychianis Chalcedonenſis Synodus, pro generali & legitima habita fuit vel credita, ſed eas à quibus damnantur, ſolent imperitiæ accuſare. Certè ſi quæ Conſtantiæ conuenit multitudo Prælatorum, non miretur nomen vniuerſalis Eccleſiæ, vel Synodi, quia Græci non interfuerunt, nec Nicenũ Conciliũ iure diceretur generale quia non legatur quiſquam ibi ex Gallia aut Germania adfuiſſe. Si autem, vt veritas habet, hoc nomen meritò ſibi vendicat multitudo paſtorum à primo paſtore Eccleſiæ conuocata, reliquis animo & conſenſu præſentibus, qui ob ratiocinabilem cauſam abſunt corpore, æquè Conſtantienſis Synodus generalis fuit, vt Nicena. Sic Paulus corpore aberat, ſed ſpiritu præſens in Eccleſia Corinthiorum agebat, quando inceſtuoſus ille Satanæ tradebatur. Sic Auguſtinus dicit plenario concilio obtinuiſſe Catholicam ſententiam, contrariam errori Cypriani: vbi plenarium Concilium nõ eſt neceſſe intelligere, omnium totius orbis Epiſcoporum in vnum locum conuentum, ſed conſenſum omnium Patrum totius orbis, qui etiam ipſo ſilentio in aliorum ſententiam pedibus tranſierunt, aut ſcriptis ſuum ſuffragium ſunt conteſtati: quemadmodum Euſebius ait ex prouincialibus Synodis de Paſchate Patres inter ſe contuliſſe per Epiſtolas, atque ex Actis generalium Synodorum ita fieri ſolitum conſtat. Quòd ſi qui ſciſmatici vel hæretici Epiſcopi abfuerunt corpore & animo, non imminuit authoritatem Concilij plenarij: quoniam tales iam ad Eccleſiam Chriſtianã nõ pertinent, ſicut ſcriptura pronuntiat, cunctas vndecim tribus, imò omnes filios Iſraël, concurriſſe contra Beniamin ad vltionem impuri flagitij, & tamen inuenti fuerunt habitatores Iabes Galaad ibi non fuiſſe. Hi enim quia ſe à facto totius populi diuidebant, à populo Iſraël reputantur extranei, ideóque ab aliis omnes internecioni traduntur. Græci certè quamuis iam eſſent ſciſſi & diuiſi à Latinis tempore Conſtantienſis Synodi, tamen numquam tum, nec poſtea, quando ad vnionem redierunt, ſtatuto vnius ſpeciei reclamauerunt: imò huic cum aliis Latinæ Eccleſię dogmatibus conſenſerunt, & ſubſcripſerunt Florentinæ Synodo, quæ Conſtantiæ primum conuentum habuit. Quòd ſi Prælatorũ multitudo, ſi in Scripturis & libris Patrum exercitatio: ſi zelus ac ſtudiũ inſtaurandæ doctrinæ & diſciplinæ Chriſtianæ collapſæ: ſi prudentia & experiẽtia,

Quæ Aduerſary cõtra Conſtant. Conciliũ obiiciant.

Quando Concilium dici debeat generale. Auguſt. lib. 2. De baptiſmo cap. 4.

Euſeb. lib. 5. cap. 23. 25.

Commendatio Concilij Conſtantienſis.

quibus pollebant plerique ibi pręsentes, attenderetur, opinor Concilium istud cum omnibus, quæ vnquam de toto Christiano orbe coacta fuerunt, comparari, ac fortassè anteferri posse. Interfuerunt enim quinque Patriarchæ, triginta tres Cardinales, quadraginta septem Archiepiscopi, ducenti viginti octo Episcopi, ducenti septemdecim sacrę Theologiæ, & trecenti triginta vnus Iuris vtriusq; doctores, cum multis aliis ex Oriēte & Græcia præclaris viris, vt Acta & historiæ ea de re conscriptę testantur. Inter hos quasi lumina emicabant insignes viri Petrus de Alliaco, Episcopus Cameracensis, qui Synodo librum suum De emendatione Ecclesiæ obtulit: Ioannes Gerson, quem propter eruditionem, & animi candorem ac feruorem erga puritatem Ecclesiæ, nemo non laudat Aduersariorum: Nicolaus de Clamangis, Archidiaconus Baiocensis, vir emunctæ naris in notādis erroribus & abusibus, qui tum etiam librū suum de corrupto Ecclesiæ statu edidit: Vincentius Ferrariēsis, inter Sanctos postea relatus: atque eius generis complures alij viri, qui tum tēporis nec Pontifici, nec Clero, nec Principibus, nec populo, in his quæ ad fidē, bonos mores, Ecclesięque reparationē pertinebant, nihil sunt adulati, vt Acta eiusdem Synodi ostendunt. Non credis hosce viros, atque eorum similes, potiùs passuros se fuisse mēbratim discerpi, quā vel vni decreto assentiri, cui qui subscriberet, sacrilegiū committeret, & verū Christi mēbrum esse desineret. Cur verò Canon De communione vnius speciei præfatur, matura plurium Doctorū tam diuini quàm humani iuris deliberatione pręhabita, nisi vt intelligas nihil ibi pręcipitanter, aut temerè, aut inconsultò prolatū, discussum & decisum, vbi tot excellentes viri ac pij diù multúmque priùs rationum momenta apud se expenderunt, & inter se contulerunt, ac cōtinuis precibus ac votis cum vitæ sanctitate coniunctis veritatem à spiritu sancto comprecari solebant? Si post cibum capere Eucharistiam Christus pręcepisset, nemo (ait Augustinus) eum morē mutasset, quia Christus suis nitentibus obstitisset, & à via veritatis & præcepti aberrare nō siuisset: quāto minus, vbi nō fuerunt duo soli, aut tres in eius nomine cōgregati, sed omnes vniuersi orbis Christiani aquilæ, & cœlestes magis quàm humani viri. Hoc est blasphemare Christum, qui orauit, vt Petri & cathedrę eius fides ne deficeret. Hoc est blasphemare Spiritum sanctum, quasi malè functus officio, non arguerit mundum de peccato, si Christi pręceptum violauit, & sacrilegio se contaminauit. Nemo Concilio restitit nec tum, nec postea ex Ecclesiis, vel viris Catholicis: tantùm inuenti sunt qui refragarentur, infecti aliis hęresibus & sordibus in Bohemia & Morauia. Propterea in Aduersarios valere debet Martiani Imperatoris post definitionem Chalcedonensis synodi responsum hoc: " Verè impius & sacrilegus est, " qui post Ecclesiæ & tot sacerdotum sententiam, opinioni suę aliquid tractādum re" linquit. Porrò Christianis satis est argumenti, Christum non tulisse legem, vel præceptum de communione sub vtraque specie tanquam necessaria, quòd Ecclesia cōgregata, post multam & maturam deliberationē tot doctorum hominū censuit cōmunionem sub vna specie populo sufficere, quoniam eam nō permisissent Christus & spiritus eius id decernere, si de vtraque contrariū promulgassent pręceptū. Sed nec Christus, nec Spiritus eius irrepere siuissent prauam consuetudinem, seu potius corruptelam pręcepti diuini ex tali communione: sed statim obrepēti restitissent, & inualescēti opposuissent veritatis repagulū, nec vltrà progredi & obtinere fuissēt passi. At ex eo quòd ei nascēti pessimi quique repugnarūt, & optimi quique cōsenserunt, & proborū fulta suffragio contra improbos & hæreticos emersit, atque in vniuersali Concilio à tota Ecclesia suscepta est & confirmata, indicium est maximum ductu Spiritus sancti cœpisse illam: & contrà consuetudo directione Spiritus sancti inchoata, & à sanctis Patribus diutissimè obseruata, attestatur Concilij constitutionē

Deo & Spiritui sancto gratam ac ratam esse. Non enim Spiritus sanctus Ecclesiam tantùm regit ac moderatur per constitutiones & canones, sed etiam per pias consuetudines, & earum introductionem: quemadmodum contra Cyprianum, & ab eo coactam Carthaginensem Synodum prouincialem, consuetudini scripturas & praeceptum Domini obiicientem, Stephanus Romanus Pontifex & Catholici defendebãt, de nõ rebaptisandis qui ab haereticis tingebãtur: quod tãdem per Nicenam Synodũ, & Augustini acumen verissimum esse cõpererunt, & euicerunt. Non igitur Synodus Constantiensis per consuetudinem & cõstitutionem suam irritũ fecit mandatũ Dei de vtraque specie, quod nullũ esse sciuit, sed gratiae spiritus sancti sacrilegia & haereses de sacramento Eucharistiae repurganti nõ restitit, sed obediuit: nec à veteri Ecclesia desciuit, aut ei quicquam contrarium cõstituit, quia vetus Ecclesia nusquam credidit indici populo communionem vtriusque speciei à Christo, imò multis suis exẽplis docuit sub vnica arbitrariam esse & liberã, & ex vtraque hanc vel illam alteri praeferendã ex rationabili causa. Nec si vetus Ecclesia duplicis elemẽti cõmunionem singulis imposuisset, atq; alterius tantũ prohibuisset: ideò nupera nostra Ecclesia aduersaretur illi, si cõmunionem sub altera tantũ praeferret, quoniã secundũ varietatẽ tẽporum & causarum statuta variantur humana, nec ob id sibi mutuò repugnant, quoniã eidem prudẽtiae & aequitatis regulae innituntur. Denius etiam Aduersariis, quod nũquam docebunt, & quod numquam fieri potuit, veterem Ecclesiã ita alienã fuisse ab vsu vnius speciei, quòd eam non existimarit licitam: nõ tamen statim consequetur, vel illã vel nostrã sacrilegij crimine teneri, si discrepauerimus opinione, aut actione, quoniã innumerabilia sunt: quę postquàm animaduerterũt Patres, & in lucem protulerũt, absq; sacrilegio fieri nequeũt, quae tamẽ ante patefactionẽ & animaduersionẽ innocenter sine vllo sacrilegio fiebant. Non enim sic in principio aperit Spiritus sanctus omnia, quin experientiae & prudentię hominũ multa animaduertẽda, & constituẽda relinquat, & suae directioni plurima particulariùs explicãda reseruet: quod & in veteri lege, & noua vsuuenit, & quantum ad dogmata quibusdã antea obscuriora, & quantũ ad ea quę agere cõducit & expedit. Quodam tẽpore non cõstabat quasdam scripturas esse canonicas: nõ tamen indè rectè inferretur, anteriores Ecclesiae, qui illas non receperunt, fuisse sacrilegos. Sic olim in primitiua Ecclesia quibusdam Christianis obscurum erat, & hoc citra graue crimen, an baptismus ab haereticis collatus, habẽdus & agnoscendus esset verus baptismus, & an saltẽ in Paschate celebrãdo liceret obseruare legẽ Mosis. De quibus postea Spiritus sancti instinctu omnibus innotuit, quid Ecclesiae diuinitùs traditũ esset. Nec ob id tamẽ, qui prius in Ecclesia cõstituti & permanẽtes aliter senserũt, pro sacrilegis sunt habiti. Ita in his, quae non tã doctrinam, quàm agendi modum concernunt, Spiritus sanctus multa suggerit Ecclesiae, vtens experientia, & humani ingenij viribus ac suo afflatu: Circa sacramentũ, de quo agimus, primùm pauca sancita sunt, & celebratur etiam in profanis mensis à nõ ieiunis, atque in locis nõ sacratis. At Apostolus postquã in sacrilegiũ id abire sensit, liberã hanc sacramenti sumendi rationẽ Corinthiis lege lata compescuit, & profanas mensas à conuentu Ecclesiae, in quo sacramentum celebrabatur, sustulit, & alia deinceps constituenda monet, cùm ait, Caetera, cùm venero, disponam. Fuerunt qui infantulis hoc sacramentum non tantùm dederunt, sed contenderũt esse necessarium, in quibus Cyprianus & Augustinus numerãtur: sed benè perspectis scripturis & rationibus, tandem Ecclesia infantes tanti sacramẽti incapaces iudicauit. Numquid igitur priores illos Sanctos sacrilegij accusabat, qui quadam innocenti simplicitate, omnibus non satis circumspectis, paruulis Eucharistiam porrexerunt? Sic in praesenti quaestione de communione calicis, non satis cõsideratis periculis, potuerũt

Etiamsi olim communio sub vna specie non fuisset probata, non sequitur tamen modò nõ esse probandam.

veteres diù innocenter calicem administrare. At postquàm experientia rerum magistra omnia patefecit, & vniuersa Ecclesia statuit ad euitanda pericula illa consuetudinem communicandi Laicos, sub panis duntaxat specie, pro lege esse habendam, sacrilegij reatum incurrit, quisquis huius sanctæ consuetudinis abolitionem vrget, & ad eam imperitos atque imprudentes incitat & inflammat. Postea Aduersarij Constantiensi Synodo impingũt, quòd non ex causis necessariis vtramque speciem amouerit, quoniam hæresibus verbo & ratione mederi oporteat, & quòd vetus Ecclesia scandalis iri obuiam ostenderit, non ablatione calicis, sed per honestam & aptam dispositionem canalium, vasorum & fistularum, ac populi regimine, qui tam copiosè ad calicem confluebat, quàm nunc possit confluere. Ad prius iam satisfecimus ex parte, nonnulla proximo capite addituri. Non sufficit fidem profiteri verbo, sed facto opus est, sicut factis sæpè negatur Christus, & ea sunt immutanda, quæ patrocinantur hæreticis, & quibus ipsi ad errorem tuendum abutuntur. Nec viua vox, aut ratio, tam confundit & pudefacit hereticos, quàm actio opinioni contraria. Vnius panis administratione citra calicem facto commonstratur totum Christum vni speciei subesse, & vtrãque speciẽ non desiderari ad sacramẽti veritatẽ & vtilitatẽ. In hoc æmulantur Constantienses veterũ Christianorũ diligentiã ac prudentiã, de quibus antea abundè. Quoad posterius, in legibus condendis, & consuetudinibus rationabiliter introducẽdis non debet spectari, quid absolutè possibile sit, siue quid homines otiosi apud se speculẽtur, sed quid per se vtilius sit, aut quid hominũ multitudini magis expediat, aut quid plerũque soleat euenire: & cui vitio vt plurimũ cõmunitas, siue plerique de communitate subiaceant. Nec adeò cogitandũ quid antea gestum sit, quàm quid experientia planũ fecerit, & quid populus & tempus, quo viuimus, ferre possit. Constantienses ergo cùm scirẽt neque Christũ præcepisse, vt populus sumeret vtrãque speciem, neque maiorem fructũ esse ex vtraque, quàm ex altera, viderẽtque per longam experientiã rerũ taliũ, plurimũ periculi imminere toti Ecclesiæ ex populari calicis cõmunione, rationẽ inierunt, qua periculũ euitaretur sine vlla rei vel vtilitatis iactura, panísque vnica specie contentum populum esse voluerunt. Principiò prestituerunt sibi finẽ debitũ sacramẽti, quod in cõmemoratione ac celebratione, honore & reuerẽtia corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi consistit, & in digna eius sumptione ad salutẽ, totiúsque Ecclesiæ ædificationem. Rectoribus Ecclesiæ incumbit, iuxta præcepta primæ Tabulæ, videre ne nomẽ Dei sumatur in vanũ à populo, & diuino nomini vlla infligatur iniuria, irreuerentia, blasphemia, vel contumelia: quanto magis corporis Domini, & memoriali ipsius sacramento. Eisdem quoque incumbit consulere populorum & totius Ecclesiæ saluti, necnon eorum periculis cauere ac prospicere. Debuerunt ergo non permittere saltem, imò prohibere, vnde diuinus cultus quouis modo conspurcatur atque vilescit, & quòd vt plurimùm Deo irreuerentiam per hominũ negligẽtiam atque infirmitatem vel malitiam affert, & quod redundat in damnũ & periculũ populi, ac totius Ecclesiæ. At cõmunio notanter popularis sub vtraque specie habet annexã profanationẽ corporis Dominici, vnde periculũ sacrilegij, & in comunicantes ac totã Ecclesiã Dei vltio certissimè ex Apostolo cõsequitur. Satius itaq; fuerit, eã communionẽ popularem omittere, quàm his malis populum & Ecclesiam exponere. Quamuis autem communio vtriusque speciei ex se non habeat adiuncta tot pericula, cùm si priuatim fiat & circumspectè, illis occurri possit & prouideri: nihilominus popularis & promiscua totius populi communio sub vtraque specie, irreuerentiam illam ac profanationem secũ trahit, interdũ minus, interdũ verò amplius. Principiò si populorum greges in eandẽ Ecclesiã ad cõmunionem conuenientes perpendas,

An periculis irreuerentiæ aliis modis mederi possimus, quàm ablatione calicis.

Quid spectandum in statutis condendis.

Videndum ne qua fiat irreuerentia Deo & Christo.

quanta vini copia opus fuerit, quanta capacitate vasorum vel multitudine, quanta deportatione vel transfusione: quæ geri omnia quomodo poterūt, quin multa fiant, quæ cauponam magis decerent quàm Ecclesiam, & lixiuiū quàm sanguinem Domini, & quin plurima accidat potius quàm nulla effusio. Deinde in ipsa sumptione calicis populari, quot incommoda ac pericula circumuallant? In populo numeroso & frequenti sunt anus delirę, hebetes vel petulantes puellæ ac mulierculæ, senes tremuli, stulti & improuidi adolescentuli. Dum huc & illuc impellitur vnda populi, dū quisque studet alterum anteuertere, & calicis haustum præripere, etiam per canales & fistulas: quàm facilè est per imprudentiam, vel imprudentem præcipitantiam, totum poculum, aut saltem guttulas sanguinis Dominici, vel in sinum, vel in barbam, vel in maxillas, vel in terram effundi: quàm facile plerosq; barbatos proluere barbā, & imbuere sanguine illo: quàm item facile alios auidiùs vel incommodiùs haurientes vel sugentes, per tussim aliquid excutere & respuere. Tertiò ex Eucharistiæ custodia pro infirmis, & eiusdem deportatione, quot incidere possunt anxietates & infortunia? Pauxillum vini repositum citò acescit, hyeme congelatur, æstate fugit, & fit vappa, vel putrescit, Quoties verò deportatur, quot occurrunt offendicula in via in ægrotorum ædibus & cubiculis, in morbis ipsis & ægrotis? Rident ista, qui nō credunt ex vino Christi sanguinem fieri, aut non magnum esse piaculum, si calix effluat nulla fraude vel temeritate. At nos tam verè sanguinem Christi in calice consistere persuademur, quàm fuit in sinu matris. Proinde tam nefas credimus, guttam Dominici sanguinis effundere, quàm si Christum puerum in vlnis portantes, in terram sineremus corruere: & scimus Deum offendi, non sola fraude, dolo, & temeritate, sed etiam negligentia cautionis, qua eius irreuerentiam impedire possumus, ac Deum grauiter vlturū, si statuto, vel lege, vel alia ratione irreuerentiā in Dominicū sanguinē præcauere possumus, & nō facimus. Postremò & irreuerentiæ genus orietur ex calice, diuisio nempè, ac dissimilitudo regnorum & populorum, diuitum & pauperū, sanorum & morbo laborantium, circa sacramentum vnitatis, & redibit indignatio Apostoli, quòd alius sitiat, & alius ebrius sit. Regna enim & populi, apud quos non nascitur vinum, aut non nisi difficulter, grandíque pretio coëmi potest, vt sunt Noruuegi, Dani, aliíque populi Septentrionales, & insulares, ad meridiem & occidentem, aut non habebunt pro totius populi communione vinum, aut non nisi magna difficultate, cùm interea nostri orbis regiones abundēt diuersi generis vino: Nónne igitur hìc statim apparet diuersitas quædam Christianorū circa sacramentum vnitatis & pacis? Concedatur ergo (inquiunt) vsus calicis his in regionibus, vbi vinum superfluit. Quasi non maximam curam gesserit Paulus, vt in sacramento vnitatis omnes concordes redderet, & non improbarit alios siccos Eucharistiā sumere, & alios vino madere. Sed nec facilè conueniet inter eos, quibus affatim vinū suppetit. Causabuntur enim ditiores ac nobiliores se assuetos esse meliori vino, quàm bibat vulgus, nec eodem vase cum populo vti posse, quin nauseet stomachus & abhorreat: ideóque perurgebunt sibi ac suis consecrari lautius vinū in mundiori vel pretiosiori vasculo. Plebeiis interea de viliori poculo dabitur communio. Atque ita renascetur despectus Ecclesiæ, & contristatio pauperum in ipso sacramento pacis: id quod Apostolus vehemēter redarguit. Quis negabit Regi, Principi, ac Duci, aut viro nobili, consecrare vinum, cui eorum stomachus assueuit, & in vase quod circumferunt peculiare, ad tollendam suspicionem veneni? Nec solùm erit diuisio nobilium & diuitum à fæce vulgi & pauperibus, sed & ipsum vulgus causabitur se non libenter bibere ex scypho vel calice, ex quo alij grauioris anhelitus, aut alio morbo infecti hauserunt. Idcircò quisque studebit proprium domo afferre, nec hìc deerit ostentatio diuitia-

Causa, propter quas in communione populari de calice, irreuerētia & scandalū vix caueri poßit.

Apud multos communio de calice obseruari nequit, ob vini defectum

diuitiarum,& contemptus ac querimonia pauperum. At (inquiunt) vetus Ecclesia non tanti ista duxit,vel fecit, vt propterea priuaret populum & omnes laïcos calice Domini: sed aliud est remediũ euitandi ista pericula & scādala per varios calices & canales,ac fistulas.Multa ad hoc respondemus.Imprimis de multitudine & varietate vasorum nobis non liquere,cùm non deceat simul diuersos calices consecrare,& transuasare sanguinem Domini,vt antè disseruimus. Allegantur quædam fistulæ argenteæ,quibus in nōnullis Ecclesiis & Monasteriis clerici & Monachi antiquo more suxisse dicuntur aliquid de sanguine Domini. Demus in Monasteriis & Ecclesiis nonnullis sic se nouisse,vt libenter quisque fistulam ori admoueret, quam alius in ore habuisset:numquid inde docetur,aut plebem Christianam talibus fistulis vti solitam,aut vnamquamque familiam propriam fistulam domo nō attulisse,aut populum tam benè animatum nunc esse,aut olim semper extitisse,vt libēter fistulam exciperet,quæ ab ore morbidorum, aut malè valentium prodiret. Præterea deferbuit ardor populi ac pietas,refrixítque charitas,disciplina Ecclesię collapsa,nec propter malitiam populi restitui potest adinstar veteris Ecclesiæ.Qua de causa charitas sufferendi inuicem,modestia,humilitas,reuerentia, ac terror ille antiquus indignè & irreuerenter sumendi Eucharistiam,reparari nequit & instaurari,vt æquè vitentur à nobis scandala & pericula,sicut à primis Christianis fiebat:nec quibuscunque modis & fistulis penitus auferētur scandala ab effrenato populo & corrupto.Propterea vetus Ecclesia non tantam frequentiam scandalorum experiebatur, quantam posterior ætas tulit:posterior verò experta est nec veterem Ecclesiam assecutam quod cupiebat, cùm in historiis legat scandalorum infinitam copiam, quæ de vsu calicis proficiscebantur. Constantienses insuper fuerunt edocti per experiētiam Ecclesiarum,quæ calicis popularem communionem retinebant:in quibus non obstantibus fistulis & aliis remediis,longè magis in dies inualescebant & augebantur sacrilegia & profanationes sacrosanctæ Eucharistiæ. Sic enim Vmbertus scribit de Græcis, » de quorum Ecclesia producunt exemplum Aduersarij.De ritu(inquit) vestræ Mis- » sæ discere non curamus,quia minimam cautelam & maximam negligentiā ei inesse » cognoscimus,dum sanctum panem frangentes,& sumentes, hinc indè decidentes » micas non curatis.Quod etiam solet contingere, dum patinas sanctas foliis palma- » rum,aut setis porcorum, fricatis inhonestè. Nonnulli quoque vestrum tam irreue- » renter corpus Christi reponunt,vt pixides indè cumulent,aut ne decidat, vel super- » fluat, manu inculcāt.Reliquias quoque oblationis,velut communes panes,nonnũ- » quam vsque ad fastidium summum etsi sumere non sufficiunt,subterrāt, aut in pu- » teum proiiciũt.Eisdem Leo nonus exprobrat:Subterrare,vel infodere sanctam Eu- » charistiam in terra, sicut quidā dicuntur agere,aut in lagenam mittere,aut effunde- » re illam, negligentia magna est, & nullus timor Dei. A Bohemis autem Calixtinis tot perpetrata sacrilegia narrant Aeneas Syluius, & acta rerum inter legatos concilij Basiliensis & Bohemos gestarum, vt aures piæ Christianorum non patiantur eorum cōmemorationem,sed ibi legere cuique liberum est. Denique vetus Ecclesia sufferebat scandalorum euentum,quia nondum expenderat,aut contulerat,vtrũ esset minus perniciosum & sacrilegum, aut vtrum esset vtilius calicē tollere, atque vnà sacrilegia infinita impedire, quàm calice relicto, scandala & sacrilegia plurima perpeti. Cùm autem prius longè magis conducere post varias ac diuturnas disputationes recentiori Ecclesiæ reuelatum fuerit, & compertum, non tantùm potuit calicem populo auferre,sed debuit,quia omni ratione licita,ac sibi cognita,tenetur prohibere,ne inferatur Deo,nomini eius,ac Christo,irreuerentia & iniuria,& saluti populi ac totius Ecclesiæ consulere,quę periclitatur ex scandalis & sacrilegiis,quę à

communione populari de calice nulla ratione possũt adimi, nisi ablatione talis cõmunionis, quæ nihil offendit Deum, nec vllo fructu priuat populum. quamobrẽ rationabilẽ causã suæ constitutionis habuit Ecclesia, quæ propter hæreses cuicunque laïco interdixit de calice cõmunionem, & reliquit panis speciẽ ab eiusmodi hæresibus securã, nec sacrilegiis & profanationibus tam obnoxiã, quàm est illa quæ de calice sumitur. Nec iustior causa haberi potest omittendi etiã quod sanctũ & vtile est, quàm scandala & pericula, potissimùm irreuerentiæ & sacrilegij contra Deum & Christum. Nam ad declinandũ scandalũ, faciendũ & omittendũ est quicquid fieri vel omitti potest, salua veritate vitæ, inquit Hieronymus. Cùm igitur probatũ fuerit, omissionẽ calicis nõ aduersari Euangelio Christi, aut saluti populi, omitti meritò potest ad fugienda scandala, sine quibus vix aut numquam administrari potest. Quáuis autem fortassè singularis atque solus laicus communicans de calice, cauere possit à scandalis & periculis, non tamen quod ratio suadet, & experientia perpetuò monstrauit, multus populus & promiscua turba. Quapropter rationabilis causa ex sacrilegiis & periculis spectat maximè & intuetur cõmunionem illam popularem & publicam: non tamẽ priuata cuiusque laici, sicuti nec presbyteri, periculis illis omnino vacat, sed presbytero nõ fuit ablata propter rarius illud periculũ, & quia ad eam ratione sacrificij atque officij magis quàm laïcus obligatur.

DIVERSITAS ADVERSARIORVM CIRCA VTRAMque speciem. CAP. 5.

Æen. Syluius in hist. Bohem.

CVM Aduersarij Ecclesiarum, ac Martyrum suorum successionem ad Vvicleuum & Ioannem Hus referant, saltem deberent sibi ab his hæresibus temperare, à quibus illos abstinuisse constat. Inquisitum fuit diligentius in eorum errores per constantiensem Synodũ, nec de cõmunione vtriusque speciei redarguuntur quicquam contra Ecclesiam Catholicam sensisse: quod etiam Æneas Siluius memoriæ mãdauit. Ex eorum sectariis Ioannes Przybram amplexus est cum aliis Calixtinorum errorem de calicis necessitate: his tamen verbis vsus est: Verumtamen hic Deum timens, & mores impios aliorum præcauens, fateor quòd quaslibet personas de Ecclesia communioni fidelium sub vtraque specie repugnantes damnare, aut hæreticare non intendo. Atqui si præceptum est Dei, vt sub vtraque specie sumatur Eucharistia, quid est quod ipse Dei timore se prohiberi dicat, quo minus mores aliorum impios imitatus eos damnet, qui huic communioni repugnant? quandoquidem qui contra Dei præceptum venerit, meritò damnari debeat. Quandiu sani animi fuit Lutherus, fatetur vtramque speciem non præceptam à Christo, nec suasit cuiquam audere aliquid contra communionem vnius partis, tametsi iam religioni & Ecclesiæ Romanæ bellum indixisset, donec aliorum stimulis in furorem actus, effutiuit ea quæ insani Orestis diceres esse somnia & deliramenta. Initiò disertè hæc verba scripsit: Quamuis pulchrum quidem esset vtraque specie Eucharistię vti, & Christus hac in re nihil tanquam necessarium pręcepit, pręstaret pacem & vnitatem, quam vtique Christus pręcepit sectari, quàm de speciebus sacramenti contendere. Tum etiam alium libellum edidit, quem vocauit Eucharistię declarationem, in quo verbis istis vtitur: Non dixi, neque consului, neque est intentio mea, vt vnus, vel aliqui Episcopi, propria authoritate alicui incipiant vtramque speciem porrigere, nisi ita cõstitueretur & mandaretur in Concilio generali. Postea eadem de re tam variè scripsit, vt ciuis quidam

De Vvicleuo et Ioanne Hus. Przybram De profess. fidei Cathol. ca. 19.

Hæc ex D. Cardin. Osio, libr. De Commun.

De Luthero.

Halensis,

Halensis, homo laicus, Gaspar Querhäner collegerit triginta sex loca inter se pugnantia super vno duntaxat hoc articulo, qui est de cōmunione Eucharistiæ sub vna aut sub vtraque specie. Neque verò propterea diuersum scripsit, quòd secus postea sentiret quàm initio senserat, sed vt odium suum & furorem expleret. Nam cùm frater quidam hac de re sententiam eius oppugnasset, ait se prouocatum, ac per vim raptū, in arenam descendere, vt ostendat omnes esse impios, qui vtriusque speciei cōmunionem laïcis denegant. Eò tandem illius furor progressus est, vt qui prius in Concilio statui cupiebat, vt sub vtraque specie sacramentum Eucharistiæ sumere liceret, » postea auderet in hæc verba prorumpere: Si quo casu Concilium statueret, minimè » omnium nos vellemus vtraque specie potiri: imò tunc primùm in despectum Con- » cilij vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquā vtraque potiri, & eos planè anathema » habere, quicunque talis Concilij authoritate potirentur vtraque. Non igitur alia de causa Lutherus oppugnare cœpit communionem sub vna specie, quàm vt aduersaretur Ecclesiæ, & legitimis eius Conciliis, sereretque discordias, & abduceret discipulos post se. Germaniæ cothurnus Melantho consarcinauit librum De vsu integri sacramēti contra communionem Catholicam: nihilominus hypotyposes à se recognitas emisit in lucem, quibus sicut edere suillā, aut abstinere à suilla, sic alterutra parte vti medium esse scribit. Quinetiam dicitur in priuatis colloquiis & consiliis nō rarò coram suis discipulis confessus esse, quòd sit indifferens. Cúmque nonnulli ex eo quæsissent, num salua fide, religionéque sua, altera tantùm sacramenti specie vti possent, citra dubitationem vllam posse respondit. Bucero cùm sæpè aliàs, tum maximè in confutatione Antididagmatis Coloniensis, communionem vtriusque speciei insectari placuit: attamen in Colloquio illo Ratisponensi, cuius Acta edidit, inter alios articulos hunc assensu suo comprobauit. Ad controuersiam, quæ est de vna aut vtraque specie tollendam, cumprimis conducturum, vt sancta Ecclesia liberam faceret potestatem sacramentum hoc in vna, vel in vtraque specie sumendi: Ea tamē lege, vt nulli per hoc detur occasio, quem vsum tanto tempore retinuit Ecclesia, temerè condemnandi, aut inuicem iudicandi. Certè qui liberum esse vult sub vna, aut sub vtraque specie sacramentum percipere, nō obscurè videtur indicare, nihil ea de re tanquam necessarium à Christo præceptum esse. Melantho quoque & Bucerus cùm oppugnant vnius speciei communionem, eam Ecclesiæ concedunt potestatē dispensandi contra vtramque speciem, vt apertè significent non absolutè nec necessariò à Christo omnibus Christianis iniungi, cùm acriter passim tueātur nihil Ecclesiā nec homines ipsos posse supra, aut contra necessaria Dei pręcepta. Hæc repeti debēt ex libri huius capite De potestate Ecclesię in Christi sacramēta. Brentius nulla in » parte doctrinæ de Cœna Domini sibi constans ista profert: Hîc non quæritur, num » permanēte institutione Christi inuiolata, liceat aliquoties ex personali necessitate in » Cœna, vel pane tantùm, vel vino tantùm vti. In hoc enim genere necessitas, vt dici » solet, magistra est, & valet illud dictum, Ne Deus quidem cum necessitate pugnat. » Sed quæritur, si quis excitatus ordinatione Christi, & cōsolationis indigentia susce- » perit cœnam Domini sumendam, & reliqua omnia salua fuerint, nū debeat integrū » sacramentum Cœnę iuxta institutionem Christi, an alteram tātùm partem iuxta de- » creta Pontificum sumere. Ac de iis quidem, qui hactenus communi errore abrepti » sunt, & tamen retinuerunt fundamentum pietatis, quod est Christus, supradictum » est: & Deus tempore huius ignorantiæ dissimulauit. Si quis autem his temporibus, » quibus Euangelium Christi diuino beneficio illustratū est, & verus vsus cœnæ Do- » minicæ patefactus, alteram tantùm partem cœnæ Dominicæ ab Asoticis sacrificulis » sciens ac volens sumpserit, eum ego iudico non simpliciter peccare, sed Euangelium

Luth. de capti-uit. Babylon.

De Melāthone.

De Bucero.

De Brentio.

Brent. in Apolog. Confess. Virtéb. part. 2. Pericopes.

Chriſti abnegare,& ſe ipſum reum conſtituere,non tantùm eius iuſti ſanguinis,quē noſtra memoria Pontifices & Satrapæ eius propter vſum vtriuſque ſacramenti effuderunt,verumetiā quia effuſus eſt iam indè à ſanguine Abel iuſti,vſque ad tempora noſtrorum maiorum.Quare in hoc rerum ſtatu tanta eſt neceſſitas ſumendi vtramque partem Cœnæ,vt ſi quis integrū ſacramentum nō poteſt contingere, ſaluti cōſcientiæ ſuæ magis conſulat,ſi nullam quàm ſi alteram tātùm partem ſumpſerit. Vides hîc Brentium præ impotenti iracundia multa impia & pugnantia proloqui.Idololatras atque omnes impios,qui ante ſua tempora errauerunt à veritate,per ignorātiā coram Deo abſoluit,Catholicam contrà omnem Eccleſiam prę ſe glorioſus miniſter contemnit,& quia ſibi reluctetur,æternis ſuppliciis addicit.Ait poſt Lutherū tanta neceſſitate omnes ad vtramque ſpeciem obligari,vt potius ſaluti ſuæ conſulat, qui nullam attigerit,quàm qui alteram tantùm.Ergo & in neceſſitate perſonali homo ſuę ſaluti & conſcientię magis cauebit,ſi nullam potius acceperit,quàm ſi alterā: cuius oppoſitum initiò propoſuit,& in eodem loco abſtemios & ęgrotos ab vtraq; ſpecie excuſat,atque vna contētos eſſe iubet,potiuſquàm nulla frui. Quòd ſi tātùm neceſſitatem includeret præceptum Chriſti,vt carere omninò ſatius eſſet toto ſacramento,quàm ſola eius parte gaudere,certè quocunque caſu magis expediret ſaluti in totum abſtinere,quàm vnica ſpecie muniri.Iacobus Andreas Smidelinus Brentij Magiſtri inuentis addit,atque ait:Nihil minus fieri,quàm veri corporis diſpenſationem,quando altera tantùm ſpecie inſtitutio Chriſti violatur & laceratur.Proinde ne quidem neceſſitati parcit.Alij,vt Andreas Friccius,& Martinus Cemnicius,pręcepti Chriſti,tanquam omninò neceſſarij, importuniſſimi ſunt aſſertores: ſuum tamen diſpenſationi ac priuatæ cōmunioni de vna ſpecie relinquunt locum,eiſdémq; præpediuntur abſurditatibus,quibus alij.Caluinus cōtendit paſſim ſub præceptum cadere,Bibite,& alia verba eodem halitu à Chriſto prolata in adiaphoris & indifferētibus ponit,vt eſt Accipite,quemadmodum antea notauimus. Obſeruemus autem nihil aliud Aduerſarios in hoc articulo,quàm pomum diſcordiæ inter Chriſtianos immittere,ab eiſdem ritibus abducere,& calumniandi ac ſecedēdi occaſionem dare.Hoc faſſi ſunt Bohemi,primi motores huiꝰ tragœdiæ.Propterea enim Iacobello Miſnienſi ſcribuntur gratulabundi adhæſiſſe,quia reperiſſet ſcripturam & articulū, quo turpiter erraſſe Eccleſiam Romanam commonſtraretur.Lutherus etiam profitetur amplexum ſe opinionem hanc de vtraque ſpecie,vt à ſede Romana & Cōciliis diſſideret.Idcircò videas alios huius erroris defenſores nō ſolere vehementius exaggerare vtramque ſpeciem,niſi quoties in ſacerdotes,aut ſedem Romanam ſuos calamos ſtringunt:cùm verò animum referunt ad ipſas ſcripturas de re ipſa expendendas,& perplexitates hominum conſiderandas,ac veteris Eccleſiæ morem, animaduertas eos ſtilum moderari, multum remittere de priſtina vehementia,& nonnihil æquitatis ad mitigandum Chriſti præceptum admittere.

AN ECCLESIA HABEAT IVSTAS RATIONES REſtituendi calicem,an potius ſeueriùs prohibendi. CAPVT 6.

NON pauci ſunt,qui rationabili de cauſa intermiſſam & interdictam fuiſſe à Conſtantienſi Synodo vtriuſque ſpeciei communionem facilè aſſentiuntur,& profitentur: ſed maiori ratione reuocandam ac reſtituendam,quàm ſit erepta,contendunt:tùm quia neceſſitas cogat,cùm aliter tot horrenda fidei & religionis ſciſmata atque diſſidia nequeant componi,aut ad aliquam moderationem reduci:tùm quia à multis principibus

cipibus & nationibus, piis viris & eruditis, tātopere flagitetur, nec spes vlla affulgeat retinendi in pace & cōcordia populi Christiani, nisi relaxatio iuris fiat, & libera calicis perceptio concedatur. Quin certè liceat, non pugnamus, cùm Constantienses ac Basiliēses Patres in suorum decretorum fine consulant faciendum, modò tria habeantur comperta: Cessare offendicula hæreseō, & profanationes, atque abusiones sacramēti, quarū causa vtriusq; speciei cōmunio fuit ablata: modò rationi cōsentaneę, ac maximi momēti causę vrgeāt, vt recedatur ab eo more, & iure Ecclesię, quod diu æquū visum fuit, & generalis synodi constitutione confirmatū: Et modò totius Ecclesiæ cōsensione, concessione atque authoritate fiat, quoniā ad eundē pertineat legē destruere, cuius fuit illā cōdere. De tribus his inquiramus ordine. Vtinā Christianus orbis verè dici posset repurgatus illis hæresibus & scādalis, quæ calicē populo sustulerūt! Equidem non dubito, quin illæ causæ, quibus calicē repeti proposui, iudicarētur idoneę & iustæ, & quin vltrò Ecclesia ambabus, vt dicitur, manibus calicē cuique volenti accipere offerret: sed in eas temporū miserias recidimus, vt nulla sit secta, quin eosdem illos errores amplectatur, ac longè plures & grauiores, & quin non contenta irreuerenter se gerere erga sacramentū, hæreses addat, quibus ipsum pessundet ac cōculcet: ita vt vnicū sinceri ac puriputi Catholici internoscendi signū certum restet, à quibuscunque sectis, quæ nostra ętate sunt innumerabiles, si rectè sentiat, & communicet de sola panis specie, quemadmodum mihi respondit Serenissimi ac Christianissimi Imperatoris Ferdinandi consiliarius quidam valde pius & eruditus, quem rogabam & interpellabam coram Deo, ne grauaretur mihi dicere sententiam suam, an crederet in conscientia expedire Germaniarum populo calicem permitti. Non expedire dixit, vel propter eam, quam proximè recitaui causam. Cui cùm ego subiecissem, Quid ergo tantoperè instāt sacratissimi Imperatoris Legati, vt à Tridentina Synodo remittatur calix populo? Persuadetur (inquit) Imperatoriæ Maiestati, Bohemos, & ex Lutheranis nonnullos duces ac Principes mitigari posse, & viam ad concordiam iniri: sed hoc mihi non persuadeo. Tum eram Oeniponte in comitatu illustrissimi Cardinalis Lotharingi, qui ex Tridentino Concilio Imperatorem adierat, ad captanda auspicia nuptiarum, quæ postea inter Christianissimum Regem nostrum Carolum nonum, & piissimam Principem Helisabetam Austriacam Maximiliani Imperatoris filiam ratæ ac celebratæ fuerunt. Proculdubiò sectæ dissectæ conspirant in eo, quòd concomitantiam naturarum Christi sub vna specie irrideāt, ac quāuis ei aduersentur ex diuersa causa, & nōnullæ obscuriùs, aliæ verò manifestius, omnes tamen ipsam repudiant & damnant, nec vllā potes excipere præter Vuirtembergensium & Brentianorū confessionē, qui totū Christū cuique speciei inesse agnoscunt, propter vbiquitatē, quam vtriusque naturæ in Christo statuunt, errorémque errore pellunt. Hi atque alij cuiuscūque opinionis Ecclesiæ desertores, multò obstinatius inficiantur perfici sacramentū ex vna specie, aut omnē sacramenti fructum referri: sed asserunt vtramque partem à Christo præceptam, atque esse inuiolabilem & necessariam ad sacramenti cōfectionem, perceptionem, ad agendámque passionis Dominicæ memoriam. Nec verò solum sacramētum ipsum indignè tractant & profanant, sed insuper sacrilegia sua & profanationes nouis hæresibus cumulant & defendunt. Itaque quoniam non tantùm adhuc vigent, & grassantur hæreses & scandala, sed etiam ingrauescunt & conduplicantur, quæ causam edicto de cōmunione vnius speciei dederunt, tantū abest vt abrogari debeat & expediat, quòd si iam latū non extaret, ferri & à Catholicis accuratiùs obseruari oporteret: nec vllo pacto potest Ecclesia petentibus hæreticis, aut in gratiam eorū cuiuscūque postulationi annuere, de abrogatione talis cōmunionis, quoniā ipsi nō licet.

Antequàm cōcedi possit cōmunio vtriusque speciei, quæ requirantur.

Hæreses impediunt, ne concedatur calix.

Anno 1562.

Satius pati scandala & scismata, quā malæ opinioni quicquam permittere.

Quinetiā inutiliter, imò cum maiori detrimento fidei & veritatis indulgeret, quàm tolerando scisma, & quorumcunque ab Ecclesia defectionem ac separationē: quādoquidem ferendo iniuriā & malū, cui non potest mederi, non peccat, nec cōmunicat peccatis alienis. At indulgendo vtramque speciem stantibus hæresibus, facto hæreses illas coufirmat & propagat, atque alia damna fidei infert. Dicamus initio de his, qui hæreses illas tuentur, in ipsisque persistunt obfirmati & tamen petunt calicem: postea dicturi de his qui pollicentur resipiscentiā & reditū ad Ecclesiam, si communio vtriusque speciei concedatur. Primis petentibus non potest Ecclesia talem communionem liberam facere, tanquam licitam, aut cum tali communione ipsos recipere, tanquam fideles & Christianos. Quòd non possit ipsis rogantibus vtramque speciem dare, constat, quia nihil esset aliud, quàm hæresin quasi sanctam ad altare introducere, ac opere ipso eam in altari profiteri & fouere. Sicut enim obedire imperanti aliquid, quod fortè aliquo casu licitum est, sed dum hoc imperatur, imperatur tanquam opus infidelitatis, tum eius protestatio est verè fidem abnegare: Ita quando aliquid petitur, quod tanquam licitum ex aliqua iusta causa concedi posset, si conceditur, dum ex infidelitate petitur, & vt qui petit, per hoc suam hæresin opere ostendat, est hæresin in subdito approbare. Maccabæi Martyres, fame cogente, poterāt suillam licitè edere: abnegassent tamen fidē & legem, si paruissent Antiocho iubēti ad infidelitatis professionem, eandem manducare. Sic multi, concedi potest ob infirmitatem, tanquam rem licitam ex iusta causa, vt totam Quadragesimam non ieiunent: nulla tamen relaxatio permitti debet iis, qui hanc extorquent per hæresin, quasi ieiuniū non sit maioris meriti, quàm honesta refectio. Ac licet fortassè non illegitimè, si causa vrgeat, permittantur cōiugati fieri sacerdotes, dum tamen hoc petitur ex hæresi, quasi lex continentiæ credatur impossibilis, aut quasi continentia non sit gratior Deo, quàm matrimonium, nulla ratione cōcedi decet. Præcedēti enim capite probauimus, exēplo Christi & sanctorū Patrū, fidē tùm maximè facto protestandam esse, quando ab Aduersariis oppugnatur, nec ad horam quidē hæreticis cedendū esse. Quòd autem vtētes cōmunione vtriusque speciei cum aliqua hæresi de Eucharistia, nec haberi, nec suscipi queāt inter fideles & Christianos, vel indè patet, quòd maneāt hæretici in errore fidei pertinaces, ob ídque à gratia, & numero fidelium alieni, inter Ethnicos & publicanos numerandi, saltem hoc nomine, quòd Ecclesiam nō audiant, quòd iudicant totam Ecclesiam Catholicam à tēpore Concilij Constantiēsis errasse in fide, atque hominibus pręcepisse errorē de cōmunione vnius speciei contrariū diuinę scripturæ, sicque Spiritū sanctū exulasse à mundo: eóque grauius peccant, quòd in hæresi maneāt fixi & obstinati post veritatē demonstratā, quæ nō solū aperitur scripturis & authoritatibus sanctorū, sed etiā totius Ecclesię definitione, approbatione, atq; consensu. Sic sanè Augustinus respōdet Cyprianū inter hæreticos de rebaptismo non esse habendū, quia necdū fuerat vniuersalis Ecclesiæ & plenarij Cōcilij assensu dogma rebaptisationis confutatū: sed Donatistas cōtrà inter hæreticos annumerat, quia consensui Ecclesiæ post eius definitionē se opposuerūt. Nec certè vnquam admissus est rediēs ad Ecclesiā, nisi anathematisato & eiurato errore, qui definitioni Ecclesiæ repugnaret. Augustino nō placet recipi eos, qui aliquid de Donatistarū anabaptismo adhuc saperēt, vel de Pelagianorū pedobaptismo. Cyprian⁹ confessionē & eiurationē omniū vsque ad minimā suspicionē plerūque exigit, & à Theodoreto Synodus Chalcedonēsis nō est cōtenta semel anathema singulorū errorū requirere antequā ipsum restituat. Propterea rectè concludit Synodus Cōstantiensis, tanquā hęreticū arcendum & puniendū, non autē suscipiendū, qui pertinaciter asserit consuetudinē com-

An hæreticis petentibus sit dāda communio vtriusque speciei.

Alioqui licita ex causa fiunt illicita.

Aug. lib. 3. De baptism. ca. 4. lib. 1. cap. 8.

August. lib. 5. De baptis. ca. 5. lib. 1. De pecca. meritis ca. 34.

communicandi ſub vna ſpecie non eſſe laudabilem. At (inquiunt nonnulli) cur non concordiæ cauſa tolerabitur hic error in Eccleſia, cùm Apoſtoli grauiores errores in imbecillioribus ſuſtinuerint, & tanta æquitate fuerint, vt non ſolùm non præceperint illis contrarium, verumetiam propriam ſententiam apud illos diſſimularint, & in ſimilibus caſibus diſſimulandum eſſe docuerint. Si ſcãdaliſauero fratrem (Apoſtolus inquit) non manducabo carnem in æternum: vbi tantoperè ferri vult fratrem errantem in ciborum delectu, vt potius abdicemus nos re licita ac libertate, quàm talem offendamus. Adeò fraternitatis & vnitatis conſeruandę erant ſolliciti Apoſtoli, vt omnia omnibus fierent ad omnes lucrifaciẽdos, & ſe aliorum errori potiùs accommodarent: nec modò permittebant Iudęis legem Moſis, vel vt ipſãm putarẽt non antiquari aduentu Chriſti, ſed etiã circuncidebant cõuerſos, vt Timotheũ. Irenæus etiã rogat Victorem, Romanum Pontificem, ne ab vnitate Eccleſię abſcindat Aſianos, quos in celebratione Paſchæ à Romana Eccleſia pertinaciter diſcrepare videbat. Haud dubiè Apoſtolus aliter ſe geſſit cum infirmis & ignorãtibus Iudęis & Gẽtilibus, aliter cum peruicacibus & ſcienter errantibus: aliter ante Hieroſolymitani Cõcilij de legalibus Moſis definitionem, aliter poſt. Cum primis pacẽ coluit & amicitiam: quia imperiti legis Euangelicæ legem obſeruandam iudicabant, & Gentiles aliquid de ſua priſtina conuerſatione retinebant: ac ne huiuſmodi irritaret & exaſperaret, etiam ſe ac ſuos libertate Euangelica ad tempus priuauit, atque ad aliorum captum & morem ſe temperauit, quatenus licuit, donec pleniùs edocerentur de Euangelica perfectione. Nec interea fallebat, quia ante ſufficientem Euangelij promulgationem, nec Iudæis conuerſis, nec aliis Chriſtianis erat mortifera & damnata Moſaicę legis, vel aliarum multarum rerũ obſeruatio. At Iudæos gnaros Euangelicę libertatis, & nihilominus cogentes Iudaïſare conuerſos ex Gentibus, aut pertinaciter legẽ Moſis tanquam neceſſariam exigẽtes, non patienter tulit, nec illis ceſſit, aut ſe accommodauit, ſed acriter redarguit: ac poſt deciſionem Concilij, quod habuerũt Hieroſolymis Apoſtoli, non leguntur in Eccleſiam admiſiſſe vllos, qui dicerent Gentibus imponendam eſſe legem Moſis. Poſtea Paulus paſſim mandabat Eccleſiis, vt cuſtodirent illius Synodi decreta, & Galatis pronuntiabat: Si circumcidamini, Chriſtus nihil vobis proderit. Quamobrem exemplo Apoſtolicæ diſciplinę licebat quidem perferre & tolerare tanquam infirmos ante definitionem Synodi Conſtantienſis, & approbationem totius Eccleſiæ, opinantes communionem vtriuſque ſpeciei eſſe ex pręcepto Chriſti ad ſalutem neceſſariam: ſed poſtquàm in controuerſiam venit, eámque excuſſerunt tot viri docti, & vniuerſalis Eccleſiæ cœtus tulit ſententiam, qui perſtant in priori opinione, pro infirmis reputari nequeunt, quibus ſit compatiendum, ſed pro iuratis & deploratis hæreticis ſunt iudicandi, quibuſcum nullum Chriſtiano interuenire debet colloquium, vel commercium. Aſiani quidem illi Epiſcopi, non ſolùm volebant decima quarta luna celebrare Paſcha, ſed etiã ſic neceſſariò celebrandũ affirmabant pari peruicacia, qua non ſolùm Aduerſarij ſentiunt vtramque ſpeciem ſumendam, ſed de ſumenda factũ eſſe à Chriſto præceptum, & neceſſitatem incumbere. Sciens igitur Victor Papa pernicioſum eſſe poſt diuulgatum per totum orbem Euãgelium, legem Moſis vel in parte ſeruare, atque hoc ipſum pertinere ad Hebionis & Nazareorum hęreſin, Aſianos renitentes iuſtè ab Eccleſia abſcidit, eiúſque iudicium tota Eccléſia ſecuta eſt, quę Quartodecimanos inter hęreticos recẽſuit, qui relicta & eiurata hęreſi in Nicena Synodo ad Eccleſiam redierunt. Irenęus itaque quadam ſimplicitate Victorem redarguit, nec aduertit, quòd malè ſentirent, vel quòd pridem fuiſſent damnati. Quartodecimani. Ita enim de his ſcribit, quaſi adhuc eſſet integrum hoc modo vel illo

Hæreticus eſt qui imbrobat conſuetudinem communicandi ſub altera ſpecie.

Euſeb. lib. 5. cap. 24.

Quatenus liceat errantibus indulgeri.

An meritò Victor Papa fuit reprehenſus ab Irenæo.

Pascha agere. Quòd si considerasset factum hoc iam transisse in rem iudicatam, nequaquam pius ille Martyr consuluisset illos esse tolerandos. Nec mirum videatur nos ea de Irenæo loqui, cùm ex simplicitate in alios errores Iudaïsantium inciderit, vt eo loco, quo de sex millibus annorum disserit quibus stabit mundus. Quartodecimani autem illi & alij Iudaïsantes, eisdem rationibus nitebantur, quibus nostri Calixtini. Sicut illi admodum probabiliter obiiciebant scripturas, exemplum Apostolorum, & Ioannis Euangelistæ potissimùm, ac longam maiorum obseruationẽ: sic nostri scripturis videntur abundare, Apostolorum, & maximè Pauli exẽplis, atque perpetua Ecclesiæ traditione: sed omnia tantùm ex parte allegant, nec factorum causas & rationes ac tempora satis perpendunt aut examinant. Distinguimus tempora Ecclesiæ primitiuæ ab his temporibus, quibus per longam experiẽtiam, & Spiritus sancti assistentiam, multa circa agenda non præcepta à Christo innotuerũt, quæ prius latebant. Iudaïsantes Christiani docebant iustitiam esse ex lege, quasi Christus non sufficeret, aut indigeret lege ad iustificandos fideles: ita Calixtini asseuerant communionem sub vnica specie, aut non sufficere communicantibus, aut Christum ipsum sub vna specie sumptum minus præstare, quàm si sub duabus sumatur: quæ quàm falsa sint, ex disputatis apparet. Porrò de illis agendum, qui profitentur se hactenus errasse, sed pollicentur omnia se recepturos, quę Ecclesia Catholica præcipit credenda, etiam illud quod tradit vtramque speciem non esse omnibus ex Christi institutione necessariam, modò per indulgentiam permittatur vtriusque speciei fruitio & vsus. Profectò Ecclesia nusquam facilè fidem habuit redeunti hæretico, & quò demissius atque humilius loquitur, magis diffidit, quia monetur ne credat omni spiritui, nisi priùs probauerit an ex Deo sit, quia nobis scriptura maiorẽ suspicionem iniicit de inimico reconciliato, & emolienti sermones suos. Labiis suis intelligitur (ait) inimicus, « cùm in corde tractauerit dolos. Quando submiserit vocem suam, ne credideris ei, « quoniam septem nequitię sunt in corde illius: scimus doctrinis variis & peregrinis, « atque à Diabolo eorum animos versari atque agitari, à quo ducuntur captiui ad ip- « sius voluntatem. Quin etiam per experientiam Ecclesia didicit promissis hæreticorum etiam certissimis ac centies iteratis minimè fidendum. Lepida est historia Valentis & Vrsacij apud Hieronymum, qui fidenti animo pernegabant se Arrianos esse, & omnibus modis, quibus Catholici potuerunt formulas abiurationis cõcipere, hæresin illã damnarunt: nihilominus oculatissimos effascinarunt, & luminibus Ecclesiæ simul congregatis ex obscura subtilitate imposuerunt. Nã anathematisando filiũ similem esse aliis creaturis, dixerũt se non propterea anathematisare filiũ esse creaturam: quam rimam elabendi salua sua hęresi non animaduerterũt tot acutissimi ac vigilantissimi Patres. Pelagiani toties interrogati, fatebantur paruulos in remissionem peccatorum baptisari: anathematisabant eos, qui dicerent gratiam Dei secundũ merita nostra dari, & tamen hæresin suam fouebant, & clãculùm suas argutias insusurrabant. Ad tegendam altissimã dissimulationẽ Priscillianistæ iactabant, Iura, periura, secretum prodere noli. Quod ad rem nostram facit, narrat Æneas Syluius, ex Calixtinis Bohemis quasi præsulem Rochezanã cum quatuor aliis presbyteris, nomine totius cleri sibi adhęrentis, Imperatore Sigismundo pro tribunali sedẽte, omniũ procerum circũstante corona, obedientiã Romanæ Ecclesię se præstare professum: nihilominus sequẽti die, re diuina peracta, contra promissum ac iusiurãdum calicem laïco dedisse. At ita sit, subiiciet quispiam, vt nõ nisi ægrè credatur hęreticorum pollicitis, nulláne ratione deprehendi possunt, verè an falsò dent fidem, & an ex animo resipiscant, ac sanctè polliceantur quod loquuntur. Vnica sanè ratio præ aliis potest fidem facere, si verbo simul & opere hæresin suam ac pristinum errorem detestentur, &

De aliis qui pollicẽtur reditum ad Ecclesiam, si concedatur calix.

Non facilè fidendum hæretico redeunti.

Prouerb.6. Ad Timoth.2. & ad Heb.13.

Hieron. in Luciferanos.

Augu. lib. De mendacio.

Aen. Syluius in Bohem. hist. cap.25.

Quomodo deprehendatur hæreticus verè pœnitens, vel non.

& facto ipso verè se esse Catholicos probent. Præceptum est Apostoli, vt omnes qui volunt esse serui, non peccati, sed iustitiæ, sic exhibeant membra sua seruire iustitiæ in sanctificationem, sicut antea exhibuerunt ea seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem. Hæretici igitur, qui antè verbis, scriptis, receptatione concionatorum, ac rituum hæreticorum obseruatione, suum errorē protestati sunt, & magno zelo eum propagarunt, non si solis verbis resipiscentiam profitētur, pro Catholicis sunt continuò suscipiēdi, nisi ipso opere pro fidei Catholicæ protestatione, defensione, dilatatione egerint, quæ antea contra eandem egerunt. Proinde cum talibus est agendū, quemadmodū cum hominibus concubinariis. Numquid enim isti, qui multis annis apud se detinuerunt concubinas, quas nō à se expulerunt, licet spōdeant se expulsuros, quandiu non fecerint, pro verè pœnitentibus absolui debēt, antequàm promissum demādarint executioni? Minimè verò. Sic igitur de hæreticorum pœnitentia, & hæresis damnatione, non priùs Ecclesia certa redditur, quàm cùm non tantùm verbis aut pollicitis illam fuerint detestati, sed opere. An maiorē cautionē adhibere oportet in absolutione concubinarij, vel pœnitentiæ eius receptione, quā debetur in absolutione hæreticorū, vel pœnitētiæ approbatione? Postquàm verò de talium conuersione ita constiterit, quomodo cum illis agendum sit, si postulant communionem sub vtraque specie, persequemur, quando ad postulata Catholicorum fiet responsio: quandoquidē iam eos in numerum Catholicorū reponimus. Cur autem numquam expediat hæreticos manētes in hæresi damnata recipere, vel tolerare, vel ipsis quicquam condonare, rationes sunt: Quòd nihil soleāt petere ab Ecclesia, nisi quod hæresi patrocinetur: Quòd fiunt omnes deteriores licentia. Quòd eorum conuersio præpeditur, & in errore cōfirmantur: Quòd authoritas Ecclesiæ & veritas debilitatur: Quòd hęreticorū audacia incitatur: quòd vigor disciplinæ, & populi feruor atque obedientia eneruatur: Quòd denique pessùm eant omnia. Cur enim cōmunionem vtriusque speciei postulant relaxari, nisi vt se rectè sensisse ostendant? Cur coniugium sacerdotibus volunt concedi, nisi vt doceāt perpetuam continentiam esse impossibilem, aut indifferentē: nec voto castitatis homines obligari, & cœlibatus sacerdotalis legem esse impiam? Cur aboleri procurāt ieiuniorum & ciborum delectum, nisi vt persuadeāt Deum superstitiosè coli abstinentia, & leges Ecclesiæ illaqueare conscientias? Cur Missam, cur imagines, cur sanctorum inuocationem è medio Christianorum tollere student, nisi vt probent Ecclesiam idololatria laborare? Cur vtramque speciem flagitant, nisi vt ostendant diu inter Catholicos viguisse abusum in vnius panis traditione? Quæ verò vtilitas ex talium concessione ad ipsos redibit, quàm in errore obfirmatio, & resipiscētiæ retardatio? Tantùm verò abest, vt tum de emenda cogitent, quòd cristas erigunt, & contra Ecclesiam insolescunt, quasi veritatem superarint, eorúmque opinioni tanquam certiori omnes acquieuerint. Postea efferuntur audacia, ac se deprehēdisse in erroris adulterio Ecclesiam prædicant: omnes rectores ac Doctores in ea hallucinatos fuisse, & scripturas deprauasse, & ab vno articulo ferendum iudicium de tota doctrina Ecclesiæ. Nec verò intra concessionis limites consistunt, sed indè gradum faciunt ad conuellenda grauiora mysteria & dogmata eodem argumento, quo sibi aditum contra Ecclesiæ authoritatem fecerunt. Sic Bohemi Iacobello Misniensi de vtraque specie concionanti, non modica gestiebant lætitia, quòd articulum inuenissent in Euangelica lege fundatum, per quem vel Romanæ sedis ignorantia, vel nequitia argui posset. Tum populum conantur post se abducere, quasi rectiùs Catholicis de religione sentiant, quia vicerint aliqua in re, atque obtinuerint. Ex hoc simplicioribus ac minus intelligentibus de Ecclesiæ statutis

Quare cū hæresi nulli sint recipiendi.

Aen. Syluius cap. 5. Bohem. hist.

dubitandi datur occasio, idémque sibi concedi desiderant, quod hæreticis fuerit indultũ. Experientia enim noscitur, quàm sit populus nouitatis ac libertatis amans. Petrus reprehensibilis erat, eò quòd dum nimiùm vellet condescendere Iudæis errantibus, scandalizabat Gentiles rectè sentientes, eos compellens suo exemplo Iudaïsare. An non idem nobis ab Apostolo dici potest? Vos dum vultis hæreticos imprudenter sanare, catholicos errare cogitis, & perditis. Atque ita omnis veritas, omnis authoritas, omnis disciplina Ecclesiæ ex vna ad hæreticos conniuentia funditus euellitur per Augustini regulam: Si semel mendaciũ aut error ad scripturas, vel ad Ecclesiam admittitur, omnis fides adimitur. Ista omnia consequi, si quid indulgetur hæreticis, Augustinus paucis his verbis explicat: Laquei hæreticorũ (inquit) & scismaticorum propterea carnalibus nimiùm perniciosi sunt, quia ipse profectus eorũ intercluditur, confirmata sentẽtia vanitatis aduersus Catholicã veritatem, & cõfirmata animositate dissensionis aduersus Catholicã pacem. Quapropter Gregorius & Toletani Patres ne quidem volunt ritum baptismi in meliorẽ & significantiorẽ, atque antiquiorẽ permutari, quẽ sequebantur hæretici: Ne (inquit) se morẽ nostrũ vicisse glorientur. Ea de causa Germanus Constantinopolitanus Catholicum cõtra Iconoclastas monet: Ante omnia prouidendum est, ne à sententia permuteris, ne ex hoc inimici nostri, & hostes crucis Christi superciliũ eleuent contra fidem nostram, dicántque, Hucusque Christiani errarunt. Nisi enim institutũ suum idololatriã cognouissent, non sanè nunc manifesta abiicerent. Quod ipsum quantũ contumeliæ subuersionísque in Christũ conciliat, quiuis agnoscere potest. Nam qui semel errarint, eos in viam reducere difficile est, vt qui à veritate alienantur. Quoniam Tridẽtina Synodus remittit inquisitionẽ causarũ, ex quibus requiritur à plerisque communio sub vtraque specie ad Romanũ Pontificẽ, vt videat an sint legitimę, & è re ac salute Ecclesiæ, necnon postulantium: iam triumphat Matthias Illyricus, quasi tota Ecclesia conuicta per Lutheranos, coacta fuerit errorem suum recognoscere, ac fateri, & medicinã alteri committere. Ita enim scribit: Patres Tridentini concilij euidentissimo verbo Dei à nostris conuicti & expugnati, cõmunionem sub vtraque specie cõcesserunt. Ex lectione Synodi satis coarguitur putidissimũ mendaciũ: cernitur tamen, quas glorias efflarent superbissimi Gigantes ex quacunque concessione, si vlla fieret ab Ecclesia his turbulentissimis temporibus. Non igitur licet, vel expedit hæreticis requirẽtibus, vel praue de vtraque specie opinantibus, talem cõmunionem permittere. Nũc de Catholicis sermonẽ habeamus. Aut hi in Principũ, vel nationũ, vel particulariũ hæreticorum, vel suspectorũ fauorẽ & gratiam, calicẽ concedi rogant, aut pro seipsis, vel aliis orthodoxis. Si pro illis aut spem recõciliationis allegant, quia facta calicis libertate credibile sit multos ex ipsis saniores conquieturos, & ad Ecclesiam redituros, interim dum paulatim illa ad formam vetustatis instaurabitur: ac ne infirmis in vtramque partem nutantibus, ab Ecclesiæ societate discedendi, atque obtrectandi occasio præbeatur, sed retineantur in ouili, & ne longa consuetudine abstinendi à calice in errorem abducãtur populi, vt putent de calice Domini laïcos bibere, per se esse nefarium, aut simplicioribus persuadeant hæretici Ecclesiam docere, nefas esse & impium calicem Domini delibare: Proculdubiò insolentissimæ esse insaniæ Augustinus tradit disputare, An quod per totum orbem obseruatur à Catholica Ecclesia, ita faciendum sit. Attamen insolentissima hæc insania à quibusdam, qui se Catholicos videri volunt, sapientia & prudentia putatur, per quam hæreticis condescendi volunt, & indulgeri, seducti eorum mendaci promissione, qua se fore Catholicos illi pollicentur, & obedientes Ecclesiæ filios, si hæresis eorum approbetur. Elegans habetur historia in libris

August. lib. 3. De baptis. cap. 15.

Greg. lib. 1. Registri, epist. 41. Toletan. 4. Can. 5. In Act. 4. Nicen. 2. Synodi.

Matth. Illyr. in Confess. Antuerp.

An Catholicis petentibus calicẽ, Ecclesia debeat concedere.

„Regum de responso Solomonis ad petitionem Bersabeæ matris pro Adonia. Solo- 3.Reg.3.
„mon (ait scriptura) sedit super thronum Dauid patris sui, & firmatum regnum eius
„nimis. Et ingressus est Adonias ad Bersabeam matrem Solomonis, quæ dixit ei,
„Pacificúsne est ingressus tuus? Qui respondit, Pacificus: addidítque, Sermo mi-
„hi est ad te. Cui ait, Loquere. Et ille ait, Tu nosti quod meum erat regnum, &c.
„Precor vt dicas Solomoni Regi (neque enim negare tibi quicquam potest) vt det
„mihi Abisag Sunamitidem vxorem. Et ait Bersabee, Benè ego loquar pro te Re-
„gi. Venit ergo Bersabee ad Regem Solomonem, vt loqueretur ei pro Adonia. Et
„surrexit Rex in occursum eius, adorauítque eam, & sedit super thronum suum.
„Positúsque est thronus matri Regis, quæ sedit ad dexteram eius, dixítque ei:
„Petitionem vnam paruulam ego deprecor à te, ne confundas faciem meam. Et
„dixit ei Rex, Pete, mater mea: neque enim fas est vt auertam faciem tuam. Quæ
„ait, Detur Abisag Sunamitis Adoniæ fratri tuo vxor. Respondítque Rex Solo-
„mon, & dixit matri suæ: Quare postulas Abisag Sunamitidem Adoniæ? Postu-
„la ei & regnum. Ipse enim est frater meus maior me, & habet Abiathar sacerdo-
„tem, & Ioab filium Saruiæ. Iurauit itaque Rex Solomon per Dominum, dicens:
„Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia contra animam suam locutus est Ado-
„nias verbum hoc. Et nunc viuit Dominus, qui firmauit me, & collocauit me
„super solium Dauid patris mei, quia hodiè occidetur Adonias. In hac historia Adonias refert hæreticos, vt Bersabee Catholicos, qui fraudes hæreticorum non animaduertunt: & ipse Solomon Christum & perspicaces in Ecclesia repræsentat. Hæretici qui populos seduxerunt, cùm vident seditionem suam detegi, atque errorem omnibus paulatim innotescere, ineunt, more Adoniæ, callidius consilium, vt seditiosum suum regnum firment, errorem propagent, & verum Regem ex throno deturbent, Ecclesiæ suã authoritatẽ eripiant, & homines ab ea alienent. Primũ quidẽ iactant, in quanto honore fuerint apud suos, quódque honorentur tanquam veri doctores & pastores, & spes sit plures ex Catholicis sibi suæque societati esse aggregandos. His tamen non obstantibus, se libenter Ecclesiæ, & eius Antistiti Romano Pontifici obedituros promittunt, cui omnem obedientiam præstãdam se fateri dicunt: re vna duntaxat tantum bonum differri, nempè si vnum exiguum, in quo nullũ sit seditionis, vel hæresis periculum concedatur: quo concesso, per omnia sint obedituri, & omnes errores ac seditiones reiecturi. Nec petũt vxorem Dauidis, sed Abisag Sunamitim, quę non fuit eius vxor, sed aliquid simile vxori habuit, quia in eodem lecto cum Dauide iacuit. Non enim quærunt aliquid sibi donari, vt veræ vxori Christi, id est, Catholicæ Ecclesiæ adhæreant, sed sufficit vt obtineant eam, quæ vxoris similitudinem habet. Cupiunt siquidem nomen tãtum vnitatis Catholicę, non ipsam vnitatem. Hanc suam petitionem cupiunt proponi Ecclesię, vel eius Antistiti, non per viros doctos, & in fraudibus hęreticorum deprehendendis exercitatos, sed per mulieres, vel rerum diuinarum imperitos, tales tamen, quibus putãt nihil non debere, vel non posse negare Ecclesiam, vtpotè per Imperatores, Reges, ac Principes pios & Catholicos. Adonias verò, siue hęretici, non quiduis petunt, sed Abisag nuptiis Dauidis, atque filij eius dignam, id est, ipsam communionem sub vtraque specie, quam illi qui tãtùm literam & corticem Euangelij spectant, petentibus indulgendam existimant, quam aiunt Christum tradidisse suo exemplo, ac pręcepisse, quámque primitiua Ecclesia frequentauit, & quã multi docti ac pij desiderãt: cui qui resistũt, Sophistę sunt & turbatores, cùm per eam salus & reditus multorũ populorũ ad Ecclesiam promoueretur, & hęreses omnes extinguerentur. Vnde primores illi Catholici, sed nimiũ creduli, nihil fraudis suspicãtes, preces Ecclesię

& Pontifici, & rem esse paruã dicunt, quæ petitur, vt meritò sit relaxãda. At Salomõ spiritu diuinæ sapientiæ plenus, intelligens Adoniã esse mendacẽ, ac nihil aliud moliri, quàm vt totum populũ ad se tanquã verũ Regem trahat, cùm vxore Regis iam potiri vellet, cuius assequutione sibi aditũ faciat ad regnũ, & Salomonem tanquam regni occupatorẽ throno deiiciat, nõ acquieuit petitioni matris, sed quãto maiores insidias sibi strui ab Adonia sensit, tantò celeriùs de ipso necando consilium cepit. Ità Ecclesia cùm videat hæreticos fallaciis nihil aliud conari, quàm vt eius dignitatẽ & authoritatem imminuant, omni cura & diligentia prouidere debet, ne quid per pios & Catholicos assequantur, sed vt eo vehementiùs illorũ hæreses opprimantur, eísque resistatur, cùm pax & cõcordia Ecclesiæ cum hæreticis nõ magis coire possit, quã inter Christũ & Belial, lucẽ & tenebras. Debet insuper admonere Catholicos de sua imprudentia, atque ipsis proponere imitãdos Apostolos, atq; alios sanctos Patres, qui ne quidẽ in syllaba, aut vllo ritu, ex quo vel in speciẽ hæretici apud imperitos gloriari possent, tanquã eorũ mala doctrina approbaretur, sese hæreticis accõmodarunt, sed factis & verbis, quasi manibus pedibúsque reluctati sunt, & se ab illis dissentire protestati sunt. Vnde nec ad horam ipsis cedere voluerũt. Nec decet nos ratione hæreticorũ, & à fide deficientiũ moueri, vt ad eos retinendos, eorum foueamus errores, maximè cùm in plenario Concilio, totius orbis consensu, veritas de vtraque specie patefacta sit, quã dubiis in fide explicari ad eorũ captum par est. Eam si noluerint audire & admittere, dicamus cum Christo, Numquid & vos vultis abire? Nec certè ex causa negati calicis possunt discedere, nisi quia iudicãt Ecclesiam in fide errare. Error enim in his, quæ facti sunt vel prudẽtiæ, nõ solet homines alioqui fideles, & Ecclesiasticæ societatis amantes, ab Ecclesia abigere: & qui tales sunt, vt id petãt in ritu vsurpare, quòd neque necessarium, neque magis fructuosum est, quàm alius ritus, & non obstante quòd indè hæretici obfirmabũtur, aut plures seducẽtur: aut ita suo inhærẽt iudicio, vt ab Ecclesia deficere malint, quàm saniori Ecclesiæ iudicio se subiicere: nõ iam inter defecturos, sed inter eos qui iam ante defecerũt, sunt numerãdi. quòd si cõminatione vel metu fugitiuorũ veritas Ecclesię deseritur, actũ est de Christianismo, cui omnes cõminationibus insidiãtur. grauiter Cyprianus respondet: Si ita res est, Frater charissime, vt nequissimorũ timeatur audacia, & quòd mali iure atq; æquitate nõ possunt, temeritate ac desperatione perficiãt, actũ est de Episcopatus vigore, & de Ecclesiæ gubernandę sublimi ac diuina potestate, nec Christiani vltrà aut durare, aut esse iam possumus, si ad hoc ventũ est, vt perditorũ minas atque insidias pertimescamus. Nã & Gẽtiles & Iudęi minãtur, & hęretici, atque omnes, quorũ pectora & mẽtes Diabolus obsedit, venenatã rabiẽ suã quotidiè furiosa voce testãtur: nõ tamẽ idcircò cedendũ est, quia minãtur. Manere apud nos debet, frater charissimę, fidei robur immobile, & stabilis atq; incõcussa virtus cõtra omnes incursus atque impetus oblatrantiũ fluctuũ, velut petrę obiacẽtis fortitudine & mole, debet obsistere. Nec interest vnde Episcopo aut terror, aut periculũ veniat, qui terroribus & periculis viuit obnoxius: & tamẽ fit de ipsis terroribus ac periculis gloriosus. Porrò demus grassari errorẽ in populo, quasi laïco per se sit nefas de calice Domini bibere, pręposteri tamẽ esset medici, morbi pręsẽtis & capitalioris remedium tollere, vt leuiori & aliter curabili medearis. At cùm nondum extent in populo vlla illius erroris semina, sed tantùm ita fieri possit, quid aliud esset calicẽ dare ad futuri morbi curationem, quàm grauiter laborantem hominem crapula & ebrietate, iterùm multo cibo ac potu refarcire, quia postea inedia laborare possit. Iã videam⁹ an expediat audire preces Catholicorũ petentiũ pro se ac suis calicẽ. De his verò hîc agimus, quos numquã hęresis infecit, vel saltem ei se planè renũtiasse facto docuerunt,

Responsio facienda Catholicis petentibus calicem.

Cyprian. lib. 1. epist. 3.

docuerunt,ac rectè de ipsa communione etiam vnius speciei credunt. Fatentur plerique in hac causa non pertinacium & pacis hostium hæreticorum,quibus numquã vlla ratio satisfit,sed piorum ac pacis amantium, qui vbique sunt, rationem habendam,qui non insano hæreticæ prauitatis oestro, sed pio Apostolicę consuetudinis studio incitati,sacramento Dominici calicis,in quo plenum expressúmque redemptionis,ac mysticæ cum Christo vnionis mysterium continetur, potiri desiderant: quo impetrato Dominum collaudabunt,neque odiosis & otiosis iam quęstionibus Ecclesiam perturbabunt. Vtinam verò nemo fictis verbis de sacrosanctis mysteriis negotiaretur? Sed bene habet,quòd Deo ita prouidẽte,vix quicquam animo celari potest,quin erumpat, & in apertum prodeat. Pręfati sumus communionem vnius speciei esse petram offensionis & scandali,ac tanquam Lydium lapidem, ad cuius incudem,tanquam aurum puriputũ examinentur & agnoscantur veri Catholici. Nemo enim vtramque speciem potest importuniùs flagitare,quin ignorantia multa laboret, aut aliquem errorem in sinu ac recessu animi foueat. Propterea petentes sub Catholicorum nomine,de tribus admonere & instituere oportet: De re ipsa,ac veritate communionis: de eius praxi & vsu eius in Ecclesia: & de incommodis ac periculis,quibus Ecclesiam & se inuoluit,si morem Ecclesiæ violet & immutet. Quod si nihilominus pergat molestus esse & litigare, scito subuersum esse, nec amplius Catholici nomine dignum: Interrogentur ergo an credant vtrãque minimè à Christo præcipi,neque maioris esse fructus vtriusque speciei communionem, atque iustis & rationabilibus de causis consuetudinem sub vna specie communicandi inductum, & à generali Cõcilio ac tota Ecclesia approbatã,atq; pro lege susceptã,neq; cõmunicandi rationẽ illã veteri Ecclesiæ fuisse ignotã. Doceantur easdem rationes,ob quas illã cõmunicandi consuetudinẽ Ecclesia confirmauit, adhuc locũ habere. Moueantur non licere Catholico hæresis protestationem facto probare & amplecti,vel omittere eãdem professionem fidei Catholicę eo tempore,quo hęretici eam maximè oppugnant,vt nunc faciunt communionem sub vnica specie: nec magis licere in communione cum hæreticis conuenire,quàm in opinione,propter quã ab Ecclesię communione desciuerunt. Recenseantur incommoda, quę ex ipsis, facta potestate vtriusque speciei sequentur. Primùm enim cùm se velint haberi pro Catholicis & hæreticorum hostibus, ita tamen desinerent fidem suam de facto protestari, qua credũt vtramque speciem non omnibus esse necessariam,nec maioris fructus,quàm sit communio sub vna. Quàm magnum autem malum sit & peccatum fidem non confiteri,dum quis de ea interrogatur,satis patet. Est enim Dei præceptum,vt quis interrogatus de fide sua,eam confiteatũr. Interrogamur autem nõ solùm verbis, sed etiam aliis modis. Nam hæretici,& dubij in fide ac nutantes, etiam facta hominum diligentius attendunt,atque ex his,quid animi & fidei habeant,coniiciunt. Sic Pseudoapostoli explorabant libertatem Pauli,obseruantes Hierosololymis an fortè Titum Gentilem circumcideret. Moueantur insuper alterum malum euenturum ex tali concessione,vtpotè hæreticorũ in errore obdurationem,& simpliciorum deceptionem. Iactabunt enim maleuoli hac licentia data, Ecclesiam tacitè errorem fateri,& deinceps alios errores magis ac magis agnituram. Quamuis autem hęretici, tanquam cęci,& duces cæcorum sint negligendi,non tamen parui facienda est salus eorum,quos ex hac concessione decipient. Orietur & tertium malum: quoniam incipient Catholici,qui antè vnica specie contenti erant, & in institutione Ecclesię Catholicę,atque Conciliorum decretis acquiescebant, imaginari, & secum cogitare,an expediat idem sibi quoque concedi etiamsi institutio quam didicerant, vera sit. Indè lites & contentiones in Ecclesia. Alij enim volent pristinum morem te-

An Catholicis concedi debeat calix.

Ex petitione communionis ferè detegitur quisque qualis sit.

Quæ sint proponẽdæ conditiones petenti calicẽ, vt qualis sit,detegatur.

nere, alij nouum: alij iudicabunt eos melius facere, qui vna ſpecie communicant, alij verò illos qui vtraque. Et quod maximum eſt, alij clamabunt hæreſin per vtriuſque ſpeciei communionem confirmari, ac ſacræ rei proteſtationem relinqui. Aliud ſanè eſt ex libertate ante vllam legem conditam alios ſic communicare, alios aliter: aliud legem à generali Concilio rationabiliter conſtitutam, & à tota Eccleſia receptam, hæreticis eam contra Chriſti præceptum eſſe docentibus, immutare. Quartò incipient & illi, quibus calix permittetur, eadémque libertate alij Catholici de aliis ritibus, & tota Eccleſiæ Catholicæ doctrina hæſitabunt, an ita credi & obſeruari debeat, ſicut per totum orbem tradit Eccleſia. Atque vt ſunt homines variorum ingeniorum & ſenſuum, inuenientur qui multa mutare volent, atque in ſuam ſententiam conabuntur ſimpliciores abducere. Quę res ad Eccleſiæ decrementũ, & hæreſeos promotionem mirũ in modũ proficiet, atque ita in re maximi momẽti, ac tota religione experiemur, magno noſtro malo, quid incommodi afferat huiuſmodi mutatio. Moneri etiam debent, non plus pretij obuenturum ex vtraque, quàm ex vna ſpecie, & minus periculi hîc quàm illic ineſſe, cùm ſacrilegio irreuerentiæ panis minus ſit obnoxius quàm calix, nec carere præmio obedientiam delatam ſtatutis Eccleſiæ, charitatíſque eſſe ſufferre omnia: non quærere quæ ſibi placeant, ſed quæ alteri, etiam ſanctos in cœlo à ſua perfectione retardari, ipſiſque patientiam imperari propter aliorum periculum. Sicut ipſis expoſtulantibus cum Deo, Quouſque non vindicas ſanguinem noſtrum, qui effuſus eſt de terra, reſpondetur, Expectate donec impleatur numerus fratrum veſtrorum: Idem Catholici ſibi dictum putent, quoties importunius calicem efflagitant, tantóque vtiliorem ſibi fore communionem vnius ſpeciei iudicent, quanto melior eſt obedientia quàm victimæ, & quantò dãnabilius eſt ſciſma, & à tota Eccleſia diſcrepantia, quàm priuatio calicis, nihilo plus fructus allaturi, quàm ſolius panis communio. Sin deuotionem particularem pergunt obtendere, & Apoſtolicum morem capiendi calicem: poſt adhibitam commonitionem & inſtitutionem non carent erroris ſuſpicione, quòd zelum quidem habeant, ſed non ſecundum ſcientiam, aut quòd opinionem cõceptam animo premant, quaſi communio ſub vnico ſigno ab Apoſtolico more diſſideat, & quaſi poſterior Eccleſia errauerit, ac declinauerit à prima & Apoſtolica. Demus hunc communicandi ritum antiquitùs non fuiſſe vſitatum: adhuc ſufficere debet fidelibus, quòd nunc ſaltem à pluribus annis per totam Eccleſiam Catholicam exercetur, atq; à Conciliis & Petri cathedra ſancitur: id quod habet ſatis argumenti, doctrinæ & inſtitutioni Chriſti non repugnare. Numquam enim Chriſtus ſponſam ſuam Eccleſiam, pro qua mortuus eſt, & cum qua vſque ad ſeculi cõſummationem ſe fore promiſit, ita deſerit, vt ſponſi ſui inſtitutionem euertat, & contra eam leges ferat. Neque eſt adeò in ritibus religionis quęrenda temporum antiquitas, quàm quòd à tota Eccleſia ſuſcipiuntur. Ex eo enim, qua præſens Eccleſia hunc ritum colit, conſequitur quòd vetus Eccleſia eum ritum vel in praxi, vel ſaltem in fide ſua, tanquam licitum duxerit. Idem enim Spiritus regit hanc Eccleſiam & veterem, imò eandem eſſe facit, quemadmodum Epiphanius contra Anomeos oſtendit. Experiundum etiam, an tangantur tanto deſiderio perfectionis Apoſtolicæ, quanto ſe incitari dicunt. Nam ſi tantoperè cupiunt obſeruantiam Apoſtolicæ conſuetudinis, cur tam negligentes ſunt in petendo confirmationis ſacramento, quod Apoſtoli tã ſollicitè tradiderunt? Cur non ieiunia multa aſſumunt, Apoſtolorum more? Cur quando ieiunant, non differunt refectionem vſque ad veſperam? Cur non vrgent vt reuocetur mos Eccleſiæ vetuſtioris, quo pœnitentes diu & longa afflictione luebant peccata ſua, antequã abſoluerentur? Cur per vnam Sabbathi, hoc eſt die Dominico, non reponũt quod

Cur Catholici nec calicem debeant petere, nec oporteat ipſis cõcedere.

In ritibus quærenda potius Eccleſiæ præſens obſeruatio, quàm antiquitas.

Quomodo detegatur falſus zelus.

dent

dent pauperibus? Cur his atque aliis pluribus omiſſis, hac vna in re tam rigidi ſunt exactores Apoſtolicæ conſuetudinis? Ex aliis neglectis facilè coniicitur alio amore capi, quàm Apoſtolicæ Eccleſiæ, qui petẽdæ communioni ſub vna ſpecie tam acriter inſiſtunt. Itaque ſicut nunc ſunt hominum mores, & temporum hæreſes, non arbitror cuiquam regno, aut Principi, aut homini Catholico, licere aut expedire, vt calicem repoſcat, & ſtatutum Synodi Conſtantienſis immutetur: nec credo quenquam vehementiùs de hoc litigaturum, quin de ſe grauem ſuſpicionem concitet, quod ſit rerum diuinarum atque Eccleſiaſticarum imperitior, aut quod nõ integrè atque ex animo ſit Catholicus. Quòd ſi aliis temporibus, poſt ſopitas vel extinctas hæreſes, & inſtauratam Eccleſiæ diſciplinam, venerit in diſquiſitionem & conſultationem eadem quæſtio, circumſpiciatur diligentius, an aliquid per communionis mutationẽ infidelitatio oriri queat, vel foueri, an fidei neceſſaria proteſtatio pereat: an ſcandalum immineat, vel ſi non tantum boni ſequatur, quòd eius cauſa oporteat omnia mala indè euentura contemnere: tum conſtabit ne quidem lege naturæ mutationem talem permitti. Sin contrario modo iſta omnia ſe habuerint, eadem lege mutati comprobabitur. Quæſtionis igitur diiudicatio à prudentia & experientia pendet.

FINIS.

I.

Marcio-

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

Species

T.

quàm

ELENCHVS VERBORVM ET RERVM, QVÆ IN HOC TOTO OPERE continentur: A. primæ paginæ est index: B. verò secundæ.

A.

B.

C.

creatu-

F.

G.

H.

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm